

القرآن الكريم

وَتَرْجَمَهُ مَعَانِيهِ وَتَفْسِيرُهُ
إِلَى لُغَةِ الْبُشْتُو

المجلد الثاني

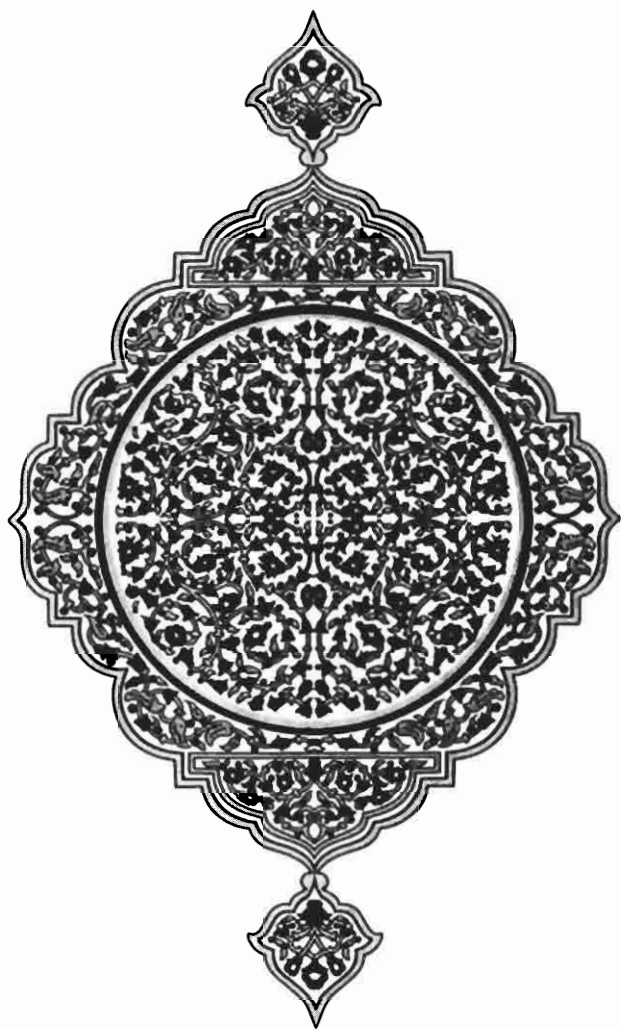
من الجزء
(١٦) إلى (٣٠)

دا کتاب د عقیدې د کتابخانې
سایت نه دا ونلود شوی دی.

www.aqeedeh.com

برښنالیک:

book@aqeedeh.com

القرآن الكريم

وَتَرْجَمَهُ مَعَانِيَهُ وَتَفْسِيرُهُ

إِلَى لُغَةِ الْبُشْتُو

المُجَلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

د
قرآن كريم

ترجمه او تفسير

په پښتو ژبه كښي

دويم جلد له (١٦) تر (٣٠) پاره پورې

د دے قرآن حکیم او د دے پښتو ترجمې او تفسیر د چاپ
دامرکو لوسعدت د حرمینو شریفینو خادم پادشاه
فهد بن عبدالعزیز آل سعود د سعودی عرب
پادشاه ته حاصل شو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ أَحْتِلَافًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) والذي ثبت عنه عليه الصلوة والسلام انه قال(اقرأوا القرآن فإنه يأتي شفيعا لأصحابه يوم القيامة) وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين .. ويعد :

فإنفاذا لأوامر خادم الحرمين الشريفين وناشر كتاب الله المجيد الملك فهد بن عبد العزيز - حفظه الله - في العناية بكتاب الله الكريم توثيقاً وطباعة . والعمل على تيسير نشره وتوزيعه بين المسلمين وتفسير معانيه وترجمتها إلى اللغات المختلفة واعتبار تلك التوجيهات من أسس الغايات والأهداف المرسومة لمجمع خادم الحرمين الشريفين الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة .

وبناء على التعاون القائم بين كل من الأمانة العامة للمجمع بالمدينة المنورة والأمانة العامة لرابطة العالم الإسلامي بمكة المكرمة في كل ما شأنه خدمة كتاب الله الكريم ترجمة وطباعة ونشرا في جميع أنحاء العالم .

وإيماننا من الجميع بضرورة ترجمة معاني كتاب الله تعالى إلى جميع اللغات الفاعلة تحقيقاً لمبدأ البلاغ والدعوة بالحكمة والموعظة الحسنة وتحقيقاً لقوله تعالى (وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى) وخدمة لإخواننا الناطقين بلغة البشتو فإنه يطيب لرابطة العالم الإسلامي أن تقدم للقارئ الكريم هذا المصحف الشريف مع ترجمة معانيه وتفسيره إلى لغة البشتو المسماة اصطلاحاً بتفسير "كابل" والتي قام بترجمتها باللغة الأردية فضيلة الشيخ محمود الحسن وتفسير فضيلة الشيخ شير أحمد عمثاني - يرحمهما الله - وقام بتحويلها إلى لغة البشتو هيئة من علماء أفغانستان ، ونظرا لوجود كلمات صعبة وقديمة الاستعمال ، فقد اعتمدت الرابطة الشيخ / سيد عبيد الله شاه - أحد علماء الباكستان الناطقين بهذه اللغة- لتوضيح تلك الكلمات بما يوافيها من الكلمات السهلة والمفهومة لدى عامة متكلمي لغة البشتو في أفغانستان وباكستان وقد أقرت الترجمة وتمت المراجعة تحت إشراف رابطة العالم الإسلامي .

وإننا إذ نحمد الله تعالى أن وفقنا إلى إنجاز هذا العمل وتقديمه إلى الإخوة المسلمين الناطقين بلغة البشتو لندرج أن يستلهم منه قراؤه نور الهدى والتقى بما يقوي إيمانهم ويثبت إسلامهم ويصلح أحوالهم في الدنيا والآخرة .

والرابطة إذ تقدم هذا الجهد بالتعاون مع المجمع لتعلم بأن الترجمات مهما بلغت دقتها لا يمكن أن تصل إلى المقاصد العظيمة لنص القرآن الكريم المعجز وأن التفسير المذكور إنما هو حصيلة ما بلغه علم المترجم في فهم كتاب الله الكريم ويعتريه ما يتصف به البشر من نقص، والكمال المطلق لله وحده .

لذا فيرجى من كل قارئ لهذه الترجمة إسداء النصح وتدوين الملاحظات العلمية الموثقة والمقترحات حولها وإرسالها إلى الأمانة العامة للمجمع أو لرابطة العالم الإسلامي للاستفادة منها في الطباعات القادمة إن شاء الله تعالى .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل ،،،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(كِتَابُ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ)

الحمد لله رب العلمين القائل (أَفَلَا يَتَذَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَوْجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا) .

والصلوة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرآن وعلمه) وعلى آله وصحبه أجمعين .

د حرمینو شریفینو خادم د کتاب الله ناشر او د سعودی عرب بادشاہ فہد بن عبد العزیز د قرآن کریم د طباعت او په مختلفو ژبو کښی د دے د ترجمو د چاپ کولو او تقسیمولو احکام جاری کړی دی. او د دے غرض دپاره ئی په مدینه منوره کښی د « مجمع خادم الحرمين الشريفين » په نوم د قرآن مجید د طباعت دپاره یوه عظیم الشانه چاپ خانه جوړه کړے ده د دے پښتو تفسیر د چاپ کار په دغه ستره مطبعه کښی سر ته ورسید .

رابطه عالم اسلامی په دے خبره د خوشحالی اظهار کوی چه د خادم الحرمين الشريفين د احکاماتو په رڼا کښی د «مجمع» په تعاون سره د پښتو ژبے لوستونکو ته دا ترجمه او تفسیر وړاندی کوی چه په پښتنو کښی د «تفسیر کابلی» په نوم شهرت لری او دا تفسیر د پاک و هند دوو سترو عالمانو شیخ الہند مولانا محمود حسن دیوبندی او علامه شبیر احمد عثمانی په اردو ژبه کښی لیکلے، او بیا د افغانستان د سترو عالمانو یو ټولگی پښتو ژبے ته اړولے دے .

په دے پښتو ترجمه کښی بعضے ټکی گران او زاړه وو ، چه موجوده وخت کښی ئے استعمال کم شوے وو، نو په دے غرض رابطه عالم اسلامی مکتة المکرمة د پاکستان یو عالم دین او د پښتو ژبے ماهر مولانا سید عبید الله شاه ته دا کار وسپاره چه هغه دی په دے تفسیر کښی د گرانو ټکو سره خوا په خوا په قوسینو کښی د هغے مترادف الفاظ ولیکی چه د پاکستان او افغانستان د عامو لوستونکو دپاره آسان شی. د ترجمے او نظرثانی دا ټول کار د الله په فضل د «رابطے» د نگرانی لاندی سر ته ورسید .

«رابطه» د «مجمع» په تعاون دا هدیہ پښتنو مسلمانانو ته دے احساس سره وړاندی کوی چه ترجمه که هر څومره په کوشش سره وکړے شی خو بیا هم د قرآن کریم د اصل معجزانه عبارت بدل هیچری نشی کیدے . دا فقط د مترجم د پوهے مطابق د کتاب الله ترجمانی ده او انسان د نقص نه خالی نه دے . نو په دے وجه مونږ ټولو لوستونکو ته خواست کوو چه هغوی د دے ترجمے او تفسیر د مزید ښه کولو دپاره خپل آراء او مستند علمی تجاویز رابطه عالم اسلامی ته راؤلیږی چه په راټلونکی چاپ کښی د هغے نه استفاده وکړے شی .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل

المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

چاپ خانہ دحرمینو شریفینو د خادم
یادشاہ فہد دقرآن کریم دطباعت لپارہ

قَالَ الْمَاقِلُ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿۵۰﴾

نو وویل (خضر موسی ته) آیا ما نه ؤ ویلی تاته چه بیشکه ته له سره به ونه کمری شی طاقت له ما سره د صبر.

تفسیر: ځکه چه داسی حالات او واقعات دروړاندی کیری چه ته د هغو په کتلو سره نشی صبر کولی او نه پری چپ پاتی کیدی شی - لکه چه هم داسی هم وشو.

قَالَ إِنَّ سَأَلْتَكُ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَحِّبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا ﴿۵۱﴾

نو وویل (موسی) که چیری وپوښتم زه تا (ای خضره) د څه (منکر) شی (چه صادر شی له تا) وروسته له دی سؤاله پس ملگرتیا مه کوه له ما سره په تحقیق ورسیدی ته له طرفه ځما (حد د) عذر ته.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام داسی تخمین فرمائی ؤ چه د حضرت خضر علیه السلام د دغو حیرت راوړونکو واقعاتو ته په صبر او سکوت سره کتل ډیر دروند او لوی زړه غواړی نو ځکه د خپل د زړه آخری خیره ئی وویل چه که په دغه مرتبه بیا تری پوښتنه وکرم نو دی می بیا له خپله ځانه سره نه ملگری کوی او دی به پخپل دغه عمل کښی معذور وی - او ځما له لوری کوم الزام پر هغه باندی نشی عائد کیدی - ځکه چه ده د دريو مرتبو موقع راکړه او ده پخپله د حجت اتمام فرمائی دی.

فَانطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا تَابَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوا لَهُمَا فَوْجَدًا فِيهَا جَدَارًا يَرِيدُ أَنْ يُنْقِضَ فَأَقَامَهُ

بیا روان شول دواړه تر هغه پوری کله چه راغلل اهل د یوه کلی ته نو طعام وغوښت دوی له خلقو د هغه (کلی) څخه پس منع راوړه (هغو خلقو) له دی نه چه میلمستیا ورکری دغه خلق دوی ته بیا وموند دوی (دواړو) په هغه

کلی کنبی یو دیوال چه اراده ئی وه چه ونریوی (یعنی نژدی ؤ لویدلو ته)
پس سم کر (خضر) هغه دیوال (په یو شان ترمیم سره)

تفسیر: یعنی یوه کلی ته ورسیدل او د هغه له خلقو سره ئی ملاقات او کتنه وکړه - او داسی به ئی گنل چه د دغه کلی خلق به د دوی سره د میلنو سلوک وکړی او دودی به ورکړی - مگر دغه سعادت د هغوی په برخه کنبی نه ؤ - او دوی د موسی او خضر علیهما السلام په شان عزیزو مقریانو د میلستیا څخه انکار وکړ. نو د داسی معاملی د لیدلو څخه داسی په کار ؤ چه پر داسی تنگ زړه او بی مروته خلقو دوی په قهریده. مگر خضر علیه السلام د قهر په ځای پر دوی احسان وفرمایه. د دوی یو لوی دیوال څوړند او کور شوی ؤ. او نژدی ؤ چه ونریوی او خلق د هغه د چار چاپیره لری گرځیدل. حضرت خضر علیه السلام لاس او پښی ورلوخی (متی ونغاړلی) کړی او هغه څوړند دیوال ئی ورسم کړ. او د انهدام له حالته ئی وساته.

تمبیبه: په «حتیٰ اذا اتیا اهل قریه» د اهل لفظ ئی ښائی د دی جهت راوړی وی چه دغه کلی ته د دوی راتگ محض علی سبیل العبور او مرور نه ؤ او نه په داسی یو صورت سره ؤ چه د دی ځای د هستیدونکو څخه بل په کوم سرای یا حجره کنبی ئی اړولی وو. بلکه قصداً یی د دغه ښار له خلقو سره ملاقات فرمایلی دی او په ﴿سَلَامًا عَلَيْهِمْ﴾ کنبی دوهم ځل د «اهل» د لفظ تصریح، د دوی د مزید تقبیح دپاره دی یعنی هغو هستیدونکو چه دوی ته لازم ؤ چه د دغو معظمو میلنو میلستیا ئی کړی وی، دوی مسافران او کوچیان نه وو چه داسی عذر او پلمه (بهانه) به ئی وړاندی کوله چه ځمونو کور او کلی دلته نشته نو ستاسی میلستیا به څرنګه وکړی شو؟

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿۱۷﴾

ووېل (موسی خضر ته) که اراده کړی وی تا (د اخیستلو د اجر) نو خامخا به دی اخیستی وی (په سازولو د دی دیوال) مزدوری.

تفسیر: یعنی د دغه کلی خلقو د میلنو حق ونه پیژند چه ځمونو میلستیا ئی کړی وی تا ولی خوشی ویریا د دوی څوړند دیوال ورتینگ کړ؟ که د هغه څه معاوضه دی اخیستی وی نو ځمونو خوراک او نور ضروریات به تری په لاس راتله او دغو تنگ زړو بخیلانو ته به هم تری لږ څه تمبیبه کیده. گوندی دوی به پر خپلی دغی بد اخلاقی او بی مروتی لږ شرمیدل.

قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿۱۸﴾

وویل (خضر موسی ته) دا دی وقت د بیلتون په منع عَما او په منع ستا کبئی اوس به ژر خبر کرم تا (ای موسی!) په غرض د هغه کار چه ونه کری شو تا طاقت په هغه باندی د صبر.

تفسیر: یعنی له هغی وعدی سره سم ښائی چه اوس له ما ځنی تاسی بیلتون وفرمایئ! عَما او ستا موافقت او گذاره سره گرانه ده - او له سره نشی کیدی لیکن پخوا له بیلتانه غواړم چه د دغو تیرو دریو واپرو واقعاتو پت اسرار تاسی ته درښکاره کرم - چه د هغو په فکر او چرت (خیال) کبئی له تاسی څخه د صبر او استقامت شان قائم نشو پاتی.

حضرت شاه صاحب لیکي «په دغه مرتبه کبئی موسی علیه السلام عمداً تری پوښتنه وکړه - څو تری مرخص شی ځکه وپوهید چه دغه علم عَما له مذاقه سره برابر نه دی. د موسی علیه السلام علم هغه ؤ چه د هغه په متابعت سره عامو مخلوقاتو ته فوائد او گتی ورریدی - او د خضر علیه السلام هغسی شیان ؤ چه د هغه متابعت د نورو خلقو له لاسه نه ؤ پوره.

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسْكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ

هر څه هغه بییری (چه ما سورئ کری وه) نو وه دپاره د هغو عاجزانو چه کار به ئی کاوه په بحر (سیند) کبئی.

تفسیر: یعنی په سیند کبئی محنت او مزدوری ئی کوله او خپلی کیدی ئی په هغه سره مرولی.

فَآرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ قَلْبٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿۴۹﴾

نو وغوښته ما چه عیب ژنه کرم هغه حال دا چه ؤ لږ څه لری له دوی نه یو پاچا چه اخیسته به ئی هره یوه بییری په زور سره (نو ځکه می سورئ کړه).

تفسیر: یعنی په هم هغه لوری چه دغه بییری روانه وه په هم هغه طرف یو ظالم پاچا ؤ چه هره یوه جوړه بییری به ئی په زور سره نیوله او پخپل کار کبئی د بیگار په دول (طریقه) به یی په کار اچوله. نو ما وغوښته چه هغه بییری عیب ژنه کرم څو د هغه ظالم پاچا له بیگاره خلاصه او د هم دغو مسکینانو د کار دپاره هم هغسی ورانه او وېجاره پاتی شی ځکه چه په هم دغو ایامو کبئی د هغه پاچا سری په بییری پسی راځی. کله چه هغه سورئ او عیب ژنه ومومی نو د هغی د

اخيستلو شخه به سترگي واپوي. په غينو آثارو كښي راغلي دي. كله چه د خطر موقع تيره شوه نو خضر عليه السلام ورغي او هغه بيري ئي پخپل لاس بيا هم هغسي جوړه او سنباله كړه.

ماته مي كړله بيري د مسكينانو ■ چه ورنشي دا په لاس د غاصبانو

مات اسباب چه وي په لاس كښي د مالكو ■ دير بهتر دي د قبضي د ظالمانو

وَأَمَّا الْعُلَمَاءُ فَكَانَ أَبُوهُمُ الْمُؤْمِنِينَ فَخَشِنَانِ لِيُرْهَقَهُمَا طَعْيَانًا وَكُفْرًا ﴿١٨﴾

او هر څه هلك (چه وژلي ؤ ما) پس وو مور او پلار د ده مومنان پس وويږيدو مونږ له دي چه وپه رسوي (مكلف به كړي دغه هلك) دوي په سر كشي او كفر (كه ژوندي پاتي شي).

تفسير: اگر كه فطرتاً هر مولود مسلمان پيدا كيږي. مگر وروسته له هغه د خارجي اثراتو تر تاثير لاندې راغلي په هم دغه هلكتوب كښي د غينو خرابو اعمالو اساس او بنياد پكښي لويږي چه د هغه كامل علم يواځي پاك الله ته وي خو بيا هم د هغه غيني آثار اهل البصيرت ته هم ورڅرگنديږي. د دغه هلك په نسبت رب العزت حضرت خضر عليه السلام ته پوه او خبر وركړي ؤ چه د هغه بنياد پر خرابي او شرارت باندې مركزيت نيولي دي كه كبرارت ته ورسپړي موجب د مضرت او د ده د بنوت مينه او محبت او د اميت او ابوت لطف او شفقت د ده د مور او پلار د كفر او معصيت او مذلت سبب گرځي نو د داسي يو هلك وژل د هغه د والدينو دپاره رحمت او د هغوي د ديني حفاظت سبب وگرځيد. د الله تعاليٰ دا منظور ؤ چه د هغه مور او پلار پر خپل ايمان قائم اوسي او د الله تعاليٰ حكمت مقتضي ؤ چه راتلونكي خطرته او ممانعت د دوي له مخي لري شي نو خضر عليه السلام ته ئي حكم وكړ چه دغه هلك ووژنه. ده د پاك الله د وحى په امتثال هغه هلك وواژه.

اوس دغسي سؤال چه «ښائي دغسي هلك ئي له سره نه پيدا كاوه او بيا ئي چه پيدا كړي ؤ ښائي چه ښه عمل ئي وړپه برخه كړي وي او دومره شرارت ئي نه وي وركړي يا هغسي چه په مليونونو كفار شته پريښودلي به ئي وي چه د هغه والدين به هم كافران كيده. يا د دغسي وركيو چه بنياد او اساس ئي په خراپه او غلظه لويديلي وي د هغو گورد (تول) فهرست ښائي چه انبياء عليهم السلام ته وركړي كيده خو ئي دوي وژل» د دغو گوردو (تولو) خبرو اجمالي جواب خو دا دي چه په (۱۷) جزء د الانبياء (۲۳) آيت (۲) ركوع كښي راغلي دي ﴿لَا يُسْئَلُ عَنْمَا يَقَعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ﴾ او د تفصيلي جواب دپاره د «خير او شر» پر مسئله د مبسوط كلام ضرورت شته چه په دغو مختصرو فوائدو كښي نشي څائيدى. هوا ښائي دومره مو په ياد وي چه په دنيا كښي

له هر سړی غځنی چه الله تعالیٰ «خالق الكل» او «علیم او حکیم» منی د تکویناتو په متعلق په دی قسم سره په زرهاؤ سؤالونه کیدی شی چه د هغوی جواب د هیچا سره نشته او بالمقابل پرته (علاوه) د عجز او قصور له اعترافه بل هیخ شی نشی کیدی. دلته د خضر علیه السلام په ذریعه د هغه یوه نمونه ورینول مقصود ؤ چه د پاک الله د حکمتونو او د ده د تکوینیه ؤ مصالحو احاطه د هیچا له لاسه نه ده پوره کله د یوی واقعی ظاهری صورت په ظاهر کینی خراب او قبیح او بی موقعه راښکاری. لیکن هغه شوک چه د دغی واقعی په باطنی اعماقو او زوایاو باندی معلومات لری هغه پوهیبری چه په دغه کینی ډیر حکمتونه او مصالح پراته دی خضر علیه السلام د هغو مسکینانو د بیبری ډره ورماته کړه. حال دا چه هغوی له ده سره ښه او احسان کړی ؤ او بلا اجرت ئی دی پر بیبری سور کړی ؤ. یو لوی کونکی ښکلی پیمخی هښیار هلک ئی خوشی چتی(فضول) او بیگناه او خطاء وواژه چه په ظاهر کینی دغه حرکت نهایت خراب او قبیح حرکت څرگندیده (ښکاره کیده) دیوال ئی سم او ساز کړ چه ظاهراً ئی پر هغو کلیوالو احسان وکړ. چه هغوی په ډیری بی مروتی له دوی سره معامله کړی وه که پخپله خضر علیه السلام په آخر کینی خپل د دغو اعمالو توجیحات نوی بیان کړی. نو تر نن ورغی پوری به گرد (تول) جهان د چرت په سیند کینی ډوب ؤ. یا «العیاذ بالله خضر علیه السلام به ئی د طعن او تشنیع هدف کاوه. له هم دغو مثالونو څخه د الله تعالیٰ د افعالو او د ده د حکمتونو اندازه وکړئ!

فَارِدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا ۝۸۱

نو وغوښته مونږ دا چه بدل ورکړی دوی ته رب د دوی (خیر بهتر غوره) له دی هلک څخه په پاکی (صلاح) کینی او ډیر نژدی به وی له جهته د رحم مهربانی.

تفسیر: یعنی د هغه هلک په وژلو سره د ده د والدینو ایمان محفوظ پاتی شو او هغه صدمه چه دوی ته ورسیده الله تعالیٰ اراده لری چه د هغی تلافی په داسی یوه مولود سره وکړی چه په اخلاقی صفاتو او مزایاو د هغه مقتول هلک څخه ډیر ښه او د مور او پلار د شفقت او مهربانی مورد وگرغی. او هغه به د خپل مور او پلار سره زیات محبت ولری او په ډیر تعظیم او ښه سلوک ورواندی کیږی وروسته له هغه الله تعالیٰ هغوی ته یوه صالحه جینیع ورعطاء کړه چه له یوه ښی سره په نکاح منسوبه شوه. او یو بل ښی د دی له گیدی څخه پیدا شو چه بالوسيله یو لوی امت د دوی په برکت د سعادت مفخرت وموند.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي
 الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ
 رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيُخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ
 وَمَافَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

او هر خه (هغه) دیوال (نریدونکی چه ساز می کر) پس و د هغو دوو هلکانو یتیمانو په (هغه) ښار کښی او و لاندی د هغه (دیوال) خزانه د دغو دواړو او و پلار د دوی صالح، نو اراده وکړه رب د تا چه ورسپړی (دغه دواړه) قوت (د غلمیتوب) خپلو ته او بیا ئی راوباسی هغه (خښی کړی شوی) خزانی خپلی (محض) له جهته د رحم مهربانی له جانبه د رب د تا، او نه دی کړی ما دغه تیر اعمال (چه تا ولید) له خپله ځانه (او په حکم او فکر خپل) دغه دی (دری واړه) جوابونه د هغو پېښو چه طاقت نشو کولی تا پر هغه د صبر.

تفسیر: یعنی که هغه دیوال لویده نو د هغو یتیمانو هغه خزانه چه تری لاندی خښه کړی شوی وه راخرگنیدیه. او بدنیتو خلقو به هغه رایستله د دغو یتیمانو پلار یو ښه صالح سړی و. د هغه د نیکی په رعایت د الله جل جلاله اراده داسی وشوه چه د دغو یتیمانو د مال حفاظت وکړی شی. نو ما د الله جل جلاله په حکم هغه دیوال سم کړ. چه هغه هلکان وروسته له غلمیتوبه د خپل پلار خزانه بیا وموندلی شی. وائی چه په دغه خزانه کښی برسیره پر نورو اموالو یوه د سرو زرو تخته هم وه چه پری «محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم» ښکلی شوی و. نو ای موسی علیه السلام هر هغه کار چه د الله تعالی په حکم اجرا شوی وی عبادت دی او پر هغه باندی مزدوری (باره) اخیستل د مقربانو کار نه دی.

تنبیه: د دی قصی په شروع کښی د حضرت خضر علیه السلام د نبوت او ولایت په متعلق خه شی چه مونږ ښکلی دی هغه دی بیا دلته یو ځلی ولوست شی. وروسته د «ذوالقرنین» قصه راځی. چه دغه هم د هغو دريو شیانو څخه ده. چه د هغو په نسبت د یهودانو په مشوره قریشو پوښتنه کړی وه. د «روح» په متعلق لازمه جواب د «بنی اسرائیل» په سورت کښی تیر شو. د «اصحاب الکهف» د قصی په نسبت د هم دغه «الکھف» د سورت په ابتداء کښی معلومات ورکړ شو. دغه دی چه د دریم سؤال په نسبت اوس لازمه ارشاد کیږی.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ ذِي الْقُرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ط
 إِنَّمَا مَثَلُهَا فِي الْأَرْضِ وَاتَّبِعْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا لَّ

او پوښتنه کوی مشرکان (په ښوولو د يهودانو) له تا نه له قصی د ذوالقرنین؛
 ووايه (ای محمده! دوی ته) اوس به زه ولولم پر تاسی له ده څه احوال؛
 بیشکه چه مونږ قدرت ورکړی ؤ ده ته په ځمکه کښی او ورکړی ؤ مونږ ده ته
 (له هر محتاج ایه) څیز څخه یوه لياره (روښانه رسوونکی مقصد ته).

تفسیر: هغه پاچا ته ځکه «ذوالقرنین» وائی چه د دنیا دواړو څنډو (مشرق و مغرب) ته تللی
 ؤ. ځینی وائی چه دغه د رومی «اسکندر» لقب دی.

ځینی وائی کوم بل مقبول دیندار الله منونکی پاچا له دی نه رومی تیر شوی ؤ.

«حافظ ابن حجر رحمة الله علیه» په «فتح الباری» کښی په متعددو وجوهو او دلائلو سره دغه
 دوهم قول ته ترجیح ورکړی ده.

د روایاتو له مجموعی څخه ظاهریږی چه «ذوالقرنین» د حضرت ابراهیم علیه السلام معاصر ؤ -
 او د ده په دعاء او برکت سره پاک الله ده ته خارق العاده سامان او وسائل عطاء فرمائی ؤ -
 چه د هغو په ذریعه ده ته د مشرق او مغرب په سفر کښی بری په برخه شو. او پر محیرالعقولو
 فتوحاتو ئی قدرت وموند. حضرت خضر علیه السلام د ده وزیر ؤ. ښائی له هم دی جهته قرآن
 شریف د خضر علیه السلام قصی سره متصله د هغه قصه بیان فرمائی د عربو قدیمی شعراؤ پخپلو
 اشعارو کښی د «ذوالقرنین» نوم په ډیر لویښی او عظمت سره یاد کړی دی او د ده پر عربیت
 ئی فخر کړی دی. له دی نه ظاهریږی چه دغه «ذوالقرنین» د تاریخی عهد څخه پخوا کوم جلیل
 القدر عربی پاچا ؤ. ښائی اسکندر ته به ئی د هغه سره د یوه راز (قسم) مشابهت له سببه
 «ذوالقرنین» ویلی وی اوس د قدیمه ؤ آثارو اروپائی ماهرین د قدیمی سامی عربو د داسی عظیم
 الشانو سلطنتونو سراغ او نښه لگولی ده چه د هغوی کومه مفصله تذکره په تاریخی اوراقو کښی
 له سره نشته. بلکه د ځینو ممتازو او مشهورو سلاطینو د نومونو د تذکری پوری هم په تاریخی
 کتابونو کښی نشته. مثلاً «حمورابی» پاچا چه اغلباً د حضرت ابراهیم علیه السلام په عهد کښی
 ئی ژوندون کاوه او د هغه په نسبت ویلی کیږی چه د دنیا رومبنی مقنن ؤ. چه د هغه قوانین د
 بابل په مناره (خلی) کتلی شوی په لاس راغلی دی او انگلیسی ترجمه ئی شائع شوی ده - د
 پخوانیو کتاباتو څخه د ده عجیب او غریب عظمت ثابتیږی په هر حال «ذوالقرنین» به د هم
 دغی کورنی ځنی د کوم پاچا نوم وی.

فَاتَّبِعْ سَبِيلَهُ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَرْبُؤًا فِي عَيْنِ حِمْيَةٍ

پس و نیولہ دہ لیارہ (او ہغہ اسباب چہ وئی رساوه مغرب تہ) تر ہغہ پوری چہ ورسید غُحای د پریوتلو د لمر تہ نو وئی موندہ دغہ (لمر) چہ دویبیدہ پہ (لویہ) چینہ کبئی (لکہ سیند دک) لہ تورو ختو.

تفسیر: یعنی د سفر ترتیب او تجهیز او سر رشتہ ئی وکرہ (او پیروی وکرہ ذوالقرنین د ہغی لیاری چہ د مغرب پہ لوری تلہ تر ہغہ پوری چہ ورسید غُحای د پریوتو د لمر تہ نو ذوالقرنین وموند دغہ لمر لره چہ دویبیدہ پہ یوہ لویہ چینہ کبئی لکہ سیند دک لہ تورو ختو) یعنی داسی ئی پہ نظر راغی لکہ چہ پہ سمندر کبئی سفر کوونکو تہ ہم شکاری چہ لمر لہ اوبو شخہ وغی او پہ اوبو کبئی دویبیری. حضرت شاہ صاحب رحمۃ اللہ علیہ لیکئی. «ذوالقرنین تہ داسی شوق پیدا شو چہ وگوری چہ د دنیا ودانی تر کومہ غُحایہ پوری اوڑدہ شوی دہ. نو د مغرب پہ طرف کبئی تر ہغہ غُحایہ پوری ورسید چہ چیکرہ او دلدل ؤ چہ پری نہ انسان او نہ پیری تیریدی شو - نو د اللہ تعالیٰ د ملک حدود ئی معلوم نشو کری.»

وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَخْتَدَّ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿۸۱﴾

او وئی موندہ نژدی ہغہ تہ یو قوم (د کفارو)؛ وویل مونبر ای ذوالقرنینہ یا خو پہ عذاب کرہ دغہ خلق (کہ ایمان رانہ وری پہ قتل سرہ) یا ونیسہ پہ دوی کبئی یوہ بنہ لیارہ (کہ ایمان راوری پہ ارشاد او نصیحت سرہ).

تفسیر: یعنی «ذوالقرنین» تہ مونبر پر ہغو خلقو د دغو دواړو خبرو قدرت ورکر - لکہ چہ هر پاچا او حاکم تہ پہ نیکو او بدو باندی داسی قدرت حاصل وی. کہ غواړی خلق عذابوی او عُحان تہ بدنامی حاصلوی - او کہ غواړی عدل او انصاف او نیکی اختیاروی او خپل د خیر ذکر باقی پریږدی یا بہ ئی دا مطلب وی چہ ہغہ خلق کافران وو - مونبر «ذوالقرنین» تہ اختیار ورکر - چہ کہ وغواړی ہغوی ووژنی یا رومبوع د اسلام پہ لوری دعوت او بلنہ ورته ورکری. نو «ذوالقرنین» دغہ دوهم شق اختیار کر.

قَالَ اِمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ اِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿۸۱﴾ وَاِمَّا مَنْ

أَمَّنْ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ الْحَسَنَىٰ وَسَنُقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ۝

نو وویل (ذوالقرنین) هر شه هغه شوک چه ظلم ئی وکړ (په نفس خپل په دوام د کفر) پس ژر به په عذاب کړو دی (په دنیوی عذاب) بیا به بوتلی شی (طرف د) رب خپل ته پس په عذاب به کړی (الله) دی په عذاب لوی سره (په عقبی کښی). او هر هغه چه ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ صالح پس ده ته ده جزاء نیکه (په دارینو کښی چه نعمت او جنت دی). او ژر ده چه وبه وایو ده ته له کاره خپله آسانه (په ده باندی).

تفسیر: یعنی په آخرت کښی به نیکی ومومی او په دنیا کښی مونږ پر دوی شه سختی نه راولو بلکه د خپل کار دپاره هر کله چه دوی ته کومه خبره ووايو نو په سهولت او نرمی سره ورته وایو فی الحقیقت هر هغه پاچا چه عادل وی د هغه کار او د عمل طرز به هم داسی وی چه له بدانو سره بدی کوی او هغوی په سزا رسوی او له نیکانو سره لطف او نرمی کوی - لکه چه «ذوالقرنین» هم دغه طریقه گمان ته غوره کړی وه.

ثُمَّ اتَّبَعْنَا سَبِيْلًا ۝

بیا ئی ونيوله بله لياره (او هغه اسباب چه رساوه ئی مشرق ته).

تفسیر: یعنی د مغربی سفر شخه فارغ شو او د مشرق په طرف د خپل سفر په تجهيز، ترتيب او سر رشته مشغول شو - په لوی قرآن او حدیث کښی دغه نه ده تصریح شوی چه د «ذوالقرنین» دغه گرد (تول) سفرونه د فتوحاتو او ملک نیولو دپاره و. ممکن دی چه د محض سیر او سیاحت په ډول (طریقه) وی. د دغو سفرونو په ضمن کښی دی به پر هغو اقوامو هم تیر شوی وی چه د ده تر حکومت لاندی راغلی وو او غځینی نور اقوام به وی چه «ذوالقرنین» ئی یو زورور پاچا لیدلی او گنلی وی، د ظالمانو په مقابل کښی به ده ته خپل عرضونه او فریادونه وړاندی کړی وی چه د هغو گردو (تولو) انستداد به «ذوالقرنین» پخپل فوق العاده قوت او زور سره کړی وی - لکه چه اوس د «یاجوج او ماجوج» قصه راغی. والله اعلم.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطَّلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ يَجْعَلْ لَهُم مِّنْ دُونِهَا سِتْرًا ۝

تر هغه پوری کله چه ورسید غای د راختلو د لمر ته نو وئی موند هغه (لمر) چه راخوت پر پوه قوم باندى چه نه وه گرغولی مونږ دوی ته له لاندی د دی (لمر) کومه پرده .

تفسیر: یعنی د مشرق په انتها کبئی نى داسی قوم ولید چه د لمر اشعه (پلوشی) مستقیماً بی له ممانعته او بی له حجاب ورسیدی دا خلق به وحشیان او ځنگلیان وی - د کور جوړولو او د چت پتولو چل به نى هم نه ؤ زده یا به پکبئی دود (رواج) او دستور نه وو - لکه چه اوس هم په دیرو وحشیو او ځنگلیو او ځینو کوچیانو کبئی هم دغه دود او دستور او رواج لیده کبیری.

كَذَلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿۱۸﴾

هم داسی ؤ (حال د ذوالقرنین چه مذکور شو) او په تحقیق احاطه کړی وه مونږ په هغه شی باندى چه د ده څخه ؤ (له لښکرو او لوازمو) له جهته د خبردارى.

تفسیر: یعنی د «ذوالقرنین» د مشرق او د مغرب د سفر کوم کیفیت چه بیان کړی شو هغه په واقع کبئی هم داسی دی. هغه وسائل چه د ده سره ؤ - او هغه حالات چه ده ته وروړاندی شوی دی - پر هغو گرددو (تولو) ځمونږ علم محیط دی. بنائى چه مؤرخینو به په دغه مورد کبئی بل څه ویل - او هغه به فی الحقیقت هم دغومره قدر وی چه وفرمایه شو. ځینو مفسرینو د «کذالك» مطلب داسی اخیستی دی هغه رویه چه «ذوالقرنین» د مغربى اقوامو په نسبت اختیار کړی وه کتمت (هوبهو) هم هغه رویه نى د مشرقى اقوامو سره هم اختیار کړی وه (والله اعلم).

ثُمَّ اتَّبَعَ سَبَبًا ﴿۱۹﴾ لَحْيًا إِذْ بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿۲۰﴾

بیا ونیوله ده بله لياره (او تيار نى کړ نور اسباب). تر هغه پوری چه ورسید منځ د دواړو غرونو ته نو وئی موند وړاندی د دغو دواړو (غرونو) داسی قوم چه نه ؤ نژدی (اکثر د دوی) چه وپوهیږی په خبره (د ذوالقرنین) باندى.

چه «لوی دجال» چه تمیم داری هغه په کومه جزیره کښی بندی او مقید لیدلی ؤ. د هم دغه قوم څخه وی - کله چه حضرت مسیح علیه السلام چه محض د یوه آدمی زاد بی بی مریمی صدیقی رضی الله تعالی عنها له بطنه د ملکیه ؤ نفخه ؤ په ذریعه پیدا شوی دی او وروسته د من السماء له نزوله به دجال وژنی په دغه وقت کښی به دغه قوم «یاجوج ماجوج» هم پر دنیا خروج کوی - او بالاخر به د مسیح علیه السلام په فوق العاده دعاء مری.

اوس دغه قوم چیری دی؟ او د «ذوالقرنین» د اوسپنی دیوال چیری واقع دی؟ نو هر هغه څوک چه دغه گرد (تول) اوصاف - تر خپل نظر لاندی ونیسی چه د هغه ثبوت د دغه قوم او د اوسپنی د دیوال په متعلق په لوی قرآن او صحیحه ؤ احادیثو کښی شته - نو هغه به وائی د هغو اقوامو او ملکونو او دیوالونو نښه او پته چه خلقو په خپله رایه سره ورکری ده - پر هغو د دغو اوصافو مجموعی ځنی یو وصف هم نه موندلی کیږی - لهدا هغه خیالات صحیح نه ښکاری - او له صحیحه ؤ احادیثو څخه انکار - یا د نصوصو بعیده تأویلات له دی نه خلاف دی. پاتی شوه د مخالفینو دغه شبهه - چه مونږ گرد (تول) د ځمکی مخ لتولی دی مگر هیچیری د دغو شیانو نښه او پته مو نه ده موندلی؟

نو د دغی شبهی د جواب دپاره ځمونږ مؤلفینو د پتی او نښی ښوولو دپاره ډیر زیار (محنت) او کوشښ ایستلی دی خو د دی صحیح جواب هم دغه دی - چه «علامه آلوسی بغدادی» ورکری دی

«مونږ ته د هغه موقع نه ده معلومه او ممکن دی چه ځمونږ او د هغه په منځ کښی په دغه حاضره زمانه کښی لوی لوی سیندونه حائل وی - او په هغه وقت کښی له کومی لوئی وچی سره لکه (سائیریا) او (امریکا) به نښتی وی - او داسی دعوی چه مونږ پر تول بر او بحر (وچه او لونده) حالاً وماضیاً و آتیاً محیط شوی یو واجب التسلیم نه دی. عقلاً جائز دی هم هغسی چه له نن ورځی (۱۳۲۳ ش) تر نژدی پنځه سوه کلونو د مخه پوری د امریکی براعظم نه ؤ راڅرگند شوی اوس هم ویلی شو چه ممکن دی داسی بل کوم براعظم هم موجود وی چه تر اوسه پوری به مونږ له هغه ځنی معلومات نه لرو. او امکان شته چه لږ وقت وروسته یا به مونږ هلته ورسپیو - یا هغه خلق به مونږ ته ځان ورسوی.

د سمندر د دیوال تحقیقات چه د «آسترلیا» په شمال مشرقی ساحل واقع دی او څه وقت پخوا له دی نه د یو برطانوی سائنس دان «داکتر سی ایم بنگ» تر کتنی او هدایاتو جاری وو دغه دیوال له زر میله زیات اوږد او په ځینو ځینو مقاماتو کښی تر دوولسو میلو پوری عریض او زر فیهه ارتفاع لری، چه پری ډیر مخلوق هستوگنه لری هغه ډله چه د دغه کار دپاره روانه شوی وه خپل یو کلنی تحقیقات ئی پای (اخر) ته رسولی دی چه د هغه د رپوټ د لوستلو څخه د سمندر عجیب او غریب اسرار منکشف کیږی او انسان ته د حیرت او استعجاب یوه نوی دنیا معلومیږی. بیا نو څرنگه داسی دعوی کیدی شی چه مونږ پر گردو (تولو) بریه ؤ او بحریه ؤ مخلوقاتو او موجوداتو خبردار، او د هغو مکمل اکتشافات حاصل کړی دی! په هر حال کله

مخبر صادق چه د هغه صدق په قطعیه و دلائلو ثابت دی د دی دیوال شخه سره د هغه د اوصافو
خبر راکری دی نو پر مونږ واجب دی چه د هغه تصدیق وکړو او د هغو د واقعاتو په انتظار
کښی سترگی په لیار ولرو چه د مشککینو او منکرینو علی الرغم هرورمو (خامخا) راتلونکی دی.

ستبدی لک الایام ما کنت جاهلا • ویاتیک بالانخبار من لم تزود

هغه شی چه ته پری اوس ښه نه پوهیږی • درغرگند به ئی زمان کری لکه لمر بیا

قَالَ مَا مَكَّنِي فِيهِ رَبِّي خَيْرًا عَيْنُونِي بِقُوَّةِ اجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿۱۸﴾

وویل (ذوالقرنین) هغه چه اقتدار راکری دی ماته په هغه (شی) کښی رب عَما
خیر ډیر غوره دی (له ورکری د تاسی نه چه محصول دی) پس مرسته (مدد)
وکړئ تاسی له ما سره (په زیار (محنت) عَما کښی تول) په (انسانی) قوت
(او عمل نه په مال) سره چه جوړ کړم په منغ د تاسی او په منغ د دوی
کښی یو پریر (او محکم) دیوال.

تفسیر: یعنی مال له ما سره ډیر دی مگر په لاسونو او پښو له ما سره په زیار (محنت) او زحمت
تیرولو کښی مرسته (مدد) وکړئ!

أَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ
انفُخُوا حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ أَتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قَطْرًا ﴿۱۹﴾

راواخلع تاسی ماته تختی د اوسپنی تر هغه پوری (ئی ایښودلی چه) برابر شو
دا دیوال په منغ د دوو شوکو (د غرو) نو وویل (ذوالقرنین) چه پو کړئ!
(پر دغو سکرو چه اچولی شوی دی په منغ د تختو د اوسپنی نو پو ئی کړل)
تر شو چه وگرغوله دغه (اوسپنه) اور وویل (ذوالقرنین) راوړئ ماته چه توئی
کړم په دی دیوال زیر (ویلی شوی).

تفسیر: یعنی رومی ئی د اوسپنی لوئی لوئی تختی سر په سر لاندی باندی سره کیښودی - او
یو له بل سره تینگی او کلکی ئی کری - څه مهال چه د هغو لوړوالی (دنگ والی) د دواړو
غرونو شوکو ته ورسید (نو پری لرگی او سکاره انبار کړل شول) او خلقو ته ئی امر ورکړ چه د

دغه اور په لگولو او پو کولو کښی راسره مرسته (مدد) وکړئ (چه په یوه آن او یوه شیبه کښی له یوه سره تر بل سره پوری او له پاسه تر ښکته پوری یو غلی ولگیدی او بیا ژر تری لری او گوښه شی) کله چه اوسپنه د اور پشان سره او گرد (تول) سره یو جسم شوه - په دغه وقت کښی ویلی شوه ژیر ئی پری راتوی کړه - چه د هغو اوسپنو په درزونو او چاودونو کښی ننوتل - او بیخی ئی نژدی او پیوست کړه او کرده (توله) سره- یو شوه - او د یو سخت غرنی دیوال پشان وگرځید - دغه گرد (تول) کارونه په دغه زمانه کښی ظاهراً د یوه خارق العاده طریقی سره به انجام موندلی وی چه ښایی هغه د «ذوالقرنین» له کرامته وگنله شی - یا ممکن دی چه په هغه وقت کښی به داسی اقسام آلات او اسباب موندلی کیده چه پر هغو اوس غمونږ علم نه رسیږی .

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿۱۷﴾

پس طاقت به نه وی د دوی چه وخیژی پری (او ښکاره شی پری له جهته د لوړوالی (دنگ والی) او ښیوالی) او نه به طاقت وی د دوی دغه (غره) ته د سوری کولو (له جهته د سختوالی او پریروالی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ فی الحال یا جوج ماجوج ته دغه قدرت نه دی ورکری چه دغه دیوال سوری کری یا ئی ونروی او تری تیر شی.

قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءٌ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿۱۸﴾

وویل (ذوالقرنین) دغه (اتمام د سد) او اقتدار غمونږ په جوړلو د هغه یو رحمت دی له جانبه د رب غما (پر مخلوقاتو) نو هر کله چه راغله وعده د رب غما (په خروج د دغو قبیلو) نو وبه گرځوی دا (سد) هوار برابر له غمکی سره، او ده وعده د رب غما حقه (رښتیا ثابته).

تفسیر: یعنی محض د الله تعالیٰ په مهربانی دغه سد قائم شو او تر معینه میعاده پوری به قائم پاتی شی له صحیحه ؤ احادیثو څخه معلومیږی چه د حضرت مسیح علیه السلام د نزول او د دجال د قتل وروسته قیامت ته نژدی د یا جوج ماجوج د وتلو وعده ده نو دغه سد به له منځه لری کړ شی - او دغه دیوال به دوی ونروی او په هومره یو کثیر تعداد به دوی تری ووځی او

راتونبیری چه د هغوی شمیر پرته (علاوه) له الله تعالیٰ بل هیچا ته به نه وی معلوم - گرده (توله) دنیا به د دوی له مقابلی عاجزبیری - حضرت مسیح علیه السلام ته به حکم ورکړ شی چه غما له خاصو بندگانو سره پر «طور» باندی لار شه - بالآخر مسیح علیه السلام د الله په دربار کښی دعاء او راز او نیاز وکړی - نو وروسته له هغه پر یاجوج ماجوج باندی یوه غیبی ویا مسلحه کبیری - او گرد (تول) سره یو غلی مړه کبیری، زیات تفصیلات دی د احادیثو په کتابونو کښی په «باب امارات الساعة» کښی ولید شی.

(دلته د ذوالقرنین حکایت تمام شو - نو بیا فرمائی الله تعالیٰ)

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمَاعًا ﴿١٦﴾
وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٧﴾

او پری به ږدو غښی د دوی په دغه ورغ (د وتلو) کښی چه موج به وهی (له ږیر ازدحامه او ننوخی) په غښو نورو کښی او پو به کړی شی په صور (شپیلی) کښی پس راجمع به کړو مونږ دغه (مخلوقات) تول (لپاره د جزاء) او راوړاندی (نژدی او ښکاره) به کړو جهنم (دوزخ) په دغی ورغی کښی کافرانو ته په وړاندی (او نژدی او ښکاره) کولو سره (دپاره د هیبت).

تفسیر: یعنی یاجوج ماجوج د سمندر د موجونو او لویو څپو په شان په بیسماره تعداد غند، غند د لویو سیندونو د لویو لویو څپو په ډول (طریقه) راوغی او راتونبیری. یا ئی دا مطلب چه د هول او خوف او ویری او اضطراب لامله (له وجی) به گرد (تول) مخلوقات سره گډود او خلط ملط شی - جن او انس به یو له بله سره ننوخی او یو لوی شور ماشور او سخته غلبه به جوړه شی - بیا به د قیامت علائم ښکاره شی - او د اسرافیل علیه السلام صور (شپیلی) به وپوکله شی. وروسته له هغه به گرد (تول) خلق د الله تعالیٰ په حضور کښی د محشر په ډگر کښی سره راتولبیری. او وړاندی به راغی - او دوزخ به د کفارو په مخ کښی وروړاندی کبیری. ښائی د کفارو تخصیص د دی دپاره کړی شوی وی چه اصلاً دوزخ د هم دغو دپاره تیار شوی دی او د دوی پر سترگو باندی په دنیا کښی پردی لویدلی وی چه پر هغه ئی یقین او باور کړی وی - او اوس هغه پرده تری لری شوی ده.

وَالَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غَطَاةٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ۝۱۰

هغه کافران چه وی (د زره) سترگی د دوی په پرده کښی (له ډیره غفلته) له یاده غما او وو دوی چه نه توانیدل اوریدل (د کلام د حق له جهته د بغض د نسی).

تفسیر: یعنی پخپله د دوی د عقل سترگی نه وی پرانستلی چه د قدرت دلائل او نښی نی پری لیدلی وی - او باور او یقین نی پری راوړی وی - او د الله تعالیٰ په یاد کښی لگیدلی وی - او له ډیره ضده او عناده د هیچا خبره نی نه آوریده - او هغه چه بل چا ده ته ورښوده پر هغه پوهیدلی وی.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا لَهُمْ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ۝۱۱

آیا گمان کوی هغه کسان چه کافران شوی دی د دې چه نیسی دوی بندگان غما (عیسی - عزیر - ملائک) پرته (علاوه) له ما شخه دوستان (معبودان چه زه دوی نه په عذابوم بلکه) بیشکه مونږ تیار کری مو دی جهنم (دوزخ) دپاره د کافرانو پراو (یا میلستیا)

تفسیر: آیا منکرین داسی گمان کوی چه غما د خاصو بندگانو مسیح علیه السلام عزیر علیه السلام روح القدس علیه السلام ملائک د عبادت کولو په سبب به دوی د خپل حمایت او مرستی (مدد) دپاره ودروی ﴿كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيُدُونُونَ عَلَيْهِمْ دُلُوكًا﴾ له سره داسی نه دی! دوی پخپله به ستاسی د دغو حرکاتو شخه د بیزاری اظهار وفرمائی او ستاسی په مقابل کښی به د مدعی په شان په ضد او عناد د تاسی ودریری. (نو تاسی ته نه ښائی چه په دغه فکر او خیال کښی مغرور پاتی شئ چه په عقبی کښی به تاسی ته څه سزا نه درکوله کیږی بلکه په عذابیرئ او دوزخ تاسی ته تیار او په انتظار دی) یعنی په دغه چرت - خیال او فریب کښی مه اوسیرئ! هلته به هیڅوک ستاسی پوښتنه هم نه کوی. هو! مونږ ستاسی دپاره میلستیا تیاره کری ده د دوزخ له اوره او له قسما قسما عذابونو شخه (اعاذنا الله منها).

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ۝۱۲ وَالَّذِينَ ضَلَّ سَبِيلَهُمْ

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿۱۸﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا خبر کرو تاسی په ډیرو سختو زیانکارانو باندی له جهت د عمله؛ دوی هغه کسان دی چه ورک (او توی تللی) دی مندی (او زیار) د دوی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی (ځکه چه غافلان وو له آخرته) حال دا چه دوی گمان کوی د دی چه بیشکه دوی ښه کوی کار (او عمل او په واقع کښی داسی نه ده).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی له گردو (تولو) څخه په زیاته خساره کښی به هغه کسان وی چه د دوی گرد (تول) فعالیت - مساعی او تغلیدل یواځی د دنیا دپاره ؤ او له سره د آخرت فکر به ورسره نه ؤ - محض دنیوی ترقیات او مادی کامیابی به ئی خپله لویه ترقی او معراج گانه (کمایفهم من الموضح) یا به ئی دا مطلب وی چه هغه کارونه چه دوی په دنیوی ژوندون کښی نیک او ښه گنل اعم له دی نه چه هغه به په واقع کښی ښه ؤ یا خراب هغه گرد (تول) د کفر له نحوسته هلته بیکاره ثابت شول - او تول محنتونه ئی توی او بریاد لارل او گرد (تول) سره خراب شول.

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَإِيَّا تِ رَبِّهِمْ وَلِقَاءِ رَبِّهِمْ أَكْبَرُ ﴿۱۹﴾ فَلَا يُقِيمُونَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿۲۰﴾

دغه کسان (چه بېرته یاد شول) هغه کسان دی چه کافران شوی دی په آیاتونو (د قدرت) د رب خپل (په دنیا کښی) او په لقاء د دغه (الله په آخرت کښی) پس باطل خراب شول عملونه د دوی پس وبه نه دروو دپاره د دوی په ورځ د قیامت کښی تله (ځکه چه حسنات نه لری یا تله د نفعی به دوی ته نه دروو).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالی د قدرت دلائل ومنل او نه ئی داسی خیال وکر چه کله به د هغه په مخ کښی حاضرېوم. (نو د داسی کسانو گرد (تول) زیار (محنت) بیکاره ثابتېری، ځکه چه) د کافرانو حسنات مره او بی اثره دی. او په ابدی ژوندون کښی له سره په کار نه ورځی - نو اوس د دوی دپاره پرته (علاوه) له کفریاتو او سیاتو یوه پله (پت) څرنکه تله شی؟ وزن (تلل) خو د موازی دپاره وی - او موازنه د متقابلو شیانو کیږی - دلته خو د سیاتو بالمقابل یو

حسته هم نشسته نو بیا وزن به د شه دپاره وی؟ یا دا چه وزن شته مگر دوی ته دغه وزن هیخ کته (فائده) او منفعت نه رسوی بلکه دوی ته لا زیان رسوی او ښه پری ملزم کیږی.

ذٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَاَتَّخَذُوا الْيَتٰىمَ وَّرٰسِلًا هٰزُوا ﴿۱۷﴾

(کار) دغه (دی چه اعمال د دوی باطل شول) جزا د دوی ده دوزخ په سبب د دی چه کافران شوی ؤ دوی او نیولی ؤ دوی آیاتونه (د قدرت) ءما او رسولان ءما مسخره .

تفسیر: یعنی هغه توکی مسخری مو چه کولی او ملندی مو چه وهلی - اوس د هغو خوند وشکړ!

اِنَّ الدِّیْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ کَانَ لَهُمْ جَدَّتْ الْفِرْدَوْسُ نُزُلًا ﴿۱۸﴾
خُلِدِیْنَ فِیْهَا لَا یَبْغُوْنَ عَنْهَا حِوْلًا ﴿۱۹﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته (په علم الله کښی) جنتونه د فردوس (اعلیٰ - غوره) بهتر ءمای د هستوگنی (میلستیا پیشکشی) چه تل به وی په دغو (جنتونو) کښی نه به غواړی دوی له دغو (جنتونو) څخه گرځیدل (او وتل بل ءمای ته).

تفسیر: یعنی نه به تری مریږی او تل تر تله به په هم هغه ءمای کښی خپل اوسیدل او هستوگنه غواړی - او شیبه په شیبه تازه په تازه نعمتونه ورسپیږی - او له سره داسی کوم فکر او خیال به دوی ته نه پیدا کیږی چه مونږ به له دغه ءمای بل ءمای ته منتقل کړی شو.

قُلْ لَوْ کَانَ الْبَحْرُ مَدَادًا لِّکَلِمٰتِ رَبِّیْ
لَنفَدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ کَلِمٰتُ رَبِّیْ وَاِنْ کُنَّا بِیْٔاهٍ مَّدَدًا ﴿۱۹﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) که شی (اوبه د) بحر سیاهی دپاره (د لیکلو) د کلماتو د رب ءما نو خامخا تمام به شی بحر پخوا له هغه نه چه تمام شی کلمات د رب ءما (ځکه چه معلومات او مقدرات د الله غیر متناهی دی) او

اگر که راویو په مثل د دغه بحر (نور بحار هم) مددگار.

تفسیر: قریشو د یهودانو په لمسون او اشاره د «روح» او د «اصحاب الکهف» او د «ذوالقرنین» په نسبت سؤال کړی وو - د دغه سورت په ابتداء کېږي د «اصحاب الکهف» او په آخر کېږي ئی د «ذوالقرنین» قصه تر هغه ځایه پوری چه د قرآن په موضوع پوری متعلق وه بیان وفرمایل. او د «روح» په متعلق ئی د «بنی اسرائیل» په سورت کېږي وفرمایل!

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا لِيُعَلِّمَ الْبَشَرَهُمْ كِتَابَ اللَّهِ الَّذِي كُنْتُمْ تُكْفِرُونَ ﴾ اوس د سورت په خاتمه کېږي دا راښيي چه د الله تعالی د علم او حکمت کلام او خبری بی انتهای دی، هغه خبری چه ستاسی له ظرفه او استعداده او ضرورت سره لائقی دی هغه مو دروښودی، دغه د الله تعالی د معلوماتو په مقابل کېږي دومره هم نه دی لکه یو شاخکی د اوبو د سمندر (لویو سیندونو) په مقابل کېږي فرض ئی کړئ که د سمندر د گردو (تولو) اوبو څخه سیاهی جوړه شی - او په هغی د الله تعالی د خبرو په لیکلو لاس پوری کړی شی - او هغه د سمندر اوبه بیخی وچی شی - او بیا دوهم ځلی او دریم ځلی بیا دغه سمندر ډک او تش شی - نو دغه گرد (تول) سمندرونه به وچېږي - مگر د پاک الله جلت عظمته واعظم برهانه خبری او کلام نه ختمېږي - له هم دی ځایه وپوهیږئ چه د عظیم الشان قرآن او نورو سماوی و کتابونو په ذریعه اگر که ډیر وسیع علم په ډیر زیات مقدار چاته ورکړ شی نو هغه هم د الله تعالی د علم په مقابل کېږي قلیل دی اگر که فی حد ذاته ورته کثیر هم ویلی شو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ اللَّهُ وَإِذْ قَامَنَ كَانِ
يَرْجُوَ الْقَاءَ رَبِّهِ فَلْيُجَلِّ عِلْمًا صَاحِبًا وَلَا يَشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ۝

وایه (ای محمده!) بیشکه هم دا خبره ده چه زه یو بشر سری یم پشان ستاسی چه وحی راځی ماته چه بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی معبود دی یو پس هر څوک چه وی چه امید لری د (اخروی) ملاقات د رب خپل (په ښه وجه سره) نو ښائی چه (تل) عمل وکړی عمل صالح (ښه) او نه دی شریکوی په عبادت د رب خپل کېږي هیڅوک.

تفسیر: یعنی زه ستاسی پشان یو بشر او انسان یم - خدای نه یم - چه اصلاً او ذاتاً گرد (تول) علوم او کمالات ماته حاصل وی. هو! الله تعالی جل جلاله حقانی علوم او قدسی معارف ماته وحی رالیږی چه په هغه کېږي اصل الاصول علم التوحید دی. د هغه په طرف زه گردو (تولو) ته دعوت ورکوم - هغه څوک چه د الله تعالی د لقاء شائق وی - یا د ده سره مقابل کیدلو څخه خائف وی نو د هغه دپاره پکار دی چه ښه ښه کارونه او اعمال له شریعت سره موافق وکړی! او د الله

تعالیٰ په بندگی کښی هیڅوک په هیڅ یوه درجه کښی ظاهراً او باطناً مل او شریک نه کړی! یعنی د جلی شرک په شان د ربیاء او نور خفی شرک څخه هم ځان وساتی ځکه په هر عبادت کښی چه د غیر الله شرکت وی هغه به بیرته د هم هغه عابد په مخ ویشتل کیږی.

اللهم اعذنا من شرور انفسنا!

په دغه آیت کښی ئی اشاره فرمایلی ده چه د نبی علم هم متناهی او عطائی دی او د الله تعالیٰ د علم په شان ذاتی او غیر متناهی نه دی.

تمت سورة الكهف بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد.

سورة مریم مکیه الا آیتی (۵۸) و (۷۱) فمدنیتان وهی ثمان وتسعون آیه
وست رکوعات رقمها (۱۹) تسلسلها حسب النزول (۴۴)
نزلت بعد سورة «فاطر»

د «مریم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۵۸) او (۷۱) آیتونو څخه چه مدنی دی
اته نوی آیتونه او شپږ رکوع لری په تلاوت کښی (۱۹) او په نزول کښی
(۴۴) سورت دی. وروسته د «فاطر» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

كَهَيْعَصَ ① ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدًا ذَكْرِيَا ②

(دغه چه بیرته لوستلی کیږی) ذکر د رحمت مهربانی د رب ستا دی پر بنده
خپل زکریا.

تفسیر: حضرت زکریا علیه السلام د «بنی اسرائیلو» د جلیل القدرو انبیاءو څخه دی. په بخاری
شریف کښی راغلی دی چه ده د نجاری (ترکانی) کار او د خپل لاس د گتتی دودې به ئی
خوړله - د ده قصه پخوا له دی نه د آل عمران په (۴) رکوع څمونیږ د دی پښتو فوائد موضح
الفرقان تفسیر کښی لیکلی شوی ده هلته دی بیا ولوست شی!.

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ﴿۱۹﴾

کله چه غبر (سوال) ئی و کر رب خپل ته غبر (سوال) ورو (په نیمه شپه کښی).

تفسیر: وائی چه د شپې په تیاره او په خلوت کښی په ورو غبر سره لکه چه د دعاء اصله قاعده ده دعا وکره - ځکه چه داسی دعاء له ربیاء شخه لری او د اخلاص له کماله معموره وی کما مر فی سورة الاعراف (۷ رکوع) ﴿ادْعُوا رَبَّهُمْ خَفِيًّا﴾ ښائی دغه خیال ئی هم په زړه کښی گرځیدلی وی چه زه په دغه زوروالی کښی ځوی غواړم - که راپه برخه نشی نو آوریدونکی خلق به راپوری خاندی برسیره په هغه په زورتوب کښی طبعاً غبر هم ورو کیږی - او په طبیعی ډول (طریقه) سره هم زاړه ورو ورو غبریږی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاسْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿۲۰﴾

ووېل (زکریا پخپله دعاء کښی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم سست ضعیف شوی دی ټول هډوکی له ما شخه او شعلی وهی سر (ځما) له چهته د سپینوالی حال دا چه هیچیری نه یم پاتی شوی په سوال (ځما) له تا نه ای ربه ځما محروم ناامیده.

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره د موت وقت قریب دی - ځما د سر په وښتانو کښی د زورتوب سپینوالی ځلیری - او زه تر هډوکو پوری هم وچ شوی یم نو ای پاک الله تعالیٰ تا په خپل فضل او رحمت سره تل ځما دعاوی قبولی کری دی او په مخصوصو مهربانیو سره دی روږدی (بلد) او عادی گرځولی یم - نو اوس په دغه آخری وقت او زوروالی کښی به زه څرنگه گمان وکریم چه ځما دعاء به نه قبولی؟ او له خپلی مهربانی او رحمت شخه به می بی برخمی او بی هیلې (ناامیده) وگرځوی؟ ځینو مفسرینو د ﴿وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا﴾ معنی داسی اخیستی ده «ای ربه ستا په دعوت او امتثال د اوامرو د تا کښی هیڅکله زه نه یم شقی او نافرمان ثابت شوی یعنی هر مهال (وخت) دی چه ماته کوم حکم فرمانلی دی سم برابر می د هغه امتثال کری دی او د هغه د اطاعت او فرمان منلو سعادت می راحاصل کری دی.

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿۲۱﴾

وَوَيْرِثُ مِنَ آلِ يَعْقُوبَ وَأَجْعَلُهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿۵﴾

او بیشکه زه ویریریم له دی خپلوانو (خپلو) له وروسته (د مرگه) ءُما (د خرابولو د دین ستا) او ده ښځه ءُما شنده نو وښه ماته له طرفه خپله یو متولی (د دینی امورو حق وارث) چه میراث یوسی له ما څخه (دینی امور) او میراث یوسی (علم او حکمت) له آل د یعقوب نه او وگرځوی دی ای ربه ءُما غوره کړی شوی.

تفسیر: د ده اقارب او خپلوان او تربوران به نا امله وی - او ده ته به ویره پیدا شوی وی چه دغه خلق وروسته له ما له خپلو بدو عملونو او غلطو چارو د دین او نیکی لیاره خرابه نه کړی او هغه دینی او روحانی دولت چه د یعقوب علیه السلام کورنی ته منتقل شوی دی او حضرت زکریا علیه السلام پوری رسیدلی دی دوی پخپلو شرارتونو او بدتمیزیو سره ضائع نه کړی.

﴿وَكَانَ آسْرًا لِلْآلِ﴾ او ده ښځه ءُما شنده نو وښه ماته له طرفه خپله یو متولی د دینی امورو حق وارث چه میراث یوسی له ما څخه دینی امور او میراث یوسی علم او حکمت له آل د یعقوب).

یعنی زه زود او سپین یریری یم - او ښځه می (بی بی ایشاع د بی بی مریمی ترور) هم شنده (او ۹۸ کلنی) ده د وړوکی پیدا کیدلو ظاهری سامان هیڅ نشته لیکن ته پخپل لامحدوده قدرت او رحمت سره ماته هلك راعطاء کړی! چه دینی خدمات ایفاء او سنبال کړی او ستا دغه مقدس امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی - ءُما له لاسه په دغه ضعیفی او زوروالی کښی څه کیدی شی - زره می غواری چه یو داسی لائق ءُوی ولرم چه د خپل پلار او نیکونو مقدسه وظائف انجام - او د هغوی په مطهره سجاده باندی کښینی - او د دوی د علم او د حکمت د خزانو مالک او د نبوت د کمالاتو وارث شی.

تنبیه: له صحیحه احادیثو څخه ثابت دی چه د انبیاؤ علیهم السلام په مال کښی وراثت نه جاری کیږی - د دوی وراثت د علم او حکمت په دولت کښی نافذ کیږی. پخپله د اهل التشیع د «کافی کلینی» له مستنده کتابه هم په «روح المعانی» کښی د هم دغه مضمون شو روایات نقل کړی شوی دی - لهذا متعین دی چه په ﴿وَوَيْرِثُ مِنَ آلِ يَعْقُوبَ﴾ کښی مالی وراثت نه دی مراد چه د هغه تائید پخپله د آل یعقوب څخه کیږی - ځکه ظاهر دی چه د گرد (تول) آل یعقوب د اموالو او املاکو وارث یواځی د زکریا علیه السلام ءُوی به څه دول (طریقه) کیدی شو؟ بلکه هم دغه د وراثت ذکر په دغه موقع کښی دغه راښکاروی چه مالی وراثت نه دی مراد - ځکه چه دغه په کرده (توله) دنیا کښی مسلمه ده چه ءُوی د خپل پلار د مال وارث کیدی شی. نو بیا په دعاء کښی د هغه ذکر چتی(فضول) او بیکاره ؤ - داسی خیال کول چه حضرت زکریا علیه السلام د خپل مال او دولت په فکر او اندیښنه کښی ؤ چه چیری دغه مال او شته

عُما له كوره ونه وځی - او دینی اعمامو او تربورانو او نورو خپلوانو كره لار نشی، نهایت سپك او تبت خیال دی - د انبیاء علیهم السلام له لوی شان څخه دغه فكر ډیر لری دی چه د دنیا د رخصت كیدلو په وقت كښی د دنیوی حقیر متاع په فكر او چرت كښی ولویږی - چه دغه به چیری لار شی؟ او له چا سره به وی؟ او لطف په دغه كښی دی چه حضرت زكریا علیه السلام دومره لوی دولتمن او د شتو خاوند هم نه ؤ او د تركانی (نجاری) په كار كښی به مشغول ؤ - او د هنی د معمول څخه به ئی خپلی شپي او ورځی تیرولی - او قوت لایموت به ئی حاصلواوه نو ښه دغسی یو سپین ږیری متوسط المال نبی ته به څرنگه داسی یوه مفكوره او غم او اندیښنه پیدا كیدی شی چه عُمَا څلور پیسی دی عُمَا د خپلوانو او اقاربو په لاس كښی ونه لویږی (العیاذ بالله).

﴿وَأَجَلُهُ رَبِّ رَؤْفًا﴾ او وگرځوی دی ای ربه عُمَا غوره كری شوی «رضی» په وزن د «فعیل» دی په معنی د مفعول چه راضی كری شوی دی).
یعنی داسی یو هلک راکره چه د خپلو اخلاقو - اعمالو او اطوارو په لحاظ ستا او عُمَا او د ګردو (تولو) صالحانو خوښ او پسند وی.

يٰۤزَكَرِيَّا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اِسْمُهُ يَحْيٰى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۝

ای زكریا بیشكه مونږ زیږی دركوو تاته په یو داسی هلک چه نوم ئی یحیی دی نه مو دی ګرځولی ده ته پخوا له دی نه په دغه نامه (او صفت بل سمنامه).

تفسیر: یعنی دعا ئی قبوله او د هلک زیږی ورته وكر شو چه د هغه د نامه تجویز هم پخپله حق تعالی پخوا له تولده په (یحیی) سره وفرمایله - او اسم هم داسی عجیب او په زړه پوری چه له دی نه پخوا پر بل هیچا نه ؤ ایښی شوی عُیْنُو اسلافو دلته د(سمی) معنی په (شبیبه) سره اخیستی ده یعنی په دغه شان - صفت او ممیزه اخلاقو پخوا بل څوك نه دی تیر شوی - ښائی چه دغه مطلب وی چه له زوړ نارینه او له زړی ښځی څخه تر نن ورځی پوری داسی یو هلک نه دی پیدا كری شوی - یا په عُیْنُو خاصو احوالو او صفاتو (لكه د قلب رقت - او د بكاء غلبه او نورو) كښی د هغه مثال پخوا له دی نه نه دی تیر شوی. والله اعلم.

قَالَ رَبِّ اِنِّیْ یَكُوْنُ لِیْ عُلْمٌ وَّكَانَتْ اُمْرَاتِیْ عَاقِرًا وَّوَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۝

وویل (زکریا) ای ربه عَمَا شَرَنْگَه به وی ما لره هَلک او ده بِنَعَه عَمَا شَنده او په تحقیق رسیدلی یم زه له دیر زوروالی نه دیر ضعف ته.

تفسیر: د انسانانو دغه دستور او قاعده ده - کله چه کوم غیر متوقع خبره یا فوق العاده زیری واورى نو د زیات طمانیت او استلذاذ دپاره د هغه پوښتنه شو شو عُلی کوی او له هری خوا د هغه په پوښتنی او لازمی تپوسونو او ضروری فکرونو کښی بوخت کیږی - او د دغه تحقیق او تفحص او تیقن څخه نوی نوی خوند اخلی او راز راز (قسم قسم) حظوظ او لذائذ حاصلوی - او ضمناً هغه خبره ښه پخه او مؤکده کوی - نو د حضرت زکریا علیه السلام د دغه سؤال منشا هم هم دا ده - حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کله چه ده دغسی نادره غوښتنه کوله تعجب ورپیدا نشو - خو کله چه ئی واوریده چه هغه غوښتنه ئی ومنله شوه نو متعجب شو».

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ ۖ وَقَدْ خَلَقْتَهُ
مِّن قَبْلُ ۖ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ۙ ⑩

وفرمايل (الله کار) هم داسی دی (لکه چه تا وویل) فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی او په تحقیق پیدا کړی می ئی ته پخوا له دی نه او نه وی ته هیڅ شیخیز.

تفسیر: دا د تعجب کومه خبره نه ده - په هم دغسی حالاتو کښی ته د هَلک پلار کیدونکی ئی - او دغه د الله تعالیٰ مشیت هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی.
﴿ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ ﴾ الآیة - فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی دغه د پرښتی وینا ده. یعنی که ستا په نزد د ظاهری اسبابو په اعتبار یو شی مشکل او سخت وی نو الله تعالیٰ جل جلاله ته هغه او نور گرد (تول) مشکل کارونه له سره سخت نه دی - نو د الله تعالیٰ د عظیمه ؤ قدرتونو په مقابل کښی هر شی آسان دی - انسان دی پرمی خپل وجود ته وگوری چه دی پخپله په یوه زمانه کښی هیڅ یو شی نه ؤ - تر دی حده پوری چه له سره د نامه او نښی خاوند هم نه ؤ - نو الله تعالیٰ دی له کتمه د عدمه په وجود راوړ نو بیا هم دغه مطلق قادر چه یو محض لاشی غیز څخه شی جوړوی - آیا هم هغه لوی ذات د یوه زاړه نارینه او زړی شندی ښځی څخه یو هَلک نشی پیدا کولی؟ پر دغه فعل خو په اولی طریقته سره ښائی چه قدرت ولری.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً ۖ قَالَ آيَتُكَ أَلا تَكَلِّمُ النَّاسَ لَيْلًا سَوِيًّا ۙ ⑪

ووېل (زکریا له ډیری خوشالی) ای ربه عَما وگرځوه ماته یوه نښه وفرمایل (الله) چه نښه ستا دا ده چه ته به خبری نشی کولی له خلقو سره دری شپې (او ورځې پرله پسې) په دی حال چه روغ او جوړ به اوسی (بیخی کامل الخلق بتی له گونگ والی)

تفسیر: یعنی سره له صحته او روغوالی هر کله چه دا تا ونشوی کولی چه له خلقو سره خبری اتری وکری نو هلته وپوهیږه چه حمل قرار نیولی دی. د دی قصی په متعلق مفصل بیان په آل عمران کښی ښکلی شوی دی هلته دی په (۴) رکوع څمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی ولوست شی.

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ۝۱۱

پس ووت (زکریا) پر قوم خپل له خپل محراب (حجری یا معبد) څخه پس اشاره ئی وکړه دوی ته داسی چه تسبیح وایئ تاسی په صبا او بیگا کښی.

تفسیر: یعنی کله چه هغه وقت ورسید - نو د ده ژبه له خبرو او اترو څخه بنده شوه - نو له خپلی حجری څخه د باندی ووت - او خلقو ته ئی په اشاره سره وویل - چه صبا او بیگا تاسی پاک الله یادوئ! لمونځونه کوئ! په تسبیح او تهلیل کښی مشغول او لگیا اوسئ! دغه وینا یا حسب المعمول به د پخوانیو مواظو او نصائحو په شان وی - یا د الهیه د دغه نعمت د احساسه وروسته به ئی غوښتی وی چه نور خلق هم د ده د حال سره شریک شی - ځکه چه پر زکریا علیه السلام حکم شوی ؤ لکه چه د آل عمران په سورت کښی راغلی دی چه په دغو دريو ورځو کښی په ښه شان سره الله تعالی یادوه! او خاص د تسبیح لفظ به ئی ښائی د دی لامله (له وجی) اختیار کری وی چه علی الاکثر د عجیبه ؤ او غریبه ؤ مظاهرو او مناظرو د لیدلو په وقت کښی سری ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ﴾ وائی (وفرمایل الله پس له تولد د یحیی چه)

يٰٓيَحْيٰى خُذِ الْكِتٰبَ بِقُوَّةٍ وَاٰتَيْنٰهُ الْحِكْمَ صَبِيًّا ۝۱۲

ای یحیی واخله دغه کتاب (توریت) په قوت (د زړه سره) او ورکری ؤ مونږ دغه یحیی ته حکم (حکمت او نبوت) په دغه حال کښی چه دی هلک ؤ.

تفسیر: یعنی توریت او نوری آسمانی صحیفی چه پر تا یا پر نورو انبیاء نازلې کری شوی دی په ښه مضبوطی او کوښښ سره ئی تینگ کلک ونیسه! او د هغو پر تعلیماتو هم ته په ښه شان

سره عمل وکره! او هم بی پر نورو خلقو د هغو په تعمیل کښی اقدامات وکره! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د علم الکتاب په ښوولو کښی مصروف شو پر خلقو په ښه زور او قوت سره - یعنی پلار ئی زوړ او عوی ئی غلجی ؤ او په هم دغه هلکتوب کښی الله تعالی ده ته فهم، پوه، علم، حکمت، صادق فراست، احکام الکتاب، او د عبودیت آداب، او د خدمت معرفت ورعطاء فرمایلی وه. وائی یو غلجی هلکانو یحیی علیه السلام ته وویل «راځه چه لوبی سره وکړو!» یحیی علیه السلام وویل «مونږ د دی دپاره نه یو پیدا شوی چه لوبی وکړو!» د دیرو علماؤ په نزد الله تعالی د خپل عمومی عادت په خلاف یحیی علیه السلام ته په هم دغه هلکتوب کښی نبوت هم عطاء فرمایلی ؤ. والله اعلم.

وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا^(۱۳) وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا^(۱۴)

او (بل ورکړی ؤ مونږ یحیی لره رحمت مهربانی) حال دا چه مهربان ؤ (پر خلق الله) له نزد خپله او پاکي (له معاصیو) او ؤ (یحیی) پرهیزگار او نیکوکار پر مور ؤ پلار خپل او نه ؤ سرکشه نافرمانه (له ربه او پخپل سر).

تفسیر: یعنی الله تعالی یحیی علیه السلام ته شوق، ذوق، رحمت، شفقت، رقت، د زړه پوستوالی، محبت، محبوبیت له خپله درباره عنایت فرمایلی ؤ. د ښو اوصافو خاوند، پاک ذات، حسین مخ، زرین خصلت، مبارک، سعید، متقی او پرهیزگار ئی گړغولی ؤ. په حدیث کښی راغلی دی چه «یحیی نه کله گناه کړی وه او نه ئی د گناه اراده فرمایلی وه. د الله تعالی له ویری به ئی تل ژړل او د ده پر بارخوگانو (رخسارو) د اوشکو لیاری له ورا ښکاریدی» او له سره متکبر، سرکش په خپل سر نه ؤ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هیلې (امید) او ارمان ووړکی اکثریه هم داسی وی. لیکن یحیی داسی نه ؤ» الصلوة والسلام علی یحیی وعلی محمد المصطفی!

وَسَلَّمَ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا^(۱۵)

او سلام دی وی پر دغه (یحیی له جانبه د الله) په هغه ورځ چه پیدا کړی شوی دی (له مسه د شیطان) او په هغه ورځ چه مری به دی (له سکرات الموت او له عذاب القبر) او په هغه ورځ چه پورته کړ شی دی ژوندی (له عذاب د قیامت).

تفسیر: کوم سلام چه الله تعالیٰ پر خپل بنده لپیری هغه محض د تشریف او عزت زیاتولو دپاره وی. چه د هغه مطلب او معنی دا ده چه په ده باندی هیڅ انتقاد (نیونه) او مؤاخذه نشته. دلته د ﴿يَوْمَ مَوْلِدَا﴾ ﴿وَيَوْمِ مَيُوتَا﴾ ﴿وَيَوْمِ يُبْعَثُ حَيًّا﴾ څخه د اوقاتو او احوالو د تعمیم غرض دی. یعنی د ولادت له وخته نیولی د موت تر وخته پوری او له موته نیولی تر قیامته پوری په هیڅ وقت کښی پر یحییٰ علیه السلام هیڅ قسم د الله تعالیٰ مؤاخذه نشته او تل ترتله له هره آفته مأمون او مصئون دی.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ اتَّيَبَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٩﴾

او یاد کړه په دغه کتاب کښی (قصه د) مریمی کله چه په څنگ شوه (لاره) له کورنی خپلی هغه ځای ته چه (د کور په) شرقی (دده) وه.

تفسیر: یعنی د حیض د غسل کولو دپاره - هم دغه د دی رومبنی حیض ؤ په دیارلس کلنی یا پنځلس کلنی کښی دا له دیره شرمه او حیاء د خپلی کورنی له مجمع څخه گوښه (بیله) شوه - او داسی یو عمارت ته لاره چه د بیت المقدس په مشرقی طرف کښی ؤ. نو ځکه نصاریٰ هم دغه مشرقی خوا د بیت المقدس خپله قبله ګرځولی ده. (او اکثر علماؤ د نصاریٰ قبله مطلق مشرق لیکلی دی).

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿٢٠﴾

پس ونیوله له طرفه د دوی پرده (دپاره د غسل د حیض) نو ولیږه مونږ دی ته (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل ئی جوړ کړ دی ته د سری کامل (تام الخلقه د نورانی ځلمی).

تفسیر: یعنی حضرت جبرئیل علیه السلام د یوه ځنکی (هلاک) او نوی دیر ښکلی پیمخی ځلمی په صورت سره متشکل شوی ورسید، هم هغسی چه د پرنښتو عادت دی چه عموماً په ښو منظرو او صورتونو سره متمثل کیږی. او ممکن دی دلته د مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها د انتهای غفت او طهارت او تقویٰ امتحان اخیستل هم مقصود وی چه داسی زورور دواعی او محرکات هم د دی د عفاف او تقویٰ جذباتو ته لږ څه حرکت هم ونشو ورکړی.

قَالَتْ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتُ تَقِيًّا ﴿۱۸﴾

نو وویل (مریمی دغه عُلْمی ته) بیشکه زه پناه غواړم په رحمن له تا نه که ئی ته پرهیزگار سړی (نو له ما څخه په ډډه شه!).

تفسیر: صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په اوله شیبه کښی داسی وگنله چه دغه کوم سړی دی - په تنهائی کښی یو ناڅاپی د یوه سړی سره د مخامخ کیدلو څخه بالطبع بی‌بی مریمه سخته وویریده - او د خپلی ساتنی او پت په فکر کښی ولویده. مگر معلومیږی چه د دغی پرضتی پر غیره د تقویٰ او طهارت د انوارو د څلیدلو څخه فقط هم دغومره ویل کافی وگنله چه «زه ستا له طرفه رحمن ته پناه نیسم که چیری ستا په زړه کښی د الله تعالیٰ ویره وی (لکه چه ستا له پاکی او نورانی بشری څخه هم دغه راڅرگندیږی) نو ته به له ما څخه هیسته درومی - او هیڅ به ماته تعرض نه کوی او نه به ماته گوری».

قَالَ اِنَّمَا اَنَا رَسُوْلٌ رَّبِّكَ لِاَهْبَ لَكَ عُلْمًا زَكِيًّا ﴿۱۹﴾

وویل (جبرئیل) بیشکه هم دا خبره ده چه زه رالیږلی شوی د رب ستا یم دپاره د دی چه وینم تاته (په امر د رب د تا) یو هلک صالح (پاک له معاصیو).

تفسیر: یعنی مه ویریره - که څما په نسبت ستا په زړه کښی کوم خراب خیال پیدا شوی وی هغه لری کره! زه انسان نه یم بلکه ستا د هغه رب له جانبه (چه ته په هغه پوری پناه نیسی) لیږلی شوی پرضته یم - او د دی دپاره راغلی یم چه د پاک الله له طرفه تاته یو پاک، صاف، مبارک، مسعود او ښه پاک هلک درعطا کړم په ﴿عُلْمًا زَكِيًّا﴾ کښی دی ته اشاره ده چه هغه به د حسب او نسب او اخلاق او نورو ممیزه و صفاتو په اعتبار بیخی پاک او صاف وی.

قَالَتْ اِنِّيْ يَكُوْنُ لِيْ عِلْمٌ وَّلَمْ يَمْسَسْنِيْ بَشْرٌ وَّلَمْ اَكُ بَغِيًّا ﴿۲۰﴾

وویل (مریمی له دیره تعجب) څرنکه به پیدا شی ماته عوی حال دا چه نه دی رسیدلی ماته هیڅ بشر (نه په نکاح او نه په سفاح) او نه ومه زه هیچیری بدکاره .

تفسیر: د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی الله تعالیٰ دغه یقین ورپیدا کړ چه بیشکه دغه پرېسته ده مگر دغه تعجب ورپیدا شو هغه جینئ چه له سره میره (خاوند) نه لری چه په حلاله طریقه د دی سره ئی مساس کړی شوی او بدکاری ئی هم نه ده کړی چه په حرامه طریقه سره به ئی هلك حاصل کړی وی. نو دی ته د دغه رهبانیت په حالت کښی پاکیزه ولد به څرنگه ورپه برخه کیدی شی؟ لکه چه حضرت زکریا علیه السلام له دی نه په لړ عجیب بشارت باندى سؤال کړی ؤ.

قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبِّكَ هُوَ عَلَىٰ هَيْئٍ

نو وویل (جبرئیل مریمی ته کار) هم داسی دی (لکه چه ته وائی لیکن) فرمایلی دی رب د تا دغه (کار) پر ما باندى آسان دی.

تفسیر: دا هم هغه جواب دی چه حضرت زکریا علیه السلام ته ورکړی شوی ؤ (د هم دغه سورت) (۱) رکوع او هم دغه تفسیر کښی دی بیا ولوست شی.

وَلَنَجْعَلَنَّ آيَةَ لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿۱۷﴾

او چه وگرځوو مونږ دغه (هلك لویه) علامه دلیل (د کامل قدرت) دپاره د خلقو او رحمت له (طرفه) زموږ، او دی (پیدا کیدل د ده بی له پلاره) یو کار مقرر کړی شوی (له ازله).

تفسیر: یعنی دغه تولد هرورمو (خامخا) کیدونکی دی او لا له پخوا څخه دغه امر طی او حکم د واقع کیدلو پری شوی دی چه له سره پکښی تخلف نه واقع کیږی او ځمونږ حکمت د دغی خبری مقتضی دی چه بی د بشر د مسی محض د یوی جینئ له وجوده هلك پیدا کړو. او هغه لیدونکو او اوریدونکو دپاره ځمونږ د عظیمه ؤ قدرتونو څخه یو لوی دلیل دی ځکه چه گرد (تول) انسانان د نارینه ؤ او د ښځو له یو ځای کیدلو څخه پیدا کیږی. آدم علیه السلام مو بی د دغو دواړو څخه پیدا کړی دی. او بی بی حواء رضی الله تعالیٰ عنها مو یواځی د نارینه له وجوده پیدا کړی ده. څلورم سورت ئی هم دغه دی چه د مسیح علیه السلام په وجود کښی ظاهر شو چه بی د نارینه له وجوده یواځی د ښځی له وجوده موجود شی. او په دغه ترتیب سره د پیدایښت څلور واړه صورتونه واقع شول نو د حضرت مسیح علیه السلام وجود د الهیه ؤ قدرتونو یو دلیل دی او د الله تعالیٰ له طرفه دنیا ته د لوی رحمت سامان دی.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿۱۷﴾

پس حامله شوه (مریمه) په دغه (عیسی) سره نو په څنگ شوه سره له دغه (عیسی) یو ځای لری ته.

تفسیر: وائی چه پرېستی وپوکل، نو هغه حامله شوه. وفي البحر: وذكروا ان جبرئیل علیه السلام نفخ فی جیب درعها اوفیه وفي كمها والظاهر ان المسند اليه النفخ هو الله تعالى لقوله فنفخنا (صفحه ۱۸۱ مجلد ۶) كما قال فی آدم علیه السلام ونفخت فيه من روحي. والله اعلم

یعنی څه مهال (وخت) چه د حمل د وضعی وقت ورنژدی شو، نو له ډیره شرمه او حیاء له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوه. او کوم لری ځای ته لاره ښائی چه دغه ځای به هم هغه وی چه ورته «بیت لحم» وائی دغه ځای د «بیت المقدس» څخه اته میله لری دی. ذکره ابن کثیر رحمة الله علیه عن وهب رحمة الله علیه.

فَاجَاءَهَا الْبَخَّاسُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا ﴿۱۸﴾

پس راوسته مریمه درد د لنگیدلو (مضطربتاً «پریشانی په حال») په ویخ د ونی د خرما ته (لپاره د تکیی، کله چه عیسی متولد شو) وویل (مریمی له ډیری حیاء) کشکی که مړه وی زه پخوا له دی حاله او وی زه (اوس یو څیز) هیر شوی بیخی له زړونو وتلی.

تفسیر: یعنی د لنگوالی د درد له شدته د یوی زری خرما ونی ویخ ته چه په یوه اوچته ځای کښی ولاړه وه. پناه ئی یووړه (او هلته پته کیناسته) په دغه وقت کښی د درد له تکلیفه او د یواځی والی او بیکسی او ضرورت او راحت د سامان د فقدان او نشتوالی لامله (له وجی) او له تولو څخه زیات داسی مشهوره پاکه صافه عقیفه جینع له دینی حیثیته د مستقبل بدنامی او رسوائی اندیښنی او تصور څخه سخته ناقراره او پریشانه وه - تر دی پوری چه د هم دغه کرب او اضطراب په غلبه کښی یو ناڅاپه داسی یوه جمله یی هم له خولی ووته ﴿يَلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنْسِيًّا﴾ کشکی زه له دی شیبی څخه لا له پخوا مړه شوی وی او په دنیا کښی ځما نوم او ښان نه وی پاتی - څو په هیره سره هم د چا پر ژبه ځما نوم نه راتلی، د اضطراب

کرب او اندیښنی له شده هغه زیری او بشارت چه د پرښتی له خوا دی ته ورکری شوی وو تری بیخی هیر شوی وو.

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ۝ وَهَرِي
إِلَيْكَ بِجَذَعِ النَّخْلَةِ تَسْقُطُ عَلَيْكَ رَطْبًا جَنِيًّا ۝

پس غږ وکړ (پرښتی) دغی (مریمی) ته له لاندی طرفه د دی چه مه خپه کیږه په تحقیق گږغولی ده رب د تا لاندی (له قدمونو) د تا چینه (یا سردار چه عیسی دی). او خوځوه (وڅنډه) خپل ځان ته بیخ د خرما چه راتوی کاندی پر تا خرما پخی لوندی تازه.

تفسیر: دغه ځای چه صدیقه مریمه رضی الله تعالیٰ عنها د خرماؤ د ونی تر ویخ لاندی (پته) ناسته وه - لږ څه اوچت ؤ - له دی نه د ښکته ځای څخه بیا همغی پرښتی ورغږ کړ چه «مه خپه کیږه او مه پریشانیده! بلکه د الله تعالیٰ په قدرت هر قسم ظاهری او باطنی اطمینان حاصل کړه ښکته وگوره چه پاک الله خاص تاته څرنګه چینه یا نهر جاری کری دی - چه تری وڅښی - او ستا د خوراک دپاره پاس وگوره - چه (له دغی وچی کلکی د خرما د ونی څخه چه ته په ویخ کښی ئی پته ناسته ئی) څنګه پخه تازه - پسته خرما سم د لاسه پیدا کری ده - څو ئی وڅنډی او تری وخورئ».

تنبیه: ځینو اسلافو (دغه منادی عیسیٰ علیه السلام بللی او له تحت څخه د مریمی صدیقی نس ئی مراد کری او) د «سری» معنی یی په چینه سره کری ده - ظاهر دی چه دغه چینه د خرق العادت په صورت بهولی شوی ده - او خرما هم بی موسمه په وچی ونی لګیدلی ده د دغو خوارقو د لیدلو د بی پی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی تسکین او اطمینان پیدا او د تفریح او خوښی اسباب ورمهیا شول. او لکه چه مفسرین لیکي په دغه حالت کښی دغه شیان بی پی مریمی ته نافع او مفید هم ؤ - او دی ورته ضرورت هم درلود (لرلو) (نو ځکه د الله په حکم په هم دغه اکل او شرب سره بیرته روغه جوړه شوه).

فَكُلِيْ وَاشْرَبِيْ وَقَرِّيْ عَيْنًا

پس خوره (دا خرما) او څښه (دا اوبه) او (رنی) یخی کړه سترگی خپلی (په عیسیٰ او خوشحاله شه).

تفسیر: یعنی پخه تازه خرما و خوره! او د دغی مخصوصی چینی د اوبو شخه و شنبه! او خپل پاک او مطهر وورکی ته گوره! او خپلی سترگی دی پری یخی او رنی کړه! او د وروسته غم مخوره! چه الله تعالی د گردو (تولو) مشکلاتو لری کوونکی دی.

فَأَمَّا تَرِيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقَوْلِي إِنَّ نَدْرَتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أَكَلِمَ الْيَوْمَ إِسِيَاءًا ﴿١٧﴾

پس که ولید تا له خلقو شخه یو شوک (چه د عیسی د تولد پوښتنه ئی در شخه کوله) نو ووايه بیشکه زه چه یم نذر کړی می ده پر عَٰنِ رَحْمَنِ ته روژه (له کلامه) پس له سره به خبری ونه کړم زه نن ورغ له هیخ یوه انسان سره!

تفسیر: یعنی که له خلقو شخه کوم سری له تا شخه (د عیسی علیه السلام د غچیدلو په نسبت شخه) پوښتنه وکړه نو ته د لاسونو او د سترگو او نورو په اشارو سره هغوی داسی وپوهوه چه نن ورغ ما محضاً لله له ویلو شخه خپله خوله بنده کړی ده او له تاسی سره نن هیخ خبری اتري نشم کولی - د دوی په دین کښی دغسی نیت درست ؤ - او دوی به د نه ویلو روژی هم نیولی خو غمونو د محمدیانو په شریعت کښی داسی د کلام روژه نیول درست نه دی او دا ووايه بیشکه زه چه یم نذر می منلی دی مطلب دا دی چه د نذری روژی نیت وکړه او بیا داسی ووايه. او ﴿إِسِيَاءًا﴾ قید ئی ښائی څکه لکولی وی چه (تسبیح او تهلیل او د الله شکر خو کوم) له پرښتو سره خو غیریم (﴿فَأَمَّا تَرِيْنَ﴾ په اصل کښی «ان ما توئیین» دی چه د «ان ما» نون شرطیه مدغم شوی دی په «ما» زانده کښی «توئیین» د مخاطبی مونثی صیغه ده له بابه د «فتح» نه چه «ع او ال تری حذف او فتحه د «ع» لاره «و» ته او «ن» د تاکید پری داخل شو او نون اعرابی تری محذوف شو او «ی» د ضمیر مکسوره شوه له جهته د التقاء د ساکنین).

فَأْتَتْ بِهٖ قَوْمَهَا حَبْلَهُ قَالُوا يَمْرِيْمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿١٨﴾

پس راغله (مریمه) سره له دغه (عیسی) قوم خپل ته چه اخیستی ئی وه هغه (عیسی په غیر کښی کله چه قوم ئی ولیده) نو وویل (یهودانو) ای مریمی په تحقیق راوړی دی (او کړی دی) تا یو څیز عجیبه مخالف له عاده ته.

تفسیر: یعنی عیسی علیه السلام ئی پخپلی غیر کښی ونيو - او د خپل قوم په مخ کښی راغله - نو گرد (تول) خلق د دغه وضعیت د لیدلو شخه هک پک - حیران او متحیر پاتی شول - او

گردو (تولو) په داسی ویناؤ خوله ویرانستله، ای مریمی تا بلاء وکرله - او داسی غته خبره دی پیدا کره - نو ژر شه ووايه چه دغه ساختگی شی دی له کومه راوړ له دی نه به لوی دروغ او خلاف العادت خبره غه وی چه یوه پیغله بی میره جینئ (چه تر نن پوری به لا حائضه هم نوی شوی) داسی دعوی وکری چه د ما کره عُوی شوی دی (بی له پلاره).

يَاخْتِ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ أَمْرًا سَوًّا وَمَا كَانَتْ أُمَّكَ بَغِيًّا ۝۱۹

ای خوری د هارون! نه ؤ پلار د تا سری د بدی او نه وه مور ستا بدعمله (نو دا ته ولی داسی شوی؟)

تفسیر: یعنی پری بدگمانه شول او داسی ئی ورته وویل چه ستا مور او پلار او کورنی او کهول له قدیم الایامه تر اوسه پوری په عفت او عصمت او طهارت معروف دی نو په تا کتبی دغه بد خصلت له کومه شو؟ د نیکانو له اولاده ؤ شخه د بدی صدور د حیرت او تعجب وړ (لایق) دی.

تنبيه: بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی «اخت هارون» ؤ که وویل چه د حضرت موسیٰ د ورور هارون علیه السلام له نسله وه گواکی له «اخت هارون» شخه «اخت قوم هارون» مقصود دی - لکه چه ﴿وَأَذْكُرُوا عَلِيًّا﴾ کتبی هود علیه السلام ته د «عاد» ورور ویلی دی حال دا چه «عاد» د دی قوم د اصلی مورث نوم ؤ او ممکن دی د «اخت هارون» شخه د هغه ظاهری معنی ئی واخیسته شی لکه چه له ؤینو صحیحه ؤ احادیثو شخه ظاهریی چه د بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها دغه ورور یو صالح سری ؤ - نو د کلام حاصل داسی شو چه «ای مریمی ستا پلار متقی او مور دی عابده او ورور دی صالح او پاس نسب دی عین «هارون علیه السلام» ته رسیوی - نو سره له دومره مفاخره او محاسنو له تا شخه داسی بد کار ولی ښکاره شو.

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۝۲۰

نو اشاره وکره (مریمی) هغه ته (چه له دغه عیسیٰ سره وغربړئ!)

تفسیر: یعنی صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها پخپل لاس سره د خپل وړوکی په لوری (چه تی ئی په خوله کتبی ؤ او د خلقو دغه گردی (تولی) خبری ئی په ؤخیر سره اوریدی) اشاره وکره چه تاسی پخپله له ده نه پوښتنه وکړئ.

قَالُوا كَيْفَ نَكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ۝۲۱

نو وویل (خلقو) خرننگه خبری وکرو مونږ له هغه چا سره چه دی هغه په مهد (ځانگو یا غیر) کښی وړوکی (تی رودونکی).

تفسیر: یعنی سره له دغسی شرمناکه حرکتی دی ته لا وگوره چه پر مونږ ملندی هم وهی او مسخری راپوری کوی چه دغه خپل جواب د دغه تی رودونکی وړوکی ماشوم شخه واورئ! ښه نو د یوه داسی نوی څښیښلی هلک سره به مونږ خرننگه سؤال او جواب وکری شو؟
تنبیه: ﴿مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَيًّا﴾ کښی د ﴿كَانَ﴾ لفظ پر دی دلالت نه کوی چه عیسی علیه السلام د خپل دغه تکلم په وقت کښی «همبې» نه ؤ پاتی په قرآن عظیم کښی داسی مضامین دیر استعمال شوی دی مثلاً په ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَفْوًّا رَحِيمًا﴾ یا ﴿وَلَقَدْ يَوَّنَّبْنَا رَبَّنَا كَانُ فَاحِشَةً﴾ یا ﴿إِنِّي ذُلٌّ لِّكَلْبِي لَمَّا كَانَ لَهُ قَلْبٌ لَوْ أَلْقَى السَّمَاءَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾ او نورو کښی «**كَانَ**» استعمال د داسی مضمون دپاره شوی دی چه د هغه سلسله د ماضی زمانی د سلسلی د پری کیدلو سره نه وی منقطع شوی - او دلته د ﴿مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَيًّا﴾ په تعبیر کښی دغه نکته شته چه ویونکو دغه د تکلم نفی د یوی ضابطی او عمومی قاعدی په ډول (طریقه) وړاندی کړی وه - یعنی نه صرف عیسی علیه السلام بلکه د هر هغه هلک (وړوکی) چه دغسی نوی څښیښلی وی - او په غیر کښی پروت تی رودونکی وی عادتاً کلام محال دی.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ قَتَلْتُ أَبِي الْكُتُبَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ۝

وویل (عیسی) چه بیشکه زه بنده د الله یم؛ راکړی ئی دی ماته کتاب او گرځولی یم زه الله نبی.

تفسیر: یعنی د قوم په منځ کښی هم دغه خبری او اتري کیدی چه الله تعالیٰ مسیح علیه السلام په خبرو راوست او د عیسی علیه السلام هغه وینا چه په دغه وقت کښی ئی وکره - د دغو د هغه تردد او د غلطو او فاسدو خیالاتو تردید ئی وکر - چه اوس یا وروسته له دی نه د ده په نسبت قائم کیدونکی ؤ. «زه بنده د الله یم» یعنی نه پخپله الله تعالیٰ او نه د الله تعالیٰ ځوی یم - لکه چه د نصاریٰ ؤ عقیده ده - لکه چه د هم دی عقیدی د تردید دپاره پرمبې د مسیح علیه السلام د ولادت او نورو حالاتو مفصلاً بیان وفرمایه.

«او گرځولی ئی یم نبی» یعنی مفتري او کاذب نه یم لکه چه یهودان گمان کوی.

تنبیه: د آل عمران او مائده په سورتونو کښی د حضرت مسیح علیه السلام د تکلم فی المهد په متعلق کلام کړی شوی دی - هغه دی هلته ولوست شی - د صحیح بخاری شریف په حدیث نبی کریم صلی الله علیه وسلم د هغو دريو هلکانو په نسبت چه د تکلم فی المهد ذکر فرمایلی دی له هغوی ځنی یو هم دغه حضرت مسیح علیه السلام بن مریم دی - مگر نن، پرون خلق د قرآن او

حدیث په خلاف د حضرت مسیح د تکلم فی المهد غنجه انکار کوی حال دا چه د دوی په لاس کښی د نصرانیانو د عمیاء تقلید غنجه ماسواء بل هیڅ یو دلیل نشته.

وَجَعَلَنِي مُبْرَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصِنِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ۝

او گر عولی یم زه (الله) برکت ناک په هر ځای کښی چه اوسیرم او تاکیدی حکم ئی فرمایلی دی ماته په لمانځه سره او په زکوٰة سره تر څو چه زه یم ژوندی.

تفسیر: یعنی تر څو چه ژوندی یم - د هر وقت او د هر ځای سره مناسب د هر قسم صلوة او زکوٰة حکم چه شوی وی، د هغو د شرطونو او حقوقو د رعایت سره ئی برابر تل ادا کوم. لکه چه په بل ځای کښی د مؤمنینو په نسبت فرمایلی دی. ﴿الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ﴾ د دی مطلب داسی نه دی چه په هر آن او هر وقت کښی تل لمونځ به کوی بلکه مراد ئی دا دی چه په هر وقت او په هر قسم چه د لمانځه حکم شوی وی تل په مداومت سره د هغه حکم تعمیل کوی او د هغه برکات او انوار تل پر دوی محیط او چاپیر وی. که کوم سری داسی ووانی «څو چه مونږ ژوندی یو پر لمانځه - زکوٰة - روژه - حج او نور مامور یو» نو آیا د هغه مطلب به داسی اخیست کیږی چه هر یو مسلمان مامور دی چه تل هر ساعت لمونځ وکړی - او هر ساعت زکوٰة ورکړی - (که د نصاب مالک وی که نه وی) هر وقت روژه ونیسی - هر وقت حج وکړی - د حضرت مسیح علیه السلام په متعلق هم د «مادمت حیا» مطلب هم داسی اخیست شی. په یاد ئی ولریئ چه د «صلوة» لفظ یواځی له هم دغه اصطلاحی لمانځه سره نه دی مخصوص. لوی قرآن له ملانکو او انسانانو غنجه تیر شوی د گرد (تول) جهان په طرف هم د «صلوة» نسبت کړی دی ﴿الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَآتَمَّتْ لَهُمْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْقُلُوبِ كُلِّ مَقَامٍ عَلَمًا وَكَيْفِيَّةً وَاللَّهُ عَلَيْهِمْ بِأَفْعَالٍ﴾

﴿عَلَمًا﴾ (۱۸ جزء د «النور» ۱۴ آیه ۶ رکوع) او دا

ئی هم راښودلی دی چه د هر شی د تسبیح او د صلوة په حال باندی یواځی پخپله پاک الله پوهیږی چه د کوم یوه صلوة او تسبیح په څه ډول (طریقه) سره دی؟ هم داسی د «زکوٰة» معنی هم اصلاً طهارت - نمو - برکت او مدح ده، چه له دغو ځنی د هر یوه معنی استعمال په قرآن او حدیث کښی به خپلو خپلو مواقعو کښی شوی دی. په هم دغه رکوع کښی د حضرت مسیح په نسبت د ﴿عَلَمًا كَيْفِيًّا﴾ لفظ تیر شو - چه له «زکوٰة» غنجه مشتق دی او یحیی علیه السلام ته ئی وفرمایل ﴿وَصَلَاتًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً﴾ د «الكهف» په سورت کښی دی ﴿حَيَّامِنَهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا﴾ دلته هم د «زکوٰة» معنی هم داسی عمومی اخیستی شی - او ممکن دی له

﴿ وَأَوْصِيَّ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ﴾^{۱۹} شخه «اوصانی بان امر بالصلاة والزكاة» مراد وی لکه چه د اسمعیل علیه السلام په نسبت فرمانلی دی ﴿ وَكَانَ يَأْمُرُاهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ ﴾^{۲۰} بیا د «اوصانی» لفظ د خپل لغوی مدلول په اعتبار د دی خبری مقتضی نه دی چه د هم هغه د «ایصاء» له وقته پری تمعیل شروع شی. او هم ډیر ممکن دی چه له «مادمت حیا» شخه د هم دغی ءحمکی ژوندانه مراد واخیست شی - لکه چه د «ترمذی» په یو حدیث کښی راغلی دی چه الله جل جلاله د جابر رضی الله تعالی عنه پلار پس له شهادته ژوندی کر - او وئی فرمایه چه «له ما شخه شخه غمیز وغواره»! هغه عرض وکر «یا الله ماته بیا داسی ژوندون را په برخه کره - چه په هغه کښی بیا ستا په لپاره کښی ووژلی شم!» له دغه ژوندون شخه یقیناً د ءحمکی ژوندون مراد دی. که نه شهیدانو ته نفس الحیات خو پخپله قرآن او په هم دغه حدیث کښی بالتصریح موجود دی - او د حیات مطلب په «لوکان موسی او عیسی حیین - الخ کښی هم دغه حیات وگنئ که بالفرض د دی حدیث والی ثابت شی. «بالفرض» مو ءحکه وویل چه د ده اسناد د احادیثو په کتابونو کښی هیچیری نه دی موندلی شوی.

وَبَرَّأَبَوَالِدَاتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا^{۲۱}

او (مگرغولی یم زه الله) نیکی کوونکی له مور خپلی سره او نه ئی یم مگرغولی زه سرکښه بدبخته.

تفسیر: هر کله چه هیڅوک ئی پلار نه ؤ - نو یواځی د مور نوم ئی واخیست. دغه گردی (تولی) جملی چه د ماضی په صیغو سره راوړی شوی بیشکه د هغوی معانی په ماضی سره اخیستلی کیږی لیکن داسی چه متیقن الوقوع مستقبل ئی ماضی فرض کری دی لکه چه په ﴿ اَنِّي اَمْرًا لَّهُ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ﴾^{۲۲} کښی هم داسی مسیح علیه السلام په خپل هلکتوب کښی د ماضی د صیغو په استعمالولو کښی تنبیه ورکره چه د دغو گردو (تولو) شیانو کیدل په مستقبل کښی داسی یقینی او قطعی دی لکه چه واقع شوی دی د حضرت مسیح علیه السلام د دغه خارق العادت خبرو، اترو - او له هغو اوصافو او خصائلو چه بیان کرل شول - په ډیر بلاغت سره د هغه ناپاک تهمت تردید وشو چه د ده پر ماجده والده لگولی شوی ؤ - اول خو د داسی ووړکی وینا - او داسی جامع او مؤثر کلام طبعاً د دښمنانو چپ کوونکی ؤ - بیا په داسی یو ووړکی کښی چه دومره سوچه خصال وموندل شی - نو ښکاره ده چه هغه (العیاذ بالله) څرنګه ولدالزناء کیدی شی لکه پخپله د دوی له دی اقرار شخه هم ظاهریری ﴿ وَكَانَتْ اُمَّكَ يَتِيْمًا ﴾^{۲۳} چه دوی فروع هم د اصوله سره سم غوښتل.

وَالسَّلَامُ عَلٰى يَوْمِ وُلِدْتِ وَيَوْمِ اَمُوتِ وَيَوْمِ اُبْعِثِ حَيًّا^{۲۴}

او (وویل عیسی) سلام دی پر ما په هغه ورغ چه غیرولی شوی یم (له مسه د شیطانہ او نورو بدیو (او خرافاتو) او په هغه ورغ چه مرم به (له عذابہ د نزعی او د قبره) او په هغه ورغ چه پورته به کری شم ژوندی (له عذابہ د قیامت

تفسیر: د دی جملی سره سمه بله هم دغسی جمله پخوا له دی نه د حضرت یحییٰ علیه السلام په ذکر کینی مذکوره شوه - د دغو دواړو په منغ کینی هم دغومره فرق شته چه هلته پخپله د الله تعالیٰ له لوری کلام ؤ او دلته د حضرت مسیح علیه السلام له ژبی هم هغه خبری ویلی شوی دی - او هم د «سلام» او د «السلام» فرق د لحاظ قابل دی.

(او فرمائی الله د هغه صفت چه مو اوس وکر)

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿۱۹﴾

دغه (موصوف) عیسیٰ عوی د مریمی دی (فرمایلی دی الله په شان د عیسیٰ کینی) خبره حقه رښتیا هغه چه په دی کینی سره جگری کوی (خلق).

تفسیر: یعنی د مسیح علیه السلام شان او صفت هم دغه دی چه پاس بیان شو په یوه رښتیا او ښکاره خبره کینی خلقو چتی (فضول) جگری او مناقشی پیدا کری دی. او راز راز (قسم قسم) اختلافات نی پکینی درولی دی چه یو تری خدای جوړوی - بل نی د الله تعالیٰ عوی گنی - بل بی کذاب او مفتری بولی - بل د ده پر نسب او نورو طعنی وهی - رښتیا خبره خو هم دغه ده چه ښکاره کری شوه چه مسیح علیه السلام خدای نه دی بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده دی - کاذب او مفتری نه دی - بلکه یو رښتین نی دی. د ده حسب او نسب گرد (تول) سره پاک دی - الله تعالیٰ ده ته «کلمة الله» فرمایلی دی. او ممکن دی د ﴿قَوْلَ الْحَقِّ﴾ معنی هم دغه «کلمة الله» وی.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿۲۰﴾

نه ښائیږی الله ته دا چه ونیسی ولد (هیخوک) پاکي ده ده ته (له نیولو د

ولد) هر کله چه حکم و کړی دی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چه وائی هغه ته (موجود) شه پس هغه موجود شی.

تفسیر: هغه ذات ته چه د ده د یوه (کن - شه!) څخه هر شی موجودیږی د ځوی او لمسی شه ضرورت لاحق دی؟ آیا (العیاذ بالله) اولاد به د ضعف په وقت کښی ورسره کومک او مرسته (مدد) کوی؟ یا د مشکلاتو په وقت کښی به ئی لاس سپکوی؟ یا وروسته له هغه به د ده نوم ژوندی ساتی؟ او که داسی کومه شبهه درپیدا شوی وی چه عموماً انسانان له مور او پلاره پیدا کیږی نو د حضرت مسیح علیه السلام پلار څوک دی؟ نو د هغه جواب هم دغه د ﴿كُنْ فَيَكُونُ﴾ په جمله کښی راغی. یعنی داسی مطلق قادر ته دغه څه اشکال لری چه یو هلک بی له پلاره پیدا کړی؟ که عیسایان الله تعالی د مسیح پلار او صدیقه مریمه د ده مور گنی نو العیاذ بالله د میره (خواند) او د شځی د نورو تعلقاتو اقرار به هم کوی؟ سره له دی چه پلار ئی ودروی نو د تخلیق طریقه خو به هم هغسی نه وی چه بالعموم په والدینو کښی دی نو بیا په بی پلاره پیدا کولو کښی به څه اشکال وی؟

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوا ۗ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿۳۱﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ
مِنْ أَيْدِيهِمْ قَوْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا ۖ مِنْ مَّشْهَدٍ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۳۲﴾

او (ووېل عیسی) بیشکه الله رب ځما دی او رب ستاسی دی پس عبادت کوی تاسی د الله؛ هم دغه لیاره سمه صافه برابره. نو بیا اختلاف وکړ دلو (د نصاری په باب د عیسی کښی) له منع د دغو (خلقو) نو خرابی ده دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی له حاضریدو د هغی ورځی دیری لونی (د قیامت نه).

تفسیر: دغه د چا خبره ده؟ د ځینو په نزد دا د حضرت مسیح علیه السلام مقوله ده - گواکی پخوا له دی نه د حضرت مسیح هم هغه خبری چه له ﴿قَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ﴾ الآية - څخه نقل کړی شوی دی دا د هغه تکمله شوه په منع کښی د مخاطبینو د تنبیه دپاره له ﴿ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ﴾ څخه د الله تعالی کلام و. ځما په نزد بهتر دا دی چه دغه د ﴿وَاذْكُرْنِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ﴾ الآية - سره ولگولی شی - یعنی (ای محمده صلی الله علیه وسلم!) په کتاب کښی د مریمی او د مسیح علیه السلام د حال هغه مذکور چه شوی دی - وائی وروه! او ووايه چه ځما او ستاسی رب الله دی. یواځی د هم دغه عبادت وکړئ! ځوی او لمسی ورته مه دروئ! الله تعالی د توحید داسی سمه صافه لیاره درښوولی ده چه هیڅ لوده، ژوره (نشیب و فراز) کوږوالی نه لری - او

گردو (تولو) انبیاو د هم هغه په طرف لبار شوونه کری ده - لیکن خلقو دیری فرقی جوړی کری دی او بیلی بیلی لیاری ئی ایستلی دی - نو هغه کسان چه له توحید شخه انکار کوی نو هغوی ته د دیری هولناکی ورغی (قیامت) له تباهی شخه خبردار کیدل په کار دی چه خامخا راتلونکی دی.

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونا لَكِنَ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

خه دیر ښه اوریدونکی به وی دوی او خه دیر ښه لیدونکی (به وی دوی په هغی ورغی کښی چه رابه شی دوی مونږ ته لیکن ظالمان نن ورغ په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی نن چه اوریدل او لیدل مفید دی دوی بیخی کانه او پانده شوی دی - او د قیامت په ورغ چه لیدل او اوریدل له سره فائده نه رسوی د دوی سترگی او غوړونه خلاصیږی او په دغی ورغی کښی به داسی خبری اوری چه زړونه ئی تری پرق چوی او داسی مناظر او ننداری به گوری چه د هغو د لیدلو شخه به د دوی غیبری تکی توری الوغی (نعوذ بالله منه)

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ

او وویروه ته دوی له ورغی د حسرت (او ارمانه) کله چه فیصله کری شی کار (د حساب او کتاب)

تفسیر: کفارو ته به د افسوس او ارمان کولو دیری مواقع وردمخه کیږی او آخری موقع به هم هغه وی کله چه مرگ د یوی گدی پشان راوستی شی او د جنت او د دوزخ په منغ کښی د گردو (تولو) په منغ کښی په داسی حال کښی چه گرد (تول) به ورته گوری ذبح کاوه شی - او داسی یو غږ به کیږی چه «جنتی دی په جنت کښی او دوزخی دی په دوزخ کښی د تل دپاره پاتی وی، وروسته له دی نه به مرگ هیچا ته نه راغی» نو په دغه وقت کښی کافران بالکل نا امیده کیږی او د حسرت لاسونه به سره مښی او گوتی به چیچی.

خه په کار ده اوس ژړا او انکولا ■ لوبسی مات او غوړی توی شول په بیدیا

وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

حال دا چه دوی (په دنیوی) غفلت کښی دی او دوی ایمان نه راوړی

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی دوی د داسی ورغی په راتگ باور نه کوی او د غفلت په نشو کښی مخمور پراته دی او په ډیره درنه هیره کښی لویدلی دی خو څه مهال (وخت) چه له قیامت د لویو مصائبو سره مخامخ کیږی - نو دلته وائی کشکی هلته مو سترگی خلاصی کړی وی او پخپلو نفعو او زیانونو پوهیدلی وی مگر د دغی ورغی حسرت او افسوس دوی ته هیڅ په درد نه خوری ځکه

لگیا وی تل په لوبو له نن ورغ وی بینم ■ الآن قد ندمت وما یبفع الندم

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِنَّا يُرْجَعُونَ ﴿۳۰﴾

بیشکه مونږ چه یو هم دا مونږ وارث کیږو د ځمکی او د هغه چا چه پر دغه ځمکی دی او خاص مونږ ته به راوستی شی دوی (دپاره د جزا)

تفسیر: یعنی د هیچا مال او ملک به باقی نه پاتی کیږی، هر شی به مستقیماً د خپل حقیقی مالک په طرف رجوع کوی الله تعالیٰ به پخپله بالذات علی الاطلاق حاکم او متصرف وی، په هر څیز کښی په هر قسم سره چه اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره پکښی تصرف کوی - د دنیا د هغو سامانونو چه تاسی ئی په غفلت کښی غورځولی یی وارث او مالک یواځی هم هغه وحده لاشریک له الله تعالیٰ پاتی کیږی. د مال او د ملک گرد (تول) طویل او عریض دعوی کوونکی تول د فناء او زوال په کنده کښی غورځاوه شی.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ

او یاد کړه (ای محمده! امت خپل ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ابراهیم

تفسیر: په تیره رکوع کښی د حضرت مسیح علیه السلام او د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها قصه بیان او د نصرانیانو تردید وکړی شو چه دوی یو انسان د رحمن په ځای دراوه، په دغه رکوع کښی د مکی معظمی د مشرکینو د شرمولو دپاره د حضرت ابراهیم علیه السلام قصه اوروله شی - چه دی عین تر خپل پلار سره څرنګه او د شرک پر خلاف کلک ودرید او له شرکه او بت پرستی څخه ئی منع کوله؟ او گردو (تولو) ته ئی وویل چه که له شرکه لاس واخلي - او

د وحدت پر سمه لیاره روان شی! کله چه خپل تبلیغ او هدایت ئی بی اثره ولید نو وطن، اقارب او گرد (تول) هیواد والا ئی هم پرېښودل، او محضاً لله ئی هجرت اختیار کر. د مکی مکرمی مشرکانو داسی دعوی کوله چه دوی د ابراهیم علیه السلام له اولادی او د هم هغه پر دین قائم دی نو دا ئی هغوی ته وروښوول چه ستاسی د پلار ابراهیم علیه السلام رویه د بتانو په نسبت څه ډول (طریقه) وه؟ که د آباؤ او اجدادو تقلید کوئ، نو د داسی یو پلار تقلید وکړئ! او له مشرکو پلرونو او نیکه گانو نه هم هغسی مرور او بیزاره شی - لکه چه ابراهیم علیه السلام تری بیزاره شوی ؤ.

إِنَّهٗ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿۳۱﴾

بیشکه دغه (ابراهیم) ؤ صدیق (ډیر رښتینی) نبی

تفسیر: د «صدیق» معنی دا ده چه ډیر زیات رښتیا ویونکی چه پر خپلو خبرو د عمل کولو له پلوه بیخی رښتین ثابت او د خپل قول او عمل توافق په رښتیا سره گړدو (تولو) ته ښی. یا خو «صدیق» هغه رښتین او پاک طینت سری ته وائی چه د ده په زړه کښی د رښتیا قبلولو دپاره نهایت اعلیٰ اکمل استعداد موجود وی. هر هغه خبره چه د الله تعالیٰ له جانبه ور ورسپړی هغه بلا توقفه د ده په زړه کښی ځای ونیسی - او بیخی د شک او تردد ځای او گنجائش پکښی پاتی نشی - ابراهیم علیه السلام په هری یوی معنی سره «صدیق» ؤ او کله چه د «صدیقیت» دپاره «نبوت» نه دی لازم نو ځکه ئی وروسته د «صدیقاً» سره «نبیا» هم وفرمایل او پر نبوت ئی هم تصریح وکړه - له هم دی ځایه معلوم شو چه د کذبات ثلاثه حدیث او په «نحن احق بالشک من ابراهیم» او نورو روایاتو کښی د کذب او شک هغه معنی نه ده مراده چه د کلام له سطحی څخه مفهومیږی.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿۳۲﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل ته ای پلاره څه دپاره عبادت کوی ته د هغه څیز چه نه اوری او نه وینی او نه دفع کولی شی له تا نه هیڅ څیز.

تفسیر: یعنی هغه چه گوری او آوری او په مشکلاتو کښی هم پکار راځی - مگر واجب الوجود نه وی د هغه عبادت هم نه دی جائز څه ځای د دی چه د یوی بی ځانه تیږی (گتی) یا بی روحه بت چه نه لیدی شی او نه اوریدی شی او نه ځمونږ څه په کار راځی او پخپله ځمونږ په لاسونو جوړ شوی او تورلی شوی دی هغه خپل معبود ودروو - نو دغه عمل د هیڅ یو عاقل او پوه

سری کار له سره نشی کیدی.

يَا بَتِّ اِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي اِهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٣٦﴾

ای پلاره عَما بیشکه زه چه یم په تحقیق راغلی دی ماته له علمه هغه قدر چه نه دی راغلی تاته نو متابعت وکره عَما چه وبه بنسیم تاته لیاره سمه برابره .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ماته د توحید او د معاد او د نورو صحیح علم راگری او د شریعت له حقانقو څخه ئی واقف کری یم که ته عَما متابعت وگری نو زه به دی پر داسی سمی صافی لیاری بیایم چه د الله تعالیٰ تر رضاء پوری رسیږی پرته (علاوه) له دی نه نوری گردی (تولی) لیاری داسی خرابی او کړی دی چه پر هغو باندی له تللو څخه هیشوک بری او نجات نشی موندلی.

يَا بَتِّ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٣٧﴾

ای پلاره عَما مه کوه عبادت د شیطان (په ارتکاب د منهیاتو)؛ بیشکه شیطان دی له رحمن څخه ډیر نافرمانه (سرکشه).

تفسیر: د بتانو عبادت په شیطانی اغواء او لمسون کیږی - او شیطان د دغه حرکت له لیدلو څخه ډیر زیات خوشالیږی نو په دی لحاظ گواکی د بتانو عبادت د شیطان عبادت دی او د شیطان عبادت گواکی د رحمن څخه انتهای نافرمانی ده. شائی د ﴿عَصِيًّا﴾ په لفظ سره دی لوری ته هم توجه ورکری وی چه د شیطان د رومبنی نافرمانی اظهار په هغه وقت کبسی شوی ده چه ستاسی د پلار آدم علیه السلام په مقابل کبسی د تعظیمی سجدی حکم ورکری شوی و لهذا د آدم علیه السلام اولادی ته د ډیر شرم او ننگ ځای دی چه د رحمن څخه مخ واری او له شیطان سره خپله یارانه ونښلوی - یا هغه قدیمی ازلی دضمن خپل معبود وگرځوی.

يَا بَتِّ اِنِّي اَخَافُ اَنْ يَّبْسَكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُوْنَ لِلشَّيْطٰنِ وَلِيًّا ﴿٣٨﴾

ای پلاره عَما بیشکه زه چه یم ویریریم له دی نه چه وبه رسیری تاته عذاب له رحمن شخه (لامله «له وجی» د متابعت د شیطان) پس شی به ته شیطان ته دوست (ملگری په دوزخ کتبی).

تفسیر: یعنی د رحمن د عظیمه و رحمتونو اقتضاء دا ده چه پر گردو (تولو) بندگانو ئی شفقت او مهربانی وی لیکن ستا د بدو اعمالو له شامته ویره ده چه هم دغه حلیم رحیم او کریم الله تعالی هم په قهر نشی او پر تاسی کوم سخت آفت نازل نه کری چه په هغه کتبی د اخته کیدلو لامله (له وجی) تل تر تله د شیطان رفیق او ملگری شی یعنی د کفر او شرک له مزاولته په مستقبل کتبی د ایمان او توبی توفیق دریه برخه نشی - او د اولیاء الشیاطین په دله کتبی شامل شی - او په دائمی عذاب کتبی وغورخاوه شی عموماً مفسرینو دغه معنی اخیستی ده لیکن حضرت شاه صاحب لیکي. - «یعنی د کفر له وباله که کوم آفت راشی نو له شیطان به مدد غواری یعنی له بتانو شخه - اکثر خلق په هم دغسی وقت کتبی شرک کوی» والله اعلم.

قَالَ ارْغَبْ اَنْتَ عَنِ الْهَقِي يَا اِبْرَاهِيمُ لَنْ لَمْ تَنْتَه لِرَجْمِكَ وَاهْجُرْنِي بَيْنًا

وویل (آزر پلار د ابراهیم) آیا مخ گرغونکی ئی ته له (عبادت د) معبودانو عَما ای ابراهیمه، که منع نشوی ته (له دی کاره) نو خامخا وبه ولم هرورمو (خامخا) تا په تیرو (گتو) (یا بدو خبرو) سره او ترک می کره (او لری شه له مانه) ډیر مدت (چه ضرر می در ونه رسیری).

تفسیر: د حضرت ابراهیم علیه السلام پلار (آزر) د خپل عوی د دغه تقریر له آوریدلو شخه وروسته ده ته وویل «معلومیږی چه ته عَمونږ له معبودانو شخه بد عقیده ئی بس دی دا خپل وعظ او نصیحت او بد اعتقاد پرېوده - که نه ته به بله کومه سخته خبره له ما شخه آوری بلکه عَما په لاس به سنگساریږی که خپل خیر غواری نو له ما شخه تر یوه مدت (مادام العمر) لری شه! چه زه نه غواړم چه ستا رنگ وگورم - او پخوا له دی نه چه زه پر تا لاس پورته کرم ته له دی عَما په لری شه!»

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ

وویل (ابراهیم) سلام (د متارکی د خبرو) دی وی په تا باندی.

تفسیر: دغه د رخصت یا د متارکت سلام دی لکه چه غمونو په محاوراتو هم په داسی مواقعو کښی داسی ویلی کیږی چه که هغه خبره یا کار داسی وشی نو غما درته سلام دی لکه چه په (۲۰) جزء د القصص په (۵۵) آیت (۶) رکوع کښی هم داسی یو آیت لولو

﴿وَإِذْ أَسْمِعُوا لِقَا عَرُضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنْ نَأْتِيَ نَا وَلَا نَكُونُ لَكَ بِشَيْءٍ مِّنَ الْبَاطِلِينَ﴾

حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «معلوم شو که په دینی خبره مور او پلار خپه شی او خپل غوی له کوره ویاسی او غوی په خویره ژبه او مؤدبه وینا تری بیلتون اختیار کری نو دغسی هلک نه عاق کیږی».

سَأَسْتَغْفِرُكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿۱۵﴾

ژر به مغفرت غواړم تاته له رب خپل (خو مسلمان شی)؛ بیشکه چه الله دی پر ما ډیر مهربان.

تفسیر: امید شته چه پاک الله پخپله مهربانی به غما د پلار گناه معافوی حضرت ابراهیم علیه السلام د استغفار وعده ابتداء فرمایلی وه لکه چه د استغفار په وقت کښی غه مهال (وخت) چه د الله تعالی مرضی ورمعلومه شوه نو استغفار ئی موقوف کر - دغه بحث د توبی (براءة) په سورت په ۱۱۳ آیت (۱۴) رکوع کښی د دی آیت په فائده کښی تیر شوی دی ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ﴾ هلته دی د دی تفسیر ولوست شی.

وَاعْتَرِكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿۱۶﴾

او په څنگ به شم له تاسی (تولو بت پرستانو) او له هغه څه چه تاسی ئی عبادت کوئ غیر له الله او عبادت به کوم (یواغی) د رب خپل امید لرم د دی چه نشم زه په عبادت د رب خپل کښی بدبخته (نا امیده لکه چه تاسی شوی یی).

تفسیر: کله چه غما د پند او نصیحت هیڅ اثر پر تاسی نه لویږی بلکه بالعکس غما ویرولو او دارولو ته هڅه هم کیږی نو اوس زه پخپله ستاسی په دغه کلی کښی نه پاتی کیږم او تاسی سره

له ستاسی باطلو معبودانو پریږدم - او له دی وطنه هجرت کوم - څو له تاسو څخه گوښی (بیل) کینم - او د زړه په اطمینان سره د الله واحد عبادت وکړی شم - د الله تعالیٰ له فضله او کرمه کامل امید شته چه زه د ده بندگی وکړی شم او پکښی محروم او ناکامه پاتی نشم - کله چه په غربت او بیګسی کښی هم د ده عبادت وکرم - او د الله تعالیٰ لوی دربار ته دعاء وکرم ضرور ئی مستجابوی - ځما الله سمیع او بصیر او علیم دی او ستاسی د تیږو (کتو) او لرګیو باطل معبودان داسی دی چه هومره ناری ورته ووهی او ورته وژارئ خو بیا هم ستاسی دعاوی نه آوری او په درد مو نه خوری.

فَلَمَّا اعْتَرَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ

دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ اسْحَقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ۝۱۹

کله چه په څنگ شو (ابراهیم) له دوی نه په هجرت سره او له هغه څخه (چه دوی ئی) عبادت کاوه غیر له الله نه نو وپیل مونږ ده ته (ځوی) اسْحَق او (لمسی) یعقوب؛ او هر یو (له دوی دواړو) گرځولی ؤ مونږ نبی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لپاره کښی ئی هجرت وکړ او له خپلو اقاربو او خپلوانو څخه لری ولوید الله تعالیٰ ده ته له وطنه زیات شیان ورعطاء کړل چه د غریب الوطنی وحشت تری لری شی - او هلته انس او سکون حاصل کړی. ښائی دلته ئی د حضرت اسمعیل علیه السلام ذکر ځکه نه وی فرمایلی چه هغه له ده سره نه ؤ - بلکه دی یی په وړوکتوب له خپله ځانه بیل کړی ؤ - او هم د هغه تذکره مستقلا راتلونکی ده.

تنبیه: حضرت اسْحَق علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام ځوی او حضرت یعقوب د حضرت اسْحَق علیه السلام ځوی دی - چه له هم دغی سلسلی څخه د بنی اسرائیلو سلسله پیدا کیږی او د هم دغو په اولاده کښی په زرهاؤ انبیاء پیدا شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ۝۲۰

او بښلی ؤ مونږ دوی (دری وارو) ته له رحمته خپل (نبوت او حکمت) او گرځولی وه مونږ دوی ته (یعنی ابراهیم او ځامنو ته ئی) ژبه د صدق رښتینی (یعنی د نیکی) ډیره پورته مشهوره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له خپل خاص رحمت څخه خلیل الله علیه السلام او د ده کورنی ته د

نبوت او حکمت لویه برخه عنایت کره - او په دنیا کښی ئی د ده خبره پورته کره - او د تل دپاره ئی د ده د خیر ذکر جاری کر لکه چه په گردو (تولو) مذاهبو او مللو کښی د ده تعظیم او توصیف کیږی او مونږ محمدی امت پخپلو لمونځونو کښی تل داسی لولو. **اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید** - فی الحقیقت دغه د حضرت ابراهیم علیه السلام د دغی دعاء د مقبولیت ثمره ده چه فرمائی و **﴿ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴾**

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ ذ

او یاد کره (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) موسی

تفسیر: یعنی په قرآن کریم کښی چه اوس سم د لاسه د حضرت موسی علیه السلام بیان کیږی د هغه ذکر د خلقو په مخ کښی وکره! څکه چه دی د اسحق علیه السلام او د یعقوب علیه السلام له نسله د اسرائیلی سلسلی یو لوی اولوالعزم رسول الله او اعظم مشرع تیر شوی دی او هم هغسی چه د حضرت یحییٰ او عیسیٰ علیهما السلام په تذکره کښی په خصوصیت سره د عیسائیانو اصلاح او د ابراهیم علیه السلام له تذکری څخه د مکی معظمی د مشرکانو تنبیه مقصود ده هم داسی د حضرت موسیٰ او حضرت هارون علیهما السلام له تذکری څخه ښائی یهودانو ته د دی خبری ښوونه مقصود ده - چه وگورئ قرآن عظیم په څه وسعت او لوی زړه سره د دوی د لوی مقتداء د واقعی کمالاتو او محاسنو اعلان کوی - نو یهودانو ته هم ښائی چه دوی هم سم د خپل جلیل القدر نبی د ښکارؤ او صریحو پخوا ویلو سره د دغه اسمعیلی نبی (محمد صلی الله علیه وسلم) د رسالت او نبوت اقرار او اعتراف په خلاص زړه او اخلاص او محبت سره وکری! ښائی د هم دی لامله (له وجی) وروسته د حضرت موسیٰ علیه السلام له ذکره د کلام عنان د حضرت اسمعیل علیه السلام په لوری گرځولی شوی دی.

إِنَّهُ كَانَ مَخْلُصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ۝۵۱

بیشکه چه دی و خلاص کړی شوی (د الله له طرفه) او و دی رسول نبی.

تفسیر: هر هغه انسان ته چه د الله تعالیٰ له طرفه وحی راشی هغه «نبی» دی، په انبیاؤ کښی هغه چا ته چه خصوصی امتیاز حاصل وی یعنی د مکذبانو په مقابل کښی د بیل یو مستقل امت په طرف مبعوث شوی وی - یا نوی کتاب او مستقل شریعت ولری نو هغه ته «رسول نبی» یا «نبی رسول» ویلی کیږی په شریعاتو کښی جزئی تصرفات لکه د کوم عام تخصیص یا د مطلق

تقیید او نور په رسولانو پوری څه تخصیص نه لری، عام انبیاء هم هغه کولی شی باقی پر غیر الانبیاء باندی د رسول او مرسل اطلاق لکه چه د قرآن په بعض مواضعو کښی موندل کیږی د دغه مصطلح معنی په اعتبار نه دی او هلته نور حیثیات معتبر دی. والله اعلم.

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٦﴾

او نداء کړی وه مونږ دغه (موسی) ته له جانب د(غره د) طور چه (د موسی) ښی طرف ته ؤ او رانژدی کړی ؤ مونږ دی حال دا چه مونږ له ده سره د راز خبری کولی.

تفسیر: یعنی څه مهال (وخت) چه موسی علیه السلام د اور څلیدل محسوس کړل نو د «طور» د غره په هغه مبارکه او میمون جانب کښی ورسید چه د موسی علیه السلام د ښی لاس پر طرف کښی واقع ؤ نو الله تعالی نداء او غږ پری وکړ - او د همکلامی شرف ئی ورویاښه تفصیل ئی د «طه» په سورت کښی راځی - وائی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کښی له هر جهته او د هر ویښته له بیخه د پاک الله کلام اوریده چه ئی د پرښتی له واسطی کیده او په روحانی ډول (طریقه) سره دومره قرب او علو ورحاصل شوی ؤ چه د هغو غیبی اقلامو غږونه یی هم آوریده چه پری تورات ښکلی کیده وحی ئی څکه «پته خبره» وفرمایله چه په دغه وقت کښی کوم بل انسان په دغه استماع کښی ورسره شریک نه ؤ - اکر که وروسته له هغه نور خلق هم پری خبر کړل شول . (والله اعلم).

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٧﴾

او ښلی ؤ مونږ دغه (موسی) ته له رحمت خپله ورور د ده هارون حال دا چه نبی ؤ (حما او وزیر ؤ د موسی).

تفسیر: یعنی هارون علیه السلام د حضرت موسی علیه السلام په کار کښی مددگار شو - څکه چه دی ئی پخپله غوښتی ؤ - لکه چه په (۲۰) جزء د «القصص» په (۳۴) آیت (۴) رکوع کښی راغلی دی - ﴿وَإِخَاهُ هَارُونَ هُوَ أَضْمَرْتَنِي لِسَانًا فَأَسْأَلُكَ مِنِّي رِزْقًا يُصَدِّقُنِي إِنَّي أَخَافُ أَنْ يُكَلِّمُونِ﴾ او په (۱۶) جزء د «طه» د سورت (۲۹-۳۰) آیت (۲) رکوع کښی مذکور دی ﴿وَاجْعَلْ لِي ذُرِّيَّتَيْنِ أَحِبَّ هَارُونَ أَنِّي﴾ الآية - نو الله تعالی د موسی علیه السلام دغه دعاء او غوښتنه ومنله او هارون علیه السلام ئی نبی وگرځاوه او د ده د اعانت او تقویت (وزارت) ډپاره ئی ورمقرر کړ هسی خو په عمر کښی هارون علیه السلام له موسی علیه السلام څخه څلور

کاله مشر و. وائی چه هیچا په دنیا کینی د خپل ورور دپاره دومره لوی شفاعت نه دی کړی لکه چه موسیٰ علیه السلام د هارون علیه السلام دپاره کړی دی.

وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِسْمَاعِيلَ اِنَّهٗ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿۱۶﴾

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کینی (قصه د) اسمعیل بیشکه چه دی و صادق (رښتینی) په وعده کینی او و رسول نبی.

تفسیر: له دی نه د حضرت اسمعیل علیه السلام فضیلت پر حضرت اسحق علیه السلام ظاهریږي ځکه چه هغه یی یواځی په نبی سره یاد کړ - او اسمعیل علیه السلام ته یی رسول او نبی وفرمایه په صحیح مسلم کینی حدیث دی «ان الله اصطفى من ولد ابراهيم اسمعيل - د ابراهيم له اولادی څخه الله تعالیٰ اسمعیل علیه السلام غوره کړی دی» حضرت اسمعیل علیه السلام د حجازی اعرابو اعلیٰ مورث او ځمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم له اجدادو څخه دی - اسمعیل علیه السلام ته نی ابراهیمی شریعت ورکړی و - د ده صادق الوعدتوب مشهور و - له الله یا د الله تعالیٰ د بندگانو سره به نی کومه وعده چه کوله هغه به نی هر ورو (خامخا) پوره کوله - ده له یوه سری سره وعده کړی وه تر هغه پوری چه ته راځی - زه هم دلته درته گورم - وائی چه هغه سری تر یوه کاله پوری رانغی - او ده هملته ورته کاته - له نبی کریم څخه هم منقول دی - چه پخوا له بعثته دوی ته عبد الله بن ابی الحساء ویلی و چه تاسی هم دلته واوسئ زه هم دا اوس درځم - دوی تر دریو ورځو پوری هملته وو - کله چه هغه بیرته راغلی نو ده ورته وفرمائل - چه «تا ماته تکلیف ورساوه. زه له دریو ورځو رانیسی په هم دی ځای کینی درته منتظر وم» د حضرت اسمعیل علیه السلام د وعدی انتهائی صداقت په هغه وقت کینی ظاهر شو - کله چه خپل پلار ابراهیم علیه السلام ته نی وویل ﴿يَا بَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمِرُ سَجِدْ لِي اِنْ شَاءَ اللهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ جزء (۲۳) (د الصافات (۱۰۲) آیت (۳) رکوع او هم هغسی دغه خپله خبره نی په تصدیق سره هم ورسوله.

وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ

او و دی چه حکم به نی کاوه اهل (قوم یا امت) خپل ته په لمانځه سره او په زکوٰة سره.

تفسیر: ځکه چه کورنی خلق د قریوالی لامله (له وجی) له گردو (تولو) څخه رومی د هدایت مستحق دی او له هم دوی څخه نوری سلسلی هم چلیږی نو ځکه د(طه) په (۸) رکوع کینی

ویلی شوی دی ﴿وَأَمَّا هَلَكَ بِالصَّلَاةِ وَأَصْبَحَ عَلَيْهَا﴾ او د تحریم په (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا فَأَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ او پخپله نبی کریم ته هم د الشعراء په (۱۱) رکوع کښی هم داسی ارشاد شوی دی چه ﴿وَأَنذَرْتُكُمْ نَارَ الْآخِرِينَ﴾ څینی وائی چه له (اهل) څینی د دوی گرد (تول) قوم مراد دی. لکه چه د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنه په مصحف کښی د «اهله» په ځای «قومه» ؤ. والله اعلم.

وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿۵۵﴾

او ؤ دی په نزد د رب خپل پسندیده (غوره کری شوی).

تفسیر: یعنی د نورو هدایت ئی کول - او په خپله د حمیده ؤ اقوالو او افعالو خاوند او مستقیم الحال او مرضی الخصال ؤ.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿۵۶﴾

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) ادريس بيشکه چه دی ؤ صديق (دير رښتینی) نبی.

تفسیر: راجح دا ده چه ادريس عليه السلام د حضرت آدم عليه السلام او نوح عليه السلام په منځنی زمانه کښی تیر شوی دی - وائی چه په دنیا کښی د نجومو او د حسابو علم - او په قلم سره لیکل کالی (کپری) گنډل - تلل (وزن) او پیماننه کول (کیل) او د هغو آلاتو او تیرو (گتو) ترتیبول او وسلی په کار اچول اول ځلی د ده له خوا په کار اچولی شوی دی - والله اعلم. د معراج په شپه کښی د نبی کریم ملاقات له ده سره په څلورم آسمان کښی شوی دی. (د ده نوم اخنوخ او لمړی مرسل دی).

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿۵۷﴾

او پورته کړی دی مونږ ده لره (ژوندی) ځای ډیر اوچت (جنت) ته.

تفسیر: یعنی د قرب او عرفان ډیر اوچت مقام او لوی مرتبی ته ئی رسولی دی - څینی وائی چه ادريس عليه السلام هم د مسیح عليه السلام په شان ژوندی آسمان ته خپژولی شوی دی او هلته تر نن پوری ژوندی دی. څینی وائی وروسته له دی نه چه پر آسمان خپژولی شوی دی هلته ئی قبض

الروح کبری شوی دی - د ادریس علیه السلام په نسبت عُینو مفسرینو دیر اسرآئیلیات نقل کړی دی - چه پر هغو گردو (تولو) «ابن کثیر رحمة الله علیه» تنقیدات کړی دی. (والله اعلم).

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
مَنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ

دغه (مخکښی مذکور شوی انبیاء له زکریا او عیسی نه تر ادریس پوری) هغه کسان دی چه انعام کړی دی الله پر دوی له انبیاؤ څخه له اولادی د آدم (لکه شیث، ادریس) او له اولادی د هغو کسانو چه بار کړی دی مونږ سره له نوح په بیری کښی لکه ابراهیم لوط صالح) او له اولادی د ابراهیم (لکه اسماعیل اسحاق) او له اولادی د اسرائیل یعقوب (لکه موسی عیسی).

تفسیر: یعنی د هغو انبیاؤ ذکر چه د دی سورت له ابتداء څخه تر دی څایه پوری شوی دی - پر هم دغو قسمو خلقو الله تعالی د انعاماتو باران کړی دی. دغه گرد (تول) د آدم علیه السلام له اولادی څخه دی او ماسوا له ادریس علیه السلام باقی گرد (تول) د هغو کسانو له اولادی څخه هم دی چه له نوح علیه السلام سره په بیری کښی مونږ هغوی سواره کړی وو - او عُینی د ابراهیم علیه السلام له ذری څخه دی لکه اسحق علیه السلام، یعقوب علیه السلام، اسمعیل علیه السلام محمد علیه الصلوة والسلام - او عُینی د اسرآئیل (یعقوب) علیه السلام له نسله دی لکه موسی - هارون - زکریا - یحییٰ علیهم السلام.

وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذِ اتَّخَذُوا الذُّرِّيَّةَ

او له هغه چا نه چه لپاره مو ښوولی وه (دوی ته) او غوره کړی مو ؤ (دوی نبوت او کرامت ته)؛ هر کله چه وبه لوستلی شو پر دوی باندي آیاتونه د رحمن نو لویدل به (پر ځمکه) سجده کوونکی او ژریدونکی (له خوفه د الله نه).

تفسیر: «بکی» په اصل کښی بکوی دی جمع د باکی پر وزن د «فاعل» لکه سجود چه جمع

د ساجد ده واو او یی سره جمع شول اول تری ساکن وه نو واو ئی یی شو او په یی کښی مدغم شو او ماقبل ئی مکسور شو. دپاره د متابعت نو «بکی» شو. یعنی د حق په طرف ئی هدایت وکړ. او د نبوت او رسالت د منصب دپاره ئی غوره او پسند کړل سره له دی چه د دوی مقام اوچت دی. او د معراج کمال ته هم رسیدلی دی. خو د عبودیت او بندگی پشان کښی کامل دی کله چه د الله تعالی کلام آوری. د هغه له مضامینو څخه زیات متأثر کیږی او په نهایتی عاجزی. خشوع. خضوع سره په سجده لویږی. او د پاک الله په یاد ژاری. نو ځکه د علماؤ اجماع ده چه پر دغه آیت باندی دی هر ورو (خامخا) سجده وکړه شی، خو د هغه مقربینو د طرز عمل په تقلید او یادونه یو شانته مشابهت له هغوی سره حاصل شی. په روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه د «مریم» سورت ولوست. او سجده ئی هم وکړه. وروسته ئی وفرمایل «هذا السجود فاین البکی؟» - دغه خو سجده شوه؛ ژړا ئی چیری ده؟» ځینو مفسرینو له (آیات الرحمن) څخه آیات السجود. او له (سجدا) نه سجود التلاوة مراد کړی ده. مگر ظاهر خو هغه دی. چه پخوا مو د هغه تقریر وکړ. په حدیث کښی راغلی دی چه «د لوی قرآن تلاوت وکړئ! او وژارئ! که مو ژړا درنشی نو اقلا د ژړا وضعیت (صورت) خو ځان ته غوره کړئ!»

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيَاةً ۝۱۹

پس پیدا شول پس له دوی نه (داسی بد) خلیفگان چه ضائع کړ دوی لمونځ او متابعت وکړ دوی د شهواتو (نفسانی خواهشونو) پس ژر به یو ځای شی دوی له بد عاقبت خپل سره.

تفسیر: هغه تیر شوی بیان د پخوانیو حال ؤ. د ورستنیو حال دا دی چه د دنیا په خوندونو او لذتونو او په نفسانی خواهشونو کښی دوب تللی دی. او د الله تعالی له عبادته غافل شوی دی. - لمونځ چه اهم العبادات دی ضائع کوی ئی ځینی خو د هغه د فرضیت څخه منکر شوی دی. ځینی سره له دی چه په فرضیت ئی قائل دی خو نه ئی کوی. او که یی کوی خو د جماعت، وقت او د نورو شروطو. - حقوقو او آدابو رعایت یی نه کوی. له دوی ځنی به هر یو بیل بیل درجه په درجه د خپلی گمراهی نتیجه وگوری چه څنگه د دوی د خساری او نقصان سبب گرځی؟ او څرنگه په ډیر سخت عذاب کښی اخته کیږی؟ حتی چه ځینی د دوی د جهنم په هغی ډیری بدی وادی کښی غورځول کیږی چه د هغی اسم هم (غی) دی.

الْأَمِنْ تَابَ وَأَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٤٠﴾

مگر هغه چا چه توبه ئی وویستله او ایمان ئی راورد او عمل ئی وکړ نیک پس دغه کسان به ننوخی په جنت کښی او ظلم به پر دوی ونه کړی شی هیڅ قدر (په تقلیل د ثواب یا تزئید د عقاب).

تفسیر: د توبی دروازه خو د داسی مجرمانو دپاره هم نه ده بنده چه سخت گنهگار وی او د زړه په صدق سره توبه ویاسی او د ایمان او صالح عمل لیاره غوره کوی او خپل اعمال او افعال اصلاح کوی او سم درست ئی ساتی - نو د جنت دروازی دوی ته پرانستلی دی - وروسته له توبی څخه هر هغه ښه عمل چه وکړی د پخوانیو بدو اعمالو له سببه په دغو کښی هیڅ قسم کمی او تقلیل نه واقع کیږی - او نه ئی کوم قسم حق ضائع کیږی - په حدیث کښی راغلی دی «التائب من الذنب کمن لا ذنب له» - له گناه څخه توبه کوونکی داسی دی لکه چه له سره ئی گناه نه وی کړی» «اللهم تب علینا انک انت التواب الرحیم»

جَدَّتْ عَدْنٌ اِلٰتِي وَعَدَّ الرَّحْمٰنُ عِبَادَةً بِالْغَيْبِ اِنَّهٗ كَانَ وَعْدًا مَّائِيًا ﴿٤١﴾

جنتونه د تل اوسیدلو هغو ته چه وعده ئی کړی ده رحمن له بندگانو خپلو سره په غیب بانندی (چه نه دی لیدلی دا جنتونه) بیشکه شان دا دی چه ده وعده د ده (چه جنت دی) خامخا راخی به ورته (اهل ئی).

تفسیر: کله چه بنده بی د شیانو د لیدلو څخه محض د انبیاء علیهم السلام په وینا سره ایمان راوړی - او بی له لیدلو د الله تعالی عبادت کوی - نو پاک الله هم له دوی سره د جنت د هسی اعلی نعمتونو د ورکولو وعده فرمایلی ده چه د هغو د خوندونو او مزو او ښه والی نظیر او مثال د ده په خوب او خاطر کښی هم نه دی تیر شوی - او هغه هر ورو (خامخا) ورسیدونکی او پوره کیدونکی دی - ځکه چه د الله تعالی گرد (تول) مواعید حتمی الوقوع قاطع او لا یتغیر دی.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا اِلَّا سَلَامًا ط

نه به اوری دغه (جنتیان) په دغه (جنت) کښی چتی (فضول) خبره مگر (اوری به) سلام؛

تفسیر: یعنی په جنت کښی به لغو - بی باکی - بابیزه او بیکاره خبری او شور ماشور او نور بیهوده شیان له سره نه وی - هوا د پرښتو او د مؤمنینو له طرفه به د (السلام علیکم - وعلیکم السلام) غږونه پورته کیږی.

وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿۲۳﴾

او دی دوی ته رزق (روزی) د دوی په دغه (جنت) کښی صبا او بیگا .

تفسیر: له صبا او بیگا څخه د جنت صبا او بیگا مراد دی - هلته به د دنیا په شان طلوع او غروب (لمر خاته، لویده) نه وی - چه په هغه سره شپې او ورځې صبا او بیگا مقرر کړ شی - بلکه د خاصو اقسامو انوارو په توارد او تنوع وی چه د هغو په واسطه د صبا او بیگا تعیین او تحدید کیږی شی. حسب العادت او معمول د جنت د صبا او بیگا روزی به وررسیږی - او د یوی شیبی له مخی به هم د لوری تکلیف نه احساس کیږی - دغه روزی به څه وی؟ د ده کیفیت الله تعالی ته ډیر ښه معلوم دی په حدیث کښی راغلی دی «یسبحون الله بكرة وعشیا - جنتیان به صبا او بیگا د حق تعالی جلجلاله تسبیح وائی» گواکی د جسمانی غذا سره دوی ته روحانی غذا هم وررسیږی.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿۲۴﴾

دغه (چه ذکر مو وکړ) جنت دی هغه چه په میراث به ورکوو مونږ له بندگانو خپلو هغه چا ته چه وی پرهیزگار .

تفسیر: یعنی د آدم علیه السلام میراث چه پومی جنت هغه ته رسیدلی ؤ. او ښائی د میراث لفظ ئی څکه اختیار فرمایلی وی چه د تملیک په اقسامو کښی دغه تملیک له گردو (تولو) څخه اتم او احکم قسم دی چه په دی کښی نه د فسخی احتمال شته - او نه د بیرته اخیستلو - او نه د ابطال - او نه د اقالی امکان پکښی پیدا کیږی شی.

وَمَا نَنْزِلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا

وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ۝۱۷

او (وویل جبرئیل) نه نازلایرو (مونیر ملائکی) مگر په حکم د رب ستا خاص الله ته دی (علم) پر هر هغه شیز چه په مخ ءمونیو کینی دی (له راتلونکو کارونو او زمانو) او هر هغه شیز چه وروسته ءمونیو دی (له تیرو کارونو او زمانو) او هر هغه شیز چه په منځ د دغه (ماضی او مستقبل او کارونو) کینی دی او نه دی رب ستا هیروونکی (د تا).

تفسیر: یو ځلی جبریل علیه السلام تر څو ورځو پوری رانغی - رسول الله صلی الله علیه وسلم منقبض ؤ - کفار په داسی ویناو خولی وپرانستلی چه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه د ده رب خفه دی. له دغو طعنو او پیغورو څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متأثر او زړه تنگی شو - بالاخر جبریل علیه السلام تشریف راوړ - رسول الله صلی الله علیه وسلم له ده نه د دغومره ورځو د نه راتللو د سبب پوښتنه وفرمایله - او په حدیث کینی راغلی دی - چه دوی وفرمایل «ما یمنعک ان تزورنا اکثر مما تزورنا - هومره چه ته راځی - له هغه څخه زیات ولی نه راځی؟» الله تعالی لا پخوا جبریل علیه السلام ته داسی ښوولی وه چه ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم په جواب کینی داسی وایه ﴿ وَمَا نُنزِّلُ إِلَّا بُرْهَانًا ۚ ﴾ الایة - دا د الله تعالی کلام شو - د جبریل له طرفه - لکه چه په ﴿ اِلَّا لَكَ نَعْبُدُ وَاِلَّا لَكَ نَسْتَعِينُ ﴾ کینی مونیر مسلمانانو ته د دعاء کولو طریقہ ښوولی ده - جواب حاصل داسی شو چه مونیر خالص بندگان یو - بی د الله تعالی له حکمه خپله بڼه هم نشو خوځولی - ءمونیو صعود او هبوط ګرد (تول) د الله تعالی په اذن او حکم پوری تړلی دی - هر وقت چه پاک الله پخپل کامله قدرت او حکمت سره مناسب وګنی مونیر ته د ښکته کیدلو حکم راکوی ءمکه چه د هری زمانی (ماضی - مستقبل - حال) او د هر ځای (آسمان ءمکه او د دوی تر منځ) علم یواځی هم ده سره دی - او هم دی د هر شیز مالک او قابض دی - او هم دی بڼه عالم دی چه په کوم وقت کینی پرښته رسول ته ښایی ولیږله شی؟ - ډیره مقربه پرښته او معظم رسول هم د دی خبری واک او اختیار نه لری چه هر چیری ئی زړه وغواړی لاړ شی - او هر کار چه خوښه ئی وی وئی کری - یا کوم یو ځان ته وغواړی د الله تعالی هر کار پر خپل محل او پر خپل وقت وی - تیرواته - سهو - نسیان - خطاء - غفلت او نور پکینی نشته او نه دغه شیان د ده تر دربار پوری رسیدی شی. مطلب دا دی چه د جبریل علیه السلام ژر یا په ځنډ (تاخیر) راتلل هم د ده د حکمت او مصلحت تابع دی.

اوله تنبیہ: «په مخ کینی ءمونیو او وروسته ءمونیو» آسمان او ءمکی ته ویلی دی چه د رابښکته کیدلو په وقت ءمکه مخ کینی او آسمان وروسته - او د پورته کیدلو په وقت آسمان مخ کینی او ءمکه وروسته وی او که له دغو ځنی زمانی تقدم او تأخر مراد وی نو مستقبل زمانه وروسته

راتلونکی او د ماضی زمانه مخ کښی تیره شوی ده او د حال زمانه د دواړو په منځ کښی واقع ده .

دوهمه تنبیه: پخوا ئی فرمائلې ؤ چه د جنت وارثان اتقیاء (له الله څخه ویریدونکی پرهیزگاران) دی په دغه آیت کښی ئی دغه اوبودل چه ویره بنائی له هم هغه ذات څخه وکره شی چه وړ (مستحق) او لائق د دی کیدی شی او د ده په قبضه او واک کښی گردی (تولی) ازمنی او امکانی دی - او بی د ده د حکم او اجازی څخه دیره لویه پربسته هم خپله بڼه (پر) نشی خوځولی - انسان ته لازم دی چه د جنت میراث وړل غواړی نو د پربستو په شان تل د الله تعالیٰ حکم ته مطیع او منقاد اوسی او دغه ته هم اشاره وشوه. هغه الله تعالیٰ چه په دغه دنیا کښی خپل مخلص بندگان نه هیروی نو په هغه دنیا کښی به هم دوی نه هیروی - او هر ورو (خامخا) ئی جنت ته رسوی - هو! دغومره دی چه هر شی یو وقت لری، په جنت کښی د هر یو نزول به هم پر خپلو، خپلو وقتو کښی وی - او هم هغسی چه دلته پربستی د الله تعالیٰ له حکمه سره سم په معینو اوقاتو کښی راځی - په جنت کښی هم جنتیانو ته روحانی او جسمانی غذا پر خپلو مقررره ؤ اوقاتو کښی راځی.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ

(الله) رب د آسمانو دی او (رب) د ځمکی دی او (رب) د هغو شیانو دی چه په منځ د دوی کښی دی نو عبادت کوه د ده او صبر کوه په عبادت د دغه (الله) کښی (په طاعت - مصیبت او له معصیته)؛

تفسیر: یعنی د هیچا د ویلو او اورولو پروا مه کوه! او د خپل هغه الله تعالیٰ په بندگی کښی تینگ اوسه! چه د گرد (تول) جهان رب دی - او د خورا (زیاتو) دیرو صفاتو او ستایلو څښتن (خاوند) دی.

هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَيِّئَاتٌ

آیا پیژنی ته ده ته کوم هم نام (او مثل بلکه نه یی لری).

تفسیر: د الله تعالیٰ اسماء د ده صفات دی - یعنی څوک د الله په صفت سره موصوف شته چه پکښی د ده پشان صفات موجود وی؟ کله چه بل هیڅوک نشته نو د بندگی لایق هم بل هیڅوک له سره نشی کیدی.

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِذَا مَا مَاتَ لَسَوْفَ أَخْرَجُ حَيًّا ۝۶۹

او وائی (له بعثه منكر) انسان آیا كله چه مر شم زه نو خامخا ژر به را وایستلی شم (له عُمکی) ژوندی (بلکه نه ژوندی کیبرم او نه بل ژوندون شته).

تفسیر: په پخوانی رکوع کښی ئی د نیکانو او بدانو هغه انجام بیان فرمایلی ؤ چه وروسته له مرگه پیښیدونکی وی - هغه کسان چه پس له مرگه بیا ژوندون محال او مستبعد گنی - دلته د دوی د شبهاتو جواب ورکاوه کیږی - یعنی انسان د انکار او تعجب له لیاری وائی چه مونږ وروسته له مرگه چه غمونږ هډوکی هم وراسته او رژیږی - او له خاورو سره گډیږی - آیا بیا ژوندی او له خپلو قبرونو څخه راپورته کیږو؟ او د عدم له کتمه د وجود په منصه راتلی شو؟

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ۝۷۰

آیا نه یادوی (له بعثه منكر) انسان (دا خبره) چه بیشکه مونږ پیدا کری ؤ دی پخوا له دی نه او نه ؤ دی هیڅ شی (بلکه محض عدم ؤ).

تفسیر: یعنی سره له انسانیته پر دغومره غته خبره باندی هم نه پوهیږی چه شو ورځی پخوا له دی نه دی هیڅ څیز ؤ، نو الله تعالی دی له عدم څخه وجود ته راووست نو آیا هغه لوی ذات چه له لاشی څخه شی او له محض معلوم څخه موجود کوی - پر دی نه دی قادر چه یو شی وروسته له فناء بیا پیدا کری شی؟ او متفرقه اجزاء ئی بیرته راتول کری؟ آدمی ته لا د ده د پومینی ژوندون حال او احوال نه دی معلوم نو څرنگه دی پر خپل وروستنی ژوندون خاندی او ملندی وهی.

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ﴾ ﴿جزء ۲۱ (د الروم ۲۷ آیت ۳ رکوع)

قَوْمًا لَنَحْشُرَنَّهُمُ وَالشَّيْطَانَ

پس قسم دی په رب ستا باندی چه خامخا راجمع به کرو مونږ هرورمو (خامخا) دوی او شیطانان (تول)

تفسیر: یعنی منکرین سره له هغو شیطینو د قیامت په ورځ کښی حاضرولی شی چه دوی ئی اغوا کری وه - او د هر مجرم شیطان به له ده سره یو ځای نیول کیږی.

ثُمَّ لَنَحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ۝۳۶

بیا به خامخا راحاضر کرو مونږ هر و مرو (خامخا) دوی چاپیر له دوزخ پر گوندو پراته (له ډیر هیسته)

تفسیر: یعنی له ډیر دهشت او ویری له ولاړی څخه لویږی او په قراره سره به کیناستی هم نه شی نو هم دغه شو پر گوندو باندی پریوتلی.

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيًّا ۝۳۷ ثُمَّ لَنُخَبِّرُنَّ آعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ۝۳۸

بیا به خامخا ویاسو له هری فرقی نه هر هغه د دوی چه ډیر سخت دی پر رحمن باندی له جهته د سرکشی (او زړورتوب). بیا خامخا مونږ ښه عالم یو پر هغو کسانو چه دوی ښه لائق دی له دغه (دوزخ) سره له جهته د غورځولو، سوځولو، داخلولو.

تفسیر: یعنی د منکرانو هره فرقه چه زیات بد معاش، سرکش او زړوره وه - دوی به له نورو فرقو څخه بیل کره شی - بیا به دوی کښی هر یو چه د خورا (ډیر) ډیری سزا لائق او د دوزخ زیات حقدار وی نو هغه د الله تعالیٰ په علم کښی دی - او له گردو (تولو) مجرمانو څخه به رومی په اور کښی غورځاوه شی.

وَإِنَّ مِنْكُمْ أُولَئِكَ كَانُوا فِي سُبُلٍ مُّضِلَّةٍ ۝۳۹ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ۝۴۰

او نشته هیڅوک له تاسی مگر چه دی واردیدونکی ننوتونکی دی دغه ته (یعنی دوزخ ته چه مؤمن پر صراط تیریږی او کافر تری لویږی). دی (دغه) عبور علی النار) په رب ستا یقینی حکم پری کری شوی. بیا به نجات ورکړو هغو کسانو ته چه پرهیزگاری ئی کری ده او پری به ږدو ظالمان په دوزخ کښی پر گوندو پریوتلی.

تفسیر: یعنی د هر یوه نیک او بد - بری او مجرم - مؤمن او کافر لپاره الله تعالیٰ قسم یاد فرمایلی دی چه ضرور بالضرور دوی پر دوزخ باندی تیریدونکی دی څکه چه د جنت د تلوو لپار پر هم دغه دوزخ باندی پوری وځی چه هغه ته د ځمونږ په عمومی محاوراتو کښی «پل صراط» وائی - پر دغه باندی د هر سری لامحاله تیریدل دی. د الله تعالیٰ څخه ویریدونکی مؤمنان هر یو سم له خپلی درجی سره له دی نه په تلوار صحیح او سلامت تیریوی او گنهگاران به تری ښوئیږی او لاندی به په دوزخ کښی لویږی (العیاذ بالله) بیا څه مدت وروسته هر یو سم له خپله عمله سره او هم د انبیاء او ملائکه و او صالحینو په شفاعت او بالآخر مستقیماً د ارحم الراحمین په لطف او مهربانی دغه گرد (تول) گناه گاران چه په رښتیا او صحیح اعتقاد سره ئی طیبه کلمه لوستی ده له دوزخه ایستلی کیږی - او یواځی کافران به پکښی باقی پاتی کیږی - او د دوزخ خوله به ترله کیږی - له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چه د دوزخ په اور کښی به هر یو سری داخلوه شی - مگر پر صالحانو دغه اور «برد» او «سلام» کیږی او دوی به بی له اندیښنی او تردد تری تیریوی والله اعلم.

ځمونږ امام فخرالدین رازی رحمه الله علیه پخپل لوی او په زړه پوری تفسیر کښی د دغه دخول دیر حکمتونه بیان فرمایلی دی فلیراجع.

وَإِذْ تُلَّىٰ عَلَيْهِمُ الْآيَاتُ الْكُرْآنِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَيُنْفَكْنَ مِنْهَا
خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿۱۹﴾

او کله چه ولوستی شی پر دوی آیتونه (د قرآن) ځمونږ په دی حال کښی چه واضح ښکاره دی وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی چه کوم یو له دغو دواړو فرقو څخه خیر بهتر غوره دی له جهته د مقامه او دیر ښه دی له جهته د مجلسه.

تفسیر: یعنی کفارو د لوی قرآن د آیاتونو له آوریږو څخه چه په هغه کښی د دوی بد انجام وړښوولی شوی دی - د استهزاء او تفاخر په ډول (طریقه) غریبو مسلمانانو ته به ئی ویل چه سم ستاسی له زعمه چه په آخرت باندی معتقد یئ هر شی چه په آخرت کښی وړاندی کیدونکی دی - د دواړو فرقو پر موجوده حالت او مهال (وخت) باندی منطبق کیدونکی دی آیا ځمونږ نننی عمارت - اثاث البیت - د هستوگنی سامان - او د ژوندون وسائل او ډول او ډیل (سنگار) له تاسی څخه ښه او بهتر نه دی؟ او ځمونږ مرکی - جرگی او مجالس ستاسی له مرکو جرگو او مجالسو څخه معتبر او معزز نه دی؟ یقیناً مونږ ستاسی په نزد پر باطل یو خو ستاسی له اهل

الحق شخه مونږ ډیر خوښ - هوسا (ارام) او د سړیو او ملاتړو خاوندان یو - آیا هغه کسان چه
 ځمونږ له خوفه او ویری نن د صفا د غره په کنډو کښی پتیږی - او هلته د نظر بندو پشان
 گوښی (بیل) ناست وی صبا به په یوه توپ سره جنت ته رسیږی او دوی داسی گمان کوی چه
 مونږ په دوزخ کښی لویږو؟ بلکه نه دی داسی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَتَانَا وَرَمُوا ۝۴۹

او څومره (ډیر) هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی چه
 هغوی ښه وو له جهته د سامانونو او له جهته د شکل او ډول (سینگار) او
 منظری.

تفسیر: دا د هغوی د خبری جواب ورکړ چه پخوا له دی نه ډیر اقوام تیر شوی دی چه په دنیوی
 ساز او سامان او نور شوکت او شان کښی پر تاسی ډیر اوچت او غوږ او وږ (لائق) وو مگر څه
 مهال (وخت) چه هغوی د انبیاؤ په مقابل سرکشی، تکبر، تفاخر او لوئی خپل کار او شعار
 ښکاره کړ نو الله تعالی د هغوی بیخ او بکر له سته وویست او د دنیا په نقشه کښی د هغوی
 نوم او نښان پاتی نشو نو انسان ته لازم دی چه د دنیا په فانی عیش او نشاط او زائل جاه او
 جلال او بیکاره مظاهرو او مناظرو ونه غولیږی. بالعموم هم دغه متکبر او ځانمنمه (مغرور)
 دولتمندان او د مالونو او شتو خاوندان حق او حقانیت په لته وهی که پاک الله د هلاکت د نهنګ
 یوه گوله له دوی نه سازه کړی نو دغه مال او دولت او دنیوی عیش او عشرت د دوی د مقبولیت
 او ښه انجام دلیل له سره نشی کیدی.

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَبْذُكُلَهُ الرِّحْمٰنُ مَدَّآء

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر څوک چه وی په گمراهی کښی پس زیاتوی
 (اوږدوی) ده ته رحمن په زیاتولو (د مال او د عمر) سره.

تفسیر: یعنی هر څوک چه په خپله گمراهی او ضلالت کښی لویږی وی - هغه هم هغسی پریږده!
 ځکه چه دنیا د امتحان ځای دی - دلته هر چا ته فی الجمله د هر عمل دپاره آزادی ورکړی
 شوی ده - د الله تعالی د عادت او د حکمت اقتضاء هم دا ده. هر څوک چه په خپل کسب او
 اراده هره یوه لیاره ځان ته غوره کړی - وروسته له دی نه چه دی د نیکو او بدو په نتانجو او
 عواقبو باندی خبر کړ شی - دی پر همتی خوښی کړی لیاری تر یوه حده پوری آزاد او خپلواک
 پریښودی شی چه لار شی. نو ځکه هر څوک چه د بدی پر لیاره درومی پس د هغه په حق کښی

د دنیا مرفه الحالی او د عمر او پردوالی او نور د هلاکت او تباهی علائم وگنل شی - څکه چه نیک او بد گرد (تول) سره مخلوط او گډود دی - او په آخرت کښی به په پوره ډول (طریقه) سره له منځه جلا (جدا) کیږی - او اصلی نیکی یا بدی به هر چا ته هلته وررسیږی.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْعَفُ جُندًا ﴿۱۹﴾

تر هغه پوری کله چه وگوری دوی هر هغه شی چه وعده ورسره کړی شوی وی (د هغه) یا عذاب (په دنیا په قتل او بند) یا قیامت؛ نو ژر به پوه شی دوی (په هغه وقت کښی چه) څوک دی هغه ډیر بد له جهته د ځای او ډیر ضعیف له جهته د فوجه.

تفسیر: یعنی کفار مسلمانان خوار، ذلیل او کمزوری گڼی - او خپل ځانونه مغرور - طاقتور - او لوی بولی او پر خپلو اوچتو مانپو محلاتو او لویو لویو فوجونو او گوندونو (ډلو) باندي نازیږی او افتخار کوی څکه چه اوس پاک الله دوی سر خوشی او خپلواک او آزاد پریښی دی څه مهال (وخت) چه دوی له ستونی څخه ونیول شی - او په دنیوی عذاب یا اخروی عقاب ککر او اخته شی - نو هلته به ورته معلوم شی چه د چا ځای خراب؟ او کوم یو جمعیت کمزور او بیکاره دی؟ نو په دغه موقع کښی د دوی ساز او سامان - اولاد - لښکر او نور شیان هیڅ په کار او ښه ور نه شی.

وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَيْتُ الصَّلَاحُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًا ﴿۲۰﴾

او زیاتوی الله (په دنیا کښی) هغو کسانو ته چه سمه صافه لپاره ئی موندلی وی هدایت ثبات او یقین؛ او باقی پاتی کیدونکی (د جزاء په اعتبار) نیک عملونه خیر بهتر غوره دی په نزد د رب ستا له جهته د ثواب او خیر بهتر غوره دی له جهته د بیرته ورتللو.

تفسیر: یعنی دغه دنیوی رونق د الله تعالیٰ په دربار کښی له سره په کار ورتلونکی شی نه دی -

او یواغی حسنات او نیکی د ده په دربار کښی ذی مقدار او قیمتدار دی. په آخرت کښی د هری نیکی بدل او جزاء په دیر ښه صورت سره ورکوله کیږی.

أَفْرَعَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتِيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه کفر ئی اختیار کړ په آیتونو (د قدرت) ځمونږ او وائی خامخا راکول کیږی (په آخرت کښی) ماته مال او ولد (ځوی لور).

تفسیر: یعنی سره له کفره تاسی یو جرئت او ځغرد (ضد) ولید چه یو مالدار کافر یو پښ (لوهار) ته وویل چه ته که له مسلمانی څخه انکار وکړی نو ستا مزدوری (بیاره) به درکرم - دغه خوار مزدور مسلمان د هغه مالدار کافر په جواب کښی وویل - که ته د هم دغه مقصد دپاره مر او بیا ژوندی شی خو بیا به هم زه پر اسلام نه منکرېوم. نو په دی باندی دا آیت نازل شو؛ اخروی مال او دولت د ایمان او توحید په بدل ورکول کیږی. کافران غواړی چه دنیوی دولت په عقبی کښی هم د دوی په برخه شی - یا سره له کفره د اخروی عیش او تنعم څخه هم برخه ومومی چه پکښی مزی وکړی. نو دغه له سره کیلونکی نه دی.

أَطْلَمَ الْغَيْبِ أَمْ أَتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا

آیا خبر شوی دی (دغه کافر) پر غیب یا اخیستی ده په نزد د رحمن وعده (چه ده ته مال او دولت ورکول کیږی په آخرت کښی هم).

تفسیر: یعنی په داسی یقین او وثوق سره چه دغه دعوی کوی - آیا ده له غیبه خبر موندلی دی؟ یا ئی د الله تعالیٰ څخه وعده اخیستی ده؟ ظاهر دی چه له دغو دواړو څخه یو هم نه دی. د یوه گنده او چتل کافر به څه قدر او حیثیت وی چه هغه به تر دغو غیبیاتو پوری ځان ورسولی شی - پاتی شوه د الله تعالیٰ وعده - هغه خو له هغو خلقو سره کیدی شی چه هغوی خپل عهدونه پوره کړی دی - او ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ ئی ویلی او د صالح عمل امانت ئی له الله تعالیٰ سره ایښی وی.

كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَعُدُّكَ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا

نه دی داسی (چه دوی وائی یعنی نه ورکول کیږی دوی ته مال او ولد) مونږ

لیکو هغه چه وائی او وبه غځوو ده ته له عذابه په غځولو (چه د یوه د پاسه به بل ورته ورکوو).

تفسیر: یعنی دغه قول به هم د ده په دفتر (دوسیه) کېښی شامل کړی شی او د مال او اولاد په ځای به د هغه سزا زیاته کړه شی.

وَنَرْتُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِنَا فَرْدًا ﴿۸۰﴾

او په میراث به اخلو (له ده په مرگ سره) هغه (مال اولاد) چه (دی ئی د ځان) وائی او راځی مونږ ته یواځی (بی له ماله او اولاده).

تفسیر: چه «دی ئی خپل وائی» یعنی مال، اولاد، لکه چه د هغه کافر دواړه ځامن مسلمانان شول (کذا فی الموضع) یا دا مطلب دی چه د ده دغه شیان به تری بیل کړل شی او په قیامت کېښی به دی یواځی حاضرېږی نه به مال ورسره وی نه اولاد.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ إِلَهًا لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿۸۱﴾

او نیولی دی (کفارو) غیر له الله څخه باطل معبودان دپاره د دی چه شی دوی ته سبب د عزت (او مدد) نه دی داسی (لکه چه دوی ئی گنی)،

تفسیر: یعنی برسیره له ماله او اولاده د خپلو باطلو معبودانو امداد او مرستی (مدد) ته هم هیله من (ارزومند) او امیدوار دی چه هغوی به دوی ته د الله په حضور دیری لونی درجی ورکوی - حال دا چه له سره داسی کیدونکی نه دی - او دغه نشه یوه چتی (فضول) سودا ده چه دوی پخپلو دماغو کېښی ورته ځای ورکړی دی.

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿۸۲﴾

بلکه ژر به منکر شی (دغه معبودان) په عبادت د دوی او شی به دغه (معبودان) پر دغو (عابدانو) خپلو دښمنان.

تفسیر: یعنی هغه معبودان به له دوی سره څه مدد وکړی؟ بلکه دوی به بالذات د دغو مشرکانو د دغه عبادت څخه هم د بی زاری اعلان وکړی - او د دوی په مقابل کېښی به ودړېږی - او د

هغوی د عزت زیاتولو په ځای به د دوی د زیات ذلت او رسوائی سبب وگرځی - لکه چه په ۲۶ جزء د الاحقاف (۶) آیت (۱) رکوع کښی راغلی دی.

﴿وَأَخْبِرَ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْدَاءُ وَكَأَنَّهُم بِآيَاتِهِمْ كَفِرِينَ﴾

الْمُرْتَابَاتُ الشَّيْطَانِ عَلَى الْكُفْرَيْنِ تَوَهُّمٌ آذَانًا لَّا تَعْلَمُ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا وَعَدْنَاهُمْ عَدْلًا

آیا نه گوری نه ئی خبر (ای محمده) بیشکه مونږ لپولی مسلط کری مو دی شیطانان پر کافرانو باندی چه اوچتوی تیزوی دوی په اوچتولو تیزولو سره (په گناه) پس تلوار مه کوه پر دوی (په ژر غوښتلو د عذاب) بیشکه هم دا خبره ده چه شمیرو مونږ دوی ته (ورځی د عمر د دوی) په شمارولو سره.

تفسیر: یعنی شیطان دغه بدبختان لا پسی بی لیاری او گمراه کوی - او د خپلو گوتو په اشارو سره ئی نخوی (گدوی) - هغو کسانو چه دوی پخپله د کفر او انکار طریقہ ځان ته غوره کری ده که داسی اشقیاء د شیطان به تحریص او اغواء په گمراهی کښی زیادت او غلو وکری - نو تاسی هغوی پرېوځئ او تاسی د دوی په سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ! الله تعالی د دوی رسی سسته کری ده - او دوی ئی سر خوشی پرېښی دی - څو د هغوی د ژوندون شمیرلی شوی ورځی تیری شی - د دوی د یوی یوی ساه او د یوی یوی شیبی هر یو عمل ځمونږ له لوری شمیرلی کیږی - او د دوی دیر ادنی عمل او حرکت هم ځمونږ د علمی احاطی او د اعمالو له دفاترو څخه خارج نشی پاتی کیږی - د گرد (تول) عمر اعمال به یو په یو د دوی په منځ کښی کیښودی شی.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَقَدْ آتَوْا وَسْوَاقَ الْمُجْرِمِينَ
إِلَى جَهَنَّمَ وَرِثًا

یاد کړه هغه ورځ چه جمع به کړو پرهیزکاران رحمن ته سواره میلمانه بللی شوی او شرو (په شدت سره) مجرمان (طرف د) دوزخ ته (د حیواناتو په شان) پلي (پیاده) تږی.

تفسیر: یعنی هم هغی چه غاروی دنگر او حیوانات د تندی په حالت کسی د اوبو د گدر په لوری په مندو او تلوار ورغلی دغه مجرمان به هم د دوزخ کندی ته هم داسی شریل کیږی.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا ۝

نه مالکان کیږی (هیڅ یو د دوی) د شفاعت (د هیچا) مگر هغه څوک چه اخیستی ئی ده په نزد د رحمن وعده (او په شفاعت مجاز وی).

تفسیر: یعنی له هغوی سره چه الله تعالی د شفاعت وعده فرمائی ده لکه ملائکی - انبیاء - صالحین او نور نو هم دوی به درجه په درجه شفاعت کوی بلا اجازت هیڅوک به د ژبی خوځولو توان هم نه لری. او د همغو خلقو سهارضت به وکری شی چه د هغوی په حق کښی د سهارش کیډلو وعده لا له پخوا څخه ورکری شوی ده - د کافرانو په حق کښی به شفاعت له سره نه کیږی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

او وائی (کتابیان مشرکان) نیولی دی رحمن ولد (غوی لور).

تفسیر: ډیرو کسانو غیر الله خپل معبود مقرر کړی وو - لیکن یوه دله داسی هم وه چه د الله تعالی دپاره ئی د اولاد تجویز هم کړی و - مثلاً نصرانیانو مسیح علیه السلام او عینو یهودانو عزیز علیه السلام او عینو مشرکینو د عربو پرښتو ته به ئی د الله تعالی لونی ویل (العیاذ بالله) (نو فرمائی الله دغو کفارو ته)

لَقَدْ جِئْتُمْ سَيِّئًا إِذْ لَا تَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَخْتَارُ مَن يَشَاءُ فَمَا تَلْمِزُوا اللَّهَ عِندَ مَا يَخْتَارُ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۚ هَذَا الَّذِي دَعَا الرَّحْمَنُ وَلَدًا ۝

خامخا په تحقیق راتله کړی دی تاسی په یو شی لوی سره له حیثیته د گناه. نژدی دی آسمانونه چه وچوی له دی (نسبته) (او نژدی ده چه) توتی توتی شی ځمکه او ولویږی غرونه غرکی غرکی (ذری ذری) له جهته د دی چه بولی دوی رحمن ته ولد (غوی لور).

تفسیر: یعنی دغه داسی درنه خبره ویلی شوی ده او داسی یوه سخته بی ادبه کلمه او توری له خولی شخه ایستلی شوی دی - چه د هغه له اوریدلو شخه آسمان - حُمکه - غرونه - د هول او هیبت او ویری لامله (له وجی) لویږی - چوی - توتی توتی او تکر تکر کیږی. نو هیخ بعید نه دی که پر دغه گستاخی د الله تعالیٰ غضب په جوش راشی - نو گرد (تول) عالم به سره لاندی باندی او تر آسمان او حُمکی پوری هم سره لرنزیږی او پرخچی نی الوخی - محض د الله تعالیٰ حلم مانع دی چه سره د دغو بیهودگیو او چتی (فضول) خبرو یو غلی گرد (تول) عالم نه اړوی - او گرد (تول) سره سپیره او پنا نه کوی - د هغه قدوس الله تعالیٰ پر توحید چه آسمان حُمکه غرونه الغرض گرد (تول) علویات او سفلیات شهادت ورکوی د انسانانو دغی سپین سترگی او جسارت ته وگورئ چه هغه لوی ذات ته د اولاد احتیاج ثابتوی (العیاذ بالله) نو فرمائی الله تعالیٰ چه.

وَمَا يَتَّبِعُ لِلزَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وُلْدًا ۝۱۹

او نه بنائی رحمن ته چه ونیسی (دی شوک) ولد (لور عوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د تقدیس او تنزیهه او د غناء له کماله دا خبره منافی ده چه شوک خپل اولاد وگرخوی بنا پر هغه غرض چه نصرانیان د اولاد قائل شوی دی یعنی د «کفار» مسئله کله چه الله تعالیٰ د «رحمن» په صفت سره پیژنی او وئی منی نو بیا دغه ضرورت له سره نه پاتی کیږی.

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا ۝۲۰

نه دی تول هغه (مگرد شیان) چه دی په آسمانونو کښی او حُمکه کښی مگر راتلونکی دی رحمن ته په دغه حال کښی چه بنده وی هر یو (نه ولد)؛

تفسیر: یعنی مگرد (تول) د الله تعالیٰ مخلوق او د ده بندگان دی او د ده د بندگی په صفت سره د ده په حضور کښی حاضرېږی - نو بیا بنده څرنگه ولد کیدی شی؟ - کله چه گرد (تول) ده ته محکوم او محتاج وی نو دی به عوی او لور ته څه ضرورت او احتیاج ولری.

لَقَدْ أَحْضَرْتُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ۝۲۱ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَرْدًا ۝۲۲

خامخا په تحقیق احاطه کړی ده (الله) دوی لره (له جهته د علم او قدرت) او شمیرلی دی (الله) دوی (تول من حیث الاشخاص والاثناس والاقعال او نورو) په شمیرلو سره. او دا تول چه دی راتلونکی دی دغه (الله) ته په ورځ د قیامت کښی یواځی.

تفسیر: یعنی د بشر یو فرد هم د الله تعالیٰ له بندگی څخه نشی خارجیدی، او گرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی جره او یواځی حاضریدی په دغه وقت کښی به له گردو (تولو) تعلقاتو او سازو او سامانو څخه بیل کړی شی - او فرضی معبودان - ځامن - لمسی - پلار - مور او نور به ئی هیڅ په کار نه ورځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا ﴿۱۹﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) ژر به وگرځوی دوی ته رحمن دوستی محبت (په زړونو د خلقو کښی).

تفسیر: یعنی دوی ته به خپل محبت ورکوی یا په خپله به له دوی سره محبت کوی یا د خلقو په زړونو کښی به د دوی محبت غورځولی کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چه که الله تعالیٰ ته کوم بنده محبوب وی نو رومی جبریل علیه السلام خپروی چه زه د فلانی بنده سره محبت کوم - نو ته هم له هغه سره محبت ولره نو جبریل علیه السلام په آسمانونو کښی د دغی خبری اعلان خوروی؛ له آسمانونو څنی دغه خبره رابښکته کیږی او ځمکی ته رسیږی او د ځمکی په خلقو کښی د دغه بنده په برخه کښی حسن القبول حاصلیدی یعنی بی تعلق خلق چه د هغوی کومه خاص نفع او ضرر د ده له ذاته سره نه وی ترلی له ده سره مینه او محبت کوی مگر دغه قسم حسن القبول ابتداء له صالحینو مؤمنینو او الله منونکو خلقو سره دی - د دوی په زړونو کښی اول د ده محبت اچولی کیږی - وروسته د عامو او د خاصو قبول ورحاصلیدی - که نه په ابتداء کښی محض د عامو په طبقه کښی حسن القبول حاصلیدل او بیا د ځینو الله منونکو او صالحانو هم د کومی غلط فهمی او نورو په اساس د ده په طرف تماثل کیدل د مقبولیت عند الله دلیل نه دی - ښه پری وپوهیږئ.

تنبیه: دغه آیت مکی دی او له هغو مسلمانانو سره چه په مکه معظمه کښی داسی وعده کړی شوی وه لږ وقت وروسته دغه وعده په داسی ډول (طریقه) سره پوره شوه چه کرده (توله) دنیا متحیره او متعجبه شوه. الله تعالیٰ د دوی داسی محبت او الفت د خپلو بندگانو په زړونو کښی وغورځاوه چه د هغه بل مثال او نظیر له سره نه پیدا کیږی.

فَاتِمَا يَسْرُنَهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَنُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿۱۹﴾

پس بیشکه هم دا خبره ده چه آسان کری دی مونو دغه (قرآن) په ژبه ستا (چه عربی دی) دپاره د دی چه زیری ورکری په دی سره پرهیزگارانو ته او چه وویروی په دی سره قوم جگړه کوونکی.

تفسیر: یعنی لوی قرآن په نهایت سهل، آسان او صاف بیان او په واضح او ښکاره ډول (طریقه) سره پرهیزگارانو ته بشارت آوری او جگړه کوونکو ته د ناکارو کارونو له خرابو نتایجو څخه خبر ورکوی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّن قَرْنٍ هَلْ يُحْسِنُ مِنْهُمْ مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْوًا ﴿۲۰﴾

او څومره ډیر هلاک کری دی مونو پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی آیا محسوسوی (مومی وینی) ته له دوی نه یو تن یا اوری له دوی کوم نرم غږ هم؟

تفسیر: یعنی څومره بدبخت د خپلو جرائمو په سزا هلاک شوی دی چه د هغوی نوم او نښان هم بیخی د دنیا له مخی څخه محو او ورک شوی دی نن د دوی د پښو د غږ (کرهار کرښهار) او د تکبر او لوئی ډیر نری آواز (بهار) هم نه آوریده کیپی نو هغه کسان چه نن ورځ له رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم سره مقابله او مجادله کوی او د آیات الله څخه انکار او پری استهزاء کوی دوی دی نه بیفکره کیپی ممکن دی چه دوی هم په هم داسی تباہ کوونکو عذابونو کښی اخته شی - او په یوه ربه کښی به بیخی سپیره او پناه شی.

تمت سورة مریم بحسن توفيقه ونصره فله الحمد و المنة اولاً و آخراً

سورة «طه» مكية الا آيتى (۱۳۰) و (۱۳۱) فمدنيتان وهى مائة وخمس وثلاثون آية وثمانى ركوعات رقمها (۲۰) تسلسلها حسب النزول (۴۵) نزلت بعد سورة مريم د «طه» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۳۰) او (۱۳۱) آيتونو چه مدنى دى يو سل او پنځه ديرش آيتونه اته ركوع لرى. په تلاوت كښى (۲۰) او په نزول كښى (۴۵) سورت دى. وروسته د «مريم» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طه ۱ مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ۲ إِلَّا تَذَكُّرًا لِمَنْ يَخْشَى ۳

نه دى نازل كرى مونږ پر تا باندى قرآن دپاره د دى چه مشقت محنت پر خپل ځان بار كرى مگر (نازل كرى دى مونږ) تذكره پند دپاره د هغه چا چه ويرېږى (له الله نه)

تفسير: يعنى لوى قرآن ځكه نازل شوى دى چه د هر چا زړه چه نرم وي او له الله تعالى څخه ويرېږى دى د قرآنى بياناتو څخه پند او نصيحت حاصل كرى - او د قرآن كريم له روحانى فيوضاتو او بركاتو څخه بى برخى او محروم پاتى نشى - او داسى كوم غرض نشته چه د پاڪ قرآن په نزول سره تاسى خامخا په كوم شاقه محنت او شديد تكليف كښى اخته كرى او نه دغه مقدس قرآن داسى يو شى دى چه (نعوذ بالله) د ده حامل يا عامل له سره بى برخى يا محروم او ناكامه پاتى شى - بلكه د دارينو له فيوضاتو څخه فائز المرام گرځى تاسى د دغو مكئبينو د خبرو د آوريدلو څخه له سره خفه ملول او تنگ زړه مه كيږئ! او نه هغوى پسى دومره رير (زحمت) او تكليف پر خپل ځان تيروئ حق او حقانيت خوښوونكى او منونكى هرومرو (خامخا) بريالى او كاميابيږى تاسى په متوسط ډول (طريقه) سره په عبادت او رياضت كښى مشغول او لگيا اوسئ! په ځينو رواياتو كښى راغلى دى چه په ابتداء كښى رسول اكرم صلى الله عليه وسلم د شپى د مخى تر دير وخته پورى په قيام او د پاڪ قرآن په تلاوت كښى مشغول او لگيا ؤ - كفارو به د دوى د دى محنت او رياضت د ليدلو څخه داسى ويل چه «محمد د دى قرآن له نزوله سره په سخت تكليف او مصيبت كښى لويديلى دى» نو د دغى خبرى جواب په دغو آياتونو كښى ور كرى شوى دى چه فى الحقيقت پاڪ قرآن شفاء او زحمت نه بلكه شفاء او نور او رحمت دى هر څوك دى له دغه قرآنه په هره اندازه چه آسانه وي هغومره دى ولولى ﴿قَائِرَةٌ وَأَمَّا تَبَرِّمُهُ﴾ مزله

تَنْزِيْلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ الْعُلَى ٥

(نازل شوی دی) په نازلیدلو له طرفه د (هغه) الله چه پیدا کری ئی ده ءمکه او آسمانونه لوړ لوړ (اوچت اوچت).

تفسیر: نو ءمکه ضروری ده چه مخلوق دغه قرآن کریم په دیره خوښی او اخلاص سره د الله تعالیٰ جل جلاله د الوهیت پاک کلام ومنی! او پر خپلو سرونو او سترگو ئی کیږدی! او قطعاً له هغه څخه تخلف او تمرد ونه کری او تری غاړه ونه غروی.

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى ٥

(دغه خالق د ءمکو او آسمانونو دیر مهربان) رحمن پر عرش باندى مستولى او غالب دی.

تفسیر: «د استواء على العرش» مفصل بیان د «الاعراف» په (۶) رکوع کښی لیکلی شوی دی. د «عرش» په متعلق له نصوصو څخه هم دغومره ثابتیږی چه پائی لری او خاصو پرښتو هغه راپورته کری دی او د آسمانونو په سر کښی د قبی په شان ولاړ دی د «روح المعانی» خاوند پر «عرش» او «استواء» على العرش باندى پر دغه آیت مبسوط کلام کری دی. من شاء فلیراجع.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى ٥

خاص الله لره دی هغه شیان چه په آسمانونو کښی دی او هغه شیان چه په ءمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ءمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او هغه شیان چه په منغ د دوی کښی دی او هغه چه لاندی له لوندی ءمکی څخه دی.

تفسیر: یعنی هم هغه الله تعالیٰ یواغی د غیر له شرکته له آسمانونو څخه نیولی تر ءمکی او له ءمکی څخه تر تحت الثری پوری د گردو (تولو) کائناتو خاص مالک او خالق دی د ده په تدبیر او انتظام سره دغه گردی (تولی) سلسلی قائمی دی.

تنبیه: د آسمان او د ءمکی مخلوق څخه یا خو «کائنات الجو» مراد دی چه تل د دواړو په منغ کښی دی. مثلاً هوا - وریخ او نور یا خو هغه شیان به هم په دی کښی شامل وی چه علی الاکثر په هوا کښی آوغی. لکه طیور (الوتونکی) او له «ثری - لوندی ءمکی» څخه د ءمکی

هغه لاندنی طبقه (پور) مراد ده چه تل د اوبو د قرب او اتصال له سببه لونده وی.

وَأَنَّ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ۝

او که جهر کوی په وینا سره (چه ذکر د الله او دعا ده - نو جهر ته حاجت نشته ځکه چه) پس بیشکه دغه (الله) عالم دی په پته خبره او په دیره پته (له هغی پتی نه هم).

تفسیر: رومی د عمومی قدرت او تصرف بیان و په دغه آیت کبئی د الله تعالی د علم د وسعت او پراخی تذکره ده یعنی هر هغه خبره چه په زور سره وویل شی هغه به څرنگه د هغه علام الغیوب څخه پته پاتی کیدی شی چه هغه ته هره ښکاره او پته بلکه له پتو څخه له دیرو زیاتو پتو خبرو هم ښه معلوم دی او تری خورا (دیر) خبردار دی هر هغه خبره چه په گوښی (بیل) او یواځی ځای کبئی په دیر ورو وویل شی یا هغه اندیښنه خیال او تصور چه تش په زړه کبئی گرځیدلی وی او لا د قول او عمل مرتبې ته نه جهرأ او نه سرأ رسیدلی وی یا تر اوسه هیڅ په زړه کبئی هم نه وی گرځیدلی او وروسته له دی نه گرځیدونکی وی د الله تعالی علم پر دغو گردو (تولو) محیط دی. نو ځکه شریعت بلا ضرورت په چغه یا په دیر زور سره د ذکر کولو څخه ممانعت فرمایلی دی پرته (علاوه) له هغه مواقعو څخه چه پکبئی ذکر په جهر سره منقول دی - یا د ځینو معتبرو مصالحو په بناء د تجربه کارانو په نزد نافع گنلی شوی دی نو هغه به له دغه نهی له عمومه مستثنی وی.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ۝

الله (چه دی) نشته بل برحق معبود مگر یواځی هم دی دی خاص هم ده ته شته نومونه (صفتونه) نیک.

تفسیر: په پاس آیت کبئی د الله تعالی هغه صفات چه بیان شول (لکه دا چه الله تعالی خالق الكل علی الاطلاق مالک - رحمن - مطلق قادر - د علم المحيط څښتن دی) د هغو اقتضاء دا ده چه الوهیت هم د هم ده خاصه وی - ماسواء الله څخه دی د بل هیچا په مخ کبئی د عبودیت او د بندگی سر ښکته نه کر شی ځکه چه نه یواځی پورته ذکر شوی صفات بلکه گرد (تول) عمده صفات ښه نومونه - د هم دغه منبع الکمالات ذات ته مخصوص دی بل څوک په دغه شان او صفات نشته چه معبود شی - نه د دغو صفاتو او نومونو د تعدد له سببه د ده په ذات کبئی تعدد راځی. لکه چه د عربو د ځینو جهالو خیال و چه په مختلفو نومونو سره د الله تعالی بلنه به د

توحید له دعوی سره مخالف وی.

وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ۝۹

او آیا راغلی ده (یا په تحقیق راغلی ده) تاته قصه د موسی.

تفسیر: له دی ځایه راهیسی د حضرت موسی علیه السلام قصه په ډیر بسط او تفصیل سره بیانوی تر څو چه آوریدونکی وپوهیږی چه نبی کریم صلی الله تعالی علیه وعلی آله وصحبه وسلم ته د قرآنی وحی راتگ کومه نوی او عجیبه خبره نه ده - څرنګه چه پر موسی علیه السلام وحی نازله شوی وه پر دوی هم نازله شوی ده - هم هغسی چه د موسی علیه السلام وحی پر توحید او نورو اسلامی تعلیماتو شامله وه د دوی په وحی کښی هم پر هم دغو شیانو تاکیدات صادر شوی دی - هغه مصاعب، متاعب او شدائد چه حضرت موسی علیه السلام د حق په تبلیغ کښی برداشت کړی دی د همغو برداشت کول پر دوی هم دی - هم هغسی چه بالآخر بری او غلبه د موسی علیه السلام په برخه شوه د دوی په برخه هم کیدونکی ده. او لکه چه د موسی علیه السلام دښمنان مقهور او مغلوب شول - یقیناً د محمد علیه الصلوة والسلام دښمنان هم مخذول او مقهور - او دوی به هم غالب او منصورېږی. په دغه مناسب د موسوی نبوت ابتدائی قصه بیان فرمائی - څو پری رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متسلی او ښه داده شی.

إِذْ رَأَانَا فَقَالَ لَإِهِلِهِ أَكْثَرُ إِنِّي أَنْتُ نَارُ الْعَلِيِّ إِيَّاكُمْ وَمِنْهَا يُقْبَسُ أَوْ
أَجْدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ۝۱۰ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَبُوسَى ۝۱۱

کله چه ولید (موسی) اور نو وی ویل اهل خپل ته واوسئ (تاسی دلته) بیشکه ما ولید (یو) اور ښایی ما لره چه زه راوړم تاسی ته له هغه اوره کومه لګولی لښه یا ومومم زه په اور باندی لیار ښوونکی (چه لیار راوښی) پس کله چه راغی هغه (اور ته) نو غږ ورته وکړی شو (داسی) چه ای موسی.

تفسیر: د دی قصی مختلفی اجزاء د القصص، طه او الاعراف د سورتونو څخه جمع کیدی شی دلته له (مدین) څخه (د مصر) په طرف د بیرته ورنگ واقعه مذکوره ده - په (مدین) کښی د حضرت موسی علیه السلام نکاح د حضرت شعیب علیه السلام د لور سره ترلی شوی وه او لس کاله هلته مقیم پاتی شو او وروسته له هغه (د مصر) د ستندیلو او بیرته راتللو اراده ئی وکړه - د ده سره د ده حامله (امید واره) ښځه د (حضرت شعیب علیه السلام لور بی بی صفورا رضی

الله تعالیٰ عنہا) ہم وہ . شہ توره تیارہ وہ - او یخنی او سارہ ہم شدت درلود (لرلو) - له دوی سرہ د پسو (گدو) رمہ ہم وہ - پہ دغہ حالت له دوی غخہ لیارہ ہم ورکہ شوه - او پسونه (گذان) ہم سرہ تیت و پرک (منتشر) شول. پہ عین زمان کبھی (بی بی صفورا رضی اللہ تعالیٰ عنہا) د ولادت او د لنگون پہ درد ہم اختہ شوه او هلک بی پیدا شو - پہ دغی توری تیاری یخی شہی کبھی ہیچری د تودیدلو اور ہم نہ و پیدا او له چقمق (اور تک) غخہ ہم اور ونہ لگیدہ - پہ دغو مصائبو او تیاریو کبھی یو ناخاپہ له لری غخہ یو اور پہ نظر راغی چه هغه فی الحقیقت دنیوی اور نہ و - د الله تعالیٰ د جلال نور یا ناری حجاب و (چه د هغه ذکر د مسلم پہ حدیث کبھی راغلی دی) موسیٰ علیہ السلام پر ظاہری اور گمان و کر او بی بی صفورا رضی اللہ تعالیٰ عنہا ته بی وویل تاسی ہم دلته کینئ زہ غم نحو له هغه اورہ تاسی ته یوہ لمبہ یا سکروته راورم - یا له هغه غایہ د لیاری پتہ او سراغ ولگولی شم، او کوم لیارہ ہونکی هلته وموم.

وائی غہ مهال (وخت) چه حضرت موسیٰ علیہ السلام هغه پاک میدان ته ورسید یوہ عجیبہ نظارہ او نندارہ ئی ولیدہ پہ یوہ تکہ شنہ ونہ کبھی پہ دیر شدت سرہ اور بل دی - او دیری لوئی لمبی تری پورته کیوی - خو پہ ہم هغه اندازہ سرہ چه اور پخپل شدت او جدت سرہ سوغی له هغه غخہ زیات دغہ ونہ تکہ شنہ او دیرہ جنکلی ہکاری او تولی پانی او خانگی ئی پہ دیر لطافت او نظافت، طراوت سرہ غانگی - او سرہ ہورپیوی او پہ ہرہ اندازہ چه د دی ونی شین والی او طراوت او جنکلیتوب زیاتیوی پہ ہم دغہ اندازہ دغہ اور ہم لا پسی شدت کوی.

موسیٰ علیہ السلام قصد وکر چه دغی ونی ته نژدی شی کہ د دغی ونی کومہ لبتہ یا خانگہ وسوخی او لاندی ولویوی نو زہ ئی واخلم - لیکن پہ ہرہ اندازہ چه موسیٰ علیہ السلام دغہ اور ته نژدی کیدہ - پہ ہم هغه اندازہ دغہ اور تری لری کیدہ - او کلہ چه وویرد - او وئی غوشت چه تری وتبنتی - نو اور پہ دہ پسی راتہ او تعاقب ئی کاوہ - د ہم دغہ حیرت او دہشت پہ حالت کبھی یو غر پورته شو - چه ﴿إِنَّا نَارِيكَ﴾ الآیہ - گواکی د دغی ونی نہ پہ دغہ وقت د بیسیم تیلیفون د آلی پشان بلا تشبیہ د یوہ خوش آوازہ سری پہ شان غر پورته کیدہ - امام احمد رحمۃ اللہ علیہ له وہب رضی اللہ تعالیٰ عنہ غخہ نقل کری دی - کلہ چه موسیٰ علیہ السلام د ﴿يُوسَىٰ﴾ غر واورید - نو نحو غلی بی ﴿لبيك﴾ وویل او عرض ئی وکر چه «زہ ستا غر آورم اود راتگ احساس دی کوم - مگر نہ دی وینم چه چیری ئی» وائی چه موسیٰ علیہ السلام له ہر جہت بلکہ له خپل ہر ویشتہ غخہ بی د الله تعالیٰ کلام آوریدہ .

﴿إِنَّا نَارِيكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِأَلْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوىٰ﴾ ط

بیشکہ زہ چه یم ہم دا زہ رب ستا یم پس ویاسہ (له دواړو پښو) پنی خپلی
بیشکہ ته چه ئی پہ کندہ پاکہ د طوی کبھی ئی.

تفسیر: «طوی» د هغه میدان نوم دی ښائی چه دغه میدان لا له پخوا څخه متبرک و یا اوس متبرک شوی دی. د موسی علیه السلام پنی (یا به) ناپاکی وی نو څکه پری وویستلی شوی (یا ئی تواضعاً او ادباً) پری وویستلی باقی هغه موزی - ماسی - پنی (خپلی) چه پاکی وی له هغو سره لمونځ کیدی شی د دی موضوع پوره مسائل دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

وَإِنَّا اخْتَرْنَاكَ فَاسْتَبِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿۱۳﴾

او ما غوره کړی ئی ته (په رسالت) پس غور کیده هغه حکم ته چه وحی کیږی (تا لره).

تفسیر: «ما غوره کړی ئی ته» یعنی په گرد (تول) جهان کښی می هم دا ته د نبوت رسالت او د مکالمی شرف لپاره انتخاب او غوره کړی نو څکه هغه احکام چه وروسته له دی نه درکول کیږی هغه په غور او دقت سره واوړه او پری عمل وکړه!

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿۱۴﴾

بیشکه زه چه یم هم دا زه الله یم نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دا زه یم پس عبادت کوه ځما او سم دروه (اداء کوه) لمونځ دپاره د ذکر (یادونی) ځما.

تفسیر: په دغه کښی ئی د خالص توحید او د هر قسم بدنی او مالی عبادت حکم وکړ. څرنگه چه لمونځ اهم العبادات دی د هغه ذکر په خصوصیت سره وکړی شو او په دی باندی ئی تنبیه فرمایلی ده چه د لمانځه څخه اعظم مقصود د الله تعالی یادول دی ځواکی له لمانځه څخه غافلیدل. د الله تعالی له یاده غافلیدل دی او د ذکر الله په متعلق ئی په بل ځای کښی فرمایلی دی ﴿وَأَذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ یعنی که په هیره او خطاء سره د الله تعالی له یاده غافل شی نو هر کله مو چه په یاد درشی هغه یاد کړئ! د لمانځه حکم هم داسی دی چه که په خپل وقت کښی د غفلت او نسیان لامله (له وجی) پاتی شی، نو هر کله مو چه په یاد درشی قضا ئی راوړئ! «فليصلها اذا ذكرها»

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا

بیشکه قیامت راتلونکی دی زه اراده لرم د دی چه پت کرم دغه (وقت د راتللو د قیامت)

تفسیر: یعنی اراده لرم چه د هغه د راتگ وقت له گردو (تولو) شخه مخفی او پت وساتم. تر دی که له خپل لمانځه شخه می هم د هغه اخفاء ممکن وی نو له خپل لمانځه به می هم پتاوه - لیکن دغه له سره امکان نه لری و فیه من المبالغة كما فی الحدیث «لا تعلم شماله ماتنق یمینه» او كما قال البرهان.

ننگ او غیرت دیر لرم مخ به ئی پت ساتمه

کانه کرم تول غوړونه - غږ به ئی پت ساتمه

او که دیر زیات مصالح د هغه د اظهار باعث نه کیده - نو دغومره اجمالی اظهار چه کری شوی دی، هغه به هم نه وی اظهار شوی.

لِتَجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾

دپاره د دی چه جزا ورکړه شی هر نفس ته په هغو عملونو چه کوی ئی (له خیر او شره).

تفسیر: یعنی د قیامت راتگ د دی دپاره هم ضروری دی چه هر سری ته د هغه د نیکی او بدی جزا ور ورسپړی - او د مطیع او عاصی په منځ کښی هیڅ قسم التباس او اشتباه نشی پاتی دغه وروسته له عبادت او توحیده، د معاد د عقیدی تعلیم وشو.

فَلَا يَصُدُّكَ عَنْهَا مَنْ لَابُؤْمِنْ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَاْتَدَىٰ ﴿١٦﴾

پس نه دی بندوی نه دی منع کوی تا خامخا له دغه (ایمان راوړلو په قیامت یا له لمانځه) هغه څوک چه نه لری ایمان په هغه او متابعت کوی د خواهشو خپلو (که منع راوړی) پس ته به هلاک شی.

تفسیر: یعنی نه دی اروی تا له ایمان راوړلو شخه یعنی پر قیامت بانندی د ایمان راوړلو یا له لمانځه شخه - کله چه الله تعالیٰ موسیٰ علیه السلام ته نصیحت کری دی چه د بدانو له صحبت شخه لمانځه ساته! نو نورو ته لا د دغی خبری ضرورت شته چه هر ورو (خامخا) دی خپل لمانځه

بدانو له مصاحبتہ وساتی. کذا فی الموضع غرض دا دی چه د دنیا پرست کافر چاپلوسی او زیات پوستوالی غور منبل او مدهانت دی نه اختیاری! که نه اندیینه شته چه انسان د اوچت مقام شخه لاندی ولویزی. العیاذ بالله.

وَإِنَّكَ بِعَيْنِكَ لَمُوسَىٰ ﴿۱۶﴾

او شه شخیز دی دغه په بینی لاس د تا کنبی ای موسی.

تفسیر: له دی غایه د رسالت د منصب تمهید شروع کیږی کله چه موسی علیه السلام نی سره د معجزاتو فرعون ته لیږه - نو شکه رومی د همسا د معجزی ذکر فرمائی - له دغه سؤاله چه ستا په لاس کنبی شه شی دی؟ دغه غرض ؤ چه موسی علیه السلام د ده د همسا په حقیقت او منافع ښه خبردار او مستحضر کری شو هغه خارق العادت شی چه وړاندی کیدونکی دی. د هغه پر اعجاز ښه قانع او په واضح او مستحکم ډول (طریقہ) سره اوقع فی النفس شی - یعنی هغه ته ښه وگوره - او سره لاندی باندی نی کره او ښه ورته غییر شه - او بیا ووايه چه غما په لاس کنبی شه شی دی؟ که هم داسی بی اطلاع او خبرولو سره د ده همسا مار گرغیډه. نو امکان ؤ چه داسی یو وهم به ورته پیدا کیده چه ښائی په غلطی سره ما د همسا پر غای بل شی اخیستی دی.

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّوْا عَلَيْهَا وَاهْبَسْ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِي فِيهَا مَارِبٌ أُخْرَىٰ ﴿۱۷﴾

نو وویل (موسی) دا همسا غما ده چه تکیه کوم پر دی او وهم (خندم) په دی سره (پانی د ونی چه تونی شی) پر گدو غما (چه ونی خوری او پری ماره شی او دی ما ته په دغه (همسا) کنبی مطالب حوائج نور هم.

تفسیر: یعنی په دی کنبی هیخ شبهه نشته چه دغه هم هغه غما د لاس لرگی دی - چه تل نی په خپل لاس کنبی گرغوم - او پری تکیه کوم او خپلو پسو او گدو ته پانی پری غندم. دښمن او مودی غناوران پری شرم او دفع کوم نی - او نور دیر ضروری کارونه هم پری انجاموم.

قَالَ لَقَدْ أَخَذَ لِي مَرْيَمُ مَا خَلَقْتُ وَلَا إِذَا رَأَىٰ عَصَىٰ مُوسَىٰ مُطَوَّيًّا فَكَرِهَتْهَا فَخَسَمَتْ فِي عُنُقِهَا ۖ فَنُفِثَتْ فِي الْغَمْرِ فَجِئَهَا بِهَا مُطَوَّيًّا فَقَالَ لِمَنِ النَّبِيُّ ذَٰلِكُمْ فَجَمَعَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْعَصَىٰ ۖ فَدَّخَلَ الْغَمْرَ فَكَانَ قُلُوبُ الْغَمْرِ أَجْزَلًا ۗ ﴿۱۸﴾

(بیا) وفرمایید (الله) چه وغورخوه دغه (همسا) ای موسی پس وئی غورخوله دا (همسا) پس ناخاپه دا مار و ژوندی چه مندی ئی وهلی (خغلیده).

تفسیر: یعنی په مجرد د دی چه همسا ئی پر غمکه وغورخوله - دغه همسا د اژدها په شکل واویسته - چه د دیر نری مار په شان په دیره جلتی سره خغلیده - موسی علیه السلام د دی یو ناخاپه د دغه انقلابی وضعیت له لیدلو څخه د بشریت په مقتضاء وویرید.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَحْفَظْنَهَا سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى ﴿٢١﴾

(بیا) وفرمایید (الله موسی ته) ونیسه دا (همسا) او مه ویریره! ژر به وگرځوو مونږ دغه (همسا) هم هغه شکل پومبنی خپل ته.

تفسیر: یعنی کله چه بیرته په لاس درشی دغه بنامار بیا هغه همسا کېږی. وائی چه اول غلی موسی علیه السلام نشو کولی چه وئی نیسی - بالآخر ئی لاس پخپل څادر کېنی وپیچه (پت کرو) او د بنامار نیولو پس یی غفرد (کوشش) وکر - دلته پرېستی ورته وویل ای «موسی علیه السلام! که پاک الله دی ونه ساتی نو دغه زړوکی به دی له دغسی لوی بنامار څخه څرنګه ساتلی شی - موسی علیه السلام وویل نه! خبره داسی نه ده - زه ضعیف مخلوق یم او له ضعفه پیدا شوی یم» نو بیا موسی علیه السلام هغه زړوکی د بنامار په خوله کېنی پرېښود - او لاس ئی پری واچاوه - په مجرد د دی چه لاس ئی پری ورسید - بیرته همسا وگرځیده.

وَاضْمُمْ يَدَاكَ إِلَى جُنَاحِكَ وَخُذْ بِضَأٍّ مِنْ غَيْرِ سَوْءٍ

او پیوست کړه (بسی) لاس خپل تخرګ (ترخ) خپل ته حال دا چه راوبه وخی تک سپین (روښانه) بی له عیبه (د برګوالی)

تفسیر: یعنی خپل لاس په تخرګ (ترخ) کېنی ننه باسه - او بیا ئی له ګریوانه وباسه! نو دغه لاس به دی تک سپین او روښانه ښکاری او دغه سپین والی د برص (برګوالی) او نورو عیبو له پلوه به نه وی چه عیب وګنل شی.

آيَةُ الْآخِرَى ﴿٢٢﴾ لِزَيْكٍ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾

حال دا چه دغه معجزه ده بله دپاره د دی چه وښیو تاته ځینی له هغو

معجزاتو چه دیری لوئی دی

تفسیر: یعنی د همسا او بیضاء لاس معجزی له هغو لویو نهنو او معجزاتو د قدرت شخه دوه معجزی دی چه د هغو ورهډول تاسی ته منظور دی.

إِذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ﴿۱۶﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ﴿۱۷﴾

لار شه فرعون ته (سره له دغو معجزو) بیشکه چه هغه باغی شوی دی (تجاوز ئی کری دی له حدوده د بندگی) وویل (موسی) ای ربه غما پرانیځه ارته کره ما لره سینه غما.

تفسیر: یعنی حلیم - بردبار او د حوصلی خاوند می وگرځوی، چه د خلاف الطبع شیانو د لیدلو شخه ژر خفه نشم - او د رسالت په تبلیغ کښی له هغو مصاعبو سره چه مخامخ کیوم او هغه متاعب چه غما په مقابل کښی راغی له هغو شخه ونه ویریم - بلکه په ارت زره او راهه وچولی (تندی) ئی وکالم (برداشت کرم) او متحمل ئی شم.

وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ﴿۱۸﴾

او آسان کره ماته دغه مهم امر غما (چه تبلیغ دی)

تفسیر: یعنی داسی وسائل او وسائط راغوند کره چه په هغو سره دغه عظیم الشان کار راته سهل او آسان شی.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي ﴿۱۹﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿۲۰﴾

او پرانیځه غوته له ژبی غما چه وپوهیږی خلق په خبرو غما (په وقت د تبلیغ کښی).

تفسیر: ژبه ئی په وړو کیتوب کښی سوغیدلی وه (چه د هغه قصه په نورو تفاسیرو کښی لیکلی شوی ده) او په صاف دول (طریقه) سره ئی خبری نشوی کولی نو ځکه ئی دغسی دعاء وکرله.

وَاجْعَلْ لِّي وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِي ﴿۲۱﴾ هَارُونَ أَخِي ﴿۲۲﴾

او وگرځوه ماته يو وزير (مرستی «مددگار») له اهله ځما هارون (چه دی)
ورور ځما

تفسیر: هارون علیه السلام په عمر کښی له حضرت موسی علیه السلام څخه لوی وو.

اَشْدُدِيهٖ اَزْرِي^{۳۱} وَاَشْرِكُهٗ فِيْ اَمْرِي^{۳۲}

قوی کره په ده سره ملا ځما او شریک کره دغه (هارون له ماسره) په دی
کار ځما کښی.

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ په کارونو کښی یو د بل سره معین مددگار - ملا تری او
مرستی (مدد) اوسو.

كِيْ تُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا^{۳۳} وَتَذْكُرَكَ كَثِيْرًا^{۳۴}

دپاره د دی چه تسبیح ووايو ستا (تسبیح دیره) او یادوو تا په ذکر ثناء دیره

تفسیر: یعنی دواړه سره یو ځای شو، د دعوت او تبلیغ په واقعو کښی په دیر زور او شور سره
ستا پاکي او کمالات بیان کړو - او د دعوت له مواضعو څخه قطع نظر کله چه مونږ هر یوه ته
د بل د ملگرتیا قلبی تقویه او د زړه دادینه حاصله وی نو په خپلو کورونو او ځایونو کښی به
په نشاط او طمانیت سره ستا ذکر (او عبادت) په کثرت سره کوو.

اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيْرًا^{۳۵}

بیشکه ته چه ئی ئی ته په (احوالو) زمونږ ښه خبردار لیدونکی ئی.

تفسیر: یعنی ځمونږ گرد (تول) احوال ته په ښه شان سره گوری او دغه دعاوی چه زه کوم هم
درته ښی معلومی دی، چه د هغو مقبولیت تر کوم ځای پوری به مفید وی؟ که ته ځمونږ پر حال
او استعداد په ښه شان سره نه وی خبر نو د نبوت او رسالت دپاره به دی مونږ ولی غوره کړی
وی؟ او د یوه سخت دښمن په لوری به دی ولی لپړلو؟ یقیناً دغه کار چه تا کړی دیر مناسب او
په ځای او مطابقاً للحال دی فرمایلی دی.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى ﴿۲۰﴾

و فرمایم الله په تحقیق درکری شوی تاته سؤال د تا ای موسی.

تفسیر: یعنی کوم شیان چه تاسی وغوینتل د الله تعالی له لوری تاسی ته درکړل شول.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى ﴿۲۱﴾

او خامخا په تحقیق احسان کړی ؤ مونږ پر تا یو کړت بل (پخوا له دی نه)

تفسیر: یعنی مونږ خو یو غلی بی غوینتلو پر تا لوی احسان کړی دی - نو اوس که یو مناسب شی له مونږ څخه وغواړی ولی به ئی نه درکړو.

إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿۲۲﴾

کله چه وحی کړی وه مونږ مور ستا ته (الهاماً یا په خوب کښی) دغه چه اوس اوراوه شی.

تفسیر: یعنی په خوب یا وینتیا او بیداری کښی. د الهام په ډول (طریقه) یا په هم هغه وقت کښی د کوم مجهول الاسم نبی په ژبه ستا مور ته هغه حکم مو درلیږلی ؤ چه د هغه لیږل مناسب ؤ (د دی تفصیل څلور سطره لاندی په ﴿إِنِ اقْتَرَبْتُمْ﴾ الآية - کښی مذکور دی).
تنبیه: د «ایحاء» له لفظه د موسی علیه السلام د مور نبوت نه ثابتیږی لکه چه د پاس تقریر څخه ظاهر دی ځکه چه نبی هغه دی چه د الله تعالی له طرفه ورته د احکامو وحی راشی او د هغه په تبلیغ مامور وی - او دلته دغه تعریف نه صادقېږی.

إِنِ اقْتَرَبْتُمْ فِي التَّائِبَاتِ فَأَقْدِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَأَيْتُكُمُ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ ۗ

چه وغورځوه دغه (موسی) په تابوت (صندوق) کښی (پس بیا) وغورځوه دغه

(تابوت) په سیند کښی پس ودی غورځوی هغه صندوق لره سیند په ساحل (غاړه خپل کښی چه) ونیسی دغه (موسی) دښمن ځما او دښمن د ده .

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ئی (چه په دغه وقت کښی نوی ځمپیدلی هلکی ؤ) په صندوق کښی واچاوه! هغه صندوق ئی په سیند کښی خوشی کړ! پر سیند باندی مونږ داسی یو حکم صادر کړی دی چه دی په دیر حفاظت سره پر کومه وچه ویاسی - او هلته به دی داسی یو سری راپورته کوی چه هم به ځما دښمن وی او هم به د دی هلک . واقعه دا ده چه د منجمانو په وینا په دغه کال کښی فرعون گرد (تول) هلکان به سره ټولول او له یو سره به ئی وژل کله چه موسی علیه السلام پیدا شو د ده والد ووریده چه که د فرعون سری خبر شی نو دغه ځما هلک به هم ووژنی او د ده مور او پلار ته به هم ربر (زحمت) او تکلیف ورپیښوی چه دغه مو ولی راجنکاره نه کړ - نو په دغه وقت کښی د الله تعالی له طرفه دغه تدبیر وراهام شو او د موسی علیه السلام والدی دی په یو سر ترلی صندوق کښی په سیند کښی لاهو کړ - له دغه سیند څخه یوه ویاله د فرعون باغ ته تللی وه نو دغه صندوق په دغه ویاله کښی راغلی په وچه کښی ونښت یا د فرعون د باغ په حوض کښی ودرید - د فرعون ښځه (بی بی آسیه رضی الله تعالی عنها) چه یوه دیره عقیقه عابده اسرآئیلی میرمن وه له دغه صندوق څخه دغه هلک وویست - او د فرعون مخ ته ئی ورواندی کړ او ورته وی ویل راځه چه دغه ماشوم مونږ د خپل ځوی پشان وروزو (ویالو) فرعون هم د دی هلک د لیللو څخه خوښ شو او مینه ئی پری راغله - مگر د ده د ځوی گرځولو ځنی ئی انکار وکړ - (لکه چه په ځینو روایاتو کښی راغلی دی) مگر د بی بی آسیی رضی الله تعالی عنها له خاطره به ئی د خپل ځوی په شان د هغه روزنه (پالنه) کوله او په دی شان د الله تعالی د عجیب او غریب قدرت ظهور په عمل راغی .

تنبیه: فرعون ته ئی د الله تعالی دښمن ځکه وویل چه دی د حق دښمن ؤ - او د الله تعالی په مقابل کښی یی د الوهیت دعوی کوله - او د موسی علیه السلام دښمن ئی ځکه وویل چه ده فی الحال د گردو (تولو) اسرآئیلی هلکانو سره ئی سخته دښمنی کوله - او په مستقبل کښی خاص له موسی علیه السلام سره په علانیه ډول (طریقه) سره د دښمنی اظهار کوونکی ؤ .

وَالْقِيَّتُ عَلَيْكَ حُبَّةٌ مِّنِّي

او اچولی می ؤ پر تا محبت مینه له طرفه ځما (چه گرد (تول) خلق پر تا مین شول).

تفسیر: یعنی مونږ له خپل لوری په دغه وقت کښی د مخلوق په زړه کښی ستا محبت وغورځاوه چه هر لیدونکی به له تا سره مینه او محبت وکړی. یا یو خاص محبت مو پر تا وغورځاوه چه ته

د الله تعالى محبوب و گره خیدی - نو له هر چا سره چه پاک الله محبت و کړی بندگان هم له هغه سره مینه او محبت کړی.

وَلْتُصْنَمَ عَلَى عَيْنِي ﴿۳۹﴾

او (ومی کړه دغه کارونه) چه تربیت ستا وشي په لیدلو غما سره .

تفسیر: یعنی د خلقو په زړونو کښی ستا د محبت غورځولو څخه دغه غرض ؤ چه غمونو تر کتنی او نگرانی او حفاظت لاندی ستا روزنه او پالنه وکړه شی - او د داسی سخت دښمن په کور کښی سره له دی چه شپې او ورځی دی تیرولی - خو بیا ستا یوه ویشته ته څه ضرر او زیان ونه رسیږی .

إِذْ تَبَشَّرَ أَخُتَاكَ فَنَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ ۖ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمَمِكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۗ

کله چه تله خور د تا (لپاره د پلتنی (حالت پته کولو) ستا، نو ئی ولیدی چه د هیچا تی نه نیسی) پس وی ویل آیا دلالت وکړم زه تاسی ته په هغه چا چه تربیت وکړی د ده (نو قبول شو قول د دی او مور ئی راوسته او تی بی ونیوه پس بیرته راوستی مونږ ته مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (رنی) شی سترگی د دی (او خوشاله شی په لیدلو د تا) او خفه نشی.

تفسیر: پوره قصه به په بل ځای کښی راځی. د حضرت موسی علیه السلام مور وروسته له هغه چه صندوق ئی په سیند کښی وغورځاوه د بشریت په مقتضاء سخته خپه او پریشانه شوه او په دغه اندیښنه کښی دوه تللی وه چه د دی د ځوی به څه حال شوی وی؟ نه ورته معلومه وه چه ژوندی دی؟ یا د کوم ځناور خوراک شوی دی؟ نو د حضرت موسی علیه السلام خور ته ئی وویل «ای لوری! ته په پته سره خپل ورور دی ولتوه! او د ده د حال او احوال په تحقیق کښی اوسه! د بل لوری د الله تعالى په مشیت دغسی سامان مهیا شو چه حضرت موسی علیه السلام د هیڅ یوی ښځی تی به ئی په خوله کښی نه اخیست نو ځکه دیری ښځی راغلی او بیرته لاړلی. د موسی علیه السلام خور (بی بی مریمی) چه د ده په تکل کښی وه (بی بی آسیی رضی الله تعالى عنها) ته ئی وویل «که مو امر او اجازه وی - نو زه به یوه دیره ښه ښځه تاسی ته راوړم چه دغه هلک د هغی تی واخلي یا هغه داسی دارو او درمان وکړی چه دغه هلک څه شی وخورى او له لوری

خخه ورته شخه زیان او ضرر ونه رسیپی او په ښه شان سره ئی وروزی او پالنه ئی وکری» پری حکم وشو چه هله ژر شه! او ژر ئی راوله! دا لاره او د موسی علیه السلام مور ئی ورته راوسته او هغه ئی په الله او بسم الله سره خپل تی ته واچاوه - او ده د هغی تی واخیست - او په غرکهار سره ئی په تی رودلو باندی شروع وکړه - د فرعون په کور کښی دیره خوښی او خوشالی پیدا شوه - او گرد (تول) د دغه هلک د موندلو شخه په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځانیدل - د موسی علیه السلام مور وویل چه زه دلته نشم پاتی کیدی که ماته اجازه راکړه شی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم او په پوره حفاظت او اهتمام سره ئی روزنه او پالنه وکړم - بالاخر د فرعون له طرفه د دائی په توگه (طور) د دغه هلک په تربیت ماموره شوه او دی ئی بیرته خپل کور ته راوست - او د پاچاهی په اعزاز او اکرام سره د ده په تربیت کښی ئی لاس پوری کړ.

وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ

او مر کری ؤ تا یو (قبطی) سری پس نجات مو درکړ تاته له غمه (د قصاص او عقاب)

تفسیر: دغه پورته قصه د القصص په سورت کښی راځی - خلاصه ئی دا چه د ځلمیتوب په وخت کښی د موسی علیه السلام له لاسه یو قبطی وژلی شوی ؤ - موسی علیه السلام وویرید چه د ده په قصاص کښی هم په دنیا او هم په عقبی کښی زه مأخوذ کیږم - نو پاک الله ده ته له دغو دواړو اقسامو پریشانیو شخه نجات ورکړ. د اخروی پریشانی شخه په دی ډول (طریقه) چه د توبی توفیق ئی وروباڼه چه قبوله هم شوه - او له دنیوی شخه په دی ډول (طریقه) چه موسی علیه السلام ئی له مصر وویست او مدین ته ئی ورساوه چه هلته د حضرت شعیب علیه السلام له لور سره د ده نکاح وترله شوه. پوره قصه ئی په بل ځای کښی راځی.

وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ

او ومی ازمویلی ته (په قسما قسم) ازموینی سره.

تفسیر: یعنی ستا امتحان د الله تعالی له طرفه په څو څو ځایونو کښی واخیست شو او ته په کښی بریالی (کامیاب) ثابت شوی.

تنبیه: مفسرینو په دغه موقع کښی د حدیث الفتون په عنوان د ابن عباس رضی الله تعالی عنه یو نهایت طویل روایت نقل کری دی چه د هغه په متعلق د حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه الفاظ دا دی «وهو موقوف من کلام ابن عباس ولیس فیه مرفوع الا لقلیل منه وکانه تلقاه

ابن عباس رضی الله عنه مما ابیح نقله من الاسرائیلیات من کعب الاحبار وغيره
والله اعلم وسمعت شیخنا الحافظ ابا الحجاج المزنی یقول ذلک ایضاً»

فَلَيْدَتْ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدِينَةٍ لَمْ تَجِدْ عَلَى قَدْرِ مُوسَى ﴿٣٠﴾

پس واوسیدی ته خو کاله په اهل د مدین کنی بیا راغلی ته (اوس دلته) پر
هغه مقدار (د عمر چه ما اندازه کری ؤ او د رسالت لائق دی) ای موسی

تفسیر: یعنی اوس د مدین د راوتلو په وقت کنی لپاره دی غلطه کړه - او له تقدیره دلته
رسیدی چه د دی غای وهم او گمان هم ستا په فکر کنی نه ؤ.

له موسی نه کری پوښتنه د الله د لطف احوال

غی دی اور پسی الله نی رسالت بخی جلال

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٣١﴾

او جوړ کری (غوره کری) نی ماته دپاره د غان خپل (په رسالت)

تفسیر: یعنی د خپلی وحی او رسالت دپاره نی تیار - او په خپلو خواصو او مقربینو کنی نی
داخل کری او غرنکه نی چه اراده وه ستا روزنه (پالنه) نی وفرمایله.

إِذْ هَبَّ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنبَأُنِي ذِكْرِي ﴿٣٢﴾

لار شه ته (ای موسی) او ورور د تا په معجزو غما سره او سستی مه کوئ په
یاد غما کنی.

تفسیر: یعنی د هغه کار دپاره چه ته جوړ کری شوی نی اوس نی وقت راغلی دی چه ته له خپل
ورور هارون علیه السلام سره د هغه دپاره ولاړ او تیار شئ! او هغه دلائل او معجزات چه تاسی ته
درکری شوی دی د ضرورت په وقت کنی نی ظاهر کری - کله چه موسی علیه السلام پخوا له
دی نه د دعاء کولو په وقت کنی ویلی ؤ - ﴿كُنْ سَيِّحًا كَثِيرًا وَتَذَكُّرًا كَثِيرًا﴾ نو
څکه نی دلته په ﴿وَلَا تَنبَأُنِي ذِكْرِي﴾ په ویلو سره د هغه تذکره وفرمایله یعنی د الله تعالی د
نامه په تبلیغ کنی په پوره مستعدی او فعالیت سره کار وکړئ! او په تمامو احوالو او اوقاتو

کبئی عموماً او د دعوت او تبلیغ په وقت کبئی خصوصاً پاک الله په کثرت سره یادوئ - چه دغه ذکر الله د اهل الله دپاره د بری او کامیابی لویه وسیله او د دشمن په مقابل کبئی مهمه وسله ده

إِذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿۳۳﴾

لاړ شی (تاسی دواړه) فرعون ته بیشکه چه دی باغی شوی دی په دعوی د الوهیت سره

تفسیر: پخوا ئی د ورتگ حکم ورکری ؤ - اوس ئی مقابل وروښود چه چیری؟ او چاته ورتگ دی؟ او دغه جمله د مخ کبئی راتلونکی جملی تمهید دی.

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّئِنَّا عَلَّمَهُ تَدَكَّرَ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿۳۴﴾

پس ووايئ ده ته خبره پسته ښائیږی چه دی پند واخلي (که ستا رسالت ورته محقق شی) یا وویږیږی (له الله که متوهم شی)

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ او وعظ او نصیحت په وقت کبئی - پستی آسانه - رقت راوړونکی - جگی جگی خبری وکره - اگر که د ده د تمرد او طغیان لامله (له وجی) د قبول هیله (ارزو) او امید نشته خو بیا هم تاسی داسی خیال وکرئ ممکن دی چه هغه له فکره او غور څخه کار واخلي - او دغه پند او نصائح پری اثر وغورځوی یا د الله تعالی د جلال او جبروت د آوریډلو څخه وویږیږی - او د طاعت او انابت په لوری متماثل شی - او په خبرو او اترو کبئی دیره نرمی وکری - له دی توصیې څخه د دعواتو او مبلغینو دپاره ډیر لوی دستورالعمل په لاس راغی لکه چه کبئی داسی صاف ارشاد شوی دی ﴿ اذْعُرُّوْا سَبِيْلَ رَبِّكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَالْبُوعْظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلُوْهُمْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ﴾ جزء ۱۴ د النحل په (۱۲۵) آیت (۱۶) رکوع

قَالَا رَبَّنَا اِنَّا نَخَافُ اَنْ يُفْرَطَ عَلَيْنَا اَوْ اَنْ يَّطْفِئَا ﴿۳۵﴾

وویل (دواړو ورونو) ای ربه ځمونږ بیشکه مونږ وویږیږو چه تلوار به وکری پر مونږ (په عقوبت سره) یا به لا نافرمان شی (چه ستا په نسبت به بدی خبری وکری).

تفسیر: یعنی د هغه د ویریدلو اندیښنه به خو وروسته له دی نه وی - سم د لاسه پر خپل دغه بی سرو سامانی او د فرعون هغه جاه و جلال ته چه گورو نو ویریدو چه هغه ځمونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره به له سره تیار او آماده هم نه وی - او که آماده وی ممکن دی چه ځمونږ د پوره خبری د آوریډلو نه پخوا په چتی ؤ (فضولو) خبرو باندی خوله وسپری - یا ځمونږ د خبرو له آوریډلو څخه وروسته سخت په قهر او غصه شی - او ستا په شان کښی به زیات سپین سترگی او گستاخی وکری - یا پر مونږ باندی لاس وغځوی چه په دغو گوردو (تولو) احتمالاتو کښی اصلی مقصد له لاسه وځی.

تنبیه: د موسی علیه السلام د دی خوف او د شرح الصدر په منع کښی هیڅ سره منافات نشته کاملین د بلاء له نزوله پخوا ویریدی - او استعاذه کوی لیکن څه مهال (وخت) چه په بلاء کښی مبتلا شی - نو په پوره صبر - استقامت - حوصله - ثبات او پراخ تتر سره د هغه مقابله کوی.

قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمِعُ وَأَأْتِي

و فرمایل (الله) مه ویریدی (تاسی دواړه). بیشکه زه له تاسی سره یم (په معاونت او نصرت) آورم او وینم (په ښه شان سره ستاسی اقوال او افعال هم)

تفسیر: یعنی هغه خبری چه ستاسی او د ده په منع کښی کیږی - یا هغه معاملات چه در وړاندی کیږی - هغه گورد (تول) زه آورم او وینم ئی - زه هیڅ له ستاسی نه یم جلا (جدا) او تل ځما نصرت او حمایت له تاسی سره دی - خوف او ویره هیڅ مورد نه لری - او نه ښائی چه تاسی په دغه فکر کښی واوسی.

قَاتِبُهُمْ فَقَوْلًا إِنَّ رَسُولَ رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَابِنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تَعَذِّبْهُمْ

پس ورشع (تاسی دواړه) ده ته پس ووائی چه بیشکه مونږ یو رسولان د رب ستا نو ولیږه (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب) او مه په عذابوه دوی (په سختو سختو تکالیفو سره)

تفسیر: په دغه کښی د دری شیانو په طرف دعوت ورکری شوی دی

(۱): د فرعون او د نورو مخلوقاتو کوم رب شته چه رسول ئی رالیږی دی.

(۲): مونږ دواړه د هغه رسولان یو - لهذا ځمونږ اطاعت او د رب العزت عبادت ښائی چه وکری

شی گواکی په دغه جمله سره د ایمان د اصل په لوری دعوت ورکری شوی دی - هم دغه ئی په

«والنازعات» (دیرشم جزء کښی) داسی ادا کری دی ﴿ قُلْ هَلْ لَكُمْ إِلَهٌ غَيْرُهُ ﴾

﴿ وَأَهْدِيكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَحْتَنِي ﴾

(۳): هغه شی دی چه د هغه ضرورت په هغه خاص وقت کېږی واقع شو - یعنی د بنی اسرائیلو نجات د فرعونیانو د ذلت او رقت راوړونکی غلامی څخه. مطلب ئی دا دی چه پر دغی شریفی او نجیب الاصلی کورنی ظلم او ستم مه کوئ! او د دغه ډیر ذلیل او حقیر مرئیتوبه ئی آزاد او خپلواک کړئ - او له مونږ سره ئی پریوئ چه هر چیری مو چه زده غواړی لار شو او په آزادی سره شپې او ورځی تیری کړو.

قَدْ جُنُكَ بِأَيَّةٍ مِنْ رَبِّكَ ط

په تحقیق راغلی یو مونږ تاته سره له معجزی له جانبه د رب ستا؛

تفسیر: یعنی څمونږ دغه د رسالت دعوی بی دلیل نه ده - بلکه پر خپل صداقت د الله تعالی د قدرت معجزی او دلائل هم راسره شته.

وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ﴿۲۴﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿۲۵﴾

او سلامتی ده (له عذابه) په هغه چا چه متابعت وکړی د سمی صافی لیاری. بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وحی کړی شوی ده مونږ ته چه بیشکه عذاب په هغه چا دی چه تکذیب کوی (د رسولانو) او مخ گرځوی (له اسلامه).

تفسیر: یعنی هر څوک چه څمونږ خیره ومنی او پر سمه او صافه لیاره لار شی - نو د هغه دپاره د دواړو دارینو سعادت او سلامت ور په برخه کېږی. او هر څوک چه تکذیب او اعراض کوی نو د هغه دپاره عذاب یقینی دی - اعم له دی نه چه یواځی اخروی عذاب وی یا په دنیا کېږی هم ورته ورسپړی. ښائی چه اوس تاسی د خپل آخرت په فکر کېږی شی او هره لیاره مو چه خوبه وی هم هغه ځان ته غوره کړئ.

کله چه راغلل دوی فرعون ته او د رب العالمین پیغام ئی ورساوه

قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمْ يَا مَعْشَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴿۲۶﴾

نو وویل (فرعون) پس شوک دی رب ستاسی ای موسی

تفسیر: یعنی تاسی چه خپل حمان د هغه رب استاخی رانیی هغه شوک دی؟ او غرنکه دی؟ - له دی نه معلومیږی چه د فرعون د عقیدی میلان د دهریت په لوری ؤ - یا به ئی دغه سؤال یواخی د ربړولو (تکلیف ورکولو) دپاره کری وی.

قَالَ رَبِّنا الَّذِيْ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿۵﴾

وویل موسی رب غمونږ هغه ذات دی چه ورکری ئی دی هر غیز ته (له مخلوقاتو) صورت شکل د ده (موافق د کماله د ده سره) بیا ئی لپاره هم وربړولی ده (د گزران).

تفسیر: یعنی هر شی ته ئی سم د هغه له استعداد سره شکل - صورت - قوی - خواص او نور عنایت فرمایلی دی - او د حکمت له کمال ئی هم هغسی جوړ کری دی چه هغه لره لازم ؤ - بیا په مخلوقاتو کښی د هر یو د وجود او بقاء دپاره هر هغه سامان چه ضرورت ؤ - هغه یی ورمهیاږ کری دی او هر غیز ته ئی له خپلی مادی ساخت او روحانی قوتونو - او خارجی سامانونو څخه د کار اخیستلو لپاره وربړولی ده - بیا داسی یو تینگ نظام ئی رابړولی - مونږ ته ئی هم هدایت راکری دی چه د دغو مصنوعاتو له وجوده د صانع پر وجود غرنکه استدلال وکړو **فَلله الحمد والمنة**

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د خوړلو او غښلو شعور ئی پیدا کر که وړوکی ته الله تعالیٰ تی رودل ونه ښی نو شوک ئی وربړولی شی؟»

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولٰٓئِ ﴿۵﴾ قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتٰبٍ لَا يَضِلُّ رَبِّيْ وَلَا يَنسِي ﴿۶﴾

وویل (فرعون) پس څه ؤ (حال) د خلقو پخوانیو. وویل (موسی) چه علم د هغوی په نزد د رب غما دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی (لیکلی دی) چه نه ئی ورک کوی رب غما او نه ئی هیروی (هیڅ غیز)

تفسیر: یعنی «که د الله تعالیٰ پر وجود باندی داسی روښان دلائل قائم شوی دی او د هغه په

طرف چه ته دعوت ورکوی حق دی نو د تیرو اقوامو په متعلق څه بیان وکړه چه آخر له دوی ځنی ډیر کسان سره د داسی واضحو او روښانو دلائلو له موجودیته ولی له حق څخه غاړه وغزوله - او قبول نی نه کړل؟ آیا پر هغو گردو (تولو) باندی نی عذاب نازل کړ او تباہ شول؟ که ته نبی نی نو د گردو (تولو) اقوامو تفصیلی حالات ښائی تاته هر ورو (خامخا) معلوم وی» دغه گرد (تول) لا یعنی او لری له مقصده خبرو باندی ځکه د فرعون خوله وسپړیده چه د حضرت موسی علیه السلام د هدایت مضامین په داسی فضولو او چتی (بیکاره) خبرو سره مخلوط کړی - حضرت موسی علیه السلام وفرمایل چه انبیاؤ ته د گردو (تولو) شیانو تفصیلی علم لرل ضروری نه دی د هر قوم د تفصیلی حالاتو څخه اطلاع او علم یواځی د الله تعالی کار دی چه د ځینو مخفی مصالحو په بناء هغه نی په کتاب (لوح محفوظ) کښی هم لیکلی دی. د الله تعالی د محیط علم څخه یو شی نه ابتداء غائب کیدی شی او نه په علم کښی راغلی څیز د یوی شیبی دپاره هم هیریدی شی پر هغه اعمال د هر قوم په هر وقت کښی چه کړی نی وی د هغو گردو (تولو) د یوی یوی ذری لیکلی شوی حساب شته چه په هر یوه لازمو اوقاتو کښی نی ښکارولی شی.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَاسَّلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

هغه الله چه گرځولی نی ده تاسی ته ځمکه فرش (غوړیدلی) او روانی کړی نی دی تاسی ته په دی کښی لیاری.

تفسیر: یعنی د وادیو - سیندونو - او غرونو له منځه نی پر ځمکه لیاری جوړی کړی او له یوه ځایه بل ځای ته نی بیولی او نښلولی دی چه پر هغو له ورتګه له یوه ملکه بل ملک ته رسیدی شی.

وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿۵۷﴾

او نازلې کړی دی مونږ (له طرفه) د آسمانه اوبه؛ پس راباسو مونږ په دی (اوبو) سره هر هر قسم له ګیاو (شنیلو) څخه رنگ په رنگ.

تفسیر: یعنی د اوبو په ذریعه الله تعالی راز راز (قسم قسم) شنیلو - او ترکودی (نباتات) میوی دانی غلی او نور نی پیدا کړی دی.

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ

وخورئ تاسی تری او خورئ (پکشی) چارپایان خپل؛

تفسیر: یعنی بی او عمده غذاوی تاسی خورئ - او هغه شیان چه ستاسی نه په کاریوی هغه پر خپلو چارپایانو خورئ چه د هغوی په محنت او زیار (کوشش) ایستلو سره علی الاکثر دغه پیداوار حاصلیری.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النَّهْيِ ﴿۲۰﴾

بیشکه په دی (مذکورو شیانو کبشی) خامخا (د قدرت دیر) دلائل دی دپاره د خاوندانو د عقل.

تفسیر: دپاره د خاوندانو د عقل ئی ځکه وفرمایل څو د دهریانو سترگی خلاصی شی یعنی د ده تدابیرو او قدرتونو ته وگورئ که تاسی عقل لرئ نو وبه پوهیږئ چه په هغو سره د باری تعالی وجود او د توحید په لوری توجه ورکری شوی ده اوس په دغه مبارک آیت کبشی د «معاد» ذکر دی.

مِنْهَا خَلَقْتُمْ وَفِيهَا نَعَيْدُكُمْ وَمِنْهَا أَخْرَجْتُمْ تَارَةً أُخْرَى ﴿۲۱﴾

(خاص) له دی (ځمکی څخه) پیدا کری یی موند تاسی (په ژوندون سره) او په هم دی ځمکی کبشی ننه باسو تاسی (په مرگ سره) او له دی (ځمکی) څخه راباسو تاسی کرت بل (دوهم ځلی په بعث بعد الموت سره).

تفسیر: د گردو (تولو) پلار آدم علیه السلام له خاورو څخه پیدا کری شوی دی. بیا په هغو اغذیه و (خوراکو) سره چه د انسان د بدن روزنه (تربیت) کیږی هغه هم له خاورو څخه وځی - وروسته له مرگه هم په عمومی ډول (طریقه) گرد (تول) انسانان وړاندی یا وروسته له خاورو سره گدیږی. هم داسی د قیامت په وقت کبشی هم دغه اجزاء چه له خاورو سره گډود شوی وی بیا سره تولیږی او بیا له سره پیدا کیږی او هغه مری چه په قبرونو کبشی خپن وی بیا ژوندی تری راپورته کیږی.

وَلَقَدْ آرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿۵۷﴾

او خامخا په تحقیق ورشوولی (ورپیژندلی) وی مونږ دغه (فرعون لره) معجزی (د قدرت خپلی) تولی (د فرعون له حاله سره مناسبی) نو تکذیب ئی وکړ (د معجزو) او منع ئی راوړله (له ایمانه په هغو باندي)

تفسیر: یعنی د هغو آیتونو ورشوول چه منظور ؤ هغه گرد (تول) ئی وروښوول. مثلاً د عصاء القاء یدالبیضاء او نور سره له خپلو متعلقاتو سره له تفصیل - خو سره له هغه هم دغه بدبخت فرعون حق ونه مانه او هم هغسی پر خپل انکار، جحود او تکذیب ټینگ ولاړ ؤ.

قَالَ اجْعَلْنَا لَكَ حِجَابًا مِّنْ أَرْضِنَا لِسِحْرِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿۵۸﴾

وویل (فرعون) آیا راغلی ئی ته مونږ ته دپاره د دی چه ویاسی مونږ له عجمکی عجمونږ په سحر خپل ای موسی

تفسیر: دغه خبره ئی خپل قوم قبطیانو ته ځکه وویل شو هغوی ته د موسی علیه السلام په مقابل کښی نفرت او اشتعال ورکړی یعنی د موسی علیه السلام غرض او مقصد دا دی چه د جادو په زور مونږ د دی ملک څخه وشړی - او د کودگری په داسی ننداری د عوامو جمیعت له خپله ځانه سره ملگری کړی - او په دغه چل د قبطیانو پر گردو (تولو) املاکو او اموالو قابض شی.

فَلَمَّا تَبَيَّنَكَ بِسِحْرٍ مِّثْلِهِ فَأَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سَوِيًّا ﴿۵۹﴾

پس خامخا رابه وړو هر ورو (خامخا) تاته سحر پشان د دی سحر پس مقرر کړه په منع عجمونږ او په منع د تا کښی یوه وعده چه نه به کوو مخالفت له هغه مونږ او نه ته (او وگرځوه ځای د وعدی) یو ځای هوار (متوسط په منع د طرفینو کښی).

تفسیر: یعنی ته پخپله په دغه اراده کښی له سره نشی کامیابیدی له مونږ سره ډیر لوی لوی کودگران شته ښه خو به دا وی چه ته له هغوی سره مقابله وکری - پس په هره ورځ او هر ځای کښی چه ته له هغوی سره مقابله کول غواړی د هغه د تعیین اختیار تاته (درکاوه کیپی) او دا ضروری ده هر هغه وقت چه معین کیپی ښائی چه له هغه څخه هیڅوک ځان ونه کاړی - او داسی ځای دی وټاکل شی چه هلته د دواړو طرفینو دپاره یو شان سهولت حاصل وی. او په منځ کښی واقع وی او په کیناستلو کښی د راعی او رعایا او حاکم او محکوم او د وړوکی او د لوی هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) سره نه وی - او هره یوه ډله په ډیره آزادی او خپلواکی سره د خپل قوت او قدرت مظاهره پکښی وکری شی. او میدان هم خلاص - ارت - صاف او هوار وی؛ څو ګرد (تول) کتونکی هر شی بی تکلفه ولیدی شی او تول مشاهدات په ښه ډول (طریقه) سره وکری شی.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمَ الزَّيْنَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضَمِّي ۝۵۹

ووېل (موسی) وقت د وعدی د تاسی ورځ د جشن (د قبطیانو) ده او دا چه راتول به کړل شی خلق په وقت د شاښت کښی.

تفسیر: یعنی د انبیاؤ په کارونو کښی له سره هیڅ یو تلبیس او تلمیح نه وی. د دوی ګرد (تول) معاملات ښکاره - واضح - او صاف وی - موسی علیه السلام وفرمایل «ښه په هم هغه ورځ کښی چه تاسی لویه میله او رسمی جشن کوئ په هم هغه ورځ کښی څه مهال (وخت) چه لمر ښه پورته راشی - نو دغه د مقابلی نمائش (ښودنه) هم شروع شی - یعنی په دغه میله کښی په هر ځای او هر وقت چه ډیر خلق سره راتول شوی وی په رڼا (رڼرا) ورځ کښی دی دغه مقابله وکړله شی - څو کتونکی ډیر زیات وی او د ورځی په رڼا (رڼرا) کښی هر څوک هر شی په ښه شان سره وګوری او هیڅ یوه اشتباه په منځ کښی واقع نشی.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په لویه مجمع کښی له مقابلی ځنی د دواړو طرفینو غرض دا ؤ چه هغه غوښته چه دوی د ګردو (تولو) خلقو په مخ کښی پره او مغلوب شی - او هغو غوښته چه هغه پر او مغلوب شی د تولو وګرو په محضر کښی - د دغه جشن انعقاد چه د فرعون کلنی ؤ د مصر په ګردو (تولو) ښارو کښی مقرر ؤ.»

قَتُولِي فِرْعَوْنَ فَجَمَعَ كَيْدًا ثُمَّ آتَى ۝۶۰

پس مخ وګرځاوه (خپلو مشرانو ته) فرعون پس راتول ئی کړل (اسباب آلات) د مګر فریب خپل بیا راغی (موعد ته سره له جادوګرانو او اتباعو خپلو).

تفسیر: د دغی خبری د غوته کولو څخه وروسته فرعون له مجلس څخه پاڅید او د کودگرانو د تولولو په ترتیبانو ئی لاس پوری کړ - او په داسی وسائلو او وسائطو پسی ولوید چه د هغو په اثر کودگران بریالیان (کامیاب) شی او بالاخر له مکملی تیاری څخه وروسته په دیر قوت او طاقت سره په هم هغه ټاکلی (مقرر کړی) وقت د مقابلی په میدان کښی په داسی حال حاضر شو چه د کودگرانو یو لوی فوج له ده سره ؤ؛ له دوی سره د انعاماتو او اکرامو لوئی وعدی هم کړی شوی وی او دوی گرد (تول) په دی باندی گمارلی شوی ؤ چه په هر ډول (طریقه) سره چه کیږی ښائی چه موسی علیه السلام ته ماتی ورکړئ گواکی دوی د حق او حقانیت د مغلوبولو په فکر کښی ؤ.

قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَيَّ اللَّهُ كَذِبًا فَيُصْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ﴿١٦﴾

ووېل دغو (ساحرانو) ته موسی (نازل دی کړی الله پر تاسی) هلاکت د تاسی مه ترئ پر الله باندی دروغ پس هلاک به کړی تاسی په عذاب سره او په تحقیق خراب او نا امیده شو هر هغه څوک چه دروغ ئی وتړل (پر الله).

تفسیر: معلومیږی چه په دغه مجمع کښی موسی علیه السلام هر یوه ساحر ته د ده له حاله سره سم پند او نصیحت فرمایلی ؤ - کله چه کودگران د حق مقابله په جادو سره کوونکی ؤ - نو هغوی ته ئی تنبیه ورکوله چه گورئ په لوی لاس خپل ځانونه په هلاکت کښی مه اچوئ! د الله تعالی د قدرت نښی او معجزی او د انبیاءو علیهم السلام معجزو ته سحر ویل - او بی حقیقته شیان د ثابت شویو شیانو او حقائقو په مقابله کښی وړاندی کول، گواکی پر پاک الله دروغ تړل دی. اما د دروغ تړونکو خاتمه او انجام له سره ښه نه دی - بلکه اندیښنه شته چه پر داسی خلقو آسمانی آفت نازل شی - او د دوی بیخ او بکر وباسی - او بنیاد او اساس ئی ور وران کړی.

فَتَنَارِعُوا لَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسْرُوا النَّجْوَىٰ ﴿١٧﴾

پس سره جگړه وکړه دغو (ساحرانو) په کار خپل پخپلو منځونو کښی (دغو جادوگرو) او پت ئی وساته دغه راز (په منځ خپل کښی).

تفسیر: د موسی علیه السلام له دغه موعظه او تبلیغ څخه د کودگرانو په جرگه کښی سخته ویره

او اندیشنه ورپیدا شوه - او پخپلو منځونو کښی نی په جگړو او مناقشو لاس پوری کر - چه مونږ له دغه سری سره څه وکړو د ده خبری د کودگرانو په شان له سره نه معلومیږی الغرض پخپلو منځونو کښی نی سره بحث او مذاکری کولی - او له گردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوی په گوښی (بیل) مرکو او جرگو مشغول شول. بالاخر وروسته له ډیرو مناظرو - مخالفتونو او مناظرو د فرعون له اثره متأثر شول او هغه خبری او اتری نی وکری چه وروسته راځی.

قَالُوا إِنَّ هَذِينَ لَسِحْرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ سِحْرَهُمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقِكُمُ الْمَشْأَىٰ ﴿۱۶﴾

وویل (جادوگرانو) دا دواړه خامخا ساحران دی اراده لری دوی دواړه چه ویاسی تاسی له ځمکی (ملک) د تاسی په سحر خپل سره او بوځی (محو کړی دوی دغه) لیاره (د دین) د تاسی چه ډیره غوره ده .

تفسیر: (په ان هذان) کښی دغه «ان» مخفف دی له مثلی څخه ځکه دا لام فارق په مابین د تافیی او د مخفی پری داخل شوی دی یا دغه «ان» په معنی د ما او دا لام په معنی د «الا» دی یعنی ماهذان الا ساحران) یعنی چه له پخوا راهیسی ستاسی کوم دین او رسوم جریان لری هغه له منځه لری کړی او خپل دین او طور او د جادو او کودو فن هم رائج کړی چه د هغه په زور په دغه ملک کښی ستاسی عزت (پت) او کمائی (گټه) شته هم دغه دواړه وروڼه غواړی چه له تاسی څخه وشکوی او یواځی هم دا دواړه پری قابضان شی.

فَاجْبِعُوا لَكُمْ مَا كَانُوا صَافَاءً وَقَدْ أَقْلَمَ الْيَوْمَ مَنْ اسْتَعْلَىٰ ﴿۱۷﴾

پس راجمع کړئ تاسی (اسباب د سحر او) مکر خپل بیا راشع میدان د معارضی ته صف صف، او په تحقیق بریالی (کامیاب) شو نن ورځ هغه څوک چه غالب شو

تفسیر: یعنی د موقع اهمیت وپیژنئ! وقت له لاسه مه باسئ! په پوره همت او قوت سره گرد (تول) یو ځای شی! - او د دوی د پره کولو تدبیر وکړئ! او دفعتاً داسی حمله پری وروړئ! چه په یو وار کښی د دوی قلمونه وپوښیږی او وپرځیږی - چه د نن ورځی جگړه فیصله کوونکی جرگه ده - د نن ورځی بری دائمی کامیابی او د تل بری دی. هر هغه فریق چه نن غالب او بریالی (کامیاب) شی نو هغه د همیشه دپاره منصور او مفلح گڼلی کیږی.

قَالَ لِيُؤْمِنُوا بِمَا آتَانُكُمْ وَإِن كُنْتُمْ لَمِنَ الْمُتَكْفِرِينَ ﴿۱۵﴾ قَالَ بَلْ لَقُوا

ووایل (کودگرانو) ای موسی یا به ته غورغوی (اول همسا خپله) او یا به شو مونږ اول د هغه چا چه غورغوی (همسا خپله) ووایل (موسی) بلکه وغورغوی تاسی رومی (نو واچول ساحرانو اسباب د سحر خپل).

تفسیر: موسی علیه السلام په ډیری بی پروائی سره جواب ورکړ چه نه رومی تاسی خپلی ننداری راوښیی او خپلی چاری مو رابکاره کړئ! خو د باطل د زور آزمویلو څخه وروسته د حق غلبه په پوره ډول (طریقه) سره درښکاره شی - دغه قصه د الاعراف په (۱۲) رکوع کښی پخوا له دی نه هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوسته شی.

فَإِذَا جَاءَهُمْ وَعَصِيَهُمْ تُخَيَّلُ إِلَيْهِمْ مِنْ سُحْرِهِمْ إِنَّهَا تَسْمَعُ ﴿۱۶﴾

پس ناڅاپه (دغه وقت) هغه پری د دوی او همساگانی د دوی په خیال کښی راوستی کیدی دغه (موسی ته) له وجه د سحره د دغو (ساحرانو) داسی چه بیشکه دغه (ماران دی چه) مندی وهی (او غغلی).

تفسیر: یعنی د ساحرینو له نظربندئ څخه موسی علیه السلام ته داسی په نظر ورغی چه گواکی دغه گرد (تول) پری او همساگانی د مارانو (منگورانو) په شان مندی رامنډی وهی غغلی او راغغلی او په واقع کښی خبره داسی نه وه.

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُّوسَى ﴿۱۷﴾

بیا وموندله په نفس خپل کښی ویره موسی (چه خلق به د سحر او معجزی فرق ونشی کړی او گمراه به پاتی شی).

تفسیر: یعنی د کودگرانو د دغی چاری د لیدلو څخه ناپوهان تیر نه وغی او حمقا ونه غولپیری او د سحر (کودو) او د معجزی په منځ کښی به سره فرق ونه کړی شی - نو په دغه صورت کښی به د حق غلبه نه واضح کیږی. د خوف دغه مطلب د وروستنی جواب څخه څرگندیږی

(جکاريوی).

قُلْنَا لَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَىٰ ﴿۳۰﴾

ومو ويل (موسی ته) مه ویربوه (په زعم خپل) بیشکه ته چه نی هم دا ته نی دیر غالب.

تفسیر: یعنی ویره له خپل زره څخه وباسه! او دغسی وسوسی ته په خپل زره کښی ځای مه ورکوه! الله تعالیٰ هرورمو (خامخا) حق ته بری او غلبه ورکوی او تل نی په ارتقاء او اعتلاء کښی ساتی (او په دی کښی پنځه مبالغی دی (۱) حرف د تحقیق. (۲) تکرار د ضمیر. (۳) تعریف د جزاء (۴) لفظ د علو (۵) صیغه د مبالغی).

وَأَلْقَ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفَ مَا صَنَعُوا

او وغورځوه هغه شی چه په ښی لاس د تا کښی دی چه له حلق څخه ښکته تیر کړی هغه شیان چه دوی جوړ کړی دی (او خپلی کیدی ته نی وغورځوی)

تفسیر: یعنی خپله همسا په ځمکه وغورځوه! چه د دوی دغه گردی (تولی) کودی او پلمی یوه نمری او گوله کړی - او میدان د دوی له وجوده پاک شی.

إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدًا سِحْرًا وَلَا يُفْلِكُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَلَىٰ ﴿۳۱﴾

بیشکه هغه شی چه جوړ کړی دی دوی (او میدان د مقابلی ته نی حاضر کړی دی) مکر د ساحر دی؛ او بری نه مومی ساحر (کودگر) هر چیرته چه راشی (او وی).

تفسیر: یعنی د کودگرانو کودی - سحر - جادو او نوری پلمی (تدبیرونه) چه څومره دی او تر هری اندازی پوری چه ورسپړی د حق په مقابله کښی له سره بری نشی مونللی - او نه پخپله کودگر هیڅ چیری فلاح مونللی شی نو ځکه په حدیث کښی د کودگر د قتل حکم ورکړی شوی دی.

(کله چه وغورځوله موسی علیه السلام همسا خپله او تیر کړ همسا هغه اسباب د سحر په خپلی کیدی کښی

او وپوهیدل ساحران چه دغه معجزه ده سحر نه دی پس ولویدل بی اختیاره لکه چه فرمائی

فَالْقِيَّ السَّحْرَةَ سُبْحًا قَالُوا أَمْتَابِ رَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى ۝

پس وغورغول شول کودگران (نسکور) په دغه حال کښی چه سجده کوونکی
 ؕ (الله ته) (نو کودگرانو) وویل ایمان مو راوړی دی په رب د هارون او (رب
 د) موسی.

تفسیر: دغه کودگران چه دیر فنی سری او د تخصص خاوندان وو سم د لاسه وپوهیدل چه دغه له
 سره سحر نشی کیدی او علی الیقین دغه له سحره د پاسه بل کوم حقیقت او کیفیت لری نو
 فی الحال د دوی زړونه د ایمان په رڼا (رڼرا) سره روښان شول او د پاک الله د عظمت او قدرت
 په مقابل کښی سر په سجده ولویدل. دغه قصه د الاعراف په ۱۲ رکوع کښی لیکلی شوی ده.

قَالَ امْنَمُّ لَه قَبْلَ اَنْ اَذِنَ لَكُمْ اِنَّهٗ لَكَيْدٌ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السَّحْرَ

ووویل (فرعون) چه تصدیق وکر تاسی ده ته پخوا له هغه چه اذن درکرم زه
 تاسی ته (د تصدیق د ده) بیشکه چه دی خامخا مشر د تاسی دی هغه چه
 ښوولی ئی ده تاسی ته جادو.

تفسیر: یعنی بی غما له اجازی او حکم صادرولو څخه تاسی ایمان راوړ او غما فیصلی ته مو له
 سره غوړ کینښود او منتظر نشوئ نو معلوم شو چه تاسی او موسی علیه السلام پخپلو منځونو
 کښی سره روغه او جوړښت سره کړی دی او دغه مقابله مو داسی راجکاره شوه لکه د زرگرانو
 جنگ چه په دغه سره غواریئ چه عوام الناس وغلوئ لکه چه د الاعراف په سورت کښی هم مذکور
 شو.

فَلَا قَطْعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَّلَا وَصَلِيَّتْكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَّلَتَعَلَّمَنَّ اَيُّنَا اَشَدُّ عَذَابًا وَّاَبْقَى ۝

نو اوس به پری کرم زه خامخا لاسونه د تاسی او پښی د تاسی له خلافه
 (یعنی ښی لاس او کینه پښه - یا کین لاس او ښی پښه) او خامخا غوړند به

کرم هرورمو (خامخا) تاسی په تنو د خرماؤ کبئی شو ستاسی د حال د لیدلو شخه گردو (تولو) ته پند او عبرت حاصل شی او خامخا معلوم به کړئ تاسی هرورمو (خامخا) چه کوم یو له مونږ نه ډیر سخت دی له جهته د عذاب او ډیر پاتی کیدونکی دی (زه که موسی؟)

تفسیر: یعنی تاسی پخپل دغه ایمان راوړلو سره داسی راخرگندوئ چه هم دا مونږه منجی یو او نور گرد (تول) خلق (یعنی فرعون او فرعونیان) به په ابدی عذاب کبئی اخته او مبتلا کیږی - نو اوس به در معلوم شی چه د چا عذاب زیات سخت دی - او تر زیات وقت پوری پاتی کیدونکی دی؟

قَالُوا لَنْ نُؤْتِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ
إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَإِنَّكُمْ لَفِي رَبِّ لَكَاثِبِينَ
خَطِينًا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهٍ مِنَ السَّحْرِ

وویل (کوډگرانو) چه له سره به غوره نه کړو تا په هغه چه راغلی دی مونږ ته له ښکاره ؤ معجزو او هغه (الله) چه پیدا کړی ئی یو مونږ پس وکړه ته هغه کار چه ته ئی کوونکی ئی بیشکه هم دا خبره ده چه حکم به ورکړی ته په دی ژوندون لږ خسیس (په قتل او په نورو تعزیراتو) بیشکه مونږ ایمان مو راوړی دی په رب خپل چه وینی مونږ ته گناهونه ؤمونږ او هغه چه تا مجبوره کړی یو مونږ په (کولو د) هغه شی باندی له سحره (په مقابل د معجزی کبئی)؛

تفسیر: یعنی مونږ داسی صاف حقانی دلائل ستا له خاطره نشو پریښودی؟ او د خپل حقیقی خالق د خوښی په مقابل کبئی ستا هیخ پروا نشو کولی - اوس هر شخه چه ستا له لاسه کیدی شی ونی کړه - ستا خو هم دغومره زور رسیږی چه ؤمونږ دغه فانی دنیوی ژوندون ختم کړی. که ته داسی وکړی نو هیخ مضائقه نه لری، مونږ لا رومی له دی نه د دغه دارالفناء په مقابل کبئی دارالبقاء ته ترجیح ورکړی ده او مونږ د دی دنیا د رنځ او راحت په فکر کبئی نه یو او یواځی ؤمونږ آرزو او تمنا هم دا ده چه ؤمونږ مالک او مولی له مونږه خوښ او رضاء شی - او ؤمونږ گرد (تول) گناهونه خصوصاً هم دغه گناه چه ستا د حکومت له خوفه بالجبر ؤمونږ له لاسه صادره شوی ده. «یعنی چه د حق مقابله مو له جادو سره کړی ده» معاف وفرمایی وائی

چه کودگران د حضرت موسی علیه السلام د معجزی له لیدلو څخه په دی پوهیدلی وو. چه دغه جادو نه دی - او مونږ لره نه ښائی چه د ده په مقابل کښی ودریږو خو د فرعون په امر او د ده له ویری مو په مقابله لاس پوری کړل.

وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿۴۶﴾

او الله خیر غوره دی (له جهته د جزا ورکولو له تا نه) او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی (عذاب د ده).

تفسیر: یعنی هغه انعام او اکرام چه تا به مونږ ته راکاوه له هغه څخه ښه او تل پاتی کیدونکی اجر مؤمنینو ته د الله تعالی له درباره ورکاوه کیږی. (و فرمایل الله تعالی چه)

إِنَّهُ مِنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ﴿۴۷﴾

بیشکه شان دا دی هر څوک چه راشی رب خپل ته کافر (په عقبی کښی) پس بیشکه شته ده ته جهنم دوزخ چه نه به مری په دی دوزخ کښی (چه هوسا «آرام» شی) او نه به ژوندون کوی (د ژوندون په څیر)

تفسیر: یعنی انسان لره په کار دی چه اول د آخرت په فکر کښی اوسی او داسی دی ونه کړی چه د مخلوق په اطاعت کښی د خالق معصیت وکړی ځکه چه د داسی مجرمانو د هستوگنی ځای ډیر بد ځای دی چه له هغه څخه نجات او ژغورنه (بچ کیدنه) په هیڅ یوه صورت سره ممکنه نه ده - دنیوی تکالیف او مشقات هومره چه وی یواځی د مرگ په راتگ سره گرد (تول) ختمیږی. لیکن کفارو ته په دوزخ کښی هم مرگ نه ورسیږی چه د دوی هغه مصائب او تکالیف پای (انجام) ته ورسوی او د هغوی هغه جهنمی ژوندون به هم د ښه ژوندون په شان نه وی - یعنی د دوی هغه ژوندون به داسی وی چه پر هغه به مرگ په زرهاو درجو مرجح او بهتر وی. (العیاذ بالله).

وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى ﴿۴۸﴾ جَدَّتْ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا

او هر شوک چه راشی دغه (الله) ته (په قیامت کینی) په دی حال کینی چه مؤمن وی چه په تحقیق کیری ئی وی ښه (عملونه په دنیا کینی) پس دغه مؤمنان چه دی شته دوی ته (درجی) مرتبی ډیری اوچتی (چه هغه مرتبی) جنتونه دی د (تل) هستوگنی چه بهیوی (له لاندی د مانیو او ونو) د دوی (خلور قسمه) ویالی همیشه به وی دوی په دغو (جنتونو) کینی.

تفسیر: د مجرمانو بالمقابل ئی د دغو مطیعانو خاتمه او انجام بیان وفرمایله.

وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى ۴

او دغه (درجی او جنتونه) جزاء ده د هغه چا چه ځان ئی پاک کیری وی (له خیرو د کفر او له گناهونو)

تفسیر: یعنی له چتلو خیالاتو - فاسده و عقائدو - رذیله و اخلاقو او خرابو اعمالو څخه پاک او صاف وی.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنِ اسْرِ بِعِبَادِي فَاصْرِبْ
لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا لَا تَخَفُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَى ۵
فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَبُجُودًا فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ۶

او خامخا په تحقیق وحی کیری وه مونږ موسی ته داسی چه د شپې ویاسه (له مصره) بندگان ځما (بنی اسرائیل) پس جوړه کره دوی ته (په وهلو د همسا خپلی سره) لیاره په بحر (سیند) کینی وچه نه به ویریری ته په تعقیب (د فرعون له میندلو او نیولو د فرعونیانو نه) او نه به ویریری (له دویدلو) پس راغی په هغو (بنی اسرائیلو) پسې (له وروسته) فرعون سره د لښکرو د ده پس لاندی کړل دوی له سیند څخه هغه څیز چه لاندی ئی کړل.

تفسیر: کله چه فرعونیانو په میدانی مقابله کینی ماتی وموندلی - او کودگران مشرف بالایمان شول او د بنی اسرائیلو ثقل څه دروند شو - او موسی علیه السلام له کلو کلو راهیسی د الله تعالی باهره آیات وروښوول - او هر شان حجت ئی په اتمام ورساوه - خو سره له هغه فرعون دغی خبری ته تیار او آماده نشو چه حق و منی یا بنی اسرائیلو ته آزادی او خپلواکی ورکړی -

دلته د الله تعالیٰ داسی حکم پر موسیٰ علیه السلام صادر شو چه بنی اسرائیل له خپله ځانه سره روان کړه! - او د شپې له مخی له مصره هجرت وکړئ! - خو په دغه وسیله سره بنی اسرائیل له مظلومیت او غلامی څخه نجات ومومی - په لیاره کښی به سمندر (د قلزم بحیره) حائل کیږی لیکن تا غوندی د یوه اولوالعزم نبی په لیاره کښی نه بنائی چه سمندر هم حائل شی - نو د هم دغه سمندر په منځ کښی د خپل ځان دپاره داسی لیاره پیدا کړه! تر څو پر هغی باندی له پوری وتلو څخه نه د دویدلو اندیښنه او نه د فرعونیانو د تعاقب او د درپسی راتللو او رسیدلو او نیولو خرخشه (تردد) وی - لکه چه موسیٰ علیه السلام له هم دغه هدایت سره سم پر سمندر باندی خپله همسا ووهله چه په هغه سره اوبه له سره تر بیخه پوری څیری او دوولس کوشی شوی او الله تعالیٰ باد ته امر وکړ چه سم د لاسه دغه ځمکه وچه کړه! لکه چه آناً فاناً د سمندر عمق (نات) وچه سمه صافه لیاره شوه او په دواړو اطرافو کښی د سمندر اوبه لکه دیر لوی لوی غرونه ولاړ وی ﴿فَلَمَّا فَصَلَ طَافُوسُ بْنُ يَسْحَانَ بِالْبَحْرِ الْعَظِيمِ﴾ پس څیر شو بحر پس وگرځیده هره توتو د اوبو لکه لوی غر» نو بنی اسرائیل پر دغه لیاره بی له کومه تکلیف او مشقته تیر شو وروسته فرعون سره له خپل عظیم الشان فرعونی لښکر د دوی د تعاقب او نیولو دپاره راغلل او دغه وچه سمه صافه لیاره ئی لیدلی په بنی اسرائیلو پسی هلته ننوتل څه مهال (وخت) چه بنی اسرائیل له سینده بیخی پوری وتل او فرعون سره له خپله فرعونی لښکره بیخی د سیند منځ ته ورسیدل الله تعالیٰ سمندر ته امر ورکړ چه له دواړو خواو اوبه سره یو ځای کړه! او فرعون سره له فرعونیانو په خپله غیږ کښی تینگ ونیسه! نو بیا په دی خبری پسی هیڅ مه گرځه! او له سره ئی پوښتنه مه کوه چه د سمندر امواجو (شپو) په څه شان دوی گرد (تول) سره پناه کړل؟ او څرنګه د مرګی سور څادر ئی پری وغوړاوه؟ او پخپله سره غیږ کښی ئی یخ یخ او تینگ ونیول.

وَاصِلٌ فِرْعَوْنَ قَوْمَهُ وَمَاهِدِيٌّ^(۹)

او گمراه کړ فرعون قوم خپل او (ورته ئی) ونه ښودله لیاره سمه

تفسیر: یعنی په ژبه سره خو ئی دیری دعوی کولی چه ﴿وَمَا آهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾ لیکن ده خپل قوم ته څرنګه ښه لیاره وروښوده؟ بیشکه چه فرعون دغه مثال پر فرعونیانو ممثل کړ.

تینگ دی ساتمه په غیږ زه خو دوپیږم مین

له خپله ځانه سره ټابه هم دوب کړم مین

همغسی چه د دی حال په دنیا کښی شو - هم هغه ئی په آخرت کښی هم په برخه کیږی - دلته له خپلو گردو (تولو) ملګرو او لښکرو سره په سیند کښی دوب شول - هلته به هم له هم دغو

سره یو عحای د دوزخ په لمبو کښی دوپیری لکه چه د هود په ۹ رکوع کښی مسطور دی

﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْيَوْمَةِ فَأَوْدَهُمُ السَّنَاءُ﴾

يَبْنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَجْمَيْتُمْ مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنِ
وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ ۗ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

(و فرمایل الله چه) ای بنی اسرآئیلو (اولادی د یعقوب) په تحقیق نجات درکړ
مونږ تاسی ته له دشمنه د تاسی (له فرعون) او وعده کړی ده مونږ له تاسی
سره (په واسطه د موسی) جانب د طور (چه) ښی (جانب دی) او نازل کړ
مونږ پر تاسی من (ترنجبین) او سلوی (وریت کړی مرغان) خورئ تاسی له
طیبو (پاکیزه ؤ شیانو) هغه چه رزق روزی مونږ درکړی ده تاسی ته او مه
کوئ تجاوز په هغه (مرزوق کښی په اسراف اذخار بخل او کفران سره)

تفسیر: په دغه سره الله تعالیٰ بنی اسرآئیلو ته پند ورکوی چه وگورئ مونږ پر تاسی باندي
څرنگه احسانات او انعامات فرمایلی دی - ښائی چه تاسی هم د هغه حق اداء کړئ! آیا دغه
کومه وږه او کوچنی خبره ده چه تاسی ته مو د دغسی جابر او قاهر دشمن له لاسه نجات درکړ
- او هغه مو په یوی ډیری عبرتناکی طریقې سره ستاسی تر سترگو لاندی هلاک او تباہ کړ - بیا
د حضرت موسی علیه السلام په وسیله مو له تاسی سره وعده وکړه چه له مصر څخه د شام په
طرف د ورتگ په وقت کښی د «طور» د غره هغی مبارکی او میمونی برخی ته چه په ښی لاس
کښی پرته ده راشئ! نو تاسی ته به «توریت» درعطاء کیږی - د «تیه» په لق ودق او داگ
سپیره میدان (میره) کښی ستاسی د خوراک دپاره مو «من» ترنجبین او «سلوا» مرغان او
کرکان نازله کړه چه د هغو ذکر د البقره د سورت په (۶) رکوع کښی هم لیکلی شوی دی. د
دغو احساناتو او انعاماتو په مقابل کښی تاسی ته دغه لائق او مناسب ؤ - چه هغه حلال او طیب
- لذیذ - خوندور - او پاک شیان چه الله تعالیٰ تاسی ته عنایت فرمایلی دی د هغه استعمال په
ډیر شوق او ذوق وکړئ! او په دغه معامله کښی له حده مه تیریږئ! لکه داسی چه ناشکری او
اسراف وکړئ! یا په دغه فانی تنعماتو کښی بیخی محو او دوب شع او د الله تعالیٰ واجبه حقوق
اداء نه کړئ! یا دغه د الله تعالیٰ درکړی شوی مال او دولت په مناهیو او معاصیو کښی ولگوئ
یا هر چیری او هر عحای کښی چه د تعدیل - تأویل او مکر او فریب څخه ممانعت کړی شوی
دی هلته په دغو تأویلاتو - مکر او فریب پسې مه گرځئ! الغرض د الله تعالیٰ درکړی نعمتونه د

طغیان او عصیان آله له سره مه گرځوئ.

فِيحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِيْ وَمَنْ يَّحِلِّلْ عَلَيْهِ غَضَبِيْ فَقَدْ هَوَىٰ ۝۸۶

پس واجب لازم را کوز به شی پر تاسی غضب قهر عُمَا او هر څوک چه لازم واجب را کوز شی پر ده غضب عُمَا پس په تحقیق سخت وغورځید (په هاویه کښی).

تفسیر: یعنی که تنزید و کرئ نو د الله تعالیٰ غضب به پر تاسی نازلېږی؛ او د ذلت او عذاب په تورو تیارو؛ غارونو کښی غورځول کېږی!

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ۝۸۷

او خامخا زه هر ورو (خامخا) ښه مغفرت کوونکی یم هغه چاته چه توبه ئی وویسته (له شرکه او ایمان ئی راوړد په ټولو مؤمن به شیانو)

تفسیر: د مغفوبینو په مقابل کښی دغه د مغفورینو بیان وشو یعنی هومره چه لوی مجرم وی که د زړه په صدق سره تائب شی - او د ایمان او صالح عمل لپاره ځان ته غوره کری او پر هم دغه د ایمان پر سمه صافه لپاره تر مرگه پوری مستقیم پاتی شی نو د الله تعالیٰ په دربار کښی د مغفرت او د رحمت هیڅ کمی او تقلیل نشته.

وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يٰمُوسَىٰ ۝۸۸ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَشْرِيْ وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ۝۸۹

او څه شی راگرندی کری ته (چه رومبی راغلی) له قومه خپله ای موسی وویل (موسی) دوی دغه دی (روان دی) راپسی له وروسته عُمَا (دیر نژدی) او جلتی می وکړه تاته (په راتلو کښی) ای ربه عُمَا دپاره د دی چه راضی شی ته (له مانه نه تکبراً).

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام حسب الوعهه په دیره مینه او اشتیاق سره «طور» ته ورسید -

بنائی چه داسی حکم هم پری شوی وی چه د خپل قوم مخینی مشران او غتان هم له خپله مخانه سره راو له - او هغوی به تری لږ څه وروسته پاتی شوی وی - او موسی علیه السلام به په دیر شوق او ذوق سره مخ کښی وړاندی تللی وی؛ نو الله تعالیٰ وفرمایل ای موسی دومره گزندى ولې راغلی؟ او خپل قوم او ملگری دی ولې وروسته پریښودل؟ عرض ئی وکړ چه ای رب العالمین ستا د خوښی او رضاء دپاره دیر ژر حاضر شوم - او قوم هم دومره له ما مخنی لری نه دی - دغه دی راپسی راخی - کذا فی التفاسیر ویحتمل غیر ذلک والله اعلم

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ أَعْيُنِكَ وَأَصْلَهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿۸۵﴾

وفرمایل (الله) پس بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وموآزمویه قوم د تا وروسته له (راتللو د ستا) او گمراه کړل دوی (یوه زرگر) سامری (په عبادت د خسی سره).

تفسیر: یعنی ته دلته راغلی - او ما ستا قوم په یو دیر سخت امتحان کښی غورځولی دی چه د هغه سبب په عالم اسباب کښی سامری گرځیدلی دی ځکه چه د هغه په اضلال او اغواء سره بنی اسرائیلو د موسی علیه السلام په غیاب کښی د خسی (گلگی او سخوندرکی) په عبادت لاس پوری کړ چه د هغه قصه د الاعراف په (۱۸) رکوع کښی هم تیره شوی ده .
تنبیه: مخینی وائی چه د «سامری» نوم هم موسی ؑ - د مخینو په نزد سامری «سبطی» ؑ . د مخینو په نزد «سبطی» ؑ په هر حال د جمهور رائی دا ده چه دغه سری د موسی علیه السلام د عهد منافق ؑ - او د منافقانو په شان به په چل او فریب سره د مسلمانانو د گمراه کولو په فکر کښی ؑ - د ابن کثیر روایت له اسرائیلی کتابونو سره سم د ده نوم هارون دی .

فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ يَقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدًّا حَسَنًا أَ أَقْطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَادْتُمْ أَن يَبْغَلَ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي ﴿۸۶﴾

پس راوگرځید موسی قوم خپل ته دیر غضبناک خورا (دیر) غمجن وویل (موسی) ای قومه مخا آیا وعده نه وه کړی له تاسی سره رب د تاسی وعده حسنه (نیکه ښه د ورکولو د توریت)؛ آیا پس اوږده شوه پر تاسی زمانه (د بیلتون مخا) او که اراده کړی وه تاسی چه لازم واجب راکوز شی پر تاسی

غضب قهر له جانبه د رب د تاسی پس خلاصه کړه تاسی هغه وعده غما (چه تاسی راسره کړی وه په ثبات سره په دین کېښی).

تفسیر: یعنی غما په متابعت کېښی تاسی ته د دینی او دنیوی هر قسم نیکی درسیږی لکه چه ډیره عظیم الشانه نیکی هم دا اوس تاسی پخپلو سترگو سره ولیدله - او هغه څه چه باقی دی هغه عنقریب درسیږی - آیا له دغی وعدی څخه ډیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی دغه تیر گرد (تول) احسانات هیر کړل او د وروستینو انعاماتو له ډیر انتظار کولو څخه ستړی ستومان شوی؟ یا عمداً او په لوی لاس مو له ما سره وعده خلاصی وکړه؟ او د توحید پر دین قائم پاتی نشوی؟ او د الله تعالیٰ غضب مو ځان ته غوره کړ (کذا فسرہ ابن کثیر رحمۃ الله علیه) یا ئی داسی مطلب واخیست شی له تاسی څخه الله تعالیٰ د ډیر شو - څلویښتو ورځو وعدی اخیستی وه چه دومره مدت به موسیٰ علیه السلام په طور کېښی معتکف وی او وروسته له هغه به توریټ ورکاوه کیږی - نو آیا ډیر زیات مدت تیر شوی دی؟ چه تاسی له ډیر انتظار کولو څخه ستړی شوی یی؟ او د خسی عبادت مو ځان ته غوره کړی دی؟ یا عمداً د دغه حرکت مرتکب شوی یی؟ او د الله تعالیٰ د غضب مستحق شی - او له ﴿فَاَخْلَفْتُمُوهُمْ﴾ څخه مراد هغه وعده ده چه بنی اسرآئیلو له موسیٰ علیه السلام سره کړی وه - چه تاسی مونږ ته د الله تعالیٰ له جانبه یو داسی کتاب راوړئ چه مونږ پری عمل وکړو او ستا په متابعت کېښی مستقیم پاتی شو.

قَالُوا مَا آخَلَفْنَا مَوْعِدَكَ بَلْ كُنَّا حِمْلًا أَوْ زَارًا مِنْ زِينَةٍ
الْقَوْمِ فَقَدْ فَنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿١٦﴾

وویل (بنی اسرآئیلو) چه نه مو دی کړی خلاف د وعدی د تا په اختیار خپل سره ولیکن مونږ بار کړی شوی یو په پیتو له گانو (زیوراتو) او کالیو (کیږو) د قبطیانو د قوم پس ومو غورځولی هغه (گانی (زیورات) په اور کېښی) او هم داسی وغورځولی (گانی (زیورات) په اور کېښی) سامری

تفسیر: یعنی مونږ پخپل اختیار او په خپل سر داسی حرکت نه دی کړی - په دغه حرکت باندی مونږ د «سامری» په تحریک او لیار ښوونه سره اقدام کړی دی - صورت ئی داسی ؤ چه د فرعونیانو د گانو (زیوراتو) او کالیو (جامو) هغه بار چه ځمونږ پر اوږو بار ؤ - مونږ نه پوهیدو چه له هغه سره څه معامله وکړو نو پخپلو منځونو کېښی مو مشوره سره وکړه - او وروسته له هغه مو داسی غوته کړه چه هغه هیسته وغورځوو نو «سامری هغه واخیست - او په اور کېښی ئی ویلی کړل؛ او له هغه څنئ ئی د خسی تصویر جوړ کړ او هغه ئی راودراوه - دغه قصه د

«الاعراف» په سورت کښې هم تیره شوی ده هلته دی ولوستل شی. تنبیه: د فرعونیانو گانې (زیورات) څرنګه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی وی یا به ئی هغه له دوی نه مستعار اخیستی وی یا د غنیمت د مال په ډول (طریقه) به دوی ته په لاس ورغلی وی - یا به بل کوم صورت لری په دی کښې د مفسرینو اختلاف دی. هر یو صورت چه دی بنی اسرائیلو د هغو استعمال د خپل ځان دپاره جائز نه گانه - لیکن دا د ډیر تعجب او حیرت ځای دی چه له هغه ځنې ئی بت جوړول - او بیا د هغه په عبادت کښې مشغولیدل ئی جائز گنل.

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا آلَهُ خُورًا فَقَالُوا هَذَا إِلَهُهُمْ وَإِلَهُ مُوسَى هَاقَسِي ۝

نو راوویست دوی ته (له هغه خندق څخه) یو خسی یو جسد چه ؤ ده ته غږ (د خسی) نو وویل (سامری او تابعانو ئی) دغه د تاسی خدای دی او خدای د موسی دی پس هیر کړی دی ده (خپل خدای دلته او طور ته تللی دی)؛

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام څخه هیر شوی دی چه د الله تعالی سره د خبری کولو دپاره طور ته تللی دی - الله خو دلته موجود دی یعنی هم دغه خسی دی (العیاذ بالله) بنائی دغه خبره به د دغو یهودانو وی چه په دوی کښې سخت غالبان وو.

أَفَلَا يَرَوْنَ الْآيِرِجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ صَرًّا وَلَا نَفْعًا ۝

(نو فرمائی الله) آیا نه گوری دوی بیشکه شان دا دی چه بیرته نه گرځوی دا (خسی) دوی ته خبره او نه مالک دی دوی ته د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو). په «الا یرجع» کښې «ان» مخفف دی له مثل څخه چه اسم ئی محذوف دی (ای انه)

تفسیر: یعنی دغه رانده په دغومره غټه خبره هم ونه پوهیدل چه دغه بت چه نه له چاسره خبری کولی شی؛ نه چاته لږ څه نفع رسولی شی - او نه د څه نقصان رسولو اختیار لری؛ هغه څنګه معبود کیدی شی؟

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَقَوْمُ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿۱۱﴾

او خامخا په تحقیق وویل دوی ته هارون پخوا (له راتللو د موسی نه له طوره) ای قومه غما بیشکه هم دا خبره ده چه ازمویلی شوی ییع تاسی په (عبادت) د خسی او بیشکه رب د تاسی هم دا رحمن دی (نه بل شوک) نو متابعت وکړئ غما او اطاعت وکړئ د حکم غما (چه حکم د ثبات دی په دین کبسی).

تفسیر: یعنی حضرت هارون علیه السلام په پسته ژبه سره دوی پوهولی وو چه پر دغه خسی تاسی غولیدلی یی دا له سره ستاسی خدای نشی کیدی - ستاسی خدای یواغی رحمن دی ښه فکر وکړئ چه تر اوسه پوری نی پر تاسی خومره رحمتونه نازل کړی دی؟ او خومره خپل نعمتونه نی وورولی دی؟ نو تاسی ولی له هغه څخه مخ اړوئ؟ او له هغه څخه شلولی، له چا سره خپل ځان نښلوئ؟ زه د موسی خلیفه یم او بالذات پخپله هم د نبوت خاوند یم - که خپله ښیگنه (فایده) غواړئ - نو پر تاسی لازم دی چه غما په طریقه او لیاره لار شی؛ او غما خبره ومنع او د سامری په تکی مه خطاء وخی، چه هغه مو اغواء کوی - او له لیاری مو باسی.

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَافِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿۱۲﴾

وویل (بنی اسرائیلو) چه همیشه به اوسو په (عبادت د) دی خسی محکم ولاړ تر هغه پوری چه بیرته راشی مونږ ته موسی (له طوره).

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام تر راتگه پوری مونږ د دی خسی له عبادت څخه لاس نه اخلو - کله چه دوی راغلل نو هلته به وگورو هر کار چه ور (لانتق) او مناسب ؤ - هم هغه به کوو.

قَالَ يَهُرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿۱۳﴾ أَلَا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ﴿۱۴﴾

وویل موسی پس له راتگه خپله له طوره ای هارونه څه شی منع کړی وی ته کله چه تا ولیدل دوی چه گمراهان شول له دی چه متابعت دی ونه کړ (د حکم) غما (په جهاد سره) آیا پس نافرمانی وکړه تا له حکمه غما.

تفسیر: یعنی ما ته خهل خلیفه درولی وی او حکم می درکری و چه عُمَا په غیاب کنبی د دوی اصلاح کوه او د مفسدانو په لیاره مه عَه نو بیا تا عه اصلاح وکړه؟ ولی مو د خهلو موافقینو په ملگرتوب له دغو خسی پرستانو سره سخته مقابله ونه کړه - او د خسی له عبادته مو دوی ستانه (منع) نه کړل - که دا مو له لاسه نه و پوره نو ولی دی له دوی غخه ونه شکوله او پر ما پسی رانغلی - الغرض تا د داسی صریحی گمراهی له لیدلو سره ولی عُمَا د اصول او طریقوی متابعت ونه کړ؟

قَالَ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰتٰخٰذُوْا بِحٰیٰتِيْ وَلَا يٰۤاَيُّهَا

وویل (هارون) ای عُوَیه د مور عُمَا مه نیسه پیره عُمَا او نه (ویبستان د) سر عُمَا

تفسیر: حضرت موسیٰ علیه السلام له دیره قهره او سختی غصی حضرت هارون علیه السلام نی له پیری او د سر له ویبستانو غخه کلک نیولی و د دی مفصله قصه د الاعراف په (۱۸ رکوع) کبی تیره شوی ده د هغه په فوایدو کبی دی ولوستله شی.

اِنِّيْ خَشِيْتُ اَنْ تَقُوْلَ فَرَقْتُ بَيْنَ بَنِيْۤ اِسْرٰٓءِيْلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِيْ ﴿۱۷﴾

بیشکه زه وویریدم له دی نه چه ویه وائی ته (راته) چه بیلتون دی واچاوه په منغ د بنی اسرآئیلو کبی (که چیری ما جنگ کړی وی) او ودی نه کتل امر (خبری) عُمَا ته

تفسیر: یعنی عُمَا په فکر کبی هم دغه خبره راغله چه ستا د راتگ انتظار له دی نه بهتر دی چه زه ستاسی په غیاب کبی کوم کار وکړم چه د هغه لامله (له وجی) به په بنی اسرآئیلو کسی شقاق او نفاق واقع شی. عُمَا ظاهر دی که مقابله یا انقطاع کیده - نو عه خلق به له ما سره کیدل؛ او دیر کسان به مخالف کیدل - نو زه له دی نه ویریدم چه ته د خهل راتگ په وقت کبی دغه الزام په ما وانه پوی چه عُمَا د راتگ انتظار دی ولی ونه کړ؟ او په قوم کبی دی ولی داسی تفرقه وغورغوله. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «د تگ په وقت کبی موسیٰ علیه السلام هارون علیه السلام ته داسی نصیحت فرمایلی و چه گرد (تول) قوم په اتفاق سته نو عُمَا هارون د خسی د عابدانو سره مقابله ونه کړه - هو په ژبه سره نی دوی دیر وپوهول مگر دوی ونه پوهیدل» لکه د هارون علیه السلام د وژلو دپاره هم تیار شول ﴿وَكَادَواْ يَّهْتٰكُمۡ﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يُسَامِرِي ①۵

وویل (موسی) پس خه وه ستا کار ای سامری (چه خلق دی گمراه کرل)

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام د هارون علیه السلام د جواب او سوال خخه وروسته (سامری) نی تر قهر او عتاب لاندی ونیو او تری لازمه پوختنی نی شروع کری - او ونی ویل چه ته دی په رشتیا خپل حقیقت بیان کره! دغه حرکت دی د خه لامله (له وجی) کاوه - او بنا پر کوم اسباب او عوامل بنی اسرائیل ستا په لوری بی لیاری او گمراه شول؟

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلْتُ لِي نَفْسِي ①۶

وویل (سامری) چه نظر غورغولی ؤ ما په هغه شی باندى چه نظر نه ؤ غورغولی دوی په هغه شی باندى پس واخیستله ما یو موتی (خاوره) له قدمه د (آس د) رسول (جبرئیل) پس ومی غورغوله دا (خاوره په خوله د دی خسی کښی نو په غږیدو شو) او هم داسی ښائسته کری ؤ ماته (دا کار) نفس غما.

تفسیر: سامری وویل چه غما نظر پر داسی یو شی ولوید چه د نورو فهم هغه ته ونشو - یعنی ما د الله تعالی لیږلی پرېشته (جبرئیل علیه السلام) پر آس سوره ولیده ښائی دا به په هغه وقت کښی وی چه بنی اسرائیل دننه په سیند کښی پر هم هغه وچه لیاره تلل - او د دوی تر شا فرعونی لښکر هم ننوتلی ؤ په دغه حالت کښی جبرئیل د دواړو دلو په منځ کښی ولاړ ؤ - خو د یوی دلی خلق د بلی دلی له خلقو سره گډ نشی او ضرر ونه رسیږی - په هر حال سامری به د کوم محسوس دلیل پر اساس یا له خپله وجدانه یا د کوم قسم تعارف په بناء په دی باندى پوهیدلی وی چه هم هغه جبرئیل علیه السلام دی - نو ځکه د ده د پښو یا د ده د آس د سوو له خاورو خخه یی یو موتی خاوره واخیسته - او بیا هم هغه نی د هم هغه د خسی د سرو زرو په مجسمه کښی ورتونی کره - ځکه چه د ده په زړه کښی دغه فکر راغلی ؤ چه د روح القدس د پښو خاورو کښی به هر ورو (خامخا) څه نه خه تاثیر وی. حضرت شاه صاحب لیکلی «دغه سره زر د کفارو د هغو اموالو خخه ؤ چه په فریب اخیستی شوی ؤ - نو کله چه په هغه کښی هغه برکتی خاوره ولویده نو د حق او باطل د یو ځای کیدلو خخه تری داسی د یوی کرشمی شی جوړ شو چه هغه مجسمه د سا لرونکو په شان د روح او د غږ خاونده شوه له دغسی شیانو خخه ډیر زیات ځان ساتنه په کار ده چه تری بت پرستی لا ترقی مومی».

تنبیه: د دی آیت کوم تفسیر چه پاس بیان شوی دی له کرامو صحابه ؤ - تابعینو - او مفسرینو علماؤ شخه هم دغه منقول دی غینو زانغینو چه پر دی باندی طعن کری دی - او د آیت لری له صوابه تأویلات نی کری دی - د هغه کافی جواب د «روح المعانی» خاوند ورکری دی - دلته د دومره بسط موقع نه ده. من شاء فلیراجع.

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ

وویل (موسی) پس ځه (له مونږه لری شه!) پس بیشکه شته تاته په دغه ژوندون کښی دا (عاقبت) چه ویه وائی (هر چا ته چه وئی وینی) چه مه لگیره (په ما).

تفسیر: یعنی ماته دی لاس مه راوړاندی کوه! او مه راسره نژدی کیږه! او بیخی لری او جلا (جدا) راڅخه گرځه! کله چه «سامری» د خسی لویه او ننداره نی د دی لامله (له وجی) جوړه کری وه چه د لوئی - ریاست او جاه خاوند شی - او خلق له ده سره ملگری شی - او دی د خپل مشر او سردار په شان وینی - نو ځکه هغه ته په دغه صورت سره مناسبه او کافی سزا ورکړه شوه - چه هیڅوک دی له ده سره نه نژدی کیږی بلکه سامری په دی مامور او مجبور شو چه ودانی شخه لری په صحراء او بیدیا کښی لکه یو ذلیل ځنگلی او وحشی ځناور اوسپری او له سره دی د خلقو سره نه یو ځای کیږی.

وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ

او بیشکه تاته (په آخرت کښی) وعده (د عذاب) چه له سره به خلاف ونه کړ شی له تا سره له هغی وعدی شخه،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دنیا کښی (سامری) ته دغه سزا ورسیده چه د بنی اسرائیلو له لښکرو شخه د باندی بیل اوسیده - که ده به له چاسره ملاقات یا خبری او اتري کولی نو طرفین به په تبه اخته کیدل - نو ځکه دی او خلق دواړه یو له بله ډیر لری لری گرځیدل - او دا نی چه فرمائی دی چه دا یوه داسی وعده ده چه له سره تری نه مخالف کیږی - بنائی تری اخروی عذاب مراد وی. او بنائی چه د دجال وتل به هم د هم هغه سامری فساد په یهودانو کښی تکمیل کری. لکه څمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چه مال ویشه - یوه سری دوی ته وویل چه «په انصاف سره نی ویشه!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د «هم دی جنس خلق به خروج وکری» هر هغه چه پر خپلو مشرانو اعتراض کوی او تنقیدونه

پری نیسی هغوی خارجیان بلل کیوی. او هر هغه چه پر دینی مشرانو طعن وهی هم داسی دی.»

وَأَنْظُرْ إِلَى إِلْهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنْهَرٍ قَوْمَهُ تَمَّ لَنْسِفَتَهُ فِي الْيَوْمِ نَسْفًا ۝۹

وگوره معبود خپل ته دی هغه چه وی ته په عبادت د هغه کبسی محکم ولاړ (چه خسی دی) خامخا سوغوو مونږ هر ورو (خامخا) هغه بیا به ئی بادوو، تار په تار کوو په سیند کبسی په بادولو، تار په تار کولو سره.

تفسیر: یعنی ستا سزا خو هم دا شوه. اوس ستا د دروغو معبود کلائین هم ویلی کوم هغه خسی چه تا معبود درولی و - او بیا دی پری زړه بایلی و - او ورته ناست وی اوس ئی ستا تر سترگو لاندی توتی توتی او تکر تکر کوم او بیا ئی په سخت اور کبسی سوغوم - او بیا ئی ایره هم د سیند په هوا کبسی دوږوم - خو دی عابدانو او مینانو ته دغه خبره ښه واضحه او ښکاره شی چه دغو نورو ته به خو سود او زیان ورسوی؟ - حال دا چه دی خپل د مخان ساتنه او حفاظت هم نشی کولی.

إِنَّمَا إِلْهَكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَأْأَلَهُ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۝۱۰

بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسی (چه مستحق د عبادت دی) الله دی هغه چه نشته بل معبود مستحق د عبادت مگر هم دی دی چه محیط دی دی پر هر شیز له جهته د علم.

تفسیر: د باطلو له لری کولو او امحاء سره به موسی علیه السلام خپل قوم ته د حق په طرف دعوت کاوه او داسی به ئی ورته ویل چه خسی شه شی دی هیخ یو شی چه ډیر لوی هم وی - له سره معبود کیدی نشی - رښتین او حقیقی معبود خو هغه یو ذات دی چه ماسواء له هغه شخه د بل هیچا عبادت عقلاً - نقلاً او فطرتاً نه دی جائز - او د هغه لامحدود علم هری یوی ذری لره هم محیط دی.

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا قَدْ سَبَقَ

هم داسی (لکه چه د موسی قصه مو وکره تاته) قصی کوو پر تا (یعنی تاته) له اخبارو د هغو امورو چه په تحقیق پخوا تیر شوی دی (له پخوانیو امتو)،

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام او د فرعون او د هغو د اقوامو د قصی په شان د دیرو نورو پخوانیو اقوامو واقعات هم مونږ تاته او ستا په وسیله گردی (تولی) دنیا ته اوورو چه په هغو کښی دیری فائدی او د تشویق او ترغیب او د تهدید او ترهیب وسائل او وسائط شته مثلاً د علم توفیر - د معجزاتو تکثیر - د انبیاء او د مسلمینو تسلی او دادینه - د عقلمندانو عبرت او تذکیر - او د معاندانو په حق کښی تهدید او ترهیب. **وغير ذلك من الفوائد.**

وَقَدْ آتَيْنَكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا

او په تحقیق درکری دی مونږ تاته خاص له جانبه خپله ذکر (پند چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی قرآن عظیم الشان مو درکری دی چه پر دغو عبرت ښوونکو واقعاتو باندی مشتمل دی. (او ښائی چه مومنان ئی ښه ولولی او ښه عمل پری وکری!).

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِزْرًا خَلِيدًا فِيهِ وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِمْلًا

هر څوک چه مخ وگرځوی له دغه (قرآن یا له الله نه په نه ایمان راوړلو سره) پس بیشکه دی به بار کړی (په ځان خپل) په ورځ د قیامت کښی لوی بار (د عذاب) چه تل به وی په دغه (عذاب د لوی بار) کښی او بد دی دوی ته په ورځ د قیامت کښی له جهته د بارولو (عذاب د گناه د دوی).

تفسیر: یعنی له اعراض او تکذیب د گناهونو کوم بار چه پر دوی باندی بارېږی له سره به نه سپکېږی؛ دوی به همیشه تر هغه لاندی وی - بیا د هغه پورته کول کوم د خندا او مسخری خبره نه ده؛ څه مهال (وخت) چه دوی دغه د عذاب بد او سخت درانه پیتی پورته کوی؛ نو هلته پوهېږی چه دوی څومره تر یوه درانه پیتی لاندی کیوتلی دی؟

يَوْمَ يَنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٦﴾

په هغه ورځ کښې چه وپوکل شی (دوهم غلې) په صور (شپیلی) کښې او راجمع به کړو مجرمان (کافران) په دغه ورځ شین سترگی (تور مخی).

تفسیر: یعنی د محشر د راوستلو په وقت کښې به رانده وی، یا بنائی هم داسی د هغوی سترگی به شنی وی چه د خلقو په نظر ښکاره شی - په هر حال که رومی معنی واخیستله شی نو دغه د یوه خاص وقت ذکر دی - بیا به سترگی وپرانستلی شی - خو دوزخ او نور ووینی ﴿وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ﴾ جزء ۱۵ الآیة - (د الکف ۵۳ آیت ۷ رکوع) ﴿أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبُورْ يَوْمَئِذٍ يَأْتُوا تَوَنَّا﴾ جزء ۱۶ (د مریم ۲۸ آیت ۲ رکوع).

يَتَخَفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٧﴾

چه ورو ورو پتی پتی خبری به کوی په منځ خپل کښې (او داسی به وائی چه) درنگ نه دی کړی تاسی مگر لوی (ورځی په دنیا کښې).

تفسیر: یعنی دوی چه له قبره ووځی - او د آخرت د ورځی هولناک واقعات وگوری - او دغه اوږده ورځ ووینی - نو د قبر شپې ورته دومره لوی ښکاری چه ته به وائی یوه هفته یا لس ورځی ئی هلته تیری کړی دی - بلکه دنیا ډیر ژر پری تیره شوی ده - د دی دنیا مزې او خونډونه او اوږده امیدونه ئی گرد (تول) هیریبی - د خپل عمر په خوشی ضائع کیدلو به ندامت کوی یا بنائی د معذرت په ډول (طریقه) به داسی وائی - یعنی په دنیا کښې مونږ ته ډیر لږ مدت د هستوگنی موقع را کړی شوی ده - او فرصت مو بیخی ونه موند چه آخرت ته مو څه سامان تول کړی وی لکه چه د جزء ۲۱ (د روم په ۵۵ آیت ۶ رکوع) کښې ئی فرمایلی دی ﴿وَيَوْمَ يَقُومُ الشَّعَاءُ يُقِيمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا عَشْرَةَ﴾ الآیة -

فَمَنْ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ ﴿١٨﴾

مونږ ښه عالمان یو په هغو اقوالو چه دوی ئی وائی.

تفسیر: یعنی پتی خبری هم ځمونږ څخه نه پتیوی. هغه پتی خبری او مشوری چه دوی ئی په خپلو منځونو کښې سره کوی گردی (تولی) مونږ ته ښی معلومی دی.

إذ يقول أمثالهم طريفة إن لستم إلا يومًا

کله چه ووائی دیر کامل د دوی له حیثه د روش (چه فکر او عمل دی) چه ځنډ (تاخیر) نه دی کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر یوه ورځ.

تفسیر: یعنی هغه چه د دوی په منځ کښی زیات عقلمن؛ هوښیار او صائب الرأی وی هغه به وائی خانه! لس ورځی! نه لس ورځی چیری یواځی یوه ورځ ئی وگنه! ده ته ئی زیات عقلمن او د ښی طریقی خاوند څکه وویل چه دی به د دنیا په زوال او فناء او د آخرت په دوام او بقاء او د هول په شدت او په نورو شیانو له نورو څخه ښه پوهیدلی وی.

وَسئَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ۗ لَا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ۗ

او پوښتنه کوی له تا نه له (احواله د) غرونو (چه د دوی به څه احوال وی په ورځی د قیامت کښی؟) پس وواپه دوی ته چه تار په تار او تیت ؤ پرک (خواره واره) به کړی دغه (غرونه په شان د غبار) رب ځما په تار په تار کولو سره، پس پری به بردی دا ځمکه یو تش ډاک هوار، چه نه به وینی ته په دغه (ځمکه) کښی خکته والی او نه اوچت والی (هیڅ قدر).

تفسیر: یعنی د قیامت پر ذکر به د حشر منکرین د استهزاء په ډول (طریقه) وائی. چه د داسی سختو سختو عظیم الشانو غرونو حال احوال به غرنګه کیږی؟ آیا دغه به هم توتی توتی کیږی؟ د دوی په جواب کښی داسی وواپئ چه هوا د الله تعالی د لامحدوده قدرت په مقابل کښی غرونه څه عظمت او حقیقت لری - دغه غرونه هم په لږ وقت کښی خاوری ابری کیږی - او د غرونو ذرات او بشرکی د تکول شویو وړیو په شان په هوا کښی الوځولی کیږی - او ځمکه به بیخی صافه او هواریری چه له سره به هیڅ لوره اوچته) او ژوره (خکته) نه پکښی لیدله کیږی - او د غرونو موانع او سدود بیخی له منځه ورک او صاف او پاکیږی.

بِوَمَیْنٍ یَّتَّبِعُونَ الدَّاعِیَ اِلَیْ عِوَجٍ لَّهٗ

په دغه ورځ (د قیامت) کښی به متابعت وکړی (دا مخلوق د بلنی) د بلونکی نه به وی کوروالی له دغی (بلنی د بلونکی څخه)،

تفسیر: یعنی هر چیزی چه پرنده غر و کبری او هر چیزی نی چه مرغ کبری؛ گرد (تول) خلق به سم برابر د غشی او د مردک (گولغ) په شان هملته ورغلی - نه به د غر کوونکی په غر کبئی غه کووالی وی او نه د دغو مندو وهونکو په مندو او ورنگ او حفاسته کبئی غه کووالی او وړاندی او وروسته لیدل کیږی؛ کشکی دوی په دنیا کبئی هم د الله تعالی د داعی او بلونکی پر غر پسی هم داسی سم برابر تلی - او پری په ډیر شوق او ذوق سره غونډیلی - چه هلته نی غه په ښه او کار ورتلی خو معالاف دوی دلته له خپلی بدبختی او کړو تلو لامله (له وجی) تل په کړو لیارو غی او خرابه طریقه غان ته غوره کوی.

وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿۱۷﴾

او چپ به شی غرونه (له ډیره هیبته) دپاره د رحمن پس نه به اوری ته مگر کبهار د قدمونو.

تفسیر: یعنی د محشر د ورنگ په وقت کبئی پرته (علاوه) د پجو د کبهار او د ورو غره بل هیخ یو غر او آواز نه آوریده کیږی او د الله تعالی د خوف او هیبت لامله (له وجی) بل هیخ یو غر او غور به نه وی که شوک غه وائی هم خو دغومره ورو ورو به نی وائی چه ایله به نی شوندی خو غیږی او بل هیخ شی تری نه خرکندیږی (ښکاریږی).

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَفِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿۱۸﴾

په دغه ورغ (قیامت) کبئی نه رسوی فائده شفاعت (هیچا ته) مگر هغه چاته چه اذن کبری دی د هغه په حق کبئی رحمن (چه شفاعت نی وکر شی) او راضی دی (الله) له دغه مشفوع خخه) له حیثیته د وینا (چه کلمه د توحید ده).

تفسیر: یعنی د هغه سپارش چلیږی چه ورته د الله له طرفه د سپارش اجازت ورکری شوی وی د هغه شافع وینا د پاک الله خوښه وی - او خورا (ډیر) ښی خبری نی ویلی وی - او د داسی سری سپارش وکری چه د هغه مشفوع خبره ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ د پاک الله په نزد خوښه او پسند شوی وی د کفارو په حق کبئی د هیچا سعی او سپارش له سره په درد نه خوری او نه چلیږی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿۱۹﴾

عالم دی الله په هر هغه څه چه په منع کښی د دوی وی (له اخروی امورو) او هر هغه څیز چه پسی شا د دوی دی (د دنیوی امورو) او نه به شی احاطه کولی دوی په (ذات او په معلوماتو) د دغه (الله) له جهته د علم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم پر گردو (تولو) محیط دی. لیکن د بندگانو علم پر الله تعالیٰ یا د الله تعالیٰ پر معلوماتو محیط او چاپیر نه دی - نو ځکه هم ده ته پخپل محیط علم معلوم دی چه چاته د چا د شفاعت دپاره ښائی موقع ورکړه شی.

وَعَدَّتِ الْوَجُوهَ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ط

او ذلیل شول (خاوندان د) مخونو هغه تل ژوندی قائم تدبیر والا د عالمو ته؛

تفسیر: یعنی په دغه ورځ کښی به د هغو لویو لویو سرکتبو متکبرانو سرونه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره د دغه حی او قیوم الله په دربار کښی د دیرو ذلیلو او سپکو بندیانو په شان ښکته او پټ کیږی چه هغوی پخوا له دی نه له سره د الله تعالیٰ په مقابل کښی خپل سرونه نه وو تیت کړی؛ په دغه وقت کښی به په ډیری عاجزی سره خپلی غاړی ږدی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ۝

او په تحقیق خراب ناامیده شو هر هغه څوک چه پورته ئی کړ بار د ظلم

تفسیر: یعنی د ظالمانو له حاله بیخی پوښتنی مه کوه! چه څنگه خراب به وی د ظلم په لفظ کښی شرک او نور معاصی هم داخل دی. لکه چه د لقمان د سورت په (۲) رکوع (۱۳) آیه (۲۱) جزء کښی راغلی دی ﴿ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴾ او د جزء ۴ د آل عمران په ۱۳۵ آیت (۱۴) رکوع) کښی ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَرْذَلُوا فَحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ﴾ لولو - د هر یوه ظالم خرابی به د ده د ظلم له درجی سره موافقه وی.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَفُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ۝

او هر څوک چه وکړی له ښو (عملونو) حال دا چه وی دی مؤمن پس نه ویریری (دی په آخرت کښی) له ظلم بی انصافی او نه له نقصان.

تفسیر: داسی بی انصافی چه کومه نیکی ئی ضائع کره شی - یا په هغه گناه ئی ونیسی چه ئی نه وی کری او نقصان رسونه داسی چه له استحقاقه لږ ثواب او بدل ورکړ شی.

وَكذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَّ صَرَّفْنَا فِيْهِ مِنَ الْوَعْدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُوْنَ
اَوْ يُحَدِّثُ اَمْذَرًا ﴿۱۶﴾

او هم داسی (لکه چه قصه مو وکره د انبیاؤ او اممو او د قیامت) نازل کری دی مونږ دغه کتاب قرآن په عربی (ژبه) او بیا بیا راوړی دی مونږ په دی قرآن کښی له آیاتونو د وعید (مکرر) دپاره د دی چه دوی پرهیز وکړی یا پیدا کری دغه (قرآن) دوی ته ذکر (پند او تری عبرت واخلي).

تفسیر: یعنی لکه چه دلته د محشر احوال او د هغه د نیکو او بدو نتایج صاف صاف اورولی شوی دی. هم داسی مونږ پوره قرآن په صافی عربی ژبی سره نازل کری دی شو هغه خلق چه د ده رومبنی مخاطبان دی د هغه له لوستلو له الله تعالیٰ شخه وویریږی - او د تقویٰ لپاره غوره کری - او که سم د لاسه داسی ونشی - نو اقلا د دوی په زړونو کښی د عاقبت او انجام څه فکر - غور او اندیښنه خو پیدا شی - ممکن دی چه هم دغه غور او فکر ورو ورو ترقی او تزئید ومومی - او دوی د هدایت په لپاره راوولی - او د دوی په وسیلو نورو ته هدایت ور په برخه شی.

فَتَعَلَىٰ اللّٰهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ ﴿۱۷﴾

نو لوی اوچت دی الله (په ذات او صفاتو خپلو کښی له ټولو عیبونو او نقصاناتو) چه پادشاه دی (د پاچاهانو) حق دی (وعد او وعید د ده)

تفسیر: یعنی هغه پاک الله چه داسی عظیم الشان قرآن نازل فرمایلی دی او خپلو بندگانو ته ئی داسی رښتیا صافی - سمی - اساسی - خبری د دوی د فائدی دپاره اورولی دی.

وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضَىٰ اِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿۱۸﴾

او تلوار مه کوه ته (ای محمده!) په (لوستلو د) قرآن پخوا له هغه چه پوره کړه شی تاته وحی د ده او ووايه (ای محمده) ای ربه غما زیات کړی ما له جهته د علمه.

تفسیر: یعنی هر کله چه پاک قرآن داسی مفید او عجیب څیز دی نو هم هغسی چه مونږ هغه په تدریج ورو ورو پر تا نازلوو - ته هم د هغه په اخیستلو کښی له جبرئیل علیه السلام څخه تلوار او جلتی مه کوه! څه مهال چه پرېسته وحی درآوړی ته ئی په عجلت له هغی سره مه لوله؛ ځکه چه مونږ د دغی خبری عهد او پیمان درسره کړی دی - چه نه به ئی پرېدو عظیم الشان قرآن د تا له سینی څخه ووغی - نو ته ولی په دغه فکر او اندیښنه کښی ځان ربروی (تکلیف ورکوی)؛ نه چه د پاک قرآن کوم توری له ما څخه هیر شی - بلکه د دغه فکر په ځای داسی دعاء وکړه چه ای الله تعالی د قرآن لا زیاته پوه او له حده زیاته علوم او معارف راته عطاء کړه! وگوره چه آدم علیه السلام په یوه څیز کښی بی موقع تعجیل کړی ؤ - د هغه انجام څنگه شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «څه مهال (وخت) چه جبرئیل علیه السلام به قرآن راوړ نو محمد صلی الله علیه وسلم به د جبرئیل علیه السلام د لوستلو سره یو ځای هغه لوست او د دی یو ځای لوستلو څخه ئی مقصد دا ؤ چه راڅخه هیر نشی - له دی نه ئی پخوا هم منع فرمایلی وه - لکه چه په ۲۹ جزء د قیامت سورت په (۱۶-۱۷) آیه (۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿لَا تُحِزُّ بِهِ لِسَانُكَ﴾ او تسلی ئی ورکړی وه چه د قرآن دریاډول - او د هغه رسونه نورو خلقو ته ستاسی په وسیله ځمونږ په ذمه ده - لیکن د بشریت په مقتضاء بنائی چه دغه توصیه ئی هیره شوی وی نو ځکه ئی په دغه آیت سره تقيید وفرمایه - او په دغه هیریدلو باندی ئی وروسته د «آدم علیه السلام» مثل هم بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلِ فَنَسَىٰ وَلَمْ نُجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

او خامخا په تحقیق حکم کړی ؤ مونږ آدم ته پخوا له دی نه پس هیر ئی کړ (هغه حکم) او ومونه موند ده ته استقامت (صبر له منهی عنه) څخه.

تفسیر: هغه دی چه دانه ئی خوړلی وه - او د مخه حکم ئی هیر کړی ؤ یعنی قائم پاتی نشو - وروسته له دی د دغی قصی لږ تفصیل راغی.

وَأَذُقْنَا لِمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى ﴿۱۱۷﴾ فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا
عَدُوٌّ لَكَ وَلِرَوْحِكَ فَلَا تَخْرُجَنَّ كَمَا مِنْ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى ﴿۱۱۸﴾

او یاد کره هغه وقت چه وویل مونږ پرېنتو ته چه سجده وکړئ (تعظيماً) آدم ته پس سجده وکړه (تولو) مگر (سجده ونه کړه) ابليس؛ چه منع ئی راوړه پس وویل مونږ ای آدمه بیشکه دا (ابليس) دېنمن ستا دی او (دېنمن) د بنځی ستا دی پس خبردار ودی نه باسی خامخا تاسی له جنته (په سبب د وسوسی او فریب) پس په مشقت کښی به پریوځی.

تفسیر: ظاهر دی چه د جنت آرامی او هوسانی (خوشالی) په بل کوم ځای کښی میسر کیدی نشی او پرته (علاوه) له جنته پر هر ځای کښی د خوړلو او څښلو؛ اغوستلو او د نورو ضروریاتو تدابیرو او ضروریاتو ته خامخا انسان رږر گالی (تکلیف برداشت کوی) او مشقت پر ځان آخلی.

إِنَّ لَكَ الْآبْجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى ﴿۱۱۸﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَى ﴿۱۱۹﴾

بیشکه مقرر دی تاته چه نه به وړی کیږی په دی (جنت) کښی او نه به بریند کیږی. او بیشکه ته به نه توی کیږی په دغه جنت کښی او نه به دی گرمی کیږی.

تفسیر: د انسانی له مهمو ضروریاتو څخه خوړل - څښل - اغوستل او د هستوگنی داسی ځای دی چه سری پکښی له لمر - باران - باد او نورو اضرارو څخه مأمون او مصنون وی - په جنت کښی داسی تکالیف له سره نشته - او په جنت کښی له هر حیث او هر جهت څخه آرامی - راحت - طمانیت - امنیت - سکون او نور گرد (تول) په زړه پوری وسائل او وسائط شته. دلته ئی د راحت ذکر ونه فرمایه یواځی ئی د تکالیفو له نفی کولو څخه ښائی داسی تنبیه او ایقاز مقصود وی چه د جنت د وتلو څخه وروسته تاسی له دغو گردو (تولو) شیانو سره مخامخ کیدونکی او د دغو گردو (تولو) رږرو گالونکی (تکلیفونو برداشت کونکی) یی!

فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا دَمْرُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى ﴿۱۶﴾

پس وسوسه و اچوله دغه (آدم) ته شیطان (داسی چه ورته) وی ویل ای آدمه آیا دلالت و کرم تاته په ونه د تل ژوندی پاتی کیدلو او په پاچاهی چه نه زانلیبری (او تل پاتی کیبری).

تفسیر: یعنی داسی ونه درویشیم چه د هنی د میوی له خوړلو څخه مو ابدی ژوندون په برخه شی - او له سره مره نشئ - او بی زواله پاچاهی به مو په برخه شی.

فَاكَلَا مِنْهَا فَبَدَّتْ لَهَا سَوَائِهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفْنَ عَلَيْهِمَا مِنْ ذُرُقِ الْجَنَّةِ

پس و خوړله دوی دواړو له (میوی) د دغی ونی پس ښکاره شول دوی ته غلیظه عورات د دوی او شروع وکړه دواړو چه نیلولی پوری کولی دواړو پر ځان پوری له پانو د(ونی) د جنت (لپاره د ستر)

تفسیر: دغه څرکه (توله) قصه په «الاعراف» او نورو سورتونو کې مفصله تیره شوی ده - د هغو په فوائدو کې دی وکتله شی مونږ هلته د دی پر اجزاو کافی او شافی کلام کړی دی.

وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ﴿۱۷﴾ ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿۱۸﴾

او نافرمانی وکړه آدم (له حکم) د رب خپل (په سبب د هیرولو د حکم د الله یا په اجتهادی خطا سره) پس چپ شو (له مطلوبه د خلوده) بیا غوره کړ دغه (آدم) لره رب د ده پس رجوع وکړه (الله) په آدم په قبول د تویی سره او هدایت ئی ورته وکړ (په ثبات او استقامت سره په توبه باندی او لیاره ئی ورته وښودله د ثبات)

تفسیر: یعنی کله چه د الله تعالی د حکم په امتثال کې قصور وشو او سم له خپله شانه سره د عزم او استقامت پر لیاره ثابت قدم نشو پاتی - نو هم دغه ئی په غوایت او عصیان سره تغلیظاً

تعبیر و فرمایه سم د «حسنات الابرار سیئات المقربین» له قاعدی سره - د دی بحث پخوا له دی نه هم تیر شوی دی یعنی د شیطان تسلط ئی پری نښود، بلکه فوراً ئی ورته د توبی توفیق وپاښه - او سره له زیاتی پر زیاتی مهربانی د ده په طرف متوجه شو - او د خپلی خوبی پر لپاره ئی قائم کر.

قَالَ اهْبِطْ مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

و فرمایل (الله) چه کوز شیع دواړه له دغه جنته (یا له آسمانه) تول غینی د تاسی د غینو نورو دښمنان یی!

تفسیر: که دغه خطاب یواغی د آدم او حوا علیهما السلام په لوری وی مراد به ئی داسی وی چه د دوی اولاده به په خپلو منغونو کښی سره دښمنان وی - لکه چه په رفاقت سره ئی گناه کری وه د هم هغه رفاقت په بدل دا ور په برخه شو چه اولاده ئی پخپل منغ کښی سره دښمنان شول - او که دغه خطاب د ابلیس او آدم علیه السلام په لوری وی. نو مقصد به ئی داسی وی چه د دواړو په ذریاتو کښی به دغه دښمنی برابره قائمه پاتی کیږی - شیاطین به تل د بنیادمانو د ضرر رسولو په فکر کښی وی.

فَأَمَّا يَا تَبِيتُكُمْ مَنِ هَدَىٰ فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿۱۳۳﴾

پس که راغی تاسی ته له طرفه غما هدایت (چه کتابونه او رسولان دی) پس هر چا چه متابعت وکر د هدایت غما پس نه به گمراه کیږی (په دنیا کښی) او نه به بدبخت شی (په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی نه د جنت له لیاری څخه گمراه او بی لیاری کیږی او نه له هغه څخه محرومیږی او تکلیف او ریر (زحمت) به وگالی (برداشت کری) له هغه اصلی وطنه چه راغلی دی بیا به بیرته بی اندیښنی او خرڅشی (وسوسی) هملته ور ورسپیږی.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا

او هر چا چه مخ وگرځاوه له ذکره (پنده) غما پس بیشکه ده ته دی معاش تنگ (په دنیا یا سخت عذاب په قبر کښی).

تفسیر: یعنی هغه انسان چه د الله تعالیٰ له یاده غافل او محض د دغی فانی دنیا ژوندون د خپل مقصود قبله وگنی او وئی گرځوی د هغه گزران به مکبر او تنگ کر شی - اگر که په سترگو له ده څخه ډیر مال او دولت او د عیش او عشرت سامان لیده کیږی مگر کله چه د ده زده د قناعت او توکل د خلاء له وجی تل د دنیا د حرص او د ترقی په فکر کینی اوسپږی او د تقلیل له اندیښنی څخه تل نا آرامه وی - او تل د «شلو په سلو کول او ژر ئی زر ته رسولو» په چرتونو کینی ډوب تللی وی د موت یقین او د دولت د خطراتو اندیښنه د ده د روح سوهان په شان معامله کوی - د یورپ او امریکاء اکثر و متنعمینو ته وگورئ چه غیښی له هغو په شپه ورځ کینی تش دری ساعته او غیښی خوش قسمتان څلور پنځه ساعته ایله اوده کیږی. لوی لوی کروډیتیان او ملیونران د دنیوی مصائبو او مخمضو له لاسه چه کله په تنگ شی نو مرگ ته پر خپل ژوندون ترجیح ورکوی - او د دی نوعی خپل ځان وژلو او خودکشی مثالونه زیات مونده کیږی - نصوص او تجربی په دی باندی شاهدی دی چه په دغه دنیا کینی قلبی سکون او حقیقی اطمینان هیچا ته بی د الله تعالیٰ له یاده نه حاصلیږی ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا﴾

ډیری ښی خوږوی دی زړونو ته ښه خوښی بیښی

خوند به ئی څوک نه مومی خو ئی چه ونه غښی

غیښی مفسرین د «معیشه ضنکا» معنی داسی کوی هغه ژوندون چه پکینی خیر نشی داخلیدی گواکی د خیر اخیستلو څخه پخپل ځان کینی تنگ شوی دی - ظاهر دی چه داسی یو کافر چه په دنیوی نشو کینی مست وی - د هغه گرد (تول) مال - دولت - د عیش سامان - د عشرت وسائل - د تنعم اسباب به د ده په حق کینی د ځان وبال گرځی. د هغی خوښی او خوشالی پای او انجام به څه وی؟ چه څو ورځی وروسته به ئی تباهی وی؛ هغی ته چیری ښائی چه سری خوښی یا خوشالی ووائی.

غیښی مفسرین له «معیشه ضنکا» نه د قبر برزخی ژوندون مرادوی - یعنی پخوا له قیامته پر ده د سختی تنگی دوره راتلونکی ده څه مهال چه د قبر ځمکه هم پری تنگه کره شی. د «معیشه ضنکا» تفسیر غینو کرامو اصحابو په عذاب القبر سره هم کری دی. بلکه (بزار رحمة الله علیه) په جیدو اسنادو سره له (ابو هریره رضی الله تعالیٰ عنه) نه مرفوعاً روایت کری دی په هر حال د «معیشه ضنکا» لاندی دغه گرد (تول) صورتونه داخلیدی شی (والله اعلم).

وَمَحْشَرَةُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ اَعْمَى ﴿۱۳۳﴾

او پورته به کرو مونږ دی (له قبره او محشر ته به ئی راولو) په ورځی د قیامت کینی روند.

تفسیر: یعنی په سترگو ئی زندوی او بیائى د محشر په لوری بیائی او په زړه سره به هم روند وی چه د هیخ حجت په طرف به لیاره نه مومی - دغه د حشر د ابتدائی مرحلی ذکر دی وروسته به ئی سترگی خلاصیوی - خو د دوزخ او نورو اخروی احوالو معاینه وکری شی.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْ اَعْمٰی وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا ﴿۱۷﴾

ویه وائی (دغه روند کافر) ای ربه عما ولی دی پاخولم (راوستلم) زه روند حال دا چه په تحقیق زه وم بینا (په دنیا کنی).

تفسیر: یعنی هغه کافران چه په دنیا کنی د ظاهری سترگو خاوندان او په آخرت کنی رومی رانده محشور کیوی - په تعجب او حیرت سره به سوال کوی (آخر له مونږه څه گناه او قصور صادر شوی دی چه د هغه په بدل ځمونږ سترگی راڅخه اخیستی شوی دی؟).

(نو ویه فرمائی پاک الله د عذاب د پرېختی په ژبه د دوی په جواب کنی)

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰیٰتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنٰسٰی ﴿۱۸﴾

و فرمایل (الله) هم داسی ؤ (لکه چه ته ئی وائی) خو راغلی ؤ تاته آیتونه ځمونږ پس هیر کرل تا هغه او په مثل (د هغو هیرولو ستا) نن ورځ هیر به کر شی ته هم پرېښود به شی ته په عذاب کنی.

تفسیر: یعنی په دنیا کنی سره له دی چه ځمونږ د قدرت دلائل او نښی مو لیدی او اوریدی خو نه مو پری یقین او نه مو پری عمل وکر او داسی مو ځان تری بیخیره او ناکاره کر چه گواکی د هیخ خبره مو نه اوریدلی او نه لیدلی وه؟ نو نن د هغه په بدل تاسی هم داسی هیرولی شی لکه چه هلته مو له ځانونو خپلو څخه رانده جوړ کړی ؤ - نو اوس دلته د هغه د مناسبی سزا موندلو او له خپلو رانده پاڅیللو او رانده محشور کیلو نه ولی حیرت او تعجب کوئ؟

وَكَذٰلِكَ نَجْزِيْ مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ اٰیٰتِ رَبِّهٖ

او په مثل د هم دی جزا ورکولو (ځمونږ دغو کفارو ته) جزا ورکوو مونږ هغه ته چه له حده ووت او ایمان ئی رانه وړ په آیتونو د رب خپل؛

تفسیر: یعنی هم داسی هر یوه مجرم ته به سم د هغه د حال په مناسبت سزا ورکوله کیږی.

وَلْعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى ﴿۱۷﴾

او خامخا عذاب د آخرت ډیر سخت دی او ډیر باقی پاتی کیږونکی دی.

تفسیر: نو ځکه ډیر لوی حماقت به وی چه د دی ځای له تکلیفه وویږیو او د هغه ځای د عذاب د نجات فکر ونه کړو - حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی دغه د ړندولو عذاب په حشر کښی دی او په دوزخ کښی لا زیات».

أَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمَا أَهَلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسْجِنِهِمْ ۗ

آیا پس نه دی ښکاره شوی (دغو کفارو ته دا) چه ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چه ځی تیریدوی دوی په (تسو) کلیو (منازلو) ځایونو د دوی کښی

تفسیر: یعنی که پر هغه سزا چه دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی متیقن نه وی نو آیا د تاریخی واقعاتو ځنی هم څه پند او عبرت نه آخلی د هم دغو مکیانو په شاوخوا کښی څومره اقوام د خپل کفر او طغیان لامله (له وجی) تباه او برباد شوی دی چه د هغوی قصی او افسانی د خلقو پر ژبو لا تراوسه جاری دی. او د هغوی له منځه د ځینو پر کندوالو او خرابو کلیو او ویجاړو ځایونو د شام او د نورو ملکونو د مسافرانو نظر هم لویږی او دوی پری تیریدوی چه د هغو له لیدلو څخه ښائی د هغو اقوامو حالات مو در په یاد شی چه څرنګه هغوی په داسی حال کښی چه پر دغو ځایونو کښی ګرځیدل او لاندی باندی کیدل هلاک او تباه کړل شول.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النَّهْيِ ﴿۱۸﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزِمَامِ وَاجِلٍ مِّنْهُمْ ۗ

بیشکه په دغه (اهلاک د منکرینو) کښی خامخا ډیر دلائل (د عبرت دی) خاوندانو د عقلونو ته. او که چیری نه وی هغه وینا چه پخوا ویلی شوی ده

(له طرفه) د رب ستا (په تاخیر د عذاب سره) نو خامخا ؤ به دغه (هلاک د دوی) لازم (له دوی سره) او که نه وی اجل (نیته) معلومه (د عمر د دوی نو به دوی معذبتدل په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ رحمت پر غضب سابق دی نو ځکه مجرم ته تر ډیر وقت پوری د اصلاح موقع ورکوی او د پوره حجت له اتمام څخه ئی ماسواً نه هلاکوی بلکه د دی امت په متعلق ئی دا هم فرمایلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فَتُؤْمَرُ﴾ الآية - او له خپلی خاصی مهربانی عمومی مستأصل عذاب ئی له دغه امت څخه لری کړی دی - دغه خیره ده چه ستا د رب له طرفه صادره شوی ده - که داسی نه وی او د هر مجرم قوم د عذاب دپاره یو خاص وقت مقرر نه وی نو په لازمی ډول (طریقه) به دوی په عذاب اخته کیدل - ځکه چه د دوی د کفر او شرارت مقتضی هم داسی ده چه بنائی علی الفور هلاک کړل شی - صرف پاس مذکوره مصالح مانع دی چه په هغو کښی لږ توقف واقع شوی دی آخر په قیامت کښی به د عظیم عذاب خوند وڅکی - او کله چه وقت راشی نو په دنیا کښی به هم د هغه زورور جنگ نمونه وگوری. لکه چه د «بدر» په غزوه کښی دوی له مسلمانانو سره تصادم وکړ او د هغه یوه وړوکی نمونه ئی ولیده.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ

پس صبر کوه (ای محمده) پر هغو خبرو چه دوی ئی وائی

تفسیر: یعنی عذاب په خپل مقرر وقت کښی خامخا واقع کیدونکی دی - دوی د دغه تاخیر او امهال د لیدلو څخه هومره چتی(فضول) او چهوله خبری چه کوی ودی کړی - تاسی سم د لاسه دغه گردی (تولی) خبری په ډیر صبر او استقامت سره واورئ! او په ډیر صبر او سکون د وروستنی نتیجی په انتظار کښی اوسئ - د کفر پر دغو کلماتو له حده زیات مضطرب کیدلو ته هیڅ ضرورت نشته. (دغه آیت منسوخ دی په آیت د سیف سره).

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

او تسبیح وایه سره له حمد، ثناء د رب خپل (لمونځ کوه) پخوا له ختلو د لمر (د سحر لمونځ) او پخوا له پریوتلو د دغه (لمر د ظهر او عصر لمونځ)،

تفسیر: دغه د فجر او عصر لمونځونه شول. یعنی د احمقانو او شیرانو خبرو ته له سره غوړ مه بدئ! او مه چرت پری خرابوئ! په ډیر صبر او سکون سره د خپل الله تعالیٰ په عبادت کښی

مشغول او لکيا اوسع! څکه چه د الله تعالى مدد له دوو شيانو حاصلیوی چه هغه صبر او صلوة
دی کما قال الله تعالى - ﴿وَتَذَكَّرَ الْأَنْبِيَاءَ وَالصَّالِحِينَ﴾ الآية -

وَمِنَ الْأَنْبِيَاءِ الْقِسْمِ

او په ځينو اوقاتو کښی له ساعتونو د شپي پس تسبیح وایه (لمونځ ادا کړه
د مغرب او عشاء)

تفسیر: په دغه کښی مغرب او عشاء بلکه د ځينو تفاسیرو له روایته سره سم د تهجد لمونځ هم
داخل دی.

وَأَطْرَافَ النَّهَارِ

او په دواړو څنگو (اطرافو) د ورځی کښی (پر لمانځه ډیره توجه ولره یا په
دغو اوقاتو کښی تسبیح سره له حمده وایه)

تفسیر: دغه د (جمعی او د) ظهر لمونځ شو - څکه چه په دغه وقت کښی د ورځی د اول نصف
او د آخر نصف سره یو ځای کیږی - بلکه په صحاح او قاموس او نورو کښی تصریح شوی ده
چه «طرف» «طائفة من الشئ» - طرف د کوم شی حصی ته وائی» او د خاص حد او د څنډی په
معنی نه دی په دغه صورت نهار جنس منلی کیږی او د هری ورځی هغه یوه خاصه برخه تری
مراد کیږی شی چه هلته ورځ نیمائی کیږی.

لَعَلَّكَ تَرْضَى ﴿۲۰﴾

ښائی چه ته به راضی شی (له الله په اجر)

تفسیر: یعنی که داسی د عمل طرز ولری نو تل به په دنیا او آخرت کښی خوښ او راضی
اوسیږی - د دغه ډیر لوی اجر به در رسیږی. او له امت سره به دی مرسته (مدد) وشي په دنیا
کښی - او مغفرت به وی په آخرت کښی ستا په شفاعت چه د هغه له لیدلو څخه به ته خوښیږی.

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْتَاهُ زَوْجًا

مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْسِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقٌ رَبِّكَ خَيْرٌ وَآبَقِي ﴿۳۱﴾

او مه اوږدوه (نظر د) سترگی خپلی (یعنی مه ئی اړوه) هغه شیز ته چه نفع ورکری ده مونږ په هغه شیز سره چه قسما قسم دی دغو (کفارو) ته بنائست د ژوندانه لږ خسیس دپاره د دی چه وازمایو دوی په دی کښی؛ او رزق روزی د رب د تا (چه تاته ئی درکری له نبوته علمه بهتر ډیر غوره) خیر او اوږده ده (له دنیوی نعماو شخه).

تفسیر: (شیخ الهند رحمة الله عليه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «او مه اړوه دواړه سترگی خپلی هغه شیز ته چه نفع ورکری ده مونږ په هغه سره قسما قسمو ته له خلقو بنائست د ژوندانه لږ خسیس» الخ) یعنی په دنیا کښی قسم قسم کافرانو مثلاً یهودانو - نصرانیانو - مشرکانو - مجوسیانو او نورو ته مونږ د عیش او تنعم کوم سامان چه ورکری دی د هغو په طرف خپلی سترگی مه غړوئ او له سره مه ورته گورئ! (لکه چه تر اوسه مو هم هغو ته نه دی کتلی) دغه تش د خو ورڅو عشرت او پسرلی دی چه مونږ د هغه په وسیله د هغوی امتحان آخلو چه کوم یو احسان منونکی دی؟ او کوم یو غاړه غرونکی دی؟ هغه عظیم الشان دولت چه الله تعالی تاته (ای محمده صلی الله علیه وسلم) مقدر کړی دی - مثلاً عظیم الشان قرآن - د رسالت منصب - عظیمه فتوحات - رفع الذکر، د نامه لوړیدل - او د آخرت اعلی مراتب د هغوی په مقابل کښی دغه فانی او حقیر سامان شخه حقیقت لری ستاسی په برخه کوم دولت چه راغلی دی هغه له دغو دولتونو شخه ډیر ښه او بهتر دی او فی نفسه یا د خپل اثر په اعتبار تل باقی پاتی کیدونکی دی. په هر حال نه تاسی له دغه تکذیب او اعراض شخه مضطرب شئ! - او نه د دغو سازو او سامانونو او مالونو او دولتونو په طرف د التفات په نظر وگورئ!

وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا

او امر کوه په اهل (بیت یا په اهل دین) خپل په کولو د لمانځه او ته هم کلک پری ولاړ اوسه؛

تفسیر: یعنی خپلو متعلقینو او اتباعو ته د لمانځه تاکید وکړئ! په حدیث کښی راغلی دی «کله چه وړوکی مو اوه کلن شی (د اعتیاد لامله) پر دوی لمنځونه کوئ! او څه مهال چه نهه کلن شی (که په ورو ورو ئی ونه منی) په وهلو سره پری لمنوخ کوئ» (مطلب دا چه هم خپل متعلقین پر لمانځه ودروه! او هم ته پخپله پر لمانځه صبر کوه او هیڅ مه غمجن کپړه په کار د رزق کښی څکه چه)

لَا سَأَلَكَ رِزْقًا تَحْنُ تَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴿۳۷﴾

نه غواړو مونږ له تا څخه روزی (نه ستا او نه د اهل ستا بلکه) مونږ رزق روزی درکوو تاته او عاقبت ښه خاتمه خاوندانو د پرهیزگاری ته ده .

تفسیر: په دنیا کېنی مالکان پر خپلو مریو باندی روزی گتی دغه مالک الملک یواځی بندگی غواړی او خپلو مریو ته په خپله روزی ورکوی (کذا فی الموضح) الغرض ځمونږ له لمانځه څخه هغه ارفع او اقدس ذات ته هیڅ یوه فائده نه رسیوی بلکه د لمانځه څخه فائده هم مونږ ته عائده ده او د لمانځه له برکته په ښه شان سره روزی رارسیدی ﴿وَمَنْ يَسْتَقِ لِلَّهِ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ (۲۸ جزء د الطلاق (۲-۳) آیه (۱) رکوع) د هم دی لپاره دی

که د فرض لمانځه او د معاش په کسب کېنی څه تعارض واقع شی الله تعالی داسی اجازه نه کوی چه د معاش د کسب په مقابل کېنی لمونځ ترک کړی! په هر حال ښائی چه هر وومرو (خامخا) لمونځ اداء کړ شی روزی رسوونکی هم هغه الله دی چه د هغه په حکم سره لمونځ کوو - الحاصل د معاش د کسب د هغو ذرائعو حکم الله تعالی نه دی صادر کړی چه د عبودیت د فرائضو په اداء کېنی مخل او مزاحم واقع شی. انسان ته ښائی چه تقوی او پرهیزگاری اختیار کړی په پای کېنی دی وگوری چه الله تعالی په څه ډول (طریقه) له ده سره معاونت او امداد کوی؟

وَقَالُوا الْوَالِئَاتُ إِنَّا نَبَايَةٌ مِنْ رَبِّهِ

او وائی (کفار) ولی نه راوړی محمد صلی الله علیه وسلم مونږ ته یوه معجزه (له طرفه) د رب خپل چه (مونږ ئی غواړو په تصدیق د نبوت خپل)؛

تفسیر: یعنی کومه داسی یوه ښکاره معجزه او ښه ولی نه راښیی چه د هغی په لیدلو سره مونږ ته بیخی د انکار او تردد موقع نشی پاتی که نه د دغومره ور ځینو ویرولو او تخویفاتو څخه څه گته (فائده) حاصلیدی؟

أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةٌ مِمَّا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿۳۸﴾

آیا نه دی راغلی دوی ته مصدق دلیل برهان د هغه شی چه په کتابونو پخوانیو کېنی ؤ .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی په پخوانیو کتابونو کښی د آخری زمانی د رسول خیر دی یا دا معنی چه د پخوانیو انبیاءو معجزی کافی دی. دغه رسول الله هم اصولاً د همغو پخوانیو خبرو تصدیق او تفسیر کوی. کومه نوی خبره نه وائی - یا دا چه د پخوانیو کتابونو سره موافق واقعات بیانوی». او دیر ښه تفسیر څما په نزد هم هغه دی چه «ابن کثیر رحمة الله علیه» او نورو اختیار کړی دی یعنی دغه خلق له ضده او عناده وائی چه کومه معجزه او نجه دی ولی رانه وړه؟ آیا له سلهاؤ نورو معجزو او نښو څخه برسیره او له گردو (تولو) څخه لویه معجزه او نجه دغه عظیم الشان قرآن هغوی ته نه دی رسیدلی چه د پخوانیو کتابونو د ضروریو د مضامینو محافظ او د ده د صداقت دپاره د حجت او شهادت په ډول (طریقه) دی - او د هغه اعجاز له لمر څخه هم زیات ظاهر او ښکاره دی لکه چه د جزء ۲۱ العنکبوت په ۵۰-۵۱ آیت (۵) رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا آيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا أَنزَلْتُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا يُبَيِّنُ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾

وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا
رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ
أَنْ نُّذِلَّ وَنَخْزَى ﴿۳۴﴾ قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبِّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنِ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ﴿۳۵﴾

او که چیرې مونږ هلاک کړی وی دوی په عذاب سره پخوا له دغه (قرآنه یا له محمده) نو خامخا به ویلی وی دوی ای ربه ځمونږه ولی ونه لیږه تا مونږ ته یو رسول نو چه متابعت کړی وی مونږ د آیاتونو ستا پخوا له هغه چه ذلیل یا شرمنده شوی وی مونږ (په دنیا یا په عقبا کښی) ووايه (ای محمده دوی ته) چه هر یو (له تاسی او له مونږه عاقبت د امر ته) انتظار کونکی دی. پس تاسی هم انتظار کوئ پس ژر پوه به شی تاسی چه څوک دی یاران د لیاری سمی صافی او کوم یو دی چه په سمه صافه لیاره روان دی (مونږ که تاسی).

تفسیر: یعنی د داسی عظیم الشان نښان له لیدلو څخه وروسته وائی چه ولی دی کومه معجزه او نجه رانه وړه؟ او فرض ئی کړئ که مونږ نه وی ورښوولی - یعنی قرآن مو نه وی نازل کړی - او پخوا د کتاب له انزاله او د رسول له ارساله دوی مو د کفر او شرک په سزا کښی د دوزخ په کښی غورځولی نو دوی به شور ماشور نښلاوه او داسی به ئی ویل ای صاحبه! د سزا

ورکولو شخه پخوا بهائی شمونږ دپاره کوم کتاب او پوهوونکی دی رالیږلی وی چه مونږ ئی په ذلت او رسوائی باندی له اخته کیدلو شخه لا پخوا خبر کړی وی نو تا به لیده چه مونږ ستاسی د احکامو په تعمیم کښی شومره زیار (محنت) ایسته؟ الغرض که پاک قرآن نه نازلیده نو داسی به ئی ویل اوس چه نازل شوی دی له هغه شخه سترگی اړوی او له خپله غانه خوښی کړی معجزی او نښی په مطالبی پسی لویدلی دی - د دوی مقصد له سره هدایت حاصلول نه دی - نو شکه داسی فضولی او چتی (بیکاره) پلمی (تدبیرونه) او بهانی جوړوی - نو خیر دی دوی ته ووايه چه زه او تاسی دواړه انتظار باسو چه عنقریب له غیبه شخه خرگندیږی؟ هلته به گرد (تول) حقائق ښکاره شی چه کومه یوه ډله پر سمه لیاره روان وه؟ او کومه له لیاری شخه بی لیاری شوی وه؟

تمت سورة طه بتوفيقه وعونه والله الحمد

سورة الانبياء مكية ركوعها (۷) آياتها (۱۱۲) رقم تلاوتها (۲۱) تسلسلها حسب النزول (۷۳)
نزلت بعد ابراهيم

د الانبياء سورت مكى دى. (۷) ركوع (۱۱۲) آيتونه لرى په تلاوت كښى (۲۱) او په نزول كښى
(۷۳) سورت دى د ابراهيم عليه السلام له سورت څخه وروسته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ﴿١﴾

نژدى شو خلقو ته (وخت د) حساب (او جزا) د دوى حال دا چه دوى په
غفلت كښى دى (له دى حساب او جزا خپلى) مخ گرځوونكى دى (له) ايمان
راوړلو څخه په دغه سره)

تفسير: يعنى د حساب او كتاب او مجازاتو ساعت رارسيدونكى دى، ليكن دغه مشركين او نور
خلق په سخت غفلت او جهالت كښى پراته دى او د قيامت د ځواب وركولو دپاره هيڅ يو تياري
نه نيسى او كله چه دوى ته د الله تعالى آيتونه اورول كيږي او نصيحت ورته وشى چه د غفلت له
خوبه راويښ او راپورته شى نو په ډيرى بى پروايى او بى اعتنايى سره اورى او هيڅ اهميت ورته نه
وركوى او داسى يو وضعيت اختياروى چه گواكى دوى له سره له الله تعالى سره مخامخ كيدونكى
نه دى او نه څه حساب او كتاب ورسره كيږي. رښتيا ده

(الناس فى غفلاتهم ورحى المنية تطحن: خلق په خپلو غفلتونو كښى دى، او د مرگ
ژرنده اوږه كوى).

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحَدَّثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿١﴾ لَاهِيَةً قُلُوبِهِمْ

او نه راځي دوى ته هيڅ نصيحت له (طرفه د) رب د دوى نوى (راليدل
شوى) مگر خو اورى دوى هغه (له خپل رسول څخه) حال دا چه دوى لوبى

(مسخری) پری کوی په دی حال کښی چه بوخت (مشغول) وی زړونه د دوی،
(په دنیوی چارو او غافل وی له ضروری کارونو څخه)

تفسیر: یعنی د قرآن عظیم ډیر ارزښتناک (قیمتی) نصیحتونه دوی ته د لویو او د نندارو
حيثیت لری او همغسی ئی اوری. که دوی په اخلاص سره پکښی فکر او غور او په تعمیل کښی
ئى هڅه (کوشش) کولی نو د دوی دین او دنیا به دواړه ښه او سم شوی وی لیکن د دی له امله
(وجی) چه د دوی زړونه بیخی له دی پلوه غافل او له یوه مخه په لوبو او نندارو او تماشو کښی
لگیا او بوخت (دوب) دی نو ځکه داسی غور او فکر کولو ته له سره وخت نه لری.

وَأَسْرُ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَذَا إِلَّا بَشْرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السَّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿۳۱﴾

او ښه پتوی راز (خپل) هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په ځانونو خپلو په
شرک سره او وائی کفار) نه دی دا (محمد) مگر خو یو انسان په شان
ستاسی آیا پس راځئ تاسی هغه جادو ته (د عقیدى له مخی چه له ده سره
دی) حال دا چه تاسی گورئ (چه دا جادو دی)

تفسیر: کله چه دوی له ډیر نصیحت اوریدلو څخه تنگ شول نو څو بی انصافان سره راټول شول
او یوه پته جرگه ئی سره جوړه کړه او د قرآن او رسول الله په متعلق ئی په داسی خبرو خوله
بیرته کړه چه دغه رسول خو زموږ په شان یو انسان دی نه پرېسته ده او نه له مونږ څڼی د کوم
زیات ظاهری امتیاز خاوند دی البته دی په جادو باندی پوهیږی، دغه کلام چه دی ئی لولی او
مونږ ته ئی اوروی، هر ورو (خامخا) د سحر او کودو کلام دی نو بیا په تاسی باندی څه تکه
(تندر) لویدلی ده چه په خپلو سترگو ئی گورئ او بیا د هغه جادو په لومو (دام) کښی ځان
نښلوی لازمه ده چه هغه ته له سره مه نژدی کیږئ، ښائی چه عظیم الشان قرآن ته به ئی د دی له
امله (وجی) سحر ویلی وی چه په هغه کښی قوی او حیرانوونکی تاثیر دی او پته جرگه ئی ځکه
کوله چه د هغو تدبیرونو دپاره چه په مستقبل کښی ئی کول تمهید شی او ظاهره ده چه پوه او
هوبیار دښمن خپلی د دښمنی چاری پخوا له وخته نه ښکاره کوی او نه ئی مشهوروی او تش په
پته او مخفی دول (طریقه) تبلیغات جاری ساتی.

قُلْ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳۲﴾

وویل (رسول دوی ته) رب می عالم دی په وینا (د هر هغه چا چه وی) په

آسمان کینی او په ځمکه کینی او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل که تاسی هر څومره پتی او مخفی مشوری وکړئ پاک الله له هغو ټولو څخه عالم او خیر دی چه د آسمانونو او ځمکو په هرو پتو خبرو او احوالو هم ښه خیر او علیم دی ستاسی په دغو مخفی او پتو خبرو او جرگو به څرنګه علم ونه لری؟ او ستاسی دغه پلمی (تدبیرونه) او حیلی (مکرونه) له هغه څخه څرنګه پتی پاتی کیدی شی؟.

بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ بَلْ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأُولُونَ ﴿۵﴾

بلکه (دغه کفار) وائی (چه دغه قرآن) گدود خوبونه دی بلکه له خپل ځانه نی جوړ کړی دی بلکه دی شاعر دی مونږ ته کومه لویه معجزه لکه هغه (معجزه) چه لیږلی شوی وو لومړنی (انبیاء په هغو سره).

تفسیر: د پاک قرآن په اوریدلو سره به د ډیر ضد او عناد له کبله (وجی) داسی بدحواسه کیدل چه له سره به په یوه فکر او رایه باندی قایم نه پاتی کیدل، کله به نی ورته جادو (کودی) وئیل کله به نی گدود پریشانه خوب باله کله به نی داسی ویل چه دا خبری دی له ځانه جوړوی او مونږ ته نی وړاندی کوی، او بیا پری د قرآن نوم ږدی نه یوازی هم دا به نی ویل بلکه داسی وینا به نی هم کوله چه محمد صلی الله علیه وسلم ډیر ښه او عمدۀ شاعر هم دی او د شعراؤ په شان د لوړو (وچتو) تخیلاتو له لاری ډیر ښه مؤثر مضامین او مسجع عبارات جوړوی او خلقو ته نی وړاندی کوی که په واقع کینی داسی نه وی نو دی هم د نورو پیغمبرانو په شان کومه ښکاره لویه معجزه راوښی. دغه ویناګانی هم محض د عناد او تش د ربرولو (تکلیف ورکولو) له امله (وجی) وی ځکه چه اول خو د مکی معظمی دغه جاهل مشرکان د پخوانیو انبیاءو له معجزو څخه هیڅ خبر نه وو. دوهم دا چه زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم ډیری داسی ښکاره معجزی او نښی هم لیدلی وی چه د پخوانیو انبیاءو له معجزو او نښو څخه په هیڅ یو صورت کمی نه وی او له ټولو څخه ډیره لویه او غټه معجزه او نښه هم دغه د عظیم الشان قرآن معجزه ده، دوی په خپلو زړونو کینی ښه پوهیدل چه دا نه جادو او نه مهمل عبارات او نه چتی (بیکاره) خوب او نه شعر دی نو هر کله چه به نی هیڅ یوی خبری له دغی معجزی سره سمون نه خوړ نو هغه به نی پریښوده او بله خبره به نی ورته جوړوله ﴿ انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا الْاَمْثَالَ قَضُوا اَنْ لَا يَتَّبِعُنَّ سَبِيْلًا ﴿۵﴾ د الفرقان اوله رکوع.

مَا أَمَدَّتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قُرْبَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۷﴾

(وویل الله) نه ؤ راوری ایمان (په معجزو) پخوا له دوی نه هیخ (اهل د) کلی چه هلاک کری دی مونږ اهل د هغه (په سبب د تکذیب د دوی) آیا پس دغه کفار به ایمان راوری (بلکه نه ئی راوری).

تفسیر: یعنی پخوانیو قومونو ته فرمایشی معجزی او نبی و رضولی شوی وی مگر دوی د هغو په لیدلو هم تابع نشول او حق ئی ونه مانه بالاخر له سنت الله سره سم هلاک کری شو، که د مکی د دی مشرکانو دغه غوښتنی هم پوره کری شی ښکاره ده چه دوی ئی هم منونکی نه دی. هرورمو (خامخا) به د الله تعالی د عام عادت سره موافق سپیره او فنا کری شی، حال دا چه د هغوی بیخی تباهی او خرابی مقصود نه ده بلکه د الله تعالی حکمتونه فی الجمله د دوی دوام (ابدیت) او بقا غواړی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لِتَعْلَمُونَ ﴿۸﴾

او نه ؤ لیړلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) مگر خو سری (نه پرښتی) چه وحی به کوله مونږ دوی ته پس پوښتنه وکړئ له خاوندانو د ذکره (د کتابیانو له علماؤ څخه) که یی تاسی چه نه پوهیږئ

تفسیر: دا د دوی د هغه قول ځواب دی ﴿مَنْ هَذَا الَّذِي رُسِلَ﴾ یعنی کوم انبیاء چه پخوا راغلی وو چه د هغو د معجزو په شان له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه هم د معجزی د ښوولو غوښتنه کوئ هغوی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان انسانان وو، پرښتی نه وی که له داسی مشهوری او مستفیضی خبری څخه هم تاسی د خپل جهالت له سببه بی خبره یی نو له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ او ځان پری خبردار کړئ چه هغه تری ښه خبر دی (لکه د اهل کتابو عالمان) آخر تاسی له یهودانو او نصرانیانو سره خو خپلوی او دوستانه تعلقات لرئ نو دغه عادی خبری تاسی ولی د هم دغه اهل کتابو څخه نه پوښتی چه آیا هغه انبیاء او رسولان چه په پخوا زمانو کښی رالیږل شوی وو انسانان وو که ملائک؟.

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا أَلْيَا كَلُونَ الطَّعَامِ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ ﴿۹﴾

او نه وو گرځولی مونږ (دغه پخوانی رسولان) داسی جسدونه چه نه ئی خوړ
طعام (خواره) او نه وو دوی تل پاتی کیدونکی (په دنیا کښی بلکه طعام به
ئی خوړ او مړه کیدل به هم)

تفسیر: یعنی انسانی خصائص په هغو کښی موجود وو او د هغوی بدن د پربښتو په شان نه ؤ چه
هیڅ کله خواره ونشی خوړلی او نه هغوی د الوهیت مرتبه لرله چه له سره مرگ او فناء پری
رانشی او تل تر تله ژوندی پاتی شی.

لَوْ صَدَقْتُمْ الْوَعْدَ فَأَنْجَبْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ ①

بیا رښتیا کړه مونږ هغوی سره وعده (د نجات د دوی) پس نجات ورکړ
مونږ هغوی ته او هغو ته چه زمونږ اراده وه (د نجات د دوی چه مصدقین
دی) او هلاک کړل مونږ مسرفان (له حده تیریدونکی د رسولانو مکذبین).

تفسیر: یعنی د هغوی امتیاز له نورو بندگانو څخه دا ؤ چه د الله تعالی له لوری د مخلوق د
هدایت او اصلاح دپاره ټاکل (مقرر) شوی وو، الله تعالی په دوی وحی نازلوله او سره له بی سره
سامانی به ئی د مخالفینو په مقابل کښی دوی سره د نصرت او حمایت وعدی کولی لکه چه
پاک الله خپلی دغه وعدی تولی رښتیا او ښکاره کړی او دغه انبیاء ئی د خپلو ملگرو سره
محفوظ وساتل او هغه لوی لوی متکبر دښمنان چه هغوی سره به ئی مخالفت او دغری وهلی تباہ
او غارت کړل شول، بیشکه چه محمد صلی الله علیه وسلم هم بشر دی. لیکن د بشر له هغو
انواعو څخه دی چه د هغو مرسته (مدد) او حمایت د تولی دنیا په مقابل کښی کاوه شی، د
دوی مخالفینو ته لازم دی چه د خپل انجام فکر او اندیښنه وکړی او د پخوانیو قامونو له مثالونو
څخه دی پند او عبرت واخلي، داسی ونه شی چه د آخرت له حساب نه پخوا په هم دغه دنیا
کښی دوی سره حساب او کتاب شروع شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ①

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسی ته یو کتاب چه په هغه کښی
ذکر (پند) ستاسی دی، آیا پس تاسی عقل نه لرئ (چه ایمان پری راوړئ).

تفسیر: یعنی د پاک قرآن په وسیله تاسی ته هر قسم پند او نصیحت درکړی شوی دی او د تولو

بنو او بدو پای (آخر) او انجام در نبودن شوی دی که لبر عقل او سد (هوش) هم ولری نو زیار (محنت) او کوبنن به کوئی چه د الله تعالی له عذابه عان وساتع او د پاک قرآن قدر او عظمت په بنه شان سره وپیژنی چه په حقیقت کنبی ستاسی د لوئی او شرف دپاره یو لوی سند او قاطع برهان دی غککه چه ستاسی د قوم په ژبه او ستاسی د قوم په یوه کامل فرد باندی نازل شوی دی او په دنیا کنبی ئی تاسی ته دائمی ویاړ (فخر) او شهرت درینلی دی که تاسی د خپل دغسی محسن قدر نه پیژنی او خبرو ته ئی غوړ نه کیږدی نو په دنیا کنبی به خوار او ذلیل شی! او د آخرت عذاب به بیل تاسی ته تیار شی. له دی نه وروسته د هغو قومونو دنیوی پای (آخر) او انجام بیانوی چه هغوی له انبیاء سره دښمنی او په خپلو عانونو ئی ظلم او تیری کری و.

وَكَمْ قَصَبْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿۱۱﴾

او ډیر توتی توتی کری دی مونږ (په هلاک کولو سره) له اهل د کلیو چه وو هغوی ظالمان او پیدا کرل مونږ وروسته له هغو څخه قومونه نور (د دوی په عیای)

تفسیر: یعنی داسی نه ده چه د هغو له ورکیدلو څخه به د الله تعالی غمکه خرابه او ویجاړه (ورانه) شی، دوی چه ورک شی د دوی په عیای نور خلق پیدا او ودانوی.

فَلَمَّا أَحْسَبُوا أَنَّ آذَاهُمْ مِنْهَا يُرْكضُونَ ﴿۱۲﴾ لَا تَرْكضُوا
وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أَنْتُمْ فِيهِ وَمَسْكِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَسْأَلُونَ ﴿۱۳﴾

پس هر کله چه حس به کر (وبه موند) دوی عذاب زمونږ ناخپه دوی به له دغه عذابه تښتیدل (په ډیره بیره (تلوار) نو پرښتو به په تمسخر سره ورته ویل) مه تښتئ او بیرته لاړ شی هغه عیای ته چه بنه ژوند درکری شوی و تاسی ته په هغه کنبی او کورونو خپلو ته ښائی چه له تاسی نه پوښتنه وکړه شی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران او مشرکان د الله تعالی له عذاب سره مخامخ شول نو وئی غوښتل

چه له هغه عُحایه و تنبئی او په تیښته سره عُحان ته نجات حاصل کړی په دغه وخت کېښی په تکوینی ډول (طریقه) سره دوی ته وویل شول چه چیرې تنبئی؟ ودریوئ او په هغه لوری بیرته لار شیع چه هلته مو عیش او عشرت کاوه او ډیر زیات د تنعم اسباب مو راجمع کړی وو ښائی چه هلته څوک له تاسی څخه پوښتنه وکړی. صاحبه! هغه د مال او دولت او د زور او قوت نشه مو او هغه ساز او سامان مو څه شول؟ او هغه نعمتونه چه پاک الله تعالی تاسی ته درکړی وو د هغو شکر مو تر کوم عُحای پوری ادا کړی ؤ؟ یا دا چه تاسی خو داسی لوی سری وئ چه په هر عُحای کېښی به ستاسی عزت او احترام کیده اوس هم هلته لار شیع هیڅ د تیښتی ضرورت نشته څو خلق په خپلو مهماتو کېښی له تاسی سره خبری اتری او مشوری وکړی شی دغه ټولی خبری د تحکم په توگه (طریقه) ویل شوی دی.

قَالُوا يٰوَيْدِنَا اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۱۴﴾ فَمَا زٰلَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتّٰى
جَعَلْنٰهُمْ حَصِيْدًا خٰمِدِيْنَ ﴿۱۵﴾

وبه وائی ای هلاکته زمونږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه مونږ وو ظالمان. پس تل به وی دغه بلنه د دوی (هلاک لره) تر هغو پوری چه وبه گرځول مونږ دوی ریبیل شوی، مړه یخ پراته.

تفسیر: یعنی کله چه عذاب ئی په خپلو سترگو ولید نو هلته ئی په خپلو جرمونو اعتراف وکړ او درگرده (په شریکه) به ئی داسی چغی وهلی چه بیشکه مونږ ظالمان او مجرمان یو! لیکن اوس د دوی دغه افسوس او حسرت څه په کار ورغی؟
دا د توبی د قبول وخت نه ؤ د دی وخت اعتراف او ندامت گرد (تول) سره بیکاره وو او بالاخر په دی ډول (طریقه) سره ختم کړی شو لکه چه شین کښت (فصل) یو دم ورپیلی شی او درمند شی یا په اور کېښی د سوځیدلو لرگیو د ایری د ډیری په شان پاتی کیږی (العیاذ بالله تعالی)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعِیْنَ ﴿۱۶﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمان او نه عُحمکه او نه هر هغه چه په منځ د دوی کېښی دی په داسی حال کېښی چه لویې کوونکی وو مونږ (او هیڅ یوه کته فائده) د دوی په پیدائښت باندی مرتبه نه وی)

تفسیر: یعنی چه پکنبی کوم معتدبه حکمت او صحیح غرض نه وی نو شکه عقلمن ته بنائی چه د عالم د خلقت په غرض او غایه وپوهیږی او دنیا تش د لوبی او تماشا غای ونه گنی او له انجام څخه غافل نشی بلکه ښه وپوهیږی چه دنیا د آخرت دپاره پیدا کړی شوی ده او د هر نیک او بد عمل جزا او سزا رسیدل او د ذری ذری حساب کیدل یو حقه او ضروری خبره ده.

لَوَارِدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهُمْ آلَاتٍ خَذْنَهُ مِنْ لَدُنَّا إِنَّ كُنتَ فاعِلِينَ ﴿۱۶﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿۱۷﴾

او که اراده کړی وی مونږ چه ونیسو مونږ لهو (اسباب د شغل لکه ښځه او ولد) نو خامخا نیولی به وه مونږ هغه لهو له طرفه خپله که وی مونږ کونکي د دی کار. بلکه ویشتل کوو مونږ په حق سره په باطل باندی بیا (دغه حق) سر ماتوی د هغه (باطل) او محو کوی ئی پس ناڅاپه دا باطل هلاک (او ورک) کیږی، او تاسی ته اور، افسوس عذاب، خرابی ده (ای کفارو له هغه څخه چه ثابتوی تاسی (په هغه سره الله ته ښځه، ولد).

تفسیر: یعنی که بالفرض داسی لهو او لعب کار زمونږ له شانه سره لایق هم وی او مونږ داسی اراده هم کړی وی چه هم داسی کومی مشغلی او لوبی او تماشی جوړی کړو نو دغه کار به مونږ بالذات په خپله او په خپل قدرت کړی وی او ستاسی مجازات او مکافات کولو او نیولو او خوشی کولو ته به له سره هیڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. لیکن حقیقت دا دی چه دنیا محض لوبی او تماشا نه ده بلکه د سعی او عمل او مبارزی میدان دی، دلته د حق او باطل مقابله کیږی، حق یرغل (حمله) کوی او د باطل سر ماتوی له دی څخه تاسی د خپل شرک او ناپوهی په پای (آخر) او انجام وپوهیږئ کله چه د حق او صداقت گولی او مردکی په پوره قوت په تاسی ولویږی هلته به څرنګه خرابی او بربادی ستاسی په برخه شی او بل کوم یو طاقت به تاسی ته نجات درکړی شی؟

تنبیه: د ﴿لَوَارِدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهُمْ آلَاتٍ﴾ الآية - تقریر په څو څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی زمونږ په نزد هغه معنی چه د سیاق او لحاق په اعتبار دیره قریبه او صافه وه هماغه مو اختیار کړه او د «من لدنا» او د «ان کنا فاعلین» د قیودو فوایدو ته هم لطیفه اشاره کړی شوی ده. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

او خاص ده لره دی هر هغه شوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (د پیدائښت، ملکیت او بندگی له مخی)،

تفسیر: بیا که دی د تباہ کولو اراده وکړی نو شوک به نجات ورکړی شی؟ او چیری به د پتیدلو او پناه ځای وموندلی شی.

وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

او هغه (پرښتی) چه ده څخه دی نه کوی کبر (سرکشی) دوی له عبادت د ده (الله) او نه ستومانه کیږی (له عبادته ئی یوه شیبه (لحظه) هم) تسبیح وائی (هم) په شپه او (هم) په ورځ کښی نه سست (او ضعیف) کیږی.

تفسیر: یعنی پرښتی سره له دی چه د الله تعالیٰ د دربار له مقربانو څخه دی لږ څه تکبر، غرور او لوئی نه کوی او د خپل الله تعالیٰ بندگی او غلامی د خپل ځان دپاره عزت او فخر گڼی او د عبودیت د وظایفو په ادا کښی لگیا اوسپږی او له سره پکښی نه ستړی کیږی او نه تری په تنگ کیږی بلکه هم دغه ذکر او تسبیح د دوی روحانی غذا ده څرنگه چه مونږ تل خپله ساه او نفس ښکته او پورته کوو او ورسره په نورو کارونو کښی هم مشغولېږو د پرښتو د تسبیح او ذکر کیفیت هم دغسی وگڼئ! پرښته پر هر کار چه ماموره شی او په هر یوه خدمت کښی چه بوخته او لگیا وی یوه شیبه (لحظه) هم د الله تعالیٰ له ذکره نه غافلپږی کله چه د معصومو او مقربو پرښتو حال دا دی نو خطا کار انسان ته لازم دی چه په خورا (ډیر) زیاتو مراتبو سره د پاک الله په ذکر او عبادت مشغول او مصروف واوسی.

أَمَّا اتَّخَذُوا مِنَ اللَّهِ مِثْلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢١﴾

آیا نیولی دی دوی نور معبودان له ځمکی څخه (یا په ځمکه کښی) چه دوی به هم ژوندی کوی مری (بلکه نشی ژوندی کولی).

تفسیر: یعنی آسمانی پرښتی خو له سره د الله تعالیٰ له بندگی څخه نه زړه تنگی او نه ستومانه

کیبری بلکه تل د ده په یاد او بندگی کښی مشغولی وی بیا آیا په ځمکه کښی څه داسی موجودات شته چه هغوی د الله تعالیٰ په مقابل کښی معبود گرځولی شی؟ او کله چه پاک الله د دوی عابدان په خپل عذاب کښی هلاک کړی آیا دوی ئی بیرته ژوندی کولی شی؟ یا له هلاکت څخه ورته نجات ورکولی شی؟ له سره ئی نشی کولی.

لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا

که چیری وی په دغه آسمان او ځمکه کښی نور معبودان (حاکمان) بی له الله څخه نو خامخا وران شوی به وو دواړه (عادتا د دوی د اختلاف په سبب)

تفسیر: دغه آلهه او د تعدد پر ابطال نهایت پوخ او واضح دلیل دی چه عظیم‌الشان قرآن هغه په خپل مخصوص اسلوب سره وړاندی کړی دی. ښه پام وکړئ چه عبادت د کامل تذلل نوم دی او کامل تذلل صرف د هم هغه کامل لوی ذات په مخکښی اختیاراوشی چه پخپل ذات او صفاتو کښی له هر حیثه او هر جهته کامل وی چه هم دغه ته مونږ (الله) یا خدای جل جلاله وایو. ضروری ده چه د الله تعالیٰ ذات له هر قسم نقائصو او عیوبو څخه پاک وی او له هیڅ حیثه ناقص، بیکاره، عاجز مغلوب نه وی او نه د بل چا په مقابل کښی ناتوان وی، او نه بل د ده په کارونو کښی څه گوتی وهلی شی او نه څه ځنډ (ایسارتیا) کیدلی شی نو اوس که تاسی فرض کړئ چه که په آسمان او ځمکه کښی دوه خدایان وی نو که دغه دواړه په یو شان سره وی په دغه وخت کښی به تاسی ووینئ چه د عالم تخلیق او د علویاتو او سفلیاتو تدبیرونه د دواړو په کلی اتفاق سره کیږی او یا کله کله پکښی اختلاف هم پېښیږی؟ د اتفاق په صورت کښی دوه احتماله متصور دی. یا خو یوازی یوه د کائناتو د انتظام او تدبیر کار نشو چلولی نو دواړو په گډه دغه کار ته اقدام وکړ نو معلومه شوه چه د دغو دواړو څخه یو هم د کامل قدرت خاوند نه دی او که یوازی یوه د گرد (تول) عالم د کارونو انجام او انتظام کولی شوی نو دغه بل بیکاره پاتی کیده حال دا چه د الله تعالیٰ د وحدانیت په منلو مونږ له دی کبله (وجی) مکلف یو چه بی د هغه له منلو څخه بل هیڅ چاره نشته او که د اختلاف صورت فرض کړو نو یو هر ورو (خامخا) به د بل په مقابل کښی یا مغلوب شی او له خپلی ارادی او تجویز څخه به لاس واخلي نو دغه خدای نشو او یا به دواړه بالکل په مساوی او متوازی طاقت سره یو د بل په خلاف خپله اراده او تجویز تمعیل او اجرا کړی، اول خو (معاذ الله) د خدایانو په دغه رسی کښو کښی له سره هیڅ شی موجود نشی او دوهم دا چه که په موجوده شیانو کښی دغسی زور آزمیونه وشی نو په دغه زور آزمیونه کښی به گرد (تول) موجوده شیان سره گډوډ او له منځه لاړ شی. له دی نه دغه نتیجه راووته چه که په آسمان او ځمکی کښی دوه خدایان وی نو د اسمان او ځمکی دغه موجوده نظام به لا له پخوا څخه گډوډ او وران شوی وی که نه نو دا خبری لازمیډه چه یو خدای

بیکاره یا ناقص یا عاجز پاتی شوی وی او دغه کار د مفروض څخه مخالف دی.

سُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۲۷﴾

نو پاک دی الله چه رب د عرش دی له هغو (ناکارو خبرو او شيانو) چه دوی ئی منسوبوی ورته

تفسیر: چه د لوی عرش یوازی مالک او څیستن (خاوند) خدای تعالی دی، د ده په ملک او باچائی کېږی له سره گډون ځای نه لری، دی خپلواک باچا دی کله چه دوه واکدار باچایان په یوه اقلیم کېږی نشی ځانیدلی چه د هغو واکداری هم یوازی مجازی ده نو دوه کل مختاره او مطلق قادر خدایان به څرنگه په یوه سلطنت کېږی شریک کیدی شی.

لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ ﴿۲۸﴾

نه پوښتیدلی کیږی (الله) له هغو (شيانو) چه کوی ئی (ځکه چه الوهیت یوازی د ده صفت دی. او دوی پوښتیدلی کیږی (د دوی له افعالو، احوالو او اقوالو ځکه چه دوی مخلوق او مملوک دی)

تفسیر: یعنی الله تعالی د هغه لوی ذات نوم دی چه مطلق قادر او کل مختار دی (او تول کارونه ئی صواب او له حکمته ډک دی) د ده قدرت او مشیت مخه نیول لا څه چه تشه پوښتنه تری هم څوک نشی کولی چه مثلاً هغه فلانی کار دی ولی داسی وکر؟ مگر پاک الله حق لری او ده لره بنائی چه هر هغه څوک چه اراده ئی وشی مواخذه ئی کړی او تری لازمی پوښتنی وکړی.

أَمَّا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ

آیا نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له دغه الله (یا رابنکته له الله) څخه نور معبودان، ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوړئ سند خپل (د شرک په دغه دعوی کېږی)،

تفسیر: له دی نه پخوا پر توحید عقلی دلیل قايم کړی شو اوس له مشرکانو څخه د دوی د شرک د دعوی په خصوص د صحیح دلیل غوښتنه کیږی یعنی بی له الله تعالی څخه د هغو معبودانو تجویز چه تاسی کړی دی د دوی د اثبات دپاره که کوم عقلی یا نقلی دلیل لری هغه

راوراندی کری! بنکاره ده چه له هغوی سره پرته (علاوه) له اوهامو او گمانونو او د پلرونو او نیکونو له غلطو او رندو تقلیدونو څخه بل هیڅ شی نه ؤ، د شرکت په دعوی کښی ئی نه کوم عقلی او نه کوم نقلی دلیل وړاندی کری شو. کذا قال المفسرون. حضرت شاه صاحب لیکلی دی «پخوا ئی د هغو معبودانو په حق کښی ویلی وو چه که تاسی هغوی له الله تعالی سره برابر گنئ (نو که دغه ادعا مو سمه وی) د داسی دوو حاکمانو له وجود څخه دنیا خرابیږی، اوس د هغو یادونه کوی چه له پاک الله څخه ښکته وړوکی، وړوکی نائبان د ماتحتو حکامو په شان مقررئ نو آیا دغه مازونان د خپلو لویو آمرانو له خوا کوم برهان، سند او فرمان لری، ځکه چه بی له سند او فرمان څخه هیڅوک نیابت نشی کولی، که کوم سند وی راوراندی ئی کریئ.

هَذَا ذِكْرٌ مِّنْ مَّعِيَ وَذِكْرٌ مِّنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٢٧﴾

دغه (قرآن) دی بیان د هغو چا چه له ما سره دی (له محمدی امت څخه) او بیان د هغه چا دی چه پخوا له ما تیر شوی دی، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی په حقه خبره (چه توحید او قرآن دی) پس دوی مخ گرځوونکی دی (له توحید یا ستا له رسالت څخه)

تفسیر: یعنی زما د امت او د پخوانیو موحدینو ټولو هم دا یوه خبره ده چه له الله تعالی څخه پرته (علاوه) چه (رب العرش) دی بل الله نشته چه د هغه عقلی دلیل پخوا له دی نه بیان شو که تاسی د دغی عقیدی له منلو څخه مخ اړوئ او له دغی آسمانی او اجتماعی عقیدی څخه پرته (علاوه) کوم بل دلیل لرئ نو هغه راوراندی کریئ، زما دعوی دا ده چه دغه محمدی امت او نور پخوانی امتونه د دی کتاب قرآن کریم او د پخوانیو امتونو آسمانی کتابونه (تورات، انجیل، او نور) سره ټول د توحید په دی دعوی کښی سره متفق دی، لکه چه نن هم له هغو زیاتو تحریفاتو سره که پخوانی آسمانی کتابونه ولتوئ! نو په هغو کښی د توحید اعلان او د شرک تردید په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره مومئ. مگر دغه جاهلان په دغو خبرو څه پوهیږی که پوهیلی نو د حقی خبری د اوریدلو په مقابل کښی به ئی دغسی د انکار او اعراض وضعیت نه غوره کاوه.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

او نه ژ لیړلی مونږ پخوا له تا څخه هیڅ رسول مگر چه وحی به کوله مونږ هغه ته (داسی) چه بیشکه شان دا دی چه نشته برحق معبود مگر زه یم (یوازی) نو بندگی کوئ تاسی زما .

تفسیر: یعنی تولو انبیاء او مرسلانو علیهم السلام د توحید په دی عقیده اجماع کړی ده، هیڅ یوه نسی علیه السلام په هیڅ یو وخت کښی یو حرف هم د توحید په خلاف نه دی ویلی او دوی تل هم داسی تلقین کاوه چه د یوه خدای تعالیٰ له عبادت نه پرته (علاوه) د بل هیچا عبادت مه کوئ! ځکه چه هیڅوک بی د الله تعالیٰ څخه د عبادت مستحق نه دی نو په هم هغه شان چه له عقلی او فطری دلائلو څخه د توحید ثبوت او تحصیل او د شرک تردید کیږی هم داسی په نقلی حیثیت هم د انبیاء علیهم السلام اجماع د توحید د دعوی په حقانیت باندی قطعی دلیل دی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ

او وائی دغه (منکران) نیولی دی رحمن ولد پاک دی دغه (الله له ولد څخه)

تفسیر: د عربو عینو قبیلو ملائکو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی نو ئی وپوډل چه د الله تعالیٰ له لور (وچت) شان سره لایق نه دی چه لونی یا زامن ولری نو په دی آیت سره د نصرانیانو د دی عقیدی تردید هم وشو چه حضرت مسیح علیه السلام ته ابن الله وائی او د یهودانو د هغی فرقی تردید هم وشو چه حضرت عزیز علیه السلام ته د الله زوی وائی.

بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿۳۱﴾ لَا يَسْتَفِئُونَ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِ رَبِّهِمْ يَعْمَلُونَ ﴿۳۲﴾

بلکه (دوی) بندگان (د الله) دی مکرم مقرب معزز (د الله په دربار کښی په عزت سره) چه نشی رومبی کیدی دوی له دغه (الله) څخه په خبره سره او دوی خاص په حکم د الله عمل کوی.

تفسیر: یعنی هغو مکرمو محترمو ذواتو ته چه تاسی د الله تعالیٰ اولاد وایئ، هغه ئی له سره اولاد نه دی بلکه د هغه معزز بندگان دی او د دوی له انتهای اغزاز او تقرب سره سره د دوی د ادب او اطاعت حال دا دی چه د الله تعالیٰ له رضاء او خوښی نه پرته (علاوه) د هغه په حضور کښی له سره خوله نشی بیرته کولی او نه بی د الله تعالیٰ له حکم او اجازی څخه کوم کار کولی شی گواکی د عبودیت او بندگی کمال د دوی د امتیاز طغرا (نښه) او غرگنده (ښکاره) نښه ده .

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

معلوم دی الله ته هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او هغه څه چه وروسته د دوی دی

تفسیر: د الله تعالیٰ علم د دوی په ټولو ظاهری او باطنی احوالو محیط دی، د دوی هیڅ یو حرکت او هیڅ قول او هیڅ یو فعل له ده څخه پټ نه دی لکه هغه مقرب بندگان چه په دی حقیقت پوهیدلی دی تل خپلو احوالو ته گوری او څارنه (حفاظت) نی کوی چه په هیڅ یو حالت کښی د الله تعالیٰ د رضا څخه مخالف څه ونه کری!

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ

او نه کوی شفاعت دوی (نشی کولی د هیچا) مگر دپاره د هغه چا چه راضی وی (تری الله)

تفسیر: یعنی دوی بی د الله تعالیٰ د رضا معلومولو څخه د هیچا شفاعت نه کوی، کله چی له موحدو مومنانو څخه پاک الله تعالیٰ خوښ او راضی وی نو ځکه د دوی په حق کښی په دنیا او عقبی کښی استغفار د خدای د پرستو وظیفه ده

وَهُمْ مِّنْ خَشِيَّتِهِ مُسْتَفِقُونَ ﴿٧٨﴾

او دوی له هیبت د الله څخه ویریدونکی دی

تفسیر: بیا نو دوی ته څرنگه خدای ویلی شی؟ کله چه هغوی خدایان نه دی نو د الله تعالیٰ زمان او لونی هم له سره کیدی نشی ځکه چه صحیح اولاد د والدینو له جنس څخه وی.

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِّنْ دُونِهِ فَذَلِكُمُ الَّذِي يَمُجِّرُهُمْ
كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٩﴾

او هر شوک چه ووائی له دغو (ملائکو شخه چه) بیشکه زه معبود یم بی له
الله شخه پس دغه (ویونکی چه دی) جزا به ورکوو مونو ده ته دوزخ، هم
داسی (لکه چه دغو د الوهیت مدعیانو ته سزا ورکوو) جزا ورکوو ظالمانو ته
(چه د غیر الله عبادت کوی).

تفسیر: یعنی هغه چه تاسی ئی د الله تعالیٰ اولاد یا خدایان بولی که هغوی (معاذ الله) په خپله په
فرض محال د داسی خبری ادعاء وکری نو هغوی به هم په هغه دوزخ کښی وغورځول شی چه د
نورو له حده تیریدونکو ظالمانو د سزا دپاره مخصوص او معین دی، زمونو له لامحدود اقتدار او
جبروت شخه هغوی هم بل چیری نشی تلی نو بیا شنگه الله کیدی شی؟

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا تَرْفًا فَفَقَّتَهُمَا

آیا نه دی لیدلی (نه دی خبر) هغه کسان چه کافران شوی دی چه بیشکه
آسمانونه او ځمکی وو دواړه سره نښتی (ضم پیوسته په اول کښی) پس بیل
کړل مونو دوی دواړه،

تفسیر: د (رتق) اصلی معنی پیوست، نښتل او یو په بل کښی سره نونوتل دی، په ابتدا کښی
ځمکه او آسمان دواړه د عدم په تیارو او ظلمت کښی یو له بله غیر متمیز پراته وو بیا د وجود
په ابتدائی مراحلو کښی هم دواړه سر گډود، خلط ملط وو بیا د قدرت لاس دوی دواړه سره جلا
(جدا) کړل. له دغه بیلوالی او جداوالی شخه وروسته د دوی دواړو طبقات سره بیل بیل او جلا
(جدا) شول سره له دی بیا هم هر یو بند ؤ نه له آسمان شخه باران وریده او نه له ځمکی شخه
څه شی زرغونیده بالاخره الله تعالیٰ د انسانی نوعی د گتو او ښیگنو (فاندو) دپاره د دغو دواړو
خولی پرانستلی له پاسه د ورینځو د اوبو ورځونه پرانستل شول او له لاندی د ځمکی مسامونه
(سوری) خلاص شول چه د هغو په اثر په ځمکه کښی سیندونه، ویالی، لښتی، چینی وهیللی
او راز راز (قسم قسم) شینکی، کښتونه (فصلونه) بوتی، ونی، میوی دانی، او څرخایونه،
معدنونه او نور راووتل او آسمان ئی په بی شمارو ستورو سره ښایسته کړ چه د دوی د هر یوه
دپاره ئی جلا (جدا) ځای او د تگ لاره او مدار مقرر کړو.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

او پیدا کری دی مونږ له اوبو څخه هر شی ژوندی،

تفسیر: یعنی عموماً ژوندی موجودات چه ستاسی په نظر درځی بالواسطه یا بلا واسطه د اوبو څخه جوړ شوی دی او خاصتاً اوبه د دوی د ژوندانه سبب او ماده ده مگر هغه مخلوق له دی نه مستثنی دی چه د هغو په نسبت دا ثابت شوی چه د هغو په تخلیق کښی اوبه له سره دخل نه لری خو بیا هم دا کلیه د (للاکثر حکم الكل) په اعتبار صادق ده.

أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۰﴾

نو آیا ایمان نه راوړی دوی.

تفسیر: یعنی د قدرت د داسی ښکاره او ټینگو انتظاماتو له لیدلو سره هم آیا خلق د الله تعالیٰ په وجود او د ده په وحدانیت هم یقین او باور نه کوی؟

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ

او پیدا کری دی مونږ په ځمکه باندی درانه محکم غرونه ولاړ (یا تک وهلی دی مونږ پکښی میخونه) چه ونه خوځیږی دا ځمکه په دوی.

تفسیر: د دی آیت تفسیر د (النحل) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سَبِيلًا لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿۳۱﴾

او گرځولی دی مونږ په دغه (ځمکه او غرونو) کښی ارټی لاری دپاره د دی چه دوی لاره ومومی (او بی له تکلیف څخه خپل مقصود ته ورسیری)

تفسیر: یعنی د یوه ملک خلق د بل ملک له خلقو سره یو ځای کیدی شی تگ او راټگ وکری شی، که غرونه ډیر هسک (اوچت) او سټغ (کلک) لکه دیوالونه دریدلی وی او په خپلو سرونو او شاوخوا کښی ئی خلقو ته لار نه وی ورکری نو دغه اوسنی راشه درشه به څرنګه کیده؟ (کذا فی موضح القرآن) د هم دغو خلاصو لارو له لیدلو څخه انسان د الله تعالیٰ د قدرت او حکمت او توحید په طرف لاره موندلی شی.

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۗ

او گرغولی دی مونږ آسمان چت ساتل شوی (له پریوتلو)

تفسیر: چه نه لویږی نه پکښی کوم سوری یا چاود لیدل کیږی نه بدلپوی او د شیطاینو له استراقالسمع څخه محفوظ دی او سقف ئی څکه وویل چه په ښکاره ډول (طریقه) په سترگو د چت په شان معلومیږی.

وَهُوَ عَنِ آيَاتِهِمْ غُرُوْنٌ ۗ

او دغه کفار له علائمو د آسمانونو څخه مخ گرغوونکی دی

تفسیر: چه څرنگه مضبوط، محکم، وسیع او هسک (اوچت) چت دومره موده بی ستونو او پایو ولاړ دی او په رنگ او روغن او ښکلا کښی ئی بیخی تغیر نه دی راغلی او پکښی لمر، سپوږمۍ او ستوری او نور داسی ډیر عجائب او غرائب لیدل کیږی چه هر یو ئی بیل بیل د رب العزت په وجود او وحدانیت باندی دلالت کوی،

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ

او دغه (الله) هغه (مطلق قادر دی چه پخپل بالغه حکمت) ئی پیدا کړی ده شپه (د ارامتیا دپاره) او ورځ (د کار دپاره) او لمر (رنرا دپاره) او سپوږمۍ (روښانتیا دپاره)،

تفسیر: دا د هم هغو آسمانی علائمو او نښو لږ څه توضیح ده.

كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ۗ

دغه هر یو له دغو (لمر، قمر او ستورو څخه) په فلک کښی حرکت کوی او گرغی (لکه لامبوزن په اوبو کښی په لامبو وهلو سره)

تفسیر: یعنی لمر، سپوږمۍ بلکه ټول ستوری په خپل مدار باندی برابر گرغی او چورلی د (یسبحون) له لفظ څخه ظاهر دا معلومیږی چه دا سیاری د الله تعالیٰ په حکم بالذات په خپله

مگر غی. (والله تعالیٰ اعلم).

وَمَا جَعَلْنَا الْبَشَرِ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمْ الْخَالِدُونَ ﴿۳۷﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ط

او نه دی مگر غولی مونبر هیخ یوه انسان ته پخوا له تانه (ای محمده) تل ژوندی پاتی کیدل (په دنیا کښی) آیا پس که ته مری شی پس دوی به تل پاتی کیدونکی وی (په دنیا کښی بلکه داسی نه ده) هر یو نفس شکونکی د مرگ دی (یعنی مری)،

تفسیر: یعنی هم هغسی چه د پورتنیو ذکر شوو مخلوقاتو وجود د الله تعالیٰ په امر ایجاد شوی دی د تولو انسانانو ژوندون هم د هغه له ورکری څخه دی هر وخت چه وغواړی دغه خپله ورکړه له دوی نه بیرته اخلی. مرینه هر چا ته دا خبره ثابتوی چه د ده هستی او وجود د ده په لاس او واک (اختیار) کښی نه دی او د ده ژوند د څو ورځو د پسرلی رونق او ننداره ده چه پای (آخر) ته رسیږی او ختمیږی.

حضرت شاه صاحب لیکي چه کفارو به د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبرو د اوریدلو په مقابل کښی ویل دا تول شورماشور محض د دغه سری تر ژوند پوری دی کله چه دی له دنیا څخه رخصت شو بیا به هیخ نه وی له دی نه، که د دوی دا غرض ؤ چه موت له نبوت سره منافی دی نو د هغه ځواب ئی په دی سره ورکړ ﴿وَمَا جَعَلْنَا الْبَشَرِ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾ یعنی له انبیاءو او مرسلینو څخه کوم یو سری داسی شته چه له سره مرگ ورته نه وی راغلی او تل ژوندی پاتی شوی وی؟ او که تش د رسول الله صلی الله علیه وسلم د موت له تصویره مو خپل زړونه تشول او یخول مقصود وی نو د هغه ځواب په ﴿أَفَلَا يَنْتَظِرُونَ﴾ کښی ورکړل شوی دی. یعنی دا خبره څه د خوښی او خوشالی ځای دی؟ آیا که ته وفات شی نو دوی به تل ژوندی پاتی کیږی او له سره به نه مری، کله چه تاسی هم وړاندی یا وروسته مری نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وفات خوښیدل څه معنی او موقع لری؟ په دغه لاره خو تول خلق تلونکی دی او څوک به داسی وی چه د موت خونده ونه څکی.

د قدرت د دلایلو د بیانولو څخه وروسته په دی آیت کښی د کلام مخه ګواکي د توحید او د نبوت د مسئلی طرف ته وگرځوله شوه.

وَنَبِّئُوهُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ط

او از مایو مونبر تاسی (په دنیا کبئی) په شر، بدی او په خیر، نیکی سره په ازموینه،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا کبئی په سختی، نرمی، روغتیا، ناروغتیا، تنگسه، اړتیا (احتیاج)، مصیبت، عیش، عشرت او نورو مختلفو احوالو تاسی آزمائنی شو ستاسی کره او کوته، سره او ناسره، ښه او خراب د یو بل سره جلا (جدا) او نورو ته هم د سر په سترگو ورمعلوم کری او ښه څرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو په سختی صبر کوی؟ او کوم یو په نعمتونو شکر کوی؟ او څومره خلق د مایوسی، شکوه شکایت او د ناشکری په مرض اخته او مبتلا دی؟

وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿۳۵﴾

او خاص مونبر ته به راوستلی شی تاسی (د جزا دپاره).

تفسیر: هلته به ستاسی د صبر او شکر او د هر نیک او بد عمل ثمره او نتیجه ولیدلی شی.

وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ يَذُكُرُ الرَّحْمَنَ هُمْ كَفِرُونَ ﴿۳۶﴾

او کله چه ووینی تا هغه کسان چه کافران شوی دی نو نه نیسی دوی تا مگر مسخره کری شوی، (او وائی پخپلو منځونو کبئی) آیا دا همغه څوک دی چه یادوی (په بدی او سپکه) معبودان ستاسی حال دا چه دغه کفار په یادولو د رحمن (په وحدانیت یا د خلقو په ارشاد) هم دوی کافران دی.

تفسیر: یعنی د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره شوی دی او دغه خلق په محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم توکی او مسخری کوی او د استهزاء او تحقیر په لهجه داسی وائی ﴿أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ﴾ آیا دا هم هغه سری دی چه ستاسی معبودان په بدی یادوی؟ دوی په خپله په دی نه شرمیږی چه په خپله د حقیقی معبود له پاک نوم او د رحمن له مقدس اسم څخه بد وری! او د پاک الله تعالیٰ له رښتینو کتابونو څخه منکر دی او د باطلو معبودانو د بدی له اوریدلو څخه خفه کیږی. نو په دی صورت کبئی د دوی حالت د تعجب او خندا وړ (لائق) دی که د مقابلی دلی؟

خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُورِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ۝۳۵

پیدا کری شوی دی انسان له تلوار (بی صبری)، ژر به ونسیم تاسی ته آیات خپل (موعود عذاب) پس تلوار مه کوئ تاسی (په راتللو د عذاب)

تفسیر: ښائی د کفارو دغه د بی عقلی او ناپوهی اوضاع او دغه د تمسخر او استهزاء له لیدلو څخه د ځینو په زړونو کښی به دغه خبره تیره شوی وی که په دغو بی حیاء سم د لاسه عذاب مسلط شوی وی نو ډیر به ښه وی او په خپله کفارو هم د استهزاء په ډول (طریقه) ویل چه «هله ژر شی او هغه موعوده عذاب راباندی نازل کری! چه مونږ د هغه وړ (لائق) او مستحق یو» دلته دغو دواړو ته دغه خبره ښوولی شوی ده چه انسان ډیر عجلت خوښوونکی دی، گواکی د ده په خاوره او طبیعت کښی بیره او تلوار خلط او گد دی، ښائی چه دوی لږ څه صبر څنډ (ایسارتیا) وکری. ژر به زه خپل د قهر او انتقام نشی تاسی ته درونسیم.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝۳۸

او وائی (دا کفار) کله به وی دغه وعده (د راتلو د عذاب یا د قیامت) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په خپله دغه وینا کښی).

تفسیر: یعنی تل ته وائی چه قیامت راتلونکی دی او تول کفار به د تل دپاره په دوزخ کښی سوځی آخر دغه وعده به کله پوره کیږی؟ که دغه خبری تولی رښتیا وی نو ولی هم دا اوس قیامت او دوزخ نه راحضروئ (الله تعالی وائی)

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكْفُونُ عَنْ وُجُوهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُبْصَرُونَ ۝۳۹ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ۝۴۰

که پوهیدلی وی هغه کسان چه کافران شوی دی هغه وخت چه نه به شی منع کولی له مخونو خپلو اور (د دوزخ) او نه له شاگانو خپلو (ځکه چه اور به

تری چاپیر وی) او نه به له دوی سره مرسته (مدد) وکړی شی (د عذاب په منع کولو کښی نو نه به کافران کیدل) بلکه رابه شی دوی ته (دغه قیامت) ناخاپه (بی له مقدمی) پس حیران به کړی (هغه) دوی پس طاقت نه لری دوی د لری کولو د قیامت او نه به دوی ته مهلت ورکاوه شی (د توبی او عذر)

تفسیر: یعنی که دوی ته حقیقت څرگند (ښکاره) شی او د هغه هیبت ناک ساعت په کیفیت او نوعیت په ښه ډول (طریقه) سره ځان خبر او پوه کړی نو بیا به له سره داسی غوښتنی ونه کړی. دغه ټول بی‌غایه اعتراضونه د بی‌فکری او ناپوهی له امله (وجبی) د دوی په ذهنونو کښی پیدا شوی، کله چه له هغه ویروونکی وخت سره مخامخ شی او د دوی له چار چاپیره د دوزخ اور داسی احاطه وکړی چه له هیڅ لوری به د هغه دفع نشی کولی او نه به څوک ورسره مرسته (مدد) کولی شی، نه به مهلت ورکاوه شی او نه به اوس لا له پخوا څخه د هغی ورغی د کامل شان او کیفیت اندازه او اټکل کولی شی نو د دغه هولناک حالت په ناخاپی لیدلو سره به د دوی حواس خراب شی بیا به دا ورمعلومه شی، کوم شی پوری چه مونږ خندل او باور مو پری نه کاوه هغه یو ثابت حقیقت ؤ.

وَلَقَدْ اسْتَهْزَؤْا بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا
مِنْهُمْ مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۱﴾

او خامخا په تحقیق مسخری شوی دی په رسولانو پخوا له تا پس بیرته نازل شو په هغو کسانو چه مسخری ئی کولی له پخوانیو امتونو نه (جزا) د هغه شی چه وو دوی چه په هغه سره به ئی مسخری کولی

تفسیر: یعنی په هر هغه شی ئی چه مسخری کولی د هم هغه په سزا کښی سره اخته شول او د هغی خندا او ملنډو مورد بیرته په خپله هم دوی وگرځیدل.

قُلْ مَنْ يَكْفُرْ بِالْبَيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ط

ووايه (ای محمده دوی ته) څوک ساتی تاسی د شپي او د ورغی له عذاب د رحمن څخه (که ئی درپښ کړی؟ هیڅوک نشته)،

تفسیر: یعنی د رحمن له قهر او غصی څخه ستاسی ساتونکی بل څوک دی، یوازی د هغه پراخه

رحمت دی چه په تاسی سم د لاسه عذاب نه مسلط کوی لیکن د داسی رحمت والا، حلیم، متحمل او بردبار له قهر او غصی شخه دیره ویره په کار ده «نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ غَضَبِ الْحَلِيمِ»

بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿۳۷﴾

بلکه دوی له یاده د رب خپل (یا له قرآن شخه) مخ ګرځوونکی دی

تفسیر: یعنی د رحمن د حفاظت احساس او اعتراف له هغو سره نشته او عیش، عشرت، چرچی، امنیت، آرامتیا او د تنعم ژوندون دوی د الله تعالی له یاده بیخی غافل کوی دی نو ځکه کله چه د هغه له طرفه دوی ته نصیحت کیږی مخ تری ګرځوی او وائی چه دا ته څه وائی؟.

أَمْ لَهُمُ إِلَهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَكْبِرُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ وَأَلْهَمْنَاهُمْ لِيُصْحَبُونَ ﴿۳۸﴾

آیا شته دوی دپاره نور معبودان چه ساتی دوی (له عذاب شخه) غیر له مونږ نه (بلکه نشته بیا پخپله الله وائی) طاقت نه لری (دغه معبودان) د مرستی (مدد) د خپلو نفسونو او نه دوی زمونږ له (عذاب شخه) ساتل کیږی (یا ملګرتیا ورسره کاوه شی)

تفسیر: یعنی آیا د خپلو فرضی معبودانو په نسبت خیال کوی چه هغوی د دوی حفاظت کوی! او په خپله موقع کښی به دوی د الله تعالی له عذاب شخه وژغوری (بیج کوی)? نو د دغو خوارانو مرسته (مدد) او حفاظت لا څه چه د خپل ځان حفاظت هم نشی کولی، که څوک هغوی ګود یا مات کوی یا یو شی تری واخلي نو دومره قدرت او قوت هم نه لری چه د خپل ځان مدافعه یا ساتنه وکری یا لږ څه لاس او پښی د هغو په مقابل کښی وخوځوی یا د خپلی ساتنی دپاره زمونږ مرسته (مدد) او ملګرتیا حاصله کوی. (نه ده داسی لکه چه کفار عقیده کوی)

بَلْ مَتَّعْنَاهُم مَوْلَادَهُمْ وَآبَاءَهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

بلکه نفع رسولی ده مونږ دغو کفارو او پلرونو د دوی ته (د ژوندانه په اسبابو

سر) تر هغه پوری چه اوږده شوه په دوی باندی (موده د) عمر،

تفسیر: یعنی د رحمن ساتنه او حفاظت او د بتانو عجز او بیچارگی داسی شی نه دی چه خلق پری ونشی پوهیدلی، خبره دا ده چه دوی له دیرو پیرویو را په دی خوا د بی فکرئ ژوند تیر کری دی او د الله تعالی د عذاب صدمه ئی هیڅ نه ده لیدلی نو ځکه دوی مغرور شوی دی او د غفلت په نشو کښی مست او بیخوده پراته دی او د الله تعالی له احکامو او د انبیاء له پند څخه ئی مخونه گرځولی دی.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿۲۲﴾

آیا پس نه وینی (کفار) چه بیشکه مونږ راتگ او (قصد) کوو ځمکی (د کفارو) ته په داسی حال چه کموو هغه له څنډو (غارو) د دغی (ځمکی نه له فتوحاتو وروسته)، آیا پس کفار غالب دی (په مؤمنانو بلکه د اسلام په مقابل کښی مغلوب دی).

تفسیر: یعنی اسلام په عربو کښی مخ په خوریدو دی او کفر ورځ په ورځ کمزوری کیږی او ورو ځمکه په کفارو تنگیږی، د دوی حکومتونه او ریاستونه به پرله پسې ماتیږی او له منځه به ورکیږی نو آیا د داسی ښکاره نشو، آثارو او قرائنو په لیدلو سره هم دوی خپل انجام ته نه گوری، آیا له دغو مشاهداتو سره سره دوی دا امید لری چه په رسول الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو باندی به مونږ غالب شو که دوی د عبرت سترگی لری، نو په کار دی چه له عقل نه کار واخلی او له قرائنو او احوالو څخه د مستقبل اتکل (قیاس) او اندازه ولگوی. آیا دوی ته دغه خبره نه ده معلومه چه د دوی د شاو خوا کلی د انبیاء الله علیهم السلام د تکذیب او عداوت په سزا کښی تباه او وران شوی دی او په پای (آخر) کښی د الله تعالی حزب بریالی (کامران) او کامیاب شوی دی بیا د سید المرسلین او کاملو مؤمنانو په مقابل کښی دوی څرنگه د خپل بری او غلبی توقع او هیله (امید) کولی شی ﴿وَلَقَدْ آهَلَكْنَا مَانُواذِلِكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ جزء ۲۶ د الاحقاف (۴) رکوع ۲۷ آیت. تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت هم د (رعد) د سورت په آخر کښی تیر شوی دی، د هغه تفسیر دی زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی وکتلی شی.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصَّمْعُ اللَّهُ إِذَا مَا يُنذِرُونَ ﴿۲۳﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروم تاسی په وحی

سره او نه اوری کون دعاء (بلنه) کله چه وویرولی شی (نو تاسی هم د کانه په شان حقه خبره نه اوری).

تفسیر: یعنی زمونږ کار د الله تعالی له وحی سره سم نصیحت اورول او له خاتمی او انجام څخه خبرول دی که په زړه کانه دغه غږ نه اوری نو زمونږ قصور نه دی، دوی به د خپل کونوالی نتیجه او بده اغیزه (اثر) په خپله وگالی (برداشت کړی).

وَلٰئِنْ مَسَّتْهُمُ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يُوَيْلَنَا
 اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۳۶﴾

او که ورسپړی دوی ته لږ څه تپ له عذابه د رب ستا نو خامخا وائی (کفار) هر ورو (خامخا) ای هلاکه زمونږ (را حاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه چه مونږ وو (پخوا له دغه عذاب څخه) ظالمان (په کفر سره).

تفسیر: یعنی دا خلق چه کانه شوی دی کله چه لږ څه تکان (تکلیف) ورکړ شی او د الله تعالی عذاب لږ څه د دوی غوړونو ته ورسپړی یا د الله تعالی د قهر او انتقام لږ څه تپ د دوی په ځانونو ولگپړی نو سم د لاسه به د دوی سترگی او غوړونه تول سره خلاص شی او هلته به د بد حواسی او وارخطائی په حالت کینی داسی چغی ووهی چه بیشکه مونږ لوی مجرمان یو او د داسی بدی ورغی د کپختی وړ (لائق) او مستحق یو.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا
 وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَاهَا

او کپړدو تلی د انصاف دپاره د (اهل د) ورغی د قیامت پس ظلم به ونه کړ شی په هیڅ نفس د هیڅ شی (هیڅ)، او که وی (دغه عمل) په قدر د یوی دانی سپیلنی، اوری نو رابه وړو دغه (دانه)،

تفسیر: یعنی د اوری د دانی په اندازه چه د چا عمل وی هغه به هم په میزان کینی تلل کپړی او هغه به هیڅ ضائع نشی نه به په چا ظلم او تیری کپړی او د ذری ذری حساب به کپړی.

تنبیه: موازین د میزان جمع ده. بئانی چه هلته به ډیری تلی وی یا ممکن دی چه یوه وی مگر د مختلفو اعمالو او عمالو په اعتبار به متعددی درولی شوی وی. والله تعالیٰ اعلم. د اعمالو د وزن او میزان په متعلق پخوا له دی نه د (الاعراف) په سورت کښی خبری شوی دی هلته دی وکتل شی.

وَكْفَىٰ بِنَا حُسْبَيْنٍ ﴿۳۴﴾

او بس یو مونږ حساب کوونکی (یا ساتونکی د بندگانو د اعمالو)

تفسیر: یعنی زمونږ حساب به داسی وروستی او فیصله کوونکی وی چه وروسته به نه بل حساب وی او نه به مونږ د دغو ټولو مخلوقاتو د اعمالو د محاسبی له پاره کوم مرستیال (مددگار) ته ضرورت لرو.

وروسته ئی دا راوښوول چه د انذار او تخویف سلسله له پخوا څخه راروانه ده حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له هغو خبرو څخه چه نن خلق ویروی پخوانیو انبیاءو هم خلق ویرول.

وَلَقَدْ اتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذَكَرْنَا الْمُتَّقِينَ ﴿۳۵﴾

او هرومرو (خامخا) په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ او هارون ته فرقان (د حق او باطل بیلوونکی کتاب) او رنا (رنرا) (چه حق پری له باطل څخه پیژندل کیږی) او نصیحت دپاره د پرهیزگارانو

تفسیر: یعنی تورات شریف د حق او باطل، هدایت او ضلالت، حرامو او حلالو او نورو مسائلو فیصله کوونکی او د جهل او غفلت د تیارو رنا (رنرا) کوونکی او له الله تعالیٰ څخه د ویریدونکو دپاره پند ورکوونکی کتاب ؤ.

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿۳۶﴾

(متقیان) هغه کسان (دی) چه ویریری له رب خپل په غیب سره او دوی (تل) له قیامت څخه ویریدونکی دی

تفسیر: د قیامت خطر هه څکه دوی په خپلو زړونو کښی لری چه د دوی په زړونو کښی د الله تعالیٰ ویره ده او تل په دغه اندیښنه او سودا کښی وی چه هلته به څه راپېښیږی؟ نه چه العیاذ بالله د الله تعالیٰ د قهر او عذاب وړ (لاتق) وگرځو، ښکاره ده چه هم داسی خلق د نصیحت

شخه گته (فائده) اخیستلی شی.

وَهَذَا إِذْ كَرَّمْنَا بَرَكًا أَنْزَلْنَاهُ أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ۝۷

او دا (قرآن) نصیحت دی مبارک چه نازل کری (لیرلی دی) مونبر هغه (په محمد باندی)، آیا پس تاسی له دی نه انکار کوونکی یی.

تفسیر: یعنی دغه قرآن چه ستاسی په مخکینی دی د نصیحت داسی یو کتاب دی چه د ده لوی ارزښت (قیمت)، زیاته گته (فائده) او خیر د تورات په نسبت ښه څرگند او ښکاره دی. آیا له داسی یو واضح او روښان کتاب شخه تاسی منکر یوئ چه له سره پکینی د انکار او تردد ځای نشته؟

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدًا مِنْ قَبْلُ

نو خامخا په تحقیق ورکری ؤ مونبر ابراهیم ته نیکه حقه لاره د ده (په عقائدو او اعمالو کښی) پخوا له (نبوت یا پخوا له موسی یا پخوا له محمد شخه)

تفسیر: یعنی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت موسی او هارون علیهما السلام شخه مو پخوا ابراهیم علیه السلام ته د ده د اعلیٰ قابلیت او شان سره مناسب رشد او هدایت ورکری ؤ بلکه له ځلمیتوب شخه پخوا لا په کوچنیتوب (ماشوم والی) کښی مو هغه په داسی سمه لار برابر کری ؤ چه د داسی اولوالعزمو انبیاءو له شان سره وړ (لائق) او مناسب وه.

وَ كِتَابٍ عَلِيمٍ ۝۸

او وو مونبر په ده باندی پوه (چه ابراهیم د رشد له خاوندانو شخه دی)

تفسیر: یعنی د ده په استعداد، اهلیت، علمی او عملی کمالاتو مونبر پوره پوه او خبر وو نو ځکه مونبر هغه رشد او هدایت ورکری چه د ده له شان سره وړ (لائق) او مناسب ؤ.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ

الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عِقْفُونَ ﴿۵۲﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (بابلیانو) ته چه څه دی دغه بتان هغه چه تاسی دوی ته ولاړ یی په عبادت سره (لکه مجاوران).

تفسیر: یعنی لږ څه خو د دوی اصلیت او حقیقت بیان کړئ آخر په خپلو لاسونو د تیږو (گتو) توږلی بتانو ته څنگه معبودان وایئ؟ او هغوی څرنگه ستاسی معبودان کیدی شی؟.

قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عِبِدِينَ ﴿۵۳﴾

نو وویل دوی چه موندلی دی مونږ پلرونه خپل دغو (بتانو) ته عبادت کوونکی (نو مونږ هم د هغو متابعت کوو).

تفسیر: یعنی د عقل او د فطرت او د نقل کوم باوری شهادت زموږ په تائید کښی نشته او نه دی وی، لیکن ډیر لوی دلیل د بت پرستی په صواب او حقانیت هم دا دی چه له پخوا راهیسی زموږ پلرونه او نیکونه د دوی په عبادت کښی بوخت او مشغول وو بیا نو مونږ د هغو خپلو لویانو دود (رواج) او دستور او طریقه ولی پریدو؟

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۵۴﴾

وویل (ابراهیم) خامخا په تحقیق یی تاسی او پلرونه ستاسی (په سبب د بتانو) په گمراهی ښکاره کښی (هر عاقل ته).

تفسیر: یعنی په دغه دلیل سره ستاسی حقانیت او پوهه نه ثابتیری هو! دغه خبره ثابتیری چه تاسی هم د خپلو پلرونو په شان گمراهان او ناپوهان ناخبره یئ! او د هغو په دغه ږوند تقلید او بی‌غایه متابعت تباہ او بربادیږئ؟

قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ ﴿۵۵﴾

نو وویل (بابلیانو ابراهیم ته) آیا راغلی ئی ته مونږ ته په حق سره (رښتیا خبرو سره) او که ئی ته له لوبو کوونکو څخه.

تفسیر: د تول قوم له عقیدی څخه مخالف د حضرت ابراهیم علیه السلام د داسی سختی خبری په اوریدلو سره د دوی په زړونو کښی سخت خفگان او اضطراب پیدا شو او ورته ئی وویل چه آیا په رښتیا سره ستا عقیده هم داسی ده؟ یا توکی او مسخری کوی؟

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي
فَطَرَهُنَّ ۗ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿۵۶﴾

وویل (ابراهیم داسی نه ده چه زه توکی کوم یا دا بتان رب ستاسی دی) بلکه رب ستاسی رب د آسمانونو او (رب) د ځمکی دی هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی دا (آسمانونه او ځمکی او مافیهما) او زه په دغو (چه ومی ویل له توحید نه) له شاهدانو څخه یم.

تفسیر: یعنی زما عقیده هم دا ده او په پوره یقین او بصیرت سره پری شاهی ورکوم چه زما او ستاسی رب هم هغه یو خدای تعالیٰ دی چه آسمانونه او ځمکی ئی پیدا کړی دی او د هغوی او نورو ټولو خپلو مخلوقاتو حفاظت او ساتنه کوی او بل هیڅ شی د ده په الوهیت کښی له سره نشی شریکیدی

وَ تَأْتِيهِمْ لَآئِكِدَانٌ أَصْنَامُهُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿۵۷﴾

او قسم دی په الله خامخا څه تدبیر او علاج به وکرم هر ورو (خامخا) چه مات کرم) بتان ستاسی پس له هغه چه وگرځئ تاسی شا کوونکی (بتانو ته مخ په میله).

تفسیر: دغه خبره ئی لږه ورو وویل چه ځینو ئی واوریده او دیرو له سره وانه وریده هغو چه دغه خبره واوریده ورته ئی دومره اهمیت ور نه کړ او داسی ئی وگڼله چه د یوه ځلمی له لاسه به څه وشی او دی به د تول قوم معبودانو ته څه ضرر ورو رسولی شی؟

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا ۗ إِلَّا كِبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿۵۸﴾

پس وئی گرجوول دا بتان توتی توتی مگر لوی د دی بتانو (چه مات ئی نه کمر او تبر ئی په اوږه ورته کیښود) دپاره د دی چه دوی هغه ته بیرته راشی (او تری پوښتنه وکړی).

تفسیر: غه مهال (وخت) چه دا خلق تول له ښاره د باندی میلی ته لاړل نو حضرت ابراهیم علیه السلام بت خانی ته ورننوت، تول بتان ئی سره مات گود کړل او یوازی هم هغه بت ئی روغ جوړ پریښود چه د نورو په نسبت د جشی یا د تعظیم او تکریم په اعتبار د کفارو په گومان لوی ؤ او په هغه تبر ئی چه دغه بتان ئی پری مات کړی وو هغه ئی د هم هغه لوی بت په اوږه باندی کیښود شو چه هغه خلق بیرته راشی او دغه وضعیت وگوری نو په قدرتی ډول (طریقه) به د دوی په زړونو کښی دغسی یو خیال پیدا شی چه دغه کار هم دغه لوی بت کړی دی یا الزاماً حضرت ابراهیم علیه السلام ته رجوع وکړی.

(کفارو له میلی نه د بیرته راگرځیدلو او د خپلو بتانو د کندوکهر کیدلو څخه وروسته).

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِالْهَتِنَاتِ إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۵۹﴾

وویل دوی چا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ بیشکه چه دی خامخا له ظالمانو دی (په دی کار کښی)

تفسیر: شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده (چا کړی دی دا کار په خدایانو زمونږ الخ) یعنی دا د سپین سترگی او د بی ادبی حرکت زمونږ له معبودانو سره چا کړی دی؟ یقیناً هر چا چه دا کار کړی دی، هغه (استغفر الله) لوی ظالم او غت شیر دی. دا خبری به هغو کسانو کړی وی چه د هغوی غوږونو ته د ﴿وَتَاللّٰهِ لَآكِيۡدًاۢ اَصۡنَاۡمُكُمْ﴾ غږ نه وی رسیدلی.

قَالُوا سَبَعْنَا فَنِي يٰۤاٰذِكُرْهُمۡ يُقَالُ لَهُ اِبْرٰهِيۡمُ ﴿۶۰﴾

وویل (ځینو کفارو) چه اوریدلی وو مونږ له یوه ځلمی څخه چه یادول به ئی دا بتان (په بدی سره) چه ویلی شی ده ته ابراهیم

تفسیر: دا ویونکی به هغه کسان وی چه د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿وَتَاللّٰهِ لَآكِيۡدًاۢ اَصۡنَاۡمُكُمْ﴾ جمله ئی اوریدلی وه یعنی هم هغه یو ځلمی دی چه زمونږ د معبودانو ذکر په بدی سره کوی. یقیناً دا کار به هم هغه کړی وی.

قَالُوا فَاتُّوا بِهِ عَلَىٰ عَيْنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿۶۱﴾

ووایل (نمرود او مشرانو ئی) چه راولی هغه (ابراهیم) په مخکینی د سترگو د خلقو (چه وئی وینی) بنائی چه دوی ووینی (هغه او په کولو د دی کار پری شاهدی ورکری).

تفسیر: یعنی هغه راولی! او د دغه عمومی مجمع په مخکینی تری اقرار واخلی شو په دغه خبره تول خلق خبر او دغه معامله تولو ته څرگنده (ښکاره) شی او د ده وینا هر څوک واورى او پری شاهدان شی چه د هغی په مقابل کینی د قوم له طرفه داسی یوه سزا ورته مقرره شی چه دی ئی وړ (لائق) او مستحق وی، دا خو د هغوی غرض ؤ او د حضرت ابراهیم علیه السلام مقصد به هم بنائی هم دا شی ؤ چه هم داسی په یوه لویه مجمع کینی ماته موقع راگری شی خو زه په هغه کینی مشرکان پر او ملامت کرم او د خلقو په وړاندی د حق او حقانیت د غلبی اظهار وگری شم. (نو کله چه ابراهیم علیه السلام ئی راوست دغه لاندنی پوښتنی ئی تری وگری)

قَالُوا أَأنتَ فَعَلْتَ هَذَا يَا بَرَاهِيمَ ﴿۶۲﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَكَرِهْتَ اللَّهُمَّ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِن كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿۶۳﴾

ووایل (بابلیانو) آیا تا کری دی دا کار په معبودانو زمونږ ای ابراهیمه؟! ووایل (ابراهیم) بلکه کری دی دا کار مشر د دوی چه دا دی نو پوښتنه وکریئ تاسی له دوی که وی دوی چه خبری کوی (چه چا توتی توتی کری یی؟)

تفسیر: یعنی هیڅ ضرورت نشته چه له ما څخه د دی خبری پوښتنی وکریئ بلکه داسی فرض کریئ چه دا لوی غت بت چه روغ رمت جوړ ولاړ دی او د ماتولو آله هم ورسره شته دا کار به هم ده کری وی او دا دی د بحث او تحقیق په وخت کینی د الزام او پروالی په ډول (طریقه) زه دغسی دعوی کوم چه دغه لوی بت دا تول کوچنی (واړه) بتان سره گود او مات کری دی، وواپیئ اوس له تاسی سره څه دلیل شته چه داسی به نه وی شوی آیا په دنیا کینی داسی وقایع نه پیښیوی چه لوی مار نور واړه ماران او لوی کب نور واړه کبان ښوی تیروی او لوی باچا نور واړه سلطنتونه له منځه وری نو ځکه زما او ستاسی په منځ کینی د فیصلی ښه لاره هم دا ده چه تاسی په خپله له خپلو معبودانو څخه پوښتنه وکریئ چه دغه ماجری څرنگه وریښه شوی ده که

چیری دوی خبری کولی شی نو په داسی مهمه معامله کنی به پخپلو خبرو زما د دروغو او رشتیاؤ فیصله وکړی.

تفسیه: زمونږ له دی تقریر څخه څرگنده (ښکاره) شوه چه د «بل فعله کبیرهم هذا» وینا د اخبار په ډول (طریقه) له واقعی مخالفه نه وه چه ورته حقیقتاً دروغ وویل شی بلکه د دوی د تحمیق او تجهیل دپاره د یو فرضی احتمال په شان د دعوی په صورت د تعریض او الزام په ډول (طریقه) کلام شوی دی لکه چه بالعموم په مباحثو او مناظرو کنی هم داسی واقع کیږی، نو دی ته مونږ دروغ نشو ویلی هو! ظاهراً د دروغو په صورت راښکاری، نو ځکه په ځینو احادیثو کنی پری د (کذب) د لفظ اطلاق صورتاً شوی دی. مفسرانو د دی په توجیه نور څه مجمل بیان هم کړی دی، مگر زمونږ دغه تقریر ښه او زیات صاف او بی تکلفه او روایتونو ته ډیر نزدی ښکاری (والله تعالیٰ اعلم).

فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۳۳﴾

پس رجوع وکړه (دغو کفارو په فکر کولو سره) نفسونو خپلو ته نو وویل (ځینو ځینو نورو ته) بیشکه تاسو یی ظالمان

تفسیر: یعنی وپوهیدل چه د بیکاره تیرو (کتو) د عبادت کولو څخه څه فائده حاصلیږی یا به دا مطلب وی چه تاسی په خپله پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی چه د ابراهیم علیه السلام د انذار اوریدلو سره سره بت خانه مو هم هغسی خوشی پرانستلی پریښوده او تری لاری او د خپلو معبودانو د حفاظت او ساتنی هیڅ فکر او تدبیر مو ونه کړو کنا قال ابن کثیر رحمة الله علیه.

ثُمَّ نَكِسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ

بیا نسکور کړل شول دوی پر سرونو خپلو (یعنی شرمنده شول خو سره له هغه هم د ابراهیم علیه السلام د مجادلی دپاره ئی ملاوی وتړلی)

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه ئی خپلی سترگی نشوی پورته کولی او یو بل ته به ئی له سره نشو کتلی خو سره له هغه ئی ابراهیم علیه السلام ته داسی وویل

لَقَدْ عَلِمْتُمَا هُوَ لَاءِ يَنْطِقُونَ ﴿۳۴﴾

چه خامخا په تحقیق پوه ئی ته چه نه دی دا بتان (قابل د دی) چه وغږیږی

(نو خرنګه مونږ ته له دوی څخه د سوال کولو امر کوی).

تفسیر: یعنی سره له پوهی عمداً د داسی یوی ناممکنی خبری مطالبه ولی کوی آیا تپیری (ګنتی) هم خبری کولی شی؟!

قَالَ اقْتَبِدُونْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ۗ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۙ

نو وویل (ابراهیم علیه السلام) نو آیا پس تاسی عبادت کوئ بی له الله څخه د هغه شی چه نه نفع رسوی تاسی ته د هیڅ شی او نه ضرر رسولی شی تاسی ته (د هیڅ شی). نو افسوس (او هلاک) دی تاسی ته او هغه ته چه عبادت ئی کوئ بی له الله نو آیا نه لرئ تاسی دومره عقل هم (چه د خپلو افعالو په قباحت او بدی وپوهیرئ)

تفسیر: یعنی تاسی ته ښائی چه له ډیره شرمه و مرئ، هغه بت چه یو لفظ هم نشی ویلی او نه د کوم احتیاج په وخت کېشی مو په کار راځی او نه مو مدد کولی شی او د یوی ذری په اندازه نه څه نفع او نه څه ضرر دررسولی شی او نه ئی څه په واک (قبضه) او اختیار کېشی شته هغو ته مو د خدائی درجه ورکری ده آیا په دومره غټه خیره هم نشئ پوهیدی. (کله چه نمرودیان له مجادلی څخه عاجز شول د ابراهیم علیه السلام په سوځولو پسې شول)

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فاعِلِينَ ۙ

وویل (نمرودیانو) وسوځوئ تاسی دغه (ابراهیم) او مرسته (مدد) وکړئ تاسی د معبودانو خپلو که چیری یئ تاسی کوونکی (د دی مرستی (مدد) د خپلو بتانو سره)

تفسیر: یعنی په بحث او مناظره ئی نشو پر کولی، اوس یوازی هم دغه یو صورت پاتی دی او هغه دا دی چه مونږ له خپلو معبودانو سره چه نه یوازی زمونږ سره بلکه له خپلو ځانونو سره هم مرسته (مدد) نشی کولی مرسته (مدد) وکړو او د دوی دښمن ته ډیره سخته سزا ورکړو که مونږ داسی ونشو کری نو ګواکی هیڅ کار مو نه دی کری. لکه چه د دغی مشوری سره سم داسی غوته شوه چه ښائی حضرت ابراهیم علیه السلام په اور کېشی وسوځاوه شی، ګواکی څرنګه چه

ابراہیم علیہ السلام د بتانو پہ ماتولو د دوی زرونه سوځولی وو دوی هم د هغه په بدل کښی د ده د سوځولو تجویز غوره کړ بالاخره دغه ګرد (تول) ظالمان سره تول شول او په دیر اهتمام او بی رحمی سره ئی حضرت ابراهیم علیہ السلام په دیر لوی لمبی وهونکی او سخت سوځوونکی اور کښی وغورځاوه .

(کله چه دوی ابراهیم په اور کښی وغورځاوه د الله تعالیٰ له لوری داسی حکم وشو)

قُلْنَا يَا كُوفِّي بَرِّدًا وَسَلِّمًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٩﴾

وویل مونږ ای اوږه ! شه یخ او خاوند د سلامتیا پر ابراهیم باندی

تفسیر: یعنی اور ته تکوینی حکم وشو چه په ابراهیم علیہ السلام یخ شه! مګر دومره یخ هم مه شه! چه له ډیری یخنی څه تکلیف ورته ورسیدی بلکه داسی برابر او معتدله شه چه د هغه ځان ښه په راحت شی .

تنبیه: د اور یخیدل پر ابراهیم علیہ السلام باندی د ده معجزه وه . د معجزی حقیقت هم دا دی چه الله تعالیٰ د خپل عام عادت پر خلاف، عادی سبب له مسیبه او مسبب له سبب څخه بیل کړی . دلته د احراق سبب (اور) موجود ؤ مګر مسبب پری مرتب نه شو د معجزی او نورو په متعلق زمونږ مفصل کلام په یوه مستقله مقاله کښی د «المحمود» د رسالی په څو شمارو کښی چاپ شوی دی . فلیراجع .

وَأَمَّا دُوَابُّهُ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمْ الْأَخْسَرِينَ ﴿٢٠﴾

او غوښتل (نمرودیانو) پر ابراهیم کید (مګر د سوځولو) نو وګرځول مونږ دوی سخت زیانکاران (چه پخپل فعل کښی کامیاب نشول).

تفسیر: یعنی دوی د ابراهیم علیہ السلام بد غوښتل لیکن دوی په خپله په ناکامی، ذلت او زیان کښی پریوتل، د حق صداقت په ښکاره صورت څرګند (ښکاره) شو، او د الله تعالیٰ کلمه لوړه (اوچته) او علیا وګرځیده . قَالَ (فِي الْبَحْرِ الْمَحِيْطِ) قَدْ أَكْثَرْنَا فِي حِكَايَةِ مَا جَرَىٰ لِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالذِّي صَبَحَ هُوَ مَذْكُورُهُ اللَّهُ تَعَالَىٰ مِنْ أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْقِي فِي النَّارِ فَجَعَلَهَا اللَّهُ عَلَيْهِ بَرِّدًا وَسَلَامًا .

وَنَجَّيْنَاهُ وَنُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٢١﴾

او نجات مو ورکر دغه (ابراهیم) ته او لوط ته (او بومو تلل دواړه چه عُج له عراقه) عُمکی هغی ته چه برکت اچولی ؤ مونږ په هغی کښی دپاره د خلقو (چه شام دی)

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم مو سره د حضرت لوط علیهما السلام صحیح او سالم روغ رمت د شام ملک ته بوتلل چه هلته ډیر ظاهری او باطنی برکات د ودیعت په ډول (طریقه) ایښودل شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً

او ومویشل دغه (ابراهیم) ته (زوی) اسحاق او (لمسی) یعقوب زیات (سر) بیره د زوی پر غوښتنی د انعام په ډول (طریقه)

تفسیر: یعنی په زوروالی کښی ئی هلک غوښتی ؤ مونږ لمسی هم ورعطا کر یعنی یعقوب علیه السلام.

وَكَلَّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٤٢﴾

او دغه ټول گرغولی دی مونږ نیکان (چه خلقو ته ئی لارښوونه کوله)

تفسیر: یعنی ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب علیهم السلام په اعلیٰ درجه سره له نیکو بندگانو عنی دی عُککه چه گرد (ټول) د الله تعالیٰ انبیاء دی او له انبیاءو شخه پورته بل شوک نیک او ښه کیدی نشی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يُهَدُونَ بِأَمْرِنَا

او گرغولی وو مونږ دوی (داسی) امامان چه سمه صافه لیاره ئی ښووله په حکم زمونږ سره (خلقو ته)

تفسیر: یعنی داسی کاملان وو چه د نورو تکمیل به ئی هم کاوه.

وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ

او وحی کبری وه مونبر دوی ته د کولو د خیراتونو (نیکو کارونو) او د قائمولو (سم اداء کولو) د لمانجه او د ورکولو د زکوة

تفسیر: یعنی هغوی ته مو وحی لیلی وه چه په هغی کبسی د دغو امورو تاکید هم و شو نه یوازی دوی عاملان شی بلکه نور خلق هم د هغو شو اعمالو په کولو باندی وگماری (ولمسوی) دغه د دوی علمی کمال شو.

وَكَانُوا النَّاعِبِينَ ﴿۴۳﴾

او وو دوی (تول) خاص مونبر ته عبادت کونکی

تفسیر: یعنی شپه او ورځ به زمونږ په بندگی او عبادت کبسی بوخت (مشغول) وو، بل کوم طرف ته به نی سترگی نه اړولی، هم دغه د انبیاو شان دی چه د دوی په هر کار کبسی د الله تعالی د بندگی اشتراک هر ورو (خامخا) وی. دغه د دوی عملی کمال شو نو تاسی ای عربو چه د ابراهیم علیه السلام اولاد یی او د هغه د متابعت دعوی کوئ ولی د هغو د دی علمی او عملی کمالاتو متابعت نه کوئ؟ بلکه حقیقتاً نی تابعان شی!

وَلَوْ طَأَتَيْنَهُ حُكْمًا وَعِلْمًا

او لوط ته ورکری و مونبر ده ته حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: (لوطاً منصوب دی په فعل مقدر سره چه تفسیر نی په آئینا سره شوی دی) یعنی داسی حکمت، حکومت، علم او فهم چه د انبیاو له شان سره لایق وی.

وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبِيثَاتِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا سَوِيًّا فَبَقَيْنَا ۙ

او نجات ورکری و مونبر دغه (لوط) ته له (خلغو د) کلی هغه چه وو هغوی چه کول به نی عملونه خبیث ناپاکه بیشکه چه هغوی وو قوم د بدی نافرمان

تفسیر: له کلی شخه مراد «سدوم» او بلکه د هغه ملحقات دی. د دی عیای خلق په خلاف
الفطرت کارونو مبتلا وو، د دوی قصه پخوا شو عیایه تیره شوی ده.

وَادْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۴۵﴾

او داخل کړی ؤ مونیږ دی په رحمت خپل کښی، بیشکه دی له نیکانو شخه
دی.

تفسیر: یعنی کله چه د لوط پر قوم باندي مو عذاب نازل کړ نو لوط مو د خپلو ملگرو سره د
خپلی مهربانی او رحمت په بخادر کښی پت کړ شو د نیکانو او بدانو عاقبت او انجام بیل بیل
سره څرگند (ښکاره) شی.

وَنُوحًا إِذْ نَادَى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿۴۶﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۴۷﴾

او (یاد کړه ای محمده! قصه د) نوح کله چه غږ ئی وکړ (په ښیرا د قوم
خپل) پخوا (له دغو مذکوره ؤ انبیاء) یعنی پخوا له ابراهیم او لوط علیهما
السلام شخه. پس قبول کړ مونیږ ده ته (سوال د ده) نو نجات ورکړ مونیږ ده
ته او کورنی د ده ته له غمه لویه (چه د طوفان ویره او د کافرانو ضرر ؤ)
او مرسته (مدد) مو وکړه له ده سره (په انتقام اخیستو د ده) له قومه هغه
چه نسبت د دروغو ئی کړی ؤ آیتونو زمونیږ ته، بیشکه دوی وو قوم بد
(ناکاره) نو غرق کړل مونیږ دوی تول.

تفسیر: نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری خپل قوم وپوهاوه او په دومره اوږده موده
کښی ئی ډیری سختی او ربرونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کړل) خو په زړه پوری هیڅ اثر او
نتیجه ئی څرگنده (ښکاره) نشوه بالاخره په تنگ راغی او داسی دعاء ئی وکړه ﴿أَنِ مَقْلُوبٌ
فَاتَّجَمَرُ﴾ (۲۷) جزء د القمر د سورت (۱۰) آیت (۱) رکوع، او ﴿رَبِّ لَأَكْتَدِرْ عَلَى الْأَرْضِ
مِنَ الْكِبْرِيِّينَ دَكَاةًا﴾ (۲۹) جزء د نوح د سورت (۲۶) آیت (۲) رکوع، نو الله تعالی دغه

دعاء قبوله کره او کفار ئی په طوفان غرق کرل او نوح علیه السلام ئی د خپلو ملگرو سره د طوفان له هبیت او د کفارو له ضرر رسولو څخه صحیح او سلامت وویست. دغه قصه په مفصل ډول (طریقه) پخوا تیره شوی ده.

وَدَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمُونَ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ غَمٌّ
الْقَوْمِ وَكَانَ أَحْكَمَهُمْ شَهِدِينَ ﴿۵۸﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ
وَكَلَّمْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا

او (یاده کره ای محمده! قصه د) داؤد او سلیمان کله چه حکم کاوه هغو دواړو په (دعوی او نزاع د) کښت (فصل) کله چه د شپې گډه شوی وه (بی له شپانه) په هغه (کښت) کښی رمه د (هغه) قوم او وو مونږ حکم د دوی ته حاضر پس ومو پوهاؤ په هغه (فتوی، فیصله) سلیمان او هر یوه د دوی دواړو ته ورکړی ؤ مونږ حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د الله تعالیٰ نبی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام د ده زوی ؤ او هم د پاک الله تعالیٰ نبی ؤ، دغه پلار او زوی ته الله تعالیٰ پرته (علاوه) له نبوته حکومت، علم، حکمت، د فهم قوت او د فیصلو قدرت هم وربښلی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام لا په هلكتوب کښی داسی فوق العاده پخی خبری او ښایسته ویناوی کولی چه تول اوریدونکی به ورته حیران پاتی کیدل. د حضرت داؤد علیه السلام حضور ته داسی یوه دعوی وړاندی شوه چه د یوه سری په کښت (فصل) کښی د نورو خلقو میړی (گډی) د شپې گډی شوی وی او د هغه کښت (فصل) ئی تر پښو لاندی او زیانمن کړی ؤ، کله چه داؤد علیه السلام په دغه دعوی کښی غور وکړ وربښکاره شوه چه د دغو میړو (گډو) قیمت د هغه نقصان سره برابر او معادل دی چه هغه کښت (فصل) ته رسول شوی دی، نو داسی فیصله ئی صادره کره چه «دغه میړی (گډی) دی د کښت (فصل) خاوند ته ورکړی شی!» حضرت سلیمان علیه السلام وویل چه زما «نظریه او فیصله دا ده چه دغه د کښت (فصل) خاوند دی دغه میړی (گډی) له خپله ځانه سره وساتی او شودی دی وخورى او د میړو (گډو) خاوند دی د کښت (فصل) خدمت وکړی، تر څو چه کښت (فصل) خپل پومبی حالت ته ورسیرى نو په دغه وخت کښی دی میړی (گډی) بیرته خپل خاوند او کښت (فصل) خپل خاوند ته وسپارل شی نو په دی ترتیب او صورت سره به دواړه له نقصان نه وژغورل (وساتل) شی» حضرت داؤد علیه السلام چه دا فیصله واوریده نو آفرین ئی ورته وویل او د خپل اجتهاد نه وگرځید، گواکی د فقهی د اصولو په اصطلاح کښی ئی د سلیمان علیه السلام

استحسان د خپل قیاس په مقابل کېږي قبول کړ. دغه فیصله چه پلار او زوی د مدعی او مدعی علیه په نسبت صادره کړه، الله تعالی ته ښکاره او معلومه وه او دغو دواړو ته پاک الله پوهه او د فیصلی قوت ورکړی ؤ لیکن الله په اصل حقیقت حضرت سلیمان علیه السلام پوه کړ او حضرت سلیمان علیه السلام هغی نتیجی ته ورسید چه د الله تعالی په نزد اصلاح او اصوب ؤ او بالاخره داؤد علیه السلام هم هغه ومنله. له دغی واقعی څخه ښکاره شوه سره له دی چه انبیاء الله علیهم السلام سلطنت ته ورسپړی خو بیا هم د خلق الله دیرو وړو وړو معاملو ته هم داسی توجه کوی لکه چه لویو لویو کارونو ته اهمیت ورکوی.

وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ

او تابع کړی وو مونږ له داؤد سره غرونه چه تسبیح به ئی ویلی او (هم داسی تابع کړی وو مونږ) مرغان هم (چه تسبیح به ئی ورسره ویلی)

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د ډیر ښه غږ او د خواږه آواز خاوند ؤ د نبوت په هغه مؤثر او اغیزه ناک (اثرناک) غږ چه ده په خپل طبیعی جوش سره زبور شریف لوست یا د پاک الله په تسبیح او تحمید کېږي مشغولیده نو غرونو، مرغانو او نورو حیواناتو به هم د هغه د غږ په متابعت په لوستلو پیل (شروع) کاوه.

وَكُنَّا فَعِلِينَ ﴿٤٩﴾

او وو مونږ کوونکی (د داسی کارونو)

تفسیر: یعنی تعجب مه کوه چه تیری (کتی) او مرغان به څرنګه تهلیل او تسبیح وائی. دغه تول کارونه مونږ لا پخوا کړی وو. ښه! زمونږ د لامحدود قدرت له مخی آیا دغه خبری څه مشکلی او مستعبدی ګنلی کیدی شی بلکه نه نشی کیدی!.

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِيُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ

او ښوولی ؤ مونږ دغه (داؤد) ته جوړول د زغری تاسی ته دپاره د دی چه وساتی تاسی (دا زغره ای انسانانو) له ضرره د جنگ (د دښمنانو) ستاسی

تفسیر: الله تعالی د حضرت داؤد علیه السلام په لاس کېږي اوسپنه د موم په شان پسته او نرمه

گرخولی وه ده به هغه سره تاووله او نهایتی سپکی مضبوطی او ښکلی زغری به ئی جوړولی چه د جنگ په وخت کښی به تری کار اخیست کیده .

فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿۸۷﴾

پس آیا یی تاسی شکر کوونکی (یعنی شکر وکړئ).

تفسیر: یعنی ستاسی د گټی دپاره مونږ د داود علیه السلام په ذریعه داسی عجیب صنعت راویست نو تاسی ښه فکر وکړئ چه د دی راز (قسم) نعمتونو تاسی څه شکر ادا کوئ؟

وَأَسْلِمْنَا مِنَ الرِّيحِ غَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيهَا

او (تابع کری و مونږ) سلیمان ته باد توند (تیز) چه روانیده په حکم د ده (سلیمان او رساوه به ئی) ځمکی (د شام ته) هغی ته چه برکت ایښی و مونږ په هغی کښی،

تفسیر: حضرت سلیمان علیه السلام داسی دعاء کری وه ﴿ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مَلِكًا إِنَّنِي لَمِنَ الْغَائِبِينَ ﴾ ۲۳ جزء د (ص) د سورت (۳۵) آیت (۳) رکوع نو الله تعالیٰ

هوا او پیریان د ده تابع کری وو. حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت تیار کری و چه د دولت له اعیانو او مشرانو سره به پری کیناسته او ضروری لوازم او سامان به ئی هم له خپل ځان سره اخیستل بیا به هوا راتله او هغه تخت به ئی په دیره چابکی پورته کاوه، کله چه به هغه په مناسبه اندازه له ځمکی څخه پورته کیده بیا به هوا نرمیده او له ضرورت سره سم به کمی او زیاتی پکښی پیدا کیده لکه چه د (ص) د سورت په (۳۶) آیت (۳) رکوع (۲۳) جزء کښی راغلی دی ﴿ رَأَوْحَاتٍ مَّتَابِلَاتٍ ﴾ له «یمن» څخه «شام» ته او له شام څخه یمن ته چه د یوی میاشتی لاره ده په (۵) گریو (گینتو) کښی رسیده تعجب دی چه د نن ورځی د عجیبو او غریبو هوائی جهازونو په زمانه کښی هم ډیر منحرفین له دی دول (طریقه) واقعاتو څخه انکار کوی آیا هغه کار چه نن ورځ ئی یورپ والا د بخار او برق او نورو په ذریعه کولی شی، الله تعالیٰ ئی د خپل یو نبی له امله (وجی) په خپل قدرت سره نشی کولی بلکه کولی ئی شی.

وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمِينَ ﴿۸۱﴾

او یو مونږ په هر شی عالمان،

تفسیر: یعنی چه چا ته څه قسم امتیاز ورکول مناسب دی او له هوا او له نورو عناصرو څخه په څه ډول (طریقه) سره کار اخیستل کیدی شی.

وَمِنَ الشَّيْطَانِ مَنْ يَغْوُصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ

او (تابع کړی وو مونږ ده ته) ځیني له شیطانونو څخه هغه چه غوتی به ئی وهلی (په سیند کښی) د ده دپاره او کول به ئی (نور ډیر) کارونه بی له دی نه

تفسیر: له شیطانو څخه مراد سرکش پیریان دی، دوی د حضرت سلیمان علیه السلام له لوری مامور وو چه په لویو لویو سیندونو کښی غوږی وهی او مرغلری، جواهر او نور بحری حاصلات د هغو له تل څخه راوکاږی، او په دغو پیریانو په ودانیو او نورو عمرانی کارونو کښی سخت او درانه کارونه وکړی د یوه لوی حوض په اندازه د مسو لگنونه (خانکونه) او لوی لوی دیگونه به ئی پری جوړول چه له سره به له خپله ځایه چا نشو خوځولی او له یوه ځایه بل ځای ته به ئی پری ډول او بارول او لاندی باندی به ئی سره کول او له ډیرو سختو څخه سخت کارونه به ئی تری اخیستل معلومیږی هغه حیرانوونکی کارونه چه الله تعالی په دی زمانه کښی د مادی قوتونو په واسطه کوی دغه کارونه به ئی په هغه وخت کښی د مخفی او روحی قوتونو په ذریعه کول.

وَكُنَّا لَهُمْ حَفِظِينَ ﴿۸۷﴾

او وو مونږ دوی لره ساتونکی (له فساد څخه)

تفسیر: یعنی مونږ په خپل کامل قدرت دغه شیطاین په داسی شان د حضرت سلیمان علیه السلام په قبضه او قید کښی ټینگ، مضبوط او بند ساتلی وو چه هر څه ئی غوښتل هغه به ئی ورباندی د بیگار په ډول (طریقه) کول او دوی له سره حضرت سلیمان ته هیڅ یو ضرر نشو رسولی که نه د بنیادم به څه زور او قوت وی چه داسی یو شریر مخلوق په خپله قبضه کښی په سختو ځنځیرونو کښی بند وساتی ﴿وَالتَّوْرَانَ مَفْرَرِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ (۲۳) جزء د (ص) د سورت (۳۸) آیت ۳ رکوع.

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ ﴿۸۶﴾
 فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ
 وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا

او (یاده کره ای محمده! قصه د) ایوب کله چه ندا غر ئی و کر رب خپل ته چه بیشکه زه رسیدلی دی ماته ضرر (رنخ او سختی په بدن کنی) او ته دیر مهربان ئی له تولو مهربانانو غخه. پس قبوله کره مونږ دعاء د ده پس لری کر مونږ هغه چه ؤ په ده بانندی له (بدنی او مالی) ضرره او ورکر مونږ دغه (ایوب) ته اهل د ده او په مثل د هغوی له هغوی سره په رحمت سره له زنده زمونږ

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام ته الله تعالیٰ په دنیا کنی له هر حیثه آرامی او هوسانی (راحت) ورکری وه محمدک، کبنت، (فصل) مال مالداری، مریان، وینخی، صالح اولاد او ښه په زړه پوری ښځه ئی ورکری وه حضرت ایوب علیه السلام د الله تعالیٰ لوی شکر کوونکی بنده وو. لیکن الله تعالیٰ دی په ابتلاء او ازموینه کنی و اچاوه کبنتونه (فصلونه) ئی وسوخیدل، رمی او گلی ئی تباه شوی، اولاد ئی تر چت لاندی مره شول، تول دوستان آشنایان او خپلوان تری بیل شول، د ده په وجود سختی دانی وختلی او چینجی ئی وکرل له دغومره مالونو، شتو، نوکرانو، خپلو او خپلوانو غخه یواغی د ده یوه ښځه ورسره ملگری پاتی وه بالاخره دغه خواره هم ستړی ستومانه او زړه تنگی شوه مگر حضرت ایوب علیه السلام همغسی چه په نعمت کنی د پاک الله شکر کوونکی بنده ؤ په زحمت او ابتلاء کنی هم صابر پاتی شو کله چه د ده تکلیف او اذیت او د دښمنانو شماتت له حده تیر شو بلکه دوستانو هم په داسی ویناؤ بانندی شروع وکره چه یقیناً ایوب علیه السلام د کومی داسی سختی گناه مرتکب شوی دی چه د هغی له اثره په داسی سخته بلا اخته دی نو دلته حضرت ایوب علیه السلام لاس په دعا شو چه ﴿وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ﴾ هم دا چه ده د خپل رب په دربار کنی دا سوال وکر. سم د لاسه د رحمت سیند په جوش او چپو شروع وکره الله تعالیٰ ده ته د مرو اولادونو پر شای یو په دوه اولادونه ورکرل او د محمدکی غخه ئی چینه راویستله حضرت ایوب علیه السلام له هغی غخه اوبه وغښلی او هم ئی ورباندی ولبل سم د لاسه روغ رمت شو او تول تکلیفونه ئی لری شول لکه چه په حدیث کنی راغلی دی د سرو زرو ملخان ئی ورباندی وورول، لنده دا چه له هر حیثه ورته د ارامتیا اسباب برابر شول.

عُثینی مفسرین داسی لیکتی چه هغه مره اولادونه ئی بیرته ورته ژوندی کرل او په مثل د هغو نمسی ئی چه مره شوی وو بیرته ورته ژوندی کرل.

وَذِكْرَىٰ لِلْعَبِيدِ ﴿٨٣﴾

او نصیحت دپاره د عبادت کونکو (هر څوک چه داسی صبر کوی هم داسی نتیجی به هم مومی)

تفسیر: یعنی په ایوب علیه السلام د دغی مهربانی کیدلو په اثر ټولو بندگی کونکو ته لوی پند او نصیحت او یو مهم یادگار پاتی شو چه هر کله په کوم یو نیک بنده په دنیا کښی کومه تنگسه یا مصیبت راشی ښائی چه د ایوب علیه السلام په شان صبر، استقامت، ثبات او استقلال وښی او یوازی خپل پروردگار ته دعاء او نداء وکری یقین دی چه الله تعالیٰ به پری د عنایت نظر وکری او یوازی د داسی یوی ابتلاء له لیدلو څخه نه ښائی چه څوک داسی گومان وکری چه البته دغه بنده د الله تعالیٰ په دربار کښی مبعوض دی

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِّنَ الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾

او (یاده کره ای محمده! قصه د) اسمعیل او ادريس او ذوالکفل، دغه ټول دی له صبر کونکو څخه (په طاعت او مصیبت او له معصیت څخه)

تفسیر: یعنی دغه نیک بنده گان می یاد کړئ د اسمعیل او ادريس علیهما السلام ذکر پخوا له دی نه د (مریم) په سورت کښی تیر شو د «ذوالکفل» په نسبت اختلاف دی چه نبی ؑ لکه چه د انبیاءو په ډله کښی د هغه له یادولو څخه څرگندیوی نو دغه به یا الیاس یا یوشع یا زکریا وی یا یوازی یو صالح سری ؑ. وائی چه دی د یو چا ضامن شوی ؑ او د هغه له امله (وجی) شو کاله بندی پاتی شو او خاص د خدای جل جلاله دپاره ئی دغه تکلیف وگاله (برداشت کړو) .

تنبیه: د امام احمد په مسند او جامع الترمذی کښی د یو سری قصه راغلی ده چه پخوا ډیر سخت بدکار، فاسق او فاجر ؑ او وروسته تائب شو الله تعالیٰ په هم دی دنیا کښی د هغه د مغفرت زیری خلقو ته ورکړ د هغه نوم په حدیث کښی «کفل» راغلی دی ظاهراً دا هغه ذوالکفل نه دی چه د هغه ذکر په قرآن کښی راغلی دی، والله اعلم. زمونږ د زمانی د عُینو مصنفینو خیال دی چه ذوالکفل هم هغه دی چه ورته «حزقیل» هم وائی (والله تعالیٰ اعلم).

وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۸۷﴾
 وَذَالتُّونَ إِذْ ذَهبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَن لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ
 فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ
 إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۸۸﴾

او داخل کری وو مونبر دوی په رحمت خپل کښی (چه نبوت او جنت دی) بیشکه چی دوی دی له صالحانو نیکانو کاملانو او (یاد کړه ای محمده! قصه د) خاوند د ماهی کله چه لار حال دا چه په قهر ؤ (په قوم خپل) پس گومان ئی وکړ چه له سره به نشو مونبر قادر په نیولو د ده (یا گومان ئی وکړ چه له سره به تنگی نه راولو په ده.) پس غبر ئی وکړ په تیارو کښی (داسی) چه نشته بل برحق معبود مگر ته ئی (یوازی) پاکی ده تا ته له عیبونو بیشکه چه زه وم له ظلم کونکو شخه (په خپلو تلوو کښی بی له اذن شخه)

تفسیر: یونس علیه السلام ته ئی «ذالنون - ماهی والا» وویل چه لنده قصه ئی دا ده الله تعالیٰ یونس علیه السلام د «نینوی» د ښار په طرف چه د موصل له مربوطاتو شخه دی مبعوث کری ؤ چه د هغه غمخای خلق له بت پرستی شخه منع کری او د حق په طرف بلنه ورکری مگر هغوی له سره د یونس علیه السلام خبرو ته غور کینښود بلکه ورځ په ورځ د دوی عناد او تمرد لا پسی زیاتیده آخر حضرت یونس علیه السلام د هغوی په حق کښی ښیرا وکړه او دی پخپله د دوی له ناپاکو حرکاتو شخه خفه او په ډیر قهر او غضب سره له ښاره ووت او د الله تعالیٰ حکم ته ئی انتظار ونه کړ او له خپل قوم سره ئی وعده وکړه چه دری ورځی وروسته به پر تاسی د الله تعالیٰ عذاب نازل شی، د یونس علیه السلام د وتلو شخه وروسته د ده قوم وپوهید چه د نبی ښیرا بی اثره نه پاتی کیږی او هرورمو (خامخا) پر مونبر آفت نازلیدونکی دی، ممکن چه د عذاب څه آثار به هم دوی ته ورڅرگند شوی وی نو ځکه دوی گرد (تول) سره وویریدل. لوی واړه سره له حیواناتو له خپلو کورونو شخه ووتل او په یوه ځنگل کښی ننوتل او میندی له کوچنیانو (بچو) شخه بیللی کری شوی او گرد (تول) الله تعالیٰ ته په ژړا او واویلا شول، د کوچنیانو (ماشومانو) میندی، لوی او واړه تول داسی په ژړا او انگولا شول چه تول صحرا او بیدیا د دوی له شور او غوغا، زاری او دعاگانو شخه ډکه شوه، او د دغه ښار گردو (تولو) خلقو په ډیر اخلاص او صداقت سره توبه وویستله او تول بتان ئی مات کړل او د الله تعالیٰ د اطاعت او عبادت کلک عهد ئی وکړ او د حضرت یونس علیه السلام په لتون کښی شول که چیری مو وموند نو د ده د حکم

او ارشاد متابعت به کوو، نو الله تعالیٰ هغه راتلونکی عذاب د دوی له سره ستون (واپس) کر .
 لکه چه جزء ۱۱ د یونس د سورت په ۹۸ آیت (۱۰ رکوع) کښی ئی ویلی دی
 ﴿ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَمَنْعْنَا إِلَهُهُمُ إِلَّا قَوْمٌ يُونُسَ لَمَّا آمَنَّا كَتَبْنَا لَهُمُ مِثْقَاتًا بِعَذَابِ الْخِزْيَانِ فِي السِّبْطِ الَّذِي أَوْسَعْتَهُمُ إِلَىٰ حِينٍ ﴾
 له یوی خوا چه یونس علیه السلام له خپلی قریبی څخه ووت او له
 یوی ډلی سره په یوی بیړی کښی سور شو کله چه دغه بیړی د سیند منځ ته ورسیده د دویدلو
 نښی پکښی څرگندی شوی، بیړی چلوونکی د بیړی د سپکولو په چرت (خیال) کښی شو او
 داسی ئی غوښتل چه کوم یو سری دی په سیند کښی وغورځاوه شی یا له خپلو مفروضاتو سره
 سم ئی داسی گومان وکر چه په دغی بیړی کښی داسی کوم مرئی سور دی چه له خپل بادر
 (مالک) څخه تښتیدلی دی نو ځکه د داسی سری د معلومولو له پاره ئی چه په سیند کښی
 وغورځول شی پچه (قرعه) واچوله نو دغه پچه (قرعه) د یونس علیه السلام په نامه ووته او دوه دری
 ځلی دغه وضعیت تکرار شو خو هر ځل به د هم دغه یونس علیه السلام په نامه پچه (قرعه)
 راوتله، د دغه وضعیت په لیدلو، یونس علیه السلام خپل ځان سیند ته وغورځاوه، سم د لاسه یو
 ماهی راغی او هغه ئی ښوی (روغ) تیر کر، الله تعالیٰ ماهی ته حکم وکر چه یونس پخپله گیده
 کښی وساته چه د هغه یوه وښته ته ضرر ونه رسیږی، دا ستا روزی نه ده بلکه مونږ ستا گیده
 ده دپاره بندیکانه گرځولی ده، دی پکښی محفوظ وساته، په دغه وخت کښی یونس علیه السلام
 د الله تعالیٰ په دربار کښی داسی دعاء وکره ﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾
 او په خپله خطا ئی اعتراف وکر چه بیشکه ما تلوار وکره، او ستا د حکم راتگ ته
 می انتظار ونه کر او په خپل سر می خپل امت او د هغوی ښار پری ښود، که څه هم د یونس
 علیه السلام دغه غلطی یوه اجتهادی غلطی وه چه د امت دپاره معاف ده مگر د انبیاؤ تربیت او
 تهذیب له عامو خلقو څخه ممتاز وی په داسی یوه معامله کښی چه د وحی د نزول امید وی بی له
 انتظاره د ښار څخه وتل او خپل قوم بی سره پریښودل د یوه نبی له شان سره لایق نه ؤ (فنادی
 فی الظلمات - پس غږ ئی وکر په تیارو کښی یعنی د سیند په ژورو او د ماهی په گیده او د
 شپې په تیارو کښی، داسی چه ﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾ چه
 نشته بل برحق معبود مگر هم دا ته ئی، پاکی ده یوازی تاته له عیبونو بیشکه زه وم له ظلم
 کوونکو څخه په تگ خپل کښی) یعنی زما خطا راوښه بیشکه چه له ما ځینی غلطی صادره
 شوی ده په هم دغه حرکت دغه سختی او ابتلا پری راغله، خو ئی توبه وویسته او نجات ئی
 وموند او هغه ماهی د الله تعالیٰ په اراده د سیند غاری ته خپله خوله د باندی وویسته او دی ئی
 روغ رمت له خپلی گیدی څخه د باندی وغورځاوه دی خپل قوم ته روغ او جوړ بیرته ورغی او په
 خپله هم هغه مقدسه وظیفه مشغول شو ﴿ فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ ﴾ پس گومان ئی وکر، الخ
 یعنی داسی خیال ئی وکر چه مونږ به په دغه حرکت له ده څخه هیڅ یوه پوښتنه نه کوو یا
 داسی له مونږ څخه وتښتید لکه چه څوک داسی گومان وکری چه اوس به می هیڅوک ونه نیولی
 شی او نه به می بیرته راوستی شی گواکی چه دی له هغه کلی څخه ووت لکه چه زمونږ له قدرت

نه ووت، دا مطلب نه دی چه معاذ الله یونس علیه السلام به په واقع کښی داسی خیال کړی وی، داسی خیال خو د یوه ادنی مؤمن په زړه کښی هم نه پیدا کیږی بلکه مطلب دا دی چه دغه صورت حال داسی ؤ چه له هغه څخه داسی یوه مفکوره پیدا کیدی شوه. د الله تعالیٰ عادت دی چه دی د کاملینو یو ډیر ادنیٰ ښوئیدل په ډیره سخته پیرایه (اسلوب) سره اداء کوی لکه چه مونږ پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښی لیکلی دی او په دی سره د کاملینو تنقیص نه بلکه د دوی شان او جلال څرگندیږی چه د دومره عظمت سره سره ولی دومره لږ هم وښوئیږی.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُصَيِّحُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (یونس) او نجات مو ورکړ دغه (یونس) ته له غمه (د سیند او ماهی) او هم داسی (چه یونس ته مو نجات ورکړ) نجات ورکوو مونږ مؤمنانو ته

تفسیر: یعنی نجات د یونس علیه السلام سره مخصوص نه دی هر هغه ایمان داره چه په هم دغه شان مونږ وپولی مونږ هغه ته هم له بلیاتو څخه نجات ورکوو. په احادیثو کښی د دی دعاء ډیر فضیلت راغلی دی او امت د سختیو او مصیبتونو په وخت کښی تل دغه دعا ډیره مجربه موندلی ده.

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) زکریا کله چه غږ وکړ رب خپل ته (داسی چه) ای ربه زما مه پرېږده ما یوازی (بی اولاده) او ته ئی غوره له (کردو (تولو)) وارثانو نه.

تفسیر: یعنی داسی اولاد راکړی چه وروسته له ما د قوم دینی خدمت وکړی شی او زما د دغو تعلیماتو د خورولو د عهدی څخه ووتلی شی. لکه چه د مریم د سورت په تفسیر کښی مو لیکلی دی کله چه زکریا علیه السلام داسی وارث غوښته چه په «یرثنی ویرث من آل یعقوب» (د مریم (۱) رکوع) کښی مذکور دی نو د هغه په تناسب سره ئی الله تعالیٰ هم په دغه نامه سره یاد کړ.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ الْيُسْبِيَّ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسِرُّونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَشِيعِينَ ﴿٩٠﴾

پس قبوله کره مونږ دعاء د دغه (زکریا) او ومو بانه دغه (زکریا) ته یحییٰ او صالحه مو کره ده ته ښځه د ده (د ولادت له پاره له شندوالی څخه وروسته) بیشکه دغه (مذکور انبیاء) وو دوی چه تلوار به ئی کاوه په (کولو د نیکو عملونو او طلب) د خیراتونو او بللو به ئی مونږ له جهته د مینې (د ثواب) او له جهته د ویری (د عذاب) او وو دوی خاص مونږ ته ویریدونکی متواضع

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت زکریا علیه السلام شنده ښځه پخپل فضل او کرم سره د ولادت وړ (لائق) او قابله وگرځوله. ځینی متصوفین وائی هر څوک چه پاک الله د خوف یا د توقع له امله (وجی) یاد کری هغه اصلی محب نه دی له دغه آیت نه د دغی مفکوری غلطی څرگندیږی له انبیاءو څخه پورته د الله تعالیٰ محب څوک کیدی شی.

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿۱۱﴾

او (یاده کره ای محمده! قصه د) هغی (جینئ مریمی) چه پاک ئی ساتلی وړ اندام خپل (له نکاح او له سفاح څخه) پس پوکر مونږ په (گریوان د) هغی کښی له روحه خپله او ومو گرځوله دغه (مریمه) او زوی د دی (عیسی) دلیل (د کامل قدرت خپل) دپاره د خلقو

تفسیر: یعنی د حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په نس کښی چه له نکاح او سفاح او له حلالو او حرامو دواړو طریقو څخه محفوظه وه حضرت عیسیٰ علیه السلام ئی «چه په روح الله» سره ملقب دی پیدا کرو د حضرت عیسیٰ علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام د آیت او دلیل والی ذکر پخوا له دی نه د آل عمران او د مریم په سورتونو کښی بیان شوی دی.

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿۱۲﴾

په تحقیق دا ملت (د توحید ملت او د اسلام دین) ستاسی، ملت یو دی (چه په دغه دین متفق دی ټول انبیاء) او زه رب ستاسی یم پس عبادت کوئ زما (خاص نه د بل).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ یو دی او ستاسی د دین اصول هم یو دی، گرد (تول) انبیاء علیهم السلام هم د دین په اصولو کښی داسی سره یو دی چه هر هغه تعلیم چه یو ئی ورکوی هغه بل هم د هغه تصدیق او تائید کوی کوم اختلافات چه په فروعو کښی د زمانی او مکان د اختلاف له کبله (وجی) منځ ته راځی هغه عین مصلحت او حکمت دی، منموم اختلاف هغه دی چه په اصولو کښی وی. نو ځکه لازمه ده چه تول سره په گډه د خدای جل جلاله بندگی وکړو او په کومو اصولو کښی چه تول انبیاء سره متفق دی هغه تول په یو طاقت ټینگ ونیسو.

وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ

او توتی توتی کر (دغو پخوانیو امتونو) کار (د دین) خپل په منځونو خپلو کښی،

تفسیر: مونږ خو د اصولو په اعتبار تولو ته یو دین ورکړی ؤ خو خلقو پکښی په خپله اختلاف پیدا کر او هغه دین ئی سره توتی توتی کر او په خپلو کښی ئی سره نفاق او شقاق پیدا کر.

كُلُّ الْيَتَارِعُونَ ﴿١٧﴾

تولی فرقی مونږ ته راتلونکی دی (نو جزا به ورکړو دوی ته)

تفسیر: یعنی کله چه زمونږ حضور ته راشی نو تول اختلافونه به هلته سره فیصله شی. هر یوه به د هغه د عملونو جزاء ورکړی شی چه تفصیل به ئی په راتلونکی آیت کښی راشی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿١٧﴾

پس هر څوک چه عمل وکړی له نیکو (کارونو) څخه حال دا چه دی مؤمن وی نو نشته بی قدری ضیاع د کوشش د ده (او زیار (محنت) ئی نه ضایع کیږی) او بیشکه مونږ دغه (کوښښ د ده) لره لیکونکی یو.

تفسیر: یعنی د هیجا محنت او زیار (کوشش) نه ضایع کیږی، د نیکی خوږه میوه به مؤمنانو ته ورسیدی، هیڅ یوه نیکی به هم نه ضایع کیږی. هر وړوکی او لوی عمل مونږ د دوی په عملنامه کښی لیکو چه د قیامت په ورځ کښی به پرانستلی شی.

وَ حَرَّمَ عَلٰی قَرْيَةٍ اَهْلُكُنَّهَا اَنْهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿۹۵﴾ حَتّٰی اِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿۹۶﴾

او حرام (منع) دی پر (اهل د) هر هغه کلی چه هلاک کړی دی مونږ دوی لره (دا کار) چه بیشکه دوی به نه راځی بیرته (مونږ ته د جزاء یا چه راشی بیرته دنیا ته د توبی او معذرت دپاره). تر هغه پوری کله چه پرانستلی شی یا جوج او مأجوج (او دیوال ئی له مخه لری شی) او دوی به له هری لوری (وچتی) څخه گړندی راکوزیږی،

تفسیر: لومړی د نجات موندونکو مؤمنانو ذکر ؤ بالمقابل په دی آیت کښی د هلاک کیدونکو کفارو ذکر دی یعنی هغه کفار چه د هغو دپاره تالا کیدل او هلاک او تباهی مقدره شوی ده نو هغوی له سره له خپل کفر او عصیان څخه لاس نه اخلی او نه توبه وباسی او نه د الله تعالیٰ په طرف رجوع کوی او نه کله هغوی بیرته دنیا ته په دی مقصود راوستل کیدی شی چه دلته د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړی نو هغوی څرنګه د خپل خلاصون او نجات توقع کولی شی د هغوی دپاره خو یوازی یو وخت باقی دی کله چه هغوی دوهم ځلی ژوندی او د پاک الله په طرف رجوع کوی او پر خپلو تجاوزاتو او تقصیراتو معترف کیږی او د ندامت او پښیمانی اظهار کوی مګر په هغه وخت کښی به پښیمانی هیڅ په کار ورنشی، دغه د قیامت وخت دی چه د هغه له نزدی مبادیو څخه یو د «یا جوج مأجوج» خروج دی چه د عیسیٰ علیه السلام له نزول څخه وروسته به د «ذوالقرنین» سد ماتوی او د یا جوج مأجوج لښکر به لوی هجوم او یرغل (حمله) راوړی دغه خلق به د خپل کثرت او ازدحام له کبله (وجی) په ټولو لوړو (وچتو) او ژورو (خکته) داسی خواړه شی چه څوک هری خوا ته سترګی اړوی نو دوی به وینی، د دوی دغه بی مثله سیلاب او هجوم به په داسی شدت گړندی راروان وی چه هیڅ یو انسانی قدرت به د دوی مخه نشی نیولی او داسی به ښکاری چه د هری یوی غونډی او هر یوه غره نه د دوی لښکری راښوئیږی او رارغری، د «الکھف» د سورت په آخر کښی مونږ د دی قوم په باب څه لیکلی دی هلته دی وکتلی شی.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاذْهَبِي شَاخِصَةً ابْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيُؤَيِّنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۹۵﴾

او نژدی شوه وعده حقه (قیامت) پس ناخاپه قصه دا ده چه تیغی (بوتی) به وتلی پاتی وی سترگی د هغو کسانو چه کافران شوی دی، (او وائی به) ای هلاکه زمونبر راحاضر شه دغه دی وخت دی په تحقیق وو مونبر په غفلت کښی له دغی ورغی (له حقی وعدی په دنیا کښی) بلکه وو مونبر ظالمان (په خپل ځان په کفر سره)

تفسیر: یعنی کله چه د جزاء او سزاء وعده رانژدی شی په دغه وخت کښی به د منکرانو سترگی د هیبت او ویری له شفته ردی بدی، تیغی او بوتی ختلی وی. او په خپل جهل او غفلت به د افسوس او حسرت نه منگولی مروړی او وائی به افسوس چه مونبر له داسی لوئی ورغی څخه ولی بی خبره او غافل پاتی شوی وو چه په دغسی سختیو او مصیبتونو کښی مبتلا او اخته شوو، کاشکی مونبر په دنیا کښی له دغه آفت څخه د نجات څه فکر کړی وی.

﴿بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ بلکه وو مونبر ظالمان په خپل ځان په کفر سره) یعنی دی ته مونبر څنگه بی خبری ویلی شو ځکه چه انبیاؤ علیهم السلام خو په صافو ښکاره ؤ الفاظو سره مونبر ته له دغی ورغی او له دغی لوئی پیښی څخه خبر راکړی ؤ لیکن مونبر په خپله پخپلو ځانونو ظلم او تیری وکړ چه د هغوی خبرو ته مو غوړ کینښود او په خپلو شرارتونو او گناهونو مو اصرار او مداومت کاوه.

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَرَدُونَ ﴿۹۸﴾

بیشکه تاسی او هغه (بتان، شیطانان) چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله څخه خس (خشاک) د دوزخ یی، تاسی (له معبودانو خپلو سره) دی دوزخ ته نوتونکی یی

تفسیر: دا خطاب د معظمی مکی مشرکانو ته دی چه بت پرستی به ئی کوله یعنی تاسی تول به له دغو خپلو باطلو معبودانو سره د دوزخ خس او خشاک شی! ﴿وَقَوْمًا ثَائِسًا وَالْمَجْرَةَ﴾ د البقره (۳) رکوع. د دی معنی داسی نه ده چه بتان به معذب کیږی بلکه غرض ئی دا دی چه په بت پرستانو دی زیات حجت قائم شی لکه چه وروسته وائی ﴿لَوْ كَانَ فِئَاكِهِمُ إِلَهًا مَّا وَرَدُوا مَا﴾ او د دوی حسرت به ډیر او حماقت به ئی لا واضح او څرگند (ښکاره) شی له

چا شخه چه دوی د خیر هیله (امید) او توقع کوله کله چه دوی خپل ځان نشی خلاصولی نو زموږ حفاظت به څنگه وکړی

تنبیه: له ﴿ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ شخه مراد دلته یوازی اصنام دی ځکه چه خطاب هم دغو د بتانو عابدانو ته دی لیکن که «ما» عامه شی نو (بشرط عدم المانع) قید به معتبر وی. یعنی که په دغو فرضی معبودانو کښی د اور د دخول شخه کوم مانع نه وی نو هغوی به هم له خپلو عابدانو سره یو ځای د دوزخ خس او خاشاک کیږی، مثلاً شیاطین، اصنام باقی حضرت مسیح، حضرت عزیر او ملائکه الله علیهم السلام چه دوی هم د ډیرو خلقو له پلوه معبودان درول شوی دی نو د دغو ذواتو مقبولیت او وجاهت مانع دی چه معاذ الله په دغه عموم کښی شامل کړی شی. له دی کبله (وجبی) ئی تصریحاً وویل ﴿ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا يُعَذَّبُونَ ﴾ (اما ښه او په زړه پوری خبره دا ده چه د «ما» عموم په غیر ذوالعقولو کښی دی).

لَوْ كَانَ هُوَ اللَّهُ مَا وَّرَدُوهَا وَّكُلَّ فِيهَا خَلِدُونَ ﴿۹۹﴾

که چیري وی دغه (بتان شیطانان په رښتیا سره) معبودان نو نه به وو داخل شوی په دی دوزخ کښی او دا ټول (بتان او بت پرستان) به په دی دوزخ کښی تل پراته وی

تفسیر: یعنی دغه ټول عابدان او باطل معبودان به تل تر تله په دوزخ کښی پراته وی.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَّهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿۱۰۰﴾

وی به دغو (عابدانو) ته په دغه (دوزخ) کښی چغی سوری او دوی به په دی دوزخ کښی نه اوری هیڅ (شی د دوزخ د شور ماشور له سببه).

تفسیر: یعنی د هول او هیبت له شدت او د عذاب له سخت تکلیف او د خپلو چغو او کریکو له شورماشور شخه به هیڅ شی نه اوری. له ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه شخه روایت دی چه یو داسی وخت به راشی چه هر یو دوزخی به د اوسپنی په یوه صندوق کښی بند کړی شی او له پاسه به پری میخونه تک وهل شی او د دوزخ په اعماقو (ژورو) کښی به واچولی شی، ښائی چه په دی وخت کښی دغه هیڅ نه اوریدل د دغه دوزخی حال وی د دی آیت د نزول په اثر مشرکان سخت خفه شول نو اعتراض ئی وکړ چه آیا عزیر او مسیح او ملائک چه ځینی ئی خپل معبودان دروی هم په دوزخ کښی لویږی؟ نو دغه مبارک آیت نازل شو.

إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿۱۳۱﴾

بیشکه هغه کسان چه رومبی شوی ده دوی ته له (جانبه د) مونږه نیکه مرتبه (سعادت، نجات) دغه کسان به له دی دوزخ شخه لری کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی یو محل به د صراط له پل شخه تیریږی، بیا به تل له دوزخ شخه لری اوسیږی او د تیریدلو په وخت کښی به هم، د دوزخ له تکلیف، الم او درد شخه بیخی خلاص وی.

لَا يَسْمَعُونَ حَيِّسَهَا، وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿۱۳۲﴾

نه به اوری دغه (جنتیان) غږ د (لمبو د) دوزخ او دوی په هغو نعمتونو کښی چه غواړی ئی نفسونه د دوی تل به وی.

تفسیر: یعنی جنتیان به له دوزخ شخه دومره لری وی چه د دوزخ د اور ډیر یو نری غږ هم د دوی غوړو ته نه رسیږی او په نهایت عیش او آرامی سره به په جنت کښی مزی کوی او له هر راز (قسم) نعمتونو شخه به دوی خوند اخلی.

لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ
الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۱۳۳﴾

نه به خفه (غمجن) کوی دوی (جنتیان) ویره ډیره لویه (هم لکه آخره نفخه او یا د دوزخ خوا ته روانیدل) او ملاقات به کوی له دوی سره پرېستی (استقبلاً، او وائی به) دا ورځ د (ثواب د) ستاسی ده هغه چه وی تاسی چه وعده درسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی په هغه ورځ چه تول مخلوق په سخته ویره او هیبت کښی وی الله تعالیٰ به تول جنتیان له غم او خفگان شخه محفوظ وساتی یعنی له قبرونو شخه د نیکانو د راپاڅیدلو یا جنت ته د ننوتلو په وخت کښی به پرېستی د هغوی استقبال کوی او ورته به وائی د هغه دائمی مسرت او راحت وعده چه له تاسی سره کړی شوی وه نن د هغی د پوره کیدلو وخت راغلی دی.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ
تُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْهَا بِآثَانًا كُنَّا فَعَلِينَ ﴿۱۰۶﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورخ چه راونغاړو آسمان لکه نغبتل د سند،
طومار دپاره د لیکل شویو کاغذونو لکه چه ابتداء کری و مونږ اول پیدایښت
بیا اعاده کوو ئی وعده ده په مونږ، بیشکه مونږ یو کوونکی (د هغه موعود
کار)

تفسیر: ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کری ده او یاده کره هغه ورخ چه راونغاړو،
مونږ له بیخه دا آسمان لکه نغبتل د صحیفی دپاره د حفظ د هغو مکتوباتو چه په دی کښی دی
او د اهله که مصدر مضاف وی مفعول ته یا لکه تاوول د پښتی یا کاتب د محمد صلی الله علیه
وسلم د مکتوباتو که مضاف وی فاعل ته لکه چه پیل (شروع) کری وه مونږ د اول پیدا کولو د
دی عالم له عدم محض څخه چه دیر آسان و اعاده به ئی کرو بیا او دا مری به ټول ژوندی کرو،
دا وعده کری ده مونږ وعده لازمه په خپل ځان نو بیشکه مونږ کوونکی یو د هغه کار چه وعده
مو کری ده یعنی کله چه قیامت راشی نو آسمانونه به داسی ونغاړل شی لکه چه د اسنادو او
وثائقو لیکلی شوی کاغذونه سره نغبتلی کیږی ﴿وَاللَّهُمَّ مَطْوِيَّاتٍ بَيْنِيْهِ﴾ په ځینو
روایتونو کښی د رسول الله د یوه کاتب نوم (سجل) ښوولی دی، دغه روایت ته د حدیثو د
حفاظو یو جماعت ضعیف بلکه موضوع ویلی دی (کما صرح ابن کثیر فلا يعتبر بتخریج
ابی داود والنسائی فی سنهما).

﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ﴾ لکه چه ابتداء کری و مونږ اول پیدایښت بیا ئی اعاده کوو..
الخ) یعنی په هم هغه سهولت او آسانی سره چه اول ځلی ئی دنیا پیدا کری وه هم هغسی ئی
دوهم ځلی هم پیدا کوی. دغه وعده حتمی ده چه هر ورو (خامخا) علی الیقین پوره کیږی.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ
الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿۱۰۷﴾

او خامخا په تحقیق لیکلی دی مونږ په زبور کښی وروسته له نصیحت څخه دا
چه بیشکه دغه ځمکه مالکان کیږی به ئی (بالاخر هغه) بندگان زما چه
نیکان دی (او په میراث به ئی وږی).

تفسیر: یعنی له کاملو وفادارو بندگانو سره الله تعالیٰ وعده کری ده چه د هغوی په برخه کښی د دنیا او آخرت بری او کامیابی ده او دوی د دی دنیا او د جنت د محکمې وارثان گرځول کیږی لکه چه د (الاعراف) په (۱۵) رکوع کښی ئی ویلی دی ﴿ إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ او د المؤمن په ۶ رکوع کښی راغلی دی ﴿ إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَنُؤَيِّدُوهُمْ بِقُوَّةِ الْأَشْهَادِ ﴾ او د النور په (۷) رکوع کښی ویلی دی ﴿ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ ﴾ الآية -

دا داسی حتمی او قطعی وعده ده چه الله تعالیٰ د هغی خبر په خپلو شرعیه او قدریه ؤ کتابونو کښی ورکری ده (په لوح محفوظ) او (ام الكتاب) کښی ئی هم دغه وعده درج کری ده او د انبیاءو علیهم السلام په ژبو ئی پرله پسې مکرراً د هغه اعلان کری دی د داؤد علیه السلام په کتاب (زبور) په (۳۷) او (۲۹) کښی راغلی دی چه (صادقان به د محکمې وارثان وی) لکه چه د دی محمدی امت کامل وفادار او صادق بندگان تر یوی اوږدی مودی پوری د محکمې وارثان وو، دغو صالحانو، صادقانو په شرق او غرب کښی آسمانی سلطنت جاری او قایم کر، هر چیری ئی د عدل او انصاف بیرغونه ودرول، د حق دین غږ ئی په توله دنیا کښی پورته کر او د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم دغه پخوا ویل (پیشگوئی) د دوی په لاسونو پوره شول «ان الله تعالیٰ زوی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وان امتی سیبلغ ملکها مازوی لی منها» او هم دغه قسم هغه بل پخوا ویل د امام مهدی او حضرت مسیح علیه السلام په زمانه کښی به خامخا پوره کیدونکی وی.

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عٰبِدِيْنَ ۝۱۰۶

بیشکه په دی (تیر بیان کښی) خامخا (سبب د) وصول د مطلب دی دپاره د قوم عبادت کونکو

تفسیر: یعنی د دی قسم بشارتونو له اوریدلو څخه د یوه خدای جل جلاله عبادت کونکی خپل مطلب ته رسیږی. یا دغه لوی قرآن چه پر داسی عظیمو بشارتونو او هدایتونو مشتمل دی د عبادت کونکو دپاره پوره گټه (فائده) او پوره کامیابی ده یا په تحقیق سره په دی قرآن کښی خامخا کفایت دی په دخول د جنت کښی دپاره د هغه قوم چه عمل کونکی دی په دی سره.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِيْنَ ۝۱۰۷

او نه ئی لیږلی مونږ ته (ای محمده!) مگر رحمت دپاره د (تولو) عالمیانو

تفسیر: یعنی ته خو د تول جهان دپاره د رحمت په حیث مبعوث شوی ئی که کوم بدبخت پخپله له دی عمومی رحمت څخه گټه (فائده) نه اخلی نو دا خو د هغه خپل قصور دی. د لمر د رڼا (رڼرا) او تودوخی فیض هر طرف ته رسیږی خو که کوم سری پخپل ځان د رڼا (رڼرا) تول وروڼه، کرکی او سوری بند کړی نو دا به د ده خپله ناپوهی او لیونتوب وی. د لمر په عمومی فیض کښی هیڅ شک او شبه نشته او دلته د (رحمة للعلمین) د فیض حلقه خو دومره ارته او لویه ده چه که کوم بی‌برخی د دی رحمت نه گټه (فائده) اخیستل هم نه غواړی نو هغه ته هم په یو نه یو ډول (طریقه) بی اختیاره د رحمت برخه ورسیږی لکه چه په دنیا کښی د نبوت د علومو او د تهذیب او د انسانیت د اصولو د عمومی اشاعت او خوریدلو څخه هر مسلمان او کافر له خپل خپل ذوق سره موافق گټه (فائده) اخلی او هم الله تعالیٰ وعده کړی ده چه د پخوانیو امتونو په خلاف به د دی امت کفار هم له عمومی او بیخ ویستونکو عذابونو څخه محفوظ وساتی. زه خو دا وایم چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عامو اخلاقو څخه برسیره له هغو کافرانو سره چه ده جهاد کاؤ هغه هم د تول عالم دپاره سراسر رحمت ؤ ځکه چه د هغه په ذریعه د هغه لوی رحمت حفاظت کیده چه دی ئی حامل ؤ او یوازی د هم هغه مقصود دپاره مبعوث شوی ؤ او دیرو هغو ږندو ته چه د خپلو سترگو له علاج څخه تبتیدل په دغه سلسله کښی خامخا د ایمان رڼا (رڼرا) رسیده. په یوه حدیث کښی راغلی دی (والذی نفسی بیده لاقتلنهم و لاصلبنهم و لاهدینهم وهم کارهون انی رحمة بعثنی الله ولا یتوفانی حتی ینظر الله دینه) «ابن کثیر» له دغو الفاظو څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د «رحمة للعلمین» کیدلو مطلب خورا (دیر) ښه څرگندیدی شی.

قُلْ إِنَّمَا يُوحِي إِلَيَّ أَنبَاءُ الْهَكْمِ إِلَهُ وَاحِدٌ قَهْلَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿۱۰۸﴾

ووايه (ای محمده! کفارو ته) بیشکه خبره هم دا ده چه وحی کولی شی ماته داسی بیشکه هم دا خبره ده چه الله ستاسی الله یو دی آیا پس یی تاسی اسلام راوړونکی (الله ته غاړه ایښودونکی بلکه مسلمانان شی!)

تفسیر: دا د رسالت سره د توحید بیان شو یعنی له هغه لوی رحمت سره چه ته راغلی ئی د هغه لب لباب کامل توحید دی او دا داسی صاف او واضح مضمون دی چه د هغه په قبول کښی انسان ته نه ښائی چه لږ شان هم وړاندی او وروسته شی. پس آیا تاسی دغه حکم منعی او د حق په مقابل کښی د غاړی ایښوولو دپاره تیار یی! که تیار یی فبها ونعمت که نه ما خپل تبلیغ وکړو

خپله غاړه می خلاصه کړه تاسی پخپله خپل انجام او خاتمی ته فکر وکړئ!.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَاءَ عَذَابًا ۖ إِنَّ أَدْرِي أَقْرَبُ أَمْ يَبْعِدُ مَا تُوعَدُونَ ﴿۱۰۹﴾

پس که وگرځیدل دوی (له ایمان څخه) نو ووايه (ای محمده!) چه خبروم زه تاسی (په هغه شی چه زه پری مامور یم) په برابری سره، او نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره وعده شوی ده (چه دنیوی عذاب یا اخروی عقاب دی).

تفسیر: که د حجت د دومره اتمام نه وروسته هم تاسی حق نه منئ! او د توحید په طرف نه راځئ! نو ما تاسی ته خبر درکړی دی چه اوس زه له تاسی څخه بیزار یم، تاسی له مانه بیل او زه له تاسی څخه بیل یم، ستاسی عمل له تاسی سره مل او زما عمل له ماسره مل دی او هر یو به د خپل خپل عمل نتیجه وگوری. حضرت شاه صاحب لیکي دواړه طرفه برابر یعنی اوس تاسی دواړه خبری کولی شئ (چه قبول ئی کړئ یا ئی رد کړئ) په یوه طرف تاسی باندي زور نه دی اچول شوی ځینو مفسرینو د دی آیت داسی ترجمه کړی ده پس ووايه دوی ته چه خبر می کړئ په دی په داسی حال کښی چه برابر یو سره زه او تاسی په دی پوهه کښی چه می نه دی پت کړی هیڅ شی له تاسی نه یا غیر می درباندي وکړ د جنگ چه ورته تیار شئ!

﴿وَإِنْ أَدْرِي﴾ الآية - نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره ئی وعده کیږی) یعنی ستاسی له نه منلو څخه د عذاب د وقوع کومه وعده چه شوی ده هغه هروروم (خامخا) کیدونکی ده لیکن زه نه یم خبر چه هغه به ژر واقع شی! یا په ځنډ (ایسارتیا)!

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿۱۱۰﴾

بیشکه چه دغه (الله) ته معلوم دی ښکاره له خبرو (بلکه له کارونو هم) او معلوم دی (الله ته) هغه چه پتوئئ ئی تاسی (له حسد کینی او نورو هم)

تفسیر: یعنی یوازی الله تعالیٰ په هره یوه پته او ښکاره خبره پوهیږی او په دی هم پوهیږی چه په کومه گناه څه سزا او په کوم وخت کښی ورکړی شی.

وَإِنْ أَدْرَىٰ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿۱۱﴾

او نه پوهیږم زه بهائی چه دغه تاخیر د عذاب ازموینه وی تاسی لره او نفع وی تر یوه وخته (د مرگه) پوری.

تفسیر: یعنی د عذاب په تاخیر کښی امکان لری چه ستاسی امتحان او ازموینه وی چه گوندی په دی موده کښی غه فکر او تامل وکړئ او له خپلو بدو کارونو او شرارتونو څخه لاس واخلي! یا تش مهلت مقصد وی چه تر یوه مودی پوری په دنیوی عیش او عشرت کښی مشغول اوسع او د خپل شقاوت پیمانہ مو ښه ډکه کړئ!

قُلْ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ ط

وویل (رسول) ای ربه زما حکم وکړه په منځ زمونږ کښی په حقه سره،

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه د هری معاملی فیصله له انصاف سره سم ستا شان دی نو له هغی سره سم زما او زما د قوم په منځ کښی ژر تر ژره فیصله وکړه.

وَرَبِّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿۱۲﴾

او رب زمونږ ډیر مهربان دی مرسته (مدد) تری غوښتل شوی ده په هغو خبرو چه بیانوی ئی تاسی (او وایی چه ولی نه معذب کیږو او نور).

تفسیر: یعنی یوازی له هغه مخی مونږ خپله فیصله غواړو او د کفارو د خرافاتو په مقابل کښی له ده څخه مرسته (مدد) غواړو او په هم دی شان دعاگانی نورو انبیاء علیهم السلام هم کولی لکه چه د جزء ۹ (الاعراف) په ۸۹ آیت (۱۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَا اَعْرِضْنَا وَابْنِنَا قَوْمَنَا بِالْحَقِّ وَانْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ﴾ ځکه چه دوی په خپل حقانیت او صداقت او د الله تعالیٰ په عدل او انصاف باندی پوره باور او اعتماد درلود (لرلو).

تمت سورة الانبياء والله الحمد والمنة

سورة الحج مدنية الا الايات (۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فبين مكة والمدينة وهى (۷۸) آية و (۱۰) ركوعات رقمها (۲۲) تسلسلها حسب النزول (۱۰۳) نزلت بعد سورة النور.
د (الحج) سورت مدنی دی پرته (علاوه) له ۵۲ نه تر ۵۴ آیتونو پوری چه د مکی او مدینی په منځ کښی نازل شوی دی اته اویا آیتونه او لس رکوع لری په تلاوت کښی (۲۲) او په نزول کښی (۱۰۳) سورت دی د النور له سورت نه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ①
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَرَى
وَمَا هُمْ بِسُكَرَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ②

ای خلقو ځان وساتئ (وویریئ) تاسی له (عذابه د) رب خپل، بیشکه چه زلزله د قیامت (یو) شی دی ډیر لوی. په هغه ورځ چه ووینیئ تاسی هغه چه غافله به شی هره تی ورکونکی (د دی ورځی له هیبت شخه) له هغه وروکی چه تی ورکوی هغه ته او وبه غورځوی هر میړمن حامله (امیدواره) حمل (بچی) خپل او وبه وینی ته خلق بی هوشه (له ډیر هیبت نه) حال دا چه نه به وی په واقع سره دوی بی هوشه ولیکن عذاب د الله دی ډیر سخت (نو د قیامت د ورځی له وبری نه به بی هوشه وی).

تفسیر: د قیامت عظیم الشانی زلزلی دوه دی یوه عین د قیامت د قیام په وخت کښی یا له دوهمی نفخی شخه وروسته، بله د قیامت د قیام شخه څه وړاندی چه د مغرب له خوا د لمر له ختلو شخه پخوا واقع کیږی او د قیامت له علاماتو شخه ده. که دلته تری دوهمه زلزله مراده وی نو آیت به په خپله ظاهری معنی پاتی شی. او که اوله مراده شی نو دواړه احتمال په پکښی شته.

لومری دا چه حقیقتاً زلزله وشى او تی ورکونکی (لنگی) یا بلاری بنځی په خپل هم هغه هیئت محشوری شی یا به له زلزلی څخه د هغه ځای احوال او شائد مراد وی او ﴿يَوْمَ تَرَوْهَا تَذَاهِلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ﴾ الآية - دی په تمثیل حمل کړی شی یعنی دومره سختی، هیبت او ویره به وی که شودی ورکونکی (لنگی) بنځی موجودی وی نو له دیری ویری او هیبت نه به خپل تی رودونکی ماشومان هیر کړی، یا به د بلاریو بنځو بچیان ولوړی. په دغه وخت کښی به خلق دومره بی سده او مدهوشه وی چه لیدونکی به ورباندی داسی گمان کوی چه د شرابو په نشو سره بی سده او مخمور دی حال دا چه په هغه ځای کښی به نشه چیری وی، د الله تعالی د عذاب تصور او د احوالو او شائدو سختی به هوش، حواس او سد له مینځه یوسی.

تنبیه: که دغه ویره ټولو ته عامه وی نو په ﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَقَ الْأَكْبَرُ﴾ کښی به نفی د اکثر و احوالو په اعتبار او دلته به اثبات د لوړو ساعتونو په اعتبار واخیستل شی او که دا آیت د اکثر و په حق کښی وی او ټولو ته شامل نه وی نو بیا له سره هیڅ اشکال نشته.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ۝

او ځینی له خلقو څخه هغه دی چه جگړه کوی په (حق او خبرو د) الله کښی بی له پوهی (له خپلی ناپوهی) او متابعت کوی د هر شیطان سرکش.

تفسیر: یعنی دا خلق په هغو خبرو کښی چه الله تعالی ئی خبر راکوی ولی جگړی کوی او کاږه بحثونه پکښی کوی او له خپله جهله او بی خبری عجیبی احمقانه شهبی خوروی لکه چه په قیامت، بعث بعد الموت، جزاء، سزاء او نورو د دوی لوی اعتراض دا دی کله چه انسان ومړی او بیخی وروست شی او هدوکی ئی ذری ذری شی نو عقل ته به څنگه پریوځی چه دی به بیا ژوندی شی او خپل هم هغه رومبنی اصلی حالت ته به بیرته وگرځی.

﴿وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ﴾ او متابعت کوی د هر شیطان سرکش) یعنی هر جنی او انسی شیطان چه دی خپل ځان ته راوبولی سم د لاسه هغه پسی روانیږی گواکی دی د گمراه کیدلو داسی کامل استعداد لری چه هر یو شیطان ئی راوبولی دی ورته لیبک وائی.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ۝

لیکل (حکم) شوی دی په (حق او قسمت د) دغه (شیطان په ازل کښی دا) چه بیشکه شان دا دی چه هر څوک چه دوستی او متابعت وکړی د شیطان پس بیشکه (دا شیطان) گمراه کوی دغه (تابع خپل) او لیاره ښی دی ده ته (بیایی ئی) عذاب د دوزخ ته.

تفسیر: یعنی د مرید شیطان په متعلق دا خبره غوټه او فیصله شوی ده خوګ چه د ده ملګرتیا او متابعت کوی نو شیطان خپل دغه ملګری او تابع هم له خپل ځان سره دویوی او داسی ئی گمراه کوی چه بی د دوزخ له غورځولو ئی نه پریردی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِمَّنْ
 تُطْفَأُ ثُمَّ مِمَّنْ عَلَقَةٌ ثُمَّ مِمَّنْ مُضْغَةٌ مُّخَلَّقَةٌ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنَّبِيِّنَ لَكُمْ
 وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
 ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُتَوَتَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ
 لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَىٰ الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا
 أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۝

ای (له بعت څخه منکرو) خلقو! که یی تاسی په شک کینی له بعت څخه (چه خلق بیا ژوندی پورته کیږی له قبرونو څخه اول خپل حال ته وګورئ!) پس بیشکه چه مونږ پیدا کری دی مونږ (نیکه د) تاسی له خاوری بیا (مو پیدا کره اولاده د آدم) له یوه څاخګی (منی) څخه بیا له (یوی توتی) کلکی پرنډی وینی بیا له یوی بوتی غوښی تام الخلقه (چه پوره شکل ئی پیدا کری شوی وی) او ناقص الخلقه (چه پوره شکل ئی پیدا کری شوی نه وی) دپاره د دی چه بیان کړو مونږ تاسی ته (خپل کامل حکمت او قدرت) او ثابت پریردو مونږ په ارحامو کینی هغه شی چه اراده وکړو (د هغه د اثبات) تر نیتی معلومی پوری (چه د زیږیدلو وخت دی) بیا راوباسو مونږ تاسی (له ګیدو د میندو ستاسی حال دا چه) طفل (وی) بیا (پالو تاسی) تر هغه پوری چه ورسپړئ تاسی کمال او قوت خپل ته (جسماً او عقلاً) او ځینی له تاسی څخه هغه دی چه وفات کولی شی (له رشد او قوت څخه وروسته یا پخوا) او

عُجینی له تاسی شخه هغه دی چه رد کاوه شی (یعنی ژوندی وی) تر ناکاره عمره پوری دپاره د دی چه نه پوهیږی وروسته له پوهی په هیخ شی (د خپلو تولو قواؤ د بیکاره کیدلو له کبله) او وینی به ته حُمکه وچه شاره نو هر کله چه نازلی کرو مونږ په دغی (وچی مری شاری حُمکی د آسمان له خوا) اوبه نو وخوځیږی او دده شی او زرغونه کمری له هر قسم نباتاتو شخه بنائسته تاند، تنکی تیغ (د وښو په شنه کیدلو سره).

تفسیر: یعنی که کفار او د بعث بعد الموت منکرین په دغه شک او شبهه کښی لویدلی وی چه له ذری ذری کیدلو شخه وروسته به بیا څرنګه ژوندی راپورته شی؟ نو خپل رومینی پیدایښت ته دی غور او فکر وکری چه په ابتداء کښی څرنګه پیدا شوی دی؟ یعنی اول ستاسی پلار آدم علیه السلام می له خاوری شخه پیدا کر، بیا مو تاسی د منی له شاخکی شخه پیدا کړئ! یا دا مطلب چه له خاوری شخه می خواره پیدا کرل چه هغه شو منازل او مدارج تیروی، بیا نطفه کیږی بیا هم د نطفی د څو منزلو او مدارجو له تیروولو شخه وروسته ستاسی تشکیل او تخلیق مینځ ته راځی، له نطفی شخه پرته وینه او له وینی شخه د غوښی توتو جوړیږی او بیا د غوښی په دغی توتی باندی داسی وخت راځی چه د بنی آدمو پوره شکل، نقشه لاسونه، پښی، سترګی، پوزه او نور اندامونه جوړیږی او یو وخت داسی وی چه تر دغه وخته پوری هیخ شی پکښی نه وی جوړ شوی یا ئی دا مطلب چه د عُجینو پیدایښت مکمل کیږی او د عُجینو هم هغسی ناقص پاتی کیږی او په هم هغه ناقص صورت لوئیږی. یا داسی دی وویل شی چه عُجینی بی عیبه او عُجینی عیجن وی.

﴿لَيْسَ لَكُمْ﴾ له پاره د دی چه بیان کرو مونږ تاسی ته خپل حکمت او قدرت) چه په خپله ستاسی اصل څه ؤ؟ او د څو ورځو د تیریدلو شخه وروسته څرنګه په انسانی صورت سره جوړ او مکمل جوړ شوی، که په دی پوهیدئ نو د نورو ډیرو حقایقو انکشاف هم کیدی شی او د بعث بعد الموت په امکان باندی هم پوهیدلی شی!

﴿وَتُؤْتِي الْأَرْحَامَ﴾ الآیة - او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کښی هغه شی چه اراده وکړو د هغه د اثبات) یعنی څومره موده چه د هر چا له پاره د مور په رحم کښی اوسیدل او تقرر لازم وی هغومره ئی هلته ساتو، لږ تر لږه (۶) میاشتی او زیات له زیاته دوه کاله یا څلور کاله علی اختلاف الاقوال.

﴿تُؤْتِيهِمْ مِنْ ظَلَمٍ﴾ الآیة - بیا رواباسو تاسی له گیدو د میندو ستاسی حال دا چه طفل وی بیا پالو تاسی) یعنی لکه څرنګه چه مو په کیده کښی ډیر زیات مدارج طی کړی دی هم داسی د زیږیدلو شخه وروسته به هم په تدریج سره ډیر مدارج طی کړئ! یوه د طفولیت زمانه ده چه انسان پکښی بالکل کمزوری او ناتوان وی او د ده گردی (تولی) قواوی مخفی او پتی وی، بیا داسی یو وخت پری راځی چه گردی (تولی) پتی قواوی ئی ظاهریږی، د جسمانی حیثیته هر شی

د خپلی ځوانی کمال ته رسېږي بیا خو ځینې په ځلمیتوب کښې مړ او ځینې خو هغه عمر ته رسېږي چه په هغه کښې انسانی کردی (تولی) قواوی، حواس او اعضاء له زور او قوت څخه لویږي او له پوهی او عقل او د کار کولو له قدرت څخه وروسته له کاره لویږي او بیخی بی کاره او خراب، گرځی، یاد شوی شیان ئی له یاده وځی او له زده کړو شیانو څخه هم په هیڅ شی نه پوهیږي او تری هیږیږي. گواکی بیرته وروکتوب ته گرځی.

﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً﴾ الآية - او وینی به ته ځمکه وچه، شاره نو هر کله چه نازلی کړو مونږ پر دغی وچی مری، شاری ځمکی د آسمان له خوا اوبه نو وخوځیږي او دده شی په شنو کیدو د وینو سره، الخ) یعنی ځمکه مړه او وچه پرته وه هم دا چه د رحمت اوبه پری ولویدی نوی ژوند ئی وموند او تروتازه او تانده شوه او تکه شنه او سمسوره شوه او راز راز (قسم قسم) ښکلی او د ننداری وړ (لائق) منظری او مظاهر پکښې ښکاره شول او قسم قسم فرحت ښوونکی او نشاط زیاتوونکی شینکی، بوتی پکښې د قدرت په قوت شنه شول چه لیدونکی پری خوشالیږي.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهٗ يُحْيِي الْمَوْتٰى وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٩٠﴾
وَاَنَّ السَّاعَةَ اَتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيْهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُوْرِ ﴿١٩١﴾

دغه (راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول) په سبب د دی دی چه بیشکه الله هم دی دی حق (ثابت موجود دائم) او بیشکه دی ژوندی کوی مری (د نطفی او د ځمکی د ژوندی کولو په شان) او بیشکه الله په هر شی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینې له هغو څخه دغه راز راز (قسم قسم) پیدا کول او ژوندی کول دی) او بیشکه چه قیامت راتلونکی دی چه نشته هیڅ شک په (راتلو) د دغه (قیامت) کښې او بیشکه چه الله بیا ژوندی راپاڅوی هر هغه چه په قبرونو کښې دی (د حساب او جزاء دپاره)

تفسیر: د انسان له پیدایښت او د کښت (فصل) د مثالونو څخه چه پورته ذکر شول څو خبری ثابتیږي،

- (۱) دا چه یقیناً او په تحقیق الله تعالی موجود دی که نه داسی منظم، محکم او حکیمانانه صنائع به له کومه څرگند (ښکاره) شوی وی او د چا له لاسه به دغسی چاری انجام شوی وی؟
- (۲) دا چه الله تعالی مړو او بی سا شیانو ته ژوند ورکوی او سا پکښې اچوی لکه چه له یو موتی خاوری یا له یو څاخکی اوبو څخه انسان جوړول او په مړه وچه وپچاره ځمکه کښې نباتی روح اچول په دی شاهد دی چه پاک الله ته بیا پیدا کول هیڅ مشکل کار نه دی.
- (۳) دا چه الله تعالی پر هر شی بانندی قادر دی او که هر شی د ده تر قدرت لاندی نه وی نو له

سره به ئی داسی کارونه نشو کولی.

(۴) قیامت ضرور واقع کیدونکی دی او له دی ژوند څخه وروسته هر ورو (خامخا) بل ژوند راتلونکی دی ځکه چه دومره لوی لوی انتظامونه هم داسی لغو، او بیکاره نشی پاتی کیدی کوم مطلق حکیم او قادر علی‌الاطلاق چه پخپل بالغه حکمت او کامله قدرت سره انسان په داسی عجیب او غریب صفت سره پیدا کړی دی نو آیا څه خیال کیدی شی چه هغه لوی ذات به د دوی ژوندون هم داسی بی فاندی او بیکاره جوړ کړی وی؟ له سره داسی نه ده! یقیناً د انسان دغه محدود ژوندون چه په هغه کښی سعادت، شقاوت، نیکی، بدی، رنج، راحت سره مخلوط او گډ دی او د امتحان او انتقام صورتونه پکښی یو له بل څخه په مکمل او ښکاره ډول (طریقه) سره نه متمیز کیږی د دی خبری تقاضا دا ده چه کوم بل ژوندون دی خامخا موجود وی چه هلته سعید او شقی، مجرم او وفادار او نور په صاف ډول (طریقه) سره بیل او جدا شی او هر یو هم هغه مقام ته ورساوه شی چه د هغه ځای د رسیدلو دپاره پیدا شوی او د هغه قوت او استعداد په خپل وجود کښی لری. د مادی حیثیت له مخی د منی په هغو اجزای کښی چه د منی جوړیدلو استعداد ؤ له هغو څخه (نطفه) جوړه شوه هم داسی د نطفی پت قوتونه په «علقه» (پرنده) د «علقه» په «مضعه» (بوتی) د (مضعه) په طفل کښی راغلل او د ځلمیتوب په وخت کښی پوره څرگند (ښکاره) شول. یا د ځمکی پت قوتونه د باران د څاخکو په لویدلو ښکاره شول هم داسی ضروری ده چه په انسان کښی د سعادت او شقاوت کوم روحانی قوتونه چه امانت ایښودل شوی دی یا په بدی او نیکی کښی د ترقی او ودی کوم قوی استعداد چه ایښودل شوی دی هغه خپل پوره شتاب او ځوانی ته ورسیږی او په خورا (دیر) کاملو شکلونو او صورتونو سره ظاهر شی نو د هم دی شی نوم (بعث بعد الموت) دی چه د دنیا د موجوده ژوندون د دوری له ختمیدلو څخه به وروسته واقع شی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ۝ تَانِي
عَطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنَذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
عَذَابَ الْحَرِيقِ ۝ ذَلِكُمْ بِمَا قَدَّمْتُمْ يَدَكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَالِمٍ لِّلْعَالَمِينَ ۝

او ځیني له خلعو چه جگړه کوی په (حق یا قدر یا کلام د) الله کښی بی له پوهی او بی له دلیل، لیاری سمی او بی له کتابه روښانه په داسی حال چه اړوی څنگ خپل (له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگړی کوی) چه گمراه

کری خلق له لیاری د الله، شته ده لره په دنیا کښی رسوائی او وبه څکوی مونږ ده لره په ورغ د قیامت کښی عذاب (د اور) سوځوونکی. (او وبه وایو ده ته) دا عذاب او رسوائی په سبب د هغو عملونو دی چه پخوا لیولی دی دواړو لاسونو ستا (یعنی تا) او (بل په سبب د دی دی چه) بیشکه الله نه دی (هیڅ قدر) ظلم کوونکی پر بندگانو (خپلو چه بی گناه څوک په عذاب کری).

تفسیر: یعنی د داسی واضحو دلائلو او شواهدو له اوریدلو څخه وروسته بیا هم کاپه تلونکی، ضد کوونکی او معاند خلق د الله تعالیٰ په خبرو کښی هم داسی چتی (بیکاره) او بی سنډه جگری کوی، حال دا چه له دوی سره نه کوم ضروری علم، نه عقلی دلیل او نه سمعی سند وی بلکه تش په اوهامو او گومانونو پسې روان دی. په دی حال کښی چه اړوی دده خپله له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جگری کوی چه گمراه کری خلق له لیاری د الله شته ده لره په دنیا کښی رسوائی الخ یعنی هر هغه څوک چه بی له حجت او دلیل له تش د عناد له امله (وجی) د الله تعالیٰ په خبرو کښی جگری کوی او غرض ئی دا وی چه نور خلق د ایمان او یقین له لیاری څخه وگرځوی نو الله تعالیٰ به هغه په دنیا کښی خوار او ذلیل کری او د آخرت عذاب او رسوائی خو بیله ورته تیاره ده.

څه مهال (وخت) چه دوی ته سزا ورکوله کیږی نو دوی ته به وویل شی چه د الله تعالیٰ له لوری پر هیچا هیڅ ظلم او تیری نه کیږی! دا هر څه چه دی ستاسی د لاسونو څخه دی چه اوس ئی خونډ څکی!

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ
فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى
وَجْهِهِ يَفْخِرُ الْدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخَسِرَانُ الْمُبِينُ ١١

او ځینی له خلقو هغه څوک دی چه عبادت کوی د الله په څنگ باندی (یا شک او شبهه چه په دین کښی ئی پیدا کوی او حق ئی نه گڼی) پس که ورسپری ده ته کوم خیر (په سبب د دین سره لکه صحت او غنی) نو قائم پاتی شی په دغه (عبادت او دین) او که ورسپری ورته کوم مصیبت نو بیرته وگرځی په مخ خپل (کفر ته نو) زیانکار شو په دنیا کښی (چه خپل مراد ته ونه رسید) او (زیانکار شو په) آخرت کښی (چه عمل ئی باطل او په اور

کښی داخل شو) دغه (د دواړو جهانو زیان) هم دغه زیان دی ښکاره

تفسیر: یعنی ځینی کسان تش د دنیوی اغراضو له امله (وچی) دین اختیاروی او زړه ئی منذب وی که په دین کښی په ننوتلو سره څه دنیوی گټه (فائده) ووینی په ښکاره ډول (طریقه) په بندگی قائم پاتی کیږی او که څه تکلیف ومومی نو دین پریردی او په دنیا پسې ځغلی، نو دین تری هلته پاتی شو او دنیا تری دلته نه د هغه طرف د تگ لایق او وړ (مستحق) شو او نه د دی طرف. لکه چه څوک د یوی مانی په یوه څنډه (غاړه) ولاړ وی که ئی خوښه شی دی خوا ته راځی او که ئی خوښه شی هغه خوا ته ځی او تل تینتی ته تیار ولاړ وی.

يٰۤاَيُّهَا مَنْ دُونَ اللَّهِ مَا لَ الْبِضْرَةَ وَمَا لَ الْبَيْفَعَةَ ۗ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿۱۷﴾

څواری دی (عبادت کوی مشرک) غیر له الله د هغه څه چه نه ضرر رسولی شی ورته (که ئی عبادت ونه کړی) او د هغه چه نه نفع رسولی شی ورته (که ئی عبادت وکړی) دغه (عبادت د ماسوی الله) هم دغه گمراهی ده ډیره لری (له حقه له مقصده).

تفسیر: یعنی د الله تعالی بندگی ئی د دنیوی ښیکنی (فائدی) د نه موندلو له سببه پریشوده اوس نو هغو شیانو ته ناری وهی چه د دوی په واک او اختیار کښی د یوی ذری په اندازه نه څه گټه (فائده) شته او نه څه نقصان. آیا هغه شی چه پاک الله دوی ته نه دی ورکړی هغه به له تیږو (گټو) او نورو څخه حاصل کړی له دی نه به پورته بله کومه ناپوهی او حماقت وی؟ بلکه نه به وی!

يٰۤاَيُّهَا الْمَنۡ ضَرَّةً اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ ۗ لَيْسَ الْمَوْلَىٰ وَّلِيًّا لِّمَنْ اَلَيْسَ الْعَشِيرُ ﴿۱۸﴾

بولی دوی (عبادت کوی مشرکان) د هغه (معبود) چه ضرر د هغه (عابد ته ئی) ډیر نژدی دی له گټی د هغه (معبود دغه عابد ته چه د شفاعت هیله (امید) ده) خامخا بد دوست دی (دا بت) او خامخا بد ملگری دی (دا بت)،

تفسیر: یعنی که د بت پرستانو له زعم سره موافق له بتانو څخه د گټی هیله (امید) لری نو

دغه هیله (امید) بی‌فاندی او موهوم شی دی. لیکن د دوی له عبادت څخه نقصان او ضرر رسیدل قطعاً او یقیناً دی. نو ځکه د دوی د فاندی خبره به وروسته له دی نه لیدل کیږی. نقصان خو اوس سم د لاسه ورورسید.

(﴿لَيْسَ الْهَوْلُ وَلَا الْغَيْثُ﴾ خامخا بد مددگار دی دا بت او خامخا بد ملگری دی دا بت) یعنی کله چه په قیامت کېږی د بت پرستی نتایج ور د مخه شی نو بت پرستان به هم داسی وائی ﴿لَيْسَ الْهَوْلُ وَلَا الْغَيْثُ﴾ یعنی د هغو ځنی چه د لویو لویو مرستو (مددونو) او ملگریانو هیله (امید) او توقع وه هغه دیر بد او خراب ملگری او مددگاران ثابت شول. نفع لا څه بلکه بالعکس زمونږ د زیان او نقصان سبب شول.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿۱۴﴾

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په داسی) جنتونو کېږی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو د هغو څلور قسمه) ویالی. بیشکه چه الله کوی هر هغه چه اراده وکړی (چه ځینی ئی د مطیعانو کرامت او د عاصیانو اهانت دی).

تفسیر: د منکرینو مجادلینو او منبذبینو څخه وروسته ئی دلته د مخلصو مؤمنانو نیکه خاتمه او ښه انجام بیان کړ. یعنی پاک الله د هر هغه چا په نسبت چه مشیت او اراده وکړی سزا ورکوی او هر هغه ته چه اراده او مشیت ئی وی انعام ورکوی. هیڅوک د دی خبری توان نه لری چه د ده د قدرت لاس ونیسی.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدَهُ مَا يَغِيظُ ﴿۱۵﴾

هر څوک چه (داسی) وی چه گومان کوی د دی چه له سره به مرسته (مدد) ونه کړی له دغه (محمد) سره الله په دنیا کېږی او په آخرت کېږی نو ودی غځوی یو پری آسمان ته (یا چت ته او ځان دی پری ځوړند کړی) بیا دی پری کړی (دغه پری چه ولوېږی او مر شی یا دی ځان غرغره کړی) بیا دی

وگوری چه آیا بیا زائولولی شی هیله (امید) - تدبیر د هغه (سری) هغه شی لره چه دی ئی په قهر کری دی (چه د الله له خوا د محمد نصرت دی)

تفسیر: په «لن ینصره» کښی د مفعول ضمیر نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم ته راجع دی. گویا چه د هغه تصور تل د قرآن د لوستونکی په ذهن کښی موجود وی. (نو اضمار قبل الذکر رانه غی) ځکه چه هم دی د پاک قرآن لومړنی مخاطب دی. گواکی د مؤمنانو د انجام د ذکر څخه وروسته دغه د رسول د مستقبل بیان دی. لنده دا چه الله تعالی د خپل رسول سره د دنیوی او اخروی فتحی او نصرت کومی وعدی چه کری دی هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی، که کافران او حاسدان دیر په قهر او خفه شی او د ربانی نصرت د مخنیوی او انسداد دپاره دیر زیات او سخت تدابیر هم ونیسی لیکن د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د نصرت او بری او کامیابی مخه په هیڅ ډول (طریقه) سره نشی نیولی او هغه به هرومرو (خامخا) تر سره کیږی، که دغه کفار او حاسدین د محمد صلی الله علیه وسلم په دغه نصرت دیر زیات خفه او غمجن دی او په دی باندی پوهیږی چه مونږ په خپلو کوشینونو او زیار (محنت) ویستلو سره د الله د ارادی او مشیت لپاره بندولی شو نو دوی دی خپل انتهائی زیار (محنت) او کوشین په دی لپاره کښی ولگوی! او ښه ربرونه (تکلیفونه) دی په ځان وگالی (برداشت کری)! تر دی پوری چه د پری یو سر دی د چت په لارو کښی ښه جگ (وچت) وتری او بل سر دی د تیزندی، په شان په خپله غاړه کښی واچوی او په خپل لاس دی خپل ځان غرغره کری او په دی صورت دی له دیر قهر او خفگان څخه خپل ځان مر او خلاص کری یا که ئی له لاسه پوره وی نو یو پری دی له آسمان څخه ځوړند کری او په هغی دی آسمان ته وخیژی او له هغه ځایه دی آسمانی نصرت قطع کری نو بیا دی د رابخته کیدو نه وروسته وگوری چه په دغو تدبیرونو سره دغه ربانی معاونت او آسمانی نصرت منقطع کیږی؟ چه په هغه دوی دومره په قهر او غصه او پیچ او تاو کښی دی. زیاترو مفسرینو د دی آیت تفسیر هم داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دغه آیت د ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَبْغِي اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ﴾ الآية - د مضمون سره لگولی او نهایت لطیف تفریر ئی پری کری دی د ده په نزد ﴿مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنَّ لِسَنَ يَنْصُرُهُ﴾ الآية - کښی د مفعول ضمیر «من» ته راجع کیږی! مطلب ئی دا دی که څوک د دنیوی تکالیفو په سبب له خدای تعالی نه مایوس کیږی او د هغه له عبادت څخه غاړه غروی او د باطلو شیانو په عبادت کښی لگیا کیږی دی دی د خپل زړه دغه تصمیم داسی قیاس کری لکه چه یوه سری له پاسه په رسی کښی ځان ترلی وی که دی په هغی سره پاس ختلی نشی، داسی هیله (امید) او توقع خو کیدی شی که دغه رسی پورته رابشکلی شی نو دی د هغی په واسطه پورته ختلی شی کله چه دی هغه رسی پری کری نو بیا د ده د پورته ختلو دپاره څه وسیله او توقع باقی پاتی کیږی؟ آیا د الله تعالی د رحمت څخه په نا امیده کیدلو کښی بری او کامیابی حاصلیدی شی؟ گواکی د الله تعالی امید ته ئی «رسی» وویله او د هغی د پری کولو څخه ئی ناامیدی مراد کړه او له آسمان

سخنه جگوالی (اوجت والی) مراد دی. والله اعلم.

وَكُنَّا لَكَ آتْرَلْنَهُ آئِتْ بِنْتِ وَأَنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٧﴾

او په شان (د دغو منزله ؤ آیتونو) نازل کړی لیرلی دی مونږ آیتونه ښکاره او بیشکه چه الله سمه صافه لاره ښئی هر هغه چا ته چه اراده وکړی (د هغه د هدایت).

تفسیر: یعنی څرنگه صاف، صاف مثالونه او ښکاره خبری دی مگر پوهیدل د هم هغه سری په برخه دی چه پاک الله ورته څه فهم او د پوهی څه قوت ور په برخه کړی وی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٨﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او هغه کسان چه یهودیان دی او (هغه کسان چه) صابیان دی او (هغه کسان چه) نصرانیان دی او (هغه کسان چه) مجوسیان دی او هغه کسان چه شریک ئی پیدا کړی دی له الله سره بیشکه چه الله به فیصله وکړی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی، بیشکه چه الله په هر شی باندى ښه عالم شاهد دی.

تفسیر: مجوس د اور عبادت کوی او په دوه خدایانو عقیده لری یو د خیر په خدای چه دوی ورته (یزدان) وائی دوهم د شر په خدای چه هغه (اهرمز) بولی او د کوم نبی نوم هم یادوی، دا معلومه نه ده چه دوی له هدایت څخه وروسته په ضلالت مبتلا شوی دی یا له ابتداء څخه په غلطه لیار روان دی، کوم کلام چه شهرستانی په (الملل والنحل) کښی د دوی په مذهب کړی دی، ښائی چه هغه ولوستل شی، د صابئینو او نورو ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی لنده دا چه د دغو گردو (تولو) مذاهبو او فرقو د منازعی عملی او قاطع فیصله به د الله تعالی له درباره د قیامت په ورځ کښی کیږی او هر یو به سره جدا کوی او خپلو خپلو تاکلو (مقرر شویو) ځایونو ته به ئی رسوی. په دی باندى یوازی پاک الله عالم دی چه کوم یو د کوم مقام او د کومی سزا مستحق دی؟.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
 وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالذَّابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقٌّ
 عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ^{السجدة} (۱۸)

آیا نه وینی نه پوهیری ته چه بیشکه الله چه دی سجده یدی (عبادت کوی) ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) او لمر او سپورمی او ستوری (په پریوتلو او ختلو سره) او غرونه (په افاضه د چینو او معادنو خپلو سره) او ونی (د سیورو له جهته) او څلوربول (د ځمکی په تگ سره) او ډیر له خلقو (چه مؤمنان دی) په عبادت سره او ډیر دی (له کفارو) چه ثابت شوی دی پری عذاب (چه سجده نه یدی الله ته)، او هر څوک چه سپک ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکونکی، بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده ئی وکړی (له) اکرام او اهانت څخه)

تفسیر: یوه سجده ده چه په هغی کښی د آسمان او ځمکی هر یو مخلوق شامل دی هغه دا چه د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی تول سره تکویناً مطیع، منقاد، عاجز او ناتوان دی او هر ورو (خامخا) هر شی د ده په مقابل کښی غاړه یدی او سر ښکته کوی. دوهمه د هر یو شی بیله سجده ده هغه دا چه هر یو شی چه د هر یوه کار دپاره ئی پیدا کړی دی هغه په هم هغه کار کښی لگیا اوسی نو د دوی هم دغه د وظیفی اداء د دوی سجده ده. دغه سجده ډیر خلق کوی او ډیر ئی نه کوی مگر له انسانانو څخه پرته (علاوه) ئی نور تول مخلوقات کوی. بنا په دی په ﴿أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ﴾ الآية - کښی د هر شی سجده به د هغه د شان سره لایقه سجده مراد وی یا به د ﴿وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ څخه وروسته بله یسجد مقدره وی.

تنبیه: له پخوانی آیت سره ئی ربط داسی دی چه د مختلفو مذاهبو خلق په خپلو منځونو کښی سره اختلاف لری، حال دا چه نور تول مخلوق الله تعالیٰ ته مطیع او منقاد دی، انسان چه له نورو مخلوقاتو څخه زیات پوه او عاقل دی لازم وو چه تول انسانی افراد د نورو مخلوقاتو په نسبت د الله تعالیٰ په عبودیت کښی سره زیات متحد او متفق وی او ډیر اخلاص او صمیمیت ئی پکښی څرگندولی خو ډیر دی له دغو انسانانو څخه چه په سبب د کفر او له سجدی څخه د

غاری غرولو له امله (وجی) حکم کری شوی دی په دوی باندی په عذاب سره چه دغه کفار دی یعنی د سجدی د انکار او اعراض په سبب د عذاب مستحق شول او هر څوک چه خوار او سپک نی کری الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکونکی بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده نی وکری له اکرام او اهانت څخه یعنی الله هر هغه څوک چه د هغه د اعمالو د شامت له کبله (وجی) د هغه ذلیل کول وغواړی نو څوک دی چه هغه د ذلت له ژوری کندی څخه راویاسی او د عزت لوړ (وچت) مقام ته نی ورسوی؟.

هَذَانِ خَصْمِينَ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ

دا دواړه (دلی مؤمنان او کافران) مدعیان دی چه جگړه نی وکړه په (ذات، صفات او دین د) رب خپل کښی

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه په ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِقِينَ﴾ الآیة - کښی چه د هغو فرقو ذکر وشو هغو ته د حق او باطل له حیثه دوه دلی ویلی شو یوه د مؤمنانو دله چه د خپل رب ټول اوامر منی او د ده د احکامو په مقابل کښی سر په سجده ږدی. دوهمه د کفارو دله چه په هغو کښی یهودان، نصرانیان، مجوسان، مشرکین صابئین او نور ټول شامل دی او د ده ربانی هدایت نه قبلوی او د ده د اطاعت دپاره سر په سجده نه ږدی، دغه دواړه دلی په دغو، مباحثو او مناظرو کښی د جهاد او قتال په واقعو کښی هم یو د بل په مقابل کښی ټینگ ولاړ وی لکه چه د بدر د مبارزی (جنگ) په میدان کښی حضرت علی، حضرت حمزه او عبیده بن الحارث رضی الله تعالی عنهم د دريو کافرانو (عتبه ابن ربیع، شیبه ابن ربیع او ولید بن عتبه) په مقابل کښی د مبارزی (جنگ) دپاره وتلی وو، وروسته د دغو دواړو دلو انجام راښی.

فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ

پس هغه کسان چه کافران شوی دی څکختی (جوړولی) شی دوی دپاره جامی له اوره ،

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه کالی (جامی) د انسان بدن پتوی د جهنم اور به هم دغه راز (قسم) دوی احاطه کوی او تری به چاپیریوی یا به د کوم داسی شی کالی (جامی) ورواغوستل شی چه د اور گرمی به پری ډیر ژر اثر کوی او ډیر زیات به سور کیږی.

يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ۙ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ۙ
وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾

اچولی به شی (په شدت سره) له پاسه د سرونو د دوی اوبه سرې یشیدلی، چه خوړین به شی په دغو اوبو سره هغه (کولمی) چه په گیدو د دوی کښی دی او پوستکی (د دوی هم). او وی به د دوی دپاره سختکونه (گرزونه) له اوسپنی (چه د دوی سرونه به پری تکولی او وهلی شی).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ککرئ به په سختکونو گرزونو سره میده کیږی او یشیدلی اوبه به له پاسه پری اچولی کیږی چه د ماغزو له لاری به د دوی گیدی ته ورځی او له هغه څخه به د دوی تولی کولمی توتی توتی د دوی له مقعدو څخه لاندی توییږی او د دوی د بدن خارجی سطح به هم د دی اوبو له رسیدلو څخه بیخی شریږی او د ورستی وینی غوښی په شان به تری لویږی بیا به خپل اصلی حالت ته بیرته ورگرځی او پرله پسې به هم دغه عمل تکراریږی ﴿كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَأْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ﴾ جزء ه دالنساء ۵۶ آیت (۸) رکوع. اللهم اعذنا من غضبك وعذابك!

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

هر کله چه اراده وکړی (دوزخیان) د دی چه ووځی له دغه (دوزخ څخه) له غمه نو بیرته گرځولی شی دوی په دغه (اور) کښی او (وبه ویلی شی دوی ته) وڅکئ تاسی عذاب (د اور دیر) سوځوونکی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران په دوزخ کښی دیر غم او تکلیف ووینی نو وبه غواری چه له دی ځای نه ووځی او چیری وتښتی خو د اور لمبی به دوی له ځان سره پورته کړی بیا به ئی پرښتی د اوسپنو په گرزونو سره وهی او لاندی به ئی غورځوی او داسی به ورته ویل کیږی «د اور د دغه دائمی عذاب خوند وڅکئ!» چه له سره به تری بیرته نشئ وتلی «العیاذ بالله»

إِنَّ اللَّهَ يَدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوری دی او کری ئی دی
بیه (عملونه په داسی) جنتونو کبسی چه بهیری له لاندی (د مانیو او ونو) د
هغو (خلور قسمه) ویالی گانه (زیورات) به واچول شی (جنتیانو ته) په دغه
(جنت) کبسی له باهوگانو (ویشو) له سرو زرو او له مرغلرو غنی

تفسیر: یعنی په لویه هوسانی (آرام)، بنایست او زیب سره به اوسپری او له هر یو عنوان څخه
ئی تجمل تنعم څرگندپیری.

وَلِبَاسُ هُمْ فِيهَا حَرِيرٍ ﴿٢٣﴾

او جامی د دغو (جنتیانو) به په دغه (جنت) کبسی ریشمینی وی

تفسیر: رومی په ﴿فَطَعَتْ لَهُمْ شَيْبًا مِنْ نَارٍ﴾ کبسی د دوزخیانو د کالیو (جامو) ذکر شوی
و بالمقابل په دی غای کبسی د جنتیانو د آغوستن بیان کوی چه د دوی پوښاک به له وریشمو
څخه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا ئی چه ویلی دی د هغه غای گانه
(زیور) او د هغه غای پوښاک معلوم شو چه دغه دواړه شیان نارینه و لره دلته نشته او له گانو
(زیوراتو) څخه باهو څکه تصریح شو چه کله چه د مرئی خدمت د بدار خوښ شی نو د هغه په
لاس کبسی کری اچوی.»

تنبیه: په احادیثو کبسی راغلی دی «هر هغه نارینه چه دلته د وریشمو کالی (جامی) واغوندی نو
په آخرت کبسی به ئی نه آغوندی.» که دغه آغوستونکی کافر وی نو ښکاره ده چه هغه له سره
په جنت کبسی نه داخلپری چه د جنتیانو لباس واغوندی. هوا که مؤمن وی امکان لری چه د څه
مودی له مخی د دغه لباس څخه محروم شی او بیا ئی تر ابده پوری واغوندی نو د دغه غیر
متناهی مودی په مقابل کبسی دغه لږ زمانه غیر معتد به گفله کیږی.

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ﴿٢٤﴾

او لاره ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کبسی له جانبه د الله) طیبی

پاکی ته (چه لا اله الا الله ده) له قول نه

تفسیر: هر هغه مؤمن چه په دنیا کښی (لا اله الا الله) ویلی وی قرآن نی لوستلی وی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید، امر بالمعروف، نهی عن المنکر نی کړی وی نو په آخرت کښی به هم پرېستی له هری خوا دوی ته سلامونه اچوی او په خپله جنتیان به هم په خپلو منځونو کښی یو بل ته ښی پاکی خبری کوی، هلته به ښی ځایه خبری، شورماشور، دعوی او دنګلی نه وی او تول به د الله تعالیٰ د نعمتونو په شکر گزارئ کښی لګیا او مشغول وی. مثلاً وائی به ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَ وَعْدَهُ وَأَدْرَأْنَا الْأَرْضَ حَتَّىٰ تَبْكُوا مِنَ الْحَبَّةِ﴾ جزء ۲۴ (۷۴ آیت) د «فاطر» په سورت (۳۳-۳۴) آیت کښی راغلی دی ﴿يُحْكُونَ فِيهَا مِنَ الْأُشْجَارِ أَوْ لَوْ أَنَّ لَكُمْ مِنَ الْأشْجَارِ أَشْجَارًا بِأَعْيُنِنَا لَفَلَّتُمْ بِهِنَا وَمَا أَغْنَتْكُمْ مِنَ الْعَذَابِ لَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن دُونِهِ أَتْرَابًا مَن تَتَّبِعْتُمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا فَوَلَّوْا أَنفُسَهُمْ وَاللَّهُ يُضِلِّ الْغَافِلِينَ﴾ الآیة - په هم دغه سره د دی حاضر آیت تفسیر کیږی. ښه علیه فی الروح المعانی.

وَهْدُوا إِلَىٰ صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿۲۳﴾

او لار ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی) طرف د لاری (د الله) ته چه ستایل شوی ده په ښو ښو صفتونو سره

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ لاره نی وموندله چه نوم نی اسلام دی، دغه لاره په خپله هم حمیده ده او د لاری خاوند هم حمید دی، یا نی هغه ځای ته لاره وموندله چه هغه ته په رسیدلو سره انسان د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر اداء کوی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی او اړوی (منع کوی خلق) له لاری د الله (اسلام نه) او له مسجد حرام نه (نو معذیبیږی په عقبی کښی) هغه (مسجد) چه گرځولی دی مونږ دغه مسجد ځای د عبادت دپاره د (تولو) خلقو برابر دی اوسیدونکی په دغه (مسجد) کښی او له بهره راتلونکی،

تفسیر: پخوا په ﴿هَذَيْنِ مَثَلِينَ تَتَصَفَّوْا﴾ کښی د مؤمنانو او د کفارو د جګړی ذکر ؤ اوس د هم هغی جګړی ځینی نور صورتونه دلته بیانوی. یعنی یو خو هغه خلق دی چه له خپلی ګمراهی سره سره د نورو مخه هم نیسی چه د هدایت په لاره لار نشی او غواړی چه هیڅوک د

الله تعالیٰ پہ لاره سم نشی تر دی هغه مسلمانان چه د خپل پیغمبر سره د عمری د اداء کولو دپاره مکی معظمی ته روان وو د هغوی مخه ئی هم ونیوله حال دا چه مسجد الحرام یا د حرم شریف هغه برخه چه په هغی پوری د خلقو عبادت او مناسک تعلق لری تولو ته یو شان دی او هلته مقیم او مسافر او محلی او پردیسی ته د اوسیدلو او عبادت کولو مساوی حقوق حاصل دی هو! که شوک د هغو متبرکو غایونو څخه د شړلو وړ (مستحق) او لایق وی نو هم هغه کسان دی چه په خپل شرک او شرارت د دی مبارک ځای بی احترامی او بی عزتی کوی. تنبیه: د مکی معظمی د کورونو ملکیت، بیع او شری او نور یوه مستقله مسئله ده چه د هغه کافی بیان په «روح المعانی» او نورو تفاسیرو کښی شته او دلته د هغو د بیان او تفصیل موقع نشته.

وَمَنْ يُّرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بُظْلًا تَذِقْهُ مِنْ عَذَابِ إِلِيمٍ ۝۷۵

او هر چا چه اراده وکړه په دغه (مسجد الحرام) کښی د بی لاری (د حق نه په مخ گرځولو سره) په ظلم سره نو وبه څکوو مونږ په هغه (کږیدونکی) له عذاب دردناک څخه،

تفسیر: یعنی هغه شوک چه په مسجد الحرام کښی عمداً او بالاراده د بی دینی او شرارت کومه خبره کوی نو هغه ته به د هغه چا په نسبت چه دغه کار په بل ځای کښی کوی سخته سزا ورکری شی نو له دی نه د هغو خلقو حال معلوم کړئ چه په خپل ظلم او شرارت سره ئی د مؤمنانو مخه د مکی معظمی د زیارت د ورتگ په وخت کښی نیولی وه.

وَأَذِّنْ لِلْبُرْهَانِ الْإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ

او (یاد کړه ای محمده!) هغه وخت چه ښکاره (معین) کړ مونږ ابراهیم ته ځای د بیت (الله)

تفسیر: وائی چه د کعبی شریفی ځای لا له پخوا څخه مقدس او متبرک ؤ بیا د ډیری مودی په تیریدو سره ورک او نامعلوم شو، حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم وشو چه بیت الله ودانه کړه! او د هغه معظم مقام ښی روښودل شوی، حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل زوی حضرت اسمعیل علیه السلام په ملگرتیا د کعبی خونه (کور) ودانه کړه. تنبیه: د مسجد الحرام ذکر پخوا راغلی ؤ نو د هغه په مناسبت د کعبی شریفی د بناء حال او د هغی په متعلق د ځینو احکامو بیان وکری شو.

أَنْ لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا

(او ورته مو وویل دا) چه مه شریکوه له ما سره هیخ شی

تفسیر: یعنی د دی کور بنست (بیخ) او تاداو (بنیاد) په خالص توحید باندی کیرده! هیخوک دی چه دغه عُحای ته راشی د الله تعالیٰ د عبادت شخه پرته (علاوه) مشرکانه رسوم په عُحای نه راوړی، د مکی معظمی کفارو سره له دی چه د ابراهیمی ملت مدعیان وو پر دغه آیت داسی عمل وکړ چه هلته ئی دری سوه او شپيته بتان ودرول (العیاذ بالله) زمونږ سید المرسلین خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم دغه مطهر او مقدس عُحای له دغه نجاست او گندگی شخه د تل له پاره پاک کړ فلله الحمد والمنة.

وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٣٧﴾

او پاک ساته کور زما (له بتانو او نورو پلیتیو شخه) دپاره د طواف کونکو او دپاره د قیام کونکو (په مکه کښی) او رکوع کونکو او سجده کونکو (لمونځ کونکو لپاره)

تفسیر: یعنی یوازی د هم دغو خلقو له پاره دی مخصوص وی او له نورو گړدو (تولو) شخه دی پاک او صاف کړ شی، حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په پخوانیو امتونو کښی رکوع نه وه دغه خاص د محمدی امت په لمانځه کښی شته نو خبر ورکړه چه راتلونکی خلق به د دی ودانونکی وی» وفيه نظر فتأمل.

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَبِيقٍ ﴿٣٨﴾

او غږ وکړه (ای ابراهیمه) په خلقو کښی د حج (د ادا کولو) دپاره چه راشی (حاجیان) تاته پلي (پیاده) او (سواره) په هر ډنگر اوښن چه راغی (دا اوښان) له هری لاری لری (ژوری لری) نه.

تفسیر: کله چه کعبه ودانه شوه، نو حضرت ابراهیم علیه السلام په یوه جگ (وچت) غره باندی ودرید او داسی غږ ئی وکر «ای خلقوا پاک الله په تاسی حج فرض کری دی! حج ته راشی» حق تعالیٰ دغه غږ په هر غحای کښی هر روح ته ورساوه لکه چه بلاتشبهه مونږ د ایشیاء په منغ «افغانستان» کښی ناست یو او د لری او نژدی هیوادونو غږونه آورو نو د هر چا دپاره چه حج مقدر ؤ د هغه روح دغه غږ ته لیبیک وویل او هم هغه د شوق پتی سکروتی دی چه په زرهاؤ پلی (بیاده) هم د حج د سفر ربرونه (تکلیفونه) په غحان اخلی او د بیت الله په لیدلو سره خپلی سترگی رنوی او دیر زیات خلق خو له دومره لری غحایونو شخه سواره د مکی معظمی په لوری سفر کوی چه له دپرو مزلونو او سفر کولو شخه د دوی اوشان ستری ستومانه او بیخی خوار او دنگر کیږی. زیاترو حاجیانو ته غبنتلی او غاربه اوشان کله ورسیری نو غحکه په هم دغو خوارو دنگرو، وچو، کلکو اوشانو مزلونه کوی دا گواکی د هم هغی دعاء د مقبولیت اثر دی چه حضرت ابراهیم علیه السلام کری وه ﴿فَجَعَلَ أَهْمَدًا مِّنَ النَّاسِ تَهْوَىٰ إِلَيْهِمْ﴾ جزء ۱۳ (د ابراهیم د سورت ۳۷ آیت (۶) رکوع)

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنَ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

دپاره د دی چه حاضر شی (دغه خلق غحای د دنیوی او اخروی) گتو خپلو ته، او چه یاد کری نوم د الله په هغو شو ورغو (د لوی اختر) کښی چه معلومی دی په (ذبح د) هر هغه حیوان چه ورکری دی الله دوی ته له بی ژبو چارپایانو شخه

تفسیر: د بیت الله د حج اصلی مقصد خو د دنیوی او اخروی گتو حاصلول دی مثلاً د حج او عمری او د نورو عباداتو په ذریعه د الله تعالیٰ خوښی حاصلول او د روحانی ترقیاتو لوړو (وچتو) مقاماتو ته رسیدل. لیکن د دغی لوئی اجتماع په ضمن کښی دیر زیات سیاسی، تمدنی او اقتصادی گتی هم حاصلیدی شی کما لا یخفی.

«ایام معلومات» شخه د غحینو په نزد د ذالحجی رومبنی لس ورغی دی او د غحینو په نزد قربانی دری ورغی مراد دی. په هر حال په دغو ورغو کښی د الله تعالیٰ د یادونی فضیلت دیر زیات ښوولی شوی دی. د دغه ذکر لاندی په خصوصی دول (طریقه) دا هم داخل دی چه د قربانی د حیواناتو د ذبح کولو په وخت کښی دی د الله تعالیٰ نوم واخیست شی او بسم الله - الله اکبر دی وویل شی. په دغو ورغو کښی خورا (دیر) ښه عمل هم دا دی چه د پاک الله په نامه دی ذبح وکری شی.

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿۲۸﴾

پس خورئ تاسی له هغی (غوښی) څخه او خوروی ئی په بد حال فقیر (محتاج)

تفسیر: ځینو کفارو داسی خیال کاوه چه په خپله قربانی کونکی ته نه ښائی چه د قربانی له غوښی څخه څه وخورئ، دا دی په دی آیت کښی د دی مفکوروی اصلاح او حکم کوی چه له دغی غوښی څخه هم تاسی په شوق سره وخورئ هم ئی په خپلو دوستانو، خپلوانو خوارانو او غریبانو وخوروی!

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نَدْوَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿۲۹﴾

بیا دی لری کړی (حاجیان حاجتونه او) خیری خپل او پوره دی اداء کړی نذرونه خپل (او د حج واجبات) او طواف دی وکړی په هغه کور چه قدیم کریم دی.

تفسیر: له کوم ځایه چه لږیک ویل شروع کیږی (احرام ترل کیږی) نو محرم نه وینه ویاسی، نه خپل وینهتان او نوکان اخلی، نه خپل وینهتان غوړوی نه د بدن د خپرو، دوو او گردونو په لری کولو دومره زیات اهتمام کوی او نه په ډیره مبالغه او منلو لامبی. الغرض دغه د عشق او بیخودی یو عجیب او غریب حالت وی کله چه د ذیجبالحرام لسمه ورځ راشی دغه گرد (تول) قیدونه لری کیږی، سرونه خریل یا وینهتان اخیستل کیږی، ښه غسل کوی، گندلی او صفا کالی (جامی) اغوندی او د کعبی د زیارت طواف ته ځی، په چا چه ذبح لازمه وی رومی ذبح کوی او د «نذرونو» د ورکولو څخه مطلب دا دی چه هغه نذرونه چه د خپلو مطالبو دپاره ئی پر خپل ځان منلی وی هغه دی اداء کړی، اصلاً دغه نذر د الله تعالی نذر دی او د بل هیچا نه دی. د ځینو په نزد د «نذرونو» د لفظ څخه د حج مناسک یا د حج واجبات مراد دی او هم دغه ډیر نزدی راښکاری والله اعلم.

تنبیه: د «عتیق» معنی قدیمی او پخوانی دی. او د ځینو په نزد ده ته ځکه «بیت العتیق» ویل کیږی چه د دی کور د تباهی او وړانی دپاره هومره چه کوم قوی طاقت او قوت راپاسیږی الله تعالی به هغه ته فتح او بری نه ورکوی او دا کور به تری خلاص او آزاد وی څو چه دی پخپله د هغه د رفع او له منځه پورته کولو اراده وکړی.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعِظْ حُرْمَتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ
وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا
الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿۳۵﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکر
د احکامو د الله پس دا کار غوره دی ده ته په نزد د رب د ده او حلال
کری شوی دی تاسی ته (خوراک د غوښی د) څارویو (پس له ذبحی) مگر
(حرام دی) هغه څاروی چه لوستل کیږی په تاسی (حراموالی نی) پس ځان
ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی، او ځان ساتی تاسی له وینا د دروغو
څخه

تفسیر: لکه چه له ترجمی څخه ښکاری «ذک» د محذوفی مبتدا خبر دی یعنی حرام شیان درانه
گنل او د هغو پریښودل، یا هغه شیان چه د الله تعالی له طرفه محترم ښودل شوی دی د هغوی د
احترام او ادب او تعظیم قائم ساتل لویه نیکی او د ښیگنی (فانندی) خبره ده او د هغو انجام به
دیر ښه وی. په محترمو شیانو کښی د قربانی حیوان - بیت الله - صفا - مروه - منی - عرفات -
مسجدین - قرآن بلکه د الله تعالی گرد (تول) احکام راځی. په خصوصی ډول (طریقه) سره دلته
د مسجدالحرام او د هدیی د حیوان په تعظیم زور اچول شوی دی چه د یوه خدای د بندگانو په
راتگ کښی هلته په حرم کښی څه مشکلات پیدا نه کړی! او نه د ممانعت عوامل منع ته راوړی!
او نه هغه د هدیی حیوانات بیره تللو ته مجبور کړی بلکه، قیمتی، ښه څرځه څاروی قربانی
کړی!

﴿وَأَحَلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ﴾ او حلال کری شوی دی تاسی ته خوراک د غوښی د څارویو پس له ذبح
یعنی د دوی د ذبح حکم د حرمت الله د تعظیم په خلاف نه دی ځکه هغه مالک الملک چه د
یوه شی حرمت ښولی ؤ د هغه په اجازه او د هم هغه په نامه هغه قربانی کیږی.
﴿إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ﴾ مگر حرام دی خوراک د غوښی د هغو څارویو چه لوستل کیږی په تاسی
تحریم د هغو) یعنی هغه حیوانات چه د هغو حراموالی وخت په وخت تاسی ته ویل کیږی لکه چه
په «البقرة»، «المائدة»، «الانعام» کښی مفصلاً تیر شول نو هغه حلال نه دی.
﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾ پس ځان ساتی تاسی له پلیتی څخه چه بتان دی) یعنی څاروی
د الله تعالی مخلوق او مملوک دی، یوازی د الله تعالی په حکم او د هغه په نامه حلال کیدی شی
او د الله تعالی د کعبی نذر کیدی شی هغه ساکښی (ذی روح) چه د کوم بت یا رب النوع په
قربانگاه کښی ذبح کیږی هغه مردارپری، د داسی شرک او پلیتو کارونو څخه ځان ساتنه او

اجتناب ضروری دی.

﴿وَلَجَّئِمُ أَقْوَالُ الزُّورِ﴾ او عُمان ساتع تاسی له وینا د دروغو څخه (یعنی دروغ ویل! او د دروغو شاهدهی ورکول! د بل په نامه د الله تعالیٰ د پیدا کرو حیواناتو حلالول! بی د شرعی حکم څخه یو شی ته حلال او یا حرام ویل ټول په «قول الزور» کښی داخل دی. د «قول الزور» د بدی اندازه له دی نه اتکل کیدی شی چه دلته الله تعالیٰ د هغه ذکر له شرک سره کری دی او د الاعراف په ۳۳ آیت (۴) رکوع کښی ئی داسی ارشاد کری دی جزء ۸

﴿وَأَنْ تَشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنزلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ په احادیثو کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په ډیر تاکید او تشدید سره له دی نه ممانعت کری دی.

حَقَّاءُ لِلَّهِ غَيْرُ مُشْرِكِينَ بِهِ ط

په داسی حال کښی چه غاړه ایښودونکی بیع په اخلاص سره خاص الله ته نه بیع مشرکان په ده بانندی

تفسیر: یعنی له هر طرف او هر چا څخه مخ وگرځوئ او یوازی د هم هغه واحد لاشریک الله تعالیٰ خالص بندګان اوسئ! ښائی ستاسی ټول افعال او نیتونه په کلی ډول (طریقه) بی د بل د شرک نه خاص الله تعالیٰ ته وی. او د الله تعالیٰ په الوهیت او عبادت کښی بل هیڅوک مه شریکوئ.

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَىٰ بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَجِيٍّ ٧١

او هر چا چه شریک ونيو له الله سره پس لکه چه راوغورغئید له آسمان څخه پس وتښتوی دی په چابکی سره مرغان (او بوتی بوتی کوی ئی) یا وغورغوی دی باد (له کوم هسک (اوچت) ځای نه) په لری ژور (خکته) ځای کښی.

تفسیر: دا ئی د شرک مثال بیان کر. خلاصه ئی دا ده چه د توحید مقام نهایت اعلیٰ دی. کله چه انسان توحید پریردی او د کوم بل مخلوق په مقابل کښی خپل سر ښکته کری نو دی په خپله خپل عُمان ذلیل او سپک کوی او د توحید له لور (وچت) آسمان څخه د شرک او کفر کندی ته لویری. ښکاره ده چه له دومره جگ (اوچت) ځای څخه دومره ژور (خکته) ځای ته له لویدلو څخه وروسته ژوندی نشی پاتی کیدی اوس خو به یا د اهوؤ او ناکارو افکارو مردار خواره

غناوران له غلورو خواوو د ده د غوښی بوتی په خپلو مښوکو او پنجو سره دانگی دانگی او بوتی بوتی کری او وبه ئی خوری یا به لعین شیطان د یوی تیزی گړندی هوا په بریوکی کښی دی له خپله ځانه سره پورته کری او په کومه دیره زیاته لری ژوره (خکته) کنده کښی به ئی وغورځوی چه هیڅوک به د ده هیڅ یو هډوکی او پښتی ونه وینی یا دا چه په دی مثل کښی د دواړو اقسامو مشرکانو حال بیل بیل بیان شوی دی یو هغه مشرک چه په خپل شرک په پوره دول (طریقه) ثابت نه وی ولاړ او د تنبذب او تردد په وضعیت کله یوی او کله بلی خوا ته متمایل کیږی نو د هغه مثال ﴿مَنْ خَطَفَهُ الظُّلُمُ﴾ کیدی شی او هغه مشرک چه په خپل شرک مضبوط او ټینګ ولاړ وی او د هغه د مثال مصداق ﴿أَوْتَهَوَىٰ بِوَالِدَيْهِ إِلَىٰ مَكَلِّنٍ سَجِيئٍ﴾ دی یا به له ﴿مَنْ خَطَفَهُ الظُّلُمُ﴾ څخه مراد د خلقو په لاسونو سره د هغوی وژل کیدل او د ﴿أَوْتَهَوَىٰ بِوَالِدَيْهِ إِلَىٰ مَكَلِّنٍ سَجِيئٍ﴾ څخه به د دوی طبیعی موت مراد وی. اکثر و مفسرینو د تشبیه د وجهی په بیان کښی د هم داسی احتمالاتو ذکر کری دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د هر چا نیت او مقصود چه یو الله وی هغه قایم دی او کله چه نیت او قصد متعددو خواؤ ته لاړ شی هغه تول دی پریشانه کوی او له لاری څخه ئی تښتوی یا له تولو څخه منکر او دهری کیږی».

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعَائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوٰى الْقُلُوْبِ ﴿۳۷﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکړ د علائمو د (دین د) الله چه د حج افعال، د هدایاؤ څربول او نور عبادت دی پس بیشکه دا (تعظیم) له (افعالو د خاوندانو د) تقوی د زړونو دی.

تفسیر: یعنی د شعائر الله تعظیم په شرک کښی داخل نه دی، د هر چا په زړه کښی چه د پرهیزگاری مضمون او د یوه خدای جل جلاله خوف وی نو دی به هر ورو (خامخا) د شعائر الله ادب او تعظیم کوی دغه ادب او تعظیم شرک نه دی بلکه د الله تعالی د عین توحید له آثارو څخه دی ځکه چه د الله تعالی عاشق د هر هغه شی چه خدای جل جلاله ته منسوب وی قدر او ادب کوی.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰى اَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿۳۸﴾

شته تاسی ته په دغو غلور بولو (د هدیو) کښی (دیری) فائدی تر وخت معلوم پوری (چه د دوی د حلالولو وخت دی) بیا (رسونه ده) ځای (د حلالولو) د دوی ته تر بیت عتیق پوری. (یا) بیا وخت د دغو منتهی دی

هغه بیت ته چه بلند شان دی.

تفسیر: قدیم کور بیت الله شریف دی او دلته ښائی توسعاً تری ټول حرم مراد وی. یعنی د اوسانو، غویو، پسونو (گدانو) او نورو نه تاسی ډیری گتتی حاصلولی شیع مثلاً پری سورپوئ، شودی ئی غنښع او نسل تری اخلع او لا ئی پسی زیاتوئ، له وړیو، پوستکو او نورو څخه ئی گته (فائده) اخلع! مگر تر هغه وخته پوری چه ئی «هدیه» نه وی گرځولی څکه چه د «هدیی» گرځولو څخه وروسته داسی انتفاع تری بی له ډیر شدید ضرورته نه ده روا اوس د هغو عظیم الشانه اخروی فائده هم دغه ده چه کعبی ته ئی نژدی راولی او د الله تعالیٰ په نامه ئی قربانی کړئ!

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيَذْكُرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةٍ
الْأَنْعَامِ وَالْهَكْمِ إِلَهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا

او دپاره د هر امت (مؤمن) مقرره کړی ده مونږ قربانی دپاره د دی چه یاد کړی دوی نوم د الله پر هر هغه شی چه رزق، روزی گرځولی ده (الله) دوی ته له بی ژبو څلور بولو حیواناتو څخه (په وخت د ذبحی د دوی کښی) پس حق معبود ستاسی (او د پخوانیو امتونو) الله حق معبود یو دی پس خاص هم ده ته غاړه کیږدئ!

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د نذر په ډول (طریقه) د حیواناتو حلالول په هر آسمانی دین کښی عبادت منل شوی دی که دا عبادت تاسی غیر الله ته د عبادت (نذر) په ډول (طریقه) کوئ نو دغه شرک دی. او ښائی تری سخت پرهیز وکړی شی. د موحد کار دا دی چه یوازی د پاک الله په نامه قربانی وکړی چه د هغه په پاچه نامه ټولو شرائعو د قربانی کولو حکم ورکړی دی او نه ښائی چه قربانی د ده له حکم څخه خارجه وی.

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿۳۴﴾

او زیری ورکړه عاجزی کوونکو ته،

تفسیر: یعنی هغو خلقو ته د الله تعالیٰ د رضاء او خوښی زیری واوروه چه یوازی د هغه واحد لا شریک خدای جل جلاله حکم منی او د هغه په مقابل کښی غاړه ږدی او په هم هغه بانندی ئی

زرونه داده کیچی او د ده له جلال او جبروت شخه تل ویریچی.

الذین إذا ذكر الله وجلت قلوبهم والصابرين على ما أصابهم والمقيمي الصلوة ومما رزقناهم ينفقون ﴿۲۵﴾

هغه (عاجزی کوونکی) کله چه یاد کر شی (د دوی په مخکینی نوم د) الله نو ویریچی زرونه د دوی او (زیری ورکره) صبر کوونکو ته په هغو (سختیو او غمونو) چه رسیدلی دی دوی ته او زیری ورکره) قائموونکی (سم درونکی سره له ټولو حقوقو) د لمانځه ته او زیری ورکره هغو کسانو ته چه ځینی له هغو شیانو نه چه ورکری دی مونږ دوی ته لگوی ئی (په ښو کارونو کښی)

تفسیر: یعنی مصیبتونه او تکلیفونه په پوره صبر او ثبات سره په ځان برداشت کوی او متحمل کیچی ئی او د کراوونو او سختیو د تحمل په وخت کښی د حق لاری شخه ئی قدم نه ښویری. ﴿وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ﴾ الآية - او زیری ورکره هغو کسانو ته چه قایموی سم دروی سره له ټولو حقوقو لمونځ او زیری ورکره هغو کسانو ته چه ځینی له هغو شیانو چه ورکری دی مونږ دوی ته نفقه (ورکره) کوی په ښو ښو کارونو کښی). د بیت الله تر رسیدو پوری حاجیان له دیرو مصیبتونو او کراوونو سره مخامخ کیچی، په سفر کښی زیاتره د لمونځونو د فوتیدلو یا د قضا کیدلو اندیښنه وی، مال هم په کافی اندازه سره لکیچی، ښائی په هم دغه مناسبت ئی د دغو اوصافو او خصائلو بیان کری وی.

وَالْبَدَنَ جَعَلْنَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَاذْأَجِبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۳﴾

او اوبښان غوایان (د هدیی) مگرغولی دی مونږ دا تاسی ته له علانمو د (دین د) الله شته تاسی ته په دی کښی خیر (دینی او دنیوی گټه (فائده)) پس یادوئ نوم د الله په دی (اوبښانو غوایانو د ذبحی په وخت کښی) په داسی حال چه ولاړ وی (په دریو پښو چه یوه ئی تری تری وی) نو کله چه پریوتل

اړخونه د دوی (په ځمکه پس له حلالولو او روح ئی وخت او پس له پخیدلو) نو خورئ تاسی له دی نه (که مو خوښه وی) او خورئ ئی په صبر کونکي او په بی صبره (سوالگرو فقیرانو) هم داسی (لکه چه وموښوده ذبحه د دوی) تابع کری دی مونږ دغه (مذبحوی) تاسی ته دپاره د دی چه شکر وباسع تاسی (په دی نعمت).

تفسیر: پخوا د مطلق شعائر الله د تعظیم حکم ؤ اوس ئی تصریحاً وښود چه اوبښ او نور د قربانی ساکتیان (جاندار) هم د شعائر الله څخه دی چه د هغو په ښه او څرپه ساتنه کښی او په ادب سره په قربانی کولو کښی ستاسی دپاره دیری دنیوی او اخروی ښیگتی (فائدی) او گتی شته. نو د عمومی قاعدی سره سم ښائی چه د حلالولو په وخت کښی پری د الله تعالی نوم واخلي! بالخصوص د اوبښ د ذبحی خورا (دیره) ښه طریقه «نحر» دی چه هغه قبلی ته مخامخ ودرئ او یو لاس ئی (ښی یا کښ) وتری او په تتر ئی زخم (تپ) وهی کله چه گرده (توله) وینه ئی ووته او په ځمکه ولویده بیا ئی بوتی بوتی کړئ او تری منتفع شی. که دیر اوبښ وی نو قطار ئی ودرئ! او په هم دغه ترتیب سره ئی نحر کړئ! په ﴿وَاطْعِمُوا الْقَائِمَ وَالْمَعْتَر﴾ کښی ئی دوه قسمه محتاجان وښوول یو هغه چه پر صبر او استقامت سره ناست وی، سؤال نه کوی که لږ څه ورورسیری پر هغه قناعت کوی. بل هغه چه بی قراری کوی، سؤال کوی، دی خوا او هغه خوا گرځی که څه شی ورته ورکړ شی خو بیا هم قرار نه کښی. ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ هم داسی لکه چه وموښوده تاسی ته طریقه د ذبح کولو د هداياؤ مسخری کری دی مونږ دغه مذبحوی لپاره د دی چه شکر وباسع تاسی په دی نعمت) یعنی داسی لوی ساکتیان (جاندار) چه هم په جثه او هم په قوت کښی له تاسی څخه زیات دی ستاسی په واک (اختیار) او قبضه کښی درکړل شوی دی چه تاسی له هغو څخه راز راز (قسم قسم) خدمتونه اخلی او په دیره آسانی سره ئی حلالولی هم شی. دا د الله تعالی لوی احسان دی او ښائی چه د هغه شکر اداء کړ شی نه داسی چه د شرک په غوره کولو سره بالعکس د هغه ناشکری وکړ شی.

لَنْ يَتَىٰ اللَّهُ لِحُومِهَا وَلَا دِمَائِهَا وَلَكِنَّ يَتَىٰ آلَهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ

له سره نه رسیری الله ته غوښی د دوی او نه وینی د دوی (بی له خالص نیت څخه) ولیکن رسیری دغه (الله) ته پرهیزگاری (او اخلاص چه ملگری وی له دغو مذبحو سره بی له ریا) له تاسی،

تفسیر: په دی کښی ئی د قربانی اصلی فلسفه بیان کړه یعنی یوازی د حیوان په ذبح کولو او

د غوښی په خوړلو او خوړولو یا د هغه د وینې په تویولو تاسی هیڅکله د الله تعالیٰ خوښی او رضاء حاصلولی نه شی او نه دغه غوښی او وینې او نور شیان د الله تعالیٰ تر درباره رسیدی شی بلکه د پاک الله دربار ته یوازی ستاسی د زړه تقویٰ او ادب رسیږی چه په دیره خوښی، اخلاص او پوره رغبت یو قیمتی او نفیس شی د ده په حکم او اجازی سره د ده په نامه د ده کور ته بیایی او هلته ئی قربانی کوئ! گواکی د دی قربانی په وسیله مو دغه خیره ښکاره کړه چه مونږ په خپله هم ستا په لاره کښی قربانی کیدلو ته هم داسی حاضر او تیار یو! پس هم دا هغه تقویٰ ده چه د هغی ذکر په ﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَعْرًا لِلَّهِ وَآثَانًا تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ کښی شوی دی او د هغی په وسیله د الله تعالیٰ عاشق د خپل حقیقی محبوب خوښی حاصلولی شی.

كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿۳۲﴾

هم داسی (لکه چه ذکر شو) تابع کړی ئی دی دغه (خلور بولی) تاسی ته دپاره د دی چه په لوئی یاد کړئ الله او الله اکبر وویئ) (د دوی د حلالولو په وخت کښی) په هغی (طریقی) سره چه لپاره ئی ښوولی ده تاسی ته او زیری ورکړه نیکو کارانو ته (د جنت)

تفسیر: یعنی «بسم الله، الله اکبر، اللهم لك ومنك» وویئ او ذبح کړئ او د الله تعالیٰ شکر ادا کړئ چه ده د خپل محبت او د عبودیت د اظهار غرنګه ښه لپار راوښوله او د یوه حیوان ذبح ئی گواکی ستاسی د عان د قربانی په عیای قایم مقام ودروله!

إِنَّ اللَّهَ يُدْفِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿۳۳﴾

بیشکه چه الله دفع کوی (د کفارو مکر) له هغو کسانو څخه چه ایمان ئی راوړی دی، بیشکه چه الله نه خوښوی هر خیانتګر (له خالق او مخلوقاتو سره او) ناشکره

تفسیر: په ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصْنَعُونَ عَن نَّبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ کښی د هغو کفارو ذکر و چه مسلمانان ئی د حرم شریف له زیارت او د حج او عمری څخه منع کول. په منع کښی ئی د مسجدالحرام او د هغه د متعلقاتو د تعظیم او د ادب احکام بیان کړل اوس ئی بیرته هم هغه پخوانی مضمون ته رجوع وکړه یعنی مسلمانان دی داده او مطمئن اوسی چه الله تعالیٰ به ډیر ژر له دښمنانو څخه د دوی لاره صافه کړی او تر مسجد الحرام پوری د رسیدلو او د هغه د متعلقه احکامو په تعمیم کښی به هیڅ مخالفت او مشکلات پاتی نشی بی له کوم خوف

او خطرہ بہ دوی حج او عمرہ ادا کوی، گواکی د هغه بشارت امر چه په ﴿وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ﴾ کښی ورکری شوی ؤ د هغه یو زبیری او بشارت هم دا دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُجِبُ كُلَّ حَتْوَانٍ كَثُورًا﴾ بیشکه چه الله تعالیٰ نه خوښوی هر خیانت مگر له خالق او مخلوقاتو سره او ناشکره) یعنی که ناشکرو تگانو ته تر یوه خاص میعاد پوری مهلت ورکری شی نو داسی خیال مه کوئ چه دوی د الله تعالیٰ خوښیږی، دغه دیل او مهلت په ځینو مصالحو او حکمتونو بناء دی آخری انجام او پای (آخر) به ئی هم داسی وی چه د حق خاوندان به غالب او د باطل خاوندان به مغلوب او باطل پرستان به بیخی له دی لاری څخه لری کری شی. کله چه مشرکانو په دیر ظلم او تیری لاس پوری کړ او خبره تر دی حده پوری ورسیده چه مؤمنان د دوی له تجاوزاتو څخه سخت په عذاب شول یو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وهلی شوی راته او بل به ترلی، زخمی او تپی راته او دیره ژړا او شکوه او شکایت به ئی کاوه او ده به ورته ویل چه «صبر وکریئ چه زه لا په قتال نه یم مامور شوی او له اوپا آیتونو څخه زیات د قتال په نه کولو کښی راغلی دی او سر بیره په دی د هجرت په کولو هم مامور شوی یو» بالاخره دغه مبارک آیت راغی او د قتال اذن ئی صادر کړ او دا له هغو مبارکو آیتونو څخه رومینی آیت دی چه د قتال په اذن کښی راغلی دی.

اِذْنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا

حکم ورکری شوی دی (د قتال) هغو کسانو ته چه قتال ورسره کاوه شی (د کفارو له خوا) په دی سبب چه بیشکه په دوی ظلم شوی دی،

تفسیر: تر هغه پوری چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکه معظمه کښی ؤ نو مسلمانانو ته دا حکم شوی ؤ چه د کفارو په سختیو او ربړونو (تکلیفونو) باندی صبر وکری او لاس ورونه ځغوی لکه چه مسلمانانو پوره تر دیارلسو کلونو پوری خورا (دیر) سخت ربړونه (تکلیفونه) او ظلمونه وگالل (برداشت کړل) او د کفارو د زهره چوونکو ظلمونو او تیریو په مقابل کښی ئی بی‌مثاله صبر، استقامت او ثبات ښکاره کړ. کله چه منوره مدینه دارالاسلام وگرځید او د مسلمانانو یوه وړه ډله په دغه مستقل مرکز کښی سره یو ځای شوه نو هغو مظلومو مسلمانانو ته چه کفارو به تل ورباندی ظلمونه کول او جنگونه به ئی ورسره کول اجازه ورکری شوه بلکه حکم ورته وشو چه د دغو ظالمانو په مقابل کښی توری وکاپی! او د خپلی دلی او مذهب حفاظت په پوره حمیت سره وکری او هم دا راز (قسم) شو آیتونه په هم دغه زمانه کښی نازل شول.

وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

او بیشکه چه الله په مرسته (مدد) د دوی خامخا ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له خپل قلت او بی سروسامانی څخه مه ډاریرئ! الله تعالی یوه ډیره وړوکی بی وسیلی ډله هم د دنیا د لویو لویو فوځونو او سلطنتونو په مقابل کېښی بریالی (کامیاب) کولی شی. په حقیقت کېښی دا په یو مالک الملکوتی طرز له مسلمانانو سره د نصرت او مرستی (مدد) وعده وه لکه چه په دنیا کېښی باچایان او لوی خلق د وعدی په وخت کېښی د خپل شان او وقار او استغناء څرگندولو دپاره داسی وائی هو! مونږ ستا هغه کار کولی شو او ښائی دغه عنوان ئی ځکه غوره کړی وی څو مخاطب وپوهیږی چه مونږ په داسی کولو کېښی د بل چا له طرفه نه یو مجبور شوی او هر څه چه کوو په خپل قدرت او اختیار به ئی کوو.

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
 النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَهَدَمَتِ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدٌ يُذَكَّرُ
 فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿۳۰﴾

(دغه مظلومان مهاجران) هغه (کسان) دی چه ایستل شوی دی له کورونو خپلو په ناحقه سره (او بل هیڅ سبب د اخراج نه ؤ مگر دا) چه ویل به دغو (مؤمنانو) رب زمونږ (خالص یوازی) الله دی او که چیری نه وی دفع کول د الله خلقو لره ځینی د دوی لره په ځینو نورو باندی خامخا نرولی شوی به وی تکیی او مدرسی او عبادتخانی او مسجدونه چه یاداوه شی په هغو کېښی نوم د الله ډیره، او خامخا مرسته (مدد) به وکړی هر وومرو (خامخا) الله له هغه چا سره چه مرسته (مدد) ورکوی (دین د) دغه (الله) ته، بیشکه چه الله خامخا قوی (د خپلو احکامو په تنفیذولو کېښی) ډیر زور والا دی (په هر چا)

تفسیر: یعنی هغه مهاجر مسلمانان چه له خپلو کورونو څخه وویستل شول د هغوی بل هیڅ جرم نه ؤ او نه پری چا څه دعوی درلوده (لرله) پرته (علاوه) له دی نه چه دوی ولی یو الله تعالی ته خپل رب وائی؟ او ولی خښتو او ډبرو ته سجدی نه کوی! ځواکی که په دوی ډیر لوی او دروند الزام لگول کیږی هغه دا دی چه دوی ولی له ټولو څخه جدا شوی او یوازی له یو الله تعالی سره ئی د خپل عبودیت تعلقات قایم کړی دی.

﴿وَلَوْلَا دَفَعَهُ اللَّهُ﴾ او که چپری نه وی دفع کول د الله - الايه) یعنی که په کوم وخت او کوم حالت کښی هم یو جماعت ته د بل جماعت سره د جنگ او جگری اجازه نه وی نو دا به د الهی فطرت له قانون څخه سخت مخالفت وی. پاک الله د دنیا نظام داسی پیدا کړی دی چه هر شی یا هر شخص یا هر جماعت دی د بل شی یا شخص یا جماعت په مقابل کښی د خپل وجود د ساتنی دپاره جنگ وکړی که داسی نه وی او پاک الله نیکی په خپل حمایت کښی نه ساتلی او د بدی په مقابل کښی ئی نه درولی نو د نیکی نوم او نښان به هم په جهان کښی نه وی پاتی. بی دینانو او شیرانو خلقو به چه په هره زمانه کښی په کثرت سره وی گرد (تول) مقدس مقامات او مهم یادگارونه د تل له پاره د وجود له صفحی څخه محو او له منځه به ئی لری کړی وی. هیڅ یو معبد، تکیه، عبادتخانه، خانقاه، مسجد او مدرسه به محفوظه نه وی پاتی شوی نو له دی کبله (وجی) ضروری شوه چه د بدی طاقتونه اگر که ډیر سره جمع هم شی خو د قدرت له طرفه به داسی یو وخت راشی چه د نیکی په مقدسو لاسونو سره به د بدی د حملی مدافعت وکړی شی او الله تعالیٰ به د خپل دین د مرستی (مدد) کوونکو سره په خپله مرسته (مدد) وکړی او دوی به د حق او صداقت په وسیله په دښمنانو غالب کړی.

بلا شبهه خدای جل جلاله داسی قوی او زبردست ذات دی چه د هغه د اعانت او مرستی (مدد) په اثر خورا (زیات) ډیر ضعیف موجود ډیرو لویو لویو طاقتونو ته هم ماتی ورکولی شی په هر حال په دغه وخت کښی مسلمانانو ته د ظالمو کفارو په مقابل کښی د جهاد او قتال اجازت ورکول د قدرت د هم دی قانون لاندی وو او دا هغه عام قانون دی چه تری هیڅ عقلمن انکار نشی کولی، که د مدافعت او حفاظت دغه قانون نه وی نو په خپله خپله زمانه کښی به نه د عیسائی راهبانو صومعی (حجری) ودانی پاتی وی او نه به د نصرانیانو بیع (کلیساگانی) او نه به د یهودیانو صلوات (عبادت خانی) او نه به د مسلمانانو هغه مساجد چه د الله تعالیٰ ذکر پکښی ډیر زیات کیږی پاتی وی او دغه تول معابد به نرول شوی او له منځه تللی وی، نو د دی عام قانون لاندی هیڅ داسی دلیل نشته چه مسلمانانو ته په یو مناسب وخت کښی د دوی د دښمنانو سره د جنگیدلو اجازه ورنه کړی شی.

الَّذِينَ إِذَا مَكَتُهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا

الزَّكَاةَ وَأَمْرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿۲۱﴾

(دغه مهاجر مظلومان) هغه کسان دی چه که چپری قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه کښی (په دښمن باندی د غلبی په اعتبار) نو قائموی دوی (سم اداء کوی به سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی به زکوٰة او امر حکم به کوی (خلقو ته) په معروف (په نیک شرعی کار) سره او منع کوی به (خلق) له

بد کار شخه او خاص د الله په اختيار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو.

تفسیر: دا یوازی د هغو مسلمانانو بیان دی چه پری ظلمونه شوی دی او له کورونو شخه ایستل شوی دی یعنی الله تعالیٰ به ولی له دوی سره مرسته (مدد) نه کوی؟ کله چه دوی داسی یو قوم دی چه که الله تعالیٰ دوی ته د ځمکی د مخ سلطنت هم ورکری خو بیا هم دوی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلیری او په خپله هم په بدنی او مالی نیکیو کښی مصروف دی او کوشش کوی چه نور هم په هم دغه سمه لاره برابر کری لکه چه پاک الله دوی ته د دی ځمکی حکومت ورکړ او کومی پیشکوئی چه پخوا شوی وی هغه تکی په تکی رښتیا شوی «فَلله الحمد علیٰ ذلک» له دی آیت شخه د اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم خصوصاً د مهاجرینو او په هغو کښی په اخص الخصوص د راشدینو خلفاؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین حقانیت، مقبولیت او منقبت ثابت شول.

﴿وَلله عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ او خاص د الله تعالیٰ په اختيار کښی ده آخره خاتمه د تولو کارونو) یعنی که شخه هم نن مسلمانان کمزوری او کفار غالب او قوی ښکاری لیکن دغه کار د الله تعالیٰ په واک (قبضه) او اختيار کښی دی چه بالآخر مسلمانان په دوی غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کری یا ئی دا مطلب چه هم دغه امت به د الله تعالیٰ دین تر یوی مودی پوری قایم ساتی بیا خدای جل جلاله عالم دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ
 وَثَمُودٌ ۗ وَقَوْمٌ آٰرَهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ۗ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ
 مُوسَىٰ فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ لِكُلِّ إِكْرَامٍ

او که چیری دروغجن کری دغه کار تا (ای محمده! نو مه خفه کیږه) پس په تحقیق دروغجن کری ئی وو (رسولان خپل) پخوا له دغه (قوم ستا) قوم د نوح (نوح لره) او (قوم د) عاد او (قوم د) ثمود او قوم د ابراهیم او قوم د لوط (انبیاءو خپلو لره) او اهل (د ښار) د مدین (شعیب لره) او دروغجن گنل شوی ؤ موسیٰ (د مصری قبطیانو له خوا) نو مهلت می ورکری ؤ کافرانو ته بیا (ناخپه) ومی نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنګه ؤ انکار زما (په دوی په تغیر د نعمت سره)

تفسیر: یعنی هغه وعده چه د مسلمانانو د نصرت او غلبی دپاره ورکول کیږی نه ښائی چه کفار

د خپل موجوده کثرت او قوت له کبله (وجی) مغرور شی او د هغو تکذیب وکړی څکه دا د الله تعالی مهلت او فرصت دی.

پخوانی اقوام هم د الله تعالی په موقتی (څو ورځنی) مهلت ورکولو وغولیدل او د خپلو انبیاءو تکذیب ئی وکړ، بیا څه مهال (وخت) چه هغوی ونیول شول نو وگورئ چه د هغوی حال څه شو؟ او له کوم عذاب څخه چه الله تعالی دوی ویرولی وو نو د دوی د شرارتونو او انکار له امله (وجی) دوی څرنګه د هغه سره مخامخ شول؟ چه په دغه وروستی آیت کښی د هغه تفصیل راغلی دی.

فَكَأَيُّ مَنٍ قَرِيْبٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ لِّمَنِي خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا
وَبِئْسَ مُعْتَدِلَةٌ وَقَصْرٌ مَّشِيدٌ ﴿۲۵﴾

پس ډیر دی له کلیو (او ښارونو) څخه چه هلاک کړی دی مونږ (اهل د) هغو حال دا چه دغه (اهل د هغی قریبی) ظالمان وو (په نفسونو خپلو) پس هغه (کلی) پریوتلی دی (دیوالونه ئی د پاسه) په چتونو بامونو خپلو باندی او ډیر کوهیان دی چه (ډک له اوبو) بیکاره پراته دی او ډیری مانی پخی لوړی (وچتی) (تشی پاتی دی او خاوندان ئی هلاک شوی دی)

تفسیر: یعنی د خپلو بنسټونو (بنیادونو) د خوځیدلو په اثر اول ئی چتونه ولویدل، بیا ئی دیوالونه ونریدل بیا گردی (تولی) ودانی پری راولویدی او د چت ډیری ئی لا اوچتی کړی. دا ئی د هغو د لاندی باندی کیدلو صورت وښود.

﴿وَبِئْسَ مُعْتَدِلَةٌ﴾ او ډیر کوهیان دی چه ډک له اوبو بیکاره پراته دی) یعنی هغه کوهیان چه پری به د اوبو د راویستونکو هجوم او ګڼه ګڼه وه نن هلته هیڅوک نشته چه د هغو بوکی راوکاږی او هغه ډیری لوی لوی او پخی او هسکی ودانی چه په چونه، سیمتو او نورو پخو موادو سره ودانی شوی وی خرابی او د وړانو کنډرو په شان پرتی دی او هیڅوک پکښی نه اوسپړی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونُ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا وَأَذَانٌ يَّسْمَعُونَ بِهَا
فَإِنَّمَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿۲۶﴾

آیا پس نه دی گرځیدلی دوی (دغه کفار) په ځمکه کښی پس وی دوی لره زړونه چه فکر ئی کولی په هغو (زړونو سره په بده خاتمه د کارونو) یا (وی دوی لره) غوړونه چه خبری ئی اوریدلی دوی په هغو (غوړونو سره د کفارو د اهلاک چه عبرت پری واخلی) پس قصه دا ده چه نه دی ړندی سترگی (ظاهری د دوی) ولیکن ړانده دی زړونه (د دوی) هغه چه دننه په سینو د دوی کښی دی (ځکه چه پری عبرت نه اخلی).

تفسیر: یعنی د دغو وړانو او تباہ شوو ودانیو د کندرو د لیدلو څخه هم هیڅکله دوی ته داسی یو فکر او چرت (خیال) پیدا نشو او غور او اندیښنه ئی ونه کړه چه د حق په لاره راشی او په رښتیا خبره وپوهیږی او زړونه ئی بینا او غوړونه ئی خلاص شی.

(پس قصه دا ده چه نه دی ړندی ظاهری سترگی د دوی ولیکن ړانده دی زړونه د دوی) یعنی که په سترگو ئی ولیدل خو پخپلو زړونو کښی ئی پری غور او فکر ونه کړ نو دغه لیدل هم د نه لیدلو په شان دی. ګواکی د دوی ظاهری سترگی خلاصی دی مگر باطنی سترگی ئی ړندی دی او په حقیقت کښی دیر خطرناکه مرض د زړه ړوندوالی دی! (العیاذ بالله)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿۲۵﴾

او بیره (تلوار) کوی (کفار) په تا په (راوستلو د) عذاب او له سره به خلافه نه کړی الله وعده خپله، او بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا (له ورځو د آخرت، اوږده ده) لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی مقرر عذاب په خپل تاکلی (مقرر کړی) وخت هروروی (خامخا) راتلونکی دی او دغه بی ځایه شورماشور، استهزاء او تکذیب او د عذاب ژر غوښتل هیڅ یوه گته (فانده) نه لری. «بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا له ورځو د آخرت چه ورځی د عذاب د کفارو دی اوږده ده لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی په دنیا کښی» یعنی ستاسی یو زر کلونه د ده په نزد د یوی ورځی سره برابر دی لکه چه نن مجرمین د ده په واک (قبضه) او اختیار کښی دی د زرو کلونو د تیریدلو څخه وروسته هم داسی د ده په قبضه او اختیار کښی دی. هیڅ چیری تری پتیدلی او تښتیدلی نه شی. یا مطلب دا چه دی د زرو کلونو کار په یوه ورځ

کنبی کولی شی. مگر داسی کول چه د ده د حکمت او مصلحت سره موافق وی، د چا ژر غوښتل او شور و شر کول د ده په دربار کنبی هیڅ تاثیر نه لری. یا دی داسی وویل شی چه د اخروی عذاب وعده ضرور راتلونکی ده یعنی قیامت راځی او تاسی ته به پوره سزا درکری شی. وروسته د قیامت د ورځی بیان وشو چه هغه یوه ورځ به د خپل شدت او هول په لحاظ د زرو کلونو سره برابره وی بیا ولی تاسی د داسی سخت لوی مصیبت په غوښتلو کنبی تلوار کوئ؟.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمَلَيْتُمْ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْنَا آلَهَا وَالْبَصِيرُ ﴿٢٨﴾

او ډیر دی له (اهل د پخوانیو ښارونو او) کلیو چه مهلت ورکری ؤ ما دوی ته (په خپل رحمت سره) حال دا چه (اهل د هغو) ظالمان وو بیا ونيول ما هغه (ناڅاپه په سخت عذاب) او خاص ماته راتله د هر چا دی (په آخرت کنبی د جزاء له پاره).

تفسیر: یعنی آیا په مهلت ورکولو به هغوی چیری وتبنتی؟ یا به په کوم ځای کنبی پت شی بالاخر د ټولو رجوع او بیرته راتگ زمونږ په لوری دی، مونږ دوی ټول ونيول او تباہ مو کړل.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أُنذِرُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

ووايه (ای محمده!) ای خلقو بیشکه هم دا خبره ده چه زه تاسی ته وپروونکی یم ښکاره (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی زما کار خبرول او وپروول دی شو تاسی د فضائلو غوښتونکی او له ذائلو څخه په ډډه شی د عذاب نازلول زما په اختیار کنبی نه دی او هغه د الله تعالی په اختیار کنبی دی هغه به د مطیع او عاصی په منځ کنبی فیصله وکری او هر یو به د هغه له حال سره سم مناسب ځای ته ورسوی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَرْزُقُ كَرِيمٌ ﴿٣٠﴾

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی

ته بېښنه (د گناهونو) او روزی عزتناکه (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی په جنت کېږي به میوی او غوره غوره شیان او ډول ډول (قسم قسم) نعمتونه او د الله تعالیٰ دیدن د مؤمنانو په برخه شی.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ۝ وَمَا أَرْسَلْنَا
مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ
فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكُمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝

او هغه کسان چه کوشش کوی په (بطلان د) آیتونو زمونږ کېږي په داسی حال کېږي چه عاجز کوونکی زمونږ وی (د دوی پخپل گومان) هم دغه کسان ملگری د دوزخ دی (چه تل به پکښی سوخی). او نه ؤ لیرلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) هیڅ رسول او نه هیڅ نبی مگر په هغه وخت کېږي چه لوستل به ئی کول نو ویه غورځاوه شیطان په لوستلو د ده کېږي له ځانه خپله پس لری کوی الله هغه کلمی چه غورځولی دی شیطان بیا محکمی الله آیتونه خپل او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت لرونکی دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: د آیت په تفصیل کېږي اختلاف دی. محقق مترجم قدس الله روحه په دی ترجمه کېږي چه «کله چه لگیا شو په خیال ترلو، نو شیطان گډ کرل د ده په خیال کېږي» د خپل امام حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه رویه اختیار کړی ده چه هغی ته حضرت شاه ولی الله قدس سره هم د «حجة الله البالغة» په آخر کېږي اشاره کړی ده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه په «موضح القرآن» کېږي لیکي «نبی ته یو حکم یا یو خبر چه د الله تعالیٰ له طرفه راغی په هغه کېږي هیڅکله د یوی ذری په قدر هم څه تفاوت نشی واقع کېدی. او یو د نبی د زړه خیال د رائی اجتهاد دی هغه کله موافق راغی او کله نه. لکه چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم خوب لیدلی ؤ او د انبیاؤ خوب وحی وی چه دی له منورې مدینې څخه مکی معظمی ته لاړ او عمره ئی وکړه، دا ئی په خیال کېږي وروگرځیده چه ښائی هم دغه سړ کال به هم داسی وشی. لکه چه د عمری په نیت ئی سفر شروع کړ، لیکن په منځ کېږي د کفارو له لاسه په حدیبیه

کنبی د احرام په خلاصولو مجبور شو او په بل کال کنبی ئی د خوب تعبیر پوره شو. یا وعده وشوه چه په کفارو به غلبه ومومئ، په خیال کنبی ئی داسی وگرځیده چه ښائی دغه بری به په هم دغه جنگ کنبی وی خو په هغه کنبی ونه شو او په بل کال کنبی واقع شو بیا الله تعالی دغه وربکاره کره چه خومره احکام او وعدی چه شوی دی په هغو کنبی د سر د یوه وینته په اندازه هم مخالفت نه واقع کیوی هو! د نبی په ذاتی خیال او اجتهاد کنبی تفاوت واقع کیدی شی اگر که نبی له اصل پخوا ویلو او پیشگوئی سره خپل ذاتی خیال نه گدوه بلکه هر یو به ئی بیل بیل خوروه، باقی په دی صورت کنبی به د (القاء) نسبت شیطان ته داسی وی لکه چه په

﴿ وَمَا تَنْسِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ ذَكَّرَهُ ﴾ کنبی د (انساء) نسبت هغه ته کړی شوی دی والله تعالی اعلم.

د دی احقر په نزد دیر بهتر او خورا (دیر) آسان تفسیر هغه دی چه د هغه مختصر اصل له اسلافو څخه منقول دی یعنی (تمنی) د قرائت او تلاوت یا تحدیث او (امنیت) د متلو یا حدیث په معنی واخیستل شی. مطلب دا چه له قدیم راهیسی دغه عادت جریان لری کله به کوم نبی یا رسول علیه السلام کومه خبره بیانوله یا به ئی د الله تعالی آیتونه اورول شیطان به د ده په خبرو یا آیتونو کنبی د خلقو په زړه کنبی راز راز (قسم قسم) شبهی او وسوسی اچولی. یعنی د ځینو خبرو په متعلق به ئی د دیرو خلقو په زړونو کنبی دول دول (قسم قسم) وسوسی غورځولی او رنگا رنگ شکونه او شبهی به ئی پیدا کولی مثلاً رسول الله صلی الله علیه وسلم د ﴿ حُومَاتٍ عَلَيْهِ السَّلَامَةُ ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په زړونو کنبی دا شبه واچوله چه وگورئ د خپل

لاس وژل شوی حیوان حلال بولی او خدای وژلی حرام گنی؟ یا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه آیت ولوست ﴿ إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبٌ جَهَنَّمَ ﴾ شیطان پکنبی داسی شبه وغورځوله چه په ﴿ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ کنبی ملائکه الله، مسیح او عزیز علیهم السلام هم شامل دی یا کله چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د مسیح علیه السلام په نسبت د

﴿ وَكَلَّمَ اللَّهُ آلَ مَرْيَمَ وَرُوحَهُ ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په افکارو کنبی داسی

مفکوره پیدا کره چه له دی نه د حضرت مسیح علیه السلام ابنیت او الوهیت ثابتیږی. د دغه شیطانی القاء په ابطال او تردید کنبی حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی هغه بینات آیتونه اورول چه بیخی صاف او محکم وو او داسی پخی خبری ئی وروښودی چه د هغو له اوریدلو څخه شک او شبهی ته له سره ځای او موقع پاتی نه شوه، گواکی د «متشابهاتو» د

ظاهری سطحی په بناء کومه اغواء او اخلال چه شیطان ئی غورځوی آیات محکمت د هغه بیخ او بنیاد ویاسی چه د هغو د اوریدلو څخه تول شکونه او شبهی له منځه ورک او فنا کیږی. دا دوه قسمه آیتونه ولی نازلولی شی؟ شیاطینو ته د دومره وسوسی اچولو او تصرف ولی ورکوله کیږی؟ او د داسی آیتونو هغه احکام چه وروسته توضیح کیږی ولی په ابتدا کنبی نه تشریح کیږی؟ دغه گرد (تول) امور د الله تعالی له غیر محدود علم او حکمت څخه نشت کوی، الله تعالی دا دنیا علماً او عملاً دارالامتحان گرځولی ده، لکه چه په داسی چارو سره د بندگانو آزمویښت کوی چه څوک د خپل زړه د ناروغتیا یا د سختی له سببه د شکونو او د شهبو په

ختو او جبو کبئی ننبلی؟ او کوم پوه او عقلمن انسان د خپل علم او تحقیق په قوت د ایمان، ایقان او اخبات لوړ (اوچت) مقام ته رسیری؟ رښتیا خبره خو دا ده که انسان په ښه نیت او ایمان داری او ښه عقیده سره پوهیدل وغواړی نو پاک الله هم د ده مرسته (مدد) کوی او په سمه لاره ئی بیانی او ثبات او استقامت ورپه برخه کوی، پاتی شول منکرین او شک کوونکی هغوی ته تر قیامته پوری هم داد او اطمینان نه شی حاصلیدلی.

(هر چه گیرد علتی علت شود)

زمونږ په دی تقریر کبئی تر دیره حده پوری د دیرو آیتونو مطلب بیان شو، پوه خلق کولی شی چه زمونږ د دی تقریر اجزاء د هغو آیتونو له اجزاؤ سره بی تکلفه تطبیق کوی دا آیتونه لکه چه مونږ د (آل عمران) د سورت په ابتدا کبئی بیان کوی دی له ﴿هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ

الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ ﴿۱﴾ الایة - سره ډیر مشابه دی لکه چه په ﴿إِلَّا الذَّاتُ الْقَيُّومُ﴾ کبئی د محکماتو ذکر وشو او په ﴿لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً ﴿۱﴾ الایة - کبئی د زانغینو دوه قسمونه بیان شول چه په هغو کبئی د ﴿لَلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ﴿۱﴾ کار د تاویل ابتغاء او د ﴿وَالْقَالِيَةَ قُلُوبُهُمْ ﴿۱﴾ غرض د فتنی ابتغاء ده. وروسته ﴿وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ ﴿۱﴾ الایة - د ﴿وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ ﴿۱﴾ د آیت په محای وگنئی! او هلته هغه دعا چه په سره کوی شوی وه دلته د هغی د اجابت ذکر په ﴿وَلَا يُفْسِدُ ﴿۱﴾ سره کوی شوی دی او د ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا ﴿۱﴾ وک الله الهاد الذین آمنوا الی سره دغه آیت مناسب واقع شو ﴿وَلَا يُزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ ﴿۱﴾ الی قوله ﴿يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ﴿۱﴾

تنبیه: مفسرانو چه د دی آیت لاندی د (غرانیق) قصه ذکر کوی ده د هغی د بحث موقع دلته نشته. ښائی چه د (النجم) په سورت کبئی د هغی په نسبت د څه لیکلو موقع راشی، مونږ د صحیح مسلم په شرح کبئی په دی په ډیر ښه بسط سره خبری کوی دی، په هر حال د آیت مطلب د اسلافو د تفصیل سره موافق بالکل صاف دی ځواکی دا د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي الْبَيْتِ الْمَعْرُوفِ ﴿۱﴾ د آیت تفصیل دی چه په هغه کبئی د آیات الله د ابطال په باب د کفارو د سعی ذکر ؤ.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَالِيَةَ
 قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿۱﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا
 الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ

قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۴۲﴾

دپاره د دی چه وگرځوی (الله) هغه شی چه غورځوی ئی شیطان ازموینبت دپاره د هغو کسانو چه په زړونو د دوی کښی مرض (د شک او نفاق) دی او (بل دپاره د هغو چه) سخت دی زړونه د دوی، او بیشکه ظالمان خامخا په مخالفت دیر لری کښی دی (له حقه). او (دغه القاء د دی دپاره ده چه) په یقین سره پوه شی هغه کسان چه ورکری شوی دی دوی ته علم چه بیشکه دا قرآن حق دی له طرفه د رب ستا پس ایمان به راوړی دوی په ده سره نو نرم (آرام به شی انقیاداً) دغه قرآن ته زړونه د دوی، او بیشکه الله خامخا لاره ښوونکی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی طرف د سمی صافی لاری (د اسلام) ته.

تفسیر: په موضح القرآن کښی راغلی دی «یعنی په دی گمراهان لا گمراه کبیری چه د هغوی کار گمراهی ده او د ایمان خاوندان لا زیات ټینگ او مضبوطیږی چه په دغه کلام کښی بنده ته هیڅ د مداخلی غمای نشته او که وی نو دغه به هم د بنده د خیال په شان کله صحیح او کله غلط وی د هر چا نیت چه په ښه اعتقاد وی هغه ته الله تعالیٰ دا خبره ورښی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دا فائده له خپل ذوق سره سمه لیکلی ده، زمونږ خیال هغه دی چه په تیره فائده کښی مو لیکلی دی. والله اعلم

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مَرِيَّةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقَابِهِ ﴿۴۳﴾

او تل به وی هغه کسان چه کافران شوی دی په شک کښی له دی (قرآنه یا له سمی لاری یا له رسوله) تر هغه وخت پوری چه راشی دوی ته قیامت ناڅاپه یا راشی دوی ته عذاب د ورځی شندی (سختی د قیامت چه د نجات هیڅ لاره پکښی نه وی)

تفسیر: یعنی مقصد په خپله د قیامت د هولناکی حادثی ناڅاپی رارسیدل یا د قیامت د عذاب راټل دی او یا شاید د ﴿عَذَابٌ يَوْمَ عَقَابِهِ﴾ څخه د دنیا عذاب مراد وی یعنی په هم دی دنیا کښی به داسی سزا درکړه شی چه په هیڅ صورت به ورڅخه خلاصیدل امکان ونه لری.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ

ملک سلطنت په دغه ورغ د قیامت خاص الله ته دی، فیصله به کوی (په دغه ورغ کښی) په منع د دوی (د مؤمنانو او کافرانو کښی)

تفسیر: یعنی د قیامت په ورغ کښی به یوازی د الله تعالیٰ سلطنت او حکومت وی او د بل هیچا ظاهری او مجازی د حکومت نوم او نشان به نه وی په هغه وخت کښی به د گردی (تولی) دنیا عملی فیصله کیږی چه تفصیل ئی دا دی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي حَتِّ التَّعِيمِ ۝ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝ وَالَّذِينَ
هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قَاتَلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ
اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ خَيْرُ الرَّزُقِينَ ۝
لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ۝

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) په جنتونو د نعمتونو کښی به وی. او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیتونو زمونږ ته پس دغه کسان شته دوی ته عذاب سپکوونکی او هر هغه کسان چه خپل کورونه ئی پرېښی دی په لاره د الله کښی (د جهاد، طاعت او د الله د رضاء له پاره) بیا ووژلی شی (په جهاد کښی) یا مړه شی (پخپل مرگ) نو خامخا روزی به ورکړی هر وومرو (خامخا) دوی ته الله روزی نیکه (د جنت)، او بیشکه الله خامخا هم دی غوره د (تولو) روزی ورکوونکو دی. خامخا داخل به کړی (الله) هر وومرو (خامخا) دوی په داسی یو غای (د جنت) کښی چه خوښ به کړی دوی هغه (غایونه د جنتونو)، او بیشکه الله خامخا ډیر عالم (په تولو احوالو) ښه حلم لرونکی دی (په تاخیر د عقوبت لپاره د رجوع).

تفسیر: د مؤمنانو انجام نی پخوا بودلی ؤ دلته نی له هغو شخه د یوی ممتازی دلی ذکر په خصوصی دول (طریقه) سره وکر یعنی هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل کور، کهول پریښی او تری تللی وی که په جنگ کښی شهیدان شی یا په خپل طبیعی مرگ سره ومری په دواړو صورتونو کښی به د الله تعالیٰ له طرفه ورته خاصه میلستیا ورکوله کیږی، د دوی خوړل، څښل او اوسیدل به تول د دوی په خوښه او مرضی سره وی او الله جل جلاله ښه پوهیږی چه دوی په کومو کومو شیانو خوښ او راضی کیږی؟ او په دی هم ښه پوهیږی چه کومو کومو کسانو خالص د ده په لیاره کښی خپل کور، کهول او نور ترک کړی دی. د داسی مهاجرینو او مجاهدینو په خطاگانو باندی به حق تعالیٰ تحمل کوی او د خپلی عفوی له شان شخه به کار اخلی. د «علیم» او «حلیم» صفات نی ځکه ذکر کرل چه پاک الله ته تول شیان ښه معلوم دی او هغه کسان هم ښه ورمعلوم دی چه هغوی د ده داسی مخلصو بندگانو ته داسی ربرونه (زحمتونه) او تکلیفونه رسولی دی چه هغوی له مجبورتیا خپل کور، کهول پریښی دی لیکن د خپل حلم او تحمل له امله (وجی) دغو ظالمانو ته سم لاسی سزا نه ورکوی.

ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوِّقَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لِيَنْصُرَهُ اللَّهُ

(خبره) هم دا ده (لکه چه ومو ویله) او هر هغه چه بدل واخیست په مثل د هغه (ضرر) چه معذب شوی دی دی په هغه سره بیا (دوهم ځل) ظلم وکر شی په ده باندی نو خامخا مرسته (مدد) به وکړی هر ورو (خامخا) له ده سره الله،

تفسیر: یعنی که مظلوم له ظالم شخه واجبی بدل واخلی بیا ظالم پری بل ځلی ظلم وکړی نو دی بیا هم مظلوم واقع شو او الله تعالیٰ به بیا ورسره مرسته (مدد) وکړی لکه چه عادت نی دی بالاخر د مظلومانو حمایت کوی «واتق دعوة المظلوم فانه لیس بینها و بین الله حجاب» بترس از آه مظلومان که هنگام دعا کردن اجابت از در حق بهر استقبال می آید

إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٤٠﴾

بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی دی (د تجاوزاتو) دیر بښونکی دی (د خطیاتو)

تفسیر: یعنی بندگانو ته هم بښائی چه پخپلو شخصی او معاشرتی چارو او معاملاتو کښی د عفوی او بښنی عادت زده کړی او هیڅکله دی د انتقام او بدل اخیستلو په فکر نه اوسی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی واجبی بدل اخیستونکی ته الله تعالیٰ عذاب نه ورکوی که څه هم بدل (کسات) نه اخیستل ښه او غوره کار دی. د کفارو د اذیت بدل مسلمانانو له کفارو څخه د «بدر» په غزا کښی واخیست لیکن کفارو بیا په «احد» او «احزاب» کښی په تیری او تجاوز لاسونه پوری کړل چه بیا الله تعالیٰ مسلمانانو سره پوره مرسته (مدد) وکړه.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُوَلِّجُ الْآيِلَ فِي النَّهَارِ وَيُوَلِّجُ اللَّيْلَ فِي الْآيِلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

دغه (نصرت په سبب د دی دی) چه بیشکه الله ننه باسی شپه په ورځ کښی او ننه باسی ورځ په شپه کښی (چه کله ورځ لنده شپه اوږدوی کله شپه لنده ورځ اوږدوی) او بیشکه الله ښه اوږدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاء).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دومره لوی قدرت او قوت څښتن (مالک) دی چه د شپې او ورځې اړول او راپول او د هغوی لنډول او اوږدول د ده د قدرت په لاس کښی دی او یوازی د ده په حکم، اراده او تصرف کله ورځ اوږدپیری او کله شپه اوږدپیری نو آیا دغه مطلق قادر په دی باندی نه دی قادر چه یو مظلوم قوم یا شخص سره مرسته (مدد) وکړی او د ظالمانو له منگلو څخه ښی خلاص کړی؟ بلکه دوی په هغوی باندی غالب، قاهر، قادر او مسلط کړی. مخکښی د مهاجرو مسلمانانو ذکر ؤ په دی آیت کښی ښی دی ته اشاره وکړه چه حالات ډیر ژر د شپې او ورځې په شان بدلیدونکی دی څرنگه چه پاک الله د شپې تیاره د ورځې په رڼا (رڼرا) له منځه وړی، هم داسی به د کفر او شرک ځمکی هم د اسلام په غیر کښی ورکړی. او بیشکه چه پاک الله ښه اوږدونکی دی د ټولو اقوالو، ښه لیدونکی عالم دی په ټولو اشیاء یعنی د مظلوم غږ او آواز هم اوری او د ظالم چاری او اعمال هم وینی.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦١﴾

دغه (مرسته مدد) په دی ده چه) بیشکه الله هم دی حق ثابت او بیشکه هغه چه بولی ئی (کفار او عبادت ئی کوی) بی له الله څخه هم دغه باطل دی او بیشکه الله هم دی (له تولو څخه) ښه لوړ (وچت) ښه لوی دی

تفسیر: یعنی له الله څخه پرته (علاوه) داسی عظیم الشان کارونه او انقلابونه د بل چا له لاسه پوره کیدی شی؟ بلکه نه شی په واقع کینی صحیح او رښتینی برحق معبود هم دغه یو الله تعالیٰ دی نور تول معبودان بیخی غلط او له یوه سره زائل او تول باطل دی. ښائی چه تاسی هم دغه واحد لا شریک ذات خپل الله وگنئ. چه له تولو څخه اعلیٰ او اولیٰ او ډیر ښه مولیٰ دی او دغه لوی شان په اتفاق سره د هم دغه یو الله جل و علا شانه په ذات او صفاتو کینی شته.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿۹۶﴾

آیا نه وینی ته (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه د) آسمان څخه اوبه پس گرځی ځمکه (په دی اوبو سره) تکه شنه (پس له هغه چه وچه سپیره وه) بیشکه الله ښه مهربان عالم دی په پتو تدابیرو ښه خبردار دی (په تولو شیونو)

تفسیر: یعنی هم داسی به د کفر او شرک وچه او ښاره ځمکه د اسلام په باران باندی شنه او سمسوره کړی. او هم هغه خدای جل جلاله ښه پوهیږی چه په څه شان د باران د اوبو په وسیله شینکی او نباتات زرغونیږی. د ده قدرت د ځمکی په دننه کینی داسی تدبیر او تصرف کوی چه د هغه په اثر وچه ښاره ځمکه د اوبو او نورو اجزاء ځان ته جذب او راکاږی چه په دی ترتیب ځمکه شنه او سمسوره کیږی. هم داسی الله تعالیٰ پخپلی مهربانی، لطیف تدبیر، ښه تربیت، پوره خبرداری او پوهی سره د انسانانو په زړونو د اسلام د فیوضو باران وروی او هغه شنه او سمسوره کوی.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿۹۷﴾

خاص هم دغه (الله) لره دی هر څه چه په آسمانونو کینی او هر څه چه په ځمکه کینی دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً وعبیداً) او بیشکه

الله خامخا هم دی غنی بی پروا دی (له مخلوقاتو خپلو) ښه ستایلی شوی (په صفاتو او افعالو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی هر کله چه د آسمان او د ځمکې گرد (تول) شیان د الله تعالیٰ مملوک او مخلوق دی او گرد (تول) پاک الله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله تعالیٰ هیچا ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری، نو که وغواړی چه په دوی کښی هر ډول (طریقه) تصرف او تبدیل وکړی نو هیڅوک د ده مانع او مزاحم کیدی نشی البته پاک الله د تامه غناؤ او د کامل اقتدار سره سره خامخا هم هغه کار کوی چه بیخی له حکمت او مصلحت څخه ډک وی. د الله تعالیٰ گرد (تول) افعال محمود دی او د هغه ذات د گردو (تولو) محاسنو او حمیده و صفاتو جامع دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٥﴾

آیا نه دی لیدلی تا (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله مسخر (تابع) کړی دی تاسی ته هر هغه چه په ځمکه کښی دی او (مسخره کړی ئی ده) بیړی چه گرځی په سیند کښی په حکم د هغه سره، او ساتی آسمان له دی نه چه راولویری په ځمکه باندی مگر خو په حکم د هغه سره، بیشکه الله پر خلقو خامخا ښه نرمی کوونکی ښه مهربان دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ نه ستاسی او نه د بل چا څه پروا لرله محض پخپل شفقت او مهربانی سره ئی د وچی او لمدی، بحر او بر گرد (تول) شیان تاسی ته تابع او مسخر کړل او هم دغه الله تعالیٰ په خپل قدرت آسمان، سپوږمی، لمر او ستوری، په هوائی فضا کښی بی له کومی ظاهری ستنی معلق ساتلی دی چه له سره له خپله ځایه نه راښکته کیږی او نه رالویری او که رالویدلی وی یا یو د بل سره ئی تکر کړی وی نو ستاسی ځمکې به ئی توتی او ذری کړی وی، څو چه د الله تعالیٰ له خوا د نظام د بدلون حکم نه وی صادر شوی تر هغه پوری به دغه گردی (تولی) کړی هم داسی پخپلو ځایونو قائمی وی او مجال نه لری چه د یوه انج په اندازه له خپل ځایه بی ځایه شی. د ﴿إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ استثناء محض د قدرت د اثبات د تاکید دپاره ده یا شاید د قیامت واقعی ته اشاره وی (والله اعلم).

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

او دغه (الله) هغه (قادر مطلق دی) چه ژوندی کری بیئ تاسی (په درکولو د روح سره پس له هغه چه نطفی وئ) بیا به مره کاندی تاسی (کله چه اجل مو پوره شی) بیا به ژوندی کری تاسی (په قیامت کبسی په بعث سره)، بیشکه انسان خامخا ناشکره دی.

تفسیر: هم داسی هغه قوم چه د کفر او جهل په روحانی مرگ سره مره شوی وو د ایمان او معرفت په روح سره به هغوی بیا ژوندی کری.

(خو بیشکه انسان خامخا ناشکره دی د نعمتونو د الله تعالیٰ) یعنی د دغومره احساناتو او انعاماتو په لیدلو سره هم د هغه حق نه منی او قدر ئی نه پیژنی او د هغه حقیقی منعم څخه مخ اړوی او نورو ته خپل سر تیتوی.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُبَايِعُكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

دپاره د هر یوه امت مقررہ کری ده مونږ یوه لاره د بندگی چه دوی عمل کوونکی دی د هغه پس نه بنائی چه جگره وکری (دا خاوندان د ادیانو) خامخا له تاسره په دی کار (دین) کبسی (حکمه چه محمدی دین حق او ظاهر دی) او بلنه کوه (د خلقو توحید او عبادت د) رب خپل ته، بیشکه ته ئی خامخا په (هغه) سمه صافه لیاره (چه برابره تللی ده حق ته). او که جگره کوی (په امر د دین کبسی کفار) له تاسره نو ووايه (ای محمده! دوی ته) چه الله ښه پوه دی په هغه (جگره او عناد) چه کوئ ئی تاسی الله به حکم وکری په منغ ستاسی کبسی په ورغ د قیامت په هغه شی کبسی چه وئ تاسی چه په هغه کبسی مو اختلاف کاوه (چه د دین امر دی)

تفسیر: ټول انبیاء د دین په اصولو کبسی سره متفق دی. هو! د هر امت له پاره الله تعالیٰ د

عبادت مختلف صورتونه په مختلفو زمانو کېنې تاكلی (مقرر كړی) دی چه د هغو سره سم به هغو امتونو د الله تعالیٰ عبادت كاوه، لكه چه دی محمدی امت ته هم یو خاص شریعت لیږل شوی دی لیکن د دین اصل تل تر تله یو شی ؤ او دی او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه د بل هیچا او هیڅ شی دپاره عبادت نه دی مقرر كړی شوی. نو ځكه په توحید او نورو متفق علیه دینی مسائلو کېنې هیچا ته نه دی لایق او نه د هغه له حال سره څه مناسبت لری چه څه اختلاف او څه جگړه وكړی. كله چه كافران په داسی واضح او ښكاره شیانو کېنې هم دعوی او جگړی وكړی نو تاسی د هغوی هیڅ پروا مه كوئ! تاسی په هم هغی سمی صافی لاری باندي روان اوسئ! او نور خلق هم هغی ته راوبولئ! او د معاندینو د جگړی فیصله الله تعالیٰ ته وسپارئ! چه هغه د دوی په گردو (تولو) حركاتو ښه پوه او خیر دی. د قیامت په ورځ کېنې به د دوی د دغو تولو اختلافونو او جگړو عملی فیصله وكړی، ته د دعوت او تبلیغ فرض اداء كړه! او د دوی په فكر کېنې ډیر سر مه خوړوه! د داسی معاندینو علاج یوازی پاك الله سره دی.

تنبیه: د ﴿فَلَا تَزِرُكُمُ فِي الْأَمْرِ﴾ مطلب دا هم كیدی شی كله چه د هر امت دپاره الله تعالیٰ بیل دستورالعمل مقرر كړی دی چه په هم هغه سلسله دغه محمدی امت ته هم نوی شریعت راغلی دی نو بیا د جگړی سبب څه شی دی؟ «وهذا قبل الامر بالقتال» ځینو مفسرینو د «منسك» معنی په ذبح او قربانی سره كړی ده مگر اقرب هم هغه ده چه مترجم قدس الله روحه اختیار كړی ده والله اعلم.

أَلَمْ تَعْلَمَنَّ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿۵﴾

آیا نه پوهیږی ته (ای مخاطبه بلکه پوهیږی) چه بیشكه الله پوهیږی په هر هغه څه چه دی په آسمان کېنې او (هر هغه څه چه دی په) ځمكه کېنې بیشكه دا (مذكوره شیان لیکل شوی دی) په كتاب (لوح محفوظ) کېنې بیشكه دا (علم، لیکل د لوح محفوظ، فیصله د قیامت) په الله آسان دی.

تفسیر: یعنی د خدای جل جلاله علم د دوی په اعمالو کېنې څه منحصر نه دی د الله تعالیٰ علم خو د آسمان او ځمکې په تولو شیانو باندي محیط دی او د ځینو مصالحو او حکمتونو په بناء ټول واقعات د ده د علم سره سم په لوح محفوظ کېنې ثبت او محفوظ دی او هم د انسانانو ټول اعمال د دوی په عملنامو کېنې لیکل شوی دی چه له هغو سره سم به د قیامت په ورځ فیصله کیږی او په دومره بی شمارو شیانو باندي په پوره ډول (طریقه) سره پوهیدل او د هغو تولو په ښه شان سره لیکل او د هغه سره مطابق د هر یوه فیصله صادرول د دغو تولو اجراء او انفاذ

پاک الله ته هيڅ اشكال او سختی نه لری او نه ده ته په دغو کارونو او د نورو مشکلو چارو په کولو او تکميل کښی (معاذ الله) څه تکليف او ربر (زحمت) وړييدا کيږی.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ تَصِيرٍ ۝۴۱

او عبادت کوی (دغه کفار) غير له الله د هغه شی چه نه دی نازل کړی (الله) په عبادت د هغه هيڅ سند او د هغه شی چه نشته دوی ته په هغه باندي هيڅ علم دليل پوهه، او نشته ظالمانو ته هيڅ مرسته (مدد) کوونکی (چه له عذابه ئی خلاص کړی).

تفسیر: دوی یوازی د خپلو پلرونو او نیکونو په تقلید کښی داسی کارونه کوی چه هيڅ یو عقلی یا نقلی کوم برهان یا سند یا دليل پری نه لری. (او نشته ظالمانو ته هيڅ مرسته (مدد) کوونکی چه له عذابه ئی خلاص کړی او) له ټولو څخه لوی ظلم او بی انصافی دا ده چه پاک الله سره کوم شریک ودرولی شی. نو داسی ظالمان او بی انصافان خلق دی ښه په یاد ولری چه د دوی دغه شرکاء به د مصیبت په وخت کښی هيڅ د دوی په ښه او په کار ورنشی او نه به په هغه وخت کښی له دوی سره کومه مرسته (مدد) وکړی شی.

وَإِذْ اتَّكَلْنَا عَلَيْهِمُ الْإِتْنَابِيبَاتِ تَعْرِفُ فِي
وَجْوهَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْمُنْكَرِ بِكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ
يَتْلُونَ عَلَيْهِمُ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْبِئُكُمْ بِشَرِّ مِّنْ ذَلِكَ
مَنْ نَّكَرَ وَعَدَّهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَابِشَّ الصَّيْرُ ۝۴۱

او کله چه ولوستل شی په دوی آیتونه (د قرآن) زمونږ په داسی حال کښی چه صاف واضح ښکاره دی نو پیژنی په مخونو د هغه کسانو کښی چه کافران شوی دی (آثار د) انکار (له حق څخه چه بدشکلی او خفگان دی) نژدی وی چه حمله وکړی (له ډیره قهره) په هغو کسانو چه لولی په دوی باندي آیتونه (د قرآن) زمونږ ووايه (ای محمده! دوی ته چه) آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی (قهره حملی) ستاسی (چه دغه) اور (د دوزخ)

دی وعده کبری ده د دی (اور) الله له هغو کسانو سره چه کافران شوی دی او خامخا بد غای د بیرته ورتلو دی (دا اور د دوزخ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن د آیتونو چه د توحید او نورو په صافو بیانونو مشتمل دی له اوریدلو څخه د کفارو او مشرکینو رنگونه تور او شنه واورې او له ډیر خفگان نه ئی څیړی بدلی شی تر دی چه له ډیر قهر او غضب څخه لیونی شی او غواری چه د قرآن په لوستونکو حمله وکړی لکه چه په ځینو وختونو کبسی داسی هم کوی. (ووايه ای محمده دوی ته آیا پس خبر کرم تاسی په ډیر بد له دی قهره او حملی ستاسی چه دغه اور د دوزخ دی) یعنی ستاسی له دی غیظ او غضب او له بد راتلو څخه زیات چه د آیتونو د تلاوت په وخت کبسی درپیدا کبیری یو بل سخت او ډیر تریخ شی هم شته چه په هغه به تاسی په هیخ ډول (طریقه) صبر ونه کړی شی او هغه د دوزخ اور دی چه د هغه وعده د کفارو سره شوی ده. اوس د دغو دواړو موازنه او تلنه سره وکړئ! او بیا فیصله وکړئ! چه د دغو دواړو څخه به د کوم یو تریخ گوټ تیروول تاسی ته نسبتاً آسان وی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلُ مَا سَمِعْتُمُوهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْأَلُهمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿۴۲﴾

ای خلقو بیان شوی دی تاسی ته یو مثال (غریب عجیب حال) پس غور کیدئ تاسی هغه ته (چه دا دی) بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغو) غیر له الله نه له سره نشی پیدا کولی یو مچ هم او که راتول شی (دا تول معبودان ستاسی پیدا کولو د) هغه مچ ته (نو پیدا به ئی نه کړی شی) او که چیری وتبستوی له دوی څخه مچ یو شی نو نشی خلاصولی دوی هغه شی له هغه مچ څخه، نو کمزوری دی دا طالب (چه د باطلو معبودانو عابد دی) او دا مطلوب (هم چه باطل معبود یا مچ دی).

تفسیر: دا ئی د توحید په مقابل کبسی د شرک د بدی او قباح د ظاهرولو دپاره مثال بیان کر چه بنائی هغه په ډیر ښه فکر او غور سره واورئ او ښه غور ورته کیدئ او ښه بری وپوهیدئ! کوندی له داسی رکیک او ذلیل حرکت څخه مخ وگرځوئ او لاس تری واخلي! ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ الآية - بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغوی) غیر

له الله شخه له سره نشی پیدا کولی یو مچ) یعنی مچ دیر ادنیٰ او حقیر ساکب (جاندار) دی په هغو شیانو کېښی چه دومره یو قدرت او قوت نه وی چه که تول سره یو مخای شی یو مچ هم نشی پیدا کولی یا که دغه مچ د دوی د نذرونو او نیازونو مخنی یو وړوکی شی (لکه د گلانو او عطریاتو یا د شاتو یا د نورو کوم بخرکی تری) وتختوی نو د دوی له لاسه نه کیږی چه هغه تری بیرته واخیستی شی ښه نو د مخمکی او آسمانونو د خالق په مخای (نعوذ بالله) د الوهیت په تخت باندی د داسی عاجزو او ناتوانو معبودانو کینول څومره حماقت او بی حیائی ده. رښتیا خبره خو هم دا ده چه مچ هم کمزوری دی او له مچ نه زیات کمزوری د دوی بتان دی او له بتانو شخه دیر زیات کمزوری د بتانو عبادت کوونکی دی چه دوی داسی حقیر او کمزوری شی خپل معبود او حاجت تر سره کوونکی گرځولی دی.

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿۴۲﴾

نه دی پیژندلی (دغو کفارو) او نه ئی دی تعظیم کړی د الله په حق پیژندلو او تعظیم د ده سره، بیشکه الله خامخا ښه قوی زورور دیر زبردست دی (په تنفیذ د احکامو خپلو کېښی)

تفسیر: که پوهیدی نو داسی سپین سترگی به ئی ولی کوله؟ آیا د الله تعالیٰ رفیع شان او قدر او منزلت دومره دی چه داسی کمزوری شیان د هغه سیال او شریک وگرځولی شی (العیاذ بالله) د الله تعالیٰ د قوت او عزت په مقابل کېښی خو د هغه لوی لوی مقربې پرښتی او انبیاء علیهم السلام هم مجبور او ناتوان دی چه اوس په لاندی متبرک آیت کېښی د هغوی ذکر راځی.

اللَّهُ يُصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ط

الله غوره کوی له پرښتو شخه استاخی (چه واسطه کیږی په منع د الله او انبیاءو کېښی) او له خلقو شخه (هم غوره کوی استاخی)،

تفسیر: له مخینو پرښتو شخه د رسالت کار اخلی مثلاً جبریل علیه السلام او له مخینو انسانانو شخه چه پاک الله د دغه منصب دپاره انتخاب کړی هم دغه د رسالت کار اخلی ښکاره ده چه د هغوی درجه د نورو خلقو شخه دیره لوړه (اوچته) ده.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿۴۳﴾

بیشکه الله بنه اوریدونکی دی (د تولو اقالو) بنه لیدونکی دی (عالم په تولو اشیاؤ)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی په تولو خبرو د دوی د ماضی او مستقبل تول احوال وینی نو ځکه هغه حق لری چه د هر چا احوال او استعداد ته وگوری او سم له هغه سره ئی د رسالت په منصب فایز او بریالی (کامیاب) کری ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾ جزء ۸ (د الانعام ۱۲۴ آیت ۱۵ رکوع). حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی له تولو خلقو څخه غوره هغه کسان دی چه د خدای جل جلاله پیغام رسوی، په پرستو کښی هم هغه پرښتی غوره دی. نو د دوی د هدایتونو پرینودل او د بتانو منل څومره باطل کار دی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿۶۱﴾

پوهیږی (الله) په هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او په هغه څه چه وروسته د دوی دی، او خاص طرف د الله ته بیرته گرځولی کیږی تول کارونه

تفسیر: یعنی هغوی هم اختیار نه لری په هر شی کښی اختیار د الله تعالیٰ دی (کذا فی الموضح) نو خاص الله تعالیٰ ته بیرته گرځولی شی تول کارونه او هیڅوک د الله تعالیٰ په کارونو کښی د اعتراض حق نه لری، د الله تعالیٰ حکم، تدبیر، د انبیاؤ انتخاب او نور تول کارونه بنه دی او د ده په حکم او اراده سره کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۶۲﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) رکوع کوئ تاسی! او سجده کوئ تاسی! (په لمانځه کښی) او عبادت کوئ تاسی! د رب خپل (نه د بل) او کوئ نیک کارونه (لکه صلة الرحمی او ښه اخلاق) دپاره د دی چه بری ومومئ (په نعمت او جنت سره)

تفسیر: د شرک د غندنی او د مشرکانو د سپکونی څخه وروسته مؤمنانو ته خطاب کوی چه تاسی یوازی د خپل یوه خدای تعالیٰ په بندگی لگیا اوسئ! او د هغه په حضور کښی د بندگی سرونه ښکته کړئ! او د عبودیت او عاجزی وچولی (تندی) مو هم هغه ته په ځمکه کیږدئ! او

نور د شیگئی (فائیدی) تول کارونه هم خاص د الله تعالی دپاره کوئ غو دنیوی او اخروی
بنیگئی (فایدی) او نیکی مو په برخه شی.

غینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «ای مؤمنانو تاسی رکوع کوئ وروسته له دی نه
په لمانځه کښی او سجده هم پکښی کوئ!» او دغه حکم ئی ځکه وکړ چه د اسلام په اوله کښی
لمونځ تش په قیام او قعود سره ؤ او رکوع او سجده پکښی نه وه بیا دغه دواړه په دغه آیت
سره فرض شول او که ئی مقصد مطلق لمونځ وی نو د رکوع او د سجدی ذکر او تخصیص به
ئی ځکه کړی وی چه د لمانځه د لویو ارکانو څخه دی او بندگان د رکوع او سجدی په حالت
کښی زیات د ستایلو وړ (لائق) دی امام شافعی رحمة الله علیه د رکوع او سجدی له دغه
تخصیص څخه د تلاوت سجده مرادوی.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا
جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ
إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ هَذَا مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا
لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى
النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا
بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٢٤﴾

او زیار (کوشش) کوئ په (لاره د جهاد، طاعت، او رضاء د) الله په حق د
جهاد د هغه سره (چه ورته وړ (مستحق) او لائق دی)، دغه (الله) غوره کړی
بیع تاسی او نه ئی دی گرغولی (نه ئی دی ایښی) په تاسی په دین کښی
هیڅ حرج (مشقت او اشکال)، (متابعت وکړئ د) دین د پلار خپل چه
ابراهیم دی، دغه (الله) ونومولئ تاسی مسلمانان پخوا (له دغه قرآن څخه په
نورو آسمانی کتابونو کښی) او په دغه (قرآن) کښی (هم) دپاره د دی چه
شی رسول (ستاسی محمد) شاهد (ښوونکی) په تاسی (د تبلیغ خپل) او چه
شی تاسی (ای مسلمانانو) شاهدان (ښوونکی) په نورو خلقو (د تبلیغ د نورو
انبیاء) نو قائموی (سم اداء کوئ تاسی سره له تولو حقوقو) لمونځ او
ورکوئ تاسی زکوٰة او ښه تینگ ونیسئ تاسی (دین د) الله دغه (الله) مالک
دی ستاسی پس ښه مالک دی (الله) او ښه مرسته (مدد) کوونکی دی (الله).

تفسیر: د خپل نفس د تهنیب او د دنیوی چارو د سمون دپاره داسی پوره زیار (کوشش) کوئ چه د دی لوی او اهم مقصد دپاره وړ (مستحق) او لایق او د هغه له شان سره موافق وی آخر د دنیوی مقاصدو د بری او کامیابی دپاره تاسی خومره تکلیفونه او زحمتونه په شان اخلی! دا خو د دین او د آخرت د دائمی بری او کامیابی لاره ده چه په هغی کتبی هر ثومره زحمت او محنت ومومئ بیا هم د انصاف له مخی کم دی.

تنبییه: د «مجاهده» په لفظ کتبی هر قسم کوشینونه، د ژبی وی که د قلم، مالی وی که بدنی شامل دی او هم د «جهاد» تمام اقسام جهاد مع النفس، جهاد مع الشیطان جهاد مع الکفار، جهاد مع البغاة، جهاد مع المبطلین د هغه لاندی داخل دی.

﴿هُوَاجْتِهَادُكُمْ﴾ دغه الله غوره کری بیع تاسی ای مؤمنانو د خپل دین د طاعت او نصرت دپاره یعنی له ټولو څخه اعلیٰ او افضل رسول او له ټولو شرانعو څخه ئی اکمل شریعت درکر او په تمامه دنیا کتبی د الله تعالیٰ د پیغام رسولو دپاره ئی تاسی غوره او منتخب کړئ! او په گردو (ټولو) امتونو باندی تاسی ته فضیلت دروبابنه.

(﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ او نه دی گرځولی او نه دی ایښی په تاسی په دین کتبی هیڅ حرج مشقت او اشکال) یعنی په دین کتبی ئی هیڅ داسی یو اشکال نه دی پریښی چه د هغه کول سخت او مشکل وی په احکامو کتبی ئی د هر ډول (طریقه) رخصتونو او آسانیو لحاظ ساتلی دی دا خو ببله خبره ده چه تاسی یو آسان کار په خپل شان مشکل وگرځوئ!

﴿مَلِكًا اَبْرَاهِيمَ﴾ متابعت وکړئ! ای مؤمنانو د دین د پلار خپل چه ابراهیم علیه السلام دی کله چه ابراهیم علیه السلام د حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم په اجدادو کتبی شامل دی نو ځکه د گرد (ټول) امت پلار شو یا به دا مراد وی چه د عربو پلار دی ځکه چه د قرآن رومینی مخاطبان هم دوی وو.

(﴿هُوَ سَيِّدُكَ الْمُسْلِمِينَ﴾ دغه الله تعالیٰ یا ابراهیم علیه السلام ونومولئ تاسی مسلمانان یعنی الله تعالیٰ په پخوانیو کتابونو او په دی عظیم الشان قرآن کتبی ستاسی نوم «مسلم» ایښی دی چه معنی ئی حکم منونکی، وفا خوښوونکی دی یا ابراهیم علیه السلام له پخوا څخه ستاسی نوم مسلمان ایښی دی کله چه پخپله دعاء کتبی ئی ویلی وو ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِكَ اُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَكَ﴾ د البقره (۱۵) رکوع. او په قرآن کتبی هم ښائی د هم ده په غوښتنه دغه نوم په تاسی ایښود شوی وی په هر حال ستاسی نوم «مسلم» دی. اگر که نور امتونه هم مسلمانان وو مگر دغه لقب ستاسی له پاره غوره او ټاکل (مقرر) شوی دی نو ښائی پری فخر وکړئ.

﴿لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا﴾ الآیة - دپاره د دی چه شی رسول ستاسی محمد صلی الله علیه وسلم شاهد ښوونکی په تاسی د تبلیغ خپل او چه شی تاسی ای مسلمانانو شاهدان ښوونکی د تبلیغ د نورو انبیاءو) یعنی تاسی ئی د دی دپاره غوره کړئ چه تاسی نورو امتونو ته ښوونه وکړئ او رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته ښوونه وکړی او دغه امت چه له ټولو څخه وروسته راغلی دی.

غرض نئی دا دی چه دی د نورو تولو امتونو غلطی اصلاح کری او گردو (تولو) ته سمه صافه لاره وینیعی گواکی هغه مجد او شرف چه د ده په برخه شوی دی له هم دی وجه دی چه دی د گردی (تولی) دنیا معلم (بنوونکی) وگرځی او په تبلیغی جهاد کښی مصروف واوسی.

تنبیه: نورو مفسرانو (شهیداً) او (شهداء) د شاهد او گواه په معنی اخیستی دی کله چه د قیامت په ورځ کښی نور امتونه انکار وکری چه انبیاء الله علیهم السلام مونږ ته تبلیغ نه دی کری او له انبیاءو څخه شاهدان وغوښتل شی نو دوی به محمدی امت د شاهد په ډول (طریقه) ور وړاندی کری او دغه امت به داسی شاهی اداء کری «بیشکه چه دغو انبیاءو علیهم السلام د دعوت او تبلیغ وظائف انجام کری دی او د الله تعالیٰ حجت نئی قائم کری دی» کله چه له دوی ځنی پوښتنه وشی چه دا خیره تاسی ته څرنگه معلومه شوه نو ځواب به ورکری چه «دغه اطلاع مونږ ته زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راگری ده چه د ده په صداقت باندی د الله تعالیٰ محفوظ کتاب قرآن کریم شاهد دی» گواکی دغه فضل او شرف نئی څکه درکری دی چه تاسی په یوی عظیم الشانی دعوی کښی د یوه معزز شاهد او گواه په شان دریدونکی یی، لیکن ستاسی د دغی شاهی اوریدل او اهمیت هم ستاسی د معظم رسول په برکت او طفیل سره دی چه هغه به ستاسی تزکیه کوی.

(﴿ فَاقِمُْوا الصَّلَاةَ وَاَتُوا الزَّكَاةَ ﴾) نو قائموی سم اداء کوی سره له تولو حقونو لمونځ او ورکوی زکوة او ښه تینگ ونیسعی دین د الله دغه الله مالک دی ستاسی الخ) یعنی د الله تعالیٰ د انعاماتو قدر وکری! او د خپل نوم او لقب، فضل او شرف، پت او عزت وساتی! او ښه وپوهیوی چه تاسی د دیرو لویو لویو کارونو دپاره درولی شوی یی نو څکه ښائی چه تاسی رومی خپل ځان د ښو عملونو ښه نمونه وگرځوی! او په هر کار کښی د الله تعالیٰ پری کلک په خپلو منگلو کښی ونیسعی! او د یوی ذری په اندازه هم د حق له لاری څخه دی خوا او هغه خوا لار نشی! نور تول کمزوری وسائل او وسائط پریودی! بیا نو د الله تعالیٰ په فضل او رحمت باندی اعتماد ولری! او یوازی هم دغه الله تعالیٰ خپل مولیٰ او مالک وکنی! چه له هغه نه بل ښه مالک او مددگار به له کومه ومومی! ربنا اجعلنا من مقيمي الصلوة وموتی الزکوة والمعتصمين بک والمتوکلين عليك فانت مولانا وناصرنا فنعم المولیٰ انت ونعم النصير انت»

«تمت سورة الحج بفضلہ ومنه فله الحمد وعلیٰ نبیہ الصلوة والتسليم»

سورة المؤمنون مكية وهى مائة وثمانى عشرة آية وست ركوعات رقمها (۲۳) تسلسلها حسب النزول
 (۷۴) نزلت بعد سورة «الانبیاء»

د «المؤمنون» سورت مكى دى (۱۱۸) آیات (۶) ركوع لرى
 په تلاوت كښى (۲۳) او په نزول كښى (۷۴) سورت دى
 وروسته د (الانبیاء) له سورت نه نازل شوى دى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دى

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝۱ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خٰشِعُونَ ۝۲

په تحقیق بريالى (بهرمن - کامیاب) شوى دى مؤمنان هغه (مؤمنان) چه دوى
 په لمونځونو خپلو كښى عاجزى كوونكى وپريدونكى دى (له الله نه)

تفسیر: د «خشوع» معنی دا ده چه د بل چا په مخ كښى په خوف او هيبت سره ساكن او
 سربښكته كرى لكه چه ابن عباس رضی الله تعالى عنه د ﴿خٰشِعُونَ﴾ تفسیر په «خائفون ساكنون»
 سره كرى دى او د ﴿تَرَى الْاَرْضَ خٰشِعَةً فَاِنَّا اَنْزَلْنٰهَا عَلَي الْمَاءِ اَمْهَاتٌ وَرَبِّتْ﴾ آیت هم
 دلالت كوى چه په «خشوع» كښى يو قسم سكون او تذلل معتبر دى.

په قرآن كريم كښى «خشوع» د «وجوه - ابصار - اصوات او نورو» صفت درولى شوى
 دى. او په دغه آیت كريمه د ﴿الَّذِيْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَنْ يَّخْشَعُوْا لَهُمْ﴾ كښى د قلب صفت
 ښوولى شوى دى. معلومېږى چه اصلاً «خشوع» د زړه كار دى او د نورو بدنې اعضاؤ خشوع د
 زړه د خشوع تابع ده كله چه په لمانځه كښى قلب خاشع - خائف - ساكن او ښكته شى نو
 خيالات هم د دى خوا او د هغى خوا د مشغولتيا او كركځيدو څخه فارغ او په هم هغه يو
 مقصود باندې تينگ درېږى نو بيا د خوف - هيبت - سكون خضوع او خشوع آثار پر بدن هم
 ظاهريږى مثلاً د اوږو - سر - او سترگو ښكته غورځول په ادب سره لاس تر نامه لاندې تړلى
 دريدل - دى خوا او هغى خوا ته نه كتل - له خپلو كالپو (جامو) او ويښتو او نورو شيانو سره
 لوبى نه كول - د گوتو نه تړكول - او په دى قسم د «خشوع» د لوازمو څخه نور افعال او احوال
 هم شته.

په احاديثو كښى د حضرت ابوبكر صديق رضی الله تعالى عنه او عبد الله بن زبير رضی الله تعالى
 عنه څخه منقول دى چه دوى به په لمانځه كښى داسى ساكن
 او آرام وو لكه يو بى ساه لرگى. او ويل كيده چه دغه د لمانځه خشوع ده.

فقهاء په دغه مسئله کېښي اختلاف لري چه آيا لمونځ بې له خشوع څخه صحيح او مقبول وي که نه؟ په «روح المعاني» کېښي ئي ليکلي دي چه خشوع د لمانځه د اجزاء دپاره شرط نه دي هوا د قبول الصلوة دپاره شرط دي. ځما په نزد دغسي ويل بهتر دي چه د حسن القبول لپاره شرط دي والله اعلم.

دلته د تفصيل ځاي نشته په «احياء العلوم» او د هغه په شرح کېښي دي تفصيلات وليدل شي! په هر حال مونږ مؤمنانو ته انتهائي فلاح او اساسي نجات په هم دغه کېښي حاصلپيروي چه سره له خشوع او خضوع خپل لمونځونه اداء کړو. او په هغو اوصافو سره دي موصوف اوسو چه په دغه مبارک آيت کېښي اوس بيانپيروي.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿۴﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی له ناکارو (بدو اقوالو بدو افعالو) څخه مخ گرځوونکي دي.

تفسیر: یعنی په فضولو او بیکارو مشاغلو کېښي خپل وقت نه ضائع کوي که کوم بل سړی لغو او چټی (بیکاره) او مهملی خبری یا افعال کوي نو د هغو له اوریدلو او کتلو څخه مخ اړوي. او ده ته د عبودیت د وظائفو له ایفاء کولو څخه دومره وقت او فرصت نه وي میسر چه په دغسي بی فائدي جگړو او فضولو خبرو کېښي ځان اخته کړي.

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ ﴿۵﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (تل) د زکوة اداء کوونکي دي (چه د مالی فعلی او قولی عباداتو جامع دي).

تفسیر: یعنی دغه د دوی عادت دي چه تل زکوة اداء کوي او داسی نه دي چه کله ئي ورکوي - او کله ئي نه ورکوي - غالباً له هم دی جهته د ﴿وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ په ځای ئي د ﴿لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ﴾ ترکیب اختیار فرمایلي دي. ځواکي دا ئي ښودلي دي چه د زکوة اداء د دوی مستمر کار دي - محقق شیخ الهند رحمة الله علیه په «تل د زکوة ورکوونکي دي» سره په دغه لوري هم اشاره وکړه. ځینو مفسرینو دلته زکوة د طهارت او پاکیزگی یا د نفس د تزکیې په معنی اخیستی دي ځواکي دغه آیت ئي د ﴿قَدْ آتَيْنَاكَ تَزَكَّى﴾ او د ﴿قَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ زَكَاةٍ﴾ پشان مقرر کړي دي. که دغسي مراد وی نو د هغه مفهوم دی عام کیښود شی چه په هغه کېښي د بدن د زړه او د مال پاک ساتل گرد (تول) داخل شی - زکوة او صدقات هم یو قسم مالی تطهیر دی

﴿حَدَّثَنَا مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَيُزَكِّيهِمْ بِهَا﴾ جزء ۱۱ (د التوبة ۱۳ رکوع ۱۰۳ آیت) د داسی ویلو چه دغه آیت مکى دى او په مکى معظمى کښى لا زکوة نه ؤ فرض شوى، ابن کثیر رحمة الله عليه جواب داسی ورکړى دى چه د زکوة اصلی مشروعیت په مکه کښى شوى ؤ هو! - د هغه د مقادیرو او نصبو او نورو تشخیص وروسته د مدینى منورى له راتگه وشو والله اعلم.

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۝ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝ فَمَنْ ابْتغىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُدُونَ ۝

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوى فروجو (غای د شهواتو) خپلو لره ساتونکى دى (له سفاح خخه) مگر پر ښځو خپلو یا پر هغو وینځو چه مالکان شوى وى د هغو ښى لاسونه د دوى پس بیشکه دوى نه دى ملامت کړى شوى (په ورتلو سره ښځو او وینځو خپلو ته) پس هر شوک چه وغواړى (دفع د شهوت) غیر له دغو (ښځو او وینځو خپلو) نه پس دغه کسان هم دوى دى تجاوز کونکى (له حده)، .

تفسیر: یعنی له خپلى منکوحى ښځى یا وینځى خخه ماسوا بله کومه لپاره د شهوت د قضاء دپاره ولتوى نو دى د حلالو له حدودو وتونکى دى په دى کښى زناء - لواطت او استمناء بالید او نور گمرد (تول) غیرمشروع صورتونه راغلل - بلکه غینو مفسرینو د «متعه» پر حرمت هم پر هم دغه آیت استدلال کړى دى - وفيه کلام طویل لایسه المقام - راجع روح المعانى تحت هذه الآية الکریمه.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِنِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ۝

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوى امانتونو خپلو لره او عهدونو خپلو ته (که د خالق وى که د مخلوق) رعایت کونکى دى (چه بیوفائى او خیانت پکښى نه کوى).

تفسیر: یعنی د امانت او قول او اقرار حفاظت کوى - خیانت او بد عهدى نه کوى نه د الله تعالى په معاملاتو کښى او نه د بندگانو په چارو کښى.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿۱﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (همیشه) پر لمونځونو خپلو ساتنه کوی (چه تل ئی سم اداء کوی سره له تولو حقوقو).

تفسیر: یعنی تل لمونځونه د هغو پر اوقاتو، د آدابو او حقوقو له رعایت سره اداء کوی د دنیوی معاملاتو د مشغولیت لامله (له وجی) د الله تعالیٰ له ذکره او فکره نه غافلپیری. تر دی غایه پوری ئی د مفلحینو مؤمنینو شپږ صفات او خصال بیان وفرمایل (۱): - سره له خضوعه او خشوعه د لمونځونو اداء کول - یعنی په زړه او بدن سره د الله تعالیٰ په طرف رجوع او ورمائل کیدل.

(۲): - د باطلو - لغوو - او بیباکو خبرو او ناکارو کارونو څخه ځان بیل ساتل

(۳): - د زکوٰة یعنی مالی حقوق اداء کول. یا خپل نفس او مال پاک ساتل.

(۴): - نفسانی شهوات پخپل واک (قبضه) او اختیار کښی ساتل.

(۵): - د عهد او امانت حفاظت یعنی د گردو (تولو) معاملاتو درست او منظم ساتل.

(۶): - او په آخر کښی ئی بیا د لمونځونو د قیام تاکید وفرمایه چه په پوره ډول (طریقه) سره

ئی حفاظت وکری چه پخپلو اوقاتو او آدابو او شروطو له رعایت سره اداء کرل شی. له دی نه

ظاهریی چه د لمانځه حق د الله تعالیٰ په نزد ډیر لوړ او اعلیٰ او خورا (ډیر) مهم بالشان څیز

دی چه دلته ئی خپله خبره پر هم هغه باندی شروع او پر هم هغه باندی ئی ختمه کړه.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿۱۰﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۱﴾

هم دغه (مؤمنان موصوف په دغو شپږ واړو صفاتو) هم دوی دی وارثان (لائقان نه نور څوک) هغه (وارثان) چه میراث به اخلی (ویریا اعلیٰ جنت د) فردوس (د آدم یا د دوزخیانو برخه به هم اخلی) دوی په دغه (جنت الفردوس) کښی تل پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: د جنت د میراث موندلو په نسبت لازمه معلومات پخوا له دی نه لیکلی شوی دی (دا بیان ؤ د «معاد» نو له دی سره مناسب دی بیان د «مبدأ» نو ځکه ورپسی داسی فرمائی)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿۱۲﴾

او قسم دی خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان (آدم) له خالصی (صافی له خیری ویستلی شوی) ختمو نه

تفسیر: ځکه چه غمونږ د گردو (تولو) پلار حضرت آدم علیه السلام له منتخبی او غوره کړی شوی خاوری څخه پیدا کړی شوی دی او برسیره پر هغه تمام بنی آلمان له نطفی څخه پیدا کیږی چه دغه نطفه هم له ځمکی څخه بالوسيله متشکله کیږی چه د منتخبو او غوره کړیو شیانو خواړه او د اغذیه و عصاره او خلاصه ده.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿۱۷﴾

بیا وگرځاوه کیښود مونږ (اولاده د) دغه (آدم) نطفه (ترلی څاشکی د منی) په یو قرارگاه محکم (رحم کښی)

تفسیر: یعنی د مور په رحم کښی چه له هغه ځایه بل هیچیری نشی خوځیدلی.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا فَسَوَّيْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَرَّكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿۱۸﴾

بیا وگرځوله مونږ دا نطفه توتو د وینو (کلکه سرینناکه) بیا وگرځوله مونږ دغه توتو د وینو یوه وړه بوتی د غوښو بیا وگرځوله مونږ دا بوتی د غوښو هډوکی بیا ور واغوستله مونږ دی هډوکو ته (پس له پیدا کولو د رگونو او د پلو او نورو) غوښه بیا مو (ژوندی) پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) پس ډیر لوړ لوی دی شان د الله (په قدرت او په حکمت خپل کښی) چه ډیر ښه پیدا کوونکی (صورت ترونکی) دی (له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت ترونکیو څخه خلقاً)

تفسیر: یعنی د غوښی یوه برخه کلکوی او تری هډوکی جوړوی او د هډوکو پر قفس (دانچه) او سلسله (لیر) رگونه - پلې - تارونه او د بدن نور محتاج الیه د پیدا کولو څخه وروسته غوښی او پوستکی زرغونوی پخوا له دی نه (په ۱۷ جزء د الحج د سورت په (۱) رکوع کښی د انسان د

تخلیق هم دغه کیفیت بیان کری شوی دی.

﴿ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ﴾ - بیا مو ژوندی پیدا کر دی په پیدایش بل سره (په نوی صورت) یعنی د روح د پوکولو په سبب ئی له دی نه یو ژوندی وینن انسان جوړ کر چه پر دغه ذی روح انسان وروسته له دی نه د طفولیت (بچپنه)، شباب (زوانئی)، کهولت (پوخ عمر) او شیخوخت (بداوالی) دیر احوال او ادوار او مراحل تیریری یا دا چه اول جماد ؤ اوس ئی حیوان کر پخوا پروند، کون، گونگ ؤ اوس ئی لیدونکی اوریدونکی ویونکی کر ځکه ځمونږ امام اعظم رحمة الله علیه وائی «که څوک هگی له چا څخه په غضب واخلی او بیا ده څخه چرگوری شی نو دا غاصب ضامن د هگی دی نه د چرگوری ځکه چه دا اوس بل څیز شوی دی.»

﴿فَتَبَرَّكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْبَارِعِينَ﴾ - پس دیر لوی لوړ دی شان د الله په قدرت او په حکمت خپل کښی چه دیر ښه پیدا کوونکی صورت ترونکی دی له نورو ټولو پیدا کوونکیو صورت ترونکیو مصورانو نه خلقاً) یعنی هغه الله تعالیٰ چه په نهایت ښه ډول (طریقه) او ښانست د انسان تمام اعضاء او قوی ئی په دیر ښه قالب کښی جوړی کری دی او د هغه خلقت ئی سم له حکمت سره نهایت موزون او متناسب گرځولی دی دیر لوی او لوړ ذات او عالی صفات دی اعلیٰ شانه واعظم برهانه.

فائده: سره له دی چه الله تعالیٰ خالق د تمامو موجوداتو دی یعنی ځمکی، آسمانونه، عرش، کرسی لوح - قلم - جن - ملائک - لمر - سپوږمی ستوری - جبال - بحار - اشجار - انهار او داسی نور دیر اشیاء ئی پیدا کری دی مگر په هیڅ یوه باندی ئی داسی ښا په ذات پاک خپل ونه ویله لکه په پیدا کولو د انسان له دی نه دا خبره معلومه شوه چه انسان ورته دیر معزز او مکرم دی ځکه ئی فرمایلی دی ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ الآية - خامخا په تحقیق کرامت عزت ورکری دی مونږ ځامنو د آدم ته.

ثُمَّ إِنَّكُمْ بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿۱۵﴾

بیا بیشکه تاسی پس له دی ژوندی کولو د تاسی (په دغه پاس طریقه سره) خامخا مړه کیدونکی ییغ

تفسیر: یعنی ستاسی وجود ذاتی او خانه زاد نه دی بلکه مستعار او د الله تعالیٰ عطاء او بخشش دی لکه چه د موت په لیړلو سره د هغه گوردی (ټولی) نقشی وړانوی او تاسی په هغه وقت کښی د مرگ له زورورو او قوی منگلو څخه خپل ژوندون نشی ساتلی نو معلوم شو چه بل کوم او قاهر قوت او قدرت ستاسی پر سرونو شته چه ستاسی د وجود ژوندون او بقاء زمام ئی تینگ د خپل قدرت په لاس نیولی دی او هر وقت چه اراده او مشیت وفرمائی هغه پریردی او خوشی کوی ئی یا ئی بیرته راکاری فسخان الله احسن الخالقین.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ ﴿۱۳﴾

بیا بیشکه تاسی په ورغی د قیامت کښی بیا ژوندی راپاشول شی (له قبورو له لپاره د جزاء .

تفسیر: هغه لوی ذات چه اول غلی نی پیدا کری و هم هغه دوهم غلی هم بیا ژوندی راپاشوی رومی د وجود مستور قوتونه او د اعمالو نتائج پخپل ډیر کامل صورت سره ظاهر او دغه په اثبات رسوی چه دومره یوه لویه کارخانه می خوشی چتی (بیکاره)، بی نتیجی، عبث او د لویو او ساعت تیری لپاره نه وه جوړه کری.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ

او خامخا په تحقیق پیدا کری دی مونږ پاس په سر د تاسی اووه لیاری (۷) آسمانونه).

تفسیر: د «طرائق» معنی د غښو مفسرینو او لغوبینو په نزد «طبقات» ده یعنی د اسمان اوه طبقی مو لاندی باندی جوړی کری دی فهذا کما قال ﴿كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طَبَاقًا﴾ (د نوح ۱۵ آیت (۱) رکوع (۲۹) جزء) او غښی د «طرائق» معنی لیاری آخلی یعنی اوه لیاری مو جوړی کری دی چه د پربستو د تللو او راتللو معبری دی غښی معاصر مصنفین له ﴿سَبْعَ طَرَائِقَ﴾ څخه د اوو سیاراتو مدارات مرادوی والله اعلم.

وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿۱۴﴾

او نه یو مونږ له (گرددو (تولو) احوالاتو د) مخلوقاتو (خپلو څخه) غافله بی خبره

تفسیر: یعنی هر څیز مو په پوره انتظام او محکموالی او خبرداری سره جوړ کری دی او د ده د حفاظت او بقاء له طریقو څخه مونږ پوره باخبره یو په سمایه و اجرامو او سفلیه و مخلوقاتو کښی کوم یو داسی څیز نه دی چه غمونږ د علم او قدرت له احاطی څخه خارج وی که نه دغه گرد (تول) نظم ترتیب او تنسیق سره گډود او خراب تراب کیوی.

﴿يَلْمُ تَائِبًا فِي الْأَرْضِ وَمَا يَجْرُؤُنَهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرِضُ فِيهَا﴾ الآية - جزء ۲۷

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يُقَدِّرُ فَأَسْكَنَتْهُ فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِنَّا عَلَىٰ
ذَهَابٍ بِهٖ لَقَدِيرُونَ ﴿١٥﴾

او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه په اندازه (کفاف د خیر او صلاح د خلقو) نو ومو درولی دغه (اوبه) په ځمکه کښی او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی (اوبو) هرومرو (خامخا) قادر یو (لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم).

تفسیر: یعنی رابخته کړی دی مونږ له لوری د آسمانه اوبه په هغه میچ چه د مخلوقاتو ښیگنه (فایده) پکښی وینو) نه دغومره زیاتی چه بی وقته او بی موقعه تباہ او توی لاری شی او نه دومره لږی مو درکړی چه ستاسی ضروریاتو ته کفایت ونه کړی.

﴿فَأَسْكَنَتْهُ﴾ الآية - پس ومو درولی حصاری کړی مونږ دغه اوبه په ځمکه کښی (الخ) یعنی ځمکه د باران اوبه پخپل منع کښی ځبښی او جذب کوی ئی چه بیا مونږ دغه اوبه تری د کاریزو کوهیو او برممو او نورو په وسیله راویاسو او تری استفاده کوو یا پخپله دغه اوبه د چینو او زیمونو ځمکو په وسیله بهیږی (یا ئی دروو د ځمکی په سر هم په تالابونو دندونو او نورو ظرفو کښی).

﴿وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهٖ لَقَدِيرُونَ﴾ او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی اوبو هرومرو (خامخا) قادر یو لکه چه قادر یو په نازلولو ئی هم) یعنی که باران درباندی ونه واروو نو څوک به ئی درباندی اوروی؟ او که ئی در باندی اوروو خو د شرب ارواء او د استفادی وسائل او وسائط درڅخه واخلو او تاسی ته داسی قوت او قدرت در نه کرو چه تری گتور (فائده مند) شی (مثلاً دومره ئی ژوری بوڅو چه تاسو ئی ونه شی ایستلی یا ئی ژر تر ژره وچی او بیا ئی په هوا کښی گدی کرو یا ئی تروی او سخا کرو دغه کارونه او نوری گردی (تولی) چاری ځمونږ له قدرته پوره دی نو ستاسی له لاسونو څخه څه پوره دی او څه به کولی شی؟.

فَأَشَانَا لَكُمْ بِهِ جَدَّتِ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٤﴾

پس پیدا کری دی مونبر تاسی ته په دی (اوبو) سره باغونه رنگارنگ له خرماگانو او (له) انگورو چه شته تاسی ته په دی (باغونو) کښی میوی ډیری او له دغو (باغونو) شخه خورئ تاسی (میوی)

تفسیر: یعنی په هغو د پسرلی او بهار د لیدلو شخه خوشالیئ او د هغو د حاصلاتو شخه ځینو د تفکه په ډول (طریقه) او ځینی د غذا په صورت استعمالئ.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدِّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْاَكْلَيْنِ ﴿٢٠﴾

او (بل پیدا مو کره هغه) ونه چه وځی له (غره د) طور سینا شخه چه زرغونیږی له غورو سره او له انگولی (سالن) سره دپاره د خوړونکیو.

تفسیر: یعنی د خوونی (زیتون) ونه چه تری تیل ووځی چه د مینلو او نورو په مصرف رسیږی او ډیر زیات خلق ئی د کتغ (سالن) په شان استعمالوی - د خوونی ذکر ئی په خصوصیت سره وفرمایه ځکه چه د هغه فوائد زیات دی او د یوه مخصوص فضل او شرف حیثیت لری. ځکه د «التین» په سورت کښی پری قسم هم یاد شوی دی د طور غره په لوری نسبت کول هم د هم دغی (خوونی) زیتون د فضیلت او برکت ښکارولو لپاره دی ځکه چه په هغه وقت کښی به هلته د دغی خوونی ونی ډیری زیاتی وی.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتُسْقِيَهُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾

او بیشکه چه تاسی ته په څاروو کښی خامخا عبرت دی چه څښوؤ مونبر تاسی ته له هغو پیو نه چه په گیدو د دوی کښی دی او شته تاسی ته په دغو (څاروو کښی) منافع (گتی فائدی) ډیری او له دوی (د ځینو اجزاؤ شخه خورئ تاسی (شودی غوښی او نور)

تفسیر: د نباتاتو (ترکودی) شخه وروسته د حیواناتو (ساکبانو) ذکر دی یعنی د حیواناتو شودی مونبر په خپل قدرت سره پر تاسی څښو او ډیری زیاتی فائدی مو د تاسی لپاره د دغو حیواناتو په وجود کښی ایښی دی تر دی چه د ځینو حیواناتو د غوښو خوراک مو هم پر تاسی حلال کری دی .

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿۲۳﴾

او پر دغو (شاروو) او پر بیړیو باندى بارولى شیع تاسی (په بر او بحر کښی).

تفسیر: یعنی په وچه کښی د حیواناتو (او نورو نقلیه و وسایلو) په وسیله او په اوبو کښی د بیړیو کشتیو (او جهازونو او نورو نقلیه و وسایلو) په واسطه (او هم داسی په هوا او نورو کښی) نقل او حرکت کوئ او له یوه لری غایه بل لری غای ته درومع! او ډیر درانه درانه شیان او سامان مو پری باروئ د کشتی په مناسبت وروسته د نوح علیه السلام قصه هم ذکر فرمائی چه په څه شان الله تعالی پری بیړی جوړه کره چه د عظیم طوفان په وقت کښی د مؤمنینو د نجات ذریعه وگرځیده، بیا د نوح علیه السلام په مناسبت د ځینو نورو انبیاء واقعات هم ذکر فرمائی ښائی دلته د دغو قصصو په بیان کښی دغه طرف ته هم اشاره وی لکه چه په پاس آیات کښی ستاسی د جسمانی ضروریاتو د انتظام مذکور ؤ هم داسی پاک رحمن ستاسی د روحانی حوائجو او ضروریاتو سر انجامولو دپاره د دنیا له ابتداء څخه د وحی او رسالت سلسله هم قائمه فرمایلی ده یا داسی وویئ چه پاس د قدرت د دلائلو او نښو د بیان فرمایلو څخه د توحید په لوری متوجه کول مقصود ؤ، نو د هغه د تکمیل دپاره ئی دلته د نبوت سلسله شروع کره چه په ضمن کښی د انبیاء علیهم السلام او د هغه د متبعینو د ښو انجامونو او د مکذبینو او معاندینو د بدو انجامونو تذکره ده شو مو ښه په زړه کښی غای ونیسی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ لِقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنِّ الْغَيْرِ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۲۳﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مِّن سَمَوَاتِنَا لِيَهْدِيَ أَبَائِنَا الْأُولَئِينَ ﴿۲۴﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح قوم خپل ته نو وویل (نوح) ای قومه څما عبادت کوئ تاسی (یواغی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ معبود غیر له دغه (الله) آیا پس نه ویریرئ تاسی (له عذاب د الله) پس وویل هغو مشرانو چه کافران شوی وو له قومه د دغه (نوح) خپلو اتباعو ته) چه نه دی دا نوح مگر

یو انسان دی په شان ستاسی اراده لری د دی خبری چه مشر شی پر تاسی باندى او که اراده وفرمائی الله (د لیړلو د رسول انسانانو ته نو) خامخا لیړلی به ئی وی پرېستی (نه انسانان) نه دی اوریدلی مونږ دا (چه رسول بنی آدم وی یا توحید) په هغو پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا وو

تفسیر: یعنی په ده کښی څه فرق شته چه دی رسول شی او تاسی نه شی؟. دی غواړی چه مشرتوب ځان ته حاصل کړی نو ځکه دغه پلمه (تدبیر) او چل ئی جوړ کړی دی. که نه که الله تعالی رسول لیږه نو بل سړی پری دریدلی ؤ چه هم دا ئی رالیړلی دی - او پرېسته به ئی نه وی رالیړلی. مونږ داسی عجیبه خبره له سره نه ده اوریدلی چه یو ځمونږ په شان سړی او معمولی انسان د الله تعالی رسول شی او نورو گردو (تولو) معبودانو ته بد ووائی او له منځه ئی ورک کړی او داسی دعوت او بلنه وکړی چه تاسی یواځی د احد او واحد الله تعالی عبادت وکړئ! او بل هیڅوک مه منئ! (دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده).

إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ مِّمَّنْ جَاءَ بِجَنَّةٍ فَتَرَىٰ سَوَابِهَا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾

نه دی (دا نوح) مگر یو داسی سړی دی چه په ده پوری نښتی دی لیونتوب سودا پس انتظار کوئ تاسی ده ته تر یوه وخته پوری (چه جوړ شی یا مړ شی)

تفسیر: دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده چه معلومیږی چه د دی غریب دماغ خراب او فکر ئی له کاره وتلی دی که نه د گرد (تول) قوم په خلاف او خپلو پلرونو او نیکونو له اصوله مخالف داسی خبری به ئی ولی له خولی ایستلی چه هیڅوک پری یقین او باور نشی کولی! آیا که دا کار ښکاره لیونتوب نه دی نو څه دی؟ ښه خو دا ده چه تاسی څو ورځی صبر وکړئ! او انتظار وکړئ! گوندی څه مدت وروسته دی په سد او په هوش راشی - او د جنون او د سودا د دغی دوری څخه افاقه ومومی او جوړ شی - یا دی پخپلو هم دغو ویلو ویلو کښی مړ شی او سا ئی وخیژی او دغه قصه پای (آخر) ته ورسیدی (العیاذ بالله)

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كُنْتُ بُونٌ ﴿٢٦﴾

وویل (نوح) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره په سبب د دی چه تکذیب ئی وکړ ځما.

تفسیر: یعنی کله چه د نوح علیه السلام گرد (تول) زیار (محنت) او کوښښ بیکاره ثابت شو

- او د نهه نیمو سوو کلونو گرد (تول) زیار (محنت) او زحمت ئی ورته بی ثمره او بی نتیجی شرگند شو. او موفق نه شو چه دغه کفار د ضلالت له لیاری شخه چپ او د هدایت پر سمه لیاره ئی ور روان کری نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض او فریاد وکر چه یاالله! اوس د دغو اشقیایو په مقابل کښی عِما امداد وفرمایه ځکه چه ظاهراً دغه خلق عِما د تکذیب شخه مخ گرځوونکی نه دی او د نورو خپلو راتلونکو نسلونو او اولادونو افکار او عقائد هم خرابوونکی دی.

فَاَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا
وَوْحَيْنَا إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُورَ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجٍ آثَنِينَ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
مِنْهُمْ وَلَا تَحْطَبُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

پس وحی وکړه مونږ دغه (نوح) ته داسی چه اوس جوړه کړه یوه بیړی په لیدلو (ساتلو) ځمونږ او په وحی (امر او ښودنی) ځمونږ پس کله چه راغی امر (حکم) ځمونږ (پر نزول د عذاب سره) او راوختیده (په اوبو) تنور پس ورنښاسه (سواره کړه) په دی بیړی کښی له هره قسمه جوړه جوړه دوه دوه (نر او ښځه) او اهل (بیت) خپل (یا مؤمنان) مگر مه ننه باسه هغه څوک چه ږومبی شوی ده په ده خبره (د عذاب) له دوی نه او مه کوه خبری له ما سره په باب د هغو کسانو کښی چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو باندي چه) بیشکه دوی غرق کول شی.

تفسیر: دغه قصه پخوا له دی نه د «هود» په سورت او نورو ځایونو کښی تیره شوی ده هلته دی د دغو الفاظو تفسیر ولوست شی.

یعنی کفار اگر که ستا له کورنئ شخه هم وی له خپله ځانه سره ئی مه سوروه! ځکه چه د الله تعالیٰ له درباره د عذاب قطعی حکم صادر شوی دی او د دغی فیصلی اجراء او انفاذ یو حتمی او ضروری کار دی. اوس له ظالمانو شخه د هیڅ یوه د نجات او خلاصی دپاره هیڅ یوه سعی او کوشښ مه کوه!

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلِّ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ
الَّذِي نَجَّنا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۲۸﴾

نو کله چه برابر شوی وختلی (ای نوحه) ته او هغه (مؤمنان) چه له تا سره دی پر بیرى باندی نو ووايه چه تول حمد ثناء ده خاص هغه الله ته چه خلاص ئی کرو مونبر له قومه ظالمانو (مشركانو) شخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ مونبر له دوی غنی بیل کرو او له عذابه شخه ئی مأمون او مصنون وساتلو.

وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿۲۹﴾

ووايه (ای نوح په وقت د کوزیدو د تا له بیرى نه) ای ربه غما کوز کره ما په یو داسی غای کبسی چه مبارک برکتناک وی حال دا چه ته خیر (دیر غوره) له تولو کوزونکیو شخه ئی.

تفسیر: یعنی په بیرى کبسی ښه د هوسائی (آسانغ) او آرام غای راکره! او په کوم غای کبسی چه مو له بیرى شخه ښکته کوی هلته هم شخه ربر (رحمت) او تکلیف راپیښ نشی! او په هر دول (طریقه) او په هر غای کبسی دی ستا برکت او رحمت غما له حاله سره مل وی!

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿۳۰﴾

بیشکه په دغه (قصه د نوح) کبسی خامخا دلائل (د عبرت او قدرت غمونبر) دی او بیشکه یو مونبر خامخا ازمویشیت کوونکی (د بندگانو).

تفسیر: چه کوم یو د دغو د اوریدلو شخه عبرت او نصیحت حاصلوی؟ او کوم یو ئی نه حاصلوی ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا آيَةً قَهْلٍ مِنْ مُذَكَّرٍ﴾ (د القمر (۱) رکوع (۱۵) آیه (۲۷) جزء).

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿۲۳﴾ فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا
مِّنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۲۴﴾ وَقَالَ
الْمَلَائِكَةُ لِقَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالِخِرَةَ وَأَتْرَفْنَاهُمْ

فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا ابْتِشَارٌ مِّثْلَكُمْ يَا كُلُّ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿۲۵﴾

بیا پیدا کر مونبر پس له (هلاکه د) قومہ د دغه نوح) یو اهل د زمانی نور (عادیان یا ثمودیان) پس ولیبره مونبر په هغو کښی یو رسول (هود یا صالح) له دوی څخه (وویل مونبر په ژبه د هغه رسول دوی ته داسی) چه عبادت کوئ تاسی (یواغی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ برحق معبود بی له الله آیا پس نه ویریرئ تاسی (له عذابه د الله). او وویل مشرانو له قومہ د دغه (نبی) څخه هغه کسان چه کافران شوی وو او نسبت د دروغو ئی کری وو ملاقات د آخرت ته او نعمتونه ورکری ؤ مونبر دوی ته په دغه ژوندون لږ خسیس کښی نه دی دا (نبی) مگر یو بشر سری دی په مثل د تاسی چه خوری له هغه (خیزه) چه خورئ ئی تاسی له هغه نه او څښی له هغه څیز چه څښئ ئی تاسی له هغه نه

تفسیر: یعنی عادیان یا ثمودیان پر دی خبری باندی نه وو معتقد چه وروسته له مرگه به یوه ورغ د پاک الله سره مخامخ کیدونکی یو - او داسی به ئی گنل چه فقط هم دغه د دنیا ژوندون او د هغی عیش او آرام ځمونږ په برخه کښی دی - او پرته (علاوه) د معاش د معاد هیڅ فکر به له هغوی سره نه ؤ - گواکی دنیوی عیش او عشرت د هغوی د نیالی (تولایی) او برستنی په شان گرځیدلی ؤ نو ځکه د خپلو رسولانو د تبلیغ او ارشاد په مقابل کښی به ئی داسی چتی (بیکاره) خبری کولی چه نه دی دغه ویونکی مگر یو سری دی په مثل د نورو چه خوری له هغه څیزه چه خورئ تاسی له هغه نه او څښی له هغه څیزه چه څښئ ئی تاسی له هغه نه یعنی په ظاهر کښی هیڅ یو داسی امتیاز او خبره په ده کښی نشته چه تاسو ئی نه لرئ.

وَلَئِنْ أَطَعْتُم بَشَرًا مِّثْلَكُمْ وَإِنَّكُمْ إِذَا الْخِصْرُونَ ﴿۲۶﴾

او (قسم دی) خامخا که فرمان یورو تاسی د یوه انسان په شان خپل بیشکه چه تاسی په هغه وقت کښی خامخا له زیانکارانو څخه یئ.

تفسیر: یعنی له دی نه به لویه خرابی او ذلت څه وی چه د خپل ځان په شان د یوه بل معمولی

انسان سری تابع - خادم او مطیع شیء او خامخا هغه خپل متبوع، مخدوم او مطاع وگرځوی!.

أَيُّدُكُمْ أَتَّكُمُ إِذَا مِتُّمُ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَتَّكُمُ
فُجْرُونَ ﴿٢٣﴾ هِيَّاتَ هِيَّاتَ لِمَا تُوْعَدُونَ ﴿٢٣﴾

آيا وعده كوی له تاسی سره (او وپرووی مو دغه هود یا صالح په دی (چه) بیشکه تاسی كله چه مړه شیء او شیء خاوری او هډوکی نو بیشکه چه تاسی به رالیستل کیږئ (له ځمکی په بعث سره) ډیر لری دی ډیر لری دی (چیری کیدی شی) هغه څیز چه تاسی سره ئی وعده کولی شی.

تفسیر: دغه هم د کفارو وینا ده یعنی څومره له عقل څخه بعیده خبره وائی چه د وراسته هډوکی هغه بشرکی چه له خاورو سره بیخی گډود شوی دی بیا له قبرونو څخه د انسانانو په شکل ژوندی راپاڅولی کیږی. نو به تاسی (ای کفارو!) پخپله فکر وکړئ چه په داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو باندی شوک باور کولی شی چه له عقله او صحت څخه لری وی؟.

إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا كُنَّا بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٤﴾

نه دی دا ژوندون مگر هم دا ژوندون ځمونږ د دنیا چه مرو او ژوندی کیږو او نه یو مونږ بیا ژوندی پورته کړی شوی وروسته له مرگه

تفسیر: یعنی (دغه کفار وائی) چیری دی آخرت او چیری دی حساب او کتاب په څه چه مونږ پوهیږو خو هم دغه د دنیا موجوده سلسله ده چه مونږ ئی گورو او هغه هم دا یو ژوندی کیدل او یو مړه کیدل چه د گډو (تولو) تر سترگو لاندی جریان لری یو ځیری (پیدا کیږی) او بل مری او زیات له دی نه بل هیڅ شی نشته.

إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا كُنَّا لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٢٥﴾

نه دی دغه (هود یا صالح) مگر یو سری چه ترلی ئی دی پر الله دروغ او نه یو مونږ ده ته ایمان راوړونکی.

تفسیر: یعنی کفار وائی د دغه سری دغه وینا چه زه د الله نبی یم او الله مری بیا له سره ژوندی کوی ثواب او عقاب جزاء او سزا ورکوی - دغه دواړه دعاوی داسی دی چه هغه مونږ له سره نه شو منلی نو خامخا داسی جگری نښلولو او د سر درد پیدا کولو ته څه حاجت پاتی دی؟ او له هغه څخه څه فائده عانده کیږی؟ نو بالاخر پیغمبر د کفارو د داسی خبرو اترو څخه سخت متأثر شو او له هغه منکرانو څخه بی هیلی او ناامیده شو، او داسی دعا ئی وکړه

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبْتَنِي ۗ قَالَ عَمَا قَلِيلٍ لِيُصِحِّحَنَّا نِدْمِثِينَ ﴿۲۴﴾

وویل (هود یا صالح) ای ربه عَمَا مدد وکړه له ما سره په سبب د دی چه دروغجن ئی ویللم زه (او عَمَا رسالت ئی ونه مانه) نو وفرمایل (الله هود یا صالح ته چه) پس له لږ مدت خامخا وپه گرځی (دغه عادیان یا ثمودیان) پښیمانه (په دغه کفر او تکذیب خپل)،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب ورتلونکی دی چه وروسته له هغه به افسوس او ارمان کول هیڅ د دوی په درد نه خوری او نه به څه نفع ورسوی.

فَاخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ

پس ونيول دوی چغی د هلاک په حق (او عدل) سره

تفسیر: له دی نه په ښکاره دول (طریقه) دغه مترشح کیږی چه دغه قصه د «ثمود» وه چه د هغه امت په سخت غږ سره مړ شوی دی او پر «عاد» سخت باد آلتی ؤ. او چا ویلی دی چه دغه قصه د عادیانو ده چه د اعراف په سورت او په هود او په شعراء کښی په قصی د نوح پسی هم دغه ذکر دی نو بناء پر دغه هر بیخ کن عذاب ته «صیحه» وایه شی. نو ځکه دلته هم صیحه ذکر شوه.

فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً ۖ فَبِعَذَابِنَا يَسْتَمِعُونَ ۗ وَاللَّيْلُ لِلظَّالِمِينَ ﴿۲۵﴾

پس (هلاک شول نو) وگرځول مونږ دوی شاوړی (خس خاشاک د سیلاب) پس لری والی دی قوم ظالمانو ته (له رحمته د الله).

تفسیر: یعنی لکه چه سیلاب (څپان) خس او خاشاک له خپله څانه سره وری هم داسی د الله

تعالیٰ عذاب په سیلاب کښی دوی هم وبهیدل او لاهو شول.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿٢٣﴾
مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٢٤﴾

بیا پیدا کړ مونږ وروسته له هغو (ثمودیانو یا عادیانو) اهل د زمانو نور (لکه قوم د لوط او شعيب). نشی پومی کیدی هیخ قوم له وعدی مقرری خپلی او نه وروستی پاتی کیدی شی تری.

تفسیر: یعنی هر قوم چه د خپلو انبیاءو تکذیب وکری کرد (تول) په همغو خپلو مقرره ؤ وعدو سره هلاک کیږی، هر میعاد او هره نیته چه د هر قوم دپاره مقرره شوی ده هغه د یوی شبیی (دقیقی) له مخی هم نه وړاندی او نه وروسته کیږی.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرًا كُلًّا جَاءَ أُمَّةً رَسُولَهَا كَذَّبُوا فَاتَّبَعْنَا لَهُمْ
بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ آحَادِيثًا فَبُعَدَ الْقَوْمُ لَأَيُّومِنُونَ ﴿٢٥﴾

بیا ولیږل مونږ رسولان خپل حال دا چه یو په بل پسې پیوست ؤ هر کله چه رابه غی کوم امت ته رسول د دوی نو دروغجن به ئی وباله دی پس پرله پسې به کړل مونږ ءینی د دوی په ءینو نورو (په هلاکولو کښی) او وگرځول مونږ دوی تشی قصی (د تعجب په عالم کښی)، پس لری والی دی (د الله له رحمته) هغه قوم ته چه نه راوړی ایمان (په مؤمن به شیانو باندی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د رسولانو قطار (لیر) او سلسله وترله او یو په بل پسې ئی نبی ورلیږه - او د مکذبینو هم د یوه پسې د بل تباہ فناء او بریادیدل جاری ؤ - له یوه جانب د انبیاءو بعثت او له بل جانب د منکرینو د اهلاک لمبرونه به سره لگیدل - لکه چه په هم دغه سلسله کښی ډیر اقوام سره تباہ شول چه د هغوی شخه ماسواء د حیرت او عبرت دکی قصی او افسانی بل هیخ شی نه دی پاتی - او نن د هغوی داستانونه یواغی د پند نصیحت او عبرت دپاره ویلی او آورولی کیږی.

(تتری) اصلاً (وتتری) وه چه (یا) ئی د تانیث ده او (واو) ئی لکه (تراث) په (تاء) سره مبدل

شو چه له (وتر) سخه ماخوذ دی او مقابل د جفت دی یعنی یو یو.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢٤﴾
إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَأَسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٢٥﴾

بیا ولیپره مونږ موسیٰ او ورور د ده هارون په دلائلو (د قدرت او هغو معجزو) خپلو سره او په برهان دلیل سند ښکاره سره. طرف د فرعون او قوم د ده (فرعونیانو) ته پس کبر سرکشی ئی وکړه (له ایمانه) حال دا چه ؤ دوی قوم متکبر (سرکش پر خلاف د موسیٰ)

تفسیر: نو ځکه د الله تعالیٰ پیغام ئی په خاطر کښی رانه ووږ چه د کبر او غرور نشی د دوی دماغونه بیخی خراب او مختل کړی ؤ.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عٰبِدُونَ ﴿٢٦﴾

پس وویل (قبطیانو) آیا پس ایمان راوړو مونږ پر دوو سړیو په مثل شان ځمونږ حال دا چه قوم د دوی (سبیطیان) مونږ ته خادمان (مریان) دی.

تفسیر: یعنی د موسیٰ علیه السلام او هارون علیه السلام قوم بنی اسرائیل خو ځمونږ مرییتوب او مزدوری کوی نو د دوی له منځه مونږ د دغو دوؤ سړیو سیادت او مشرتوب څرنګه منلی شو؟

فَلَذٰ بُؤْهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلٰكِيْنَ ﴿٢٧﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتٰبَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٢٨﴾

پس دروغجن وبلل دغو (موسیٰ او هارون لره قبطیانو) پس شول (قبطیان) له هلاک کړیو شویو (په غرق سره) او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ ته کتاب (د توریت) ښائی چه دغه (بنی اسرائیل) سمه صافه لیاره ومومی (په دی توریت سره).

تفسیر: یعنی د فرعون له اهلاك څخه وروسته مونږ بنی اسرائیلو ته توریت شریف مرحمت كړه خو خلق پر هغه تگ او عمل وكړی او تر جنت او د الهی د رضاء تر منزل پوری ورسیدی شی.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿۵۸﴾

او كړغولی وه مونږ (قصه د) غوی د مريمی او د مور د ده (مريمی) (یو لوی) دلیل (د قدرت) او مونږ غای ورکړی راوستی ؤ دوی هسکی (اوچتی) ځمکی ته چه خاونده د قرار ده (چه اوسیدونکی ئی په ارام دی) او خاونده د اوبو پاكو صافو بهیدونكو ده .

تفسیر: یعنی دغه د الهیه ؤ قدرتونو له دلائلو او نښو څخه دی چه یواغی د مور له گیدی ئی بی له پلاره حضرت عیسیٰ علیه السلام پیدا كړی دی لكه چه په «آل عمران» او د «مريم» په سورت كښی د دی تقرير ليكلی شوی دی.

«ربوة» هسکی (اوچتی) ځمکی ته وایه شی چه بیت المقدس یا دمشق یا مصر ؤ او پخپلو نورو شاؤ خوا ځمكو باندی لوړه ده) بنائی دا هم هغه هسکه (وچته) ځمکه یا غونډی وی چه د لنگون په وقت كښی هلته حضرت بی بی مريمی رضی الله تعالیٰ عنها تشریف درلود (لرلو). لكه چه د «مريم» د سورت دغه آیات پری دلالت كوی ﴿فَتَادْنَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلا تَحْزَنُ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْرِ الشَّجَرِ عَلَى حَرْطٍ عَلَيْكَ رَطْبًا عَجِيًّا﴾ چه دغه غای هسك (اوچت) ؤ او تری لاندی چینه یا وپاله بهیده - او د خرما ونه هغه ته نژدی وه (كنافسره ابن كثیر رحمه الله) لیكن نور مفسرین داسی ليکی چه دغه د حضرت مسیح د هلكتوب د وقت معامله ده «هیرودس» نامی یوه ظالم باچا له نجومیانو څخه آوریډلی ؤ چه حضرت عیسیٰ علیه السلام به مشر او سردار کیږی نو دغه باچا په هم هغه هلكتوب كښی له ده سره دښمن شوی ؤ - او غوښت ئی چه په كومه پلمه (تدبیر) سره ئی ووژنی حضرت بی بی مريم رضی الله تعالیٰ عنها په ربانی الهام سره ماموره شوه چه دی له خپله ځانه سره (مصر) ته بوځی - او د هغه ظالم باچا د مر كیدلو څخه وروسته بیرته شام ته راغله لكه چه د «متی» په انجیل كښی دغه واقعه مذكوره ده او د مصر هسكتوب (اوچتوالی) د نیل د سیند په اعتبار دی كه نه دوپیده به او «ماء معین» د نیل اوبه دی لكه چه پاس مو ولیكل ځینی له «ربوة» څخه چه د هسکی (اوچتی) ځمکی په معنی ده شام یا فلسطین مرادوی او دغه خبره هیڅ بعیده نه ده په هم هغه هسکه (اوچته) ځمکه كښی چه دی ته د ولادت په وقت كښی غای ورکړی شوی ؤ - د دغی خطری او ویری په وقت كښی هم هغلته ورته پناه ورکړی شوی وی والله اعلم. په هر حال له اهل الاسلام څخه هیچا له

«ربوة» څخه «كشمير» نه دی مراد كړی - او نه د حضرت مسیح قبر یی په «كشمير» كښی ښوولی دی. البته د مولنا شبیراحمد العثماني الهندی د ملك او د زماني ځینو زانځینو له «ربوة» څخه «كشمير» مراد كړی دی چه د هغه ثبوت له تاریخی حیثیته نشته او محض كذب او دروغ تړل دی د (خان یار) په محله د (سری نگر) په ښار كښی هغه قبر چه د «یوز آسف» په نامه مشهور دی او د هغه په نسبت د «تاریخ اعظمی» مصنف محض عام افواه نقل كړی دی چه «خلق دغه قبر د كوم نبي قبر ښیی دغه كوم شهزاده ؤ چه له بل ملك څخه دلته راغلی دی» هغه ته د حضرت عیسیٰ علیه السلام قبر ویل په انتهائی درجه بی حیائی او سفاهت دی. داسی اټكلی او له خپله ځان په جوړ كړیو چرتونو (خیالونو) سره د حضرت مسیح علیه السلام حیات باطل درول پرته (علاوه) له خبط او جنونه بل هیڅ شی نه دی كه مو د دغه قبر تحقیق مطلوب وی او دغه مو په كار وی چه «یوز آسف» څوك ؤ؟ نو د امرتسری جناب منشی حبیب الله صاحب هغه رساله مطالعه كړئ چه خاص پر هم دغه موضوع په نهایت تحقیق او تدقیق سره لیکلی شوی ده - او په هغی كښی ئی د دغه مهمل خیال بوده او تنسته ئی بیخی سره شلولی او په هواء ئی الوغولی ده. فجزاه الله تعالیٰ عناوین سائر المسلمین احسن الجزاء!

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوَا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا

ای رسولانو خورئ تاسی له طیباتو (پاکیزه ؤ طعامو) څخه او وکړئ تاسی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) انبیاؤ په دین كښی هم دغه یو حكم شته چه حلال خوراك له حلالی لیاری څخه گټئ! او نيك كارونه كړئ! او ښائی چه په نيكو كارونو كښی گرد (تول) خلق سره مشغول او مصروف اوسی لكه چه گردو (تولو) انبیاؤ په نهایت مضبوطی او استقامت سره د حلال اكل - د مقال صدق - او د نيكو اعمالو په مواظبت توصیه او خپل امت ته تأكيدات كول. د عظیم الشان قرآن په بل ځای كښی دغسی حكم چه دلته رسولانو ته ورکړی شوی دی عامًا المؤمنین ته ورکړی شوی دی په دغه كښی د نصرانیانو د رهبانیت تردید هم شوی دی چه د حضرت عیسیٰ علیه السلام له ذكره سره خاص مناسبت لری. له احادیثو څخه معلومیږی چه «د هر چا خوړل، څښل، اغوستل چه له حرامو څخه وی د هغه د دعاء د قبول توقع نه ښائی چه وکړه شی» په ځینو احادیثو كښی دی «هغه غوښه چه د حرامو څخه زرغونه شوی وی د دوزخ اور د هغه زیات حقدار دی.» (العیاذ بالله).

إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

بیشکه زه پر هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم خبردار یم.

تفسیر: یعنی حلال خوړونکیو او نیک کار کوونکیو ته ښائی چه داسی عقیده ولری چه الله تعالی د ده له گردو (تولو) پتو او ښکاره او احوالو او افعالو څخه ښه عالم دی او له هغه سره موافق به له هر چا سره معامله کوی. دغه اگر که له رسولانو سره پخپلو زمانو کښی خطاب دی مگر په واقع کښی د دوی امت ته د دغه مطلب اورول مقصود دی.

وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٢٣﴾ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا

او بیشکه دا (سماوی دین چه توحید او نور مؤمن به شیان دی ای رسولانو) دین د تاسی (او د امتیانو د تاسی د تولو) دی په دی حال کښی چه دین یو دی او زه رب د تاسی یم نو وویرئ له ما. پس پری کر (امتیانو د دوی) دین خپل په منغ خپل کښی توتی توتی

تفسیر: یعنی د اصولو په اعتبار د گردو (تولو) انبیاء دین او ملت یو او د گردو (تولو) الله هم یو دی چه د هغه د عصیان څخه تل ویره په کار ده لیکن خلقو په دغه واحد اصل کښی اختلاف وغورځاوه او د دین اصل ئی سره توتی توتی کر او بیل بیل لپاری ئی په کښی جوړی کری، پخپل سر د آراو او اهو او په متابعت په سلهاو فرقی او مذاهب جوړ شول انبیاء دغه تفریق خلقو ته نه دی ښوولی، د دوی په نزد د ازمه او امکانه او نور اختلاف صرف فروعی اختلاف ؤ او په اصولالدین کښی گرد (تول) سره بالکلیه متفق ؤ - مفسرینو عموماً د دی آیت تقریر هم داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي - «د هر نبی په لاس الله تعالی هره هغه خرابی چه په هغه وقت کښی د خلقو په منغ کښی وه اصلاح فرمایلی ده، وروستنیو خلقو داسی وکړل چه د هغه احکام سره بیل بیل دی، بالاخر ځمونو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معرفت د دغو گردو (تولو) خرابیو او بدعتونو اصلاح او د گردو (تولو) خرابیو علاج یو ځای ور وښول شو، اوس گرد (تول) حقه ادیان سره یو ځای او یو دین شوی دی» او گرد (تول) اقوام تر یوه بیرغ لاندی تول کری شوی دی.

كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٢٤﴾

چه هر یو حزب گوند (له دوی نه) په هغه (باطل دین) چه له دوی سره دی

خوشال دی

تفسیر: (پناکی پری وهی) یعنی داسی به ئی گنل چه یواغی هم دغه مونږ پر حق دین یو او ځمونږ هم دغه لیاره سمه او صافه لیاره ده .

عاقل په پوه نازیږی و مجنون په جنون - کل حزب بما لدیهم فرحون

فَدَّرَهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿۵۶﴾

پس پریږده (ای محمده!) دوی په گمراهی خپلی کښی تر یوه وخته (د مرگه) پوری .

تفسیر: یعنی هغو کسانو چه د انبیاؤ په متفقو هداياتو کښی گوندونه (دلی) جوړ کړل او سره بیللی بیللی فرقی او ملتونه ئی قائم کړل - او هره فرقه یواغی پر هم هغو خپلو عقائدو او خیالاتو د زړه له کومی (منځه) تینکه ولاړه ده او په هیڅ ډول (طریقه) له هغه څخه مخ نه اړوی، اگر که ته دیر پند او نصیحت هم وفرمائی. نو تاسی په دغه غم کښی خپل ځان زیات مه کروئ! بلکه دوی ته لږ مهلت ورکړئ! چه دوی د غفلت او جهالت په نشو کښی ډوب او نشه پراته وی شو هغه موعوده ساعت ورسپیږی او د دوی سترگی تیغی تیغی پاتی شی - یعنی موت یا د الله تعالیٰ عذاب د دوی پر سرونو او شاو خوا وگرځی.

أَيُّسِبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِنْ مَّنَالٍ وَنَيْنٍ ﴿۵۷﴾ نَسَارِعُ
لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۵۶﴾

آیا گمان کوی دوی د دی چه بیشکه هر هغه څیز چه ورکوو ئی مونږ دوی ته (په دنیا کښی مدد ورسره کوو) په هغه څیز له ماله او (له) ځامنو چه تلوار کوو مونږ دوی ته په خیراتونو (او اکرامو نه ده داسی) بلکه نه پوهیږی دوی (چه دا استدراج او امهال دی)

تفسیر: هم دغه د دوی خیال و. لکه چه ویل به ئی. ﴿وَقَالُوا مَنَّا الْكِرَامُ وَالْأَوْلَادُ وَمَا مَعْنُ بِمُعَذِّبِينَ﴾ (د السبا (۴) رکوع (۳۵) آیه (۲۲) جزء) یعنی که مونږ د الله تعالیٰ په نزد مردود او مبعوض وی نو دغه مال او دولت او اولاد او نور ئی ولی مونږ ته په دغه وفرت او کثرت سره

راکری دی؟ یعنی په دی نه پوهیږی چه د مال او اولاد دغه افراط د دوی د فضیلت او کرامت له سببه نه دی بلکه د امهال او استدراج په بناء دی، هغومره مهلت او دلیل چه دوی ته ورکاوه کیږی په هم دغه اندازه د دوی د شقاوت جام تر غنډو (غارو) پوری د کیږی. ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْآيَاتِنَا سَخِرُوا مِنْهَا﴾
 حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ وَأَمِلُّوا إِلَهُمَّ إِنَّ كِبْرِيَّ مَتِينٌ ﴿ جزء ۹ (د الاعراف ۱۸۲-۱۸۳ آیت ۲۳ رکوع)

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشِيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿۵۵﴾

بیشکه هغه کسان چه دوی له (خوفه د) عذاب د رب خپل ویریدونکی دی تل،

تفسیر: یعنی صادق او خالص مؤمنون سره له ایمانه او احسانه د کفارو او مغرورینو پشان له «مکر الله» څخه مأمون نه دی بلکه تل تر تله د الله تعالیٰ له ویری څخه لرزیږی او ویریږی چه الله تعالیٰ دی نه کری چه دغه انعامات او احسانات چه پر مونږ په دغه دنیا کښی شوی دی امهال او استدراج وی! د حسن بصری رحمة الله علیه مقوله ده ان المؤمن جمع احساناً وشفقة وان المنافق جمع اساعة وامناً - مؤمن نیکی کوی او ویریږی او منافق بدی کوی او له سره نی فکر خراب نه وی».

وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۶﴾

او هغه کسان چه دوی په آیتونو (د قرآن) د رب خپل ایمان راوړی،

تفسیر: یعنی پر کونیه و او شرعیه و آیتونو دواړو باندي یقین او داسی عقیده لری چه هر شی دلته راد مخه کیږی هغه عین الحکمت او صواب دی. او هر هغه شی چه هلته را د مخه کیږی هغه هم بالکل حق او هر هغه حکم چه راکاوه کیږی هغه من کلاوجوه صواب او معقول دی.

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿۵۷﴾

او هغه کسان چه دوی په رب خپل پوری نه شریکوی (بل هیڅ شی).

تفسیر: یعنی پر خالص ایمان او توحید په طریقه د اخلاص سره قائم دی او هر یو عمل په صدق او اخلاص سره اداء کوی د خفی یا جلی شرک یوی شائبی ته د راظلو موقع نه ورکوی.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿۵۸﴾

او هغه کسان چه ورکوی هر هغه چه ورکوی (له زکاتونو او خیراتونو) حال دا چه زړونه د دوی ویریدونکی دی (له عدم قبول ځکه چه) بیشکه دوی رب خپل ته ورتلونکی دی،

تفسیر: یعنی څه پوهیږو چه هغه هلته مقبول شو که نه؟ وروسته مو په کار راځی که نه؟ د الله تعالیٰ په لیاره کښی د صرفولو څخه تل د دوی په زړونو کښی دغه ویره او اندیښنه وی او پر خپل عمل باندی نه مغروریږی او سره له نیکی کولو هم ویریدی.

وَأُولَٰئِكَ يُسْرِعُونَ فِي الْحَيَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿۱۶﴾

دغه کسان ډیر تلووار (او رغبت) کوی په نیکیو (طاعاتو) کښی او دوی هغو (نیکیو) ته پومی کیدونکی دی (له نورو خلقو نه)

تفسیر: هم په دنیا کښی او هم په آخرت کښی کما قال الله تعالیٰ ﴿قَاتِلُوا اللَّهَ لِقَابِ الدُّنْيَا وَالْآٰخِرَةِ﴾ (۴ جزء د آل عمران ۱۴۸ آیت (۱۵) رکوع نو په حقیقت کښی اصلی نیکی په صالحو اعمالو حمیده و اخلاقو او فاضله و ملکاتو کښی وشوه نه په اموالو او اولادو کښی لکه چه د کفارو گمان و.

وَلَا يَكْلَفُ نَفْسًا وَلَا أَوْسَعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۱۷﴾

او نه کوو تکلیف پر هیڅ نفس مگر په قدر د طاقت د ده او مونږ څخه یو کتاب (لوح محفوظ یا عملنامی) دی چه بیانوی حق رښتیا او پر دوی به هیڅ قسم ظلم ونه کړ شی (په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب سره).

تفسیر: یعنی هغه اعمال او خصال چه پاس بیان کړی شول کوم داسی مشکل کار نه دی چه د هغه تحمل د انسان له طاقته خارج وی ځمونږ عادت داسی نه دی چه پر خلقو د مالا یطاق شیانو تکلیف وکړو دغه گردی (تولی) خبری داسی دی چه که تاسی توجه وکړئ نو پخپله ئی حاصلولی شی. هغه کسان چه د کاملینو سابقینو درجی ته نشی رسیدلی، دوی دی هم خپل وسعت او همت سره موافق پوره هم هغسی سعی او کوشښ وکړی چه پری مکلف دی. د هر یوه اعمال ځمونږ په نزد د اعمالو په صحائفو کښی درجه په درجه لیکلی موجود دی چه د قیامت په ورځ د گردو (تولو) په مخ کښی پرانستلی او کیښودلی کیږی او د هغه سره موافق به دوی ته

جزاء ورکوله کيږي چه په هغه کښي د يوي ذري په اندازه هم ظلم او تيږي نه کيږي او نه د چا کومه نيکي ضائع کيږي او نه ئي اجر کم ورکاوه کيږي نه بي وجه او بي قصوره د بل چا بار پري اچولي کيږي.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَذَا وَكَهْمُ أَعْمَالٍ مِّنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَمَلُونَ ﴿۲۳﴾

بلکه زړونه د دغو (کفارو) په غفلت کښي دي له دغه (قرآنه يا د صلحاؤ له اعماله) او شته دوي ته عملونه (ناپاکه او کارونه بيباکه) غير له دي (شرکه د دوي) چه دوي د هغو عملونو کوونکي دي (نو به پري بيا مومي جزاء او هم دوي به داسي په غفلت او معصيت کښي مشغول اوسپږي).

تفسیر: د آخرت له حسابو او کتابو دغه خلق غافل او بي پروا او په دنيوي نورو چارو کښي شاغل او لگيا دي او له سره له هغو څخه نه وزگارپږي چه د آخرت په طرف توجه وکړي يا ئي دا مطلب چه د دوي په زړونو کښي کفر او نفاق ځای نيولی دي او دوي د شک او تردد، غفلت او د جهالت په تورو تيارو موجودو او چپو کښي دوي لويه گناه خو دغه شوه باقی له دي نه ماسوا نوره ډير گناهونه هم شته چه دوي ئي سره تولوی او د يوي شيبی له مخی هم له هغه څخه نه دي جلا (جدا) او نه ښائي هم تری جلا (جدا) شی ځکه هغه بد اعمال چه د دوي په حق کښي د دوي د بد استعداد لامله (له وجی) مقدر شوی دی هغه به هر ورو (خامخا) دوي کوي او خامخا د هغه جزاء به هم مومي.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْرُونَ ﴿۲۴﴾ لَا تَجْرُوا

الْيَوْمَ فَتَأْتِكُمْ مِّنَّا لَا تَسْجُرُونَ ﴿۲۵﴾

تر هغه پوري کله چه ونيسو مونږ (هم هغه) غنيان (غتان متنعمان) د دوي په (دنيوي) عذاب (د قتل يا قحط يا نور، نو) ناخاپه دوي به فريادونه کوي (تنداري وهي). مه کوي فرياد نن ورغ (ځکه چه) بيشکه تاسي سره له مونږ څخه هيڅ مدد به ونه کړي شي (په خلاصولو کښي له عذابه).

تفسیر: یعنی شخه وقت چه په دنیوی یا اخروی عذاب کبھی مبتلا شی نو ژاړی او سخت شورماشور اچوی چه مونږ ته له دغه آفت شخه نجات راکړه! ښه په دغه وقت کبھی به د دوی نجات ورکوونکی څوک وی نو حکم صادرېږی چه چپ شی! له سره شورماشور مه کوئ! چه دغه گردی (تولی) ژړا او انگولا مو بیکاره ده نن هیڅوک ستاسی نصرت او مرسته (مدد) نشی کولی او نه مو ځمونږ له عذابه خلاصولی شی لکه چه د دغه عذاب یوه نمونه د مکی معظمی کفارو ته د «بدر» په غزا کبھی وروښودله شوه چه هلته د کفارو لوی لوی مشران ووژلی او بندیان شول چه ښځو او لونو او خویندو ئی تر میاشتو پوری په هغوی پسی ژړل او د خپلو سرونو ویښتان به ئی شکول او خپل ځانونه به ئی وهل او تکول خو له دغو گردو (تولو) شورماشوره او نارو او سورو غځه ئی هیڅ شی په لاسو ورنغلل یو ځلی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دوی د ظلم او ستم شخه متأثر او متالم شو د دوی په حق کبھی ئی ښیرا وفرمایله نو تر اوو کلونو پوری پر دوی قحط (سوکړه) مسلطه شوه او دوی د لوړی له لاسه تر مردارو هدوکو او څرمنو پوری هم وخوړل او د وینو څښلو ته هم وار ورسید بالاخر د رحمة للعالمین په حضور کبھی حاضر شول او د رحم او شفقت وسیله ئی وروړاندی کړله او د دعاء غوښتنه ئی تری وکړله بیا پاک الله د دوی له سرونو هغه عذاب پورته کړ په دغه وقت کبھی نه «لات» د دوی په کار ورغلل او نه ئی «هبل» او «نائله» په درد وخوړل.

او ویه ویل شی دوی ته په عین د ژړا او فریاد کبھی داسی چه

قَدَاكَاتِ اَيُّبِي سَمَلِي عَلَيْنَا فَاَنْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ تَنْكَبُوْنَ ﴿١٧﴾
مُسْتَكْبِرِيْنَ تَلِيْهِ سِيْرًا تَهْجُرُوْنَ ﴿١٨﴾

په تحقیق ؤ آیاتونه (د قرآن) ځما چه لوستلی به شو پر تاسی (هر وقت) پس وئ به تاسی په پوندو خپلو چه بیرته به گرځیدئ (او نه به مو مانه کلام ځما) په دی حال چه کبر کوونکی به وئ په دی (قرآن یا محمد یا کعبه) حال دا چه د شپی قصی کوونکی به وئ (په طعن د مقدساتو کبھی) مسخری به مو کولی پرېښودل به مو (قرآن او نور مطهرات او تری تنبیتیدئ به)،

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «تاسو ته آورول کیده ځما آیتونه نو تاسی به په پوندو خپلو پر شا مندی وهلی له هغه سره تکبر کوونکی یو قصه ویونکی لره پرېښوونکی (یا یو قصه ویونکی ئی گنلی یا ویلی به مو پرېښوده) یعنی ولی اوس شور او ماشور لگوئ او ناری سوری وهی هغه وقت مو په یاد راوړئ چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به

تاسی ته د الله تعالیٰ آیاتونه آورول او تاسی به په ډیر سرعت سره تری تثبتیدئ او د هغو آیاتونو آوریدلو ته به مو هیڅ فکر او توجه نه کوله بلکه ستاسی کبر - غرور او ځانمنمی (خودنمانی) به له سره تاسی ته اجازه نه درکوله چه هغه ومنئ، یا د انبیاء الله علیهم الصلوٰة والسلام خبرو ته لږ غور کیږدئ! یعنی کفار به د رسول الله صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم له مجلسه داسی تثبتیدل لکه چه دوی (العیاذبالله) د کومی چتی (بیکاره) او فضولی قصی له آوریدلو څخه په تنگ شوی، تری لار شوی وی. یا به د ﴿سُوْرَةُ الْجُوْنِ﴾ مطلب دا وی چه د شپیی له مخی به دوی په حرم شریف کښی کیناستل او د دی په ځای چه مؤمنان شی او په حرم محترم کښی عبادت وکری - او تری چار چاپیر طواف وکری د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام یا د عظیم الشان قرآن په نسبت به ئی خبری کولی او راز راز (قسم قسم) قصی او افسانی به ئی له خپله ځانه جوړولی، چا به ورته کودگر ساحر ویل چا به د شاعری نسبت ورته کاوه، چا به کاهن باله، یو به یو شی ویل - بل به بل شی اورول - او هم داسی په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو او بیهوده هذیانو کښی به مشغول او لگیا وو - نو اوس د خپلو هغو چارو خوند وشکئ! له دغه شورماشور کولو او نارو سوړو وهلو څخه هیڅ یوه گته (نفع) او فایده تاسی ته نه در رسیږی او هیڅوک مو له دغه عذابه نشی خلاصولی.

اَقْلَمُ يَدِكُمْ وَالْقَوْلُ اَمْرًا هُمْ مَالِمَ يَاۤتِ اَبَاءَهُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۸﴾

آیا پس فکر نه کوی (کفار) په دی وینا کښی (چه قرآن دی) آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه (چه رسول او قرآن دی او) نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته (نو ځکه انکار کوی).

تفسیر: یعنی دغه منکرین د قرآن عظیم الشان په محاسنو کښی غور او فکر نه کوی که نه حقیقت الحال به ورمنکشف کیده چه بلاشبهه دغه د الله تعالیٰ جل وعلیٰ شانه کلام دی چه په هغه کښی د گردو (تولو) امراضو صحیح علاج ښولی شوی دی چه الفاظ ئی موجز او معجز او معانی ئی واضح او لائح دی او مصدق او مؤید د نورو د سماوی کتابونو او انبیاءو دی. آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه چه نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته یعنی نصیحت کوونکی به تل ؤ یا به انبیاءو الله علیهم السلام یا به د انبیاءو اتباع. او آسمانی کتابونه هم پرله پسې نازلیدل - کله یو او کله بل کله په یو ځای او کله په بل ځای کښی او دغه کومه نوی خبره نه ده چه د هغی مثال او نمونه په پخوانیو ازمنه ؤ کښی نه ده لیدلی شوی. هو! دغه ډیر اکمل او خورا (ډیر) اشرف او اقدس کتاب چه اوس نازل شوی دی په دغه لوی شان اعلیٰ مرتبی سره پخوا کوم کتاب نه دی راغلی نو د دی مقتضی داسی وه چه لا زیات ښائی د دغه نعمت قدر مو کری وی - او په ښه شان سره مو د هغه استقبال کولی او د هغه د غیر په مقابل کښی به مو «لبیک!»

ویلی وی لکه چه اصحاب الکرام رضی الله عنهم هم ویلی دی.
 تنبیه: بنائی دلت له «آباء الاولین» غخه «آباء الابعدين» مراد وی او هغه چه د ﴿يَسَّ﴾ شریف
 په سورت کښی ﴿لِئِنَّذَرًا مَّا آتَاكُمْ﴾ راغلی دی. هلته به د «آباء الاقربین» اراده
 کری شوی وی والله اعلم.

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿۶۹﴾

آیا که نه دی پیژندلی (کفارو) رسول خپل (په صداقت او امانت سره) پس
 دوی له ده غخه منکران دی.

تفسیر: یعنی آیا ځکه ئی پر تکذیب او اعراض لاس پوری کری دی چه هغوی د خپل د دغه نبی
 الله له احواله باخبره نه دی؟ حال دا چه گرد (تول) عرب پوهیږی چه محمد رسول الله صلی الله
 علیه وسلم له هلکتوبه صادق - امین - غفیف او متقی ؤ - خاوند د علم او حلم او کرم او جود
 او سخا او وفا او احسان او مروت او کمال د عقل او صحت او حسب او نسب او اخلاق او
 آداب ؤ لکه چه حضرت جعفر رضی الله تعالی عنه د حبشی د نجاشی (باچا) په مقابل کښی -
 او حضرت مغیره ابن شعبه د نائب کسری په مخ کښی او ابوسفیان د کفر په حالت کښی د روم
 د قیصر په دربار کښی د هم دغو اوصافو اظهار کری ؤ نو بیا د داسی صادق متقی
 (جامع الاوصاف و کامل الصفات) بنده په نسبت داسی گمان کیدی شی چه (العیاذ بالله) هغه پر
 الله تعالی دروغ تری یا هغه یو اویره سری دی یا بیخی نا آشنا او پردی او بیگانه دی؟.

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمُ بِالْحَقِّ وَآكَرَهُمُ لِلْحَقِّ كُفْرًا ﴿۷۰﴾

آیا وائی دوی چه په ده لیونتوب دی (نه ده داسی لکه چه دوی ئی وائی او
 گمانونه کوی) بلکه راغلی دی (دا محمد) دوی ته په حق (دین) سره او
 اکثر د دوی حق لره ناخوښوونکی دی.

تفسیر: ځکه چه مخالف دی له هوای نفسانی او له مقتضای شیطانی د دوی او اکثر ئی ځکه
 وفرمایل چه بعض محض له جهته د شرم او ننگ او ملامتی د قوم ایمان نه راوړی لکه ابوطالب.
 شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کری ده «یا وائی چه هغه سودائی دی هیڅ نشته هغه خو
 دوی ته رښتیا خبره راوړی ده او پر دغو دیرو رښتیا خبره بده لگیږی» یعنی د سودائیانو او

لیونیانو خبری کله داسی صافی او ربتیا وی حقیقت دا دی چه دغه خلق محض پخپله خوله داسی خبری کوی چه په ده لیونتوب پوری شوی دی ځکه داسی پرته (غلظه) وایی او په واقع کینی دا یو هم پکینی نشته اما دوی له دیر بغض او حسد څخه ظاهراً داسی وائی او پخپلو زړونو کینی ښه پوهیږی او د دی خبری تصدیق کوی بیشکه هغه قرآن مجید او دین د اسلام او توحید او احکام د شریعت چه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم راوری دی حق دی نو کله چه دغه حقه خبره د دوی د اغراضو او خواهشونو سره موافقه نه ده نو ځکه پر دوی بده لگیږی او د هنی د منلو لپاره حاضر او تیار نه دی.

وَلَا تَبِعُوا سُبُوًا لَّهُمْ لَمَسَدَاتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ

او که متابعت کړی وی حق (الله قرآن) د نفسانی غوښتنی د دوی (په وجود د ډیرو معبودانو کینی نو خامخا خراب شوی به وو آسمانونه او ځمکه او هر هغه (مخلوق) چه په دوی کینی دی

تفسیر: یعنی که ربتیا خبره پر دوی بده لگیږی - ودی لگیږی. صداقت، حقانیت او ربتیا د دوی د خوښی او خواهش نشی تابع کیدی - که حق د دوی د خوښی او خواهشونو سره موافق احکام صادرولی نو د هغه الوهیت به نه وی پاتی او معاذ الله د بندگانو له لاسونو به د اوږو پيشو جوړه شوی وی - او په دغه تقدیر سره به د آسمان او د ځمکی دغه محکم انتظامات څرنګه قائم پاتی کیدی شوی - که د یوه وړوکی کلی انتظام محض د خلقو پر خواهشونو خوشی پریښودی شی هغه هم تر څلورو ورځو پوری قائم نشی پاتی کیدی - دا لا څه چه د ځمکی او آسمان حکومت ځکه چه عمومی غوښتنی د عقلی نظام مزاحم او یو له بله سره متناقض هم واقع شوی دی نو د عقل او هوئی په کشمکش او د مختلفه اهوؤ په جنگونو او جګړو کینی دغه ګرد (ټول) انتظامات به سره ګډوډ او مختل او مهمل کیږی.

بَلْ آتَيْنَاهُمْ بَدْرًا كَرِيمًا

بلکه راوړی مو دی دوی ته ذکر پند د دوی (چه قرآن مجید دی او دوی به تل)

تفسیر: د هغه ارمان او تمنا داسی کوله ﴿لَئِنْ عَتَدْنَا دَارًا مِّنَ الْأَرْضِ لَنَأْتِيَنَّكَ اللَّهُ الْغَالِبِينَ﴾ (۲۳) جزء د الصفات ۱۶۸ - ۱۶۹ آیت (۵) رکوع).

فَمَنْ عَنَّا ذِكْرِهِمْ مَعْرُضُونَ ﴿٤٥﴾

پس دوی له ذکر پند خپل مخ گرځوونکی دی (فکر او غور ورته نه کوی)

تفسیر: یعنی څه وقت چه دغه قرآن کریم دوی ته راغی - او داسی راغی چه له هغه څخه د دوی قومی حیثیت ته عظیم الشان فخر او شرف حاصل شو نو اوس دوی ولی تری مخ اړوی؟ او داسی اعلیٰ فضل او شرف په ویریا له خپله لاسه ضائع کوی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَارِجُ رِبَاكَ خَيْرٌ لَّهُمْ وَأَمْ خَيْرُ الرِّزْقِ ﴿٤٦﴾

آیا غواړی ته (ای محمده!) له دوی نه څه اجرت (په دغه تبلیغ او رسالت خپل نو ځکه دربانندی تهمت وائی) پس هغه اجرت د رب ستا چه (دنیوی رزق او اخروی ثواب دی) خیر ډیر غوره دی (تاته د دوی له اجره) او هم دغه (الله) خیر ډیر غوره د تولو رزق روزی ورکوونکیو دی (په دنیا کښی او ښه د جزا ورکوونکیو دی په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی تاسی د دعوت او تبلیغ او نصیحت او خیر غوښتلو په مقابل کښی له دوی نه د څه مزدوری او معاوضی او اجرت غوښتونکی هم نه یئ هغه د دواړو دارینو دولت چه پاک الله تاته مرحمت فرمایلی دی هغه د دوی د هغی معاوضی څخه ډیر بهتر دی.

وَأَنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنُكَيِّبُونَ ﴿٤٨﴾

او بیشکه ته خامخا بولی دوی طرف د لیاری صافی سمی ته (چه دین د اسلام دی) او بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په قیامت له سمی صافی لیاری څخه خامخا کړیدونکی دی (لیاری د ضلالت ته).

تفسیر: یعنی ستاسی د صدق او امانت حال کردو (تولو) ته معلوم دی او هغه پاک کلام چه تاسی راوړی دی د هغه ښیگنی (فانددی) او محاسن اظهر من الشمس او ابین من الامس دی معاذ الله له

سره تاسی ته څه دماغی خلل او نقصان نه دی عائد شوی او نه د هغوی څخه د کومی معاوضی او اجرت غوښتونکی بیع د هغی سمی صافی لیاری په لوری چه تاسی خلقو ته دعوت او بلنه کوئ هغه بیخی صراطالمستقیم دی چه د هغه پر ثبات، استقامت او متانت هر عقلمن او پوه او سم سری په آسانی سره پوهیدی شی او هیڅ وړاندی وروسته او لاندی باندی، کوروالی او اعوجاج پکښی نشته. هو! پر هغه باندی ورنگ د هغو کسانو په برخه دی چه وروسته له مرگه پر بل ژوندون اعتقاد لری او له خپل بد انجام څخه ویریږی. پاتی شول هغه کسان چه له انجامه بی فکره او د آخرت ویره له سره په هغو کښی نشته نو هغوی به کله پر دغه سمه صافه لیاره تلی شی او علیالیقین به تری بی لیاری کیږی او په کندو کښی به لویږی او یقیناً سمه خبره د خپل کوروالی لامله (له وجی) کېږی.

وَلَوْ رَحِمْنَهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرِّ الْكُفْرَانِ طَغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿۱۹﴾

او که مهربانی کړی وی مونږ پر دوی او لری کړی وی مونږ هغه چه په دوی ؤ له ضرره (چه قحط دی) نو خامخا به لا ټینک شوی وو دوی په گمراهی تجاوز سرکشی خپله کښی حال دا چه حیران او متردد به وو.

تفسیر: یعنی که دغه منکران له تکلیف څخه وباسو او آرامی ور په برخه کړو بیا هم دوی احسان نه منی او له شرارت او سرکشی څخه نه آوری. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ښیرا یو ځلی پر مکیانو قحط (سوکړه) نازل شو بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعاء هغه تری لری شو ښائی چه دلته ئی همغه فرمایلی وی یا دا مطلب که مونږ پخپل فضل او رحمت له دوی څخه ریر (تکلیف) او نقصان لری کړو یعنی د قرآن عظیم پوه ورعنایت کړو خو بیا هم دا خلق د خپل ازلی خسران او سوء استعداد لامله (له وجی) اطاعت او انقیاد نه اختیاروی کما قال الله تعالی ﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْعَهُمْ وَ لَوْ أَسْعَهُمْ لَأَتَوَوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ﴾ (۹) جزء د الانفال (۳) رکوع ۲۳ آیت

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا رَبَّهُمْ وَايْتَضَرَّعُونَ ﴿۲۰﴾

او خامخا په تحقیق و نیول مونږ دوی په عذاب سره (شو عاجز او نرم شی) پس غاړه ئی کښینوده (او عاجزی ئی ونه کړه) رب خپل ته او نه تضرع زاری ئی وکړه (بلکه لا سرکش او متکبر شول).

تفسیر: مثلاً قحط او نور آفات پری مسلط شول خو سره له هغه دوی د عجز له لیاری ورواندی

نشول او د الله تعالى احكامو ته ئی غاړه كينښودله.

حَتَّىٰ إِذَا فُتِنَّا عَلَيْهِمْ بِآبَاءِ أَعْدَابٍ شَدِيدٍ إِذْ هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٤٧﴾

تر هغه پوری كله چه وپرانستله مونږ پر دغو (منكرانو) يوه دروازه خاوند د عذاب سخت ناخپه دوی په دغه (عذاب) كښی حيران ناامیده ؤ له هر خیره .

تفسیر: له دی نه یا د آخرت عذاب مراد دی یا د جنگونو د هغو دروازو (ورونو) پرانستل مقصود دی چه په هغوی كښی دوی گرد (تول) سره ستړی او ستومان او بیرته كیناستل.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٤٨﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا كړی ئی دی تاسی ته غوړونه (د سامعی قوه) او سترگی (د باصری قوه) او زړونه (د بصیرت قوه) دیر لږ شكر ویاسی تاسی (او حق بی دیر لږ په غای كوی).

تفسیر: په غوړونو سره د هغه تنزیلیه آیات واورئ! او په سترگو سره ئی تكوینیة آیات وگورئ! او په زړونو سره د دغو دواړو په پوهیدلو كښی كوښښ وكړئ! د دغو نعمتونو شكریه خو په دی كښی وه چه د ده دغه دركړی قوتونه تاسی د ده د احكامو په تعمیل كښی مصروف كړئ! مگر داسی نه كیږی او اكثر اوقات اكثر انسانان دغه قوتونه بی غایه لگوی.

وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٤٩﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا كړی (خواره كړی) ئی یی تاسی په ځمكه كښی او خاص هم دغه (الله) ته به ورجع كړی شی په قیامت كښی.

تفسیر: هلته به د هر یوه د شكر ایستلو او د شكر نه ایستلو بدل ورسیری په هغه وقت كښی به هیڅ یو انسان او هیڅ یو عمل نه غیر حاضریری هغه ذات ته چه دغه گرد (تول) شیان ئی منتشر (خواره) كړی دی دغه كار هم هیڅ اشكال نه لری چه هغه تول سره بیا یو غای مجتمع

(او راتول) کری.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۸۵﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه ژوندی کوی او وژل کوی او خاص د هم ده کار دی اختلاف بدلول د شپی او د ورغی نو آیا پس تاسی عقل نه چلوی (او عبرت نه اخلع؟)

تفسیر: د هغه الله تعالی لوی ذات په قدرت او قبضه کبھی چه د ژوندیو وژل او د مریو بیا ژوندی کول یا له تیارو څخه رنا (رنرا) ایستل یا په رنا (رنرا) کبھی د تیارو ننه ایستل دی (او د شپی او د ورغی سره اختلاف چه کله ئی اوږدوی او کله ئی لنډوی، کله ئی یخوی او کله ئی تودوی) نو د دی لوی قدرت په مقابل کبھی دغه څه سختی او اشکال لری چه تاسی بیا ژوندی کری او له سترگو څخه مو دا د جهل او ظلمت پردی لری کری؟ څو وروسته له هغه د اشیاو حقائق دیر په ښه صورت سره درمنکشف شی لکه چه په قیامت کبھی به کیږی ﴿فَبَصَّرْكَ الْيَوْمَ حَبِيبًا﴾.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿۸۶﴾ قَالُوا إِنْ دَامَتْنَا وَكُنَّا تَرَابًا وَعِظْمَاءَنَا الْمَبْعُوثُونَ ﴿۸۷﴾ لَقَدْ وَعَدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿۸۸﴾

بلکه وائی (دا کفار) په شان د هغی وینا چه ویلی ده پخوانیو کفارو. چه (ویلی ؤ هغه قول پخوانیو کفارو چه دغه دی) ویل دوی کله چه مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی (وراسته) نو آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاخول کیږو (بلکه نه کیږو) خامخا په تحقیق وعده کری شوی ده له مونږ سره او له پلرونو ځمونږ سره هم دغه وعده پخوا له دی نه دی دا خبری مگر دروغجنی قصی دی د پخوانیو خلقو.

تفسیر: یعنی کفار وائی دغه له سره د عقل او فهم خبری نه دی، محض د پخوانیو خلقو د ږندو په تقلید پسې رهی (روان) دی او همغه پخوانی دقیانوسی شکوک او شبهات راوړاندی کوی چه له دوی نه مخکښی به رومبنیو خلقو هم کول. یعنی وروسته له دی نه چه مونږ په خاورو کښی گډود شو نو بیا به څرننگه ژوندی کیږو؟ داسی لری له عقله او پوه خبری چه مونږ ته اورولیشی پخوا له دی نه ځمونږ پلرونو او نیکه گانو ته هم شوی دی. لیکن مونږ تر نن ورځی پوری د خاوروی له ذراتو او د ورستو هډوکو له بڅرکو د انسان خلقت او ژوندون نه دی لیدلی - څه چه دی یا نه دی دغه گردی (تولی) همغه قصی او افسانوی دی چه پخوانیو خلقو جوړی کړی دی او اوس بیا تکرار د هغو نقل راته کیږی.

قُلْ لَيْسَ الْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾
سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿۳۷﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) چه چاته ده دغه ځمکه او هغه مخلوقات چه په هغی کښی دی (خلقاً ملکاً وعبیداً) که چیری یی تاسی چه پوهیږئ (نو راوښیئ خالق او مالک ئی!) نو ژر وبه وائی خاص الله ته دی ووايه (ای محمده دوی ته نو) آیا پس تاسی پند نه اخلع (او غور پری نه کوی؟).

تفسیر: چه د هغه الله تعالی قبضه پر کرده (توله) ځمکه او د ځمکی پر گردو (تولو) شیانو ده نو آیا دغه ستاسی یو موتی خاوره به د هغه له قدرته خارجه وی؟

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿۳۸﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۳۹﴾

ووايه څوک دی رب د آسمانونو اوو او رب د عرش ډیر لوی نو ژر وبه وائی دوی چه (دغه ټول ملکاً خلقاً و عبیداً منسوب) الله ته دی نو ووايه (ای محمده دوی ته چه) آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله او ځان نه ساتئ له شرکه)

تفسیر: چه دومره لوی مالک الملک به تاسی د دغو گستاخیو او سپین سترگیو په بدل تر کوم

غای پوری کش کاری؟ آیا دغه انتهائی گستاخی او سپین سترگی نه ده چه هغه مطلق مالک الملک مو په خپل زعم له یوی بی مقداری ذری څخه هم عاجز او ناتوانه دروی؟.

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۸۷﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ ﴿۸۹﴾

ووایه (ای محمده دوی ته چه) څوک دی هغه ذات چه په ید (بلاکیف) د ده کښی باچاهی تصرف دی د هر څیز او دی پناه ورکوی (مخلوقاتو ته) او پناه نه ورکوله کیږی په (ضرر د) ده باندی که یی تاسی چه پوهیږی نو ژر وبه وائی چه (دا صفات) خاص الله ته دی ووایه (ای محمده دوی ته) پس څرنګه تګی درباندي کوله شی (او ګرځی له حقه یا کوم طرف ته سحر درباندي کاوه شی).

تفسیر: یعنی پر هر څیز د الله تعالی واک (قبضه) او اختیار چلیږی. د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده وفرمائی هغه ته پناه ورکوی - مګر بل هیڅوک د الله تعالی مجرم ته پناه نشی ورکولی او نه د الله تعالی په ضرر څه کار کولی شی نو ژر وبه وایی دوی چه دغه صفات خاص الله تعالی ته دی نو بیا ووایه ای محمده دغو منکرانو ته پس له کوم طرفه مګر او فریب درباندي کاوه شی؟ چه د هغه لامله (له وجی) تاسی مسحور شوی یی - او خپل هوش او حواس مو زائل کړی دی او په داسی غټو غټو خبرو باندی هم نه پوهیږی - کله چه د ګردو (تولو) آسمانونو او ځمکو مالک همغه الله تعالی دی - او هر شی د ده تر تصرف او اقتدار لاندی دی نو ستاسی د بدن وراسته هدوکی او د غوښو بڅرکی د ده له قبضی او اقتدار څخه چیری وتی شی؟ او چیری تلی شی چه پر هغو به هغه مطلق قادر خپله اراده او مشیت نشی نافذولی؟.

بَلْ آتَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۹۰﴾

بلکه راتله کړی (راوړی) مو دی دوی ته حق) چه قرآن توحید او بعث بعد الموت دی) او بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی. (چه تری انکار کوی)

تفسیر: یعنی په دلانو او شواهدو سره ظاهر کړی شوی دی چه هر هغه چه دوی ته ویل کیږی بیخی صحیح او حق دی او دغو خلقو محض د دروغو خیالاتو متابعت کړی دی. (او په تحقیق سره دغه منکران دروغجنان دی چه له حق څخه انکار کوی او هغه حق دا دی چه)

مَا آتَخَذَ اللَّهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذْ أَذْنَبَ كُلُّ إِلَهٍ مِمَّا خَلَقَ وَلَعَلَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحٰنَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ ﴿۹۱﴾

نه دی نیولی الله هیخ ولد او نشته ورسره هیخ بل معبود (شریک په الوهیت کبئی او که وی ورسره بل معبود) نو په دغه وقت کبئی خامخا بیولی او (بیل کری) به ؤ هر یو خدای په هغه مخلوق چه پیدا کری ئی ؤ (دوی له نورو مخلوقاتو خپل ؤان ته) او خامخا غلبه کوله ؤینو د دوی پر ؤینو نورو (نو فاسدیده به دغه انتظام د عالم مشاهده) پاکی د الله له هغه چه بیانوی ئی (په هغه سره له ولد او شرک)

تفسیر: یعنی د ؤمکی او د آسمان او تر ذراتو پوری د گردو (تولو) موجوداتو او مخلوقاتو مالک او مختار همغه الله جل جلاله دی. نه الله تعالی ؤوی، لور ته محتاج - او نه مددگار ئی په کار دی او نه د ده په حکومت او سلطنت کبئی هیخ کوم داسی شریک شته چه د یوی ذری په اندازه د مستقل اختیار خاوند وی او که داسی وی نو د هر با اختیاره حاکم رعایا به سره بیلیده او خپل لاؤ لښکر به ئی ټولوه او په هغه بل به ئی یرغل (حمله) وروړ - او د عالم دغه مضبوط او محکم نظام به ئی د خو ورغو له مخی هم قائم نه پاتی کیده. د سورت الحج د ﴿لَوْ كَانَ فِيهَا إِلَهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا﴾ په تفاسیرو کبئی د دی تقریر شوی دی هلته دی ولوست شی! یا آیا د الله تعالی شان داسی کیدی شی چه ؤوک به د هغه په مخ کبئی دم ووهلی شی یا یوه ذره به د هغه د حکم ؤخه خارجیدی شی؟

عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَلَّىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۹۲﴾

عالم دی پر پتو او په ښکاره ؤ پس دیر لوی (پورته لوړ) دی له هغه ؤیز چه شریکوی ئی ورسره.

تفسیر: یعنی چه د هغه د عام او تام قدرت حال پخوا له دی نه بیان شوی دی - او د هغه محیط علم داسی دی چه له هغه ؤینی هیخ یو ظاهری او باطنی او د غیب او شهادت خبری پتی او مخفی نه دی آیا د ده په قدرت کبئی هغه شیان شریکیدی شی چه د هغوی قدرت او علم او نور گرد (تول) صفات محدود او مستعار دی؟ استغفرالله! روایت دی له حسن رضی الله تعالی عنه چه رب العزة جل جلاله خپل رسول خبر کر په دی چه ستا

په امت کښې به هم عقوبت وی اما وقت ئی ورمعین نه کړ او امر ئی ورته وکړ په کولو د دی دعاء لکه چه وائی

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيْبِيْ مَا يُوْعَدُوْنَ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِيْ فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِيْنَ ﴿۴۳﴾

ووايه ته (ای محمده!) ای ربه عَما که چیرې وښیې ته ماته هغه (عذاب) چه وعده ئی کوله شی (له دوی سره) ای ربه عَما پس مه لره ما په قوم ظالمانو کښی.

تفسیر: یعنی څرنگه چه د الله تعالیٰ په دربار کښی داسی گستاخی او سپین سترگی کوله شی نو یقیناً کوم سخت عذاب به نازلیری نو ځکه هر مؤمن ته هدایت شوی دی چه د الله تعالیٰ له عذابه وویریږی او داسی دعاوی وکړی «ای الله تعالیٰ! کله چه پر ظالمانو عذاب نازلوی ما په هغه کښی مه شاملوه!» لکه چه په حدیث کښی راغلی دی «واذا اردت بقوم فتنة فتوفنی غیر مفتون» مطلب دا چه ای الله تعالیٰ! مونږ د ایمان او احسان په لیاره کښی مستقیم ولره. او داسی کوم تقصیر له مونږه مه صادروه چه العیاذ بالله ستا په عذاب کښی شامل شو په بل ځای کښی داسی ارشاد شوی دی ﴿وَأَتَقَرَّفَنَّهُ لَاتُضِلَّ عَلَیْهِمُ الَّذِیْنَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾ (۱ جزء د الانفال ۲۵ آیت ۳ رکوع) دلته ئی رسول الله مبارک مخاطب گړځولی دی خو اصلی مقصد ئی نورو ته آورول او پری خبرول دی لکه چه د دغه عظیم الشان قرآن عمومی عادت دی.

وَإِنَّا عَلَىٰ أَنْ نُثْرِكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَدِيرُونَ ﴿۴۴﴾ إِذْ فَعَرَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّبِيَّةِ طَعْنٌ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿۴۵﴾

او بیشکه مونږ په دی کار چه وښیو تاته هغه عذاب چه وعده ئی کوو له دوی سره خامخا قادر یو (لیکن مؤخر کوو ئی حکمتاً و مصلحتاً) دفعه کړه (ای محمده) په هغه خصلت سره چه هغه ډیر ښه دی بدی (او ضرر د دوی تاته) مونږ ته ښه معلوم دی هغه خبری چه ستائی (دوی تا یا ما نو ور به کړو پری دوی ته جزا).

تفسیر: یعنی دغه ٹھونڊر په قدرت کښی دی چه ستاسی تر سترگو لاندی به هم دغی دنیا کښی هغوی ته سزا ورکرو لیکن ستاسی د لوړ مقام او د لوړی مرتبې او اعلیٰ اخلاق مقتضی داسی ده چه د هغوی بدی په نیکی سره دفع کړئ! تر هغه پوری چه د هغو د دفع امکان وی او له دغسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضولو) خبرو څخه خفه او په قهر نشئ. مونږ ته د دوی گرد (تول) اعمال معلوم دی او په تاکلی (مقرر کړی) وقت کښی به هغوی ته کافی سزا ورکوله کښی، ستاسی د دی اغماض او پستی معاملی اثر به داسی کښی چه گرد (تول) خلق به ستاسی په طرف متماثل کښی او ستاسی د ښو اخلاقو به تعریف او ستاینه (صفت) کوی او په دغه صورت د دعوت او اصلاح مقصد په ښه شان حاصلیږی (وهذا قبل الامر بالقتال).

وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيْطَانِ ﴿٩٥﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه عَمَا پناه غواړم په تا پوری له چخولو (وسوسو) د شیطانانو نه (چه راکاږی خلق ضلالت ته).

تفسیر: پخوا د شیطاين الانس سره د سلوک او گزاری طریقه ښوولی شوی وه لیکن شیطاين الجن په دغه طریقه سره نشو متأثر کیدلی او هیڅ یو تدبیر او پوست وضعیت په هغوی اثر نشو غورځولی او نه پری سمیدل، د دوی علاج یواځی په استعاذه سره کښی یعنی د الله تعالیٰ په پناه کښی ښائی چه سری ورشی شو هغه مطلق قادر د دوی د لاس اوږدولو او وسوسو څخه ئی محفوظ کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د شیطان تحریک او وسوسه دا ده چه په دینی سؤال جواب کښی بی موقعه سری په غصه کوی او په جنگ او جگره کښی یی غورځوی د هم دغه په نسبت ئی فرمایلی دی چه د بدی خورا (ډیر) ښه جواب دا دی چه په ښو خبرو سره ورکړ شی!

وَاعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَّحْضُرُونِ ﴿٩٦﴾

او پناه غواړم په تا پوری ای ربه عَمَا چه حاضر شی (دوی) ماته (په لمانځه یا تلاوت د قرآن یا په ځنکدن کښی)

تفسیر: یعنی په هیڅ یوه حال کښی می مه پریږده چه شیطان ماته رانژدی شی یا خپل وار او گزار پر ما وکړی.

(او تل به یادوی په بدی سره ما او تا ای محمده او استاځی عَمَا دغه کافران)

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿١٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٢٠﴾

تر هغه پوری کله چه راشی یو د دوی ته (اسباب د) مرگ نو ویه وائی ای ربه غما بیرته وگرخوه ته ما (دنیا ته) بنائی چه زه عمل وکرم نیک په هغه شخیز کنبی چه بیرته پریشی دی ما (په دنیا کنبی نو فرمائی الله چه) نه دی داسی (چه ته بیرته دنیا ته وگرخیدی شی ایمان او صالح عمل ته) بیشکه دغه د رجعت خبره داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی او په مخ کنبی د دوی دی برزخ (پرده د قبر ده چه ئی نه پریردی رجوع ته) تر هغی ورغی پوری چه بیا ژوندی راپاخولی کیږی.

تفسیر: یعنی تاسی دغه د کفارو بدی په ښه طریقه سره دفع کوئ! او هغه خبری چه دوی ئی جوړوی هغه مونږ ته راپریردی! تر هغه پوری چه د دوی د غمینو د موت وقت راشی او د نزع په وقت کنبی د عذابونو مبادی معاینه کری او په افسوس او ارمان کولو شروع وکری - او په هغه وقت کنبی داسی تمنا وکری چه ای الله! د قبر د ورتللو په غمای ما پریرده چه بیرته دنیا ته لاړ شم! او د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکرم! او غه نیک اعمال او د آخرت پنگه (سرمایه) غان ته برابره کرم! - او وروسته له دی نه بیخی له گناهونو او خطاؤ او بدو چارو شخه لاس واخلم! او بالکل ورنژدی نشم! نو په دغه کنبی به ای پروردگاره! ستا لوی لطف او مهربانی وی! کما قال الله تعالی ﴿وَإِنْفَعُوا مَن مَّا رَزَقْنَاهُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَعُولُ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصْدَقْتَ وَإِن مِّنَ الضَّالِّينَ﴾ (۲۸) جزء د المنافقون (۲) رکوع ۱۰ آیت

نو پاک الله به ملائکه العذاب ته وفرمائی چه دغو منکرانو ته وواینی نه ده داسی چه ته به بیرته دنیا ته وگرخیدی شی دپاره د ایمان او د صالح عمل بیشکه دغه کلمه د رجعت یوه داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغی دی یعنی د اجل د راتگ شخه وروسته د دغه مقصد لپاره له سره نه ستانه (واپس) کیږی او که بالفرض ستانه (واپس) هم کرل شی نو دوی به بیا له سره صالحه اعمال ونه کری او بیا به په همغو ملاحیو او مناهیو کنبی مشغولیږی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِنَاهُمْ وَاَعْتَهُ اللَّهُمَّ لَكُلِّ يَوْمٍ﴾ جزء ۷ (د الانعام ۳ رکوع ۲۸ آیت)

دغه محض د هغوی د خولی خبری دی چه د حسرت، ارمان، ندامت، او افسوس له غلبی شخه چپ نشی پاتی کیدی - نو دی دی په خپل سر دغسی خبری کوی چه بل شوک ئی پرته (علاوه) له ده شخه ویونکی نه دی او اوس داسی خبری له سره غمونږ په دربار کنبی نه اوریدلی کیږی او

نه د دوی بیا رجوع دنیا ته ممکنه ده ځکه چه د دوی په مخ کېنی د قبر برزخ مانع دی او د قبر پرده ئی تر وړاندی پرته ده تر هغی ورځی پوری چه بیا ژوندی راپاخولی کیږی یعنی تر اوسه ئی څه لیدلی دی؟ آیا یواځی له مرگه دومره زیات ویریدلی دی؟ وروسته له دی نه یو بل عالم د «برزخ» راځی کله چه هلته ورسپړی له دنیائی خلقو څخه به پرده کیږی او آخرت ئی هم لا په مخ کېنی نه دی راغلی. هو! د آخرت د عذاب یو لږ څه نمونه ئی ودرمخه کیږی چه د هغه خونده به تر قیامت پوری پرله پسې ځکی.

فَإِذَا نَفَخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿۱۹﴾

نو کله چه پوکي وکړ شی په صور شپیلی کېنی (لپاره د قیام د قیامت) پس نه به وی (نافع) نسبونه په منځ د دوی کېنی په دغه ورځ کېنی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله.

تفسیر: یعنی د برزخ د عالم څخه وروسته قیامت ور په سر درېږی د دوهم صور (شپیلی) د پوکلو څخه وروسته گرد (تول) مخلوقات به په یوه میدان کېنی سره راتولوی او درول کیږی په دغه وقت کېنی به هر سری پخپل فکر او اندیښنه کېنی لگیا وی. اولاد له مور، پلاره سره ورور له وروره سره، میره له ښځی سره او خپل له خپلوانو سره څه کار او غرض نه لری - او هر یو به له بل څخه نا آشنا او بیزاره وی - هیڅوک به د بل پوښتنه نه کوی لکه چه د «عس» په اوله رکوع کېنی مرقوم دی ﴿يَوْمَ يُنْفَخُ مِنَ الصُّورِ فَإِذَا أَنْسَابُ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ لَّا يَتَسَاءَلُونَ﴾ له دی نه وروسته امکان لری چه له ځینو قرابتونو او خپلوی څخه څه نفع ورسپړی **کما قال الله تعالى في ركوع الاول من سورة الطور.**

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ﴾

تنبیه: په ځینو احادیثو کېنی نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه د قیامت په ورځ کېنی گرد (تول) د نسب او «صهر» دا مادی تعلقات منقطع کیږی یعنی په کار نه ورځی «الانسی و صهری - پرته (علاوه) ځما له نسب او صهر» معلوم شو چه د رسول اکرم علیه افضل الصلوة والتسلیم تعلقات له دغه عمومه مستثنی دی د هم دغه حدیث د اوریدلو په اثر حضرت عمر رضی الله تعالی عنه د ام کلثوم بنت علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما سره خپله نکاح وترله - او څلویښت زره درهمه مهر ئی وروتا که (مقرر که) حضرت شاه صاحب لیکي - «هلته به پلار او ځوی یو له بل سره نه وی شامل له هر یوه سره د ده د عمل حساب دی».

ځما نیکه مولوی مراد علی کاموی د ﴿فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ﴾ تفسیر پخپل «یسیر» کېنی داسی کړی دی «پس نه به وی سره نسبونه په منځ د دوی کېنی په دغه ورځ کېنی یعنی نه به نسبی علائق

پاتی وی لکه پلارولی - مورولی - ځویولی - لورولی - ورورولی - خورولی ... او نه حسبی علائق به پاتی وی لکه خسرولی - خوانسی ولی - خینی ولی - او دا به په سبب د ډیر دهشت او حیرت وی. دا لا څه بلکه خپل ځان به هم تری ورک وی. یا دا معنی چه دلته اوس په نسب فخر کوی چه زه د هغه «شاه» او د دغه «خان» او د دی «صاحب» پلار یا ځوی یا ورور یا بل څه یم او هلته به دی نسبت او دی سبب ته هیڅ یوه فائده نه وی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله د دی نسب او حسب او دغه په سبب د ډیر مشغولتیا د دوی وی پخپل غم کښی او دغه به پخوا له حساب وې ځکه چه هلته به خلاصی په عمل وی لکه چه فرمائی

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٣﴾ وَمَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ
خَالِدُونَ ﴿٢٤﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿٢٥﴾

پس هر څوک چه درنی شی تلی (یا تللی شوی) عملونه د دوی (معمد وگرځی په نزد د الله) پس دغه کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) (له عذاب خلاص شوی په مراد رسیدلی) او هر هغه څوک چه سپکی نی وختلی تلی (یا تللی اعمال) د ده (چه وزن نه کړی په نزد د الله) پس دا هغه کسان دی چه زیان نی کړی دی د نفسونو خپلو (په کفر او عصیان سره اوس دوی) په دوزخ کښی به تل پراته وی سوځوی مخونه د دوی اور (د دوزخ) او دوی په دغه اور کښی غونج وچولی (گونجی تندی) (بدرنگه او بدمخی) به وی.

تفسیر: د دوی بدن به له ډیرو سوځیدو څخه وپرسیږی لاندنی شونده به نی ښکته ځورنډیږی - تر نامه پوری رسیږی او پاسنئ شونده به نی تر ککری هم ورپورته کیږی او ژبه به نی (لکه د فیل شونډک) د باندی راوځی - او تر ځمکی به راوردیږی (اللهم احفظنا منه ومن سائر انواع العذاب)

نو ویه ویلی شی په عقبا کښی له جانبه د الله تعالی هغو کسانو ته چه زیان نی کړی دی د خپل ځان چه تول عمر نی په مخالفت د رحمان او متابعت د نفس او شیطان ضایع کړی دی چه

أَلَمْ تَكُنْ أَيْتِي تَسْتَلِي عَلَيَّ فَلَنتُمْ بِهَا تَكْدِبُونَ ﴿٢٥﴾

آیا نه و آیتونه (د قرآن) عَمَا چه لوستل کیده پر تاسی (په دنیا کښی) پس وی تاسی چه پر هغو به مو تکذیب کاوه (چه اوس لائق د دی عذاب شوی)

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی به دوی ته داسی ویل کیږی گواکی د هغو خبرو تکذیب چه تاسی په دنیا کښی کاوه اوس د هغو د تکذیب بدل او سزا وگورئ چه رښتیا وه که دروغ؟.

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿۱۳﴾ رَبَّنَا
أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿۱۴﴾

نو ویه وائی (کفار) ای ربه عُمونږ غالبه شوی وه پر مونږ بدبختی عُمونږ او وو مونږ یو قوم گمراهان (چه لیاره د حق شیطان راڅخه ورکه کړی وه). ای ربه عُمونږ (یو کړت) وباسه مونږ له دی دوزخه پس که بیا راوگرځیدو مونږ (دی کفر ته) پس بیشکه مونږ ظالمان یو (پر عانونو خپلو باندي).

تفسیر: یعنی دوی به اعتراف کوی چه بیشکه مونږ د خپلی بدبختی او بدقسمتی لامله (له وجی) دلته لویدلی یو او د هغی صافی سمی لیاری څخه په لوی لاس کاره شوی یو او په خپلو پښو د دغه ابدی هلاکت په کنده کښی لویدلی یو اوس مو دغه گرد (تول) شیان پخپلو سترگو سره ولیدل نو د لطف او کرم له مخی یو غلی مونږ له دغه عَایه وباسه! او بیرته مو دنیا ته ولیږه چه ښه عملونه وکړو او له گناه او خطاء څخه بیخی لری وگرځو او که بیا هم مونږ ستا د احکامو څخه غاړه وغروله بیا هره سزا چه راکوی مونږ ستا په واک او اختیار کښی یو حال دا چه د دوی دغه وینا هم خطاء ده او دوی پکښی دروغجنان دی او دا وروستنی کلام دی د دوزخیانو چه پس د دی خبری څخه امر د سکوت به ورته وشی نو دغو کفارو ته د ملائکه العذاب په ژبه د الله تعالی له جانبه داسی امر کیږی.

قَالَ احْسُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونَ ﴿۱۵﴾ اِنَّهٗ كَانَ فَرِيقًا مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ
رَبَّنَا امْتَا فَاغْفِرْ لَنَا وَاَرْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّحِمِيْنَ ﴿۱۶﴾

وبه فرمائی چه تاسی چپ شی (پراته اوسئ خوار ذلیل) په دی دوزخ کښی او

مه غږیږئ له ماسره (به دفع د عذاب کښی) بیشکه شان دا دی چه وه یوه ډله له بندگانو ځما (یعنی مؤمنان) چه ویل دوی (تضرعاً) ای ربه ځمونږه پوره یقین او تصدیق مو کړی دی (په ټولو مؤمن به شیانو باندی) نو مغفرت وکړه مونږ ته (گناه ځمونږ) او مهربانی راباندی وکړه او ته (ای پروردگاره) خیر ډیر غوره د ټولو مهربانی کوونکیو ئی

تفسیر: یعنی خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! اوس هر هغه څه چه مو کړی دی د هغه سزا وگالیع (برداشت کړئ)! له آثارو څخه معلومیږی چه د دی خداوندی جواب د صدور څخه وروسته بیا داسی ناری سوری منقطع کیږی او دوزخیان غیر له «زفیر» او شهیق څخه به بل کلام نه شی کولی العیاذ بالله.

فَاتَّخَذَتْهُمْ سَخِرِيًّا حَتَّىٰ اسْوَكُم ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿۱۱۰﴾

پس نیولی ؤ تاسی دوی مسخری کړی شوی پر دوی تر هغه پوری چه هیر کړ (مسلمانانو) له تاسی څخه ای کفارو ذکر یاد ځما (په سبب د مشغولتیا د تاسی ای کفارو په تمسخر و د مسلمانانو کښی او وئ تاسی چه په هغوی پوری مو خندل (هر وقت له ډیره کبره).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی کله چه مسلمانانو د خپل الله په حضور کښی دعاء او استغفار کاوه نو تاسی ورپوری پیچموځی (مسخری) کولی او خندا به مو ور پوری کوله او د هغو د نیکو خصلتونو پوری به مو توقی کولی او دومره د هغوی په تحقیر او تکدیر پسی لویدلی وئ. چه پاک الله او د جزاء ورځ مو بیخی له یاده وتلی وه او داسی به مو گنل چه گواکی ستاسی پر سرونو باندی له سره هیڅ یو حاکم او کتونکی نشته چه ستاسی د داسی حرکاتو یاداشت واخلی او د هغو سختو اعمالو سزا تاسی ته درکړی.

إِنِّي جَزَيْتَهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ الْفَآئِزُونَ ﴿۱۱۱﴾

بیشکه زه چه یم جزا می ورکړه دوی ته ښه جزا نن ورځ په سبب د هغه چه هغوی صبر کړی ؤ (په اضرار ستاسی) بیشکه هغوی چه دی هم هغوی دی بریالیان (رسیدلی خپلو ټولو مقاصدو ته).

تفسیر: بیچاره گانو مسلمانانو ستاسی پر قولی او فعلی ایذاؤ او اضرارو صبر کړی ؤ وگورئ چه

نن ورغ ستاسی بالمقابل هغوی ته څه ثمره ور په برخه کیږی؟ او دوی داسی یو مقام ته رسولی شوی دی چه هلته به پخپلو هر ډول (طریقه) مقاصدو بریالی (کامران) او کامیاب او له هر قسمه لذاندو او مسراتو سره غاړه په غاړه وی (بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالی قهرأ یا وبه وائی پرېسته د عذاب له جانبه د الله تعالی داسی چه)

قُلْ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿۱۱۲﴾ قَالُوا الْبَثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَلِ الْعَادِّينَ ﴿۱۱۳﴾

وبه فرمائی څومره ځنډ (ایسارتیا) مو تیر کړی دی تاسی په ځمکه کښی په شمار د کلونو؟ نو وبه وائی (کفار) ځنډ (ایسارتیا) مو کړی دی یوه ورغ یا یوه برخه د ورغی نو ته (پخپله) پوښتنه وکړه له حسابگرو څخه.

تفسیر: یعنی له پرېستو څخه چه هغوی هر قسم نیکی او بدی شمیرلی دی دغه به ئی هم شمیرلی وی چه «څومره ځنډ (وخت) مو تیر کړی دی په ځمکه کښی او څو مدت مو هلته ژوند کړی دی» یعنی په قبر کښی یا د دنیا په ژوندون کښی - دغه به هم هلته ډیر لږ په نظر راځی دغه پوښتنه هم د دی لامله (له وجی) کیږی چه په دنیا کښی دوی عذاب ته ډیر زیات تلوار او عجلت کاوه اوس وبوهیدل چه هغه ډیر په سرعت او جلتی ورورسید (کذا فی موضح القرآن). (نو بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالی قهرأ یا وبه وائی پرېسته د عذاب له جانبه د الله تعالی داسی چه).

قُلْ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۱۴﴾

وبه فرمائی چه نه دی ځنډ (تاخیر) کړی تاسی (په دنیا کښی) مگر لږ مدت (په نسبت د عذاب د آخرت که چیری بیشکه تاسی یی چه پوهیږی) چه ژوند د دنیا په نسبت د عقبا ډیر لږ دی).

تفسیر: یعنی واقعی د دنیا عمر خو ډیر لږ و لیکن که تاسی پر دغه خبره په دنیا کښی د انبیاءو په خبرو باندی پوهیدئ نو له سره په دغه فانی متاع به نه مغروریدئ او له انجام څخه به نه غافلیدئ او هغه گستاخی او شرارتونه به له تاسی ځنی نه صادریدل چه د دنیوی زانلو او فانی لذتونو د مشغولیت او مصروفیت په ضمن کښی له تاسی څخه په ظهور ورسیدل.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١٤٥﴾

آیا پس گمان کوئ تاسی داسی چه بیشکه خبره دا ده چه پیدا کری مو ییغ تاسی عبث (د لوبو دپاره) او (داسی گمان کوئ چه) بیشکه تاسی مونبر ته نه به راوستلی کیړئ (حساب او کتاب ته).

تفسیر: داسی نه ده تاسی عبادت ته پیدا شوی ییغ او رجوع کوونکی ییغ غمونبر دربار ته دپاره د مجازاتو یعنی په دنیا کښی د نیکی او د بدی پوره نتیجه نه دررسیږی - که په دی ژوندون پسې بل ژوندون نه وی نو گویا دغه گرده (توله) کارخانه به محض یوه لوبه او تماشا او بیخی یوه بی نتیجی شی وی حال دا چه د الله تعالی ذات له دی نه ډیر اعلیٰ او ارفع دی چه د هغه په نسبت داسی رکیک خیال وکر شی.

فَتَعَلَى اللَّهِ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١٤٦﴾

پس ډیر پورته لوی لوړ دی الله (له عبثیاتو او نورو عیوبو چه) مطلق باچا حق دی نشته هیڅوک لائق د عبادت په رشتیا مگر خو هم دی (یواخی) چه رب مالک د عرش کریم عزت ناک دی (چه رحمت تری نازلیری)

تفسیر: هر کله چه هغه لوی خاوند د ملکوت (معنوی دنیا) د لویی او د قوت او د سطوت خاوند او مالک مطلق دی نو له سره دغه امکان نه لری چه دغه عزیز منتقم جلت عظمته دغه تول وفاداران او مجرمان هم داسی خوشی پریږدی او د هغو د ښو بدو اعمالو جزا او سزا ورنه کری.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١٤٧﴾

او هر څوک چه بولی له الله سره خدای بل (چه د هغه عبادت هم کوی هسی خدای چه) نه دی هیڅ برهان علمی سند ده ته په دغه (عبادت د غیر) پس بیشکه هم دا خبره ده چه حساب (جزاء) د دی (مشرك) په نزد د رب د ده دی (چه سم له استحقاقه ئی ورکوی) بیشکه شان دا دی چه بری نه مومی

(کافران او نه خلاصیږی له عذابه)

تفسیر: یعنی هلته به حساب او کتاب کیږی او هر چاته به د ده له جرمه سره سم سزا ورکوله کیږی د دغه سورت ابتداء په فلاح او نجات د مؤمنانو سره کړی شوی ده او ختم په عدم فلاح د کافرانو سره داسی شوی ده چه په پای (اخر) کښی ئی ځمونږ رسول صلی الله علیه وسلم په استغفار او استرحام هم مامور گرځولی دی.

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِيمِينَ ﴿١١٨﴾

او ووايه (ای محمده!) ای ربه ځما مغفرت او رحم وکړه (پر محمد او امت ئی) او ته خیر بهتره ډیر غوره د تولو رحم کوونکیو ئی.

تفسیر: یعنی ځمونږ له تقصیراتو څخه راتیر شه! او پخپل رحمت مو په دنیا او آخرت کښی سر لوری کړه! ستا د بی‌نهایتې رحمت په مقابل کښی هیڅ شی مشکل نه دی. د ﴿أَفَعَسِبْتُمْ﴾ څخه د سورت ختم پوری دا آیات ډیر فضائل او تأثیرات لری چه د هغه ثبوت له ځینو احادیثو څخه کیږی او مشائخو دغه په تجرید سره رسولی دی. ښائی چه د دغه آیت سری ورد ولری! په خاتمه کښی هغه دعاء هم تبرکاً او تفاولاً نقل کوو چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه ته تلقین فرمایلی ؤ ځکه چه د هغو الفاظ د دی آیاتونو سره مناسب دی

«اللهم انی ظلمت نفسی ظلماً کثیراً وانه لا یغفر الذنوب الا انت فاغفر لی مغفرة من عندک وارحمنی انک انت الغفور الرحیم»

تمت سورة المؤمنون بفضلہ ومنه وحسن توفيقه ونرجو منه اكمال بقية الفوائد.

سورة النور مدنية وهي (۶۴) آية و (۹) ركوعات رقمها (۲۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۲) نزلت بعد «سورة الحشر»
 د «النور» سورة مدنی دی (۶۴) آیات (۹) ركوع لری په ثلاث كښی (۲۴) او په نزول كښی (۱۰۲) سورت دی وروسته د «الحشر» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی.

سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَقُرْآنُهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ لِّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ①

دا يو سورت دی چه نازل كړی دی مونږ دا او فرض كړی دی مونږ (احكام د) هغه او نازل كړی دی مونږ په دی (سورت) كښی آیاتونه ښكاره دپاره د دی چه تاسی (پری) پند واخلى (او غور پكښی وكړئ).

تفسیر: دغه سورت په غځینو نهایت ضروری احكام - حدود امثال - مواظ - حقائق - توحید او په نورو اهمو تنبیهاو او اصلاحاتو مشتمل دی، زیاته ممتازه او پوه زیاتونکی برخه هغه ده چه د (افک) له قصی سره تعلق لری. پر أم المؤمنین حضرت بیری عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها منافقینو د دروغو تهمت كړی په هغه كښی غځینی ساده او بی فکره مخلص مسلمانان هم ښویدلی او د ثبات او استقامت څخه لږ څه متمائل شوی وو چه د هغه خطرناکه اثر نه یواځی د بیری عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها پر وضعیت لویده بلکه له یوه حیثیته پخپله د رسول الله علیه الصلوة والسلام وعلى آله الكرام وعلى اصحابه العظام د مجد او شرف تر درباره هم رسیده نو ځكه ضرورت واقع شو چه لوی قرآن په پوره اهتمام او قوت سره د داسی خوفناکی غلط كاری یا غلط فهمی اصلاح وكړی او د تل دپاره د ایماندارانو غوړونه پرانیځی څو وروسته له دی نه له سره د دښمنانو له تبلیغاتو او انتشاراتو متأثر نشی. نو ځكه ئی د دی سورت شروع په دغو الفاظو سره وفرمایله ﴿سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَقُرْآنُهَا﴾ الآية - څو مخاطبین وپوهیږی چه د ده مضامین ځان ته اهمیت او یو خاص وقعت لری او د ډیر محفوظ او تینگ نیولو مستحق دی او هغه صاف صاف نصائح او ترتی ترتی (تیک تیک) خبری چه په دغه سورت كښی بیان شوی دی هغه كړدی (تولی) د دی وړ (قابلی) او لائقی دی چه هر مسلمان تینگ پخپل زړه كښی ځای وركړی او تل ئی په یاد ولری او د یوی شیبی له مخی هم د ده د احكامو څخه غفلت ونه كړی كه نه د دین

او د دنیا په تباہی او خرابی کېږي آخته کېږي.

اوس الله تعالیٰ بیانوی خپل احکام چه غځینی ئی دغه دی

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

هغه ښځه چه زنا ئی کړی وی او هغه سړی چه زنا ئی کړی وی (او محصنان وی او ثبوت شی زنا پر دوی په اقرار یا په شهادت) پس وهی تاسو ای (قاضیانو او حاکمانو) هر یو له دغو دواړو سل دري

تفسیر: ترکیب (الزانية والزانی) دواړه مبتداء دی او خبر ئی (فاجلدوا) دی او دغه الف لام په معنی د (الذی) دی چه متضمن دی معنی د شرط لره ځکه چه (ف) جزائیه پری داخله شوی ده په خبر باندی نو تقدیر ئی داسی دی چه (التي زنت والذی زنی فاجلدوهما) لکه چه مونږ پاس ترجمه هم داسی کړی ده دغه سزا د هغه زانی او زانیی ده چه آزاد عاقل او بالغ وی او نکاح ئی هم نه وی کړی یا د نکاح څخه وروسته جماع ئی نه وی کړی او هغه چه آزاد نه وی پنځوس دري وهلی کېږي د هغه حکم پنځمی پاری د اولی رکوع په ختم کېږي مذکور دی او هغه چه عاقل یا بالغ نه وی نو دی خو لا نه دی مکلف شوی. په هر هغه مسلمان کېږي چه دغه گرد (تول) صفات (حریت، بلوغ، عقل نکاح جماع) موجود وی نو داسی شخص ته «محصن» وائی نو د دغه محصن سزا چه د زنا مرتکب شی او پری شرعاً اثبات شی «رجم» ؤ یعنی په گتو ویشتل او سنگساری ده لکه چه د المانده په سورت کېږي ئی د تورات په حواله فرمایلی دی ﴿وَكَيْفَ يَكْفُرُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّورَةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ﴾ الآية - او هغه حکم د الله رجم وو لکه

چه د هغه ځای په تفاسیرو کېږي تیر شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه سره موافق فیصلی صادری کړی وی او فرمایلی ئی ﴿اللَّهُمَّ انی اول من احیا امرک إذ اماتوه ای الله! زه هغه رومی سړی یم چه ستا هغه امر حکم می ژوندی کړی دی چه محو او متروک کړی شوی ؤ﴾ بیټا نه یواځی یهودان بلکه هومره داسی قسم واقعات چه وړاندی کیده په هغو ټولو کېږي رسول الله صلی الله علیه وسلم تل محصن زانی ته په رجم سره سزا ورکړی وه وروسته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له رحلته اصحاب الکرام هم پر هم دغه احکامو د «رجم» اجراآت کول بلکه د اهل السنه والجماعت څخه یو سړی هم د ده پر مخالفت نه دی جرات کړی. گواکی متواتره سنت او د اهل الحق اجماع دغه خبره راښوولی ده چه په دغه مسئله کېږي محمدی شریعت د تورت حکم باقی پری ایښی دی لکه چه لوی قرآن د عمد قتل په سزا کېږي وژل کیدل د تورت په حواله بیان فرمایلی دی ﴿وَتَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فَمَا آتَى النَّفْسَ يَأْتِئُ﴾ او د مرتدانو د قتل حکم بنی اسرآیلو ته ورکول د البقره په سورت کېږي بیان کړی شوی دی

﴿مَوَدَّةٍ إِلَىٰ بَارِيكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ﴾ بیا هم دغه احکام د محمد صلی الله علیه وسلم د امت په حق کښی هم ایښود شوی دی شاید د محصن رجم او د قصاص د مسئلې د نقل کولو څخه وروسته په هغه شدت او تاکید چه د ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ د حکم د ترک مذمت او بدی نئی بیان فرمائلی ده او په آخر کښی ارشاد شوی دی ﴿وَآتُوا زَكَاةَ الَّتِي عَلَيْكُمْ وَالْحَقُّ مَصْدِقٌ لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيَّمْنَا عَلَيْهِ فَاخْلَعُوا بِئِهِمْ﴾

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ الایة - له هغه به دا غرض وی چه د توریټ دغه احکام اوس د قرآن تر حفاظت لاندی دی چه د هغو په اجراء او انفاذ کښی نه ښائی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د هیجا د اهاوؤ او آراؤ لحاظ او پروا وکری لکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په دغه مورد کښی د هیجا څه پروا ونه کړه او د دوی څخه وروسته راشده ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هم د چا لحاظ او پروا ونه کړه - تر دی پوری چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه ته د محصن د «رجم» په نسبت دغه اندیښنه پیدا بلکه مکشوفه شوه چه وروسته له دی نه به ځینی زانغین د دغه احکام له تعمله انکار کوی لکه چه خوارج او ځمونږ د زمانی یوی مسموخی فرقی تری انکار هم کړی دی نو دوی پر منبر وختل او د صحابه ؤ او تابعینو په لویه مجمع کښی نئی د الله تعالیٰ د دغه حکم اعلان په ډیر تاکید او تشدید سره وفرمایه - او په دغه مورد کښی یوه قرآنی یو منسوخ التلاوة آیت حواله نئی ورکړه چه په هغه کښی د محصن د رجم صریح حکم موجود دی او د هغه تلاوت وروسته منسوخ شوی دی مگر حکم نئی هم هغسی باقی پاتی دی.

تنبییه: د کوم آیت محض منسوخ التلاوت کیدل او حکم نئی باقی پاتی کیدل یوه مستقلة مسئله ده چه تحقیق نئی په دغو مختصرو فوائدو کښی نشی درجیدی انشاالله العزیز که د مستقل تفسیر د لیکلو وار راورسید نو هلته به ولیکلی شی.

**وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَلَيْسَ هَذَا عَذَابًا بِهِمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٧﴾**

او نه دی نیسی تاسو لره په دغو (دواړو زناکارانو) زړه سوی (او مهربانی) په (انفاذ د) حکم د الله کښی که ییغ تاسی چه ټینگ یقین لرئ پر الله او په ورځی آخری (د قیامت)، او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته یوه طائفه ډله له مؤمنانو څخه (چه فصاحت نئی زیات شی).

تفسیر: یعنی که پر الله تعالیٰ یقین لرئ نو د هغه د احکامو او حدودو په اجراء او انفاذ کښی هیڅ تقدیم او تأخیر مه کوئ! داسی ونه کړئ چه د مجرم څخه وویریئ او د سزا له اجراء څخه لاس وباسی یا پکښی څه تنقیص وکړئ یا داسی غیر مؤثری خفیفی او معمولی سزا ورکړئ چه د

سزا کیفیت پکنی نه وی نه وپوهیوئ چه الله تعالیٰ مطلق حکیم او له تاسی خنجه زیات پر بندگانو مهربان دی او د ده هر حکم کلک وی که پوست د عالم د مجموعی په حق کښی له حکمت او رحمت خنجه نشی عاری کیدی - که تاسی د ده د احکامو او حدودو په اجراء کښی قصور کوئ نو د آخرت په ورځ کښی به ستاسی خنجه پوښتنه کیدی.

﴿وَلْيَسْأَلْكَ اللَّهُ طَائِفَةً مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ - او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته له مؤمنانو)

یعنی دغه سزا دی گوښی (بیله) ورته ورنه کره شی بلکه د مسلمانانو په لویه مجمع کښی دی ورته ورکره شی ځکه چه په هغه رسوائی کښی د سزا تکمیل او تشهیر او کتونکو ته لوی پانیات او عبرت دی او ښائی چه په کښی دغه غرض هم وی چه دغه لیدونکی مسلمانان د ده پر حال باندی زړه وسوخی او د مغفرت دعاوی ورته وکری والله اعلم.

الزَّانِي لَا يَنْكِحُ الْزَّانِيَةَ اَوْ مُشْرِكًا وَ الزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا الْاِزَانِ اَوْ مُشْرِكًا

زنا کار سری نه نکاح کوی (په رغبت محبت سره) مگر خو زناکاره ښځه یا مشرکه ښځه او زناکاره ښځه نه په نکاح کوی (دغی ښځی زانیی لره په رغبت او محبت سره) مگر سری زناکار یا سری مشرک

تفسیر: د زنا د سزا د بیان کولو خنجه وروسته د دی فعل انتهائی شناعت بیان فرمائی یعنی هغه نارینه او ښځه چه په دغه شنیعه عادت مبتلاء وی په حقیقت کښی د دی خبری وړ (مستحق) او لایق نه دی چه له هغه سره د کوم عفیف مسلمان د ازدواج، د ناستی او د ملاستی تعلق قائم کر شی د هغه د پلیت طبیعت او میلان سره خو دغه مناسب دی چه له هم داسی بد کاره او تباه حاله نارینه او ښځی سره یا له دوی ځنی هم بدتره له کوم مشرک او مشرکی سره د هغه تعلق وی کماقال الله تعالیٰ فی هذه السورة:

﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهِمْ إِذِ انبَأَهُمْ أَنَّ لَهُمْ لَبَنٌ عَذْبٌ غَيْرٌ ۖ فِئْتَفَتُوهُ فَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاهْتَدَوْا ۚ ثُمَّ نَبَأْنَا الْغَافِقِينَ أَنَّ الْكَلْبَ الَّذِي فِي بَيْتِهِمْ لِيَأْخُذَ بِعِزِّهِمْ ۗ فَبَدَّلُوا كَلْبَهُمْ فِي بَيْتِهِمْ لِيَأْخُذَ بِعِزِّهِمْ ۗ فَسَاءَ مَا يَكْتُمُونَ ۗ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْبَصِيرُ ۗ﴾

کوی جنس له خپله جنسه سره سازه - هم کوتره له کوتری باز له بازه

د ده د حرکت اصلی اقتضاء خو هم دغه وه - اوس دغه بیله خبره ده چه الله تعالیٰ د نورو مصالحو او حکمتونو لامله (له وجبی) کوم په نامه سره مسلمان عقد هم له مشرک او مشرکی سره

جائز نه دی فرمایلی. یا مثلاً د بدکاره سری نکاح که د کومی صالحی بنیگی سره وترله شی نو دغه بالکل باطله نه ده درولی شوی.

تنبیه: د دغه آیت داسی تقریر چه مونو کری دی بیخی سهل او بی تکلیفه دی په دغه کبئی د (لاینکح) معنی هغسی نیولی شوی ده لکه چه په «السلطان لایکذب» او نورو محاوراتو کبئی اخیسته کیپی یعنی د فعل د لیاقت نفی - د فعل نفی له حیثیته ورکری شوی ده. **فافهم واستقم**

وَحَرَّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۴﴾

او حرامه کری شوی ده دغه (زنا یا نکاح له بد کارو سره د حاصلولو د مبلغ لپاره) پر (صالحانو عقیفانو) مؤمنانو

تفسیر: یعنی یو مؤمن په داسی حال کبئی چه مؤمن وی شرنگه به داسی حرکت ته اقدام کوی؟ په حدیث کبئی راغلی دی «لا یزنی الزانی حین یزنی وهو مؤمن» یا دا مطلب چه له زانیی سره د هغو پرهیزکارانو د نکاح عقد حرام درولی شوی دی چه په صحیح او حقیقی معانی سره د مؤمنانو د خطاب مستحقان دی یعنی په تکوینی دول (طریقه) دغسی پاک او صاف نفوس د داسی خراب او پلیت او گنده غایونو په طرف نه متماثل کیپی او تری ساتلی شوی دی په دغه وقت کبئی به د «حرم» معنی هم هغسی وی چه **﴿وَحَرَّمَ ذَٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾** کبئی. یا په «وحرمان علی قریة اهلکناها» کبئی نیولی شوی دی والله اعلم.

فانله: دغه پاس آیت یواغی د ترغیب دپاره دی په نکاح اخیستلو د عفافو او شرانغو کبئی او ترهیب دی له نکاح کولو د بدکارانو شخه ځکه چه زنا په قبح کبئی نژدی ده شرک ته لکه چه عفاف او پاکوالی او تحسن او ودوالی نژدی دی ایمان ته او بل دغه نفی په معنی د نهی نه ده او که په معنی د نهی وی نو منسوخ دی په آیت د **﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا﴾** سره.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شَهَدَاءِ

او هغه کسان چه اولی محصنی بنیگی (یا محصن سری چه نسبت د زنا ورته وکری) بیا رانه ولی (په مخ د قاضی حاکم کبئی) څلور تنه شاهدان

تفسیر: یعنی که په داسی پاک لمنی بنیگی بانندی د زنا تهمت ولگوی چه د دی بدکاری په کوم دلیل یا په شرعیه و قرائنو سره نه وی ثابت (نو وئی وهی تاسی دغو قاذفانو لره ای قاضیانو او حاکمانو اتیا دری او مه ئی قبولی شاهی ځکه چه سره له حریته بلوغ - عقل - اسلام او پاکی

فاسقان دی) او هم دغه حکم دی د پرهیزگار نارینه که پری تهمت ولگاوه شی. لکه چه دغه آیات د یوی پاکي عیفی صدیقی شیچی په قصه کینی نازل شوی دی نو ځکه دلته د هم هغو پر ذکر اکتفاء شوی ده که څلور شاهدان تیر کړی او د هغوی شهادت سم له شرعیه و اصولو سره مقبول واقع شی نو پر هغه مقذوف او مقذوفه به د زناء حد جاری کیږی.

فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا

پس ووهی تاسو (ای حاکمانو) دغه (قاذفان که اصیلان وی) اتیا دری او مه قبلوی تاسی له دوی نه شاهی هیڅکله (تر وقته د مرگه پوری)،

تفسیر: دغه د «قاذف» تهمت لگونکی سزا شوه چه «مقذوف په مطالبه» اتیا دری وهلی کیږی او په مستقبل کینی د تل دپاره په معاملاتو کینی مردودالشهادت درولی کیږی څمونږ د حنفیانو په مذهب کینی وروسته له تویی ایستلو څخه هم د دوی شهادت په معاملاتو کینی نه قبلیری

وَأُولَئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ ﴿۵﴾

او دا (قاذفان) هم دوی دی فاسقان.

تفسیر: یعنی که په واقع سره ئی عمداً په دروغو سره تهمت لگولی و بیا نو د ده فسق او نافرمانی ظاهره ده که په رشتیاء سره واقعی خبره ئی ویلی وی لیکن په دی باندی پوهیده چه زه د څلورو تنو شاهدانو په شهادت خپله دغه دعوی نشم ثابتولی نو د داسی خبری له اظهاره غیر له دی نه چه د یوه مسلمان پت او عزت خراب کړی بل څه گته (فائده) نه کوی چه هغه فی نفسه مستقله گناه ده او علماء هغه په کبائرو کینی شمیرلی ده.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۵﴾

مگر هغه کسان چه توبه ویاسی پس له دغه (قذفه له گناه نه) او اصلاح کړی (نیت او عمل خپل) پس په تحقیق الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی وروسته له تویی او د حال اصلاحه بښونکی پاک مهربان الله به دا د فاسق نوم تری پورته کوی او د الله تعالی په نافرمانو بندگانو کینی به نه شمیرلی کیږی. مگر که د پخوانی

قذف په سزا کښې بیا هم مردودالشهادت پاتی دی هم دغه په اسلافو کښې د قاضی شریح - ابراهیم نخعی - سعید بن جبیر - مکحول - عبدالرحمن بن زید بن جابر - حسن بصری - محمد بن سیرین او سعید بن المسیب رحمهم الله مذهب دی کما فی الدر المنثور و ابن کثیر.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ

او هغه کسان چه اولی بنځی (محصنی پاکی له زناء څخه په زناء سره)

تفسیر: یعنی د زناء تهمت ولگوی یا خپل د وورکی په نسبت ووانی چه دغه ځما له نطفی څخه نه دی.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ
الصَّادِقِينَ ④ وَالْخَامِسَةَ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ⑤
وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ⑥
وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ⑦

حال دا چه نه وی دوی ته شاهدان (په دی کار د زناء کښې) مگر نفسونه د دوی (یعنی پخپله حاضر وی) پس (واجبه ده په دی کښې) شاهدی د یوه د دوی څلور شاهدی په (نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دی خامخا له صادقانو رښتیا ویونکیو دی (په دغه نسبت د زناء کښې) او پنځمه (شاهدی) (داسی ده چه) بیشکه لعنت د الله دی وی پر دغه (میره) که وی (دی) له دروغجنانو څخه. او دفع کوی له دغی بنځی څخه عذاب (د حد ثابت په وینا د میره ئی) دا (کار) چه شاهدی ولولی (دا بنځه) څلور (واری) شاهدی (په نامه) د الله (په دی خبره چه) بیشکه دا میره ځما خامخا له دروغ ویونکیو دی (په نسبت د زناء په ما باندی) او پنځمه (شاهدی داسی ده) چه ووانی بیشکه غضب د الله دی وی په دی (بنځی) که چیری وی (دا میره می) له

صادقانو رشتیا ویونکیو څخه.

تفسیر: یعنی هر هغه میره (خاوند) چه پر خپلی ښځی د زناء تهمت ولگوی اولاً له ده نه به څلور شاهدان طلب کړه شی - که ئی راحاضر کړی نو پر ښځه دی د زناء حد جاری کړ شی. که ئی شاهد نه شو حاضرولی نو ده ته دی وویلی شی چه څلور ځلی دی په قسم یادولو سره بیان کړی چه زه په خپله دغه دعوی کښی رښتینی یم (په دغه تهمت کښی چه می پر خپله ښځه لگولی دی دروغ نه وایم) گواکی د څلورو شاهدانو په ځای پخپله د ده څلور (کرته) حلفیه شهادت دی. او په آخر کښی په پنځمه مرتبه کښی دغسی به وائی چه «که دی پخپله دغه دعوی کښی دروغجن وی نو پر ده دی د الله تعالیٰ لعنت وی» که د دغو پاس الفاظو د ویلو څخه انکار وکړی نو بندی دی کړ شی او حاکم دی دی مجبور کړی چه یا دی پر خپل دروغ ویلو اقرار وکړی او د قذف په حد محکوم شی چه پاس ئی ذکر وشو یا دی پنځه کرته همغه الفاظ وویی چه پاس مذکور شو. که میره (خاوند) دغه الفاظ ووائی نو بیا ښځی ته دی وویل شی چه هغه دی هم څلور ځلی په قسم یادولو سره داسی بیان وکړی چه «میره (خاوند) می په دغه تهمت لگولو کښی دروغجن دی» او پنځم ځلی دی دغه الفاظ ووائی چه «د الله غضب دی نازل شی پر دی ښځه باندی که ئی دغه میره (خاوند) پخپله دغه دعوی کښی رښتین وی» تر څو که ښځه دغه الفاظ ونه وائی بندی دی وساتلی شی چه یا دی په صاف ډول (طریقه) سره خپل د میره (خاوند) د دعوی تصدیق وکړی چه د زنا حد پری جاری شی. یا په پاس مذکوره الفاظو سره ئی تکذیب وکړی که ښځه هم د خپل میره (خاوند) پشان دغه الفاظ ووائی او له «لعان» څخه فراغت ومومی نو بیا له دغی ښځی سره جماع او د جماع دواعی گرد (تول) حرام شول بیا که میره (خاوند) دی ته طلاق ورکړی ښه! که نه قاضی دی د دوی دواړو په منځ کښی تفریق وکړی اګر که دغه واره پر دغه افتراق راضی هم نه وی یعنی قاضی دی په ژبه سره ووائی چه «ما د دغو دواړو په منځ کښی سره تفریق وکړ» نو دغه تفرق د بائن طلاق حکم لری.

(۱): - تنبیه: پر زوجینو باندی دا قسم الفاظو لولولو ته په شریعت کښی «لعان» وائی او «لعان» خاص په قذف الازواج پوری مخصوص دی د نورو محصناتو ښځو د «قذف» حکم هم هغه دی چه پاس مذکور شو.

(۲): - تنبیه: دغه څلور شهادی ئی ځکه مقرری کړی چه اصل خو څلور شاهدان ؤ کله چه هغه پیدا نه شول نو د هری یوی شهادی په ځای یو سری ودریده او پنځمه په ځای د «ترکیبی» کښی شوه.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

او که نه وی فضل (احسان) د الله پر تاسی او رحمت د ده او (بل دا نه وی

چه) بیشکه الله دیر تویه قبلونکی لوی حکمت والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کنی)

تفسیر: د «لولا» جواب محذوف دی لکه چه غمونیر له ترجمی شخه ښکاریری چه که نه وی فضل او احسان د الله تعالیٰ پر تاسو باندي نو خامخا به ئی شرمولی وی تاسو یا ژر به ئی په عذاب کری وی تاسو یعنی که دغه د «لعان» حکم مشروع نه وی نو د «قذف» د عمومی قاعدی سره موافق به پر میره (خاوند) قذف اوبته یا به ئی گرد (تول) عمر د خپل ځیگر وینی څښلی او لرمون خوړینی به ناست و ځکه ممکن دی چه دی ربهتین وی په خلاف د غیر د میره (خاوند) چه هغه د دغسی اظهار دپاره مضطر نه دی ځکه د هغه په قانون کنی د دغو امورو رعایت ضروری نه دی. له بل لوری که یواځی د میره (خاوند) په قسم خوړلو د زناء ثبوت کیدی نو د ښځی لپاره به دیر سخت مصیبت او زحمت پښیږد - حال دا چه ممکن دی هغه ربهتین هم وی هم داسی که ښځه د دی په قسم خوړلو سره یقیناً بری وگنله شی نو پر میره (خاوند) به د قذف حد لازمیږد - سره له دی چه د ده په صداقت کنی هم مساوی احتمال موجود دی - نو په دغه حالت کنی د «لعان» په مشروعیت کنی د گردو (تولو) رعایت وشو او هم دغه د الله تعالیٰ د فضل او رحمت اثر دی ځکه چه په فریقینو کنی هر یو چه ربهتین وی هغه د بی محله سزا شخه نجات ومونده په دغه وری دنیا کنی پرده پوښی کری او مهلت ئی ورته ورکری دی چه ښائی تویه ویاسی بیا د ده د تویی قبلول دغه د الله تعالیٰ د توایبت د صفت اثر شو

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ
لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرًا مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ١١

بیشکه هغه کسان چه راوړی ئی دی غت دروغ (په شان د عائشی کنی) یو تولی دی له تاسی (مسلمانانو) نه گمان مه کوئ په دی (دروغو) چه شر بد دی تاسی ته (ای مخلصانو مؤمنانو) بلکه دغه (دروغ) خیر دی تاسی ته (له جهته د ثواب او منقبت د تاسی) مقرر دی هر سری ته له دغو (بهتان ویونکیو جزاء د) هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه (په قدر د خوض او شغل د ده)، او هغه شوک چه پورته ئی کر لوی بار پیتی د دغو (دروغو او شائع ئی کرل) له دغه (تولی) نه شته ورته عذاب لوی (په دارینو کنی)

تفسیر: دلته د هغو غتو دروغو ذکر دی چه پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ترلی شوی ؤ دغه پېښه داسی وه چه نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د هجری په (۵) یا په (۶) کال کښی د (بنی المصطلق) له غزوی څخه د مدینتی منوری په طرف بیرته تشریف راوړد ام المؤمنین صدیقه بی‌بی عائشه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دوی سره وه - بی‌بی صاحبه پر بل اوبس سوره وه چه پری هودج (پالکی) ترلی او پردی به نی ځوړندی او ښکته به وی او جمال به لا له پخوا هودج (پالکی) پری تاره - په یو منزل کښی چه د دوی قافله ښکته شوی وه لږ شیبه پخوا له کوچ حضرت صدیقی بی بی عائشی ته د وضو د تجدید ضرورت محسوس شو نو ځکه له قافلی څخه څه قدر لری او گوښی (جدا) لاړه. په دی ضمن کښی یو ناڅاپه د دی د غاړی غاړکی (امیل) وشلیده او دانی نی (چه د جزع یمنی څخه وی) په شگو کښی سره تیت و پرک (منتشر) شوی نو د هغو په ټولولو او لتولو دا ډیره وځنډیده (ایساره شوه) هلته قافلی کوچ وکړ او له خپله ځایه ولتیدله او گرد (ټول) سره لاړل. جمال هم داسی گمان وکړ چه لکه بی‌بی صاحبه په هودج (پالکی) کښی ناسته ده ځکه چه د هغه گردی (ټولی) پردی ښکته ځوړندی وی او ټولی پیلیری (پردی) ښکته لویدلی وی او ذاتاً بی‌بی صاحبه په عمر کښی هم وړوکی او په بدن کښی هم ډیره ضعیفه او نحیفه وه چه د دی د وجود او عدم وجود له هودج (پالکی) د باندی ښه نه څرگنیدیه.

الغرض جمالاتو خپل اوبسان رهی (روان) او چالان کرل او گرد (ټول) سره لاړل. لکه چه ام المؤمنین بیرته راغله که گوری چه قافله تللی ده - او هیڅ اثر او نښه نی هم نه ښکاری. نو ام المؤمنین په نهایت ثبات او استقامت سره دغسی رایه قائمه کړه چه اوس له دغه ځایه خوځیدل خلاف المصلحت دی - ولی که زه د دغو شگو په کرمونو کښی د قافلی تعقیب هم وکړم په هغوی پسی نشم رسیدی او امکان لری چه لیاره هم راڅخه ورکه شی - که دلته واوسیدم هر کله چه لمر وخیژی او ځما متعلقین په دی وپوهیږی چه زه په هودج (پالکی) کښی نه یم او ځما پالکی تشه روانه ده نو هر ورو (خامخا) به هم دلته په منده او ځغابسته راپسی راشی نو هملته پاتی شوه.

کله چه شپه وه پر ام المؤمنین د خوب شومه راغله، هملته نی خپل مبارک سر کښیښود. کله چه حضرت صفوان بن معطل رضی الله عنه د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په امر مأمور ؤ چه تل به دی وروسته له قافلی راځی - او د پاتی شویو شیانو خبر نیونه به کوی نو ځکه دی تل د قافلی څخه په لږ څه فاصله لری اوسیده او همیشه د قافلی تر شا وروسته له پلتنی (تحقیق) به راته. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه دغه ځای ته گهیځ (سحر) راورسید او له لری څخه نی ولید چه کوم اوده پروت دی - کله چه ورنژدی شو نو د ورپیچلی (نغښتلی) شوی تکرری (څادر) څخه یی وپیژنده چه دا خو ځما مور ام المؤمنین صدیقه بی‌بی عائشه ده ځکه چه پخوا د حجاب د حکم له نزوله هم دغه معنوی ځوی او مور سره پیژندل.

حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د دغه وضعیت د لیدلو څخه سخت ولرغید - او ډیر وویږید او

په زور سره ئی ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ وویل چه د هغه په اثر د ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها سترگی خلاصی شوی او هم هغسی مخ پیچلی (پت مخ) او په خپل تکرری کبئی تاو شوی کیناسته.

حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه خپل اوبښ ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها ته نژدی چو کر - او ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها هم هغسی پته پری سوره شوه - او صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د اوبښ مهار پر خپله اوږه باندی کینبود او د قافلی تر شا روان او ورسره گډ شول. راس المناققین و امام المکذبین عبدالله بن ابی چه د مدینی منوری ډیر خبیث - بدباطنه خان او د منافقانو مشرف او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دښمن ؤ - دلته چه داسی یوه خیره او موضوع ورپیدا شوه نو په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو ئی خوله وسپردله - او ئی ساده او ناپوهان مسلمانان مثلاً په نارینه ؤ کبئی حضرت حسان - حضرت مسطح - او په ښځو کبئی حمنه بنت جحش رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین د منافقانو په دغه انشاراتو او گمراه کوونکیو خبرو تیروتل او په دغسی افسوسناکو تذکرو کبئی سره لگیا شول چه د هغو ویل دوی ته نه ؤ لازم او د ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها د عفت او عصمت سره بیخی منافی ؤ - مسلمانانو ته بالعموم - او پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته له داسی قسم واهیاتو خبرو څخه سخته صدمه ورسیده. تر یوی میاشتی پوری دغسی چتی (بیکاره) خبری سره کیدی او رسول صلی الله علیه وعلی آله وصحبه اجمعین به هم دغه گردی (تولی) خبری اوریدی او هیڅ به ئی نه ویل - او نه د هغو په تحقیق پسی گرځیده - مگر په زړه کبئی سخت خفه ؤ وروسته له یوی میاشتی پخپله ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دغه شهرت څخه خبره شوه - نو د غم له شدته ناقراره شوه - او د رنځورئ په بستره کبئی ولویده شپه او ورځ به ئی ژړل - او د یوی شیبی له مخی به ئی هم اوبښکی نه دریدی. په دغه ضمن کبئی نور واقعات هم پیښ شول - او ډیری خبری اتری سره کیدلی چه په صحیح بخاری شریف او نورو کبئی د لوستلو قابل دی - او بالاخر د حضرت ام المؤمنین صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها په برانت کبئی بالذات الله تعالیٰ دغه آیت ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ﴾ الآیة - تر لری غایه پوری نازل وفرمایه - چه ام المؤمنین عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها تل فخر پری کاوه - او بالحق چه پر دغه هومره فخر او ویار چه وکری لږ دی.

﴿عُصْبَةُ مَيْمَنَةٍ﴾ - یو تولی دی له تاسو مسلمانانو څخه) یعنی دغه دروغ ترونکی له خیره سره همغه کسان دی چه په دروغو یا په رښتیا سره د اسلام مدعیان دی - او خپلو ځانونو ته مسلمانان هم وائی - له دوی ئی څو تنه سری سره یو غای شوی دی - او داسی چتی (بیکاره) خبری ئی سره ترلی دی - او څه خلق په ناپوهی سره پر دغه چغلی او چتی (بیکاره) دروغو غولیدلی دی - خو بیا هم د الله تعالیٰ لوی احسان دی چه گرد (تول) مسلمانان په دغه لومه کبئی نه دی نبتی.

﴿لَا تَحْسَبُوا نِعْمَةَ اللَّهِ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لِّكُمْ﴾ - گمان مه کوئ په دی دروغو چه شر بدی تاسو ته

ای مخلصانو مؤمنانو بلکه دغه دروغ خیر بهتر دی تاسو ته له جهته د ثواب او منقبت د تاسو) دغه خطاب د هغو مسلمانانو د تسلی دپاره دی چه هغوی ته له دغی واقعی شخه صدمه رسیدلی وه بالخصوص حضرت صدیقه بی بی عائشه رضی الله تعالی عنها او د دی کورنی ته څکه ظاهر دی چه هغه ډیره سخته خفه او ویرجنه وه یعنی اگر که په ښکاره ډول (طریقه) دغه ویناوی ډیری مکروهی خفه کوونکی او خرابی دی لیکن فی الحقیقت تاسی ته د ده په منځ کښی ډیره بهتری او محاسن پت وه آیا دومره مدت د تاسی پر داسی زړه خوړونکو حملو او ایذاؤ صبر کول هم داسی بی اجره پاتی کیږی آیا دغه لږ فخر او شرف دی چه بالذات خالق الکائنات پخپل پاک کلام کښی ستاسی نزاهت او برائت نازل کر او ستاسی دښمنان ئی خواریزار او رسوا کرل او تر قیامت پوری ئی ستاسی د خیر ذکر د گردو (تولو) قرآن لوستونکیو پر ژبه جاری کر او مسلمانانو ته ئی د رسول الله علیه الصلوة والسلام او د ده د ازواجو او اهل البیت د حق پیژندلو دپاره داسی یو درس ورکر چه له سره هیږیدونکی نه دی فله الحمد علی ذلک.

﴿إِنِ اتَّوَيْتَهُمْ﴾ - مقرر دی هر سری ته له دغو بهتان ویونکو جزاء د هغه څیز چه گتلی ئی دی له گناه او هغه څوک چه پورته ئی کر لوی بار د دغو دروغو له دغه شته ورته عذاب لوی. یعنی هر هغه سری چه په دغه فتنه کښی هومره حصه واخیسته همغه قدر گناه ئی د خپل ځان لپاره وگتله او د هغی د سزا مستحق شو مثلاً ځینی کسان خوشال شول او په ډیر خوند او مزه سره ئی د دغو واهیاتو خبرو تذکره کوله ځینو د افسوس د اظهار په ډول (طریقه) - ځینو د تحقیق او تفتیش په اصول - خامخا د دغی خبری په شاؤ خوا کښی ئی گرویکنی (تپوسونه) او پلیتنی (تحقیقونه) کولی او رسول الله صلی الله علیه وسلم پخپله پته خوله ناست او دغه گردی (تولی) خبری ئی اوریدی. ځینی به د داسی خبرو د آوریډلو شخه په تردد او اندیښنه کښی لویدل. ډیر کسان به په دغه مورد کښی چپ ناست وو. ډیرو کسانو به ئی د دغو افواهاتو تکذیب کاوه چه د دغو وروستنیو خلقو وضعیت پاک الله پسند او غوره کر او نورو گردو (تولو) ته ئی درجه په درجه الزام واړاوه او د دی گناه ډیر لوی بار اخیستونکی رأس المنافقین عبد الله بن ابی ؤ لکه چه په ډیرو روایاتو کښی تصریح ده هم دغه خبیث به نور خلق له خپله ځانه سره تولول او دغه خبری به ئی په غوړونو کښی ورڅخولی او دوی به ئی سراښول او غولول او خپله لمن به ئی په ډیر مهارت او چالاکی سره تری تولوله او په نورو باندی ئی هغه شائع کوله نو په آخرت کښی ډیر لوی عذاب خو د ده دپاره هرورمو (خامخا) شته لیکن په دنیا کښی هم دغه ملعون ډیر ذلیل او رسوا شو او تر قیامته به دی په ذلت او خواری سره یادپیږی.

لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا فَكٌ مُّبِينٌ ﴿۱۲﴾

ولی نه په هغه وقت کښی چه واوریده تاسی دا خبره گمان کاوه ایماندارو سربو او ایمان دارو ښځو په نفسونو خپلو (پخپلو منځونو) کښی د خیر (خبری) او ویلی وی (دوی ټولو داسی) دا خبره دروغ ده ښکاره .

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته ښایی چه له خپلو مسلمانانو وروڼو خویندو سره حسن ظن ولری او هر کله چه واورى چه خلق پر یو نیک سړى هم داسی چتی (بیکاره) «رجما بالغیب» بدی خبری او خراب تهمتونه لگوى نو ښائی چه دی داسی خیالاتو ته پخپل زړه کښی لیار ور نه کړی بلکه د هغو تکذیب دی وکړی رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم فرمایلی دی هر څوک چه پشی شا د خپل یوه مسلمان ورور مدد وکړی نو الله تعالیٰ هم د ده پشی شا مدد کوی - بی تحقیقه او تعمقه تهمتونه تراشل له ایمانه بعید دی ښائی چه هر سړی پر خپل پت (غیرت) او عزت د بل پت (غیرت) او عزت قیاس کړی لکه چه ابو ایوب انصاری رضی الله تعالیٰ عنه او نورو د «افک» په قصه کښی وکړل. یوه ورځ د ده ښځی وویل چه «خلق د بی بی عائشی صدیقی په نسبت دغسی خبری کوی» ده وویل چه گردی (ټولی) دروغ دی آیا ته به داسی کار وکړی شی؟ دی وویل چه نه! نو ابو ایوب رضی الله تعالیٰ عنه وویل بیا نو د صدیق اکبر رضی الله تعالیٰ عنه لور د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کده (تبر) د مسلمانانو مور د عربستان ملکه حضرت بی بی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت چه له تا نه دیره لوړه - پاکه - صافه - طاهره - مظهره ده داسی گمان بیخی چتی (بیکاره) او فضول دی.

لَوْلَا إِجَاءُ وَعَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا
بِالشُّهَدَاءِ فَأُولَئِكَ عِنْدَ اللَّهِ هُمُ الْكٰذِبُونَ ﴿۱۳﴾

ولی نه راوسته (او تیر نه کړی دوی) په دی خبره څلور شاهدان (چه شاهدی ورکړی وی په دی قذف د دوی) پس کله ئی چه رانه وستل څلور شاهدان پس دغه کسان په نزد د الله کښی هم دوی دروغجنان دی.

تفسیر: یعنی سم د الله تعالیٰ له حکمه او د ده د شریعت سره موافقه دغسی خلق دروغجنان

درولی شوی دی چه پر بل چا باندی تهمتونه لگوی او بیا د هغه اثبات دپاره غلور شاهدان نشی وړاندی کولی او بی له کافی ثبوته داسی غتی خبری له خپلی ژبی غخه ویاسی او چتی (بیکاره) پری ونیږی.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۱۴﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د دغه (الله پر تاسی) په دنیا کښی (په توفیق د توبی سره) او په آخرت کښی (په عفو او مغفرت سره) نو خامخا رسیدلی به ؤ تاسی ته په هغه دروغ کښی چه غویبی وهلی تاسی په هغو (دروغو) کښی عذاب لوی (په هم دغه دنیا کښی)

تفسیر: یعنی الله تعالی دوی ته د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په طفیل له عذابونو غخه نجات ورکړ که نه دغه خبره د عذاب لائقه ده. (موضح القرآن) له تاسو ؤینی مخلصینو ته د توبی توفیق هم ورکړ - خطا ئی ورمعاف کړه - که نه د منافقینو پشان دوی هم د قیامت په ورغ په لوی عذاب کښی اخته کیدل. (العیاذ بالله).

إِذْ تَلَقُّونَهُ بِأَسْنَتِكُمْ وَقُولُونَ يَا أَوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿۱۵﴾

کله چه واخیست تاسو دا (افک) په ژبو خپلو (چه یو له بله مو پوښتنه کوله) او ویله به مو په خولو خپلو سره هغه خبره چه نه ؤ تاسو ته په هغی باندی هیخ علم او گنله تاسی دغه خبره آسانه (چه هیخ گناه پکښی نشته) حال دا چه دغه (خبره) په نزد د الله کښی ډیره لویه ده (له حیثیته د گناه نه).

تفسیر: یعنی د عظیم عذاب مستحق ولی نه کیدل - کله چه تاسی بی تحقیقه یو ظاهرالبطلان خبره یو د بل له خولی غخه اخیستله - او له خپلو ژبو غخه ئی دغه چتی (بیکاره) او اټکلی خبری ایستلی چه د هغو له واقعیت غخه تاسی بیخی نه وئ خبر بیا عجیبه خبره لا دا ده چه داسی سخته خبره (یعنی کومه محصنه خصوصاً د نبی علیه السلام مطهره زوجه او محمود د

مسلمانانو روحانی والده متهم کول) چه د الله تعالیٰ په نزد ډیر لوی دروند جرم دی، یوه وړوکی او معمولی خبره گنله له دغه اصلی جرم څخه لوی جرم دی.

وَلَوْلَا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَّا يَكُونُ لَنَا اَنْ نَّتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحٰنَكَ هٰذَا بَهْتَانٌ عَظِيْمٌ ﴿۱۷﴾

ولی نه کله چه واوریده تاسی دا خبره ویل تاسی چه نه ښائی مونږ ته دا کار چه خوله وخوځوو په دی خبره باندی پاکي د تا (ای ربه) دا دروغ دی ډیر لوی (چه ترلی شوی دی د منافقانو له خوا).

تفسیر: یعنی اول خو د حسن الظن اقتضاء داسی وه چه ستاسو په زړونو کښی هم ښائی دغه خبری نه تیریدی لکه چه پاس ارشاد وشو - لیکن که د شیطانی اغواء له سببه ئی فرض کړئ د چا په زړه کښی کومه بده وسوسه تیره شی - یا ئی له چانه واورى نو بیا جائز نه دی چه داسی ناپاکه خبره پر خپله ژبه راوړی - لازم دی چه په هسی مواردو کښی مؤمن خپل حیثیت او دیانت ملحوظ ولری او په صافو الفاظو سره داسی ووائی چه د داسی بی سرو پښو خبری له خپلی ژبی څخه ایستل ماته نه ښائی او نه زه پری ښه ښکارم - ای الله ته پاک ئی څرنګه خلق داسی نامعقولی خبری له خپلی خولی څخه ویاسی آیا هغه پاکه - صافه - متقیه میرمن چه تا د سید الانبیاء او رأس المتقین د زوجیت لپاره غوره او مخصوصه کړی ده هغه (معاذ الله) څرنګه هم خپل ځان بی پته (بی غیرته) کوی؟ او هم (استغفر الله) پخپله دغه وضعیت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم پت (غیرت) باندی هم داغ لګوی (حاشا - ها - ثم حاشا - ها!) دغه خو د دښمنانو له طرفه پر یوه بی قصوره باندی بهتان ترلی شوی دی.

يُعْظَمُ اللهُ اَنْ تَعُوذُوا بِمِثْلِهِ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۸﴾

پند درکوی تاسی ته الله (او منع کوی مو) چه بیا ونه گرځئ تاسی مثل د دی خبری ته هیڅکله که چیری یئ تاسی مؤمنان (نو پری عبرت واخلي!)

تفسیر: یعنی مؤمنانو ته ښائی چه په پوره ډول (طریقه) سره پوهان او هوشیاران شی - خو د بد باطنو منافقانو په چلونو او فریبونو سره ونه غولپړی او د دوی په پلمو (تدبیرونو) سره تیر نه وځی - او تل تر تله د نبی علیه وعلی آله واصحابه الصلوٰة والسلام او د ده د اهل بیتو د عظمت شان ملحوظ ولری.

وَيُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلَيْهِ حَكِيمٌ ﴿۱۸﴾

او بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د پند) او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: یعنی د دی خبری پته درسیع چه دغه غت دروغ چا جوړ کړی؟ او خپور (مشهور) کړی دی؟. معلوم شو چه منافقانو تل په پته دښمنی او مخالفت کاوه په پخوانی آیت کښی ئی دغه خبره راښکاره کړی وه (کذا فی الموضح) عموماً مفسرانو له آیاتونو څخه احکام - نصائح - حدود - د توبی قبول او نور مضامین مراد کړی دی - په دغه وقت کښی به د علم او حکمت د صفاتو له ذکر کولو څخه دغه غرض وی چه الله تعالیٰ له تاسی څخه د مخلصینو د قلبی ندامت او د نیاتو او د اعمالو او اقوالو پر حال ښه خبردار دی - نو ځکه ئی د هغوی توبه قبوله کړه - او څرنګه چه حکیم مطلق دی نو ځکه ئی په نهایت حکمت او علم سره تاسی ته تنبیه او ویښتیا هم درکړه او د ده ګرد (تول) احکام د بندګانو پر مصالحو مبتنی دی.

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۱۹﴾

بیشکه هغه کسان چه خوښوی دغه (خبره) چه خوره شی فاحشه بدنامی په حق د هغو کسانو کښی چه ایمان ئی راوړی دی شته دغو (کسانو) ته عذاب دردناک په دنیا کښی (په حد د قذف او په بدنامی سره) او په آخرت کښی (په اور د دوزخ سره) او الله ښه عالم دی او تاسی نه پوهیږئ (پر ضرر د هغی خوری کړی فاحشی).

تفسیر: یعنی بدکاری شائع او خوره شی - یا د بدکاری اطلاعات او خبری منتشری او خوری شی - دغسی غوښتونکی منافقان ؤ لیکن د هغوی په تذکره کولو کښی ئی مؤمنانو ته هم تنبیه وفرمایله چه فرض ئی کړئ که د چا په زړه کښی د کومی بدی خبری خطرته تیره شوی وی - او په بی پروائی سره ئی کومه خبره له ژبی څخه هم وتلی وی نو ښائی چه بیا د هغی مهملی خبری تذکره له سره ونه کړی او د هغی په تشییع او تنشیر (اشاعت) پسې ونه ګرځی - که خامخا د کوم مؤمن پت او عزت تویوی نو ښه دی وپوهیږی چه د هغه پت او عزت هم محفوظ نه پاتی کیږی - او حق تعالیٰ هغه ذلیل او خواروی کما فی حدیث امام احمد رحمه الله په دی شان سره

چه په دنیا کښی د قذوف حد پری اجراء کیږی - او قسم قسم سپکتیا او بدنمای نی په برخه کیږی او نوری رسوائی او سزاوی هم وررسیږی او په آخرت کښی د دوزخ سزا دوی ته تیاره او مهیاء ده او الله تعالیٰ ته داسی فتنه اچوونکی ښه معلوم دی او ښه نی پیژنی اگر که تاسی نی نه پیژنی - او دغه هم د پاک الله په علم کښی شته چه د کوم یوه جرم او گناه غومره ده؟ او غرض او مقصد نی څه ؤ؟

تنبیه: - د فاحشی د شیوع حب د حسد او کینی او نورو په شان د قلبیه ؤ اعمالو څخه دی او د وسوسو او خواظرو په شان نه دی - او د قصد له مراتبو څخه نه دی نو ځکه د هغه په مأخوذیت کښی نه ښائی چه اختلاف وکړی شی. فتنه له.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ رَعُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿۲۰﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی باندی او رحمت مهربانی د ده او (دا نه وی) چه بیشکه الله ښه نرمی کوونکی ښه رحم والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی دغه غت دروغ خو داسی ترلی او خواره شوی ؤ چه نه ؤ معلوم چه غومره کسان له هغه ځنی جاریدل. لیکن الله تعالیٰ محض پخپل فضل - رحمت - شفقت او مهربانی له تاسی ځنی د تائبینو توبه قبوله کړه - او پر ځینو نی شرعی حد جاری کړ - او پاک نی وگرځول - او هغه ته نی چه زیات خبیث ؤ یو ډول (طریقه) مهلت ورکړ او په آخرت به جزا وررسیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَازَكُم مِّنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَدًا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُزَكِّي مَنِ يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۲۱﴾

ای هغو کسانو چه ایمان نی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) متابعت مه کوئ د گامونو د شیطان او هر چا چه متابعت وکړ د گامونو د شیطان نو بیشکه دغه شیطان امر کوئ (تابع خپل ته) په فحشاء ډیرو بدو قبیحو کارونو او په

منکر نامشروعو بدو خبرو او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د ده نو نه به وی پاک کری له (معصیت د افک شخه الله) تاسی هیخوک هیخکله ولیکن الله پاکوی (په قبول د توبی سره له معاصیو) هر هغه شوک چه اراده وفرمائی (د پاکی ئی) او الله ښه آوریدونکی (د اقالو) ښه عالم دی (په نیاتو).

تفسیر: یعنی د شیطان له چالونو او پلمو (تدبیرونو) شخه هوشیار اوسع! نه ښائی چه د مسلمان کار داسی وی چه شیاطین الجن والانس سره قدم په قدم یو ځای لار شی - د هغو ملعونانو د تولنی مقصود خو هم دا دی چه خلقو ته د بی حیائی او رسوائی په طرف دعوت او بلنه ورکری نو تاسی ولی په رنو سترگو عمداً د هغوی پر خبرو غولیبوی؟ وگورئ چه شیطان لږ څه تحریک او ډکه ورکری - دومره لوی شورماشور او هنگامه پورته کوی - او ډیر سم ساده مسلمانان په اشتباه سره د هغه پر قدمونو روانیږی. حال دا چه شیطان خو د گردو (تولو) گمراه کول غواړی او یو تن هم نه پریږدی چه پر سمه لیاره لار شی - دا خو د الله تعالی فضل او د ده رحمت دی چه دی د خپلو مخلصو بندگانو لاس نیونه کوی او ډیر زیات کسان ئی د شیطان له شرورو شخه محفوظ ساتی او ځینو ته وروسته له ابتلاء د توبی ایستلو توفیق ور په برخه او اصلاح کوی ئی دغه خبره د هم هغه واحد الله جل وعلا په اختیار کښی ده - او هم هغه پخپل محیط علم او کامل حکمت سره پوهیږی چه کوم یو بنده د اصلاح قابل دی؟ او د کوم یوه توبه ښائی قبوله کړه شی - الله تعالی د گردو (تولو) توبه او نور آوری - او د دوی د قلبی کیفیاتو شخه پوره واقف او باخبر دی.

وَلَا يَاتِلْ أَوْلِيَاءَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ فَإِنَّ إِلَهَهُ الشَّيْطَانُ فَأَنْتَ لَهُ يَتَّبِعُ الْهَوَىٰ دُونَ الْحَقِّ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَنِ اتَّبَعُوا يُصْغَرُ بِهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٧﴾

او قسم دی نه کوی خاوندان د فضل (په دین کښی) له تاسی او (خاوندان) د فراخی (او مالداری ستاسی په دنیا کښی) په دی چه نفقه) به نه ورکوی خاوندانو د خپلوی او مسکینانو او مهاجرینو ته په لیاره د الله کښی او ښائی چه عفوه دی وکری او ښائی چه تری تیر دی شی آیا دوست نه لرئ تاسی دا چه مغفرت وکری الله تاسی ته (په سبب د عفوی او صفح د تاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: پر حضرت صدیقی بی بی عائشی رضی اللہ تعالیٰ عنہا باندی پہ بہتان ترونکیو کبھی ٹھینی مسلمانان ہم پہ ناپوهی سره شامل شوی وو چه له هغوی ٹھنی یو حضرت مسطح رضی اللہ تعالیٰ عنہ ؓ و چه برسیره په دی چه یو مفلس مهاجر ؓ د حضرت ابوبکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ خوری یا ترورځی هم کیده - او د «افک» د پېښی څخه پخوا حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ د هغه سره څه امداد او مالی مرسته (مدد) کوله - کله چه دغه خبره سره فیصله شوه - او د حضرت صدیقی بی بی عائشی رضی اللہ تعالیٰ عنہا برائت د الله تعالیٰ له طرفه نازل شو - نو حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ قسم وکړ چه وروسته له دی نه به مسطح رضی اللہ تعالیٰ عنہ سره هیڅ امداد او کومک ونه کړم - ممکن دی چه ٹھینو نورو اصحابو ته به هم داسی پېښی ورپېښی شوی وی نو په دغه تقریب دا آیت نازل شو - یعنی له تاسی ٹھینی هغو کسانو ته چه الله تعالیٰ دینی کرامت او مشرتوب یا دنیائی وسعت او مالداری ورکړی ده دوی ته نه ښائی چه داسی قسمونه وخورئ او ښائی چه د دوی همت ډیر لوی او اخلاق ئی لوړ او عالی وی - نو میرانه (بهادری) او ٹلمیتوب په دی کبھی دی چه د بدی بدل په نیکی سره ورکړ شی.

د محتاجو خپلوانو او د الله دپاره د خپل وطن پریشودونکیو د کومک، امداد او مرستی (مدد) څخه لاس اخیستل د میرنو (بهادرانو) او مشرانو کار نه دی - که مو قسم خوړلی وی نو نه ښائی چه داسی قسمونه پوره کړئ - بلکه د هغو کفار ه اداء کړئ! - ستاسی له شانه او اوصافو څخه داسی ښائی چه د خطا کارانو له خطا څخه اغماض وکړئ! او تری تیر شی که داسی وکړئ نو الله تعالیٰ به ستاسی گرد (تول) قصور او خطاوی وپېښی - آیا تاسی له الله تعالیٰ څخه د عفوی او د بښنی هیله (ارزو) او امید نه لرئ؟! - او که ئی لرئ نو ښائی چه تاسی د هغه د بندگانو سره په هم دغه متوقعه صورت سره موافق معامله او ٹک وکړئ! گواکی په دغه سره د «تخلق باخلاق الله» تعلیم وشو.

په احادیثو کبھی دی لکه چه ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ دغه آیت واورید ﴿الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ - آیا دغه مو نه خوبښیری چه الله تعالیٰ مو وپېښی» نو فوراً ئی وویل - «بلی! یاربنا اننا نحب - بیشکه ای ٹمونو پروردگاره! مونو هر وومرو (خامخا) ستا بښنه خوښوو او غواړو ئی»

دا ئی وفرمایل او د مسطح رضی اللہ تعالیٰ عنہ هغه پخوانی کلنگ او امداد ئی بېرته جاری کړ - بلکه په ٹھینو روایاتو کبھی راغلی دی چه د پخوا په نسبت ئی دوچند کړ. رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ارضاه.

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَاحِشَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٣٠﴾

بیشکه هغه کسان چه ولی دوی (په نسبت د زناء سره) بنځی پاکی عیفی ناخبری (له دغو بدو) ایمان راوړونکی (په الله او رسول) لعنت کړی شوی دی په دوی باندی په دنیا کښی او په آخرت کښی او شته دوی ته عذاب ډیر لوی.

تفسیر: په صحیحینو کښی حدیث دی - «اجتنبوا السبع الموبقات الشرك بالله والسحر وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق واكل الربوا واكل مال الیتیم والتولی يوم الزحف وقذف المحصنات المؤمنات الغافلات» له دی نه ظاهریوی چه د محصناتو قذف مطلقاً له مهلكاتو څخه دی بیا په هغه کښی ازواج مطهرات بالخصوص د ام المومنین بیوی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها قذف خو ډیره لویه گناه ده - علماؤ تصریح فرمایلی ده چه وروسته د دغو آیاتونو له نزوله هر څوک چه بیوی عائشی صدیقی یا له ازواج المطهرات څخه یو تن متهم کړی هغه کافر او د لوی قرآن مکذب - او د اسلام له دائری څخه خارج دی - د طبرانی په یوه حدیث کښی داسی راغلی دی «قذف المحصنة یهدم عمل مائة سنة پر محصنی باندی تهمت لگول د سلو کلونو عمل وړانوی» (العیاذ بالله)

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَايْدِيُهُمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۷﴾

په هغه ورځ کښی چه شاهدی به ورکړی پر دوی باندی ژبی د دوی او لاسونه د دوی او پښی د دوی پر هغو (افعالو او اقوالو) چه ؤ دوی چه کول به ئی په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی مجرم په خپله خوله او ژبه سره د هغو ویل او اظهار نه غواړی مگر د ده ژبه لاسونه - پښی به په اذن الله په وینا راځی - او له هغو څخه هر عضوه به هر هغه عمل څرگندهوی چه د هغو په وسیله شوی وی.

لطیفه: قاذف پخپله په ژبه تهمت لگولی ؤ - او د څلورو تنو شاهدانو مطالبه له هغه څخه شوی وه چه هغه ئی پوره نشوه کړی بالمقابل د هغه دلته د پنځو شیانو ذکر وشو - ژبه چه د قذف اصلی آله ده او څلور نور لاسونه او پښی چه د هغه پر شرارت باندی شاهدی لولی.

يَوْمَ يُؤْقِفُهِمُ اللهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ ﴿۱۸﴾

په دغه ورځ کښی به پوره ورکړی دوی ته الله جزاء د دوی هغه چه حقه لائقه وی او پوه به شی چه. بیشکه الله هم دی دی حق ثابت (په ذات او صفات خپل)

ښکاره ظاهر (په الوهیت او ربوبیت خپل).

تفسیر: هغه ذات چه د یوی ذری اعمال - حساب - کتاب - په ښکاره او واضح ډول (طریقه) سره هر سری ته په صاف صورت سره ښکاروی - او د هغه په دربار کښی هیڅ ظلم او تعدی نه کیږی. دغه مضمون به د قیامت په ورځ گردو (تولو) ته مکشوف او مشهودیږی.

الْخَيْثُ لِلْخَيْثِينَ وَالْخَيْثُونَ لِلْخَيْثِ وَالطَّيِّبُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

ناپاکی (ښځی او خبری) دپاره د ناپاکو دی او ناپاکه (خلق) دپاره د ناپاکو (ښځو او خبرو) دی، او پاکی (ښځی او خبری) د پاکو (خلقو) دی او پاک (خلق) دپاره د پاکو (ښځو او خبرو) دی، دغه (پاکان چه ځینی له هغو اهل البیت دی) پاک (بی تعلقه بیزاره) دی له هغو خبرو چه وائی ئی (دروغجنان)، شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (په جنت کښی).

تفسیر: یعنی بد کاری او چتی (بیکاره) ښځی د بد کارو او چتلو (خرابو) سریو وړ (قابل) او لائق دی هم داسی یو بدکار او گنده سری د هم دی خبری سره وړ (قابل) او لائق دی چه د هغه تعلق د هم هغه په شان چتلی (خرابی) او بدکاری ښځی سره وی - پاک او ستره او مطهر انسانان له ناپاکانو سره هیڅ تعلق او مطلب نه لری. ابن عباس رضی الله تعالی عنه فرمایلی دی چه د نبی صلی الله علیه وسلم ښځه له سره بدکاره (زانیه) نه وی یعنی الله تعالی د هغه د ناموس حفاظت هم فرمائی - نقله فی (موضح القرآن).

تنبیه: د آیت دغه مطلب خو د شیخ الهند د ترجمی سره سم وشو - مگر د اسلافو د ځینو مفسرینو څخه دغه منقول دی چه د ﴿الْخَيْثُ﴾ او د ﴿الطَّيِّبُ﴾ څخه دلته ښځی نه دی مرادی - بلکه اقوال او کلمات مراد دی - یعنی خرابی خبری خرابو خلقو سره لائق او مناسبی دی - او پاکی او صافی خبری پاکو او صافو سریو سره لازمی او مناسبی دی - متقی - پاک - او صاف نارینه او ښځی له داسی گنده او مردارو تهمتونو څخه پاکی وی - لکه چه وړاندی له ﴿أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ﴾ څخه ظاهریږی - یا دی داسی وویلی شی چه خرابی خبری د خرابو له خولو څخه ووځی هغه کسان چه د یوه پاک او متقی او مطهر انسان په نسبت کومه مرداره او خرابه خبره وکری نو وپوهیوه چه هغه پخپله خبیث او مردار دی یعنی طیب او طاهر او پاک سری له داسی خبیثو او مردارو او چتلو (خرابو) خبرو څخه بیخی پاک او مبراء دی او هسی خرابی ویناوی د خبثاؤ - پلټو - چتلو (خرابو) او گنده کسانو کار دی.

﴿لَمْ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ الآية - شته دوی ته مغفرت او رزق روزی ښه په جنت کښی)

یعنی هغوی د دوی په بدو ویلو سره نه بدیږی بلکه هر کله چه دوی پر هغه صبر وکړی نو دغه غیږ د هغوی د خطاؤ او تیروتلو او ښویدلو کفارہ کیږی - او دلته په هره اندازه چه مفسد خلق وغواړی چه هغوی ذلیل او خوار کړی - هلته به د هغه په بدل کښی دوی ته عزت او رفعت ور په برخه کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا
وَسَلِّتُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مه ننوځی تاسی (هغو) کورونو ته چه غیر وی له کورونو د تاسی تر هغه پوری چه (اجازه وغواړئ او) سره وغږیږئ (له بهره او اذن واخلي) او سلام واچوئ پر اهل د دوی دغه (اخبار او استیذان) د تاسی خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته (له ننوتلو د بی اجازی څخه) ښائی چه پند واخلي تاسی (په دی سره).

تفسیر: یعنی ماسواء د خپلی خصوصی هستوگنی له کوره د بل چا د هستوگنی په کور کښی هم داسی په خپل سر بی خبره مه ننوځئ! ولی تاسی نه یئ خبر چه هغه ستاسی د ننوتلو په وقت کښی په څه حال کښی دی؟ او څه احوال لری؟ آیا دی په دغه حال کښی د بل چا په ورتگ خوشیږی که خفه کیږی؟ لهدا پخوا د ننوتلو څخه ښائی ور ناری کړئ او ځان ته اجازت حاصل کړئ او له گردو (تولو) نارو څخه بهتره «سلام» اچول دی.

په حدیث کښی راغلی دی چه دري ځلی دی سلام واچوی او د ننوتلو اجازه دی وغواړی که له دري ځلی سلام اچولو سره هم اجازه ور نه کړه شی - نو بیرته دی وگرځی. فی الحقیقت دغه داسی دک له حکمته تعلیم دی که د هغه په تعمیل کښی مؤاظبت وکړ شی - نو دغه د میلمه او کوربه دواړو په حق کښی ښه او بهتر دی.

مگر افسوس نن مسلمانان په دغو مفیدو هدیاتو پسی چندان نه گرځی ولی نور ملل او اقوام هم دغه اصول او آداب له مونږ څخه اخیستی هغه ته ئی ډیره ترقی او توسعه ورکړی ده. (ربط) د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د زناء او د قذف د احکامو بیان ؤ - لکه چه ډیر ځله بی له اجازی د بل په کور کښی ننوتل - د هم دغو ممنوعه ؤ امورو په طرف مفضی کیدل نو ځکه په دغو آیاتونو کښی ئی د استیذان د مسائلو بیان هم وفرمایه.

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَأَلْتُمْ لَهَا صَبْرًا وَاسْتَبْرَأْتُمْ إِلَى اللَّهِ إِنَّهُ يَكْتُبُ الْعَمَلُومَ لَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَمُؤْمِنُونَ
فَارْجِعُوا إِلَى اللَّهِ إِنَّهُ بَاطِعُونَ لَهُ

پس که چیری ونه مومع تاسی په دی کورونو کنبی شوک (چه اذن درکری) پس مه ننه وځئ په دی کورونو کنبی تر هغه پوری چه اذن وکری شی تاسی ته، او که چیری وویل شی تاسی ته (عندالاستیذان) چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی (او د ننوتلو سعی مه کوئ) چه دغه بیرته وگرځیدل ډیر غوره (او پاک) دی تاسی ته او الله په هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم دی (او جزا ئی درکوی).

تفسیر: یعنی کله چه دغه درمعلوم شی چه په هغه کور کنبی هیڅوک نشته خو بیا هم د بل چا په کور کنبی بی د هغه د مالک او مختار له اجازی مه ننوځئ! ځکه چه د بل په ملکیت کنبی بی له اجازی بل هیڅوک د تصرف حق نه لری. تاسی ته نه دی معلوم چه د بی اجازی ننوتلو څخه به څومره جگری پینښیری؟ هو! که صراحتاً یا دلاتاً اجازت درکری شی نو بیا هیڅ مضائقه نشته او که چیری وویل شی تاسی ته عندالاستیذان چه بیرته وگرځئ پس بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی مه کوئ! یعنی د داسی ویلو څخه مه خفه کیږئ! ځکه چه ډیر اوقات انسانی طبیعت دی ته نه وی مائل چه له چا سره وگوری - یا به د بل چا له ملاقاته په دغه وقت کنبی حرج ورپینښیری په داسی یوه خبره او کار مشغول وی چه په دغه نه خوښیری چه بل شوک پری مطلع شی - نو تاسی ته څه ضرورت درپینښی دی چه خامخا به پر هغه بار اچوئ! حال دا چه په دغه شان تکلیف او زحمت اړولو سره عموماً د دوستی او خپلوی تعلقات وړانښیری. په هر حال دغه کار چه بیرته وگرځئ تاسی او د ننوتلو سعی او اصرار مه کوئ دغه بیرته وگرځیدل خیر بهتر او ډیر غوره پاک دی تاسی ته او الله تعالیٰ په هغو کارونو چه کوئ تاسی ښه عالم دی او جزا ئی درکوی یعنی الله تعالیٰ له گردو (تولو) قلبیه او قالبیه اعمالو څخه ښه باخبر دی. څرنگه شی چه کوئ او په هر نیت ئی چه وکړئ حق تعالیٰ به سم د هغه د تناسب سره جزا درکوی - او ده په خپل محیط علم کنبی د گردو (تولو) امورو رعایت فرمایلی، دغه احکام ئی صادر کری دی.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَدْعُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ

نشسته پر تاسی باندی هیخ گناه په دی کبئی چه ننوئی (بی له استیزانه) هغو کورونو ته چه نه دی د چا د اوسیدنی په هغه کبئی متاع منفعت د تاسی وی او الله ته ښه معلوم دی هغه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هغه چه پتوی تاسی.

تفسیر: یعنی په هغو عمارتونو کبئی چه کوم خاص او معلوم داره سری هستوگنه نه لری او نه د هغه په ننوتلو او راوتلو کبئی څه ممانعت او قیود وی - مثلاً مسجد - مدرسه خانقاه - سرای او مثل ذلک - که هلته مو کوم شی وی - یا په هغه ځای کبئی د څه موعده دپاره اوسیدل غواړئ نو البته هلته پخپل سر تللی او ننوتلی شی او دلته هیخ د استیزان ضرورت نشته. د داسی مسائلو تفصیلات ښائی چه په فقهیه و کتابونو کبئی وکتل شی. او الله تعالی ته معلوم دی هر هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هر هغه څه چه پتوی ئی تاسی یعنی الله تعالی ستاسی د گردو (تولو) پتو او ښکارو حالاتو په رعایت دغه احکام مشروع کړی دی چه له هغو څخه مقصود د فتنی او فساد گرد (تول) مداخل بندول دی. مؤمن ته ښائی چه په خپل زړه کبئی هم دغه غرض تر نظر لاندی ونیسی او پری عمل وکړی.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّونَ أَبْصَارَهُمْ وَيَحْفَظُوا
فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿۳۰﴾

ووايه (ای محمده!) مؤمنانو ته چه پتی دی کړی دوی سترگی خپلی (له نامحرمو څخه) او ښه تینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کبئی) دغه (اغماض او حفظ) دیر پاکیزه (او گتور) دی دوی ته بیشکه چه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی (دوی نو ښائی چه تری په ویره اوسی پر هر حرکت او په سکون خپل)

تفسیر: بده کتنه د زناء اول قدم دی - له دی نه د لویو لویو فواخشو دروازی پرانستلی کیږی قرآن عظیم عموماً د بدکاری او بی حیائی د انسداد دپاره پرومی د هم دغه سوری د بندولو توصیه کوی - یعنی مسلمان نارینه او ښځی ته حکم ورکړی دی چه د بدو کتلو څخه ځان ساتی! او خپل شهوات پخپل واک (اختیار) او اداره کبئی ولری! که یو ځلی بی اراده او ناخپه د کوم نارینه نظر پر کومی پردی ښځی ولوید - یا د ښځی سترگی پر کوم پردی نارینه ولکیدی نو بیا دی بالاراده او قصداً د هغه پر لوری خپلی سترگی نه اړوی! ځکه چه دغه دوهم ځلی لیدل به د

ده په واک (اختیار) کېږي وی - او په هغه کېږي به معذور نه گڼل کېږي.

که انسان ځان په دی سره عادی کړی چه خپلو پښو ته وگوری او په خپل اختیار او اراده سره د ناجائزو امورو په طرف ونه گوری نو ډیر ژر د ده د نفس تزکیه کیدی شي - کله چه اول ځلی ناڅاپه کوم اتفاقی نظر لویږی د شهوت او نفسانی غوښتنی له سببه نه وی نو ځکه حدیث هغه معاف کړی دی ښائی چه دلته په ﴿ مِنْ أَبْصَارِهِ ﴾ کېږي هم «من» ئی تبعیضه اخیستی هم دغه طرف ته ئی اشاره فرمایلی وی. (او ښه تینگ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل د محرماتو په مقابل کېږي) یعنی له حرام کاری څخه خپل ځانونه وساتی! او خپل ستر او پرده دی د هیچا په مخ کېږي نه خلاصوی «الاعند من اباحه الشارع من الأزواج وماملکت ایمانهم» (دغه اغماض او حفظ ډیر پاکیزه او گټور دی دوی ته په دنیا او په عقبا کېږي بیشکه چه الله تعالی ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی او په هغه نظر چه کوی ئی په حلال او حرام او هم داسی په استعمال د جوارحو په طاعتو او په معاصیو) یعنی د سترگو غلا - او د زرونو پتی خبری او مخفیة نیاتو - احوالو - ټول الله تعالی ته معلوم دی - لهذا انسان ته ښائی چه تل دغه علام الغیوب حاضر او ناظر وگنی - او له بدو افعالو - او بدو خیالاتو او بدو کتلو او له هر قسمه بدو چارو څخه ځان وساتی - که نه هغه به ئی سم له خپله علمه سره په سزا رسوی «مایصنعون» څخه غالباً د جاهلیت د زمانی بی‌اعتدالی‌گانی مراد اخیستی دی - یعنی هغه بی اعتدالی‌گانی چه پخوا له دی نه مو کولی هغه ټولی الله تعالی ته معلومی دی نو ځکه هغه اوس د خپل رسول په وسیله دغه احکام صادر کړی دی چه ستاسی تزکیه پری وشي.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِخُرُوجِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْأَرْبَابَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيَعْلَمَ مَا يَخْفَيْنَ مِنْ

زَيْنَتُهُنَّ وَنُوبُوهُنَّ إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا إِنَّهُ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳۱﴾

او ووايه (ای محمده) ایماندارو بښغو ته چه پتی دی کری له (نامحرمو څخه) سترگی خپلی او ښه تینگ دی وساتی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او ځای د ښایست) خپل مگر هغه چه ښکاریری له دغه (زینت څخه په وقت د کسب او کار کښی) او ښائی چه وا دی چوی تکرری پورنی خپل پر گریوانونو خپلو (چه تتر ئی ښکاره نشی) او نه دی ښکاره وی زینت ښایست (او ځای د ښائست) خپل (هیچا ته) مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو (چه دغه د هغو دی) یا پلرونو (او نیکونو) خپلو، یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو (او لمسیو) خپلو ته یا ځامنو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ورونو خپلو ته یا ځامنو د ورونو خپلو ته یا ځامنو د خویندو خپلو ته یا بښغو خپلو ته یا هغه چاته چه مالک شوی دی (د هغه) ښی لاسونه د دوی یا هغو تابعانو ته چه نه وی خاوندان د حاجت بښغو ته له سربو نه یا هلکانو هغو ته چه نه وی خبر (دوی) پر اسرارو د بښغو او نه دی وهی (دا بښغی) پښی خپلی دپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه څیز چه پتوی ئی دوی له زینت ښائست (ځانی) خپلی او راجع شی توبه ویاسی تاسی الله ته تول ای مؤمنانو! دپاره د دی چه تاسی ښیگنه او خلاصی ومومی (په دارینو کښی).

تفسیر: ښائست او سینگار عرفاً خارجی او کسبی آرائش ته وائی چه هغه له لباس یا زیور او نورو شیانو څخه حاصلیری - د دی احقر په نزد دلته د زینت ترجمه د سنگار په ځای که په زیبائش سره وکره شی - نو زیات جامع او مناسب واقع کیږی ځکه چه د زیبائش (ښائست) لفظ هر قسم خلقی او کسبی زینت ته شامل دی - اعم له دی چه هغه د جسم خلقی پیدایښت سره متعلق وی یا له پوښاک او نورو خارجی دول و ډیل څخه حاصل شوی وی - د مطلب خلاصه داسی شوه بښغو ته د خپل هیڅ قسم خلقی یا کسبی ښائست اظهار پرته (علاوه) له خپلو هغو محارمو څخه چه ئی ذکر وروسته راځی د بل هیچا په مخ کښی جائز نه دی. هو! د هومره اندازی ښائست ظهور چه ضروری دی - او د هغه ستر او اخفاء په سبب د عدم قدرت یا ضرورت نشی ممکن کیدی نو مجبوراً یا ضرورتاً د هغه په اظهار کښی دومره مضائقه نشته (مشروط په دی چه د فتنی خوف نه وی)

له احادیثو او آثارو څخه ثابتیږي چه مخ کفین (ورغوی) په ﴿اَلَا مَظْهَرِيْمًا﴾ کښی داخل دی ځکه چه ډیر دینی او دنیوی ضروریات د هغو په اظهار دوی مجبوروی - که د هغوی د استتار حکم مطلقاً ورکړ شی نو ښځو ته په کاروبار کښی سخت ربرونه (زحمتونه) او تکالیف وروړاندی کیږی. برسیره په دی فقهاؤ قدیمین (تلی) هم پر هم دغو قیاس کړی دی. لکه چه دغه اعضا مستثنی شول نو د هغو متعلقات مثلاً گوتمی - گوتگی - نکریغی - رانجه - او نور هم ښائی په استثناء کښی داخل ومنلی شی لیکن واضح دی وی چه په ﴿اَلَا مَظْهَرِيْمًا﴾ سره صرف ښځو ته د عندالضرورت د هغو اعضاؤ په اظهار کښی اجازه ورکړی شوی ده - نامحرمو سړیو ته له سره اجازه نشته چه دوی دی خامخا دغو ښځو ته وگوری - یا له هغوی سره سترگی په سترگو شی یا د دوی د اعضاؤ سیل وکړی - ښائی د دغه اجازی څخه پخوا د هم دی لامله (له وجی) الله تعالی مؤمنانو ته د غضالبصر او د سترگو د پټولو حکم اورولی وی معلوم شو چه د یوه خوا د کوم عضوی د اظهار اجازه دغه نه لازمه وی چه بل طرف ته د هغه کتل هم جائز وی - نارینه چه په ستر له سره مأمور نه دی مگر د پاس آیات په اساس د ښځو له نظره مستور دی - یعنی ښځی لدینه ممنوع دی چه نارینهؤ ته وگوری. ښائی چه په یاد ئی ولرو چه په دغه آیت کښی محض د ستر د مسئلی بیان شوی دی یعنی له دی نه قطع نظر چه ښځه په کور کښی وی که د باندی؟ د ښځی د بدن کومه برخه د چا په مخ کښی او په کومو حالاتو کښی ښکارول جائز دی؟ پاتی شوه د «حجاب» مسئله - یعنی شریعت په کومو حالاتو کښی ښځو ته له کور څخه د باندی وتلو اجازه ورکړی ده؟ او د سیر او د سیاحت صلاحیت حکم دوی ته شته؟ که نه؟ دلته د هغه د تذکر ځای نشته د هغه څه تفصیل ان شاء الله د «احزاب» په سورت کښی راځی. مونږ چه د فتنی د خوف د نفی کوم شرط لگولی دی هغه د نورو دلائلو او شرعیو قواعدو څخه ماخوذ دی چه په اول تأمل او مراجعت له نصوصو څخه موندلی کیږی. د بدن په خلقی ښائست کښی له گردو (تولو) څخه ډیر ښکاره شی د تی اوچتوالی دی، د هغه د مزید تستر دپاره ئی په خاص دول (طریقه) سره تاکید وفرمایه - او د جاهلیت د رسم د امحاء طریقه ئی هم راوښوده. په جاهلیت کښی به ښځو تکرری (خادرونه) پخپل سر اچول او د هغه دواړه څنډی (غارې) به ئی بیرته پخپلی شا غورځولی - او په دی ډوله د تی هیثت به څرگند پاتی کیده دغه گواکی د ښائست یوه مظاهره وه. لوی قرآن دغه راوښوده چه ښائی تکرری (خادری) په سر واچولی شی او د هغه څنډی (غارې) دی تر زنی لاندی تیری شی خو د ښځو غاړه او تی او غوړونه پری په ښه دول (طریقه)

پټ شی.

﴿وَلَا يَبْرِيْن زِيْنَةً﴾ الآية - او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر دپاره د میرونو (خاوندانو) خپلو چه دغه د هغوی دی یا پلرونو او نیکونو خپلو یا پلرونو د میرونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو او لمسبو خپلو ته د تره او ماما حکم هم داسی دی - په دغو محارمو کښی هم د مراتبو فرق شته مثلاً هغه زینت او ښائست چه دا ئی د خپل میره (خاوند) په مخ کښی ظاهرولی شی هغه د نورو محرمو په مخ کښی نشی څرگندولی - د زینت څرگندول شو درجی لری

چه د هغه تفصیل په لویو تفاسیرو او په فقهیه و کتابونو کېښی بښائی ولوست شی. دلته یواځی هم دغومره ښوونه شوی ده. هومره د تستر اهتمام چه له پردیو څخه کاوه شی له محارمو څخه نه کیږی. او داسی مطلب نه دی چه هر یو عضو دی د دوی په مخ کېښی بریند او ښکارولی شی. ﴿اَوَسْأَلُونَ﴾ - او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر ښځو خپلو ته) یعنی هغی ښځی ته چه د دی سره ناسته ولاړه لری - په دی شرط سره چه ښه اخلاق ولری - او د بد اخلاقو ښځو په مخ کېښی نه. او د ډیرو اسلافو په نزد له دی نه مسلمانی اصیلی ښځی مرادی دی. ځکه چه کافره ښځه د اجنبی سړی حکم لری.

﴿اَوَمَلَأْتِ الْبِهَاتِ﴾ - او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغه چاته چه مالک شوی وی د هغه ښی لاسونه د دوی). یعنی ستاسی وینځی وی او د ځینو اسلافو په نزد مملوک مریی هم په دی کېښی داخل دی او د قرآن ظاهر هم د هغه تائید کوی لیکن د جمهورو ائمه و اسلافو مذهب داسی نه دی.

﴿اَوَالْتَبِعِينَ بَنُو اُولِي الْاَرْبَابِ مِنَ الرِّجَالِ﴾ - او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغو تابعینو ته چه نه وی خاوندان د حاجت ښځو ته له سړیو) یعنی نوکر او هغه خدمتگار چه له خپله کار سره کار لری او له سره دی وزگار نه وی چه دی خوا او هغی خوا ته وگوری - او پخپل جارو جوړو او دودی پخولو او نورو کورنیو چارو کېښی بوخت او لگییا وی شوخ - شغب - سپین سترگی او ارمونی نه وی یا داسی فاترالعقل - بی سد - پاگل وی چه حواس ئی په خپل ځای نه وی پاتی او محض په خوړلو او څښلو کېښی له کورنی سره شریک او مل وی. (او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغو هلکانو ته چه خبر نه وی دوی پر اسرارو د ښځو) یعنی هغه هلکان چه تراوسه پوری دوی له نسوانی سرائرو څخه لا نه دی خبر او د هغو د پوهیدلو تمیز یی لا نه دی پیدا کړی او نه نفسانی جذبات لری.

﴿وَالْاَضْرَافِ﴾ - او نه دی وهی دا ښځی پښی خپلی لپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه څیز چه پته وی ئی دوی له زینت خپل یعنی بښائی چه د دوی هیئت او وضعیت - ناسته ولاړه داسی نه وی چه د گانو (کالو) او زیوراتو غیر د پردیو توجه او میلان ځان ته ورکش کړی او ډیر ځلی داسی غیر او حرکات او سکانات د مخ او نورو د لیدلو څخه زیات د نفسانی جذباتو داعی او محرک واقع کیدی شی.

﴿وَتَوَاتَرًا لِّلّٰهِ جَمِیْعًا﴾ - او راجع شع توبه وباسع تاسی الله ته تول ای مؤمنانو لپاره د دی چه تاسی ښیگنه (فلاح) او خلاصی ومومع په دارینو کېښی یعنی پخوا له دی نه هر څه حرکات چه شوی دی له هغو څخه توبه وباسع! وروسته له دی نه هر نارینه او ښځی ته لازم دی چه د الله تعالی څخه وویږی او پخپلو گردو (تولو) حرکاتو او سکاناتو - اوضاعو او افعالو - اقالو کېښی د انابت او تقوی لپاره غوره کړی چه په دغه کېښی د دواړو دارینو ښیگنه (فائده) او بری او کامیابی دی.

وَٱنكحُوا ٱلأَيَامَى مِنكُمْ

او په نكاح كوى (اى اولياؤ) هغه بى ميرونو (خاوندانو) بنځى او بى بنځو سړى له تاسى

تفسير: پاس د استيزان - غض البصر - ستر او نورو بيان وشو څو د هغو په وسيله د بى حياى او بدكارى - انسداد او مخه ونيوله شى په دغه آيت كښى دا حكم وركوى چه د هغو كسانو نكاح چه تراوسه نه ده ترلى شوى - يا وروسته د نكاح ترلو څخه بېرته كوند شوى وى نو په مناسبه موقع كښى دى بيا د هغوى نكاح سره وترله شى! په حديث كښى نبى عليه افضل الصلوة والتسليم فرمايلى دى «اى على! په درى كارونو كښى څنډ (ايسارتيا) مه كوه! د فرض لمانځه وقت چه راشى جنازه چه حاضره شى - او كونده بنځه چه كله ئى سيال پيدا شى.» هغه اشخاص او اقوام چه عمداً د خپلو كوندو او رندو په نكاح كښى تكاسل تساهل، او تعطيل كوى يا د داسى خبرو د آوريدلو څخه بد وړى ښه دى ويوهيږى چه هغوى پخپل دغه وضعيت كښى گناهگاران دى او ښانى چه ژر تر ژره دى توبه وباسى او د هغوى په نكاح كښى دى تلوار او مسارعت وكړى.

وَٱلصَّٰلِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَٱمَّاكُمْ

او صالحان نيكان له مريو خپلو او له وينځو خپلو

تفسير: يعنى كه مريى او وينځى د دغى خبرى وړ (قابل) او لايق وگنى چه د زوجيت حقوق اداء كولى شى او د نكاح كولو لامله (له وجى) نه مغرورېږى او ستاسى له كار او خدمت څخه لاس نه وباسى نو د دوى نكاح هم وترئ!

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ ٱللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَٱللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣١﴾

كه چيږى وى (دغه مذكورين) فقيران ناداران نو غنيان به كړى دوى الله له فضله خپله او الله كشائش والا ښه عالم دى.

تفسير: ځينى خلق د دى لامله (له وجى) متردد وى او وړاندى وروسته كوى چه وروسته له نكاح به د بنځى او د وړو بار څوك په خپلو اوږو اخلى؟ دلته الله تعالى دوى پوهولى دى چه د هسى موهومو خطراتو لامله (له وجى) تاسى د نكاح څخه مه په څنگ كيږئ! ستاسى او ستاسى د بنځو

د وورکیو رزق روزی د الله تعالیٰ په قدرت کښی ده - تاسو ته دغه خبره نه ده معلومه. چه د هغوی له قسمته الله تعالیٰ ستاسی په رزق او روزی کښی غه ارتوالی او کشانش پیدا کری. نه مجرد کوند (لوند) پاتی کیدل د غناء موجب دی او نه له نکاح ترلو سره فقر او افلاس مستلزم دی. دغه گردی (تولی) خبری د الله په اراده او مشیت پوری تړلی دی. لکه چه د «التوبه» په (۴) رکوع کښی ئی داسی فرمایلی دی ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عِيْلَةً فَمَوْنٌ يُغْنِيكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ ذَكِيْعٌ﴾ او د ظاهری اسباب په اعتبار هم دغه غنیز معقول دی چه د نکاح کولو یا د نکاح د ارادی لرلو په وسیله پر انسان بار لویوی او دی د تجرد د زمانی څخه په زیاتی گتی (فائدی) پسی گرځی او خپلی فائدی پسی هڅه کوی او سره له سعی او عمل او جد او جهد لاس او پښی خوځوی د بله طرفه کله چه سری د ښځی غښتن (خاوند) شی نو د ده ښځه او وروسته اولاد هم د ده سره د ژوندانه په چارو کښی مرستی (مدد) کوی - او برسیره په دی د خسرگنغی د کورنی مرسته (مدد) او امداد هم ورسره ملگری کیږی. په هر حال د روزی تنگی یا فراخی په نکاح او تجرد پوری له سره نه ده موقوفه بیا نو نه ښایی چه دغه خیال د نکاح سد او مانع وگرځی. او الله تعالیٰ کشانش والا ښه عالم دی یعنی د هر چا په حق کښی چه مناسب وگنی نو د هغه په روزی کښی وسعت او ارتوالی کوی.

وَلَيْسَتَّعْفِيفِ الدِّينِ لِأَيِّدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ

او ښایی چه ځان دی وساتی هغه کسان چه نه مومی دوی (سامان اسباب د) نکاح تر هغه پوری چه غنیان کری دوی الله له فضله خپله

تفسیر: یعنی هغه چه اوس دومره مقدور هم نه لری چه له کومی ښځی سره خپله نکاح وتړلی شی نو تر هغه پوری چه الله تعالیٰ ده ته مقدور ورکری ښایی چه د خپل نفس اداره ښه وکری - او تر انضباط لاندی ئی راولی - او زیار (کوشش) وکری چه عقیف پاتی شی. دغه خبره هیڅ بعیده نه ده چه د هم هغه عفت او ضبط النفس په برکت دی الله تعالیٰ غنی وگرځوی او د نکاح دیر ښه مواقع ورمهیا کوی.

وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَابِتُهُمْ
 إِنَّ عِلْمَهُمْ فِيهِمْ خَيْرٌ وَأَتَوْهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّتِي أَنزَلْنَا وَلَآ
 تَكْفُرُوا فَيَتَّكِمُوا عَلَى الْبِعَاءِ إِنْ أَرَدْنَا تَحْصِنَ لَتَبْتَغُوا عَرْضَ الْحَيَاةِ

الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْنَهَا فَإِنَّ اللَّهَ مِنَ الْبَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۸﴾

او هغه کسان چه غواړی مکاتب والی له هغو (وینغو مریو) چه مالکان شوی دی د هغو ښی. لاسونه ستاسی نو مکاتبان کړی دوی که چیری پیژانده تاسی په دوی کښی خیر او ورکوئ دوی ته له غینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته، او مه مجبوروی تاسی وینغی خپلی په زناء (او بدو کارونو) که چیری اراده لری دوی د عُمان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی (په دغه اکراه سره) مال د ژوندون لږ خسیس (چه هغه باره د زنا او وړوکی دی) او هر هغه چه زور ئی وکړ په دوی پس بیشکه الله وروسته له زور د مالکانو پر دوی ډیر ښونکی ښه رحم والا دی.

تفسیر: یعنی که د چا مریی او وینغی ووائی یا د زیات توثیق دپاره خپله دغه وینا ولیکی چه «زه به په دومره مدت کښی دومره مال درته وگتم او در به ئی کرم شو ته می آزاد او خپلواک کړی» نو مالک ته لازم دی چه دغه ومني او داسی یو تعهد لیک ورولیکی دغسی معاملی ته مکاتبه وائی او دغه د مریو د آزادولو یو عُمان ته صورت دی لیکن مالکانو ته ښائی چه دغه خبره هلته قبوله کړی چه دی په واقعی ډول (طریقہ) سره وپوهیږی چه آزادی د دغه مریی یا وینغی دپاره ښه ده - او وروسته د رقییت د قید د وتلو څخه غلا - یا زناء - یا د نورو بدو افعالو نه مرتکب کیږی - او خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) هر چیری نه گرغی - که دغسی دادینه (سکون) او اطمینان ورته پیدا شی نو بیشکه ښائی چه ده ته د آزادی موقع ورکړه شی خو دی آزاد شی او د خپلی فلاح او بهودی دپاره ښه ترقی او پرمخ تگ وکړی شی - که چیری خپله نکاح تری نو په خپل واک (اختیار) دی وتړی او د رقییت لامله (له وجی) دی میدان پری تنگ نه وی.

﴿وَالَّذِينَ يَمُلُّوا إِلَى اللَّهِ﴾ - او ورکوئ دوی ته له غینو مالونو د الله هغه چه درکړی ئی دی تاسی ته) دغه ئی دولتمنو اغنیواؤ مسلمانانو ته فرمایلی دی چه د داسی مکاتبانو مریو یا وینغو سره مالی امداد وکړی چه د زکوٰة له وجوهو څخه وی که د نورو عامو صدقاتو او خیراتونو او نورو څخه وی خو دوی ژر تر ژره د خپلو آزادیو او خپلواکیو مالکان شی او که مالک د کتابت د بدل کومه برخه ورمعافه کړی نو دغه به ډیر لوی امداد وی.

تنبیه: د زکوٰة په مصارفو کښی یو مصرف چه د ﴿فِي الرِّقَابِ﴾ په نامه ایښی شوی دی هغه د هم دغو مریانو او د وینغو د آزادولو پنگه ده د راشدهؤ خلفاؤ په زمانه کښی له داسی مریانو سره له بیت المال څخه امداد او مرستی (مدد) کیدلی.

﴿وَالَّذِينَ يَمُلُّوا إِلَى اللَّهِ﴾ الآية - او مه مجبوروی تاسی وینغی خپلی په زناء او بدو کارونو که چیری اراده لری دوی د عُمان پاک ساتلو دپاره د دی چه طلب کوئ تاسی په دغه اکراه سره مال

د ژوندون لږ خسیس). په جاهلیت کېنې به ځینو خلقو پر خپلو وینځو د زنا او بدکاری کسب کاوه له عبد الله بن ابی رئیس المناقین سره څو داسې وینځې وی چه پر هغو به ئی د هم دغی زنا او بدکاری کسب کاوه - او په دغه وسیله به یی روپی گتلی چه له دوی څخه ځینې ځینې وینځې مسلمانانې شولې او د دغه شنیع فعل د کولو څخه ئی انکار وکړ - نو ځکه هغه ملعون د دوی په وهلو او تکولو لاس پوری کړ - دغه آیت په هم دغه مورد کېنې نازل شو - او د دغه شان نزول د رعایت د مزید تفبیح دپاره ئی د ﴿لَا اِذْنًا لَّهَا﴾ او د ﴿يَسْتَوِضُ بِالسَّيِّئَةِ الذَّمَّاءِ﴾ قیود زیات کرل که نه پر وینځو باندې د بدکاری اجراء په هر حال حرامه ده او دغسی گته (فائده) چه په دغه وسیله په لاس راځی په هر اسم او رسم چه وی بیخی حرامه او ناپاکه ده اعم له دی چه دغه بدکاری دوی په خپله رضاء او رغبت سره وکړی یا محض د دغی دنیوی حقیری فائدی دپاره په جبر او اکراه سره پر دوی اجراء کیږی نو په دغه وروستی صورت کېنې د هغه گناه او وبال شدید او انتهائی وقاحت لری او د لوئی بی شرمی دلیل دی. یعنی زنا داسې بد عمل دی چه د جبر او اکراه څخه وروسته هم بد او خراب وی - لیکن الله تعالیٰ محض په خپل فضل او رحمت سره د مکرهه بیچاره گی او ناتوانی ته کتلی - عفو کوی ئی او په هر صورت پر مکرهه (په زور کوونکی) باندې به سخت عذاب وی او پر مکرهه (چه پری زور شوی وی) رحم به وکړ شی.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾

او خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ تاسو ته آیتونه ښکاره کوونکی (د حلالو او د حرامو د حدودو او د احکامو) او مثل (عجیب چه د عجیبه قسمه ؤ امله دی) د هغو کسانو چه تیر شوی دی پخوا له تاسی او نازل کړی دی مونږ موعظه پند دپاره د متقیانو پرهیزگارانو.

تفسیر: یعنی په قرآن کېنې گرد (تول) نصائح - احکام او د تیرو اقوامو عبرتناکه واقعات بیان شوی دی څو د پاک الله څخه ویریونکی انسانان هغه واورې او تری پند او نصیحت او عبرت واخلی او خپل انجام او عاقبت ته فکر وکړی. یا مثلاً له ﴿مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا﴾ څخه دغه مراد دی چه پر پخوانیو امتونو هم داسې حدود او احکام جاری کړی شوی وو چه په دغه سورت کېنې مذکور دی او ځینې پیښی هم د هم دغه (افک) د پیښی په شان وروړاندی شوی دی چه په دغه سورت کېنې بیان کړی شوی دی پس هم هغه شان چه الله تعالیٰ د حضرت مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها او حضرت یوسف صدیق علیه السلام د دښمنانو بهتان باطل او د دوی برائت ئی

ظاهر کر د حضرت بی بی عایشی صدیقی بنت الصدیق رضی الله تعالیٰ عنهما برائت او لوئی ئی هم
بنکاره کره - چه تر قیام د قیامت پوری د صادقینو او صالحینو په زیرونو کبسی بی
نقش فی الحجر کر - او د دروغجنانو دشمنانو مخونه ئی تور کرل.

اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكُوتٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ
الْبُصْبَاحُ فِي نِجَاجَةِ الرِّجَالِ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ
مُبْرَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ
لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَنْ يَشَاءُ
وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

الله (مالک د) نور د آسمانونو او ځمکی دی مثل صفت د نور د ده (داسی
دی) لکه (رونه) طاقچه چه په هغی کبسی یوه بله دیوه وی دغه بله دیوه په
قندیل د (شیشه) کبسی وی، دغه قندیل (بښینه په سبب د هغی رنا (رنرا) چه
پکبسی ده) گواکی یو ستوری دی روڼ ځلیدونکی چه بلوه شی (دا یوه چراغ
په اول کبسی) له تیلو د ونی برکتناکی د زیتون چه نه مشرق طرفته وی او نه
مغرب طرف ته نژدی دی تیل د دی چه رنا (رنرا) وکری (له خپله ځانه له
دیری صفائی) او اگر که نه وی رسیدلی دی ته اور (دغه) رنا (رنرا) د
دیوی) پر رنا (رنرا) (د صافو تیلو ده) لپاره بښی الله نور خپل ته هغه چاته
چه ارده وفرمائی او بیانوی الله مثالونه خلقو ته (او په معقولانو ئی پوهوی د
محسوساتو په وسیله) او الله پر هر څیز ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان رونق او ودانی د الله تعالیٰ له جانبه ده. که الله تعالیٰ مدد
ونه کری نو گرد (تول) به سره ورانیږی. (موضح القرآن) گردو (تولو) مخلوقاتو ته د وجود نور
او رنا (رنرا) د الله له طرفه ورکری شوی ده. په لمر - سپوږمی - ستوری - پرښتو - انبیاؤ او په
اولیاؤ هغه ظاهری او باطنی رنا چه شته د هم هغه منبع الانواره شخه مستفاده ده - او د هدایت
هغه انوار او پلوسی چه هر چاته رسیدی - د هم هغه رفیع دربار شخه رسیدی - تمام علویات او
سفلیات د الله تعالیٰ له تکوینیه او تنزیلیه آیاتونو شخه منور دی - د حسن او جمال - یا د

خوبی او کمال کومه ورنانگه (پلوشه) چه هر چیری برینبی - هغه د هم ده له برکته منوره ده - او د هغه د مبارک ذات د جمال او کمال یوه پلوشه ده - د «ابن اسحق» په سیرت کښی راغلی دی! کله چه په (طائف) کښی خلقو رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وربراهه (تکلیف کرو) نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ژبه دغه دعاء وه «اعوذ بنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات و صلح علیه امر الدنيا والآخرة ان یحل بی غضبک او ینزل بی سخطک لک العتبی حتی ترضی ولا حول ولا قوة الا بالله» د شهبی په تیاره کښی به دوی خپل رب ته داسی دعاء کوله «انت نور السموات والارض» او په خپلو غوړونو - سترگو - زړه - هره هره عضو - بلکه په هر ویښته سره به دی د الله تعالی د نور او رنای په طلب کښی ؤ - او په آخره ئی د خلاصی په دول (طریقه) داسی فرمایلی «واجعل لی نوراً» یا «واعظم لی نوراً» یا «واجعلنی نوراً» یعنی غما نور لا زیات کره! بلکه بیخی له ما څخه نور او رنا (رنرا) جوړه کره! په حدیث کښی راغلی دی «ان الله خلق خلقه فی ظلمة ثم القی علیهم من نوره فمن اصابه من نوره یومئذ اهتدی ومن اخطاه ضل (فتح الباری د ۶ ج ۴۳۰ مخ) یعنی هر هغه چاته چه په هغه وقت کښی د الله تعالی له نوره (توفیقه) برخه ورورسیده هغه هدایت وموند - او هر هغه چه له هغه څخه بی برخی شو گمراه پاتی شو.

واضح دی وی هم هغسی چه د الله تعالی نور صفات مثلاً سمع - بصر او د نورو کوم کیفیت نشی بیاموندی هم داسی د نور او رنا (رنرا) صفت هم د ممکناتو په نور نشی قیاس کیدی. د دغی مسئلی د تفصیل دپاره د «امام غزالی» د «مشکوٰة الاثوار» رساله وگورئ!

هسی خو د الله تعالی په نور سره گردو (تولو) موجوداتو ښانست موندلی دی، مهتدینو مؤمنینو ته د الله تعالی له نور څخه د هدایت او عرفان هم هغه خصوصی برخه ورسپیری. د هغه مثال داسی وگنئ چه د قانت مؤمن جسم د یوی طاقچی په شان دی چه د هغی طاقچی په منځ کښی یو ستوری د ځلیدونکی ښینی (قندیل) په شان ایښی وی - دغه ښینه د ده زړه شو چه د هغه تعلق له پاس عالم سره دی. په دغه ښینه (قندیل) کښی د معرفت او هدایت دیوه لگیږی - او رونه ځلیږی - دغه رنا (رنرا) د داسی صافو او شفافو او لطیفو تیلو څخه حاصلیږی چه له یوی مبارکی ونه (خوونه یعنی زیتون) څخه ایستلی او راغلی دی او زیتون هم په داسی یو ځای کښی واقع دی چه د هیڅ پلوه له لمر څخه پت او په حجاب کښی نه دی - نه مشرق کښی دی او نه مغرب کښی دی بلکه په یوه خلاص - ارت ډاک میدان کښی ولاړ دی چه پری د صبا او بیگا د دواړو وقتونو لمر لگیږی لکه چه له تجاریو څخه معلوم شوی دی چه د داسی زیتون تیل لا لطیف او صاف وی الغرض د ده تیل دومره صاف او ځلیدونکی دی چه بی له اوره په خپل سر له ورا رونه ښکاری او داسی برینبی چه پخپله به لگیږی او رنا (رنرا) به کوی.

دغه تیل غما په نزد هغه حسن الاستعداد او د توفیق نور دی چه د مبارک نور له القاء څخه په بدؤ الفطرت کښی مؤمن ته حاصل شوی ؤ لکه چه پاس تیر شو او هغسی چه مبارکی شجری ته ئی ﴿لَا تُشْرِكُ بِاللَّهِ﴾ فرمایلی وه - هغه ربانی نور هم د جهاتو له قیده پاک دی.

خلاصه ئى داسى شوه چه د مؤمن د زره بئينه نهايته صافه او پاكه وى - او د الله تعالى په توفيق په هغى كښى د حق د قبول داسى يو زبردست استعداد موندل كيږى چه بى له اوره په خپل سر رونه ښكارى - او د لكيدلو او رنا (رنرا) خورولو دپاره مستعد او تيار دى اوس كه لږ څه اور او حرارت ورنژدى شى يعنى د وحى او قرآن تيره رنا (رنرا) هغه مس كرى على الفور د هغه فطرى نور مشتعل شى هم دغه ئى «نور على نور» وفرمايل باقى دغه گرد (تول) د الله تعالى په قبضه كښى دى د هر چا په نسبت چه اراده وفرمائى دغه رنا (رنرا) ئى ور په برخه كوى - او هم ده ته ښه معلوم دى چه دغه رنا (رنرا) چا ته عنایت وفرمايى؟ او كوم يو ترى محروم كرى؟ د دغو عجيبو او غريبو مثالونو د بيان كولو هم دغه غرض دى چه د استعداد خاوندانو ته د بصيرت يوه رنا (رنرا) حاصله شى يواځى په خپله الله تعالى ته د تمثيل مناسب موقع او محل په پوره ډول (طريقه) سره معلوم دى بل چاته له سره دغسى قوت او قدرت نشته چه دغسى موزون او جامع مثال وړاندى كرى شى. وړاندى ئى فرمايلى دى چه هغه رنا (رنرا) له دى نه پيدا كيږى چه په هغو مساجدو كښى چه كامل خلق صبا او بيكا عبادت كوى، هلته دى په ښه شان سره خپل فكر او دقت صرف كرى.

تنبیه: مفسرانو د دغى تشبيه تقرير په څو څو ډولو (طريقو) سره كرى دى حضرت شاه صاحب هم په «موضح القرآن» كښى نهايت لطيف او عميق تقرير فرمايلى دى مگر دلته هغه توجه ليكلى شوى دى چه د دغه بنده په خيال كښى رسيدلى ده. «واللناس فيما يعشقون مذاهب» واضح دى وى چه په «يوقده» او په ﴿وَلَوْلَا فَتْنَةُ كَأْتٍ﴾ كښى د هغه نار په طرف چه اشاره ده ما په مشبه كښى هلته وحى او قرآن ايښى دى د دى ماخذ هغه فائده ده چه حضرت شاه صاحب پر ﴿مَتْلُفُهُمْ كَتَبَ الْذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا﴾ باندى ليكلى ده او د هغه تائيد د صحيحينو په يو حديث سره هم كيږى چه په هغه كښى رسول الله صلى الله عليه وسلم دغه الفاظ فرمايلى دى «انما مثلى ومثل الناس كرجل استوقد نارا فلما أضاءت ماحوله جعل الفراش وهذه الدواب التي يقعن فيها - الحديث».

فِي بَيُوتِ اِذْنِ اللّٰهِ اَنْ تُرْفَعَ

په هغو كورونو (مساجدو) كښى چه اذن حكم كرى دى الله چه پورته دى كړل شى (په بناء سره دغه مساجد يا په تعظيم سره)

تفسير: الله تعالى د هغو كورونو د تعظيم او تظهير حكم وركرى دى يعنى د هغوى دى خبر واخيست شى! او له هر قسمه گندگى او لغو افعال او اقوالو څخه دى پاك وساتلى شى د مساجدو په تعظيم كښى دغه هم داخل دى كله چه هلته داخل شى د تحية المسجد دوه ركعت نافله دى ولوست شى!.

وَيَذَكِّرُ فِيهَا اسْمَهُ

او یادوه شی په هغه کښی نوم د دغه (الله)

تفسیر: تسبیح، تهلیل او د قرآن تلاوت او نور گرد (تول) اذکار په دی کښی شامل دی.

يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

تسبیح وائی دغه (لمونځ کوی الله) ته په دغو کورونو کښی په صبا او په بیگا.

تفسیر: یعنی په گردو (تولو) مناسبو اوقاتو کښی الله تعالیٰ یادوی. ځینی مفسرین وائی چه له «غدو» څخه د صبا لمونځ مراد دی او په «آصال» کښی باقی څلور واړه لمونځونه داخل دی ځکه چه «اصیل» د لمر له زواله څخه نیولی تر کهیغ (سحر) پوری مودی ته ویل کیږی.

رِجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ

(داسی) سری چه نه غافلوی دوی سوداگری او نه بیع پیرودل له ذکره یاده د الله او له سم قائمولو اداء کولو د لمانځه او له ورکولو د زکوٰۃ

تفسیر: یعنی کاروبار او معاش او دنیوی ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده او د الله تعالیٰ د احکامو د په ځای راوړلو څخه نه غافلوی مثلاً که دیر لوی سوداگر او بیهار وی که معمولی دکاندار وی دغه دواړه د الله په یاد کښی تل لگیا وی - او هیڅ یو شی دوی د الله تعالیٰ له ذکره نه غافلوی د اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین هم دغه شان ؤ.

په ښکاره کری اخستل او خرڅول - کری په زړه کښی د مولیٰ خپل یادول

يَنَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿١٣﴾

ویریری (دوی سره له ذکره او طاعته له عذابه) د هغی ورغی چه آوری راوری
مضطرب به وی په هغی ورغی کښی زړونه او سترگی (له دیری ویری)

تفسیر: یعنی په هغه ورغ کښی به زړه په هغی خبری باندی وپوهیږی چه تر اوسه پوری پری نه پوهیده - او سترگی به داسی وپروونکی واقعات ووینی چه له سره ئی پخوا له دی نه وی لیدلی - په زړونو کښی به کله د نجات توقع پیدا کیږی او کله به د هلاک خوف - او سترگی به کله ښی خوا ته وگوری او کله کښی خوا ته او د دی خبری په انتظار کښی به وی چه له کوم لوری به نیول کیږو؟ یا د کوم لوری اعمالنامی ځمونو په لاس کښی راکولی کیږی. (او تسبیح وائی په اخلاص او ویریری له الله تعالی نه)

لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ ط

دپاره د دی چه جزا ورکړی دوی ته الله دیره غوره جزاء د هغو عملونو چه
کړی دی دوی او زیات به کړی (الله) دوی ته له فضله احسانه رحمته خپل

تفسیر: یعنی د هغو ښو کارونو دپاره کوم اجر او صله چه مقرر ده هغه به وررسیږی د الله
تعالی له فضله لا څه زیاته هم ورکوله کیږی چه د هغه تفصیل او تعین اوس نشی کیدی.

وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۸﴾

او الله رزق روزی ورکوی هر چاته چه اراده وفرمائی (د رزق ورکولو د هغو)
بی له حسابه (وافره پریمانه)

تفسیر: یعنی د الله تعالی په دربار کښی د هیڅ یو شی کمی نشته که جنتیانو ته بیحدله او
بیحسابه نعماء او آلاء عنایت وفرمائی نو ده ته هیڅ مشکل نه دی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَعَمَّا لَهُمْ كَسْرَابٍ بِقِيَعَةٍ يُحْسِبُهُ الظَّالِمَانُ مَاءً حَارًّا إِذَا جَاءَهُ
لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوْقَهُ حِسَابًا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿۳۹﴾

او هغه کسان چه کافران شوی دی عملونه د دوی په شان د سراب دی په هواره داگ کښی چه گمان کوی پر هغه باندی تږی د اوبو تر هغه پوری چه راشی (او ورسیزی هغه شی ته چه د اوبو گمان ئی پری کړی ؤ) نو ونه مومی دغه سری هغه چه گمان د اوبو پری کړی شوی ؤ هیخ شی او بیا به مومی (عذاب د) الله په نزد (د عمل) خپل پس پوره به ورکړی (الله) ده ته پوره حساب (جزا د عمل د ده) او الله ډیر ژر (اخیستونکی) د حساب دی.

تفسیر: روایت دی چه عتبه بن ربیعہ په جاهلیت کښی ډیر عبادت او طلب د دین کاوه بیا چه د اسلام لمر راوخوت دی کافر شو - نو په دغه مناسبت دغه پاس آیت نازل شو چه مطلب ئی دغه دی او هغه کسان چه کافران دی هغه عملونه د دوی چه په ظاهر کښی نیک ښکاری لکه د صله الرحمی پالل یا د مریی آزادول - یا د وږی مرول یا دغسی نور خیر خیرات کول - نو دغه گرد (تول) عملونه پشان د هغی ښوری دی چه په هوار میدان کښی ښکاریوی په سخته گرمی په وقت د نیمی ورځی کښی او داسی بریښی چه تږی سری پری د اوبو گمان کوی او په بیړه (تلوار) مخامخ وردرومی تر هغه چه ورسیزی هغه غای ته چه د اوبو گمان پری شوی ؤ نو بیا نه مومی دی هغه گمان کوی شوی خپل هیخ شی الخ. کافران په دوه قسمه دی یو هغه چه په خپل زعم او عقیده سره څه نه څه ښه کارونه هم کوی او داسی گنئی چه وروسته له مرگه به می په کار راشی - حال دا که د ده کوم کار په ظاهره سره ښه هم وی نو د کفر له شأمه عند الله هغه مقبول او معتبر نه دی د دغو غولیدلو کفارو مثال داسی وگنئ لکه چه په تکنده غرمه کښی په وچه لویه بیدیا کښی یو تږی سری ته له لری څخه اوبه ښکاره شی او هغه په حقیقت کښی غلیدونکی شکه (شگی گل) وی او دغه تږی د ډیری تندی په حالت کښی وروسیږی که گوری چه اوبه هلته هیخ نشته - بلکه د موت او هلاک کنده لا ورته مخامخ پرته ده او د حساب او کتاب وقت په سر ورته ولاړ او پاک الله بالذات د ده د گرد (تول) عمر حساب او کتاب اخلی د هم دغه اضطراب او حسرت په وقت کښی د ده گرد (تول) حساب یو غلی الله تعالیٰ تصفیه او خلاصوی ولی چه د حسابونو ژر انجام او سریع اتمام د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی ډیر آسانه کار دی او په یوه طرفه العین د گرد (تول) عمر او د گردو (تولو) خلقو حساب کتاب فیصله او پری کوی دوهم هغه دی چه له سره تر پایه پوری په دنیوی عیشونو او عشرتونو او مزو کښی مفروق او د جهل کفر - ظلم او عصیان په ظلماتو کښی غوتی وهی نو د هغوی مثال وړاندی بیان فرمائی د دوی سره د رنا (رنرا) دومره یوه وړانگه (پلوشه) هم نشته لکه چه هغه پر سرابونو باندی غولیدونکی ته پر نظر راتله دغه خلق په خالصو تیارو کښی او په یوه د پاسه په بل ظلمات کښی بند پراته دی. له هیخ طرف د رنا (رنرا) پلوشه یا د روښنی وړانگه (پلوشه) ورته نه رسیږی. نعوذبالله منها.

أَوْ كَظَلَمْتِ فِي بَحْرِ لَيْلِي يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ
 سَحَابٌ ظَلَمْتُ بَعْضَهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجْتِ يَدَهُ لَمْ يَكِدْ
 يَرْبَاهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ۝

یا (عملونه د دوی) پشان د هغو تاریکیو دی په بحر ژور کښی چه پت کری وی (دغه بحر) لره یو موج د پاسه ئی بل موج وی او د پاسه د دغه (موج) وریخ وی (دغه خلور قسمه) تیاری دی چه عینی د دوی د پاسه د عینو نورو دی، کله چه راویاسی (دغه پریوتی په دغو تیاریو کښی) لاس خپل نه وی نژدی (دی) چه ووینی دغه (لاس خپل) او هر هغه چه نه وی ورکری الله ده ته نور رنا (رنرا) پس نشته ده ته هیخ نور رنا (رنرا)

تفسیر: یعنی د سمندر په ژورو کښی (۱) پخپله د لوی سیند تیاره (۲) د هغه د پاسه د طوفانی هوا او امواجو تپه توره تیاره (۳) بیا د هغه څخه برسیره د سختی وپروونکی تکی توری وریخی تیاره (۴) ورسره د تړپمو توره تیاره شپه هم فرض کړه شی، نو پر دغو تیاریو باندی لا پسی تزئید کیږی. په دغو تورو تیاریو کښی که دغه واقع په بحر کښی خپل لاس چه اقرب الاعضاء دی پورته کری - او خپلو سترگو ته ئی نژدی راولی نو بیا هم د دیرو تیاریو له سببه به ئی هیخ شی په نظر نه ورخی چه هغه ته ځمونږ په محاورو کښی داسی وائی چه «سترگو ته سترگی په کار دی» پاس د مؤمنانو په ذکر کښی یی چه «یهدی الله لنوره من یشاء» فرمایلی ؤ دغه جمله د هنی په مقابل کښی ده یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی نور او توفیق نه وی ورکری نو هغه ته بل څوک څه رنا (رنرا) رسولی شی؟ - د هغه استعداد خراب ؤ توفیق ور ونه رسید او د سیند په ژوره کښی ولوید او د رنا (رنرا) ورتلو دروازی ئی پر خپل ځان پسی بندی کری نو بیا نور او رنا (رنرا) له کومی لیاری ورننوځی.

تنبیه: ربالعزت په اعمالو د کفارو پوری دوه مثالونه وتړل په دری اعتباره سره (۱) په اعتبار د تخییر چه ای مخاطبه که دغو اعمالو ته گوری چه هیخ فائده او نفع نه لری نو لکه سراب دی. (۲) که دی ته گوری چه نور او رنا (رنرا) د حق او ایمان ورسره مل نه وی نو لکه ظلمات دی. (۳) که په اعتبار د تقسیم د مکانینو ورته گوری نو نظر عقبی ته دا لکه سراب داسی دی او نظر دنیا ته لکه ظلمات داسی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْبِغُ لَهُ مَنَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرِ وَصَفِيٍّ

آیا نه وینی ته ای مخاطبه! بیشکه الله چه دی تسبیح وائی ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښی دی (او هر هغه) چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی) او مرغان هم (تسبیح وائی) په دغه حال کښی چه خواره کوونکی وی د وزرو خپلو (په هوا کښی).

تفسیر: بنائی د الوتونکو مرغانو ذکر یی له دی لامله (له وجی) جلا (جدا) فرمایلی وی چه هغوی به په دغو اوقاتو کښی د آسمان او ځمکی په منځ کښی معلق وی او د دوی په دغه شان او کیفیت سره الوتل د الله تعالی د قدرت او قوت او عظمت لوی دلیل دی.

كُلُّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

هر یوه (له دغو مذکورینو چه دی) په تحقیق معلوم دی (الله) ته لمونځ د هغه او تسبیح د هغه

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی ته د هغه د حال سره مناسب د انابت - عبودیت - اطاعت - تسبیح او تهلیل ویل الهام فرمایلی دی چه هغه پر دغه پوهیدلی دی او تل همغه خپله وظیفه بلا ناغه ادا کوی لیکن د افسوس او تعجب مقام دی چه ډیر تش په نامه سره انسانان د غرور او غفلت او د ظلمت او جهالت په دلدل کښی داسی خښ شوی دی چه د حقیقی مالک له یادولو - او د عبودیت د وظیفی په ځای راوړلو څخه بیخی یی برخی پاتی دی.

تنبیه: د مخلوقاتو د تسبیح په نسبت د سورت بنی اسرائیل په (۵) رکوع کښی څه مضمون پخوا له دی نه لیکلی شوی دی بنائی چه هغه هلته ولوست شی. په یو حدیث کښی راغلی دی چه حضرت نوح علیه السلام خپلو ځامنو ته د تسبیح وصیت وفرمایه او وی ویل «وانها الصلوة الخلق - هم دغه د باقی مخلوقاتو لمونځ دی».

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿۱۱﴾

او الله ته ښه معلوم دی هغه (اعمال هم) چه کوی ئی دوی

تفسیر: یعنی اگر که د دوی په عبادت او بندگی باندی تاسی ونه پوهیږئ لیکن پاک الله ته دغه کرد (تول) شیان معلوم دی او الله تعالی ته دغه ښه معلوم دی چه هر څوک څه کوی؟

وَيَلَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ الْبَصِيرُ ﴿۱۷﴾

او خاص الله ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د عُمکی (سره له آسمانونو عُمکو او مافیهما) او (هم خاص) الله ته دی (بیرته ورتله د تولو) .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دوی علم پر گردو (تولو) محیط دی د ده حکومت هم پر تولو علویاتو او سفلیاتو حاوی دی او د تمامو بیرته ورتگ او رجوع هم د ده په لوری ده . وروسته له دی نه الله تعالیٰ جل و علا شانه واعظم برهانه خپلو حاکمانه او قادرانه تصرفاتو داسی بیان فرمائی .

الْمُتَرَانَّ اللَّهُ يُرِي سَحَابًا مِّمُّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ

آیا نه وینی ته (ای مخاطبه) چه بیشکه الله روانوی شری وریخی (توتی توتی هر طرف ته چه اراده وفرمائی) بیا یوځای والی فرمائی په منځ د دغو (توتو د وریځو) کتبی بیا ئی وگرځوی لاندی باندی قط په قط پس وینی به ته ای (انسانه) باران چه وځی له منځه د دی وریخی

تفسیر: یعنی رومی د وریځو وړوکی وړوکی توتی پورته کیږی، دغه گردی (تولی) سره یو ځای کیږی او یوه لویه د وریخی توته تری جوړیږی بیا دغه وریخی داسی ترتیب او ترکیب مومی چه د یوی د پاسه به ځای نیسی او یوه پریره (غته) طبقه تری متشکله کیږی .

وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُ لِيُكَادَّ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ ﴿۱۸﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه د) آسمانه له (وریځو یا د رلیو په شان د) غرونه چه وی په هغو (غرونو) کتبی عینی له رلی پس رسوی (الله) د ا رلی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د رسونی ئی) او گرځوی ئی له هر هغه چا څخه چه

اراده ئی وفرمائی (د گرځولو یی) نژدی وی رنا (رنرا) بریښنا د هغو (پلی) چه بیول وکړی په ابصارو (د ناظرینو او ورک کړی بصارت ئی)

تفسیر: یعنی لکه چه په ځمکه کښی د تیږو (کتو) غرونه دی ځینو اسلافو ویلی دی چه هم داسی په آسمان کښی هم د پلی غرونه دی. شیخ الهند محمود الحسن رحمة الله علیه د دی سره موافقه ترجمه کړی ده لیکن زیاته او راجح او قوی دا ده چه له سماء څخه ورپځی مراد شی مطلب ئی داسی شو چه له ورپځو څخه چه په کثافت او غلظت کښی د غرونو په شان دی پلی اوروی چه له هغو څخه ډیرو خلقو ته جانی او مالی نقصانات رسیری او زیات کسان تری محفوظ پاتی کیږی مشهوره ده چه د پلی راش د غوائی په یو ښکر کښی وی او بل ښکر ئی وچ پاتی وی د بریښنا بریښدل دومره تیره او زیات وی چه سترگی تری بریښی او نژدی وی چه د کتلو قوت ئی ضائع کیږی.

يَقْلِبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَاتِ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٣٤﴾

گرځوی الله شپه او ورځ (په تبدیل تنزید تنقیص حرارت برودت ضیاء ظلمت او نورو) بیشکه په دغو (مذکوره و شیانو) کښی خامخا عبرت دی خاوندانو د سترگو او بصیرت ته

تفسیر: یعنی د ورځی څخه وروسته شپه او د شپی څخه وروسته ورځ د هم دغه پاک الله په قدرت ځی راځی - هم دغه الله تعالی کله ورځی او کله شپی اوږدوی او لنډوی او د هغوی تودوالی په یخوالی او یخوالی په تودوالی سره تبدیوی. نو لا سم دی چه د قدرت د داسی عظیم الشان دلائلو او شواهدو د لیدلو څخه انسان بصیرت او عبرت حاصل کړی - او د هغه حقیقی مالک الملکوت په طرف د زړه په صدق سره رجوع وکړی چه د ده په قدرت کښی د دغو گردو (تولو) تقلباتو او تصرفاتو زمام او واگی دی.

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّا قَمِنَهُمْ مِّن مِّن كَيْسِيٍّ عَلَىٰ بُطْنِهِ وَمِنْهُم مَّن كَيْسِيٍّ عَلَىٰ رِجْلَيْهِ وَمِنْهُم مَّن كَيْسِيٍّ عَلَىٰ أَرْبَعٍ يُخَلِّقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٥﴾

او الله پیدا کړی دی هر حیوان چه گرځی (په ځمکه کښی) له اوبو پس

عُجینی له هغوی هغه دی چه تگ کوی (خوځیږی) پر نس گیده پر تتر خپلو (لکه مهی مار) او عُجینی له دوی هغه دی چه تگ کوی پر دوو پښو (خپلو لکه انسان مرغان) او عُجینی د دوی هغه دی چه تگ کوی په څلورو (پښو خپلو لکه آس اوښ)، پیدا کوی الله (ماسوا له دغو مذکورو) هر هغه څه چه اراده ئی وفرمائی (د خلقت د هغو) بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه عُجینی ئی خلقت د هر راز (قسم) مخلوقات دی).

تفسیر: یعنی که کوم حیوان ته له څلورو پښو څخه زیاتی پښی هم ورکری دی نو بعید نه دی او د ده لامحدوده قدرت او مشیت هیڅوک نه شی محصورولی او که الله تعالیٰ خپلو عُجینو مخلوقاتو ته دغسی قدرت ورعطاء کری چه هغوی له جماداتو او عناصرو او نورو څخه نور شیان ایجاد او اختراع کری نو هغه هم د هم دغه الله تعالیٰ لطف او احسان دی چه هغوی ته ئی دغسی پوه او ادراک ور په برخه کری دی
پر دغه آیت ښائی د ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا﴾ تفسیر چه د الانبیاء په (۲) رکوع کښی مو لیکلی دی بیا ولوست شی.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ ۖ وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۳۹﴾

خامخا په تحقیق نازل کری دی مونږ آیاتونه بیانوونکی واضح او الله سمه صافه لیاره ښیې هر هغه ته چه اراده وفرمائی (د لیار ښوونی د هغی) لیاری سمی صافی (د اسلام او جنت ته).

تفسیر: یعنی تکوینیه او تنزیلیه آیات ئی دومره ښکاره او واضح دی چه د هغو په لیدلو او آوردلو هم هېڅ یو عقلمن انسان ښائی گمراه او بی لیاری نشی - لیکن پر سمه صافه لیاره همغه تلی شی چه الله تعالیٰ ورته د هدایت توفیق ور په برخه کری وی. سره له دی چه په ملیونو انسانانو دغه د قدرت ظاهری او باهري دلایل او شواهد گوری کله چه دوی د هغو په وسیله خالق تعالیٰ نه پیژنی او نه موحدان او مسلمانان کیږی گواکی د نتیجی په اعتبار د دوی دغه لیدل د نه لیدلو په شان دی.

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فِرْقَانًا مِّنْهُمْ مِّن بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۰﴾

او وائی (دا منافقان) چه ایمان راوری دی مونبر پر الله او پر رسول (د الله) او حکم منلی دی مونبر (د الله او د رسول الله) بیا مخ گرغوی (له اسلامه) یوه دله له دوی وروسته له هغه (ایمان او اطاعت) او نه دی دغه (گرغیدونکی) مؤمنان (صدقاً).

تفسیر: دغه د منافقینو ذکر دی، دوی به په ژبه سره د ایمان او اطاعت دعوی کوله کله چه د عمل وقت راته نو سم له خپلی دعوی سره به ئی عمل نه کاوه او له اسلامی احکامو به ئی مخ گرغواوه. حقیقت دا دی چه د دوی په زړونو کبسی له ابتداء څخه د ایمان او انقیاد آثار نه و موجود - هغه چه د ژبی جمع او خرغ و د امتحان او ابتلاء په وقت کبسی به دغه کلانین هم ویلی کیده او دروغ به ئی له ربهتیا څرگند او جلا (جدا) ښکاریده.

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٨﴾
وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٢٩﴾

او هر کله چه ویللی شی دوی الله او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی دغه (رسول) په منع د دوی کبسی ناڅاپه یو فریق دله د دوی اعراض ډډه کوونکی دی (له حکم د رسوله) او که چیری وی دوی ته حق (په) زعم د دوی پر بل) نو راخی دوی دغه (رسول الله) ته گړندی فرمان منونکی.

تفسیر: یعنی که له دوی جگړه له چاسره واقع کیده - او په دی پوهیده چه مونبر په ناحقه یو په دغه وقت کبسی که مقابل فریق هغوی ته ویل چه راځه چه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حضورته لار شو - او د دغی جگړی فیصله له هغوی څخه وغواړو! نو دغه منافقان به په دغه ورنگ نه راضی کیده ځکه چه دوی پوهیدل چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم بی له لحاظ او خاطر د حق او حقایق رعایت کوی او سم له عدله او انصافه خپله فیصله صادروی چه په هغه تقدیر به د دوی له مفاد څخه مخالف واقع کیده حال دا چه پخوا له دی نه به دوی داسی دعوی کوله چه مونبر پر الله تعالی او رسول الله ایمان راوری دی او د دوی گورد (تول) احکام منو نو اوس د دوی هغه دعوی چیری لاره؟ هو! که په کومه معامله کبسی حق د دوی په طرف وی نو په دغه وقت کبسی په ډیر سرعت او چالاکی او په ماته غاړه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دربار ته حاضریری او د خپلی فیصلی انحصار د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مبارک ذات څرگندوی - ځکه چه په دغه تقدیر دوی داسی گڼی چه هلته سم له عدالته او انصافه ځمونبر په جانب فیصله صادریری. نو دغه څنگه ایمان او اسلام دی؟ دا خو تش شخصی

اغراض او هواپرستی ده .

أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

آیا په زړونو د دوی کښی مرض رنځوری (د کفر او نفاق) ده .

تفسیر: مرض رنځوری او ناروغی دغه ده چه دوی الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم په رښتیا سره ومانه لیکن حرص - طمع او دنیوی اغراضو د دوی مخه ونیوله چه پر خپله همغه وینا او اقرار به ئی عمل هم کاوه - لکه چه د رنځور زړه غواړی چه قدم ووهی او چیری لار شی لیکن د ده قدمونه حرکت نشی کولی او دی د خوځیدو نه وی .

أَمْرًا تَابُوا أَمْرًا يَخَافُونَ أَنْ يَحْيِفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولَهُ أَيْلَٰكِهِمُ الظَّالِمُونَ

آیا شکمن دی دوی (په نبوت د محمد) آیا ویریری دوی له دی نه چه ظلم به وکړی الله پر دوی (یا ظلم به وکړی) رسول د دغه (الله پر دوی داسی نه دی چه الله او رسول الله پر چا ظلم وکړی بلکه دوی چه دی هم دوی ظالمان دی (په اغراض سره)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ جل جلاله او محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت تاسی ته څه تردد او اندیښنه پیدا شوی ده یا د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په صداقت یا د الله تعالیٰ جل جلاله په وعد او وعید کښی څه شک او شبهه لرئ؟ یا داسی گمان کوئ چه الله تعالیٰ جل جلاله یا د هغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم به د دوی معاملات په خلاف د انصاف فیصله کوئ؟ نو ځکه د دوی په حضور کښی د خپلی دعویٰ له وړلو څخه څه اندیښنه او تردد کوی نو په یاد ئی ولرئ چه هلته له سره د ظلم او بی انصافی احتمال نشته هوا پخپله هم دغو خلقو ظلم ته خپلی ملاوی ترلی دی او غواړی چه خپل حق پوره حاصل کړی او د نورو یوه پیسه هم بیرته ور نه کړی نو ځکه له دی نه ویریری چه خپل معاملات محمدی شریعت او د الهی عدالت ته وړاندی کړی ځکه چه پوهیږی چه د محمد رسول الله منصفانه فیصله به ځمونږ له مطلب څخه خلاف وی . دغه د منافقانو ذکر ؤ په مقابل د دوی کښی اوس د مخلصانو د اطاعت او فرمان منلو بیان هم فرمائی

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ
بَيْنَهُمْ أَنْ يُقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۵۱﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه ده وینا د مؤمنانو کله چه وبللی شی دوی الله ته او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکری په منخ د دوی کبسی (په وقت د جگری کبسی) دا چه ووائی واوریده مونبر (خبره د تا) او ومانه مونبر (حکم د تا او دغه ویونکی هم دوی دی بریالیان (کامیاب) خلاصی موندونکی (له عذابه په مراد رسیدلی).

تفسیر: یعنی د صادقو مسلمانانو کار داسی وی او بنائی چه هم داسی وی لکه چه په کومه معامله کبسی دوی ته د الله د احکامو بلنه او دعوت وشی اگر که ظاهرأ په هغه کبسی د دوی گته (فائده) یا تاوان وی په منده ورغلی او د یوی شیبی دپاره شه غنډ (تاخیر) او توقف په کبسی نه کوی او فی الفور «سمعاً و طاعة» ووائی او د هغه د حکم منلو دپاره تیار او آماده شی چه په دغه کبسی د دوی د اصلی نیکی او حقیقی فلاح راز (قسم) مضمردی.

وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿۵۲﴾

او هر شوک چه اطاعت وکری حکم و منی د الله او د رسول د دغه (الله) او وویریوی له الله او عخان وساتی (له غضبه د ده) پس دغه (فرمان منونکی ویریدنکی) هم دوی دی بری موندونکی د (جنت)

تفسیر: یعنی هغه چه فی الحال مطیع وی او پر خپلو تیرو تقصیراتو نادم وی او له الله تعالیٰ شخه وویریوی او توبه وکری او په مستقبل کبسی له بدو چارو او لیارو شخه خپل عخان وساتی نو د دوی دپاره په دنیا او آخرت کبسی بری او کامیابی ده.

وَأَسْمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لِيَبْلِغَهُمْ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ قُلْ لَا
تُقْسِمُوا بِاللَّهِ مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۳﴾

او قسمونه خوری (منافقان) په الله سخت سخت قسمونه د دوی قسم دی خامخا چه که ته (حکم) امر وکړی دوی ته (په وتلو سره جهاد ته) نو خامخا به وځی (دغه جهاد ته) دوی هر ورو (خامخا) ووايه (ای محمده منافقانو ته) قسم مه خورئ تاسی د دروغو طاعت نیک (ځمونږ مطلب دی) بیشکه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ تاسی.

تفسیر: یعنی منافقان دیر سخت تاکیدي قسمونه خوری او غواړی چه تاسی بیخی داده او متیقن کړی چه «که تاسی مونږ ته حکم راکړئ نو مونږ گرد (تول) کور کهول پرېږدو او دی ته تیار ولاړ یو چه د الله تعالی لپاری ته ووځو او د هغه د گردو (تولو) احکامو تعویل وکړو که محمد رسول الله مبارک لږ څه اشاره وفرمائی نو مونږ خپل گرد (تول) مال دولت د الله تعالی په لپاره کښی لگوو او مونږ تری بیخی جلا (جدا) کیوو» نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه دومره غټو خبرو ویلو او داسی قسمونو یادولو ته حاجت نشته ستاسی د اطاعت حقیقت گردو (تولو) ته معلوم شوی دی تاسی خو په ژبه ډیری دعوی کوئ او وچت وچت غږیږئ لیکن د عمل په وقت کښی ورو ځانونه بیرته راکاپړئ ښائی چه تاسی د صادقو مسلمانانو په شان خپل ښه اعمال او مجاهدت او حسن اطاعت راڅرگند کړئ له داسی غټی خبری او قسمو خوړلو څخه هیڅ یوه فائده په لاس نه درځی فرض ئی کړئ چه تاسی هم داسی قسمونو سره د بندگانو اطمینان او یقین ځان ته حاصل کړئ لیکن د الله تعالی په نزد کښی هیڅ قسم چل فریب مکر - دروغ نه چلیږی او هغه ته خو گردی (تولی) ظاهری او باطنی خبری او احوال څرگند دی او وروسته له دی نه به ستاسی د مکر او فریب او نفاق پرده وشلوی.

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ
مَاحِجَلٌ وَعَلَيْكُمْ مَآحِجَلَةٌ وَإِن تُضِيعُوا تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى
الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿۵۷﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) اطاعت وکړئ (حکم ومنئ) تاسی د الله او د رسول (د الله په خلوص سره په هر څه کښی) پس که مخ وگرځوئ تاسی (ای خلقو له اطاعته د رسول الله) نو بیشکه هم دا خبره ده چه دی پر دغه رسول ځما هغه بار (د تبلیغ) چه پری ایښی شوی دی او دی پر تاسی (بار) چه پر تاسی ایښی شوی دی (او پری مکلف یئ چه اطاعت د رسول الله دی) او که اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسی د دغه (رسول الله) نو سمه صافه لپاره به

ومومع او حق ته به پری ورسپیری او نه دی پر (ذمه د) رسول مگر رسونه
بنکاره (د شراعو چه هغه ئی ادا کری ده)

تفسیر: یعنی پر رسول د الله تعالیٰ له طرفه د تبلیغ بار ایبسی شوی دی چه ده هغه په ښه شان
سره اداء کری دی او کوم بار چه پر تاسی ایبسی شوی دی هغه تصدیق او د حق قبول دی او دغه
ده چه د ده د ارشاده سره موافق نگ وکړئ! که تاسی دغه خپله ذمه واری محسوسه کړئ - او د
محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د احکامو تعمیل په ښه شان سره وکړئ نو د دواړو دارینو
بری او د کامیابی لپاره به ومومع! او په دنیا او عقبی کښی به خوشال اوسپړئ! که نه د محمد
رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ نقصان نشته او تاسی به د خپلو شرارتونو او سر کشیو سزا او
بده نتیجه پخپله وگورئ محمد رسول الله خو خپله فریضه اداء کری ده او عند الله له خپلی ذمه
واری څخه مسئول نه دی. وروسته له دی نه د اطاعت الرسول عجیبی ثمرات بیان فرمائی چه د هغه
سلسله به په هم دغه دنیا کښی شروع کیږی.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا

وعده کری ده الله له هغو کسانو سره چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او
کری ئی دی ښه (عملونه) چه قسم دی خامخا به خلیفگان کری (الله) دوی په
ځمکه کښی لکه چه خلیفگان کری ئی و هغه کسان چه پخوا وو له دوی نه
او خامخا ثابت قوی به وگرځوی هر ورو (خامخا) دوی ته دین د دوی هغه
(دین د اسلام) چه غوره کری دی (الله) دوی ته او هر ورو (خامخا) بدل به
ورکړی هر ورو (خامخا) دوی ته وروسته له وپری د دوی له دښمنانو امن (او
اطمینان) عبادت به کوی دوی ځما شریک به نه پیدا کوی له ماسره هیڅ شیز

تفسیر: دغه خطاب ئی د رسول الله د زمانی خلقو ته فرمایلی دی یعنی هغه ذوات چه د دوی په
منځ کښی په اعلیٰ درجه نیکان او د سیدالانس والجان کامل پیروان او تابعان دی وروسته له
رسول الله به دوی ته د ځمکی حکومت ورکاوه کیږی. او د اسلام دغه دین به چه د الله تعالیٰ

خوبی او پسند دی د دوی په لاسونو خوروی او قائموی . لکه چه د استخلاف په لفظ کښی دی طرف ته اشاره ده چه دغه کسان به تش د دنیوی باچاهانو په شان نه وی بلکه د رسول الله خلیفه گان به وی د سماوی حکومت اعلان کوی او د حق دین اساسونه به قائموی. او په بر او بحر او هر چیری به د دوی احکام او تصرفات جاری کیږی. په دغه وقت کښی به مسلمانان د کافرانو څخه نه ویریږی. او په پوره امن او سکون سره به د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول او لگیا اوسیږی او په دنیا کښی به د امن او امان زمانه او دوره وی د دغو مقبولو او معززو بندگانو ممتاز شان به دغه وی چه دوی به د خالص واحد الله تعالیٰ عبادت او بندگی داسی کوی چه په هغی کښی به د یوی ذری په اندازه هم د شرک او اختلاط اثر نه وی د جلی شرک ذکر او نسبت خو له دغو سره امکان نه لری. د خفی شرک لږ آثار او علائم به هم په دوی کښی نه لیدل کیږی دوی گرد (تول) به د یوه الله قدوس جل وعلا شانه و عظم برهانه خالص بندگان وی او یواځی به له الله تعالیٰ څخه ویریږی او یواځی هغه ته به هیله (آرزو) او آسره کوی او پری متوکلان معتمدان به وی د الله د رضاء په لیاره کښی به ژوندون کوی او په هم دغه لیاره کښی به خپل ځانونه جاروی (قربانوی) پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د بل کوم موجود خوف او ویره به له سره د دوی په زړونو کښی لیاری نه مومی او نه به د بل چا د خوبی او خفگان څه پروا کوی.

الحمد لله چه د الله تعالیٰ دغه وعده د څلورو تنو راشده و خلفا و رضی الله تعالیٰ عنهم په لاسونو پوره شوه او گردی (تولی) دنیا د دغه عظیم الشان پخوا ویلو د یوه یوه وینا د یوه یوه حرف مصداق پخپلو سترگو سره ولیدل د څلورو واړو راشده و خلفا و رضی الله تعالیٰ عنهم څخه وروسته هم اسلامی باچاهان وقتاً فوقتاً په هم دغو اوصافو سره متصف راغلی دی - هر کله چه الله تعالیٰ بیا اراده وفرمائی وروسته له دی نه هم راځی.

په احادیثو کښی راغلی دی چه وروستنی خلیفه به امام مهدی رضی الله تعالیٰ عنه وی چه د هغه په نسبت عجیب او غریب بشارات اورول شوی دی. د الله تعالیٰ ځمکه له عدله او انصافه دکوی - او په خارق العاده ډول (طریقه) سره به فی سبیل الله جهاد کوی او د هغه په قوت به کلمه الله ته اعلاء او اسلام ته ښه ترقی او اعتلاء ورکوی. اللهم احشرنا فی زمرته - وارزقنا شهادة فی سبیلک انک واسع المغفرة وذوالفضل العظیم.

تنبیه: د دی د استخلاف له آیت څخه د څلورو واړو راشده و خلفا و رضی الله تعالیٰ عنهم ډیر لوی فضیلت او منقبت راوځی - ابن کثیر د دی آیت په ذیل کښی د نبوت له منوره عهده راخیستی تر عثمانی عهد پوری ئی اسلامی فتوحات درجه په درجه بیان کړی دی او په آخره کښی ئی دغه الفاظ لیکلی دی «وجبی الخراج من المشارق والمغرب الی حضره امیر المؤمنین عثمان بن عفان رضی الله تعالیٰ عنه وذلك ببرکة تلاوته ودراسته وجمعه الامة علی حفظ القرآن ولهذا ثبت فی الصحيح ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال «ان الله زوی لی الارض فرأیت مشارقها ومغربها وسیبلغ ملک امتی مازوی لی منها»

فها نحن ننتقلب فيما وعدنا الله ورسوله وصدق الله ورسوله فنسأل الله الايمان به
وبرسوله والقيام بشكره على الوجه الذى يرضيه عنا»

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۵۵﴾

او هر شوک چه کافر شو پس له دغو لویو انعاماتو پس دغه کسان هم دوی
(غت) فاسقان دی.

تفسیر: یعنی د داسی عظیمه و انعاماتو څخه وروسته ناشکری د دیرو لویو مجرمانو او د زورورو
عاصیانو کار دی - حضرت شاه صاحب فرمائی « هر هغه شوک چه د اربعه و خلفاؤ د خلافت
او د دوی د فضل او شرف څخه منکر شو د دغو الفاظو څخه د ده حال څرگنداوه شی» ﴿لَا يَرْفَعُونَ
لَكَ رِزْقًا إِنَّا لَكِن سَيِّئُونَ بِالْإِيمَانِ وَلَا يَحْتَمِلُونَ فِي مَلُوكِنَا عَلَا لَكِنَّا لَكِن أَمْثَارِنَا لَكَ رَوْفٌ زَجِيمٌ﴾

وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۵۶﴾

او قائموی تاسی (سم اداء کوئی سره له تولو حقوقو) لمونخ او ورکوی زکوٰة
او اطاعت و کړی حکم و منی تاسی د رسول (د الله) بنائی تاسی ته چه رحم
و کړ شی پر تاسی.

تفسیر: یعنی که د الله تعالی له رحمته برخه اخیستل غوړی نو تاسی هم د هم هغو مقبولو
بندگانو په شان حسنه اعمال ځان ته اختیار کړی! - چه د لمونځونو په ښه شان سره قائمول - د
زکوٰة ورکول دی او د حیات په تولو شعبو کښی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر احکامو تلل
دی.

اللهم ارزقنا متابعة رسولك صلى الله عليه وعلى آله واصحابه وسلم وتوفنا عليها
والحقنا بالصالحين آمين!

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا أُولَئِكَ إِلَّا نَارٌ وَلَيْسَ الْمَصِيرُ ﴿۵۷﴾

مه کوه گمان خامخا پر هغو کسانو چه کافران شوی دی عاجز کوونکی (د الله) په غمکه کښی او غای د هستوگنی د دوی اور (د دوزخ) دی او خامخا بد غای د ورتلو دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه د نیکو بندگانو په مقابل کښی ئی د مردود او مغضوبو خلقو انجام او خاتمه ښوولی ده یعنی کله چه نیکانو ته د ملک حکومت او د غمکی خلافت عطاء کیږی نو د کافرانو او بدکارانو گردی (تولی) مکاری او تدابیر ماتپیری او ماته ئی ور په برخه کیږی - د الله تعالی د ارادی مخه هیڅ شوک نشی نیولی - که دوی په کرده (توله) دنیا کښی دی خوا او هغی خوا ته مندی ووهی - او هر چیری لار شی او وغغلی - نو بیا هم د الله تعالی له سزا او پوښتنی څخه غان نشی پتولی او خلاصولی - او یقیناً دوی د جهنم په بندی خانه کښی غورغول کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) ښائی چه اذن دی وغواړی له تاسی (په وقت د ننوتلو) کښی پر تاسی باندی) هغه (وینغی مریان خدام) چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د تاسی

تفسیر: څلور رکوع پخوا له دی نه د استیذان (اجازه غوښتلو) د مسئلی ذکر و دا د هغه تتمه ده په منع کښی د غینو خاصو مناسباتو لامله (له وجی) نور مضامین راغلی و.

وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ

او هغه کسان چه نه دی رسیدلی حد د (احتلام بلوغ) عقل ته له تاسی (احرارو) دری کرته پخوا له لمانځه د صبا او په هغه وقت کښی چه پاسی ږدی تاسی کالی (جامی) خپل د گرمی په وقت کښی او پس له لمانځه د ماسختن (دغه اوقات) دری وقتونه د خلل (پښیدو د ستر) دی تاسی ته

تفسیر: په هم دغو دوو اوقاتو کښی عموماً زاند کالی (جامی) له غانه لری کیږی یا د خوب

او د وینځی لباس سره تبدیلیږی او مروی زیاتره په هم دغو اوقاتو کېښی کاوه شی کله پخوا له سهاره کله د غرمی د لمبلو شوق یا ضرورت چه هم انسان ته پېښیږی او دا غواړی چه بل څوک پری مطلع او خبر نشی نو ځکه ئی حکم ورکړ چه په دغو دريو اوقاتو کېښی نابالغو هلکانو وینځو او مریانو ته هم ښائی چه د ننوتلو اجازه واخلي په نورو اوقاتو کېښی دوی ته نه ښائی چه د نورو پردیو په شان اجازه وغواړی مگر که کوم شخص د خپلو مصالحو لامله (له وجی) په نورو اوقاتو کېښی هم د استیذان قید زیات کری نو دلته استجازه ضروری ده .

لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوْفُؤْنَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ

نشته پر تاسی او نه پر دوی باندی هیڅ گناه (وبال) تیر له دغو دريو وقتونو (په بی اذن ننوتلو د دوی کېښی پر تاسی) دوی گرځیدونکی دی پر تاسی (په تللو او ننوتلو لپاره د خدمت) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (گرځیدونکی یی یو په بل)

تفسیر: یعنی د پورته ذکر شویو اوقاتو څخه ماسوا په نورو اوقاتو کېښی عادتاً بی له مزاحمته او ممانعته یو له بل سره کتلی شی! او په دغو تللو راتللو کېښی نابالغو هلکانو - وینځو او مریانو ته لازم نه دی چه د هر واری ننوتلو دپاره اذن او اجازه وغواړی ځکه چه د دی شیانو له رعایته ډیر تکلیف او حرج پېښیږی او په کارونو او معاملاتو کېښی ډیر بندوالی او حرج واقع کېږی چه هغه د الله تعالی له حکمته خلاف دی.

كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمْ
الْحُلْمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرُجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ
عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ شَيْئًا بِهِنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ
وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لهنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی درته وکر) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت والا دی. او کله چه ورسیدل واره هلکان (اصیلان) ستاسی حد د (بلوغ) عقل ته پس اذن دی وغواری (په ننوتلو کښی) پر تاسی باندى لکه چه اذن غوښت هغو کسانو (چه بالغان شوی وو) پخوا له دغو (اطفالو) هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) خپلو او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ډیر حکمت والا دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) او زری ناستی له ښغو هغو څخه چه امید نه لری دوی د نکاح (په سبب د ډیر زوروالی) پس نشته پر دوی هیڅ گناه (وبال) چه کیږدی (وباسی دوی ظاهری) جامی خپلی (لکه چادری او لوپتی) په دی حال کښی چه ښکاره کوونکی نه وی د ښانست خپل او دا چه دوی ځان وساتی (له ایستلو د ظاهری جامی څخه هم) خیر دی دوی ته او الله ښه اوریدنکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: یعنی هلکان تر هغه پوری چه نابالغه وی د دغو دريو اوقاتو څخه ماسوا په نورو اوقاتو کښی بلا اجازت ننوتلی شی کله چه د بلوغ حد ته ورسپړی بیا د هغه حکم د هغو نارینه وو په شان دی چه د هغو احکام په دغه آیت کښی تیر شول ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخْلُوا بِاِخْوَانِكُمْ حَتَّىٰ تَكُونُوا

مُسْلِمِينَ أَوْ عَدُوًّا لَّكُمْ﴾

حضرت شاه صاحب لیکي «که سپین سری بودی ښغی پخپلو کورونو کښی په لږو ضروریو کالیو (جامو) کښی لکه کمیس پرتوگ تکرری اوسپړی نو درست دی او که په پوره پرده کښی واوسی نو لا بهتر دی» او کله چه له کوره د باندى وځی که زائد کالی (جامی) مثلاً برقع او نور له خپله ځانه لری کړی نو هیڅ مضائقه نه لری په دی شرط سره چه په هغو کالیو (جامو) د زینت اظهار نه وی چه د هغی د پت ساتلو حکم د ﴿وَالَّذِينَ يَذَّبَحُونَ﴾ الآية - په آیت کښی ورکړی شوی دی له دی نه د دی خبری اندازه په ښه شان سره کیدی شی چه قرآن کریم د ځوانانو ښغو د پردی او ستر په متعلق څه منشأ لری؟ یعنی دغه خو د فتنی مخی نیولو او انسداد ظاهری انتظامات دی پاتی شوی هغه خبری چه د پردی په منځ کښی کیږی - او د فتنی عوامل او اسباب تری ځیږیږی (پیدا کیږی) نو ښه وپوهیږئ چه الله تعالی د گردو (ټولو) خبری آوری - او پر هر شی ښه خبردار دی او سم له هغو به د هر چا سره معامله کوی.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ

وَلَا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
 عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكَتُمْ مَفَاتِحَهُ
 أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا
 فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ
 مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣١﴾

نشسته پر رانده هیخ حرج (مشقت) او نه پر گود هیخ حرج (محنت او وبال)
 او نه پر رنخور هیخ حرج (سختی او ملامتی) او نشسته پر نفسونو غانونو
 ستاسی هیخ حرج (کلفت) چه وخورئ تاسی (او دا تیر اهل د ابتلا) له
 کورونو خپلو (یا له کورونو د اولادو او عیالو خپلو) یا له کورونو د پلرونو
 خپلو یا له کورونو د میندو خپلو یا له کورونو د ورونو خپلو یا له کورونو
 د خویندو خپلو یا له کورونو د تررونو خپلو یا له کورونو د عمو (تروریانو)
 خپلو یا له کورونو د ماماگانو خپلو یا له کورونو د خالو (توریانو) خپلو
 یا (له کورونو د هغه چا) چه مالکان شوی یی تاسی د کلیگانو (کنجیانو)
 د هغه (او د هغو متصرفان یی) یا (له کورونو د) دوستانو خپلو، نشته پر
 تاسی هیخ گناه (وبال) په دی چه وخورئ (طعام تول) سره یو غای یا بیل
 بیل نو کله چه ننوخی تاسی (دغو مذکوره ؤ) کورونو ته پس سلام اچوئ
 تاسی پر غانونو خپلو پیشکشی ده ثابته له (جانبه د) الله مبارکه طيبة
 (برکتناکه پاکیزه) هم داسی (لکه چه دغه تیر بیان ئی وفرمایه) ښکاره
 بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د حکمت او احکام خپل) ښائی چه تاسی عقل
 وچلوئ (په خیر او شر).

تفسیر: یعنی د هغو کارونو له کولو څخه دغه اهل الابتلاء معاف دی چه پکښی تکلیف وی مثلاً
 جهاد - حج - جمعه او جماعت او نور داسی شیان (کذا فی الموضح)
 یا ئی دا مطلب دی چه د دغو معذورانو محتاجانو په خوراک کښی له روغو خلقو سره هیخ
 تکلیف او حرج نشته ځکه چه د جاهلیت په زمانه کښی به ئی داسی محتاجان او معذوران نه

پریجنوول چه له اغنیاؤ او روغو خلغو سره دودی و خوری د دوی په زره کتبی به داسی خبری
 گرغیدی چه البته دغه خلق له دی نه کرکه او نفرت کوی چه له مونبه سره دودی و خوری یا
 غمونو له غینو اوضاعو او حرکاتو شخه لکه چه دوی ته ایذاء او ضرر ورسیوی - او په واقع سره
 چه غینو ته له دی نه نفرت او وحشت هم پیدا کیده غینو مسلمانانو ته له دیری اتقاء داسی
 خیال پیدا کیده چه د داسی معنورانو او مریضانو سره په یو غای خوراک کولو کتبی شاید د
 مساوات او عدل اصول قائم نشی روند د خوراک گرد (تول) شیان نشی موندلی - گود
 امکان لری چه په غند (تاخیر) سره راشی او په مناسب غای کتبی نشی کیناستی د رنغورانو
 خبره خو د خوځولو نه ده - نو بناء علیه له هغوی سره ئی په یو غای کیناستلو کتبی احتیاط
 کاوه خو د دوی حق تلف نشی - بل یو داسی صورت هم پینیده چه دغه معنور او محتاج سری
 به چه د چا کره ورته چه هغه به په دی نه ؤ مقتدر چه دومره محتاجانو ته پخپله خوراک ورکری
 نو به ئی بی تکلفه دوی د خپل پلار - ورور - خور - تره ماما او نورو خپلوانو کره بوتلل - نو
 د دغه وضعیت له لیدلو شخه به دغو معنورانو ته داسی خیال پیدا کیده چه مونو خو د ده کره
 راغلی وو ده مونو واخیستلو او له خپله کوره ئی وشړلو - لکه پخپله غمونو د دودی ورکولو شخه
 کرکجن (متنفر) او ناخوبه دی؟ د دغو گردو (تولو) خیالاتو اصلاح په دغه آیت سره وکره
 شوه چه تاسی ته خامخا نه بنایی چه په دغسی اوهامو او خیالاتو کتبی خپل غانونه وغورځوی -
 پاک الله په دغه معامله کتبی وسعت ایچی دی نو بیا تاسی ولی پر خپلو غانونو تنگسه او
 تکلیف راولی؟

﴿ اَوَامِلُكُمْ تَقَاتِحَةً ﴾ یا چه وخورئ له کورونو د هغه چا چه مالکان شوی بیع تاسی د
 کلیگانو (کنجیگانو) د هغو او د هغو متصرفان بیع) یعنی ستاسی تر تصرف لاندی ایچی شوی
 دی. مثلاً یو سری بل سری د خپل شی وکیل یا محافظ گرځوی او دی که له هغه شخه غه شی
 د معروف په کومه اندازه خوری او شچی نو مجاز دی.
 ﴿ لَیْسَ عَلَیْکُمْ ﴾ الآیة - نشته پر تاسی هیخ گناه وبال په دی چه وخورئ طعام تول سره یو
 غای او یا بیل بیل) یعنی د خپلوی په علائقو کتبی د خوراکی شیانو د هر وقت د پوښتنی
 کولو هیخ ضرورت نشته. نه بنائی چه خورونکی وشرمیوی او حجاب وکری - او نه کوربه دی شه
 تری وساتی مگر د بنغی کور که د هنی د میره (خاوند) وی نو بنائی چه د هغه خویشی او
 مرضی حاصله کری. او یو غای سره خوری! یا بیل - یعنی د دغی خبری فکر او اندیښنه پخپلو
 زرونو کتبی مه کوئ چه چا زیاته وخورله؟ او کوم یوه لوبه وخورله گرد (تول) سره خپل خواره
 دی یو غای پخوی او گرد (تول) دی سره یو غای خوری. که د یوه سری مرضی نه وی نو بیا
 د هیجا د هیخ شی خوراک نه دی درست.

د سلام اچولو تقیید ئی وفرمایه د ملاقات په وقت کتبی شکه چه له دی نه بله کومه ښه دعاء
 نشته. هغه خلق چه سلام نه اچوی او د هغه په غای نور الفاظ له خپله غانه جوړوی یا د نورو
 پردیو اقوامو او مللو تقلیدونه کوی نو د دوی دغه تجاوزیز او تقالید له سره د الله تعالی له دغه

حکمه او تجویزه نشی بهتر کیدی.

تنبيه: له دغه آيت غنى د يواغی خوراک کولو جواز هم ووت د غينو حضراتو په نسبت نى ليکلى دى تر غو چه د هغوى سره به ميلمانه نه ؤ دوى به خوراک نه خوړ معلوم شو چه دغه غلو دى هوا که غو تنه خوړونکى سره يو غاى کښينى نو دغسى خوراک د برکت موجب دى كما ورد فى الحديث.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا
مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوا إِنْ
الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأَذَنَ لِمَن شِئْتَ مِنْهُمْ
وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٤﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مؤمنان هغه کسان دى چه ايمان يقين نى راوړى دى پر الله او (په) رسول (د الله) او کله چه وى دوى له دغه (رسول) سره پر کوم کار جمع کوونکى د(خلقو لکه جمعه - جهاد يا جرگه) نو نه غى (پخپل سر) تر هغه پورى چه اذن وغواړى له دغه (رسول الله) نه بیشکه هغه کسان چه اذن غواړى له تانه (اى غما رسوله) دوى هغه کسان دى چه کامل ايمان يقين لرى پر الله او رسول د الله (او منى نى) پس کله چه اذن وغواړى دوى له تانه (اى رسوله غما تلو ته) دپاره د غينو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشى ستا له دوى نه (د اذن ورکولو) او مغفرت وغواړه د دوى دپاره له الله تعالى بیشکه الله ښه بښونکى (د خطياتو) دیر رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: په پاس آیتونو کې د راتللو په وقت کې د استیذان (اجازه غوښتلو) ذکر ؤ - دلته د بیرته ورتلو په وقت د استیذان ضرورت ښوولى شوى دى - يعنى پوره ايمان لرونکى هغه دى چه د محمد رسول الله په غوښتلو سره ژر حاضرېږى - او کله چه په کوم اجتماعى کار کې شريک او ملگرى شى لکه جمعه - عيدین - جهاد - د مشورى مجالس او نور نو بى له اجازى تری نه غى او په خپل سر تری نه پاغېږى هم دغه کسان هغه ذوات دى چه په کامل او صحیح معنى سره د الله تعالى او د رسول الله احکام منى او د دوى پوره مطيعان دى.

﴿فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ﴾ الآية - پس کله چه اذن وغواړى دوى له تانه اى غما رسوله تلو ته دپاره د

حُئِنُو كَارُونُو خِپَلُو پَس اِذْنُو وِرْكِرِه هَغُه چَاَتِه چِه خُوْبِه وِشِي سَتَا لِه دُوِي نِه د اِذْنُو وِرْكُولُو الْخِ
يَعْنِي وِرْوَسْتِه لِه غُورِه اَوْ فِكْرِه هَر چَاَتِه چِه مَنَاسِب وِگْنَع اِجَاَزَت وِرْكِرِي! اَوْ كَلِه چِه پِه دَغِه اِجَاَزِه
عَمَل كُول هَم فِی الْجَمَلِه د نَبُوِي صَحْبَت حِرْمَان اَوْ قُصُور اَوْ صُورَتَا د تَقْدِيمِ الدُّنْيَا عَلٰی الدِّينِ شَائِبِه
پَخِیْل مَنُخ كَنِی لَرِي نُو كُكِه نِي د هَغُو مَخْلِصِينُو پِه حَق كَنِی اسْتِغْفَار وِفْرَايِه غُو سَتَاسِي د
دَغِه اسْتِغْفَار پِه بَرَكْت د هَغُوِي د دَغِه نَقْص عِلَاج اَوْ تَدَارَك هَم وِشِي.

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ
يَسْتَلُونَ مِنْكُمْ لَوَإِذَا قَلِيحُذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ
أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾

مه مگر عوئ (مه کنئ ای مؤمنانو! بلنه) دعاء د رسول پخپلو منخونو کښی پشان
د دعاء (بلنی) د حینو د تاسی حینو نورو ته) بلکه د رسول د بلنی اجابت
ضرور وکړئ) په تحقیق معلوم دی الله ته هغه کسان (هم) چه کښیری او یو
یو دوه پت د باندی وخی له تاسی په دی حال چه یو له بله حان سره پنا
کوی او وخی پس ودی ویریری هغه کسان چه مخالفت کوی له امره (حکمه)
د دغه (رسول حما) له دی نه چه ورسیری دوی ته خه فتنه (آفت په دنیا
کښی) یا ورسیری دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر غوښتلو حاضر کیدل فرضیږی کچکه چه د رسول
الله غوښتل د نورو د غوښتلو په شان نه دی او ښائی چه تل د رسول الله صلی الله علیه وسلم د
دعوت جواب په «لیک» سره ووائی. که د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت نه حاضریری نو
ښائی چه د دوی له ښیرا څخه وویږیری کچکه چه د دوی ښیرا د نورو انسانانو په شان نه ده او په
مخاطباتو کښی دی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ادب او د عظمت او عزت پوره لحاظ او
رعایت وکړ شی او د نورو عوامو خلقو په شان «یا محمد» یا نورو عادی الفاظو سره دی خطاب
ورنه کړای شی بلکه د «یانسی الله» - «یا رسول الله!» په شان تعظیمی القابو سره دې مخاطب وگر
غولی شی. حضرت شاه صاحب فرمائی چه «د رسول الله صلی الله علیه وسلم په بلنه سره حاضریدل
فرضیږی» د هر هغه کار دپاره چه دوی وغواړی بیا دا هم ورسره شته چه بی د دوی له اجازی له
هغه غایه پاخیدل او بل چیری تلل هم نه دی په کار اوس هم غمونږ مسلمانانو دپاره هم دغه
خبره وړ (قابله) او لائقه ده چه د خپلو مشرانو په مقابل کښی د هم دغسی وضعیت رعایت
وکړو. دغه کسان چه د نبوی له مجلسه د باندی وتل هغه منافقان ؤ چه پر دوی پند او نصیحت
اوریدل ډیر سخت او شاق ؤ - هر کله چه دوی موقع موندله سترگی به یی غولولی - او ښوی بی
له اجازی له مجلس څخه د باندی تښتیدل - نو دوی به هم خپل حان له هغه سره ښلاوه. یا د

ده په سیوری کښی به ئی خپل ځان ښوی تیراوه - نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه تاسی له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه څه خپل ځان پتوئ پاک الله ته خو ستاسی گرد (تول) حال احوال هم معلوم دی. ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ ﴾ پس ودی ویریری هغه کسان چه مخالفت کوی له امره حکمه د دغه رسول ځما له دی نه چه ویه رسیری دوی ته څه فتنه آفت په دنیا کښی یا ویه رسیری دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښی) یعنی د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له احکامو څخه مخالفت کوونکی ته خوف او ویره په کار ده چه د دوی په زړونو کښی د کفر او نفاق او د نورو فتنو نیالگی (جرری) د تل دپاره بیخ او بنست (بنیاد) ونه نیسی او د هغه لامله (له وجی) د دنیا په کوم دردناک عذاب کښی اخته او مبتلا نشی.

الْاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ فَيَنْبِئُهُمْ بِمَا عَمِلُوْا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۳۱﴾

واورئ خبردار او پوه شی چه بیشکه خاص الله لره دی هر هغه څه چه په آسمانونو او ځمکو کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً و عبیداً) (په تحقیق معلوم دی) (الله ته) هر هغه څه چه تاسی پری یی (له اخلاصه او نفاقه) او (معلومه ده الله ته) هغه ورځ چه وروستل شی (دغه خلق) الله ته پس خبردار به کړی (الله) دوی پر هغو عملونو چه دوی کړی دی (له خیر او له شره) او الله پر هر شیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی ممکن دی چه د مخلوق له سترگو څخه په پته کوم کار وکړئ - لیکن د الله تعالی څخه ستاسی هیڅ حال او احوال نشی پت پاتی کیدی او نه د الله تعالی له آسمانونو او له ځمکو څخه چیری وتلی او تښتیدلی او پتیدلی شی - الله تعالی همغسی چه ستاسی له دغه موجوده حالت څخه عالم او باخبر دی هم داسی د هغی ورځی له مجازاتو څخه هم پوره عالم او خبردار دی کله چه گرد (تول) مخلوقات به د حساب او کتاب دپاره د ده په لوری بیول کیږی - او د دوی د هر یوه په مخ کښی به د ده د یوی یوی ذری عمل حساب او کتاب په واضح او ښکاره دول (طریقه) ایښود کیږی نو د داسی علیم الککل او مالک الککل له سزا څخه به مجرم چیری نجات وموندلی شی؟.

تمت سورة النور بفضل الله وتوفيقه
اللهم نور قلوبنا بالایمان والاحسان ونور قبورنا
واتمم لنا نورنا واغفر لنا
انک علی کل شیء قدير - وبالاجابة جدیر

سورة الفرقان مكية الا الايات ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ فمدنية وهى (۷۷) آية و (۶) ركوعات رقمها (۲۵) تسلسلها حسب النزول (۴۲) نزلت بعد لَيْسَ .
 د «الفرقان» سورت مكى دى پرته (علاوه) له ۶۸ و ۶۹ و ۷۰ آيتونو نه چه مدنى دى (۷۷) آيتونه (۶) ركوع
 لرى، په تلاوت كښى (۲۵) په نزول كښى (۴۲) سورت دى وروسته د «يسين» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان ډير رحم والا دى

تَبٰرَكَ الَّذِیْ نَزَّلَ الْفُرْقٰنَ عَلٰی عَبْدٍ لَّیْكُوْنَ الْعٰلَمِیْنَ نَذِیْرًا

ډير برکتناک څښتن (خاوند) د ډير خير او پورته دى هغه (ذات) چه نازل كړى ئى دى قرآن پر بنده خپل (محمد) دپاره د دى چه شى دى خلقو ته وپروونكى (له جحيمه)

تفسیر: «فرقان» (د فیصلی کتاب) ئی وفرمایلی دغه قرآن ته چه د حق او باطل آخری فیصله او د حلالو او حرامو سره بیلتون په ښکاره ډول (طریقه) سره کوی - هم دغه کتاب دى چه د خپل نازل کوونكى د شان عظمت او د صفاتو علویت او د هغه د اعلىٰ درجى حکمت او رافت په انتهائى شکل كښى وړاندی کوی او د گرد (تول) جهان د هدایت او اصلاح متکفل او دوى ته د کثیر خير او د غیر منقطع برکاتو د اعطاء سامان او وسائل تیار کړى دى.
 (ډير برکتناک څښتن (خاوند) د ډير خير او پورته دى هغه ذات چه نازل كړى رالیږلى ئى دى فرقان حمید او قرآن مجید لپاره د هدایت پر خپل هغه کامل او اکمل بنده محمد صلی الله علیه وسلم باندی چه د ده ممتاز لقب د عبودیت له کماله هم دغه «عبد الله» شوی دى صلوة الله علیه وسلامه لپاره د دى چه شى دغه قرآن مجید خلقو ته انسانان دى که پیریان وپروونكى له عذابه د نیران) یعنی قرآن عظیم الشان گرد (تول) جهان ته د کفر او عصیان له بدى خاتمی خبر ورکونكى دى لکه چه په دغه سورت كښى «د مكنبینو» او معاندینو ذکر ډير شوی دى ښائى د هغه له خاطره دلته د «نذیر» صفت ئى بیان فرمایلی وی او «بشیر» ئى نه دى یاد كړى او د «للعالمین» په لفظ سره ئى دا راښکاره كړى دى چه دغه قرآن یواغی د عربو امیونو ته لکه چه ځینی خلق وائی نه دى نازل شوی بلکه د گردو (تولو) پیریانو او انسانانو د هدایت او اصلاح دپاره نازل شوی دى.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَأُولِي الْأَرْحَامِ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَآلِهِمْ وَآلِي الْأَرْحَامِ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَآلِهِمْ وَآلِي الْأَرْحَامِ
لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا ۝۲

هغه (الله) چه خاص هم ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د عجمکی او نه ئی دی نیولی هیخ ولد او نشته ده ته شریک (مل) په ملک سلطنت کښی او پیدا کړی دی الله هر شی پس په اندازه کړی ئی دی هغه (شی) په اندازه کولو سره .

تفسیر: (یعنی جنس - نوع - قد - رنگ - خوی - عمر - اجل - عمل - رزق - حیات - ممات - مکان - زمان - او نور او دا ټول ئی په یوه مقدار لیکلی دی په لوح محفوظ کښی او) هر غیز ئی په یوه خاصه اندازه او هیئت سره ایښی او پیدا او تیار کړی دی چه له هغو څخه همغه خواص او افعال ظاهریری چه د هغوی دپاره همغه پیدا شوی دی او هیخ یو غیز له خپلی دائری څخه د باندی قدم نشی کیښودی او نه په خپلو حدودو کښی د عمل او تصرف د فطری موزونیت په لحاظ د لږ څه ترزید او تنقیص ځای پکښی شته او نه د هغه په کوم وصف او خصوصیت کښی د اعتراض او گوتی کیښودلو موقع شته د سانس لوی لوی پوهان د ده د حکمت په سیندونو کښی غوتی وهی خو په پای (اخر) کښی دوی په دغه وینا سره مقر او معترف کیږی

﴿ صُمَّ اللَّهُ الَّذِي أَنْعَمَ كُلَّ شَيْءٍ ﴾ او ﴿ قَبْرَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْغَالِبِينَ ﴾

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ۝۳

او نیولی دی دغو (کفارو) بی له الله نور معبودان چه نشی پیدا کولی (دغه معبودان) هیخ شی حال دا چه دوی پخپله پیدا کول شی او نه دی مالکان دپاره د ځانونو خپلو د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو) او نه دی مالکان په وژلو د چا او نه په ژوندی کولو د چا او نه په بیا ژوندی پورته کولو د مړیو (له قبورو بعث ته).

تفسیر: یعنی د څومره ظلم او تعجب او حیرت مقام دی چه د داسی مطلق قادر مالک الکل علی الاطلاق حکیم - او زبردست وجود بس او کافی نه گنی او خپلو ځانونو ته د نورو معبودانو

او حاکمانو تجویزونه کوی او داسی تصور کوی چه گواکی دوی هم د الله تعالیٰ په حکومت کښی د برخی خواندان دی حال دا چه د هغو بیچارگانو خپل وجود هم له خپله کوره نه دی او نه پر خپل شان د تصرف او اختیار خواندان دی او نه د کومی ذری شی د پیدا کولو واک او اختیار لری - او نه ژوندی کول او وژل د دوی په قبضه او واک (اختیار) کښی دی - او نه په خپل مستقل اختیار سره چاته لږ څه نفع یا نقصان رسولی شی - بلکه د خپلو ځانونو دپاره هم د یوی ذری په برابر د گتی (فاندی) د حاصلولو یا له نقصان ځنی د شان ساتلو هم قوت او قدرت نه لری - نو د داسی ضعیفو - عاجزو او مجبورو شیانو د الله تعالیٰ شریک بلل څومره لوی سفاهت او انتهائی بیحیائی ده (ربط) دغه خو د قرآن د نازلونکی د صفاتو او د شیونو ذکر ؤ - او د هغه په نسبت د هغو بی تمیزیو چه مشرکانو کولی تردید ؤ - وروسته له دی نه پخپله د قرآن مجید په نسبت او د قرآن کریم د حامل په نسبت د سفاکو او ناپوهانو د اعتراضاتو او تنقیداتو جواب ورکوه کیوی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ لِأَفْكَاءٍ وَقْتَالِهِمْ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ
فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٢٥﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چه نه دی دا (قرآن) مگر دروغ دی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی دغه (محمد) او کومک ورسره کړی دی په دی (دروغ جوړولو کښی) قومونو نورو (نو فرمائی الله) پس په تحقیق راتلل کړی دی (دغو کفارو) په ظلم او په دروغو سره.

تفسیر: (یعنی کافران وائی چه نه دی دغه قرآن چه راوی دی محمد صلی الله علیه وسلم مگر خو دروغ دی او) دغه گردی (تولی) تشی د خولی خبری دی چه قرآن د الله تعالیٰ کتاب دی معاذ الله محمد صلی الله علیه وسلم د څو تنو یهودانو په مدد یو کلام تیار کړی دی او هغه له خپله ځانه جوړ کړی دروغ ئی د الله تعالیٰ په طرف منسوب کړی دی بیا د هغه په اشاعت ئی لاس پوری کړی دی بس تول حقیقت ئی هم دغومره دی.

(نو پاک الله د دغو کفارو په تردید فرمائی ﴿فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا﴾ پس په تحقیق راتلل کړی دی دغو کفارو په ظلم او په دروغو سره) یعنی له دی نه به لوی ظلم او دروغ نور څه وی چه داسی معجز کلام او حکیم کتاب ته چه د هغه عظمت او صداقت له امر څخه زیات روښان دی کذب او افتراء وویل شی - آیا د څو تنو یهودی غلامانو چه هغه هم عجمیان دی په مدد سره د داسی عمده کلام جوړول امکان لری؟ چه د هغه په مقابل کښی د دنیا تمام فصحاء - حکماء - بلکه گرد (تول) پیریان او انسانان د دیرو لویو لویو عالی دماغو عقلاؤ او حکماؤ سترگی خیری

او تیتی (خری او خکته) کری.

وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝

او وائی (کفار) دا قصی دی د پرومینیو خلقو چه لیکلی دی هغه (محمد) پر لیکونکو پس هغه لوستل کیبری په ده (لپاره د لیکلو) صبا او بیگاه.

تفسیر: یعنی کفارو به داسی گنل چه محمد صلی الله علیه وسلم له اهل الکتاب شخه شخه قصی او خبری اوریدلی دی او د هغو یاداشت ئی نیولی دی، یا په بل چا باندی ئی د هغو یاداشت اخیستی دی چه هم هغه یاداشتونه شپه او ورځ د ده په مخ کښی پراته دی او یادوی ئی - او بیا ئی په نویو نویو اسالیبو اړوی راپړوی، نور هیڅ شی نه دی. حضرت شاه صاحب لیکي «پرومی د دوو وقتونو صبا او بیگا لمونځونه مقرر ؤ - مسلمانان هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی په هم دغو دوو وقتونو کښی سره تولیدل او هغه نوی قرآن به ئی چه نازل شوی ؤ تری یادوه او لیکل به ئی چه تری هیر نشی هم دغو لیکلو ته کفار داسی وائی او په دغه اسلوب سره ئی اداء کوی نو فرمایي الله تعالیٰ عظم برهانه وجل وعلا شانه په تردید د دغو کفارو کښی داسی چه

قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

ووايه (ای محمده دغو کفارو ته نه ده داسی بلکه) نازل کری دی دا قرآن هغه (الله) چه عالم دی په هرو پتو چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی بیشکه چه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن پخپله رابییی چه هغه د کوم انسان یا د کومی تولنی له خوا جوړ شوی دی؟ که نه دی؟ داسی نه دی چه تاسی وایع بلکه دغه عظیم الشان قرآن پخپله دا خبره ثابتوی چه دغه د هم هغه الله تعالیٰ له جانبه نازل شوی دی چه د ده د علمی احاطی شخه د آسمانونو او د ځمکو هیڅ یو شی نشی خارجیدلی. د ده معجز کلام - فصاحت او بلاغت - علوم او معارف - غیبیه اخبار - احکام او قوانین - او هغه مکنونه اسرار چه د هغو اعماقو او زاویاو ته هیڅوک بی د الله تعالیٰ له توفیقه نشی رسیدلی او گرد (تول) عقول او افهام د هغو له

پوهی عاجز او ناتوانه دی پخپله الله تعالیٰ دغه خبره صافه څرگندوی چه دغه د کوم محدود علم والا انسان بیان یا د کوم جعلی جمعیت کلام نه دی (بلکه) دغه قرآن ئی پخپل بخشش او مهربانی سره نازل کړی دی (موضح القرآن) بیا هغه کسان چه له داسی واضح او روښان حقیقت څخه منکران دی نو الله تعالیٰ سره له دی چه د دوی د گردو (تولو) جرائمو څخه مفضلاً خبر دی او فوراً دوی ته سزا نه ورکوی نو دغه هم د ده د بښنی او مهربانی اثر دی.

وَقَالُوا مَالٌ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنزِلَ إِلَيْهِ
مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا ۚ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزًا وَتَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا
وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ۝

او وائی (کفار) چه څه دی دغه رسول ته چه خوری طعام او گرځی په بازارونو کښی (لکه نور خلق دپاره د طلب د معاش) ولی نه نازلوه شی ده ته یو ملک چه پس شی دغه (ملک) له دغه (رسول) سره ویروونکی (د کفارو له جحیمه) یا (ولی نه) غورځولی کیږی ده ته خزانه (له آسمانه) یا (ولی نه) کیږی ده ته یو باغ چه خوری له (میوو او حاصلاتو د) هغه او وائی (دغه) ظالمان (مؤمنانو ته) چه متابعت نه کوئ تاسی مگر د یوه سری چه سحر پری کړی شوی دی (او مغلوب العقل دی).

تفسیر: یعنی کفارو به دغسی ویل کله چه دغه د نبوت مدعی ځمونږ په شان دودی خوری او ځمونږ په شان د بیع او شری (بیروولو او پلورلو) دپاره بازارونو ته ځی - نو ځمونږ او د ده په منځ کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) پاتی شو؟ که دی په رښتیا سره رسول وی نو ښائی د پرښتو په شان له خوراکنونو او له څښلو او د دنیوی معاشونو له جگرو او جنجالونو څخه لری او خلاص وی.

یعنی که د پرښتو فوځونه ورسره نه وی نو اقلأ د پاک الله له طرفه یوه دوه پرښتی خو تش د ده د تصدیق او د رعب او داب قائمولو دپاره د ده سره تل گرځیدی او اوسیدی چه د هغی د لیدلو څخه به هر و مرو (خامخا) خلق ورته متماثل کیدل. دا څرنګه د بیچارګی او یواځی توب په حالت کښی پخپل وچ سر د داسی غتی خبری دعوی کوی؟ ښه که پرښتی د ده سره نشته نه دی وی - خو له دی دعوی سره دا خبره متناسبه وه چه ده اقلأ له آسمانه د سرو زرو یا سپینو زرو کومه غیبی خزانه موندلی او ور رسیدلی وی چه له هغی ځنی ده په خلاص لاس سره ښه مال او دولت صرفولی او (د بازار له تګ او راتګ او د معاش د تحصیل له جنجاله خلاص وی) د گردو

(تولو) خلقو فکر او توجه ئی د دغی ورکری او سخا له پلوه خپل حمان ته ورکش کوی وی. خیر! که دغه هم ورسره نشته نو د عادی مشرانو او معمولی رئیسانو او د محمکی د خاوندانو په شان د انگورو (کورو) او خرماؤ (کجورو) او د نورو میوو له باغونو څخه د یوه باغ خاوند خو وی چه له هغه څخه ئی که نورو ته غه شی نه ورکولی اقلأ دی پخپله خو د خوړلو او څښلو او خپلو نورو ضروریاتو څخه بی فکره او بی پروا کیدی. لکه چه دی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه د هیخ یو شیز خاوند او مالک نه دی نو مونږ څرنګه باور او یقین کولی شو چه پاک الله د خپل رسالت پر جلیله عهده هم داسی د معمولی حیثیت یو سری مامور فرمایلی دی؟ نو کله چه دغه د نبوت مدعی له خپل دغه وضعیت (شان) او هیئت سره دغسی لویه دعوی کوی ماسواء له دی نه چه ماغزه ئی خراب او دماغ ئی له کاره وتلی دی - یا بل چا پری کودی او جادو کوی دی او د هغه سحر له سببه د ده دماغ مختل (خراب) شوی دی او د هغه له اثره داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری کوی (العیاذ بالله) بل غه شی دی؟

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلاً ۹

وګوره (ای محمده!) څرنګه بیانوی (تری دغه معاندان) تاته مثالونه (د شعر سحر کذب) پس ګمراهان شول دوی پس طاقت نه لری دوی (حق ته د موندلو د لیاری)

تفسیر: یعنی کفار کله وائی د ده خبری محض مفتریاتی دی کله دعوی کوی چه نه! دی دغه خبری له نورو څخه زده کوی او بیا ئی په خپل قالب کښی اچوی - کله دوی ته مسحور وائی - کله ئی ساحر بولی - کله کاهن - کله شاعر - کله ئی مجنون ګڼی. دغه اضطراب او وارخطائی پخپله دغه خبره څرګندوی چه له دغو خبرو څخه یوه خبره هم پر دوی نه منطبقه کیږی نو ځکه د دوی فکر هم پر یوه خبره نه دی ټینګ شوی. او د الزام لګولو هیخ یوه چاره او لیاره ئی نه ده موندلی. هغه کسان چه د انبیاء علیهم السلام په شان کښی داسی سپین سترګی او ګستاخی او بی ادبی کوی او ګمراه کیږی د دوی د هدایت په نسبت نور هیخ توقع او هیله (امید) نشته.

تَبْرَأُكَ الَّذِي إِنَّ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَدَّتْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ قُصُورًا ۱۰

دیر لوی برکتناک څښتن (خاوند) د دیر خیر او پورته دی هغه (ذات) که اراده وفرمائی ګرځوی به تاته (په دنیا کښی) خیر بهتر غوره له دغی

خزانی او باغونو داسی) باغونه چه بهیبری له لاندی (د ونو) د هغو ویالی او گرځوی به تاته (په دغو باغونو کښی) بنگلی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په خزانه کښی هیڅ تقلیل او کمی نشته. که الله جل جلاله اراده وفرمائی یو باغ څه شی دی ډیر زیات باغونه به له دغو اوصافو او صفاتو څخه لا ښه درعنایت کری چه دغه خلق د هغه مطالبه کوی بلکه الله تعالیٰ پر دی هم قادر دی چه د آخرت هغه گرد (تول) باغونه او نهرونه او حور او قصور او نور چه درکول کیږی هم دلته درعطاء کری - لیکن د الله تعالیٰ حکمت بالفعل د دی خبری مقتضی نه دی ځکه که د دغو معاندینو هم دغه گردی (تولی) غوښتنی او فرمائشونه هم پوره او تکمیل کرل شی - خو بیا هم دوی د حق منونکی او د صداقت قبلونکی نه دی. باقی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د صداقت د تثبیت دپاره هغه دلائل او معجزات چه دروړاندی کری شوی هغه کافی بلکه له ضرورته څخه زیات هم دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ۝۱۱

بلکه نسبت د دروغو کوی (کفار) په قیامت باندی (چه نشته) او تیار کری دی مونږ دپاره د هغه چا چه نسبت د دروغو کوی په قیامت باندی سخت اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دغه خلق چه د هغو شیانو مطالبه کوی هغه فی الحقیقت د حق د طلب په نیت نه دی بلکه محض د شرارت او ربړو (تکلیفونو) دپاره داسی کوی او د دوی د دی شرارت سبب دا دی چه هغوی تراوسه پوری په قیامت او د قیامت په سزا او جزا یقین او باور نه لری. نو دوی دی دغه خبره ښه په یاد ولری چه د دوی له دغه تکذیبه څخه هیڅ شی نه جوړیږی او قیامت خامخا راتلونکی دی او د مکذبینو دپاره هغه د اور بندیکانه چه لا له پخوا څخه تیاره کری شوی ده دوی هرورمو (خامخا) په همنی کښی لویدونکی دی.

إِذَا رَأَوْهُم مِّنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَرَفِيرًا ۝۱۲

کله چه ووینی (دغه اور) دوی له هغه ځای لری نو آوری به دوی (دغه اور) لره خوتکیدل (له ډیره قهره) او غوریدل (له ډیره غضبه).

تفسیر: یعنی د دوزخ اور په محشر کښی کله چه جهنمیان له لری څخه ووینی په ډیر جوش او خروش راځی - د هغه له غضبناکو غږونو او خوفناکو نارو سوړو او بد رنگه خوتکیدلو څخه د

دیرو زورورو میرو او زده ورو سریو تریخی چوی - او لرمون خویرینی کیپی.

وَإِذَا الْقَوْمُ مِنْهَا مَكَانًا ضَيِقًا مَقْرَنَيْنِ دَعَوْا هَذَا كِتَابًا تَبُورًا ﴿۱۸﴾

او کله چه وغورخولی شی (کفار) له دوزخ نه په عَای تنگ کبسی په دغه حال کبسی چه (خو تنه یو عَای سره نژدی په خنخیرو) سره ترلی شوی وی نو په دغه عَای بولی دوی هلاک (خپل)

تفسیر: یعنی په دوزخ کبسی به د هر مجرم دپاره عَان ته عَای وی چه له هغه څخه به له سره نشی خوځیدی - او د یوه نوعیت خو شو مجرمان به په یوه خنخیر کبسی سره ترل کیپی په دغه وقت کبسی به مجرمین د مصیبت او عذاب له ویری مرگ ته ناری وهی چه کاشکی مرگی راشی - او مونږ ته له دغو مصائبو او بلیاتو څخه نجات راکری. (نو وبه ویل شی دغو کفارو ته له جانبه د الله تعالی جل و علا شانه و عظم برهانه داسی چه)

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿۱۹﴾

مه غواړئ مه بولئ تاسی نن ورغ هلاک یو او وبولئ تاسی هلاکونه ډیر (ځکه چه عذاب مو ډیر اقسام لری).

تفسیرول یعنی که یو کرت مره شو او له دغه مصیبت څخه خلاصی ومومو ځکه په هره ورغ کبسی له زرو کرتو څخه زیات له مرگه بد حال راپه برخه کیپی (موضح القرآن).

قُلْ أَذْكَاءَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿۲۰﴾ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْدٌ مَسْئُورًا ﴿۲۱﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا دغه (خیر بهتر غوره دی یا هغه جنت د همیشه والی چه وعده کری شوی وه (د دغه جنت) له پرهیزگارانو سره چه دی (هغه جنت په علم د الله کبسی) دوی ته جزاء (بدل) د عمل او عَای د ورتلو شته دوی ته په دغه (جنت) کبسی هر څه چه غواړی دوی حال دا چه تل به وی دوی پکبسی دی (دخول د جنت سره له خلوده) پر رب ستا موعوده

(وعده کری شوی تفضلاً له جانبه د الله) غوشتلی شوی (له جانبه د مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکذبینو انجام مو واورید اوس تاسی پخپله د دغی خبری فیصله وکړئ چه آیا دغه مو خوښی او پسند دی؟ که هغه وعده چه له متقینو مؤمنینو سره له جانبه د الله تعالی کری شوی ده؟ (او غوشتلی شوی ده له جانبه د مؤمنانو - او مؤمنان به هم) همغه شی غواری چه د دوی له مرتبی سره ور - لائق او مناسب وی. له ﴿وَعَدَّاسْتُوْلًا﴾ شخه حتمی وعده مراده ده چه الله تعالی هغه پخپل فضل او کرم سره پخپله ذمه اخیستی ده - یا دا مطلب چه متقین به د هغی وعدی د ایفاء سوال وکری چه یقیناً به پوره کیږی لکه چه په دعاء کښی راغلی دی ﴿رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰی رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّكَ لَا تَخْلِفُ الْوَعْدَ﴾

وَيَوْمَ يَجْرُؤُهُمْ وَمَا يَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَيَقُوْلُ ؕ اَنْتُمْ اَضَلَلْتُمْ
عِبَادِيْ هٰؤُلَاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيْلَ ﴿۱۷﴾

او (یاده کړه ای محمده هغه ورځ چه راجمع به کری (الله) دغه (کفار) او هغه (باطل معبودان) چه عبادت کاوه دوی غیر له الله (هغوی ته) پس وبه وائی (الله دغو معبودانو ته) آیا تاسی گمراه کری ؤ تاسی بندگان عما دغه (چه مشرکان) دی او که دوی پخپله ورکه کری وه لیاره (د حق بی له سعیی د تاسی)؟.

تفسیر: یعنی دغه خو عابدینو ته اورول کیږی او بالوسيله به له معبودانو شخه پوښتنه کیږی چه آیا تاسی دوی ته د شرک یا د خپل عبادت دعوت او ترغیب ورکړی ؤ؟ یا دوی له خپله جهله او حماقته او غفلته او بی توجهی شخه گمراه شوی دی.

قَالُوْا سُبْحٰنَكَ مَا كَانَ يَنْبَغِيْ لَنَا اَنْ نَّتَّخِذَ مِنْ دُوْنِكَ مِنْ اَوْلِيَاءٍ

وبه وائی (معبودان) چه پاکی ده تاته له شریکه او له عیوبه نه ښاییری مونږ ته دا چه ونیسو مونږ غیر له تانه (یا الله) هیڅ دوستان

تفسیر: یعنی یا الله! مونږ څه قوت - قدرت او مجال درلود (لرلو) چه ستا د مقدس ذات شخه په څنگ شوی نور کسان خپل ملگری یا دوستان نیولی وی بیا کله چه مونږ د خپلو نفسونو دپاره مساوه له تا بله کومه هیله (امید) او اسره او امید نه درلود (لرلو) نو نورو ته به مو ولی داسی

حکم ورکاوه چه راشع مونو خپل معبود مقصود او حاجت ورکونکی وکنع.

وَلَكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاَبَاءَهُمْ حَتَّىٰ نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿۱۸﴾

ولیکن ښه معاش ورکری ؤ تا (ای الله!) دوی ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چه هیر کر دوی پند (کتاب) ستا، او وو دوی (په حکم د تا) قوم هلاکیدونکی.

تفسیر: یعنی اصل دا دی چه دغه بدبختان د خپل بد استعداد لامله (له وجی) د خپلو ځانونو د تباہ کولو دپاره مندی وهی او د دوی دپاره هلاکت مقدر شوی دی د هغو ظاهری سبب دا دی چه دوی په عیش او آرام او د غفلت په نشو کښی دوب تللی دی او دغه ستا یادونه او تذکره هیروی او پر هیخ پند او نصیحت غور نه پردی او د انبیاء ؑ د هدایت او ارشاد څخه بیخی سترگی پتوی او پر دنیوی منافع او تمتع مغرور شوی دی - تاسی که د خپلی مهربانی لامله (له وجی) هومره فواید دوی ته او د دوی پلرونو او نیکونو ته ورسوئ هغومره دوی په خپل غفلت او نسیان کښی ترقی کوی لازم خو داسی ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د دغو انعاماتو د لیدلو په اثر به ئی د حقیقی منعم بندگی او شکر ایستل اختیارول - مگر دوی بالعکس پر خپل کفر - شرک او جهل مفتون او مغرور شوی دی - او د کفر او عصیان خوا ته مندی وهی د ژوندون اوبه د بدبختی لامله (له وجی) د دوی په حلق کښی زهر جوړ شوی دی.

(الله تعالیٰ جل و علا شانه و عظم برهانه به بیا دغو بت پرستانو ته دغسی وفرمائی)

فَقَدْ كَذَّبَ بُولُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَ فَمَا سَتِطِيعُونَ صَرَفًا
وَلَا نَصْرًا وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نَذِقْهُ عَذَابًا كَبِيرًا ﴿۱۹﴾

نو په تحقیق دروغجنان کړئ (معبودانو مو) تاسی (ای مشرکانو) په هغه خبره کښی چه ویله تاسی (چه دغه مو خدایان دی) پس طاقت نه لرئ تاسی د گرځولو د عذاب (له خپله ځانه) او نه د مدد کولو (یو له بله سره)، او هر هغه چا چه ظلم وکر له تاسی وبه څکوو مونو هغه ته عذاب لوی (چه خلود فی النار دی).

تفسیر: دغه به د الله تعالیٰ له جانبه ارشاد وی چه درواخلع! د هغو په امداد او اعانت چه تاسی اعتماد کړی ؤ هغوی بالذات ستاسی د دغی ادعاء تردید - او تاسی دروغجنوی - او ستاسی له

دغو حرکاتو څخه په ښکاره ډول (طریقه) سره د بیزاری او نفرت اظهار کوی. ﴿فَمَا تَسْتَظِرُّونَ صَرَافًا وَلَا نَصْرًا﴾ پس طاقت نه لریئ تاسی د گرځولو د عذاب له خپله ځانه او نه د مدد کولو یو له بله سره (یعنی نن نه د الله تعالی د عذاب مخه بیرته گرځولی شی! او نه د هغه احکام اړولی شی! او نه یو له بل سره څه مدد او مرسته (امداد) کولی شی! هر چاته چه هره سزا وررسیدونکی ده هغه هر ورو (خامخا) اوس وررسیږی نو هغه دی هلته پروت وی او د هغه خوند او مزه دی وڅکی! ښایی له ظلم څخه دلته په ﴿وَمَنْ يَظْلَمْ مِثْلَهُ﴾ کښی مراد شرک وی او ممکن دی چه نور هر قسم ظلم او گناه هم تری مراد وی.

وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنَّهُمْ لِيَأْكُلُونَ
الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ٢٥

او نه دی لیږلی مونږ پخوا له تانه (ای محمده! هیڅوک) له مرسلانو څخه (په هیڅ کیفیت) مگر (په دغه کیفیت سره چه) بیشکه دوی خامخا خوړل به دوی طعام او گرځیدل به دوی په بازارونو کښی (دپاره د مطالبو خپلو) او گرځولی دی مونږ ځینی د تاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ (ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) او دی رب ستا ښه لیدونکی (عالم په ټولو احوالو).

تفسیر: دغه جواب شو د ﴿وَقَالُوا مَالٌ هَذَا الَّذِي آمَنَّا بِهِ إِنَّا لَنظُنُّكُم كَاذِبِينَ﴾ الآية - یعنی له تاسی څخه پخوا هومره انبیاء چه د خلق الله په طرف مبعوث شوی دی هغه گرد (ټول) سره انسانان وو او د انسانانو په شان به ئی خوړل او څښل - او د خپلو ضروریاتو او د اعاشی د لوازمو دپاره به بازارونو ته هم تلل او هغوی می له سره د پریختو په حیثیت نه دی لیږلی چه د اکل او شرب او د ژوندانه له ضروریاتو څخه به مستغنی وو له دی نه معلومیږی چه د خپلو ضروریاتو دپاره بازارونو ته د نه ورتلو منشاء کبر - غرور او ځان لوی گنل وی نو دغه د لوی او مشرتوب پر خلاف دی.

﴿وَجَعَلْنَا﴾ الآية - او گرځولی دی مونږ ځینی ستاسی دپاره د ځینو نورو آزمویښت آیا صبر کوئ ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ! یعنی انبیاء د دی دپاره دی چه د کفارو د کفر او ایمان او بغاوت او طغیان امتحان او آزمویښت وکړی او انبیاء د دی دپاره دی چه د دوی د صبر - ثبات - استقامت - آزمویښت او امتحان وشی نو اوس دی وکتل شی چه د کفارو د دغه

سفاهت او جهالت د لیدلو او د دغه طعن او تشنیع او لغو اعتراضاتو د آوریډلو په مقابل کېښی تاسی تر کومی اندازی پوری صبر - استقامت او استقلال څرگندولی شی؟.

﴿وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا﴾ او دی رب ستا ښه لیدونکی عالم په ټولو احوالو) یعنی د کفارو د کفر او ایذاء رسوونه او د صابرانو صبر او تحمل گرد (تول) د الله تعالیٰ جل و علا شأنه و عظم برهانه په علم او نظر کېښی دی او هر یوه ته خامخا د ده د هم هغه عمل سزا او جزاء ورکوی.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلِكَةُ أَوْ تَرَىٰ رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْا عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿۱۷﴾

او وائی هغه کسان چه نه لری امید د ملاقات عُمونِبِ (او نه منی قیامت یا نه ویریوی له عذابه عُمونِبِ) ولی نه نازلولی شی پر مونِبِ باندی پرستی (مصدقی د رسول یا چه شی رسولانی مونِبِ ته؟) یا ولی نه وینو مونِبِ رب خپل (چه خبری راسره وکری او حکم وکری مونِبِ ته په متابعت د رسول نو الله فرمائی) خامخا په تحقیق کبر کری دی دوی (کبر چه ثابت دی) په نفسونو د دوی کبئی او تیر شوی دی (له حده خپله) په تیریدلو لویو سره .

تفسیر : یعنی هغه کسان چه داسی امید نه لری چه یوه ورځ به عُمونِبِ په مخ کبئی د حساب او کتاب دپاره حاضریوی نو هغوی د سزا له ویری بیخی بی خوفه دی او داسی د عناد او گستاخی خبری کوی او چتی (بیکاره) ونیوی. مثلاً وائی چه د محمد په شان پر مونِبِ ولی پرستی وحی نه راوی؟ یا پخپله الله تعالیٰ ولی له مونِبِ سره خبری نه کوی؟ یا اقلا د تصدیق دپاره خو یوه پرسته راغلی وی؟ یا مونِبِ په خپلو سترگو سره ضائی الله وینو او په خپلو غوړونو سره ستا د دغی دعوی تصدیق او تائید تری واورو. لکه چه جزء ۸ د «الانعام» په (۱۵) رکوع ۱۲۴ آیت کبئی راغلی دی: ﴿قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِكَ حَتَّىٰ تُؤْتِنَا آيَةً مِّمَّا تُرْسِلُ اللَّهُ﴾ او جزء ۱۵ د «الاسراء» په (۱۰) رکوع ۹۲ آیت کبئی مرقوم دی ﴿أَتَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا﴾ دوی په خپلو زړونو کبئی خپل ځان دیر لوی گنئی نو ځکه د وحی او پرستو د نزول تمنا لری. د دوی شرارت او سرکشی خپلی انتھائی درجی ته رسیدلی ده چه سره له دومره سختو گناهونو او تورو عملنامو غواړی چه په دنیا کبئی پخپلو سترگو سره الله تعالیٰ ووینی او له هغه سره د غویدلو شرف ځان ته مطالبه کری.

﴿لَقَدْ اسْتَكْبَرُوا﴾ - ترجمه شیخ الهند داسی کری ده: «دیره لونی ساتی دوی پخپلو ځانونو کبئی او سرونه جگوی (وچتوی) په لویو شرارتونو سره» او ځینی ئی دغسی ترجمه کوی «په تحقیق سره پت کری ئی دی تکبر او کفر په زړونو خپلو کبئی او سرکشی کری ده دوی په سرکشی لویی سره چه پس له لیدلو د داسی معجزو څخه د ملائکو راتله او د الله تعالیٰ لیدل هم په دنیا کبئی غواړی».

يَوْمَ يَرُونَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ

وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿۳۷﴾

(یاده کره ای محمده!) هغه ورغ چه وینی دوی پرستی (د عذاب) نه به وی زیری (خوشالی) په دغه ورغ کبسی دپاره د مجرمانو (کافرانو) او وبه وائی دوی چه چیری دی منع کرل شی په کوم مانع سره .

تفسیر : یعنی دوی به د «حجراً محجوراً» الفاظ وائی. دغه «حجر» هغه مصدر دی چه فعل ئی متروک الذکر دی «حجر» په معنی د منع ده او «محجوراً» ئی تاکید دی معنی ئی داسی شوه: «او وبه وائی دغه کفار چه منع غواړو تینگه منع له لیدلو د ملائکو د عذابه او پناه نیسو په الله تعالی پوری له ملاقاته د ملائکو په منع د مانع سره» یا به ئی معنی داسی وی: «او وبه وائی دغه ملائک دغو کفارو ته چه حرام دی یا حرام کری شوی دی پر تاسی جنت او منع دی په منع سره» او لنه مطلب ئی داسی شو چه ای کفارو مه ویرپیږئ یوه داسی ورغ هم راتلونکی ده چه ستاسی سترگی به په پرستو ولگیږی مگر پرستی به ستاسی په شان د مجرمانو له لیدلو څخه نه خوښیږی بلکه تاسی به له ډیرو سختو هولناکو مصائبو سره مخامخ کیږئ! دغه خلق چه اوس د پرستو د نزول مطالبی کوی په هغه وقت کبسی به د «حجراً محجوراً» په ویلو پناه غواړی او په دی ډیر خوښیږی چه که د دوی او د پرستو په منع کبسی کومه سخته پرده او سد پروت وی خو هغوی دوی ته نه ورنژدی کیدی لیکن د الله تعالی فیصله کله بلا اجراء پاتی کیدی شی پرستی به هم «حجراً محجوراً» وائی او دغه مطلب دوی ته ورشکاره وی چه نن ورغ تاسی د خوښی او بری څخه بیخی بی برخي او ممنوع یو.

تنبیه : ممکن دی چه دغه تذکره د احتضار او ځنکدن (موت) په وقت کبسی وی کما جاء فی جزء ۱۰ سورت الانفال (۷ رکوع) ۵۰ آیت ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ﴾ او د جزء ۷ (الانعام) په ۱۱ رکوع ۹۳ آیت کبسی راغلی دی ﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ الظَّالِمُونَ فِي غَمْرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أُمْرِعُوا أَنفُسَهُمْ يَوْمَ تُحْزَنُونَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

گواکی هم دغه کیفیت به د ده په مقابل کبسی هم وی چه د خم السجده په ۴ رکوع ۳۰ آیت (۲۴) جزء کبسی بیان شوی دی: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَفْتَاؤُا تَزُولَ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَكْفُرُوا أَلَّا يَتُورُوا﴾ یا جنته الی کنتم تؤمدون ﴿ او ممکن دی چه دلته د قیامت د ورغی ذکر وی والله اعلم.

وَقَدْ مَنَّآ إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِن عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ حَبَآءً مَّنثُورًا ﴿۳۸﴾

او اراده کری ده رسیدلی یو مونږ هغو شیانو ته چه کری دی (دغو کفارو) له (نیک) عمل نه پس وبه گرځوو مونږ هغه (نیک عمل په شان د) وری

(مگرد) تار په تار کړی شوی.

تفسیر : یعنی دوی مونږ ته نارې وهلی او مونږ ئی په کار وو. دغه دی مونږ هم ورحاضر شو مگر د دوی د عزت د زیادت دپاره نه بلکه د دی دپاره چه هغه کارونه چه دوی پخپل باطل زعم سره نیکی گنلی هغه ورته قطعاً گډوډ او خراب او تراب کړو. او داسی بی حقیقت او بی ثمره او د وړئ په شان ئی په هوا کښی والوڅوو لکه چه د خاوری حقیر ذرات دی خوا هغه خوا آلوڅی. ځکه چه هغه اعمال د اخلاص او ایمان له روحه بیخی تش او د حق له طریقه سره بالکل متضاد واقع شوی دی کما جاء فی جزء ۱۳ سورة ابراهیم ۳ رکوع ۱۸ آیت څمونږ د دغه مبارک تفسیر ﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَمَادِ لِشَتَاتٍ فِي الْعَرِيِّ يَوْمَ عَصَفَ﴾ الآية -

وغیر ذلک من الآيات

اوس بیان فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه فضائل د جنتیانو پر دوزخیانو باندی داسی:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿۲۴﴾

صاحبان (ملگری) د جنت په دغه ورځ (د قیامت کښی بهتر غوره) خیر دی له جهته د (ځای د قیام او کلام او) هستوگنی او ډیر ښه به وی له جهته (د ځای) د خوب د گرمی (او د راحت).

تفسیر : یعنی دغه منکران به د هغی ورځی په مصیبت کښی گرفتار او اخته کیږی چه اوس دوی پر مؤمنانو ملندی (خندا) وهی او مسخری پری کوی نو پر دغو مؤمنانو چه دوی خاندی هغوی به په جنت کښی عیش او عشرت او مزی کوی.

وَيَوْمَ تَشْقَى السَّمَاءُ بِالْغَمِّ وَنِزْلَ الْمَلِكَةِ تَنْزِيلًا ﴿۲۵﴾

او (یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قیامت) چه توتی توتی به شی آسمان په وریځو سره او نازلی به کړی شی پرېستی په نازلولو سره (پرله پسې).

تفسیر : د قیامت په ورځ وروسته د آسمانونو له چاودیدلو له پاسه د وریځی په شان یو شی راکوژیدونکی لیدل کیږی چه په هغه کښی به د الله تعالی یوه خاصه تجلی وی چه د هغی تعبیر مونږ په شاهی چتر سره کوو ښائی چه دا به همغه غیز وی چه ئی د «ابو زرین رضی الله تعالی عنه» په حدیث کښی په «عماء» سره او د «نسائی» په یوه حدیث کښی چه له معراج سره متعلق دی په «غیابه» سره تعبیر کړی دی والله اعلم. له هغه سره به د پرېستو ډیر هجوم او

بیرو بار وی او د آسمانونو پرښتی به د محشر د مقام په طرف مسلسل کوزیوی د البقره په جزء ۲ (۲۵) رکوع د ۲۱۰ آیت ﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلُلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ ﴾ الآية - په تفسیر کښی هم داسی یو مضمون لیکلی شوی دی.

الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿۲۶﴾

ملک (او کامل سلطنت) په دغه ورځ (د قیامت کښی) حق ثابت دی دپاره د رحمن، او وی به دغه ورځ (د قیامت) پر کفارو ډیره سخته.

تفسیر : یعنی ظاهراً او باطناً صورة او معنی من کل الوجوه یواځی د هم ده رحمن سلطنت او حکومت به وی او صرف د هم ده حکم به چلیبری ﴿ لَمِنَ الْمَلِكِ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَلَدُ الْقَتْلُ ﴾ (۲۴) جزء د المومن (۲) رکوع (۱۶) آیت بیا کله چه د رحمن حکومت شو. هغه کسان چه د رحمت مستحقان وی نو هغوی ته به د رحمت شخ کمی وی دوی به په بی حسابہ نعمتونو سره د مرحمت مورد گرځی مگر سره له دومره زیات او لامحدود رحمت کفارو ته به په دغه ورځ کښی سخت مشکلات او مصائب ور د مخه کیږی. چه هر څو وی په بازار کښی ډیر څیزونه په غریب سری هغومره وی غمونه .

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَلَيْتَنِي أَخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿۲۷﴾

او (یاد کړه ای محمده! هغه د قیامت) ورځ چه خوله به لگوی ظالم پر دواړو لاسونو خپلو (له ډیره غمه او افسوسه او حسرته) وائی به (په قیامت کښی) ای کاشکی نیولی می وی سره له رسوله (د الله د نجات حقه) لپاره .

تفسیر : یعنی له ډیر حسرت او ندامت نه به خپلی گوتی چیچی او د افسوس او ارمان لاسونه به سره مری. او په زیات تأسف سره به وائی چه ولی می په دنیا کښی د الله تعالی او د رسول الله احکام ونه منل؟ او ولی د شیطاین الجن والانس په خبرو وغولیدم چه په دغه بده ورځ اخته او په راز راز (قسم قسم) مصائبو او ربرو (تکلیفونو) کښی لتار (خراب) شوم.

يُوَلِّيٰ لِيْ تَنِي لَمْ اَخِذْ فُلًا نَّا خَلِيْلًا ﴿۲۸﴾

ای هلاکه ای عذابه ای خرابی عَما (راشه دغه دی وقت دی) کاشکی نه می وی نیولی فلانکی سری دوست خپل.

تفسیر : یعنی د هغو کسانو د دوستی یا اغواء شخه چه گمراه شوی وو یا په گمراهی کښی ئی ترقی کری وه . نو په هغه وقت کښی به دیر افسوس او ارمان کوی چه ولی مو داسی کسان خپل دوستان گنل کاشکی عَما او د دوی په منځ کښی له سره دوستی او رفاقت نه وی پیدا شوی .
تنبیه : مفسرینو چه دلته د عقبه بن ابی معیط او د ابی بن خلف کومه واقعه نقل کری ده د هغی هیڅ ضرورت نشته . او نه ښائی چه د آیت مدلول پر هغه مقصور کری شی . هوا دغه تقریر چه مونږ کری دی په هغه کښی دوی هم داخل دی .

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٥﴾

خامخا په تحقیق گمراه کری وم زه له ذکره پنده (د قرآن) وروسته له هغه کله چه راغی ماته، (دغه ذکر نو فرمائی الله) او دی شیطان دپاره د انسان لغزوونکی غولوونکی .

تفسیر : یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پند مونږ ته رسیدلی ؤ چه عَمونږ د هدایت دپاره کافی ؤ او ممکن ؤ چه هغه عَما په زړه کښی غای هم نیولی وی مگر د دغه کمبخت د دوستی لامله (له وجی) زه تباه او برباد شوم . او له زړه هغه لوری ته متوجه نه شوم . بیشکه چه جنی او انسی شیطان لوی چلباز او تگ دی . انسان ته په عین وقت کښی فریب ورکوی ، او په دیر بد صورت ئی رسوا او مسخره کوی .

وَقَالَ الرَّسُولُ يُرَبِّ إِنَّا قَوْمٌ اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

او ویل رسول (د الله محمد) ای ربه عَما په تحقیق قوم عَما نیولی دی دغه قرآن ترک کری شوی (چه نه پری ایمان راوړی او نه پری عمل کوی او نه ئی لولی) .

تفسیر : یعنی کله چه ضد کوونکیو او معاندانو په هیڅ صورت سره د هیچا نصیحت او پند ته غور کینښود دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالی دربار ته شکایت وکړ چه یا اله العالمین ، عَما قوم عَما خبری ته غور نه ږدی . دوی د قرآن عظیم الشان په شان یو لوی کتاب

ته خراب نسبتونه کوی العیاذ بالله کله چه قرآن لوستل کیبری نو دوی دیر زیات شورماشور لگوی او چتی (بیکاره) چپولی (فضول) خبری اتری کوی او لویه غلغله نښلوی شو ئی هیڅوک وانه وری. او په مطلب یی پوه نشی په دی ترتیب دغو اشقیایو دغه پاک قرآن په شان یو د قدر قابل کتاب ئی بالکل متروک او مهجور گرځولی دی او له اعتناء او التفاته ئی غورځولی دی. تنبیه : اگر که په دغه آیت کښی صرف د کفارو ذکر دی. خو بیا د قرآن نه تصدیقول په هغه کښی عدم تدبر او غور نه کول د ده پر احکامو عمل نه کول، د تلاوت څخه ئی غاړه غرول، د ده د قرائت د تصحیح په طرف نه متوجه کیدل. له هغه څنی اعراض او څنگ کول او د نورو لغویاتو یا حقیرو شیانو په طرف متوجه کیدل دغه گرد (تول) صورتونه درجه په درجه د پاک قرآن د هجران لاندی داخل کیدی شی. فنسأل الله الکریم المنان القادر علی ما یشاء ان یخلصنا مما یسخطه و یستعملنا فیما یرضیه من حفظ کتابه وفهمه والقیام بمقتضاه آناء اللیل واطراف النهار علی الوجه الذی یحبه و یرضاه، انه کریم وهاب. نو فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه لپاره د تسلی د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

او هم داسی (لکه چه کفار می ستا اعداء گرځولی دی) گرځولی ؤ مونږ (پخوا له تانه) دپاره د هر نبی دښمنان له مجرمانو (کفارو نو صبر وکره په شان د نورو انبیایو بس)، او کافی دی رب ستا سمه صافه لیار ښوونکی او ښه مدد کوونکی (پر اعداؤ).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د انبیایو د خبرو په منلو کښی مشکلات او موانع وړاندی کوی او خلق د حق له قبوله منع کوی هم دوی د انبیایو اعداء دی نو دغه اعداء چه کفار دی اگر که د خلقو پر ضلالت او گمراه کولو پسې خپلی ملاوی وتری څه مهم موفقیت ئی نه په برخه کیبری ځکه د هر چا په نسبت چه الله تعالی داسی اراده وفرمائی چه هدایت ومومی هدایت یی ور په برخه کوی یا یی دا مطلب چه د هر چا د هدایت اراده چه پاک الله وکری هدایت ئی ور په برخه کوی او د هغو په برخه کښی چه هدایت نه وی د هغو گردو (تولو) په مقابل کښی الله تعالی له تاسره معاونت او مرسته (مدد) کوی. یا دا چه الله تعالی ستا مدد کوی او د مطلوب تر مقام پوری به دی رسوی او هیڅ سد او مانع ستا د پرمخ تگ مخه نشی نیولی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿۳۲﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی ولی نه نازلوه شی پر دغه (محمد) قرآن تول یو کورت (نو فرمائی الله چه نازل کری دی مونبر)، هم داسی (لر لبر د خو فوایدو دپاره چه یوه ئی دا ده) چه ثابت محکم قوی کرو په دغه (قرآن سره) زره ستا (په حفظ او فهم د معنی د ده سره) او لوستلی دی مونبر دغه (قرآن پر تا) توتی توتی په آرام لوستلو سره .

تفسیر : یعنی د نبی الله دشمنان د خلقو د گمراه کولو دپاره داسی تنقیدات او اعتراضات کوی چه خانه! ولی د نورو آسمانی کتابونو په شان قرآن کریم هم یو ځلی په کامل ډول (طریقه) سره نه نازلیدی؟ چه دغه ئی په څو کلونو کښی لر لبر رانازلوی؟ علت ئی څه دی؟ آیا الله تعالی پکښی څه غور او دقت کوی؟ له دی نه خو داسی شهبی او اندیښنی پیدا کیږی چه گواکی پخپله محمد صلی الله علیه وسلم په ډیر فکر او اندیښنه سره دغه جوړوی او بیا بی په مناسبه موقع کښی لر لبر آورو نو د دغو منکرینو جواب داسی ورکړ شو چه دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چه قرآن عظیم الشان د لر لبر نازلیدلو سبب هم دغه وی چه تاسی ئی وایی نو که لر لبر څه غور او فکر وکړئ د قرآن کریم په دغه لر لبر نازلولو کښی داسی ډیری فاندی دی چه هغه په یو وار نازلولو کښی له سره نه حاصلیدی مثلاً په دغه صورت کښی د قرآن مجید حفظ او یادول ډیر زیات آسانیدی او په پوهیدلو کښی زیات سهولت واقع کیږی، کلام پوره ضبطیدی او د هغو مصالحو او حکمتونو رعایت چه په هغو کښی شوی دی خلق موقع په موقع د هغو پر تفاسیلو مطلع کیږی د هر آیت بیل بیل شان نزول ته کتلی د هغه په صحیح مطلب متعین کولو کښی مدد ور رسیږی د هر ضرورت په وقت کښی چه د هری خبری د جواب رارسیدلو څخه د رسول الله او مسلمانانو قلوبو ته لا تطمین او تسکین ور په برخه کیږی او د هر یوه آیت پر نزول گواکی د ده د اعجاز د دعوی تجدید کیږی په دغه سلسله کښی د جبریل علیه السلام څو څو کرته تلل او راتلل هم واقع کیږی چه هغه فی ذاته یو مستقل خیر او برکت دی وغیر ذلک من الفوائد د هم دغو فوایدو له منځه دلته د ځینو په نسبت اشاره فرمایلی شوی ده .

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جُنْدًا بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿۳۳﴾

او نه کوی دوی راتله تاته کوم مثل (یعنی نه راوړی تاته سوال عجیب په ابطال

د دین ستا) مگر راوړو مونږ تاته (جواب د هغه په واقع او) په حق سره او ډیر ښه تفسیر بیان.

تفسیر : یعنی کله چه کفار کوم اعتراض پر قرآن یا پر کوم مثال پر تاسی کوی نو عظیم الشان قرآن د هغه جواب په ډیر صاف او ښکاره ډول (طریقه) ورکوی چه په هغه کښی هیڅ شان وړاندی وروسته او لاندی باندی نشته بلکه صاف، واضح، معتدل، او بی غل او بی غش خیره وی هو! د هغو کسانو عقل، سد (هوش) او پوه چه منعکس او منقلب وی نو هغوی سمی صافی خبری هم کړوی او له هغه څخه نور غیر مطلوب تعبیرات راکاږی نو داسی مغرضانه او معاندانه خبری بیلی دی او د داسی خلقو آخره خاتمه دغه ده چه پخپله پاک الله ئی په دی وروستی آیت کښی بیان فرمائی.

الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ سَرْمَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٢٥﴾

(دوی) هغه کسان (دی) چه جمع به کره شی او شړل به شی پر مخو خپلو (سر ښکته پښی پورته) طرف د دوزخ ته دغه ټولی بد دی له جهته د عجایه او ډیر ښویدلی دی له جهته د لیاری او ډیر گمراهان دی).

تفسیر : یعنی دوی همغه خلق دی چه د دوی عقل منقلب او چپه (الته) شوی دی علویات ئی پرپښی په سفلیه و غوښتنو پسی گرځی او متماثل دی. وروسته له دی نه پر داسی څو اقوامو باندی چه څه وقائع او مصائب پښی او پر هغوی څه حالات چه واقع شوی و هغه د نورو د عبرت او نصیحت ډپاره بیانوی:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ
 وَزِيْرًا ﴿٢٦﴾ فَقُلْنَا أَذْهَبَ إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَرَسَ لَهُمْ
 تَدْمِيرًا ﴿٢٧﴾ وَقَوْمٌ نُوْحٌ لَّمَّا كَذَّبُوا الرَّسُولَ أَعْرَفْنَاهُمْ وَجَعَلْنَا لَهُمُ لِلنَّاسِ
 آيَةً ۖ وَاعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٨﴾ وَعَادًا وَشَمُودًا

وَاصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿۳۸﴾ وَكَلَّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ دَوْلَاتٍ تَبْرُنَاتٍ تَبْيِيرًا ﴿۳۹﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسی ته کتاب (توریت) او گرغولی ؤ مونږ له دغه (موسی) سره ورور د ده هارون وزیر (مددگار) پس وویل مونږ (دوی ته چه) لار شیع دواړه هغه قوم ته چه دروغجن ئی شمیرلی دی آیتونه ؤمونږ (نو دوی ورغلل او ابلاغ ئی وکړ او فرعونیانو دوی دروغجنان کړل) پس هلاک کړل مونږ فرعونیان په هلاکولو سره او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل دوی رسولان خپل (لکه نوح ادريس او شیث) غرق کړل مونږ دوی او وگرغول مونږ دوی دپاره د خلقو دلیل (نښه د عبرت) او تیار کړی دی مونږ دپاره د ظالمانو عذاب ډیر دردناک او (هلاک کړل مونږ) عادیان او ثمودیان او صاحبان (یاران) د کوهی او نور اهل د زمانو په منځ د دوی کښی ډیر. او هر یو له دی نه بیان کړی ؤ مونږ ده ته مثالونه (د عبرت په اقامت د حجت په دوی باندی) او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره .

تفسیر : یعنی هغو تکوینه ؤ آیاتونو ته چه د الله تعالی پر توحید او نورو باندی ئی دلالت کوه او د پخوانو انبیاءو هغو متفقو بیاناتو ته چه د هغو لوی او ډیری مذاکری او خبری له پخوا راهسی دوام لری دوی د دروغو نسبت وکړ او د خدائی په دعوی پسی ئی خوله وپرانیستله .

﴿ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴾ : او هلاک کړی ؤ مونږ قوم د نوح کله چه دروغجن وشمیرل

دوی رسولان خپل) د یوه نبی دروغجنول د گردو انبیاءو د دروغجنولو په منزله دی ځکه چه د دین په اصولو کښی گرد (ټول) انبیاء سره متحد او متفق دی .

اصحاب الرس (کوهی والا) څوک دی؟ په دغه کښی ډیر اختلاف شته. په «روح المعانی»

کښی ئی ډیر اقوال نقل کړی په پای (آخر) کښی لیکي: «وملخص الاقوال انهم قوم

اهلکهم الله بتكذيب من ارسل اليهم - یعنی خلاصه ئی دا ده چه دوی دغسی یو قوم ؤ

چه د خپل نبی د تکذیب په سبب هلاک شوی دی.» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي

چه: «یو قوم خپل نبی ئی په کوهی کښی بندی کړی ؤ، بیا څه وقت او مهال چه پر دوی

باندی عذاب نازل شو هغه نبی خلاص شو.»

﴿ وَكَلَّا تَبْرُنَاتٍ تَبْيِيرًا ﴾ : او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره) یعنی گرد (ټول) ئی په ښه ډول

(طریقه) سره پوهولی دی کله چه دوی په هیڅ ډول (طریقه) سره هغه ونه مانه نو ئی بیړئ ډوبه

کړه .

وَلَقَدْ آتَوْنَا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أَمْطَرْنَا مَطْرًا سَوِيًّا أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرُونَهَا بَلْ كَانُوا لَا
يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿۴۰﴾

او خامخا په تحقیق تیر شوی دی (تیریری دیر غلی کفار) پر قریو کلیو
بنارونو هغو چه ورولی شوی و پری باران د بدی (د عذاب)، آیا پس نه و
دغه (کفار) چه لیدلی نی وی هغه (قریه چه عبرت به نی اخیستی وی) بلکه
و دوی چه نه به نی درلود (لرلو) امید د بیا ژوندی پورته کیدلو.

تفسیر : یعنی د لوط علیه السلام د قوم د کلیو پر هغو کندوالو او مخروبه و غایونو مکی واله
د شام د سفر په وقت کبئی تیریری نو آیا دغو منکرینو هغه کندوالی او خرابی مینی د عبرت په
سترگو سره نه دی کتلی؟ بلکه کتلی نی دی او په دی ښه پوهیږی او خبردار دی چه د پخوانیو
مکذبینو پای (آخر) او انجام دیر خراب و خو تری نه متنبه کیږی ځکه چه په دوی کبئی عبرت
له کومه کیږی کله چه د دوی په نزد له سره دغه احتمال هم نشته چه وروسته له مرگه بیا ژوندی
راپاڅیدل او د الله تعالی په مخ کبئی حاضریدل شته. عبرت خو هم هغه حاصلوی چه د هغه په زړه
کبئی لږ څه ویره وی او د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره نه وی.

وَإِذَا رَأَوْكَ أَنْ يَنْخَذُوكَ وَالْأَهْزَاءُ أَهْذَاءُ الَّذِينَ بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿۴۱﴾ إِنَّ كَادَ لِيُضِلَّنَا
عَنِ الْهَيْبَاتِ لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ
مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿۴۲﴾

او کله چه ووینی دوی تا نو نه نیسی دوی تا مگر غای د مسخری (او
تمسخراً سره وائی)، آیا دغه هغه (سری) دی چه رالیږلی دی الله رسول (مونږ
ته؟ بلکه دی خو له رسالت څخه ډیر لری دی) بیشکه چه دی نژدی و چه
خامخا گمراه کږی مگرغولی نی وی مونږ له خدایانو ځمونږ که صبر نه وی کږی
مونږ په (عبادت) د دوی (نو فرمائی الله) او ژر به پوه شی دوی کله چه
ووینی دوی عذاب (د قیامت ښکاره) چه څوک دی ډیر گمراه له جهته د
لیاری.

تفسیر : یعنی د عبرت حاصلولو په غای د دوی مشغله هم دا ده چه پر نبی مسخره وکږی لکه

چه ستاسی د لیدلو په وقت کښی استهزاء وائی چه آیا دی هم هغه سری دی چه د الله تعالیٰ له طرفه رسول رالیږلی شوی دی؟ آیا په دغه حیثیت او وضعیت سره د رسالت منصب د چا په برخه کیدی شی؟ آیا د الله تعالیٰ په گردو (تولو) مخلوقاتو کښی هم دغه یو سری پاتی ؤ چه د رسالت قابل شو؟ آخر ښائی چه د رسالت څه وجه خو په ده کښی وی هوا دغه خبره خو ضرور په ده کښی شته چه تقریر ئی د جادو اثر لری. د فصاحت په قوت او د تقریر په زور ئی داسی یو وضعیت قائم کړی دی چه د هغه په سبب د خورا (دیرو) لویو لویو خلقو قدمونه هم وښیوی، نژدی ؤ چه د ده په خبرو سره ځمونږ مخونه هم له خپلو معبودانو څخه وگرځی مگر مونږ پخپل دین او عقائدو کښی داسی ټینگ او مضبوط ولاړ یو چه د هغه د هیڅ یوی خبری اثر مو قبول نه کړ، که نه ده په مونږ گرد (تول) سره گمراهان کولو العیاذ بالله نو الله تعالیٰ جل وعلا شانه و عظم برهانه د دوی د دغه تمسخر او استهزاء او ملندو په مقابله کښی داسی فرمائی:

﴿ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مِنَ الْقَوْلِ سَيِّئًا ﴾ یعنی کله چه دوی د الله تعالیٰ عذاب په خپلو سترگو سره وگوری نو هلته به ورته معلوم شی چه په واقع سره کوم یو گمراه ؤ؟.

أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿۳۳﴾

آیا وینی خبر ئی ته (بلکه خبر ئی) په هغه چا چه نیولی دی دغه خدای خپل هوا (د نفس خپل) آیا پس ته به ئی په ده باندی وکیل (ساتونکی) چه منع ئی کړی له هوا خپلی بلکه نه ئی)،

تفسیر: یعنی آیا تاسی د داسی هوا پرستانو د هدایت پر لیاری د راوستلو ذمه واری کولی شی چه د دوی معبودان هم د دوی په خوښه او انتخاب وی، هر چیری چه د دوی غوښتنه او خواهش دوی بوځی په هم هغه طرف دوی متمائل کیږی. هره هغه خبره چه د دوی د خواهش سره موافقه وی هغه منی او هر څیز چه د دوی د طبعی څخه مخالف وی هغه پریردی نن چه یوه تیوه (گته) د دوی په نظر کښی ښه ښکاره شوه د هغی په عبادت کښی مشغولیری صبا چه بله کومه تیوه (گته) د دوی په سترگو ښه وبریښیده نو هغه پریردی او دی ته سجدی پردی.

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْعَوْنَ أَوْ يَعْزَلُونَ إِنَّ هُمُ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمُ أَصْلُ سَيِّئَاتٍ ﴿۳۴﴾

آیا گمان کوی ته چه په تحقیق اکثر د دوی آوری یا عقل چلوی (پوهیږی) نه دی دوی مگر په شان د چارپایانو دی (په پند نه اوریدلو کښی) بلکه لا

دوی دیر لری دی له لیاری (د صواب نه).

تفسیر : یعنی په هر دول (طریقه) سره چه دوی ته پندونه او نصائح او وروئ دوی خو غلوریولی حیوانات دی بلکه له هغوی ځنی هم بدتر او خراب دی، دوی له پوهیدلو او آوریدلو سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری. څاروی او حیوان هم په هر حال د خپل پالونکی او بادار په مقابل کښی خپله غاړه څکته کوی، او خپل محسن پیژنی، او فی الجمله نافع له مضر څخه بیلوی. که ئی سر خوشی پریږدی، د څرخای (چراه گاه) او د اوبو څښلو گودر ته پخپله ځی. لیکن د دغو بدبختانو حال داسی دی چه نه د خپل خالق او رازق حق پیژنی، او نه د ده پر ښیگنو (فاندو) او احساناتو پوهیږی او نه ئی قدر او عزت کوی. د ښو او د بدو په منځ کښی د فرق او تمیز کولو څخه عاجز دی. د دوست او دښمن په منځ کښی امتیاز نشی کولی. نه په روحانی غذا پسې او نه د هدایت د چینی په لوری یو قدم وړاندی تلی شی. بلکه له هغه څخه په کړوهو لری تښتی. او دوی هغه قوتونه چه الله تعالی دوی ته ورعطاء کړی دی معطل او بیکاره پریښی دی بلکه هغه ئی بی موقع او بی ځایه صرف کړی دی. که دوی لږ څه له عقله او له فهمه کار اخیستی. نو په دغه د قدرت کارخانه کښی بی شماره دلائل او نشی موجود دی چه په نهایت واضح صورت سره د الله تعالی د توحید او تنزیه او د دین د اصولو او د صداقت او استقامت په طرف لیار ښوونه کوی چه د هغو له منځه د ځینو دلائلو ذکر په راتلونکیو آیاتونو کښی کړی شوی دی.

اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ
جَعَلْنَا الشَّمْسُ عَلَيْهِ دَلِيْلًا ۝۱۵ لَمْ يَبْضُنْهُ الْيَنَابِقُ اَيُّهَا ۝۱۶

آیا نه دی کتلی تا (قدرت د) رب خپل ته چه څرنګه ئی غځولی دی سیوری او که ئی اراده فرمایلی وی نو خامخا گرځولی به ئی ؤ هغه (سیوری) ولاړ، بیا وگرځاوه مونږ لمر په دی (سیوری) دلیل (چه سیوری پری معلومیږی). بیا راتول کړو مونږ هغه ځان خپل ته په راتلولو آسانو سره (ورو ورو لږ لږ).

تفسیر : له سپیده داغه (صبح کاذبه) تر لمر څیرکی پوری هر چیری سیوری وی که الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چه لمر ونه څیژی نو هم دغه سیوری به قائم پاتی کیده. مگر الله تعالی پخپل کامل قدرت سره لمر طالع کړ چه د هغه لامله (له وجی) د لمر د رڼا خوره کیدل شروع شوه او سیوری متدرجاً یوه طرف ته په ځان تولیدلو او غوندیدلو پیل (شروع) وکړ، که لمر نه

وی راغلی نو مونږ به د سیوری په مفهوم خرنګه پوهیدی شوی؟ ځکه چه د یوه ضد له راتګه بل ضد پیژندل کیږی ﴿قُلْ اَرَأَيْتُمْ اَنْ جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ الِیْلَ سَرْمَدًا اِلَى یَوْمِ الْقِیَمَةِ مِنْ اِلَهٍ غَيْرِ اللّٰهِ لَیْسَ لَکُمْ بِضِیَآءَ﴾ الآية - (د القصص ۷۱ آیت (۷) رکوع (۲۰) جزء) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي:

«اول د هر شی سیوری اوږد لویږی. بیا هری خوا ته چه لمر ځی د هغه له مقابله سیوری لری کیږی شو چه پخپل بیخ ولګیږی. د بیا راتول کرو ځان خپل ته مطلب دا دی چه سیوری ځی خپل اصل ته لګیږی د گردو (تولو) اصل الله دی. «موضح القرآن» بیا وروسته د زوال له خوا لمر خپله مسافه لنډوی او د مغرب په طرف ورنژدی کیږی او د بل طرف سیوری اوږدیږی تر هغه پوری چه د ورځی آخر ته لمر غائبیږی هم دغه د ژوندانه مثال دی اول عدم وو بیا د وجود نور راغی بالاخره بیا کتم العدم ته ځی او پر هم دغه د جسمانی نور او ظل پر سلسله روحانی نور او ظلمت هم قیاس کړئ. که د کفر او عصیان، او جهل او طغیان په ظلماتو کښی الله تعالی د نبوت د لمر رڼا نه وی لیږلی نو هیچا ته به د صحیحه معرفت لیاره نه څرګندیده (ښکاریده).

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿۲۵﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته (په کامل قدرت خپل سره) شپه لباس (پوښاک) او (گرځولی ئی دی تاسی ته) خوب آرامی او گرځولی ئی ده ورځ وقت د ښوریدلو او گرځیدلو (لپاره د طلب د معاش).

تفسیر : یعنی د شپی تک تور تیاره د خادر په شان پر گردو (تولو) محیط کیږی چه د هغه لامله (له وجی) گرد (تول) خلق کاروبار پریږدی او آرام کوی بیا د ورځی رڼا خپریږی (خوربیری) او خلق له خوبه پاڅیږی او دغه لوری او هغه لوری ته تګ او راتګ کوی او هم داسی د مرګی د خوب څخه وروسته د قیامت صبا راځی چه په هغه کښی به گرد (تول) جهان بیا ژوندی راپاڅیږی او هم دغه حالت په هغه وقت کښی وړاندی شوی ؤ کله چه انبیاء علیهم السلام د وحی او الهام په رڼا سره دنیا رڼا کړه. نو د جهل او غفلت په خوبونو کښی د ویده ؤ مخلوقو سترګی هم یو ځلی وپرانستلی شوی او گرد (تول) سره پاڅیدل.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا لِّبَيْنِ يَدَيْ

رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ۝ لِنَحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْ آسَىٰ كَثِيرًا ۝

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیولی ئی دی بادونه زیری کوونکی د وړاندی د رحمت د دغه (الله چه باران دی)، او نازلی کری دی مونږ له (طرفه) د آسمانه اوبه پاکي پاکوونکی دپاره د دی چه ژوندی کرو مونږ په دی (اوبو) ځمکه مړه وچه بی زرغونوالی اوچه ور وڅښوو دغه (اوبه) له جملی د هغو شیانو ځنی چه پیدا کری دی مونږ له چارپایانو او انسانانو دیرو ته.

تفسیر : یعنی رومی بارانی هواوی د باران زیری ورکوی بیا د آسمان له طرفه باران ووری چه هغه هم پخپله پاک دی او نور شیان هم پاکوی د اوبو د وریلو څخه وروسته په مری تکی توری ویجاری ځمکی کښی یو نوی روح پیدا کیږی شینکی او ترکودی (نباتات) ئی زرغونیږی. او یوه عجیبه او غریبه ننداره پکښی ښکاری له کوم ځای څخه چه پخوا له وریا (باران) دوری پورته کیدی اوس هلته تکه شنه مرغښه (کبل زاره) ولاړه ده. او څومره زیات حیوانات او انسانان د باران له اوبو ځنی څښی او تری خروییږی هم داسی د قیامت په ورځ کښی هم د یوه غیبی باران په ذریعه هغه مری هم بیا ژوندی راپاڅولی کیږی چه له خاورو سره گډود شوی وی. او په دنیا کښی هم هغه زړونه چه هم داسی د جهل او عصیان په مرگ سره مړه شوی وو. د الله تعالی د وحی په آسمانی وریا (باران) سره بیا راژوندی کری شوی دی هغه ارواح چه په نجاست او پلیتی کښی نښتی وی هغه د روحانی باران په اوبو سره وینځلی شوی دی او گرد (تول) سره پاک او صاف شوی دی او هغه کسان چه د معرفت او د وصول الی الله په اوبو پسی تږی دی د هغه روحانی باران د اوبو په څښلو سره سیراب او خروب شوی دی.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيهِ لَآئِبًا كَثِيرًا لِّئَلَّا يُسِرُّوا بِالْآيَاتِ الْكَافِرِينَ ۝

او خامخا په تحقیق په راز راز (قسم قسم) دولونو (طریقو) تقسیم کری دی مونږ دغه (اوبه یا د باران منشاء) په منع د دوی کښی دپاره د دی چه فکر وچلوی دوی (په کمال د قدرت ځمونږ کښی) پس منع راوړه زیاترو خلقو (د شکر گزاری نه) لیکن (د نعمت له) کفران (څخه ئی منع رانه وړه).

تفسیر : یعنی د باران اوبه گردو (تولو) ځمکو او انسانانو ته یو برابر نه ورسپیږی بلکه چیری

دیری او چیری لوی چیری ژر. او چیری په غنډ (ایسارتیا) خرنکه چه د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء وی. هم هغسی ور رسیږی څو خلق وپوهیږی چه د هغه درول او ویشل د قادر مختار او د حکیم الله تعالیٰ په قدرت دی لیکن زیات خلق بیا هم نه پوهیږی. او د الله تعالیٰ د نعمت شکر نه ادا کوی بلکه بالعکس مخ په شرک، کفر او ناشکری مندی وهی، هم دغسی د روحانی باران حال هم قیاس کړئ هر چاته سم د هغه د استعداد او ظرفه سره هومره برخه چه په کار ده ورسیدلی ده. او دیر کسان د دغه عظمی نعمت په مقابل کښی کفران او ناشکری هم کوی.

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ تَذِيرًا ۗ فَلَا تُطِعُ الْكٰفِرِيْنَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيْرًا ﴿٥١﴾

او که اراده مو فرمایلی وی نو خامخا راپورته کړی به مو وی په هره قریه ښار کښی (بیل بیل) ویره وونکی (په دغه زمانه کښی هم) نو مه کوه اطاعت (د غوښتنو) د کافرانو او مجاهده مقابله کوه له دوی سره په دغه (قرآن او توفیق د رحمان) په جهاد لوی.

تفسیر: یعنی د انبیاء راتلل کومه عجیبه خبره نه ده. که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو اوس هم دیر انبیاء مبعوثی چه په هر کلی کښی بیل بیل نبی وی مگر الله تعالیٰ ته هم دغه خبره منظوره شوه چه اوس دی په آخره کښی د گرد (تول) جهان دپاره یواځی هم دغه محمد صلی الله علیه وسلم د سید الانس والجان او نبی آخرالزمان په عنوان مبعوث او مرسل شی. نو تاسی د کفارو حماقت او طعنی او تشنیع او سفاهت او تنقید او تردید ته هیڅ توجه او التفات مه کوئ! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ کار ته په پوره قوت او جوش او خروش سره ادامه ورکړئ! (جاری وساتئ) او دغه عظیم الشان قرآن پخپل لاس کښی واخلي! او د دغو منکرانو مقابله په دیر زور او میرانه (بهادرئ) سره وکړئ! الله تعالیٰ هر وومرو (خامخا) بری او کامیابی ستا په برخه کوی. مونږ د «به» مرجع قرآن او توفیق رحمن لیکلی ده خو نورو مفسرینو د هغه مرجع د کفارو د اطاعت ترک یا د اسلام په مداومت یا سیف یا حکمت او موعظت هم اخیستی ده.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذَابٌ قُرْآنٌ وَهَذَا امْلَحُ اجَابَةٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٥٢﴾

او هم دغه (الله) هغه ذات دی (چه په کامل قدرت خپل سره) خوشی کړی د دی دوه بحرونه سیندونه چه دغه خوږ دی ډیر خوږ تنده ماتوونکی او هغه بل تریو دی ښه تریو، او گرځولی ده (الله) په منځ د دغو دواړو کښی پرده او بند چه منع کړی شوی دی (په هغه سره اختلاط د دغو دواړو).

تفسیر : په بیان القرآن کښی د دوو معتبرو بنگالیو عالمانو شهادت نقل شوی دی چه له (ارکان) څخه تر (چاتگام) پوری د سیند وضعیت داسی دی چه د دغه سیند په دواړو جانبو کښی د نوعیت او کیفیت له طرفه دوه مختلفه بیل بیل سیندونه په نظر راځی. د یوه اوبه سپینی او د بل اوبه توری دی. په تورو کښی د سمندر په شان طوفانی تلاطم او تموج واقع کیږی او سپینی ئی بیخی آرامی او ساکنی وی. بیړی په هم دغو سپینو کښی چلیږی او د دواړو په منځ کښی د یوه پتی او نوار په شان یوه ډیره اوږده لیکه غځیدلی ده چه د دغو دواړو اوبو ملتقی گڼله کیږی خلق وائی چه سپینی اوبه خوږی او توری اوبه ترخی دی.

مولینا شبیر احمد العثماني مدظله الباری ته د (باریسال) ځینی طالبانو بیان کړی دی چه د (باریسال) په ضلع کښی دوه ویالی له یوه سینده راوځی چه د یوی اوبه ترخی او بیخی تروی دی او د هغی بلی اوبه ډیری خوږی او لذیذی دی.

په گجرات کښی چیری چه مولینا شبیر احمد العثماني مدظله الباری دی (دابھیل سملک ضلع سورت هند) د سمندر اوبه تقریباً لس دولس میله لری پرتی دی خو د دی ځای په خوړونو او ویالو کښی د سمندر مد او جزر په منظم او مسلسل دول (طریقه) سره صبا او بیگا جاری دی د هغه په نسبت ډیر ثقه سری بیان کوی چه د مد په وقت کښی د سمندر اوبه په گردو (تولو) خوړونو او ویالو کښی پورته کیږی نو د خوړو اوبو پر سطح بانندی ترخی اوبه په ډیر شدت سره پورته کیږی لیکن په دغه وقت کښی دغه دواړه اوبه له سره پخپلو منځونو کښی نه سره گډیږی. علوی سطحه ئی ترخه او سفلی برخه ئی خوږه وی. د جزر په وقت کښی څه مهال (وخت) چه ترخی اوبه راښکته لویږی نو دغه خوږی اوبه بیا هم هغسی خوږی او لذیذی بی له دی چه لږ څه تغیر پکښی څرگند (ښکاره) وی پاتی کیږی والله اعلم.

د دغو شواهدو په لیدلو سره د دی آیت مطلب بیخی واضح دی یعنی د الله تعالیٰ قدرت ته وگورئ چه د خوړو او ترخو اوبو د یو ځای کیدلو په سبب چه هر ورو (خامخا) یو ځای نه په یو ځای کښی سره گډیږی خو بیا هم دوی سره بیلی جلا (جدا) او ممتازی دی او د دواړو په منځ کښی په ډیرو ځایونو کښی ئی ځمکه حائله او پرده گرځولی ده او هم داسی ئی سرخوشی (ازادی) نه دی پریښی چه د دواړو په زور او قوت سره ځمکه له منځه لری کړه شی او په جبری دول (طریقه) سره یو ځای شی او د ځمکی وجود له منځه ورک کړی بیا په دغو دواړو د هر یوه هغه خوند او مزه چه له هغو سره لازمه ده هم هغه سره پاتی ده او تری بل ته نه ده منتقله شوی او داسی نه دی واقع شوی چه خوږی اوبه تروی یا تروی اوبه خوږی شی گواکی د اوصافو

په اعتبار هره یوه له بلی بیخی بیله او جلا (جدا) ده. وقیل غیر ذلک والرأجح عندی هو‌الاول. والله اعلم.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿۱۹﴾
وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ
وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿۲۰﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه پیدا کړی یی دی له اوبو نه بشر انسان پس گرغولی ئی دی (خاوند د) نسب او سخرگنی، او دی رب ستا ښه قادر. او عبادت کوی (دا مشرکان) بی له الله د هغه شی چه نشی رسولی هیخ قدر نفع دوی ته (که ئی عبادت وکړی) او نه هیخ ضرر رسولی شی دوی ته (که ئی عبادت ونه کړی) او دی (جنس د) کافر په (نافرمانی) د رب خپل مددگار (د شیطان شا اړوونکی الله ته).

تفسیر: عینی مفسرین د دی آیت تفسیر داسی کوی الله هغه حکیم مطلق دی چه پیدا کړی ئی دی ده له هغو اوبو چه خته د آدم علیه السلام پری اخیلی شوی ده یا چه جزء دی د انسان یعنی له څلورو عناصرو ده یا له منی د انسان پس بیا گرغولی دی ده دغه انسان دوه قسمه یو څښتن (خاوند) د نسب چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت هم دوی ته کاوه شی لکه فلان بن فلان او فلانة بنت فلان او بل څښتن (خاوند) د صهر چه هغه خاص نارینه دی او د نسب نسبت د مصاهرت هم هغوی ته کاوه شی او صهر لور ته او څوم ته او اوبسی ته او د ښځی خین ته ویلی شی یا نو پس بیا ئی وگرغولی دوه قسمه یو یواځی خاوند د نسب او د خپلوی چه ورسره حرامه وی نکاح او خاوند د سخروالی چه ورسره حلاله وی نکاح یعنی وگورئ! چه الله برحق خالق مطلق جل وعلا شانه و عظم برهانه په څه شان پخپل کامل قدرت سره ئی له یوه څاخکی اوبو څخه عاقل کامل بنی آدم جوړ کړی دی بیا وروسته له دی نه نور نسلونه ئی تری ایستلی دی د څوماتو او سخرانو تعلقات ئی تری جوړ کړی دی او له یوه ناخیزه څاخکی څخه ئی څه څه شیان پیدا کړی دی او له کومه څایه ئی تر کوم څایه پوری ئی رسولی دی؟ لیکن دغه انسان په لږ مدت کښی خپل اصل هیروی او خپل هغه قدیر رب او خالق ئی پرېښی دی. او عاجز مخلوق ته خپل خالق وائی نه یواځی خپل د پروردگار حق نه پیژنی بلکه له هغه څخه مخ گرغوی او په شیطانی فوج کښی خپل ځان داخلوی څو د اغواؤ او اضلالو په مقاصدو کښی له هغوی سره کومک او مدد وکړی. نعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سیآت اعمالنا.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۵۸﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿۵۹﴾

او نه ئی لیللی مونیر ته مگر زیری کوونکی (مؤمنانو ته په نعیم سره) او ویروونکی (کافرانو ته په جحیم سره) ووايه (ای محمده دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (پیغام رسونه) هیخ قدر اجر مزدوری مگر (غواړم ایمان راوړل د) هغه چا چه خوښه ئی شی دا چه ونیسی طرف د رب خپل ته لیاره (د رضاء او قرب) یا لیکن هغه شوک چه غواړی چه ونیسی خپل رب ته لیاره (په انفاق د مال سره لیاره د رضاء د ده نو و دی نیسی رب خپل ته هم هغه لیار د قرب او رضاء).

تفسیر : یعنی ستاسی کار د الله تعالیٰ پر وفاداری او اطاعت د بشاراتو اورول دی او غدارانو ته مجرمانو ته د دوی د خرابو نتانجو او عواقبو خبرول دی که سره له هغه ئی ونه منی یا ئی ومنی تاسی ته له هغه ځنی هیخ نقصان نه دی عائد. تاسی له دوی نه څه اجرت او حق الزحمه خو نه غواړئ چه د هغو د نه منلو په اثر به هغه فوت شی تاسی خو له دوی نه یواځی هم دغومره شی غواړئ هر شوک چه غواړی د پاک الله په توفیق خپل د رب لیاره ونیسی! زړه مو چه هم دغه ته مزدوری وائی که حق الزحمه او فیس.

وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ الرَّحْمٰنِ الَّذِي لَا يُنۡوِتُ وِسِۡٔرَ بِمۡدِيۡهِ وَاُوۡكۡفٰٓٔٓ بِهٖ بِذُنُوۡبِ عِبَادِهٖ خَيۡرًا ﴿۶۰﴾

او توکل وکړه په تل ژوندی قائم په تدبیر هغه (الله) چه (له سره) نه مری او تسبیح ووايه سره له ثناء د ده، او بس کافی دی هغه په گناهونو د بندگانو خپلو ښه خبردار.

تفسیر : یعنی تاسی یواځی پر الله تعالیٰ اعتماد او توکل وکړئ او خپله فریضه چه دعوت او تبلیغ او نور دی په ښه شان سره اداء کړئ! د هیچا د مخالفت او موافقت پروا ونه کړئ! پر فانی اشیاو به څه اعتماد او اعتبار وشي؟. اعتماد او توکل ښائی پر هغه ذات وکړ شی چه تل ژوندی قائم په تدبیر دی او له سره نه مری. نو پر هم هغه باندی توکل او اعتماد وکړئ! او تل

د هم هغه په حمد او ثناء مشغول او لکيا اوسئ! دغو مجرمينو ته به پخپله الله تعالى سزا ورکړي.

الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسَلِّ بِهِ خَيْرًا ۝

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هغه چه په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار) د شپږو ورځو بیا قائم مستولی شو (امر او حکم د الله) پر عرش (الله چه دی) ډیر مهربان دی پس وپوښته (د دغه خلق او استواء یا د رحمان) له کوم ښه خبردار عالم نه.

تفسیر : د «استواء علی العرش» بیان د «الاعراف» په سورت کښی تیر شو. هلته دی ولوستلی شی.

یعنی له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ چه د الله تعالی له شان او رحمت او له ذات او صفات څخه پوره خبردار دی دغه جاهلان مشرکان په هغه باندی څه پوهیږی (وما قدروا الله حق قدره) پخپلو شیونو او کمالاتو باندی خو پوره عالم یواځی هم هغه الله تعالی دی. «انت کما اثنت علی نفسک» لیکن په مخلوقاتو کښی له گردو (تولو) څخه ډیر پوه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دی چه د دوی په لوی ذات کښی الله تعالی د اولینو او آخرینو گرد (تول) علوم جمع کړی دی. نو ښائی چه د الله تعالی د شیونو پوښتنه له دوی نه وشی.

وَإِذْ أَمَرْنَا لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنْسَجِدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۝

او کله چه وویلې شی دوی ته چه سجده (د عبادت) کوئ رحمن ته نو وائی څه څیز دی رحمن؟ آیا سجده به کوو مونږ هر هغه څیز ته چه امر کوی ته مونږ ته او زیاتوی (دغه یادول د رحمن) دوی ته نفرت (له ایمان نه).

تفسیر : یعنی دغه جاهلان مشرکان د رحمن د شان له عظمته څه خبر دی؟ او څه پری پوهیږی دوی خو له دغه نوم سره دومره ښه هم نه دی او هر کله چه دغه نوم آوری نو د انتهای جهل او بی حیائی او تعنت له مخی ځانونه ناجاڼه او ناواقفه غورځوی. او داسی پوښتنی کوی چه

«رحمن» څه شی دی؟ چه پر مونږ باندی د هغه سجده کوی؟ آیا محض ستا په وینا سره مونږ دغه خبره ومنو؟ او هم دا چه ته کوم نوم یاد کړی نو مونږ خامخا ورته سر په سجده ولویو؟ الغرض هومره چه دوی ته د «رحمن» د اطاعت انقیاد په لوری توجه ورکړه شی هومره دوی بد وری او تور ور څخه خوری.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿۱۶﴾
 وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنۢ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿۱۷﴾

لوی برکتناک دی هغه ذات چه پیدا کړی ئی دی په آسمان کښی برجونه او پیدا کړی ئی ده په کښی دیوه (لمر) او سپوږمی روښانه. او هم دا (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده شپه او ورځ (سره مخالف یا خلیفه یو د بل) پرله پسې دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی (نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله) یا اراده لری د شکر ایستلو.

تفسیر : یعنی لوی لوی ستوری یا آسمانی قلعی چه پرښتی پکښی پیری ورکوی. یا امکان لری چه د لمر دولس منازل تری مراد وی چه اهل هیئت ئی بیانوی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «د آسمان دولس برخي د هغو نوم برج د هر یو د خدامو نښه دغه حدود ئی ایښی دی دپاره د حساب «موضح»
 (سراجاً) یعنی لمر ښائی د نور او حرارت د جمع کیدلو یا د احراق د صفت لرلو له سببه ئی هغه ته (دیوه) ویلی وی: ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ د نوح (۱) رکوع ۱۶ آیت (۲۹) جزء).

اوپریدلو او لنډیدلو ته یا تلو او راتلو ته ئی بدلیدل پرله پسې راتلل وفرمایل یا ئی دا مطلب دی چه یو ئی د بل بدل گرځولی دی. مثلاً که د ورځی کار پاتی شی د شپي ئی پوره کوی. او که د شپي کار پاتی شی د ورځی ئی په سر رسوی. کما ورد فی الحدیث.
 (لمن اراد ان یذکر او اراد شکوراً۔ دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله یا اراده لری د شکر ایستلو) یعنی د لمر او سپوږمی او د نورو وړاندی وروسته ختل. او د شپي او د ورځی تبدیل تزئید او تنقیص د دی لامله (له وجی) واقع کیږی څو د عقل او فکر خاوندان دی پکښی غور او دقت وکړی او د دغو مخلوقاتو په وسیله خلق د خپل خالق د معرفت لپاره پیدا کړی او ښه ئی وپیژنی. او ښه وپوهیږی چه دغه گرد (تول) لوی تصرفات او عظیمه تقلبات د ده د قدرت کارونه دی او د شپي او د ورځی د فواندو او انعاماتو له لیدلو څخه د ده عبادت او شکر ایستلو ته متوجه شی لکه چه د رحمان

مخلص بندگان چه د هغوی ذکر وروسته راخی هم داسی کوی. یعنی د مشرکینو په شان د رحمن د نامه له اوریدلو څخه کرکه او نفرت نه ښکاره کوی. بلکه په خپل هر فعل او قول د هغه د عبودیت اظهار کوی د دوی د وضعیت او هیئت څخه تواضع، متانت، تذلل، عجز او نیاز څرگندیږی (ښکاره کیږی) د متکبرانو په شان پر ځمکه په ناز، نخره او غرور نه ګرځی، دا ئی مطلب نه دی چه د ریاء او تصنع لامله (له وجی) به د رنځورانو په شان قدمونه پورته کوی ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه تګ چه په احادیثو کښی منقول دی. د هغه تائید نه کوی.

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿۴۱﴾

او بندگان د رحمن هغه کسان دی چه ګرځی دوی په ځمکه باندی په ورو (په تواضع) او کله چه خطاب کوی له دوی سره جاهلان ناپوهان نو وائی (ورته په جواب کښی سلام، خیره) سالمه (له گناه او ضرره).

تفسیر : یعنی د کم عقلو او بی ادیانو او ناپوه خلقو جواب په عفو او صفح سره ورکوی. کله چه څوک څه د جهالت خبری او اتري وکری نو ملائمی مذاکری او پستی خبری ورسره کوی او په «السلام» سره تری ځان بیلوی. او د داسی خلقو سره حتی الامکان نه مخامخ کیږی او نه له هغوی سره په کومه مرکه کښی شاملیږی. او نه له دوی سره جنگ او جګړی کوی. د دوی تګ او شیوه داسی نه ده لکه چه په جاهلیت کښی چا داسی ویلی ؤ.

الا لا یجهلن احد علینا فنجهل فوق جهل الجاهلین.

دغه خو د رحمن د هغو مخلصو بندگانو ورځ وه. وروسته له دی نه د دوی د شپي کیفیت بیان فرمائی:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿۴۲﴾

او (بندگان د رحمن) هغه کسان دی چه شپه تیروی رب خپل ته سجده کوونکی او دریدونکی.

تفسیر : یعنی د شپي له مخی چه غافل بندگان خوبونه کوی. دوی د الله جل جلاله په حضور کښی ولاړ وی او ورته سجده ږدی. او په عبادت کښی ئی لګیا وی. کله چه رکوع د قیام او سجدی په منع کښی واقعه ده ښائی د هم دی لامله (له وجی) د هغی ذکر ئی

بیل ونه فرمایه. گواکی رکوع د دغو دواړو په منع کښی بالطبع راغله.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿١٥﴾
 إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿١٦﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی (چه سره له طاعته خضوعاً) وائی ای ربه ځمونږه وګرځوه له مونږ څخه عذاب د دوزخ بیشکه عذاب د دغه (دوزخ) دی (عذاب) لازم همیشه بیشکه چه دا (دوزخ) بد دی له جهته د ځای د قرار او له جهته د ځای د هستوګنی.

تفسیر: یعنی سره له دومره عبادته ډیر ویریری داسی نه دی چه مثلاً د تهجد دپاره چه پاڅید او اته رکعت له منځ ئی وکړ. نو د الله تعالی له عذابه او قهره بیخی بی فکره شو.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿١٧﴾

او (بندګان د رحمن) هغه کسان دی کله چه نفقه ورکوی مال لګوی نو نه اسراف کوی او نه تنګی (او بخل) کوی او وی (دغه ورکړه د دوی) په منع د دغه (اسراف او تقطیر) کښی میانه حاله.

تفسیر: یعنی زمان او مکان او موقع ته ګوری او په معتدل او متوسط صورت سره خپل مال لګوی نه د مال په محبت کښی له حده تیریری او نه ئی ضائع کوی کما قال الله تعالی ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولًا إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا طَرَفَ الْبَطْنِ﴾ الآية - جزء ۱۵ د سورت بنی اسرآنیل ۳ رکوع ۲۹ آیت .

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ﴿١٨﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی چه نه بولی سره له الله معبود بل او نه وژنی دوی نفس هغه چه حرام کړی دی الله (وژل د هغه) مګر په حق سره او

نه کوی دوی زناء .

تفسیر : مثلاً د عمد قتل په بدل کښی وژل. یا د زناء په سزا کښی د محصن زانی په گتو سره ویشتل یا د هغه مرتد وژل چه خپل اسلامی دین او ملت پریودی. دغه گورد (تول) صورتونه په «الا بالحق» کښی شامل دی. کما ورد فی الحدیث.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۝۶۸

او هر چا چه وکړه (پو له دغو دريو امهات الذنوب نه) نو ملاقات به وکړی
وبه وینی جزاء د گناه خپلی.

تفسیر : یعنی دیره سخته گناه ئی کړی ده چه د هغه سزا به هر ورو (خامخا) وررسیږی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه «اثام» د جهنم د یوی کندی نوم دی چه د هغه عذاب دیر سخت ویروونکی بیان شوی دی اعاذنا الله منها.

يُضَعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْتَلُ فِيهَا مَهَاكًا ۝۶۹

چه دوچند به کړی شی ده ته عذاب (د دوزخ) په ورځ د قیامت کښی او تل
به پاتی وی په دغه (عذاب) کښی په دی حال چه خوار ذلیل بی اعتبار به وی.

تفسیر : یعنی له نورو گناهونو ځنی دغه گناه لویه ده نو د دغی عذاب به هم سخت او لوی وی او شیبه په شیبه (ساعت په ساعت) لا پسی زیاتیږی.

الْأَمْنُ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝۷۰

مگر هغه چه توبه ئی وویسته او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ عمل نیک پس
دغه (تائبان د دغو دريو گناهونو چه دی) بدل به کړی الله گناهونه د دوی په
نیکیو سره (په محو د سیئاتو او ثبت د حسناتو) او دی الله ښه مغفرت
کوونکی دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی د گناهونو په ځای به د نیکیو توفیق ور په برخه کیږی او د کفر گناه به ورمعافېږی یا دا چه د ده بدی محو او لری کیږی او د صالح عمل په برکت به د هغه په شمیر مناسب محاسن ورثبت فرمائی کما یظهر من بعض الاحادیث.

وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿۴۱﴾

او هر څوک چه توبه ویاسی (له گناهونو نه) او عمل وکړی نیک پس بیشکه چه دی رجوع کوی په طرف د الله په ښه رجوع کولو سره .

تفسیر : پخوا د هغو کفارو د گناهونو ذکر ؤ چه وروسته ایمان راوړی دغه د هغو گناهونو ذکر دی چه سره له اسلامه ئی کوی دغه هم کله چه توبه وکړی یعنی په پوره اخلاص او صمیمیت سره توبه ویاسی او بیا له سره د هغه شاو خوا ته ونه گرځی نو د الله تعالیٰ په حضور کښی ځای مومی د النساء د سورت په (۱۳) رکوع ۹۳ آیت دغه آیت د هغو قاتلینو په حق کښی دی چه دغسی توبه ئی نه وه ایستلی ﴿ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ أُتْرُجَةٍ فَحَافِظًا عَلَيْهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ والله اعلم .

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿۴۲﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه نه حاضرېږی نه شاملېږی په باطلو کښی (یا نه وائی شاهدی په دروغو) او کله چه تیرېږی پر چتی (بیکاره) کار نو تیرېږی ځان ساتونکی (مخ گرځوونکی له لغوی نه).

تفسیر : یعنی نه دروغ وائی او نه د دروغو شهادت ورکوی او نه د باطلو چارو او د گناهونو په مجلسونو کښی حاضرېږی .
حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي: «یعنی په گناه کښی نه شاملېږی او د لویو په خبرو کښی غور او دقت نه کوی او نه په هغه کښی شاملېږی او نه له دوی سره جنگ کوی.»

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوْا عَلَيْهَا صُمًّا وَعَعْيَانًا ﴿۴۳﴾

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی کله چه پند ورکړی شی دوی ته په آیتونو د رب د دوی نو نه نسکورېږی پری (لکه) کانه او پانده (بلکه سر په سجده ږدی اوری ئی او پری عمل کوی)

تفسیر : او په نهایت فکر او تدبیر او غور سره ئی آوری او تری متأثریږی او د مشرکانو په شان دوی د تیږی (گتی) بتان له خپلو ځانونو څخه نه جوړوی.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا ذُرِّيَّتًا مُقَرَّرَةً آمِينَ

او (بندگان د رحمان) هغه کسان دی چه وائی ای ربه ځمونږ وښه مونږ ته (په فضل خپل سره) له ښځو ځمونږ څخه او له اولادو ځمونږ څخه (هغه څوک چه) یخوالی د سترگو ځمونږ پکښی راځی.

تفسیر : یعنی داسی ښځه او واړه راغنایت وفرمایه چه د هغو د لیدلو څخه ځمونږ سترگی یخی او رنی شی. او زړه مو خوشال شی او ظاهر دی چه د کامل مؤمن زړه هلته خوښ او خوشالیږی کله چه خپل آل او عیال د الله تعالیٰ په طاعت او عبادت کښی مشغول او لگیا ووینی، او ویی گوری چه د نافع علم تحصیل کوی. نو گرد (تول) دنیوی مسرتونه او نعمتونه وروسته له دغه دی.

وَأَجْعَلْنَا الْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿۴۲﴾

او وگرځوه مونږ دپاره د متقیانو امام پیشوا.

تفسیر : یعنی داسی مو وگرځوی کله چه نور خلق پر مونږ پسی اقتداء وکړی متقیان او پرهیزگاران وگرځی حاصل ئی دا چه نه یواځی مونږ پخپل ذات مهتدیان شو بلکه د نورو دپاره هم هادیان وگرځو او ځمونږ کورنی په تقویٰ او طهارت کښی ځمونږ تابعان او پیروان شی.

أُولَٰئِكَ يُجْرُونَ أَلْفَ عُرْفَةٍ بِمَا صَبَرُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ فِيهَا خَيْرٌ ﴿۴۳﴾

دغه کسان (موصوف په دغو صفاتو سره) جزا به ورکوله شی دوی ته په هسکو (اوچتو) مانیو (د جنت) په سبب د هغه چه صبر ئی کړی ؤ او وابه چولی شی پر دوی په دغه جنت کښی تحیت دعاء او سلام.

تفسیر : یعنی په جنت کښې به لوری (اوچتی) درجی ورورسیږی او پښتی به دعاوی ورته کوی او سلامونه به وراچوی. او دوی ته به ښه راغلی وائی. او استقبال به ئی کوی. دوی به هم پخپلو منځونو کښې د ملاقات او لیدلو په اوقاتو کښې هم دغه د سلام او د تحیت دعائیه کلمات د یوه او بل د تکریم او اعزاز دپاره استعمالوی.

خَلِيدِينَ فِيهَا حَسَنَاتٌ مِّسْتَقَرًّا أَوْ مَقَامًا ﴿٢٦﴾

همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښې ښه دی (دغه جنت) له جهته د ځای د قراری او له جهته د ځای د هستوګنی.

تفسیر : یعنی د داسی ځای هستوګنه که د لړی مودی دپاره هم چاته میسره او په لاس ورشی خو لوی غنیمت او ښه نعمت دی حال دا چه دغه ځای خو د جنتیانو د دائمی اوسیدلو ځای دی.

قُلْ مَا يَعْبُؤْاِيَكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٢٧﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) نه کوی هیڅ پروا د تاسی رب ځما که چیری نه وی دعاء بلل ستاسی (الله ته په سختیو کښې) او په تحقیق تکذیب کړی دی تاسی (د رسولانو او د قرآن) پس ژر به شی (دا عذاب له تاسی سره جزاء د تکذیب) لازم.

تفسیر : یعنی تاسی ته ستاسی د نفعی او د نقصان خبری در وښیې بنده ته ښائی چه له سره مغرور او بی باکه نشی ځکه چه پاک الله له سره د ده پروا نه لری. هوا که بنده الله جل جلاله ته التجاء او دعاء کوی نو الله هم پری رحم او کرم فرمائی. او که التجاء نه کوی. او ځان لوی او بی پروا ښکاروی نو د الله تعالی هنی سزاء او پوښتنی ته منتظر اوسی چه عنقریب ورسره مخامخ کیدونکی دی.

﴿لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ﴾ : که چیری نه وی دعاء بلل ستاسی الله ته په سختیو کښې نو په تحقیق تکذیب کړی دی تاسی د رسولانو او د قرآن پس ژر به شی دا عذاب له تاسی سره جزاء د تکذیب لازم) یعنی هغه کافر چه حق ته ئی د دروغو نسبت کړی دی نو دغه تکذیب به عنقریب د ده د غاری امیل گرځی او د هغه د سزا او د پوښتنی څخه به له سره خلاصی او نجات نه مومی. د آخرت ابدی هلاکت خو هر ورو (خامخا) د دوی دی لیکن په دنیا کښې به هم لو، دیر ربر (رحمت) او تکلیف او آفت دوی ته رسیدونکی وی. یعنی په جهاد، جنگونو او نورو کښې لکه چه د «بدر» په غزا کښې ئی د دغه تصادم او آفت نتیجه پخپلو سترگو سره ولیده.

تمت سورة الفرقان بعون الله المنان والله الحمد والمنه

سورة «الشعراء» مكية الا آية ۱۹۷ ومن آية (۲۲۴) الى آخر السورة فمدنية وهى (۲۲۷) آية و (۱۱) ركوعا رقم تلاوتها (۲۶) تسلسلها حسب النزول (۴۷) نزلت بعد «الواقعة» د «الشعراء» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱۹۷) آيته او له (۲۲۴) تر آخر د سورت پورى چه مدنى دى (۲۲۷) آيته (۱۱) ركوع لرى په تلاوت كنى (۲۶) او په نزول كنى (۴۷) سورت دى. وروسته د «الواقعة» له سورت شخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (زيات) مهربان ډير رحم والا دى.

طَسَّمَ ① تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْبَيِّنَاتِ ② لَعَلَّكَ بَآخِعٌ نَفْسِكَ ③ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ④

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه دى د كتاب ښكاره كوونكى (د حق له باطله او د حلال له حرامه) يعنى د دى كتاب اعجاز ظاهر او باهر دى. او احكام ئى واضح دى او د حق او باطل په منع كنى بيلوونكى دى. ښائى چه ته هلاكوونكى د ځان خپل ئى (اى محمده)! په دى چه نه كيږى دوى مؤمنان.

تفسير: يعنى د دغو بدبختانو په غم كنى تاسى خپل ځان دومره مه كروئ! او مه پخسيږئ! آيا پر دوى پسى تاسى خپل ځان هلكوئ؟! آخر زده سوى او شفقت هم يو حد لرى.

إِنْ شَاءَ نَزَّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ⑤

كه اراده وفرمايو مونږ نو نازل به كړو مونږ پر دوى له (طرفه) د آسمانه يو دليل (د قدرت) پس شى به ورميږونه د دوى هغه (دليل د قدرت) ته غاږه ايښودنكى.

تفسير: يعنى دغه دنيا د ابتلاء ځاى دى چه پكښى د بندگانو د انقياد او تسليم او د

سرکشی امتحان اخیست کیبری نو عکده د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چه د هغوی اختیار سلب کر شی که نه که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو کومه داسی آسمانی نجه به ئی ورشوولی وه چه د هغی په مقابل کبشی به گردو (تولو) خلقو قهراً او جبراً خپلی غاری کینودئ. او دیرو لویو لویو مشرانو ته به هم د دی خبری قدرت او فرصت او موقع نه وی پاتی چه تری انکار او انحراف وکری نو الله تعالیٰ داسی ونه کره هوا هغه معجزی او نبی ئی ولیولی چه د هغو په لیدلو انسان حق او حقیقت په آسانی سره وپیژندلی شی او کله کله د هغه په مقابل کبشی مغلوب هم شی. او د غاری کینودلو څخه ځان ونشی ژغورلی. (بج کولی)

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحَدَّثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

او نه راځی دوی ته هیڅ ذکر پند وعظ له (طرفه) د رحمان نوی مگر وی دوی له هغه (پند) څخه مخ گرځوونکی (او لا کلکیدونکی په کفر خپل).

تفسیر : یعنی د هغو خلقو په غم کبشی چه تاسی اخته یع د دوی حالت دا دی چه هر کله رحمان جل جلاله پخپل رحمت او شفقت سره د دوی د بښگنی (فاندی) او نیکی دپاره کوم پند او نصیحت لیری دوی هغه طرف ته نه متوجه کیبری. بلکه خپل مخونه گرځوی او تری تنبئی او داسی رابنکاره کوی لکه چه له کوم بد شی سره مخامخ شوی دی.

فَقَدْ كَذَّبُوا فِئَاتِهِمْ أَنْبَأُوا مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦﴾

پس په تحقیق تکذیب وکر دوی (د هغه ذکر یا د محمد) پس ژر به راشی دوی ته عواقب حقائق د هغه (څیز) چه وو دوی چه په هغه باندی به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی یواځی هم دغه معمولی اعراض نه دی بلکه له هغه سره لا تکذیب او استهزاء هم دی نو دوی به عنقریب په دنیا او آخرت کبشی د خپلو اعمالو سزاء وگوری. نو بیا به د هغه څیز په حقیقت باندی په ښه شان سره پوهیبری چه په کوم شی باندی چه مونږ مسخری کولی او ملندی (خندا) مو پری وهلی او تکذیب به مو کاوه هغه احکام الله حق او صحیح ؤ.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمَا أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ

ذُوْجٍ كَرِيْمٍ ۝۴۰ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَّمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۴۱

آیا نه گوری دوی عُمکی ته چه (په خپل بالغه حکمت سره) شومره زرغونه کری ده مونږ په دغه (عُمکه) کښی له هره قسمه هره دوله (طریقه) (جنس) گیاه ښه کثیرالمنافع مخصوص شیان بیشکه په دغو (زرغونولو کښی) خامخا دلیل ښه ده (لویه د قدرت)، او نه دی زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی که دغو مکذبینو د دغی عُمکی پر احوال غور او فکر چلولی وی چه د دوی تر پښو لاندی لویدلی ده نو د مبدأ او معاد په معرفت حاصلولو کښی به هغه د دوی دپاره کافی کیدلی شوی آیا دوی نه گوری چه له دغه ذلیلی، خواری او حقیری خواری شخه غرنکه عجیب، غریب او رنگ په رنگ گلان، میوی، دانی او قسم په قسم غلی او نور شیان تر یوه مضبوط اصول او د تکوین او نظام تر قوانینو لاندی پیدا کیږی؟، آیا دغه د دی خبری دلیل نه دی چه کوم لا محدوده قدرت او حکمت لرونکی صانع دغه له ښائست دک او سینکاری چمن دغه ښه او ښکلی گلان کرلی دی چه د هغه په واک (اختیار) او قبضه کښی د وجود او گردو (تولو) موجوداتو زمام او اختیار هم دی. او دی هم هغه ذات دی هر کله چه اراده وفرمائی هغه وړانولی هم شی. وروسته له وړانی د هغه دوهم غلی ودانی هم د ده په قدرت کښی ده بیا سره د دغو تکوینیو آیاتونو د پوهیدلو شخه وروسته ولی تاسی د دغو تنزیلیه آیاتونو تصدیق نه کوئ؟ آیا په دغه کښی څه اشکال باقی دی؟ هو! که ئی له سره نه منئ. نو دغه بیله خبره ده.

وَ اِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝۴۱

او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی الله خو داسی یو عزیز مقتدر او زبردست ذات دی چه د نه منلو په تقدیر علی الفور پر منکرینو عذاب هم لیږلی شی. مگر دی پخپله د خپل رحم او کرم له مخی په هغه کښی تأخیر کوئ او دوی ته موقع ورکوئ چه گوندی دوی ئی ومنی. وروسته د مکذبینو د عبرت دپاره د څو واقعاتو بیان فرمائی چه له هغو شخه دغه خبره ظاهریږی چه الله تعالی هغوی ته تر کومی اندازی پوری مهلت ورکړی ؤ. کله چه علی رؤوس الاشهاد معلوم او ښکاره شو چه هغوی په هیڅ دول (طریقه) د حق او حقانیت منونکی نه دی نو بیا ئی زیاتره د دوی تباہ او برباد کړل. له هغوی غنی رومی د فرعونیانو قصه ده چه پخوا له دی نه په «الاعراف» او «طه» او په نورو سورتونو کښی بالتفصیل تیره شوی ده. او ښائی چه د هم هغو غایونو په تفاسیرو کښی بیا ولوستل شی.

وَأَذِّنَا لِرَبِّكَ مُوسَىٰ أَنْ أَنْتَ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿۱۰﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ﴿۱۱﴾

او (یاد کره) هغه وقت چه غږ وکړ رب ستا موسی ته داسی چه ورشه هغه قوم ته چه ظالمان دی (یعنی) قوم د فرعون ته (چه دیر ظلمونه کوی)، آیا نه ویریری دوی له (الله).

تفسیر : یعنی ای موسی! ته لار شه! دوی د الله تعالی له قهره وویروه!

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿۱۲﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي
فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَارُونَ ﴿۱۳﴾

وویل موسی ای ربه غما بیشکه زه ویریرم له دی نه چه نسبت د دروغو به وکړی (دوی ماته) او بل تنگیوی سینه غما (له تکذیبه د دوی) او (بل) نه چلیبری ژبه غما (صافه خلاصه په وقت د تبلیغ کښی) پس ولیږه (جبریل په وحی سره) طرف د هارون ته.

تفسیر : یعنی قبطیان به غما د پوره خبری د آوریدلو څخه لا له پخوا غما په دروغجنولو باندی خوله پرانیځی او په هغه مجلس کښی به می هیڅوک تائید کوونکی نه وی ممکن دی چه په دغه وقت کښی زه ملول او حزين شم او فکر او طبیعت می خراب شی. او په زړه کښی می خفکان او تنگی راشی او ژبه می چه لکنت او بندش هم لری د زړه د دغه تنگی څخه لا پکښی زیات نیونه او بندیدل څرگند (ښکاره) شی. نو که غما د تقویت او تائید دپاره غما وزیر او ملگری هارون وگرځوی نو ستا زیات لطف او مهربانی به وی ځکه چه هغه لما غنی فصیح اللسان دی.

وَلَهُمْ عَلَىٰ ذُنُوبِهِمْ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿۱۴﴾

او (بل) شته دوی لره پر ما (دعوی د یوی) گناه پس ویریرم له دی نه چه مر

به می کری.

تفسیر : یعنی د یوه قبلی د وینی دعوی چه د هغه تفصیل به د القصص په سورت کښی راځی پر ما باندی دائره ده نو زه ویریوم چه پخوا له دعوت او تبلیغه ځما کار تمام نه کری چه دغه خو هم هغه سری دی چه ځمونږ یو قبلی ئی وژلی ؤ او راځنی تختیلی ؤ. نو په دغه تقدیر سره به زه د تبلیغ فرض څرنگه اداء کری شم؟.

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبْ بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾

و فرمایل (الله موسی ته) نه ده داسی (مه داریږه! نه دی شی وژلی) پس لار شی تاسی دواړه په ښکاره ؤ معجزو ځما بیشکه چه مونږ له تاسی سره یو اوریدونکی (ستاسی د سوال ؤ جواب هم).

تفسیر : یعنی قبطیان به څه مجال لری چه تاته لاس در وری شی. ورځه! د خپلی استدعاء سره سم هارون علیه السلام هم له خپله ځانه سره بوځه! او ځمونږ له درکری معجزی او نښی سره ورشه! کله چه د قدرت لوئی نښی له تاسی سره شته نو ولی به ویریږی؟ نښی لا څه کوئ چه زه پخپله هم پر هره موقع کښی له تاسی سره موجود یم او د دواړو خواؤ خبری او اتری هم آوم.

فَأْتِيَ فِرْعَوْنَ فَقَوْلًا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنِي إِسْرَائِيلَ

پس ورشع دواړه فرعون ته نو ووايئ بیشکه چه هر یو ځمونږ رسول استاځی د رب د عالمیانو یو په دی خبره باندی چه ولیږه ته (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب شام ته)،

تفسیر : د بنی اسرائیلو وطن د حضرت ابراهیم علیه السلام په زمانه کښی د شام ملک ؤ. د حضرت یوسف علیه السلام په سبب دوی مصر ته راغلل هلته ئی یو مدت تیر کر. اوس د الله تعالی اراده داسی وشوه چه دوی ته بیرته هم هغه د شام ملک ورکری. خو فرعون دوی نه پریښودل چه شام ته لار شی ځکه چه له دوی ځنی به ئی د مریانو په شان کار اخیست. او حضرت موسی علیه السلام د بنی اسرائیلو د آزادی او خپلواکی طالب ؤ.

قَالَ الْمُرْتَبِكُ فِينَا وَلَيْدًا وَأَلْبَثْتَ فِينَا مِنْ عُمْرِكَ سِتِينَ ۞^{۱۸}

نو وویل (فرعون موسیٰ ته) آیا تربیت نه و کیری مونیر د تا په (کورونو) خپلو کښی په دی حال کښی چه وورکی هلک وی او تیر کیری و تا په مونیر کښی له عمره خپله شو کاله (چه دیرش و).

تفسیر : یعنی ته هم هغه نه ئی چه په دیر ناز او نعم ځمونیر په کور کښی ستا پالنه او روزنه شوی وه؟ او ځمونیر په لاس کښی وروکی لوی شوی وی اوس ستا دماغ دومره لوی شوی دی چه له مونیر څخه داسی مطالبات کوی او خپل مشرتوب پر مونیر ثابتوی.

وَفَعَلْتَ فَعَلَتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ۞^{۱۹}

او بل کیری و تا کار خپل هغه کار چه کیری و تا (یعنی ځما قبیطی خباز دی وژلی و) حال دا چه ته (ای موسیٰ) له ناشکرانو څخه ئی.

تفسیر : په دومره کلونو کښی دی داسی دعوی نه کوله کله چه له دی ځایه څو شپې د باندی لاری او اوس چه بیرته راغلی نو د رسالت دعوی کوی؟ او ځمونیر هغه گرد (تول) احسانات دی هیر کرل او اوس دی د نبوت په دعوی لاس پوری کیری دی په هغه وقت کښی ته هم (العیاذ بالله) له هم دغو خلقو ځنی یو سری وی چه نن ورځ هغو گردو (تولو) ته کافران وائی.

قَالَ فَعَلْتُمْ إِذَا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ۞^{۲۰}

ووېل (موسیٰ فرعون ته) چه کیری و ما دغه کار په هغه وقت کښی چه وم زه له خاطیانو نابوهانو.

تفسیر : په دی چه مر به شی په یوه سوک ځما یعنی ما هغه قبیطی په عمد سره نه دی وژلی په خطاء سره ځما په یوه سوک سره مر شو. زه که پوهیدی چه دی ځما په یوه سوک سره مری نو ولی به می تادیب ورکاوه : ﴿ قَوْلُهُ مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ ﴾ (القصص ۲ رکوع ۱۵ آیت (۲۰) جزء)

فَقَرَّرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۱﴾

پس وتبنتیدم زه له تاسی کله چه وویریدم زه له تاسی پس وباینه ماته رب عُمَا حکم علم فهم او وگرخولم (دغه الله) زه له رسولانو سخنه.

تفسیر : یعنی بیشکه چه زه وویریدم او له دی عَیَاهِ وتبنتیدم لیکن د الله تعالیٰ دا منظور ؤ چه ماته پخپل فضل او مرحمت سره نبوت او حکمت مرحمت کړی، او د رسالت په کرامت سره می سر لوری (اوچت) او ممتاز گرځوی. او ستا په لوری می درولپیری دا دی چه زه په امر د الله سره درغلی یم چه تاته سمه صافه لیاره دروینیم. او دغه څه اظهارات چه تاسی وکرل دغه گرد (تول) عُمَا د صداقت دلیل دی چه هغه سری چه ستاسی له ویری تبنتیدلی ؤ بیا څرنګه داسی بی خوفه او بی خطرته ستاسی په مخ کښی نیغ ولاړ دی.؟

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنَّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿۱۲﴾

او (آیا) دغه (تربیت) یو نعمت دی چه احسان ئی کوی پر ما باندی (چه هغه ستا له شفقتته نه ؤ بلکه له دی جهت ؤ) چه مریونه کړی دی ؤ بنی اسرائیل (اولاده د یعقوب).

تفسیر : یعنی عُمَا د وړوکوالی د پالنی احسان راڅرګندول (ښکاره کول) تاته ښه نه ښکاری. آیا د یوه اسرائیلی وړوکی پالنه او تربیت د دغی خبری جواب کیدی شی چه تا گرد (تول) د بنی اسرائیلو قوم له ازادی او خپلواکی سخنه محروم گرځولی دی او له دوی سره د بندګانو او مریانو په شان سلوک کوی. بالخصوص چه د دغه وړوکی پالنه هم ستا د هغو زده چاودونکیو مظلمو او تیریو په سلسله کښی واقع شوی وه که تا هغسی ظلم او تیری نه کولی او گرد (تول) بنی اسرائیلی هلکان دی نه وژلی ولی به می مور ژوندی په تابوت کښی غورځولم؟ او بیا هغه تابوت ئی ولی په سیند کښی لاهو کاوه او ولی به زه ستا حرم سرای ته رسیدم؟ د دغو حالاتو له تصویره تاته داسی احسان له څرګندولو (ښکاره کولو) سخنه شرم او ننگ پکار دی او صافه خبره خو دا ده هغه الله تعالیٰ چه عُمَا تربیت او پالنه ستا په شان د یوه دښمن کره کړی ده هم هغه الله می نن ورځ ستا د خیر غوښتلو او لیار ښوولو دپاره خپل رسول په شان گرځولی او لیولی یم.

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۳﴾

وویل فرعون (موسیٰ ته) او خه خیز دی رب د عالمیانو ؟ .

تفسیر : یعنی موسیٰ علیه السلام د (فقولا إنا رسول رب العالمین) په امتثال خپل ځان ئی د رب العالمین رسول وباله د ده په مقابل کښی فرعون د جحود، تعنت، ضد او عناد له لیاری وویل چه (العیاذ بالله) رب العالمین خه شی دی؟ سره ځما له وجوده د بل کوم رب نوم اخیستل خه معنی لری؟ ځکه چه د دی ازلی شقی دعوی د خپل قوم په مخ کښی داسی وه: «ما علمت لکم من اله غیری» زه ما سواء له خپل ځانه بل کوم معبود تاسی ته نه پیژنم او «انا ربکم الاعلیٰ»: زه یم ستاسی لوی پروردگار» لکه چه د ده قوم به ځینی له انتهایی جهل او بلاد، او ځینی له خوفه او طمعی د ده په عبادت کښی لگیاء ؤ. اگر که په خپل زړه کښی دغه ملعون هم د الله په وجود یقین لرلو لکه چه له ﴿لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنزَلَ هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ السَّنَوِيَّةَ وَالْأَرْضَ بَدَلًا﴾ څخه ظاهریږی د جزء ۱۵ سورة (بنی اسرائیل ۱۲ رکوع) ۱۰۲ آیت .

قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۳۴﴾

وویل موسیٰ (په جواب د فرعون کښی) چه رب العلمین رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو کښی دی که چیری یی تاسی یقین کوونکی (نو ایمان پر اورئ).

تفسیر : یعنی د آسمان او د ځمکی گرد (تول) شیان چه د هغه لوی ذات تر اداری او تربیت لاندی دی هم هغه رب العالمین دی که ستاسی په قلوب کښی پر کوم شی باندی د یقین راوړلو استعداد موجود وی نو انسانی فطرت له گردو (تولو) ځینی پخوا پر دغه رب العالمین د یقین کولو دپاره کافی دی.

قَالَ لَيْسَ حَوْلَهُ إِلَّا السَّمَاءُ ﴿۳۵﴾

وویل (فرعون) دپاره د هغو (مشرانو) چه چاپیر ؤ له ده سره چه آیا نه اورئ تاسی (دغه جواب د ده چه نه دی موافق له سواله سره)

تفسیر : فرعون عمداً او په قصد سره غوښته چه خیره گده وده او تالا کری نو د خپل خوالی

او موالی د تیزولو او تحضیض ورکولو دپاره او د موسی علیه السلام د خبری د خفیغولو دپاره نی داسی وویل « آوری چه موسیٰ خومره له کاره لری خبری کوی؟ آیا له تاسی غنی به کوم یو تصدیق کوی چه ماسواء له مانه په آسمان او غمکه کبسی بل کوم رب شته؟ »

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٧﴾

وویل (بیا موسیٰ فرعون ته چه رب العلمین) رب د تاسی دی او رب د پلرونو د تاسی دی چه پومبی ؤ .

تفسیر : یعنی ای احمقانو زه چه د کوم رب العالمین ذکر کوم هغه داسی یو لوی ذات دی چه ستاسی او ستاسی د پلرونو او نیکه گمانو پیدا کوونکی دی شه وقت چه ستاسی بوی او تخم هم نه ؤ ده په هغه وقت کبسی هم د غمکی او آسمان تربیت او تدبیر کاوه .

قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٣٨﴾

وویل (فرعون) بیشکه رسول ستاسی دغه چه لیپلی شوی دی تاسی ته خامخا مجنون لیونی دی .

تفسیر : یعنی (العیاذ بالله) یو لیونی نی رسول گرغولی او لیپلی نی دی چه دی نه یواغی مونږ بلکه غمونږ پلرونه او نیکه گمانو ته هم بد وائی او غمونږ د دغه شوکت او حشمت څخه لږ شه هم نه متأثر کیږی او نه نی تری سترگی سوغی . نو معلومیږی چه د ده دماغ او ماغزه بالکل له عقل څخه عاری شوی دی .

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣٩﴾

وویل (بیا موسیٰ فرعون ته چه رب العالمین) رب د مشرق او (رب د) مغرب او (رب د) هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منغ د دغو کبسی دی که چیری یی تاسی چه شه قدر عقل کولی شی (نو ایمان راوری په وحدانیت د الله) .

تفسیر : حضرت موسیٰ علیه السلام بیا یوه داسی خبره وکره لکه چه حضرت ابراهیم علیه السلام د نمرود په مقابل کبسی کړی وه . یعنی رب العالمین هغه ذات دی چه د مشرق او مغرب

مالک دی او د گردو (تولو) ستوریو د طلوع او غروب تدابیر په یوه ټینگ او مضبوط نظام موافق کوی.

که په تاسی کښی لږ څه عقل او پوه وی نو په دغه باندی پخپله هم پوهیدی شی چه د دغه عظیم الشان نظام قائم ساتونکی ما سواء له الله تعالیٰ څخه بل هیڅوک نشی کیدی. آیا پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک د دی خبری قوت او قدرت لری چه د دغه نظام انتظام په دومره مضبوطی او اهتمام سره وکری شی؟ یا نی د یوی دقیقی (شیبی) لپاره مات یا معطل یا بدل کری؟ د دغی وروستنی خبری د آوریډلو څخه فرعون بالکل متحیر او مبهور شو او د مباحثی او مجادلی څخه نی مخ واړاوه او په ویرولو او ډارولو سره نی خپله خوله وسپردله لکه چه وروسته له دی نه راځی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: «حضرت موسیٰ علیه السلام د الله تعالیٰ د قدرتونو د ښوولو دپاره یوه خبره کوله. او فرعون په منځ کښی خپلو سردارانو ته تحضیض ورکاوه او دوی به نی سرانول (پوهول) چه پری یقین ونه کړی».

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذَتِ الْهَاجِرِيُّ لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُورِينَ ﴿۳۹﴾

وویل (فرعون موسیٰ ته) قسم دی که چیری ونیو تا خدای غیر له مانه (بل څوک) نو خامخا وبه گرځومه زه هر ورو (خامخا) تا له بندیانو څخه.

تفسیر: په دغه ځلی فرعون خپل مطلب په صافو الفاظو سره ښکاره کړ چه دلته په مصر کښی بل هیڅ یو خدای نشته. که پرته (علاوه) له ما ځنی د بل کوم معبود حکومت ومنلی شی نو په یاد نی ولری چه دغسی نورو خدای منونکیو دپاره څما بندی خانه تیاره ده.

قَالَ أَوْ لَوْ أَنَّكَ شَيْءٌ مِّمَّنْ ﴿۴۰﴾

وویل (موسیٰ فرعون ته) آیا (نه کوی باور په الوهیت د الله) اګر که راوړم زه تاته دلیل یو شی ښکاره (دلیل ښکاره کونکی)

تفسیر: یعنی پخپله دغه فیصله کښی اوس تلوار مه کوه!، دغه خو ستا د خبری جواب ؤ اوس خو لږ هغه ښکاره معجزی هم وګوره چه په هغو سره د الله تعالیٰ قدرت او څما صداقت دواړه در څرګندیږی (ښکاره کیږی). ښه که زه داسی ښکاره معجزی هم وښیم. بیا به هم ستا فیصله هم دغه وی.

قَالَ فَاتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۳۱﴾ فَالْقَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثَعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿۳۲﴾
وَتَزَعَّيْدَهُ إِذَا هِيَ بَيْضٌ أَمَّ لِلظُّرَيْبِ ﴿۳۳﴾ قَالَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنَّ هٰذَا السَّحْرُ
عَلَيْكُمْ ﴿۳۴﴾ يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِّنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿۳۵﴾

وویل (فرعون موسیٰ ته) پس راوړه هغه (ښکاره دلیل) که ئی ته له صادقانو رښتیا ویونکیو (په دعوی خپله کښی) پس وغورځوله (موسیٰ) همسا خپله پس ناخپه په دغه وقت کښی وه هغه یو ښامار ښکاره ظاهر او راوئی ایست لاس خپل (له دننه د گریوان خپل) پس ناخپه دغه (لاس) ؤ تک سپین (نظر د) کتونکیو ته نو وویل (فرعون) اشرافو (د قوم) ته چه چاپیر د ده (ناست ؤ) بیشکه دغه (سری) خامخا ساحر (کوډگر) دی ډیر پوه اراده لری د دی چه ویاسی تاسی له ځمکی (وطن) ستاسی په سحر (کوډو) خپل پس څه (امر حکم مشوره) راکوئ تاسی (ماته د موسیٰ په باره کښی)

تفسیر : فرعون چه تر اوسه پوری د خدانی مدعی ؤ اوس داسی وارخطا او بدحواسه شوی دی چه له خپلو مریانو، نوکرانو، او د ده په زعم له خپلو بندگانو څخه مشوری غواړی. او دی ته حاضر دی چه د هغو پر ښوونه تگ هم وکړی.

قَالُوا أَرْجَاهُ وَأَخَاهُ وَأُبْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ خَيْرِينَ ﴿۳۶﴾ يَا تَوَكُّلْ
سَحَارِ عَلِيمٍ ﴿۳۷﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿۳۸﴾

وویل (مشرانو) تاخیر ورکړه (کار د) دغه (موسیٰ) ته او ورور د ده (هارون) ته او ولیړه په ښارونو کښی راتولونکی (محصلان) چه راولی تاته هر ښه ساحر (کوډگر) ښه پوه هښیار پس راتول کړل شول ساحران وعدی د ورځی معلومی ته (چه څانښت د ورځی د جشن ؤ)،

تفسیر : یعنی د اختر ورځ د څانښت په مهال(وخت) .

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿۳۱﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ
كَانُوا هُمْ الْعَالِيِينَ ﴿۳۲﴾

او وویل شو دپاره د خلقو چه آيا یی تاسی یو عیای کیدونکی (دغی معلومی ورغی ته بلکه گمرد (تول) سره راتول شی!) بنائی چه مونبر متابعت (قبول) کرو (لیاری د) ساحرانو که چیری شول دوی هم دوی غالبان بریالیان (پر موسی).

تفسیر : یعنی پر تولو لازم دی چه هلته یو عیای شی. مونبر قوی هیله (ارزو) او امید لرو چه غمونبر کودگران به بریالیان (کامیاب) شی. نو هله به د موسی د مغلوبیت او د ماتی د ښه ښکاره کولو دپاره د خپلو کودگرانو په لیاره غو. گواکی د دغی خبری اظهار مقصود ؤ چه په دغه کښی مونبر له خپله غانه شه غرض او مقصد نه لرو. کله چه په مقابله کښی غمونبر پله درنه وختله نو بیا انصافاً هیڅوک حق نه لری. او نشی کولی چه غمونبر له طریقی څخه منحرف شی.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ الْفِرْعَوْنُ إِنَّ لَنَا الْاَجْرَ اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْعَالِيِينَ ﴿۳۱﴾
قَالَ نَعَمْ وَاَنْتُمْ اِذَا لَمِنَ الْمُقْرَبِينَ ﴿۳۲﴾

پس کله چه راغلل ساحران (کودگران) وویل دوی فرعون ته آيا په تحقیق وی به مونبر ته خامخا شه اجر (مزدوری) که چیری شو مونبر هم دا مونبر غلبه کوونکی بریالیان). نو وویل (فرعون کودگرانو ته) هو! (تاسی لره اجر شته او علاوه پر هغه) بیشکه چه ستاسو په دغه وقت کښی خامخا له مقربانو (مصاحبانو عیای!).

تفسیر : یعنی نه یواغی مالی انعام او اکرام به درکرم بلکه تاسی به عیای د خاصو مصاحبانو په ډله کښی هم داخلیرئ. د دغو آیتونو مفصل بیان د «الاعراف» او د «طه» په سورتونو او نورو غایونو کښی پخوا لیکلی شوی دی. کله چه ساحران د جشن په ورغ د گمردو (تولو) خلقو په مخکښی میدان ته راغلل او د نندارو کوونکیو صفونه وترل شول نو.

قَالَ لَهُمْ مُوسَى الْقَوْمَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿۳۲﴾

وویل دغو (کودگرانو) ته موسی وغورخوئ تاسی هر هغه شیز چه تاسی
غورخوونکی بیع (د هغه).

تفسیر : یعنی شه وقت چه کودگرانو وویل چه ای موسی علیه السلام ته دی خپله همسا رومی
غورخوئ یا ئی مونږ وغورخوو؟ حضرت موسی علیه السلام د دوی په جواب کښی وفرمایل چه:
«تاسی ئی رومی وغورخوئ! او خپل پوره زور او قوت هم پکښی صرف کړئ!».

فَالْقَوَائِبَ لَهُمْ وَعَصِيْبَهُمْ وَقَالُوا بَعْزَةٌ فِرْعَوْنِ إِنَّ الْغَالِبُونَ ﴿۳۳﴾

پس وغورخول (کودگرانو) پری خپل او همساگانی خپلی او وویل
(کودگرانو) په عزت (اقبال) د فرعون بیشکه مونږ خامخا هم دا مونږ یو
غالبان (بریالیان).

تفسیر : عینو «بعزة فرعون» د قسم په معنی اخیستی دی یعنی د فرعون پر اقبال قسم خورو
چه هم دا مونږ بریالیان (غالبان) کیوو!

فَأَلْفَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿۳۴﴾

بیا وغورخوله موسی همسا خپله پس ناخاپه هغی (همسا) ونگردل (ښوی تیر
کړل) هغه (ماران) چه (ساحرانو) په دروغو جوړ کړی ؤ.

تفسیر : شیخ اکبر لیکلی دی چه هم هغه پری او همساگانی چه کودگرانو هغه د مارانو په
شکل راخرگندولی (راښکاره کولی) تشی توری پاتی شوی د موسی علیه السلام همسا دغه تول
شیان یوه گوله کړل او له خپل ستونی(حلقه) څخه ئی ښوی تیر کړل.

فَأَلْقَى السَّحْرَةَ سِجْدِينَ ﴿۳۷﴾ قَالُوا مَثَابِرِ الْعَالَمِينَ ﴿۳۸﴾ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ ﴿۳۹﴾ قَالَ امْنُكُمْ لَهُ
 قَبْلَ أَنْ أَدْنَا لَكُمْ إِنَّهُ لَكَيْبُكُمْ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿۴۰﴾ لَا قَطْعَانَ أَيْدِيكُمْ
 وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَلَا أَوْصِلَبَتَكُمْ أَجْعَعِينَ ﴿۴۱﴾

پس وغورغول شول پرمخی ساحران سجده کونکی (الله ته) (ووایل ساحرانو) ایمان راوری دی مونبر په رب د عالمیانو رب (پالونکی) د موسی او (رب) د هارون وویل (فرعون ساحرانو ته) آیا ایمان راور تاسی په دغه (موسی) پخوا له هغه چه زه اذن (اجازه) ورکرم تاسی ته (د ایمان راورلو په ده) بیشکه دغه (موسی) خامخا مشر دی ستاسی هسی (مشر) چه بنوولی ئی دی تاسی ته سحر (کودی) پس خامخا ژر به عالمان شی (په جزاء د عمل خپل)، خامخا زه به پری کرم لاسونه د تاسی او پنبی د تاسی سره مخالفی (بنی لاس او کینه پنبه یا عکس د دی) او خامخا وبه غروم (غورند به کرم) پر دار هرورمو (خامخا) تاسی تول (چه مره شی او درنه عبرت واخلی نور).

تفسیر : یعنی موسی علیه السلام ستاسی لوی بنوونکی دی تاسی پخپلو منغونو کنبی سره روغ کړی ده او داسی مو سره تاكلی (مقرر کړی) او غوته کړی ده چه مونبر به داسی کوو او وایو. او ته داسی ووايه! حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي: چه ستاسی مشر وویل رب ته یعنی موسی علیه السلام او تاسی د یوه استاد شاگردان ییع والله اعلم.

قَالُوا الْأَضْيِرْنَا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿۴۲﴾

ووایل (ساحرانو) نشته ضرر مونبر ته په دی کنبی ځکه چه بیشکه مونبر رب خپل ته بیرته راتلونکی یو.

تفسیر : یعنی په هر حال وروسته له مرگه هرورمو (خامخا) د الله تعالی حضور ته بیول کیږو په داسی موت سره مونبر د شهادت درجه مومو. دغه گرد (تول) مضامین د «الاعراف» په سورت او نورو ځایونو کنبی لیکلی شوی دی هلته دی ولوستل شی.

إِنَّا نَنْظُرُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا إِنَّ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۴۳﴾

(او بل عکله چه) بیشکه مونبر طمع هیله (امید) لرو د دی چه وینیی مونبر ته رب عُمونبر گناهونه عُمونبر له جهته چه یو مونبر (په دغو حاضرینو کینی) رومی د ایمان راوړونکیو.

تفسیر : یعنی د موسی علیه السلام له دعوت او تبلیغ څخه وروسته د دغی لونی مجمع په محضر او د ظالم فرعون په مخ کینی له گردو (تولو) څخه رومیعی مونبر د حق د قبولیت اعلان وکړ. له دی نه داسی هیله (ارزو) او امید کیږی چه الله تعالیٰ به عُمونبر پخوانی گرد (تول) تفصیرات معافوی..

وَ اَوْحَيْنَا اِلَىٰ مُوسٰى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِيۙ اِنَّكُمْ تَتَّبِعُونَ ﴿۵۲﴾

او وحی (حکم) ولیږه مونبر طرف د موسی ته داسی چه د شپیی بوځه بندگان عُمنا (بنی اسرائیل بحر ته) بیشکه چه تاسی پسی به درشی (فرعون سره له فرعونیانو).

تفسیر : یعنی څه وقت چه فرعون له یوی اوږدی مودی پوری سره د ویلو او پوهولو او د قدرت د نشو د لیدلو هم ایمان رانه وړ، او حق نی ونه مانه، او د بنی اسرائیلو د ایذاء او ضرر او ربرولو (تکلیفولو) څخه نی لاس وانخیست نو مونبر موسی علیه السلام ته حکم ورکړ چه د شپیی له مخی ته سره له قوم خپل له دی عُمایه د هجرت په نیت ووځی!، او خبردار اوسئ! چه فرعونیان به هم په تاسی پسی درځی او ستاسی تعقیب به په شدت سره کوی ښائی چه تاسی تری ونه ویریرئ!

فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿۵۳﴾ اِنَّ هٰؤُلَاءِ لَشُرُومَةٌۭ ۙ قَلِيلُونَ ﴿۵۴﴾

پس ولیږل (فرعون) په ښارونو کینی (یعنی ښارونو ته محصلان) راتولوونکی (د لښکر). ترڅو چه گرد (تول) قبطیان تول کړی او د سبطیانو (بنی اسرائیلو) تعاقب وکړی. (او وویل فرعون) چه بیشکه دغه (بنی اسرائیل) خامخا یوه ډله ده ډیر لږه.

تفسیر : یعنی د دغه وړوکی جمعیت له لاسه مونبر پکو (تنگ) شوی یو حال دا چه د دوی

هستی هیخ شی ده او د دوی موجودیت مونږ ته هیخ وقعت او اهمیت نه لری. او نه دوی محمودی د جنگ او د مقابلی قوت او توان لری. دغه خبری ئی د دی دپاره کولی چه د ده قوم په جوش او غیرت راشی.

وَأَنهْمُ لَنَا الْغَائِظُونَ ﴿۵۵﴾

او بیشکه چه دغه (سبیطیان) له مونږ زړه سوی (لرمون خوړین) دی.

تفسیر : یا مونږ په قهر او غصه راوولی یعنی کوی داسی کارونه چه مونږ پر دوی په قهر شو معلوم دی چه بدبختی او شقاوت دوی په دغه اړولی دی چه محمودی قهر او غضب حآن ته وگتی.

وَأَنَا لَجَمِيعٍ حَذِرُونَ ﴿۵۶﴾

او بیشکه مونږ خامخا ټول (قبیطیان مجرب محتاط یو او له دغو سبیطیانو نه) په خطره ویره کتی یو.

تفسیر : نو د دغی هری ورغنی خطری بیخ او بنست (بنیاد) ایستل او دائمی قلع او قمع ئی په کار ده او راجئ چه یو غلی ئی له منځه ورک کرو. ځینو مفسرینو د دی ترجمه داسی کړی ده چه «محمودی لاؤ لښکر او جمعیت خورا ډیر دی چه گرد (ټول) سره مسلح، مجرب او محتاط دی» نو دغه الفاظ به د تشویق تحضیض او زړه ورتوب دپاره وی والله اعلم. نو وفرمایل الله تعالی جل واعلی شانه واعظم برهانه.

فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَدَّتِ وَعَيْونَ ﴿۵۷﴾ وَكَتُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿۵۸﴾ كَذَلِكَ وَأَوْثَقْنَا بِئِي إِسْرَائِيلَ ﴿۵۹﴾

پس ویستل مونږ دغه (قبیطیان) له باغونو او (له) چینو او (له) خزانو او (له) مقام عمدہ (بنو محایونو) نه هم داسی (وکره مونږ له قبطیانو سره) او په میراث مو ورکړل دغه (تیر شیان) بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته.

تفسیر : «کذالك» یعنی په دی ډول (طریقه) قبطیانو کور کهول، مال دولت باغونه او کښتونه

(فصلونه) پرېښودل او گرد (تول) سره يو غای د بنی اسرائیلو په تعاقب ووتل چه بیا بیرته گرځیدل د هغوی په برخه نشو. گواکي په دغه تدبیر سره الله تعالی دوی د باندی وشرل. یا خو دغه باغونه او چیني او خزانی او ښه غایونه او نور شیان وروسته له هغه د بنی اسرائیلو په لاس ورغلی دی. یا خو یوه موده وروسته له دی نه د حضرت سلیمان علیه السلام په عهد کښی څه وقت چه د مصر مملکت هم د ده په سلطنت کښی شامل شو. والله اعلم. پخوا له دی نه د دی په متعلق اختلافات تیر شوی دی.

فَاتَّبِعُوهُمْ مَشْرِقِينَ ﴿١٠﴾ فَلَمَّا تَرَأَتْهُ الْبَعْثُ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّ الْمُدْرِكُونَ ﴿١١﴾

پس وروسته د دغو (سبطيانو) لارل دغه (قبطيان او ورسیدل) هغوی ته په وقت د ختلو د لمر پس کله چه سره ولیدل دغو دواړو لښکرو (یو له بله سره) نو وویل ملگریو د موسی چه بیشکه مونږ خامخا موندلی شوی یو (نیولی شوی یو) له جانبه د (قبطیانو).

تفسیر : یعنی د قلمز د بحیری (احمری بحیری) غندی (غاری) ته ورسیدل بنی اسرائیل په دغه فکر کښی ؤ چه په څه ډول (طریقه) له دغه سینده پوری وځی چه د شا له طرفه د فرعونیانو لوی لښکر د فرعون په مشرتوب ورپسی ورسید. اسرائیلیان له دغه وضعیت څخه چه له یوه طرفه ډانگ او له بل طرفه پړانگ ؤ ډیر سخت وویریدل. او موسی علیه السلام ته ئی وویل چه اوس به مونږ د فرعونیانو له لاسه څرنگه نجات وموندلی شو چه وړاندی سمندر او وروسته دغه لوی لښکر دی چه په ډیر قوت او قدرت او زور ؤ شور سره راځی؟.

قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿١٢﴾

وویل (موسی سبطيانو ته) چه نه ده داسی بیشکه له ما سره رب ځما دی په نصرت او اعانت ژر به وبښی ماته (لیاره د نجات)

تفسیر : یعنی له سره مه ویریئ! د الله تعالی پر مواعیدو ډاډه او مطمئن اوسئ! ځکه چه د الله تعالی نصرت او حمایت له مونږ سره دی! الله جل جلاله به هر ورو (خامخا) د نصرت او حمایت کومه لیاره مونږ ته راویاسی امکان نه لری چه مونږ به دښمنان ونیولی شی.

فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ
فَافْتَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿۳۶﴾

پس وحی (حکم) وکړ مونږ موسی ته داسی چه ووهه ته په همسا خپلی بحر (د قلزم یا د نیل پس ده وواکه)، پس وچاود (بحر دولس توتی شو) پس شوه هره برخه (یوه توته جلا (جدا) شوی هسکه (اوپته)) لکه اوږد لوړ (اوپت) غر (په هسکوالی (اوپتوالی)).

تفسیر : اویو ډیر زیات ژور والی درلود (لرلو) له دولسو ځایونو څخه وچاودیدلی څیری شولی او پکښی وچی کلکی لیاری جوړی شوی او د بنی اسرائیلو د دولسو قبیلو دپاره بیللی بیللی لیاری پکښی سازی شوی. او په منځ کښی د اویو لوی لوی دیوالونه د لویو لویو غرونو په شان ودریدل (کذا فی موضح القرآن).

وَأَرْفَعْنَا أَمْةَ الْآخِرِينَ ﴿۳۷﴾ وَأَنْجَيْنَا مُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿۳۸﴾ ثُمَّ آغْرَقْنَا الْآخِرِينَ ﴿۳۹﴾ ط

او بیا رانژدی کړل مونږ دغه ځای ته هغه نور (یعنی قبطیان) او نجات ورکړ مونږ موسی او هغو (سبطیانو) ته چه له ده سره ؤ (له غرقه) ټول بیا غرق کړل مونږ هغه نور (یعنی قبطیان)

تفسیر : یعنی فرعونی لشکر هم نژدی ورسید او په بحر کښی ئی جوړی شوی لیاری ولیدلی نو دوی بی له کوم فکر او اندیښنی په بنی اسرائیلو پسې د اویو په هغو لویو لویو کوڅو کښی سره ورننوتل کله چه فرعون او گرد (ټول) فرعونی لاؤ لشکر د بحر منځ ته ورسیدل نو علی‌الغور د الله تعالیٰ په حکم له دواړو خواؤ د اویو غرونه پری ونفیدل او ټولی اوبه سره یو ځای شوی او دوی پکښی مغروق شول. دغه قصه پخوا له دی نه هم لیکلی شوی ده.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿۴۰﴾

بیشکه په دغه (غرق د قبطیانو کښی) خامخا لوی دلیل دی (د عبرت او د قدرت ځمونږ) او نه ؤ اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر : یعنی کله چه د هغوی غخه دیرو کسانو حق ونه مانه نو په آخر کښی قدرت دغه نښه وربکاره کړه چه په هغی کښی د صادقینو او مکذبینو انجام په هم دغه دنیا کښی بیل بیل ښکاره او جلا (جدا) شی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۳۸﴾

او بیشکه رب ستا خامخا هم هغه دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : دغی ئی ځمونږ رسول الله ته اورولی دی چه د مکی معظمی فرعون ابوجهل او فرعونیان کفار د قریش به هم په مسلمانانو پسی جنگ ته راوغی بیا به له وطن غخه د باندی تباہ کیږی د «بدر» په ورځ لکه چه فرعون په رود نیل یا بحیره قلزم کښی تباہ شول (موضح القرآن).

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿۳۹﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿۴۰﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَمَظَلُّ لَهَا عَافِيْنَ ﴿۴۱﴾

او ولوله (ای محمده!) پر دغو (کفارو د مکی) خبر (قصه) د ابراهیم! کله چه ئی وویل پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل ته چه د څه خیز عبادت کوئ تاسی (یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ؟) نو وویل دوی عبادت کوو د بتانو پس همیشه اوسو دوی ته ورنژدی کیناستونکی (عابدان).

تفسیر : یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ؟ دغه د ابراهیم علیه السلام سوال ؤ نمرودیانو په جواب کښی ورته داسی وویل چه ته ځمونږ معبودان نه پیژنی؟ چه په داسی تحقیر سره ئی پوښتنه کوی. مونږ تل د دغو بتانو عبادت کوو او ځمونږ په زړونو کښی د دوی دومره عقیدت او وقعت شته چه د شپي او د ورځی دوی ته د مجاورانو په شان معتکف ناست یو.

قَالَ هَلْ يُسْمِعُكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿۴۲﴾

وویل (ابراهیم) آیا اوری (دغه بتان بلنه) د تاسی کله چه ئی بولئ تاسی.

تفسیر : یعنی سره له دومره نارو او سورو وهلو آیا دوی ستاسی خبری اوریدلی شی؟ که ئی نه آوری لکه چه د دوی له جمادیت څخه ښکاره ده نو دغه بلل او ناری وهل چتی (فضول) او بیکاره دی.

أَوْ يَنْفَعُونَكُمْ أَوْ يُضُرُّونَ ﴿۴۲﴾

یا څه نفع رسوی تاسی ته (چه ئی عبادت وکړئ) یا ضرر در رسوی (که ئی عبادت ونه کړئ).

تفسیر : آیا د دوی د عبادت کولو څخه څه گټه (فائده) او د نه عبادت کولو څخه څه نقصان دررسولی شی؟ ظاهره او ښکاره خبره ده هغه شی چه له خپله ځانه یو مچ هم نشی شری هغه به نورو ته څه نفع یا نقصان ورسولی شی نو بیا داسی یو عاجز او لایعقل شی معبود گرځول د کوم عاقل او پوه کار کیدی شی؟.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿۴۳﴾

وویل (کفارو چه نه آوری او نه نفع او نه ضرر رارسوی دغه بتان) بلکه موندلی دی مونږ پلرونه خپل چه هم داسی به ئی کول (عبادت د بتانو).

تفسیر : یعنی له داسی منطقی مباحثو او حجتونو او دلائلو سره مونږ څه کار او غرض نه لرو. ځمونږ د عقیدت او عبادت مدار پر هم دغو خبرو دی چه درته ومو ویل. پس له سله او دلائلو څخه یو لوی دلیل هم دغه خبره ده چه ځمونږ پلرونه او نیکه گان به هم پر هم دغی لیاری روان ؤ آیا مونږ هغو کردو (تولو) ته احمق او ناپوه ووايو؟ او د هغوی تقلید پریدو؟.

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿۴۴﴾ أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ ﴿۴۵﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ
لِيَ الْآرَبِ الْعَلِيمِينَ ﴿۴۶﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿۴۷﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي
وَيَسْقِينِ ﴿۴۸﴾ وَإِذَا أَرْضٌ مُّضْتٌ فَهُوَ يُشْفِينِ ﴿۴۹﴾ وَالَّذِي يُبَيِّتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿۵۰﴾
وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿۵۱﴾

وویل (ابراهیم) آیا پس وینعی (پوهیروئ تاسی په دی چه) هر هغه (بتان) چه یئ تاسی چه عبادت کوئ تاسی (د هغوی) او پلرونه ستاسی چه پخوا تیر شوی دی پس بیشکه چه دغه (بتان دښمنان ځما دی مگر رب د عالمیانو (چه دوست ئی لرم او عبادت ئی کوم) هغه (رب) چه پیدا کړی ئی یم زه (له عدمه) پس هم دی سمه صافه لیاره ښی ماته او هغه (رب) چه هم دی طعام خوروی پر ما او اوبه (او نور) راباندی څښوی او کله چه مریض رنځور شم پس هم دی شفاء راکوی او هغه (رب) چه مر کوی می (په دنیا کښی) بیا به می ژوندی کوی (په عقبا کښی) او هغه (رب) چه طمع هیله (امید) لرم (تری) د دی چه مغفرت کړی ماته خطاء ځما په ورځی د جزاء کښی.

تفسیر : یعنی د دوی عبادت کول یو پخوانی حماقت دی که نه د چا په واک اختیار او قبضه کښی چه د یوی ذری په اندازه نه نفع وی او نه نقصان د هغه عبادت څه په کار دی؟ درواخلق زه بی له خوفه او خطره اعلان کوم چه زه ستاسی له دغو معبودانو سره جنگ کوم. زه پر دوی یو کید، مکر او تمسخر کوم: ﴿وَتَاللّٰهِ لَآکُفِّرُنَّ صَآمًا مَّوَدَّآنًا تُوۡمًا مِّنۡ دُونِ﴾ جزء ۱۷ (د الانبیاء (۵) رکوع) ۵۷ آیت که په دوی کښی څه طاقت وی نو ماته دی څه ضرر او نقصان ورسوی کما قال فی جزء ۷ سورة الانعام (۹) رکوع ۸۰ آیت ﴿وَلَاۡکُفَّارًا مَّا تُشْرِكُوۡنَ بِۡهٖۡ اِلَّاۡنۡ یَّکْفُرُ بِهَاۡ﴾ وچاء فی جزء ۱۱ سورة یونس (۸) رکوع ۷۱ آیت من قول نوح علیه السلام: ﴿فَاَجْمِعُواۡ اٰمْرًا وَّسُوَۡٔاۡتٍ﴾ وچاء فی جزء ۱۲ سورة هود (۵) رکوع ۵۵ آیت من قول هود علیه السلام: ﴿کَیۡنَدُوۡنَ حِیَۡٔاہُمۡ لَآ تُظۡرَوْنَ﴾ او ځینی مفسرین وائی چه په دغه کښی په یوی نهایتی مؤثری او لطیفی پیرانی سره پر مشرکینو تعریض دی یعنی هغه بتان چه تاسی ئی عبادت کوئ زه هغوی خپل دښمنان گنم که نعوذ باللہ زه د هغو عبادت وکرم نو په هغه کښی بیخی ځما نقصان دی له دغه ځنی وپوهیروئ چه تاسی هم د دوی له عبادت کولو ځنی خپل ځان ته زیان پښوئ تاسی ښه غور راته کیږدئ چه له دغو بتانو سره زه په شدت دښمنی کوم او یواځی واحد او صمد اله العالمین رب العالمین سره مینه او محبت لرم او د هم هغه عبادت کوم چه هغه رب العالمین ځما معبود دوست او مددگار دی او د دارینو د فلاح لیاره رانیی او د دیری اعلیٰ درجی فوائدو او منافعو په طرف مونو ته لیار ښوونه کوی یعنی خوړل، خنجل، ژوندی کول، وژل او رنځورول او له رنځوری څخه روغول دغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه، اختیار او واک کښی دی او هم هغه رب می مر کوی په دنیا کښی او بیا می راژوندی کوی په عقبا کښی او زه تری دغسی هیله (ارزو) او امید لرم چه وښی ماته خطاء ځما په ورځی د جزاء کښی یعنی که په کومه معامله کښی سهو نسیان او تیرواته واقع شی. یا له کوم بنده څخه د خپلی درجی سره موافق خطاء او تقصیر صادر شی نو د الله تعالیٰ له مهربانی څخه

د هغه د معافی توقع کیدی شی ځکه چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ شخه بل څوک معاف کونکی نه دی. وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د کمالاتو او مهربانیو د ذکر کولو په منع کبسی حضرت ابراهیم علیه السلام د زړه له حضوره په دعاء شروع وکړه چه د عبودیت د کمال له لوازمو شخه ده.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَ الْحَقِّقْ بِالصَّالِحِينَ ﴿٢٦﴾ وَ اجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٢٧﴾
وَ اجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٢٨﴾ وَ اغْفِرْ لِي إِنَّكَ كَانَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٩﴾

ای ربه ځما وینه ماته حکم (علم عمل حکمت نبوت) او پیوست می کړه له (لویو) صالحانو سره او وگرځوه ماته ژبه د صدق (او د ثناء او د نیکنامی آوازه) په وروستنیو (خلقو کبسی هم) او ومی گرځوه وارثانو د جنت د نعمتونو (یعنی چه دک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو نه). او بینه وکړه پلار ځما ته بیشکه چه دی ؤ له گمراهانو.

تفسیر: یعنی مزید علم او حکمت او د قرب درجات او قبول راحمت وفرمایه! او د اعلیٰ درجی نیکانو په دله کبسی می چه انبیاء علیهم السلام دی شامل کړه. کما قال نبینا صلی الله علیه وسلم: «اللهم فی الرفیق الاعلیٰ» له دغه دعاء شخه خپل کامل احتیاج او د الله تعالیٰ د انتهای غناء اظهار مقصود دی. یعنی که نبی دی یا ولی الله تعالیٰ د هیچا په معامله کبسی مجبور او مضطر نه دی او تل د هغه د فضل او رحمت او کرم شخه کار چلیپی.

(او وگرځوه ماته ژبه د صدق او د ثناء او د نیکنامی آوازه په وروستنیو خلکو کبسی هم) یعنی د داسی مرضیه و اعمالو او حسنه و آثارو توفیق راپه برخه کړی چه راتلونکی نسلونه تل ما په خیر سره یاد کړی! او تل ځما د سنت متابعت وکړی! او ماته راغب وی او داسی هم کیدی شی چه په آخره زمانه کبسی دی ځما له کورنی شخه داسی نبی وی چه ځما دین تازه وگرځوی او ونی ساتی لکه چه هم داسی هم وشوه چه الله تعالیٰ په دنیا کبسی حضرت ابراهیم علیه السلام ته عمومی قبول وروباښه. او د ده له اولادی شخه نی ځمونږ خاتم المرسلین سید الاولین والاخرین صلی الله علیه وسلم مبعوث کړ. چه دوی د ابراهیمی ملت تجدید وفرمایه. او وی فرمایل چه زه د ابراهیم دعاء یم، نن هم د ابراهیم علیه السلام د خبر ذکر د اهل الملل پر ژبو جاری دی. او مونږ محمدی امت هم په هر لمانځه کبسی «اللهم صل وسلم و بارک علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت وسلمت وبارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم» لولو.

او ومی گر عهوه له وارثانو د جنت د نعمتونو یعنی چه دک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو
 غخه) مقصد ئی دا چه هغه جنت را په برخه کړه چه د آدم علیه السلام میراث دی.
 (واغفر لابی: او بښنه وکړه پلار عثما ته بیشکه چه دی ؤ له گمراهانو) له ترجمی غخه
 خرگندیوی (بنکاره کیوی) چه د ده عدوا لله توب ظاهر شو نو خپل د برائت او بیزاری اظهار ئی
 وفرمایه کما قال الله تعالی: ﴿ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا آيَةً
 فَلَمَّا كَبُرَ لَهُ أَنَّهُ مَدُونٌ لِّوَلَدِهِ أَجْرًا ﴾ جزء ۱۱ (د التوبه ۱۴ رکوع) ۱۱۴ آیت او که په ﴿ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴾
 کښی د «کان» ترجمه د «ؤ» پر غحای په «دی» سره وکړه شی نو بیا هیخ اشکال
 نه پاتی کیوی غکه چه په ژوندون کښی د ده د ایمان راورلو امکان باقی ؤ. نو د دعاء حاصل
 دا دی چه «الهی عثما پلار په ایمان سره مشرف وفرمایه! او د کفر د زمانی خطاوی ئی ورمعافی
 کړه!» د دی لو غه مفصل تحقیق پخوا له دی نه کوم غحای کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت
 شی فلیراجع

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿۸۵﴾ يَوْمَ لَا يُنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿۸۶﴾ مَنْ آتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿۸۷﴾

او مه می شرموه په هغه ورغ کښی چه ژوندی راپاخول شی (مگرد (تول)
 مخلوقات له قبورو) په هغه ورغ چه نه رسوی نفع مال او نه (نفع رسوی)
 حمان هیچا ته). مگر هغه چاته چه راغلی دی الله ته په زړه سلامت پاک (له
 کفره او نفاقه) یعنی روغ رمت بی له رنغه او درده زړه چه له کفر او نفاقه
 او فاسدو عقائدو غخه پاک وی هغه هم هغسی کار کوی (چه د هغه په اثر
 په قیامت کښی معزز اوسیری)

تفسیر : هلته به مال او دولت او عیال او اولاد له سره په کار نه راغی که کافر وغواری چه په
 قیامت کښی خپل مال او اولاد فدیو او له خپله عثانه ئی جار (قریان) کړی. او په دغه وسیله سره
 خپل عثان خلاص کړی. نو دغه به له سره ممکن نه وی. د دغی دنیا د صدقاتو او خیراتونو او
 نیکو اولادو غخه هم هلته د نفع توقع شته چه د ده زړه د کفر له نجاسته او پلیتعی غخه پاک او
 صاف وی.

وَأَرْزُقْتِ الْجَنَّةَ الْمُتَّقِينَ ﴿۹۰﴾ وَبَرَزْتِ الْجَحِيمَ لِلْغُوفِينَ ﴿۹۱﴾

او (په هغه ورغ کښی به) ورنژدی کړ شی جنت پرهیزکارانو ته (لیار د

مسرت او خوشالی د دوی) او ښکاره به کړ شی جحیم گمراهانو ته (لپاره د حسرت او خفقان د دوی).

تفسیر : په محشر کښی به جنت پخپل انتهایی دول (طریقه) او سینگار او آرائش او زیباش سره متقیانو ته نژدی په نظر ورغی چه جنتیان به د هغه له لیدلو څخه پخوا د هغه د ننوتلو څخه ډیر مسرور او محظوظ کیږی هم داسی دوزخ به هم مجرمانو ته ډیر نژدی راوړل کیږی شو دوی پخوا د هغه له دخوله وویریږی او ولرزیری.

وَقِيلَ لَهُمْ أَيُّكُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٧﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ أَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٨﴾

او وبه ویل شی دوی ته (د پرېستو په ژبه) چه چیرته دی هغه معبودان ستاسی بی له الله چه وی عبادت به کاوه تاسی د هغو بی له الله نه، آیا مدد کوی له ستاسی سره (په دفع د عذاب د الله کښی) یا څه مدد کوی دوی له خپله ځانه سره (بلکه نه ئی شی کولی).

تفسیر : یعنی اوس مو هغه فرضی معبودان چیری دی؟ چه نه ستاسی مدد کوی او نه مو له دغه عذابه خلاصولی شی؟ او نه ستاسی بدل او انتقام اخیستی شی؟ بلکه دوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد او منفعت نشی رسولی،

فَلْيُكْفِرُوا فِيهَا هُم وَالْغَاوُونَ ﴿٩٧﴾ وَجُنُودَ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٨﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٩﴾ تَاللَّهِ إِنَّ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٩٩﴾ إِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا أَضَلُّكُمْ إِلَّا الْبِجْرُمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صِدِّيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾

بس وبه غورځول شی (دا بتان) نسکور په دغه (دوزخ) کښی دوی (او هم) گمراهان او لښکر د ابلیس (شیطان) ټول (عابدان او معبودان). وبه وایی دوی

حال دا چه دوی به په دوزخ کښی سره جگری کوی چه قسم دی په الله چه بیشکه شان دا دی چه وو مونږ خامخا په گمراهی ښکاره کښی کله چه برابرولئ مونږ تاسی (په عبادت کښی) له رب (پالونکی) د عالمیانو سره . او نه وو گمراه کری مونږ مگر هم دغو مجرمانو (بدو مشرانو ځمونږ) پس نشته مونږ ته له سره له شفاعتگرو (هیڅوک) او نه کوم دوست مخلص (چه ځمونږ په دغه غم غمجن شی).

تفسیر : یعنی بتان او بت پرستان او ابلیس سره د هغو د لښکرو گردو (تولو) پرمخی په دوزخ کښی غورځول کیږی، وروسته د دی ځای د رسیدلو څخه دوی پخپلو منځونو کښی سره جگری کوی او یو پر بل باندي به الزام او ملامتی اړوی او بالاخر گرد (تول) به پر خپلو گمراهیو اقرار او اعتراف کوی او وبه وائی چه «بیشکه له مونږ څخه ډیره لویه گناه او غلطی شوی ده چه تاسی بتانو یا نورو شیانو ته مو د خدائی حقوق او اختیارات درکړی وو. او له رب العالمین سره مو برابر کری وئ! نو په دغه غته گناه او لویه غلطی کښی د دغو لویو شیطانانو په ښوونه او ښویونه لویدلی یو او دغه بد کارونه دوی پر مونږ باندي کری دی چه د هغو لامله (له وجی) مونږ په دغه غم او مصیبت کښی اخته شوی یو او نن ورځ مو نه بتان پکار راځی او نه شیطان په مدد رارسیدی ځکه چه هغوی پخپله د دوزخ په لمبو کښی غوتی وهی. اوس مونږ دومره یو یار یا مددگار هم نه لرو چه د الله تعالیٰ په دربار کښی ځمونږ شفاعت وکړی یا د دغه غم او مصیبت او اړی (محتاجی) په وقت کښی له مونږ سره لږ زړه سوی او خوا خوری او د همدردئ اظهار وکړی».

رښتیاء ده چه ﴿اَلَا يَوْمَئِذٍ يَخْفَىٰ لِمَنِ سُنُّوا۟ۙ اَلَا لِّلَّذِي۟نَ ﴿۲۵﴾ (د زخرف (۶) رکوع ۶۷ آیت (۲۵) جزء).

فَلَوَان لَنَا كَرَّةٌ فَنَكُون مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۲﴾

پس (کاشکی) که وی مونږ ته یو کرت (بیرته ورتگ دنیا ته) پس شوی به وو مونږ له مؤمنانو.

تفسیر : یعنی که یو ځلی مونږ ته داسی یوه موقع راکره شی چه بیرته دنیا ته ورشو نو دا ځلی به مونږ له ډیرو کلکو او مضبوطو ایماندارانو څخه کیږو. لیکن د دوی دغه وینا به هم دروغ وی: ﴿وَلَوْ رُدُّو۟اۙ لَعَادِل۟اۙ اِنَّهٗمۡ لَكٰ۟فِرُو۟نَ ﴿۱۲﴾ جزء ۷ (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آیت .

اِنَّ فِي۟ ذٰلِكَ لَاٰیةٌۭ لِّمَنۡ اَكۡثَرُهُمۡ مُّؤْمِنِي۟نَ ﴿۱۲﴾

بیشکه چه په دغه (قصه د ابراهیم کنبی) خامخا لوی حجت (ننبه د قدرت او عبرت) دی (عقلاؤ ته) او نه وو اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسیر: یعنی په دغه قصه د ابراهیم علیه السلام کنبی د توحید او د نورو حسنه و خصائلو دلایل او د مشرکانو عبرتناکه انجام او خاتمه ښوولی شوی ده مگر له الله نه منکر خلق نی کله منی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۶۹﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿۷۰﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ
أَحْوَهُمْ نُوحٌ إِنَّكُمْ لَا تُؤْتُونَ ﴿۷۱﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿۷۲﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا عَمَلَهُ

او بیشکه رب ستا هم هغه غالب قوی دی «په انفاذ د احکامو» ډیر رحم والا «په انعام د اجر و ثواب سره» نسبت د دروغو و کړ قوم د نوح رسولانو ته کله چه وویل دوی ته ورور د دوی نوح چه آیا نه و ویریرئ تاسی (له عذابه د الله نه په شرک خپل) بیشکه چه زه تاسی ته رسول یم امانتگر پس و ویریرئ تاسی له الله نه او اطاعت و کړئ عَمَّا (په شرعیه و امورو کنبی).

تفسیر: یعنی په نهایت صدق او امانت د الله تعالی پیغام بی له تزئیده او تنقیصه دررسوم لهذا پر تاسی واجب دی چه دغه د الله تعالی پیغام په ښه شان سره واورئ! او د الله تعالی له عذاب څخه و ویریرئ!

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۷۳﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا عَمَلَهُ ﴿۷۴﴾
قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿۷۵﴾

او نه غواړم زه له تاسی نه په دغه تبلیغ باندی هیڅ اجر (عوض. بدل)، نه دی اجر عَمَّا مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. پس و ویریرئ تاسی له الله (په عَمان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت و کړئ تاسی عَمَّا (په شرعیه و

امورو کتبی) یعنی د بی غرضه او بی لوته سری خبره لازمه ده چه ومنله شی! نو وویل (کفارو) آیا ایمان راورو په تا (ای نوحه) حال دا چه متابعت کری دی د تا رذیلانو خوارانو (په ایمان راورو په تا)

تفسیر : یعنی لږ څه ښکته خواران او غریبان خلق د خپلو ځانونو د ښوونی دپاره له تا سره یو ځای شوی دی کله چه ستا اتباع داسی خلق نه دی چه په لوړو (اوچتو) کارونو کتبی لاس ووهی نو له سره له دوی څخه کوم لوی کار هم نه څرگندیږی (ښکاره کیږی). او ځمونږ فضل او شرف له سره مونږ ته اجازه نشی راکولی چه له دغو ښکتو خلقو سره کینو. یا له دوی سره څنگ په څنگ چیری لار شو. ږومی خو تاسی دوی له خپله مجلسه څخه لری کړئ! بیا نو له مونږه سره خبره وکړئ!

قَالَ وَمَا عَلِمِيْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۱۱۲﴾ اِنْ حِسَابُنَا
اِلَّا اَعْلٰی رَبِّيْ لَوْ تَشْعُرُوْنَ ﴿۱۱۳﴾ وَمَا اَنَّا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۱۴﴾

وویل (نوح) او نشته علم ځما په هغه څه چه دی دوی چه ئی کوی. نه دی حساب د دوی مگر پر رب (پالونکی) ځما دی که تاسو پوهیږئ (په غیبو). او نه یم زه شیونکی د مؤمنانو (له خپل مجلسه).

تفسیر : یعنی د دوی صدق او ایمان ځما قبول دی، د دوی د چارو یا د دندو یا نیاتو او کورنیو او شخصی مشروعهؤ کارونو سره ځما څه کار او غرض دی د دغو کارونو فیصله حساب او کتاب به پخپله الله تعالیٰ کوی باقی زه ستاسی له خاطره غریب او ناداره ایمانداران له خپله ځانه نشم لری کولی.

اِنْ اَنَا اِلَّا نٰزِيْرٌ مِّمَّنْ ﴿۱۱۵﴾

نه یم زه مگر ویروونکی ښکاره (یم کفارو ته له جحیم نه).

تفسیر : یعنی ځما فریضه دا ده چه تاسی خبردار کړم. او دغه وظیفه می اداء کړی ده ستاسی د دغو چتی (بیکاره) او لغو غوښتنو پوره کول ځما په ذمه او غاړه نه دی.

قَالُوْا لَیْنِ لَّمْ تَنْتَهَیْوْهُ لَیُّوْهُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمَرْجُوْمِيْنَ ﴿۱۱۶﴾

وویل (کفارو) چه خامخا که وانه وبتی (له دغو ویناؤ شخه) ای نوحه خامخا شی به ته هرورمو (خامخا) له ویشتل شویو (په تیرو (کتو) یا په کنخلو).

تفسیر : یعنی بس کره او وروسته له دی نه پخپلو دغو بندونو او نصابو ځمونږ غوړونه مه کنوه! که ته خپل له دغه وضعیت شخه لاس نه اخلی نو خبردار اوسه چه ځمونږ له لوری به په کتو سره ویشتل کیږی.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٤﴾ فَأْتِمَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ قِتْمًا وَنَجْنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ
 الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَأَجْبِئْهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٦﴾ ثُمَّ أَعْرَفْنَا بَعْدُ
 الْبَاقِينَ ﴿١١٧﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾
 وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١١٩﴾

وویل «نوح» ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم فیصله وفرمایه په منع ځما او د دوی کبسی په یو ډول (طریقه) حکم (او فیصله سره) او نجات راکړه ماته او هغه چاته چه له ماسره دی له مؤمنانو (د منکرانو له شامته) پس نجات ورکړو مونږ دغه (نوح) او هر هغه ته چه له دغه (نوح) سره ؤ په (هغی) بیږی کبسی چه ډکه وه (له ذوی الارواحو شخه) بیا غرق کړ مونږ وروسته له (نجاته د بیږی د نوح) نور (قوم د نوح) بیشکه په دغه (صبر او غرق کبسی) خامخا لویه نښه ده (د قدرت او عبرت) او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : د دغی قصی تفصیل پخوا له دی نه په شو ځایونو کبسی تیر شوی دی لنډه ئی دا چه نوح علیه السلام وویل ای ربه ځما بیشکه چه قوم ځما دروغجن وبللم زه پس حکم او فیصله وکړه په منع ځما او د دوی کبسی په یوه ډول (طریقه) حکم او فیصله سره یعنی ځما او د دوی په منع کبسی عملی فیصله وفرمایه. اوس زه هیڅ هیله (امید) او توقع نه لرم چه گوندی دوی په سمه لیاره راشی او ځما خبره به ومني نو نجات او ژغورنه (خلاصی) راکړه ماته او هغه چاته چه

له ماسره دی له مؤمنانو یعنی ما او عَما ملگری له دوی غنی بیل کره! او بیا د دوی بیبری دویه کره!.

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۲۷﴾ إِذْ قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۱۲۸﴾
 إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿۱۲۹﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿۱۳۰﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
 مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۳۱﴾ أَتَبْنُونَ بِنِجْلٍ رِيعًا آيَةً
 يُعْتَبُونَ ﴿۱۳۲﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلَدُونَ ﴿۱۳۳﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ عاديانو رسولانو ته کله چه وويل دوی ته (قومی) ورور د دوی هود چه آیا نه ویربړئ تاسی (له عذابه د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه یم تاسی ته رسول امانتگر نو ویربړئ تاسی له الله (په عَمان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی عَما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی نه پر دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر عَما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا جوړوئ تاسی پر هر هسک (اوچت) عَای (لویه لیاره) نښه هسکه (اوچته) (چه پکښی کښی او) عبثیات کوئ (او ملندی ووهی پر عابرینو) او جوړوئ (پاخه او کلک) مصنوعات ښائی چه تاسی به تل اوسیرئ (په دنیا کښی).

تفسیر : دغه خلق د دی خبری دیر شوقیان ؤ چه دیر هسکی (اوچتی) مناری «خلی» جوړ کړی که له هغه غنی بله څه گته او فائده په لاس ورنشی خو تش نوم به ئی کیږی او د خپلی هستوگنی مانی به ئی هم مکلفی کلکی او مضبوطی جوړولی او خامخا به ئی خپل اموال پری ضائع کول او د هغه په هره برخه او خانگه کښی به ئی لوی مهارت او کاریگری څرگندوله (ښکاره کوله) گواکی دوی به داسی گڼل چه دغه مانی او دغه یادگارونه او یادونی به تل ترتله همیشه باقی پاتی وی او له سره به نه وړانښیری لیکن نن وگورئ چه د دنیا په مخ کښی د هغو نوم او نښه هم نه ده پاتی.

وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿۱۳۴﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿۱۳۵﴾

او کله چه لاس اچوئ تاسی چاته منگلی لگوئ په جبر (او ظلم سره). نو وویریرئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه و امورو کښی)

تفسیر : یعنی تاسی پخپل ظلم، ستم، او تیری سره تر لاس لاندی کمزوران مه تنگ او خفه کوئ ځواکی د انصاف نرمی، پستوالی او ملاطفت لوست مو له سره نه دی لوستی چه د الله تعالیٰ ضعیف مخلوق مو د ظلم جبر او تعدی مورد ګرځولی دی. راشع! له الله تعالیٰ څخه وویریرئ او له ظلم تکبر او لوی څخه لاس واخلي! او ځما دغه خبره ومنئ!

وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَّاكُمْ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۳۷﴾ أَمَّاكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَيْنَ عُنُقٍ وَجَدْتُمْ وَعْيُونَ ﴿۱۳۸﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۳۹﴾

او وویریرئ تاسی له هغه (الله) چه احسان مددګاری ئی کړی ده له تاسی سره په هغه څیز چه پوهیږی پری مددګاری احسان ئی فرمایلی دی پر تاسی په (اعطاء د) مواشیو او ځامنو او باغونو او چینو. بیشکه چه ویریرم زه پر تاسی له عذاب د ورځی ډیری لوئی (د قیامت چه ډیر لوی دی عذاب ئی که مخالفت وکړئ تاسی له مانه په شرعیه و امورو کښی).

تفسیر : یعنی تاسی خو دغومره فکر وکړئ او خپل عقل وچلوئ! چه بالاخر دغه سازسامان وسائل تاسی ته چا درکړی دی؟ آیا د هغه حقیقی منعم څه حق ستاسی په غاړه شته؟ که نه؟ که تاسی پخپلو دغو شرارتونو او سرکشو کښی دوام وکړئ نو زه اندیښنه کوم او ویریرم چه تاسی هم د پخوانیو اقوامو په شان په کوم سخت عذاب او آفت کښی اخته او لتار (برباد) نشئ! وګورئ ما خو تاسی ته پوره پند او نصیحت درکړی دی اوس تاسی خپلی آخری خاتمی او انجام ته په ښه فکر او غور سره وګورئ!

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعظت أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَعظِينَ ﴿۱۴۰﴾ إِنَّ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۴۱﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَدِّينَ ﴿۱۴۲﴾

وویل (عادیانو هود ته) برابره (خبره) ده پر مونږ باندی آیا پند راکړی (ته)

مونبر ته) یا که نه ئی ته له پند را کونکیو. نه دی دغه (موت او حیات یا وعظ او نصیحت د تا) مگر عادت خوی د پخوانیو (خلقو) او نه یو مونبره چه په عذاب به کری شو (په دغو چارو خپلو)

تفسیر: یعنی عادیانو هود علیه السلام ته وویل چه د تا پند او نصیحت بیکاره دی د دغو جادو (کودو) زور پر مونبر باندی نه چلیږی. دغه عادت له قدیم راهسی جاری دی چه ئینی خلق خپل ئان نبی جوړوی. او خلق له عذابونو څخه ویروی او دغه د مر کیدلو او ژوندی کیدلو د قسی سلسله هم له پخوا راهسی دوام لری نو مونبر له دغو خبرو او اترو څخه بیخی نه متأثر کیږو او پر هم هغه دود (دستور) او طریقه چه ئمونبر پلرونه او نیکه گان تللی دی مونبر هم ئخو او له هغه څخه هیڅکله لری کیدونکی نه یو او نه د عذاب د ویرولو او دارولو څخه ویږیږو. او نه ئمونبر پر زړه دغه څه اثر غورغولی شی.

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾
وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤﴾

پس تکذیب وکړ (عادیانو) د دغه (هود په دغه عذاب) پس هلاک کړل مونبر دغو (عادیانو) لره بیشکه په دغه (اهلاک د عادیانو کښی) خامخا لویه نښه (د قدرت او د عبرت) ده، او نه وو زیاتره دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په اکرام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: پس هلاک کړل مونبر عادیان یعنی سخته سیلی او شدید باد ئی ورولیږه دغه قصه پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت او نورو ئخایونو کښی هم مفصله تیره شوی ده.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ الْأَتَقُونَ ﴿١٦﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا ﴿١٨﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩﴾ أَتُرْكَونَ فِي مَا هُمْنَا

أَمِينٌ ﴿۱۹﴾ فِي جَدَّتِ وَعْيُونَ ﴿۲۰﴾ وَذُرُوعٌ وَنَخْلٌ طَلَعَهَا هَضِيمٌ ﴿۲۱﴾
وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَرِهِينَ ﴿۲۲﴾ وَأَنْتُمْ اللَّهُ وَأَطِيعُونَ ﴿۲۳﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ ثموديانو رسولانو ته. کله چه وويل دوی ته (قومی) ورور د دوی صالح چه آيا نه ويريړئ تاسی (له عذاب د الله په شرک خپل؟) بيشکه زه تاسی ته رسول یم امانتگر نو وويړيړئ تاسی له الله نه (په ځان ساتلو له معاصيو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعيه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل عوض) او نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. آيا پری به ښودل شی تاسی (بلکه پری به ښودل شی) په هغو (نعمتونو) کښی (چه په دی دنيا کښی تاسی ته حاصل دی) په امان (له آفاتو) په باغونو کښی او (په) چينو (کښی) او په کښتونو (فصلونو) (کښی) او (په) خرماگانو چه میوه (وړی، شکوفه) د هغو لطيفه پسته وی او کينئ (جوړوئ) تاسی له غرونو څخه (په) غرونو کښی) کورونه په دغه حال کښی چه ماهران یی په دغه مکلف تورلو سره نو وويړيړئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصيو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعيه ؤ امورو کښی).

تفسیر : یعنی آيا څه خيال لرئ چه تل به په هم دغه عيش، عشرت، باغ، بهار، آرامی او هوسانی (راحت) کښی خوندونه او مزی کوئ؟ او غرونه به توري او د هغو په مکلفو او تينگو او مأمونو او مصنونو کورونو کښی به کينئ؟ او له سره به له هغو څخه نه وځئ؟ يا دغه کلکی مضبوطی او ساتلی خونى (کورونه) به تاسی ته د الله تعالى د عذاب نجات درکړئ؟. دغه چتی (بيکاره) انديښنه له خپلو ماغزو څخه وباسئ!. او له الله تعالى څخه وويړيړئ؟ او ځما خبره ومنئ!. چه زه ستاسی د ښيکښی (فاندى) او نيکئ دپاره خبری کوم.

وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿۲۴﴾ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿۲۵﴾

او مه منع تاسی امر (حکم خبره) د اسراف کوونکیو (له حده تيريدونکیو کفارو) هغه مسرفان چه فساد کوی دوی په ځمکه (د حجر کښی په ظلم او کفر سره) او نه کوی اصلاح (د کار خپل چه عبادت وکړی او له فساد

غان وساتی).

تفسیر : دغه ئی عوامو ته فرمائی دی چه تاسی په دغو لویو مفسدانو پسی مه مخی! او خامخا خپل غانونه مه تباہ کوئ! ځکه چه هغوی خو په ځمکه کښی د خرابی خورونکی دی. اصلاح کوونکی او نیک صلاح ورکوونکی سری نه دی.

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَخَّرِينَ ﴿١٥٦﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ
مِّثْلُنَا فَأْتِ بَآيَاتِنَ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

نو وویل (ثمودیانو) بیشکه هم دا خبره ده چه ته له هغو (کسانو څخه ئی چه) ډیر سحر پری کړی شوی وی (او له ډیره سحره مغلوب العقل گرځیدلی وی). نه ئی ته مگر یو بشر (انسان) ئی په شان ځمونږ (که ته اصرار لری په رسالت خپل) نو راوړه څه معجزه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغی دعوی کښی).

تفسیر : یعنی له مونږ ځنی کومه یوه خبره په تا کښی زانده شته چه ته په مونږ کښی نبی گرځیدلی یی معلومیږی چه پر تا باندی چا جادو او کودی کړی دی چه د هغو په اثر ستا عقل زایل او بی هوشه شوی یی (العیاذ بالله) ته نه ئی مگر یو سری ئی ځمونږ په شان نو څه سبب دی چه ته پیغمبر شوی او مونږ نه شوؤ؟ او که په دغه دعوی کلک ولاړ یی او په رښتیا سره ته نبی یی او له مونږ ځنی ته ممتازه درجه لری. نو د الله تعالی له طرفه مونږ ته داسی یوه معجزه راوښیه چه مونږ د هغی په لیدلو سره ستا نبوت ومنو. بیا نو دوی داسی غوښتنه وکړه چه له دغه غره د دغی غتی تیږی (گتی) څخه مونږ ته یوه اوښه راوباسه چه پر دغسی او هغسی صفاتو مشتمله وی. حضرت صالح علیه السلام دعاء وفرمایله او الله تعالی په خپل کامله قدرت سره هغه د قدرت ښه هغوی ته وروښوله.

قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿١٥٨﴾ وَلَا تَسْهَوْا سُبُوحًا رَبِّكُمْ فَيَأْخُذَكُمْ
عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٩﴾

وویل (صالح) دا اوښه ده (معجزه د نبوت ځما په غوښتنه د تاسی) دی ته

برخه (د اوبو) ده او تاسی ته برخه (د اوبو) د ورغی معلومی ده . او مه رسوئ تاسی دی (اوبنی) ته هیخ ضرر (که نه) پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د ورغی لوئی د قیامت چه لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي : «اوبنه پیدا شوی وه له تیبری (کتی) شخه د الله تعالی په قدرت او د حضرت صالح علیه السلام په دعاء سره او سر خوشی (ازاده) به گرغیده . په هره صحرا او بیديا کښی چه دغه اوبنه غر ته تله . یا هر تالاو او دند ته به چه د اوبو شخبلو دپاره تله نور گرد (تول) حیوانات به تری تښتیدل او پتیدل . بالاخر ئی داسی سره وتاکله (مقرر کره) چه یوه ورغ دی دغه اوبنه اوبو ته لاره شی او په بله ورغ دی نور مواشی اوبو شخبلو ته لار شی . او دوی ته وویل شول چه لاس مه وروئی تاسی دی اوبنی ته په بدی سره که نه پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د یوی لوئی ورغی یعنی دغی اوبنی ته په بدی مه ورواندی کیړئ که نه لوی عذاب به دریاندی نازل شی .

فَعَقَرُوْهَا فَاصْبِرُوْا اِنَّ دِيْمِيْنَ ۝۱۹۱ فَآخَذَهُمُ الْعَذَابُ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ كَانَ
اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۱۹۲ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهٗوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۝۱۹۳

پس زخمی مړه کره (ثمودیانو) دغه اوبنه پس صبا ته وگرغیدل نادمان پښیمانه (په زخمی کولو د اوبنی) پس ونیول دوی عذاب (نو هلاک شول) بیشکه په دغه (ناقه او اهلاک د ثمودیانو کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : د یوی بدکاری ښغی کره دیر مواشی ؤ . نو دا د هغو په غرولو او اوبو کولو کښی د هغی اوبنی لامله (له وجی) په زیات تکلیف کښی وه . بالاخره یو خپل یار ئی ولمساوه چه د دغی اوبنی پښی پری کری له دغو پری کولو شخه دری ورغی وروسته عذاب پر دوی نازل شو (موضح القرآن) دغه قصه پخوا له دی نه مفصله لیکلی شوی ده .

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِيْنَ ۝۱۹۴ اِذْ قَالَ لَهُمْ اٰخُوهُمْ لُوطُ اَلَا تَتَّقُوْنَ ۝۱۹۵ اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ۝۱۹۶

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا^{۱۳۲} وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي
إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ^{۱۳۳} أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ^{۱۳۴}
وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِمَنْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ^{۱۳۵}

نسبت د دروغو کړی ؤ قوم د لوط رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (نوعی) ورور د دوی لوط آیا نه ویریرئ تاسی (له عذابه د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو ویریرئ له الله (په شان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ ؤما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) باندی هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ؤما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا راتگ کوئ تاسی (په لواطت کولو) نارینه ؤ ته له خلقو او پریردئ تاسی هغه چه پیدا کړی دی تاسی ته رب ستاسی له ښځو ستاسی، بلکه تاسی چه یئ یو قوم یئ له حده تیریدونکی (له حلاله حرامو ته).

تفسیر: یعنی په گرد (تول) جهان کښی یواځی نارینه ستاسی د شهوت بهولو دپاره پاتی ؤ. یا په توله دنیا کښی یواځی هم دا تاسی پر دغه شنیع فعل مرتکب کیږئ چه د دغه خلاف الفطرت فعل په کولو د انسانیت له حدودو هم د باندی وتلی یئ!

قَالُوا لَنْ نَمْنُوكَ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ^{۱۳۶}

وویل (قوم د لوط) قسم دی خامخا که وانه وښتی (چپ نشوی له دغو خبرو څخه) ای لوطه! نو خامخا شی به ته هر ورو (خامخا) له ایستل شویو (له دغه ښاره یعنی وبه دی شرو له دی غایه).

تفسیر: یعنی ای لوطه! چپ شه! او دومره وعظ پریرده! که ته پخپلو دغو غوړیدلو سره خامخا مونږ په تنگوی! نو تا به له دغه کلی څخه د باندی وشرو.

قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ^{۱۳۷}

وویل (لوط) بیشکه زه له دی (بد) عمل ستاسی سره له بغض لرونکیو یم. (او)

تری بی زاره یم).

تفسیر : نو ځکه خامخا به زه پر دغه د نفرت اظهار کوم. او له نصیحت او پند ورکولو څخه به له سره نه چپ کیږم. کله چه لوط علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس شو، نو داسی دعاء ئی وکړه:

رَبِّ يَتِيمِي وَأَهْلِي وَمَنْ يَعْلَمُونَ ﴿۴۳﴾

ای ربه ځما نجات راکړه ماته او اهل ځما ته له (عذاب) د هغو کارونو چه دغه (قوم) ئی کوی .

تفسیر : یعنی د دوی له نحوسته او وپال څخه مو وساته! او دوی پرته (علاوه) له مونږه تپاه او غارت کړه .

فَتَّبِعْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿۴۴﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَيْرِينَ ﴿۴۵﴾

پس نجات ورکړو مونږ دغه (لوط) ته او اهل د ده تولو ته. مگر (نجات مو ورنه کړ) یوی بودی ښځی ته چه په (جمله) د باقی پاتی کیلونکیو (په عذاب) کښی وه .

تفسیر : دغه بودی د ده ښځه وه چه له دغو بدکارانو سره متحده او متفق وه نو کله چه د الله تعالیٰ عذاب نازل شو دا هم له هغو سره یو ځای هلاکه او تپاه شوه .

ثُمَّ دَرَأْنَا الْآخَرِينَ ﴿۴۶﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿۴۷﴾

بیا هلاک کړل مونږ هغه نور. او مو وراوه پر دوی باندي باران (د کانو) پس بد باران د ویرول شویو (باران د دوی) ؤ .

تفسیر : یعنی د هغوی کلی له پلوه (طرفه) پر بل مخ واړول شول او له آسمانه پری کانی وورول شول چه بالاخر د یوی غونډی په شان واوښتل د دوی مفصله قصه هم په «الاعراف» او هم په نورو ځایونو کښی لیکلی شوی ده .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤٦﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٧﴾
كَذَّابَ أَصْحَابِ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤٨﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د قوم د لوط کښې) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه و زیاتره د دوی مومنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب دی (په انفاذ د احکامو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) نسبت د دروغو کړی و صاحبانو د ځنگل (د ونو) رسولانو ته.

تفسیر : ابن کثیر رحمه الله علیه لیکلی دی چه «اصحاب الایکه» هم هغه د مدین قوم دی «ایکه» یوه ونه وه چه دغو خلقو به د هغی ونی عبادت کاوه نو په هم دغه مناسبت دوی ته «اصحاب الایکه» وائی او د هم دغه په سبب ئی شعيب علیه السلام ته د دوی د «اخوهم» سره تعبیر ونه فرمایه. ځکه چه د انبیاؤ اخوت به محض پر قومی او نسبی تعلقاتو مبنی و که «مدین» ئی فرمایلی وی نو بیا د «اخوهم» ویل موزون و. «اصحاب الایکه» ئی فرمایلی په یو مذهبی نسبت سره ئی ذکر وکړو نو په دغه حیثیت اخوهم فرمایل د حضرت شعيب علیه السلام له شانه سره مناسب نه و. په هر حال «مدین» او «اصحاب الایکه» یو قوم دی. او حضرت شعيب علیه السلام د هم دغه قوم په طرف مبعوث شوی دی پخوا له دی نه هم د ده په متعلق څه بحث تیر شوی دی.

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٩﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٥٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرًا
وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٥١﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ
وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٥٢﴾ تَوَزُّؤُا بِالْقِطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٥٣﴾

کله چه وویل دوی ته شعيب چه آیا نه ویریرئ (له عذابه د الله په شرک خپل). بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتگر نو ویریرئ تاسی له الله او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیوؤ امورو کښې) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر

دغه (تبليغ) هيڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر عطا مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. پوره ورکوي تاسی پیمانہ (کله چه چاته غله پیمانہ کوي) او مه کيرئ له کمو ورکونکيو (د پيماني) نه او تول کوي تاسی په تله برابره سره (او هيڅ کمی په هيڅ شان شی کښی مه کوي!).

تفسير: يعنی په معاملاتو کښی خيانت او بی انصافی مه کوي! هم هغسی چه د اخيستلو په وقت کښی ئی پوره اخلئ. او په هم هغه شان سره ئی تلئ او پیمانہ کوي! نو د ورکولو په وقت کښی ئی هم پوره تلئ او پیمانہ کوي!.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٢﴾

او مه کموي تاسی خلقو ته خيزونه د دوی (او په هيڅ خيز کښی د دوی حقوق مه ستوي!) (منع کوي) او مه گرغي تاسی په عموکه کښی په دغه حال کښی چه فساد کونکی اوسئ.

تفسير: يعنی په ملک کښی داړه مه اچوي! او د خلقو حقوق مه تلف کوي!.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْحِمْلَةَ الْأُولَىٰ ﴿١٨٣﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمَسْحُورِينَ ﴿١٨٤﴾
وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٥﴾

او وويريږئ له هم هغه (الله) څخه چه پيدا کړی ئی بيع تاسی او خلق رومبني وويل (اصحبا الايکه) بيشکه هم دا خبره ده چه ته له سحر کړو شويو نه ئی (چه له ډيره سحره دی عقل مغلوب شوی دی) او نه ئی ته مگر يو بشر انسان په شان عموږ او بيشکه شان دا دی چه مونږ گمان کوو پر تا چه خامخا (ته ئی) له (جمله) د دروغو جانو (په دغه دعوی خپله کښی)

تفسير: يعنی د نبوت په دعوی کښی او د عذابونو په انذار او نورو وعدو او وعيدو او خبرو کښی.

فَأَسْقُطْ عَلَيْنَا كَسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٦﴾

پس راوغورغوه پر مونبر یوه توته له آسمانه که ئی ته له صادقانو رشتینو (په دغه دعوی خپله کښی).

تفسیر : یعنی که ته ای شعیه! صادق او رشتین ئی نو د آسمان یا د ورغو کومه توته ولی پر مونبر باندی نه غورغوی! او نه مو پری وژنی؟!.

قَالَ رَبِّيَ اعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۹﴾

وویل (شعیب) رب عفا ښه عالم دی په هغو کارونو چه تاسی ئی کوئ (نو جزاء به درکری په هغو).

تفسیر : یعنی دغه خبره خو یواغی الله تعالی ته ښه معلومه ده چه پر کوم جرم باندی به په کوم وقت او څومره سزا ورکری شی؟ د عذاب نزول عفا کار نه دی. عفا کار یواغی دعوت تبلیغ او ویشول دی چه دغه می انجام ته رسولی دی.

فَلَذُوبُهُ فَاَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظَّلَاةِ اِنَّهٗ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿۲۰﴾

پس نسبت د دروغو وکر دغو (صاحبانو د غنګل) هغه (شعیب) ته نو ونيول دوی عذاب د ورغی د سیوری بیشکه چه دغه (عذاب) وه عذاب د ورغی ډیری لوئی (چه ډیر لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : د سایوان په شان داسی ورغی راغله چه له هغه څخه اور اوریده، د لاندی په عمکه کښی سخته زلزله شوه او یو سخت ویروونکی غږ او کریکه هم پورته شوه او په دی ترتیب گرد (تول) قوم تباہ شو. دغه قصه پخوا له دی نه هم مفصله تیره شوی ده. هلته دی بیا په هغو تفاسیرو یو نظر وغورغواوه شی!.

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَّمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿۲۰﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿۲۱﴾ وَاِنَّهٗ لَتَنْزِيْلُ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۲﴾ نَزَلَ بِهٖ
الرُّوْحُ الْاَمِيْنُ ﴿۲۳﴾ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ﴿۲۴﴾

بیشکه چه په دغه (عذاب د صاحبانو د غنگل) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ اکثر د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) او بیشکه دغه (قرآن) خامخا نازل کړی شوی دی له (طرفه د) رب د عالمیانو (شعر سحر او باطلی قصی نه دی) نازل شوی دی په دغه قرآن سره روح امانتگر (یعنی راوړی دی دا قرآن جبریل الامین) پر زړه ستا ډپاره د دی چه شی ته له ویروونکیو (خلقو له عذابه د الله)

تفسیر : د سورت په ابتداء کښی د لوی قرآن ذکر ؤ او د ده پر تکذیب انذار ورکړی شوی ؤ په منځ کښی د حق د مکذبینو واقعات بیان شول. له دی ځایه بیا د هم هغه سابق مضمون طرف ته عود کړی شوی دی یعنی لوی قرآن کریم هغه مبارک او عظیم الشان کتاب دی چه رب العالمین نازل کړی دی او د جبریل امین علیه السلام په وسیله ستا پر پاک او صاف زړه لیبلی شوی دی. هم دغه پاک زړه ؤ چه د الله تعالیٰ په علم کښی د دغه دروند امانت د پورته کولو او ساتلو وړ (قابل) او لائق ؤ. لکه چه قرآنی وحی راغله او سم ستا په زړه کښی ئی ځای ونیو. تا هغه گردی (تولی) د خپل زړه په غوړونو سره واوریدی او پری وپوهیدی او محفوظی دی پکښی وساتلی. ښائی د «علیٰ قلبک» په لفظ کښی دغه ته هم اشاره وی چه د وحی نزول داسی دوه کیفیتونه درلودل (لرل) چه په صحیحه ؤ احادیثو کښی وارد شوی دی. یعنی کله به د «صلصلة الجرس» په شان راتله او کله به پرښتی مخامخ راتللی او د انسان په شان به ئی بالمشافه خبری کولی په دغو کښی به د قرآن وحی اغلباً په رومبڼی کیفیت سره راتله. ځکه چه په دواړو حالتونو کښی د محققینو په نزد فرق دغه ؤ چه په رومبڼی حالت کښی نبی له بشریت څخه منخلع کیده او د ملکیت په طرف به ته. گواکی په دغه وقت کښی جسدانیه آلات بالکل معطل کیدل او یواځی له روحی قوتونو او قلبی حواسو او باطنی مشاعرو څخه به ئی کار اخیست. او د زړه په غوړونو سره به ئی د الله تعالیٰ وحی آوریده او د زړه په سترگو به ئی پرښته لیده او په خپل زړه کښی به ئی د الله تعالیٰ په قوتونو سره د هغو علومو تلقی کوله. او محفوظ به ئی ساتل. په خلاف د بل حالت چه په هغه کښی به په هم دغو ظاهری سترگو پرښتی ته کتل. او په هم دغو ظاهری غوړونو سره به ئی د هغی غیر آوریده هم دغه وجه ده چه د وحی د رومبڼی قسم په نسبت په احادیثو کښی فرمایلی شوی دی چه: «هو اشد علی: هغه پر ما بانندی سخته درنه وی.» ځکه چه په هغی کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د بشریت له وضعیته د ملکیت په طرف صعود او ترقی کوله والله اعلم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

په ژبه عربی ښکاره سره (راوړی دی دغه قرآن جبریل امین پر زړه ستا).

تفسیر : یعنی په نهایت فصیح، ملیح، لایح عربی ژبه کښی ئی نازل کړ. له دی مخایه معلومیږی چه له «علیٰ قلبک» څخه دغه مراد نه دی چه یواځی قرآنی مضامین د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر زړه نازل شوی دی او بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه په خپلو الفاظو سره اداء فرمایلی دی بلکه الفاظ او معانی گړد (تول) سره یو مخای د ربانی وحی په وسیله د دوی پر مبارک زړه القاء شوی دی.

وَإِنَّهُ لَفِي زُجُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾

او بیشکه (مضامین د) دغه (قرآن) خامخا په کتابونو د رومنیو کښی (هم لیکلی دی).

تفسیر : یعنی د لوی قرآن او د ده د محترم راوړونکی خبر په پخوانیو آسمانی کتابونو کښی موجود دی، پخوانیو انبیاء پرله پسې دغه پخوا ویل او زیری ئی کړی دی لکه چه سره له زیاتو تحریفاتو او تبدیلاتو لا تر اوسه هم د داسی پخوا ویلو یوه ذخیره موندله کیږی او داسی هم مطلب کیدی شی چه د دغه پاک قرآن اکثریه مضامین اجمالاً یا تفصیلاً په پخوانیو کتابونو کښی موندل کیږی خصوصاً توحید، رسالت، قصص او نور هغه مضامین چه په هغو کښی تول سماویه کتابونه او گړد (تول) انبیاء او مرسلین علیهم الصلوٰة والسلام متفق او متحد دی.

أَوَلَمْ يَكُنْ لَكُمْ آيَةٌ أَنْ يَأْتِيَ الْبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٣٧﴾

آیا نه ده دغو (کفارو) ته دلیل (په حقانیت د قرآن دا خبره) چه پوهیږی پر دغه (قرآن) عالمان د بنی اسرائیلو (او یقین پری کوی بلکه لوی حجت دی).

تفسیر : یعنی د بنی اسرائیلو علماء ښه پوهیږی چه دا هم هغه کتاب او رسول الله دی چه د هغه اطلاع په پخوانیو آسمانی صحیفو کښی ورکړی شوی وه لکه د هغوی څخه څینو علانیه او څینو پخپلو مخصوصو مجالسو کښی د دغه حق امر اقرار کړی دی او څینو انصاف خوښوونکی د هم دغه علم په بناء مسلمان شوی هم دی لکه حضرت عبد الله بن سلام او نور. الغرض د یوه

منصف فهیم دپاره چه د هغه زړه د حق طالب وی او له الله تعالیٰ شخه هم ویریری په دغه غیز کینی لوی دلیل د قدرت او عبرت شته چه د نورو مذاهبو علماء هم پخپلو زړونو کینی د دغه عظیم الشان قرآن په حقانیت پوهیری. اگر که د عینو عللو او عواملو لامله (له وجی) په عینو اوقاتو کینی د هغه په اعلام او اقرار سره جراث نشی کولی.

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿۳۸﴾ فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿۳۹﴾

او که نازل کری وی مونږ دغه قرآن پر عینو عجمیانو باندی پس لوستلی وی (عینو عجمیانو) دغه (قرآن) پر دغو (کفارو) نو نه به ؤ دوی پر ده باندی ایمان راوړونکی.

تفسیر : یعنی تاسی خو د عربو د فصحاؤ شخه بیع ممکن دی د معظمی مکی مشرکان داسی ووائی چه دغه قرآن به تا له خپله عثانه جوړ کری وی حال دا چه دغه قرآن د اعجاز هغه حد ته رسیدلی دی چه د هغه مثل تول انسانان او پیریان هم نشی جوړولی او راوولی خو بیا هم د ویلو دپاره دغسی یو احتمال پیدا کولی شی لیکن د دوی د ضد، عناد، شقاوت او بدبختی حال دا دی چه فرض نی کریئ که دغه قرآن پر کوم غیر فصیح عرب یا داسی عجمی انسان باندی نازلیدی چه پر یوه حرف عربی ویلو هم قادر نه وی بلکه په فرض محال سره پر کوم لایعقل حیوان نازلیده خو بیا هم دغه خلق د هغه منونکی نه ؤ په دغه وقت کینی به نی غه نور احتمالات پیدا کول. حضرت شاه صاحب لیکي: «کافرانو به ویل چه قرآن په عربی ژبه راغلی دی او د دغه نبی ژبه هم عربی ده کیوی چه ده پخپله دغه جوړ کری وی که پر کوم غیری ژبی والا دغه عربی قرآن نازلیده نو مونږ به یقین کاوه الله وفرمایل چه د دغو د مکرونو او فریبونو خاوندانو زړه او ضمیر هیشکله پر یوه خبره باندی تینگ نه دریری په دغه تقدیر به بیا دوی شه نه غه شبهه او اعتراض وارداوه چه بل شوک نی ورزده کوی (موضح القرآن) لکه چه ننه ایستلی دی مونږ تکذیب د قرآن لره په قرآن عجمی

كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۳۸﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿۳۹﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۴۰﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ ﴿۴۱﴾

هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا (تکذیب د قرآن) په زړونو د مشرکانو (په قرأت د نبی عربی سره) نه راوړی دوی ایمان په دی (قرآن) تر هغه پوری چه

ووینی دوی عذاب دردناک پس رابه شی (دغه عذاب) دوی ته یو ناخاپه حال دا چه دوی به نه پوهیږی. پس وائی به دوی آیا یو مونږ چه انتظار راته کاوه شی (چه ایمان راوړو نو وبه ویل شی ورته چه نه)

تفسیر : شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د «سلکناه» ترجمه داسی کړی ده «هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا عناد او انکار په زړونو د مشرکانو کښی الخ» یعنی هغه انسان چه پر جرائمو او گناهونو عادی شی او خپلی گردی (تولی) قواوی په شرارت او سرکشی لگوی نو الله تعالیٰ هم سم له خپله عادتو د ده زمام (واگی) ور سستوی او د ده په زړه کښی د انکار او تکذیب اثر ته ځای ورکوی دغه تقریر د شیخ الهند رحمة الله علیه له ترجمی سره سم وشو. لیکن ډیر مفسرین د «سلکناه» ضمیر د قرآن په طرف اړوی یعنی قرآن مو په دی ډول (طریقه) سره د مجرمانو په زړونو کښی ورداخل کړی دی چه دوی په خپلو زړونو کښی ښه پوهیږی چه دغه له سره د بشر کلام نشی کیدی خو بیا له ضده او عناده ایمان نه راوړی او در کرده (توله) تکذیب کوی تر هغه پوری چه په دنیا یا آخرت کښی دردناک عذاب پخپلو سترگو سره ووینی نو هلته به ئی ومنی چه بیشکه نیی رښتین ؤ. او هغه کتاب چه له خپله ځانه سره ئی راوړی ؤ هم رښتیا ؤ. مگر د دغه وقت دا منل به ئی هیڅ په درد نه خوری او څه نفع به نه وررسوی او کوم وقت چه دی د الله تعالیٰ په عذاب یو ناخاپه اخته شی په دغه وقت کښی به داسی ووائی آیا مونږ ته به د لږ څه مدت دپاره مهلت راکړ شی څو مونږ په هغه کښی خپل اعمال ښه کړو؟ او د انبیاء په اتباع کښی زیار (کوشش) وکړو؟ دوی به په دنیا کښی عذاب ژر غوښت اوس چه ورته عذاب ژر رسیدلی دی نو مهلت غواړی.

ویل به کفارو چه دغه موعوده عذاب به کله وی نو الله تعالیٰ داسی فرمائی چه:

أَقْبَعَدَا إِنَّا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٣٦﴾ أَقْرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿١٣٧﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٣٨﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمْتَعُونَ ﴿١٣٩﴾

آیا پس په راتلو د عذاب ځمونږ کښی دوی جلتی کوی؟. آیا پس وینی ته خبر راکړه ماته که چیری نفع ورکړو مونږ دوی ته څو کاله (په حیات سره) بیا راشی دوی ته هغه (عذاب) چه ؤ دوی چه وعده ئی کړی شوی وه (له دوی سره) نو نه دفع کوی له دوی نه عذاب هغه شی چه وو دوی چه نفع ورکولی شوه دوی ته (په هغه باندی).

تفسیر : یعنی سره د دومره مهلت او ډیل چه پخوا له دی نه دوی ته ورکړی شوی ؤ. هغه به ئی هم په هغه وقت کښی په کار نه ورځی. په دغه وقت کښی د دغو ډیرو کلونو مهلت کالعدم

وربکاری او داسی به گنی چه په رښتیا سره دوی ډیر ژر نیولی شوی دی: ﴿كَانَ يَوْمَئِذٍ يَوْمَ نَسُفُتُهَا لَكِن يَلْبَثُنَّ إِلَّا عَشْرَةَ آيَاتٍ﴾ (د النازعات ۲ رکوع ۴۶ آیت (۳۰) جزء).

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ﴿۲۸﴾ ذِكْرِي قَتَّ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۲۹﴾

او نه دی هلاک کړی مونږ هیڅ کلی (ښار) مگر چه ؤ هغه کلی او ښار ته ویروونکی (له عذاب د الله نه) دپاره د ذکر پند ورکولو دوی لره او نه وو مونږ ظالمان (په هلاک د دوی کښی).

تفسیر : یعنی د کوم یو قوم د ژوندون څادر هم داسی نه دی تول کړی شوی بلکه پخوا د عذاب له نزوله کافی مهلت ورته ورکړی شوی دی. او ویښوونکی او ویروونکی هښیار کوونکی نبی ورلیږلی شوی دی خو خلق په غفلت کښی پاتی نه شی. کله چه هغوی په هیڅ ډول (طریقه) د انبیاؤ خبرو ته غوږ نه دی نیولی نو وروسته له هغه گرد (تول) سره تباہ او برباد کړی شوی دی. (العیاذ بالله).

وَمَا تَزَلْتُ بِهِ الشَّيْطِينَ ﴿۳۱﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿۳۲﴾

او نه دی راوړی دا (قرآن) شیطانانو او نه ښائیږی دوی ته (دغه راوړل) او نه طاقت او قدرت لری (شیطانان د راوړلو د قرآن).

تفسیر : په منځ کښی ئی د مکذبینو احوال بیان وفرمایه او بیا د هم هغه اصلی مضمون د تکمیل او تتمیم په طرف کلام اوښتی دی چه: ﴿وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾ دی. یعنی دغه کتاب د الله تعالیٰ له جانبه جبریل امین راوړی دی. د شیاطینو راوړی شوی نه دی. آیا دغه خبره شیاطینو ته کله ممکنه ده چه د داسی کتاب یو توری هم هغوی وویلی شی؟ د دوی د طباعو خاصه خو ضلالت او گمراهی ده او پرته (علاوه) له فساد او ظلمت خوړولو څخه بل څه کار نه لری. او دغه کتاب له اوله تر آخره پوری له رشد او صلاح او د هدایت له نوره ډک دی چه د دی تعلیم په اثر داسی یو مقدس جمعیت تیار شوی دی چه د هغوی په شان د ځمکی پر مخ تر آسمان لاندی ما سواء له انبیاؤ الله څخه بل کوم متقی، صادق، موحد، خائف من الله جمعیت نشته، نو دغه کتاب د علومو او معارفو هیڅ یوه رابطه او مناسبت د شیطانی طباعو سره نه لری او نه شیطان د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه دغسی یو عظیم الشان متبرک د امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی. ﴿لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ﴾ (د الحشر ۳ رکوع ۲۱ آیت (۲۸) جزء)

په روایاتو کښې راغلی دی چه مخینو مشرکانو به داسی خیال کاوه چه محمد صلی الله علیه وسلم ته مخینی پیریان راخی او دغه قرآن وربییی په «صحیح بخاری شریف» کښې راغلی دی چه یو مخلی د وحی په نزول کښې لږ څه معطلی او مخند (ایسارتیا) واقع شو. نو یوی ښخی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وویل چه «نعوذ بالله»: ستا شیطان ته پریشودی! نو په دغو آیاتونو کښې د هم دغو خیالاتو تردید دی.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعَزُولُونَ ﴿٢٧﴾

بیشکه دغه شیطانان له اوریدلو (د کلام د پرښتو) خامخا برطرف منع کړی شوی دی.

تفسیر: یعنی د قرآن د نزول په وقت کښې د هغه د حفاظت دپاره داسی زوروری غیبی پیری درولی شوی دی چه شیاطین له سره هغه ته نشی ورنژدی کیدی. او نه یو توری ئی له لیاری تښتولی شی کما قال الله تعالی: ﴿وَإِنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدًا لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ أَنْ يُجِدَ لَهُ شَهَابًا مَّزْدًا﴾ جزء ۲۹ (د الجن (۱) رکوع) ۹ آیت ﴿فَرَأَاهُ يُمَسِّكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾ د الجن ۲ رکوع ۲۷ آیت ۲۹ جزء ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَتْرَكِلْ مِنْ خَلْفِهِ حَبِيدٌ﴾ (د حم السجده (۵) رکوع ۴۲ آیت ۲۴ جزء).
تنبیه: د شیاطینو د غیبی خبرو د اوریدلو دپاره د کوبښ کولو او د دوی ناکام پاتی کیدلو په متعلق د حجر د سورت په شروع کښې مفصل کلام کړی شوی دی هلته دی هغه ولوست شی.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢٨﴾ وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ
الْأَقْرَبِينَ ﴿٢٩﴾ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٠﴾
فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنَّي بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٣١﴾

پس مه بوله ته له الله سره معبود بل (حاکم او که دی داسی وکړه) پس شی به ته له عذاب ورکړ شویو. او ویروه ته (له عذابه ای محمده! هغه) خپلوان د تا چه دیر نژدی دی (درته). او ښکته کړه وزر خپل (یعنی نرمی وکړه) هغه چاته چه متابعت ئی کړی دی ستا له مومنانو نه. پس که نافرمانی وکړی (دغه خپلوان دی له تانه) پس ووايه ته (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه بیزاره یم له هغه (شرک او معاصی) چه کوئ ئی تاسی.

تفسیر : دغه ئی فرمائی دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته او اورولی ئی دی نورو ته یعنی کله چه دغه کتاب بلاشک او شبهه د الله تعالیٰ له جانبہ نازل کری شوی دی شیطان د یوی ذری په اندازه هم پکښی مداخله نه ده کری نو د قرآن پر تعلیم تگ وکره چه پکښی اصل الاصول توحید دی. د شرک او کفر او تکذیب شیطانی لیاره مه اختیاروه که نه د الله تعالیٰ له عذابه د نجات هیڅ لیاره نشته ځینو مفسرینو دا خطاب عام کری هر هغه چاته چه صلاحیت د مخاطبی د دی خطاب لری.

یعنی له نورو څخه پخوا خپلو اقاربو او خپلوانو ته تنبیه ورکړئ چه په خیر غوښتلو کښی د دوی حق مقدم دی برسیره په دی د انسانانو د صداقت او حقانیت امتحان او ازموینه هم د خپلو او اقاربو په معاملو کښی اخیست کیږی. حضرت شاه صاحب لیکی: «کله چه دغه آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم گردو (تولو) قریشو ته په زوره واوروه عن تر عمی (ترور) او لور او اکا پوری ئی هم ورساوه چه د خپلو ځانونو دپاره فکر وکری چه د الله تعالیٰ په حضور کښی تاسی مخامخ کیدونکی یئ او زه هلته ستاسی لپاره هیڅ شی نشم کولی. فرمائی الله تعالیٰ او ښکته کره وزر خپل یعنی نرمی وکره هغه چاته چه متابعت ئی کری دی ستا له مؤمنانو نه یعنی پر مؤمنانو شفقت او زړه سوی ولره! اعم له دی نه چه خپل وی یا پردی پس که نافرمانی وکری دغه خپلوان دی له تانه پس وویه ای محمده دوی ته بیشکه زه بیزاره له هغه کار د شرک او معاصی چه کوئ ئی تاسی یعنی هر څوک چه د پاک الله له حکمه مخالفت وکری که مو خپل یا پردی وی تری بیلتون او بیزاری وفرمایه (موضح).

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٧٤﴾

او توکل وکره (په ټولو مهماتو کښی) پر ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی نافرمانی کوونکی هر څوک چه وی او هومره چه وی ستا هیڅ نشی خرابولی له گردو (تولو) څخه بیزاره! او یواځی پر پاک الله اعتماد او اطمینان ولره چه لوی زبردست ذات دی او د هیچا هیڅ شی د ده په مقابل کښی نشی چلیدی او رحم او مهربانی کوونکی هم دی لکه چه دی له خپلی مهربانی هر وقت پر تا د مهربانی نظر لری او خپل رحمت او عنایت درباندی مبدولوی.

الَّذِي يَرِيكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٧٥﴾ وَتَقَلِّبُكَ فِي السُّجُودِ ﴿٧٦﴾

هغه (الله) چه ویني تا کله چه پاڅیږي یواځی (دپاره د تهجد) او (هم ویني) گرځیدل اوښتل راوښتل ستا (په صف د) ساجدانو کښی.

تفسیر : یعنی کله چه ته د تهجد دپاره پاڅیږي. او د متوسلینو خبر آخلی چه د الله تعالیٰ په یاد کښی شامل دی؟ که تری غافل؟ (موضح) یا کله چه ته د لمانځه دپاره درپړی او د جماعت په لمانځه کښی نقل او حرکت رکوع او سجود او نور کوی او د مقتدیانو حال احوال ته گوری. او ځینو له اسلافو څخه ویلی دی له ساجدینو څخه د محمد صلی الله علیه وسلم آباء مراد دی یعنی ستا رڼا د یوه نبی له صلبه د بل نبی تر صلبه پوری انتقال او بالاخر د نبی الله په صورت ستا موجودیت او مبعوثیت بلکه ځینو مفسرینو په دغه لفظ سره د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د والدینو پر ایمان استدلال کړی دی والله اعلم.

إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٢٧﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَتَّكِلُ الشَّيْطَانُ ﴿٢٨﴾
تَتَّكِلُ عَلَىٰ كُلِّ آقَاكٍ أَثِيمٌ ﴿٢٩﴾

بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه آوریدونکی (د گردو (تولو) اقوالو) ښه علم والا (په تولو احوالو). آیا خبر درکرم زه تاسی ته (ای مشرکانو) په هغو (خلقو) چه کوزیږی شیطانان (پر هغوی). (بیا پخپله الله فرمائی) کوزیږی (شیطانان) پر هر ډیر دروغجن کذاب ډیر گنهکار.

تفسیر : دلته بیا د قرآن په صدق او د شان پر عظمت تنبیه فرمائی یعنی د ساجدینو او تهجد کونکیو داسی امام ته چه د الله تعالیٰ په معامله کښی د پردی او خپل پروا نه کوی او له گردی (تولی) دنیا څخه شکولی یواځی پر واحد الله باندی توکل او اعتماد لری آیا داسی ویل کیدی شی چه (معاذ الله) شیطان پری وحی راوړه؟. راځی چه زه تاسی ته وښیم چه شیطانی وحی پر څه قسم خلقو نازلوی؟ هغه پر دروغجنانو بدمعاشانو او بدکارانو باندی راځی ځکه چه شیطانان له رښتینو او نیکو انسانانو څخه بیخی مرور او بیزاره او هغوی ته په بده سترگه گوری او له هغو دروغجنانو دغابازانو مکارانو څخه خوښی او خوشالی کوی چه د ده له مرضی سره برابر وی. ښه له گردو (تولو) صادقانو څخه زیات صدیق او له گردو (تولو) نیکانو څخه زیات نیک او متقی انسان د شیطانی وحی سره څه نسبت لری؟ د رسول الله صلی الله علیه وسلم صدق، امانت، اتقاء، طهارت، خوف عن الله خو هغه عالی اوصاف دی چه د صباوت له وقته د نبوت تر مدت پوری د ده گرد (تول) قوم هغه منلی دی او تسلیموی. تر دی چه «الصادق الامین» لقب د هم دغو له جانبه هم دوی ته ورکړی شوی ؤ.

يَلْقَوْنَ السَّمْعَ وَآكُثْرَهُمْ كَذِبُونَ ﴿٣٧﴾

چه پردی (دا شیطانان) غور (خبرو د پرېستو ته) او اکثر د دوی دروغجنان دی. (یا غورغوی شیطان خپلی اوریدلی شوی خبری له ملائکو کاهنانو ته چه افاک ائیم دی او زیاتره د دوی دروغجنان دی چه زیاتری خبری ئی دروغ دی).

تفسیر : یعنی شیاطین د یوه نه یوه جزئیه و غیبیه و امورو د خبرو په متعلق کوم شیان له ورا د تبتیدلو په منع کښی اوری په هغو کښی سل نوری خبری له خپله مخانه گدوی او بیا هغه خپلو کاهنو دوستانو ته رسوی دغه د دوی د وحی حقیقت دی. پر خلاف د دی د انبیا و وحی داسی منظمه او مرتبه محفوظه ده چه د هغی یو حرف یو حرکت هم نشی پاتی کیدی. غینو د «یلقون السمع» معنی داسی اخیسته ده چه شیاطین د ملا الاعلیٰ په طرف غور پردی که کومه غیبی خبره یا غیر ئی غور ته ورسیری یا دروغجنو گنهگارانو د شیطان خوا ته غورونه نیولی وی که کومه خبره له هغوی غنی و اوری او بیا ژر تر ژره ئی خوره کوی.

وَالشُّعْرَاءُ يُتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ ﴿٣٨﴾

او (کافران) شاعران متابعت کوی د دوی ناپوهان (بی لیاری).

تفسیر : کافرانو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته استغفر الله کله کاهن، کله شاعر ویل نو دلته فرمائی چه د شاعری خبری محض تخیلات دی او له تحقیق سره بیخی تعلق نه لری نو شکله په هغه خبره کښی ماسواء د مجالسو تودوالی او د خوښی او ساعت تیری او چرچی او واه واه ویلو بل کوم مستقل هدایت نه دی حال دا چه د دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم د پاک صحبت په میمنت او د دغه قرآن په برکت په زرها و سربو د نیکی او هدایت لیاری موندلی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَّهْمُونَ ﴿٣٩﴾

آیا نه وینی ته چه بیشکه دوی په هری کندی او هری پندی د (خبری) کښی سرگردانه گرغی (او ښکته پکښی دویری. او پروا نه کوی چه دا حق دی که باطل).

تفسیر : یعنی هر یو مضمون چه د دوی په لاس کښی ولوید نو دوی هغه پسی اوږدوی که د چا په تعریف او ستاینه (صفت) کښی ولگیدل نو هغه آسمان ته خپژوی او که د چا په مذمت کښی لگیاء شول نو د گردی (تولی) دنیا عیوب او مذمت په هغه کښی راتولوی. موجود معلوم گرځوی او له معدوم څخه یو خورا (دیر) دیر ثابت او معلوم او موجود منظوموی الغرض دروغ، مبالغه، تخیل د دوی د کین لاس معمولی لوی دی په هره صحراء او بیدیا کښی چه یو ځلی دوی سم شی بیا نو دوی بیرته مخ گرځوونکی نه دی نو ځکه د اشعارو په نسبت مشهور دی چه «اکذبه احسنه».

وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ﴿۲۶﴾

او بیشکه دغه (شاعران) وائی هغه چه نه ئی کوی دوی.

تفسیر : یعنی کله چه شاعر اشعار ولولی نو داسی در ښکاری چه د ده قائل به له «یما» او «توروايانا» څخه هم ښه میره (بهادر) او زړه ور او له ځمري څخه به زیات شجاع وی. او کله چه وئی گوری نو په انتهائی درجه دارن بی زړه او جبون درښکاری. او کله بالعکس چه دوی وگوری روغ رمت پیاوړی (تکره) او مضبوط درښکاری ولی د دوی د اشعارو له لوستلو څخه داسی درڅرگندیږی (درښکاریږی) چه د دوی روح قبض شوی یا ئی نبضین له حرکت لویدلی دی. اوس به مری. «حالی» پخپل یو مسدس کښی د دغو دروغو یوه ښه نقشه ایستلی ده. الغرض د الله تعالی دغه معظم رسول چه خاتم الانبیاء دی د دغه جماعت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری او له هم دغه جهته ئی فرمایلی دی «وما علمناه الشعر وما ینبغی له» د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هره خبره سره کره، جوته، رښتیاء، حقه او روښانه او د تحقیق، عدل او انصاف په میزان کښی تللی شوی وه هره خبره چه د دوی له مبارکی ژبی څخه وته هم هغه به عملاً لیدلی کیده آیا شاعر د داسی صفاتو خاوند دی؟ او شاعر هم دی ته ویلی شی؟. کلا وحاشا ثم کلا وحاشا.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿۲۷﴾

مگر (نه دی مذموم) هغه (شاعران) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی دوی ښه (عملونه) او یادوی دوی الله دیر او بدل اخلی (له کفارو په هجو د کفارو) وروسته له هغه چه ظلم کړی شوی وی (پر هغو) او ژر به پوه شی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی چه کوم ځای ته به بیرته لاړ شی دوی (یعنی بد

غای ته به لایه شی پس له مرگه).

تفسیر : مگر هغه څوک چه په هر شعر کښی د الله تعالیٰ حمد ووائی یا د نیکی په لوری ترغیب ورکری یا د کفر مذمت یا د گناه خرابی څرگنده (ښکاره) کری یا د هغو کافرانو هجو او بدی ووائی چه د اسلام هجو کوی یا که څوک ده ته ایندء او ضرر ورسوی د هغه جواب د اعتدال په اندازه ورکری . نو داسی شعر ویل نه دی مذموم. لکه چه حضرت حسان بن ثابت رضی الله تعالیٰ عنه او نورو به هم داسی اشعار ویل نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ده امر صادر کړ چه د کفارو جواب ورکړه روح القدس ستا سره دی.

د «من بعد ما ظلموا» په مناسبت ئی وفرمایل چه: ظالمانو ته به عنقریب خپله آخره خاتمه او انجام معلومیږی چه د دوی اوبښ پر کومه دده پریوځی؟ له گړدو (تولو) څخه زیات ظلم دا دی چه د الله تعالیٰ کتابونو او انبیاءو ته د دروغو نسبت کوی. او په کاهن او شاعر ویلو سره ئی تکذیب کوی.

تمت سورة الشعراء بفضل الله تعالیٰ وحسن توفيقه

سورة النمل مکیة وهی ۹۳ آية و ۷ رکوعات ورقم تلاوتها ۲۷ تسلسلها حسب النزول ۴۸ نزلت بعد الشعراء.

د «النمل» سورت مکی دی (۹۳) آیتونه (۷) رکوع لری. په تلاوت کښی (۲۷) او په نزول کښی (۴۸) سورت دی وروسته د «الشعراء» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان، دیر رحم والا دی.

لَسْتَ تِلْكَ آيَةُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ ① هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ②
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ③
إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّاتٌ لَهُمْ أَعْمَالُهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ④

دا (آیتونه د دی سورت) آیتونه د قرآن او د کتاب مبین (ښکاره بیانونکی) دی. (دغه قرآن) سمه صافه لپاره ښوونکی دی (تول جهان ته) او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته (په نعیم سره) هغه (مؤمنان) چه قائموی (سم

اداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰة (د اموالو خپلو) او دوی په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) هم دوی یقین کوی (چه خامخا رابه شی په حقه سره) بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) بنائسته کړی دی مونږ دوی ته (قبیحه) عملونه د دوی پس دوی حیران سرگردانه دی (په دغو بدو اعمالو خپلو کښی).

تفسیر : یعنی هر هغه څوک چه له ده سره د آخری خاتمی او انجام فکر او اندیښنه نه وی نو هغه دی د هم دغی فانی دنیا په فکر او اندیښنه کښی ډوب پروت وی او د ده د گردو (ټولو) زیارونو (محنتونو) او کوشښونو مرکز هم دغه څو ورځنی دنیوی ژوندون دی او د هغه کتاب او نبی په طرف له سره نه گوری چه د دوی مخ له هغه فانی طرف نه د عاقبت او باقی ژوندون په طرف اړوی او متوجه کوی ئی. او نه ورته فکر او توجه کوی دوی په دنیوی عیش او مینه کښی داسی غرق او ډوب تللی دی چه د هادیانو خبرو ته له سره غوږ نه ږدی بلکه پر دوی مسخری کوی او ملندی وهی، پر آسمانی صحائفو طعنی وهی او پر انبیاء مزاح کوی او هم دغه وضعیت پخپل فکر او زعم ښه بولی او پرله پسې په هم دغه گمراهی کښی ترقی او پرمخ تگ کوی. تنبیه : د تزئین نسبت د الله تعالیٰ په طرف له دی حیثیته شوی دی چه د هر شی خالق او مالک هم دی پر کوم سبب باندی د مسبب ترتب بی د ده د مشیت او ارادی څخه نشی کیدی لکه چه په نورو ځایونو کښی د اضلال، د ختم د طبع او د نورو نسبت هم ده ته شوی دی د «نمل» د سورت د دغو ابتدائی آیاتونو مضمون د «البقرة» د سورت له ابتدائی آیاتونو سره زیات مناسب او قریب دی نو ښائی د هغو آیاتونو تفاسیر دلته بیا یو ځلی ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْآخْسَرُونَ ﴿٥﴾

دا هم هغه کسان دی چه مقرر دی دوی ته ډیر بد عذاب (په دنیا کښی) او دوی په آخرت کښی هم دوی زیانکاران دی.

تفسیر : یعنی هلته به له گردو (ټولو) څخه زیات هم دوی په نقصان او خساره کښی پراته وی.

وَإِنَّكَ لَتَلْقَىٰ الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

او بیشکه ته (ای محمده!) خامخا در ښوولی کیږی (دررسیږی) تاته قرآن له زده د ښه حکمت والا ښه علم والا (چه الله دی).

تفسیر : یعنی دغه بدبختان پر پیوده چه د ضلالت په تیه (میره) کښی سرگردانه وگرځی کله چه دوی د عظیم الشان قرآن قدر او عزت ونه پیژنده او د ده د هدایاتو او بشاراتو څخه ئی فائده وانه خستله نو ښائی چه د دوی حال او احوال هم داسی کیدی. تاسی الله تعالی ته شکر وکړئ چه د دغه علیم او حکیم له جانبه له گردو (تولو) ځنی زیات عظیم الشان کتاب (قرآن) تاسی ته مرحمت شوی دی چه له هغه څخه تل تاسی ته جدید جدید فوائد دررسیوی او په هغه کښی مؤمنانو ته بشارت او مکنبانو ته عبرتناکه واقعات اورول شوی دی څو د صادقانو زړونه مضبوط او قوی او د دروغو حمایت کونکی پر خپلی بدی خاتمی او خراب انجام مطلع شی. لکه چه په هم دی اغراض وروسته له دی نه د حضرت موسی علیه السلام او د فرعونیانو قصه اوروله کیږی.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا

(یاد کړه) هغه وقت چه وویل موسی ښځی خپلی ته بیشکه چه ما ولید یو اور (له لری).

تفسیر : دغه له «مدین» نه د راتگ په وقت کښی څه وقت چه «دوی وادی» ته ورنژدی شو. کله چه ئی په یوه یخه توره تیاره شپه کښی لیاره ورکه کړی وه د حضرت موسی علیه السلام وینا ده چه له خپلی ښځی بیوی صفوره د شعیب علیه السلام لور سره ئی کوی د دغه مفصله قصه د «طه» د سورت په تفاسیرو کښی پخوا تیره شوی ده هلته دی بیا ولوستی شی.

سَأْتِيكُمْ مِنْهَا خَبِيرًا وَأَنْتُمْ إِشْيَاءٌ قَلِيلٌ تَصْطَلُونَ

ژر به راوړم تاسی ته له دی (ځای د اوره) خبر (د حال د لیاری) یا به راوړم تاسی ته لمبه لگولی (په سر د پلتي یا لرگی) دپاره د دی چه تاسی تاوده شی (په هغه اور).

تفسیر : یعنی د لیاری خبر او پته تاته راوړم که د دغه اور سره نژدی څوک وی. که نه اقلا ستاسی د تودیدلو دپاره کومه لمبه یا څکروته به راوړم.

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا

پس کله چه راغی دغه (موسی) هغه (اور) ته غږ وکړ شو داسی چه برکتناک کړی شوی دی هغه چه په دغه اور کښی دی او هغه چه چاپیر دی له دغه (اوره)،

تفسیر : کله چه موسیٰ علیہ السلام ہلتہ ورسید دغہ خیرہ ورتہ معلومہ شوه چه دغہ دنیوی اور نہ دی بلکه غیبی او نورانی اور دی چه پہ ہتہ کنبی د الله تعالیٰ د انوارو آثار غرگندیوی (رابکارہ کیوی) یا د ہتہ بریجنا بریجی بنائی چه دغہ بہ ہم دا وی چه پہ حدیث کنبی د ہتہ پہ نسبت فرمایلی شوی دی: «حجابہ النار» یا «حجابہ النور» بیا لہ غیبہ پری غر وشو: ﴿أَنْ يُؤْرِكُمْ فِي التَّلْوَمِ مَوْلَاهَا﴾ یعنی د غمکی دغہ توتہ مبارکہ دہ او پہ دغہ اور کنبی چه کومہ تجلی دہ ہتہ ہم مبارکہ دہ او د دہ پہ منع او شاؤ خوا کنبی کوم ذوات چه دی ہغوی گرد (تول) مقدس دی. مثلاً پرستی، یا پخپلہ موسیٰ علیہ السلام. ہتہ گرد (تول) سرہ مبارک دی. دغہ ئی اغلباً د موسیٰ علیہ السلام د مأنوس گرغولو او د اعزاز او اکرام دپارہ فرمایلی دی.

وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۸﴾

او (غر وکر شو چه) پاکی دہ الله تہ چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی د مکان، زمان، جہت، جسم، صورت، رنگ او د حلوثو د نورو سماتو غنی د الله تعالیٰ ذات پاک دی. پہ اور کنبی د دہ د تجلی دغہ معنی نہ دہ چه معاذ الله پہ اور کنبی بہ دہ مقدس ذات حلول فرمایلی ؤ؟ عالم رنووکی لمر ہم پہ قلعی لرونکی آئینہ (ہندارہ) کنبی متجلی کیوی لیکن کوم داسی ناپوہ او احمق بہ پینا کیدی شی چه داسی ووانی چه د شمسی دومرہ یوہ لویہ کرہ پہ دغومرہ یوی وروکی ہنداری کنبی غای نیولی دی؟.

يُوسَىٰ إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۹﴾

ای موسیٰ شان دا دی چه زہ یم الله بنہ غالب قوی (پہ انفاذ د احکامو) بنہ حکمت والا (چه ہر کار پہ تدبیر او مصلحت سرہ کوم).

تفسیر : یعنی پہ دغہ وقت کنبی لہ تا سرہ زہ پخپلہ غریبونکی یم دغہ کردہ (تولہ) واقعہ مفصلاً د «طہ» پہ سورت کنبی تیرہ شوی دہ. (بیا غر ورتہ وشو داسی چہ:)

وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ

او وغورغوہ ہمسا خپلہ (نو ئی وغورغولہ) پس کله چه ولیدلہ (موسیٰ) ہتہ

(همسا) چه خو غییدله گواکی دغه (همسا) یو نری سپین غفاستونکی مار دی.

تفسیر : بنائی په ابتدا کښی به نری وی. یا به د حرکت د سرعت لامله (له وجی) دغه تشبیه ورکری شوی وی. نه د جثی د صغارت لامله (له وجی).

وَلَّىٰ مُدَبِّرًا أَوْ كَمَا يُعَاقِبُ يَهُوسَىٰ لِأَخْتَفِ إِلَيَّْ لِأَيِّخَافُ لَدَيْ الْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾

نو مخ ئی تری وگرخواوه په شا تلونکی او راونه گرغییده بیرته (نو بیا غبر ورته وشو) ای موسی مه ویریزه (له دی ماره) بیشکه زه چه یم نه ویریزی په نزد عما مرسلان. (له هیخ شی نه)

تفسیر : یعنی سره له دی نه چه دغه د حضور او اصطفاء مقام ته هم رسیدلی ئی خو بیا هم ویریزی نو دغه ویریدل غه مطلب او معنی لری؟ مرسلانو ته نه دی لائق چه وروسته غمونږ د قرب دربار د رسیدلو غه له همسا یا مار یا د بل کوم مخلوق غه ویریزی. په دغه مقام کښی بنائی چه د دوی زرونو ته انتهایی سکون او طمانیت حاصل شی. تنبیه : دغه طبیعی خوف دی چه د نبوت سره غه منافات نه لری.

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا بَدًّا سَوْءًا فَرِحَ بِغَفْوَةِ رَبِّهِ ﴿١١﴾

لیکن هغه شوک چه ظلم ئی کری وی (په غان خپل) بیا بدل راوړی نیکی وروسته له بدی (چه په صدق سره ثابت شی) پس بیشکه زه ښه ښونکی یم (د خطیاتو) دیر رحم والا یم (په انعام د اجر او ثواب سره نو د ده توبه به قبولم او مغفرت ورته کوم).

تفسیر : دغه منقطع استثناء ده یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ قرب ته ورسیدی تاته هیخ ویره او اندیښنه نه ده په کار خوف او اندیښنه یواځی هغه چاته په کار ده چه کومه گناه یا خطاء تقصیر ئی کری وی چه د هغه په نسبت هم غمونږ په دربار کښی داسی قاعده شته چه وروسته له گناه که کوم سری په صدق او اخلاص سره توبه وباسی. او خپل اعمال او احوال اصلاح او درست کری او د نیکیو او حسناتو په وسیله خپلی بدی او سیآت محو او ورک کری نو الله تعالیٰ ئی پخپل رحمت سره معافونکی دی.

حضرت شاه صاحب لیکي: «حضرت موسیٰ په سهو او خطا سره یو کافر وژلی ؤ نو هم هغه د قصاص ویره د ده په زړه کښی وه چه هغه هم دلته وروښلی شو».

وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجَ بَيْضًا مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تَسْعِ آيَاتٍ إِلَى فِرْعَوْنَ
وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۱۲﴾

او ننباسه لاس خپل په گریوان خپل کښی نو وپه وځی (په خلاف د طبیعی لون خپل) تک سپین بی له کومه عیبه (او مرض پس سره له دی دواړو معجزو چه حساب دی) په نهو معجزو ستا کښی (ورشه) طرف د فرعون ته او قوم د ده ته بیشکه دوی دی یو قوم فاسقان (وتونکی له فرمان).

تفسیر : د دغو معجزاتو بیان د «بنی اسرائیل» په سورت کښی د ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ فَتَلَّى بِاللَّيْلِ رَبَّهُ لِيُخَالِطَ﴾ الآیة - آیت لاندی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۱۳﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا
أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿۱۴﴾

پس کله چه راغلل (فرعون او فرعونیانو ته) آیتونه (معجزی د قدرت) ځمونږ ښکاره روښانی نو وویل دوی چه دغه سحر (کودی) دی ښکاره او منکران شول دوی په دغو (آیاتونو) حال دا چه یقین کړی ؤ په دغو معجزاتو نفسونو د دوی (چه حق او له جانبه د الله دی لیکن انکار تری وکړ دوی) له جهته د ظلم او سرکشی پس وگوره څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د مفسدانو (من الفرق والحرق).

تفسیر : یعنی کله چه وقتاً فوقتاً د دوی د سترگو د خلاصولو دپاره هغه معجزی ورښودلی کیدی نو دوی به ویل چه دغه گردی (تولی) کودی او جادو دی حال دا چه د دوی په زړونو کښی په یقینی ډول (طریقه) سره دغی خبری ځای نیولی ؤ چه موسی علیه السلام رشتین دی او دغه معجزی چه راضیی یقیناً د الله تعالی د قدرت دلائل دی، سحر، جادو، شعبده، نظر بندی او بل کوم باطل شی نه دی او تش د بی انصافی، غرور، او تکبر لامله (له وجی) عمداً او د خپل ضمیر په خلاف د حق تکذیب او له صدق څخه انکار کاوه. بیا نو څه وشو؟ څو ورځی وروسته له دی نه دغه خبره ورمعلومه شوه چه د داسی ضد کوونکیو معاندانو مفسدانو انجام او عاقبت څه

کیبری؟ دوی تول د قلزم د بحیری د امواجو یوه کوله شول او هیڅ یوه ته ئی گور او کفن هم نه شو ورپه برخه.

وَلَقَدْ ابْتَدَأَ دَاوُدَ وَ سُلَيْمَانَ عَلِمًا وَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۵﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته او سلیمان ته (یو خاص) علم، او وویل دواړو چه تولی ثناوی ستائنی (صفتونه) دی الله ته هغه چه مشرتیا (فضیلت) ئی را کړی دی مونږ ته پر ډیرو له (هغو) بندگانو خپلو چه مؤمنان دی.

تفسیر: حضرت سلیمان د حضرت داؤد علیهما السلام محوی ؤ دغه پلار او محوی ته هر یوه ته الله تعالیٰ د ده له شانه سره مناسب یو خاص علم ورعطاء کړی ؤ. شرایع، احکام، د سیاست اصول، حکومت چلول او نور گورد (تول) علوم د دی لفظ لاندی داخل شول هغه علم چه الله تعالیٰ داؤد او سلیمان علیهما السلام ته ورکړی ؤ د هغه اثر دا ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د انعاماتو شکر اداء کاوه. د الله تعالیٰ د کوم نعمت شکر اداء کول د هغه اصلی نعمت شخه لوی نعمت دی. «پر ډیرو» ئی ځکه وفرمایل چه ډیرو نورو بندگانو ته الله تعالیٰ پر دوی فضیلت ورکړی دی. پاتی شو پر گوردو (تولو) مخلوقاتو کلی فضیلت لرل نو دغه انعام او اکرام په گوردو (تولو) انامو کتبی ځمونږ سیدالکونین خاتم المرسلین فخر الاولین والآخرین محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په برخه شوی دی. اللهم صل وسلم و بارک علیه وعلى آله و اصحابه اجمعین.

وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُدَ

او میراث واخیست سلیمان (نبوت. علم. سلطنت) نه داؤد څخه (له نوره اولاده ئی).

تفسیر: یعنی د داؤد علیه السلام په (نولسو) ځامنو کښی د ده اصلی ولی عهد او خلیفه حضرت سلیمان علیه السلام شو چه د ده په مبارک ذات کښی الله تعالیٰ نبوت سلطنت دواړه جمع کړی ؤ او داسی مملکت او حکومت ئی ورعطاء کړی ؤ چه له ده څخه وړاندی او وروسته د بل چا په برخه کښی داسی یو صوری او معنوی، ظاهری او باطنی عظمت او شوکت نه دی جمع شوی. انسانان، پیریان، طیور، هوا، او نور تول ورته مسخر شوی ؤ. لکه چه د «سبأ» په

سورت کنبی راغی.

وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ

او وویل (سلیمان) ای خلقو بنوولی شوی دی مونږ ته خبری د الوتونکیو مرغانو.

تفسیر : له دغی خبری څخه انکار گواکی د بداهت څخه د انکار په منزلت دی چه طيور او پرندگان کومی خبری او چر پر چه کوی په هغه کنبی تر یوه حد پوری د افهام او تفهیم شان موندلی کیږی. یو مرغه څه وقت چه خپله جوړه ځان ته رابولی. یا د دانی ورکولو دپاره خپلو نورو ملگرو ته هم خبر ورکوی په دغو گردو (تولو) حالاتو کنبی د ده بولی، لهجه او غږیدل له سره یو شان نه دی لکه چه د طیورو مخاطبین او سامعین دغه فرق او توپیر (فرق) په ښه شان سره محسوسولی شی نو له دی نه مونږ پوهیدی شو چه د نورو احوالو او ضروریاتو په وقت کنبی هم د دوی په دغو چوڼیدلو کنبی اگر که مونږ ته ډیر متشابه او متقارب هم راښکاره شی کوم داسی لطیف او خفیف تفاوت او توپیر (فرق) به ضرور وی چه پر هغه باندی به دوی پخپلو منځونو کنبی سره پوهیږی.

تاسی کومی تیلگراف خانی ته ورشع او د تیلگراف متشابه کت، کت ته غوږ کیږدئ که تاسی پر تیلگرافی رموزو او اشاراتو پوه نه یئ نو تاسی ته دغه مطرد او مکرر او متشابه حرکات او اصوات په بادی النظر کنبی چتی (بیکاره). مهمل او بی معنی شی درښکاری او بالعکس که کوم تیلگرافی غوږ ورته کیږدی نو علی‌الغور د هغو د محتویاتو څخه تاسی ته مفصل معلومات درکوی. ځکه چه دغه تیلیگرافی د دغو «تیلیگرافیه و حرکاتو اصواتو» په مدلولاتو او مفهوماتو پوره پوه او واقف وی. علیٰ هذا القیاس څه بعید دی چه حقیقی واضع د طیورو په نغماتو کنبی هم د مختلفو معانیو او مطالبو د اظهار لپاره هم څه فرق او امتیاز ایښی وی لکه چه د انسان وړکی د خپلی مور له ژبی څخه ورو ورو واقفیری د طیورو چیچان (بچی) به هم د خپل فطری استعداد په اثر د خپلو نورو بنی نوعو په بولیو پوهیږی او د نبوت د اعجاز په شان به الله تعالی خپل یو نبی ته د دوی د ویناؤ پوه هم ورعنایت کړی وی.

د حیواناتو لپاره د جزئی ادراکاتو حصول خو لا له پخوا څخه مسلم دی. لیکن د یورپ جدید تحقیقات اوس د حیواناتو عاقلیت د آدمیت تر سرحد پوری قریب کړی دی تر دی چه د حیواناتو د بولی (وینا) د «ابجد» په تیارولو پسی هم لگیدلی دی. لوی قرآن خبر را کړی دی چه: «هر شی د خپل رب تسبیح او تحمید کوی. لیکن تاسی پری نه پوهیږئ او هر الوتونکی خپل د صلوة او تسبیح څخه واقف دی» په صحیحه و احادیثو کنبی د حیواناتو تکلم بلکه د محضه و جماداتو خبری کول او تسبیح ویل ثابت دی.

له دی نه ظاهر شو چه خپل د خالق اجمالی مگر صحیح معرفت د هر شی په فطرت کښی منظور او مرکوز دی. نو بیا د دوی پر تسبیح او تحمید او تحینو محاورو او خطاباتو د الله تعالی د تحینو بندگانو د خرق العاده پر ډول (طریقه) مطلع کیدل د عقلیه و محالاتو څخه نه دی. هو! د عمومی عادت په خلاف هر ورو (خامخا) دی. نو که اعجاز او کرامت له عمومی عادت او معمول سره موافق وی نو هغه ته به څوک اعجاز او کرامت وائی. د عاداتو پر خواریق مونږ یوه مستقله رساله لیکلی ده هغه دی ولوسته شی په هر حال په دغه رکوع کښی دا قسم څو معجزی مذکور دی چه په هغو کښی زائغین عجیب او غریب، چتی (بیکاره)، فضول او رکیک تحریفات کوی ځکه چه د دوی په اټکل سره د تحینو طیورو له خوا د انسانی تحینو علومو اداء کول پخپلو بولیو سره، او د میری پخپلو منځونو کښی سره خبری اتری کول. او د حضرت سلیمان علیه السلام پوهیدل د دوی پر دغو خبرو گرد (تول) لغو او داسی د حماقت خبری دی چه پری یو وړوکی هلک هم یقین نشی کولی لیکن زه وایم چه د ملیونو محقیقینو او د اسلافو او د اخلافو د گردو (تولو) علماؤ په نسبت داسی خیال کول چه هغوی په داسی ناقصو لغو او بدیهی البطلان خبرو باندی چه یو هلک او ناپوه هم نشی منلی ولی له قدیم الایام څخه تر نن پوری بلاتردید او تکذیب تینگ ولاړ دی او بیانوی ئی؟ او د دغو اوهامو تردید نه کوی؟ او د آیاتونو دغه صحیح حقیقت چه نن ورځ تاسو ته منکشف شوی دی د هغوی ځنی هیڅ یوه نه دی بیان کوی؟ دغه خیال له هغو خبرو څخه هم ډیر زیات لهر او مهمل او حماقت دی چه ته د هغه منل له خلقو څخه غواړی. د علماؤ څخه په هره زمانه کښی غلط فهمی خطاً او تقصیر کیدونکی وی مگر دغسی له سره نشی کیدی چه پر هغو محسوساتو او په مخ کښی پراته و شیانو او حقائقو باندی چه د انسان هر هلک هم پری پوهیدی شی له سلهاؤ کلو راهسی خورا ډیر لوی پوهان عالمان او محققان هم ونه پوهیږی او د یوه تن عقل او فکر هغه طرف ته معطوف نه شی؟. په یاد ئی ولریئ چه مونږ د اسرآئیلی خرافاتو تائید نه کوو هو! تر کومی اندازی پوری چه د اسلافو له اکابرو څخه بلا اختلاف د الله تعالی د کلام مدلول بیان شوی دی هغه هر ورو (خامخا) تسلیم کوو اعم له دی چه هغه له اسرآئیلی روایاتو سره موافق وی که مخالف.

وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

او راکری شوی دی مونږ ته له هر څیز څخه (چه انبیاؤ او باچایانو ته ورکاوه شی).

تفسیر : یعنی د داسی عظیم الشان سلطنت او نبوت لپاره هغه اشیاء، لوازم او سامان چه په کار دی هغه گرد (تول) ئی راعطاء کړه!.

إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿۱۷﴾ وَحِشْرَاسُكُم مِّنْ جُنُودِكُمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ وَالطَّيْرِ قَوْمٌ يُؤْذِعُونَ ﴿۱۸﴾

بیشکه دغه (عطاء) خامخا هم دغه فضل فضیلت دی بنکاره . او جمع کری شوی دپاره د سلیمان لښکری دی د ده له پیریانو او (له) انسانانو او (له) مرغانو بیا به د دوی ذلی ترلی کیدلی (په ترتیب سره) .

تفسیر : هر کله به چه حضرت سلیمان علیه السلام کوم طرف ته تلو نو د انسانانو پیریانو او د طیورو د دری واپو اقسامو لښکر به ئی له خپله مخانه سره حسب الضرورت او مصلحت بوتلو . او د دوی په دغو افواجو کښی به یو مخان ته نظم نسق او انضباط قائم ؤ . مثلاً وروستی افواج به سره له خپلو گزندى تلو یا الوتلو خپلو له رومینو افواجو څخه نشو وړاندی کیدی او نه به هیڅ یو لښکری فرد داسی کولی شو چه خپله پیره یا وظیفه په خپل سر خوشی کری او چیری لار شی لکه چه نن ورځ په بری بحری او فضائی قواو کښی پوره نظم، نسق او د عمل اشتراک لیده کیږی .

حَتَّىٰ إِذَا اتَّوَعَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ

تر هغه پوری کله چه راغلل دوی پر کنده د میږیو .

تفسیر : یعنی حضرت سلیمان علیه السلام له خپل لارو لښکر سره له داسی یو میدان څخه تیریده چه هلته د میږیانو ډیره لویه ودانی وه .
تنبیه : په کوم مخای کښی چه ډیر میږیان سره راتول شی او هلته په خپل ذوق او سلیقه کورونه جوړ کری هغه ته په عربی ژبه «قرية النمل» وائی «یعنی د میږیانو کلی» مفسرانو په مختلفو بلادو کښی د داسی میدانونو او بیدیاؤ نښه او پته لگولی ده چه هلته د میږیانو خورا (ډیر) زیات کورونه او کلی شته چه د دغو له منځه پر یوه باندی حسب الاتفاق د حضرت سلیمان علیه السلام گزر شوی ؤ .

قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسْكِنَكُمْ لَا يَحْطِبْتُمْ سُلَيْمَانَ
 وَجُنُودَهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۱۸﴾

نو وویل یوه میړی (چه مشر ؤ پر نورو) ای میړیو! ننوځی ټول مساکنو سوړو خپلو ته چه مات او چیت پیت مو نه کړی هرورمو (خامخا) تاسی لره سلیمان او لښکر د ده حال دا چه دوی به نه وی پوه (د تاسی له دی پائمالیدو نه)،

تفسیر : یعنی سلیمانی لښکر خو داسی نه دی چه عمداً او په قصد سره تاسی وژنی. هو امکان لری چه د لاعلمی او ناپوهی په سبب پائمال شی! حضرت شاه صاحب لیکي: «د میړی غو هیخ یو انسان نشی اوریدی خو د سلیمان علیه السلام غور ته د دوی دغه خبری ورسیدی او دوی له هغو څخه معلومات حاصل کړل.» نو دا د هغوی معجزه شوه.

تنبیه : د حیواناتو علماؤ له کلونو کلونو راهسی کومی تجربی چه کړی دی له هغوی څخه دا راڅرگندیږی (راښکاره کیږی) چه دغه خوار او حقیر ساکنی (ذی روح) او خوځنده (حشره) هم پخپل اجتماعی حیات، سیاسی نظام کښی ډیر زیات له انسانی خوبیونو سره قریب واقع شوی دی او د دغو امورو اداره په ډیر عجیب او غریب ډول (طریقه) سره کوی. د انسانانو په شان میړیان هم د کورنیو او تېرو او قبائلو خاوندان دی. په دوی کښی هم د تعاون او خواخوږی جذبات شته. د دوی د اعمالو تقسیم او د حکومت نظام د انسانی اداراتو سره ډیر قریب او متشابه لیدل کیږی، اروپائی محققان ډیر زیات وقت په هغو اطرافو او حوالیو کښی اوسیدلی دی چه هلته د میړیانو کورونه او کلی ډیر ؤ. او دوی د خپلو تتبعاتو ډیر زیات قیمتدار معلومات سره راتول کړی دی. افسوس چه په دغو مختصرو فوائدو کښی هغه نه ځانیږی. محض د دغه مقام له مناسبت سره د «دائرة المعارف المصریة» آخری جملی نقلوو: «فمئی داهم عدو قرية النمل اختفت العملة وخرجت الجنود للمقتال والنضال فيخرج اولاً واحداً منها للاستطلاع ثم يعود مخبراً بما رأى و بعد هنيهة تخرج ثلاثة او اربعة يتبعها عدد كثيف من الجيوش بادية عليهم علائم الحنق فتلدغ كل ما صادفته ولا تفلت من تلدغه ولو قطعت ارباً ارباً فاذا انتهى القتال رجع الفعلة فاعادوا بناء ما تهدم يتخللها عدد من الجنود للحراسة لا للعمل» په دغو جملو کښی دغه خبره راڅرگنده (راښکاره) شوه هم دا چه دوی د خطری له راتکه اطلاع مومی یو میړی د باندي وځی او لازمه معلومات ځان ته حاصلوی او بیا دغه معلومات ژر تر ژره خپل قوم ته وږی او هغوی ته له کوائفو څخه اطلاع ورکوی. باقی د سلیمان علیه السلام له احواله خبریدل او بیا د سلیمان له دغو خبرو څخه مطلع کیدل د خرق العادت په ډول (طریقه) ؤ.

فَتَبَسَّوْا صَاحِبًا مِّنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْ اَنْ اَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِيْ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا

تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿۱۹﴾

پس تبسم و کر (سلیمان) په دغه حال کښی چه خندا کوونکی ؤ (ورپسی تعجباً او سروراً) له وینا د هغه میړی او وویل سلیمان ای ربه ءُما الهام و کره ماته (را په برخه کره) دا چه شکر و کریم د نعمت ستا هغه چه انعام کری دی تا پر ما او پر مور پلار ءُما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه (په فضل خپل سره) خوښوی ته هغه او ننه باسه ما (او یو ءُحای کره ما) په رحمت خپل سره په (هغو) بندگانو خپلو کښی چه صالحان دی.

تفسیر : کله چه سلیمان علیه السلام د هغی میړی پر خبره وپوهیده متعجب شو. او د سرور او نشاط له فرطه ئی د شکر د اداء کولو جنبه په جوش راغله. او وویل سلیمان ای ربه ءُما الهام و کره، را په برخه کره دا چه شکر و کریم د نعمت ستا هغه چه انعام کری دی تا پر ما او پر مور پلار ءُما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه پخپل فضل سره خوښوی ته هغه او ننه باسه او یو ءُحای می کره په رحمت خپل سره په هغو بندگانو خپلو کښی چه صالحان دی. یعنی حیران یم ستا د دغو عظیمه ؤ انعاماتو شکریه په کومه ژبه اداء کریم پس ستا له درباره التجاء کوم چه ماته داسی پوره توفیق راکری چه په ژبه سره او په عمل سره ستا شکر اداء کریم او په اعلیٰ درجه نیکو بندگانو کښی می چه انبیاء او مرسلین دی محشور وفرمانی!.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدًى أَمْ كَانَتْ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿۲۰﴾

او لتونه ئی و کره د مرغانو (او هدهد ئی ونه مونده) نو وی ویل څه مانع دی ما لره چه نه وینم زه هدهد بلکه دی هدهد له غائب شویو (د دی تولی څخه چه ئی نه وینم).

تفسیر : بنا پر کوم ضرورت حضرت سلیمان علیه السلام د الوتونکیو افواجو حاضرې واخیسته هدهد د ده په نظر کښی رانغی نو ځکه ئی وفرمایل دا څه خبره ده چه زه هدهد نه وینم؟ آیا د دغو الوتونکیو افواجو په منځ کښی پت دی او زه ئی نه وینم؟ یا په واقع سره غیر حاضر دی. **تنبيه :** له طیورو څخه حضرت سلیمان علیه السلام مختلف اعمال اخیستل، مثلاً په هوائی سفرونو کښی به دوی مامور ؤ چه د سلیمان علیه السلام پر سر داسی والوځی چه د دوی پر تخت سیوری ولویږی عند الضرورت د اوبو او د نورو ضروریاتو سراغ او پته ولکوی. خطوط او فرامین له یوه ءُحایه بل ءُحای ته ورسوی. په دغه وقت کښی امکان لری چه هدهد ته به کوم یو خاص ضرورت وروړاندی شوی وی او دی به د هغه لامله (له وجی) غیر حاضر شوی وی. مشهور دی په کوم ءُحای

کښی چه تر ځمکې لاندې اوبه ډیر نژدې وی هدهد ته محسوس کیږی او دغه دومره مستبعد نه دی چه الله تعالی د یوه ساکین (ذی روح) کومه حاسه له انسانانو او له نورو ساکینانو (ذی روحو) څخه زیاته تیزه او متحسسه وگرځوی د هدهد په نسبت خورا (ډیر) معتبر ثقات بیان فرمائی چه پر هر ځای کښی چه تر خاورو لاندی د خاوری چنچیان وی دی پری متحسوس کیږی او علی الفور ئی راویاسی تر دی چه کله کله تر دوو لویشتو پوری هم ځمکه کنی. او هغه چینجی تری راویاسی.

لَا عَذَابَ لَهُمْ فِيهَا وَلَٰكِن لَّعَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

خامخا عذاب به ورکرم زه هرورمو (خامخا) ده ته عذاب سخت (مثلاً د هغه وزرونه او بنکی به وشکوم) یا خامخا ذبح به کرم هرورمو (خامخا) زه دی یا به خامخا راوړی دی هرورمو (خامخا) ماته برهان دلیل ښکاره (په غیاب خپل چه له دی وجی نه غایب وم)

تفسیر : یعنی خپل د غیر حاضرئ کوم واضح او ښکاره دلیل راوړاندی کری.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطَّتْ بِمَا لَمْ يُحِطْ بِهِ وَ جِنَّتِكَ مِنْ سَيِّئِنَا يٰثِقِينِ ﴿١٢﴾

پس ځنډ (ایسارتیا) وکړ هدهد نه ډیر (بلکه لږ ځنډ (ایسارتیا) ئی وکړ او ژر راغی) پس وویل (هدهد په جواب د سلیمان کښی) احاطه وکړه ما په هغه څیز (او پوره پری خبر شوی یم) چه نه ده احاطه کری تا (او نه ئی پری خبر) په هغه باندی او راغلی یم زه تاته له سبا څخه په خبری تحقیقی یقینی سره .

تفسیر : حضرت سلیمان علیه السلام ته د هغه ملک احوال په مفصل ډول (طریقه) سره نه و رسیدلی. اوس ورورسید. «سبا» د یوه قوم نوم دی چه د هغوی ملک په عربستان کښی د یمن په اطرافو کښی ؤ (موضح القرآن) گواکی د هدهد په وسیله الله تعالی دغه تنبیه وفرمایله چه د ډیرو لویو لویو انسانانو علم هم له سره نشی محیط کیدی. وگورئ چه د هغه نبی په شان چه پخپله الله تعالی داسی فرمایلی ؤ ﴿ وَ لَقَدْ اَنْتَكَ اِذْ وَكُنْتَ طَا ﴾ هغه ته د یوی جزئی اطلاع هدهد وررسوی.

إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

بیشکه چه ما وموندله یوه بنخه چه باچاهی نی کوله پر دغه (اهل د سبا) او ورکری شوی دی دغی (بنخی) ته له هر شیز خخه (چه باچایانو ته ورکولی شی).

تفسیر : په هر شی کښی مال، اسباب، فوج، اسلحه، حسن، جمال گورد (تول) شیان راغلل.

وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

او دی دی ته تخت ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د دی ملک د ملکی تخت داسی مکلف، مرصع او ډیر قیمتدار دی چه د دنیا هیخ یوه له باچاهانو سره هغسی تخت نشته، مفسرینو د دغی ملکی نوم «بلقیس» لیکلی دی والله اعلم.

وَجَدْتَهُمْ قَوْمًا لَا يُسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيْنًا لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالًا ﴿٢٤﴾ فَصَدَّ هُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهَمَّ لَهُمْ لَئِيْهَتَدُونَ ﴿٢٥﴾

ومی موندله دغه بنخه او قوم د دی چه سجده کوی دوی لمر ته بی له الله او بنایسته کری دی دوی ته شیطان عملونه د دوی پس منع کری دی (شیطان) دوی له سمی صافی لیاری پس دوی نه مومی سمه صافه لیاره .

تفسیر : یعنی هغه قوم مشرکان او د لمر عابدان دی. او شیطان دوی له لیاری خخه ایستلی دی او د شرک رسوم او اطوار د دوی په نظرونو کښی بنایسته ورغرگند (ورسکاره) شوی دی نو خخه دوی د هدایت لیاره نشی موندلی. هدهد پخپلی دغه وینا سره گواکی سلیمان علیه السلام ته ترغیب ورکړ چه د دغه قوم پر خلاف جهاد وکری.
(منع کری دی شیطان دوی د سمی لیاری خخه په دی شان:)

الْأَيْسَجِدُ وَاللَّهُ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿۱۹﴾

چه دوی نه کوی سجده الله ته هغه (الله) چه راویاسی (بنکاره کوی) پت
خیزونه چه په آسمانونو کینی دی او په ځمکه کینی دی او (هغه الله) چه
ورمعلوم دی هر هغه خیز هم چه پتوئ ئی تاسی (په زرونو خپلو کینی) او هر
هغه خیز چه بنکاروئ ئی تاسی (په ژبو خپلو کینی).

تفسیر : غالباً د دغه همد د کلام تتمه ده . معلومیږی چه حیوانات فطرتاً د خپل خالق د
صحيح معرفت لرونکی دی . یا د خرق عادت په ډول (طریقه) هم دغه یوه همد ته دغسی
تفضیلی معرفت ورعطاء کړی شوی ؤ . هو! که الله تعالی اراده وفرمائی نو دغسی معرفت په یوه
وچ لرگی کینی هم پیدا کولی شی . باقی په حیواناتو کینی په فطری ډول (طریقه) سره د داسی
عقل او معرفت وجود چه هغه «صدر شیرازی» په «اسفار اربعه» کینی په «حضوری علم» یا
«شعور بسیط» سره تعبیر کړی دی د دی خبری مستلزم نه دی چه د هغو په طرف هم انبیاء
مبعوث شی . ځکه چه دغه فطری معرفت کسبی نه دی جبلی دی . او د انبیاءو بعثت له کسبیاتو
سره تعلق لری . دغه هم صحيح نه دی چه په هر هغه شی کینی چه په کومه اندازه عقل او شعور
وی نو هغه دی مکلف هم وی مثلاً حق شریعت صبیان او کوچنیان (واړه) نه دی مکلف کړی
حال دا چه قبل البلوغ په صبیانو کینی په کافی اندازه عقل او تمییز موجود وی نو پر دغه د
حیواناتو د عاقلیت اندازه هم وکړئ!

تنبیه : په «موضح القرآن» کینی راغلی دی: «د همد روزی دا ده چه له شگو څخه چنچیان
راویاسی او خوری ئی نه دانه خوری او نه میوه . دی د الله تعالی د دغه قدرت سره کار لری»
بنائی د هم دی لامله (له وجی) د «یخرج الخبء» ذکر ئی په خاص ډول (طریقه) سره کړی دی .
والله اعلم .

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿۲۰﴾

الله چه دی نشته هیڅ لائق د عبادت مگر یواځی هم دی دی رب د عرش ډیر
لوی .

تفسیر : یعنی د ده د عظیم عرش سره د بلقیس تخت څه مناسبت لری؟.

قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿۳۸﴾

نو وویل (سلیمان) ژر به وگورو آیا رښتیا ویلی ده تا (ای هدهده!) دغه خبره یا که ئی ته له دروغ ویونکیو.

تفسیر : یعنی زه ستا د دروغو امتحان آخلم. (بیا سلیمان یو مکتوب ولیکه او هدهد ته ئی وویل:).

إِذْهَبْ بِكِتَابِي هَذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿۳۹﴾

یوسه ته (ای هدهده!) لیک غما دغه پس وغورځوه هغه (لیک) دوی ته بیا مخ جار باسه له دوی (او پت نژدی ورته ودریږه) پس وگوره (له ورا) چه په څه جواب رجوع کوی دوی.

تفسیر : یعنی سلیمان علیه السلام یو خط ولیکه او هدهد ته ئی ورکړ چه د «سبا» ملکي ته ئی ورسوی او جواب ئی بیرته راوړی او ورته وئی ویل څه وقت چه خط دی ورورسوه ښائی چه بیا ته تری یوی خوا ته پر څنگ شی څکه چه د قاصد مخامخ دریدل د سلطنت له آدابه سره څه تناسب نه لری. موضح القرآن لیکي: «یعنی ته دی ځان یوی خوا ته پت کړه. لیکن د دی د دربار د گردو (تولو) ماجری څخه ځان باخبره کړه. هدهد هغه خط او د هنی خونۍ (کور) له کرکی څخه ننوت چه هلته بلقیس گوښی (یوازی) اوده وه او خط ئی د دی پر تتر(سینه) کیښود.».

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأَىٰ أَلْقَىٰ إِلَيْكَ كِتَابَ كَرِيمٍ ﴿۴۰﴾ إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو بیشکه زه چه یم راغورځولی شوی دی ماته یو لیک عزتناک. بیشکه دغه (لیک) د سلیمان (له طرفه راغلی) دی .

تفسیر : بلقیس د دغه خط د لوستلو په اثر خپل مشران او درباریان راتول کړل. او دوی ته ئی وویل چه «ای غما مشرانو! ماته داسی یو عجیب خط په دغه عجیبه طریقه سره رارسیدلی دی چه د یوه معزز او محترم باچا سلیمان علیه السلام له طرفه راغلی دی. غالباً دوی به د حضرت سلیمان علیه السلام اسم او د ده د بی مثاله حکومت او شوکت اشتهار پخوا له دی نه اوریدلی وی.

وَإِنَّهُ إِسْمُ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

او بیشکه (مضمون د دی لیک دا دی چه شروع) په نامه د الله چه خورا (دیر) مهربان دیر رحم والا دی.

تفسیر : هم هغسی چه دلته دغه «تسمیه» د دغه قرآنی آیت جزء دی. د قرآن کریم په نورو ځایونو کې هم ځان ته یو مستقل قرآنی آیت دی. د تسمیې لوستل په اول د هر سورت کې یو ضروری امر دی او دومره ثواب لری لکه چه د پاک قرآن یو سل او څوارلس نور آیتونه ولوستل شی. ځمونږ د حنفیانو په مذهب لکه چه پاس مو ولیکل تسمیه شریفه د عظیم الشان قرآن یو ځان ته مستقل او جلا (جدا) مبارک آیت دی چه لپاره د تبرک او فصل د قرآنی سورتونو د هر سورت په اول کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر لیکلی شوی دی. د امام شافعی او امام احمد حنبل رحهما الله په مذهب برسیره په دی چه تسمیه شریفه د فاتحی شریفی د سورت اوله برخه. او جزء دی په نورو قرآنی سورتونو کې هم پرته (علاوه) د توبی له سورته داخله ده.

الْأَعْلُوْا عَلٰی وَاَنْتُوْنِ مَسْلِيْنِ ۞

(مقصد ځما دا دی) چه لونی (او کبر) مه کوئ تاسی پر ما او راځئ تاسی ماته مسلمانان غاړه ایښودونکی (الله ته).

تفسیر : داسی جامع مختصر او له عظمته دک خط به ممکن دی چه دیر لږو باچاهانو په دنیا کې بېل کوم باچا ته لیکلی وی. مطلب ئی دا دی چه: «ځما په مقابل کې زور آزمویل هیڅ فائده نه دررسوی. ستاسی خیر په هم دی کې دی چه اسلام ومنئ! او ځما احکامو ته غاړه کېږدئ! او د انسانانو په شان په سمو گوتو ماته راشئ! ځکه چه ستاسی لونی، تکبر، او ځان مشر گنل ځما په مقابل کې بې فائدی دی.»

قَالَتِ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُوْا أَفْئُوْنِي فِيْ أَمْرِيْ مَا كُنْتِ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُوْنِ ۞

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو! فتویٰ (مشوره) را کرئ تاسی ماته په دغه کار ځما کې، نه یم زه فیصله کوونکی د کوم کار تر هغه پوری چه حاضر شی تاسی ماته (مشوره را کرئ!).

تفسیر : یعنی تاسی مشوره راکرئ! چه د هغه جواب په څه مضمون سره ولیکل شی او بالمقابل ئی څه اقدامات او چاری وکړی شی؟ لکه چه تاسی ته معلوم دی د کومی لوئی معاملی (قطعی) فیصله بی د تاسی له پوښتنی او مشوری څخه نه کوم.

قَالُوا مَعْنِ أُولَٰئِكَ قَوْمٌ جَبَلٌ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿۳۷﴾

ووویل دغو (اشرافو) چه مونږ خاوندان د قوت زور یو او خاوندان د جنگ سخت یو او امر (حکم، اختیار) تاته دی پس وگوره (ای ملکی!) چه د څه شی امر (حکم) کوی ته (پر مونږ باندی چه وئی منو!).

تفسیر : یعنی له مونږه سره د زور او طاقت او د حربی لوازمو او سامانونو هیڅ تقلیل او کمی نشته. او نه د کوم باچا له ویرولو څخه مونږ داریوو. که ستا حکم صادر شی نو مونږ له سلیمان علیه السلام سره جنگ ته تیار یو. برسیره په دی ته خپلواکه او خپله مختاره ئی! سره له غوره پوهه او چرته (خیاله) مونږ ته هر هغه حکم چه مناسب ئی گئی را ئی کره! ځکه چه څمونږ غاری ستاسی د هر حکم په مقابل کښی ښکته دی. معلومیږی چه د درباریانو فکر او رایه د جنگ کولو په لوری وه. مگر ملکی په جنگ کولو کښی تعجیل مناسب ونه گانه او یو بین البین داسی معتدل صورت ئی غوره کر چه د هغه ذکر اوس راځی:

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَاجَ أَهْلِهَا آذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿۳۸﴾ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنظِرْ لَهُ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿۳۹﴾

نو ووویل (بلقیس چه په جنگ کښی خیر نشته) بیشکه باچاهان هر کله چه ننوځی په کوم کلی (ښار) کښی (په غلبه او قهر) خرابوی دوی هغه (ښار) او گرځوی دغه (باچاهان) عزیزان (مشران) د اهل د هغه ذلیلان (سپک بندیان)، او هم داسی (چه ومی ویل) دوی کوی. او بیشکه زه لیږونکی یم دوی ته (قاصد) سره له هدیی (پیشکشی) پس بیا زه کتونکی یم چه په څه حال بیرته راځی دغه لیگلی شوی (چه قبلوی دغه پیشکشی یا ئی بیرته رالیږی).

تفسیر : معلومیچی چه د خط د مضمون له عظمته او شوکته او له نورو قرائنو، اماراتو او آثارو
 څخه بلقیس متیقنه شوی وه چه زه پر دغه باچا بری نشم موندلی او اقلا د دغی خبری قوی
 احتمال د دی په زړه کښی پیدا شوی ؤ چه د داسی لویو شان او شوکت لرونکیو باچاهانو سره
 جنگیدل د لویو او توکو خبره نه ده که دی غالب شو لکه چه د ده د بری قوی امکان شته نو
 د نورو ملوکو او سلاطینو له عمومی عاده سره موافق به دغه ځما گرد (تول) ښارونه سره لاندی
 باندی کری او داسی یو لوی انقلاب به ونځلی چه په هغه کښی به مشران کشران، عزت لرونکی
 خلق به بی عزته کیږی. او دیر انسانان به خواران او ذلیلان کیږی. لهذا ځما په فکر خو ښه
 داسی راښکاری چه مونږ په جنگیدلو کښی جلتی او تلوار ونه کړو. بلکه لازم دی چه د مقابل
 جانب قوت، قدرت، طبیعی رجحانات، د حکومت نوعیت څخه معلومات حاصل کړو او په دی
 باندی ښه ځان خبر کړو چه دوی د دغو ویرولو تر شا څه ډول (طریقه) زور او قوت لری؟ او
 بل دغه ځان ته معلوم کړو چه هغوی په رضتیا سره څه شی له مونږ څخه غواړی؟ که مونږ څه
 تحائف او هدیایات ورولیږو او دغه راتلونکی مصیبت د هغو په وسیله له خپله ځانه لری وساتو نو
 دیر به ښه شی که نه په دغه ذریعه مونږ ته لږ څه د دوی وضیعت او رویه راڅرگندیږی (ښکاره
 کیږی) څو بیا مونږ له هغه سره مناسب رویه او لیاره ځان ته غوره کړو. «موضح القرآن»
 لیکلی: «بلقیس وغوښتله چه د دغه باچا شوق او میلان ځان ته معلوم کری چه د کوم خیز له
 پلوه (طرفه) دیر زیات دی د ښکلو انسانانو له پلوه (طرفه) که د نادر و سامانونو او لوازمو له
 پلوه (طرفه) نو دغسی له هری نوعی تحائف او هدیایا نی ولیږل.

فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ خَيْرًا مِّمَّا أَتَاكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بِهَادِيَتِكُمْ
 تَفْرَحُونَ ﴿۳۱﴾ إِنْ رَجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَا
 أَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿۳۲﴾

پس کله چه راغی (قاصد د بلقیس) سلیمان ته نو وویل (سلیمان آیا
 مددگاری کوئ تاسی له ما سره په مال سره چه راگری دی ماته
 الله (له نبوت، علم، سلطنت) خیر دیر غوره دی له هغه خیزه چه درگری دی
 (الله) تاسی ته بلکه تاسی په دغه هدیه (پیشکشی) خپلی خوشالیږئ بیرته
 ورشه دوی ته (ای قاصد چه راشی ماته! که نه) پس خامخا وره شو مونږ
 دوی ته سره له (داسی زورور) لښکر چه نه وی هیڅ طاقت د مقابلی دوی ته
 له هغو لښکرو سره او خامخا ویه باسو هر ورو (خامخا) دوی له دغه (ښار د
 سبا څخه) په دی حال کښی چه بی عزته بی حرمته وی او دوی به خوار او

سپک وی ..

تفسیر : یعنی دغه تحفی او هدایا دی تاسو ته درمبارک وی چه په ورکولو ئی تفاخر کوئ! او په اخیستو ئی په تکرر د اموالو سره خوشالیوئ! آیا ستاسی په فکر او اټکل کښی زه تش یو دنیوی باچا درغلم؟ چه د مال او متاع مطامع ماته راوړاندی کوئ؟ تاسی ته دی معلوم وی هغه روحانی دولت او مال، حکومت او دولت چه الله تعالی راعطاء کری دی هغه ستاسی له دغه ملک او دولت څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی. زه ستاسو دغو هدایا او تحائفو ته هیڅ اهمیت نه ورکوم یعنی بیرته ورشه ای قاصده! بلقیس او قوم ته ئی ووايه چه را دی شی تول مسلمانان غاری ایښودونکی او که رانغلل دوی پس رابه ولو مونږ خامخا د دوی جنگ او مقابلی ته داسی لښکری چه له جهته د ډیروالی او قوت نه دی هیڅ طاقت د مقاومت (ودریډو) د دوی له هغو لښکرو سره او هر ورو (خامخا) وږه باسو او وږه شرو مونږ خامخا دوی له دغه ښار د سبا څخه په دی حال کښی چه بی عزته او بی حرمته به وی او حال دا چه دوی به خوار زهیر او بندیان وی او له وطنه به فراریږی او په ذلت او خواری سره به له دولته او سلطنته لاس واخلي. موضح القرآن لیکي: «هیڅ یو بل نبی داسی خبری نه دی فرمایلی کله چه د حضرت سلیمان علیه السلام سره د الله تعالی د سلطنت زور ؤ نو ځکه ئی دغسی وفرمایل».

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَيْمَنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْبَاطِنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْبَاطِنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْبَاطِنُ ﴿١٨﴾

وويل (سلیمان) ای (عُما د دربار) اشرافو! کوم یو له تاسی به راوړی ماته تخت د دی (بلقیسی) پخوا له هغه چه راځی دوی ماته مسلمانان (غاره ایښودونکی الله ته).

تفسیر : دغه سفیر بیرته لاړ او د جنگ پیغام ئی ورورسوه بلقیس متیقنه شوه چه دغه کوم معمولی باچا نه دی د ده زور او قوت د الله تعالی په زور او قوت سره دی له جدال څخه به هیڅ یوه گټه او فائده په لاس رانه شی او نه د داسی باچا په مقابل کښی له چل، فریب څخه څه کار اخیستل کیږی. بالاخر د اطاعت او انقیاد په غرض د ډیرو ساز او سامان او لاؤ لښکر سره د حضرت سلیمان علیه السلام په حضور د تشرف په مقصد رهی (روانه) شوه کله چه بلقیس د شام سرحداتو ته ورنژدی شوه حضرت سلیمان علیه السلام خپلو درباریانو ته وفرمایل چه آیا داسی یو سری شته چه د بلقیس شاهی تخت د دی د راتللو څخه د مخه راحاضر کری. په دغه کښی هم د حضرت سلیمان علیه السلام مقصد دا ؤ چه په بلقیس باندی په څو ډول (طریقه) سره د الله تعالی د ورعطاء کری عظمت او قوت اظهار وکری څو دا ښه وپوهیږی چه سلیمان علیه السلام یواځی باچا نه دی بلکه کوم فوق العاده باطنی طاقت هم له خپله ځانه سره لری.

تنبیه : له « قبل ان یأتونی مسلمین » شخه معلوم شو چه پخوا له اسلامه او انقیاده د حربی مال مباح دی.

قَالَ عَفْرَيْتُ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿۱۹﴾

وویل یو زورور سخت قوی له (قومه د) پیریانو چه زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا د هغه چه پاڅیږی ته (ای نبی الله) له دغه ځایه خپله، او بیشکه زه پر دغه (راوړلو) د دی (تخت) خامخا قوی (زورور معتبر) امانتگر یم. (چه نه کوم خیانت په جواهرو د ده کښی)

تفسیر : د حضرت سلیمان علیه السلام دربار به هره ورځ تر یو تاكلی (مقرر کړی) وقت پوری دوام درلود (لرلو). مطلب ئی دا دی چه «پخوا له دی نه چه تاسی له خپله درباره پاڅیږئ زه به دغه شاهی تخت درحاضر کړی شم» مگر په دغه کښی هم لږ څه څنډ (ایسارتیا) واقع کیده او حضرت سلیمان علیه السلام غوښته چه له دی نه مخ کښی د دی تخت را حاضر کړی شی. «زورور امانتگر یم» یعنی د خپل مت او قوت سره ئی ډیر ژر راپورته او در حاضرولی شم الله تعالی ماته داسی قوت او قدرت رابښلی دی او «معتبر یم» یعنی په دغه کښی به زه څه خیانت نه کوم وائی چه دغه تخت ډیر قیمتمدار ؤ. او په سرو او سپینو زرو او لعلو او جواهراتو سره مزین او مرصع ؤ.

قَالَ الَّذِي عِنْدَآ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ﴿۲۰﴾

وویل هغه (سری) چه د ده شخه یو علم ؤ له کتابه (منزله یعنی اسم الاعظم) زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا له هغه چه بیا راگرځی تاته سترگه ستا، (چه نیولی دی وی کوم شی ته).

تفسیر : راجح خو هم دغه معلومیږی چه دغه سری د حضرت سلیمان علیه السلام صحابی او وزیر آصف بن برخیا رضی الله تعالی عنه دی چه د سماویه ؤ کتابونو عالم او د الله تعالی د اسماؤ او د کلامونو له تاثیراتو شخه واقف ؤ ده عرض وکړ چه زه د سترگی په یوه رپه کښی د هغی تخت درحاضرولی شم. یعنی هم دا چه تاسی چاته وگورئ پخوا له هغه چه تاسی خپلی سترگی له هغه شخه ځان ته واړوئ زه به هغه تخت دلته پخوا له طرفه العین شخه درحاضر کړم.

فَلْتَارَا لَمْ يَسْتَقِرَّ عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَشْكُرُ

نو کله چه ولید (سلیمان) دغه (تخت) قرار پروت په نزد د ده نو وی وید دغه (ژر راوړل د تخت) له فضله (احسانه) د رب غما دی دپاره د دی چه وازمویی ما چه آیا زه شکر کوم (پر نعمتونو د الله).

تفسیر : یعنی دغه په ظاهری اسبابو سره نه دی د الله تعالیٰ فضل دی چه غما رفیق دغه درجی ته رسیدلی دی چه تری داسی کرامات ظاهریری او کله چه د ولی او بالخاصه د صحابی کرامت د هم هغه نبی معجزه او د ده د اتباع ثمره وی نو ځکه پر حضرت سلیمان علیه السلام هم د هغه شکران عائد کیږی.

تنبیه : معلوم شو چه اعجاز او کرامت فی الحقیقت د قدیر الله تعالیٰ هغه افعال دی چه د اولیاء او انبیاء پر لاسونو په خلاف معمول او فوق العاده صورتونو سره ظاهرول شی پس د هغه لوی ذات په قدرت سره چه لمر په یوه لمحہ کښی په زرهاؤ میل مسافه پری کوی آیا هغه ته دا څه مشکل دی چه د بلقیس تخت د سترگی په یوه رپه کښی له «مارب» څخه «شام» ته ورسوی حال دا چه د بلقیس تخت د لمر یا د ځمکی په نسبت، د یوی ذری او یو لوی غره له نسبت څخه هم لو دی حضرت سلیمان علیه السلام به په هر قدم د الله تعالیٰ د نعماو تشکرات اداء کول او هغه به نی پیژندل او تل به د شکر ایستلو دپاره حاضر او ناظر و گواکی د «اعملوا آل داود شکراً» په تعمیم کښی به تل مشغول او لکیا و.

أَمْ الْكُفْرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿۵۰﴾

یا ناشکری (کفران) کوم؟، او هر څوک چه شکر کوی پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی خپل ځان ته (ځکه چه پری د نعمتونو دوام او تزئید کیږی) او هر چا چه ناشکری وکړه (کفران کوی) غنی بی پروا دی (له شکر او له هر څیزه) کرم والا (څیښتن) (خاوند) د سخاوت دی پر مستحقانو د انعام).

تفسیر : یعنی د شکر ایستلو نفع شاگر ته رسیږی چه په دنیا او آخرت کښی به مزید انعامات پری مینول کیږی. که ناشکری وکړی نو الله تعالیٰ ته به څه ضرر او نقصان ونه رسوی. ځکه چه الله تعالیٰ د داسی شکر ایستلو څخه قطعاً بی پروا او بالذات کامل الصفات او منبع الکمالات دی. ځمونږ له کفرانه د ده په کمالیه و صفاتو کښی هیڅ نقص او کمی نه راځی. دغه هم د الله

تعالیٰ لطف او کرم دی چه ناشکرانو ته سم د لاسه سزا نه ورکوی نو د داسی کریم ناشکری کوونکی سری په انتهائی درجه بی حیا او احمق دی.

قَالَ نَكُرُوا الْهَاعِرَ شَهَانُنْظُرُ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿۳۱﴾

ووایل (سلیمان) چه نا آشنا (او په بل شان او شکل کړی) تاسی دغی (بلقیس) ته تخت د دی چه وگورو چه آیا پیژنی ئی یا کیری له هغو کسانو چه نه ئی پیژنی.

تفسیر : یعنی د تخت رنگ او وضعیت ئی تبدیل کړ. او د هغه شکل او هیئت ئی وگرځاوه چه د هغه په لیدلو بلقیس په آسانی سره ونشی پوهیدی. په دی د بلقیس د عقل او فهم ازموینت او امتحان مقصود ؤ چه د هدایت استعداد په دی کښی تر کوم ځای پوری شته.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَلَكُنَا عَرَشُكَ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ

نو کله چه راغله (بلقیس او خپل تخت ئی هلته ولید) ووایل شو (ورته) آیا هم داسی دی تخت ستا نو ووایل (بلقیس) لکه چه دا هم هغه دی،

تفسیر : وئی نه ویل چه هو! هم هغه دی او نه ئی بالکل نفی وکړه څه ئی چه حقیقت ؤ هغه ئی صاف صاف ظاهر کړ چه تخت خو هم هغه دی لیکن په اوصاف کښی ئی څه فرق او توپیر (تفاوت) راغلی دی او کله چه دغه فرق دومره مهم او معتدبه نه دی، نو ځکه ویلی شی لکه چه هم هغه دی.

وَأُوتِيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿۳۲﴾

او را کړی شوی ؤ مونږ ته علم (په وحدت د رحمن او نبوت د سلیمان) پخوا له دی (معجزی کله چه هدهد ستا لیک راوړ) او وو مونږ مسلمانان (غاړه ایښودونکی حکم ستا ته).

تفسیر : یعنی د دی معجزی بنکارولو ته څه ضرورت نه ؤ. مونږ ته لا له پخوا څخه دغه خبره معلومه وه چه سلیمان علیه السلام تش یو باچا نه دی. بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده هم ورسره دی. نو ځکه مونږ د اطاعت او تسلیم او انقیاد لپاره اختیار کړه.

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿۳۷﴾

او منع کړه (الله په توفیق خپل) دا له (عبادت د) هغه څخه چه وه دا چه عبادت ئی کاوه غیر له الله بیشکه چه دا وه (پخوا) له (هغه) قومه چه کافران وو.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ یا سلیمان علیه السلام د الله تعالیٰ په حکم ملکه بلقیس د لمر او نورو شیانو له عبادت څخه ستنه (منع) کړه چه په هغه کښی دا سره د خپل قوم مبتلاء وه یا ئی دا مطلب چه د سلیمان علیه السلام په خدمت کښی د حاضریدلو تر وخته پوری چه د اسلام اظهار ئی په علانیه دول (طریقه) سره نه ؤ کړی د هغه سبب دا ؤ چه د باطلو معبودانو خیال او د کفارو صحبت او تقلید دا ئی له داسی کولو څخه منع کړی وه کله چه د نبی الله په ملاقات او زیارت مشرفه شوه هغه ممانعت له منځه ورک شو. که نه د سلیمان علیه السلام د صداقت اجمالی علم دی ته لا له پخوا څخه حاصل ؤ.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِيهَا
قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي
وَاسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۸﴾

وویلې شو دغی (بلقیس) ته چه ننوځه دی بنگلی ته پس کله چه ولیده (بلقیس) دا (ښیینه) نو گمان ئی پری وکړ د ژورو اوبو او پورته ئی کړه (پاینځه) له دواړو پنډیو خپلو، نو وویل (سلیمان) بیشکه دغه (اوبه نه دی) یوه بنگله ده په ځمکه هواره ښویه (جوړه شوی) له ښیښو نه وویل (بلقیس) ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر ځان خپل او اسلام می راوړی دی سره له سلیمان خاص (هغه) الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی له اوبو څخه د پوری وتلو په نیت ئی خپلی پاینځی پورته کړی لکه چه عمومی

قاعده ده چه که د اوبو د ژوروالی اندازه په پوره ډول (طریقه) معلومه نه وی نو له اوبو څخه پوری وتونکی پومی د خپلو پاینڅو په پورته کولو شروع کوی. حضرت سلیمان علیه السلام پخپله سلام خانه کښی ناست ؤ چه هغه د تیرو (کتو) په ځای په ښینو فرش شوی وه دغه صافی او پاکي ښیني له لری داسی ښکاریدی لکه چه د اوبو لوی حوض وی او ممکن دی چه له دغو ښینو لاندی به واقعی اوبه هم وی یعنی حوض ئی په ښینو سره پت کړی وی. دی په اوبو کښی د گډیدلو دپاره خپلی پښی لوڅی (بربندی) کړی، سلیمان علیه السلام پری څر وکړ چه دغه د ښیني فرش دی اوبه نه دی. بلقیس ته خپل د عقل قصور او د ده د عقل کمال ور معلوم شو او په دغه باندی ښه وپوهیده چه په دیانت هم پر هغو اسرارو چه دی پوهیږی هم هغه صحیح دی. او دغه هم ورښکاره شوه چه پر هغو سازونو او سامانونو او وسائلو چه دغه قوم مغرور ؤ او پری نازیدل، دلته له هغه څخه ډیر سامانونه موجود وو. گواکی سلیمان علیه السلام دوی ته تنبیه ورکړه چه د لمر او د ستوریو پر ځلیدلو غولیدل او هغوی ته د خدائی نسبت ورکول هم داسی دی لکه چه انسان د ښیني په ځلیدلو وغولیدلی او د اوبو گمان پری وکړی.

کله چه ملکه بلقیس پر خپل قصور وپوهیده نو وی ویل ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر خپل ځان او اسلام می راوړی دی سره له سلیمان خاص هغه الله ته چه رب د عالمیانو دی. یعنی یا الله! زه ستا منونکی یم! او د سلیمان علیه السلام دین او طریقه اختیاروم! تر اوسه پوری می پر خپل ځان باندی ډیر ظلم کړی دی چه په شرک او کفر کښی مبتلاء وم! اوس له هغه څخه توبه کوم او ستا د ربوبیت د دربار په طرف رجوع کوم!

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ قَرِيفُونَ يَتَخَمُونَ ﴿٣٥﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی ؤ مونږ ثمودیانو ته (قومی) ورور د دوی صالح (چه ووايه ثمودیانو ته) داسی چه عبادت کوی تاسی خاص د الله پس ناشاپه دوی دوه فرقوی وی (مؤمن او کافر) چه سره ئی جگری کولی.

تفسیر : یعنی یو ایمان لرونکی او یو منکر. لکه مکی والو چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتگ په وقت کښی په خپلو منځونو کښی جگری سره کولی. د ثمودیانو د جگری لږ څه تفصیل د «الاعراف» په (۱۰) رکوع کښی پر دغو آیتونو «قال الملأ الذین استکبروا من قومهم للذین استضعفوا لمن آمن منهم. الايه» کښی تیر شوی دی.

قَالَ يَقَوْمٍ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ
الْحَسَنَةِ ۗ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۲۷﴾

وویل (صالح) ای قومه عَظَمًا ولی جلتی کوئی تاسی په بدی (نزول د عذاب) پخوا له نیکی (توبی) ولی مغفرت نه غواری تاسی له الله (په ایمان او توبه) دپاره د دی چه پر تاسی رحم وکړ شی.

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام دوی دیر په هر ډول (طریقه) سره وپوهول نو کله چه دوی پری ونه پوهیدل بالاخر ئی دوی له عذابه وویرول چه د هغه په جواب کښی هغوی داسی وویل: ﴿ وَقَالُوا لِيُظَاهِرْهُمَا إِنَّمَا تَبْدَأُتَانَا إِنَّ كُنْتُمْ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾ یعنی که ته په خپله دغی خبری کښی رښتین ئی نو ولی د الله تعالیٰ عذاب پر مونږ نه نازلپیری؟ او د څه لامله (له وجی) پکښی ځنډ (ایسارتیا) او دیل واقع دی؟. حضرت صالح علیه السلام وویل: ای کمبختانو! ولی د ایمان او توبی او د نیکی لپار نه اختیاروی؟ چه په دنیا او آخرت کښی ستاسی په کار درشی. او د څه له سببه بالعکس بدی او عذاب ژر غواری؟ دغه عذاب او بدی چه په خپل وقت کښی پر تاسی واقع شی نو ستاسی دغه گرد (تول) شورماشور به پای (آخر) ته ورسپیری اوس وقت دی چه تاسی له خپلو گناهونو څخه توبه وباسی او خپل ځان د الله تعالیٰ له عذابه محفوظ او مصئون کړئ! تاسی ولی توبه او استغفار نه کوئ څو الله تعالیٰ د عذاب او زحمت په ځای ثواب او رحمت درمرحمت کړی.

قَالُوا أَظِيرُّنَا بَكَ وَبِمَنْ مَعَكَ

وویل (ثمودیانو) چه بدفالی نیولی ده مونږ په تا او په هغه چا چه له تا سره دی (له مؤمنانو)،

تفسیر : یعنی ای صالحه! له کله راهسی چه ستا قدم ځمونږ په خاوره کښی ایښود شوی دی او تا پخپلو دغو خبرو شروع کړی ده پر مونږ راز راز (قسم قسم) مصائب او مصاعب رانازل شوی دی او په هر کور کښی جنگ او جگری نښتی دی.

قَالَ ظُرُومٌ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿۲۸﴾

وویل (صالح) چه بدفالی د تاسی په نزد د الله ده (چه درکوی ئی په بدل د کفر د تاسی) بلکه تاسی یو قوم یی چه ازمویلی کیږئ (کله په راحت او کله په زحمت).

تفسیر : یعنی دغه مصاعب او سختی عَمَّا لامله (له وجی) پر تاسی نه دی راغلی بلکه د دغو سبب ستاسی هغه بدقسمتی ده چه الله تعالی ستاسی د شرارتونو او بدو اعمالو لامله (له وجی) پر تاسی مقررئ او مقدرئ کړی دی (بل انتم قوم تفتنون: بلکه تاسی یو قوم یی چه ازمویلی کیږئ کله په راحت کله په زحمت) یعنی د کفر له شأمته پر تاسی دغه سختی او بدی درنازلی شوی دی تر څو ولید شی چه تاسی توبه کوئ؟ او پر خپل قصور پوهیږئ که نه؟.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةٌ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ قَالُوا اتَّقَاسْمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٣٩﴾

او ؤ په ښار (د ثمودیانو) کښی نهه سری (غت شیر) چه فساد به ئی کاوه په عَمَمَکه (د حجر) کښی او نه به ئی کوله اصلاح. وویل (ثمودیانو) حال دا چه قسمونه ئی خوړلی ؤ په الله چه خامخا د شپې به ولویږو پر دغه (صالح) او اهل (عیال او امت) د ده (او وژنو به ئی) بیا به خامخا ووايو مونږ هر ورو (خامخا) ولی د ده ته (که د قتل دعوی راباندی وکړی). چه نه ؤ لیدلی مونږ غای د هلاک د اهل د ده (نو نه یو خبر چه چا وژلی دی) او بیشکه چه مونږ خامخا له صادقانو یو (په دعوی خپله کښی).

تفسیر : دغه نهه سری ممکن دی چه د نهو تېرو سرداران او مشران وی چه د دوی کار په ملک کښی پرته (علاوه) له فتنی او فساد او خرابی اچولو څخه بل هیڅ شی نه ؤ. د اصلاح او درستی په طرف به هیڅکله دوی خپل مخ نه اړوه په معظمه مکه کښی هم د کفارو نهه مشران ؤ چه تل به ئی د اسلام په مخالفت او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاندت کښی سعی او مجاهدت کاوه او نورو مفسرانو د هغوی نومونه هم لیکلی دی. دغو د صالح علیه السلام د قوم نهو غتو اشرارو پخپلو منځونو کښی معاهده او قسمونه سره یاد کړل چه گرد (تول) به سره یو غای کیږی او د صالح علیه السلام په کور به ورننوځی. او دی سره له گردو (تولو) کورؤ کهوله یوه مخه وژنی. بیا که څوک د ده د وینی دعویدار پیدا شی نو مونږ به ورته ووايو چه مونږ له دغه

داری او د ده له وژونکی څخه نه یو خبر. او مونږ رښتیا وایو چه مونږ د ده د کور دغه تباہ او وران وضعیت په خپلو سترگو نه دی لیدلی. ګواکي کله چه مونږ پخپلو د دغو حرکاتو فاعلان و نو په هغه وقت کښی پخپلو ځایونو او واقعو کښی له سره نه وو حاضر. نو د داسی یوه متفق ترون او دروغ ویلو په وسیله به هیڅ یو له مونږ څنی نه ملزمیږی او نه پر کیږی او په دغی پلمی (تدبیر) سره به د ده طرفداران د ده دیت له مونږ څخه وانه خلی.

وَمَكْرُومَكْرًا وَمَكْرَنَامَكْرًا وَهُمْ لَا شَعْرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ
 أَنَا دَمْرَنَهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٧﴾ فَبِمَا ظَلَمُوا إِيَّانَا فِي ذَلِكَ
 لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٨﴾ وَأَجْبِنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٩﴾

او فریب وکړ دوی په فریب کولو سره او (جزا د) فریب ورکړه مونږ په جزا ورکولو سره حال دا چه دوی پری نه پوهیدل. پس وګوره چه څرنګه شو عاقبت د مکر (انجام د فریب) د دوی بیشکه چه مونږ هلاک کړل دغه (ننه واپره) او قوم د دوی ټول (په غږ د جبریل) پس دغه دی کورونه د دوی (ورته وګورئ) چه وران تش پراته دی په سبب د دی چه ظلم (شرک) کاوه دوی بیشکه په دغه (اهلاک د ښودیانو) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه پوهیږی (په خیر او شر خپل او تری عبرت اخلی) او نجات ورکړ مونږ (له دغه عذابه) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی (یقین ئی کړی) و او وو دوی چه ویریدل (له الله او ځانونه ئی ساتل له شرکه او معاصیو).

تفسیر : د دوی مکر خو هم دغه د دروغو ترون و او د دوی د دغه مکر په مقابل کښی الله تعالی دوی ته ښه دیل او مهلت ورکړ چه په زړه پوری خپلو شرارتونو ته تکمیل ورکړی خو د عذاب عظیم په مستحق کیدلو کښی هیڅ حجت او عذر پاتی نشی دوی داسی ګڼل چه ګواکي مونږ صالح علیه السلام له منځه لری کوو او له دی نه نه و خیر چه په واقع سره دوی پخپلو دغو اعمالو سره خپل بیخ ویاسی. او په خپل لاس خپل ځان له منځونو لری کوی. موضح القرآن داسی لیکي «د دوی د اهلاک اسباب خپل د تکمیل حد ته رسیدلی و ځکه شو شرارت خپل د تکمیل حد ته ونه رسیدی اهلک نه واقع کیږی».

دغو نهو کسانو رومی اتفاق وکړ اوبه ئی هلاکه کړه . حضرت صالح علیه السلام وفرمایل چه اوس تاسی ته زیات له دریو ورځو څخه بل مهلت نشته. او وروسته له هغه عذاب پر تاسی

نازلیدونکی دی نو دلته دوی پخپلو منځونو کښی هم هغه پاس ترون ترلو چه ښه دی کله چه مونږ په دریو ورځو کښی مرو ښائی چه ستا کار له خپله ځانه د مخه تمام کرو لکه چه دوی د شپي له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور د داری غورځولو او د صالح علیه السلام سره د اهله او عیاله د وژلو اراده وکړه او دغو نهو مشرانو د دغه ناپاک مقصد لپاره خپلی ملای وتړلی او بیخی تیار شول نور کفار خو د دوی تابعان او مرستیان (مددگاران) ؤ. نو الله تعالی د حضرت صالح علیه السلام حفاظت وکړ او د پرښتو پیره ئی پری مقرره کړه. څو دغه نهه تنه د الله تعالی په عذاب کښی تباہ او اخته شول او له خپلو ځانونو سره ئی نور قوم هم تباہ او برباد کړ. څه وقت چه مکي والو د شام په لوری مسافرت کاوه نو پر لیاری به ئی په «وادی القری» کښی د ثمودیانو د کلیو کنډوالی او ویجاری ودانی لیدلی په «فتلک بیوتهم خاویة» کښی د هم دی په طرف اشاره وه نو عبرت اخیستونکی ته لازم دی چه د دغه هائله واقعاتو څخه عبرت حاصل کړی چه پاک الله په څه ډول (طریقه) دغو مکذبینو او منکرینو ته سخته جزاء ورکړه او د حضرت صالح علیه السلام ملگری چه ایمان ئی راوړی ؤ او له کفره او عصیان څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (بچ ساتلی) ؤ. هغوی ئی له هغه عذابه څرنګه وساتل؟ د الله تعالی قدرت ته وګورئ په هم دغه یوه کلی کښی مؤمنان او کافران دواړه سره یو ځای اوسیدل مګر کله چه عذاب ورنازل شو د دوی په منځ کښی ئی بالانتخاب او بالتخصیص کفار هلاک او دارالبوار ته ئی فرار کړل او ابرار ئی هم هغسی بالافتخار آرام او قرار پرېښودل.

وَلَوْ طَأِذُ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿۵۲﴾ أَيْنَكُم
لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿۵۵﴾

او (یاده کړه قصه د) لوط کله چه وی ویل قوم خپل ته آیا راعی تاسی فاحشی (قبیح کار د لواطت) ته حال دا چه وینی تاسی (یو بل په دی بد عمل کښی چه څومره مردار کار دی؟) آیا تاسی خامخا راعی سړیو ته له جهته د شهوت غیر له ښځو (چه د شهوت د دفعی لپاره دی) بلکه تاسی یو قوم یی ناپوهان (له قبح د عواقبو خپلو).

تفسیر : یعنی که تاسی نه پوهیږئ چه د دغی بی حیائی آخره خاتمه څه کیږی؟ نو په انتهائی درجه جاهلان او ناپوهان یی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُو آلَ لُوطٍ

مِنْ قَرَيْتِكُمْ أَنَّهُمْ آتَسُّ لُوطٍ وَيَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٧﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط بل شی) مگر هم دا ؤ چه وبه ئی ویل دوی (یو بل ته) وباسعی (وشریئ) تاسی خیلخانه د لوط له دی ښاره خپله (چه سدوم دی) بیشکه دوی داسی سری دی چه ؤانونه پاک ساتی (له کارونو ؤمونو او بد ئی گنی).

تفسیر : یعنی دغه لوط چه خپل ؤان لوی، پاک، صاف، او صفا ساتی نو بیا ؤمونو له ناپاکانو سره څه کار او غرض لری؟.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا مِنَ الْغَيْرِينَ ﴿٥٨﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَنَسَاءَ مَطَرِ الْمُنذَرِينَ ﴿٥٩﴾

پس نجات ورکړه مونږ دغه (لوط) ته او اهل د دغه (لوط) ته مگر ښځه د ده چه مقدره کړی وه مونږ هغه (کافره ښځه په ازل کښی) له باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی). او ووراوه مونږ پر دوی باران (د تیرو (کتو) چه هلاک شول پری) پس بد باران د ویرول شویو (په عذاب سره باران د دوی دی).

تفسیر : یعنی هغوی ئی تباہ او هلاک کړل او لوط علیه السلام ته ئی سره د ده د مسلمانانو ملگریو نجات ورکړ. لیکن د حضرت لوط علیه السلام ښځه چه د دغو اشرارو کفارو سره ئی مرستی (مدد) کولی هغه هم له هم هغو هلاک کیدونکیو سره پاتی شوه او په دغو گردو (تولو) مجرمینو باندی پاک الله له آسمانه تیروی (گتی) اورولی او دغه ښار ئی له یوه مخه پر بل مخ واړاوه.

«موضح القرآن» پر دغو دریو واړو قصو د خپلی تبصری په منځ کښی داسی لیکی: «چه د حضرت سلیمان علیه السلام په قصه کښی ئی وفرمایل چه مونږ به داسی لښکر راولو چه د هغو مقابله به هیڅوک نشی کولی. نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مکی والو په منځ کښی هم هغه خبره وشوه. او حضرت صالح علیه السلام ته نهه تنه مشران متفق شول چه د شپې له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور ورننوځی نو الله تعالیٰ صالح علیه السلام ته نجات ورکړ او دوی ئی تباہ کړل. مکی والو هم ؤمونږ د پاک رسول صلی الله علیه وسلم له پاره هم داسی کوهی

کنستلی ؤ مگر دوی پخپله د «بدر» په قلیب کښی ولویدل. په هغه شپه چه رسول الله مبارک هجرت کاوه دیر کفار د رسول الله مبارک د کور په شاو خوا کښی سترگی په لیار منتظر ناست ؤ خو چه رسول الله صلی الله علیه وسلم گهیځ (سحر) د وقته د لمانځه لپاره وځی نو مونږ ئی بالاتفاق په تیاره کښی ووژنو چه قصاص ئی هم پر مونږ وانه وری مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم له دوی ځنی داسی روغ رمت ووت چه د دوی د یوه تن فکر او فهم هم ورته ونشو. او د لوط علیه السلام قوم غوښتل چه نبی الله له خپله ښاره وباسی نو هم هغسی فکر او اراده مکی والو هم لرله لیکن پاک الله دی په خپل فضل او مرحمت سره د دوی د دغه ښار له منځه پخپل واک او اختیار سره وویست. او په دغه سره ئی دی بریالی (کامیاب) کړ او کار ته ئی ترقی او لا رونق ورکړ.

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ ۗ اللَّهُ خَيْرٌ مَّا يَشْرُكُونَ ﴿۵۹﴾

ووايه (ای محمده!) چه تولى ثناوى ستائى (صفتونه) خاص الله لره دى (په نصرت د ابرارو او ذلت د کفارو) او سلام دى پر بندگانو د دغه (الله) هغه (بندگان) چه غوره کړى دى دوى (الله پر ټولو مخلوقاتو)، آيا الله خير بهتر غوره که هغه بتان چه دوى ئى شريکان کوى (له الله سره؟ بلکه الله بهتر دى!).

تفسیر : وروسته د قصصو له فراغه له : «الله خير اما يشركون» ئی د توحید بیان فرمایلی دى دغه الفاظ د خطبې په ډول (طریقه) تعلیم فرمائى چه ښائى پخوا له بیان وى. «موضح القرآن» لیکى: د الله تعالیٰ تعریف کول او په انبیاؤ سلام لیرول او وروسته له هغه په بله خبره شروع کول ئی خلقو ته وروښودل . ځینى مفسرین وائى د الله تعالیٰ هغه کمالات او احسانات چه پاس د قصصو په منځکښی مذکور شول پر هغو ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حکم وشو چه د الله تعالیٰ حمد او ثناء ووائى او شکر پر ځای راوړى او پر هغو مقبولو بندگانو چه د ځینو د هغو ذکر پاس وکړ شو سلام ولیږى. له دى ځایه د توحید وعظ شروع کړى شوى دى یعنى د پاس قصصو د اوریدلو او په تکونیه ؤ آیاتونو باندی د فکر او غور کولو څخه وروسته تاسی پخپله دغه راوښی. چه د دغه «وحده لاشریک له» الله تعالیٰ منل خیر، بهتر، غوره، نافع او معقول دى؟ یا د ده په الوهیت کښی د هغو خوارو عاجزانو او ناتوانو مخلوقاتو معبود درول؟ او له الله تعالیٰ سره ئی شریک گرځول؟ اوس دغه مسئله دومره سخته او مشکله نه ده چه د هغى په فیصله کولو کښی څه تدقیق او ځنډ (ایسارتیا) کولو ته څه حاجت او ضرورت پاتى وى خو بیا هم د زیات تذکیر او تنبیه په غرض وروسته له دى نه د الله تعالیٰ ځینى داسی شئون او صفات بیانېږی

چه د ده پر توحید او تقدس دلالت کوی او عُیننی هغه خیر او نفعی شمیرلی کیبری چه د الله تعالیٰ د رحمت او د فضل آثار په هغو کښی له ورا ښکاری نو فرمائی چه:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ
لَكُمْ أَنْ تُبَيِّنُوا شَجَرَهَا

بلکه هغه شوک (بہتر دی) چه پیدا کری ئی دی آسمانونه او عُمکھ او نازلی
کری ئی دی دپاره د تاسی له (طرفه د) آسمان اویه پس زرغون کرل مونږ په
دغو (اوبو) سره باغونه خاوندان د رونق (او بښائست)، نه دی کیدونکی له
تاسی دا (کار) چه زرغونی کری تاسی ونی د هغو

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی
بلکه له سره د ونو زرغونول ستاسی په اختیار کښی نه دی، دا لا څه چه له هغه ځینی میوی او
ثمرات او نور شیان هم راوباسی.

عَلَّاهُ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعِدُونَ^ط

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) بلکه دغه (مشرکان) یو داسی قوم
دی چه څنگ کوی (له توحیده)

تفسیر: یعنی په دی باندی کرده (توله) دنیا پوهیوی او پخپله هم دغه مشرکان ئی هم منی چه د
عُمکی او آسمان پیدا کول - د باران (وریا) وړول - د ونو - نباتاتو زرغونول غیر له الله تعالی
څخه د بل چا کار نه دی - لکه چه د لوی قرآن کریم په بل ځای کښی د مشرکانو داسی اقرار
او اعتراف هم مذکور دی بیا وروسته له دی نه چه تر دی ځای پوری ورسیدی نو بیا ولی له سمی
لاری څخه کاږه کیوی ؟ کله چه ماسوا الله څخه بل داسی یو ذات نشته چه د دغو گردو (تولو)
مخلوقاتو انتظام او تدبیر وکری شی - یا د کوم شی مستقل اختیار ولری - نو بیا د الله تعالی
په الوهیت او معبودیت کښی څرنگه بل شوک ورسره شریکیدی شی ؟ «عبادت» د انتهائی تذلل
نوم دی نو دغسی عبادت هغه ذات ته لائق دی چه په انتهائی درجه کامل او باختیاره وی - د
کوم ناقص یا عاجز مخلوق له لوی خالق سره په معبودیت کښی برابرول - انتهائی ظلم - ضد او
عناد دی.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ

بلکه هغه شوک (بہتر دی) چه گرغولی نی ده عُمکھ عُمای د قرار (آرام) او گرغولی نی دی په منخ د دغی عُمکی کبئی نھرونه (سیندونه رودونه ویالی د اوبو) او گرغولی نی دی دغی (عُمکی) ته محکم لوړ (اوپت) غرونه.

تفسیر: چه په کبئی ایبئی دی لکه میخونه او بارونه ترخو ودریبری ونه خوزی یعنی د انسانانو او حیواناتو دیره عُمای دی چه په آرامی سره پری ژوندون کوی - او له دی حاصلاتو او پیداوارو څخه گته (فائده) او نفعه اخلی.

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

او گرغولی نی ده په منخ د دوو بحرونو (خواره او تروه) کبئی پرده (چه سره گد نشی).

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیخ نشی کولی ؟ د دی تحقیق پر دغه آیت لیکلی شوی دی ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هُنَا عَدَاةً هُنَا فُورَاتٌ ۗ وَهَذَا اِيْلَهُمْ اِحَابٌ ۗ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴾ جزء ۱۹ د الفرقان په (۵) رکوع ۵۳ آیت کبئی دی ولوست شی.

عَالِهِ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۴۱﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه! نشته) بلکه اکثر د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی.

تفسیر: په توحید چه ایمان نه راوړی یعنی آیا بل کوم باختیاره ذات شته ؟ چه دغسی کار وکری شی ؟ او پر دغه بناء د معبود گرغیدلو لائق شی ؟ کله چه نشته - نو معلوم شو چه دغه مشرکین محض د جهالت او ناپوهی لامله (له وجی) د شرک او مخلوق پرستی په ژوره کنده کبئی لویدلی دی او لا پسی د جهل په سوړو کبئی ننوخی.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ

بلکه هغه شوک (بهتر دی) چه قبلوی سوال د عاجز (بیکس بیس) کله چه و بولی دغه (مضطر) هغه (الله اکبر) او لری کوی بدی سختی

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالی اراده و فرمائی نو د بیکسانو او ناقرارانو او بی واخلو دعاوی او ناری آوری - سختی او ربر (تکلیف) تری لری کوی - لکه چه جزء ۷ د «الانعام» په «۴» رکوع ۴۱ آیت کبسی بی فرمایلی دی ﴿فَيَكْتَفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِمْ﴾ گواکی الله تعالی دعاء هم له عادیه و اسبابو څخه یو سبب گرځولی ده چه پری د مسبب ترتب د الله تعالی په مشیت د شروطو پر استجماع او د موانعو پر ارتفاع کیږی. علامه طیبی رحمه الله علیه او نورو ویلی دی چه په دغه آیت کبسی مشرکینو ته تنبیه ده چه د سختیو مصائبو او شدائدو په وقت کبسی تاسی هم مضطرب کیږی او هم دغه پاک الله ته دعا او ناری کوئ او نور معبودان ستاسی له یاده وځی - نو بیا د فطرت او ضمیر دغه شهادت مو ولی د امن او اطمینان په وقت کبسی له تاسی هیریږی ؟

وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ ط

او گرځوی (الله) تاسی لره خلیفگان په ځمکه کبسی (په ځای د تیرو خلقو)

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نه شی کولی؟ یعنی یو قوم او نسل له ځمکه څخه پورته کوی او د دوی په ځای بل قوم او نسل ودانوی چه دوی پر ځمکه د مالکیت او سلطنت له حیثه تصرفات کوی.

عَالِهِ مَعَ اللَّهِ قَلِيلًا مَا تَدْعُرُونَ ﴿۴۱﴾

آیا شته بل معبود له الله سره؟ (نه نشته) لږ شانه پند قبلوی (او غور چلوئ تاسی).

تفسیر: یعنی که تاسی په پوره ډول (طریقه) سره فکر کولی نو د لری تلو لپاره هیڅ یو ضرورت نه و پاتی. هم دغو خپلو حوائجو او ضروریاتو او د اقوامو هم دغه تبدیل او تغیر ته به مو کتل نو پخپله به پوهیدئ چه د هغه ذات د قدرت په لاس کبسی چه د دغو امورو قبضه او اختیار دی یواځی هم هغه ذات د عبادت وړ (لائق) او مستحق دی.

أَمِنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيْحَ بُشْرًا لِبَيْنِ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۗ

بلکه هغه شوک (بہتر دی) چه لاره بنیسی تاسی ته (په ستوریو سره) په تیارو د بر (بیدیا) او (په تیارو) د بحر (سیند) کښی او هغه (شوک بهتر دی) چه رالیږی بادونه زیری کوونکی په مخ کښی د رحمت (باران) خپل

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی؟ الله تعالیٰ د وچی او د سیند په تیارو کښی د ستوریو په وسیله ستاسی لار ښوونه کوی اعم له دی نه چه بلاواسطه وی که د قطب ښوونکی او نورو آلاتو په واسطه وی. او پخوا د رحمت له بارانه هواوی او بادونه چلوی او په هغو سره د باران د راتگ زیری ورکوی.

عَالَهُ مَعَ اللَّهِ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝۳۷

آیا شته بل معبود له الله سره؟ (بلکه نشته) ډیر لوی ډیر پورته دی الله له هغو (شیانو) چه شریکوی ئی دغه (مشرکان له الله سره).

تفسیر: یعنی چیری هغه مطلق قادر او برحق حکیم او چیری هغه عاجز او ناقص مخلوق برابر دی چه هغوی د الوهیت شریکان ښوولی کیږی؟

أَمِنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

آیا هغه شوک چه له ډومبی نی پیدا کوی دی خلق (له نطفی په ارحامو کښی) بیا به ئی ژوندی کوی (بعد الموت په قیامت کښی).

تفسیر: گرد (تول) خلق دغه قبولوی چه ابتدائی تخلیق د الله تعالیٰ کار دی. وروسته له مرگه بیا ژوندی پاڅیدل هم پر هم دغه قیاس کړئ د «بعث بعد الموت» منکرین هم هم دغومره پوهیږی که بالفرض وروسته له مرگه بیا ژوندون وی نو هغه کار هم د هم هغه ذات دی چه اول ځلی ئی پیدا کوی دی.

وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ

او هغه شوک چه رزق روزی درکوی تاسی ته له (طرفه د) آسمانه (په باران) او له ځمکې (په محصولاتو ئی آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی!؟)

تفسیر: یعنی هغه کوم ذات دی چه د سماوی او ارضی اسبابو په وسیله سم له خپله حکمته سره تاسی ته روزی در رسوی ؟

عَالِهٌ مَعَ اللَّهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۴۳﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ووايه (ای محمده ! دوی ته) راوړئ تاسی برهان (سند) خپل (په دی چه غیر له الله هم داسی کولی شی) که چیری یی تاسی صادق (رښتین په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی سره د دغو صافو ، ښکارو دلائلو له آوړیدلو بیا تاسی د الله تعالی وحدانیت او د کفر او شرک نقصان او قباحت نه تسلیموئ نو هر هغه دلیل چه تاسی ئی د خپلی دغی باطلی دعوی په ثبوت کښی لرئ هغه راوړاندی کړئ ! څو د هغی له مخی ستاسی دروغ او رښتیا ښکاره شی مگر له هغوی سره دلیل او برهان چیری دی ؟ محض د زندو په تقلید رهی (روان) دی. ﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾ جزء ۱۸ (د المومنون (۶) رکوع) ۱۱۷ آیت.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) نه پوهیږی هغه شوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (له پرښتو او انسانانو په غیبو امورو باندي) مگر (عالم دی پر غیبو) الله

تفسیر: دغه آیت د سابق مضمون تکمیل او د لاحق مضمون تمهید دی. د دی جزء له ابتداء څخه تر دی څایه پوری د الله تعالی د تام قدرت - عام رحمت - د کامل ربوبیت بیان و - یعنی هر کله چه الله تعالی په دغو صفاتو او شتونو کښی متفرد دی نو ښائی چه په الوهیت او معبودیت کښی هم متفرد وی. په دغه آیت کښی په الوهیت له بله حیثیته استدلال کاوه شی یعنی معبود به هم هغه ذات کیدی شی چه له تام قدرت سره محیط او کامل علم هم ولری - او دا هغه

صفت دی چه په ځمکه او آسمان کېږي هیڅ یو مخلوق ته نه دی حاصل او د هغه رب العزت سره مخصوص دی پس په دغه اعتبار سره هم د معبودیت استحقاق له هغه واحد ذات لپاره ثابت شو.

چتی (بیکاره) وائی چه وینا کوی له پتو

بی له خدایه نه پوهیوی څوک په پتو

پاک نبی ته به جبریل تل کره وینا

لوی څښتن (خاوند) به جبریل ته کره وینا

تنبیه: پر ټولو غیبو امورو ماسواء الله څخه بل هیچا ته کامل علم نه دی حاصل - او نه کوم غیبی علم یو سری ته بالذات بی د الله تعالی له عطاء څخه ور په برخه کیدی شی او نه الله تعالی مفاتیح الغیب (د غیب کنجیگانې) چه ذکر ئی د «الانعام» په سورت کېږي تیر شو د بل کوم مخلوق په لاس کېږي ورکړی دی. هو! ځینی خپل بندگان پخپل اختیار پر ځینو غیبیه ؤ امورو مطلع کوی چه د هغه لامله (له وجی) مونږ ویلی شو چه الله تعالی هغه سری پر غیب مطلع فرمایلی دی. یا غیبی خبر ئی ورته ورکړی دی. لیکن پر هم دغومره یوه خبره قرآن او سنت په هیڅ یو ځای کېږي پر داسی یو سری د «عالم الغیب» یا فلان «یعلم الغیب» اطلاق نه دی کړی. بلکه په احادیثو کېږي تری انکار هم شوی دی ځکه چه دغه الفاظ ظاهراً له دی نه مخالف دی چه «د علم الغیب اختصاص د باری تعالی له ذات سره دی» نو ځکه محققین علماء اجازه نه ورکوی چه د دغسی الفاظو اطلاق پر کوم بنده وکړی شی - اگر که لغت صحیح هم وی - لکه چه که څوک داسی ووائی «ان الله لا يعلم الغیب - له الله سره د غیبیه ؤ امورو علم نشته» اگر که د ده مراد داسی وی چه د الله تعالی په نسبت هیڅ شی له سره ورته غیب نه دی سخته ناروا او بی ادبی ده هم داسی که څوک له حق څخه «موت» او له «فتنی» څخه اولاد - او له «رحمت» څخه «باران» مراد واخلی - او داسی الفاظ ووائی «انی اکره الحق - احب الفتنة - وافرمن الرحمة - زه حق بد گنم - او فتنه می خوښه ده او له رحمته څخه تنبتم» نو دغسی ویل هم سخت قبیح او مکروه دی - حال دا چه د نیت او مراد په اعتبار قبیح نه دی - هم داسی «فلان يعلم الغیب» او د هغه په شان نور الفاظ هم وگنئ! واضح دی وی چه د «عالم الغیب» څخه ځمونږ مراد محض ظنون او تخمینات نه دی - او نه هغه علم مقصود دی چه له قرائنو او اماراتو څخه حاصلواوه شی - بلکه هغه مراد دی چه د هغه لپاره هیڅ یو دلیل او قرینه نه وی موجوده په سورت الانعام او سورت الاعراف کېږي د دی موضوع په متعلق لو څه لیکلی شوی دی - هلته دی مراجعت وکړی شی.

وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢٧﴾

او نه پوهیږی دغه (کفار) چه کله به بیا ژوندی راپاخول شی دوی.

تفسیر: یعنی پر قیامت یقین نه لری او وائی چه قیامت کله راځی؟ چه د هغه په اثر مری بیا ژوندی کیږی - پر دغه هیڅوک نه دی خبر رومبی د مبدأ ذکر کیده له دی ځایه وروسته د معاد ذکر شروع کیږی.

بَلْ اِدْرَاكَ عَلِمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ تَبَلُّهُمْ فِي شَكِّ
مِنْهَا قَبْلُ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٧﴾

بلکه ستړی ستومان او له کاره لویدلی دی علم د دوی په (کار د) آخرت کښی بلکه دغه (کفار) په شک کښی دی له دغه (قیامت) بلکه دغه (کفار) له دغه (قیامته) پرانده دی (د زړه په سترگو چه پری باور نه کوی).

تفسیر: یعنی ډیر عقل او فکر ئی وچلوه او له ډیر فکر وهلو څخه بیخی ستړی او ستومان شول خو سره له هغه هم د آخرت په حقیقت او کیفیت ونه پوهیدل. کله د هغه په نسبت په حیرت شول کله په شک کښی تری ولویدل - او کله تری منکران شول. (موضح) ځینو مفسرینو داسی تقریر کړی دی چه د آخرت تر ادراکه پوری د دوی علم ونه رسید او نه د عدم العلم له وجی څخه دوی خالی الذهن پاتی شول - بلکه د هغه په متعلق په شک او تردد کښی ولویدل او نه یواځی په شک او تردد اخته شول بلکه له هغو دلائلو او شواهدو څخه ئی خپلی سترگی پتی کړی چه په هغو کښی له غور او تأمل کولو څخه د دوی شکوک او تردد رفع کیدی شو.

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِذَا كُنَّا تُرَابًا وَّ اَبًا وَّ نَا اِنَّا
لَمُخْرَجُوْنَ ﴿٦٨﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَاؤُنَا مِنْ
قَبْلُ اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٦٩﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی (او د زړه سترگی ئی ړندی دی) آیا کله چه شو مونږ خاوری او پلرونه ځمونږ (هم خاوری شی) آیا خامخا به

مونڊ هر ورومرو (خامخا) رايستلی شو (ژوندي له ځمکي جزاء ته) خامخا په تحقيق وعده کړي شوی ده له مونږ سره د دی (بعث بعد الموة هم) له مونږ سره او هم له پلرونو ځمونږ سره له دی (وعدي د محمد نه) پخوا (د نورو انبياؤ له خوا) نه دی دغه خبری (بل شی) مگر ليکلی قصی (باطلی دروغ افسانی) دی د رومبنيو (خلقو).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ځمونږ له پلرونو سره هم داسی وعدي شوی وی دغه ده چه عیناً نن له مونږ سره هم هغسی خبری او اتری دغه رسول کوی. لیکن سره د دومره قرونو او پیړیو د تیریدلو مونږ ته تر نن ورځی پوری دغه خبره نشوه څرگنده او نه مو واوریده چه وروسته له دی نه چه مری په خاورو کینی سره گډوډ او مخلوط شی هغه به بیا ژوندي کیږی - لکه د پخوا په شان روغ رمت انسان تری جوړ او عیان کیږی او بیا د خپلو اعمالو سزا مومی ؟

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٩﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه وگرځی تاسی په ځمکه (د مکذبینو) کینی پس وگورئ چه څرنگه شو عاقبت (آخره خاتمه) د گنهکارانو (کافرانو) ؟ او تری عبرت واخلئ!

تفسیر: یعنی ډیرو مجرمانو ته په هم دغه دنیا کینی عبرتناکه سزا ورکړی شوی ده او د انبياؤ مواعید پر دوی منطبق گرځیدلی دی پر هم دغه دی د بعث بعد الموت قیاس هم ښائی چه وکر شی چه بالیقین بعث - حساب کتاب - ثواب - عقاب او اخروی عذاب شته چه ټول رښتیا دی او الله تعالی له هغه څخه خبر راکړی دی او هغه ضرور راتلونکی دی او دغه لویه کارخانه هم داسی خوشی چتی (بیکاره) بی پایه او بی نتیجی نه پاتی کیږی او دغه هم امکان نه لری چه پر دغو ټولو علویه ؤ او سفلیه ؤ موجوداتو داسی کوم عمومی حاکم نه وی چه حق په حقدار ورسوی او خپل دغه گرد (ټول) رعایا هم داسی چتی (بیکاره) او مهمل پریږدی کله چه ټولو مجرمانو ته دلته پوره سزا نه ورکوله کیږی نو یقینی ده چه هر ورومرو (خامخا) بل کوم ژوندون او جهان شته چه هلته به هر څوک د خپلو اعمالو نتیجه او سزا او جزاء ومومی. که تاسی پر هم دغه خپل تکذیب دوام (تینگوالی) وکړئ نو هم هغسی چه د نورو مکذبینو آخره خاتمه او انجام شوی دی ستاسی به هم کیږی.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٢٠﴾

او مه خفه کیره (ای محمده!) پر دوی (چه ستا تکذیب کوی او له ایمانه مخ اړوی) او مه اوسه په تنگی (د زړه) کښی له هغه چه دوی مکر کوی (له تا سره ځکه چه زه ستا حافظ او ناصر یم).

تفسیر: یعنی ای محمده دغه مکذبان د دوی په بنو او بدو په ښه شان سره وپوهوه! او د آخری خاتمی تنبیه ورته ورکړه! وروسته له دغو پوهولو له دوی نه جلا (جدا) شه! که دغه خلق حق ونه منی نو تاسی دیر غمجن، متأسف او مه خفه کیږئ! او نه د دوی د مکر او فریب او د حق په خلاف له تدبیر کولو څخه زړه تنگه او ملول کیږئ! تاسی خو خپل فرض په پوره ډول (طریقه) سره اداء فرمایلی دی. الله تعالیٰ پخپله داسی ضدی او عنادی کسانو ته سزا ورکوی او هم هغسی چه پخوانی مجرمان ئی په سزا رسولی دی دوی هم رسولی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدِٰنِ إِن كُنتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۴۱﴾

او وائی دا (کفار) کله به وی دغه وعده (د نزول د عذاب) که بیع تاسی صادقان (رښتینی په دغی دعوی خپلی کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر هغه قیامت کله راځی؟ او له هغو عذابونو څخه مو چه ویروی هغه به کله نازلیری.

قُلْ عَسٰی اَنْ یَّکُوْنَ رَدْفَ لَکُمْ بَعْضُ الَّذِیْ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿۴۲﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه نژدی ده چه شی پیوست په تاسی پسې ځینی هغه (عذاب) چه غواړئ ئی تاسی په جلتی.

تفسیر: یعنی دیر شورماشور او غوغا مه نښلوی! هغه وعده هر ورو (خامخا) ایفاء کیدونکی ده او هیڅ لری نه ده چه د هغی وعدی کومه برخه تاسی ته ډیره نژدی شوی او در پوری نښتی هم وی لکه چه ډیری ورځی نه وی تیری چه پر دوی باندى سخت قحط نازل شو او هم د «بدر» په غزوه کښی د دغه عذاب یوه برخه ورورسیده پاتی شو قیامت کبریٰ د هغه هم ځینی آثار او علائم در ښکاره شوی دی. (په ردف لکم «ل» زائد دی).

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا یَشْكُرُوْنَ ﴿۴۳﴾

او بیشکه رب ستا خامخا خیینتن (خاوند) د فضل (احسان انعام) دی پر خلقو (چه دوی ژر په گناهونو نه نیسی ولیکن اکثر د دوی شکر نه کوی (په دی نعمت چه د عذاب تأخیر دی).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ پخپل فضل او کرم سره د عذاب په لیرلو کښی تأخیر کوی نو لازم ؤ چه دوی دغه تأخیر غنیمت گانه - او د دغی مهربانی په مقابل کښی ئی شکر ایستی او د صالح عمل لاره به ئی خپلو محانونو ته غوره کوی وی لیکن پر خلاف د دی دوی ناشکری کوی او په خپله خوله عذاب غواړی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿۴۷﴾
وَمَا مِنْ غَابِئَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿۴۸﴾

او بیشکه رب ستا ته خامخا معلوم دی هغه څه چه پتوی ئی سینى (زړونه) د دغو (کفارو) او هغه څه چه ښکاروی ئی دوی. او نشته هیڅ شی پت پناه (له حوادثو) په آسمان کښی او په ځمکه کښی مگر (لیکلی) دی په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی ستاسی ظاهری او باطنی اعمال ، د زړونو پتی خبری ، نیات ، ارادی ، د ځمکی او د آسمانونو ډیر زیات پت اسرار گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی او د لوح محفوظ په دفتر کښی درج دی. هره خبره له هغه سره موافقه واقع کیږی د ژر غوښتلو او تلوار کولو یا ځنډ (ایسارتیا) او ډیل کولو څخه هیڅ یو حاصل او گټه (فائده) په لاس نه درځی - هر هغه څیز چه د الله تعالیٰ په علم کښی طی شوی وی ژر یا په ځنډ (ایسارتیا) پر خپل وقت هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او هر یوه ته سم د ده له عمل ، نیت ، عزم او ارادی سره موافقه ثمره او نتیجه خامخا ورسیدونکی ده .

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿۴۹﴾ وَإِنَّهُ لَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿۵۰﴾

بیشکه چه دغه قرآن قصه کوی (بیانوی) پر بنی اسرائیلو (اولادی د

يعقوب) باندی اکثر له هغو خیزونو چه دوی په هغو (خیزونو) کښی سره اختلاف کوی. او بیشکه دغه (قرآن) خامخا هدایت دی او رحمت دی لپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی).

تفسیر: یعنی اوس د عملی فیصلی وقت نه دی راغلی - بیشکه قرآن د قولی او عملی فیصلی دپاره راغلی دی - په دغه وقت کښی په سماویه ؤ علومو او مذهبی شیانو کښی له گردو (تولو) څخه لوی علماء بنی اسرائیل گڼل کیدل مگر د عقائدو، احکامو، قصو، روایاتو او نورو په متعلق د هغوی د شدیدو اختلافاتو قاطعه فیصله او ښه تصفیه هم دغه پاک قرآن اورولی ده. فی الحقیقت قرآن هغه لوی کتاب دی چه گردی (تولی) دنیا ته ئی د الله تعالیٰ آخری پیغام رسولی دی - او د ایمان راوړونکیو خلقو لارښوونه ئی کړی ده شو گرد (تول) خلق د هغی لونی ورغی دپاره تیاری او آمادگی وکړی چه په هغی کښی به د هری معاملی عملی فیصله کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿۴۹﴾

او بیشکه رب ستا فیصله به وکړی په منځ د دوی کښی (په قیامت کښی) په حکم (عدل) خپل سره او هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه علم والا (پر تولو احوالو او اشیاء)

تفسیر: یعنی قرآن خو د پوهولو او ښوولو دپاره نازل شوی دی باقی د گردو (تولو) معاملاتو حکیمانانه او عادلانه فیصله سم له حکمته سره پخپله قدرت لرونکی قادر او توانا الله تعالیٰ کوی.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿۵۰﴾

پس توکل (اعتماد) وکړه خاص پر الله (او د معاندانو له عداوته مه ویریره ای رسوله حُما!) بیشکه چه ته پر حق ښکاره ئی (چه اسلام دی).

تفسیر: یعنی تاسی د هیچا د اختلاف او تکذیب څخه مه متأثر کیږئ! یواځی پر پاک الله اعتماد او توکل ولرئ! او پخپله وظیفه کښی چه دعوت او تبلیغ دی مشغول او لگیا اوسئ! پر هغه سمه صافه لاره چه تاسی درومئ په هغی کښی هیڅ قسم خرڅشه او اندیښنه نشته کله چه انسان پر سمه لاره رهی (روان) وی - او پر واحد الله اعتماد ولری - نو د بل هیڅ شی ویره او اندیښنه ورسره نه وی.

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا
 وَكُوا مُذْبِرِينَ ۖ وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعَمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۗ
 إِنَّ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ۗ

بیشکه ته نشی اورولی (خبره) مریو ته او (هم داسی) نشی اورولی کنو ته غیر
 د نارو (د وعظ) کله چه وگرعی دوی په دی حال کینی چه شا کونکی وی.
 او نه ئی ته لاره ښوونکی رندو ته (چه ئی راوگرعی) له گمراهی د دوی
 شخه نه اوروی ته (په سماع د فائدی رسولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان
 راوری په آیتونو (د قدرت) ځمونږ پس هم دوی مسلمانان دی (غاړه
 ایښودونکی الله ته).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه یوه مری ته خطاب یا کوم کانه ته ناری وهل په تیره بیا چه تاته
 ئی شا هم وی او په مندو در شخه ځغلی - او د ناری وهونکی په طرف قطعاً ملتفت نه وی
 سودمن نه دی هم دغه د هغو مکذبینو حال دی چه د دوی زړونه مره شوی دی او په زړه کانه هم
 دی او د اوریدلو اراده هم بیخی نه لری نو د دوی په حق کینی هیڅ نصیحت نافع او کار
 کونکی نه دی که یو خاص روند د غتو او رنو سترگو خاوند نشی نو تاسی به هغه ته څرنکه
 لار یا بل شی وروښوولی شی؟ دغه خلق د زړه رانده هم دی او نه غواړی چه د روند والی شخه
 هم ووخی نو بیا ستاسی په ښوونه سره که دوی وغواړی چه وگوری - نو څرنکه به وکتلی شی؟
 یعنی پند او نصیحت د هغو خلقو په حق کینی نافع دی چه ئی ومنی او پری متأثر شی. او د
 اثر قبول هم دغه دی چه د الله تعالیٰ پر کلام یقین او باور وکری او ونی منی.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ
 تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ۗ

او کله چه واقع ثابت شی خبر د عذاب پر دغو (بنی آدمانو او نژدی شی
 قیامت پر دوی) نو راوبه باسو مونږ دوی ته یوه دابه (ژوندی خوځیدونکی
 تلونکی) له ځمکی چه خبری کوی دغه (دابه) له دوی سره چه بیشکه دا
 خلق ؤ چه په دلائلو (د قدرت الوهیت) ځمونږ به ئی یقین نه کاوه.

تفسیر: موضح القرآن لیکى «پخوا له قیامته به په مکه معظمه کښى د صفا غر وچوى او له هغه څخه به يو ژوندى خوځیدونکى ووځى چه له خلقو سره به خبرى کوى چه اوس قیامت نژدى دى. او صادق مؤمن به له کاذب منکر څخه په نښه کولو سره بیلوى» له ځینو روایاتو ځنې معلومیږى چه دغه به بالکل په آخره زمانه کښى په هغه ورځ واقع کیږى چه لمر له مغربه وځیژى نو قیامت د هم دغى ورځى نوم دى چه د تولی دنیا گرد (تول) موجوده نظام به په کښى گډود او خرابیږى نو د داسى خوارقو په وقوع کښى هیڅ تعجب نه دى پکار چه د قیامت د قریبه ؤ علاماتو او د دى مقدمى په شان ظاهرولى شی. بنائى د «دابة الارض» په ذریعه د دى خبرى ښودنه مقصود وی هغه خیره چه تاسى د یو رسول په ژبه نه منله نن مجبور یی چه د یوه حیوان په ژبه ئى ومنئ! مگر د دغه وقت مثل تاسى ته مفید او نافع نه دى او له دغه څخه یواځى د مکذبینو تجهیل او تحمیق مطلوب دى چه د منلو وقت تیر شو.

تنبیه: د «دابة الارض» په نسبت ډیر رطب او یابس اقوال او روایات په تفاسیرو کښى درج شوى دى - مگر د معتبرو روایاتو له مخى هم دغومره خبره ثابته شوى ده چه موضح القرآن لیکلى ده والله اعلم.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿۸۲﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه ژوندى به راپورته کړو له (قبورو د) هر امت (فرقى) څخه یو فوج (چه اشراف او رؤسا دى) له هغو (منکرانو) چه تکذیب کوى په آیاتونو ځمونږ پس د دوى جماعتونه به سره یو ځای کیږى بیا روانیږى.

تفسیر: د هر گناه کوونکى تولنه او لښکر به سره بیل وی.

تنبیه: عموماً مفسرینو د «فهم یوزعون» معنی په ستنولو (واپس کولو) سره کړى ده - یعنى د هر امت مکذبان به د محشر په طرف بیول کیږى او دوى به دغومره ډیر او زیات وی چه وړاندى تلونکى خلق به د وروستنیو مخه بندوى او له مخکښى تلوو څخه به ئى ستنوى (واپس کوى) - لکه چه په لوى بیروبار او ازدحام کښى د انتظام د ټینگ ساتلو لپاره هم داسى وضعیت غوره او اختیارولى شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ وَقَالُوكَ كَذَّبْتُمْ بِآيَاتِنَا وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَآءِ عِلْمًا ۖ أَمْ آذَانُكُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۸۶﴾

تر هغه پوری چه راشی دوی (تول محشر ته) نو وبه فرمائی (ورته الله) آیا تکذیب کری و تاسی د آیاتونو عطا حال دا چه احاطه نه وه کری تاسی په هغو (آیاتونو) له جهته د علمه آیا شه شی دی هغه چه وئ تاسی چه کاوه به مو (هغه له مامور به شخه ؟ وویئ!)

تفسیر: یعنی زیار (محنت) ئی ونه کرو - او کوشش ئی ونه کر چه په پوره ډول (طریقه) به پری پوهیدل او تمامو اطرافو او جوانبو ته به ئی کتل ابتداء ئی د هغه په تکذیب خوله وسپرده «یا وویئ! که داسی نه دی نو نور مو شه کول؟ یعنی ماسوا له دی نه ستاسی بل شه کار و ؟ امکان لری چه مطلب ئی داسی وی چه بی له غوره او فکر کولو شخه تاسی هم داسی د هغه تکذیب کری و ؟ یا ووائی ؟! چه ماسوا له دی نه تاسی نوری شه گناه هم د خپلو عانونو لپاره تولی کری وی.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿۸۷﴾

او واقع ثابته به شی خبره (د عذاب) پر دغو (منکرانو) باندى په سبب د هغه چه ظلم ئی کری و پس دوی به هیڅ خبری نشی کولی (په عذر خواهی له جهته د عذاب لامتناهی)

تفسیر: یعنی د دوی د شرارتونو یقینی ثبوت وشو - او د الله تعالیٰ حجت پر دوی تمام شو، اوس وروسته له دی نه به دوی شه ویلی شی ؟ باقی په عینو نورو آیاتونو کبسی چه د دوی عذر او پلمی (تدبیرونه) مذکور دی بنائی هغه به پخوا له دی نه شوی وی. په هر حال دغه نفی او اثبات دی د موطنو او د موافقو پر اختلاف حمل کری شی.

الْمُيْرُوا اَنَا جَعَلْنَا الْاَيْلَ لِيَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارُ مُبْصِرًا اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُوْنَ ﴿۸۸﴾

آیا نه وینی دا (منکران د حشر) چه بیشکه مونیر گرهولی مو ده شپه (توره تیاره) لپاره د دی چه آرام وکری دوی پکشی او (گرخولی مو ده) ورخ لیدونکی (تکه سپینه روشانه چه کسب و کار په کشی وکری) بیشکه په دغه (تعاقب د لیل او نهار) کشی خامخا دلائل (د قدرت او عبرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوری.

تفسیر: یعنی غرنګه ښکاره دلائل او واضحی نښی الله تعالیٰ په دنیا کشی دوی ته وروښودی خو دوی لږ څه هم پر هغو فکر او غور ونه کړ - که یواځی د شپی او د ورخی پر دغه دائمی تبدیل او تحویل او نورو اختلافاتو دوی خپل افکار چلولی او پری غور او خوض ئی کولی نو د الله تعالیٰ پر توحید - د انبیاء پر ضرورت او اهمیت او پر بعث بعد الموت پر گردو (تولو) شیانو به دوی پوهیدل چه بالاخر هغه کوم یو ذات دی چه په داسی مضبوط او محکم انتظام سره برابر وروسته له ورخی څخه شپه او د شپی څخه ورخ راښکاره کوی او ځمونږ د ظاهری بصارت لپاره وروسته د شپی له تیاریو د ورخی رڼا (رنرا) خوروی. نو آیا دغسی یو مطلق قادر ځمونږ د باطنی بصیرت دپاره د اوهامو او اهاؤ په تیاریو کشی د معرفت او هدایت رڼا (رنرا) نه ده رالیرلی؟ بیا نو شپه څه شی ده د ویدیلو وقت دی! چه مونږ هغی ته د موت یوه نمونه ویلی شو چه وروسته له هغه ورخ راځی او بیا سترگی په کشی غیری - او یو طرف بل طرف ته په کشی گرځو. هم داسی الله تعالیٰ پر مونږ موت هم طاری کوی او وروسته له مرګه مو بیا هم داسی ژوندی راپاڅوی نو په هغه کشی څه اشکال او استحاله شته؟ الغرض د یقین کوونکیو لپاره په هم دغی یوی نښی کشی د گردو (تولو) ضروریه ؤ شیانو د حل لپاره اسباب موجود دی.

وَيَوْمَ يُنْفَعُ فِي الصُّورِ فَفَرَعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ
 شَاءَ اللَّهُ وَكُلُّ أَتَوْهُ ذَخِيرِينَ^{۸۸} وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسِبُهَا جَمَادًا وَهِيَ تَمْرٌ مَرَّ
 السَّحَابِ طُصَعِ اللَّهُ الَّذِي أَتَقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ^{۸۹}
 مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَرْعِ يَوْمِئِذٍ آمِنُونَ^{۹۰} وَمَنْ جَاءَ
 بِالسَّيِّئَةِ فَلَكَبَتْ وَجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^{۹۱}

او (یاده کره) هغه ورغ چه پوکي وکړ شي په صور (شپيلي) کښي نو ویریري (له ډیره هیبته) هر هغه څوک چه په آسمانونو کښي دی او هر هغه څوک چه په ځمکه کښي دی مگر هغه څوک چه اراده وفرمائي الله (د نه ویریدلو د هغه) او تول به راشي د دغه (الله په حضور په قیامت کښي) عاجزان او ویني به ته غرونه (په قیامت کښي) گمان به کوي ته پر هغو چه کلک ولاړ دی (له جهته د لویوالي) حال دا چه دوی به ځي تیریري پشان د وریځي کاریگری د الله (یا وکړ الله دا کار په کولو سره) هغه (الله) چه محکم (درست) کړي ئي دی هر څیز (چه پیدا کړي ئي دی) بیشکه چه دغه (الله) ښه خبردار دی په هغو کارو چه کوئ یي تاسي هر هغه څوک چه راشي په حسنه (نیکي) سره (چه کلمه د توحید ده) پس شته ده ته (جزاء) بهتر غوره له هغه او دوی به له سختی ویری د دغی ورځي په امان وی. او هر هغه څوک چه راشي په سیئه (بدی شرک سره) پس نسکور به وغورځول شي مخونه د دوی په اور (د دوزخ کښي او وبه ویل شي دوی ته له جانبه د الله) آیا جزاء درکوله کیږي (بلکه نه درکوله کیږي) مگر (جزاء د شرک او نور معاصی) هغه چه وئ تاسي چه کول به مو (په دنیا کښي).

تفسیر: د صور (شپيلي) پو کوونکي پرښته حضرت اسرافیل علیه السلام دی چه د الله تعالی د حکم په انتظار کښي د صور د پوکولو لپاره تیار ولاړ دی. په ځینو روایاتو کښي راغلي دی چه ﴿إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ﴾ حضرت جبرئیل - میکائیل - عزرائیل علیهم السلام دی. ځینی د دی مصداق شهداء بولي والله اعلم. (موضح القرآن) لیکي یو ځلي صور پوکلي کیږي چه د هغه په اثر به گرد (تول) مخلوق سره مری. دوهم صور چه وپوکلي شي د هغه په اثر تول مری بیا له سره ژوندی کیږي - دریم صور چه وپوکلي شي دوی گرد (تول) ویریري. په څلورم کښي گرد (تول) بیهوشه کیږي. په پنځم کښي بیا په هوش کیږي. د صور پوکل به څو څو ځلي صورت نیسي. اکثر علماء یواځي هم دغه دوی نفخی منی - یعنی گرد (تول) سره فقط دوه ځلي صور پوکلي کیږي او دغه گرد (تول) احوال او احوال د هم دغو دوو شپیلو لاندی درجوي والله اعلم. ﴿وَتَرَى الْجِبَالَ﴾ الآیة - او ویني به ته غرونه په قیامت کښي گمان به کوي ته پر هغو چه کلک ولاړ دی له جهته د لویوالي حال دا چه دوی به تیریري پشان د وریځي یعنی دغه لوی لوی غرونه چه تاسي ئي اوس وینئ او د دی خیال کوئ چه دغه به تل پر ځمکه کلک ولاړ وی او له سره به له خپله ځایه نه ښوریري - دغه گرده (توله) به د قیامت په ورځ کښي د تکول شویو رنگینو وړو پشان به فضاء او هوا کښي الوځي او گرځي او د وریځو په شان به ژر ژر درومي لکه چه د

جزء ۲۷ «الواقعة» په اوله ركوع ۵-۶ آيت كښى داسى يو آيت لولو ﴿وَيَسِّرْ لَنَا عُثْمَانَ﴾ او په «القارعة» كښى لولو ﴿وَتَكُونُ الْبِلَادُ كَالْعِهْنِ الْمَنْقُوشِ﴾ او د جزء ۱۶ «طه» په (۶) ركوع ۱۰۵ آيت كښى وايو ﴿قُلْ يَتِيمَ الَّذِينَ نَفَقَا﴾
تنبیه: د دغه آيت هيڅ تعلق د ځمكى د حركت او سكون سره نشته لكه چه ځينى متنورين له هغه ځنى پوهيدلى دى.

﴿سُبْحَانَ اللَّهِ الَّذِي أَنْتَقِنَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ كاريگرى د الله يا وكر الله دا كار په كولو سره هغه الله چه محكم درست كرى ئى دى هر څيز چه پيدا كرى ئى دى).

يعنى هغه ذات چه هر شى ئى په نهايت حكمت سره درست كړ، هغه الله تعالى چه نن ئى دغه غرونه داسى درانه او مضبوط جوړ او درولى دى هم هغه الله تعالى به يوه ورځ دوى بخركى بخركى او دهرى وړى كوى - او ترى دورى به جوړوى - او په هوا به يى الوخوى. دغه د غرونو الوخول به د خرابى او تباهى په غرض نه وى بلكه د عالم په نظام كښى به سره لاندې باندې او لازمه تعديلات كوى - او په همغه درجه ئى رسوى چه د هغه لپاره ئى پيدا كرى دى نو دغه گرد (تول) به د هغه حقيقى صانع صنعت او كاريگرى وى چه د هغه هيڅ يو تصرف له حكمت څخه تش نه دى.

﴿إِنَّهُ جَدِّبُنَا مَا نَفَعَلُونَا﴾ بيشكه چه دغه الله نه خبردار دى په هغو كارونو چه كوئ ئى تاسى) يعنى وروسته له دغو ماتولو او څيرولو او عظيمه و انقلاباتو څخه بيا د بندگانو حساب او كتاب شروع كيږى كله چه الله تعالى د بندگانو تر ذرى ذرى پورى اعمالو څخه هم خبير او علیم دى نو هر يوه ته به سم د ده له عمله سره جزاء وركوله كيږى - نه به پر چا ظلم كيږى - او نه به د چا حق تلف شى. وروسته له دى نه د هم دى خبرى لږ تفصيل بيانېږى چه هر هغه څوك چه راشى په حسنه نيكي سره چه كلمه د توحيد ده پس شته ده ته جزاء خبير بهتر غوره له هغه يعنى د يوى نيكي بدل اقلا د لسو نيكيو په حساب وركول كيږى چه دغه مكافات له سره ختم كيډونكى نه دى. او دوى به له سختى وړى د دغى ورځى په امان وى يعنى له دېرى وړى كما قال الله تعالى فى ركوع (۷) ۱۰۳ آيت من سورة «الانبيا» جزء ۱۷ ﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْقَرْعُ الْأَكْبَرُ﴾ او كه ويره به لږ اندازه وى نو له دغه آيت سره هيڅ منافى نه ده.

﴿قَلْبَتُهُمْ فِي النَّارِ﴾ الآية - پس نسكور به وغورځولى شى مخونه د دوى په اور د دوزخ كښى او وبه ويل شى دوى ته له جانبه د الله آيا جزاء دركوله كيږى بلكه نه دركوله كيږى مگر هغه چه وئ تاسى په دنيا كښى چه كول به مو چه كفر او نور معاصى دى) يعنى د الله تعالى له طرفه هيڅ زيادت او تيرى پرى نه كيږى څه ئى چه كرلى وى هم هغه به ريبى او له خپلو كرو څخه به سرى څه شكايه كوى.

إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ عَبَّدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّتِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ

بیشکه هم دا خبره ده چه امر (حکم) کری شوی دی ماته داسی چه عبادت کوم د رب د دی بلدی (بنار) هغه (الله) چه حرمت (عزت) ورکری دی دی (بنار د مکی ته په امن سره) او خاص هم دغه الله لره دی ملکاً ، خلقاً و عبیداً) هر شی

تفسیر: له بلده او بنار څخه مراد مکه معظمه ده چه الله تعالی هغی ته خاص تعظیم - تحریم او تکریم ورپه برخه کری دی نو د دغه تخصیص او تشریف په سبب د رب اضافت د هغی په طرف وکر شو که نه الله تعالی خو د گردو (تولو) شیانو رب او مالک دی.

وَأْمُرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۹۰﴾

او امر (حکم) کری شوی دی ماته داسی چه شم زه له مسلمانانو (غاره ایښودونکیو الله ته)

تفسیر: یعنی په هغو خلقو کښی محسوب شم چه د پاک الله کامل حکم منونکی او فرمان ورونی دی او بیخی ئی خپل ځانونه ورسپارلی دی.

وَأَنْ أَتْلُوا الْقُرْآنَ مِمَّنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿۹۱﴾

او (بل مامور یم) په دی چه ولولم قرآن (پر تاسو وائی وروم خلقو ته) پس هر چا چه سمه صافه لاره وموندله پس بیشکه هم دا خبره ده چه سمه صافه لاره ئی وموندله دپاره د ځان (او فائدی خپلی) او هر څوک چه گمراه شو پس ووايه (ای محمده! ده ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه له وپروونکیو څخه یم.

تفسیر: یعنی زه بالذات هم د الله تعالی بندگی او فرمان برداری کوم او نورو ته هم د الله تعالی دغه عظیم الشان قرآن آروم او د هدایت سمه صافه لاره خلقو ته ورښیم پس هر څوک چه لاره ئی

وموندله له جهته د متابعت عَما توحيد د الله او نفی د شرکاؤ ته پس بیشکه هم دا خبره ده چه لاره ئی وموندله دپاره د عَمان خپل عَککه چه نفع ئی هم ده ته راجع ده او هر غوک چه گمراه شو له جهته د مخالفت عَما پس ووايه ورته چه بیشکه هم دا خبره ده چه زه له ویروونکیو یم او پر ما غیر له پیغام رسولو بل هیخ نشته او وبال د ضلال د بل چا پر ما نه لویپی یعنی ما خپل پند او نصیحت کری دی او له دغه تبلیغه می عَمان فارغ الذمه گرغولی دی که تاسو نه پوهیږئ یا عَمان پری نه پوهوئ نو په دغه کښی ستاسو نقصان دی. او دغه احکام پخوا له امر د قتال و

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرَتِكُمْ آيَةٌ مَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۴۱﴾

او ووايه (ای محمده!) چه گردی (تولی) ثناوی ستاینی (صفتونه) (خاص) الله ته دی (په دغه نعمت د علم او نبوت) ژر به وښیي (الله) تاسی ته دلائل (د قدرت خپل) پس وبه پیژنئ تاسی هغه (دلائل) او نه دی رب (پالونکی) د تا غافل (بیخبره) له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی (ای مشرکانو نو جزاء به ورکری هر چا ته د ده له عمله سره سمه)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته په زرهاؤ غلی د حمد او شکر عَمان دی چه زه ئی هادی او مهتدی گرغولی یم فی الحقیقت د تعریف لائق هم هغه لوی او مقدس ذات دی. هر چا ته هر هغه ښیگنی (فائدی) یا کمال چه ور په برخه شوی دی د ده له لطف او مرحمت څخه دی ژر به وښیي الله تاسی ته دلائل د قدرت خپل پس وبه پیژنئ تاسی هغه دلائل یعنی وروسته له دی نه الله تعالیٰ ستاسی په منځ کښی یا د بانندی د خپل قدرت هغه نمونی او عَما د صداقت داسی ښکاره دلائل به درضیي چه د هغو په لیدلو سره به تاسی پوهیږئ چه بیشکه دغه د الله تعالیٰ هغه آیات دی چه د هغو اطلاع مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم راگری وه. باقی د حقه وخت پوهیږئ ښه تاسو ته نافع واقع کیږی؟ که نه؟ دغه بیله خبره ده. د قیامت علامات او نور گرد (تول) تر دغه لاندی راغلل او نه دی رب پالونکی د تا غافل بیخبره له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی ای مشرکانو! یعنی هغه عمل او معامله چه تاسی ئی کوئ هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ تر نظر لاندی دی بالاخر سم له هغه سره تاسی ته د هغو بدل درکوی که په سزا او نورو کښی څه تأخیر او دیل پیښ شی نو داسی ئی مه گنئ چه الله تعالیٰ عَمانو له اعمالو څخه غافل او بیخبره دی.

تمت سورة النمل والله الحمد والمنة

سورة «القصص» مكية الا من آية (۵۲) الى غاية (۵۵) فمدنية و آية (۸۵) فبالجحفة اثناء الهجرة وهى (۸۸) آية وتسع ركوعات رقمها (۲۸) تسلسلها حسب النزول (۴۹) نزلت بعد «النمل» د «القصص» سورت «مكى» دى پرته (علاوه) له (۵۲) تر (۵۵) آيتونو پورى چه «مدنى» دى او له (۸۵)

آيت غنجه چه په جحفه كنى د هجرت په اثناء كنى نازل شوى دى (۸۸) آيات (۹) ركوع لرى
 په
 تلاوت كنى (۲۸) او په نزول كنى (۴۹) سورت دى وروسته د «النمل» له سورت غنجه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

طَسَمَ ۝ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ تَتْلُو عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَىٰ وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۝

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه د كتاب مبين (ښكاره) دى (چه خير او برکت ئى ښكاره او د حق او د باطل بيلوونكى دى). لولوؤ مونږ پر تا (اى محمده!) له (غينو) خبرو د موسى او د فرعون په حقه (رښتيا) سره دپاره د (هغه) قوم چه ايمان راوړى.

تفسير: يعنى مسلمان خلق دى خپل حال قياس كړى! (موضح) د ظالمانو په مقابل كنى غرنګه چه د حضرت موسى عليه السلام په ذريعه الله تعالى بنى اسرائيل سره له ضعف او كمزورى د فرعونيانو په مقابل كنى منصور او مظفر وګرځول هم داسى مسلمانانو ته هم اګر كه نن په مكى معظمى كنى قليل - ضعيف او ناتوانه په نظر راغى د دوى د بيشمارو زورورو اعداؤ په مقابل كنى برى او كاميابى وړ په برخه كوى.

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا آهْلَهُ شِيعًا يُسْتَضْعَفُ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ

بیشکه چه فرعون لوتی (او تکبر) غوره کری و په ځمکه (د مصر) کښی او گرځولی ئی و اهل د دغه (مصر) تولی تولی چه ضعیفه (مقهوره) کری ئی وه یوه طائفه له دوی (چه بنی اسرائیل و)

تفسیر: یعنی په مصر کښی قبطیان ودان وو چه د فرعون له قوم څخه و او سبطیان هم اوسیدل چه په بنی اسرائیلو سره مشهور و لیکن فرعون به د ظلم او تکبر له لاری بنی اسرائیلو ته فرصت او موقع نه ورکوله چه دوی ترقی وکری او په هوسانی (راحت) او آرام سره دده ولگوی گواکی کرد (تول) قبطیان سرداران او آغایان گرځیدلی و او د انبیا و اولاد بنی اسرائیل ئی خپل غلامان او نوکران گرځولی و - او پر دوی به ئی ډیر ذلیل کارونه او سخته بیگاری اجرا کوله او په هیڅ ډول (طریقه) ئی نه پرېښوده چه دوی په مملکت کښی قوت او وقعت حاصل کری.

يَذَرُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَأْجِرُ نِسَاءَهُمْ

چه وژل به ئی ځامن د دوی (چه نسل ئی منقطع شی) او ژوندی به ئی پرېښودی ښځی (جنکیانی) د دوی (خپل خدمت ته)

تفسیر: مفسرین وائی چه فرعون یو خوب ولید چه کاهنانو د هغه تعبیر داسی وکړ چه «د کوم داسی بنی اسرائیلی هلک له لاسه به ستا دغه سلطنت تباہ او برباد پیری چه لا تر اوسه نه دی ځیریدلی» نو ځکه فرعون د دغی پښی د مخی نیولو په قصد دغه د ظلم او حماقت تدبیر له خپله ځانه وویست چه د تل دپاره بنی اسرائیلیان مغلوب مقهور او ذلیل وساتی شو په دوی کښی داسی کوم قوت او قدرت پیدا نشی چه له هغه څخه د بغاوت او شرارت کومه اندیښنه متصوره وی - او داسی امر ئی صادر کړ - «وروسته له دی نه هومره بنی اسرائیلی هلکان چه پیدا کیږی دوی دی د یوی مخی څخه ووژلی شی! او په دغه ترتیب دی د راتلونکی مصیبت او خطری مخه په ښه شان سره ونیوله شی کله چه قبطیانو ته د سبطیانو د جونو له خوا داسی کومه خطر نهشته نو دوی دی ژوندی پرېښودی شی خو وروسته له پیغلتوبه له هغوی څخه قبطیان د وینځو په شان کار واخلي - ابن کثیر رحمه الله علیه لیکی چه بنی اسرائیلو پخپل منع کښی د حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام د یو پخوا ویلو تذکره کوله چه په هغه کښی داسی یوه تذکره شوی وه چه «د یوه بنی اسرائیلی ځلمی له لاسه د مصر د دغه سلطنت تباہی او خرابی مقدره ده» دغه خبره ورو ورو او متدرجاً د فرعون غور ته ورسیده او هغه احمق د دغه قضاء او قدر د انسداد لپاره دغه اصول او فوق العاده احکام صادر کړل.

إِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسْرِئِينَ ﴿۱۰﴾

بیشکه و دغه (فرعون) له مفسدانو (چه راز راز (قسم قسم) فسادونه به ئی کول).

تفسیر: یعنی فرعون خو بالطبع په ځمکه کښی خرابی غورځوونکی و نو ځکه د داسی لوی ظلم او ستم څخه له سره نه لرغیده او نه ئی زړه خوړیده پس هر شی به چه د ده په زړه کښی راته هم هغه به ئی اجراء کول او خپل د کبر او غرور په نشه کښی داسی مست او بیهوشه و چه بی له غور، فکر او اندیښنی او وړاندی او وروسته کتلو څخه به ئی هر شی کول.

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿۱۱﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ

او اراده وکړه مونږ د دی چه منت احسان کیږدو پر هغو کسانو چه ضعیفان کړی شوی وو په ځمکه (د مصر) کښی او چه وگرځوو مونږ دوی امامان (د دارینو مقتدایان) او وگرځوو مونږ دوی وارثان (د ملک د فرعون) او چه قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه (د مصر او شام) کښی.

تفسیر: یعنی د دغه ملعون انتظامات خو هغه و او ځمونږ اراده داسی وه چه کمزوران زورور کړو او تبت مخلوق هسک (اوچت) کړو او د هغه قوم پر سر د دینی امامت او دنیوی سیادت تاج کیږدو چه د فرعون او فرعونیانو له لوری ذلیل حقیر او مریان شوی و - او له هغو ظالمانو او متکبرانو څخه هغه ځمکه پاکه او صافه کړو - او دغه مظلوم او ربړ (تکلیف) موندونکی قوم د دوی په ځای ودان کړو - او د دینی سیادت سره دنیوی حکومت هم دغه مقهور او مظلوم قوم ته وروسپارو.

وَنُرِي فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ

او چه وښیو فرعون او هامان (وزیر ته ئی)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر او د ده په ظلم او ستم او تیری کښی له ده سره شریک او د ده د کار آله او د لاس د یوی همسا په شان و.

وَجُودُهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٧﴾

او لنینکرو د دغو دواړو ته له دغو (بنی اسرائیلو نه) هغه شی چه ؤ دوی چه ویریدل (به تری چه زوال د قوت او سلطنت د قبطیانو دی).

تفسیر: یعنی د هغی خطری لامله (له وجی) چه دغو قبطیانو د سبطیانو پر زرهاؤ معصوم هلکان وژلی ؤ مونږ اراده وفرمایله چه هم هغه خطره وردمخه کړو فرعون خپل گرد (نول) امکانی کوشش او زیار (محنت) پکار واچولو - او پوره زور او قوت ئی ولگوه چه په هیخ صورت هغه بنی اسرائیلی هلک چه د هغه له لاسه د ده سلطنت تباه کیږی مصنون او مأمون پاتی نشی - او فرعون د ده له شره ساتلی وی مگر کله چه د الله تعالیٰ تقدیر قاطع او د ده د ارادی په مقابل کښی هیخ مانع نشی دریدی نو هم هغه معهود هلک ئی د ده په غیږ کښی وپاله او د دوی په وسیله ئی وساته - او د هم هغه فرعون په شاهی بستره او په پاچاهی مانی کښی ئی په ډیر ناز او نعمت لوی کړ او دغه بی علی رؤس الاشهاد ثابت او محقق کړ د هر هغه کار او انتظام اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی - هیخ یو قوت او قدرت د هغه په انسداد کښی نه موفق کیږی.

د پاک الله ډیوه لگیږی به تل = شوک چه ئی پو کړی دی سوځیږی به تل

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَاذْخِفِيهِ فَإِذَا خِيفَتْ عَلَيْهِ فَلَا تَجِدِيهِ فِي الْيَوْمِ

او وحی (الهام) وکړ مونږ مور د موسیٰ ته داسی چه تی ورکوه ته دغه (موسیٰ) ته نو کله چه وویږیدی ته (په ده) پس وغورځوه دغه (موسیٰ سره له تابوته) په سیند کښی.

تفسیر: د موسیٰ علیه السلام مور ته یا الهام وشو یا ئی په خوب ولید یا په بله کومه ذریعه ور معلومه شوه شو چه تاته خپل د دی هلک د وژلو ویره او اندیښنه نه وی پیدا شوی په منظم ډول (طریقه) سره ئی وپاله! او تی ورته ورکوه! کله چه د وژلو ویره درته پیدا شی نو په یوه صندوق کښی ئی تابوت کړه او د نیل په سیند کښی ئی لاهو کړه دغه قصه د «طه» په سورت کښی هم لیکلی شوی ده.

وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۴﴾

او مه ویربیره ته (له غرق ئی) او مه خفه کیږه ته (له بیلتون ئی) بیشکه چه مونږ بیرته راوستونکی یو د دغه (موسی) تاته او (بیا) گرځوونکی یو د دغه (موسی) له مرسلانو (پیغمبرانو).

تفسیر: یعنی مور ته ئی دادینه او تسلی ورکړه شوه چه مه ویربیره او بی له کوم تردد او اندیښنی ئی په سیند کښی لاهو کړه! ستا دغه هلک له سره نه ضائع کیږی او د خپل ځوی د دغه بیلتون څخه هم مه خفه کیږه! چه مونږ ئی ډیر ژر بیرته ستا غیږی ته درولو - او د پاک الله اراده په دی خبره تللی ده چه له دی نه یو ډیر لوی کار واخلي او د رسالت په منصب ئی افتخار ویشی او هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د ارادی په مخ کښی حائل او مانع نشی کیدی - او دغه گرد (تول) موانع به له منځه لری کیږی او دغه مقدس مقصد هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی چه د دغه محترم مولود له وجوده سره متعلق دی.

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ

فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِبِينَ ﴿۵﴾

پس وموند دغه (او ونيو تابوت د موسی) کورنی د فرعون دپاره د دی چه شی دغو (فرعونیانو) ته دښمن او (سبب د) غم بیشکه چه فرعون او هامان (وزیر ئی) او لښکری د دغو دواړو وو (دا تول) خطا کاران

تفسیر: مور ئی خپل هلک د لرگیو یوه صندوق کښی وغورځوه او د سیند په اوبو کښی ئی خوشی کړ - صندوق د اوبو د جریان په متابعت په داسی یوی ویالی کښی لاړ چه د فرعون په باغ کښی تیریده او هلته د میرمنی آسیبی رضی الله تعالی عنها د فرعون د شخړی په لاس کښی ولوید میرمنی آسیبی رضی الله تعالی عنها ته د دغه ښکلی هلک ښکلی صورت ډیر ښه په نظر ورغی او د ده په وچولی (تندی) کښی د نجابت او شرافت آثار ورښکاره شول نو ئی د پاللو په غرض راپورته کړ. مگر د دی پورته کولو آخری نتیجه داسی شوه چه دغه ووړکی لوی شو او د فرعون او د فرعونیانو سخت مخالف او دښمن ثابت شو - او د دوی په حق کښی د روح د

سوهان په شان عيان شو. نو ځكه الله تعالى هغوى ته موقع ورکړه چه دى راپورته كړى. لعین فرعون له دى څخه څه خبر ؤ د هغه دښمن له ویرى چه زه په زرهاؤ معصوم هلکان وژنم، هغه هم دغه هلك دى چه نن په ډیر ناز او نعمت سره ځمونږ په لاسو د هغه پالنه او روزنه کيږي فیالحقیقت فرعون او د ده گرد (تول) وزیران - مشیران او نور د دغه ناپاکه مقصد په اعتبار سخت وغولیدل چه بیشمارة اسرآئیلی هلکان ئی پر دغه شبهه ووژل مگر یواځی موسی علیه السلام ئی ژوندی پریښود لپاره د دى چه دغه موسی هغو فرعونیانو ته دښمن شی نارینه ؤ لره چه سبب د غرقیدلو د دوی به شی او غم ښځو ته چه وینځی به ئی شی. او دغه لام د عاقبت دى یعنی عاقبت د دى نیولو او ژوندی پریښودلو به دغه دواړه کارونه شی. لیکن که دوی نه تیروتل نو څه به ئی کول - آیا د دوی له لاسه دغه خبره پوره وه چه د الله تعالى تقدیر په دغه تدبیر سره واړوی ؟ د دوی ډیره لویه خطاء تیرواته او سهو په دى کښی ؤ چه دوی غوښتل د قضاء او د قدر فیصلی په انسانی تدابیرو سره ماتى کړی او مخه ئی ونیسی.

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنِي لِي وَلَكَ

او وویل ښځی د فرعون (آسیی چه دغه هلك) یخوالی د سترگو دى ماته او تاته.

تفسیر: یعنی څومره ښکلی ، گللی او په زړه پوری هلك دى مونږ هلك نه لرو راځی ! چه له ده سره خپل فهم غلط کړو او سترگی پری رنی او زړونه مو خوښ کړو. په ځینو روایاتو کښی راغلی دى چه فرعون وویل « لك لالی» یعنی ستا د سترگو لپاره به رنا (رنرا) او یخوالی وی نه ځما لپاره لکه چه ازلی تقدیر دغه الفاظ د دغه ملعون له ژبی څخه وویستل چه بالاخر هم هغسی هم وشو.

لَا تَقْتُلُوا عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَكِدًا

مه وژنئ دغه (هلك) ښائی چه نفع به راوړسوی مونږ ته یا به ونیسو دى ځوی.

تفسیر: یعنی کله چه لوی شی ځمونږ په کار به راشی او که مو مناسب وگانه نو به ئی خپل متبنی وگرځوو.

وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۙ

حال دا چه دوی نه پوهیدل (پر دغه سبب د هلاک خپل).

تفسیر: یعنی له دی نه خو نه ؤ خیر کله چه دی لوی شی نو څه څه کارونه به وکړی ؟ او دوی داسی وپوهیدل چه دغه هلاک کوم بنی اسرآئیلی له ویری څخه په اوبو کښی غورځولی دی ښه که مونږ هم دغه یو هلاک ونه وژنو نو په دغه کښی به کوم یو لوی نقصان متصور وی ؟ آیا دغه خبره خو ضروری نه ده چه هم دغه هلاک به هم هغه ځمونږ معهود دشمن وی چه مونږ تری اندیښنه لرو بیا چه ئی کله مونږ وپالو نو دی به څرنګه ځمونږ په خلاف څه اقدام وکړی ؟ او دغه به څرنګه ممکن وی چه دغه ځمونږ روزلی او پاللی شوی هلاک به له مونږ سره دشمنی وکړی ؟ دوی له دی نه نه ؤ خیر چه دغه هلاک به له هغه لوی ذات سره زیاته دوستی کوی چه د ګرد (تول) جهان رب او پالونکی دی او کله چه تاسی د هغه رب العالمین دشمنان یی نو ځکه دی به مجبور وی چه د هغه حقیقی رب العالمین په حکم ستاسی سره مخالفت وکړی تاسی پر خپل دغه ظاهری تربیت داسی اسره او هیله (امید) کوئ مګر له دی نه نه شرمیږئ چه د هغه حقیقی رب العلمین په مقابل کښی د ﴿ قَالَ اَنَارُ الْاَعْلٰی ﴾ غږ پورته کوئ.

وَاصْبِرْ فَوَادُ اِمْرٍ مُّوسٰى فِرْعٰوْنُ كَادَتْ لِتُبَدِيْ بِهٖ لَوْلَا اَنْ رَّبَّنَا عَلٰى قَلْبِهَآ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۰﴾

او صبا ته وګرځید زړه د مور د موسی تش له صبره قراره (او له نورو افکارو پرته (علاوه) د غمه د موسی) بیشکه چه نژدی وه چه اظهار وکړی په دغه (موسی سره چه ځوی می دی) که چیری نه وی محکم کړی مونږ (صبر او ثبات) پر زړه د دی چه شی دا له باور کونکیو (په وعده د الله سره).

تفسیر: اګر که د موسی علیه السلام مور د موسی علیه السلام تابوت په سیند کښی لاهو کړ مګر د مور والی لورینی او د مور والی مینی کله دی ته اجازه ورکوله او آرامه به ئی پریشوده چه د موسی علیه السلام له حاله او له یاده غافله پاتی شی - نو شپه او ورځ به د موسی علیه السلام فکر او ذکر له دی سره مل ؤ او له زړه څخه ئی صبر او قرار فرار کړی ؤ او نژدی ؤ چه د ضبط او صبر تار تری وشلیږی او په عمومی ډول (طریقه) سره د ژړا او انګولاء په ضمن کښی دغه خبره تری څرګنده شی چه زه هغه کمبخته مور یم چه خپل ځوی می په خپل لاس په سیند کښی غورځولی دی - که چا موندلی وی یا ئی پته ور معلومه وی نو راته ودی وائی - مګر د الله تعالی دغه الهام ﴿ اِنَّا رَاَدُوْهُ لِيْلَيْكَ وَجَاْعَلُوْهُ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴾ به ورته ډاډینه او تسلی ورکوله نو دغه د الله تعالی کار ؤ چه د دی زړه ته صبر ، ثبات او تسکین ورپه برخه کړی څو د الله تعالی

اسرار پخوا له وقته افشاء او اظهار نه شی او لږ څه مدت وروسته پخپله د موسی علیه السلام مور ته عین الیقین حاصل شی چه د الله تعالی دغه وعده هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده .

وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِيهِ دَبَّصَرْتُ بِهِ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝

او ویل (مور د موسی) خور د دغه (موسی) ته چه څه برابره ورور پسی دی (او خبر ئی راوړه) پس کتل به ئی دغه (موسی) ته له لری ځایه (لکه پردی) حال دا چه دغه (فرعونیان) نه پوهیدل (په دغه) خوروالی او جاسوسی د دی).

تفسیر: یعنی کله چه د فرعون په حرم سرای کښی هغه صندوق خلاص او دغه هلک په کښی وموندل شو او په گرده (توله) دنیا کښی ئی آوازه (انگاخه) گده او شهرت ئی وموند د موسی علیه السلام مور خپلی لور د موسی علیه السلام خور ته لا له پخوا څخه حکم ورکړی ؤ چه ته دی د خپل ورور په سراغ او پته لگولو پسی تل له لری او جلا (جدا) لگیاء اوسه! او له لری په پته سره د هغه حال او احوال ځان ته معلوم کړه! چه چیری پیدا کیږی؟ او څه ماجراء پری تیریږی؟ کله چه دغه جینیئ پوه او هوښیاره وه د هغه شهرت او انگاخه په اثر ئی ژر ځان برابر هم هغه ځای ته ورسوه چه پر هغه له سینده موندلی هلک باندی لوی ازدحام او بیروبار جوړ شوی ؤ - او هلته لکه یوه بی تعلقه اجنبیه لری ودریده او هیڅ شوک په دی ونه پوهیدل چه دا د دغه هلک خور ده .

وَحَرَّمَ نَاعِلِيَهُ الرَّاَضِعَ مِنْ قَبْلِ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَ لَكُمْ وَهُمْ لَنْ نَصْحُونَ ۝

او حرام (منع) کړی وه مونږ پر دغه (موسی تې رودل د) دایگانو له پخوا له بیرته ورتلو مور خپلی ته) نو ویل (خور د موسی) آیا خبر کړم زه تاسی پر اهل د (داسی) کاله باندی چه واخلی وساتی دا (هلک) تاسی ته او دوی به ده ته له خیر غوښتونکیو وی .

تفسیر: یعنی د فرعون ښځی ملعون فرعون هم د دغه هلک په پالنه او ساتنه راضی کړ - دلته د

تی ورکونکی فکر ورپیدا شو او دیری دائیگانی ئی طلب کری - مگر قدرت لا له پخوا شخه د موسی علیه السلام شونډی کلکی ترلی وی چه پرته (علاوه) د خپلی مور له تی شخه د بل چا تی په خوله ونه نیسی نو سخت تشویش ورپیدا شو چه داسی یوه مرضعه له کومه محایه راپیدا کړه شی چه دغه هلک ئی تی وروی ؟ ولی چه موسی علیه السلام به مطلقاً د هیخ یوی مرضعی تی ته خپل مخ نه آراوه فرعونی خدم او حشم په هم دغه فکر او اندیینه کښی ؤ چه د موسی علیه السلام خور وویل چه «زه د داسی یوی کورنی معرفی تاسی ته کولی شم چه دیره پاکه او صافه ده او ممکن دی چه دغه هلک د هغی کورنی د کومی ښځی تی وروی او تر هغه محای پوری چه زه معلومات لرم هغوی به په دیری لورینی (مهربانی) او خیر غوښتنی سره د دغه هلک روزنه او پالنه کوی ؤ که چه هغه کورنی دیره شریفه او نجیبه ده او علاوه پر هغه د باچاهی له کوره د انعام او اکرام لوی توقعات هغوی لا په دی اړوی چه پر دغه هلک ښه توجه او فهم ولری» بالنتیجه د هم دی جینیغ په مشوره د حضرت موسی علیه السلام مور وغوښتله شوه په مجرد د دی چه د خپلی مور بوی پر موسی علیه السلام ولگیده په دیره مینه او محبت سره ئی خپل محان د مور په تی پوری ونښلوه او په غرکهار سره ئی په تی رودلو شروع وکړه - فرعونی کورنی ته د دغی ښځی پیدا کیدل ډیر غنیمت معلوم شول چه بالآخر هغه هلک د یوی مرضعی یعنی د خپلی مور تی سره پخلا شو او شودی ئی روی. په دغه گرد (تول) سره خوښی او خوشال شول - او ډیر انعامونه او اکرامونه وکړل شول مگر مرضعی خپل محینی عذرونه او ضروریات ورواندی کړل چه «زه د هغو لامله (له وجی) دلته نشم اوسیدلی - که راته داسی امر او اجازه وشی چه دغه هلک له خپله محانه سره کور ته یوسم - او هلته ئی په فارغ البالی سره روزنه او پالنه وکړم!» لکه چه په هم دغه پاس ترتیب سره بیا موسی علیه السلام په امن او اطمینان سره د خپلی مور غیری ته ورسید او د فرعون هغه طلب او تنخواه چه د دغی مرضعی لپاره تاکی (مقرر کری) شوی وه هم ورته په لاس ویریا ودرغله.

قَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ۗ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

پس بیرته راوست مونږ دغه (موسی مور خپلی ته دپاره د دی چه یخی (او رنی) شی سترگی د دی (په بیرته رسیدو د موسی) او چه نشی غمجنه (په بیلتون ئی) او دپاره د دی چه وپوهیږی (په عین الیقین هم) په دی چه بیشکه وعده د الله حقه ده

تفسیر: یعنی په ﴿إِنَّا رَأَوْنَا إِلَيْكَ وَجَاهُكَ مِنَ الْمَرْسَلِينَ﴾ کښی دوه وعدی ورسره شوی وی

یوه خو هم هغه وعده وه چه مور ئی پخپلو سترگو ولیده چه په شه یو حیرانوونکی طریقه پوره او تر سره شوه او د دوهمی وعدی د پوره کیدلو له پاره ورته قیاس موقع پیدا شوه چه بیشکه هغه هم په خپل وخت او نیته پوره کیدونکی ده .

وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۱۳﴾

ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (پری چه حقه ده) .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده هرورمو (خامخا) رسیدونکی او واقع کیدونکی ده هو! په منځ کینی ډیر خندونه او موانع پینښیږی چه د هغو په نسبت ډیر ضعیف الاعتقاد کسان متردد او مشته کیری. (موضح) .

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَىٰ اتَّيْنَهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۴﴾

او کله چه ورسید (موسی) زور (قوت د ځوانی خپلی) ته او برابر شو (په عقل) نو ورکړ مونږ ده ته حکمت (نبوت) او علم (پوه) او هم داسی (مهربانی چه وکړه مونږ په موسی او مور ئی) جزاء ورکووو مونږ نیکی کوونکو ته .

تفسیر: یعنی کله چه موسی علیه السلام د خپل رشد او ځلمیتوب وخت ته ورسید نو مونږ ده ته ډیری د حکمت خبری وروبودی او خصوصی علم او فهم او پوهه مو ورکړه ځکه چه دی د هلکتوبه را په دی خوا صالح او نیک عمل ؤ نو داسی پوه او قابلو خلقو سره زمونږ لطف او مرحمت هم داسی مبذول کیری .

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا
رَجُلَيْنِ يَخْتَلِمَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ
فَاسْتَعَاثَ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَرَهُ

مُوسَى فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿۱۵﴾

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۱۶﴾

او ننوت (موسی) بنار (د مصر) ته په وقت د غفلت د اهل د هغه کښی (د گرمی په وقت کښی چه ویده ؤ) پس ویی موندل په دغه بنار کښی دوه سری چه جگره یی سره کوله دغه یو (سبطی) له تابعانو د دغه (موسی ؤ) او هغه (بل قبطی) له دشمنانو د دغه (موسی) ؤ پس مرسته (مدد) وغوښته دغه (سبطی) چه له تابعانو د دغه (موسی) ؤ پر هغه (قبطی) چه له دشمنانو د دغه ؤ پس په سوک وواوه هغه (قبطی) لره موسی پس قضاء وکړه (الله) په دغه قبطی (چه مرئی کر په سوک د موسی سره کله چه د وژلو قصد ئی نه ؤ کړی او نه ؤ مامور په قتل د هغه نو ځکه) وویل (موسی) چه دغه کار له عمله د شیطان دی، بیشکه چه دغه (شیطان) دشمن دی (د انسانانو) لغزوونکی دی ښکاره. وویل (موسی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم ظلم می کړی دی په نفس خپل (په قتل د دغه قبطی سره) پس مغفرت کړه ماته (دغه گناه ځما) پس مغفرت وکړ (الله) دغه (موسی) ته بیشکه چه (الله) هم دی دی خامخا ښه ښوونکی د(خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام وروسته له ځلمی توبه یوه ورځ په داسی وقت کښی بنار ته ورسیده چه خلق غافل ویده ؤ ښایی چه یا به د شپی یا به د گرمی وقت ؤ حضرت موسی علیه السلام چه کله ځلمی شو د فرعون له قوم او د دوی د ظلم او کفر له سببه بیزاره ؤ او تل به ئی له بنی اسرائیلو ناسته او ولاړه درلوده (لرله) د ده د مور کور د ښاره د باندی ؤ. حضرت موسی علیه السلام به کله کله هلته ورته او کله به د فرعون کره هم ورته - د فرعون قوم (قبط) د ده سره هم عداوت او دشمنی درلوده (لرله) او داسی به ئی د ده په نسبت وویل چه دی ذاتاً د غیر قوم یو ځلمی دی - نه چه د زور او قوت خاوند شی. موسی علیه السلام یوه ورځ ولید چه دوو سریو پخپلو منغو کښی جنگ سره کوو چه یو ئی سبطی (اسرائیلی) او هغه بل ئی قبطی ؤ - کله چه اسرائیلی موسی علیه السلام ولید ورناری ئی کړی چه «راشه د دغه قبطی له لاسه می خلاص کړه» وایی چه دغه قبطی د فرعون د مطبخ یو سری ؤ - موسی علیه السلام لا له پخوا څخه د قبطیانو د ستم او ظلم او تیری څخه باخبره ؤ - کله چه دلته موسی علیه السلام پخپلو

سترگو د ده لاس اچول او زیادت ولید - د ده د حمیت رگ هم وخوځید ممکن دی چه د پوهولو او لار ښوولو او پند او نصیحت کولو په وقت کښی دا قبطی موسی علیه السلام ته هم ځینی سختی خبری ویلی وی - لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی شته الغرض موسی علیه السلام تش تهدید او ویرولو لپاره د یوه سوک گزار پری وکر څرنګه چه موسی علیه السلام ډیر یو قوی ځلمی ؤ په هم هغه سوک سره ئی دغه قبطی پر ځمکه ونښلوه حال دا چه پخپله موسی ته دا نه وه معلومه چه ځما په یوه سوک به داسی یو قوی سری یو په یو مری نو ډیر زیات خفه شو چه ولی بلا قصده وینه را په غاړه شوه حال دا چه دغه قبطی یو حربی کافر ؤ - ظالم ؤ - او د موسی علیه السلام نیت هم تش د ده تأدیب ؤ او نه ئی غوښت چه وئی ورئی مګر دغه خو یوه خبره ده چه په دغه وقت کښی جنگ او جهاد نه ؤ نښتی - او موسی علیه السلام قبطیانو ته د سبیطیانو له طرفه د حرب اعلان نه ؤ ورکړی - بلکه د ده له هغه مطمئن او آرام ژوندون څخه چه په مصر کښی معروف او مشتهر ؤ ګرد (تول) خلق د ده د لوری مأمون او ډاډه ؤ چه دی بی موجب د چا له ځان او مال او نورو شیانو سره هیڅ کار او تعلق نه لری بیا امکان لری چه د غیظ او غضب په جوش کښی د هغی معاملی تحقیق هم په سرسری ډول (طریقه) سره شوی وی او د سوک وهلو په وقت کښی ئی فکر ونشو چه په څه اندازه سره هغه وهلی شی ؟ او څرنګه یو وهل د تادیب لپاره بس او کافی دی ؟ له بل طرفه د دغه بلا اراده قتل په اثر دغه فکر او اندیښنه تولیده کیده چه له ګوند (دلی) او ګوند بازی (دله بازی) اور یو ځلی بل او د نورو مصائبو او فتنو ابواب ونه پرانستل شی نو ځکه موسی علیه السلام له خپل عمل څخه سخت نادم او متأثر شو. او داسی وپوهید چه د ده په دغه عمل کښی تر یوی درجی پوری د شیطان مداخله هم شته. د انبیاء علیهم السلام ضمیر او فطرت داسی پاک او صاف او د هغوی استعداد دومره اعلی وی چه پخوا د نبوت له موندلو څخه دوی د خپلو اعمالو د یوی یوی ذری محاسبه په ډیر تدقیق کوی. او په ډیر لږ ښوئیدلو یا اجتهادی خطاء د پاک الله له درباره په عجز او نیاز او ژړا معافی غوازی او تری توبه کوی لکه چه موسی علیه السلام هم د دغی خپلی خطاء معافی وغوښته او پر دغه خپل تقصیر ئی اعتراف وکر چه د الله تعالی له طرفه وروښلی هم شو. او اغلباً د دغی معافی معلومات به ده ته د الهام او نورو وسائلو په وسیله شوی وی. ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو پخوا تر نبوت د عظمت موندلو څخه د ولایت په خلعت هرورمو (خامخا) معزز وی.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا لِلْمُجْرِمِينَ ﴿١٤﴾

وویل (موسی) ای ربه ځما په حق د انعام فضل ستا پر ما (وساته ما) پس چه له سره زه هیچیری نشم مددګار دپاره د گنهګارانو.

تفسیر: یعنی کله چه تا ماته پخپل فضل او کرم د عفوی بشارت رامرحمت کړ او عزت - راحت

- قدرت او قوت دی راعطاء کر نو زه د دی د شکریی لامله (له وجی) به له سره د مجرمانو او گناهکارانو حامی او مرستی (مددگار) نه کیوم. ممکن دی چه موسی علیه السلام ته د دغه مستغیث اسرآئیلی څه تقصیر هم معلوم شوی وی او هم دغه ته به یی مجرم ویلی وی، یا به ئی له مجرمانو څخه کفار او ظالم خلق مراد وی یعنی زه ستا دغه راکری قوتونه به وروسته له دی نه له سره د دغو خلقو په نصرت او حمایت کښی نه لگوم یا به له مجرمینو څخه شیاطین مراد وی چه زه به هیڅکله د دوی د جمعیت حمایت نه کوم. څو هغوی ځما په زړه کښی دغسی وسوسی واچوی او دغسی کارونو ته می ولمسوی چه وروسته له هغه زه په ندامت او حسرت کښی اخته شم یا به یی هغه اسرآئیلی ته د دی لامله (له وجی) مجرم ویلی وی چه هغه د دغه جرم د وقوع سبب ګرځیدلی ؤ. والله اعلم.

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ

بیا صبا پاڅید (موسی) په دغه ښار کښی په داسی حال کښی چه ویریدونکی ؤ (پر ځان خپل) چه انتظار به ئی کوو (مدد د رب خپل ته یا لاره ئی کتله د نجات خپل).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام انتظار کوی او لاری ته ګوری چه د دغه مقتول وارثان خپله دعوی به ئی فرعون ته وړاندی کری وی، ولید شی چه پر چا دغه جرم اوړی ؟ او له ما سره څه سلوک کوی ؟

فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِحُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَعَوِيٌّ مُّبِينٌ^(۱۸)

پس ناڅاپه هغه (اسرآئیلی) چه نصرت مدد ئی غوښتی ؤ له دغه (موسی) څخه پرون اوس بیا ناری وهی دغه (موسی) ته او مرسته (مدد) تری غواړی پر بل قبطنی باندی) پس وویل موسی هغه (اسرآئیلی) ته چه بیشکه ته خامخا بی لاری ئی ښکاره (چه پرون دی هغه قبطنی راباندی مړ کړ او اوس بیا راته ناری وهی).

تفسیر: یعنی هم هغه اسرآئیلی نن له بل کوم سری سره جنگیده او لاس یی پری اچولی ؤ. نو موسی علیه السلام داسی ورته وویل چه ته هره ورځ له ظالمانو سره نښلی او غواړی چه ما هم له

هنوی سره په جنگ واچوی لنده یی دا چه حضرت موسی علیه السلام ورته ورغی لپاره د امداد .

فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ
يُوسَىٰ أَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ بِكَ مِمَّا كَانَتْ نَفْسًا يَا لَأَمْسِ
إِنْ تُرِيدُ إِلَّا أَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَنْ
تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ⑩

پس کله چه اراده وکړه (موسی) چه ونیسی هغه (قبطی) چه ؤ دښمن د دغو دواړو (یعنی موسی او د دغه اسرانیلی حال دا چه موسی هغه اسرانیلی ته په قهر هم شوی ؤ نو) وویل ای موسی! آیا اراده لری د دی چه وژنی ته (نن) ما لکه چه وژلی دی ؤ یو نفس (د قبطی) پرون اراده نه لری ته (د هیخ شی) مگر د دی چه شی (ای موسی) زورور په ؤمکه (د مصر) کښی او اراده نه لری چه شی ته له اصلاح کوونکیو څخه.

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام غوښت چه پر هغه ظالم قبطی لاس واچوی او دغه مظلوم سبطی (اسرانیلی) تری خلاص کړی خو سبطی په دی گمان له موسی علیه السلام څخه وویرید کله چه ده راته «غوی مبین» ویلی دی نو نه چه اوس می ووژنی ځکه چه دغه سبطی داسی وپوهید هم هغسی چه په خوله او خبرو سره ماته په غصه او قهر دی نو هرورمو (خامخا) لاس نی هم پر ما پورته کیږی. هغه پرونی وینه چه تر نن پوری پته وه او څوک پری نه ؤ خبر چه د هغه قاتل څوک دی ؟ کله چه دغه قبطی د هغه سبطی دا خبری واوریدی نو پوه شو چه هغه قبطی هم دغه موسی وژلی دی نو ورغی او فرعون نی خبر کړ او فرعونیانو هم د موسی علیه السلام د وژلو اراده وکړه او دغه خبره د دغه سبطی له ژبی نه په هر ځای کښی داسی مشهوره شوه چه هغه سبطی داسی وائی چه د موسی یواځی هم دغه کار زده دی چه په زور او جبر سره وژل وکړی او دغه کار نی زده نه دی چه د طرفینو په منځ کښی صلح او روغه وکړی.

وَجَاءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يُوسَىٰ إِنَّ
الْمَلَائِكَةَ يَتَرَوْنَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنَّ لَكَ مِنَ الْمُصْحِحِينَ ⑪

او راغی یو سری له آخره د ښاره په دی حال چه رامندی ئی وهلی وی ویل ای موسی! بیشکه چه مشران مشوری کوی په حق ستا کښی دپاره د دی چه ووژنی تا (په قصاص د هغه قبطی) پس ووځه ته (له مصره) بیشکه زه یم تاته له نصیحت کوونکیو (خیر غوښتونکیو) نه.

تفسیر: یعنی د دغه قتل خبر فرعون ته رسیدلی دی او هلته سره جرگی او مشوری کوی چه د غیر قوم د یوه ځلمی جراث تر دغی اندازی پوری رسیدلی دی چه د شاهی قوم او د سرکاری ملازمانو د یوه فرد قتل ته اقدام کوی د حکومت ملازمان پر موسی علیه السلام پسی په سرعت وځغلول شول چه ژر ئی پیدا او بندی او په قتل ئی ورسوی له هغه مجمع څخه د یوه نیک طینته او پاک زړه او ښه نیته سری په زړه کښی پاک الله دغه خبره واچوله شو هغه په تلوار او د یوی لندی لاری څخه په ځغاسته موسی علیه السلام ته خپل ځان ورسوی او دی له دغه ماجرا څخه باخیره او داسی یوه مشوره ورته ورکری چه ښائی ته هم دا اوس له ښاره ووځی! (موضح القرآن) لیکي دغه ئی ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم اورولی دی چه خلق د ده د وژلو په فکر کښی هم لویږی - او دی به هم لکه موسی علیه السلام له خپله وطنه هجرت کولو ته مجبورږی لکه چه گرد (تول) کفار تول شوی ؤ شو هغوی گرد (تول) یو ځلی پر دوی ځان وغورځوی. نو په هم دغه شپه کښی دوی له خپله وطنه هجرت وفرمایه.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾
وَلَمَّا تَوَجَّهَ تَلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّي أَن يَهْدِيَنِي سَوَاءَ
السَّبِيلِ ﴿٢٧﴾

پس ووت موسی له دغه مصر څخه په دی حال کښی چه ویریدونکی ؤ کتل به ئی (هر طرف ته چه څوک راپسی رانشی) وویل (موسی) ای ربه ځما نجات راکړه ته ماته له قومه ظالمانو (چه فرعون او تابعان ئی دی) او کله چه متوجه شو (موسی) په طرف د مدین وی ویل امید دی له رب ځما څخه د دی چه وښی ماته سمه لاره.

تفسیر: حضرت موسی علیه السلام له مصر څخه د هجرت په قصد لاړ شو لیکن هیڅ یوه لاره او طرف ورته نه ؤ معلوم نو له پاک الله څخه ئی سوال وکړ چه په سمه لاره می برابر کړه! نو ځکه

دی د (مدین) په لویه لاره برابر شو او په خیر او سلامتی سره یی هلته ورسوه او په مدین کښی نی داسی د امن او اطمینان ژوندون ور په برخه کر چه په کښی ښه مانوس او متاهل شو یواځی هم دغومره نه بلکه تر دیر لری پوری نی نوری لار ښوونی هم ورته وکری - او په سمه صافه لاره نی رهی (روان) کر .

وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ
يَسْتَأْذِنُ ۚ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۗ قَالَ
مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْتَعِي حَتَّىٰ يُصَدَرَ الرَّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿۷۳﴾

او کله چه ورسید (موسی) اوبو د مدین ته نو نی وموندله پر هغه (کوهی) یوه ډله له خلقو چه اوبه یی ورکولی (مواشیو خپلو ته) او وئی موندلی رابیرته له دوی څخه دوه ښځی چه رامنع کولی به نی گدی خپلی (له اوبو نه) نو ویل (موسی دغو ښځو ته) چه څه دی حال ستاسی (چه منع کوئ له اوبو گدی خپلی) وویل هغو (دواړو) چه اوبه نه ورکوو مونږ (گدو خپلو ته) څو بیرته لار شی (دغه) شپانه او پلار څمونږ زوږ (د دپرو کلونو سړی) دی چه کار نی له لاسه نه کیږی .

تفسیر: مدین له مصر څخه د اتو یا لسو ورځو لری مسافه کښی پروت دی کله چه دی هلته ورسید وږی تږی ؤ . وئی لیده چه خلق پر کوهی راتول دی او خپل مواشی اوبه کوی او دوه داسی ښځی نی هم هلته ولیدی چه دغو دواړو خپلی گدی لری حصاری کری دی او په شرم او حیاء سره لری ولاړی وی په دوی کښی دومره یو زور او قوت نه ؤ چه هغه مجمع له خپلی مخی څخه لری کری یا بالذات هغه لویه درنه بوکه له اوبو څخه ډکه او له کوهی څخه نی راوکاږی او ممکن ؤ چه دوی به خپلو گدو ته داسی اوبه ورڅښولی وی چه له نورو څخه وروسته پاتی کیدی نو موسی علیه السلام له دوی نه د انتظار علت استفسار کر هغوی وویل چه مونږ له گردو (تولو) څخه وروسته خپلو مواشیو ته اوبه ورکوو ځکه که څمونږ پلار څلمی او قوی وی نو مونږ به ولی راتلو او هغه به پخپله راته او له دغو خلقو سره به نی خپله معامله خلاصوله .

فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ

پس اوبه کره (موسی رمه) د دغو دواړو بیا نی شا وگرځوله (ښځو ته او لار

شو) سیوری ته

تفسیر: د انبیاؤ فطری جذبات او ملکات هم داسی وی - سره له دی چه موسی علیه السلام په دغه وقت کتبی ستری ستومان - وری - تبری ؤ - خو بیا هم ورته دغه ننگ او غیرت ودرید چه سره ءما د موجودیته دغه ضعیف صنف به ولی له همدردی او اعانته محروم پاتی کیوی نو ودرید هغه لویه تیوه (گته) او هغه مجمع نی لری کره یا وروسته له هغوی له کوهی څخه نی صافی پاکی تازه اوبه راوویستی او د دغو جونو گدو ته نی اوبه ورکری.

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿۱۳﴾

نو وی ویل ای ربه ءما بیشکه زه هر هغه څیز ته چه ولیری ته ماته له خیره فقیر (محتاج) یم.

تفسیر: یعنی ای الله! زه د خپل هیڅ عمل اجرت له مخلوقه نه غواړم! هو! که ستا له طرفه کومه ښیگه (فائده) راورسیوی زه هنی ته تل محتاج یم. (موضح القرآن) لیکي «بِشْءٍ دى وپیژاند چه دغه سری د لاری مسافر او په سیورو کتبی کیناستونکی پردیسی دی او له لری څخه وری تبری راغلی دی لارلی او خپل پلار ته نی دغه گرد (تول) احوال وویل چه هغه حضرت شعیب علیه السلام ؤ علی القول المشهور او هغه ته هم دغسی یو سری ور په کار هم ؤ چه نیکیخت وی او بسونه نی وساتی او خپله لور ور واده کری.

فِيَاءُ تَهُ أَحَدُهُمَا تَشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرًا سَقَيْتَ لَنَا

پس راغله دغه (موسی) ته یوه له دواړو چه تگ نی کاوه په (طریقه د) حیاء سره نو وویل (دی موسی ته) چه بیشکه پلار ءما بولی تا دپاره د دی چه درکری تاته اجر حق د اوبو کولو ستا (گدو) ءمونی ته

تفسیر: دغه جینیع داسی راتله لکه چه د شریفی او عفیفی او پاکی ښځی عادت او قاعده وی وائی چه دی له ډیره شرمه او حیاء خپل مخ په تکرری (خادر) بیخی پیچلی (نغارلی) ؤ - او خبری به نی کولی. حضرت موسی علیه السلام د الله تعالی څخه د خیر طالب ؤ چه نی له خپله فضله په غیر متوقعه ډول (طریقه) سره ورولیږه نو ولی به نی نه منله - پاغید او له هنی ښځی

سره د شعيب عليه السلام په لوري روان شو وائی چه د تلو په وقت کښی دغی جینع ته وویل چه «ته غما په مخکښی مه درومه ! او راپسی راځه نه چه پر پردی ښځی عمداً غما نظر ولویږی » لکه چه موسی عليه السلام د مخه شو - او هغه جینع ورپسی تله او په خبرو سره ئی ورته د لاری ښوونه کوله - شو ئی خپل پلار ته راوست.

فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقِصَصَ لَأَقَلَّ النَّحْتَفَ وَنَجَّوَتْ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۲۵﴾

پس کله چه راغی (موسی) دغه (شعيب) ته او بیان ئی کړه پر دغه (شعيب) قصه خپله وویل (شعيب موسی ته) مه ویرپږه ! چه نجات دی وموند له قوم ظالمانو (فرعونيانو) نه.

تفسیر: حضرت موسی عليه السلام خپله توله قصه حضرت شعيب عليه السلام ته واوروله شعيب عليه السلام ده ته دادینه او تسلی ورکړه او وی فرمایل چه ته اوس د ظالم قوم د منگلو څخه خلاص شوی وروسته له دی نه دوی انشاء الله تعالی تاته هیڅ ضرر نشی رسولی ځکه چه مدین د فرعون د سلطنت له حدوده خارج ؤ.

قَالَتْ اِحْدَا مَمَائِبَتِ اسْتَا جِرُهُ اِنَّ خَيْرَ مِّنْ اسْتَا جِرَتِ الْقَوِيِّ الْاَمِينِ ﴿۲۶﴾

وویل یوی له دغو دواړو! ای پلاره غما! مزدور ونیسه دی (دپاره د میږو «گدو» څرولو) بیشکه چه غوره د هر هغه چا چه مزدور ئی نیسی هغه څوک دی چه قوتناک او امانتگر وی.

تفسیر: یعنی په موسی عليه السلام کښی دواړه صفات موجود دی زورور دی چه یواځی لویه تیږه (گته) ئی د کوهی له سره لری کړه چه هغه به په څو تنو لری کیده په ډیر قوت او میرانه (بهادری) سره ئی اوبه وویستلی او غمونږ رمه ئی په لږ وقت کښی اوبه کړه او گرده (توله) د اوبو ویستونکی مجمع ئی سره لری کړه او امانت دار دی چه هیڅ طمع او توقع نه لری او ډیر عقیف او یو شریف ځلمی دی تر دی چه په لاره کښی هم له ما ځنی پر مخ ته چه پر ما ئی له

سره نظر ونه لکيوي.

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ بِكَ وَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ بِكَ وَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ بِكَ
عَلَيْكَ سَيِّدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۳۰﴾

وويل (شعيب موسی ته) بیشکه زه اراده لرم د دی چه په نکاح درکرم تاته یوه له دغو لونو خپلو چه دا دی په دی چه مزدوری وکړی ته ءحما دپاره اته کاله پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه (له ما سره احسان) وی او نه لرم زه اراده د دی چه مشقت واچوم پر تا (په اشتراط د لسو کلونو) ژر به ومومی ته ما که اراده وفرمائی الله له صالحانو نیکانو (وفا کوونکیو په وعده).

تفسیر: ښایی هم دغه خدمت د ده د جینئ مهر وی.

ءحمونو حنفيانو په مذهب اوس هم که د بالغي جینئ خوښه وی نو د دی اقارب هم داسی خدمت د مهر په عوض تاکلی (مقررولی) شی (کذا نقله شيخ الانور اطال الله بقاءه) دلته یواځی د نکاح خبری مذکوری دی ظاهر دی چه د نکاح ترلو په وقت کښی حضرت شعيب عليه السلام پخپله یوه جینئ معینه او د هغی په رضاء او خوښی سره ئی نکاح ترلی ده چه هغه په ارجح الاقوال هم هغه مشره وه او بیوی صفورا یا بیوی صفراء رضی الله تعالی عنها نومیده او د حضرت موسی عليه السلام معرفی ئی په اول کښی له خپل پلاره سره کړی وه.

﴿وَإِن كُنْتُمْ عَشْرًا وَإِن كُنْتُمْ عَشْرًا﴾ = پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه له ما سره احسان وی). یعنی اقلا اته کاله به ءحما په خدماتو کښی هر ورو (خامخا) مصروفیږی که دوه کاله نور دی هم خدمت وکړ نو هغه ستا تبرع ده او زه خو کوم سخت خدمت له تا څخه نه اخلم ته به له ما سره اوسیږی انشاء الله پخپله به په تجربه سره درڅرگنده شی چه زه بدطینته سری نه یم. بلکه د الله تعالی په فضل او کرم سره د نیک بختانو څخه یم. ته به ءحما په صحبت کښی نه خفه کیږی بلکه د طبیعت د مناسبت لامله (له وجی) به مؤانست درحاصل شی.

قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلِينَ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ
وَاللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿۳۱﴾

ووہیل (موسیٰ شعیب تہ) چہ ہم دا (عہد مقرر شو) پہ منع عُمَا او ستا کنبی چہ ہرہ بیوہ لہ دی دواوہ نیتو چہ پورہ کرہ ما پس نہ وی زیادت پر ما او اللہ پر دغہ چہ وایو (ئی مونبر یعنی زہ او تہ وکیل) ساتونکی شاہد دی.

تفسیر: یعنی زہ مختار او خپلواک یم چہ اتہ کالہ درسہ پاتی کبیرم کہ لس کالہ پہ ہر حال دا معاہدہ چہ اوس ترلی شوی دہ د اللہ پہ اعتماد عُمَا خوہنہ او منظورہ دہ زہ پاک اللہ پر دغہ معاہدہ شاہدوم او دغہ معاملہ ختم کوم. پہ احادیثو کنبی راغلی دی چہ موسیٰ ہم دغہ اوہر مدت (لس کالہ) پورہ کر حضرت شاہ صاحب فرمایو عُمونبر رسول صلی اللہ علیہ وسلم ہم کلہ چہ لہ خپلہ وطنہ ووت اتہ کالہ وروستہ راغی چہ معظمہ مکہ فتح کری - او کہ ئی خوہنہ شوی وی پہ ہم ہغہ وقت کنبی بہ ئی ہم ہغہ ہنار لہ کفارو شخہ تخلیہ کری وی لیکن پخپلہ خوہنہ بی لس کالہ وروستہ ہغہ لہ کفارو شخہ پاکہ کرہ.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَىٰ الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ
مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿۹۱﴾
فَلَمَّا آتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ
الْمُبْرَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ

پس کلہ چہ پورہ کرہ موسیٰ نیتہ (خپلہ پہ اتو یا لسو یا شلو کلونو) او رھی (روان) شو سرہ لہ عیال خپل (پہ اذن د شعیب مصر تہ) ولید (موسیٰ) لہ جانبہ (د غرہ) د طور یو اور، وی ویل عیال خپل تہ چہ مدار وکریئ تاسی (پہ دی عُمَا کنبی) بیشکہ زہ چہ یم ومی لید یو اور بنائی ما لہرہ چہ راتلہ وکرم تاسی تہ لہ دی (اور) شخہ پہ خبر (د لاری ورکی) یا پہ بخری (سکروتی یا شغلی) لہ ہغہ اورہ لپارہ د دی چہ تاسی (پری) تاودہ شیء ! پس کلہ چہ راغی (موسیٰ) دغہ (اور) تہ نو غیر (ورتہ) وکر شو لہ غاری د ہغی کندی چہ پہ بنی طرف (د موسیٰ) کنبی وہ (دغہ غارہ وہ) پہ ہغہ توتہ مبارکہ کری شوی کنبی (لہ جہتہ د اوریدو د موسیٰ کلام د اللہ لہرہ پہ دی کنبی) لہ (ہغی) ونی

تفسیر: چه ولاہ وہ پہ غارہ د کندی کنہی او د اور لمبی تری شرگندیدی.

يُوسَىٰ إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۰﴾ وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا
رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ يَٰمُوسَىٰ
أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْأَمِينِينَ ﴿۲۱﴾ أَسْلَكَ يَدَكَ فِي
جَيْبِكَ تَخَرُّبٌ بَيْضَاءُ مِنْ غَيْرِ سَوَاءٍ ۚ

داسی چه ای موسی بیشکه زه هم دا زه الله یم رب د عالمیانو او بل داسی
(غیر پری وشو چه) وغورخوه همسا خپله (پس وئی غورخوله) نو کله چه وئی
لیدله (موسی) دا (عصا) چه خوخیله گواکی دا (عصا) یو نری منگری مار
توپ وهونکی دی نو شا ئی کره مخ ئی واپاره په دی حال کنہی چه
تنبتیدونکی ؤ (له ویری) او بیرته راونه مگرخید (بیا پری غیر وشو د الله تعالیٰ
له جانبہ داسی) چه ای موسی مخ راویره او بیرته راوگرخه ! او مه ویریبه !
بیشکه ته چه ئی له امان موندونکیو ئی (له ویری نه او بیخی مامون ئی !)
ننباسه (بسی) لاس خپل په مگریوان (د کمیس خپل کنہی) بیا ئی خارج کره
حال دا چه راوخی به تک سپین بی له کوم عیب (مرض - بدی)

تفسیر: د دغی رکوع له ابتداء څخه تر «غیر سوء» پوری مگرد (تول) مفصل واقعات د «طه» په
سورت او نورو مخایونو کنہی تیر شوی دی هلته دی ولوستل شی!

وَأَضْمُرْ آيِكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ

او پیوست کره (سینی) خپلی ته څانگ (یعنی لاس) دی له (جهته) د ویری

تفسیر: او رانژدی کره ځان ته یعنی سینی خپلی ته څانگ دی یعنی لاس دی له جهته د ویری له
مار یا له برص یعنی خپل مت دی له خپلی سینی سره او تخرگ (ترخ) ته نژدی کره د مار او
د برص او د نورو شیانو ویره به له تا څخه لری کیږی شائی چه د راتلونکی لپاره ئی هم د
ویری د ازالې په نسبت هم دغه ترکیب ورشوولی وی.

فَذَيْنًا بَرَّهَانًا مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ

نو دغه دواړه (عصا او ید بیضاء) دوه برهانه (او سندونه په رسالت د تا دی لیرلی شوی) له (طرفه د) رب ستا طرف د فرعون ته او قوم د ده ته

تفسیر: یعنی د «عصا» او «ید بیضاء» معجزی د نبوت د برهان او سند په ډول (طریقه) درعطاء کړی شوی دی خو پر دغه وسیله سره پر فرعون او نورو سبطیانو د حجت اتمام وکړی شی!

إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۳۲﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يُقَتِّلُونِي ﴿۳۳﴾

بیشکه چه دوی دی قوم فاسقان (وتلی له فرمان د الله) وویل (موسی) ای ربه غما بیشکه زه چه یم وژلی می دی له دغو (قبطیانو) ځنی یو نفس (سری) پس ویریریم چه دوی وبه می ووژنی (په قصاص د هغه سره).

تفسیر: یعنی که په مجرد د رسیدلو می ووژنی نو ستا دغه دعوت به څرنگه ورسولی شم ؟

وَإِنِّي هَارُونَ هُودًا فَارْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي ۚ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿۳۴﴾

او ورور غما هارون هغه ډیر فصیح دی له ما له جهته د ژبی پس ولیره هغه هم له ما سره یار مددگار چه تصدیق کوی غما بیشکه زه ویریریم له دی چه دروغجن به کړی دوی ما .

تفسیر: یعنی که کوم یو بل تصدیق او تائید کوونکی سری هم راسره وی نو طبعاً به ځمونږ زړونه مضبوط او قوی کیږی نو د ده د دروغجن شمیرلو په موقع کښی کله چه د بحث او مناظری وار ورسیری امکان لری چه غما د ژبی د لکنت او بندیدلو لامله (له وجی) په خبرو او اترو کښی څه موانع او عوائق واقع شی نو په دغه وقت کښی به د هارون رفاقت ماته ډیر نافع

او مفید واقع شی عککه چه د ده ژبه له ما شخه دیره ښه چلیپری او ښه فصیح او بلیغ دی.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيٰتِنَا ۚ أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغٰلِبُونَ ﴿۲۵﴾

و فرمایل (الله) ژر به قوی کرو مونږ مت ستا په ورور ستا او وښه گړخوو مونږ تاسی ته غلبه (او تسلط پر دښمنانو د تاسی) پس وښه نه رسیږی دوی تاسی دواړو ته (په ضرر سره لار شی تاسی دواړه) په سبب د معجزو ځمونږ سره تاسی دواړه او هر هغه څوک چه متابعت وکړی ستاسی غالبان به اوسعی (پر دوی باندي)

تفسیر: یعنی ما ستا دغه دواړه غوښتنی منظوری کړی هارون به ستا بازو او مت وی او د یوه وزیر پشان به ستا سره ملگرتوب کوی او د فرعون لاس به له سره په تاسی نه رسیږی او ځمونږ د دغو دلائلو او نښو په برکت تاسی او ستاسی ملگری تل غالب او بریالی (کامیاب) او دوی سره له خپلو ملگرو تل مغلوب او یره دی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسٰى بِآيٰتِنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرٍ وَّ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْ اٰبَائِنَا الْاَوَّلِيْنَ ﴿۲۶﴾

پس کله چه راغی دوی ته موسی سره له معجزو ځمونږ چه ښکاره وی وویل (فرعونیانو) چه نه دی دا مگر خو سحر (کوډی) دی په دروغو سره ترلی شوی او نه دی اوریدلی مونږ دا (سحر یا دعوی د نبوت) په (زمانو د) پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا تیر دی.

تفسیر: یعنی د دغو معجزاتو د لیدلو په اثر ئی وویل چه دغه گردی (تولی) کوډی او سحر دی او د هغو خبرو نسبت چه دوی الله ته کوی هغه هم د کوډو خبری دی چه دوی له خپله ځانه جوړی کړی دی او داسی دعوی کوی چه دغه پر ما باندي الله تعالی د وحی په صورت نازلی کړی دی په واقع کښی دغه وحی او الهام هیڅ شی نه دی. او یواځی د سحر او د کوډو اعمال - او د سحر تخیل او افتراء ده دغه خبری چه موسی کوی مثلاً یوه الله تعالی دغه کرده (توله)

دنیا پیدا کریں - او ہم ہفتہ یو اللہ جل جلالہ ہم دغہ دنیا فناء کوی او بیا ئی لہ سرہ
ژوندی کوی - بیا بہ حساب او کتاب اخلی - او زہ ئی رسول مگرخولی او درلیپلی یم - او نور
مونبر لہ خپلو پخوانیو مشرانو او نورو شخہ نہ دی اوریدلی او داسی شخیز مو لہ سرہ غویرو تہ نہ
دی رسیدلی.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّيَ أَعْلَمُ بِبَنِّ جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِي
وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٤﴾

او وویل موسیٰ چه رب عُمّا بنہ عالم دانا دی په هغه چا چه راغلی دی په
هدایت (راوری ئی دی) لہ طرفہ د هغه (رب) او په هغه چا باندی چه شته هغه
تہ بنہ خاتمه په دی دنیا کبسی بیشکه دا دی چه نہ مومی بری ظالمان (چه
هدایت ومومی په دنیا او راحت په عقبی کبسی).

تفسیر: یعنی اللہ تعالیٰ په دی باندی بنہ عالم دی چه زہ پخپله په دغی دعویٰ کبسی رشتین یم او
د هغه لہ نزدہ می هدایت راوری دی نو شکه آخرہ خاتمه او انجام بہ می بنہ وی - هغه خلق چه
د اللہ تعالیٰ دغہ بنکارہ د قدرت نبسی وینی او د صداقت دلائل اوری او د بی انصافی لہ مخی ئی
تکذیب کوی دوی لہ سرہ بری نہ مومی او د کامیابی مخ نہ وینی او په آخرہ خاتمه کبسی دوی
لہ ذلت او ناکامی سرہ مخامخ کیدونکی دی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي
فَأَوْقَدَ لِي يَهَامُنُ عَلَى الطَّيْرِ فَأَجْعَلْ لِي صَرَحا لَعَلِّي
أُظْلَعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَكْذِبُ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٣٥﴾

او وویل فرعون ای تولیہ د مشرانو (د اهل د مصر!) نہ پیژنم زہ تاسی تہ
کوم خدای (چه عبادت ورته کوی) بی لہ ما شخہ پس بل کرہ اور عُمّا لپارہ
ای هامانہ پر ختی باندی (خبتی راتہ پخی کرہ) پس وگرخوه جوړہ کرہ
عُمّا لپارہ مانی لوړہ (اوچتہ) بنائی ماته چه وخیژم اللہ د موسیٰ تہ (وئ
گورم چه شته؟ که نشته؟) او بیشکه خامخا زہ گمان کوم پر موسیٰ (د

بوه) له دروغجنانو.
(په دعوی د بل معبود کښی بی له مانه)

تفسیر: یعنی خپل وزیر هامان ته ئی وویل چه «د خورا (دیر) کلکو او ښو خښتو دپاره دیر ښه داشونه جوړ کړه! او بیا له هغو خښتو څخه یوه دیره پخه او هسکه مانی راجوړه کړه! چه آسمان ته نژدی شی شو زه پر هغه پاس وخیژم او د موسی الله جل جلاله وگورم چه چیری دی؟ او څرنګه دی؟ ځکه چه د ځمکی پر مخ باندی ماته له خپله ځانه پرته (علاوه) بل خدای په نظر نه راځی نو د آسمان په نسبت هم څما خیال هم داسی دی چه هلته به هم بل خدای نه وی خو بیا په دغه ترتیب سره به د موسی علیه السلام دپاره یو مسکوت جواب پیدا شی.» دغه خبره دغه ملعون د تمسخر او استهزاء په ډول (طریقه) وکړه او امکان لری چه دومره بدحواسه او پاگل به هم شوی وی چه د هغه په اثر داسی چتی (بیکاره) او د خندا وړ (لایق) تجاویز به ئی جوړول او په کار به ئی اچول.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُوا أَنَّهُمُ
إِلٰهَاتٌ لَا يَرْجِعُونَ ﴿۵۸﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿۵۹﴾

او کبر وکړ دغه (فرعون) او لښکرو د دغه (فرعون) په ځمکه (د مصر) کښی په ناحقه سره (بی له استحقاقه) او گمان وکړ دوی د دی چه بیشکه دوی به مونږ ته نه راگرځول کیږی (په قیامت کښی) پس راوښووه مونږ هم دغه (فرعون) او (هم) لښکری د دغه (فرعون) پس وغورځول مونږ دوی (تول) په سیند کښی (پس غرق شول) نو وگوره (ته ای محمده!) چه څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د ظالمانو

تفسیر: یعنی له خپلی خاتمی او انجامه بالکل غافل شو او په خپل مملکت کښی په تکبر او غرور ئی لاس پوری کړل او په دی ونه پوهید چه بل د ده سر ماتوونکی او غاړه څښتونکی هم موجود دی. بالاخر قهار الله دی سره د ده د لاؤ لښکر د قلمز په بحیره کښی غرق کړ شو دغه لویه واقعه د یادگار په شان نورو هغو بدبختو ظالمانو ته پاتی شی چه له انجامه بی خبره او غافل دی او ښه وپوهیږی چه د دوی خاتمه به هم داسی کیږی د دغه غرق او نورو ورپوری ترلی خبرو تفصیلات پخوا له دی نه هم تیر شوی دی.

وَجَعَلْنَاهُمْ آيَةً يَدْعُونَ إِلَى التَّارِكِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَنْصُرُونَ ﴿۶۱﴾

او گمراخولی و مونبر دوی پیشوایان (د گمراهی په دنیا کښی) چه بولی دوی (تابعان خپل په بدو عقیدو او عملونو سره) طرف د اور ته او په ورغی د قیامت کښی وبه کړی شی مدد (له دوی سره په دفع د عذاب کښی له دوی نه)

تفسیر: یعنی دلته په ضلالت او طغیان کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی او مقدم و او خلقو ته به شی د دوزخ په لوری بلنه کوله هلته به هم دی د نورو دوزخیانو امام او مشر وی لکه چه (د هود) په ۱۱ جزء (۹) رکوع ۹۸ آیت کښی مسطور دی ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْدَدَهُمُ التَّارِكِينَ الْوَرْدُ الْمَوْدُ﴾ یعنی د دی ځای لښکر به شی هلته هیڅ په کار نه ورغی - نه به د چا له لوری کوم امداد او معاونت ورسیری - دی سره له خپل لالو لښکر گرد (تول) په دوزخ کښی غورځول کیری هیڅوک به د دوی خلاصونکی نه وی.

وَاتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ ﴿۶۲﴾

او تابع (لازم) کړ مونبر له دوی سره په دغه (لږ خسیس ژوندون د) دنیا کښی لعنت لریوالی (له رحمته) او په ورغ د قیامت کښی به وی دوی له قبیح (لری له رحمت او بد څیرو کړیو شویو څخه)

تفسیر: یعنی د عقبا بدی او بد انجام خو بیل دی په هم دغه دنیا کښی تر هغه پوری چه خلق اوسیری پر داسی کسانو لعنت وائی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَىٰ

او خامخا په تحقیق ورکړی و مونبر موسی ته کتاب (توریت) وروسته د هغه چه هلاک کړی و مونبر (اهل د) زمانو رومینیو (لکه قوم د نوح، لوط او نور)

تفسیر: د توریت له نزوله وروسته پر دنیا داسی د اهلاک او د افناء عذاب ډیر لږ راغلی دی ځکه چه د سماوی اهلاک په ځای د جهاد طریقه مشروع کړی شوی ده ځکه چه څه نه څه خلق هر ورو (خامخا) پر شرعیه و احکامو قائم اوسیدی.

بَصَائِرِ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّعَالَمِينَ ﴿۳۲﴾

حال دا چه سبب د انوارو د زړونو وه دپاره د خلقو او سمه لاره ښوونکی او رحمت ؤ دپاره د هغو (کسانو چه ایمان نی پری راوړی دی) ښائی چه دوی پند واخلي پری.

تفسیر: یعنی توریت چه موسی علیه السلام ته ورکړی شوی دی لوی فهم او بصیرت عطاء کونکی او خلقو ته د هدایت پر سمه صافه لاره ښوونکی او د رحمت مستحق مگر څوونکی یو کتاب ؤ څو خلق هغه ولولی - او د الله تعالیٰ په یادو اوسیدی - او د الله تعالیٰ احکام یاد کړی پند او نصیحت تری حاصل کړی. رښتیا خو دا ده چه وروسته له عظیم الشان قرآن څخه په هدایت کښی د توریت شریف درجه ده او نن ورځ چه هغه د خپلو تابعانو له لاسه ضایع شوی دی هم دغه پاک قرآن د توریت د ضروری علومو او هدایت حفاظت کوی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغُرْبِ إِذْ قضِينَا إِلَىٰ مُوسَىٰ الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿۳۳﴾

او نه وی ته (حاضر ای محمده! له موسی سره) په جانب (د هغه غره چه) غربي (ؤ له موسی څخه په وخت د مناجات کښی) هغه وقت چه ولیږه مونږ طرف د موسی ته امر (حکم د رسالت) او نه وی ته له حاضرینو (عندالوحی) چه دغه قصه دی له خپلو لیدلو بیان کړی وی).

تفسیر: یعنی د طور د غره له غربي جانبه چیری چه موسی ته نبوت او توریت ورعطاء شوی دی.

وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُونًا فَتَطَّأُولَ الْعُمُرِ

ولیکن مونږ پیدا مو کرل اهل د زمانو (ډیر وروسته له موسی) پس اوږده شول
پر دوی عمرونه،

تفسیر: یعنی ته د هغه وقت واقعات په داسی صحت او صفائی - بسط او تفصیل سره بیانوی لکه
چه هم هغلته له «طور» سره ولاړ وی او دغه گرد (تول) واقعات دی پخپلو سترگو سره لیدلی وی
حال دا چه ستاسی عدم الوجود په هغی موقع کښی یوه ښکاره او ظاهره خبره ده - او برسیره
پر دی هم گرد (تول) عالم خبر دی چه تاسی امی یی - د کوم عالم په صحبت کښی هم نه یی
اوسیدلی، او نه د صحیحو او ثقه ؤ واقعاتو کوم ښه جید عالم په مکی معظمی کښی موجود ؤ نو
سره له دی دغه خبره د غور او دقت لایقه او وړ (قابل) ده چه دغه علوم او حقایق له کوم غای
تاسی ته راغلل. حقیقت دا دی چه د دنیا پر اقوامو ډیر مدتونه او قرونه تیر شوی دی چه د
دهورو له مروړه هغه علوم بیخی منحرف او مندرس او هغه حقائق محو او اضعاء او له یاده ووتل
نو څکه د هغه علیم او خبیر اراده په دی باندی مقتضی شوه چه د یوه امی له ژبی څخه هغه
هیر شوی سبق بیا د خلقو په یاد ورکړ شی او د هغو عبرتناکو او موعظت وړ کوونکیو واقعاتو
داسی یوه صحیحه نقشه د دنیا خلقو ته ور وړاندی کړی شی چه د هغی له لیدلو څخه بی
اختیاره د دغی خبری منل او تسلیم ته غاړه کیږدی چه بیشکه د دغو قصصو او اخبارو
راوړونکی په هغه موقع کښی موجود ؤ او دغه واقعات ئی پخپلو سترگو سره لیدلی دی چه له
«من» او «عن» او له گردو (تولو) کیفیاتو څخه ئی خبردار دی پس ظاهر دی چه ته خو هلته
نه وی موجود بی له دی نه چه د دی خبری تصدیق وشی چه دغه گردی (تولی) خبری د پاک الله
هغه کلام دی چه تاسی ئی په ژبه سره خپلو بندگانو ته بیانوی او د ده په مخ کښی هر غائب
حاضر - او هر مجهول معلوم دی بیشکه چه دغه د هم هغه واحد احد الله کلام دی.

وَمَا كُنْتَ تَأْوِي فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿۲۵﴾

او نه وی ته (ای محمده!) اوسیدونکی په اهل د مدین کښی چه لوستل به دی
پر دوی باندی آیتونه (د قدرت) ځمونږ ولیکن مونږ چه یو - یو مونږ
لیږونکی (تا لره دپاره د دغی قصی په وحی سره).

تفسیر: یعنی موسی علیه السلام ته هغه واقعات چه وروسته د «مدین» له هجرت څخه ورپښ
شوی دی ته د هغو واقعاتو بیان په داسی ښه ډول (طریقه) او صحت سره کوی چه له هغه څخه
داسی څرگندیږی چه ګواکی تاسی په هغه وقت کښی سره د نبوت له شانه هلته مسکون وی او

خرنگه چه ته نن پخپل وطن معظمه مکه کښی آیات الله خلقو ته لولع او گردو- (تولو) ته ئی اوروی په هغه وقت کښی به دی د «مدین» خلقو ته هم اورولی وی حال دا چه دغه څیز صریحاً منفی دی. خیره صرف دغومره ده چه مونږ تل تر تله انبیاء مبعوث کری دی څو دنیا د غفلت له خوږه پاڅوی او د تیرو عبرتناکو واقعاتو نتایج ورپه یاد کری له دغه عمومی عادت سره سم مونږ په دغه وقت کښی تاسی د رسول الله په حیث لېږلی یی څو د تیرو اقوامو قصی دوی ته وکړئ او دوی د غفلت له خوږه راپاڅوی نو ځکه دغه خیره ضروری شوه چه د صحیح او ثقه او رښتیا واقعاتو معلومات او احوال هم تاسی ته درکړل شی او ستاسی په ژبه اداء کړل شی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

او نه وی ته (ای محمده!) په جانب د طور کله چه غږ وکړ مونږ (موسی ته) ولیکن (لېږلی ئی مونږ ته ای محمده!) رحمت له طرفه د رب ستا

تفسیر: کله چه پر موسی علیه السلام داسی غږ وکړ شو چه ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ته خو هلته ولاړ نه وی؟ او دغه غږ خو دی نه دی اوریدلی؟ دغه د الله تعالی انعام او اکرام دی چه ته ئی پر دغو واقعاتو او حقائقو مطلع کری او ستا سره ئی هم داسی یو وضعیت او رعایت وفرمایه لکه چه له موسی سره شوی ؤ. گواکی په «جبل النور» کښی چیری چه د «حراء» غار دی او په مکه معظمه او مدینه منوره کښی د «جبل الطور» او د «مدین» واقعات بیا له سره اعاده او تکرار شول.

لَسْنَا رِقَوْمًا مَّا آتَاكُمْ مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٩﴾

(دپاره) د دی چه وویروی ته هغه قوم چه نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی (له عذابه) پخوا له تا (ای محمده!) دپاره د دی چه دوی پند واخلي پری.

تفسیر: یعنی د عربو خلقو ته دغه شیان وروښیه! او دوی له دغو خطرناکو عواقبو څخه خبردار کړه! ممکن دی چه دوی دغه خبری واوروی او په یاد ئی ولری او پند او نصیحت تری واخلي. تنبیه: له ﴿مَّا أَتَيْنَا بِآيَاتِهِمْ﴾ څخه به «آبَاهُم الاقربون» مراد وی. والله اعلم.

وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ لِّمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ

إِنَّا رَسُولًا قَدْ آتَيْنَاكَ وَتَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۴﴾

او که چیرى نه وى دا چه وبه رسيږى دوى ته مصيبت (غم عذاب) په سبب د هغو (گناهونو) چه پخوا ليرلى دى لاسونو د دوى پس وبه وائى (دغه كفار) اى ربه ءمونږ ولى دى نه راليږه تا مونږ ته كوم رسول (چه ستا احكام ئى مونږ ته راوړى وى) پس متابعت به كړى ؤ مونږ د آياتونو ستا او شوى به وو مونږ له مؤمنانو (په تا او په هغه رسول ستا باندې).
(كه دا خبره نه وى نو نه به مو وى ليرلى ته دوى ته ليكن ليرلى مو ئى چه عمر ئى پاتى نشى)

تفسير: دا اول «لولا» امتناعيه دى چه شرط او جزاء غواړى او دا آيت ئى تر آخره شرط دى او جزاء ئى محذوفه ده چه «كما ارسلناك» يا «لانزلنا عليهم العذاب» دى. او دغه دوهم «لولا» تحضيضيه دى چه له درست مدخول خپل سره واقع شوى دى په سياق د اول. نو حاصل د آيت داسى شو چه كه چيرى نه وى دا قول د دوى په وقت د نزول د عذاب كښى له جهته د كفره او د معاصيو د دوى چه اى ربه ولى دى نه راليږه مونږ ته كوم رسول چه ستا آيتونه ئى رارسولى وى او مونږ پرى عمل كړى وى او اوس مؤمنان وى نو مونږ به ته نه وى ليرلى يا عذاب به مو راليږلى وى

يعنى د رسول الله بعثت په دوى كښى د دوى خوش قسمتى ده كه بى د رسول الله صلى الله عليه وسلم له ليرلو څخه مو دوى ته پر دغو ظاهرو او باهرو طغيانو او بى عقليو او بى ايمانيو سزا وركولى خو دغه هم عين الانصاف او عدل ؤ ليكن الله تعالى پر دوى احسان وفرمايه او د هيڅ قسم معقول عذر او پلمو (تدبيرونو) وړاندې كولو لپاره ئى موقع ورپرى نه ښوده ځكه امكان ئى درلود (لرلو) چه د سزا وركولو په وقت كښى به ئى ويل چه «الها مونږ ته خو دى كوم رسول نه دى راليږلى ترڅو ئى مونږ پر خپلو اغلاطو پوهولى وى او اقلا سمه لاره ئى رابښولى او څه تنبيه ئى راكولى - او دغه دى چه مونږ دى بى خبره په دوزخ كښى ورغورځولو. هو ! كه كوم نښى دى راغلى وى نو عالم به ليده چه مونږ په څه اخلاص او عقيدت سره له پخو ايماندارانو څخه ثابت كيدو.»

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا آلُوْنَا أَوْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ

پس کله چه راغی دغو (کفارو) ته حق قرآن له جانبه عُمونږ نو وی ویل (دغو کفارو) ولی نه دی ورکری شوی (محمد ته معجزی) په شان د هغو (معجزو) چه ورکری شوی وی موسی ته (لکه عصا او ید بیضاء)

تفسیر: یعنی که مو رسول نه لپره نو داسی به ئی ویل چه ولی دی رسول راته ونه لپره ؟ اوس چه داسی رسول ورمبعوث شوی دی چه له گردو (تولو) انبیاؤ شخه په شان او رتبه کښی لوی دی نو وائی صاحبه ! مونږ دی هله منو کله چه وگورو چه د موسی علیه السلام په شان له تا شخه د «عصا او ید بیضاء» او نور معجزات رابکاره شی حال دا چه هغه ته «توریت» هم یو غلی دی یوه کتاب په شکل ورنازل شوی ؤ او ته دی خپل کتاب د دوو دوو څلورو څلورو آیاتونو په شکل راوړاندی کوی.

أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ

آیا نه ؤ کافران شوی (جنس د کفارو) په هغو (معجزو) چه ورکری شوی وی موسی ته پخوا (له نزوله د دغه قرآن)

تفسیر: یعنی د موسی علیه السلام کتاب او معجزات مو چیری گرد (تول) سره منلی ؤ د هغه په نسبت مو هم شبهات ایستل او ورته مو «سحر مفتری» ویل لکه چه اوس په یوه دوه رکوع مخکښی تیر شو. هو! هر څوک چه غواړی د پاک الله احکام ونه منی نو پر هره یوه خبره یو نه یو شی وائی او راز راز (قسم قسم) احتمالات د هغه په نسبت پیدا کوی.

قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَفْرٍ نَجْمٌ

ووویل (منکرانو په حق د موسی او محمد کښی چه خاوندان د) سحر دی مدد کوی یو د بله او وی ویل چه بیشکه مونږ په هر یوه (د دی دواړو نبیانو) کافران یو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د معظمی مکی کفارو چه کله د موسی علیه السلام معجزات واوریدل نو په داسی یوه وینا ئی خوله وپرانستله «که له دغه نبی سره هم داسی معجزات وی نو مونږ به هغه مثل کله چه دوی له یهودانو شخه پوښتنه وکړه او د «توریت» خبری ئی د دغه نبی په موافقت او له خپلی مرضی شخه مخالفی واوریدی مثلاً دغه چه بت پرستی کفر دی - بعث

بعد الموت حق دی او هر هغه منبوح چه د پاک الله پر نامه ذبح نشی مردار دی او په عربو کښی آخر الزمان نبی مبعوث کیږی چه د هغه نبی به داسی وی او نور نو داسی ئی وویل چه دغه دواړه دروغجنان دی «توریت» او «قرآن» دواړه سحر دی موسی او محمد علیهما الصلوٰة والسلام (العیاذ بالله) ساحران دی چه یو د بل تصدیق کوی. یا وویل قبطیانو په حق د موسی او هارون کښی چه کودگران دی سره ملگری.

قُلْ فَأَتُوا بَيْتِي مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ هُدًى مِّنْهُمَا اتَّبِعْهُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۵۱﴾

وایه (ای محمده دوی ته) پس راوړئ تاسی یو داسی کتاب له جانبه د الله چه هغه ښه لاره ښوونکی وی له دغو دواړو کتابونو چه متابعت وکرم زه د هغه (کتاب) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی.

تفسیر: په دغه دعوی د تاسی کښی یعنی په آسمانی کتابونو کښی له گردو (تولو) غنی لوی او مشهور کتابونه هم دغه دوه کتابونه دی چه له هغوی سره سیالی او برابری بل هیڅ یو کتاب نشی کولی که دغو دواړو ته جادو وایئ نو تاسی بل کوم د الله تعالی کتاب راوړندی کړئ چه له دغو څخه ښه او ډیر هدایت لرونکی وی. په فرض محال که تاسی داسی کوم کتاب راوړئ نو زه به د هغه متابعت وکرم لیکن تاسی داسی کتاب تر قیامته پوری هم نشی راوړی. له دی نه به زیاته بدبختی څه وی چه تاسی پخپله له ربانی هدایته قطعاً بی برخه یئ ! او دغه مقدس کتاب ته چه سره له هدایت درغلی دی کودی وایئ ! او نه ئی منئ کله چه دغه کتاب د یوه انسان جوړ کړی جادو دی نو تاسی د گرد (تول) جهان جادوگران راټول کړئ او له هغوی څخه له دغه غنی لوی جادو جوړ کړئ ځکه چه جادو خو داسی یو شی نه دی چه د هغه مقابله به امکان نه لری.

فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللَّهِ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿۵۲﴾

پس که چیری ونه منله دوی خبره ستا پس پوه شه چه بیشکه هم دا خبره ده چه متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو (بی دلیل) او شوک دی دیر گمراه له هغه چا چه متابعت کوی د خواهش خپل بی هدایت له بنوولو د لاری له (طرفه د) الله بیشکه چه الله نه بنی سمه لاره قوم ظالمانو ته (چه تابع وی د نفسونو او هواؤ خپلو بی دلیل).

تفسیر: یعنی کله چه دغه خلق نه هدایت قبلوی او نه د هغه په مقابل کینی بل کوم شی وړاندی کولی شی - نو هم دغه وضعیت د دغی خبری دلیل دی چه دوی داسی مقصود نه لری چه د هدایت په لاره لار شی - محض پر خپلو نفسانی خواهشونو تگ کوی او هر شی بی چه زړه غواړی هغه منی او هر هغه شی چه د خپلی مرضی او غوښتنی څخه مخالف او چپ ومومی هغه نه منی او تردیدوی نی نو دلته دغه رابنول کیوی چه داسی هوا پرستانو ظالمانو ته څرنکه هدایت ورکاوه کیوی ؟ د الله تعالی عادت د هغه قوم پر هدایت جاری دی چه د هدایت موندلو اراده ولری او محض هوا او هوس د حق او حقانیت معیار ونه گنی.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقیق پرله پسې لیړلی ده مونږ دوی ته خبره (د پند چه قرآن دی) دپاره د دی چه دوی پند واخلي.

تفسیر: یعنی ځمونږ د وحی سلسله لا له پخوا څخه جاری ده د یوی وحی په تصدیق او تائید مو بله وحی ورپسی لیړلی ده - او قرآن مو هم په تدریج سره نازل کړی دی او په یوه آیت پسې بل آیت تل راځی - مقصد دا دی چه د کافی غور کولو او د پوهیدلو موقع په لاس درشی او د هغه په یادولو کینی درته آسانی او سهولت وی.

الَّذِينَ اتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ آتَيْنَاهُمْ

قَالَوَا مَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّآ كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پخوا له دغه (قرآن) دوی په دغه (قرآن) ایمان راوړی او کله چه ولوست شی (دا قرآن) پر دوی باندي نو

وايي دوی چه ایمان راوری دی مونږ په دغه (قرآن چه) حق دی (راغلی دی) له (طرفه د) رب غمونږ بیشکه مونږ چه وو مونږ پخوا له نزوله د دغه (قرآن) مسلمانان (په دغه قرآن باندی).

تفسیر: یعنی د دغو جاهلاتو مشرکانو حال داسی دی چه نه پخوانی کتابونه منی او نه د ورستنو کتابونو منونکی دی. د دوی په مقابل کښی هغو حق پسندو او انصاف خوښونکو کتابیانو ته وگورئ چه دوی هغه دواړه منی پخوا له دی نه ئی په تورات او انجیل یقین لرلو کله چه پاک قرآن نازل شو نو ژر ئی تصدیق وکړو. چه بلاشبه دغه هم حقانی آسمانی کتاب دی. چه زمونږ د الله له جانب نازل شوی دی. مونږ په ده باندی هم د خپل یقین او اعتماد اعلان کوو. مونږ خو پخوا له دی نه هم د الله تعالیٰ خبری منلی دی. او اوس ئی هم منو. فی الحقیقت مونږ له نن ورغی څخه نه یو مسلمانان بلکه لا له پخوا څخه مسلمانان وو. ځکه چه مونږ په خپلو پخوانو کتابونو هم ایمان لرلو چه په هغو کښی د مخه د دغه آخر الزمان نبی او د دغه عظیم الشان فرقان په متعلق صاف صاف بشارات موجود وو. لهدا په هغو پخوا ویلو مونږ پخوا له دی نه بالاجمال مومنان وو. اوس چه دغه تفصیل مو په خپلو سترگو ولیدو لا پری مسلمانان شو.

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

دغه (یهودان او نصرانیان چه ایمان ئی راوری دی په قرآن) ور به کړ شی دوی ته اجر د دوی دوه کړته په سبب د دی چه صبر کړی ؤ دوی (او پر خپل ایمان قائم ؤ په دی دواړو کتابونو)

تفسیر: یعنی په غرور او استغناء ئی د حق له قبوله مخ نه دی اړولی بلکه هر کله چه حق او صداقت ورسپړی بی تکلفه د تسلیم او اطاعت غاړه ورته یدی. تنبیه: شیخ الاکبر په فتوحاتو کښی لیکلی دی چه د دغو اهل الکتابو ایمان راوړلو پر خپل نبی علیه السلام دوه ځلی صورت ونیو اول بالاستقلال، دوهم ځلی پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د ایمان راوړلو په ضمن کښی ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د گردو (تولو) پخوانیو انبیاءو مصدق دی - او پر هغو تولو ایمان لرل یو ضروری امر گنی. او پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د دوی ایمان دوه ځلی شو یو هم دغه اوس بالذات او بالاستقلال - دوهم پر خپل هم هغه پخوانی نبی د ایمان راوړلو په ضمن کښی - ځکه چه هر یو له پخوانیو انبیاءو د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د بعثت زیری ورکړی دی او متحداً لا له پخوا څخه یی د محمد صلی الله علیه وسلم رسالت تصدیق فرمایلی دی. نو ځکه هغو خلقو ته به اجر هم دوه ځلی ورکول کیږی. هغه چه په حدیث کښی راغلی دی «ثلاث یوتون اجرهم مرتین»

د هغه د شرح موقع دلته نه ده هغه مو د الله تعالیٰ په فضل سره د «صحيح مسلم» په شرح کښی په تفصیل سره لیکلی ده. او د اشکالاتو په ارتفاع کښی مو زیار (کوشش) ایستلی دی. **فله الحمد والمنه وبه التوفیق والعصمة**

وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّبِيَّةَ

او دفع کوی دوی په حسنه نیکی سره سیئه بدی

تفسیر: یعنی که بل څوک له ده سره بدی کوی دی له هغه سره نیکی او احسان، مروت او شرافت کوی. یا ئی دا مطلب که چیری له دوی نه کوم بد کار صادرېږی نو د هغه تدارک په نیکی سره کوی خو د حسناتو پله پر سیئاتو درنه شی.

وَمَنَّا رَرَقَنَّهُمْ يَنْفِقُونَ ﴿٥٦﴾

او له ځینو د هغو مالونو چه ورکړی دی مونږ دوی ته صرفوی ئی (په لاره د الله کښی).

تفسیر: او له هغه حلال مال چه پاک الله ورته ورعطاء کړی دی زکوٰة ورکوی. صدقات او خیرات اداء کوی له اقاږیو او خپلوانو سره مرسته (مدد) او امداد کوی. لنده دا چه په حقوق العباد کښی هم له سره قصور او لندون نه کوی.

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَأَلَيْكُمْ

أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا تَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٧﴾

او کله چه واورى دوی کومه چتی (بیکاره) خبره نو څنگ کوی دوی له هغی نه او وائی (هغو چتی) (بیکاره) ویونکیو ته (دی مونږ ته عملونه ځمونږ له) (له حلمه او صبره) او دی تاسی ته عملونه ستاسی له حماقته او بد ویلو) سلام دی پر تاسی (له طرفه ځمونږ له کنځلو او طعنو) نه غواړو مونږ (مجلس او طریقه) د جاهلاتو.

تفسیر: یعنی که کوم جاهل لغو او چتی (بیکاره) خبری کوی نو دی له هغه سره نه لگیږی او ورته وائی چه بس دی خانه! ستا د دغی خبری جواب مونږ له لری څخه په سلام اچولو سره درکوو. دغه د جهالت او ناپوهی وضعیت مونږ تاسی ته در پریږدو، مونږ پریږده چه پخپلو کارونو کښی مشغول اوسو ستاسی اعمال به ستاسی په مخ کښی او څمونږ اعمال به څمونږ په مخ کښی راځی مونږ ته د دی خبری هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه خامخا به ستاسی غوندی له ناپوه خلقو سره لگیږو. محمد بن اسحاق رحمة الله علیه په سیرت کښی لیکلی دی کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکی معظمی کښی وو تقریباً شل تنه اشخاص له حبشی څخه د رسول الله د زیارت او د دوی د حال او احوال څخه ځان ته د معلومات حاصلولو لپاره راغلی ؤ څو ئی په تحقیقی ډول (طریقہ) سره دغه ځان ته راڅرگند کری چه دوی د څه شان اوصافو سری دی ؟ دوی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ملاقات او مکالمه وکړه. رسول الله صلی الله علیه وسلم هغوی ته عظیم الشان قرآن ولوست چه د هغه په اثر د دوی له سترگو څخه اوبښکی وبهیدی او په ډیر شدت او قوت سره د دوی د رسالت تصدیق وکړ او تول مشرف بالاسلام شو او بیرته حبشی ته لاړل. ابوجهل او نورو مشرکینو پر دوی بانندی طعنی وهلی او مسخری ئی پری کولی او داسی به ئی ویل چه «د احمقانو دغی قافلې ته وگورئ چه د دوی نظیر او څاری تر نن پوری هیچیری نه دی لیدلی شوی دوی د یوه سری د حال د تحقیق دپاره راغلی دی او اوس بیخی پری مین او عاشق او د مریی په شان ئی گرځیدلی دی او د هغه په لمسولو ئی خپل پلرنی دین پریښود او اوس بیرته درومی» دوی وویل: «سلام علیکم لانجاهلکم لنامانحن علیه ولکم ما انتم علیه لم نأل انفسنا خیراً - پس مونږ تاسی ته سلام درکوو معاف مو کړه مونږ ستاسی د دغه جهالت جواب نه غواړو چه په جهالت سره درکرو. له مونږ او تاسی ځنی هر یو چه په هر حال کښی دی هم هغه د هغه برخه ده - مونږ د خپلو نفسونو د ښیگڼی (فاندی) په غوښتلو کښی هیڅ قصور نه دی کری» نو د هغه په متعلق دغه آیت نازل شو والله تعالی اعلم. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له هر هغه جاهل څخه چه د دی خبری توقع نه وی چه دی په سمه لاره راځی او پر پوهولو پوهیږی ځان لری ساتل بهتر دی» موضح.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

بیشکه ته (ای محمده!) نشی ښوولی (لاره حقه) هغه چاته چه خوښ وی ستا ولیکن الله سمه صافه لاره ښیی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د سمی لاری ښوولو ئی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل تره ابو طالب لپاره ډیر زیار (کوشش) وکړو چه د مرگ په وقت کښی د اسلام کلمه ولولی مگر هغه

دغه خبره ونه منله نو د هغه په نسبت دغه آیت نازل شو» (موضح) یعنی له هغه چا سره چه ته طبیعی محبت لری یا ستا زړه غواړی چه هغه هدایت ومومی نو دغه خبره ضروری نه ده چه هم هغسی واقع هم شی. ستا کار یواځی لار ښوونه ده پاتی شو دغه کار چه کوم یو سری پر هغه لاره درومی او د مقصود تر منزل پوری رسپیری؟ او کوم یو نه رسپیری؟ دغه ستاسی د اختیار او له قبضی څخه خارج دی الله تعالی اختیار لری چه د هر چا په نسبت اراده وفرمائی هغه ته د قبول الحق او وصول الی المطلوب توفیق ورکری.

تنبیه: کوم شی چه حضرت شاه صاحب فرمایلی دی په صحیحه و احادیثو کښی شته زیات له هغه پر دغه مسئله کلام او د ابوطالب د ایمان او کفر پر خاص موضوع مباحثه غیر ضروری ده ښه خو به دا وی چه له داسی غیر ضروری او ډک له خطراتو مباحثو څخه چپ شو او تری کف اللسان وشی!.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿۵۷﴾

او هم دغه (الله) ښه عالم دی په سمه صافه لاره موندونکیو باندی.

تفسیر: هیڅ یو سری د دغی خبری واک (اختیار) او صلاحیت نه لری چه بل څوک پر سمه صافه لاره روان کری - بلکه څوک پر دغه خبره علم هم نه لری چه کوم یو پر سمه لاره راتلونکی دی؟ یا د راتللو استعداد او لیاقت لری؟ په هر حال په دغه آیت کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکری شوی ده چه تاسی د جاهلانو په دغو چتی (بیکاره) ویناؤ او د ضد او عناد پر شورماشور یا د خپل خاص اعزه او اقارب پر نه مسلمانیدلو مه متأثر او مه غمجن کیږئ! هومره چه ستاسی پر ذمه فرض دی هغه اداء کړئ! د خلقو استعدادات مختلف دی - او دغه خبره د الله تعالی په اختیار او علم کښی ده چه د هغوی غنی کوم یو پر سمه لاره راوستل کیږی.

وَقَالُوا لَنْ نَّبِعِيَ الْهُدَىٰ مَعَكَ نَتَّخِطُ مِنْ آرْضِنَا

او وائی (کفار د مکی) که چیری متابعت وکړو مونږ د هدایت له تا سره (او ایمان په تا راوړو) نو وابه لوځول شو) او ژر به وشړل شو) له ځمکی خپلی نه

تفسیر: له هدایت ځنی د انسان منع کونکی څو شیان دی مثلاً د ځان نقصان - د مال خوف لکه چه د مکی معظمی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ویلی و بیشکه چه مونږ په دی باندی ښه پوهیږو چه تاسی پر حقانی دین یی لیکن که مونږ د اسلام دین قبول کړو او له تاسی سره یو ځای شو نو څرک (تول) عرب به ځمونږ دښمنان شی - اود چار چاپیر گرد (تول) اعراب

به پر مونبر هجوم او یرغل راوری او تول به سره یو غای کبیری - او مونبر به خپله یوه نمری کړی، نه به مو غان سلامت پاتی شی او نه به مو مال او دولت مأمون او مصئون پاتی وی. د هم دغه جواب په دغه راتلونکی آیت کبیری داسی فرمائی.

أَوَلَمْ تُمْكِنُوا لَهُمْ حَرَمًا مِمَّا يُحِبُّ إِلَيْهِ تَمَرْتُ كُلِّ شَيْءٍ
رِزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۵۴﴾

آیا نه دی ورکړی (غای) مونبر دوی ته داسی حرم چه په امان دی (له قتل او غارته) راچلولی شوی دی دی (حرم) ته (له هر طرفه) میوی (دپاره) د هر خیز رزق د دوی له جانبه غمونبر ولیکن اکثر د دوی چه دی نه پوهیږی (په حق).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «د مکی معظمی خلقو به ویل که مونبر مسلمانان شو نو د تول عربستان مسکونین به له مونبر سره دشمنان شی. الله تعالی فرمائی که اوس تاسی د هغوی د دشمنی او لاس غځولو څخه د چا په پناه کبیری ناست یی؟ هم دغه د حرم ادب مانع دی چه سره له دغی سختی دشمنی او عداوت چه تاسی ئی یو له بله سره لرئ - اطرافی اعراب پر تاسی یرغل او هجوم نه راوری چه تاسی له مکی معظمی څخه د باندي وباسی هغه الله چه اوس دغه غای ئی تاسی ته حرم گرځولی دی په هغه وقت کبیری به هم تاسی ته پناه درکونکی دی (موضح) « آیا سره له کفره او شرکه تاسی ته پناه درکوی او وروسته د ایمان او تقوی د اختیارولو څخه به تاسی ته د هغوی له شره پناه او امان نه درکوی؟ هو! که د ایمان او تقوی د ازموینی دپاره یو څو ورځی له تاسی څخه امتحان واخیست شی نو نه ښائی چه تاسی له هغه څخه وویریږئ

﴿ وَالْعَايَةُ لِلنَّبِيِّ ﴾

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطَرَتْ مَعِيشَتَهَا قَتَلْنَاكَ مَسْكُهُمْ
لَمْ تَسْكُنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا

او څومره (دیر) هلاک کړی دی مونبر له (اهل د) کلیو (او ښارونو) چه سرکشی ئی کړی وه په معاش خپل کبیری پس دا دی کورونه د دوی چه نه ده کړی شوی هستوگنه په کبیری پس له (اهلاک د) هغوی مگر لږ وقت (چه کوم

مسافر کومه شپه هلته دمه کړی ده).

تفسیر: یعنی د عرب له دښمنی څخه ولی ویریرئ - د الله تعالیٰ له عذابه وویریرئ آیا تاسو نه گورئ او غور او دقت نه کوئ چه له تاسی څخه پخوا غومره لوی اقوام تیر شوی دی چه هغوی گرد (تول) پخپل عیش عشرت او خوښی مست او مغرور ؤ نو هر کله چه هغو د تکبر لوئی او سرکشی لاره ځان ته غوره کړه نو وگورئ چه پاک الله دوی څرنګه تباہ - برباد او فنا کړل چه نن ورځ د دنیا په مخ کښی د هغوی نوم او نښه هم نه ده پاتی تش دغه ویجاړی مینی او کنډوالی ئی پاتی دی چه په هغوی کښی هیڅ یو هستیدونکی نشته پرته (علاوه) له دی نه چه کوم مسافر کومه شپه هلته کینی او خپله دمه ونیسی یا کوم پوه او هوښیار سری د الله د قدرت د دغه عبرتناکی منظری د کتلو دپاره هلته ودیږی.

وَكُنَّا خُنُّوا لِرِثَانِهِ ۝۵۱

او یو مونږ هم دا مونږ وارثان.

تفسیر: یعنی تول سره داسی ووژل شول چه د هغوی یو تن وارث هم بیرته پاتی نه شو هغه چه تل پاتی کیدونکی دی الله تعالیٰ دی او بس.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمَمٍ رَسُولًا لِّيَتْلُوَ عَلَيْهِمُ آيَاتِنَا ۝

او نه دی رب ستا (عادتاً) هلاک کوونکی (د اهل د دی) قریو تر هغه پوری چه ولیږی په مور (لویه قریه ښار) د هغو (قریو ښار کښی) یو رسول چه لولی پر دوی آیتونه ځمونږ (دپاره د قطع کولو د عذر)،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تر هغه پوری دغه کلی او ښارونه تباہ - خراب او فنا نه دی کړی شو د هغو مراکزو او لویو ځایونو کښی کوم هوښیاروونکی نبی نه وی ورلیږلی - د مرکز تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه د هغو اثر تر ډیر لری ځای پوری رسیږی او د ښارونو هستیدونکی نسبتاً سلیم او عقیل هم وی د ځمکی د مخ د گردو (تولو) ودانیو مرکز او د صدارت مقام بیت الحرام ؤ لکه چه د «شوری» په اوله رکوع (۲۵) جزء کښی لولو ﴿لِيُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا﴾ نو ځکه هلته له گردو (تولو) ځنی لوی او د آخر الزمان رسول مبعوث شو

صلی الله تعالیٰ علیہ وعلیٰ آلہ وصحبہ اجمعین .

وَمَا كُنْتُمْ مَهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿۵۹﴾

او نه یو مونږ هلاک کوونکی خرابوونکی د کلیو د ښارونو مگر په هغه وقت کښی چه اهل د هغو ظالمان وی (په تکذیب د رسولانو).

تفسیر: یعنی هر کله چه سره له پوهولو او هوښیارولو هم خلقو له کفره او شرکه لاس وانخیست او هم هغسی په خپل کفر - ظلم - طغیان او عصیان کښی چالان او مترقی ؤ دلته د الله تعالیٰ په دغه عذاب اخته او هلاک او سپیره شول.

وَمَا أَوْتَيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَّاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَبِّتَهَا وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۶۰﴾

او هر هغه چه درکری شوی دی تاسی ته له کوم خیزه پس هغه معاش نفع کار د دغه ژوندون لږ خسیس دی او ښایست د هغه دی او هر هغه چه په نزد د الله دی (اجر) خیر غوره (دی) او باقی دی (له دغه فانی نه) آیا پس تاسی عقل نه چلوئ. (چه باقی بهتر دی په فانی باندی)

تفسیر: یعنی انسان ته ښانی چه له عقل او پوه کار واخلی! او دومره وپوهیږی چه دا ژوندون په دنیا کښی تر کله پوری به وی ؟ او د دنیوی د دغه باغ او بهار عیش عشرت - مزی او چرچو خونند به تر څه وقت پوری کوی ؟ فرض ئی کړئ چه په دنیا کښی له سره پر ده عذاب هم رانشی خو بیا هم د مرگی لاس تاسی گرد (تول) له دغه ساز او سامان څخه جلا (جدا) کوی - او بیا به د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضریرئ او تر یوی یوی ذری پوری هم د خپل اعمالو حساب ورکوی - که مو آخروی عیش او عشرت په برخه شو نو دغه دنیوی عیش عشرت د هغه په مقابل کښی هیڅ او لاشی دی داسی به کوم پوه او عقلمن سری وی چه یو مکدر او منغض ژوندون ته پر یو بی غشه او غله ژوندون او یو ناقص او فانی لذت ته پر کامل او باقی لذاندو ترجیح ورکوی بلکه نه ئی ورکوی!.

أَمِنُ وَعَدْنُهُ وَعَدَّا حَسَنًا فَهَؤُلَاءِ قِيَاهُ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿۱۱﴾

آیا پس هغه شوک چه وعده کبری ده مونبر له هغه سره وعده ښه (چه د جنت ده) پس دی موندونکی دی د هغی وعدی (خامخا داسی دی) لکه هغه شوک چه معاش ورکری وی مونبره ته معاش د (ژوندون لږ خسیس د) دنیا بیا دی په ورغ د قیامت کښی له حاضر کریو شویو وی (اور ته؟ بلکه نه دی سره برابر دوی دواړه!).

تفسیر: یعنی مؤمن او کافر دواړه د انجام په اعتبار کله سره یو برابر کیدی شی؟ د یوه دپاره د دائمی عیش کومه وعده چه شوی ده هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده او د بل دپاره د غو ورغو عیش او عشرت کولو څخه وروسته د بندی کری جلب ضروری رسیدونکی او دی په دائمی بندیخانه کښی خامخا لیدونکی دی (العیاذ بالله) مثلاً که یو سری په خوب کښی ووینی چه «عُما پر سر شاهی تاج ایښی شوی دی، خدم حشم او د ملازمانو انواع او اصناف ماته لاس په نامه د باندی ولاړ دی او هر قسم خواړه او راز راز (قسم قسم) نعمتونه پر دسترخوان ماته تیار ایښوولی شوی دی چه د هغو خوند او مزه در گرده (توله) څکم او خورم نی.» که سترگی له خوبه خلاصه وی گوری چه ورته د بندیتوب جلب ورواندی کیږی او پولیس ورته سره له ځنځیرونو او ځولنو ولاړ وی او سم د لاسه بندی او امنی ته بیولی کیږی او وروسته د پولیس او عدلی له تحقیقاتو او د جرم له اثباته په دائمی حبس سره محکوم او په عمری بندیخانه کښی غورځولی کیږی نو تاسی راوښیئ چه په دغه حالت کښی ده ته هغه د باچاهی خوب او په زړه پوری مکلفه خواړه کله په یاد پاتی کیږی؟

وَيَوْمَ يَنبَأُ بِهِمْ فَأَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِي الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۱۲﴾

او یاد کړه هغه ورغ چه غږ به وکری دوی ته الله پس وبه وائی (الله) چیرته دی شریکان عُما هغه (شریکان) چه ویئ تاسی چه گمان به مو کوو (پری چه دا شریکان عُما دی).

تفسیر: یعنی هغه د خدایی برخی لرونکی چیری دی هغوی دی وغوښت شی چه اوس لږ څه د دوی تائید او حمایت وکری.

قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَغْوَيْنَا
 أَغْوَيْنَهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿۳۷﴾

وبه وائی هغه کسان چه حقه ثابتہ شوی ده پر دوی خبره (د عذاب په دخول د اور سره) ای ربه غمونږ دا (ضعیفان تابعان) هغه کسان دی چه گمراه کری و مونږ (دوی) (گمراه کری مو و دوی) لکه چه گمراه شوی وو مونږ بیزاره یو مونږ تاته (له دوی او له کفره د دوی) نه و دوی داسی چه غمونږ عبادت به ئی کوو (بلکه عبادت د هوا د نفس خپل ئی کوو).

تفسیر: یعنی سؤال خو له مشرکینو څخه و مگر گمراه کوونکی شرکاء به داسی پوهیږی چه فی الحقیقت مونږ ته هم تنبیه راکری شوی ده نو ځکه په جواب ورکولو کښی سبقت کوی چه ای الله بیشکه چه مونږ دوی گمراه کری دی مگر دا گمراهی خو داسی ده لکه چه مونږ پخپله گمراهان شوی یو یعنی هغه بودری (تکره) چه د گمراهی په وقت کښی مونږ خورلی وه د هغه تکمیل مو په دغه گمراهی سره وکر ځکه چه د بل گمراه کول هم د گمراه کیدلو آخری درجه ده پس د دغو اغواؤ پر جرم مونږ اعتراف لرو لیکن پر دغو مشرکانو خو غمونږ له لوری هیڅ کوم جبر او اکراه نه وه - او نه مو هغوی په زوره دغی گمراهی ته اړولی دی فی الحقیقت دغه د دوی نفسی اغراض او شخصی هوا پرستی وه چه غمونږ په غولولو وغولیدل او پر مونږ پسی رهی (روان) شول. نو په دغه اعتبار دوی غمونږ د عبادت په ځای د خپلو هواؤ او ظنونو په عبادت کښی لگیا و. مونږ د دوی له عبادته څخه نن ورځ ستاسی په حضور کښی د خپلی بیزارۍ او تنفر اظهار کوو. **کذا قال بعض المفسرين.** او حضرت شاه صاحب لیکي «چه دغه به د شیطان وینا وی چه هغوی می گمراه کری دی مگر د نیکیو په نامه نو هم ده ته وائی چه دوی خو غمونږ عبادت نه کاوه» والله تعالی اعلم.

تنبیه: ﴿حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾ څخه مراد ﴿لَا مَلِكَ جَهَنَّمَ مِنْ يَسْتَبِقُونَ﴾ دى.

وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ فَدَعَوْهُمُ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ

او وبه ویلی شی (کفارو ته) چه وغواړئ تاسی شریکان د تاسی پس راوبه غواړی دا (کفار هغه بتان) پس هیڅ جواب به ور نه کری (دا بتان) هغوی ته

تفسیر: یعنی دوی ته به ویل کیږی چه اوس خپل مددکاران خپلی مرستی (مدد) ته راوبولی مگر

هغوی به د دوی سره څه مرسته (تعاون) او مدد وکړی شی - ځکه چه په خپل غم او مصیبت کښی به اخته او مبتلا وی کذا قال المفسرونه او د حضرت شاه صاحب د تحریر حاصل دا دی کله چه شیاطین د نیکانو نوم واخلی نو مشرکینو ته به ویل کیږی چه خپلو هغو نیکانو ته ورناری کړئ! نو دوی به هیڅ جواب نشی ویلی ځکه چه دوی د هغه د شرک او کفر پر حرکاتو نه ؤ خوښ او نه تری راضی ؤ یا به تری بیخبره ؤ.

وَرَأَوِ الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿۴۳﴾

او وبه وینی دغه (تابعان او متبوعان) عذاب، که چیری بیشکه دوی وی چه سمه صافه لاره ئی نیولی وی (نو اوس به نه معذب کیدل یا کاشکی په کوم ډول (طریقه) مو لاره موندلی وی).

تفسیر: یعنی د دغه وقت د عذاب د لیدلو څخه به داسی آرزو او تمنا کوی کاشکی زه په دنیا کښی پر سمه صافه لاره تلی تر څو په دغو مصائبو نه اخته او نه مبتلا کیدی.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ ﴿۴۴﴾ فَعَبِّتْ عَلَيْهِمُ الْآبَاءَ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءَلُونَ ﴿۴۵﴾

او یاده کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه وائی چه څه جواب ورکړی ؤ تاسی رسولانو ته (په هغه وقت کښی چه حق ته غوښتی شوی وی)؟ پس پت به شی پر دوی خبرونه (چه دوی خلاص شی په دغه ورځ کښی پس دوی به نه کوی پوښتنه یو تر بله).

تفسیر: پخوانی سوالات د توحید په نسبت ؤ. دغه د رسالت په نسبت سوال دی یعنی که تاسی پخپل عقل او پوه سره په حق نه وی پوهیدلی نو د انبیاء په پوهولو خو ښائی پوهیدی. دا راوښیئ چه تاسی له هغو سره څه سلوک او رویه کړی ده؟ په دغه وقت کښی به هیڅوک هیڅ جواب نشی ورکولی او د خبرو گردی (تولی) لاری به بندی شی. (او پت به شی په دوی جواب).

فَأَمَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسَىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿۴۶﴾

پس هر شه هغه شوک چه تویه ویاسی (له شرکه) او ایمان راویری (په الله او رسول د الله) او عمل وکړی د نیکو پس ښائی چه وی به دی له خلاصیدونکیو.

تفسیر: یعنی د هغه غمخیز بری او کامیابی صرف له ایمان او صالح عمل سره ده که اوس هم شوک له کفره او شرکه تویه ویاسی او ایمان راویری او د نیکو لاره ځان ته غوره کړی حق تعالی د ده ټول پخوانی گناهونه معافوی او فائز المرام ئی گرځوی.

تنبیه: ﴿فَتَنَّىٰ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ﴾ د مالک الملکوتی په لهجه سره یوه وعده ده. یعنی هغه ته د فلاح او نجات امید پکار دی. پر مونږ باندی د هیچا زور نه چلییری چه خامخا مو د هغه په کولو مجبور کړی مونږ محض په خپل فضل او کرم سره دغسی وعدی کوو.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَكُمْ الْخِيَرَةُ

او رب ستا پیدا کوی هغه شه چه اراده وفرمائی (د پیدایښت ئی) او غوره کوی ئی نه دی دوی ته هیخ اختیار (په هیخ شی کښی):

تفسیر: یعنی د هر څیز پیدا کول د الله تعالی په مشیت او اختیار کښی دی او د کوم شی غوره کول یا د نورو له منځه د هغه جلا (جدا) او منتخب کولو حق هم ده ته حاصل دی. او هر قسم چه الله تعالی اراده وفرمائی او مرضی ئی وی هم هغسی احکام صادروی. هر یو سری په هر یو منصب سره چه دی مناسب او لازم وبولی هم هغه کار او منصب ورته عطاء کوی، په هر چا کښی چه استعداد او لیاقت وگوری نو د هدایت پر سمه لاره یی برابره وی او د مقصود تر منزله پوری په رسیدلو سره ئی بری او کامیابی ور په برخه کوی د مخلوقاتو په هر جنس کښی هره یوه نوعه یا په نوعه کښی هر یو فرد چه وغواړی سم له خپل حکمه سره هغه له نورو انواعو او افرادو څخه ممتازوی ماسواً الله څخه بل هیچا ته د هسی اختیار او انتخاب حق نه دی حاصل. حافظ ابن القیم د «زاد المعاد» په اوائلو کښی دغه مضمون په ډیر بسط او تفصیل سره لیکلی دی. فلیراجع.

سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۱۸﴾

پاکی ده الله لره او لوی پورته دی له هغه شه چه دوی ئی ورسره شریکوی.

تفسیر: یعنی په تخلیق او تشریح او مذکور اختیار کښی بل هیڅوک له الله تعالی سره نه دی شریک. مشرکانو چه پخپل تجویز او انتخاب کوم شرکاء درولی او تاکلی (مقرر کړی) دی هغه گډ (تول) باطل او بی سنده دی.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿۶۹﴾

او رب ستا ته معلوم دی هر هغه چه پټوی ئی سینی (زړونه) د دوی او هر هغه چه ښکاروی ئی (ژبی د دوی).

تفسیر: یعنی په زړونو کښی کومی باطلی او فاسدی عقیدی یا بد نیتونه چه لری! او په ژبه سره کومی خبری چه وایی! او په لاسو او پښو او نورو سره کوم کارونه چه کوی دا گډ (تولو) د الله تعالی په علم کښی موجود دی او د هر یوه سری له پټو استعدادو او قابلیتونو څخه ښه خبردار دی او سم له هغه به معامله ورسره کوی.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ ذُو الْعَرْشِ وَاللَّهُ يَرْجِعُونَ ﴿۷۰﴾

او هم دی الله دی نشته بل لائق د عبادت مگر هم دی دی. خاص هم ده ته ټوله ثناء ده په دنیا او (په) آخرت (عقبی) کښی او خاص هم دغه (الله) ته دی حکم او خاص هم دغه (الله) ته به بیولی شی تاسی (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه الله تعالی په تخلیق او اختیار او محیط علم کښی متفرد دی په الوهیت کښی هم واحد او یو دی ماسواء له ده بل هیچا ته بندگی او عبادت نه کیږی ځکه چه د ده په منبع الکمالات ذات کښی گډ (تول) محاسن او محامد مجموع دی - په دنیا او عقبا کښی هر راز (قسم) تعریف او توصیف چه وی اعم له دی نه چه پر هر اسم او رسم سره وکړ شی هغه په حقیقت او واقع کښی له هم دغه پاک الله سره نسبت لری او د ده تعریف دی او د ده په حکم سره چلیږی. د ده فیصله ناطقه ده - او دی د کلی اقتدار مالک دی او په آخره خاتمه کښی د هر چا رجوع د هم ده په لوری ده. وروسته له دی نه دغه راښی چه په شپه او ورځ کښی شومره نعمتونه او فوائد تاسی ته عاید کیږی چه دغه گډ (تول) د ده له فضله او انعامه دی بلکه بالذات د شپي او د ورځی تبدیل او تحویل د رب الجلیل له بی مثل او مستقلو

احساناتو او انعاماتو غځه دی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الِئِلَّهَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ
الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاءٍ

ووايه (ای محمده دوی ته) آیا وینئ (یعنی څرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی دغه شپه اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری نو څوک دی هغه (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته رنا (رنرا) (چه په کښی طلب د معاش کوئ)

تفسیر: یعنی تاسی خبر راکړئ! که مثلاً الله تعالی پری نه پږی چه لمر طلوع وکړی یا ئی رنا (رنرا) او تودوخی تری لری کړی نو تاسی به د خپلو کارونو او چارو لپاره داسی تودوخی او رنا (رنرا) له کومه راوړئ؟

أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿۴۱﴾

آیا پس نه اورئ تاسی (دغه خبره د زړه په غوږو سره؟).

تفسیر: یعنی دا خبره دومره روښانه او صافه ده چه تش په یوه اوریللو سره هم په فهم او پوه راځی نو آیا تاسو له سره نه اورئ.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِئِلَّيْلٍ تَسْلُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۴۲﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسی (یعنی څرنګه در ښکاری) که چیری وګرځوی الله پر تاسی ورځ اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری (چه هیڅ غروب الشمس ونشی) نو څوک دی (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته شپه چه آرام وکړئ تاسی په هغه کښی آیا پس نه وینئ تاسی (دا آثار د قدرت).

تفسیر: یعنی تاسی خبر را کَرِئ! که الله تعالی پری نه پردی چه لمر غروب و کری او تل ترته ستاسی پر سرونو هم داسی ولاړ وی نو هغه راحت او سکون او نور فوائد چه د شپې له راتلو څخه حاصلیری د هغو حصول به په کوم یو طاقت سره ممکن کیدی شی؟ آیا دغسی یو ظاهر او باهر حقیقت هم تاسی نشع لیدلی؟

تنبیه: ﴿ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴾ له ﴿ إِنَّ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَمَوَاتًا ﴾ سره مناسب دی ځکه چه په سترگو سره لیدل عادتاً پر رڼا (رڼرا) موقوف دی چه په ورځی کښی په پوره ډول (طریقه) سره په عمل راځی د شپې په تیاره کښی کله چه د لیدلو هیڅ یو صورت نشته بلکه اوریدل په کښی امکان لری نو ځکه ﴿ إِنَّ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَمَوَاتًا ﴾ سره د ﴿ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴾ فرمایل موزون ؤ والله اعلم.

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۳۷﴾

او (خاص) له رحمته مهربانی خپلی پیدا کړی ده (الله) تاسی ته شپه او ورځ دپاره د دی چه آرام وکړئ تاسی په هغه (شپه) کښی او چه ولتویئ تاسی (په دغه ورځ کښی) له فضله د دغه (الله) او دپاره د دی چه شکر وکړئ تاسی (د نعماو د الله).

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی اړول رااړول کوی غو د شپې په تیارو او یخو کښی مو سکون او راحت په برخه شی او د ورځی په رڼا (رڼرا) کښی خپلو کارو او چارو ته هم دوام ورکړی شی - او د شپې او د ورځی پر مختلف الانواعو انعاماتو د الله تعالی د انعاماتو شکر اداء کړئ.

يَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۳۸﴾ وَتَزْعُمَانِ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا افْقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۳۹﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه غیر به وکړی دوی ته (الله) پس وبه فرمائی چیرته

دی شریکان عَما هغه چه وئ تاسی چه گمان به مو کاوه (پری د شریکانو عَما). او راویه باسو له هر امت (ملت) غنچه یو شاهد (پر اَقوالو، افعالو، احوالو د دوی)، پس ویه وایو مونږ دوی ته راوړئ تاسی برهان سند خپل (په اشراک) پس هلته به پوه شی دوی چه حق (په الوهیت کښی) خاص الله لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول (په دنیا کښی چه الله شریک لری).

تفسیر: له شهید غنچه احوال ښوونکی انبیاء علیهم السلام یا د دوی نائیان یا نور ښه سری مقصود دی (موضح) دوی به دغه رابښی چه خلقو له سماویه ؤ شرایعو او له الهیه ؤ احکامو سره غه رویه کړی ده؟ نو فرمائی الله چه ویه وایو مونږ دوی ته چه راوړی برهان سند خپل چه تاسی په کوم دلیل او سند سره الله تعالی ته شریکان درولی دی؟ او د حلالو او د حرامو او نورو احکامو صحیح مأخذ مو له کوم عَما غنچه اخیستی دی؟ کله چه مو نبی ونه مانه نو دغه خیره چا درښوولی وه چه دغه د الله تعالی احکام دی او هغه حرام او هغه حلال دی پس هلته به پوه شی دوی چه حق خاص الله تعالی لره دی او ورک به شی له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول یعنی په هغه وقت کښی به دغه په نظر راغی چه رښتیا خبره د پاک الله ده او معبودیت هم یواغی د هم ده حق دی او بل هیڅوک د ده شریک نشی کیدی هغه خبری چه په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ښوولی وی هم هغه حق او رښتیا وی هغه عقائد او افکار چه مشرکانو له خپل لوری جوړ کړی وو هغه کرد (تول) په هغه ورځ کښی بی اثره او ناقص او بی کاره ثابتیږی.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ
مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿۵۱﴾

بیشکه چه قارون ؤ له قومه د موسی (یعنی د ده تربور ؤ) پس سرکشی وکړه (قارون) پر دغو (بنی اسرائیلو) او ورکړی ؤ مونږ ده ته له خزانو دومره قدر چه بیشکه کلیگانی د هغو به خامخا درنیدلی پر (داسی یوی) دلی چه خاوندان د قوت زور به ؤ (یاد کړه) هغه وقت چه وویل دغه (قارون) ته قوم د ده (چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره) مه خوشالیږه! بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی (په مال د دنیا).

تفسیر: د سابقی رکوع په شروع کېږي د دنیا د بی ثباتی او حقارت د آخرت په مقابلې کېږي بیان کړی شوی ؤ بیا د آخرت د ذکر په مناسبت د آخرت د عالم څه احوال بیان کړ شو په حاضرې رکوع کېږي بیا د هم هغه اصلی مضمون په طرف عود کړی شوی دی او د هغی دعوی په استشهاد د قارون قصه اورولی شی. وائی چه قارون د حضرت موسی علیه السلام د تره ځوی یا تربور او د فرعون د مخی سری ؤ، څرنګه چه د ظالمو حکومتونو دستور وی چه د کوم قوم د وینې څټلو لپاره د هم هغه قوم ځیني افراد د خپل کار آل او د لاس همسا ګرځوی فرعون هم په بنی اسرائیلو کېږي هم دغه ملعون ځان ته غوره کړی ؤ. قارون په دغه موقع کېږي چه فرصت موندلی ؤ پخپلو دواړو لاسو سره د دولت او دنیا په ټولولو کېږي لګیا شوی ؤ او ډیر لوی دنیوی اقتدار ئی ځان ته ګټلی ؤ څه وخت چه بنی اسرائیل د حضرت موسی علیه السلام تر حکم او ارادی لاندی راغلل او فرعون سره له فرعونیانو مغروق شول نو د قارون د مال د ترقی ذرایع هم مسدود شول او هغه مشری او سرداری ئی له لاسه ووتله نو د هم دغه غیظ - غضب - حسد له سببه به ئی زیاتره له حضرت موسی علیه السلام سره سری مخالفت او پته دښمنی کوله خو سره د دغه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره مؤمن ښکاریده، توریت به ئی ډیر لوست او د دیني علومو په حصول کېږي به مشغول ؤ مګر زه ئی صاف نه ؤ، د حضرت موسی علیه السلام او د هارون علیه السلام هغه عزت او حرمت ته به ئی چه د پاک الله له طرفه دوی ته عطاء او مرحمت شوی ؤ، کاته او کړیده - او سوځیده به - او لکه تور منګور پر خپل ځان له تاوه تاویده او له خپله ځانه سره به ئی ویل چه آخر زه هم د دوی د تره ځوی یم نو دغه څه خبره ده چه هغه دواړه نبیان او مذهبی سرداران ګرځیدلی دی او ځما په لاس کېږي هیڅ د قدرت قوت نشته کله چه نا امیده او مایوس کیده نو د تکبر په وضعیت به ئی داسی ویل «بڼه دی که هغو دواړو ته نبوت ورسیدلی دی نو څه وشو له ماسره د مال او دولت دومره ډکی خزانی شته چه له بل هیچا سره نشته.» حضرت موسی علیه السلام یو ځلی پر قارون حکم وکړ چه «د خپل مال زکوٰه اداء کړه!» نو قارون له خلقو سره وویل «تر اوسه پوری کوم احکام چه موسی پر مونږ جاری کول د هغه په مقابل کېږي مو حوصله او تحمل کاوه مګر آیا تاسی اوس د موسی علیه السلام د دغی خبری تحمل هم کولی شی چه دی ځمونږ د اموالو څخه زکاتونه هم غواړی؟» څه خلق د قارون مؤیدان شول او ویل ئی چه نه ځمونږ له لاسه دغه نه ده پوره. بالاخر ملعون قارون د حضرت موسی علیه السلام د بدنام کولو له پاره یوه ډیره ناپاکه او چټله پلمه (تدبیر) جوړه کړه او یوی بدکاری ښځی ته ئی څه بدی او پیسی ورکړی او وی لمسوله چه د خلقو په یوه لویه جرګه کېږي کله چه موسی علیه السلام د زناء د حد په اطراف بیانات ورکوی ته هغه له خپله ځانه سره متهم کړه - لکه چه دغی پلیتی ښځی په هم هغه لویه مجمع کېږي هم داسی یوه چټی (بیکاره) خبره وکړله کله چه حضرت موسی علیه السلام هغی ته شدید قسمونه ورکړل او د الله تعالی له قهره او غضبه ئی وویروله نو هغه وویریده او په ښکاره ډول (طریقه) سره ئی وویل چه ما دغه د قارون په لمسولو سره ویلی دی دلته قارون د حضرت موسی علیه السلام په ښیرا سره له خپله کوره او

خزانو په ځمکه خښ او دوب کرل شو. د «مفتاح» تفسیر په کنجیو (کلیو) سره کړی دی یعنی د اموالو دومره صندوقونه ورسره ؤ چه د هغو د کلیگانو په پورته کولو څو زورور کسان ستړی کیدل او دغه دومره مستبعد هم نه ؤ لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی د هغه صورت هم ښوولی شوی دی.

﴿إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ﴾ الآية - یاد کره هغه وقت چه وویل دغه قارون ته قوم د ده چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره مه خوشالیږه بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی په مال د دنیا (یعنی پر دغه فانی او زائل دولت ولی نازیږی او پری فخر او غرور کوی؟ چه هغه د الله تعالیٰ په نزد د میاشی د یوه وزر په اندازه هم وقعت نه لری ښه وپوهیږه چه الله تعالیٰ مغرور او متکبر بنده نه خوښوی او هر هغه شی چه د ده مالک الملکوت خوښی او پسند نه وی د هغه نتیجه ماسوا له تباهی او هلاکت بل هیڅ شی نه دی.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ

او وغواړه په هغه (دولت) چه درکړی دی تاته الله کور د آخرت

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ ورکړی مال د دی دپاره دی چه انسان هغه د آخرت خپله پنگه وگرځوی نه داسی چه د هغه د غفلت په نشو مست مغرور او متکبر شی او د متکبرانو په شان حرکت او وضعیت اختیار کړی.

وَلَا تَسْ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنُ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ

او مه هیروه برخه خپله له (ماله د) دنیا او احسان کوه (له بندگانو د الله سره په ورکړه د مال) لکه چه احسان کړی دی الله له تاسره (چه داسی ډیر دولت ئی درکړی دی)

تفسیر: یعنی سم د خپلی برخی سره تری خوره! او څښه! او اغونده! او د آخرت دپاره دی پنگه تری واخله! او په ناروا مواردو کښی ئی مه لکوه! او د خلق الله سره ښه سلوک کوه!.

وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿۵۰﴾

او مه غواړه (ای قارونه!) فساد (په تکبر ظلم بغی سره) په ځمکه کښی بیشکه چه الله نه خوښوی فساد کوونکی.

تفسیر: یعنی له حضرت موسیٰ علیه السلام سره ضد مه کوه! د الله تعالیٰ پر ځمکه د مطیعانو په شان گرځه! او خامخا په بلاد الله کښی شورماشور او غلغله مه جوړوه! ځکه چه په ملک کښی فتنه او فساد اچول ښه کار نه دی.

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي ط

وویل (قارون قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چه راگری شوی دی ماته دغه مال په هغه علم سره چه ما څخه دی،

تفسیر: یعنی هنرم و او د گتلو استعداد او سلیقه می درلوده (لرله) - پخپل لیاقت او قابلیت یا د کوم خاص علمی مهارت لامله (له وجی) ماته دغه دولت حاصل شوی دی الله تعالیٰ هم ماته ځما د لیاقت او اهلیت په ملحوظ دغه مال - دولت او شته راگری دی او دغه ثروت په خوشی چتی (بیکاره) ناسته بی له محنته ماته په لاس نه دی راغلی چه اوس ئی زه د موسیٰ په حکم او مشوره خوشی ویریا د الله تعالیٰ په نامه لگوم.

أَوْ لَمْ يَعْلَمِ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا

آیا نه پوهیده (قارون) چه بیشکه الله په تحقیق هلاک کری دی په خوا له دغه (قارون څخه) له (اهل د) زمانو هر هغه څوک چه دی ډیر سخت ؤ له دی (قارون) څخه له جهته د قوت او ډیر ؤ له جهته د جمع کولو (د مال یا ملاتړه)

تفسیر: یعنی د دولت گتلو لیاقت چا درکر؟ افسوس دی چه تا د حقیقی منعم احسان هیر کر او د هغه په درگری دولت او لیاقت مغرور شوی آیا ده دغه دولت له خپل نجات وسیله او ضامن کښلی ؤ؟ او دی په دغه نه ؤ خیر چه د ده څخه پخوا څومره ملل او اقوام له خپلو هم داسی شرارتونو او سرکشو له سببه هلاک او تباہ شوی دی چه د هغوی په لاسو کښی لوی لوی سلطنتونه او ډیری زیاتی خزانی - لښکری او نور زیات دنیوی وسائل او وسائط ؤ. آیا دغه ملعون د هغو د احوالو د اوریدلو څخه پند او عبرت نه دی اخیستی؟

وَلَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿۲۸﴾

او نه به شی پوشتیدلی له گناهونو خپلو څخه کافران (ځکه چه الله ته معلوم دی).

تفسیر: یعنی پوشتنی ته به ضرورت نه وی پاتی الله تعالی ته د دوی گناهونه یو په یو معلوم دی او له پرستو سره هم لیکلی پراته دی هو! که د توبیخ او تقریب په ډول (طریقه) کوم وقت کوم سؤال له دوی نه وشي نو هغه بیله خبره ده. یا خو دغه کنایه ده د گناه له کثرته یعنی د دوی گناهونه به دومره ډیر او زیات وی چه دغه ته به ضرورت نه وی پاتی چه د یوی یوی جزئی پوشتنه له دوی غنی وکره شی. حضرت شاه صاحب لیکي «پوشتنی به نه کیږي له گناه یعنی له گناهگار څخه ځکه که د ده په پوه او عقل کښی څه نقصان نه وی نو گناه به ئی نه اختیاروله کله چه د دوی په پوه او عقل کښی نقص او خرابی ده نو پر دغسی ناپوهانو د الزام اړولو څخه څه فائده مرتبه کیدی شی؟ که دوی د هغو بدو کارو په بدی پوهیدل نو ولی به ئی کول» (موضح).

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا لِيَلْبِتْنَ لَنَا مَثَلًا مَّا آوَتْ قَارُونَ إِنَّهُ لَذُو حِطِّ عَظِيمٍ ﴿۲۹﴾

پس راووت (قارون) پر قوم خپل په زینت ښائست (او دج خپل) وویل هغو کسانو چه غوښت ئی دغه ژوندون (پر خسیس د) دنیا ای کاشکی چه وی مونږ ته هم (له ثروته) په شان د هغو (اموالو اتباعو) چه ورکړی شوی دی قارون ته بیشکه چه دغه (قارون) خامخا خاوند دی د برخی لوئی (له دنیا څخه).

تفسیر: یعنی قارون خپل فاخره لباس واغوست او سره له ډیرو خدمو او حشمو او په ډیر شان او شکوه او جل او بل ووت چه د هغه د لیدلو څخه د دنیا د طالبانو سترگی ردی بدی پاتی شوی او گرد (تول) ورته هک حیران ودریدل او له خپلو ځانونو سره به ئی داسی ویل «کاشکی چه مونږ هم د داسی دنیوی شان او شوکت خاوندان وی! او هم داسی ترقی او عروج مو حاصل کړی وی چه نن د قارون په برخه شوی دی. بیشکه چه دی ډیر د اقبال او اجلال خاوند او ډیر خوش قسمته سری دی».

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنِ أَمِنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او وویل (دوی ته) هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ (هغوی ته) علم فهم چه افسوس دی تاسی ته (ای طلابو د دنیا) ثواب د الله خیر دیر غوره دی هغه چاته چه ایمان ئی راوړی دی (په الله او رسول الله) او عمل ئی کړی دی د نیکو،

تفسیر: یعنی پوهانو او ذی علم سربو وویل چه «ای کمبختانو! په دغه فانی جل وبل کښی شه ایښی دی چه د هغه هوس او ارمان کوئ؟ صالحانو مؤمنانو له پاره د الله تعالیٰ په دربار کښی کوم دولت او عزت چه شته او دوی ته وررسیدونکی دی د هغه په مقابل کښی دغه دنیوی شان او شوکت محض هیڅ او لاشی دی او دومره یو نسبت هم سره نه لری لکه چه د یوی ذری نسبت له لمر سره کیږی».

وَلَا يُلْقِيهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٢٠﴾

او نشی ښوولی ورکولی دغه (خبره) مگر صبر کوونکیو ته (په طاعت او مصیبت او له معصیته)

تفسیر: یعنی له دنیا ځنی آخرت هم هغه ښه او بهتر گنی چه دنیوی محنت پر ځان برداشت کولی شی او بی صبره خلق د حرص او طمع له سببه په دنیوی هوس او ارمانو پسې شنه ناست دی. نادان انسانان دنیوی هوسانی (آرام) او راحت ته چه گوری داسی گنی هر شوک چه د آرامی او هوسانی (راحت) خاوند دی هغه دیر بختور او خوش قسمته سری دی. نو ځکه د شپې او د ورځی د هم هغه په فکر او تشویش کښی اخته او مشوش اوسېږی - او د آخرت د ذلت او د اخروی زحمت او په سلهاؤ ځایو کښی خپل خوشامد او مدهنت ته غور نه کوی او نه گوری چه دغه دنیوی عیش او عشرت او آرامی وروسته د شلو یا څلویښتو کلونو پای (آخر) ته رسیږی او بیا د ده په زرهاؤ نور کلونو پر تیرو ازغو او راز راز (قسم قسم) ربرونو (تکلیفونو) کښی تیرېږی. (موضح بتغییر یسیر).

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿۵۸﴾

پس ننه ایست مونبر دغه (قارون) او کور د ده په عُمکه کښی پس څه نه ؤ ده ته (په دغه وقت کښی) هیڅ دله (د دوستانو) چه مددگاری ئی کړی وی له ده سره غیر له الله څخه (په دفع د عذاب کښی) او نه ؤ (قارون پخپله) له بدل اخیستونکیو څخه (چه ځان ئی له عذابه خلاص کړی وی).

تفسیر: یعنی نه بل څوک له خپله طرفه د ده مدد ته ورسید او نه ئی څوک د خپل مدد لپاره وغوښتی شو، نه ئی خپل قوت په کار ورغی نه د بل چا.

وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَتُّوا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيَسْأَلُ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ

او صبا کړ هغو کسانو چه آرزو به ئی کوله د مرتبی د دغه (قارون) په پرون (ماښام) کښی ویل به ئی (یو بل ته) افسوس دی تاته پوه شه! چه بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ارتولو ئی) له بندگانو خپلو او تنگوی (الله دغه روزی په هر چا چه اراده وفرمائی د تنگولو ئی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قارون ترقی او ترفع د لیدلو څخه پرون داسی آرزو او هیله (امید) کوله چه «کاشکی مونبر ته هم داسی عروج او ترقی حاصل شوی وی» نن د قارون د دغه بد انجام د لیدلو څخه لاسونه پر غوړونو ږدی او تویی ویاسی او اوس په هوش راغلل چه دغسی دولت په حقیقت کښی د یوه ښکلی مار په شان دی چه د هغه په منځ کښی مهلک زهر وی. له کوم سری د دنیوی ترقی او عروج د لیدلو څخه له سره مونبر ته نه ښائی چه داسی کومه فیصله له خپله ځانه سره وکړو چه هغه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ په دربار کښی څه نه شه عزت - وجاهت او مقبولیت هم لری. دغه دنیوی ترقی او تنزیل د کوم بنده د مقبولیت او مردودیت معیار نشی کیدی بلکه دغه د الله تعالیٰ مصلحت او حکمت دی. پر هر چا چه لازم او مناسب وگنی د رزق او د روزی ورونه (ابواب) ورپرانیځی او هر چاته چه مناسب وی روزی ورتنگه او په اندازه کوی ئی. د مال او دولت فراخی او ارت والی د ښی خاتمی او مقبولیت دلیل نه دی بلکه علی الاکثر د هغه نتیجه تباهی او بربادی ده او د ابدی هلاکت او فلاکت په صورت څرگندیږی.

صدق من قال -

کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه • و جاهل جاهل تلقاه مرزوقا
هذا الذی ترک الاوهام حائرة • وصیر العالم النحریر زندیقاً

تنبیه: په «ویک» کښی (وی) اسم د فعل دی په معنی د «اعجب» او دا (کاف) په معنی د (لام)
دی نو معنی ئی داسی شوه چه تعجب کوم زه دپاره د دی چه بیشکه الله ارتوی رزق. ونحن
ترجمناه بمعنی ویلک وهذا ما قاله سیویه

لَوْلَا اَنْ مَنَّ اللهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَبِكَاثَتِهِ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿۸۷﴾

که چیری نه وی دا چه احسان کړی دی الله پر مونږ نو خامخا دوب کړی به
ئی وو مونږ په ځمکه کښی (د قارون په شان) افسوس دی ته نه پوهیږی نه
وینی دا چه نه خلاصیږی کافران (له عذابه).

تفسیر: یعنی دغه د الله تعالیٰ مهربانی او احسان دی چه مونږ ئی د قارون په شان ونه گرځولو
که نه ځمونږ حال او احوال به هم داسی کیده له خپل لوری که مونږ د ډیر حرص او طمع له
سببه داسی هیله (امید) او آرزو کړی وه. ﴿يَلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا اُوْتِيَ قَارُونُ﴾ الله تعالیٰ ځمونږ
په مخ کښی خیر راپیښ کړ چه ځمونږ دغه آرزو او هیله (امید) ئی تر سره ونه رسوله او نه ئی
پر دغه حرص او طمع مونږ ته څه تنبیه او سزا راکړه - بلکه د قارون نتیجه او حشر ئی مونږ ته
راښکاره او مونږ ئی په دغه وسیله سره وپښی او متنبه کړو اوس مونږ ته دغه خبره ښه څرگنده
شوه چه محض د مال او زر په ترقی سره حقیقی فلاح او بری هیچا ته نشی حاصلیدی او دغه
چه ناشکره منکران له سره د الله د عذابه نجات نشی موندلی.

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلْهَا لِّلَّذِيْنَ لَا يُرِيْدُوْنَ عُلُوًّا

فِي الْاَرْضِ وَلَا فِسَادًا وَّالْعٰقِبَةُ لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿۸۳﴾

دغه کور د آخرت (چه جنت دی) ورکوو مونږ دا دپاره د هغو کسانو چه نه
لری اراده د لوئی (او تکبر) په ځمکه کښی او نه فساد ظلم کوی (پر خلقو)
او عاقبت ښه خاتمه دپاره د پرهیزگارانو ده.

تفسیر: یعنی د قارون د دولت په نسبت ناپوهانو داسی ویل چه قارون خو ډیر خوش قسمته او بختور سری دی حال دا چه دغه خوش قسمتی او بختورتوب نه دی بلکه د آخرت گټه په لاس کول لویه خوش قسمتی ده او دغه گټه د هغو کسانو لپاره ده چه د الله تعالیٰ په ملک کښی شرارت او فساد غورځول نه غوازی او په دغه فکر کښی له سره نه دی چه خپل ځان له گردو (تولو) څخه لوی او لوړ (اوچت) وگنی - بلکه د تواضع او انکسار او پرهیزگاری لار ځان ته اختیاری - د دوی زیار (محنت) او کوشش د دی په ځای چه خپل ذات لوړ (اوچت) او لوی ښکاره کړی تل په دغه کار کښی مصروف او معطوف دی چه خپل دین لوړ (اوچت) کړی او کلمه الله په اعلاء کښی ووینی او خپل مسلم قوم مترقی او مرفه الحال او او فارغ البال من حیث الحال وگرځوی، دوی د دنیا حریصان نه دی بلکه پر آخرت عاشقان دی او دنیا پخپله د دوی تر پښو لاندی رغری نو اوس تاسی پخپله غور او فکر وکړئ چه آیا د دنیا مطلوب د دنیا له طالبه څخه ښه نه دی؟ صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم ته وگورئ چه هغوی له گردو (تولو) څنی زیات د دنیا تارکان و مگر متروک الدنيا نه و - په هر حال د مؤمنانو اصلی مقصد آخرت دی د دنیا هغه برخه چه د دغه مقصد ذریعه وگرځی هم هغه ښه او مبارکه ده که نه هیڅ.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّمَّا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۸۲﴾

او هر چا چه وکړه کومه نیکی پس شته ده ته (ښه جزاء) خیر غوره له جهت د دغی (حسني) او هر چا چه وکړه کومه بدی پس نشی ورکولی جزاء هغو کسانو ته چه کړی ئی دی (عمل د) بدیو مگر (جزاء د هغه شی) چه و دوی چه کاوه به ئی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کومه نیکی چه دلته وکړی له هغه څخه ښه او بهتره نیکی به هلته ورسره وکړه شی د یوی نیکی څرنگه چه د هغه اقتضای اقل لس چند د هغه ثواب ورکاوه کیږی. حضرت شاه صاحب لیکي «پر نیکی باندی د نیکی وعده ئی ورکړه چه هغه علی‌الیقین رسیدونکی ده او پر بدی ئی د بدی وعده ونه فرمایله چه ضرور به وررسیږی ځکه چه ممکن دی چه هغه ورمعاف شی هو! دومره ئی وفرمایل چه د هغه فعل له سزا څخه به ډیره سزا ونه رسیږی».

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ

بیشکه هغه (الله) چه فرض (نازل) کری ئی دی پر تا (احکام د) قرآن خامخا بیرته بیوونکی دی د تا هغه عَی د وعدی (مکی) ته

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ﴿ وَالْعَاثِمَةُ لِلَّذِينَ ﴾ عاقبت او ښه خاتمه پرهیزگارانو ته ده یعنی په آخرت کښی لکه چه پاس معلوم شو - اوس دغه رابسیی چه په دنیا کښی هم آخری بری او فتح هم د دوی ده. وگورئ نن تاسی د کفارو له ظلم او تیری څخه په تنگ شوی مکه معظمه مو پریښوده مگر هغه الله تعالیٰ چه تاسی ئی رسول گرغولی ئی او د پاک قرآن په شان کتاب ئی درعطاء کری دی هم هغه الله تعالیٰ بالیقین د تا په ډیره کامیابی او بری سره بیرته هم دلته راوستونکی دی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه آیات د هجرت په وقت کښی نازل شول او داسی دادینه او تسلی ئی وفرمایله چه ته به بیا مکی معظمی ته راتلونکی ئی لکه چه دوی په ډیر ښه وضعیت سره راغلل سره له غلبی او فتح» ځینو مفسرینو له «معاد» څخه موت مراد کری دی - او ځینو آخرت - او ځینو جنت - او ځینو د شام ځمکه چه هلته دوی یو ځلی په لیلۃ المعراج کښی تشریف وړی و. حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه په دغو اقوالو کښی ډیر عمیق او لطیف تطبیق کری دی. یعنی له معاده دلته مکه معظمه مراد ده (کما فی البخاری) مگر د مکی معظمی فتح د قرب الاجل علامه وه لکه چه ابن عباس او عمر رضی الله تعالیٰ عنهما د ﴿ إِذْ جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴾ په تفسیر کښی وفرمایل د وړاندنی «اجل» څخه وروسته «حشر» د حشر څخه وروسته د «آخرت» او د آخرت وروستنی منزل جنت دی. مطلب ئی داسی شو چه الله تعالیٰ به تا ږومی په یوه شانداره طریقه سره بیرته مکی معظمی ته راوولی، وروسته له هغه څو ورځی وروسته اجل مو واقع کیږی، بیا به د شام په ځمکه کښی حشر کیږئ لکه چه له احادیثو څخه ثابت شوی دی بیا په آخرت کښی به هم په ډیر شان او شوکت سره تشریف راوړئ. او په آخر کښی په جنت کښی ډیر اعلیٰ مقام ته استول کیږئ.

قُلْ رَبِّيَ أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ قِي ضَلَّالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٥﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) رب ځما ته ښه معلوم دی هغه څوک چه راوړی ئی ده لاره سمه او هغه څوک چه هغه په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ځما هدایت او د مکذبینو او معاندینو گمراهی ښه معلوم دی. یقیناً دی به له هر یوه سره سم د دوی له احواله سره معامله کوی. او دغه له سره نشی کیدی چه ځما

دغه کوشش ضایع شی - یا گمراهان رسوا - سپک او گمراه نه کری.

وَمَا كُنْتَ تَرْجُو أَنْ يُلْقَىٰ إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

او نه وی ته چه توقع امید دی درلود (لرلو) د دی چه راوبه لیبرلی شی تاته کتاب (قرآن) لیکن (راولیرلی شو محض) په رحمت مهربانی له (جانبه) د رب ستا

تفسیر: ته له پخوا غنی د نبوت په انتظار کښی نه وی دا محض د الله تعالیٰ رحمت او موهبت دی چه ته ئی په رسالت سره سرفراز کری نو هم هغه الله تعالیٰ به په دنیا او آخرت کښی تاته بری او کامیابی درکوی لهذا ای محمده! د ده پر معاونت او امداد تل ترته اعتماد او اطمینان ولره!.

فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ۝۸۹

پس مه کیره ته خامخا مددگار دپاره د کافرانو (په دین د دوی کښی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ته دی خپل هغه قوم خپل خپلوان مه گنه چه دوی له تاسره بدی کری ده او تاسی ئی مجبور کری بیع چه خپل وطن پریردی! اوس هغه خوگ چه له تاسره مرسته (تعاون) او مدد کوی هم هغه دی خپل دی.

وَلَا يَصُدُّكَ عَنْ آلِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أَنْزَلْتُ إِلَيْكَ وَأَدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝۹۰

او (خبردار چه) وا دی نه پوی (کفار) خامخا تا (په مکر او فریب) له آیاتونو د الله پس له هغه چه نازل کرل شول تاته او ویوله خلق (طرف) د توحید او عبادت د) رب خپل ته او مه کیره ته خامخا له مشرکانو شخه (په اعانت د دوی کښی).

تفسیر: یعنی ته دی د دین په کار کښی د خپل قوم خاطر او رعایت مه کوه! او مه دی خپل ځان په هغوی کښی شمیره! اگر که دوی ستا له قرابت دارانو څخه هم وی. هو! دوی مگر (تول) د خپل رب په لوری وپوله! او د الله تعالی د احکامو په تعمیل کښی ټینگ اوسه!

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

او مه بوله ته له الله سره معبود بل (ځکه چه) نشته هیڅ لائق د بللو بل هیڅوک مگر هم دی دی (یواځی ځکه چه) هر څیز فانی کیدونکی دی مگر ذات د ده (چه تل باقی دی).

تفسیر: دغه خطاب اگر که پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی مگر بالوسيله په دغه سره نورو ته پند او نصیحت ورکول کیږی. د پاس آیتونو په نسبت ځینو مفسرینو هم داسی لیکلی دی. یعنی هر شی له خپله ذاته معدوم دی او تقریباً تول شیان فناء کیدونکی دی اعم له دی چه په هر وقت کښی وی مگر خو د الله تعالی مخ یعنی د الله تعالی مقدس ذات چه نه له سره معدوم ؤ او نه هرگز فناء کیدونکی دی رشتیا ده (الا کل شیء ما خلا الله باطل).

وقال الله تعالی ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَسْبِقُ فِي ذَلِكَ يَوْمٍ الْوَالِدُ لِلْأُولَادِ﴾ .
ځینو اسلافو د دی مطلب داسی اخیستی دی نور مگرد (تول) کارونه فناء او محو کیدونکی دی مساوا له هغو کارونو چه خالصاً مخلصاً له وجه الله وکری شی والله تعالی اعلم.

لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

هم ده ته دی حکم (نافذه قضاء) او هم ده ته به بیرته بوتلی شی تاسی (لپاره د جزاء)

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) حضور د ده په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره یو حتمی او ضروری شی دی چه هلته یواځی د هم ده حکم چلیږی. او صورتاً، ظاهراً او مجازاً هم د بل هیچا حکم نه چلیږی او نه به قوت او اقتدار ورباتی وی. ای الله! جار دی شم! په هم دغه وقت کښی پر دغه گناهکار بنده دی هم رحم وفرمایه! او له خپله غضبه ئی وساته!

تمت سورة القصص والله الحمد والمنة.

سورة العنكبوت مكية الامن آية (۱) الى غاية آية (۱۱) فمدنية وهى (۶۹) آية و (۷) ركوعات رقمها (۲۹) تسلسلها حسب النزول (۸۵) نزلت بعد سورة الروم
 د العنكبوت سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۱) آيته غخه د (۱۱) آيته تر آخره پورى چه مدنى دى (۶۹) آيته
 او (۷) ركوع لرى په تلاوت كښى (۲۹) او په نزول كښى (۸۵) سورت دى وروسته
 د «الروم» له سورت غخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دى.

الَّذِينَ أَحْسَبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿۲﴾

آيا گمان كوى دا خلق د دى چه پرى به ښودى شى دوى (په) هم دى قدر چه ووائى دوى چه ايمان راوړى دى مونږ حال دا چه دوى به ونه ازمويل شى.

تفسير: يعنى په ژبه سره د ايمان دعوى كول دومره سهل او آسانه نه دى هر غوك چه د ايمان دعوى كوى امتحان او ابتلاء ته دى ئى هم تيار شى! هم دغه د امتحان محك دى چه پرى سره او ناسره سولولى كيږى او معلوميږى. په حديث كښى راغلى دى چه له كردو (تولو) غخه سخت امتحان د انبياؤ دى. وروسته له هغه د صالحينو بيا درجه په درجه د هغو خلقو دى چه له هغو سره مشابهت ولرى. او د انسان امتحان د ده د دين او ايمان له حيثيته اخيست كيږى. په هر اندازه چه انسان پخپل دين او ايمان كښى مضبوط او سخت وي په هم هغه اندازه له هغه غخه سخت امتحان اخيست كيږى.

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او خامخا په تحقيق ازمويلى ؤ مونږ هغه كسان چه له دوى نه رومبى ؤ

تفسير: يعنى د رومنيو انبياؤ د متبعينو دير لوى او سخت امتحان اخيست شوى دى. په صحيح

بخاری شریف کتبی دی چه صحابه و رضی الله عنهم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کتبی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! څمونږ له پاره د الله تعالیٰ له درباره دعاء او مدد وغواړئ! دا هغه زمانه وه چه د مکی معظمی مشرکینو پر مسلمانانو باندی انتهای ظلم او ستم کوو. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه پخوا له تاسو به ئی یو (ژوندی) انسان په ځمکه کتبی ولاړ خبڼوو او بیا د هغه پر سر به ئی اړه کښوله او د ده سر به له منځه دوه توتی کیده. د ځینو نورو مؤمنینو پر وجود به ئی د اوسپنی تک سره سیخونه وهل او لگول چه د هغو په اثر به د دوی پوستکی او غوښی ورتی کیدی او سوځیدی ټاکی به ئی وهلی او لاندى به لویدی خو سره د دغو رپرو (تکلیفونو) او سختیو باوجود له خپل دین څخه به ئی دوی نشو گرځولی.

اوبنکی مو بهیږی - وینی مو توییږی

زړونه مو کړیږی - تینگ ولاړ په مینه یو

له خوب خوړو نه لری یو - خوار زهیر او غلی یو

خوند او ژوند نه تلی یو - سخت لتار په مینه یو

فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلْيَعْلَمَنَّ الْكٰذِبِينَ ﴿۱۳﴾

پس خامخا معلوم به کړی هر ورو (خامخا) الله (په علم ظاهری سره هم) هغه کسان چه رښتینی دی (په دعوی د ایمان کتبی) او خامخا معلوم به کړی الله هر ورو (خامخا) (هغه) دروغچنان (په علم ظاهری سره هم).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په علانیه ظاهروی او هر یو به پوهیږی چه د ایمان په دعوی کتبی کوم یو رښتین راوغی؟ او کوم یو دروغچن څرگندیږی او سم له هغه سره به هر یوه ته سزا ورکوی. تنبییه: له ﴿فَلْيَعْلَمَنَّ اللَّهُ﴾ الآية - څخه چه د علم الباری د حدوث توهم کیږی د هغه یو نهایت محققانه جواب شیخ الهند قدس سره العزیز پخوا د البقرة په (۱۷) رکوع د دغه متبرک تفسیر کتبی چه پر ﴿اَلَا تَعْلَمُوْنَ اَنَّيُّمُ الرَّسُوْلُ مِمَّنْ نَّبَّحَلِبْ عَلَيْهِ﴾ باندی لیکلی شوی ورکړی دی. مونږ دلته د هغو توجیهاتو په طرف اشاره کړی ده چه د مفسرینو له طرفه ایراد شوی دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْلَمُونَ السِّيَآتِ أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿۱۴﴾

آیا گمان کوی هغه کسان چه عمل کوی دوی د بدیو (لکه شرک او معاصی) د دی چه رومی به شی دوی پر مونږ (چه مونږ به له دوی نه انتقام ونشو اخیستی) بد دی هغه حکم چه کوی ئی دوی (چه نفی د انتقام دی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «پخوانی دوه آیتونه د هغو مسلمانانو په متعلق ؤ چه د کفارو په ایذاء کښی اخته ؤ او دغه آیت د هغو کافرانو په متعلق دی چه مسلمانان به ئی ریرول (تکلیفول) (موضح)» یعنی د مومنینو امتحانات دی دوی داسی ونه گڼی چه «مونږ په خوندونو او مزو سره ظلمونه کوو او د هغو له سختیو او مصاعبو څخه مأمون او ساتلی یو.» دوی له مونږه خپل ځانونو چیري ساتلی شی هغه سختی سزاوی چه دوی ته ورکولی کیږی د هغه په مقابل کښی د مسلمانانو د امتحان سختی هیڅ حقیقت نه لری چه د دی وقت د دغه عارضی مهلت او دلیل په نسبت دوی داسی کومه رایه قائمه کری ده چه «مونږ به تل مأمون پاتی کیږو او د حساب او کتاب او سزا موندلو په وقت کښی به د الله تعالی د قدرت په لاس کښی نه ورځو» نو په حقیقت کښی دوی پر دیره خرابه خبره فیصله کری ده او داسی د حماقت او د جهالت فیصلی د راتلونکیو مصائبو مخه له سره نشی نیولی.

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

هر څوک چه وی چه امید لری دی د ملاقات د الله (په جنت کښی) پس بيشکه اجل نيته د (ملاقات د) الله خامخا راتلونکی ده (نو ښائی چه ورته تيار شی) او هم دی ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (پر ټولو احوالو)

تفسیر: یعنی هر هغه سړی چه په دغه توقع سختی گالی (برداشت کوی) او ریرونه (تکلیفونه) تیروی چه یوه ورځ به زه هرومرو (خامخا) د الله تعالی په مخ کښی حاضریدونکی یم چه هلته تر یوی ذری پوری هم حساب او کتاب کیږی که زه دلته په دغه امتحان کښی ناکام شوم نو د دغه ځای له سختیو څخه په زیاتو سختیو کښی اخته کیدونکی یم او که تری بریالی او کامیاب ووتلم نو دغه گرد (ټول) تکالیف به ځما له مخی څخه لری کیږی. او د الله تعالی رضاء او لقاء به می په برخه کیږی نو داسی سړی دی په یاد ولری چه د الله تعالی وعده هرومرو (خامخا) راتلونکی ده او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او د ده دغه اعلی توقعات

خامخا پوره کیدونکی دی او ضرور د ده سترگی به پری یخی او رنی کبیری. الله تعالیٰ گردی (تولی) خبری اوری او پری ښه عالم دی د هیچا زحمت نه ضایع او نه ابته (خراب) کوی.

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿۵۱﴾

او هر څوک چه جهاد کوی (له کفارو یا له نفس خپل سره) پس بیشکه هم دا خبره ده چه جهاد کوی دپاره (د نفعی) د نفس خپل بیشکه چه الله خامخا غنی بی پروا دی له گردو (تولو) عالمیانو څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د چا له طاعت او عبادت څخه هیڅ نفع او له معصیته هیڅ قسم نقصان نه رسیږی هغه غنی ذات له هغی شیانو څخه په کلی ډول (طریقه) سره بی پروا او بی نیازه دی هو! بنده په هره اندازه چه د الله تعالیٰ په طاعت کښی محنت او زیار (کوشش) پر ځان اخلی د هغه ثمره او نتیجه ورته په دنیا او آخرت کښی رسیږی پس مجاهده کونکی دی هیڅ کله داسی خیال ونه کړی کله چه مونږ د الله په لاره کښی دومره زحمت کوو نو (معاذالله) پر الله تعالیٰ خپل څه منت او احسان باروو بلکه بالعکس دا د هغه الله تعالیٰ مرحمت او احسان دی چه تاسی ته ئی ستاسی د گتی او فاندی لپاره د طاعت او ریاضت توفیق درکړی دی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ

سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۵۲﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا وبه رږوو مونږ هرومرو (خامخا) له دوی نه گناهونه د دوی او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته ښه جزاء د هغه (عمل) چه وو دوی چه کاوه به ئی (په اسلام کښی).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه الله تعالیٰ د گرد (تول) عالم څخه غنی، بی پروا او بی نیاز دی خو بیا هم په خپل رحمت او شفقت سره ستاسی محنت او زحمت نه ضایع کوی او په ځای ئی رسوی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی د ایمان په برکت به تاسی ښیگنی (فاندی) او نیکی

ومومع او بدی او خرابی مو بشلی کیبری» (موضح القرآن).

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جُهَدَاكَ لِشْرِكٍ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ط

او (مؤکد) امر کری دی مونږ پر انسان له مور پلار خپل سره ئی د نیکی (هر کله په هر څه کښی پرته (علاوه) له دی نه)، او که کوشن کوی (دوی دواړه) له تاسره چه شریک ونیسی ته له ما سره هغه څیز چه نشته تاته په (الوهیت) د هغه کښی هیڅ علم پس اطاعت مه کوه ته د دوی (دواړو)

تفسیر: یعنی په گړدو (تولو) کائناتو کښی داسی کوم شی له سره نشته چه له الله تعالی سره شریک یا شرکت وکری شی بیا نو په دی باندی څوک له کومه غایه څخه خیر شوی دی. دغه خلق چه الله تعالی ته شرکاء ودروی محض د جهالت اوهام دی او د بی سنده خیالاتو متابعت کوی او په واقع سره له حقیقته بیخی بیخبره دی.

﴿فَلَا تُطِعْهُمَا﴾ - اطاعت مکوه ته د دی دواړو په اشتراک مع الله کښی

په دنیا کښی له موره او پلاره د بل هیچا حق زیات نه دی خو د الله تعالی حق له دوی نه هم ډیر دی د والدینو لامله (له وجی) نه بنایي چه د الله تعالی دین پرېدی (موضح) په حدیث کښی راغلی دی چه د حضرت سعد بن ابی وقاص والده چه مشرکه وه کله چه د خپل ځوی د اسلام خبر ئی واورید نو له خپله ځانه سره یی عهد وکر - څو سعد (معاذالله) له اسلامه مرتد نشی نو زه به له سره خوړل او څښل نه کوم او تر چت لاندی به آرام ونه کرم لکه چه هغی له طعام خوړلو او له اوبو څښلو خپله خوله وترله او بیخی خواره زهیره شوه خلقو به په زور او زیادت د دی خوله پرانستله او دودی او اوبه ئی ورکولی نو په دغه مناسبت دغه آیت نازل شو ځواکی دغه راوښودل چه د والدینو په داسی شان پر خلافالحق باندی مجبورول هم هغه یو شان ابتلاء او امتحان دی ښائی چه د خالص مؤمن د ثبات پښه تری ونه ښوئیري.

إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥١﴾

خاص ماته دی بیا راتله د تاسی (تولو) پس خبر به کرم زه تاسی (جزاء به در کرم) پر هغو (اعمالو) چه وی تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی تول به په هغه عدالت کښی حاضریرئ! په دغه وقت کښی به گړدو (تولو) ته د ورځول

کيږي چه په اولاده او والدينو کښي کوم يو متجاوز او له خپله حده تيري کوونکي ؤ؟ او کوم يو پر حق او صداقت قائم ؤ.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٤١﴾

او هغه کسان چه ايمان ئي راوړي دي او کړي ئي دي ښه (عملونه) خامخا داخل به کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوي په (جماعت) د صالحانو کښي (چه) انبياء او اولياء دي

تفسیر: یعنی هر څوک چه سره له داسي زبردستو موانعو او عوائقو هم پر ايمان او د نيکي پر لاره قائم وي حق تعالیٰ به د هغه حشر پخپلو خاصو بندگانو کښي کوي. ابن کثير رحمه الله عليه ليکي «که اولاد په ناحقه خيبره کښي د خپلو والدينو خيبره ونه منله او والدين هم هغسي په ناحقه تينگ ولاړ وي نو د اولاد حشر به له صالحينو سره کيږي او د ده د والدينو به زمره کښي به نه کيږي. اګر که د طبيعي او نسبي تعلقاتو په بناء دي د گردو (تولو) ځني دوي ته ډير نژدي وي. په «المرء مع من احب» کښي ديني محبت مراد دي طبيعي محبت نه دي مراد.»

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ

او ځيني له خلقو څخه هغه څوک دي چه وائي (تش په خوله) ايمان راوړي دي مونږ (هم) په الله باندي پس کله چه سختي ورسوله شي ده ته په (لاره) د الله کښي نو وګرځوي فتنه سختي خپګان د خلقو (او شميري ئي) په شان د عذاب د الله

تفسیر: دغه د هغو خلقو ذکر دي چه پخپله ژبه ځان ته «مؤمن» وائي مګر د دوي په زړونو کښي له سره ايمان راسخ نه ؤ - دوي ته هر چيري چه د الله تعالیٰ په لاره کښي کوم رڼر يا تکليف وررسیده يا د دين له سببه ئي څوک تکليفوو نو دغه امتحان او آزموينه ده - الله تعالیٰ د عذاب په منزله ګڼله څرنګه چه انسان د الله تعالیٰ له عذابه ويريږي او خپل ځان تري ساتي او وروسته د هغه له نزوله له خپلي هغي پخواني دعوي څخه لاس واخلي - او ناچاره اعتراف او اقرار کوي چه زه په غلطي کښي وم هم دغسي حال د هغو ضعفاؤ القلوبو دي هر چيري چه د دين په معامله کښي کومه سختي ووروسيږي نو ژر تر ژره ويريږي او د ايمان له دعوي څخه لاس اخلي -

او په ژبه يا په عمل سره گواكي داسي اقرار كوي چه مونږ پخپلي دغي دعوي كښي په غلطی كښي وو. يا دغسی دعوی مو له سره نه وه كړی.

وَلِئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ

او قسم دی که چیرې راشی مددگاری (د مؤمنانو) له (طرفه) د رب ستا (چه فتح او غنیمت یوسی) نو خامخا وپه وائی دغه (منافقان) هرورمو (خامخا) بیشکه مونږ (هم) یو له تاسی سره (په ایمان کښی) (نو په غنیمت کښی مو شریک کړئ!)

تفسیر: یعنی که د مسلمانانو کوم عروج او موفقیت وگوري نو له خپله ځانه د هغه په نسبت خبری جوړوی چه مونږ خو له تاسی سره وو - او اوس هم ستاسی اسلامی ورونه یو - خصوصاً که مسلمانان فاتح شی. او فرض ئی کړئ که دغه خلق چه د کفارو سره ئی معاونت کاوه د مسلمانانو په لاس کښی بندیان شی نو بیا د دوی د نفاق او تملق لپاره هیڅ حد او اندازه نشته.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ⑩

(و فرمایل الله) آیا نه دی الله ښه عالم په هغه (اخلاص او نفاق) چه په سینو زړونو د عالمیانو کښی (پت) دی (بلکه په هر شی باندی ښه عالم دی).

تفسیر: یعنی لکه چه ځینی له دغو خلقو له مسلمانانو سره دی الله ته دغه گورد (تول) معلوم دی آیا تش د ژبی په دعوی سره دوی له الله تعالیٰ څخه د خپلو زړونو احوال پتولی شی؟

وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ ⑪

او خامخا معلوم دی هرورمو (خامخا) الله ته هغه څوک چه ایمان ئی راوړی دی او خامخا معلوم دی هرورمو (خامخا) (الله ته) منافقان (نو ور به کړی هری یوی فرقی ته جزا موافقه).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته لا له پخوا څخه هر شی پوره معلوم دی - لیکن اوس ستاسی اعمال او افعال نورو ته هم ورښی او ظاهروی یی چه آیا د عمل په میدان او په ښکاره دول (طریقه) کوم یو له تاسی خپل ځان صادق مؤمن ثابتوی؟ او کوم یو دروغجن - دغاباز او منافق دی؟

تنبیه: په دی قسم مواضعو کښی د ﴿وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ﴾ معنی په (لیرین الله) سره له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی کما فی تفسیر ابن کثیر رحمة الله علیه.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا الَّذِينَ آمَنُوا أَتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلنَحْمِلُ خَطِيئَتَكُمْ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی متابعت وکړئ تاسی د لاری ځمونږ (په دنیا کښی) او ښائی بار به کړو (پر ځانونو) گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته لازم دی چه پر ایمان مضبوط وی او هیڅ قسم تکلیف - ایذاء او ربرول (تکلیفول) یی د ثبات او استقامت له طریق څخه لری نشی کړی او نه د کفارو دک له شیطنته او حماقته استمالت او پخلا کولو څخه متأثر شی - مثلاً کفارو به مسلمانانو ته ویل «راځی اسلام خوشی کړئ! او په خپلو هم هغو پخوانیو ورورگلیو او خپلویو کښی ننوځئ! او ځمونږ پر لاره تگ وکړئ خو له گردو (تولو) تکالیفو او ایذاؤ څخه نجات ومومئ! او بی سببه په دغو مصائبو او تکالیفو کښی پاتی نشئ او که تاسی داسی اقدام گناه گنئ! او له مؤاخذی څخه ئی ویریرئ نو د الله تعالیٰ په دربار کښی ځمونږ نوم واخلي چه دوی مونږ ته داسی مشوره راکړی وه - او که داسی کومه پېښه دروړاندی شی نو گرد (تول) مسئولیت او ذمه واری به مونږ په خپل سر اخلو» لکه چه یو شاعر وائی.

تو مشق ناز کر خون دوعالم میری گردن پر

وَمَا هُمْ بِحَبِيلِينَ مِنْ خَطِيئَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۱۳﴾

وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ

حال دا چه نه دی دوی (پخپل ځان) اخیستونکی له گناهونو د دوی د هیڅ شی بیشکه دوی خامخا دروغچنان دی (په دغه وعده کښی). او خامخا بار به کړی هرومرو (خامخا) (دغه کفار) بارونه درانه د گناهو خپلو او نور درانه بارونه هم سره له بارونو درنو د گناهو خپلو

تفسیر: یعنی دوی دروغچنان دی او ستاسی بار د یوی ذری په اندازه هم دوی نشی سپکولی هوا خپل بار درنوی - یو خو د دوی د ذاتی گناهونو بار ؤ - اوس د نورو د اغواؤ او د اضلالو بار

پر هغه لا زيات شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «که شوک و غواړی چه رفاقت و کړی او د بل چا د گناه بار پر خپله اوږه واخلي امکان نه لری مگر که یو بل گمراه کړی نو د دغه گمراه شوی سړی د گناه بار هم د دغه گمراه او هم د هغه گمراه کوونکی په غاړه لویږی» (موضح) لکه چه په حدیث کښی راغلی دی «هر شوک چه په دنیا کښی (ناحقه) وینه تونی کړی د ده د گناه برخه د آدم علیه السلام رومبنی ځوی «قابیل» ته هم رسیږی چه هغه اول ځلی دغه خرابه لاره ایستلی ده».

وَلْيَسْئَلْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

او خامخا وپه پوښتیدلی شی دوی هر ورو (خامخا) په ورځ د قیامت کښی له هغو (دروغو) چه وو دوی چه له ځانه به ئی جوړول (په الله په رسول الله).

تفسیر: یعنی دوی د دروغو خبری جوړوی چه مونږ به ستاسی بار پر خپلو اوږو آخلو دغه بالذات یوه مستقله گناه ده پر دغه هم دوی ماخوږیږی. وروسته د څو قصصو په منځ کښی پر دغی خبری تنبیه ورکړی شوی ده چه د رښتینو په مقابل کښی همیشه دروغ - اغواء او شرارت کیدل او د رښتینو او صادقانو د امتحان ابتلاء او آزموینی دوره به تر مدتو پوری اوږدیده مگر وروستی نتیجه به د هم هغو په حق کښی ښه او بهتره څرگندیده او منکران او شریکان به گرد (تول) سره خائیان او خاسران او زیانکاران گرځیدل - صادقان او رښتینان به بریالیان - کامیاب او سرفراز کیدل او د اشقیاء گرد (تول) مکائد د عنکبوت له تاره څخه زیات قوی نه ثابتیدل.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح قوم د ده ته پس مدت ئی تیر کړ په دوی کښی زر کاله (دپاره د تبلیغ او دعوت حق ته) مگر پنځوس کاله (کم له زرو نه)

تفسیر: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی چه حضرت نوح علیه السلام په څلویښت کلنی کښی مبعوث شو نهه نیم سوه کاله په دعوت - تبلیغ - سعی - او اصلاح کښی مصروف او لگیاء ؤ بیا طوفان (شپان) راغی له طوفانه وروسته (۶۰) کاله نور هم ژوندی پاتی ؤ چه په دغه حساب سره د دوی ټول عمر ۱۰۵۰ کاله شو.

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿۱۴﴾

(نو تکذیب ئی وکر) پس نیول دوی طوفان (دیرو اوبو نو غرق شول) حال دا چه دوی ظالمان ؤ (په سبب د کفر خپل).

تفسیر: یعنی کله چه دوی له گناهونو او شرارتو څخه لاس وانخیست نو طوفان پری نازل شو چه په هغه کښی پرته (علاوه) له څو تنو مخصوصو نفوسو نور گرد (تول) سره دوب او هلاک شول.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ

پس نجات ورکړ مونږ ده ته (له عذاب د طوفان) او خاوندانو د بیړی (ته چه له ده سره ؤ)

تفسیر: هغه انسانان یا حیوانان چه پر دغی بیړی کښی سواره ؤ هغوی مو د نوح علیه السلام په ملگرتوب محفوظ او مأمون وساتل د هود علیه السلام په سورت کښی دغه قصه په تفصیل سره تیره شوی ده.

وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿۱۵﴾

او وگرځوله مونږ دغه (بیړی یا قصه یوه لویه) نښه (د قدرت او عبرت) عالمیانو ته.

تفسیر: وائی چه د نوح علیه السلام بیړی تر دیرو مودو پوری د(جودی) پر غره ولاړه وه څو د گردو (تولو) لیدونکو لپاره عبرت وی نن ورځنی بیړی او جهازونه هم د هم هغی بیړی یوه نښه ده چه د هغو د لیدلو څخه هم د نوح علیه السلام د سفینی یاد تازه کیږی او د الله تعالی د قدرت یوه نمونه په نظر راځی - یا ښائی چه تری داسی مراد وی چه مونږ د بیړی دغه قصه د همیشه لپاره د عبرت نښه گرځولی ده. حضرت شاه صاحب وائی «څه وقت چه دغه سورت نازل شو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ډیر اصحاب د کفارو له ایذاء او اضرار په تنگ شوی ؤ - او ځینی له هغو پر بیړیو سواره شوی او د حبشی په لوری ئی هجرت کړی ؤ کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینی منوری ته راغی دلته هغه جهاز والا اصحاب ئی هم مدینی منوری ته راغلل او په سلامتی له هغوی سره ملاقی شول (موضح بتغیر یسیر) گواکی نوح علیه السلام او د نوح علیه السلام د سفینی تاریخ په دغه صورت او شکل سره بیا اعاده کړی شوی دی.

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَانْتَهُوا ذُرِّيَّتَكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۳۱﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللَّهِ أَوثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ط

او (یادہ کرہ قصہ د) ابراہیم کلہ چہ وی ویل قوم خپل ته چہ عبادت کوئ
تاسی اللہ ته او وویریئ له (عذابہ د) ده دغه (عبادت او ویره) غوره ده تاسی
ته (له کفره) که چیری یئ تاسی چہ پوهیریئ (په خیر او شر خپل) بیشکه
هم دا خبره ده چہ عبادت کوئ تاسی غیر له الله د بتانو او جوړوئ دروغ
(له خپله غمانه چہ خدایان نی بولئ).

تفسیر: یعنی له خپله غمانه په دروغو سره عقیدی جوړوئ او د دروغو خیالاتو او اوهامو متابعت
کوئ - لکه چہ تاسی په خپلو لاسو بتان له تیرو (کتو) غنی توړئ او دروئ نی او بیا هغه تاسی
په دروغو سره خپل معبودان گرځوئ!

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ
الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۱۳۲﴾

بیشکه هغه کسان چہ عبادت نی کوئ تاسی بی له الله نه دی مالکان دوی
تاسی ته د رزق پس طلب کړئ تاسی په نزد د الله رزق (چہ قادر دی په
رسولو د روزی) او عبادت کوئ د هم هغه (الله یواغی) او شکر وباسئ هم
هغه (الله) ته (په نعمتونو د ده) هم دغه الله ته به بیرته بیولی کیږئ تاسی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «اکثر خلق په روزی پسی خپل ایمان ورکوی
نو وپوهیریئ چہ ماسواء الله شخه بل هیڅوک چاته روزی نه ورکوی هم هغه روزی رارسوی سم له
خپلی ارادی سره» لهندا بنائی چہ د هم هغه الله شکریه اداء کړئ! او هم هغه ته بندگی او عبادت
وکرئ! چہ هم هغه پاک الله تعالی ته ستاسی بیا ورتگ او رجوع ده آخر په هغه وقت کښی به
خرنگه د الله تعالی سره مخامخ کیږئ؟.

(تر دغه غمايه پوری د حضرت ابراهیم علیه السلام مقوله وه اوس پاک الله داسی خطاب فرمائی
قریشو ته)

وَإِنْ تَكْذِبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او که نسبت د دروغو و کفر تاسی (ای کفارو رسول ته) نو په تحقیق نسبت د دروغو کړی ؤ (انبیاءو خپلو ته) دیرو قومونو پخوا له تاسی او نشته پر رسول باندی مگر رسوونه (د پیغام) ښکاره .

تفسیر: یعنی (ای کفارو!) ستاسی له دغه دروغجن شمیرلو ځنی ماته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی زه په صافو الفاظو سره تبلیغ - پند او نصیحت کوم او خپله وظیفه او فریضه می په دغه مورد کتبی په ښه ډول (طریقه) سره اداء کړی ده او د ښو او د بدو لاری او کندی می گردی (تولی) تاسی ته در ښوولی دی که سره له هغه ئی تاسی نه منعی البته تاسی به هم داسی نقصانونه ومومئ - لکه چه پخوا له تاسی «عادیان» او «ثمودیان» او نور په کښی اخته او مبتلا شوی ؤ .

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

آیا نه وینی (دغه منکران له بعثه) چه څرنګه اول پیدا کوی الله دا خلق بیا به ئی دوهم ځلی هم خلق کړی بیشکه دغه (اعاده د مخلوق اول او دوهم ځلی) پر الله آسانه ده .

تفسیر: یعنی پخپلو ځانونو کښی غور او دقت وکړئ! رومبی تاسی بیخی نه وئ! الله تعالی تاسی له عدم څخه وجود ته راوستئ هم داسی تاسی به وروسته له مرګه هم بیا ژوندی راپاڅوی . حضرت شاه صاحب لیکي «رومبی خو مو لیدلی دی، وروستی هم پری قیاس کړئ» یعنی د الله تعالی په نزد خو هیڅ شی سخت او مشکل نه دی. مگر خبره ستاسی په پوهیدلو او باور کولو کښی ده هغه ذات چه یو شی ئی بی له نمونی څخه اول ځلی پیدا کړی دی دوهم ځلی ئی هم پیدا کولی شی د نمونی د قائمیدلو څخه وروسته د یوه شی جوړول ښائی چه لا سهل او آسان وی .

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظروا كيف بدأ الخلق ثم الله يُنشئ

النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۖ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ
مَنْ يَشَاءُ ۗ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿۱۸﴾ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ۗ وَمَا
لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۱۹﴾

ووايه (ای محمد! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه کښی پس وگورئ چه
څرنگه شروع کړی ده پیدایښت (له نشتوالی څخه) بیا به الله پیدا کړی پیدا
کول وروستنی هم (په آخرت کښی په مثل د رومبني پیدایښت په دنیا کښی
ځکه چه) بیشکه الله پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه
ځینی ئی مبدا او اعاده ده) عذاب ورکوی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د
تعذیب ئی) او رحم کوی پر هغه چا چه اراده وفرمائی (د رحمت ئی) او
خاص هم دغه (الله) ته تاسی بیرته بیولی کیرئ. او نه یی تاسی (ای خلقوا!)
عاجز وونکی (د الله) په ځمکه کښی او نه په آسمان کښی (له عذاب خپله) او
نشته تاسی ته غیر له الله هیڅ دوست (چه وساتی تاسی) او نه هیڅ مددگار
(چه ستاسی مرسته (مدد) وکړی په دفع د عذاب کښی).

تفسیر: یعنی خپل ذات پریدئ د نورو اشیاء په پیدایښت کښی هم غور او فکر وچلوئ؟ او د
الله تعالیٰ په ځمکه او ملکونو کښی وگرځئ! او سترگی وغورئ! چه الله تعالیٰ څرنگه مخلوقات
پیدا کړی دی؟ پر هم دغو مخلوقاتو او موجوداتو هم هغه خپل بل ژوندون هم اټکل او قیاس
کړئ! او پری ښه وپوهیرئ! چه د هغه قدرت خو اوس نه دی محدود شوی. نو هم دغه الله تعالیٰ
تاسی دوهم ځلی هم پیدا کوی او بیا به سم له خپله حکمته او مصلحته سره سزاء درکوی او پر
هر چا چه اراده وفرمائی پخپل فضل - کرم او رحمت سره به خپله مهربانی مبذوله فرمائی - او د
هر چا سزاء ورکولو ته چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی هغه نه په دی سره له هغی سزاء څخه
خلاصیدی شی چه دی د ځمکی په سوربو کښی ننوځی یا آسمان ته والوځی هیڅ یوه هسکه او
تپته د الله تعالیٰ مجرم ته د پناه ځای نشی ورکولی او نه هیڅ زور - قوت او طاقت هغه مجرم ته
څه امداد او معاونت رسولی شی او نه ورسره څه مرسته (مدد) او نه ئی حمایت کولی شی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يَكْفُرُونَ
مِنْ رَحْمَتِي ۖ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۹﴾ فَمَا كَانَ

جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیاتونو د الله او په ملاقات د دغه (الله) دغه کسان ناامیده دی له رحمت (جنت) غما او دغه کسان مقرر دی دوی ته عذاب دیر دردناک. پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (ابراهیم) مگر دا ؤ چه وویل دوی ووژنئ تاسی دغه (ابراهیم) یا وسوځوی ده لره

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ له خیره څخه انکار کوی - او د الله تعالیٰ سره د مخامخ کیدلو امید نه لری نو هغوی به څرنګه د الله تعالیٰ د رحمت څخه امید کولی شی څکه چه دوی په بعث بعد الموت قائل نه دی لهذا دوی به په آخرت کښی هم محروم او مایوس پاتی کیږی. او دغه د ﴿مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ لَكَ﴾ عکس شو. یعنی د ابراهیم علیه السلام د تمامو معقولو خبرو او دلائلو او براهینو د آوریډلو څخه کله چه د ده قوم له جواب څخه عاجز شو نو د قوت د استعمال دپاره نی لاس وغځول - پخپلو منځونو کښی نی سره جرګه او مشوره وکړه چه یا ښائی دی ووژلی شی او یو ځلی دغه شورماشور آرام کری - یا په اور کښی وسوځولی شی - خو نی د ربر او تکلیف له احساسولو څخه له خپله دغو خبرو څخه واوړی. که ده له خپلو دغو خبرو څخه توبه وویسته نو نه به نی سوځوو که نه په اور کښی به نی غورځوو چه د ایرو یوه ډیری تری جوړه شی.

فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ

پس نجات ورکړ دغه (ابراهیم ته) الله له (ضرره د) اوره

تفسیر: یعنی د دوی د مشورو او جرګو په اثر ابراهیم علیه السلام په اور کښی وغورځول شو مگر الله تعالیٰ اور پری گلزار کړ - لکه چه د «الانبیاء» په سورت کښی نی قصه مفصلاً تیره شوه.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ مُّؤْمِنُونَ ﴿۳۳﴾

بیشکه په دغه (نجات د ابراهیم له اوره) خامخا دیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چه ایمان نی راوړی دی.

تفسیر: یعنی دغی واقعی دا رابکاره او جوته کړه چه الله تعالیٰ خپلو صادقو بندګانو ته څرنګه

نجات ورکوی؟ او د حق مخالفان غرنګه خائب - خاسر او ناامیده کوی؟ دا هم راڅرګنده شوه چه د هر شی تاثیر د الله جل جلاله له حکمه دی کله چه د الله جل جلاله حکم نه وی نو د اور په شان یو شی هم یو څیز نشی سوځولی.

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّن دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

او ویل (ابراهیم خپل قوم ته) بیشکه هم دا خبره ده چه نیولی دی تاسی غیر له الله بتان (په خدائی سره) دپاره د دوستی په منع ستاسی کښی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی،

تفسیر: یعنی کله چه حضرت ابراهیم علیه السلام له اوره څخه صحیح او سلامت ووت نو بیا خپل قوم ته دغسی نصیحت وکړ چه «کوم یو عقلمن سری بت پرستی ته ښه او جائزه ویلی شی؟ بت پرستان هم پخپلو زړونو کښی په دی باندی دیر ښه پوهیږی چه دغه حرکت نهایت مهمل حرکت دی. مګر د قومی شیرازی د جمع ساتلو دپاره دوی داسی یو مذهب ځان ته تاکلی (مقرر کړی) دی چه د هغه پر نامه ټول قوم سره متحد او متفق وی او یو له بل سره دوستان شی لکه چه نن ورځ مونږ د یورپ د عیسائی اقوامو احوال ګورو - یا دا مطلب چه د بت پرستی شیوع او رواج پر دغه نه دی بناء شوی چه هغه کوم معقول څیز دی بلکه د ړندو تقلید، د قومی مروت او لحاظ او د ذات البینى تعلقاتو تأثیرات د هغه لوی سبب دی - یا ئی دا غرض دی چه د بت پرستی اصلی اساس د ذات البینى محبت، دوستی ده د یوه قوم هغه څه نیک سری چه د خلقو په نزد به محبوب ؤ څه وقت چه انتقال ئی وکړ خلقو به د دیری مینى د دوی تصاویر جوړول او د یادگار په ډول (طریقہ) به ئی ساتل بیا به ئی متدرجاً د دغو تصویرونو په تعظیم شروع کوله - هم دغه تعظیم به ورو ورو پسی زیاتیده او د عبادت شکل به ئی ځان ته اخیست. دغه ګرد (ټول) احتمالات په دغه آیت کښی د مفسرینو له طرفه بیان کړی شوی دی او ممکن دی له «موده بینکم» څخه د بت پرستانو هغه محبت مراد وی چه دوی ئی له خپلو بتانو سره لری لکه چه په بل ځای کښی ئی ﴿أَنذَاكَ الْخَلْقُ وَالْآلَةُ﴾ فرمایلی دی - والله اعلم.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا

بیا په ورځ د قیامت کښی بیزاره (منکر) به شی ځینى ستاسی (چه متبوعان دی) له ځینو نورو سره (چه تابعان دی) او لعنت به وائی ځینى د تاسی (چه

تابعان دی) پر عُینو نورو (چه متبوعان دی)

تفسیر: یعنی دغه گردی (تولی) اوسنی دوستی او محبت د شو ورخی له مخی دی. د قیامت په ورخ کنبی به یو د بل سره دضمنان شی! او عُینی به پر عُینو نورو لعنت وائی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی هغه شیطان چه مشرکین او کفار به د ده په نامه قربانیدل او گردی (تولی) خبری به نی منلی د الله تعالیٰ په مخ کنبی به منکریری چه مونږ له سره دوی ته نه دی ویلی چه عُمونږ عبادت کوئ! یا عُمونږ خبرو ته غور کیردئ! دلته به عابدین پر دغو معبودینو لعنت وائی چه عُمونږ نذر نیاز او نور تاسی واخیستل او د مطلوب په وقت کنبی له مونږ عُنی مخ مو وگرځوو.

وَمَا أَوْلَاكُمْ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ تُبْرِيْنٍ ﴿۲۹﴾

او عُای د هستوگنی ستاسی اور دی او نه به وی تاسی ته (په قیامت کنبی) هیڅوک له مددگارانو

تفسیر: چه له عذاب نه مو خلاص کری ای نمرودیانو! او د دوزخ له اوره تاسی ته نجات درکری لکه چه عُما رب ماته ستاسی له دغه اوره نجات راکر.

فَأَمَّنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۳۰﴾

پس ایمان راوړ (او تصدیق نی وکر) دغه (ابراهیم) ته لوط او وویل (ابراهیم) چه بیشکه زه هجرت کوونکی یم (له قوم خپله) رب عُما ته بیشکه چه دی هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی.

تفسیر: حضرت لوط علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام وراوه ؤ - د ابراهیم علیه السلام له قوم عُنی هیچا دی ونه مانه یواخی لوط علیه السلام بلا توقف د دوی تصدیق وکر - د دوی دواړو وطن په «عراق» کنبی د «بابل» ښار ؤ - دوی د الله تعالیٰ په توکل له خپله وطنه ووتل - الله تعالیٰ دوی د شام ملک ته ورسول او هلته نی د هستوگنی وسائل ورمهیا ؤ کرل. تنبیه: په ﴿ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ ﴾ الآیة - کنبی دواړه احتمال شته چه قائل نی ابراهیم وی یا لوط

عليهما السلام.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ
التَّبَوُّةَ وَالْكِتَابَ وَاتَيْنَاهُ أُجْرَهُ فِي الدُّنْيَا
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لِمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۲۵﴾

او وبابنه مونبر دغه (ابراهيم) ته (عوى) اسحاق او (لمسى) يعقوب او مگرخولى
ؤ مونبر په اولاده د دغه (ابراهيم) كښى نبوت او كتاب (لكه توريت - انجيل
- زبور او قرآن) او وركړى ؤ مونبر دغه (ابراهيم) ته اجر د ده په دنيا كښى
او بيشكه دى په آخرت كښى خامخا له (معتبرو) صالحانو څخه دى.

تفسير: اسحاق عليه السلام عوى او يعقوب عليه السلام لمسى نى ورعنایت كړ چه د دوى اولادى
ته بنى اسرائيل وائى او د حضرت ابراهيم عليه السلام نه وروسته ماسوا د ده د اولادى څخه بل
هيچا ته آسمانى كتاب او نبوت نه وركاوه كبرى لكه هومره انبياء چه مبعوث شوى دى د هم
دغه ابراهيم عليه السلام له ذرياتو څخه دى ځكه دوى ته «ابو الانبياء» هم ويلي كبرى او الله
تعالى په دنيا كښى ده ته مال اولاد - عزت - او د تل لپاره ښه نوم وركړ - او د شام ملك نى
د هميشه لپاره ده ته او د ده اولادى ته وروباښه «كذا فى الموضح» او په آخرت كښى نى د
صالحينو په اعلى درجه جماعت كښى چه د اولوالعزمو انبياؤ جماعت دى شامل كړه .

وَلَوْ طَآ اذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اِنَّكُمْ لَتَاْتُونَ الْفَاحِشَةَ
مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۶﴾

او ياد كړه (اى محمده! قصه د) لوط كله چه وى ويل قوم خپل ته چه بيشكه
تاسى خامخا راغئى ناكاره كار (د لواطت) ته چه نه دى پرمبى شوى پر
تاسى (په دغه قبيح كار كښى) هيڅوك له (تيرو) عالميانو (چه انس او جن
دى).

تفسير: يعنى دغه شنيع فعل هيچا پخوا له تاسى نه دى كړى هم دا د دغى خبرى دليل دى چه

انسانی فطرت له هغه څخه منفور دی د داسی خلاف الفطرت او خلاف الشریعت کار اساس تاسی ایښی دی.

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ۗ

آیا تاسی خامخا راځئ سربو ته (د لواطت دپاره) او قطع کوئ (شکوئ) لاره (او د خلقو مال اخلئ).

تفسیر: له لاری وهلو ځنی مراد ممکن دی چه داړه ماری وی چه دغه کار به هم په دوی کښی رواج درلود (لرلو) یا په دغه بدکاری سره به ئی د مسافرانو لاری وهلی چه هغوی د خپل عفت او عصمت له ویری د هغی لاری په لوری نه راتلل یا به د ﴿وَقَطَّعُوا السَّبِيلَ﴾ مطلب داسی وی چه تاسی فطری او معتاده لاره پری ایښی او د توالد او تناسل لاره مو منقطع کری ده.

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ ۗ

او راځئ تاسی په مجلسونو خپلو کښی منکرو ناکارو کارونو ته

تفسیر: ښائی چه دغه بدکاری به ئی په علانیه او دانگ پیلی (ښکاره) د نورو خلقو په مخ کښی کوله او له سره به له خپلو دغو بدو اعمالو څخه نه شرمیدل یا برسیره په هغه نور څه تمسخر او استهزاء او لاس اچول او د بی شرمی خبری هم کولی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ

إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط ده ته بل شی) مگر دا چه ویل به (دغو لواطت کارانو) چه راوړه مونږ ته عذاب د الله که چیری ئی ته (ای لوطه!) له صادقینو رښتیا ویونکیو (چه ځمونږ کارونه بد دی).

تفسیر: یعنی که ته په رښتیا سره نبی ئی او په واقع سره رښتیا خبره وائی چه دغه کار خراب او مستوجب د عذاب دی نو دغه ځنډ (ایسارتیا) او دیل د څه دپاره دی ژر هغه عذاب مونږ ته

راوغوازه . « د الاعراف » په (۱۰) رکوع ۸۲ آیت کښی ئی داسی فرمایلی دی ﴿ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴾

یعنی د لوط علیه السلام د قوم جواب هم دغه ؤ چه د لوط کورنی له خپل کلی څخه وشړئ! چه دوی غواړی خپل ځانونه پاک وساتی ښائی د قوم ځینو افرادو به داسی ویلی وی او ځینو به هغسی ویلی وی. یا به ئی په یوه وقت کښی داسی ویلی وی او په بل وقت کښی به ئی هسی ویلی وی مثلاً رومی د عذاب په ویرولو به ئی توکی او مسخری کری وی او بالاخر به ئی داسی فیصله کری وی چه رائج دغه پاک مسلمانان له خپلو کلیو وشرو په هر حال دغه خیره ثابته شوه چه نه یواځی هغه قوم د دغه شنیع فعل مرتکب او بانی ؤ بلکه د هغه په جریان کښی ئی دومره اصرار هم درلود (لرلو) چه د نصیحت کوونکی پیغمبر د باندی شړلو لپاره ئی هم ملای ترلی وی د دوی فطرت او طبایع دومره قدر مسخ او په بل مخ اوستی ؤ چه د الله تعالی د خوف هیڅ یوه شائبه په کښی نه وه پاتی! د عذاب د انذار او ویرولو په نسبت به ئی توکی او مسخری کولی او د نبی د مقابلی لپاره بیخی تیار ولاړ ؤ. د جرم دغه نوعیت د دوی د اهلاک لپاره بیخی بس او کافی ؤ کله چه له هغه سره د توحید منکران هم ؤ «نو له بد څخه بدتر» او «خاوری ئی په سر» شوی معلومیږی چه د توحید دعوت د حضرت ابراهیم علیه السلام له جانبه مشتهر شوی ؤ - نو ځکه حضرت لوط علیه السلام مخصوصاً د دغه شنیع فعل د انسداد لپاره مأمور شوی ؤ. امکان لری چه ده د توحید او د نورو مؤمن به شیانو دعوت او تبلیغ هم کری وی مگر د هغه ذکر ئی دلته نه دی فرمائی والله اعلم.

قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿۳۰﴾

وویل (لوط) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره (په لیږلو د عذاب) پر دغه قوم مفسدانو (په پیدا کولو د ناکاره خصلت په عالم کښی).

تفسیر: دغه ئی وروسته له هغه چه له هغوی څخه ناامیده او مایوس شو وفرمایل. ښائی لوط علیه السلام به په دی پوهیدلی وی چه د دوی راتلونکی نسل به هم د عدل او اصلاح په لاره سمیونکی نه وی او هغوی به هم د هم دغو خپلو پلرونو په لاره روان وی لکه چه نوح علیه السلام فرمائی ؤ ﴿ إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يُبْغِدُوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴾ (د سوره نوح دوهم رکوع ۲۷ آیت (۲۹) جزء) کذا قال النيشا پوری فی تفسیره .

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿۳۱﴾

او کله چه راغلل رسولان (لیرلی) غمونبر ابراهیم ته په زیری (د عوی او لمسی د ده) نو وویل (دغو ملائکو) بیشکه مونبر هلاک کوونکی یو د اهل د دغه کلی (او بنار د لوط) بیشکه چه اهل د دغو غایونو وو دوی ظالمان (په سبب د کفر او منکراتو)

تفسیر: د لوط علیه السلام د دعاء په اثر پرېنتو ته حکم وشو چه دغه گرد (نول) کلی سره وران او تباہ کړئ! دغه پرېنتی رومی د حضرت ابراهیم کره راغلی او په زوړوالی کښی ئی ورته د عوی او لمسی بشارت ورکړ او هغه ئی مطلع کړ چه مونبر د دغو کلیو (سډوم) ورانولو ته هم راغلی یو او دغه دی هلته ورغو ځکه چه د دغو کلیو هستیدونکی په هیخ ډول (طریقه) سره له خپلو شنیعه ؤ حرکاتو څخه بیرته نه آوری د دغو واقعاتو تفصیل د اعراف - هود - او حجر په سورتونو کښی پخوا تیر شوی دی.

تنبیه: بنائی د اهلاک د اطلاع سره یو ځای د هلاک د زیری ورکولو څخه دغه مطلب وی که له یوه قوم ځنی الله تعالی خپل ملک تشوی نو د بل عظیم الشان قوم یعنی د بنی اسرائیل اساس هم سر له نن ورځی ږدی نږه علیه العلامه النیشاپوری فی تفسیره .

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿۳۷﴾

وویل (ابراهیم ملائکو ته) چه بیشکه په هغه بنار کښی لوط (هم) دی وویل دغو ملائکو مونبر ښه پوه یو په هر هغه چا چه په دغه بنار کښی دی خامخا به مونبر نجات ورکړو هر ورو (خامخا) هم ده ته او هم کورنی د ده ته مگر ښځه د ده چه ده هغه له پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی).

تفسیر: یعنی آیا سره د لوط علیه السلام د موجودیت هغه کلی ورانوی؟ یا هغوی به له هغه ځایه راوباسی؟ او بیا د تعذیب په عملیاتو لاس پوری کوئ؟ غالباً ابراهیم علیه السلام ته به د شفقت له سببه دغه خیال پیدا شوی وی که د لوط علیه السلام تر سترگو لاندی دغه آفت او عذاب نازل شی - نو د تعجب ځای نه دی چه د عذاب د دغه هولناکو مناظرو د لیدلو ځنی څه خوف او وحشت او ویره ورپیدا نه شی - ځکه چه پرېنتی په خپل کلام کښی څه استثنا نه وه کړی چه د هغه لامله (له وجی) د دوی په ذهن کښی به هم دغه شق راغلی وی چه د لوط علیه السلام په موجودیت کښی به دغه تخریبی عملیات شروع کیری والله اعلم.

پريستو دوی ته اطمینان ورکړ چه مونږ ټول په دی باندی خبردار یو چه څوک څوک هلته اوسېږی؟ او کوم کوم نی د الله تعالیٰ مجرمان دی؟ یواځی لوط علیه السلام په هغوی کښی پاک او صاف دی - نو ځکه نه لوط علیه السلام ته او نه د ده نوری کورنی ته څه ربر او تکلیف ور متوجه کیږی - بلکه ټول سره روغ رمت صحیح - سالم نجات مومی او د عذاب له منطقی څخه لری کیږی. یواځی د لوط علیه السلام ښځه هم هغله پاتی کیږی ځکه چه هغه په معذبنو کښی شامله او عذاب پر هغی هم نازلیدونکی دی.

وَلَمَّا نَجَّيْنَا لُوطًا مِنْ أَهْلِهِ وَمَا يَصِفُّهُمْ نَجَارٌ

او کله چه راغلل رسولان ځمونږ لوط ته نو خپه شو (لوط) په (سبب د) دوی او تنگ شو په دوی له جهته د زړه (چه منکران به نی راڅخه بوځی)

تفسیر: دغه پریستی د دیرو حسینو او جمیلو او ښکلو هلکانو په شکل او د امردانو په شکل هلته ورسیدی. حضرت لوط علیه السلام رومی دوی ونه پیژندلی نو ځکه د دوی د لیدلو څخه ډیر خپه او غمجن او لرمون خوړین شو چه اوس به زه د دغو میلمنو عزت او احترام د خپل قوم له لاسه څرنګه وساتلی شم که دوی پخپل کور کښی ونه ساتم نو دغه وضعیت د اخلاق - مروت او د میلمه پالنی له اصولاتو سره منافات لری - او که نی ساتم نو د دوی پت - عزت او ناموس به د دغو بدکارانو څخه څرنګه وساتلی شم.

وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجُونَكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا أُمَّرَاتِكَ كَانَتْ مِنَ الْغَيْرِينَ ۗ إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ۗ

او وویل دغو (ملائکو لوط ته) مه ویریره! او مه خپه کیږه! بیشکه مونږ نجات درکونکی یو د تا او د اهل ستا (ای لوطه! له عذابه) مگر ښځه ستا ده هغه له پاتی کیدونکیو (په دغه عذاب کښی) بیشکه مونږ نازلوونکی یو پر اهل د دی قریی (ښار د سدوم) باندی عذاب له آسمانه (چه د گتو وروول دی) په سبب د دی چه ؤ دوی چه فسق او بدکاری به نی کوله.

تفسیر: یعنی د خپل قوم له شرارته څخه له سره مه ویریرئ ځکه دوی ځمونږ په نسبت هیڅ نشی

کولی او غمونی د ساتنی لامله (له وجی) تاسی هرگز مه غمجن کیویئ ځکه چه مونږ انسانان نه بلکه پښتی یو چه ستا او ستا د ملگریو د نجات دپاره او د دغو مفسدانو اهلاک او افتاء ته راغلی یو دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیره شوی ده .

وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿۲۵﴾

او خامخا په تحقیق پریښوده مونږ له هغی (قربی ښار) یوه نښه ښکاره دپاره د هغه قوم چه عقل لری (او عبرت پری اخلی).

تفسیر: یعنی د دوی د منقلبو او الته شویو کلیو آثار او نښی مکیان د شام او مکی پر لاره له لری وینی .

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿۲۶﴾

او (لیږلی مو ؤ اهل د) مدین ته ورور د دوی شعیب پس وویل (دغه شعیب) ای قومه ځما عبادت کوئ (یواځی) د الله او امید لرئ (د ثواب) د ورځی وروستنئ (او وویږیئ له عذابه ئی) یعنی د آخرت له طرفه مه غافلیرئ او د واحد الله تعالی بی له شریکه عبادت کوئ. او مه گرځئ تاسی په ځمکه (د مدین) کښی په دغه حال کښی چه فساد کونکی یئ.

تفسیر: د فساد او خرابی اچولو څخه مراد په معاملاتو او راکړه او ورکړه کښی چل - فریب او دغابازی ده چه سود سوائی او غیر مشروعه گنتی خوږل د دوی عادت ؤ - او امکان لری چه غلا او د لارو شکونه به ئی هم کوله. وقیل غیر ذلک .

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثْمِينَ ﴿۲۷﴾ وَعَادًا وَثَمُودًا وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَّسْكِنِهِمْ

پس دروغجن وپاله دوی دغه (شعیب) پس ونيول دوی لره سختی زلزلی (یا

چغنی د جبریل) پس صبا کر دوی په کورونو خپلو کښی (مره) پرمخی پراته نسکور پر ځنگونو. او (هلاک کړی مو وو قوم د) عاد او ثمود او په تحقیق ښکاره شوی دی تاسی ته (اهلاک د دوی) له کورونو د دوی (چه وړانی کندوالی ئی پرتی دی)،

تفسیر: یعنی د دوی د کلیو کندوالی او ویجاری او وړانی شوی ودانی تاسی لیدلی دی ښائی چه له هغو څخه پند او عبرت واخلي!.

وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ قَصَدًا هُمْ عَنِ السَّبِيلِ
وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ ﴿٣٨﴾

او ښایسته کړی ؤ دوی ته شیطان عملونه د دوی پس اړولی ؤ (دغه شیطان دوی له لاری د حق (چه د خپلو انبیاؤ متابعت ئی ونه کړ) او ؤ دوی بینایان (هوبیاران).

تفسیر: یعنی د دنیا په کارونو کښی پوه او هوبیار ؤ او په خپل زعم او اتکل کښی پوهان او عاقلان ؤ مگر سره له هغه د شیطان له تیرایستلو او غولولو څخه ئی نجات ونه موند.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَدْ جَاءَهُمُ مُوسَى
بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾

او (هلاک کړی مو وو) قارون او فرعون او (وزیر ئی) هامان او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته موسی په معجزاتو ښکاره ؤ سره پس تکبر وکړ دوی په ځمکه (د مصر) کښی او نه ؤ دوی رومبی کیدونکی (له حکم او عذابه ځمونږ).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه د قدرت ښکاره معجزات ئی ولیده بیا هم د الله تعالی په مخ کښی ئی خپله غاړه کښینښوده او له کبره او غروره او لوئی څخه لږ څه هم راښکته نشول. بالاخره نتیجه ئی څه شوه؟ آیا دوی د خپلی دغی لوئی او مشرتوب له سببه له عذابه څخه نجات

وموند يا «العیاذ باللہ» الله تعالیٰ ئی پخپلو عذابونو کښی ستړی او ستومان کر؟

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذُنُوبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَسَفْنَا بِهِ
الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا

پس هر یو له دغو مذکورینو ونيول مونږ په (سبب) د گناه خپلی ئی پس
غښی د دوی هغه څوک دی چه ولیول مونږ پری سخت (کانی وروونکی) باد
او غښی له دوی هغه څوک دی چه ونيول دوی چغی (چه زړونه ئی وچودل)،
او غښی له دوی هغه څوک دی چه ښکته ننه ایست مونږ دوی په ځمکه کښی
او غښی له دوی هغه څوک دی چه غرق کرل مونږ دوی (په اوبو کښی)،

تفسیر: یعنی له دوی غښی هر یوه ته سم د دوی له جریمه سزا ورکړه شوه پس غښی د دوی هغه
څوک دی چه ولیول مونږ پری سخت کانی وروونکی باد دغه د لوط علیه السلام قوم دی غښی
عادیان هم په دوی کښی داخل کړی دی. او غښی له دوی هغه څوک دی چه ونيوه دوی چغی او
زړه ئی وچاود دغه ثمودیان ؤ او اهل المدین ورسره. او غښی له دوی هغه څوک دی چه راپورته
کړه مونږ ځمکه پر دوی باندي او په کښی دوب مو کر یعنی قارون لکه چه په سورت القصص
کښی تیر شو او غښی له دوی هغه څوک دی چه غرق کرل مونږ دوی په اوبو کښی دغه فرعون
او هامان او قبطیان دی او غښی د نوح علیه السلام قوم هم په دوی کښی داخل کړی دی.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۴۰﴾

او نه ؤ الله چه ظلم ئی کړی وی پر هغو ولیکن ؤ دوی پر ځانونو خپلو به ئی
ظلم کاوه (په کفر او معصیت سره).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ شان داسی نه دی چه کوم کار مخالف له عدله او انصافه یا بی موقعه
وکړی د الله تعالیٰ لوی دربار له گړدو (تولو) عیبو او نقائصو او معایبو څخه په کلی ډول
(طریقه) سره مبرا او منزّه دی، ظلم خو هلته له سره متصور نه دی. هو! پخپله بندگان پر خپلو
ځانونو ظلم او تیری کوی یعنی داسی اعمال تری صادریری چه د هغو نتیجه لامحاله د دوی په
حق کښی بده او خرابه ده.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ
 الْعَنْكَبُوتِ إِتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ
 الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۴۱﴾

مثل حال د هغو کسانو چه نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان) لکه
 مثل حال د عنكبوت غنی جولانگی داسی دی چه ونیسی (جوړ کری) یو کور
 (له تارونو خپلو) او بیشکه چه ډیر ضعیف د ټولو کورونو خامخا کور د
 غنی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (نو د غیر الله عبادت به ئی نه
 کاوه).

تفسیر: یعنی کور د دی دپاره وی چه د انسانانو ځان او مال په هغه کښی محفوظ، مصنون او
 مأمون وی نو د غنی (جولانگی) ځالی ته هیڅوک کور نشی ویلی چه په ادنی یوه اهتزاز او
 خوځولو سره شکپری هم دغه مثال د هغو کسانو دی چه ماسواء له الله ځنی نور کسان د خپلو
 ځانونو له پاره خدایان نیسی او هغوی د خپلو ځانونو له پاره نجات ورکونکی محافظان گنی -
 حال دا چه بی د الله تعالی د ارادی او مشیته هیڅ یو فلاح او نجاج خارجی صورت نشی موندلی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۴۲﴾

بیشکه چه الله ته معلوم دی هر هغه چه بولی ئی (عبادت ئی کوی) دوی غیر
 له الله له هر څیزه چه وی او هم دی دی ډیر غالب قوی (په انفاذ د احکامو)
 ډیر حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی ممکن ؤ چه اوریدونکی تعجب وکری چه گرد (تول) معبودان ئی څرنگه په یوه
 څنځیر کښی سره وتړل او هیڅ یو ئی د دوی له منځه جلا (جدا) او مستثنی ونه فرمایه ځینی
 بتانو ته - ځینی اور ته - ځینی اوبو ته - ځینی باد ته - ځینی لمر او ستوریو ته - ځینی
 انبیاء یا پرښتو ته عبادت کوی نو الله تعالی فرمایي چه پاک الله ته دغه گرد (تول) شیان معلوم
 او عیان دی که د دوی له منځه یو تن هم د مستقل قدرت، قوت او اختیار خاوند وی نو الله
 تعالی به د دغو گردو (ټولو) نفی نه کوله. الله تعالی د هیچا رفاقت او ملگرتوب ته ضرورت نه
 لری ځکه چه ډیر زبردست زورور ذات دی له سره جرگو او مشورو ته حاجت نه لری ولی چه

مطلق حکیم دی.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿۳۳﴾

او دغه مذکورہ مثالونہ (پہ قرآن کینی) بیانوو مونیر دپارہ د خلقو او نہ پوهیبری پر دغو (مثالونو) مگر هغه پوهنده گان (چه بیخ د خبری راسپیری).

تفسیر: یعنی د مکی معظمی مشرکینو به ویل چه الله تعالیٰ د غنی جولاگی او د مچانو او د نورو حقیرو او سپکو شیانو مثالونہ بیان فرمائی چه د ده له عظمتہ سره منافی دی. نو د دغه جواب ورکوی چه دغسی مثالونہ د خپل موقع په لحاظ نهایت موزون او پر «ممثل له» په پوره دول (طریقہ) سره منطبق کیبری. مگر د داسی مثالونو پر مطلب یواغی پوهان په ښه دول (طریقہ) سره پوهیبری، جاهلان او ناپوهان او بیوقوفان کله پری پوهیدی شی؟ د مثال انطباق د مثال ورکونکی پر حیثیت نه ښائی چه وکری شی بلکه هر یو مثال چه ورکری شوی دی ښائی د هم هغه حیثیت ته وکتلی شی. که هغه حقیر او کمزور وی نو ښائی چه تمثیل ئی هم هغسی له حقیرو او کمزورو شیانو څخه وی د مثال ورکونکی عظمت له ده سره بیخی ارتباط او تعلق نه لری.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۗ

پیدا کری دی الله آسمانونه او ځمکه په حق سره (څرنګه چه مناسب ؤ)

تفسیر: یعنی په نهایت حکمت سره ئی جوړ کر - او بیکاره ئی نه دی جوړ کری.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ ﴿۳۴﴾

بیشکه په دغه (تخلیق یا تمثیل) کینی خامخا لوی دلیل (د قدرت) دی دپارہ د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی)

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ آسمانونه او ځمکی یواغی جوړ کری دی نو په نورو وړوکیو وړوکیو کارونو کینی به دی کله شریک، ملګری یا مددګار ته څه احتیاج لری (معاذ الله) که ورته ضرورت وی نو په هغو لویو لویو کارونو کینی به وی.

أَتْلُ مَا أُوْحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿۲۹﴾

ولوله (ای محمد) هغه چه وحی کړی شوی ده تاته له کتاب نه (چه هم دا مقدس قرآن دی) او قائموه (سم اداء کوه سره له تولو حقوقو) لمونځ بیشکه لمونځ منع کوی (لمونځ کوونکی) له بی حیائی او له بدکار څخه، او خامخا یادول د الله ډیر لوی دی او الله ته معلوم دی هر هغه (عمل) چه کوی ئی تاسی (نو جزاء به ئی درکړی په ښه ډول (طریقه) سره)

تفسیر: یعنی د لوی قرآن تل تلاوت کوه! خو چه زه دی مضبوط او قوی شی او د تلاوت اجر او ثواب بیل در په برخه شی او د قرآن معارف او حقایق له پخوا څخه ډیر انکشاف او ترقی وکړی او نور خلق هم هغه واورى او د مواعظو، علومو او برکتونو څخه گټه (فائده) واخلي او هر څوک ئی چه ونه منی د الله تعالیٰ حجت پری تمام شی او د دعوت او اصلاح فریضه په ډیر حسن او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسپړی، د لمانځه په سبب د بدیو نه منع کیدل دوه معنی گانی لری یوه د تسبب په طریقه یعنی الله تعالیٰ په لمانځه کښی داسی خاصیت او تاثیر ایښی دی چه لمونځ کوونکی له گناهونو او بدیو څخه ساتی لکه چه د کومی دوا استعمال تبه او نور امراض له سری شکوی او نه ئی پریږدی چه پری راشی په دغه صورت کښی ښائی په یاد ئی ولری چه د دوا دپاره دغه امر ضرور نه دی چه د هغه یوازى یو خوراک د ناروغتیا د لری کولو دپاره کافی شی ځینی دواگانى په خاص مقدار سره تر یوی مودی پوری په لازمی ډول (طریقه) خوړل کیږی نو وروسته بیا دوا خپل تاثیر ښکاره کوی مشروط په دی چه رنځور کوم داسی شی استعمال نه کړی چه د دی دوا له خاصیت سره منافى وی پس لمونځ هم بی شکه ډیر تاثیر نه دک هسی روحانى دوا ده چه د روحانى امراضو د علاج دپاره د یوه اکسیر حکم لری. هو! دغه خبره هم ورسره ضروری ده چه دوی په برابر مقدار په صحى توگه (طریقه) او احتیاط سره چه روحانى اطباؤ د هغه تجویز کړی دی تر تاكلی (مقرر کړی) نیتی پوری استعمال او پری مواظبت وکړی شی وروسته له هغه دغه مریض به په خپله حس کړی چه څرنگه لمونځ د ده پخوانی رنځوری او د کلونو کلونو ناروغی لری کوی.

بله معنی ئی داسی کیدی شی چه له بدیو ځینی د لمانځه په برکت منع کیدل ښائی د اقتضاء په ډول (طریقه) وی یعنی د لمانځه هر یو هیث او د ده د هر یو ذکر مقتضى دی. هغه انسان چه هم دا اوس د الله تعالیٰ په دربار کښی د خپل عبودیت، اطاعت، خشوع خضوع او تذلل او د الله تعالیٰ د الوهیت، ربوبیت، حکومت، مالک الملکوتیت اظهار او اقرار کړی دی نو اوس له لمانځه

وروسته او له مسجد نه د باندی دی هم په هم هغه خپل عهد او پیمان باندی ټینگ ولاړ وی او بد عهدی او شرارت ونه کړی او د هغه لوی ذات له احکامو څخه منحرف نشی. گواکی د لمانځه هره یوه اداء لمونځ کوونکی ته په پنځو وختونو کښی داسی حکم ورکوی چه ای د عبودیت او بندگی مدعی! تاته ښائی چه په رښتیا سره د عابدانو او د الله تعالیٰ د خاصو بندگانو په شان اعمال او افعال ولری! ځکه چه لمونځ د حال په ژبه سره له تانه غواړی چه د شرارت او سرکشی او بی حیائی څخه په څنگ شه اوس که څوک له دغو منهیاتو او لهویاتو څخه په څنگ کیږی که نه، لیکن لمونځ بلاشبه دی تری منع کوی او سنتوی (واپس کوی) نی لکه چه الله تعالیٰ په خپله مونږ له هغو نه منع کوی لکه چه وائی ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَالِاتَّقَىٰ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ جزء ۱۴ (د النحل ۱۳ رکوع) ۹۰ آیت پس هغه بد بخت چه د الله تعالیٰ په منع کولو او نهی سره هم له بدو چارو څخه نه په څنگ کیږی نو که د لمانځه په منع کولو او نهی هم تری لاس وانخلي هیڅ د تعجب ځای نه دی هو! دغه دی واضح وی چه د هر لمانځه د نهی او منع کولو درجه به هم هغومره وی چه د هغه په ادا کولو کښی د الله تعالیٰ له یاده لمونځ کوونکی غافل نه وی ځکه چه لمونځ تش د څو څلی پاڅیدلو او کیناستلو نوم نه دی، له ټولو څخه لوی شی په لمانځه کښی د الله تعالیٰ قدرت، عظمت، کمال او جلال مستحضر وی او خپله ژبه او زړه سره موافق ولری هغومره به د ده زړه د لمانځه د منع کولو غیر اوری او په هم هغه اندازه دغسی لمونځ د منهیاتو په مخنیوی کښی موثر ثابتیږی که نه هغه لمونځ چه په خالی او غافل زړه سره ادا شی نو دغه لمونځ د منافق له لمانځه سره مشابهت لری چه د هغه په نسبت نی په حدیث کښی ویلی دی **«لا يذكر الله فيها الا قليلا»** د هم دغسی لمانځه په نسبت د

(لم يزدد بها من الله الا بعدا) وعيد راغلی دی

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا كَثِيرًا﴾ او خامخا ذکر یادول د الله تعالیٰ ډیر لوی دی» یعنی لمونځ به له بدیو څنی ولی انسان نه سنتوی (منع کوی) کله چه هغه د الله تعالیٰ د یادولو ډیر ښه صورت دی لکه چه الله تعالیٰ وائی ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ د طه اوله رکوع» او د الله تعالیٰ یاد ډیر لوی شی دی، دغه د الله تعالیٰ ذکر هغه مقدس شی دی چه هغه ته د لمانځه جهاد او د گردو (ټولو) عباداتو روح ویلی شو، که د الله تعالیٰ ذکر نه وی نو عبادت به څه وی یو بی روحه جسد او بی معنی لفظ به وی د حضرت ابو دردا رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو احادیثو په ملاحظ عالمانو هم دغسی فیصله کړی ده چه له ذکر الله (د الله تعالیٰ یاد) څخه بل کوم لوی عبادت نشته. اصلی فضیلت هم ده لره دی. که په عارضی او موقتی صورت سره کوم بل عمل په ذکر الله سبقت ومومی هغه بیله خبره ده. لیکن که غور او دقت وکړی شی نو دغه خبره باید ومنل شی کوم فضیلت چه په لمانځه کښی راغلی هغه د هم دی ذکر الله له برکته دی. په هر حال ذکر الله له گردو (ټولو) اعمالو څخه افضل دی. او هر کله چه هغه د لمانځه ضمن کښی وی نو هغه به ډیر افضل وی. پس بنده لره ښائی چه هیڅ وخت د الله تعالیٰ له ذکر او فکر نه غافل نشی. بالخاصه په کوم وخت کښی چه کومی بدی ته نی میلان پیدا شی نو فوراً ښائی د الله تعالیٰ عظمت او جلال وریاد کړی

او له هغی منع شی. په قرآن او حدیث کښی راغلی دی . څه وخت چه بنده خپل الله یادوی نو الله تعالی هم دی یادوی. ځینو اسلامو د دغه آیت مطلب داسی بیان کړی چه په لمانځه کښی له دی خوا بنده خپل الله یادوی نو ځکه لمونځ یو لوی عبادت دی. لیکن د دی په ځواب کښی چه د هغه طرفه الله خپل بنده یادوی دغه له گردو (تولو) ځنی لوی شی دی چه ښائی د هغه قدر په انتهائی درجه سره وکړی او دغه شرافت او کرامت محسوس کړی، او لا زیات د الله تعالی د ذکر په طرف راغب شی. کوم سړی د رسول صلی الله علیه وسلم په حضور کښی عرض وکړ چه د اسلام احکام ډیر زیات دی ماته یو جامع او مانع شی راوښیه! رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل «**لا يزال لسانك رطباً من ذكر الله** ښائی تل تر تله ستا ژبه د الله تعالی په یاد لونده وی». حضرت شاه صاحب لیکي څومره ځنډ (ایسارتیا) چه په لمانځه کښی کښی په هاغومره وخت کښی انسان له هری گناه څخه محفوظ وی هیله (امید) ده چه وروسته له هغه هم محفوظ پاتی شی او د الله تعالی یاد پر دی ډیر اثر لری یعنی له گناه ځنی ئی ژغوری (ساتی) او اعلی درجو ته ئی رسوی. (موضح) دغه د «ولذکرالله اکبر» یو بل لطیف تفسیر شو (والله يعلم ماتصنعون او الله تعالی ته معلوم دی هر هغه عمل چه کوئ ئی تاسی) یعنی په هر اندازه چه انسان الله تعالی په یاد ولری یا ئی ونه لری پاک الله ته دغه گرد (تول) معلوم دی نو د ذاکر او غافل د هر یوه سره د هغو له عملونو سره سمه بیله بیله معامله کوی.

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ

او جگړه مه کوئ تاسی (ای مؤمنانو) له کتابیانو سره مگر په هغه (خصلت) سره چه هغه ډیر ښه وی مگر هغه کسان چه ظلم ئی وکړ له دوی ځنی (نو ورسره په توری مجادله کوئ)

تفسیر: یعنی د مشرکانو دین له اساسه غلط دی د کتابیانو دین اصلاً حق او رښتیا ؤ نو له کتابیانو سره د مشرکانو په شان جگړی مه کوئ! چه له بیخه د هغوی خبری باطلی او پری کړئ بلکه په نرمی، متانت خیر غوښتنی، صبر او تحمل سره په ضروری خبرو باندی دوی وپوهوئ! هو! هغه کسان چه د دوی له منځه ښکاره بی انصافی، ظلم، عناد او سرتمبگی (سرکشی) کوی له هغوی سره په مناسب صورت د سختی او تشدد معامله کولی شی او له دی نه وروسته دوی په سزا هم رسولی شی!.

تنبیه: پخوا د قرآن د تلاوت حکم ؤ. په زیاترو وختونو کښی به منکرینو د هغه د اوریدلو ځنی په مباحثه او مناظره شروع کوله نو دا ئی راوښوده چه د مباحثی په وخت کښی د مقابلی دلی د

علمی او دینی حیثیت خیال ضرور ولری! او د مناظری په نحویش کبئی د اخلاقو او صداقت له حده مه وئج! او هر چیری چه غومره صداقت وی پری اعتراف کوئ.

وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ

او ووايئ تاسی چه ایمان راوری دی مونږ په هغه (قرآن) چه نازل کری شوی دی مونږ ته او (په هغه کتابونو چه) نازل کری شوی دی تاسی ته

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه مونږ په عظیم الشان قرآن ایمان راوری دی په دی مو هم ایمان راوری دی چه الله تعالی ستاسی د هدایت دپاره حضرت موسی او عیسی او نورو انبیاءو علیهم الصلوٰة والسلام ته چه کوم کتابونه او احکام لپولی دی هغه گرد (تول) حق او رضتیا دی. او د هغو یو حرف هم غلط نه ؤ که څه هم اوس هغه آسمانی کتابونه په خپل هم هغه اصلی صورت او حقیقت ستاسی په لاسونو کبئی نه دی پاتی.

وَالهٰنَا وَالِهٰكُمْ وَاٰحَدٌ وَاٰخَرٌ لَّهٗ مُسْلِمُوْنَ ﴿۲۹﴾

او الله زمونږ او الله ستاسی یو دی او مونږ خاص الله ته غاړه ایښودونکی (موحدان) یو

تفسیر: یعنی زمونږ او ستاسی اصلی معبود یو دی یوازی دغومره یو فرق په منځ کبئی شته چه مونږ یوازی د هم هغه الله تعالی په حکم عمل کوو او تاسی له هغه څخه لری شوی یئ او نورو ته مو هم د الوهیت حقوق او اختیارات ورکری دی. مثلاً حضرت عزیز یا احبارو او رهبانانو ته. سربیره (علاوه) په دی مونږ د الله تعالی گرد (تول) احکام ومنل او د ده د گردو (تولو) انبیاءو او کتابونو تصدیق مو وکر او په حقه او رضتیا سره ئی منو او د ده د وروستی حکم په مقابل کبئی مو غاړه کیښوده او تاسی ځینی ومنل او ځینی مو ونه منل او له وروستی تصدیق څخه بیخی منکر شوئ.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتٰبَ الَّذِي قَالُوْنَ اَتَيْنَهُمُ الْكِتٰبَ يَوْمَئِذٍ

بِهٖٓ وَمِنْ هٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖٓ

او هم داسی (چه نازل کری وو مونږ په نورو انبیاؤ کتابونه) نازل کری دی مونږ په تا کتاب (قرآن)، پس هغه کسان چه ورکری دی مونږ دوی ته کتاب (تورات) ایمان راوړی دوی په دی (قرآن) او عینی له دغو (عربو) هغه شوک دی چه ایمان راوړی په دی

تفسیر: یعنی په دغه قرآن کښی ستاسی د کتابونو کوم یو حکم نشته چه تاسی د هغه په قبلولو کښی تردد لرئ؟ هم هغسی چه پخوانیو انبیاؤ صحیفی او کتابونه په یوه پسی به بل نازلیده هم داسی په نبی آخرالزمان هم دغه لاثواب مقدس کتاب نازل شوی دی نو تاسی د هغه له منلو څخه ولی دومره انکار کوئ؟.

وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَفْرُونَ ﴿۲۹﴾

او نه منکریری په آیتونو زموږ مگر کافران

تفسیر: یعنی هغه کتابیان چه د خپلو حقانی کتابونو په مفهوم او مدلول په ښه شان سره پوهیدلی دی، هغوی به دغه قرآن هم ومنی او انصافاً هم ښائی چه وئی منی لکه چه له هغوی عینی هغه کسان چه منصفان دی هغوی د ده صداقت د زړه له کومی نه یوازی کتابیان بلکه د عربو عینی خلق هم چه په پخوانیو کتابونو بیخی نه پوهیږی، دغه قرآن هم منی په حقیقت کښی د عظیم الشان قرآن د صداقت دلائل دومره روښانه دی چه له حق پتونکی او نه منونکو خلقو نه پرته (علاوه) بل هیڅوک د ده له صداقت او منلو څخه نشی منکریدی.

وَكَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهُمْ إِذِ انزَلْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ كِتَابٍ وَإِلَّا تُخْطِئُ بِمِيزَانِكَ إِذِ الَّرَّتَابِ الْمُبْطُورُونَ ﴿۳۰﴾

او نه وی ته (ای محمده!) چه لوست به تا پخوا له دی قرآن څخه کوم کتاب (له پخوانیو کتابونو نه) او نه به دی لیکه دغه (کتاب) په ښی لاس خپل (او) که چیری وی ته لیکونکی، لوستونکی) نو هلته به خامخا شک کاوه باطلوونکو (خلکو)

تفسیر: د قرآن له نزول څخه پخوا د رسول الله صلی الله علیه وسلم څلویښت کاله په هم دغو مکیانو کښی تیر شول. ټول په دی پوهیږی او خبر دی چه په دغو څلویښتو کلونو کښی محمد

صلی الله علیه وسلم هیخ یو معلم او استاد ته نه دی ناست، نه ئی کوم کتاب لوستی دی او نه ئی په خپل مبارک لاس کښی قلم اخیستی دی. که داسی وی نو امکان ئی درلود (لرلو) چه دغو باطل ویونکو به داسی شهبی او تصور کاوه چه ممکن محمد صلی الله علیه وسلم به ټول پخوانی کتابونه لوستی وی او د هغو له منځه به ئی ځینی یاداشتونه او اقتباسات کړی وی او بیا به ئی هغه ورو ورو په خپل عبارت او سبک سره جوړ کړی وی چه اوس ئی خلقو ته اوړوی که څه هم په هغه تقدیر سره به هم داسی ادعاء غلطه وه ځکه چه هیخ یو لیکونکی او لوستونکی انسان لا څه بلکه که د ټولی دنیا علماء او فضلاء سره راټول شی او د گردو (ټولو) مخلوقاتو قوت په دغه لاره کښی صرف شی خو بیا هم دوی داسی یو بی مثال کتاب نشی جوړولی خو سره د هغه هم دروغچنانو ته د خبرو جوړولو یوه زمینه په لاس ورتله لیکن کله چه د محمد صلی الله علیه وسلم امینتوب له مسلماتو او منل شوو خبرو څخه دی نو د دغی سطحی شهبی بیخ هم وویستل شو خو سره له دی هم ضد کونکو او معاندینو له خپلو دروغو پلمو (تدبیرونو) او چتی (بیکاره) خبرو خوله ونه ترله لکه چه داسی به ئی ویل ﴿ وَقَالُوا سَاطِرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلِئُ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴾ جزء ۱۸ د فرقان اوله رکوع) ه آیت

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ

بلکه دغه (قرآن) آیتونه دی ښکاره په سینو د هغو کسانو کښی چه ورکړی شوی دی هغوی ته علم (فهم یعنی مومنان چه یادوی ئی)

تفسیر: یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم له چا څخه لیکل او لوستل نه دی زده کړی بلکه دغه وحی چه په ده نازلیری تل به بی د لیکلو سینه په سینه جاری پاتی وی او د الله تعالی په فضل به د علماء، فضلاء، حفاظو او قراؤ په سینو کښی د ده د الفاظو او معانیو حفاظت کیږی. نور آسمانی کتابونه نه یادیدل او دغه کتاب یادیری او په حفظ سره ساتلی او باقی پاتی دی لیکل پری سربیره او علاوه دی (موضح په لږ توضیح سره)

وَمَا يَجِدُ إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿۳۹﴾

او نه منکریری په آیتونو زمونږ (هیڅوک) مگر بی انصافان ظالمان

تفسیر: یعنی د بی انصافی علاج به څرنگه وکړی شی که یو سری له خپله څانه سره داسی غوته کړی وی چه زه به له سره رښتیا خبره نه منم او د دیرو روښانو او څرگندو (ښکاروو) شیانو څخه به هم انکار کوم (نو د داسی وضعیت علاج نشته).

وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵۰﴾

او وائی (دغه د مکی کفار) چه ولی نه نازلولی شی په دغه (محمد) معجزی له (طرفه د رب د ده ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه معجزی (خاص) په نزد د الله دی او بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروونکی ښکاره یم (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی دغه خبره زمونږ په واک (اختیار) او قبضه کېږي نه ده چه کومه معجزه چه تاسی ئی غواړئ زه هغه معجزه تاسی ته دروښیم او نه د کوم نبی تصدیق په دی خبرو څه ارتباط لری. زما کار او وظیفه دا ده چه د بدی د بدو نتایجو څخه تاسی خبر کړم او په ښکاره او صافو الفاظو کېږي تاسی ته د خیر او شر گردی (تولی) لاری دروښیم که حق تعالیٰ زما د تصدیق له پاره څه معجزی هم تاسی ته ښیي اختیار لری.

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۵۱﴾

آیا نه دی کافی دوی ته (له جهته د معجزی دا چه) بیشکه مونږ نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن) چه تل لوستل کیږی په دوی باندی بیشکه چه په دی (کتاب باقی الی الابد) کېږي خامخا رحمت مهربانی او ذکر، پند دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی آیا دغه معجزه نه ده کافی؟ له دغه کتاب نه چه تاسی ته ئی د شپې او ورځی لولی او اوروی بله معجزه به څه وی؟ آیا نه گورئ چه د دی کتاب منونکو او تابعانو څرنگه عقل او پوهه پیدا کړی ده؟ او څنگه د الله تعالیٰ له رحمته مستفید شوی دی.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ يَنِيًّا وَبَيْنَكُمْ شُهَدَاءُ يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ

ووايه (ای محمد دوی ته) کافی دی الله په منع زما او په منع ستاسی کینی شاهد (په صدق زما او تکذیب ستاسی) چه ورمعلوم دی هر هغه شی چه په آسمانونو کینی دی او (هر هغه شی چه) په ځمکه کینی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ځمکه او د ده تر آسمان لاندی زه ښکاره او په څرگند دول (طریقه) د رسالت دعوی کوم چه هغه ئی اوری او گوری بیا ورځ په ورځ ماته او زما نورو ملگرو ته ترقی او پرمخ تگ راپه برخه کوی او تعداد او شمیر مو را زیاتوی او پرله پسې دول (طریقه) زما د دغی دعوی عملی تصدیق کوی. زما په ژبه زما په لاسونو د قدرت داسی خارق العاده معجزی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغو د مثل او نظیر له وړاندی کولو څخه ټول پیریان او انسانان عاجز دی. آیا زما د صداقت لپاره د الله تعالیٰ دغه شهادت کافی نه دی؟

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۵۶﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په باطل او کافران شوی دی په الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چه کفر ئی په ایمان بدل کړی دی)

تفسیر: د انسان لویه بدبختی او زیان دا دی چه دروغ خبره که څه هم وړه او په ښکاره دول (طریقه) باطله هم وی ژر منی او رښتیا خبره که څه هم صافه او ښکاره او واضحه هم وی نه ئی منی او تری انکار کوی.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۗ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ ۗ وَلِيأتِيَنَّهُمْ بَعَثَةٌ مِّنْ دُونِ ذٰلِكَ ۗ وَلَهُمْ لَاشِعْرُونَ ﴿۵۷﴾

او بیړه (تلوار) کوی (دغه کفار) په تا په راتلو د عذاب او که نه وی (هغه) نیته ټاکلی (مقرر) شوی (له پاره د عذاب) نو خامخا راغلی به وو دغو (ژر غوښتونکو) ته عذاب (سم د لاسه) او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر (د راتگ په وخت ئی)

تفسیر: یعنی منکران وائی که مونو په ناحقه او باطله یو نو په مونو باندی ولی په هم دی دنیا کبئی آفت او بلا نه نازلیدی؟ نو د دوی د دغی غوښتنی څواب داسی ورکړ شو چه که نه وی هغه نیته تاکلی (مقرر) شوی نو خامخا به راغلی ؤ دغو ژر غوښتونکو ته عذاب سم د لاسه او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناخاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر د راتگ په وخت نی یعنی هر شی په خپل تاکلی (مقرر) وخت کبئی راتلونکی دی. مه وارخطا کبیؤ تاسی هرورمو (خامخا) په هم هغه مطلوبه بلا او آفت اخته کیدونکی یی. حضرت شاه صاحب لیکي «د دغه امت عذاب هم دغه ؤ چه د مسلمانانو په لاس قتل او قید شول لکه د مکی معظمی په فتح کبئی کرد (تول) مکیان بی خبره وو چه محمدی لشکر په دوی ورغی».

يَسْتَعِجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٢١﴾
يَوْمَ يُعْشِرُ الْمُؤْمِنُونَ الْعَذَابَ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ
وَيَقُولُ ذُقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

بیره (تلوار) کوی کفار په تا په (راتلو) د عذاب (په دنیا کبئی) حال دا چه بیشکه دوزخ خامخا احاطه کوونکی دی په کافرانو (یاده کره ای محمده! هغه) ورغ چه لاندی به کړی دوی عذاب له پاسه (د سرونو) د دوی او له لاندی د پښو د دوی نه او ویه وائی دوی ته (الله د پریستو په ژبه) وڅکئ تاسی (خوند د سزا) د هغه (عمل) چه وی تاسی چه کاوه به مو (په دنیا کبئی)

تفسیر: دلته به له عذاب څخه ښائی د آخرت عذاب مراد وی لکه چه له څواب څخه نی معلومیږی یعنی دوی د آخرت عذاب چتی (بیکاره) غواړی، دوی خو هم دا اوس په هم هغه عذاب کبئی پراته دی. دغه کفر شرک او عصیان که دوزخ نه دی نو څه شی دی؟ چه دوی نی له هری خوا چار چاپیر نیولی او احاطه کړی نی دی. له مرگه وروسته د دغو کردو (تولو) خبرو حقایق دوی ته د سر په سترگو ورښکاره کبیږی او دوی به گوری چه په څه شان به دوی د دوزخ په اور کبئی سوځی؟ په تیره بیا څه وخت چه د دوی هم دغه اعمال د جهنم د اور مار او لرم په شان متمثل کبیږی او دوی عذابوی.

دا به الله تمالی وائی یا به هم هغه عذاب وائی لکه چه د زکوٰه نه ورکوونکی په باب په حدیث کبئی راغلی دی چه د هغه مال به مار گرځاوه شی او د ده په غاړه کبئی به لکه غاړکی لویږی او دی به له ستونی څخه نیسی او څیروی به نی او داسی به ورته وائی چه زه ستا مال یم او زه

يُعبَادِي الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ وَأَيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٧﴾
 كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٨﴾

ای بندگانو زما هغو چه ایمان ئی راوری دی (یعنی ای مؤمنانو!) بیشکه
 ءمکه زما ارته ده (نو د ویری له ءحای نه د امن ءحای ته هجرت وکړئ!) پس
 خاص ما لره عبادت کوئ تاسی (په هر هغه ءحای کینی چه مامون اوسئ!)
 دغه د مکی معظمی کفار که تاسی ربروی (تکلیفوی) او خپه کوی نو د الله
 تعالیٰ ءمکه خو تنگه نه ده بل چیری لار شی او هلته د الله تعالیٰ په عبادت
 مشغول شی! هر یو نفس (ژوندی) شکوونکی د مرگ دی (یعنی خامخا
 مری) بیا (خاص) مونږ ته (په بعث بعد الموت سره) راوستل کیږی (د جزاء
 له پاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه کفارو په مکه معظمه کینی ډیر زور او قوت د
 مسلمانانو په خلاف پیدا کر نو مسلمانانو ته حکم وشو چه هجرت وکړئ! لکه چه د مسلمانانو
 اتیا یا دری اتیا کورنی حبشی ته لاری، د همغه په نسبت دلته وائی چه دغو ورغو ژوندون
 هر چیرته چه ممکن وی هم هغلته ئی تیر کړئ بیا وروسته له هغه گرد (تول) سره یو ءحای
 کیدونکی بیئ! او ماته راتلونکی بیئ! په دغه سره مهاجرینو ته تسلی ورکری شوه شو په دوی د
 حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مفارقت (جدائی) او د وطن لری والی آسان شی او
 د ډیرو زیاتو تکلیفونو او زحمتونو احساس ونه کری.» گواکی دغه ئی ور وښودل چه وطن،
 اقارب، خپل، خپلوان، دوستان، یاران لوی، واره او نور نن یا سبا هر ورو (خامخا) له تاسی
 ءنی جلا (جدا) کیدونکی دی فرض ئی کړئ که نن مو له مکی معظمی څخه هجرت ونه کر نو
 یوه ورغ خو خامخا له دغی دنیا څخه هجرت کوونکی بیئ مگر هغه تلل به بی اختیاره وی. د
 بندگی او عبادت مفهوم دا دی چه په خپله خوښه او اختیار سره له هغو شیانو څخه ءحان وساتئ
 چه د حقیقی معبود د عبادت په لیار کینی مزاحم کیږی او خلل پیدا کوی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا
 تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٩﴾

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿۵۹﴾

او هغه (كسان) چه ايمان ئى راوړى دى او كرى ئى دى ښه (عملونه) خامخا غاى به ور كړو مونږ هر ورو (خامخا) دوى ته له جنته په جگو (اوچتو) مانپو كښى چه بهيږى لاندى له (ونو او مانپو د) هغو ويالى (څلور) حال دا چه تل به اوسپوى په دغو (مانپو كښى) ښه دى اجر د دغو عمل كوونكو (دا جنت) هغه (عاملان) چه صبر ئى كرى (په طاعت او مصيبت او له معصيت نه) او (خاص) په رب خپل توكل كوى

تفسير: يعنى هر څوك چه له صبر او استقلال سره سره د ايمان او اسلام په لاره ټينگ ثابت او قايم وي او په پاك الله اعتماد او توكل وكړى او خپل كور او كهول پريږدى او له خپل وطن څخه ووځى نو دوى ته به د دغه وطن په بدل هغه بل وطن ور په برخه كيږي او د دى غاى له كورونو څخه به ښه كورونه ورته وركړل شى.

وَكَايْنٍ مِّنْ دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا وَاللَّهُ يَرْزُقُهَا إِيَّاهُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۶۰﴾

او ډير دى له خوځيدونكو (ذيروحو په ځمكه) چه نه پورته كوى دوى رزق خپل (له وجى د ضعف) الله رزق رسوى هغوى ته او تاسى ته هم او هم دى ښه اوريدونكى (د ټولو اقوالو) ښه پوه دى (په ټولو احوالو)

تفسير: په دغه سره ئى د روزى له پلوه اطمينان او داد راكړ چه د زياترو ساكنانو (جاندارو) په غايونو كښى د بلى ورځى خوراك او روزى نه وي، په نوى ورځى كښى نوى روزى ورسپيږى (موضح) بيا نو هغه الله تعالى چه ساكنانو (جاندارو) ته رزق، روزى رسوى آيا خپلو وفادارو عاشقانو او خاصو بندگانو ته به ئى نه رسوى؟ ښه وپوهيږئ چه حقيقى رزاق خو هم هغه دى چه د گردو (ټولو) خبرى اورى د دوى د زرونو په اخلاص پوهيږى د هر يوه ظاهر و باطن ده ته څرگند او ښكاره دى، د هيچا زيار (محنت) او خواري د ده په دربار كښى بى غمايه نه پاتى كيږي، هغه خلق چه د الله تعالى په لياره كښى خپل وطن پريږدى او محض لله وتلى وي د دوى دغه هجرت له سره نه ضايع كيږي دوى دى د معيشت د وسائلو او د سامان د وړلو چه له خپله ځانه سره ئى يوسى هيڅ فكر ونه كرى څومره ساكنان (جاندار) دى چه د دوى رزق روزى د دوى په شاگانو نه دى بار او له خپلى روزى سره هر چيري نه گرځي خو حقيقى رازق دوى ته

هره ورغ رزق او روزی رسوی.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَنَحَرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَلَّى يُؤْفَكُونَ ﴿۴۱﴾

او قسم دی که سوال و کبری ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا پیدا کبری دی آسمانونه او عُمکه؟ او مسخر کبری (په کار نی اچولی) دی لمر او سپورمی نو خامخا وائی هرورمو (خامخا) (د مکی کفار چه) الله (پیدا) کبری دی له دغه اقراره سره سره) پس خرنکه دوی گرغولی شی (له توحید خخه)

تفسیر: یعنی تاسی گرد (تول) پوهیئ چه د رزق او روزی تول آسمانی او عُمکنی اسباب الله پیدا کبری دی نو بیا ولی پری اعتماد او اطمینان نه کوئ؟ چه هم هغه به نی دررسوی مگر په هم هغه میچ او اندازه چه د الله تعالی اراده وی نه هغومره چه تاسی نی غورئ دغه نی په راتلونکی آیت کئی راغولی دی (موضح)

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ
اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۴۲﴾

الله پراخوی رزق دپاره د هر هغه چا چه اراده وکری (د پراخی نی) له بندگانو خپلو خخه او تنگوی نی په ده (که اراده وکری د تنگی نی) بیشکه چه الله په هر شی ښه عالم دی

تفسیر: یعنی په میچ او اندازه کوی نی داسی نه چه بیخی نی نه ورکوی بیشکه چه الله تعالی په هر شی باندی ښه عالم دی یعنی په دی باندی یوازی هم دی عالم او خیر دی چه چاته نی ورکری؟ او غومره نی ورکری؟

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ

مَنْ بَعْدَ مَوْتِهَا لَيَقُولَنَّ اللَّهُ قُلِّ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۝۱۳

او بیا قسم دی چه که سوال و کبری ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا نازلی کبری دی (له طرفه) د آسمان (خخه اوبه پس ژوندی کبری ئی ده په دی اوبو سره ځمکه پس له مرگه (او وچوالی) د دی نو خامخا وائی دوی هرومرو (خامخا) چه الله (نازلی کبری دی! نو له دغه اقرار سره سره ولی شریک ورته پیدا کوی) ووايه (ای محمده!) توله ثناء الله ته ده بلکه زیاتری د دوی نه لری عقل (ځکه د دوی اقوال تناقض لری)

تفسیر: یعنی باران هم په هر چا او هر ځای یو برابر نه اوری هم داسی د حال او احوال په بدلولو کښی هم دومره ځنډ (ایسارتیا) او دلیل نه پېښیری یا کله الله په لږ وخت کښی خوار او غریب غنی او شتمن گرځوی.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوَ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝۱۴

او نه دی دغه ژوندون (لږ خسیس د) دنیا مگر عبث او لوبی دی او بیشکه چه دار، آخرت خامخا هم هغه دی واقعی حیات (او ژوندون) که چیری وی دوی چه پوهیدلی. (نو نه به ئی غوره کوله دنیا په آخرت)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه د دی دنیا په څو ورځنی ژوندون کښی زیاتره د آخرت په فکر کښی اوسی ځکه چه اصلی او دائمی ژوندون هم هغه دی. نه ښائی چه څوک د دنیا په لوبو او تماشو کښی ډوب او د آخرت له فکر او یاد څخه بیخی غافل شی. بلکه د دی دنیا په ژوندون کښی ښائی د هغی دنیا دپاره تیاری وکری او د عقبی د سفر دپاره ځان ته څوړی او توبه برابره کری.

فَإِذَا رَكبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَا اللَّهُ مَخْلَصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ فَلَمَّا
نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ۝۱۵ لِيَكْفُرُوا بِمَا

اتینهم ولیتمتعوا^{۳۱} فسوف یعلمون^{۳۲}

پس هر کله چه سپاره (سواره) شی دوی په بیرى (یا جهاز) کښی نو بولی دوی (هلته یوازى) الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکي وی دوی دغه (الله) ته دین (اعتقاد) خپل پس هر کله چه نجات ورکړی (الله) دوی ته وچی ته ناخاپه دوی بیا شریکان نیسی له الله سره (لکه پخوا) دپاره د دی چه کافران منکران شی دوی په هغه نعمت چه ورکړی ؤ مونږ دوی ته او چه گته (فائده) واخلى دوی (په عبادت د بتانو) پس ژر به پوه شی دوی (په عاقبت د کار خپل)

تفسیر: یعنی لارم خو داسی ؤ چه انسان په دنیوی عیش او عشرت کښی په دی اندازه اخته او مشغول نشی چه د الله تعالی او د عقبی له یاده بیخی غافل شی. لیکن د خلقو دا عادت دی هر کله چه د دوی جهاز یا بیرى طوفانی شی نو په دیر اخلاص او پوره عقیدی سره پاک الله یادوی بیا شه وخت چه هغه آفت او مصیبت د دوی شخه لری شی او صحیح او سلامت په وچه کښی قدم کیږدی نو د الله تعالی هغه گرد (تول) انعامونه او احسانونه هیروی، بیا د هم هغو باطلو معبودانو په عبادت او صفت لگیا کیږی گواکی مطلب دا شو چه د الله تعالی د نعمتونو ناشکری او کفران کوی. او په دنیوی خوندونو او چرچو کښی مشغولېږی خیر ښه دی دوی دی شو ورشی نور هم د خپل زړه دغه هوسونه او ارمانونه وباسی، هغه وخت دیر نژدی دی چه دوی ته دغه خیره روښانه او څرگنده (ښکاره) شی چه د دغه بغاوت شرارت، احسان هیرول د نعمت کفران او د نورو گناهونو نتایج به څرنگه وی؟

أولم یروا أننا جعلنا حرماً لمن حولهم

أفالباطل یؤمنون^{۳۳} وینعمة الله یكفرون^{۳۴}

آیا نه وینی (نه پوهیږی) چه بیشکه مونږ گړغولی مو دی (دا ښار د دوی مکه) حرم امن ورکوونکي (له آفتونو نه) حال دا چه چور کیږی (تښتولی کیږی) نور خلق له چاپیره د دوی آیا پس په باطلو معبودانو ایمان راوړی دوی او په نعمت د الله (چه حرم کښی اوسیدل او امن دی) کافران کیږی.

تفسیر: د مکی معظمی خلق د بیت الله په برکت د دښمنانو د تیری او ضرر شخه محفوظ ؤ. حال دا چه نور د عربستان په گردو (تولو) محایونو کښی د فتنی، فساد، جدال، قتال، جنگ او

جنجال بازارونه تاوده وو نو دوی د باطلو معبودانو په دروغو احسان منی. مگر د پاک الله دغه واضح او ښکاره احسان نه منی.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ
لَمَّا جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چه له ځانه وتړی په الله دروغ (چه بی حجه ورته شریک نیسی) یا تکذیب وکړی د حق (رسول او قرآن) کله چه راشی هغه ده ته (بلکه له ده نه ډیر ظالم نشته) آیا نشته «بلکه شته» په دوزخ کښی ځای د هستوگنی له پاره د کافرانو

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) ځنی لوی ظلم او ناانصافی دا ده چه بل کوم مخلوق د دی لوی خالق شریک وگرځول شی، یا پاک الله ته د داسی خبرو نسبت وکړی شی چه د الوهیت له شان او عظمت سره ور (مستحق) او لایق نه وی. یا د هغو انبیاء په تکذیب او دروغجنولو لاس پوری کړی چه د رب العزت له جانبه ئی دیانت او صداقت راوړی وی آیا دغو ظالمانو ته نه ده معلومه چه د منکرانو د هستوگنی ځای دوزخ دی چه په داسی بیباکی او بیحیائی سره د عقل او انصاف په مری چاره کای.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لِنَهْدِیْنَهُمْ سَبِلًا

او هر څه هغه کسان چه کوشښ کوی تل په (دین د) مونږ کښی خامخا وبه ښیو هر و مرو (خامخا) دوی ته لاری خپلی (چه مونږ ته پری راځی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه یوازی د الله تعالیٰ لپاره محنتونه کوی او ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) او په راز راز (قسم قسم) مجاهداتو کښی مشغول او لگیا وی الله تعالیٰ دوی ته د بصیرت یوه خاصه رڼا (رنرا) او نور ور په برخه کوی او د خپل قرب او رضاء یا د جنت او د لقاء لیاری ورښی، څومره چه دوی په ریاضتونو او مجاهداتو کښی ترقی او پرمخ تگ کوی هغومره د دوی د معرفت او انکشاف درجه هم لوړیږی او په داسی خبرو پوهیږی چه بل څوک د هغه له سره احساس نشی کولی.

وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۳۰﴾

او بیشکه الله خامخا له نیکوکارانو سره دی (په مرسته (مدد) کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حمایت او مرسته (مدد) د نیکی کوونکو سره دی.
تمت سورة العنكبوت بفضل الله تعالى فله الحمد والمنة

«سورة الروم مکیة الا آية (۱۷) فمدنية وهی ستون آية وست ركوعات رقمها (۳۰) تسلسلها (۸۴) نزلت بعد سورة الانشقاق -»

د الروم سورت مکی دی پرته (علاوه) د (۱۷) آیت چه مدنی دی (۶۰) آیتونه او (۶) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۰) او په نزول کښی (۸۴) سورت دی. وروسته د «الانشقاق له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿۱﴾

شروع کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمَغْلُوبِ ۱) غَلِبَتِ الرُّومُ ۲) فِي أَدْنَى الْأَرْضِ

مغلوب کړی شو (اهل د) روم په متصه (نژدی) ځمکه کښی (ځمکی د عربو ته)

تفسیر: له «ادنی الارض» لگیدلی ځمکه یا رانژدی ځمکی څخه مراد د «اذرعات» او «بصری» په منځ کښی سیمه ده چه د شام په سرحد د حجاز سره نښتی او معظمی مکی ته نژدی پرته ده. یا به تری فلسطین مراد وی چه د رومیانو ملک نژدی ؤ یا به د «ابن عمر جزیره» مراد وی چه «فارس» ته ډیره نژدی پرته ده. ابن حجر د رومینی قول تصحیح کړی ده. والله اعلم

وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَيَعْلَبُونَ ۳) فِي بَضْعِ سِنِينَ ۴) ط

او دغه (رومیان) وروسته له دغه مغلوبیت د دوی ژر به بیا غالب شی (په

پارسیانو) په خو کلونو کښی

تفسیر: یعنی د نهو کلونو په منځ کښی به رومیان غالب شی ځکه چه په لغت او حدیث کښی د «بضع» اطلاق له دریو ځنی تر نهو پوری شوی دی. په دغو آیتونو کښی عظیم الشان قرآن یو عجیب او غریب پخوا ویل پیشگوئی کړی ده چه د ده په صداقت یو لوی دلیل دی. واقعہ داسی ده د دغی زمانی دوه لوی سلطنتونه «فارس» او «روم» له دیریو کلونو را په دیخوا په خپلو منځونو کښی سره په جنگ اخته وو له «۶۰۲» عیسوی کال څخه د «۶۱۴» عیسوی کال تر آخره پوری د دوی د حریفانه جنگونو سلسله جاری وه لکه چه د «انسائیکلو پیډیا بریتانیکا (د برتانیی دایرة المعارف) د تصریحاتو څخه ښکاره ده په (۵۷۰) عیسوی کال کښی د محمد رسول الله شریف ولادت واقع او څلویښت کاله وروسته په سنه (۶۱۰) عیسوی کښی په نبوت مبعوث شو. مکیانو ته د روم او د فارس د جنگونو په متعلق خبرونه او اطلاعات رسیدل. په دغه وخت کښی د نبی کریم د نبوت دعوی او اسلامی تحریک د دغو خلقو په زړونو کښی د جنگی خبرونو سره یوه خاصه علاقه پیدا کړی وه. د فارس مجوسی آتش پرستانو د مکی معظمی له بت پرستانو سره یوه ځان ته علاقه او ارتباط درلود (لرلو) او هغوی به ئی د مذهب له مخی خپل بلل او د روم نصرانیانو به د اهل الکتب توب له امله (وجی) د مسلمانانو دینی ورونه یا لږ تر لږه د هغو د نژدی دوستانو په منزله گنل کیدل کله چه به د فارسیانو د غلبی خبر راوړسید نو د مکی معظمی مشرکانو به خوشالی کوله او په هغه سره به ئی د مسلمانانو په مقابل کښی په خپله غلبه او بری باندی فال نیوه او په خپلو زړونو کښی به ئی د دیریو ښو توقعاتو امیدونه ترل مسلمانانو ته به هم بالطبع صدمه رسیدله چه ولی عیسائی اهل کتاب د آتش پرستو مجوسانو په مقابل کښی مغلوب شول؟ چه مونږ دلته د دغو مشرکانو د طعنو او پیغورونو مورد گرځیدلی یو بالآخر په سنه (۶۱۴) عیسوی کال څخه وروسته چه د نبوی له ولادت څخه په قمری حساب نژدی (۴۵) کاله او د نبوی بعثت څخه (۵) کاله تیر شوی وو، د خسرو پرویز (ثانی کیخسرو) په عهد کښی فارسیانو رومیانو ته ډیره سخته او مهلکه ماتی ورکړه شام مصر او وړوکی ایشیا او نور ډیر ممالک د روم د قیصر (هرقل) له لاسه ووتل او په خپله دی د فارس د لښکرو له لاسه په (قسطنطنیه) کښی کلایند او محصور شو، د رومیانو دارالسلطنت تر خطری او تهدید لاندی راغی ډیر لوی لوی اسقفان او پادریان قید یا ووژل شول. له بیت المقدس ځنی د عیسائیانو ډیر لوی او مقدس صلیب د ایرانی فاتحانو په لاس کښی ولوید د روم د قیصر اقتدار بیخی له منځه لاړ ظاهرأ هیڅ یو داسی وسایل او وسائط په نظر نه رااتل چه د هغه په اثر به بیا رومیان په خپلو پښو دریدل او د فارسیانو د دغه بری او تسلط څخه به ئی خپل ځانونه بیچ کول چه د دغو حالاتو او اوضاعو د لیدلو ځنی به د مکی معظمی مشرکان ډیر خوښ او خوشالیدل او مسلمانان به ئی ځورول او د دی بری په اساس به ئی نوری خبری هم په خپلو زړونو کښی برابرولی. تر دی پوری چه ځینو له مشرکینو څخه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه ته وویل چه

«نن زمونبو ایرانی ورونو ستاسی رومی ورونو ته ماتی ورکره او محوه نی کرل سبا به مونبو تاسی ته هم داسی ماتی درکرو او له منغه په مو لری کرو» په دغه وخت کښی عظیم الشان قرآن د ظاهری اسبابو د سلسلی څخه بیخی مخالف داسی یو عام اعلان وکر چه «بیشکه نن ورځ رومیان د فارسیانو له لاسه مغلوب شوی دی، لیکن د نهو کلونو په موده کښی به بیا رومیان په فارسیانو غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کیږی» د دغو پخوا ویلو په اساس حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه له عینو مشرکینو سره شرط وتره تر دغه وخته پوری داسی شرط ترل نه و حرام شوی که «تر دومره کلونو پوری رومیان بریالی (کامیاب) نشول نو زه به سل اویشان تاسی ته درکرم که نه تاسی به هم دومره اویشان ماته راکوئ!» په ابتدا کښی حضرت ابوبکر له خپلی رائی سره سم د (بضع سنین) میعاد لږ څه تاکلی (مقرر کری) ؤ، بیا نی د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په ارشاد (بضع) په لغوی مدلول یعنی په نهو کلونو معاهده وترله. دلته د روم هرقل د خپل له لاسه تللی اقتدار او وقار د اعادی په نسبت ترتیبات ونیول او په اقداماتو نی لاس پوری کر او داسی نذر نی پر خپل ځان ومانه «که الله تعالی ماته پر پارس بری راکر نو له «حمص» څخه به پیاده «تر ایلیا» یعنی بیت المقدس پوری لار شم.» د الله تعالی شان او قدرت ته وگورئ چه د قرآن له دغو پخوا ویلو سر سم برابر د نهو کلونو په موده کښی یعنی له هجرت څخه یو کال وروسته عیناً د بدر په ورځ کښی څه وخت چه مسلمانانو ته د پاک الله په فضل پر مشرکانو ښکاره فتح او بری حاصل شو او په خوشالی او خوښی کښی وو، د دغه خبر له اوریدلو څخه لا خوښ او خوشاله شول چه د روم کتابیانو ته هم الله تعالی پر پارسی مجوسیانو بری او فتح ورکره. په دغه ضمن کښی د مکی شریفی مشرکین لا سپک او ذلیل شول د عظیم الشان قرآن د دغه محیر العقول پخوا ویلو د صداقت له مخی ډیر کسان په اسلام مشرف شول او حضرت ابوبکر صدیق خپل هغه سل اویشان د مکی د مشرکانو څخه واخیستل چه د رسول الله له ارشاد سره سم خیرات کرل شول. فله الحمد علی نعمائه الظاهرة وآلانه الباهرة.

بَلِّغِ الْأَمْرَ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ ط

خاص الله ته دی حکم امر پخوا (له دی نه چه پارس په روم باندی بری ومومی) او وروسته (له دی نه چه روم پر پارس باندی غلبه ومومی او امر نی تل نافذ دی)

تفسیر: یعنی رومی د پارسیانو غالبول او د رومیانو مغلوبول او بیا دغه اوضاع په بل مخ اړول دغه کرد (تول) بلکه نور تول امور د الله تعالی په قبضه او اختیار کښی دی او یوازی په هم دغومره خبری سره د کوم قوم د مقبولیت او مردودیت فیصله نشی کیدی ﴿وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نَدَا لَهَا بَلِّغِ الْاَمْرَ مِنَ النَّاسِ﴾

وَيَوْمَئِذٍ يَقَرُّ الْمُؤْمِنُونَ ۝۴۱ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ
مَنْ يَشَاءُ ۝ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝۴۲

او په دغه ورځ (د غلبې د روم په پارس) خوشاله به شی مؤمنان په نصرت د الله (له کتابیانو سره په مجوسیانو) مرسته (مدد) کوی (الله) له هر هغه چا سره چه اراده وکړی د نصرت ئی او هم دی دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ډیر رحم والا

تفسیر: یو خو په دغه ورځ د فتح په خوښی برسیره هغوی ته دغه خوښی هم حاصله شوه چه رومی کتابیان چه نسبتاً مسلمانانو ته نژدی وو په پارسی مجوسیانو غالب شول او د قرآن د دغو پخوا ویلو په صداقت باندی گرد (تول) سره وپوهیدل او د سر په سترگو ئی ولیدل. او د مکی شریفی کفارو ته هر راز (قسم) ذلت ور په برخه شو. نو د هر چا په نسبت چه الله تعالی اراده وکړی چه مغلوب ئی وگرځوی نو هیڅوک ئی مخه نشی نیولی او پر هر چا چه د مهربانی اراده وکړی نو ئی بی له هیڅ مزاحمت او ممانعت ضرور غالب گرځوی.

وَعَدَ اللَّهُ لَا يَخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝۴۳

وعدہ کړی ده الله (وعدہ کول) خلاف نه کوی الله له وعدی خپلی ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په دی چه د الله په وعدہ کښی خلاف نشته)

تفسیر: یعنی زیاتره خلق نه پوهیږی چه په غالبولو او مغلوبولو کښی د الله تعالی څه څه حکمتونه شته او کله چه دی د قدرت کوم کار کول غواړی نو د هغه له مخه گرد (تول) ظاهری موانع او عوایق لری کیږی نو ځکه زیاتری ظاهر لیدونکی خلق بی له ظاهری اسبابو په الله تعالی اعتماد نه لری او د یو چا د عارضی بری او غلبی له لیدلو څخه داسی گنی چه د الله تعالی په دربار کښی به هم هغه مقبول وی.

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ ۝۴۴

(بلکه) پوهیبری په ښکاره سطحی شیانو له دغه ژوندون لږ «خسیس» د دنیا څخه حال دا چه دوی له آخرت نه (چه مقصود له ودانی د دی دنیا دی) هم دوی غافلان دی.

تفسیر: یعنی دغه خلق د دنیوی ژوندون په ظاهری سطح باندی پوهیبری د دی دنیا آرام، خایست، سینگار، خوړل، څښل، اغوستل، یوی کول، کرل، ریبیل، گتی کول، په خونډو او مزو سره ژوندون او ښی شپیی ورځی تیروول د دوی د پوهی او تحقیق انتهایی ځای او پړاو دی او له دی نه له سره نه دی خبر چه پر دغه فانی ژوندون پوری د بل یو باقی ژوندون سلسله هم تړلی ده چه کله انسان هلته ورورسیبری نو د دغه ژوندون ښه او بد نتایج او ثمری ور د مخه کیبری او دغه خبره ضروری نه ده کوم سری چه په دغه دنیا کښی خوښ او خوشاله اوسیبری هلته دی هم خوښ او خوشال وی. آخر د آخرت معامله خو لری ده هم دلته وگورئ چه یو شخص یا یو قوم کله کله په دنیا کښی لوړ (اوچت) مقام ته رسیبری لیکن د هغه آخری انجام او خاتمه پرته (علاوه) له ذلت او ناکامی څخه بل شی نه وی.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَآ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَدَّدٍ ٥٧

آیا فکر نه کوی دوی په نفسونو خپلو کښی (چه عالم صغیر دی) چه نه دی پیدا کړی الله دغه اسمانونه او ځمکه او هر هغه چه په منځ د دغو دواړو کښی دی مگر په حقه سره او په نیتی تاکلی (مقرر کړی) شوی

تفسیر: یعنی د دنیا دغه زبردست انتظام خوشی چتی (فضول) او بیکاره نه دی دغه پیدایښت ضرور څه مقصود او غرض لری چه هغه به په آخرت کښی څرگندیبری (ښکاره کیبری). هو که دغه سلسله تل تر تله هم داسی چلیدی نو بیا به یوه خبره وی، لیکن د دی دنیا په تغیراتو او احوالو کښی له فکر او غور کولو څخه دغه راڅرگندیبری چه دغه دنیا هم ضرور یو حد او انتها لری لهدا په یوی تاکلی (مقرر کړی) وعدی به دغه دنیا فنا کیبری او یوه بله دنیا به د دی دنیا د نتیجی په شان منع ته راشی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَائِ رَبِّهِمْ لَكٰفِرُونَ ٥٨

او بیشکه چه دیر له خلقو (کفارو) په ملاقات د رب خپل (په قیامت کښی) خامخا منکران دی

تفسیر: دوی داسی گنی چه له سره الله تعالی ته ورنگ نشته او نه به الله تعالی له مونږ څخه څه حساب او کتاب اخلی او نه به څه سوال او ځواب راڅخه کوی.

أولم يسئروا في الأرض فينظروا كيف كان عاقبة الذين
من قبلهم^ط كانوا أشد منهم قوة^ط وآثاروا الأرض
وعمروها أكثر مما عمروها وجاءتهم^ط رسلهم بالبينات^ط
فما كان الله ليظلمهم^ط ولكن كانوا أنفسهم يظلمون^ط ④

آیا نه گرځی دغه کفار په ځمکه کښی پس ودی گوری دا چه څرنګه وه
آخره خاتمه د هغو (کسانو) چه تیر شوی دی پخوا له دوی نه، چه وو هغه
پخوانی ملتونه دیر سخت له دغو کفارو له جهته د قوت او څیړوله به دوی
ځمکه (د اوبو، معادنو، کښتونو (فصلونو) او نورو دپاره) او ودانه کړی وه
(کفارو پخوانیو) دغه ځمکه دیره له هغی ځمکی نه چه ودانه کړی ده (د
مکی کفارو) دغه (ځمکه) او راغلی وو دوی ته رسولان د دوی په ښکاره ؤ
دلالتو (د قدرت او معجزو) او نه ؤ الله چه ظلم وکړی په دوی باندی ولیکن
وو دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه (د انبیاء په تکذیب سره)

تفسیر: یعنی دیر زورور زورور قومونه مثلاً عاد او ثمود چه پخپل کښت (فصل) او کر او زیار
(محنت) او زحمت ئی د ځمکی مخ دیر ښه ودان، سمسور او تک شین کړی ؤ، او پکښی ئی
کاریزونه، ویالی، کوهی کانونه (درنگونه) او نور ایستلی وو او د دغو منکرینو په نسبت د دیر
عظمت، قوت او شوکت خاوندان وو. او تهذیب او تمدن ته ئی زیاته تقویه او ترقی ورکړی وه او
دیر اویده عمرونه به ئی کول او د ځمکی مخ ئی له دوی نه زیات ودان کړی ؤ بالاخر هغوی نن
ورځ چیری دی ؟ کله چه د الله تعالی رسولان له ښکاره ؤ معجزاتو او روښانو احکامو سره راغلل
او دوی د هغوی تکذیب وکړ. نو آیا تاسو ونه لیدل او وا مو نه وریدل چه د هغوی عاقبت او
آخره خاتمه څرنګه شوه ؟ او په څه شان سره تباه او هلاک وگرځیدل ؟ د دوی ویجاړی مینی
کندوالی اوس هم هر سیاح او مسافر او د هغو له شاؤ خواؤ څخه هر تیریدونکی لیدلی او تری

پند او عبرت اخيستی شی نو آیا دغه بی فکران له دی نه غه پند او عبرت نه اخلی؟ ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ﴾ او نه ؤ الله چه ظلم وکری په دوی ولیکن ؤ دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه په تکذیب د انبیاؤ سره) د الله تعالیٰ په دربار کښی خو د ظلم امکان له سره نشته هوا دغه خلق پخپلو لاسونو خپل بیخ په تبر سره وهی او د داسی اعمالو او افعالو مرتکب کیږی چه د هغوی نتیجه پرته (علاوه) له تباهی او بربادی بل کوم شی نه دی. نو په دغه تقدیر سره دوی پر خپلو مخانونو پخپله ظلم کوی. که نه د الله تعالیٰ د عدل او رحم کیفیت خو داسی دی چه بی د رسولانو له لیلو او بی له پوره پوهولو او هوښیارولو هیخ شوک نه نیسی.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءَ وَالسُّوْاى أَن كَذَّبُوا بآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِءُونَ^ع

بیا وه آخره خاتمه د هغو کسانو چه بد ئی کرى ؤ ډیر بد (غای چه جهنم دی) په دی سبب چه تکذیب کرى دی دوی د آیتونو د الله او وو دوی (په دنیا کښی چه) په دغو آیتونو به ئی مسخری کولی

تفسیر: دغه نتیجه خو ئی په دنیا کښی لیدلی وه لیکن د تکذیب او استهزاء هغه سزاء چه دوی ته وروسته له دی نه په آخرت کښی رسیدونکی ده هغه خو بیله ده. موجوده ؤ اقوامو ته لازم دی چه د تیرو اقوامو له احوالو څخه پند او عبرت واخلی. ځکه هر یوه قوم چه پر کوم بد کار سزا موندلی وه بل ته په هم هغه بد کار باندی هم هغسی سزا ورکول کیږی د تولو اقوامو فناء هم لکه د هم دغه یوه قوم فناء وکنئ! او د گردو (تولو) سزا هم لکه هم هغه سزا قیاس کړئ!

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ^{١١} وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ^{١٢} وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ
مِّنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءٌ وَكَانُوا إِشْرَاكِيَهُمْ كَفِيرِينَ^{١٣}

الله اول غلی پیدا کوی خلق (انسان له نطفی) بیا اعاده کوی هغه بیا به خاص هم دغه (الله) ته بیول کیږئ تاسی (د مجازاتو له پاره) او په هغه ورځ چه قائم شی قیامت ناامیده (زړه ماتئ) به شی گنهکاران (مشرکان). او نه به

وی دوی ته له شریکانو د دوی شخه کوم شفاعت کوونکی او شی به دوی له شریکانو خپلو (پس له ناامیدی) بیزاره منکران.

تفسیر: یعنی هغه شیان چه د الله تعالی شریکان مگرعوی کله چه په مطلوب وخت کښی په کار ورنشی نو ورشخه منکریری او داسی به وائی ﴿ وَاللَّهُ رَبُّنَا كَمَا تَشْرِكُونَ ﴾ قسم دی په الله چه مونږ مشرکان نه ؤ.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِمُ الْمُشْرِكُونَ ﴿١٣﴾

او په هغه ورځ چه ودریری قیامت په دغه ورځ کښی تار په تار خپاره (خواره) به شی گرد (تول) مخلوقات (په دی شان سره)

تفسیر: یعنی نیک او بد او هر قسم خلق به سره بیل کرل شی. او هره یوه ډله به جلا جلا (جدا جدا) خپلو ځایونو ته ورسوله شی چه تفصیل ئی په دغه راتلونکی آیت کښی راځی

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٤﴾

پس هر شخه هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کری ئی دی ښه (عملونه) پس دوی به په روضه (د جنت) کښی خوشاله کرل شی (چه له ډیری خوشالی به ئی مخونه تجلی کوی)

تفسیر: یعنی په انعام او اکرام سره به پری رحمت وکر شی. او له هر راز (قسم) لذت او خوښی ځنی به مستفید او متمتع شی دغه د نیکانو د هستوگنی ځای دی. له دی نه وروسته د بدانو ځای هم رانیسی، مطلب ئی دا چه د دواړو په منځ کښی به داسی تفریق او بیلتون وکر شی چه له هغه ځنی به بل زیات کوم بیلتون امکان ونه لری.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحَضَّرُونَ ﴿١٥﴾ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٦﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٧﴾

او هر شه هغه كسان چه كافران شوى دى او دروغجن ئى شميرلى دى آيتونه (د قرآن) زمونږ او (كافران دى) په ملاقات د آخرت پس دغه كسان په عذاب كښى حاضر كړى شوى دى. پس (تسبيح ووايى د الله) تسبيح د الله كله چه داخل شئ په بيگا (ماينام) كښى او كله چه ننوځئ په سبا كښى او خاص هم ده ته د ټولو ثناء صفت په آسمانونو كښى او په ځمكه كښى او كله چه ننوځئ په آخر د ورځى كښى او كله چه ننوځئ په (وخت د) مازپښين كښى

تفسير: يعنى كه جنت غواړئ نو الله تعالى ياد كړئ چه د هغه ياد په زړونو، ژبه، اعضاؤ او ټولو جوارحو سره كيږي په لمانځه كښى د دريو واړو ډولو (طريقو) ياد سره جمع كړى شوى دى او د فرض لمانځه وختونه هم دغه دى چه په دغه آيت كښى بيان شوى دى يعنى سبا او ماينام چه مغرب او عشاء پكښى شامل دى د ورځى وروستى وخت مازيگر او مازپښين كله چه لمر له نصف النهاره اوږى چه هم دغه پنځه واړه وختونه د لمانځه دى په دغو وختونو كښى د الله تعالى د رحمت يا قدرت يا عظمت آثار لا زيات ښكاره او ظاهريږي. لمر د اجسامو په عالم كښى له گردو (ټولو) ځنى لويه او روښانه كره ده چه بالواسطه يا بلاواسطه د ده له فيض او تاثير څخه به د اسبابو په عالم كښى ښائى هيڅ يو مادى مخلوق مستثنى نه وي. لكه چه د «ارض النجوم» مصنف دغه موضوع په ډيره شرح او بسط سره ثابته كړى ده په هم دى بنا د ستورپوهانو لمر خپل لوى معبود گرځولى ؤ چه د هم هغه په لورى د حضرت ابراهيم عليه السلام په دغه قول ﴿ هَذَا رَبِّي هَذَا الْكَبَرُ ﴾ كښى اشاره ده د دوى د عجز او بيچارگي او د لمر پرستانو له دغه لوى فيض ځنى د محرومى ښكاره مظاهره هم په هم دغو پنځو وختونو كښى كيږي. سهار څه وخت چه لا لمر نه وي راختلى او غرمه څه وخت چه لمر په زوال شروع كوى او د ده په عروج كښى كمى پيښيږي او مازديگر كله چه د ده په حرارت او رڼا (رڼا) كښى په ښكاره ډول (طريقه) سره ضعف واقع كيږي او له غروب څخه وروسته كله چه د ده نورانى وړانگو له اتصال څخه د ده عابدين په كلې ډول (طريقه) سره محروميږي بيا د ماسخوتن په وخت كله چه شفق هم بيخى غائب شى او د رڼا (رڼا) ډير خفيف آثار هم په افق كښى باقى پاتى نشي په دغو وختونو كښى موحدينو ته حكم وشو چه د لوى خداى عبادت كوئ! او د لمانځه په ابتداء كښى په «الله اكبر» ويلو سره د هغه لوى موحد ابراهيم خليل الله اقتدا كوئ چه هغه له «هَذَا رَبِّي هَذَا الْكَبَرُ» څخه وروسته ويلي وو ﴿ اِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ خَبِيًْٓٔا وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴾ جزء ۷ (د انعام (۹) ركوع) ۷۹ آيت ښائى په دغه آيت كښى ﴿ وَ لَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾ ويلو سره ئى د دى مطلب يادونه كړى وي چه د تسبيح او تنزيه او يادولو لايق هم هغه جامع الصفات ذات كيدى شى چه د ده حمد «ثنا» او ښيگڼى (فاندى) د

آسمانونو او ځمکي ټول کائنات د حال او قال په ژبه بيانوي. بل کوم مجبور او عاجز مخلوق د دې خبرې استحقاق نه لري که څه هم په نظر کېنې ډير لوی او خورا (ډير) ستر هم ښکاره شي وروسته له دې نه د لوی خدای د ځينو عظيمه ۽ شتونو او کامله ۽ صفاتو بيان دې څو د معبوديت استحقاق په پوره ډول (طريقه) ښکاره او څرگند شي په دغه ضمن کېنې د بعثت بعدالموت په مسئله هم کافي رڼا (رڼرا) اچولی شوی ده .

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿٥٠﴾

راوياسی (الله) ژوندی له مړي (لکه مرغه له هکي نه عالم له جاهل څخه) او راوياسی (الله) مړي له ژوندی (لکه جاهل له عالم څخه هکي له مرغه څخه) او ژوندی کوی ځمکه پس له مرغه (وچوالی) د هغی او په مثل (د راويستلو د دغو شيانو) راويستل کيړئ تاسی (له قبرونو نه)

تفسیر: یعنی انسان له نطفی څخه او نطفه له انسان څخه، مرغان له هکي څخه، هکي له مرغانو څخه، مؤمن له کافر څخه، کافر له مؤمن څخه پيدا کوی. او ځمکه څه وخت چه وچه کلکه او مړه شي نو د خپل رحمت په اوبو سره ئی ژوندی او سمسوره کوی. لنډه دا چه موت او حیات حقیقی وی که مجازی، حسی وی که معنوی د دې ټولو واک (قبضه) او اختیار د الله تعالی د قدرت په لاس کېنې دی. نو بیا ستاسی ژوندی کول او له قبرونو ځنی بیا راپاڅول د ده په نزد کوم سخت او مشکل کار نه دی بلکه الله تعالی ته خورا (ډير) آسان دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٥١﴾

او يوه له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا ده چه پيدا ئی کړ (اصل د) تاسی له خاورو بیا اوس تاسی یی بشر خوريږئ (په ځمکه کېنې)

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئی له خاورو څخه پيدا کړ. بیا د الله تعالی دغه کامله قدرت او بالغه حکمت ته وگورئ چه د هغه اولاد ئی په څه اندازه ډير او تر کومی پیمانی ئی په ځمکه کېنې خور کړ او له دغه خوریدلو نه وروسته ئی په څه اندازه عجیبی او غریبی هوښیاری د خاورو دې مجسمی وښودلی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۳۱﴾

او (خینی) له نینو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چه پیدا کری ئی دی
تاسی ته له نفسونو (خانونو) ستاسی بنغی (جوړه) دپاره د دی چه مائل شی
دوی ته (او مطمئن اوسئ) او گرځولی ئی ده په منع ستاسی (او د بنغو)
کینی دوستی او مهربانی بیشکه په دغه (پیدا کولو د مودت او رحمت په منع
د ازواجو) کینی خامخا ډیری نینی د قدرت دی دپاره د (هغه) قوم چه فکر
کوی (د الله په صنع کینی)

تفسیر: یعنی رومی ئی له خاورو څخه آدم علیه السلام پیدا کر بیا ئی له آدم علیه السلام څخه
د ده جوړه پیدا کره شو له هغی څخه انس او اطمینان واخلی او په خلقی ډول (طریقه) ئی د
دواړو صنفونو نارینه او بنغی په منع کینی خاص قسم مینه او محبت او الفت واچوو خو د
ازدواج اصلی مقصود تری حاصل شی. لکه چه د دغو دواړو د اختلاط او گډ اوسیدلو څخه
انسانی نسل په دنیا کینی خپور (خور) شو. لکه چه الله تعالی د النساء د سورت په (۱) رکوع
آیت کینی وائی ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافَ أَلْسِنَتِكُمْ
وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ ﴿۳۲﴾

او (خینی) له نینو (د قدرت) د دغه (الله) پیدا کول د آسمانونو او (پیدا
کول د) ځمکی او اختلاف دی د ژبو ستاسی او (بل اختلاف دی) د رنگونو
ستاسی بیشکه په دغه (اختلاف کینی) خامخا ډیری نینی (د قدرت) دی
دپاره د عالمانو پوهانو.

تفسیر: گرد (تول) انسانان ئی له یوه مور او پلار څخه پیدا او سره ئی مخلوط او میشته او د
ځمکی په ټولو نقاطو کینی ئی خپاره (خواره) کرل، د هر یوه ژبه او وینا ئی سره بیله کره.
که د یوه مملکت سری بل ملک ته ورشی د ژبی په اعتبار محض پردی او اجنبی ښکاری. بیا

وگوری چه د دنیا له شروع غخه تر نن ورځی پوری څومره بی شماره انسانان پیدا شوی دی مگر هیڅ یوه داسی جوړه انسانان نه پیدا کیږی چه د هغو شونډی، ژبی لهجه تلفظ، د تکلم طرز او نور خصائص سره یو شان وی. هم هغسی چه د هر انسان شکل او صورت او رنگ او نور سره جلا (جدا) او ممتاز دی غږ او شونډی او لهجه ئی هم بیخی سره بیل دی، هیڅ یو داسی دوه انسانان نه پیدا کیږی چه د دوی په غږ او رنگ، هیئت، وضعیت کښی کومه بیلوونکی علامه او نښه نه وی. د عالم له ابتداء غخه تر نن ورځی پوری نوی نوی صورتونه، او د وینا او تکلم نوی نوی حالات لیدل کیږی او سره له هغه د الله تعالیٰ خزانه هم هغسی ډکه پرته دی. په واقع کښی دغه د الله تعالیٰ لوی قدرت غخه څومره یوه لویه نښه ده. فتذکروا یا اولی الاباب!.

وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهِ

او (ځینی) له نښو (د کامل قدرت) د دغه (الله) خوب ستاسی دی په شپه کښی او په ورځ کښی او طلب ستاسی دی (په ورځ کښی) له فضله د الله

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی چه «د انسان دوه حالتونه سره بدلېږی. که ویده شی نو د تیږی (گتی) په شان بی هوشه او بی خبره پروت وی او که د رزق او روزی په تلاش لگیا شی نو په داسی پوهه او هوښیاری لگیا کیږی چه د ده په شان بل هیڅوک هوښیار نه لیدل کیږی. په اصل کښی شپه د خوب دپاره ده او ورځ د روزی د تلاش لپاره مخصوصه ده نو ځکه په هم دغو دواړو وختونو کښی هم دغه دواړه کارونه اجرا کیږی»

إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

بیشکه په دی (خوب او معیشت) کښی خامخا دیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه اوری

تفسیر: یعنی څه چه اوری په یاد ئی ساتی لکه چه د ابن کثیر رحمة الله علیه په تفسیر کښی راغلی دی. حضرت شاه صاحب لیکی چه «د خپل خوب حالات نه وینی لیکن د نورو خلقو د ژبو غخه ئی اوری» (موضح) دغه د «یسمعون» د لفظ د اختیارولو نکته شوه.

وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوَافًا وَطَمَعًا

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ښی تاسی ته بریښنا

دپاره د ویری (له تندر) او دپاره د امید د باران

تفسیر: د برق او د بریښنا د سخت بریښیدلو څخه خلق ویرپوی او دغسی تصور کوی نه چه تندر راولوپیوی. یا باران له خپلی اندازی څخه زیات ونه ویرپوی چه د هغه له امله (وحی) جانی او مالی تلفات واقع نه شی او هیله (طمع) او امید هم ورته لری چه که دغه وریدل گتور واقع شی نو گرد (تول) دنیوی کارونه به ښه وچلیپی. هغه مسافران چه په دغو تورو تیارو کښی سفر کوی کله دغه د بریښنا بریښیدل ځان ته غنیمت گنی چه تر ډیر لری پوری د هغی د رنا (رنرا) په اثر لار او نور شیان ورڅرگندیپی، او کله کله دوی هم تری ویرپوی.

وَيُنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٠﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه) د آسمان څخه اویه پس ژوندی کوی په دغو (اویو) سره ځمکه وروسته له مرگ (وچوالی) د دی بیشکه چه په دغه (بریښنا او باران) کښی خامخا ډیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری «او تدبر کوی په امورو کښی».

تفسیر: یعنی له دی نه وپوهیپی، چه له مرگ څخه وروسته ستاسی بیا ژوندی کول کوم مشکل کار نه دی.

وَمِن آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذْ دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذْ أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٣١﴾

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ولاړ دی آسمان (پاس) بی له ستنو او نه لویپی) او ځمکه په امر حکم د الله سره بیا کله چه راولوی تاسی په بللو سره له ځمکی څخه ناڅاپه تاسی راوړی (ژوندی له قبرونو خپلو څخه)

تفسیر: رومی د ځمکی او آسمان د پیدا کولو ذکر وشو دلته ئی د هغو بقاء او قیام وښود چه

هغه هم د الله تعالیٰ په حکم سره دی او له سره امکان نه لری چه هیڅ یو له دوی نه د خپل ثقل د مرکز څخه بی غمایه شی یا یو په بل باندی ولویری او د کائناتو نظام تار په تار او وران او ویچار کری. یعنی ځمکه او آسمان به تر هغه پوری چه د الله تعالیٰ حکم وی قائم وی بیا څه وخت چه د ځمکی او د آسمان او د نورو موجوداتو میعاد پوره شی او سر ته ورسیدی د الله تعالیٰ د یوه غږ په اثر به تاسی گرد (تول) له خپلو قبرونو څخه ژوندی راوځی او د حشر میدان ته به مندی وهی او هلته به سره تولیږی.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قُنُوتٌ ﴿۳۰﴾

او خاص الله لره دی هر هغه چه به آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً وعبیداً) دا تول دغه (الله) ته اطاعت کونکی دی.

تفسیر: یعنی د آسمانونو او ځمکی تول اوسیدونکی د ده مخلوق، مملوک، بندگان او رعیت دی او هیڅوک له سره د دغی خبری قوت او طاقت نه لری چه د الله تعالیٰ د دغو تکوینی احکامو له قبول څخه غاړه وغرولی شی.

وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ﴿۳۱﴾ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۳۲﴾

او (الله) هم هغه (مطلق قادر) دی چه اول ځلی پیدا کوی خلق بیا به راژوندی کوی (دا خلق) او دغه (بیا ژوندی راپاخول هم) ډیر آسان دی په دغه (الله) او خاص الله لره دی شان، صفت ډیر لوی، لوړ (اوچت) په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی (له عقل او ادراک څخه پورته) او هم دی دی ښه غالب، قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی تول سره برابر دی. لیکن ستاسی د محسوساتو په اعتبار د اول ځل پیدا کولو په نسبت د دوهم ځل اعاده خو ښائی چه ډیر سهل او آسان وی. نو بیا به دغه ډیره عجیبه خبره وی چه په اول ځل پیدایښت کښی تاسی الله تعالیٰ قادر منع مگر په دوهم ځل کښی د الله تعالیٰ پیدایښت مستبعد گنی؟

﴿وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ﴾ الآية - او خاص الله تعالیٰ لره دی شان، صفت دیر لوی لور (اوچت) په آسمانونو او ځمکه کښی الخ)

تنبیه: یعنی له اعلیٰ غنی اعلیٰ صفات او له لور (اوچت) څخه لور (اوچت) شان د الله تعالیٰ شان او صفتونه دی. په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو شی په خپل حسن او ښه والی کښی د الله تعالیٰ له شان سره برابر او مساوی لا څه بلکه ادنیٰ صفت او مشابهت ته ئی هم ځان نشی رسولی. الله تعالیٰ له گردو (تولو) هغو شیانو څخه په جلال، جمال، کمال، مثال او نورو ممیزاتو (خصوصیاتو) کښی اولیٰ، اعلیٰ، ارفع او اقدس دی چه د مخلوقاتو په وهم او تصور کښی راتلی نشی. بلکه هر هغه حسن او ښه والی چه هر چیری لیدل کیږی او موجود وی هغه ټول د الله تعالیٰ د کمالاتو یوه ادنیٰ پلوشه ده.

حضرت شاه صاحب لیکي چه «آسمانی پرستی نه څه خوری او نه څه څښی او نه بشری نورو حاجاتو ته څه اړتیا (احتیاج) او مجبوریت لری بی له عبادت څخه بل څه مشغولیت نه لری او د ځمکی مخلوقات په ټولو شیانو ککر دی خو سره له دی د الله تعالیٰ اصلی ثنا او صفت نه د هغو او نه د دوی له لاسه پوره دی، هغه خورا (دیر) لوی او پاک ذات دی. «موضح».

ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم

و زهر چه گفته اندوشنید یم وخوانده ایم

منزل تمام گشت و به پایان رسید عمر

ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

خدای دی خیر ورکری څه ښه ئی ویلی دی.

ای برون ازوهم وقال وقیل من

خاک بر فرق من و تمثیل من

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَارِزَاتِكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ
أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٠﴾

بیانوی (الله) تاسی ته (ای مشرکانو) یو مثال له ځانونو ستاسی څخه (هغه مثال دا دی) آیا شته تاسی ته (بلکه شته) له هغو مریانو چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی څه شریکان (له تاسی سره) په هغه څه کښی چه درکری دی مونږ تاسی ته پس تاسی (او دا مریان مو) په هغه (رزق) کښی

سره برابر یی چه ویریوی له هغو لکه ویریدل ستاسی له نفسونو (د نورو اسیلانو شریکانو) خپلو په مثل د دغه (تفصیل) په تفصیل سره بیانوو مونږ آیتونه (د قدرت) دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری (تدبر کوی).

تفسیر: یعنی د شرک په قباحت او بطلان د پوهولو له پاره الله تعالی ستاسی له احوالو غنی یو مثال راوړی او بیانوی، او هغه دا دی چه ستاسی د لاس مال (یعنی وینځه او مریی) چه تاسی د هغو ظاهری او مجازی مالکان او خاوندان یی. په خپله هغه روزی او مال او متاع کښی چه الله تعالی تاسی ته درکړی دی آیا هغوی له خپلو غانونو سره مساوی او برابر منلی شی؟ لکه چه ستاسی په مشترکو مالونو جایدادونو او شتو کښی ستاسی وروڼه او نور اقارب او خپلوان سره شریکان دی او تل داسی اندیښنه درسره وی نه چه په هغه مشترک مال کښی څه ناجائزه تصرف او مداخله ونه شی او که داسی کوم لاس وهنه په هغه کښی وشی نو تاسی تری متاثر او خپه کیږئ او د هغه په ویش او ترکه کولو پسې کیږئ. یا لږ تر لږه دغسی پوښتنه کوی چه ولی زما د اجازی او خوښی څخه پرته (علاوه) هغه کار یا تصرف په دغه شی کښی شوی دی؟ آیا کوم دغسی فکر کوم بادار ته د خپل مریی او خدمتگار په نسبت پیدا کیدی شی؟ او که نشی پیدا کیدی نو ښه وپوهیږئ څه وخت چه د یوه وړوکی مالک او بادار حال داسی دی نو هغه حقیقی او یقینی الله او مالک به د خپل بنده او غلام څه پروا کوی؟ چه تاسی له خپل حماقت، جهالت او ناپوهی نه هغه د ده شریک او ورسره مساوی گرځولی دی. یو مریی په هیڅ حال د خپل بادار په مال او اسباب کښی شریک کیدی نشی حال دا چه دغه دواړه د الله تعالی مخلوق دی او د ده له ورکړی شوی روزی څخه خوری مگر یو مخلوق بلکه د مخلوق مصنوع به څرنگه د الله تعالی په الوهیت کښی شریک کیدی شی؟ او داسی یوه مهمله خبره یو عقلمن سری له سره نشی منلی؟.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي
مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾

بلکه متابعت کوی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په شریک نیولو له الله سره) د آرزوگانو خپلو بی له علم (او حجت) څخه پس څوک به سمه صافه لاره وښی هغه چاته چه گمراه کړی وی (دی) الله (بلکه هادی نه لری) او نشته دوی لپاره هیڅوک له مرسته (مدد) کوونکو (چه خلاص ئی کړی له عذاب نه)

تفسیر: یعنی دغه بی انصافه خلق به په داسی ښکاره او څرگندو خبرو څرنگه وپوهیږی حال دا

چه هغوی له سره نه غواړی چه ځان پری وپوهوی بلکه د جهالت او هواپرستی له سببه محض د اوهامو او نفسی غوښتنو په متابعت او پیروی کښی مشغول او لگیا دی.

﴿فَمَنْ يَهْدِي﴾ الآية - پس څوک به سمه صافه لاره وښی هغه چاته چه گمراه کری وی دی الله بلکه، هادی نه لری)

تنبیه: یعنی هر هغه چاته چه الله تعالی د ده د بی انصافی، جهل، او هواپرستی په سبب د حقی لاری تلو او پوهیدلو توفیق ور نه کری نو څوک به د دغی خبری طاقت او توان ولری چه هغه پوه کری او سمه لار ور وښی؟ یا ورسره مرسته (مدد) او معاونت وکری؟ یا ئی له گمراهی او تباهی ځنی وژغوری (وساتی)؟ نو د داسی خلقو له طرفه زیات مه متحسر او مه خپه کیره! او له دوی ځنی قطع نظر وکړه او بیخی الله تعالی ته متوجه اوسه! او په خپل فطری دین تینگ اوسه!

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣١﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوا وَأَقِمْو الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣٢﴾ مِنَ الَّذِينَ قَرَعُوا دِيْنَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٣﴾

پس برابر کړه (ای محمده!) مخ خپل دین ته په داسی حال چه مایل اوسی حق ته لارم ونیسئ پیدایښت د الله هغه چه پیدا کری دی (الله) خلق په هغه (پیدایښت) چه نشته له سره بدلول پیدایښت (دین) د الله ته (او مه ئی بدلوی چه شریک ورسره پیدا کری) دا هم هغه دین سم دی (چه هیخ کوروالی په هغه کښی نشته) ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په توحید د الله) حال دا چه رجوع کوونکی یی دغه (الله) ته او ویریږی له (عذاب د) الله او قائموی (سم دروی سره له تولو حقوقو) لمونځ او مه کیږی تاسی له مشرکانو (یعنی) له هغو (مشرکانو) چه تار په تار کری ئی دی دین خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه دله (چه ده له دوی نه) په هغه (دین) چه له دوی څخه دی خوشاله دی.

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چه له گمراهی ځنی په هیخ یو شان سره نه غواړی چه ووځی نو هغه پریږده چه د هم دغه کفر او شرک په ختو کښی نښتی پروت وی او ته له دوی نه مخ وگرځوه! او یوازی له الله تعالی سره خپل تعلقات تینگ وساته! او یوازی د هغه حق دین په پوره توجه

تینگ ونسیه!

﴿فَطَرَتُ اللَّهُ﴾ لازم ونیسع تاسی پیداینبت د الله تعالیٰ هغه چه پیدا کری دی الله تعالیٰ خلق په هغه پیداینبت الله تعالیٰ د انسان فطرت او جوړښت په ابتداء کښی داسی گرځولی دی که دی وغواړی چه په حق ځان پوه کری او وئی منی نو ځان ورباندی پوهولی او منلی شی ځکه چه د فطرت له ابتداء څخه ئی د خپل اجمالی معرفت یوه سپرغی د ده په زړه کښی د هدایت د تخم په شان شنډلی (کرلی) ده که د اطرافو او شاو خوا د خرابو اثراتو څخه متاثر نشی او په خپل اصلی طبیعت پریښودل شی نو یقیناً به حق دین اختیار کری او بل طرف ته به متوجه نشی. د «ألسنت» د عهد قصه هم دغه طرف ته اشاره کوی او په صحیحو احادیثو کښی تصریح ده چه «هر مولود په فطرت د (اسلام) پیدا کیږی، وروسته مور او پلار ئی دی یهودی یا نصرانی یا مجوسی گرځوی» په یوه قدسی حدیث کښی راغلی دی «ما خپل بندگان (حنفاء) پیدا کری دی بیا شیطانانو دوی اغواء او له سمی لیاری ایستلی دی» په هر حال حق دین، حنیف دین، قیم دین هغه دین دی چه که انسان په خپل اصلی فطرت پریښودلی شی نو بالطبع هغه ته متمایل کیږی. د ټولو انسانانو فطرت الله تعالیٰ هم داسی پیدا کری دی چه په هغه کښی له سره تفاوت او تبدیل نشته. فرض ئی کریئ که د فرعون یا ابوجهل په اصلی فطرت کښی دغه استعداد او صلاحیت موجود نه وی نو دوی ته د حق د منلو دعوت او د دوی مکلف گرځول صحیح او درست نه وو لکه چه خښتی، تیږی (گتی)، ونی خاوری، شگی، حیوانات او نور موجودات په شراعو سره نه دی مکلف شوی د انسانی فطرت د دغه مساوات دغه اثر دی چه د دین ډیر منلی اصول او مهم اساس نور گرد (تول) انسانان هم په یوه نه یوه رنگ منی اگر که په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) قایم او تینگ هم نه وی ولاړ.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی الله تعالیٰ د ټولو مالک حاکم او له گردو (ټولو) ځنی لوی، پورته او اقدس دی او هیڅوک له هغه سره نه دی برابر، د هیچا زور په ده نه رسیږی په دغو خبرو باندی گرد (تول) خلق پوهیږی نو د هغه په لاره تگ په کار دی، هم داسی یوه انسان ته جانی یا مالی ضرر رسول، په نامه او ناموس ئی عیب لگول، هر څوک بد گڼی. هم دغسی د الله تعالیٰ یادول، په فقیرانو او مساکینو زړه سوی او شفقت لرل، د حقوقو پوره اداء کول، تگی، چم، فریب نه کول، هر یوه انسان ته ښه ښکاری او په ښه نظر ئی گوری په دغه لیاره تلل هم دغه حق دین دی او هم دغه ته فطری امور وائی مگر د دغه شیانو د اجرا کولو ډول (طریقه) الله تعالیٰ د خپلو انبیاءو په ژبه خلقو ته ښوولی دی.»

﴿لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ﴾ نشته له سره بدلول پیداینبت دین د الله ته او مه ئی بدلویئ چه شریک ورسره پیدا کریئ) یعنی د اصلی پیداینبت په اعتبار هیڅ یو فرق او تغیر او تبدیل پکښی نشته د هر انسانی فرد فطرت د حق د قبول لپاره صالح او مستعد گرځولی شوی دی، یا ئی دا مطلب په هر هغه فطرت چه الله تعالیٰ خپل مخلوق پیدا کری دی تاسی په خپل واک (قبضه) او اختیار هغه مه بدلویئ! او مه ئی خرابویئ! هغه تخم او استعداد چه په تاسی کښی کرلی شوی دی

هغه په خپلی بی توجی یا بی تمیزی مه خرابوئ!

﴿ذٰلِكَ الَّذِيْنَ الْقِيَمَةُ﴾ دا هم هغه دین سم دی چه هیخ کوروالی پر هغه کښی نشته ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی په توحید د الله تعالیٰ یعنی سمه لاره او حق دین هم دغه د فطرت غږ دی، خو زیاتره خلق په دغه نکته نه پوهیږی.

﴿مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ﴾ حال دا چه تاسی رجوع کونکی یغ دغه الله ته) یعنی اصلی دین تینگ ونیسی! او د هم هغه په طرف توبه او رجوع وکړئ! که محض د دنیوی مصلحت لپاره مو دغه کار وکړ نو دین به مو درست نه وی.

وروسته له دی نه د فطرت د دین مهمو اصولو ته پام گرځولی شوی دی مثلاً اتقاء (له الله تعالیٰ څخه ویریدل) د لمانځه سم درول، د خفی او جلی شرک څخه بیزارۍ او د مشرکانو له عقائدو څخه اجتناب او په دین کښی نفاق، تفرقه نه غورځول.

﴿مِنَ الَّذِيْنَ تَرَوُوْا وَيُرَوْنَ﴾ له هغو مشرکانو چه تار په تار کړی ئی دی دین خپل او شوی وو دوی دلی دلی هر یوه ډله چه ده له دوی نه په هغه دین چه له دوی څخه دی خوشاله دی) یعنی د دین الفطرت له اصولو څخه بیل پاتی شوی دی او په خپلو ادیانو او مذاهبو کښی ئی نفاق او تفرقه غورځولی ده، ډیری فرقی ئی سره جوړی کړی دی، د هری یوی عقیده، مذهب، مشرب او مسلک سره بیل او جلا (جدا) دی، هر هغه چه په غلظه یا په هوا او هوس ئی کومه عقیده قائمه کړه یا کومه طریقه ئی ایجاد کړه نو یوه ټولنه په هغی پسی شوه، لږ څه موده وروسته له هغی څخه ډیری فرقی جوړی شوی بیا هره یوه فرقه په خپلو هم هغو ټاکلو اصولو او عقایدو که څه هم هغه ډیر چتی (بیکاره) او مهمل هم وی، داسی مین گرځیدلی دی چه د خپلی غلطی د امکان تصور ئی هم په ماغزو کښی نه گرځی.

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا
 اَذَقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يَشْكُرُوْنَ ﴿١٤﴾ لِيَكْفُرُوْا
 بِمَا اَتَيْنَهُمْ فَتَتَّبِعُوْا فِسُوْفًا تَعْلَمُوْنَ ﴿١٥﴾

او کله چه ورسپږی خلقو ته څه ضرر نو بولی دوی رب خپل په داسی حال کښی چه رجوع کونکی وی خاص الله ته بیا کله چه وڅکوی (الله) دوی ته له خپله طرفه کوم رحمت (مهربانی) ناڅاپه یوه ډله له دوی نه له رب خپل سره شریکان نیسی دپاره د دی چه ناشکری وکړی (او کافر شی) په هغو (نعمتونو) چه ورکړی دی مونږ دوی ته پس گته (فائده) اخلی (ای کفارو څو ورځی) پس ژر به معلوم کړئ تاسی (عاقبت د عمل خپل)

تفسیر: یعنی ٲرنګه ٲه د هر انسان فطرت په ٲنو کارونو باندى پوهیږى هم دا راز (قسم) د هر انسان فطرت الله تعالى ته په رجوع کولو هم پوهیږى لکه ٲه دا حقیقت د خوف او سختى په وخت کښى ٲرنګندیږى (ښکاره کیږى) ډیر لوى کبرجن او سرکش انسان هم د مصیبت او غم په وخت کښى بى اختیاره الله تعالى ته رجوع کوى او د ده په ډربار کښى په دعا او زارى شروع کوى او په دغه وخت کښى نى نور وړوکى وسایل او د دروغو وسائط له فکړه وځى او هم هغه واقعى او حقیقى مالک الملک نى په یاد پاتى کیږى ٲه د هغه په طرف انسانی فطرت لارښوونه کوى مګر افسوس ٲه انسان په دغه حالت تر ډیرى مودى پورى قایم نه پاتى کیږى ٲه وخت ٲه د الله تعالى په لطف او مهربانى مصیبت ورڅخه لرى شى بیا له الله تعالى څخه غافلپږى او د هم هغو باطلو معبودانو په ستاینو (صفتونو) لګیا کیږى. ګواکى دوى د خپل دغه وضعیت څخه داسى ٲرنګندوى (ښکاره کوى) ٲه دغه شى د هم دغو عطا او ورکړه ده او الله تعالى هیڅ شى مونږ ته نه دى راکړى (العیاذ بالله) ٲنه دى دوى دى څو ورځى خوښ اوسى او مزى دى کوى، وروسته به معلومیږى ٲه د دغه کفر او ناشکرى نتیجه ٲه کیږى؟ که انسانیت وى نو دى به پوهیدى ٲه هغه لوى ذات ته ٲه د ده ضمیر د سختى او مصیبت په وخت کښى نارى کولى هم هغه د دى خبرى وړ (مستحق) او لایق دى ٲه تل نى په یاد ولرى.

أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطٰنًا فَهَؤُلَاءِ يَكْفُرُونَ ﴿٢٠﴾

آیا نازل کړى دى مونږ په دوى کوم برهان علمى سند ٲس هغه خبرى کوى په هغه ٲه وو دوى په هغه سره شریک پیدا کوى (له الله سره دوى بلکه نه مو دى نازل کړى)

تفسیر: یعنی د سلیم عقل او انسانی فطرت شهادت په صاف ډول (طریقه) سره د شرک او کفر تردید کوى نو آیا دوى د هغه په خلاف کوم برهان، حجت او علمى سند لرى؟ ٲه دغه راوښى ٲه د الله تعالى په الوهیت کښى بل څوک هم د هغه شریک دى (معاذالله) کله ٲه هیڅوک نشته نو د هغه د معبود ګرځولو استحقاق له کومه شو؟

وَإِذْ أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِبُّمْ سَيِّئَةٌ يَّبْقَا قَدَمَتِ

أَيْدِيهِمْ إِذْ هُمْ يَقْتُلُونَ ﴿٢١﴾

او کله ٲه وڅکووو مونږ په خلقو څه رحمت (مهربانى) نو خوشاله شى دوى په

هغه او که ورسیرې هغوی ته څه سختی په سبب د هغو (اعمالو) چه پخوا لیرلی دی لاسونو د دوی ناخپه به بیا دوی ناامیده شی (د الله له رحمت څخه)

تفسیر: یعنی د دغو خلقو عجیب حالت دی. کله چه د الله تعالیٰ له رحمت مهربانی او احسان په عیش او عشرت کښی له خوبی او خوشالی په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځانپیری او داسی ناز او نخری او کبر او غرور کوی چه خپل حد او اندازه نه پیژنی او خپل حقیقی محسن بیخی هیروی او که کوم وخت د خپلو اعمالو له شامته په کوم غم یا مصیبت کښی اخته شی نو بیخی ناامیده او مایوس شی او داسی گڼی چه اوس داسی څوک نشته چه دغه مصیبت زما له سره لری کری او زما په امداد قادر وی. د مومن حال د ده په عکس دی. مومن په عیش، عشرت او راحت او نعمت کښی هم تل خپل حقیقی منعم یادوی د الله تعالیٰ له فضل او مرحمت څخه خوبی کوی او په زړه او ژبه او عمل سره د الله تعالیٰ حمد او شکر اداء کوی. که په کوم غم او مصیبت کښی مبتلا شی نو هغه په خورا (دیر) صبر، تحمل سره گالی (برداشت کوی) او له پاک الله ځنی په هغه کښی خپل ځان ته مرسته (مدد) او توفیق غواړی او تل دغسی هیله (طمع) او امید په خپل زړه کښی پالی چه څومره لوی او سخت مصیبت هم چه وی او په هره اندازه سره چه ظاهری اسباب او وسایل هم مخالف وی په یقینی ډول (طریقه) د الله تعالیٰ فضل او کرم دغه گرد (تول) سره په بل مخ اړولی شی او دغه مکدره فضاء په یوی منوری هوا سره بدلولی شی.

تنبیه: یو آیت ئی پخوا له دی نه ویلی ؤ چه «خلق د تنگسی او سختی په وخت کښی خالص د الله تعالیٰ په دربار کښی د عرض او نیاز غږ او آواز کوی» دلته ئی دغه وویل چه «د سختی او بدی د رسیدلو په وخت کښی دوی بی هیلی او ناامیده کیږی» په دغو دواړو کښی هیڅ اختلاف سره نشته. رومنی حالت یعنی د الله تعالیٰ بلل ابتدائی منزل دی بیا کله چه سختی او مصیبت اوږدپیری او امتداد مومی نو بالاخره وارخطا او بی هیلی او ناامیده کیږی یا به د ځینو خلقو احوال هغسی وی او د ځینو احوال به داسی وی. والله تعالیٰ اعلم.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰﴾

آیا نه وینی (نه دی خبر) دوی چه بیشکه الله پراخوی رزق هر هغه چاته چه اراده وکری او تنگوی ئی (هغه چاته چه وئی غواړی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی کامل ایمان او یقین لرونکی پوهیوی چه د دنیا سختی او نرمی او د روزی زیات والی او کموالی او نور گرد (تول) شیان د پاک الله او د قادر خدای د قدرت په لاس کښی دی. نو هر هغه وضعیت او احوال چه ورباندی راشی لازم دی چه بنده هغه په صبر او شکر سره ومنی! او په قضا سره خپله خوښی او رضاء ښکاره کړی! د راحت او نعمت په وخت کښی دی صبر او تحمل وکړی! او هیله من (آرزومند) او امیدوار دی اوسی چه الله تعالیٰ په خپل فضل او مرحمت سره دغه تول زحمت او مصیبت له منځه لری کوی.

قَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّبِيلَ ذَلِكَ
خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۳۸﴾

پس ورکړه (ای مؤمنه!) خاوند د قرابت ته حق د ده (چه نیکی او صله الرحمی ده) او محتاج ته او مسافر ته دغه (ورکول د حقوقو) خیر غوره دی (له امساک څخه) دپاره د هغو کسانو چه اراده لری د ثواب (رضاء) د الله او هم دغه ورکوونکی (د حقوقو) هم دوی دی خلاصیدونکی بریالیان (کامیاب)

تفسیر: یعنی هر کله چه د فطرت په شهادت سره دغه ثابت شوه چه حقیقی مالک او رب العالمین هم هغه الله تعالیٰ دی او د دنیا گرد (تول) نعمتونه د هم هغه پاک الله ورکړه او عطا ده نو په هغو کسانو چه د ده خوښی او رضا غواړی او د ده د لقاء او د لیدلو آرزو او امید لری لازم دی چه د ده د هغه عطاء او ورکړی ځنی څه شی د ده په لاره کښی صرف کړی. او د مسافرانو، محتاجانو او بی وسو خپلوانو له احواله ځان خبر او هغوی له خپل ځان څخه خوشاله کړی! او د خپلوانو حقوق درجه په درجه اداء کړی! نو دغسی بندگانو ته الله تعالیٰ په دنیا او آخرت کښی خیر ور په برخه کوی.

وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبَالٍ يَّرْبُوا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُم
مِّن زَكَاةٍ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿۳۹﴾

او هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له سود نه دپاره د دی چه زیات شی په مالونو د خلقو کښی پس نه زیاتیږی هغه په نزد د الله او هر هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له زکات څخه چه اراده لرئ تاسی په هغه سره د ثواب (او

رضاء) د الله پس دغه (محض الله و رکونکی) هم دوی دی زیاتوونکی (د حسناتو خپلو)

تفسیر: یعنی که څه هم په سود سره ظاهراً د مال زیاتوالی ښکاری، لیکن په حقیقت کښی هغه کمپړی لکه چه د کوم انسان بدن د پړسوب له امله (وجی) غټ او شورب ښکاری نو دغه د صحت او روغتیا علامه نه بلکه د رنځوری نښه او د مرگ پیغام دی او د زکات له ورکولو څخه اګر که په ښکاره ډول (طریقه) سره داسی ښکاری چه د هغه مال کمپړی مګر هغه په حقیقت کښی زیاتیږی لکه چه د کوم مریض بدن له مهمل او تنقیی څخه وروسته ضعیف او ناتوانه ښکاری مګر بالاخره د ده صحت ښه کیږی د سود او زکات حال د انجام په اعتبار هم داسی وګڼئ ﴿يَنْحَقُّ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الصَّدَاقَاتِ﴾ د البقرة (۳۸) رکوع ۲۷۶ آیت په حدیث کښی راغلی دی (که د خرما یوه دانه مؤمن په صدقه ورکړی نو هغه د قیامت په ورځ دومره لوئیږی چه د یوه غره په اندازه به لویه ښکاری.

تنبیه: ځینو مفسرینو له «ربوا» ځنی دلته سود نه دی مراد کړی بلکه د آیت مطلب نی داسی بیان کړی دی چه هر هغه انسان چه بل چاته په دغه مقصد یو څه شی ورکړی چه هغه به له دغه څخه زیات شی ورکړی لوی احسان به ورسره وکړی. نو دغه ورکړه د الله تعالی په دربار کښی د ثواب او برکت موجب نه ګرځی که څه هم مباح ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حق کښی دغه اباحت هم نه لری لقوله تعالی «ولاتمنن تستکثر» د المدثر (۱) رکوع ۶ آیت «۲۹ جزء» والله تعالی اعلم.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتَكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكُمْ مِنْ شَيْءٍ سُبْحٰنَهُ وَتَعَالٰی عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۳۰﴾

الله هغه (مطلق قادر دی) چه پیدا کړی نی یی تاسی (په درکولو د روح سره) بیا نی روزی درکړی ده تاسی ته بیا مړه کوی بیا به ژوندی کړی تاسی (په بعث) سره آیا شته له دغو شریکانو ستاسی داسی څوک چه کولی شی هغه له دغو (خلورو واپو کارونو) څخه کوم شی ؟ (بلکه نشی کولی) پاکي ده الله ته او ډیر لوی پورته دی شان د الله له دی نه چه شریک پیدا کوی دوی (له الله سره)

تفسیر: یعنی وژل، ژوندی کول، روزی ورکول، نور ګرد (ټول) شیان د الله تعالی په واک (اختیار) کښی دی نو بل شریک نی له کومه شو او څرنگه د الوهیت مستحق وګرځید ؟

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا أَلْعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۳۱﴾

ظاهر شو (آثار د) فساد په بر او بحر (په وچه او لونده) کښی په سبب د هغی (گناه او شرک) چه کړی دی لاسونو د خلقو دپاره د دی چه وشکوی (الله) دوی ته شخه (سزا) د هغو (عملونو) چه کړی دی دوی دپاره د دی چه واورې دوی (له دغو بدیو نه)

تفسیر: یعنی خلق د فطرت په دین قایم پاتی نشول، کفر او ظلم په دنیا کښی خپور (خور) شو او د هغو له شامته په ملکونو او جزایرو کښی خرابی او فساد خور شو نه په وچه کښی امن او سکون پاتی شو او نه په لونده کښی د ځمکی مخ فتنی او فساد ونيو، بحری جنگونه او د جهازونو جنگونو او دایره ماریو په سمندرونو کښی هم لوی شورماشو او طوفان ونبلاوه دغه گرد (تول) د دی له امله (وجی) چه الله تعالی اراده وکړه چه بندگان ئی د خپلو بدو اعمالو لږ شخه خونند په دنیا کښی هم وشکې پوره سزا خو دوی ته په آخرت کښی ورکوله کيږی مگر د هغی لږه نمونه هم دلته په هم دغه دنیا کښی دوی ته ورښوله کيږی ممکن دی چه ځینی خلق وویږی او په سمه لاره روان شی.

تنبیه: د بندگانو د بدو کارونو له سببه په وچه او لونده کښی د خرابی خپریدل (خوړیدل) که شخه هم تل شوی دی او کيږی به، لیکن د نری تاریخ د هغه بی مثالو ویروونکی تخریب مثال چه د محمدی بعثت شخه مخکښی په عام دول (طریقه) سره په مشرق او مغرب، وچه او لونده ئی غلبه کړی وه نشی ښوولی، اروپائی څیرونکو (محققینو) د دغی زمانی د تیاره حالت کومه نقشه چه ویستلی ده د هغی د لیدلو شخه د دی خبری اندازه په ښه دول (طریقه) سره کیدی شی چه له اسلامی مؤرخینو شخه پرته (علاوه) نور هم په دغه مشهور او معروف صداقت هیڅ دول (طریقه) تنقید او نکته گیری نشی کولی وگورئ د فرید وجدی دائرة المعارف د حمد ماده ښائی چه د هم دغی عمومی فتنی او فساد په ملحوظ قناده رحمة الله دغه آیت د جاهلیت په زمانی حمل کړی وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿۳۲﴾

ووايه (ای محمده! مشرکانو ته) چه وگرغئی په غمکه کښی (د تیرو امتونو) پس وگورئ څرنگه شوه خاتمه د هغو کسانو چه پخوا له دوی څخه وو، ؤ زیاتره د دوی مشرکان «نو د خپل شرک په سبب هلاک شول»

تفسیر: یعنی د زیاترو شامت د شرک په وجه راغلی دی او د ځینو نورو به د نورو گناهونو له سببه راغلی وی.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَدِيمِ مِن قَبْلُ إِنَّ يَأْتِي يَوْمَ الرَّمَدِ
لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّ عُورًا ﴿٣١﴾

پس برابر کره مخ (وجود) خپل دین سم (معتدل د اسلام) ته پخوا له هغه چه راشی هغه ورغ چه نشته هیڅ بیرته گرغیدل هغی ته له (جانبه د) الله په دغه ورغ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق (چه ځینی به جنت ته ځی او ځینی به دوزخ ته)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی خو فتنه او فساد خپور (خور) شوی دی نو تاسی پر سم او معتدل دین چه د فطرت دین دی په ښه شان سره قایم او تینگ اوسئ! چه د گردو (تولو) خرابیو او مفسدو علاج په هم دغه دین سره دی. پخوا له هغه چه راشی هغه ورغ چه نشته هیڅ بیرته گرغیدل هغی ته له جانبه د الله تعالی یعنی د الله تعالی له طرفه د هغی راتلل قطعی او یقینی دی او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او نه به ئی په خپله الله تعالی وځنډوی (ایسار کری). په دغه ورغ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق یعنی نیکان جنت ته او بدان دوزخ ته لیږی. «فریق فی الجنة و فریق فی السعیر» د الشوری (۱) رکوع ۷ آیت (۲۵) جزء. حضرت شاه صاحب دغه د دنیا په احوالو حمل کوی او لیکي «یعنی د دین غلبه به وی په سزا رسیدلی کسان به سره جلا (جدا) شی او د الله جل جلاله مقبول بندگان به سره بیل شی.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلَا نَفْسَ لَهُ
يَمْهَدُونَ ﴿٣٢﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٥﴾

هر شوک چه کافر شو پس په هغه ده (سزا) د کفر د هغه او هر شوک چه وکړی (نیک عمل) پس خاص لپاره د عُانونو خپلو فرشونه غوړوی او په زړه پوری سامانی جوړوی لپاره د دی چه جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) له فضل خپل څخه، بیشکه چه الله نه خوښوی کافران (نو ځکه ئی په دوزخ کښی غورځوی)

تفسیر: یعنی هر شوک چه کافر شو پس په هغه ده سزا د کفر د هغه چه د هغو گناه او وبال به پری لویږی او هر شوک چه وکړی نیک عمل پس خاص دپاره د عُانونو خپلو فرشونه غوړوی او په زړه پوری سامانی جوړوی یعنی په جنت کښی د دوی د آرامی او هوسانی (راحت) له پاره تیاری کیږی. او دپاره د دی چه جزاء ورکړی الله تعالیٰ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه عملونه له فضل خپل څخه یعنی هومره چه ښه او نیک وی هغه ته به هم یوازی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره جنت ور په برخه کیږی «بیشکه چه الله تعالیٰ نه خوښوی کافران نو ځکه ئی په دوزخ کښی غورځوی» یعنی هر شوک چه هغه حقیقی مالک نه خوښوی هغه به چیری ښه ځای وموی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ لِّبَشَرِكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ
الْفُلُكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۶۰﴾

او ځینی له ښیو (د قدرت) د الله دا دی چه رالیږی بادونه زیری ورکونکی او دپاره د دی چه وشکوی په تاسی (په سبب د دغو بادونو) ځینی (مزی) د رحمت خپل او بل دپاره د دی چه روانه شی پری بیړی په امر حکم د الله او دپاره د دی چه طلب کړئ (په چلولو د بیړی له ځینو) له فضل د الله څخه او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسئ (په دغو نعمتونو)

تفسیر: یعنی بادونه د رحمت د باران زیری او بشارت راوړی بیا د الله تعالیٰ لطف او مهربانی باران وروی. او رالیږی بادونه له پاره د دی چه روانه شی پری بیړی په امر حکم د الله تعالیٰ سره یعنی بادوان لرونکی جهازونه او بیړی په باد سره چلیږی او درومی او دخانی جهازونو او استمرونو ته هم د موافق باد له الوتلو څخه په تگ کښی کومک او معاونت رسیږی. او دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی په چلولو د بیړی له ځینو له فضل د الله تعالیٰ څخه او له پاره د دی چه تاسی شکر وباسئ په دغو نعمتونو یعنی د جهازونو په ذریعه تجارتي اموال منتقل او وړل کیږی او

د الله تعالى په فضل او مرحمت سره ډیره بڼه گټه (فائده) تری اخیستل کیدی شی بیا د الله تعالى په دغو نعمتونو په بڼه شان سره د ده شکر اداء کړئ!
 تنبيه: پخوا له دی نه په بر او بحر کښی د فتنی او د فساد د خوړیدلو ذکر وو د هغه په مقابل کښی دلته د الله تعالى د نعمت او د زیری یادونه وشوه، ښائی دی ته هم اشاره وی چه د غبار، ډورو او بخار له خوړیدو وروسته دی ته هیله من (آرزومند) او امیدوار اوسو چه د الله تعالى د رحمت باران راتلونکی دی، داسی یخ او ساړه بادونه الوغی او چلیپری چه د پاک الله د رحمت او فضل زیری او بشارتونه ورکوی، کفارو ته ښائی چه له شرارت او د نعمت له کفران څخه لاس واخلی! او د الله تعالى دغو مراحمو او مهربانیو ته وگوری! او دوی دی د ده د شکر گزارو بندگانو غنی خپل عُمان وگرځوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْتَقِمْنَا
 مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۳۰﴾

او خامخا په تحقیق لپړلی ؤ مونږ پخوا له تا (ای محمده! نور) رسولان په طرف د قومونو د دوی ته پس راغلل (دغه رسولان) دوی ته په معجزو ښکاره ؤ (د قدرت) پس بدل واخیست مونږ له هغو کسانو چه کافران شول (نو دوی مو هلاک کړل او مؤمنانو ته مو نصرت ورکړ) او دی حق (تفضلاً) په مونږ نصرت د مؤمنانو

تفسیر: یعنی پخوا ئی ویلی وو چه مقبول او مردود سره بیل کړی شی. په منکرانو د دوی د گناه وبال او سزاء لویږی او پاک الله دوی نه خوښوی اوس دا ښکاره کوی چه د دغی خبری اظهار به په دنیا کښی هم کیږی. دا د الله تعالى عادت او وعده ده چه له مکذبینو او مجرمینو څخه ضرور انتقام اخلی او کامل مؤمنان په خپلی مرستی (مدد) او اعانت سره په دښمنانو غالبوی. په منع کښی د باران ذکر ځکه راغی څرنګه چه د رحمت د باران د نزول څخه پخوا بادونه چلیپری هم داسی د دین د غلبی علایم هم روښانه کیږی.

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيُبْسِطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ
 وَيَجْعَلُهُ كَسَفًا تَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۗ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ

مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُوَ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿۳۰﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه رالیبری یادونه پس پورته کوی (په هوا کښی) وریخی پس خوروی دغه (وریخی) په آسمان کښی څرنګه چه اراده وکری (الله) او ګرځوی دغه (وریخی) توتی توتی لاندی باندی پس وینی به ته (ای مخاطبه شاخکی د) باران چه راوخی له منځه د دغی (وریخی) پس کله چه ورسوی دغه باران هغه چاته چه اراده وکری (الله) له بندګانو خپلو ناخاپه دوی خوشالیبری پری (او زیری پری کوی)

تفسیر: یعنی الله تعالی وریخی اول یو لوری ته او وروسته بل لوری ته خپروی (خوروی) هم داسی دین به هم منتشر او هر چیری خپور (خور) کری لکه چه ونی هم کرل «او ګرځوی دغه وریخی توتی توتی لاندی باندی پس وینی به ته باران چه راوخی له منځه د دغی وریخی پس کله چه ورسوی الله دغه باران هغه چاته چه اراده وکری له بندګانو خپلو ناخاپه دوی زیری کوی، خوشالیبری پری» یعنی هم داسی هر څوک چه د ایمان او روحانی باران څخه ګټه (فائده) اخلی نو خوشی پری کوی.

وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ أَنْ يُنزَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿۳۱﴾

او بیشکه چه وو دوی پخوا له دی چه نازل کری شوی ؤ په دوی (باران) پخوا له (ظهوره له) دی (وریخی او باران) خامخا ناامیده وو (له ورښت څخه نی)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه خلق ناامیده وو تر دی چه د باران له راتګه لږ څه پخوا هم بیخی مایوس شوی وو چه په دغه باران به دغه مړه ژوندی شی څنګه چه د انسان حال دیر عجیب او غریب دی په لږ وخت کښی ناامیده او خپه کیږی بیا له لږ څه وخت نه وروسته له دیری خوشی نه خاندی او دیر خوشالیبری.

فَانظُرْ إِلَىٰ اثْرَحِمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُغِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُعْجِزٌ لِّلَّذِينَ هُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۲﴾

نو وګوره (ای مخاطبه) نښی د رحمت (باران) د الله ته چه څرنګه ژوندی

کوی دی دغه ځمکه په باران (د وینو په زرغونولو سره) وروسته له مروالی او وچوالی د هغی بیشکه دغه (ژوندی کوونکی د ځمکی) خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی. او هغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی ژوندی کول او مړه کول دی)

تفسیر: یعنی څو ساعته پخوا له هر لوری خاوری او دوری پورته کیدی او ځمکه وچه بی رونقه او مړه پرته وه ناڅاپه د الله تعالی له مهربانی څخه ژوندی، شنه او زرغونه شوه او دغه باران د ځمکی دغه پت قوتونه څرنگه وینی او راژوندی کړل، هم دغه حال دی په روحانی باران هم قیاس کړ شی چه له هغه څخه به په مرو زړونو کښی نوی روح پیدا شی او د الله تعالی دغه ځمکه د «ظهر الفساد فی البر والبحر» له مرگ څخه وروسته به بیا ژوندی کیږی له هر طرفه به د الله تعالی د رحمت نښی او د دین آثار څرگندیږی (ښکاره کیږی) هغه استعداد او قابلیت چه د مودو راپه دی خوا په خاورو کښی موجود ؤ د رحمت د باران په شاڅکو سره ئی تر او تازه څرگنده او ښکاره کوی لکه چه الله تعالی د محمدی بعثت په وسیله دغه جلوه دنیا ته راښکاره کړه.

﴿إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ آيَاتِنَا﴾ بیشکه هم دغه محی الارض خامخا ژوندی کوونکی د مرو هم دی او هم دغه الله تعالی په هر شی باندی چه اراده وکړی ښه قادر دی) یعنی دلته به مرو زړونو ته روحانی ژوندون ورکړی او د قیامت په ورځ به په مرو جسدونو کښی بیا نوی روح اچوی. د الله تعالی د کامل قدرت په مقابل کښی هیڅ شی گران او مشکل نه دی.

وَلَيْنَ اسلَانِيَا فِرَاوَةَ مُصَفَّرًا طَلُوًا مِنْ بَعْدِ مَا يَكْفُرُونَ ﴿۲۱﴾

او قسم دی که ولیپرو مونږ باد (په شنه کښت - فصل) پس وبه وینی دوی دا کښت (فصل) تک زیر نو خامخا وبه گرځی دوی وروسته له دغه زیروالی کافران (په تیرو نعمتونو ای محمده! دوی نه د پوهی او منلو تمه مه کوه)

تفسیر: یعنی رومی ناامیده وو کله چه باران وشو او وچه کلکه ځمکه تری تکه شنه ژوندی زرغونه شوه او خلق تری خوښ او خوشال شول، اوس که مونږ له هغه وروسته یو سخت باد والوڅوو چه د هغه په اثر د دوی گرد (تول) کښتونه (فصلونه) په شینوالی کښی وچ کلک او تک زیر وگرځی. نو سم د لاسه د دغو خلقو وضعیت بدلیږی او د الله تعالی گرد (تول) احسانونه هیروی او په کفران او ناشکرئ شروع کوی. لنده دا چه د دوی شکر گزاری او ناشکرئ تول د دنیوی اغراضو تابع دی او دلته د دی په نسبت وائی کله چه انسان د الله تعالی په فضل او احسان په خپل مقصد او مراد وورسید نو نه ښائی چه بی خوفه وگرځی ځکه چه د ده قدرت راز

راز (قسم قسم) شرگندییری (بنکاره کییری)، دا نه دی معلوم چه دغه درکری نعمت کله درخخه بیرته اخلی؟ او بنائی دی لوری ته هم اشاره وی چه د دین کبنت (فصل) وروسته له دی نه چه په دنیا کبئی تک شین او بنه زرغونییری بیا د مخالف باد له اثره مراوی او ویچار او تک زیر اوری نو په دغه وخت کبئی نه بنائی چه انسان مایوس او پریشانه شی.

فَاتَاكَ لَا تَسْمِعُ الْبُوتَى وَلَا تَسْمِعُ الصَّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا أَوْلَا مَدِيرِينَ ﴿۵۶﴾
وَمَا أَنْتَ بِهَادِ الْعَبْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ إِنْ نَسِعَ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا
فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿۵۷﴾

پس بیشکه ته نشی اورولی مرو ته (او دغه کفار هم حکم د مرو لری) او نشی اورولی ته کنو ته غیر (د بللو) کله چه وگرغی دوی په داسی حال کبئی چه شا گرغوونکی وی (تاته) او نه ئی ته سمه لاره بنوونکی (د زرونو) رندو ته له گمراهی د دوی، نشی اورولی ته (د پوهی او منلو په اورولو سره) مگر هغه چاته چه ایمان ئی راوری وی په نشو د قدرت زمونږ پس دوی مسلمانان غاړه ایبنودونکی دی

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر راز (قسم) قدرت لری. مری ژوندی کولی شی تاته د دغی خبری قدرت نشته چه په مرو خپله خبره ومنلی شی یا په کنو خپله خبره واورولی شی. یا رندو ته سمه صافه لاره ونبیی خصوصاً کله چه دوی په خپله د اوریدلو او لیدلو اراده هم ونه لری پس ته د دوی د دغه کفر او ناشکری غخه مه غمجن کیړه ستا کار یوازی تبلیغ او دعوت دی. که کوم بدبخت ئی نه اوری یا ئی نه منی نو له دغه غخه تاته غه نقصان نه پینیری ستا خبره همغه شوک اوریدی شی چه زمونږ په خبرو او بنکاره نشو بقین او باور لری او د تسلیم او انقیاد په صفت موصوف وی.

تنبیه: هم داسی یو بل آیت د «نمل» د سورت په آخر کبئی هم تیر شوی دی بنائی هلته دی وکتلی شی. مفسرین په دغه موقع کبئی د «سمع الموتی» په بحث کبئی غریدلی دی چه په دغه مسئله کبئی د صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم له زمانی راهیسی اختلافات جریان لری او دواړو خواؤ قرآنی نصوص او نبوی احادیث وړاندی کړی دی. دلته بنائی چه په دغه خبره باندی سری وپوهیری چه په دنیا کبئی هیخ یو کار بی د الله تعالیٰ له مشیت او ارادی غخه نشی کیدی. مگر که انسان کوم کار د عادی اسبابو په دائره کبئی په خپل واک (قبضه) او اختیار سره کوی نو هغه ته ئی نسبت کیړی. او هغه کار چه د عمومی عادت په خلاف په فوق العاده طریقه سره

و شی د هغه نسبت مستقیماً الله تعالیٰ ته کوی. مثلاً که یو سری په چا د توپک دزی وکړی او په گولی ئی ووژنی نو دغه وژل (عرفاً) د هم هغه وژونکی فعل گڼل کیږی. او فرض ئی کړئ که په یو موتی گتکیو سره سلامت لښکر تباہ او برباد شی نو دغه فعل په داسی الفاظو سره تعبیریو چه الله تعالیٰ په خپل قدرت سره هغه لښکر سپیره او پناه کړ، سره له دی چه په گولی وژل هم بی د الله تعالیٰ له ارادی او مشیت څخه نه واقع کیږی. او که د الله تعالیٰ اراده نه وی نه گولی او نه بم او نه بل شی له سره خپل تاثیر ښوولی شی. د الانفال په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿ قَدْ فَتَنَّاوَهُمْ وَلَٰكِنَّ اِلٰهَهُمْ اِلٰهٌ مَّوَدَّوَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اِلٰهَكَ دَلٰتُهُ د خارق

العاده توب له کبله (وجبی) د «قتل» او «رمی» نفی له نبی او له مؤمنانو څخه وکړه او مستقیماً د هغی نسبت ئی الله تعالیٰ ته کړی دی. هم داسی د ﴿ وَتِلْكَ اٰیٰتُهُ لَعَلَّوْا یَتَّقُوْا مطلب وگڼئ! یعنی ته نشی کولی چه څه ووائی او خپل غږ مرو ته واوړه وی. ځکه چه دغه شی د ظاهری او عادی اسبابو په خلاف دی. هو! د الله تعالیٰ په قدرت د ظاهری اسبابو په خلاف که ستاسو کومه خبره مری واوری نو له هغه څخه هیڅ یو مؤمن انکار نشی کولی. اوس که د نصوصو څخه د ځینو خبرو اورول چه په دغی غیر معمولی طریقی سره ثابت شی تر هم هغه حده پوری ښائی چه مونږ هم د سماع الموتی قائل اوسو. محض د قیاس له مخی نشو کولی چه نوری خبری هم د دغی سماع لاندی راوړو. په هر حال په دغه آیت کښی د اسماع له نفی ځینی مطلقاً د سماع نفی نه کیږی. والله تعالیٰ اعلم.

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿۱۰﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی له کمزوری (شی څخه چه نطفه ده) بیا ئی درکړی دی وروسته له بل ضعف (د طفولیت) قوت (د ځوانی) بیا ئی درکړی دی وروسته له قوت (د ځلمیتوبه) ضعف او د وینتو سپینوالی پیدا کوی الله هر هغه شی چه اراده وکړی (د پیدایښت د هغه) او هم دغه (الله) ښه عالم دی ښه قادر دی (په هر شی)

تفسیر: یعنی کوچنی (ماشوم) د پیدایښت په وخت کښی بی حله کمزور او ناتوانه وی. بیا ورو ورو قوت مومی، تر دی چه د ځلمیتوب په وخت کښی د ده زور او قوت خپل انتهایی حد ته ورسیوی او د تول زور او قوت ترقی د ځلمیتوب په وخت کښی وی. بیا ورو ورو عمر مخ په زوړوالی درومی او له زور او قوت نه وروسته د کمزوری آثار څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغی انتهایی حد سپین پیری توب او زوړوالی دی، په دغه وخت کښی گرد(تول) اعضاء سست او

کمزوری کيڀري او په قوتونو کښي ئي فتور او تعطيل واقع کيږي. د قوت او ضعف دغه ګردی (تولی) ترقی او تنزل د پاک الله د قدرت په لاس کښي دی هر قسم چه د الله تعالی اراده وی هم هغسی یو شی جوړوی او هغه د ضعف او قوت له مختلفو ادوارو څخه تیروی، هم دغه الله تعالی ته هر نوع قوت او قدرت حاصل دی او هم دغه الله تعالی ښه پوه او ښه عالم دی چه کوم یو شی په کوم وخت کښي او په کومو حالاتو کښي په څه ډول (طریقه) سره ښائی چه موجود وی ؟ نو په مونږ واجب او لازم دی چه د هم دغه الله تعالی جل واعلیٰ شانه واعظم برهانه او د ده د رسولانو خبری په ښه شان سره واورو. ښائی په دغه کښي دی طرف ته هم اشاره کړی وی هم هغسی چه تاسی ته ئي وروسته له کمزوری ځنی زور او قوت درکړ مسلمانانو ته به هم پس له دغه ضعفه قوت ورکړی او هغه دین چه اوس په ظاهر کښي کمزوری او کم قوته ښکاری شو ورځی وروسته به د ډیر زور او قوت خاوند وګرځی او خپل عروج او شتاب ته به ورسیري. له هغی وروسته بیا کیدی شی چه یوه زمانه د مسلمانانو د ضعف دوره هم راشی. نو سره له هغی لازمه ده چه دغه خبره تل په یاد وساتله شی چه قادر خدای په هر وخت کښي ضعف په قوت سره بدلولی شی مګر د داسی امر د وقوع له پاره مخصوص صورتونه او اسباب شته، والله تعالی اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ لَمَّا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ

او په هغی ورځی کښي چه قائم شی قیامت نو قسمونه به خوری مجرمان (کافران په دی) چه نه دی پاتی شوی (په دنیا کښي) غیر له یو ساعته

تفسیر: یعنی په قبر یا په دنیا کښي به هستوګنه ورته ډیره لږه ښکاری. څه وخت چه غم او مصیبت د ده په سر باندی ودریږی او دی ورته وګوری نو په ډیر افسوس او ارمان سره به ووائی چه د برزخ او د دنیا ژوندون ډیر ژر راباندی تیر شو او لږ څه ډیل او مهلت راپه برخه نشو چه په هغه کښي مو د دغه درهونکی عذاب څخه د نجات له پاره څه سعی او کوشش کړی وی. یا په دنیا کښي لږ ډیره موده پاتی کیدو شو د دغی ورځی له پاره مو څه تهیه او تیاری کړی وی دغه مصیبت خو یو ناڅاپه راته پښی شو.

كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

هم دا رنگه (چه دوی دروغ وائی په آخرت کښي) وو دوی چه ګرځول کیدل به (له رښتیا نه په دنیا کښي)

تفسیر: یعنی لکه چه هم هغلته د دوی داسی ویناوی به غلطی او دروغ وی هم داسی وپوهیږئ چه

په دنیا کښی به هم دغه خلق چتی (بیکاره) او غلط خیالات او معکوسی او منقلبی خبری او اتری به سره کوی.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۲۱﴾

او وائی به دوی ته هغه کسان چه ورکری شوی ؤ دوی ته علم او ایمان (یعنی انبیاء، پرښتی، مؤمنان چه ولی دروغ وائی بلکه) خامخا په تحقیق ډیر پاتی شوی یی (په دنیا کښی چه هغه لیکلی دی) په کتاب د الله (لوح محفوظ) کښی تر ورځی د بعث پوری پس دغه ده ورځ د بعث (چه تاسی تری منکران وئ) ولیکن تاسی وئ تاسی په دنیا کښی چه د جهل او غفلت له امله (وجی) نه پوهیدئ (د دغی ورځی په وقوع)

تفسیر: یعنی مؤمنان او پرښتی به په دغه وخت کښی د دوی تردید کوی او دوی ته به داسی وائی چه تاسی دروغ او خوشی چتی (بیکاره) خبری کوئ یا په مغالطه کښی لویدلی یی چه مونږ په برزخ یا په دنیا کښی له یو مساعت څخه زیات نه یو پاتی شوی. تاسی د الله تعالی د علم او د ده د خبر او د لوح محفوظ د لیکنی سره سم د قیامت تر ورځی پوری په دنیا او په برزخ کښی اوسیدلی یی چه د یوی شیبی (لحظی) په اندازه هم په هغه کښی څه کمی نه دی واقع شوی. نن له هم هغی وعدی سره سم هغه ورځ رارسیدلی ده اوس هغه وگورئ چه تاسی پری نه پوهیدی او نه مو منله که له پخوا څخه مو په دغی ورځی یقین کری وی او له تیاری سره ورته راغلی وی نو د دغه ځای له لذتونو او مسرتونو څخه به محظوظ او متمتع شوی وی. او د دغو انعامونو او اکرامونو د لیدلو په مقابل کښی به مو داسی ویل چه دغه ورځ په ډیر ځنډ (ایسارتیا) او ډیل راغلی ده او مونږ د دی د راتللو ډیر انتظار او اشتیاق ویستلی دی لکه چه مؤمنان ئی هم داسی گنی.

يَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿۲۲﴾

پس په دغی ورځی کښی به نه رسوی گته (فائده) هغو کسانو ته چه ظلم کری دی دوی (په ځانونو خپلو په کفر سره) عذر د دوی او نه به دوی ویللی شی راضی کولو د الله ته (یا به نه له دوی نه معذرت غوښتلی کیږی).

تفسیر: یعنی نه به کوم معقول عذر ویراندی کولی شی چه د دوی په کار ورشی او نه به دوی ته داسی ویل کیږی ښه ده اوس د توبی او اطاعت په ذریعه د الله تعالیٰ خوبی او رضا حاصله کړئ! ځکه چه د هغو وخت تیر شوی دی. او اوس پرته (علاوه) له دی نه چه د دایمی سزا ربرونه (تکلیفونه) وگالی (برداشت کړئ) بل هیڅ یوه چاره او مخلص نه دی پاتی

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتُم بِآيَةٍ لَيَقُولُنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿۵۰﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ دپاره د خلقو په دغه قرآن کښی له هر قسم مثال (چه مفید واقع کیږی دوی ته) او (قسم دی ای محمده!) که راوړی ته دوی ته کوم آیت د قدرت نو خامخا وبه وائی هر ورو (خامخا) هغه کسان چه کافران شوی دی (عناداً) چه نه بیع تاسی (ای محمده!) او مؤمنانو!) مگر (دروغجنان) باطل ویونکی

تفسیر: یعنی په دغه وخت کښی به دیر افسوس او ارمان کوی مگر نن چه د الله تعالیٰ د خوبی، رضا او لقاء حاصلولو وخت او موقع ده او عظیم الشان قرآن دوی ته داسی عجیب مثالونه او دلیلونه بیان او راز راز (قسم قسم) خبری ورته کوی او په هره ممکنه طریقه سره ئی په خپل خیر او شر پوهوی خو سره له هغه هم دوی په هغو باندی خپل ځان نه پوهوی او نه د هغو هیڅ یو پند او خبره اوری. څومره مهم او عالی آیتونه چه دوی ته واورئ یا دیر لوی اوصاف او څرگند (ښکاره) معجزات ورښکاره کړئ نو دوی د هغو په اوریدلو او لیدلو داسی وائی چه تاسی رسول الله او مسلمین گردو (تولو) لاسونه سره یو کړی دی او دغه دروغ مو(العیاذ بالله) له خپله ځانه جوړ کړی دی، یو تن مو څو آیتونه جوړوی او درلولی ئی او نور د هغه تصدیق کوی یو جادو او کودی کوی او نور دغه ته تیار ولاړ دی چه په هغه ایمان راوړی، په دغه دول (طریقه) مو گردو (تولو) سره یو ترون کړی دی او یوه اتحادیه مو سره جوړه کړی ده او غواړئ چه په دغه چل سره خپل مذهب او مسلک خپور(خور) کړئ.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۵۱﴾

هم دا رنگه (لکه چه مهر لگولی دی) مهر لگوی الله په زړونو د هغو کسانو چه نه پوهیږی (او نه د پوهی غوښتنه کوی)

تفسیر: یعنی هغه انسان چه نه پوهیږي او نه د پوهیدلو دپاره زیار(محنت) او کوشش کوي او د ضد او عناد له سببه خامخا د هری خبری تردید او انکار ته هم تیار ولاړ وی نو د دغه وضعیت دوام ورو ورو په تدریجی توگه (طریقه) د ده زړه کلکوي او د شرک، شک، تردید او انکار مهر پری لگوي او بالاخر د ډیر ضد او عناد له سببه د ده زړه دومره سخت شی چه د حق د منلو قوت او استعداد پکښی بیخی پاتی نشی. (العیاذ بالله)

قَاصِرٌ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَدْفِقُكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ۝۴

پس صبر کوه (ای محمده! په ضرر د دوی) بیشکه چه وعده (د نصرت) د الله حقه ده او نه دی پورته کوي ته هغه کسان چه یقین نه راوړی (په آخرت)

تفسیر: یعنی کله چه د دغو بدبختانو د ضد، عناد، او تکرار احوال او مقدار تر دغو درجو پوری ورسیدل نو ته د دوی له دغه شرارت، بغاوت، او طغیان څخه مه خپه کیږه! بلکه د پیغمبری په صبر، تحمل او حلم سره ورنه تیرېږه! او په خپل دعوت، تبلیغ، پند او نصیحت کښی مشغول او لگیا اوسه! هغه د فتحی او نصرت وعده چه له تاسره رب العزت کړی ده، هغه په یقینی ډول (طریقه) کامله او پوره کیدونکی ده او په هغه کښی د یوی ذری په اندازه هم څه تفاوت او تخلف واقع کیدی نشی. ته په خپل کار تل تینگ اوسه! دغه بد عقیده او بی یقینه خلق د یوی ذری په اندازه هم تا له خپله محایه څخه نشی خوځولی.

(تمت سورة الروم بعون الله الحي القيوم فله الحمد والمنة اولا و آخرا وظاهرا وباطنا)

«سورة لقمن مكية الا الايات ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ فمدنية وهي اربع وثلاثون آية و اربع ركوعات رقم

تلاوتها (۳۱) و تسلسلها حسب النزول (۵۷) نزلت بعد سورة الصافات

» د لقمن سورت مکی دی پرته له ۲۷، ۲۸، ۲۹ آیتونو نه چه مدنی دی (۳۴) آیتونه او (۴)

رکوع لری»

«په تلاوت کښی (۳۱) په نزول کښی (۵۷) سورت دی وروسته د الصافات د سورت څخه نازل

شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الَّذِينَ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ ۝ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ۝
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
يُوقِنُونَ ۝ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝

دا آیتونه د کتاب حکمت لرونکی (محکم قرآن) دی. په داسی حال کښی چه هدایت او رحمت دی دپاره د نیکو کارانو هغه کسان چه قائموی (سم ادا کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکوی دوی (واجب) زکوة او دوی په آخرت باندی هم دوی یقین کوی (چه خامخا راځی په حقه سره) دغه (ستایلی شوی کسان) په سمه لیاره دی له (طرفه) د رب د دوی او دغه «کسان» هم دوی په مراد رسیدلی دی.

تفسیر: دغه کتاب خاص د نیکانو دپاره د رحمت او هدایت پنگه (سرمایه) ده ځکه چه هم دغه خلق ورته ځمته (فائده) اخلی که نه نو په نفس نصیحت او پوهولو کښی ذکر د جن او انس په حق کښی ښکاره هدایت او رحمت دی. د «سورة البقرة» په اوله رکوع کښی د دغه مقدس تفسیر په شپږم او اووم مخکښی هم داسی نور آیتونه هم تیر شوی دی او د «هم المفلحون» دوه ترجمی شوی دی دلته دی هم هغه بیا وکتل شی!

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ
اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝

او (غښنی) له خلقو څخه هغه څوک دی چه پیری، اخلی عبثی خبری (اپروونکی له حق څخه) دپاره د دی چه وښویوی (خلق) له لاری د الله نه بی له علمه (په عاقبت د فعل خپل) او چه ونیسی دا (لاره یا آیتونه) په توکو مسخرو، دغه (کسان) شته دوی ته عذاب سپکونکی.

تفسیر: د مفلحینو نیکبختانو په مقابل کښی دلته د هغو بدبختانو ذکر دی چه د خپل جهالت او نادانی او آخری خاتمی ته د نه کتلو له امله (وجی) ئی قرآن کریم پری ایښی په لوبو، لهوو

لعبو یا په نورو واهیاتو او خرافاتو کښی مستغرق دی غواړی چه نور هم په هم داسی مشغولیتو او ساعت تیریو کښی مشغول او لگیا او د الله تعالیٰ له دین او یاد څخه غافل او بی پروا کړی او د الله تعالیٰ یاد تری هیر کړی او په دینی خبرو پوری خاندی او پری مسخری او ملندی وهی. حضرت حسن رضی الله تعالیٰ عنه د «لهو الحدیث» په متعلق وائی «کل ما شغلک عن عبادة الله وذكره من السمر والاضاحیک والخرافات والغناء ونحوها (روح المعانی) یعنی لهو الحدیث هر هغه شی دی چه د الله تعالیٰ له عبادت او له یاد څخه لری کوونکی وی، مثلاً فضولی قصی ویل، چتی (بیکاره) د خدا او توکو خبری چتی (بیکاره) کارونه، ساز او سرود او نور.

په روایتونو کښی راغلی دی چه نصر بن حارث چه د کفارو له مشرانو څخه ؤ کله چه به د تجارت دپاره پارس ته تلو نو له هغه ځای به ئی د عجمو باچایانو قصی او د توارینو کتابونه له خپله ځانه سره راوړل او قریشو ته به ئی ویل چه محمد صلی الله علیه وسلم تاسی ته د عاد او ثمود قصی آوری راحی چه زه تاسی ته د رستم او د اسفندیار او د آریانا د باچایانو قصی واوروم. ځینو خلقو هغه قصی ښی او په زړه پوری گنلی او ورته به متوجه کیدل، هغه یوه سندرغاری وینځه هم پیروولی (اخیستلی) وه کله چه ده ولیدل چه د کوم سری زړه نرم او اسلام ته لږ څه متمایل شوی دی نو هغه به ئی د هغی سندرغاری کره لیره او ورته ویل به ئی چه دغه ته ښه دودی او د څښلو شیان ورکوه او ښی بدلی ورته اوروه! بیا به ئی دغه سری ته ویل چه کوره دغه میلی او چرچی له هغه څخه دیری ښی او بهتری دی چه محمد صلی الله علیه وسلم دی هغه لوری ته بولی چه لمونځ کوه! روژی نیسه! ځان دی په شهادت ورسوه! نو په دغه باندی دا آیتونه نازل شول.

تنبیه: د دغه آیت شان نزول اگر که خاص دی مگر د الفاظو د عمومیت له وجی ئی حکم عام دی. هغه لهو (شغل) چه د اسلامی دین ځنی د خلقو اړوونکی وی یا د اړولو له موجباتو څخه وی ممنوع او حرام بلکه کفر دی او هغه شیان چه د ضروری شرعی احکامو څخه انسان ستنوی (منع کوی) یا د معصیت سبب گرځی گناه او معصیت دی هوا هغه لهو چه د کوم واجب امر مانع نه وی او کوم شرعی غرض او مصلحت په هغه کښی نه وی هغه مباح دی. لیکن د لایعنی والی له سببه خلاف الاولیٰ دی. آس ځغلول، غشی او نوری ښی ویشتل یا د زوجینو ملاعبت چه په شرعی حدودو کښی وی څرنګه چه په معتد به شرعی اغراضو او مصالحو مشتمل دی نو ځکه د باطل لهو څخه مستثنیٰ گرځول شوی دی. پاتی شوه د غناء او سماع مسئله، ښائی د هغو تفصیلات دی په فقهی او نورو کتابونو کښی ولیدل شی! د مزامیرو او ملاحیو په حرمت خو په صحیح البخاری شریف کښی حدیث موجود دی. البته نفس الغنا تر یوی درجی پوری مباح گنل شوی ده خو د هغی قیود او شرطونه دی هم په کتابونو کښی ولوستل شی. د «روح المعانی» صاحب د دی آیت لاندی د غناء او سماع د مسئلی تحقیق په زیات تفصیل سره لیکلی دی. هلته دی وکتل شی!.

وَإِذَا تَنَلَّ عَلَيْهِ إِلْتِنَاوَلِي مُسْتَلْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْعَهَا كَأَنَّ
فِي آذَانِهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابِ الْيَوْمِ ④

او كله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ نو وگرځوی تری
مخ حال دا چه متکبر غاړه غرونکی وی داسی چه گواکی له سره ئی نه دی
اوریدلی (دا آیتونه) گواکی په دواړو غوړونو د ده کښی دروند والی،
کونوالی دی پس زیری، خبر ورکړه ته هغه ته په عذاب دردناک سره .

تفسیر: یعنی د غرور او تکبر له سببه نه غواړی چه زمونږ آیتونه واوری بلکه د هغه په مقابل
کښی بیخی ځان کون اچوی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ فِيهَا وَعْدٌ مِنَ اللَّهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①

بیشکه هغه کسان چه ایمان راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی
لره جنتونه د نعمتونو (د هستوگنی له پاره) حال دا چه تل به وی دوی په
دغو (جنتونو) کښی (دغه وعده کړی ده) وعده د الله حقه، رښتیا او هم دی
دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت لرونکی (چه هر کار په
تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی هیڅ یو قوت دی د وعده له سر ته رسولو څخه نشی ستنولی (منع کولی) او نه له
چا سره بی موقعه وعده کوی.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

پیدا کړی دی (الله) آسمانونه بی له ستنو چه وینی تاسی هغه

تفسیر: د دغه (د عمد د) لفظ تفسیر د «رعد» د سورت په اوله کښی تیر شو هلته دی وکتل

شی .

وَالْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ

او غورخولی (پیدا کری ئی دی) په غمکه کښی غرونه دپاره د دی چه ونه خوځیږی دا غمکه پر تاسی

تفسیر: یعنی د غمکی د انتظام او استقرار له پاره خورا (دیر) لوی او درانه غرونه پری درولی شوی دی چه د سمندر له موجونو یا د سختی هوا له جتکو یا د نورو طبیعیه و اسبابو له اثره ونه لرزیږی او یوی خوا ته مائله نشی. د «نحل» د سورت په اوله کښی دغه مضمون پخوا له دی نه تیر شوی دی. باقی د غرونو د پیدا کیدلو مصلحت یوازی پر هم دغومره حکمت چندانی محدود او منحصر نه دی نور داسی دیر فواید او حکمتونه هم پکښی مضمرا او موجود دی چه هغه کرد (تول) پاک الله ته معلوم او ښکاره دی.

وَبَشِّرِ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ۝۱۰

او وئی شیندل (خواره واره ئی کرل) په دغه غمکه کښی له هر قسم خوځیدونکو ساکښو (جاندارو) څخه او نازلی کری دی مونږ له «طرفه» د آسمانه اویه پس زرغونه کری دی مونږ په دغه (غمکه) کښی له هر هر قسمه گیاه ښی (خاصی جوړی).

تفسیر: یعنی هر قسم ښایسته، ښکلی، گتوری او نفیسی ونی ئی په غمکه کښی زرغونی کری دی د «الشعراء» د سورت په شروع کښی په هم دغه مضمون یو بل آیت هم تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!

هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۗ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝

دغه (تول مذکورہ شیان) مخلوق د الله دی پس ونبییع (ای مشرکانو!) ماته هغه شی چه پیدا کری دی هغو «بتانو» بی له الله نه بلکه دغه ظالمان مشرکان په گمراهی بنکاره کنیی دی

تفسیر: کله چه د هغو مخلوق نشی رابنولی نو په کوم مخ او خوله هغوی د الله تعالی شریکان گرځوی؟ او د معبودیت وړ (لائق) او مستحق نی بولی؟ معبود خو داسی یو جامع الصفات ذات کیدی شی چه د هغه په واک (اختیار) او قدرت کنیی پیدا کول، وژل، روزی رسول او نور گرد(تول) شیان وی مگر دلته دوی د پیدا کولو او د نورو افعالو یوه ذره اختیار هم نه لری مگر دغه ظالمان د فکر، ذکر، غور او دقت سره هیخ علاقه او ارتباط نه لری په توره تیاره کنیی پراته دی او حیران او سرگردانه گرځی. وروسته له دی نه د شرک او عصیان د تقبیح دپاره د حضرت لقمان نصایح نقلوی چه دی د الله تعالی له طرفه په دغو شیانو پوهیدلی وو او هغه نی خپل زوی ته د پند او نصیحت په ډول (طریقه) بیان کری دی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ
لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿۳۱﴾

او خامخا په تحقیق ورکری ؤ مونږ لقمان ته حکمت (عقل، علم او ویلی ؤ مونږ ده ته) چه شکر کوه الله ته او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره (د ښیگنی «فاندی») د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه الله غنی ډیر بی پروا د گردو محامدو څښتن (خاوند) دی.

تفسیر: د زیاترو علماؤ رایه داسی ده چه حضرت لقمان نبی نه ؤ، هو! یو پاک او متقی انسان ؤ چه الله تعالی ورته اعلیٰ درجه عقل، فهم، متانت او پوهه ورکری وه، ده د خپل عقل او پوهی په قوت داسی خبری ځان ته کشفی او څرگندی (ښکاره) کری وی چه د انبیاءو له احکامو او هدایاتو سره موافقی وی. د ده د عقل او پوهی نصایح او د حکمت خبری په خلقو کنیی له قدیم الایامه معروفی او مشهوری وی. رب العزت د هغه یوه برخه دغه ده چه په خپل عظیم الشان قرآن کنیی هم نقلوی او د ده مرتبه لا زیاتوی. ښائی له دی نه مطلب دا وی چه د شرک، کفر او عصیان قباحته هم هغسی چه د انسانی فطرت په شهادت او د انبیاء الله له وحی ثابت دی د دنیا د غورو او منتخبو عاقلانو او فاضلانو مفکوره او مقوله هم د هغه تائید او تصدیق کوی، پس کفار ولی د توحید څخه بیزاره او کفر او شرک نی ځان ته غوره او اختیار کری دی؟ او د

دوی دغه وضعیت که ښکاره گمراهی نه دی نو بل څه شی دی ؟
 تنبیه: حضرت لقمان د کوم ځای اوسیدونکی وو ؟ او په کومه زمانه کښی ئی ژوندون درلود
 (لرلو)؟ د دغو خبرو پوره او کامل تعین نشی کیدی د زیاترو دا قول دی چه دی حبشی ؤ او د
 حضرت داود علیه السلام په زمانه کښی ئی ژوند کاوه د ده په نسبت ډیری قصی او اقوال په
 نورو تفاسیرو کښی نقل کړی شوی دی فالله اعلم بصحتها .

﴿ وَمَنْ يَشْكُرْ إِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ﴾ او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر
 کوی دپاره د ښیگنی (فائدی) د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه چه الله غنی ډیر
 بی پروا د گردو (تولو) محامدو څښتن (خاوند) دی) یعنی پر دغه لوی احسان او نورو احساناتو
 ښائی چه د حقیقی منعم شکر اداء او د ده حق پیژندل ضروری وگنل شی. لیکن دغه خبره دی
 واضحه وی چه د دغه حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه الله تعالی ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی
 هو! هغومره گته (فائده) او نفعه چه رسیږی په خپله هم دغه عارف او شاکر ته رسیږی چه په
 دنیا کښی ډیر انعام او اکرام او په آخرت کښی اجر، ثواب او ښه مقام ئی ور په برخه کیږی.
 که دوی ناشکری او کفران کوی نو خپل ځان ته تاوان رسوی الله تعالی داسی شکر گزاریو ته
 هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری د الله تعالی په حمد او ثناء کښی د دنیا ټول مخلوقات د حال
 په ژبه مشغول او لگیا دی. او په فرض محال که کوم حامد او ثنا ویونکی له سره هم نه وی خو
 بیا هم پاک الله د خپل جامع الصفات او منبع الکمالات والی په بناء په خپله محمود دی او د
 چا د حمد او شکر کولو یا نه کولو څخه د ده په کمالاتو کښی د یوی ذری په اندازه هم څه
 زیاتی او کمی نه پېښیږی.

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ

او یاد کړه (ای محمده! هغه وخت) چه وویل لقمان زوی خپل ته حال دا چه
 ده پند ورکاوه ده ته ای زوی گوټیه زما مه شریک کوه له الله سره

تفسیر: دا نه ده معلومه چه د ده زوی مشرک ؤ که موحد، که مشرک ؤ خو ښکاره ده چه ده
 ته ئی سمه لاره ښوولی ده او غوښت ئی چه د هدایت په لاره لار شی. او که موحد ؤ نو په دغه
 سره ئی د ده لا استحکام او مضبوطیا په توحید غوښتله او د تینگ اوسیدلو په غرض ئی ورته
 دغسی وصیت کړی دی.

إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿۱۳﴾

بیشکه چه شرک خامخا ظلم دی ډیر لوی.

تفسیر: له دی نه به بله بی انصافی څه وی چه عاجز مخلوق ته د مختار خالق درجه ورکری شی ؟ او له دی نه به زیات حماقت او ظلم په خپل ځان بل څه وی چه له اشرف المخلوقات والی سره سره د ډیرو خسیسو او سپکو شیانو په مقابل کښی د خپل عبودیت سر ښکته کری ؟ لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظيم

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِضْلَةٍ فِي عُامِينَ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَى الْمَصِيرِ ﴿٣١﴾

او وصیت، امر کری دی مونږ انسان ته له مور او پلار خپل سره (په نیکی کولو ځکه چه په نس کښی) گرځاوه ده لره مور د ده په سستی سره له پاسه د بلی سستی او بیلول د ده دی (له تی نه) په (پوره کیدلو د) دوو کلونو کښی (او ورته ویلی دی مونږ داسی) چه شکر کوه! ماته او مور پلار خپل ته خاص بیا ماته دی راتله (ستاسو ای انسانانو!)

تفسیر: یعنی د مور حق له پلار نه هم زیات دی ځکه چه مور تر څو میاشتو پوری دی په خپله کیده کښی گرځوی بیا د حمل له وضعی نه وروسته تر دوو کلونو پوری تی ورته ورکوی او د ده د تربیی او پاللو په ضمن کښی راز راز(قسم قسم) تکالیف او ربرونه (زحمتونه) گالی (برداشت کوی) او زحمتونه او تکالیف په ځان اخلی او خپله آرامی او هوسانی (راحت) تری جاروی (قربانوی) نو ضروری ده چه هر انسان رومی د الله تعالی او بیا د خپل مور او پلار حقوق په مخصوص دول (طریقه) سره وپیژنی او په ځای نی کری. یعنی د الله تعالی عبادت وکړئ! او د مور او پلار په خدمت او اطاعت کښی له توان سره سم بوخت اوسئ! او له سره تری غاړه مه غروئ! خو تر هغی پوری چه د الله تعالی معصیت ته مقضی نشی ځکه چه د الله تعالی حق په دوی مقدم دی او د ده په حضور کښی تاسی او دوی گرد (تول) سره حاضرپړئ نو ښائی چه انسان دی په خپل زړه کښی ښه فکر او غور وکری چه په کوم مخ او خوله به دی له پاک الله سره مخامخ کیوی.

تنبیه: د تی نه بیلولو موده چه دلته دوه کاله بیان شوی ده د غالب عادت او اکثریت په ملحوظ ده، زمونږ امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه چه د تی ورکولو زیاتره موده دوه نیم کاله بولی له ده سره به بل کوم دلیل وی د نورو جمهورو په نزد هم هغه دوه کاله ده والله اعلم.

وَلَنْ جَهْدِكَ عَلَى أَنْ تَشْرَكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ

او که کوشش و کړی دا مور او پلار په تا په دی چه شریک کړی ته له ماسره هغه شی چه نه وی تاته په هغه سره څه علم، پوهه نو اطاعت مه کوه د دی دواړو او ملگرتیا کوه له دوی سره په دنیا کښی ښه غوره (ملگرتیا له شرعی سمه) او متابعت کوه په دین کښی د لاری د هغه چا چه بیرته راگرځیدلی دی ماته (په توحید سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي چه «شریک ورسره مه پیدا کوه هغه شی چی تاته نه دی معلوم! یعنی په شبهه کښی ئی هم مه منه! او که په یقین سره پری پوهیږی خو له سره ئی مه منه!» د دین په خلاف د مور او پلار وینا مه منه! هو! په دنیوی معاملاتو کښی له هغوی سره نیکی او ښه سلوک کوه! په هم دغه مضمون یو بل آیت هم د «العنکبوت» په سورت کښی تیر شوی دی د هغه تفسیر دی هلته ولوستل شی! د انبیایو او مخلصو بندگانو په لیاره درومه! او د دین په خلاف د خپل مور او پلار تقلید او اطاعت مه کوه!

ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعِكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیا (خاص) ماته راتله ستاسی دی (د ټولو په قیامت کښی د حساب دپاره) پس خبر به کرم زه تاسی په هغو عملونو چه وی تاسی چه کول به تاسی (په دنیا کښی له خیر او شر نه)

تفسیر: یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ دربار ته ورسیرئ نو اولاد او والدینو او نورو گړدو (ټولو) ته به دغه خبره معلومه او څرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو متجاوز او مقصر ؤ؟ تنبیه: له «ووصینا الانسان» څخه تر دی ځای پوری د الله تعالیٰ کلام دی رومبی خپل زوی ته د لقمان وصیت ؤ او وروسته هم له «یابنی انها ان تک» څخه د هم دغه وصیت سلسله ده. په منع کښی الله تعالیٰ له خپلی خوا یو ضروری تنبیه وکړه یعنی شرک دومره سخت او قبیح شی دی تر دی چه که مور او پلار خپل اولاد پری مجبور کړی خو بیا ئی هم څوک نشی غوره کولی. حضرت شاه صاحب لیکي «لقمان خپل زوی ته د مور او پلار حق نه ؤ ورښوولی چه د ده غرض پکښی معلومیده، الله تعالیٰ د توحید له نصیحت څخه وروسته او له نورو نصایحو څخه مخکښی د مور او پلار حق بیان کړ چه وروسته د الله تعالیٰ له حق څخه د مور او پلار حق دی. پلار د الله

تعالیٰ حق او الله تعالیٰ د پلار حق بیان کر باقی د نبی یا مرشد یا هادی حق هم د الله تعالیٰ د حق په ذیل کښی وگئی! چه دوی دغه راز (قسم) د الله تعالیٰ ناثبان دی» (موضح په لو تغییر سره) نو وویل لقمان خپل زوی ته داسی

يٰبُنَيَّ اِنَّهَا اِنَّ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يٰاْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ﴿۲۱﴾

ای زوی گوټیه زما بیشکه دا (د بدی او نیکی خصلت) که کوم شی وی په قدر د دانسی له اوړی څخه پس وی دا دانه په کومی تیږی (گتی) کښی یا وی په اسمانونو کښی یا په ځمکی کښی (چه هیڅوک پری خبر نه وی) نو رابه نی وی الله (حساب کتاب ته) بیشکه الله ښه باریک لیدونکی ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی کوم شی یا کوم خصلت ښه وی یا بد که د اوړی په اندازه وړوکی هم وی او فرض نی کری چه په کومی لوی غتی تیږی (گتی) کښی یا د آسمانونو د پاسه یا د ځمکی په تیارو کښی ایښودل شوی وی هغه هم له الله تعالیٰ څخه پت نشی پاتی کیدی، هر کله چه وخت راشی هغه به له هم هغه ځایه هر چیری چه اراده وکړی راحاضر کری نو ځکه هر انسان ته لارمه او ضروری ده چه دغه خبری دی تر نظر لاندی ونیسی هر هغه کار چه په زرهاو پردو کښی دننه هم وشی هغه الله تعالیٰ ته حاضر او دی ورته ناظر دی لکه چه نیکی یا بدی چه په هر څومره پت ځای کښی وکړی شی د هنی اثر ضرور څرگندیدونکی (ښکاره کیدونکی) دی او اهل النظر هغه بی تکلفه محسوسولی شی.

يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَاَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

ای زوی گوټیه زما قائموه (سم ودرره سره له ټولو حقوقو) لمونځ او امر کوه (خلغو ته) په نیکی او منع کوه خلق له بدی نه

تفسیر: یعنی ته پخپله هم د الله تعالیٰ پر توحید او بندگۍ قایم اوسه! او هم نورو ته نصیحت کوه چه ښی خبری زده کری، او له بدو او خرابو خبرو څخه ځان وساتی!

وَاَصْبِرْ عَلٰی مَا اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ﴿۲۲﴾

او صبر کوه په هغی سختی چه رسیږی تاته (بالخاصه په امر او نهی کښی) بیشکه دغه (مذکوره نصائح) له مهمو مقصودی کارونو څخه دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هر هغه سختی، کراوونه او تکلیفونه چه در پیښیږی چه هغه اغلباً د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په سلسله کښی وی نو هغه په تحمل او اولوالعزمی سره په ځان وگاله (برداشت کړه)! او له سختیو او تکلیفونو څخه له سره مه ویریږه! ځکه چه له دغو شیانو څخه د کلمة الله د اعلاء په مقابل کښی ویریدل د زهرو او د عزم د خاوندانو کار نه دی.

وَلَا تَصْعِرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ

او مه گرځوه مخ خپل خلقو ته (له ډیره کبره بلکه گوره دوی ته په تواضع سره)

تفسیر: یعنی په تکبر او غرور سره مه گوره! خلق خوار، سپک او حقیر مه گنه! د متکبرانو په شان خبری اتري مه کوه! بلکه په روڼ تندی، او په خندا، خوښی او خوشالی له خلقو سره غږیږه!

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

او مه کوه تگ په ځمکه کښی په ناز او نخرو!، بیشکه الله نه خوښوی هر کبر کوونکی فخر کوونکی په «خلقو»

تفسیر: یعنی په غرور، تکبر، لوئی او لاپو د سری څه قدر او عزت نه زیاتیږی بلکه د دی په عکس ذلیل، حقیر او سپک ښکاری که څوک مخامخ څه ورته ونه وائی، پسی شا خو خلق ورپسی ډیر بد وائی او سپک نی گنی.

وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُصْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ

او میانه رو اوسه! په تگ خپل کښی (یعنی مه ډیر گړندی او مه ډیر ورو څه)

او ورو کیره غیر خپل بیشکه چه ډیر بد د تولو غبرونو خامخا غیر د خرو دی.

تفسیر: یعنی تواضع، متانت، اعتدال او متوسط وضعیت ځان ته غوره او اختیار کړه. بی له ضرورت نه خبری مه کوه! د خبرو په وخت کښی بی له ضرورت نه چغی مه وهه! که په لور (اوچت) غیر سره غږیدل څه کمال وی نو د خره غیر ته به خلقو ډیر اهمیت ورکاوه حال دا چه څه وخت چه خر هنگیږی هغه په غبرونو ډیر کریهه او بد لگیږی. ډیر ځله د انسان په زوره غږیدلو کښی هم داسی بی نظمی او بی ترتیبی پیشیږی. (ربط) د لقمان کلام تر دی ځای پوری تمام شو. وروسته له دی نه بیا د اصل مضمون ته عود کری شوی دی. یعنی د الله تعالیٰ عظمت، جلال، احسان او انعام راپه یادوی او د توحید او نورو فضائلو لوری ته مو متوجه کوی.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ تَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعْمَةً ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً

آیا نه وینی تاسی (ای انسانانو) چه بیشکه الله مسخر کری په کار اچولی دی تاسی ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چی په ځمکه کښی دی او پوره کری دی (الله) په تاسی نعمتونه خپل (هم) په ښکاره او (هم) په پټه

تفسیر: یعنی د آسمان او ځمکی گرد (تول) مخلوقات ستاسی په کارونو کښی لگیا دی نو بیا تاسی ولی د هغه په کار نه لگیا کیږئ. او پوره کری دی الله په تاسی نعمتونه خپل هم ښکاره هم په پټه ښکاره نعمتونه هغه دی چه په حواسو سره ئی ادراک کیږی یا بلا تکلفه په فهم او پوهه کښی راتلی شی، پټ نعمتونه هغه دی چه په عقل فکر، غور او دقت سره موندل کیږی. یا به له ظاهری ځنی مادی او معاشی او له باطنی ځنی روحانی او معادی نعمتونه مراد وی گواکی د رسول ارسال، د کتاب نازلول، د نیکی توفیق ورکول گرد (تول) په باطنی نعمتونو کښی شامل دی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّالْهُدٰى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيرٍ ﴿۳۰﴾

او (ځینی) له خلقو هغه څوک دی چه جگړه کوی په (حق د) الله کښی بی له پوهی (د توحید څخه) او بی له (لاری د) هدایت او بی له کتاب روښان څخه

تفسیر: یعنی له داسی ظاهر او باهر و نعمتونو او احسانونو سره سره غیبنی خلق خپلی سترگی پتوی، د الله تعالی په وحدانیت کښی یا د ده په شیونو او صفاتو کښی یا په احکامو او شرایعو کښی مباحثی او جگری کوی او تش په بی سندو جگرو کښی سره نښلی. نه کوم علمی او عقلی اصول له هغوی سره شته، او نه د کوم برحق هادی څه هدایت او نه د کوم مستند او روښان کتاب حواله له خپله ځانه سره لری، تش د خپلو پلرونو او نیکونو پوند تقلید له هغوی سره شته چه ذکر ئی په راتلونکی آیت کښی راځی.

تنبیه: شیخ الهند قدس الله سره العزیز د دغه آیت ترجمه داسی کړی ده. «او په خلقو کښی داسی هم شته چی جگری کوی د الله په خبره کښی نه پوهه لری او نه بصیرت او نه روښان کتاب» او له دغی ترجمی څخه داسی معلومیږی چه غالباً محقق مترجم رحمة الله علیه له «علم» څخه په عقلی ډول (طریقه) «پوهیدل» مراد کړی دی. او له «هدی» څخه ئی یو قسم خاص بصیرت مراد دی چه د ذوق له سلامتی، وجدان، ممارست، عقل او فکر څخه نشته مومی. مطلب ئی داسی شو چه دغه خلق نه معمولی پوهه لری او نه د وجدانی بصیرت خاوندان دی، او نه روښان کتاب یعنی نه نقلی دلیل لری. دغه معنی ډیره لطیفه او ښه ده مونږ د دی آیت لپاره کوم تقریر چه غوره او اختیار کړی دی هغه یوازی د آسانی په غرض کړی شوی دی.

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا
عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

او کله چه وویل شی دوی ته چه متابعت وکړئ په صدق سره د هغه (قرآن) چه نازل کړی دی الله نو وائی دوی نه! بلکه متابعت کوو د هغه شی چه موندلی وو مونږ په هغه شی پلرونه خپل (نو وائی الله) آیا (متابعت کوی دوی د پلرونو) اگر که وی شیطان داسی چه بولی دوی (یا پلرونه د دوی) په طرف د عذاب د دوزخ (بلکه متابعت دی نه کوی).

تفسیر: یعنی که شیطان ستاسی پلرونه او نیکه گان د دوزخ په طرف بیولی وی بیا هم تاسی په هم هغو پسی درومئ او په کوم ځای کښی چه هغوی لویدلی دی تاسی هم خپل ځانونه هم هغته غورځوی؟

وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ

او هر شوک چه وسپاری مخ (غان) خپل الله ته (او پری تفویض او توکل و کړی) حال دا چه دی نیکوکار وی نو په تحقیق ده منگولی خبیی کړی دی په کړی مضبوطی باندي

تفسیر: یعنی هر هغه چا چه په اخلاص سره د نیکی لاره غوره او اختیاره کړه او خپل غان ئی الله تعالی ته وسپاره نو وپوهیږه چه خپل لاس ئی په ډیری مضبوطی او کلکی کړئ لگولی دی او غان ئی پری تینگ کړی دی تر هغه وخته پوری چه ده دغه کړئ تینگه نیولی وی نو له سره نه بنائی چه د لویدو کومه انډینه ورته پیدا شی

وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿۲۲﴾

او خاص الله ته دی عاقبت خاتمه د (تولو) کارونو

تفسیر: یعنی هر هغه چه دغه کړئ مضبوطه و نیوله بالاخره د هم دغی کړئ او سند په وسیله د الله تعالی دربار او دیدار ته رسیږی او پاک الله د ده آخره خاتمه او انجام ښه کوی.

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۲۳﴾

او هر شوک چی کافر شو پس نه دی خپه کوی تا (ای محمده!) کفر د ده «ځکه چی» خاص مونږ ته دی بیا راتله د دوی په قیامت کښی پس خبر به کړو مونږ دوی په هغو اعمالو چی کړی ئی دی بیشکه چی الله ښه عالم دی په هغو خبرو چی په سینو (د دوی) کښی دی.

تفسیر: یعنی تاسی خپله علاقه له پاک الله سره تینگه او مضبوطه ولرئ! د هیچا د تکذیب او انکار پروا له سره مه کوئ! د منکرینو بیرته راتگ او رجوع هر ورو (خامخا) زمونږ په لوری ده په دغه وخت کښی به د دوی تول عملونه بی له کموالی او زیاتوالی د دوی په مخکښی ایښوول کیږی او هیڅوک به خپل هیڅ یو جرم له پاک الله څخه نشی پتولی ځکه چی الله تعالی د زړونو په پتو خبرو او مخفی اعمالو هم خبر دی او هغه گرد (تول) به دوی ته ور وړاندی کړی.

نَمَتَهُمْ قَلِيلًا لَّمْ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ غَلِيظٍ ﴿٣٤﴾

نفع به ورکړو مونږ دوی ته (په دنیا کېښی) لږ شانی بیا راولو دوی په ډیره ناچاری عاجزی سره په طرف د عذاب سخت (د دوزخ)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو عیش، عشرت، بی فکری او بیغمی ده کله چی د دوی دغه نیټه او مهلت ختم شی نو خورا ډیری سختی سزا ته به راښکودل شی او هیڅ به د دوی له واکه (اختیاره) نه وی پوره چی چیری وتښتی یا پت شی

وَلِئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٥﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دغه (کفار) چی چا پیدا کړی دی دغه آسمانونه او ځمکه نو خامخا وبه وائی دوی هر ورو (خامخا) چی الله (کله چی مقر شول دوی نو ای محمده!) ووايه ٲوله ثناء خاص الله لره ده، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی.

تفسیر: یعنی الحمد لله دغومره خو په خپلو ژبو اعتراف کوی چی د آسمانونو او د ځمکی پیدا کول بی له الله تعالیٰ نه د بل هیچا کار نشی کیدی نو بیا اوس کوم قسم خوبی پاتی شوه چی د ده په پاک ذات کېښی نه وی موجوده؟ آیا د دغو عظیم الشان شیانو پیدا کول او بیا ئی په یو مضبوط او ٲینگ نظام په کار اچول بی له اعلیٰ درجی علم او حکمت، زور او قوت امکان لری؟ نو هر ورو (خامخا) د «خالق السموات والارض» په ذات کېښی د ٲولو کمالاتو د موجودیت منل لار میږی او دغه هم د ده د قدرت یوه نمونه ده چی تاسی غونډی مجرمینو او منکرینو باندی هم د خپل عظمت او قدرت اقرار او اعتراف کوی چی له دغه اقرار څخه وروسته تاسی ملزم گنل کیږئ یعنی کله چی ستاسی په نزد هم خالق یوازی هم هغه الله دی نو بیا ولی نور شیان مو خپل معبودان گرځوئ؟ خبره خو صافه او سمه ده خو سره له هغه ډیر کسان پری نه پوهیږی او دلته چی رسیږی بند پاتی کیږی.

يَللَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٣٦﴾

خاص الله له پاره دی هر هغه څه چی په آسمانونو کېښی دی او په ځمکه

کبشی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبیداً) بیشکه چی الله هم دی دی غنی بی پرواه ډیره ثنا ورته ویلی شوی ده

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د آسمانونو او د ځمکی پیدا کوونکی الله تعالیٰ دی هم داسی ټول هغه شیان چی په آسمانونو او ځمکه کبشی دی ټول بلا استثنا بی د بل چا له اشتراکه د الله تعالیٰ مخلوق او مملوک دی. او تماماً د الله تعالیٰ محتاج دی او بالعکس پاک الله هیچا ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی. ځکه چی د وجود او د وجود د توابعو یعنی د گردو (ټولو) کمالی صفاتو مخزن او منبع د ده ذات دی. د ده هیڅ یو کمال د بل چا څخه مستفاد نه دی. دی بالذات د ټولو عزتونو او محاسنو او ښیکنو (فائدو) مالک دی نو بیا به دی بل چا ته ولی محتاج او اړ (مجبور) وی؟ او د چا به څه پروا لری؟

وَلَوْ أَنبَأ فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ
سَبْعَةُ آبِحْرٍ مَا نَفَدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۷﴾

او که چیری هغه څه چی په ځمکه کبشی دی له ونو څخه (هغه ټول) قلمونه شی او (سیاهی شی محیط) بحر مرسته (مدد) وکری له ده سره پس له (تمامیدلو د اوبو) د ده او اوه (نور) بحرونه نو خلاص به نشی کلمات د الله بیشکه چی الله دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی که د دنیا له گردو (ټولو) ونو ځنی قلمونه جوړ کری شی او دغه اووه موجوده ترخه بحرونه (سمندرونه) سیاهی (مرکب) تیار کرل شی او بیا د هم دغو سمندرونو په شان اووه نور سمندرونه هم د ده د کار د کومک او معاونت لپاره پیدا کرل شی او فرض ئی کری چی د ټول عالم انسانان له خپل قدرت او قوت سره سم هم په لیکلو لاسونه پوری کری خو سره له دغه هم د الله تعالیٰ د کلمو د لیکلو د عهدی څخه دغه ټول نشی وتلی او د الله تعالیٰ د کمالاتو او جلال، عظمت او قدرت له اظهار څخه گرد (ټول) سره عاجز او ناتوان پاتی شی، د لیکونکو عمرونه به تمام شی، قلمونه به په ډیرو لیکلو وسولیری او مات شی، سیاهی به له ډیرو لیکلو څخه خلاصه شی، خو سره له دی به هم د الله تعالیٰ تعریف، توصیف محامد، محاسن او ثناء به ختم نشی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی محدود او متناهی قوتونه به څرنگه د الله تعالیٰ لامحدود او غیر متناهی صفات قید او ضبط کری شی؟ اللهم لا احصى ثناء علیک انت کما اثنت علی نفسک!.

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كُنُفُسًا وَّأَجْدَةً ط

نه دی پیدا کول ستاسی او نه بیا ژوندی راپاخول ستاسی مگر داسی دی لکه پیدا کول او ژوندی کول د یوه نفس

تفسیر: یعنی د تول جهان پیدا کول او د یوه انسان پیدا کول دواړه پاک الله ته یو شان سهل او آسان دی نه په دغه کبئی څه اشکال او دقت او نه په هغه کبئی څه سختی ورته پېښیږی په یوه «کن» سره هر شی ته چی اراده وکړی هم هغه کیږی بلکه د «کن» د لفظ په ویلو پوری هم څه موقوف نه دی مگر مقصد د دغه د «کن» د لفظ له تعبیر څخه محض زمونږ افهام او تفهیم مقصود او د مستمعینو د پوهولو لپاره یو عنوان دی. په واقع کبئی د دی سره سم چی الله تعالی اراده وکړی هم هغه مطلوبه شی سم د لاسه موجودیږی.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿۳۸﴾

بیشکه چی الله دی ښه اوریدونکی (د تولو احوالو) ښه لیدونکی (د تولو احوالو).

تفسیر: یعنی څرنگه چی د یوه غیر آوریدل، یا د یو شی لیدل یا په یو وخت کبئی د تول جهان د شیونو لیدل الله تعالی ته یو شان او برابر دی، هم داسی د یوه سری وژل او ژوندی کول او د کرد (تول) جهان د تولو موجوداتو وژل او ژوندی کول الله تعالی ته برابر او مساوی دی او د الله جل جلاله د قدرت په مقابل کبئی یو شان دی، بیا له دوهم ځلی ژوندی راپاخولو څخه وروسته په یوه وخت کبئی د تولو لومړنیو او وروستنیو د پخوانیو او اوسنیو د گردو (تولو) اعمالو د یوی یوی ذری لیدل او سنجول (غور کول)، او حساب او کتاب ئی سره پری کول هم ده ته ډیر سهل او آسان دی او ورته دغه اعمال هیڅ قسم سختی او جنجال نه پېښوی ځکه چی الله تعالی زمونږ کرد (تول) احوال اوری، او تول افعال مو وینی او هیڅ یوه پته او ښکاره خبره او حال تری پت نه دی

الْمُتَرَانِ اللَّهُ يُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى

آیا نه وینی (ته ای مخاطبه بلکه وینی ئی) چی بیشکه الله ننباسی شپه (په کامل قدرت خپل سره) په ورغ کبئی او ننباسی (الله) ورغ په شپه کبئی او مسخر کری په کار اچولی ئی دی تاسی ته لمر او سپوږمی هر یو (له دغو دواړو نه لکه نور سیارات) روان دی (په آسمان خپل کبئی) تر تا کلی (مقرر کری) مودی پوری

تفسیر: د «مقرر وخت» څخه مراد قیامت دی، یا له لمر او سپوږمی څخه د هر یوه دوره ده ځکه چی د یوی دوری د پوره کیدلو څخه وروسته گواکی دوی بیا له سره خپله دوره او تگ شروع کوی.

وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۳۱﴾

او بیشکه الله په هر هغه څه چی تاسی ئی کوئ ښه خبر دی.

تفسیر: یعنی د الله تعالی هغه قوت او قدرت ته چی له شپې څخه ورغ او له ورغی څخه شپه جوړوی او د لمر او سپوږمی په شان له خورا ډیرو لویو کراتو څخه د ادنا مزدورانو په شان کار اخلی له مرگ نه وروسته ستاسی بیا ژوندی راپاڅول څه اشکال لری؟ او کله چی دی له هر لوی او وړوکی عمل څخه پوره واقف او ښه عالم دی نو بیا په حساب او کتاب کبئی به الله تعالی ته څه اشکال او سختی ورپښه شی.

ذَلِكَ يَٰۤأَنَّا اللَّهُ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿۳۲﴾

دغه (شامل معرفت کامل قدرت) له دی سببه دی چی بیشکه الله هم دی حق دی او بیشکه هغه (بتان) چی بولی (عبادت ئی کوی) دوی بی له دغه (الله) هغه نه) حق نه دی او بیشکه الله هم دی ښه پورته ډیر لوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالی دغه عظیمه شتون او قاهره صفات ځکه ذکر کرل شول څو آوریدونکی پوهیږی چی د یوه الله تعالی منل او د هم هغه واحد لاشریک عبادت کول هم هغه سمه لپاره ده. له دی نه خلاف هر څه چی وویل شی یا وکرل شی باطل او دروغ دی. یا به ئی دا مطلب وی

چی د الله تعالیٰ موجود بالذات او واجب الوجود توب چی له ﴿ذَلِكَ يَأْتِيَنَّ اللَّهُ مَآئِقًا﴾ څخه فهمیږي او د نورو باطل او هالک الذات توب له هغو سره دا خبره لازمه ده چی یواځی هم هغه الله تعالیٰ ته دغه شتون او صفات ثابت دی بیا هغه ذات ته چی دغه شتون او صفات ثابت دی نو هم هغه د الوهیت او معبودیت وړ (لائق) او مستحق دی نو د بنده انتهائی عجز او تذلل چی د هغه نوم عبادت دی خاص هم هغه ته شائی چی ډیر پورته عظیم القدرت او په هر چا غالب دی.

الْمُتَرَانِ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ نِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿۳۱﴾

آیا نه وینی ته چې بیشکه (دا) بیړی (جهاز) تگ کوی په بحر کښی په نعمت (فضل) د الله دپاره د دی چی وښی تاسی ته له دلایلو «قدرت» د ده، بیشکه په دغی (بیړی او بحر) کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر ډیر صابر ډیر شاکر (په آفتونو او نعمتونو).

تفسیر: یعنی جهازونه او بیړی ډیر ثقیل او درانه بارونه وړی او د الله تعالیٰ په قدرت، فضل او مرحمت څرنګه د سمندر موجونه (څپې) سره غیږوی او پکښی ځی؟ یعنی د دغه بحری سفر په احوالو او حوادثو کښی له غور کولو څخه انسان ته د صبر او شکر ډیر مواقع په لاس ورځی. کله چی طوفان (څپان) پورته شی او جهاز د طوفان په څپو کښی ګیر شی او له هری خوا له لویو پیښو او حوادثو سره مخامخ شی نو دغه وخت د لوی صبر او تحمل وخت او کار دی. او کله چی الله تعالیٰ دوی د مرګ او ژوند له دغه کشمکش او ربرونو (تکلیفونو) څخه صحیح او سالم وباسی نو حتمی او ضروری ده چی د الله تعالیٰ د دغه احسان او مرحمت شکر اداء کړی!

وَإِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظَّلِيلِ دَعَا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ؕ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَبِهِمْ مُقْتَصِدٌ ط

او کله چی لاندی کړی دغه (کفار) یو موج لکه وریځی نو بولی دوی الله په داسی حال کښی چی خالص کوونکی وی دوی خاص الله ته (د) دین خپل، پس کله چی نجات ورکړی دوی ته الله طرف د وچی ته نو ځینی د دوی ولاړ وی په (هم هغی) لاری سمی

تفسیر: پاس ئی په دلائلو او شواهدو سره دغه خبره بنودلی وه چی د یوه خدای منل صحیح دی او د دی عقیدی او مفکوری په خلاف نوری گردی (تولی) خبری دروغی او غلطی دی. دلته ئی دغه راوښودل چی د طوفانی موجونو او غځو (چپو) له ویری دیر سخت او غلیظ مشرک هم په دیر اخلاص او عقیدی سره د الله تعالیٰ په دربار کښی دعاء او استغفار کوی او تری خپل نجات او حیات غواړی نو معلوم شو چی د انسان ضمیر او د فطرت اصلی غږ هم دغه دی او باقی تول جعلی، ساختگی، موهوم او چتی (بیکاره) شیان دی.

پس هر کله چی پاک الله دوی له طوفان (خپان) نه روغ رمت وچی ته راویاسی نو دیر لږ کسان داسی دی چی د اعتدال او توسط په لاره قایم پاتی کیږی، که نه زیاتره څنگه چی له بحر څخه د باندی پل کیږدی بیرته په خپلو هم هغو شرارتونو لاس پوری کوی. شیخ الهمد رحمة الله د (فمنهم مقتصد) ترجمه داسی کړی ده «نو ځینی وی له دوی څخه په منځنی حال باندی» حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی هغه حال چی د خوف په وخت کښی و اوس هغه حالت په هیڅ یوه کښی نشته مگر هغه وضعیت بیخی تری هیر شوی هم نه دی. داسی کسان هم دیر لږ دی. که نه زیاتره د قدرت له معاونته منکریری او د خپل نجات او خلاصون راز راز (قسم قسم) تدبیرونه لتوی یا له کوم ارواح یا نورو ځنی استمداد غواړی.

وَمَا يَجِدُ إِلَّا تَيْتًا الْأَكْلُ خَيْرٌ كَفُورٍ ﴿۳۲﴾

او انکار نه کوی له دلائلو د قدرت زمونږ مگر هر هغه چی دیر عهد ماتوونکی غدار زیات ناشکره وی

تفسیر: یعنی اوس لږه شیبه (لحظه) پخوا ئی د طوفان له خوف او ویری څخه کوم قول او قرار چی له الله تعالیٰ سره ترلی و هغه بیخی غلط او دروغ ثابت شو، شو ورځی ئی هم د ده د هغه انعام او احسان حق ونه مانه او دومره ژر د قدرت له دلائلو ځنی منکر شو.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ وَأَخْشَوْا يَوْمَ مَا لَا يَجْزِي وَالِدٌ
عَنْ وَّلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَارِعٌ وَالِدُهُ شَيْئًا ط

ای خلقو! وویږیئ تاسی (تول له عذابه) د رب خپل او وویږیئ تاسی له هغی ورځی چی نه به شی دفع کولی عذاب هیڅ پلار له زوی خپل او نه هیڅ زوی (داسی وی) چی هغه دفع کوونکی شی له پلار خپل څخه کوم شی (څه عذاب)

تفسیر: د طوفان په وخت کېنې د جهاز مسافران سخت پريشان، وارخطا وی او له هر انسان سره یوازی د خپل ځان د خلاصون فکر او اندیښنه وی، خو سره له هغه هم مور او پلار له خپلو اولادو، او اولاد له خپل مور او پلار څخه بیخي غافل او بی پروا نه وی. او هر یو د بل د نجات او خلاصی او مرستی (مدد) په فکر او چرت (خیال) کېنې وی بلکه ډیر کله د والدینو شفقت غواړی چی هر راز (قسم) زحمت او مصیبت په خپل ځان واخلي چی خپل اولاد له هغه مصیبت څخه وژغوری (وساتی). لیکن د دی په عکس یوه داسی ویروونکی او هولناکه ورځ راتلونکی ده چی په هغی کېنې به له هر طرفه هم دغه د «نفسی! نفسی!» غږ راپورته کیږی. نه اولاد او نه والدین بلکه هیڅوک به داسی یو ایثار او شفقت ونشی کړی چی د بل لږ څه مصیبت په ځان واخلي او بالفرض که دی وغواړی چی د خپل کوم عزیز لږ څه زحمت په ځان واخلي خو څوک د ده دغی غوښتنی او مطالبی ته څه اهمیت او قیمت نه ورکوی. نو په هر انسان لازم دی چی لا له اوسه د هغی ورځی په فکر او اندیښنه کېنې واوسی! او د هغی لپاره توبه برابره کړی! او زیار (کوشش) وکړی څو د الله تعالیٰ له قهر او غضب څخه مامون او مصون پاتی شی که نن دوی د سمندر له طوفانه روغ رمت ووتل نو سبا خو دوی د حشر له ډگر ځنی په هیڅ صورت نشی وتلی.

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرُّكُمْ أَحْيَاؤُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرُّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿۳۳﴾

بیشکه وعده د الله رښتیا ده (د بعث، د حساب، د جزا وعده) پس نه دی غره کوی تاسی خامخا دغه ژوندون لږ خسیس! او نه دی غره کوی خامخا تاسی په (عفو او کرم د) الله هیڅ غره کوونکی

تفسیر: یعنی هغه ورځ یقیناً او قطعاً راتلونکی ده. او دغه د پاک الله داسی قاطعه او نافذه وعده ده چی له سره په هغی کېنې هیڅ لاندی باندی او وړاندی او وروسته والی نشی راتلی نو نه ښائی چی تاسی د دنیا په دغو څو ورځو باغ او بهار، عیش او عشرت، زرق او برق او رونق تیروځی که نه تل به هم داسی له عقبی څخه بی برخي او ناامیده پاتی شی او داسی ئی مه گنئ چی هر څوک چی دلته په آرام وی نو بی له ایمان او صالح عمل څخه هلته به هم په آرامی او هوسانی (راحت) کېنې وی. د نگ شیطان له مکر او فریب او اغواء څخه تل هوشیار او وینې اوسئ! چی شیطان مو د الله تعالیٰ په نامه هم غولوی او داسی درته وائی څه خانه! بیغمه خپلی چرچی او مزی کوه! پاک الله غفور او رحیم دی ښه په گناهونو او خطاؤ ځان موږ کړه! او له سره تر پایه په دغه دند کېنې ځان ډوب کړه کله چی زوږ او سپین یریری شوی نو بیا یو ځلی له دغو گردو (تولو) څخه توبه وباسه! پاک الله به دی وینې. که ستا په تقدیر کېنې جنت لیکلی وی نو هر څومره گناهونه چی هم وکړی بالاخر به جنت ته ځی که په تقدیر کېنې دی دوزخ لیکلی شوی

وی نو په هیڅ ډول (طریقه) ته خپل ځان له دوزخه نشی خلاصولی نو بیا د څه لپاره په دنیا کښی چرچی او مزی نه کوی ؟

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي
الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ عَدَاوَةً وَمَا تَدْرِي
نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿۳۷﴾

بیشکه الله خاص هم ده څخه دی علم (د قیام) د قیامت او نازلوی الله باران (او د نزول په وخت ئی هم علم لری) او معلوم دی الله ته هغه شی چی په ارحامو (د میندو په نسونو) کښی وی (نرتوب او ښځه توب ئی) او نه پوهیږی هیڅ نفس چی څه کار به کوی سبا، او نه پوهیږی هیڅ نفس چی په کومه ځمکه کښی به مری بیشکه الله دی ښه عالم (په دغو شیانو او نورو ټولو اقوالو) ښه خبردار (په ټولو احوالو) دی.

تفسیر: یعنی قیامت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی. د دی علم یوازی له الله تعالی سره دی دغه نه ده معلومه چی دغه دنیوی لویه کارخانه به کله و بجاړه او دری وری کیږی ؟ انسانان په دنیوی عیش او عشرت، ښائست او مؤقتی تازگیع نازیږی او پکښی مزی او چرچی کوی آیا دوی په دغه نه پوهیږی چی دغه دنیا په دی چی فانی ده فی الحال هم دغه دنیا او هم ئی ټول اسباب او وسایل د الله تعالی په واک (اختیار) او قدرت کښی دی د ځمکی ټول رونق او مادی برکت چی ستاسی د خوبی خوشالی مدار دی په آسمانی باران موقوف دی که دوه دری کاله باران ونشی نو له هر طرفه به خاوری او دوری پورته کیږی، نه به د ژوندانه څه سامان پاتی شی او نه به د راحت څه اسباب. بیا تعجب دی چی انسان د دنیا په زینت، ښائست او سینگار ولی غولېږی؟ او هغه لوی ذات د څه لپاره هیروی؟ چی د خپل رحمت په باران سره ئی ورته ښائست او سمسورتیا او رونق مرحمت کړی دی. چاته څه معلومه ده چی په دنیا کښی به د ده د دنیوی عیش او عشرت برخه څومره وی؟ ډیر خلق زیات کوشش کوی او زیار (محنت) کوی او له ډیرو رېرونو (تکلیفونو) له گاللو (برداشت کولو) څخه مری لیکن په خپل ژوند کښی یی له سره هوسائی (خوشالی) او آرام نه په برخه کیږی. بالعکس ځینو نورو ته بی له ربر (تکلیف) او زیار (محنت) څخه دولت او راحت ور په برخه کیږی د دغسی حالاتو او واقعاتو له لیدلو سره سره هم هر هغه انسان چی په دینی او دنیوی معاملاتو کښی د الله تعالی په تقدیر اعتماد او اطمینان لری، په دینی او دنیوی امورو کښی لږ څه هم په جداو جهد او سعی او کوشش کښی

قصور او لدون نه کوی او سره له دی چی په تقدیر پوره داد او قناعت لری په ریاضت او مجاهدت کښی هم لږ څه مساهلت نه کوی هغه پوهیږی چی انسان لره تدبیر په کار دی څکه چی ښه تقدیر عموماً د هم دغه کامیاب تدبیر په ترڅ کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) دغه علم په واقع یوازی او یوازی الله تعالی ته حاصل دی چی زمونږ تقدیر به څرنګه وی؟ او زمونږ له لاسه به صحیح تدبیر ظاهریږی که نه؟ که مونږ د هم دغی معاملی رعایت په دینی امورو کښی لا په ښه شان سره وکړو نو د شیطان د چل او فریب په لومه او دام کښی به له سره ونه نښلو بیشکه چی جنت او دوزخ هر ځای چی زمونږ په برخه کیږی هغه د تقدیر په اساس دی او د هغه علم له پاک الله سره دی مګر عموماً د ښو او د بدو د تقدیر څیری د ښو یا د بدو تدبیرونو په آئینه کښی لیدلی کیږی نو څکه مونږ د تقدیر په حواله او اساس تدبیر نشو پریښودی څکه چی دغه خبره خو هیچا ته نه ده معلومه چی د الله تعالی په علم کښی کوم یو سری سعید یا شقی، جنتی یا دوزخی، غنی یا فقیر یا نور دی؟ نو ظاهری عمل او تدبیر داسی یو شی دی چی د هغه له لیدلو څخه عادتاً مونږ ته د تقدیر له نوعیت نه لږ څه معلومات راحاصلیږی که نه د دغی خبری حقیقی علم خو یوازی له الله تعالی سره دی چی د ښخی په ګیده کښی هلک دی که جینئ؟ او وروسته له څیړیدلو څخه به د هغه عمر څومره وی؟ روزی به ئی ارته وی که تنګه؟ سعید دی که شقی؟ د هم دی په طرف ئی په ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَحْوَابِ﴾ کښی اشاره کړی ده، پاتی شوه د شیطان دغه تګی او برګی چی فی الحال خو په دنیا کښی چرچی او مزی کوه! بیا وروسته توبه وباسه! او ښه سری شه! د دی ځواب ئی په ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا كَسَبَتْ عَدَاً﴾ الآیة - کښی ورکړی دی یعنی هیڅوک په دی باندی نه دی خبر چی دی به سبا څه کوی؟ او د څه کولو له پاره آیا دی به ژوندی پاتی کیږی که نه؟ او کله به مری؟ او چیری به مری؟ نو بیا دی به په کوم اعتبار او اعتماد سره د نن ورځی د بدی تدارک سبا هرومرو (خامخا) وکړی شی او د توبی توفیق به ضرور ومومی په دغو شیانو او نورو ګردو (تولو) امورو یواځی علیم او خبیر الله تعالی ښه پوه او خبر دی.

تنبیه: په یاد ئی ولرئ! چی مغیبات یا به د احکامو له جنسه وی یا به د اکوانو له جنسه وی. بیا غیبی اکوان زمانی وی یا مکانی او زمانی د ماضی، مستقبل او حال په اعتبار په دری دوه (قسمه) ویشل شوی دی له دغو څخه د غیبی احکامو کلی حکم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړی شوی دی ﴿فَلَا يَظْهَرُ عَلٰی غَيْبِهٖ اَحَدًا اِلَّا مَنۡ اَمَرَ تَطۡوِیۡلًا مِّنۡ رَّسُوۡلٍ﴾ الآیة - (الجن ۲ رکوع ۲۶-۲۷ آیت ۲۹) جزء چی د هغه د جزئیاتو تفصیل او تبویب د امت اذکیاؤ کړی دی او د غیبیه ؤ اکوانو د کلیاتو او د اصولو علم الله تعالی د خپل ځان له پاره خاص کړی دی هو! د هغو په منتشره ؤ جزئیاتو ئی ډیرو خلقو ته سم له هغو قوتونو او استعدادونو اطلاع ورکړی ده او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم له دی نه داسی ډیره وافر او عظیم الشانه برخه ور رسیدلی ده چی اندازه ئی بیخی نشی کیدی. خو سره له دی هم د غیبیه ؤ اکوانو کلی علم له رب العزت سره مخصوص دی په دغه آیت کښی چی دا پنځه شیان مذکور دی په احادیثو کښی ئی دغو ته

«مفاتيح الغيب» ويل شوی دی چی د هغو کلی علم پرته (علاوه) له الله شخه بل هیچا ته نشته. په حقیقت کښی په دغو پنځو شیانو کښی د غیبیه و اکوانو ټولو انواعو ته اشاره وشوه. په «بای ارض تموت» کښی مکانیه غیوب په ﴿مَّا ذَاكَ تُكْسِبُ عَذَابًا﴾ کښی د مستقبله زمانیه و غیوب او په ﴿مَّا فِي الْأَحْوَارِ﴾ کښی د حالیه زمانیه و غیوب او په «ینزل الغیث» کښی غالباً په ماضیه زمانیه و غیوب تنبیه ده. یعنی کله چی باران راځی او ووریږی معلومیږی لیکن دغه خبره هیچا ته نه ده معلومه چی پخوا له باران شخه څرنګه اسباب او وسایل سره راغونډ شوی دی چی د هغو په اثر، پوره په هم هغی ټاکلی (مقرر کړی) نیستی او ځای او موقع کښی په هم هغه مقدار او اندازه باران وشو. مور خپل وورکی په خپله ګیده کښی ګرځوی مګر په دی باندی نه پوهیږی چی دغه د دی په ګیده کښی هلک دی که جینع؟ انسان غواړی چی په راتلونکو حالاتو ځان پوه کړی مګر په دی نه پوهیږی چی دی به پخپله سبا څه کار وکړی؟ او د ده مرګ چیری واقع کیږی؟ له دغه جهل، ناپوهی او بیچاره ګی سره د تعجب ځای دی چی په دنیوی ژوندون مفتون او مین کیږی او خپل حقیقی خالق او هغه لویه ورځ بیخی هیروی او له یاده ئی وباسی کله ئی چی د الله تعالی لوی دربار ته په راښکودلو سره حاضروی. په هر حال د دغو پنځو شیانو له ذکر کولو سره په ټولو غیبیه و اکوانو د کلی علم په طرف اشاره کول دی او حصر نه دی مقصود. او اغلباً په ذکر کښی به د دغو پنځو شیانو تخصیص د دی له امله (وچی) شوی وی چی کوم سائل به د هم دغو پنځو شیانو په نسبت سوال کړی وی چی د هغه په ځواب کښی هم دغه آیت نازل شوی دی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی. د علم الغیب په نسبت پخوا له دی نه په سورت «الاتعام» او اوس په سورت «النمل» کښی هم ځینی نور معلومات لیکلی شوی دی هلته دی وکتل شی.

«تمت سورة لقمان بمنه وكرمه»

«سورة السجدة مكية الا من آية (۱۶) الى غاية آية (۲۰) فمدنية وهي ثلاثون آية وثلاثة

ركوعات»

«رقم تلاوتها (۳۲) تسلسلها حسب النزول (۷۵) نزلت بعد سورة «المؤمنون»

«د السجدة سورت مکي دی. پرته (علاوه) له (۱۶) آیت شخه تر آخر د (۲۰) آیت چی مدنی

دی (۳۰) آیتونه او (۳) رکوع ګانی لری»

«په تلاوت کښی (۳۲) او په نزول کښی (۷۵) سورت دی وروسته د «المؤمنون» له سورت شخه

نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمَاءُ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَارَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ٦

نازلیدل د (دغه) کتاب (قرآن) چی نشته هیڅ شک په دغه کښی له (جانبه) د رب د عالمیانو دی

تفسیر: بی شکه دغه مقدس کتاب رب العالمین نازل کړی. په دغه کښی نه څه شک شته او نه شبهه. او نه د فریب او تیروستلو ځای دی. لیکن کفار دا خبره نه منی چی راغلی دی دا قرآن له طرفه د الله تعالی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ٧

آیا وائی (دغه کفار) له خپله ځانه ئی جوړ کړی دی دا (قرآن محمد داسی نه دی) بلکه هم دغه (قرآن) حق دی (نازل شوی دی) له جانبه د رب ستا چی ویرووی ته (په قرآن سره) هغه قوم چی نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی پخوا له تانه (تر اسمعیل علیه السلام پوری) دپاره د دی چی سمه لاره ومومی دوی (په سبب د ویروولو ستا).

تفسیر: یعنی د هغه کتاب په باب کښی چی اعجاز او حقانیت ئی دومره ښکاره او واضح دی چی د هیڅ شک او شبهی ځای پکښی نشته آیا د هغه په نسبت کفار داسی اظهار کوی چی رسول الله دغه قرآن له خپله ځانه جوړ کړی دی او معاذالله د لویو دروغو نسبت پاک الله ته کوی ؟ نو دغه د دوی انتهائی لجاجت، گستاخی او سپین سترگی ده چی په داسی واضح او روښانه بیان کښی هم له خپله ځانه شبهی پیدا کوی. که دوی لږ څه غور او انصاف کولی نو دوی ته به معلومه شوی وی چی په رښتیا سره دغه کتاب د پاک الله له طرفه راغلی دی او ته کوشش کوی چی د هغه په وسیله یو داسی قوم وپښ او هوښیار او په سمه لاره ئی راولی چی له څو پیریو راپه دیخوا په دوی کښی ویښوونکی نبی نه دی مبعوث شوی دغه خبره د غور او فکر کولو وړ (لائق) ده چه انسان له خپله ځانه داسی یو شی جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی چی د هغه مثل یا قوی غوښتنه په محیط او ماحول کښی موجوده وی په دغسی یو ملک کښی د داسی یوی غتی خبری له خولی څخه ویستل چی د خلقو د سل هاو کلونو د مسخ شوی ذهنیت او مذاق څخه

غلطه او بيخي مخالفه وى او د هغى د قبول ديره ادنى قوه او استعداد هم ظاهراً په هغو كښى نه وى د كوم پوه او عاقل انسان كار له سره نشى كيدى هو! كه د الله تعالى قاهره قدرت كوم انسان په دغسى يو سخت او مشكل كار مامور كړى هغه بيله خبره ده. پس نبى الامى صلى الله عليه وسلم چى د نورو خلقو په نسبت د ده د عقل په زياتوالى او پوخوالى باندې هغه كسان هم قايل دى چى (معاذالله) ده ته ئى مفترى ويل كه كومه خبره ئى له خپله غمانه جوړوله او خلقو ته ئى اوروله نو يقيناً، داسى خبرى به ئى راوړى وى چى هغه به له عربى فضا سره مطابقي او له عمومى جذباتو سره به موافقى او د هغى امثال او اشباه به د دوى په شاو خوا كښى زياتى موندلى كيدلى هم دغه خبره يو پوه او انصاف خوښوونكى انسان متيقن كولى شى چى بيشكه محمد صلى الله عليه وسلم په خپله خوښه دغسى يو لوى او مهم كار ته اقدام نه دى كړى او نه هغه كلام چى ده راوړى دى د ده تصنيف دى.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ط

الله هغه (مطلق قادر) دى چى پيدا كړى ئى دى آسمانونه او غمكه او هر هغه چى په منځ د دغو دواړو كښى دى په (مقدار د) شپږو ورځو كښى بيا استوا ئى وكړه په عرش باندې (هم هغسى چى لائقه وه له شانه د الله سره نو ايمان راوړى پرى)،

تفسير: د «استواء» بيان د «الاعراف» په (۷) ركوع كښى تير شوى دى هلته دى بيا ولوستل شى!

مَالِكُ مِنَ دُونِهِ مَنْ وَّابِي ۖ وَالْأَشْفِيعُ ۖ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿١٥﴾

نشته تاسى لره (اى كفارو) غير له الله هيڅ دوست او نه شفاعت كوونكى (چى عذاب درخڅه دفع كړى)، آيا پس نه اخلئ پند (په دغه وعظ)

تفسير: يعنى غور او فكر نه كوئ! د الله تعالى د پيغام او د ده د رسول صلى الله عليه وسلم د دروغجنولو څخه وروسته به تاسى چيرى غم؟ په گردو (تولو) آسمانونو او غمكه كښى له فرشه تر عرشه پورې د الله تعالى حكومت دى. كه ونيولى شوئ نو بى د هغه د اجازى او رضاء به مو هيڅ څوك څه حمايت او سپارښت ونشى كړى او نه به داسى كوم حامى او سپارښت كوونكى

ومومع! او الله تعالى داسی مطلق قادر دی چی

يُذِبرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ۝

تدبیر کوی (او نازلوی) امر کار له آسمانه ءمکی ته (تر ورعی د قیامت پوری) بیا بیرته خیژی هغه کار ده ته په هغی ورعی کینی چی ده اندازه د هغی (ورعی) زر کاله له هغو «دنیوی وختونو» چی نی شمیرئ تاسی،

تفسیر: د لویو کارونو او خورا (دیرو) مهمو انتظاماتو له پاره حکم له عرش عظیم څخه مقرر او نازلوی تول حسی، معنوی، ظاهری او باطنی اسباب له آسمانونو او ءمکی څخه راجمع کیږی بیا د هغه په انصرام (سر ته رسولو) کینی مشغول او لگیا کیږی بالاخر هغه کار او انتظام د الله تعالی په مشیت او حکمت تر مودو پوری جاری پاتی کیږی، بیا له یوی اوږدی زمانی څخه وروسته پای (آخر) ته رسیږی په دغه وخت کینی د الله تعالی له خوا بل دول (طریقه) حکم نازلوی. لکه چی د لویو لویو انبیاؤ اثر تر پیږیو پیږیو پوری پاتی دی، یا په کوم لوی قوم کینی سرداری او مشرتوب تر نسلونو نسلونو پوری جاری وی. هغه زر کاله د الله تعالی په نزد یوه ورغ ده (موضح په لږ تغیر) مجاهد رحمة الله علیه وائی چی «الله تعالی د زرو کلونو انتظامونه او تدبیرونه پرېنتو ته القا کوی او دغه موده د ده په نزد یوه ورغ ده، بیا هر کله چی پرېنتی هغه پای (آخر) ته ورسوی او تری خلاصی ومومی بیا د نورو راتلونکو زرو کلونو انتظامونه هغوی ته القاء کوی هم دغه سلسله به تر قیامت پوری تسلسل او دوام لری» ځینی مفسرین د دغه آیت مطلب داسی بیانوی چی «د الله تعالی حکم د آسمانونو له پاسه تر ءمکی پوری رسیږی بیا هر هغه کاروائی چی د هغه په متعلق دلته کیږی هغه د اعمالو په دفتر کینی د درج کیدلو له پاره پاس خیژی چی د دنیا د آسمان په محدب واقع دی. او له ءمکی څخه د هغه ځای فاصله د انسان په متوسط تگ سره د یو زر کاله لپاره ده چی د الله تعالی په نزد هغه د یوی ورعی لپاره تاکلی (مقرر کری) شوی ده. مسافه خو هم دغومره ده دغه خو بیله خبره ده چی پرېنته هغه په یوه گری کینی وهی، یا له دی نه هم په لږه موده کینی ورسیږی.» ځینی نور مفسرین داسی معنی کوی «د کوم کار د کولو اراده چی پاک الله وکری د هغه د مادیو او اسبابو سلسله زر کاله پخوا شروع کوی بیا هغه له بالغه حکمت سره سم په مختلفو ادوارو کینی تیریدی او مختلف ادوار او صورتونه ځان ته اختیاری او ورو ورو د خپل کمال انتها ته رسیږی په دغه وخت کینی کومی نتیجی او آثار چی له هغه څخه څرگندیږی (ښکاره کیږی) د ربوبیت دربار ته د وړاندی کیدلو له پاره پورته کیږی» د ځینو نورو په نزد له «یوم» ځنی «یوم»

القيامت» مراد دی. یعنی الله تعالیٰ له آسمانونو شخه نیولی تر حمکی پوری د تولى دنیا او مافیه انتظام کوی، بیا یو داسی وخت هم راتلونکی دی چی دغه گرده (توله) قصه به پای (آخر) ته ورسیری او د گردو (تولو) شیانو رجوع به پاک الله ته وشى او تول به د خپلی وروستی فیصلی لپاره الله تعالیٰ ته وړاندی شی چی هغه ته د قیامت ورغ ویل کیږی. د قیامت یوه ورغ د زرو کلونو په اندازه ده. په هر حال غینو «فی یوم» له «یدبر» سره او غینو له «یعرج» سره متعلق کړی دی او غینو د «تنازع الفعلین» په صورت منلی دی. والله اعلم.

ذَلِكَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٦﴾

هم دی (خالق او د امورو مدبر) عالم دی په هر پت او ښکاره ښه غالب قوی دی (په تقدیر) ښه مهربان دی (په فرمان وړونکو باندی)

تفسیر: یعنی د داسی اعلیٰ او عظیم الشان انتظام او تدبیر قایمول د هغه پاک ذات کار دی چی په هر یو پت او ښکاره شی علیم او خبیر دی او دیر زبردست او نهایت مهربان دی.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَمِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ ﴿٩﴾

هغه الله چه ښایسته کړی ئی دی هر شی چی پیدا کړی ئی دی هغه (هر موجود بالخاصه انسان) او شروع کړی ئی دی پیدایښت د انسان (یعنی آدم) له ختی شخه بیا ئی پیدا کړ نسل اولاد د ده له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو شخه بیا ئی برابر کړ (قالب د) هغه او پو (داخل) ئی کړ په دغه (قالب) کښی له روح خپل شخه (چی مخلوق د ده دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د انسان نسل او اولاد له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو شخه چی د خورا دیرو غذاگانو عصاره او خلاصه ده بیا ئی برابر کړ قالب د هغه یعنی شکل، صورت او اعضاء ئی موزون او متناسب خلق او موجود کړی دی. او پو، داخل، ئی کړ په دغه قالب کښی روح خپل حضرت شاه صاحب لیکى چی «گرد (تول) مخلوقات د ده مال دی مگر هر چاته ئی چی دیر پت او عزت ورکړی دی هغه ئی خپل بللی دی لکه چی وائی ﴿ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطٰنٌ ﴾ حال دا چی تول د الله تعالیٰ بندگان دی لکه چی الله تعالیٰ ویلی دی ﴿ اِنَّ كُلَّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِلٰلٰهِيٌّ اِلَّا اَنَا ﴾ نو د انسان روح د عالم الغیب له طرفه راغلی

دی او یواغی له خاورو اوبو، او نورو غځه نه دی جوړ شوی که نه د الله تعالی د روح غځه که هغه مطلب واخیست شی لکه چی د انسانی روح غځه مطلب اخیست شوی دی نو ښائی چی دغه روح په کوم بدن کښی وی که په بدن وی، ترکیب راغی، حال دا چی د ترکیب له وجود غځه حدوث پیدا کیږی او د الله تعالی پاک او منزه ذات او صفات له دغو شیانو غځه پاک او منزه دی (موضح په لږ تغیر سره).

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

او وئی مگر عول (در ئی کرل) تاسی ته (ای د آدم اولاده) غوړونه او سترگی (چی پری اورئ! او وینئ)! او زړونه (چی عقل او فکر پری کوئ) خو سره د دغو نعمتونو بیخی لږ شکر کوئ تاسی!

تفسیر: د دغو نعمتونو شکر دا ؤ چی پخپلو سترگو مو د ده تکوینی آیتونه په غور سره کتلی وی او پخپلو غوړونو مو د ده تنزیلی آیتونه په پوره توجه او شوق سره اوریدلی وی. او په خپلو زړونو سره مو د دغو دواړو په پوهیدلو او غور او فکر کولو کښی پوره کوشش او زیار (محنت) ایستلی وی. او وروسته له پوهیدلو مو پری عمل کړی وی مگر تاسی خلق ډیر لږ شکر اداء کوئ.

وَقَالُوا إِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَفُرُونَ ﴿١٠﴾

او وائی (منکران د بعث) آیا کله چی ورک شو مونږ په غمکه کښی (چی خاوری شو) آیا بیشکه مونږ خامخا په نوی پیدایښت کښی یو ؟ (بلکه نه یو، نو الله وائی نه ده داسی چی دوی وائی) بلکه دوی له ملاقات د رب خپل غځه منکران دی (چی په قیامت باندى ایمان نه راوړی).

تفسیر: یعنی په دغه خبره ئی غور او فکر ونه کړ چی پاک الله دوی اول له خاورو غځه پیدا کړی دی او په خلاف د هغه ئی د شهبو په پیدا کولو شروع وکړ چی آیا له دی نه وروسته چی زمونږ جسم له خاورو سره گډود شی بیا به غرنګه مونږ ژوندی راپاڅول کیږو. دغه خو تشه یوه شهبه او استبعاد نه دی بلکه په صاف ډول (طریقه) سره دغه خلق له بعث بعد الموت غځه منکر شوی دی.

قُلْ يَتَوَكَّلْ عَلَىٰ مَلِكِ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

وواپه (ای محمدہ! دوی ته) قبض کوی ارواح ستاسی پرنهته د مرگ (عزرائیل) هغه چی مقررہ شوی ده په تاسی (دپاره د قبض د ارواحو) بیا به رب خپل ته بیرته بوتلل شی (پس له مرگ نه د حساب دپاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی تاسی خپل ځان یوازی بدن او جسد گنهی چی له خاورو سره گډود او خاوری کیږی داسی نه ده. تاسی په حقیقت کښی روح بیی چی هغه پرنهتی له خپله ځانه سره وړی او بیخی نه فنا کیږی! (موضح).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الْمُرْمُورُونَ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

او که ووینی ته (ای محمدہ!) کله چی دغه کافران ښکته اچوونکی به وی د سرونو خپلو په نزد د رب خپل (په ورځ د قیامت کښی له ذلت ندامت او خجالت نه او وائی به) ای ربه زمونږ ولیده مونږ او واوریده مونږ «وعده ستا او تصدیق د رسولانو» پس بیرته بوزه مونږ «دنیا ته له پاره د دی» چی وکړو ښه عمل بیشکه چی مونږ یقین کوونکی یو (نو ویه گوری ته یو سخت بد کار او دغه وینا به دوی ته له سره څه گته (فائده) نه رسوی).

تفسیر: یعنی زمونږ غوړونه او سترگی، خلاصی شوی، د رسول الله په هغو خبرو چی ویلی نی دی زمونږ یقین راغی او دغه گورد (تول) شیان مو په خپلو سترگو سره ولیدل او ښه وپوهیدو چی یواغی ایمان او صالح عمل د الله جل جلاله په نزد منظور او مقبول دی او په کار راغی اوس مو یو ځلی بیا دنیا ته ولیږه او ومو گوره چی مونږ څرنکه ښه عملونه کوو.

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدًىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

او که اراده کړی وی مونږ نو خامخا ورکړی به ؤ مونږ هر نفس ته (په دنیا

کښی) هدایت د هغه ولیکن مقرره شوی ده دغه وینا (حکم) له ما چی
خامخا دک به کرم هرورمو (خامخا) دوزخ (له کفارو نه) له پیریانو او
انسانانو تولو شخه.

تفسیر: د الانعام په (۳) رکوع ۲۸ آیت کښی ئی ویلی دی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا هُوَ عَنْهُمْ﴾ یعنی بیا مو
دنیا ته ولیږه او ومو گوره چی مونږ څرنګه ښه عملونه کوو یعنی دوی دروغ وائی که دنیا ته
بیرته ولیږلی شی بیا به هم دوی پخپلو هم دغو شرارتونو کښی بوخت (مشغول) وی د دوی د
طبیعت اقتضاء او غوښتنه هم داسی ده چی د شیطان اغواء او لمسون قبولی او د الله تعالی له
رحمت شخه لری تښتی بیشکه مونږ په دغه خبره قادر یو چی د دنیا ګرد (تول) انسانان په جبر
او زور سره د هدایت په لاره راولو او پری قائم ئی کرو چی د هغه په لوری د انسانانو زړونه
فطرتاً مایل دی لیکن په دغه تقدیر سره چی ګرد (تول) انسانان په هم دغه یوه طور او طریقه
اختیارولو مجبور کول دغه زموږ د حکمت او مصلحت شخه مخالف ؤ چی د هغه بیان په شو
نورو ځایونو کښی پخوا له دی نه شوی دی نو هم هغه خبره پوره کیدونکی وه چی د ابلیس د
دغی دعوی ﴿لَا تُؤْتِيهِمُ اجْرَعِينَ الْاَعْبَادُ وَهُمْ الْخَالِقِينَ﴾ ص، ۸۲-۸۳ آیت په ځواب کښی ویلی
وه ﴿فَالْحَقُّ وَالْحَقُّ اقْوَلُ لِكُلِّ جَهَنَّمِيٍّ وَمِنْ تَعْمِكَ مِنْهُمْ اجْرَعِينَ﴾ (د ص ۸۴-۸۵ آیت
۲۳ جزء) معلومه شوه چی دلته له جن او انس شخه مراد هم هغه شیطاین او د هغو پیروان
دی.

فَذُوْقُوا بِمَا نَسِيْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا اَلَا نَسِيْتُمْكُمْ وَذُوْقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۱۴﴾

پس وشکعی تاسی (دا عذاب) په سبب د دی چی هیر کری ؤ تاسی ملاقات د
ورځی ستاسی چی دا دی بیشکه چی مونږ به هم هیر کرو تاسی او وشکعی
تاسی عذاب دائمی په سبب د هغه (کفر او تکذیب) چی وی تاسی چی کاوه
به مو (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی مونږ هم تاسی هیر کری ئی، یعنی هیڅکله به په رحمت سره نه یادول کیرئ.
وروسته له دی نه د مجرمینو په مقابل کښی د مؤمنانو حال او مال بیانوی.

اِنَّهَا يَوْمٌ مِّنْ بَآئِنَاتِ الدِّينِ اِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ^{۱۵} تَتَجَافَىٰ جُنُوبَهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ^{۱۶}

بیشکه هم دا خبره ده چی ایمان راوړی په آیتونو زمونږ هغه کسان کله چی پند ورکړی شی دوی ته په دغو (آیتونو) نو پریوځی په داسی حال کښی چی سجده «عبادت» کوونکی وی الله ته او تسبیح وائی سره له ثناء د رب خپل او دوی تکبر لوئی نه کوی (له عبادت نه) لری کیږی ددی د دوی له ځایونو د خوب (دپاره د تهجد) بولی دوی رب خپل (پت له خلقو نه) له ویری (د قهره د الله نه) او له طمعی (د رحمت د ده نه) او ځینی له هغو مالونو چی ورکړی دی مونږ دوی ته لگوی (ئی په لاره د الله کښی)

تفسیر: یعنی په خوف او خشیت او خشوع او خضوع په سجده لویږی، په ژبه سره د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید اداء کوی او په زړه کښی د کبر، غرور، لوئی، ځانمنی (غرور) داسی خبری نه گرځوی چی د الله د آیتونو په مقابل کښی د تیتیدلو څخه مانع وی. له خوړو خوبونو او پستو بسترو څخه پورته کیږی او د پاک الله په حضور کښی دریږی. له دی نه مراد د تهجد لمونځ دی لکه چی په صحیح حدیث کښی راغلی دی.

او ځینو تری د سبا او د عشا د لمانځه یا د مغرب او د عشا د لمانځه په منع کښی کوم نفلونه چی کیږی هغه مراد کړی دی. گواکی په الفاظو کښی د دی خبری د ځانیدلو ځای هم شته. لیکن قوی هم هغه لومړی تفسیر دی. والله اعلم.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له الله تعالیٰ ځنی هیله (امید) او طمع لرل او ویریدل بد نه دی اعم له دی نه چی په دنیوی امورو کښی وی یا په اخروی کښی. که په دغه مقصد کوم بنده عبادت کوی نو مقبول دی. هو! که د بل کوم موجود د خوف یا رجاء له سببه بندگی وکړی نو هغه رباء ده له سره نه قبلېږی».

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ^{۱۷}

پس نه دی معلوم هیڅ نفس ته (نه پریستی او نه نبی ته) هغه شی چی پت کړی شوی دی دوی ته له یخوالی د سترگو نه دپاره د جزاء د هغه عمل چی وو دوی چی کاوه به ئی (پت)

تفسیر: یعنی څرنگه چی د شپو په تیارو کښی له خلقو څخه په پټه دوی بی ربیاء عبادت کری دی د هغه په بدل کښی الله تعالی هغه نعمتونه چی پټ ساتلی دی او د هغو پوره کیفیت هیچا ته نه دی معلوم دوی ته ورکوی چی د هغو د لیدلو څخه د دوی سترگی روښانه کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چی ما خپلو نیکو بندگانو له په جنت کښی دوه شیان پټ ساتلی دی چی د هغو مثال نه سترگو لیدلی دی او نه د هغه تعریف غوړونو آوریډلی دی او نه د کوم انسان په زړه کښی گرځیدلی دی.

تنبیه: سرسید او نورو د دغه حدیث په اساس په جنت کښی له جسمانی نعمتونو څخه انکار کری دی د دوی په ځواب کښی د (مولینا شبیر احمد) یو مضمون د «هدیه سنیه» تر عنوان لاندی چاپ دی ښائی چی هغه دی ولوست شی.

أَقْبَنُ كَانُ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانُ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾

آیا پس هغه څوک چی وی مؤمن لکه هغه څوک دی چی وی هغه فاسق نه دی برابری (دا دواړه دلی)

تفسیر: یعنی که د یوه ایماندار او د یوه بی ایمانه آخره خاتمه او انجام یو شانته شی نو پوهیږئ چی (العیاذ بالله) د الله تعالی په دربار کښی توره تیاره ده.

أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْبَاوِيءِ نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

هر څه هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کری ئی دی ښه (عملونه) پس شته دوی لره جنتونه د هستوگنی په طریقه د میلستیا په سبب د هغو عملونو چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالی په فضل به د دوی صالح عمل د جنت د میلستیا سبب گرځی.

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهِ تُكذَّبُونَ ﴿٢٠﴾

او هر شه هغه كسان چي فاسقان شوي دي پس غاي د هستوگني د دوي اور (د دوزخ) دي (هر كله چي اراده وكړي دوي د دي چي راوغي له دغه اوره نو بيرته به غورغول كيږي دوي په دغه اور كښي او ويل كيږي به دوي ته (د اهانته په ډول (طريقه)) وشكعي تاسي عذاب د اور «د دوزخ» هغه عذاب چي وي تاسي چي د هغه به مو تكذيب كاوه (په دنيا كښي او باور مو پري نه كاوه).

تفسير: يعني كله كله چي د اور شغلي دوزخيان د دروازي په لوري وغورغوي په دغه وخت كښي بياني دوي د تبديلو په فكر كښي ولوږي نو پريښتي به له هغه غاي څخه دوي په تيل وهلو سره بيرته بياني او دوي ته به وائي چيري غي؟ هغه شي مو چي دروغ باله او باور مو پري نه كاوه اوس د هغه خوندي او مزه وشكعي (اللهم اعذني من النار واجرني من غضبك).

وَلَنْذِيْقَهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْاَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٣١﴾

او خامخا وبه څكوو مونږ هرورمو (خامخا) په دوي باندي له هغه عذاب نژدي (په دنيا كښي) لږ له عذاب لوي نه (چي د آخرت دي) دپاره د دي چي دوي وگرغي (له كفر نه اسلام ته).

تفسير: يعني د آخرت د لوي عذاب څخه پخوا په دنيا كښي لږ څه كمه درجه عذاب پري نازلؤو خو هغه كسان چي د رجوع توفيق ور په برخه وي له الله تعاليٰ څخه ووږيږي او الله تعاليٰ ته رجوع وكړي. كمه درجه عذاب هم دغه دنيوي مصائب دي لكه ناروغي، قحطي، قتل، قيد، د مال او د اولاد او د نورو تباهي او نور.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيٰتِ رَبِّهِ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَا اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِيْنَ مُتَّقِيُوْنَ ﴿٣٢﴾

او څوك دي ډير ظالم له هغه چا چي پند وركړ شي په آيتونو د رب خپل

(قرآن) بيا مخ وگرځوی تری (فکر او غور ونه کړی پکښی او وروسته له پوهیدلو تری بیرته وگرځی بلکه له دی نه ډیر ظالم نشته) بیشکه چی مونږ له دغو مجرمانو څخه انتقام اخیستونکی یو (په عذاب سره)

تفسیر: کله چی مونږ له ټولو گنهکارانو او ظالمانو او مجرمانو څخه انتقام او بدل اخیستونکی یو نو دغه ډیر ظالم به څرنگه نجات تری وموندلی شی ؟ له دی نه وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکوی چی ته د دوی له ظلم او اعراض څخه مه خپه کیږه ! پخوا مو موسی علیه السلام ته هم کتاب ورکړی ؤ چی په هغه سره بنی اسرائیلو هدایت وموند او د ده په تابعانو کښی لوی لوی دینی پیشوایان او امامان تیر شول تاته هم بیشکه د الله تعالی له طرفه دغه عظیم الشان کتاب درکړی شوی دی چی ډیر خلق به پری لار ومومی او له بنی اسرائیلو څخه به زیات ستا په امت کښی لوی لوی امامان او پیشوایان پیدا شی. پاتی شوه د منکرانو فیصله هغه به پخپله پاک الله کوی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ
مِّنْ لِّقَابِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٣٢﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (د تورات لکه چی تاته مو ای محمده قرآن درکړی دی) پس مه کیږه ته! په شک کښی له ملاقاته د دغه (موسی) او گرځولی وو مونږ تورات یا موسی هدایت دپاره د بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب)

تفسیر: ﴿فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَابِهِ﴾ په منع کښی معترضه جمله ده یعنی بیشکه او بی شبهی موسی علیه السلام ته کتاب ورکړی شوی ؤ او تاته هم داسی کتاب درکړی شوی دی چی په دغه کښی هیڅ قسم چل او فریب او پلمه (تدبیر) نشته یا ئی د موسی علیه السلام د ذکر په نسبت وویل چی تاسی له موسی علیه السلام سره د معراج په شپه کښی ولیدل هغه واقعی او حقیقی ملاقات ؤ او په هغه کښی هیڅ قسم چل، تیرایستل، سترگی پتول او نور شک او شبهه نه وه.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ آيَةً يَّهْدُونَ بِأَمْرِنَا لِمَنْ يَّصْبِرُ وَارْتَبِطْ

او گرځولی ؤ مونږ عینی له دوی نه امامان چی لاره به ئی ښووله (خلقو ته)

په حکم زمونږ کله چی صبر وکړ دوی (په دین خپل)

تفسیر: یعنی د دنیا په سختیو او د منکرانو په ظلم او تیریو ئی صبر وکړ او خپل دین ئی ټینگ وساته

وَكَانُوا بِالْآيَاتِ يُوقِنُونَ ﴿۳۷﴾

او وو دوی چی په آیتونو زمونږ (چی له انبیاؤ الله سره ؤ) یقین به ئی کاوه.

تفسیر: یعنی مسلمانان دی د الله تعالیٰ په وعدو یقین او باور ولری او په سختیو دی صبر وکړی او پخپلو کارونو کښی دی ثابت او قائم اوسی نو له دوی سره به پاک الله هم داسی معامله وکړی لکه چی وشوه او ښه وشوه.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۳۸﴾

او بیشکه رب ستا هم دی به فیصله (حکم) کوی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی په هغه شی کښی چی وو دوی په دغه شی کښی (په دغه دنیا کښی چی سره) اختلاف به ئی کاوه.

تفسیر: یعنی د اهل الحق او منکرانو په منځ کښی قاطعه فیصله او عملی پریکړه به د قیامت په ورځ وشی هو! په دنیا کښی هم ډیر مثالونه داسی ښوول شوی دی چی انسان د هغو له لیدلو څخه پوهه او عبرت حاصلولی شی آیا د عاد او د ثمود د تباه او وچاړ شوی کلی او کندوالی او مخروبی نجی دغو منکرانو نه دی لیدلی؟ چی په هغو د شام او د مکی د سفر په وخت کښی مسافرین او عابرین تل تیریوی آیا د دوی د هلاکولو او تباهی قصی ئی نه دی آوریډلی؟ د تعجب ځای دی چی د دغو شیانو د لیدلو او آوریډلو نه وروسته هم دوی متنبه نشول او د نجات او فلاح لاره ئی ونه لیدله.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَيشُونَ
فِي مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿۳۹﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا

آيا (لاره د عبرت) نه ده بنوولی دغو (مکیانو) ته (دی خبری) چی خومره هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چی تل تیریری (دغه کفار) په (ورانو) کورونو د دوی، بیشکه په دغه (هلاکولو د پخوانیو) کښی خامخا لوی دلائل د قدرت دی آيا پس نه اوری دوی (د عبرت په غورونو) آيا نه وینی دوی چی بیشکه مونږ بهوو (ویالی د) اوبو طرف د ځمکی وچی ته (چی گیاه پکښی نه وی) پس راویاسو مونږ په هغو سره کښت (فصل)

تفسیر: یعنی بهوو مونږ د نهرونو، ویالو او د سیندونو اوبه یا د باران اوبه. نو آيا نه وینی دوی دا چی بیشکه مونږ راوکاږو اوبه ځمکی وچی ته چی گیاه پکښی نه وی له «الارض الجرز» څخه هغه وچه توره ځمکه مراد ده چی له نباتاتو څخه تشه او خالی وی ځینی تری خاص د مصر ځمکی مصداق او مراد گرځوی او له «نسوق الماء» څخه د نیل د سیند اوبه مرادوی ولی دی تخصیص ته هیڅ ضرورت نشته کما نبه علیه ابن کثیر رحمه الله.

تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿۲۸﴾

چی خوری له دغه کښته (فصله) چارپایان د دوی (واښه، پانی) او نفسونه د دوی (دانه او میوه) آيا پس نه وینی (نښی د قدرت د ده)

تفسیر: یعنی ښائی چی دغه نښی ئی کتلی او د الله تعالیٰ په کامل قدرت، حکمت او رحمت قائل شوی وی او ښه پوه شوی وی چی دی هم داسی د مری په لاش کښی هم بیا روح نښاسی او دغه «بعث بعد الموت» ده ته څه اشکال او سختی نه لری او هم ښائی چی د الله تعالیٰ په نعمتونو ئی د زړه له کومی شکر ویستلی وی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْفَتْرِٰنِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۹﴾

او وائی (کفار) کله به وی دغه فتح (فیصله) که چیری بیع تاسی رښتینی (په دغه فتحه کښی)

تفسیر: پخوا ئی ویلی وو چی د دوی فیصله به د قیامت په ورځ کیږی. د ده په نسبت به منکرینو داسی ویل چی ته پرله پسې قیامت قیامت وائی. که ته رښتینی ئی نو راوښیه چی هغه ورځ به کله راځی؟. مطلب دا دی چی دغه خو تش ډارول او چتی (بیکاره) انذار دی قیامت او

نور هيڭ شي نشته

قُلْ يَوْمَ الْقِيَامِ لَآ يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا اِيْمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿۲۹﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چي په ورغ د فتح (قيامت) کښي هيڅ نفع به ونه رسوي هغو کسانو ته چي کافران شوي دي ايمان راوړل د دوي (په دغه ورغ کښي) او نه به دوي ته مهلت ورکړ شي او نه به دوي ته انتظار وکړ شي.

تفسیر: یعنی اوس وخت دی چې د الله تعالیٰ او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خبرو یقین او باور وکړئ او د هغی ورغی د تاسف او تحسر او له عذابه ځان وژغورئ (وساتئ)! او ورته بیخي آماده او تیار شئ! وروسته له هغه چي قیامت شي بیا ايمان او باور له سره نه پکاریږي او نه به په سزا کښي څه تاخیر تخفیف او مهلت وي او نه به مجرم ته داسي کومه موقع او فرصت ورکاوه کیږي چي په هغه کښي دی د خپلو اعمالو تعدیل او اصلاح وکړي او بیا خپل حساب او کتاب ته حاضر شي. نو د دغه وخت فرصت او مهلت غنیمت وگنئ! او په تکذیب او استهزاء خپل وخت مه ضائع کوئ! هغه ساعت چي راتلونکی دی یقیناً او قطعاً راغی او له سره پکښي هيڅ ديل، تعطیل او تاخیر نشته نو داسي پوښتنی او وینا بیخي فضولی او بیکاره دی چي هغه ورغ به کله راغی؟ او څه وخت به دغه فیصله صادرېږي؟

فَاعْرِضْ عَنْهُمْ وَأَنْتَظِرُ اللَّهُمَّ مَتَّظِرُونَ ﴿۳۰﴾

پس مخ وگرځوه! له دوي نه او منتظر اوسه (د الله نصرت ته) بیشکه دوي هم منتظر دی (د غلبی په تا)

تفسیر: یعنی هغه کسان چي داسي بی فکره او بی حسه دی چي د انتهائی مجرموالی او د سزا د وړ (لائق) گرځیدلو سره سره د فیصلی د ورغی او د سزا د صدور په نسبت توکی او مسخري کوي او ورپوري خاندی نو له دوي څخه څرنګه داسي هیله (امید) او توقع کیدی شي چي گوندی دوي په سمه لاره راشي نو تاسي د خپل تبلیغ او د دعوت د فریضی په اداء کولو کښي مصروف او لگیاء اوسئ! او د دوي له زیات فکر او خیال څخه بیخي بی پروا شئ! او هغوی پخپل سر پرېږدی! او د دوي د هلاکیدلو او تباھی په انتظار کښي اوسئ! لکه چي هغوی هم پخپل زعم او اتکل (معاذالله) ستاسي د تباھی او خرابی په انتظار کښي دی (وهذا قبل الامر بقتالهم).

(تمت سورة السجدة والله الحمد والمنة)

(سورة الاحزاب مدنية وهى ثلاث وسبعون آية وتسع ركوعات)
 (رقم تلاوتها (۳۳) تسلسلها حسب النزول (۹۰) نزلت بعد سورة «آل عمران»
 د الاحزاب) سورت مدنی دی (۷۳) آیت (۹) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۳) او په «نزل
 کښی (۹۰) سورت دی وروسته د آل عمران د سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چي ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
 عَلِيمًا حَكِيمًا ۗ وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا
 تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۗ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ۝

ای نبی (محمده!) وويريږه (تل) له الله څخه او مه منه (حکم) د کافرانو او
 (نه) د منافقانو، بیشکه چي الله دی ښه عالم پر هر شی ښه حکمت والا. او
 متابعت کوه! (ای محمه!) د هغه (حکم) چي درليږل کيږي تاته له جانبه د
 رب ستا بیشکه چي الله دی پر هغو کارونو چي کوئ ئی تاسی ښه خبردار او
 توکل وکړه په الله (او وروسپاره کارونه خپل)، او کافی بس دی الله کار
 جوړوونکی (ستا).

تفسیر: یعنی هم هغسی چي تر نن پوری معمول ؤ وروسته له دی نه هم تل له یوه خدای څخه
 ویريږه! او د کافرانو او منافقانو خبره له سره مه منه! که دغه گرد (تول) سره یو ځای شی او
 خپل لاسونه سره یو کړی او راز راز (قسم قسم) پلمی(تدبیرونه) او حیلي هم جوړی کړی او
 تاسی ته د دروغو مطالبات او د تگی مشوری در وړاندی کړی او وغواړی چي خپل طرف ته دی
 متمایل کړی نو تاسی قطعاً او اصلاً د هغوی پروا مه کوئ! او بی د الله تعالیٰ څخه د بل هیچا
 څخه خوف او اندیښنه مه کوه! او د هم هغه یوه خدای خبره منه، او د هغه په دربار کښی خپله
 غاږه ږده! اگر که گرد (تول) مخلوق سره یو ځای شی او تاته راشی. د الله تعالیٰ د احکامو په
 خلاف د هیچا خبرو ته غوږ مه ږده! الله تعالیٰ پر گردو (تولو) احوالو ښه پوهیدونکی دی. الله
 تعالیٰ په هر وخت کښی هر حکم چي درکوی په نهایت حکمت او مصلحت او خبرداری سره ئی

درکوی او په هغه کښی ستا اصلی خیر او ښیکنه (فائده) ده. کله چی ته د الله تعالیٰ پر احکامو تگ وکړی! او د ده پر لوی ذات توکل او اعتماد ولری! نو دی به ستا گرد (تول) امور پخپل فضل او مرحمت او قدرت سره جوړ کړی. یواغی د الله تعالیٰ ذات د توکل او اعتماد وړ (لاثق) دی. هر څوک چی قلباً، خالصاً، او مخلصاً په ده پوری خپل ځان وتری، نو دی به په بل چا یا بلی خوا ته له سره خپل زړه نشی ترلی. هو! که دی د دوو زړونو خاوند وی نو طبیعی ده چی هغه بل زړه به ئی بلی خوا ته درومی لیکن د هر یوه انسان په تتر (سینه) کښی فقط هم دغه یو زړه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « کفار غواړی چی د ده زړه نرم او خپل لوری ته ئی متمایل کړی او منافقان په خپل چال او چل درزده کولو پسی لویدلی دی او رسول الله یواغی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد او توکل کوی چی له هغه ځنی زیات علیم او خبیر بل څوک نه دی.»

مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهِۦٓ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمْ
 اِلٰى تَطَهَّرُوْنَ مِنْهِنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اِبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ
 قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ﴿۳۳﴾

نه دی پیدا کړی الله دپاره د هیڅ سړی دوه زړونه په دننه د ده کښی او نه دی گرځولی (الله) ښځی ستاسی هغه چی ظاهر کوی تاسی له هغو څخه میندی ستاسی او نه دی گرځولی (الله) هغه په زامنو بلل شویو ستاسی (واقعی) زامن ستاسی دغه (دری مذکوره خبری چتی (بیکاره)) خبری ستاسی دی په خولو ستاسی (چی هیڅ حقیقت نه لری) او الله وائی حقه (رښتیا خبره) او هم دغه الله ښی لیاره (سمه صافه حقه)

تفسیر: یعنی څنگه چی انسان په تتر (سینه) کښی دوه زړونه نه لری هم داسی په حقیقت کښی یو انسان دوه میندی یا دوه پلرونه هم نه لری. د جاهلیت په زمانه کښی به که کوم سړی خپله ښځه مور وبلله نو پخپل گرد (تول) عمر کښی به له هغی سره نه یو ځای کیده گواکی دوی به داسی گڼل چی په هم دغه لفظ سره هغه ښځه د ده د حقیقی مور په شان وگرځیده که چاته به ئی د خپل زوی یا د لور نسبت کاوه نو هغه به ئی واقعاً خپل اولاد گانه او د پلارتوب او زوی توب گرد (تول) احکام به پر هغو مترتب کیدل عظیم الشان قرآن د دغه مصنوعی او لفظی تعلق له حقیقی او فطری تعلق ځنی د جلا (جدا) کولو لپاره د دغو رسومو او مفروضاتو په ډیر تشدید او تهدید سره تردید وکړ او دغه ئی ښکاره کړه چی که څوک خپلی ښځی ته مور ووائی

په دغه تش ويلو سره هغه د ده واقعي مور نه گرځي که نه د دغی خبری له منلو څخه دا لازمیوی چی دغه سری د دوو ښځو له گیدو څخه پیدا شوی دی یوه هغه چی دی ئی زیرولی دی او دوهمه دغه چی دی ورته مور وائی، په دغه صورت سره که څوک زید خپل زوی وبولی نو د زید یو پلار خو لا له پخوا څخه موجود وو چی دی د هغه له نطفی څخه پیدا شوی دی نو آیا د واقعیت له مخی دغه خبره ومنله شی چی زید د دوو پلرونو څخه بیل بیل پیدا شوی دی لکه چی داسی نه ده نو د حقیقی مور ؤ پلار او اولاد احکام پر دوی باندي نشی جاری کیدی لکه چی خپلی ښځی ته د مور ویلو حکم د (تحریم) په سورت کښی راځی او د متبني (زوی بللو) حکم وروسته له دی نه راځی له دغو دواړو خبرو سره ئی دغه دریمه خبره د تمهید او تشریح په ډول(طریقه) هم واوروله چی داسی ډیری خبری له ژبی او خولی څخه راوځی چی په واقع کښی حقیقت او واقعیت نه لری لکه چی کوم غیر مستقل مزاج یا دوه رگه انسان یا کوم قوی الحفظ او قوی القلب سری یا داسی چا ته چی په یوه وخت کښی د دوو مختلفو شیانو په طرف متوجه کیدی شی داسی وائی چی دی د دوو زړونو خاوند دی حال دا چی که څوک ئی تتر ورځیری کړی او وئی گوری نو هغه به ضرور هم هغه یو زړه لری. هم داسی پر خپلی مور سربیره (علاوه) بله ښځه مور بلل، یا برسیره (سوا) پر پلار بل کوم سری پلار نیول، یا له خپل زوی څخه پرته (علاوه) بل کوم هلک ته خپل زوی ویل په واقع کښی په دغو گردو (تولو) کښی قطعاً هغه نسبت نه ثابتیږی چی زموږ د ژبی له ویلو څخه پرته (علاوه) د قدرت په قوت قائم شوی دی نو ځکه نه ښائی چی د حقیقی او مصنوعی تعلقاتو په منځ کښی گډون او خلط وکړی شی.

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ

وبولئ تاسی دغه (ادعیاء) پلرونو د دوی ته دغه (نسبت) دوی پلرونو د دوی (ته) ډیر برابر (او غوره) دی په نزد د الله

تفسیر: یعنی ښه او د انصاف خبره خو دا ده چی د هر سری نسبت د ده حقیقی پلار ته وکړ شی که کوم سری کوم هلک خپل زوی وبولی (متبني ئی وگرځی) نو هغه د ده حقیقی پلار نشی کیدی. که هم داسی د شفقت او محبت له مخی کوم سری کوم هلک مجازاً په زوی توب سره ونیسی یا کوم وړوکی یو سری ته پلار ووائی هغه بیله خبره ده. الغرض نه ښائی چی په نسبی تعلقاتو او د هغه په احکامو کښی د دغسی شیانو له امله (وچی) څه التباس او اشتباه واقع شی. د اسلام په ابتدا کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه آزاد کړ او خپل متبني ئی وگرځاوه، لکه چی سم له دستوره به خلقو هغه ته «زید بن محمد صلی الله علیه وسلم» ویل، کله چی دغه آیات نازل شول گردو (تولو) خلقو زید بن حارثه ورته ویل.

فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فِإِخْوَانَكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿۱۰﴾

پس که نه پیژنئ تاسی (ای مؤمنانو!) پلرونه د دوی پس دوی ورونه ستاسی دی په دین کینی او دوستان ستاسی دی (په دین کینی) او نشته پر تاسی (هیخ) گناه په هغه شی کینی چی خطا شوی بیع تاسی پکینی (لکه چی وایی زید بن محمد) ولیکن شته گناه په هغه شی کینی چی قصد ئی وکری زرونه ستاسی او دی الله ښه ببونکی د (خطیاتو) ډیر رحم لرونکی (د اجر او ثواب په انعام سره)

تفسیر: یعنی که ئی پلار نه وی معلوم نو په هر حال ستاسی ورور او دینی ملگری خو دی. نو په هم دغو القابو سره ئی یادوئ! لکه چی نبی کریم صلی الله علیه وسلم زید بن حارث ته ویل «انت اخونا ومولانا» که په هیره یا ناپوهی یا غلطی سره ئی وویل چی فلاتی د فلاتی زوی نو دغه معاف دی د خطاء او نسیان گناه په هیخ شی کینی نشته. په دغه کینی هم که الله تعالی اراده وکری نو بیی ئی.

الَّذِي أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ نَفْسِهِمْ وَأَزْوَاجَهُمْ وَأَوْلِيَاءَ أَرْحَامِهِمْ
بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا الَّذِينَ
تَفَعَّلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿۱۱﴾

(محمد د الله) نبی ډیر وږ (لائق) دی له مؤمنانو سره له نفسونو د دوی (د احکامو په انجام) او ښخی د دغه (نبی الله) میندی د دوی دی (تعظیماً او تحریماً) او خاوندان د خپلوی غچینی د دوی ډیر وږ (لائق) دی پر غچینو نورو (په میراث کینی) په کتاب (حکم) د الله کینی له مؤمنینو (انصارو) او له مهاجرینو مگر خو دا چی وکریئ (پخپل ژوند کینی) له دوستانو خپلو سره ښه احسان (یا ورته وصیت وکریئ په دریمه یا لږ له هغی) دی دغه (میراث په ایمان او په هجرت) په کتاب (قرآن یا لوح محفوظ) کینی لیکلی شوی

تفسیر: که په غور سره ولیدل شی د مؤمن ایمان د هغه لوی نور یوه شعاع ده چی د نبوت له

لمر څخه خورپړی. د نبوت لمر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دی. نو په دی اعتبار که مؤمن «من حیث هو مؤمن» د خپل ځان د حقیقت پوهیدلو لپاره په فکری حرکت شروع وکړی نو له خپل ایمانی شتوالی څخه پخوا ښائی چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم معرفت ځان ته حاصل کړی نو په دغه اعتبار ویلی شو چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم مسعود وجود زمونږ له وجوده هم زیات راته نژدی دی. که د دغه روحانی تعلق په بناء وویل شی چې د مؤمنانو په حق کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د پلار په شان دی بلکه له پلار څخه هم په مراتبو ډیر زیات دی نو دغه به بیخي په ځای او صحیح وی. لکه چې د ابو داؤد په سنن کښی د «انما انا لکم بمنزلة الوالد» الحدیث او د ابی بن کعب او نورو په قرائتونو کښی د (النبي اولی بالمؤمنین) آیت او د «وهواب لهم» جمله دا حقیقت څرگندوی (ښکاره کوی) که د پلار په تعلق کښی فکر وکړئ نو د هغه حاصل هم دا راوغی چې د زوی جسمانی وجود د پلار له جسمه راوتلی دی او د پلار طبیعی شفقت او تربیت له نورو څخه زیات دی لیکن آیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم تعلق د ده له امت سره له دی نه لږ دی؟ یقیناً د محمدی امت ایمانی او روحانی موجودیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د لوی روحانیت یوه پلوشه او د هغه سیوری دی. او هغه شفقت او تربیت چې د نبی صلی الله علیه وسلم څخه څرگند (ښکاره) شوی دی د مور او پلار له طرفه لا څه بلکه په ټولو مخلوقاتو کښی د هغه نمونه نشی موندلی. د پلار په ذریعه الله تعالیٰ مونږ ته د دنیا دغه عارضی حیات راکړی دی لیکن د نبی صلی الله علیه وسلم په برکت مونږ ته ابدی او دائمی حیات راحاصلپړی. نبی کریم صلی الله علیه وسلم زمونږ په نسبت داسی شفقت، مرحمت، خیر غوښتل، او همدردی کړی ده چې مونږ ئی د خپلو ځانونو لپاره نشو کولی نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په مال او په ځان او نورو شیانو کښی د تصرف هغه حق لری چې په دنیا کښی نور هیچا ته دغه حق نه دی حاصل. حضرت شاه صاحب لیکي چې «نبی د الله نائب (بمعنی رسول) دی، پخپل ځان او مال زمونږ دومره تصرفات او اختیارات نشی چلیدی څومره چې د نبی تصرفات په مونږ چلپړی مونږ ته دغه نه ده روا چې خپل ځان په سره لمبه او اور کښی واچوو که نبی صلی الله علیه وسلم دغه حکم صادر کړی نو بیا فرض کیږی. د هم دغو حقایقو په ملحوظ په احادیثو کښی راغلی دی «هیڅ یو له تاسی نشی مؤمن کیدی خو د ده په نزد زه له پلار او ځوی او نورو گړدو (ټولو) انسانانو بلکه د ده له خپله ځان څخه هم ډیر زیات گران او محبوب نه شم.» (وازواجه امهتہم، او ښځی د نبی میندی د دوی دی) یعنی ستاسی دینی میندی دی په تعظیم او احترام او په ځینو نورو احکامو کښی چې د هغوی لپاره د شریعت له مخ ثابت شوی وی نه په ټولو احکامو کښی ﴿وَأُولُو الْأَرْحَامِ﴾ او خاوندانو د خپلوی ځینی د دوی ډیر لائق دی په ځینو نورو الخ) یعنی له رسول الله سره دوی خپل وطن پریښی دی او له خپلو دوستانو او خپلوانو ځنی بیل شوی دی. رسول الله صلی الله علیه وسلم د مهاجرینو او د منوری مدیني د انصارو په منع کښی د دوو تنو په منع کښی دینی اخوت او اسلامی وروری ترلی وه. وروسته له دی چې د مهاجرینو نور خپلوان

مسلمانان شول نو دلته ئی داسی وویل چی د قدرتی خپلوی رعایت په دغه مؤاخات رومی او مقدم دی ښائی چی میراث او نور شیان د نسبی قرابت په اساس تقسیم کرل شی. هو! ښائی چی ښه سلوک او احسان دی له هغو ملگرو څخه هم منع نه شی.

﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾ دی دغه میراث او وصیت په کتاب قرآن لوح محفوظ کښی لیکلی شوی) یعنی په قرآن کښی دغه حکم د تل لپاره جاری او نافذ دی یا به په تورات کښی هم وی. یا به له کتاب څخه لوح محفوظ مراد وی.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ
وَمُوسَىٰ وَعَيْسَىٰ ابْنَ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ٥

او یاد کړه (ای محمده!) کله چی واخیست مونږ له (تولو) انبیاؤ څخه عهد د دوی (په الست کښی چی هم دی پخپله دوی عبادت کوی او هم دی نور زما عبادت ته رابولی) او (بالخاصه) له تانه او له نوح او (له) ابراهیم او (له) موسیٰ او (له) عیسیٰ زوی د مریمی نه (چی عبادت د الله کوی) او واخیست مونږ له دغو (تولو انبیاؤ) څخه (په قسم سره) عهد محکم.

تفسیر: یعنی دغه قول او قرار چی یو به د بل تائید او تصدیق کوی او د دین په قائمولو او د الله تعالیٰ د پیغام په رسولو کښی به له سره هیڅ قسم نقص او قصور نه کوی په «آل عمران» کښی د دغه میثاق ذکر تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب لیکلی «پاس ئی د رسول په حق کښی ویلی وو چی په مؤمنانو د دوی له ځانونو څخه زیات تصرف کولی شی. دلته دی ته اشاره ده چی دغه درجه انبیاؤ ته ځکه وررسیدلی ده چی په دوی محنت مسؤلیت او ذمه واری هم له گردو (تولو) څخه زیات دی. یواځی له تولو خلقو سره مقابله او له هیجا څخه هیڅ ډول (طریقه) خوف او رجاء نه لرل» پرته (علاوه) له انبیاؤ نه د بل چا له لاسه پوره ده؟ د دغو پنځو رسولانو نومونه چی دلته په خصوصیت سره یاد شوی دی اولوالعزم بلل کیږی د دوی هدایت او لیار ښوونی تر زرهاؤ کلونو پاتی دی او تر څو چی دنیا ودانه ده پاتی به وی. له دوی ځنی رومی ئی زمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نوم واخیست حال دا چی د ده ظهور په عالم شهادت کښی له گردو (تولو) څخه وروسته شوی دی مگر په درجه کښی له گردو (تولو) څخه وړاندی دی. او د ده وجود هم په عالم غیب کښی له تولو څخه مقدم دی لکه چی په حدیث کښی راغلی دی.

لَيْسَ لِلصِّدِّيقِينَ عَن صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا

دپاره د دی چپی وپوښتی (الله) له صادقانو څخه له صدق (رښتیا) د دوی او (الله) تیار کړی دی دپاره د کافرانو عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له قول او اقرار سره مطابق د انبیاؤ پر ژبه ئی خپل احکام خلقو ته ورسول او د حجت اتمام ئی وفرمایه بیا به له هر یوه څخه بیلې بیلې پوښتی کوی خو د صادقینو پر صداقت قائم پاتی کیدل ښکاره شی او منکرینو ته د صدق پر انکار سزا ورکړه شی وروسته له دی نه د «احزاب» د جنگ واقعه یادوی چپی د رښتین رسول الله صلی الله علیه وسلم او د رښتینو مؤمنینو په مقابل کښی د دروغجنانو منافقانو او د منکرانو څه حال احوال شو؟ او د دوی د ظاهری ثمراتو او نتایجو ذکر کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ①

ای هغو کسانو چپی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) یاد کړئ تاسی نعمت د الله پر تاسی کله چپی په (غزوه د احزاب کښی) راغللی تاسی ته لښکری (د کفارو) امر یعنی راولیږو مو پر دوی باد او داسی فوځونه (د ملائکو) چپی (هیڅ) نه لیدلی تاسی دوی (یعنی د پرښتو فوځونه چپی د کفارو په زړونو کښی به ئی رعب او ویره غورځوله) او دی الله پر هغو (کارونو) چپی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: د هجرت په څلورم او پنځم کال کښی د بنی نضیرو یهودان له منوری مدینې څخه وویستل شول چپی ذکر ئی د «الحشر» په سورت کښی راغی دغه فراری یهودان کور په کور او قوم په قوم وگرځیدل او هغوی ئی د اسلام او مسلمینو په خلاف ولمسول او گرد (تول) ئی د مسلمانانو په خلاف جنک ته مستعد او تیار کړل. او د بنی فزاره او غطفان او د عربو د نورو قبائلو د متحده ټولنو هجوم او حمله پر منوره مدینه باندی بریالیان او کامیاب شول. تقریباً دولس زره سره او کره لښکر سره له پوره وسلو، سامان، تجهیزاتو او لوازمو د فتح او ظفر په نشو کښی مست ورتوی شول د «بنی قریظه» د یهودانو یوه ټینگه او کلکه کلا د مدینې منورې په شرقی جانب کښی وه. دوی پخوا له دی نه له مسلمانانو سره معاهده تړلی وه. بالاخر دوی د نضیری یهودانو په ترغیب او ترهیب هغه معاهده ماته کړه او د متعارضینو د امداد او معاونت له پاره د مسلمانانو په خلاف ودریدل د مسلمانانو عمومی جمعیت تول دری زره تنه ټول

چی په هغه کښی یو لوی تعداد دغابازان منافقان ؤ چی د تکلیف او سختی په وخت کښی به ئی د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړولی او د جنگ له میدانه به ئی ورو ورو خپل غځانونه ایستل رسول الله صلی الله علیه وسلم په دغه مورد کښی له مسلمانانو سره مشوره وکړه بالاخر د پارسى سلمان رضی الله تعالی عنه په مشوره د ښار په اطرافو کښی په هغو غځایونو کښی چی د کفارو د تعرض او د حملی اندیښنه وه خندقونه وکنستل شو د سختی یخنی وقت ؤ غله هم ډیره قیمته او ډیره لږه پیدا کیده د لوړی له سببه صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم او پخپله رسول الله مبارک هم پر خپلو گیدو تیږی (گتی) ترلی وی مگر سره له هغه د الله تعالی په عشق او مینه کښی گرد (تول) مست او بیخوده وو. او دغه گرد (تول) د خپلو سرونو غځنی تیر صحیح اسلامی مجاهدان او د دی لوی قوماندان سید الانس والجان په دغی سختی ځمکی کښی د خندق په کنستلو کښی په یوه حیرت پیدا کوونکی مجاهدت او د میرانی (بهادری) په همت او غیرت مشغول وو. مجاهدین پر دغی سختی ځمکی کښی په کودال وهلو مشغول او لگیا وو او په خپلو منځونو کښی به ئی په ډیر جوش او خروش سره داسی ویل.

(نحن الذين بايعوا محمداً على الجهاد ما بقينا ابدًا)

بالمقابل زمونږ د لوی سردار حضرت محمد رسول الله سيدالابرار او افضل الاخيار له طرفه به چی هغوی هم بالذات د خندق په کنستلو کښی مشغول وو د دوی ځواب داسی ویلی کیده

(اللهم لا عيش الا عيش الآخرة فاعفر للأتصار والمهاجرة)

کله چی خندق تیار شو نو اسلامی مجاهدین د متعارضینو په مقابل کښی په خپلو سنگرونو او مورچو کښی تینگ ودریدل تقریباً تر پنځه ویشو ورځو پوری دواړه فوځونه سره مخامخ پراته وو او د دغو دواړو قواوو په منځ کښی خندق حائل ؤ سره له دی چی د کفارو تعداد ډیر زیات وو خو د دوی له لاسه ونشو چی له خندقه تیر او پر ښار عمومی هجوم او یرغل (حمله) راوړی. مگر له لری غځنی به ئی غشی ویشتل او کله کله به د فریقینو مخصوص زلمیان د مبارزی په ډگر کښی هم سره وتل. او یو له بله سره به ئی لاس او پښی پستول د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښی مسلمین د محصورینو د جمعیت حیثیت درلود (لرلو) خو سره له هغه دوی تولى ښځی او ووړکی د ښار په مضبوطو او محفوظو انځرونو کښی خوندى کرل او دوی پخپله په ډیر شجاعت او استقامت سره د ښار په محافظت او مدافعت کښی مؤاظبت او مراقبت کاوه. بالاخره د نعیم ابن مسعودالاشجعی رضی الله تعالی عنه د یوه عاقلانه او لطیف تدبیر په اثر د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښی اختلاف او مشاجره واقع شوه. له بل طرفه د کفارو په زړونو کښی د الله تعالی د غیر مرئی فوځونو له لوری ویره او رعب وغورځاوه شو په هم دغه ضمن په یوه شپه کښی یوه سخته ویروونکی سیلی راولوته چی د هغی په اثر د دوی تولى خیمی او کیږدی وشلیدلی او له ځمکی څخه وشکولی شوی او ډیری لری ولویدلی. د دوی گرد (تول) څاروی او حیوانات توری شول اورونه ئی مړه او ډیگونه او لوبښی ئی په بل مخ نسکور او گرد (تول) سره مات او گډوډ شول شگنی به په داسی شدت او حدت سره الوتلی چی

د دوی سترگی او خولی پوزی او غوړونه تری دک پک شول. بالجمله د دغه سخت طوفان او ډیری زوروری سیلی په اثر د کفارو په دغه عظیم الشان لښکر کښی چی تر ۲۴۰۰۰ تنو ځلمیانو پوری رسیدل یو راز (قسم) گډودی او بی‌نظمی او پریشانی ښکاره شوه او بالاخر د ډیری یخنی او تیاری او دوړو او غبار له سببه گرد (تول) سره تار په تار او د ابوسفیان د طبل الرحیل د غږیدلو په اثر چی دی بیا د کفارو د دغه عظیم الشان لښکر لوی سر افسر و تول په تښته او فرار مجبور شول او گرد (تول) خائب خاسر بی د مرام له نیله بی هیله (بی‌طمعی) او ناامیده بیرته ستانه (واپس) شول ﴿وَكَيْفَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ يَافِعًا﴾ دغه جنگ ته د «احزاب» یا د «خندق» جنگ وائی د سخت برودت او سختو لوړو په وخت کښی د داسی خندق کنستل او د دغومره دښمنانو په مقابل کښی په میرانه (بهادری) سره تینگ ودریدل داسی اوضاع او حالات ؤ چی د منافقانو د زړونو پتی خبری ئی څرگندی (ښکاره) کړی او د مؤمنینو ثبات او استقامت په ښه شان سره تثبیت شو په هم دغه جنگ کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی وروسته له دی نه به بیا کفار پر مونږ تعرض او یرغل (حمله) نه کوی بلکه بالعکس مونږ به پر هغو هجوم وروړو لکه چی هم داسی هم وشول.

إِذْ جَاءَ وَكُفْرًا مِّنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ

(یاد کړی) کله چی راغلی (لښکری د کفارو) تاسی ته له پاسه (جانبه) د تاسی او له ښکته (جانبه) د تاسی

تفسیر: یعنی د منوری مدینی په شرقی جانب چی جگ (وچت) دی او له غربی جانب چی ښکته دی

وَإِذْ زَاغَتِ الْبَصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونًا ۝

او کله چی کږی خری شوی سترگی (له ډیری ویری) او ورسیدل زړونه چنفرکو (بیخونو د مریو) ته «له ډیره خوفه» او گمانونه وکړل تاسو پر الله راز راز (قسم قسم) گمانونه

تفسیر: یعنی له ډیره دهشته او حیرته سترگی ردی بدی پاتی شوی او د خلقو اشکال او بنی والوتی د دوستی او خپلوی مدعیانو به ځانونه پتول او له سترگو ځنی به ئی ځان گوبښی (جدا) کاوه. او ورسیدل زړونه چنفرکو بیخونو د مریو ته یعنی له ډیر خوف او هراسه زړونه لرزیدل او داسی په زور او شدت سره له خپله ځایه غورځیدل لکه چی د ستونی له لیاری د باندي راوتل. او

گمانونه وکړل تاسو پر الله تعالیٰ راز راز (قسم قسم) گمانونه یعنی یو به په یو شی پوهیده، او بل به بل شی اتکلاوه. مسلمانانو به داسی گڼل چی دا غلجی یو بل قسم سخت امتحان راباندی راغلی دی وگورو چی مونږ ته په دغه آزموینه کښی څه راپښیری؟ ناقص الایمان کسانو به داسی گڼل چی اوس له دغی پښی څخه زمونږ ژوندی وتل سخت او مشکل دی د منافقینو له احواله خو له سره پوښتنه مه کوئ چی هغوی په څه حال کښی وو؟ د منافقینو مقولی وروسته راغی.

هَذَا لِكِ ابْتِلَى الْمُؤْمِنُونَ وَزُلُوزُنَا لِنَ الْأَشِدِّاءِ ۝۱۱

په دغه وخت کښی وازمویلی شول مؤمنان (له منافقانو څخه) او خوځولی شول په خوځولو سختو سره (له ډیری ویری)

تفسیر: رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت حذیفة رضی الله تعالیٰ عنه ولیږه شو د دښمن صحیح احوال راوړی د دغی واقعی مفصله قصه دی په حدیث کښی ولوستله شی څو د دغه تردد او تذبذب او اندیښنی د کیفیت اندازه تری وشی دلته د هغی د ترجمی گنجایش نشته.

وَأَذِيقُوا الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَّا وَعَدْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا عُرُورًا ۝۱۲

او (یاد کړه هغه وخت) کله چی وویل (ابن ابی ابن قیشر او نورو) منافقانو او (وویل) هغو کسانو چی په زړونو د دوی کښی مرض (د نفاق) و چه نه ده وعده کړی له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله په فتح د شام یمن، پارس) مگر په غرور تیرایستلو سره

تفسیر: ځینو منافقینو به داسی ویل چی محمد صلی الله علیه وسلم به داسی دعوی کولی چی زما دین تر مشرقه او مغربه خور او منشوری او د روم، پارس او صنعا بنگلی او مانی ماته راکری شوی دی حال دا چی اوس مسلمانان د اودس د تجدید لپاره هم له خپلو سنگرونو څخه نشی وتلی هغه وعدی چیری لاری؟ حضرت شاه صاحب فرمائی «مسلمانانو ته ښائی چی اوس هم د ناامیدی په وخت کښی د بی ایمانی خبری ونه کړی!»

وَإِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ

او کله چی وویل یوی طائفی له دغو (منافقانو) چی ای اهل د یثربه (مدینی)

تفسیر: «یثرب» د طبیی مدینی قدیمی نوم ؤ کله چی رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه عحای ته تشریف راوړ د یثرب نوم په «مدینه النبی» سره تبدیل شو.

لَا مَقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنَ النَّبِيِّ يَقُولُونَ إِنْ
يُؤْتِنَا عَوْرَةً مَّا هِيَ بَعُورَةٌ إِنْ شِئِدُونَنَا إِنْ شِئِدُونَنَا إِنْ شِئِدُونَنَا إِنْ شِئِدُونَنَا ۝۱۳

نشته عحای (د هستوگنی) تاسی ته پس بیرته وگرغی او اذن (د بیرته تللو) غواړی یو فریق دله له دوی له نبی وائی (بنو حارثه او بنو سلمه) چی بیشکه کورونه زمونږ تش پراته دی (له سریو) حال دا چی نه دی تش پراته کورونه د دوی نه لری اراده دوی (په دغه تگ سره) مگر د تیبستی (له جنگه).

تفسیر: یعنی گرد (تول) عرب زمونږ دشمنان شول او زمونږ لپاره هیچیری د توقف او د هستوگنی عحای پاتی نشو تول له اسلامی لښکرو جلا (جدا) او خپلو کورونو ته لاړ شی! رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د اسلامی مجاهدینو د باندی ولاړ وو او د ښار د مضبوطو او محفوظو انګرونو په مزید تأمین او تحکیم او په هغو کښی د ښځو او وړوکو په خوندی کولو او عحای په عحایلو کښی مشغول ؤ په دغه وخت کښی به دغو منافقینو داسی پلمی (تدبیرونه) او بهانی سره کولی چی زمونږ کورونه د باندی په ډاګ ډبر میدان کښی پراته دی مونږ له دی نه ویربرو نه چی غله زمونږ په کورونو ولویږی او زمونږ گرد (تول) مال او شته به تالا او لوت یوسی. دغه محض د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) وی او له داسی خبرو څخه د دوی مقصود دا و چی په کوم چل او فریب سره خپل عحان د جنگ له میدانه وباسی لکه چی هومره سریو چی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اجازه وغوښتله دوی هغو گردو (تولو) ته اجازه ورکړه او د مرخصینو د تکثیر او تزئید هیڅ پروا ئی ونه کړه. له عحینو روایتو څخه داسی معلومیږی چی فقط دری سوه قدسیه نفوس له دوی سره باقی پاتی شول.

وَلَوْ دَخَلَتْ عَلَيْهِمْ مِّنْ أَقْطَارِهِمْ سِبْلُوا الْفِتْنَةَ لَأْتَوْهَا وَمَاتَبَتُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ۝۱۴

او که راننه ایستی شی پر دوی (دغه کفار په مدینه کښی او تری چاپیر شی) له اطرافو د دغی (مدینی) بیا طلب وکړ شی تری فتنه (شرک یا له مسلمانانو سره جنگ) نو خامخا رابه شی دوی هغی (فتنی) ته او غنډ (ایسارتیا) به ونه کړی په دغی (قبول د فتنی) کښی مگر لږ

تفسیر: یعنی منافقان د دروغو حیلې او بهانی جوړوی. فرض ئی کړئ که دغه کسان په ښار کښی هم وی او کوم یو دشمن د دی خوا یا د هغی خوا راشی یا پر دوی ورتوی شی او له دوی څخه داسی یوه مطالبه وکړی چی د اسلام دغه دین پریردئ چی تاسی ظاهرأ هغه منلی دی یا ورته وویل شی چی راءئ چی له مسلمانانو سره وجنگیږو نو دوی سم د لاسه د جنگ او فتنی او فساد اچولو لپاره ولاړ او تیاریږی او په دغه وخت کښی د دوی دغه مکر او فریب او دروغ په ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهریږی. ځکه چی علی الفور دوی د کفارو د هغو مطالباتو د تعمیم لپاره خپلی ملاوی تری او د دوی مرستی (مدد) او تائید ته چت پت ودریږی. نه به د خپلو کورونو د خالی کیدو او بی سر پرستی او د ساتلو عذر وړاندی کوی او نه د هغو د غلا او لوټیدلو او په تاراج تللو څخه څه اندیښنه کوی ماسوا له هغه توقفه چی په دغو مذاکراتو او د وسلې په اخیستلو کښی واقع شوی دی بلا توقف علی الفور د مسلمانانو د جنگ لپاره دوی حاضریری او د اسلام د دغی ظاهری دعوی څخه هم لاس اخلی او بی له کومی معطلی او دیل سریعأ د جنگ په اور کښی خپل ځانونه غورځوی.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهِدُوا لَإِيَّاكَ مِنْ قَبْلُ لَأَيُّوُنَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ۝۱۵

او خامخا په تحقیق وو دوی چی وعده ئی کړی وه له الله سره پخوا له دی نه چی وبه نه گرځوی (په جنگ کښی) شاوی خپلی (او نه به تښتی)، او دی عهد د الله پوښتیدلی شوی (په قیامت کښی له وفاء کولو سره).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چی « وروسته د احد له جنگه منافقانو اقرار کړی وو چی بیا به مونږ داسی یو حرکت ونه کړو» د دغه مخالفت پوښتنه به الله تعالی له دوی ځنی وکړی چی ستاسی هغه قول او اقرار چیری لاړ؟ یعنی بنو حارثه او بنو سلمه د احد په غزوه کښی هم له لیاری څخه بیرته گرځیدلی وو او بیا پشیمان شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ئی عهد وکړ چی بیا به له جنگه نه تښتو دغه دی چی دوی اوس بیا هم هغسی

و کړل.

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمْ اِفْرَارُ اِنْ قَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوْ الْقَتْلِ وَاِذَا
لَا تُمْتَعُونَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۶﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) چي له سره به نفعه نه رسوي تاسي ته تښتېته که چييري وتښتې تاسي له مرگه يا له قتله او کله چي وتښتيدئ نو ژوندی به پاتي نه کړی شی مگر لږ (مدت)

تفسیر: یعنی د هر چا په قسمت کېښي چي مرگ دی هغه هيچيري په تښتيدلو سره له مرگه ځان نشي ژغورلي (بچ کولي) د الله تعالیٰ قضاء هر چيري انسان ته رسيږي او که اوس مرگ ستاسي لپاره نه وي مقدر نو له ميدانه څخه تښتيدل بېکاره دی آیا دوی د جنگ په ميدان کېښي تول وژل کيږي؟ او فرض ئي کړئ که د جنگ له ميدانه وتښتئ نو بيا به له مرگه مامون يئ؟ آیا دغه مامونيت به تر څو پوري وي؟ بالاخر مرگ خو راتلونکی دی که اوس رانشي. نو څه موده وروسته خو خامخا راتلونکی دی ولي معلوم نه دی چي په څه ذلت او خواری سره؟

قُلْ مَن ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوًّا اَوْ اَرَادَ
بِكُمْ رَحْمَةً وَّلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۱۷﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) څوک دی هغه (ذات) چي وساتي تاسي له (عذابه) د الله که چييري اراده وفرمائي الله په تاسي باندي د بدی (هزيمت) يا اراده وفرمائي په تاسي باندي د رحمت، نصرت او نه به مومي دوی خپلو ځانونو ته بي له الله کوم دوست (نافع) او نه کوم مددگار (دافع د ضرر).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ اراده هيڅ يو زور او طاقت نشي گړځولي نه کومه حيله او تدبير د هغه په مقابل کېښي کار کولي شی انسان ته لازم دی چي پر پاک الله توکل وکړي او په هر حالت د الله تعالیٰ د مرضی غوښتونکی وي که نه د دنيا نيکي يا بدی، سختی يا نرمی خو يقيناً رسيدونکی دی نو بيا د الله تعالیٰ د احکامو په تعميل او د ده په ليار کېښي به ولي انسان خوف، ويره او دار له خپله ځانه ښکاره کړي. او په لازمه وخت کېښي ولي ځان تری بيل او لری

کری او په لوی لاس خپل عاقبت خراب کری او له تکلیفه څخه هم خپل ځان خلاص نشی کری تاسو خو د عربو له مخالفت څخه ویریری او دغه فکر او اندیینه له تاسو سره نشته که الله تعالی حکم وکری مسلمانان تاسو علی الفور وژنی.

قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٨﴾

په تحقیق ښه معلوم دی الله ته منع کوونکی (له جهاده) له تاسی او ویونکی ورونو خپلو ته (چی) راشی زمونږ په لوری (چی آرام او هوسانی) راحت (و کړی) او نه راځی دوی جنگ ته مگر لږ (کله نا کله)

تفسیر: یعنی د خودنی، ریا او ظاهر داری له سببه یا له شرم او ننگ او د نورو په ترهیب او ترغیب کله کله د جنگ میدان ته راځی او د نورو حقیقی مجاهدینو په څنگ کښی ودریوی. که نه عموماً دوی پخپلو کورونو کښی او په خپل عیش او عشرت، مزو او چرچو کښی مشغولیری او خپلو نورو عزیزانو او خپلوانو ته چی صادق مسلمانان دی هم وائی چی جهاد ته مه ځی! او دوی جهاد ته له وتلو څخه منع کوی.

أَسْتَحْتُمْ عَلَيَّ

بخیلان دی (په اعانت له تاسی سره او انفاق) پر تاسی

تفسیر: یعنی د مسلمانانو د امداد او معاونت څخه ځان ساتی او د دوی له هر قسم همدردی او خیر غوښتلو او خیر رسولو ځنی بخل کوی. هو که د غنیمت مواقع راشی نو د ډیر حرص او طمع لامله (له وجی) غواری چی بل هیچا ته دی هیڅ شی ورنه کره شی او دغه گرد (تول) مال او غنیمت دی یواځی زمونږ برخه شی او په هم دغه امید او هیله (طمع) ځینی په جنگونو کښی هم حسب الظاهر شرکت کوی.

وَإِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يُنظَرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى

عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْحَوْفُ سَلَقُوكُم بِالسِّنَةِ جَدًا إِشْحَهُ عَلَى الْخَيْرِ

پس کله چی راشی ویره (د دشمن) نو وبه وینی ته دوی گوری به دوی تاته (ترهور) چی چاپیر به چورلی (گاتی د) سترگو د دوی په شان د هغه انسان چی بیهوشی راوستلی شوی وی پر هغه له (وجه د سکرانو د) مرگه پس بیا کله چی لاره شی دغه ویره (او تول شی غنائم) نو ضرر دررسوی دوی تاسی ته په ژبو تیرو سره په دغه حال چی بخیلان (حارسان) وی په خیر (او لاس اچوی پر غنیمت)

تفسیر: یعنی د سختی او تنگسی په وخت کښی د رفاقت شخه مخانونه بیرته واپس کوی او له دیری ویری ئی ساه راخیژی وروسته له بری او فتح راغی او له خپله مخانه خبری جوړوی او خپل شجاعت او میرانه (بهادری) ښکاروی او له ډیر حرص او طمع د غنیمت پر اموالو پرمخی نسکور لویږی. یا ئی دا مطلب چی د اسلام او مسلمانانو پر خلاف په طعنو او تشنیعو کښی خوله سپری او ژبه کوی.

أُولَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا

دغه (کسان د جنگ گیدران او د ولجی زمریان) ایمان ئی نه دی راوړی (په اخلاص سره) پس خراب (باطل) کړل الله عملونه د دوی او دی دغه (ابطال د اعمالو) پر الله آسان

تفسیر: یعنی تر شو پر الله تعالیٰ او رسول الله ایمان رانه وړی د دوی هیڅ یو عمل نشی مقبول واقع کیدی. حضرت شاه صاحب لیکي « کوم مخای کښی چی د حبط الاعمال ذکر دی نو فرمائی چی الله تعالیٰ ته آسانه ده یعنی ظاهراً د الله تعالیٰ عدل او احسان ته کتلی دغه امر صعب او مشکل راښکاری چی غرنګه به پاک الله د چا محنت او اجر ضایع کوی ؟ لیکن دغه کار ځکه سخت او مشکل نه دی چی پخپله په هم هغه عمل کښی داسی یو نقص او خرابی پته وی، چی په هیڅ صورت هغه عمل پری نه صحیح او نه درست کیږی لکه «د بی ایمان عمل» چی ایمان ورته شرط او روح ئی دی او هر عمل بی له هغه مر او بی نتیجی دی نو غرنګه به قبلیږی. کافر هومره محنت چی وکړی او رپرونه (تکلیفونه) وگالی (برداشت کړی) گرد (تول) ئی ابته (خراب) او بیکاره غی.

يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوْا

لَوْ أَنَّهُمْ بَادُوا فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ آبَائِكُمْ

گمان کوی «دغه منافقان» پر لښکرو (د کفارو) چی نه دی تللی (بیرته په ماتې) او که چیرته بیا راشی لښکر د (کفارو جنگ ته) نو دوست گنی (منافقان) دا چی کاشکی دوی اوسیدونکی وی په (لریو کلیو د) اعرابو کښی (له ښاره) چی پوښتنی به ئی کولی (له لری) له (احوالو) خبرو ستاسی.

تفسیر: یعنی د کفارو لښکری ناکامه بیرته لاری لیکن دغه ویریدونکی منافقان لا تراوسه هم نه دی متیقن چی هغوی ماتې موندلی ده او فرض ئی کړئ که د کفارو افواج بیا بیرته وگرځی او پر مسلمانانو حمله او یرغل وکړی نو د دوی هم دغه هیله (امید) او تمنا وه که وروسته له دی نه د جنگ تر ختمه پوری بیخی په ښار کښی هم ونه اوسیدی او چیرته کوم کلی ته ولاړ شی او هم هلته لری ناست ننداری وکړی او له تلونکیو او راتلونکیو څخه پوښتنی وکړی چی مسلمانان څه حال لری؟ او د جنگ نخچه (نقشه) او وضعیت څرنګه دی؟

وَلَوْ كَانُوا فِيكُمْ مَا قَاتُوا إِلَّا قَلِيلًا

او که چیری وی (دغه منافقان) په تاسی کښی نو جنگ به ئی نه وو کړی دوی مګر لږ «دپاره د ریاء»

تفسیر: یعنی د خولی پر خبرو کښی ستاسی خیر غوښتنه په ظاهری ډول (طریقه) سره ښکاره کوی او په جنگ کښی زیات کار نه کوی او تش د مجبوریت او ضرورت لامله (له وجی) چی نوم ئی وشی په جنگ کښی شرکت کوی.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا

اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

خامخا په تحقیق دی تاسی ته (ای ویریدونکیو) په (کار د) رسول الله کښی اقتداء غوره نیکه دپاره د هغه چا چی وی دی چی ډاریری د الله (او امید لری د رضاء او د لقاء ئی) او (د ثواب د نعمتونو د) ورځی وروستنی د

قیامت) او یادیوی الله ډیر (هم په خوله هم په زړه هم په راحت هم په زحمت)

تفسیر: یعنی رسول الله ته وگورئ! چی په دغو سختیو او مصاعبو کښی څرنگه ثبات او استقلال لری حال دا چی له گردو (تولو) ځنی د زیاتی اندیښنی او فکر زور پر دوی لویږی مگر امکان نه لری چی لږ څه د دوی په استقلال او استقامت کښی تزلزل او فتور واقع شی هغه خلق چی د الله تعالیٰ د رضاء او لقاء هیله من (امیدوار) او د آخرت د ثواب د حصول امیدوار دی او په کثرت سره د الله تعالیٰ په ذکر او یاد کښی مشغول دی د هغوی له پاره د رسول الله ذات ډیر ښه اسوه او خورا (ډیر) ښه نمونه ده ښائی چی دوی په عباداتو، معاملاتو، ماکولاتو، مشروباتو، ملبوساتو، حرکاتو، سکنتو، الاتو، ادواتو، محاریاتو، جود، سخا، صبر، تحمل بلکه په هر حرکت او سکون او ناسته او ولاړه کښی د دغه جامع الصفات، منبع البرکات ذات د قدم پر نقش حرکت وکړی! او په همت او شجاعت او استقلال او استقامت او ثبات او حیات کښی د دوی د عمل د طرز متابعت کوی! او په ښه شان سره ئی زده کړی!

وَلْتَارَ الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ
وَصَدَقَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا ۝۲۳

او کله چی ولیدلی مؤمنانو لښکری (د کفارو) نو وویل (مؤمنانو) دا هغه دی چی وعده کړی ده له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله د نصرت) او رښتیا ویلی ؤ الله او رسول د دغه (الله په وعده کښی) او زیات نه کړ دغو (لښکرو د کفارو) مؤمنانو ته مگر ایمان او تسلیم (احکامو د الله ته)

تفسیر: یعنی کله چی پخو مسلمانانو ولیدل چی د کفارو افواج سره یو ځای شوی دی او له څلورو خواؤ څخه پر مونږ راتویږی نو د دی په ځای چی متردد، مذذب یا وارخطا شی د دوی د وفاداری، اطاعت شعاری په جذباتو کښی تزئید واقع شو او د دوی یقین او باور د الله تعالیٰ او د رسول الله پر وعدو لا زیات شو. او دوی به داسی ویل چی دغه خو هم هغه منظره ده چی د هغه خیر الله تعالیٰ او رسول الله پخوا له دی نه ورکړی وو. او د ده په متعلق د الله تعالیٰ وعده لا له پخوا څخه شوی وه لکه چی د (البقرة) د سورت په (۲۶) رکوع ۲۱۴ آیت کښی ئی فرمانلی دی

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتَلَكَّوا مِنْ بَلَدٍ آيَاتِكُمْ فَكُلَّ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَنَّهُمُ الْبَنَاتُ وَالصَّوَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ

وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَلَىٰ صُرَّةِ اللَّهِ الْأَرَآءُ تَصْرَأُ اللَّهُ قَرِيبًا ﴿۱﴾

او د (ص) د سورت په (۱) رکوع ۱۱ آیت (۲۳) جزء کښی چی مکی دی فرمایلی دی

﴿جُنْدًا مَا هَلْكَ مَهْرُومًا مِنَ الْأَحْزَابِ ﴿۱﴾﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا وَاللَّهُ عَلَيْهِمْ فِيهِمْ مَنْ قَضَىٰ حُجَّتَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا بَدِيلًا ﴿۳۳﴾

عینى له مؤمنانو څخه (داسی) سړی دی چی رشتیا کړی ئی ده هغه خبره چی عهد کړی ؤ دوی له الله سره په هغه باندی (چی ثبات، استقامت فی القتال دی) پس عینى له دوی هغه دی چی تر سره ئی کړ نذر خپل «چی مر شو یا شهید» او عینى له دوی هغه دی چی انتظار کوی (دغه مرگ یا شهادت ته) او بدل ئی نه کړ (عهد خپل یوه ذره هم) په بدلولو سره

تفسیر: یعنی هغه وعده چی منافقینو کړی وه او د هغی ذکر په پخوانی رکوع کښی په دغو الفاظو سره شوی ؤ ﴿وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ لَا يَأْتِيهِمُ الْأَدْبَارُ﴾ هغه ئی ماته کړه او په ډیری بیحیائی او بی شرمی سره د جنگ له میدان په څنگ شول پرعکس د دوی ډیر زیات داسی پاخه مسلمانان هم شته چی هغو خپل عهد او پیمان په صداقت او امانت پای (آخر) ته ورسوه او د ډیرو زیاتو مصاعبو او متاعبو او سختیو په اوقاتو کښی هم د دین له حمایته او د رسول الله له نصرته، او د مسلمانانو له رفاقته یو قدم هم بیرته پاتی نه شول کوم عهد او پیمان او ژبه چی دوی د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم سره کړی وه د غره په شان پری تینگ ولاړ ؤ له دوی نه خو عینى کسان هغه دی چی خپله ذمه واری ئی پوره کړی وه یعنی په جهاد کښی د شهادت په درجه نائل شوی دی لکه د «بدر» او «احد» شهداء چی په دوی کښی د حضرت انس بن النضر رضی الله تعالیٰ عنه قصه ډیره مشهوره ده او زیات مسلمانان هغه دی چی په ډیره مینه او اشتیاق سره د فی سبیل الله موت په انتظار کښی دی. او دی ته گوری چی کله کومه محاربه راپیښیږی چی مونږ په هغی کښی د شهادت په درجه نائل شو. په هر حال دغه دواړه قسمه مسلمانان چی د الله په لیاره کښی ئی ځان قربان کړی دی، یا د شهادت مشتاق دی د خپلو عهدو او پیمانونو پوره حفاظت ئی کړی دی او له خپلو خبرو څخه ئی د یوه ذری په اندازه هم تجاوز نه دی کړی.

فائده: په حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم طلحة رضی الله تعالیٰ عنه ته وفرمایل «هذا ممن قضیٰ حجه دغه له هغو کسانو څخه دی چی خپله ذمه واری ئی پای (آخر) ته رسولی ده» گواکی دی ئی په حیات کښی شهید درولی دی. دی هغه اعظم مجاهد دی چی د «احد» په غزا کښی ئی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حفاظت کښی د کفارو له غشو څخه په خپل وجود سره مدافعه فرمایله او په دغه ضمن کښی ئی لاس هم د خیر الناس څخه جار (قربان) شو رضی الله تعالیٰ عنه وارضاه.

لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ عَاقِرًا رَحِيمًا

دپاره د دی چی جزاء ورکری الله رشتینو ته په (سبب د) رشتینی د دوی او په عذاب به کړی منافقان که اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) یا رجوع په رحمت سره وکړی پر دوی (چی ایمان راوړی) بیشکه چی الله دی شه بشونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی هغو ته چی په خپل عهد باندی ټینگ ولاړ ؤ او په خپل قول او اقرار کښی رشتین پاتی شوی دی پر دغه د رشتیا ټینگ پاتی کیدلو بدل به وررسیږی بد عهد او دغابازانو منافقانو ته که اراده وفرمائی سزا ورکوی او که اراده وفرمائی د توبی توفیق ور په برخه کوی او معافوی ئی او دغه د الله تعالی له مهربانی څخه بعید نه دی.

وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَأْتُوا آخِرًا

او بیرته وشرل الله (له مدینې نه) هغه کسان چی کافران شوی وو (په ماتی بی له جنگه) سره له قهره خپله (ډک زړونه) چی وئی نه موند هیڅ خیر (بری پر مؤمنانو)،

تفسیر: یعنی د کفارو افواجو سره له ذلت او ناکامی په دغه حال کښی چی سره تاوونه او پیچونه ئی خوړل او له دیره قهره او غصی څخه به ئی غاښونه پیچل د جنگ میدان ئی پریښود او بیرته خائب او خاسر خپلو کورونو ته لاړل هوا د عمرو بن عبدود په شان د کفارو دیر نومیالی (نوموړی) سور چی خلقو به ده ته د یو زرو سورو په شان اهمیت ورکاوه په دغه جنگ کښی د سیدنا علی کرم الله وجهه په توره ووژل شو مشرکینو وغوښته چی مونږ تاسی ته لس زره دیناره درکوو خو د عمرو بن عبدود مری مونږ ته راکړی! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی «راځئ په دیره خوښی سره خپل مری یوسی او پیسی دی هم ستاسی وی ولی چی مونږ د مری د پیسو خوړونکی نه یو»

وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا

او کفایت و کرم الله مؤمنانو ته د جنگ کولو (په امداد د پرستو) او دى الله قوی ښه زورور (په انفاذ د احکامو) ډیر زبردست (په هر چا او په هر شی)

تفسیر: یعنی له مسلمانانو سره د عمومی جنگ او جگری وار ونه رسید، الله تعالیٰ په خپل قدرت سره ډیره سخته سیلی پر دوی مسلطه کړه او د پرستو لښکر ئی ورولیده، او داسی آثار ئی پیدا کړل چی کفار په خپل سر وارخطاء او پریشان شول او فرار ئی پر قرار اختیار کړ د پاک الله د زورور او زبردست قوت په مقابل کښی څوک ودریدی شی ؟

وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ
وَقَدَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ قَرِيبًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ قَرِيبًا ﴿۳۳﴾

او راکوز کړل (الله) هغه کسان چی کومک ئی کړی ؤ له دغو (ډلو د احزابو) سره له اهل د کتابه (چی بنی قریظه ؤ) له کلاگانو د دوی او وغورځوله (الله) په زړونو د دوی کښی ویره (د رسول الله او د مؤمنانو) یوه ډله ووژله تاسی او بندی کوله به تاسی بله ډله.

تفسیر: دغه د بنی قریظه ؤ یهودان دی چی د منوری مدینې په شرقی جانب کښی د دوی یوه ټینگه او مضبوطه کلا وه او دوی لا له پخوا له مسلمانانو سره د روغی معاهده درلوده (لرله) لیکن دغه د احزابو په جنگ کښی (دحیی بن اخطب) په اغوا او لمسونه دوی هغه کړد (تول) معاهدات نقض کړل او د مشرکینو په امداد ودریدل له دوی ځنی ځینو کسانو پر مسلمانی ښغی هم حمله کړی وه چی د دوی د حملی جواب حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها په ډیر شجاعت سره ورکړی ؤ کله چی د قریشو کفار عاجز او ناچاره شول او بیرته لاپل نو بنی قریظه په خپلو ټینگو او مضبوط کلاو کښی ننوتل او دروازی ئی کلکی وترلی کله چی حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم د احزابو له جنگه فارغ شو او په غسل او نورو تطهیراتو مشغول ؤ حضرت جبرئیل علیه السلام تشریف راوړو حال دا چی د جبرئیل علیه السلام پر څهره هم د دورو او غبار آثار وو او وی ویل یا رسول الله! تاسی له خپل ځانه ولسی ایسته کړی دی حال دا چی پرښتی لا هم هغسی مسلحی پخپلو وظایفو کښی مشغولی دی الله تعالیٰ حکم درکوی چی پر بنی قریظه ؤ دی حمله وکړه شی! فوراً منادی وشوه چی «د بنی قریظه ؤ عهد ماتونکیو یهودیانو باندی د یرغل (حملی) وروولو حکم دی!» نو اسلامی افواجو په منتهی سرعت او شطارت (جلتی) سره د دوی کلاوی تر محاصرې لاندی ونیولی دغه محاصره تر خلیرویشتو یا پنځه ویشتو ورځو وه، بالاخر محصورین ناطاقته شوه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور د پیغامونو په

ليپولو ئى شروع وكره بالاخر د دوى له طرفه دغه خبره ومنله شوه چى «مونږ له خپلو كلاؤ شخه د باندى راوغوو او د «اوس» د قبيلى مشر حضرت سعد بن معاذ رضى الله تعالى عنه خپل منځگړى حكم او منصف دروو ځكه چى هغه د دوى حليف ؤ هر هغه فيصله چى سعد زمونږ په نسبت صادره كړى مونږ ئى منو» د دوى دغه خبره رسول الله صلى الله عليه وسلم هم ومنله لنده ئى دا چى حضرت سعد تشریف راوړ د يوه مسلم حكم په حيثيت ئى فيصللى وكره چى «د بنى قريظه ؤ گرد (تول) جنگى زلميان دى ووژلى شى ! او ښځى او ووړكى دى تول د مريتوب په قيد كښى ونيولى شى ! او د دوى د داسى بد عهدى سزا هم داسى وه او دغه فيصله بيخى د مسلم او منلى شوى آسمانى كتاب (توريت) د احكامو سره موافقه وه . لكه چى د توريت په كتاب د استثناء په (۲۰) اصحاب (۱۰) آيت كښى مسطور دى «كله چى پر كوم ښار د حملى په قصد ورځئ نو پرومبى هغوى ته د روغى پيغام وليږى ! كه هغوى له تاسى سره روغه وكره او تاسى ته ئى دروازى پرانستلى نو هومره خلق چى هلته موجود دى هغه به گرد (تول) ستاسى مريان كيږى ليكن كه هغوى له تاسى سره روغه ونه كره نو هغوى محصور كړئ او كله چى ستاسى الله تاسى ته پر هغوى برى او فتح دركړه او هغوى ستاسى په قبضه كښى راغلل نو د دوى تول نارينه سره ووژنئ ! باقى ووړكى، ښځى او ساكښان (جاندار) او نور شيان هومره چى په هغه ښار كښى موجود وى هغه گرد (تول) تاسى ته غنيمت دى » سم له دغى فيصللى سره شو سوه زلمى يهودان ووژل شول او شو سوه ښځى او ووړكى قيديان شول او د دوى پر املاكو او اموالو مسلمانانو قبضه وكره .

وَأُورِثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطُوهَا وَكَانَ

اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ۝

او په ميراث ئى دركړه تاسى ته ځمكه د دوى او كورونه د دوى او مالونه د دوى او هغه ځمكه چى نه وه پايمال كړى تاسى هغه (په ځغلولو د آسونو سره) او دى الله پر هر څيز باندى (چى اراده وفرمائى) ښه قادر (چى ځينى ئى فتح د امصار دى په لاسونو د ابرارو)

تفسير: دغه ځمكه چى منورى مدينى ته نژدى ده په لاس ورغله رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه پر مهاجرينو باندى تقسيم كړه او په دغه سره د دوى د معاش وسيله پيدا شوه او د دوى د ژوندون بار د انصارو له اوږو شخه لرى شو. له نورو ځمكو شخه مراد د خيبر ځمكى دى چى له دغى واقعى شخه دوه كاله وروسته د مسلمانانو په لاس وركړى شوى او په هغو سره د نبوى اصحاب آرام او هوسا (خوشاله) شول. ځينى وائى چى بله ځمكه معظمه مكه ده ځينى ترى د

پارس او روم حمکي مرادوي چي وروسته له رسول الله صلى الله عليه وسلم د راشده و خلفاؤ رضی الله تعالی عنهم په لاس مفتوح شوی. غځینی وائی تر قیامت پوری هومره حمکي چي د مسلمانانو په لاس فتح کيږي هغه گردی (تولی) په دی کښی شاملی دی والله اعلم.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكِ إِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ
أُمْتِعْكُمْ وَأَسْرِحْ لَكُمْ سَرَاحًا جَمِيلًا ۝۳۸ وَإِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا ۝۳۹

ای نبی ووايه ته ښځو خپلو ته که چيږی یی تاسی چي غواړی هم دغه ژوندون لږ خسیس او ښایست رونق د هغه پس راشی چي څه فایده درورسوم (د متعه طلاق درکرم) تاسی ته او خوشی کرم تاسی په خوشی کولو نیکو سره او که یی تاسی چي اراده لرئ د الله او د رسول د دغه (الله) او د کور د آخرت (او د نعمتونو د جنت) پس بیشکه الله تیار کړی دی دپاره د نیکی کوونکیو (ښځو) له تاسی نه اجر ډیر لوی (ثواب زیات په جنت کښی)

تفسیر: د رسول الله مطهراتو ازواجو کله چي ولیدل تول خلق مایه او هوسا (خوشاله) شول نو وی غوښتل چي ښائی زمونږ د ژوندون وسائل هم په ښه صورت سره شی! نو له دوی څخه غځینو بیبیانو له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره په دغه مورد کښی خبری اتری وکړی او تری وی غوښتل چي زمونږ د مزیدو نفقو او سامانونو تهیه وفرمائی! څو مونږ هم لکه د نورو مسلمانانو په شان په عیش سره ژوندون وکړی شو. پر رسول الله صلى الله عليه وسلم دغه خبره شاقه تیره شوه او قسم ئی یاد کړ چي تر یوی میاشتی پوری به د هیڅ یوی بیبی کره نه ورځی. مسجد ته قریب په یوی پاسنی کوته (مشربه) کښی دیره شو صحابه له دغه وضعیت څخه مضطرب شول. حضرت ابوبکر رضی الله تعالی عنه او عمر رضی الله تعالی عنه په دغه فکر کښی ولویدل چي په څه دول (طریقه) سره دغه جگړه له منځه لری شی له دوی سره زیاته اندیښنه د دوی د لونو بیبی عایشه رضی الله تعالی عنها او بیبی حفصه رضی الله تعالی عنها وه چي هغوی رسول الله صلى الله عليه وسلم له خپلو ځانونو خپه او غمجن نه کړی او بالوسيله خپل دین او دنیا دواړه له لاسه ور نه کړی. دوی دواړه پر هغوی دواړو په قهر شول او په خپلو خطاؤ ئی وپوهولی بیا د رسول الله صلى الله عليه وسلم په حضور مشرف شول او له هغوی سره ئی د انس او د بی تکلفی څه خبری او اتری وکړی څو د رسول الله صلى الله عليه وسلم مبارک طبیعت لږ څه خوښ او منشرح شو. بالاخره یوه میاشت وروسته دغه د تخییر آیت نازل شو یعنی خپلو ښځو ته په صافو الفاظو سره ووايه چي له

دوو خبرو غُنى بنائى دوى يوه خبره عُمان ته غوره او اختياريه كړى كه دوى دنويى عيش او عشرت او د اميرانو په شان ژوندون غواړي نو دوى ته ووايه چې زما او ستاسى ژوندون سره سخت او مشكل دى او نه سره جوړويو نو راغئ چې زه تاسى ته څه يعنى د جامو هغه جوړه چې مطلقاتو ته ور كوله كيږي دركړم او په دير ښه صورت سره مو مرخصى كړم يعنى په شرعى طريقه سره تاسى ته طلاق دركړم او كه د الله تعالى او د رسول الله خوښى او د آخرت د اعلى مراتبو طالبات يي نو د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره د پاتى كيدلو له سببه به هغه دررسپړي هره هغه بي بي چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم كره پخپله خوښه او زړه پاتى كيږي او په صلاحيت سره ژوندون كوي د الله تعالى له طرفه هغى ته خورا (دير) لوى اجر تيار كړى شوى دى له دغه غُنى به نور څه ښه شى وي چې په جنت كښى له گردو (تولو) غُنى په اعلى او ارفع مقام كښى له سيدالانام عليه افضل الصلوٰة والسلام سره اوسپړي ! د دغه آيت له نزوله وروسته رسول الله صلى الله عليه وسلم كور ته تشریف يووړ او پومبى نى د الله تعالى دغه حكم بي بي عايشى صديقى رضى الله تعالى عنها ته واوراوه دى د الله او د رسول الله مرضى عُمان ته غوره كړه وروسته له هغه نورو كورنو (تولو) ازواجو هم داسى وكړه او د دنيا د عيش او عشرت تصور نى له خپلو زرونو څخه وويست. د رسول الله صلى الله عليه وسلم په كورونو كښى به هميشه اختياري فقر او فاقه موجوده وه څه شى چې دوى كړه راتله سم د لاسه به په مصرف رسیده بيا به نى په قرض او پور خپل حيات تيروه پر هم دغسى ژوندون مطهرات ازواج راضى ؤ او دغه نى چې فرمايلى دى «هر هغه چې پر نيكي دى هغه ته به لوى ثواب وي» د رسول الله صلى الله عليه وسلم ازواج تول سره نيك ؤ ﴿ وَالْقَبِيْلَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴾ مگر الله تعالى په قرآن كښى صاف بشارت چاته نه ور كوي تر څو نى بندگان بى خوفه نشى او تل په خپل حسن الخاتمه پسى سعى وكړي او هم دغه ښه ده وروسته هغو ښځو ته خطاب دى چې د نبى معيت نى اختيار كړى دى چې د دوى درجى د هغه نسبت له وجى ډيرى لوړى (اوچتى) دى نو بنائى چې د دوى اخلاقي او روحانى حيات هم پر هغه معيار وي چې د هغه رفيع مقام سره مناسب دى ځكه چې علاوه د دوى پر ذاتى عظمت دوى امهات المؤمنين دى او پر ميندو د اولادو زياته ذمه وارى عانديږي او لازم دى چې د دوى اعمال او اخلاق د امت لپاره حسنه اسوه وگرځي.

يُنْسَأُ النَّبِيَّ مِنْ يَأْتِ مِنْكَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَعَفُ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

اي ښځو د نبى هر څوك چې راشى له تاسى په يوه كار ناكاره ښكاره (چې دغه عصيان دى له رسول الله نه) نو دوچنده به كړ شى هغى ته عذاب به دوچند (د عذاب د نورو ښځو) او دى دغه (دوچندى د عذاب) پر الله آسان

تفسیر: د لویانو غلطي هم لویه وی که بالفرض له تاسی غنی له کومی یوی د بد اخلاقی کوم فعل صادر شی نو هغه سزا چی نورو ته پر هغه عمل ورکوله کیږی د هغه دوچنده تاسو ته درکوله کیږی او دا کار الله تعالی ته آسان دی یعنی ستاسی وجاهت او د زوجیت نسبت د الله تعالی د عقوبت څخه له سره څه ممانعت نشی کولی.

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُمْ بِلَهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا تُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿۳۱﴾

او هر شوک چه (تل) اطاعت و کبری له تاسی الله او رسول د دغه (الله) ته او عمل کوی د نیکیو نو ور به کرو مونږ هغی (بښخی) ته اجر د هغی دوه کړته (دوه مثله د ثواب د نورو بښغو) او تیار کړی دی مونږ هغی ته رزق روزی نیکه (زیاته په جنت کښی)

تفسیر: یعنی پر نیکی او اطاعت هغومره اجر چی نورو ته وررسیږی د هغه دوچنده تاسی ته دررسیږی او مزید پر هغه یوه خاصه روزی او عزت به هم درعطاء کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له دغی لویی درجی سره لازمه ده چه د نیکی ثواب دوچنده او د بدی عذاب هم دوچنده وی» پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئی فرمایلی دی ﴿إِذْ أَلَدَّتْ كَفْرًا فَعَمَّتْ الصُّورَةَ وَضَعَتْ الْيَمَانَ﴾ جزء ۱۵ (اسراء (۸) رکوع) ۷۵ آیت

يُنْسَاءُ النَّبِيَّ لَسْتُمْ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ

ای بښغو د نبی نه یی تاسی لکه یو تولگی (په شان د بل تولگی د محمدی امت) له بښغو

تفسیر: یعنی ستاسی حیثیت او مرتبه د عامو بښغو په شان نه ده ځکه چی تاسی د الله تعالی له جانبه د سید المرسلین صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره انتخاب او غوره شوی یی او تاسی ئی امهات المؤمنین گرځولی یی نو که د تقوی او طهارت دیره ښه نمونه شی لکه چه له تاسی څخه هم دغه صفات او ستاینه متوقعه ده نو د هغه وزن به د الله جل جلاله په دربار کښی دیر زیات وی او که بالفرض کوم بد حرکت له تاسی څخه څرگند (ښکاره) شی نو په هم هغه تناسب سره د هغه سزا به هم زیاته درنه وی او دیر زیات قبیح گنلی کیږی. الغرض که د فضائلو خوا وی یا د رذائلو خوا په دواړو کښی ستاسی وضعیت (طور طریق) له نورو عامو مؤمنانو څخه جلا (جدا) او ممتاز دی.

إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ

مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿۳۷﴾

نو که چیری پرهیزگاری کوله تاسی پس مه کوئ نر می په ویلو کینی پس (که پسته خبره تاسی وکره) نو په طمع کینی به پریوخی هغه خوک چه په زره کینی ئی رنغ وی (د نفاق یا د فجور) او ووییع تاسی خبره بنه (خیره).

تفسیر: یعنی که تقوی او د الله جل جلاله ویره پخپلو زرونو کینی لرئ! نو له پردیو سریو سره چی خبری اتری کوئ چی د هغه ضرورت خصوصاً امهات المؤمنین ته علی الاکثر پینیری په پستی او زره ورونکی لهجی سره ئی مه کوئ! بلاشبهه د بنغو په خبرو کینی قدرت په طبیعی دول (طریقه) سره یو طبیعی پوستوالی - نزاکت او لطافت ایسی دی لیکن د پاکو مطهراتو - متقیاتو بنغو شان او صفت بنائی داسی وی چه حتی المقدور د اجانبو سریو سره د ضروری خبرو کولو په وخت کینی لږ شانی په تکلیف سره داسی خبری او اتری او لهجه اختیار کری چه په کینی لږ شه خشونت او ضبط النفس شرگند (بنکاره) شی او د کوم یوه بد باطن قلبی میلان خپل طرف ته جذب او کش نه کری امهات المؤمنین ته د دوی د لور (اوچت) مقام په لحاظ په هسی مواردو کینی لا احتیاط لازم دی شو کوم روحانی مریض او د زره رنغور خپل عاقبت تباہ او برباد ونه گرځوی. حضرت شاه صاحب لیکي «دغه ئی یو ادب وروښود چی که له کوم نارینه سره خبری کوی نو بنائی چه داسی ئی وکری لکه چه میندی له خپلو څامنو سره خبری کوی او کومه خبره چی کوی بنائی هغه هم معروفه او معقوله وی».

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ

او قرار ونیسئ (ای بنغو!) په کورونو خپلو کینی او مه بنکاروی (بنایست خپل بیگانه سریو ته) په شان د اظهار (او بنایست) د جاهلیت (د بنغو) رومینیو.

تفسیر: یعنی پخوا له اسلامه د جاهلیت په زمانه کینی به بنغی بی پردی گرځیدی او د خپل بدن او د لباس دول بنایست او د سینگار مظاهره او ښودنه به ئی په علانیه صورت سره کوله د دغی بداخلاقی او بیحیائی وضعیت د مقدس اسلام په نزد منفور او مهجور وگرځاوه شو او بنغو ته ئی صاف او پاک حکم صادر کر چی دوی دی پخپلو کورونو کینی هستوگنه وکری! او د جاهلیت د زمانی په شانی دی د باندی نه وخی او نه دی د خپل حسن جمال - دول او سینگار نمایش او ښودنه کوی! د امهات المؤمنین فرض به په دغه معامله کینی د نورو په نسبت لا زیات مؤکد وی لکه چه د ﴿لَسُوْنَ كَاذِبَاتٍ مِنَ الْمَنَاءِ﴾ په تفسیر کینی ولیکله شوه - باقی د کوم

شرعی یا ضروری یا طبیعی احتیاج او ضرورت په بناء بی زینت او زیب په مبتلو - او غیر قابل الاعتناء لباسونو کښی د ستر او پردی د مراعاتو سره د دوی احیاناً د باندی وتل مشروط په دی چه د ماحول په اعتبار د فتنی او فساد مظنه نه وی بلاشبهه د دی اجازت له نصوصو څخه مستفاد دی بالخاصه د مطهراتو ازواجو په حق کښی د هغه ممانعت نه دی ثابت - بلکه د متعددو واقعاتو څخه د دغی خبری ثبوت هم په لاس راځی لیکن د شارع له ارشاداتو ځنی بالبداهه دغه ظاهریری چه شریعت هغه نه خوښوی او په هر تقدیر هم داسی حکم صادر دی چه خامخا دی یوه مسلمان ه بنځه په خپل کور کښی کښی او د خپل کور زینت او سینگار دی جوړ او برابر کری او د خپل د باندی وتلو څخه دی شیطان ته د کتلو او سترگو غورځولو موقع ور نه کری د دی مسئلی تفصیل زموږ د «شرعی حجاب» په رساله کښی شته پاتی شوه د ستر مسئله یعنی بنځی خپل کوم اعضاء د نارینه و په مخ کښی ښکارولی شی؟ او خپل کوم اعضاء دی پت کری او کشف ئی ناجائز دی؟ د دی تفصیل د «النور» په سورت کښی لیکلی شوی دی.

تنبیه: کوم احکام چه په دغو آیتونو کښی مذکور دی د گردو (تولو) بنځو دپاره دی د مطهراتو ازواجو په حق کښی کله چه د دی تأکید او اهتمام زیات ضرورت و نو ځکه په الفاظو سره دوی په خصوصیت سره مخاطبی گرځولی شوی دی زما په نزد له ﴿يُنْسَأُ النَّبِيَّ مِنْ يَأْتِ مِنْكَ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ﴾ څخه تر ﴿لَسُنُّنٌ كَاٰحِدٍ مِّنَ النَّسَاِ﴾ پوری د دغو احکامو تمهید وو په تمهید کښی د دوو شقوقو ذکر و د بیحیائی د خبری ارتکاب او د هغه انسداد هغه په ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾ څخه تر ﴿تَبَيُّرَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰٓئِ﴾ پوری وکری شو بل د الله تعالی او د رسول الله اطاعت او صالح عمل د هغه سلسله د ﴿وَاقِمْنَ الصَّلٰوةَ﴾ څخه تر ﴿اَجْرًا عَظِيْمًا﴾ پوری دوام لری خلاصه ئی داسی شوه چه د بدی له واقعو څخه د ځان ساتنه او د نیکی په طرف سبقت گردو (تولو) ته ضروری دی مگر مطهراتو ازواجو ته له گردو (تولو) بنځو څخه زیات هغه ضروری او حتمی ده د دوی د نیکی او د بدی وزن دوچنده درولی شوی دی له دغه تقریر سره موافق د ﴿بِفَاحِشَةٍ مُّبِينَةٍ﴾ تفسیر هم بی تکلفه پوهیدلی کیوی.

وَاقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاتَيْنَ الزَّكٰوةَ وَاَطَعْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ

او سم دروئ لمونع (چه د بدنی عباداتو اصل دی) او ورکوئ زکوة (چه د مالی عباداتو اصل دی) او (تل) اطاعت کوئ د الله او د رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی له نورو څخه زیات تاسی د دغو شیانو اهتمام وکړئ! ځکه چه تاسی له نبی سره اقرب او د امت دپاره نمونه یئ!

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿۳۳﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه اراده لری الله د دی چه لری کبری له تاسی گناه ای اهل البیت (کورنی د محمد رسول الله) او چه پاک کبری تاسی (له گناه) په پاکوالی.

تفسیر: د الله تعالی اراده هم دا ده چه د نبی صلی الله علیه وسلم پر کورنی باندی د دغو احکامو تعمیل په ښه شان سره وکری او دوی ښه صاف او پاک وگرځوی او سم د دوی له رتبې سره دوی ته داسی قلبی صفائی او اخلاقی پاکي عطاء وفرمائی چه په هغی سره دوی له نورو څخه فائقی او ممتازی وی (چه د هغی په لوری ئی په ﴿وَيُطَهِّرَكُمْ﴾ کښی د ﴿تَطْهِيرًا﴾ په تزیید سره اشاره فرمایلی ده) دغه تطهیر او د رجس اذهاب هم هغسی نه دی لکه چه د وضوء په آیت کښی ﴿وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُذْهِبَ عَنْكُمْ الرِّجْسَ الَّذِي تَرْتَابُونَ﴾ د المائدة (۲) رکوع ۶ آیت یا د «بدر» په قصه کښی به ﴿يُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْسَ الشَّيْطَانِ﴾ د الانفال (۲) رکوع ۱۱ آیت دا تری مراد شوی دی بلکه دلته له تطهیر څخه د تهذیب النفس - تصفیةالقلب او تزکیةالباطن هغه اعلی مرتبه مراد ده چه اکلوا اولیاؤ الله ته حاصله وی او د هغی له حصول څخه وروسته اگر که دوی د انبیاء الله په شان معصوم نه گرځی هو! محفوظ ویلی کیږی لکه چه د ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ﴾ الآية - فرمایلی او د (اراد الله) نه فرمایلی پخپله د دغی خبری دلیل دی چه د اهل البیت دپاره عصمت نه دی ثابت. تنبیه: په نظم القرآن کښی تدبیر کونکیو ته د یوی لمحی دپاره هم په دغه خبره کښی هیڅ شک او شبهه نشی واقع کیدی چه دلته د اهل البیت په مدلول کښی یقیناً مطهرات ازواج داخل دی ځکه چه د دغه آیت څخه رومی او وروستی په توله رکوع کښی ډیر خطابات له هم هغو سره شوی دی. او د «بیوت» نسبت هم پخوا په ﴿وَقُونَ فِي بُيُوتِكُمْ﴾ او وروسته په ﴿وَأَذْكُرْنَ مَا يُبْتَلْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ کښی د هم دوی په طرف کبری شوی دی. علاوه پر دی په قرآن کښی عموماً دغه لفظ په هم دغه سیاق مستعمل شوی دی. د حضرت ابراهیم علیه السلام ښځی بی بی ساری رضی الله تعالی عنها ته د خطاب کولو په وخت پرښتی ویلی ؤ ﴿أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمْتُ اللَّهُ وَرَبُّكُمْ عَلِيمٌ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ د هود (۷) رکوع ۷۳ آیت د بیت نسبت مطلقی ښځی په طرف سره له دی نه چه د نکاح له قیده وتلی هم ده مگر د عدت د مدت د تیروولو دپاره هم لا د خپل خاوند کره ناسته ده په دغه آیت کښی کبری شوی دی ﴿لَا تُخْرَجُونَ مِنْ بُيُوتِكُمْ﴾ (الطلاق اول رکوع ۱ آیت ۲۸ جزء) د حضرت یوسف علیه السلام په قصه کښی هم د بیت نسبت د بی بی زلیخا رضی الله تعالی عنها په طرف کبری شوی دی. ﴿وَرَأَوْهُ بِالْعَوْنِ إِذْ هُوَ فِي بَيْتِهَا﴾ (یوسف (۳) رکوع) ۲۳ آیت په هر حال په «اهل البیت» کښی دلته د ازواجو دخول یقینی دی بلکه د آیت خطاب رومی له هغو سره دی لیکن کله چه اولاد او زوم هم پخپل ځای په اهل البیت (کوروالاؤ) کښی شامل دی لکه له

مُحِینُو حِیْثِیْتُونُو دُوی دِ دِی لَفْظِ لَا زِیَاتِ اسْتَحْقَاقِ لَرِی لَکَ چَہ دِ اَحْمَدِ دِ مَسْنَدِ پَہ یُوہ رَوَایَتِ کِنبِی دِ «حَق» لَہ لَفْظِ شِخْہ ظَاہِرِیْبِی مُحْکَہ دِ رَسُوْلِ اَللّٰہِ صَلٰی اَللّٰہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ لَہ جَانِبَہ حَضْرَاتِ فَاطِمَہ - عَلٰی - حَسَنِ اَوْ حَسِیْنِ رَضِیَ اَللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُمْ تَہ پَہ یُوہ شَاَدَرِ کِنبِی عُمَی اَوْ رُکُوْلِ اَوْ دِ دُوی پَہ نَسْبَتِ «اللّٰہُمَّ هُوَ اَهْلُ بَيْتِی» اَوْ نُوْرِ فَرْمَایْلِ اَوْ دِ حَضْرَتِ بَیْبِی فَاطِمِی رَضِیَ اَللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہَا دِ کُوْرِ لَہ قَرِیْبَہ دِ تَیْرِیْدَلُو پَہ وَخْتِ کِنبِی دِ الصَّلٰوٰةِ اَهْلِ الْبَیْتِ ﴿يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْہِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ﴾ الْاٰیَةِ - خَطَابِ کُوْلِ دِ دَغَہ حَقِیْقَتِ دِ ظَاہِرُوْلُو دِپَاْرَہِ ؤِ اَکْثَرِ کَہ دِ دِی آيْتِ نَزُوْلِ ظَاہِرًا دِ اَزْوَاجُو پَہ حَقِ کِنبِی دِی اَوْ لَہ ہَمُ ہَنْوُ سَرِہ تَخَاطَبِ کِیْبِی مَکْرَ دَغَہ حَضْرَاتِ ہَمُ پَہ طَرِیْقِ الْاَوَّلِی سَرِہ پَہ کِنبِی شَامِلِ اَوْ دِ دَغَہ لَقْبِ مَسْتَحَقِ اَوْ دِ تَطْہِیْرِ دِ فَضِیْلَتِ اَهْلِ دِی. بَاقِی کَلِہ چَہ مَطْہَرَاتِ اَزْوَاجِ دِ قَرَأْنِی خَطَابِ رُوْمَیْنِی مَخَاطَبَانِ دِی نُو مُحْکَہ دِ دُوی پَہ نَسْبَتِ دِی اظْہَارِ اَوْ تَصْرِیْحِ تَہ ضَرُوْرَتِ نَہ دِی پَاتِی. وَاللّٰہُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِیْفًا خَبِیْرًا ﴿۱۷﴾

اَوْ یَا دُوْی تَاسِی ہَغَہ چَہ لُوْسْتِی کِیْبِی پَہ کُوْرُونُو سْتَاْسِی کِنبِی لَہ آيْتُونُو دِ اَللّٰہِ (چَہ قَرَأْنِ دِی) اَوْ لَہ حَکْمَتَہ (حَدِیْثِ رَسُوْلِ) بَیْشِکَہ چَہ اَللّٰہِ دِی شَہِ عَالَمِ الْاَسْرَارِ شَہِ خَبْرَدَارِ

تَفْسِیْرُ: یَعْنِی پَہ قَرَأْنِ اَوْ سُنْتِ کِنبِی کُوْمِی خَبْرِی چَہ دِ اَللّٰہِ تَعَالٰی پَرِ اَحْکَامُو اَوْ دِ پُوہِی پَرِ مَطَالِبُو شَامِلِی دِی ہَغَہ زَدَہ اَوْ یَا دِی کَرِئْ! اَوْ نُوْرُو تَہ نِی ہَمُ وَرَبِیْعِ! اَوْ دِ اَللّٰہِ تَعَالٰی دِ عَظِیْمِ اِحْسَانِ شُکْرِ اَدَاءِ کَرِئْ! چَہ تَاسُو تَہ نِی پَہ دَاسِی مَتَبَرِکُو کُوْرُونُو کِنبِی عُمَی دَرِکَرِی دِی چَہ دِ حَکْمَتُونُو خَزَانَہ اَوْ دِ هِدَايَاتُو سَرِچِیْنَہ دَہ. دِ اَللّٰہِ تَعَالٰی پَہ آيْتُونُو کِنبِی دَیْرِ دَقِیْقِ اسْرَارِ اَوْ دِ قَدْرَتِ دِ عَلَامَاتُو زِیَاتِ رَمُوْزَاتِ دِی ہَغَہ اَللّٰہِ جَلِ جَلَالِہ پَرِ دِی شَہِ پُوہِیْبِی چَہ کُوْمِ یُو سَرِی دِ دِی اَمَانَتِ دِ پُوْرْتِہ کُوْلُو اَهْلِ دِی؟ ہَمُ ہَغَہ پَہ خَیْلِ لَطْفِ اَوْ مَہْرِبَانِی سَرِہ مَحْمَدِ صَلٰی اَللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ پَہ وَحِی اَوْ تَاسِی نِی دِ دَہ پَہ زَوْجِیْتِ سَرِہ غُوْرَہ کَرِی یِیْعُ مُحْکَہ چَہ اَللّٰہِ تَعَالٰی دِ ہَرِ چَا دِ اَحْوَالُو اَوْ اسْتَعْدَادُو شِخْہ عَلِیْمِ اَوْ خَبِیْرِی دِی اَوْ هِیْخِ یُو کَارِ بِی لَہ حَکْمَتَہ اَوْ تَدْبِیْرَہ اَوْ تَنَاسِبَہ اَوْ تَعَلِقَہ اَوْ اَرْتَبَاطَہ نَہ کُوِی.

إِنَّ الْمُسْلِمِیْنَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِیْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

وَالْقَنِيتِينَ وَالْقَنُوتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ

بیشکه چه مسلمانان سری او مسلمانانی بنحی او مؤمنان سری او مؤمنانی بنحی او اطاعت کونکی سری او اطاعت کونکی بنحی او رشتین سری او رشتینی بنحی او صبر کونکی سری او صبر کونکی بنحی.

تفسیر: یعنی تکالیف پر محان اخیستونکی سختی او ربرونه (تکلیفونه) پر محان گالونکی (برداشت کونکی)، د شریعت پر احکامو قائم او تینگ پاتی کیدونکی.

وَالْحَشِيعِينَ وَالْحَشِيعَاتِ

او ویریدونکی عاجزی کونکی سری او ویریدونکی عاجزی کونکی بنحی.

تفسیر: یعنی د تواضع او د عاجزی او د انکسار غوره کونکی یا په خشوع سره د لمانجه اداء کونکی.

وَالْمُتَّصِدِّقِينَ وَالْمُتَّصِدِّقَاتِ وَالصَّابِغِينَ وَالصَّابِغَاتِ وَالْحَفِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَفِظَاتِ وَالذَّكِرِينَ اللَّهُ كَثِيرًا وَالذَّكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿۳۵﴾

او خیرات کونکی سری او خیرات کونکی بنحی او روژه نیوونکی سری او روژه نیوونکی بنحی او حفاظت کونکی سری غای د شهوت خپل (له بنحو) او ساتونکی بنحی (غای د شهوت خپل له سریو) او ذکر کونکی سری الله لره (په ذکر) ډیر او ذکر کونکی بنحی (الله لره په ذکر ډیر) تیار کری دی الله دغو (لسو وارو جامع الطاعاتو سریو او بنحو ته) مغفرت او اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: غینو مطهراتو ازواجو ویلی وه چه په قرآن شریف کبلی ډیر غایونه د نارینه و ذکر شته مگر د بنحو ذکر هیچیری نشته او غینو نورو صالحانو بنحو ته داسی خیال پیدا شو چه په سابقه و آیتونو کبلی د ازواج النبی تذکار وشو خو د نورو بنحو په نسبت هیخ کومه تذکره ونشوه - نو په دغه تناسب دغه آیت نازل شو شو تولی سره متسلی شی چه که نارینه وی یا بنحو

د هیچا محنت او زحمت د الله تعالیٰ په نزد نه ضایع کیږی، هم هغسی چه نارینه و ته د روحانی او اخلاقی ترقی د حاصلولو ذرایع او وسایل شته ښځو ته هم دغه میدان خلاص دی دغه ئی د اناثیه و طبقی د اطمینان او تسلی دپاره وفرمایل که نه هر هغه احکام چه په قرآن کسبی د نارینه و دپاره فرمایلی شوی دی هم هغه عموماً پر ښځو هم عاندیږی او د بیل نوم اخیستلو دپاره هیخ ضرورت نه دی پاتی. هو! په دوی پوری نور خصوصی احکام بیل بیان کړی شوی دی.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿۳۳﴾

او نه دی (روا) هیخ مؤمن سړی او نه هیخ مؤمنی ښځی ته کله چه حکم وکړی الله او رسول د دغه (الله) په یو امر کار کسبی دا چه وی دوی ته اختیار له امره کاره خپله (په خلاف د امر د الله او د رسول) هیخ او هر شوک چه اطاعت نه کوی د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق گمراه شو په گمراهی ښکاره سره .

تفسیر: حضرت بیبی زینب رضی الله تعالیٰ عنها بنت امیمة بنت عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ترور لور چه د قریشو له دیری لونی کورنی څخه وه رسول الله صلی الله علیه وسلم وغوښت چه د هغی نکاح حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه سره وتری دغه زید هم اصلاً د عربو له شرفاؤ څخه و - خو کوم ظالم په وړوکوالی دی تښتولی او د مریبی په عنوان ئی د معظمی مکی په بازار کسبی پلورلی (خرش کړی) و بیا دغه زید رضی الله تعالیٰ عنه د حضرت بیبی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها له طرفه په بیع سره واخیست شو چه شو موده وروسته بیبی صاحبی دغه خپل مریبی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وپاښه کله چه زید رضی الله تعالیٰ عنه لوی او هښیار شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ملگرتوب د شام په یوه تجارتی سفر کسبی تلو څه وخت چه زید رضی الله تعالیٰ عنه د خپل کور او کلی له څنگه تیریده دلته ئی د خپلو اقاږبو او خپلوانو پوښتنه او پلتنه (تحقیق) وکړه - شو د زید رضی الله تعالیٰ عنه پلار - تره او ورور د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کسبی حاضر شول او داسی غوښتنه ئی تری وکړه چی «د زید معاوضه له مونږ ځنی واخلي! او پر مونږ ئی وسپاری!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د معاوضی هیخ ضرورت نشته که زید پخپلی رضا او خوښی له تاسی سره ځی سل کرته دی لاړ شی! زما له خوا ورته هیخ ممانعت نشته کله چه هغوی له زید څخه دغه پوښتنه

و کره زید وویل «چه زه له محمد صلی الله علیه وسلم شخه بل هیچیری نه عم شکه چه دوی له ما سره دیر ینه سلوک کوی او له مور او پلار شخه می ینه ساتی.» په دغه تقرب رسول الله صلی الله علیه وسلم دی آزاد کر او خپل زوی ئی وباله - لکه چه خلقو د هغی زمانی د رواج سره سم ده ته زید بن محمد ویل. تر هغه پوری چه دغه آیت نازل شو ﴿ادْعُهُمْ لِأَبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ دلته به د زید بن محمد صلی الله علیه وسلم په عمای خلقو زید بن حارثه باله کله چه سم د قرآن له حکمه سره د ده له نامه شخه د دغه عظیم نسبت شرف بیل کری شوی و شنائی د دغه د تلافی دپاره د تولو اصحابو له مجمع شخه یواغی هم ده ته دغه شرف وروبخپلی شو چه نوم ئی تصریحاً په قرآن کریم کبسی وارد شو لکه چه وروسته راغی ﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا﴾ په هر حال کله چه د حضرت زینب رضی الله تعالی عنها د کورنی حیثیت دیر لوړ (اوچت) و او زید رضی الله تعالی عنه بن حارثه ظاهراً د مریتوب په داغ داغلی شوی و نو شکه نه پخپله بیسی زینب رضی الله تعالی عنها او نه د دی ورور په دغه خوین او رضاء و چی د دی نکاح له زید سره وترله شی لیکن د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم منظور داسی و چه داسی موهوم تفریقات او امتیازات د دی د نکاح په لاره کبسی نه شنائی چه حائل شی نو شکه رسول الله مبارک پر بیسی زینب رضی الله تعالی عنها او د دی پر ورور زور غورخواوه شو هغوی پر دغه نکاح راضی شول - په دغه وخت کبسی دا آیت نازل شو او دغه خلقو خپله خوینی او مرضی د الله جل جلاله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم تر خوینی او مرضی جار او قریان کرله او د بیسی زینب رضی الله تعالی عنها نکاح له حضرت زید رضی الله تعالی عنه بن حارثه سره وترله شوه .

وَادِّ تَقْوُلُ لِلذِّيْ اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ
وَاتَّقِ اللهَ وَتُخْفِيْ فِيْ نَفْسِكَ مَا اللهُ مُبْدِيْهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللهُ
اَحَقُّ اَنْ تَخْشَهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاهَا لِكَيْ لَا يَكُوْنَ عَلَى
الْمُؤْمِنِيْنَ حَرَجٌ فِيْ اَزْوَاجِ اَدْعِيَابِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ
اللهِ مَفْعُوْلًا ﴿۳۳﴾

او (یاد کره ای محمده!) کله چه وویل تا هغه (زید) ته چی انعام کری و الله پر هغه (په اسلام سره) او انعام کری و تا پر هغه (په آزادولو سره) چی

وساته ته په ځان ښځه د تا (زینب بنت جحش) او ووبریره له الله (په طلاق) حال دا چی پتوله (ای محمده!) تا په زړه خپل کښی هغه خبره چی الله ښکاره کوونکی ؤ د هغی (چی زوجة النبی کیدل د زینب دی) او ویریدی ته له خلقو او الله ډیر لایق دی د دی چه ووبریری ته له ده نه کله چی تمام کړ زید له دغی (زینب) څخه خپل غرض (او طلاقه ئی کړه او عدت ئی تیر شو) نو په نکاح درکړه مونږ تاته دغه (زینب) دپاره د دی چی نه وی پر مؤمنانو سختی (او وپال) په (نکاح کولو د) ښځو د ادعیاو د دوی کله چی تمام کړی (دغه ادعیاء) له دوی نه غرض (خپل چی طلاقه ئی کړی او عدت ئی تیر شی) او دی امر حکم د الله کیدونکی هر وومرو (خامخا).

تفسیر: یعنی حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ او د دی عدت هم تیر شو او اوس زید رضی الله تعالیٰ عنه له بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها سره هیڅ غرض او تعلق نه لری. کله چی بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها د زید رضی الله تعالیٰ عنه په نکاح کښی ورغله نو زید بن حارثه رضی الله تعالیٰ عنه د دغی میرمنی په نظر کښی خوار او حقیر ښکاریده، د دی طبیعت او مزاج به له هغه سره نه لگیده او پخپلو منځو کښی ئی له هم دی سببه موافقت نه کاوه همیشه د دغو دواړو په منځ کښی به جنگ او جگړه نښتی وه. نو زید رضی الله تعالیٰ عنه به د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی حاضریده او خپل دغه شکایت به ئی ورواندی کاوه او هم داسی به ئی ویل چی زه دغه خپله ښځه خوشی کوم ځکه چی زما گذران ورسره نه کیږی او شپې می ورسره نه تیږیږی - خو رسول الله صلی الله علیه وسلم به تل دی منع کاوه او د صبر او استقامت توصیې به ئی ورته کولی او ورته به ئی ویل چه هغی زما له خاطره او د الله او د رسول په حکم د خپلی منشاء او خوښی په خلاف له تاسره خپله نکاح وترله نو که ته ئی اوس خوشی کړی نو دغه طلاق به هم هغی او هم د هغی نورو عزیزانو او خپلوانو ته د بل ذلت او سپکوالی په منزله وی نو ځکه له الله څخه ووبریره! او په وروکو وروکو خبرو دغسی خبری ته اقدام مه کوه او شو دی له وسه کیږی گذران کوه! او شپې او ورځی دی ورسره په ښه شان تیروه! کله چه په هیڅ ډول (طریقه) د دوی دواړو په منځ کښی موافقت رانغی او تل به د دوی په منځ کښی جنگ او جگړی نښتی وی - او په شپه او ورځ کښی به د دوی د مناقشی مرافعی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رسیدی نو ممکن دی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی به دغی خبری خطور کړی وی که زید لاعلاج شی او مجبوراً خپله ښځه خوشی کړی نو د بی بی زینب تسلی او اطمینان بی له دی نه په بل شی نه کیږی شو چه زه خپله نکاح ورسره ونه ترم لیکن د جاهلانو او منافقانو له بد ویلو څخه په اندیښنه کښی ؤ چه دوی به داسی وائی چه «محمد د خپل زوی ښځه په نکاح واخیسته» حال دا چه دغه خبره دوی ته لا له پخوا څخه معلومه وه - چه د الله جل جلاله په نزد متبنی په هیڅ یوه خبره کښی د

زوی حکم نه لری.

له بل جانبه د الله تعالیٰ اراده په دی سره تللی وه چه دغه د جهالت خیال او مفکوره هم د خپل رسول په وسیله په عملی طور سره لری او ورکه کری شو مسلمانانو ته په مستقبل کښی له داسی مسائلو غځنی هیڅ قسم تکلیف او زحمت ورپښی نشی - او د هیڅ توحش او استنکاف مورد وریاتی نه وی. نو الله تعالیٰ خپل رسول ته اطلاع ورکړه چه «زه بیسی زینب ستا په نکاح کښی درکوونکی یم» ولی نئی درکوم؟ دغه پخپله د پاک قرآن دغه الفاظ ﴿لَئِنْ لَمْ يَنْكحِ الْمُؤْمِنِينَ حَورًا لَآتَاَهُمْ﴾ په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهر وی یعنی

غرض له دغی نکاح څخه دا دی چه د نورو له زړه څخه دغه د جاهلیت خیال بیخی معو او معدوم شی او د دغی باطلی مفکوری بیخی قلع او قمع وکړه شی او وروسته له دی نه بل هیڅ قسم تنگسه او ممانعت په دغه معامله کښی پاتی نشی. او ښائی چه د هم دغه حکمت په اساس به پرومی د بیسی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح حکماً زید رضی الله تعالیٰ عنه سره ترلی شوی وی ځکه چه دغه خبره پاک الله ته معلومه وه چه دغه نکاح به تر ډیر مدت پوری نه پاتی کیږی. خو مهمه مصالح ؤ چه د هغوی حصول پر دغه عقد پوری معلق و. الحاصل نبی الکریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د خپل دغه شخصی خیال او د دغه آسمانی پخوا ویلو له اظهاره د عوامو د طعن او د تشنیع لامله (له وجی) شرمیده او له دی نه به نئی هم حیا کوله چه زید ته د طلاق مشوره ورکری لیکن د الله تعالیٰ خبره هر ورو (خامخا) رښتیا کیدونکی ده او حتمی او ضروری ؤ چه د الله تعالیٰ دغه تکوینی او تشریعی حکم نافذ او تممیل شی بالاخره زید رضی الله تعالیٰ عنه بیسی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ - او عدت نئی تیر شو وروسته الله تعالیٰ د بیسی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح زموږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وترله. له دغه تقریر څخه معلوم شو کوم شی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی پت ؤ هغه هم دا د نکاح پخوا ویل او د هغه خیال ؤ چه د هم دغه اظهار پخپله الله تعالیٰ وفرمایه لکه چه د

﴿رَوَّجْنَاكَ﴾ له لفظ څخه ظاهر دی او ویره له دغی خبری څخه وه چه نه چه غځینی خلق به پر دغه خبره بدگمانی یا بد ویل وکری او خپله آخره خاتمه او عاقبت به خراب او ویچار وگرځوی یا به په خپله گمراهی کښی لا ترقی وکری څرنګه چه د مهمه ؤ شرعیه ؤ مصالحو په مقابل کښی دغسی تذبذب او تردد هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رفیع شان څخه نازل ؤ نو د «حسنات الابرار سیئات المقربین» له قاعدی سره سم هغه په عتاب لرونکی لهجی سره دروند او ثقیل ښکاره کری شوی دی لکه چه عموماً د انبیاء علیهم السلام د زلاتو په ذکر کښی شویدی. تنبیه: دغه مو چه ولیکل الله تعالیٰ د بیسی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها د نکاح خبر له رسول الله سره پخوا له دی نه ورکری ؤ - دغه روایات په فتح الباری د «الاحزاب» د سورت په تفسیر کښی موجود دی پاتی شوی هغه چتی (بیکاره) او بی موردی قصی او خبری چه حاطب اللیل مفسرین او مؤرخین او بالخاصه اروپایی مستشرقینو په دغه مقام کښی لیکلی دی او زموږ غځینی متجدد زلمیان هم هغه د خپلی پوهی د نمونی پشان بیانوی د هغو په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله

علیه داسی لیکی «لاینبغی التشاغل بها» او ابن کثیر رحمة الله علیه لیکی

«احببنا ان نضرب عنها صفحاً لعدم صحتها فلانوردها»

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ
خَلَقُوا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿۳۳﴾ الَّذِينَ يَبْلِغُونَ رِسَالَاتِ
اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿۳۴﴾

نشسته پر نبی هیخ قدر سختی (او ویال) په هغه کار (د نکاح د زینبی) کنبی
چه مقرره کړی وه الله ده ته طریقه مقرره کړی ده الله په هغو (انبیاء) چه
تیر شوی دی پومبی له دی نه، او دی امر حکم د الله یو حکم مقرر کړی
شوی (په قطع او جزم سره) هغه (انبیاء) چه رسوی پیغامونه د الله (امتیانو
خپلو ته) او ویریری له دغه (الله) او نه ویریری د بل هیچا مگر یواغی له الله
او کافی (بس) دی الله ښه حساب کوونکی (د بندگانو).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حکم قاطع او نافذ دی کومه خبره چه د ده له جانبه طی او صادر
شوی وی هغه هر مورو (خامخا) کیدونکی ده. بیا نبی صلی الله علیه وسلم ته په داسی کولو
کنبی هیخ مضایقه نشته چه په شریعت کنبی روا درولی شوی ده. انبیاء او رسولان د الله تعالیٰ په
پیغام رسولو کنبی له ماسواء الله د بل هیچا څخه نه دی ویریدلی لکه چه تا هم خپل د دغه پیغام
په رسولو کنبی تر نن ورغی پوری د هیخ شی پروا نه ده کړی - او نه د چا د ویلو او اورولو له
تصوره لږ څه متأثر شوی ئی نو بیا د دی نکاح په معامله کنبی به ولی څه ممانعت واقع شع
حضرت داؤد علیه السلام یو سل ښغی درلودی (لرلی) - هم داسی حضرت سلیمان علیه السلام هم
د ازدواج په کثرت کنبی مشهور دی. سفهاء او ناپوهان هغه الزام چه پر تاسی اړوی د سابقینو
انبیاء په سوانح کنبی له دی نه زیات د هغه اشیاء او نظائر شته - لهذا تاسی ته نه ښائی چه دغو
سفاهتی او جهالتی تنقیداتو ته وگورئ! وروسته دغه رانیسی چه حضرت زید بن حارثه رضی الله
تعالیٰ عنه چه هغه تاسی د خپل زوی په ځای بللی ؤ ستاسی واقعی زوی خو نه دی گرځیدلی چه
د هغه د مطلق ښغی سره به تاسی نکاح نشی ترلی - او یو زید رضی الله تعالیٰ عنه څه بلکه
تاسی له نورو نارینه ؤ ځنی هم د هیخ یو سری پلار نه ئی ځکه چه ستاسی له اولادی ځنی خو
یا هغه هلکان ؤ چه په وړوکوالی کنبی مړه شول - او ځینی د دغه آیت د نزول په وخت کنبی

بیخی نه ؤ پیدا شوی یا خو جونى وى چه د هغوى له منځه د سيدتنا حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالى عنها اولاده په دنيا کښی منتشره او خوره شوه .

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ ابًا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ

نه دی محمد صلی الله علیه وسلم (حقیقی) پلار د هیخ یو تن له سریو ستاسی ولیکن رسول د الله دی (خلغو ته په شان د معنوی پلار)

تفسیر: یعنی هیخوک د ده زوی مه گنئ! هو! محمد صلی الله علیه وسلم د پاک الله رسول دی نو په دغه حساب سره گرد (تول) د ده روحانی زامن دی لکه چه د ﴿الَّذِي أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ نَفْسِهِمْ﴾ په تفسیر کښی ولیکل شو .

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

او مهر د (تولو) انبیاؤ دی (چه پس له دی نه بل نبی نه دی). او دی الله پر هر څیز ښه عالم

تفسیر: د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په تشریف راوړلو سره د انبیاؤ پر سلسله د اختتام مهر ولگید - اوس به هیچا ته نبوت نه ورکاوه کیږی - پس هر چاته چی نبوت رسیدلی دی نو له هم دی جهته د دوی د نبوت دوره له گردو (تولو) انبیاؤ څخه وروسته ایښی شوی ده چی د قیامت تر قیام پوری به اوږدوالی لری حضرت مسیح علیه السلام به هم په آخره کښی د محمد صلی الله علیه وسلم د یوه امتی په شان او حیثیت راځی او د عیسوی د نبوت او رسالت عمل به په هغه وخت کښی جاری نه وی لکه چی نن ورځ هم د گردو (تولو) انبیاؤ ادیان پخپلو ځایونو کښی موجود شته مگر په شپږو جهاتو کښی یواځی د محمدی نبوت جاری او ساری دی په حدیث کښی راغلی دی که نن موسی علیه السلام د ځمکی پر سر ژوندی وی نو هغه ته به هم مساوا زما له متابعته بله چاره نه وه بلکه د ځینو محققینو په نزد پخوانی انبیاء به هم پخپلو زمانو کښی د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم له عظمی روحانیته مستفید کیدل لکه چی په شپه کښی سپوږمی او ستوری د لمر له رڼا (رڼرا) څخه مستفید کیږی حال دا چی په دغه وخت کښی لمر له سره په سترگو نه راځی هم هغسی چه د رڼا (رڼرا) گرد (تول) مراتب په عالم الاسباب کښی پر لمر تمامیږی هم داسی د نبوت او رسالت گرد (تول) مراتب او د کمالاتو تولی سلسلی هم په محمدی روح ختمیږی. په دغه لحاظ سره ویلی شو چی محمد صلی الله علیه وسلم د رتبی او زمانی او له هر حیثیته خاتم النبیین دی او هر چا ته چه نبوت ورسیدلی دی، د دوی د مهر

لکولو څخه وروسته ورسیدلی دی. والله اعلم بالصواب.

تنبیه: د نبوت د ختم په متعلق له قرآنه - حدیث - د امت اجماع څخه په سلهاو دلایل ځینو معاصرو عالمانو راټول کړی دی او تری مستقل کتابونه ئی لیکلی دی چه د هغو له کتلو څخه لږ څه تردد او اشتباه نه پاتی کیږی چه د دغی عقیدی منکر قطعاً کافر او له اسلامی ملت څخه خارج دی او دی الله پر هر څیز ښه عالم یعنی هم دغه الله تعالیٰ پر دغه باندی هم علیم او خبیر دی چه د رسالت یا د نبوت ختم په کوم ځای کښی کیښود شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٣١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٣٢﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) یادوئ الله په یادولو ډیرو سره او تسبیح وایئ (لمونځ کوئ) ده ته په صبا او په بیگا کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ دومره لوی احسان فرمایلی دی چه داسی عظیم الشان رسول او د انبیاو سردار محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ئی ستاسی د هدایت دپاره لیږلی دی نو پر دغه د ده شکر اداء کړی! او له سره حقیقی منعم مه هیروئ! په ناستی او ولاړی - په تللو او راټللو - په شپه او ورځ - په صبا او بیگا په گردو (ټولو) اوقاتو او حالاتو او محلاتو کښی د الله تعالیٰ په ذکر او فکر کښی لکیا اوسئ!

هُوَ الَّذِي يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَةٌ لِّيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيْمًا ﴿٣٣﴾

دی هغه (الله) دی چی رحمت (نازلوی) پر تاسی او پښتی د دغه (الله) هم مغفرت درته غواړی (دپاره د دی چی ویاسی (الله) تاسی له تیارو (د کفره) رڼا (رڼرا) ته (د اسلام) او دی (الله) پر مؤمنانو ډیر رحم والا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د زیات ذکر او په کثرت سره د یادولو نتیجه داسی کیږی چه الله تعالیٰ هغه خپل رحمت پر تاسی نازلوی چه د پښتو په وسیله ئی لیږی - هم دغه رحمت او برکت دی چه ستاسی لاس ئی نیولی دی او د جهالت او ضلالت له تیارو څخه ئی ایستلی ئی او د علم - پوهی او تقویٰ د رڼا (رڼرا) په طرف ئی لاره درښوولی او بیولی ئی بیع که د الله تعالیٰ خاصه مهربانی پر ایمان لرونکیو نه وی نو د ایمان دولت به دوی ته له کومه ځایه ورعطاء کیده؟ او

خرنگه به هغه له دوی سره محفوظ پاتی کیده؟ د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مؤمنین د رشد او هدایت - او ایمان او احسان په طریقو کښی ترقی کوی دغه خو د دوی دنیوی حال دی د دوی د اخروی اعزازو او اکرامو ذکر وروسته راځی.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۗ وَاعَدَ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿۳۳﴾

(د الله) پیشکش دوی ته په هغی ورځی چه ملاقات وکړی دوی له دغه (الله) سره سلام دی او تیار کړی دی (الله) دوی ته اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ به پر دوی سلام لیبزی او پرستی به هم پری سلام اچوی او بیا ورنژدی کبیری مؤمنین به هم پخپلو منځونو کښی د سلامونو هم داسی مبادله او تعارف کوی لکه چه په دنیا کښی نی سره کوی.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿۳۴﴾

ای نبی بیشکه مونږ لیبزی مو نی ته شاهد (په هغه چا چه ورلیبلی شوی نی) او زیری ورکونکی (په نعیم سره مؤمنانو ته) او ویروونکی (له جحیم شخه کافرانو ته).

تفسیر: یعنی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته د الله تعالیٰ توحید درزده کوی او تاسو گردو (تولو) ته سمه صافه لاره درښی هر هغه شی چه وائی په زړه او په عمل سره پری شاهدی ورکوی او په محشر کښی به هم د امت په نسبت شاهدی لولی چه د الله تعالیٰ پیغام کوم یوه سری تر کومی اندازی پوری منلی دی؟ (او زیری ورکونکی دی مؤمنانو ته په نعیم سره او ویروونکی دی منکرانو ته له جحیم شخه) یعنی غاړه ایښودونکی او فرمان منونکی ته په ثواب سره زیری ورکوی غاړه غروونکی او نافرمانان په عذاب سره ویروی.

وَدَاعِبًا إِلَى اللَّهِ بِأَذْنِهِ وَسِرًّا جَامِتِيًّا ﴿۳۵﴾

او بلونکی (د خلقو عبادت د) الله ته په اذن حکم د دی (الله) او ډیوه روښانه کونکی.

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ؤ چی د الله تعالیٰ رحمت مؤمنین له تیارو غخه ویاسی او رنا (رنرا) ته ئی راویلی دلته دغه راییسی چه هغه رنا (رنرا) د دغی دیوی غخه منتشره شوی ده. بنائی د دیوی لفظ په دغه غحای کبئی په هغی معنی سره وی چی د «نوح» په سورت کبئی داسی فرمایلی شوی دی ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا﴾ = الله تعالیٰ سپورمی رنا (رنرا) او لمر ئی دیوه گرغولی ده» یعنی تاسی د نبوت او د هدایت هغه لمر ئی چه ستاسی د طلوع غخه وروسته بلی کومی رنا (رنرا) ته هیخ ضرورت نه دی پاتی او نوری گردی (تولی) رناگانئ (رنراگانئ) په دغه اعظم نور کبئی محو او مدغم شوی دی.

وَيَبْرَأُ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ أَمْرًا مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَثِيرًا ﴿٢٤﴾

او زیری وکره په مؤمنانو په دی چه بیشکه شته دوی ته له (طرفه د) الله فضل دیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا او عقبی کبئی دغه محمدی امت ته د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په طفیل پر نورو تولو اممو لویوالی او لوړوالی (اوپت والی) ورعطا فرمایلی دی.

وَلَا تَطِيعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ وَدَعَاۤءُهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿٢٥﴾

او مه منه (حکم) د کافرانو او منافقانو (چی مخالف له شریعتی وی) او پریبرده ضرر د دوی (په انتقام اخیستلو کبئی) او توکل وکره پر الله، او کافی (بس) دی الله وکیل (کار جوړوونکی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ تاسی ته داسی کمالات او داسی غوره او منتخبه جماعت عنایت فرمایلی دی نو تاسی حسب المعمول د دعوت او اصلاح او تبلیغ فرائض په پوره قوت او مستعدی سره اداء کوئ! او پر هغه حکم چی الله تعالیٰ تاسی ته درکری د هغه په ویلو او کولو کبئی د هیخ یوه کافر او منافق او د نورو د چتی (بیکاره) ویلو خیال او پروا مه کوئ! (ودع اذاهم - الآیة - او پریبرده ضرر د دوی په انتقام اخیستلو کبئی او توکل وکره پر الله او کافی (بس) دی الله وکیل) یعنی که دغه اشقیاء تاسی په ژبه او عمل وغوروی نو تاسی د دوی هیخ پروا مه کوئ! او د هغوی خبرو ته بیخی غور مه بردئ! او پر پاک الله توکل او اعتماد وکړئ! هغه به

پخپل قدرت او رحمت سره گرد (تول) کارونه جوړوی د مجرمینو لار ښوونه یا د دوی په سزا رسونه دغه تول د هم ده د قدرت په لاس کښی دی تاسی ته هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه په دغه فکر او اندیښنه کښی خپل ځان وکړوئ! د دوی مطلب خو هم داسی دی څو تاسی د دوی له طعنو او تشنیعو او نورو تعدیاتو څخه وویریږی! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ له فریضی څخه مخ واړوی! که په فرض المحال سره تاسی هم داسی وکړئ نو ښوای د دوی مطلب مو پوره کړ او د هغوی خبرو ته مو غوړ کښود. (العیاذ بالله).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ
 مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
 تَعْتَدُونَهَا فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿۳۱﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چی په نکاح واخلی مؤمنی ښځی بیا طلاقی کړی تاسو دوی پخوا له دی نه چی مس (صحیححه خلوت) وکړی له دوی سره پس نشته تاسی ته پر دغو مطلقاتو هیڅ شمیر (د ورځو) چه شمیری به تاسو هغه، نو ورکړئ دوی ته څه فائده او خوشی کړئ دوی په خوشی کولو ښو سره.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه خپلی ښځی ته پخوا له جماع یا صحیح خلوت څخه طلاق ورکړی که د دی دپاره ئی مهر تاکی (مقرر کړی) وی نو نیمائی مهر ئی پری اوړی که نه لږ څه فایده ورورسوی یعنی سم له عرف او خپل حیثیت سره یوه جوړه جامه دی ورکړی او په ښه صورت سره دی خوشی او مرخصه کړی - او که ښځه په دغه صورت وغواړی چه له بل چا سره خپله نکاح وتری نو عدت پری نشته زمونږ د حنفیانو په نزد صحیححه خلوت هم د جماع حکم لری د دغی خبری تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښی ولوستل شی دغه مسئله ئی دلته د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مطهراتو ازواجو په ذکر کښی بیان وفرمایله چه د هغه سلسله له لری ځای څخه دوام لری په منځ کښی څو آیتونه د ضمنی مناسباتو له سببه راغلل - له دی ځایه بیا د سابق مضمون په طرف عود وکړی شو په روایاتو کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم له یوی ښځی سره نکاح ورتله - کله چه هغی ته ورنژدی کیده نو دغی ښځی وویل چه زه له تا څخه الله تعالی ته پناه نیسم» رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل چه «تا لوی پنا ځای ځان ته غوره کړی نو په دغه نسبت دا آیت نازل شو او خطاب ئی ایمان لرونکو ته وفرمایه څو معلوم شی چه دغه حکم په رسول الله صلی الله علیه وسلم پوری څه خصوصیت نه لری بلکه پر کړدو

(تولو) مسلمانانو هم دغه حکم شته سم له دغه سره رسول الله مبارک هغی بنغی ته جوړه ورکړه او مرخصه ئی کړه مگر دغی بنغی په تول عمر کښی پر خپل دغه محرومیت ژړل.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ
وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا آفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِكَ وَبَنَاتِ
عَمَّتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَلَّتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ
وَأُمَّرَاءَ مُؤْمِنَاتٍ إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهُ لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ
أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥

ای نبی بیشکه مونږ حلالی کړی مو دی تاته بنغی ستا هغه بنغی چی ورکړی دی تا دوی ته مهرونه د دوی او هغه بنغی چه مالک شوی دی (د هغو) بنی لاس ستا له هغو (وینغو) چی راگرغولی دی الله په تا (له کفارو) او لونی د عم (تره) ستا او لونی د عمی (ترور) ستا او لونی د ماما (نیایی) ستا او لونی د خاله (توری) ستا هغه بنغی چی هجرت ئی کړی دی له تا سره او هغه بنغی مومنه چی وپښی نفس خپل نبی ته (بی له مهره) که اراده وکړی نبی د دی چی په نکاح واخلی (بی مهره) دغه (بنغی) خالصه (جایزه ده) تاته غیر له نورو مومنانو په تحقیق معلوم دی مونږ ته هغه (حکم) چه مقرر کړی دی مونږ پر دوی بانندی په حق د بنغو د دوی او د هغو وینغو چی مالکان دی (د هغو) بنی لاسونه د دوی دپاره د دی چی نه وی پر تا بانندی هیخ حرج سختی، او دی الله ښه ښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی له هغو وینغو چی په غنیمت او نورو کښی ستاسی په لاس درشی او ستا هغه بنغی چه د دوی مهر دی ورکړی دی یعنی چه اوس ستاسی په نکاح کښی دی که قریشی وی یا له مهاجرانو څخه وی یا نه وی تولی تاسی ته حلالی دی له دوی ځنی هیخ یوه د دی وړ او قابله نه

ده چی خوشی کری شی. د تره - د ترور - د ماما - او د توری لونی یعنی له قریشیانو غنی چی د مور یا د پلار له جانبه د تا قربت داری وی د هجرت په شرط حلالی دی او تاسی له هغوی سره نکاح کولی شی او هره ښځه چه خپل ځان نبی ته وینبی یعنی بی له مهره وغواړی چه په نکاح کینی ئی راشی هغه هم حلاله ده - که تاسی داسی په نکاح راوړل خوښوی! دغه اجازت مخصوص رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی اگر که دوی پر دغه اجازت نه دی عمل کری

(کما فی الفتح) ښائی له ﴿إِنْ أَرَادَ الْغَيْبُ﴾ څخه مرجوحه اباحت گنلی شوی وی. په هر حال نورو مسلمانانو ته هغه حکم دی چی معلوم شوی دی ﴿أَنْ تَتَّبِعُوا بِأَمْوَالِكُمْ﴾ الآية - (النساء ۴) (رکوع) یعنی بی له مهره نکاح نه کیږی که د عقد په وخت کینی د هغه ذکر شوی وی او که وروسته له هغه تاکلی (مقرر) شوی وی یا هیڅ نه وی تاکلی (مقرر) شوی نو په دغه صورت مهراثل یعنی هغه مهر چه د دی په اقاربو او خپلوانو کینی معمول او مروج وی واجبیږی له رسول الله صلی الله علیه وسلم غنی الله تعالی دغه مهر قید لری کری دی. په خلاف د مؤمنینو چه هغوی ته نه د دی خبری اجازه ده چه له څلورو ښځو څخه زیاتی ښځی واخلي او نه دا چه کومه ښځه بی له مهره په نکاح راولی.

تنبیه: رسول الله صلی الله علیه وسلم تر پنځه ویشو کلونو پوری چه دوی د ځلمیتوب جوش او خروش او د خوند او نشاط وخت وو محض په تجرد ئی ژوندون کاوه - بیا د دوی د اقرباؤ او خپلوانو په اصرار او د حضرت بی بی خدیجة الکبری رضی الله تعالی عنها په غوښتنی چه د ځوانی وخت ئی تیر شوی وو او دوه ځلی کونده شوی وه له هغی سره ئی عقد وفرمایه - تر دری پنځوس کلونو پوری د دوی ژوندون په پوره سکون او اطمینان له دغی متقیی او عقیفی ښځی سره تیر شو دا هم دغه زمانه وه چی دوی به له گردو (تولو) مخلوقاتو څخه جلا (جدا) په سمځو او کندو کینی د واحد الله تعالی په عبادت - ریاضت کینی مشغول او لگیا ؤ او د الله جل جلاله دغی بختوری بندی بی بی خدیجة رضی الله تعالی عنها به دوی ته د ژوندون تول ضروریات تهیه او تیارول او د الله تعالی په عبادت او د دوی د قلبی سکون په حصول کینی به ئی له دوی سره پوره مرسته (مدد) او اعانت کاوه. د ژوندانه په دغی اوږدی زمانی کینی چه د نورو خلقو لپاره د نفسانی جذباتو د انتهای شدت او حدت زمانه وی د دوی حیات په ډیر سکون او اطمینان سره تیر شو تر دی چه خورا ډیر معاند او له حده زیات کوم یو متعصب دشمن هم یو حرف، یوه نقطه هم د دوی د رسولانه عصمت او خارق العادت اتفاء او عفت پر خلاف نشی نقلولی او واضح دی وی چه دا د هغه اکمل البشر د سیرت ذکر دی چه دوی پخپله د خپل حق په نسبت داسی فرمایلی دی «هغه جسمانی قوت چه ماته عطاء کری شوی دی د اهل الجنة د څلویښتو نارینه ؤ اندازه دی» چه د یوه جنتی قوت د سلو تنو سربو په اندازه جسمانی قوت ورعطاء کری وه او بیشکه چه د دنیا د اکمل البشر تمام روحانی او جسمانی قوتونه ښائی چه په هم داسی اعلی او اکمله اندازه وی. په دغه حساب که فرضاً څلور زره بیبیانی د دوی په نکاح کینی راغلی وی نو د دوی د قوت په اعتبار په هم دغه درجه کینی شمیر کیدی شوی لکه چه یو نارینه له یوی ښځی

سره نکاح وکری. لیکن الله اکبر! د دغه شدید ریاضت او ضبط النفس په نسبت څه وویلی شی چه دوی د خپل عمر تر دری پنځوسم کال پوری په هم هغه مجرد یا زهد په حالت کښی ژوندون وکړ بیا د بی بی خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها د وفات څخه وروسته د خپل ځان جاروونکی وفادار ملگری له لور حضرت بی بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها سره ئی خپل عقد وتاړه -

ماسواء له عایشی صدیقی اته کوندی بیبیانی هم د دوی په نکاح کښی ورغلی دی چه د دوی له وفات څخه وروسته نهه واړه موجودی وی چه د دوی اسماء دا دی (۱) حضرت بی بی عایشه صدیقه رضی الله تعالیٰ عنها (۲) حضرت بی بی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها (۳) حضرت بی بی سوده رضی الله تعالیٰ عنها (۴) حضرت بی بی ام سلمه رضی الله تعالیٰ عنها (۵) حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها (۶) حضرت بی بی ام حبیبه رضی الله تعالیٰ عنها (۷) حضرت جویریة رضی الله تعالیٰ عنها (۸) حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها (۹) حضرت بی بی میمونه رضی الله تعالیٰ عنهن وارضاهن دغه وروستی دری بیبیانی قریشیانی نه دی د دنیا له گردو (تولو) ځنی بیمثاله انسان چه د خپل فطری قوتونو په لحاظ اقلأ د څلورو زرو ښځو مستحق وی که دی له څلورو زرو ښځو څخه یواځی تر نهو ښځو اکتفاء وکری نو آیا کوم یو انصاف پسنده سری پر دوی د ازواجو د کثرت الزام لگولی شی؟ بیا کله چه مونږ گورو چی له یوه جانبه د دوی عمر له دری پنځوسم کاله متجاوز شوی وی او سره له عظیم الشانو فتوحاتو یوه ورځ هم په مړه گیده ئی دودی نه وی خوړلی - هر شی چه ئی په لاس ورتله د الله تعالیٰ په لاره کښی به ئی صرفول په اختیاری فقر او فاقه کښی به ئی پر خپله گیده تیږی (گتی) ترلی. په څو څو میاشتو کښی به ئی د مطهراتو ازواجو له کورو لوگی نه پورته کیده او اور به په کښی نه بلیده. علی الاکثر د دوی ژوندون به په اوبو او په کهچورو ؤ پرله پسې به ئی روژی نیولی څو متوالی ورځی به ئی په روژه سره تیرولی او له سره به ئی افطار نه فرمایه - د شپې له مخی به هم د الله تعالیٰ په عبادت کښی ولاړ وو تر دی چه د دوی پښی به پرسیدی - او د تولو خلقو زړه به پری سوځیده - د عیش او طرب سامان لا چیری بلکه دوی خپلو تولو بیبیانو ته داسی فرمایلی ؤ «زما هره هغه ښځه چی د اخرت ژوندون خوښوی له ما سره دی پاتی شی او هره هغه چه دنیوی ژوندون خوښوی مرخصه دی شی!» سره له دغو حالاتو که بیا هم په غور او دقت سره وکتل شی د تولو مطهراتو ازواجو حقوق به ئی په داسی اکملی او احسنی طریقی سره ادا فرمایلی چه د هغه له تحمل او عهدی څخه به ډیر زورور او خورا (ډیر) طاقتور سری هم نشی وتلی. او د جنگ په ډگر کښی به د ډیرو لښکرو په مقابل کښی څه وخت چی ډیر شجاع او جنگیالی سری به هم له ډگره د باندی ووت دوی به لکه یو لوی غر په ډیر شجاعت او حماست سره د اعداؤ الله په مخ کښی تینک ولاړ وو او په لوړ (اوچت) غیر سره به ئی داسی فرمایلی «الی عبادالله! انا رسول الله!» او «انا النبی لا کذب انا ابن عبدالمطلب» د بیبیانو په تعلقاتو او د عبودیت په واجباتو او د رسالت په فرائضو کښی د یوی ذری په اندازه هم له دوی ځنی څه فرق او توپیر نه لیده کیده او نه به کوم سخت او ډیر ربروونکی (تکلیفونکی) کار کښی د یوی شیبی له مخی هم د دوی

عُنی ضعف او تعجب احساس کیده - دغه خارق العادت احوال د اهل البصیرت په نزد له معجزی
 شخه کم نه دی هم هغسی چه د دوی هلکتوب او عُلمیتوب یوه معجزه وه د دوی زورتوب هم
 یوه معجزه ده. رشتیا خبره خو هم دا ده چه الله تعالی د دوی د پاک ژوندون په هره یوه دوره
 کبسی د عفیفو او متقی اشخاصو دپاره شه نمونی ایبسی دی چی د انسانی ژوندون په هره شبعه
 کبسی دوی ته عملاً هم لار ښوونه وکری شی د مطهراتو ازواجو په دغه اسمی زیادت باندی د
 مخالفانو کوم تنقید او اعتراض دی هم هغه دغه مرحومه امت ته د دغی خبری وسیله گرځیدلی
 ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نارینه او ښځی اتباع کوونکی د هغو حکمو او نمونو شخه
 بی تکلفه واقف شی چه مخصوصاً په باطنی احوالو او کورنی ژوندون سره تعلق لری. گواکی د
 ازواجو په کثرت کبسی یو لوی مصلحت هم دغه دی چه د کورنی معاشرت او نسوانی مسائلو په
 متعلق د رسول الله صلی الله علیه وسلم احکام او د دوی د حسنه اسوه اشاعت په کافی حد سره
 بی تکلفه وکری شی او هم د مختلفو قبائلو او طبقاتو د ښځو اوسیدل د رسول الله صلی الله علیه
 وسلم په خدمت کبسی هغو قبائلو او طبقاتو ته د دوی د زوموالی او دامادی شرف حاصل شو او په
 دغه صورت سره د دوی وحشت او نفرت هم لږ شو او د خپلو دغو قومی ښځو په وسیله کله چه
 هغوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تقوی - عفت - شفقت - رأفت ښه اخلاق - ښو معاملو -
 ښی سجیسی او نورو صفاتو شخه خبریدل نو د هغو لامله (له وجی) د دوی شوق او رغبت د
 اسلامیت په طرف زیادت مونده - او بالوسیله د شیطانی شکوکو او اوهامو ازاله په ښه طریقه سره
 کیده - او په دغه صورت سره د الله تعالی د عشاقو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عُمان
 جاروونکیو او د دنیا د هادیانو هغه عظیم الشان جمیعت تیار شو چی له هغوی عُنی زیات
 پرهیزگار او عفیف او شریف بل کوم جماعت (ماسوا له انبیاء الله شخه) تر آسمان لاندی له سره
 نه مونده کبیری او د هغو تهیه او تیاریدل د کومی بدی سجیسی او بد ژوندون سری په تربیت
 کبسی مشکل او محال ؤ.

تُرْجَىٰ مَنْ نَشَأُ مِنْهُمْ وَتُؤْتَىٰ إِلَيْكَ مِنْ نَشَأٍ وَمَنْ ابْتِغَيْتَ
 مِنْ عَزَلَتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ
 وَلَا يُخْزَنَ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا
 فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿۵۱﴾

بیرته کوی هر هغه ښځه چه غواړی ته له دغو ښځو خپلو او رانزدی کوی عُمان
 ته هره هغه ښځه (خپله) چی غواړی ته (له دغو ښځو خپلو) او هغه چی بیا

ئى وغواړى له هغو (ښځو خپلو) چى لرى كرى دى پس نشته هيڅ گناه پر تا باندې دغه (تفويض د كلې واك (اختيار) د ښځو خپلو) تاته ډير نژدى دى چى يځى او روښانه شى سترگى د دوى (او خوشالى شى) او نه به غمجنى كيږي او راضى (خوشاليږي) دوى په هغه شى چى وركوى ته دوى ته ټولى د دوى، او الله ته معلوم دى هر هغه څه چى په زړونو ستاسى كښى دى (له رغبت او كراهيت د ښځو) او دى الله ښه عالم ډير تحمل والا.

تفسير: يعنى د «واهبۃ النفس» په متعلق اختيار لرى چه قبلوى ئى او كه ئى نه قبلوى - او د موجوده ؤ ښځو څخه دى مختار ئى چى كومه ئى ساتى او كومى يوى ته ئى طلاق وركوى او هم د هغو ښځو په نسبت چه پاتى شى پر تاسى قسم (وار - نوبت) نه دى واجب چه خامخا يوه يوه شپه له هرى يوى سره به اوسپړى د هرى يوى په نسبت چى زړه مو غواړى وړاندې وروسته هم كولى شى او له هرى يوى څخه مو چى ځان بيل كرى وى بيا د هغى د بيرته اخيستلو اختيار هم لرى - سره له دى چه دغه حقوق او اختيارات دوى ته وركرى شوى ؤ مگر دوى په خپل ټول عمر كښى له دغو اختياراتو څخه كار وانخيست. په معاملاتو كښى ئى دومره زيات له عدل او مساوات څخه كار اخيست او د هغه مراعات به ئى كاوه چه ډير لوى او محتاط سړى به هم هغسى نشى كولى - خو سره له دى نه كه د دوى قلبى ميلان د چا په لورى بى اختياره كېده - نو داسى به ئى فرمايل «اللهم هذا قسمى فيما املك فلا تلمنى فيما تملك ولا املك اى الله! دغه زما تقسيم دى په هغو شيانو كښى چى ځما په واك (قبضه) او اختيار كښى دى او پر هغه څيز كښى چى يواځى ستا په اختيار دى او ځما په اختيار كښى نه دى مه مى ملامتوه» ښائى په ﴿ وَاللّٰهُ يَكْتُمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا عَلِيْمًا ﴾ كښى د هم دغه په لورى اشاره وى حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي چه «كه كوم سړى څو ښځى لرى نو پر ده واجب دى چى په وار او نوبت سره دى له گردو (ټولو) سره واوسپړى مگر پر رسول الله صلى الله عليه وسلم دغه وار او نوبت نه ؤ واجب او د دى لامله (له وجى) چى ښځى هغه خپل حق ونه گنى او هر څه چه دوى ته ورسپړى پر هم هغه دى خوښى او راضى اوسى او قبول دى كرى كه نه هره ورځ به شور ما شور - جنگ - جنجال جارى او په دينى مهماتو كښى به خلل واقع كېده او د ازواجو نظر به هم له دنيا لرى كېده او بيځى د هم هغه اخروى اصلى مقصد په طرف به متوجه كېده - او په دغو غمونو او انديښنو كښى به سره نه اخته كېده مگر رسول الله صلى الله عليه وسلم د خپل طرف په دغه قسم نوبت او وار كښى هيڅ فرق او توپير (فرق) نه فرمايه - او د هرى يوى په وار كښى به له هم هغى سره د شپى اوسيدل. يواځى حضرت بى بى سوده رضى الله تعالى عنها كله چه د دى عمر زيات شو خپل نوبت ئى حضرت بى بى عائشى صديقى ته ورواښه».

لَا يَجِلُّ لَكَ النَّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ

مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ

نه دی حللی تاته ښځی پس له دغو (نهو ښځو چه اوس دی په نکاح دی) او نه دغه (درته روا دی) چه بدل کړی په دوی له نورو ښځو اگر که تعجب درولی تاته ښائست د هغو نورو هم.

تفسیر: یعنی هومره اقسام ئی چه په ﴿إِنَّا آخَلْنَاكَ أَزْوَاجَكَ النَّبِيِّ﴾ کښی فرمایلی دی له هغو څخه زیاتی نه دی حللی. او څه چی موجودی دی د هغو بدلول نه دی حلال یعنی دغه چی له دوی ځنی کومه یوه د دی لامله (له وجی) خوشی کړی چی د هغی په ځای بله کومه یوه راوولی - له حضرت بیبی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها او ام سلمی رضی الله تعالی عنها څخه روایت دی چه دغه ممانعت په اخر کښی موقوف شو مگر واقعه دا ده چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وروسته له دی نه نه کومه بله نکاح وفرمایله او نه ئی په دغو موجوده ؤ ښځو خپلو کښی په کومی یوی کښی تبدیل وفرمایه د دوی د وفات تر وخته پوری دغه گردی (تولی) ازواجی موجودی وی.

إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ

مگر «خو روا دی درته» هغه وینځی چی مالک وی ښی لاس د تا «دوی ته»

تفسیر: یعنی وینځه - کنیزک - د رسول الله مبارک دوه ښځی مشهوری دی یوه «ماریة القبطیة» چه د دی له نسه حضرت ابراهیم متولد او په هلکتوب کښی وفات شو - دوهمه ریحانه رضی الله تعالی عنهما

وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا

او دی الله په هر څیز باندی (د اعمالو ستاسی) ښه ساتونکی.

تفسیر: یعنی الله تعالی درته گوری چه په کوم یوه د احکامو او حدودو پابندی کوی؟ او پر کوم یوه ئی نه کوی نو ښائی چه انسان د هر کار د کولو په وخت کښی هم دغه خبره تر نظر لاندی ونیسی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ

إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرٍ نَّظِيرِینَ إِنَّهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِیْتُمْ فَأَدْخُلُوا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه ننوځئ کورونو د نبی ته مگر (هغه وختی ننوځئ چی اذن وکړی شی تاسی ته (خوړلو د) طعام ته په دغه حال کښی چه نه اوسی منتظر پخلی د هغه ته ولیکن کله چه وبلل شی تاسی پس ننوځئ.

تفسیر: یعنی بی له حکمه او اجازی په دعوت کښی مه ځئ! څو تاسی ئی نه بیغ غوښتی پخپل سر چیری مه درومئ که نه هلته به په انتظار کښی ناست پاتی کیږئ او د هغه کورنی د کارونو په اجرا کښی مانع گرځئ او د حرج عوامل به پیدا کوئ!

فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُمْسِتِينَ لِحَدِيثٍ

پس کله چی طعام وخورئ نو خواره شی (نور ځنډ (تاخیر) مه کوئ هلته) او مه کینئ آرام نیوونکی دپاره د خبرو (یو له بل سره)

تفسیر: یعنی څه وخت چی له دودی څخه فارغ شوئ نو ښائی د خپلو کورونو په طرف بیره ولاړ شی! ځکه چی د هملته کیناستلو او مجلس جوړولو څخه هغی کوربه ته تکلیف او حرج واقع کیږی. دغه خبری اگر که د نبی الله صلی الله علیه وسلم د کورونو په متعلق فرمایلی شوی دی ځکه چه د شان نزول تعلق له هغه سره دی مگر تری د یوه عمومی ادب ښوونه مقصود ده چی بی له غوښتنی د چا کره تلل - یا د کوم میلمه سره مل شوی په طفیلی حیثیت د چا کره ننوتل - یا پنخوا له دودی هم داسی خوشی چتی (بیکاره) هلته پندیدل - او خبری اتري کول - یا وروسته د دودی له فراغه هلته کیناستل او مجلس او ساعت تیری کول نه دی په کار.

إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذَىٰ النَّبِيَّ فَيَسْتَجِیْ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَجِیْ مِنَ الْحَقِّ ط

بیشکه دغه (ننوتل کیناستل خبری کول) دی داسی کار چی تکلیف رسوی نبی ته پس حیاً کوی (نبی) له تاسی (چی وباسی تاسی) او الله حیاً نه کوی له (ویلو د خبری) حق.

تفسیر: یعنی نبی الله صلی الله علیه وسلم د شرم او حیاً له وجی پر خپل ځان ربر (زحمت) او تکلیف اخلی - او د خاطر او لحاظ لامله (له وجی) په صافو الفاظو سره دغو میلنو ته نه وائی چه ځی! خپلو ځایونو ته لار شی! چی ماته تکلیف او اذیت پېښیږی دا خو د نبی الله صلی الله علیه وسلم د اخلاقو او د مروتو وضعیت دی مگر ستاسی له تأدیب او اصلاح څخه هیڅ شی پاک الله نشی منع کولی او الله تعالی هر ورو (خامخا) د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په ژبه تاسی ته خپل احکام اعلام او درښکاره وی.

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَّأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ

او کله چه غواری تاسی له دغو (مطهراتو ازواجو) څخه د کوم متاع کار کوم څیز پس غواری هغه له دوی نه د باندی د پردی دغه (غوښتل د باندی د پردی) د تاسی ډیر پاک ساتونکی دی د زرونو ستاسی او (ډیر پاک ساتونکی دی) د زرونو د دوی،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دغه سره الله تعالی مسلمانانو ته ادب ښوولی دی. کله چی دوی به د دودی دپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره ورتل نو وروسته له دودی ځنی به هملته کښیناستل او په خپلو خبرو اترو به مشغولیدل حال دا چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هوسائی (آرام) او استراحت ځای به هم هغه و. مگر دوی له شرمه او حیاً دوی ته نه ویل چی ځی پاڅی! نو ځکه پاک الله دوی ته وفرمایل - او په دغه آیت کښی د پردی حکم صادر شو چی نارینه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ازواجو سره مخامخ نشی. که کوم شی غواری ښائی چی د پردی له شائی وغواری. په دغه کښی د جانبینو زړه صاف او پاک پاتی کیږی او د شیطانی وساوسو استیصال په عمل راځی».

وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِرُوا آيَاتِهِ مَنْ يُعِدْهَا أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿۵۳﴾

او نه ده روا تاسی ته دا چی تکلیف (او ضرر) ورسوی رسول د الله ته او نه ده (روا تاسی ته) دا چی په نکاح واخلي ښځی د ده پس له وفات (یا

طلاق) د ده هیڅکله بیشکه دغه (ایذاء د رسول او د ازواجو نکاح ئی) ده په نزد د الله (گناه) ډیره لویه

تفسیر: یعنی د کفارو او منافقینو هر څه چی زړه ئی غواړی چتی (بیکاره) او فضول دی ووائی او پخپلو هم دغو ربرولو (تکلیفولو) او ایذاء رسولو کښی دی مشغول اوسی! مؤمنینو ته چی د ډیرو دلایلو او براهینو په رڼا (رنرا) د رسول الله صلی الله علیه وسلم انتهائی صداقت - امانت - عفت - طهارت ظاهر او څرگند (بیکاره) شوی دی - دغه خبره لائقه او مناسبه نه ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حیات یا ممات کښی داسی کومه خبره وکړی یا ئی ووائی چی دوی دی د ډیری ضعیفی درجی ایذاء او خفگان سبب وگرځی په مونږ او ټولو مؤمنانو لارم دی چه د خپل دغه محبوب او مقدس رسول د عظمت شان تل ترته رعایت وکړو او همیشه فهم او دقت وکړو چه په غفلت او تساهل سره هم کوم داسی تکلیف ورکونکی حرکت له مونږ ځنی صادر نشی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا او آخرت په زیان او خساره اخته او ککر شو له دغه تکلیف ورکونکو حرکاتو څخه یوه ډیره سخته او لویه گناه دغه ده چه کوم سړی د دوی د مطهراتو او ازواجو سره وروسته د دوی له وفاته خپله نکاح وتړی. یا د داسی نالائقی ارادی اظهار د رسول الله په حیات کښی وکړی. ظاهر دی چه د مطهراتو ازواجو مخصوص عظمت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلق له سببه موجود او قائم شوی دی. او دوی له روحانی حیثیته د ټولو مؤمنینو محترمی میندی تاکی (مقرر) شوی دی. آیا وروسته له دی نه چه د کوم امتی د نکاح په عقد کښی راشی د دوی هغه عزت او احترام کماحقه ملحوظ پاتی کیدی شی؟ وروسته له دوی نه کله چی دوی په کورنی جنجالو او جگړو کښی ولویږی نو د تعلیم او تلقین او دینی احکامو د تبلیغ هغه اعلیٰ غرض او مقصود څرنگه په اطمینان او آزادی سره تکمیل او پوره کولی شی چه د هغه دپاره فی الحقیقت قدرت دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره غوره کړی دی - او آیا کوم په انتهائی درجه سره بی حیاء او بیحسه او بی شعوره انسان به هم باور کولی شی چه له سیدالبشر امام المتقین او د خلق العظیم له مظهر سره کومی بی‌بی صاحبی چه خپل عمر تیر کړی وی هغه به د یوی شپی له مخی هم بی د دوی له کوره په بل ځای کښی اوسیدی شی؟ او هلته قلبی سکون او مسرت هم حاصلولی شی؟ یا د هغه هیله (ارزو) او امید په خپل زړه کښی گرځولی شی؟ خصوصاً څه وخت چه دغه خبره معلومه شوی هم وی چی دوی له هغو منتخبو او غورو خواتینو څخه دی چه د دوی په مخ کښی د دنیا او آخرت دواړه لیاری ورواندی کړلی شوی مگر هغوی په خپل ذوق او خوښی سره د دنیا پر عیش، خوښی او عشرت د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحبت او خدمت او د آخرت عظمت ته ترجیح او اهمیت ورکړ. او د آخرت د لیاری د اختیارولو اعلان ئی وکړ. لکه چه تاریخ راییسی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفاته وروسته دغو مطهراتو ازواجو او جنتی مقدساتو خواتینو په څه عدیم‌الظنیر زهد - ورع - تقوی - صبر او توکل سره د الله تعالیٰ په عبادت او خپلو معنوی اولادهو په هدایت

کښی مشاغلته او د اسلامي احکامو په نشر او اشاعت او په دیني خدمت کښی مواظبت کاوه او خپل گورد (تول) اوقات ئی په هم دغو مهماتو کښی صرف او وقف کړل او هیڅ یوی له دوی غنی په سهو او خطا سره هم دنویوی لډایډو او مشاغلو ته نه دی کتلی او څرنگه داسی کوم خیال به د دوی په زړه کښی تیریده؟ حال دا چی الله تعالی د دوی په نسبت داسی لطف او مرحمت فرمایلی ؤ ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ او په دغه سره ئی د دوی د تزکیی او د تطهیر د کفالت بشارت ورکړی وو. (فرضی الله عنهن! وارضاهن وجعلنا من يعظمنه حق تعظیمهن، فوق مانعظم امهاتنا التي ولدتنا. آمین.) د دغی مسئلی نهایت محققانه بحث د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی قدس سره د «آب حیات» په کتاب کښی شته.

إِنْ تَبَدُّوا شَيْئًا أَوْ تَخَفُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿۵۲﴾

که چیری ښکاره کړئ کوم شی (تاسی په خوله) یا ئی پت وساتئ (په زړونو کښی) پس بیشکه الله دی پر هر شیز (د اعمالو ستاسی) ښه عالم.

تفسیر: یعنی مه په ژبه سره دغسی خبری کوئ او مه په زړه کښی داسی وسوسی ته لپاره ورکوئ! ځکه د الله تعالی په نزد ظاهر او باطن او نور گورد (تول) یو شان عیان دی او هیڅ یو شی له ده غنی پت نه دی او دی پر گوردو (تولو) اخبارو او اسرارو علیم او خبردار دی.

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءَ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا إِسَائِهِنَّ وَلَا مَمْلُوكَاتٍ إِيْمَانِهِنَّ

نشته گناه پر دغو ښځو په (مخامخ کیدلو د) پلرونو د دوی کښی او نه په ځامنو د دوی کښی او نه په ورونو د دوی کښی او نه په ځامنو د ورونو د دوی کښی او نه په ځامنو د خویندو د دوی کښی او نه په ښځو د دوی (یعنی په ښځو د نورو مؤمنانو) او نه په هغو (وینځو) چه مالکان وی ښی لاسونه د دغو (ښځو لره).

تفسیر: پاس د مطهراتو ازواجو سره د نارینه ؤ مخامخ کیدلو ممانعت وشو. اوس دغه ښوولی کیږی چی دوی سره د دوی د محارمو مخامخ کیدل ممنوع نه دی. په دغه مورد کښی کوم عمومی حکم چی د عمومو مستوراتو په نسبت د «النور» په سورت کښی تیر شو هم هغسی د

مطهراتو ازواجو په نسبت هم حکم دی. د ﴿وَالَّذِينَ لَا مَلَائِكَةَ آيَاتُهُمْ﴾ کومه تشریح چی مونږ هلته په (۱۰) رکوع کېږي کړی ده هغه دی دلته بیا ولوسته شی.

وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ إِنْ لَمْ يَكُنْ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَآتُواهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُبَدَّلَ لَكَ الْآيَاتُ ۚ وَإِنْ تَرَدَّدْتُمْ عَلَىٰ آلِهَتِكُمْ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۱۰﴾

او وویږیږئ (ای ښځو) له الله! بیشکه الله دی پر هر شی باندی ښه شاهد عالم.

تفسیر: یعنی د پردی کوم احکام چه بیان شوی دی او هغه استثناء چه په کېږي کړی شوی چه هغه په پوره ډول (طریقه) سره ملحوظ ولړئ او لږ څه هم په هغه کېږي وړاندی وروسته لاندی باندی ونه کړئ! او په ظاهر او باطن کېږي ښائی چه د الله تعالی د احکامو او د حدودو رعایت وکړی! ځکه چه له الله تعالی څخه ستاسی هیڅ شی نه دی پت ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿۵۷﴾

بیشکه الله او پږښتی د الله درود وائی (رحمت لیږی) پر نبی باندی ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) درود ووايي پر هغه (نبی) باندی او سلام (پری) ووايي په سلام ویلو سره.

تفسیر: د «صلوة علی النبی» مطلب دا دی د نبی ثناء له تعظیم - رحمت او عطفوت سره - بیا د هر یوه په طرف چه صلوة منسوب وی سم د هغه د شان او مرتبې سره کومه ثناء - تعظیم - رحمت او عطفوت چی وړ او لایق وی هم هغه به تری مراده شی. لکه چی وایی پلار پر زوی - زوی پر پلار او ورور پر ورور مهربان دی یا هر یو له بل سره مینه او محبت کوی نو ظاهر دی د پلار کوم قسم محبت او مهربانی چی پر زوی ده د زوی هغه قسم مینه او محبت پر خپل پلار نه دی او د ورور له ورور سره هم هغسی نشته بلکه د دغو دواړو د مینې نوعیت بل شان دی - هم داسی دلته ئی هم قیاس وکړئ او وپوهیږئ! الله تعالی هم پر نبی صلوة لیږی یعنی په رحمت او شفقت سره د ده ثناء - اعزاز او اکرام کوی پږښتی هم پری سلام لیږی مگر د هر یوه صلوة رحمت - تکریم او تعظیم سم د ده د شان، مقام او مرتبې سره دی. وروسته له دی نه پر مؤمنانو حکم دی چی تاسی هم پر نبی صلی الله علیه وسلم صلوة او رحمت ولیږئ! ښائی د دوی حیثیت له دغو دواړو څخه بیخی جلا (جدا) او علیحده وی. علماؤ فرمایلی دی چی د الله

تعالی صلوة رحمت لیپول دی او د پرېشتو صلوة استغفار دی او د مؤمنینو صلوة دعاء ده . په حدیث کښی راغلی دی کله چی دغه آیت نازل شو صحابه ؓ رضی الله عنهم عرض وکړ یا رسول الله د سلام طریقه خو مونږ ته معلومه شوی ده یعنی چی د لمانځه په تشهد کښی داسی لوستل کیږی السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته د صلوة طریقه هم مونږ ته ارشاد وفرمایه! شو یی مونږ په لمانځه کښی ولولو. رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغه درود تلقین دوی ته وفرمایه «اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کماصلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید - اللهم بارک علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم انک حمید مجید» غرض دا دی چی الله تعالی مؤمنینو ته حکم ورکړ چی تاسی هم پر نبی صلوة (رحمت) ولیږئ نبی دغه راوښود چی ستاسی صلوة لیپول دغه دی چی له الله جل جلاله څنی وغواړئ خو هغه زیات له زیات خپل رحمتونه تر ابد الاباد پوری تل ترتله پر نبی صلی الله علیه وسلم نازل وفرمایه! ځکه چی د الله تعالی رحمتونه بیحد او بی نهایته دی، دغه هم د الله تعالی رحمت دی چی پر دغه غوښتنه سره لا نور داسی رحمتونه پر خپل نبی صلی الله علیه وسلم نازل فرمائی چی مونږ د هغو د لیپولو څخه بی د ده د توفیقه عاجز او ناتوانه یو او بیا هغه خپل لطف مونږ ته منسوب وفرمائی چی گواکی مونږ هغه د ده په حضور کښی ورواندی کړی دی حال دا چی په واقع کښی رحمت لیپونکی هم هغه واحد ذات جل جلاله دی ولی چی د هیڅ بنده له اختیاره او قوته دغه کار نه دی پوره چی رسول الله صلی الله علیه وسلم له رتبی سره لایق کومه تحفه او سوغات ده ته ورواندی کړی شی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له الله تعالی څینی رحمت غوښتل پر رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغه سره د ده پر خپل خانه باندی هم درود ویل لوی قبولیت لری او پر دوی هم هغسی رحمت نازلیری چی د دوی له شانه سره مناسب او لایق وی او له یو څلی غوښتلو څخه لس رحمتونه پر هم هغه غوښتونکی نازلیری اوس د هر چا چی هومره زړه غواړی هغومره رحمت دی ځان ته حاصل کړی»

تنبیه: د صلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم په متعلق مزید تفصیلات په دغی مختصری حاشیی کښی نه ځائیږی - دغه موضوع دی د احادیثو په شروحو کښی ولوستل شی! په دغه مورد کښی د شیخ شمس الدین سخاوی رحمه الله علیه رساله د «القول البدیع فی الصلوة علی الحبيب الشفیع» د ویلو وړ (قابل) ده مونږ د «صحیح مسلم» په شرح کښی د کفایت په اندازه د ده په متعلق څه لیکلی دی. فالحمد لله علی ذلك.

إِنَّ الدِّينَ يُؤَدُّونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ۝

بیشکه هغه کسان چی ایذاء رسوی الله ته (په و لد او شریک) او (ایذاء رسوی) رسول الله (ته په نسبت د سحر - شعر - جنون) لری کړی دی دوی الله (له رحمته خپله) په دنیا او په آخرت کښی او تیار کړی ئی دی دوی ته عذاب سپکوونکی (د اور د دوزخ).

تفسیر: پاس پر مسلمانانو حکم ؤ چی دوی دی د نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د ایذاء سبب ونه گرځی بلکه د دوی په انتهائی تعظیم او تکریم کښی دی زیار (محنت) او کوښښ وکړی! چی د هغه یو صورت صلوة او سلام لیږل دی اوس دغه رانیسی چی د رسول الله ایذاء رسونکی په دنیا او آخرت کښی ملعون او مطرود او په خورا (دیر) سخت شرموونکی عذاب اخته او ککړیوی. د الله تعالی ایذاء دغه ده چی د ده رسول صلی الله علیه وسلم ته شوک څه ربر (تکلیف) او ایذاء ورسوی یا د ده لوی جناب په نسبت نالایقی خبری وکړی.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا كُتِبُوا فَقَدْ أَحْمَلُوا إِبْهَاتًا وَرِئَاسًا مُّبِينًا ۝

او هغه کسان چی ایذاء رسوی مؤمنانو سړیو ته او مؤمنانو ښځو ته (په اتهام) په غیر د هغه کار چی کړی ئی وی دوی (یعنی په ناکړی کار) پس په تحقیق باروی دوی پخپل ځان غټ دروغ او گناه ښکاره (چی د عقوبت موجب دی).

تفسیر: دغه منافقان ؤ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم بد به ئی ویل یا د دوی د مطهراتو ازواجو په نسبت به ئی د دروغو خبری اتري لکه چی د «النور» په سورت کښی مسطوری دی کولی. وروسته له دی نه د ځینو هغو ایذاؤ د انسداد په نسبت ځینی ښوونی کړی شوی دی چی د دغو منافقینو له خوا به ځینی مسلمانانو ښځو ته رسیدی - په روایاتو کښی مذکور دی کله به چی مسلمانی ښځی خپلو ضروریاتو ته د باندی تللی نو بدکاره منافقان به دوی ته په پټونی کښی ناست ؤ او د دوی د اذیت او پریشانی اسباب به یی ورپښوه کله چی دغه منافقین به ونيول شول نو د پوښتنی په ځواب کښی به ئی داسی ویل چی مونږ په دی باندی نه وو خبر چی دغه اصیله او حره ښځه ده مونږ به داسی گڼل چی گوندی وینځه اوامه ده نو ځکه مو وچیرله.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزْوَاجَكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْرَبْنَ

عَلَيْهِمْ مِنْ جَلَابِيهِمْ

ای نبی و وایه بشغو ته دی او لونو ته دی. او بشغو (د نورو) مؤمنانو ته چه خواره دی کاندی پر تولو غانونو خپلو له تکرپو (غادرونو) پرونو خپلو شخه

تفسیر: یعنی وروسته د تول بدن له پتولو شخه د تکرپ (غادر) غه برخه پر سر او غه برخه ئی له سر غنی رابخته پر خپله غییره باندی وځروی. په روایاتو کښی راغلی دی چی وروسته د دی آیت له نزوله مسلمانانو ینغو به خپلی غیری او گرد (تول) بدنونه په خپلو تکرپو (غادرونو) سره پتول او بیا به د باندی داسی وتلی چی یواغی به د دوی یوه سترگه ښکاریده چی په هغه سره په لاره تلی شوی. له دی نه معلومه او ثابته شوه چی د فتنی او فساد په وخت کښی ښائی چی آزادی اصیلی ښغی خپله غییره هم پته کری او وینغی د شدیدو ضروریاتو له سببه پر دغه نه دی مکلفی ځکه چی د دوی په کارو او چارو کښی تکلیف او حرج پېښیری.

ذَلِكَ اَدْنَىٰ اَنْ يُعْرَفَ فَلَا يُؤْذِنَنَّ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيْمٌ

دغه (پتول د بدن) نژدی دی دی ته چی وبه پیژندی شی دوی (چی اصیلی دی) پس ایذاء به ونشی رسولی دوی ته (په زعم د وینغو) او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چی «ښه وپیژندله شی چی وینغه نه ده بلکه بری ده، د ننگ او ناموس میرمن ده بدبخته او بدناموسه نه ده نیک بخته ده بدذاته نه ده غو بدنیته خلق هغوی ته لاس ونه غځوی او نقاب (بغره) ئی د هغه ښه کیښوده دغه د بهتری حکم دی وروسته ئی وفرماییل چی الله ښوونکی مهربان دی» یعنی که سره له دومره اهتمامه کوم تقصیر پاتی شی نو د الله تعالی له مهربانی نه د ښینی توقع شته. (تکمیل) دغه خو د آزادو بشغو په نسبت انتظام و غو هر شوک دوی وپیژنی او د دوی رپولو (تکلیفولو) ته زړه ښه نه کری او بیا د دروغو پلمه (تدبیر) او حيله ورته جوړه نه کری. وروسته له دی د عمومی گوتی وروپلو او لاس غځولو په نسبت تهدید او ویرول دی اعم له دی چه له کومی میرمنی سره وی یا له کومی وینغی سره.

لَٰئِنْ لَّمْ يَنْتَهُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ

قسم دی که منع نشول منافقان (له نفاق شخه) او هغه کسان چی په زړونو د

دوی کنبی رنغ دی (د زناء کولو له بد کاری خپلی نه)

تفسیر: یعنی پر هغو خلقو چی د بدنظری او شهوت پرستی مرض او گرگ لگیدلی وی

وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ

او بدی آوازی گډوونکی په (بشار د) مدینې کنبی

تفسیر: دغه غالباً یهودان دی یا ممکن دی چه هغه منافقان تری مراد وی چه علی الاکثر به ئی دروغ خبری شائع کولی او د اسلام او د مسلمانانو په خلاف به ئی شائعات او انتشارات کول. او امکان لری چی منافقان تری مراد وی

لَنُعْرِبْكَ بِرِمِّ نَوْمٍ لَّيْجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ۝ مَلْعُونِينَ ۝ إِنَّمَا تُقَدَّرُونَ أَخْذًا وَأَوْقَاتًا قَتِيلًا ۝

نو خامخا به وگمارو مسلط به کړو مونږ خامخا تا پر دوی بیا به همسایه توب ونه کړی (دوی) د تا په دغه (مدینه کنبی) مگر لږ وخت رتلی ترتلی شوی هر چپیری چی وموندلی شی ویه نیولی شی او ویه وژلی شی په وژلو (د خواری سره)

تفسیر: یعنی که دغه بد سری د خپلو دغو حرکاتو څخه لاس وانخلي نو مونږ به تا پر هغوی مسلط کوو چی په نغو ورځو کنبی تاسی هغوی له مدینې منوری څخه د باندی وشری - او هومره ورځی چی دلته اوسیدی د ذلت او مرعوبیت په صفت کنبی به پاتی وی لکه چی دغه یهودان گرد (تول) وشرل شول - او منافقانو به د دغو ویرولو او دارولو په اثر ښائی خپله رویه بدله کړی وی نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

حضرت شاه صاحب لیکي «هغه خلق چی بدنیت وو - او په مدینې منوری کنبی به ئی ښځو ته لاس آچاوه او په بدو سترگو به ئی ورته کتل - او دروغی خبری به ئی خورولی او پخپلو اوضاعو او حرکاتو سره به ئی د مسلمانانو د ضعف او ماتی او د مخالفانو قوت او قدرت به ئی خلقو ته ښکاره کوو دغه ئی هغو ته وفرمایل»

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿۱۳﴾

دا یوه لاره ایښی ده الله لاره په حق د هغو (منافقانو مرجفانو) کښی چی تیر شوی دی پخوا له دی نه او له سره به نه مومی ته لاری د الله ته هیڅ تبدیل تغییر

تفسیر: یعنی عادت الله په هم دی دوام لری هغو کسان چی د انبیاؤ الله په مقابل کښی شرارتونه کوی او فتنه او فساد خوروی هم داسی ذلیل - خوار او هلاک کړی. یا دغه مطلب دی چی په پخوانیو کتابونو کښی هم دغه حکم شوی دی چی مفسدان له خپله منځه د باندی وباسی! لکه چی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ئی له توریت څخه نقلوی.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿۱۳﴾

پوښتنه کوی له تا څخه خلق له قیامت (د راتلو چی کله دی؟) ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده علم د قیامت (خاص) په نزد د الله دی او څه شی پوه کړی ئی ته (په قیامت د قیامت؟ یعنی ته تری بیخبره ئی بیا نو ورته ووايه) ښائی چی قیامت د قیامت دی نژدی.

تفسیر: - اګر که د قیامت د صحیح وخت تعیین الله تعالیٰ هیچا ته نه دی ښولی مګر دلته ئی د هغه د قرب په طرف اشاره فرمایلی ده. په حدیث کښی راغلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم خپله د شهادت او وسطی ګوتی پورته کړی او ورسره ئی وفرمایلی - «إِنَّا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ» زه او قیامت د دغو ګوتو په شان یو» یعنی هومره چه وسطی ګوته د سیابی په نسبت وړاندی ختلی ده نو زه له قیامت څخه هم دغومره قدر رومی راغلی یم - قیامت دیر نژدی او په ما پسې ژر راتلونکی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي

«ښائی په دغه کښی به هم منافقانو ضد عناد او سر تمبګی ځان ته غوره کړی وی د هغه غیږ ځواب چی له توی دنیا سره نشته د هم هغه پوښتنه څو څو ځلی وکړی نو هم هغه ئی هم دلته ذکر کړ» او ممکن دی چی د هغه په نسبت چی پخوا له دی نه ئی فرمایلی ؤ ﴿لَقَدْ هَمُّوا بِاللَّهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدُّوا لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا﴾ د استهزاء او تکذیب په ډول (طریقه) به ئی ویل چی

هغه قیامت او آخرت به کله راځی؟ چی ته مو له هغه څخه تل ویروی - آخر د هغه صحیح او تاکلی (مقرر کړی) وخت خو مونږ ته راوښیه!

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكُفْرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿۳۳﴾

بیشکه الله رتلی دی کافران (منکران د بعث له رحمت خپله) او تیار کړی ئی دی دوی ته سختی لمبی وهونکی اور.

تفسیر: یعنی د دغه لعنت اثر دی چی دوی داسی لاطائل سوالات کوی او د آخری خاتمی او د عاقبت هیخ فکر نه کوی.

خَلْدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يُجِدُونَ وِلْيَاءَ وَلَا نَصِيرًا ﴿۳۴﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ
وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ

په دغه حال کښی چی همیشه به اوسیری په دغه اور کښی تل تر تله نه به مومی دوی هیخ دوست (چی ئی تری وباسی) او نه کوم مددگار (چی عذاب تری لری کړی یاده کړه) هغه ورغ چی چورلولی به شی مخونه د دوی په اور کښی

تفسیر: یعنی پرمخی نسکور غورغولی کیږی او د دوی غیږی به په اور کښی لاندی باندی کړی شی.

يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَ ﴿۳۵﴾

وایی به دوی ای کاشکی مونږ اطاعت کړی وی مونږ د الله او اطاعت کړی وی مونږ د رسول (د الله).

تفسیر: په دغه وخت به ارمان او افسوس کوی چی کاشکی مونږ په دنیا کښی د الله او د رسول الله پر وینا غوږ ایښی وی او پر هغه مو عمل کړی وی خو له دغه بدی ورغی سره مخامخ شوی نه وی.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكِبَرَاءَنَا فَأَصَلْنَا السَّبِيلَ ﴿۳۶﴾

رَبَّنَا اِنَّهُمْ ضَعُفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنَمُ لَعَنَّا كَثِيْرًا ۝۳۳

او وایی دوی ای ربه زمونږ بیشکه مونږ اطاعت کړی و مونږ د مشرانو خپلو او د غتانو خپلو پس ورکه کړه دوی له مونږ غنی سمه لاره. ای ربه زمونږ ورکړه دوی ته دوچنده له عذابه او لری کړه دوی له رحمته خپله رتلو ترتلو لویو سره

تفسیر: دغه به د غیظ او قهر له شدته وائی چی زمونږ دغو دنیوی سردارانو، مشرانو او مذهبی پیشوایانو وغولولو او تیری ایستلو او په دروغو او فریبو ئی په دغه غم او مصیبت کښی اخته کړو - د هم دوی په اغواؤ او لمسون د حق له لاری څخه وشوئیدو او بی لاری شو. نو که اوس مونږ ته سزا راکوله کیږی بئائی دوی ته زمونږ په نسبت دوچنده سزا ورکړه شی. او هغه لعنت او زحمت چی پر مونږ نازلېږی له هغه څخه دی زیات او ډیر پر دوی هم نازل شی. گواکی د دوی پر دوچنده سزا ورکولو سره د خپل زړه یخول غواړی. په هم دغه مضمون یو بل آیت د «الاعراف» په (۴) رکوع کښی تیر شوی دی هلته د دوی د دغی غوښتنی ځواب هم شته هغه دی هلته بیا ولوست شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّاهُ اللَّهُ مَبَاقِلُوًّا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيْهًا ۝۳۴

ای هغو کسانو چی ایمان یی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کیږئ په شان د هغو کسانو چی ایذاء ئی رسولی وه موسی ته پس پاک کړ دغه (موسی لره) الله له هغو دروغو چی دوی پری ویل او وو (موسی) په نزد د الله کښی وجیه (مخور خاوند د عزت)

تفسیر: یعنی تاسی داسی کوم کار یا خبره مه کوئ چی له هغه نبی علیه السلام ته ایذاء ورسېږی دغه ایذاء نبی علیه السلام ته هیڅ زیان او ضرر نشی رسولی ځکه چی دی د الله تعالی په دربار کښی لوی عزت او پت لری او الله جل جلاله به له ده ځنی هغه د اذیت گردی (تولی) خبری لری کوی مگر په هغه سره ستاسی آخرت خرابېږی. وگورئ چی د حضرت موسی علیه السلام په نسبت خلقو څرنګه د اذیت خبری کولی مگر الله تعالی د موسی علیه السلام د وجاهت او مقبولیت له وجی د هغو ټولو ابطال وفرمایه او د موسی علیه السلام بی خطائی او بی داغی ئی

ثابته کړه. په روایاتو کې راغلی دی چې ځینو مفسدینو پر حضرت موسیٰ علیه السلام تهمت لگاوه چې حضرت هارون علیه السلام ئی بیدیا ته بیولی او هلته ئی وژلی دی نو الله تعالیٰ په یوه خارقه طریقه سره د هغه تردید وفرمایه او په صحیحینو کې راغلی دی چې حضرت موسیٰ علیه السلام د حیاء له وجی د هغی زمانی د خلقو د رواج او دستور په خلاف به په پت ځای کې تل په پته غسل کاوه. خلقو به ویل چې د دوی په بدن کې هرومرو (خامخا) څه عیب دی یا د برص داغ لری یا ئی خصی پرسیللی دی یوه ورځ موسیٰ علیه السلام غسل کاوه او خپل کالی (جامی) ئی ایستلی پر یوی تیږی (گتی) ئی ایښی ؤ هغه تیږه (گته) د دوی له کالیو (جامو) سره وتښتیده حضرت موسیٰ علیه السلام بریند له اوبو څخه ووت او خپله همسا ئی واخیسته او په هغی تیږه (گته) پسې پر مندو شو په دغه وخت کې ټولو خلقو دوی ته کتل او گردو (ټولو) ته دغه حقیقت ورڅرگند (ښکاره) شو چې د دوی مبارک وجود بیخی پاک او بیعیبه دی څه ښه ئی ویلی هر چا چې ویلی دی

پت ئی په جامو کړ. د هر چا چې څه عیب ولید

بی عیبو لره ورکړله جامه د بریندتیا

ځینو مفسرینو لیکلی دی چې قارون یوی ښځی ته څه پیسی ورکړی او ویی لمسوله شو هغه په یوه لویه مجمع کې چیری چې موسیٰ علیه السلام په موعظه او تذکیر کې مشغول وی داسی ووائی چې (العیاذ بالله) موسیٰ علیه السلام له ماسره مبتلا دی - بالاخر الله تعالیٰ قارون په ځمکه کې خښ کړ او د هغی ښځی په ژبه ئی د هغه تهمت تردید وکاوه لکه چې د «قصص» په سورت کې تیر شو.

تنبیه: د موسیٰ علیه السلام بریند ځغلیدل په تیږی (گتی) پسې د مجبوریت لامله (له وجی) ؤ - او ښائی دا ئی هم په خیال کې نه وی گرځیدلی چې دغه تیږه (گته) به برابره هغی لویې مجمعی ته ورځی او هلته به دریری پاتی شو د تیږی (گتی) دغسی حرکت نو هغه د فوق العادت په ډول (طریقه) وو د عاداتو پر خوارکو مونږ یو مستقل مضمون لیکلی دی د هغو له لوستلو څخه وروسته په دغسی جزئیاتو کې د بحث او تمحیص ضرورت نه پاتی کیږی. په هر حال له دغی واقعی څخه ظاهریږی چې د الله تعالیٰ له جانبې د انبیاءو علیهم السلام د پاکي اثبات له جسمانی او روحانی عیبو څخه تر کومی اندازی پوری منظور دی؟ او په څه اندازه د دغی شیانو په امحاء کې اهتمام کړی شوی دی؟ څو د خلقو په زړونو کې د دوی له جانبې د تنفر او استخفاف جذبات پیدا نشی او د قبول الحق په لاره کې له هیڅ جانبې څه ممانعت ورپیښی نشی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَفُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

يُضِلُّكُمْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿۴۱﴾

ای هغو کسانو چی ایمان نی راوری دی (یعنی ای مؤمنانو) وویریئ له عذاب د الله او وویئ خبره سمه محکمه رشتیا! چی نیک صالح کری (الله) تاسی ته عملونه ستاسی او وینبی (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی او هر چا چی اطاعت وکر د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق بریالی (کامیاب) شو په بری دیر لوی سره .

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له الله تعالیٰ شخه وویریئ او وپوهیئ چی سمی خبری کوونکی ته د دپرو شو او مقبولو اعمالو توفیق ور په برخه کیږی او گناهونه او تقصیرات نی ورمعافیږی. په حقیقت کښی یواغی د الله تعالیٰ او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت کښی د حقیقی بری او کامیابی سر او راز پت دی هر هغه شوک چی دغه لاره غوره کوی په مراد رسیږی.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿۷۱﴾

بیشکه مونږ وړاندی کړ مونږ امانت (ثواب - عقاب) پر آسمانونو او پر ځمکه او غرونو (کله چی مو پیدا کړ په دوی کښی فهم او نطق) پس منع راوړه دوی له دی چی پورته کړی هغه (د امانت بار) او ویریدل دوی له هغه (امانت) او پورته کړ هغه (د امانت بار) انسان بیشکه چی دغه (انسان) دی ظالم دیر بی ویری نادان (په عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی انسان پر خپل ځان لوی ظلم او ستم وکر - د هغه بار او پیتی په اوږو اخیستلو شخه چی آسمانونو ځمکی او غرونو د خپلی ناتوانی او عجز اظهار وکر چی پورته کولی نی نشو دغه ناپوه انسان هغه پر خپلو اوږو واخیست.

د دنیا له واکه نشو اخیستل د امانت

انسان واخیست دغه پیتی په خپل شا له جهالت

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه فال بنام من دیوانه زدند

حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی پر خپل عُمان ونه ویریده - او پری ونه پوهیده چی امانت څه شی دی؟ د بل چا څیز په داسی حال کښی ساتل چی خپل خواهش او غوښتنه تری وساتی. په آسمان او ځمکه کښی د دوی څه ذاتی غوښتنه او خواهش نشته او که دی خو هم هغه شی دی چی دوی پری قائم ولاړ دی په انسان کښی غوښتنه یو شان او په خلاف له هغی غوښتنی حکم بل شان دی. نو د دغه پردی څیز یعنی حکم په خلاف د خپل عُمان ساتنه ډیر لوی زور غواړی او د هغه انجام او عاقبت دا دی چی منکران پر خپلو گناهونو نیول کیږی او حکم منونکیو ته به قصور معافیږی. اوس هم د بل چا د امانت په نسبت هم دغسی حکم شته که څوک د بل چا امانت عمدأ او په قصد سره ضایع کوی نو بدل (ضمان) ئی پری اوړی که بی اختیاره تری ضایع کیږی نو پری (ضمان) او بدل نشته «موضح» اصلی خبره دا ده چی الله تعالیٰ په خپل یو خاص امانت کیښودل د مخلوقاتو په کومه نوعه کښی اراده وفرمایله چی که هغه غواړی نو دغه امانت په خپلی سعی او کسب او د مت په قدرت او قوت وساتلی شی بلکی تزئید او ترقی هم ورته ورکړه شی خو په دغه سلسله کښی د الله تعالیٰ د هر قسمو شیونو او صفاتو ظهور وشی مثلاً د هغی نوعی هغه افراد چی هغه امانت په پوره ډول (طریقه) سره محفوظ ساتی او ترقی ورته ورکړی - پر هغو انعام او اکرام وکړی. او هر هغه چی په غفلت او شرارت سره هغه ضائع کړی نو هغه ته به سزا ورکړه شی او هغه کسان چی په دغه مورد کښی لږ شان قصور وکړی له هغوی سره د عفوی او د بښلو معامله وکړ شی. زما په خیال دغه امانت د ایمان او د هدایت یو تخم دی چی د بنیادمانو په زړونو کښی شیندلی (نوستلی) او کرلی شوی دی چی هم هغه ته «ما به التکلیف» هم ویلی شو «**لاایمان لمن لا امانة له**» چی د دغه د ساتنی او په حفاظت کښی له مداومت څخه د ایمان ونه زرغونیږی گواکی د بنی آدمیانو قلوب د الله تعالیٰ ځمکه دی چی تخم هم په هغو کښی پخپله الله شیندلی (کرلی) دی د باران وړولو له پاره ئی د رحمت وریغی هم لیږلی دی چی د هغوی له سینو څنی د الله تعالیٰ د وحی باران هم وریدلی دی. د هر انسان فریضه دا ده چی د ایمان دغه تخم چی د الله تعالیٰ امانت دی ابته (خراب) او ضائع نه کړی بلکی په پوره سعی، کوشش، جهد، جد، تردد - او تفقد سره د هغه پرورش او پالنه وکړی او ډیر زیات دقت دی وکړی خو په سهو، خطا او غلطی هم دغه تخم ونه سوزیږی او ضائع نشی د هم دغه په لوری د حذیفه رضی الله تعالیٰ عنه په دغه حدیث کښی اشاره ده «**ان الامانات نزلت من السماء فی جنر قلوب الرجال ثم علموا من القرآن - الحدیث**» دغه امانت هماغه د هدایت تخم دی چی د الله تعالیٰ له جانبه د انسانانو په قلوبو کښی خښ کړی شوی دی بیا د قرآن او د سنت د علومو باران پری وشو چه که له هغه څخه پوره گټه (فائده) او انتفاع واخیستی شی نو د ایمان دغه مبارکه ونه زرغونه کیږی، لوئیږی، وده کوی، غتیږی میوو او ثمرو ته رسیږی او انسان د هغی له خوړو اثمارو څخه متلذذ او متمتع کیږی او د استثمار موقع

مومی او که به انتفاع کبسی غه قصور او کوتاهی وکری شی نو په هماغه اندازه د دغی ونی په وده او لوئیدلو کبسی نقصان واقع کیږی که بیخی تری غافل کیږی او له سره ورته نه متوجه کیږی نو دغه تخم بیخی خراب - ضائع او بریادیږی. هم دغه امانت و چی الله تعالی آسمانونو او ځمکی او غرونو ته وروړاندی کړ - مگر په هیخ یوه له هغو کبسی دغسی یو قوت او استعداد نه و چی د دغه عظیمه امانت د پورته کولو زور او حوصله ولری او هر یوه له دوی د حال په لسان یا د قال په بیان د دغه غیر قابل متحمل بار او پیتی له پورته کولو څخه په ویره سره انکار وکړ او علی رؤس الاشهاد نی وویل چه زمونږ له عهدی او توانه دغه بار ډیر دروند او ثقیل دی او نه نی شو پورته کولی. ته پخپله فکر او دقت وکړه چه ماسواء له انسانه به بل کوم مخلوق وی چی پخپل کسب او محنت سره د ایمان د دغه تخم حفاظت او پرورش وکړی؟ او د ایمان دغه شجره مشجر او مثمر وگرځولی شی؟ فی الحقیقت د دغه عظیم الشان امانت د حق ادا کول او د یوی یابسی ځمکی څخه چی په هغی کبسی د دی د مالک له جانبه تخم شیندلی (کرلی) شوی وی تکه شنه میوه داره ونه زرغونول او لویول د هم دغه ظلوم او جهول انسان حصه کیدی شی چی له هغه سره صالح الزراعت ځمکه شنه او په پخپل محنت سعی او تردد سره د الله تعالی قدرت ده ته د کوم شی د زرغونولو او لویولو او په میوو راوستولو قوت او قدرت ورعطاء کړی دی.

«ظلم» د «ظالم» او «جهول» د «جاهل» مبالغه دی. ظالم او جاهل هغه چاته ویلی شی چی بالفعل له عدله او علمه تش وی مگر د هغه استعداد او صلاحیت او د دغو صفاتو د حصول قوه ولری پس هغه مخلوق چی بدء الفطرت کبسی په علم او عدل سره متصف وی او د یوی شیبی له مخی هم دغه اوصاف له ده څخه نشی بیلیدی مثلاً ملائکه الله یا هغه مخلوقات چه د دغو شیانو صلاحیت له سره نه لری مثلاً آسمان، ځمکه، غر او نور ظاهر دی چه دغه دواړه د الله تعالی د دغه امانت حامل نشی کیدی بیشکه ماسواء له انسانه یوه بله نوعه هم شته چه هغه پیریان دی او په هغوی کبسی فی الجمله د دی د تحمل استعداد موندلی کیږی نو ځکه په ﴿وَمَا خَلَقْنَا الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ کبسی دغه دواړه سره جمع کړی شوی دی. لیکن د انصاف خبره خو دا ده چه د دی امانت د حق د ادا استعداد په هغوی کبسی دومره ضعیف وو چه د حمل الامانت په مقابل کبسی دومره د تذکر قابل نه وو او قابل الاعتنا نه گنلی کیږی. گواکی په دغه معامله کبسی هغوی هم د انسانانو د تابعانو په شان درولی شی او د دوی د مستقل نوم اخستلو ته څه ضرورت نه دی پاتی. والله تعالی اعلم بالصواب.

لِيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ

اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٤٦

(دغه د امانت غرض د دی دپاره وو) چه عذاب ورکړی الله منافقانو سړیو او

منافقاتو بنحو ته او مشرکانو سریو او مشرکاتو بنحو ته او رجوع په رحمت سره وکړی الله پر مؤمنانو سریو او مؤمناتو بنحو، او دی الله ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: زما په خیال که دلته د ﴿وَيُؤْتِ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ معنی په معافولو سره وانه خيسته شی بلکی که پر حال د هغوی د متوجه کیدلو او په مهربانی فرمایلو سره واخيسته شی بهتره ده لکه چه په ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ﴾ کښی اخيست شوی. دغه خو د کاملینو مؤمنینو بیان شو او په ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ کښی ئی د قاصرینو او مقصرینو د حال په طرف اشاره وفرمایله.

«والله تعالیٰ اعلم. لنسأل الله تعالیٰ ان یتوب علینا ویغفرلنا ویثبتنا بالفوز العظیم انه هو الغفور الرحیم جل جلاله وعم نواله واجل شانه واعظم برهانه»

تمت سورة الاحزاب بعون الله الملك الوهاب فله الحمد والمنة

سورة سبا مكية الا آية (۶) فمدنية وهى اربع وخمسون آية وست ركوعات رقمها (۳۴)

تسلسلها حسب النزول (۵۸) نزلت بعد سورة لقمان

د « سبا » سورت مکى دى پرته (علاوه) له (۶) آيته شخه چى مدنى دى (۵۴) آيتونه او (۶) رکوع لری په نزول کښی (۵۸) او په تلاوت کښی (۳۴) سورت دى وروسته د « لقمان » له سورت شخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع کوم) په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دى

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ
الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ①

توله ثناء صفت خاص الله لره دى هغه چه خاص هغه ته دى هر هغه «شيان» چه په آسمانونو کښی دى او هر هغه شیان چى په عمکه کښی دى (سره له آسمانونو او عمکی ملکاً خلقاً عبیداً) او خاص هم دغه (الله) لره ده توله ثناء صفت په آخرت کښی (لکه چى په دنیا کښی هم دى) او هم دغه (الله)

بنه حکمت والا بنه خبردار دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد او تعریف هغه الله جل جلاله ته دی چه واحد احد دی او بی د نورو له شرکته د گردو (تولو) آسمانونو او د غمکو د شیانو مالک او خالق دی او په نهایت حکمت او خبرداری سره د دوی انتظام او تدبیر کوی او دغه سلسله ئی چتی (فضول) او بیکاره نه ده پیدا کری، د داسی حکیم او دانا په نسبت دغه گمان نشی کیدی. ضرور دغه نظام بالاخر پر کومی اعلیٰ نتیجی منتهی کیدونکی دی چه هغه ته آخرت وائی. او خرنکه چه هم دی په دنیا کنبی یواغی د تولو تعریفاتو مستحق دی په آخرت کنبی هم یواغی هم دی د تولو تعریفاتو مستحق دی بلکه دلته خو ظاهراً د نورو کسانو هم لږ غه تعریف کیدی شی غمکه چه د مخلوق فعل د خالق اشعه او د دوی کمالات د ده د حقیقی کمال پلوشه ده لیکن هلته نور گرد (تول) وسایط او پردی لری کیری او هر شی لیدل کیری. هغه گرد (تول) د هم ده له طرفه وی نو غمکه صورتاً او معناً او حقیقتاً بلکه له هر حیثیته یواغی د هم هغه مطلق محمود تعریف باتی کیری.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنْ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا

معلوم دی (الله ته) هر هغه شی چه ښکته ننوخی په غمکه کنبی او هر هغه شی چه بیرون راوخی له دغی (غمکی) څخه او هر هغه څیز چه راښکته کیری له آسمانه او هر هغه شی چه پورته څیژی په دغه (آسمان) کنبی.

تفسیر: یعنی په آسمان او غمکه کنبی هیڅ یو لوی او وړوکی داسی څیز نشته چه د ده له علم څخه خارج وی هر هغه شی چی په غمکه کنبی ښکته ننوخی مثلاً حشرات - خوځندی - د نباتاتو تخم - د باران اوبه - د مریو اجساد او هر هغه شیان چه له غمکی څخه د باندی راوخی او بهر کیری مثلاً زراعت - نباتات - معدنیات او نور او هغه شیان چه د آسمان له جانبه راښکته کیری لکه باران - وحی - تقدیر پرښتی او نور او هغه شیان چی پورته څیژی آسمان ته مثلاً روح دعاء - اعمال - ملائک او نور پر دغو گردو (تولو) انواعو او جزئیاتو د الله تعالیٰ علم محیط دی.

وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ

او هم دغه (الله) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره) بنه ښنونکی

دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی د دغه گرد (تول) د ژوندون رونق - بنائست د الله تعالیٰ له رحمته او ببینی شخه دی. که د بندگانو د دغی ناشکری او د حق نه پیژندلو په اثر - لاس په لاس د دوی په نیونو باندی لاس پوری کیدی نو دغه گرد (تول) رونق او بنائست به په یوه لمحہ کبسی ختمیده

﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ دَابَّاتٌ﴾ (د فاطر (۴۵) آیت (۵))

رکوع (۲۲) جزء)

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چی رابه نشی مونبر ته قیامت.

تفسیر: ولی به قیامت نه راخی؟ د هغه منشأ وروسته راخی ﴿إِذَا مَرَّ قَوْمٌ مِّنْ أَهْلِ الْبَلَدِ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ لِيُوَدِّعَهُمْ وَيُرْسِلَهُمْ﴾

قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَأَتَاتِيَكُم

ووايه (ای محمده! دوی ته چه ولی به رانشی) بلکه را به شی قسم دی زما په رب خپل چی خامخا رابه شی هر ورو (لازمأ) دا قیامت تاسی ته.

تفسیر: یعنی هغه معصوم او مقدس انسان چه د ده د صدق او امانت اقرار له نورو گردو (تولو) موجوداتو شخه پومبی وو اوس له ساطعو او قاطعو براهینو شخه د ده صداقت په پوره دول (طریقه) سره ښکاره شو. په مؤکد قسم سره د الله تعالیٰ له طرفه خبر ورکوی چه خامخا قیامت راتلونکی دی نو بیا ئی هیخ علت او سبب نه دی معلوم چی ولی ئی دوی نه منی - هوأ که کومه محاله خبره یا له حکمت شخه مخالفه کومه خبره ئی کمری وی نو د تردید او انکار غای به په کبسی وو - لیکن دغه خو نه محاله ده - او نه له حکمت شخه مخالفه ده نو بیا له هغه شخه انکار که ضد او عناد او سرتمبگی (سرکشی) نه ده نو څه ده؟

عِلْمِ الْغَيْبِ لَا يُعْزِبُ عَنْهُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٣﴾

(هسی رب) چه عالم دی په غیبو نه پتیری له ده په اندازه د یوی ذری په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نه وړوکی له هغی ذری او نه لوی (تری) مگر (چه دا تول لیکلی پراته دی) په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی په هم هغه عالم الغیب قسم دی چی د ده له محیط علم څخه د آسمان او د ځمکی هیڅ یو لوی یا وړوکی شی یا یوه ذره یا له ذری څخه وړوکی یو شی هم نه دی پت او نه هیڅ شی تری غائبیری. ښائی چی دغه ئی ځکه فرمایلی وی چه د قیامت د وخت تعیین مونږ له سره نشو کولی د هغه علم له هغه چا سره دی چه د هغه له علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. مونږ ته هم هغومره خبر چی هغه را کړی دی هغه مو بی له زیاده او تنقیصه درورسوه او په دی سره د هغی خبری جواب هم وشو ﴿وَقَالُوا مَا أَصْلَنَا فِي الْأَرْضِ﴾ - الآية - یعنی کله چی زمونږ ذرات په ځمکه کښی منتشر شی بیا به څرنگه سره یو ځای کیږی؟ نو دغه ئی راوښوول چی هیڅ یوه ذره هم د الله تعالی له علمه نه ده غائبه او پخوا ئی دغه راښولی وو چی د آسمان او د ځمکی پر هر یوه شی د ده قبضه ده نو بیا به ده ته څه مشکل وی چه ستاسی گرد (تول) منتشر ذرات یو ځلی سره راتول کړی.

تنبیه: له ښکاره کتاب څخه «لوح محفوظ» مراد دی چی په هغه کښی هر شی سم د الله تعالی له علمه سره ثبت دی. دا تول ځکه لیکلی پراته دی په کتاب ښکاره لوح محفوظ کښی

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ۝ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٌ ۝

دپاره د دی چی جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) دغه (نیکوکاران مؤمنان چی دی) شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (د عزت چی جنت دی). او هغه کسان چی سعی کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو (د قرآن) زمونږ په دی حال چی عاجز کوونکی وی د الله په زعم خپل دغه کسان شته دوی ته عذاب له عذابه دردناکه څخه.

تفسیر: یعنی د قیامت راتلل څکه ضروری دی چی خلقو ته د دوی د نیکی او بدی نتیجه او ثمره ورکړه شی او د الله تعالیٰ د تولو صفاتو کامل ظهور په عمل راشی. تنبیه: «هغه کسان چی سعی او کوشش کوی په باطلولو د آیاتونو د قرآن زمونږ په دی حال چی عاجزونکی الله وی په زعم خپل» مطلب دا دی چی زمونږ د آیاتونو په ابطال او د خلقو په ممانعت کښی د هغو له قبول څخه قولاً او فعلاً زیار (محنت) او کوشش کوی او د دغه مقصد د په مخ بیولو دپاره تینگ ولاړ دی گواکی دوی (العیاذ بالله) داسی غواړی چه الله تعالیٰ عاجز کړی او پر او مغلوب ئی وگرځوی او داسی گنی چه دوی د ده د قدرت په لاس کښی راتلونکی نه دی او هرورمو (خامخا) له ده ځنی خپل ځان بچ کوی.

وَيَرَى الَّذِينَ أُوْتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقُّ وَيَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٧١﴾

او (بل دپاره د دی لیکلی پراته دی په لوح محفوظ کښی) چی ووینی هغه کسان چی ورکړی شوی دی دوی ته علم فهم هغه (قرآن) چه نازل شوی دی تاته له (جانبه د) رب ستا هم هغه حق دی او سمه لاره ښیی طرف د لاری (د هغه الله ته چه) ښه زبردست ډیر ثنا ویلی شوی دی.

تفسیر: یعنی څکه قیامت راتلونکی دی څو هغه کسان چی پری یقین او باور لری هغو ته عین‌الیقین حاصل شی او په خپلو سترگو سره هم د هغه وقوع او قیام ووینی او ښه پوهیږی چی د لوی قرآن بیان څرنګه بی له تزئیده او تنقیصه صحیح او جوت ثابت شو. او بیشکه چی قرآن هم هغه لوی او زبردست کتاب دی چی د دغه زبردست د محامدو او محاسنو مالک الله ته مو رسوی او سمه صافه لاره راښی. ځینی مفسرین د ﴿وَيَرَى الَّذِينَ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چی د ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا عَلَيْنَا أُمُورًا﴾ په برخلاف هغه کسان چی پوهان او اهل العلم دی اعم له دی چی مسلمانان وی که کتابیان هغوی پوهیږی او وینی چی د قیامت او نورو په متعلق د قرآن المجید بیان بیخی صحیح دی او انسانانو ته د وصول الی الله ښه طریقه ورښیی او په سمه صافه لاری ئی برابروی. دا (یری) فعل قلب دی چی دوه مفعوله غواړی او دا (الذین) سره له خپلی صلی فاعل دی او دا بل (الذی) سره له خپلی صلی ئی مفعول اول دی او دغه (هو) ضمیر د فصل دی او دا (الحق) ئی مفعول ثانی دی او هم دغه جمله د (یری) بیا په موضع د نصب کښی عطف ده په تیره جمله د (بیجزی) باندی او جمله د (و یهدی) عطف دی په (الحق) باندی حاصل دا شو یعنی قسم دی چی رابه شی قیامت جزا به ورکړی خدای مؤمنانو لره او چی معلوم به شی عالمانو ته په وخت د ظهور د قیامت کښی عیاناً چی دا منزل حق دی لکه چی معلوم ؤ

ورته پخوا برهانا .

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُدْبِرُكُمْ إِذَا مَرَّ قَوْمٌ كُلٌّ
مَمْرَقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۗ أَفَتَدْرِي عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ حِجَّةٌ ۗ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی آیا (وینبو) دلالت کرو تاسی په یو سری چی خبر درکوی تاسی ته کله چی ذری ذری شی تاسی په کامل ذره ذره کیدلو سره بیشکه چی تاسی خامخا په پیدایش نو کیچی یی. آیا له خپله عجانه تری دی (محمد) پر الله بانندی دروغ؟ یا ورپوری لیونتوب دی؟

تفسیر: د قریشو کفارو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان کیچی دغسی گستاخی او سپین سترگی کوله یعنی راعی چی مونږ تاسی ته هغه سری دروینو چی وائی چه ستاسی دوری او ذری او بخرکی به وروسته له مر کیدلو او پرسیدلو او وراسته کیدلو او خاورو او دورو کیدلو څخه بیا له خاورو څخه راتولیدی او له تاسو ځنی هم داسی روغ جوړ انسانان پیدا کیچی - او بیا به هم داسی ژوندی له قبرونو څخه راپاڅولی کیچی. ښه نو پر داسی چتی (بیکاره) او مهملو خبرو څوک یقین او باور کولی شی؟ او څرنګه ئی منل امکان لری؟ له دوو حالو څخه خالی نه دی یا خو دغه شخص عمداً په قصد سره پر پاک الله دروغ تری چی ده داسی خبر راکری دی که نه لیونی او سوادنی دی او دماغ ئی پخپل ځای کیچی نه دی. نو ځکه دا هسی اپلتی او چتی (بیکاره) خبری کوی (العیاذ بالله).

بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ۝

(نو فرمائی الله تردیداً داسی نه دی) بلکه هغه کسان چی ایمان نه راوری په آخرت په عذاب کیچی به وی (په عقبی کیچی) او په گمراهی لوی کیچی (لویدلی دی په دنیا کیچی)

تفسیر: یعنی نه دروغ دی او نه جنون بلکه خالی دغه خلق پخپله د عقل - پوه - صدق او صواب له لاری څخه ښویدلی دی او له حق او یقین څخه ډیر لری لویدلی دی چی دغسی چتی (بیکاره) خبری کوی او په خپل دغه انکار او تکذیب سره خپل ځان په آفت او عذاب کیچی اخته کوی فی الحقیقت دغه ډیر لوی عذاب دی چی د انسان دماغ په دغه اندازه سره خراب او مختل شی چی دی د الله تعالی انبیاؤ ته مفتری - مجنون او نور شیان ووائی (العیاذ بالله)

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
 إِنَّ شَأْنِئِفْ بِهِمُ الْأَرْضِ أَوْ نُسْقِطُ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ

آیا نه گوری (دا کافران) هغه خیز ته چه په مخ کښی د دوی دی او هغه خیز ته چی وروسته د دوی دی. له آسمانه او له ځمکی (چی دوی په کښی محاط وی) که چیری اراده وفرمایو نو خیری به کرو په دوی ځمکه (او په کښی به ئی دوب کرو په شان د قارون) یا به وغورځوو پر دوی باندى یوه توتو له آسمانه.

تفسیر: آیا دغه خلق رانده شوی دی چه آسمان او ځمکی ته هم نه گوری او خپل اطراف او حوالی او شاوخوا ته هم سترگی نه غروی چی پر موجوداتو خپل عقل او فکر وچلوی - پر دغی خبری باندى خو په خپله دوی هم قائلان دی چی د دوی او د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو خالق الله دی. بیا ښه آیا هغه الله ته چی د دغو شیانو مالک او خالق دی د دغو شیانو خرابول او ماتول او بیا جوړول هغه ته څه سختی او اشکال لری؟ او هغه ذات ته چی داسی عظیم الشان اجسام جوړولی شی او لاندی باندى او ویجاړولی ئی شی د انسانی جسم تخریب - تفکیک او تجزیه او بیا ئی سره تولول - ژوندی کول او پاڅول څه اشکال لری؟ آیا دغه خلق له دی نه نه ویریری چی د الله تعالیٰ پر ځمکه او تر آسمان لاندی اوسیری او بیا داسی د بی ادبی او گستاخی خبری کوی او بیځایه خپلی ژبی خوځوی - حال دا چی که الله تعالیٰ اراده وفرمائی په یوه رپه کښی به دوی یا په ځمکه خښوی یا به له آسمانه یوه توتو پری وغورځوی او دوی به بیخی سپیره او فنا کړی او په هم دغه دنیا کښی به د قیامت یوه وړوکی نمونه دوی ته وښی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ۝۱

بیشکه په دغه (کتلو د پاس او تیت او خسف او اسقاط) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر بنده رجوع کوونکی (الله ته)

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی له عقل او انصاف څخه کار واخلي نو د الله تعالیٰ په طرف ئی رجوع کیږی ځکه چی پوه او عاقل انسان ته په علویاتو او سفلیاتو او مافیهما کښی ډیر زیات د قدرت لوئی نښی او دلائل موجود دی د دغه منظم او دک له حکمته نظام له لیدلو څخه پوهیږی چی هر ورو (خامخا) دغه گرد (تول) یوه ورځ خپلی علیا او اکملی نتیجی ته رسیدونکی دی

چی د هغه نوم «دارالآخرة» دی کله چی دوی دغه تصور وکړی نو زیات له زیاته خپل مالک او خالق او الله تعالیٰ ته رجوع او میلان کوی او د هغو علوی او سفلی نعماو چی ورته رسیری شکرپه اداء کوی له دغو بندگانو څخه د ځینو تذکره پاک الله داسی فرمائی چی .

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِمَّا فَضَّلْنَا يُجِبَالُ أَوْبَىٰ مَعَهُ وَالطَّيْرَ

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته له جانبه خپله فضل (لونی پر نورو، ومو فرمایلی غرونو ته چی) ای غرونو راوگرځوی (ښه) غرونه خپل له ده سره (په وخت د تسبیح کښی او له ده سره تسبیح ویل) مرغانو هم .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ حضرت داؤد علیه السلام ته له نبوت سره غیر معمولی سلطنت هم ورغنايت فرمایلی وو حضرت داؤد علیه السلام به کله کله بیدیا او صحرا ته هم ووت او هلته به د الله تعالیٰ په ذکر او یاد مشغولیده او د الله تعالیٰ له خوفه به نی ژړل او په تسبیح او تهلیل به مشغولیده - او په خپل هغه ښه الحان او ښکلی غیر سره به چی ضربالمثل دی د (زبور) په لوستلو مصروفیده د ده د تسبیح او تهلیل د عجیب او غریب تاثیر په سبب به له ده سره غرونو هم تسبیح لوستلی او گرد (تول) طیور او مرغان په هم د دوی په شاؤ خوا کښی سره تولیدل او د ده په شان هغوی به هم تسبیح او تهلیل وایه الله تعالیٰ په خپل فضل او کرم ده ته دغه خاصه بزرگی او لونی ورعطا، فرمایلی وه . که د غرونو له تسبیح څخه د ده د غیر محض عکس العمل (انگی) مراد وی یا هغه عمومی تسبیح مراد وی چی هر شی نی د خپل حال یا د قال په ژبه سره اداء کوی یا نی وائی نو د حضرت داؤد علیه السلام د مخصوص فضل او شرف په ذیل کښی به د دغی خبری تذکره بیخی مهمله او بی معنی وی (العیاذ بالله) د «یا جبال اوبی معه» حکم تکوینی دی «امر وفرمایه الله داؤد ته داسی»

وَالْقَالَةَ الْحَدِيدَ ۝۱۰۱۱ اِنْ اَعْمَلْ سِبْغَتٍ وَقَدَّرْ فِي السَّرْدِ

او پسته کړی وه مونږ ده ته اوسپنه چی جوړوه څغری ارتی اوږدی او اندازه کوه په اوبدلو کښی (چی حلقی نی سره برابری وی)

تفسیر: د حضرت داؤد علیه السلام په حق کښی نی اوسپنه لکه موم پسته وگرځوله او ده به بی د اور او د صنایعیه ؤ آلاتو له مرستی (مدد) اوسپنه په هر شان سره چی غوښته کپوله او تاووله به نی او پنده او نری کوله او له هغی ځنی به نی څغری او نور دقیق او نفیس آلات او ادوات جوړول او پلورل (خرڅول) به بی او له هغی څخه به نی د خپل قوت او معاش وسایل برابرول او

پر اسلامی بیت المال به ئی خپل د اعاشی بار نه غورغاوه . وائی چی کړی لرونکی عُغری رومی غلی د ده له لاسه ایجاد او اختراع وموندله چی ارتی او فراخی وی الله تعالیٰ ده ته امر ورکړ چی فراخی او ارتی عُغری جوړوه ! او د هغو حلقی او کړی په ښه نظم او ترتیب سره ونښلوه ! چی د خپل لویوالی - وړوکوالی او نری والی په اعتبار یو له بل سره هم متناسبی وی .

وَأَعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝

او عمل کوئ تاسی د نیکیو بیشکه زه چی یم پر هغو کارونو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی یم .

تفسیر: یعنی د دغو چارو او صنایعو په مشغولیت کښی د حقیقی منعم له یاده مه غافلیرئ ! او تل ترتله په صالحه و اعمالو کښی مشغول اوسئ ! او دغه خبره په یاد ولرئ چی الله تعالیٰ گرد (تول) اعمال او احوال وینی .

وَأَسْلِمْنَا لَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ

او (مسخر کړی مو و) سلیمان ته باد (د) سبائی (منزل) د هغه (د) یوی میاشتی او (د) بیگائی (منزل) د هغه د یوی میاشتی (لاره) وه او بهولی مو وه د ده دپاره چینه د ویلیو کریو شویو مسو،

تفسیر: د حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت و چی په فضا کښی الوته او دی به ئی له شام څخه یمن ته او له یمن څخه شام ته رساوه الله تعالیٰ د سلیمان دپاره باد تابع او مسخر کړی و نو ځکه د باد وسیله به ئی د یوی میاشتی مسافه (واتن) په نیمه ورځ کښی طی کوله د «انبیاء» او د «نمل» په سورتونو کښی د دی څه بیان تیر شوی دی او وروسته له دی نه د «ص» په سورت کښی ئی هم څه بیان راغی . د ویلیو کریو شویو مسو د چیننی په نسبت وائی چی الله تعالیٰ دغه چینه د یمن په اطرافو کښی بهولی وه چی جناتو به هغه په قالبو او سانچو کښی اچول او تری لوی لوی ظروف (دیگونه - لگنونه او نور) به ئی جوړول چه پر هر یوه د هغو کښی د یوه لښکر طعام پخیده او پری خوړول کیده ، سلیمان علیه السلام به لمر خاته له «دمشق څخه روانیده د غرمی خوب به ئی د (پارس) په (استخر) کښی کاوه او شپه به ئی زمونږ کابل ته راوړه چی د ده دغه لس ساعته منزل مساوی و له دوه میاشتی منزل سره» (روح

وَمِنَ الْجِنَّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَنْزِعُ مِنْهُمْ
عَنْ أَمْرِنَا نَذِقُهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿۱۷﴾

او (مسخر کری مو و ده ته) له پیریانو هغه څوک چی کار به ئی کاوه په
مخ د ده کښی، په اذن (حکم) د رب د ده، او هر چا چی به څنگ
سرکشی وکړه له دوی له امره حکمه زمونږ (او د سلیمان اطاعت به ئی نه
کاوه) نو وبه څکوو مونږ هغه ته (په آخرت کښی) له عذاب د اور.

تفسیر: یعنی دیر پیریان چی هغه ئی په بل ځای کښی په شیطینو سره تعبیر فرمایلی دی د
معمولی چوپړانو او پندیانو په شان به په راز راز (قسم قسم) چارو او خدماتو کښی مشغول و - د
الله تعالی له طرفه دوی گرد (تول) محکوم شوی و څو سلیمان علیه السلام ته اطاعت وکړی او که
لږ څه سرکشی وکړی نو په اور کښی به غورځول کیږی.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُونَ مِنْ مَّحَارِبٍ وَتَمَاثِيلٍ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ
وَقدُورٍ السَّيِّئَاتِ ط

جوړوه (دغو پیریانو) دغه (سلیمان) ته هر هغه شی چی ده غوښت له هسکو
(اوجتو) کلاؤ او تمثالونه او لوی لگونه په شان د تالاو او (په شان د لویو
کلکو) دیگونو پر نغریو پراته.

تفسیر: یعنی لوی لوی مساجد - کلاوی - محلات به ئی پر پیریانو تعمیر او ودانول - او
مجسمی او تصاویر به ئی پر دوی جوړول چی ممکن په هغه شریعت کښی به دغه تصاویر نه و
منوع او په محمدیه شریعت کښی ممنوع درولی شوی دی او د مسو (تتو) لوی لوی داسی لگونه
به ئی جوړول چی لکه لوی تالاو او حوض به و او داسی لوی لوی دیگونه به ئی هم جوړول چی
له خپل ځای څخه له سره نه خوځیدل او په هغه خپل ځای کښی ځای په ځای باندی کیدل.

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورِ ﴿۱۸﴾

(و فرمایید مونبر) عمل کوئ (د نیکیو - ای) آل د داؤده ! دپاره د شکر، او لږ دی له بندگانو زما شکر ایستونکی (احسان منونکی).

تفسیر: یعنی ای د داؤد کورنی! د دغو عظیم الشانو انعاماتو او احساناتو شکر اداء کوئ محض په ژبه سره نه بلکه په عمل سره هم داسی کار وکړئ چی له هغو د الله تعالیٰ شکر ایستل مترشح وی. خبره دا ده چه الله تعالیٰ لږ دیر احسان خو پر هر چا کوی لیکن پوره شکر ایستونکی بندگان دیر لږ دی کله چی لږ دی نو قدر به ئی زیات کیږی لهذا کامل شکر ایستونکی شی! او خپل قدر او منزلت زیات کړئ! دغه خطاب د داؤد علیه السلام کورنی او تیر ته دی. ځکه علاوه پر نورو مستقلو احساناتو پر داؤد علیه السلام باندی احسان من وجه پر گردو (تولو) احسان دی. وائی چی داؤد علیه السلام د خپل گردی (تولی) کورنی دپاره داسی د اوقاتو تقسیم جوړ کړی ؤ چی د هغه په اساس د شیو ورځو په څلیرویشو ساعتو کښی هیڅ یو وخت داسی نه ؤ چی د ده له کورنی ځنی به یو نه یو تن د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول او لگیا نه وو.

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةٌ
الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَاتِهِ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنَّ أَنْ كُؤَانُوا
يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِئُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ۝۱۳

پس کله چی حکم وکړ مونبر پر سلیمان د موت (او دی مر ولاړ وو، تکیه پر همسا یو کال) نو هیچا خبر کړی نه ؤ دغه پیریان په مرگ د دغه (سلیمان) مگر چنجی د ځمکی (وینو) چی وئی خوړه همسا د ده پس کله چی ولوید (سلیمان پر ځمکه) نو معلوم شو پیریانو ته دغه که چیری وی چی پوهیدی په (علم د) غیب نو نه به ئی تیراوه (سلامت یو کال) په تکلیف مشقت سپکوونکی کښی.

تفسیر: کله چی حضرت سلیمان علیه السلام پر پیریانو د بیت المقدس په تجدید کښی مشغول او لگیا وو مطلع شو چی زما د موت نیته رانژدی شوی ده نو پر پیریانو ئی د خپل ځان دپاره یوه د بلورو داسی مانی جوړه کړه چی د هغی منځنی سطحه له ورا ښکاریده بیا سلیمان علیه السلام په هغی کښی ننوت او دروازی ئی پر ځان پسې وترلی او لکه چه د دوی عادت وو چی تر څو څو میاشتو پوری به په خلوت کښی د الله تعالیٰ په عبادت کښی مشغول وو بیا په داسی

یو وضعیت د رب العزت په عبادت کېښی مشغول شو چې د قومی په حالت پر خپله همسا باندی ئی تکیه لگولی وه کله چې پرېښتی د دوی روح هم قبض کر د دوی مبارک نعش په هم دغه وضعیت ولاړ پاتی ؤ - او هیشوک د دوی پر وفات متحسس نه شول. د دوی د وفات څخه وروسته تر ډیر مدت پوری پېریان په هم هغه شان پخپلو تعمیریه امورو مشغول وو کله چې تعمیرات سم له سلیمانی نقشی سره پای (آخر) ته ورسیدل نو د هغی همسا په بیخ کېښی چې دوی د هغه پر موازنه ولاړ وو د لرگی چنجی (وینه) ولگید او هغه ئی وخوره او دوی ولید نو دلته د دوی وفات پر گردو (تولو) منکشف شو په دغه سره جناتو ته د دوی د غیبی امورو د پوهیدلو حقیقت هم وربکاره شو پر پېریانو باندی معتقدو انسانانو ته هم دغه خبره څرگنده (ښکاره) شوه که دغه پېریان پر غیبیه ؤ امورو پوهیدی نو څرنگه په دغه رب (رحمت) او تکلیف کېښی به بلا موجب پاتی کیدل او لازم وو چې د سلیمان علیه السلام پر وفات له مطلع کیدلو سره متصله به ئی له کاره لاس اخیست له دی نه دا هم ظاهره شوه چې د شیاطینو او د نورو تسخیر د حضرت سلیمان علیه السلام کسبې کمال نه ؤ بلکه محض د الله تعالیٰ فضل وو چې که اراده ئی فرمایلی وی نو هغه ئی د ده له تابوت سره هم قائم ایښودی شوی کوم انعامات چې پر حضرت سلیمان علیه السلام د ده په ژوندون کېښی کړی شوی وو دغه د هغه تکمیل شو چې وروسته د دوی له موت څخه هم تر یوه ضروری حد پوری جاری کیښود شی. او دغه راسوولی شوی دی چه د انبیاوو د شروع کړیو کارو تکمیل الله تعالیٰ په څه تدبیر سره پوره کوی!

(ربط) تر دی ځای پوری د ځینو منبیانو او شاکرانو بندگانو ذکر وو. وروسته له دی نه د یوه معرض او شکر نه کوونکی قوم (سبأ) ذکر کاوه شی چې د ډیر عیش، رفاهیت او خوشالی او فارغ البالی څخه وروسته د کفر او ناشکری په سزا کېښی تباہ کر شو. دغه قوم د یمن ډیر داسی دولتمن او ذی اقتدار قوم ؤ چې تر سلهاوو کلونو پوری ئی په ډیر ښه جاه او جلال پر هغه مملکت کېښی حکومت کاوه له هم دغو ځنی یوه هم هغه ملکه (بلقیس) وه چې د هغی د حاضریدلو ذکر د حضرت سلیمان علیه السلام په دربار کېښی په خوا له دی نه د (النمل) په سورت کېښی تیر شو - بنائی چې دلته وروسته له سلیمان علیه السلام د (سبأ) ذکر په هم دغه تناسب سره هم شوی وی.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جِئْتِنَ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالِهِ

خامخا په تحقیق وه خلقو د سبا ته په ځای د هستوگنی د دوی کېښی یوه لویه نښه چې (هغه لویه نښه) دوه باغونه دی له ښی او کیڼی (طرف د مینو د دوی).

تفسیر: یعنی د باغونو دوه طویلی سلسلی په ښی او کیڼی لوری اوږدی تر څو میلو پوری پرتی

وی که دوی پوهیدلی نو د الله تعالیٰ د رحمت او د قدرت هم دغه نهنه د ایمان راوړلو او شکر گزار کیدلو دپاره کافی وه .

كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ بَلَدًا طَيِّبَةً وَرَبُّ غَفُورٌ ﴿۱۵﴾

(وویلی شو دوی ته) خورئ تاسی له رزق روزئ د رب خپل او شکر وباسئ دغه (الله) ته، (دا) بلده ښار دی ډیر پاکیزه او (دغه رب د تاسی) رب دی ډیر ښونکی (د شکر کوونکیو).

تفسیر: گواکی دغه نښی ئی د حال په ژبه سره ویلی چی د خپل رب له دغو در کریو شویو نعمتونو څخه متمتع او گتور شی! او د دغه حقیقی منعم شکرپه په ښه شان سره اداء کړئ! د کفر او عصبان په اختیارولو سره مه ناشکره کیړئ! یا لکه چه د ځینو اسلافو قول دی چه د انبیاء په ژبه به الله تعالیٰ دغه هدایت دوی ته ورکړی وی وائی چی دیارلس تنه انبیاء د دغه قوم په طرف لیږلی شوی وو - که دغه صحیح وی نو د حضرت مسیح څخه به پخوا دوی راغلی وی او د دوی وارثان به هم وروسته له دوی نه د دغه قوم تر بریادی پوری دوی پوهولی وی والله اعلم. د «ارض القرآن» مصنف د «سبا» د عمارتونو د ذکر په منځ کښی لیکلی چی «د دغو عماراتو په سلسله کښی یو شی د اوبو بند هم دی چی هغه ته حجازی عرب «سد» او یمنی عرب «عرم» وایی. په عربستان کښی دایمی بهیدونکی سیند نشته - اوبه له غرونو څخه بهیږی او د شگو په کوریو کښی وچپیږی او بی له دغه چی د زراعت او د نورو په درد وخورئ ضائع او ابته (خراب) کیږی. د «سبا» واکدارانو په مختلفو مواقعو او ځایونو کښی د غرونو او بیدیایو او خورونو په منځ کښی لوی لوی بندونه جوړ کړی وو چی په هغو کښی به اوبه دریدلی او حسبالضرورت د زراعت په کار ورتلی - د «سبا» په مملکت کښی دا شان په سلهاؤ مختلف بندونه ؤ. په دغو گردو (تولو) کښی له تولو څخه مشهور بند د «سدالمارب» بند وو چی د دوی په دارالسلطنت «مآرب» کښی واقع وو د مآرب د ښار په جنوب کښی په ښی او کین طرف کښی دوه غرونه دی چی په «جبل الابلق» سره مشهور دی د «سبا» کاردارانو د دغو دواړو غرونو په منځ کښی نژدی په سنه ۱۴۰۰ قبل الهجرت کښی دا «سدالمارب» تعمیر کړی وو دغه بند نژدی یو سل او پنځوس فیته طویل او پنځوس فیته عریض یو لوی دیوال وو. د دغه بند اکثره برخه اوس نریدلی ده خو بیا یو ثلث برخه یی لا هم باقی ده. یوه اروپائی سیاح (ارناد) د هغه پر موجوده و حالاتو یو مضمون په «فرنچ ایشیاتک سوسایتی جرنل» کښی لیکلی دی او د هغه موجوده نقشه ئی په خورا (ډیر) عمدگی سره تیاره کړی ده پر دغه دیوال کښی ځای په ځای داسی کتبات او لیکنی دی چی هغه گردی (تولی) لوستلی شوی هم دی د دغه سد په پاسنیو او لاندنیو برخو کښی ډیری زیاتی کرکی هم وی چی حسبالضرورت به مفتوح او

مسدودی کیدی د «سد» په ښی او کینه خوا په مشرق او مغرب کښی دوه لوی دروازی وی چی د هغو په وسیله به اوبه تقسیمیدی او د ښی او کښی خوا ځمکی پری اوبه کیدی د اوبو رسول په دغه انتظام او ترتیب په دغو شگلنو او ښورو ځمکو کښی په ښی او کښی په دواړو جوانبو کښی په دریو سوو مربعو میلو کښی تر سلهاؤ کروهو پوری ونی غنی - باغونه - ځنگلونه - او د جنت په شان مناظر تیار شوی ؤ چی په هغو کښی له هر ډوله (قسمه) میوی - دانی او معطری ونی حاصلیدی قرآن الکریم د «جنتان عن یمین و شمال» په ویلو سره د هم دغو باغونو په طرف اشاره فرمائی یونانی مؤرخ (اگاتهرشیدس) چی په ۷۶۶ قبل الهجرت کښی د سبا معاصر ؤ بیان کوی چی سبا د عربو تکه شنه ودانه او خروبه سیمه ده چی په کښی ډیری ونی او بیسماره میوی دانی پیدا کیږی په هغو ځمکو کښی چی د سیند په دواړو جوانبو کښی پرتی دی ډیری ښکلی او ښایسته ونی ولاری دی د دغه ملک په داخلی برخه کښی د بخوراتو او د دارچینی او د کجورو او د هندی تمر او د نورو خورا لوری او گنی ونی او لوی ځنگلونه شته او له دغو ونه څخه ډیر زورور او خونډور عطریات او ښی ورمی (بوئی) پورته کیږی د ونو د اقسامو او انواعو د کثرت او تنوع له سبب د دوی د اصنافو او د اجناسو نومونه یادول او د دوی تعریف او پیژندگلو کول سخت او مشکل دی هغه ښه ویم او معطره هوا چی د دغو گڼو ځنگلو څخه پورته کیږی هغه د جنت له خوشبوئی او رائحی څخه کمه نه ده او د هغو تعریف په الفاظو سره نشی کیدی هغه اشخاص چی له دغو ځمکو څخه لری له ساحله تیریری هغوی هم هر کله چی د ساحل له جانبه هوا وچلیږی له دغی خوشبوئی څخه محظوظ او مسروریری او داسی ښکاری لکه چی ژوندون له اوبو څخه لطف او حظ اخلی او دغه تشبیه هم د ده د لطافت او نزاکت د قوت په مقابل کښی ناقصه ده . (آرتی مید روس) چی د سبا د عهد په آخر کښی اوسیده لیکی چی «د سبا باچا - او د ده ایوان په «مآرب» کښی دی چی په یوه له ونو څنی دک او د (ښغو) د عیش او عشرت لور (اوچت) ځای کښی واقع دی» الغرض د شینوالی شته والی موریتیا خوروبتیا - ودانی - هوسائی (آرام) - عیش - عشرت او د هوا اعتدال په سبب «مآرب» د هم دغه کلام مصداق وو ﴿بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبِّ غَفُورٌ﴾ له رب غفور څخه دغه طرف ته اشاره ده چی ته له خپله جانبه شکرگزاره اوسه! که د بشریت په مقتضاء څه نقص او تقصیر پاتی شی نو الله تعالی پر وړوکو وړوکو خبرو دومره سخت نیول نه کوی او په خپلی مهربانی سره ئی معافوی. د ده د نعمائو شکر «کما کان حق» د چا له لاسه پوره کیدی شی؟.

فَاعْرُضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِيْ اَكْلِ خَبِطٍ وَّ اَنْثِلْ وَّ شَيْءٌ مِّنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٧﴾

پس وگمرزیدل (له شکره او له دعوته د انبیاو اهل د سبا) پس ومولیره پر دوی

سیلاو د یوه زورور خوږ او بدل ورکړ مونږ دوی ته په غای د دوو باغونو د دوی کښی دوه باغونه نور خاوندان د میوو بی مزی ترخو او د ښوره گزه او یو قدر له بیرو هم خو ډیر لږ

تفسیر: یعنی پندونه او نصائح ئی په خپلو غوږونو کښی ونه نیول. او د حقیقی منع له شکر ایستلو څخه ئی مخ واړوه نو بیا مونږ دوی باندی د اوبو عذاب ولیږه او هغه بند ونړیده او هغه گرد (تول) باغونه، ځمکی تر خرو اوبو او ختو لاندی ډوب شول او د هغو ښائسته ؤ او خوندور - اعلیٰ - نفیسو میوو او ثمراتو په غای ډیر خراب او ښکته ونی او اغزی او د سوځولو وړ ځنگلونه زرغونه شول. کوم غای کښی چی راز راز (قسم قسم) انگور (کور) او عدیم المثال خرما، کجور او د نورو ثمراتو اقسام پیدا کیدل او نهماؤ او د ښکلو انواعو څخه دک او خروب - او په اصنافو د پیداوارو او محاصیلو کښی مملو او ماږوب ؤ اوس ماسوا د هغو بیکاره ونو څخه چی محصولات ئی خراب او میوی بی ترخی او بی مزی دی او له یو قسم ښوره گز څخه پرته (علاوه) چی د هغی پانی سپینی دی - او یو قدر له بیرو ځنی خو ډیر لږ او نورو بدرنگو او بد خوندو او بدبویو ونو څخه بل هیڅ شی هلته نه لیده کیږی. دغه غای ته باغ ویل تش دپاره د مشاکلت دی او د دغه لږ بیرو نوری بیکاره ونی د پاتی کیدلو څخه مطلوب تذکر او یادونه ده خو د هغو پخوانیو په زړه پوری شیونو او ودانیو واقعات له افکارو څخه هیر نشی. دغه واقعه د حضرت مسیح او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په منځ زمانه کښی واقع شوی ده. د قدیمه و آثارو محققینو په لاس کښی د «ابرهت الاشرم» د زمانی یوه لویه کتیبه د سد العرم د بقیه دیوال څخه لویدلی ده چی په هغه د دغه بند د نړیدو پېښه مذکوره ده مگر دغه غالباً د دغی واقعی څخه د وروستنی زمانی قصه ده چی د هغی ذکر په قرآن کښی مذکور دی والله اعلم.

حضرت شاه صاحب لیکلی کله چی الله تعالیٰ اراده وکړه چی پر اهل السبا عذاب او بلا نازله شی نو د بیدیا لونی ږندی مړی (کور موش) ئی پری مسلطی کړی او دغو د بند په بیخ او تاداو کښی ئی لوی سوری وکینودل چی د هغه په اثر یو ځلی یو لوی سیلاو او شپان تولید شو او هغه بند ئی مات کړ - دغه اوبه د عذاب وی نو ځکه پر هره ځمکه چی دریدی هغه به ئی له فصل او کر څخه ایسته - وائی چی د دی بند د ماتیدلو یوه کاهن په خوا ویل کړی وو چی د هغه په اثر ډیر خلق له هغه وطن څخه د باندی وتلی ؤ - او هغه کسان چی هلته پاتی ؤ هغوی ته د هغو ښو او ښکلیو باغونو په عوض دغه خرابی او لا یعنی ونی او اغزی ورپاتی شول والله تعالیٰ اعلم.

ذٰلِكَ جَزَاءُ بَاطِلٍ كَفَرًا وَاَهْلٍ يُجْرِي ۝۱۴۰

دغه (عذاب) جزاء ورکړه مونږ دوی ته په سبب د هغه چی کافران شوی ؤ، او

آیا جزا ورکوو (یعنی نه ورکوو) مگر نا شکری ته

تفسیر: دغسی لویه سزا لویو ناشکرانو ته ورکوله کیږی له کفر څخه بله ناشکری څه ده؟ د «نمل» په سورت کښی تیر شو ﴿وَجَدْنَاهُمْ لَيُّدُونَ لِلَّهِ﴾ جزء ۱۹ (۲ رکوع) ۲۴ آیت ظاهراً دغسی شرک به په دغه قوم کښی وروسته له بلقیس څخه پاتی وی.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمُ وَبَيْنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي بُرُكْنَا فِيهَا قَرْيَةً ظَاهِرَةً
وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سَيْرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ ۱۸

او گرغولی وو مونږ په منع د دی (اهل د سبا) او په منع د کلیو ښارونو هغو کښی چی برکت اچولی وو مونږ په هغه کښی کلی (ښارونه) ښکاره او په اندازه کړی وو مونږ په هغو کښی منازل (د تگ او راتگ) (ومو فرمایل چی) غی راغی په دغو کلیو (ښارو) کښی د شپی او د ورغی په امان (له هر آفته)

تفسیر: برکت والا کلی د شام مملکت دی یعنی د دوی د ملک غنی د شام تر ملک پوری توله لاره مأمونه او مصونه او ودانه وه د لاری پر دواړو خواو د ودانیو او کلیو سلسله په داسی اندازه او تناسب سره موجوده وه چی مترددینو او مسافرانو ته په هر منزل کښی غای په غای ماکولات او مشروبات ور رسیدل او د آرامی او هوسائی (راحت) غایونه ورمیسر کیدل د ودانیو د دغه مقاربت او پرله پسې د یوه څخه وروسته د بل د ژر لیدلو څخه به ئی فهم غلطیده او تری توحش - هیبت او اندیښنه به ورته نه پیدا کیده او نه د غلو او داړه مارانو څخه ډار او خرخشه ورته لویده - گواکی پر دغو لارو باندي تلل سفر نه - بلکه یو راز (قسم) تفریحی سیر او سیاحت ؤ د «ارض القرآن» مصنف لیکي «د سبا» دولت او ثروت - اساس یواغی تجارت ؤ. یمن له یوه جانب د (هندوستان) د سواحلو په مقابل کښی واقع دی او له بله جانب د (افریقا) د سواحلو په مجاز کښی پروت دی. طلا - ډیر قیمت داړه احجار - مصالح - عطریات - د هاتی غایو او نور شیان له حبشی او هندوستان څخه برابر په (یمن) کښی ښکته کیده - او له دی غایه (سبا) ته پر اوشانو او نورو بودگانو باریدل د (بحر الاحمر) پر سواحلو له حجازه تیر شوی شام او مصر ته وړل کیدل. قران مجید دغه لره په امام مبین یعنی ښکاره لاری سره موسومه او د دغه سفر نوم ﴿رِحْلَةَ الْبَيْتِ وَالْقَابِ﴾ - د ژمی او د وړی کوچ) ایښی دی چی د قریشو له خوا جاری شوی ؤ. د دغو تجارتی جوړو تگ راتگ له سببه له یمن څخه تر شام پوری د ودانیو یوه لویه سلسله قائمه وه چی په هغو کښی بی له کوم خوف او خطر په ډیر سکون او اطمینان سره

مسافرت کیده یونانی مؤرخ (اراکوستهنس) د ۸۱۶ کال قبل الهجرت په احوالاتو کښی داسی بیان کوی چی له «حضر موت» څخه د «سبا» تر ملک پوری د څلویښتو ورځو لاره ده او له «معین» څخه سوداگران تر ایله (عقبه) پوری په اوپا ورځو کښی رسیږی.

فَقَالُوا رَبَّنَا بَعْدَ بَيْنِ أَسْفَارِنَا

پس وویل دوی ای ربه زمونږ لریوالی پیدا کړه په منع د منازلو (د سفرو) زمونږ کښی

تفسیر: دغسی به ئی د حال په ژبه سره ویلی وی او ممکن دی چی د قال په ژبه سره ئی ویلی وی چی ای الله! په داسی صورت سره په منزل او مسافرت کښی څه مزه او خوند نه وی که منازل لری وی او د لاری په شاؤ خوا کښی ودانی نه وی انسان ته د لوری او تندی څخه تکلیف وررسیده نو هلته په مسافرت کښی لذت او خوند سری ته حاصلیدی. حضرت شاه صاحب لیکي «په آرامی کښی دوی مست او مغرور شول او له دیری مستی اوس ځان ته تکلیف غواړی لکه چی د نورو ملکونو له احوالاتو څخه دوی مطلع کیدل چی هلته په سفر کښی اوبه نه پیدا کیږی، د ودانی او کلی اثر او پته بیخی نه ښکاری هم هغسی ښائی چی مونږ هم پخپلو مسافرتو کښی وگورو. دغه لویه ناشکری ده لکه چی بنی اسرائیل له «من» او «سلوی» څخه ماړه او د هوگی او پیازو په فکر کښی ولویدل»

وظلموا أنفسهم فجعلناهم آحادٍ ومَرَقْتَهُمْ كُلَّ مَرَقٍ

او ظلم وکړ دوی پر ځانونو خپلو (چی راحت ئی بدل کړ په زحمت) پس وگرځول مونږ دغه (اهل السبا) قصی افسانی او تار په تار کړل مونږ دوی په پوره تار په تار کیدلو.

تفسیر: یعنی مونږ د دوی شیرازه وشلوله او هغوی مو سره تیت او پرک (منتشر) کړل د دوی اکثره خاندان او کورنی یو جانب او بل جانب ته کدی وکړی او منتشر شول - او یو ملک او بل ملک ته لاړل د دوی د ودانیو نوم او ښه د غلط حرف په شان بیخی د ځمکی له مخ څخه محو او لری شوه اوس تش د دوی قصی باقی پاتی دی څو ئی خلق واوری او تری پند او عبرت واخلي. د دوی عظیم الشان تمدن او شان او شکوه گړد (تول) له خاورو سره گډود شول. د «ارض القرآن» خواند د دوی د زوال او سقوط توجیه داسی کوی چی «یونانیانو او رومیانو په مصر او شام قبضه وکړه او د افریقی او هندوستان تجارت ئی د بری لاری په ځای پر بحری لاره

شروع او منتقل کر - او تول اموال ئی د بیرویو په وسیله له سری بحیری غخه د مصر او شام پر سواحلو کوزول - نو د دغه بحری لاری د سلسلی د قائمیدلو په اثر له یمن حنی تر شام پوری د بری لاری او د دی د هغو منازلو دوی ئی پورته کری - او د هغه تولی نوی ودانی سپیری او ویجاری شوی» د «ارض القرآن» مصنف دغه توجیه د «مولر» له تحریره اخیستی ده. ممکن دی چی د تباهی او انتشار یو ظاهری سبب هم دا وی مگر پر دغه ئی حصول صحیح نه دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

بیشکه په دغه «تمزیق د سبا» کبسی خامخا لوی دلائل (د عبرت) دی دپاره د هر ښه صبر کونکی ډیر شکر کونکی.

تفسیر: یعنی د دغو حالاتو له اوریدلو غخه ښائی عقلمن سری پند او عبرت حاصل کری! کله چی الله تعالیٰ ارتوالی عیش او عشرت ورپه برخه کر نو د هغه شکریه دی په ښه شان سره اداء کری! او که غه تکلیف او مصیبت پری راشی نو د صبر او تحمل لاره دی غوره کری! او له الله تعالیٰ غخه دی توفیق او مدد وغواری!

وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ أِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾

او خامخا په تحقیق رشتیا وموند پر دوی ابلیس گمان خپل پس متابعت وکر دوی تولو د دغه (ابلیس) مگر یوی فرقی (چی هغه فرقه ده) د مؤمنانو

تفسیر: په رومی ورغ کبسی ابلیس په تخمین او اتکل سره ویلی ؕ ﴿لَا تَتَّبِعُوا إِلَّا مَا يَأْتِيكُم مِّنَ الذِّكْرِ﴾ (د اسراء (۷) رکوع ۶۲ آیت) ﴿وَمَنْ خَلَّفَهُم مِّن مِّنْ بَنِي إِدْرِيمَ وَمَنْ خَلَّفَهُم مِّن مِّنْ بَنِي إِدْرِيمَ وَمَنْ خَلَّفَهُم مِّن مِّنْ بَنِي إِدْرِيمَ﴾ (د اسراف ۲ رکوع) ۱۷ آیت دغه پاس «من» بعضیه نه دی بلکه بیانیه دی.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُوْمِنُ بِالْآخِرَةِ
مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿۲۱﴾

او نه ؤ دغه (ابلیس) ته په دوی څه تسلط مگر خاص دپاره د دی چی معلوم کرو (په علم الشهود) سره هم هغه څوک چی ایمان راوړی په آخرت له هغه چا څخه چی هغه له دی آخرت څخه په شک کښی وی، او رب ستا پر هر څیز باندي ښه ساتونکی دی.

تفسیر: یعنی شیطان ته دغسی کوم قوت او قدرت نه ؤ حاصل چه لکړه په لاس واخلي او په زور او جبر سره خلق له سمی لاری څخه منع کړی او وئی ښویوی. هو! لمسول - غلول - او تیر ایستل کوی - او دغومره قدرت څکه شیطان ته ورکړی شوی دی چی د بندگانو امتحان او ابتلاء هم منظوره وه شو وکتل شی چی کوم یو پر آخرت یقین لری؟ او د الله تعالیٰ په فکر - ذکر او یاد کښی دوام کوی؟ او کوم یو په دنیوی لومه کښی ښلی؟ او له خپله انجامه او خاتمی څخه غافله کیږی؟ او له خپله ځانه ناپوه او بیوقوفه جوړوی؟ یا په چم چل او فریب غولیدي د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء هم دغه وه چه په دنیا کښی د انسانانو دپاره د دواړو خواؤ د تللو لاری خلاصی او ارتی وپرانستلی شی لکه چه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی پر دغه موضوع تقریر لیکلی شوی دی داسی نه دی چه (معاذالله) الله پری نه دی خبر - او په بی خبری کښی شیطان کوم بنده له لاری څخه بی لاری کوی یا ئی تښتوی ښه پری وپوهیده چی هر شی د الله تعالیٰ تر محیط نظر لاندی دی، تل تر تله د گردو (تولو) احوالو او شیونو نظارت او مراقبت کوی. هر چاته چه هومره آزادی او واک (اختیار) ورکړی هغه د ده له عجزه او سغه نه دی بلکه د ده د حکمت او مصلحت په بنا دی.

قُلْ ادْعُوا الَّذِينَ رَزَقْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شَرْكٍَ وَمَا لَهُ
مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿۲۲﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه وېولي تاسی هغه معبودان چه ګمان به کاوه تاسی (په دوی د خدایانو) غیر له الله چه نه لری دوی اختیار په اندازه د

یوی ذری (نه) په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نشته (دغو معبودانو) د دوی ته په دغو (علویاتو او سفلیاتو) کښی څه شرکت او نشته دغه (الله) ته له دوی نه هیڅ مددگاره او نه رسوی هیڅ نفع شفاعت سپارښت په نزد د الله کښی مگر (شفاعت) د هغه چا چه اذن ورکړی (الله) هغه ته،

تفسیر: دغه «زعمتم» په اصل کښی «زعمتموهم آلهة» ؤ ځکه چه «زعمتم» دوه مفعوله غواړی او دلته یو ئی هم نشته بیا مفعول اول چه ضمیر عائد دی حذف شو دپاره د دی چه طول د موصول له صلی نه راغلی دی او دی فضله دی او مفعول ثانی چه «آلهة» دی هغه هم حذف شو او په ځای د هغه دوه صفته قائم شول چه هغه ﴿مِنْ دُونِ اللّٰهِ لِكَيْلَا يَكْفُرَ لَكُمْ﴾ الآية - دی له دی ځایه د مکی معظمی مشرکینو ته خطاب دی چه د هغوی د تنبیه لپاره د «سبا» قصه واوروله شوه یعنی ماسواء الله څخه پر هغو شیانو چی تاسی د خدائی گمان کوئ نو لږ شانی د کوم ضرورت - احتیاج او اړتیا (مجبورئ) په وخت دوی وبولئ! تر څو ولید شی چی هغوی تاسی ته څه نفع رسولی شی؟ او څه په کار مو درغی؟ یعنی دغه مسکینان د تاسی څه په کار درغی چی په آسمان او ځمکه کښی د یوی ذری په اندازه هم د مستقل واک او اختیار خاوندان نه دی بلکه بتان خو غیر مستقل اختیار هم نه لری نه په اسمان او نه په ځمکه کښی دوی څه شرکت لری، نه الله تعالی د کوم کار په انجام کښی د بل چا امداد او معاونت ته څه ضرورت لری، چی دوی د هغه معین او مددگار وگرغی او څه حقوق ځان ته حاصل کړی د الله تعالی دربار هغه اعلی او ارفع ځای دی چه خورا ډیر مقربین هم هلته د دغی خیر طاعت او توان نه لری چه بی د الله تعالی له اذنه او رضاء د چا د شفاعت او سپارښت په نسبت یو حرف هم له خپلی خولی څخه وویستلی شی. د الله تعالی د انبیاؤ اولیاؤ او د پرښتو شفاعت هم یواغی د هغو کسانو په حق کښی نافع واقع کیدی شی چی د هغو په نسبت د الله تعالی له خوا د شفاعت اذن او حکم ورکړی شوی وی. او ویره د ملائکو او د شافع او د مشفوع او د اهلالمحشر به باقی وی.

حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢١﴾

تر هغه پوری کله چی پورته کړه شی ویره له زړونو د دوی وائی دوی (په خپلو منغو کښی) چی څه (حکم) وفرمایل رب ستاسی؟ نو وائی دوی چی حق ئی (وفرمایل) او هم دغه (الله) ډیر پورته او ډیر لوی دی.

تفسیر: دغه ئی د پرښتو حال وفرمایه چه تل د ده په دربار کښی حاضر دی کله چی له پاسه

د الله تعالیٰ حکم نازلیری نو داسی غیر تری پورته کیږی لکه چی پر صافو او ښویو تیرو (گتو) کوم لوی ځنځیر په شدت سره رابښکودل شی ښائی اتصال او بساطت ته ئی د قرب الی الفهم کولو دپاره دغه تشبیه ورکری شوی وی. پرښتی له دهشته او خوفه او رعبه سره لرزیږی او په دغه حال کښی چه تسبیح کوونکی وی سر په سجده لویږی - کله چی دغه حالت مرفوع شی - او زړونه ئی تسکین او آرام ومومی او د ملکالعلام کلام نازل شی نو پرښتی یو له بل څخه پوښتنه کوی چی څه حکم صادر شو؟ پاسنی پرښتی ښکتینو پرښتو ته درجه په درجه د هغه حکم نقل اوروی چی د الله تعالیٰ له حکمته سره سم او موافق او لا له پخوا د هغه قاعده او ضابطه ورته معلومه وی او هم هغسی حکم صادر شوی وی. ظاهر دی چه هلته د معقولی او واجبی خبری څخه ماسوا بل څه شی نشی کیدی پس هغه لوی ذات چی د ده د علو او عظمت داسی کیفیت وی څه وخت چی دی حکم صادروی نو مقربین د ده د هیبت او جلال په داسی وضعیت او حال مبتلا کیږی نو هلته به څوک دومره همت وکری شی چی په خپل سر د بل چا شفاعت ته ودیږی. تنبیه: د دی آیت نور تفسیر هم کری شوی دی چه د هغه په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله علیه داسی لیکي «وجميع ذلك مخالف لهذا الحديث الصحيح (الذی فی البخاری) والاحادیث کثیرة تؤیدة «فتح الباری»

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی څوک رزق درکوی تاسی ته له (جانبه د) آسمانونو او ځمکی؟ ووايه (ای محمده! د دوی په ځای ته په خپله) چی (خاص رزق راکوی تولو ته) الله.

تفسیر: یعنی له اسمانه او له ځمکی ځنی رزق او روزی د وسائلو او د سامانونو تهیه او برابرول یواځی د هم هغه لوی الله په واک (اختیار) او قبضه کښی دی چی پر هغه مشرکین هم اقرار کوی لهذا تاسی وفرمایی چی دغه مسلمه خبره خو تاسی هم راسره منیع نو بیا په الوهیت کښی نور شرکاء له کومه شول؟ او بیا داسی هم ورته ووايه ای محمده! چی

وَإِنَّا أَوْلِيَاكُمْ لَعَلَّ هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۲۳﴾

او بیشکه مونږ (چی مؤمنان یو) او تاسی (چی منکران پی) خامخا پر سمی صافی لاری کښی یو؟ یا په گمراهی ښکاره کښی یو؟ (وروسته به معلومیږی).

تفسیر: یعنی دغه دواړه فرقی خو رښتیا نه وائی (که نه د نقیضینو اجتماع لارمیږی) یقیناً په

دواړو کښې یو دروغجن - او بل رښتین دی نو لا سم دی چی غور او دقت وکړی! او رښتیا خبره ومنی! په دغه کښې د هغه ځواب دا دی چه ځینې خلق داسی وائی «خانه! د دغو دواړو فرقو په منځ کښې له قدیمه راهیسی هم دغه وضعیت دوام لری نو په دغه کښې د جگړو کولو څه ضرورت دی؟» او په دغه سره ئی دا راوښودل چه یوه فرقه خو هر وومرو (خامخا) خطا کاره او بی لاری ده باقی په تعیین نه کولو د هغه کښې یو حکیمانه حسن الخطاب دی یعنی درواخلی! مونږ له خپله جانب هیش نه وایو تاسو خو په خپله پوهیږئ چی یو جانب هر وومرو (خامخا) پر غلط تیڼگ ولاړ دی دغه پاس دلائل خو مو واوریدل نو اوس تاسی به له خپله ځانه سره فیصله وکړئ چی کومه یوه پر غلطی ولاړه ده؟ گواکی له مخالف سره په نرمی خبری کوئ او ورته فرصت او موقع ورکوئ چه په دغه مورد کښې په خپل نفس او ځان کښې غور او دقت وکړی.

قُلْ لَا اسْأَلُونَ عَمَّا اجْرَمْنَا وَلَا نَسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۳۵﴾ قُلْ يَجْمَعُ
بَيْنَنَا رَبَّنَا مِمَّا يَفْتَرُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿۳۶﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) ویه نه پوښتیدلی شی تاسی له هغو بدیو چی کړی وی مونږ او (هم داسی) نه به پوښتیدلی کیږو مونږ له هغو بدیو چه کوئ ئی تاسی ووايه (ای محمده!) چی جمع به وکړی په منځ زمونږ کښې رب زمونږ بیا حکم (فیصله) به وکړی په منځ زمونږ کښې په حق سره او هم دی دی ښه فیصله کوونکی ښه عالم.

تفسیر: هر یوه ته لازم دی چی د خپل آخرت فکر او اندیښنه وکړی! هیش یو به د بل د قصور او د غلطی ځواب نه ورکوی که د داسی صافی خبری له اوریدلو څخه وروسته بیا هم تاسی پر خپل حال د غور او دقت کولو دپاره نه تیاریږی نو په یاد ئی ولری چی مونږ پر تاسی د حجت اتمام کړی دی - او د حق خبره مو در رسولی ده - اوس تاسی به په خپله د خپلو اعمالو ځواب ورکوئ او پر مونږ هیش قسم ذمه واری نه ده عانده - او نه په دغسی یو حالت کښې به زما او ستاسی په منځ کښې کومه وسیله او واسطه پاتی وی. د الله تعالی د لقاء او رضاء د حصول لپاره هر یوه ته بیل بیل لازم دی چی د خپلو ځانونو فکر او اندیښنه وکړی! - ځکه چه الله تعالی به کرد (تول) مخلوقات سره یو ځای او هر یوه ته به بیله بیله برابره سزا او جزاء سم له عدله او انصافه سره ورکوله کیږی.

قُلْ اَرُونِي الَّذِيْنَ الْحَقُّمُّ بِهِ شُرَكَاءُ

ووايه (ای محمده! دوی ته) چه راوینیی ماته هغه (معبودان) چی پیوست کری
دی تاسی له دغه (الله) سره شریکان؟ (په عبادت کښی)

تفسیر: یعنی لږ خو ئی راوړاندی کړئ! چه دغه کوم یو موجود دی چی د الله تعالیٰ په الوهیت
کښی مداخله او مشارکت لری؟ چی مونږ ئی هم وگورو چی په هغو کښی څه صلاحیت شته؟ او
د کومو اختیاراتو خاوندان دی؟ آیا تاسو به مونږ ته د تیږو (گتو) دغه له خپله ځانه تورلی او
تراشلی بتان راوړاندی کوی؟.

كَلَّا بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲۴﴾

نه ده داسی (او هیڅوک لایق د شرکت نه دی له الله سره)، بلکه هم دغه الله
دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په
تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی له سره به تاسی داسی کوم موجود او هستی نشی راوړاندی کولی. په دغو اوصافو
سره موصوف ذات خو یواځی الله تعالیٰ دی چی واحد احد - زبردست - قادر - قاهر - غالب او
د اعلیٰ درجی حکمت قدرت علم او حکم خاوند دی او گمرد (تول) د هغه په مقابل کښی مغلوب
او مقهور دی.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۲۵﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مگر په دی حال کښی چی جامع ئی خلقو ته زیږی
ورکونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) ولیکن
اکثر خلق (له کفارو) نه پوهیږی (په فضائلو ستا او په رذائلو خپلو)

تفسیر: دغه ئی د توحید سره د رسالت ذکر وکر - یعنی ستاسی فرض او ستاسی له بعثت څخه
غرض دا دی چی نه یواځی عرب بلکه د دنیا گمرد (تول) خلق تاسی له نیکیو او بدیو څخه
مطلع کری چی دغه تبلیغ مو تاسی وکر هغه کسان چی خپل ځانونو ئی پری نه دی پوهولی
دوی پوهیږی او پوه سری خو خپله نفع او نقصان سنجوی او هرومرو (خامخا) ستاسی خبری
منی. هو! مگر په دنیا کښی د جاهلانو او ناپوهانو کثرت دی د دوی په ماغزو کښی چیری د

دی خبری غای او گنجائش شته چی د داسی کاری خبری قدر وکری.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَذَا الْوَعْدَانِ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

او وائی (کفار له دیره جهله) کله به وی دغه وعده (د عذاب) که چیری یی تاسی رښتینی (په دی کښی چی عذاب به راشی نو رائی ولی!).

تفسیر: یعنی له هغی گریئ او ساعت شخه چی تاسی مو درگرده وپروئ هغه به کله رایی؟ که دغه خبره رښتیا وی نو ژر ئی راوله! او رابکاره ئی کره!.

قُلْ لَكُمْ مِيعَادٌ يَوْمَ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٢٦﴾

وواپه (ای محمده دوی ته) چی (مقرره) ده تاسی ته وعده د یوی ورغی (په نازلیدو د عذاب) چی نه به وروستی کیږئ له هغی (ورغی) یو ساعت (قدر) او نه پرومی کیږئ تاسی (تری).

تفسیر: یعنی مه وار خطا کیږئ! د هغی ورغی د راتگ وعده چی له تاسی سره شوی ده هغه ضرور راتلونکی ده او کله چی وخت راشی نو د یوی شیبی په اندازه به هم چاته وار فرصت نه ورکوی. نو د دغه ژر غوښتلو او شور او شر نښلولو په غای د دغی خبری فکر تاسی ته ضروری دی چی د هغه وختی د راتللو شخه په خوا ورته څه تیاری وکړئ!.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی له سره به ایمان رانه ورو مونږ په دی قرآن (چی محمد ته راغلی دی) او نه پر هغه کتابونو چی راغلی دی په خوا له دی (قرآنه)،

تفسیر: یعنی منکران وائی مونږ نه قرآن منو او نه نور هغه پخوانی کتابونه لکه توریت انجیل زبور چی تاسو ئی آسمانی کتابونه گنئ - دغه گرد (تول) سره هم هغه یو دول (قسم) او یو شان خبری کوی - د دوی په هر یوه کښی چی وگورئ هم هغه د حساب - کتاب - قیامت - شفاعت - ثواب - او عقاب او د توحید او رسالت قصی او افسانی دی. حال دا چی بیخی مونږ د دغسی شیانو منونکی نه یو - او نه پری یقین او باور لرو (العیاذ بالله).

وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْجَعُ بَعْضُهُمْ
إِلَىٰ بَعْضٍ الْقَوْلَ ۗ

او که ووینی ته (ای محمده په آخرت کښی) کله چی دغه ظالمان ودرول شی په نزد د رب د دوی (دپاره د حساب) چی اړوی به ځینی د دوی له ځینو نورو سره خبره (داسی چی)

تفسیر: یعنی هم هغسی چی د مغلوبیت او ناکامی په اوقاتو کښی بالعموم داسی پښی واقع کیږی چی ناکامان د پر والی او مغلوبی اسباب او وسائل یو پر بل اړوی او یو سری خپل مسولیت پر بل سری اچوی هم داسی په محشر کښی به کفار یو پر بل خپل بار غورځوی او غواړی چی مجرم او ملزم نی کړی چی د هغه تفصیل داسی فرمائی

يَقُولُ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا وَالْوَالَا أَنْتُمْ لَكُمُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۳۱﴾

وبه وائی هغه (تابعان) چی ضعیف گنلی شوی ؤ هغو (متبعانو) ته چی تکبر به نی کاوه چی که نه وی تاسی (منع کوونکی مونږ لره له ایمانه) نو خامخا وو به مونږ مؤمنان (نو خامخا وینی یو کار ډیر سختی او دغه محذوف «لو» جواب دی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی په دنیا کښی له ښکتو طبقاتو ځنی شمیرلی کیدل او د نورو مشرانو متابعت به نی کاوه دوی به پر خپلو دغو مشرانو او غتانو الزام اړوی او وائی به چی مونږ ستاسی له لاسه په دغه غم او مصیبت کښی ککر او اخته شوی یو که ستاسی لمسون او ممانعت نه وی مونږ به ضرور د انبیاؤ خبرو ته غور ایښود او په دغه عذاب به نه اخته کیدو.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُوا أَنْتُمْ صَدَدٌ لَكُمْ عَنِ
الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿۳۲﴾

وبه وائی هغه (متبعانو) چی تکبر به نی کاوه دپاره د هغو کسانو چی

عاجزان کری شوی وو آیا مونږ منع کری مو وئ تاسی له سمی صافی لاری پس له هغه چی راغلی ؤ. (دغه هدایت) تاسی ته (نه دی داسی) بلکه وئ تاسی په خپله مجرمان (کافران).

تفسیر: یعنی کله چی تاسی ته حقه خبره ورسیده او پری وپوهیدئ نو بیا مو هغه ولی ونه منله؟ آیا مونږ په زور او زیادت سره ستاسی زړونه د ایمان او ایقان له قبوله اړولی ؤ؟ پر تاسی دغه لازم ؤ چی په دغه مورد کښی مو د هیچا خبرو ته غوږ نه کیښوده او هیڅ پروا به مو نه وی کری او هرورمو (خامخا) به مو حق قبلولی اوس خپله گناه او جرم په نورو ولی غورځوی؟

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُوا الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الْإِيلِ وَالْتَهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَنْ نَكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَنْدَادًا

او وبه وائی هغه کسان چی عاجزان کښلی شوی وو هغو (رئیسانو) ته چی تکبر به ئی کاوه بلکه دا فریب (ستاسی ؤ) د شپي او د ورځی کله چی امر به کاوه تاسی مونږ ته (هر وخت داسی) چی کافران شو مونږ پر الله او پیدا کرو مونږ دغه (الله) ته شریکان،

تفسیر: یعنی بیشکه چی تاسی په زوره مونږ نه وی منع کری مگر د شپي او د ورځی په مکر او فریب او په غولوونکیو تدابیرو سره مو تیر ایستلی او لمسولی او په هر وخت او په هر ځای کښی به ستاسی ښوونه او تلقین مونږ ته هم داسی وو څو مونږ د انبیاؤ الله له ارشاد سره سم الله تعالیٰ په وحدانیت سره ونه منو بلکه ځیني نور مخلوقات د ده شریک او مماثل وگنو - آخر تاسی خو پوهیږئ چی ستاسی دغه د شپي او د ورځی دائمی او متوالی ترغیب او تشویق او لمسونی تر کومی اندازی پوری مونږ له لاری څخه بی لاری او پر مونږ ډیر بد اثرات غورځولی دی.

وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لِلَّهِ أَوْلِيَّ الْعَذَابِ

او پته به کری (دغه تابعان او متبوعان یو له بله) پښیمانی خپله کله چی ووینی عذاب.

تفسیر: یعنی څه وختی چی دوی له هولناک عذاب سره مخامخ کیږی تابعین او متبوعین دواړه په خپلو زړونو کښی افسوسونه او ارمانونه کوی او هر یو به دغه محسوسوی چی په رښتیا سره

زه مجرم او گناه‌گار یم لیکن له شرمه به دغه کیفیت یو بل ته نه خرگندوی (بنکاره کوی) او د شدید خوف او اضطراب له امله (وجی) امکان لری چی دوی به هم د وینا قوت او قدرت ونه لری.

وَجَعَلْنَا الْأَعْمَالِ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا

او ویه گرغوو ځنځیرونه (د اور) په غاړو د هغو کسانو کښی چی کافران شوی دی (تابعان دی که متبوعان).

تفسیر: د دوی په غاړو کښی به د فولادو غاړکی او په لاسونو او پښو د دوی کښی به لوی او غت ځنځیرونه او زولنی لویدلی وی.

هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۳۶﴾

آیا جزا به ورکوله شی دوی ته (بلکه نه ورکوله کیږی) مگر خو د هم دغو (عملونو) چی دوی کول (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هر هغه عمل چی مو کری دی نن هغه د هم دغی سزا په شکل در خرگندیږی (بنکاره کیږی) نو اوس ورپیغ هغه دانی چی مو کرلی دی.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿۳۷﴾

او نه وو لیږلی مونږ په هیڅ کلی (او ښار) کښی هیڅوک ویروونکی (له عذابه) مگر ویل به خوشاله (ماږه او مشرانو خلقو) د هغه (قربی) چی بیشکه مونږ په هغه څه چی رالیږلی شوی ئی تاسی په هغه شی کافران (منکران) یو.

تفسیر: په دغه سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی او اطمینان ورکری شوی دی چی تاسی د معظمی مکی د رؤساو او غتانو د غاړه غړولو او سرکشی څخه مه مخموم او مه خفه کیږئ! په هره زمانه کښی د انبیاؤ الله په مخ کښی هم داسی بد بخت رؤساء او مشران په مخالفت سره دریدلی دی. د دولت او ثروت نشه او د عزت او اقتدار غوښتلو جذبه د انسانانو

سترگی ږندوی او دوی پر دغه باعث کوی چی د هیچا په مقابل دی ضائی غاړه کشینږدی او د کشرانو په مجلس کښی کیناستل ځان ته عیب وگڼی نو ځکه د انبیاءو پومی متبعین به عموماً هم دغه مسکینان او ضعیفان و کما ورد فی حدیث هرقل.

وَقَالُوا مَنَّا أَكْثَرُ أَمْ أَوْلَادُنَا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ ﴿۲۵﴾

او ویل به دوی چی مونږ ډیر یو (له تاسی) له جهته د مالونو او د اولاد او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی.

تفسیر: یعنی معلوم شو چی الله تعالیٰ له مونږ ځنی راضی او خوښ دی که نه دومره مال او اولاد به ئی مونږ ته ولی راکوو؟ کله چی الله له مونږ څخه خوښ وی نو مونږ د هیڅ یو آفت څخه نه ویرېږو ته چتی (بیکاره) مونږ له عذابه داروی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۲۶﴾

وایه (ای محمده دوی ته) چی بیشکه رب ځما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی ئی (پر هر هغه چا چی اراده وفرمائی) ولیکن اکثر خلق نه پوهیږی (چی دا استدراج دی).

تفسیر: یعنی د رزق وسعت یا ضیقت د الله تعالیٰ د خوښی یا د ناخوښی دلیل له سره نشی کیدی . آیا نه گورئ چی په دنیا کښی څومره بداخلاقان - شیریان - دهریان او ملحدان مزی او چرچی کوی حال دا چی هغو ته هیڅ یو مذهب هم ښه نه وائی. او ډیر متقیان - او مخلصان - د الله تعالیٰ نیک او خالص بندگان ظاهراً اوږی تری بریند دی. نو معلوم شو چی دولت او افلاس - د رزق تزئید - یا تقلیل د هیچا د محبوب او مقبول توب عند الله دلیل نه دی. دغه معاملات خو پر نورو هغو مصالحو او حکمتونو مبنی دی چی پری یواځی پاک الله پوهیږی مگر اکثر خلق پر دغه نکته نه پوهیږی.

ومن الدلیل علی القضاء وحکمه

بؤس اللیب وطیب عیش الاحمق

د قضا قدر پر حکم بوله دغه یو مثال

چی پوهان وی په جنجال - ناپوهان وی دیر خوشال

وَمَا أَمْوَالِكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرَّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَىٰ
إِلَّا مَنَ أَمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او نه دی دغه مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی داسی غییز (خصلت هغه
خصلت) چه نژدی کوی تاسی په نزد زمونږ نژدی کول مگر (نژدی کوی له
تاسی) هر هغه شوک چی ایمان راوړی او کړی ئی وی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد کثرت نه د الله تعالیٰ د قرب علامت دی لکه چی په پاس آیت
کښی تیر شو او نه د الله تعالیٰ د قرب حاصلولو سبب دی. بلکه بالعکس د کفارو په حق کښی
د دغو شیانو تزئید او تکثیر د دوی د بعد او د لریوالی سبب گرځی. هو! که مؤمنان خپل مال
او دولت په خیریه و امورو کښی ولگوی یا خپل اولاد ته ښه تعلیم او تربیه ورکړی او ښه ئی اهل
او صالح وپالی - نو دغسی مال او اولاد په یوه درجه د الله تعالیٰ د قرب وسیله گرځی. په هر
حال د الله تعالیٰ په دربار کښی د مال او د اولاد څه پوښتنه نه کیږی بلکه هلته محض د ایمان
او د صالح عمل پوښتنه کیږی. اللهم ارزقناه و وفقنا به!

فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضَّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْعُرْفِ الْمُنُونَ ﴿۳۶﴾

پس دغه (مؤمنان چی دی) شته دوی ته جزاء دوچنده په سبب د هغه (نیکو)
چی کړی دی دوی او دوی به په مانپو (د جنت کښی مطمئن) مأمون وی (له
هر آفته)

تفسیر: یعنی پر یوه نیک کار د هومره اجر او ثواب استحقاق چه لری له هغه څخه به زیات
بدل وررسیری. اقل لس چنده او که زیات وی تر اوه سوه چنده بلکه که الله تعالیٰ اراده وفرمائی
له هغه څخه به هم هومره دیر اجر او ثواب ورپه برخه کوی چی بیحده او بیحسابه وی
﴿وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (د البقرة ۳۶ رکوع) دلته له «ضعف» څخه مطلقاً
زیادت مراد دی.

وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي الْآيَاتِنَا مُعْجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿۳۷﴾

او هغه کسان چی سعی کوشن کوی په (ابطال د) آیتونو زمونږ په دی حال کینی چی عاجز کوونکی وی زمونږ (په زعم خپل) دغه کسان په عذاب (د دوزخ کینی) حاضر کری شوی به وی.

تفسیر: یعنی هغه بدبختان چه د الله تعالی د آیتونو تردید کوی او پر هغو طعنی وهی او د خلقو مخ له هغوی غنی اړوی او داسی دعوی کوی چه مونږ الله تعالی او د هغه رسول مغلوب او عاجزوو دوی تول به په عذاب اخته کیږی او د الله تعالی په مخ کینی به حاضر کری شی او هیخ یو به له دوی غنی د الله تعالی له نیولو څخه نه خلاصیږی او نه به چیری تبتیدی شی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ
وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿۳۱﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی له بندگانو خپلو او تنگوی ئی ورته (چی اراده وفرمائی امتحاناً) او هر هغه څه چی لگوئ ئی تاسی (په لاره د الله کینی) له کوم شی څخه (دیر وی که لږ) پس هغه (الله) عوض درکوی د هغی او هم دغه (الله) خیر غوره د روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: دغه ئی مسلمانانو ته اورولی دی هغه وجوه چی تاسی ئی په خیریه و امورو کینی لگوئ د هغو د لگولو په وخت کینی له تنگسی او افلاس څخه مه ویریرئ. له صرف کولو غنی ستاسی رزق نه کمیږی - هغه شی چه تاسی ته مقدر او مقرر دی هغه هر ورو (خامخا) درسیږی - الله تعالی په خپل حکمت او مصلحت هر چاته چی د هومره شی د اعطاء اراده وفرمائی ورکوی ئی په هغه کینی ستاسی له صرفولو او نه صرفولو څخه هیخ فرق او توپیر (تفاوت) نه واقع کیږی. بلکه په خیریهوو امورو کینی د اموالو له لگولو څخه برکت په کینی لویږی، الله تعالی د هغه عوض درکوی - اعم له دی چی د مال په صورت وی یا د قناعت یا د قلبی غناء په شکل وی. په آخرت کینی د هغه د بدل درسیدلو خو یو حتمی امر دی. الغرض د الله تعالی په دربار کینی د هیخ یو شی تقلیل او کمی نشته. مسلمانانو ته ښائی چی له الله تعالی سره تل حسن الظن ولری او د الله تعالی د مرضی په مقابل کینی د فقر او فاقی اندیښنه په زړه کینی رانه وری «ولا تخش من ذی العرش اقلالا»

تنبیه: په آیت کینی گواکی دی لوری ته هم اشاره کری شوی ده هم هغسی چی په دنیا کینی د

فقر او غناء او تنگسی او ارتوالی له پلوه د خلقو احوال متفاوت دی په آخرت کښی به هم د ثوابونو او عذابونو د مراتبو په اعتبار هم داسی توپیر (فرق) او تفاوت موجود وی.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿۳۵﴾

او (یاده کړه) هغه ورغ چی (الله) ټول به کړی دوی گمرد (ټول) بیا به فرمائی (الله) ملائکو ته آیا دا هغه گمراهان دی چی خاص تاسی ته (بی له الله) ؤ (په دنیا کښی) چی عبادت به ئی کاوه؟.

تفسیر: زیاتو مشرکانو به پرښتو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی، ډیرو مشرکانو به د دغو پرښتو هیکلونه پخپل اتکل سره جوړ کړی وو او هغو ته به ئی عبادت کاوه بلکه عُخینو لیکلی دی چی د اصنامو عبادت ابتداء ملائکو له عبادت څخه شروع شوی دی. او (عمرو بن لحي) دغه قبیح رسم له (شام) څخه (حجاز) ته راوړی دی په هر حال په قیامت کښی د کفارو د اورولو دپاره به له پرښتو څخه داسی سوال فرمائی آیا دغو خلقو به خاص تاسی ته عبادت کاوه؟ ښائی له دی نه به دا مطلب وی چی تاسی خو دوی ته څه نه وو ویلی؟ یا تاسی خو له دوی د دغه عبادت څخه نه ئی خوشال شوی؟ لکه چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به هم داسی سوال کیږی ﴿وَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّبِعُونِي وَأَطِئُوا أَمْرِي مِنَ دُونِ اللَّهِ﴾ جزء ۷ (المائدة د (۱۶) رکوع) ۱۱۶ آیت او جزء ۱۸ د فرقان د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿وَأَنْتُمْ أَضَلُّكُمْ عِبَادِي مُؤَلَّفًا﴾

قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيِّنَا مَنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرَهُمْ بِهْمُ مُؤْمِنُونَ ﴿۳۶﴾

وبه وائی (پرښتی جواباً) پاکی ده تاته ته ئی مولیٰ (معبود) زمونږ بی له دوی نه (نه ده داسی چی دغه کفار وائی) بلکه وو دوی چی عبادت به ئی کاوه د پیریانو شیطانانو او زیاتره د دوی پر دغو (پیریانو شیاطینو باور کوونکی او) مؤمنان وو (نو منلی به ئی خبری د دوی)

تفسیر: یعنی عرض کوی یا الله! ستا ذات له دی نه پاک دی چی په کومه درجه څوک درسره شریک شی العیاذ بالله مونږ به ولی داسی خبری کړو؟ یا له هسی واهیاتو حرکاتو څخه به خوښیږو؟ زمونږ رضاء خو ستا د رضاء تابع ده مونږ له دغو مجرمانو سره هیڅ علاقه او واسطه نه لرو. مونږ یواغی خاص ستا فرمان منونکی بندگان او مریان یو خو سره له دی دغو بد بختانو

کله زمونږ عبادت کاوه . دوی په حقیقت کښی زمونږ په نامه د شیاطینو په عبادت کښی مشغول وو - فی الحقیقت د دوی عقیدتمنی او اخلاص له شیاطینو سره اختصاص لری . شیاطین دوی خپل طرف ته کش کاپری او د ضلالت په لار ئی بالاستمرار بولی . دوی دائماً د شیاطینو په تعقیب روان دی . اگر که ظاهراً دوی د پرښتو یا د کوم ولی نوم اخلی مگر په واقع کښی پرته (علاوه) له شیطان څخه بل څوک دوی نه منی بلکه ځینی د دوی په علائیه سره د هم دغه شیطان په بندگی کښی لگیا دی . لکه چی پخوا له دی نه د «الانعام» د سورت (۱۲) رکوع زمونږ د دغه تفسیر دغه موضوع په تفصیل سره لیکلی ده .

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا

(نو الله فرمائی) پس نن ورځ نه لری اختیار ځینی ستاسی (معبودان) دپاره د ځینو نورو (عابدانو) نه د نفعی او نه د ضرر .

تفسیر: یعنی نن د عابدانو او د معبودانو عجز او ناتوانی واضح شوه ، چی هیڅ یو د یوی ذری په اندازه هیچا ته څه گته (فائده) او تاوان نشی رسولی د دوی پر هغو معبودانو چی مغرور ؤ او هغوی ئی د خپلو ځانونو دپاره وسیله او شافع گرځولی ؤ نن ورځ هغه معبودان له دوی ځنی خپله بیزاری ښکاره کوی .

وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تَكذَّبُونَ ﴿۷۷﴾ وَإِذَا تَلَّى عَلَيْهِمُ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانُ يَعْبُدُ آبَاءَكُمْ

او وبه وایو مونږ دپاره د هغو کافرانو چی ظلم ئی کړی دی وڅکئ تاسی عذاب د اور هغه چی وئ تاسی چی د دی (اور) تکذیب به مو کاوه (په دنیا کښی) او کله چی ولوستلی شی پر دوی آیتونه زمونږ په دی حال کښی چی واضح دی نو وائی نه دی دغه (محمد) مگر یو داسی سری دی چی اراده لری د دی چی منع کړی تاسی له هغه شی څخه چی وو (داسی) چی عبادت به کاوه پلرونو ستاسی ،

تفسیر: دغسی به دوی د رسول کریم صلی الله علیه وسلم په نسبت په خپلو منغو سره ویل چی دغه سری خو نه رسول او نه نبی دی او فقط هم دغومره مقصد لری چی مونږ زمونږ د پلرونو او نیکه گانو له هغه دود (رواج) او دستور او طریقی څخه جدا او بیل کړی چی له قدیمه راهیسی مونږ ته پاتی دی او مونږ ئی حق گنو او مونږ خپل دین او طریقی ته کش کوی او په دغه وسیله سره خپل ځان حاکم او متبوع او مونږ محکوم او تابع وگرځوی. گواکی دی یواځی خپل حکومت او ریاست غواړی (العیاذ بالله).

وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا آفَاكُ مُفْتَرِي ط

او وائی دغه (منکران) چی نه دی دغه (قرآن) مگر یو دروغ دی له خپله ځانه جوړ کړی.

تفسیر: یعنی دغه چیری قرآن دی (العیاذ بالله) بلکه د څو دروغو خبرو مجموعه دی چی د هغه نسبت الله تعالی ته کاوه شی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۳۳﴾

او وائی هغه (منکران د مکی) چی کافران شوی دی حق (قرآن - اسلام - نبوت) ته کله چی راغی دوی ته نه دی دغه مگر خو دی سحر کودی ښکاره

تفسیر: یعنی دغه د نبوت دعوی چی د هغه د څو معجزو او خوارقو ښوونه هم کړی شوی ده یا د اسلام دین چی په خپل نزول سره ئی د میره (خاوند) او ښځی او زوی او پلار په منع کښی بیلتون او تفرقه اچولی ده یا قرآن چی د هغه له فوق العاده تأثیره د خلقو په زړونو کښی فوق العاده اثرات او انفعالات پیدا کیږی د صریح جادو او ښکاره کودو او سحر څخه ماسواء بل شی نه دی. (العیاذ بالله).

وَمَا آتَيْنَهُمْ مِنْ كِتَابٍ يُدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿۳۴﴾

حال دا چی نه دی ورکړی مونږ دوی ته له کتابونو (منزله ؤ څخه) چی لولی دوی هغه (کتابونه) او نه وو لیږلی مونږ دوی ته پخوا له تانه کوم ویروونکی (له جحیمه)

تفسیر: یعنی محض امی وو - نه کوم سماوی کتاب د دوی په لاس کښی وو - نه په دومره اوږد مدت کښی کوم نبی په دوی کښی مبعوث شوی وو. الله تعالیٰ په دوی کښی داسی عظیم الشان رسول مبعوث او داسی جلیل القدر قرآن ئی ورولیږه چی دواړه ئی عدیم النظیر او بیمثاله دی. نو پر دوی لازم وو چی دوی به دغه نعمت غنیمت گانه! او د الله تعالیٰ د دغه انعام او احسان به ئی زیات قدر کاوه! خصوصاً چی دوی به پخپله په خوا له دی نه داسی ویل «که په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شوی وی یا پر مونږ کوم آسمانی کتاب نازلیدی نو مونږ به هغه مانه او په اطاعت کښی به مو له نورو څخه زیاته جلتی او مسارعت کاوه» اوس چی هغه مطلوب مقصود ورسیدلی دی نو دوی د هغه په مقابل کښی استکبار او انکار کوی. یا ئی دا مطلب چی مونږ دوی ته هیڅ یو کتاب او هادی داسی نه دی لیدلی چی د ده د تعلیم او ښوونی څخه ئی مخالف کومه ښوونه او تعلیم کړی وی نو بیا د کوم عقلی او نقلی دلیل په اساس دغه خلق د رسول مخالفت کوی؟.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَبَالِغُوا عُشْرًا مِمَّا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رَسُولِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

او تکذیب کړی وو (د انبیاؤ هم داسی) هغو کسانو چی په خوا ؤ له دوی حال دا چی نه دی رسیدلی (دغه کفار د مکې) لسمی برخی د هغه شی ته چی ورکړی مو وو هغوی ته (له قوت او قدرت) پس تکذیب وکړ (هغو پخوانیو) د رسولانو زما، پس څرنګه ؤ انکار زما (په عذابولو د هغو).

تفسیر: یعنی هم هغسی اوږده عمر ونه - جسمانی قوتونه - مال - دولت عیش - عشرت چی هغوی ته ورکړی شوی وو د هغه عشرالعشیر هم تاسی ته نه دی درکړی شوی. نو هر کله چی هغوی له خپلو انبیاؤ سره مخالفت او د هغوی تکذیب ته ودریدل ښه وګورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنګه شوه؟ او د هغوی ګرد (تول) ساز او سامان څنګه ابته (خراب) او بیکاره پاتی شو؟ او د الله تعالیٰ منزله عذاب د یوی شیبی له مخی هم معطل نه شو او نه ئی چا مخه ونیوی شوه نو بیا تاسی پر څه مغرور او د څه دپاره دومره لوئی او ځان منمی (غرور) کوی؟ آیا په دی نه پوهیږئ چی له دغسی وړئ څخه هم داسی شری اوبدلی کیږی؟ او کوچنی سړی ته دغسی لویه خبره نه ده په کار.

قُلْ إِنَّمَا أَعُظُّكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلِي وَفُرَادَى شُومِي

تَتَفَكَّرُوا مَتَىٰ مَا يَصَاحِبِكُمْ مِّنْ جَنَّةٍ إِنَّ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿۳۵﴾

ووايه (ای محمده! منکرینو ته) بیشکه هم دا خبره ده چه پند درکوم تاسی ته په یوی خبری سره چی ودریبری تاسی خاص الله ته دوه دوه او یو یو بیا ښه فکر (او غور) وکړئ چه نشته په دغه ملگری ستاسی کښی هیڅ لیونتوب نه دی دغه (محمد) مگر ویروونکی دی تاسی ته په مخ کښی د عذاب سخت (د قیامت).

تفسیر: یعنی تعصب او عناد پریردئ! په انصاف او اخلاص سره د پاک الله په نامه سم ودریبری او شو شو تنه سره یو ځای شی! او پخپلو منغو کښی سره مباحثه مرکه او مشوره او جرگه وکړئ! او یواځی له خپلو ځانونو سره هم بیل کینی او ښه فکر - دقت او غور وکړئ! چه ستاسی دغه رفیق محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه له څلویښتو کلونو څخه دیر ستاسی تر نظر لاندی حیات او ژوندون کوی او تاسی دغه د گردو (تولو) حالاتو او له ذری ذری خصوصیاتو څخه ئی د طفولیت څخه تر کهولت پوری کامل خبردار یی - او د ده پر امانت - دیانت - صداقت - عفاف او پوه تل ترته قائلان یی او ښه پوهیږئ چه دی هیڅکله په هیڅ یوه معامله کښی په نفسانیت - اغراض او نورو بدو خبرو او اخلاقو ملزم او مشبوه نه دی گرځیدلی نو آیا تاسی په واقعی ډول (طریقه) سره اوس داسی اتکل او گمان پری کولی شی چه دی (العیاذبالله) بی له کومو موجه و اسبابو یو ناڅاپه لیونی شوی دی؟ او بی سببه ئی څینی خلق له خپله ځانه سره دښمنان او مخالفان گرځولی دی؟ آیا کوم یو لیونی داسی د حکمت او مصلحت خبری کولی شی؟ یا کوم مجنون په دغه شان د خپل قوم خیر غواړی؟ او د دوی د دنیوی او اخروی فلاح او ترقی دغسی زورور دستورالعمل ورواندی کولی شی؟ دی ستاسی د مستقبل له ډیرو مهلکو خطراتو او شدیدو آفاتو څخه خبروی شو مو ځانونو تری وژغورئ (وساتی)! او د نورو پخوانیو اقوامو تواریخ در آوری - او په دلائلو او شواهدو سره تاسی ته د خیر او شر لاری درښی - چه دغه کارونه د هیڅ یوه لیونی له لاسه نه دی پوره بلکه دغه د هغو اولوالعزمو انبیاءو له اعمالو څخه دی چی هغوی ته تل ترته احمقانو او شیرانو د لیونیانو خطاب کاوه.

قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنَّ أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ

ووايه (ای محمده! دوی ته) هر هغه څه چی وغوښتل ما له تاسی له اجرته (په

دغه انذار) پس هغه دی هم ستاسی وی. نه دی اجر زما مگر پر الله دی.

تفسیر: یعنی زه د خپل محنت او زیار (کوشش) څه صله له تاسی څخه نه غواړم که ستاسی په خیال کښی داسی راغلی وی چه زه به له تاسی څننی څه معاوضه غواړم نو هغه ټول تاسی له خپله ځانه سره وساتئ! بیخی هغه ته څه ضرورت نه لرم. زما صله خو د الله تعالیٰ په دربار کښی ده. هغه شی چه زه ئی له تاسی څخه غواړم یعنی ایمان او اسلام هغه یواځی ستاسی د فائدی او گنتی دپاره دی. له دی نه په دغه دعوت او تبلیغ کښی زما څه غرض او مقصد نشته.

وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿۳۵﴾

او هم دغه (الله) پر هر شی بانندی ښه شاهد (خبردار دی).

تفسیر: یعنی زما رښتیا او صداقت او نیت الله تعالیٰ ته معلوم او ښکاره دی.

قُلْ إِنْ رَأَيْتُمْ بِالْحَقِّ عِلْمَ الْغُيُوبِ ﴿۳۶﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما ویشتل کوی (رالپیری) حق (دین) ښه خبردار دی پر ټولو پتو اشیاء هم.

تفسیر: یعنی له پاسه وحی نازلپیری - او د دین باران اوری دغه موقع ویریا له له لاسه مه ورکوی! او تری ښه گته (نفعه) او فائده واخلي! په هغه زور او قوت سره چه پاک الله د باطل په سر ویشتل کوی او لری ئی غورځوی له هغه څخه اندازه وکړئ چه وروسته له دی نه به باطل چیری ودریدی شی؟ ضرور دی چه باطل محو او په سوړو کښی ننوځی او په ټولو آفاقو کښی به د حق دین غږ ډیر پورته شی. هغه علام الغیوب پخپل علم او پوهی سره موافق په ډیر مناسب وخت او عین الموقع کښی د باطل د سر د تکلولو او لتاړولو دپاره حق نازل کر - ﴿بَلْ تَقْدِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ﴾

قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبَدِي الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿۳۷﴾

ووايه ای محمده! دوی ته) راغی حق (قرآن - اسلام) او نشی پیدا کولی باطل (معبودان هیڅ شی) او نه ئی بیا له سره ژوندی راپاخولی شی.

تفسیر: یعنی حق دین را رسید هغه زور او قوت له سره منع کیدونکی نه دی او حتماً او جزماً غالب او مظفریږي او باطل لاندی او ښکته کوی. دروغ کله د رښتیا په مقابل کېږي چلیدی شی؟ او باطل څرنگه د حق په مقابل کېږي راتلی شی؟ هغه اوس نه د دریدلو قوت او توان لری او نه د تبتیدلو او داسی ئی وگنئ چی لکه له منځه ورک او تری تم شوی وی. دغه د «جاء الحق» آیت د معظمی مکی د فتحی په ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر مبارکه ژبه جاری وو.

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿۵۰﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) که چیري وښوئیدم زه (له سمی لاری په زعم ستاسی) پس بیشکه هم دا خبره ده چه وبه ښوئیرم په (ضرر د) ځان خپل (او زما نقص دی) او که سمه لاره می وموندله نو په سبب د دی به وی چه وحی کوی ماته رب زما بیشکه هم هغه (الله) ښه اوریدونکی دی ډیر رانژدی دی.

تفسیر: یعنی که ما دغه نوی دود (رواج) او دستور له خپله ځانه درولی وی نو تر څو ورځو پوری به وچلیري؟ په دغه کېږي بالاخر ماته نقصان راپښیري - دنیوی بغض او عداوت به ځان ته گتم - خواری - زحمت - او ذلت به پر ځان اخلم اخروی رسوائی به پر ځان گالم (برداشت کوم) (العیاذ بالله) لیکن که زه پر سمه لاره یم لکه چه په واقع سره هم په سمه صافه لاره روان یم نو ښه وپوهیرئ چه دغه گرد (تول) د الله تعالیٰ تائید او امداد - او د آسمانی وحی مرسته (مدد) - برکت او هدایت دی چه هیڅکله او هیچیري به زما ملگرتوب نه خوشی کوی او تل ترتله به له ما سره وی. زما پاک الله هر شی اوری، او هغه بیخی رانژدی دی. هغه به همیشه له ما سره الطاف او امداد فرمائی او خپل دغه پیغام هر ورو (خامخا) گردی (تولی) دنیا ته رسوی او پر ټولو مخلوقاتو ئی ظاهر او څرگندوی (ښکاره وی) اعم له دی نه چه تاسو ئی ومنئ او که ئی ونه منئ.

وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ فِرْعَوْنُ أَقْلَقُوتَ وَأَخَذُوا مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿۵۱﴾

او که ووینی ته کله چه وویریري دوی (عندالنزع) پس نه به خلاصیري په تیښته (له عذابه زمونږ) او وبه نیول شی دوی له ځایه نژدی (له ځمکی قبر ته یا له موقفه اور ته).

تفسیر: یعنی کفار خو دلته خپله لوئی، تکبر او غرور ښکار کوی مگر هغه وقت به د لیدلو وړ (لائق) او قابل وی چه دغه خلق د محشر ویروونکی مناظر او لرزوونکی مظاهر وگوری او سخت وویږی او د تبتیدلو په فکر کښی ولویږی، مگر د تیښتی لوری تری ورک وی او هیچری به ونشی خوځیدلی - کله چه د دوی د نیولو او په اور کښی د غورځولو حکم صادر شی نو دوی بی له لتولو او دغی خوا او هغی خوا کتلو څخه سم د لاسه هم هغلته پیدا کیږی بلکه په نهایت آسانی سره علی‌الغور د حکم د اصدار سره متصل او جوخت نیولی کیږی او د خپلو اعمالو په سزا (هیداد) اخته کیږی.

وَقَالُوا الْمَنَابِتُ وَأَنْتِ لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿۵۷﴾

او وبه وائی (دا کفار) ایمان مو راوړی دی پر دغه (الله) او له کومه به وی دوی ته نیول (د ایمان یا بیرته گرځیدل دنیا ته) له ځایه لری (چه آخرت دی).

تفسیر: یعنی په دغه وخت کښی به وائی چه اوس مو باور د رسول الله پر خبرو راغی - او اوس ایمان راوړو حال دا چه د اوس ایمان به څرنگه وی؟ هغه وخت او موقع ډیره لری لاره چه ایمان راوړل به مفید او نافع او د نجات وسیله واقع کیده - اوس د دوی لاس تر دومره لری ځای پوری چیری رسیدی شی؟ چه له هغه ځایه د خپل ځان دپاره ایمان راوړی - مطلب ئی دا دی چه مقبول او منجی ایمان هغه دی چه پخوا له مرگه په هم دغی دنیا کښی د انسان په برخه شی. په آخرت کښی کله چی گرد (تول) احوال گرد (تول) سری پخپلو سترگو سره گوری نو هلته گرد (تول) متیقن کیږی. نو هلته به د ایمان راوړلو څه فائده وی؟

وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ وَيَقْدِرُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ﴿۵۸﴾

او په تحقیق کافران شوی وو په الله پخوا له دی نه (په دنیا کښی) او ویشتل به کول دوی په غیب له ځایه لری (د حق - صدق او د صواب پر امورو د معاد).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه چه د ایمان راوړلو وخت وو تاسی پر کفر او انکار تینگ ولاړ وی او هم داسی په خپل خیال او اتکل سره مو نښی، ویشتلی د دنیا په ژوندون کښی به مو تل بی تحقیقه خبری کولی - او رښتیا او محققى خبری به مو هیڅ نه منلی اوس د افسوس او ارمان

شخه هیخ شی په لاس نه درخی.

وَجِئِلْ بَیْنَهُمْ وَبَیْنَمَا یَشْتَهُونَ

او پرده (جدائی) به واچولی شی په منخ د دوی او په منخ د هغه شی چه ارمان ئی کوی دوی (لکه ایمان او اعاده الی الدنيا).

تفسیر: یعنی دهغو شیانو په نسبت چه دوی ئی هیله او ارمان لری مثلاً مقبول ایمان یا نجات یا د دنیا په لوری بیرته ورنگ - دنیوی لذاند، عیش او آرام د دغو شیانو او د کفارو په منخ کښی به سخت سد او مانع وی چه د هغه لامله (له وجی) به دوی له سره تر هغه پوری نشی رسیدی.

كَأَفْعِلَ بِأَشْيَاءِهِمْ مِنْ قَبْلِ إِيْمَانِهِمْ كَأَنُورِ شَكِّ مُرِيْبٍ ۝۷۰

لکه چه کری شوی وو (دا کار) له سیالانو د دوی سره پخوا له دی نه، بیشکه هغوی وو په داسی شک کښی چه ډیر تردد اچوونکی وو (خلقو ته).

تفسیر: یعنی رومی له دی نه له هغو مخلوقاتو سره چی د هم دوی په وضعیت او هیئت تیر شوی دی کومه معامله چی کری شوی ده له دوی سره هم هغه معامله وکره شوه ځکه چی هغو خلقو به هم داسی مهملی او بی ځایه شبهی کولی او په داسی بی‌موردو شکوکو او تردیداتو کښی اخته وو چی دوی ئی له سره مطمئن او په آرام نه وو پری ایښی.

تمت سورة سبا بفضل الله تعالى ومنه و كرمه وله الحمد.

سورة فاطر مکیة وهی خمس و اربعون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۵)

تسلسلها حسب النزول (۴۳) نزلت بعد سورة الفرقان

د فاطر سورت مکی دی (۴۵) آیتونه او (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۵)

او په نزول کښی (۴۳) سورت دی - وروسته د (الفرقان) له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

توله ثناء صفت خاص (هغه) الله ته دی چی بی له نمونی څخه پیدا کونکی دی د آسمانونو او د ځمکی

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه ئی ابتداء له عدم څخه وجود ته راوړه - حال دا چه له پخوا څخه د دغو علویاتو او سفلیاتو کومه نمونه یا د تخلیق قانون نه ؤ موجود.

جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رُسُلًا

گرځوونکی د پرښتو دی رسولان.

تفسیر: یعنی ځینی پرښتی انبیاؤ ته د الله تعالی پیغام رسوی او ځینی نوری د نورو جسمانی او روحانی نظام پر تدابیرو او تشکیلاتو مامورانی دی. ﴿قَالُمُذَبِّتِ امْرَأًا﴾

أُولَىٰ أَجْنَحَةٍ مَّتَنَّىٰ وَثَلَّثَ وَرَبِيعٌ

(هسی ملائکی) چی خاوندانی د وزرو (متو) دوو دوو او دريو دريو او څلورو څلورو دی

تفسیر: یعنی د ځینو پرښتو دوه دوه متی (یا وزرونه) او د ځینو دری دری او د ځینو څلور وی. د دغو متو او وزرو کیفیت یواغی پاک الله ته معلوم دی یا هر هغه څوک چی لیدلی ئی وی څه راښوولی شی.

يَزِيدُنِي الْخَلْقَ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱﴾

زیاتوی (الله) په پیدایښت کښی هومره چی اراده وفرمائی (د هغو) بیشکه چی الله پر هر شی باندى (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه غځینی ئی دغسی تزئید او تخلیق دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په هر مخلوق کښی هر هغه عضو او صفت چی اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره زیاتوی پرښتو ته دوه دوه یا درى درى یا څلور څلور متی (وزرونه) هم هغه ورپیدا کړی دی که اراده وفرمائی نو غځینو پرښتو ته له څلورو غځنی زیات هم ورکوی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی چی حضرت جبریل علیه السلام شپږ سوه متونه یا وزرونه لری او له ﴿جَاعِلِ الْمَلَكَةِ رُسُلًا﴾ څخه داسی ونه گڼله شی چه گوندی الله تعالیٰ دغو وسائلو ته څه ضرورت او احتیاج لری! پاک الله دغسی وسائلو ته بیخی څه اړتیا (احتیاج) او ضرورت نه لری او بالذات دی پر هر څیز باندى ښه قادر او مقتدر دی. ولی محض د حکمت او مصلحت دپاره ئی د دغو اسبابو او وسائلو سلسله قائمه کړی ده.

مَا يَفْتَحُ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۗ

هر هغه شی چی پرانیځی الله دپاره د خلقو له رحمت خپل (لکه صحت وسعت) پس نشته هیڅوک بندوونکی د هغه،

تفسیر: رحمت جسمانی وی لکه باران روزی او نور - یا روحانی وی لکه انزال د کتابونو او ارسال د رسولانو الغرض هر کله چه الله تعالیٰ پر خلقو د خپل رحمت ورونه وپرانیځی نو څوک ئی ترلی شی؟.

وَمَا يُؤْمِرُكَ فَلَا مَرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲﴾

او هر هغه شی چی بند کړی (له عطاء خپلی) پس نشته لیرونکی د هغه (هیڅوک) پس له بندولو د الله او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی سم له خپله بالغه حکمته سره د هر شی د کولو او په وجود راوړلو اراده چی

و فرمائی علی الفور ئی کوی او داسی قوی مقتدر - غالب او زبردست ذات دی چی هیخوک د ده د ارادی مخه نشی نیولی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ
يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَىٰ تُوْفِكُونَ ﴿۳۵﴾

ای خلقو! یاد کریئ نعمت احسان د الله پر تاسی (چی حیات او روزی او نور ئی درکری دی) آیا شته بل کوم پیدا کونکی بی له الله (بلکه نشته) هم دغه (الله) روزی دررسوی تاسی ته له (طرفه) د اسمانه (په سبب د باران) او له محصولاتو د (همکی (په سبب د زرغونولو) نشته لایق د عبادت بل هیخوک مگر هم دی دی پس له کوم جهته گرغولی کیږئ (له توحیده شرک ته).

تفسیر: یعنی تاسی دغه تول سره منع چی پیدا کول او د روزی د وسائلو او اسبابو برابرول ژوندی ساتل او نور گرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه او اختیار کبسی دی نو بیا د معبودیت استحقاق بل شی ته له کومه پیدا شو؟ هر هغه ذات چه حقیقی خالق او رازق دی واقعی معبود او لوی الله هم هغه دی.

وَأَنْ يَّبْكَدَّ بُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿۳۶﴾

او که دروغجن وشمیری (دغه کفار ای محمده!) تا پس په تحقیق دروغجن شمیرلی شوی وو ډیر رسولان پخوا له تانه (نو ته هم صبر کوه په شان د هغو) او خاص الله ته بیرته گرغولی شی تول کارونه (په آخرت کبسی).

تفسیر: یعنی سره له دومره پوهولو او د حجت د تمامولو بیا هم دغه خلق تاسی دروغجنوی . نو تاسی په دغه سره مه غمجن کیږئ! ځکه له نورو پخوانیو انبیاء سره هم داسی رویه او سلوک کری شوی دی. دا کومه نوی خبره نه ده متعصیبیو او معاندینو هیڅکله له خپله ضده او عناده لاس نه دی اخیستی. د دغسی خلقو معامله پاک الله ته وسپارئ! کله چه دوی په آخرت کبسی الله تعالیٰ ته بوتلل شی نو الله تعالیٰ به د دغو گردو (تولو) جگرو فیصله صادروی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّبَكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ^{ذَقَّة}
وَلَا يَغُرَّبَكُم بِإِلَهِ الْعُرُوفِ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا
إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ٦

ای خلقو بیشکه وعده د الله حقه ده (چه قیامت حساب کتاب جزا شته) پس خبردار چی نه دی کری غره نه دی تیر باسی تاسی دغه ژوندون لږ خسیس او نه دی غره کری (تیر باسی) تاسی په (کرم د) الله غره کوونکی (شیطان) بیشکه چی شیطان تاسی ته دښمن دی پس تاسی هم ونیسئ دی (خپل) دښمن بیشکه هم دا خبره ده چه بولی شیطان ډله خپله (غای د هلاک ته) دپاره د دی چی شی دوی له ملگرو د دوزخ (په آخرت کنښی).

تفسیر: یعنی قیامت هر ورو (خامخا) راتلونکی دی. او علی الیقین ټول مخلوقات د پاک الله په مخ کنښی حاضریدونکی دی د دغی دنیا پر عیش او نشاط - عشرت - راحت میلو او چرچو - باغ او بهار دیر مه مغرورپښئ! او مه پری غولپښئ! او د دغه مشهور دغاباز شیطان په چلونو او فریبونو مه تیروئئ! ځکه چی دی ستاسی ازلی دښمن دی او له سره تاسی ته کومه مفیده مشوره نه درکوی او دی تل په هم دغه کوښښ او زیار(محنت) کنښی دی چی تاسی هم له خپله ځانه سره په دوزخ کنښی وغورځوی. راز راز (قسم قسم) خبری اتري درجوړوی شو تاسی د الله او د آخرت له جانبه غافل کری. نو پر تاسی لازم دی چی دغه دښمن خپل دښمن وگنئ! او د ده خبرو ته غور مه پښئ! او دغه خبره ورثابته او جوته کړئ چی مونږ له سره ستا په خبرو او لمسولو نه تیروئ او نه ستا د مکاری په جال کنښی راتلی شو. او په دغه باندي دیر ښه پوهیږو چی ته د دوستی په لباس کنښی له مونږ سره دښمنی کوی.

الَّذِينَ كَفَرُوا وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ٧
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ٨
إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبُ نَفْسُكَ
عَلَيْهِمْ حَسْرَتٌ إِنَّ اللَّهَ عَلَيْهِمْ لَبِائِعُونَ ٩

هغه کسان چی کافران شوی دی شته دوی ته عذاب سخت او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (او له شیطانہ ئی مخالفت کری دی) او کری ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته مغفرت ښینه او اجر ډیر لوی. آیا پس هغه څوک چی ښائسته کری شوی وی ده ته بد عمل د ده پس وینی ئی دی ښائسته پس بیشکه چی الله گمراه کوی هر هغه څوک چی اراده وفرمائی (د گمراهی ئی) او سمه صافه لاره ښیی هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د هدایت ئی) پس نه دی غی (نه دی هلاکیری) نفس ستا په (گمراهی) د دوی له جهت د افسوسه بیشکه چی الله جل جلاله ښه عالم دانا دی په هغو کارونو چی کوی ئی دوی (نو جزاء به ورکری دوی ته).

تفسیر: یعنی شیطان چی د هر چا په سترگو کښی خراب کار ښه ورغرگند (ښکاره) کری آیا دغه سری له هغه چاسره برابر کیدی شی چی د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د خیر او شر په منع کښی فرق او تمیز کولی شی! نیکی نیکه بولی - او بدی بده گنی - کله چی دوی دواړه سره نشی برابریدی نو د دغو دواړو آخره خاتمه او انجام به څرنګه برابر کیدی شی؟ او داسی خیال مه کوئ چی کوم انسان به سره د خپلو رنو سترگو پر بدو څنګه د ښو گمان وکری. د الله تعالیٰ اراده د هر چا په نسبت چی د ده د سوءالاستعداد او سوءالختیار په بناء په گمراهی او ضلالت تللی ده د هغه عقل به هم هغسی منقلب او په بل مخ اوړی او هر چاته چی د ده د حسنالاستعداد او حسنالختیار د سببه سمه صافه لاره ښیی نو له سره د شیطان له واکه دغه نه دی پوره چی دی له سمی لاری څخه بی لاری کری یا چتی (بیکاره) خبری او نامناسبه ښوونه ورته وکری. په هر حال هغه سری چی په شیطانی اغواوو سره بدو ته ښه او ښو ته بد وائی او په زهرو باندی د تریاقو گمان کوی د ده په نسبت داسی توقع نشی کیدی چی گوندی دی به پر سمه صافه لاره راشی کله چی دغسی نشی کیدی او د هدایت او د ضلالت توله سلسله د الله تعالیٰ د مشیت او حکمت تابع ده نو تاسی د دغو معاندینو په غم او اندیښنه کښی خپل ځان مه ویلی کوئ! او مه په دوی پسې کریئ! او مه د دغی خبری حسرت او ارمان کوئ چی دغه بدبختان ولی پر خپلو منافعو او زیانونو نه پوهیږی؟ او ولی حقه خبره نه منی؟ آیا تاسی غواړی چی په دوی پسې خپل ځان او روح له لاسه وباسی؟ تاسی د دوی دغه قصه یوی خوا ته پریږدئ! الله تعالیٰ ته د دوی گورد (تول) اعمال او احوال ښه معلوم او ښکاره دی او بالذات له دوی سره حساب او کتاب کوی او د دوی په نسبت خپله لازمه فیصله صادروی تاسی مه خفه او مه غمجن کریئ!

وَاللّٰهُ الَّذِي ارْسَلَ الرِّسْمِ فَتَثِيرُ سَعَابًا فَسُقْنَهُ اِلَى بَلَدٍ مَّيْتٍ فَاحْيِنَا بِهٖ الْاَرْضَ

بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ ۝

او الله هغه (مطلق قادر) دی چی لیږلی ئی دی بادونه پس راپورته کوی (بادونه) وربیخی پس راکارو مونږ دغه وربیخی هغه کلی (حکمکی) مری (وچی کلکی بی ونبو) ته پس ژوندی کوو مونږ په هغو (اوبو) حُکمکه پس له مروالی (وچوالی) د هغی هم داسی به وی حال د بیا ژوندی پورته کیدلو هم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په حکم د هواؤ په وسیله وربیخی پورته شوی او په هغی سیمی رقبه کښی چی مره وچه کلکه پرته وه یعنی هیڅ وانه ، کښت (فصل) او شینکی په کښی نه ؤ - او له اتو خواؤ ئی دوری او غبار پورته ؤ. د باران د اوبو له سببه په کښی ساه ولویده . هم داسی وگنؤ چی الله تعالیٰ به تاسی هم وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاشوی. په روایاتو کښی راغلی دی «خه وخت چی الله تعالیٰ د مریو د بیا ژوندی راپاخولو اراده وفرمائی نو له ماتحت العرش شخه به یو مخصوص قسم باران واوروی چی د دغه باران په اوبو سره به تول مری داسی ژوندی راپاخیږی لکه چی د پسرلی د معمولی باران په اثر پتنگان او نور مچان او خوځندی د حُکمکی له سوریو شخه ووخی ښائی چی مزید تفصیلات ئی په روایاتو کښی ولیدل شی.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا ۝

هر هغه څوک چی وی چی اراده لری د عزت پس خاص الله ته دی عزت تول

تفسیر: یعنی کفارو نور معبودان حُکمه د خپلو حُمانونو دپاره نیولی ؤ چی گوندی د دغو معبودانو د الله تعالیٰ په دربار کښی ډیر عزت او پت وی ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا﴾ ۱۶ جزء د مریم ۵ رکوع ۸۱ آیت او ډیرو کسانو له مسلمانانو شخه مخ اړولی ؤ او له کفارو سره ئی خپله دوستی او خپلوی تینکه کړی وه څو په دغه وسیله سره دوی پتمن او باعزت شی ﴿وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكُفْرَ مِنْ أَوْلِيَاءِهِمْ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ يَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ ۵ جزء د نساء (۲۰) رکوع ۱۳۹ آیت نو دغه قسم خلقو ته ئی دغه وروښودل چی هر هغه انسان چی د دنیا او آخرت عزت غواړی ښائی چی دغه عزت له الله تعالیٰ شخه وغواړی چی مطلق عزیز هم دی دی. او د الله تعالیٰ له اطاعت او یادولو شخه اصلی پت او عزت میسر کیږی. د گردو (تولو) اعزازونو مالک همغه واحد احد الله دی. هر هغه څوک چی عزت مومی یا ئی موندلی دی د هم دغه الله له خزانو شخه ورته رسیدلی دی یا به وروسیږی.

إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ ۝

خاص هم دغه (الله) ته پورته خيڙی خبری پاکی (یعنی مقام د قبول او رضاء د ده ته)

تفسیر: یعنی پاکیزه کلام ذکر الله، دعاء، تلاوة القرآن، د علم او نصیحت خبری دی چی دغه گورد (تول) شیان د رب العزت دربار ته ورخیڙی - او د قبول او اعتناء عزت حاصلوی.

وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ

او عمل صالح نیک پورته کوی. دغه (خپل عامل او عزتمن کوی ئی)

تفسیر: د پاکیزه کلامو (ذکر الله) او نورو ذاتی اقتضاء هم دا ده چی پاس خیڙی. له هغه سره که نور صالحه اعمال وی نو د هغه په طفیل او وسیله هغوی هم پاس ورخیڙی - او هغه ته زیات قوت - نشاط او تازگی - رفعت او عظمت بیښی. ښه کلام ته بی له ښو کارونو پوره د رفعت شان نه حاصلیږی. ځینی مفسرین د ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ د ضمائرو مرجع سره بدلوی او داسی معنی تری اخلی چی ښه کلام ښه کار لوړ (اوچت) او پورته کوی. دغه هم درست دی چی ځینو خلقو د (رفع) ضمیر د الله تعالی په لوری اړولی دی یعنی الله تعالی صالحه اعمال لوړوی (اوچتوی) او د قبول تر معراج پوری ئی رسوی. په هر حال غرض دا دی چی ښه کار او ښی خبری دواړه علو او رفعت غوښتونکی دی لهدا هر هغه سری چی د الله تعالی د عزت طالب وی دغه عزت او رفعت دی د دی په وسیله حاصل کوی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی عزت د الله تعالی د قدرت په لاس کښی دی. ستاسی ذکر او ښه کار پاس خیڙی، کله چی خپل حد ته ورسیږی نو هلته پر بدی پوره غلبه حاصلوی. کفر به دفع کیږی او اسلام به معزز شی» او د مکارانو گوردی (تولی) حیلوی او پلمی (تدبیرونه) به عبث او بیکاره کیږی.

وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ

او هغه کسان چی جوړوی (تانه د قتل - حبس - نفی) مکرونه ناکاره شته دوی ته عذاب ډیر سخت او مکر فریب د دغو (قريشو چی دی ستا په باب کښی) هم هغه فاسد باطل هلاک دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چی بد تدابیر جوړوی او د حق په خلاف تل په حیلو او پلمو

(تدبیرونو) جوړولو کښی مشغول او لگیا وی بالاخر ناکامه کیږی - او ضرور تاوان مومی . وگورئ قریشو په «دارالندوة» کښی سره جرگه او پر دغی خبری ئی ترون وگر «ښائی چی رسول الله دی یا ووژلی شی - یا دی بندی کری شی - یا دی له ملکه د باندی وشړلی شی » د دغی فیصلی نتیجه داسی شوه چی د «بدر» د غزوی په وخت کښی هم دغه خلق له خپله وطنه د باندی وویستل شول - او هم دوی د مسلمانانو له لاسه ووژلی شول او د «بدر» په قلیب او کوهی کښی د تل دپاره قید کرل شول.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِّنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا عَلِيْهِ ط

او الله پیدا کری ئی تاسی (یعنی اول غلی نیکه د تاسی) له خاورو بیا (تاسی اولاده ئی پیدا کری) له شاخکی (د منی) بیا ئی وگرغولی تاسی جوړی جوړی (ښځه او میره (خاوند) دپاره د توالد او تناسل) او نه اخلی حمل هیخ ښځه او نه ږدی (حمل هیخ ښځه) مگر په علم د الله سره

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئی له خاورو څخه او بیا د هغه نوره اولاده ئی د اوبو له یوه شاخکی څخه پیدا کړه - بیا له نارینه او ښځی څخه ئی جوړه پیدا کړه چی له هغو څخه انسانی نسل منتشر او خوریږی. په دغه ضمن کښی د حمل د استقرار له وخته د ووړکی د پیدا کیدلو تر وخته هغه اطوار او ادوار چی تیریږی پر هغو گږدو (تولو) باندی الله تعالیٰ عالم دی او هغه داسی پت او مخفی اعمال دی چی مور او پلار هم پری نه دی خبر چی دننه څه صور، اعمال او تحولات پینښیږی.

وَمَا يُعْمَرُ مِنْ مُّعْتَرٍ وَلَا يُنْقِصُ مِنْ عُمُرٍ اِلَّا فِيْ كِتَابٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ۝۱۱

او نشی اووردیدلی عمر د هیخ عمر اوورد کیری شوی او نه هیخ قدر کمولی شی له عمر د دغه (معمر) خخه (یا له عمره د بل معمر خخه یعنی تزئید او تنقیص د عمر نه دی) مگر په کتاب (د لوح محفوظ کینی لیکلی دی) بیشکه دغه (لندول او اووردول د عمر) پر الله دیر آسان دی.

تفسیر: یعنی د هر چا چی هر قدر عمر وی هغه په «لوح محفوظ» کینی لیکلی شوی دی او هغه اسباب او وسائل چی د عمر د اووردیدلو یا د لندیدلو دی یا دا چی کوم یو به خپل طبیعی عمر ته رسیږی؟ او کوم یو به نه رسیږی؟ دغه ټول د الله تعالیٰ په محیط علم کینی موجود دی او پاک الله ته پر دغو ټولو جزئیاتو باندی احاطه لرل هیخ اشکال نه لری او الله تعالیٰ ته د گردو (ټولو) «ماکان ومایکون» جزئی - کلی - او د غیب او شهادت علم له ازله تر ابده او الی ماشاء الله پوری حاصل معلوم او ښکاره دی نه ښائی چه د الله تعالیٰ علم او صفات پر خپل ځان قیاس کیری شی. حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «هر کار الله تعالیٰ ته دیر آسان وی لکه د انسان پیدایښت» او رسونه ئی خپل مقدر عمر ته او هم داسی وگنی د اسلام تدریجی پرمختگ او ارتقاء او بالاخر د کفر مقهور او مغلوبیدل».

(او بل له قدرته د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه و اعظم برهانه دغه دی)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذَابٌ قُرْآنٌ سَابِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ
أَجَابٌ وَمَنْ كُلَّ تَاكُلُونَ لِمَا ظَرَبُوا وَتَسْتَمْرُجُونَ حَلِيَّةٌ تَلْبَسُونَهَا

او نه برابریری سره هغه دواړه بحرونه سیندونه دا یو خور دی تنده لری کوونکی خوندوری ښی هضمیدونکی ښی تیریدونکی اوبه د ده او دا بل تریو دی تریخ او له هر یوه له دغو (دواړو بحرونو سیندونو خخه) خوری تاسی غوښی تازه (د مهی) او راویاسی (له دغه ترخه سینده) گانه (د مرغلرو او مرجانو) چی اغوندی (او اغوندی ښځو خپلو ته)

تفسیر: له پاسه د توحید د دلائلو او د قدرت د شواهدو بیان ادامه لری چه په دغه ضمن کینی یوه لطیفه اشاره د اسلام د غلبی په طرف هم کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کفر او اسلام سره برابر نه دی الله تعالیٰ کفر مغلوبوی اگر که تاسی ته به له دغو دواړو خخه فائده دررسیږی له مسلمانانو ځنی دین قوت او غلبه مومی او له کفارو ځنی جزیه او خراج حاصلوی. غوښه د خوړو او د ترخو د دواړو سیندونو خخه وځی یعنی مهی (کب) مگر گانه

(زیور) مرغلری - مرجان او جواهر علی الاکثر له ترخه (تریو) سیند شخه ایستل کیبری.

وَتَرَى الْفَلَکَ فِیْهِ مَوَازِرَ لَاتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِہِ وَاَعْلَمُ تَشْکُرُوْنَ ﴿۱۷﴾

او (تل) وینی ته بیبری (او جهازونه) په دغه (بحر سیند) کښی تلونکی
خیروونکی (د اوبو) دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی له فضله د الله (په
تجارت کښی) او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسی (په دغه لوی نعمت).

تفسیر: اکثریه لوی لوی او مهم تجارت او سوداگری د جهازونو په وسیله کیبری. له هغه شخه کوم
منافع چی حاصلیږی هم دغه د پاک الله فضل او مهربانی ده. پر دغو فوائدو او انعاماتو انسان ته
لازم دی چه د دغه مالک الملکوت او صاحب الکبریاء والجبوت حمد او شکر اداء کړی.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّهْرَ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَوْمٍ لِّإِجْلِ مُسَمًّى ط

ننباسی (الله) شپه په ورځ کښی او ننباسی (الله) ورځ په شپه کښی او مسخر
په کار کښی ئی لگولی دی لمر او سپوږمی چی هر یو بهیږی (روان دی) تر
یوی نیتی په نامه کړی شوی (چی ورځ د قیامت ده)

تفسیر: دغه مضمون پخوا له دی نه په شو محایونو کښی تیر شوی دی. حضرت شاه صاحب رحمة
الله علیه لیکی «یعنی د شپی او ورځی په شان کله کفر غلبه مومی او کله اسلام او د لمر او
سپوږمی په شان د هر یوه خیز دپاره یو مدت تاکلی (مقرر) شوی دی چه په هغه کښی شه ډیل
او مخند (تاخیر) وړاندی وروسته نه کیږی. او د حق واضحه او ښکاره غلبه به پخپل تاکلی (مقرر
کړی) وخت کښی کیږی.

ذَلِكُمْ اللهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَبْلُغُونَ مِنْ قَضَائِهِ ﴿۱۸﴾

دغه (ذات موصوف په پاس صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص هم ده ته دی

ملک باچاهی او هغه (بتان) چی بولی ئی تاسی (ای مشرکانو او عبادت ئی کوی) بی له دغه (الله) نه دی مالکان دوی د نری پردی (چی په زری) د خرماؤ (کبسی پرتی وی).

تفسیر: یعنی د هغه لوی ذات صفات چی پاس بیان شول هم هغه فی الحقیقت ستاسی حق الله دی. او د تولو علویاتو او سفلیاتو - خالق - مالک - الله دی. هغه شیان چی ستاسی له خوا معبودان درولی شوی دی او تاسو ئی بولی او عبادت ورته کوی د هغو خوارانو باچاهی او خپلواکی چیری بلکه دوی د هغی نری پردی په اندازه هم د یوه غییز مالکان نه دی چه د کجورو (خرماؤ) په زریو پوری نبتی وی.

إِنَّ تَدْعُوهُمْ لِيَسْعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَاعُوا مَا اسْتَجَابُوا
لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ

که وبولی تاسی (ای منکرانو) دغه بتان نه آوری (دغه بتان) بلنه ستاسی او که (بالفرض) وائی وری دوی نو نه به شی درکولی جواب ستاسی (حککه چی ژبه نه لری) او په ورغ د قیامت به منکران شی دوی په شریک کولو ستاسی (بانندی دوی لره سره له الله نه)

تفسیر: یعنی له هغو معبودانو څخه چی تاسی مرسته (مدد) او امداد غواړی او هغه خپلو ځانونو ته وسیله گنی دوی ستاسی غیر او بلنه نه آوری - او که تاسی ته څه توجه هم وکری هغه ستاسی په کار نشی درتلی - او په درد مو نه خوری بلکه د قیامت په ورغ به دوی ستاسی د دغه شرک څخه په علائیه دول (طریقته) د خپل تنفر او بیزارۍ اعلان کوی او د امداد او کومک په ځای به تاسی ته دښمنان ثابت شی.

وَلَا يُبَيِّنُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ

او خبر به نه کړی تا (له حقیقت د دی کار هیڅ خبرونکی) په شان (د خبرولو د هغه ښه عالم) ښه خبردار (الله).

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څنګی پر تولو احوالاتو بانندی بل څوک ښه علیم او خبردار دی؟ هم دغه علیم او خبر الله تعالیٰ فرمائی چی دغه شرکاء بیخی چتی (بیکاره) او غلط دی - او له سره

ستاسی په کار نه درغی دغسی سمی صافی ثابتی پخی او جوتی خبری بی له الله تعالیٰ نه - بل شوک تاسی ته کولی شی؟ او بولی شی؟.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝١٥

ای خلقو تاسی فقیران محتاجان بیع الله ته، او الله هم دی دی غنی بی پروا
بڼه حمد ثناء ویلی شوی،

تفسیر: یعنی ټول مخلوقات هم هغه الله جل جلاله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله جل جلاله هیچا ته او هیڅ شی ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی ځکه چه گرد (ټول) محاسن - محامد او صفات د ده په محمود او ذی الجود وجود کښی مجموع او موجود دی نو هم دغه الله جل جلاله د بلنی او دعاء وړ (مستحق) او لایق دی او د امداد او استعانت غیبتن (مالک) او مستحق دی چی د خپلو بندگانو هر راز (قسم) دعاء او سؤال اوری او په خوښی سره ئی مستجابوی او که شوک د ده لوی دربار ته خپل عجز - نیاز او افتقار نه وړاندی کوی په قهریوری

الله یغضب ان ترکت سؤاله

وینی آدم حین یسأل یغضب

له خالقه که ونه غواړی په قهر شی

له مخلوقه چی وغواړی دوی په قهر شی

إِنْ يَشَاءُ يُهَيِّبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ۝١٦ وَمَا ذَلِكُ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ۝١٧

که اراده وفرمائی (الله) د بیولو ستاسی (په هلاک سره نو بو به موځی) او را به ولی نور مخلوق نوی (بدل د تاسی) او نه دی دغه (شرل ستاسی او راوستل د نورو) پر الله څه سخت مشکل.

تفسیر: یعنی که تاسو ئی منع یا ئی نه منع الله تعالیٰ داسی مطلق قادر دی چه تاسی گرد (ټول) له منځه ورک کړی او خپل بل مخلوق ستاسی په ځای ودان او ودروی چه من کل الوجوه الله تعالیٰ ته داسی مطیع تابع او حکم منونکی وی لکه چی په آسمانونو کښی پرېستی د ده خالصی او مخلصی بندگانی دی او داسی کول پاک الله ته دیر سهل او آسان دی. لیکن د الله د حکمت اقتضاء داسی ده چی په ځمکه کښی دغه گردی (ټولی) سلسلی ښائی چی قائمی او جاری وی او په پای (آخر) کښی هر یو د خپلو ښو او بدو اعمالو جزا او بدل ومومی. څو په

دغه ترتیب سره د الله تعالیٰ د ټولو صفاتو ظهور په عمل راشی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِئْلَهَا لَا يُمْسِكُ مِنْهُ شَيْءٌ ۚ وَكَوْكَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۙ

او نه اخلی (هیڅ نفس عاصی) بار د گناه د بل نفس او که راوبولی دروند باری (بل شوک) بار د گناهونو خپلو ته وابه نه خیستی شی له هغه څخه هیڅ خیز او اګر که وی (دغه بللی شوی) خاوند د خپلوی هم،

تفسیر: یعنی هیڅوک به خپل د خپلوانو، عزیزانو او اقاربو بار پخپل سر وانخلی او نه به یو د بل د گناه له پیتی څخه لږ څه کم کړی او نه به د بل چا د بللو او غږ کولو څخه څه گټه (نفع) او فائده ورسیری اګر که ئی ډیر نژدی خپلوان هم وی. گرد (ټول) خلق به نفسی! نفسی!! وائی هلته یواځی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره کار چلیږی او بس!.

إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

بیشکه هم دا خبره ده چی وپروی ته هغه کسان چی وپیری له ربه خپله په غیبو سره او قائموی (سم اداء کوی سره له ټولو حقوقو) لمونځ

تفسیر: یعنی ستاسی له وپرولو څخه هم هغه سری خپله رویه بڼه کوی - او نفع تری آخلی چی له الله تعالیٰ څخه بالغیب وپیری - او د ده له وپری څخه تل په عبادت کښی لګیا وی - د هر چا په زړه کښی چی د الله تعالیٰ خوف او ویره بیخی نه وی - نو هغه کله له دغو وپرولو څخه متأثر کیږی.

وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿۵۱﴾

او هر څوک چی ځان پاک کړی (له شرکه او معاصی) پس بیشکه هم دا خبره ده چی ځان ئی پاک کړ دپاره (د نفعی) د ځان خپل او خاص (طرف) د الله ته ورتله دی (د هر چا).

تفسیر: یعنی هر خوک چی ستا پند او نصیحت و اوری او خپل وضعیت اصلاح او ښه کړی نو د ده احسان او منت نه پر تا او نه پر الله تعالیٰ وی. بلکه په دغه کښی په خپله د هم هغه سری فائده ده - او دغه فائده په پوره ډول (طریقه) سره هلته څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورتگ الله تعالیٰ ته شی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۗ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ۗ
وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ۗ وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَلَا الْأَمْوَاتُ

او نه برابریږی سره پوند (کافر) او لیدونکی (مؤمن) او نه تیاره (باطل) او نه رڼا (رنرا) (حق) او نه سیوری (ثواب یا جنت) او نه تود باد (عقاب یا دوزخ) او نه برابریږی سره ژوندی (علما) او نه مری (جهلاء)

تفسیر: یعنی هغه مؤمن چی الله تعالیٰ ورته د زړه سترگی ښلی دی د حق په رڼا (رنرا) او د الله تعالیٰ د وحی په پلوشو کښی بی له کوم تکلیفه او زحمته دغه لاره پری کوی - او برابر د جنت باغونو او د الله تعالیٰ د رحمت سیوری ته رسیږی - آیا له دغسی انسان سره هغه کافر سیالی او برابری کولی شی چی د زړه پوند او د اهو او اوهامو په تیارو کښی حیران سرگردان گرځی - او بالاخر ناخاپه او بی تحاشا د جهنم اور او د هغه سخت سوځونکی تاوده باد په طرف مندی وهی؟ له سره دغه دواړه سره نه دی برابر او که داسی وی نو داسی وپوهیږئ چه مری او ژوندی سره برابر شول. فی الحقیقت د مؤمن او کافر په منځ کښی له دی نه هم زیات داسی فرق او تفاوت شته چی د یوه ژوندی روغ رمت انسان او د یوه مری لاش په منځ کښی وی. اصلی او دائمی ژوندون یواځی د ایمان د روح په برکت پیدا کیږی - او ماسوا له ایمانی روح څخه ښائی ژوندی انسان له زرهاوو مریو څخه بدتر وگانه شی.

إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۗ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي
الْقُبُورِ ۗ إِنَّ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ۗ

بیشکه چی الله آوری هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د آورولو ئی) او نه ئی ته (ای محمده!) اوروونکی (د نافع قول) هغو ته چی په قبورو هدیرو کښی دی. نه ئی ته (ای محمده!) مگر وپروونکی (د منکرانو له جحیمه).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ اراده وکری نو مریو ته ئی هم آورولی شی حال دا چی د دغی خبری قدرت نورو ته نشته هم داسی وگنئی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کار دعوت - تبلیغ - پیغام رسول او په خیر او شر باندی پوهول او خبرول دی. که زره مری کافران دغه خبری وانه وری نو هغه آورول د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له قوته او قدرته پورته دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کرد (تول) خلق سره نه دی برابر د هر چا په نسبت چی د ایمان د اعطاء فیصله شوی ده هم هغه به د ایمان خاوند کیږی که نه هومره ډیر خلق چی د ایمان هیله (ارزو) او امید وکری کله ئی ور په برخه کیږی - دغه ئی فرمایلی دی چی «نه تیاره نه رنا (رنرا) یعنی نه تیاره له رنا (رنرا) سره برابره ده او نه رنا (رنرا) له تیاری سره (په دغه سره ئی د «لا» د تکرار فائده راوښوده) او وئی فرمایلی او نه ئی ته آوروونکی هغو ته چی په هدیرو کښی پراته دی. «په حدیث کښی راغلی دی چی مریو ته سلام واچوئ!» او په ډیرو غایونو کښی مریو ته خطاب هم کړی شوی دی د دی خبری حقیقت دا دی چی د مری روح آوری - او هغه جته ئی چی په قبر کښی پرته ده نه آوری» دغه بحث پخوا له دی نه د «نمل» د سورت په آخر کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت شی!.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿۱۷﴾

بیشکه چی مونږ لپولی مو ئی ته په حق رښتیا (دین) سره زیږی ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) او نه ؤ هیڅ امت مگر چی تیر شوی په هغه کښی کوم ویروونکی.

تفسیر: وری آوروونکی نبی وی یا د نبی قائم مقام - هر څوک چی د الله تعالیٰ د لاری په لوری بلنه وکری د دی په متعلق د «نمل» د سورت په (۴ رکوع) کښی څه لیکلی شوی دی.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿۱۸﴾

او که دروغجن بولی (کفار) تا (نو مه خفه کیږه ځکه چی) پس په تحقیق دروغجن ئی بللی وو (انبیاء خپل) هغو کسانو چی وو پخوا له دوی نه چی راغلی ؤ دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) او په صحیفو سره او په کتاب ښکاره کوونکی (د حق او باطل).

تفسیر: یعنی پخوانیو انبیاء الله هم دغه روښان تعلیمات یا ښکاره معجزات له خپلو ځانونو سره راوړی ؤ له هغو ځنی ځینو ته مختصری مختصری صحیفی او ځینو ته لوی مفصل کتابونه ورکړی شوی دی.

ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

بیا می ونيول هغه کسان چی کافران شوی ؤ (په سخت عذاب سره) پس څرنګه شو انکار زما (او تغیر د دوی په عذاب سره).

تفسیر: یعنی کله چی له تکذیب څخه دوی مخ وانېوه نو وګورئ چی د هغوی آخره خاتمه څرنګه شوه؟ ستاسی انجام هم هغسی کیدونکی دی.

الْمُتَرَّانِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانَهَا

آیا نه وینی ته چی بیشکه الله نازلی کړی دی له (جانبه) د آسمانه اویه پس راویستلی مونږ په وسیله د دی (اوبو) میوی په دی حال چی مختلف دی رنگونه د دغو (میوو).

تفسیر: یعنی قسم قسم میوی - بیا په یوه قسم کښی رنگا رنگ ثمرات نی پیدا کړی دی. له یوی ځمکی او له یو اوبو او له یوی هوا څخه د دغومره مختلفو اشیاءو او انواعو پیدا کول د پاک الله عجیب او غریب قدرت ښکاره کوی.

وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ

او ځینی له غرونو (خاوندان د) لاری (توتی توتی) دی سپینی او سری چی مخالف دی سره رنگونه د دغو (لارو) او (ځینی د دوی) تک تور دی.

تفسیر: یعنی سپین هم په څو څو درجو دی کوم نی تک سپین لکه د مرمر ډبره - کوم نی سپین لکه مالګه او ځینی نی نسبتاً سپین او سور هم په څو څو درجو او تور هم په څو څو درجو دی ځینی تک تور لکه رانجه او د ډبرو سکاره او ځینی تور لکه د کارغه وزر او ځینی نسبتاً تور. او په ځینو غرونو کښی رنگا رنگه رګونه او لاری شته.

وَمِنَ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ

او (هم داسی) له خلقو شخه هم او (هم داسی له نورو) ژوندیو خو غیدونکو او خارویو شخه هم چی سره مخالف دی رنگونه د هغو هم داسی (لکه دغه اختلافات)

تفسیر: دغه گرد (تول) د قدرت د عجایبو او غرائبو تذکره ده. یعنی هم هغسی چی په نباتاتو - جماداتو - حیواناتو کښی راز راز (قسم قسم) او رنگ په رنگ مخلوقات لیدل کیږی په انسانانو کښی هم هره نوعه او صنف سره بیل او جلا (جدا) دی. که د مؤمن په شان کافر هم سمه صافه لاره ځان ته غوره کړی او دواړه سره یو شی. او گرد (تول) انسانان یو رنگ ځان ته غوره کړی - نو دغه کله امکان لری او له سره نشی کیدی. په دغه سره ئی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته اطمینان او تسلی ورکړی ده چی تاسی د مخلوقاتو له اختلافاتو شخه مه خفه کیږئ!.

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویریری له الله شخه له بندگانو د دغه (الله) پوهنده عالمان، بیشکه الله ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی دی (د خطیانو).

تفسیر: یعنی نه ویریدونکی بندگان هم شته او د الله تعالیٰ ځنی ویریدونکی هم دی مگر ویریری هغه کسان چی الله تعالیٰ د عظمت او جلال او د آخرت د بقا او دوام او د دنیا په فناء او اتمام باندی پوهیږی او د الله تعالیٰ د احکامو او هدیاتو د علم تحصیل کوی - او تل د مستقبل په فکر کښی اوسیری - په هر هغه چا کښی چی دغه پوهه او علم په هره درجه وی په هم هغه درجه به دی هم له الله تعالیٰ شخه ویریری - په هغه کښی چی خوف نه وی هغه فی الحقیقت د دی خبری مستحق نه دی چی ورته پوه او عالم وویلی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی گرد (تول) انسانان ویریدونکی نه دی له الله تعالیٰ شخه ویریدل د پوهانو صفت او کار دی - او د الله تعالیٰ معامله هم په دوه دوله (قسمه) ده. الله غالب قوی او زبردست هم دی چی په هره خطاء چی سری ونیسی نیولی ئی شی - او غفور - رحیم هم دی که گنهگاران وښی ښلی ئی هم شی» نو په دواړو حیثیتو انسان ته ښائی چی د الله تعالیٰ شخه ویریری ځکه چی نفع او ضرر دواړه د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښی دی نو هر کله چی اراده وکړی نفع

ستنوی (واپس کوی) او ضرر لاحقوی.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّنْ يَبُورَ ﴿۱۹﴾

بیشکه هغه کسان چی لولی کتاب د الله (قرآن) او قایموی (تل سم اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونخ او لگوی (په لاره د الله کښی) عینی له هغو شیانو څخه چی ورکری مو دی دوی ته (لگوی ئی) په پته او په ښکاره امید لری دوی د داسی یوه تجارت چی له سره نه هلاک کیږی.

تفسیر: یعنی هر هغه چی د الله تعالیٰ څخه وریږی. قلباً او لساناً مسلمان شی - او د ده احکام و منی - او د ده کتاب په اخلاص او عقیدت سره ولولی - او په بدنی او مالی عباداتو کښی هیڅ قصور او کوتاهی ونه کری - نو دغه مسلمان دی د داسی لوی او زورور تجارت او اعتباری سوداگری هیلمن (ارزومند) او امیدوار اوسی چی له سره په هغه کښی نقص او خساره نه عانده کیږی او د ضرر او تاوان احتمال په کښی نشته. بلاشبهه کله چی په خپله الله تعالیٰ د دوی د اعمالو پیروونکی او اخیستونکی وی نو دی په دغه هیله (ارزو) او امید کښی بیخی حقدار دی، او ده ته د خسران او نقصان اندیښنه له هیڅ طرفه نه ده متصوره - او له سره تر پایه بیخی نفع په نفعه کښی دی او گټه (فائده) ورته رسیږی.

لِيُوقِيَهُمْ أَجْرَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿۲۰﴾

دپاره د دی چی پوره ورسوی (الله) دوی ته اجر ونه (د عملونو) د دوی او زیات ورکری دوی ته له فضله خپله بیشکه چی دغه (الله) ښه ښونکی (د معصیاتو) دی ښه قبلونکی (د احسان د محسنینو) دی.

تفسیر: یعنی ډیر گناهونه ښی او معافوی ئی او د خورا (ډیر) لږ طاعت قدر فرمائی - او سم له اصوله او قاعدی څخه کوم ثواب چی ښائی چا ته ورسیږی الله تعالیٰ له هغه څخه زیات ثواب ورعطاء کوی.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿۳۵﴾

او هغه چی وحی کړی ده مونږ تاته له کتابه (قرآنه) هم هغه حق رښتیا ده په دغه حال کښی چی مصدق رښتینی کوونکی دی هغو کتابونو ته چی پخوا له دی نه وو، بیشکه الله پر بندگانو خپلو خامخا ښه خبردار دی (په باطن د دوی) ښه لیدونکی دی (په ظاهر د دوی).

تفسیر: یعنی د بندگانو پر احوالو ښه علیم او خبیر دی او په ښه موقع کښی ئی دغه کتاب نازل کړی دی.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ
ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ
بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿۳۶﴾

بیا مو وارث وگرځول (او ور مو کړ دا) کتاب (قرآن) هغو کسانو ته چی غوره کړی مو دی له بندگانو خپلو (چی دغه محمدی امت دی) پس ځینی له دوی ظالم دی پر خپل ځان او ځینی له دوی په منع د لاری کښی برابر تلونکی دی او ځینی له دوی رومی کیدونکی دی خیراتونو نیکیو ته په اذن حکم د الله دغه (توریت او غوره کول هم دغه) یو فضل دی ډیر لوی.

تفسیر: یعنی وروسته د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د دغه کتاب وارث محمدی امت گرځولی شوی دی چی په مجموعی حیثیت او هیئت د گردو (تولو) امتونو څخه غوره - افضل او اعلیٰ دی. هو! د امت گرد (تول) افراد سره یو شان نه دی په دوی کښی ځینی افراد خو هغه دی چی سره له صحیح ایمانه په گناهونو کښی اخته او مبتلا کیږی چی دغه «ظالم لِنَفْسِهِ» شو او هغه دی چی متوسط تلونکی دی یعنی نه په گناه کښی لگیا او نه منهک - او نه لوی ولی او بزرگ دی دغو ته ئی «مقتصد» وفرمایل یو خو هغه کامل بنده دی چی د الله تعالیٰ په فضل او توفیق سره ئی پر مخ تگ کړی دی او د محاسنو - فضائلو او کمالاتو په تحصیل کښی له مقتصدانو څخه ډیر مخ کښی تللی دی مستحب شیان ئی هم نه دی پریشی - او د گناه له خوفه له تنزیهی مکروه بلکه له مباحاتو څخه هم پرهیز کوی - او خپل ځان ژغوری (؟) د اعلیٰ درجی

بزرگی او د فضیلت خاوندان هم دوی دی. په دغسی منتخبو او غورو بندگانو کېږي له یوه حیثیه ګرد (تول) مسلمانان سره شمیرلی شوی دی ځکه چې دوی ګرد (تول) درجه په درجه جنتیان دی ګنهار هم که مؤمن وی نو یوه نه یوه ورځ حتماً جزماً په جنت کېږي ننوځی. په حدیث کېږي فرمایلی شوی دی «چې زمونږ ګنهاران ګرد (تول) سره معفو او بشلی شوی دی» یعنی بالاخر د دوی په برخه معافی ده. او مقصد په سلامت دی. او پرمخ تلونکی له ګردو (تولو) څخه په مخ کېږي دی. خو سره له دې الله کریم دی او د ده په لوی دربار کېږي هېڅ بخل او امساک نشته.

جَنَّتْ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَوْنَ فِيهَا مِنْ آسَاوَرَمِنْ ذَهَبٍ وَّلَوْلَا اَوْلِيَاؤُهُمْ فِيهَا حَرِيْرٌ ﴿۳۷﴾

جنتونه د هستوګنې دې ننوځې به (دغه درې واړه طائفې) په هغو کېږي ګانهدار کولی بشي په دغه (جنت) کېږي له باهوګانو (وښیو) څخه له سرو زرو (خالصو) او له مرغلرو (صافو) او جامی د دوی په دغه (جنت) کېږي د ورېښمو «مخصوصو» به وی.

تفسیر: سره زر او ورېښم د مسلمانانو نارینه ؤ دپاره هلته دی په جنت کېږي نه دلته په دنیا کېږي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی هر هغه (نارینه) چې ورېښم (جامی) اغوندي په دنیا کېږي وابه ئی نغوندي په آخرت کېږي.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوْرٌ شَكُوْرٌ ﴿۳۸﴾

او وبه وائی (جنتیان په وخت د دخول د جنت کېږي) توله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه الله چې بو ئی ته (لری ئی کر) له مونږ څخه خفګان بیشکه رب زمونږ خامخا ښه بشونکی (د عاصیانو) ښه قدردان (د نیکانو) دی.

تفسیر: یعنی د دنیا او د محشر غم ئی لری او ورک کر او ګناه ئی وروښله او د قدردانی له لوری ئی زمونږ لږ طاعت قبول وفرمایه.

اَلَّذِي اَحْكَنَادَا رَاقِمًا مِّنْ فَضْلِهِ اَلَيْسْنَا فِيْهَا نَصَبٌ وَّلَا اَيْسْنَا فِيْهَا غُوبٌ ﴿۳۹﴾

هغه (رب) چی را ئی وستو مونږ کور د اقامت (جنت ته) له فضله خپله چی نه رسیږی مونږ ته په دغه (جنت) کښی هیڅ مشقت او نه رسیږی مونږ ته په دغه (جنت) کښی هیڅ ستومانی خفگان.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د هستوگنی کور له دی نه پخوا هیڅ نه وو - هر چیری به تلل راتلل نقل او حرکت و - د روزی غم - د دښمنانو اندیښنه - د رنځ او مشقت مصیبت او نور مصاعب او مصائب به موجود و کله چی جنت ته ورسیږی دغه گرد (تول) شیان له منځه لری او ورک کیږی.»

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا
يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿۳۵﴾

او هغه کسان چی کافران شوی دی شته دوی ته اور د دوزخ حکم به ونه کولی شی پر دوی (د دوهم مرگ چی) پس مړه (او په آرام) شی او نه به سپکوالی کاوه شی له دوی نه له عذابه د دی (اور د دوزخ) هم داسی جزاء ورکوو مونږ هر ناشکره (بی ایمانه) ته.

تفسیر: نه کفارو ته په جهنم کښی مرگ ورسیږی چی د دوی هغه تکالیفو ته خاتمه ورکری او نه به د عذابه تکلیف لږ شیبه هم له دوی نه کمیږی داسی ناشکرانو ته زمونږ له جانبه هم دغسی سزای ورسیږی.

وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا
غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ﴿۳۶﴾

او دوی به ناری سوری وهی په دغه دوزخ کښی (او داسی به وائی) ای ربه زمونږ (یو کرت) راوباسه مونږ (بیرته دنیا ته شو هلته) عمل وکړو صالح نیک غیر له هغه چی وو مونږ چی کاوه به مو (پخوا له دی بد عمل)

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښې دوی هغه ښه گنل مگر اوس داسې وائی چه بیا به هم هغسې عملونه ونه کړو د لږ مدت له مخې مونږ له دوزخ څخه وباسه څو مونږ ښې چاری - صالحه اعمال - او حسنه افعال ځان ته راټول کړو او سره له اطاعته او غاړه ایښودلو او فرمان منلو بیرته درحاضر شو. بیا الله تعالی ورته داسې فرمائی

أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ لِلظَّالِمِينَ مِنْ تَصِيرَةٍ

آیا نه وو درکړې مونږ تاسې ته عمر دومره (موده) چي پند اخلې په هغه کښې هر هغه څوک چي پند اخیستل غواړي او راغلي ؤ تاسې ته ویروونکي (چي د هغو خبره مو ونه منله) پس وڅکئ (عذاب) پس نشته ظالمانو (کافرانو) ته هیڅوک مددگار (چه له عذابه ئی خلاص کړي).

تفسیر: دغه جواب به دوزخیانو ته ورکاوه کیږي. یعنی مونږ خو تاسې ته عقل او پوه درکړې وه او پوره عمر مو هم در په برخه کړې ؤ چي ښائی تاسې به په هغه کښې ښه فکر او غور کاوه او ښه به مو له بده جلا (جدا) او سمه صافه لاره به مو ځان ته غوره کړې وی تر دی چي له تاسې ځنی دیر کسان تر شپیتو - اويا او اتيا کلونو پوري هم په دنیا کښې ژوندون کړي ؤ - برسیره په دی ستاسې د هدایت او لارښوونې دپاره مونږ تاسې ته داسې اشخاص او حالات هم درلیږلې و چي تاسې د بدیو له خرابې خاتمی څخه وویروي او د غفلت له خوبه مو وښي کړي - آیا وروسته له دی نه اوس تاسې ته کوم عذر او بهانه پاتی ده؟ اوس نو په هم دغه دوزخ کښې اوسېږئ! او د سختو عذابونو خوندونه وڅکئ! او له هیڅ لوري د هیڅ چا امداد او معاونت ته هم څه هیله (امید) او توقع مه لرئ!.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ غَيْبِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

بیشکه چي الله عالم دی په پټو (اسرارو) د آسمانونو او د ځمکې بیشکه الله ښه عالم دی پر هغو خبرو چي پټې دي په سینو زړونو کښې.

تفسیر: یعنی پاک الله ته د بندگانو گردی (تولی) پتی او ښکاره خبری، احوال افعال، او د زړونو اسرار معلوم دی د هیچا نیت او استعداد له الله تعالیٰ څخه پت نه دی او سم له هغه له هر چا سره معامله کوی. الله جل جلاله ته دغه خبره هم څرگنده (ښکاره) ده چی دغه خلق چی اوس داسی ناری او سوری وهی چی مونږ یو ځلی خوشی کړه چی بیرته دنیا ته لار شو شو هلته په صالحه و اعمالو بوخت (مشغول) او له سره گناه ته ورنژدی نشو دوی پخپلو دغو دعوو کښی دروغچنان دی ځکه که دوی اویا ځلی نور هم پریښودی شی چی بیرته لار شی څو صالحه اعمال وکړی خو بیا هم دوی له خپلو شرارتونو او بغاوتونو څخه لاس اخیستونکی نه دی د دوی عادت او د مزاج اقتضاء هم داسی ده. ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ۷ جزء (د الانعام ۳) رکوع) ۲۸ آیت

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ ط

دغه (الله) هم هغه ذات دی چی مگر څولی ئی بیع تاسی خلیفگان (د تیرو خلقو) په ځمکه کښی

تفسیر: یعنی د پخوانیو امتونو په ځای مو تاسی ته ځای درکړ چی اوس د هغو په مینو کښی ودان بیع - او وروسته له هغوی څخه تاسی حکومت او ریاست چلوی! نو ښائی چی د هغه د شکر ایستلو حق په ښه شان سره اداء کړئ!.

فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۚ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۚ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرَهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٥﴾

پس هر څوک چی کافر شو (یا ئی ناشکری وکړه) پس پر هغه دی (دغه) کفر (یا کفران) د ده او نه زیاتوی کافرانو ته کفر د دوی په نزد د رب د دوی مگر بی زاری غضب (د رب په دوی) او نه زیاتوی کافرانو لره کفر د دوی مگر خساره زیان (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی ستاسی له دغه کفره او ناشکری او د الله تعالیٰ له آیاتونو څخه له انکاره الله تعالیٰ ته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی. الله زمونږ له حمده او شکره بی پروا دی. هو! له ناشکری څخه پر فاعل ئی د هغی گناه او وبال لویږی د کفر آخره خاتمه ماسوا له دی نه بل هیڅ شی نه دی چی پاک الله له دغه ناشکره څخه بیزاره او نارضاء کیږی - او د دغه کافر په نقصان او

خسران کثبی مسلسلأ او منظمأ تزئید او ترقی واقع کبیری.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَ كُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ

ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا وینع تاسع شریکان ستاسی هغه چی بلل به مو (او عبادت به مو کاوه د دوی) غیر له الله راوینیع ماته چی کوم خیز پیدا کری دی (دغو معبودانو ستاسی) له غمکی شخه او که شته دوی ته (کوم قسم) شریکوالی په (پیدایښت د) آسمانونو کثبی (له الله سره).

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په احوالو کثبی فکر وکړئ! او بیا ماته دغه خبره راڅرگنده (ښکاره) کړئ چی د غمکی کومه برخه دوی جوړه کری ده یا د آسمانونو په جوړولو په ساتلو او اداره کولو کثبی دوی څومره برخه او شرکت لری؟ که دوی په دغه کثبی هیڅ برخه نه لری نو دوی څرنگه معبودان گرځیدلی دی؟ لږ شانی خو له عقل او پوهی او فکر او غور شخه هم کار واخلى!

أَمْ آتَيْنَهُم كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَاتٍ مِّنْهُ

یا ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پس دوی پر پاخه حجت ولاړ دی له هغه کتابه (او دا یو هم نه دی).

تفسیر: یعنی که عقلی دلیل او سند نشته نو کوم هسی معتبر نقلی دلیل راوړاندی کړئ! چی د هغه په اساس تاسی دغه د شرک دعوی کوئ؟ دا یو هم نه دی!

بَلْ إِنْ يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا

بلکه نه کوی وعده دا ظالمان (مشرکان) غښتی د دوی (چی غتان او مشران دی) غښنو نورو ته (چی خواران او کشران دی) مگر غره کول (او فریب ورکول).

تفسیر: یعنی هیخ عقلی یا نقلی دلیل نشته. خبره فقط هم دغومره ده چی په دوی کښی مشرانو کشرانو ته او پخوانیو وروستیو ته د شیطان په لمسون او اغواء پرله پسی دغسی وعدی کری او داسی خبری نی ورسولی دی ﴿وَقَوْلُونَ هَؤُلَاءِ شُعَاعَاتُ عَلَيْنَا اللَّهُ﴾ هم دغه بتان او نور زمونږ شفاعتگران دی د الله تعالیٰ په نزد کښی - او د هغه قرب مونږ ته راعطاء کوی. حال دا چی دغه خالص چل - فریب - او غولول دی. دوی به شرنگه شفیع وگرځیدلی شی؟ حال دا چی ډیر لوی مقربین به هم د کفارو د شفاعت او سپارښت په موضوع کښی خپله ژبه نشی خوځولی.

إِنَّ اللَّهَ يُبْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ

بیشکه الله ساتی (دغه) آسمانونه او ځمکه له دی نه چی زائل شی (او له خپله محوره بیخایه شی) او (قسم دی) که (بالفرض) مخ په زوال شی دا دواړه نو وبه نه ساتی (له زواله) دغه دواړه بل هیڅوک ماسواء له دغه (الله) نه،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت لاس دی چی دومره لویو لویو عظامو کراتو ته نی داسی تنظیم، تنسیق، ترتیب ورکری دی چی هیخ یو له دوی ځینی له خپلو مراکزو څخه نه شوئیږی او نه له خپل مقام او نظام څخه یو طرف او بل طرف ته لږ تمایل او حرکت کوی او که بالفرض دغه شیان له خپلو ځایونو څخه بل کوم طرف ته نقل یا حرکت وکری نو بیا له ماسواء الله څخه کوم یو زور او طاقت به وی چی هغه بیا بیرته خپل ځای ته راوولی یا نی تر خپل نظارت او انتظام او اداری لاندی ونیسی؟ لکه چی په قیامت کښی کله چی الله تعالیٰ دغه نظام او قوام گډود او تیت او پرک (منتشر) کری نو کوم قوت به د ده مخه ونیسی؟.

إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

بیشکه دغه (الله) دی ښه تحمل والا (چی تعجیل نه کوی په تعذیب د منکرینو) ښه ښونکی (د تائبانو).

تفسیر: یعنی د خلقو د کفر او عصیان اقتضاء خو هم داسی ده چی دغه ځمرد (تول) نظام یو ځلی گډود او لاندی باندی کری شی لیکن د الله تعالیٰ لطف - کرم حلم تحمل او بردباری دغه نظام تینگ پخپل قوام درولی او ساتلی دی که د الله تعالیٰ مرحمت - مکرمت - او ښښنه نه وی نو

دغه ودانه دنیا ورناییری.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَى
 مِنْ أَحَدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ قَاذَاهُمْ الْأَنْفُورَ ۝۱۰۱ اِسْتِكْبَارًا
 فِي الْأَرْضِ وَمَكْرُ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ

او قسمونه به خوړل (کفارو د مکي) پر الله پر سختو قسمونو خپلو سره
 خامخا که چیري راغي دوی ته کوم وپرونکي (پیغمبر) خامخا وی به دوی
 هرورمو (خامخا) ښه لاره موندونکي له یوه (له تیرو) امتونو پس کله چی
 راغي دوی ته وپروونکي (چی محمد دی) نو زیات نه کړ (دغه راتگ) دوی ته
 مگر تیشته (له حقه). دپاره د لوی غوښتلو په ځمکه او (دپاره د) مکر بد
 (په رسول پوری چی هلاک ئی کړی) او نه چاپیره کیری مکر فریب ناکاره
 مگر خو په اهل خپل (چه مکر کوونکي دی)

تفسیر: کله چی د عربو اقوامو دغه قصی او خبری اوریدلی چی یهودانو او نورو اقوامو د انبیاء
 الله خبری نه منلی او د دوی له احکامو څخه به ئی غاری غرولی نو دوی به پخپلو منځونو کښی
 سره داسی ویلی «که د الله تعالی له فضلې په مونږ کښی کوم نبی مبعوث شی، نو مونږ به د هغو
 عاصی اقوامو پر خلاف د خپل نبی په ډیر ښه شان سره رفاقت، اطاعت او متابعت وکړو او د
 خپل اخلاص او صمیمیت یو ډیره ښه وضعیت به دنیا ته ورښکاره وو. خو څه وخت چی الله
 تعالی دوی ته خپل داسی نبی مبعوث او ولیږه چی له ټولو انبیاءو څخه په عظمت او شان لوی دی
 نو له حقه څخه دوی لا لری شول او غاړه ئی تری وغروله د دوی تکبر - غرور - لوئی دوی ته
 کله اجازه ورکوی چی نبی الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی خپلی غاری کیږدی او د رفاقت
 او اطاعت په ځای ئی عداوت او مخالفت ته ملاوی ترلی دی او راز راز (قسم قسم) مکروه او
 نامناسبه تدابیر - چلونه - فریبونه ئی شروع کړی دی مگر دغه خبره مو په یاد وی چی ناکاره
 کار او بدی چاری پخپله هم دغه د بدو کارونو او بدو عملونو عامل او فاعل ته عائد او راجع
 کیږی.

اگر که دوی څو ورځی په عارضی ډول (طریقه) خپل زړونه خوشوی چی مونږ پخپل چل او تدبیر
 سره دغسی ضرر او نقصان ورواړوه لیکن په پای (آخر) کښی به دوی وگوری چی په واقع کښی
 ئی خپل ځان ته نقصان او زیان اړولی دی. فرض ئی کړئ چی په دنیا کښی ورته څه زیان او
 تاوان هم ونه رسید مگر په آخرت کښی خو یقیناً پخپله سزا رسیږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ الْأَسَدَاتِ الْأَوَّلِينَ ۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ
اللَّهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿۳۱﴾

پس آیا انتظار کوی دوی (یعنی نه کوی) مگر طریقی (جاری د الله ته په امتونو) پخوانیو کښی پس له سره به نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تبدیل (اپول) او بیا به له سره نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تحویل (مگر ځول).

تفسیر: یعنی دوی د دغی خبری په انتظار کښی دی کومه معامله چی له پخوانیو مجرمینو سره شوی ده هم هغه معامله دی له مونږ سره هم وکره شی. نو که دوی له خپل دغه کفره - شرکه - طفیانو او عصیانو لاس وانخیست هم هغسی معامله له دوی سره هم هر ورو (خامخا) کیدونکی ده. د الله تعالی هغه سنت او دستور چی د مجرمینو د سزا ورکولو په نسبت له پخوا څخه جریان او ادامه لری هغه له سره بدلیدونکی او تغییر موندونکی نه دی او په خپل ټاکلی (مقرر) وخت او نیټه کښی خامخا رسیدونکی دی او هرگز داسی نه کیدری چی پر داسی مجرمینو به په آخرت کښی انعام او اکرام مبذول شی او له سره هغه لری کیدونکی نه ده چی له مجرم ځنی سزا لری کره شی یا غیر مجرم ته سزا ورکړه شی.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ
مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿۳۲﴾

آیا نه دی گرځیدلی (دغه کفار د مکی) په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وویښی (په دغو اوطانو کښی چی) څرنګه ؤ عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) دی او ؤ دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او نه دی الله (داسی) چی عاجز نی کړی کوم شی نه په آسمانونو کښی او نه په ځمکی کښی بیشکه چی الله دی ښه عالم (په احوال د مخلوقاتو) ښه قادر (په اجراء د ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی لوی لوی زورور او قوی مدعیان هم د الله له نیولو څخه ځان نشی خلاصولی لکه عاد او ثمود او نور. دغه خواران څه حیثیت لری؟ او څه شی دی؟ ښه وپوهیږی چی په آسمان او ځمکه کښی د هیڅ یو قوت او قدرت له لاسه دغه نه دی پوره چی الله تعالیٰ عاجز او ناتوان کړی شی. د الله تعالیٰ علم محیط او قدرت کامل دی بیا که معاذ الله عاجز او ناتوانه شی - نو له کومی خوا به وی؟.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهِمْ دَابَّةً

او که چیری نیولی وی الله دا خلق په سبب د هغو (بدو اعمالو) چی کوی ئی دوی نو نه به ئی پرینسی وی پر شا د ځمکی هیڅ ژوندی خوځیدونکی تلونکی (په شامت د عاصیانو)

تفسیر: یعنی خلق چی دغه خطاوی او گناهونه کوی که د دوی پر هره یوه گناه او جزئی خطا نیولو شروع له سببه پوښتنه تری وکړه شی نو هیڅ یو جاندار او متنفس د ځمکی پر مخ کښی نه پاتی کیږی - نافرمان خو د خپلی نافرمانی له سببه په تباهی رسولی کیږی او کامل فرمان منونکی چی عادتاً ډیر لږ هم وی د قلت له امله (وجی) راپورته کیږی ځکه چی د جهان نظام په داسی یو اصول او ترتیب سره قائم کړی شوی دی چی محض د څو معدودو انسانانو هستوگنه دلته خلاف الحکمت ده بیا کله چی د نورو انسانانو ژوندون او ودانی پاتی نشی نو حیوانات به د څه لپاره پرېښودی شی ځکه چی د دوی وجود بلکه د گرد (تول) جهان موجودیت خو د هم دغه حضرت انسان دپاره دی.

وَالَّذِينَ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا

ولیکن وروستی کوی (الله) دوی تر نیتی په نامه کړی شوی پوری کله چی راشی اجل (نیته) د دوی پس بیشکه چی الله دی پر بندگانو خپلو ښه لیدونکی بینا (نو ورپه کړی دوی ته جزا سم له اعمالو د دوی).

تفسیر: یعنی تر یوه مقرر میعاد او معین حد پوری الله تعالیٰ مهلت ایښی دی چی پر هر جرم به ئی فوراً نه نیسی کله چی موعود وخت راشی نو په یاد ئی ولری چی گرد (تول) شیان د پاک الله تر نظر لاندی دی او د هیچا د یوی ذری په اندازه ښه یا بد عمل د ده له علمه نه دی بهر -

پس د هر یوه په نسبت سم له خپل محیط علم سره ډیری ښی ښی فیصلی صادروی نه به مجرم چیری پتیدی شی - او نه به د مطیع له حقه سترگی پتیری.

«اللهم اجعلنا ممن یطیعک و اغفر لنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحیم»
تمت سورة فاطر بعون الله الملك القادر فالحمد لله والشکر له

سورة یس مکية الاية (۴۵) فمدنية وهی ثلث وثمانون آية وخمس رکوعات رقمها (۳۶)
تسلسلها حسب النزول (۴۱) نزلت بعد سورة الجن
د «یاسین» سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۴۵) آیته چی مدنی دی (۸۳) آیتونه (۵) رکوع لری
په تلاوت کښی (۳۶) او په نزول کښی (۴۱) سورت دی وروسته د الجن له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَسْ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ ۞ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ۞ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۞

قسم دی په دغه قرآن محکم (حکم کوونکی په حق خاوند د حکمت) باندى چی بیشکه ته (ای محمده!) خامخا له (هغو) رسولانو څخه ئی (چی لیږلی شوی دی خلقو ته) پر سمه لاره (یا ته ئی روان پر سمه لاره چی توحید دی).

تفسیر: یعنی لوی قرآن پخپل اعجازی شان - دک له حکمه تعلیماتو - پخو مضامینو په لحاظ د دی خبری ډیر لوی زبردست شاهد دی چی هغه نبی الامی چی د دغه پاک قرآن حامل دی بالیقین د الله تعالی رسول دی او بی له شکه او شبهی پر سمه لاره دی او د دوی گرد (تول) تابعان بی له کومی اندیښنی او خطری د مقصود تر منزل پوری رسیږی او نه بی لاری کیږی.

تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ۞

نازل شوی دی (تاته دغه قرآن په نازلیدلو) د زبردست رحم والا.

تفسیر: یعنی دغه د دین سمه لاره، یا قرآن الحکیم د هغه الله تعالیٰ له جانبه نازل شوی دی چی داسی یو لوی زبردست ذات هم دی چی هر ورو (خامخا) منکرانو ته سزا ورکوی او داسی رحمن رحیم مهربانی کونکی ذات هم دی چی امر منونکیو او مطیعانو ته خامخا پخپل بخشش او مهربانی سره انعام او اکرام ورکوی نو له هم دی جهته په قرانی آیاتو کښی بعضاً د لطف - رحم - او کرم شان عیان دی - او بعضاً د قهر - غضب - تهدید او تخویف شان بیان شوی دی.

لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غٰفِلُونَ ﴿۶﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ
عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۷﴾

دپاره د دی چی وویروی ته هغه قوم چی نه وو ویرولی شوی پلرونه د دوی (تر اسماعیل پوری) پس دوی غافلان دی (له توحیده) خامخا په تحقیق حقه ثابته شوی خبره (د عذاب) پر اکثر و د دوی (په ازل کښی) پس دوی نه راوړی ایمان

تفسیر: یعنی ډیر سخت او مشکل کار تاسی ته درسپارلی شوی دی چی دغه عربی قوم ئی د دی پاک قرآن په وسیله وینن او هښیار - او د نورو اقوامو مقتداء او بادار (آقا) وگرځوه حال دا چی دغو عربو ته له سلهاو کلونو راهیسی کوم ویشوونکی او پوهوونکی نه دی راغلی - نو د دغسی یو غافل، جاهل او عاطل قوم چی نه له الله جل جلاله څخه خبر دی، او نه آخرت پیژنی - نه له ماضی څخه ئی عبرت اخیستی دی او نه د مستقبل په فکر کښی دی نه پر مبداء نظر غورځوی - او نه پر منتهاء - او نه د ښو او د بدو تمیز لری - او نه د اصلاح او افساد شعور په دوی کښی شته. د دغی ممتد جهالت او غفلت له تیارو څخه د هدایت او اسلامیت رنا (رنرا) ته ایستل او د رشد، هدایت او صلاحیت پر سمه لویه لاره باندی برابرول کوم معمولی او سهل کار نه دی بلاشبهه تاسی په پوره قوت او قدرت او فعالیت سره دوی د دغه غفلت او جهالت د ویروونکیو نتانجو او ډیر خراب مستقبل څخه خبروئ او ویروئ ئی - او زیار (کوشش) کوئ او ربر (تکلیف) برداشت کوئ څو دغه قوم د فوز او فلاح او بهبود او نجاج اعلیٰ مدارجو (درجو) ته ورسیری او د دغه قوم د بری او کامیابی په وسیله د جهان نورو انسانانو ته هم د فلاح او نجاج لار وښی لیکن تاسی له داسی ډیرو افرادو سره مخامخ کیدونکی یی چی هغوی به هیڅ قسم پند او نصیحت ته غور نه ږدی نو ځکه پر دوی باندی شیطان په پوره ډول (طریقه) سره

مسلط کیبری او په دغه وسیله سره د دوی حماقتونه او شرارتونه د دوی په نظر کښی ډیر ښکلی او ښائسته ښکاره کوی او د دوی گرد (تول) ډومبنی او وروستنی احوال اگر که ډیر گنده او خراب هم وی د دوی تر سترگو ښه او موزون وښکاره کوی بالاخر دغه خلق له بل ژوندون څخه بالکل منکریږی. او هم هغه فانی غوښتنی د خپل مقصود قبله گرځوی په دغه وخت کښی له یوه جانب د شیطان دغه خبره ﴿لَا تُغْوِيَهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخَلَّصِينَ﴾ - ماسوا له مخلصانو نور گرد (تول) به بی لاری کرم» رشتیا کیبری او له بل طرفه د الله تعالی دغه قول ﴿لَا تَلْمِزْهُمْ عَظَمُونَكَ وَمِنْ تَعْمِكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ - له ستا او ستا له تابعانو څخه به دوزخ دک کرم» ثابت او منطبق کیبری باقی د الله تعالی په علم کښی دغه خبره له ازله ثابته ده چی د هغه قوم دغه افراد خپلی بی تمیزی او بی پروائی د شیطان په اغواء کښی اخته کیبری او د الله تعالی د عذاب مستحق گرځی نو له داسی خلقو څخه دغسی هیله (امید) او توقع نه کیبری چی دوی به په سمه لاره راشی نو که تاسی ته د انذار او اصلاح په سلسله کښی له داسی همت او حوصله ماتوونکو واقعاتو سره مقابله واقع شی نو مه خفه او مه ملول کیږئ! او په ډیر ښه شان سره خپله وظیفه انجاموئ! او نتایج نی پاک الله ته وسپارئ! د پاس تقریر د پوهیدلو دپاره ښائی دغه آیات تر نظر لاندی ونیسی!

الف - ﴿وَمَنْ يَشْءُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُفِضْ لَهُ شَيْطٰنًا فُوًّا لَهُ فَوْرًا وَانَّهُمْ لِيَصُدُّوْنَ عَنِ السَّبِيْلِ وَيَصُدُّوْنَ عَنْ اَآمِّمٍ مُّهْتَدُوْنَ﴾ جزء ۲۵

(د الزخرف (۴) رکوع) ۳۶-۳۷ آیت معلوم شو چی شیطان ابتدا پر

چا باندی نه مسلط کیبری بلکه څه وخت چی انسان په لوی لاس خپل ځان پندوی او له پند او نصیحت او عبادت څخه اعراض او په څنگ کیبری نو بالاخر پری شیطان مسلط کیبری لکه چی انسان تر یوی مودی پوری له خپلو لاسو او پښو څخه هیڅ کار وانخلی نو بالطبع هغه غونج او مونج او معطل او بیکاره کیبری کما قال الله تعالی ﴿فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللهُ قُلُوْبَهُمْ﴾ جزء ۲۸ د الصف (۱) رکوع ۵ آیت ﴿وَتَقَلَّبَ اَقْبِدَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَوْ يُؤْمِنُوْنَ اِيَّاهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَكَذَّبُوْهُ فِيْ ظُلُمٍ اِنهَمْ يَعْمَهُوْنَ﴾

(د الانعام (۱۳) رکوع) جزء ۷

ب - ﴿وَمِمَّا ضَالَّةِهِمْ فُرْقَانًا فَرَّقْنَا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْ اَمْرِ﴾ جزء ۲۴

(د حم السجدة (۳) رکوع). ۲۵ آیت

وروسته له تسلط شیطان دغه کار کوی چی د هغه نتیجه ﴿حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ﴾ دی.

ج - ﴿الَّذِيْ قَالَ لِلْاَلَدِيْهِ اِنِّيْ لَكُمْ اَقْدَرُ مِنْ اَنْ اُخْرِجَ وَقَدْ عَلِمْتُ اَنْ اَنْزِلُ مِنْ سَمٰوٰتٍ مِّنْ اِلٰهٍ وَرَبِّكَ اَمْرٌ اَنْ وَصَدَّ اللهُ حَقِّيْ يَقُوْلُ نَاهُنَا الْاَسَاطِيْرُ الْاَقْدَرِيْنَ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْ اَمْرِ﴾ جزء ۲۶ (د الاحقاف (۲) رکوع) ۱۷-۱۸ آیت

له دغو آیاتونو څخه معلوم شو چی د ﴿حَقَّ الْقَوْلُ﴾ لفظ پر دغو خلقو صادق راځی چی وروسته له مرگه پر بل کوم ژوندون یقین او باور نه لری او نه بدی بده گنی. بلکه په شیطانی اغواء او لمسون خپل بد کارونه ښه او نیک گنی او ضلالت ورته هدایت ښکاری. هومره معقولی او مدلولی خبری او دلایل چی دوی ته واورولی شی او واضح او ښکاره دلایل چی دوی ته وښوولی شی هغه

گرد (تول) دروغجنوی او نه بی منی او د هغو په نسبت چتی (بیکاره) دلایل او فضول حاجتونه وړاندی کوی. اگر که دوی په ښکاره ډول (طریقه) سره د انبیاءو او هادیانو خبرو ته غوړې پدی مگر نه غواړی چی په یوه حرف نی پوهیږی یا خپل ځان پری وپوهوی او تش هوا او هوس نی خپل معبود درولی دی. نه له عقله او فکړه کار اخلی او نه پخپلو سترگو سره د قدرت مظاهرو او مناظرو ته گوری. دا هم هغه خلق دی چی د دوی د دغه اعراض او عناد په نتیجه بالاخر الله تعالی د دوی پر زونو مهر لگوی - او بیا په هغو کښی د حق خیری د ننوتلو لږ شانی هم ځای او گنجایش نه پاتی کیوی. لکه چی کوم سری پر خپل ځان د رنا (رنا) او د نور ننوتلو گرد (تول) ورونه او کرکی وتړی او په توره تیاره کوته کښی خپل ځان بندی کری نو الله تعالی هم په هغه توره تیاره کوته کښی پریددی. یا یو رنخور د دوا د نه استعمالولو قسم وخورى یا له طبیب او ډاکتر سره عناد او دښمنی وکړی - او په هر ډول (طریقه) بد پرمیزی او بی احتیاطی لاس پوری کری نو الله تعالی هم د هغه مرض سخت او مهلک گرځوی او د ناامیدی او مایوسی تر درجی پوری نی رسوی. فرمائی! چی ﴿تَلِك الْقُرَى تُغْض عَلَيْكَ مِنَ الْبَارِيهَا وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ رَسُولُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ﴾
 (د اعراف (۱۳) رکوع) ۱۰۱ آیت ﴿ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمُ رَسُولًا لِكُلِّ قَوْمٍ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الْمُنَافِقِينَ﴾
 ﴿وَلَقَدْ فَصَّرْنَا بِاللَّيْلِ فِي هَذَا الْقَرْيَانِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَكِنْ جَاءَهُمْ بِآيَاتٍ يَقُولُونَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْهُمْ إِلَّا مُبْطَلُونَ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ فَأَصِرَ إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَتَّى﴾
 (د روم (۶) رکوع) ۵۸-۵۹-۶۰ آیت ﴿كَذَلِكَ يُعَلِّمُ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ﴾
 ﴿لَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ وَيُخَالِفُونَ بِهَا مَا كَانُوا يُعْتَبِرُونَ﴾
 ﴿لَقَدْ فَصَّرْنَا بِاللَّيْلِ فِي هَذَا الْقَرْيَانِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَكِنْ جَاءَهُمْ بِآيَاتٍ يَقُولُونَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْهُمْ إِلَّا مُبْطَلُونَ﴾
 ﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ فَأَصِرَ إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَتَّى﴾
 (د المومن (۴) رکوع) ۳۴-۳۵ آیت ﴿وَمَا مِنْهُمْ مِنْ يَشْكُرُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا الَّذِينَ أَوْفُوا الْوَعْدَ مَا ذَا قَالُ الْإِنفَاءُ أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾
 (د نساء (۲۲) رکوع) ۱۵۵ آیت ﴿كَلَّا لَئِنْ رَجَعْتَ إِلَى قُلُوبِهِمْ تَأْكُلُوا يَتَذَكَّرُونَ﴾
 (د المطففين (۱) رکوع) ۱۴ آیت ﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ الْوَهْمَ قُرْبَةً لِلَّهِ عَلَىٰ مِثْلِ قُرْبَةِ اللَّهِ سَعَىٰ لَهَا لَكِبَةٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهَا لَا تَصْلِحُ إِلَّا فِي أَعْيُنِ الْمُغْفِرِينَ﴾
 (د الجاثية (۳) رکوع) ۲۳ آیت ﴿وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا تَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ كَالْإِخْتَامِ الَّذِي سُلِّمَ فِيهِ وَاللَّهُ لَئِنْ شَاءَ لَآتِيَهُمْ كِتَابٌ يَفْقَهُونَ﴾
 ﴿يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَنْقُضُونَ إِِنْ أُوْتِيَتْهُمْ هَذَا فَخَذُّواهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَان مَلِكٌ لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْءٌ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرْ قُلُوبَهُمْ﴾
 (د المائدة (۶) رکوع) ۴۱ آیت .

إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَافًا هِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿۸﴾

بیشکه مونبر گرعولی مو دی په غاړو د دوی کبسی طوقونه پس دغه (طوقونه رسیدلی دی) تر زړو د دوی پوری پس دوی جگ (وچت) سری کری شوی دی (چی له سره شکته نشی کتلی او لاتک خوری).

تفسیر: دغه د هم هغو خلقو په حق کبسی دی چی د دوی ذکر پاس تیر شو. دغه غاړکی د عاداتو - رسومو - د جاه او مال حب - او د آباؤ او اجدادو تقلید و چی دغو شیانو دوی له ستونیو (مرو) شخه سخت نیولی وو او د نخوت او تکبر لامله (له وجی) د دوی سرونه نه رانکته کیدل.

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿۹﴾

او گرعولی مو دی په مخ د دوی کبسی سد دیوال او له وروسته د دوی سد دیوال پس پتی کری مو دی (سترگی د دوی) پس دوی هیخ نه وینی.

تفسیر: د نبی الله عداوت د دوی او د هدایت قبلولو په منخ کبسی لوی دیوالونه درولی و - دوی د جاهلانه و رسومو اطوارو - عاداتو - او د فاسدو آراؤ په تیارو کبسی داسی بند و چی وړاندی - وروسته - هسک (اوچت) او تبت هیخ د دوی په نظر کبسی نه ښکاریده - نه به ئی ماضی ته کتل او نه به ئی مستقبل ته. باقی د دوی د افعالو نسبت الله تعالی ته د دی دپاره کری شوی دی چی د خیر او شر خالق هم هغه دی. او پر اسبابو د مسیباتو ترتب د الله تعالی په اراده او مشیت سره کیږی. زمونږ لوی عالم فخرالدین رازی فرمائی «په دغه آیت سره په آفاقیه و دلاپلو کبسی د دوی د غور کولو نفی وشوه لکه چی په ﴿فَهُمْ مُقْمَحُونَ﴾ کبسی د انفسیه و دلائلو په طرف د دوی د نه ملتفت کیدلو اشاره وه محکه شه وخت چی سر د پاس په لوری لاتک ووهی او خوځیږی او د شکته په طرف متماثل نشی نو څرنګه پر خپل ځان او بدن به نظر وغورځولی شی»؟.

وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۱۰﴾

او برابر دی پر دوی باندى چی وویروی ته دوی (له عذابه) یا ونه وویروی ته

دوی (خو دوی) ایمان نه راوړی (ځکه چی مقرر دی په ازل کښی مرگ د دوی په کفر سره).

تفسیر: دوی ته برابر دی لیکن ستاسی په حق کښی برابر نه دی بلکه داسی سخت معاند او سرکش قوم ته نصیحت کول او د دوی په اصلاح پسې لویدل د عظیمه و درجاتو د حصول سبب دی او کله هم دغه ښه اخلاق د نورو د هدایت باعث گرځی. هم داسی آیت د البقرة په (۱) رکوع کښی هم تیر شوی دی.

إِتْمَاتُنْ رُ مِّنْ اِتَّبَعِ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ۝

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هر هغه چی متابعت کوی د پند (د قرآن) او ویروی له رحمن څخه په غیب (بی د لیدلو) پس زیروی ورکړه (ای محمده) هغه ته په مغفرت بښنی سره او په اجر لوی (د جنت سره)

تفسیر: یعنی زما د ویرولو فائده د هم هغه په حق کښی ظاهریوی چی نصیحت ومنی او پر هغه عمل وکړی او د الله تعالی ویره د ده په زړه کښی وی هر هغه چاسره چی بیخی د الله تعالی ویره نه وی نو هغه نه د پند او نصیحت څه پروا کوی او نه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تنبیه او تذکیر څخه څه گته (نفعه) او فائده اخیستی شی دغسی خلقو ته د مغفرت او عزت په ځای ذلت ور په برخه کیږی. وروسته اشاره فرمائی چی د فریقینو د دغه عزت او ذلت پوره اظهار د ژوندانه په بله دوره کښی کیږی چی د هغه مبادی وروسته له موته شروع کیږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ

بیشکه مونږ هم دا مونږ به ژوندی کوو مری (په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی وروسته له موته د بل ژوندانه وجود حتمی او یقینی دی چی هلته به تول د خپلو اعمالو بدل ومومی او ښائی دغه لوری ته هم اشاره وی چی الله تعالی پخپل قدرت د دغه عربی قوم هغه گردی (تولی) مری روحانی قواوی بیا ژوندی کولی شی خو د دغه روحانی قوت په مدد په دنیا کښی ډیر لوی او عظیم الشان خدمات وکړی او راتلونکیو نسلونو ته خپل عظیم آثار په یادگار پریږدی

وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ

او لیکو مونبر هغه چی ومخکشی لیبرلی دی دوی او (هغه) ننبی (چی وروسته پاتی کیبری) له دوی

تفسیر: یعنی هغه نیک او بد اعمال چی له خپله ځانه نی پومی لیبرلی دی او د ځینو هغه اعمالو به یا بد اثرات یا ننبی چی له خپله ځانه نی وروسته پریښی دی مثلاً د کوم کتاب تصنیف یا د علومو ښوونه - یا د عمارت ودانی - یا د کوم رسم اساس کیښودل - اعم له دی چی ښه وی یا بد دغه ټول په دی کښی داخل دی بلکه د الفاظو په عموم کښی د اقدامو هغه ننبی هم شاملی دی چی د کوم عبادت په طرف د تللو په وخت کښی پر ځمکه لویبری لکه چی په ځینو صحیحو احادیثو کښی تصریح ده «دیارکم تکتب آثارکم».

وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ ۝

او هر شی شمیرلی دی مونبر هغه په اصل ښکاره (لوح محفوظ کښی).

تفسیر: یعنی څرنګه چی ټول اعمال او آثار وروسته له وقوعه سم له خپلی ضابطی سره لیکلی کیبری پخوا له وقوعه هم هر څیز په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی او هغه لیکل هم د انتظامی ضوابطو او مصالحو پر بناء دی که نه د الله جل جلاله په قدیم علم کښی هر وړوکی او لوی شی لا له پخوا څخه موجود او حاضر دی چی سم له هغه سره په لوح محفوظ کښی نقلولی شی.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ

او بیان کړه (ای محمده!) دغو کفارو ته یو مثل د اوسیدونکیو د کلی (د انطاکی)

تفسیر: دغه کلی د اکثر په نزد د (انطاکی) ښار دی او د «بائیبل» په کتاب الاعمال په (۸) او (۱۱) باب کښی په یوه قصه کښی چی له هم دی قصی سره مشابه ده سره له څه تفاوت د (انطاکی) د ښار بیان شوی دی لیکن ابن کثیر رحمة الله علیه له تاریخی حیثیت او د قرآن د سیاق په لحاظ پر دغه څه اعتراضات کړی دی. که هغه صحیح وی نو ښائی چی بل کوم کلی

تری مراد شی. والله اعلم. د دغی قصی ذکر مؤمنینو ته بشارت او د مکذبینو دپاره عبرت دی.

إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۱۳﴾

کله چی راغلل هغی ته مرسلان استاخی

تفسیر: د دغو نومونو صحیح تعیین نشی کیدی او نه په یقینی ډول (طریقه) سره دغسی ویلی شی چی هغوی به بلا واسطه د الله تعالی رسولان وو یا د کوم نبی په واسطه دوی ماموران شوی و شو د ده په نیابت هغه کلی ته لار شی. دغه دواړه احتمالاً په کبزی شته. اگر که متبادر هم دغه دی چی گوندی دوی پخپله انبیاء وی. ممکن دی چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به وړاندی دوی مبعوث شوی وی. بعضی وائی چی دغه د عیسیٰ علیه السلام استاخی و چی د الله جل جلاله په امر لیږلی شوی و

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ مُّرْسَلُونَ ﴿۱۴﴾

کله چی ولیږل مونږ دوی ته دوه (استاخی) پس تکذیب وکړ دوی د هغو دواړو پس عزت ورکړ مونږ (او قوت دوی ته) په دریم سره پس وویل دوی بیشکه مونږ تاسی ته مرسلان استاخی یو (له طرفه د عیسیٰ)

تفسیر: یعنی رومی دوه تنه لارل - بیا د دوی د تائید دپاره دریم هم ولیږل شو - دوی دری واړه سره یو مخای شول او داسی ئی وویل چی مونږ خو په خپل سر نه یو راغلی بلکه د الله تعالی استاخی یو لهذا هر هغه شی چی مونږ ئی وایو هغه د الله تعالی پیغام وگنئ؟

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمَنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿۱۵﴾

ویل (انطاکیانو دغو استاخیو ته) نه ئی تاسی مگر انسانان په شان زمونږ او نه دی رالیږلی رحمن هیڅ شی (نه وحی او نه رسالت) نه ئی تاسی مگر دروغ

وائی (په دغی دعوی).

تفسیر: یعنی له تاسی سره خو د عنقا یا د سیمرغ بڼه نشته چی تاسی د الله تعالیٰ انبیاء شوی تاسی خو په هیڅ شی کښی له مونږ څخه غه توپیر (فرق) او امتیاز نه لرئ نو بس کړی! خامخا داسی چتی (بیکاره) او اچپوله (فضول) خبری مه کوئ! او بی سببه د الله نوم مه اخلئ! له سره الله هیڅ شی نه دی رالیږلی. فقط تاسی دری واړه پخپلو منځ کښی سره جوړه او دغه خبره مو غوته کړی ده، چی راحی یوه داسی د دروغو خبره له خپله ځانه وترو او بیا د هغی نسبت الله ته وکړو.

قَالُوا رَبَّنَا عَلِّمْنَا لَنَا لِيَكُمُ لِمُرْسَلُونَ ﴿۱۷﴾

ووایل (استاڅیو) رب زموږ ته معلوم دی (دا چی) بیشکه مونږ تاسی ته خامخا درلیږلی شوی یو.

تفسیر: یعنی که مونږ پر الله تعالیٰ دروغ وترو هغه خو مو وینی نو آیا الله جل جلاله به پخپل فعل سره د دروغجانو پرله پسې تصدیق او تائید کوی؟ داسی له سره نشی کیدی اوس تاسی پوهیږئ که نه پوهیږئ الله تعالیٰ ته دغه خبره بڼه معلومه ده چی مونږ پخپلی دغی دعوی کښی رښتینی یو او هیڅ یوه خبره له خپله ځانه نه وایو نو ځکه فعلاً هغه زموږ تصدیق فرمائی.

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ ﴿۱۸﴾

او نشته پر مونږ مگر (پیغام) رسوونه ښکاره (سره له معجزاتو).

تفسیر: یعنی مونږ خپله فریضه اداء کړی ده، د الله تعالیٰ پیغام مو په ښه واضح او ښکاره صورت تاسی ته رسولی دی او په ښو معقولو دلائلو او په زړه پوری طریقو مو تاسی پخپل خیر او شر پوهولی یی اوس وروسته د حجت له اتمامه تاسی پخپله غور او دقت وکړئ چی د تکذیب او عداوت انجام او عاقبت به څرنگه وی؟

قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجِمَنَّكُمْ
وَلَنَمَسَّنَّكُم مِّنْ أَعْدَابِ الْيَوْمِ ﴿۱۹﴾

وویل (انطاکیانو) بیشکه مونږ بدفالی مو نیولی ده په تاسی (چی بند والی د باران دی) قسم دی که منع نه شوی (له دعوی د دغه رسالته خپل) خامخا سنگسار به کړو مونږ هر ورو (خامخا) تاسی او خامخا و به رسیږی هر ورو (خامخا) تاسی ته له طرفه زمونږ عذاب دردناک.

تفسیر: ممکن چی د مرسلینو د تکذیب او د کفر او عناد له شامته به پر دوی قحط او نور بلیات نازل شوی وی یا د انبیاؤ د ښوونی په اثر د دوی په منع کښی بیلتون واقع او بیا دوی په خپلو منځو کښی سره اختلاف وکړ څه ئی ومنل او څه ئی ونه منل او د نامبارکی نسبت ئی دوی ته وکړ یعنی ستاسی د قدمونو له شامته پر مونږ د قحط او بی اتفاقی او مصیبت بلا نازله شوی ده دغه گرد (تول) ستاسی له نحوست دی (العیاذ بالله) که نه مونږ پخوا له دی نه ښه ماړه وو او په اطمینان او سکون مو ژوندون کاوه. بس کړئ! او وروسته له دی نه مو په خپلو دی مواعظو او نصائحو سره مه ربروی (تکلیفوی)! او غوړونه مو مه کنوی! که تاسی له خپل دغه وضعیت څخه لاس وانخیست! او له خپلو مواعظو او نصائحو ځنی مو خوله ونه نیوله نو مونږ به سخت تکلیف او عذاب تاسی ته درورسو او تاسی به تر هغه پوری په گتو سره وولو تر څو چی مره شع.

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَإِن ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿۱۹﴾

وویل (استاځیو) چی بدفالی ستاسی له تاسی سره ده (چی دغه کفر دی) آیا نو که پند درکړ شی تاسی ته (نو دغه ته بدفالی وایی نه ده داسی) بلکه تاسی یو قوم بیع مسرفان د انصاف له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی ستاسی د کفر او تکذیب له شامته عذاب نازل شوی دی که تاسی گردو (تولو) متحداً او متفقاً حق او صداقت منلی وی نو نه به دغه مذموم اختلاف او تفرقه ستاسی په منع کښی پیدا کیده او نه به په دی شان په آفاتو او بلیاتو مبتلا او اخته کیدی پس د نامبارکی او نحوست اسباب پخپله په تاسی کښی موجود دی نو بیا ولی په دغو مره یوه خبره چی مونږ تاسی ته ښه نصائح او پوهنه دروړاندی کړی ده او تاسی مو ستاسی پر خیر او شر پوهولی بیع خپل نحوست زمونږ پر سر غورځوی! او له وژلو څخه مو وپروئ! حقیقت دا دی چی تاسی د عقل او د انسانیت له حدوده بیخی وتلی بیع! نه خپله نفع او ضرر پخپل عقل سره معلومولی شی! او نه د انسانیت خبری ستاسی له خولی څخه وځی!.

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ

او راغی له لری طرفه د هغه ښار یو سری (حبیب نجار) چی مندی ئی وهلی.

تفسیر: وائی چی د دغه صالح سری نوم حبیب وو او د ښار په آخری برخه کښی په عبادت مشغول او لگیا ؤ او له حلاله کسبه به ئی روزی خوړه. دغی فطری صلاحیت ده ته وار او موقع ور نه کره چی چپ او ساکت پاتی شی د دغی قصی د آوریدلو په اثر د استاخیو او د مرسلینو د تائید او حمایت او د مکذبینو د پوهولو او نصیحت دپاره په منده او ډیره جلتی راغی - ولی چی دی وویرید نه چی اشقیاء د خپلو هغو ویرولو په اثر دغو مرسلینو او استاخیو ته څه ضرر او اذیت ورسوی. له دغه څخه معلومیږی چی د دغو مرسلینو د دعوت او تبلیغ اثر د دی ښار تر لری برخو پوری هم رسیدلی وو.

قَالَ يٰ قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ۚ اتَّبِعُوا مَن لَّا يَسْأَلْكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُّهْتَدُونَ ۝۲۱

وویل (حبیب نجار) ای قومه زما متابعت وکړئ تاسی د مرسلانو استاخیو. متابعت وکړئ تاسی د هغه چا چی نه غواړی له تاسی څخه اجر بدل حال دا چی دوی پر سمه صافه لاره (د خیر او اصلاح) رهی (روان) دی.

تفسیر: یعنی دوی د الله تعالیٰ استاخی دی او د الله تعالیٰ پیغام ئی له خپل ځان سره راوړی دی کوم پند او نصیحت چی دوی تاسی ته کوی ښائی تاسی هغه ومنئ! او پری عمل وکړئ! وگورئ چی د دوی اخلاق - اعمال عادات او اطوار ټول ښه دی. او بی غرضه د خیر غوښتنه کوی او څه معاوضه او مزدوری هم له تاسی څخه نه غواړی نو بیا ولی د داسی بی غرضو او پاکو بزرگانو متابعت او اطاعت ونه کړی شی؟ او د الله تعالیٰ هغه پیغام چی د دوی په ذریعه لیږلی شوی دی ولی ونه منلی شی!.

(نو دوی ورته وویل چی ته په دین د دوی ئی! نو هغه ورته داسی وویل چی)

وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي

او شه مانع ده ماته (بلکه نشته چی د زره له صدقه) عبادت نه کوم د هغه (الله) چی پیدا کړی ئی یم زه

تفسیر: دا ئی اگر که خپل ځان ته ویلی دی مگر اصلی مقصود ئی دا دی چه نورو ته ئی واوروی یعنی پر تاسی شه شوی دی چه د هغه لوی الله تعالیٰ عبادت نه کوئ چی رب او خالق دی.

وَالِيَهُ تُرْجَعُونَ ﴿٢٣﴾

او خاص دغه (الله ته) بیولی کیږئ تاسی (په قیامت کښی نو ښائی تاسی هم د هم دغه الله عبادت وکړئ!)

تفسیر: یعنی داسی مه گنئ چه تاسی ئی عبث پیدا کړی یئ! او بیا ئی هم داسی سر خوشی او آزاد پرېښی یئ؟ او بل هیڅ مقصود ستاسی له دغه پیدایښت څخه نشته. داسی نه دی بلکه تاسی وروسته له مرگه گرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی حاضر یئ! نو ښائی چه لا اوس د هغی ورغی په تهیه او فکر کښی واوسی!

ءَاَتَيْنُ مِنْ دُونِهَا إِلَهًا إِنْ يُرْدُنَ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِدُونَ ﴿٢٤﴾ إِنِّي إِذْ أَتَيْتُ ضَلِيلًا مُبِينًا ﴿٢٥﴾

آیا ونیسم (پیدا کړم) بی له الله نور معبودان که اراده وفرمائی ماته رحمن د ضرر رسولو نو دفعه به نه کړی له ما څخه شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی (له هغه ضرره) او نه به می خلاص کړی (په زور) بیشکه زه کله (چی نور معبودان ونیسم) خامخا په گمراهی ښکاره کښی یم.

تفسیر: یعنی دغه څومره ښکاره او صریحه گمراهی ده چی له هغه مهربان او مطلق قادر الله څخه مخ اړوئ او د داسی شیانو عبادت کوئ چی هغوی مو نه د پاک الله د نازل کړیو تکالیفو او ربرو (زحمتونو) څخه پخپله خلاصولی شی او نه مو په سپارښت سره تری بیج کولی شی.

إِنِّي أَمِنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمِعُونِ ۝۱۶

بیشکه زه چی یم ایمان می راوری دی په رب ستاسی پس واوری تاسی له مانه، (خو می شاهدان شی! په قیامت کنی)

تفسیر: یعنی په مجمع کنی بی له ترده او اندیښنی اعلان کوم چی ما پر واحد الله ایمان راوری دی. دغه خیره دی گرد (تول) سره راوری! شاید مرسلانو ته ئی د دی لامله (له وجی) اورولی وی خو د الله تعالیٰ په مخ کنی شهادت ورکری. او قوم ته ئی دا شهادت ځکه اورولی وی چی د هغه د آوریډلو څخه متأثر شی - یا اقلأ د یوه مؤمن د ایمان د قوت د مشاهدی په طرف متوجه شی.

قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ

ووېل شو (ورته چی څه) ننوځه جنت ته (نو داخل شو جنت ته او بی انتها نعمتونه ئی په کنی ولیدل)

تفسیر: یعنی علی الفور ده ته د جنت د ننوتلو فرمان ورکړ شو - نقل کوی چی قوم هغه په ډیر ظلم، جفا او غت زړه توب سره په شهادت ورسوه نو ځکه سم د لاسه د ده شهادت سره متصل حکم صادر شو چی دی فوراً په جنت کنی داخل شی - لکه چی د شهداؤ د ارواحو په نسبت له احادیثو څخه ثابت دی چی دوی پخوا له محشره په جنت کنی داخلېدی.

قَالَ لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ۝۱۷ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ۝

ووېل ده کاشکی چی دا قوم زما پوه شوی وی په دی چی مغفرت ښنه وکړه ماته رب زما او وئی گړځولمه زه له عزت ورکړیو شویو (په ادخال د جنت سره).

تفسیر: قوم له هغه سره دښمنی وکړه چی دی ئی وواژه مگر دی وروسته د جنت له ننوتلو څخه

هم د قوم له خیر غوښتلو څخه بیفکره نشو - او وی ویل که زما قوم زما له حاله او له دغه انعام او اکرام څخه چی د الله تعالی له لوری پر ما مبدول شوی دی خبریدلی نو هر ورو (خامخا) نی ایمان راوړی.

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهَا مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿۳۶﴾^{۳۶} إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خُمُودُونَ ﴿۳۷﴾^{۳۷}

او نه مو و نازل کړی پر قوم د دغه (حبیب نجار) وروسته (له شهادته) د ده هیڅ لښکر له (جانبه د) آسمانه او نه وو مونږ نازلوونکی (د لښکر د ملائکو). نه و دا عذاب (د دی قوم) مگر چغه وه یوه (د جبریل) پس ناڅاپه دوی مړه یخ کړخ پراته و (لکه ایره د اور).

تفسیر: یعنی وروسته له هغه دغه قوم د کفر - ظلم او د مرسلینو د تکذیب په بدل هلاک کړل شول او د دوی د دغه اهلک دپاره مزیدو ترتیباتو او اهتمامو ته دومره ضرورت پاتی نشو چی له آسمانه ورته پرښتی لیږلی کیدی او نه د الله تعالی دغه عادت دی چی د اقوامو د اهلک دپاره لوی افواج ولیږی که هسی د کوم خاص مصلحت دپاره نی د پرښتو افواج لیږلی وی هغه بیله خبره ده په دغسی مواردو کښی د ډیرو لویو مدعیانو او اعیانو د سرولو او څخ یخ غورځولو دپاره یوه معمولی چغه کافی ده لکه چی د هم دغه قوم حال هم داسی شو چی پرښتی پر دوی یوه چغه ووهله او دوی گرد (تول) سره یو ځای همغلته مړه شول.

يَحْسُرُونَ عَلَى الْعِبَادَةِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۳۷﴾^{۳۷}
الْمُيْرُوا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿۳۸﴾^{۳۸}

ای حسرت افسوس دی پر بندگانو (کافرانو) نه دی راغلی دوی ته هیڅ رسول مگر و دوی چی په هغه پوری به نی توکی مسخری کولی. آیا نه وینی (دغه کفار) چی څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانی چی بیشکه هغه (هلاک کړی شوی) دوی ته بیرته نه راگرځی (دنیا ته

نو دوی پری ولی عبرت نه اخلی؟.

تفسیر: یعنی گوری او اوری چی په دنیا خومره اقوام او ملل له انبیاؤ سره د استهزاء او تمسخر په بدل هلاک او تباہ شوی دی چی اوس د هغوی نوم او نښه هم د دنیا په مخ کښی نه ده پاتی نو هیڅ یو تن له هغوی ځنی د دغی خبری توان او طاقت هم نه لری چی بیرته راشی. د عذاب په ژرنده کښی دوی تول سره اوږه او دلده او برابر شوی دی خو دوی سره له هغه پند او عبرت نه اخلی او هر کله چی کوم نوی رسول دوی ته راځی نو دوی بیا په همغو تمسخر او استهزاء او توکو مسخرو باندی لاس پوری کوی چی پخوانی کفار په هغه معتاد او د هغو په اثر پخپله سزا او هیداد (انجام) ورسیدل لکه چی نن له خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم سره د معظمی مکی کفار هم داسی سلوک او معامله کوی .

وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿۳۶﴾

او نه دی دا گرد (خلاق) مگر تول په نزد زمونږ حاضر کړی شوی وی دپاره د جزاء (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هغه خو د دنیا عذاب ؤ د آخرت سزا خو بيله ده داسی مه گڼئ کله چی هلاک شوی نو بیا به بیرته زمونږ په طرف نه راځی او گردی (تولی) خبری او قصی ختمی شوی. د گردو (تولو) مخلوقاتو رجوع او حضور د پاک الله په دربار کښی یو حتمی او ضروری امر دی او هلته به تول مجرمین او منکرین بلا استثناء نیولی کیږی.

وَآيَةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَاْتَيْنَهُ يَاكُلُونَ ﴿۳۷﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَبَلًا مِّنْ سُخْرٍ وَإِغْنَابًا وَفَجْرًا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿۳۸﴾ لِيَاْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ

او یو دلیل (د قدرت) دی دوی ته ځمکه مړه (وچه کلکه) چی ژوندی کوو مونږ هغه (په اوبو سره) او راوباسو مونږ له هغی ځمکی څخه دانی نو له ځینو د دغو (دانو) څخه خوری (خپل قوت پری کوی). او پیدا کړی مو دی په دغی ځمکی کښی باغونه له (هر قسمه د) خرماگانو او (له هر راز قسم) کورو) انگورو او جاری کړی مو دی په دغی (ځمکی) کښی له چینو (د

اوبو) شخه دپاره د دی چی وخورى دوى له میوو د هغو (مذکوره و شیانو)

تفسیر: یعنی بنائی دوى ته داسی شبهه پیدا شوى وی چی پس له موته بیا به مونږ څرنګه ژوندی راپاخولی کیږو؟ دغه په دی صورت وپوهوى څرنګه چی ځمکه وچه کلکه مړه پرته وی نو بیا الله تعالیٰ ئی تکه شنه زرغونه او ژوندی کوی او په کښی راز راز (قسم قسم) ونی، گلان، غلی، دانى، میوی، باغ، بهار او نور پیدا کوی چی تاسی ئی استعمالوئ هم داسی قیاس او اتکل وکری چی په مرو ابدانو کښی هم الله تعالیٰ د حیات روح پو کوی په هر حال په دغی مری ځمکی کښی دوى ته یوه داسی نښه او د قدرت دلیل شته چی په هغه کښی د غور او دقت کولو شخه بعث بعدالموت - د الله تعالیٰ وحدانیت او عظمت او انعام او احسان په ښه ډول (طریقه) سره پیژندل او پوهیدل کیږی.

تنبیه: په پاسنیو آیتونو کښی د ترهیب خوا ښکاره وه چی د الله تعالیٰ له عذابه وویږیئ! او د هدایت لاره ئی ځان ته اختیار کړئ! په دغو آیتونو کښی ئی د ترغیب صورت اختیار فرمایلی دی. یعنی د الله تعالیٰ نعمتونه په ښه شان سره وپیژنیئ! او د الله شکر گزارى ته متوجه شی! او په دغه ښه وپوهیږئ هغه الله چی مړه ځمکه ژوندی کولی شی هغه که په ایمانی حیثیت سره یو مړ قوم هم ژوندی کړی نو هغه ته دغه کار هیڅ اشکال نه لری.

وَمَاعَمَلْتُهُمْ أَقْلًا يَشْكُرُونَ ﴿۱۹﴾

او نه دی پیدا کړی دغه (میوی) لاسونو د دوى آیا پس شکر نه وباسی دوى (په دغو نعماو د الله).

تفسیر: یعنی میوی او د ځمکی نور حاصلات د الله تعالیٰ په قدرت سره پیدا کیږی د دوى په لاسونو کښی داسی قدرت نشته چی د کورو یا کجورو (انګورو یا خرماؤ) یوه دانه هم پیدا کړی شی. سره له هغه محنت او تردد چی د یوه باغ په لګولو او روزنه کښی کیږی مګر د دغه باغ د میوو او حاصلاتو راوستل د الله تعالیٰ کار او د ده د قدرت په قبضه او اختیار کښی دی. او که په غور سره وکتل شی ټول هغه کارونه چی د انسانانو په سعی او کوشښ سره انجام مومی هغه هم فی الحقیقت د الله تعالیٰ په عطاء کړی شوی قدرت او قوت او مشیت او ارادی سره کیږی. لهذا په هر حیثیت سره د الله تعالیٰ شکر ایستل او احسان پیژندل واجب دی.

تنبیه: محقق مترجم رحمة الله علیه په ﴿ وَمَاعَمَلْتُهُمْ أَقْلًا يَشْكُرُونَ ﴾ کښی «ما» نافیه اخیستی ده. کماهو دأب اکثر المتأخرین - لیکن له اسلافو شخه عموماً د دغی «ما» موصوله توب نقل شوی دی چی د هغه تائید د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له قرأته چی په کښی «ومما عملته ایدیهم» دی کیږی.

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تَبَتُّ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

پاکی ده (له هر عیبه) هغه الله ته چی پیدا کری ئی دی دغه (تولی) جوړی (انواع اصناف) تول له هغو شیزونو چی زرغونوی ئی ځمکه او له ځانونو د دوی (اولاد لمسی کړوسی) او له هغو (مخلوقاتو) څخه چی دوی ئی نه پیژنی (د علویاتو او د سفلیاتو له عجائبو مخلوقاتو څخه).

تفسیر: یعنی په نباتاتو او انسانانو او په هغو نورو مخلوقاتو کښی چی لا له هغوی څخه خلق پوره نه دی خبر الله تعالیٰ جوړی پیدا کری دی. اعم له دی نه چی دغه جوړه توب د تقابل له حیثیته وی لکه نر او بیغه (نر وماده) خواږه او تروه، تور او سپین، ورځ او شپه، رڼا (رنرا) او تیاره. یا د تمائل له حیثیته وی لکه په یوه شان - یو رنگ، یو خوند میوی او د ځمکی نور محصولات او په یوه شکل او صورت سره دوه ساکبنان (جاندار). په هر حال په مخلوقاتو کښی هیڅ یو داسی مخلوق نشته چی د هغه بل کوم مقابل او مماثل نه وی. ځکه چی مقابله یا مماثلت په هغو شیانو کښی کیدی شی چی په کومه درجه کښی فی الجملة اشتراک ولری. د خالق او مخلوق اشتراک په هیڅ یوه حقیقت - صورت او صفت کښی سره بیخی نشته.

وَاٰیةٌ لَهُمُ الْاٰیِلُ ۙ نَسَخَ مِنْهُ النَّهْرَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿۳۷﴾ وَالشَّمْسُ بِجُورٍ مُّسْتَقِرَّةً ۙ

او یو دلیل (د قدرت د الله) دوی ته شپه ده چی راویاسو مونږ له هغی (شپی) څخه ورځ پس ناڅاپه دوی ننوتونکی وی په تیارو کښی او (بل دلیل د قدرت د الله دوی ته) لمر (دی چی) ځی پخپلی تاکلی (مقرر) لاری بانندی (یا خپل ځای ته)،

تفسیر: «سلخ» د حیوان پوستکی ایستلو ته وائی چی تری لاندی غوښه ئی ښکاره شی هم داسی وگنډ د شپی په تیارو بانندی د ورځی څادر هوار کری شوی دی. څه وخت چی دغه د رڼا (رنرا) څادر د دی له سره څخه لری کر شی خلق په تیارو کښی پاتی کیږی وروسته له هغه لمر بیا په خپل همغه مقرر تگ سره په معین وخت راخیژی او تول جهان او شیان رڼوی، د لیل او نهار پر

دغو تقلباتو قیاس او اتکل وکړئ او ښه وپوهیږئ چی الله تعالیٰ عالم هم داسی فناء کوی او بیا ئی د بقاء بل عالم ته انتقال او ژوندی راپاڅوی او بیشکه هم دغه الله تعالیٰ د عبادت وړ (قابل) او لایق دی چی د ده په قدرت کښی د دغو عظیم الشانو انقلاباتو واک اختیار او زمام دی چی له هغه څخه مونږ ته د مختلفو اقسامو فوائد رارسیری. هغه مطلق قادر چی شپه په ورځی سره تبدیلوی نو له هغه څخه دغه خبره کله لری او بعیده ده چی د رسالت د لمر په ذریعه دغه دنیا هم د جهالت له تیارو څخه ویاسی او لری ئی کړی. لیکن د شپې او ورځی او د لمر او قمر او د انجم د طلوع او غروب په شان هر کار پخپل وخت او نیته کیږی.

ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۳۶﴾

دغه (مخصوص حرکت د لمر حکم) اندازه ده د ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه دانا (پر هر څیز).

تفسیر: د لمر چال او لاره مقررده او دی پر هغی باندی منظم درومی یو بشرکی یوه ربه له هغی څخه وړاندی وروسته نشی کیدی پر هغه کار چی لگولی شوی دی تل تر تله په هم هغه کښی لگیا دی یوه شپه هم په قرار او آرام نه دی د شپې او د ورځی چورلیدل او د کلنی تحویل په هر هر ځای کښی چی ښائی ورسیری او مقرر مواسم او اوقات پیدا کړی په همغو ځایونو او مواسمو رسیری بیا له هغه ځایه د الله تعالیٰ په حکم سره په بلی دوری باندی شروع کوی د قیامت تر قرب او قیام پوری هم دغه وضعیت دوام لری شو دغسی یو وقت راشی چی هلته د الله تعالیٰ له جانبه پر لمر داسی حکم صادریری چی له هغه ځایه چه غروب شوی ئی بیرته راوخیږه! دغه هم دا وخت دی چی بابالتوبه به ترل کیږی کما ورد فی الحدیث الصحیح. خبره دا ده چی د ده دغه د طلوع او غروب، د دغه گرد (تول) نظام د هغه غالب، زبردست، علیم او خبیر ذات له جانبه قائم کړی شوی دی چی د ده انتظام او قوام بل هیڅوک نشی خرابولی او نه ئی ماتولی او نه د ده پر دغه حکمت او پوهنی څه تنقید او تبصره کولی شی دی هر وخت چی اراده وفرمائی او څرنګه چی مشیت وفرمائی په کښی تحویل او تبدیل او تعدیل کولی شی هیڅوک او هیڅ شی د ده د دغو اراداتو او مشیاتو په مقابل کښی له سره هیڅ تردد او انکار نشی کولی.

تنبیه: د دغه آیت په تفسیر کښی یو حدیث راغلی دی چی په هغه کښی د لمر په تحت العرش کښی د سجده کولو ذکر شته دلته د هغه د تشریح ځای نه دی په دغه مورد کښی دی زمونږ هغه مستقل مضمون ولوست شی چی د «سجود الشمس» تر عنوان لاندی چاپ شوی دی.

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْوَةِ الْقَدِيمِ ﴿۳۷﴾

او سپورمیع ته اندازه کړی (او ویشلی) دی مونږ منزلونه تر هغه پوری چی وگرځی (په نظر کښی) لکه وچه شانگه د خرما (چه کلکه کړه، ژیره او نری شی).

تفسیر: یعنی د لمر په شان قمر تل په یوه وضعیت او هیئت نه دی بلکه هره ورځ تزئید یا تنقیص مومی الله تعالی قمر ته (۲۸) منازل مقرر فرمایلی دی چی دی دغه منازل په یوه معین نظام سره درجه په درجه طی او پری کوی په رومینی آیت کښی د شپې بیان و، بیا د لمر بیان وشو چی تری د کلونو او مواسمو او فصلونو او شپو او ورځو - گری - (ساعت) شیبی - (دقیقی) رپی (ثانیی) اوقات تشکیل کیږی. اوس د سپورمیع تذکره فرمائی چی د هغی په نقل او حرکت پوری د قمری ورځو، میاشتو کلونو اوقات مربوط دی. لمر او سپورمیع د هری میاشتی په آخر کښی تقریباً سره نژدی کیږی دلته قمر له سترگو څخه پتیری. کله چی بیا له لمر وړاندی کیږی نو په نظر راځی. بیا نو منزل په منزل په دی حال کښی چی پرله پسې زیاتیږی پرمخ تگ کوی. څو څلورلسمی شپې ته ورسیدی. نو په (۱۴) کښی بیخی پوره او کاملیږی وروسته له دی نه بیا پخپل تنقیص شروع کوی څو متدرجاً او ورو ورو خپل همغه د اولی شپې هیئت ته اعاده او مراجعت وکړی او د کجورو د هغی قدیمی وچی کلکی خانگی په شان چی له ډیر وچوالی لکه لینده کړه او نری کیږی، کړه وږه، نری، بی رونقه ضعیفه، نحیفه په سترگو کښی بریبی.

لَا الشَّمْسُ يَتَّبِعِي لَهَا أَنْ تَدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ
وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۳۶﴾

نه دی لمر لائق دغه لره (او له وسه ئی پوره نه ده) چی لاندی کړی سپورمیع (په زمان مکان اوصافو کښی) او نه شپه رومیع کیدونکی ده له ورځی، او دغه تول (فلکی اجرام) په آسمان کښی چورلیدونکی دی (لامبو په کښی وهی فراخ په کښی روان دی).

تفسیر: د لمر سلطنت په ورځو کښی دی. او د شپې حکومت په سپورمیع پوری تړلی دی. داسی نشی کیدی چی سپورمیع د خپلو وړانگو (انوارو) شیندلو (خورولو) په وخت کښی لمر د پلوشی (اشعه) تحت الشاع واقع شی. یا ورځ لږ شانتی په مخ کښی شی او د شپې پر کومه برخه متصرف شی یا شپه سبقت وکړی او د ورځی له اختتام څخه پخوا راشی. په هر ملک او اقلیم او

په هره زمانه او موسم کښې کومه اندازه چې شپې او ورځې ته اېښودلې شوی ده دغه کرات هېڅ مجال او قدرت نه لری چې له خپل ټاکلې (مقرر کړی) حرکت او سرعت څخه وړاندې یا وروسته د یوی رپې په اندازه هم تجاوز یا تخلف وکړی شی. هره یوه سیاره په هماغه خپل مدار کښې قائمه او پخپل معین نظام سره چورلی او له هغه څخې د یوی ذری په اندازه هم یوی خوا او بلې خوا ته هېڅ تامل او تجاوز نشی کولی او سره له دغومره لویوالي او سریع او گړندی حرکت په دغی آزادی فضا کښې یو له بله سره تکر نه وهی او نه متصادم کیږی او نه له خپلې مقرری اندازی څخه څوکه (ورو) یا گړندی کیږی. آیا دغه د دی خبری واضح نښه نه ده چې دغه ټول عظیم الشان ماشینونه او د هغو دغه گرد (ټول) اجزاء او پرزی د کوم زبردست علیم، خبیر، قدیر ذات په قبضه او اختیار کښې دی چې په داسی دقیق او منظم صورت سره پخپلو کارونو کښې لگیا دی، بیا نو هغه لوی ذات چې دغه شپې ورځې، لمر، قمر، انجم او ټول علویات او سفلیات ومافیها ئی پیدا کړی دی او په دغو کښې هر راز (قسم) تبدیل، تحویل کوی آیا هغه په دی باندی نه دی قدیر چې تاسی وروسته له فناء څخه بیا ژوندی راپاڅوی. (العیاذ بالله) تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د ﴿لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ﴾ د تعبیر نکته داسی بیان فرمائی چې «لمر او قمر د هری میاشتی په آخر سره نژدی کیږی نو قمر لمر نیسی او لمر قمر نشی نیولی نو ځکه ﴿لَا الْقَمَرُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَدْرِكَ الشَّمْسَ﴾ ئی ونه فرمایل «والله اعلم»

یا دا چې نه دی لمر داسی او نه ښائی لمر ته دا چې لاندی کړی دی سپوږمی او ورورسپوی یعنی چې صحیحه او آسانه وی ورته دا چې لاندی کړی سپوږمئ او ورسپوی ورته یا په زمان کښې چې په شپو کښې ورسره یو ځای شی یا په مکان کښې چې لمر سماءالدنیا ته ورکوز شی یا په اوصافو کښې چې د لمر سیر هم لکه قمر شی یا په سلطان او کمال کښې چې په څوارلسمه کښې ورسره گډ شی، یا په آثارو او منافعو کښې چې لمر هم د قمر آثار او خواص پیدا کړی حال دا چه هر یو له دغو پنځو ممنوعو شیانو ممنوع او دلیل د هر یو ښکاره دی. «برهان الدین کشککی»

وَايَةٌ لَهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَكِ الْمَشْهُونِ ﴿٣٧﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ

مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٣٨﴾

او یوه نښه دلیل (د قدرت د الله) دوی ته دا ده چې بیشکه مونږ سواره کړی دی مونږ اولاد د دوی په بیړی (جهاز د نوح) ډکه کړی شوی کښې او پیدا کړی دی مونږ دوی ته په شان د دغه (بیړی) هر هغه څه چې دوی پری سورپړی (له نورو نواقلو څخه).

تفسیر: یعنی د حضرت نوح علیه السلام په زمانه کښی لکه چه طوفان راغی نو د آدم نسل ئی د هغه پر دکی بیړی سور کر چی نوح علیه السلام هغه جوړه کړی ده که نه د انسان تخم به نه پاتی کیده بیا د هغی بیړی په نمونه ئی نوری بیړی او جهازونه درجوړ کړل چی پر هغو تاسی تر نن پوری سوربیړئ او سره له خپلو احمالو او اثقالو ئی له یوی وچی څخه بلی وچی ته وړئ! او له دغو جهازونو څخه هم داسی کار اخلئ لکه چی له نورو نواقلو څخه ئی اخلئ مثلاً اوبښ چی هغه ته عربو «سفائن البر» یعنی د وچی بیړی ویل.

وَإِنْ تَشَاءُ نَحْنُ قَوْمٌ فَلَا صَرِيحَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُقَدَّرُونَ ﴿٣٦﴾ الرَّحْمَةُ
مَتَا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٧﴾

او که اراده وفرمایو مونږ نو غرق کړی به مو وو دغه (راکبین د بیړی) پس نه به وی هیڅ فریاد رس او نه به دوی خلاصولی کیږی (له غرقه) مگر (نه ئی غرقوو) په رحمت مهربانی خپلی سره او دپاره د نفعی اخیستلو تر نیتی (د مرگ د دوی) پوری.

تفسیر: یعنی دغه د هډوکو یوه موتی انسان ته وگورئ چی څرنګه له ویروونکی سمندرونو او سیندونو څخه د جهاز په ذریعه تیریری راتیریری چی د هغو په نسبت د خورا (دیر) لویو جهازونو حقیقت د یوه نری خخلی په اندازه هم نه دی که الله تعالی اراده وفرمانی چی تاسی په دغو سیندونو کښی دوب کړی نو څوک تاسی ته له دغه دویدلو څخه نجات درکوی؟ او څوک به مو په فریاد رسیږی. مگر دغه د الله تعالی د حکمت او مهربانی او مصلحت اقتضاء ده چی ګرد (تول) بحری راکبین نه دویوئ ځکه چی د ده د رحمت او حکمت اقتضاء هم دغسی ده چی دوی تر یوی معینی نیتی پوری ژوندی وی او دغه دنیوی امور پخپل طبیعی مدار وگرځی. د دیر افسوس ځای دی چی دیر خلق د قدرت پر دغو دلائلو او نشو نه پوهیږی او نه د الله تعالی د دغو نعماتو قدر پیژنی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٣٧﴾
وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٣٨﴾

او کله چی وویل شی دوی ته چی ځان وساتئ له هغه (دنیوی عذاب) چی په مخکینی ستاسی دی او له هغه (اخروی عذاب) چی وروسته درپسی راځی بښای پر تاسی رحم وکړ شی (نو دوی مخ وگرځوی) او نه راځی دوی ته هیڅ دلیل له دلائلو (قدرت) د رب د دوی مگر دی دوی له هغو (دلائلو) څخه مخ گرځوونکی.

تفسیر: وړاندی د جزاء ورځ راځی - او وروسته مو پریښی دی خپل اعمال. یعنی کله چه دوی ته وویل شی چی د قیامت د سزا او د بدو اعمالو له شامت څخه وویړی! او د خپلی آخری خاتمی په نسبت څه فکر او غور وکړی! خو د الله تعالی رحمت ستاسی په لوری متوجه شی نو دوی په نصیحت له سره غوړ نه ږدی او تل د الله تعالی له احکامو څخه مخ اړوی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْطَعِمُ مَنْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ أَطَعَمَهُ

او کله چی وویل شی دوی ته چی نفقه ورکړه کوئ (عاجزانو ته) له ځینو هغو (مالونو) چی رزق روزی درکړی دی تاسی ته الله نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (له جهته د استهزاء) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی آیا طعام ورکړو مونږ هغه چاته که اراده فرمائی وی الله نو طعام به ئی ورکړی وو هغه ته

تفسیر: یعنی د الله تعالی نور احکام به څه ومنی - پر فقراؤ او مساکینو مال لکول د دوی په نزد هم د ثواب کار دی لیکن هم دغه مسلمه خبره لکه چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مؤمنانو له طرفه دغو منکرانو ته ویله کیږی نو په نهایتو سپکو طریقو او تمسخر او پوچندو (استهزاء) سره تری اعراض او انکار کوی، او وائی «هغو کسانو ته چی پخپله پاک الله رزق او روزی نه ده ورکړی مونږ به هغوی ته څه ورکولی شو او ولی به ئی ورخوړو مونږ د الله تعالی له مشیته مخالف کار نشو کولی، که د الله تعالی مشیت داسی نه وی نو دوی به ئی فقرا او محتاج - او مونږ به ئی غنی او دولتمن نه وو گرځولی.» نو آیا د دغه حماقت او بی حیائی په مقابل کینی څه وویل شی؟ آیا که د الله تعالی اراده د چا په ورکړه کینی شوی وی نو د هغه هم دا یو صورت دی چی پخپله الله تعالی بلا واسطه رزق د هغه په لاس کینی ورکړی؟ که په وسایطو ورکول هم د الله تعالی له مشیت څخه دی؟ نو تاسی دغسی فیصله ولی وکړه؟ چه د الله تعالی اراده په دی نه ده شوی چی هغو ته دودی ورکړی دغه خو د الله تعالی امتحان دی چی

اغنیای نئی د فقراؤ پر اعانت مامور فرمایلی دی او د دوی په وسیله نئی د هغوی د رزق رسولو سامان مهیاء کری دی. هر هغه چی په دغه امتحان کښی پاتی او ناکامه شی نو ښائی چی دی پر خپلی بدبختی او ناکامی وژاری.

تنبیه: د ځینو اسلافو له اقوالو معلومیږی چی دغه آیت د ځینو زنادقه و په حق کښی دی په دغه صورت به د دوی دغه قول پر تمسخر نه حمل کیږی بلکه پر خپل حقیقت ایښود کیږی.

إِنَّ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۳۶﴾

نه ییغ تاسی مگر په گمراهی ښکاره کښی.

تفسیر: که دغه جمله د کفارو د قول تتمه وی نو مطلب به نئی داسی کیږی «ای د مؤمنانو تولنی! تاسی په صریحی گمراهی کښی لویدلی ییغ چی د داسی خلقو د گیدی پر مړولو پسې گرځی چی د الله تعالی له طرفه هغو کفارو ته خطاب دی چی دوی څومره چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه گمراهی ده چی په نیک کار کښی پر تقدیر حواله ورکری او د خپلو مزو په لاس ته راوړلو کښی په طمعی او توقع پسې مندی ووهی».

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۷﴾

او وائی (کفار) چی کله به وی دغه وعده (د قیامت ؟ وواپیغ راته!) که چیری ییغ تاسی صادقین رښتینی (په دی کښی ای مؤمنانو!).

تفسیر: یعنی ستاسی دغه قیامت او دغه عذاب او آفتونه چی تاسی مو له هغو څخه پرله پسې وپروی، کله راځی؟ او دغه مواعید مو کله پوره کیږی؟ که تاسی په واقع سره رښتینی ییغ نو دغه وعده ژر تر ژره پوره کړئ او مونږ ته نئی راوښیغ!

مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا الصَّيْحَةَ وَآحَدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿۳۸﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿۳۹﴾

(نو فرمائی الله چی) انتظار نه کوی (کفار) مگر د چغی یوی (د اسرافیل)

چی و به نیسی دوی حال دا چی دوی به جگری سره کوی. پس توان به ئی ونه شی د وصیت او نه به خپل اهل ته بیرته ورشی (له مشاغلو خپلو).

تفسیر: یعنی قیامت به یو ناخپه فجأة واقع شی او په داسی حالت کښی به قائمیری چی تول خلق پخپلو معاملاتو او چارو کښی مشغول او لگیا وی. څه وخت چی اول صور (شپیلی) وپوکللی شی د گردو (تولو) هوش او حواس به مفقود او ورک شی او بالاخر تول سره مری او په هر ځای کښی به مری یو پر بل لوپیری دوی به دومره یو فرصت هم ونه مومی چی څه ووائی یا څه وصیت وکری یا خپلو کورونو ته خپل ځان ورسوی، او بالفرض که وصیت هم وکری نو چا ته به ئی کوی؟ او که خپلو کورونو ته راهم شی نو کورونه به ئی چیری ودان پاتی وی؟

وَنُفَعَنَّ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿۲۷﴾

او بیا به پوکی وکړ شی په صور (شپیلی) کښی پس ناخپه دوی له قبورو څخه په طرف د رب خپل به مندی وهی ځغلی.

تفسیر: یعنی کله چه دوهمه شپیلی (صور) وپوکللی شی نو گرد (تول) مخلوقات به سره ژوندی کیری او له خپلو قبورو څخه به راپورته کیری. او پرښتی به په ډیر سرعت او شطارت (چالاکی) سره دوی گرد (تول) په تیل وهلو سره د محشر د میدان په لوری ولی او شری به ئی.

قَالُوا يٰوَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا ۗ

وائی به دوی ای هلاک خرابی ده مونږ ته چا راپاخولو له ځایونو دخوبونو زمونږ څخه.

تفسیر: ښائی چی د اولی او دوهمی نفخی په منع کښی به پر دوی د خوب حالت طاری کیری. یا د قیامت د هولناکی منظری له لیدلو څخه به دوی د قبر عذاب آسان وگنی او داسی یو وضعیت به ځان ته اختیاری چی خوب ته به ورته او مشابه وی یا به «مرقد» د مضجع په معنی وی د خوب له کیفیت څخه به تجرید وکری شی والله اعلم.

هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿۲۸﴾

دا هغه (دوهم ژوندون) دی چی وعده ئی کړی وه رحمن او رشتیا ویلی وو رسولاوو.

تفسیر: دغه جواب د الله تعالیٰ له جانب په هغه وخت کښی ورکاوه کیږی. یا ئی مستقبل د حاضر په غای درولی هم دا اوس ورته جواب وائی یعنی ولی- دغه پوښتنه کوئ؟ لږ شانته خو خپلی سترگی وغړوی! او دغه وضعیت ته وگورئ! دا خو هم هغه ژوندی راپاڅول دی چی د هغو وعده د الله تعالیٰ له طرفه تاسی ته درکړی شوی وه. او انبیاؤ الله به پرله پسې د هغو اخبار او اطلاع تاسی ته درکوله.

إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْمَةً وَاحِدَةً فَإِنَّهُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿۲۷﴾

نه به وی (دغه نفخه الثانیه) مگر چغه یوه (چی وشی نو راژوندی به شی دوی تول) پس ناڅاپه دوی تول په نزد زمونږ به حاضر کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی هیڅ یو متنفس به نه تښتیدلی شی - او نه به چیری خپل ځان پتولی شی.

فَالْيَوْمَ لَا تَظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۲۸﴾

پس نن ورځ به ونه کاوه شی ظلم په هیڅ نفس باندی د هیڅ څیز او نه به جزاء درکوله کیږی تاسی ته مگر (جزاء) د هغو (اعمالو) چی ویئ تاسی چه کول به مو (له خیر او شر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د هیچا به نه نیکی ضائع کیږی او نه به د جرم له حیثیت او اندازی څخه زیاته سزا چاته ورکوله کیږی. پوره پوره او په کامل ډول (طریقه) سره هر چاته د هغی جزاء او سزا ورکاوه کیږی. او له هر چا سره به په عدل او انصاف سره معامله وشی. او هر چاته به هر هغه نیک او بدکار چی په دنیا کښی ئی کړی وی په عقبی کښی د ثواب او عقاب په شکل او صورت ور د مخه او وړاندی کیږی.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿۲۹﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلِّ عَلَى الْأَرْبَابِ مُتَّكِنُونَ ﴿۳۰﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدْعُونَ ﴿۳۱﴾

بیشکه اصحاب یاران د جنت به نن ورغ په مشغولتیا کښی د لذت اخیستونکی وی. دغه (جنتیان) او ښځی د دوی به په سیوریو کښی (ناست وی) پر تختونو باندی تکیه وهونکی به وی. وی به دوی ته په دغه جنت کښی (انواع د) میوو او وی به دوی ته هر هغه شی چه غواړی ئی دوی (او آرزو ئی کوی).

تفسیر: په جنت کښی به د هر قسم عیش - عشرت او نشاط وسائل او سامان وی. مؤمنین به له دنیوی مکروهاتو څخه نجات ومومی او په جنت کښی به د هغوی مشغله ماسوا له تفریح او ساعت تیری څخه بل شی نه وی. دوی به له خپلو ښځو سره یو ځای لکه شودی او شکره گد او خوښ او خوشال وی. په دیره اعلیٰ درجه ښائسته او ښکلو چپرکتونو (څپرکتونو) او پالنگونو به هوسائی (راحت) او آرام کوی. هر قسم میوی، دانی ماکولات او مشروبات به دوی ته حاضر او مهیا وی. پس لنده ئی دا د هر هغه شی طلب آرزو او تمنا چی د جنتیانو په زړونو کښی وگرځی همغه به ورته علی الفور وړاندی کیږی. او د دوی گرد (تول) مرادونه، ارمانونه به دوی ته پوره او کامل وررسیږی. دغه خو جسمانی خوندونه او لذائد شول وروسته له دی نه د روحانی نعمتونو په طرف په ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَبِّهِمْ﴾ سره لږ څه اشاره فرمائی.

سَلَامٌ قَوْلًا مِّن رَّبِّ رَبِّهِمْ ﴿۵۸﴾

وی به دوی ته سلام (چی وبه ویلی شی ورته) په ویلو سره له (طرفه د) رب رحم والا.

تفسیر: یعنی د هغه مهربان رحمن له جانبه به جنتیانو ته سلام وایه کیږی که د پرښتو په ذریعه وی یا به بلا واسطه پخپله رب الرحیم د سلام ارشاد فرمائی لکه چی د «ابن ماجه» په یوه روایت کښی راغلی دی. د دی اعلیٰ لذت او کیفیت په نسبت به څه وویلی شی چی د ښکلو او ویلو له قوی څخه وتلی دی اللّهم ارزقنا هذه النعمة العظمی بحرمه نبیک محمد صلی الله علیه وسلم.

وَأَمَّا زُورُ الْيَوْمِ أَيْهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿۵۹﴾

او (و به وایه شی چی) راجدا شی نن ورغ ای مجرمانو (کافرانو له مؤمنانو څخه).

تفسیر: یعنی د جنتیانو په عیش او آرام کښی تاسی له سره هیڅ برخه نه لرئ ستاسی د هستوګنی ځای بیل دی چی تل به همغلته اوسیرئ ای مجرمانو کافرانو!

أَلَمْ أَعْهَدَ إِلَيْكُمْ يٰبَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿۱۱﴾ وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿۱۲﴾

آیا حکم نه وو کړی ما تاسی ته (په ژبو د رسولانو سره) ای ځامنو د آدم په دی سره چی عبادت مه کوئ تاسی د شیطان بیشکه دغه شیطان تاسی ته دشمن دی ښکاره. او (داسی حکم می نه وو کړی بلکه کړی می وو) چی عبادت کوئ (یواځی) زما دغه (عبادت زما) لاره ده سمه (چی جنت ته تللی ده).

تفسیر: یعنی د هم دغی ورځی په نسبت مو تاسی د انبیاؤ الله په واسطه مکرر پوهولی وئ او ویلی مو وو چی د لعین شیطان متابعت له سره مه کوئ! چی ستاسی ښکاره او صریح دشمن دی او هغه مو تر هغه پوری نه پریردی شو مو په دوزخ کښی وغورځوی. که ابدی نجات غواړئ نو پر دغه سمی صافی لاری چی درښکاره او واضحه کړی شوی ده لاړ شی او یواځی د الله تعالی په عبادت او بندګی کښی مشغول اوسئ!

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿۱۳﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۱۴﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿۱۵﴾

او خامخا په تحقیق ګمراه کړی وو (شیطان) له تاسی خلق ډیر، آیا پس نه یئ تاسی داسی چی عقل وچلوئ. (ویه ویلی شی منکرانو ته په آخرت کښی) دا دوزخ دی هغه چی وئ تاسی چی (په دنیا کښی) وعده ئی درسره کړی شوی وه. ځی ننوځی په ده کښی نن ورځ په سبب د هغی چی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی کافران کیدئ.

تفسیر: یعنی افسوس چی سره له دومره نصیحت او پوهولو تاسی ونه پوهیدئ او له غور او فکر

او عقل خخه مو کار وانخیست - او دغه ملعون شیطان له تاسی یو لوی جمعیت گمراه او بی لاری کر - آیا تاسو دومره عقل او پوه نه درلوده (لرله) چی د دوست او دشمن په منځ کښی فرق او تمیز سره وکری شی ؟

او پخپلی گنتی او تاوان وپوهیږئ ؟ په دنیوی کارونو کښی خو مو خپله ډیره هوبیاری او ذهانت ښکاروه - مگر په اخروی معامله کښی مو ځان دومره ناپوه او غبی وغورځوه چی په دومره غتو غتو خبرو هم ونه پوهیدئ - یا ځان مو پری نه پوهوه - او د پوهیدلو لیاقت نه وو درپاتی - اوس نو د خپل هغه حماقت او سفاهت نتائج او ثمرات وشکئ! دغه دی دوزخ درته تیار او منتظر دی چی د هغه وعده مو له تاسی سره د کفر اختیارولو په تقدیر کړی وه. د کفارو د هستوگنی ځای هم دا دی - ځی خپلو ځایونو ته او په کښی الی الابد پریوځئ!

الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ
بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۱۶﴾

نن ورځ به مهر ووهو پر خولو د دوی او خبری به وکری له مونږ سره لاسونه د دوی او شاهدی به ورکری پښی د دوی په هغو کارونو چی وو دوی چی کول به دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی که نن دغه خلق پخپلو جرائمو باندی پخپلو ژبو سره هم اقرار او اعتراف وکری نو څه به کیږی ؟ مونږ د دوی پر خولو مهر لکوو او د دوی لاسونو او پښو بلکه د دوی ابدانو پوستکیو ته به حکم ورکوو خو د هغو د جرائمو بیان وکری چی د دوی په ذریعه ئی پر هغو ارتکاب کړی وو لکه چی هر عضو (هنده) د الله تعالیٰ په قدرت په وینا راځی او شهادت ورکوی کما جاء فی الركوع الثالث ۲۰ آیت من حَمَّ السَّجْدَةَ قَوْلَهُ تَعَالَى. ﴿حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا قَالُوا نَسْنَحُهُمْ سَعَتُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وُجُوهُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ و فی موضع آخر فی ذلک الركوع ۲۱ آیت ﴿قَالُوا أَكَلَمَاتُ اللَّهِ الَّتِي أَنْتَقِلُ كُلُّ شَيْءٍ﴾

او د نیکانو اعضاء شهادت ورکوی د دوی په طاعت او صلاحیت باندی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلَىٰ أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿۱۷﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿۱۸﴾

او که اراده فرمایلی وی مونږ نو خامخا هواروالی به راوستلی وو مونږ پر سترگو د دوی پس وړاندی شوی به ؤ دوی هغی لاری ته (چی تل پری تلل). پس خرنګه به لیدلی وه دوی (هغه لاره) او که اراده فرمائی وی مونږ خامخا مسخ کری به وو مونږ دوی په غایونو خپلو کښی پس طاقت به ئی نه وو د وړاندی تللو او نه به بیرته گرغیدلی شو (شاته).

تفسیر: یعنی لکه چی دوی زمونږ له آیاتونو څخه سترگی پتی کری دی که مونږ اراده فرمائی وی نو د سزا په ډول (طریقه) به مو د دوی ظاهری بصارت هم له دوی نه اخیست او له دوی نه به مو خالص ږانده جوړ کری وی چی د دی لوری او د هغه لوری لار به ئی هم پری نه لیدله او هم هغسی چی دوی له شیطانی لارو څخه نه پر څنګ کیږی او نه غواړی چی د الله تعالیٰ پر لاره لار شی مونږ قدرت لرو چی د دوی صورتونه بیخی مسخ او له اصلی حالت څخه ئی وپروو شو دوی د خپل کوم ضرورت دپاره بیخی له خپله غایه پر خوځیدلو قادر نه وی. مگر مونږ داسی ونه کړه - او له دغو جوارحو او قواوو څخه مو دوی محروم ونه گرځول دغه زمونږ له خوا دوی ته مهلت او دیل وو نن به همغه سترگی لاسونه پښی پر دوی شاهی وړکوی چی دغو چتی (بیکاره) خلقو مونږ پر کومو چتی (بیکاره) کارونو لگولی وو او له مونږ ئی څه څه کارونه اخیستل.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿۷۸﴾

او هر چاته چی اوږد عمر وړکړو مونږ هغه ته نو نسکور به کړو هغه په پیدایښت کښی، آیا پس نه کوی دوی عقل (چی نه یواځی الله په معمروالی او تنکیس بلکه په بعث هم قادر دی).

تفسیر: یعنی د خپل بصارت فقدان او د صورت مسخ مستبعد مه گنئ! آیا تاسی نه گورئ او غور نه کوئ چی یو روغ رمت او مضبوط انسان څه وخت چی زیات سپین پیری او زوږ شی خرنګه د لیدلو - آوریډلو - تللو - گرغیدلو څخه معذور کیږی. ګواکی د هلمکتوب په شان کمزور او ناتوانه گرځی او بیا د نورو کومک او معاونت او لاس نیولو ته لکه وړوکی محتاجیږی او په زوړتوب کښی همغه د وړوکتوب حالت او عادت له سره شروع کیږی نو آیا هغه الله تعالیٰ چی د دوی د دغه قوی په عطالت او ازاله په وړتوب او زړتوب کښی قادر دی په ځلمیتوب کښی به وی مقتدر؟.

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ ﴿۷۹﴾

او نه دی ښوولي مونږ دغه (محمد) ته شعر او نه ښائېږي ورلره (شعر ویل)،
نه دی دغه (قرآن) مگر خالص ذکر پند دی او قرآن دی ښکاره کوونکی (د
احکامو).

تفسیر: یعنی څه چی پاس بیان شو گرد (تول) واقعیه حقائق دی او کوم شاعرانه تخیلات نه
دی - دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته مونږ داسی یو عظیم الشان قرآن احسان کړی دی چی
پر نصائحو او روښانو تعلیماتو معمور دی کوم د شعر او شاعری دیوان نه دی چی په کښی
خالص طبع ازمویل - او د تخیل او مبالغی مظاهره وی بلکه د محمد صلی الله علیه وسلم مبارکه
طبع په فطری ډول (طریقه) سره د شاعری له فنه دومره بعیده ده چی سره له دی چی دوی د
قریشو له خاندانه څخه دی چی د هغوی هر فرد حتی چی وینغو ئی هم د شعر ویلو قدرت او
طبیعی سلیقه لرله مگر دوی پخپل مدت العمر کښی شعر نه دی جوړ کړی البته په رجز او په نورو
مواقعو کښی به یو نیم غلی د دوی د مبارکی ژبی څخه بی تکلفه ځنی مقفی عبارت وتلی وی
چی د شعر خاصیت به تری څرگندیده (ښکاریده) چی ښائی دغه تری مستثنی گنل شی - او نه
ښائی چی پر دغو د شعر او شاعری اطلاق وکړی شی نه یواځی دوی پخپله شعر نه دی ویلی بلکه
د بل کوم شاعر اشعار ئی هم پخپل عمر کښی له دوو څلورو مرتبو څخه زیات نه دی ویلی - او
د دغو اشعارو د لوستلو په وخت کښی به ئی هم داسی لهجه اختیاروله چی په هغه شعر کښی به
د شعریت خصوصیات نه ښکاریده یعنی تش د هغه شعر مطلب به ئی اداء فرمایه. الغرض د دوی
شریفه طبع له شعر او شاعری سره دومره تناسب او علاقه نه درلوده (لرله) - ځکه چی دغه شی د
دوی له جلیل منصب سره لائق نه ؤ - دوی د حقیقت ترجمان ؤ د دوی د بعثت مقصد دا ؤ خو
گرده (توله) دنیا له علویه و حقایقو څخه بی له ادنی کذب او غلو خبردار او پوه کړی ظاهر
دی چی دغه کار د یوه شاعر له لاسه نه دی پوره - ځکه د شاعریت حسن او کمال په دی کښی
دی چی په کذب - مبالغه - تخیل - فرضی خبرو جوړولو کښی غلو وکړی که په شعر کښی کوم
محمود جزء وی نو هغه پری مؤثر کیږی او په زړه کښی ځای نیسی نو دغه صفت د لوی قرآن
په نثر کښی په هغه اندازه موندلی کیږی چی که د تولی دنیا شعراء سره راتول شی نو دوی په
گردو (تولو) اشعارو کښی د دی پاک قرآن یوه ادنی نمونه هم نشی پیدا کولی. د قرآن الکریم
د دغه بدیع اسلوب د لیدلو په اثر ویلی شو چی گواکی د نظم اصلی روح د ده په هم دغه نثر
کښی مزج او خلط کړی شوی دی ښائی چی له هم دی سببه لوی لوی فصحاء - بلغاء - او عقلاء
د پاک قرآن د فصاحت او بلاغت په مقابل کښی هک پک او حیران پاتی شوی او پاتی کیږی او
قرآن ته به ئی شعر او سحر ویل حال دا چی شعر او سحر له قرآن سره هیڅ نسبت نه لری آیا
د شاعری او جادوگری پر اساس او بنیاد په دنیا کښی د قومیت او روحانیت داسی عظیم الشان
او لازوالی ودانی او عمارتونه ودانیدلی او دریدلی شی چی تر نن ورځی پوری د قرآنی تعلیم په

اساس قائم او تینگ ولاړ دی ؟ دغه د شاعرانو او د جادوگرانو کار نه دی بلکه د انبیاءو الله کار دی چی د الله تعالیٰ په حکم مرو زرونو ته ابدی ژوندون عطاء کوی. الله تعالیٰ عربو ته د دی خبری د ویلو موقع ور نه کړه چی وواښی تاسی له ابتدا څخه شاعر وئ او اوس مو له شاعری څخه ترقی کړی نسی شوی بیع.

لِيُنذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿۴۱﴾

چی وویروی (دغه قرآن یا نبی) هر هغه چی وی ژوندی او ثابته شی خبره (د عذاب) پر کافرانو (چی قرآن نه منی).

تفسیر: یعنی د ژوندی زده انسان د قرآن په آوریډلو سره له الله تعالیٰ څخه وویری او پر منکرانو د حجت اتمام وشی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر چا کیشی چی روح وی یعنی نیک اثر واخیستی شی د هغه د فائدی دپاره او پر منکرانو د الزام اړولو دپاره».

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَا اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مٰلِكُوْنَ ﴿۴۱﴾

آیا نه وینی دوی (بلکه وینی ئی) چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی ته له هغه چی جوړ کړی دی لاسونو (د قدرت) زمونږ چارپایان پس دوی د هغوی مالکان (واکداران) دی.

تفسیر: له تنزیلیه و آیتونو څخه وروسته بیا د تکوینیو آیتونو په طرف توجه ورکوی. یعنی له یوه جانبه د لوی قرآن پندونه او نصائح واورئ او له بل طرفه په غور او دقت سره وگورئ چی پاک الله څرنګه انعام او احسان پر تاسی فرمایلی دی. اوښ - غواښی - آس - کچر - پسه او نور ساکینان (جاندار) تاسی نه دی پیدا کړی بلکه دغه ګرد (تول) پخپله پاک الله ستاسی د فائدی او ګټی دپاره پیدا کړی دی او بیا ئی تاسی محض پخپل فضل او کرم سره د هغو مالکان ګرځولی بیع چی تری وخورئ! او تری هر راز (قسم) کار چی مو زده غواړی واخلي! او تری په هر ډول (طریقه) منتفع شی!

وَذٰلِكَ اَلِهٰلَهُمْ فَيَنْهٰرًا وَّ لَيْلًا يَّكُوْنُوْنَ مِنْهَا يٰۤاَكُوْنُوْنَ ﴿۴۱﴾ وَلَهُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ
وَمَشَارِبٌ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ﴿۴۲﴾

او ذلیل عاجز ایل کری مو دی دغه (چارپایان) دوی ته پس عیننی له دوی د سورلئ د دوی دی او له عیننی د دوی خوری. او شته دوی ته په دغو انعامو کبئی نفعی دیری د خبیلو (شیان) آیا پس دوی شکر نه وباسی (په دی نهماؤ)؟.

تفسیر: وگورئ چی خومره لوی او عظیم الجثه او قوی هیکله حیوانات د ضعیف البنیان انسان په مقابل کبئی عاجزان او ناتوانان - او تول ده ته مسخر او تابعان دی د زرهاؤ اوشانو یو قطار (لر) یو وړوکی هلک هر چیری چی وگواری بیائی او دوی د پوزی له نکيله راکاری او دوی د دغه وړوکی په مقابل کبئی خپل غور هم نه خوځوی او پر خومره قوی او زورورو حیواناتو انسانان سوریری - پیتی پری وری او دیر حیوانات حلالوی او له غوښو او نورو اجزاؤ شخه ئی منتفع کیږی - علاوه پر غوښی د دوی له پوستکیو - هډوکیو - وړیو - ویشتانو او نورو شخه خومره فائدی حاصلولی شی - د دوی غلانخی داسی دی لکه د شودو چیننی چی د هم دغو چینو له اوبو خور (مشرپ) شخه دیر انسانان خروبیږی (سیرابیږی) خو سره له دی شکر ایستونکی بندگان دیر لږ دی.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ أَنْ يَقُولُوا ذُرِّيَّتِي خَالِدَةٌ غَيْرًا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُمْ إِنَّمَا آتَيْتُكُم بِبَنَاتٍ وَلَمْ أَغْنِيَنَّكُمْ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا فَهُمْ بِسَبْأِهَا شَرُونَ ﴿٤٥﴾

او نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له الله (نور) معبودان چی بنائی دوی سره به مدد وکری شی. نه لری (طاقت) (دغه معبودان) د نصرت له دوی سره حال دا چی دغه (معبودان) به دوی ته لښکری حاضری کری شوی وی (په دوزخ کبئی).

تفسیر: یعنی هغه الله چی دغسی نعمتونه ئی تاسی ته عطاء او مرحمت کری دی د هغه شکریه تاسی په دی دول (طریقه) سره ادا کری چی د ده په مقابل کبئی مو نور معبودان او اختیار لرونکی ودرول او د دوی په نسبت داسی عقیده لرئ چی گواکی دوی د ارتوب (مجبوری) او احتیاج په وخت کبئی زمونږ په کار راغی او په درد خوری او راسره امداد او مرستی (مدد) کوی نو په یاد ئی ولرئ چی هغوی به ستاسی سره شخه کومک او مرستی (مدد) وکری شی؟ حال دا چی دوی خپلو ځانونو ته هم شخه نفعه او گته (فائده) نشی رسولی. هو! شخه وخت چی تاسی امداد او معاونت ته سخت اړ (مجبور) او محتاج اوسئ دوی په هم دغه وخت کبئی پر تاسی نور

الزامات او جرمنه هم اړوی او ستاسی پیتی لا درنوی نو هلته به تاسی ته دغه خبره ښکاره شی چی د هغو معبودانو په طرفداری او حمایت چی تاسی خپل گرد (تول) عمر مصرف کړی ؤ نن هغوی په کومه سترگه تاسی ته گوری ؟.

فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يَسْرُونَ وَ مَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۶﴾

پس نه دی غمجن کوی تا خبری د دوی (په دی چی ته رسول نه ئی) بیشکه مونږ ته معلوم دی هغه (حسد او بغض) چی پتوی ئی دوی او هغه (کفر او عناد) چی ښکاره کوی ئی دوی.

تفسیر: یعنی کله چی پخپله له مونږ سره د دوی سلوک او معامله داسی ده نو تاسی له سره مه غمجن او مه خفه کیږئ! او خپله فریضه په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اداء کړئ! او دوی مونږ ته پریردئ! مونږ د دوی له ظاهری او باطنی احوالاتو څخه ښه واقف او خبردار یو او په ډیر ښه شان سره د دوی حساب او کتاب اخلو او لازمه احکام د دوی په نسبت صادروو.

أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانَ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿۳۷﴾

آیا نه وینی نه پوهیږی انسان چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی هغه له نطفی (یوه څاخکی اوبو) پس ناڅاپه دی سخت جگړه کوونکی ښکاره دی (له مونږ سره په نفع د بحث کښی).

تفسیر: یعنی انسان خپل اصلیت او ماهیت ته نه گوری او نه ئی په یاد وی چی دی د یوی ناڅیزی او ناولی اوبو یو څاخکی ؤ چی د الله تعالیٰ په قدرت له څه شی څخه څه شی تری جوړ شوی دی ؟ د اوبو دغه څاخکی ته الله تعالیٰ داسی زور او قوت - نطق او بیان ورعطاء کړ چی دی اوس پر هره یوه خبره جگړی او مناقشی کوی او له خپله ځانه راز راز (قسم قسم) خبری او اتری جوړوی - تر دی اندازی پوری چی نن له خپله حده متجاوز شوی د خپل لوی خالق په مقابل کښی هم تینگ او ولاړ دی.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَ نَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَ هِيَ رَمِيمٌ ﴿۳۸﴾

او تری پر مونږ پوری مثل (د هډوکی وراسته) او هیر کړی ئی دی پیدایښت خپل، وائی څوک به ژوندی کړی دغه هډوکی حال دا چی هغه وراسته دی.

تفسیر: یعنی وگوری، چی دوی پر الله تعالیٰ شرنگه خبری او فقری تری؟ گویا هغه مطلق قادر د عاجز مخلوق په شان فرضوی او داسی وائی کله چی زمونږ اجساد وراسته شی او بیخی وریژی یواغی وراسته او زاړه هډوکی او ککره مو پاتی شی نو آیا دغه شیان بیا شوک ژوندی کولی شی؟ د دغسی سؤال کولو په وخت کښی دوی ته د دوی اصلی پیدایښت نه په یادیری. که نه دغه ناخیزه غشاخکی ته به د دغه الفاظو د ویلو جرأت نه وی پیدا شوی. ښائی چی دی خپل اصل او ماهیت ته نظر وکړی! او لږ دی وشرمیږی! او لږ څه دی له خپله عقله او پوهی کار واخلی! ښکاره ده چی په دغه تقدیر به دی پخپله د دغو سوالاتو هغه جواب ومومی چی په دغه راتلونکی آیت کښی مذکور دی.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٤٥﴾

ووايه (ای محمده ده ته) بیا به ژوندی کړی دغه (وراسته هډوکی) هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی اول ځلی حال دا چی دغه (الله) په هر قسم پیدایښت ښه عالم دی (که نوی وی او که زوړ).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی اول ځلی ئی په دغو هډوکی کښی روح غورځولی دی هغه ته دوهم ځلی په دوی کښی روح اچول څه سختی او اشکال نه لری. بلکه ستاسی په زعم دغه دوهم ځلی ژوندی کول د اول ځلی ژوندی کولو په نسبت لاسهل او آسان دی ﴿ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ آلِهَةٍ عَلَيْهِمْ ﴾ حال دا چی هغه مطلق قادر ته هر شی آسان دی. اعم له دی چی اول ځلی وی که دوهم ځلی. دی په هر ډول (طریقه) سره په پیدا کولو قادر او مقتدر دی او د بدن اجزاء او د هډوکی بشرکی هر چیری چی تیت او پرک (منتشر) وی د هغه هره ذره د ده په محیط علم کښی ده او هغه ئی پخپل موعده (تاپی) بیا تولوی او ژوندی کوی ئی.

وَالَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا إِذَا دَأَبْتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٤٦﴾

هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته له ونی شنی څخه اور پس ناڅاپه تاسی له هغی ونی څخه بلوی اور.

تفسیر: یعنی پرمی ئی له اوبو څخه تکه شنه او خروبه ونه زرغونه کړه. بیا د دغی تکی شنی او ښکلی ونی لرگی ئی وچ او خس ئی وگرځوله چی اوس تاسی له هغی څخه اور ویاسی پس هغه الله جل جلاله چی دغسی متضاد صفات په اول او آخر کښی بدلولی شی آیا دی به د یوه څیز

په موت او حیات او په لاندی باندی کولو او اړولو راپړولو څرنگه قادر او توانا نه وی .
 تنبیه: ځینو اسلافو له ﴿مِنَ النَّجْمِ الْأَخْضَرِ﴾ څخه هغه خاصه ونه مراده کړی ده چی د هغی له
 شانگو څخه کله چی یو په بل باندی ومېنلی شی اور وځی لکه چی زمونږ په مشرقی جلال آباد
 کښی د (بانس) ونه یا په عربو کښی د (مرخ) او (عفار) ونی دی والله اعلم.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَدِيرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿۸۱﴾

آیا نه دی هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه قادر
 په دی باندی چی پیدا کړی په شان د دوی ؟ هو! (قادر دی په دی باندی).
 او هم دی دی اصلی ډیر پیدا کونکی (د مخلوقاتو) ښه عالم (پر هر شی
 باندی).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی د آسمان او ځمکی په شان لوی لوی کړی ئی پیدا کړی هغه
 ته د دغسی کفارو په شان د وړوکو وړوکو شیانو پیدا کول له سره مشکل نه دی.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذْ أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿۸۲﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی امر حکم د الله هر کله چی اراده وفرمائی (د
 پیدا کولو) د یوه څیز دا دی چی وفرمائی هغه ته چی (جوړ) شه نو (جوړ)
 شی .

تفسیر: یعنی د کوم لوی یا وړوکی شی په اول یا دوهم ځلی پیدا کولو کښی الله تعالیٰ ته هیڅ
 یو اشکال او دقت نشی وړاندی کیدی د ده له جانبه خو تش یوه اراده په کار ده هر کله چی
 دی د کوم شی د پیدا کولو اراده وفرمائی هغه له علی الفور څخه هم وړاندی پیدا کیږی او د یوی
 ربی ډیل او تأخیر هم په کښی امکان نه لری .

تنبیه: زما په خیال دغه آیت له پخوانی آیت سره هم لگولی شو او داسی هم ویلی کیدی شی
 چی رومی د بدن د پیدایښت ذکر ؤ او دلته ئی د نفخ الروح مطلب پوهولی دی والله اعلم (ارجع
 الی بحث الروح فی سورة الاسراء من هذا التفسیر).

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۳۷﴾

پس پاکی ده هغه (الله) ته چی په لاس (د قدرت) د ده کښی ده باچاهی د هر شخیز او خاص هم ده ته بیرته بیا بیولی کیږی (په آخرت کښی لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی هغه لوی معبود او اقدس او ارفع موجود چی د ده د قدرت په لاس کښی فی الحال هم د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو د مخلوقاتو د حکومت واک (اختیار) او زمام (واگی) شته په مستقبل کښی هم گرد (تول) د هم هغه په لوری ورتلونکی او رجوع کوونکی دی او پاک الله د عجز او سفه او نور هر قسم عیب او نقص څخه په کلی ډول (طریقه) منزه او پاک دی.

تمت سورة يس لله الحمد والمنة

سورة «الصافات» مکية وهی مائة واثنان وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۷) تسلسلها حسب النزول (۵۶) نزلت بعد سورة «الانعام»
د «الصافات» سورت مکی دی (۱۸۲) آیته او (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۷) او په نزول کښی (۵۶)
سورت دی وروسته د «الانعام» له سورته څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالصَّفَاتِ صَفًا ۝ فَالزُّجُرِجَاتِ زَجْرًا ۝

قسم دی پر (هغو پرښتو چی) صف ترونکی دی په صف تړلو سره بیا پر (هغو) شرونکیو (د شیطانانو) په شړلو سره.

تفسیر: یعنی چی صف تری قطار قطار او په منظم ډول (طریقه) سره ودیږی که پرښتی وی چی د الله تعالی د احکامو د اوریدلو دپاره پخپلو ځایونو کښی درجه په درجه ودیږی یا عبادت کوونکی انسانان وی چی په لمانځه او جهاد او نورو کښی سره صفونه تری.
تنبیه: په محاوراتو کښی قسم د تاکید دپاره دی چی علی الاکثر د منکرانو په مقابل کښی

استعمالییری لیکن دیر اوقات محض د یوه مضمون د مهتم بالشان ظاهرولو دپاره هم استعمالییری او د قرآن الکریم قسمونه پر متبعینو ظاهرییری چی عموماً مقسم به مقسم علیه ته د یوه شاهد یا دلیل په دول (طریقه) وی. والله اعلم.

﴿قَالَ لَوْ لَيْتَ نَجْمًا﴾ = بیا پر هغو شرونکیو د شیطانانو په شرلو سره).

یعنی هغه پرنستی چی شیطانان رتی او شری ئی شو د خپلو استراق السمع په اراده کینی بریالیان او کامیاب نشی یا بندگانو ته د نیکی او فضائلو لاره ښیی او له بدی او ردائلو څخه ئی منع کوی یا هغه نیک انسانان چی خپل ځان له بدیو څخه ساتی او نورو ته هم د بدی او شرارت په خلاف پند او نصیحت او زجر ورکوی بالخاصه د جهاد په ډگر او د کفارو په مقابله کینی چی د دوی زجر - تهدید او توبیخ لا زیات وی.

قَالَ لَيْتَ ذِكْرًا ۖ إِنَّ إِلَهًا لَّوَاحِدٌ ۗ

بیا په هغو لوستونکیو په ذکر کولو سره. چی بیشکه معبود ستاسی خامخا یو دی.

تفسیر: یعنی هغه پرنستی یا انسانان چی د الله تعالی احکام وروسته له آوریدلو څخه لولی او یادوی ئی شو ئی نورو ته هم وروښوولی شی.

﴿إِنَّ إِلَهًا لَّوَاحِدٌ﴾ = چی بیشکه حق معبود د ستاسی خامخا یو دی).

بیشکه په آسمانونو کینی پرنستی او په ځمکه کینی د الله تعالی نیک بندگان په هره زمانه کینی قولاً او فعلاً شهادت ورکوی چی د تولو مالک او حقیقی معبود هغه یو الله دی چی مونو ټول د هم هغه بندگان او تابعان او رعایا یو.

رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ۗ

چی رب د آسمانونو او ځمکی دی او د هغو (شیانو) دی چی په منع د دوی کینی دی او رب د مشرقونو (او د مغربونو او نورو دی).

تفسیر: له شمال څخه تر جنوب پوری یو طرف «مشرقیین» دی ځکه چی لمر - قمر او نجوم هره ورځ او هره شپه له بیلو بیلو ځایونو څخه راڅرگندییری (ښکاره کییری)! یعنی هغه نقاط چی له هغو ځایونو څخه طلوع کییری. او بل طرف ئی په هغومره اندازی «مغربین» دی ښائی دلته د مغربو ذکر ئی د دی لامله (له وجی) نه وی کری چی له «مشرق» ځنی د مقابل طرف په اعتبار پخپله فهمییری او له یوه حیثه طلوع الشمس والکواکب ته د الله د حکومت د شان او عظمت په

اثبات کبني د دوی د غروب په نسبت زیات اثر او دخل شته والله اعلم.

إِذَا زَيَّتَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ ۖ

بیشکه مونږ بنائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په بنائست سره چی ستوری دی.

تفسیر: یعنی په تیارو شپو کبني دغه آسمان د دغو بیحسابو ستوریو د ځلیدلو څخه د کتونکیو په سترگو غومره بنائسته او ښکلې - مزین او ډک له سینگاره او رونقه معلومیږي.

وَحِفْظًا مِّنْ كُلِّ شَيْطَانٍ تَارِدٍ ۚ

او ساتلی دی (مونږ دا آسمان) په ساتنی سره له هره شیطانانه سرکشه نافرمانه (چی ویشتلې شی په لمبو سره)

تفسیر: یعنی په دغو ستوریو د آسمان زینت او بنائست دی او له ځینو ستوریو څخه چی رالویږي د شیطینو په انسداد او اندفاع کبني هم کار اخیست کیږي. دغه لویدونکی ستوری څه شی دی؟ آیا له نوریه و کواکبو څخه برسیره د بلی کومی نوعی مستقل کواکب دی؟ یا د دغو نوریه و کواکبو له شعاعو ځنی منفک کیږي! او تری یو راز (قسم) سوځوونکی اور پیدا کیږي؟ یا پخپله له دغو کواکبو ځنی اجزاء جدا کیږي او لویږي؟ په دغه مورد کبني د علماؤ او حکماؤ مختلفی خبری او اقوال دی. په هر حال د ده حقیقت هر شی چی وی دی خو له دغو څخه د شیطینو د ویشتلو کار هم اخیست کیږي د دی څه تفصیل د «حجر» د سورت په تفاسیرو کبني تیر شوی دی هلته دی ولوست شی!.

لَا يَسْتَمِعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَىٰ وَيُقَدِّقُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ ۖ دُحُورًا

غوږ نه نیسی (دغه شیطین) طرف (د خبرو) د هغه ټولی لوی پورته ته او ویشتلې غورځولی شی له هر طرفه (د آسمانه چی دوی اراده وکړی د هغه د ختلو) دپاره د شړلو.

تفسیر: له پاس مجلس څخه د پرښتو مجلس مراد دی یعنی شیطینو ته د دی خبری قدرت نه دی ورکړی شوی چی د پرښتو مجلس ته ځان ورسوی او د الله تعالیٰ له وحی څخه کومه خبره واوری.

کله چی شیاطین داسی اراده وکړی او پاس آسمانونو ته د ورنژدی کیدلو کوشش کوی نو هر طرف ته چی دوی ورغی له هغه غایه ئی پرېنتی شری او په وهلو او ویشتلو سره ئی لاندی غورغوی.

وَلَهُمْ عَذَابٌ وَأَوْسَبٌ ۙ

او شته دوی ته عذاب دائم سخت.

تفسیر: یعنی په دنیا کېښی دوی تل تر تله شړل او رتل کېږی د دوی اخروی عذاب خو بیل دی.

إِلَّا مَنْ خَطَفَ الْخَطْفَةَ فَاتَّبَعَهُ شَهَابٌ ثَائِبٌ ۙ

مگر (غور نیسی) هغه (شیطان) چی غوټه واچوی په یو کرت غوټه اچولو سره پس ژر ورپسی راخطا شی لمبه رنا (رنرا) کوونکی سوغونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغو تېتیدلو او غغیلدلو کېښی د ویری او وارخطائی په منع کېښی یوه نیمه خبره آوری خو سره له هغه پرېنتی په شهاب ثاقب سره د دوی تعاقب کوی. د دی تفسیر د «حجر» د سورت په ابتدا کېښی پخوا لیکلی شوی دی.

فَأَسْتَفِيهِمْ أَهْمُ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنِ خَلَقْنَا

پس وپوښته ته دغه مشرکان چی آیا دوی سخت دی له جهته د پیدایښت که هغه شوک چی پیدا کړی مو دی.

تفسیر: یعنی د بعث له منکرینو څخه پوښتنه وکړئ چی د آسمان - ځمکی - ستوریو - پرېنتو - شیاطینو او د نورو مخلوقاتو پیدا کول د دوی په خیال کېښی زیات مشکل کار دی یا پخپله د دوی پیدا کول؟ او هغه هم وروسته له یو غلی پیدا کولو څخه ظاهر دی هغه الله تعالی ته چی د داسی عظیم الشان مخلوقاتو خالق دی دوهم غلی پیدا کول هم هیڅ اشکال نه لری.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَّازِبٍ ۙ

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له ختی سرپیناکی.

تفسیر: یعنی د دوی اصلی حقیقت مونږ ته ټول معلوم دی له یو شان سرپینناکی ختی څخه مونږ د دوی د نیکه کالیوت جوړ کړ. اوس د هغه اولاده داسی دعوی کوی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کونکی د دوی په بیا پیدا کولو نه دی قادر همغسی چی مونږ اول ځلی تاسی له خاورو څخه پیدا کړی یی دوه ځلی به هم تاسی له خاورو څخه بیا ژوندی راپاڅوو.

بَلْ عَجَبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿۱۷﴾

بلکه ته تعجب کوی ته (د دوی پر تکذیب او انکار) حال دا چی مسخری کوی دوی (پر تا پوری).

تفسیر: یعنی ته تعجب کوی چی دوی ولی پر داسی صافو خبرو نه پوهیږی؟ او له دوی سره توکی او مسخری کوی چی دغه (نبی) څرنگه چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی؟ (العیاذ بالله).

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿۱۸﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿۱۹﴾ وَقَالُوا لَئِنْ هَذَا إِلَّا أَسْحارٌ مِّمَّنْ ﴿۲۰﴾

او هر کله چی وپوهول شی دوی نه پوهیږی (پند نه اخلی) او هر کله چی ووینی دوی کومه نښه دلیل (د قدرت) نو مسخری پری کوی. او وائی (منکران) چی نه دی دا (چی مونږ ولید) مگر سحر کودی دی ښکاره.

تفسیر: یعنی کله چی پند او نصیحت اوری پری غور او فکر نه کوی او هغه د قدرت د دلائلو نښی او معجزی چی گوری هغو ته د کودو او د سحر نسبت کوی او پری خاندی تمسخر او پوچندی (استهزاء) کوی او غواړی چی بلا اثر نی وگرځوی.

عَرَادَ امْتِنَا وَكُنَّا تَرَابًا وَعظما لَنَا الْبَعُوثُونَ ﴿۲۱﴾ أَوَابًا وَالْأَوَّلُونَ ﴿۲۲﴾

(او وائی منکران) آیا هر کله چی مره شو او شو خاوری او (وراسته) هډوکی آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاخول کیږو که پلرونه پومبني زمونږ (هم را ژوندی کیږی؟).

تفسیر: د دوی هغه یوه خبره زده ده چی صاحبه! کله چی زمونږ وجود له خاورو سره یو ځای شو او یواځی زمونږ هډوکی پاتی وی او له دی نه زیات زمونږ پلار نیکه چی د هغوی له مړینی څخه قرونه تیر شوی دی او بښای چی هډوکی ئی هم نه وی پاتی نو دغه څرنگه منلی شو چی دغه تول له سره راتولیدی، او بیا له سره ژوندی راپاخولی کیږی؟.

قُلْ نَعْمَ وَأَنْتُمْ دَخَرْتُمْ ۝۱۸۱ فَمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَلَا جِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ۝۱۸۲

ووايه (ای محمده! دوی ته) هو! (تول راژوندی کیږی) حال دا چی تاسی به ذلیل هم ییغ پس بیشکه هم دا خبره ده چی دغه قیامت چغه ده یوه پس ناڅاپه دوی به گوری (چی څه راپوری کیږی).

تفسیر: یعنی هو! ضرور هغوی گرد (تول) بیا ژوندی راپاخول کیږی او هلته به په نهایت ذلت او رسوائی سره د دغه تکذیب او انکار ربر (تکلیف) او سزا مومی.

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ ۝۱۸۳

او وائی به (منکران) ای خرابی ده مونږ ته (نو وائی) به ملائکی دوی ته) دا خو هغه ورځ ده د جزاء

تفسیر: یعنی په یوه چغه سره به تول سره ژوندی راپاخولی کیږی او له ډیر حیرت او دهشت څخه به یو طرف او بل طرف ته گوری. (دغه چغه یا جگری ورکول به د صور نفخی په ذریعه وی).

هَذَا يَوْمُ الْقُصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَكْتَبُونَ ۝۱۸۴

دا هم هغه ورځ د فیصلی (او قضاء) ده هغه (ورځ) چی ویئ تاسی چی په دی باندی به مو نسبت د دروغو کاوه (او باور مو پری نه کاوه چی رابه شی).

تفسیر: یعنی دغه خو په واقعی او رښتیا سره د جزاء ورځ راورسیده چی د هغی اطلاع او خبر مونږ ته انبیاؤ الله راکړی وو او مونږ به پری مسخری کولی.

أَحْسِرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿۲۷﴾

(وبه فرمائی الله ملائکو ته چی) راتول کړئ تاسی هغه کسان چی ظلم ئی کړی وو (په عثانونو خپلو په انکار او په شرک سره) او (کافرانی) ښځی (یا شیطانان ملگری) د دوی او هغه چی وو دوی چی عبادت به ئی کاوه (د بتانو).

تفسیر: دغه خطاب به د الله تعالی له طرفه کیږی.

مِنْ دُونِ اللَّهِ فَأَهْدُوا هُمْ إِلَى صِرَاطِ الْحَيِّوَاتِ ﴿۲۸﴾

بی له الله پس روان کړئ برابر کړئ دوی لاری د دوزخ ته (او دوزخ ته ئی ورسوئ).

تفسیر: دغه حکم به پرښتو ته ورکاوه کیږی چی دغه گرد (تول) سره راتول کړئ! او د دوزخ لاره وروښیئ.

تنبیه: له «ازواج» یا جوړی څخه د یوی نوعی یا صنف گنهکاران مراد دی یا به د دوی کافری ښځی مرادی وی او له ﴿ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ څخه اصنام - شیطاین او نور مراد دی.

وَقَفُّهُمْ إِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ ﴿۳۷﴾

او ودروئ دوی (په دغی لاری کښی) بیشکه دوی پوښتیدل شی (یعنی تری پوښتنه کیږی د اقالو او افعالو د دوی)

تفسیر: له حکم څخه وروسته به لږ څه هلته درول کیږی څو له دوی غنی هغه سؤال او جواب وکړ شی چی وروسته له دی نه په ﴿ مَا لَمْ يَلْتَمِزْهُمْ ﴾ کښی مذکور دی.

مَا لَكُمْ لَاتَّاهَرُونَ ﴿۱۸﴾ بَلْ هُمْ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿۱۹﴾

څه مانع ده تاسی ته چی مرسته (مدد) نه کوئ یو له بل سره (په خلاصی کښی لکه چی کوله مو په دنیا کښی) (هیڅ نشی کړی) بلکه دوی نن ورځ پخپله خپل ځانونه تسلیموی (او ذلیل) دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی به تاسی ﴿مِنْ حَيْثُ نَتَوَرُّ﴾ ویل چی مونږ یو له بل سره مرستی (مدد) او مددگاران یو نن پر تاسی څه شوی دی چی یو له بل سره هیڅ امداد او معاونت نه کوئ؟ بلکه هر یو له تاسی بی له دی نه چی لږ څه خپل غوږ و خوځوئ په نهایت ذلت او حقارت سره نیول او راوستل کیږئ.

وَأَقْبَلْ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿۱۸﴾ قَالُوا لَنْ نَمُوتَ وَأَنْتُمْ حَيُّونَ ﴿۱۹﴾

او مخ به وگرځوی ځینی د دوی پر ځینو نورو (کشرانو او مشرانو) پوښتنه به کوی دوی یو له بله و به وائی (کشران مشرانو ته) چی بیشکه تاسی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی راتلئ به مونږ ته له جانبه د قسم (یا زور او قوت).

تفسیر: په «یمین - بی لاس» کښی عموماً ډیر زور او قوت وی یعنی هم دا تاسی وئ چی پر مونږ باندی به راتلئ زمونږ د گمراه کولو دپاره او د خپل زور او قوت راښوولو په نسبت یا له یمین څخه مراد د خیر او برکت په جانب نیول دی یعنی هم دا تاسی وئ چی راتلئ او غلبه به مو کوله پر مونږ باندی چی له نیکی او ښیگڼی (ښه کار) څخه مونږ واپس شو. یا وئ تاسی چی راتلئ به په نصائحو او ښو غوښتنو سره چی نیک به وو په گمان ستاسی سره - یا له جانبه د قسمه چی مونږ په حق دین یو دغه خبری او اتري به د تابعانو او متبوعینو (مشرانو او کشرانو) په منځ کښی سره کیږی.

قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿۱۸﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطٰنٍ بَلْ

كُنْتُمْ قَوْمًا طٰغِيْنَ ﴿۱۹﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا

قَوْلِ رَبِّنَا إِنَّا لَنَدَّ آيِقُونَ ﴿۳۱﴾ فَأَعْوَبْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا لَعَابِرِينَ ﴿۳۲﴾

وبه وائی (متبوعان تابعانو ته نه ده داسی) بلکه نه وئ تاسی پخپله ایمان راوړونکی او نه وو مونږ ته پر تاسی باندی هیڅ زور تسلط بلکه وئ تاسی یو قوم سرکشه (له حده وتونکی زمونږ په شان) پس ثابته شوه پر مونږ خبره د رب زمونږ بیشکه مونږ خامخا څکونکی یو (د عذاب) پس مونږ گمراه کړئ تاسی بیشکه (لکه) چی مونږ وو گمراهان.

تفسیر: یعنی تاسی خو پخپله ایمان نه راوړ او د هغه الزام او ملامتی پر مونږ باندی غورځوئ مونږ خو څه زور او زیادت نه وو کړی او نه پر تاسی باندی داسی زورور او قوی وو چی مونږ ایمان نه دی پرینیی چی ستاسی په زړونو کښی ننوځی. تاسی پخپله د عقل او انصاف له حده وتلی وئ چی د بیغرضو ناصحانو پندونو ته به مو غوږ نه کیښود او زمونږ په تش لمسون له لاری بی لاری شوی وئ که تاسی له خپله عقله، فهمه او پوه څخه کار اخیستی او خپل عاقبت ته مو کتلی. نو زمونږ پر خبرو به مو له سره غوږ نه کیښود، مونږ خو ظاهر باهر گمراهان، او بی لاری رتلی شوی شیطانان یو - او دغه خبره ظاهره او څرگنده (ښکاره) ده چی له یوه گمراه څخه ماسوا له گمراهی او د ضلالت په طرف له بلنی څخه بل شی نه متوقع کیږی مونږ همغه شی کړی دی چی زمونږ له حاله سره وړ (لائق) او مناسب وو - لیکن پر تاسی څه بلا او آفت لویدلی وو چی زمونږ په لمسون وغولیدئ؟ او د شیطانی حکمونو اطاعت مو وکړ؟ په هر حال هر هغه شی چی کیدونکی وو هغه وشو او د الله تعالیٰ حجت پر مونږ قائم شو او د ده همغه خبره ﴿لَا مَلَكَ يَهْتَمُّ بِكُمْ مِمَّنْ يَبْعَك﴾ الآية - کامله تثبته شوه. نن مونږ او تاسو گرد (تول) سره یو ځای د خپلو بدو افعالو او بدو چارو او غلطو کارونو خوند او مزه څکونکی یو او د دوزخ د سختو عذابونو موندونکی یو.

فَاتَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿۳۲﴾

(نو فرمائی الله) پس بیشکه چی دوی نن ورځ په عذاب کښی سره شریکان دی.

تفسیر: یعنی تول مجرمان به درجه په درجه په عذاب کښی هم همغسی شریکیدری لکه چی په جرم او گناه کښی سره ملگری او شریکان وو.

إِنَّا كُنَّا لَعَابِرِينَ ﴿۳۲﴾ إِنَّمَا كُنَّا لَآئِقِينَ لِمَا كُنَّا نَعْمَلُ ﴿۳۳﴾

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٧﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه چی له دوی سره مو وکړ) کوو له ټولو مجرمانو سره بیشکه دوی وو کله چی وبه ویل شو دوی ته چی نشته بل برحق معبود هیڅوک مگر یواځی الله دی نو تکبر به ئی کاوه (له ویلو د کلمی نه یا کبر او لوئی کوی دوی په دی بلونکی باندی).

تفسیر: یعنی د دوی کبر او غرور مانع دی چی د نبی الله له ارشاد سره سم د «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ښه کلمه پر خپلی ژبی راوړی چی په هغی سره د دروغو معبودانو نفی کیږی اگر که په زړه کښی هغه رښتین گڼی.

وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَرَاهُ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٨﴾

او وائی (دغه منکران) چی آیا بیشکه مونږ خامخا پریښودونکی یو د خدایانو خپلو دپاره د یو شاعر لیونی (الله فرمائی په تردید د منکرانو - نه ده داسی) بلکه راغلی دی (محمد) په حق (دین) سره او رښتین بولی (محمد ټول پخوانی) رسولان.

تفسیر: یعنی د شاعرانو دروغ خو مشهور دی. نو دغسی صدیق او امین ذات ته څرنگه تاسی شاعر وایی؟ چی دنیا ته حقیقی رښتیا او صداقت هم دوی له خپله ځان سره راوړی دی او د گرد (ټول) جهان د صدیقانو او رښتینو تصدیق کوی. آیا لیونی او مجنون هم داسی رښتیا او صافی صافی خبری کوی؟ او دغسی صحیح او پاخه اصول دروېاندی کولی شی؟.

إِنَّكُمْ لَنَافِقُو الْعَذَابِ الْإِلِيمِ ﴿٣٩﴾ وَمَا تَجَزُونَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٠﴾

بیشکه چی تاسی خامخا څکونکی یی د عذاب دردناک (په سبب د شرک او تکذیب خپل). او جزاء به نه درکوله کیږی تاسی ته مگر په قدر د هغه (عمل) چی وئ تاسی چی کاوه به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د توحید د انکار او د دغو بی ادبیو او گستاخیو خوند او مزه به وڅکئ چی د رسالت په دربار کښی ئی کوئ هر څه چی کوئ د هغه گرد (تول) نتایج او ثمری هرومرو (خامخا) یوه ورغی ستاسی په مخ کښی راتلونکی دی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿۳۰﴾

مگر هغه بندگان د الله چی پاک کری شوی دی (له پلیدی نه نو ډیره ښه مضاعفه جزاء به مومی).

تفسیر: یعنی د دوی په نسبت څه وویل شی د دوی وضعیت او حالت خو بیخی له هغوی څخه جلا (جدا) او متمائز او کامل بل قسم دی او پر دوی د الله تعالیٰ کرم او احسان نازلیدی او د داسی انعاماتو مورد گرغی چی غینی ئی دغه دی

أُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿۳۱﴾ فَوَاكِهِ ۚ

دغه (مخلصین چی دی) شته دوی ته رزق روزی معلومه (رنګا رنگ) میوی

تفسیر: یعنی داسی عجیبی او غریبی میوی د خوړلو دپاره دوی ته وړاندی کیږی چی د هغوی پوره صفت او خاصیت فقط الله تعالیٰ ته معلوم دی. هوا د هغو لږ څه لنډ او مختصر تعریف ئی په دی صورت سره خپلو بندگانو ته ښوولی دی چی ﴿لَا مَقْطُوعَةَ وَلَا مَسْئُومَةً﴾ جزء ۲۷ (د الواقعة (۱) رکوع) ۳۳ آیت

وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿۳۲﴾

او دوی ته به عزت ورکړی شوی وی.

تفسیر: په دی باندی پاک الله ښه پوهیږی چی څومره لوی اعزاز او اکرام او احترام به وی.

فِي جَدِّ النَّعِيمِ ﴿۳۳﴾ عَلَى سُرِّ مُتَقَلِّبِينَ ﴿۳۴﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ
مِّنْ مَّعِينٍ ﴿۳۵﴾ بِيضَاءَ لَدَّةٍ لِشَرِيحِينَ ﴿۳۶﴾

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْفَوْنَ ﴿٤٥﴾

په جنتونو ودانو له نعمتونو کښی (ناست به وی) پر تختونو سره مخامخ (چی هر یو د بل له لیدلو څخه خوشالیږی). گرځولی به شی پر دوی (له طرفه د سقات د جنت) له جامونو د صافو شرابو تک سپین خوند ورکونکی دپاره د څښونکیو نه به وی په دغو شرابو کښی څه آفت علت او نه به وی دوی له هغو شرابو څخه مست بیخوده.

تفسیر: یعنی خوند - مزه او نشاط به ئی پوره وی او د هغو مضارو او مفسادو به هیڅ یوه نښه او اثر هم په کښی نه وی چی په دنیوی شرابو کښی شته، د دغو طهورو شرابو له څښلو څخه به د سر دروند والی او نشه نه پیدا کیږی، ینی او سگی به نه خرابوی، او نه به ئی ویالی وچپیږی.

وَعِنْدَهُمْ قُصَارٌ الظَّرْفِ عَيْنٌ ﴿٤٦﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مِّنْكَوْنٍ ﴿٤٧﴾

او وی به په نزد د دوی کښی حوری تیتی لرونکی د سترگو غتی سترگی گواکی دوی هگی دی پتی ساتلی شوی (په صفائی کښی).

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه او نازه ښکته کتونکی حوری چی ماسواء له خپلو میرو (خاوندانو) بل هیچا ته نه گوری او نه سترگی ورآږوی.
د دی حورو رنگونه به ډیر صاف او شفاف وی په شان د هغو تکو سپینو هگیو چی الوتونکی ئی تر خپلو وزرو لاندی پتی ساتی نه به پری کوم داغ لگیدلی وی او نه به څه گردغبار او دوری پری لویدلی وی یا د هغو نریو پردو په شان تکی سپینی او پستی او نازکی وی چی د هگی د پوستکی په منځنی برخه کښی د سپینی برخی او پوتکی په منځ کښی واقع او ساتلی وی ځینی وائی چی د «شتر مرغ» هگی تری مراده ده چی ډیره ښائسته وی - په هر حال دغه تشبیه په صفائی او ښکلیتوب کښی ده نه په سپینوالی کښی لکه چی د «الرحمن» په جزء ۲۷ (۳) رکوع ۵۸ آیت کښی داسی یو آیت موندلوی ﴿كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالرَّجَاقُ﴾

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٤٦﴾ يَقُولُ
إِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٤٧﴾ إِذْ آمَنَّا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا وَأَنَا كَادِبٌ يُنُونُ ﴿٤٨﴾

پس مخ به وگرځوی ځینې د دی جنتیانو پر ځینو نورو جنتیانو چی پوښتنه به سره کوی یو له بله (له احواله د دنیا) نو وبه وائی یو ویونکی له دوی نه چی بیشکه زه چی وم وو ما لره یو ملگری (منکر له بعثه) چی ویل ئی (ماته) آیا بیشکه ته چی ئی له باور کونکیو ئی (په بعث بعد الموت) آیا هر کله چی مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی آیا بیشکه مونږ ته به خامخا جزاء راکړه شی ؟.

تفسیر: یعنی د مجلس ملگری به سره تولیدی او د طهورو شرابو جامونه به سره څښی او د دغه عیش او تنعم په وقت کښی به ځینې د خپلو تیرو حالاتو او واقعاتو تذکری سره کوی. یو جنتی به وائی چی خانه! په دنیا کښی به یو سری د دی لامله (له وجی) پر ما خنډیده چی زه ولی پر آخرت قائل او پر وجود ئی باور لرم او ماته به ئی د نادان او د احمق نسبت کاوه او ویل به ئی چی دغه بیخی مهمله او چتی (بیکاره) خبره ده وروسته له دی نه چی سری مر او له خاوری او له نورو سره گډ شی او غوښه او پوستکی هیڅ شی ئی پاتی نشی او تش وراسته هډوکی ئی پاتی شی نو بیا دی د خپلو اعمالو د بدل موندلو دپاره ژوندی راپاڅاوه شی؟ - ښه خو پر دغه چتی (بیکاره) او بی منطقه خبره به څوک یقین او باور کولی شی ؟.

قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿۵۷﴾

بیا وائی آیا ییئ تاسی کتونکی (په دوزخ کښی چی د هغه منکر حال درښکاره شی).

تفسیر: یعنی هغه پر آخرت مسخره کونکی سری یقیناً په دوزخ کښی لویدلی دی راعی چی له لری څخه خو لږ څه د هغه بد احوال ځان ته په عین‌البیقین سره هم معلوم کړو - دغه به د هم هغه جنتی مقوله وی. او ځینې وائی چی دغه مقوله د الله تعالی ده - یعنی الله تعالی به وفرمانی چی آیا تاسو غواړی، چی د هغه منکر بد احوال وگورئ.

فَأَطْلَمَ قَرَاهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿۵۸﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدْتُ
لَلرُّدَيْنِ ﴿۵۹﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿۶۰﴾

پس وبه گوری (دغه قائل) پس وبه وینی هغه (منکر ملگری) په منع د دوزخ

کبئی. وبه وائی (قائل منکر ته د ملامتیا دپاره) قسم دی په الله چی نژدی وی ته چی په کنده د دوزخ کبئی می وغورځوی او که نه وی انعام (فضل) د رب زما خامخا وم به زه له حاضر کریو شویو (دوزخ ته سره له تا).

تفسیر: یعنی دغه جنتی ته د ده د ملگری حال ورښوود کیږی چی بیخی د دوزخ منع کبئی به پروت وی د ده له لیدلو څخه به دی عبرت اخلی او د الله تعالیٰ فضل او احسان به ئی په یاد ورشی او هغه ته به داسی وائی «ای کمبخته! تا غوښته چه ما هم له خپل ځانه سره یار او ملگری کری» محض د الله تعالیٰ فضل او احسان زما لاس ونیو او له دغه مصیبت څخه ئی بچ کرم چی زما قد هم د اسلام د سمی لاری څخه ونه ښوئیده که نه نن به زما حال هم ستا په شان وو تا غوندی به زه هم نیول کیدم او په دغه دوزخ کبئی به غورځول کیدم او دغه سخت دردناک عذاب به می موندو.

أَمَّا نَحْنُ بِمَبِيتِينَ ﴿٥٨﴾ الْأَمْوَاتِنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمَعْدَبِينَ ﴿٥٩﴾
إِنَّ هَذَا هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِيُنْزِلَ هَذَا فليَعْمَلَ الْعِبْلُونَ ﴿٦١﴾

آیا پس نه یو مونږ (جنتیان) مړه کیدونکی (بلکه نه یو) مگر همغه مرگ زمونږ رومبنی (په دنیا کبئی) او نه یو مونږ په عذاب کری شوی. بیشکه چی دغه (ابدی خوندور حیات) خامخا هم دغه په مراد رسیدل بری ډیر لوی دی. خاص دپاره د مثل د دی (نعمتونو) پس ښائی چی عمل وکری عمل کونکی (نه دپاره د جاه او مال د دنیا چی فانی دی).

تفسیر: په دغه وخت کبئی به له ډیره مسرته ووائی آیا دغه واقعی خبره نه ده بلکه ده چی ماسواء له هغه پخوانی مرگه چه په دنیا کبئی مونږ ته رسیدلی دی وروسته له دی نه مونږ له سره نه مرو او نه له سره له دغه عیش او عشرت او راحت څخه وځو او نه د تکلیف - عذاب - ربر (سختی) او اندیښنی کومه ویره او خرڅشه (خطر) مونږ ته عانده کیږی. د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره دغه زمونږ تنعم او رفاهیت به همیشه وی بیشکه چی لوی بری او کامیابی هم دی ته وائی او دغه دی هغه اعلیٰ مقصد چی ښائی د هغه د تحصیل دپاره هر قسم زحمتونه او تکالیف پر ځان واخیستل شی! او هر ډول (طریقه) ایثار او فدا کاری په دغه لاره کبئی وکری شی! اوس بیا الله تعالیٰ عظم برهانه فرمائی

أَذْلِكَ خَيْرٌ نَزَلًا مَشَجَرَةُ الزُّقُومِ ﴿۱۳﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿۱۴﴾
 إِنَّمَا شَجَرَةُ زُجْرٍ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿۱۵﴾

آیا دغه (نعماء د جنت) غوره دی له جهته د میلستیا (جنتیانو ته) یا ونه د زقوم (غوره ده دوزخیانو ته). بیشکه مونږ گرغولی مو ده دغه ونه فتنه عذاب دپاره د ظالمانو. بیشکه چی دا ونه ده چی راووچی په بیخ د دوزخ کښی.

تفسیر: پاس د جنتیانو د میلستیا تذکره وه - له دی مخایه د دوزخیانو د میلستیا وینا شروع کیږی. «زقوم» د کومی ونی نوم دی چی دیره ترخه او خورا (دیر) بد خونده ده لکه چی په هندوستان کښی د (تهر) یا (سیند) ونه هم دغسی ده. د دوزخ په منځ کښی الله تعالی پخپل قدرت سره دغه ونه زرغونه کری ده همغه ئی دلته په ﴿إِنَّمَا شَجَرَةُ الزُّقُومِ﴾ سره موسومه کری ده. هغه یوه بلا ده ظالمانو لره په آخرت کښی ځکه څه وخت چی دوزخیان له لوری څخه دیر په عذاب او بیقراره شی نو هم دغه خوراک به دوی ته ورکاوه کیږی او د دوی له ستونی (حلق) ځینی د هغه له تیرولو یا تیریدو څخه وروسته له دی څخه یو مخصوص بد اثر پیدا کیږی چی له هغه ځینی یو ځان ته مستقل عذاب پر دوزخیانو نازل او مسلط کیږی. او په دنیا کښی هم د دی ونی تذکره یو شان ته ابتلا او ازموینه ده چی منکران د هغی له ذکره په قرآن کښی په ضلالت او گمراهی کښی لوږی. ځینی وائی چی شنه ونه به د دوزخ په اور کښی څرنگه زرغونیږی؟ حال دا ممکن دی چی د دی ونی مزاج ناری وی لکه د «سمندر» مزاج چی د اور په چنچی سره مشهور دی او د هندوستان د سهارنپور د بلدی په عمومی باغ کښی ځینی داسی ونی هم شته چی د هغو تربیت په اور سره کیږی ځینی وائی چی «زقوم» په فلائی لغت سره کجوره او کج (خرما او مسکه) ته وائی او دوی به هم دغه کج او کجوره پخپل منځ کښی کیښودل او خپلو نورو ملگرو ته به ئی ناری وهلی «راځی چی زقوم سره وخورو».

كَلَعَهَا كَاتَهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿۱۶﴾

وږی د هغی گواکی سرونه دی د شیطانانو (په عمومی قباحه او کراهیت خپل سره).

تفسیر: یعنی د سخت بدرنگه شیطان په صورت یا ئی مارانو (منگورو) ته شیطاین ویلی دی یعنی د هغی وږی یا واښکی به ئی د منگور د سرونو په شان وی لکه چی په هندوستان کښی په

تشبیه سره یوی ونی ته «ناگپهن» وائی یعنی د منگور پرانستلی خوله.

فَاتِمٌ لَّا كُوْنٌ وَمَهَا فَمَا لُتُوْنَ وَمَهَا الْبُطُوْنَ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ
عَلَيْهَا شَوْبًا مِّنْ حَمِيْمٍ ﴿٣٨﴾

پس بیشکه دوی خامخا خوړونکی وی له هغه (زقوم) څخه پس دک کونکی به وی له هغه (زقوم) د نسو خپلو (له جهته د ډیری لوړی نه). بیا بیشکه دوی ته پر هغه (ونه د زقوم) خامخا گډول (څښول) به وی له اوبو یشولیو شویو څخه (چی کلمی به ئی توتی توتی کوی).

تفسیر: کله چی دوزخیان «زقوم» وخورى تری کیږی دلته سختی تودی یشیدلی اوبه پر دوی څښولی کیږی چی د هغو په اثر د دوی کلمی توتی توتی لاندی تری لویږی ﴿ فَكَّظَمَ اَمْعَدَهُمْ ﴾ جزء ۲۶ د محمد ۲ رکوع ۱۵ آیت اعاذنا الله منها

ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ اِلَّا اِلَى الْجَحِيْمِ ﴿٣٨﴾

بیا بیشکه ورتله د دوی به هر ورو (خامخا) ډیری د اور ته وی.

تفسیر: او کله چی دوی ډیر وری کیږی نو له اوره یو څنگ ته بیول کیږی او دغه خوراک او اوبه پر دوی خوړلی او څښلی کیږی. نو بیا بیرته په هم دغه اور کښی غورځول کیږی. او دوی د دغه عذاب ځکه مستحق دی چی

اِنَّهُمْ اَلْفَوْا اَبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٣٩﴾ فَهُمْ عَلٰى اٰثَرِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٤٠﴾

بیشکه چی دوی موندلی دی پلرونه خپل گمراهان پس دوی په قدمونو (پلو) د هغوی پسې غغلی مندی وهی (د هغوی تقلید کوی دلیل او برهان ته نه گوری).

تفسیر: دغه وروستنی کفار د پخوانیو کفارو په روند تقلید گمراه شول په کومه لاره چی پخوانی کفار تللی وو دوی هم پر هغو لارو په مندو شول او هغه کښو ژورو ته ئی له سره فکر او دقت

ونه کر او د حجت متابعت ئی پریښود .

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٤٢﴾
فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذِرِينَ ﴿٤٣﴾ الْإِعْبَادَ لِلَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿٤٤﴾

او خامخا په تحقیق گمراه شوی وو پخوا له دوی نه اکثر د پرومینیو (اممو) شخه په تقلید او ترک د دلیل او خامخا په تحقیق لیرلی مو وو په دوی کښی ویروونکی (انبیاء له عذابو نو دوی هغه نه منل نو هلاک مو کړل) پس وگوره چی غرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د ویرولیو شویو (له جهته د عذابو چی تول هلاک شول). مگر هغه بندګان د الله چی پاک کړی شوی وی (له عصیانو خلاص دی له عذابو).

تفسیر: یعنی په هره زمانه کښی له انجامه خبروونکی او له آخرته ویروونکی انبیاء راغلی دی. د هغو کسانو عاقبت او آخره خاتمه غرنګه شوه ؟ چی د هغوی خبرو ته ئی غور کښینښود یواځی د الله تعالیٰ همغه مخصوص او منتخب بندګان له عذابو محفوظ او مصؤن پاتی شول چی له الله تعالیٰ شخه ویریدل او د آخرت فکر له هغوی سره وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکلی، «د ویری خبری خو گردو (تولو) ته اورولی کیږی خو تری همغه کسان پند او عبرت اخلی چی نیک وی، بدان تری تور خوری او بد تری وری « وروسته له دی نه د عُینو مندرینو (ویروونکیو) او د عُینو مندرینو (ویرولیو شویو) قصی اورولی کیږی خو مکذبین تری عبرت واخلی او مؤمنین پری داده او متسلی شی.

وَلَقَدْ نَادَانُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَجَعَلْنَا دُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٤٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٤٨﴾
سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٤٩﴾ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٥٢﴾

او خامخا په تحقیق غیر کړی وو مونږ ته نوح پس خامخا ښه جواب

ورکونکی یو مونږ. او نجات ورکړ مونږ دغه (نوح) ته او اهل د دغه (نوح) ته له غمه ډیر لوی (چی ایذاء قوم او غرق وو) او وگرځوله مونږ اولاده د دغه (نوح) هم دوی باقی پاتی کیدونکی. او پری مو ښودل پر دغه (نوح مدح او ثناء) په وروستنیو خلقو کښی. سلام دی (له الله) پر نوح په عالمیانو کښی. بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د نوح نیکه) جزاء ورکوو محسانو نیکوکارانو ته. بیشکه چی دغه (نوح) وو له (خاصو) بندگانو مؤمنانو زمونږ نه. بیا غرق کړل مونږ (قوم د ده بی له ده شخه) هغه نور (کفار په سؤال د نوح)،،.

تفسیر: تقریباً تر یو زر کاله پوری نوح علیه السلام خپل قوم ته پند او نصیحت کاوه او دوی ئی د دوی په خیر او شر پوهول مگر د دوی شرارت او ایذاء رسول پرله پسې تزئید او ترقی موندله. بالاخر حضرت نوح علیه السلام له ډیر مجبوریت د خپل لیرونکی دربار ته متوجه شو او عرض ئی وکړ ﴿قَدْ عَادَيْتُ إِلَىٰ مَغْلُوبٍ فَاتَّخِذْ﴾ جزء ۲۷ د القمر (۱) رکوع (۱۰) آیت ای ربه! بیشکه چی زه پر مغلوب یم - ته له ماسره مدد او مرسته وکړه - نو وگورئ چی الله تعالیٰ د ده دعاء څرنګه مستجاب او په څه شان ئی ورسره مدد وکړ؟ نوح علیه السلام ته ئی سره د ده له کورنی او اتباع د کفارو د هغه مسلسل او متوالی ضرر رسولو شخه نجات ورکړ - او د هولناک طوفان په وخت کښی ئی د ده حفاظت وکړ - او یواځی بیا د نوح علیه السلام له اولادی او د ذریاتو شخه ئی دنیا ودانه کړه - او تر څو چی دنیا ودانه وی د ده د خیر ذکر ئی پر ژبو جاری او باقی پریښود لکه چی تر نن پوری خلق پری سلامونه لیری او په توله دنیا کښی د نوح علیه السلام پر نامه یادیری دغه خو د نیکو بندگانو عاقبت او انجام شو له بل جانب د ده د دشمنانو حال او انجام ته وگورئ چی تول یو ځای په ډیر زورور څپان او طوفان کښی داسی دوب - مغروق او فنا شول چی د خپلو حماقتونو او سفاhtonو په سزا او نکبت ئی تول خلق سپیره او ورک کړل او د دوی هیڅ نوم او نښان پاتی نشو.

تنبیه: د اکثر و علماوو قول دا دی چی نن د تول جهان انسانان د حضرت نوح علیه السلام د دریو زامنو (سام - حام - یافث) اولاد دی. د «جامع ترمذی» له ځینو احادیثو شخه د دی ثبوت کیږی. والتفصیل یطلب من مظانه.

وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِابْرَاهِيمَ ﴿۳۷﴾

او بیشکه یو له تابعانو د دغه (نوح) خامخا ابراهیم دی.

تفسیر: انبیاء علیهم السلام د دین په اصول کښی تول سره یو او پر یوه سمه صافه لاره روان دی

او هر يو وروستنی نبی د پخوانيو انبياوو تائيد او تصديق کوی نو څکه حضرت ابراهيم عليه السلام ئی د حضرت نوح عليه السلام له دلی څخه وفرمايه ﴿وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ﴾
جزء ۱۸ د المؤمنون (۴) رکوع ۵۲ آیت

إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿۸۳﴾

کله چی راغی (ابراهيم) رب خپل ته سره له زړه ښه سالم پاک بی له شکه.

تفسیر: یعنی له هر قسمه اعتقادی او اخلاقی رنځوری او مرض څخه ئی خپل زړه پاک کړ! او د دنیوی اندیښنو او خرخشو (خطرو) څخه ئی ځان خلاص کړ! سره له تواضع او انکسار د خپل رب په طرف راغب او متماثل شو! او خپل قوم ته ئی هم پند او نصیحت وکړ چی له کفر - شرک او بت پرستی او عصیان څخه خپل ځانونه وساتی.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿۸۴﴾ أَيْفَا الْهَاءُ دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿۸۵﴾

کله چی وویل (ابراهيم) پلار خپل او قوم خپل ته څه شی دی چی عبادت ئی کوئ تاسی. آیا په دروغو سره معبودان نور غیر له الله غواړئ تاسی (او عبادت ئی کوئ).

تفسیر: یعنی دغه د تیږی (گتۍ) بتان څه شی دی او څه حیثیت لری چی تاسو ئی په دی اندازه عزت او احترام کوئ او له الله تعالیٰ څخه مو مخ اړولی او له بتانو سره مو خپل عابدانه مناسبات ترلی دی. آیا په واقع سره د دوی په لاس کښی د تول جهان واک (واگی) ، اختیار او حکومت دی ؟ او د کوم وړوکی یا لوی نقصان او نفعی مالکان دی ؟ آیا تاسی ولی له خپل حقیقی الله او مالک اجل واعلیٰ شأنه و اعظم برهانه څخه مخ گرځوئ ؟ او د دغو باطلو او د دروغو حاکمانو او بتانو خوشامد او حمایت کوئ؟.

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۸۶﴾

پس څه گمان مو دی پر رب د عالمیانو (چی بی له عذابه به مو پریږدی بلکه

نه مو پریردی).

تفسیر: یعنی آیا د ده په وجود کښی څه شک او شبهه شته؟ آیا تاسی د هغه له شان او رتبې څخه بیخیره او ناپوهان یی چی (معاذ الله) تیروی (گتی) له هغه سره شریکان دروی یا د ده له غضب او انتقام څخه ناواقفه یی چی پر داسی گستاخی او بی ادبی زړور شوی یی؟ بالاخر دا راوښیی چی تاسی د رب العلمین په نسبت څرنگه افکار او خیالات لرئ؟

فَنظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٢٤﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ قَرَأَ إِلَى آلِهِمَّ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٦﴾

پس نظر ئی واچوه یو نظر په ستوریو کښی. پس وویل (ابراهیم) چی بیشکه زه ناجور یم. پس وگرځیدل هغوی له ابراهیم څخه حال دا چی شا کونکی وو. پس پت راغی (دغه ابراهیم) معبودانو د دوی ته پس وویل (ابراهیم دغو بتانو ته) چی آیا نه خورئ (تاسی له دغو درته ایښودلیو شویو طعامونو څخه).

تفسیر: د ابراهیم علیه السلام په زمانه کښی د نجوم علم ډیر مترقی وو. ده خپل قوم ته د ورښوودلو دپاره ستوریو ته وکتل او وی ویل چی زما طبیعت ښه نه دی په دنیا کښی به څوک داسی پیدا شی چی د هغه طبیعت بیخی له هر حیثیته ښه وی او څه نه څه داخلی یا خارجی عوارض ولاحق نه وی - آیا دغه ربر (تکلیف) او اندیښنه لږه وه چی دی به هره شیبه د خپل قوم پر دغه بد احوال او انجام پسې پخسیده یا ئی مطلب دا وو چی زه ناجوره کیدونکی یم - ځکه چی ناروغی د مزاج د بی اعتدالی سره مرادفه ده او له موت څخه پخوا هر سری ته هم دغه صورت وړاندی کیدونکی دی په هر حال د حضرت ابراهیم مراد صحیح وو. لیکن ستوریو ته کتلی د ده له داسی وینا څخه چی ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ خلق داسی وپوهیدل چی دی د نجوم په وسیله وپوهید چی ده نژدی ده چی رنځور یم. دغه خلق د خپل یو لوی جشن په طرف د ښاره د باندی گرد (تول) سره روان وو، نو د ابراهیم علیه السلام د دی وینا له آوریډلو څخه هغوی د ده په نه ورته باندی د معذوریت په علت وپوهیدل او دی ئی یواځی په ښار کښی پریشود. د ابراهیم علیه السلام غرض له دغه بیل پاتی کیدلو څخه دغه وو څو یوه داسی موقع او فرصت ومومی چی په هغه کښی د دغو باطلو خدایانو یو خبر واخلي - نو دی په لویه بتخانه کښی ننوت او بتانو ته ئی خطاب وکر «چی تاسی د دغو ماکولاتو او نذورو ځنی چی په مخ کښی مو پراته دی ولی نه خورئ؟» سره له دی چی ستاسی ظاهری صورت د خوړونکیو په شان دی.

تنبیه: د پاس تقریر څخه ظاهر شو چی د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿لِیَسْئَلَهُ﴾ ویل په واقع کینی دروغ نه وو. هو! له هغه څخه اوریدونکی په کوم مطلب چی پوهیدلی دی د هغه په اعتبار خلاف الواقع وو ځکه په بعض الاحادیث الصحیحه کینی پر دغه د کذب د لفظ اطلاق کړی شوی دی حال دا چی دغه «کذب» نه بلکه فی الحقیقت «توریه» ده او داسی توریی د شرعی مصلحت په وخت کینی مباح دی لکه چی د هجرت په حدیث کینی رسول الله صلی الله علیه وسلم د «ممن الرجل» په جواب کینی «من ماء» وفرمایل او ابوبکر صدیق رضی الله عنه د یوه سوال په جواب کینی ویلی وو. «رجل یهدینی السبیل» هو! څرنګه چی دغه «توریه» هم د حضرت ابراهیم علیه السلام د لور (اوچت) مقام په لحاظ خلاف الاولی وه نو ځکه د «حسنات الابرار سیئات المقربین» په اساس په حدیث کینی «ذنب» ورته ویلی شوی. والله اعلم.

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿۹۱﴾

څه شوی دی پر تاسی چی خبری نه کوئ (او جواب نه راکوئ تاسی ما لره؟).

تفسیر: کله چی د بتانو له طرفه د خوړلو او نه خوړلو په نسبت ابراهیم علیه السلام کوم جواب وانه ورید نو وی ویل چی تاسی خبری ولی نه کوئ؟ حال دا چی ستاسی اعضاء او صورت د انسانانو په شان جوړ کړی شوی دی لیکن ونی نشو کړی چی د انسانانو روح هم په تاسی کینی وغورځوی نو بیا د تعجب ځای دی چی خوړونکی - څښونکی - ویونکی انسانان د دغو بی حسه او بی حرکت د انسان په شان ښکاریدونکیو بتانو په مخ کینی ولی سر په سجده لویږی؟ او خپل حاجات او مهمات تری غواړی؟ نو کله ابراهیم علیه السلام چی د دغو دواړو پوښتنو هیڅ جواب وانه ورید نو.

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿۹۲﴾

پس پت ننووت پر دوی په وهلو سره په قوت (یا قسم یا ښی لاس).

تفسیر: یعنی په زور او قوت سره ئی ودرزول او ګرد (تول) ئی سره مات او ګود کړل. د انبیاء په سورت کینی دغه قصه مفصله تیر شوی ده چی ابراهیم علیه السلام داسی قسم یاد کړی وو ﴿وَتَأْتُهُمُ لَكَيْدًا أَخْتَامُهُمْ﴾

فَأَقْبِلُوا إِلَيْهِ يَرْفُوقُن ﴿۳۷﴾

پس مخامخ شول (متوجه شول نمرودیان) دغه (ابراہیم) ته چی رامندی ئی وهلی (پسی لپاره د نیولو).

تفسیر: کله چی خلق له خپلی میلی او چرچی شخه بیرته راوگرځیدل که گوری چی د دوی بتان گود او مات توتی توتی پراته دی نو له قرائنو او اماراتو شخه وپوهیدل چی دغه کار پرته (علاوه) له ابراهیم شخه بل چا نه دی کری لکه چی گرد (تول) د ده په چار چاپیر کښی سره راتول شول او ورته وویل چی دغه زمونږ معبودان دی ولی مات کری دی.

قَالَ اتَّعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿۳۸﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿۳۹﴾

ووېل (ابراہیم دوی ته جواباً) آیا عبادت کوئ تاسی د هغه چی تاسو ئی تراشوئ (او پخپلو لاسو ئی جوړوئ) حال دا چی الله پیدا کری بیع تاسی او هغه (عمل) چی کوئ ئی تاسی (نو ولی د غیر الله عبادت کوئ).

تفسیر: یعنی هر چا چی دغه بتان مات کری دی تاسو هغه پسی ولی گرځئ تاسی پخپله ولی داسی چتی (بیکاره) او احمقانه حرکات کوئ؟ آیا د تیرو (گتو) بیخانه بت چی تاسی ئی پخپلو لاسو سره جوړوئ د عبادت لائق کیدی شی او له هغه الله تعالیٰ شخه مو چی ستاسی او ستاسی د اعمالو او د دغو تیرو (گتو) او د نورو گردو (تولو) موجوداتو خالق دی ولی شکولی دی؟ کله چی الله تعالیٰ د تولو موجوداتو خالق او رب دی نو تاسی ولی د نورو اشیاء په عبادت کښی مشغول او لگیا کیږئ؟ حال دا چی دغه نور اشیاء هم مخلوق فی المخلوق دی آخر دغه غومره جهالت او ظلمت دی؟

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُيُوتًا فَأَلْفُوهَا فِي الْجَحِيمِ ﴿۴۰﴾ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا ﴿۴۱﴾ فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿۴۲﴾

ووېل (کفارو) چی جوړه کړئ دغه (ابراہیم) ته یوه بناء (او له خسو ئی دکه کړئ او اور ورواچوئ) پس وغورځوی دغه (ابراہیم) د اور په ډیری

کښی. پس اراده وکړه دوی له ابراهیم سره د فریب (دپاره د سوځولو) پس ومو گرځول دوی لاندی (خوار سپک)

تفسیر: کله چی د ابراهیم علیه السلام د دغو معقولو خبرو جواب دوی ورنشو کړی نو داسی تجویز ئی سره غوته کړ چی راضی یوه لویه آتسخانه (بهتی) جوړه کړو - او ابراهیم د هغی په اور کښی وغورځوو - څو په دغه تدبیر د خلقو په زړونو کښی د بتانو عقیده بیرته ټینګه شی - او په عین زمان کښی د دوی یو خوف او هیبت هم په زړونو کښی پیدا شی - او گرد (تول) سره وپوهیږی چی د مخالفت انجام څرنګه کیږی ؟ څو وروسته له دی نه بل شوک له سره داسی یو حرکت ته جرأت او اقدام ونه کړی مګر الله تعالیٰ بیا هم دوی سپک او ذلیل وگرځول - او هغه ډیر زورور اور ئی پر خپل خلیل گلزار کړ چی له هغه څخه علی رؤس الاشهاد دغه خبره ثابته شوه چی تاسی او ستاسی معبودان که تول سره خپل لاسونه یو کړئ - خو بیا هم د الله تعالیٰ د یوه مخلص بنده یو وینسته ته هم څه ضرر او زیان نشی رسولی او له سره د دی خبری مجال نه لری چی د ابراهیم علیه السلام د رب او د الله تعالیٰ له اجازی څخه ماسواً یو وینسته ئی هم وسوځوئ!.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَّهْدِينِ ﴿۱۹﴾

او وویل (ابراهیم) بیشکه زه تلونکی یم (مامور به د) رب خپل ته ژر به لاره راوښی ماته (رب زما).

تفسیر: کله چی ابراهیم علیه السلام له خپل قوم څخه مایوس او ناامیده شو - او پلار ئی هم پری سختی او شدت شروع کړ - نو د هجرت اراده ئی وفرمایله او الله تعالیٰ د شام لار ورته وروښوده .

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۲۰﴾

ای ربه زما راوښنه ماته (ځوی) له صالحانو (چی معین وی په طاعت د تا او مین وی په غربت کښی زما)

تفسیر: یعنی کله چی تیر او قوم او کور کهول می پریښود نو ښه اولاد راته عطاء کړه چی په دینی چارو کښی زما مدد وکړی - او د دوی سلسلی ته دوام ورکړه .

فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿۱۱﴾

پس زیری و کرمونیز په دغه (ابراهیم) په داسی هلک چپی ډیر تحمل والا به وی.

تفسیر: یعنی له دی نه معلوم شو چپی حضرت ابراهیم علیه السلام د اولاد په نسبت چپی دعاء کری وه - او د الله تعالیٰ په دربار کښی قبوله شوه نو هم دغه هلک ئی د الله تعالیٰ په دربار کښی د قربانی په شان وروړاندی کر، له موجوده توریت څخه هم ثابت دی کوم هلک چپی ابراهیم علیه السلام ته د ده د دعا په اثر ورعطا شوی ؤ هغه هم دغه حضرت اسمعیل علیه السلام دی. او ځکه ئی نوم اسمعیل علیه السلام کښنود شو چپی معنی ئی «واورید الله» ده لکه چپی اسمعیل له دوو لفظونو څخه جوړ دی چپی «سمع - اوریدل» او «ایل - الله» دی یعنی الله تعالیٰ حضرت ابراهیم علیه السلام دعا واوریده او مستجابہ ئی وگرځوله او دغه هلک ئی ورعطاء کر - په «توریت» کښی دی چپی الله تعالیٰ ابراهیم ته وویل چپی د اسمعیل علیه السلام په باره کښی ماله تا واوریده - نو په دی بناء په دغه آیت کښی چپی د هغه ذکر دی هغه حضرت اسمعیل علیه السلام دی حضرت اسحاق علیه السلام نه دی. برسیره په دی د ذبحی د قصی د ختمولو څخه وروسته د حضرت اسحاق علیه السلام بشارت جلا (جدا) ورکری شوی دی. ﴿وَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ معلوم شو چپی په ﴿فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ کښی علاوه پر اسحاق علیه السلام د بل کوم هلک بشارت مذکور دی. د اسحاق علیه السلام د بشارت ورکولو سره د هغه د نبی گرځولو زیری هم ورکری شوی دی. او د «هود» په سورت کښی له حضرت اسحاق علیه السلام سره د حضرت یعقوب علیه السلام بشارت هم ورکری شوی دی چپی د حضرت اسحاق علیه السلام ځوی دی ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِكَ يُقْوَبُ﴾ (د هود ۷ رکوع) بیا نو څرنګه گمان کاوه شی چپی حضرت اسحاق علیه السلام به ذبیح وی ګواکی پخوا له نبوت او د اولاد له عطاء څخه ذبیح کښی نو ځکه لا محاله د دی خبری تسلیم ضروری کښی چپی هم دغه حضرت اسمعیل علیه السلام ذبیح الله دی چپی د ده په متعلق د ولادت د بشارت په وخت کښی نه د نبوت او نه د اولاد د اعطاء وعده کری شوی وه. هم دغه ده چپی د قربانی یادګار او د هغه متعلقه رسوم برابر په بنی اسمعیل علیه السلام کښی د وراثت په طور منتقل او ادامه لری. او نن هم د بنی اسمعیل علیه السلام هم دغه روحانی اولاد یعنی مونیز مسلمانان د هغه مقدس یادګار حاملین یو. په موجوده توریت کښی تصریح ده چپی د قربانی مقام «مورا» یا «مریا» ؤ یهودیان او نصرانیان د دغه ځای په پته ښودلو کښی له هغو احتمالاتو څخه کار اخیستی دی چپی له مطلبه ډیر لری دی. حال دا چپی نهایت اقرب او بی تکلفه خبره دا ده چپی دغه ځای «مروه» دی چپی بیخی له کعبی شریفی سره نژدی واقع او هغه ځای دی چپی هلته معتمرین د بین الصفا والمروة له سعی وروسته حلالیږی. او ممکن دی چپی په ﴿بَلَّغْمَعَهُ السَّعَى﴾ کښی د هم دغی سعی په طرف اشاره وی. د امام مالک په موطا کښی یو روایت دی چپی «رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروی په طرف اشاره وکره او وی

ویل چی دغه د قربانی عُمای دی» غالباً دغه اشاره د ابراهیم او اسمعیل علیه السلام هم دغه د قربانی عُمای ته ده که نه د دوی په زمانه کبشی خو خلق عموماً له مکی معظمی شخه دری میله لری په «منی» کبشی قربانی کوله لکه چی تر نن پوری همغه سنت هملته جاری دی. معلومیچی چی د ابراهیم علیه السلام د قربانی اصلی عُمای «مروه» و بیا حجاجو د ذبائحو د کثرت په ملحوظ هغه «منی» ته منتقل کر. په عظیم الشان قرآن کبشی هم ﴿ هَذَا لِلَّهِ الْقَبْضَةُ ﴾ او ﴿ ثُمَّ مَجَّاهُ إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴾ مذکور دی چی له همغه شخه د کعبی شریفی نژدیوالی شکرگندیچی (شکاره کیچی) والله اعلم. په هر حال قرائن او آثار هم دغه رابسی چی «ذبیح الله» همغه اسمعیل و چی په مکی معظمی کبشی اوسیده او هم هغلته د ده نسل خور شوی دی. په تورات کبشی دغه هم مصرح ده چی «حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم ورکر شو چی خپل یو نازولی محبوب عُموی قربانی کره!» او دغه مسلم دی چی حضرت اسمعیل علیه السلام پر حضرت اسحق علیه السلام لوی و نو بیا حضرت اسحق علیه السلام د حضرت اسمعیل علیه السلام په موجودیت کبشی شرنکه د حضرت ابراهیم علیه السلام یواغی یو عُموی کیدی شی؟ عجیبه خبره لا دا ده چی دلته د ابراهیم د دعا په جواب کبشی د هغه هلک بشارت چی ورکری شوی دی هغه ته نی «غلام حلیم» ویلی دی لیکن د حضرت اسحق په بشارت کبشی کله چی ابتداء پرستو د الله تعالی له جانبه زیری ورکاوه په «غلام حلیم» سره تعبیر کری شوی دی - د الله تعالی له خوا په لوی قرآن کبشی د «حلیم» لفظ پر حضرت اسحق یا بل کوم نبی نه دی اطلاق کری شوی بلکه دغه لقب یواغی پر هم دغه هلک چی د همغه د ولادت بشارت دلته ورکری شوی دی او د ده پر پلار حضرت ابراهیم اطلاق شوی دی لکه چی د هود په ۷ رکوع ۷۵ آیت کبشی ﴿ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَلِيمٌ آذَاهُ تَتِيبُ ﴾ راغلی دی او د توبی په (۱۴) رکوع ۱۱۴ آیت کبشی ﴿ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَرَأْفًا ذَا حِلْمٍ ﴾ مذکور دی چی له هغه شخه ظاهریچی چی هم دغه پلار او عُموی په هم دغه خاص لقب سره ملقب کیدلو و (لائق) او مستحق دی. د «حلیم» او د «صابر» مفهوم سره نژدی دی. د هم دغه «غلام حلیم» له ژبی شخه دلته داسی نقل فرمائی ﴿ سَهْدُنِي إِِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الضَّرِيبِ ﴾ د انبیاء په (۶) رکوع ۸۵ آیت کبشی نی په صاف دول (طریقه) سره فرمایلی دی ﴿ وَأَسْمِعِيلَ وَإِذِيْنَ وَذَ الْكِفْلِ كُلِّ مِنَ الضَّرِيبِ ﴾ بنائی له هم دغه سببه نی د «مریم» په سورت کبشی حضرت اسمعیل ته «صادق الوعد» فرمایلی وی چی د ﴿ سَهْدُنِي إِِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الضَّرِيبِ ﴾ وعده نی په خه بنه شان سره تصدیق او رشتیا کره. په هر حال د حلیم - صابر او صادق الوعد د القابو مصداق همغه یو شی معلومیچی چی حضرت اسمعیل علیه السلام دی ﴿ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ رُحِيْمًا ﴾ د «البقرة» په سورت کبشی د کعبی شریفی د تعمیر په وخت کبشی د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له ژبی شخه کومه دعا چی نقل فرمایلی شوی ده په هغی کبشی دغه الفاظ هم شته ﴿ وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ﴾ بعینه د هغه مسلم تشبیه هم دلته هم د قربانی په ذکر کبشی داسی اداء فرمائی چی ﴿ قَلَمًا أَسْمًا ﴾ او د هم دغو دواړو ذریات نی په خصوصی دول (طریقه) په «مسلم» سره ملقب وفرمایل بیشکه چی له دی نه اسلام - تفویض - صبر او تحمل بل

به څه وی؟ چی دغو دواړو پلار او زوی د ذبحه کولو او د ذبحه کیدلو په وخت کښی له خپلو ځانونو څخه رابنکاره او څرگند کرل هم دغه د همغه «أسلما» صله ده چی الله تعالی د دغو دواړو صوری او معنوی زریات نی د ﴿ اُمَّةٌ مُّسْلِمَةٌ لَّكَ ﴾ وگرځول فله الحمد علی ذلک والشکر له.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنِيْ اِنِّيْ اَرَى فِي الْمَنَامِ اِنِّيْ اَذْبَحُكَ
فَاَنْظُرُ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا بَتِ اِفْعَلْ مَا تُؤْمِرُ سَتَجِدُنِيْ اِنْ شَاءَ
اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿۳۷﴾

پس کله چی ورسید اسمعیل سره له پلار خپل حد د سعی ته وویل (ابراهیم) ای څویگیه زما بیشکه زه پرله پسې وینم په خوب کښی داسی چی بیشکه زه ذبحه کوم تا پس ته هم نظر وکړه چی څرنکه مصلحت گنی؟، وویل (اسمعیل) ای پلاره زما وکړه ته همغه چی حکم نی دربانندی شوی دی ژر ده چی وبه مومی ته ما که اراده فرمایلی وی الله له صبر کونکیو (په حکم د الله).

تفسیر: څه وخت چی حضرت اسمعیل علیه السلام لوی ځلمکی (ځنکی) او د دغه کار وړ (لائق) او قابل شو چی د خپل پلار په مخ کښی مندی ووهی او ورسره وځغلی او د ده په کارونو کښی ورسره سعی - کوشن وکړی او زیار (محنت) وکړی نو په دغه وخت کښی حضرت ابراهیم علیه السلام خپل خوب دغه خپل په زړه پوری یو څوی ته ووايه څو د ده افکار او خیالات ځان ته معلوم کړی. چی په خوښی سره دغه کار ته تیاریری؟ که جبر او اکراه ته هم وار رسیږی؟ وائی چی حضرت ابراهیم علیه السلام پرله پسې دری شپی هم دغسی خوب لیده په دریمه ورځ کښی نی خپل څوی ته هم د هغه اطلاع ورکړه چی څوی نی هم بلا توقفه هغه ومنله. او وی ویل «بابا جانه! نو ولی دیل او څنډ (تاخیر) کوئی؟ هر هغه حکم چی لوی مالک له جانبه تاسی ته شوی دی، ژر تر ژره نی اجراء او نافذ کړئ! په دغسی کارونو کښی هیڅ صلاح او مشوری ته ضرورت نشته. د الله تعالی د حکم په امتثال کښی نه ښائی چی د پلارتوب شفقت مانع شی زما له جانبه بیخی مطمئن او داده اوسئ! ان شاء الله تاسی به وگورئ چی زه په څه صبر او تحمل سره د الله تعالی د دغه حکم تعمیم کوم». په زرگونو رحمتونه دی وی پر دغسی پلار او څوی بانندی!

فَلَمَّا اسْلَمَا وَتَلَّ لِلْحَيِّیْنَ ﴿۳۷﴾

پس کله چی غاړه کینوده (دواړو حکم د الله ته) او وائی چاوه دغه
(اسْمَعِيل) پر نسی) اړخ د ده .

تفسیر: (یا وائی چوه پرمخی پر وچولی د ده) پرمخی ئی څکه واچوه شو د ځوی مخ ورته
مخامخ نشی، نه چی د پلارولع مینه او محبت په جوش راشی او د دغه حکم په تعمیل کبسی څه
دیل او څنډ (تاخیر) واقع شی وائی چی دغه خبره ځوی خپل پلار ته ور وښوده . زیات له دی نه
الله تعالیٰ نه دی فرمایلی چی څه کیفیت او ماجرا تیره شوه - یعنی هغه احوال په ویلو او لیکلو
کبسی نه راځی چی د دوی پر زړونو تیر او پر ملائکو طاری شوی دی .

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا اِبْرَاهِيمُ ﴿۱۳۱﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ﴿۱۳۲﴾

او غږ وکړ مونږ ده ته داسی چی ای ابراهیم! په تحقیق رښتیا کړ تا خوب
(خپل او ومو مانه هغه له تا)،

تفسیر: یعنی بس! بس!! پریوده !!! تا رښتیا کړ خوب خپل! او قبوله می کړه دغه قربانی
ستا! زموږ مقصود خو ستا د زوی د حلالولو نه دی! او تش مو ستا ازموینه او امتحان منظور ؤ
چی ته په هغه کبسی پوره بریالی (کامران) او کامیاب ووتی .

إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۳۳﴾ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿۱۳۴﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزا ورکوو (نورو)
محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی هم دا (ذبحه) خامخا هم دا ابتلاء ازموینه
وه ښکاره .

تفسیر: یعنی داسی سخت او مشکل حکمونه د امتحان او ازموینی دپاره صادر وو - او بیا هغه
مستقیم او ثابت قدم د هغه په تعمیل کبسی گرځوو - بیا ورته لوئی درجی ورکوو . په توریت
کبسی راغلی دی لکه چی ابراهیم علیه السلام وغوښت چی خپل زوی قربانی کړی نو یوی پرښتی
ورغږ کړ چی خپل لاس دی ونیسه! نورو پرښتو ورته داسی الفاظ وویل «الله تعالیٰ وائی کله چی
تا داسی کار وکړ - او خپل یو نازولی زوی دی ونه ژغوره (منع نه کړو) زه به تاته برکت
درکړم - او ستا نسلونه به د آسمانی ستوریو په شان او د بحر د ساحل د شگو په شان خواړه
واره کړم» (توریت تکوین اصحاب ۲۲ آیت دا) .

وَقَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ﴿۱۷۴﴾

او فدیه مو ورکره دغه (اسمعیل) ته په مذبوحی لوئی (جنتی پسه سره).

تفسیر: یعنی د لوئی درجی چی له جنته راغلی وه. یا دیره قیمتداره یا سمینه - خربه او تیار بیا هم دغه د قربانی رسم د حضرت اسمعیل علیه السلام د عظیم الشان یادگار په شان د تل دپاره همیشه قائم او دائم پاتی شو.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿۱۷۵﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿۱۷۶﴾

او باقی پریښود مونږ پر ده په وروستنیو خلقو دا چی سلام دی پر ابراهیم (یا باقی پریښود مونږ پر ابراهیم ښه ثناء او مدح په وروستنیو خلقو تر قیامت پوری.

تفسیر: سلام دی زمونږ پر ابراهیم باندی یعنی مونږ تر نن پوری حضرت ابراهیم علیه السلام په عزت او عظمت او حرمت سره یادوو علی نبینا وعلیه الف سلام وتحية.

كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۷۷﴾ إِنَّهُم مِّنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۷۸﴾

هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزاء ورکوو (نورو محسانو نیکوکارانو ته بیشکه چی دی له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام زمونږ له اعلیٰ درجه ایماندارو بندگانو څخه دی.

وَكَبَّرْنَاهُ يَا سَحْقُ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿۱۷۹﴾

او زیږی ورکره دغه (ابراهیم) ته (پس له اسمعیل) په اسحق سره چی نبی و له صالحانو.

تفسیر: معلوم شو چی هغه رومبنی زیری د اسمعیل علیه السلام ؤ او د ذبحی د قصی کرده (توله) واقعه پر هغه مبنی وه.

وَبَرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰ اسْحَقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿۱۳۷﴾

او برکت اچولی و مؤنبر پر دغه (اسمعیل) او پر اسحق (په تکثیر د اولاد) او له اولادی د دی دواړو څخه څوک نیکو کار دی (په ایمان او طاعت سره) او څوک ظالم دی په ځان خپل ښکاره (په کفر او معصیت سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه فرمائی دغه دواړه ئی وویل د ابراهیم علیه السلام دغو دواړو ځمانو ته. د دغو دواړو ډیر اولاد خور شو. د اسحق علیه السلام په اولاد کښی د بنی اسرائیلو انبیاء پیدا شول. او د اسمعیل علیه السلام له اولادی څخه عرب متشکل شول چی د هغوی له منځه زمونږ رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم مبعوث شوی دی. یعنی د دوی اولاد (څوڅمات) تول سره یو شان نه دی. په دوی کښی داسی نیکان او پاکان هم شته چی د خپلو آباؤ او اجدادو نومونه روښانه او ژوندی کوی. او ډیر بدان او خراب سری هم په کښی شته چی د خپلو بدو عملونو او بدو چارو لامله (له وجی) هغوی ته د دغو معظمی کورنی ننگ ویلی شی. او د بدو سزاؤ وړ (لائق) او مستحق دی.

تنبیه: عموماً مفسرینو د ﴿وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا﴾ ضمیر د ابراهیم او اسحق په طرف راجع کری دی مگر حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه هغه د حضرت اسمعیل او اسحق په طرف راجع کری او مضمون ته ئی زیات وسعت ورکری دی.

وَلَقَدْ مَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿۱۳۸﴾ وَجَعَلْنَاهمَا قَوْمَهَا مِنْ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿۱۳۹﴾

او خامخا په تحقیق احسان مو کری و پر موسی او هارون او نجات مو ورکړ دغو دواړو ته او قوم د دوی ته له غمه ډیر لوی (ویر اندیښنی) نه.

تفسیر: یعنی د فرعون او د ده د قوم له ظلم او ستم څخه ئی نجات ورکړ او د قلمز له بحیری څخه ئی پوری ایستل په ډیره آسانی سره.

وَنَصَرْنَهُمْ فَمَا كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿۱۴۰﴾

او نصرت مو ورکر دغو (سبیطیانو) ته پس ؤ هم دوی بریالیان (کامیاب) (پر) قبطیانو دښمنانو خپلو).

تفسیر: یعنی فرعون او د فرعونیانو لارو لښکر ئی گرد (تول) سره غرق او دوب کرل - او بنی اسرائیل ئی غالب - مظفر او منصور وگرځول او د هالکینو قبطیانو د املاکو او اموالو وارثان ئی هم دغه سبیطیان او اسرائیلیان کرل.

وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ ﴿١٤﴾

او ورکړی مو دی دغو دواړو (ورونو) ته کتاب (توریت) ډیر ښه بیانوونکی (شرائعو لره).

تفسیر: یعنی توریت شریف چی په هغه کښی د الله تعالی احکام په ډیر تفصیل او ایضاح سره بیان شوی دی.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٥﴾

او ښودلی مو وه دغو دواړو (ورونو) ته لاره سمه (رسوونکی مقصود ته).

تفسیر: یعنی په ښو افعالو او اقوالو کښی مونږ هغوی ته ثبات او استقامت ور په برخه کرل! او پر سمه صافه لاره مو دوی ره ی (روان) کرل! او هغه اوصاف او صفات مو ورعطاء کرل چی د انبیاؤ د عصمت له لوازمو څخه دی.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ ﴿١٦﴾ سَلَّمَ عَلَىٰ مُوسَىٰ وَهَارُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّا كَذَبْنَاكَ بِحُزْنِ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُمْ مِّنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾

او پری ښود مونږ په دی دواړو (ورونو) په وروستیو خلقو کښی دا چی سلام دی (د الله له طرفه) پر موسی او هارون بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکی جزاء د موسی او هارون نیکه) جزاء ورکوو (نورو) محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه دوی دواړه له هغو (خالصو) بندگانو زمونږ دی چی

(خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی زمونیر د کاملو ایماندارانو بندگانو شخه دی.

وَإِنَّ الْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۳۳﴾ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿۳۴﴾ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَلْقِينَ ﴿۳۵﴾

او بیشکه الیاس خامخا له مرسلانو شخه دی. کله چی وئی ویل قوم خپل ته آیا نه ویریرئ (له عذابه د الله شخه) آیا تاسی عبادت کوئ د (هغه بت چی نوم ئی) بعل (دی) او پریرئ تاسی (عبادت) د ښه پیدا کوونکی

تفسیر: د عُینو په نزد حضرت الیاس علیه السلام د حضرت هارون علیه السلام له نسله دی. الله تعالی الیاس علیه السلام د شام په ملک کښی یوه ښار ته چی د «بعلبک» په طرف کښی ؤ ولیره د هغه خلق د هغه بت په عبادت کښی مشغول ؤ چی د «بعل» په نامه سره مشهور ؤ. حضرت الیاس علیه السلام دوی د الله تعالی له قهره او غضبه ویرول او د بت پرستی له بد انجام او عاقبت شخه ئی پوه او خبردار کرل او وئی ویرول.

اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ ﴿۳۶﴾

چی الله دی رب ستاسی او رب د هغو پلرونو ستاسی چی پومبی ؤ.

تفسیر: یعنی هسی خو په دنیا کښی بنی آدمان هم د تحلیل - ترکیب - تعدیل - تحویل او نورو وسائلو په ذریعه ظاهرأ ډیر شیان جوړوی - مگر ډیر ښه خالق - صانع او جوړونکی همغه پاک الله دی چی د تولو اصولو - فروعو - جواهرو - اعراضو - صفاتو - موصوفاتو او نورو مخلوقاتو حقیقی خالق دی. هغه لوی ذات چی تاسی او ستاسی پلرونه او نیکونه ئی پیدا کری دی نو بیا به دغه کار چیری جائز او روا وی چی هغه ﴿أَحْسَنُ الْخَلْقِينَ﴾ پریرئ او د «بعل» بت په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شع او له هغه شخه امداد او مرسته (مدد) وغورئ چی په ظاهری ډول (طریقه) سره د یوی ذری د پیدا کولو قوت او قدرت هم نه لری بلکه د هغه وجود د ده د منونکیو د کار او زحمت رهین دی چی د خپلو دغو عابدانو په لاسونو کښی څرنگه چی د دوی زړه غوښت جوړ شوی او پخپل دغه عُحای کښی درولی شوی دی.

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَكَاخِرُونَ ﴿۱۳۷﴾

پس تکذیب و کفر دوی د هغه پس بیشکه دوی به خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته).

تفسیر: یعنی د دروغجنولو سزا دوی ته هر ورو (خامخا) ورسیږی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۳۸﴾

مگر تکذیب ونه کړ (د دوی هغو) بندگانو د الله چی مخلصان دی.

تفسیر: یعنی نور گردو (تولو) هغه ته د دروغو نسبت وکړ مگر د الله تعالیٰ مخلص او غوره بندگانو د هغه تصدیق وکړ نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿۱۳۹﴾ سَلَّمَ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ ﴿۱۴۰﴾

او پری شوی موند پر دغه (الیاس مدح او ثناء) په وروستیو خلقو کښی سلام دی (له الله) پر آل یاسین.

تفسیر: «الیاس» ته «الیاسین» هم وائی لکه چی «طور سینا» ته «طورسینین» هم ویلی کیږی. یا به له «الیاسین» څخه د حضرت الیاس متبعین مراد وی. او ځینی «آل یاسین» ئی هم لولی نو په دغه تقدیر به «یاسین» د هغوی د پلار نوم وی یا به د هغوی نوم «یاسین» او د «آل» لفظ به مقم او زائد وی لکه چی په «کماصلیت علی آل ابراهیم» کښی یا چی په «اللهم صل علی آل ابی اوفی» کښی دی والله اعلم.

إِنَّا كُنَّا لَنَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۴۱﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۴۲﴾
وَأَنَّ لَوْطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۴۳﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿۱۴۴﴾ إِلَّا
مَجْزُوا فِي الْغَيْرِينَ ﴿۱۴۵﴾

بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د الیاس نیکه) جزاء ورکوو نیکو بندگانو ته بیشکه چی دی له هغو بندگانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی. او بیشکه چی لوط وو خامخا له مرسلانو شخه کله چی نجات ورکړ مونږ ده ته او اهل د ده ته تولو ته مگر یوی زری بنځی ته چی وه دا په باقی پاتی کیدونکیو (د عذاب) کښی

تفسیر: یعنی د ده بنځه چه له معذینو سره تعلق او ارتباط درلود (لرلو).

ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ ﴿۳۶﴾

بیا مونږ مگرد (تول) سره هلاک کړل نور (کفار).

تفسیر: یعنی ماسواء له لوط علیه السلام شخه او د ده له کورنی غنی نور د هغو کلیو پر گردو (تولو) هستیدونکیو باندی د دوی کلی واپولی شول. دغه قصه پخوا له دی نه په شو ځایونو کښی په تفصیل سره لیکلی شوی ده.

وَإِنكُمْ لَتَنزُرُونَ عَلَيْهِمُ مُمْصِجِينَ ﴿۳۷﴾ وَبِالْبَيْتِ أَفْلَا تَعْقِلُونَ ﴿۳۸﴾

او بیشکه چی تاسی خامخا تیریرئ (ای اهل د مکی) پر دوی په دی حال کښی چی صبا کوونکی ئی (د ورځی) او د شپیی (یعنی هر وخت پری تیریرئ) آیا پس عقل نه چلوئ (چی عبرت تری واخلي).

تفسیر: دغه ئی مکیانو ته فرمایلی دی ځکه چی کوم قوافل چی له معظمی مکی شخه شام ته تلل او راتلل د دوی د لاری په منځ کښی د لوط علیه السلام د قوم په بل مخ اوښتیو کلیو به ئی سترگی لکیدلی. یعنی سره له دی چی دوی تل ترتله پر همغو وړانو قریو تیریدل او د عذاب او عبرت علامه او هغه د قدرت لوی نښی ئی لیدلی خو بیا هم دوی ته هیڅ پند او عبرت له هغو شخه نه حاصلیده. آیا دوی پر دی نه پوهیږی کوم حال او انجام چی د بل یو نافرمانه قوم شوی وی همغسی احوال پر بل یو نافرمانه قوم هم راتلونکی دی.

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۳۹﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿۴۰﴾ فَسَاهَمَ

فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿۴۱﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿۴۲﴾

او بیشکه چی یونس خامخا له مرسلانو شخه دی. لکه چی وتبتید (له خپل قوم شخه) طرف د هغی بیرى دکی ته پس قرعه ئی واچوله (له دغو خلقو د بیرى (سره) درى کرته) پس شو له مغلوب کریو شویو (په قرعه کښى بیا نو ځان ئی سیند ته واچوه). پس یوه مری کر دغه (یونس) لره مهی کب حال دا چی دی پخپله د خپل ځان ملامت کوونکی وو (په دغه بلا اذن راتلو کښى).

تفسیر: یعنی بیرى د سیند په منځ کښى په چورلیدلو شروع وکړه - پر بیرى سورو خلقو وویل چی زمونږ پر دغی بیرى کښى داسی کوم مری هم سور دی چی له خپل باداره تبتیدلی دی نو د گردو (تولو) پر نامه شو ځلی پچی واچولی شوی خو په هر ځلی به پچه (قرعه) د هم دغه یونس علیه السلام پر نامه خته. دغه قصه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښى په تفصیل سره تیره شوی ده هلته دی د هغی تحقیق ولوست شی. د ده الزام هم دغومره وو چی د اجتهادی خطاء په اقتضاء بی له دی نه چی د الله تعالی حکم ته ئی انتظار کولی له هغه کلی شخه ووت او د الله تعالی د عذاب د نزول ورځ ئی تعیینه فرمایلی وه.

فَلَوْلَا اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسِيْحِيْنَ ﴿۳۷﴾ لَلَيْتَ فِى بَطْنِهٖ اِلَى يَوْمٍ يَّبْعُوْنَ ﴿۳۸﴾

پس که نه وی دغه خبره بیشکه چی دغه (یونس) وو له تسبیح کوونکیو شخه. نو خامخا پاتى به وو په نس د دی مهی کښى تر هغی ورځى پورى چی بیا ژوندی راپاخولی شی (خلق).

تفسیر: یعنی کله چی د مهی (کب) په گیده کښى او پخوا له هغه شخه به یونس علیه السلام د الله تعالی په ذکر او یاد کښى ډیر مشغول وو نو ځکه مونږ هغه ته ډیر ژر نجات ورکړ که نه تر قیامته به دی د همغه مهی په گیده کښى پاتى وو او د باندی وتل به ئی په برخه نه کیده او د همغه مهی غذا او خوراک به کیده.

تنبیه: ﴿لَلَيْتَ فِى بَطْنِهٖ﴾ الآية - د دی خبرى کنایه ده چی دی به له سره له هغه ځایه نه ووت. دغه واقعه د فرات په سیند کښى واقع شوی ده علامه محمود الالوسى البغدادی لیکى چی «ما په خپله په دغه سیند کښى ډیر لوی لوی کبان لیدلی دی ښائى دغه خبره د تعجب مورد ونه گرځی» پخوا تیر شو چی د کب په گیده کښى د یونس علیه السلام تسبیح دغه وه ﴿لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّىْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ﴾

فَبَدَّنْهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿۳۹﴾ وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ

شَجَرَةٌ مِّنْ يَّتِيمِينَ ﴿۳۷﴾

پس وموگورغوه دغه (یونس) په ډاگ میدان کښی حال دا چی دی رنخور وو. او زرغونه کره مونږ پری یوه ونه له جلفوالوو (کدو) نه.

تفسیر: پر مهی حکم وشو چی دی حضرت یونس علیه السلام له خپلی گیدی څخه قی کری - او په یوه خلاص میدان کښی ئی وغورغوی غالباً یونس علیه السلام به د کافی غذا او هواء او نور ضروریاتو د نه رسیدلو له سببه رنخی او نحیف شوی وو. وائی چی د ده ضعف او نحیفی دی اندازی ته رسیدلی وه چی لمر پلوشی او د مچ او نورو شیانو کښیناستل هم د ده پر بدن بد لگیده، الله تعالیٰ پخپل قدرت د ده په څنگ کښی د کدو یو بوتی سم د لاسه زرغون او لوی کر چی د هغه د جلف د پانو سیوری د ده پر جسم لویده - او هم دغسی به پاک الله د ده د غذا او نورو ضروریاتو وسائل او وسائط هم پخپل قدرت وربرابر کری وی.

وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿۳۸﴾

او بیا مونږ ولیږه دغه (یونس) سلو زرو (خلقو) ته یا زیات له دی نه.

تفسیر: یعنی یواځی که د دوی عاقلان او بالغان شمیرل کیدی نو د هغوی شمیر یو لک تنه وو او که ټول واړه او لوی سره وشمیرل شی نو د هغوی شمیر زیات وو. یا داسی ووايی چی له یو لک تنو څخه زیات وو - او دوو لکو ته نه رسیدل. د زرو کسور ورسره مه لگوی نو یو لک ئی ووايی. او که کسر ورسره لگوی نو د یوه لک څخه به څو زره د پاسه وی. والله اعلم.

فَاٰمَنُوْا بِمَنْعَتِهِمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۳۹﴾

پس ایمان راوړ (هغوی پری) پس نفع مو ورکړه دوی ته تر یوی نیستی پوری.

تفسیر: یعنی د ایمان او یقین په برکت ئی د الله تعالیٰ له عذابه نجات وموند. او په خپل مقدر عمر پوری له دنیوی لذاندو او ژوندون څخه متمتع او مستفید شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه قوم پر یونس علیه السلام ایمان راوړ چی یونس علیه السلام له هغوی ځنی تښتیدلی وو. دوی پرله پسې په ده پسې گرځیدل او لتوه ئی څو ورته ورسیدل او د یونس علیه السلام له موندلو څخه ډیر زیات خوښی او خوشال شول» دغه قصه پخوا له دی نه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښی هم لیکلی شوی ده هلته دی ولوستله شی.

فَأَسْتَفْتِهِمُ الرَّبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿۱۸﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ
 إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿۱۹﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِّنْ أَفْكَهَمَ لَيَقُولُونَ ﴿۲۰﴾
 وَكَذَلِكَ اللَّهُ وَانَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿۲۱﴾

پس وپوښته ته (ای محمده) دغه (کفار) آیا رب ستا لره لونی دی ؟ او دوی لره ځامن دی ؟. او که مو پیدا کړی دی پرښتی ښځی (لونی د الله) حال دا چی دوی حاضر وو (په وخت د پیدا کولو د پرښتو کښی) خبردار! پوه شه! چی بیشکه دوی له دروغو خپلو خامخا وائی (داسی) چی ولد راوړی دی الله حال دا چی بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په دی ویلو خپلو).

تفسیر: یعنی د انبیاوو حال خو مو واورید چی د حضرت نوح، ابراهیم، اسمعیل، موسی، هارون، الیاس، لوط او یونس علیهم السلام د گردو (تولو) مشکلات د الله تعالیٰ په امداد او اعانت سره حل شول. خورا ډیر لوی مقرب انسانان هم د الله تعالیٰ له امداد او معاونت څخه مستغنی او بی پروا کیدی نشی. اوس وروسته لږ څه د پرښتو او د پیریانو حال واورئ. چی کفارو د دوی په نسبت څرنګه چتی (بیکاره) او واهی عقائد له خپل ځانه ترلی او جوړ کړی دی لکه چی د عربو ځینو قبائلو به ویل چی پرښتی د الله تعالیٰ لونی دی. کله چی له دوی نه پوښتنه کیده چی ښه نو د دوی میندی څوک دی ؟. نو د لویو لویو پیریانو لونه به ئی ورښوولی په دی شانی چه (العیاذ بالله) د الله تعالیٰ تعلقات به ئی له پیریانو سره تړل. وروسته له دغو دواړو احوال ذکر کبړی. مګر پخوا له هغه د توطیه او تمهید په ډول (طریقه) د عربو د کفارو د دغی چتی (بیکاره) او مردودی عقیدی تردید شوی دی لکه چی د سورت په ابتداء کښی د عظمت او وحدانیت د دلائلو او قصصو په ضمن کښی د خپل قاهره قدرت د آثارو د بیان او تذکار څخه وروسته فرمائی چی اوس لږ شانی له دغو حمقاوو او جهلاوو څخه پوښتنه وکړئ چی آیا داسی لوی عظمت او قدرت والا الله تعالیٰ (معاذ الله) د خپل ځان دپاره که د اولاد تجویز هم کوی نو آیا د خپل ځان دپاره لونی غوره کوی ؟ او تاسی ته هلکان درکوی ؟ یوه خو دغه بی ادبی او گستاخی شوه چی تاسی الله تعالیٰ ته د اولاد نسبت کوئ او بیا په اولاد کښی هم ورته کمزوری او ښکته او ضعیفه اولاد او پر هغه مستزاد چی پرښتو ته هم د اناثو (ښځو) نسبت کوئ آیا کوم وخت چی مونږ پرښتی پیدا کولی دوی زموږ په څنګ کښی ولاړ وو ؟ او دوی د هغوی د انثیت دغه اطلاع او اخبار له خپلو مشهوداتو او مرئیاتو څخه ورکوی ؟ آیا دوی په واقع سره له دی نه خبر او مطلع دی چه مونږ پرښتی اناثی پیدا کړی دی ؟ **لاحول ولا قوة الا بالله**

العلی العظیم! د دغه انتهائی سفاقت او حماقت په نسبت څه وویلی شی ؟

اصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿۱۳۷﴾ مَا لَكُمْ تَكَيْفًا تَكْفُونَ ﴿۱۳۸﴾
اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿۱۳۹﴾

آیا غوره کړی دی دغه (الله) لونی پر ځامنو څه وشوه پر تاسی (په دغه حکم د دروغو کښی) دغه څرنګه حکم کوئ تاسی آیا پس پند نه اخلئ تاسی (چی الله پاک دی له ټولو عیوبو).

تفسیر: یعنی لږ ذره خو غور او دقت وکړئ د عیب ترلو دپاره هم لیاقت او علمیت پکار دی که مو داسی یوه غلطه عقیده له خپله ځانه جوړوله نو ښائی چی دغسی بی اساسه او بی منطقه به مو نه جوړوله. دغه کوم عدل او انصاف دی چی د خپل ځان دپاره هلکان غوره او پسند کړئ ؟ او پاک الله ته د لونیو نسبت وکړئ ؟.

اَمْ لَكُمْ سُلْطٰنٌ مُّبِيْنٌ ﴿۱۴۰﴾ قٰنُوْا اَيْكٰتِيْكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۱۴۱﴾

آیا شته تاسی ته کوم برهان سند ښکاره (چی الله اولاد لری). پس راوړئ تاسی هغه کتاب خپل که چیری یی تاسی صادقین رښتینی (په خپل قول کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر دغسی مهمله او بی اساسه خبره مو له کوم ځای څخه راپستلی ده ؟ له عقل او فهم او علمی اصول سره خو د دغی خبری هیڅ اړه (تعلق) او ارتباط نشته. نو آیا کوم نقلی سند د دغی عقیدی د اثبات دپاره لری ؟ که داسی وی نو بسم الله! راوړاندی ئی کړئ!.

وَجَعَلُوْا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَنَّةِ نَسْبًا وَلَقَدْ عَلِمْتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ
لَمُحْضَرُوْنَ ﴿۱۴۲﴾ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُصِفُوْنَ ﴿۱۴۳﴾

او گرځوی دغه مشرکان په منع د دغه (الله) او په منع د پیریانو نسب قرابت (نسبت د خپلوی)، او خامخا په تحقیق پوهیږی پیریان چی بیشکه دوی

خامخا حاضر کری شوی دی (دوزخ ته). پاکی ده الله ته له هغو (خبرو) شخه چی وائی ئی دوی (چی شریک او ولد ورته نیسی).

تفسیر: یعنی دغو حمقاوو د پیریانو سره (معاذ الله) د الله تعالیٰ د غوموالی (دامادئ) تعلقات قائم کری دی. سبحان الله! دوی څرنګه خبری کوی؟ که موقع ومومئ نو لږ شانی له دغو پیریانو شخه پوښتنه وکړئ چی د هغوی عقیده او افکار د خپلو ځانونو په نسبت څرنګه دی؟ او خپل ځانونو څه گنی؟ دوی ته دغه خبره په ښه شان سره معلومه ده چی دوی هم لکه نورو مجرمینو نیولی کیږی او د الله تعالیٰ په مخ کښی وړاندی کولی شی. آیا له څوم او داماد سره هم داسی معامله کوله شی؟ ځینو اسلافو له نسب شخه دغه مراد نیولی دی چه دغو خلقو شیاطین الجن د الله تعالیٰ مقابل حریفان گنل لکه چی مجوسیان د «یزدان» او «اهریمن» قائلان دی. یعنی یوه ته د نیکی خدای او بل ته د بدی خدای وائی.

إِلْعِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ ﴿۱۰﴾

مګر هغه بندګان د الله چه پاک کری شوی دی (منزه دی له دغه نسبت او احضار د دوزخ).

تفسیر: یعنی له پیریانو یا له انسانانو ځنی د الله تعالیٰ غوره او منتخب بندګان له نیولو او په عذابولو شخه آزاد دی معلوم شو چه هلته د نسبونو او د ارتباطو او د تعلقاتو څه پوښتنه نشته بلکه هلته یواځی د بندګی او اخلاص پوښتنه کیږی.

فَاتَّكُمُ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿۱۱﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفِتْنِينَ ﴿۱۲﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿۱۳﴾

پس بیشکه تاسو چی بیع او هغه چی عبادت ئی کوئ تاسی نه بیع تاسی (ای عابدانو او معبودانو په دغه بت پرستی سره په فتنه اچوونکی (د هیچا) مګر د هغه چا چی ننوتونکی د دوزخ دی (په علم الله کښی).

تفسیر: ډیر خلق داسی گنی چی د پیریانو په لاس کښی د بدی او پرښتو په لاس کښی د نیکی واک او اختیار شته هر چاته چی دوی وغواړی ښیګنه (فانده) ورسوی او الله تعالیٰ ته ئی مقرب مګر څوی او هر یوه ته چی دوی وغواړی بدی او تکلیف رسوی یا ئی گمراه کوی. ښائی د دغو

مفروضه وو اختیاراتو په بناء به ئی دوی د الله تعالیٰ اولاد یا خسر گرځولی وی. نو دلته ئی د دغی مسئلی جواب ورکری دی چی نه ستاسی او نه د دوی په لاس کښی څه مستقل اختیار شته. تاسی او هغه شیاطین چی تاسو ئی عبادت کوئ. که گرد (تول) سره یو ځای شیع د دغی خبری قوت او قدرت نه لرئ چی بی د الله تعالیٰ له مشیته یو متنفس هم په جبر او اکراه سره گمراه کری شیع گمراه خو همغه شوک کیری چی الله تعالیٰ دی د ده د بد استعداد په بناء دوزخی لیکلی وی او د خپلی بدکاری په سبب خپل ځان دوزخ ته ورسوی. (بیا وویل جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته).

وَمَا مَنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿۳۷﴾

او نشته له مونږ ځنی هیڅوک مگر چی مقرر دی ورته یو مقام ځای معلوم.

تفسیر: الله تعالیٰ دغه کلام د پرښتو له ژبی او د دوی له جانبه فرمایلی دی لکه چی په دیرو ځایونو کښی د انسانانو له جانبه دعاوی فرمائی. یعنی د هری لونی پرښتی دپاره یو حد مقرر دی چی دا له هغه حده نشی وړاندی کیدی، دا ئی ځکه وفرمایلی چی کافران وائی چی پرښتی د الله تعالیٰ لونه دی چی د پیریانو له ښځو څخه پیدا شوی دی. حال دا چی پیریانو ته د دوی حال په ښه شان سره معلوم دی. او پرښتی داسی وائی چی مونږ د دغی خبری له سره طاقت او توان نه لرو چی د الله تعالیٰ له احکامو د یوی ذری په اندازه هم تجاوز او تخلف وکری شو.

وَأِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ ﴿۳۸﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ صف ترونکی یو (په وخت د طاعت کښی).

تفسیر: یعنی په خپلو حدودو کښی هر څوک د الله تعالیٰ عبادت او د ده د احکامو د منلو دپاره تیار ولاړ دی. او له سره هیڅ یو د دی خبری طاقت او توان نه لری چی له هغه څخه د یوه ویښته په اندازه هم وړاندی وروسته وښوئیدی.

وَأِنَّا لَنَحْنُ الْمُسِيحُونَ ﴿۳۹﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ تسبیح ویونکی یو.

تفسیر: یعنی تر دی ځای پوری د پرښتو کلام ختم شو - وروسته له دی نه د مکی معظمی د

خلقو حال بیان فرمائی.

وَأَنَّ كَانُوا الْيَقِينُونَ ﴿۳۸﴾ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿۳۹﴾
لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْخَالِصِينَ ﴿۴۰﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿۴۱﴾

او بیشکه چی وو (دغه کفار) خامخا ویل به ئی داسی چی که چیری بیشکه وی له مونبر شخه ذکر (کوم کتاب) له پخوانیو (کتابونو) شخه نو خامخا وو به مونبر بندگان د الله مخلصان (بیا چی ورته راغی دغه قرآن) پس کافران شول په دغه (کتاب) پس ژر ده چه پوه به شی دوی (په عاقبت د دی کفر خپل).

تفسیر: د عربستان خلقو شخه مهال (وخت) چی د انبیاوو نومونه او قصی اوریدلی او د دوی له علم شخه بی خبران وو نو پخپلو منځ کښی به ئی سره داسی ویل «که مونبر ته د دغو پخوانیو علوم حاصل وی یا پر مونبر بانندی هم کوم آسمانی کتاب یا د پند او نصیحت خبری نازلیدی نو مونبر به پر هغو په ډیر ښه شان سره عمل کوه او خپل حسن الاعمال به مو نورو ته هم ښوول او په معرفت او عبادت کښی به مو تر دغی اندازی پوری ترقی او پرمخ تگ کوه چی د الله تعالیٰ په مخصوصو او منتخبو بندگانو کښی به شاملیدو» اوس چی د دوی په منځ کښی نبی الله صلی الله علیه وسلم مبعوث شوی دی دوی له خپلو هغو خبرو شخه اوښتی دی او هغه خپل قول او اقرار ئی هیر کری دی نو د دغه انحراف او انکار شخه کومه نتیجه او انجام چی دوی ته پېښیدونکی دی دوی به ئی عنقریب وگوری.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿۴۱﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿۴۲﴾
وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿۴۳﴾

او خامخا په تحقیق پخوا لا صادر شوی دی حکم زمونبر دپاره د بندگانو زمونبر مرسلینو. چی بیشکه دوی هم له دوی سره مدد کری شوی دی. او بیشکه لښکری زمونبر خامخا هم دوی بریالیانی (کامیاب) دی (په کفارو).

تفسیر: یعنی دغه خبره د الله تعالیٰ په علم کښی مقرر شوی ده چی د منکرینو په مقابل کښی

پاک الله له خپلو انبیاوو سره مدد او معاونت کوی او بالاخر د الله تعالیٰ لښکر غالب او بریالی (کامیاب) کیږی اگر که ضمناً حالات په هر ډول (طریقه) او هر وضعیت سره اوږی او لوتونو وخورى مگر فتحه - بری او کامیابی هر ورو (خامخا) د مخلصو بندگانو دپاره ده او دغه نصرت هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د ظاهری تسلط او غلبی په معیار وی مگر په دغه شرط چی دغه «جند» فی الواقع «جند الله» وی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ جِئْنَا ۖ وَأَبْصَرْتُمْ سُوفَ يُبْصِرُونَ ﴿۱۵۸﴾

پس مخ وگرځوه ته (ای محمده!) له دوی نه تر یوه وخته پوری. او گوره ته دوی ته پس ژر ده چی وبه وینی دوی (عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی اوس غو ورځی نور هم دوی ته څه مه وائی! او په صبر او استقامت سره د دوی حال ته وگورئ دوی به هر ورو (خامخا) خپل انجام وگوری لکه چی وئی هم لید. کله چی وویل منکرانو تمسخرأ چی کله به وی نزول د عذاب؟ نو نازل شو

أَفِئِدَا إِنَّا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿۱۵۹﴾ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَأُ الْمُنذِرِينَ ﴿۱۶۰﴾

آیا پس (په راتلو) د عذاب زمونږ تلوار کوی دوی. پس کله چی نازل شی (عذاب) په میدان (غولی) د دوی پس بد به وی صبا د ویرولیو شویو.

تفسیر: شاید ﴿سُوفَ يُبْصِرُونَ﴾ د آوریډلو په اثر به دوی داسی وی چی اوس نو ژر شه زمونږ عاقبت خاتمه او انجام مونږ ته اوبښه! نو د هغه جواب ئی داسی ورکړ چی پر خپل ځان باندی د آفت د ژر غوښتلو دغه شورماشور چی تاسی نښلولی دی کله چی وخت ئی راشی هغه به ډیر بد وخت وی. د الله تعالیٰ عذاب داسی درځی لکه چی کوم دښمن سړی ته په پتونى کښی د شپى پت ناست وی او گهیځ (سحر) د وخته یو ځلی په میدان کښی ځان ورښکاره کړی او پر خپل غلیم په دانگ پیللی (ښکاره) ډاره واچوی. د الله تعالیٰ د عذاب د نزول په وخت کښی به د هغو خلقو حشر هم داسی کیږی چی دوی پخوا له دی نه ویرولی شوی دی او له آخری خاتمی څخه په ښه ډول (طریقه) پوه او مطلع کړی شوی دی لکه چی د مکى معظمی په فتح او په نورو ځایونو کښی هم داسی وشو. اوس بیا الله جل شانہ واعظم برهانہ لپاره د تسلی د خپل رسول صلی الله علیه وسلم مکرراً مؤکداً داسی امر فرمائی

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ جِئْنَا ۖ وَأَبْصَرْتُمْ سُوفَ يُبْصِرُونَ ﴿۱۵۸﴾

او مخ و مگر عوه (ای محمده!) له دوی شخه تر یوی نیتی پوری. او گوره
(دوی ته) پس ژر ده چه وبه وینی دوی (احوال خپل).

تفسیر: ښائی چی پرومینی وعده د دنیوی عذاب وه - او دغه به د اخروی عذاب وی. یعنی
تاسی ورته گورئ چی وروسته له دی نه دغه کفار په آخرت کښی څه څه عذابونه مومی.

سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۱۸۶﴾ وَسَلٰمٌ عَلٰى الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۸۷﴾ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۸۸﴾

پاکي ده رب ستا لره (له هره عيبه او نقصانه) چی رب د عزت (قوت غلبي
دی او پاک دی) له هر هغه څيزه چی (مشرکان ورته) نسبت کوی او سلام
دی پر (تولو) مرسلینو استاځیو. او توله ثناء صفت خاص الله لره دی چی
رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: د سورت په خاتمه کښی ئی د گردو (تولو) اصولی مضامینو خلاصه بیان کړه - یعنی
د الله تعالی ذات له تولو عیبو او نقائصو څخه پاک او منزّه دی، په گردو (تولو) کمالیه وو
صفتو او محاسنو موصوف او گردی (تولی) ښیگنی (خوبی) د ده په پاک ذات کښی مجتمی
دی - پر گردو (تولو) انبیاوو او رسولانو د ده له طرفه سلام راځی چی د دوی د عظمت او
عصمت او سالمیت او منصوریت دلیل دی.

تنبیه: له احادیثو څخه، وروسته د لمانځه او د مجلس پر ختم کښی د دغو آیاتونو د لوستلو
فضیلت ثابت شوی دی نو ځکه مونږ هم د هم دغه سورت د تفاسیرو خاتمه پر هم دغی عقیدي
تینگه کړه! څو مو پاک الله پر هم دغه عقیده باندی تینگ ولری!

﴿سُبْحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ وَسَلٰمٌ عَلٰى الْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ﴾

(تمت سورة الصافات بفضل الله تعالى ومنه)

(سورة ص مکیه وهی ثمان وثمانون آیه و خمس رکوعات رقمها (۳۸) تسلسلها حسب النزول ایضا
(۳۸)

نزلت بعد سورة القمر

د «ص» سورت مکی دی (۸۸) آیته (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۸) او په نزول کښی هم
(۳۸) سورت دی

وروسته د «القمر» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ۝۱ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ۝۲

قسم دی په قرآن چی څښتن (خاوند) د پند ذکر بیان، شرف، شهرت، عظمت دی (داسی نه دی چی کفار د معبودانو په نسبت وائی). بلکه هغه کسان چی کافران شوی دی په کبر، سرکشی کښی دی (له قبوله د حق) او په مخالفت کښی دی (له مسلمانی سره).

تفسیر: یعنی دغه عظیم الشان، عالی مرتبت قرآن چی په ډیرو عمده وو نصابو سره دک او په نهایت مؤثر طرز خلقو ته د هدایت او معرفت خبری ښوونکی او پوهونکی دی په جگ (وچت) غیر سره شهادت ورکوی هغه خلق چی له قرآنی صداقت او د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له رسالت څخه منکر دی د هغه سبب داسی نه دی چی د قرآن په تعلیم یا تفهیم کښی څه نقص یا قصور شته یا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ده په تبلیغ او تبیین کښی معاذ الله مقصر دی بلکه د دغه انکار او انحراف اصل سبب دا دی چه دغه مخلوق دروغ پری تری، چتی (بیکاره) لوئی، تکبر، غرور، نخوت، معاندت، مخالفت، جهالت او حماقت کوی او د شقاق او نفاق د جذباتو په جال کښی نښتی دی که چیری دوی لږ څه له دغه دلدل څخه ووځی نو د حق او صداقت ډیر صاف او پاک سرک د دوی په نظر ورځی.

كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قُرُنٍ فَتَادُوا وَآرَاتٍ حِينَ مَنَاصٍ ۝۳

(نه گوری منکران چی) څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دی څخه له اهل د زمانی پس ناری به ئی وهلی (عند نزول العذاب) حال دا چی نه به وو

هغه وخت د خلاصیدلو (او د تنبیتدلو).

تفسیر: یعنی دوی ته دی معلوم وی چی د هم دغه غرور او تکبر په سبب او د انبیاؤ د الله د مقابلی او مجادلی په علت پخوا له دی نه ډیر اقوام او ملل سره تباہ او برباد شوی دی، هغه خلق هم تر ډیرو مودو پوری د الله تعالیٰ له انبیاو سره جنگیدلی وو، بیا څه وخت چی پر هغوی هغه بد ساعت راغی او د الله تعالیٰ عذاب دوی له څلورو خواوو څخه چار چاپیر ونیول نو سخت وویریدل او شورماشور او غلغله ئی ونښلوله، مگر د هغه وخت د آنی او فوری غلبلی او کریکی څخه هیڅ یوه نتیجه نه مرتبه کیده ځکه چی د خلاصی او نجات موقع تیره شوی وه او وخت او فرصت نه وو پاتی چی د دوی د دغو شور او بکاوو او فریادونو په طرف غوړ کینودی شوی. («لات» د «لیس» په معنی ده چی «ت» تاکیداً پری زانده شوی ده او له «حین» سره مختص دی چی تری اسم یا خبر عموماً محذوفیږی «مناص» د واوی اجوف مصدر دی).

وَعَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكٰفِرُونَ هٰذَا سِحْرٌ كٰذِبٌ ﴿۳۸﴾

او تعجب کوی (کفار) له دی نه چی راغلی دی دوی ته (نبی) ویروونکی له دوی نه او وائی دا کافران چی دغه (ویروونکی نبی) ساحر کودگر دی دروغجن.

تفسیر: یعنی که له آسمانه کومه پرښتنه راتلی خو بیا هم یوه خبره وه. زمونږ له منځه یو سری راپورته شوی او زمونږ په ویرولو او ژړولو ئی شروع کړی ده او داسی وائی چی زه د آسمان والا الله له جانبه راغلی یم. دغه یوه ډیره عجیبه خبره ده اوس ماسوا له دی نه بل څه وویل شی چی یوه کودگر (ساحر) یوه د دروغو ننداره جوړه کړی ده، او د کودو په زور دغه ننداری او کرشمی راښیی او ورته معجزه وائی او څو د افسانسی خبری ئی هم راتولی کړی دی او د هغو په نسبت داسی دعوی کوی چی دغه د الله تعالیٰ رالیږلی شوی علوم دی او زه ئی رسول یم.

اجْعَلِ الْاِلٰهَةَ الْاِلٰهًا وَّاحِدًا ۙ اِنَّ هٰذَا شَيْءٌ عَجَابٌ ۙ وَاَنْطَلَقَ الْاِسْلَامِيَّةُ مِنْ اَنْ اَمْشُوا وَاَصِيْرُوْا عَلٰى الْهَيْكَلِ ۙ

آیا ده مگر عولی دی دغه (۳۶۰) معبودان الله یو ؟ بیشکه دغه (مگر عول، د ډیرو معبودانو یوه ته چی تاسی نور معبودان پریږدئ او د یو الله عبادت کوی) خامخا یو څیز ډیر عجیب دی (چی مثل نه لری) او لارل په تلوار سره مشران

له دوی نه (له مجلسه چی سره ویونکی وو یو بل ته) چی عُی (پاخی له دی
عایه) او صبر وکړئ (او محکم اوسئ) پر (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی دغه بل هم درواخلئ! د دومره بیشماره خدایانو دربارونه دی بند وی او یواخی یو
الله ئی پرینی دی له دی نه بله لویه د تعجب خبره به څه وی چه د دغومره لوی جهان انتظام
یواخی هم دغه یو الله ته وسپارلی شی او د مختلفو شعباتو او اداراتو هغه معبودان چی د هغوی
بندگی له ډیرو کلونو راهیسی جریان او ادامه لری له یوی مخی ممنوع ودرولی شی. گواکی
زمونږ پلرونه او نیکونه بیخی جاهلان او ناپوهان وو چی دغومره ډیرو بتانو او معبودانو ته ئی
عبادت کاوه. په روایاتو کښی راغلی دی چه د ابوطالب په رنځورئ کښی ابوجهل او د قریشو څو
نور غتان ابوطالب ته ورغلل او هغه ته ئی د رسول الله مبارک شکایت یووړ چی دغه ستا وراره
زمونږ معبودانو ته بدی ردی خبری کوی او مونږ ته په څو څو ډوله (قسمه) احمقان او ناپوهان
وائی تاسو ده ته نصیحت وکړئ! کله چه ابوطالب دغه خبری رسول الله صلی الله علیه وسلم ته
وکړی دوی د هغه په جواب کښی وویل «ای زما تره! زه تشه له دوی نه یوه کلمه غواړم چه
وروسته له هغه به گرد (تول) عربستان د دوی مطیعان او عجمیان به د دوی خدمت گاران شی او
نور ادیان به ورته جزیه وړاندی کړی « دوی خوشال شول او ورته ئی وویل «چی هغه څه شی دی
؟ تاسی خو همغه یوه کلمه وواپئ مونږ ستاسی د لسو کلمو منلو دپاره تیار ولاړ یو» رسول الله
مبارک وفرمایل چه «نه! هغه خو هم دا یوه د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ده!» کله چه هغوی دغه
خبره واوریدله ډیر په قهر او غصه شول او تاو کړی له هغه مجلسه پاخیدل او وی ویل چه مونږ
دومره ډیر خدایان پریردو او فقط ستا په خوله یواخی هم دغه یو الله معبود ومنو! عُی چه څو
محمد صلی الله علیه وسلم له خپلو دغو چلونو او فریبونو څخه لاس اخیستونکی نه دی. ده زمونږ
د دغو معبودانو په خلاف خپلی پښی لوخی (بریندی) کړی دی او خامخا د هغوی پر ضد
تبلیغات کوی مونږ لره هم ښائی چی د هم ده په شان خپل لستونی پورته او د خپلو معبودانو
حمایت او عبادت وکړو نه چی د ده په دغو تبلیغاتو سره د کوم ضعیف الاعتقاد سری پښه زمونږ
د دغی پخوانی آباءی او اجدادی طریقی څخه وښوئیری او دی پخپل مقصد بریالی (کامیاب) شی
د ده د دغی بلیغی سعیی او کوشښی په مقابل کښی مونږ ته هم لازم دی چه ډیر زیات صبر،
استقلال او استقامت له خپله ځانه ورښکاره کړو.

إِنَّ هَذَا الشَّيْءَ تَرَادٌ

بیشکه دغه شی (توحید) خامخا یو شی دی چه اراده ئی کړی شوی ده (له
مونږ څخه)

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم چی په داسی زور او شور او عزم او استقلال سره زمونږ د معبودانو په خلاف په جهاد لاس پوری کړی دی ضرور په دغه کښی د ده څه غرض شته او هغه دا دی چی دی د یوه الله په نامه اخیستلو سره مونږ گرد (تول) خپل ځان ته مطیع او محکوم وگرځوی او خپل ځان ته حکومت او ریاست حاصل کړی. نو لارم دی چی مونږ دی پری نږدو چی پخپل دغه مقصد کښی بریالی (کامران) او کامیاب شی. ځینی مفسرین د ﴿إِنَّ هَذَا الْقَوْمَ لَیْرُدُّ﴾ مطلب داسی بیانوی بیشکه دا همغه شی دی چه محمد صلی الله علیه وسلم د هغه تینگه اراده کړی ده او په هیڅ صورت له هغه څخه لاس اخیستونکی نه دی. یا دی داسی وویل شی چی هم دغه خبره (معلومیږی) کیدونکی ده الله ته هم دغه منظور دی چه په دنیا کښی انقلاب شی، لهندا حتی الامکان په ډیر صبر او تحمل سره د خپل قدیمی دین په حفاظت کښی تینگ اوسئ! یا ممکن دی چه د تحقیر له لاری ئی داسی ویلی وی چه بیشکه د محمد صلی الله علیه وسلم په اراداتو کښی خو ډیر شیان دی لیکن دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چی دی پخپلو هغو گردو (تولو) هیلو، امیدونو او اراداتو ورسپړی چی آرزو، تمنا او اراده کوی. مونږ لره ښائی چی د ده په مقابله کښی تینگ ودریږو او یو پل هم د ده په مقابل کښی بیرته کشینږدو.

مَا سَبَعْنَا بِهَذَا فِي الْمَلَّةِ الْآخِرَةِ إِن هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ ۝

نه دی اوریدلی مونږ دغه (توحید، وحدانیت) په دین وروستنی (عیسوی) کښی نه دی دغه (توحید) مگر له خپله ځانه جوړ کړی شوی دروغ دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «چی خپل د پلرونو او نیکونو دین ته ئی پخوانی دین وایه. یعنی پخوا مو داسی آوریده چی پخوانیو خلقو به هم داسی خبری کولی مگر زمونږ پلرونو خو داسی نه دی کړی او نه ئی دی ویلی» او ممکن دی چه له پخوانی دین څخه عیسائی دین مراد وی لکه چی د اکثرو اسلافو قول دی. یعنی نصرانیان چی له اهل الکتاب څخه دی د هغوی په نسبت هم مونږ داسی نه دی اوریدلی چی گرد (تول) نور خدایان له منځه لری کړی او تش یو الله ئی پری ایښی وی آخر دوی خو هم دری خدایان منی او دوی هم دغه رسول، د رسول په حیثیت نه منی او وائی که د ده د دغو ویناوو کوم اصل په نورو کتابونو کښی وی مونږ به هم هغه ضرور منلی وی معلومیږی چی دغه خبری گردی (تولی) له خپل ځان څخه جوړی کړی شوی دی (العیاذ بالله)

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

آیا نازل شوی دی پر دغه (محمد) دغه ذکر قرآن له منځ زمونږ (غتانو)،

تفسیر: یعنی بالفرض دغه قرآن هم مونږ په نامنلی زړه د الله تعالیٰ کلام منو، او د دغی موضوع په نسبت زیاتی خبری نه کوو چی ولی له آسمانه کومه پږښته د نبی په حیثیت را ونه لیږله شوه؟ مگر دغه ډیر د تردد او انکار غچای دی چه زمونږ د ټولو له منځه غرنګه محمد صلی الله علیه وسلم په نبوت سره منتخب شو؟ آیا په ټوله دنیا کښی پږته (علاوه) له محمد صلی الله علیه وسلم بل د دی کار دپاره وږ (قابل) او لایق نه وو؟ او هم دغه لوی کار فقط هم دغه ته پاتی وو؟ او بل کوم مشر، غت، ستر، مالداره جایداد لرونکی او بااعتبار سری په دنیا کښی نه مونده کیده چی خپل دغه کلام او د نبوت مهام ئی د ده په لاس کښی ورکری وی؟.

بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَدُوؤُاْ عَذَابِي

بلکه دوی په شک کښی دی له ذکره قرآنه پنده زما (بل شه منشأ نه لری)، بلکه نه دی شکلی دوی عذاب زما (که نه شک به ئی ورک شوی وی).

تفسیر: دغه د الله تعالیٰ له طرفه د دوی د دغی چتی (بیکاره) وینا او نامعقولی خبری جواب شو، یعنی د دوی دغه خرافات او واهیات هیڅ اصل او حقیقت نه لری خبره فقط هم دغومره ده چی اوس دوی ته زمونږ د خبرو په نسبت شه شک او اندښنه ورپیدا شوی ده او دوی پر دغه خبره یقین او باور نه لری چی هغه خوفناک مستقبل چی دوی ته ئی خبر او اطلاع ورکوله کیږی هر ورو (خامخا) واقع کیدونکی هم دی ځکه چی دوی تر اوسه پوری د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند نه دی شکلی، شه مهال (وخت) چی دوی د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند او مزه وشکی نو دغه گرد (ټول) شکوک او شبهات به ئی لری کیږی.

أَمْعِنَدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ۝ أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ۝

آیا په نزد د دوی دی خزانی د رحمت د رب ستا چی ډیر غالب قوی ښه ښوونکی دی؟. آیا دوی لره دی سلطنت د آسمانونو او ځمکی او د هغو گردو (ټولو) شیانو چی په منځ د دغو کښی دی؟ پس ودی خپژی (دوی آسمان ته) په اسبابو (رسوونکیو) سره.

تفسیر: یعنی د رحمت خزائن او د آسمانونو او د ځمکی حکومت گرد (ټول) د الله تعالیٰ د

قدرت په لاس کښی دی الله ډیر زبردست او لوی بخشش والا دی پر هر چا چی د هر انعام اراده وکړی هیڅوک د هغه مانع نشی گرځیدی او نه پری څه تنقید او اعتراض کولی شی. که الله تعالیٰ پخپل حکمت او علم سره کوم بشر ته د نبوت او رسالت په منصب سره افتخار وښی نو تاسی د هغه په نسبت څه مداخله کولی شی؟ چی پر دغه دی ولی داسی مهربانی فرمایلی ده؟ او پر مونږ دی ولی نه ده فرمایلی؟ آیا د رحمت د خزائنو او د آسمانونو او د ځمکی د سلطنت اختیار داره او واکداره هم دا تاسی یی؟ چی داسی چتی (بیکاره) او لغو اعتراضات کوئ؟ که یی نو خپل گرد (تول) وسائل، اسباب مو په کار واچوئ او په آسمان پوری خپلی رسی وتړی، او پر علویاتو هم قبضه وکړئ! او سم له خپلی مرضی او منشأ سره د آسمانونو او ځمکو په تدبیر او انتظام کښی که مو له لاسه پوره وی گوتی ووهئ! او که دغه مو له واکه نه وی پوره نو د آسمانونو او د ځمکی د حکومت او د رحمت د خزائنو د مالکیت دعوی بیخی چتی (بیکاره) او غلطه ده او په سر د هغه د الوهیت په کارونو او انتظاماتو کښی مداخله پرته (علاوه) له بیحیائی او جنون به بل څه شی وی؟.

جِنَّدًا هَذَا لَكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ ①

دوی خو یو لښکر گوتی دی په دغه ځای کښی چی ماتی ورکړی شوی له هغو ډیرو لښکرو څخه دی.

تفسیر: یعنی هیڅ نشته! د آسمانونو او د ځمکی له حکومت او د رحمت د خزائنو له مالکیت سره دغه خواران څه اړه او تعلق لری؟ دوی خو د غو ماتو او هزیمت خوړلیو انسانانو یوه ډله او جمعیت دی چی د پخوانیو سپیرو او تباه شویو اقوامو په شان لا له اوسه تباه او بریاد په نظر راځی. لکه چی دغه منظره د خلقو له نظره د «بدر» له غزوی څخه د مکی معظمی تر فتحی پوری تیره شوه. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پخوانی اقوام تباه شول که دوی هم پر خپل طغیان او عصیان کښی هم داسی مداومت وکړی نو هغوی په شان دوی هم تباه او فناه کیږی» گواکی د دغه آیت ربط ئی له پخوانی آیت سره وښود والله اعلم.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَارِ ②

تکذیب کړی وو پخوا له دوی نه قوم د نوح او (قوم د) عاد او (قوم د) فرعون چی خاوند د میخونو وو.

تفسیر: یعنی زور او قوت او لاؤ لښکر والا چی په دنیا کښی ئی د خپل سلطنت میخونه په

شمکه کبھی تک وهلی ؤ. او عُینی وائی هغه شوک چی سری به ئی په میخونو سره واژه نو د دغه لامله (له وجی) د هغه نوم هم داسی ﴿ذُو الْقَدَّاسِ﴾ میخ والا مشتهر شو. والله اعلم.

وَتَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لَيْكَةِ أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿۱۴﴾ كُلُّ الْأَكْذَابِ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ ﴿۱۵﴾

او (قوم د) تمود او قوم د لوط او اهل د عُنگله (چی شعیب ورمبعوث شوی وو)، دغه کسان (همغه) لوئی لوئی دلی (او لښکری) وی. نه ده (هر یوه د دغو دلو) مگر نسبت د دروغو ئی کری ؤ رسولانو د (الله) ته پس ثابت شو عذاب زما (دوی ته).

تفسیر: یعنی دغو ټولو لویو زورورو او طاقتورو انواجو هم څه وخت چی د الله تعالیٰ رسولان دروغجن وشمیرل د الله تعالیٰ له سزا او عذاب څخه ئی نجات ونه موند نو ستاسو حقیقت څه دی ؟

وَمَا يَنْظُرُهُمْ إِلَّا الصَّيْحَةُ وَاحِدَةٌ مَّا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿۱۵﴾

او نه کوی انتظار دغه کسان (کفار د مکی) مگر چغی یوی ته (د اسرافیل) چی نشته هغی ته هیڅ ډیل بیرته گرځیدل.

تفسیر: یعنی د صور (شپیلغ) د غبر منتظر دی چه پوره سزا خو دوی ته په هغه وخت کبھی ورکوله کیږی او ممکن دی چی له «صیحه» څخه دلته فقط یوه چغه او انضجار مراد وی.

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطْنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿۱۶﴾

او وائی (کفار تمسخرأ) ای ربه زمونږ زر راکړه مونږ ته برخه عملنامه زمونږ پخوا له ورځی د حساب.

تفسیر: یعنی هر کله چی دوی د قیامت خبری اوری نو په توکو او مسخرو سره وائی چی زمونږ د هغه وخت برخه اوس راکړه! تر څو مونږ هم دا اوس خپله اعمالنامه وگورو او لاس په لاس له

خپلی سزا څخه فراغت ومومو.

إصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿۱۷﴾

(فرمائی الله) صبر تحمل کوه (ای محمده!) پر هغی خبری چپی وائی دوی (تاته) او یاد کوه (قصه) د بنده زمونږ داؤد خاوند د قوت (په عبادت کښی) چپی بیشکه دی ډیر رجوع کوونکی ؤ (عبادت د الله ته).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «په دغه نحای کښی ده ته د داؤد علیه السلام قصه ور په یادوی چپی ده هم د «طالوت» د حکومت په عهد کښی ډیر صبر کړی ؤ څو بالآخر حکومت ده ته ورسید او «جالوت او نور» مخالفین گرد (تول) سره په جهاد کښی پره او مغلوب شول چپی هم دغه وضعیت او نقشه زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ته هم ورپښه شوه. تنبیه: د «ذاالاید» ترجمه حضرت شاه صاحب په «د لاس زور والا» سره کړی ده یعنی د سلطنت قوت یا به ئی دغه لوری ته اشاره وی چه د ده په لاس کښی اوسپنه نرمه کیده. یا به د «لاس قوت» څخه دغه مطلب وی چه ده به د سلطنت مال نه خوږ بلکه د خپل لاس له گټی څخه ئی دودی خوږه او «اواب» یعنی په هره معامله کښی به ده د الله تعالیٰ په طرف توجه او رجوع کوله.

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحُن بِالْعَشِيِّ وَالْإشْرَاقِ ﴿۱۸﴾

بیشکه چپی مونږ تابع مسخر کړی مو وو غرونه له دغه (داؤد) سره چپی تسبیح به ئی ورسره ویلی په آخره او په اوله برخه د ورځی کښی.

تفسیر: یعنی صبا او بیگا کله چپی حضرت داؤد علیه السلام په تسبیح کښی مشغولیده نو غرونو به هم له ده سره تسبیح ویل. د ده په متعلق څه مضمون د «سبأ» په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَالظَّيْرِ كَشُورَةٌ كُلٌّ لَّهُ أَوَّابٌ ﴿۱۹﴾

او (بل تابع او مسخر کړی ؤ مونږ) مرغان حال دا چپی تول کړی شوی به ؤ (صفونه صفونه) هر یو (له دوی) به ده ته رجوع کوونکی ؤ (په طاعت سره).

تفسیر: یا به گرد (تول) له ده سره یو ځای کیدل او د الله تعالیٰ په طرف به ئی رجوع کوله
کما قال بعض المفسرین.

وَسَدَّدْنَا مَلَكُهُ

او قوی محکم کړی ؤ مونیو ملک سلطنت د دغه (داؤد).

تفسیر: یعنی پر دنیا باندی د ده د سلطنت رعب او دأب مو کینولی وو او پخپل نصرت او اعانت سره مو ورته د مختلفو اقسامو کثیر التعداد افواج ورکړی ؤ، او د ده قدرت او اقتدار مو په ښه شان سره تینګ کړی ؤ.

وَأَيَّتِنَاهُ الْحِكْمَةَ وَقَصَلَ الْخَطَابَ ⑤

او ور مو کړ ده ته حکمت (نبوت تدبیر د ټولو امورو) او فصل الخطاب (د حق او باطل بیان شافی په هر مقصد کښی).

تفسیر: یعنی لوی مدبر او پوه ؤ د هری خبری فیصله به ئی په ډیر ښه صورت سره کوله د وینا په وخت کښی به ئی ډیر فیصله کوونکی تقریر او وینا کوله، په هر حال الله تعالیٰ ده ته نبوت، ښه تدبیر، د فیصلی قوت، او راز راز (قسم قسم) علمی او عملی کمالات ورعطاء فرمائی ؤ لیکن د ابتلاء او امتحان څخه ده هم نجات ونه موند، چی د هغه قصه اوس بیان فرمائی

وَهَلْ أَتَاكَ نَبِيُّ الْخَصَمِ إِذْ سَوَّرَ الْحَرَابَ ⑥ إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ

او آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د جگړه کوونکیو کله چی راوختل (پس له دیواله د) عبادتخانی. کله چی ننوتل (تول) پر داؤد باندی (او ده ولیدل) پس وویرید (داؤد) له دوی نه (چی دوی ولی راوختل له دیواله ؟ او ولی راننوتل بی له اجازی نه ؟).

تفسیر: یعنی حضرت داؤد علیه السلام دری ورځی ئی سره داسی تقسیم فرمایلی وی چی یوه ورځ د عمومی دربار او فصل الخصوماتو دپاره وه، یوه ورځ له خپل اهل او عیال سره اوسیدل، یوه ورځ به خالص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره وه چی په دغه ورځ کښی بیخی په خلوت کښی کیناستل او پیره دارانو ته به ئی امر ور کاوه چی هیچا ته اجازه مه ورکوی چی ماته راشی.

یوه ورغی چی داؤد علیه السلام په عبادت کښی مشغول ؤ یو ناخاپه خو سری له دیواله راختلی ده ته مخامخ ودریدل، داؤد علیه السلام سره له خپله هغه فوق العاده قوت او شوکت د دغه خلاف التوقع حرکت څخه وویږید او متحیر شو چی دغه انسانان دی که پیریان یا د الله تعالی بل کوم مخلوق ؟ که انسانان دی نو ولی بی وخته راغلی دی ؟ او څرنګه له پیره دارانو څخه تیر شوی دی ؟ او ولی د دروازی له لاری څخه نه دی راغلی ؟ او له دومره جګ (وچت) دیوال څخه به دوی څرنګه راختلی وی ؟ خدای خبر دی چی دوی په دغه غیر معمولی طریقې سره څنګه دلته راغلی دی ؟ او څه نیت او قصد لری ؟ الغرض یو ناخاپه ئی د دغی عجیبی او مهیبی واقعی له لیدلو څخه ئی افکار او خیالات مشوش او متفرق شول، او په خپل عبادت کښی په همغه خشوع او خضوع چی پخوا مشغول وو نشو مشغو لیدی.

قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمِينَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ فَأَحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تَشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿۳۸﴾

وویل دوی مه ویریبړه (مونږ دوه ډلی) جګړه کونکی یو چی ظلم کړی دی ځینو زمونږ پر ځینو نورو پس حکم وکړه په منع زمونږ کښی په حق سره او لری مه غورځوه (ظلم مه کوه پر مونږ باندی) او برابر کړه مونږ سمی لاری (د انصاف ته).

تفسیر: دغو راتلونکیو ورته وویل چی تاسی مه ویریبړئ! او له مونږ ځنی پخپل زړه کښی څه فکر او اندیښنی ته لاری مه ورکوئ! مونږ دواړه ډلی د خپلی یوی جګړی د فیصله کولو دپاره ستاسی په خدمت کښی درحاضر شوی یو او غواړو چی تاسی د هغی په نسبت یوه منصفانه فیصله وفرمایئ! کومه بی لاری یا د تال ورکولو خبره دی ښائی په کښی نه وی ځکه چی مونږ د عدل او د انصاف د سمی لاری د معلومولو دپاره راغلی یو ښائی د دوی د دغی خبری له عنوانه حضرت داؤد علیه السلام به لا مبهور او متعجب شوی وی.

إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَرَبِّي نَجَّهٌ وَاحِدٌ أَتَىٰ فَقَالَ الْكُفْلِيُّهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿۳۹﴾

بیشکه چی دا (سری) ورور زما دی ده لره نهه نوی میږی (مډی) دی او ما

لره یوه میړه (گډه) ده پس وائی دی ماته کفیل وگرځوه ما د دی (یوی میړی (گډی) او ماته ئی راکړه) او غلبه ئی کړی ده پر ما په خطاب خبرو کښی هم.

تفسیر: یعنی زمونږ جگړه دغه ده چی زما د دغه ورور سره نهه نوی (۹۹) میړی (گډی) دی او له ما سره یواځی یوه میړه (گډه) ده، خو دی غواړی چی همغه یوه میړه (گډه) هم له ما ځنی په هر ډول (طریقه) سره چی وشی واخلی او خپل سل میړی (گډی) پری پوره کړی، او بل مشکل دغه دی چی دغه ورور می همغسی چی په مال او دولت کښی له مانه موږ او لوږ (اوچت) دی په ژبه او خبرو کښی هم له ما څخه لوږ (اوچت) او غوږ دی هر کله چی دی خبری کوی ما مغلوب او پر کوی، او گرد (تول) اوریدونکی د ده په لوری گرځی او خبری کوی. لنډه ئی دا چی زما د حق د اخیستلو دپاره په جبر او تیری سره خبری کوی.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالٍ نَعَجْتِكِ إِلَىٰ نِعَاجِهِ ط

وویل (داؤد) خامخا په تحقیق چی ظلم کړی دی ده پر تا په غوښتلو د میړی (گډی) ستا (چی یو ځای ئی کړی) له میړو (گډو) خپلو سره .

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام به د شریعت په قاعده ثبوت او نور شیان طلب کړی وی او په آخر کښی ئی داسی وفرمایل چی «بیشکه که ستا دغه ورور هم داسی کوی خو دغه د ده تیری او نانصافی ده، او غواړی چی په دغی وسیلی د خپل غریب او خوار ورور مال وخوری» مطلب دا چی مونږ ئی نه پرېږدو چی داسی وکړی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ

او بیشکه چی ډیر له خلطاؤ شریکانو خامخا ظلم (تیری) کوی ځینی د دوی پر ځینو نورو مگر (تیری) نه کوی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او ډیر زیات لږ دی (داسی کسان په منع) د دغو شرکاؤ کښی.

تفسیر: یعنی دغه د شریکانو عادت دی چی یو پر بل باندي ظلم او تیری کوی قوی حصه دار

غواړی چی ضعیف وخوری او له منځه ئی لری کری. یواځی د الله تعالی ایمانداره او نیک بندگان له دی نه مستثنی دی چی د هغوی شمیر په دنیا کښی ډیر لږ دی.

وَكَلَّمَ دَاوُدَ اٰنَّمَا فَتَتَهُ فَاَسْتَغْفِرُ رَبِّيْهِ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ ﴿٣٨﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ

او متیقن پوه شو داؤد په دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی وازمویه مونږ دی نو بښنه ئی وغوښته له رب خپل او پرمخی پریوت په دغه حال کښی چی رکوع سجده کوونکی ؤ (الله ته) او بیرته راجع شو (الله ته په توبه سره) پس ومو بښله مونږ ده ته هغه (خطا د ده)

تفسیر: د دغی قصی په اثر داؤد علیه السلام متنه شو چی دغه زما په حق کښی یوه فتنه او امتحان ؤ په مجرد د دی چه دغه خیال ور پیدا شو له خپلی دغی خطا څخه ئی معافی وغوښته او په ډیر عجز او نیاز ئی سر په سجده کیښود، آخر الله تعالی د هغه خطا ورمعافه کړه، د داؤد علیه السلام هغه خطا کومه وه؟ چی د هغی په نسبت په دغو آیتونو کښی اشاره ده د هغه په نسبت مفسرینو ډیری اوږدی قصی لیکلی دی، مگر حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه د هغوی په نسبت لیکي «وقد ذکر المفسرون ههنا قصة اكثرها ماخوذ من الاسرائيليات ولم يثبت فيها عن المعصوم حديث يجب اتباعه» او حافظ ابوحیان رحمة الله علیه او نورو له دغو قصو څخه خپل ځان بیل ساتلی دی، او د دغو آیتونو کوم مجمل چی بیان کری دی هغه هم له تکلفه څخه نه دی خالی. زمونږ په نزد اصلی خبره خو همغه ده چی د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه منقوله ده یعنی داؤد علیه السلام ته دغه ابتلاء د یوه شان اعجاب په بناء ور دمخه شوه او صورت ئی داسی ؤ چی داؤد علیه السلام د الله تعالی په دربار کښی عرض وکړ چی ای رب العالمینه! په شپه او ورځ کښی هیڅ یوه گری داسی نه ده چی په هغه کښی د داؤد علیه السلام د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښی مشغول نه وی دا ئی ځکه وویل چی ده د شپې او د ورځی څلیرویشت ساعتونه د خپلی کورنی پر گړدو (تولو) افرادو تقسیم کری ؤ څو دوی وار په وار د الله تعالی په عبادت کښی مشغول اوسی او هیڅ وخت د ده عبادتخانه د عابدینو څخه تشه نه وی. او ممکن دی چی نور داسی قسم شیان به ئی هم عرض کری وی او ښائی خپل د ښه انتظام او نورو اعمالو په نسبت ئی هم څه ویلی وی د الله تعالی په دربار کښی د ده دغه وینا ناپسنده واقع شوه او ورته داسی ارشاد وشو «ای داؤده! دغه ټول شیان زمونږ په توفیق ستا په برخه شوی دی که زما مدد له تا سره نه وی نو ته پر دغو شیانو قدرت نشی موندلی او سره له زرهاو کوششونو به هغه تر سره نشی رسولی زه پخپل جلال باندی قسم یادوم که تا یوه ورځ ستا نفس ته پریردم یعنی که خپل مدد له تا څخه لری کړم نو وبه کتلی شی چی تر کومی اندازی پوری

پخپل عبادت کښې مشغول پاتې کېدې شی ؟ او خپل دغه انتظام قائم ساتلی شی ؟ داؤد علیه السلام عرض وکړ چې یا ربه! ما په هغه ورځ خبر کړه نو دی په هغه ورځ کښې په فتنه مبتلا شو

اخرج هذا الاثر الحاكم في المستدرک و قال صحيح الاسناد واقره الذهبي في التلخیص دغه روایت داسې څرگندوي (ښکاره کوي) چې د فتنې نوعیت ښائی صرف هم دغومره قدر وی چې په هغه وخت کښې چې داؤد علیه السلام په عبادت کښې مشغول وی سره له پوره سعی او کوشش ونشې مشغول کېدې او خپل انتظام قائم ونشې ساتلی لکه چې اوس مو ولوست چې په بې قاعده گي او فوق طریقي سره څو تنه سړي یو ځای یو ناڅاپه د ده په عبادتخانی ورننوتل او حضرت داؤد علیه السلام ئی وویراوه او دی ئی د ده له هغه مخصوص شغل څخه منصرف او خپل جانب ته ئی متوجه کړ. سره له ډیرو پیرو او انتظام دوی د داؤد علیه السلام تر څنگه پوری ورسیدل او دوی ته هیچا ممانعت ونه کړ، دلته داؤد علیه السلام ته داسې خیال پیدا شو چې الله تعالی زه د خپلې همغې دعوی له سببه په دغې فتنې کښې مبتلا کړی يم.

د فتنې د لفظ اطلاق دلته تقریباً داسې وگنې لکه چې په حدیث کښې راغلی دی چې حضرت حسن او حسین رضی الله تعالی عنهما په هلکتوب کښې کمیسونه اغوستلی و او لرځیدونکي او ریږدیدونکي (ریږدیدونکي) سره راتلل د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر د منبر له پاسه پر دوی ولويد خطبه ئی قطعې کړه او هغوی ئی راپورته کړل، او وئې فرمایل «**صدق الله. انما اموالکم واولادکم فتنه**» په ځینو آثارو کښې راغلی دی که څوک د نیکی کولو په وخت وائی ای الله! ما داسې کار کړی دی صدقه می ورکړی، لمونځ می ادا کړی، دود می ورکړی نو الله تعالی فرمائی «او ما ستا سره مدد کړی او توفیق می درکړی دی» او کله چې بنده وائی «ای ربه تا راسره مدد کړی او ماته دی توفیق رابښلی او راباندی احسان دی ایښی دی» نو الله تعالی فرمائی «او تا عمل کړی او اراده دی کړی او تا دغه نیکی گتلی ده» (د مدارج السالکین (۱) ج ۹۹ صفحه) له دی نه وپوهیږئ چې د حضرت داؤد علیه السلام په شان د یوه جلیل القدر نبی خپل ښه انتظام ورڅرگندول (ښکاره کول) او د ده داسې فرمایل چې «ای ربه په شپه او ورځ کښې هیڅ یوه گری داسې نه دی چې په هغه کښې د داؤد د خیلخانی کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښې مشغول نه وی» څرنگه د الله تعالی د خوښی په مورد کښې واقع کېدې شی ؟ لویان په خورا ډیری وړوکی گناه هم نیولی کېږي نو ځکه په یوه ازموینه کښې مبتلا کړی شو څو باخبره او متبته شی او د خپلې غلطی اصلاح او تدارک وکړی لکه چې تدارک او اصلاح ئی هم وکړ او په ډیر ښه شان سره ئی وکړه. زما په نزد د دی آیت بې تکلفه تقریر هم دغه دی. باقی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د هغې مشهورې قصې په اساس څه شی چې لیکلی دی هغه دی په «موضع القرآن» کښې وکوت شی.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَّآبٍ ﴿۲۵﴾

او بیشکه ده ته په نزد زمونږ کښی خامخا مرتبه ده او ښه غای د ورتلو دی.

تفسیر: یعنی لکه د پخوا په شان زمونږ د دربار له مقربانو څخه دی او په دغی غلطی سره د ده په تقرب او په مرتبه کښی څه فرق او توپیر (تفاوت) نه دی راغلی فقط لږ شانی تنبیه ورکړی شوی ده ځکه چی د مقربینو دیره وړوکی گناه لویه گنله شی «حسنات الابرار سیئات المقربین»

يٰۤاُوۤدُۤاۤ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيْفَةً فِى الْاَرْضِ فَاَحْكُمۡ بَيْنَ النَّاسِ
بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ط اِنَّ
الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ

ای داوډه بیشکه مونږ گرځولی مو ئی ته خلیفه په ځمکه کښی (چی لوی سلطنت مو درکړی دی) پس حکم وکړه په منځ د خلقو کښی په حق سره او متابعت مه کوه د هوا (د نفس په احکامو کښی) پس گمراه به کړی (دغه هوا) تا له لاری د الله، بیشکه هغه کسان چی گمراه کیږی له لاری د الله (بعدم الايمان به) شته دوی ته عذاب سخت

تفسیر: یعنی ای داوډه! الله تعالیٰ په ځمکه کښی ته خپل نایب گرځولی ئی لهذا د هغه پر احکامو عمل او تگ وکړه! او د معاملاتو فیصله سم د عدل او انصاف او د الله تعالیٰ له شریعت سره موافق وکړه! خو په هیڅ یوه معامله کښی هم د یوی ذری د نفسانی خواهش ادنیٰ شائبه هم پیدا نشی ځکه چی دغه شی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری کوی او څه وخت چی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری شو نو بیا دی د ښی ورځی او د ښه غای خاوند نه کیږی.

يٰۤاَنۡسَاۤءُ يَوْمَ الْحِسَابِ

په سبب د هیرولو د دوی ورځی د حساب لره.

تفسیر: یعنی عموماً د نفسانی خواهشونو متابعت او پیروی د دی لامله (له وجی) کیږی چی د انسانانو په یاد کښی د حساب او کتاب ورځ نه پاتی کیږی که دغه ورځ ئی تل په یاد پاتی

وی چی زه هر و مرو (خامخا) یوه ورغ له الله تعالی سره مخامخ کیدونکی یم او د یوی ذری حساب به هم له ما شخه اخیست کیری نو انسان به هیڅکله خپل خواهش د الله تعالی پر مرضی نه وړاندی کوی.

تنبیه: ممکن دی چی د ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ تعلق د ﴿لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ سره وی او له «نسا» سره نه وی یعنی د الله تعالی د احکامو د هیرولو په سبب به د قیامت په ورغ کینی پر دوی باندی سخت عذاب نازلیری.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَابَيْنَهُمَا إِلَّا بِإِطْلَافٍ ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا قَوِيلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَإِنَّ النَّارَ ۝١٤

او نه دی پیدا کړی مونږ دغه آسمان او ځمکه او هغه گرد (تول) مخلوقات چی د دغو دواړو په منځ کینی دی په باطله سره، دغه (پیدا کول د دغو په باطله سره) گمان د هغو کسانو دی چی کافران شوی دی. پس عذاب هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چی کافران شوی دی له اوره (چی سوځی به په کینی).

تفسیر: یعنی چی د هغه څه نتیجه وروسته له دی نه ظاهره نشی بلکه د دغی دنیا نتیجه آخرت دی لهذا انسان ته لازم دی چی د دی دنیا په هستوگنه کینی د خپل آخرت دپاره څه وگتی او هغه دا دی چی انسان دی د خپل نفسی خواهشونو متابعت پریردی! او د حق او عدل پر اصولو دی تینگ عامل او قائم وی! او له خالق او مخلوق له دواړو سره دی خپله معامله په ښه ډول (طریقه) سره ولری. داسی دی نه گنی چی فقط هم دغه دنیوی ژوندون دی چی هغه به په خوړلو، څښلو او چرچو سره په پای (آخر) رسو او وروسته له هغه حساب، کتاب، ثواب، عقاب هیڅ نشته دغسی خیالات همغه کسان لری چی وروسته له مرگه پر بل ژوندون اعتقاد نه لری او تری انکار کوی نو د دغسی منکرانو دپاره د دوزخ اور تیار دی.

أَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ۝١٥

آیا وبه گرځوو مونږ هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په شان د فساد کوونکو په ځمکه کینی (بلکه نه ئی گرځوو)؟
آیا وبه گرځوو مونږ پرهیزگاران په شان د بدکارانو؟ (بلکه نه ئی گرځوو!).

تفسیر: یعنی زمونږ د عدل او حکمت اقتضاء داسی نه ده چی نیک ایماندار بندگان له شریرانو او مفسدانو سره برابر او یو شان کړو یا له ویریدونکیو سره هم همغسی معامله وکړو لکه چی له غاړه غروونکیو او بیخوفه شریرانو سره ئی کوو نو ضروری شوه چی کوم وخت د حساب او کتاب، ثواب او عقاب دپاره وټاکلی (مقرر) شی. لیکن مونږ په دنیا کښی گورو چی خورا ډیر نیک او ایماندار سری په راز راز (قسم قسم) مصائبو، آفاتو او بلیاتو کښی اخته او مبتلا وی او ډیر شریران، بدکاران او بی‌حیا سری مزی، چرچی، عیش، عشرت کوی نو لامحاله د دی خبری تسلیم لازمیږی چی وروسته له موته یو بل حقیقی ژوندون شته چی په هغه کښی سم د صادق مخبر له وینا سره د دغی خبری فیصله سم د حکمت او مصلحت د اقتضاء سره کیږی او هلته به د هر صالح او طالح، نیک او بد د اعمالو په نسبت لازمه جزاء سزا صادریږی. نو بیا ﴿يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ له اخباره څخه انکار څرنگه صحیح کیدی شی؟

کِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبْرَكٌ لِيَذَّبَ رُؤُوسَ الَّذِينَ وَلُوا الْآلِبَابَ ﴿۱۹﴾

(دغه قرآن) یو کتاب دی چی نازل کړی مو دی هغه تاته (ای محمده!) برکتناک دی دپاره د دی چی فکر وکړی (کفار) په آیتونو د ده او دپاره د دی چی پند واخلی پری خاوندان د صافو عقلونو.

تفسیر: یعنی کله چی د نیک او بد انجام سره یو شان نشی کیدی نو ضروری ؤ چی کوم هدایت کوونکی کتاب د رب‌الارباب له خوا نازل شی خو خلق په نښی او معقولی او مقبولی طریقی سره د دوی له انجام څخه مطلع او خبردار کړی لکه چی په دغه وخت کښی دغه کتاب نازل شو چی ورته قرآن‌المبین وائی چی د هغه په الفاظو حروفو، نقوشو، معانیو، مضامینو او نورو هر هر څیزونو کښی خیر او برکت دی، او په دغه غرض نازل کړی شوی دی خو خلق د ده پر آیتونو غور او دقت وکړی، عقلمندان د ده له نصائحو څخه متمتع او منتفع شی، لکه چی د دی آیت نه پخوانی آیت ته وگوری چی په څه صاف فطری او معقولی طریقی سره ئی د «معاد» مسئله حل کړی ده چی ډیر لږ عقل لرونکی سری هم که پری غور او فکر وچلوی نو پر یوی صحیحی نتیجی رسیږی.

تنبیه: ښائی له «تدبر» څخه علمیه قوت مراد وی او په «تذکر» سره د عملیه قوت د تکمیل په طرف اشاره وی دغه گردی (تولی) خبری د حضرت داؤد علیه السلام د تذکری په ذیل کښی راغلی دی وروسته له دی نه بیا د ده د دی قصی تکمیل فرمائی.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمَانَ ۝

او ومویابنه داؤد ته سلیمان،

تفسیر: یعنی سلیمان علیه السلام مو ورته وبابنه چی د ده عحوی او د ده په شان نبی الله او باچا ؤ.

نَعَمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿۳۸﴾ إِذْ عَرَضَ عَلَيْهِ بِالْعَنِيِّ الصُّفْنَتُ
الْجِيَادُ ﴿۳۹﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى
تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿۴۰﴾ رُدُّوْهَا عَلَيَّ فَنُفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ
وَالْأَعْنَاقِ ﴿۴۱﴾

چی ښه بنده ؤ بیشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی دی (الله ته). کله چی وړاندی کړی شو په ده باندی په آخر د ورغی کښی هغه گړندی خاصه آسونه په دریو پښو ولاړ او د یوی سوی نوکه ئی په ءمکه لگولی نو وویل (سلیمان) بیشکه زه چی یم غوره می کړه مینه د آسونو په ذکر د رب خپل تر هغه پوری چی پت شو (لمر) په پرده کښی (بیا وویل سلیمان) بیرته راولی دغه آسونه ماته (نو ورته رائی وستل) پس شروع وکړه (سلیمان) په وهلو د دی آسونو (په توره) پندیو او غاړو (یعنی پښی او غاړی ئی تری پری کړی او گرد (تول) ئی حلال او خیرات کړل).

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دغه وروستی آیت ترجمه داسی کړی ده «بیا راولی هغه آسونه ماته پس ولگید سلیمان پر څنډلو د پندیو او غاړو د دوی» یعنی نهایت اصیل او ښایسته ښکلی، ښه او گړندی تلونکی آسونه چی د جهاد دپاره ساتلی او پاللی شوی ؤ د ده په مخ کښی وړاندی کړل شول، د دغو آسونو په کتلو او معائنه ؤ کښی ښه ءخذ (تاخیر) او ډیل وشو تر دی چی لمر پریووت، ښائی په دغه شغل کښی به د عصر د وخت وظیفه ده نه وی لوستلی نو د دغه په نسبت ئی وویل خیر دی که له یوه جانب له ذکر الله څخه ظاهراً بیلتون واقع شو نو له بل جانب د جهاد له آسونو سره مینه او د هغو معائنه او کتنه هم له هغه ذکر الله سره لازم دی کله چی د جهاد نه راغی که الله تعالی د جهاد او آلات الجهاد تهیه او مهیا کولو ترغیب نه وی راکړی نو مونږ به له دغه ښائسته بوده (ءخناور) سره ولی دومره مینه او محبت کاوه ؟ نو د جهاد په دغه جوش او جذب کښی ئی حکم ورکړ چی دغه آسونه بیرته راولی لکه چی هغه آسونه بیرته راوستلی شو نو حضرت سلیمان علیه السلام له ډیری مینی او محبته د دغو آسونو د

ورمیرونو او پنډیو په صافولو او خرخره کولو او پاکولو مصروف شو. د دی آیت دغه تقریر ځینو مفسرینو کړی دی او د «حب الخیر» له لفظ څخه د دی تائید هم کیږی گواکی د خیر لفظ د هغه مضمون په طرف اشاره کوی چی رسول کریم صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی فرمایلی دی «الخیل معقود فی نواصیها الخیرالی یوم القیمة» لیکن نور علماء د هغه تفسیر زمونږ د پاس ترجمی په شان داسی بیانوی کله چی حضرت سلیمان د آسونو په معائنه او کتبلو کښی مشغول پاتی شو نو د هغه وختی په لمانځه یا وظیفه کښی ذهول پښی شو او ذهول او نسیان د انبیاءو په حق کښی محال نه دی نو وئی فرمایلی چی وگورئ! د دنیوی مال محبت چی د دی خبری سبب شو چی زه د الله تعالی له یاده غافل شوم تر دی چی د لمر تر پریوتو پوری هم خپله وظیفه می ادا نه کړه. سلمنا چی د دغه مال په محبت کښی هم د عبادت یوه ډډه وه او په هغه کښی هم بالمآل د ذوالجلال یاد وو مگر له خواصو او مقربینو سره دغه فکر او اندیښنی هم لگیدلی دی چی د هر عبادت هر وخت چی مقرر دی ښائی په هغه کښی له سره څه تخلف واقع نشی او که احیانا په کښی څه توپیر (فرق) واقع شی نو د هغه د غم او اندیښنی څخه سخت متأثر او ناآرامه کیږی اگر که د معذورت له جهته هم وی.

که وی لږ کومه څڅله

د سالک له باغه وروره!

سالک ژاړی ډیر غمجن وی

زړه ئی چوی له غمه وروره

د خندق په غزوه کښی وگورئ! چی د رسول کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم خو لمنځونه قضا شول سره له دی چی دوی په عین الجهاد کښی مشغول ؤ او د هیڅ یو قسم ذنب او گناه اندیښنه هم پر دوی نه وه لیکن د هغو کفارو له تعرضه او یرغله (حمله) چی دغه واقعه ورپښه شوی وه د دوی په حق کښی د «ملاُ الله بیوتهم وقبورهم ناراً» او نورو الفاظو سره ښیری وفرمایلی. حضرت سلیمان علیه السلام هم د یوه مؤقت عبادت له فوتیدلو څخه سخت غمجن او متأثر شو، او داسی حکم ئی صادر کړ چی هغه آسونه دی بیرته راوستل شی چی د الله تعالی د یادولو د فوت سبب شوی دی کله چی هغه آسونه بیرته راوستل شول نو د الله تعالی د محبت له غلبی او د غیرت له شدته ئی په توره سره د هغوی غاړی پری او پنډی ئی غوڅی کړی او تول ئی د پاک الله په لاره کښی خیرات او پر فقراو ئی وویشل شو د دغه غفلت سبب له خپل ځانه په دغی وسیلی سره لری کړی چی فی الجمله د دغه ذهول کفاره شی، ممکن چی په سلیمانی شریعت کښی د آسونو قربانی جائزه وه او له ده سره به آسونه او نور بودگان (خاروی) ډیر زیات وی چی د دغو څو آسونو د قربانی کولو څخه به د جهاد په مقصد کښی هیڅ خلل او نقصان نه واقع کیده، او د ﴿طَوَّقْ سَمًا﴾ له لفظ څخه دغه هیڅ نه لارمیږی چی ده به هغه گرد (تول) آسونه

وژلی وی او محض هم دغومره به ئی کری وی چی شو آسونه ئی پخپل لاس سره حلال او سر او پښی به ئی هیسته غورځولی وی والله اعلم. د دی تقریر تائید په یوه «مرفوع حدیث» سره هم کیږی چی «طبرانی» په «حسن اسناد» سره له ابی ابن کعب څخه روایت کری دی (راجع روح المعانی وغیره).

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَالْقَيْنَاعِلَىٰ كُرْسِيِّهِ جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿۲۴﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی دی مونږ سلیمان او غورځولی مو ؤ پر تخت د ده یو جسد (بی روحه) بیا رجوع وکړه ده (الله ته).

تفسیر: په صحیح حدیث کښی راغلی دی چی حضرت سلیمان علیه السلام قسم یاد کړ چی «زه نن شپه د خپلو گوردو (تولو) ښځو کره غم چی په شمیر اویا - یا نوی یا سلو ته نژدی ښځی وی او زما هره یوه ښځه به یو یو هلک وځیږوی چی دغه تول به د الله تعالیٰ په لاره کښی جهاد وکړی» پښتی دغه خبره ورالقاکړه چی «ان شاء الله» وویع! سره له دی چی ان شاء الله ئی په زړه کښی ؤ مگر په ژبه ئی ان شاء الله ونه فرمایل. د الله تعالیٰ کارونو ته وگورئ چی له هغه مباشرت څخه د ده د دومره ښځو کره یو وړوکی هم پیدا نشو یواځی له یوی ښځی څخه یو ناقص مولود موجود شو. ځینی مفسرین وائی چی دایه همغه ناقص مولود د ده پر تخت وغورځوه او ورته ئی وویل «درواخله دا ده ستا د قسم نتیجه!» همغه ئی دلته په «جسد» (جثه) سره تعبیر کری دی د دغه وضعیت د لیدلو څخه سلیمان علیه السلام سره له افسوسه او ندامته د الله تعالیٰ په طرف رجوع وکړه او د ان شاء الله په نه ویلو ئی استغفار وکړ. «هو! مقربینو ته زیات ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه پښیږی» په حدیث کښی راغلی دی که ان شاء الله ئی ویلی وی نو بیشکه الله تعالیٰ به همغسی کری وی چی د ده آرزو او تمنا وه.

تنبیه: اکثر و مفسرینو د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره کری دی او پر دغه موقع کښی ډیری بی اساسی قصی د حضرت سلیمان علیه السلام د گوتمی او د پیریانو نقل کری دی هر څوک چی د هسی قصو د لوستلو شوق لری هغوی دی همغو تفاسیرو ته رجوع وکړی ابن کثیر رحمه الله علیه لیکي «وقد رویت هذه القصة مطولة عن جماعة من السلف رضی الله تعالیٰ عنهم وكلها متلقاة من قصص اهل الكتاب والله سبحانه و تعالیٰ اعلم بالصواب»

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِإِحْدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۲۵﴾

ووېل (سليمان) ای ربه زما مغفرت بښنه وکړه ماته او راکړه ماته داسی ملک لوی سلطنت چی نه بښاییږی (او نه وی) بل هیچا لره وروسته له ما (او غیر له ما) څخه، بیشکه هم دا ته (ای زما ربه!) ته ډیر بښونکی ورکونکی ئی.

تفسیر: یعنی داسی عظیم الشان سلطنت عنایت وفرمایه چی ماسواء له ما ځنی د بل هیچا په برخه نه وی او نه بل څوک د هغه اهل ثابت شی یا به ئی دا مطلب وی چی هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت ونه لری چی هغه له ما څخه په زور واخیستی شی.

تنبیه: په احادیثو کښی د هر یوه نبی یوه دعا شته چی د هغه په نسبت الله تعالی د اجابت وعده فرمایلی ده یعنی هغه دعا ضرور قبوله شوی ده بښایی د حضرت سلیمان علیه السلام دا دعا همغه دعا وی څرنګه چی حضرت سلیمان علیه السلام نبی او په عین زمان کښی د باچا ځوی ؤ نو د هغه دعا هم په هم داسی وضعیت او کیفیت سره مختصه وه خو ده ته لوی سلطنت ورکری شی مګر په اعجازی ډول (طریقه) سره کله چی دغه زمانه د زورورو باچایانو او د جبارینو وه نو په دغه حیثیت سره هم دغه دعا د همغی زمانی له حیثیت او وضعیت سره موافقه او مناسبه وه او ظاهر دی چی د انبیاء علیهم السلام مقصد د ملکونو له حاصلولو څخه د خپل شوکت او حشمت مظاهره او خلقو ته ئی ښودنه مقصود نه ؤ، بلکه د الله تعالی د دین د غلبی اظهار او انتشار د دوی له عمدۀ ؤ مقاصدو څخه ؤ، او غوښت چی د ځمکی په مخ کښی هغه سماوی قانون په ښه ډول (طریقه) سره اجرا او تنفیذ ومومی چی دوی د هغه حاملان او ناشران دی لهدا نه بښایی چی دغه دعا د نورو دنیا دارانو پر دعا قیاس کړه شی. نو دغه پاس دعا د سلیمان قبوله شوه لکه چی داسی فرمائی

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رِجَاءَ حَيْثُ أَسَابَ ۝ وَالشَّيْطَانَ
كُلَّ بِنَاءٍ وَعَوَاصٍ ۝

پس مسخر تابع کړ مونږ دغه (سليمان) ته باد چی چلیده په امر حکم د ده سره نرم نرم هر چیرته چی اراده به وشوه د ده. او (مسخر کړل مونږ ده ته پیریان) شیطانان هر بنا کوونکی (د ښو لوړو (اوچتو) عمارتو) او غوته وهونکی (په لویو بحارو کښی دپاره د ایستلو د جواهرو)

تفسیر: یعنی پیریانو د حضرت سلیمان علیه السلام په حکم ډیر لوی لوی عمارتونه جوړول، او مرغری او نور قیمتمداره شیان به ئی له بحارو او سیندونو څخه په غوته وهلو سره ایستل، د

هوا او د پیریانو د تسخیر او تابع مگرځولو په نسبت پخوا له دی نه د «سبا» په سورت او په نورو ځایونو کښی لارمه تفصیلات لیکلی شوی دی.

وَالْآخِرِينَ مَقْرَرِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿۳۸﴾

او (تابع مو کر سلیمان ته) نور (سرکش شیطانان) تړلی شوی په ځنځیرونو کښی (لپاره د تادیب او دفع د ضرر).

تفسیر: یعنی ډیر نور پیریان و چی هغوی د سرکشی او تمرد لامله (له وجی) په بندی خانه کښی غورځولی شوی و (داسی وموفرمایل سلیمان ته).

هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۹﴾

دغه (سلطنت او تسخیر) عطاء بښنه زمونږ ده پس احسان کوه (له هر چا سره) یا ئی وساته (له خپل ځان سره) بی له حسابه.

تفسیر: یعنی که چاته عطاء او بښنه ورکړی یا ور نه کړی مختار ئی دومره بیحساب ئی ورکړ، او بیا د حساب او کتاب قید ئی هم تری لری کر، حضرت شاه صاحب لیکلی «دغه بله مهربانی ده چی دغومره دولت او دنیا ئی ورکړه، او مختار ئی ومگرځوه، حساب او کتاب ئی هم ورمعاف کړ، مگر ده به پخپله د خپل لاس له گټی څخه دودی خوړه چی توکری به ئی جوړولی.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحَسَنَ مَّآبٍ ﴿۴۰﴾

او بیشکه چی ده ته په نزد زمونږ خامخا قرب دی (په دنیا کښی) او ښه ځای د ورتلو دی (په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی سره له سلطنته هغه روحانی تقرب او مرتبه چی زمونږ په نزد سلیمان علیه السلام ته حاصله ده او په اعلیٰ فردوس کښی له اعلیٰ څخه اعلیٰ ځای چی د ده دپاره تیار دی هغه خو علیحده او جلا (جدا) دی.

وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿۴۱﴾

او یاد کره (ای محمده!) بنده زمونبر ایوب کله چی غبر ئی و کر رب خپل ته چی بیشکه زه چی یم مس کری یم شیطان په ایذاء او تکلیف سره .

تفسیر: د عظیم الشان قرآن له تتبع څخه ظاهریری چی په هغو امورو کښی چی په کوم پلو کښی شر یا ایذاء وی یا کوم صحیح مقصد فوتیبری د هغه نسبت د شیطان په طرف کیوری لکه چی د موسی علیه السلام په قصه کښی راغلی دی ﴿ وَمَا أَنْشَيْنَاهُ إِلَّا الشَّيْطَانَ أَنْ أَذْكُرَهُ ﴾ د ۱۵ جزء الکهف ۹ رکوع ۶۳ آیت زمونبر د دغه مبارک تفسیر څکه چی علی الاکثر د دغه قسم شیانو قریب سبب یا بعید سبب په یوه نه یو درجه کښی شیطان وی د هم دغی قاعدی په موجب حضرت ایوب علیه السلام د خپلی رنجوری یا د تکلیف او ربر (زحمت) نسبت د شیطان په طرف وکر گواکی تواضعاً یا تأدیماً ئی دغه ښکاره کره چی ضرور له ما غنی څه تساهل یا کومه غلطی زما له درجی سره سمه صادره شوی ده چی د هغی په نتیجه کښی دغه آزار راورسید یا د مرض په حالت او شدت کښی به شیطان د وساوسو د القاء او د خرخشو (خطرو) د غورځولو زیار(محنت) او کوشش کری وی او ده به د هغه په مدافعت کښی تکلیف او تعب احساس کری وی نو هغه ئی په «نصب» او «عذاب» سره تعبیر فرمایلی دی والله اعلم.

تنبیه: د حضرت ایوب علیه السلام قصه د «انبیاء» په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی مگر واضح دی وی چی د حضرت ایوب علیه السلام د قصی په نسبت کومی افسانی چی قصه ویونکی جوړی کری دی په هغو کښی ډیره مبالغه شته. داسی مرض چی په عمومی ډول (طریقه) سره د عامو خلقو په حق کښی د تنفر او استقذار موجب وی د انبیاءو علیهم السلام له وجاهت سره منافی ده **کَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ لَأَعْلُوْنَا كَالَّذِينَ قَبَّلُوا اللَّهَ مِنَّا قَالُوا كَانِ عِنْدَ اللَّهِ وَجْهًا ﴾** (د جزء ۲۲ الاحزاب ۹ رکوع ۶۹ آیت) لهذا ښائی هغومره بیان ومنلی شی چی د نبوت له منصب سره منافی نه وی.

نو د الله تعالی جل وعلا شان و عظم برهانه له جانبه جبریل علیه السلام ایوب علیه السلام ته داسی وویل .

أُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿۳۸﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ
أَهْلَهُ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرًا لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿۳۹﴾

ووهه (ځمکه) په پښه خپله (نو وی وهله او اوبه راووتی) دغه ده ځای د غسل بیخ او اوبه د څښلو (نو غسل ئی وکر اوبه ئی وڅښلی جوړ شو) او وموبښل دغه (ایوب) ته اهل د ده (په بیرته ژوندی کولو) او په مثل د دوی له هغوی

سره له جهته د مهربانی له خپله طرفه او دپاره د ذکر پند اخیستلو خاوندانو د صافو عقلونو ته.

تفسیر: کله چی الله تعالی داسی اراده وفرمایله چی ایوب علیه السلام روغ او جوړ وگرځوی نو پری حکم نی وکړ چی خپله پښه پر ځمکه ووهه. هم دا چی ده خپله پښه پر ځمکه ووهله د الله تعالی په کامله قدرت له هغه څایه د یخو اوبو چینه وخوتیده چی ده په هغه کښی غسل وکړ او له هغو اوبو څخه نی وڅښلی او هم دغه د ده د شفاء سبب شو او د ده د هغی کورنی خلقو په مقابل کښی چی د کوتی تر چت لاندی مړه شوی وو پخپلی مهربانی او فضل سره دوچنده خیلخانه ورعطاء کړه خو عقلمن خلق د دغو واقعاتو له لیدلو څخه په دی ښه وپوهیږی هغه بنده چی په مصائبو کښی مبتلا کیږی ښائی صبر وکړی او الله ته رجوع وکړی شو نی د ده حفاظت کفایت، کفالت، او اعانت په ښه شان سره وفرمائی. (ومو فرمایه ایوب ته داسی)

وَحَذِّبْ يَدَكَ ضَعْفًا فَاصْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْتِثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا
نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿۳۷﴾

او ونیسه په لاس خپل جارو (د کنکو- د کو) پس ووهه په هغه جارو (د کنکو- د کو) سره (ښځه خپله) او مه حانثوه ځان خپل (په ترک د وهلو کښی) بیشکه مونږ وموند مونږ دغه (ایوب) صبرناک (په سختیو) ښه بنده ؤ دی، بیشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی ؤ الله ته.

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام د رنجوری په حالت کښی پر کومی خبری خفه شوی ؤ او قسم نی یاد کړی ؤ کله چی زه روغ شوم نو پر خپله ښځه به سل گزارونه وکرم حال دا چی دغه بی بی (رحیمه) د ابتلا په دغه حالت کښی د ده صادقه خدمتگاره او صمیمه خادمه وه او چندان داسی کوم قصور او خطا نی هم نه درلوده (لرله) چی د وهلو وړ (قابل) وی نو الله تعالی د ده د قسم د رښتیا کولو یوه حيله (چل) وروښوده چی فقط هم ده ته مخصوصه ده او که نن څوک داسی قسم یادوی نو د هغه د پوره کولو لپاره به دغومره یوه خبره کافی نه وی.

تنبیه: په هغه حيله (چل) سره چی د کوم شرعی حکم یا د نبی د حکم ابطال په عمل راځی هغه جائز نه دی، لکه د زکوٰة، اسقاط او نوری حیلی (چلونو) او پلمی (تدبیرونه) چی خلقو له طرفه جوړی او ایستلی شوی دی هو! هره هغه حيله (چل) چی کوم شرعی حکم نه باطلوی بلکه د کوم معروف کار ذریعه گرځی د هغو اجازه شته والتفصیل یطلب من مظانه.

وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿۳۸﴾

او یاد کره (ای محمده!) بندگمان زما ابراهیم او اسحاق او یعقوب خاوندان د لاسونو او د سترگو (کونکی د صالحه و اعمالو لیدونکی د آیات الله).

تفسیر: یعنی د عمل او معرفت خاوندان چی په خپلو لاسونو او پښو به ئی عبادت او بندگی کوله او په خپلو سترگو سره به ئی د الله تعالی قدرتونه کتل او په هغه سره به ئی خپل یقین او بصیرت زیاتوه.

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى اللَّهِ الرَّابِّ

بیشکه مونږ خالص کری مو دی دوی په خالص خوی سره په ذکر یادولو د کور (د آخرت).

تفسیر: د انبیا و امتیاز دا دی چی د دوی په شان بل هیڅوک د الله تعالی او د آخرت یادوونکی نشته. او د هم دغه خصوصیت لامله (له وجی) دوی د الله تعالی په دربار کښی له گړدو (تولو) غنی زیات ممتاز مراتب او مدارج حاصلوی.

وَأَنَّهُمْ عِنْدَنَا لِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ ﴿۳۹﴾ وَأَذْكُرْ إسمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ ﴿۴۰﴾

او بیشکه دوی په نزد زمونږ خامخا له غوره کریو شویو بهترو خلقو (د زمانی خپلی) وو او یاد کره (ای محمده!) اسمعیل او الیسع او ذوالکفل (خاوند د ضمانت)، او دغه ټول (مذکورین) و له خاوندانو د خیر (په خلقو کښی).

تفسیر: د حضرت اسمعیل علیه السلام او ذوالکفل علیه السلام ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی او الیسع علیه السلام ته وائی چی د حضرت الیاس علیه السلام خلیفه و چی هغه ته هم الله تعالی نبوت ورعطاء کری و.

هَذَا ذِكْرٌ

حال دا چی دغه (بیان د انبیاء) ذکر پند دی (هر پند اخیستونکی ته یا په دنیا کنبی ښه ذکر د دوی دی)،

تفسیر: یعنی دغه مذکور خو د انبیاء ؑ وروسته له دی نه د عامو متقیانو انجام واورئ!.

وَأَنَّ لِلْمُتَّقِينَ لِحُسْنِ بَابٍ ۝ جَدَّتْ عَدْنٌ مُّفْتَحَةٌ لِّأُمَّمِ الْأَبْوَابِ ۝

او بیشکه دپاره د پرهیزگارانو خامخا ښه غای د ورتلو دی (په آخرت کنبی) جنتونه دی د همیشه هستوگنی په دی حال کنبی چی تل پرانستلی وی دوی ته دروازی (د جنتونو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کله چی جنتیان په جنت کنبی ننوخی نو هر یو جنتی به بی د بل چا د ورښوولو سم برابر خپلی مانی او باغ او تاکلی (مقرر) غای ته ورغی» او د دی خبری ضرورت به ورته نه وی پاتی چی غو وکری یا ناری ووهی یا د وره د پرانستلو په انتظار کنبی ودریوی.

مُتَّكِنِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ۝

تکیه وهلی (ناست به وی مؤمنان) په دغو (جنتاتو) کنبی چی غواړی به (دغه جنتیان) په هغو کنبی میوی ډیری او څیزونه د) څښلو.

تفسیر: قسماقسم میوی، دانی، خوراک او نور مطلوبه شیان به دوی ته غلمان سم د دوی له غوښتنی سره سم د لاسه ورحاضر وی.

وَعِنْدَهُمْ قَصْرَاتُ الطَّرِيقِ أَرْبَابٌ ۝

او وی به په نزد د دوی ښځی بندونکی د سترگو (میرو) (خاوندانو) خپلو ته) همغولی (پخپل منع کنبی یا له میرو (خاوندانو) سره).

تفسیر: یعنی تولی ښځی به پیغلی نوی جونوی او په یوه عمر او یوه منگ وی یا په اشکال او شمائل عادات، اطوارو کنبی به له خپلو ازواجو سره هم عمر او یو شان وی. نو د الله تعالی له

جانبه پربسته به ورته داسی وائی

هَذَا مَا تُوْعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ هَذَا الرِّزْقُ مَالُهُ مِنْ تَفَادٍ ﴿٥٨﴾

دا هغه دی چپی وعده به ئی کوله کیده (له تا سره په دنیا کبسی دپاره د خوبسی) د ورغی د حساب. بیشکه چپی دغه خامخا داسی رزق زمونږ دی چپی نشته ده لره خلاصیدل.

تفسیر: یعنی غیر منقطع او لاژواله نعمتونه دی چپی د هغوی سلسله به له سره هیچیری نه ختمیږی او نه کمیږی.

رزقنا الله منها بفضلہ وکرمه فانه اکرم الاکرمین وارحم الراحمین.

هَذَا وَإِنَّ لِلطَّغِيْنَ لَشَرَّ مَا بِ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَيَسَّ
الْبِهَادُ ﴿٥٩﴾ هَذَا فَلْيَذُوقُوا حَمِيمٌ وَعَسَاقُ ﴿٦٠﴾

دغه (حال د مطیعانو وو) او بیشکه دپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع ده (چپی هغه) دوزخ دی چپی ننوخی دوی په هغه کبسی، پس بده بستره ده (دا دوزخ). دا دی عذاب د کفارو پس ودی شکلی دوی دا ایشیدلی اوبه (چپی توتی توتی کبیری کلمی د دوی) او (د دوزخیانو د جراحاتو بدبویه) زوی

تفسیر: یعنی د متقیانو او پرهیزگارانو انجام مو واورید وروسته له دی نه د شیرانو انجام واورئ! او بیشکه لپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع دوزخ دی چپی ننوخی دوی په هغه کبسی پس بده بستره ده دا دوزخ دا دی عذاب پس ودی شکلی دوی دا. یعنی درواخه! دغه درحاضره ده د هغه خوند وشکه! له «عساق» څخه ځینی وائی چپی د دوزخیانو د پرهاړو زوی او وینی او نوری چتلی مراد دی چپی په هغو کبسی به د منگورانو (مارانو) او لړمانو او د نورو زهر هم گډ وی. او د ځینو په نزد «عساق» خورا ډیرو یخو او بی نهایته سرو اوبو ته وائی چپی د هغو له څکلو څخه له حده زیات تکلیف او اذیت ورسپیږی. گواکی په دغه تقدیر سره دغه د «حمیم» ضد او کامل مقابل دی چپی «عساق» سوځول کوی له ډیری یخنی خپلی څخه لکه چپی سوځول کوی «حمیم» له ډیر گرمی خپلی نه) والله اعلم.

وَأَخْرَجْنَا مِنْ شَكْلِهِ أَزْوَاجًا ۝ هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَضِمٌ مَعَكُمْ لَأَمْرَجِبَابِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا
النَّارِ ۝ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ لَأَمْرَجِبَابِكُمْ أَنْتُمْ قَدْ مَمُّوهُ لَنَا قَيْسَ الْقَرَارِ ۝

او شخہ بل (قسم عذاب) له قسمه د هغه تیر عذاب راز راز قسمونه. دغه یو فوج دی (د تابعانو) چی ننوتونکی دی په سختی له تاسی سره نه دی وی خوشالی غای د آرامی دوی ته، بیشکه چی دوی ننوتونکی دی اور ته، وائی (دغه تابعان متبوعانو ته) بلکه تاسی چی بیع نه دی وی خوشالی په تاسی (په غای موندلو د آرامی) تاسی راوړاندی کړی دی دغه (عذاب) مونږ ته پس بد قرار غای دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه خبری او اتري به دوزخیان په خپلو منځونو کښی سره کوی شخه وخت چی پرستی دغه دوزخیان پرله پسې په شړلو او تیل وهلو سره د دوزخ پر شندو (غارو) ودروی پومبی دله به د غتانو او سردارانو وی. وروسته له هغه به د دوی د تابعانو او پیروانو وی. د دغو تابعانو د لیدلو په وخت کښی به له لری شخه دغه متبوعان وائی چی «دغه دی یو بل فوج له تاسو سره یو غای په تیل وهلو او کښولو او راښکودلو سره په دوزخ کښی د غورځولو دپاره په زور راوستل کیږی. د الله تعالی قهر او غضب دی وی پر دوی بانندی دوی هم دلته د رب (تکلیف)، زحمت او عذاب ګمالو (برداشت کولو) دپاره راغلل، الله تعالی دی وکړی چی دوی ته په بل کوم غای کښی کوم ارت مکان ور نه کړ شی» د دغی خبری د آوریډلو په اثر به هغوی د دوی جواب داسی ورکوی «ای کمبختانو! پر تاسی بانندی دی د الله تعالی قهر او غضب وی! پاک الله دی تاسو ته هیچیری د هوسائی (راحت) او آرامی غای در نه کړی!، هم دغه تاسو وی چی زمونږ د اغواء او اضلال وسائل مو راتیار کړی ؤ، او مونږ ستاسی له لمسونه او غولولو نه په دغه کنده کښی ولویدو او په دغه سخت مصیبت او آفت کښی اخته شو اوس دغه راوښیئ چی چیری لار شو؟ هر شخه چی دی هم دغه دریدلو غای دی په هر ډول (طریقه) سره چی کیږی هم دلته خپل ځانونه تر هغه پوری تینگ او کلک کړئ! چی گرد (نول) سره ومړئ! او یو پر بل بانندی خوله ولګوئ! او په خپلو منځونو کښی سره وخری!.

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هَذَا فِرْدَوْهَ عَذَابًا يُضَعِّفُنَا فِي النَّارِ ۝

ویه وائی (تابعان) ای ربه زمونږ هر چا چی پومبی تیاره کړی ده مونږ ته دغه لاره (د کفر) پس زیات کړه ورته عذاب دوچنده په اور کښی.

تفسیر: یعنی په خپل منع کښې به یو بل ته طعن او لعن وائی او بالاخر الله تعالی ته به داسی عرض کوی چی «ای ربه! هغه کسان چی له خپل شقاوته نی دغه بلا او مصیبت زمونږ پر سر راوستلی دی د دوزخ په دوچنده عذاب نی اخته او مبتلا کړه!» ښائی چی دوی به داسی وگنی چی د دوی د دوچنده عذاب گاللو (برداشت کولو) په لیدلو سره زمونږ لږ څه زړونه پری بیخ شی حال دا چی هلته به د تسلی او اطمینان وسائل او سامان چیری وی ؟ دغه یو بل ته طعن او لعن او کنخلی او سپکی ویل به هم دوی ته یو ځان ته مستقل عذاب وی.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَاتْرَى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ۗ أَتَخَذُوا لَهُمْ سَخِرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ ۗ

وبه وائی (مشرکان د کفارو) څه مانع ده مونږ ته چی نه وینو هغه سړی چی وو مونږ چی شمیرلی مو وو هغوی له اشرارو څخه. آیا نیولی مو وو دوی په مسخرو سره یا که کږی (چپی) شوی دی له هغوی څخه سترگی زمونږ (چی نه نی وینو په دوزخ کښی)

تفسیر: هلته به دوی وگوری چی گرد (تول) د دوی دوستان، آشنایان، خپلوان او نور تول اعلی او ادنی خلق سره یو ځای غوند او تول کړی شوی دی چی گرد (تول) سره یو ځای په دوزخ کښی وغورځول شی، مگر د هغو مسلمانانو پته او درک به دوی ته نه وی معلوم چی دوی له هغوی سره آشنائی او پیژندگلوی درلوده (لرله) او پری توکی او مسخری به نی کولی نو په حیرت او افسوس سره به داسی ووائی چی مونږ څرنګه چتی (بیکاره) او غلط کارونه کول چی له هغوی سره به مو مسخری او توکی کولی حال دا چی دوی د هغو وږ (لائق) او قابل نه ؤ هم دا ده چی نن هغوی هیڅ د دوزخ په شاؤ خوا او اطرافو کښی نه ښکاری یا خو هغوی هم په هم دغو خلقو کښی دی مگر زمونږ په سترگو نه ښکاری یا زمونږ له سترگو څخه چیری الوتی دی.

إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ۗ

بیشکه دغه (مذکوره قصه د اهل النار) خامخا حقه رښتیا ده جګړه کول د دوزخیانو په منع خپل کښی.

تفسیر: یعنی په ظاهر سره دغه خبره خلاف القیاس ښکاری چی په هنی ویری او خوف او

پریشانی کینی به دوی یو له بل سره جگری او مناقشی کوی او دوی به غرنګه د عذاب په دغی هولناکی منظری کینی بل لوری ته متوجه کیدی شی؟ مګر په یاد نی ولره چی هم داسی به کیبری او دغسی پینه بیخی په یقینی او واقعی ډول (طریقه) پېښیدونکی ده چی په کینی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته او په حقیقت کینی دغه د هغوی د عذاب تکمیل دی.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ وَمَا مِّنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٥٦﴾ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥٧﴾

وواپه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم (د عالم له عذابه) او نشته هیڅ بل حق معبود بی له الله چی یو ډیر قهر کوونکی دی. رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو ټولو شیانو دی چی په منځ د دوی کینی دی (ملکاً خلقاً و عبیداً) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه ښوونکی دی (د خطیاتو).

تفسیر: وواپه ای محمده! منکرانو ته چی زما کار خو هم دغومره دی چی تاسی د هغه راتلونکی خوفناک ساعت له راتګه باخبره او هوښیار کړم او له هغی سختی پېښی او ویروونکی واقعی څخه مو بیخبره پری نه ږدم باقی ستاسی معامله او سؤال او جواب له هغه حاکم او قاضی سره چی واقع کیدونکی دی هغه خو همغه احکم الحاکمین واحد الله تعالی دی چی د هغه په منځ کینی هیڅ لوی او وړوکی له سره سا نشی اخستی او هر شی او هر څوک د ده په مقابل کینی عاجز، ناتوانه او ضعیف دی. د آسمانونو او ځمکی په منځ کینی هیڅ یو شی داسی نه دی چی د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی نه وی تر هغه وخته پوری چی د ده اراده وی دغه علویات او سلفیات قائم ساتی او څه وخت چی اراده وفرمائی خراب، ابتر، لاندی باندی او ویجاړوی نی د دغه عزیز قوی غالب الله تعالی د قدرت لاس څوک نیولی شی؟ او د ده د زبردستی قبضی څخه هیڅوک نه وتلی او نه تبتیدلی شی؟ او ورسره د ده د لامحدوده او بی نهایته رحمت او ښینی په محدودولو او محصورولو کینی هیڅوک هیڅ وسعه او اقتدار نه لری.

قُلْ هُوَ نَبُوٌّ عَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٥٩﴾

وواپه (ای محمده!) دوی ته دغه (قرآن یا عذاب) خبره ډیره لویه ده چی تاسی له دی نه منځ ګرځوونکی یی (او هیڅ غور په کینی نه کوئ).

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه سخت احوال کوم معمولی شی نه دی او ډیر لوی دروند او مهم مصیبت او خورا (ډیره) غټه خبره ده چی زه د هغه خبر او اطلاع تاسی ته درکوم ﴿عَمَّ يَسْأَلُونَ عَنِ النَّبَا الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ (د نبأ ۱ رکوع ۳۰ جز) مگر افسوس چی تاسی له هغه څخه بیخی بيفکره یئ! او پر هر هغه شی چی د تاسی د خیر او ښیگنی (فائدی) دپاره ویل کیږی هیڅ فکر، غور او دقت نه کوئ بلکه بالعکس له هغه څنی توکی او مسخری جوړوی او پری پوچندی (تمسخر) او ملندی وهی، او په استهزاء سره داسی پوښتنی کوئ چی قیامت کله راغی؟ او د څه لامله (له وجی) په راتگ کښی ئی دیل او معطلی واقع ده؟ او ولی هم دا اوس نه راغی؟ خیر قیامت هر وخت چی راغی رادی شی، مگر زمونږ د قیامت برخه دی خو هم دا اوس راکره شی! و غیر ذلک که ماته وحی شوی نه وی نو د آسمانونو حال به می کله ویلی شو ځکه چی.

مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْعَلِيِّ إِذْ يُخْتَصِمُونَ ﴿۱۹﴾ إِنَّ يَوْمَئِذٍ إِلَىٰ إِلَٰهِنَا أَنزِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۲۰﴾

نشته ما لره هیڅ قدر علم پوه په هغه ټولی ډیر پورته لوی (د ملائکو) کله چی سره جگړی ئی کولی (په شان د آدم کښی بی له وحیه). وحی نه کوله کیږی ماته مگر د دی چی بیشکه هم دا خبره ده چی زه ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: ملاء الاعلیٰ یعنی پاسنی جرگه د مقربینو ملائکو او د نورو مجلس دی چی د هغو په واسطه د الهیه ؤ تدابیرو او د کونیه وو تصرفاتو ظهور راغی. یعنی په ملاء الاعلیٰ کښی د عالم د نظام د فناء او بقاء په متعلق کوم تدابیر یا اباحت او قیل او قال چی کیږی، زه له هغو څخه نه وم خبر چی تاسی ته به می د هغه بیان کوه پر کومی اجزاء باندی چی زه د الله تعالیٰ له طرفه مطلع شوی یم هغه می بیان کری دی. زه هر څه چی وایم د همغه الله تعالیٰ د وحی، الهام، اعلام له مخی ئی وایم، ماته داسی حکم راکری شوی دی چی گرد (ټول) عالم د هغو له راتلونکی مستقبل څخه خبردار کرم او د هغه توضیحات په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی ته ورکرم پاتی شوه دغه خبره چی قیامت کله راتلونکی دی؟ نه د انذار دپاره زه دغی خبری ته څه ضرورت لرم او نه د دی خبری اطلاع چاته ورکری شوی ده. په یوه حدیث کښی راغلی دی چی د څو انبیاء علیهم السلام په مجمع کښی د قیامت تذکره د مباحثی موضوع شوه. چی په کښی وویل شول چه د قیامت قیام به کله وی؟ گردو (ټولو) سره دغه غوته کره چی د حضرت ابراهیم علیه السلام څخه دی پوښتنه وکړه شی خلیل الله وفرمایل چی زه تری نه یم خبر بیا ئی له

حضرت موسیٰ علیه السلام شخه سؤال وکر هغه هم وفرماییل چی زه هم نه یم خبر. بالآخر گردو (تولو) له حضرت مسیح علیه السلام شخه سؤال وفرمایه مسیح وویل چی د «وجه الساعه» یا د عین القیامت د وقوع وخت علم له سره له ما سره نشته. هو الله تعالیٰ له ما سره وعده فرمائی ده الخ. په یو حدیث کښی راغلی دی چی حضرت مسیح علیه السلام له حضرت جبریل علیه السلام شخه د قیامت د راتگ د وخت پوښتنه وکره، ده په جواب کښی وویل «**ما المسؤل عنها باعلم من السائل**» یعنی زه له تانه پر دغه موضوع باندی زیات پوه نه یم. معلوم شو چی په ملأ الاعلیٰ کښی د قیامت په نسبت هم داسی قسم شخه مباحثه او مذاکره کیږی، علاوه پر دی نور ډیر مسائل هم دی چه د هغه په متعلق یو شان مذاکره او قال او قیل جاری دی. لکه چی په یوه حدیث کښی الله تعالیٰ له دوی شخه پوښتنه کړی ده «**فیم یختصم الملأ الاعلیٰ**» او د دوی اجوبه مذکور دی. مگر د ملأ الاعلیٰ له مذاکراتو شخه ماسواء الله غنی بل هیڅوک نه دی خبر، او نه تری خبریدی شی، هم دغه ذریعه ده چی په هغی سره دوی د اهل النار له تخاصم او جگری شخه مطلع شول. او هغه تخاصم چی د آدم علیه السلام او ابلیس په معامله کښی وشو چی ذکر ئی اوس راغی هغه هم په هم دغه ذریعه راخرگند (ښکاره) شو.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰئِكَةِ اِنِّيْ خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ طِيْنٍ ﴿۱۶﴾

(یاد کړه) هغه وقت چی وفرماییل رب ستا پرښتو ته چی بیشکه زه پیدا کوونکی یم د یو بشر (آدم) له ختی شخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دغه هم د پرښتو یوه مباحثه وه چی بیان ئی وفرمایه».

فَاِذَا سَوَّيْتَهُ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ

پس کله چی برابر کړ ما (قالب د) هغه (په ښه شکل سره) او پو کړ ما په هغه قالب کښی له روح خپل

تفسیر: یعنی قالب کالبوت ئی په ډیر ښه ډول (طریقه) سره جوړوم بیا په کښی خپل روح پوکم. حضرت شاه صاحب لیکی «روحي - خپله سا» ئی څکه وفرمایله چی هغه له اوبو او خاوری شخه نه دی جوړ شوی او د غیب له عالمه راغلی دی. شخه مضمون د روح په متعلق د «بنی اسرائیل» په سورت زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی پخوا لیکلی شوی دی هلته د روح پر اضافت هم شخه رنا (رنزا) غورځولی شوی ده ښائی چی هغه دی ولوست شی!.

فَقْعُوْا لَهُ سِجْدِيْنَ ﴿۴۳﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجَمُوْنَ ﴿۴۴﴾ اِلَّا اِبٰلِيْسَ ط

پس پر یوحئ (تاسی تول ای پرشتو! تعظیماً) ده ته سجده کونکی پس سجده وکره ملائکو تولو دوی گردو (کلهمو) مگر ابلیس (چی هغه ونه کره سجده)

تفسیر: دغه د آدم علیه السلام قصه په «البقرة» او «الاعراف» او په نورو سورتونو کښی پخوا له دی نه هم تیره شوی ده او د «الاعراف» په تفاسیرو کښی مو مفصل بحث پری کړی دی هلته دی ولوست شی!.

اِسْتَكْبَرُوْكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۴۵﴾

او لوئی وکره او وو دی (په علم د الله کښی) له کافرانو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دغه ابلیس په اصل کښی جن ؤ چی علی الاکثر د الله تعالی له احکامو منکران دی لیکن بیا د خپل عبادت له کثرته او د نورو اسبابو په بناء په پرشتو کښی اوسیده».

قَالَ اِبٰلِيْسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِیْدٰی ط

وفرمایل (الله) ای ابلیسه شه خیز منع کړی ئی ته له دی نه چی سجده وکړی (ته) هغه خیز ته چی پیدا کړی دی ما په دواړو (بلا کیف) یدو خپلو

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی بدن ئی د قدرت په ظاهری لاس او روح ئی د قدرت په غیبی (باطنی) لاس سره جوړ کړ. الله تعالی غیبی شیان پخپل یو شان قدرت سره او ظاهری شیان په بل شان قدرت سره جوړوی او پر دغه انسان باندی ئی خپل دواړه اقسامه قدرت صرف کړی دی» د «المائدة» په (۹) رکوع ۶۴ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی دی ﴿بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُفْقَهُ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ تفسیر ملاحظه شی زمونږ په نزد د الله تعالی په نعوتو او صفاتو کښی د اسلافو هم هغه مسلک اقوی او احوط دی.

اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعٰلِيْنَ ﴿۴۶﴾

آیا تکبر دی و کر یا که ئی ته له لویانو.

تفسیر: آیا په قصد او عمد سره دی خپل ځان لوی وگانه یا په واقع کې ته خپله مرتبه لویه بولی.

قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٤٦﴾

وویل (ابلیس په جواب کېږي) زه غوره یم له دغه (آدم) څخه پیدا کړی دی یم زه له اور او پیدا کړی دی دی دغه (آدم) له خټو.

تفسیر: د «الاعراف» په سورت کې د دی بیان تیر شوی حضرت شاه صاحب لیکي «اور دی گرم پرجوشه او خاوره ده یخه او خاموشه ابلیس اور ښه وگانه او پاک الله خاوره غوره او خوښه کړه».

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَانَكَ رَجِيمٌ ﴿٤٧﴾

و فرمایل (الله) پس ووځه له جنته (یا له ملکي صورته ای ابلیسه!) پس بیشکه ته رتلی شوی ئی.

تفسیر: یعنی شیطان جنت ته د پرېستو د ملاقات دپاره ورتلو اوس له هغه ځایه وویست شو او ورته وویل شول چی ووځه له جنته یا له ملکي صورته پس بیشکه ته رتلی شوی ئی له رحمته ویشتلی شوی ئی په شغلو سره.

وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٨﴾

او بیشکه پر تا دی لعنت زما تر ورځی د جزاء پوری.

تفسیر: یعنی تر هغه وخته پوری پر تا باندی ستا د اعمالو د شامت لامله (له وجی) لعنت ورپیری او ستا د شقاوت مرتبی زیاتپیری. وروسته له هغه چی عذاب او بلیات چی پر تا نازلیدونکی او ته په هغو کې اخته کیدونکی ئی د هغه له احواله څه پوښتنی مه کوه!. وروسته راځی چی ﴿لَا مَسَئَةَ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِنْ نِعَمِكَ مِنْهُمْ أَحْسَبُ﴾ د اخروی لعنت په مقابله کې دغه دنیوی لعنت هیڅ اهمیت نه لری.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿۹۱﴾

ووایل (ابلیس) ای ربه زما پس مهلت راکره ماته تر هغی ورغی پوری چی پورته کول شی مری (له قبورو نه)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) تر دوهمی نفخی پوری.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿۹۲﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿۹۱﴾

وفرمایل (الله) پس بیشکه ته (ای ابلیسه!) له مهلت ورکر شویو شخه ئی. تر ورغی د وخت معلوم پوری (چی نفخه الاولی ده).

تفسیر: یعنی د اولی نفخی تر قریب پوری نه وروسته له هغه نه.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لأُغْوِيَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۹۳﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿۹۲﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿۹۳﴾

ووایل (ابلیس) پس قسم دی په عزت ستا چی خامخا گمراهان به کرم هر و مرو (خامخا) دوی تول. مگر هغه بندگان ستا له دوی شخه چی خلاص کری شوی دی (له شرک شک عصیان شخه چی مؤمنان دی) نو وفرمایل (الله) چی پس حقه خبره هم دا ده او حقه خبره زه وایم.

تفسیر: یعنی زما گردی (تولی) خبری رشتیا او په واقع سره برابری او منطقی وی. او زه همیشه وایم دغسی چی

لَأَمْلِكَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۵۶﴾ قُلْ
 مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿۵۷﴾ إِنَّ
 هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿۵۸﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿۵۹﴾

خامخا دک به کرم هرورمو (خامخا) دوزخ له تانه (او ستا له اولاد نه) او له هغه چا نه چی متابعت ئی کری وی ستا له دغو (انسانانو) نه له تولو شخه. ووايه (ای محمده! دوی ته) نه غوارم زه له تاسی په دی (قرآن یا تبلیغ) غان ته هیخ اجر او نه یم زه له تکلیف کوونکیو نه (په جوړولو د قرآن کښی له غانه) نه دی دغه (قرآن) مگر پند دی دپاره د عالمیانو او خامخا عالمان به شی هرورمو (خامخا) په خبر (د صدق) د دی (قرآن) لږ څه وروسته (پس له یو مدت چی د قیامت ورځ ده)

تفسیر: یعنی له نصیحت شخه دا غرض دی چی تاسی د خپل دوست او دښمن په منع کښی سره فرق او تمیز وکړئ! او د لعین شیطان په لاره چی ستاسی ازلی دښمن دی مه غچ! د انبیاؤ خبره ومنئ چی ستاسی د خیر غوښتنی دپاره لیږلی شوی دی. زه له تاسی شخه د دغه نصیحت څه اجر، صله او معاوضه نه غوارم او نه څه شی له خپله غانه جوړوم چی تاسی ته ئی وایم هر هغه شی چی پاک الله زه پری پوهولی یم همغه زه تاسی ته وایم او دررسوم ئی. لږ مدت وروسته تاسی به پخپله معلوم کړئ چی دغه اخبار او اطلاعات چی تاسی ته درکری شوی دی تر کوم غای پوری صحیح او درست دی؟ او کوم نصائح چی کری شوی دی څرنگه رښتیا او مفید وه.

تمت سورة «ص» بعون الله رب العباد وحسن توفيقه والله الحمد والمنة

سورة الزمر مكية الا الآيات ۵۲ و ۵۳ و ۵۴ فمدنية وهى خمس وسبعون آية وثمانى ركوعات
رقمها (۳۹) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة سبأ
د «الزمر» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۲ و ۵۳ و ۵۴) آيتونو چى مدنى دى ۷۵ آيات
۸ ركوع لرى په
تلاوت كنى (۳۹) او په نزول كنى (۹۵) سورت دى وروسته د «السبا» له سورت شخه نازل
شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) كوم، په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

رالپېرل د دى كتاب (قرآن پر محمد) دى له (جانبه د هغه) الله چى ډير
زبردست قوى غالب د حكمتونو شپينتن (خاوند) دى.

تفسیر: كله چى زبردست او زورور او غالب (په انفاذ د احكامو) دى نو ځكه د هغه كتاب
انتشار او انفاذ او اجراء مومى او هيڅ يو مقابل او مزاحم د ده د شيوخ او د انفاذ مخه نشى
نيولى او حكيم دى چى هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى نو ځكه د دنيا هيڅ يو كتاب
د ده له محاسنو او شپيگنو (فاندو) سره مقابله نشى كولى.

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْمِدْ إِلِلَّهِ مَخْلَصًا لَهُ الدِّينَ ۗ إِنَّ إِلِلَّهَ الدِّينَ الْحَالِصَ

بیشكه مونږ نازل كړى مو دى تاته (اى محمده!) كتاب (قرآن) په حقه سره
پس عبادت كوه د الله حال دا چى خالص كوونكى ئى دغه (الله) ته د دين
(خپل له شرك) واوړئ خبردار اوسئ خاص الله لره دى دين (او طاعت) خالص

تفسیر: يعنى حسب المعمول د الله تعالى تل داسى بندگى كوى چى د شرك او رياء او له نورو
شواښو شخه پاك وي! او د الله تعالى په طرف قولاً او فعلاً خلقو ته دعوت او بلنه كوى! او اعلان

و فرمایید چپي الله تعالى همغه بندگی قبوله فرمائی چپي خالص د هغه دپاره وی .
د الله تعالى په دربار کښی د هغه عمل له سره پوښتنه نه کښی چپي له اخلاصه
تش وی .

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا
إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۗ

او هغه کسان چپي نیولی ئی دی غیر له دغه (الله) څخه نور دوستان (وایی)
نه کوو عبادت د دوی مگر دپاره د دی چپي نژدی کړی دوی مونږ طرف د
الله ته نژدی کول، بیشکه الله به فیصله (حکم) کوی په منځ د دوی کښی په
هغه څیز کښی چپي دوی په هغه سره اختلاف کوی

تفسیر: عموماً مشرکینو به داسی ویل چپي مونږ د دغو وړوکیو معبودانو او بتانو عبادت څکه
کوو چپي دوی زمونږ د نزدیکی او قرب وسیله د پاک الله په دربار کښی کښی او هغه پر مونږ
مهربانی و فرمائی چپي په دغه وسیله سره زمونږ کار یو سر او صورت ونیسی. د هغه جواب ئی
و فرمایه چپي په دغو چتی (بیکاره) او پوچو چلونو، پلمو (تدبیرونو) او حیلو (بهانو) سره چپي
تاسی په خالص توحید کښی جگری او مناقشی وړاندی کوئ او له اهل الحق سره اختلاف کوئ
نو د هغه عمل فیصله به د الله تعالى له طرفه وروسته له دی نه وکړه شی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ

بیشکه الله نه ښی سمه لاره د هدایت هغه چاته چپي دی دروغجن وی ناشکره .

تفسیر: یعنی هر چا چپي پخپل زړه کښی دغه خبره غوته کړی وی چپي زه به له سره رښتیا
خبره نه منم او تل به په دروغو او ناحقو خبرو تینگ ولاړ یم او له حقیقی منعم څخه مخ اړوم او
د دروغو محسنینو او باطلو خدایانو عبادت کوم نو د الله تعالى دا عادت دی چپي دغسی بد
باطنانو ته د فوز، فلاح، بری او کامیابی لاره نه ښی.

لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا الْأَصْطَفَىٰ مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَ ۗ

که چری اراده فرمایلی وی الله (په زعم د مشرکانو) د دی چپی ونیسی ولد نو خامخا غوره کری به ئی وی له هغه مخلوقه چپی پیدا کوی ئی هر هغه چپی اراده ئی فرمایلی وی پاکی ده الله لره (له ولده او تولو عیوبو)

تفسیر: له دی غایه د هغو کسانو تردید دی چپی د الله تعالی دپاره د اولاد تجویز کوی لکه چپی نصاری حضرت مسیح علیه السلام ته د الله غوی وائی او ورسره له دریو خدایانو څخه یو خدای الله هم منی. یا د عربو عینو هغه قبائلو چپی پښتو ته به ئی د الله تعالی لونی ویلی، مطلب دا دی که په فرض المحال سره الله تعالی داسی اراده فرمایلی وی چپی د ده کوم اولاد وی نو ښکاره ده چپی ده به له خپله مخلوقه کوم یو د دغه کار دپاره غوره کوو ځکه چپی له دلایلو څخه ثابت شوی دی چپی له یوه الله څخه ماسوا نور تول شیان د همغه الله مخلوق دی. اوس ظاهر دی چه په مخلوق او خالق کښی په هیڅ یوه درجه کښی هم نوعی یا هم جنسی اشتراک نشته بیا یو د بل پلار یا غوی څرنګه کیدی شی؟ او کله چپی په خالق او مخلوق کښی د دغسی تعلقاتو وجود محال دی نو د الله تعالی له طرفه به داسی اراده هم محال وی. علاوه پر دی فرض ئی کری که دغه کار محال هم نه وی نو بیا د پښتو لونی گرځول خو په هیڅ ډول (طریقه) په فهم او پوه کښی نشی راتلی. نو کله چپی له مخلوقه څخه انتخاب وټاکلی (مقرر کری) شی نو بیا د دغی خبری مقصد به څه وی چپی خوار او سپک اولاد ځان ته غوره کری او دروند او پتمن اولاد تاسی ته غوره او در ئی کری؟

هُوَ اللهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

هم دی دی الله یواځی (بی شریکه لا ولده) دیر غالب (پر هر شی).

تفسیر: یعنی هر څیز د الله تعالی په مخ کښی عاجز ناتوانه تیت او ښکته دی د هیچا اثر او نفوذ پری نشته او نه کوم شی ته اړ (مجبور) او محتاج دی، نو بیا د اولاد جوړول او لرلو معنی او غرض به څه وی؟.

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يَكُوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيَكُوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ

پیدا کری دی (الله) آسمانونه او ځمکه په حقه سره (چپی دلیل شی په وجود د صنایع مطلق)، تاووی (نغاړی داخلوی الله) شپه پر ورځی او تاووی (نغاړی

داخلوی الله) ورغ په شپه کښی (یا زیاتوی د شپې نه په ورغی او له ورغی نه په شپې باندی)

تفسیر: په ماښام کښی که د لمرخاته په لوری وگورئ نو داسی به درښکاری چه افق څخه یوه تکه توره لویه پرده راپورته کیږی چی له خپل مخ څخه د ورغی رڼا (رڼرا) د لمر لویدو په لوری تاووی او ورنغاړی ئی. هم داسی گهیځ (سحروختی) د سپیده داغ په وخت کښی داسی درښکاری چی د ورغی رڼا (رڼرا) د شپې ظلمت او تیاره د لمرخاته له خوا راشری او د لمر له پلوه ئی راشری او د لمر پروتو په لوری ئی تیل وهی. حضرت شاه صاحب لیکي چی «پر یوه باندی بل داسی غوږیږی او راغی چی په منځ کښی کوم ماتوالی او نقص نه واقع کیږی»

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى ۝ الْآهُوا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝

او مسخر کړی په کار لگولی ئی دی لمر او سپوږمی، چی هر یو روان دی تر نیتي په نامه کړی شوی پوری (چی ورغ د قیامت ده) واورئ خبردار شی چی الله ښه زبردست قوی غالب ښه ښونکی دی.

تفسیر: یعنی په هم دغه زبردست قدرت سره ئی دغه انتظام قائم او دائم او تینگ کړی دی. د خلقو گستاخی سپین سترگی او شرارتونه خو داسی دی چی ښائی د هغه په ملحوظ دغه گرد (تول) انتظامات گډود او ډږی وږی کړی شی لیکن کله چی الله تعالی لوی ښونکی او درگزر کیدونکی ذات دی نو د خپلی عفوی او مغفرت له شانه یو غلی داسی نه کوی.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمِينَةَ أَزْوَاجٍ

الله) پیدا کړی یی تاسی له نفس یوه (آدم) څخه بیا ئی پیدا کړه له دغه (نفس واحد یعنی آدم) څخه جوړه د ده (حواء) او نازل (پیدا) ئی کړل لپاره د (نفعی د) تاسی له چارپایانو څخه (لکه اوبښان غوایان پسونه اوزی) اته جوړی (نر او ښغی).

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام او د ده جوړه بیبی حواء رضی الله تعالی عنها ئی پخپل قدرت سره پیدا کړل یعنی نر او ښغی او ستاسی د نفعی او گنتی (فانده) اخسیتلو دپاره په انعامو او

مواشیو کنبی ئی هم اته جوړی پیدا کری اوبس غوانی، پسه، وزه، چی د هغوی ذکر د انعام په سورت کنبی تیر شو (وگورئ).

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ط

پیدا کوی (الله) تاسی په گیدو د میندو ستاسی کنبی یو قسم پیدایښت وروسته له یو بل قسم پیدایښت په تیارو دریو کنبی (چی مشیمی او د رحم او د گیدی دی).

تفسیر: یعنی په تدریج سره مو پیدا کر، مثلاً له نطفی څخه علقه او له علقی څخه مضغه، او بیا مو تری هډوکی پیدا او د هغه له پاسه مو غوبه ورشنه کره، او بیا مو په هغه کنبی روح ورپو کر. فسیح بن الله احسن الخالقین. (فی ظلمات ثلاث - په تیارو دریو کنبی). یعنی یوه گیده بل رحم، دریم هغه پرده (پیلار) چی په منغ کنبی ئی مولود پیدا کیږی او مولود په کنبی تاو شوی متولد کیږی.

ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ قَاتِي تُصْرُفُونَ ٧

دغه (موصوف په دغو صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص ده ته دی ملک سلطنت (بی زواله). نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی یواغی پس کوم طرف ته گرجولی شی تاسی (له عبادت د ده نه)

تفسیر: یعنی کله چی خالق، رب، مالک او ملک هم دی دی نو ماسواء له ده څخه بل څوک څرنگه معبود کیدی شی؟ وروسته له دی نه چی تاسی واحد الله تعالی په دغو صفاتو سره موصوف گنئ او پری اقرار کوئ، نو بیا نورو مخلوقاتو ته ولی عبادت کوئ؟ مطلب دا چی وروسته له دومره ورژدی رسیدلو نو بیا ولی سمه لاره در څخه ورکیږی؟ او دغه پر بلی لاری ولی درومئ؟

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ٨

که چری کفر اختیار کریئ تاسی پس بیشکه الله غنی بی پروا دی له تاسی (او ستاسی له عبادته) او نه خوښوی (الله) دپاره د بندگانو خپلو کفر (اگر که ئی فرمائی وی اراده د کفر له بعضو نه).

تفسیر: یعنی که کافر کیبری او د الله تعالیٰ له انعاماتو او حقوقو څخه انکار کوي! نو په دغه کښی پخپله ستاسی نقصان دی او د الله تعالیٰ هیڅ یو شی تاسی نشی خرابولی. هو! هر ورو (خامخا) الله تعالیٰ په کفر خوښ او رضاء نه دی او د خپلو بندگانو پر کفر او انکار خفه او نارضاء کیږی او دغه شیان دوی ته نه خوښوی او د رضاء په سترگه سره ئی نه گوری.

وَإِنْ تَشْكُرُوا بِنِعْمَتِ رَبِّكُمْ لَكُمْ

او که شکر وباسی (په نعمت د اسلام) نو خوښوی دغه (شکران الله) تاسی ته،

تفسیر: یعنی که بندگان د الله تعالیٰ حق و منی او ده ته مطیع او شکر گزار شی نو دغه خبره د الله تعالیٰ خوښه ده او د هغه نفعه هم دوی ته رسیږی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

او وابه نخلی بار هیڅ بار اخیستونکی بار د گناهونو د بل چا،

تفسیر: یعنی داسی کیدونکی نه دی چی یو سری ناشکری وکړی او په جرم او گناه ئی بل څوک ونیولی شی داسی تیاره او بی تمیزی د ده په دربار کښی نه نشته او «هر چا چی هر څه کرلی وی همغه به هلته ریښی».

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مُّرجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

بیا خاص رب ستاسی ته بیرته ورتله ستاسی دی پس خبر به کړی تاسی پر هغو (عملونو) چی وئ تاسی چی کول به مو (په دنیا کښی)، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (د زړونو په پتو نیاتو هم).

تفسیر: کله چی دوی هلته ورسپیږی د دوی گورد (تول) ښه او بد اعمال د دوی په مخ کښی وړاندی کیږی او د دوی هیڅ لوی یا وړوکی کار به له منځه نه ورک کیږی ځکه چی د الله

تعالیٰ له محیط علم خخه هیخ یو شی خارج نه دی. الله تعالیٰ د زړونو له پتو خبرو او نیاتو خخه هم علیم او خبیر دی او په هر شی په ښه شان سره پوهیږی.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّیُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ

او کله چی ورسپړی انسان (کافر) ته کوم قسم سختی نو بولی رب خپل په دی حال کښی چی رجوع کوونکی وی خاصه هم ده ته (شکوونکی له نورو) بیا هر کله چی ورکړی (الله) ده ته نعمت له خپل جانبه نو هیر کړی هغه (ذات الله) چی ؤ دی چی په کښی باله به ئی (تضرع به ئی کوله) هغه (الله) ته پخوا له دی نعمته او گرځوی الله ته شریکان (په عبادت کښی) دپاره د دی چی گمراه کړی (خلق) له لاری د الله (چی دین د اسلام دی)،

تفسیر: یعنی د انسان حالت او وضعیت عجیب دی کله چی پری کوم غم او مصیبت واقع شی نو مونږ ئی په یادپرو او دی زمونږ په ذکر او فکر کښی لویږی، ځکه چی دی ښه پوهیږی چی ماسواً الله خخه بل هیڅوک د دغه مصیبت لری کوونکی نشته. بیا هر کله چی د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی سره لږ څه آرام او اطمینان ئی په نصیب شی سم د لاسه دی خپل همغه پخوانی حالت ته مراجعت او پخپلو همغو اعمالو کښی مداومت کوی او هغه پاک الله تری هیرپړی چی هم دا اوس د هغه په دربار کښی ئی عرضونه او دعاوی کولی او ناری او سوری ئی وهلی، او د عیش او تنعم په نشو کښی داسی مست او غافل کیږی چی گواکی له سره زمونږ سره ئی واسطه او علاقه نه وه. د الله تعالیٰ د ورکړیو نعمتونو نسبت نورو د دروغو او له خپلو ځانونو جوړ کړیو خدایانو ته منسوبوی او له هغوی سره همغسی سلوک او معامله کوی چی ښائی له واحد الله تعالیٰ سره وکړی شی په دی دول (طریقه) سره هم دوی پخپله گمراه کیږی او هم پخپلو دغو اقوالو او اعمالو سره نور خلق بی لاری او گمراه کوی.

قُلْ مَتَّعْتُكُمْ بِكُفْرِكُمْ لَوَلِيًّا لَّكُم مِّنْ أَصْحَابِ النَّارِ

ووايه (ای محمده! دغه کافر ته) چی نفع واخله په کفر خپل لږ (مدت په دنیا کښی). بیشکه ته له یارانو د اور (د دوزخ) ئی.

تفسیر: یعنی ښه ده، شو ورځی د هم دغه کفر په حالت کښی دلته عیش او عشرت وکړئ! او

تر هغه پوری چی الله تعالیٰ تاسی ته مهلت درکری دی د دنیا له نعمتونو شخه فائده واخلی! او تری متمتع شی! وروسته له دی نه به ستا د هستوگنی غای دوزخ وی چی له هغه غایه له سره نشی وتلی او تل به هم هغلته پراته یی او له سره به دی نجات نه په برخه کیږی.

أَمَّنْ هُوَ قَائِمٌ أَنْاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا
رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ①

آیا هغه شوک چی دی طاعت کوونکی وی په ساعتونو د شپی کښی سجده کوونکی او ولاړ (په لمانځه) ویریری (له عذابه) د آخرت او امید لری د رحمت د رب خپل (داسی دی لکه هغه شوک چی بی فرمانه وی په کفر او نورو بدیو) ووايه (ای محمده!) آیا برابر دی سره هغه کسان چی پوهیږی (او خاوندان د علم دی) او هغه کسان چی نه پوهیږی (جاهلان وی، بلکه برابر نه دی) بیشکه هم دا خبره ده چی پند اخلی خاوندان د خالصو عقولونو.

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چی د شپی خوب او آرامی پریږدی او د الله تعالیٰ په عبادت کښی لگیا کیږی، کله د ده په حضور کښی لاس تړلی دریری، کله په سجده ورته لویږی، له یوه جانبه د ده زړه د آخرت له ویری بی قراره کړی شوی وی او له بل جانب د الله تعالیٰ رحمت او مهربانی ته هیلمن (ارزومند) او امید وار وی آیا دغه سعید بنده او هغه بدبخته انسان چی ذکر ئی پاس وشو چی د مصیبت په وخت کښی الله تعالیٰ ته ناری وهی او څه مهال (وخت) چی مصیبت له ده نه لری کیږی نو الله هم تری هیږیږی سره برابر کیږی شی؟ بلکه نه! له سره نشی سره برابر کیږی. او که داسی وی نو داسی ووايه چی د یوه عالم او جاهل او یوه پوه او ناپوه په منځ کښی بیخی څه فرق او توپیر (تفاوت) نشته مگر په هم دغی خبری باندی هم همغه پوهیدی شی او غور کولی شی چی پاک الله ورته څه عقل او پوه ورکری وی.

قُلْ يُعْبَادُ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً

ووايه (ای محمده! دوی ته د الله له جانبه) ای بندگانو زما هغه چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویږیږی له (عذابه د) رب خپل شته هغو کسانو ته چی نیکی ئی کړی ده په دغه دنیا کښی (په طاعت سره) نیکی

(په آخرت چی جنت او رضوان دی)،

تفسیر: یعنی هر هغه شوک چی په دنیا کښی نیکی وکړی نو په آخرت کښی هم د ده دپاره نیکی او ښیگنه (فائده) ده یا ئی دا مطلب هر چا چی نیکی وکړه هغه ته پخوا له عقبی په هم دغی دنیا کښی هم ښیگنه (فائده) او نیکی ورپه برخه کیږی اعم له دی نه چی ظاهری وی که باطنی.

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۱۰﴾

او ځمکه د الله ارته ده، بیشکه هم دا خبره ده پوره ورکوه شی صابرانو ته اجر ثواب د دوی بی حساب (دیر زیات).

تفسیر: یعنی که په یوه ملک کښی خلق له نیکی او ښیگنی (فائدی) څخه ممانعت کوی نو د الله تعالی ځمکه ارته او فراخه ده بل ملک ته لار شی خو هلته په آزادی او خپلواکی سره د الله تعالی احکام په ځای راوړی. بیشکه په دی صورت کښی به د ترک الوطن له سببه تاسی په دپرو مصائبو اخته او مبتلا کیږی او په راز راز (قسم قسم) خلاف العادت او خلاف الطبیعت امورو باندی په صبر او تحمل کولو اړ او مجبور یږی. لیکن دا مو په یاد وی چی د هغه په مقابل کښی به دیر ثواب هم دررسیدی چی د دغه اجر او ثواب په برابر کښی چی داسی مهاجرینو ته ورکوه کیږی دغه گردی (تولی) سختی او تکالیف هیڅ شی دی.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿۱۱﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ

أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۱۲﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چی یم امر حکم کړی شوی دی ماته د دی چی عبادت کوم یواځی د الله چی خالص کونکی یم ده ته (د دین (بندگی خپلی). او امر حکم کړی شوی دی ماته چی شم زه اول د مسلمانانو (د دی امت).

تفسیر: لکه چی ته په عالم الشهادت کښی د دی امت په لحاظ او په عالم الغیب کښی د تولو اولینو او آخرینو په اعتبار د الله تعالی له گردو (تولو) ځنی رومنی حکم منونکی او مطیع بنده ئی. صلی الله علیه وسلم.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۲﴾

وواپه (ای محمدہ!) بیشک زہ ویریبیم کہ چری نافرمانی و کرم د رب خپل له عذابہ د ورغی لوئی (د قیامت).

تفسیر: یعنی زما په شان یو معصوم او مقرب بنده هم که په فرض محال سره نافرمانی وکړی نو په دغه ورغ کې به له عذاب څخه نشی مأمون او مصئون کیدی نو د نورو څه پوښتنه کوئ؟

قُلْ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿۱۳﴾ فَأَعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ ط

وواپه (ای محمدہ!) الله ته عبادت کوم په دی حال چي خالص کونکي يم ده ته (د) دين خپل (له شرکه). پس عبادت کوئ تاسی د هر هغه څیز چي اراده وکړئ تاسی غیر له الله.

تفسیر: یعنی زه خو د الله تعالیٰ له حکم سره موافق په نهایت اخلاص او صمیمیت سره د هغه واحد احد الله تعالیٰ عبادت کوم. تاسی مختار ئی چي د هر چا عبادت کوئ او هر چاته چي مو زړه غواړی سرونه ښکته کړئ، هو! دغومره فکر او دقت وکړئ! او له غور څخه کار وانخلع! چي ستاسی آخره خاتمه او انجام به څرنگه کیږی؟ (وکان ذلك قبل الامر بالقتال) وروسته له دی نه د دوی هغه عاقبت او خاتمه داسی څرگندوی (ښکاروی)

قُلْ إِنَّ الْخَيْرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَاهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْبُيِّنُ ﴿۱۴﴾

وواپه (ای محمدہ!) بیشک زیان کاران هغه کسان دی چي زیان ئی رسولي دی ځانونو خپلو ته او اهل خپل ته په ورغ د قیامت کې، واورئ خبردار شی چي دغه (خسران) هم دغه دی زیان ښکاره.

تفسیر: یعنی مشرکین نه خپلو ځانونو ته د الله تعالیٰ له عذابہ نجات ورکولی شی او نه خپلی کورنی او خیلخانی ته څه فائده او نجات ښلی شی او گرد (تول) د جهنم د شغلو ځنی جارؤل

(قربانوں) شی. لہ دی نہ بہ زیاتہ نور غہ خسارہ وی ؟

أَمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلٌّ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلٌّ

وی بہ دوی تہ د پاسہ د دوی طبقات لہ اورہ او د لاندی د دوی طبقات (د اور)،

تفسیر: یعنی لہ ہر طرفہ بہ ئی اور محیطوی لکہ چی وریغ یا بخار لہ کوم شی شخہ راتاویری.

ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يُعْبَادُ فَاَتَقُونَ ﴿۱۶﴾

دغہ (مذکور عذاب) ویروی اللہ پہ ہغہ سرہ بندگان (مؤمنان خپل)، ای بندگانو زما پس وویریی لہ ما (پہ اجتناب د معاصیو).

تفسیر: یعنی ای بندگانو زما! پوہیوی چی دغہ شی د ویریدلو ویر (لائق) او قابل دی کہ نہ ؟ کہ د ویریدلو ویر (لائق) او قابل وی نو د اللہ تعالیٰ لہ غضب او قہر شخہ تل بنائی چی وویریو.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يعبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ

او ہغہ کسان چی عخان ئی ساتلی دی لہ بتانو داسی چی عبادت وکری د ہغو او رجوع ئی کری وی طرف د اللہ تہ شتہ دوی تہ بشارت زیری

تفسیر: یعنی ہغو کسانو چی د شیطانانو خبرو تہ ئی لہ سرہ غور نہ دی ایہنی او لہ گردو (تولو) شرکاوو غنی ئی مخ اپولی دی او خاص اللہ تعالیٰ تہ ئی خپل مخ گرجولی دی د ہغوی دبارہ دیر لوی بشارت او زیری دی.

فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿۱۷﴾ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

پس زیری وکریہ (ای محمدہ!) پر بندگانو زما ہغو چی اوری خبرہ (د قرآن) پس متابعت کوی دوی دیر بنہ د ہغہ،

تفسیر: یعنی گردی (تولی) خبری اوری بیا د ہغو لہ منغہ پر ہمنہ خبرہ عمل کوی چی دیرہ

بنه وی. یا ئی دا مطلب چی د الله تعالیٰ خبری اوری او پر هغو هدیاتو ئی چی له اعلاوو غنی اعلا وی عمل کوی مثلاً که یوه خبره د رخصت او اباحت په نسبت واوری، او بله د عزیمت نو د عزیمت په لوری مندی وهی او عُان هم هغه لوری ته رسوی او خامخا د ترخیصاتو تتبع نه کوی. یا ئی داسی ترجمه وکړئ چی د الله تعالیٰ کلام آوری او د هغه د دیرو بنو خبرو اتباع کوی. ځکه چی د ده گردی (تولی) خبری احسن فی الاحسن دی **كَذَا قَالَ الْمَفْسُورُونَ** حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دی مطلب په یو بل دول (طریقه) سره بیان فرمایلی دی «درومع د هغه پر نیک باندی یعنی د هغه پر نیکو احکامو درومع چی پری تعمیل وکړئ او پر منع باندی غور بردئ چی نه ور نژدی کیوئ چی د هغه کول بنه کار دی او د دغه نه کول بنه کار دی».

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْأُولَاءِ ﴿١٥﴾

دا هغه کسان دی چی سمه لاره بشوولی ده دوی ته الله او دغه کسان هم دوی دی خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی د بری او کامیابی لاره هم دوی موندلی ده ځکه چی هغوی له خپل عقل او پوه څخه کار اخیستی دی او د خالص توحید او د انابت الی الله لاره ئی غوره کړی ده.

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُتَّقِدُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

آیا هغه څوک چی واجب شوی وی په ده حکم د عذاب آیا پس خلاصولی شی ته هغه څوک چی په اور کښی وی (بلکه نه ئی شی خلاصولی).

تفسیر: یعنی پر هغو باندی چی د دوی د ضد او عناد او بدو اعمالو له سببه د عذاب حکم ثابت او مسلم شوی دی کوم یو سری ئی له اوره د باندی ایستلی شی ؟ او سمه لاره وربشولی شی ؟. بنه نو دغسی کمبختان چی د خپل ازلی شقاوت له سببه په اور کښی لویدلی دی څرنگه د نجات وړ (لائق) کیدی شی او څوک ئی له اوره ایستلی شی او په سمه صافه لاره ئی بشولی شی ؟.

لِئِنْ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَأَرْغُوفُونَ مِنْ قَوْمٍ مَّا عُرِفُوا بِمِثْلِهِ

لیکن هغه کسان چی ویربیری له رب خپله شته دوی ته مانی (په جنت کښی) چی له پاسه د هغی نوری مانی بنا کړی شوی دی.

تفسیر: دغه د جنت د درجاتو په طرف اشاره ده او دا چی هغه گرد (تول) آماده او تیار دی نه داسی چی د قیامت په ورځ به تیاریری.

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَّ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْبَيْعَةَ ۝۱۰۰
 إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ

چی بهیری لاندی د مانیو (او ونو د هغی خلور قسمه) ویالی (وعده کړی ده) وعده کول د الله، نه کوی مخالفت الله له وعدی خپلی. آیا نه وینی ته بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه پس ننه ایستلی ئی دی دا (اوبه) په چینو په ځمکه کښی.

تفسیر: یعنی د وریا او باران اوبه د غرونو او د ځمکو په مساماتو کښی جذب او بیا د چینو په حیث له ځمکی څخه راخوتیری. باقی که د چینو د حدوث بل څه اسباب هم وی نو د هغه نفی په دغه آیت کښی نشته.

ثُمَّ يُعْرَبُ بِهِ زُرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ

بیا راوباسی په دغو (اوبو) سره کښت (فصل) حال دا چی مختلف وی
 رنگونه د هغه

تفسیر: یعنی شین، زیر، سپین سور او داسی نور یا د مختلفو اقسامو کښتونه (فصلونه) راوباسی مثلاً غنم، جوار، شولی وغیر ذلک.

ثُمَّ يَهْبِطُ فَرْتَبُهُ مُصَفَّرًا ثُمَّ يُجْعَلُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٍ
 لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۝

بیا وچ شی پس وینی ته هغه شین رنگی تک زیر پس گرځوی دغه کښت (فصل) رژیډلی مات شوی بیشکه په دغو (اوبو او وښو) کښی خامخا ډیر لوی پند دی خاوندانو د خالصو عقلونو ته.

تفسیر: یعنی عقلمن سری د کښت (فصل) حال ته گوری او تری نصیحت حاصلوی، څرنګه چی د هغه رونق او شینوالی د څو ورځو له مخی وی او بیا وچ کلک او مات او بوس بوس کول شی د دنیا د دغه عیش او نشاط او باغ او بهار حال هم داسی دی. بنائی چی انسان د دغی دنیا پر عارضی بهار مغرور او مفتون او د آخرت له انجام څخه غافل او بی پروا نشی همغسی چی کښت (فصل) له مختلفو اجزاوو څخه مرکب دی مثلاً په هغه کښی دانه شته چی د انسانانو غذا تری حاصلیږی او وایه هم شته چی د حیواناتو خوراک او نواله تری جوړیږی او د ده له هر جزء څخه منتفع کیدل بی له دی نه امکان نه لری څو د نورو اجزاوو څخه بیل او جلا (جدا) نه کوی شی او پخپل ځای ئی ونه شی رسولی دنیا هم داسی وګنی چی په هغه کښی نیکی، بدی، راحت، تکلیف او نور ګرد (ټول) سره ګډوډ او مخلوط دی. یو داسی وخت راتلونکی دی چی دغه کښت (فصل) به ورپیل شی او ښه میده او بوس بوس به کیږی بیا به له هغه څخه هر یو جزء د هغه مناسب ځای ته ورسول شی. نیکی او راحت به خپل مرکز او مستقر ته رسول کیږی او بدی او تکلیف خپلی خزانی ته رسیږی. الغرض د کښتونو (فصلونو) د مختلفو احوالو له لیدلو ځنی عقلمن ډیر مفید سبق حاصلولی شی د آیت په مضمون کښی دغه طرف ته هم اشاره کوی شوی ده هغه الله چی په آسمانی باران سره ئی په ځمکه کښی چیننی، ویالی او سیندونه بهولی دی هم هغه الله د جنت په محلاتو کښی هم په نهایت ښه انتظام او ترتیب سره د انهارو سلسله جاری کوی.

اَمِنْ شَرِّ اللَّهِ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ
لِّلْقَسِيِّ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۲۳﴾

آیا پس هر هغه څوک چی پرانستلی او ارته کوی وی الله سینه د ده (قبول د) اسلام ته پس وی به دی په رڼا (رنرا) (د هدایت) له (طرفه) د رب خپل پس افسوس هلاک خرابی ده هغو کسانو ته چی سخت وی زړونه د دوی له ذکره د الله، دغه کسان په ګمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی دواړه سره کله برابر کیدی شی. یو هغه چی الله تعالیٰ د هغه سینه او تتر د اسلام د قبول دپاره پرانستلی ده. دی نه د اسلام په حقانیت کښی څه شک او شبهه لری او نه د اسلامی احکامو له تسلیم څخه خپل څه انقباض ښکار کوی. الله تعالیٰ ده ته د توفیق او بصیرت یوه عجیبه رڼا (رنرا) او انوار ورعطاء کوی دی چی د هغو په رڼا (رنرا) کښی په نهایت سکون او اطمینان سره د الله تعالیٰ پر لاره په مندو ځغلی. بل هغه بدبخت دی چی د ده زړه د تیږی

(گفتی) په شان سخت دی. هیڅ یو نصیحت پری اثر نه کوی او نه د خیر کوم شاخکی پکښی ننوتلی شی. هیڅکله د الله تعالی د یادولو توفیق نه مومی او هم داسی خوشی چتی (بیکاره) د اوهامو او اهووو او رسومو او د آباوو د تقلید په تیارو کښی حیران او سرگردان گرځی.

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا

الله ټوټه ټوټه نازل کړی دی ډیر ښائسته خوړ کلام کتاب

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ یوه خبره د دی کتاب له خبرو څخه ښه او بهتره نه ده.

مُتَشَابِهَاتَانِ

(او دغه پاک کتاب ډیر ښائسته خوړ کلام) مشابه یو له بل سره مکرر غبرگ (دی)

تفسیر: یعنی داسی صحیح، صادق، مضبوط، نافع، معقول فصیح او بلیغ دی چی په هیڅ یوه آیت کښی ئی هیڅ صوری او معنوی نقص نه لیده کیری او هیڅ یو آیت ئی له بل آیت څخه کم نه دی. یو له بل سره موافق مطابق او مشابه دی. په مضامینو کښی ئی هیڅ یو اختلاف او تعارض نشته. بلکه د اکثریوو آیتونو مضامین داسی متشابه سره واقع شوی دی چی د یوه آیت د راجع کولو څخه بل آیت ته د هغه صحیح معنی او تفسیر معلومیږی. «القرآن یفسر بعضه بعضاً» او د «مثنی» یعنی غبرگ مکرر مطلب دا دی چی ډیر احکام، مواعظ قصص او نور په مختلفو عناوینو او اسلوبو سره اړولی شوی دی څو په ښه ډول (طریقه) سره په یاد او په زړه کښی ځای ونیسی. په تلاوت کښی هم څو څو ځلی آیتونو مکرریږی او ځینو علماوو د «متشابه» او د «مثنی» څخه داسی مطلب اخیستی دی چی په ځینو آیتونو کښی د یوه قسم مضمون سلسله تر لری ځای پوری اوږدیږی او هغه متشابه دی. او په ځینو ځایونو کښی د یوه نوعیت مضمون سره په بله جمله کښی د هغه د مقابل نوعیت مضمون بیان کوه شی مثلاً

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾ یا ﴿يَوْمَ يُبْدَىٰ إِلَيْنَا أَعْيُنُهُمْ وَالْعَذَابُ أَلِيمٌ﴾
یا ﴿وَيَحْمِلُهُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ دغسی

آیتونو «مثنی» ویل کیری چی په دغو کښی دوه مختلف قسمونه مضامین بیان شوی دی.

نَفْسَهُمْ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

تَمَّتْ لَيْلٌ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ

چی لیرغیبری ریبری عیگ کیبری له ده پوستکی د هغو کسانو چی ویریبری له رب خپل بیا پاسته شی (آرام نیسی) پوستکی د دوی او زړونه د دوی طرف د یادولو د الله ته

تفسیر: یعنی د کتاب الله له آوریدلو څخه د الله تعالیٰ خوف او د ده د کلام له عظمته د ده زړه مرتعش او لیرغیبری او ویشتان ئی شکپک (نیغ) دربری او پوستکی ئی پاسته کیبری. مطلب دا چی د خوف او رعب کیفیت پر دوی طاری کیبری او د دوی، قلب او قالب، ظاهر او باطن د الله تعالیٰ له یاده متمایل او راتیتیبری او د الله تعالیٰ یاد د دوی پر روح او بدن پر دواړو یو خاص اثر پیدا کوی. دغه د کاملینو اقبیاووو حال شو. که کله پر ضعفاوو او ناقصینو بل کوم قسم کیفیات او احوال طاری شی مثلاً غشی یا صعقه او نور نو د هغه نفی له دغه آیت څخه نه کیبری او نه د هغه تفصیل پر هغوی لارمیبری بلکه داسی له خپل ځانه تلل او له سده (هوشه) او واکه (اختیاره) وتل عموماً د وارد د قوت او د مورود د ضعف دلیل دی. په جامع ترمذی کنبی یو حدیث دی چی پر ابوهریره رضی الله تعالیٰ عنه د یوه حدیث د بیانولو په وخت کنبی د ځینو داسی قسم احوال طاری کیدل مصرح دی. والله اعلم بالصواب.

ذٰلِكَ هُدٰى اللّٰهُ يَهْدٰى بِهِ مَن يَشَاءُ وَمَن يُضَلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِن هَادٍ ۝۲۳

دغه (قرآن) هدایت دی د الله سمه لاره بنیسی په دغه (قرآن) سره هر هغه چاته چی اراده وفرمائی، او هر څوک چی وئی ښویوی الله پس پیدا به نشی هغه ته هیڅوک لاره ښوونکی.

تفسیر: یعنی د هر چا دپاره چی د الله تعالیٰ حکمت مقتضی وی داسی د بری او کامیابی لاری ورخلاصوی او په دغه شان سره د مقصود د منزل پر طرف درومی. او هر هغه چاته چی الله تعالیٰ د ده د سوء استعداد له وجی د هدایت توفیق ور نه کړی نو بل څوک به له هغه سره څه مرستی (مدد) وکړی او څرنگه به ئی لاس ونیسی؟

أَفَمَنْ يَتَّبِعْ بَوَجهَهُ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿۳۷﴾

آیا پس هغه شوک چي عُان ساتي په مخ خپل سره له سختي د عذاب د ورغي د قيامت (په شان د هغه مامون دی ؟ بلکه نه دی) او وبه ویلي شي ظالمانو ته چي وشکي (خوند) د هغه عمل چي وي تاسي چي کوه به مو (په دنيا کښي چي د انبياوو تکذيب وو).

تفسیر: د انسانانو قاعده ده کله چي د مخامخ له لوري پري شوک حمله او يرغل راوړي نو په لاسونو سره د هغه مخه نیسي لیکن په محشر کښي به د ظالمانو لاسونه بند وي خو د عذاب خپيري برابري د دوی پر مخ ولگيري نو آیا داسي يو انسان چي د داسي خورا (دير) سخت گزار مخه پخپل مخ سره ونیسي او ورته وویل شي چي اوس د هغو کارونو مزه وشکه چي په دنيا کښي دی کړي وو د هغه مؤمن په شان کیدی شي چي هغه ته به په آخرت کښي د هيڅ يو قسم تکليف او زحمت رسيدلو فکر او اندېښنه نه وي او د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره به بيخي مطمئن او بيفکره اوسپري ؟ له سره يو نه دی!

كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاتَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۳۸﴾ فَإِذَا قَامَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْعَذَابُ الْآخِرَةُ الْكَبِيرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

(هم داسي) دروغجن شميرلي وو (خپل انبياء) هغو کسانو چي پخوا له دوی نه وو پس رابه غي دوی ته عذاب له داسي طرفه چي نه به پوهيدل. پس وبه شکوله په دوی الله خواري او رسوايي په دغه ژوندون لږ خسيس کښي او خامخا عذاب د آخرت ډير لوی دی که چري وي دوی په دی عالمان (نو ايمان به ئي راوړي وو).

تفسیر: یعنی ډير اقوام د انبياوو د تکذيب په سبب هلاک او رسوا کړي شوي دي او د آخرت اشد عذاب لا د هغوی دپاره همغسې امرک او پوره پاتي دی. نو آیا دغه موجوده مکذبين داده او

مطمئن دی چی له هغوی سره به دغسی معامله نه کیږی. هو! که دوی د پوه او فکر او غور خاوندان وی نو په دغه مورد کښی به ئی فکر او غور کوو.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿۳۹﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿۴۰﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ خلقو ته په دغه قرآن کښی له هر مثله (چی په دینیه وو امورو کښی پکاریږی) دپاره د دی چی دوی (پری) پند واخلي. په دی حال کښی چی دا قرآن دی لوستلی شوی په عربی ژبی سره چی نه دی خاوند د کوږوالی دپاره د دی چی دوی وساتلی شی (له معاصیو او له کفره).

تفسیر: دغه د دوی نه پوهیدل د دوی له غفلته او حماقته دی. د قرآن په پوهولو کښی هیڅ قصور او لندون نه دی. پاک قرآن خو هره یوه خبره په مثالونو او دلیلونو سره پوهوی، شو خلق په هغه کښی غور او دقت وکړی، او په هغه سره خپل عاقبت اصلاح کړی، قرآن په یوه صافه عربی ژبه رالیږلی شوی کتاب دی چی د ده د پرومینیو مخاطبینو مورنی ژبه ده. په دغه قرآن کښی هیڅ یوه کږه او ناموافق خبره نشته او ډیری ښی صافی سمی خبری په کښی شته چی سلیم عقل ئی په ډیر ښه شان سره قبلوی هیڅ قسم اختلال او کوږوالی د ده په مضامینو او عباراتو کښی نشته. د هغو خبرو د اجراء او تممیل احکام ئی صادر کړی دی چی د هغه تممیل سخت او مشکل نه دی او د هغو عقائدو اذعان او ایقان چی غوښتلی شوی دومره صعب او محال نه دی غرض تری دا دی چی خلق په سهولت سره تری مستفید شی او د اعتقادی او عملی اغلاطو څخه محفوظ پاتی وی او صاف صاف نصایح واورى او له الله تعالیٰ څخه تل وویږیږی.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا
سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِينَ مَثَلًا

تری (بیانونی) الله یو مثل چی یو سری وی (مربی) چی وی په ده کښی (ډیر) شریکان تول بدخویه سره ناسازه او یو بل سری وی (هغه هم مربی خو) سلامت تول د یوه سری وی، آیا برابر دی سره دغه دواړه مثلونه (د

مریو بلکه ؟ نه دی سره برابر هم داسی دی حال د کافر او د مؤمن،

تفسیر: یعنی که خو تنه حصه لرونکی په یوه مریی یا نوکر کښی شریک وی او له دغو څخه هر یو حصه لرونکی بد خلقه بیمروته سخت مزاجه، ضدی او عنادی واقع شوی وی او له دوی ځنی هر یو هم دغه غواړی چی هغه مریی یا نوکر یواځی د هم ده خدمت او کار وکړی او نور شرکاء ورسره څه اړه (تعلق) او علاقه ونه لری نو ښکاره خبره ده چی په دغه فکر کښی دغه خدمتکار سخت وارخطاء او پریشان کیږی په خلاف د دی هغه مریی او نوکر چی یواځی یوه سره وی نو هغه ته به یو شان یو جانبه طمانیت حاصل وی او د څو تنو بادارانو د خوښ ساتلو فکر او د دی خوا او هنی خوا ځلولو اندیښنه به ورسره نه وی. اوس ښکاره خبره ده چی دغه دواړه مریان بیخی نشی سره برابریدلی هم داسی وگتوئ مشرک او موحد د مشرک زړه په څو جانبه ویشلی شوی وی او د څو تنو باطله معبودانو د خوښ ساتلو په فکر کښی مشغول وی پر خلاف د دی موحد خپل گرد (تول) توجهات، خیالات، ارتباطات او تعلقات د واحد الله په طرف مصروفوی او د ده مرجع او مرکز د تل دپاره د همغه پاک الله دربار دی. موحد په پوره اطمینان او تول زړه سره د الله تعالیٰ د رضاء او خوښی په فکر کښی مشغولیدوی او پوهیدوی چی وروسته د پاک الله له خوښی څخه د بل چا خوښی او خوشالی ته چندانسی اړ (محتاج) نه یم. اکثره مفسرینو د دی مثال تقریر هم داسی کړی دی مگر حضرت شاه صاحب لیکي «یو مریی چی د څو تنو وی نو هیڅوک به هغه خپل نه گنی نو هیڅوک به ئی له حاله په پوره ډول (طریقه) سره نه وی باخبره او هغه مریی چی صرف د یوه سری وی نو بدار (مالک) ئی هم هغه خپل مریی گنی او په پوره ډول (طریقه) سره د ده له احواله ځان خپروی هم دغه مثال دی د هغو کسانو چی د یوه رب بندگی کوی او د هغو چی د څو باطلو خدایانو بندگان وی.

الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

توله ثناء صفت خاص الله ته دی، بلکه زیاتره د خلقو نه پوهیدوی (په نفع او ضرر خپل).

تفسیر: یعنی گرد (تول) محاسن او محامد هغه پاک الله ته دی چی په داسی اعلیٰ مطالبو او حقایقو سره مو په داسی صاف او په زړه پوری مثالونو او شواهدو پوهوی مگر سره له دی ډیر داسی بدنصیبه کسان دی چی د دغو واضحه ؤ مثله ؤ په پوهیدلو توفیق نه مومی.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿۴۰﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿۴۱﴾

بیشکه چی ته هم مر کیدونکی ئی او بیشکه دوی هم مر کیدونکی دی (او هیخوک بی له الله پاتی کیدونکی نه دی) بیا بیشکه تاسی په ورغ د قیامت کینی په نزد د رب خپل جگړه به کوئ (په دینیه ؤ امورو کینی).

تفسیر: یعنی د دغه اختلاف اثر چی د مشرک او موحد په منځ کینی دی د قیامت په ورغ کینی علیٰ رؤس الاشهاد ظاهریری شه مهال (وخت) چی نبیان به سره له خپلو امتیانو یو غای کرل شی، او کافران به د انبیاؤ او مؤمنینو په مقابل کینی جگړی او مناقشی وکری او حجتونه او دلائل به را وړاندی کری. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفار به منکریری چی له سره مونږ ته ستا حکم نه دی را رسیدلی بیا د دوی د دغه انکار په مقابل کینی د پرښتو او د ځمکی او آسمان او د دوی د لاسونو او پښو او نورو اعضاؤ په شهادت به پری ثابتیری» چی دوی پخپلو دغو ادعاؤ کینی دروغجنان دی هم داسی د نورو گردو (تولو) جگړو فیصلی به هم په هغه ورغ کینی د پاک الله په حضور کینی صادریری. بهتر هم دا دی چی د «اختصام» لفظ عام کیښود شی خو د احادیثو او آثارو څخه مخالف نشی.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿۳۹﴾

پس شوک دی ډیر ظالم؟ (بلکه نشته) له هغه چا چي دروغ تری پر الله (په لرلو د شریک غوی، بنځی) او دروغ شمیری رښتیا خبره (قرآن) کله چه راشی (دغه قرآن) دغه (مکذب) ته، آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د کافرانو؟ (بلکه شته).

تفسیر: پر الله باندی ئی دروغ وویل یعنی شریک ئی ورته ودراره یا ئی اولاد ور تجویز کر، یا ئی داسی صفات ورمنسوب کرل چه په واقع کښی د ده د ذات او صفاتو سره وړ (مستحق) او لائق نه وی او رښتیا خبره کله چه ورته ورسیده دروغ ئی وشمیرله، یعنی هغه رښتیا خبری چه انبیاء علیهم السلام د الله تعالیٰ له طرفه راوړلی هغوی ته ئی د دروغو نسبت وکر او هیڅ ئی پکښی خپل فکر او غور ونه چلاوه. بلا شبهه هغه شوک چي له حق او حقانیت سره دومره عداوت او دښمنی لری له هغه ځنی ډیر لوی ظالم بل شوک کیدی شی، او د داسی ظالمانو د ورتلو او هستوگنی ځای ما سوا له دوزخه بل به چیری وی؟ عموماً مفسرینو د دی آیت تفسیر داسی کری دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی که نبی (معاذالله) په دروغو سره د الله تعالیٰ نوم واخیست نو له دی نه ډیر خراب بل شوک کیدی شی؟، او که نبی رښتین وی او تاسی ئی دروغجن کوئ نو له تاسی څخه به لوی دروغجن بل شوک وی ښوای د ﴿مَنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ﴾ او د ﴿وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ﴾ مصداق ئی سره جلا جلا (جدا جدا) مقرر کر، او هم داسی وروسته له دی نه په ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ﴾ الآیة - کښی راځی.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿۴۰﴾

او هغه (محمد) چي راځی په (خبری) رښتیا سره او هغه (مؤمنان) چه رښتیا ئی وشمیرله دا (خبره) دغه کسان هم دوی دی پرهیزگاران (له معاصیو او له شرکه).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د ویریدونکیو شان داسی وی چه تل رښتیا ووائی او د رښتیا تصدیق وکری. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هر هغه چي رښتیا خبری ئی له خپل ځان سره راوړی دی هغوی انبیا او هغه کسان چه په رښتیا سره ئی منی مؤمنان دی» ښوای د دواړو

جملو مصداق سره جلا (جدا) دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاءُ الْحَسَنِينَ ﴿۳۹﴾
 لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ
 بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۴۰﴾

شته دوی ته (په جنت کښی) هر هغه (نعمت) چی غواړی ئی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) جزا ده د محسنانو نیکو کارانو دپاره د دی چه ورژوی (توئی کړی) الله له دوی نه بدتر د هغو گناهونو چی کړی ئی وی او چی جزا ورکړی (الله) دوی ته اجر د دوی په سبب د هغه ډیر ښه عمل چی ؤ دوی چی کوو به ئی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ متقینو او محسنینو ته د دوی د ډیرو ښو کارونو اجر او بدل ورکوی که په غلظه کوم بد عمل تری صادر شوی وی هغه وربښی.

تنبیه: ښائی چه د «اسوأ» او د «احسن» د تفضیل صیغی ئی څکه اختیار فرمایلی وی چه د لویو ذواتو او مقربینو ادنیٰ نیکی او حسنات د نورو له نیکیو او حسناتو او ادنیٰ بدی او سیئه ئی د نورو له سیئاتو څخه لوی او درانه گڼل کیږی. والله اعلم.

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّتُكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ
 وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿۴۰﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا
 لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿۴۱﴾

آیا نه دی الله کافی بس کیدونکی د بنده خپل (بلکه کافی دی) او ویروی (کفار ای محمده!) تا په هغو بتانو (چی عبادت ئی کوی کفار) بی له الله، او هر شوک چی گمراه ئی کړی الله پس پیدا به نشی دی (گمراه) ته هیڅوک سمه لاره ښوونکی او هر چا ته چی سمه لاره وښیی الله پس نشته ده ته هیڅوک گمراه کوونکی، آیا نه دی الله ډیر زبردست غالب قوی خښتن

(خاوند) د بدل اخیستلو؟ (بلکه دی).

تفسیر: خو آیتونه پخوا په ﴿صَوَّبَ اللَّهُ مَثَلًا جَلِيلًا فِيهِ شُرَكَاءُ﴾ الآية - کښی د شرک رد او د مشرکینو د جهل بیان کړی شوی وو نو د هغه په نسبت به مشرکینو زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم له بتانو څخه ویراوه، او ویل به ئی «وگورئ تاسی زمونږ د معبودانو تحقیر او توهین مه کوئ! او دوی پر خپل ځان مه خپه او مه قهرجنوئ! نه چی دوی (معاذالله) له تا څخه بالکل روغ لیونی او تیار پاگل جوړ کړی» نو دلته د هغه جواب ورکوی «هر هغه چی د لوی زبردست الله بندگی ځانته غوره کړی وی نو دی به کله له دغو عاجزانو او ناتوانانو باطلو معبودانو څخه ویریری آیا د هغه عزیز منتقم الله تعالی امداد او اعانت ده لره بس او کافی نه دی چه له بل چا څخه وویریری یا ورته څه هیله (امید)، طمع، توقع او امید ولری؟ دغه هم د دغو مشرکینو خبط، ضلال او مستقله گمراهی ده چه د واحد الله بندگان له هسی چتی (بیکاره) او فضولو شیانو څخه ویروی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی پر سمه صافه لاره روانول او نه روانول دغه گرد (تول) د پاک الله په واک، قبضه او اختیار کښی دی کله چه کوم یوه ته الله تعالی د ده د بدتمیزی او کړو تللو په بنا د بری او کامیابی سمه صافه لاره ونه ښیی نو هغه هم داسی لیونی او پاگل کیږی او دغسی د غټو غټو خبرو د پوهیدلو قوت او قدرت هم تری ورک کیږی آیا دغه احمقان دومره هم نه پوهیږی هغه بنده چی د قدوس الله په حمایت او پناه کښی ننوتلی وی نو کوم یو قدرت او طاقت د هغه یوه وښته ته هم څه ضرر رسولی شی؟ هر یو طاقت چی دغسی یوه کار ته اقدام او څغرد (ضد) وکړی تکرری تکرری به کړ شی ځکه چه د الله تعالی غیرت هروروی (خامخا) د خپلو مخلصو بندگانو انتقام (کسات) آخلی».

وَلِئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَاتَدُّ عُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّيهِ أَوْ أَرَادَنِيَ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿۳۹﴾

او خامخا که پوښتی ته (ای محمده!) له دغو (مشرکانو) چی چا پیدا کړی دی دا آسمانونه او ځمکی نو خامخا وبه وائی هروروی (خامخا) چی الله (پیدا کړی دی) ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا پس وینی تاسی هغه بتان چه بولی (عبادت ئی) کوئ تاسی بی له الله که چیری اراده وفرمائی له ماسره الله

د ضرر رسولو آیا دی دا بتان لری کونکی د ضرر د هغه (له مانه؟ بلکه نه دی!) یا که اراده وفرمائی (الله) له ماسره د رحمت (د نفعی رسولو) آیا دی دغه (بتان) منع کونکی د رحمت د الله (له مانه؟ بلکه نه دی!) ووايه (ای محمده!) دوی ته بس دی زما الله، خاص په هم دغه الله توکل کوی توکل کونکی (په هر حال او هر کار کښی او خپل ټول امور هم هغه ته ورسپاری).

تفسیر: یعنی یو طرف خو قدوس الله چی پخپله ستاسی د اقرار سره موافق د ټولو آسمانونو او ځمکی خالق او مالک دی او بل طرف دغه د تیږو (گتو) بیځانه او بی‌سا بتان یا عاجز مخلوقات چی که هغوی گرد (ټول) سره یو ځای هم شی د الله تعالیٰ د رالیلی شوی یو ادنیٰ زحمت یا راحت مخه نشی نیولی او نه ئی نوعیت بدلولی شی. نو تاسی پخپله دغه خبره راوضیعی چه له دغو دواړو څخه کوم یو د اطمینان او اعتماد وړ (مستحق) او لایق کیدی شی؟ او کوم یو د خپل مدد دپاره کافی او بس وگنلی شی؟ د حضرت هود علیه السلام قوم هم ویلی ؤ

﴿إِنْ نَقُولُ إِذْ عَصَيْتَ بَعْضَ آيَاتِنَا مَوْءِدًا﴾ چی د هغه جواب حضرت هود علیه السلام داسی ورکړی ؤ ﴿قَالَ إِنْ شِئْتَ اللَّهُ وَاللَّهُ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾

(د جزء ۱۲ هود (۵) رکوع ۵۴، ۵۵، ۵۶ آیت) او حضرت ابراهیم علیه السلام هم خپل قوم ته داسی فرمایلی ؤ ﴿وَلَا تَخَافُ تَأْتِيُوكَ بِهِ إِلَهًا وَلَا آخَافُ مَا أَشْرَكُوا وَلَا تَخَافُونَ أَكْفَرَكُمْ يَأْتِيُكُمُ اللَّهُ بِالذِّكْرِ الْبَيِّنِ أَصْحَابُ الْأَلْبَابِ إِن لَكُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (د جزء ۷ الانعام ۹ رکوع) ۸۰-۸۱ آیت

قُلْ يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿۵۶﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُعْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿۵۷﴾

ووايه (ای محمده!) ای قومه زما ژوند (روزگار) کوئ تاسی په ځای (او حال) خپل کښی بیشکه زه هم عمل کونکی یم (په حال د توکل او صبر خپل) پس ژر ده چی معلوم به کړئ تاسی (زما او له تاسو نه) هر هغه چی رابشی هغه ته داسی عذاب چی وبه شرموی (او رسوا به کړی) دی او نازل به شی په ده عذاب همیشه

تفسیر: یعنی عنقریب دغه خبره واضحه او څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د واحد الله بندگان

غالبان کبیری که د دغو سله‌هاؤ دروازو فقیران ؟ واقعات به دیر ژر دا راویسی چه هر هغه بنده چی د الله تعالیٰ په حمایت او پنا کبیری راغلی وی د هغه مقابله کونکی بالآخر گورد (تول) سره خواری، زار او تباہ کبیری.

تنبیه: له «عذاب یخزیه» شخه دنیوی عذاب او له «عذاب مقیم» شخه اخروی عذاب مراد دی والله اعلم.

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿۳۹﴾

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی پر تا کتاب (قرآن) دپاره (د انتفاع د تولو) خلقو په حقه سره پس هر چا چی سمه لاره ئی وموندله پس نفس د ده لره ده (فائده ئی) او هر شوک چی گمراه شو پس بیشکه هم دا خبره ده چی گمراه کبیری پر شان خپل (چی ضرر ئی گالی (برداشت کوی)) او نه ئی ته پر دوی وکیل (ساتونکی)

تفسیر: یعنی ستا په ژبه او د دغه کتاب په ذریعه د نصیحت رشتیا خبری ویلی شوی دی او د دین سمه صافه برابره لاره ښوولی شوی ده، زیات له دی نه هر انسان دی خپله گته (فائده) او تاوان وسنجوی (معلوم وکړی) هر شوک چی پر نصیحت عمل او تگ کوی خپل غاښته فائده او گته (فائده) رسوی که نه خپله آخره خاتمه او انجام خرابوی پر تا د دوی نور هیڅ مسؤلیت او ذمه واری نشته چی په زور او جبر سره دوی پر سمه لاره راوولی ستاسی وظیفه تش د الله تعالیٰ د پیغام رسونه ده چه دغه فریضه تاسی ادا کړی ده، وروسته له دی نه نور گورد (تول) معاملات هغه پاک الله ته وسپاری چی د ده د قدرت په لاس کبیری ژوندی کول، مړه کول، ویده کول او وپښول او نور گورد (تول) شیان دی.

اللَّهُ يَتَوَلَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فِي مِصْرِكَ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأَخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ
مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۴۰﴾

الله را کابری (قبضوی) نفسونه په وخت د مرگ د دوی او هغه نفس چی نه وی مر (هغه را کابری) په خوب د هغه کښی پس وساتی هغه (نفس) چی حکم کړی پر هغه د مرگ او بیرته رالیږی (بدن ته) هغه بل (نفس) تر نیتی په نامه کړی شوی پوری، بیشکه په دغه (قبض، امساک، ارسال) کښی خامخا ډیر دلائل د قدرت دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (او عبرت تری اخلی لیکن نه کوی فکر پکښی کفار)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی په خوب کښی هره ورغ روح (سا) اخلی او بیا ئی بیرته ورلیږی هم دغه نښه ده د آخرت، معلوم شو چی په خوب کښی هم لکه موت سا اخیسته کیږی که خوب وغنډیږی (ایسار شی) نو هم هغه مرگ دی مگر دغه روح هغه دی چی ورته ظاهری هوش وائی او هغه روح چی په هغه سره تنفس جریان لری او نبضین خوځیږی او خواړه هضمیږی هغه بل دی چی پخوا د مرگ له وقوع څخه نه ایستل کیږی». (موضح القرآن). «بغوی» له حضرت علی کرم الله وجهه څخه نقل کوی «په خوب کښی روح له بدن څخه وځی مگر د ده مخصوص تعلق د مخصوصو اشعوؤ په ذریعه له بدن سره وی چی د دغه تعلق او ارتباط له وجی حیات له بطلانه ساتلی کیږی» لکه چی لمر له ملیونو میلو څخه لری د خپلو اشعه ؤ په ذریعه ځمکه تودوی له دی نه ظاهریږی چی په خوب کښی هم همغه شی وځی چی د موت په وخت کښی وځی لیکن په خوب کښی د تعلق انقطاع هم هغسی نه وی لکه چی په موت کښی وی. والله اعلم.

أَمَّا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ ط

آیا نیولی دی دغو (مشرکانو) غیر له الله شفاعتگران (بتان چی زاری وکړی الله ته)

تفسیر: یعنی مشرکین د بتانو په نسبت داسی دعوی کوی چه دوی د الله تعالیٰ په دربار کښی زمونږ سپارښت او شفاعت کوی او د هم دوی له سپارښت څخه زمونږ گرد (تول) کارونه هلته جوړیږی نو ځکه مونږ د دوی عبادت کوو. حال دا چه اول د شفیع کیدلو دپاره معبودیت لازمی نه دی بل شفیع هم هغه څوک گرځیدی شی چی ورته د الله تعالیٰ له طرفه د شفاعت حکم او اجازه وی او یواځی د هغو کسانو په حق کښی شفاعت په عمل راتلی شی چی دوی د الله تعالیٰ په نزد غوره او مقبول وی. لنده ئی دا چه د شفیع مازونیت او د مشفوع مرتضائیت یو ضروری امر دی او دلته دغه دواړه خبری نشته نه د اصنامو (بتانو) مأذونیت ثابت دی او نه د کفارو مرتضائیت نو د دوی دغه دعوی غلطه شوه.

قُلْ أُولُو كَأَنُؤَالِ ائِبِلِكُونُ شَيْئًا وَلَا ائِعْقُونُ ﴿٣٩﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا اگر که وی دوی په داسی حال کښی چه مالکان نه وی د هیخ شی او نه عقل لری (دوی چی ستاسی عبادت ورته معلوم شی ځکه چی جمادات وی).

تفسیر: یعنی بتان نه اختیار لری او نه پوه نو بیا د دوی شفیع کیدل ډیر عجیب دی.

قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) خاص الله ته (اختیار د) شفاعت دی تول (او بل هیچا لره دخل نشته) خاص الله ته دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی، بیا خاص هم ده ته بیرته بیول کیږی (لپاره د جزا)

تفسیر: یعنی فی الحال هم پر آسمانونو او ځمکه کښی د هم دغه الله تعالی سلطنت دی او فیالمال هم د گردو (تولو) رجوع او بیرته ورتگ هم هغه ته دی. نو بی د الله تعالی له خوشی او رضا هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت نه لری چی خپلی شونډی هم وخوځولی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د الله تعالی په مخکښی شفاعت شته مگر د هم هغه الله تعالی په حکم نه ستاسی په خوله. کله چی مرگ راشی نو حضرت عزرائیل علیه السلام هم د چا په خوله هیڅوک نشی خوشی کولی».

وَإِذَا ذُكِرَ اللهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ ۖ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤١﴾

او په هغه وخت کښی چی یاد کړ شی الله یواځی (بی له بتانو) نو منقبض شی وترهپیری زړونه د هغو کسانو چی ایمان نه راوړی په آخرت بانډی او په هغه وخت کښی چی یاد کړل شی هغه (بتان) بی له دغه (الله) ناخپه دوی

خوشالییری (مخونه ئی رانه او وچولی (تندی) ئی خلاص شی له خوینی)

تفسیر: د مشرکانو دغه یوه خاصه ده چی په عینو اوقاتو کبسی تش پخپلو ژبو د الله تعالی د عظمت او د محبت اعتراف کوی لیکن د هغوی زړونه د واحد الله له ذکره او حمده او ثنا نه خوشییری. هو! که د نورو بتانو یا وروکیو معبودانو تعریف ورته وکر شی نو له ډیری خوینی او خوشحالی پخپلو جامو کبسی نه غنائییری او د مسرت آثار د دوی له غیرو سخه له ورا (لری) خرگندییری (بیکاره کییری). د افسوس او حسرت عیای دی چی نن ورغ علی الاکثر تش په نامه سره مسلمانانو هم داسی یو وضعیت غانته غوره کیری دی مثلاً که د واحد الله قدرت، قوت، عظمت او د ده د لامحدوده علم وسعت بیان وکر شی نو د دوی په مخونو کبسی د انقباض آثار احساس کییری مگر که د کوم پیر، فقیر، حضرت، شیخ، ملنگ صاحبزاده، خواجه، سید او د نورو متعارفه و خوارقو، ربتیا، دروغ کرامات، او نوری چتی (بیکاره) او مهملی خبری دوی ته وویلی شی نو د دوی په غیرو کبسی د وجد او نشاط علام قائمییری او په زړونو کبسی ئی د سرور او انبساط امواج پیدا کییری، بلکه ډیر اوقات د خالص توحید بیانونکی د دوی په نزد د اولیاؤ الله منکر گنل کییری ﴿فإلی الله المشتکی وهو المستعان﴾.

قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۳۹﴾

ووايه (ای محمده!) ای الله پیدا کوونکی د آسمانونو او د عُمکی ای عالمه خبرداره په پتو او په بیکاره و ته حکم (فیصله) کوی (په قیامت کبسی) په منغ د بندگانو خپلو کبسی په هغو (دینیه و امورو کبسی) چی و دوی چی پکبسی اختلاف به ئی کوو.

تفسیر: یعنی هر کله چی دوی په داسی غتو خبرو کبسی هم جگری کوی او د الله تعالی دومره عزت او وقار هم د دوی په زړونو کبسی نشته نو اوس زه ستا پاک دربار ته عرض او فریاد کوو شو پخپله د دغو جگرو په منغ کبسی یوه پریکړه او فیصله وفرمائی. (اوس بیا اخبار فرمائی د سختی د عذاب د کفارو او له نه خلاصیدلو د دوی له دغه عذابه په هیخ وجه سره نو فرمائی)

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ

جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَبَدَّ اللَّهُ مِنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿۳۹﴾ وَبَدَّ اللَّهُ سَيِّئَاتِ
مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۴۰﴾

او که چیری بیشکه مملوک شی د هغو کسانو چی ظلم ئی (پر نفسونو خپلو په کفر سره اختیار) کری دی هغه (اموال مبالغ) چی په ځمکه کښی دی ټول او په مثل (هم د هغه) نور ورسره شی نو خامخا فدیبه به ورکری دوی په هغه سره له بدرنگه عذابه په ورځ د قیامت کښی، او ښکاره به شی دوی ته له جانبه د الله هغه (عذاب) چی نه ؤ دوی چی گمان به ئی کوو (د هغه). او ښکاره به شی دوی ته (جزا د) بدی د هغو اعمالو چی کری ئی وو دوی او چاپیره نازله به شی په دوی (جزا د) هغه خیز چی ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی (چی د الهی قهر او ابدی عذاب دی).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ چی د دغو اختلافاتو فیصلی اورولی کیږی په دغه وخت کښی به د دغو ظالمانو چی په شک او شرک سره ئی د الله تعالی شان تنقیص کوو ډیر بد حال وی. فرض ئی کریئ که په دغه ورځ د ځمکی د مخ گردی (تولی) خزانی بلکه له هغو ځنی زائد مبالغ هم له دوی سره موجود وی او وغواړی چی دغه گرد (تول) اضعافاً مضاعفة خزائن د خپلی فدیبه په ډول (طریقه) ورکری او خپل ځان خلاص کری مگر هغه تری نه قبلیری او هر څه بد اعمال چی ده کری دی یو په یو ئی په مخ راوړل کیږی او د داسی راز راز (قسم قسم) ویرونکیو عذابونو خونند به وشکی چی هیڅکله به د هغه مثال او نظیر د ده په وهم او خیال کښی هم نه وی گرځیدلی. الغرض هغه کسان چی پر خالص توحید او حق دین پوری به ئی توکی او مسخری کولی د هغه ربر (تکلیف) او وبال دوی هرومرو (خامخا) گالونکی (برداشت کوونکی) دی او په هغو عذابونو کښی چی دوی ورپوری مسخری کولی دوی پخپله پکښی اخته کیدونکی دی.

قَادَامَسَّ الْإِنْسَانَ ضَرْدَعَانَاذ

پس کله چی ورسیری (جنس د) انسان ته څه قسم ضرر، نو بولی مونږ (دفع د هغه ته)

تفسیر: یعنی چه د هغه الله تعالی له ذکر څخه چی اوس خپه او ناراضه کیږی د مصیبت په وخت

کبشی ورغیر او ناری وهی او د ده ذکر چی د مصائبو په وخت کبشی پری خوښیږی د مرفهالحالی په وخت کبشی له دوی نه هیږیږی.

ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّمَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيْتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ۗ

بیا کله چی ورکړو مونږ ده ته کوم نعمت له (جانبه) خپله وائی بیشکه هم دا خبره ده چی راکړی شوی دی ماته دغه (نعمت) په سبب د پوه (زما، نه ده داسی)

تفسیر: یعنی قیاس خو هم دغه غوښت چی دغه نعمت زما په برخه شی ځکه چی په ما کبشی د دغی خبری لیاقت وو او د هغه د گټلو ذرائع ماته ښکاره او معلوم وو او الله تعالیٰ ته زما استعداد او اهلیت څرگند (ښکاره) وو نو بیا هغه ولی ماته ونه رسید. الغرض چی ده پر خپل لیاقت او عقل نظر وکړ او د الله تعالیٰ پر فضل او قدرت ئی نظر ونه کړ.

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

بلکه دغه (اعطا د نعمت) فتنه امتحان ازموینه ده ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (چی دغه تخویل استدراج، امتحان دی دوی ته).

تفسیر: یعنی داسی نه دی بلکه دغه نعمت د الله تعالیٰ له طرفه یو امتحان دی چی بنده د هغه پر موندلو تر کوم حد پوری د حقیقی منعم شکریه ادا کوی؟ او د احسان او انعام حق ئی پیژنی؟ که ناشکری ئی وکرله نو دغه نعمت ورته نعمت او د ده د ځان وبال گڼی. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «دغه امتحان دی چی د ده عقل او سد (هوش) تر هغه ځای پوری رسیږی څو پر خپل عقل باندی مغرور شی نو سره له هغه عقله او سده (هوشه) آفت ورسیږی» نو بیا د بل چا په اړولو او منع کولو سره هغه نه اوړی او نه تری منع کیږی.

قَدْ قَالُوا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَخْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۵۰﴾
فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ
سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَإِنَّهُمْ لَمُتَّعَيْنُونَ ﴿۵۱﴾

په تحقیق ویلی ده دغه خبره هغو کسانو (چی تیر شوی دی) پخوا له دوی نه (لکه قارون او قوم د ده) پس هیخ قدر دفع د عذاب ونه کړه له دوی ځنی هغه (دنیوی مال او متاع) چی و دوی چی کسب (د گتتی د هغو) به ئی کوو. پس ورسید له هغو (پخوانیو) ته (جزا د هغو بدو) اعمالو چی کول به دوی (په خسف سره) او هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی (په اختیارولو د کفر) له دغه (قوم ستا ای محمده!) ژر ده چی وبه رسیږی دوی ته (جزا د بدیو د هغو اعمالو چی کړی دی دوی او نه دی دوی عاجز کوونکی) (مونږ لره له تعذیب د دوی نه)

تفسیر: لکه چی قارون هم داسی ویلی و د هغه څه حشر او آخره خاتمه وشوه د هغه ذکر پخوا له دی نه تیر شو یعنی څرنگه چی پر پخوانیو مجرمینو د خپلی گناه سزا او وبال ولوید پر دغو موجوده و مشرکینو هم د دوی د بدو اعمالو سزا او وبال لویدونکی دی. څه وخت چی پاک الله د دوی د سزا ورکولو اراده وفرمائی نو دوی له سره خپل ځانونه نشی پتولی او نه چیری تری تبتیدلی شی او نه په کوم چل او تدبیر سره دی ستړی، ستومانه او عاجزولی شی.

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿۲۷﴾

آیا نه پوهیږی دوی په دی چی بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چا ته چی اراده وفرمائی او تنگوی (په اندازه کوی ئی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چی ایمان راوړی (په الله چی باسط او قابض دی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی محض د روزی فراخی او تنگی د کوم سری د مقبولیت او مردودیت دلیل نشی کیدی نه د روزی گتله دومره په عقل، ذهانت، علم او لیاقت پوری منحصر دی. وگورئ چی څومره بیوقوفان ناپوهان په ډیر اطمینان او هوسائی (آرام) سره ژوندون کوی او څومره عقلا، فضلا او نیکان په لوړو سره شپې او ورځی تیروی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي

«یعنی په عقل چلولو او تدبیر کولو کښی هیڅوک څه کمی نه کوی بیا د یوه روزی ارته او د بل تنگه ده نو وپوهیږی چی دغه یواځی د عقل کار نه دی چی پر خپل ځان باندي روزی ارته

کری بلکه دغه تقسیم د حقیقی رزاق د حکمت او مصلحت تابع او د هم ده د قدرت په لاس کښی دی.»

قُلْ يُعْبَادِي الَّذِينَ اسْرِفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۵۷﴾

ووايه (ای محمده! چي فرمائي الله) اي بندگانو (مؤمنانو) زما هغو کسانو چي اسراف نئ کړی دی پر نفسونو خپلو مه ناامیده کيږئ له رحمته د الله (ځکه چي) بيشکه الله مغفرت کوی بښي گناهونه ټول (اگر که ډير هم وی بی له شرکه) بيشکه چي الله هم دی دی ښه بښونکی (د خطياتو) ډير رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: دغه آیت د ارحم الراحمین د بی پایانه رحمت بیان او د ده د عفوی او د عظیم الشان تیریدلو اعلان کوی او د خورا ډيرو سختو مایوس العلاجو مریضانو په حق کښی د شفاء د اکسیر حکم لری. مشرک، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی، مبتدع، فاسق، فاجر، او نور عاصیان او باغیان هر څوک چي وی د دغه آیت له آوریډلو څخه وروسته د الله تعالیٰ مهربانی ته امیدوار کيږی ځکه د هر چا په نسبت چي الله تعالیٰ اراده وفرمائي د هغه گناه معافوی او هیڅوک د ده لاس نشی نیولی بیا بنده به ولی ناامیده کيږی؟ هو! دغه ضروری ده چي د الله تعالیٰ له نورو اعلاتو سره سم چي په هغو کښی تصریح شوی ده چي د کفر او شرک جرم به بی له توبی او بی له ایمانه نه قبلوی، ښائی چه ﴿إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ له (من یشاء) سره مقیده وگنله شی خو سره له هغه د دغی خبری تقيید نئ هم فرمایلی دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (د جزء ۵ نساء ۱۸ رکوع ۱۱۶ آیت) له دغه تقيید څخه دغه نه لازميږی چي الله تعالیٰ بی له توبی هیڅ یوه لویه یا وړوکی گناه نشی معافولی او نه نئ داسی مطلب کيږی چه د هیڅ یو جرم دپاره له سره د توبی ضرورت نشته او بی له توبی به گرد (ټول) گناهونه معافیږی. قید یواځی د مشیت دی او د مشیت په متعلق په نورو آیتونو کښی دا ښوولی شوی دی چي هغه په کفر او شرک کښی بی له توبی ممکن نه دی لکه چي د دغه آیت شان نزول هم پری دلالت کوی او د دی وروستی آیت له افادی څخه هم معلومیږی.

وَإِيْبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلُمُوْا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿۳۹﴾

او بیرته وگرځئ تاسی رب خپل ته (له شرکه او عصیانه) او غاړه کېږدئ ده ته پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب بیا به مدد درسه نشی کولی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: د مغفرت په لوری د توجه ورکولو سره له دی ځایه د توبی په طرف توجه ورکوی یعنی پخپلو تیرو اغلاطو نادم شی! او د الله تعالیٰ د بی پایانه جود او کرم څخه وشرمیږئ! او د کفر او عصیان لاره پرېږدئ! او د هغه کریم رب په طرف رجوع وکړئ! او خپل ځانونه بیخی هغه ته وروسپارئ! او د ده د احکامو په مقابل کښی په نهایت عجز او اخلاص سره غاړه کېږدئ! او ښه وپوهیږئ چی په حقیقت کښی نجات یواځی د ده په فضل او کرم سره ممکن دی. زمونږ رجوع او انابت هم بی د الله تعالیٰ له فضله او کرمه نشی میسر کیدی. حضرت شاه صاحب لیکلی «کله چی الله تعالیٰ اسلام غالب وگرځاوه هغه کفار چی په دشمنی کښی به مصروف ؤ وپوهیدل چی بیشکه الله تعالیٰ د اسلام حامی او ناصر دی او قانع شول چی مونږ په غلظه او بی لاری یو. نو پر خپلو دغو غلطیو متأثر او متاسف شول لیکن له شرمه او خجالته په اسلام نه مشرف کیدل او په خپلو زړونو کښی به ئی ویل اوس به زمونږ اسلام څرنګه منل کیږی؟ چی دشمنی مو له اسلام سره وکره، او له مسلمانانو سره مو جنګونه وکړل او د ډیرو مسلمانانو وینی مو توی کری نو الله تعالیٰ د دوی د تسلیع دپاره وفرمایل چی داسی هیڅ یوه ګناه نشته چی الله تعالیٰ د هغه توبه قبوله نه کری مه بی هیللی او مه ناامیده کیږئ! توبه وکړئ! او الله ته رجوع وکړئ! بښلی کیږئ! مګر څه وخت چی ستاسی پر سر عذاب راشی او مرګ مو په نظر ورسیږی نو په هغه وخت کښی هیڅوک ستاسی کومک او مدد ته نشی رسیدی».

وَإِتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بِغَتَّةٍ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿۴۰﴾

او متابعت وکړئ د ډیر غوره حکم د هغه (قرآن) چی نازل کری شوی دی تاسی ته له (جانبه د) رب ستاسی پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب یو ناڅاپه حال دا چی تاسی به نه پوهیږئ (چی له کوم لوری راځی)

تفسیر: له ښی خبری څخه مراد قرآن کریم دی یعنی پر قرآنی هدایتو عمل وکړئ! او د عذاب له

راتگه پخوا د خپل مستقبل په فکر او اندیښنه کښی اوسئ! که نه د عذاب له معاننی څخه وروسته به د هغه هیڅ تدارک او انتظام نشی کیدی او هیڅ یو تدبیر به مؤثر نه لویږی. د الله تعالیٰ عذاب به مو داسی یو ناڅاپه راگیر کړی چه تاسی به له سره د هغه پر راتگ نه خبریږئ.

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ لِحَسْرَتِي عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنَابِ اللَّهِ وَأَنْ كُنْتُ مِنَ الْسَّخِرِينَ ﴿٥٥﴾

(چابکی کوئ تاسی په تعمیل د قرآن باندی پخوا له هغه) چی ووائی یو نفس ای ارمان او ندامت می دی پر هغه چی تقصیر می کړی دی په طرف (په حق د طاعت) د الله کښی او بیشکه چی وم زه خامخا له مسخره کوونکیو (په مؤمن به) څخه.

تفسیر: یعنی په هوا او هوس، رسم، تقلید او په دنیوی خونډو او چرچو کښی اخته او مشغول او د الله تعالیٰ له ذکره او یاده بلکه د ده له وجوده بیخی غافلان شوی ؤ. د ده دین او رسول او د هغه هولناک انجام په نسبت به مو چی رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ویرولو ملندی، توکی او مسخری کولی، او د دغو شیانو په حقیقت نه ؤ پوهیدلی. د دیر افسوس ځای دی چی د الله تعالیٰ په پیژندلو او د ده د حقوقو په منلو کښی مونږ په څه اندازه سره غفلت او قصور کړی دی چی د هغه په نتیجه کښی نن له دغی بدی پښی سره مخامخ شوی یو کفار به دغسی خیری په محشر کښی کوی که د آیت مضمون کفارو او عصاتو لره عام کیښود شی نو د ﴿وَأَنْ كُنْتُ مِنَ السَّخِرِينَ﴾ معنی به «عملت عمل ساخر مستهزئ» وی. (کما فسر به ابن کثیر رحمه الله علیه).

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٦﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی که چیری داسی وی چی بیشکه الله سمه لاره ښوولی وی ماته نو خامخا وم به زه له متقیانو پرهیزگارنو (له شرکه او له معاصی نه).

تفسیر: کله چی په حسرت او افسوس سره کار ونه چلیږی نو د خپل فهم غلطولو دپاره دغه گود عذر وړاندی کوی. څه ووايم الله تعالیٰ ماته هدایت رانه کړ. که الله اراده فرمایلی وی نو نن به زه هم د متقیانو په مرتبه رسیدلی وم د دغه جواب وروسته داسی راغی ﴿بَلْ قَدْ جَاءَكَ الْبَيِّنَاتُ﴾

او ممکن دی چه دغه کلام د اعتذار او احتجاج په طریقه سره نه وی بلکه تش د یاس د اظهار په طور وی یعنی زه د خپلی بد استعدادی او بدتمیزی له سببه د دغی خبری وړ (مستحق) او لائق نه وم چی الله تعالیٰ ماته سمه لاره ښوولی وی او د مقصود تر منزل پوری ئی زه رسولی وی که په ما کښی اهلیت او استعداد وی او الله تعالیٰ زما لاس نیوی کړی وی نو زه به هم نن ورځ د متقیانو په زمره کښی شامل شوی وم.

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۵۸﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی (نفس) په هغه وخت کښی چی ووینی عذاب کاشکی وی ماته بیا بیرته ورتگ (دنیا ته) پس وم به زه هلته له نیکوکارانو (موحدانو هم په عقائدو هم په اعمالو کښی)

تفسیر: کله چی حسرت او اعتذار دواړه بیکاره ثابت شی او د دوزخ له عذابونو سره مخامخ شی نو په دغه وخت کښی به د اضطراب وارخطائی له شده داسی وائی «په هر ممکنه صورت سره چی کیږی یو غلی می بیا دنیا ته بیرته ولیږه! او د تویی او اطاعت فرصت او موقع راکړه! او وگوره چی زه په څه صلاح او تقویٰ سره بیرته درحاضریم». فرمائی الله تعالیٰ چی ولی می هدایت نه وو درته کړی بلکه درته کړی می ؤ.

بَلَىٰ قَدْ جَاءَ تِلْكَ الَّتِي فَكَّدَبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۵۹﴾

هو! داسی ده چی په تحقیق راغلی ؤ تاته دلائل (قرآن) زما پس تکذیب کړی ؤ تا په هغو سره او تکبر دی کړی وو او وی ته له کافرانو (نامنونکیو نه)

تفسیر: یعنی غلط وائی. آیا الله تعالیٰ درته سمه صافه لاره نه وه درښوولی؟ او خپل انبیاء ئی سره له معجزو او احکامو نه وو درلیرلی؟ مگر د هغوی خبری دی ونه منلی او هر هغه شی چی تاته ویلی کیده هغه مو سره له غروره تکبره او تکذیب کوو او ستا هم دغه لونی او تکبر د حق له قبوله مانع گرځیده. او خبره هم دا ده چی الله تعالیٰ ته له ازله دغه خبره معلومه وه چی ته به

د ده له آیتونو څخه انحراف او انکار کوی او په تکبر او سرکشی سره به وړاندی کیږی. ستا د طبیعت او مزاج غوښتنه او اقتضاء هم داسی ده چی که زر کرته د دنیا په طرف بیرته وگرځولی شی بیا به پخپلو هم هغو واهیو حرکتو کښی مداومت کوی او له هغه څخه له سره لاس اخیستونکی نه ئی ﴿وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا هُوَ عِنْدَهُمْ لَكَذِبُونَ﴾ (د انعام ۳ رکوع ۲۸ آیت د داسی خلقو په نسبت د الله تعالی داسی عادت نه دی چی دوی بریالیان او کامیاب کری بلکه خائب او خاسر کوی ئی.

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ

او په ورځی د قیامت کښی به ووینی ته هغه کسان چی دروغ ئی ترلی دی پر الله پوری (په نسبت د شرک او نورو عیویو) مخونه د دوی به تور کری شوی وی

تفسیر: کومه خبره چی د الله تعالی له جانبه راځی او هغی ته د دروغو نسبت کول شی هم دغه پر الله تعالی دروغ ترل دی ځکه چی دروغ شمیرونکی داسی دعوی کوی چی الله تعالی هغه خبره نه ده فرمایلی، حال دا چی په واقع کښی به ئی فرمایلی وی نو د دغو دروغو توروالی د قیامت په ورځ د دوی پر غیرو کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی).

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿١٠﴾

آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د منکرانو (کافرانو؟ یعنی شته!)

تفسیر: پخوا په «فکذبت بها واستکبرت» کښی د دوو قسمو کفارو بیان وشو تکذیب چی پر کذب مشتمل دی او استکبار او غرور. دلته ئی دغه راوښودل چی د کذب او دروغو لامله (له وجی) به د دوی مخونه تورپیږی او د غرور او تکبر ځای پرته (علاوه) له دوزخه بل ځای نه دی.

وَيَسْئَلُ اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ أَلاَ يَسْئَلُهُمُ السُّوءُ وَأَلَهُمْ يَجْزُونَ ﴿١١﴾

او وبه ساتی الله (له دوزخه) هغه کسان چی ځان ئی ساتلی وی (له شرکه) په

سبب د خلاصی موندلو د دوی نه به رسپیری دوی ته سختی او نه به دوی غمجن کیږی.

تفسیر: یعنی الله تعالی متقیان د دوی د ازلی فوز او فلاح په سبب د بری او کامیابی پر هغه لور (اوجت) مقام رسوی چی هلته به له هر قسمه بدیو او شرورو څخه محفوظ او له هر راز (قسم) فکر او غم څخه به آزاد او محفوظ وی.

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿۶۲﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۶۳﴾

الله پیدا کونکی د هر څیز دی (چی موجود وی په دنیا کینی) او دغه (الله) پر هر څیز وکیل (ساتونکی متصرف) دی. خاص هم دغه (الله) لره دی کلیگانی (چابیانی) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمکی، او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو (دلالتو د قدرت) د الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چی ځای ئی ابدی دوزخ دی).

تفسیر: یعنی الله تعالی هر شی پیدا کړی دی او وروسته له پیدائښته د ده د بقاء او تحفظ ذمواړی ئی هم پر خپل قدرت اخیستی ده او د ځمکی او آسمان د گردو (تولو) شیانو تصرف او اقتدار هم ده ته حاصل دی ځکه چی د گردو (تولو) خزانو کنجیانی له ده سره دی نو له داسی الله څخه مخ اړول او نورو شیانو ته مخ گرځول فضول او بیکاره خبره ده ښائی چی انسان د الله تعالی له غضبه وویږی او د الله تعالی رحمت او مهربانی ته امیدوار اوسی ځکه چی کفر او ایمان، جنت او دوزخ گرد (تول) د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندی دی. هر څوک چی د الله تعالی او د ده له کلامه منکریری هیچیری به د قرار او هستوگنی ځای نه مومی. آیا هغه څوک چی د الله تعالی څخه منحرف کیږی او مخ تری اړوی حقیقی فوز او فلاح ته هیلمن (آرزومند) کیدی شی؟ کله چی کفار د بت پرستی دعوت ورکړ سید الابرار ته نو دغه آیت نازل شو.

قُلْ أَغْبِرَ اللَّهُ تَأْمُرُونِي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿۶۴﴾

ووايه (ای محمده!) آیا پس بی له الله امر کوئ تاسی ماته چی عبادت ئی وکړم ای جاهلانو ناپوهانو!

تفسیر: یعنی انتهای نادانی حماقت او جهالت دا دی چی انسان الله تعالی پریردی او د نورو په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لگیا شی او له رسول الله څخه داسی غوښتنه وکړی او تری طمع ولری چی دی (معاذالله) د کفر او شرک لاره د دوی له سببه غوره کړی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دعوت ورکړی ؤ چی راځه زموږ د معبودانو عبادت کوه نو ځکه دغه پاس آیت لکه چی اوس مو ولیکل د دوی په جواب کښی نازل شو.

وَلَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ ۖ لَئِن أَسْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ
وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۳۹﴾ بَلِ اللَّهُ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿۴۰﴾

او خامخا په تحقیق وحی کړی شوی ده تاته او (وحی کړی شوی ده) هغو کسانو ته چه رومی له تا نه ؤ (داسی چی قسم دی) که شرک پیدا کړ تا (فرضاً) نو خامخا خراب به شی هرورمو (خامخا) عمل ستا او خامخا شی به ته هرورمو (خامخا) له زیانکارانو (نو ځان وساته له شرکه). بلکه (یواځی) د الله پس عبادت کوه او اوسه له شکر کوونکیو (په نعمت د توحید او عبادت).

تفسیر: یعنی که له عقلی حیثیته وکتلی شی د گردو (تولو) اشیاء پیدا کول، باقی پریشودل، او په هغه کښی د هر ډول تصرفاتو جاری لړل یواځی د الله تعالی کار دی. نو د عبادت مستحق ماسوا له الله څخه بل هیڅوک نشی کیدی او که له نقلی حیثیته ملاحظه وکړئ نو تول انبیاء الله او سماویه ادیان د توحید په صحت او د شرک پر بطلان متفق دی بلکه هر نبی ته د وحی په ذریعه دغه ښوولی شوی دی چه په آخرت کښی د مشرکانو تول اعمال بیخی بیکاره دی او د شرک انجام د خالص حرمان او خسران څخه سواء بل شی نه دی. لهندا پر هر انسان دغه لازم دی چی له گردو (تولو) څخه وشکوی او له الله تعالی سره د خپل عبودیت تعلقات ونښلوی او د الله تعالی وفادار او شکرگزار او احسان پیژندونکی بنده شی د ده عظمت، قدرت، جلال، او کمال ښه وپیژنی. عاجز او ناتوانه مخلوقات د ده شریک ونه گرځوی او هغه په هم هغو صفاتو سره لوی پورته اعلیٰ او ارفع وگڼی لکه چی په واقع کښی هم دی.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ ۗ

او تعظیم نه دی کړی دغو (مشرکانو) د الله حق د تعظیم د ده

تفسیر: یعنی مشرکینو د الله تعالیٰ عظمت، علویت، کمال، جلال لویی او بزرگی تر هغی اندازی او مرتبی پوری ونه پیژندله او ملحوظه ئی نه کره چی تر هغی اندازی او مرتبی پوری پر یوه بنده د هغه معرفت او پیژندگلو لارمه ده چی هغه وپیژنی او ملحوظه ئی ولری. د الله تعالیٰ د رفیع شان او لوری (اوپتی) مرتبی د اجمالی تصور کوونکی آیا د عاجز او محتاج مخلوق حتی د بیځانه گتو او بتانو شرکت له الله تعالیٰ سره تجویز کولی شی؟ حاشا وکلا! وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د عظمت او قدرت، د جلال او کمال د عینو شتونو بیان دی.

وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ
بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۴۷﴾

او ځمکه ټوله په قبضه تصرف د ده کښی ده په ورځ د قیامت کښی او آسمانونه نغښتلی شوی دی په یمین د ده کښی، پاکي ده ده ته او لور (اوپت) لوی دی له هغو شیانو نه چی دوی ئی شریکوی (له الله سره بتان او نور شیان).

تفسیر: یعنی د ده د عظمت شان دغه حال دی چه د قیامت په ورځ کښی ټوله ځمکه د ده د قدرت په یو موتی کښی او گرد (تول) آسمانونه د کاغذونو د یوی لولی پشان به د ده د قدرت په یوه لاس کښی وی د ده په بندگی او عبادت کښی به د بیځانه یا عاجز او محتاج مخلوق شرکت تر کومی اندازی پوری جائز او روا وی؟ دغه شرکاء خو تول د ده د قدرت په موتی کښی دی. څرنګه چی دی اراده وکری پر دوی خپل هر راز (قسم) تصرفات جاری کوی هیڅوک د ده په مقابل کښی خپل غور او ژبه نشی خوځولی.

تنبیه: د «مطویات بيمينه» په متعلق د «انبياء» په سورت کښی د «يوم نظوى السماء» الآية تفسیر ښائی ولوست شی. او پر «يمين» او نورو متشابهاتو الفاظو بلاکم او کیف ایمان لرل واجب دی. په عینو احادیثو کښی راغلی دی «وکلنا يديه يمين» د ده دواړه لاسونه ښی دی. له دی نه د تجسم، تحیز، جهت او د نورو نفی کیږی.

وَنفَخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَبْتَظِرُونَ ﴿۴۸﴾

او پوکل به وکړل شی په صور (شپیلی) کښی پس بیخوده مړه به شی هر هغه چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه چی په ځمکه کښی دی مگر هغه څوک چی اراده وفرمائی الله (د نه وژلو د هغه) بیا به وپوکل شی په هغه (صور) کښی بل ځلی پس ناڅاپه دغه خلق به (چی مړه ؤ تول) ولاړ وی (منتظر وی چی څه راباندی کیږی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یو ځلی د صور شپیلی نفخ د عالم د فنا کولو دپاره ده او دوهمه د ژوندی کولو او دریمه وروسته له حشره د بیهوشی، څلورمه د خبردار کیدلو، وروسته له هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په مخکښی ور وړاندی کیږی» (بتغییر یسیر). لیکن د اکثرو محققینو علماوو په نزد تول به دوه ځلی د صور نفخی کیږی په اوله کښی به د گردو (تولو) هوش او حواس ورک کیږی بیا هغه کسان چی ژوندی دی مړه کیږی. او د هغو پر ارواحو چی مړه دی د بیهوشی کیفیت طاری کیږی بیا به بله نفخه کیږی چی د هغی په اثر د مړبو ارواح به د ابدانو په طرف بیرته راگرځی. او تول بیهوشان به په سد (هوش) کیږی. په دغه وخت کښی د محشر د دی عجیبو او غریبو مناظرو د لیدلو څخه گرد (تول) مخلوقات حیران او پریشان او متحیر کیږی بیا به په ډیر سرعت سره د قدوس الله په مخکښی وړاندی کیږی او گرد (تول) سره ورحاضول شی.

تنبیه: له «الا من شاء الله» څخه ځینو جبرئیل، میکائیل، اسرافیل او عزرائیل علیهم السلام مراد نیولی دی او ځینو له هغوی سره حمله العرش هم شامل کری دی. د ځینو په نزد تری انبیاء او شهداء مراد دی. والله اعلم. په هر حال دغه استثناء به د هغی نفخی په وخت کښی وی چی وروسته له هغه ممکن دی پر دوی هم فناء طاری کیږی ﴿لَیْسَ الْمَلَائِكَةُ الْوَالِدُونَ﴾ (د جزء ۲۴ المؤمن ۲ رکوع ۱۶ آیت).

وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِئَتْ بِالتَّيِّبِينَ
وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

او روښانه به شی ځمکه په نور د رب د دغی (ځمکی لپاره د فیصلی د بندگانو) او کیښود به شی کتاب (عمل نامی دپاره د حساب) او راتله به وکړل شی په انبیاء (محشر ته) او په شهداء سره (له هر امته) او حکم به وکړ شی په منځ د دوی کښی په حق عدل سره او پر دوی به ظلم ونکړ شی (هیڅ قدر په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب)

تفسیر: یعنی وروسته له هغه به الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره له خپل شان سره مناسب د اجلال نزول فرمائی (کما ورد فی بعض روایات الدر المنثور) په دغه وخت کښی د الله تعالیٰ له بی کیفه تجلی او نور څخه په محشر کښی یوه مخصوصه رڼا (رڼا) او انوار پورته کیږی. د گردو (تولو) اعمال نامی به د دوی په لاسو کښی ورکولی کیږی. انبیاء علیهم السلام او نور شاهدان به د الله تعالیٰ په دربار کښی حاضریری. او د هر انسان د اعمالو په نسبت به په نهایت عدل او انصاف سره په ښه شان سره فیصلی او احکام اورولی کیږی. او پر هیچا به هیڅ قسم زیادت او تیری نه کیږی.

تنبیه: له «شهداء» څخه مراد برسیره پر انبیاء علیهم السلام پرستی، محمدی امت او د انسانانو لاسونه پښی او نور گرد (تول) مراد کیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه له دی نه د هر امت نیک انسانان مراد کړی دی.

وَوَقَّيْتُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

او پوره به ورکړه شی هر نفس لره (جزا د هغه) عمل (چی کړی) ئی ؤ (ده)

تفسیر: یعنی د نیکی په بدل کښی تنقیص او د بدی په بدل کښی تزئید نه واقع کیږی د هر چا هومره چی ښه یا بد عمل وی هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی دی سم له هغه سره بدل ورکول کیږی چی د هغه څه تفصیل وروسته له دی نه راغی.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ

او حال دا چی الله ښه عالم دی پر هغو اعمالو چی دوی ئی کوی (نو جزا به پری ورکړه شی)

تفسیر: یعنی شاهدان راغی د دوی د ملزم کولو دپاره که نه له الله تعالیٰ څخه هیڅ یو شی پت نه دی (کذا فی الموضح).

وَسَيُتِقُّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُرَّامًا

او شړلی رابښکلی کیږی (په شدت سره) هغه کسان چی کافران شوی دی طرف د دوزخ ته دلی دلی

تفسیر: یعنی تول کافران په تیل وهلو او په نهایت ذلت او خواری سره د دوزخ په طرف شرل او بیول کیږی، څرنګه چی د کفر اقسام او مراتب ډیر دی نو هر قسم او هره درجه د کفارو ډله سره بیله بیله کوله شی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فَتَحَتْ أَبْوَابُهَا

تر هغه پوری چی راشی دوی دوزخ ته حال دا چی وبه پرانیستلی شی دروازی د دغه (دوزخ)

تفسیر: هم هغسی چی د دنیوی بندیکانی دروازی خلاصی نه وی هر کله چی کوم بندی پکښی ننویستل کیږی ور ئی ورته خلاصوی او وروسته د ده له ننوتلو څخه بیرته وربندول کیږی. هم داسی څه وخت چی دوزخیان دوزخ ته نژدی رسیږی د دوزخ دروازی پرانیستلی کیږی او دوزخیان په تیل وهلو سره پکښی غورځولی کیږی او بیا ئی دروازی ترلی کیږی، **کما قال الله تعالی ﴿إِنَّمَا عَلَيْهِمْ مُّؤَصَّدَةٌ﴾** (همزه).

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ

او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د دغه (دوزخ) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان له تاسی نه

تفسیر: یعنی هغه پرېستی چی د دوزخ محافظانی دی دوی به کفارو ته د ملامتی په ډول سره داسی وائی «آیا نه ؤ درغلی تاسی ته رسولان له تاسی» یعنی چی له هغه ځنی له دی سببه چی ستاسی له همجنسانو څخه ؤ فیض فائده اخیستل ډیر آسان ؤ.

يَتْلُونَ عَلَيْكُمُ آيَاتِ رَبِّكُمُ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا ابْلِيٰ وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلٰى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٤١﴾

چی لوستل به دغو (رسولانو د تاسی) پر تاسی آیتونه (د قرآن) د رب ستاسی او ویږول به دوی تاسی له ملاقات د هغی ورځی ستاسی چی دغه ده،

وبه وائی (کفار چی ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ ولیکن ثابتہ شوی ده
کلمه (حکم) د عذاب پر کافرانو

تفسیر: یعنی ولی انبیا نه ؤ راغلی، بلکه ضرور راغلی ؤ او د الله تعالیٰ کلام نی راوردی ؤ او له
نن ورغی شخه ډیر زیات ویرولی شوی ؤ، لیکن مونږ له خپلی بدبختی او نالائقی، د هغو خبرو
او پندونو ته غور کښینښود، خو بالاخر د الله تعالیٰ د داسی قاطع او لایتغیر تقدیر سره مخامخ
شو او د عذاب حکم پر مونږ کفارو په قطعی ډول سره ثابت او نافذ شو ﴿فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقًا
لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ (الملك).

قِيلَ ادْخُلُوا ابْوَابَ جَهَنَّمَ خَلِدِينَ فِيهَا قَبْسُ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿۴۶﴾

وبه ویل شی دوی ته ننوځی دروازو د دوزخ ته په دی حال کښی چی همیشه
اوسیدونکی اوسئ په ده کښی. پس بد دی ځای د هستوګنی د متکبرانو (دا
دوزخ).

تفسیر: یعنی تاسی د خپل تکبر، لونی او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبره ونه منله نو اوس تل په
دوزخ کښی پراته اوسئ! او د هغه د عذابونو خوند وشکئ!

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا

او بیول کیږی (بلل کیږی) به هغه کسان چی ویریدل به دوی له ربه خپله
طرف د جنت ته ډلی ډلی

تفسیر: یعنی کله چی د ایمان او تقویٰ مدارج متفاوت دی د هری درجی متقین مؤمنین جلا
(جدا) او د هری یوی ډلی به سره بیلی وی. او دغو گردو (تولو) جماعتونو ته ډیر زیات
تشویق او ترغیب ورکول کیږی او په ډیره مینه او محبت سره د جنت په طرف لیږل کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿۴۷﴾

تر هغه پوری چی راشی دوی جنت ته حال دا چی پرانیستلی شوی به وی دروازی د دغه (جنت) او وبه وائی دوی ته خزانچیان (متصرفان) د جنت سلام دی وی پر تاسی پاک یی تاسی (له گناہونو) پس ننوخی جنت ته په دی حال کبی چی همیشه اوسیدونکی اوسع (په ده کبی)

تفسیر: څرنگه چی د میلنو د دوی له راتکه څخه پخوا د مهمان خانی دروازی پرانیستلی کیږی او د هغوی دپاره د هوسائی (راحت) او آرام هر راز (قسم) وسائل او وسائط برابرول شی کله چی جنتیان هلته ورسپی نو د جنت دروازی به د دوی په مخکینی پرانیستلی خلاصی وی. کما جاء فی الکرکوع (۴) من سورة ص ﴿ مَفْتَحَةٌ لِّمَنَ الْاَبْوَابِ ﴾ او د الله تعالی پرستی به په نهایت اعزاز او اکرام سره په سلامونو او ثناؤ او نورو د دوی استقبال کوی او ورته «هر کله راشی! ښه راغلی!» وائی او د جنت د تل اوسیدلو بشارت او زیری به ورته ورکوی.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقْنَا وَعَدَّهُ

او وائی به دغه (جنتیان) توله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه (الله) چی رښتینه ئی کره له مونږ سره وعده خپله

تفسیر: یعنی د الله تعالی شکر او حمد وایو. هغه وعدی چی مونږ د انبیاؤ له خولی څخه اوریدلی وی د هغو تصدیق مونږ پخپلو سترگو وینو.

وَأَوْرَثْنَا الْأَرْضَ نَتَّبِعُوا مِن الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ

او میراث ئی راکره مونږ ته ځمکه (د جنت) چی ځای نیسو له جنته هر ځای چی خوښ شی زمونږ،

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «جنتیانو ته حکم شته هر چیری چی زړه ئی غواړی هم هغلته دی وسیږی لیکن د هر جنتی زړه به هم هغه ځای خوښوی چی د ده دپاره لا له پخوا څخه مخصوص او معین کړی شوی دی» د ځینو په نزد مراد ئی داسی دی چی په جنت کبی د تللو او راتللو او له یوه ځای بل ځای ته ورتگ هیڅ ممانعت نه دی او هر جنتی هر چیری ئی چی زړه وغواړی هم هغلته وردرومی.

فَنَعْمَ أَجْرُ الْعَمِلِينَ ﴿۳۲﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَاقِّقِينَ مِنْ حَوْلِ
الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۳﴾

پس بنه دی اجر د (نیک) عمل کونکیو (دغه جنت). او وینی به ته (ای محمده!) پرښتی طواف کونکی (چار چاپیر نیوونکی) چاپیر له عرشه چی تسبیح به وائی دوی (پیوسته) له حمده ثنا د رب د دوی سره، او حکم به وکر شی په منخ د خلقو کښی په حق سره او به ویلی شی چی توله ثناء ده خاص الله ته چی رب پالونکی د عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی شه وخت چی الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره د اجلال نزول وفرمائی په دغه وخت کښی به پرښتو د عظیم عرش په چار چاپیر کښی حلقه ترلی وی او گردی (تولی) به د خپل رب په تسبیح او تحمید کښی لگیا او مشغولی وی او د گردو (تولو) بندگانو د اعمالو فیصلی به په ډیر انصاف او ښه ډول (طریقه) سره وکری شی چه د هغی په اثر به له هر لوری څخه په ډیر جوش او خروش سره د ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ناری پورته کیږی یعنی توله ثناء صفت او محامد هغه پاک الله ته ور (مستحق) او لائق دی چی د گرد (تول) جهان رب او پروردگار دی او د تول عالم په نسبت ئی داسی ښه احکام او عمدہ فیصلی صادری کری دی د دغه تحمید او تحسین د چغو څخه وروسته دغه دربار خاتمه مومی. عموماً گردو (تولو) مفسرینو د دغه آیت هم دغه مطلب اخیستی دی لیکن حضرت شاه صاحب دغه آیت د راهنه پر حالت حمل کری دی او د «قضى بينهم» ضمیر ئی د ملائکو په طرف راجع کری داسی لیکي «د پرښتو په منخ کښی فیصله دغه ده چی هر یوه پرښته (په ملا الاعلیٰ کښی) یو تدبیر سم له خپلی قاعدی سره وائی (کما یشیر الیه اختصام الملا الاعلیٰ وتفصیله فی حجة الله البالغة) بیا الله تعالیٰ د یوی پرښتی خبری ته د نفاذ او د اجراء حکم ورکوی او هم هغه خبره له حکمت سره موافقه وی. دغه ماجراء اوس هم دوام او جریان لری او په آخرت کښی به هم د دی سلسله نه منقطعه کیږی.» والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

تمت سورة الزمر بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة المؤمن مكية الا آيتى (۵۶ و ۵۷) فمدنيتان وهى خمس و ثمانون آية وتسع ركوعات
 عدد تلاوتها (۴۰) وعدد نزولها (۶۰) نزلت بعد الزمر
 د «المومن» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۶) و (۵۷) آيته شخه چى مدنى دى (۸۵) آيت
 او (۹) ركوع لرى
 په تلاوت كنى (۴۰) او په نزول كنى (۶۰) سورت دى وروسته د «الزمر» له سورته نازل شوى
 دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کووم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْرٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ

نازلیلد د دی کتاب (قرآن) له (جانبه) د الله دی چى (دی) ښه غالب قوی
 (په انفاذ د احکامو) ښه عالم دی (پر هر شخیز) بښونکی د گناهونو دی
 (عاصیانو لره) او قبلوونکی د توبی دی (تائبانو لره)

تفسیر: یعنی توبه قبلوی او له گناهونو ځنی تائب داسی پاک او صافوی چى گواکى له سره نى
 څه گناه او خطا نه وی کرى او علاوه پر هغه توبه نى د مستقل طاعت په منزله دروی او د هغه
 په بدل اجر ورعنایت فرمائى.

شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ

سخت دی عذاب (د ده کفارو لره) خښښتن (خاوند) د فضل دی (په مؤمنانو
 بی پروا له هر چا)

تفسیر: یعنی بی نهایته د قدرت او وسعت او غناء خښښتن (خاوند) دی چى پر بندگانو د انعام
 او احسان بارانونه وروی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿۳۱﴾

نشته لایق د عبادت بل هیڅوک مگر یوازی هم دی دی خاص هم ده ته بیرته ورتلل دی (لپاره د حساب)

تفسیر: چی هلته له ورسیدلو څخه وروسته هر یوه ته د دوی د اعمالو مکافات او بدل ورکول کیږی.

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

جگړی نه کوی (طعنی نه وائی) په آیتونو د الله مگر هغه کسان چی کافران شوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ کلام او خبری او د ده د عظمت او قدرت دلائل داسی نه دی چی په هغه کښی څه مناقشه، مجادله او جگړه وکړه شی. مگر هغه خلق چی دا ئی له خپلو ځانونو سره غوته کړی ده چی د خورا (دیر) روښانو دلائلو او براهینو او له دیرو ښو ښکاره او شواهدو څخه به هم انحراف او انکار کوی نو دوی پر دغو د رشتیا خبرو په ناحقه سره جگړی او مناقشی کوی.

فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿۳۲﴾

پس نه دی تیر باسی تا گرغیدل د دوی (په هوسانی (آرام) سره) په ښارونو کښی (ځکه چی عاقبت د دوی دوزخ دی)

تفسیر: یعنی د داسی منکرینو انجام تباهی او هلاکت دی. اگر که دوی فی الحال په ښارونو او کلیو کښی گرغی، سیلونه، سیاحتونه سوداگری کوی او پخپلو چرچو کښی مشغول دی. نو نه ښائی چی تاسی د دوی پر دغه راحت او هوسانی (آرام) وغولیرئ. ځکه چی دغه د الله تعالیٰ له طرفه امهال او استدراج دی. څو دوی څو ورغی په دنیا کښی ښکته پورته وگرغی، خوندونه او مزی وکړی یا تجارت او پلمی (تدبیرونه) او بهانی وکړی په هغه ورغ کښی چی د غفلت په نشه کښی په ښه ډول (طریقه) سره مست او مخمور شی بیا نیول کیږی. د پخوانیو اقوامو حال هم داسی شوی ؤ. لکه چی اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه پخپله ئی مثال داسی فرمائی

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ
كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادِلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا
بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْنَاهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۝

دروغجن شمیرلی و (رسولان خپل) پخوا له دوی نه قوم د نوح او نورو اقوامو وروسته له دوی نه او قصد وکړ هر امت (له دوی نه پر رسول خپل چی ونیسی دوی هغه (رسول او ضرر ورورسوی) او جگری به کولی دوی (له دغو رسولانو سره) په باطله سره دپاره د دی چی پت کړی په دغه (باطله سره). حق (توحید) پس ومو نیول دوی (په عذاب سره) پس خرنګه و سزاء عقوبت زما (دوی لره؟)

تفسیر: د هر امت اشرارو د خپلو انبیاؤ د وژلو یا د د زحمت او تکلیف ور رسولو ارادی کړی وی او همیشه هغوی د داسی چلونو او پلمو (تدبیرونو) په جوړولو کښی مصروفیدل چی د هغو په وسیله حق او رښتیا دین ته ماتی او شکست ورکړی او د حق غږ پری نږدی چی پورته شی لیکن مونږ د دوی دغه مکرونه او فریبونه تل ناقصه او ناکامه گرځولی دی، او د دی په غای چی دغه اشرار زمونږ انبیاؤ ته لاس وروغځوی یا ئی ونیسی مونږ هم دغه اشرار پخپل غضب او قهر کښی اخته او سختی سزاوی مو ورته ورکړی دی. بیا وگورئ چی زمونږ د هغو سزاؤ نتیجه خرنګه په ظهور ورسیده؟ او د دوی بیخ او بکر مو خرنګه له وویست؟ نن هم د هغو سپیره شویو اقوامو څه آثار چیری چیری شته او په نظر راځی چی د هغو د لیدلو څخه یو انسان د دوی د تباهی په نسبت څه فکر، غور او تصور کولی شی.

وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَاتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ۝

هم داسی (لکه وجوب د عذاب پر دغو مکذبینو) واجبه شوی ده خبره (د عذاب) د رب ستا پر هغو کسانو چی کافران شوی دی (هغه کلمه دا ده چی) بیشکه دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی.

تفسیر: یعنی هم هغسی چی پر پخوانیو اقوامو د عذاب راتلونکی خبره پوره نازله او منطبقه شوی ده پر اوسنیو منکرینو ئی هم نازله وبوله او هم هغسی چی د انبیاؤ د اعلان سره موافق پر کفارو

دنیوی عذاب نازل شوی دی ستا د رب دغه خبره هم یو ثابت شوی حقیقت دی. چی په آخرت کښی د دغو خلقو غای دوزخ دی. تنبیه: مچینو «انهم اصحاب النار» د «لانهم» په معنی اخیستی او دغه مطلب ئی تری ایستلی دی چی د تیرو منکرینو په شان پر موجوده منکرینو هم د الله تعالیٰ خبری رښتیا دی ځکه چی دوی هم له «اصحاب النار» څخه دی.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا

هغه کسان (له ملائکو) چی پورته اخلی عرش او هم هغه (پرښتی) چی چار چاپیری دی د عرش تسبیح وائی سره د حمده ثناء د رب د دوی او ایمان ئی راوړی دی. په دغه (الله) او مغفرت غواړی (له الله نه) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی،

تفسیر: په رومنیو آیتونو کښی د مجرمینو او منکرینو د بدو حالاتو بیان ؤ، دلته د دوی په مقابل کښی د تائبینو مؤمنینو د فضل او شرف بیان فرمائی یعنی د عظیم عرش حاملین او د هغه په چار چاپیر کښی بیسماره مطوفینی پرښتی چی د دوی غذا یواځی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید دی او د الله تعالیٰ د دربار د مقربیت لامله (له وجی) په اعلیٰ درجی سره د ایمان او یقین لرونکی دی دوی د الله تعالیٰ په حضور کښی د مؤمنینو دپاره دعاء او استغفار کوی سبحان الله د داسی عزت او پت زیاتولو او شرف او احترام په نسبت څه وویلی شی چی د خاوری په منځ د هستیدونکو مؤمنینو څخه چی کومی خطاوی تیروتل او ښوئیدل شوی دی د کروبیین ملائکی د هغوی دپاره د احدیت په دربار کښی په غیاب د دوی کښی دعاء او استغفار کوی او کله چی د دوی په شان کښی «ویفعلون مایمرون» راغلی دی نو دوی به د الله تعالیٰ له طرفه پر دغه کار مامور وی.

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ④

(نو وائی چی) ای ربه زمونږ رسیدلی ئی ته هر څیز ته له جهته د رحمته

بخشش او علمه پس مغفرت و کرم هغو کسانو ته چی توبه ئی ایستلی دی او متابعت ئی کرمی دی د لاری ستا او وساته دوی له عذابه د دوزخ نه.

تفسیر: دغه ئی د پرستو د استغفار صورت بنوولی دی یعنی د الله تعالیٰ په دربار کنبی داسی عرض کوی «ای زمونږ ربه! ستا علم او رحمت په هر شی محیط دی پس هغه شوک چی ستا په محیط علم ئی بد کارونه پری ایښی وی او د زبه په صدق سره ئی ستا په طرف رجوع کرمی وی او ستا پر سمه لاره ئی د تلو زیار، کوشش ایستلی وی او د بشریت په اقتضاء شه کمزوری او خطاوی له دوی نه صادری شوی وی ته پخپل فضل، رحمت او کرم سره هغه وروښه نه په دنیا کنبی شه ربر (تکلیف) او زحمت ورپیښ کرمی! او نه په عقبا کنبی د دوزخ مخ ورښکاره کرمی! باقی هغه مسلمانان چی د توبی او انابت لاره څانته غوره نه کرمی دلته د هغوی شه ذکر نشته او دغه آیت د دوی له ذکره ساکت دی. په ظاهر سره د عرش حاملین د دوی په حق کنبی دعا نه کوی. الله تعالیٰ له هغوی سره څرنگه معامله کوی؟ دغه خبره دی له نورو نصوصو څخه ښائی د ځان دپاره معلومه کرمی!

رَبِّئَاوَادْخَلَهُمْ جَدَّتِ عَدْنِ الْإِثْمِ وَعَدَّتْهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ
وَأَرْوَاهُمْ وَذَرِّيَّتَهُمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۲۷﴾

(او هم وائی به) ای ربه زمونږ او ننه باسه دوی په جنتونو د همیشه هستوگنی کنبی هغه چی وعده کرمی ده تا له دوی سره او شوک چی نیک شوی وی له پلرونو د دوی او (له) ښځو د دوی او (له) اولادو د دوی، بیشکه چی ته هم ته ئی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی اگر که جنت هر چا ته د ده د عمل په صله کنبی وررسیږی لکه چی دلته هم د «ومن صلح» له قیده ښکاره ده او بی له خپل ایمان او اصلاح، ښځه، اولاد، مور و پلار او نور ئی هیڅ په کار نه ورځی لیکن ستا حکمتونه داسی هم دی چی د یوه له خاطره دپرو کسانو ته د دوی له عمله زیات په اعلیٰ درجی رسوی کما جاء فی الرکوع (۱) ۲۱ آیت من سورة (الطور) فی جزء (۲۷) ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلْتَمَسْتُمْ مِنْ عِبَادَتِنَا شَيْءٌ﴾ که په ژوره کتنه سره وگورئ نو هغه به هم په حقیقت کنبی د هم دوی د قلبی عمل بدل وی مثلاً دوی به آرزو او ارمان لری چی مونږ هم ښائی د دی صالح سړی د اعمالو متابعت او تقلید کرمی وی دغه نیت او د نیکی حرص به د الله تعالیٰ په دربار کنبی مقبول شی

یا د هغه صالح سری د اکرام او مداراتو یو صورت به هم دغه وی چی د هغه مور او پلار او شخه او اولاد هم په هم هغی درجی کینی ورسره پریښودلی شی.

وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۙ

او وساته دوی له بدیو غنی، او هر شوک چی وساتی ته له بدیو شخه په دغه ورغ د قیامت کینی نو په تحقیق رحمت دی وگر پری او دغه (ساتل ستا له عذابه) هم دغه دی بری ډیر لوی.

تفسیر: یعنی په محشر کینی دوی ته هیڅ قسم بدی مثلاً ویره، پریشانی او نور لاحق نه وی او دغه عظیم الشان بری او کامیابی خاص ستا په مهربانی او مرحمت حاصلیدی شی. غینو مفسرینو له «سیآت» شخه سیئه اعمال مراد اخیستی دی یعنی وروسته له دی نه دوی ئی له بدو کارونو شخه محفوظ وفرمایل! او د دوی خوی او عادت ئی داسی وگرخواوه چی د بدی په لوری متمائل نشی. ښکاره ده هر هغه چی نن دلته له بدی غنی غان وساتی پر هغه ستا لوی فضل او کرم شوی دی. او هم دغسی سری به هلته اعلیٰ بری او کامیابی حاصلوی. په دغه تفسیر کینی د «یومئذ» ترجمه دی د هغی ورغی په غای په دی ورغی سره وکره شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی که ستا لطف او مهربانی وی نو له بدیو غنی به دوی غان وساتی او پخپل عمل سره هیڅوک خپل غان نشی ساتلی له لوی یا ډیری بدی شخه شوک تش دی» په دغو الفاظو سره دغه دواړه تفاسیر منطبق کیدی شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّا دُونَ لِمَقَّتِ اللَّهُ الْأَكْبَرُونَ مَقَّتْكُمْ أَنْفُسَكُمْ أَذْذُعُونَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ۝

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی (چی دوزخ ته داخل کړل شی نو) غبر به ورته وکر شی (په ژبو د ملاکو چی) خامخا دشمنی (او قهر) د الله (پر تاسی باندي) ډیر لوی دی له دشمنی (او قهر) ستاسی له غانونو خپلو سره کله چی وبه بللی شوی تاسی (په دنیا کینی) طرف د ایمان راوړلو ته پس کافران کیدی به تاسی (او له ایمانه به تښتیدلئ).

تفسیر: دغه به د قیامت په ورځ کښی وائی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی نن تاسی له خپل نفس څخه بیزاره یی او پر خپل ځان لعنت وایی په دنیا کښی چی کافران کیدئ په دغه وخت کښی الله تعالی له دی نه زیات پر تاسی لعنت لپږه او ستاسی له حرکاتو به نارضاء ؤ چی د هم هغه بدل نن ورځ مومئ» ځینو مفسرینو د «مقتین» له زمانو ځنی یوه زمانه مراده کړی ده او داسی معنی ئی کوی چی تاسی په دنیا کښی څو څو ځلی د ایمان په طرف بللی شوی وئ او څو څو ځلی مو کفر اختیار کړی ؤ نو اوس د هغه سزا وگالیع (برداشت کړئ) اوس هر قدر چی تاسی له خپلو ځانونو څخه بیزار او خپه یی له هغه څخه زیات الله تعالی له تاسی ناراضه او بیزاره دی.

قَالُوا رَبَّنَا آمَنَّا اَشْنَتَيْنِ وَاٰحْيَيْتَنَا اَشْنَتَيْنِ

(نو) وبه وائی (دا کفار) ای ربه زمونږ مړه دی کړو مونږ دوه ځلی او ژوندی دی کړو مونږ دوه ځلی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پخوا له دی نه تاسی خاوره وئ یا نطفه په دواړو تقدیرو سره مړه او بیځانه وئ. بیا په تاسی کښی سا ننوته نو ژوندی شوئ بیا مړه شوئ بیا به ژوندی راپاڅول کیرئ هم دغه دی دوه ژونده او دوه مړینی، کما قال الله تعالی فی الرکوع (۳) من سورة البقرة ﴿ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَانًا قٰحِيًا لَّمْ يُمْسِكْكُمْ رَبُّكُمْ ثُمَّ رَجَعْتُمْ ﴾ آیت ۲۸ وقيل غير ذلك والظاهر هو هذا.

فَاعْتَرَفُوا بِذُنُوبِنَا

پس قایل شو مونږ په گناهونو خپلو

تفسیر: یعنی انکار به مو کوو چی وروسته له مرگه بیا ژوندون نشته. نه حساب دی نه کتاب، نه ثواب دی نه عقاب. نو ځکه پر گناهونو او شرارتونو زده‌ور او جری شوی وو. اوس مو ولید هم هغسی چی تا له پومبني موت څخه وروسته مونږ ته ژوندون راکړ او له عدم څخه دی مونږ وجود ته راوستو له وروستنی موت څخه وروسته هم تا مونږ سم د انبیاؤ له ارشاده سره بیا له قبورو څخه ژوندی راپاڅولو لکه چی نن د بعث بعد الموت هغه گرد (تول) مناظر مونږ پخپلو سترگو سره وینو چی له هغه څخه مو انکار کوو او بی له دی نه بل څه چاره نه لرو چی پر خپلو هغو اغلاطو او خطاؤ اقرار او اعتراف وکړو.

قَهْلٌ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ۝

پس آیا شته د وتلو (زمونږ ته له دغه دوزخه) کومه لاره!

تفسیر: یعنی افسوس چی اوس حسب الظاهر له دی غایه د خلاصیدلو او تنبیدلو هیڅ یوه چاره او لاره نه راښکاري ماسواء له دی نه لکه چی تا پخپل قدرت سره مونږ ته دوه غللی موت او حیات راگری دی دریم غللی مو هم دنیا ته ولپړئ شو دا غللی هلته صالحه اعمال وکړو او سره له ډیرو نیکو بیره درحاضر شو.

ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكَ بِهِ تُؤْمِنُونَ ۝ فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ۝

دغه (ابدی عذاب) تاسی ته په سبب د دی کله چی وبه باله شو الله یواغی (بی له خدایانو ستاسی) نو کفر به اختیار کړ تاسی او که شریکان به هم ویللی شول له الله سره نو ایمان به راوړ تاسی پس حکم خاص الله لره دی (چی هر څه کوی دغه الله) ډیر پورته دی (له شرکه) ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی بیشکه اوس د دنیا په لوری د بیرته ورتگ هیڅ یو صورت نشته اوس تاسی د خپلو پخوانیو اعمالو سزای درواخلغ. ستاسی په نسبت د ابدی هلاکت دغه فیصله ځکه شوی ده چی تاسی د واحد الله او حقیقی معبود غږ ته غور کینښود او تل مو د ده له وحدانیت څخه انکار کوو. که له تاسی نه د کوم دروغ او باطل معبود په لوری بلنه کیده نو علی‌الغور به مو «آمن و صدقنا» ویل او په هغه پسی به مو مندی وهلی نو له دغه وضعیت څخه ستاسی خوی او طبیعت او عادت اندازه کیدی شی که زر غللی هم تاسی بیرته ستانه (واپس) کرل شی بیا به تاسی په هم هغه کفر او شرک کښی اخته او مصروف کیږئ او پرته (علاوه) له طغیانه او عصیانه بل شی به له خپله ځانه سره نه راوړئ. پس نن ورغ ستاسی عادلانه او په غای سزا هم دغه دانمی حبس دی. چی د هغه مرافعه او تمیز بل هیچیری نشی کیدی او له هغه څخه د نجات او خلاصی هیله (امید) او تمنا عبثه ده.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿۱۳﴾

الله هغه ذات دی چی بنیسی تاسی ته دلائل نبیسی (د قدرت) خپل او نازلوی تاسی ته له (طرفه) د آسمانه رزق روزی (باران چی سبب د روزی دی) او پند نه اخلی (په دغو دلائلو د قدرت) مگر هغه چی راگرځیدلی وی (له شرکه او معصیته توحید او طاعت ته)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت دلائل او نبیسی په هر څیز کبسی ظاهری دی. انسان دی بنائی چی یواځی پخپلی روزی او رزق کبسی لږ غور او دقت وکری او ودی گوری چی په څه وساتلو او وساتلو سره هغه وررسیری حتی چی د هغه سامان له آسمانه هم تهیه کیږی. بیا په نورو شیانو کبسی هم د ده عقل او پوه رسیږی. لیکن که څوک هغه لوری ته له سره رجوع هم ونه کری او له غور او فکر څخه کار وانخلی نو له کوم ځایه او په کومی وسیلی سره به پوه حاصله کری شی.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿۱۴﴾

پس وبولئ تاسی الله په دی حال کبسی چی خالص کونکی اوسئ دغه (الله) ته (د) دین (له شرکه) او اگر که بد گنی دغه کافران (دغه اخلاص ستاسی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندگانو ته بنائی چی له پوه او عقل څخه کار واخلی. او د واحد الله په طرف رجوع وکری او هم هغه دی وبولی او عبادت دی وکری، او د ده په بندگی کبسی دی بل چا ته شرکت ور نه کری بیشکه چی د مخلصو بندگانو د دغه موحدیت او بلا اشتراک د واحد احد الله د عبادت کولو څخه کفار او مشرکان خپه کیږی او خپله استکراه او تنفر تری ښکاروی چی دوی ولی نور گرد (تول) معبودان له منځه لری کوی دی او صرف واحد الله قبلوی او یواځی د همغه قدوس الله په عبادت کبسی مشاغل لری. مگر پوخ او حقیقی موحد هم هغه دی چی د مشرکانو په مجمع کبسی د توحید غیر پورته کوی او د هغوی د بد ویلو او خپگان څخه له سره اندیښنه او پروا ونه کری.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

(هم دغه الله) پورته كوونكى د درجو (د مؤمنانو) دى خيشتن (مالك) د
عرش دى رالييرى روح (جبرئيل يا پتى خبرى) په امر حكم خپل پر هغه چا
چى اراده وفرمائى له بندگانو خپلو

تفسير: له پتو خبرو څخه وحى مراد ده چى پر انبياؤ عليهم السلام نازليرى او د دوى د ورته ؤ په
وسيله نورو بندگانو ته هم رسيرى لكه چى د قيامت تر ورغى پورى به رسيرى.

لِيُنذَرَ يَوْمَ السَّلَاقِ ﴿١٥﴾

دپاره د دى چى وويروى (خلق) له ورغى د ملاقات (چى په كښى يو غاى
كيري خالق او مخلوق او نور)

تفسير: يعنى په هغه ورغ كښى چى تول اولين او آخريين به سره يو غاى د پاك الله په حضور
كښى حاضريرى او هر يو سرى به د خپلو بنو يا د بدو اعمالو له بدل سره ملاقات كوى. يا
ارواح له اجسادو، يا اعمال له اعمالو يا مظلومان له ظلامو، يا عابدان له خپلو معبودانو سره گورى.

يَوْمَهُمْ بَارِئُونَ ؕ

په هغه ورغ كښى چى دوى به رانكاره وى (بهر راولاړ له قبورو)

تفسير: يعنى له قبورو څخه به ووغى او په يوه داسى ډاك سم صاف هوار ميدان كښى به
حاضريرى چى هلته به هيڅ غر او غوندى او نور حائل نه وى.

لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ؕ

پت به نه وى پر الله له دوى نه هيڅ څيز

تفسير: يعنى ښه وپوهيرئ چى د هغه احكام الحاكمين په دربار كښى حاضریدل دى چى له هغه
څخه ستاسى هيڅ احوال پت نه دى او گرد (تول) ظاهرى او باطنى اسرار او احوال ورته ښكاره
او څرگند دى او د دوى گرد (تول) اعمال به دوى ته ورواندى كيرى او خپله جزاء مومى بيا به
داسى وفرمائى الله جل جلاله پس له نفخى د صور

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿۳۱﴾

چا لره دی سلطنت (نو جواب فرمائی پخپله الله) نن ورغ خاص الله لره دی
(سلطنت) چی یو دی ښه غالب قوی

تفسیر: یعنی په هغه ورغ کښی به ټول وسائل او حجب (پردی) لری کښی. په ظاهری او مجازی
دول (طریقه) به هم د هیچا سلطنت او باچاهی نه وی پاتی او یواځی د هم هغه مالک الملکوت او
صاحب الکبریاء والجیروت حکومت او سلطنت به دائم او قائم وی چی د ده په مقابل کښی ټول
زور او قوت او طاقت عاجز او ناتوانه مطیع او منقاد دی.

الْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۗ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿۱۲﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْأَزْفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاطْمِئِنَّةٍ ۗ

نن ورغ به جزاء ورکړه شی هر نفس ته په قدر د هم هغه عمل چی کړی ئی
دی نشته هیڅ قدر ظلم نن ورغ، بیشکه چی الله ډیر ژر حساب کوونکی دی.
او وویروه (ای محمده! دغه کفار له عذابه) د ورغی نژدی کله چی زړونه به
په نزد د چنغرکو وی په دی حال کښی چی غم کوونکی (پوری راؤری) به
وی (خاوندان د زړونو)

تفسیر: یعنی له ډیری ویری او خوف زړونه به ئی تریبیری او تر ستونو پوری به پورته کښی او
خلق به په دواړو لاسونو سره هغه ټینگ ونیسی او له دی نه به ویریری چی چیری د دوی زړونه د
دوی له تنفس سره یو ځای د باندی ونه وځی.

مَالِ الظَّالِمِينَ مِنْ حَبِيمٍ ۖ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿۱۸﴾

نه به وی ظالمانو ته (په قیامت کښی) هیڅوک دوست او نه کوم شفاعتگر
چی خبره ئی ومنله شی

تفسیر: یعنی داسی کوم شفاعتگر به نه وی چی د هغه خبره به خامخا اوریدله کښی، سهارښت

به هم هغه څوک کولی شی چی د الله تعالیٰ له طرفه مجاز او مأذون وی او د هغه انسان په حق کینی کیدی شی چی شفاعت د هغه دپاره غوره او پسند وی.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ۝ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ط

معلوم دی (الله) ته خیانت د سترگو او هغه نیات چی پتوی ئی سینی (زړونه) او الله حکم (فیصله) کوی په حقه (عدل) سره

تفسیر: یعنی له مخلوقاتو ځنی خپلی سترگی وژغوری (وساتی) او په پته او مخفی ډول سره پر کوم یو شی نظر وغورځوی یا د سترگو په یوه کنج یا په غلا سره وگوری یا پخپل زړه کینی کوم نیت وکړی یا د کومی خبری اراده یا خیال پخپل زړه کینی تیر کړی له دغو گردو (تولو) شیانو څخه پر تولو او پر هر یوه باندی الله تعالیٰ علیم او خبیر دی او فیصله ئی په عدل او انصاف سره کوی.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ اللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

او هغه کسان چی بولی ئی دوی غیر له دغه (الله) حکم نشی کولی دوی په هیڅ څیز، بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د اعمالو)

تفسیر: یعنی فیصله صادرول د هم هغه ذات کار کیدی شی چی ښه اوریدونکی ښه پوهیدونکی وی. ښه نو دغه بیځانه تیږی (گتی) او بی روحه بتان چی تاسی هغوی ته خدای وایع او په بندگی کینی ئی لگیا یع څرنکه به فیصله وکړی شی بیا هغه څیز چی د فیصله کولو قوت او قدرت نه لری نو هغه څرنکه خدای کیدی شی؟

أُولَٰئِكَ يَسِيرُونَ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُونَ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ كَانُوا هُمْ أَكْثَرًا ۖ وَأَتَارَافِي الْأَرْضِ

آیا نه گرخی (دغه مشرکان) په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وگوری دوی چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی وو پخوا له دغو (مشرکانو) چی وو هغوی (پخوانی مکذبین) هم دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او آثار (چی پرینیی ئی دی) په ځمکه کښی

تفسیر: یعنی ډیری کلکی او مضبوطی کلاوی، عالی شانه عمارتونه، او د مختلفو اقسامو یادګارونه.

فَاخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَّاقٍ ﴿۲۱﴾

پس ونيول هلاک کړل دوی لره الله په سبب د گناهونو د دوی، او نه وو دوی ته له (عذابه د) الله هيڅوک ساتونکی.

تفسیر: یعنی کله چی څوک مو له دنیوی عذاب څخه نشی بچ کولی نو له اخروی عذاب څخه مو څوک ژغورلی (بچ کولی) شی؟

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا
فَاخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۲۲﴾

دغه (نيول او اهلاک د دوی) په سبب د دی وو چی بیشکه هغوی ته به راتلل رسولان د دوی په دلائلو نښو ښکاره وو (د قدرت) پس کافران شول پس ونيول دوی لره الله (هلاک ئی کړل) بیشکه چی دغه (الله) قوی ښه زورور سختوونکی د عذاب دی.

تفسیر: یعنی تاسی هم د هغوی په شان د رسول الله په تکذیب کښی نشی فلاح موندلی او بالاخر رسوا او هلاک کیږئ او قدوس الله به پخپل زور او قوت سره خپل رسول فاتح، غالب، مظفر او منصور گرځوی. په هم دغه مناسبت الله اکرم شانه واعظم برهانه اوس د موسی علیه السلام او د فرعون قصه دغسی بیان فرمائی

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿۲۳﴾

او خامخا په تحقیق لیړلی وو مونږ موسیٰ په آیاتونو دلائلو (د قدرت) خپل او په برهان سند ښکاره سره .

تفسیر: له «آیاتونو او دلائلو» ځنی ئی معجزات او له «برهان سند ښکاره» څخه ئی ما سواء له معجزاتو نور قسمونه دلائل او براهین مراد فرمایلی دی یا دی له «آیات» څخه تعلیمات او احکام او له «سلطان مبین» ځنی معجزات مراد واخیست شی یا به «سلطان مبین» د هغه قدسیه قوت او مخصوص ربانی تائید نوم وی چی د هغه آثار په انبیاوو کښی هر لیدونکی ته په ښکاره ډول (طریقه) سره په نظر راځی والله اعلم.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ

طرف د (باچا د مصر) فرعون ته او هامان ته (چی وزیر ئی وو) او قارون ته (چی مصاحب ئی وو)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر وو. قارون د بنی اسرائیلو ډیر لوی متمول او تاجر وو چی د موسیٰ علیه السلام پر خلاف د فرعون پر مرضی به ئی اقدامات کول پخوا له دی نه د ده قصه تیره شوی دی.

فَقَالُوا سِحْرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٧﴾

پس وویل (دوی چی دا رسول) ساحر کودگر دی دروغجن دی.

تفسیر: یعنی ساحر او کودگر دی، د دغو معجزاتو په ښوولو کښی دروغجن دی د رسالت په دعویٰ کښی دغسی به ځینو د هغو ویلی وی او نورو به د دوی تصدیق کړی وی.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ
أَمُومًا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ

پس کله چی راغی (موسیٰ) دغو (قبطیانو) ته په حقه سره له زنده زمونږ وویل

(قبطیانو) چی ووژنئع تاسی عُامن د هغو (سبطیانو) چی ایمان نی راوړی دی له موسی سره او ژوندی پریږدئ تاسی ښځی (لونی) د دوی (خدمت ته)،

تفسیر: دغه حکم نی دوهم غلی د موسی علیه السلام د تشریف راوړلو څخه وروسته ورکړ شو په دغه سره د بنی اسرائیلو تذلیل او توهین وکړی او د دوی تعداد کم کړی او د دوی په زړونو کښی دغه خیال کینوی چی دغه گرد (تول) مصائب پر مونږ د موسی علیه السلام له سببه راغلی دی او په دغه علت د هغه ملگرتیا پریږدی او دی به پخپل دغه وپړولو او د تخویف په سیاست کښی بریالی (کامیاب) کیږی وروسته له دی نه دی رامعلوم چی پر دغو احکامو تعمیل او مداومت شوی دی که نه؟

وَمَا كَيْدُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ۝۱۶

او نه دی کید مکر د کافرانو مگر په گمراهی کښی

تفسیر: یعنی له هسی مکرونو، فریبونو او تدابیرو څخه هیڅ نه کیږی. الله تعالی له خپلو مخلصو بندگانو سره امداد او معاونت فرمائی. او د منکرینو گردی (تولی) حیلی او پلمی (تدبیرونه) ناکامی او غلطی ثابتوی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُوْنِيْٓ اَقْتُلْ مُوسٰى وَلِيْدِٔ رَبِّهٖ ۝۱۷

او وویل فرعون (عملی خپلی ته) پریږدئ (ای مشرانو) ما چی ووژنم موسی او راودی بولی (موسی) رب خپل (چی خلاص نی کړی له ما)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «فرعون وویل ما پریږدئ! ښائی چی د ده د سلطنت ارکانو په د موسی د وژلو مشوره نه وی ورکړی او هغوی د ده د معجزاتو له لیدلو څخه متاثر شوی او وپریږدلی وو. او له دی نه داریدل نه چی د موسی رب زمونږ څخه انتقام واخلي. پخپله فرعون هم وپریږدلی او سخت مرعوب او منفعل شوی وو لیکن خپل دغه خوف او بیم به نی پتاوه او په خلقو کښی به نی د خپل قوت او شجاعت او د انتهای درجی شقاوت او بیحیائی د اظهار دپاره دغسی خبری کولی شو خلق وگنی چی د فرعون په مخکښی د موسی د وژلو په لاره کښی هیڅ یوه مانع او رادع نشته. او د فرعون د ارادی په مقابل کښی هیڅ یو قوت او طاقت نشی دریدلی».

إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفُسَادَ ﴿٣٦﴾

(وویل فرعون) بیشکه چی زه ویریریم چی بدل به کری (موسیٰ) دین ستاسی (ای قبطیانو!) یا به ظاهر کری (موسیٰ) په ءمکه (د مصر) کینی فساد (او مخالفت په منع زمونږ کینی)

تفسیر: یعنی که موسیٰ علیه السلام ژوندی پریښود شی نو د دینی او دنیوی د دواړو قسمو د نقصان اندیښنه ده ممکن دی چی دی د خپل وعظ او تلقین په اثر ستاسی هغه مذهبی دود (رواج) او دستور در خراب کری چی له پخوا راهیسی جریان او دوام لری یا د سازش او د نورو وسائلو جال په ءمکه کینی وغځوی او خور ئی کری او په مملکت کینی انقلاب، تطور او بدامنی واچوی چی نتیجه به ئی داسی کیږی چی د تاسی (قبطیانو) حکومت به خاتمه ومومی او سلطنت به د بنی اسرائیلو (سبیطیانو) په لاس کینی ورشی.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ

او وویل موسیٰ (قوم خپل ته) چی بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له (شره د) هر متکبره (سرکشه)

تفسیر: کله چی حضرت موسیٰ علیه السلام ته د دغو مشورو خبر ورورسید نو خپل قوم ته ئی وفرمایل چی زه له دغو ویرولو شخه له سره نه ویریریم او نه ئی پروا لرم. یواغی فرعون لا شخه کوی که د دنیا گرد (تول) متکبرین او جبارین هم سره راتول شی خو بیا زما الله ما د دوی له شر شخه ساتی او هغه ماته کافی دی. ما خپل ءان یواغی د ده په پناه کینی ورکری دی هم هغه زما حامی او مددگار دی کما قال الله تعالیٰ ﴿لَا تَخَافُوا الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ مِنْكُمْ وَلَا تَحْزَنُوا وَالَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ مِنْكُمْ لَا يَسْبِقُونَهُمْ﴾ جزء ۱۶ (د طه ۲ رکوع ۴۵ آیت) ښه وروسته د الله تعالیٰ له حمایته او امداده داسی اولوالعزم نبیان به غرنګه له یوه مغرور انسان شخه ویریری نو ءمکه موسیٰ علیه السلام وویل بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له شره د هر متکبره سرکشه.

لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٣٧﴾

چی نه راوړی ایمان په ورغ د حساب.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «شوګ چی په حساب او کتاب یقین او باور ولری نو هغه به

غرنگه ظلم وکری؟»

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا
 أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ
 كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدْكُمْ

او وویل یو سری مؤمن له خپلوانو د فرعون څخه چی پتاوه ده ایمان خپل له
 نورو قبطیانو) آیا وژنی تاسی داسی یو سری چی وائی رب زما الله دی او
 حال دا چی په تحقیق راغلی دی تاسی ته په ښکاره دلائلو له (طرفه) د رب
 ستاسی، او که چیری وی (موسی) دروغجن نو پس په هم ده ده (جزاء د)
 دروغو د ده او که چیری وی (موسی) صادق رښتینی نو وبه رسیږی تاسی ته
 ځینی د هغه عذاب چی وعده کوی (موسی د هغه) له تاسی سره .

تفسیر: یو مؤمن سری چی هغه تر دغه وخته پوری خپل ایمان له فرعون او د ده له قومه مخفی
 ساتلی وو د «ذرونی اقتل موسی» په جواب کښی ئی داسی وویل «آیا ته د داسی یو سری په
 ناحقی وینی تویولو پسی خپله ملا تری چی هغه علاوه له دغه اظهاره بله هیڅ ښکاره نه لری چی
 زما رب یواځی الله دی او دی ولی یواځی یوه الله ته خپل رب وائی؟ حال دا چی دی د خپلی
 دغی دعوی په تصدیق کښی ښکاره دلائل هم لری چی تاته ئی درښوولی دی او ته د هغه وژلو ته
 دومره ضرورت هم نه لری. بلکه امکان لری چی د هغه وژل تاته مضر هم واقع شی فرض ئی کړه
 که دی پخپلی دغی دعوی کښی دروغجن هم ثابت شی نو پر دغسی لویو دروغو ئی خامخا الله
 تعالی هلاک یا رسوا کوی د الله تعالی عادت داسی نه دی چی هغه داسی کاذب ته دومره موقع
 او فرصت ورکری چی ترقی وکری یا بری وموی، د دی دپاره چی د دنیا خلق د تل دپاره پری
 تیر نه وځی او له دغه التباس او اشتباه څخه ووځی یقیناً یوه نه یوه ورځ د ده دغه کلایین
 ویلی کیدونکی دی او دغسی حالات به پښیږی چی دنیا به په علامیه دول (طریقه) سره د ده
 رسوائی، ناکامی او د دروغو او د پلمو (تدبیرونو) تماشا او ننداره کوی، او تاته له سره د
 دغی خبری ضرورت نه دی پاتی چی هرورمو (خامخا) ته دی خپل لاس د ده په وینو سره سور
 کړی. که په واقع سره دی صادق او رښتینی وی نو له هغه دنیوی او اخروی عذاب څخه به چی
 دی خپل مخالفین او مکذبین ویروی څه نه څه برخه علیالیقین تاته به هم دررسیدونکی وی، لهذا
 په رومبنی تقدیر سره د ده په وژلو کښی تلوار کول عبث او بیکاره دی. او په دوهم تقدیر خو
 بیخی د نقصان او خسران موجب دی» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکلی «یعنی که

دروغجن دی نو هم هغه الله ئی سزا پر دروغ ویونکی ورنازلوی. او امکان لری چی رشتین وی نو ته دی فکر وکره!

تنبیه: دغه تقریر په هغه تقدیر سره دی کله چی د کوم مفتري کذب صریحاً ظاهر شوی نه وی. که د نبوت د مدعی کذب او افتراء په دلائلو او براهینو سره ثابت شی نو بلا شبهه واجب القتل دی. په دغه زمانه کښی چی زمونږ د سیدالمرسلین خاتم النبیین توب په قطعیه وو دلائلو سره ثابت شوی دی که کوم سری د نبوت مدعی شی نو کله چی دغه مدعی د یوی قطعی الثبوتی عقیدی تکذیب کوی لهذا د دغه مدعی النبوت په متعلق به د هیخ قسم تامل، تردد، امهال او انتظار غای نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٣٨﴾

بیشکه الله سمه لاره نه ښیی هر هغه چا ته چی هغه مسرف له حده تیریدونکی وی ډیر دروغجن وی

تفسیر: یعنی که بالفرض موسیٰ علیه السلام دروغجن وی نو له سره به الله تعالیٰ ورته داسی سمه لاره نه ښووله، او هغه به داسی متوالیاً او مسلسللاً خپلی معجزی نشوی راښوولی. او په بری او کامیابی کښی به ئی دغومره ترقی او پرمخ تگ نه کوو. او که ته داسی دروغجن ئی چی عمداً یوه رشتین او صادق نبی ته د دروغو نسبت کوی نو بالاخر به دی الله تعالیٰ ذلیل، پاتی او ناکاموی.

يَقَوْمِ لَكُمْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَهَرْنَا فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنَّ اللَّهَ إِذَا جَاءَنَا

ای قومه زما تاسی لره دی ملک باچاهی نن ورغ په دغه حال کښی چی غالب ئی په عمکه (د مصر کښی پر سبطیانو) پس شوک به نصرت وکړی له مونږ سره له عذابه د الله که راشی (دا عذاب) مونږ لره (په سبب د قتل د موسیٰ؟ بلکه ناصر نشته نو مه ئی ورنئ!)

تفسیر: یعنی پر خپلو تسلیحاتو، تجهیزاتو، وسائلو، وسائلو او لاؤ لښکر مه مغروریرئ! اگر که نن تاسو د دغه شان او شوکت او دج او سلطنت خاوندان یی که صبا مو الله تعالیٰ پخپل عذاب محاط او محصور کړی نو کوم یو سری به تاسو ته نجات او پناه درکولی شی! او دغه ستاسی

کرد (تول) ساز او سامان به هم داسی ویجاړ او وران پاتی کبیری.

قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَىٰ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا السَّبِيلَ ۗ الرَّشَادَ ۙ ۝۲۹

وویل فرعون چی زه نه بنسیم تاسی ته مگر هم هغه (مصلحت) چی وینم زه (په وژلو د موسیٰ کبیری) او نه بنسیم زه تاسی ته (ای قبطیانو!) مگر لاره د نیکی (او د مصلحت)

تفسیر: ستا په دغه تقریر سره زما خیالاتو تبدیل نه دی موندلی هر هغه خیز چی زما په نزد خیر او مصلحت وو هم هغه می تاسو ته وویل او غواړم چی تاسی په ښه شان سره مخانونه پری پوه کړئ زما په خیال د بهتری او صواب هم هغه لاره چی پکښی امنیت، راحت او نجات مرکوز دی هم دغه لاره ده چی د دغه سری خبرو ته دی سم د لاسه خاتمه ورکړه شی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَوْمَ رَأَىٰ أَخَافُ عَلَيْكُمْ مَثَلُ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ۗ ۝۳۰ مَثَلُ دَابِّ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظَلْمًا لِلْعِبَادِ ۝۳۱

او وویل هغه (سری) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما بیشکه زه وپیریوم پر تاسی (په تکذیب د موسیٰ کبیری) په مثل د (عذاب) د ورغی د ډلو (د پخوانیو په سبب د تکذیب د انبیاؤ) په مثل د حال د قوم د نوح (چی ډوب شول) او (په شان) د عادیانو (چی په باد صرصر هلاک شول) او (په شان د) ثمودیانو (چی په چغه مړه شول) او هغه کفار چی وروسته له دوی نه وو، او نه دی الله چی اراده لری د ظلم پر بندگانو خپلو

تفسیر: یعنی که تاسی هم داسی پر تکذیب او عداوت ټینگ ولاړ اوسئ نو سخته اندیښنه ده چی تاسی هم چیری هم هغه عذاب ونه گورئ چی پخوانیو مکذبینو اقوامو د خپلو انبیاؤ د تکذیب په مقابل کښی لیدلی دی. په یاد ئی ولرئ چی د الله تعالیٰ په دربار کښی ظلم، تیری او بی

انصافی بیخی نشته که پر دغسی سختو جرائمو تاسی ته یا نورو اقوامو ته سخته سزا درکری او سپیره او تباه مو کری نو دغه اهلاک به د عین‌العدل او نفس‌الانصاف تقاضا وی هغه به کوم یو حکومت وی چی د خپلو سفراوو قتل او رسوائی ته زیری زیری گوری؟ او له قاتلینو او معاندینو څخه د دوی بدل او انتقام نه اخلی؟

وَيَقَوْمٍ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿۲۳﴾

او ای قومه زما بیشکه زه ویربیرم پر تاسی له (عذاب د) ورځی د رابللو په چغو سره یو بل ته

تفسیر: عموماً مفسرین له «یوم التناد» د (ناری سوری بلنی ورځ) قیامت مراد اخلی ځکه چی په محشر کښی د جمع کیدلو او حساب ورکولو دپاره د هر چا بلنه کیږی او پرله پسې د خلقو نومونه یادیږی او اهل الجنة به اهل النار او بالعکس او اهل الاعراف پخپلو منځونو کښی یو پر بل به ناری وهی څو بالآخر داسی یو غیبی خبر واوراوه شی! «یا اهل الجنة خلود لاموت ویا اهل النار خلود لا موت» کما ورد فی الحدیث. لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه له «یوم التناد» څخه هغه ورځ مراد کړی ده چی په هغی کښی پر فرعونیانو عذاب نازل شو لکه چی لیکلی «د نارو سوړو او بلنو ورځ پر هغوی راغله په هغه ورځ کښی چی د قلمز په بحیره کښی دوب شول او د دغو دویدلو په وخت کښی به دوی یو بل ته ناری او سوری وهلی او په ژړا او انګولا لګیا وو بنائی دغه وضعیت به د هغه مؤمن سری له کشفه معلوم شوی وی یا به ئی له خپل قیاسه داسی ویلی وی چی پر هر قوم هم داسی عذاب نازلیدری.

يَوْمَ تَوَلَّوْنَ مَدْبِرِينَ ﴿۲۴﴾

هغه ورځ چی وگرځئ تاسی شا اړوونکی (موقف ته په طرف د دوزخ)،

تفسیر: یعنی په محشر کښی به په شا اړولو سره د دوزخ په طرف په مندو مندو سره شری او تبتولی شی یا د عذاب د نزول په وخت کښی به د تبتیدلو دپاره ناکامه زیار او کوښښ کوئ.

مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿۲۵﴾

نو نه به وی تاسو ته له (عذاب) د الله هیڅوک ساتونکی او هر هغه چی گمراه ئی کړی الله نو نه به وی ده ته هیڅوک هادی لار ښوونکی.

تفسیر: یعنی تاسو ته گرد (تول) هسک (اوجت) او تیت په پوره ډول (طریقه) سره ښوولی شوی دی که سره له هغه تاسی پری نه پوهیږئ یا ئی نه منئ نو ښه وپوهیږئ! چی ستاسی د عناد او کبرو تللو له شامته الله تعالی داسی اراده فرمایلی ده چی تاسی په هم هغه ستاسی خوښی کړی غلطی او گمراهی کښی پریږدی بیا د داسی اشخاصو د پوهیدلو او منلو څه توقع کیدی شی؟.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَنَارَ لُتْمُ فِي شَكِّ مِمَّا
جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ قُلُومُ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا

او خامخا په تحقیق راغلی وو تاسی ته یوسف پخوا له (موسیٰ شخه) په ښکاره وو دلائلو (د قدرت) پس همیشه به وئ تاسی په شک (گمان) کښی له هغه (حکمه) چی راغلی ؤ دی تاسی ته په هغه سره، تر هغه پوری کله چی وفات شو (یوسف) نو وویل تاسی چی له سره به راونه لیږی الله وروسته له دغه (یوسفه) هیڅ رسول.

تفسیر: یعنی څی! خبره پای (آخر) ته ورسیده! نه دغه رسول وو نه وروسته له دی نه بل کوم رسول راتلونکی دی گواکی بیخی ئی د رسالت له سلسلی شخه انکار وکړ. لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د حضرت یوسف علیه السلام په ژوندانه مصریان د ده په نبوت قائل نه شول او د یوسف علیه السلام له مرگه وروسته کله چی د مصر انتظام خراب شو نو دوی وویل چی د یوسف قدم پر دغه ښار څومره مبارک وو دغسی بل نبی به په مستقبل کښی نه راځی یا هغه انکار یا دغه اقرار هم دغه اسراف او زیات ویل دی» د مؤمن سری چی نوم ئی «خریبیل» او د فرعون ترورځی یا بل کوم خپلوان کیده غرض دا وو چی د نعمت قدر له زوال شخه وروسته پیدا کیږی تاسی فی الحال د موسیٰ علیه السلام قدر نه پیژنیږئ خو بیا به ارمان وکړئ.

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٦٧﴾ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ
فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كَبْرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ
الَّذِينَ آمَنُوا

هم داسی (لکه دغه اضلال) گمراه کوی الله (په کنده د سرکشی کنبی) هر هغه لره چی مسرف له حده تیریدونکی وی شک راوړونکی وی (په دین د الله کنبی) هغه (مسرفین او مرتابین) چی جگری کوی (له انبیاؤ سره) په (ابطال) د دلائلو (د قدرت) د الله کنبی بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی وی دوی ته، ډیر لوی دی (دغه جدال) له جهته د بغض په نزد د الله او په نزد د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی بی له عقلیه او نقلیه حجت شخه د الله تعالیٰ په خبرو کنبی جگری کوی او شهبی غورځوی له دی نه به بل لوی زیادت او بیباکی څه وی؟ نو الله تعالیٰ او د ده ایماندار بندگان له دغو خلقو شخه زیات نارضاء او بیزاره وی چی دغه د دوی د انتهای ملعونیت سبب دی.

كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبٍ مُّتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿۳۵﴾

هم داسی (لکه دغه اضلال) مهر وهی الله (د کفر او شقاوت) پر هر زړه د متکبر (سرکش) ډیر جبر کوونکی

تفسیر: هغه خلق چی د الله تعالیٰ په مخ کنبی له ډیر غرور شخه خپله غاړه ښکته نه کری او د انبیاؤ د ارشاداتو په مقابل کنبی خپل اطاعت او فرمان منل ښکاره نه کری نو بالآخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو داسی مهر لگوی چی بیا له سره د قبول الحق او نفوذ الخیر ځای او گنجایش په هغه کنبی نه پاتی کیږی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا مَعْزُومُ ابْنُ بِنْتِ صَرَاحٍ عَلِيٍّ أَبْلَغَ الْأَسْبَابِ ﴿۳۶﴾ أَسْبَابَ السَّمَوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰ آلِ مُوسَىٰ

او وویل فرعون ای هامان (زما وزیره) جوړه کړه ماته یوه مانی ډیره لوړه اوچته ښائی ورسیرم لارو ته (په دغو ختلو سره) لارو د آسمانونو ته پس چی زه له لری شخه وگورم الله د موسیٰ ته (چی آیا شته که نشته؟)

تفسیر: دا د دغه ملعون انتهای بی شرمی او بیباکی وه. ښائی چی ده به له حضرت موسیٰ علیه السلام شخه د الله تعالیٰ علویه صفات او نور محامد اوریدلی وی او د هغه په اثر به ئی پخپل زړه کنبی داسی تاکلی (مقرر کری) وی چی د موسیٰ الله پر آسمان کنبی اوسپری نو د هغه په نسبت

ئى دغه استهزاء او تمسخر شروع كړ. رښتيا ده «د ميري مرگ چى راشى د وزرو خاوند شى» د «قصص» په سورت كښى په دغه مورد كښى تقرير كړى شوى دى.

وَإِنِّي لَأَكْظُمُهُ كَاذِبًا

او بيشكه زه گمان كوم پر دغه (موسى) د دروغجن (په دغه دعوى كښى چى خدای يو دى)

تفسير: يعنى د رسالت په دعوى هم، او په دغى دعوى كښى هم چى په توله دنيا كښى ماسواء له هم هغه يوه واحد احد الله څخه بل هيڅوك حقيقى معبود نشته. ماته خو ماسواء له خپل ځانه بل هيڅ يو رب په نظر نه راغى كما قال فى جزء ۲۰ الركون (۴) آيت ۳۸ من سورة القصص

﴿ مَا عَلِمْتُ لَلَّذِينَ اتَّخَذُوا

وَكذَلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ط

او هم داسى (لكه بنائست د دغى وينا) بنائسته كړى شوى وه فرعون ته بدى د عمل د ده او منع كړى شوى ؤ دى له سمى لارى (د هدايت څخه)،

تفسير: د بد كار كولو په وخت كښى د انسان پوه او سد (هوش) د ده له سره غى او په داسى مضحكه راوړونكيو حركاتو لگيا او مشغوليري چى وروسته له هغه د هدايت او پر سمه لاره باندې د راتگ هيڅ يوه چاره او لاره نه پاتى كيږي هم دغسى د فرعون حال هم شو.

وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ۝

او نه وو دغه كيد مكر د فرعون (په جوړولو د دغى مانى كښى) مگر په زيان كارى هلاكوالى كښى وو

تفسير: يعنى د فرعون هومره جرگى، مشورى، تدابير، چل، پلمى (تدبيرونه) او نور چى ؤ هغه كړد (تول) خوشى او بى حقيقته وو. ده پخپله د خپلى تباهى دپاره اقدامات وكړل او موسى عليه السلام ته ئى هيڅ ضرر ونه شو رسولى.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَوْمَ اتَّبَعُونَ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ۝

او وویل هغه (سری) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما متابعت وکړی زما چی وبنسیم تاسی ته لاره د هدایت (او صواب).

تفسیر: کله چی فرعون ویلی ؤ ﴿ وَمَا هَدَيْتُهُمْ إِلَّا لِلرَّسُولِ ﴾ د هغه په جواب کښی مؤمن سری داسی وویل چی «سبیل الرشاد د نیکی او بهتری لاره» هغه نه ده چی فرعون ئی تجویز کوی بلکه تاسی پر ما پسی راغی! خو د فایدی او بهتری لاره ومومی!

يَقَوْمِ إِنَّمَا هِيَ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاءً وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٧﴾

ای قومه زما بیشکه هم دا خبره ده چی دغه ژوندون لږ خسیس یوه متاع (گته فائده) لږه) ده او بیشکه آخرت هم هغه دی کور د قراری (بی زواله)

تفسیر: یعنی په فانی او زائل ژوندون او دغو شو ورځنیو عیش او عشرت او میلو او چرچو کښی مه شاغل او مه غافلېږئ! او تل د آخرت په فکر او ذکر کښی مشغول اوسئ او مه ئی هیروئ! دغه دنیوی ژوندون په هر ډول (طریقه) سره چی وی ښه یا خراب پای (آخر) ته رسیږی او خاتمه مومی او وروسته له هغه داسی یو ابدی حیات شروع کیږی چی هغه له سره انجام او خاتمه نه لری. عقلا او پوهانو لږه لازم دی چی په دغه آنی فانی ژوندون کښی هغه دائمی او باقی حیات ته تمه او ترتیبات ونیسی! که نه تل تر تله به په مصائبو او تکالیفو کښی اخته کیږی.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْتَبُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

هر څوک چی وکړی بد کار پس جزا نه ورکوله کیږی (هغه ته) مگر په قدر د هم هغی بدی او هر څوک چی وکړی نیک کار له نارینه ؤ وی یا له ښځو وی حال دا چی دی مؤمن وی پس دغه (صالحان مؤمنان) ننه به وځی په جنت کښی رزق روزی به ورکوله کیږی (دوی ته) په دغه جنت کښی بی حساب.

تفسیر: په دغه سره د اخروی ژوندون لږ څه تفصیل ښوولی شوی دی چې اخروی حیات څرنګه ښه کیدی شي معلوم شو چې هلته ایمان او صالح عمل په کار دی د مال او متاع هیڅ قدر او قیمت هلته نشته او دا هم ظاهر شو چې د الله تعالیٰ رحمت د ده پر غضب غالب دی. عاقلانو ته ښائی چې دغه طلائی فرصت او موقع له خپل لاسه ونه باسي.

وَيَقُومُوا إِلَىٰ أَدْعَاكُمُ إِلَىٰ الْجَنَّةِ وَتَدْعُونََنِي إِلَىٰ النَّارِ ﴿٢١﴾

او ای قومه زما څه دی ما لره چې بولم تاسی په طرف د نجات (او خلاصی) او بولئ تاسی ما په طرف د اور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی زما او ستاسی معامله هم سره عجیبه ده زه غواړم چې تاسی د ایمان پر لاره روان کړم. او د الله تعالیٰ له عذابو مو وژغورم (وساتم) او ستاسی کوښښ دا دی چې ما هم له خپلو ځانونو سره په دوزخ کېښی اړتاو کړئ له یوه جانبه داسی دوستی او خیر غوښتنه له بل جانبه داسی دښمنی او بده غوښتنه.

تَدْعُونََنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأَشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ

بولئ تاسی ما دپاره د دی چې کفر اختیار کړم په الله پوری او چې شریک ونیسم له دغه (الله) سره هغه (څیز) چې نشته ماته په (ربوبیت د) هغه هیڅ علم

تفسیر: یعنی ستاسی د کوښښ حاصل دا دی چې زه معاذ الله له واحد الله څخه انکار وکړم د ده او د ده د انبیاؤ خبری ونه منم او د ناپوهانو جاهلانو په شان هغه شیان خدای وبولم چې د دوی الوهیت په هیڅ یوه دلیل او علمی اصولو سره هم نه دی ثابت. نه زه پر دغه خبر یم چې د څه لامله (له وجی) دغسی شیانو ته دوی خدای وائی بلکه زه پر دغه ښه پوهیږم چې د هسی اقدام په خلاف قطعیه دلائل قائم دی.

وَأَنَا أَدْعُوكُمُ إِلَىٰ الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٢٢﴾

حال دا چې زه بولم تاسی هغه (الله) ته چې ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دی.

تفسیر: یعنی زما منشاء دا ده چی په هیخ شان ستاسی سرونه د هغه واحد الله له درشله لری نشی او تل مو سرونه د هغی دروازی په مخکینی ښکته وی چی نهایت زبردست هم دی او ډیر زیات د خطاؤ بشونکی هم دی او که مجرم ونیسی نو هیخوک د هغه ژغورونکی (بچ کونکی) او خلاصونکی هم نشته دی د هم دی خبری وږ (لایق) او مستحق دی چی هر انسان د ده په مقابل کښی سره له خوفه او رجاء او ویری خپل د عبودیت سر ښکته کری. په یاد ئی ولری چی زه د هغه پاک الله په پناه کښی راغلی یم چی تاسی د هغه په طرف بولم.

لَا جُرمَ لَكُمْ أَنْ تَدْعُوا نَبِيَّ إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ

حقه او رښتیا (دغه) خبره ده بیشکه هغه (معبود) چی بولع تاسی ما (عبادت د) هغه ته نشته هغه ته (قوت د) بلنی (نه) په دنیا کښی او نه په آخرت کښی (چی شفاعت وکری د چا)

تفسیر: یعنی ما سواء الله څخه بل هیخ شی داسی نه دی چی په دنیا یا عقبا کښی د ډیری ادنیٰ نفعی او ضرر مالک وی، نو د مخلوقاتو بندگی او بلنه که جهل او حماقت نه دی نو بل څه دی؟ ﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَن لَّا يَنْجِيهِ لَهُ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَفُلُونَ وَإِذَا حُيِّرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا آبِيَاءَ لَهُمْ لِيَوْمِ﴾ جزء ۲۶ (د احقاف (۱) رکوع) ۵-۶ آیت آخر داسی عاجزو او ناتوانو شیانو ته انسان په څه نیت او مقصد تعظیم او تکریم کوی او بولی ئی؟ د ننداری وږ (مستحق) څیز دا دی چی په دغو کښی ډیر شیان هغه دی چی دوی پخپله د خپل ځان په طرف دعوت نه ورکوی بلکه د دعوت ورکولو او ویلو قدرت او قوت هم نه لری.

وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿۳۷﴾

او بیشکه چی ورتله زمونږ (د تولو) خاص الله ته دی او بیشکه چی مسرفان له حده تیریدونکی (مشرکان) هم دوی ملگری د اور (د دوزخ) دی (چی تل پکښی اوسیری).

تفسیر: یعنی د کار په انجام کښی د هر ډول (طریقه) تگ او راتگ رجوع او بیرته ورتله د واحد الله په طرف دی. کله چی انسان هلته ورسیری د خپلو ګردو (تولو) تجاوزاتو او زیادتو نتیجه به ورڅرګندیږی. راوښیه! چی له دی نه بل زیادت به څه وی؟ چی عاجز مخلوق ته د خالق درجه ورکړه شی.

کله چی فرعونیانو قصد د قتل د هغه مؤمن وکړ نو ده ورته داسی وویل چی

فَسْتَذْكُرُونَ مَا أَقُولَ لَكُمْ

پس ژر ده چی یاد به کړئ تاسو (په وخت د لیدلو د عذاب کښی هغه) چی
زه ئی وایم اوس تاسی ته

تفسیر: یعنی کله چی وروسته له دی نه د خپلی تیری، تجاوز او زیادت د خوند څکونکی یو
نو په هغه وخت کښی به زما دغه بند او نصیحت یادوئ، چی هوا د الله تعالی یوه بنده مونو ته
دغه گردی (تولی) خبری ښوولی وی او رښتیا ئی فرمایلی وی، لیکن د دغه وخت یادونه،
ارمان، پشیمانیا او افسوس څه فائده رسوی؟ بلکه بیخی مفید نه واقع کیږی.

وَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۝۲۴

او سپارم زه هر کار خپل الله ته بیشکه چی الله ښه لیدونکی دی (د تولو
اقوالو او افعالو) د بندگانو

تفسیر: یعنی ما د الله تعالی حجت درتمام کړی دی او د نصیحت خبری مو درپوهولی دی. که
تاسو ئی نه منع نو زه له هغه سره څه کار او غرض نه لرم. اوس زه خپل ځان بیخی پاک الله ته
سپارم، او پری پوره اعتماد لرم. که تاسی زما ربرولو (تکلیفولو) او ضرر رسولو پس لویږئ نو
هم هغه الله تعالی زما حامی او ناصر دی، او تول بندگان د ده تر کتنی لاندی دی. هغه ستا او
زما دواړو معامله گوری. د هیچا هیڅ یو حرکت له ده څخه پټ نه دی. د یوه قانت مؤمن کار
دا دی چی له خپلی امکانی سعی او کوشش ایستلو څخه وروسته نتیجه الله تعالی ته وسپاری.

فَوَقَّهٗ اللَّهُ سَبَاتٍ مَّا مَكْرُوهًا ۝۲۵

پس وساته دغه (موسیٰ یا مؤمن سری) لره الله له سختو (عذابونو) د هغو چی
مکر کړی وو دوی او (بالعکس) چاپیر شو په آل د فرعون (سره د فرعون)
بد عذاب (د غرق په دنیا او بد عذاب د غرق په عقبی کښی).

تفسیر: یعنی د حق او باطل د دغه کشمکش آخری نتیجه داسی شوه چی الله تعالی حضرت
موسیٰ علیه السلام او د ده ملگرو ته سره له هغه مؤمن سری چی له آل د فرعون څخه وو د

فرعونیانو له شره او کیده نجات ورکر، او محفوظ ئی وساته او د فرعونیانو هیخ یو مکر او فریب ته ئی د اجراء موقع ورنه کره، بلکه د دوی هغه مکر او فریب ئی پخپله پر هم دوی وپراوه نو هغه کسان چی د حق منونکیو تعاقب ته وتلی ؤ ووژلی شول او قوم د قلمز په بحیره کښی مغروق او تر اوبو لاندی محروق شول.

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

اور (د دوزخ) وړاندی کاوه شی (دا کفار) پر دی (اور) هر صبا او هر بیگا

تفسیر: یعنی د دوزخ غای چی په هغه کښی به د قیامت په ورځ ننه ایستلی کیږی هر صبا او بیگا به دوی ته ورښوول کیږی شو د نمونی په ډول د هغه راتلونکی عذاب څه خونډ تل وشکی دغه د برزخ د عالم احوال شو له احادیثو څخه ثابت دی چی هم داسی د هر کافر په مخکښی دوزخ او د هر مسلمان په مخکښی جنت صبا او بیگا وروړاندی کیږی.

تنبیه: له دغه آیت څخه یواځی د فرعونیانو د معذب کیدلو حال په عالم البرزخ کښی ثابت شوی ؤ وروسته له دی نه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته معلوم کړی شو چی ټول کفار بلکه د مؤمنینو عصات هم په برزخ کښی معذب کیږی (اعاذنا الله منه) کما ورد فی الاحادیث الصحیحة. او له ځینو آثارو ځنی معلومیږی هم هغسی چی د جنتیانو له منځه د شهداؤ ارواح د «طیور خضر» په حواصلو کښی داخلیری او د جنت په سیل کښی هر صبا او بیگا مشغولیری هم هغسی د دوزخیانو له منځه د فرعونیانو ارواح د «طیور سود» په حواصلو کښی داخلیری او د دوزخ په آه او بکا واویلا کښی هر صبا او بیگا کریری او سوځیری او له یوی خوا بلی خوا ته توپونه وهی البته له ارواحو سره د اجسادو اقامت په دوزخ یا په جنت کښی په آخرت کښی کیږی که صحیح وی نو د فرعونیانو په متعلق ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ او د عامو دوزخیانو په نسبت د «عرض علیه مقعده بالغداة والعشی» د حدیث د الفاظو تفاوت ښائی په هم دغی بناء سره وی والله تعالیٰ اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ تَدْخُلُوا إِلَّاءِ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٣١﴾
 وَإِذْ يَتَحَاكَمُونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعْفَاءُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا
 كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٣٢﴾

او په هغه ورځ کښی چی قائم شی قیامت، (نو وبه ویلی شی له جانبه د الله

ملائکو ته) ننباسی تاسی آل د فرعون (سره له فرعون) په ډیر سخت عذاب کښی (له عذابه د برزخ) او (یاد کړه) هغه چی جگره به کوی (دوزخیان د دوزخ) په اور کښی پس وبه وائی ضعیفان (کشران تابعان) هغو کسانو ته چی سرکشان (او مشران متبوعان وو) بیشکه وو مونږ تاسی ته تابعان پس آیا اوس یی تاسی (ای متبوعانو!) دفع کوونکی له مونږ څخه کومه برخه له اوره (د دوزخ)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی مو پر مونږ خپل اطاعت او اتباع کوله چی د هغه لامله (له وجی) مونږ نیولی شوی یو اوس دلته خو مونږ ته څه گټه (فائده) او نفع راوړسوی! آخر مشرانو ته لازم دی چی د خپلو کشرانو لږ خیر او احوال واخلي آیا گورئ چی نن مونږ په څرنګه سخت عذاب او مصیبت کښی اخته یو! آیا ستاسی له لاسه نه دی پوره چی له دغو مصائبو کومه برخه له مونږ څخه لری او سپکه کړئ؟

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿۲۵﴾

وائی هغه کسان چی تکبر ئی کړی ؤ (سرکش او متبوع وو چی څنګه به دفع کوو عذاب) بیشکه مونږ ټول په دوزخ کښی یو بیشکه الله په تحقیق حکم کړی دی په منع د بندګانو کښی (داسی چی هر شوک ئی خپلو خپلو هغو ځایونو ته چی له دوی سره وړ (مستحق) او لائق ؤ ولیرل، مستحقان د جنت، جنت ته، او لائقان د دوزخ دوزخ ته)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خپل ځانونه ئی په دنیا کښی لوی گڼل اوس داسی جواب ورکوی چی مونږ او تاسی دواړه په دغه مصیبت کښی اخته او مبتلا یو. الله تعالیٰ زمونږ د هر یوه په نسبت سم د مونږ له جرمه سره خپله فیصله اورولی ده چی د ده دغه صادر حکم بیخی قاطع او لایتغیر دی. او د دغی خبری موقع نه ده پاتی چی یو د بل په کار ورشی. مونږ یواځی خپل مصیبت زغملی شو. کله چی مونږ خپل دغه دروند مصیبت نشو سپکولی نو بیا به تاسی ته څه گټه (فائده) او منفعت دررسولی شو.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ
يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿۲۶﴾

او وبه وائی هغه کسان (چی پراته دی) په اور کښی خزانچیانو متصرفانو د دوزخ ته چی دعاء وکړئ (زمونږ دپاره) رب خپل ته چی سپک کړی له مونږه یوه ورځ له عذابه (چی لږ څه په ارام شو).

تفسیر: یعنی کله چی له خپلو دغو مشرانو څخه بی هیلې او مایوس شی نو له هغو پرېستو څخه به داسی غوښتنه کوی چی د دوزخ په انتظام مسلطی دی چی خیر تاسی خپل رب ته ووايئ چی اقلا د یوی ورځی له مخی خو زمونږ په دغه عذاب کښی څه تقلیل، تخفیف او تعطیل وفرمائی څو مونږ لږ څه په ارام شو.

قَالُوا أَوَلَمْ نَكُ تَأْتِيكُم رُسُلٌ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَاذْعُوا وَمَا دَعَا الْكٰفِرِينَ اِلَّا فِي ضَلٰلٍ ؕ

وبه وائی (متصرفان د دوزخ دوزخیانو ته) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان ستاسی په دلائلو ښکاره ؤ (د قدرت) وائی (ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ وبه وائی (متصرفان د دوزخ) پس وبولئ تاسی (پخپله الله) او نه دی دعاء د کافرانو مگر په گمراهی کښی (چی هیڅ فائده ورته نه رسوی).

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی مو د هغه خبره ونه منله او د انجام فکر مو ونه کړ چی په هغه سره څه گټه (فائده) تاسی ته دررسیده اوس مو موقع له لاسه وتلی ده اوس په هیڅ ډول سعی، کوشښ، تملق او سپارښت سره څه کار نشی کیدی اوس هم دلته پراته وسئ! او په ژړا او انگولا سره اوقات تیروئ! او راز راز (قسم قسم) رېړونه (تکلیفونه) او عذابونه گالی (برداشت کوئ)! مونږ نه په داسی معاملاتو کښی گوتی وهلی شو او نه د چا په سپارښت کښی خپله خوله خوځولی شو او نه ستاسی له دغی ژړا او انگولا څخه څه فائده تاسی ته رسیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د دوزخ پرېستی به وائی چی سپارښت کول زمونږ کار نه دی مونږ خو د عذاب ورکولو لپاره مقرری یو او سپارښت کول د رسولانو کار دی حال دا چی تاسی له رسولانو سره مخالفت کوو».

تنبیه: له دغه آیت څخه معلوم شو چی په آخرت کښی د کفارو په ادعیه وو کښی به هیڅ تاثیر نه وی باقی که په دنیا کښی الله تعالی کفارو ته د دوی د دعاء په اثر څه شی ورکړی هغه بیله خبره ده لکه چی ابلیس ته ئی تر قیامته پوری مهلت ورکړی دی.

اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا

بیشکه چی مونبر خامخا مدد کوو له رسولانو خپلو سره او (مدد کوو له) هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی دی په ژوندانه لږ خسیس کښی (په حجه او په ظفر او په انتقام له اعداؤ د دوی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی د مرسلانو خبرو ته وقعت او وقار ورکوی او د هر مقصد دپاره چی انبیاء الله ودریږی د الله تعالیٰ په امداد او نصرت سره په هغه کښی مظفر او کامیاب کیږی د حق منونکیو اعمال او ایثار بیخی نه ضائع کیږی اگر که په منغ کښی دیر هسک (اوچت) او تیت واقع او د امتحانانو مواقع وروړندی شی مگر بالاخر حزب الله فائزالمرام گرځی. په علمی حیثیت او په حجت او برهان سره خو تل دوی فائزان او بریالیان دی لیکن مادی فتحه او ظاهری عزت او رفعت هم بالاخر د هم دوی په برخه کیږی. د صداقت دشمن هیچیری معزز او پتمن نشی پاتی کیدی. د اعداؤ الله علو او عروج تش د کتو غځ او د سودا د څوښ په شان دی بالاخر دوی د قانتینو مؤمنینو په مقابل کښی ښکته، خوار او ذلیل کیږی او الله تعالیٰ څو له دوی نه د خپلو اولیاؤ انتقام وانه خلی نه ئی پریریدی. لیکن واضح دی وی چی هغه وعده چی په دغه آیت کښی له مؤمنینو سره کړی شوی ده په هغه تقدیر سره ایفاء او انجام مومی چی مؤمنین هم په حقیقی اوصافو سره مؤمنین او د سید المرسلین صحیح متبعین وی ﴿وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ (د آل عمران ۱۴ رکوع ۱۳۹ آیت) د مؤمنینو خصال په پاک قرآن کښی ځای په ځای مذکور دی ښائی چی هر مسلمان د خپل ایمان او ایقان زر د دغه محک په تیږه (گټه) ومړی! او د هغه حسن او قبحه، سره او ناسره څانته معلوم کړی!.

وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿۵۱﴾

او په هغه ورځ چی وبه دریری شاهدان (له ملائکو، انبیاء مؤمنانو، پر منکرانو باندی)

تفسیر: یعنی د حشر په میدان کښی کله چی اولین او آخرین گرد سره تولیږی حق سبحانه و تعالیٰ به پخپل فضل علی رؤوس الاشهاد د دوی سرفرازی عزت او رفعت ښکار کوی. په دنیا کښی لږ څه شبهه پاتی کیږی او التباس هم واقع کیږی لیکن هلته به لږ څه ابهام او التباس باقی نه پاتی کیږی.

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعذرتَهُمْ وَلَا هُمْ مِنَ اللّٰعْنَةِ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿۵۲﴾

په هغی ورغی کښی به هیڅ نفع نه رسوی ظالمانو ته معذرت عذرونه د دوی او شته دوی ته لعنت لریوالی له رحمته او شته دوی ته ناکاره کور (د دوزخ).

تفسیر: یعنی له دوی سره به هیڅ مدد او مرسته او لاس نیوی نه کیږی د مقبولینو په مقابل کښی ئی دغه د مطرودینو انجام بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ اتَيْنَا مُوسَى الْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ۗ هُدًى وَذِكْرًا لِأُولَى الْأَلْبَابِ ﴿۵۶﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته (امور د) هدایت (توریت) او په میراث مو ورکړ بنی اسرائیل اولادی د یعقوب ته کتاب (د توریت) په دی حال کښی چی هدایت سمه لاره ښوونکی ؤ او ذکر پند (او پوهه) وو دپاره د خاوندانو د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی وگوره چی فرعون او د ده قوم سره د دومره زور او قوت د الله تعالی د دښمنی له سببه څرنګه سپیره هلاک او برباد شول او د موسی علیه السلام په برکت او لار ښوونه د بنی اسرائیلو مظلوم او کمزور قوم څنګه ترقی او ودانی وموندله؟ او د دغه عظیم الشان کتاب (توریت) وارث وگرځاوه شو چی د دنیا د عقلاؤ دپاره ئی د هدایت د دیوی په شان کار ورکوو.

فَأَصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ وَأَسْتَغْفِرْ لِمَن يَنبَغِيكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿۵۷﴾

پس صبر وکړه (ای محمده! په ایذاء د کفارو) بیشکه چی وعده د الله حقه ده (په نصرت د انبیاؤ، په اهلاک د اعداؤ) او مغفرت وغواړه دپاره د گناه (د امت) خپل (له الله) او تسبیح وایه سره له ثناء د رب خپل هم په آخره د ورغی کښی او (هم) په اوله د ورغی کښی (یعنی تل تسبیح تحمید ووايه!)

تفسیر: یعنی ای محمده! تاسی هم داده او متسلی اوسع هغه وعده چی له تاسی سره کړی شوی ده هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی ده. الله قدوس په دواړو دارینو کښی تاسی او ستاسی په

طفیل ستاسی گردو (تولو) متبعینو ته عزت او سرلویری عطاء فرمائی. ولی دغه خبره ضروری ده چی د الله تعالیٰ د خوبی او رضاء حاصلولو دپاره پر هر قسم شداندو او نوابو صبر وکړئ او له هر چا څخه په هره درجه چی د تقصیر امکان وی له الله تعالیٰ څخه د هغه بښنه او معافی وغواړئ! او همیشه صبا او بیگا د خپل رب د تسبیح او تحمید قولاً او فعلاً ورد او عادت ولرئ! په ظاهر او باطن کښی د الله تعالیٰ له یاده غافل نشئ بیا د الله تعالیٰ امداد او مرسته (مدد) یقینی ده. په دغه سره ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی او بالوسيله گرد (تول) محمدی امت ته ئی آورو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ارشاد فرمائی چی «حضرت رسول صلی الله علیه وسلم به په هره ورځ کښی سل ځلی استغفار فرمایه. د هر بنده تقصیر د ده له درجی سره موافق دی. نو ځکه هر چا سره استغفار یو ضروری شغل او کار دی».

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَنٍ أَتَهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمُ الْإِكْبَرُ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ

بیشکه هغه کسان چی مجادله جگړه کوی په (بطلان) د آیتونو د الله بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی (ښکاره شوی) وی دوی ته (بله هیڅ خبره نشته) بیشکه چی نه دی په سینو (زړونو) د دوی کښی مگر کبر او سرکشی ده چی نه دی دوی رسیدونکی هغه (برهان) ته

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خامخا د الله تعالیٰ د توحید په دلائلو او په سماویه وو کتابونو او د انبیاءو الله په معجزاتو او هدایاتو کښی خامخا جگړی او مناقشی کوی، او بی سنده خبری وائی او د حق غیر بی اثره گرځوی او بطلان ئی غواړی، حال دا چی د دوی په لاس کوم حجت، دلیل او برهان هم نشته. او نه فی الواقع په هغو ښکاره و شیانو کښی د څه شک او شبهی موقع شته. او یواځی، تکبر، غرور، لوئی د دغی خبری مانع ده چی حق ته غاړه کیږدی او د نبی متابعت وکړی. دوی ډیر خپل ځان لوی او پورته گنی او غواړی چی له نبی څخه پورته وی یا اقلا د نبی په مخ کښی خپل سرونه ښکته نه کړی. لیکن په یاد ئی ولرئ چی دوی له سره په دغه مقصد کښی بری نه مومی، او هر ورو (خامخا) مجبور دی چی د نبی په مخکښی د اطاعت سر ښکته کړی، که نه ډیر سخت ذلیل او رسوا کیدونکی دی.

فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿۵۷﴾

پس پناه ونیسه په الله پوری (له شره د دوی) بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه

اوریدونکی (د اقالو) ښه لیدونکی (د افعالو نو جزاء به ورکړی دوی ته)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه پناه وغواړه چې هغه د دغو مجادلینو له دغو خیالاتو څخه نجات درکړی او د دوی له شره دی وساتی. وروسته له دی نه د غینو هغو مسائلو تحقیق دی چې په هغو کښی خلق سره جگړی کوی. مثلاً بعث بعدالموت وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل چې دغه امر دوی محال گانه یا د الله تعالیٰ له توحیده ئی انکار کوو.

لَخَلَقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْكَبْرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۵۰﴾

خامخا پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی ډیر لوی دی له پیدایښته د خلقو ولیکن اکثر د خلقو نه پوهیږی (په آسانی د دغه دوهم پیدایښت لکه د اول).

تفسیر: یعنی ظاهراً له مادی حیثیته د آسمان او د ځمکی د عظمت او جسامت په مخکښی د انسان حقیقت څه دی؟ حال دا چې دغه خبره مشرکین هم منی چې د آسمان او د ځمکی پیدا کوونکی هم دغه واحد قدوس الله دی. بیا هغه لوی ذات چې د دغومره لویو مخلوقاتو پیدا کوونکی وی آیا هغه ته د انسانانو اول ځمکی یا دوهم ځمکی پیدا کول کوم سخت یا مشکل کار دی؟ د تعجب ځای دی چې پر دغسی غتو غتو خبرو هم ډیر خلق نه پوهیږی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الَّذِينَ كَفَرُوا ﴿۵۱﴾

او نه سره برابرېږی (یو) ږوند (غافل جاهل) او بل کتونکی (ذاکر - عالم) او (هم داسی نه برابرېږی سره) هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او نه هغه چې بدکار دی، ډیر لږ پند اخلع تاسی (ای خلقو).

تفسیر: یعنی یو داسی ږوند چې د حق سمه صافه لاره نشی لیدلی او یو لیدونکی چې په نهایت بصیرت سره صراطالمستقیم کتلی شی او پری پوهیږی آیا دغه دواړه سره برابر کیدی شی یا د

یوه نیکوکار مؤمن او د بدکار کافر انجام سره یو شانی کیدی شی؟ که داسی نه وی نو ضرور دی چی یوه داسی ورغ به وی چی د دغو دواړو په منځ کښی به فرق او تفاوت ښکاره شی او د دغو دواړو د علمونو او د عملونو د ثمراتو نتائج په ډیر اکمل صورت سره ظاهر او ښکاره شی مگر افسوس چی تاسی دومره هم نه پوهیږئ؟

إِنَّ السَّاعَةَ لَأْتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ

بیشکه چی قیامت خامخا راتلونکی دی نشته هیڅ شک په (راتللو د) دغه (قیامت) کښی ولیکن زیاتره د خلقو ایمان نه راوړی (په قیامت او تصدیق ئی نه کوی) او فرمائی رب ستاسی (ای بندگانو زما) تاسی ویولئ ما چی قبلوم تاسی ته (دعاء ستاسی)

تفسیر: یعنی ماته عبادت وکړئ! چی د هغه بدل او جزاء به درکرم او له ما څخه وغواړئ! چی ستاسی دغه غوښتنه به توی او تشه نه ځی.

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ ذُخْرَيْنَ ﴿٦٠﴾

بیشکه هغه کسان چی تکبر (سرکشی) کوی له عبادت څخه زما ژر ده چی ننه به وځی دوی په دوزخ کښی په دی حال کښی چی خوار او سپک وی

تفسیر: د بندگی شرط له الله تعالیٰ څخه غوښتنه ده، نه غوښتل تکبر او غرور دی او له دی آیت څخه معلومیږی چی الله تعالیٰ ته د بندگانو غږ او دعاء ورسپیږی دغه خبره خو بیشکه برحقه ده مگر د دی مطلب داسی نه دی چی د هر بنده هره دعاء قبلوی یا ښائی چی قبوله ئی کړی یعنی هر هغه شی چی غواړی هم هغه شی ورته ورکړی. نه! د ده د دعا اجابت څو اقسامه او انواع لری چی په احادیثو کښی بیان کړی شوی دی. د کوم شی ورکړه او عطاء د الله تعالیٰ پر مشیت موقوفه او د ده د حکمت تابع ده کما قال فی الركوع الرابع ۱؛ آیت من سورة الانعام ﴿يَكْفُرُ مَا تَدَّخِرُونَ إِلَهُانَ سَاءَ﴾ په هر حال د بندگانو کار د الله له درباره هم دغه غوښتنه ده او دغه غوښتنه فی حد ذاته یو عبادت بلکه د عبادت ماغزه او لبالباب دی «الدعاء مخ العبادة».

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ط

الله هغه (ذات) دی چی گرځولی ئی ده تاسی ته شپه لپاره د دی چی آرامی وکړئ تاسی په هغی کښی او (گرځولی ئی ده) ورځ لیدلو ته

تفسیر: د شپې په مستریحه یخه او تیاره فضاء او د هوسانی (آرام) او د راحت په هوا کښی تول خلق د استراحت خوب کوی هر کله چی ورځ شی نو په نوی نشاط او تازه قوت سره پاڅیږی او د لمر په رڼا (رڼا) کښی پخپلو کارو او چارو کښی بوخت (مشغول) او لکیا کیږی په دغه وخت کښی د تگ او راتگ لیدل کار کول او د نورو اعمالو دپاره د مصنوعی رڼا (رڼا) بیخی ضرورت نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿۱۱﴾

بیشکه الله خامخا څیښتن (خاوند) د فضل دی پر انسانانو ولیکن زیاتری د انسانانو شکر نه وباسی (په دغو نعماو د الله)

تفسیر: یعنی د حقیقی منعم پیژندل هم دغه ؤ چی په قول او فعل او په ځان او زړه ئی شکر اداء کولی خو ډیر خلق د شکر ایستلو په ځای شرک اختیاروی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآَنِي تَوَفَّكُونَ ﴿۱۲﴾

دغه (ذات) تاسی ته الله دی رب پالونکی ستاسی چی خالق پیدا کوونکی د هر څیز دی نشته هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس کوم طرف ته گرځولی شوی یی تاسی (له عبادت د ده)

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی گرد (تول) نعمتونه د الله تعالی له طرفه منع نو بنائی چی بندگی هم همغه ته وکړئ! وروسته د دغه مقام له رسیدلو بیا تاسی ولی بی لاری کیږئ چی حقیقی مالک یو ذات وی او عبادت وکړی شی د بل چا.

كَذَلِكَ يُؤْفِكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿۶۳﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمْ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوْرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ
الطَّيْبَاتِ ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ ۖ فَتَبَرَّكْ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۶۴﴾

هم داسی (لکه چپی گرغولی شوی دی قوم ستا) گرغولی کیری (له حقه) هغه
کسان چپی ؤ له آیتونو د الله به ئی انکار کوو الله هغه (ذات) دی چپی
گرغولی ئی ده تاسی ته حکمه عحای د قرار (چپی پری گزران او معاش کوئی)
او (گرغولی ئی دی تاسی ته) آسمان چت (د قبی په شان) او صورتونه ئی
ترلی دی ستاسی پس ډیر بنائسته جوړ کړه صورتونه ستاسی او روزی ئی
درکړی ده تاسی ته له طبیاتو پاکیزه وو (لذتناکو شیانو) دغه (خالق مصور
رازق) الله دی رب پالونکی ستاسی پس ډیر برکتی (ډیر پورته دی شان) د الله
چپی رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) ساکبانو (جاندارو) شخه د انسان صورت ښه، بهتر او ښکلی او د
ده روزی ئی پاکه صافه گرغولی ده.

هُوَ الْحَيُّ

هم دی ژوندی دی تل په یو حال باقی قائم کامل تدبیر والا

تفسیر: چپی له هیڅ یوه حیثیته او جهته له سره فناء او موت نه پری طاری کیری او نه طاری
کیدى شی او ظاهر دی کله چپی د الله تعالیٰ حیات ذاتی او دائمی دی نو د ده د حیات گرد
(تول) لوازم ذاتی او دائمی دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ط الْحَمْدُ
لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۶۵﴾

نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس وبولی هم دی په
دی حال چپی خالص کوونکی یی تاسی خاص دغه (الله) لره (د) دین (له)

شرکه) توله ثناء ده خاص الله لره چی رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی گورد (تول) کمالات، محامد، محاسن د حیات د وجود تابع دی. هغه چی علی‌الاطلاق حی دی هم دی د عبادت ور (لایق) او مستحق دی او د گوردو (تولو) کمالاتو مالک دی ځکه په «هوالحی» پسی وروسته ئی «الحمد لله رب العالمین» وفرمایل لکه چی په پخوانی آیت کبئی ئی د نعمتونو له ذکر څخه وروسته «فتبارک الله رب العلمین» فرمایلی ؤ. له ځینو اسلافو څخه منقول دی چی وروسته له «لا إله الا الله» څخه بنائی «الحمد لله رب العلمین» وویل شی د هغه ماخذ هم دا آیت دی.

قُلْ إِنِّي نُهَيْتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِي
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسَلِّمَ لِلرَّبِّ الْعَلِيمِينَ ﴿٦٩﴾

ووايه (ای محمده دوی ته) بیشکه زه منع کړی شوی یم له دی نه چی عبادت وکرم د هغو (بتانو) چی بولئ ئی تاسی غیر له الله کله چی راغلل ماته ښکاره دلیلونه (د توحید) له (جانبه د) رب پالونکی زما او امر حکم کړی شوی دی پر ما چی غاړه کیږدم (تابع شم) رب پالونکی د (تمامو) عالمیانو ته

تفسیر: یعنی وروسته د قدرت د دغو ښکاره ؤ دلائلو له لیدلو څخه آیا دغه حق او مناسب دی چی انسان پاک واحد الله ته د عبودیت او اخلاص سجده ونه کړی او مخصوصاً ورته ایل، مطیع او تابع نشی او احکام ئی له زړه ونه منی.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

الله هغه (ذات) دی چی (اول) ئی پیدا کړی دی (نیکه) ستاسی له خاورو نه

تفسیر: یعنی ستاسی پلار آدم، یا تاسی مو په داسی شان له خاورو څخه پیدا کړئ. هغه نطفه چی تاسی تری پیدا کیږئ د هغو ماکولاتو او مشروباتو خلاصه ده چی له ځمکی څخه پیدا کیږی.

تَمَّ مِنْ نُطْفَةٍ تَمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

بیا ئی (پیدا کره اولاده د آدم) له نطفی (اوبو د منی) بیا له کلکی توتی
د وینو

تفسیر: یعنی بنی آدم اصلاً د اوبو له شاخکی د منی له قطری شخه مخلوق دی، چی وروسته
ترلی وینه کیبری او د حیات نور مدارج پری کوی.

ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لْتَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ثُمَّ لَكُمْ نُورٌ أَسْوَأٌ
وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى مِنْ قَبْلٍ وَلْتَبْلُغُوا أَجْلًا مُّسَمًّى

بیا راوباسی تاسی (له ارحامو د میندو) اطفال واره (بیا تربیت کوی
ستاسی) دپاره د دی چی ورسپړئ تاسی منتها د قوت خپل ته بیا (ژوندی
ساتی تاسی) دپاره د دی چی شی تاسی زاړه (بی قوته بی مجاله) او غینی له
تاسی هغه دی چی مره کول شی پخوا له دی (بلوغه) او (ساتی مو) دپاره د
دی چی ورسپړئ تاسی تر هغی نیتی په نامه کړی شوی پوری (چی وخت د
مرگ دی)

تفسیر: یعنی له وړوکیته غلمی کیږئ او له غلمیتوبه زوړتوب ته رسپړئ او غینی سری پخوا له
غلمیتوبه یا زوړتوبه مری. په هر حال گرد (تول) تر یوه تاکی (مقرر کړی) معین میعاد او
لیکلی شوی وعدی پوری رسپړی. له موت او حشر شخه هیڅوک نه دی خلاص او نه تری مستثنی
کیدي شی. ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَسْبِقُ فِيهِمْ رَجُلٌ ذُو الْجَلْدِ وَالْأَذْرَارِ﴾

وَأَعْلَمُ تَعْقُلُونَ ﴿٦٤﴾

او دپاره د دی چی تاسی عقل ورکړئ (په دلائلو د وحدانیت او قدرت د الله
او په بعث بعد الموت)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «یعنی ښه فکر او دقت وکړئ چی دومره احوال
او ادوار پر تاسی تیر شوی دی ممکن چی یو بل حال او دوره هم پر تاسی تیره شی چی وروسته
له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل دی نو هغه تاسی ولی مشکل او محال گنئ؟»

هُوَ الَّذِي يُعْجِبُ وَيُهَيِّئُ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُنْ فَيَكُونُ ﴿۶۸﴾

(الله) هم هغه (ذات) دی چپی ژوندی کول کوی او مره کول کوی پس هر کله چپی اراده حکم وکری د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چپی وائی ورته چپی (موجود) شه پس هغه موجود شی (بی له مهلته).

تفسیر: یعنی د ده کامل قدرت او د «کن فیکون» د شان په مقابل دغه غه سختی او اشکال لری چپی وروسته له مرگه مو بیا ژوندی کری؟

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّىٰ يُصْرَفُونَ ﴿۶۹﴾
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَمِمَّا أُرْسِلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَتَمُوتُ
يَعْلَمُونَ ﴿۷۰﴾ إِذَا الْأَخْلُسُ فِي أَعْنَاقِهِمُ وَالسَّلْسِلُ

آیا نه وینی ته هغه کسان چپی مجادله جگره (او نزاع) کوی په آیتونو (قرآن) د الله کنبی پس کوم طرف ته گرځولی شی دوی له تصدیقه د هغو. هغه (کسان) چپی تکذیب ئی کری دی په دغه کتاب (قرآن) او په هغو (شیانو) چپی رالیږلی مو دی په هغو سره رسولان (پخوانی) خپل پس ژر ده چپی پوه به شی دوی (چپی د دغه تکذیب بده نتیجه کیږی؟) کله چپی وی به (د اور) غارکعی په غاړو د دوی کنبی او غنځیرونه به هم وی (په پنبو د دوی)

تفسیر: د غنځیر یو سر به په غاړه پوری نښتی وی او بل سر به ئی د پرښتو په لاسو کنبی وی او په دغه دول (طریقه) دوی د مجرمانو او قیدیانو په شان راوستل کیږی.

يُسْحَبُونَ ﴿۷۱﴾ فِي الْحَبِيمَةِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿۷۲﴾

چی رابشکلی کیبری به دوی په اوبو دیرو تودو کښی بیا به په اور (د دوزخ) کښی سوځول وریتول شی دوی (او اور به له داخله او له خارجه هغوی راچاپیر کری).

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به کله په ایشیدلو دیرو سوځوونکیو اوبو سره او کله به په اور سره عذاب ورکول کیبری (اعاذنا الله منهما).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿۶۳﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ

بیا به وویل شی دوی ته چی چیرته دی هغه (بتان) چی وی تاسی چی شریکول به مو (له الله سره په عبادت کښی) بغیر له الله (چی اوس خلاص کری تاسی له عذابه).

تفسیر: یعنی په دغه وخت به له دوی ځنی هیڅ یو په کار نه ورځی. که مو له لاسه پوره وی او توانیږئ نو هغوی خپل مدد ته راوبولئ!

قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا

نو ویه وائی (کفار) چی ورک شول له مونږ څخه (هغه معبودان زمونږ)

تفسیر: یعنی له مونږ څخه خطا او ورک او مونږ تری تیر شو. بنائی په دغه وخت کښی به عابدین او معبودین سره بیلول شی یا به د «ضلواعنا» مطلب داسی وی چی اگر که موجود دی مگر کله له دوی نه کومه فائده نه رسیږی نو د دوی وجود او عدم سره برابر دی.

بَلْ لَمْ يَكُنْ تَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا

بلکه گویا نه وو مونږ چی بلل به مو (په عبادت سره دغه بتان) پخوا له دی نه هیڅ شی

تفسیر: اکثر و مفسرینو د دی مطلب داسی اخیستی دی په دنیا کښی مونږ هغو کسانو ته چی بلنه کوله اوس رابشکاره شوه چی هغوی په واقع کښی هیڅ شی نه ؤ. گواکی د حسرت او افسوس په دول (طریقه) په دغو الفاظو سره پر خپلی غلطی اعتراف کوی لیکن د حضرت شاه

صاحب د کلام حاصل دا دی چی مشرکین پرومبی منکران شوی وو. چی مونږ له سره له تا سره شریک نه دی درولی اوس ویریدلی د دوی له خولی شخه به دغه الفاظ وځی چی «ضلوعنا» چی په دغه سره به د شریک درولو اعتراف کوی. بیا لږ شخه خپل ځانونه سنبالوی او بیا به انکار کوی چی مونږ له الله شخه ماسواء بل شی له سره نه دی بللی.

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۴۳﴾

هم داسی (په شان د دغو مجادلانو) گمراهان کوی الله کافران (چی سمه لاره به نه مومی)

تفسیر: یعنی لکه چی دلته له ډیر انکار کولو شخه وشوئیدل او ویریدل او داسی اقرار ئی وکر، په دنیا کښی هم د هم دغو کفارو هم دغه حال ؤ. نو وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانبه داسی چی

ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُوْنَ ﴿۴۴﴾

دغه (گمراهی او عذاب) تاسی ته په سبب د هغه دی چی ویئ تاسی چی خوشالی به مو کوله په ځمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغه چی ویئ تاسی چی تکبر (لوئی) به مو کوله په ناحقه سره

تفسیر: یعنی ومولید چی د ناحق غرور، تکبر او لوئی آخره خاتمه او عاقبت داسی کیږی! اوس مو هغه لوئی او بودنه چیری لاره؟ او بیا وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالی له جانبه داسی چی

اُدْخُلُواْ اَبْوَابَ جَهَنَّمَ

ننوخئ تاسی په (اوو) دروازو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی هر قسم مجرم په هم هغه وره کښی ننوخی چی د دوی دپاره تاکی او مقرر کړی شوی دی.

خَلِيدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿۴۰﴾ فَاصْبِرْ
 إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَارُ رَبِّكَ بَعْضُ الَّذِي نَعَدُهُمْ
 أَوْتَوْقِيَّتِكَ فَإِلْبَانًا يُرْجَعُونَ ﴿۴۱﴾

په دی حال چی همیشه پاتی کیدونکی اوسع په دغه (دوزخ) کښی پس
 ناکاره عیای د متکبرانو دی (دا دوزخ) پس صبر وکړه (ای محمده! په ضرر
 د کفارو) بیشکه چی وعده د الله (په نصرت د اولیایو او اهلاک د اشقیایو)
 حقه ده پس که وښیو مونږ تاته عینی دهغه عذاب چی وعده ئی کوو مونږ له
 هغوی سره (نو ډیر ښه ده!) یا قبض کړو مونږ تا پس (په هر حال کښی)
 خاص مونږ ته بیا بیرته راوستل شی دوی (نو جزاء به ورکړه شی دوی ته)

تفسیر: یعنی الله تعالی د ده دپاره د عذاب ورکولو کومه وعده چی فرمایلی وه هغه یقیناً پوره
 او ایفاء کیدونکی ده. ممکن دی چی عینی مواعید د رسول الله مبارک په حیات کښی په سر
 ورسیری لکه چی د بدر او معظمی مکی فتح او نور فتوحات یا د دوی له وفاته وروسته. په هر
 حال دوی له مونږ څخه خپل ځانونه نشی ژغورلی (ساتلی) او نه ئی چیری ایستلی شی د گردو
 (تولو) انجام زمونږ د قدرت په لاس کښی دی د دوی د عذاب تکمیل له دغه ژوندانه څخه وروسته
 کیری او دوی په هیڅ صورت سره خپل ځان زمونږ څخه نشی خلاصولی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ
 وَمِنْهُمْ مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ

او خامخا په تحقیق لیرلی وو مونږ رسولان پخوا له تانه چی عینی له (یو لک
 ۲۴ زره انبیایو) هغه (۲۹) انبیاء دی چی قصی د هغو کړی دی مونږ تاته او
 عینی له دغو هغه انبیاء دی چی قصی نه دی کړی مونږ تاته،

تفسیر: یعنی د عینو انبیایو تفصیلی حال ئی تاسی ته بیان کړی دی. او د عینو ئی نه دی
 کړی. او امکان لری چی د دی آیت له نزوله وروسته ئی د هغوی تفصیلی حال هم بیان کړی وی
 په هر حال د هغو رسولانو نومونه چی معلوم دی پر هغو باندی تفصیلاً او پر هغو چی نوم او نور
 ئی نه دی معلوم اجمالاً ایمان راوړل ضروری دی ﴿لَا تَفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ﴾

وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ

او نه وو هیخ رسول ته (او نه ئی مقدور وو) دا چی راوړی کوم یو دلیل (د قدرت د الله تعالی) مگر په اذن حکم د الله سره

تفسیر: یعنی د الله تعالی په مخکښی ټول سره عاجزان دی. رسولانو ته هم د دی خبری واک او اختیار نشته چی هر معجزه چی د دوی زړه وغواړی هم هغه معجزه ور وښی. دوی یواغی هم هغه معجزات ښولی شی چی د هغی د ښوونی اجازت د رب العزت له طرفه دوی ته شوی وی.

فَإِذَا جَاءَ أَمْرًا لِلَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ

پس هر کله چی راغی امر حکم د الله حکم فیصله به وکړه شی په حقه سره او زیان به وکړی هلته باطلوونکی (د حق دروغجنان)

تفسیر: یعنی شه وخت چی د الله تعالی حکم رسیږی د رسولانو او د دوی د اقوامو په منځ کښی په عدل او انصاف سره حکم فیصله صادریری. په دغه وخت کښی رسولان کامیاب او فائزالمرام کیږی او د باطلو منونکیو په برخه پرته (علاوه) له ذلته او رسوائی بل هیخ شی نه رسیږی او حکمت په نه واقع کیدلو د دغو کښی دا دی چی.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ

الله هغه (ذات) دی چی پیدا کړی ئی دی تاسی ته چارپایان دپاره د دی چی سوریرئ پر عُینو د دوی او له عُینو د دوی خورئ تاسی. او دی تاسی لره په دغو انعامو کښی ډیری نفعی او دپاره د دی چی ورسیرئ تاسی په دوی سره هغه حاجت ته چی په سینو (زړونو) ستاسی کښی وی

تفسیر: مثلاً د دوی له پوستکی، شرمنی، وړیو، ویشتانو او نورو شخه راز راز (قسم قسم) فائدی، اخلع پر دوی باندی سورلی پخپل غای کښی یو مقصد دی او د سورلی په وسیله انسان

دیر دینی او دنیوی مقاصد حاصلولی شی.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿۵۰﴾

او پر دغو انعامو (په بر کښی) او پر بیري (په بحر کښی) سورول کيږئ
تاسی

تفسیر: یعنی په وچه کښی د څاروو پر شاه، او په سیند کښی پر بیړیو سواره گرځئ او مال او اسباب مو هم پری باروئ.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَآيَىٰ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ﴿۵۱﴾

او ښی تاسی ته دلائل (د قدرت) خپل پس له کوم یوه له دلائلو (د قدرت)
د الله څخه انکار کوئ تاسی

تفسیر: یعنی سره د دومره ښکاره وو دلائلو له لیدلو بیا انسان تر کوم حد او اندازی پوری پخپل شک او انکار کښی ټینگ ولاړ دی لا نه دی معلوم چی الله تعالی د خپل قدرت غومره نوری ښی او دلائل هم وربښی؟

أَقْلَمُ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ كَانُوا أَكْثَرًا مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَإِذَا رَأَوْا فِي الْأَرْضِ فَمَا عَصَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۵۲﴾

آیا پس نه دی گرځیدلی دوی په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وگوری دوی چی څرنګه شو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) وو. چی وو هغوی دیر زیات له دغو (کفارو) څخه او دیر سخت وو په (بدنی) قوت او (مدنی) آثارو په ځمکه کښی پس هیڅ دفع ونه کړه له دوی نه هغه (اعمال) چی وو هغوی چی کسب پیدا کول به ئی (چی اموال او رجال او نور وو)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ډیر داسی اقوام تیر شوی دی چی په سرو او ملاتړ، زور او قوت او نورو شیانو کښی له دغو موجوده وو کفارو ځنی ډیر قوی ؤ. هغوی له دوی ځنی زیاتی او مهمی نښی او یادونی په ځمکه کښی پرېښی دی لیکن څه وخت چی د الله تعالیٰ عذاب ورنازل شو نو هغه زور او قوت، سامان او وسائل هیڅ د دوی په کار ورنغلل او سره له هغو سپیره، هلاک او تباہ شول.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۸۳﴾

پس هر کله چی رابه غلل دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) نو خوشاله به شول (دغه کفار استهزاء) په هغه چی له دوی څخه به وو له علمه (اخباره پوهنه) او چاپیر (محیط منعکس) شو پر دوی هغه (عذاب) چی وو به دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر: یعنی د معاش د وجوه او مادیه ؤ ترقیاتو کوم علوم او فنون چی له هغوی سره ؤ او پر هغو غلطو عقیدو چی دوی خپل زړونه تړلی ؤ او پر هغو به ئی تکبر، تفاخر او لوئی کوله او د انبیاء علیهم السلام علومو او هدایاتو ته به ئی په سپکه کتل او په تحقیر به ئی لیدل، او پری توکی او مسخری به ئی کولی. بالاخر داسی یو وخت راغی چی هغوی ته د خپلو هم هغو توکو او ملندو نتیجه او حقیقت پخپله ورښکاره شوه او د هغه تمسخر او استهزاء مورد پخپله هم دوی وگرځیدل.

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحَدَاهُ وَكَفَرْنَا بِمَا
كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿۸۴﴾

پس هر کله چی وبه لید دوی (په دنیا کښی) سخت عذاب زمونږ نو وبه ئی ویل ایمان مو راوړی دی په الله یواځی او کافران شو مونږ پر هغو څیزونو چی وو مونږ په سبب د هغه څیز مشرکان (چی بتان دی)

تفسیر: یعنی غه وخت چی دوی له عذاب سره مخامخ شول او د الله تعالیٰ د عذاب معائنه نی وکره، نو دلته هوش نی په سر راغی، او د ایمان راولو او توبه ایستلو په فکر کښی ولویدل، او وروسته له هغه په دی وپوهیدل چی یواخی د واحد الله په لطف او مرحمت سره کار چلیدی شی، هغو شیانو ته چی مونږ د معبودیت درجه ورکری وه هغه گرد (تول) عبث او بیکاره او عاجزان ؤ او مونږ ډیر احمقان او جاهلان وو چی داسی چتی او بیکاره شیان مو د الوهیت پر تخت کینولی ؤ.

فَلَمْ يَكْ يَنْفَعُهُمْ اِيْمَانُهُمْ لَبَّارًا وَاوَابَا سَنَاط

پس نه ؤ (دا کار) چی نفع ورسوی دوی ته ایمان د دوی هر کله چی وبه لید دوی سخت عذاب زمونږ

تفسیر: یعنی اوس د افسوس او ارمان او د تقصیر له اقراره او اعترافه هیڅ یوه فائده نه ورسیری د ایمان او د توبی وخت تیر شوی دی. د عذاب له لیدلو څخه خو هر یوه سری ته بی اختیاره یقین او باور پیدا کیږی مگر دغسی یقین د نجات موجب نشی کیدی او نه د داسی یقین په واسطه نازل شوی عذاب منع کیدی شی کما قال الله تعالیٰ فی الركوع (۳) آیت ۱۸ من سورة النساء ﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ الشَّيْءَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ اللَّهَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارًا﴾ وقال فی قصة فرعون ﴿الَّذِينَ وَقَدَّ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ وفی الحديث «ان الله تعالى يقبل توبة العبد ما لم يغرغر»

سُنَّتِ اللّٰهَ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادَةٍ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكٰفِرُونَ ﴿٨٥﴾

(طریقه ایښی ده الله) طریقه د الله هغه چی په تحقیق تیره شوی ده په بندگانو د دغه (الله) او زیان کاره شول په دغه عیای کښی کافران (چی ښکاره شو هغه متمادی خسران د دوی)

تفسیر: یعنی دغه وضعیت له پخوا راهسی تل دوام لری چی خلق یومی د انکار او استهزاء له لاری وړاندی کیږی بیا هر کله چی په عذاب کښی اخته او مبتلا شی نو شورماشور لگوی او پر خپلو اغلاطو اعتراف کوی د الله تعالیٰ دا عادت دی چی ناوخته توبه نه قبلوی بالاخر منکرین د خپلو جرائمو په بدل سپیره، خراب او بربادیږی.

«اللهم احفظنا من الخسران واحفظنا من غضبك وسخطك في الدنيا والآخرة»

«تمت سورة المؤمن ولله الحمد والمنة»

سورة حَمَّ السَّجْدَةِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ اَرْبَعٌ وَخَمْسُونَ آيَةً وَتِسْعُونَ رُكُوعًا رَقْمُ تِلَاوَتِهَا (۴۱) تَسْلُسُلُهَا
حَسَبَ النُّزُولِ (۶۱)

«نزلت بعد سورة المؤمن»

«د حَمَّ السَّجْدَةِ سُوْرَتٌ مَكِّيَّةٌ دِي (۵۴) آيَتٌ (۶) رُكُوعٌ لَرِي پَه تِلَاوَتٌ كَتَبِي (۴۱) اَوْ پَه نَزُوْلُ
كَتَبِي (۶۱) سُوْرَتٌ دِي»

«وروسته د «المؤمن» له سورت شخه نازل شوى دى»

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمَّ ۱ تَنْزِيْلٌ مِّنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۲

(دغه قرآن) رالیولی شوی دی له (هغه الله) چی خورا(ډیر) مهربان ډیر رحم
والا دی

تفسیر: یعنی د الله ډیره زیاته مهربانی او رحمت پر خپلو بندگانو دی چی د دوی د هدایت
دپاره ئی داسی عظیم الشان او بیمثاله کتاب نازل فرمایلی دی.

كَيْتُ فَصَلَتْ آيَتُهُ

داسی کتاب دی چی په تفصیل سره بیان شوی دی آیتونه د ده .

تفسیر: په لفظی ډول (طریقه) سره د آیتونو بیل بیل توب خو ښکاره دی مگر له معنوی حیثیته
هم د سلهاوو اقسامو علومو او مضامینو تفصیل په بیلو بیلو آیتونو کښی ورکړی شوی دی.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۱۳

په دی حال چی لوستلی شوی دی په عربی ژبه دپاره د هغه قوم چی پوهیږی.

تفسیر: یعنی عظیم الشان قرآن په اعلیٰ درجی صافی عربی ژبی نازل کړی شوی دی چی د ده د رومبنيو مخاطبینو مورنی ژبه وه خو هغو خلقو ته د ده په پوهیدلو کښی څه تکلیف ورپیش نشی، او دوی ژر او ښه پری وپوهیږی او بیا نور انسانان هم پری په ښه شان سره وپوهوی. مگر سره له هغه دغه خبره هم ظاهره ده چی هم هغه خلق له دغه قرآن څخه منتفع او گټور کیدی شی چی د عقل او پوه خاوندان وی. ناپوه او جاهل خلق د دغه عظمی نعمت څه قدر او عزت کولی شی؟

بَشِيرًا وَنَذِيرًا

زیري ورکونکی دی (دا کتاب مؤمنانو ته په جنت) او ویروونکی دی (دا کتاب کفارو لره له دوزخ)

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن خپلو منونکیو ته د نجات او فلاح زیري آوری او منکرینو ته د دوی له بده انجامه ویره ورکوی.

فَاعْرَضَ أَكْثَرَهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿۲۷﴾

پس مخ وگرځاوه زیادترو د دغو (کفارو) پس دوی نه اوری (حق په آوریډلو د قبول سره)

تفسیر: یعنی سره له دغو گردو (تولو) خبرو تعجب دی چی له دوی نه ډیر کسان د دی کتاب دغه ډیر قیمت لرونکیو پندونو او نصائحو ته غور او دقت نه کوی. کله چی دی ته بیخی د دوی فکر نشته نو ولی به ئی آوری؟ او فرض ئی کړئ که دوی دغه قرآن پخپلو غوړونو سره هم اوری لیکن د زړه په غوړونو سره ئی نه آوری. او د ده د منلو او قبلولو توفیق نه ور حاصلوی نو د دوی دغه آوریډل د نه آوریډلو په شان دی.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِيْ كِتَابٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ إِلَيْهِ وَفِيْٓ أَذَانِنَا وَقُرْ
وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاَعْمَلْ إِنَّا عَامِلُونَ ﴿۲۸﴾

او وائی (دغه کفار محمد ته) زړونه مو په پردو کښی دی له (فهغه) د هغه
 څیزه چی بولی ته مونږ هغه ته (چی توحید یا قرآن دی) او په غوړونو زمونږ
 کښی دروندوالی دی (چی نه اوړو وینا ستا) او په منځ زمونږ او په منځ ستا
 کښی پرده (د مخالفت) ده نو عمل وکړه ته (پر دین خپل) بیشکه مونږ هم
 عمل کوونکی یو (پر دین خپل)

تفسیر: یعنی یواځی دومره قدر نه دی چی دوی د نصیحت په طرف نه متوجه کیږی یا غوړ ورته
 نه نیسی بلکه دغسی خبری هم کوی چی له هغو آوریډلو ځنی بیخی ناصحان بی هیللی او ناامیده
 کیږی او په مستقبل کښی د نصیحت اوړولو اراده هم پریردی. مثلاً وائی چی زمونږ پر زړونو ستا
 د خبرو له جانبه غلاف دی او په کڅوړو کښی تری پت دی ځکه ستا هیڅ یوه خبره پکښی نشی
 ننوتلی، او نه وررسیږی. هر کله چی ته خبری کوی زمونږ په غوړونو کښی د کونتوب دروندوالی
 پیدا کیږی او د دغه ثقل السماع له سببه مونږ څه شی نشو اوړیدلی او زمونږ او ستاسی په منځ
 کښی داسی یوه پرده ده چی مونږ سره بیلوی دغه د دشمنی او عداوت لوی لوی دیوالونه چی
 ستا او زمونږ په منځ کښی سره ولاړ دی که له منځه لری شی، او که دغه ژور خلیج چی په منځ
 کښی مو حائل دی ورک شی بیا به نو مونږ یو بل ته رسیدی شو. لیکن داسی کیدل بیخی
 ممکن نه دی. نو بیا ته ولی خپل ماغزه خوړوی؟ او سر دی گرځوی مونږ پر خپل حال خوشی
 پریرده! ته دی خپل کار کوه! مونږ به خپل کار کوو. له سره د دغی خبری توقع مه لره چی
 مونږ چیری ستا له دغو پندونو او نصائحو څخه متاثر کیدونکی یو.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُمُ اللَّهُ وَاحِدٌ
 فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوا

ووايه (ای محمد! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده زه یو بشر انسان یم په
 شان ستاسی (لیکن فرق می دا دی چی) وحی کیږی ماته (له طرفه د رب
 زما) داسی چی بیشکه هم دا خبره ده چی معبود ستاسی معبود یو دی پس
 سم مستقیم ورځی ده ته (په توحید) او مغفرت وغواری له ده نه

تفسیر: یعنی نه زه خدای یم چی په زور سره ستاسی زړونه واپولی شم. او نه هغه پرېسته یم چی د
 هغی د رالیږلو غوښتنه تاسی کوئ او نه کوم بل مخلوق یم. بلکه ستاسی له نوعی او له جنسه یو
 انسان یم چی زما خبره پوهیدل ستاسی د همجنسی له سببه تاسو ته آسان دی او هغه انسان یم
 چی د الله تعالی له جانبه آخری او د خورا (دیر) اکملی وحی دپاره غوره شوی یم بناء علیه

هومره چپی تاسی له هغه شخه مخ واروی او هومره چپی یاس راورونکی خبری وکری زه خامخا د پاک الله پیغام تاسی ته آروم. ماته د وحی په وسیله دا بنوولی شوی دی چپی ستاسی تولو معبود او علی الاطلاق حاکم یو دی چپی ماسواء له هغه بل هیڅوک د عبادت لائق نه دی. لهدا پر تولو لارم دی چپی په گردو (تولو) شتونو او احوالو کښی سم د هم هغه واحد الله تعالیٰ په طرف مخ وگرځوی او د ده د سمی صافی لاری شخه یوه خاشه دی خوا او هغی خوا ته لار نشع. او هغه بی لاری او کاره تلل چپی پخوا له دی نه ستاسی شخه صادر شوی وی د هغو معافی د الله تعالیٰ له درباره وغوړی چپی پاک الله گرد (تول) پومینی او وروستی گناهونه دروبینی.

وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ۝ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَفَرُونَ ۝

او افسوس هلاک خرابی ده دپاره د مشرکانو هغه چپی نه ورکوی زکوٰة (یا نه کوی هغه کار چپی پری پاکیری) او دوی پر آخرت (حساب کتاب ثواب عقاب) هم دوی کافران منکران دی.

تفسیر: د هغو خلقو معامله چپی له الله تعالیٰ سره داسی وی چپی عاجز مخلوق د ده په عبادت کښی شریکوی او له بندگانو سره داسی وی چپی د صدقی او زکوٰة پیسی پر کوم فقیر او محتاج نه لگوی او نه غوړی چپی مساکین پری خوشاله شی او ورسره له آخرته او انجامه هم بیخی بیفکره او غافل دی ځکه چپی دوی له سره دغه خبره نه منی چپی له مرینی شخه وروسته بل کوم ژوندون حساب، کتاب، ثواب، او عقاب شته. د دغسی خلقو مستقبل ماسواء له اهلاکه خرابی، بربادی او سپکتیا بل شی نه دی.

(تنبیه) د ځینو اسلافو په نزد دلته له «الزکوٰة» شخه طیبه کلمه مراد ده. او ځینی د «زکوٰة» معنی په پاکي، او صفایی سره کوی. نو په دغه تقدیر سره ئی مطلب داسی کیږی «هغه خلق چپی خپل نفس له فاسدهوو عقاندو او ذمیمه وو اعمالو شخه پاک او صاف نه ساتی» په دغه کښی د طبیی کلمی ترک او زکوٰة نه ادا کول او نور گرد (تول) راغلل. **وَهَذَا كَمَا قَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّىٰ﴾ وَقَالَ ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّىٰ﴾ وَحَتَّىٰ تَأْتِنَ الْكُنُوزَ ﴿۱﴾ وَغَيْرَ ذَلِكَ.** شائی دغه معنی د دی لامله (له وجی) کری شوی وی چپی کفار مخاطب بالفروع نه دی. یا ځکه چپی دغه آیت مکی دی او د زکوٰة او د نورو تشخیص په مدینی منوری کښی شوی دی. والله اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝

بیشکه هغه کسان چی ایمان نی راوړی دی او کړی نی دی ښه (عملونه) شته دوی ته اجر چی نه دی قطع کیدونکی.

تفسیر: یعنی هیشکه به نه منقطع کیږی او تر ابدالاباد پوری به جاری وی کله چی جنت ته ورسیدي نه به دوی او نه به د دوی ثواب فناء او انقطاع مومی.

قُلْ اَيْتَكُمْ لَتَكْفُرُنَّ بِالَّذِي خَلَقَ الْاَرْضَ فِيْ يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُوْنَ لَهٗ اَنْدَا اِذَا ذٰلِكَ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ۝۹

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا بیشکه تاسی خامخا کافران کیږی په هغه الله چی پیدا کړی نی ده ځمکه په دوو ورځو (د یکشنبی چی په اول کښی نی پیدا او په دوهمه کښی نی وغږوله) او گرځوی له خپل ځانه (دغه الله) ته شریکان، دغه ذات (چی ځمکه نی په دوو ورځو کښی پیدا کړی ده) رب د علمیانو دی

تفسیر: یعنی څومره د حیرت او د تعجب ځای دی چی د رب العلمین د وحدانیت او کمالیو صفاتو څخه انکار کوئ او نور داسی شیان له هغه سره برابر وی چی د یوی ذری په اندازه هم د کار او اختیار مالکان نه دی.

وَجَعَلَ فِيْهَا رَاسِيْ مِنْ فَوْقِهَا وَبَرَكَ فِيْهَا وَقَدَّرَ فِيْهَا اَقْوَاتَهَا

او پیدا کړی دی (الله) په دغه (ځمکه) کښی درانه کلک محکم غرونه د پاسه د دی نه او بیا نی برکت کیښود په دغه (ځمکه یا غرونو) کښی او مقرره (په اندازه) کړی نی ده په دی ځمکه کښی روزی (د اهل) د دی

تفسیر: «او بیا نی برکت کیښود په دغه ځمکه یا غرونو کښی» یعنی قسم قسم کانونه، ونی، میوی، ثمرات، غلی او حیوانات او نور له ځمکی څخه وځی «او مقرره او په اندازه کړی نی ده په دی ځمکه کښی روزی د اهل د دی» یعنی پر ځمکه باندی نی د هستیدونکیو خواړه په یوی خاصی اندازی او حکمت سره په ځمکه کښی کیښودل. لکه چی د هر اقلیم او د هر ملک د هستیدونکیو له طبایعو او له ضروریاتو سره نی موافق خواړه مهیا او تهیه فرمایلی دی. او الله

اکرم شانه واعظم برهانه پیدا کره ٹمکه، غرونه او نور او مقدر ئی کرل اوقات.

فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءٍ لِّلسَّائِلِينَ ﴿۱۰﴾

په څلورو ورځو کښی برابر دی دپاره د پوښتنی کوونکیو (له پیدا کولو د ٹمکی او د مافیها)

تفسیر: یعنی گرد (تول) کارونه په څلورو ورځو کښی وشول. په دوو ورځو کښی ٹمکه پیدا کری شوه. او په دوو نورو ورځو کښی چی سه شنبه چار شنبه دی د دوی د نورو متعلقاتو بندوبست وشو. هر څوک چی پوښتنه کوی یا د پوښتنی کولو اراده لری هغوی ته دغه وروښیه ا چی دغه تول په څلورو ورځو کښی بی له تزئیده او تنقیصه په وجود راغلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د پوښتنو کوونکیو جواب پوره شو».

تنبییه: دلته له ورځو ځنی په ظاهری صورت سره هم دغه معروفی او متبادری ورځی نشی مراد کیدی. ٹمکه چی د ٹمکی او د لمر او د نورو موجوداتو له وجوده پخوا د هغه وجود له سره نه دی متصور. لامحاله له دغو څلورو ورځو څخه به د هغو مقدار مراد وی یا به هغه ورځی تری مرادی وی چی د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿وَلَا يَجْعَلْ لَكُمْ رَبُّكُمُ الْآلِهَةَ سَتَوَيْتُمُ الْعُتْرُونَ﴾ جزء ۲۲ (د الحج (۶) رکوع ۴۷ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر) والله اعلم.

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ

بیا ئی اراده وفرمایله (پیدا کولو د) آسمان ته حال دا چی دغه آسمان یو لوگی ؤ (ولاړ)

تفسیر: یعنی بیا د آسمانونو په طرف متوجه شو چی په دغه وخت کښی دوی گرد (تول) سره یو وو د یوه لوگی په شان نو هغوی ئی سره تقسیم کرل، او په اووو آسمانونو سره ئی وویشل لکه چی وروسته له دی نه ئی ذکر راځی.

تنبییه: ممکن دی له «دخان» څخه د آسمانونو د مادی په طرف اشاره وی.

فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿۱۱﴾

پس وفرمایل (الله) دغه (آسمان) ته او (دغی) ٹمکی ته چی راشع دواړه پخپلی خوښی سره یا په زور سره، وویل آسمان او ٹمکی راځو مونږ (فرمان

ستا ته) په خوښی سره

تفسیر: یعنی اراده ئی وفرمایله چی د دغو دواړو آسمان او ځمکی له یو ځای کیدلو څخه دنیا ودانه کړی اعم له دی نه چی دوی دواړه پخپل طبیعت سره یو ځای شی که په زور سره په هر حال د دواړو له یو ځای کولو سره ئی دغه نظام جوړول مقصود ؤ او دغه دواړه سره یو ځای شول پخپل طبیعت له آسمان د لمر اشعی راغلی او تودوخی پیدا شوی هواوی جاری شوی، د هغو دوری او بخار پاس پورته شو، بیا له هغه څخه اوبه توئیدی او د باران په صورت ووریدی چی د هغو په وسیله راز راز (قسم قسم) شیان پیدا شول او پخوا ئی فرمایلی ؤ چی «په ځمکه کښی ئی د دوی خوراگونه کیښودل» یعنی په ځمکه کښی ئی داسی قابلیت کیښود چی دغسی شیان تری پیدا کیږی والله اعلم.

فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ

پس مقرر جوړ کړل (الله لوگی ځنی) اووه آسمانونه په دوو ورځو (د پنجشنبی جمعی) کښی

تفسیر: یعنی څلور ورځی هغه وی او په دوو ورځو کښی ئی آسمانونه پیدا کړل چی گردی (تولی) سره شپږ ورځی شوی لکه چی په بل ځای کښی د «سته ایام» تصریح شته. تنبیه: په هغو مرفوعه ؤ احادیثو چی د کائناتو د تخلیق په متعلق د ورځو تعین او ترتیب راغلی دی چی هغه دغه شیان الله تعالی د هفتی په دغو او هغو ورځو کښی پیدا کړی دی په هغو کښی کوم یو صحیح حدیث تر اوسه پوری په نظر نه دی راغلی حتی چی د ابوهریره د حدیث په متعلق چی په صحیح مسلم کښی دی «ابن کثیر» لیکي «هو من غرائب الصحيح وقد علله البخاری فی التاريخ فقال رواه بعضهم عن ابي هريرة عن كعب الاحبار وهو الاصح» او په روح المعانی کښی له (فقال شافعی) څخه نقل کړی دی «تفرد به مسلم وقد تكلم عليه الحفاظ على بن المديني والبخاري وغيرهما وجعلوه من كلام كعب وان ابا هريرة انما سمعه منه ولكن اشبهه على بعض الرواة فجعله مرفوعا» باقی د قرآن الکریم دغه آیت او د البقرة د سورت له دغه آیت ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ څخه دغه ظاهری چی اووه آسمانونه د ځمکی د پیدا کولو څخه وروسته جوړ شوی دی او د «النازعات» په سورت کښی له ﴿وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا﴾ څخه ظاهری چی ځمکه وروسته له آسمانه غورولی شوی ده د دغه جواب په څو دولو (قسمو) سره ورکړی شوی دی د (ابوحيان) تقریر د دی احقر خوښ دی یعنی ضروری نه ده چی په رومبنی آیت کښی «ثم» او په وروستنی آیت کښی «بعد ذلك» د زمان د تراخی دپاره

وی ممکن دی چی له دغو الفاظو شخه تراخی فی الاخبار یا رتبی تراخی مراد واخیسته شی لکه
 چی په ﴿فَوَكَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا تَوَاصُوًا بُرُوحًا وَتَوَاصُوًا بِالرَّحْمَةِ﴾ کښی یا په
 ﴿عَتِلَ بِعَدْلِكَ نَفْسًا﴾ کښی هم دغه معنی مراد اخیستی شوی ده په هر حال په قرآن کریم
 کښی د زمانی ترتیب تصریح نشته هو! د نعمت په تذکره کښی د حُکمکی او د عظمت او قدرت
 په تذکره کښی ئی د آسمان ذکر مقدم ایښی دی چی د هغه نکته په ادنی تامل او تدبیر سره
 معلومیدی شی د تفصیل موقع دا نه ده دغه شو الفاظ د اهل العلم د تنبیه دپاره لیکلی شوی دی.

وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرًا

او وئی لیږه (مقرر ئی کړ) په هر آسمان کښی کار (مناسب تدبیر) د هغه
 (آسمان)

تفسیر: یعنی هر هغه حکم چی د هر آسمان دپاره مناسب وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله
 علیه لیکلی چی «دغه رب ته معلوم دی چی هلته شخه قسم مخلوق اوسیږی؟ او د دوی اسلوب
 وضعیت او هیئت څرنګه دی؟ په دغه حُکمکه کښی چی په زرهاوو کارخانی دی نو آیا دومره لوی
 آسمانونه به څرنګه تش پراته وی».

وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ وَحِفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿۱۷﴾

او بنائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په دیوو (ستوریو) سره او (ساتلی
 دی مونږ دا آسمان) په ساتلو سره (له غور کښنودلو د شیطانانو) دغه
 (مخلوقات) اندازه کول دی د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم
 (په هر څیز)

تفسیر: یعنی په لیدلو سره داسی معلومیږی چی دغه گرد (تول) ستوری پر هم دغه آسمان باندی
 ختلی دی د شپې له مخی په دغه قدرتی دیوو سره آسمان څرنګه ښکلی او دک له رونقه ښکاری؟
 بیا ئی څومره محفوظ ګرځولی دی چی د هیجا لاس او قدرت ورته نه رسیږی د پښتو زوروری
 پیری ولاړی دی هیڅ یو طاقت او قوت پر دغه ټینگ نظام کښی شخه درغ او چاود نشی غورځولی
 ځکه چی هغه د الله تعالی له خوا جوړ او قائم شوی دی چی له ګردو (تولو) شخه لوی زبردست
 او باخبر ذات دی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صُِعْقَةَ مِثْلِ صُِعْقَةِ عَادٍ وَثُمُودٍ ﴿۱۳﴾

پس که چیری مخ و گرخاوه (دغو کفارو له حقه) پس ووايه (ای محمده! دوی ته) چی ویروم زه تاسی له سخت عذابه په مثل د سخت عذاب د عادیانو (لکه باد د صرصر) او ثمودیانو (لکه چغه د جبریل).

تفسیر: یعنی که د معظمی مکی کفارو د داسی عظیم الشان آیتونو د آوریدلو څخه وروسته بیا هم د نصیحت له قبلولو او د توحید او د اسلام له لاری د غوره کولو څخه مخ واری نو تاسی دوی ته وفرمایئ «زه تاسی په دغه خبروم چی ستاسی خاتمه هم د «عاد» او «ثمود» او نورو معذبینو اقوامو په شان کیږی».

إِذْ جَاءَتْهُمْ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

کله چی راغلل دوی ته رسولان (هود او صالح) له طرفه د وړاندی د دغو (کفارو او له طرفه د وروسته د دغو (کفارو له هره طرفه) او وی ویل دوی ته داسی

تفسیر: یعنی له هر طرفه ښائی چی ډیر رسولان به ورغلی وی مگر مشهور دا دی چی دا رسولان حضرت هود او حضرت صالح علی نبینا و علیهما الصلوة والسلام دی یا به له ﴿مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ﴾ څخه داسی مراد وی چی دوی ئی د ماضی او مستقبل پر خبرو وپوهوی او د ورښوولو او د بند او نصیحت هیڅ جانب او پلو ئی پری نښود.

الْأَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿۱۴﴾

چی مه کوئ عبادت مگر یواځی د الله وویل (کفارو په جواب د دوی کښی) که اراده فرمائلی وی رب زمونږ (په لیږلو د رسولانو) نو خامخا لیږلی به ئی وی پرښتی پس بیشکه چی مونږ په هغه څیز چی رالیږلی شوی بیع تاسی په هغه سره کافران (یو او نه ئی منو ځکه چی تاسی زمونږ په شان انسانان بیع

او پر مونږ څه امتياز نه لرئ؟

تفسیر: یعنی د الله رسول څرنگه بشر کیدی شی؟ که الله په واقع سره کوم رسول لپږه نو له آسمانه به ئی کومه پرېشته لپږلی وه په هر حال تا پخپل زعم سره کومی خبری چی د الله تعالی له جانبه راوړی دی مونږ د هغو د منلو دپاره تیار نه یو.

فَأَمَّا عَادُ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً

پس هر څه چی عادیان وو پس کبر (لونی) ئی غوره کړه په ځمکه کښی په ناحقه سره او (کله چی هود دوی ووپرول نو) ووپل دوی څوک دی زیات سخت له مونږ ځنی په قوت کښی

تفسیر: ښائی کله چی رسولانو دوی له عذابه ویرولی وی دوی به د هغوی په جواب کښی داسی ویلی وی چی له مونږ څخه زیات زورور او طاقتور بل څوک دی؟ چی مونږ له هغه څخه وویرویو. آیا زمونږ په شان پر زورورو انسانانو خپل رعب او ویره کینولی شی؟ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د دوی اجسام دیر لوی لوی وو. نو د خپلو ابدانو په زور او قوت مغرور شول حال دا چی د تکبر او غرور له پلوه ئی خبری کول د الله تعالی له درباره وبال او نکال نازلوی».

أُولَئِكَ يَرْوُونَ أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ^(۱۵)

آیا نه وینی (او نه پوهیدل) دوی چی بیشکه الله هغه (ذات) دی چی پیدا کړی ئی دی دوی هغه ډیر سخت دی له دوی نه په قوت زور کښی او دوی په دلائلو د (قدرت) زمونږ چی انکار به ئی کوو (سره له علمه په دی بانندی چی هغه حق دی)

تفسیر: یعنی پخپلو زړونو کښی د ده پر حقانیت پوهیدل مگر د ضد او انکار له لوری به ئی هم داسی معامله کوله.

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا مَّصْرًا فِي أَيَّامٍ مَّحْسَبَاتٍ لِنَذِيْقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيَانِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

پس راو مو لیره پر دوی باندى باد یخ ډیر زورور هیبتناک په شو ورغو کښی
چی ډیری نحسی شومی وی دپاره د دی چی وشکوو مونږ پر دغو (کفارو)
عذاب رسوا کوونکی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «د دوی د غرور ماتولو دپاره د یوه کمزور
مخلوق په وسیله هغوی پناه او سپیره شول اوه شپي او اته ورځي مسلسل سخته سیلی چلیده ونی،
غنی، انسان، حیوان، ودانی او عمرانی شیان ئی بیخي له ځمکي څخه یووړل او هیڅ یو شی ئی
باقی پری نشود.»

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿۱۳﴾

او خامخا عذاب د آخرت خو ډیر رسوا کوونکی دی حال دا چی له دوی
سره به مدد ونه کړ شی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: یعنی د آخرت رسوائی خو ډیره لویه ده چی د هیچا په منع کولو او مخه نیولو سره نه
معطلیږی او نه بیرته آوری. او نه هلته یو بل ته څه کومک او مدد رسولی شی. له هر سری سره
به د خپل ځان فکر وی د محبت او مینې او د همدردی ډیر مدعیان به هلته له خپلو دوستانو،
خپلوانو او مینانو څخه سترگی اړوی او په پټه او په غلا سره به ورگوری.

وَأَمَّا شَوْذُ فَهَدْيُهُمْ فَأَسْتَجِبُوا الْعَنَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ

او هر څه چی شمودیان وو پس سمه لاره مو وشووله دوی ته (په لیرلو د
رسولانو سره) پس غوره کړ دوی پروندوالی (ضلالت) پر هدایت (او رهنمائی)

تفسیر: یعنی د نجات له هغی لاری څخه چی زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ورشوولی وه دوی
خپلی سترگی وترلی او پروندوالی ئی ځانته غوره کړ. بالاخر الله تعالی هم دوی د هم دوی په
خوبه سره په هم هغه حالت پریښودل.

فَأَخَذَتْهُمُ صِعْقَةٌ عَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۱۴﴾

پس و نیول دوی لره سختی چنی (د جبریل او) د عذاب سپکوونکی په سبب د هغه (شرک او عصیان) چی وو دوی چی کول به ئی (چی تکذیب د صالح وو)

تفسیر: یعنی داسی یوه سخت زلزله راغله چی له هنی سره دیره سخته چغه هم وه چی د هغه غبر له شدته د دوی زهره وچاوده او د زړونو حرکت ئی بند شو.

وَبَجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿۱۸﴾

او نجات مو ورکړ هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی وو او وو دوی چی پرهیزگاری به ئی کوله (له شرکه)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی او له بدی شخه ئی مخانونه وژغورل (وساتل) الله تعالی دوی ته له عذابه نجات ورکړی دی. او د عذاب د نزول په وخت کینی لږ شخه صدمه او تود باد هم نه وررسیږی.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿۱۹﴾

او (یاده کړه) هغه ورغ چی راتول به کرل شی دښمنان د الله اور (د دوزخ) ته پس دوی به ډلی ډلی کرل شی.

تفسیر: یعنی د هر یوه قسم مجرمانو ډلی او جماعتونه به سره بیل بیل وی او دغه گرد (تول) جماعتونه به یو د بل په انتظار کینی جهنم ته نژدی درول کیږی. بیا چی تول سره یو غای شی نو روان به کرل شی دوزخ ته.

حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۰﴾

تر هغه وخته پوری چی راشی دوی دغه (اور ته) شاهی به ورکړی پر دوی باندي غوړونه د دوی او سترگی د دوی او پوستکی (او نور اعضاء) د دوی پر

هغو (کارونو) چی وو دوی چی کول به ئی.

تفسیر: په دنیا کښی ئی پخپلو غوړونو سره تنزیله آیتونه واوریدل او پخپلو سترگو سره ئی تکوینیته آیتونه ولیدل مگر سره له هغه د الله تعالیٰ وحدانیت او د ده د رسول رسالت ئی ونه مانه او په هر حیث او هر جهت د الله تعالیٰ عصیان او نافرمانی ته متوجه شول خو له دی نه بی خبره وو چی د گناهونو گرد (تول) دفاتر یاداښتونه او تیکلی (ریکارډونه) د هم دوی په وجود کښی محفوظ او دک کری شوی پراته دی چی په لازمه وخت کښی به لولؤل او آوړول کیږی، له روایاتو څخه معلومیږی چی په محشر کښی به کفار له خپلو جرائمو څخه پخپلو ژبو سره انکار کوی نو په دغه وخت کښی به داسی احکام صادریری چی د دوی د هغو اعضاؤ او جوارحو شهادت وړاندی کړ شی چی دوی د هغو په ذریعه د دغو گناهونو مرتکب شوی دی لکه چی گرد (تول) وجود به ئی پری شاهدی ورکوی او په دی صورت د دوی د هغه اظهار چی پخپلو ژبو سره ئی پرومی کری وو تکذیب کیږی دلته به دوی حیران او مبهور او هک پک پاتی کیږی او خپلو اعضاؤ ته به وایی چی ای کمبختانو! لری او ورک شع! ما خو دغه مدافعه ستاسی له طرفه کوله او جگری می ستاسی په گته (فائده) نښلولی وی حال دا چی تاسی پخپله پخپلو جرائمو اقرار او اعتراف وکړ.

وَقَالُوا الْجُلُودُ هُمْ لَمْ شَهِدُوا عَلَيْنَا ط

او وبه وائی (کفار په تعجب سره اعضاؤ او) پوستکیو خپلو ته ولی مو شاهدی وکړه تاسی پر مونږ؟

تفسیر: یعنی دغه منکرین به وائی کله چی پخپله ژبه سره مونږ داسی انکار کوو نو پر تاسی داسی کوم مصیبت رالویدلی وو چی خامخا مو په ورښوولو شروع وکړه او په آخر کښی دغه وینا تاسی ته چا دروښوده.

قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ

نو وبه وائی (دغه جلود دوی ته چی مونږ پخپله نه یو غږیدلی بلکه) غږولی یو مونږ الله هغه (مطلق قادر) چی غږولی ئی دی هر څیز

تفسیر: د هغه لوی ذات قدرت هر ناطق ته د وینا قوت وربښلی دی، نن ورځ هم هغه لوی ذات مونږ ته هم د وینا قوت او قدرت راکړ، نو که مو خبری نه کولی او شیان مو نه وی ښوولی نو څه شی به مو کری وی. کله چی د هغه مطلق قادر اراده وشی چی یو شی خبری وکړی نو کوم

شی توانیبری او قدرت او مجال لری چی وینا ونه کری، هغه لوی ذات چی ژبی ته ئی د وینا قوت او قدرت وربنبلی دی آیا هم دغه قوت لاسو او پنبو او د بدن نورو اندامونو ته نه شی بنبلی؟ نو دغه دی چی مونبر هم د الله تعالیٰ په اراده دغسی شهادت اداء کر.

وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۲۱﴾

حال دا چی الله پیدا کړی ییع تاسی اول غلی او خاص هم دغه الله ته بیرته بیولی شی (مجازاتو ته)

تفسیر: دغه مقوله یا خو د الله تعالیٰ ده یا خو د جلودو ده دواړه احتملی دی.

وَمَا كُنْتُمْ تُسْتَبْرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ

او نه وئ تاسی (په وخت د کولو د دغو فواحشو داسی) چی پتول به مو (دغه فواحش له ویری د دی) چی شاهدی به ورکړی پر تاسی غورونه ستاسی او نه سترگی ستاسی او نه پوستکی ستاسی (حککه چی د خپلو اعضاؤ په شهادت مو باور نه درلود (لرلو)

تفسیر: یعنی له نورو غنی په پته سره مو گناه کوله او له دی نه نه وئ خبر چی ستاسی لاسونه او پنبی به ستاسی هغه مخفی اعمال شرگندوی (بنکاره کوی). بنائی چی تاسی هغه گناه له دغو اندامونو څخه هم پته کړی وی حال دا چی تاسو هم داسی کول هم غوښتل دغه مو له قدرته او واکه نه وو پوره.

وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۲۲﴾

ولیکن گمان به کوو تاسی (په وخت د ستر کښی) د دی چی بیشکه الله نه دی عالم پر ډیرو له هغو کارونو چی کول به تاسو.

تفسیر: یعنی اصلاً ستاسی چاری او د عمل طرز ئی بنکاره کوه چی گواکی تاسی د الله تعالیٰ

په محیط علم یقین نه درلود (لرلو) او داسی مو گنل چی هر شه مو چی زړه غواړی بنائی هم هغسی وکړو څوک مو وینی؟ او راپسی گرځی؟ که په پوره ډول (طریقه) سره مو یقین او باور کړی وی چی الله تعالیٰ زموږ له گردو (تولو) حرکاتو څخه عالم او باخبر دی او د ده په نزد کښی زموږ مکمل دفتر شته نو له سره به مو داسی شرارت او طغیان نه کوو.

وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَكُمْ فَاصْبِحْتُمْ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٤﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِنْ
يَسْتَعْتِبُوا فَمَا لَهُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٥﴾

او دغه (فاسد گمان) ستاسی هغه گمان ستاسی دی چی کوو به تاسی دغه (گمان) په رب خپل هلاک کړی یی تاسی (دغه گمان په آخرت کښی) پس نن وگرځیدئ تاسی له زیان کارانو څخه پس که صبر وکړی دوی (په دی عذاب یا ئی ونه کړی) پس اور (د دوزخ) ځای د هستوگنی دی دوی ته او که رضاء د الله (او قبول د توبی یا رجوع دنیا ته) غواړی دوی پس نه به وی دوی له قبول کړیو شویو (په طلب د رضاء د الله)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په دنیا کښی ځینی بلاء په صبر سره آسانپیری هلته که صبر وکړی یا ئی ونه کړی دوزخ د دوی دپاره کور مقرر کړی شوی دی چی له هغه ځایه له سره نشی وتلی او ځینی بلاء دلته په منت خوشامند او تملق سره لری کیدونکی دی ولی هلته دغه شیان له سره مفید نه واقع کیږی او هومره زاری خواری او عاجزی چی وکړی نه قبلیری او نه ئی په درد خوری».

وَقَيْضًا لَهُمْ فُرْنَاءَ فَرَزَيْنَا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

او مقرر کړی مو دی دوی ته ملگری (له شیطینو) پس بنائسته کړی ئی دی دوی ته هغه څیزونه چی وړاندی له دوی دی او هغه څیزونه چی وروسته له دوی دی (له هواء او هوس او انکار د آخرت)

تفسیر: یعنی پر دوی باندی یو یو شیطان مقرر شوی دی څو دوی ته خراب کارونه چی پخوا ئی کړی وو یا وروسته له دی نه ئی کوی ښه وروښی، او د دوی تبا کوونکی ماضی او مستقبل

هغوی ته ښه او ښکلی ورښکاره کړی او د دغو شیطینو تقرر هم د دوی د اعراض عن الذکر نتیجه وه. کما قال الله تعالیٰ (فی جزء ۲۵ الركوع ۴ آیت ۳۶ من سورة الزخرف) ﴿وَمَنْ يُفِضْ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُفِضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ وَرِيءٌ﴾

وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمِّهِمْ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ

او ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب) په هغو امتونو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی نه له پیریانو او له انسانانو،

تفسیر: یعنی هم هغه خبره چی د دوی په نسبت په ابتداء کښی فرمایلی شوی ده ﴿كَذَلِكَ جَعَلْنَا مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ جزء ۱۲ (د هود ۱۰ رکوع ۱۱۹ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر).

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ ﴿۳۵﴾

بیشکه چی دوی وو زیانکاران (په دواړو جهانونو کښی)

تفسیر: کله چی انسان ته خساره واقع کیږی نو هم داسی سامان ورمهیا کږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا هَذَا الْقُرْآنَ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَبُونَ ﴿۳۶﴾

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی (په وخت د قرائت د قرآن) چی مه اوروی غوږ مه ږدی تاسی دغه قرآن ته (چی محمد ئی لولی) او شورماشور واچوی په (وخت د لوستلو د) ده کښی ښائی چی تاسی غالب شی (پری او له تبلیغه ئی ساکت کړی)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن غږ د برق په شان د اوریدونکیو پر زړونو اثر غورغوی او هر څوک ئی چی اوری سخت تاثیر پری کوی نو ځکه د دغه تاثیر د انسداد دپاره کفارو دغه یوه

طریقہ شائتہ غورہ کری دہ ہر کلہ چی قرآن لوستلی کیپی دوی غور ورتہ نہ نیسی او دومرہ شورماشور اچوی چی نور ئی ہم وانہ وریدی شی او داسی بہ ئی گنل چی زمونبر پہ دغہ شورماشور سرہ د قرآن غبر پورته نشی او پر خلقو خپل تاثیر ونہ غورغوی. نن ورغ ہم جاہلان ہم داسی تدابیر کوی چی د کار د خبرو پہ مقابل کینی شورماشور کوی غو بل شوک ئی وانہ وری مگر د حقانیت او صداقت کزنگھار او تنہار کلہ د میاشو او مچانو پہ بنہار پت او مغلوبیدی شی؟ او سرہ لہ دغسی تدابیرو ہم د حق غبر د زہونو تر ژورو پوری رسیپی او ہم ہغہ ہلتہ خپل اثر غورغوی.

فَلَنْدَيَقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَنَجْزِيَهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۴﴾

(فرمائی اللہ تعالیٰ چی) پس خامخا وہ شکوو مونبر ہرومرو (خامخا) ہغو کسانو تہ چی کافران شوی دی عذاب سخت او خامخا جزاء بہ ورکرو مونبر ہرومرو (خامخا) دوی تہ ډیرہ بدہ سزا د ہغو اعمالو چی وو دوی چی کول بہ ئی.

تفسیر: یعنی لہ دی نہ بہ زیات خراب کار بل غہ وی چی دی پخپلہ ہم د پند او نصیحت خبری وانہ وری او نور خلق ہم پری نہ ږدی چی نصیحت تہ غور کییدی.

ذَلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارِ ۖ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخَلْدِ ط
جَزَاءٌ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿۲۵﴾

دغہ (سخت عذاب جزاء دہ د دشمنانو د اللہ (یعنی) چی اور دی شتہ دوی تہ پہ دغہ اور کینی کور د ہمیشہ والی (دپارہ د جزاء) پہ جزاء ورکولو پہ سبب د ہغہ چی وو دوی (پہ دنیا کینی) چی پہ آیتونو زمونبر (قرآن) انکار بہ ئی کوو.

تفسیر: یعنی پہ زہہ پہ بنہ شان پری پوہیدل لیکن لہ ضدہ او عنادہ او تعصبہ بہ ئی تری انکار کوو.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذِينَ أَضَلْنَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ نَجْعَلُهُمَاتَّ أَقْدَامَنَا لِيَكُونُوا مِنَ الْآسْفِلِينَ ﴿۳۹﴾

او وبه وائی (په اور کښې) هغه کسان چې کافران شوی دی ای ربه زمونږ
وښيه مونږ ته هغه (دوه تنه) چې گمراهان کړی ئی ؤ مونږ له پيريانو
(ابليس) او له انسانانو (قابيل) چې وگرځوو (واچوو) دوی لاندی د قدمونو
خپلو دپاره د دی چې شی دوی له ښکته (سپکو ذلیلانو خلقو څخه)

تفسیر: یعنی خیر مونږ خو په آفت کښې اخته شوو لیکن له انسانانو او پیریانو غنی هغه
شیاطین چې زمونږ د اغواؤ او د غولولو سبب گرځیدلی دی او مونږ د دوی له لاسه په دغه
مصیبت کښې مبتلا شوی یو له مونږ سره ئی مخامخ کړئ څو ئی مونږ تر خپلو پښو لاندی ذری
ذری او لتار کړو او په نهایت ذلت او خواری سره ئی د دوزخ په دیری ښکتنی طبقی کښې
وغورځوو او په دغه ډول (طریقه) خپل انتقام تری واخلو او لږ څه خپل زړونه پری ساړه کړو.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿۴۰﴾

بیشکه هغه کسان چې ویلی ئی دی صدقاً له زړه چې رب زمونږ الله دی بیا
تینگ ولاړ وی (په دغه توحید او نورو اعمالو د دین) رانازلیری به پر دوی
پرښتی (عند النزاع والبعث یا فی القبر چې داسی به وائی) مه ویریریئ او مه
خپه کییریئ او خوشاله اوسئ تاسی په جنت هغه چې وئ تاسی چې وعده ئی
درسره کړی شوی ده (په ژبی د انبیاؤ الله سره)

تفسیر: یعنی په زړه سره ئی اقرار وکړ او پر هغه قائم پاتی شو او د الله تعالی په ربوبیت او
الوهیت کښې ئی بل څوک شریک ونه دراوه او نه له دغه یقین او اقرار څخه د مرگ تر لحظی
پوری وانه وښته او نه ئی خپل رنگ بدل کړ هر هغه شی ئی چې په ژبه سره ویلی وو، د هم هغه
پر مقتضاء عملاً او اعتقاداً تینگ پاتی شو او د الله تعالی د کامل ربوبیت حق ئی په پوره ډول
(طریقه) سره وپیژاند او هر هغه عمل ئی چې وکړ خالص د ده د خوښی او شکر گزارۍ دپاره
ئی وکړ، د خپل رب گرد (تول) عائد کړی حقوق او فرائض ئی په ښه شان سره وپیژندل او په

بسه دول (طریقه) سره ئی اداء او په نحای ئی راوړل، الغرض له ماسواء الله څخه ئی مخ واپراوه او یواځی د هم هغه په جانب متوجه شو او د هم ده پر سمه صافه لاره ره ی (روان) شو. پر داسی مستقیم الحال بندگانو د مرگ په وخت او د قبر د رسیدلو په فرصت او وروسته له هغه د بیا ژوندی راپاڅیدلو په وخت کبسی پرستی نازلیری او دوی ته تسکین، تسلی ورکوی او د جنت د دخول زیری وراوړوی او ورته وائی چی اوس تاسی ته له هیڅ جهته د ویری او د اندیښنی موقع نه ده پاتی. د فانی دنیا تول فکرونه او غمونه ختم شوی دی او د بل کوم راتلونکی آفت او مصیبت اندیښنه نه ده پاتی اوس په ابدی دول هر قسم جسمانی او روحانی خوښی او عیش تاسی لره دی او د جنت هغه مواعد چی د انبیاؤ علیهم السلام په ژبو له تاسی سره کیری شوی وو هغه گرد (تول) اوس له تاسی سره ایفاء کیدونکی دی. دا هغه دولت او نعمت دی چی د هغه د رارسیدلو د یقین له حاصلیدلو څخه وروسته هیڅ یو غم او فکر د انسان په شاو خوا کبسی نشی گرځیدلی.

تنبیه: دیر ممکن دی چی پر متقینو او ابرارو په دغه دنیوی ژوندون کبسی هم د پرښتو یو قسم مخصوص نزول وشی چی د الله تعالیٰ په حکم سره دوی ته د دوی په دینی او دنیوی امورو کبسی د بهتری او ښیگنی (فاندی) او نورو ښو خبرو الهام وکری چی د دوی د شرح الصدر، تسکین او اطمینان موجب شی. لکه چی د دوی بالمقابل یو دوه آیتونه پنخوا تیر شول چی پر کفارو شیاطین مسلط دی څو رذائل او قبائح دوی ته ښه ورښکاره کړی او د دوی د اغواؤ او اضلالو وسائل ورپیدا او مهیا کړی. او په بل نحای کبسی د شیاطینو په حق کبسی د «تنزل» لفظ استعمال شوی دی (کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۹ الرکوع (۱۱) آیت ۲۲۲-۲۲۳ من سورة الشعراء)

﴿ تَنْزَلُ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ مِّنْهَا رِزْقًا وَقَدْرًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ په هر حال د مفسرینو په نزد دغه معنی هم کیدی شی، او په دغه تقدیر وروستی آیت ﴿ تَخُنُّ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾ سره په دیر بسه دول لگیری. والله اعلم.

تَخُنُّ أُولَئِكَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ

(بل داسی ورته ووائی ملائکی) مونږ یو دوستان ستاسی په دغه ژوندون لږ خسیس کبسی (په حفاظت نصرت) او په آخرت کبسی (چی به درڅخه لری کرو وحشت د قبر او وبه مو رسوو جنت ته)

تفسیر: ځینو دغه د الله تعالیٰ کلام ښوولی دی یعنی د پرښتو کلام له دی نه پنخوا ختم شوی دی. او د اکثرو په نزد دغه هم د پرښتو مقوله ده. گواکی پرښتی دغه قول د دوی په زهونو کبسی الهام کوی او د دوی حوصله او همت زیاتوی. ممکن دی چی ځینو بندگانو ته بالمشافه هم هم دغومره الفاظ ووائی. او ممکن دی چی موت ته نژدی یا بعد الموت ورته وویلی شی، نو په دغه

تقدير د ﴿تَحَنُّنٌ أَوْ لِيُظْهِرَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ مطلب به داسی کبیری چی مونږ په دنیا کبئی هم ستاسی ملگری او رفیقان وو چی د الله تعالیٰ په حکم به مو په باطنی دول (طریقه) سره ستاسی امداد او معاونت کوو او په آخرت به هم ستاسی رفیقان او ملگری یو چی هلته ستاسی شفاعت یا د اعزاز او د اکرام انتظام وکرو.

وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُنَّ أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ ﴿۳۱﴾

او شته تاسی ته په دغه جنت کبئی هغه نعماء چی مینه ورته کوی نفسونه ستاسی او شته تاسی ته په دغه (جنت) کبئی (لذاتو کراماتو) چی غواړئ ئی تاسی

تفسیر: یعنی د هر شی خواش، رغبت او هوس چی تاسی پخپلو زړونو کبئی وکړئ یا هر هغه شی چی په ژبه سره ئی وغواړئ هغه تول به تاسی ته درکولی کبیری. د الله تعالیٰ په خزانو کبئی د هیڅ شی کمی او تقلیل نشته.

تُزَلَّجْنَ خُفَّوْرٍ رَّحِيمٍ ﴿۳۲﴾

میلمستیا ده له (جانبه د الله) ښه ښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی هغه غفور رحیم به له خپل میلمه سره څومره ښه سلوک وکړی؟، او دغه څومره یو لوی عزت او توقیر دی چی یو ضعیف بنده د خپل رب العزت میلمه شی.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۳۳﴾

او څوک دی ډیر ښائسته (بلکه نشته) له جهته د وینا له هغه چا چی بولی (خلق) طرف د الله ته او عمل کوی نیک او وائی بیشکه زه له مسلمانانو غاړه ایښوونکیو یم (احکام الله ته).

تفسیر پخوا به ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا ﴾ کبھی د هغو مخصوصو بندگانو ذکر ووی هغوی یواغی د یوه الله پر الوهیت خپل اعتقاد ټینګ کړی وو او د خپل استقامت ثبوت ئی ورکړی ؤ دلته د هغوی د یوه بل اعلیٰ مقام ذکر فرمائی یعنی خورا (دیر) ښه سری هغه دی چی خپل ځان پاک الله ته بیخی و سپاری او د الله تعالیٰ د پوره طاعت او کامل انقیاد اعلان وکړی، او هم دغه غوره دین او سمه لاره ځانته اختیاره کړی او د ده قول او فعل نورو بندگانو ته د الله تعالیٰ په طرف د راتللو دپاره دیر ښه محرک، مؤثر او سائق شی او دوی د دنیا نورو خلقو ته هم د الله تعالیٰ په طرف دعوت ورکړی او د دین په طرف ئی جذب او کش کړی. او د هغی نیکی په طرف چی دی خلق رابولی دی پخپله هم پری عامل وی. او د الله تعالیٰ په نسبت د خپلی بندگی او احکام منلو د اعلان په وخت کبھی هیچیری او هیڅکله ونه ویریږی. او نه څه اندیښنه ورته پیدا شی. د ده د قومیت طغراء ښائی چی د اسلام مذهب وی او له هر قسم بخل، امساک، تعصب، او نورو عنادیه وو خبرو څخه لری وگرځی، او د خپلی خالصی مسلمانی منادی وکړی! او د هغه اعلیٰ مقام په لوری خلقو ته بلنه او دعوت کوی چی سیدنا و مولانا حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم د هغه دپاره مبعوث شوی ؤ، او پخپله سیدالمرسلین و خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم او صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین پر هغی لاری خپل مقدس حیات او مجاهدات صرف کړی دی. دغه آیت په شان د محمد صلی الله علیه وسلم کبھی دی یا مراد تری صحابه رضی الله تعالیٰ عنه یا عالمان یا محتسبان یا مؤذنان یا نور هغه څوک دی چی پکبھی دغه ښه صفات وی.

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿٣٦﴾

او نه برابریری سره نیکی او نه بدی (په جزاء او حسن العاقبة کبھی) دفعه کوه (ته هغه بدی) په هغه خصلت سره چی هغه دیر ښه وی پس ناڅاپه هغه څوک چی په منع ستا او په منع د هغه کبھی عداوت دښمنی وی لکه چی دی به دوست وی دیر مهربان

تفسیر: په دغو آیتونو کبھی یوه رښتین داعی الی الله ته د هغو ښو اخلاقو تعلیم ورکوی چی دوی ورته ضرورت لری یعنی ښه وپوهیږه چی بدی له نیکی سره، او نیکی له بدی سره قطعاً نشی برابریدی، او د دواړو تاثیرات سره بیل دی. بلکه یوه نیکی له بلی نیکی سره، او یوه بدی له بلی بدی سره په اثر او نتیجه کبھی متمایزی دی. لهذا د یوه قانت مؤمن مخصوصاً د یوه داعی الی الله مسلک ښائی داسی وی چی د بدی جواب دی له سره په بدی سره ورنه کړی بلکه

حتی الامکان د بدی مقابله دی په نیکی سره وکړی. که شوک ورته کومه سخته خبره وکړی یا بده معامله ورسره وکړی نو د هغه په مقابل کېږی دی داسی رویه او د عمل طرز عُثَان ته غوره کړی چی له هغه څخه بهتر او ښه وی. مثلاً د قهر او غصی په مقابل کېږی دی له حلم او تحمل څخه کار واخلي! او د کنځلو جواب دی په تهنییب او انسانیت سره په دعاء او د سختی جواب دی په نرمی او مهربانی سره ورکړی د دغه وُضْعِیت او مَسَلِک له غوره کولو څخه به په نتیجه کېږی ژر درښکاره شی چی ډیر سخت دښمن به هم ستاسی په مقابل کېږی نرم او پوست شی. اگر که په زړه او اساسی ډول (طریقه) سره به ستا دوست او خیر غوښتونکی نه گرځی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره به دی دوست گرځی، او متدرجاً دغه ظاهری دوستی په باطنی دوستی تبدیل او تحویل مومی او د دښمنی او عداوت گُرد (تول) خیالات د ده له زړه او افکارو څخه بیخی وځی کما قال الله تعالی ﴿عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ كَادَبْتُمْ وُجُوهُهُمُ﴾ (د الممتحنة (۲) رکوع ۷ آیت ۲۸ جزء) هو! که د کوم سړی د طبیعت اقتضاء هم داسی وی چی د لرم او منگور په شان بی له ضرره او اذیته بل شی انسان ته نه رسوی نو هغه مستثنی او جلا (جدا) خبره ده چی پر داسی افرادو نرمی، ښه اخلاق، صبر، تحمل هیڅ مثبت اثر نشی غورځولی. مگر دغسی افراد ډیر لږ وی په هر حال هغو کسانو ته چی د دعوت الی الله پر منصب فائز دی لازم دی چی په ډیر صبر، استقلال، ښه خلق تحمل سره کار وکړی!.

وَمَا يُقَلِّمُ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُقَلِّمُ إِلَّا الْأَذْوَحَظَّ عَظِيمٍ ﴿۳۵﴾

او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت د بدی دفع په نیکی سره) مگر هغو کسانو ته چی صبر تحمل کوی او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت) مگر خاوند د برخی ډیری لوی ته

تفسیر: یعنی ډیره لویه حوصله په کار ده چی انسان په هغی سره د بدو خبرو تحمل وکړی شی او د هغه مقابله په ښه سره وکړی. دغه ښه اخلاق او اعلیٰ خصلت د الله تعالیٰ له درباره ډیرو ښو او خوش قسمته او اقبالمنو سړیو ته وربښلی کیږی. (ربط) تر دی عُثَايَه پوری د هغه حریف او دښمن سره د معاملی او ښه سلوک ښوونه وه چی په ښو معاملو او ښو اخلاقو سره متاثر کیږی شی لیکن عُثْنی داسی دښمنان هم پیدا کیږی چی په هیڅ حالت او صورت سره له دښمنی څخه لاس نه اخلی، که شوک ورسره هومره ملاطفت او محبت وکړی د هغه د شقاوت او عداوت مراتب لا پسی زیاتیږی او هغه تل په هم دغه فکر او ذکر وی چی هر ورو (خامخا) تاته څه ضرر او اذیت درورسوی نو د داسی پڅو شیطانانو له اضرار او ایذاء څخه د عُثَان ساتلو تدبیر اوس دغسی

الله تعالیٰ بیان فرمائی چپی

وَأَمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۳۷﴾

او کہ ورسپیری تاتہ له طرفہ د شیطان شہ تباہی، وسوسہ (چپی دی واروی تا له دغہ بنہ خصلت) پس پناہ ونیسه پہ الله (له شرہ د ده) بیشکہ الله ہم دی دی بنہ اوریدونکی بنہ عالم

تفسیر: یعنی د داسی شیطان پہ مقابل کینی له نرمی او عفوی او پہ تیریدلو سرہ کار نہ چلیبری یواچی د هغه د نجات دپارہ یو تدبیر شته چپی د الله قدوس جل و اعلیٰ شانہ واعظم برهانه پہ پناہ کینی راشع! دا هغه مضبوطہ کلا ده چپی هغی ته له سرہ شیطان نشی رسیدی. کہ تاسی واقعی پہ اخلاص او زاری سرہ د الله تعالیٰ پہ حضور کینی دعاء وکریٰ نو هغه به ضرور تاسی ته پناہ درکوی ځکه چپی الله تعالیٰ د خپلو مخلوقاتو هر غږ او بلنه بنہ آوری او بنہ پری پوهیبری چپی کوم یو پہ څومره اخلاص او تضرع سرہ ماته دعاء او نداء کوی؟ حضرت شاه صاحب د دغہ آیت د ربط په نسبت له پخوانی سرہ داسی لیکي «یعنی که بی اختیاره قهر او غصه درشی نو دغہ د شیطان مداخله ده» شیطان نه غواړی چپی تاسی په «حسن الاخلاق» موصوف اوسع او د دعوت الی الله په مقصد کینی بریالی (کامیاب) او فائزالمرام شی.

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله شپه او ورځ ده (چپی په یوه کینی لباس او په بل کینی معاش دی) او (بل ځینی له دلائلو) لمر او سپوږمی دی

تفسیر: له دعوة الی الله سرہ څو سماویه او ارضیه دلائل هم بیان فرمائی څو په هغو سرہ داعی الی الله ته د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت او بعث بعدالموت او نورو اهمو مسائلو په پوهولو کینی مدد ورسپیری په دغہ ضمن کینی دی لوری ته هم اشاره وشوه چپی له یوه جانبہ د الله تعالیٰ مخصوص بندگان پخپل قول او عمل سرہ خلق د الله تعالیٰ په طرف رابولی او له بل جانبہ د نمر، قمر، آسمان، ځمکی او د نورو مخلوقاتو عظیم الشان نظم او نسق غور او دقت کوونکیو ته د هغه واحد الله په طرف د راتللو دعوت ورکوی.

وفي كل شيء له آية تدل على انه واحد

انسان ته لازم دی چی په دغو تکوینیہ و دلائلو کښی هم هغسی بند پاتی نشی لکه چی نور دیر اقوام پکښی بند پاتی دی بلکه ضروری ده چی د هغه لامحدوده قدرت لرونکی مالک الملکوت په مخ د خپل عجز او تسلیم سر ښکته کړی چی دغه گرد (تول) د ده د قدرت او عظمت دلائل دی او د هغه په حکم سره له عدمه په وجود راغلی دی او ممکن دی چی پر دغه هم تنبیه وی څرنگه چی شپه او ورځ، او د دغو دواړو ښو لمر او قمر یو د بل په مقابل کښی دی او پاک الله تل په دغو دواړو کښی رد او بدل کوی هم داسی هغه پر دغه هم قدیر دی چی د دعوت الی الله په رڼا (رڼرا) کښی او د داعی د همت په علویت او د ده د ښو اخلاقو په میمنت د دغه قرآن د مخاطبینو وضعیت ته هم تبدیل او تحویل ورکړی او دغه توره تیاره فضاء په یوه روښانه رڼا (رڼرا) سره بدله کړی.

لَا تُسَبِّحُ لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدْ وَابْتَهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ
 اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿۳۱﴾

مه کوئ سجده تاسی دپاره د لمر او نه دپاره د سپوږمی او سجده کوئ تاسی خاص هغه (الله) ته چی پیدا کړی ئی دی دا (خلور علامی) که چیری یی تاسی چی خاص هم ده (الله) ته عبادت کوئ

تفسیر: د لمر، سپوږمی او د نورو شیانو عبادت کونکو به هم په ژبه سره هم داسی ویل چی زمونږ غرض د دغو شیانو له عبادته د پاک الله عبادت دی مگر پاک الله دغه وښوول چی دغه شیان بیخی د عبادت لیاقت نه لری د عبادت لائق یواځی واحد الله دی او د کوم غیر الله عبادت کول د قدوس الله څخه له بغاوت کولو سره مرادف دی.

فَاِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
 وَهُمْ لَا يَسْئُونَ ﴿۳۲﴾ السَّجْدَةِ

پس که لوئی وکړه دوی (له سجدی د الله نو الله مستغنی دی) پس هغه څوک چی په نزد د رب ستا دی (له پرښتو) تسبیح وائی دغه (الله) ته هم په شپه کښی او هم په ورځ کښی حال دا چی دوی (له دغه تسبیح او عبادته) نه ستړی کیږی.

تفسیر: یعنی که غرور، تکبر، لوئی د حق له قبوله مانع ده او د توحید د دلائلو له وضوح سره د واحد الله د عبادت په جانب نه غواړی چی راشی، نو نه دی راځی دوی خپلو ځانونو ته نقصان رسوی. الله تعالیٰ له سره د دوی پروا نه لری هغه لوی ذات چی د ده عظمت او جبروت داسی وضعیت لری چی بی حساب به مقربین ملائک شپه او ورځ د ده په عبادت، تسبیح او تقدیس کښی داسی مشغول او لگیا دی چی له سره پکښی نه خپه، نه ستړی او ستومانیری نو د دوی په مقابل کښی دغه خواران څه شی دی. دوی په دغو دروغو تکبر، او غرور خامخا خپلو ځانونو ته ضرر او نقصان رسوی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَاءَ اهْتَرَتْ
وَرَبَّتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۰﴾

او ځینې له دلائلو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چی بیشکه ته وینی ځمکه وچه کلکه پس هر کله چی نازلی کرو مونږ پر دغی (ځمکی) اوبه (د باران) نو سره وخوځیږی او وپرسیږی (او شنه شی) بیشکه هغه الله چی ژوندی کړی ده دا (ځمکه) خامخا ژوندی کوونکی دی د مریو بیشکه الله پر هر شی باندي (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی ځینی ئی هم دغه احیاء او اماتت دی)

تفسیر: یعنی ځمکی ته وگورئ چی دغه خواره چپ چاپ، ذلیل او سپک تر درانه بار لاندی ده د وچوالی په وخت کښی ئی له هری خوا څخه دوږی او خاوری پورته کیږی لیکن هم دا چی د باران پرڅخه پری ولویده یو ځلی طراوت، رونق، تازگی او نشونما او د لیدلو وړ (مستحق) تحولات پکښی څرگندیږی (ښکاره کیږی). آخر دغه انقلاب د کوم ذات د قدرت د لاس تصرف او نتیجه ده؟ هغه الله جل جلاله چی وچی کلکی مری ځمکی ته طراوت، شینوالی او ژوندون وربښلی دی آیا هغه پر دغه نه دی قدیر چی د انسانانو په ابدانو کښی بیا روح واچوی؟ او آیا هغه مطلق قادر نشی کولی چی مرو زړونو ته د دعوت الی الله له تاثیره بیا له نوی سره ژوندون او جدید حیات ورعطاء کړی؟ بیشکه الله تعالیٰ هر شی کولی شی! او د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی هیڅ شی مانع او مزاحم نشی کیدی.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفُونَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرًا مِّنْ يَأْتِيهِمْ فِيهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۴۱﴾

بیشکه هغه کسان چی میلان کوی له حقه باطل ته په آیتونو (د قرآن) زمونږ کښی نه دی پت دوی پر مونږ (نو د دغه الحاد جزاء به ورته ورکړو) آیا پس هغه څوک چی وغورځولی شی په اور کښی غوره دی یا هغه څوک چی رابه شی په امن (له عذابه) په ورځ د قیامت کښی (نو تهدیداً دوی ته ویلی کیږی چی) کوئ تاسی هر څه چی مو خوښ وی (ای کفارو) بیشکه الله پر هغو اعمالو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به د اعمالو درکړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لوری د دعوت ورکونکیو له ژبو څخه د تنزیلیه و آیتونو له آوریډلو او د دهر پر قرطاس د تکوینیو و آیتونو له لیدلو څخه هم چی دغه خلق له کږو تلوو بیرته نه گرځی او په سمو صافو خبرو کښی واهی او تباهی شهادت پیدا او تری کږی ویری خبری جوړوی یا ئی خامخا سره اړوی رااړوی او یو غلط مطلب تری ویاسی یا خوشی چتی (بیکاره) بل کوم عذر او بهانه وړاندی کوی او د آیتونو په منلو کښی وړاندی وروسته تحریف او تبدیل کوی د داسی کږو تلونکیو پر اوضاعو پاک الله دیر ښه پوهیږی ممکن دی چی دغه پر خپلو مکاریو او چالاکیو دیر مغرور وی مگر له الله تعالیٰ غنی د دوی هیڅ احوال نه دی پت څه وخت چی دوی له الله تعالیٰ سره مخامخ ودرول شی هلته به دوی پوهیږی چی فی الحال الله هغوی ته مهلت ورکړی و ځکه چی الله تعالیٰ سم د لاسه مجرمین نه نیسی له هم دی جهته وروسته فرمائی ﴿اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ یعنی ښه دی څرنګه چی پوهیږئ هم هغسی وکړئ مگر ښه پوهیږی چی ستاسی مگرد (تول) حرکات د پاک الله اعظم برهانه تر نظر لاندی دی او په یوه ورځ د هغه سزا تاسی ته یو ځای پوره درکوی او بالاخر د هغه ربر (تکلیف) او زحمت تاسی موندونکی یئ اوس تاسی پخپله فکر او غور وکړئ هغه سری چی د خپلو شرارتونو په علت په دیر سخت سوځونکی اور کښی ولویږی او یو بل سری چی د خپل شرافت او سلامت خوښولو په برکت تل په امنیت او طمانیت کښی اوسیرئ آیا له دغو دواړو څخه کوم یو ښه او بهتر دی؟

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی په ذکر قرآن کله چی راغی دوی ته (نو ژر به په عذابیرئ دوی)

تفسیر: یعنی دوی خامخا د خپلو کړو تلو په علت د پند او نصیحت په خبرو کې شېهات پیدا کوی حال دا چې په هغه کې د دروغو غځای او گنجائش له سره نشته. هغه ذکر، پند نصیحت څه شی دی؟ یو صاف، واضح، مضبوط او محکم کتاب چې له هغه څخه ما سواء له یوه ناپوه، احمق او شریر انسان بل هیڅوک انکار نشی کولی.

وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٢٤﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَيْكَةِ حَمِيدٍ ﴿٢٥﴾

حال دا چې بیشکه دغه قرآن خامخا کتاب قوی (نادر) دی نه راغی دغه قرآن ته باطل (نه) د مخی (له طرفه) د دی او نه د شا (له طرفه) ئی (بوجه من الوجوه) رالیږلی شوی دی له طرفه د حکمت والا ثناء ویلی شوی (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په رالیږلی شوی کتاب کې که دروغ راغلی دی نو له کوم غځای څخه راغلی دی؟ او د هغه کتاب د ساتلو ذمه چې هغه پخپله غاړه اخیستی ده نو ناحق او باطل څه قوت او مجال لری چې د هغه شاوو خوا ته ورنژدی شوی وی.

مَا يُقَالُ لَكَ إِلا مَا قَدْ قَبِلَ الرَّسُولُ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ ﴿٢٦﴾ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٧﴾

نه ویل کیږی تاته (ای محمده!) مگر (هم هغسی) وینا چې په تحقیق ویلی شوی وه دپاره د هغو رسولانو چې پخوا له تا تیر شوی دی، بیشکه رب ستا خامخا څیښتن (مالک) د مغفرت دی (مؤمنانو لره) او څیښتن (مالک) د عذاب دردناک دی (کافرانو لره)

تفسیر: یعنی د منکرینو کومه معامله چې له تاسی سره ده هم دغه معامله به د هری زمانی منکرینو له خپلو انبیاءو سره درلوده (لرله). انبیاءو به تل د دوی دپاره خیر غوښت او هغوی به د هغه په مقابل کې هر راز (قسم) تکالیف او مصائب خپلو انبیاءو ته رسول بیا هم هغسی چې هغو انبیاءو پر هغو ربرو (تکلیفونو) او سختیو کې صبر او تحمل کوو تاسی هم پر دغو

مصاعبو صبر او تحمل وکړئ په نتیجه کېښی به ځینی توبه کوی او پر سمه لاره به راځی چی د دوی دپاره د الله تعالی له جانبه معافی او بښنه ده او څه نور کسان به پر خپلو هم هغو کېږو تللو، ضد او عناد تینگ او قائم پاتی کېږی چی بالاخر دوی د دردناکی سزا مستوجب کېږی.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَجَبًا لَقَالُوا آلَؤُلَافُ صَدَقَتِ آيَاتُهُ عَجَبًا وَعَرَبِيٌّ

او که گړغولی مو وی. دغه قرآن په ژبه د عجمو نو خامخا ویلی به وو (دغو د عربو کفارو) ولی واضح بیان شوی نه دی آیتونه د دی (په ژبی فصیحی عربی دغه قرآن) آیا عجمی دی او (نبی ئی) عربی دی

تفسیر: یعنی که یوه سری داسی اراده کړی وی چی یوه خبره نه منی نو په زرگونو حیلی او بهانی ورته جوړولی شی. د معظمی مکی کفارو کله چی بل شی ونه موند نو په داسی ویناوو ئی شروع وکړه چی «صاحبه! مونږ خو د عربی نبی په معجزی باندی هلته قائل او معترف کیدو چی دغه قرآن ماسواء له عربی ژبی په بلی کومی ژبی راغلی وی» لیکن فرض ئی کړئ که هم داسی هم کیدی نو د هغه کتاب د دروغجن کولو دپاره به دوی داسی ویل «ښه صاحبه! چیری داسی بی اساسه او بی منطقه خبره به لیدلی شوی وی چی پخپله رسول عربی او د ده قوم چی د دغه کتاب رومبنی مخاطبین دی هم عرب مگر دغو ته دغسی کتاب رالیږلی شوی دی چی پر یوه توری هم دوی نشی پوهیدی.

قُلْ هُوَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هَدٰى وَّشَفَّاءُ

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) چی دغه قرآن دپاره د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی هدایت او شفاء دی

تفسیر: یعنی لغو او چتی (بیکاره) شبهات خو به له سره نه ختمیږی هو! دغومره تجربه هر یو سری کولی شی هغو کسانو چی پر دغه مقدس کتاب ایمان راوړی دی او پری عمل کوی په څرنگه عجیب هدایت او بصیرت عقل او پوه نائل او فائز شوی دی او د دوی د سلهاوو کلونو او قرنو امراض او رنځوری ئی لری او ورکه کړی ده او له دوی ځنی ئی ظاهری او باطنی روغ رمت انسانان جوړ کړی دی.

وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقُرْءَانُهُمْ عَلَيْهِمْ عَمًى

او هغه کسان چي ايمان نه راوړي په غوړونو د دوی کښی دروندوالی دی حال دا چي دغه (قرآن) پر دوی باندي روندوالی پتوالی دی (نو نه وینی دوی هغه جمال او کمال د ده)

تفسیر: یعنی هم هغسی چي د خفاش (شکالی - ښاپیرک) سترگی د لمر په رڼا (رڼرا) کښی ترلی کیږی او دی هیڅ یو شی پری نشی کتلی دغه منکرین هم د قرآن په رڼا (رڼرا) کښی رانده او هیڅ یو روڼ شی نشی لیدلی نو په دغه کښی د قرآن څه قصور دی؟ منکرینو ته لازم دی چي د خپلو لیدلو دغه ضعف ته ښه څیر شی او محسوس ئی کړی! او بیا د هغی معالجي ته متوجه شی!

أُولَٰئِكَ يُتَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ ۗ

دغه کفار (گواکی داسی دی لکه چي) غږ ورته کوو شی له ځایه لری (او په کیفیت ئی نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی که یو سری ته له لری څخه غږ او ناری وکړی هغه ئی نه آوری او که وائی وری ښه پری نه پوهیږی هم داسی د قرآن منکرین هم د دغه صداقت او منبع د صداقت څخه دومره لری لویدلی دی چي د حق غږ د هغو د زړه غوړو ته له سره نشی رسیدی او که چیري هم ورسیدی نو دوی د هغه پر مطلب په ښه شان سره نشی پوهیدی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسی ته کتاب (توریت) پس اختلاف وکړ شو په (تصدیق او تکذیب د) هغه کښی

تفسیر: یعنی هم هغسی چي نن د «قرآن» د منونکیو او د نامنونکیو په منځ کښی اختلاف واقع شوی دی پخوا له دی نه د «توریت» په متعلق هم داسی اختلاف واقع شوی وو بیا وگورئ چي د هغه انجام څرنګه شوی وو؟

وَأُولَٰئِكَ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لِقُضَىٰ بَيْنَهُمْ

او که چپیری نه وی هغه خبره چی پرمویی شوی ده له (طرفه) د رب ستا (چی) تاخیر د عذاب دی تر قیامت پوری) نو خامخا حکم به کړی شوی ؤ په منع د دوی (په دنیا) کښی

تفسیر: هم هغه خبره صادره شوی ده چی د دغو گردو (تولو) شیانو فیصله په آخرت کښی کیږی.

وَأْتَهُمْ لِنْفِي شَكِّ مِنْهُ مَرِيْبٍ ﴿٢٥﴾

او بیشکه چی دغه (دروغ جوړوونکی) خامخا په داسی شک کښی دی له دی (قرآنه یا له توریت) چی موجب د اضطراب دی

تفسیر: یعنی مهمل شکوک او چتی (بیکاره) شبهات دوی ته اطمینان او هوسانی (آرام) نه ورکوی او تل د دوی په زړونو کښی اندیښنی وی.

مَنْ عَمِلْ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَالِمٍ لِّلْعَالَمِيْنَ ﴿٢٦﴾

هر شوک چی وکړی نیک (کار) پس دپاره د عثان خپل ئی دی او هر شوک چی بدکار وکړی پس هغه بار دی په ده او نه دی رب ستا ظلم کوونکی پر بندگانو (چی بی موجه ئی په عذاب کړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له جانبه ظلم نه کیږی هر سری به د خپل عمل بدل ومومی، څه چی ئی کړی وی هم هغه به ئی په مخه ورشی نه د هیچا نیکی هلته ضائع کیږی او نه د یوه بدی د بل چا په غاړه کښی لویږی. (ربط) کله چی د نیکی او بدی پوره بدل د قیامت په ورځ ورکول کیږی او کفارو به علی الاکثر دغسی پوښتنی کولی چی قیامت کله راځی؟ نو ځکه د هغه په نسبت اوس د هم دغه مبارک تفسیر د مخامخ مخ په اوله کرښه کښی داسی ارشاد صادرېږی چی

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ط

خاص هم دغه (الله) ته ورکاوه شی علم د قیامت (چه شخه وخت به واقع کیری)،

تفسیر : یعنی یواغی الله تعالیٰ په دی عالم دی چه قیامت کله راغی؟ ډیر لوی رسول او ستره پربسته هم د قیامت د وخت له تعیینه عاجزه او ناتوانه ده. که څوک د قیامت د قیام پوښتنه له دوی نه وکړی نو جواب به ئی داسی آوری «ما المسئول عنها باعلم من السائل».

وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِّنْ أَكْبَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بُعْلِيهَا ط

او نه راوغی هیخ قسم له میوو شخه له غلافو د دوی شخه او نه آخلی بار هیخ بنځه (له انسانه او حیوانه) او نه ږدی بار (حمل) خپل مگر په علم د الله سره .

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علم پر هر شی محیط دی. هیخ یوه خرما له خپلی وابښکی، او هیخ یوه دانه له خپل وری او هیخ یوه میوه او ثمره له خپلی خولی (غلافه) د باندي نه راوغی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) د هیخ یوی بنځی یا د بنځی ساکنی (ذی روح) په گیده یا په هگی کښی به داسی وړوکی مولود او موجود نه وی چه الله تعالیٰ ته هغه نه وی معلوم (بلکه معلوم دی) او هر هغه چی دوی ئی څیړوی یا تری ووغی هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی شته. هم داسی وپوهیږئ چه د دغی موجودی وری دنیا د نتیجی په ډول (طریقته) د آخرت ظهور او د قیامت وقوع هم هر ورو (خامخا) په عمل راغی د هغه وخت او نیته هم هم دغه رب البریه ته معلومه او ښکاره ده چه کله راغی؟ هیخ یو انسان یا پربسته په دی نه دی خبر او نه دغه ضروری ده چه څوک پری خبر شی بلکه دغه هر انسان ته لازم دی چه د قیامت پر خبرو او احوالو او اهلوالو سم د الله تعالیٰ له اخبار او اعلام تام یقین او باور ولری! او د هم هغی وپروونکی ورغی په توتیه او فکر او ذکر کښی دی تل اوسی! چه په هغه کښی به له سره دوستی او رفاقت، امداد او شفاعت، کومک او معاونت بی د رب العزت له مرحمته ممکن نه دی او نه تری نجات او مخلص شته.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ اَيْنَ شُرَكَائِيَ لَا

او په هغه ورغ غبر به وکړی (الله) مشرکانو ته چی څه شول شریکان زما (په زعم د تاسی).

تفسیر: یعنی هغه خپل معبودان راوبولی چه هغو مو زما په الوهیت کښی شریک درولی وو چه اوس هغوی چیری دی؟.

قَالَ اذْذِكْ لَمَّا مَتَّامِنٌ شَهِيدٌ ﴿۴۱﴾

نو وبه وائی دغه (مشرکان) چی خبر کړی مونږ ته (اوس) چی نشته زمونږ نه هیڅوک شاهد (په دی چی تاته شریک شته).

تفسیر: یعنی مونږ په صافو او ښکاره وو الفاظو سره د تا په حضور کښی عرض کړی دی چی مونږ له سره پخپل جرم او گناه اقرار او اعتراف نه کوو، او نه د هغه د اقبال دپاره حاضر یو (گواکی په دغه وخت کښی په وخت کښی په نهایت لجابت او سپین سترگی توب په درواغو سره له خپل کفر، شرک او عصیان، انکار کوی) غښنو د «شهد» معنی شاهد اخیستی ده او داسی مطلب تری اخلی چه په دغه وخت کښی هیڅ یو زمونږ هغه شرکاء دلته نه وینو او را څخه ورک شوی دی.

وَضَلَّ عَنْهُمْ تَاكَاثُرًا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظُنُّوا لَهُمْ مِنْ مَّحِيصٍ ﴿۴۲﴾

او ورک به شی له دوی نه هغه (بتان) چی وو دوی چه عبادت به ئی کاوه (د هغو) پخوا له دی نه (په دنیا کښی) او یقین به راشی د دوی چه نشته دوی ته هیڅ غای د تیښتی (له عذاب د الله څخه).

تفسیر: یعنی هغو شیانو ته چه تاسی په دنیا کښی د الله تعالی شریکان وبل او د هغو په عبادت کښی لگیا وئ نن د هغوی هیڅ درک او پته نه ده معلومه چه چیری دی؟ د خپلو عابدانو مدد ته ولی نه راغی؟ او د عابدانو له زرو غښی هم هغه د بللو او د عبادت کولو خیالات او افکار غائب شوی دی هغوی اوس ښه پوهیدلی دی چه د الله تعالی له سزا څخه له سره نشی خلاصیدی او خپل مری د ده د سزا له منگلو څخه په هیڅ وسیله نشی خوشی کولی بالاخر بی هیلې او ناامیده کیږی او له هغو غښی بیخی خپله بی تعلقی او بیزاروی ښکاروی چه د دوی په حمایت به له انبیاؤ سره جنگیدل او د هغو پند به ئی نه اوریده.

لَا يَسْمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ السَّرُّ فَيُؤْسُ قَنُوطًا ۖ وَلَئِنْ أَذَقْتَهُ
رَحْمَةً مِّنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَسَّتَهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا إِلَىٰ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً ۗ
وَلَئِنْ رَجَعْتَ إِلَىٰ رَبِّيَ إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ ۗ

نه ستري کيږي انسان له غوښتلو د خیر (او د انواعو د ښيگنو) او که ورسپړي ورته کوم شر پس ناامیده وی دی ډیر سخت (له رحمته د الله). او قسم دی خامخا که وشکوو ده ته رحمت (مهرباني غنا او صحت) له (جانبه) زمونږ پس له هغی سختی چی رسیدلی وی ده ته (له فقر او مرض) نو خامخا وبه وائی دی هرومرو (خامخا) چه دغه (غنا او صحت لائق) زما دی (په سبب د عمل زما) او گمان نه کوم پر قیامت د دریدونکی (چه رابه شی) او قسم دی که (بالفرض) بیرته وگرځولی شم په طرف د رب خپل نو بیشکه زما دپاره به وی په نزد د دغه (الله) کښی خامخا نیکی (جنت)،

تفسیر : یعنی د انسان طبیعت هم عجیب قسم دی کله چه لږ څه دنیوی نیکی او ښيگنه ورته ورسپړي او څه عیش او عشرت او آرامی ئی په برخه شی نو د ډیر حرص او طمعی لامله (وچی) غواړی چه لا نوری مزی او چرچی هم وکړی او تر هری اندازی پوری چه آرام او هوسا وی نه پری قانع کیږی او گیده ئی پری نه مریږی او که له وسه او توانه ئی پوره وی د تولی دنیا مال او دولت به تولوی او پخپل کور کښی ئی غوندوی لیکن که چیری لږ څه سختی او بده ورځ پری راشی او د ظاهری اسبابو سلسله له خپله مرضی څخه چپه او مخالفه ووینی نو ژر تر ژره نا امیده او مایوس کیږی او په دغه وخت کښی په مات زړه بی هیلې او وارخطاء کیږی ځکه چه د هغه نظر تش پر دغه وروړاندی شویو اسبابو محدود وی او پر مطلق قادر او مسبب الاسباب ئی اعتماد نه وی چه که هغه اراده وفرمائی په یوه آن کښی د اسبابو گرده (توله) سلسله پر بلی خوا هم اړولی شی. له دغی مایوسی څخه وروسته که بالفرض الله تعالیٰ له ده نه دغه تکلیف او مصیبت لری هم کړی او پخپل فضل او مرحمت سره د عیش او راحت مسائل هم ور تهیه کړی نو وائی «هَذَا لِي» یعنی ما هغه فلاسی تدبیر کړی ؤ زما په تدبیر او لیاقت او فضیلت سره خامخا هم داسی کیدونکی ؤ اوس نه د پاک الله فضل او مرحمت یادوی او نه ئی د خپلی هغه مایوسی او ناامیدی کیفیت چی لږ څه پخوا ورپیش وو په یادپړی. د عیش او آرام په نشو کښی داسی مخمور او مسرور کیږی چی گواکی وروسته به هیڅ یو مصیبت او نکبت نه وروړاندی کیږی او داسی به ئی گڼی چه تل به هم داسی په آرامی او هوسائی (آرام) کښی اوسیدم او که چیری د دغو تأثیراتو په منځ کښی د قیامت نوم واوروی نو وائی چی زه خو داسی خیال نه کوم چه

دغسی یو شی واقع کیدونکی دی او فرض ئی کړئ که دغسی پښته واقع هم شی او زه بیا د خپل رب په طرف بوتللی هم شوم نو یقین کوم چی هلته به هم زما انجام ښه وی که زه د الله تعالیٰ په نزد خراب او نالائق وی نو په دنیا کښی به دومره عیش او راحت زما په برخه نه کیده نو ځکه توقع ده چه هلته هم هم دغسی معامله به له ماسره کیږی.

فَلَنْبُتَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاِيسَاعِمِلُوا وَلَنْ يُقْتَلَهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۝۵

پس خامخا خبر به درکړو هرورمو (خامخا) هغو کسانو ته چی کافران شوی دی په هغو (عملو) چی کړی ئی دی او خامخا وبه شکوو هرورمو (خامخا) پر دوی له عذابه سخته لویه.

تفسیر: یعنی خوښ شی! چی له دغه کفر او غرور سره به هم هلته مزی او چرچی کوئ؟ کله چه هلته ورسپړئ بیا به درغرکنده (ښکاره) شی چه منکرین څرنګه سختی سزاوی کالی (برداشت کړی) او په څه شان سره د خپل گرد (تول) عمر د اعمالو په سزا (هیداد) رسپړی؟.

وَإِذَا أَعْمَنَّا عَلَى الْإِنْسَانِ آعْرَضَ وَنَأْبِجُنَابَهُ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ۝۵

او کله چی انعام وکړو مونږ پر انسان نو وګرځی (له حقه او په څنګ شی له شکره) او لری شی (له سمی لیاری) په سبب د غرور (لوی) خپلی او کله چی ورسپړی ده ته کومه سختی (بلاء) پس دی خاوند د دعاء اوږدی وی (یعنی تل مشغول وی په سؤال او زاری سره).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د نعمتونو د تمتع کیدلو په وخت کښی خو د حقیقی منعم د حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه اعراض کوی او مخ تری اړوی او بیخی تری بی پروا کیږی او په بل اړخ اوږی. بیا هر کله چه کوم تکلیف او مصیبت وروړاندی شی نو هم هغه پاک الله ته خپل د عجز لاس غځوی او اوږدی دعاوی کوی او له دی نه نه شرمیږی چه په کوم مخ او خوله تری دغسی غوښتنی وکرم او وئی بولم. د تماشا (ننداری) ځای دا دی چه ځینی اوقات پر اسبابو او وسائلو نظر اچوی او پخپل زړه کښی مایوس کیږی او په دغه حالت کښی هم له دیری مایوسی او وارخطائی ترهور کیږی او د پاک الله په طرف بی اختیاره د دعاء لاس پورته کوی اگر په په خپل زړه کښی بی هیلې او ناامیده هم وی خو پخپلی ژبی سره در ګرده (توله) الله تعالیٰ یادوی.

حضرت شاه صاحب رح ليکي «دغه گرد (تول) د انسان د قصور او د نقصان بيان دی چه نه پر سختی صبر او نه پر نرمی شکر کوي».

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِنْهُنَّ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آیا وینئ تاسی (نو ما هم خبر کړی چی) که چیری وی (دغه قرآن) له نزده د الله بیا کافران شی تاسی په دغه قرآن) نو خوګ دی ډیر گمراه له هغه چا چی دی په مخالفت لری کښی (له حقه) وی.

تفسیر : پاس ئی د انسان د طبیعت عجیبه او غریبه نخچه وایسته او ده ته د ده پر کمزوریو او ناروغیو په نهایت مؤثر بیان سره توجه ورکړه شوه اوس تنبیه کوی چه دغه کتاب تاسی ته ستاسی په کمزوریو او نقائصو پوهوونکی او د انجام په طرف مو متوجه کوونکی دی که د الله تعالی له جانبه راغلی وی (لکه چی په واقع کښی دی) بیا نو تاسی ئی ولی نه منئ؟ او له دغسی اعلی او ډیرو قیمتدارو نصابو څخه ولی منکریرئ؟ او د خپل عاقبت فکر او اندیښنه نه کوئ؟ بلکه د حق په مخالفت کښی ډیر لری تښتی نو آیا له دی نه بله کومه لویه گمراهی، نقصان او خساره شته؟.

سَرُّيْهِمُ الْاِيتَانِي الْاَفَاقِ وَفِيْ اَنْفُسِهِمْ حَتٰى يَتَّبِعُوْنَ لَهُمْ اِنَّهُ الْحَقُّ بِرُءُوسِهِمْ

ژر ده چی وبه ښیو دوی ته دلائل (د قدرت) خپل چی په آفاق ملکونو کښی دی او په نفسونو د دوی کښی دی تر هغه پوری چی ښکاره شی دوی ته چی بیشکه دغه قرآن حق دی،

تفسیر : یعنی د قرآن حقانیت خو د نورو دلائلو او براهینو په موجب په خپل ځای پاتی دی اوس مونږ منکرینو ته د دوی په خپلو ځانونو کښی او د دوی په اطرافو او اکنافو کښی او په گرد (تول) عربستان بلکه په تول جهان کښی د خپل قدرت هغه دلائل او ښی ورڅرګندوو (ښکاره کوو) چی په هغو سره د قرآن او د پاک قرآن د حاملینو صداقت بیخی د رنی ورځی په شان تر سترگو روښان او عیان شی. هغه نمونی څه دی؟ هغه د اسلام د عظیم الشانو او محیرالعقولو هغه فتوحات دی چه د ظاهری اسبابو له سلسلی څخه بیخی مخالف او د لوی قرآن له پخوا ویلو سره ئی عیناً موافق وقوع ومونده لکه چه د بدر په غزوی کښی کفارو پخپلو

ځانونو کښې او د معظمې مکې په فتحه کښې د عربستان په مرکز کښې او د راشده وو خلفاوو په عهد کښې په گورد (تول) جهان کښې د هغه نمونې دوی پخپل سترگو سره وليدلې او دا هم ممکن دی چه له «آيات» څخه د قدرت عمومي دلائل او نښې مرادې وې چې غور او دقت کونکي ته پخپل وجود کښې او له خپله وجوده د باندې د دنيا په گردو (تولو) شيانو کښې په نظر ورځي چې له هغو څخې د الله تعالی د وحدانيت او د عظمت ثبوت مونده کېږي او د پاک قرآن د بياناتو تصديق په عمل راځي. کله چې هغه د هغو الهيې و سننو او فطريې و نواميسو سره موافق ثابتېږي چې په دغه د تکوين په عالم کښې کار کونکي دی په دغه قسم سره کله چې د تولو کونيه و او د آفقيه و او د انفسيه و حقائقو او آياتو انکشاف خلقو ته دفعتاً نشي کيدی بلکه وقتاً فوقتاً او متدرجاً د هغو له غيږو څخه پردی لری کېږي نو ځکه ئی داسی تعبير وفرمايه «سنريهم آياتنا».

أَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٢﴾

آيا کافی نه دی رب ستا (بلکه بس او کافی دی) بيشکه الله پر هر شيز شاهد حاضر گواه دی.

تفسير : يعنی ته پاک قرآن حق او رښتيا ومنه! که بل څوک ئی نه منی نو آيا يواځی د الله شهادت لږ دی او کافی نه دی؟ چې هغه پر هر شی شاهد او گواه دی او پر هر غيز باندی له غور کولو څخه د ده د شهادت ثبوت مونده کېږي.

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مَرِيضَةٍ مِّنْ لِّقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَّا يَآئِدُوا شَيْئًا وَهُمْ يُحِيطُونَ ﴿٥٣﴾

واوړه خبردار شه! چې بيشکه کفار په شک کښې دی له ملاقات د رب خپلې (ځکه چې منکران دی له بعثه) واوړه خبردار شه! چې بيشکه الله پر هر شيز چاپير کيدونکی دی (په علم په قدرت خپل او جزاء د کفر به ورگړی).

تفسير : يعنی دوی په دی تيروتلې دی چه مونږ له الله تعالی سره مخامخ کيدونکی نه يو او له سره د ده مخ ته نه بېولی کېږو حال دا چې الله تعالی په هر وخت او هر شی باندی محاط او چاپير دی او په هيڅ وخت کښې هيڅوک د ده له قبضې او احاطې څخه نشي وتلی که له مر کيدلو څخه وروسته د دوی د ابدانو ذرات له خاورو سره گډ يا په اوبو کښې خلط او وبهپيری يا په هوا منتشر شي خو بيا هم د دغه پر هری يوی ذری د الله تعالی علم او قدرت محيط دی او هغه بيا جمع کول او له نوی سره بيا ژوندی پاڅول ورته هيڅ سختی او اشکال نه لری.

تمت سورة حَمَّ السَّجْدَةِ فَلله الحمد والمنة .

سورة الشورى مكية الا الآيات ٢٣ و ٢٤ و ٢٥ و ٢٧ فمدنية وهى ثلث و خمسون آية
وخمس ركوعات. رقم تلاوتها (٤٢) تسلسلها حسب النزول (٦٢) نزلت بعد حَمَّ السجدة.

د «الشورى» سورت مكى دى پرته (علاوه) له ٢٣، ٢٤، ٢٥، ٢٧ آيتونو شخه چى مدنى دى
(٥٣) آيته (٥) ركوع لرى. په تلاوت كنى (٤٢) په نزول كنى (٦٢) سورت وروسته د «حَمَّ
السجدة» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى.

حَمَّ عَسَقٌ ١ كَذَلِكَ يُوحى إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ٣ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ٥

په مثل (د وحى) د هم دى (سورت) هميشه وحى كوى تاته (اى محمده!) او
(وحى كرى وه) هغو انبياؤ ته چى پخوا له تا وو الله بنه غالب قوى (په انفاذ
د احكامو) بنه حكمت والا (چى هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى)
خاص هم ده لره دى هر هغه شيان چى په آسمانونو كنى دى او هر هغه
شيان چى په عمكه كنى دى (سره له آسمانونو او عمكى ملكاً خلقاً او
عبيداً) او هم دى دى دير پورته دير لوى.

تفسير: يعنى هم هغسى چى دغه سورت (چى په نهايت اعلى او اكملو مضامينو مشتمل دى)
ستا په طرف وحى كاوه شى هم داسى د الله تعالى عادت دى چى دغه وحى ستا په طرف او د
نورو انبياؤ په طرف دائمه وليرى چى په هغى سره د حكمت شان او د حكومت اظهار تل تر تله
وشى.

تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَّقَطْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ

نژدى دى آسمانونه (تول دى ته) چى وچوى له پاسه د دوى (له جهته د ظهور
د كبرياء او عظمت د رب العزت).

تفسير : يعنى آسمان به د الله تعالى د عظمت او جلال له زوره خيرى شى (يا به وچوى) يا د بى حسابو پرېنتو له درندوالى يا د دوى د ذكر له كثرته يو خاص تاثير توليد او د هغه په اثر به خيريرى. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى چى «په آسمانونو كښى د څلورو گوتو په اندازه هم داسى يو غاى نشته چى په هغه كښى به پرېنتى سر په سجده نه وى پرېتى». «خينو د دى آيت مطلب داسى اخيستى دى كله چى مشركين الله تعالى ته شريكان، حامن او لوى دروى نو د پاك الله په دربار كښى داسى بى ادبى، سپين سترگى، او گستاخى له اثره هيڅ لرى نه دى چى د اسمان پاسنى سطحه خيرى او توتى توتى د لاندى ولوېرى. كما قال الله تعالى فى سورة مريم ﴿كَذَٰلِكَ السَّمَوَاتُ يَمْقُظْنَ مِنۡهُ وَتَتَرَقَّى الْأَرْضُ دَرَجَاتٍ ۚ لَهَاٰ أَنْ دَعُوَ اللَّيْلَ وَلَا نَهَارًا﴾ مگر د الله تعالى د رحمت او مغفرت له شانه او د پرېنتو د تسبيح او استغفار له برکته دغه نظام قوام لرى او ټينگ ولاړ دى.

وَالْمَلِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ

او پرېنتى تسبيح وائى سره د حمد د رب خپل او مغفرت غواړى دپاره د هغه چا چى په عمکه كښى دى (له مؤمنانو)،

تفسير : يعنى اى الله تعالى! د مؤمنينو خطاء او ښوئيدل معاف وفرمايه! او كفار يو غلى مه نيسه! او بيخى ئى مه سپيره او مه ئى پو پناه كوه!.

الْإِنِّ اللَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

واوره خبردار شه چى بيشكه هم دغه (الله) ښه مغفرت كوونكى (د خطياتو) ډير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنى خپلى مهربانى د پرېنتو دعاوى قبلوى او د مؤمنينو خطاوى ور معافوى او كفارو ته تر يوى نيتى پورى مهلت ورکوى. که نه د دنيا دغه نظام او قوام او دغه لويه کارخانه به په يوه ربه كښى ډرى وړى خرابه او ويجاړيرى.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَأْنَتٌ عَلَيْهِمْ يَوْمَئِذٍ ۖ

عَلَيْهِمْ يَوْمَئِذٍ ۖ

او هغه کسان چې نیولی ئی دی بی له دغه (الله نور) دوستان (بتان) چی عبادت ئی کوی) الله ښه ساتونکی دی پر دوی (او ټول احوال ئی ورمعلوم دی چی جزاء به ورکړی) او نه ئی ته پر دوی وکیل (مسلط کړی شوی)

تفسیر : یعنی په دنیا کښی خو مشرکینو ته مهلت ورکوی لیکن داسی مه گڼئ چی هغوی د همیشه دپاره نجات وموند. د دوی گرد (ټول) اعمال او احوال د الله تعالیٰ په نزد محفوظ دی چی پخپل وخت (تاپی) به ورغرگندیږی (ورښکاریږی) تاسی په دغه فکر او اندیښنه کښی مه لویږئ چی دوی ولی زما دعوت او تبلیغ ته غوږ نه ږدی؟ او د نه منلو په صورت ولی سم د لاسه نه تباه او نه بریادیږی؟ تاسی د دغو خبرو ذمه وار نه یئ! ستاسی کار یواځی د حق تعالیٰ پیغام رسول دی وروسته له هغه زمونږ کار دی چی مونږ د دوی حساب او کتاب گورو او عادلانه فیصله د هغه په نسبت صادروو.

وَكذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا

او هم داسی (چی هر نبی ته مو وحی کوله) وحی مو کړی ده تاته (ای محمده!) قرآن عربی (په ژبه د قوم ستا) دپاره د دی چی وویروی (اهل د) مور د ښارونو (چی مکه ده) او هغه کسان چی چاپیر دی له دی نه.

تفسیر : المقری (لوی کلی) ئی مکی معظمی ته وفرمایل چی د گردو (ټولو) اعرابو مجمع به هلته سره کیده او په ټوله دنیا کښی د الله تعالیٰ کور هلته دی او هم هغه کور د ځمکی پر مخ له گردو (ټولو) ځنی رومی اول معبد ټاکلی (مقرر) شوی دی بلکه له روایاتو څخه معلومیږی چی د خلقت په ابتدا کښی الله تعالیٰ د ځمکی په غوړولو ارتولو لویولو له هم دغه ځایه شروع کړی ده چیری چی اوس کعبه الله واقع ده او د معظمی مکی له شاوخوا څخه اول عربستان او بیا گرد (ټول) جهان مراد دی.

وَتَذَرِيَوْمَ الْجَمْعِ لَرَيْبٍ فِیْهِ فَرِیقٌ فِی الْجَنَّةِ وَفَرِیقٌ فِی السَّعِیْرِ

او چی وویروی (خلق) له ورځی د جمع کیدلو (چی ورځ د قیامت ده) چی نشته هیڅ شک په (وقوع د) دغه (قیامت کښی) یوه فرقه به وی په جنت کښی (چی مؤمنان دی) او بله فرقه به وی په دوزخ کښی (چی کافران دی).

تفسير : يعنى دوى خبردار كړئ چې يوه داسى ورځ هم راتونكى ده چې گرد (تول) پومبى او روستنى مخلوقات به د خپل حساب، كتاب، ثواب او عقاب دپاره د الله تعالى په حضور كښى حاضرېږي دغه يوه يقينى او قاطعه خبره ده چې په هغى كښى هيڅ قسم تردد، اشتباه، فريب، شك او شبهه نشته پر هر انسان لازم دى چې د هغى ورځى دپاره خپل ځان تيار كړي په دغه وخت كښى به تول مخلوقات په دوو فرقو سره تقسيمېږي، يوه فرقه به جنتيان وى او بله فرقه به دوزخيان وى نو تاسى پخپل ځان غور او دقت وكړئ چې په كومه فرقه كښى به يئ؟ كه نه؟ او څه سامان مو ورته تهيه كړى دى؟ كه نه؟.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُدْخِلُ مَنْ
يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَرِيٍّ ۝۴۲

او كه اراده فرمائلى وى الله نو خامخا گرځولى به ئى وو دغه تول مخلوق فرقه يوه (په دين د اسلام) وليكن نښاسى (الله) هر هغه څوك چې اراده وفرمائى په رحمت (جنت) خپل كښى او ظالمان چې دى نشته دوى ته هيڅوك دوست (نافع) او نه مددگار (دافع د عذاب).

تفسير : يعنى بيشكه الله تعالى قدرت درلود (لرل) كه اراده ئى فرمايلى وى نو گرد (تول) خلق به ئى يو شان جوړ او پيدا كړى وى او په يوه لياره به ئى لگولى وى ليكن د ده د حكمت اقتضاء داسى شوه چې خپل د رحمت او د غضب د دواړو قسمو صفات اظهار وفرمائى نو ځكه د بندگانو په احوال كښى ئى اختلاف او تفاوت كښود يوه دله ئى د خپل عبادت او اطاعت له سببه د رحمت مورد وگرځوله او بله دله ئى د دوى د ظلم، طغيان او عصيان په علت له خپل رحمت څخه لرى وشړله هغه كسان چې له رحمت څخه لرى شوى دى او د غضب مستحق گرځيدلى دى او د الله تعالى د حكمت اقتضاء پر دوى خپله سزاء جارى كړى ده نو د دوى د آرامى او هوسانى (آرام) ځاى هيچيرى نشته او نه دوى كوم دوست، رفيق او مددگار موندلى شى چې دوى ته د الله تعالى له عذابه نجات وركړى.

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۗ قَالَ اللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي
الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۴۳

آیا نیولی دی (کفارو) غیر له الله (نور بتان) دوستان (که دوی نیسی حقانی دوست) پس الله چی دی هم دی دی دوست (په حق سره) او هم دی ژوندی کوی مری او هم دی پر هر خیز باندی (چی اراده وفرمائی) سه قادر دی (چی عینی ئی هم دغه احیاء ده).

تفسیر: یعنی که رفیق او مددکار د خپلو مخانونو دپاره نیسی نو پاک الله خپل مخانته ولی او دوست وگرځوئ چی گرد (تول) کارونه جوړولی شی تر دی پوری چی مری هم ژوندی کولی شی او پر هر خیز پوره قدرت او توان لری دغه عاجز، مجبور او ناتوان رفیقان هیڅ ستاسی په کار نه درځی.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

او په هغه خبره کښی چی جگړه کوئ تاسی (له کفارو سره) په هغه کښی له کوم خیزه پس حکم (فیصله د هغه) مفوض دی) الله ته.

تفسیر: یعنی ښائی چی د گردو (تولو) جگړو فیصله هم هغه ته ورسپارلی شی! عقاید وی که احکام عبادات وی که معاملات په هر خیز کښی چی جگړه او اختلاف واقع شی د هغه دیره ښه فیصله هم دا ده چی پاک الله ته ورسپارله شی! دی به د کونیمو دلائلو په ذریعه، یا پخپل کتاب کښی یا د خپل رسول په ژبه صراحتاً یا اشارتاً د هری مسئلی هره هغه فیصله چی صادره کړی نو بیا بنده ته د دی خبری حق نشته چی په کښی څه ووائی. توحید چی اصلالاصول دی کله چی الله تعالی قولاً او فعلاً بالتساوی د هغه په نسبت حکم صادروی نو بیا څرنګه جائز وی چه بنده به داسی قطعی او محکمی فیصلی کښی مناقشه او جگړه وکړی او چتی (بیکاره) شهبی په هغی کښی پیدا کړی او د ده له فیصلی څخه غاړه وغروی.

ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ٥١

دغه (مطلق قدیر چی حکم کوی په حقه سره) الله دی رب زما خاص پر هم ده توکل کړی دی ما او خاص هم ده ته رجوع کوم (په هر حال په اطاعت سره).

تفسیر: یعنی زه تل پر الله اعتماد او اطمینان لرم او په هره معامله کښی تل د هم هغه په طرف رجوع کوم.

فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا ۗ

(الله) پیدا کونکی دی آسمانونو او د عُمکی پیدا کری دی (الله) تاسو ته له عانونو ستاسی جوړی (له جنسه ستاسی ښځی) او له چارپایانو جوړی (نر او ښځه).

تفسیر : یعنی له چارپایانو (خلور بولو) څخه ئی جوړی (نر او ښځه) در پیدا کری دی چی هغه ستاسی په کار درځی او تری منافع اخلی.

يَذُرُكُمْ فِيهِ

پیدا کوی (زیادوی) تاسی په دغه (طریقه د توالد او تناسل) سره ،

تفسیر : یعنی د انسانانو بیلی بیلی جوړی ئی پیدا کری دی او د نورو ساکنانو بیله جوړه ئی پیدا کری ده او د دوی ډیر نسلونه ئی خپاره واره او منتشر کری دی چی د عُمکی پر مخ کښی په هر ځای کښی په خپلی روزی او معیشت پسې گرځی او په جدوجهد کښی مشغول او لگیا دی.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

نشته په شان د دغه (الله) هیڅ شیز (په هیڅ شیز کښی).

تفسیر : یعنی نه په ذات کښی ورسره مماثل دی او نه په صفاتو کښی او نه د ده د احکامو او فیصلو په شان د بل چا حکم او فیصله کیدی شی. او نه د ده د دین په شان بل کوم دین دی او نه دی کومه جوړه ، سیال ، شریک ، خپل او خپلوان لری.

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ۝

او هم دغه (الله) دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی (د ټولو اعمالو) .

تفسیر : یعنی بیشکه الله هر شی وینی او آوری نی مگر د الله تعالیٰ لیدل او اوریدل هیخ د مخلوقاتو په شان نه دی گرد (تول) کمالات د ده په جامع‌الصفات ذات کبئی مجموع دی خو د ده هیخ یو کمال داسی نه دی ی د هغه کیفیت بیان کرای شی عککه چی د هغه مثال او نظیر هیچیری نسته. الله تعالیٰ د مخلوقاتو له مشابهت او مماثلت شخه بیخی پاک، مقدس او منزه دی نو بیا د ده د صفاتو کیفیت په شرنکه په فهم او پوه کبئی راشی؟.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۴﴾

خاص دغه (الله) لره دی کلیگانی (چابیانی) (د خزائنو) د آسمانونو او د عجمکی فراخوی ارتوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنگوی (نی پر هغه چا چی اراده وفرمائی) بیشکه دغه (الله) پر هر خیز بانندی بڼه عالم دی.

تفسیر : د گردو (تولو) خزائنو کلیگانی (کنجیانی) د ده د قدرت په لاس کبئی دی هم ده ته دغه قدرت او اختیار حاصل دی چی له هری خزانی شخه هر چاته هر خومره چی اراده وفرمائی ور نی کری، گردو (تولو) ذوی‌الارواحو ته هم دی رزق او روزی ورکوی، لیکن د هغه زیادت او د نقصان تعیین سم له خپل حکمت سره کوی. پاک الله ته دغه خبره دیر بڼه معلومه ده چی چاته خومره شی ورعطا کری شی؟ او د ده استحقاق خومره دی؟ او د هغه په حق کبئی د خومره ورکری مصلحت دی؟ کوم حال او وضعیت چی د روزی په نسبت دی د نورو عطایاوو په متعلق نی هم همه غسی وکنئ!

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وُطِّئَ بِهِ نُوحًا وَآلِ ذِي الْقُرْبَىٰ أَوْ حَبِيبًا إِلَيْكَ وَمَا وُصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ

مقرر کری بیان کری دی (الله) تاسی ته له دین شخه هغه چی وصیت (حکم) نی کری وو په هغه سره نوح ته او هغه (خیز) چی وحی حکم کری ده تاته (ای محمده!) او هغه (خیز) چی حکم کری وو مونږ په هغه سره ابراهیم ته او موسیٰ ته او عیسیٰ ته.

تفسير : له آدم عليه السلام خخه وروسته او له گردو (تولو) خخه رومبني رسول حضرت نوح عليه السلام دى بلکه بنائى چى وويلى شى فى الحقيقت د تشريعيه و احكامو سلسله له هم دغه نوح عليه السلام خخه شروع شوى ده او وروستنى رسول حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم دى چى پر دوى د رسالت او د نبوت سلسلى خاتمه موندلى ده په منع كښى هومره انبياء او رسولان چى راغلى دى په دوى كښى حضرت ابراهيم حضرت موسى حضرت عيسى عليهم السلام هم دغه درى واړه هم زيات مشهور شوى دى او د دوى نوم اخيستونكى په هره زمانه كښى دير كسان موجود وو. عيىنى دغو پنځو تنو رسل الله ته اولوالعزم رسولان هم وائى. په هر حال په دغه عىاى كښى الله تعالى په صاف دول (طريقه) سره وښود چى په اصل كښى دين تل تر تله يو وو. ځكه چى په عقائد، اخلاق او د ديانت په اصول كښى تول سره يو او گرد (تول) سره متفق وو. هو! په عيىنو فروعو د هرى زمانى د مصالحو په موجب څه تفاوت واقع شوى دى او هم د دين د قيام طور او طريقه ئى په هر وخت كښى بيله درولى ده چى هغه ئى په بل عىاى كښى داسى فرمايلى دى ﴿لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شُرَعَةً وَمِنْهَا جَا﴾

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ

داسى چى قائم كړئ سم ودرؤ د دين (د توحيد) او مه غورځؤ اختلاف په هغه كښى،

تفسير : يعنى پر گردو (تولو) انبياؤ او د دوى پر امتو هم داسى حكم صادر شوى دى چى د الله تعالى دين پخپلو اعمالو او اقوالو كښى تينگ او قائم وساتئ! او د دين په اصل كښى هيڅكله تفريق او اختلاف روا او جائز مه بولئ!

كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٧﴾

ډير دروند دى پر مشركينو هغه (خيز) چى بولى ته دوى هغه (توحيد) ته، الله راکارى عىان خپل ته (غوره كوى) هغه څوك چى اراده وفرمائى (د غوره كولو ئى) او سمه لياره ښيى دين خپل ته هغه چاته چى رجوع كوى (الله ته).

تفسير : يعنى د توحيد د هغه دين په طرف چى تاسى خلقو ته دعوت وركوئ پر مشركينو هغه دير دروند واقع كيږي گواكى تاسى كوم نوى او عجيب شى خلقو ته وروپاندى كوى چى هيچا د هغه نظير او مثال پخوا له تاسى نه دى وپاندى كړى. نو به د توحيد په مثال يو صاف، معقول، ښكاره او متفق عليه شى هم كله چى سخت او دروند وږښكاره شى او په هغه كښى هم خلق د اختلافاتو له غورځولو څخه پاتى نشى نو آيا د دوى جهالت او بدبختى خپلى انتهائى اندازى ته نه دى رسيدلى؟ رښتيا خبره هم دا ده هدايت او نور شيان كورد (تول) د الله تعالى د قدرت په لاس كښى دى په هر قسم چى اراده وفرمائى خپل بندگان غوره كوى او خپل طرفته وړبولى او په خپل رحمت سره د قرب او اصطفاء په مقام ئى فانزوى او هغه كسان چى له خپلو ښو استعداداتو د ده په جانب رجوع كوى او محتونه پر خپلو ځانونو گالى (برداشت كوى) د دوى محتونه پر خپله نښه لگول او د دوى لاس نيول او بريالى (كامياب) گرځول هم د هغه كار دى كما قال الله تعالى فى جزء ٢٠ الركون (٧) آيت ٦٨ من سورة القصص ﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْيُتْرُوءُ﴾ وفى جزء ١٧ الركون (١٠) آيت ٧٥ من سورة الحج ﴿اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ﴾ وفى جزء ٢١ الركون (٧) آيت ٦٩ من سورة العنكبوت ﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ په هر حال د الله تعالى حكمت د هر چا هدايت ته چى مقتضى شى هغه هدايت موندلى او د الله تعالى د رضا او د لقاء په نعمت فانزالمرام كيدى شى!

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيَابِنَهُمْ وَلَوْلَا
كَلِمَةُ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَفُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ
الَّذِينَ أُوْرثُوا الْكُتُبَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٣﴾

او نه وو سره مختلف شوى (پخوانى خلق په دين خپل كښى) مگر پس له هغه چى راغى دوى ته علم (مختلف شو) له جهته د حسده په منع خپل كښى او كه چيرى نه وى يوه خبره چى رومبى وبللى شوى ده له (جانبه) د رب ستا تر نيتى په نامه كړى شوى پورى نو خامخا حكم به كړى شوى وو په منع د دوى كښى (په عذاب د كفارو په دنيا) كښى او بيشكه هغه كسان چى ورته په ميراث وركړى شوى دى كتاب پس له هغوى څخه خامخا په داسى شك كښى دى له دى (قرآنه) چى په اضطراب اچوونكى دى.

تفسير : يعنى په توحيد او د دين په اصولو كښى هغو كسانو چى اختلاف ئى غورځولى دى او په سماويوو كتابونو كښى ئى تحريف كړى دى د دوى دغه وضعيت د غلط فهمى يا د اشتباه

له وجی نه وو په داسی صاف او صریح او مجمع علیه تعلیماتو کښی اشتباه او التباس څنگه واقع کیدی شی؟ محض نفسانیت، ضد، عناد، عداوت د مال او جاه طلب او نور اسباب دی چی فی الحقیقت د دغه مذموم تفریق او اختلاف باعث شوی دی. وروسته له هغه چی اختلاف قائم شو مختلفو مذاهبو خپلو ځانونو ته بیل بیل سنگرونه او مورچلونو جوړ کړل او وروسته له هغه راتلونکی نسلونه په عجیبوو خطبو او خطاؤ کښی ولویدل، او داسی شکوک او شبهات پیدا کړل شول چی د هغو لامله (له وجی) په هیڅ یوه حال کښی په اطمینان او آرامی کښی تری پاتی نشول. مگر دغه گرد (تول) شیان د دی لامله (له وجی) وشول چی الله تعالیٰ پخپل حکمت خپلو بندگانو ته ډیل او مهلت ورکړی دی. که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو دغه گرد (تول) اختلافات به ئی یو ځلی ختم کړی وی مگر داسی کول د تکوین له اصلی غرض سره منافی وو، د ده بالغه حکمت د دغی خبری مقتضی وو چی د دغو اختلافاتو عملی او قاطعه فیصله په یوه معینه نیته د ژوندانه په بله دوره کښی وکړه شی. که دغه خبره پخوا له دی نه وی وتلی نو د تولو جگړو، مناقشو، خبرو اترو او وقائعو فیصله به چت پت او لاس په لاس کیده او هره خبره به په هم هغه خپل موقع کښی فیصله او پری کیده.

فَلذٰلِكَ فَاذِعُ وَاَسْتَقِمُّ كَمَا اَمَرْتُ وَلَا تَتَّبِعِ اَهْوَاءَهُمْ
 وَقُلْ اَمَنْتُ بِمَا اَنْزَلَ اللهُ مِنْ كِتَابٍ وَاَمَرْتُ لِاعْدِلَ
 بَيْنَكُمْ اللهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا اَعْمَالُنَا وَلكُمْ اَعْمَالُكُمْ لَا
 حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اللهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

پس دغه (توحید) ته پس وپوله (ای محمده! دغه خلق) او محکم ولاړ اوسه (په دی دعوت) لکه چی امر حکم کړی شوی دی تاته او مه کوه متابعت د خواهشونو د دوی او ووايه (ای محمده! دوی ته) ایمان می راوړی دی پر هغه چی نازل کړی دی الله له (جنسه د سماوی) کتاب څخه او امر حکم کړی شوی دی ماته چی عدل وکړم په منع ستاسی کښی، الله رب دی زمونږ او رب دی ستاسی، مونږ ته ده (جزاء د) اعمالو زمونږ او تاسی ته ده (جزاء د) اعمالو ستاسی نشته هیڅ جگړه په منع زمونږ او په منع ستاسی کښی الله جمع به وکړی په منع زمونږ (او تاسی کښی لپاره د فیصلی) او خاص هم ده ته بیا ورتلل دی.

تفسیر : یعنی کله چی د حق دین په متعلق د تفریق او اختلاف داسی طوفان له غو لرو خواوو
 څخه پورته شوی دی نو ستاسی فریضه دا ده چی په غیر متزلزل عزم او تینگی ارادی سره د دغه
 دین او آئین په طرف خلقو ته هم هغسی بلنه، دعوت او تبلیغ وکړئ چی آدم او نوح او وروسته
 له هغو نور گرد (تول) انبیاء علیهم السلام نور خلق الله ته بلل تاسی شخصاً د الله تعالی له
 حکمه لږ شانی هم دی خوا او هغی خوا ته مه غورځیږئ! قولاً، فعلاً، عملاً او حالاً برابر پر هم
 هغی سمی صافی لیاری رهی (روان) اوسئ! چی تر اوسه پوری پری روان یی. د مکذبینو او
 معاندینو د غوښتنو هیڅ پروا مه کوئ! او په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره د خپل تبلیغ
 اعلان وکړئ! او داسی وویئ چی زه د الله تعالی پر ټولو نازل کړیو شویو کتابونو اعم له دی نه
 چی توریت وی که انجیل، یا قرآن یا بله کومه صحیفه چی په هره زمانه کښی پر هر یو نبی
 نازل شوی دی د زړه له صدقه ایمان، ایقان لرم. زما کار د پخوانیو صداقتونو تکذیب نه دی.
 بلکه زه هغه گرد (تول) منم او باقی ئی پریردم، او پر ما حکم صادر شوی دی چی ستاسی په
 منځ کښی عدل او انصاف وچلوم او د هغو اختلافاتو فیصله په عدالت او انصاف سره صادره کړم
 چی تاسی پخپل منځ کښی غورځولی دی. او د احکامو او شرائعو په تبلیغ، یا د خصوماتو په
 حل او فصل کښی د عدل او مساوات اصول قائم ودروم. هر هغه صداقت او رشتیا بی له تکلفه
 ومنم او تسلیم ئی کړم چی په هر ځای او په هر مذهب کښی وی. هم هغسی چی تاسی د الله
 تعالی د بندگی او احکامو منلو په طرف رابولم له تاسی څخه پرومبی زه پخپله هم پر هغو پوره
 عمل کوم او غواړم چی د خپل پوره اطاعت صمیمیت او عابدیت تثبیت وکړم ځکه چی زه ښه
 پوهیږم چی زما او ستاسی رب هم هغه یو رب العالمین دی نو ښائی چی مونږ د هغه د خوښی او
 استرضاء دپاره زیار (محنت) او کار وکړو. که تاسی داسی ونه کړئ نو له تاسی سره زه هیڅ
 تعلق نه لرم او غرض نه نیسم ما خپل د دعوت او د تبلیغ فریضه اداء او له هغی ځنی په ښه
 شان سره فارغ شوی یم. له مونږ ځنی هیڅ یو د بل چا د اعمالو ذمه وار کیدی نشی د هر چا
 عمل له هغه سره مل دی، او هر څه ئی چی کړی وی هم هغه ئی په منځ ورځی او هر څه ئی چی
 کړلی وی هم هغه به ریښی. نو ښائی چی هر څوک د خپلو اعمالو نتایجو ته تیار او په انتظار
 اوسی! وروسته له دی نه د دی خبری ضرورت نه دی پاتی چی زه له تاسی سره جگړه، مباحثه او
 تکرار وکړم مونږ او تاسی او نور مخلوقات د الله تعالی په حضور کښی خپل د حساب او کتاب
 دپاره حاضریدونکی یو هلته به هر یوه ته د دغی خبری اطلاع حاصلیږی چی ده له دنیا ځنی څه
 څیز د خپل ځان دپاره گتلی او راوری دی؟.

تنبيه : دغه آیت مکی دی او د قتال آیات په مدینی منوری کښی نازل شوی دی.

وَالَّذِينَ يُجَازُونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتَجِيبَ لَهُمْ حُجَّتُهُمْ
 دَاحِضَةً عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَأَلَمٌ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٧﴾

او هغه كفار چي مخاصمه جگړي كوي په (دين د) الله كښي وروسته له دى نه چي قبولوالى كړى شوى دى (حكيم د) دغه (الله) لره خصومت حجت د دوى باطل دى په نزد د رب د دوى او پر دوى غضب دى (د الله) او شته دوى ته عذاب ډير سخت.

تفسير : يعنى د الله تعالى دين، او د ده كتاب، او د ده د خبرو صداقت په علانيه صورت ظاهر شوى دى، تر دى پورې چي د زياتو عقلاؤ او پوهانو له خوا قبول او منلى شوى هم دى، او على الاكثر سره له دى چي تر اوسه ئى دغه دين نه دى منلى خو سره له هغه د ده په حقانيت او صداقت اقرار كوي. نو سره له دى چي حق او حقيقت د ظهور او وضوح دغى درجى ته رسيدلى دى ولي خلق خامخا د دين په مورد كښي سره جنگ او جگړي نښلوي؟ او د محمدى دين د متابعينو سره مناقشى كوي؟ دوى د الله تعالى د غضب او د سخت عذاب مستوجب دى. د دوى دغه كردى (تولى) د دروغو جگړي او تمام اباحت چتى (بيكاره) باطل او بى اساسه دى.

اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ط

الله هغه (لوى ذات) دى چي نازل كړى ئى دى كتاب (قرآن) په حقه سره او ميزان تله ئى هم مقرره كړى ده (چي خرڅوونكى او اخيستونكى دواړه نقصانى نشي)، .

تفسير : الله تعالى مادى تله (ميزان) هم نازله كړى ده چي په هغى سره اجسام تلل كيږي او معنوى علمى تله ئى هم چي هغه ته سليم عقل وائى او اخلاقى تله هم چي هغى ته عدل، انصاف او مساوات ويل كيږي او له گردو (تولو) ځنى لوى او مهم ميزان «حق دين» دى چي د خالق او مخلوق حقوق په ډير ښه صورت سره تصفيه او بيلوى او په هغه كښي گردى (تولى) خبرى په ښه ډول (طريقه) سره داسى تللى شوى دى چي هيڅ تزئيد او تنقيص پكښي نشته.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٤﴾

او څه څيز خبر كړى ئى ته (په قرب د قيامت بى له وحى) ښائى چي ساعت (قيامت) نژدى وي (نو په ښو اعمالو ورته تيار شى!).

تفسير : يعنى خپل اعمال او احوال د كتاب الله په محك (كسوتى) ومړئ! او د «حق دين» په

تله کښې ئى وتلى! او دغه خبره په ښه شان سره ځان ته معلومه کړئ چې په څه اندازه ستاسو اعمال خالص او کامل دى؟ دغه چاته معلومه ده چې د قيامت ساعت به ډير نژدى رارسيدلى وي بيا په هغه وخت کښې به هيڅ نشي کيدى هر هغه فکر او ذکر او تياري چې کوئ ښائى د هغه له رارسيدلو څخه مخکښې ئى وکړئ!.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ إِنَّ الَّذِينَ يُبَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾

تعجيل کوى په راتللو د دغه (قيامت) هغه کسان چې نه راوړى ايمان په هغه (قيامت) باندې او هغه کسان چې ايمان ئى راوړى دى وپريدونکى دى له دغه (قيامت) او پوهيږى په دى چې بيشکه دغه (قيامت) حق دى واوړه خبردار شه! بيشکه هغه کسان چې مخاصمه جگرى کوى په (راتللو د) قيامت کښې خامخا دوى په گمراهى لرى کښې دى (له حقه).

تفسير : يعنى هغه کسان چې پر قيامت يقين نه لرى نو هغوى د توکو مسخرو په ډول (طريقه) په ډيرى بى فکرى او لاقيدى سره وائى چې صاحبه! هغه ستا قيامت کله راغى؟ ولى دومره ځنډ (ايسارتيا) او تعطيل په کښې کيږى؟ ولى ژر نه واقع کيږى؟ ليکن هغه ته چې الله تعالى ايمان او يقين ور په برخه کړى وي هغوى د هغه هولناک ساعت له تصور څخه وپريږى او ريږدى او لرځيږى او په دى ښه پوهيږى چې هم دغه شى واقع کيدونکى دى او هيڅوک د هغه د وقوع مخه نشي نيولى. نو ځکه تل د هغه په ذکر او فکر او تياري کښې مشغول او لگيا اوسپيږى نو له دى نه وپوهيږئ چې د دغو جگره کوونکيو منکرانو حشر او نشر به څرنگه کيږى؟ کله چې يو سړى د قيامت په راتگ يقين نه لرى نو دغه به څه تهيه او تياري ورته وکړى؟ هوا هومره چې له دغه ثابت حقيقت څخه انکار او پرى تمسخر کوى هومره په گمراهى او ضلالت کښې ترقى او پرمخ تگ او له مسلمانى او هدايت څخه مباحثت کوى.

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ

الله ډير لطف کوونکى ښه مهربان دى پر بندگانو خپلو.

تفسیر : یعنی (الله اکرم شانه واعظم برهانه) سره له تکذیبه او انکاره د هیچا روزی نه بندوی بلکه د بندگانو د خورا (دیر) نریو نریو احوالو رعایت کوی. او په نهایت نرمی او لطیف تدبیر سره د دوی تربیت فرمائی.

يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿۱۹﴾

رزق روزی ورکوی (الله) هغه چاته چی اراده وفرمائی او هم دی قوی زورور ښه زبردست دیر غالب دی.

تفسیر : یعنی د هر چا په نسبت هر څه چی اراده ئی وی ورکوی ئی.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ

هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل سره ثواب) کښت (فصل) د آخرت نو زیادت کوو ده ته په کښت (فصل) د ده کښی،

تفسیر : د یوی نیکی لس چنده ثواب ورکوی بلکه تر اووه سوه چنده او له دی نه هم لا زیات. او په دنیا کښی د ایمان او صالح عمل په برکت کومه فراخی او برکت ئی چی پر برخه کیږی هغه بیل دی.

وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿۲۰﴾

او هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل خپل سره متاع) کښت (فصل) د دنیا نو ورپه کړو ده ته له هغه (که اراده وفرمایو) او نه به وی ده ته په آخرت کښی هیڅ نصیب برخه (بی له جهنمه).

تفسیر : هر څوک چی د دنیا دپاره محنت او زحمت وگالی (برداشت کړی) نو سم له خپل قسمت سره برخه تری مومی. خو له دغه نه زیاته هیڅ یوه فائده په آخرت کښی نه وررسیږی. کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۵ الرکوع (۲) آیت ۱۸ من

سورة بنى اسرائيل :

﴿عَلَّمْنَاكَ وَمَا نَشَأَنَّ مِنْ رَبِّكَ مَا جِئْنَاكَ بِهِ جَاءَهُ﴾

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ اشْرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

آيا دى دوى لره شريكان چى ساز كرى دوى لياره هغوى ته له دين (د جاهليت) هغه (خيز) چى اذن حكم نه دى كرى په هغه سره الله (دى كفارو ته لكه شرك او نور معاصي).

تفسير : يعنى الله تعالى د خپلو انبياو په ژبه د دين، د آخرت حقه لياره ښوولى ده آيا ما سواء له الله څخه بل څوك داسى شته چى د بلى كومى ليارى د مقرولو حق او اختيار ورته حاصل وي؟ چى هغه د الله تعالى حرام كرى شيان حلال يا حلال شيان حرام كرى؟ نو بيا دغو مشركانو د الله تعالى هغه لياره چى انبياو عليهم السلام ښوولى ده ولى پريښوده؟ او بله لياره ئى له كومه راويستله؟

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ أَفْضَلَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

او كه چيرى نه وي (ويلى شوى) خبره د فيصلې (د تاخير د عذاب) نو خامخا حكم به كرى شوى وو په منع د دغو (كفارو او مؤمنانو) كښى او بيشكه ظالمان چى دى شته دوى ته عذاب ډير درد وركوونكى.

تفسير : يعنى د فيصلې وعده ده په خپل وخت

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ

وبه ويني ته (په قيامت كښى) ظالمان وپريدونكى له جهته (د جزاء) د هغو (بديو) چى كرى ئى دى حال دا چى هغه (جزاء خامخا) به پريوتونكى واقع كيدونكى وي پر دوى.

تفسير : يعنى د خپلو اعمالو له نتايجو څخه كه نن نه وپريږى نو په هغه ورځ كښى به خو

هر و مرو (خامخا) و ويريرى او دغه ويره خامخا پر دوى لويدونكى ده، حال دا چى دوى به د تيښتى د خلاصى او نجات دپاره هيڅ يوه لياره نه مومى.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتٍ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

او هغه كسان چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه) په (خورا (ډير) ښو پاكو) باغونو د جنت كښى به وى. وى به دوى ته هغه (نعمتونه) چى خوښ وى د دوى په نزد د رب د دوى، دغه (مذكور كرامت) هم دغه دى فضل ډير لوى.

تفسير : يعنى په جنت كښى هر قسم روحانى او جسمانى راحتونه او د خپل رب قرب شته چى هم دغه خورا (ډير) لوى فضل دى د دنيا عيش او راحت د دى په مقابل كښى څه حقيقت لرى؟.

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

دغه (ثواب) هغه دى چى زيرى كوى الله (په هغه سره) پر هغو بندگانو خپلو چى ايمان ئى راوړى دى او كړى ئى دى ښه (عملونه)،

تفسير : يعنى الله تعالى كوم زيرى چى وركړى هغه خامخا واقع كيدونكى دى.

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

ووايه (اى محمده! دوى ته) چى نه غواړم له تاسى په دغه (پيغام رسولو) اجر ليكن دوستى غواړم په قرابت خپلوى كښى،

تفسير : د قرآن په شان دولت تاسى ته دركوم، او د ابدى نجات او فلاح لياره درښيم، او د جنت زيرى دركوم، دغه ټول محض لوجه الله دى. د دغى خير غوښتنى او احسان څه معاوضه له

تاسى عُنى نه غواړم تش يوه خبره غواړم چى له هغه نسبى او كورنى او قومى تعلقاتو څخه اقلا سترگى مه پټوئ چى زه ئى له تاسى سره لرم آخر ستاسى معامله له اقا ربو، خپلوانو او عزيزانو سره څرنگه ده؟ دير كله د دوى بى موقعه حمايت هم كوئ زما وينا دا ده كه تاسى زما خبره نه منئ مه ئى منئ! كه زما دين نه قبلوئ، يا زما د تائيد او حمايت دپاره كه نه دريوى هم څه خبره نشته، ليكن اقلا د قرابت او صلواتلرحمى لږ څه خيال او رعايت په كار دى. ښائى چى له ظلم او ضرر رسولو او لاس غځولو څخه ستانه (منع) شئ! او ماته دومره فرصت او موقع او آزادى راكړئ چى د خپل الله پيغام تولى دنيا ته ورسوم. آيا زه د دغومره دوستى او فطرى محبت استحقاق هم نه لرم؟

تنبیه : د دى آيت دغه معنى له حضرت ابن عباس څخه په صحيحينو شريفينو كښى منقوله ده عُينى له اسلافو د ﴿إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾ مطلب داسى بيانوى چى تاسى پخپلو منځونو كښى يو له بل سره محبت وكړئ! او د قرابت او خپلوى حق وپيژنئ!. او عُينى له «قربى» د الله تعالى قرب او نژديوالى مرادوى يعنى د هغو كارونو سره مينه او محبت ولرئ چى الله تعالى ته نژدى كوونكى وى. ليكن صحيح او راجح تفسير هم هغه دى چه هغه مو په ابتداء كښى نقل كړ. عُينى علماء له «المودة فى القربى» څخه د نبوى د اهل البيت سره مينه او محبت لرل مرادوى او معنى ئى داسى بيانوى. «زه پر تبليغ له تاسى څخه هيڅ بدل نه غواړم فقط دومره هيله (اميد) لرم چى زما له اقا ربو سره محبت وكړئ!» په دغه خبره كښى هيڅ د شك او شبهى ځاى نشته چى د حضرت محمد رسول الله د اهل بيت او د اقا ربو محبت، تعظيم او حقوق پيژندل پر محمدى امت لازم او واجب دى او د ايمان له اجزاؤ عُنى دى او له هغوى سره درجه په درجه محبت لرل په حقيقت كښى د رسول الكريم عليه افضل الصلوة والتسليم پر محبت او مودت متفرع دى ليكن د دى آيت تفسير په دى شان سره كول له شان نزول او صحيحه وو رواياتو سره مخالف او د رسول الكريم له رفيع شان سره هم دومره مناسب نه واقع كيږي. والله اعلم.

وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حَسَنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٥﴾

او هر څوك چى وكړى نيك كارونه زيادت به كوو مونږ ده ته به هغه (نيك كار) كښى ښائست، بيشكه الله ښه مغفرت كوونكى (د معصيت) ښه قبلونكى (د طاعت) دى.

تفسير : يعنى كه انسان د نيكي او ښيگنى (فايدى) لياره اختيار كړى نو الله تعالى هم د ده نيكي او ښيگنه (فائده) زياتوى. په آخرت كښى د اجر او ثواب په اعتبار، او په دنيا كښى ښه اخلاق او ښايسته رشى (خويونه) ورعطاء كوى او د داسى سرى ښوئيدل هم ښي، ښائى دلته د دى مضمون ذكر ئى ځكه فرمايلى وى چى اقلا د قرابت محبت مطلوب دى چى د هغه حاصل د

ايداء او ظلم شخه ممانعت وو ليكن كه شوڪ له دى نه زياته نيكي وكري نو هغه دى بنه وپوهيږي چي د الله تعالى په دربار كښي د هيچا نيكي نه ضائع كيږي بلكه زياتيږي.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ نَشَاءُ اللَّهُ يُخْتِمُ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِدَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

آيا وائي (دا كفار) چي له خپل غمانه ترلي دي (محمد) پر الله دروغ پس كه اراده وفرمائي الله نو مهر به كيږدي (د صبر) پر زړه ستا، او محو كوي (يا) پس كه اراده وفرمائي الله نو مهر به كيږدي پر زړه ستا (زائل به كړي نازل شوي وحى له تانه) او محو كوي الله باطل او ثابتوي حق په كلماتو خپلو سره، بيشكه دغه (الله) بنه عالم دى په خبرو د سينو (زړونو) باندي هم.

تفسير: يعنى كه په فرض محال سره ته كومه خبره په دروغو سره جوړه او د هغى نسبت پاك الله ته وكري نو الله تعالى قدرت لري چي ستا پر زړه مهر ولگوي او بيا پرېسته سره له دغه معجز نظام كلام پر تا نازل نشي او د وحى سلسله در شخه منقطعه شي، بلكه هغه خبري چي پخوا له دى نه پر تا نازلي شوي دي هم در شخه سلب او هيري كړي كما قال الله تعالى فى جزء ١٥ الركوع (١٠) آيت ٨٦-٨٧ من سورة بنى اسرائيل ﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَتَمَتَّهُنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لَوْلَا نَحْنُ بِعِلْمِنَا غَافِلُونَ﴾ مگر كله چي په واقع

كښي قطعاً د كذب او افترا شائبه نشته نو ځكه يواځي د بدبختانو د قدر نه پيژندلو او د دوى د طعن او تشنيع لامله (له وجي) دغه لوى فيض له تاسي شخه نشي منقطع كيدي بيشكه چي د الله تعالى به د دغه فيض جريان ته ادامه (ثبات) وركوي او پخپلو خبرو په عملي دول (طريقه) سره دروغ په دروغ او رښتيا په رښتيا ثابتوي او په هغه وخت كښي به پر گردو (تولو) دغه خبره په ښكاره او صاف دول (طريقه) سره څرگنديږي (ښكارېږي) چي په دغو فريقو كښي مفتري او دروغجن شوڪ دى؟ او د چا پر زړه باندي ئي فى الواقع مهر لگولى دى چي د خيبر د نزول او د حق د قبول ځاى او استعداد په كښي له سره نه دى پاتى شوى. پاتى شو دغه سوال چي د الله تعالى هغه خبره كومه يوه ده چي په هغى سره دروغ محو او پنا كيږي او حق ثابتيږي؟ نو زما په نزد هغه هم هغه دلائل او براهين دي چي د قرآن او رسول الله پر تصديق ئي قائم كړي دي. بالخصوص هغه انفسيه او آفاقيه آيات دي چي د هغو ذكر اوس د «حَمَّ السَّجْدَةِ» په آخر كښي داسي وشو ﴿سَتَرْنَاهُمُ الْبَتَّ وَالْآفَاقِ وَوَيْدٍ أُنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَسْمُرُوا لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ﴾

او د هغه په نسبت لازمه تفصیلات د هغه په تفسیر کښی ورکړل شول. د دغو آیتونو له ظاهریدلو څخه به د گردو (تولو) سره او ناسره، کره او کوته حال په علایه دول (طریقه) واضح کیږی.

تنبیه : د دغه آیت په تفسیر کښی ډیر اقوال شته زما په نزد هم دغه مذکور مطلب بی تکلفه دی چی پاس ولیکه شو. په دغه تفسیر سره د ﴿وَيَمُنْهُ اللهُ الْبَاطِلَ﴾ جمله مستأنفه شوه لکه چی له ترجمی څخه هم ظاهر دی او اکثرو محققینو هم دغه غوره کړی ده البته د مضارع معنی مترجم رحمه الله په حال سره کړی ده چی هغه بیخی صحیحه ده مگر زما په خیال سره دلته د استقبال معنی اخیستل تری زیات ښه لگیږی. والله اعلم. حضرت شاه صاحب قدس سره د ﴿وَيَمُنْهُ اللهُ الْبَاطِلَ﴾ عطف پر ﴿يَعْتَمِدُ عَلَىٰ قَلْبِكَ﴾ باندی کوی لکه چی فرمائی «الله به ولی توفیق ورکوی چی پر الله دروغ وتری زړه به نی داسی بندوی چی له سره داسی کوم مضمون په کښی رانشی چی هغه پری وترلی شی که الله اراده وکړی نو کفر محو او زائل کوی، او بی له پیغامه هم خبری لیږی مگر الله پر خپلو خبرو دین ثابتوی نو ځکه پر خپل نبی کلام لیږی.»

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿۲۵﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ

او الله هغه (مهربان ذات) دی چی قبلوی توبه له بندگانو خپلو او عفوه کوی له بدو کارونو (د دوی پس له پښیمانی) او ورمعلوم دی هر هغه کار چی کوئ نی تاسی او قبلوی (الله دعاء) د هغو کسانو چی ایمان نی راوړی دی او کړی دی ښه (عملونه) او زیادت کوی (دوی ته) له مهربانی خپلی،

تفسیر : یعنی نبی د الله تعالی کلام دررسوی، تاسی هغه رښتیا گنئ که دروغ وروسته له هغه د بندگانو گرد (تول) معاملات له الله سره دی. له هر یوه بنده سره په دنیا او آخرت کښی سم د ده له حال او استعداد سره معامله کیږی د توبه کوونکیو توبه قبوله فرمائی او سره له دی چی پر هر شی ښه علیم، خبیر او پوه دی له ډیرو بدو معاملو څخه تیریری او ښی نی هغه ایمان دارن او نیک بندگان چی د ده خبری آوری الله تعالی هم د دوی دعاوی آوری او د دوی طاعاتو او عباداتو ته د قبول شرف ښی او د هومره اجر او ثواب استحقاق چی دوی سم له عمومی ضابطی سره لری، هغوی ته پخپل فضل او مرحمت سره له هغه څخه زیات مرحمت فرمائی.

پاتی شول هغه منکرین او پاخه کفار چی دوی ته د موت تر وخت پوری د رجوع الی الله او د

تویی توفیق نه میسر کیبری نو الله اکرم شانه واعظم برهانه د دوی عاقبت او انجام داسی بیان فرمائی.

وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿۳۶﴾ وَوَسَّطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغْوَانِ فِي الْأَرْضِ
وَلَكِنْ يُنْزِلُ بِقَدَرِ مَا يُشَاءُ اللَّهُ لِعِبَادِهِ خَيْرٌ بَصِيرًا ﴿۳۷﴾

او کافران چی دی شته دوی ته عذاب دیر سخت (د دوزخ). او که چیری ارته فراخه کیری وی الله رزق روزی دپاره د (تولو) بندگانو خپلو نو خامخا سرکشی به کیری وه دوی په ځمکه کښی ولیکن نازلوی (روزی الله دوی ته) په هغی اندازی سره چی اراده وفرمائی، بیشکه الله پر بندگانو خپلو ښه خبردار دی ښه لیدونکی دی.

تفسیر : د الله تعالیٰ په خزانو کښی د هیڅ یو شی تقلیل نشته، که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو خپل تول بندگان غنی گرځولی شی لیکن د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چی گرددو (تولو) مخلوقاتو ته بی له میچه او اندازی روزی ورکری او تول په عیش او عشرت کښی آرام او هوسا (خوشاله) وساتی. که داسی وکړل شی نو بالعموم خلق طغیان او تمرد اختیاری او په دنیا کښی یو لوی شور ماشور جوړیږی، نه به د الله تعالیٰ دربار ته خپل سرونه ښکته کوی او نه به د مخلوق څه رعایت او خاطر کوی، او نه به پر هغو سامانونو چی هغوی ته ورعطا کیږی خپل قناعت ښکاروی، د دوی حرص او طمع به لا زیاتیږی لکه چی مونږ په هم دغه موجوده حالت کښی بالعموم په هوسا (آرام) او مرفعالحال اشخاصو کښی وینو هومره غناء چی د دوی په لاس ورځی لا د هغی د تزئید او د تکثیر طالب کیږی، د دوی دایمی کوشش او قلبی تمنا هم داسی وی چی نور گرد (تول) کورونه دی تش شی او یواځی زما کور دی دک وی، ظاهر دی چی د داسی جنباتو په اثر د عمومی غناء او مرفعالحالی په صورت کښی څرنگه یو عمومی او زبردست تصادم او بد نظمی پیدا کیږی او داسی اوضاع او حالات راڅرگندیږی (رابنکارپیږی) چی د هیچا سترگی به له هیچا څخه نه شرمیږی او نه به تری ویریږی. هو! که د دنیا د عمومی مذاق او رجحان په خلاف فرض ئی کړئ که په کوم وخت کښی په فوق العاده صورت د کوم اعظم مصلح او کوم مامور من الله تر کتنی لاندی د عمومی خوښی او خوشالی او فارغ البالی مناظر او مظاهر ولیدلی شی خو سره له هغه هم د تصادم، تخالف، تمرد، طغیان، تفاخر، غرور او سرکشی وقائع واقع نشی او د زمانی عظیم انقلاب د دنیا په طبائعو کښی تطور او انقلاب پیدا کړی نو هغه به له دغی عادی او اکثری قاعدی ځنی جلا (جدا) او مستثنیٰ وی. په هر حال دغه دنیا په موجوده حالت کښی پر کوم اساس او نظام چی چلیږی او تدویر لری د

هغه اقتضاء هم دا ده چي نه ښائي غناء عمومي صورت ولري بلکه هر چا ته ښائي د ده له استعداد او احوال سره سم هومره چي ورسره وړ (قابل) او لائق وي په هم هغى اندازى او ميچ سره ورکړى شى، او پر دغه يواځى پاک الله ښه پوهيږي او عالم دى چي د چا په حق کښى په کوم حال کښى کوم وضعيت او صورت اصلح او اولى دى؟، ځکه چي گرد (تول) پوښنى او وروستنى حالات د پاک الله په محيط علم کښى حاضر او موجود دى.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

او الله هغه لوى ذات دى چي نازلوى باران وروسته له هغه چي نااميده شى (خلق له وربدلوى) او خوروى رحمت (باران) خپل (په تولو ځايونو کښى) او هم دى دى ولى دوست کار جوړوونكى ډير ثناء ويلى شوى.

تفسير: يعنى ډير كله د ظاهري اسبابو او حالاتو په ملحوظ څه وخت چي خلق له باران او وريا څخه مايوسيږي نو په هم دغه وخت کښى الله تعالى پخپل فضل او مرحمت سره باران نازلوى او د خپلى مهربانى آثار او د برکاتو علام غلور خواو ته خوروى شو پر بندگانو ثابت شى چي د رزق په شان د رزق اسباب هم د الله تعالى د قدرت په قبضه کښى دى لکه چي الله تعالى په يوى خاصى اندازى سره عطاء کوى باران هم په خاصو اوقاتو او په خاصو مقدار سره مرحمت فرمائى خبره دا ده چي گرد (تول) کارونه د ده په واک (قبضه) او اختيار کښى دى او هر هغه شى چي دى دى کوى عين د حکمت او صواب دى ځکه چي تول محاسن او کمالات د ده په مجمع الصفات ذات کښى مجموع دى او د هر راز (قسم) کار جوړول امداد او اعانت د هم ده له درباره کيدى شى.

تنبیه: د الله تعالى د رحمت او قدرت له طرفه مايوس کيدل د کفارو عادت دى ليکن د يوه مؤمن په نظر کښى د اسبابو سلسله يأس راوړونكى کيدى شى لکه چي د جزء ۱۳ يوسف عليه السلام د سورت په ۱۰ رکوع ۸۰ آيت کښى داسى يو آيت لولو ﴿فَلَمَّا اسْتَيْسَوْا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا﴾ او د جزء ۱۳ يوسف عليه السلام د سورت په ۱۲ رکوع ۱۱۰ آيت کښى لولو ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَىٰ الرَّسُلُ﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

او ځينى له دلائلو (د قدرت) د الله پيدا کول د آسمانونو او د ځمکى (او د مافيا) دى.

تفسير : يعنى هم هغسى چى رزق رسول او د هغه د اسبابو (باران او نورو) مهيا كول د ده په قبضه او واك (اختيار) كنى دى د دغو اسبابو سماويه او ارضيه اسباب او د هغو آثار او نتايج هم د هم ده مخلوق دى.

وَمَا يَتَّبِعُ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ

او (پيدا كول) د هغو اشياؤ دى چى خواره كرى ئى دى په آسمانونو او په ځمكه كنى له ذى روح خوځيدونكيو.

تفسير : له دغه آيت څخه ظاهراً هم دا معلومېرى چى د ځمكى په شان پر آسمانونو هم د ساكنانو (ذى روحو) په شان كوم مخلوق موجود دى.

وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ

او دغه (الله) په جمع كولو (بيا راتولولو) د دوى (محشر ته) هر كله چى اراده وفرمائى ښه قادر دى.

تفسير : يعنى هغه ذات چى دوى ئى كرد (تول) خواره واره كرى دى هم هغه كولى شى چى دوى كرد (تول) سره يو ځاى كرى او هم دغه به د قيامت ورځ وى.

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

او هغه څه چى رسېرى تاسى ته (اى مؤمنانو) له كوم مصيبت پس له (شامته) د هغو اعمالو دى چى كرى دى لاسونو ستاسى او عفوه كوى (الله) له ډيرو (گناهونو).

تفسير : يعنى هم هغسى چى نعمتونه په يو خاصى اندازى او په خاصو اوقاتو او احوالو په رعايت وركول كيږى د مصائبو نزول هم د خاصو اسبابو او ضوابطو ماتحت وى. مثلاً بندگانو ته

چی کومه سختی او مصیبت ورواندی کیږی د هغه قریب یا بعید سبب د هم دغو بندگانو ځینی اعمال او افعال وی. عیناً د دوی په شان چی انسان د غذا او د نورو شیانو له بی احتیاطی څخه رنځور شی بلکه په ځینو اوقاتو کښی تری مر هم شی یا ځینی اوقات د میندو له بد پرهیزی څخه وروکیو ته رنځ او درد رسیږی. یا کله د یوی کوشی او محلی یا د یوه ښار د بی تدبیری او حماقت له سببه پوره محلی یا ښار ته نقصان رسیږی هم دغه حال دی د روحانی او باطنی بدپرهیزی او بی تدبیری او ښائی چی دغه دی پر هغه قیاس کری شی. ګواکی د دنیا هر مصیبت د بندگانو د ځینو ماضیه وو اعمالو نتیجه ده او په مستقبل کښی د دوی دپاره د تنبیه او امتحان موقع وربرابروی. او دغه د دی لامله (له وجی) ده چی د الله تعالیٰ رحمت د بندگانو له دیرو گناهونو څخه تیریږی. که پر هر یوه جرم نیونه او پوښتنه وی نو د ځمکی پر مخ به یو سادار هم نه پاتی کیده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « دغه خطاب دی عاقلو او بالغو خلکو ته اعم له دی چی صالح وی که طالح مگر انبیاء علیهم السلام په دغه کښی نه دی داخل او وروکی هم په کښی نه دی شامل د هغوی دپاره به بل شی وی. په دغی سختی کښی دنیوی سختی او د قبر او اخروی سختی هم داخلی دی».

وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيِّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۳۱﴾

او نه یی تاسی عاجز کوونکی (د الله ای مشرکانو په انفاذ د احکامو خپلو سره) په ځمکه کښی او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅوک ولی دوست کار جوړوونکی او نه مدد کوونکی (د دفع د عذاب له تاسی نه).

تفسیر : یعنی محض پخپلی مهربانی سره ئی معافوی که پر هر جرم چی د سزا ورکولو اراده وفرمائی نو مجرم چیری تری تنبیدلی او پتیدلی هم نشی او له ما سوا الله څخه بل څوک د ده د حمایت او امداد دپاره دریدلی شی؟.

وَمِنَ الْيَتِيمِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿۳۲﴾

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله روان جهازونه دی په بحر سیند کښی په شان د غرونو (په لویوالی کښی).

تفسیر : لکه چی د ځمکی پر سطح غرونه د باندی وتلی دی د سمندر لوی لوی جهازونه هم

لور (اوچت) په نظر راغی.

إِنْ تَيْسَأُتَسَبَّرْنَ مِنَ الرِّيحِ فَيَظْلَنَنَّ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ

که اراده وفرمائی (الله) نو وبه دروی دغه باد (محرکه قوت) پس وبه گرغی (دغه جهازونه) ولاړ په شان د دغه (بحر)،

تفسیر : یعنی (محرکه قوه او) هوا هم د الله تعالیٰ په قبضه کښی ده که دغه محرکه قوه او هوا ودروی چی ونه چلیږی نو گرد (تول) بادوان لرونکی جهازونه د سمندرو پر شا چیری چی ولاړ دی هم هغلته به ولاړ وی. الغرض اوبه او هوا او نور گرد (تول) شیان د الله د حکم او د فرمان تابعان دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

بیشکه په دغه (حرکت د جهازونو) کښی خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر صبر کوونکی (په مصیبت) شکر کوونکی (په نعمت).

تفسیر : د سمندرو په سفرونو کښی د موافق او ناموافق له دواړو قسمو حالاتو سره د مسافرینو سابقه لویږی نو ځکه دغه امر ډیر ضرور دی چی انسان پر موافقو حالاتو شاکر، او پر ناموافقو اوضاعو صابر اوسی او د الله تعالیٰ قدرت او نعمت په بڼه شان وپېژنی. نو که اراده وفرمائی الله جل و علا شانه وعظم برهانه

أَوْ يُوقِنُ أَنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ

یا به هلاک (دوب) کری دغه (جهازونه) په سبب د هغو گناهونو چی کری دی (راکبینو ئی) او عفو کوی (الله) له ډیرو (گناهونو نو ځکه ئی نه غرقوی).

تفسیر : یعنی بنائی چی د بعضو مسافرینو د ځینو اعمالو په بدل تباہ او مغروق کرل شی مگر د دغه تباہی په وخت کښی هم الله دوی معافوی او بښی ئی.

وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ حِصْنٍ

او چى پوه شى هغه كسان چى مجادلى جگرى كوى په آيتونو زمونږ كښى
چى نشته دوى ته هيڅ ځاى د خلاصيدلو.

تفسير : يعنى د دى لامله (له وجى) به تباه كړل شى شو دوى د خپلو ځينو اعمالو بدل
وموى او خورا ډير لوى جگره كونكى هم وگورى چى بيشكه د الله تعالى له نيولو څخه
هيشوك نشى وتلى او نه تنهيدلى شى او نه چيرى ترى د پتيدلو ځاى موندلى شى. حضرت شاه
صاحب رحمة الله عليه ليكى «هغه كسان چى هر شى د خپلو تدابيرو له نتايجو څخه گنى په دغه
وخت كښى حيرانپيرى» او يوه چاره او تدبير به ئى له لاسه نه وى پوره.

فَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَمَاعِنْدَ اللَّهِ
خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿۳۱﴾

پس هغه چى دركړى شوى دى تاسى ته (اى مخاطبانو) له څه څيزه (لكه
اسباب د دنيا) لږ خسيس ده (چى زانليپرى) او هغه ثواب چى په نزد د الله
دى خير غوره او ډير باقى پاتى كيدونكى دى دپاره د هغو كسانو چى
ايمان ئى راوړى دى او (خاص) پر رب خپل توكل كوى دوى.

تفسير : يعنى د دغو گردو (تولو) خبرو له اوريدلو څخه وروسته انسان ته لارم دى چى د الله
تعالى د رضاء حاصلولو په فكر كښى واوسى او پر دغه څو ورځنى ژوندون او فانى عيش مغرور
نشى او ښه وپوهيږى چى ايماندارانو ته كوم عيش او آرام چى د الله تعالى له جانبه ورعطاء كيږى
هغه به د دغه دنپوى عيش او آرام څخه ډير ښه او با دوامه وى او نه به په هغه كښى هيڅ قسم
كدورت وى او نه به ئى د فناء او زوال څه انديښنه وى.

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا
هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿۳۲﴾

او (بل دپاره د) هغو كسانو چى ځان ساتى دوى له غټو گناهونو او له
فواحشو (قباحو نورو گناهونو نه) او هر كله چى په غضب شى هم دوى بښنه

کوى .

تفسير : د دى بيان د «نساء» په سورت كښى د ﴿ اِنْ تَجِدُوا كَثِيْرًا مِّنْهُمْ فَكُفِّرُوْهُمْ سَائِمًا ﴾

په تفسيرو كښى ليكلى شوى دى هلته دى بيا ولوست شى . ښائى دلته

له «كباثر الاثم» څخه به هغه لويه گناه مراده وى چى د نظريه وو قوت له بدو كارونو څخه پيدا كيږى مثلاً بدعيه وو عقائدو او «فواحش» هغه گناهونه چى په هغو كښى د شهوانيه وو قواوو د بى اعتداليو مداخله وى او په ﴿ وَاِذَا مَا غَضِبُوْهُمْ يَفْجُرُوْنَ ﴾ كښى خو ظاهر دى چى د غضبيه وو قوت اندفاع او انسداد كړى شوى دى والله اعلم .

وَالَّذِيْنَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ

او (بل دپاره د) هغو كسانو چى اجابت كوى (د احكامو) د رب د دوى او قائموى (آداء كوى سره له ټولو حقوقو) لمونځ او كار د دى (په) مشورت (سره) وى په منځ د دوى كښى .

تفسير : په مشوره سره كار كول د الله تعالىٰ خوښ دى اعم له دى چى دغه مشوره په دنيوى امورو كښى وى يا په آخروى امورو په شيونو كښى وى رسول الله مبارك د امورو په مهماتو كښى برابر له كرامو اصحابو سره مشوره كوله، او صحابه وو به هم پخپلو منځونو كښى سره مشوره كوله د حربو او نورو امورو په موضوعاتو كښى او د ځينو مسائلو او احكامو په نسبت هم بلكه د راشده خلافت بنياد پر هم دغى مشورى قائم شوى وو . دغه ظاهر دى چى د مشورى ضرورت په هغو كارونو كښى شته چى مهتمبالشان وى او په كتاب د الله، او د رسول الله په سنت كښى منصوص نه وى هر شى چى منصوص وى په هغه كښى رايه او مشوره هيڅ معنى او مورد نه لرى او كه په هر لوى او واړه كار كښى مشوره وكړى شى نو هيڅ كار به په سر نه رسيږى . له احاديثو څخه معلوميږى چى مشوره دى له هم هغسى سرى څخه واخيسته شى چى عاقل او عابد وى كه نه د هغه له بيوقوفى او بد ديانتى څخه د كار د خرابيدلو انديښنه شته .

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُفْقُوْنَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِيْنَ اِذَا اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُوْنَ ﴿٣٩﴾

او له ځينو د هغو شيانو چى ور كړى دى مونږ دوى ته نفقه كوى (په لپاره د الله) او (بل دپاره د) هغو كسانو كله چى ورسپرى دوى ته ظلم تعدى (له

طرفه د کفارو) نو دوی انتقام اخلی (له هغو متجاوزو خلقو).

تفسیر : یعنی چیری چی معافول مناسب وی معافوی ئی مثلاً د یوه سری پر یوه حرکت ئی غصه راغله او هغه سره له ندامته پر خپل عجز او قصور هم اعتراف وکړ او دی ئی معاف کړی، دغه محمود دی. چیری چی بدل اخیستل مصلحت وی مثلاً کوم سری خامخا بی سببه او بی جهته له خلقو سره منگلی لگوی یا خوله اچوی، او په ظلم او زور سره د مخلوق تعجیز او تحقیر ته ئی ملا ترلی وی، یا د څه نه ویلو او تأدیب نه ورکولو څخه د ده حوصله او جرئت لا زیادت مومی. یا زومونو له شخصی حیثیت څخه قطع نظر د دین اهانت یا د مسلمینو د جمعیت ذلت په کښی متصور وی نو په دغو پاس صورتو کښی دی داسی بدل او انتقام اخلی چی په قدر د هم هغه تیری او زیادت وی او له جرم څخه زائده سزا نه ورکوی.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا

او جزاء د بدکار بدکار دی په شان د هغه (نه زیات).

تفسیر : د بدل او انتقام په طور سره کومی بدی چی له چا سره کولی شی هغه حقیقتاً بدی نه بلکه صورتاً بدی وی. د «سیئه» اطلاق پر هغه «مشاکله» کړی شوی دی.

فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿۳۰﴾

پس هر چا چی عفو وکړه او صلح ئی وکړه پس اجر د ده پر الله دی بیشکه الله نه خوبنوی ظالمان (شروع کوونکی په ظلم سره).

تفسیر : یعنی ظلم او زیادت د الله تعالیٰ په نزد په هیڅ یوه حالت کښی پسند نه دی. ډیر ښه خصلت هم دغه دی چی انسان هغومره بدل او انتقام چی اخیستی هم شی له هغه څخه هم منصرف شی مشروط په دی سره چی د هم دغو تیریدلو په سبب هغه خبره اصلاح ومومی.

وَلَمَنْ اتَّصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴿۳۱﴾

او خامخا هغه څوک چی واخلی حق خپل پس له مظلوم کیدلو د ده پس دغه کسان (چی خپل حق ئی اخیستی دی) نشته پر دوی هیڅ لپاره (د معاتبت او ملامتیا).

تفسير : يعنى كه مظلوم له ظلم شخه خپل بدل او انتقام اخلى نو په دغه كښى پرى هيڅ الزام او گناه نشته مگر د هغه معافول او ترى تيريدل ډير ښه، احسن او افضل دى.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

بیشکه هم دا خبره ده چې لياره (د معاتبت) پر هغو کسانو ده چې (ابتداء په) ظلم کوى پر خلقو.

تفسير : يعنى ابتداء په ظلم کوى، يا په انتقام اخيستلو کښى د خپل استحقاق له حده تجاوز او تيرى کوى.

وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٧﴾ وَلَكِنْ صَبْرٌ وَغَفْرَانِ ذَلِكَ لِمَنْ عَزَمِ الْأُمُورَ ﴿٣٨﴾

او سرکښى (تجاوز) کوى په ځمکه کښى په ناحقه سره (بى له حجه) دغه (ظالمان) شته دوى ته عذاب دردناک او خامخا هغه څوک چې صبر (او تحمل) نى وکړ په ظلم او آزار) او بښنه نى وکړه، بیشکه دغه (صبر، غفران او عفو) خامخا له عزم الامور غورو کارونو شخه دى.

تفسير : يعنى د قهر او د غصى ځغمل، او د ايذاء او ضرر گالل (برداشت کول)، او د ظالم بښل او معافول د لوى همت او د تحمل او حوصلى کار دى. په حديث کښى راغلى دى «هغه بنده چې ظلم پرى شوى وى او هغه محض د الله تعالى دپاره ترى تيرپرى او بښى نى نو الله تعالى ضرور د هغه عزت او بت زياتوى، او مدد او اعانت ورسره فرمائى».

وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَهَالِكٌ مِنْ وَّلِيِّ مَنْ بَعْدَهُ

او هر هغه څوک چې گمراه نى كرى الله پس نشته ده ته هيشوک ولى دوست كار جوړوونكى وروسته له (گمراه كولو د) الله نه.

تفسیر : یعنی محض د الله تعالىٰ په توفيق او لاس نيونه انسان ته د عدل، انصاف، صبر او غفران اعلىٰ خصائل حاصلیدی شی. که الله تعالىٰ ده ته د دغو ډيرو ښو اخلاقو په طرف ليار ښوونه ونه کړی نو څوک به ئی لاس ونیسی؟ او د دغی سپکتيا او تبتوالی او رسوائی له کندي څخه بی ئی ویستلی شی؟.

وَتَرَى الظَّالِمِينَ لِنَارٍ أَوْ الْعَذَابِ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيلٍ ۗ

او وینی به ته ظالمان (کافران) هر کله چی ووینی دوی عذاب (په ورځ د قیامت کښی) وائی به دوی آیا شته بیرته تللو (د دنیا) ته کومه لياره (چی بیرته د مافات تدارک وکړو؟).

تفسیر : یعنی کومه داسی لياره هم شته چی مونږ په هغی سره بیرته دنیا ته ستانه (واپس) شوی او دا ځلی له دنیا څخه سره له ښو عملونو بیرته دلته راحاضر شو.

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَشِيعِينَ مِنَ الذَّلِيلِ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ

او وینی به ته دوی چی وړاندی کولی به شی په دغه اور په دغه حال کښی چی ویریدونکی به وی له خواری گوری به دوی (دغه اور ته) په کتنی پتی (له ډیر هیبته به د سترگو له کنجونو ورته گوری).

تفسیر : یعنی د یوه ډیر ویریدونکی مجرم په شان د ډیر خوف، ذلت او ندامت له سببه به په تیتو سترگو سره گوری او هیچا ته به په هسکه غاړه او اوچتو سترگو نه شی کتلی.

وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَيْرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَاهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

او وائی به هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی (داسی چی) بیشکه زیانکاران هغه کسان دی چی زیان ئی رسولی دی نفسونو خپلو ته او کورنی خپلی ته

په ورغ د قيامت كښى (په خلود فى الجحيم او حرمان من النعيم سره).

تفسير : يعنى دغه بدبخت له خپل ځان سره خپل متعلقين او كورنى او گرد (تول) نى سپيره او په عذابونو كښى اخته كړل او تول نى تباه ، برباد او كړل.

الْآنَ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿۴۵﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ
يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿۴۶﴾

واوره ! خبردار شه ! چى بيشكه ظالمان په عذاب هميشه كښى دى. او نه به
وى دغو كفارو ته هيڅوك له دوستانو چى مدد وكړى له دوى سره (په دفع د
عذاب كښى) غير له الله او هر هغه چى گمراه نى كړى الله پس نه به وى ده
ته هيڅ لياره (حق ته په دنيا كښى او جنت ته په آخرت كښى).

تفسير : يعنى نه نى په دنيا كښى هدايت ورپه برخه كړ، او نه نى په آخرت كښى نجات ور
په برخه شو.

اَسْتَجِيبُوا لِلرَّبِّ كَمَا مَنِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَنَّ يَوْمَ لَامَرْدُ لَهُ مِنَ اللَّهِ

اجابت وكړئ (اى خلقو!) رب د تاسى ته (په ايمان او توحيد سره) پخوا له
هغه چى راشي (هغه) ورغ چى نشته هيڅ رد او دفعه هغى (ورغى) لره له
(جانبه د) الله،

تفسير : يعنى هم هغسى چى په دنيا كښى د هغه عذاب مؤخر كيده او وروسته لويده په هغه
ورغ كښى به نه وروسته لويږى او نه به تال خورى (بلكه حتماً او خامخا عذاب به واقع كيږى).

مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ مُنْجِيٍّ ﴿۴۷﴾

نه به وى تاسى ته هيڅ د پتيدلو (تنبتيدلو) ځاى په دغه ورغ كښى او نه به
وى تاسى ته هيڅ لياره د انكار (له گناهونو).

تفسیر : یعنی له انکار شخه به هیخ فائده نه ورسیری او ابن کثیر رحمة الله علیه داسی معنی کری ده چی هیخ یوه داسی موقع به نه پیدا کیږی چی تاسی به هغه نه پیژنی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا قَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا إِنَّ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلْغُ

پس که مخ وگرځوه (دغو مشرکانو له دعوته ستا ای زما رسوله!) پس نه ئی لیږلی مونږ ته پر دوی ساتونکی، نشته پر تا مگر یواځی تبلیغ (د احکامو دی او کری دی تا ای محمده دا کار).

تفسیر : یعنی ای محمده صلی الله علیه وسلم تاسی د دی خبری مسؤل او ذمه وار نه بیع چی یواځی هر ورو (خامخا) په جبر او اکراه او زور سره دغه خبره پر هغوی ومنی، ستاسی فریضه او وظیفه هم دا ده چی د الله تعالی پیغام دوی ته ورسوی چی هغه تاسی اداء کری ده او اداء کوی ئی، که دوی ئی نه منی بلا ورپسی دوی پوهیږی او جهنم.

وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَحَرَبْنَا بِهَا وَإِنْ تُصِبُّهُمْ سَيِّئَةٌ يَبْغَادُوا مِنَّا أَعْدَاءً وَإِنَّا لَكَنَّا

او بیشکه مونږ کله چی وشکوو (جنس) د انسان ته له طرفه خپله کوم رحمت (لکه غناء او صحت) نو خوشاله شی دی په هغه او که ورسیری دوی ته کوم قسم بدی (لکه مرض یا فقر) په سبب د هغو بدیو چی پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی بیشکه چی (جنس د) انسان ناشکره دی (چی نعمت هیروی زحمت یادوی).

تفسیر : یعنی تاسی د دوی د مخ اړولو او اعراض شخه مه خفه کیږی! د انسان طبیعت هم داسی واقع شوی دی «الا من شاء الله» چی که پاک الله پری نعمت، احسان او انعام وفرمائی نو دی له هغه سببه تکبر، لوئی فخر او غرور کوی بیا هر چیری چی ده ته د ده د بدو اعمالو له شامته کوم مصیبت، نقص او ضرر واقع کیږی نو بیا هغه گرد (تول) نعمتونه او احسانات ئی له یاده وځی او هیروی ئی او داسی منکر او ناشکره کیږی چی گواکی پری ښه وخت له سره نه وو تیر شوی. خلاصه ئی دا چی که د عیش او عشرت نعمت او فراخی او ارتوالی حالت وی، یا که د تنگی سختی، تکلیف او مصیبت وخت دوی په دغو دواړو حالاتو پخپل حد او ځای کښی نه دریږی. هو! د قانتینو مؤمنینو شان او طریقه هم داسی ده چی په سختی او مصیبت کښی صبر،

او د وسعت او فراخى په حالت كښى د حقيقى منعم شكره اداء كوى او په هيڅ حالت كښى د الله تعالى انعامات او احسانات نه هيروى او له ناشكرى ځنى ځان بچ كوى.

بِإِذْنِ اللَّهِ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يُهْبُ لِمَنْ يَشَاءُ
 إِنَّا نَأْتِيهِمْ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ۖ أَوْ بَنَاتٍ ۖ إِنَّهُمْ لَدُونَ الْغَايِبِ
 مَنْ يَشَاءُ عَقِمْ أَلْفًا عَلَيْهِ قَدِيرٌ ۝

خاص الله لره ده سلطنت باچائى د آسمانونو او د ځمكى، پيدا كوى (الله) هر هغه شى چې اراده وفرمائى، بښى دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائى لونى او بښى (الله) دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائى ځامن يا جوړه وركوى دوى ته (الله) ځامن او لونى او گرځوى هر هغه څوك چې اراده وفرمائى (الله) شنه، بيشكه دغه (الله) دى ښه عالم (په فاندې د هر چا) ښه قادر (په هر شى باندې چې اراده وفرمائى).

تفسير : يعنى سختى وى يا نرمى وى كرد (تول) احوال د الله تعالى له لورى ليرلى شوى دى په آسمان او ځمكه او پر هر شى د هم هغه سلطنت دى او د هم ده حكم چليرى، د هر هغه شى اراده چې وكړى هم هغه پيدا كوى او د هر چا دپاره چې د هر شى د اعطاء اراده وفرمائى ورعطاء كوى نى او هر چاته چې د عدم الاعطاء اراده وفرمائى نه نى وركوى د دنيا دغه رنگ په رنگ حالاتو ته وگورئ چې مثلاً يو له سره اولاد نه لرى او دوهم تش لونى لرى، دريم تش ځامن لرى، څلورم هم ځامن او هم لونى لرى، جوړه جوړه يا جلا جلا (جدا جدا) په دغه كښى هيڅ دعوى نه ده هم هغه حقيقى مالك پوهيرى چې د كوم يوه سرى په كوم حالت كښى ساتل مناسب دى او هم دى سم له خپل علم او حكمت سره تدبير كوى هيچا ته د دغى خبرى قوت او مجال نشته چې د الله تعالى د ارادى مخه ونيسى يا د الله تعالى پر تخليق او تقسيم څه تنقيد اعتراض وكړى شى د عاقل كار دا دى چې په هر قسم تودو او سرو حالاتو كښى د هم هغه الله په طرف رجوع وكړى او تل دى خپل ناچيز حقيقت تر خپل نظر لاندې ونيسى! او د تكبر او د نعمت له كفرانه دى خپل ځان وساتى!

وَمَا كَانَ لِشَرِّ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحِيًّا أَوْ مِنْ وَرَائِ حِجَابٍ
 أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ

او نه بنائی دپاره د هیخ بشر دا چی خبری وکری له ده سره الله مگر په وحی سره (په خوب کنبی یا په الهام سره) یا وروسته له پردی څخه یا ولیوی (الله) کوم رسول استاخی (له ملاکو لکه جبریل) پس وحی یوسی په اذن حکم د الله سره هغه چی اراده وفرمائی (الله).

تفسیر : هیخ یو انسان پخپل عنصری خلقت او د موجوده وو قواؤ په اعتبار د دی خبری طاقت نه لری چی له الله قدوس سره په دغی دنیا کنبی مخامخ شی او ورسره بالمشافهه کلام وفرمائی او دی ئی تحمل وکری شی نو ځکه د کوم بشر له الله تعالی سره خبری او کلام کول دری صورتونه لری.

الف: واسطه په پرده کنبی کلام فرمایلی یعنی د الله تعالی له کلامه د سامعی له قوت سره د نبی متلذذ کیدل مگر په دغه حالت کنبی د نبی سترگی د الله تعالی له لقاء څخه نشی متمتع کیدی لکه چی حضرت موسی علیه السلام ته د طور پر غره او خاتم الانبیاء محمد المصطفی صلی الله علیه وسلم ته په لیلۃ الاسراء کنبی ور د مخه شو.

ب : د پرېستی په واسطه د الله تعالی کلام فرمایلی مگر چی پرېسته متجسده نشی او د ده تر سترگو لاندی رانشی بلکه مستقیماً د نبی پر قلب نزول وکری او په قلب سره د پرېستی د نزول ادراک او د صورت احساس وشی او ظاهری حواس په هغه کنبی څه مداخله ونه کری شی زما په خیال دغه هغه صورت دی چی د هغه په نسبت د حضرت صدیقی بیبی عائشی رضی الله تعالی عنها په حدیث کنبی راغلی دی «**يَأْتِينِي فِي مَثَلِ صَلْصَلَةِ الْجَرَسِ**» او په صحیح بخاری

شریف د بدء الخلق په ابواب کنبی د وحی د دغه صورت د پرېستی د راتللو تصریح هم موجوده ده هم دغه ته ئی په حدیث کنبی «وهو أشده علي» فرمایلی دی. او بنائی چی قرآنی وحی علی الاکثر په هم دغه صورت سره نازله شوی وی. لکه چی په ﴿**تَنزِيلَهُ الرُّوحُ الْمُنِينُ عَلَى قَلْبِكَ**﴾ او ﴿**فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ**﴾ کنبی د «قلبك» په لفظ سره دی ته اشاره ده

چی دغه معامله بیخی مخفی او پته سره اجرا کیده او د رسول الله له وجوده بیل کوم موجود په نظر نه راته او نه به داسی خبری سره کیدی لکه چی یو انسان ئی له بل انسان سره کوی چی ورسره نژدی کیناستونکی نور انسانان هم پری وپوهیږی نو ځکه د داسی خصوصیت ذکر ئی په دغه آیت کنبی په «وحیاً» سره وفرمایه. ولی چی «وحی» په لغت کنبی پر اخفاء او سریعه اشاره باندی دلالت کوی.

ج : دریم صورت دا دی چی پرېسته ورمجسده شی او نبی ته مخامخ راشی او په دی ډول (طریقه) سره د الله تعالی کلام او پیغام ورسوی. لکه چی یو انسان له بل انسان سره خبری او بیان کوی. لکه چی حضرت جبریل علیه السلام یو یا دوه ځلی پخپل اصلی صورت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شوی دی او نور علی الاکثر د حضرت دحیة الکلبی رضی الله تعالی عنه

په شکل راته او کله به د غير معروف انسان په صورت هم راته په دغه وخت کښې به سترگو د پرښتى صورت لیده او غوړونو به ئې غږ آوریده، او نور حاضرین به هم د ده پر خبرو پوهیده او د دوى له خبرو او اترو څخه به مستفید کیده. د حضرت صدیقى بى بى عائشى رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې چې دوه قسمه بیان شوى دى له هغه څخه دغه ئې دوهم صورت دى او زما په خیال هم دغه ئې په دغه آیت کښې په دغو الفاظو سره تعبیر فرمایلی دى ﴿أَرْسِلْ رَسُولًا مِّنْ يَّأْتِيهِ مَائِدًا﴾ والله اعلم بالصواب. باقى حجاب والا صورت څرنگه چې بیخې نادر بلکه پته او مخفی دى نو ځکه د حضرت صدیقى بى بى عائشى رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې له هغه سره بالکل تعرض نه دى کړى شوى.

إِنَّهُ عَلَىٰ حَكِيمٍ ﴿٥١﴾

بیشکه دغه (الله) ډیر پورته غالب دى (په انزال د وحى کښې) ښه حکمت والا دى (په صنعت خپل کښې).

تفسیر : يعنى د الله تعالیٰ علو له دى نه مانع دى چې بى حجابه خبرى وکړى او حکمت ئې د دى مقتضى دى چې په ځينو صورتونو کښې د هم کلامى صورت اختیار کړى.

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا

او هم داسې (لکه چې وحى مو کړى وه نورو انبیاؤ ته) وحى راوړلې مونږ تاته (ای محمده!) روح (قرآن، پرښته) په امر حکم خپل سره،

تفسیر : محقق شیخ الهند رحمة الله عليه په دغه ځای کښې له روح څخه مراد پرښته اخیستى ده يعنى جبرائیل الامین او دغه د ځينو مفسرینو رایه ده. لیکن ظاهر دا دى چې دلته پخپله قرآن کریم به ئې په روح سره تعبیر فرمایلی وی ځکه چې د پاک قرآن له تاثیره مړه زړونه ژوندی کيږی، او انسان ته ابدى حیات ور په برخه کيږی. وگورئ! هغه اقوام چې د کفر، ظلم، طغیان او بد اخلاقى په موت سره مړه شوى وو عظیم الشان قرآن په دوى کښې په څه شان نوی روح او ځان واچوه.

مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ

نه وی ته چې پوهیدى به چې څه دى کتاب او نه (پوهیدى په دى چې څه

شى دى شرايع او) ايمان.

تفسير : يعنى ايمان او د ايمانیه ؤ اعمالو دغه تفصيل چى د وحى په ذريعه اوس معلوم شوى دى پخوا له دى نه چيرى معلوم وو. اگر که په نفس الايمان سره تل تر تله متصف وو.

وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا تَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا

ولیکن گرځولى دى مونږ دغه (روح کتاب، ايمان) داسى يوه رنا چى سمه لياره ښيو په هغه سره هغه چاته چى اراده وفرمايو مونږ له بندگانو خپلو،

تفسير : د پاک قرآن په رنا کښى د هر هغو بندگانو په نسبت چى مونږ اراده وکړو نو هغوى د سعادت او فلاح پر ليارى بيايو.

وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾

او بيشکه ته خامخا ښودل کوى (خلغو ته) په طرف د ليارى مستقيمى برابرى.

تفسير : يعنى تاسى خو ټولو بندگانو ته د پاک قرآن په ذريعه تر الله تعالى پورى د رسيدلو سمه صافه لياره ورضيئ اعم له دى چه څوک پر هغى لار شى که لار نشى.

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ

سمى ليارى د هغه الله ته چى خاص ده لره دى هر هغه شيان چى په آسمانونو کښى دى (له علوياتو) او هر هغه شيان چى په ځمکه کښى دى (له سفلياتو سره له اسمانونو او ځمکى خلقاً ملکاً عبداً)،

تفسير : يعنى سمه صافه لياره هغه ده چى پر هغى باندى له تللو څخه انسان تر واحد الله تعالى پورى ورسيدى شى هر څوک چى له دى ليارى څخه بى ليارى شى نو هغه له الله تعالى ځنى بيل پاتى کيږى.

إِلَّا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ ﴿٥٣﴾

واوره! خبردار اوسه! خاص الله ته بيرته گرځي تول کارونه (د مخلوقاتو په قيامت کښي).

تفسير: يعنى کله چې د گردو (تولو) کارونو انجام د هغه په طرف دى نو ښايى چې انسان له شروع څخه د عاقبت په فکر او ذکر کښي اوسى او پخپل اختيار سره پر داسى يوى ليارى لار شى چې هغه سم ورورسيږي. اللهم اهدنا الصراط المستقيم وثبتنا عليه.
تمت سورة الشورى بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة الزخرف مكية الا آية (۵۴) فمدنية وهى تسع وثمانون آية وسبع ركوعات رقم تلاوتها (۴۳) تسلسلها حسب النزول (۶۳) نزلت بعد الشورى

د «الزخرف» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (۵۴) آيته څخه چې مندى دى (۸۹) آيت او (۷) ركوع لرى
په تلاوت كښي (۴۳) او په نزول كښي (۶۳) سورت دى وروسته له «الشورى» څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

حَمْدٌ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝

قسم دى په دغه كتاب روښان بيانونكى چې بيشكه مونږ گرځولى مو دى دغه (كتاب) قرآن په عربى ژبه دپاره د دى چې تاسى پرى وپوهيږئ (عقل په كښي وچلوى).

تفسير: ځكه چې عربى ژبه ستاسى مورنى ژبه ده. او ستاسى په ذريعه به د دنيا نور اقوام هم دغه كتاب زده كوى او پرى پوهيږى به.

وَاِنَّهٗ فِىْ اٰمْرِ الْكِتٰبِ لَدَيْنَا لَعَلٰى حَكِيْمٌ ۝

او بیشکه دغه کتاب (ثابت دی) په اصل د کتاب (لوح محفوظ) کښی په نزد زمونږ خامخا خاوند د لوئی مرتبی ډیر مستحکم دی.

تفسیر : یعنی دغه پاک قرآن د اعجاز پر وجوه او پر عظیمو اسرارو د اشمال له وجی نهایت لوره مرتبه لری او له تبدیل او تحریف ځنی د محفوظیت او مصونیت له سببه نهایت مستحکم دی. د ده دلائل او براهین نهایت مضبوط او د ده احکام نافذ او غیر منسوخ دی. هیڅ یو حکم ئی له حکمته تش نه دی او د ده تول مضامین د معاش او معاد پر ډیرو اعلیٰ هدیاتو مشتمل، او له حکمت او مصالحو څخه مملو دی. او د قرآن پر دغو گردو (تولو) محاسنو پخپله هم دغه قرآن شاهد دی د لمر دلیل پخپله دی لمر.

تنبیه : قرآن او نور سماویه کتابونه پخوا له نزوله په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی.

أَنْضَرِبُ عَنْكُمْ الَّذِينَ كَرِهْتُمْ أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿۵﴾

آیا پس بند کرو (وگرځوو) له تاسی دغه ذکر پند (قرآن) بندیدل (گرځیدل) له دی سببه چی یی تاسی یو قوم مسرف له حده تیریدونکی (مشرکان چی پری نه راوړئ ایمان).

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «له دی سببه چی تاسی حکم نه منوع نو آیا مونږ به د حکم لیرل موقوف کرو؟» یعنی دغسی توقع له سره مه کوئ! د الله تعالیٰ حکمت او رحمت د دی خبری مقتضی دی چی سره د دغو زیاداتو، تجاوزاتو او شرارتونو چی ستاسی له خوا کیږی د الله تعالیٰ د کتاب نزول او د تبلیغ دعوت، نصیحت او د پند سلسله ونه ترله شی، ځکه چی ډیر نور سعید ارواح له هغه څخه مستفید کیږی او پر منکرانو په کامل طور سره د حجت اتمام کیږی.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيِّنِي فِي الْأَوَّلِينَ ﴿۱﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيِّ

إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۲﴾

او څومره ډیر مو لیرلی دی له انبیاؤ څخه په پخوانیو (خلقو کښی) او نه به راته دوی ته هیڅ نبی مگر وو به هغوی چی په هغه (نبی) پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی له پخوانیو انبیاءو سره هم داسی استهزاء کړی شوی وه او د هغو تعلیماتو ته د دروغو نسبت کړی شوی وو مگر د دغی استهزاء او تکذیب له وجی د نبوت سلسله ونه ترله شوه .

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿۵﴾

پس هلاک کړل مونږ هغه (پخوانی خلق چی) سخت تر (ؤ) له دوی نه له جهته د قوت او تیر شوی دی (خو غایه په قرآن کښی) مثل صفت د رومبنو خلقو (چی اهلک او تعذیب وو).

تفسیر : یعنی د عبرت دپاره د هغو مکذبینو د تباهی او هلاک مثالونه وړاندی کړی شوی او پخوا له دی نه مذکور شوی دی چی په زور او په قوت کښی له تاسی څخه ډیر زیات وو کله چی هغوی د الله تعالیٰ له عذابه نجات ونه موند نو تاسی په څه شی مغرور بی؟ وروسته له دی نه د الله تعالیٰ هغه د عظمت او قدرت او د تصرف د کمال ذکر راغی چی تر یوی اندازی پوری د دوی په نزد هم منلی شوی او مسلم وو .

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لِيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿۶﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۷﴾

او قسم دی خامخا که چیری پوښتنه وکړی ته له دغو کفارو چی څوک دی هغه ذات چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه؟ نو خامخا وبه وائی دغه کفار هرورمو (خامخا) چی پیدا کړی دی (تول هغه الله چی) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم دی (فرمائی الله) هغه (ذات) چی گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (ځای د قرار) او گرځولی دی تاسی ته په دغی ځمکی کښی لیاری دپاره د دی چی تاسی سمه لیاره ومومئ (مقاصدو خپلو ته).

تفسیر : یعنی تر هغه غایه پوری چی انسان هلته هستوگنه کوی او یو له بل سره گوری او تگ راتگ کوی او پخپلو منځونو کښی سره لیاری لری او په دغه تلو راتلو سره په دنیوی او

آخروي مقاصدو کڻي د بري او کاميابي لياري عُمان ته معلومي کري.

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً يُقَدِّرُ

او هغه (ذات) چي نازلي کري ئي دي له (طرفه) د آسمانه اوبه په اندازه سره .

تفسير : يعني په يوه مخصوص مقدار چي د ده له حکمت سره مناسب او د ده په علم کڻي مقدر وو .

فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَلِكَ نُخْرِجُ ۞

پس ژوندي کري دي مونږ په دغو اوبو سره کلي مړه (وچي کلکه عُمکه) په شان (د دغه ژوندي کيدلو د عُمکي) راويه ايستل شئ تاسي (هم بيا ژوندي له قبورو).

تفسير : يعني څرنگه چي په وچي کلکي مړي عُمکي کڻي د باران د اوبو په وسيله نوي ژوندون او حيات پيدا او تکه شنه ودانه او زرغونه کوي ئي هم داسي په مړو اجسامو کڻي هم روح غورځوي او بيا مو له مقابرو څخه ژوندي راپاشوي.

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا

او هغه (ذات) چي پيدا کري ئي دي اصناف (او انواع د مخلوقاتو) تول د دوي .

تفسير : يعني په دنيا کڻي د هومره اشياوو جوړي چي دي او د مخلوقاتو هومره اقسام او تمائل يا متقابل انواع چي دي د هغو گړدو (تولو) خالق الله تعالی دي.

وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الظُّلُمِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ۞ لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ

او گړځولي ئي دي تاسي ته له بيريو (جهازونو) او له چارپايانو هغه چه سوربيري تاسي پري (په لونده او وچي کڻي) دپاره د دي چي سم برابر کينئ تاسي پر شاوو (د هر يوه) د هغه .

تفسير : يعنى په بر (وجه) كښى د غښنو چارپايانو (خلوربولو) پر شاوو او په بحر (سيند) او فضاء او نورو كښى د بيريئ او جهازونو او طيارو او نورو مراكو پر شاوو سوريږئ.

ثُمَّ تَذَكُّرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرْنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٧﴾

بيا ياد كړئ (قلباً) تاسى نعمت د رب خپل كله چي برابر كينئ (سواره شئ) پر هغه او ووايئ تاسى پاكي ده هغه (لوى ذات) ته چي مسخر كړى ئى دى مونږ ته دغه (مذكور له مراكو) او نه وو مونږ ده لره په ضبط (او قيد) كښى راوستونكى (په وس خپل سره)

تفسير : يعنى پر حيواناتو يا كشتى او جهازونو او نورو نقليه ؤ وسايلو باندې د سوريډلو په وخت كښى د الله تعالى د هغه انعام او احسان يادونه پخپلو زړونو كښى وكړئ چي الله تعالى مونږ ته دومره عقل، پوه، تدبير، قوت او قدرت او نور رابښلى دى چي پخپل عقل او تدبير او نورو سره دغه شيان مونږ تر خپلى ادارى لاندې راوستلى دى دغه محض د الله تعالى فضل او احسان دى، كه نه په مونږ كښى دومره قدرت، او طاقت كوم دى چه داسى شيان مو قابو كړى وى لازم دى چي په ژبه سره هم پر نقليه ؤ وسايلو د سوريډلو په وخت كښى دغه الفاظ ووايئ ﴿سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرْنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ﴾ نور اذكار او ادعيه هم په احاديثو كښى راغلى دى. چي د حديث او تفسير په كتابونو كښى ذكر دى.

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٨﴾

او بيشكه چي مونږ رب خپل ته خامخا بيرته ورتلونكى يو (په سورلى د جنازو).

تفسير : يعنى د دغو سفرونو په تقريب د آخرت د سفر په يادونه كښى ولوږئ. رسول الله صلى الله تعالى عليه وعلى آله وصحبه وسلم خو د سوريډلو په وخت هم دغه تسبيح فرمايله.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٩﴾

أَمْ اتَّخَذُوا مَا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٧﴾

او گرغوی (مقرروی کفار) الله ته له بندگانو د ده یوه برخه (اولاد چی ملائکو ته د الله لونه وائی)، بیشکه چی (کافر) انسان خامخا ناشکره دی ښکاره. آیا وایع تاسی چی (الله) نیولی دی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی ئی لونی (چی اخس او ادنی دی) او غوره کړی ئی یی تاسی په زامنو (چی اشرف او اعلی دی له لونو نه)

تفسیر : یعنی لازم خو داسی ؤ چی د الله تعالی نعمتونه به ئی پیژندلی او د هغو شکریه به ئی اداء کړی وه دوی صریحی ناشکری ته اوبستی دی او د الله تعالی دربار ته سپین سترگی او گستاخی کوی له دی نه لویه گستاخی او ناشکری به څه وی چی د هغه دپاره د اولاد تجویز وکړی شی او هغه هم له بندگانو څخه او هغه هم لونی. اول اولاد د مور او پلار د وجود یو جزء وی نو قدوس الله ته د اولاد د تجویز کولو معنی دا ده چی گواکی دی له اجزاوو څخه مرکب دی او د مرکب حدوث ضروری دی دوهم په ولد او والد کښی ښائی چی مجانست وی که دواړه له یوه جنسه نه وی نو د ولد یا والد په حق کښی عیب دی. دلته د خالق او مخلوق په منځ کښی د مجانست تصور هم نشی کیدی. دریم جونوی د جسمیه وو او عقلیه وو قواوو په اعتبار د هلکانو په نسبت عموماً ناقصی او کمزوری وی گواکی معاذ الله که الله تعالی د خپل ځان دپاره اولاد هم اختیار کړی وی هغه هم تیت او ناقص. آیا تاسی ته شرم نه درغی چی پخپلو برخو او حصو کښی عمده او اعلی شیان او د الله تعالی په حصه کښی ناقص او تیت شیان راوباسی. او مقرروی ئی.

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مَسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٨﴾

حال دا هر کله چی زیری ورکړ شی یو د دوی ته په (تولد د) هغه سره چی گرغولی ئی دی رحمن ته مثل (او شبیه نو) وگرغی مخ د ده تک تور (له ډیره غمه) حال دا چی دی به ډک وی له غمه.

تفسیر : یعنی هغه اناثیه اولاد چی د الله تعالی دپاره دوی تجویز کړی دی هغه د دوی په زعم کښی داسی عیب دار او ذلیل او حقیر دی چی که پخپله دوی ته د هغه د تولد زیری ورکړ شی

نو له دیر رنځ او خفگانه د دوی مخ تک تور اوړی او وضعیت ئی سخت تغیر مومی او پخپل زړه کښی سخت پیچونه او تاوونه خوری. د دی پوره تقریر د «صافات» د سورت په آخری رکوع کښی پخوا له دی لیکلی شوی دی.

أَوْ مَن يُنشَوْنَ فِي الْحَيَاةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾

آیا (مقرروی دوی الله ته) هغه څوک چی لویولی شی په گانو (کالیو) کښی حال دا چی هغه په وخت د جگړو کښی نشی ښکاره کولی (بیانولی مطلب خپل).

تفسیر : آیا الله تعالیٰ خپل اولادیت ته جونی غوره کړی دی؟ چی عادتاً په دول او سینگار سره نشو او نما مومی د گانو او زیورو په شوق کښی مستغرقی اوسی چی د دوی د رایې او عقل پر ضعف باندی دلیل دی او دوی د فکریه قوت له ضعفه د مباحثی په وخت کښی بیانیه قوت هم ونه لری لکه د ښځو په تقریرونو کښی که څوک لږ څه غور وکړی نو گوری به چی دوی نه خپله دعوی په کافی بیان سره ثابتولی شی او نه د نورو دعاوی ماتولی شی او تل ناقصی او ناتمامی خبری کوی او نوری داسی فضولی او چتی (بیکاره) خبری له هغی سره گدوی چی له هغه موضوع سره به بیخی څه علاقه او تناسب نه لری چی په دغه سره هم د مقصود په تبیین کښی احتیاج زیات وی او په دغه سره د دوی عجز لا څرگندیږی (ښکاره کیږی) پس هر طویل کلام په هم دغه حکم کښی راځی او د معمولی جملی او عادی خبری اداء کول، لکه راځه! ځه! دا شی راکړه! هغه واخله، هغه راغلی وو، دی تللی وو، د بیانیه قوت دلیل نه دی.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاءً

او گړځوی (کفار) پرښتی هغه چی دوی عبادالرحمن د الله بندگان دی ښځی (لونی د الله)،

تفسیر : یعنی دغه د دغو مشرکانو یو بل دروغ دی چی پرښتی د ښځو په وصف کښی داخلوی، حال دا چی پرښتی نه د ښځو او نه د نارینه وو له جنسه دی بلکه دوی د الله تعالیٰ یو بیل علیحده مخلوق دی.

أَشْهَدُوا وَآخَلَقَهُمْ سَتَكْتُبُ شَهَادَتَهُمْ وَيَسْأَلُونَ ﴿١٩﴾

آیا حاضر وو (دغه کفار په وخت د) پیدا کیدلو د دغو پرېستو کښی (چی بنځی لونه پیدا شوی دی) ژر ده چه وبه لیکلی شی شاهدی د دوی او پښتنه به هم تری وکړه شی (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی کوم یو عقلی یا نقلی دلیل خو له دوی سره د دغی دعوی د اثبات دپاره نشته. نو آیا دوی په هغه وخت کښی چی الله تعالیٰ پرېستی پیدا کولی ورته ولاړ وو؟ او دوی پخپلو سترگو پرېستی لیدلی دی چی پرېستی نارینه نه دی بنځی دی؟ ښه دی د دوی دغه شهادت د اعمالو په دفتر کښی لیکلی کیږی څه مهال (وخت) چی دوی به د الله تعالیٰ د عدل او انصاف په دربار کښی وړاندی کیږی نو هلته به د دی موضوع په نسبت هم له دوی نه پوښتنی کیږی چی تاسی ولی داسی خبری کولی او له کومه تاسی ته دا معلومات په لاس درغلی و؟.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ

او وائی (دغه مشرکان) که اراده فرمائی وی رحمن نو عبادت به مو نه وی کړی د دغو (باطلو معبودانو).

تفسیر : یعنی دوی د خپلو دغو د شرک، بی ادبی او گستاخی په جواز او استحسان کښی یو داسی عقلی دلیل هم وړاندی کوی چی که الله تعالیٰ اراده کړی وی نو مونږ ته به ئی موقع نه راکوله چی له ماسواً الله څخه به مو د نورو شیانو عبادت کاوه، او هر ورو (خامخا) به ئی زمونږ مخه نیوه. کله چی مونږ برابر پر خپل هم دغه دود (رواج) او دستو دوام کوو چی هغه ئی گوری نو ثابت شو چی دغه کار بهتر او د ده خوښ دی. نو الله جل و علا شانه واکرم واعظم برهانه د مشرکانو د دغی وینا تردید داسی فرمائی

مَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿۵۰﴾

نشته دوی ته په دغی (وینا خپلی) هیڅ قدر علم پوه نه دی دوی مگر دروغ وائی (خوشی چتی (بیکاره) اټکلونه چلوی ځکه چی الله راضی نه دی په کفر).

تفسیر : یعنی دغه خبره خو رشتیا ده چی بی د الله تعالیٰ له ارادی څخه هیڅ شی نشی کیدی لیکن د کوم شی ښیگنه (فائده) او بهتری زمونږ دپاره له دی نه نه ثابتیږی. او که داسی وی نو په دنیا کښی به هیڅ کار بیکاره او هیڅ شی خراب او بد نه پاتی کیده او په گورد

(تول) جهان کبئی به محض خیر وه او بس او د شر تخم به له سره نه پیدا کیده او هر یو دروغجن ظالم او مکار به هم داسی وائی که د الله تعالیٰ اراده نه وی نو زه به ئی نه پری بنومد چی داسی ظلم او تیری به می کاوه او کله ئی چی ماته د ظلم، ستم او تیری موقع راکره نو معلومه شوه چی دی په دغه کار خویش او راضی دی. په هر حال په مشیت او رضاء کبئی د لزوم ثابتول کوم علمی اصول نه دی او محض د گمان او اتکل غشی دی چی د هغه بیان د جزء ۸ «الانعام» د سورت په (۱۸) رکوع ۱۴۸ آیت کبئی د دغه آیت په تفسیر کبئی پخوا لیکلی شوی دی

﴿سَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا آتَيْنَاكُمْ﴾

أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿۲۱﴾ بَلْ قَالُوا
إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ مُّقْتَدُونَ ﴿۲۲﴾

آیا ورکړی مو دی دوی ته کوم کتاب پخوا له دغه (قرآن) پس دوی په هغه کتاب منگلی خبیبونکی (حجت نیوونکی دی نه ده داسی) بلکه وائی دغه مشرکان بیشکه مونږ موندلی مو دی پلرونه خپل پر بیوی لیاری (دین) او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی لیاره موندونکی تلونکی یو (یعنی د هم هغو خپلو پخوانیو په پلونو څو او د غیر الله عبادت کوو).

تفسیر : د عقلی دلیل حال خو مو واورید، آیا ما سواء له هغه څخه بل کوم نقلی دلیل پخپلی دغی دعوی باندی وړاندی کولی شی؟ یعنی د الله تعالیٰ له منزله وو کتابونو څخه کوم کتاب د دوی په لاس کبئی شته؟ چی په هغه کبئی د شرک غوره والی لیکلی شوی وی؟ ظاهر دی چی داسی کوم سند له دوی سره نشته. نو ماسواء له دی نه چی د خپلو پلرونو او نیکونو یروند تقلید دلیل وړاندی کړی بل څه شی له دوی سره نه دی پاتی شوی، هم دغه د دوی له گردو (تولو) څخه زبردست دلیل دی چی د هری زمانی مشرکانو به هم دغه دلیل وړاندی کاوه چی وروسته له دی نه د هم دغه بیان دی.

وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ تَذِيرٍ إِلَّا قَالَ
مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَرِهِمْ
مُقْتَدُونَ ﴿۲۱﴾ قُلْ أَوْجِبْتُمْ بِأَهْدَىٰ مما أَوْجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ

او هم داسی (ستا په شان) نه وو لیږلی مونږ پخوا له تانه په هیڅ قریه کلی کوم وپروونکی (له عذابه یعنی نبی) مگر وبه ویل هوسا (آرام) او نعمت لرونکیو (خلقو د هغو کلیو) بیشکه مونږ چی یو موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی اقتداء کوونکی تلونکی یو. وبه ویل (نبی دوی لره) آیا (کوئ تاسی متابعت د پلرونو خپلو) اگر که راتله کړی دی ما تاسی ته په ښه لیاره ښوونکی له هغه شی څخه چی موندلی دی تاسی پر هغه شی باندی پلرونه خپل،

تفسیر : یعنی نبی الله فرمایلی دی چی ستاسی د پلرونو او د نیکه گانو له لیاری څخه بهتره یوه ښه سمه صافه لیاره تاسی ته درښیم خو آیا تاسی سره له هغه د خپل هغه پخوانی جهل او عناد څخه مخ نه اړوئ؟.

قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿۴۳﴾

وبه ویل دوی بیشکه مونږ چی یو په هغه (دین) چی لیږلی شوی یی تاسی په هغه سره کافران یو.

تفسیر : یعنی هر څه چی وی مونږ ستاسی خبری نشو منلی، او له خپل هغه پخوانی دود (رواج) او دستور څخه چی له پلرونو او نیکه گانو څخه راته پاتی شوی دی نشو گرځیدی.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ ﴿۴۴﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿۴۵﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿۴۶﴾

پس انتقام مو واخیست له دوی نه پس وگوره چی څرنګه وه عاقبت آخره خاتمه د دروغجن گنګونکیو (انبیاءو خپلو ته) او (یاد کړه) هغه وخت چی وویل ابراهیم (کله چی ووت له غاره) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (نمرودیانو) ته چی بیشکه زه بیزاره (جلا جدا) یم له هغو بتانو چی تاسی ئی عبادت کوئ مگر هغه الله چی پیدا کړی ئی یم زه پس بیشکه چی هغه (الله) به ثابت لری ما په هدایت (او دین خپل) باندی.

تفسیر : یعنی صرف له یوه پاک الله سره زما علاقه ده چی هغه زما خالق دی او هم هغه می د مقصود د منزل پر لیاره تر آخره پوری بیانی.

تنبیه : دلته ئی دغه قصه پر دی بیان فرمایلی ده چی وگورئ ستاسی مسلم پلار او پیشوا کله چی د خپلو پلرونو لیاره غلظه وموندله هغه ئی پرېښوده تاسی هم هغسی وکړئ! که مو د خپلو پلرونو او نیکونو تقلید پسی سا خیژی او له سره له هغه شخه خلاف بل کار نه کوئ نو د هغه پلار پر لیاره تگ وکړئ چی په دنیا کښی ئی د حق او صداقت بیرغ هسک (اوچت) کری ؤ، خپلی اولادی ته ئی نصیحت او وصیت فرمایلی ؤ چی وروسته له ما شخه هم ما سواء له واحد احد الله د بل هیخ شی عبادت مه کوئ! کما جاء فی الرکوع (۱۶) آیت ۱۳۲ من سورة البقرة ﴿وَوَضِيَ بِهَآئِذِهِمْ رَبُّنَا وَيَقُوبُ﴾ الآية -

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۳۸﴾

او گرغولی وه (ابراهیم) دغه کلمه (د توحید) باقی پاتی کیدونکی په پشت اولاد خپل کښی دپاره د دی چی دوی بیرته راوگرځی (توحید ته له شرکه).

تفسیر : یعنی د ابراهیم علیه السلام اولاده یو له بل شخه د توحید بیان او دلائل واورى او د حق د لیاری په طرف دی رجوع وکړی.

بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاءِ وَاَبَاءَهُمْ حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿۳۹﴾

(دوی هم هغسی ونه کړ) بلکه نفعه ورکړی وه ما دغو (شرکاؤ) ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چی راغی دوی ته حق (دین قرآن) او رسول (محمد) ښکاره بیانونکی (د شرعیموو احکامو دوی لره).

تفسیر : یعنی ای مکیانو! افسوس چی تاسی د ابراهیم علیه السلام ارث مو حاصل نه کړ او د ده پر وصیت مو تگ ونه کړ، بلکه د هغو دنیوی سامانونو په خوندونو او مزو کښی ولویدئ چی د الله تعالیٰ له درباره تاسی ته درعنایت کړی شوی دی او د قدوس الله له طرفه بیخی غافل شوئ تر دی چی د هغه غفلت د خوب د ویشیدلو لپاره الله تعالیٰ تاسی ته خپل داسی انبیاء ولیول چی د هغوی نبوت بیخی روښان او واضح دی. الله حق او رښتیا دین تاسی ته درولپږه قرآن ئی تاسی ته در ولولو او در وامووراوه، او د الله تعالیٰ په احکامو په نهایت صفائی سره مو مطلع کړئ.

وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿۳۰﴾

او شخه وخت چپی راغی دوی ته حق (دین قرآن) وویل (کفارو) دا سحر (کودی) دی او بیشکه مونبر پر دغه قرآن کافران یو (او نه ئی منو).

تفسیر : یعنی پاک قرآن ته ئی د جاود او کودو نسبت وکر، او د انبیاء الله د کلام له منلو شخه منکران شول.

وَقَالُوا أَوْلَا نَزَّلَ هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقُرَيْتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿۳۱﴾

او وویل (کفارو) ولی نه نازلوه شی دغه قرآن پر یوه سری له دغو دوو قریو شخه (چی مکه او طائف دی چی دغه سری هم) دیر لوی دی (لکه ولید په مکه کښی او عروه په طائف کښی).

تفسیر : یعنی که خامخا د قرآن نزول د پاک الله مقصود وو نو ښائی چی هغه ئی د معظمی مکی یا د طائف پر کوم مشر نازلوه. دغه شرنکه د باور کولو وید (لائق) دی چی لوی لوی غتان، مشران او د مالونو د شتو له خاوندانو شخه پاک الله منصور شوی دی او د رسالت د لوی منصب لپاره ئی داسی یو سری غوره او منتخب فرمایلی دی چی د دولت او ریاست په اعتبار د هیخ یو امتیاز خاوند نه دی. نو پاک الله جل و علا شانه واعظم واکرم برهانه جواباً د دوی په تردید کښی داسی فرمائی

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ

آیا دوی تقسیموی ویشی رحمت (نبوت) د رب ستا (لکه چی دوی وائی)،

تفسیر : یعنی آیا د نبوت او د رسالت د مناصبو تقسیم ستاسی په لاس کښی درکری شوی دی چی د هغه پر انتخاب داسی مباحثی کوئ؟.

مَنْ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ

فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمُ بَعْضًا عِزًّا

(نه ده داسی بلکه پخپله) مونږ ویشلی قسمت کړی مو دی په منع د دوی کښی معیشت د دوی په دغه ژوندون لږ کښی او پورته کړی مو دی ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو په مرتبو کښی د دی چی ونیسی ځینی د دوی (چی غنیان دی) ځینی نور (چی فقیران دی) تابعان کار کوونکی

تفسیر: یعنی ځینی ئی غنی او شتمن او ځینی ئی فقیران او خوار گرځولی دی یوه ته ئی بی حسابه دولت ورکړی دی او بل ته ئی له هغه څخه لږ څوک ئی مسخر تابع او مطیع گرځولی دی او څوک ئی متبوع او مطاع.

وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٦﴾

او رحمت د رب ستا (جنت) خیر ډیر غوره دی له هغو (اموالو) چی تولوی ئی دوی (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د نبوت او د رسالت شرف خو د ظاهری مال او جاه او د دنیوی ساز او سامان څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی، کله چی الله تعالیٰ دنیوی روزی د دوی په فکر او تجویز سره نه ده ویشلی نو د نبوت او رسالت تقسیم به ولی د دوی په تجویز سره سم وکړی وروسته له دی نه د مال او دولت او د مادی سامانونو د بی وقعتی او حقارت بیان فرمائی،

وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ
بِالرَّحْمَنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهِمْ يَظْهَرُونَ ﴿٣٧﴾
وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابٌ وَسُرُرٌ عَلَيْهَا يَتَكُونُونَ ﴿٣٨﴾ وَزُخْرُفًا ۗ

او که نه وی دغه (خطر) چی شی دا خلق ډله یوه (متفق په کفر) نو خامخا گرځولی به مو وو هغه چا لره چی کافر کیږی په رحمن دپاره د کوتو د دوی چتونه له سپینو زرو او زینه پائی (به می هم له سپینو زرو وړ جوړولی شو په هغو سره) پر دغو (کوتو) به ختلی دوی (دپاره د حاجاتو خپلو) او دپاره د کوتو د دوی (د سپینو زرو) دروازی به وی او تختونه (به وو د سپینو زرو) چی پر هغو به ئی تکیی وهلی وی دوی او (له) سرو زرو

(نور د زینت شیان به می هم ورلره ورکری ؤ)

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په نزد دغه دنیوی مال او دولت هیڅ قدر او اهمیت نه لری او نه د دنیوی مال اعطاء څه د قرب او د وجاهت عند الله دلیل دی دا خو داسی بی قدره او حقیر شی دی چی که کوم خاص مصلحت مانع نه وی نو الله تعالیٰ د کفارو کوتو، چتونه، زینتی، دروازی، درشائی، قلفونه، تختونه، چوکیگانی او نور اثاث البیت به ئی، گرد (تول) له سرو او سپینو زرو څخه جوړول مگر په دغه صورت کښی به خلقو د دغه وضعیت له لیدلو څخه چی کفارو ته دغسی اسباب او سامان ور په برخه کیږی عموماً د کفر لیاره اختیاروله (الا ماشاء الله) او دغه شی د الله تعالیٰ له مصلحته مخالف دی نو ځکه داسی ونه کړه شوه. په حدیث کښی راغلی دی چی که د الله تعالیٰ په نزد د دنیا قدر د میاشی د یوه وزر په اندازه هم وی خو بیا هم کفارو ته به یو غرپ اوبه هم نه ورکولی کیدی ښه کله چی یو شی د الله تعالیٰ په نزد دومره حقیر وی نو هغه د سیادت او د وجاهت عند الله او د رسالت او نبوت معیار درول به تر کوم ځای پوری صحیح وی. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی الله تعالیٰ کافر ئی پیدا کړ، چیری خو هغه ته آرام ورکری، په آخرت کښی خو ورته دایمی عذاب دی. چیری خو دوی ته آرام ورورسی. مگر که داسی کیدی نو گردو (تولو) به د هم هغه کفر لیاره غوره کوله.»

وَأَنَّ كُلَّ ذَلِكُمْ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿۲۵﴾

او نه دا تول (مذکوره شیان) مگر متاع نفعه د دغه ژوندون لږ خسیس، او (متاع نفعه د) آخرت (جنت) په نزد د رب ستا دپاره د متقیانو دی.

تفسیر : یعنی دنیوی عیش او عشرت او خوند کښی خو گرد (تول) سره شریکان دی مگر آخرت سره له خپلو ابدی نعماوو او آلوو د متقینو دپاره مخصوص دی چی متقیان له الله جل جلاله څخه ویریږی او ځان له معاصیو ساتی.

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿۲۶﴾

او هر څوک چی اعراض کوی (سترگی پتوی) له ذکر یادولو (د قرآن) د رحمن مسلط به کړو مونږ پر هغه باندی یو شیطان پس هغه به له ده سره (دایمی) ملگری وی (چی ئی لمسوی گناهونو ته او لغزوی ئی له سمی لیاری نه).

تفسیر : یعنی هر شوک چی له رشتیا نصیحت او د الله تعالی له ذکره او یاده اعراض کوی او مخ تری اړوی پر ده بانندی یو شیطان په خصوصی دول (طریقه) سره مسلطوه شی چی تل تر تله ئی اغواء کوی او د ده په زړه کښی راز راز (قسم قسم) وسوسی اچوی دغه شیطان به تر دوزخ پوری هم د ده له ملگرتوبه لاس نه اخلی.

وَالَّذِينَ يَصِدُّوْنَ وَهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَيَحْسَبُوْنَ اَنْهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿۲۵﴾

او بیشکه دغه (شیطانان) خامخا اړوی دغه خپل ملگری له لیاری (د حق) او گمان کوی (دغه سترگی پتوونکی کفار له حقه) داسی چی بیشکه دوی د سمی لیاری موندونکی دی.

تفسیر : یعنی شیاطین به تل د دوی مخه د نیکی له لیاری شخه نیسی، مگر د دوی عقلونه هم تر دی اندازی پوری مسخ کبیری چی هغه غلظه لیاره د دوی په نظر کښی سمه لیاره ښکاری او ښه ئی گڼی. د بدی او د نیکی تمیز هم په دوی کښی نه پاتی کبیری.

حَتّٰی اِذَا جَاءَنَا قَالَ لَیْلَتَ بَیِّنٰی وَبَیِّنَکَ بَعْدَ الشَّرْقَیْنِ فِیْسَ الْقَرِیْنِ ﴿۳۷﴾

تر هغه پوری چی راشی مونږ ته نو وبه وائی (دغه اعراض کوونکی خپل ملگری ته) کاشکی چی وی په منع زما او په منع ستا کښی لری والی له مشرقه تر مغربه پس بد ملگری (ئی ته زما).

تفسیر : یعنی هر کله چی د الله تعالی په حضور کښی ورسپیری هلته به دغه خبره په ښه شان سره ورغرگندیږی (ورښکاریږی) چی دغه ملگری ئی غومره بد او خراب ملگری وو هلته به له حسرته او قهره داسی وائی چی کاشکی زما او ستا په منع کښی د مشرق او مغرب فاصله وی! او یوه شیبه به می هم ستا په صحبت کښی نه وی تیره کړی. ای کمبخته! اوس خو لږ شانی له ما شخه لری شه!. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی په دنیا کښی د شیطان پر مشورو عمل کوی او هلته به د شیطان له ملگرتوبه افسوس او ارمان کوی. داسی شیطان رفیق چاته له پیریانو شخه او چا ته له انسانانو شخه ورسپیری.» نو پاک الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی

وَلَنْ يَّفْعَلَ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿۳۹﴾

او له سره به څه فائده ونه رسوی تاسی ته نن ورغ (له دی جهته) چی ظلم کړی دی تاسی (په شرک سره) دا چی بیشکه تاسی (سره له ملگرو خپلو) په عذاب کښی سره شریکان یی (لکه چی په کفر کښی سره شریکان وی)

تفسیر: د دنیا قاعده ده په کوم مصیبت کښی چی په عمومی ډول (طریقه) سره لوی او واره ټول سره شریکان وی نو هغه لږ شانی سپک او آسان وربکاری. مشهور مثل دی چی «په گډه مرگ کښی لویه چرچه وی» مگر په دوزخ کښی د ټولو شیطین الانس والجن او د تابعینو او متبوعینو په اشتراک او گډون کښی دوی ته هیڅ یوه فائده او گټه نه ورسپړی، د عذاب شدت به دومره زیات وی چی په داسی سطحی خبرو له سره دوی نشی متسلی کیدی او دوی ته له هغه ځنی څه تخفیف او سپکتیا نه محسوسپړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی کفار به وائی چی د دوی له لاسه مونږ په دغه عذاب کښی اخته شوی یو ډیر ښه شو چی دوی هم له هغه څخه نجات ونه موند او تری بچ نشو. لیکن که هغه بل نیولی شوی دی نو د هغه له نیولو څخه ده ته څه فائده نه ورسپړی».

اَفَاَنْتَ تُسَبِّحُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِي الْعُمْىَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۴۰﴾ فَاَمَّا نَذَهْبَنَّ
بِكَ فَاَنَّا مَنَّهُمْ مُتَّقِمُونَ ﴿۴۱﴾ اَوْ زُرِّيْتًا كَالَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلِيْمَةٌ مُّقْتَدِرُونَ ﴿۴۲﴾
فَاَسْمَسْكَ بِالَّذِي اَوْحَىٰ اِلَيْكَ اِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۴۳﴾

آیا پس ته به (ای محمده!) آورول وکړی کڼو ته یا سمه لياره به وښيي ړندو ته او هغه چا ته چی وی په گمراهی ښکاره کښی پس که بیول وکړو مونږ خامخا پتا سره (په خوا د تعذیب د منکرینو) پس بیشکه مونږ له دوی نه انتقام اخیستونکی یو (په آخرت کښی) یا به وښیو تاته (په حیات ستا کښی) هغه (عذاب) چی وعده ئی کوو له دوی سره پس بیشکه مونږ په (عذاب د) دوی قادر یو (په هر حال کښی) پس منگلی خښی کړه (ښه عمل وکړه) په هغه (قرآن) چی وحی کړی شوی دی تاته (ای محمده!) بیشکه ته پر لیاری سمی روان ئی (نو ژر به مطلب ته ورسپړی).

تفسیر: یعنی ړندو ته د حق لياره ښوول، کڼو ته د حق غیر آورول، او هغو کسانو ته چی

په صریحی غلطی او گمراهی کښی سرگردانه حیرانه گرځی سمه صافه لیاره ښوول او د کفر، شرک، شک او عصیان له تیارو څخه ئی د باندی ایستل او د هدایت پر لوی سرک ئی روانول، ستاسی په واک (قبضه) او اختیار کښی نشته که الله تعالی اراده وفرمائی نو ستا په غیر کښی تأثیر پیدا کوی. په هر حال تاسی داسی غم او اندیښنه مه کوئ چی دغه گرد (تول) خلق ولی حق نه منی؟ او ولی خپله آخره خاتمه خرابوی؟ د دوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هم هغه به دوی ته د دوی د دغو اعمالو سزا ورکوی، که د دوی دغه په سزا رسول ستاسی له وفاته وروسته واقع شو نو هغه به هم تاسی ته درښوول کیږی په هر صورت نه دوی زمونږ له واکه او اختیاره وتلی او نه چیری تللی شی، او نه به مونږ دوی بی له سزا ورکولو خوشی پریږدو. ستاسی کار هم دا دی کومه وحی چی راغلی ده او کوم حکم چی تاسی ته درکری شوی دی پر هغه په ډیر مضبوطی سره ټینگ ولاړ اوسئ! او برابره خپله فریضه اداء کوئ، ځکه که د دنیا نور خلق پر بلی لیاری لار شی نو ته د الله تعالی په فضل او کرم سره پر سمه لیاره روان ئی چی له هغه ځنی یو قدم دی خوا یا هغی خوا ته د هیسته کیدلو ضرورت نه دی پاتی او نه د کوم هوا پرست په غوښتنه، هیله (امید) آرزو او تمنا ته کوم بل لوری ته کتلی او التفات کولی شی.

وَأَنذَرْتُكَ لِقَوْمٍ أَكْبَرُ

او بیشکه دغه (قرآن) ذکر پند (شرف عزت) دی تاته (ای محمده!) او قوم (امت) ستا ته.

تفسیر : یعنی لوی قرآن د تاسی او ستاسی د قوم دپاره د خاص فضل او شرف سبب دی. له دی نه به لوی عزت او ښه نصیب څه وی چی د الله تعالی کلام، او د گردی (تولی) دنیا د نجات او د فلاح ابدی دستورالعمل د دوی په ژبه نازل شوی دی. او د داسی مقدس کلام پرمبنی مخاطبان هم دوی دی. که دوی څه عقل او پوه ولری نو د دغه عظمی نعمت قدر دی وکری! او د لوی قرآن چی د دوی لپاره یو قیمتدار د پند او نصیحت کتاب دی پر هدایاتو دی ټک وکری، او له نورو گردو (تولو) ځنی دی پرمبنی خپل ځانونه د دنیوی او آخروی سعاداتو وړ (لائق) او مستحق وگرځوی.

وَسَوْفَ يُسْأَلُونَ

او ژر ده چی پوښتنه به وکړه شی له تاسی (په ورځ د قیامت کښی).

تفسیر : یعنی مخ کښی به د دی خبری پوښتنه کیږی چی تاسی د دغه عظمی نعمت څه قدر

کری و؟ او د دغه لوی فضل او شرف شکریه مو په څه شان سره اداء کری وه؟.

وَسَّأَلُ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ
دُونِ الرَّحْمَنِ إِلَهًا يُعْبَدُونَ ﴿٣٥﴾

او پوښتنه وکړه (ای محمده!) له هغه چا چې لیرلی مو دی پخوا له تا له رسولانو زمونږ (په شپه د معراج کښی یا له علماؤ د دوی) آیا مقرر کری وو مونږ بی له رحمن نور معبودان چی عبادت به ئی کاوه.

تفسیر : یعنی ستاسی لپاره خو هم هغه ده چی د پخوانیو انبیاؤ لپاره وه هیڅ یوه نبی د شرک تعلیم نه دی ورکری. او نه الله تعالیٰ په هیڅ یوه دین کښی شرکیه اعمال جائز درولی دی چی ماسواء الله څخه د بل چا عبادت هم وکری شی. او دغه ارشاد چی پوښتنه وکړه یعنی هر کله چی له دوی سره ملاقات وکړئ! لکه چی د معراج په شپه کښی وشو یا د دوی احوال له کتابونو څخه تحقیق وکړئ! په هر حال د تحقیق او تفتیش هومره ذرائع چی وی هغه گرد (تول) تر استعمال لاندی ونیسئ! له هغو څخه به په صاف ډول (طریقه) سره ثابتیږی چی په هیڅ سماوی دین کښی هیڅ کله د شرک اجازه نه ده ورکری شوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذْ هُمْ مِنْهَا يَصْحَكُونَ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقیق لیرلی وو مونږ موسیٰ سره له (نهر) دلائلو (د قدرت) زمونږ فرعون ته او مشرانو د دغه (فرعون) ته پس وویل (موسیٰ) بیشکه زه چی یم رسول د رب د عالمیانو یم پس کله چی راغی (موسیٰ) دوی ته سره له دلائلو (د قدرت) زمونږ ناڅاپه دوی په دغو دلائلو (د قدرت زمونږ) به ئی خندل.

تفسیر : یعنی پر معجزاتو ئی توکی مسخری کولی.

وَمَا تُرِيهِمْ مِنْ آيَةِ الْإِلَهِ الْأَكْبَرِ مِنْ أَخْتِهَا

او نه مو ښوده دوی ته (هیڅ دلیل) له دلائلو (د عذاب) مگر چی هغه لوی وه له خوره د دی (یعنی له هغه تیر عذابه)

تفسیر : یعنی له یوه څخه بل د قدرت لوی دلیل مو د موسیٰ علیه السلام د تصدیق لپاره وښوده .

وَآخَذْنَهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۳۸﴾

او نیولی وو مونږ دوی په عذاب سره دپاره د دی چی دوی راوگرځی (له کفره خپله).

تفسیر : بالاخره مو هغه دلائل ورولیدل چی د عذاب یو شان رنگ د هغو په منځ کښی مرکوز ؤ لکه چی د جزء ۹ «الاعراف» په (۱۶) رکوع ۱۳۳ آیت کښی مذکور دی ﴿قَاتِلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَاللَّمَاءَ الْغَاسِقَ﴾ او له دی نه غرض دا وو خو دوی وویریری او له خپلو هغو حرکاتو څخه مخ وگرځوی نو هغوی بیرته ونه گرځیدل کله چی عذاب ئی ولید نو داسی فریاد ئی وکړ

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ

او وویل (قبطیانو موسیٰ ته) ای ساحره!

تفسیر : د دوی په محاوراتو کښی عالم ته به ئی «ساحر» ویل، ځکه چی لوی علم د دوی په نزد هم دغه سحر وو. ښائی د دغه عجز، زاری، خوشامد او تملق په وخت، حضرت موسیٰ ئی په دغه ظاهری تعظیمی لقب سره بللی وی او له خپل باطنی خباثه ئی په دغه لوری هم اشاره کړی وی چی مونږ تر اوسه پوری تا د نبی په صفت نه پیژنو او تش دی د یوه ماهر کودگر (ساحر) په حیثیت گنو.

ادْعُ لِنَارِكَ بِمَا عَدَدْنَا لَكِ إِنَّا الْمُهْتَدُونَ ﴿۳۹﴾

وبوله زمونږ دپاره رب خپل په سبب د هغی وعدی (د الله) چی له تا څخه ده (چی له مونږ لری کړی عذاب) بیشکه چی مونږ خامخا لیاره موندونکی یو

(په ایمان راوړلو سره په تا باندی ای موسی!) .

تفسیر : یعنی د دعاء هغه طریقه چی تاته رب ستا ښوولی ده ، او هغه عهد چی مونږ له تاسی سره کری دی سم له هغه دعاء سره داسی وشو نو ضرور مونږ به هم پر سمه لیاره راځو او ستا خبرو ته به غوږ ږدو نو سمه صافه لیاره به بیامومو .

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿۵۰﴾

پس کله چی لری مو کر له دوی نه عذاب (په دعاء د موسی سره) ناڅاپه ماته کره دوی (هغه وعده خپله)

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چی هغه تکلیف مرتفع او د مصیبت ساعت له دوی نه پورته او مندفع شو یو ځلی ټولو سره له خپلو هغو مواعید څخه مخ واړوه او داسی ئی ورښکاره کرل چی مونږ له سره تاسره څه عهد او پیمان نه وو کری او فی الحال ئی بیا مات کر .

وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ
وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۵۱﴾

او غږ وکر فرعون (افتخاراً) په قوم خپل کښی (د جارچیانو په وسیله) وویل (فرعون) ای قومه زما! آیا نشته ما لره ملک سلطنت د مصر او دغه ویالی چی بهیږی (او اصلی منبع ئی نیل دی) لاندی تر (مانی) زما آیا پس نه وینئ تاسی (دغه لوئی جاه او جلال زما) .

تفسیر : په دغو اطرافو او حوالیو کښی د مصر حاکم ډیر لوی سری گانه کیده ، او نهرونه ئی هم ده کینودلی وو ، او د نیل اوبه ئی په هم دغو ویالو کښی غورځولی وی او خپل باغ ته ئی هم را ایستلی وی . مطلب دا چی سره د دغو سامانونو او وسائلو د موجودیت آیا زمونږ دغه حیثیت او وضعیت له دی خبری سره وږ (لائق) او متقاضی دی چی د موسی علیه السلام په شان د یوه معمولی حیثیت والا خبرو ته غوږ ونیسو او غاړه ورته کیږدو .

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يُكَادُ يَمِينُ ﴿۵۲﴾

بلکه زه بهتر یم له دغه سری (موسیٰ) چی هغه سپک (او حقیر) دی. او نه دی نژدی (دی ته چی) صاف بیان (د مطلب) وکړی.

تفسیر : یعنی له موسیٰ سره نه څه مال او دولت شته او نه حکومت او نه عزت او نه کوم ظاهري کمال تر دی چی په خبرو او اترو کښی ئی ژبه هم په صاف ډول (طریقه) سره نه چلیږی او تته کیږی.

فَلَوْلَا لَقِيَ عَلَيْهِ آسُورَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَايِكَةُ مُقَرَّرِينَ ﴿٥٣﴾

پس ولی نه غورځول کیږی په ده باندی وښی له سرو زرو یا ولی نه دی راغلی له ده سره پرښتی پیوسته (صف تړلی).

تفسیر : وائی چی فرعون به پخپله د جواهراتو وښی پخپلو لاسو کښی اچول او پر هر وزیر او امیر او مشر به ئی چی لطف او مهربانی کوله د هغه په لاسو کښی به ئی هم سم د ده له حال سره مناسب وښی اچول د ده په مخ کښی د ده لاوو لښکر صف تړلی وو. مطلب ئی دا کله چی مونږ چاته عزت ورکوو نو دغسی وضعیت ورسره کوو، نو آیا کله چی دی د الله تعالیٰ د رسالت مدعی دی نو ولی د ده الله د ده په لاسو کښی وښی نه دی اچولی؟ او له ده سره ئی د ملائکو یو لښکر نه دی رالیږلی؟

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾

پس سپک بی عقل موند (فرعون) قوم خپل پس اطاعت ئی وکړه د هغه (فرعون) په مطلب د ده کښی، بيشکه چی دوی وو یو قوم فاسقان (نوی مانه فرمان د فاسق).

تفسیر : یعنی په دغو چتیو (بیکارو) او غلطو تیرایستونکیو خبرو سره ئی له خپل ټول قوم څخه ناپوهان جوړ کړی دی او هغه ټول احماقان د ده خبرو ته غوږ ږدی حقیقت دا دی چی د دغو خلقو طبائع د الله تعالیٰ په نافرمانی له ابتداء څخه عادت او معتاد شوی وو دغه ئی اوس د هغه عصیان او طغیان دپاره یوه نوی حيله او پلمه (تدبیر) وگرځوله.

قَلَمًا أَسْفُونًا

پس کله چی خفه کړو (په غضب ئی کړو) دوی مونږه (په ډیر طغیان خپل سره)

تفسیر : یعنی هم هغسی کارونه ئی وکړل چی په هغو سره عادتاً پاک الله په قهر او غضب کیږی.

انْتَقِمْنَا مِنْهُمْ وَاعْرِقْهُمْ وَاجْعِلْ لَهُمْ سَلْفًا مِّثْلًا لِلْآخِرِينَ ﴿۲۶﴾

نو انتقام واخیست مونږ له دوی نه پس غرق ډوب مو کړل دوی ټول (په بحیره د قلزم کښی) پس ومو گرځول دوی پیشوایان (دپاره د عبرت اخیستلو) او مثل دپاره د وروستیو (خلقو تر قیامت پوری).

تفسیر : یعنی وروسته راتلونکیو نورو نسلونو ته د دوی قصه د یوی عبرتناکی پیښی په شان ذکر او بیانېږی.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مِثْلًا إِذْ أَوْمَأَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿۲۷﴾ وَقَالُوا
ءَالِهتنا خیرٌ أم هو

او کله چی وگرځاوه شو ځوی د مریمی مثل ناخاپه قوم ستا پر هغه (مثال) شور ماشور د خوشالتیا (او خندا) کوی او وائی (دغه کفار) آیا معبودان زمونږ غوره دی او که هغه غوره دی (هر کله چی عیسی په دوزخ کښی شو خو زمونږ بتان دی هم په دوزخ کښی وی).

تفسیر : یعنی کله به چی د حضرت مسیح علیه السلام ذکر کیده نو د عربو مشرکانو به ډیر شور ماشور نښلاوه او راز راز (قسم قسم) غږونه به ئی پورته کول. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی. څه مهال (وخت) چی رسول الله مبارک دغه آیت ولوست ﴿إِنَّمَا تَقْبَلُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ﴾ جزء ۱۷ (د انبیاء ۷ رکوع ۹۸ آیت زمونږ د دغه تفسیر کښی) نو مشرکانو وویل چی نصاری د حضرت مسیح علیه السلام عبادت کوی اوس راوښیه چی ستاسی په خیال زمونږ معبودان ښه دی؟ که حضرت مسیح علیه السلام ظاهر دی چی تاسی حضرت مسیح ته ښه وایئ کله چی حضرت مسیح (معاذ الله) د دی آیت په عموم کښی داخل دی نو خیر دی زمونږ معبودان دی هم

ورسره داخل وي په غښتو رواياتو كښي راغلي دي چې نبی الكريم يو غلي فرمايلي وو «ايس احد يعبد من دون الله فيه خير» نو كفارو وويل چې آيا په مسيح كښي هم څه خير او ښيگنه (فائده) نشته؟ ظاهر دي چې د آيت او د رسول الله د دي الفاظو مطلب له هغو شيانو سره متعلق وو چې مشركان د هغوي په عبادت كښي لگيا وو او په دغو معبودينو كښي د دغي خبري قوت او قدرت هم نه وو چې د خپلو عابدينو جواب په لا او نعم سره وركړي شي يا دوي له دغه ناحقه عبادت څخه منع كړي يا د خپلي بيزاري اعلان هغوي ته واوړوي. مگر د دغو معترضينو منشاء تش جگړه كول او اعتراض ايستل، او د مناقشي او مجادلي خبري پيدا كول، او د حق لتارول وو، نو ځكه قسداً به ئي داسي خبري جوړولي چې د متكلم له مراده مخالفې وي، كله به ئي داسي ويل بس كړه! مونږ ته معلوم شو چې تاسي هم له مونږ څخه د خپل ځان هم هغسي عبادت غواړئ لكه چې نصاري ئي مسيح عليه السلام ته كوي. ښائي چې كله به ئي داسي ويل چې پخپله قرآن د حضرت مسيح عليه السلام مثال داسي بيان كړي دي.

﴿إِنَّمَنْعَلَّعَيْنِيَعَنْدَاللهِكَذِّبَالِدَمَّخَلَقَهُمِنْرُأْبِئُرَابٍقَالَلَهُكُنْفَيَكُونُ﴾ (د آل عمران ۶ ركوع) ۶۸ آيت

اوس وگورئ چې زمونږ معبودان ښه دي كه مسيح عليه السلام تاسي ولي د مسيح ذكر په خير سره كوي او زمونږ معبودانو ته ردې بدې خبري كوي او خدای زده چې نور به څه څه شيان ويل د دغو گردو (تولو) خبرو جواب وروسته له دي نه الله اجل واعليٰ شانه واكرم واعظم برهانه داسي فرمائي.

مَاضَرُّوهُلَكَالْإِبْدَالِإِبِلُفَهُمْقَوْمُخَصْمُونَ إِنَّهُوَالْإِعْبَادُ
أَنعَمْنَاعليهوجعلناهمثلالبنئيسرائيل ٥٩

نه دي تړلي دوي دغه مثال تا لره مگر محض دپاره د مجادلي خصومت جگړي بلكه دوي يو قوم جگړه كوونكي دي (په هر كار كښي)، نه دي دغه (عيسي) مگر يو بنده دي چې نعمت كړي ؤ مونږ پري او گرځولي مو وو دي يو مثل دپاره د بني اسراييلو.

تفسير: يعنى يواغى په هم دغه مسئله كښي د دوي دغه جگړي نه دي محدودې بلكه د دوي په طبيعت كښي جگړه او جنجال واقع دي سمى او صافى خبري هيڅ كله د دوي په مغزو كښي ځاى نه نيسي، هم داسي مهملى او چتې (بيكاره) مباحثي او لري له مقصده جگړي راوياسي. چيري هغه شياطين چې پر خلقو خپل عبادت اجرا كوي. او پر هغو دوي خوشيږي، يا هغه د تيږي (گتې) بيخانه بتان چې پر دغه بيخي قوت او قدرت نه لري چې خلق له كفره او شره منع كړي او چيري د لوى الله هغه مقبول بنده چې پري الله تعالى خپل خاص فضل او كرم

فرمایلی او د بنی اسرآئیلو د هدایت دپاره ئی درولی وو چی دی پخپله پر خپل عبودیت مقرر وو او هم خپل امت ئی د وحدانیت په طرف باله او هغوی ته به ئی داسی ویل ﴿ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوا لَهُ وَهَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴾ نو آیا دغه مقبول بنده ته (العیاذ بالله) «حسب جهنم» یا «لیس فیه خیر» ویلی کیدی شی؟ یا د تیرو (گتو) بتان له هغه سره برابری او سیالی کولی شی؟ په یاد ئی ولری چی لوی قرآن هیخ یوه بنده ته د الوهیت درجه نه ورکوی. د ده تول جهاد د هم دغه مضمون په خلاف دی. هوا داسی هم نشی کیدی چی محض د شو تنو احمقانو او ناپوهانو د ادعا په موجب چی ده ته د الوهیت نسبت کوی خپل دغه مقرب او مقبول بنده د تیرو (گتو) له بتانو یا له نورو شریرانو سره برابر کری.

وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُقُونَ ﴿۹۰﴾

او که اراده فرمائلی وی مونږ نو خامخا گرغولی به مو وی په غای د تاسی پرېنتی په غمکه کښی چی خلیفگانی شوی به وی.

تفسیر : یعنی په عیسیٰ علیه السلام کښی د پرېنتو لږ څه آثار وو لکه چی د «المائدة» او د «آل عمران» او د «کهف» د سورتونو په تفاسیرو کښی اشاره کری شوی ده په دغومره یوه خبره هیڅوک نشی معبود کیدی. که تاسی غواړی نو ستاسی له نسله به مونږ هم داسی خلق پیدا کرو یا ستاسی په غای به له آسمانه پرېنتی رابښکته او په غمکه کښی به ئی ودانی کرو. مونږ ته دغه تول قدرت حاصل دی.

وَأَنَّهُ لَعَلُّمٌ لِّلسَّاعَةِ

او بیشکه دغه (عیسیٰ) خامخا علامه نښه ده دپاره د قیامت (په اعتبار د نزول سره)

تفسیر : یعنی د حضرت مسیح علیه السلام اول غلی راتلل خو خاص د بنی اسرآئیلو دپاره یوه د قدرت نښه وه چی بی له پلاره پیدا شو، او عجیبی او غریبی معجزی ئی ورښکاره کری، او د ده دوهم غلی راتگ به د قیامت له نښو څخه وی، د ده له نزوله به خلق معلوم کری چی قیامت بیخی نژدی رارسیدلی دی.

فَلَا تَمْتَرْنَ بِهَا وَأَتَّبِعْنِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿۹۱﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمْ

الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾

پس شك مه كويئ تاسی په (راتلو د) قیامت کښی او متابعت وکړئ زما (په) توحید کښی (دغه لیاره ده سمه برابره) (چی نه پری گمراه کيږی هیڅوک) او نه دی اړوی تاسی شیطان (له دغی سمی لیاری) بیشکه چی (دغه شیطان) تاسی ته دښمن دی ښکاره .

تفسیر : یعنی د قیامت په راتگ کښی شک مه کويئ! او د توحید او د ایمان پر هغی سمی لیاری چی زه ئی تاسی ته درښیم سم برابر لار شی! نه چی ستاسی ازلی دښمن شیطان تاسی له هغی لیاری څخه منع کړی او مخه مو ونیسی .

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ

او کله چی راغی عیسیٰ په دلائلو ښکاره وو سره وویل (عیسیٰ) چی په تحقیق راغلی یم زه تاسی ته په حکمت (نبوت شریعت ښه درایت پخی خبری) او دپاره د دی چی بیان کړم تاسی ته ځینی له هغو احکامو چی وئ تاسی چی اختلاف به مو کاوه په هغو کښی (له امورو د دین نه)

تفسیر : یعنی دینی خبری یا ځینی هغه شیان چی د موسوی شریعت له طرفه حرام درولی شوی وو د هغه حلت بیان تاسو ته کوم کما جاء فی الركوع (٥) آیت ٥٠ من سورة آل عمران ﴿وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلَفُونَ فِيهِ﴾

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبُّكُمْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٣﴾

پس وویږیئ له (عذابه د) الله او اطاعت وکړئ زما (په شرعیه ؤ امورو کښی). بیشکه الله هم هغه دی رب زما او رب ستاسو پس عبادت کويئ یواځی د دغه (الله او حکم ئی منی) دغه لیاره ده سمه برابره .

تفسير : دغه تعليم وو د حضرت مسيح عليه السلام وگورئ چي په خومره صفائي او درستي سره ئي د واحد الله د ربوبيت او معبوديت بيان فرمايلي دي او هم دغه توحيد، اتقاء او د رسول الله اطاعت ئي صراطالمستقيم درولي دي.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ

پس مختلف شول سره دغه قومونه (د نصاري) په منع خپل کښي.

تفسير : يعني اختلاف واقع شو. يهودان تري منکران شول او نصرانيان پري قائلان شول بيا وروسته له دي نه نصرانيان هم سره غو دلي شول، عيني حضرت مسيح ته د الله تعاليٰ عوي وائي عيني له دري خدايانو يو خدای ورته وائي، عيني يو څه وائي او عيني بل څه وائي د حضرت مسيح عليه السلام پر اصلي تعليم خو ير تن هم نه دي پاتي.

قَوْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابٍ يَوْمَ إِلِيمٍ ٧٥ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ٧٦

پس افسوس هلاک خرابي ده دپاره د هغو کسانو چي ظلم ئي کړي دي (په باب د عيسيٰ کښي) له عذابه د ورځي درد ورکونکي. آيا منتظر دي (دغه احزاب يا کفار د مکي يعني نه دي) مگر قيامت ته چي رابه شي دوي ته يو ناڅاپه او دوي به نه پوهيږي (په وخت د راتلو ئي قبل الظهور).

تفسير : يعني له داسي ښکاره ؤ او واضحو بياناتو او هداياتو سره هم که دغه خلق د حق او صدق منونکي نه دي نو بالاخر دوي د څه شي په انتظار کښي دي؟ د دوي د دغه وضعيت او احوال له ليدلو څخه داسي ويل کيدي شي چي که قيامت يو ځلي ناڅاپه د دوي پر سرونو ودريري نو هلته به ئي ومني. حال دا چي د هغه وخت منل له سره په درد نه خوري او مفيد نه واقع کيږي.

الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ٧٤

یاران (دوستان د کفر او معصیت) په دنیا کښی په دغه ورځ (د قیامت کښی) ځینی د دوی له ځینو نورو سره به دښمنان وی مگر (پاتی به وی دوستی) د متقیانو.

تفسیر : په دغه ورځ کښی به دوست له دوست څخه لری تښتی نه چی زه هم د ده په شامت ونیولی شم د دنیا دغه گردی (تولی) دوستی او محبت او خپلوی به سره منقطع کیږی انسان به افسوس او ارمان کوی چه ولی می له هغه شیریر سری سره دوستی کړی وه چی د هغه په غولولو او لمسولو سره زه نن په دغه مصیبت کښی اخته شوم په دغه وخت کښی به ډیر خور او مین محبوب هم د خپلی خوری او مینی محبوبی له لیدلو ځنی ویزیری به او یو د بل له لیدلو څخه به بیزاره وی. هو! د هغو کسانو محبت او دوستی به په کار ورځی چی خاص د الله دپاره وی. او نداء به وکړه شی پر دغو مؤمنانو باندي د الله اعظم شانه واکرم برهانه له جانبه داسی چی

يُعْبَادِ لِاخَوْفٍ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٣﴾

ای بندگانو زما نشته هیڅ ویره پر تاسی نن ورځ او نه به تاسی غمجن کیږئ.

تفسیر : یعنی نه د وړاندی ویره او نه به د وروستی غم اندیښنه ورسره وی. او د دوی صفت دغه دی

الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاٰيٰتِنَا وَكَانُوْا مُسْلِمِيْنَ ﴿٤٤﴾

هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی په آیتونو زموږ او وو دوی مسلمانان (په دنیا کښی).

تفسیر : یعنی په زړه سره ئی یقین وکړ او پخپلو نورو جوارحو او اعضاوو سره ئی د ده احکام په ځای راوړل او د اطاعت او انابت غاړه ئی ورته کیښوده. له دی ځایه د ایمان او اسلام فرق ظاهریری لکه چی د جبریل علیه السلام په حدیث کښی د دی مفصل بیان شوی دی. بیا به وویلی شی دغو مؤمنانو ته له جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چی

ادْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٤٥﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِمَعَارِفٍ

مِّنْ ذَهَبٍ وَكَوَابٍ^{٤٤} وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ^{٤٥}

نوعی (ای زما مؤمنانو بندگانو) جنت ته تاسی او بشعی ستاسی چی خوشاله به کرل شی. گرغولی کیری به (د غلمانو له خوا) پر دغو جنتیانو کاسی گلاسونه له سرو زرو شخه او (طلائی) صراحی گانی او (وی به دوی ته) په دغه (جنت) کبسی هغه غیزونه چی خواهش کوی د هغو نفسونه (د دوی) او چی خوند اخلی سترگی (د دوی تری).

تفسیر : له تولو شخه هغه اعلیٰ او اولیٰ غیز چی تری سترگی په لیدلو سره رنی او یخی او زړونه آرامی او هوسائی (راحت) مومی د الله تعالیٰ لقاء رزقنا الله تعالیٰ بفضله ومنه.

وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ^{٤٦} وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُوْرْتُمْوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ^{٤٧}

او تاسی په دغه جنت کبسی همیشه اوسیدونکی یی. او دغه جنت دی هغه چی په میراث درکری شوی دی هغه تاسو ته په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی ویئ تاسی چی کول به مو په دنیا کبسی.

تفسیر : یعنی ستاسی د پلار آدم علیه السلام میراث تاسی ته بیا درورسیده او دغه د الله تعالیٰ فضل او مرحمت او ستاسی د اعمالو برکت دی.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ^{٤٨} إِنَّ الْمَجْرِمِينَ^{٤٩} فِي عَذَابٍ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ^{٥٠} لَا يُفْتَرَعُونَ عَنْهُمْ^{٥١} وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ^{٥٢}

شته تاسی ته په دغه (جنت) کبسی (بسی غوری منتخبی) میوی دیری چی له هغو شخه به ئی خورئ تاسی. بیشکه چی مجرمان (کافران) په عذاب د دوزخ کبسی به همیشه پاتی کیدونکی وی نه به سپکاوه شی له دوی غنی (عذاب) او دوی به په دغه عذاب کبسی ساکت ناامیده وی (له نجاته او نشاطه).

تفسیر : یعنی عذاب به نه کوم وخت ملتوی کیری او نه سپکاوه شی. دوزخیان به ناامیده کیری چی اوس په هیخ صورت له دی تحایه نشو وتلی او نه د وتلو شخه سبیل او لیاره شته.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿۴۱﴾

او نه دی کری مونږ ظلم پر دوی ولیکن دوی وو هم دوی ظالمان (پر ځانونو خپلو په کفر سره)

تفسیر : یعنی مونږ په دنیا کې د نیکي او بدی هره خوا او هر پلو دوی ته ښوولی او پوهولی وو او انبیاؤ الله می لپړلی وو او پر دوی می د حجت اتمام کری وو او هیڅ یو معقول عمر می دوی ته باقی نه وو پریښی خو سره له هغه دوی ونه منل او له خپلو تیریو او زیاتو څخه ئی لاس وانه خیست. که داسی ظالمینو او متجاوزینو ته سزا ورکړه شی نو څوک دغی سزا ته ظلم ویلی شی؟

وَنَادُوا رَبَّنَا لِنُقِضَ عَلَيْكَ رَبُّكَ ۙ

او غږ به وکړی (جهنمیان) چی ای مالکه (خازنه د دوزخ) حکم دی وکړی پر مونږ رب ستا (د مرگ)

تفسیر : «مالک» د هغی پرهستی نوم دی چی پر دوزخ مؤکله ده او د اور داروغه ورته ویلی شی. دوزخیان به ده ته غږ کوی او ناری به وهی چی مونږ نه مرو او نه خلاصی مومو ته دی خپل رب ته ووايه چی یو ځلی دی مونږ ته عذاب راکړی او کار مو دی له بیخه تمام کړی. گواکی له نجاته بی هیلی او مایوس کیږی او د مرگ په ارمان کې لویږی.

قَالَ إِنَّكُمْ مَكْرُؤُونَ ﴿۴۲﴾

وبه وائی (ملک خازن پس له زرو کلو په جواب د دوی) چی بیشکه تاسی (ژوندی) پاتی کیدونکی یی (په دوزخ کې).

تفسیر: یعنی له چغو او شورماشور څخه هیڅ فائده نه دررسیږی تاسی په هم دغه خپل حال تل ترته پاتی کیدونکی یی. وائی چی دوزخیان به تر یو زر کاله چغی وهی، ناری سوری به کوی بالاخر دوی ته به داسی یو جواب اوراوه شی او د الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه له جانبه داسی ویلی کیږی

لَقَدْ جِئْتُمْ بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كِرْهُونَ ﴿۴۳﴾

خامخا په تحقیق راغلی وو مونږ تاسی ته (په وسیله د انبیاؤ) په حق سره ولیکن زیاتره ستاسی حق لره بد گڼونکی یی (چی حق به مو نه قبلوه).

تفسیر : یعنی هغه سزا تاسی ته پر دغه جرم درکری شوی ده چی تاسی علی الاکثر د صداقت او حقانیت په خلاف اقدامات کول او زیات له تاسی د ړندو په شان په هغه پسی لویدلی وئ.

أَمْ أَبْرَمُوا أَمْراً فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿۴۳﴾

بلکه محکم کری دی (کفارو په خلاف د انبیاؤ) یو کار پس بیشکه مونږ هم محکم کوونکی یو (د تدبیر خپل).

تفسیر : د عربو کفار زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خلاف راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبیرونه) او حیلی جوړولی او قسم په قسم پت تدبیرونه به ئی سره ترل مگر د الله تعالیٰ خفیه تدبیر د دوی پر دغو گردو (تولو) پلمو (تدبیرونو) باندی اوبه بهولی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «کفارو گردو (تولو) سره یو غای داسی مشوره او جرگه کری وه چی زمونږ له تغافله د دغه نبی کار پرمخ تگ وکړ او ډیر ترقی ئی وموندله وروسته له دی نه هر یو سری چی د ده په دین کښی داخلیری ښائی چی د هغه نور خپلوان هغه وهی او تر هغه پوری ئی ودبوی شو بیرته مرتد شی او هر یو اجنبی سری چی دغه ښار ته ننوځی ښائی چی هغه په دغو خبره خبردار کری شی شو د دغه سری شاوخوا ونه گرځی او له سره ورنژدی نشی» دغه خبری دوی پنخپلو منځو کښی سره غوټه کری او الله تعالیٰ داسی اراده وفرمایله چی متدرجاً دوی ته ذلت او رسوائی او خپل دین او رسول ته عروج او ترقی ورکوم لکه چی بالآخر د پاک الله اراده غالبه وگرځیده.

أَمْ یَحْسِبُونَ أَنَّا لَأَسْمِعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَوَسَّلْنَا الَّذِیْهِمْ یُکْتَبُونَ ﴿۴۴﴾

آیا گمان کوونکی دی (کفار) چی بیشکه مونږ نه آورو پتی خبری د دوی او پتی مشوری د دوی (نه ده داسی) بلکه آورو ئی او رسولان زمونږ (چی حفظه ملکی دی) له دوی سره دی چی لیکي (تول اعمال د دوی)

تفسیر : یعنی دوی د زړونو پر اسرارو، نیاتو او پتو خبرو مونږ پوهیږو او د دوی پتی جرگی او مشوری مونږ آورو او سم د حکومت د انتظامی ضابطی سره زمونږ پرضتی (کراماً کاتبین) د دوی گرد (تول) اعمال لیکي دغه گرد (تول) دفاتر به د قیامت په ورځ ورواندی کیږی.

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَبِيدِينَ ﴿٨١﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) که وی (بالفرض والتقدير لکه چی تاسی وایی) رحمن ته ولد (عوی لور) پس زه به (دغه ولد لره) پومبنی له عبادت کونکیو وم (خو الله له گردو (تولو) عیوبو شخه پاک دی ولد نه لری).

تفسیر : یعنی له دی نه لوی ظلم به بل غه وی چی الله تعالی ته عخانم او لونی تجویزوی، تاسی وایی که په فرض محال سره الله تعالی اولاد درلودی (لرلی) نو پومبنی سری به زه وم چی د ده د اولاد عبادت به می کاوه عککه چی په دنیا کبنی زه له گردو (تولو) غنی زیات د الله تعالی عبادت کونکی یم او هر چاته چی هومره زیاته علاقه له الله تعالی سره وی په هم هغه تناسب بنائی د ده له اولاد سره ئی هم وی. بیا غه مهال (وخت) چی زه سره له اول العابدین توبه د هیخ یو موجود په ولدیت الله ته قائل نه یم نو تاسی خرنکه د پاک الله داسی منونکی یی چی د ده تر فرضی اولاده حقوق هم منی؟.

تنبیه : غینو مفسرینو د دی آیت مطلب داسی لیکلی دی. «که ستاسی په اعتقاد کبنی د الله تعالی کوم اولاد وی نو په یاد ئی ولری چی زه ستاسی په مقابل کبنی د هغه واحد الله تعالی عبادت کونکی یم چی له اولاد او احفاد او نورو بشری صفاتو شخه پاک او منزه دی. غینو د «عابد» معنی په جاحد «منکر» سره کری ده. یعنی له دی فاسدی عقیدی شخه له گردو (تولو) شخه پومبنی انکار کونکی او تردید کونکی یم. او د غینو نورو په نزد «ان» نافییه ده یعنی رحمن هیخ اولاد نه لری. مگر دغه قول غه زیات قوی نه دی. نور احتمالات هم شته چی دلته د هغو تولو د استیعاب غای نشته. والله تعالی اعلم. اوس الله تعالی د خپل ذات پاکی داسی فرمائی

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

پاکی ده رب د آسمانونو ته او (رب د) عکمی ته رب د عرش ته له هغه شخه چی بیانوی (دوی ورته چی نسبت د ولد او شرک او نور عیوب دی).

تفسیر : یعنی د هغو خبرو نسبت چی دغه خلق الله تعالی ته کوی، مثلاً اولاد او نور، له هغو گردو (تولو) غنی د الله تعالی ذات پورته او منزه دی. د ده په ذات کبنی د دی خبری له سره امکان نشته چی معاذ الله د چا پلار یا عوی شی.

قَدْ رَهْمُ يَوْمَئِذٍ وَيُعْبَدُوا حَتَّىٰ يُلْقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يَوعَدُونَ ﴿٨٣﴾

پس پريورده دوی چي غوتی وهی (په باطلو خبرو) او لویی کوی تر هغه پوری چي ملاقات وکری له ورغی د دوی سره هغه (هغه ورغ) چي وعده کری شوی ده (له دوی سره په دغه ورغ د قیامت کینی د عذاب).

تفسیر : یعنی دوی د غفلت او حماقت په نشو کینی هر څه چتی (بیکاره) او چپولی خبری چي کوی ودی کری، او تاسی له سره ورته توجه او التفات مه کوئ! دغه خلق د څو ورغو له مخی په دنیوی عیش او عشرت او چرچو او نندارو کینی خپلی ورغی تیروی. بالاخر هغه موعوده ورغ راتلونکی ده چي په هغی کینی دوی ته د دوی دغه بیادبی او گستاخی او نور شرارتونه یو په یو وروړاندی کیږی او د هغو په مقابل به دوی د هر یوه د خوند او مزی څکونکی وی.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿۴۳﴾

او الله هغه (لوی ذات) دی چي په آسمانونو کینی معبود دی او په ځمکه کینی معبود او هم دی دی ښه حکمت والا ښه عالم.

تفسیر : یعنی نه په آسمان کینی پرښتی، لمر، قمر، او ستوری معبود گرځیدی شی او نه په ځمکه کینی اصنام، اوټان او بتان او نور. د گردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو او مافیما حقیقی معبود هم هغه واحد احد الله تعالی دی چي له فرشه تر عرشه پوری د گردو (تولو) اشیای مالک او خالق دی. او د تولو اکوانو او امکنه ؤ، ازمنه وو پخپل علم او اختیار سره مالک او متصرف دی.

وَتَبَرُّكَ الَّذِي لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ﴿۴۴﴾

او برکت ناک دی هغه (لوی ذات) چي خاص ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکی او د هر هغه څه چي په منځ د دغو دواړو کینی دی او (خاص) له هم ده سره دی علم د قیامت.

تفسیر : یعنی قیامت کله راځی؟ د دی خبری علم یواځی له هغه مالک الملکوت او صاحب الکبریاء والجبروت الله اجل واعلیٰ شانه واعظم واکرم برهانه سره دی.

وَالَّذِي تَرْتَجِعُونَ ﴿۴۵﴾

او خاص هم دغه (الله) ته به بيرته بيولى شىء (تول قيامت ته له پاره د جزاء)

تفسير : يعنى كله چى هلته ورسپړئ د گردو (تولو) حسناتو او سيئاتو حساب او كتاب به مو كيږي، او د هغو ثواب او عذاب به دررسپړي.

وَلَا يَبْرَأُكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ
شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

او اختيار نه لري هغه معبودان چى دوى ئى عبادت كوي بى له دغه (الله) د شفاعت (لكه چى منكران گمان كوي) مگر هغه شوک چى شاهدى ئى ويلي وي (په ژبه) په حقه سره حال دا چى دوى پوهيږي (او علم ئى وي پر هغو باندې په زړه سره)

تفسير : يعنى دومره سپارښت كولى شىء، هر هغه چا چى له خپل علم سره موافق د اسلام حق كښى د يوه حرف سپارښت نشى كيږي. دغومره سپارښت به هم هغه صالحين وكري چى دوى په رښتين توب خبردار وي او په دى باندې ښه پوهيږي چى دغه په ژبه او په زړه سره مسلمان دي، نورو ته به داسى اجازه نه وي.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

او قسم دى كه وپوښتى ته دوى چى چا پيدا كړى دى دغه (عابدان او معبودان) نو خامخا وبه وائى هر ورو (خامخا) دوى چى الله (پيدا كړى دى) پس كوم طرف ته گرځول كيږي دغه (مشركان له عبادت د الله)

تفسير : يعنى كله چى پيدا كوونكى هم دغه يو الله دى نو د بندگي او د عبادت مستحق ولى نور شول؟ عبادت د انتهائى تذلل نوم دى او دغه تذلل د هغه ذات دپاره ښائى چه وكري چى د انتهائى عظمت او جبروت څښتن (خاوند) دى. دير د تعجب ځاى دى چى دوى مقدمات تسليموي ليكن د هغو له نتايجو څخه منكران كيږي.

وَقِيلَ لَهُمْ يَا رَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

او (قسم دی) پر دغی وینا د دغه (رسول) چی ای رب زما بیشکه دغه (قریشی منکران) یو قوم دی چی ایمان نه راوری دوی (په مومن به شیانو باندی)

تفسیر : یعنی د نبی دغه وینا هم الله تعالیٰ ته معلومه ده . د ده پر دغه د اخلاصو التجا او له درده دک غیر باندی الله قسم یادوی چی الله به هر ورو (خامخا) له ده سره امداد او مرسته کوی او پخپل فضل او مرحمت سره ئی حتماً غالب، مظفر او منصور گرځوی. وفرمائیل الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چی

فَاَصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ

پس مخ وگرځوه له دوی (او طمع پرېکړه له ایمانه د دوی) او ووايه (ای محمده! دوی ته غواړم له شره ستا) سلامتی.

تفسیر : یعنی غم مه خوره! او زیات په دوی پسی مه لویږه! محض د دعوت او تبلیغ فریضه دی اداء کوه! نو بیا له دوی ځنی خپل مخ وگرځوه! او ووايه به ده که تاسی زما خبرو ته غور نه ږدئ نو زما سلام دی وی تاسی ته. (وکان هذا قبل الامر بالقتال).

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

پس ژر ده چی پوه به شی دوی (په عاقبت د کفر خپل).

تفسیر : یعنی بالاخره دوی ته به دغه خبره ښکارېږی چی دوی په څرنګه یوی لوی غلطی کښی لویدلی وو؟ لکه چی پر خپلو دغو تیروتنو باندی ځینی کسان لږ څه په هم دغه جهان کښی پوه شوی هم دی خو د هغه پوره تکمیل په آخرت کښی کیدونکی دی.

تمت سورة «الزخرف» بعون الله و توفيقه فله الحمد والمنة

سورة الدخان مكية وهى تسع وخمسون آية وثلاث ركوعات
رقم تلاوتها (٤٤) تسلسلها حسب النزول (٦٤) نزلت بعد سورة «الزخرف»

د «الدخان» سورت مكى دى (٥٩) آيت درى ركوع لرى په تلاوت كنى (٤٤) او په نزول كنى
(٦٤)

سورت دى وروسته د «الزخرف» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾ اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَرَكَةٍ

قسم دى پر دغه كتاب ښكاره كوونكى (د دينى احكامو) چى بيشكه مونږ
نازل كرى مو دى هغه په شپه بركتناكه كنى.

تفسير : د «بركت شپه» د قدر شپه ده كما قال الله تعالى فى سورة القدر ﴿ اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴾
چى د رمضان المبارک په مياشت كنى واقع ده له قوله تعالى ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي اُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ ﴾
(د البقرة (٢٣) ركوع) ١٨٥ آيت په دغه شپه كنى عظيم الشان قرآن له لوح
محفوظ څخه سماء الدنيا ته نازل كرى شوى دى او بيا له هغه ځاى متدرجاً په درويشتو كلونو
كنى پر رسول الله صلى الله عليه وسلم نازل شوى دى. هم په هم دغه شپه كنى پر رسول الله
مبارک د پاڪ قرآن ابتنائى نزول شروع شوى دى.

اِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ ﴿٢﴾

بیشکه مونږ یو ویروونکی (په رالیږلو د دغه قرآن).

تفسير : يعنى آورول هميشه زمونږ كار او دستور وو چى له هغه سره موافق دغه پاڪ قرآن هم
نازل شوى دى.

فِيهَا يُفَرِّقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٣﴾ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا

په دغه (شپه) كنى بيانوه شى بيلاره شى هر كار حكمتناك (داسى تينگ
چى نه بدلېږى) حكم له نژده زمونږ

تفسير : يعنى د تول كال په متعلق د قضاء او قدر كرد (تول) د حكمت او د مصلحت د كى قاطعى او لايتغيرى فيصلې په دغى عظيم الشانى شپى كښى له لوح محفوظ څخه نقل كېږى او هغو پربنتو ته سپارلى كېږى چې د تكويناتو په شعبو كښى كار كوى. له ځينو رواياتو څخه معلومېږى چې هغه د شعبان المعظم پنځلسمه شپه ده چې ورته د «برآة» شپه وائى ممكن دى چې له دغه وخته د دى كار ابتداء او د قدر په شپه انتها مومى، والله اعلم.

إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝

بیشکه مونږ یو لیږونکى (د رسولانو).

تفسير : يعنى (مونږ لیږونکى یو د) پربنتى پر هر هغه كار چې له دوى سره مناسب وى لکه چې جبرئیل علیه السلام ئى سره له پاک قرآن محمد صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم ته وليږه.

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝

دپاره د رحمت (او مهربانى پر خلقو) له رب ستا بیشکه الله هم دى دى ښه اوریدونکى د (تولو) اقوالو ښه عالم (په تولو احوالو)

تفسير : يعنى الله تعالى د تول عالم له كړدو (تولو) حالاتو څخه باخبر دى د دوى غږ او دعاء اورى، ځكه په عين ضرورت كښى ئى خاتم النبیین صلى الله عليه وسلم ته قرآن وركړ، او د عالم دپاره ئى د لوى رحمت په شان وليږه.

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُّوقِنِينَ ۝

(رحمت دى تولو ته له طرفه د) رب د اسمانونو او (رب د) ځمكى او (رب) د هغو شيانو چې په منځ د دوى كښى دى كه چيرى يى تاسى يقين كووونكى (نو يقين وكړئ چې محمد د الله رسول دى).

تفسير : يعنى كه په تاسى كښى پر كوم شى د يقين لرلو صلاحيت وى نو له كړدو (تولو) شيانو څخه پومبى شى د يقين كولو قابل د الله تعالى عمومى ربوبيت دى چې د هغه آثار په هر هر ذره كښى له روښانى ورځى څخه زيات ښكاره او څرگند دى. او د حضرت محمد رسول الله

صلی الله علیه وسلم رسالت دی.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ الْآوَّلِينَ ۝

نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دی دی چی ژوندی کوی او وژل کوی (دغه الله) رب ستاسی دی او رب د پلرونو پومبنيو ستاسی دی.

تفسیر: یعنی چی د هغه الله په قبضه کښی ژوندی کول او مړه کول او د وجود او عدم واک او اختیار د هغه د قدرت په لاس کښی وی او گرد (تول) اولین او آخرین ئی تر پالنی او تربیت لاندی دی آیا ما سواء له هغه د بل چا عبادت او بندگی جایزه ده؟ دغه یو داسی صاف او ښکاره حقیقت دی چی په هغه کښی د شک او شبهی هیڅ ځای او گنجایش نشته.

بَلْهُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ۝

(یقین نه کوی) بلکه دوی په شک کښی دی (له بعث نه) چی لوی مسخری کوونکی دی (په مؤمن به شیانو).

تفسیر: یعنی د دغو واضحو وو نښو او دلائلو اقتضاء خو داسی وه چی دغو خلقو به هغه منل مگر سره له هغه دوی ئی نه منی بلکه دوی د توحید او د نورو حقو و عقائدو له طرفه په شکوکو او شبهو کښی لویدلی دی او په دنیوی عیش او عشرت او لهور او لعبو کښی سره مصروف او لگیا دی، او د اخروی اندیښنی څخه بیخی بی فکره دی چی د حق په طلب کښی مشغول شی او په هغه کار له غور او فکر څخه کار واخلي. دوی په دغه شک او شبهه کښی دی چی تل به دوی هم داسی اوسپری او له سره له الله تعالی سره د مخامخ کیدلو په فکر او اندیښنه کښی نه دی نو ځکه د نصیحت پر خبرو توکی او مسخری کوی، او پری خاندی او ملندی وهی.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُحَانٍ مُّبِينٍ ۝ يَغشى النَّاسُ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

پس منتظر اوسه (ای محمده! دوی ته) په هغه ورځ چی راشی دا آسمان په لوگی ښکاره سره چی پت به کړی تول مخلوق، (وبه وائی دوی) دغه عذاب

دير دردناک دی.

تفسیر : له «لوگی» غنچه دلته څه مراد دی؟ په دغه مورد کښی د اسلاهو دوه قوله دی. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او نور وائی چی قیامت ته نژدی به یو لوگی پورته کیږی چی گرد (تول) خلق به پتوی. نیکو سریو ته به د ده دیر لو خفیف څه اثر د زکام په شان ورسپیږی. او د کفارو او منافقینو په ستونیو او دماغو کښی ننوځی او بی هوشه کوی ئی. دلته هم هغه لوگی مراد دی. ښائی دغه لوگی هم هغه د سماواتو ماده وی چه د هغه ذکر په ﴿قَدْ اسْتَوَىٰ لِلسَّمَآءِ رُؤُوسُ دُجَانٍ﴾ کښی شوی دی. گواکی آسمان تحلیل او د خپل اصلی حالت په طرف عود کوی. او دغه به ئی ابتداء وی والله تعالیٰ اعلم. ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په دیر قوت سره ادعا کوی. چی له دغه آیت څخه مراد هغه لوگی نه دی چی د قیامت له علامو څخه دی. بلکه رسول الله مبارک کله چی د قریشو له تمرد او طغیان څخه په تنگ شو نو دعا ئی وفرمایله چی الله جل جلاله پر دوی تر اووو کلو پوری مسلسل قحط مسلط کر هم هغسی چی د یوسف علیه السلام په زمانه کښی پر مصریانو مسلط شوی وو لکه چی قحط پر دوی مسلط شو چی مکیانو به په هغه کښی له مردارو او له پوستکو او له هډوکو څخه خوړل غالباً په هم دغه دوران کښی د «یمامه» رئیس ثمامه بن اثال رضی الله تعالیٰ عنه په اسلام سره مشرف شو او د ماکولاتو د هغو گودامونو لیږل ئی منع کرل چی له هغه ځایه معظمی مکی ته تلل. الغرض مکیان د لوری له لاسه مړه کیدل. او دغه مسلمه او ښکاره خبره ده چی د مسلسل وچکالی او قحط په زمانه کښی به د جو یعنی د ځمکی او آسمان په منځ کښی لوگی په شان دوی او غبار په نظر راځی. او برسیره په دی د اوږده مدت د باران د نه ووریدلو څخه گردو غبار او دوی له ځمکی څخه پورته کیږی او د آسمان په لوری د لوگی په شان لویی او سپیری دوی تری معلومیږی. چی هغه ئی دلته په «دخان» سره تعبیر فرمایلی دی. په دغه تقریر په «یغشی الناس» کښی به له خلقو څخه مراد مکیان وی. گواکی دغه یو پخوا ویل ؤ چی پوره شو کما یدل علیه قوله تعالیٰ ﴿فَارْتَوِبْ﴾

رَبَّنَا اَلْكَفُورَ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿۱۰﴾

ای ربه زمونږ لری کره له مونږ دغه عذاب بیشکه مونږ ایمان راوړونکی یو.

تفسیر : یعنی کله چی په هغه عذاب کښی مبتلا کیږی نو داسی به وائی چی اوس له دغه آفت څخه نجات راکره وروسته له دی نه مو توبه ده! اوس مونږ ته پوره یقین حاصل شو. بیا به طغیان او شرارت نه کوو او پاڅه مسلمانان کیږو وروسته له دی نه د دغی خبری الله اعظم برهانه واکرم شانه داسی جواب فرمائی:

أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ ﴿۱۳﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ ﴿۱۴﴾

چیرته به نفع ورسوی دوی ته پند اخیستل (پس د عذاب له نزوله) حال دا چی په تحقیق راغلی ؤ دوی ته رسول ښکاره بیانوونکی بیا هم داسی وگرځیدل دوی له هغه (اجابت د رسول نه) او وویل (کفارو) ده ته ښوونه کړی شوه ده (د قرآن له بل چانه) لیونی دی.

تفسیر : یعنی اوس له پوهیدلو او له نصیحت څخه د فائدی اخیستلو موقع چیری پاتی ده په هغه وخت کښی مو دغه پندونه ونه منل چی زمونږ رسول سره له ښکاره ښو او واضح و هداياتو درغلی وو هلته به مو داسی ویل چی دغه لیونی دی کله به مو ویل چی دی دغه خبری له بل چا څخه زده کوی او بیا د هغه له مخی دغه کتاب جوړوی د ابن عباس رضی الله تعالی عنه د تفسیر سره سم د دی آیت مطلب داسی شو او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق معنی به ئی داسی وی چی مکیان له قحط او نورو مصائبو څخه په تنگ شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه ئی غوښتنه وکړه چی دغه آفت له مونږ څخه لری کړئ په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی ابوسفیان او نورو مشرکانو د رسول الله په حضور کښی عرض او فریاد وکړ چی تاسی خو فرمائی چی زه رحمة للعالمین یم او دغه دی ستا قوم له قحط او د وچکالی له لاسه تباہ او فنا کیری نو مونږ تاسی ته د مرحمت او شفقت او د قرابت وسائط در وړاندی کوو خو د دغه مصیبت د لری کیدلو دپاره دعاء وکړئ که دغه قحط او مصیبت له مونږ څخه پورته شو نو مونږ تول سره ایمان راوړو لکه چی د دوی په دعاء سره باران وشو او له یمامی څخه د غلی کوم ګودامونه چی منع کړی شوی ؤ هغه هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له حکم سره سم بیرته جاری شول مگر سره له دی هم دوی مسلمانان نه شول د هم دی په نسبت فرمائی ﴿أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى﴾ یعنی دغه خلق د دغی خبری له سره منونکی نه دی په دغه قسم شیانو دوی په زرهاؤ تاویلات له خپله څانه جوړوی هغه شیان چی بیخی لکه د لمر په شان عیان او روښان دی یعنی ستاسی نبوت دوی نه منی او تاسی ته د مجنون نسبت کوی او ځینی داسی وائی چی دی له هغه رومی مریی څخه ځنی خبری زده کوی او بیا ئی پخپل عبارت سره اداء کوی. له داسی متعصبو معاندینو څخه د کوم شی د پوهیدلو څه توقع کیدی شی؟

إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه مونږ لری کوونکی یو د دغه عذاب (په دعاء د نبی) لږ مدت بیشکه

تاسی بیرته گرځیدونکی یی (کفر خپل ته).

تفسیر : یعنی که مونږ د لږ څه مدت له مخی له دوی ځنی عذاب لری کرو دوی به بیا پخپلو هم هغو حرکتو لاس پوری کوی چی پخوا له دی نه به ئی کول او د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه له تفسیر سره موافق به ئی داسی مطلب کیږی درواخلی مونږ د لږ څه مدت له مخی دغه عذاب له دوی ځنی لری کوو تاسی وگورئ چی دوی به په هم هغسی اعمالو مداومت کوی چی پخوا له دی نه هم په هغه کښی مشغول وو.

يَوْمَ نَبِّشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

(یاده کره) هغه ورغ چی ویه نیسو مونږ (دغه کفار) په نیولو سختو لویو سره بیشکه مونږ انتقام اخیستونکی یو (په دغه ورغ کښی).

تفسیر : د ابن عباس رضی الله تعالی عنه په نزد به لویه نیونه په قیامت کښی وی غرض دا دی چی د آخرت عذاب له سره نه منع او نه بیرته کیدونکی دی. د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په نزد له لوئی نیونی څخه د «بدر» غزا مراده ده چی په دغی غزوی کښی له کفارو څخه بدل او انتقام واخیست شو.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی وو مونږ پخوا له دی نه قوم د فرعون او راغلی ؤ دوی ته رسول (موسی) عزتمند (په نزد د الله).

تفسیر : یعنی د حضرت موسی علیه السلام په ذریعه د دوی امتحان واخیست شو چی آیا دوی د الله تعالی پیغام قبلوی که نه؟

أَن أَدُّوْا إِلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ

(او وویل موسی فرعونیانو ته) چی وسپارئ تاسی په ما باندی بندگان د الله،

تفسیر : یعنی د الله تعالی بندگان خپل مریان مه گرځوئ! بنی اسرائیلو ته له مریتوبه آزادی ورکړئ! او ماته ئی وسپارئ چی هر چیری زما خوښه وی دوی له خپل ځان سره بوغم.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿۱۸﴾ وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَيَّ اللَّهُ إِنَّي أَرْسِلْتُكُمْ مِّن مِّمِينٍ ﴿۱۹﴾

بیشکه زه تاسی ته رسول مکرم امانتگر یم او (وویل موسیٰ فرعونیانو ته) چی سرکشی مه کوئی پر الله (په اهانت د وحی) بیشکه چی زه راوړونکی یم تاسی ته د برهان حجت دلیل ښکاره واضح.

تفسیر : «برهان، حجت، دلیل ښکاره واضح» هغه معجزات ؤ چی موسیٰ علیه السلام ښوول لکه عصا یدبضاء یعنی (همسا) او «سپین لاس» او نور.

وَأِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿۲۰﴾

تفسیر : او وویل موسیٰ فرعونیانو ته چی بیشکه زه پناه نیسم په رب خپل او په رب ستاسی له دی نه چی سنگسار کړئ تاسی ما.

تفسیر : په دغه سره ئی د دوی د هغو ویرولو جواب ورکړ، یعنی ما ستاسی له ظلم او ایذاء څخه د الله تعالیٰ پناه حاصله کړی ده. هغه زما په حمایت کښی دی او د الله تعالیٰ پر حفاظت زه پوره اعتماد او اطمینان لرم.

وَأَنْ لَّمْ تُوْمِنُوا لِي قَاعْتَرُونَ ﴿۲۱﴾

او که ایمان نه راوړئ تاسی (ای فرعونیانو!) پر ما پس په څنگ شی (له ما پرېوړئ ما).

تفسیر : یعنی که زما خبره نه منئ نو اقلا ماته څه ضرر او ایذاء مه رسوئ! او په دغه سره خپل جرم مه درنوئ.

خیر نه دی بی هیلې یم شری رانه لری کړه!
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی چی خپل قوم بوځم ته می لپاره مه نیسه!»

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿۲۲﴾ وَأَسْرِعْ بَادِي لَيْلَا إِنَّكُمْ مُّتَّبِعُونَ ﴿۲۳﴾

پس دعاء و کره (موسیٰ) رب خپل ته داسی چې بیشکه دغه (قبطیان) یو قوم دی گنهاران (کافران). (نو وفرمایله الله موسیٰ ته چې) پس بوځه بندگان زما (سبطیان) د شپې بیشکه تاسی متبوع یی (د قبطیانو).

تفسیر : یعنی بالآخر مجبور شو او د الله تعالیٰ په حضور کښی ئی عرض او فریاد وکړ چی دغه خلق له خپلو جرائمو څخه لاس اخیستونکی نه دی نو اوس ته زموږ او د دوی په منځ کښی فیصله وکړه! د ده دعاء فوراً مستجاب او پر حضرت موسیٰ علیه السلام امر وشو چی بی د فرعونیانو له اطلاع له بنی اسرائیلو سره د شپې له مخی له مصره ووځئ! ځکه چی د گهیځ (سحر) له مخی به دوی وروسته له دی نه چی ستاسی له تگه خبر شی نو د تاسی د تعاقب دپاره درپسی وځی لیکن په یاد ئی ولری چی په لیاره کښی ستاسی په منځ کښی تریخ سیند درځی چی هغه به ستا د همسا په اشاره سره دی خوا او هغی خوا لری کیږی او په منځ کښی وچه صافه لیاره تاسی ته پیدا کیږی چی ته به سره له خپل قومه له هم هغی لیاری تیریږی.

وَإِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ آلِ هَارُونَ أَن ابْنُوا لِي آلَافَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا لَّيَّاسٍ وَيَوْمَ ثَبَّاتَ الصَّخْرَةَ فَصَالِحًا وَتِلْكَ آيَاتُ الْكُفْرِ وَالْعِصْيَانِ إِنَّهُمْ جندٌ مَّعْرُوفُونَ ﴿۳۲﴾

او پرېږده بحر سیند ولاړ (ساکن کوشی کوشی) بیشکه دوی لښکری دی دوی کړی شوی.

تفسیر : یعنی د دغی خبری په فکر او اندیښنی کښی مه اوسه! دغه لیاره چی د الله تعالیٰ په قدرت په دغه سیند کښی شوی ده بیرته پاتی نشی پرېږده چی دغه لیاره هم دغسی پر خپل حال پاتی وی شو فرعون او فرعونیان ئی وگوری او پر تاسی پسی د راتلو همت او غفرد (جرات) وکړی، لکه چی هغوی هم په هم دغی وچی کښی ننوتل، کله چی تول د سیند منځ ته ورسیدل، دلته الله تعالیٰ د سمندر اوبو ته حکم ورکړ چی بیا سره یو ځای شی، او په دغه ترتیب سره هغه گرد (تول) لاؤ لښکر دوب او مفروق کړ. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چی:

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَبَلٍ وَعَيْون ﴿۳۱﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿۳۲﴾

وَنَعْمَةً كَانُوا فِيهَا فَكَاهِينِ ﴿۳۳﴾ كَذَلِكَ تَفَاوُرْتُمْ هَاقُمًا اٰخِرِينَ ﴿۳۴﴾

څومره ډیر پرېښودل دوی له باغونو او (له) چينو (د اوبو) او (له) فصلونو او ځایونه عمدۀ مخصوص ښائسته او (له) نعمتونو (او له هسی د هوسانی

(آرام) سامان) په هغو (نعمتونو) کښي خوشال خونديور. هم داسي (هلاک کوو مونږ له مکذبينو) او په ميراث مو ورکړل (دغه شيان) قوم بل (سبتيانو) ته .

تفسير : يعنى د بنى اسرآئيلو په لاسونو کښي ئى ورکړ، لکه چي د «شعراء» په سورت کښي دى له دى نه معلوم شو چي د فرعون د غرقيدلو څخه وروسته د بنى اسرآئيلو تصرفات او مداخله په مصر کښي شروع شوله او که دغه ثابت نشي مطلب به ئى داسي وي د هم هغو اقسامو سامانونو په شان چي له فرعونيانو څخه پاتي وو هم هغسي شيان مونږ بنى اسرآئيلو ته هم ورکړل والله اعلم.

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ

پس ونه ژړل پر دوى (يا پر هلاک د دوى) باندى آسمانونو او ځمکي.

تفسير : په رواياتو کښي راغلي دي چي د مؤمن د وفات په تقريباتو کښي د آسمان هغه دروازه ژاړي چي له هغى څخه به ده ته روزي نازلیده يا هغه دروازه چي په هغى کښي د ده صالح عمل پورته خوت او هغه ځمکه به هم ژاړي چي ده به پري لمونځ کاوه يعنى افسوس چي هغه سعادت له مونږ ځني واخيست شو کله چي له کفارو سره د صالح عمل تخم نشته نو په ده پسي به آسمان يا ځمکه ولي ژاړي؟ بلکه ممکن دي چي د دوى پر مرگ خوښ هم شي چي ښه شو چي دغه يوه بلا له دنيا ورکه شوه .

وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿١٨﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا نَبِيًّا إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ
الْمُهِينِ ﴿١٩﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَلِيًّا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٢٠﴾
وَلَقَدْ اخْتَرْتَهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلِيًّا عَلَىٰ الْغَالِبِينَ ﴿٢١﴾

او نه وو دوى مهلت ورکړي شوي. او خامخا په تحقيق نجات مو ورکړ بنى اسرايلو ته له عذاب سپکوونکي (د قبطيانو). چي له (طرفه د) فرعون وو (چي مجسم مصيبت او آفت وو) بيشکه دغه (فرعون) وو سرکشه متکبر له مسرفينو له حده تيريدونکي سر غروونکي (په شرک کښي) او خامخا په تحقيق غوره کړي مو وو دغه (بنی اسرآئيل) په علم خپل پر خلقو (د زماني د دوى).

تفسیر : یعنی اگر که د بنی اسرائیلو کمزوری او نواقص هم مونږ ته معلوم وو خو سره له هغه مونږ دوی ته د هغی زمانی پر گردو (تولو) خلقو فضیلت ورکړ او عیننی جزئیه فضائل خو هم هغه دی چی تر نن پوری د بل هیڅ قوم په برخه نه دی شوی مثلاً د ډیرو انبیاو په دوی کښی مبعوثیدل.

وَاتَيْنَهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهَا بَلَاءٌ مُّبِينٌ ﴿۳۷﴾

او ور مو کړ دوی ته له دلایلو (د قدرت خپل په لاس د موسی) هغه (نعمت) چی په هغو کښی آزمائش مدد و ښکاره .

تفسیر : یعنی د حضرت موسی علیه السلام په ذریعه مثلاً د «من او سلوی» نزول د ورینو سیوری غورځول وغیر ذلک .

إِنَّ هَؤُلَاءَ لَيَقُولُونَ ﴿۳۸﴾ إِنَّ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ ﴿۳۹﴾

بیشکه دغه (کفار) خامخا وائی چی نه دی دغه عاقبت زمونږ مگر هم دا رومبی مرگ زمونږ دی (په دنیا کښی) او نه یو مونږ راپورته کړی شوی (له قبرو).

تفسیر : په منځ کښی د حضرت موسی علیه السلام د قوم ذکر استطراداً راغلی وو، له دی ځایه بیا د رسول الله د قوم تذکره شروع کیږی. یعنی دوی وائی چی زمونږ اخری حالت فقط هم دغه دی چی موت پر مونږ راځی هر کله چی مړه شو نو وروسته له مرگه بیا نو نوری خبری اتری له سره نه دی پېښیدونکی. او له موجوده ژوندون څخه ما سواء بل ژوندون بیخی نشته حشر او نشر ثواب او عقاب شه شی دی؟ او حساب او کتاب چیري کیږی؟

فَأْتُوا يَا بَنِي آدَمَ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۴۰﴾

پس (ژوندی) راولع پلرونه زمونږ که چیري یی تاسی صادقین رښتینی (په دغی وینا خپله کښی).

تفسیر : یعنی رسول الله مبارک او مؤمنانو ته کفار وائی که تاسی پخپلی دغی وینا کښی

بيغ او دغه عقیده مو صحیحه وی چپی وروسته له مرگه بیا ژوندون هم شته. نو ډیره ښه ده تاسی خو زمونږ دغه مره شوی پلرونه او نیکه گان راژوندی کری چی مونږ ئی پخپلو سترگو سره ووینو او په کیفیت ئی وپوهیږو.

اهم خير ام قوم تبع لا

(نو فرمائی الله چی) آیا دغه (قریش) غوره دی (په مال او قوت کښی) که قوم د «تبع»؟

تفسیر : «تبع» د یمن د باچا لقب وو چی د ده حکومت پر سبا، حضر موت او نورو ټولو وو «تبع» ډیر تیر شوی دی الله تعالیٰ ښه عالم دی چی دلته تری کوم یو مراد دی؟ په هر حال دومره تری ظاهر شو چی دغه قوم د ډیر قوت او قدرت خاوندان وو چی د خپل طغیان او تمرد په سبب هلاک او تباه شو. ابن کثیر رحمة الله علیه له دغه قوم څخه د سبا قوم مرادوی چی د هغه ذکر د سبا په سورت کښی تیر شوی دی. والله اعلم.

وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿۳۵﴾

او هغه کسان چی پخوا تیر شوی وو له دغو (قوم د تبع لکه عاد او ثمود بلکه قوی نه وو په مال او قوت نو سره له هغه هم) هلاک کړل مونږ دوی بیشکه دوی وو گنہگاران (کافران منکران له بعثه او له قیامته)

تفسیر : مثلاً عاد او ثمود او نور. الله تعالیٰ دغه ټول د دوی د گناهونو په بدل هلاک او تباه کړل، آیا تاسی له دوی نه بهتر زیات زورور طاقتور بیغ چی نه مو هلاکوی؟ یا مو نه شی هلاکولی؟

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعِینَ ﴿۳۶﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۷﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او ټول هغه شیان چی په منع د دغو دواړو کښی دی حال دا چی لوی کونکی یو (یعنی عبث) نه دی پیدا

کری مونږ دغه دواړه مگر په حقه سره وليکن زياتره د دغو (مشرکانو) نه پوهيږي (په دې چي فعل د حکيم هيچيري له حکمته خالي نه وي).

تفسير : يعنی نه می دی پیدا کری دغه تول علویات او سفلیات بی مطلب او عبث، او دغه لویه کارخانه د څه لویو او تماشو دپاره نه ده جوړه شوی بلکه په ډیر لوی حکمت سره پیدا کری شوی ده چي د هغی نتیجه ضرور یوه ورځ څرگندیږي (ښکاره کیږي) چي هم دغه نتیجه آخرت دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ۝ يَوْمَ لَا يُعْنِي مَوْلَىٰ عَنْ مَوْلَىٰ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۝ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۝

بیشکه ورځ د فیصلی (قیامت په منځ د خلقو کښی) وعده (د جمع کولو) د دوی ده د ټولو (چي په دغه ورځ کښی د ټولو حساب په یوه وخت کښی کیږي). هغه ورځ چي دفع به نشی کولی هیڅ دوست خپلوان له دوست خپل څخه هیڅ شی (له عذابه) او نه به له دوی سره (له کوم طرفه) مدد وکړی شی (او نه مرسته (مدد) رسیدی شی) مگر هغه څوک چي رحم پری وکړی الله (چي مومنان دی) بیشکه الله هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعنی بس پر هم هغه چا چي الله تعالیٰ رحمت وکړی هم هغه به نجات مومی کما ورد فی الحدیث «الا ان يتغمدنی الله برحمته».

إِنَّ شَجَرَتَ الزُّقُومِ ۝ طَعَامُ الْآثِمِينَ ۝

بیشکه (میوه د) ونی د زقوم طعام خواړه د (ډیر لویو) گنهگارانو (کافرانو) دی.

تفسير : يعنی د کومی ادنی مشابهت لامله (له وجی) ورته «زقوم» چي په اردو ورته (سیهند) وائی ویلی شوی دی که نه د دوزخ د زقوم کیفیت خاص الله ته معلوم دی لکه چي د جنت ځینی نعمتونه له دنیوی نعمتونو سره اسم اشتراک لری هم داسی د دوزخ په نسبت هم پوهیږئ.

كَا الْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٣٧﴾ كَغَلِي الْحَمِيمِ ﴿٣٨﴾ خُذُوهُ
فَاعْتَلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٣٩﴾

په شان د مس (او ژير) ويلي كړي شوي (توري ختي د تيلو) چي ايشيري په كيدو كښي په شان د ايشيدلو اوبو خوتيدونكيو (وبه فرمائي الله خازنانو د دوزخ ته چي) ونيسي د پس راكاري دي برابر منځ د دوزخ ته.

تفسير : دغه د «خنوه» حكم به هغو پرستو ته كيږي چي د مجرمينو په تعذيب ماموري دي.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٣٨﴾

بيا ورتوي كړي پاس پر سر د ده له عذابه د ايشيدلو اوبو

تفسير : دغه اوبه به د پوزو او دماغو له لياري د دوي كيدو ته ننوځي او د دوي كلمي پري كوي او د هغو توتي د باندې لويږي (اعاذنا الله منه)

ذُوقْ عَذَابَ الْكَرِيمِ ﴿٣٩﴾

(وبه ويل شي ده لره) وشكه (دغه عذاب) بيشكه ته هم دغه ته عزتمن غت مشر (كافر) وي (په زعم خپل).

تفسير : يعني ته خو هم هغه ئي چي په دنيا كښي ځان لوي معزز او مكرم گانه او خپل مشرتوب او سرداري به دي ثابتوله اوس دي هغه مشرتوب چيري لار؟

إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٤٠﴾

بيشكه چي دغه عذاب هغه دي چي وي تاسي چي په ده كښي به مو شك كاوه .

تفسير : يعني تاسي كله داسي يقين او باور درلود (لرلو) چي له دغه ورځي سره به مخامخ كيږئ تاسي په دغه شك او شبهه كښي وي چي فقط مونږ هم دلته لويي او چرچي كوو، او په هم

دغی مشغولتیا کښی خپل عمر تیروو. کله چی مره شو. نو له خاورو سره گډود کښی، او وروسته له هغه بل هیڅ شی پر مونږ نه دی راتلونکی اوس خو مو پخپلو سترگو ولیدی چی هغه ټولی خبری رښتیا وی چی انبیاء علیهم السلام به د هغو بیان تاسی ته کاوه.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿۴۴﴾

بیشکه چی متقیان به په غای د امن کښی وی (له ټولو مکروهاتو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چی دلته له الله تعالیٰ څخه ویریږی هلته به داده هوسا (آرام) او مطمئن اوسیږی او هیڅ ډول (طریقه) خوف او غم به دوی ته نه رسیږی.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿۴۵﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَلِبِينَ ﴿۴۶﴾

په جنتونو او چینو کښی چی اغوندی به (دوی جامی) له وریشمو نازکو او له وریشمو پیرو (غتو) په دی حال کښی چی سره مخامخ به ناست وی.

تفسیر : یعنی د دوی پوښاک (لباس) به له نریو او پریرو وریشمینو کالیو (کپرو) څخه وی او یو جنتی به له بل جنتی څخه له سره اعراض نه کوی او مخ به تری نه اړوی او بی تکلفه لکه ډیر خواږه دوستان خپلوان به سره مخامخ کښی او خبری اتری به سره کوی.

كَذَلِكَ وَرَزَوْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿۴۷﴾

هم داسی به وی (بی تغیره او بی تبدیلی) او ملگری به کرو مونږ دوی له پیغلو سپینو پوستو غتو (ښایسته) سترگو سره.

تفسیر : یعنی له دوی سره به د دوی جوړی (ښځی) یو غای کوی.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ أَمِينٍ ﴿۴۸﴾

غواړی به دوی په دغه (جنت) کښی له هر قسم میوی حال دا چی په امن کښی به وی له (انقطاع او ضرر د میوو او هر مکروه نه)

تفسير : يعنى هره هغه ميوه چى د دوى په زړه كښى وگرځى او دوى نى وغواړى فوراً دوى ته ورحاضروه كيږي او هيڅ يو فكر او انديښنه به له دوى سره نوى په پوره زړه جمعى او اطمینان سره به نى خورى او غښى او مسرور به اوسپړى.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ

نه به څكى دوى په دغه جنت كښى مرگ مگر خو هغه مرگ رومبى (چى تير شوى دى په دنيا كښى).

تفسير : يعنى هغه موت چى پخوا له دى نه راغلى وو اوس وروسته له دى نه به له سره مرگ او درد تاسى ته نه راځى دائم به په هم دغه عيش او نشاط كښى خوښ او خوشال اوسپړئ چى نه ستاسى خونډور ژوندون ته څه فناء او زوال رسپړى، او نه د هغه وسائلو او وسائطو ته.

وَوَقَّعَهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ۖ فَضَلَّ مِنْ رَبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝٥٦

او وپه ساتى (الله) دوى له عذابه د دوزخ نه له جهته د فضل له طرفه د رب ستا، دغه (انعام او اكرام) هم دا برى دى ډير لوى.

تفسير : يعنى له دى نه به بل لوى برى او كاميابى څه شى كيدى شى چى د الله تعالى له عذابه محفوظ او مأمون پاتى وي او تر ابدالاباد پورى د الطافو او افضالو مورد گرځى!

فَأَنشَأْنَا لِسَانَكُم مَّا تَكْتُمُونَ ۝٥٧

پس بيشكه هم دا خبره ده چى آسان كړى مو دى دغه (قرآن) په ژبه ستا دپاره د دى چى دوى پند واخلى (ښه وپوهيږى او ايمان پرى راوړى).

تفسير : يعنى پخپلى مورنى ژبى سره په اسانى پرى پوهيږى او ياد نى كړى.

فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُّرْتَقِبُونَ ۝٥٨

پس منتظر اوسه ته (هلاک د دوی ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (هلاک د تاته).

تفسیر : یعنی که دوی ونه پوهیوی نو تاسی شو ورځی انتظار وکړئ د دوی بد انجام د دوی په مخ کښی راتلونکی دی. دوی خو د دغی خبری په انتظار کښی دی که کومه بده پښه پر تاسی واقعہ شی. لیکن تاسی هم د دوی اخری خاتمی ته وگوری، چی هغوی ته څه څه شیان ور د مخه کیدونکی دی؟.

تمت سورة الدخان بفضل الله تعالى فله الحمد والمنة

سورة الجاثية مكية الا آية (١٤) فمدنية وهي سبع و ثلاثون آية و اربع ركوعات.
رقم تلاوتها (٤٥) تسلسلها حسب النزول (٦٥) نزلت بعد سورة الدخان.

د الجاثية» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (١٤) آیتونو څخه چی مدنی دی (٣٧) آیت (٤) رکوع لری په تلاوت کښی
(٤٥) او په نزول کښی (٦٥) سورت دی وروسته د «الدخان» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمْدٌ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٦٧﴾ إِنَّ فِي السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾

نازلیلد د کتاب له طرفه د الله دی چی ډیر غالب قوی دی ښه حکمت والا دی. بیشکه په (پیدایښت د) آسمانونو کښی او په ځمکی کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی مؤمنانو ته.

تفسیر : یعنی که انسان ومنی نو په هم دغه د ځمکی او د آسمانونو په پیدا کولو او د دوی په دغه منظم او محکم نظام او قوام کښی له غور او فکر کولو څخه پر دغه خبره په ښه شان سره

پوهيدى شى چى خامخا د دغو علويه وو او سفليه وو موجوداتو داسى پيدا كوونكى او ساتونكى شته چى دغه نى پخپل كامل قدرت او حكمت سره په دغسى محاسن او مزايا سره جوړه كړى دى او پخپل لامحدود قدرت سره د هغه حفاظت هم كوى.

«البعرة تدل على البعير، وأثر الأقدام تدل على المسير، فكيف لا يدل هذا النظام العجيب الغريب على الصانع اللطيف الخبير»

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُتُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٦﴾

او په پيدا كولو (د هر يوه) ستاسى كښى او په هغه څه كښى چى خواره (تيت) كړى دى (الله په ځمكه كښى) له هر قسم دابى (خوځيدونكيو) ډير دلائل (د قدرت او استدلال) دى دپاره (د هغه) قوم چى يقين كوى (پر بعث باندى).

تفسير : يعنى كه انسان پخپل خلقت او د نورو ساكنانو (جاندارو) او ذوى الارواحو په خلقت كښى غور او فكر وكړى نو د عرفان او ايقان تر درجو پورى رسوونكى په زرهاو دلائل او نښى په نظر ورځى چى هر يو نى لوى برهان او قوى استدلال دى په وجود د اله العالمين.

وَإِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ

او په اختلاف د شپى او د ورځى (په تياره او رڼا، تزئيد او تنقيص او نورو كښى) او په هغه كښى چى نازل كړى دى الله له (له طرفه د) آسمان له (اسباب د) رزق (باران، حرارت).

تفسير : يعنى اوبه نى د آسمانه له طرفه رانازلې كړى چى د رزق او روزى ماده ده.

فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٧﴾

پس (الله) ژوندى كړى ده په دى (اوبو) سره ځمكه پس له مرگه (وچوالى) د هغى او په بدلولو د بادونو (په يو قسم بل قسم سره) دلائل (د قدرت) دى دپاره د (هغه) قوم چى عقل چلوى.

تفسير : يعنى كه لږ څه هم له پوه او عقل څخه كار واخلي نو دغه درملومپيرى چى دغه امور

برته (علاوه) د هغه زبردست قادر او حكيم له قوته او قدرته د بل هيچا په واک (قبضه) او اختيار كښي نشته. لكه چي پخوا له دى نه په خو غو غاښونو كښي د دى مفصل تقرير ليكلي دي.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

دغه (علامي د قدرت لوي) دلائل (د قدرت) د الله دى چي لولو ئي مونږ په تا باندې په حقه سره پس پر كومه يوه خبره پس له (خبري) د الله (قرآن) او پس له دلايلو (د قدرت) د الله ايمان به راوړي دوي؟ (بلكه نه ئي راوړي).

تفسير : يعنى له ما سواء الله شخه بل كوم شى د بندگي او عبادت وړ (لائق) او مستحق دى؟ او بغير د الله له خبرو غښي بل كوم كلام د آوريدلو او منلو قابل دى؟ كله چي د داسي لوي مالك داسي رښتيا او صافي او سمى خبري هم كوم بد بخت نه قبلوي نو بالاخر دوي د كوم شى په انتظار كښي دى چي هغه به بيا مني؟

وَيَلِكُلُّ لِكُلِّ آيَاتِهِ وَيَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تَنْتَلِي عَلَيْهِمْ ثُمَّ يُصَوِّتُ لَهُمْ كَانَ كَمَا يَسْمَعُهَا

خرابي هلاك افسوس دى هر دروغ تړونكي گنهگار ته چي آوري آيتونه (د قدرت) د الله چي لوستل كيږي پر ده بيا لانه كلک شى (په كفر خپل) په دى حال كښي چي متكبر (گرځيدونكي وي له ايمانه) دى لكه چي ئي نه دى اوريدلى هغه (آيتونه).

تفسير : يعنى د ضد او غرور له سببه د الله تعالى خبري نه اوري او تكبر او لوئي ورته اجازه نه وركوي چي له خپل جهالت او حماقت شخه لاس واخلي كله چي حقه او رښتيا خبره آوري داسي تړي مخ اړوي لكه چي له سره ئي نه وي اوريدلى.

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا ۚ
أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ۝

پس زیری ورکره ده ته په عذاب دردناک سره. او کله چی پوه شی له آیتونو (د قرآن) زمونږ پر پوه څه شی نو نیسی ئی په توکو او مسخرو دغه (دروغجنان متکبران مسخره کوونکی) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر : یعنی څرنګه چی دوی له آیات الله سره د اهانت او استخفاف معامله کوی نو د هغه سزاوی به هم دوی ته سره له سخت اهانت او ذلت ورسپړی چی ذکر ئی دغه دی.

مِنْ دَرَارِهِمْ جَهَنَّمَ ۖ وَلَا يَغْنَبُ غَنَمًا تُكْسِبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ ۚ

وروسته له (مرګه) د دوی دوزخ دی او دفعه به نه کړی له دوی نه هغه څیز چی کسب کړی وی دوی هیڅ څیز (له عذابه) او نه (به دفعه کوی) هغه بتان چی نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان).

تفسیر : یعنی اموال او اولاد او نور شیان به سره هلته په کار ورنشی، او نه هغه شیان په کار ورځی چی هغوی له ماسواء الله څخه معبودان دوستان او رفیقان ګرځولی شوی وو او له هغوی څنی ئی د ډیر امداد او اعانت توقعات هم درلودل (لرل).

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝ هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ
عَذَابٌ مِّن رَّجْزٍ أَلِيمٍ ۝

او شته دوی ته عذاب ډیر لوی (د دوزخ). دغه (قرآن کامل) هدایت دی او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو د رب خپل شته دوی ته عذاب له (هغه ډیر سخت) عذاب درد رسوونکی نه.

تفسير : يعنى دغه لوى عظيم الشان برکت او ستر هدايت دى چى د هر راز (قسم) بنو او بدو ليارى او چارى انسانانو ته بنى، هر هغه شوک چى د دغه لوى قرآن احکام او بيان نه منى او هغه دى خپل ځان د دير سخت غليظ او دردناک عذاب گاللو (برداشت کولو) دپاره آماده او تيار کړى!

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ

الله هغه (ذات) دى چى مسخر (تابع) کړى ئى دى تاسى ته بحر سيند دپاره د دى چى گرځى بيړى په دغه (بحر) کښى په امر حکم د الله سره .

تفسير : يعنى د سمندر په شان مخلوق مو تاسى ته داسى تابع او مسخر گرځولى دى چى تاسى بلا تکلفه د خپلو بيړيو او جهازونو په وسيله پرى گرځئ! او له ميلونو ميلونو ژورو (دوبو) اوبو له پاسه پرى تيريږئ او له يوى وچى څخه بلى وچى ته پرى رسيږئ!

وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

او دپاره د دى چى طلب کوئ تاسى له فضله د الله او دپاره د دى چى شکر ئى وباسئ .

تفسير : يعنى بحرى تجارت وکړئ!، يا ښکار وکړئ!، يا د ده له منځه مرغلرې او نور شيان وباسئ! او د دغو گردو (تولو) منافعو او فوایدو د حاصلولو په وخت کښى هغه حقيقى منعم مه هيرئ! او د ده حق اداء کړئ او قدر ئى په ښه شان سره وپيژنئ! او په ژبه او زړه او قلب او قالب سره ئى شکر په اداء کړئ!

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ

او په کار لگولى مسخر کړى ئى دى تاسى ته هر هغه شيان چى په آسمانونو کښى دى (لکه لمر قمر نجوم) او هر هغه شيان چى په ځمکه کښى دى (لکه اوبه خاوره او حيوانات او نور) تول (مسخر) له (طرفه د) الله (دى) .

تفسير : يعنى پخپل حکم او قدرت سره ئى دغه گرد (تول) شيان ستاسى په کار کښى لگولى دى. دغه د الله تعالى لويه مهربانى او فضل دى چى دغسى عظيم الشان مخلوقات ئى د انسانانو

د خدمت، منفعت او چرچو دپاره په کار کښی لگولی دی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۱۳﴾

بیشکه په دغه (تسخیر) کښی خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (په دغو مخلوقاتو کښی).

تفسیر : که انسان فکر او غور وکړی نو پوهیدلی شی چی دغه شی د ده له توانه، قوته او قدرته وتلی وو، محض د الله تعالیٰ په فضل او د ده د کامل قدرت په برکت دغه گرد (تول) شیان زمونږ په کارونو کښی بوخت (مشغول) او لگیا دی. نو لامحاله زمونږ دپاره هم دغه کار په کار دی چی په کوم کار کښی مشغول او لگیا شو. او هغه کار هم دا دی چی خپل عمر د هغه حقیقی منعم او علی‌الاطلاق محسن په عبادت او اطاعت کښی تیر کړو چی زمونږ خالق او مالک دی او پخپل مستعار حیات کښی یوه شیبه هم د الله تعالیٰ له یاده غافل نشو شو په هغه سره زمونږ عاقبت مسعود شی.

قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

وواپه (ای محمده!) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی چی مغفرت (بښنه) وکړی (د آزار) هغو کسانو ته چی امید نه لری د ورځو (وقائعو حوادثو) د الله.

تفسیر : له «ایام الله» یعنی د الله له ورځو څخه هغه ورځی مراد دی چی په هغو کښی الله تعالیٰ خپلو دښمنانو ته کومه خاصه سزا ورکړی یا پر خپلو بندگانو کوم مخصوص انعام او اکرام ابذال او احسان وکړی لهذا له ﴿قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُ وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ﴾ څخه هغه کفار مراد دی چی د الله تعالیٰ له رحمت څخه بیخی ناامیده او د ده له عذابه بیخی بی فکره وی.

لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۱۴﴾

دپاره د دی چی جزاء ورکړی (الله) هغه قوم ته پر هغه چی وو دوی چی کسب کول به ئی.

تفسیر : یعنی ای مسلمانانو تاسی د دوی د بدل او انتقام اخیستلو په فکر کښی مه اوسئ! د

هنوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هغه پخپله دوی ته د دوی پر شرارتونو کافی او پوره سزا ورکوی او د مؤمنینو د صبر، تحمل عفوی او تیریدلو مناسبه صله هم ورکوی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا

هر هغه څوک چې وکړی (کوم کار) نیک نو (وکړه ده دا کار) دپاره (د نفع) د ځان خپل او هر هغه څوک (چې وکړی کوم کار) بد پس پر هم ده دی (وبال او ضرر ئی).

تفسیر : یعنی د ښو کارونو مناسبه صله هغو کار کوونکیو ته رسیدونکی ده الله تعالیٰ هغه ته هیڅ ضرورت نه لری او بدی کوونکی پخپله په خپل حق کښی خراب تخم شندی او کړی ئی او د نقصان په فکر کښی اوسی او هر کار او عمل چې کوی په دغه علم قصد او نیت سره ئی وکړی چې د هغه نفع او نقصان دواړه زما خپل ځان ته رسیدونکی دی.

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

بیا خاص رب ستاسی ته به بیول کیږئ (په قیامت کښی لپاره د جزاء د اعمالو).

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چې هلته ورسیدی نو د دوی ټول ښیکته (فائده) او خرابی د دوی په مخه ورځی او هر یو به د خپلو اعمالو او چارو نتیجه او سزا ومومی او د خپل عمل د میوی خوند به وشکی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ بنی اسرانیلو (اولادی د یعقوب) ته کتاب (توریت) او حکم (په تورات په مابین د خلقو کښی) او نبوت (موسی) او هارون ته له دوی نه) او روزی کړی مو وه دوی ته له څیزونو پاکو حلالو (لکه من او سلوی).

تفسیر : یعنی توریت ئی در کر، او سلطنت، یا د فیصلی قوت یا د پوهنی خبری، یا د دین پوه ئی در عطا کره او دیر زیات انبیاؤ الله ئی په تاسی کښی مبعوث کرل دغه خو روحانی غذا وه که جسمانی غذا ته وگورئ هغه ئی هم په کثرت او افراط سره تاسی ته درعطاء کری ده تر دی چی «من او سلوی» ئی هم پر تاسی نازل کرل.

وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

او فضیلت ورکړی وو مونږ دوی ته پر خلقو (د زمانی خپلی).

تفسیر : یعنی د هغی زمانی پر گردو (تولو) خلقو دوی ته کلی فضیلت حاصل وو او د عینو جزئیو ۽ فضائلو په اعتبار نو د هغی زمانی قید لگولو ته هم دومره ضرورت نه پاتی کیږی.

وَاتَيْنَهُم بِسُورٍ مِّنَ الْأَمْرِ

او ورکړی وو مونږ دوی ته ښکاره دلائل له امره (له دینی احکامو)

تفسیر : یعنی نهایت واضح او مفصل احکام، یا ښکاره واضح معجزات چی د دین په باب کښی د حجت او برهان په شان وړاندی کول کیږی.

فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعِيَابَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٦﴾

پس ونه کړ اختلاف (دوی په امورو د دین کښی) مگر پس له هغه چی راغی دوی ته علم له جهته د هغه ضد او عناد چی وو په منځ د دوی کښی بیشکه رب ستا به حکم وکړی په منځ د دوی (او ستاسی) کښی په ورځ د قیامت په هغه شی کښی چی وو دوی چی په هغه کښی به ئی سره اختلاف کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی له ضده او عناده او له خپل نفسانیته اصلی کتاب پریښی دی او بشماره فرقی جوړی شوی دی چی د دوی عملی فیصلی به د قیامت په ورځ کیږی. او هلته به دوی ته ښه

معلوم او دغه پته به ولگيږي چي د دوي منشاء ماسواء د نفس پاللو او هووا او هوس خوښولو بل هيڅ شي نه وو.

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾

بيا مو وگرځولي ته ولاړ پر شريعت ارته لياره له كاره د دين پس متابعت وكړه د هغه او متابعت مه كوه د آرزوگانو د هغو كسانو چي نه پوهيږي دوي (په حقيقت د توحيد).

تفسير: يعنى د دغو اختلافاتو او د گوند (دلى) او گوندبازي (دله بازئ) په موجوديت كښي مونږ تاسي د دين په صحيحه ليارى قائم كړئ. نو تاسي ته او ستاسي امت ته لارم دى چي پر دغى سمى صافى برابري ليارى باندې برابر او مستقيم واوسئ! او هيڅ كله په خطاء او تيروتلو سره هم د دغو جاهلانو او ناپوهانو په فكر غوښتنه او خواهشونو مه ځئ مثلاً د دوي غوښتنه داسي ده چي تاسي د دوي د طعن، تشنيع، ظلم او تعدى څخه په تنگ راشئ او د دعوت او تبليغ له كارونو څخه لاس واخلي! يا په مسلمانانو كښي هم داسي تفریق او اختلاف ولويږي چي دوي پخپله په هغه كښي اخته او مبتلا دي. په دغه صورت كښي واجب دى چي د دوي دغسى غوښتنى بيخي پائمالى او خرابى كړي شي؟.

إِنَّهُمْ لَن يَغْنُؤْا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

بیشکه چي دوي له سره به دفعه نه كړي تاله (عذابه د) هيڅ شي، .

تفسير: يعنى د دوي په طرف ستاسي متمايل كيدل تاسي ته د الله تعالى په نزد هيڅ په درد نه خوري او په كار نه درځي.

وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

او بیشکه چي ظالمان ځيني د دوي دوستان (كار جوړونكي) دى د ځينو نورو او الله ولي دوست دى د متقيانو (په اعانت نصرت اثابت سره).

تفسیر : یعنی منصف او رشتیا خوبونوکی مسلمانان د ظالمانو او بی لیاری کفارو رفیق او ملگری له سره نشی کیدی. دوی خو د الله تعالیٰ مطیع بندگان دی. او الله تعالیٰ هم د دوی رفیق ناصر او مددگار دی. لازم دی چی دوی پر هغی سمی لیاری لار شی او پر هم هغی باندی اعتماد او توکل ولری.

هَذَا ابْصَارٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿۱۵﴾

دغه (قرآن) بصیرتونه پندونه دی دپاره د خلقو او هدایت لیار ښوونه دی او رحمت دی دپاره د هغه قوم چی یقین راوړی (پر بعث باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن پر ډیر بصیرت زیاتونکیو حقایقو مشتمل دی خلقو ته د کار ښی خبری ښی او د بری او کامیابی لیاری هغوی ته ښی او هر هغه خوش قسمته او بختور سری چی پر دغو هدایاتو او نصائحو باور او یقین وکری او په ښه شان سره پری عامل شی نو د دوی په حق کښی په خصوصی دول (طریقه) سره دغه قرآن رحمت برکت او لوی نعمت دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمُ الْكَاذِبِينَ أَمْ نَدْعُو الضَّالِّينَ سَوَاءٌ نَحْيَاهُمْ وَمِمَّا كَفَرْنَا بِكُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿۱۶﴾

آیا گمان کوی هغه کسان چی کړی دی بد کارونه (د شرک او کفر) د دی چی وبه گرځوو مونږ دوی (په آخرت کښی) په شان د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) برابر (او یو شانی) به وی ژوندون د دوی او مرگ د دوی (بلکه نه دی برابر) بد دی هغه چی حکم کوی دوی (چی دا برابری ده).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د حکمت پر شؤن له نظر اچولو څخه آیا کوم عاقل داسی اتکل او گمان کولی شی چی له یو بد عمله او له یوه صالح انسان سره به رب المنان څرنگه یو شان معامله وکری او د دغو دواړو آخره خاتمه به څنگه سره برابره کړی؟ داسی له سره کیدونکی نه دی نه دغه دواړه په دغه ژوندون کښی سره یو شان دی او نه به له مر کیدلو څخه وروسته برخه کیږی او هغه د علو، نصرت، رفعت او مغفرت وعدی چی دلته ورسره کړی شوی دی هغه د یوه بدکار کافر په برخه کله کیدی شی. د کفارو دپاره د دغی دنیا په ژوندانه کښی د «معیشه

ضنک» او په عقبی کبئی پرته (علاوه) له لعنت او خسران بل شی نشته. الغرض دغه دعوی بیخی غلطه او دغه خیال بالکل چتی (بیکاره) او مهمل دی چی الله تعالی به د نیکانو او بدانو موت او حیات سره یو شان کوی. د الله تعالی د حکمت مقتضا له سره داسی نه ده بلکه ضرور د ده مصلحت او معدلت د هغو دواړو د اعمالو جزاء او سزا په پوره او کامل صورت سره ورکری او ډیر صحیحه او درسته نتیجه به تری څرگندوی (بیکاره کوی). او د هر یوه د نیکی او د بدی فی الجمله ځینی آثار هم دلته هم ظاهر وی مگر د هغوی پوره مشاهده او معائنه وروسته له مرگه کیږی.

وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلَيُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿۱۷﴾

او پیدا کری دی الله آسمانونه او ځمکه په حقه سره (لکه چی مناسب وو) او دپاره د دی چی جزاء ورکړه شی هر نفس ته په هغه عمل سره چی کری ئی وی او پر دوی به ظلم ونه کری شی (په تزئید د سیئاتو یا تنقیص د حسناتو).

تفسیر : یعنی ځمکه او آسمانونه ئی هم داسی خوشی او چتی (بیکاره) نه دی پیدا کری، بلکه په نهایت حکمت سره ئی د کوم خاص مقصد او مصلحت دپاره پیدا کری دی څو مخلوق د هغو پر احوالو غور او دقت وکری چی کوم شیان ئی جوړ کری په ښه ډول (طریقه) او ښه حکمت او اتقان سره ئی پیدا کری دی او له هغو ځنی دغه خبره ځان ته معلومه کری او اندازه ئی ولگوی چی یوه ورځ هر ورو (خامخا) د دغو موجوداتو او د دغی عظیم الشانی کارخانی نتیجه هم ظاهریدونکی ده چی هغه ته آخرت وائی او هلته به هر چاته د ده د اعمالو جزاء او سزا، ثمره او نتیجه ور وړاندی کیږی. او هر څه ئی چی کرلی وی هغه به ریبی. د عمل له مکافاتو غافل مه شه! له غنمو غنم کیږی له اربشو نه اربشه

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ

آیا پس وینی ته هغه څوک چی نیولی وی ده معبود خپل آرزو (د نفس) خپل او گمراه کری وی ده لره الله په علم باندی (چی استعداد ئی ورته معلوم دی په ازل کبئی).

تفسير : يعنى الله تعالى ته معلوم دى چى د هغه استعداد خراب دى او د دغى خبرى وړ (لائق) او مستعد دى چى له سمى ليارى څخه دى لورى او بل لورى ته درومى يا دا مطلب چى هغه بدبخت وروسته له علم، پوه، ايقان او اذعان گمراه شوى دى.

وَحْتَمَ عَلَى سَبْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ عَشْوَةً مِّنْ يَّهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٧﴾

او مهر لگولى وى پر غوړونو د ده او پر زړه د ده او گرځولى ئى وى پر سترگو د ده پرده پس څوک به لياره وښيي ده ته پس له (گمراه کولو د) الله (ده لره) پس آيا تاسى پند نه اخلئ (او غور او دقت نه کوئ بلکه پند پرى واخلئ).

تفسير : يعنى هغه سړى چى محض خپل نفسانى خواهش خپل حاکم او معبود وگرځوى او هر چيرى ئى چى خواهش وى هغه لورى ته لار شى او د حق او باطل د معلومولو او بيلولو معيار له ده سره هغه د ده نفسانى خواهش او غوښتنه وى نو الله تعالى دى د ده په هم هغى خوښى کړى گمراهى کښى پرېږدى، بيا د ده حالت داسى کيږى چى نه ئى غوړونه پند او نصيحت اوريدى شى، او نه ئى په زړه کښى رښتيا خبرى ځاى نيولى شى او نه پرى پوهيدلى شى او نه د ده په سترگو کښى د بصيرت رڼا بريښى ظاهر دى چى الله تعالى هر هغه څوک چى د ده د اعمالو په سبب داسى يوه حالت ته رسوى بل به کوم قوت او طاقت وى چى وروسته له هغه دى پر هغى سمى ليارى راولى.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَحَيًّا وَمَا يَهْدِيَنَا إِلَّا الدَّهْرُ

او وائى (کفار) نشته ژوندون مگر هم دغه ژوندون زمونږ دى په دغى دنيا کښى چى مړه کيږو او ژوندى کيږو او نه مو هلاکوى مگر زمانه.

تفسير : يعنى کفار وائى ماسواء له دغه ژوندانه بل ژوندون نشته بس هم دغه دنيا ده چى مونږ په کښى ژوندون کوو او مرو لکه چى د باران په اثر په ځمکه کښى شينکى او ترکودى زرغونيدى، لونيږى، وچيږى او بيا له منځه ورکيږى د انسان حال هم پر هم دغه قياس کړئ چى يو وخت پيدا کيږى او تر يوه معينه وخته پورى ژوندون کوى او بالاخر د زمانى چورليدل او تدوير ئى له منځه پورته کوى او ژوندون ته ئى خاتمه ورکوى او د موت او حيات هم دغه

سلسله تل تر تله ادامه او تسلسل لری، او ما سواء له دی نه بل هیخ شی نشته. حال دا چی د منکرانو دغه عقیده غلطه ده.

وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿۳۱﴾

او نشته دوی ته په دغه (انتساب د مرگ زمانی ته) هیخ قدر علم پوه نه دی دوی مگر گمان کوی (او اتکل چلوی او دغه خبره بی دلیل وائی).

تفسیر : یعنی «دهر» د زمانی نوم دی چی هغه هیخ کار کونکی نه دی ځکه چی په هغه کښی نه حس شته او نه شعور او نه اراده لامحاله د دوی مقصد به له دی نه بل کوم شی وی چی هغه د دوی په زعم نه معلومیږی، لیکن په دنیا کښی د هغه تصرفات چلیږی نو بیا د هم دغو تصرفاتو او تحولاتو نسبت ولی پاک الله تعالی ته ونه کری شی چی د ده وجود او علیالطلاق متصرفوالی له فطریه وو دلائلو او عقلیه وو او نقلیه وو براهینو څخه ثابت شوی دی او د زمانی تحولات تبدیلات او انقلابات او د ورځی او د شپی تبدیل او اختلاف او نور تول د ده د قدرت په لاس کښی دی هم دغه معنی په حدیث کښی ښوولی شوی ده چی «دهر» الله دی نه ښائی چی دهر ته بد وویلی شی، ځکه څه مهال (وخت) چی انسان دهر ته بد وائی په دی نیت ئی وائی چی د دهر حوادث ورته منسوبیږی، حال دا چی د دهر تول حوادث د الله تعالی په مشیت او ارادی سره کیږی نو د دهر بد ویل په حقیقت کښی د الله تعالی په حضور کښی بی ادبی او گستاخی ده اعاذنا الله منه.

وَإِذْ أَنْتَلَىٰ عَلَيْهِمُ الْآيَاتِ بَيَّنَّتْ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا يَا أَبَا بَنِيَّ إِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۲﴾

او هر کله چی ولوستل شی پر دغو (کفارو) آیتونه (د قرآن) زمونږ ښکاره نو نه وی حجت دلیل د دوی مگر دا چی وائی راولی پلرونه زمونږ که چیری یی تاسی رښتینی (په دغی وینا خپلی کښی چی پس له مرگه بیا ژوندون دی).

تفسیر : یعنی کله چی د لوی قرآن آیات یا د بعث بعد الموت دلائل دوی ته اورول کیږی نو وائی چی مونږ له سره د دغو دلائلو منونکی نه یو هوا که تاسی پخپله په دغی دعوی کښی رښتینی یی نو زمونږ مره پلرونه او نیکونه راژوندی کری او راوئی ښیئ، نو خامخا مونږ به ستا

دغه گردی (تولی) خبری منو چی بیشکه پس له مرگه په حقه او رښتیا سره بیا ژوندی کیدل شته.

قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
لَأَرِيَبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۸﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) چی الله ژوندی کوی تاسی بیا مره کوی تاسی بیا به سره تولوی تاسی ورخی د قیامت ته چی نشته هیڅ شک په (راتلو د) هغی کښی ولیکن زیاتره (کافران) خلق نه پوهیږی. (نو ځکه تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی هغه ذات چی یو ځلی مو ژوندی کوی او بیا مو وژنی هغه ته دغه کار څه سختی او اشکال لری چی تاسی بیا ژوندی کوی او بیا مو گرد (تول) سره یو ځای راتول او جمع کوی؟

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِذِ يَخْسِرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿۳۹﴾

او خاص الله لره دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً و عبیداً) او په هغه ورځ کښی چی ودریږی قیامت نو په دغه ورځ به زیان کاره شی مبطلان (کافران).

تفسیر : په هغی ورځی کښی چی ذلیل، سپک او خوار ودریږی نو هلته به دوی ته دغه خبره ښکاره او څرگندیږی (ښکاریږی) چی تیروتلی او غولیدلی وو.

وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةً تَدْعِي إِلَى كِبْهَاتِ الْيَوْمِ تَحْزُونَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۴۰﴾

او وبه وینی ته (ای کتونکیه په قیامت کښی) هر امت ناست پر ځنگونو

خپلو (له خوفه او هييته) هر يو امت به رابللي شي په طرف د کتاب اعمالنامي خپلي (نو ووه ويل شي دوی ته له جانبه د الله چي) نن ورغ به جزاء درکړه شي (تاسي ته د) هغو (اعمالو) چي وي تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي)

تفسير : يعنى د اعمالنامي په طرف بلل کيږي چي راځي سم له دى سره حساب راکړئ! نن هر سړى ته د ده له هغه عمل سره سم بدل جزاء او سزا ورسيږي چي په دنيا کښي ئي کړى وي.

هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ

دغه کتاب زمونږ دى خبرى کوى (او شاهدى وائى) پر (اعمالو د) تاسي باندې په حقه سره .

تفسير : يعنى هر هغه کار چي کړى ئي وي، دغه اعمالنامه به هم هغه په پوره او کامل صورت سره درښيي او د يوى ذرى په اندازه به هم په هغه څه تزئيد او تنقيص نه کيږي.

إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٦﴾

بيکښه مونږ وو چي امر به مو کاوه په ليکلو سره د هر هغه څه چي وي تاسي چي کول به مو (په دنيا کښي).

تفسير : يعنى زمونږ په علم کښي هر شي له ازله شته، مگر د دوى د انضباط دپاره زمونږ پرېستى مقررى دى چي د دوى گرد (تول) اعمال حقاً حقاً وليکي، نن د دوى ليکلي شوى مکمل رپورت ستاسي په مخ کښي پروت دى.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٢٧﴾

پس هر څه هغه کسان چي ايمان ئي راوړى دى او کړى ئي دى ښه (عملونه) پس ننباسى دوى رب د دوى په رحمت (جنت) خپل کښي دغه (ننوتل د

جنت) هم دغه بری دی ښکاره .

تفسیر : یعنی په جنت کښی به الله تعالی مومنان داخلوی چی هلته په اعلی درجه سره رحمت او هر قسم مهربانی وی .

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ أَفْأَقُمْ تَلْنُ أَيُّ تَتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ
وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿۱۹﴾

او هر څه هغه کسان چی کافران شوی دی (وبه ویل شی دوی ته داسی) آیا نه ؤ آیتونه (د قرآن) زما چی لوستل کیدل به پر تاسی باندی پس تکبر مو وکړ (او ایمان مو پری رانه ووړ) او ویئ تاسی قوم گنهکاران (کافران) .

تفسیر : یعنی زموږ له طرفه د پندونو او نصیحتونو پوهولو او د حجت د اتمام کردی (تولی) خبری دوی ته ور رسولی شوی دی، او له هیڅ پلوه هیڅ یو قصور او لندون په دغه مورد کښی نه دی پاتی، خو سره له هغه هم د دوی د غرور او تکبر سر ښکته نشو او بالاخر د پخو مجرمانو په حیثیت واوبتل یا له ﴿ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴾ څخه داسی مطلب واخیست شی چی تاسی لا له پخوا څخه جرائم کوونکی خلق ویئ .

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَأَرِيبٌ فِيهَا قُلْتُمْ
مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِنْ نُنظَرُ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُتَّقِينَ ﴿۲۰﴾

او هر کله چی وبه ویل شو (تاسو ته ای کفارو چی) بیشکه چی وعده د الله حقه ده (په ژوندون سره) او قیامت نشته شک په (راتلو) د هغه کښی نو وبه ویل تاسی نه پوهیږو چی څه شی دی قیامت گمان نه کوو مگر گمان لږ او نه یو مونږ یقین راوړونکی (په راتلو د قیامت) .

تفسیر : یعنی مونږ په دی باندی هیڅ نه پوهیږو چی قیامت به څرنگه وی؟ ته د قیامت کوم عجیب او غریب احوال چی بیانوی مونږ پر هغه له سره یقین او باور نشو کولی، هو! دغو خبرو او اترو او ستا د دیرو آوړولو په اثر یو لږ څه ضعیف امکان او یوه توره تیاره خیال ئی زموږ

به افكارو كڻي ڪله نا ڪله راڻي چي هغه بيله خبره ده .

وَبَدَأَ اللَّهُ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١٣٦﴾

او ڀڳاره به شي (په قيامت ڪڻي) دوي ته ناڪاره والي (بدي جزاوي) د هغو (بدو اعمالو) چي ڪري وو دوي (په دنيا ڪڻي) او چاڀير (نازل) به شي په دوي عذاب د) هغه چي وو دوي چي په هغه پوري به ئي مسخري ڪولي.

تفسير : يعني ڇه مهال (وخت) چي قيامت راشي، د دوي دغه ٽول بد ڪارونه او د هغو نتايج به د دوي په مخ ڪڻي روراندی ڪيري، او د عذاب او د نورو اندازاتو په نسبت ڇه توکي تڪالي چي دوي به ڪولي هغه ٽول به د دوي په مخ ڪڻي راڻي او دوي چپ له خپل تصويره په هم هغو ڪڻي اخته او ڪڪر ڪيري.

د ملائكة العذاب په ڙبه دغو ڪفارو ته د الله تعالیٰ اعلىٰ شانه واعظم برهانه له جانبه دغسي خطاب ڪيري چي.

وَقِيلَ الْيَوْمَ نُنَسِّكُمْ كَمَا نَسَّيْتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا

او ويه ويل شي چي نن ورڃ به هير ڪيو (پري به ڀڙو) مونڊ تاسي (په دوزخ ڪڻي) لکه چي هير ڪري وو تاسي ملاقات د ورڃي ستاسي دغه (چي ورڃ د قيامت ده).

تفسير : يعني په دنيا ڪڻي دغی لوئی ورڃي ته مو هيڃ فڪر او خيال نه وو او بيخي مو هغه نه يادوله نن مونڊ هم په لطف او مهرباني سره ستاسي يادونه نه ڪوو او تل تر تله مو په هم دغه عذاب ڪڻي هم هغسي سره خوشي پريڀڙو لکه چي تاسي په دنياوي مزو، ميلو، او چرچو ڪڻي ڊوب تللي وئ.

وَمَا أَوْلِيكُمْ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نُصْرِينَ ﴿١٣٧﴾ ذَلِكُمْ بِأَنكُمْ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَعَرَّيْتُمْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

او ڄاي ستاسي اور دي او نشته تاسو ته هيڃوڪ له مددگارانو (چي مو تری

خلاص کړی). دغه (تعذيب له دی سببه دی) چې بيشکه تاسی نیولی مو وو آیتونه (د قرآن) د الله په توکو سره او مغرور کړی وئ تاسی دغه ژوندون لږ خسیس.

تفسیر : یعنی په دنیوی مزو او چرچو کښی داسی مشغول او لگیا شوی وئ چې له سره دغه خبره ستاسی په فکر او خیال کښی نه گرځیده چې کله به دلته راځئ، او له الله تعالی سره مخامخ کیدونکی یئ، او که غه خیال هم تاسی ته در پیدا شوی وو نو داسی به مو گنل او تصور به مو کاوه څرنګه چې نن په دنیوی ژوندانه کښی مونږ د مسلمانانو حریف او مقابل طرف ګللی کیږو په اخروی ژوندانه کښی به هم مونږ د هم داسی قوت او زور خاوندان یو.

قَالِیَوْمَ لَا یُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ یُسْتَعْتَبُونَ ﴿۳۵﴾

نو نن ورځ ویه نه ایستلی شی دوی له دوزخه او نه به د دوی عذر قبول (او توبه ومنله) شی.

تفسیر : یعنی نه دوی له دوزخه ایستل کیږی او نه داسی کومه موقع دوی ته ورکوله کیږی چې په هغی کښی څه عبادت او ریاضت وکړی او د رب العزت د رضاء میمنت ځان ته حاصل کړی.

قُلْ لِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۶﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۳۷﴾

پس خاص الله سره ده توله ثناء صفت چې رب د آسمانونو او رب د ځمکی دی رب د ټولو عالمیانو دی. او خاص الله لره ده لویئ په آسمانونو او په ځمکه (په علویاتو او سفلیاتو) کښی او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر : ښائی چې انسان الله تعالی ته متوجه شی! او د ده د احساناتو او انعاماتو قدر وکړی! او پر هدایاتو ئی تګ وکړی او له نورو گردو (ټولو) څخه وشکوی! او محض د ده خوښی او رضا ځان ته حاصله کړی او تل تر تله په هم دغه فکر او ذکر کښی اوسی! تل د ده د عظمت او قدرت په مقابل کښی پخپل واک او اختیار د زړه له کومی مطیع او منقاد وی! له سره د

سرکشی، تمرد، طغیان او عصیان، خیال او گمان پخپل زړه او مخپله کښی ونه گورځوی! په
 قدسی حدیث کښی راغلی دی. «الكبرياء ردائي والعظمة ازاری فمن نازعني واحداً
 منهما قذفته في النار» کبریاء زما څادر دی او لوی زما ازار دی نو هر څوک چې په دغو
 دواړو کښی له ماسره منازعه یا کشمکش وکړی زه به ئی په سخت اور کښی په غوڅارولو سره
 غورځوم «اللهم اجعلنا مطيعين لامرك وجنبنا غضبك وقنا عذاب النار انك
 سمیع قریب مجیب الدعوات».

تمت سورة الجاثية بعونه وصونه فله الحمد والمنة وبه التوفيق.

سورة الاحقاف مكية الا الآيات (١٠ و ١٥ و ٣٥) فمدنية وهي خمس وثلاثون آية و اربع ركوعات
رقم تلاوتها (٤٦) تسلسلها حسب النزول (٦٦) نزلت بعد سورة الجاثية
«د الاحقاف» سورت مکی دی پرته (علاوه) له ١٠ و ١٥ و ٣٥ آياتونو شخه چی مدنی دی (٣٥)
آيته (٤) ركوع لری په تلاوت کښی (٤٦) او په نزول کښی (٦٦) سورت دی وروسته د
«الجاثية» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حَمَّ ١ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ٢ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ٣

رالپول د دی کتاب (قرآن) دی له طرفه د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او هر هغه شیزونه چی په منع د دی دواړو کښی دی مگر په حقه (دپاره د دی چی دلالت وکړی په قدرت او وحدانیت زمونږ) او (په) تاکلی(مقرر کړی) وعدی سره .

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه او دا گردی (تولی) کارخانی الله تعالیٰ خوشی چتی (بیکاره) نه دی جوړی کړی. بلکه هغه گردی (تولی) ئی د یوه غرض او مقصد دپاره پیدا کړی دی چی تر یوه تاکلی(مقرر کړی) مدت او ایښود شوی نیتی او معین میعاد پوری به هم داسی چلیږی کله چی د دی نری (دنیا) نتیجه رابکاره شی نو هغه ته به آخرت وایه شی.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ٤

او هغه کسان چی کافران شوی دی له هغه خیزه چی دوی پری ویرولی شی (چی قرآن دی) مخ گرځوونکی دی

تفسیر: یعنی له بد انجام شخه نه ویریوی او د آخرت دپاره غه تیاری نه کوی کله چی د آخرت خبری آوری نو په یوه غوړی ئی ننوخی او له بل غوړی شخه ئی وخی او ژر تر ژره ئی هیروی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ ط

ووايه (ته ای محمده!) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما په (حال د) هغو (بتانو) چی بولئ ئی عبادت کوئ تاسی بی له الله وشییع تاسی ماته کوم دی هغه شیز چی پیدا کړی دی دوی له ځمکی شخه؟ آیا شته دوی ته غه شرکت په (پیدا کولو د) آسمانونو کښی؟ (یعنی نشته له الله سره شریک)

تفسیر: یعنی قدوس الله تعالیٰ آسمان او ځمکه او گرد(تول) مخلوقات پیدا کړی دی آیا په رښتیا سره ویلی شی چی د ځمکی کومه توته یا د آسمان کومه برخه بل چا پیدا کړی ده؟ یا ئی پیدا کولی شی؟ نو دوی بیا ولی هغه خپل باطل معبودان له الله تعالیٰ سره بولی؟ بلکه زیات له هغه شخه ئی ولی گئی؟ او ولی غوښتنی ورځنی کوی؟ دا «ام» بمعنی د همزی د انکار دی.

أَيُّونِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ۝

راوړئ تاسی ماته کوم کتاب (چی راغلی وی تاسی ته) پخوا له دغه (قرآنه) یا یوه باقی علامه دلیل له علمه (د پخوانیو انبیاء) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دی کښی چی په عبادت کولو د دی بتانو به الله ته نژدی کیږئ)

تفسیر: یعنی که دوی د خپل شرک په دعوی کښی رښتین وی نو د کوم آسمانی کتاب سند درښکاره کړی یا په داسی یو علمی اصول سره دی دا خپله وینا جوته (ثابته) کړی چی د عاقلانو په مخکښی د منلو وړ(لائق) وی که پر یو غیز باندی نه عقلی او نه نقلی دلیل په لاس وی نو هغه په غه دول(طریقه) د منلو او آوریدلو وړ(لائق) کیدی شی؟

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَفْلُونَ ﴿٥﴾

او شوک دی دیر گمراه (یعنی هیخوک نشته دیر گمراه) له هغه چا چی بولی بی له الله شخه هغه چی نشی قبلولی هغه لره (دعاء سؤال) تر ورخی د قیامت پوری (چی هغه بتان دی) او دغه (بتان) له دعاء بلنی د دغو (عابدانو شخه) بی خبره دی (غکه چی جمادات دی)

تفسیر: یعنی له دی شخه به لویه گمراهی او زیات حماقت خه شی وی چی یو ناپوه خپل الله تعالی پریردی او له داسی یو بی ژوند او بی واک مخلوق شخه د خپلو اړتیاوو (مجبورو) او احتیاجاتو په پوره کولو کښی امداد او مرستی (مدد) وغواری چی هغوی پخپل مستقل اختیار د هیجا غږ نشی اوریدلی بلکه دا هم کومه ضروری خبره نه ده چی که هغوی له داسی غږیدلو شخه خبر هم شی. د تیرو (گتو) او خاورو او د نورو شیانو بتان خو لا پریرده پرښتی او پیغمبران هم هغه خبری آوری او هغه چاری کولی شی چی د هغو اجازت او قدرت د پاک رب العزت جل جلاله له لوری هغوی ته ورکری شوی دی.

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا لِعِبَادَتِهِمْ كُفْرًا ﴿٦﴾

او کله چی راتول کړل شی خلق (لپاره د حساب) وی به (وبه گرخی) دغه (بتان) دغو (خپلو عابدانو) ته دښمنان او وی به (وبه گرخی) دغه (معبودان) په عبادت د دغو (عابدینو خپلو) منکران

تفسیر: یعنی په آخرت کښی چی امداد او معاونت ته ئی دیره اړتیا (احتیاج) او حاجت وی نو دا بی وسه معبودان خپلو عابدانو ته خه مرستی (مدد) رسولی شی؟ بلکه لکه دښمن د دوی په مخکښی به ودیریری او له دوی شخه به خپله سخته بیزاری او خپگان ښکاروی تر دی چی داسی به هم وائی ﴿مَا كَانُوا لَنَا بِعِبَادُونَ﴾ جزء ۲۰ (د قصص ۷ رکوع ۶۳ آیت) یعنی دا خلق مونو نه پیژنو او نه ئی زمونږ بندگان کړی ده نو تاسی فکر وکړئ چی په هغه وخت کښی به دوی ته شومره حسرت اوندامت ورپیشیری.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَلِئِن
لَّمَّا جَاءَهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾

او کله چی ولوستل شی پر دغه (اهل د مکي) باندي آیتونه (دلائل د قدرت) زمونږ ښکاره نو وائی هغه کسان چی کافران شوی دی حق (قرآن) ته کله چی راشی دوی ته چی دا سحر جادو دی ښکاره

تفسیر: یعنی دا خلق اوس د آخرت هیڅ فکر نه کوی او نه نصیحت او نه پند او نه ښوونی ته غوږ ږدی که د پاک قرآن آیتونه دوی ته واورول شی نو په غغرد (ضد) سره وائی چی دا خو ظاهر سحر کودی او جادو دی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ

بلکه وائی دوی له عثانه ئی جوړ کړی دی (محمد دغه قرآن او د الله له جانبه نه دی راغلی)

تفسیر: یعنی د جادو ویلو څخه زیاته قبیحه او شنیعه د هغوی دا دعوی ده چی قرآن مجید دوی له خپله عثانه جوړ کړی دی، او د خورا(دیر) لویو دروغو نسبت ئی الله تعالی ته کوی (العیاذ بالله).

قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

ووايه (ته ای محمده! دوی ته) که ما جوړ کړی وی دغه (قرآن فرضاً) له عثانه پس نه به شیئ تاسی مالکان (خلاصوونکی) ما لره له (عذاب د) الله په مخکیني هیڅ قدر (نو ولی به ترم دغومره لوی دروغ پر الله باندي؟)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندي دروغ ویل ډیر لوی جرم دی که په فرض مجال سره داسی جسارت هم وکرم نو ښوای په لوی لاس می خپل عثان د الله تعالی لوی غضب او ډیر سخت عذاب ته وروړاندی کړ، لږ څه خو خیال وکړئ هغه سری چی پخپل کرد(تول) عمر کښی پر بندگانو باندي دروغ نه وی ویلی او په ډیرو کوچنیو کوچنیو (وړو وړو) معاملو کښی د الله تعالی له ډاره رږدی نو څرنګه به یو ناڅاپه پر الله تعالی باندي دروغ وائی او خپل عثان پخپل لاس په داسی لوی عذاب کښی اخته کوی چی د دنیا هیڅ یو قوت له هغه څخه ژغورونکی (بچ کونکی) نشی کیدی. فرض ئی کړئ که زه رښتیا په دروغو سره تاسی د خپل عثان تابع کرم نو تاسی به می څرنګه د الله تعالی د هغه قهر او غضب څخه وژغورلی (وساتلی) شی چی هغه د

نبوت دروغجنو مدعیانو ته تا کلي (مقرر) شوی دی چی په دروغو عُمان پیغمبر بولی او کله چی ما له الله تعالیٰ څه بدی راپیښی کړی نو تاسی به له ما سره څه ښیگنی (فانډی) وکړلی شی؟ آخر زما غلوښت کلن حالات او سوانح تاسی گردو (تولو) ته معلوم دی چی زه نه دومره بی خوفه او بی باکه او نه داسی بی عقل یم چی د عُینی مخلوق د خوښولو دپاره د الله تعالیٰ خپګان عُمان ته وگتم په هر حال که زه معاذ الله کاذب او مفتری یم نو د هغه وېال به زما په غاړه وی.

هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُقِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا لِّبَيْنِي وَبَيْنَكُمْ

دغه (الله) ته ښی معلومی دی هغه خبری چی تاسی لگیا یی، په هغو کښی، کافی دی دغه (الله) ښه شاهد حق ښوونکی په منځ زما او په منځ د تاسی کښی (چی دغه قرآن له جانبه د الله دی)

تفسیر: یعنی هغه خبری چی تاسی نی ویونکی یی الله تعالیٰ ته هغه ښی معلومی دی نو څکه د لغو او چتی (بیکاره) خبرو او بیکاره خیالاتو څخه وگرځی! او د خپل انجام په فکر کښی ولویږئ! که د الله تعالیٰ حق رسول ته کاذب او مفتری وایئ نو د دی خبری پای (آخر) دروند دی ولی چی الله تعالیٰ ته زموږ او ستاسی هیڅ کومه پته خبره پته نه ده هغه په خپل صحیح او محیط علم سره موافق د هر چا له چاری سره سمه معامله کوونکی دی زه هغه پاک الله د خپل او ستاسی په منځ کښی شاهدوم هغه به د خپل قول او فعل سره راپیښی چی کوم یو رښتیا وائی؟ او کوم یو دروغجن دی؟ او افتراء کوی.

وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝۸

او هم دغه (الله) دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که اوس هم له هغو خبرو څخه خپله خوله ونیسئ نو وبه ښلی شی؟ او وپوهیږئ چی دا ښه د الله له لورینی (مهربانی) او ښنی او حلم څخه ده چی سره له دی چی ستاسی په جرایمو باندی پوه دی او پوره قوت او قدرت هم لری چی تاسو ووژنی او په راز راز (قسم قسم) بلاوو کښی مو اخته کړی خو بیا هم له تاسی سره ښه کوی.

قُلْ مَا كُنْتُ بِدَاعٍ مِنَ الرُّسُلِ

ووايه (ای محمده دوی ته) نه یم زه اول له رسولانو (بلکه زما نه پخوا هم رسولان تیر شوی دی)

تفسیر: یعنی تاسی زما له دی خبرو څخه ولی دومره بد وړئ؟ ما کوم نوی شی له ځان سره نه دی راوړی. له ما څخه مخ کښی هم د نبوت او رسالت سلسله جاری وه. زه هم هغه خبره کوم چی هغوی کوله، له هغو گردو(تولو) پیغمبرانو څخه وروسته زه د الله تعالیٰ له لوری رسول او استاخی شوی یم. او هغه خبری تاسی ته دررسوم چی پخوانیو پیغمبرانو هم ویلی دی نو له دی حیثیه هم زه د کومی نوی خبری ویونکی نه یم. بلکه د دیرو پخوانیو زیریو مصداق یم چی تاسو ته مخامخ شوی یم. نو د هغه په منلو کښی څه اشکال درپښی دی؟

وَمَا آدْرِي مَا يَفْعَلُ بِي وَلَا يَكُمُ إِنَّا نَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيْنَا وَمَا
 أَنَا إِلَّا أَنْذِيرٌ مُّبِينٌ^④

او نه پوهیږم چی څه به وکړل شی له ما سره (په دنیا کښی) او نه (پوهیږم) چه څه به وکړل شی له تاسو سره (په دنیا کښی) نه کوم زه پیروی متابعت مگر خو د هغه (حکم) چی رالیږلی شوی دی ماته (چی قرآن دی) او نه یم زه مگر ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: یعنی زه له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او کار نه لرم چی زما د دی کار وروستنی نتیجه څه کیږی؟ او له ما سره به الله تعالیٰ څه معامله کوی؟ او له تاسی سره به څه چاری کوی؟ او نه اوس زه پوره پوره تفصیلونه د خپل او ستاسی د انجام په نسبت ښوولی شم چی په دنیا او آخرت کښی به څه څه پښی پښیدونکی وی؟ یوه خبره کوم چی زما کار یواځی د الله تعالیٰ د وحی اتباع او د الله جل جلاله د حکم امتثال او د کفر او د عصیان له خرابو نتایجو څخه په ډیر ښکاره ډول(طریقه) سره د خلقو پوهول دی له دی نه زیات هغه شیان چی زما او ستاسو په مخکښی په دنیا او آخرت راتلونکی دی د هغو گردو(تولو) تفصیلات سم د لاسه زه نشم درښوولی او نه په داسی خبرو کښی له لویدلو څخه کوم مطلب لرم. د بندگانو کار د الله تعالیٰ د احکامو د منلو په وخت کښی دا دی چی هغه فقط د زره له کومی په اخلاص سره بلاکم او کیف ومنی او اجراء ئی کړی او د هغو له نتایجو څخه پوښته ونه کړی.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكُفْرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَنْ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنْ اللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٥﴾

ووايه (ته ای محمد ه دوی ته) آيا وينع خبر كرى تاسى ما (چى شه حال به وى ستاسو) كه چيرى وى دغه (قرآن) له جانبه د الله حال دا چى كافران شوى ييع تاسى په ده سره او بيا شاهدى ويلي ده يوه شاهد له (علماء) د بنى اسرائيلو په مثل حقيقت د داسى يو كتاب باندى پس ايمان راوړى وى (پرى هغه شاهد) او تكبر كرى وى تاسى (له ايمان راوړلو پرى نو آيا تاسو نه ييع ظالمان؟ بلكه خامخا ظالمان ييع!) بيشكه الله نه بنيسى سمه صافه لياره قوم ظالمانو ته

تفسير: په دغه زمانه كښى د عربو ناپوهان د بنى اسرائيلو له علم او فضل څخه مرعوب وو كله چى زمونږ د پيغمبر د نبوت آوازه (انگازه) خوره شوه نو گردو(تولو) مشركانو د دوى د بعث په نسبت د بنى اسرائيلو له پوهانو څخه پوښتنى كولى او غوښتل ئى چى د هغوى په خولو دوى دروغجن وښيى. او د خپلو ويناوو دپاره كومه خبره زده كرى او وئى وائى چى وگورئ! د علم خاوندان او اهل الكتاب هم د ده خبرى دروغ گنى خو په دى مقصد كښى هم مشركان تل ناكام شول او الله تعالى د هم هغو بنى اسرائيلو په ژبو زمونږ د پيغمبر تصديق او تائيد وفرمايه. او دا ئى وربكاره كره چى هغوى هم لكه پاك قرآن غوندى يو آسمانى كتاب چى توريت دى او يو پيغمبر چى حضرت موسى عليه السلام دى لرى نو ځكه د حضرت د رسالت دعوى او د قرآن نزول او رابخته كيدل كوم نوى شى نه دى. له يهودانو ځينى عالمانو په ښكاره ډول(طريقه) سره هم اقرار وكړ چى بيشكه زمونږ په توريت كښى ليكللى دى چى له عربو څخه به يو عظيم الشان رسول مبعوث شى چى د يوه مقدس آسمانى قرآن لرونكى وى او دا رسول هم هغه موعود پيغمبر رابكارى او دا كتاب ئى هم هغه آسمانى كتاب دى چى مونږ په توريت كښى لوستلى دى د يهودانو د عالمانو دا شهادتونه فى الحقيقت له هغو پخوانيو ويناوو سره سم وو چى سره له زرهاوو تحريفونو او تبديلو تر اوسه پورى په توريت او نورو كتابونو كښى ليكل كيږى چى له هغو څخه رابكارىږى چى د بنى اسرائيلو ډير لوى او مقدس گواه حضرت موسى عليه السلام په زرهاوو كلونو پخوا له دى نه داسى شاهدى ور كړى ده چى د بنى اسرائيلو له اقاربو او وروڼو څخه په بنى اسمعيل كښى به زما په شان يو پيغمبر راشى لكه چى د جزء ۲۹ (المزمل) په اوله ركوع ۱۵ آيت كښى راغلى دى ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا﴾ له هم دى سببه وو چى ځينى منصف او حق خوښوونكى يهودان احبار لكه عبدالله بن سلام او نور زمونږ د پاك پيغمبر په اول ليدلو كښى مسلمانان شول او وئى ويل «ان هذا الوجه ليس بوجه

کاذب» نه دی دا مخ د دروغجن او هغوی د پاک قرآن غوندی د یو واضح الاعجاز کتاب په حقانیت باندی شاهدی ولوستله کله چی موسی علیه السلام د یوه شی په وقوع باندی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه زیری وکری او یقین ولری او د یهودانو علماء د هغه په صدق باندی شاهدی ورکری او د هغوی غینی احبار برسیره د ژبی په شاهدی ورکولو په زره سره هم داسی شاهدی ورکړه چی په اسلام مشرف شول نو سره له دومره شهادتونو که تاسی د خپلی لوینی او غرور لامله (له وجی) هغه نه منع نو وپوهیږئ چی له دی څخه به کومه سخته گناه بله نه وی او داسی ظالم او لوی گنهکار ته نه ښائی چی د نجات او فلاح څه توقع ولری.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ط

او وائی هغه کسان چی کافران شوی دی په حق د هغو کسانو کښی چی ایمان ئی راوړی دی (داسی) که چیری وی (دا ایمان راوړل) خیر بهتر نو نه به وو پرمبی شوی (دغه خوار مؤمنان) پر مونږ باندی هغه ته (بلکه مونږ اشراف به پری پرمبی شوی ؤ نه دغه خواران او ضعیفان مسلمانان)

تفسیر: یعنی زیاتره مسلمانان کمزوران ذلیلان، وینځی مریان دی که دا دین ښه وی نو ښو سړیو به مندی وروهلی او د هغه په منلو کښی به ئی زمونږ په شان پوهان، لویان، عزتمندان او مالدار څرنگه له دی مریانو او وینځو څخه وروسته پاتی کیدل؟

وَأَذَلَمُ يَهْتَدُوا بِهِ فَيَقُولُونَ هَذَا افكٌ قَدِيمٌ ⑩

او کله چی سمه صافه لیاره بیا نه مونده دغو (منکرانو) په دغه قرآن سره نو ژر ده چی وبه وائی دوی دغه (قرآن) دروغ پخوانی دی

تفسیر: یعنی پخوانیو خلقو هم تل داسی خبری سره جوړولی ښائی چی دا به د ﴿وَيَهْتَدُوا بِهَا فَيَقُولُونَ هَذَا افكٌ قَدِيمٌ﴾ او د ﴿قُلْ مَا كُنْتُمْ يَدْعُونَ إِلَّاءَ اِلٰهًا قَدِيمًا﴾ جواب وی.

وَمِنْ قَبْلِهِ كَتَبَ مُوسَىٰ اِمَامًا وَرَحْمَةً ط وَهَذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ

حال دا چی پخوا له دغه (قرآنه) کتاب (توریت) د موسی امام پیشوا لیار ښوونکی وو (مؤمنانو ته) او (سبب د) رحمت وو (پر دوی) او دغه (قرآن) یو کتاب تصدیق کوونکی دی (هغو پخوانیو کتابو لره)

تفسیر: یعنی دا پخوانی دروغ نه دی بلکه پخوانی رښتیا دی چی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه توریت هم د هم دی اصول تعلیم او ښوونه کړی ده او د هغه اقتداء گردو(تولو) پیغمبرانو او ولیانو کوله او پخپلو بشارتو د تعلیم سره ئی گردو(تولو) راتلونکیو نسلونو ته د هدایت رښتیا ښی لیاری وروښوولی او د رحمت وروڼه ئی وپرانیستل. اوس پاک قرآن نازل شوی دی او د هغه تصدیق کوی. لنده ئی دا چی دواړه کتابونه یو د بل تصدیق کوونکی دی. او هم دا حال د نورو سماوی کتابونو دی.

لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا
رَبَّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٧﴾

په دی حال کښی چی په ژبه عربی دی دپاره د دی چی وویروی (دغه قرآن) هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی «پر ځانونو خپلو په کفر سره» او زیری (د خوشالی) دی نیکو کارانو (مؤمنانو) لره (په جنت سره) بیشکه هغه کسان چی وائی رب زمونږ الله دی (نه بتان) بیا تینگ ودریږی (په عبادت د ده) پس نه به وی (هیڅ) ویره پر دوی او نه به وی دوی چی خپه به شی (په آخرت کښی)

تفسیر: هم داسی آیت د «حَم السجدة» سورت په څلیرویشتمه سپاره کښی تیر شوی دی ښائی چی د هغه فوائد هلته ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٧﴾

دغه کسان یاران اوسیدونکی د جنت دی په دی حال کښی چی همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښی ورکوله به شی دوی ته جزاء په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د نیکو چارو په سبب د حق تعالیٰ په رحمت به همیشه په جنت کښی پاتی کیږی.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ط

او وصیت حکم مو کری دی هر انسان ته له مور او پلار خپل سره د احسان نیکی کولو

تفسیر: د قرآن کریم په څو ځایونو کې حق تعالیٰ خپل حق د مور او پلار له حق سره یو ځای بیان فرمایلی دی ځکه چې حقیقی موجد خو الله تعالیٰ دی لیکن په عالم اسباب کې د اولاد د وجود ظاهري سبب والدین دی، او د حق تعالیٰ د ربوبیت د شان خاص مظهر وایه شی. دلته هم رومی په ﴿ إِنَّ الدِّينَ قَالُوا لِلَّهِ تَسْتَمُوا ﴾ کې د الله تعالیٰ د حقوقو ذکر و او اوس ئی د والدینو حق راوښود. یعنی انسان ته حکم ورکړی شوی دی چې له خپلو والدینو سره ښه سلوک وکړی! د هغوی تعظیم، محبت خدمت کول او خوښی خپل سعادت وگټی! په بل ځای کې ئی دا ښوولی دی. که والدین مشرک هم وی بیا هم له هغوی سره په دنیا کې ښائی ښه معامله وکړی! په تیره بیا د مور خدمت کول چې د ځینو وجوه لامله (له وجی) د هغی حق دی له پلار څخه زیات اداء کړ شی لکه چې صحیح احادیث په دی باندی دال دی. ځکه چې

حَمَلَتَهُ أُمُّهُ، كَرِهًا وَأَوْضَعَتْهُ كَرِهًا

پورته کری (ساتلی) ئی ده دی (په نس خپل کېښی) مور د ده په سختی سره او (بیا) ئی ایښودلی (ځیرولی) دی ده لره په سختی سره،

تفسیر: یعنی کله چې حمل د څو میاشتو شی د هغه دروندوالی معلومیږی مور په دی وخت کې او د تولد په وخت کې څومره صعوبتونه او ربرونه (تکلیفونه) پر ځان آخلی بیا خپل کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکوی او تر کلونو کلونو هغه هر راز (قسم) ربرونه (تکلیفونه) په ځان کالی (برداشت کوی)، روزنه او پالنه ئی کوی. خپله آرامی او هوسانی (راحت) د هغه په هوسانی (راحت) او آرامی باندی جاروی (قربانوی) پلار هم تر زیاتی اندازی پوری په دغو تکلیفونو کې مل وی او د هغه د روزنی وسیلی ورغوندوی بیشکه چې دا گردی (تولی) چاری د فطرت په تقاضا کیږی او د هم دی فطرت تقاضا وی چې اولاد د خپل مور او پلار دا محبت او شفقت محسوس کری او د هغوی د هغه محنت او ایثار قدر وکړی.

تنبیه: په حدیث کې د پلار د خدمت کولو امر یو ځلی او د مور د خدمت کولو امر دري ځلی راغلی دی. د خبری خوند او لطف په دی کې دی چې دی مبارک آیت هم د پلار او والد ذکر یو کرت په «والدی» کې او د والدی ذکر دري کرته راغلی دی. یو کرت د «والدی» په لفظ کې دوهم کرت په «حملته امه» او بیا په «وضعت» کې.

وَحَمَلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا

او (دا) پورته کول سائل د ده (په نس د مور کښی) او جلا(جدا) کول د ده (له تی نه) دیرش میاشتی وی.

تفسیر: ښائی د اکثریه عادت لامله(له وجی) ئی داسی فرمایلی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه وائی «که هلك قوی وی وروسته له یوویشتو میاشتو څخه له شودو بیلیری او نهه میاشتی د هغه د حمل دی. یا داسی ووايیع چی لو تر لږه د حمل مدت شپږ میاشتی دی او په دوو کلونو کښی کوچنیان (واړه) عموماً له تی څخه جلا(جدا) کیږی چی گرده(توله) مدت سره دیرش میاشتی شوی د رضاع د مودی زیادت له دی څخه دیر کم او نادر دی.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ اَشَدَّاهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً

تر هغه پوری کله چی ورسید دی قوت (د هوښیاری) خپلی ته او ورسید څلویښت کلونونو ته

تفسیر: په څلویښت کلنی کښی عموماً د انسانانو عقلی او اخلاقی قوتونه پخپیری نو ځکه د انبیاءو علیهم السلام بعث هیڅ کله پخوا له څلویښت کلنی څخه نه دی شوی.

قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ
وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي اِنِّي تبتُّ اِلَيْكَ
وَاِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۱۵﴾

وویل ده ای ربه زما الهام وکړی ماته په زړه کښی توفیق راکړی په دی چی شکر اداء کړم د نعمت ستا هغه (اسلام) چی انعام کړی دی تا پر ما باندی او په مور او پلار زما باندی او (بل دا راته الهام وکړه) چی عمل وکړم نیک چی راضی کیږی ته په هغه او صلاحیت کیږده ته (یا الله) په اولاده زما کښی، بیشکه ما تویه کړی ده تاته او بیشکه یم زه له حکم منونکیو څخه

(فرمان ستا ته)

تفسیر: یعنی سعادت مند سری داسی وی چی د هغو احساناتو شکریه ادا کری چی الله تعالیٰ په هغه باندی او د هغه په مور او پلار باندی احسان کری دی او د راتلونکی نیک عمل توفیق له الله څخه وغواړی او د خپل اولاد په حق کښی هم د نیکی دعاء طلب وکری او له هغه تقصیر او لند والی څخه چی په حقوق الله او حقوق العباد کښی له هغه څخه شوی وی توبه وکری او د خلوص او تواضع او بندگی له لیاری څخه د خپل مخلصانه عبودیت او فرمانبرداری اعتراف وکری!.

تنبیه: په صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم کښی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه خورا(دیر) دیر خوش قسمت وو چی پخپله دوی او د هغوی مور او پلار او اولاد ته سره د ایمان د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د صحبت شرف حاصل شوی دی په صحابه و کښی دا خصوصیت بل هیچا ته نه دی حاصل شوی.

أُولَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ
فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَّ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿۱۹﴾

دغه (تول چی دا ئی حال او قال دی) هغه کسان دی چی قبلوو مونږ له دوی نه دیر ښه د هغو(کارونو) چی کری دی دوی او تیریرو له گناهونو د دوی نه په دی حال کښی چی وی به په یارانو اوسیدونکیو د جنت کښی وعده کری ده الله وعده رښتینی هغه (وعده) چی وو دوی چی وعده به ئی ورسره کولی شوه (په دنیا) کښی

تفسیر: یعنی د داسی بندگانو نیکی منلی، بدی ئی ښلی کیږی او د دوی ځای د الله اعظم شانه و اکرم برهانه له صادقی وعدی سره سم جنت دی.

وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا

او هغه (سری) چی وئی ویل مور او پلار خپل ته (کله چی راوئی باله ایمان ته) قباحث او کراهیت دی وی تاسی دواړو لره

تفسیر: د سعادت من اولاد په مقابل کښی ئی دغه د بی ادب او نالائق او نافرمان اولاد ذکر وفرمایه چی مور او پلار هغه ته د ایمان خبری کوی او پری پوهوی ئی مگر هغه پری نه پوهیږی

او په دیرو بی ادبو خبرو سره ورته غیږی او سپک خطابونه ورته کوی او ایذاء ورسوی. او دغسی هم هغوی ته وائی چی

أَعِدْ نَبِيَّ أَنْ أُخْرِجَ وَقَدْ خَلَّتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي ۗ

آیا وعده کوئ تاسی له ماسره چی وبه ایستلی شم (له قبره) حال دا چی په تحقیق تیر شوی دی دیر اهل د زمانی پخوا له ما څخه (او یو هم نه دی ژوندی شوی نو زه به څرنگه بیا ژوندی شم؟)

تفسیر: یعنی د مر کیدلو څخه وروسته له ژوندی کیدلو څخه انکار کوی او هیڅ له قیامت او پوښتنی څخه نه ویریږی او وائی چی څومره قومونه او تېرونه پخوا له ما څخه تیر شوی دی نو آیا له هغوی څخه کوم یو سری تر اوسه پوری بیا ژوندی شوی دی؟ خلق له پخوا څخه تر اوسه پوری درگرده هم داسی خبری اوری خو تر اوسه پوری د دی خبری تحقیق پای (آخر) ته نه دی رسیدلی نو اوس زه څرنگه په دی باندی اعتبار وکرم؟

وَمَا يَسْتَعِثُّنَ اللَّهُ وَبِكَ آمَنَ إِنْ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا ۗ

او هغو دواړو زاری کولی الله ته (په دغه حال کښی چی ویل دوی) خرابی ده تاته ایمان راوړه ته! بیشکه وعده د الله (په بعث بعد الموت سره) حقه رښتیا ده

تفسیر: یعنی د ده په ارامنی (گستاخی) باندی له یوی خوا الله تعالی ته فریادونه او دعاوی کوی چی ده ته د حق د قبول توفیق ور په برخه شی او له بلی خوا ئی پوهوی چی کمبخته ستا کور وران شو اوس هم وخت دی فکر وکړه او وگوره چی د الله تعالی وعده رښتیا ده د بعث بعدالموت کوم خبر چی د الله تعالی له لوری ورکری شوی دی بالکل حق او هغه پخپل ټاپی او وعدی پوره کیدونکی دی او په هغه وخت کښی به ستا د دغه ناگاری (انکار) نتیجه ښه درښکاره شی.

فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۝۱۴

پس وائی دی نه دی دا (قول په بعث) مگر دروغی قصی د پخوانیو خلقو دی

تفسیر: یعنی داسی قصی مونو دیری اوریدلی دی د پخوانیو وختونو قصی داسی دیری مشهوریری چی په رشتیا سره هغه گردی (تولی) دروغ دی او هیخ خارجی مصداق نه لری (العیاذ بالله)

أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أَمْرٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ ط

دا هغه کسان دی چی حقه ثابتہ شوی ده پر دوی باندی خبره (د عذاب) په جمله د نورو امتونو خلقو کبسی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی څخه له پیریانو او انسانانو

تفسیر: د عذاب خبره هم هغه ده چی د (السجدة) په دوهمه رکوع کبسی ﴿لَا تَلْمِزْنَ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ راغلی دی یعنی څرنگه چی دیری دلی له پیریانو او له بنی آدمانو څخه پخوا له دی نه د دوزخ مستحق گرځیدلی دی دا بدبختان هم په هغوی کبسی گد دی.

إِنَّهُمْ كَانُوا خَسِرِينَ ﴿۱۸﴾

بیشکه دوی وو زیان کاران (په دنیا کبسی)

تفسیر: الله تعالیٰ له خپل رحمت د ایمان او د سعادت تخم د هر سری په زړه کبسی په فطری ډول (طریقه) سره کرلی دی هغه هم د دی کمبختانو له لاسه ضائع شوی دی له دی څخه به زیات نقص او خساره څه وی چی یو سری په تجارت کبسی د گتی په ځای د خپلی ناپوهی، غفلت او حماقت له سببه خپله پنکه او رأس المال هم ضائع او له لاسه وباسی.

وَلِكُلِّ دَرَجَاتٍ مِّمَّا عَمِلُوا

او هری فرقی ته (د مؤمنانو او کافرانو) مرتبی دی له (جزاء د) هغو چی کری ئی دی (په دنیا کبسی)

تفسیر: یعنی د اعمالو د تفاوت لامله (له وجی) چی د جنتیانو په درجاتو کبسی فرق او توپیر (تفاوت) دی هم دا راز (قسم) د دوزخیانو په درجاتو کبسی هم فرق شته.

وَلِيَوْمِ قِيَامِهِمْ أَعْمَالُهُمْ وَهُمْ لِرَبِّظُلْمُونَ ﴿۱۹﴾

او (مقرری کری درجی) دپاره د دی چی پوره به ورکره شی دوی ته جزاء د عملونو د دوی حال دا چی پر دوی به ظلم ونه کر شی (په تنقیص د حسناتو یا تزئید د سیئاتو سره

تفسیر: نه د کومی نیکی ثواب لږ ورکاوه شی او نه د کومی بدی سزا د هغه له میچه پورته او نامناسبه تاکی (مقرر) کیږی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَذَّابْتُمْ طِبَابِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُم بِهَا ۗ

او یاده کره (ای محمده!) هغه ورغ چی وړاندی کر شی هغه کسان چی کافران شوی دی پر اور (د دوزخ باندی او وبه ویلی شی ورته) چی وری دی تاسی لذائد نیکی خپلی په ژوندون لږ خسیس خپل کښی او نفع اخیستی ده تاسی په هغه سره (په دنیا کښی)

تفسیر: د کافرانو په هیخ یو کار کښی د ایمان روح نه وی یواغی د نیکی د یوه قالب او نمونی غوندی یو شی وی. د دی راز (قسم) فانی نیکی اجر هم فانی وی چی په دی ژوندون کښی د مال، شتو، اولاد، حکومت، روغتیا، عزت، شهرت او نورو په شکل ورکاوه شی. هم هغه نی وفرمایل چی تاسی د خپلو صوری نیکیو مزی په دنیا کښی اخیستی دی او په هغه غای کښی نی له لذاتو څخه متمتع شوی یغ هغه عیش او آرام چی د ایمان راوړلو په تقدیر تاسو ته په آخرت کښی رسیدله گواکی د هغه په غای مو په دنیا کښی مزی وکری. اوس دلته تاسو په عیش او مزو کښی هیخ برخه نه لرئ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغه کسان چی آخرت نه غوازی او فقط دنیا نی وغوښته د دوی د نیکیو بدله هغوی ته په هم دی دنیا کښی ورکوله کیږی».

فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿۲۰﴾

پس نن ورغ به جزاء درکوله شی تاسی ته د عذاب سپکوونکی په سبب د هغی چی وئ به تاسو (په دنیا کښی) چی تکبر لوی به مو کوله په حُمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغی چی وئ تاسو چی نافرمانی به مو کوله (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نن تاسی ته د دروغو باتو (لاقو) او غاړه غرولو په سزا کښی ذلیل او رسوا کوونکی عذاب درکاوه کیږی هم دا یو شی تاسی لره دلته پاتی دی وروسته له دی نه د حُجینو زورورو او متکبرو اقوامو احوال فرمائی چی پخوا له آخرته د هغوی انجام غرنګه شوی دی.

وَأَذْكُرْ أَهْلَ إِذْ أَنْذَرْتَهُمْ بِالْأَحْقَافِ

او یاد کړه (ای محمده! دغو منکرانو ته قصه) د ورور د عاد(هود) کله چی وویراوه ده قوم خپل په (ریګستان چی نوم ئی) احقاف دی (له عذابه)

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام چی د «عادیانو» قومی ورور وو قصه دغو معاندانو ته وکړه کله چی ویراوه ده قوم خپل له عذابه. د «ارض القرآن» مؤلف تر «بلا د الاحقاف» لاندی لیکي د یمامی، عمان، بحرین، حضرموت او د مغربی یمن تر منځ هغه لویه صحراء چی د (الدنهائ) یا (ربع الخالی) په نامه پرت(علاوه) ده اگر که هغه د ودانی و(لائق) نه ده خو د هغه په شاو خوا کښی چیری لږی دیری حُمکی د ودانی و(لائق) شته په تیره بیا په هغی برخی کښی چی له حضرموت څخه تر نجران پوری پرتی دی ګواکی اوس هم هغه نه ده ودانه خو په پخوانیو وختو کښی له هم دی نجران او حضرموت تر منځ د «عادارم» نومیالی قبيله ودانه وه چی د الله تعالی د نافرمانی په سبب پناه شوه.

وَقَدْ خَلَّتِ السُّدُورُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا
إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٤٦﴾

او په تحقیق تیر شوی وو (نور) ویروونکی (انبیاء) وړاندی له دغه (هوده) او وروسته له ده څخه (په دی سره) چی عبادت بندګی مه کوئ د هیچا بی له الله، بیشکه زه ویریریم پر تاسی باندی له عذابه د ورغی لوئی (د قیامت نه چی دوزخ دی)

تفسیر: یعنی له هود علیه السلام شخه وړاندی او وروسته دیر ویروونکی انبیاء راغلی دی گردو(تولو) به هغه ویل چی حضرت هود علیه السلام ویل یعنی د یوه الله بندگی کوی! او د کفر او د معصیت له بد انجام شخه وویریرئ! ممکن دی چی د عاد په قوم کښی به هم برسیره له هود علیه السلام نور ویروونکی هم راغلی وی والله سبحانه وتعالی اعلم

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَأْفِكَنَا عَنِ الْهَيْئَةِ ۚ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۲۶﴾

وویل (هود ته قوم ئی) آیا راغلی ئی ته مونږ ته چی وگرغوی مونږ له معبودانو خپلو پس راوړه مونږ ته هغه (عذاب) چی وعده ئی کوی له مونږ سره که چیری ئی ته له رښتیا ویونکیو شخه.

تفسیر: یعنی مونږ د خپل آبائی طریقې شخه بیرته گرځیدونکی نه یو که ستا دا ویروول رښتیا وی نو ولی پکښی ځنډ(ایسارتیا) کیږی؟ هغه چی په ژبه سره ئی وائی ښائی چی په کولو ئی هم راښکاره کری.

قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا رَسُولُ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ لِّكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۲۷﴾

وویل (هود قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چی علم په (راتلو د عذاب په) نزد د الله دی او رسوم زه تاسی ته هغه څه (احکام) چی پری رالیږلی شوی یم زه په هغو سره ولیکن زه وینم تاسی یو قوم جاهل ناپوه (ځکه چی په زوره خپل ځان ته عذاب غواړئ)

تفسیر: یعنی داسی غوښتنه او مطالبه ستاسو ناپوهی او جهالت دی زه د الله رسول یم هغه پیغام چی زما په وسیله لیږلی شوی دی زه هغه دررسوم، زیات له هغه شخه نه علم لرم او نه د اختیار خاوند یم او علم له الله تعالی سره دی چی منکران کله د دنیوی سزا مستوجب کیږی؟ او تر کله هغوی ته مهلت ورکوی؟ (نو چی منع نه شول دوی نو ورته راغی هغه مطلوب او موعود عذاب).

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالَ لَئِن هَذَا عَارِضٌ مُّسْبِرٌ نَّاط

پس کله چی ولید دوی (هغه عذاب په شکل د) یوی پلنی وریخی مخ کوونکی کندو کښتو (فصلونو) د دوی ته نو وی ویل دوی دا یوه پلنه وریخ ده باران وروونکی پر مونږ باندی

تفسیر: یعنی له مخامخ خوا څخه یوه وریخ په پورته کیدلو سره ښکاره شوه خلعو وگنل چی د دی وریخی له وریدو څخه به گرد(تول) وتونه (دری) او خوړونه وبهیری او د ځمکی مخ به له اوبو څخه نه ښکاری نو وئی ویل چی دیره اوروونکی وریخ پورته شوه اوس به دیر ښه وورپری او زموږ کار به پری جوړپری ځکه چی په هغه وخت کښی د یوی اوږدی وچکالی او سوکری له سببه خلق دیر پریشان او له قحط په رښه(تکلیف) وو او اوبو ته ئی دیر ضررت درلود(لرلو).

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۲۷﴾

(نو وویل هود نه ده دا وریخ) بلکه دا هغه عذاب دی چی تلوار به مو کاوه تاسو په هغه، یو باد دی چی په ده کښی عذاب دی دردناک

تفسیر: یعنی دا اوروونکی وریخ نه ده بلکه د الله د عذاب طوفان دی چی د هغه ژر راتللو ته تاسی سترگی په لیاره ولاړ وئ، او په دغه وریخ کښی دغسی یو سخت او تند باد دی.

تَدْمُرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا بَرَىٰ إِلَّا

مَسَكِنُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿۲۸﴾

چی هلاکوی (او له بیخه راوکاږی) هر څیز په امر حکم د رب خپل بیا صباح ته پاتی شول داسی چی نه به لیدل شو مگر کورونه (خالی) د هغوی هم داسی (لکه چی مو جزاء ورکړه عادیانو ته) جزاء ورکوو مونږ قوم گنهگارانو ته (چی کوی جرمونه په شان د هغوی).

تفسیر: اوه شپي او اته ورځی پرله پسې داسی غضبناک طوفان راوالت چی د هغه په مخ کښی

ونی، سری او بودگان(خاروی) لکه خغلی شکاریده وربن به هر شی له بنسته (بیخه) ایستل او چار چاپیر پرته (علاوه) له خرابی او ورائی خغه بل شی نه بنکاریده په پای (آخر) کبئی پرته(علاوه) له نریدلیو کندوالو خغه بل هیخ غیز په سترگو نه راتله. ومو لیدل چی د الله تعالی د مجرمانو دا حال دی بنائی د دی پینو له آوریلو خغه په سد (هوش) راشع که نه ستاسی احوال به هم داسی شی.

وَلَقَدْ مَكَّنَّهُمْ فِيمَا آتَيْنَا مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ

او خامخا په تحقیق قوت قدرت ورکری وو مونږ دوی ته په هغو خیزونو کبئی چی قوت قدرت مو دی درکری تاسی ته (ای قریشو) په هغه کبئی

تفسیر: یعنی هغه مال، اولاد، کور، کهول او جسمانی طاقت چی هغوی ته ورکری شوی وو تاسی ته نه دی درکری شوی. کله چی د الله تعالی له جانبه عذاب راغی هیخ یو شی د هغوی په کار ورنغی بیا نو تاسی په کومه خبره مغرور یئ؟

وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَابْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ

او گرغولی دی مونږ هغوی ته غورونه (سماعت) او سترگی (بصارت) او زړونه (بصیرت) بیا دفع نه کړه له دوی نه غورونو (سماعت) د دوی او نه سترگو (بصارت) د دوی او نه زړونو (بصیرت) د دوی هیخ قدر (له عذاب خغه)

تفسیر: یعنی د نصیحت آوریلو ته ئی غورونه او د قدرت د دلائلو لیدلو ته ئی سترگی او پوهیدلو سنجولو (فکرکولو) ته ئی زړونه هغوی ته ورکری وو خو یو له هغوی خغه د دوی په کار ورنغی، رانده، کانه او لیونیان شول. د پیغمبرانو په مخکبئی ودریدل تر شو چی سره د لرلو د دی گردو(تولو) قوتونو د الله تعالی عذاب هغوی راچاپیر کړل، او هیخ یو دننی او د بانندی قوت هغه ونشو گرغولی.

إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿۳۷﴾

له دی جهته چی وو دوی چی انکار به ئی کاوه په دلائلو د (قدرت) د الله او نازل شو په هغوی هغه (عذاب) چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری توکی کولی.

تفسیر: یعنی په هغه عذاب باندی چی هغوی خندا کوله او ملندی ئی پری وهلی اخته شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «هغوی ته ئی غوړونه او سترگی ورکری وی یعنی د دنیا په کار کښی ډیر پوه او هوښیار وو خو داسی پوه ئی نه درلوده (لرله) چی په هغی باندی د خپل آخرت چاری درستی کری.

وَلَقَدْ أَهَلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ

او خامخا په تحقیق هلاک کری دی مونږ هغه چی چاپیر له تاسی څخه دی له (اهل د) کلیو ځنی

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) د «عاد» له قومه د ثمود د قوم او د لوط د قوم کلی او د نورو کلی هم دا راز(قسم) وران شوی دی چی ستاسی په شاوخوا کښی پراته ؤ. دا خطاب مکیانو ته ځکه شوی دی چی هغوی د خپل تگ او راتگ په وخت کښی هغه ځایونه پخپلو سترگو سره وینی.

وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۴۷﴾

او مکرر مو بیان کری دی دلائل (د قدرت) لپاره د دی چی دوی بیرته راوگرځی (له کفر نه)

تفسیر: مکر سره له دومره پوهولو بیا هم هغوی له هغو چارو څخه مخ ونه گرځاوه.

فَلَوْلَا نَصْرُهُمْ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً

پس ولی مدد مرسته ونه کړه له دوی سره هغو (بتانو) چی نیولی ؤ دوی (هغه بتان) بی له الله دپاره د نژدیوالی (خدای ته په زعم خپل) نور خدایان

تفسیر: یعنی د هغو بتانو په نسبت به ئی ویل چی مونږ د هغوی عبادت ځکه کوو تر څو هغوی مونږ الله ته نژدی کری او لوی درجی راوبښی. نو هغه بتان د دی اړی (حاجت) په وخت کښی

ولی د هغوی په کار ورنغلل.

بَلْ صَلَّوْا عَنْهُمْ

بلکه ورک شول (بتان په وخت د عذاب کښی) له دوی څخه

تفسیر: یعنی نن ورځ د هغوی هیچیری پته نشته. چی د عذاب په وخت کښی هغوی ته غږ وکړی، آخر هغوی چیرته تللی دی؟ چی د داسی مصیبت په وخت کښی هم په کار نه ورځی.

وَذَلِكَ اِفْكَهُمُ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۳۸﴾

او دا (نیول د بتانو) دروغ د دوی وو او هغه چی وو دوی چی له خپل ځانه به ئی جوړول (پر الله)

تفسیر: یعنی درښکاره شوه چی بتانو ته الله ویل او هغو ته هیلی (امید) لرل او په زړه پوری خبری له هغوی څخه غوښتل گردی(تولی) چتی(بیکاره) او اپلتی خبری وی او لکه د لرگیو پښی د دریدلو وړ(لاحق) نه وی. (ربط) په رومنیو آیتونو کښی د انسانانو د تمرد او سر غړولو خبری وی وروسته له دی نه د پیریانو د اطاعت او غاړه ایښودلو خبری راځی تر څو له هغه څخه راښکاره شی هغه قوم چی په طبیعی ډول(طریقه) سره سخت متمرد او سرکش دی له هغو ځینی افرادو څرنګه د الله تعالیٰ خبری آوریډلی دی؟ او د هغه په مقابل کښی لکه موم غوندی پاسته شوی دی او غاړه ئی کیښودلی؟

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿۳۹﴾

او یاد کره (هغه وخت ای محمده!) کله چی وگرځول مونږ تاته یو تولی له پیریانو څخه چی غوږ به ئی ایښود قرآن ته پس کله چی حاضر شول دوی (دی قرآن ته) وویل دوی په منع خپل کښی چپ شی تاسی ای پیریانو بیا کله چی تمام شو (د قرآن تلاوت) بیرته وگرځیدل قوم خپل ته ویروونکی (له عذابه که هم هغسی کافران پاتی شی)

تفسیر: له محمدی بعثت شخه پخوا ځینو پیریانو ته لږ څه آسمانی خبری راښکاریدی کله چی زمونږ په پیغمبر باندی د وحی راتلل شروع شو دا سلسله تقریباً بنده شوه او په ډیر کثرت د شهاب سره ویشتل شروع شو پیریانو ته دا خیال ولوید چی هر ورو (خامخا) کومه نوی خبره پېښه شوی ده چی د هغی په وسیله آسمانی پېښی کلکی ساتلی او سختی پیری پری دریدلی دی. د دی خبری د پلتنی (تحقیق) دپاره پیریان څو څو لونی دلی په مشرق او مغرب کښی سره خواره شول له دوی شخه یوه دله (بطن نخله) ته ورسیده چی اتفاقاً هلته زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابو د سهار لمونځ ادا فرمایه الله تعالی د پیریانو د دی دلی فکر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د قرآن لوستلو په لوری وگرځاوه د قرآن کریم غږ د هغوی په غوږونو کښی ډیر عجیبه غریبه مؤثر او زړه وړونکی اثر او اغیزه وکړه او د هغه عظمت، هیبت او لوینی د هغوی په زړونو کښی ولویدی او پخپلو منځونو کښی ئی سره وویل «چپ شیء! او د زړونو له کومی شخه ئی واورئ!» تر دی چی پاک قرآن د هغوی زړونه په خپل لوری ورکش کړل او په دی خبره باندی ئی باور وشو چی هم دا هغه نوی خبره ده چی د هغی په سبب پیریان له آسمانه شړل کیږی. کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د قرآن له لوستلو شخه فارغ شو د پیریانو دلی پخپلو زړونو کښی د ایمان او ایقان سوغات نیولی د خپلو تېرو په لوری رهی (روان) شوه. او دا گردی (تولی) خبری ئی هغوی ته وویلی او لازمه ښوونی ئی هغوی ته وکړی. چی مفصلی خبری ئی د (جن) په سورت کښی راځی. له احادیثو شخه راښکاریدی چی ونی هغوی ته له دی خبرو شخه د الله تعالی په اذن څه اجمالی خبری وکړی او مفصل احوال ئی وروسته له هغه د وحی په ذریعه هغوی ته ښکاره شوه.

لکه چی د (جن) په اوله رکوع کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿قُلْ اِذْ اَنزَلْنَا سَمْعًا لِّمَنْ يَشَاءُ مِنَ الرِّجْلِ﴾ الآية - وروسته له دی شخه ډیر پیریان مسلمانان او زمونږ د پیغمبر آخر زمان صلی الله علیه وسلم په مخ کښی مشرف شول او د هغوی ډیری مرکی (وفود) د دین د احکامو د زده کولو دپاره راغلی.

(خفاجی) د روایتو په بناء دعوی کوی چی شپږ ځلی زمونږ د پیغمبر په حضور کښی پیریان مشرف شوی دی نو ځکه هغه اختلافات چی د پیریانو د شمیر یا د نورو امورو په نسبت شته هغه گرد (تول) د واقعاتو په تعدد او په بیا بیا پېښیدو باندی حمل کاوه شی.

قَالُوا يَا قَوْمِ مَتَلَا نَسَمِعْنَا كِتَابًا اُنزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى

وویل دوی ای قومه زمونږ بیشکه مونږ وامووریده داسی یو کتاب چی نازل کړی شوی دی وروسته له موسی

تفسیر: په پخوانیو کتابونو کښی د حضرت موسیٰ علیه السلام کتاب (توریت) غوندی بل کتاب، احکام، او شرایع لرونکی نه وو چی د بنی اسرائیلو گردو (تولو) انبیاوو په هم هغه باندی عمل کاوه. حضرت مسیح علیه السلام هم دا فرمایل چی زه د توریت د بدلولو دپاره نه یم راغلی بلکه د هغه د پوره کولو دپاره راغلی یم. د حضرت سلیمان علیه السلام په وخت کښی په پیریانو کښی هم دا توریت مشهور وو، نو ځکه په دی ځای کښی د هم هغه په لوری اشاره شوی ده. په توریت کښی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په نسبت کومه وینا چی لیکلی شوی ده مضمون ئی دا دی «ای موسیٰ! تا غوندی یو بل نبی معبوثیږی».

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

په دی حال کښی چی تصدیق کوونکی موافق دی له هغو (کتابونو) سره چی پخوا له دی نه وو

تفسیر: ښائی په هغه وخت کښی د پاک قرآن هغه برخه چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لوستله د هم داسی مضمون لرونکی وه. یا به له قرینو څخه پوهیدلی وی.

يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَالْإِلَى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿۲۰﴾

لیاره ښیې حق دین ته او لیاری سمی ته

تفسیر: یعنی رښتینی عقیده او د عمل سمه لاره.

يَقُومُونَ إِجْتِبَاءَ إِعْرَافِ اللَّهِ وَأَمْنًا عَلَيْهِ

ای قومه زموږ! قبول کړئ تاسی قول د بلونکی د الله او ایمان راوړئ په ده باندی

تفسیر: یعنی د هغه خبره ومنئ! چی د الله تعالیٰ په لوری مو بولی او د هغه په رسالت باندی یقین ولړئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ

چی مغفرت کری (الله) تاسی ته گناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی هغه گناهونه چی د کفر په حالت کښی مو کری دی اوس به د اسلام له برکته هغه گرد(تول) درمعاپیری او پس له دی نه به بل دفتر شروع کیږی. خو په یاد ئی ولری چی دلته د (حق الله) گناهونو ذکر دی او د حقوق العباد معافی له دی څخه څه نه ښکاری.

وَيُجْرِكُمْ مِّنْ عَذَابِ إِلِيمٍ^(۳۱) وَمَنْ لَا يُحِبُّ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ
بِعُجْزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ

او خلاص به کری (الله) تاسی له عذاب دردناک څخه او هغه څوک چی ونه منی (بلنه د) بلونکی د الله پس نه به وی عاجز کونکی (د الله په تیسنته سره) په ځمکه کښی (بلکه هیچیری) او نه به وی ده ته بی له هغه (الله) څخه دوستان مددگاران

تفسیر: یعنی نه دوی پخپله په تښتیدلو سره د الله له ویشتلو څخه ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه ئی بل څوک ژغورلی (بچ کولی) شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د «فی الارض» له قید څخه دا ښکاری چی د پرښتو له خوا (شیطانان) شرل کیږی او د ځمکی په لوری تښتی.

أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ^(۳۲) أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْزُبْ عَنْهُنَّ

دغه کسان په گمراهی ښکاره کښی دی. آیا نه وینی فکر نه کوی (منکران د بعث) چی بیشکه الله هغه (ذات) دی چی پیدا کری ئی دی آسمانونه او ځمکه حال دا چی نه دی ستړی شوی په پیدا کولو د هغوی کښی

تفسیر: په دی لفظ کښی د یهودانو د دی عقیدی تردید دی چی ویل به ئی «الله تعالی» په شپږو ورځو کښی ځمکه او آسمان پیدا کړل او په اوومه ورځ کښی ئی هوسانی (آرام) وفرمایله (العیاذ بالله) آیا نه دی الله

بِقَدْرِ عَلَىٰ أَنْ يُنْحِيَ النَّوْثَ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۳۹﴾

قادر په دی باندی چی ژوندی کری مری؟، بلکه قادر دی بیشکه دغه (الله) پر هر شیز باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی عینی ئی بعث بعد الموت دی)

تفسیر: یعنی لوی عذاب به وروسته له مر کیدلو څخه وی. تاسو په دی چرت (خیال) کښی مه اوسئ چی وروسته له مړینی څخه بیا ژوندون چیری دی؟ الله جل جلاله ته دا کوم گران کار نه دی د محمکی او د آسمان په پیدا کولو کښی هیڅ ستړی شوی نه دی نو آیا ستاسی دا دوهم ځلی پیدا کول کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته آسان دی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا

او یاده کره هغه ورغ چی وړاندی به کرل شی هغه کسان چی کافران شوی دی په اور باندی (وبه ویل شی دوی ته) آیا نه وو دغه (عذاب) حق رښتیا نو وبه وائی چی هو! حق او رښتیا ده قسم دی زمونږ په رب زمونږ

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی به ویل کیږی چی آیا دوزخ شته او د هغه عذاب رښتیا دی؟ په پای (آخر) کښی به گورد(تول) خر او ذلیل کیږی او داسی اقرار به وکری چی بیشکه واقعی دی! او مونږ په غلظه سره له هغه څخه انکار کاوه. نو په دغه وخت کښی الله اجل واعلیٰ شانه واعظم و اکرم برهانه به د پښتو په ژبه دغو منکرینو ته داسی فرمائی چی «ښه! اوس د خپلو هغو انکارونو او د تکذیب مزی وڅکئ!» لکه چی اوس راغی.

قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿۴۰﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ

فرمائی نو وڅکئ تاسی عذاب په سبب د هغه چی وئ تاسی چی کافران

کیدلی. نو صبر کوه ته لکه چپی صبر کری وو خاوندانو د عزم تینگ ودریدلو (په حق) له رسولانو او تلوار مه کوه (په غوښتلو د عذاب) دوی ته

تفسیر: یعنی کله چپی ښکاره شوه چپی د منکرانو سزا ورکول که په دنیا کښی وی یا په آخرت کښی یو ضروری امر دی. تاسی د دوی په معاملو کښی تلوار ونه کړئ! بلکه تر تاکلی (مقرر) نیتی پوری صبر وفرمایئ لکه چپی نورو اولوالعزمو رسولانو همت لرونکیو او تینگ ودریدونکیو پیغمبرانو به صبر کاوه.

تنبیه: ځینو اسلافو ویلی دی چپی گرد (تول) اولوالعزم پیغمبران همت لرونکی وو. خو په عرف کښی پنځه پیغمبران په خصوصی دول (طریقه) ویل کیږی. حضرت نوح، حضرت ابراهیم، حضرت موسی، حضرت عیسی، حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیهم وعلیٰ آلهم واصحابهم وسلم اجمعین.

كَانَهُمْ يَوْمَ يَوْمٍ مَّا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ ط

کویا دوی په هغه ورځ کښی چپی ووینی هغه (عذاب) چپی وعده ئی ورسره کوله شی نه دی ډیل کری (په دنیا کښی) مگر یو ساعت یوه گری له یوی ورځی څخه

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ ډیل او تاخیر پکښی نه دی شوی یعنی اوس خو ډیل او تاخیر درښکاری او درگرده وائی چپی ولی هغه عذاب ژر نه رارسیدی خو په هغی ورځی کښی به وپوهیږی چپی هغه عذاب ډیر گړندی راغلی دی. او په دنیا کښی هغوی فقط یو گری ژوندون کری دی. یا به د قبر د هستوگنی موده ورته یو گری معلومیږی. دا یوه عمومی قاعده ده چپی تیره شوی موده ډیره لږه ښکاری په تیره بیا د سختی او مصیبت په وخت کښی د عیش آرامی ډیره موده خورا (ډیر) لږه په نظر ښکاری.

بَلَّغْ قَهْلٌ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ ع

دغه (قرآن) پند رسوونه دی نو آیا هلاک به کر شی (بلکه نه هلاک کیږی) مگر قوم فاسقان سر غروونکی (له احکامو د الله)

تفسیر: یعنی مونږ د نصیحت خبری تاسی ته دررسولی او د ښو او بدو لیاری مو درښولی دی اوس هر هغه چپی دا پند نه آوری هم هغه به تباه او پناه کیږی. زمونږ له خوا د حجت اتمام

شوی دی. مونږ هیڅوک بی قصوره نه نیسو هم هغه سرې خرابوو چی په خرابی پسی ئی ملاوی ترلی وی.

تمت سورة الاحقاف

سورة محمد صلى الله عليه وسلم مدنية الا آية ۱۳ فنزلت فى الطريق فى اثناء الهجرة وهى ثمان و ثلاثون آية و اربع ركوعات رقم تلاوتها

(۴۷) تسلسلها حسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة الحديد

د «محمد» صلى الله عليه وسلم سورت مدنی دی، پرته(علاوه) له ۱۳

آیته څخه چی د هجرت په لیاره کښی نازل شوی دی (۳۸) آیته

۴ رکوع لری، په تلاوت کښی (۴۷) او په نزول کښی (۹۵) سورت دی وروسته د «الحديد» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کړی ئی دی (خلق یا منع ئی راوړی ده) له لیاری د الله (اسلام) نه

تفسیر: لکه چی د کفارو د مشرانو دا عادت وو چی په ځان، مال او اولاد او نورو شیانو سره ئی په دی لیاری کښی کوشش کاوه.

أَصْلَ أَعْمَالِهِمْ

خراب (ابته) کړی دی (الله نیک) عملونه د دوی

تفسیر: یعنی هغه چاری چی دوی ښی گفلی دی د ایمان د نه لرلو په سبب هغه نه منلی کیږی بلکه له هغو څخه ځینی چاری د عتاب موجب گرځی. لکه د اسلام د نه خوړیدلو په لیاره کښی د پیسو لگول.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ
وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَمَ بِاللَّهِ ①

او هغه کسان چی ایمان ئی راوری دی او کری ئی دی ښه (کارونه) او ایمان ئی راوری دی په هغه (قرآن) چی نازل کری شوی دی پر محمد او هغه حق (دین) دی له (نزده د) ربه د دوی وبه رژی له دوی څخه (الله) گناهونه د دوی او ښه به کری (الله) حال د دوی.

تفسیر: یعنی خراب عادتونه به الله جل جلاله له هغو څخه لری، او د هغوی احوال به ښه کوی چی ورځ په ورځ په ښه والی کښی پرمخ تګ کوی او په آخرت کښی د هغوی له گناهونو څخه تیریری او ښه ورځ ورکوی. حضرت شاه صاحب لیکي «په پخوا زمانه کښی گرد(تول) خلق د یوه شریعت په منلو باندی مکلف نه ؤ خو اوس گردی(تولی) دنیا ته یو حکم، دین او رښتیا دین هم دا دین دی. مسلمانان هم ښه او خراب کارونه کوی او کافران هم خو د دی حق دین له منلو څخه دا گنمه(فائده) او قبولیت لاس ته راځی چی نیکی ئی پاتی کیږی او خرابی ئی بشلی کیږی او د نه منلو دا سزا ده چی نیکی ئی بریاده او گناه ئی لارمه ده».

ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ②

دغه (د کفارو د ښو اعمالو تخریب او د مسلمانانو د بدیو مغفرت) په سبب د دی دی چی بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی متابعت ئی کری دی د باطل (د شیطان) او بیشکه هغه کسان چی ایمان ئی راوری دی متابعت ئی کری دی د حق (قرآن) له جانبه د رب د دوی هم داسی (په مثل د دی بیان) بیانوی الله خلقو ته مثالونه (احوال) د دوی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ خلقو ته داسی ښه ښکاره د هغوی د ښو او بدو احوال ورنښولی او په گردو(تولو) خبرو باندی ئی پوه کری دی تر څو د باطلو خوښولو نحوست او شامت او د حق منلو برکت او کرامت د هغوی په زړونو کښی په ښه ډول(طریقه) سره کښی. هر کله چی الله تعالیٰ حقوالی د مؤمن او باطلوالی د کافرو بیان کر، اوس د کافرو بیان دی

یعنی چی داسی ورسره مناسب دی لکه چی فرمائی:

فَاذْأَلَيْتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْبَثْتُمْهُمْ
فَشُدُّوا الوثاقَ وَأَمَامَتًا بَعْدَ وَإِن مِّنْ فِدَاءٍ

نو کله چی مخامخ شوئ (په جنگ کښی) له (هغو کسانو) سره چی کافران شوی دی نو ووهی و هل د ورمیرونو (د هغو) تر هغه پوری چی ښه ډیر مو ووژل دوی او پری غالب شوئ نو (وترئ دوی) بیا سخت محکم کړئ ترل (د دوی چی در څخه خلاص نشی) پس بیا یا احسان ورسره وکړئ احسان کول وروسته (له بندی کولو او ترلو ئی) او یا تاسی فدیہ کړئ دوی فدیہ کول (په عوض ئی مال واخلئ یا مسلمانان بندیان راخلاص کړی)

تفسیر: یعنی د حق او باطل مقابله تل وی کله چی د مسلمانانو او کافرانو په منځ کښی جنگ شروع شی نو مسلمانانو ته ښائی چی په هغه کښی په ډیره میرانه او بهادری سره توره وکړی. د باطل زور هلته ماتپیری چی خورا(ډیر) شیر سړی ووژلی شی او د هغوی دلی ورماتی شی نو څکه د جنگ او جگری په ډگر کښی لتی، بی زده توب، ویره، توقف، تردد او تیښته خورا(ډیر) بد کار دی. پر مسلمانانو باندی لازم او ضرور دی چی د الله تعالیٰ د دښمنانو په ورمیرونو وهلو کښی بیرہ (تلوار) وکړی او د دوی د وینی تویولو څخه وروسته کله چی د هغوی قوت دج (دبډبه) ماته شی او زور ئی پاتی نشی نو هلته د هغوی بندی ساتل هم کافی دی. د جزء ۱۰ (الانفال) په نهمه رکوع ۶۷ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿مَا كَانَ لِيَئِنْ يَكُونُ لَهُ اسْرٰی حَتّٰی يُخْرَجَ فِي الْاَرْضِ﴾ دا قید او بند ممکن دی چی د هغوی دپاره یو لوی عبرت او ویښتوب شی او دوی ته د مسلمانانو له دی نژدی والی څخه داسی یوه گټه(فائده) په لاس ورشی چی په خپل او د مسلمانانو په حال او احوال باندی په ښه شان ځانونه پوه کړی او پخپل وړاندی او وروسته باندی فکر ووهی او ورو ورو هغوی د حق او صداقت لپاره غوره او له اسلامی تعلیماتو څخه گټور شی. بیا که مو مصلحت وشی نو بی له کومی معاوضی د احسان په ډول(طریقه) هغه خوشی کړئ. په دی ډول(طریقه) ښائی چی ډیر افراد زمونږ له دی ښو رشو (اخلاقو) څخه متاثر شی او زمونږ د اسلام په لوری راغب وگرځی. او زمونږ له دین سره مینه او محبت پیدا کړی. داسی هم کولی شی چی نغدی فدئی ورځنی واخلئ یا ئی د مسلمانانو له بندیانو سره مبادله کړئ په دی دوو هر یوی کښی ډیری گټی او راز راز(قسم قسم) فائدی شته لنډه ئی دا که دا د جنگ کافر بندیان د هغوی د وطن او هیواد په لوری لیږئ دوه صورتونه لری:

(۱): په معاوضه باندی خوشی کول.

(۲): بی له معاوضی پریښودل. په دی دواړو کښی هر یو چی اسلامی تولواک (باچا) ته ښه ښکارېږی او اصلح وی هم هغه دی غوره او اختیار کړی. زمونږ حنفيانو په مذهب په فتح القدير شامی او نورو لویو کتابونو کښی داسی روایتونه شته که د دی کافرو بندیانو (قیدیانو) د دوی د هیواد په لوری بیرته لیږل مصلحت نه وی بیا دری صورتونه لری:

(۱): ذمی دی وگرځول شی او د یوه رعیتی په توگه (طریقه) دی ساتل کیږی.

(۲): ودی وژلی شی

(۳): مریی دی وگرځول شی

په احادیثو کښی د کافرو د بندیانو د وژلو په نسبت ډیر ممانعت شوی دی او د هغوی وژل فقط په خاصو وختونو کښی جائز تاکلی (مقرر کړی) شوی دی او هغه هم کله چی هغه کافر بندی (قیدی) د داسی کومی درنی گناه مرتکب شوی وی چی د هغی جزاء او هیداد په بل کوم شی باندی چی تر وژلو څخه لږ وی نشی کیدی نو په مریی گرځولو یا په ذمی درولو کښی هیڅ یو ممانعت نشته.

حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا

(جنگ ورسره کوئ) تر هغه پوری چی کیږدی (جنگیالیان د) جنگ وسلی خپلی

تفسیر: یعنی د دی حرب، ضرب، قید او بند سلسله به تر هغه پوری جاری وی تر څو چی خپله وسله کیږدی او جگړه بنده شی.

ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرْنَا مِنْهُمْ وَالْكَافِرُ لَيَبْلُوَنَّكُمْ بِبَعْضِ

دغه (حکم د الله په دوی کښی) دی او که اراده فرمایلی وی الله (د بدل اخیستلو) نو خامخا به بدل اخیستی ؤ الله له دوی څخه (بی له جنگه) ولیکن (امر ئی درته وکړ په جهاد له دوی سره) لپاره د دی چی ازموینه وکړی الله د ځینو ستاسو په ځینو نورو (په جنگ کښی)

تفسیر: یعنی الله قدرت لری چی پر دی کافرانو باندی کوم آسمانی عذاب نازل کړی او لکه عاد او ثمود غوندی دوی هم هلاک کړی. خو د جهاد او قتال له مشروعیت څخه د بندگانو امتحان مقصود دی او الله دوی ازموئی چی څوک د الله په پاک نامه باندی خپل نوم، نښان، ځان مال، اولاد او نور شیان جاروی (قربانوی)؟ او د کفارو په مخکښی څومره مسلمانان له تنبیهی کاروائیو

خنخه وینبیری؟ او خومره کسان له دی مهلت خنخه فائده اخلی چی الله تعالی هغوی ته ورکری دی او هغوی لکه پخوانی قومونه یو مخلی په سزا نه رسوی او نه ئی استیصال کوی.

وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ۖ سَيَهْدِيهِمُ وَيُضِلُّهُمُ بِالْهَمِّ ۗ

او هغه کسان چی وژلی شوی دی په لیاره د الله کښی پس له سره به ضایع نه کری (الله) عملونه د دوی ژر به سمه لیاره وښیسی دوی ته (الله په دنیا او په آخرت کښی) او ښه به کری حال د دوی (په دارینو کښی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی د الله جل جلاله په لیاره کښی شهیدان کیږی اگر که په ښکاره دول(طریقه) سره دوی پاتی او ناکام په نظر راځی خو په رښتیا سره هغوی بریالیان(کامیاب) دی الله تعالی د هغوی چاری نه ضایع کوی بلکه د کار په پای (آخر) کښی د هغوی هغه ربرونه(تکلیفونه) گتور کیږی او دوی ته د جنت په لوری لیاره ورکوی او د آخرت په گردو(تولو) منازلو او واقعو او واقفو کښی د هغه حال ښه کوی.

وَيَدْخُلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَفَهَا اللَّهُ ۗ

او داخل به کری (الله) دوی په جنت کښی چی معلوم کری دی (الله) دغه (جنت) دوی ته

تفسیر: یعنی په هغه جنت کښی داخلیری چی د هغه احوال دوی ته د انبیاؤ علیهم السلام په ژبه او د خپلو صحیحو وجدانو په ذریعه ورښکاره شوی دی وروسته له دی نه چی هلته ورسیری هر جنتی د خپلی هستوگنی ځای پخپله پیژنی او د هغه د زړه کشش به په هم هغه لوری وی چی د هغه د هستوگنی دپاره تاکلی(مقرر) شوی دی.

تنبیه: ابن عباس رضی الله تعالی عنه د (عرفها لهم) معنی (طیبا لهم) اخیستی ده. یعنی جنت هغوی ته هسی خوشبوئی وربندی (ورنولی) چی د هغه د هغو ښو وړمو په وسیله به پیژندگلوی دوی ته آسانیری.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ تَوَضُّعًا لِّلَّهِ يَنْصُرُكُمْ وَيُثَبِّتُ أَقْدَامَكُمْ ④

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوری دی (یعنی ای مؤمنانو) که مددگاری و کړئ تاسی له (دین د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وکړی (الله) له تاسی سره (په غلبه پر دشمن) او ثابت به کړی قدمونه ستاسی (په غای د جنگ)

تفسیر: یعنی په جهاد کېږي به د الله جل جلاله په مرسته(مدد) ستاسی قدمونه ټینګ پاتی کېږي او د اسلام په اطاعت کېږي به ثابت قدم اوسېږئ چی د هغه په نتیجه کېږي به مو په «صراط» کېږي ثابت قدمی په برخه شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که الله جل جلاله وغواړی نو گرد(تول) کافران به مسلمانېږي خو داسی نه غواړی او خپل بندگان آزمونی خو کله چی بنده خپله ملا وتړی او په یو کار باندی له زړه لاس پوری کړی نو الله جل جلاله هم مرسته(مدد) ورسره کوی.»

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسَالَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ①

او هغه کسان چی کافران شوی دی پس هلاکوالی شرمول دی دوی ته (له الله) او عبث خراب به کړی (الله خامخا نیک) عملونه د هغوی

تفسیر: یعنی هسی چی د مسلمانانو قدمونه ټینګوی پرته(علاوه) له هغه د کفارو په پښو کېږي رېږدېدل او په زړونو کېږي ئی ویره غورځوی. او هسی چی مسلمانانو ته د الله تعالی له لوری مرستی(مدد) رسیږي د کافرانو کارونه خراب او ابته کېږي.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ④

دغه (هلاکوالی او د دوی د اعمالو تخریب په سبب د دی دی چی) بیشکه هغوی بد گڼلی دی هغه (قرآن) چی نازل کړی دی الله (پر محمد باندی) پس الله عبث کړل(نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: یعنی کله چی هغوی د الله جل جلاله خبری نه آوری نو الله تعالی به غرنګه د هغوی کارونه خوشوی. او هغه څیز چی د الله تعالی په دربار کېږي نامنلی وی هغه به خوشی چټی(فضول) او بیکاره څیز وی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ تِلْكَ الْأَمْثَالَهَا ۝

آیا پس نه گرجی دوی په ځمکه کښی پس چی وگوری دوی (په نظر د عبرت سره) چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی څخه وو، هلاک راوست الله په دوی باندی او شته دپاره د کافرانو مثلونه (حالونه د هلاکت د پخوانیو کفارو).

تفسیر: یعنی په هم دی دنیا کښی وگورئ چی منکرانو ته څه پېښیږی؟ او د هغوی ګرد(تول) تدبیرونه څنګه په ځمکه لویږی؟ آیا په دی ورځو کښی به هغوی لره داسی سزاوی نه ورکولی کیږی؟

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكُفْرَانَ لَمَوْلَى لَهُمْ ۝

دغه (نصرت د مؤمنانو اهلک د کافرانو په سبب د دی دی چی) بیشکه الله دوست مددګار د هغو (کسانو) دی چی ایمان ئی راوړی دی او بیشکه چی کافران نشته (هیڅ) دوست مددګار دوی لره .

تفسیر: یعنی الله تعالی د مؤمنانو او صالحانو رفیق دی چی په تاکلی(مقرر) وخت کښی له هغوی سره مرستی(مدد) کوی. د کافرانو هسی ملګری به څوک وی چی د الله تعالی په مخکښی ودریږی. د احد په غزوه کښی به ابوسفیان داسی چغی وهلی «لنا العزى ولا عزى لكم» زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی تاسی ئی جواب داسی په لوړ(اوچت) غږ سره ووايئ «الله مولانا ولا مولى لكم»

إِنَّ اللَّهَ يَدْخُلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّتِ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا
تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ۝

بیشکه الله داخل به کړی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی

بښه (عملونه) په جنتونو کېښي چې بهېږي به له لاندې (د ونو او مانيو د هغو
خلور قسمه) ويالي او هغه کسان چې کافران شوي دي (لږ) نفع اخلي دوي
(په دنيا کېښي) او خوراک به کوي لکه چې خوراک کوي چارپايان او اور (د
دوزخ) غاي د ورتلو (او کور د اوسيدو دي) دوي لره

تفسیر: يعنی د دنيا سامان غوندوي او له ډير حرص لکه بهائم غوندې گرځي، خوري او مزي
کوي او د خپلو اعمالو له نتايجو څخه نه دي خبر چې د دوي د خوړلو او څښلو پای(آخر) به
څه کېږي؟ بښه دي دلته په دنيا کېښي دي څو ورځي مزي او چرچي کوي په آخرت کېښي دوي
ته د اور کور تيار دي.

وَكَايِنَ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتَكُ
أَهْلَكْنَهُمْ فَلَا نَأْوِيَهُمْ ۝۱۳

او ډير له (اهل د) کليو نه چې هغوي به ډير سخت محکم وو له جهته د
قوت نه له (اهل د) کلي ستا نه هغه (کلي) چې ئي تری ايستلی ئي ته (ای
محمد! اهل د هغی قريی) هلاک مو کړل هغوي پس نه به و هيشوک مدد
کوونکی هغوي سره (په دفع د عذاب کېښي)

تفسیر: يعنی هغو قوم ته چې په زور او قوت کېښي د مکي معظمی له خلقو څخه ډير لوړ(اوچت)
و سخت هيدادونه او سزاوي ئي ورکړي دي. چې د هغوي مرستی(مدد) ته هيشوک حاضر نه شول.
نو بيا دوي په کومي خبری دومره مغرور دي.

تنبیه: له ﴿مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتَكُ﴾ څخه مراد مکه معظمه ده چې خلقو ئي داسی
حرکات وکړه چې د هغوي په سبب زمونږ لوی پيغمبر صلی الله عليه وسلم هغه خپل محبوب او
مالوف ښار پرېښود. په حديث کېښي راغلي دي چې حضرت محمد رسول الله مبارک د وتلو په
وخت کېښي مکه معظمه ئي مخاطبه کړه وی فرمايل «خدائیکو چې ته له گردو(تولو) ښارونو څخه
الله تعالی او ماته محبوبه ئي که زما تبر زه له تا څخه نه ايستلی نو زه به هيش کله له تا څخه
نه جلا(جدا) کيدم».

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتَةٍ مِّنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُرِّيٰ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ
وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ۝۱۴

آيا نو هغه چي وي په ښکاره حجت (لياري) له (جانبه د) رب خپل نه په شان د هغه دی چي ښائسته کړی شوی دی ده ته ناکاره کار عمل د ده او متابعت ئی کړی وی د هواؤ خپلو (بلکه نه دی سره برابر)

تفسیر: یعنی یو سری په ډیر خلاص زړه سره او په ډیره پوه او بصیرت سره د صداقت په ارت او صاف سرک باندی بی له اندیښنی رهی (روان) دی او بل په تیاره کښی لویدلی درگرده بدرئ کوی (تکری خوری) او د تور او سپین او د نیکو او بدو هیخ تمیز نشی کولی تر دی چي له خپلی بی تمیزئ څخه ښه او بد هم نشی پیژندلی او د خواهش په پیروی کښی هسی دوب تللی دی چي سر له پښو څخه نشی جلا (جدا) کولی نو آيا د دی دواړو پای (آخر) او انجام به یو شان وی؟ داسی به هیخ کله نه کیږی ځکه چي د حق تعالی د حکمت او د عدل له شان څخه منافی دی.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَرٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ

مثل صفت بیان د جنت هغه چي وعده ئی کړی شوی ده له پرهیزگارانو سره ، په هغه کښی ویالی دی له اوبو چي نه به وی بد خوندی (بدلیدونکی په مزه او بوی کښی)

تفسیر: یعنی له ډیرو ځنډیدلو (ایساریدلو) یا د کوم شی له گډیدلو څخه د هغوی بوی او وړم نه خرابیږی له شهدو څخه ډیری خوری او له شودو څخه ډیری سپینی وی هیخ دول (طریقه) تغییر او بدخوندی په کښی نه پښیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَرٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ

او ویالی دی له شودو چي نه به وی متغیری (مزه ئی بلکه صاف او خوندوره ده) مزه د هغو

تفسیر: یعنی نه ښائی د هغو قیاس د دنیا په شودو باندی وکر شی په دی شودو کښی سره له تیریدلو د زیات مدت غه تغییر او فرق نه پیدا کیږی بلکه تل به صافی خوری وی.

وَأَنْهَرٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّرِيبِينَ

او ویالی دی له شرابو چی مزه ورکونکی دی (هغه) خشینونکیو ته

تفسیر: یعنی د جنت په شرابو کښی به یو صاف لذت او ښه خوند او مزه وی نه په کښی نشه وی او نه ماتیدل، او نه سر گرځیدل او نه بل کوم تریخ والی او نه څه عیب او نقصان پکښی لیده کیږی.

وَأَنْهَرُمِنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى ط

او ویالی دی له شاتو (گبین) صفا کریو شویو (له خیریو نه)

تفسیر: یعنی صاف او شفاف شات چی تکدر چیری حتی د یوه نری څک نښه به هم په کښی نه ښکاری.

تنبیه: دلته د څلورو قسمو ویالو ذکر شوی دی چی په دوی کښی اوبه داسی یو څیز دی چی د انسان ژوند په هغوی باندی ترلی دی. او شودی د لطیفی غذا کار ورکوی. شراب د خوښی او د نشاط څیز دی. او شهدو ته ئی «شفاء للناس» فرمایلی دی.

وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

(او شته) دوی ته په دغه (جنت) کښی له هر راز (قسم) میوو

تفسیر: له مشروباتو څخه وروسته ئی د دی ماکولاتو ذکر وفرمایه.

وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا

او مغفرت له (طرفه د) رب د دوی (آیا دغه څښتن (خاوند) د نعمتونو) په شان د هغه دی چی تل دی په اور د دوزخ کښی او ورڅښولی به شی پری

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی گردی (تولی) خطاوی ښی او په جنت کښی به ئی داخلوی. د جنت له ننوتلو څخه وروسته به هیڅ کله د خطاؤ ذکر نه کیږی چی د هغوی د خپگان سبب شی. او وروسته له هغه به هم د کومی خطا پوښتنه تری نه کیږی.

مَاءٌ حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿۱۵﴾

اوبه دیری تودی پس پری به کری (توتی توتی به کری دغه اوبه) کولمی د دوی (بلکه دوی سره هیشکله برابر نه دی)

تفسیر: یعنی کله چی ایشیدلی اوبه پر دوزخیانو باندی وغبولی شی نو کولمی به ئی پری کیبری او د باندی رالویری. «اعاذنا الله منه»

وَمَنْهُمْ مَنْ سَمِعَ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنفًا

او عینی له دغو (کفارو) شخه هغه دی چی غور بردی تاته تر هغه پوری هر کله چی بهر ووخی دوی له زده د تا شخه نو وائی هغو کسانو ته چی ورکری شوی دی ورلره علم شخه وویل (محمد) اوس (په دی ساعت کبئی)

تفسیر: پورته د مؤمنانو او د کافرانو حال بیان شو. په دی آیت کبئی د هغه راز(قسم) کافرانو حال بیانیری چی هغه ته منافق وایه شی یعنی په ښکاره ځان په مسلمانانو کبئی گدوی او په پته کبئی له هغه شخه انحراف کوی. یعنی دا خلق په ښکاره دول(طریقه) د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ته غور نیسی خو په زده کبئی ورته توجه نه کوی او نه ئی په یادوی او نه پری پوهیبری، کله چی له مجلس شخه د باندی ووخی نو پوهانو ته وائی چی دغه سری حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم اوس شخه وویل؟ ښائی له دی پوښتنی شخه به د دی خبری تعریض وی چی مونږ د هغه خبری د اعتناء و(لائق) نه بولو او غور ورته نه ږدو او نه ورته متوجه کیږو. یا شخه حکم ئی وفرمایه زمونږ ورته ښه فکر نه وو یا خو مونږ پری هیش پوه نشو.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿۱۶﴾

دوی هغه کسان دی چی مهر وهلی دی الله په زړونو د دوی (چی تینگ په کفر ولاړ دی) او متابعت کری دی دوی د هواؤ خپلو (په نفاق کبئی)

تفسیر: یعنی د دی راز(قسم) نالائقو حرکتونو اثر او اغیزه دا کیبری چی الله تعالیٰ د هغوی په زړونو باندی مهر لگوی او بیا دوی ته د نیکی توفیق هیش نه پاتی کیبری او یواخی پر خپلو

غوښتلو (خواهشو) پسي درومي او پيروي ئي کوي.

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿۱۷﴾

او هر څه هغه کسان چي سمه لياره ئي موندلي ده زيات کړي دي دوي ته (الله يا قرآن) هدايت بصيرت او ورکړي ده (الله) دوي ته پرهيزگاري د دوي.

تفسير: يعني د هدايت د ليارې د تگ اثر او اغيزه دا کيږي چي سړي ورځ په ورځ په هدايت کښي ترقي او پرمخ تگ کوي او د هغه پوه، سد (هوش)، عقل، پرهيزگاري او اتقاء زياتيږي.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءَ تُهْمٌ ذُكِّرُوا بِهَا ﴿۱۸﴾

پس انتظار نه کوي دوي مگر د قيامت چي رابه شي دوي ته ناڅاپه نو په تحقيق راغلي دي علامي نښي د هغه (قيامت) پس بيا څرنگه به (نفع ورسوي) دوي ته هغه وخت چي راشي دوي ته (قيامت) پند آخيستل توبه ايستل د دوي.

تفسير: يعني د قرآن نصيحتونه، د پخوانيو قومونو عبرت لرونکي قصي، د جنت وعدي، او د دوزخ وعيدونه ئي گرد(تول) واوريدل اوس د هغو د منلو دپاره د کوم وخت په انتظار کښي دي؟ آيا دي خبري ته دوي سترگي نيولي دي چي قيامت ناڅاپه د دوي په سر باندې ودرېږي؟ د قيامت څو علامي او نښي خو اوس هم راښکاره شوي دي خو کله چي پخپله قيامت راوږيږي نو هلته به دوي ته د پوهني د حاصلولو وخت کله پاتي وي، يعني د هغه وخت منل او پوهيدل چتي(فضول) او بيکاره دي ځکه چي په هغه باندې نجات او ژغوريدل(بچ کيدل) نه حاصلېږي. حضرت شاه صاحب رحمه الله عليه ليکي «د قيامت علامه او لويه نښه زمونږ د پيغمبر صلي الله عليه وسلم پيدا کيدل دي، چي گرد(تول) پيغمبران د هغوي په انتظار کښي وو. کله چي دوي مبعوث وگرځيدل او د تخليق اصلي مقصود حاصل شو نو اوس يواځي د قيامت راتگ پاتي دي» په حديث کښي راغلي دي چي نبي کریم صلي الله عليه وسلم خپله مساوکه گوته «انگشت شهادت» او منځني گوته «انگشت وسطی» سره درولي او هغوي ته ئي اشاره کړي وئې فرمايل «انا والساعة كهاتين، زه او قيامت لکه داسي يو» ښايي زه له قيامت څخه دومره وړاندې راغلي يم لکه چي منځني گوته له مساوکی گوته څخه جگه (وچته) ختلي ده د «صحيح مسلم»

په شرح کښې مونږ په دې باندې پوره لیکل کړی دی. دلته د هغه د بیا لیکلو ځای نشته.

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

نو پوه شه (ای مخاطبه) شان دا دی چې نشته هیڅ برحق معبود مگر یواځې الله دی او مغفرت بښنه غواړه د گناه خپلې او دپاره د مؤمنانو سربو او مؤمنانو بښو

تفسیر: د هر سړی ذنب (گناه) د هغه له مرتبې سره سمه وی د کوم کار ډیره بڼه خوا پرېښودل او لږه بڼه خوا غوره کول که څه هم د جواز او د استحسان مرتبه ولری ځینې اوقات د مقربینو په حق کښې ذنب (گناه) گنل کیږی د «حسانات الابرار سینات المقربین» معنی هم دا ده. په حدیث کښې راغلی دی چې «نبي کریم صلی الله علیه وسلم به د ورځې سل کرته استغفار فرمایه».

تنبیه: د ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ خطاب هر یوه مخاطب لره دی که خاص نبی کریم صلی الله علیه وسلم مخاطب وی نو مطلب ئی داسی دی چې پر هغه علم باندی ټینگ او قائم اوسه! او تل استغفار وایه!، د «فاعلم» تفریع له ما قبل څخه داسی کاوه شی چې د قیامت له راتگ څخه وروسته هیچا ته ایمان راوړل توبه کول او نور څه گته(فائده) نه رسوی نو هر چا لره ښائی چه د قیامت له راتگ څخه پخوا صحیح معرفت حاصل کړی د ایمان او د استغفار په طریقې باندی مستقیم اوسی.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلِّبِكُمْ وِمَثُولِكُمْ ﴿١٩﴾

او الله ته معلوم دی ځای د گرځیدلو ستاسی (په ورځ کښې یا په دنیا کښې) او ځای د هستوگنی ستاسی (په شپه کښې یا په آخرت کښې)

تفسیر: په هومره پردو کښې چې وگرځی بیا به جنت یا دوزخ ته ورسیرې چې هغه ستاسو اصلی ځای او کور دی.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ

او وائی هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی ولی نه نازلوه کیږی یو سورت (د قرآن په باب د قتال د کفارو سره)

تفسیر: داسی یو سورت چی په هغه کښی د جهاد اجازه وی.

فَإِذَا أَنْزَلَتْ سُورَةً مُّحْكَمَةً

نو پس کله چی نازل کړ شی یو سورت محکم

تفسیر: په داسی محکمو او مضبوطو او تاکلیو حکمونو باندی مشتمل وی چی نه وی منسوخ شوی او پوره پخپل مهال (وخت) سم راښکته کیږی او معنی ئی دغسی ظاهریږی چی پکښی بل احتمال نه وی غیر له قتاله.

وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظْرَ الْمُتَشَبِّهِ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَئِكَ لَهُمْ

او یاد کړی شوی وی په هغه کښی جنگ نو وینی به ته هغه کسان چی وی په زېړونو د دوی کښی ناروغی (د نفاق) گوری تاته لکه کتنه د هغه چا چی بیخودی راغلی وی پر هغه باندی له ویری د مرگ نه پس هلاک دی وی دوی لره

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «مسلمانانو سورت غوښت یعنی د کافرانو له رېړونو(تکلیفونو) څخه چی دیر په تکلیف و هیلې (امیدونه) به ئی کولی که الله جل جلاله د جهاد امر راکړی نو هغه چی زمونږ له لاسه کیدی شی هغه به مونږ وکړو کله چی د جهاد امر راغی، نو پر منافقانو او خامو خلقو باندی دروند شو په ویریدلو او تیغو ختلیو سترگو سره به ئی پیغمبر ته کتل او د حال په ژبی سره به ئی ویل «کاشکی مونږ له دی امر څخه معاف اوسو!» په زیاته ویره کښی د سترگو رونق او شائستوالی نه پاتی کیږی لکه چی د ځنکدن په وخت کښی د سترگو نور ورک کیږی.

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۗ

طاعت کول (د دوی الله ته) او خبره نیکه کول (تاته غوره دی دوی ته) پس

هر کله چی فرض شی کار (د جهاد) پس که چیری رښتیا ویل کړی وی دوی له الله سره (په اظهار د حرص جهاد ته) نو خامخا به وو دغه رښتیا ویل بهتر دوی ته

تفسیر: په ښکاره سره دا خلق امر منی او په خپلو ژبو سره په اسلام او د هغه په احکامو باندی اقرار کوی مگر د کار خبره دا ده چی ښائی په عمل سره هم هغوی د الله او د رسول هر امر و منی ښی او معقولی خبری وکړی او بیا د جهاد او د نورو زورورو کارونو په مهال (وخت) کښی د الله جل جلاله رښتینی بندگان ثابت شی نو دا صورت به د هغوی د ښیگنی (فایدی) او بهتری وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د شرعی حکم له نه منلو څخه کافریری، د الله جل جلاله امر په هر صورت کښی ښائی ومانه شی بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم پوهیږی چی دارن سری به څرنګه توره وکړی؟ هو! کله چی زیات تاکید وکړ شی نو هلته جنگیدل ضروری دی که نه جنگیدونکی ډیر دی».

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتَقَطَعُوا اَرْحَامَكُمْ ﴿۳۱﴾

پس آیا نژدی ئی تاسی (ای منافقانو) که چیری بادشاهان او متصرفان شی یا وگرځیدی (له طاعته د الله او سنت د رسول الله) نژدی ئی دی ته چی فساد به کوی. په ځمکه کښی او پری به کړی تاسی (خپلولی او) قرباتونه خپل

تفسیر: د حکومت او اقتدار په نښه کښی خلق په عمومی ډول (طریقه) په اعتدال او انصاف باندی قائم نه پاتی کیږی او د دوی دنیوی حرص لا زیاتیری بیا د مال او د جاه په کشمکش کښی د غرض خوښولو جګړی پیدا کیږی چی د هغه وروستنی نتیجه داسی شی چی په دنیا کښی عمومی فتنه او فساد پورته کیږی او یو له بل څخه خپل تعلقات او اړیکی پری کوی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی له خپل ځان په تنګ کیږی او د جهاد آرزو کوی نو که الله تعالی هم دا تاسی غالب کړی او بری درکړی نو فسادونه به وکړی»

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه د «تولیتم» ترجمه په حکومت رسیدلو سره کړی ده لکه چی د ډیرو مفسرینو هم دا رایه ده نورو علماؤ د «تولی» معنی اعراض اخیستی او داسی ئی مطلب اخلی «که تاسی د الله جل جلاله په لیاره کښی له جهاد کولو څخه مخ واړوی، نو ښکاره ده چی په دنیا کښی به امن او انصاف پاتی نشی او په ښکاره ډول (طریقه) به د فساد، بدامنی او ناراحتی دوره کیږی» ځینی ئی داسی تفسیر کوی که تاسی له ایمان راوړلو څخه مخ واړوی

نو د جاهلیت د زمانی کیفیت به بیرته راوگرځی او هغه خرابی او فسادونه چی په هغه وخت کښی وو او په ډیری وړوکی خبری باندی به لوئی جگری او شخړی کیدی مری پری کیدی. اړیکی به سره لری کیدی اوس به بیا همغه نقشی قائمیری که په دی آیت کښی خاص منافقینو ته خطاب ومانه شی نو داسی ئی هم مطلب کیدی شی که له جهاد شخه مخ واړوی له تاسی غځنی هم دا هیله(امید) کیدی شی چی له خپلو منافقانه ؤ شرارتونو شخه په ملک کښی شرارتونه خواره کری او د هغو مسلمانونو چی له تاسی سره ئی خپلوی ده هیخ پروا ونه کری او په ښکاره ډول(طریقه) د کافرانو مدد وکری.

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَعَنَهُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ ﴿۳۳﴾

دا (مفسدان) هغه کسان دی چی لری کری دی دوی الله (له رحمت) پس نو کانه کری ئی دی دوی (له آویدلو د حق نه) او ړندی کری ئی دی سترگی د دوی (له لیدلو د حق نه)

تفسیر: د حکومت په غرور کښی کانه او ړانده شوی ظلم کوی او ضرر رسوی او د نورو په پوهولو هم پخپل خیر او شر باندی نه پوهیږی. د الله جل جلاله له لعنت شخه بالکل سنگدل او کلک زړه گرځیدلی دی او دا ټول د هغوی د بد اختیار او د استعداد له قصوره ډگر ته راوتلی دی.

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿۳۴﴾

آیا فکر نه کوی دوی په قرآن کښی بلکه پر زړونو (د دوی باندی) قفلونه د زړونو د دوی دی

تفسیر: منافق په قرآن کښی غور نه کوی یا د هغوی د شرارتونو لامل(له وجی) د هغوی پر زړونو باندی مهر او قفل لگیدلی دی چی د نصیحت د تللو لپاره بنده شوی ده که د قرآن د پوهیدلو توفیق د دوی په برخه وی نو په آسانی سره به پوهیدل چی په جهاد کښی غومره اخروی او دنیوی گتی شته.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿۳۵﴾

بیشکه هغه کسان چی بیرته گرځیدلی دی (له ایمانه) پر شاؤ خپلو پس له هغی څخه چی ښکاره شوی ده دوی ته سمه لیاره شیطان ښایسته کړی دی دوی ته (گناهونه) او مهلت ښکاره کړی دی (شیطان) دوی ته

تفسیر: منافقان وروسته د اسلام له اقراره او د هغه د رښتیا گنلو له اعتراف څخه کله چی د ازموینی وخت راشی د خپل قول او اقرار څخه غایه غروی، او په جهاد کښی له مسلمانانو سره ملگرتوب نه کوی. شیطان هغوی ته دا خبره ورښوولی ده چی که جنگ ته لاړ نشی تر ډیر مدت پوری به ژوندون کوی. نو خامخا به د جنگ له ورتهگه او په هغه کښی له مر کیدلو څخه څه گته(فانده) دررسیری. او معلوم نه دی چی دوی پخپلو زړونو کښی څه څه شیان سنجولی (غوره کړی) دی؟ او څومره اوږدی وعدی او خوږی خبری ئی تر سترگو لاندی نیولی دی ﴿وَالْيَوْمِئِذٍ﴾ الشَّيْطَانُ الْأَعْرُورُ ﴿﴾

ذٰلِكَ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سُنْطِيْعَكُمْ فِيْ بَعْضِ
الْاَمْرِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اسْرَارَهُمْ ﴿۳۶﴾

دغه (مهلت دوی ته په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی وویل هغو کسانو ته چی بد ئی گانه هغه (قرآن) چی رالیږلی دی الله ژر به حکم ومنو ستاسی (او فرمانبرداری به وکړو) په ځینو کارونو کښی (چی مرسته(مدد) ده په جنگ او عداوت د رسول الله کښی) او الله ته معلومی دی پتی خبری (او مشوری) د دوی هم

تفسیر: منافقانو به له یهودانو او کافرانو سره ویل که څه هم مونږ په ښکاره ډول(طریقه) سره مسلمانان شوی یو خو مونږ به له مسلمانانو سره نه یو ځای کیږو او نه به د هغوی په مرسته(مدد) جنگ کړو. بلکه که مو د لاسه وشو ستاسی سره به مرستی(مدد) وکړو او په گډو(تولو) چارو کښی به مونږ ستاسی خبرو ته غوږ ږدو.

فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّيْتُمْ الْمَلَائِكَةُ يُضْرَبُونَ وَوَجُوهُهُمْ وَاَدْبَارُهُمْ ﴿۳۷﴾

نو څرنګه به وی (حال د دوی) کله چی قبض کوی دوی لره پریښتی (سا ئی راکاږی) وهی به دوی مخونه د دوی او شاګانی د دوی

تفسیر: په هغه وخت کښی به له موت څخه څرنګه خلاصیږی بیشکه په هغه وخت کښی به د نفاق خوند څکی.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا اسَخَطَ اللّٰهُ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿۳۹﴾

دغه (سا وښکل د دوی په دغه سختی سره په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی متابعت کړی وو د هغه شی چی په غضب کاوه به ئی الله او بده ئی ګنله خوښی د دغه (الله) پس ابته (ضائع) خراب کړل (الله نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د الله جل جلاله د خوښولو لپاره ئی نه ده خوښه کړی او په هغی لیاری باندی ئی تګ کړی دی چی د هغه نه وه خوښه څکه د مر کیدلو په وخت کښی داریدونکی، او او تر ښکاریده او الله تعالی د هغه کفر او طغیان په سبب د هغه ګرد(تول) عملونه بیکاره کړل او هیڅ یو عمل هغه ته په بل ژوندون کښی ګټه (فانده) ونه رسوله.

اَمْ حَسِبَ الَّذِیْنَ فِیْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ اَنْ لَّنْ یُخْرِجَ اللّٰهُ اَصْحَانَهُمْ ﴿۴۰﴾

آیا ګمان کوی هغه کسان چی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د شک او د نفاق) ده چی نه به ښکاروی الله تعالی پتی کینی د دوی له مؤمنانو سره بلکه ظاهر به ئی کړی

تفسیر: منافقان پخپلو زړونو کښی له اسلام او مسلمانانو سره حسد او ډیر عداوتونه لری. او له هغوی سره هنډی (دښمنی) او کینی کوی. آیا دوی داسی خیال کوی چی دا به د هغوی په زړونو کښی پت پاتی کیږی؟ او الله تعالی به هغه نه ښکاروی او مسلمانان به د هغوی په مکر او فریب باندی نه خبریږی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی! بلکه د هغوی د باطن خبیث به هرورمو(خامخا) ښکاریږی او د ازموینی په داسی بهتی کښی به اچول کیږی چی هلته به تولی ککرتیا او خیری له پاګو شیانو څخه جلا(جدا) کیږی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكُمُ فَعَلَهُمْ لَسَبَّحُوا بِحَمْدِ اللَّهِ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ

او که اراده و فرمایو مونبر نو خامخا به ویشو مونبر تاته دغه کسان نو خامخا و به پیژنی ته دوی په (علائمو د) خیرو د دوی او (قسم دی چی) خامخا و به پیژنی ته دوی په گرغولو اړولو د خبرو کنیی

تفسیر: که الله تعالی اراده و فرمائی نو گرد(تول) منافقان به فرداً فرداً و تاکی(مقرر کری) او تاته به ئی درویشی او نامه په نامه به ئی درخرگند کری، چی په دی مرکه کنیی دغه او هغه سری منافقان دی. خو د الله تعالی بالفعل حکمت د داسی سپینو ویلو متقاضی نه دی. برسیره په دی الله تعالی تاسی ته اعلیٰ درجه د فراست نور او رنا(رنا) دریشلی دی چی تاسو هغوی له غیری او بشری شخه پیژنی او وروسته له دی شخه هغه خلق د خبرو اترو او د وینا له دوه هم پیژندلی شی عککه چی د منافقانو او د مخلصانو د خبرو کولو او ویلو لهجه او د گفتگو چل سره جلا(جدا) وی. هغه زور شوکت او د خلوص رنگ چی د مخلصانو له خبری شخه له لری بنکاری هغه د منافقانو په خبرو کنیی هیخ نه وی.

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه ﴿فَلَعَرَفْتَهُمْ﴾ تر ﴿وَلَوْ نَشَاءُ﴾ لاندی نه دی ایچی او نورو گردو(تولو) مفسرینو هغه تر «لو نشاء» لاندی ایچی دی او په «لاریناکهم» باندی متفرع کری دی یعنی که مونبر اراده و فرمایو نو تاسی ته هغه سری دریشولی شو بیا به نو ته هغوی وپیژنی د خبری په لیدلو سره له دی د دی احقر په خیال سره د شیخ الهند رحمة الله علیه تفسیر زیات لطیف دی والله اعلم. له عینو احادیثو شخه ثابت دی چی زمونبر پیغمبر صلی الله علیه وسلم دیر منافقان د دوی په نامه سره ویلل او له خپلی مرکی شخه ئی وشړل بنائی چی دا پیژندگلو دی «لحن القول» او د «سیما» او له نورو شخه ورخرگند(وریشکاره) شوی وی یا وروسته له دی آیت شخه الله تعالی د عینو منافقانو نومونه په تفصیل سره وریشولی وی. والله اعلم.

وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ

او الله ته معلوم دی تول اعمال ستاسی.

تفسیر: له بندگانو شخه د کومی خبری پتیدل امکان لری، مگر الله تعالی ته ستاسی کردی(تولی) چاری که پتی وی که خرگندی وی وریشکاره دی.

وَلْتَبْلُوا نَفْسَكُمْ حَتَّى تَعْلَمَ الْمُجْهِدِينَ مِنْكُمْ وَالضَّالِّينَ لَا

خامخا او هر و مرو (لازمأ) مو آزمويو تاسی (په جهاد او نورو تکالیفو سره) تر هغه پوری چی ظاهر کرو مونږ جنگ کوونکی له تاسی څخه او صبر کوونکی (په جهاد او په نورو احکامو او تکالیفو د اسلام کښی)

تفسیر: د جهاد او د نورو شیانو د احکامو ازموینه مقصود ده په هم دی سختی ازموینی کښی دا ښکاروی چی کوم کسان د الله تعالیٰ په لپاره کښی خپلی وینی تویوی؟ او په ډیره سختی ازموینه کښی ثابت قدم درپیری؟ او کوم سری تری تنښتی؟ او هغه په ښه شان سره جلا (جدا) کرو او تاسو ته ئی درښکاره کرو.

وَبَلُّواْ خَبَارَكُمْ ﴿۳۱﴾

او ازمويو مونږ عملونه حالونه خبرونه ستاسی (د ایمان چی آیا رښتیا ده که دروغ؟)

تفسیر: د هر سری د ایمان، اطاعت او د انقیاد تول (وزن) معلومیږی او د گردو (تولو) داخلی خبری عملاً محققی کیږی؟
تنبیه: پر ﴿حَتَّى تَمَّ﴾ الایة - باندی هغه شبهه چی د علم د حدوث په نسبت کیږی د هغه مفصل جواب د «سیقول» د (۲ جزء) په شروع کښی د ﴿إِلَّا تَعْلَمُوْنَ يَكْفِرُ الْرَّسُوْلُ﴾ الایة - کښی دی وکوت شی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيْلِ اللّٰهِ وَشَآءُواْ الرَّسُوْلَ
مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى لَآ يَضُرُّوْا اللّٰهَ شَيْئًا وَسَيُحِطُّ اَعْمَالُهُمْ ﴿۳۲﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی یعنی راړوی نور (خلق) له لیاری د الله څخه او مخالفت کوی له رسول سره پس له هغه چی ښکاره شوه دوی ته لپاره سمه له سره به ضرر ونه رسوی دوی الله ته هیڅ شی او ژر ده چی ابته (ضائع) خراب به کړی (الله - نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د خپلو ځانونو نقصان کوی الله تعالیٰ ته په دی کښی څه نقصان نشته نه د هغه دین او نه د هغه پیغمبر څه خرابولی شی. هغه قدرت لرونکی الله تعالیٰ د هغوی گردی (تولی)

پلمی (تدبیرونه) (حیلی) ورخرابوی او تولی داسی چاری پنگوی او د هغوی زیارونه (کوششونه) ورنوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تَبْطُلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿۳۱﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مومنانو) اطاعت کوی د الله او اطاعت کوی د رسول الله او مه باطلوی تاسی عملونه خپل (په معاصیو سره)

تفسیر: په جهاد یا د الله په لپاره کښی بل کوم محنت او ریاضت هلته منلی او مقبول کیږی چی د الله او د رسول الله له احکامو سره سم وی. او یواځی پخپل شوق، ذوق، خواهش او د طبیعت په غوښتنی سره نه وی، که نه داسی عملونه بیکاره او ابته (خراب) کیږی او توی غی او ضائع کیږی هیڅ یو مسلمان داسی کار نه کوی چی د هغه کوم ښه کار توی لار شی یا له کوم سببه ضائع او بیکاره شی. مسلمان هیچیری خپل ښه کار په سپیره داگ میدان نه پریږدی نه ریا، ښوونه، ننداره اعجاب، غرور او نورو شیانو ته په هغه کښی لپار ورکوی چی په هر یوه کښی له دوی څخه د هغه عمل بالکل ضائع او بیکاره کیږی گواکی دا شیان هم هغسی چی ارتداد د مرتد گرد (تول) حسنه اعمال خرابوی د یوه مسلمان صالحه چاری ورنوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارُ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿۳۲﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی (خلق) یا منع راوړی له لیاری د الله نه بیا مره شی او دوی کافران وی پس له سره به مغفرت ونه کړی الله دوی ته.

تفسیر: هیڅ یو کافر د الله تعالی له خوا نه بختل کیږی په تیره بیا هغه کافران چی نور خلق د الله تعالی له لیاری څخه گرځوی او تل په هم دی پسی لویدلی وی چی څوک د نبی الله د لیاری په لوری لار نشی.

فَلَا تَهْتَبُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ

پس سستی مه کوئ او مه ضعیفان کیبری (په جهاد) کښی او مه غواړی تاسی
(کفار) روغی ته (بلکه جنگ ورسره کوی)

تفسیر: مسلمانانو ته ښائی چی د کفارو په مقابله کښی سست او کم همت نشی! او د جنگ له سختیو څخه ونه ویریبی او د جهاد په موقع کښی د روغی په لوری ونه غغلی! که نه دښمن زړور کیبری او په تاسی باندی به خپل دیر زور او قوت غورځوی او د اسلام ټولی به مغلوب او رسوا کیبری. هوا کله چی د اسلام مصلحت او د مسلمانانو ښیګڼی (فائدی) تر سترگو لاندی وی نو هلته روغه بده نه ده لکه چی وروسته د «الفتح» په سورت کښی راځی په هر حال د روغی بنا ښائی پخپل کم همتی او نامردی باندی نه وی.

وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتَرَكمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿۲۵﴾

حال دا چی هم دا تاسی غالب ئی ای مومنانو! پر منکرانو باندی او الله له تاسی سره دی (په ثابت نصرت کښی) او له سره به ناقص او ضائع نه کړی له تاسی عملونه ستاسی (بلکه په قیامت کښی به پوره جزاء درکړی)

تفسیر: د ویریدلو هیڅ یوه خبره نه ده که صبر او استقلال وښی او د الله تعالیٰ په احکامو باندی ثابت قدم واوسی نو الله له تاسی سره دی او هغه په پای (آخر) کښی تاسی ته بری درکړی او په هیڅ حال کښی تاسی ته نقصان او خساره نه درپښوی.

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ وَأَنْ تَوْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أَجْرَكُمْ وَلَا يُسْئَلُكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿۲۶﴾

بیشکه دا ژوندون لږ خسیسی لوبی او مشغولیده دی، او که ایمان راوړی تاسی او پرهیز وکړی (له معاصیو)! در به کړی تاسی ته (الله) اجر وونه ستاسی او نه به غواړی له تاسی (ټول) مالونه ستاسی (بلکه مفروضه زکوة درڅخه آخلی، یا نه به غواړی له تاسی هیڅ مالونه د تاسی ځکه چی غنی دی)

تفسیر: د آخرت په مقابل کښی د دنیا حقیقت د یوی لوبی او تماشی غوندی دی که تاسی ایمان او تقوی غوره کړی او له دی لوبو او تماشو څخه لږ خپل ځانونه وژغوری (وساتی) نو الله

تعالیٰ به د هغه بدل تاسی ته پوره درکوی او ستاسی مال به هم له تاسی څخه نه غواړی. هغه مال ته هیڅ اړ (مجبور) نه دی. دی پخپله مال درکونکی دی لکه چی فرمائی ﴿مَا أُرِيدُ أَنْ يَمْلِكَ مِنْ دُونِ رَبِّي وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونِ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ جزء ۲۷ (د ذاریات ۳ رکوع) ۵۷-۵۸ آیت که نی وغواړی نو حقیقی مالک نی دی او گرد(تول) مال او شته د ده دی خو سره د دی که د دین په معامله کې کبھی کله چی د خرڅ کولو امر دوی ته کېږی نو د تول مال غوښتنه له دوی غځنی نه کېږی بلکه یوه لږه برخه تری طلب کېږی هغه هم ځان ته نه بلکه د دوی د گټی دپاره. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «حق تعالیٰ ملک فتح کړی دی مسلمانانو لره که د دوی شو ورځی له خپل جیبه څخه پولونه (رقمونه) خرڅ شول. بیا د هغه په مقابل کېږی سل سل چنده د هغوی په لاس کېږی ورغلل. داسی خبری په قرآن کریم کېږی څو ځایه راغلی دی چی «تاسی الله ته حسنه قرض ورکړی!»

إِنْ يَسْأَلُكُمْ مَا فِي بَيْتِكُمْ فَأْتُوا مِنْ بَيْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ أَصْغَانُمْ ﴿۲۰﴾

که وغواړی دی له تاسی څخه هغه (مال) پس ښه کوښښ وکړی په غوښتلو کېږی (له تاسی) نو بخل به وکړی تاسو (په دغی سره) او راو به باسی (په دغو غوښتلو یا بخل سره) پتی کینی دښمنی ستاسی (له اهل اسلام سره).

تفسیر: که الله تعالیٰ په سختی سره د هغوی گرد(تول) مال وغواړی چی هغوی ته نی وربښلی دی نو څومره د الله بندگان به وی چی په خلاص زړه او روڼ تندی د دی امر په مقابل کېږی (لیک) ووائی زیاتره به هغه سړی وی چی د بخل او تنگدستی ثبوت ښکاره کوی او د مال ښندلو (لگولو) په وخت کېږی به د هغوی د زړونو خپگان له لری ښکارېږی.

هَأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَدْعُونَ لِنُفْسِنَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

واوری خبردار شی تاسی چی نی ای دغو کسانو چی بللی شوی نی لپاره د دی چی نفقه کړی مال ولگوی په لیاره د الله کېږی (په هغو طریقو سره چی فرض کړی نی دی په تاسی لکه زکوٰة او جهاد)

تفسیر: یوه برخه د الله له ورکړی شوی مال څخه د ده په لیاره کېږی د خپلی گټی دپاره ولگوی !.

فَبِمَنْ مِّنْ بَيْتِكُمْ وَمَنْ يَبْخُلُ فَإِنَّمَا يُجِزِلُ عَنْ نَفْسِهِ ط

پس عیسی له تاسو هغه دی چی بخل کوی (نه لگوی مال) او هغه شوک چی بخل کوی مال نه لگوی نو بیشکه چی بخل کوی خپل عان ته (چی محروموی ئی له ثوابه)

تفسیر: ستاسی دنیا ستاسی د فائدی دپاره ده که ئی نه ورکوی نو د خپل عان نقصان کوی الله تعالی ستاسی د ورکولو او د نه ورکولو هیڅ پروا نه لری.

وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ

او الله غنی بی پروا دی (له نفقی د تاسی او له هر خیزه) او تاسی فقیران محتاجان ئی (الله ته)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي د مال د بندلو (لگولو) هغه تاکیدونه چی تاسی ئی آوری داسی خیال ونه کړی چی الله تعالی یا د هغه رسول له تاسی څخه سؤالونه کوی. داسی نه دی دا گردی(تولی) ویناوی د تاسی د ښیگنی(فائدی) دپاره دی. بیا د یوه په مقابل کښی په زرگونو عوضونه تاسی ته رسیری که تاسی له داسی گتی څخه مخ اړوی نو الله تعالی او د هغه رسول ستاسی څه پروا نه لری.

وَإِنْ تَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمُ

او که وگرغیدی تاسی (له ایمان او سخا نه نو الله) به بدل راوولی یو قوم بل بی له تاسی بیا به نه وی هغوی پشان د تاسی (گرغیدونکی له احکامو د الله بلکه فرمان بردار به وی).

تفسیر: الله تعالی په هغه حکمت او مصلحت چی خپلو بندگانو ته د خرڅ کولو امر ورکوی د هغه حاصل کیدل پر تاسی باندی څه انحصار نه لری. فرض کړی که تاسی بخل او کښی وکړی او د الله تعالی له امره مخ وړوی نو الله تعالی ستاسی په عیای بل کوم قوم دروی چی هغه قوم به تاسی غوندی کنسک او بخیل نه وی او په لوی زړه او دیره خوښی به د الله تعالی د احکامو تعمیم او د هغه په لپاره کښی به خپل مال بنددی(لگوی). په هر ډول(طریقه) د الله جل جلاله حکمتونه او مصلحتونه پوره کیدونکی دی. خو تاسی له دی سعادت بی برخی پاتی کیږی په حدیث کښی راغلی دی چی صحابه ؓ عرض وکړ چی یا رسول الله! دغه بل قوم به شوک وی؟

چی د هغه په لوری اشاره شوی ده. نو زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د حضرت سلمان فارسی په اوږه باندی خپل مبارک لاس کیښود او وی فرمایلی چی «د ده قوم» او وی ویل «قسم په الله تعالی دی که ایمان «ثریا» ته ورسیری نو د فارس خلق به ئی له هغه ځایه هم رابنکته کوی»
یادونه: «فارس» د عربو په لغت کښی هغه چاته وایه شی چی په اس سور وی او دا کنایه ده زمونږ د خراسان یا افغانستان له خلقو څخه چی له بین النهرین څخه تر سند پوری او له خلیج فارس څخه تر بخارا پوری پراته ؤ او خلق به ئی زیاتره په هغی پیری کښی په آسونو باندی سوړیدل او له چین څخه نیولی تر روما کوچنی ایشیا او افریقا پوری د تجارت او سیاحت دپاره تلل د دوی یوی څانگی چی پارسوا نومیده د (بلخ) په جنوب غربی سیمه کښی هستوگنه درلوده(لرله) چی هغه هیواد له هم دی سببه په پارس سره مشهور دی.

الحمد لله چی صحابه ؤ رضی الله تعالی عنهم د دی بینظیر ایثار او د ایمانی جوش ثبوت ورکړ چی د هغوی په ځای کښی د بل قوم د راتللو وار ونه رسید. خو پخپله دغه فارسیان هم په اسلام مشرف شول او د ایمانداری هغه شانداری مظاهری ئی ور وښوولی او داسی زبردست دینی خدمتونه ئی پای(آخر) ته ورسول چی هر سری به د هغو له لیدلو څخه خامخا داسی اقرار کاوه چی بیشکه هم دغه فتوحات او ترقی د حضرت محمد رسول الله د دغه پیش گوئی سره برابری دی هم دا د (خراسان) او فارس قوم ؤ چی د ضرورت په وخت کښی به ئی د عربو ځای نیولی شو. له زرهاؤ ائمه ؤ او علماؤ څخه قطع نظر یواځی زمونږ د لوی امام ابوحنیفه رحمه الله علیه (کابلی ثم الکوفی) وجود د دی پیش گوئی په صدق باندی کافی شهادت دی. هم دا راز(قسم) په خراسان او پښتونخوا کښی نور لوی عالمان او پوهان د دی میهن په پیړیو کښی هم شته چی تقریباً د علم او عمل د هغی لوی ونی څخه چی څانگی ئی تر «ثریا» پوری جگی (اوچتی) ختلی دی خوندوری میوی ئی رابنکته کړی دی.

تمت سورة محمد صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم بتوفیقه واعانتة فله
 الحمد والمنة

سورة الفتح مدنیة وهی تسع وعشرون آية و اربع رکوعات
 د «الفتح» سورت مدنی دی (۲۹) آية او (۴) رکوع لری.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د دی سورت په مختلفو آیتونو کښی د متعددو واقعاتو په لوری اشاری دی چی د فهم د سهولت دپاره د هغو خلاصه او لندون داسی بیانیری.

الف: پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې خوب ولید چې «په امن او امان سره مکی ته داخل او عمره ئی ادا کړی حلق او قصر ئی فرمایلی دی» دوی دا خوب صحابه ؤ ته ووايه خو د ورتگ نیته ئی ونه تاكله (مقرر نه کړه) مگر د شدت له اشتیاق څخه د دپرو داسی خیال کیده چې سرکال به عمره میسره کیږی. او اتفاقاً دوی هم د عمری قصد وفرمایه.

ب: دوی له یو نیم زر سړیو سره د عمری په نیت د مکی په لوری وخوځیدل او «هدیی» هم له دوی سره وی. کله چې دا خبر مکی ته ورسید قریشو یوه لویه جرگه جوړه او په هغی کښې دا خبره غوته کړه چې دوی به نه پریردو چې مکی ته راشی سره له دی چې سم د مکی معظمی له اصولو سره دښمنانو حق درلود(لرلو) چې حج او عمره وکړی. کله چې محمدی قافلہ مکی ته نژدی او (حدیبی) ته ورسیده نو د دوی اوبنه هلته چو شوه او سره له دپرو وهلو او خوځولو او کشمکش هیڅ له خپل ځای څخه ونه خوزیده تر څو چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «**حبسها حابس الفیل**» او وی ویل «قسم په الله که د مکی خلق له ما څخه د داسی خبری مطالبه وکړی چې په هغی کښې د حرمت الله تعظیم قائم وی زه به هغه منم» نو په هغه ځای کښې ئی قیام وفرمایه چې اوس په (۱۳۶۷ ق هـ) کښې «شمسیه» ورته وائی.

ج: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مکیانو ته سری ولیږل چې «مونږ د جگړی دپاره نه یو راغلی مونږ پریردی چې خپله عمره وکړو او بیرته لاړ شو» کله چې د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم جواب ور ونه رسید. نو حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم د حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه په خوله هم دا خبره هغوی ته ولیږله. او هغو نارینه ؤ او ښځو مسلمانانو ته ئی زیږی ورکړ چې هلته مغلوب او مظلوم اوسیدل «نژدی ده چې په مکه کښې اسلام غالب شی» قریشو حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ستون (واپس) کړ. کله چې د حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه بیرته راتگ وځنډید (ایسار شو) دا خبره خوره شوه چې هغه هلته وژلی شوی دی دلته رسول الله مبارک په دی خیال چې ښائی اوس د جگړی وار هم راورسیږی. گورد(تول) اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم ئی تر یوی ونی لاندی کینول او د جهاد بیعت ئی تری واخیست. کله چې قریشو د بیعت خبره واوړیدله وویریدل او حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ئی بیرته ولیږه.

د: بیا د مکی شو غتان د روغی په غرض د حضرت محمد رسول الله مبارک په حضور کښې حاضر شول او صلحنامه ئی ولیکله دلته پر ځینو خبرو باندی بحث او مناقشه پښه شوه او مسلمانان په قهر شول او وی ویل چې د داسی خبری پری کړه په توره وکړی. خو رسول الله مبارک د مکیانو گوردی(تولی) غوښتنی ومنلی او مسلمانانو د رسول الله مبارک په وینا او د کفارو د دپرو اصرارو لامله(له وجی) له ضبط او تحمل څخه کار واخیست او روغه غوته شوه. په دی روغلیک (صلحنامه) کښې یو شرط د کفارو له لوری دا وو چې سرکال تاسی مسلمانان بیرته لاړ شی کال ته بی وسلی (تش لاس) راشی او عمره وکړی. تر لسو کلونو پوری به د دواړو ډلو په منځ کښې جنگ نه کیږی. په دی مدت کښې هومره سری چې له مکی څخه مدینی ته راشی

بنائی چی بیرته ولییل شی. که له مدینی شخه کوم سری مکی ته راشی هغه هم دلته په مکی کنبی ساتل کیږی. وروسته له دی روغی شخه دوی په (حدیبی) کنبی د هدی حیوانات ذبح او وروسته له حلق او قصر ئی خپل احرام خلاص کړ او مدینی منوری ته بیرته راغلل. هـ: په لیاره کنبی هم دا د (الفتح) سورت نازل شو. دا گردی(تولی) پینځی د هجرت په (۶) کال کنبی پینځی شوی.

و: د (حدیبی) له راتگه وروسته د هجرت په (۷) کال په اوله کنبی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم (خیبر) فتح کړ چی د مدینی په شمال کنبی خلور منزله لری پروت دی او د شام په لوری د یهودانو یو ښار وو. په دی جهاد کنبی له دوی سره پرته(علاوه) له هغو سریو شخه چی په حدیبی کنبی ورسره ملگری وو بل هیڅوک نه وو.

ز: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په (۷) کال د هجرت د ذیقعدة الحرام (حوت) په میاشت کنبی سم له ترون سره د عمره القضا دپاره مکی ته تشریف یووړ او په امن او امان او په زړه پوری ئی عمره اداء کړه.

ح: د هغه روغلیک (صلحنامی) هغه خبره چی تر لسو کلونو پوری به جنگ نه کیږی د قریشو له خوا ماته شوه نو ځکه د هجرت په (۸) کال د رمضان المبارک (جدی) په میاشت کنبی مکه معظمه د مسلمانانو په لاس فتحه شوه.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ۗ لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ

بیشکه چی مونږ فتح او بری مو درکړی دی تاته فتحه او بری ظاهر او ښکاره دپاره د دی شو چی وبینې تاته الله هغه چی پخوا تیر شوی دی له گناه د تا شخه او هغه چی وروسته دی (له گناه شخه)

تفسیر: د حدیبی روغه که څه هم په ښکاره ډول(طریقه) د ذلت او د مغلوبیت روغه په نظر راځی او د هغی د شرایطو له لوستلو شخه په بادی النظر کنبی دا محسوس کیږی چی گردی(تولی) خبری د قریشو په گټه(فائده) دی. لکه حضرت عمر الفاروق او نورو اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین د دی روغی د ښکاره توری له کتلو شخه سخت خپه، محزون، مضطرب او پریشان وو. دوی خیال کاوه چی د مسلمانانو د دی یو نیم زر سر جارونکی (قربانوونکی) لښکر په مخکښی قریش او د هغوی نور طرفداران څه اهمیت لری. ولی د دی راز(قسم) گردو(تولو) جگرو پریکړه او فیصله په توره سره ونه کړه شی؟ مگر د رسول الله صلی الله علیه وسلم سترگی هغه احوالو او نتیجو ته وی چی د نورو له سترگو شخه به پته وی ځکه چی الله جل جلاله د دوی تتر(سینه) د ډیرو سختو پیښو د تحمل دپاره پرانیستلی وو دوی په بی مثال استغنا توکل، تحمل او ایثار سره هغه شرطونه ومنل او خپلو اصحابو ته ئی په دی لنډو توریو (الله

ورسوله اعلم) سره دادینه(سکون) او تسلی ورکوله یعنی الله او د هغه رسول په داسی خبرو باندی دیر ښه پوهیږی. تر څو چی دا سورت نازل شو او الله تعالیٰ د دی روغی او فیصلی نوم «فتح مبین» کیښود. خلقو په دی باندی هم تعجب کاوه او ویل به ئی چی یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا بری دی؟ حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم به فرماییل چی «هو! لوی بری دی» حقیقت دا دی چی د اصحابو د جهاد بیعت، او له هغه معمولی کشمکش څخه وروسته گرد(تول) کفار او معاندین وویریدل او د روغی په لوری ئی خپلی خوښی ښکاره کری. او نبی کریم صلی الله علیه وسلم سره له دی چی پر جنگ او انتقام باندی ئی پوره قدرت درلود(لرلو) خو بیا هم په هر ځای کښی به ئی له عفوی اغماض او حلم څخه کار اخیست او محض د بیت الله شریف د تعظیم دپاره د هغوی په هغو چتی(بیکاره) غوښتنو باندی نه په قهر کیدل. دا پیمنی له یوه لوری د الله تعالیٰ د خصوصی مدد او رحمت د استجلاب وسیله گرځیدل او له بل لوری د دشمنانو په زړونو کښی د اسلام اخلاقی او روحانی طاقت او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د صبر او تحمل او د شان مینه او اثر په زړونو کښی زیاتوه اگر که د عهد نامی د لیکلو په وخت کښی ځینو ښکاره لیدونکیو به د کافرانو بری لیدل خو که په سره سینه دی پیمنی ته کتل کیدی او د هغی شاؤ خوا ته ځیروالی شوی وی او وروسته له غور کولو او له وړاندی وروسته سنجولو(فکر کولو) څخه به هر سری په دی پوهیده چی دا گردی(تولی) فیصلی د اسلام په گټه(فانده) شوی دی نو ځکه الله تعالیٰ د هغی نوم «فتح مبین» کیښود او تنبیه ئی وفرمایله چی دا روغه اوس هم روغه ده او په راتلونکی کښی به هم دوی ته د ظاهری او باطنی دیرو فتوحاتو ورونه پرانیځی لکه چی له دی روغی څخه وروسته د کافرانو له مسلمانانو سره ناسته ولاړه، اختلاط شروع شو او بی تکلفه به ئی سره لیدل او خبری او اتري به ئی سره کولی او کافرانو د مسلمانانو له خولو څخه د مسلمانی خبری اوریدلی. او د دغو مقدسو مسلمانانو اقالو، احوالو، اعمالو او اطوارو ته به ئی کتل چی له دی گردو(تولو) پیمنو او نندارو څخه هرورمو(خامخا) د دوی په زړونو کښی د اسلام مینه پیدا کیده. آخره نتیجه دا شوه چی د حدیبی له روغی څخه د مکی تر بری پوری یعنی د دوو کلونو په موده کښی دیر خلق مسلمانان شول او اسلام زیات خور شو خالد بن الولید او عمرو بن العاص غوندی نومیالی په هم دی مدت کښی مسلمانان شول او دا فتح او بری جسمی فتح او بری نه بلکه روحی فتح او بری وو او د حدیبی صلح مسلمانانو لره د لوی خیر او برکت سبب شوه او اسلام په شاؤ خوا کښی دومره منتشر شو چی د معظمی مکی د فتح کیدلو گردی(تولی) وسیلی راغوندی شوی او د هغه پاک ځای د تل دپاره د شرک له گندگی پاکیدل ئی آسان وگرځیدل په حدیبی کښی له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره یو نیم زر تنه اصحابان وو خو دوه کاله وروسته له دی څخه د مکی معظمی په عظیمی فتح کښی لس زره توریالی لښکر له دوی سره ؤ. رښتیا خو دا ده چی نه یواځی د مکی او د خیبر فتح بلکه د نورو اسلامی فتوحاتو دپاره د حدیبی روغه لکه یو اساس بنیاد او زرینه دیباچه وگرځیده او هغه صبر او تحمل توکل او د حرمت الله تعظیم چی په دغه روغه کښی ورڅرگند(ورښکاره) شو او د

هغه علوم او قدسیه معارف او د باطنی مقاماتو او د مراتبو فتح الباب چی له دی پیمینی شخه شوی دی د هغو اندازه شوک کولی شی؟ هو! د هغو لنډ اجمال او لږه اشاره حق تعالیٰ په دی آیتونو کینی فرمایلی ده یعنی هسی چی دنیوی سلاطین کوم لوی فاتح سپه سالار په خصوصی اعزاز او اکرام سره پالی الله تعالیٰ د دی فتح مبین په صله کینی هغوی ته خلور صلی وربنلی دی اول د ذنوبو غفران له همیشه تر همیشه پوری د هغوی هغه گردی(تولی) کوتاهی چی د هغوی د رفیعی مرتبی په اعتبار کوتاهی گنلی کیوی گردی(تولی) سره معافی دی دا خیره الله جل جلاله بل هیچا ته نه ده بنلی خو په حدیث کینی راغلی دی چی د دی آیت له نزول شخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په عبادت کینی دومره زیات زیار (کوشش) کوو چی کرئ شپه به ئی په لمانځه کینی تیروله تر دی چی د دوی پینی ویرسیدلی او د گردو(تولو) کتونکیو زرونه به پری خوړیدل اصحابو عرض وکر چی «یا رسول ولی دومره ربرونه(تکلیفونه) په غان کوئ؟ د الله له لوری خو ستاسو گردی(تولی) پخوانی او وروستی خطاوی بنلی شوی دی دوی به داسی فرمایل: «افلا اکون عبدا شکورا» ولی زه د هغه شکر گزاره بنده نشم؟ بشکاره دی چی الله تعالیٰ داسی زیری خپل همغه بنده ته اوروی چی دی د هغه له اوریدلو شخه بی ویری نه شی بلکه لا زیات له الله جل جلاله ودار شی. د شفاعت په طویل حدیث کینی راغلی دی کله چی خلق سره راتول شی د حضرت مسیح علیه السلام په حضور کینی عرض کوی نو حضرت مسیح علیه السلام ورته وائی چی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته لار شی! چی خاتم النبیین دی او د هغوی پخوانی او وروستی گرد(تول) گناوهونه بنلی شوی دی یعنی د ده د شفاعت په مقام کینی که بالفرض کوم تقصیر هم وشی نو هغه هم په عامه عفو کینی پخوا له دی راغلی او پرته(علاوه) له دوی شخه بل شوک دا کار نشی کولی.

وَيَتَوَنَّمْتَهُ عَلَيْكَ

او (بل دپاره د دی) چی پوره کری (الله په فتحه د مکی او د نورو ښارونو سره) مهربانی خپله پر تا باندی

تفسیر: یواځی له تقصیراتو شخه نه تیریږی بلکه هر هغه ظاهری، باطنی، مادی، روحی انعام او احسان چی تر اوسه پوری درسره شوی دی د هغه تکمیل او تتمیم هم کاوه شی.

وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او (بل دپاره د دی) چی ونیسی الله تعالیٰ تاته سمه صافه لپاره.

تفسیر: تل به دی د هدایت او استقامت په سمه لیاره کښی قائم لری. د معرفت او شهودو په غیر محدودو مراتبو باندی د فائزیدلو او په قلوبو او ابدانو باندی د اسلام د حکومت د قائمیدلو په لیاره کښی به تاته هیڅ مشکلات نه درپښیږی خلق به دلی دلی ستاسو په لیار ښوونه د اسلام په سمه لیاره راځی او په دی ډول (طریقه) د تا د حسانتو په ذخیره کښی بیسماره زیادت کښی.

وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَظِيمًا ﴿۳۱﴾

او (بل دپاره د دی) چی کومک (مدد) وکری الله تعالی له تا سره مدد غالب زبردست

تفسیر: د الله تعالی داسی مدد به راشی چی هیڅوک به ئی نشی بندولی او د هغه په مرسته (مدد) به فتح او ظفر ستاسی له قدمونو سره مل وی د «نصر» په سورت کښی ئی فرمایلی دی کله چی د الله له لوری مدد او فتح راشی او خلق د الله په دین کښی فوج فوج داخل شی نو ته د الله تسبیح، تحمید او استغفار کوه! ښکاره ده چی پر دی فتح مبین باندی به هم حضرت محمد استغفار ویلی وی د ده په جواب کښی د ﴿يَغْفِرُكَ اللَّهُ﴾ الآية - مضمون لا صاف ښکارږی. دا تنبیه ابن جریر رحمة الله علیه کری ده.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعْرُومًا ۝

دغه (الله) هغه ذات دی چی نازله کری ئی ده سکینه او ډاډینه (سکون) په زړونو د مؤمنانو کښی له پاره د دی چی زیات کری دوی لره ایمان سره له ایمان د دوی

تفسیر: اطمینان او ډاډینه (سکون) ئی راښکته کوه یعنی سره له دی چی د هغوی له طبعی څخه خلاف وو د رسول صلی الله علیه وسلم په حکم باندی تینگ ودریدل او له ضد کونکیو کافرانو سره ئی ضد ونه کر نو د هغه په برکت د دوی د ایمان درجات لا زیات شول او د عرفان او ایقان په مراتبو کښی ئی ترقی وشوه. اول د جهاد په بیعت سره ئی ثابت کوه چی مونږ د الله جل جلاله په لیاره کښی د جنگ کولو او ځان جارولو (قربانولو) دپاره حاضر یو. دا هم د ایمان یو رنگ وو، وروسته له دی کله چی پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسلمانانو له جذباتو څخه پرته (علاوه) روغه وکوه نو دغه د هغوی د ایمان د رنگ بله ننداره وه چی خپل جوش، جذبات او

عواطف ئی په زور سره ټینګ کړل. او د الله او د رسول الله د فیصلی په مقابل کې ئی غاړه کېښودله رضی الله تعالیٰ عنهم ورضواعنه.

وَاللَّهُ جُنُودُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٧﴾

او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکې (که اراده وفرمائی الله د نصرت د دین خپل بی له تاسی څخه ئی هم کوی)، او دی الله ښه خبردار ښه حکمت والا.

تفسیر: دغه خبره همغه پاک الله ته ښه معلومه ده چی کوم وخت تاسو ته د قتال امر کول مصلحت دی؟ او په کوم وخت کې ئی له قتال څخه بیرته دریدل او روغه کول تاسی لره ښه دی؟ که تاسی ته د قتال امر درکړ شی نو هیڅ کله د کفارو د کثرت له خیاله تردد ونه کړی. ځکه چی د ځمکې او د آسمانونو د لښکرو مالک همغه الله تعالیٰ دی چی سره د لږتوب ستاسی امداد او مرسته(مدد) په غیبی لښکرو سره هم کولی شی لکه چی په «بدر، احزاب، حنین» او نورو کې ئی وکړه. او که د روغی او د جنگ نه کولو امر درکړی نو هغه هم ومنی. او داسی خیال ونه کړی چی افسوس روغه وشوه او کافران په ویریا له لاسه ووتل او په سزا ونه رسیدل که د قتال امر کیده نو هغوی به مو وژل. ولی چی د هغوی وژل په تاسی پوری موقوف نه دی که مونږ وغواړو نو پخپلو لښکرو سره ئی وژلی شو. په هر حال د ځمکو او د آسمانونو د لښکرو مالک الله تعالیٰ دی که د روغی امر ورکوی نو خامخا په هغی کې ئی خیر او حکمت دی.

لِيَدْخُلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفَّرُ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

لپاره د دی چی داخل کا مؤمنان سړی او مؤمنات ښځی په جنتونو کې ئی چی بهیږی د لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه ویالی) حال دا چی همیشه به وی دوی په هغو (جنتونو) کې ئی او(دپاره د دی چی) ورژوی الله تعالیٰ له دوی څخه گناهونه د دوی

تفسیر: کله چی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ﴿ اِنَّا فَتَنَّاكَ فَتَاتِنَا ﴾ الآیة ولوست نو اصحابو هغوی ته مبارکی عرض کړه او وئی ویل یا رسول الله! دا خو تاسی ته وشوه مونږ ته څه ده؟ نو ځکه دا آیتونه نازل شول یعنی الله تعالیٰ اطمینان دادینه(سکون) او سکینه رابښکته کړله

او د مؤمنانو ایمان ئی لا زیات کر تر شو دوی په دیر اعزاز او اکرام سره په جنت کښی داخل کری او د هغو گردی(تولی) خرابی او کمزوری معاف کری. په حدیث کښی دی هغو اصحابو چی د حدیبی بیعت کری دی هیڅ یو له هغو څخه هم دوزخ ته نه غی. تنبیه: د مؤمنانو ذکر د تعمیم دپاره دی یعنی که نارینه وی یا ښځی د هیڅ یوه محنت او ایماندارۍ نه ضائع کیږی. له احادیثو څخه ثابت شوی دی چی په دی سفر کښی حضرت بی بی ام سلمة رضی الله تعالیٰ عنها د رسول صلی الله علیه وسلم سره وه.

وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا

دی دغه (غفران او ادخال د جنت) په نزد د الله په مراد رسیدل بری موندل
دیر لوی

تفسیر: غینی نقال صوفیان یا مغلوب الحال لویان وائی چی د «جنت غوښتل د ناقصانو کار دی» له دی ځای څخه راښکاره شوه چی د الله تعالیٰ په نزد دا لوی کمال دی.

وَيُعَذِّبُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتُ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتُ

او (لپاره د دی) چی په عذاب کری (الله) منافقان سری او منافقانی ښځی او
مشرکان سری او مشرکاتی ښځی

تفسیر: د مؤمنینو په زړونو کښی ئی د صلحی او روغی له خوا دادینه(سکون) پیدا کره او د اسلام اساس او بنسټ (بنیاد) ئی تینګ کر او د اسلامی فتوحاتو او ترقیاتو ورونه ئی خلاص کرل چی په پای(آخر) کښی به د کافرانو او منافقانو د مصیبت او د ماتی سبب کیږی او هغوی ته به سخته سزا رسیږی.

الطَّائِفِينَ بِاللَّهِ طَنْ السَّؤءِ

چی گمان کوونکی دی پر الله بانندی گمان د بدی (چی الله به هیڅ کله
رسول الله ته بری نه ورکوی)

تفسیر: «بد اټکلونه» دا دی چی د مدینی د تګ په وخت کښی منافقان پرته له «جد بن قیس څخه» گرد(تول) هلته پاتی شول او پلمی(تدبیرونه) ئی ځان ته جوړی کری. ولی چی هغوی داسی

اتکل کاوہ چی پہ مکہ کبھی ضرور جنگ پینپیڑی او دا گرد(تول) مسلمانان پہ شکاره دول(طریقہ) عمری ته راغلی دی خو په چل سره غواړی چی په معظمه مکہ باندی تصرف وکری.

عَلَيْهِمْ ذَا بَرَّةِ السَّوِّءِ

پر دوی باندی دی راگرغیدل د بدی (په ذلت او عذاب) سره

تفسیر: د زمانی په گردش او د مصیبت په احاطه کبھی راغلی تر کومه به احتیاط او وړاندی کتل وکری.

وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٧﴾
وَاللَّهُ جُودٌ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَكِيمًا ﴿٨﴾

او غضب کری دی الله پر دوی باندی او لری کری دی (الله دوی له رحمت خپله) او تیار کری دی الله تعالی دوی ته (عذاب د) دوزخ او بد عیای د ورتللو دی (دغه دوزخ) او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د غمکی او همیشه دی الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: که هغه سزا درکری نو غوک به مو وژغوری(وساتی). خدائی لښکر به مو په یوه شبیه(لحظه) کبھی وری ذری کری. خو هغه ذات سره د زبردستی حکمت لرونکی هم دی او د الهی حکمت داسی مقتضی نه دی چی سم دلاسه هغوی ته سزا ورکری.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾

بیشکه مونږ لیږلی نی ته (ای محمده!) شاهد او زیږی وړکونکی او ویروونکی

تفسیر: تاسی د الله امر منونکیو ته زیږی د خوبی وړکوی او غاړه غروونکو لره ویره اوروی او خپل احوال ښی لکه چی له ﴿إِنَّا قَدْ﴾ څخه تر دی عیای پوری دری واړه مضامین راغلی دی. او په آخرت کبھی هم پر خپل امت او هم پر انبیاءو علیهم السلام باندی گواهی وړکوی.

لْتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

لپاره د دی چی ایمان راوړی تاسی په الله او په رسول د دغه (الله) او مدد وکړی د هغه د دین او تعظیم وکړی د هغه

تفسیر: د «تعزروه» او د «توقروه» ضمیرونه که الله ته راجع شی نو د الله له مدد کولو څخه د هغه د دین او د هغه د پیغمبر مدد کول دی. که رسول ته راجع شی نو هیڅ اشکال نه پاتی کیږی.

وَسُبْحٰوةٌ بٰکِرَةٌ وَّاٰصِيْلًا ④

او هغه (الله) ته نسبت د پاکی وکړی صباح او بیگا

تفسیر: د الله تعالیٰ د پاکی بیان تل کوی که په لمانځه کښی وی او که د باندی له لمانځه څخه وی

اِنَّ الَّذِيْنَ يٰبٰعُوْنَكَ اِنَّمٰ يٰبٰعُوْنَ اِلٰهَ يَدِ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ

بیشکه هغه کسان چی بیعت کوی له تاسره بیشکه بیعت کوی له الله سره او لاس د الله د پاسه د لاسونو د دوی دی

تفسیر: خلقو به خپل لاسونه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس کښی ورکول او له هغوی سره ئی بیعت کاوه نو دا ئی فرمایل چی د نبی الله په لاس باندی بیعت کول داسی دی لکه له الله تعالیٰ سره بیعت کول ځکه چی حضرت محمد رسول الله په حقیقت کښی د الله تعالیٰ له جانبه بیعت آخلی او د هغه د احکامو تعمیم او تاکید د بیعت په وسیله کوی نو دا هسی ده لکه چی د جزء ۵ «النساء» د سورة په (۱۱) رکوع ۸۰ آیت کښی دی ﴿مَنْ لَّيْلِمِ الرُّسُوْلَ فَقَدْ اطَاعَ اللّٰهَ﴾ او د جزء ۹ (انفال) د سورة په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿وَمَا رَمَيْتْ اِذْ رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللّٰهَ رَمٰی﴾ کله چی د نبوی د بیعت حقیقت داسی شو نو په یقین سره د الله تعالیٰ د شفقت او د حمایت لاس به هم د هغو د لاسونو د پاسه وی.

تنبیه: رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به له خپلو اصحابو څخه کله د جهاد په نسبت او کله د بل کوم خیر د کار په نسبت بیعت اخیست په صحیح مسلم کښی د (وعلى الخير) لفظ راغلی

دی. د طریقت د مشائخو بیعت که په مشروعی طریقی سره وی نو د هم دی لفظ لاندی مندرج کیدی شی. په حدیبی کښی پر دی خبری باندی بیعت اخیستی شوی وو چی تر مرینی (مرگه) پوری مونږ په میرانی (بهادری) سره جنگ کوو! او له جهاده او له جنگه نه تښتو!.

فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّا بِنَكَثِ عَلَىٰ نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَاهِدِ عَلَيْنَا
 اللَّهُ فسيؤتيه أجرًا عظيمًا ﴿٤٨﴾

پس هغه چا چی مات کړ دا بیعت نو بیشکه چی ماتوی به دی بیعت په ځان خپل (او ضرر ئی هم ده ته راجع کیږی) او هغه څوک چی وفا وکړی په هغه شی چی عهد او اقرار ئی کړی دی پر هغه له الله سره پس ژر ده چی ور به کړی الله تعالیٰ ده ته اجر او بدل ډیر زیات (چی د جنت عطاء او د الله لقاء ده)

تفسیر: هغه خبری چی د بیعت په وخت کښی کولی کیږی که څوک هغه ماتوی نو خپل ځان ته عار او نقصان پیښوی او الله تعالیٰ او د هغه رسول ته هیڅ یو نقص او ضرر نشی رسولی او هغه ته د عهد ماتولو سزا وررسیږی هر څوک چی خپل استقامت ښکاره کړی او پخپل عهد او پیمان باندی په ټینګه سره ولاړ وی نو هغه ته به د هغه پوره اجر او بدل وررسیږی.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا
 وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْنَا ﴿٤٩﴾

ژر دی چی وبه وائی تاته (له تا څخه) وروسته پاتی شوی (له تلو د مکې په کال د حدیبی) له صحرایانو مشغول کړی ئی وو مونږ مالونو زمونږ او کورنی زمونږ نو بښنه وغواړه مونږ لره (د گناه زمونږ)

تفسیر: له مدینې څخه د وتلو په وخت کښی رسول الله مبارک مکې معظمی ته د خپلو تلو اعلان کړی ؤ او مسلمانانو ته ئی له خپل ځان سره د ورتګ تشویق او رغبت ورکړی ؤ. ښائی له قرائنو څخه دوی ته هم د جګړی د پېښیدلو کوم احتمال ورپیدا شوی وی خو له دی څخه هغو کلی والو صحرائیانو چی هنوز ایمان د هغوی په زړونو کښی لا ښه ځای نه ؤ نیولی خپل ځانونه ئی پتول

او پخپلو منځونو کښې به ئی سره ویل «آیا مونږ د هغه قوم کورونو ته لار شو چی هغوی د محمد صلی الله علیه وسلم پر کور مدینې باندی راغلل. او د هغه ملگری اصحاب ئی ورځنی ووژل. آیا مونږ چی د هغو توره دلته لیدلی ده هلته له هغوی سره جنگیدی شو؟ وگوری چی دا تلونکی هم له دی سفره بیرته راتلونکی نه دی او گرد(تول) به هلته سره ست (تباه) شی» په دی آیتونو کښې حق تعالی د هغوی پتی خبری راڅرگندی(راښکاره) کری او د هغوی د مدینې له رسیدلو څخه پخوا په لیاره کښې ئی ورښکاره کړه چی ستاسی د صحیح او سالم بیرته راتللو په نسبت به دا خلق د خپلی غیر حاضری راز(قسم قسم) سونی (دروغ) او عذرونه ووائی او ډول ډول(قسم قسم) هیلی بهانی پلمی(تدبیرونه) به جوړوی. او وائی به چی مونږ د خپل کور او کهول له چارو څخه نه وو وزگار یا مو څوک په کورونو کښې نه ؤ چی وروسته له مونږ څخه د مال اسباب، اهل او عیال سرپرستی وکری په هر حال له مونږ څخه لوی قصور شوی دی اوس ته له الله تعالی څخه زمونږ مغفرت او بښنه وغواړه.

يَقُولُونَ يَا لَيْسَ لَنَا بِمَالِكٍ لَّنِي قُلُوبُهُمْ

وائی دغه (پاتی کیدونکی منافقان) په ژبو خپلو سره هغه (خبری) چی نشته په زړونو د دوی کښې

تفسیر: پخپلو زړونو کښې پوهیږی چی دا عذر بیخی غلط دی او استغفار او د بښنی غوښتل هم یو ظاهر داری ده او رښتیا او له زړه نه ده. ځکه چی دوی نه دا کومه گناه گڼی او نه په داسی څه اعتقاد لری.

قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝

ووايه ته (ای محمده! دوی ته) نو څوک دی چی مالک به شی تاسی لره په دفع د عذاب کښې د جانبه د الله څخه د یو څیز که الله اراده وفرمائی ستاسی د ضرر او نقصان یا الله تعالی اراده وفرمائی ستاسو د نفع او گټې (بل هیڅوک نشته چی ضرر او نفع ئی په قدرت کښې وی) بلکه دی، الله په هغو گردو(تولو) کارونو چی کوی ئی تاسی ښه خبردار (نو مطابق د عمل د تاسی په مقتضی د علم خپل سره تاسو ته جزا درکوی)

تفسیر: هر راز(قسم) گفته(فائده) او نقصان د الله تعالیٰ د قدرت په ید کښی دی. د هغه د ارادی او مشیت په مخامخ کښی هیڅوک هیڅ شی نشی کولی. هغه نه غوښت چی تاسی په دی مبارک سفر کښی د هغه له پیغمبر سره شرکت ولری. او د هغه فوائد ستاسی په برخه شی او نه ئی اوس منظوره ده چی تاسی ته بښنه وغواړم. الله تعالیٰ پخوا د تاسی له دی دروغو، حیلو او عذرونو ویلو څخه خبر راگری دی او ستاسی حال احوال ئی ماته راڅرگند(راښکاره) کری دی. او اراده ئی فرمایلی ده چی ستاسی د دی ناوړه (گنده) اعمالو او حرکاتو په سبب تاسی د حدیبیی د غزوی له راز راز(قسم قسم) برکاتو او گتو څخه بی برخعی کری. او تاسی ته له دی درکه نقصان او خساره ورسوی که تاسی وائی چی مونږ د مال، اولاد او کور او کهول لامله (له وجی) په دی غزوی کښی شرکت ونه کر نو که الله وغواړی چی ستاسی مال، اولاد، کور کهول ته ستاسی په حضور کښی څه زیان او ضرر ورسوی نو ستاسی له لاسه څه کیدی شی؟ یا فرض کری که الله تعالیٰ تاسی یا د تاسی اهل عیال او مال ته کومه گفته(فائده) رسوی نو ستاسی نشتوالی او مسافرت د هغی مانع کیدی نشی او هر و مرو(خامخا) ئی دررسوی نو د الله او د هغه د رسول د خوښی په مقابل کښی داسی خبری ته ځیر کیدل او د داسی شیانو پروا کول پرته(علاوه) له حماقت او ضلالت څخه بل شی نه دی او داسی فکر هم مه کوی چی په پلمو(تدبیرونو)، حیلو، بهانو او خبرو سره به د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښی حاصله کری، او په دی ښه پوه شی چی الله تعالیٰ ستاسو په گردو(تولو) خبرو اترو او پلمو(تدبیرونو) خبردار دی.

بَلْ كُنْتُمْ آَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَرُبِّينَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُرًا ۝۱۱

(دا عذرونه او بهانی چی تاسی ئی کوی داسی نه ده) بلکه گمان به کاوه تاسی (ای متخلفینو) چی بیا به له سره بیرته راونه گرځی رسول الله او مؤمنان (له حدیبیی نه) کورونو خپلو ته هیڅ کله او ښائسته کری شوی دی دغه (گمان د تباهی د مؤمنانو) په زړونو ستاسی کښی (ای منافقانو) او گمان کری ؤ تاسی گمان بد شوی (په علم د الله کښی). او وی تاسی یو قوم هلاک کری

تفسیر: په رښتیا سره ستاسی د نه ورنگ سبب دا خبری نه دی چی تاسی ئی وائی بلکه ستاسی گمان داسی ؤ چی اوس پیغمبر او د هغه ملگری له دی سفره په روغ صورت بیرته راونه گرځی دا ستاسی د زړه ټینګه خبره وه چی دا گمان مو بیخی غلط او چتی(بیکاره) ثابت شو نو ځکه

تاسی خپل حفاظت او گنتی د جلا(جدا) اوسیدلو په صورت کښی سنجولی (غوره کړی) وی او حال دا دی چی په دی صورت کښی ستاسی خسران او تباهی وه او الله تعالی ته ښه معلوم وه چی تاسی تباه او برباد کیدونکی ئی.

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
سَعِيرًا ۝۱۳ وَ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَعْرِضُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝۱۴

او هر هغه چی ایمان ئی نه وی راوړی په الله او په رسول د دغه (الله) نو بیشکه مونږ تیار کړی دی مونږ الله تعالی کافرانو ته تود اور (د دوزخ) او خاص الله لره دی سلطنت او باچائی د آسمانونو او د ځمکی (ملکاً خلقاً وعبیداً) بڼی هر هغه چی اراده وفرمائی (د مغفرت ئی) او په عذاب کښی اچوی هر هغه چی اراده وفرمائی (د عذاب ئی) او همیشه دی الله ډیر ښه بښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په ورکولو د اجر او ثواب سره).

تفسیر: هغه څوک چی د الله تعالی اراده د هغه بڼی ته نه وی تللی نو زه ئی څرنگه بښنه وغواړم هو! که الله تعالی مهربانی پر تاسی باندی وفرمائی نو تاسی ته توفیق درکوی چی توبه وکاپړی او د هغه بښنه ځان ته وگنتی د هغه رحمت په هر حال کښی د هغه په غضب باندی سابق دی.

سَيَقُولُ الْخَافُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَارِمٍ لِتَأْخُذُوا حَرْبًا أَذْرُونَنَا تَتَّبِعُكُمْ يَرِيدُونَ
أَنْ يُبَيِّدُوا كَلِمَةَ اللَّهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذَلِكَ قَالَ اللَّهُ مِنْ قَبْلُ

ژر به ووائی (تاته) وروسته پاتی کیدونکی (خلق) کله چی روان شی تاسی غنیمتونو (د خيبر ته) (دپاره د دی) چی واخلی تاسی هغه (غنائم).! پری ږدی مونږ چی درځو په تاسی پسی (دپاره د جنگ او غنیمت)، اراده لری دوی چی بدل کړی کلام الله (حکم د الله) ووايه (ای محمده! دوی ته) چی له سره به متابعت ونه کړی تاسی زمونږ هم داسی فرمایلی وو الله پخوا له دی

شخه .

تفسیر: د حدیبی له راتگ شخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته امر ورسید چی پر (خیبر) باندی برید او تعرض وکړی! چی هلته هغه غداران یهودان اوسیدل چی د (احزاب) په غزا کښی نی کافرانو ته د مدینی لیار شوونه کړی وه . حق تعالیٰ خپل رسول ته خبر ورکړ چی هغه صحرائیان چی حدیبی ته نه وو تللی اوس به د (خیبر) په غزا کښی له تاسی سره د ورتگ غوښتنه وکړی ځکه چی هلته ویره لږه او د ولجی(غنیمت) هیلی (امیدونه) ډیری دی تاسی هغوی ته ووائی چی ستاسی له دی غوښتنی شخه لا پخوا ماته الله تعالیٰ ستاسی په نسبت هدایت راکړی دا چی تاسی په دی سفر کښی هم هرگز نشی تلی نو آیا په دی صورت کښی به تاسی له مونږ سره تلی شی؟ که غی نو د دی تگ معنی به دا وی چی د الله تعالیٰ خبره بدله شوی ده حال دا چی د الله تعالیٰ احکام هیڅ کله بدلیدونکی نه دی .

فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونا

بیا به ژر ووائی چی حسد او کینه کوی تاسی له مونږه سره (په گته(فائده) زمونږ کښی ای مؤمنانو!)

تفسیر: الله تعالیٰ هیڅ نه دی فرمایلی تاسی محض دا غواړی چی مونږ ته څه گته(فائده) ونه رسیږی او د غنیمت مال یواځی تاسی ته پاتی شی .

بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ۝

(داسی نه ده) بلکه ؤ دوی چی نه به پوهیدل (له دین د اسلام نه) مگر خو لږ څه

تفسیر: ډیره لږه پوهه لری او دا ناپوهان په دی نه پوهیږی چی د مسلمانانو د زهد او د قناعت مرتبه دومره لوږه(اوچته) ده چی هغوی هیڅ دنیوی گتو ته نه گوری کله چی د مال حرص پاتی نه شو نو پر تاسی باندی به څرنګه حسد کوی؟ آیا رسول الله مبارک د رخی(کیننی) له پلوه د الله تعالیٰ له خوا تاسی ته (العیاذ بالله) داسی یو امر کوی؟

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سُدَّةٌ عُونَ إِلَى قَوْمِ أُولِي الْأَبْسِ

شَدِيدٌ تُقَاتِلُوهُمْ أَوْ يُسَلِّمُونَ فَإِنْ طَبِعُوا بِكُمْ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا

ووايه (ای محمده!) وروسته پاتی کیدونکیو ته له صحرائی خلقو ژر ده چی راوبه بللی شی تاسی طرف د جنگ د یوه قوم ته چی خاوندان د جنگ سخت وی یا به جنگ کوی تاسی له هغو سره (چی ایمان ئی نه راوور) یا به مسلمانیری هغوی نو بیا که امر ومنی تاسی د دغو بلونکیو دربه کړی تاسی ته الله اجر ثواب ښه (چی عزت او غنیمت دی په دنیا کښی، جنت او رؤیت دی په عقبا کښی)

تفسیر: لږ څه صبر وکړی دی غزا ته نشی تلی. خو وروسته له دی نه نوری جگری ډیری راتلونکی دی او د خورا(ډیر) سختو جنگیالیو قومونو سره به د مسلمانانو جنگونه پېښیدونکی وی او د هغه سلسله به تر هغه پوری اوږدیری تر څو هغه اقوام یا د اسلام په دین مشرف شی یا جزیه ورکړی او ځان مطیع الاسلام وشمیری. که په رښتیا سره تاسی د جهاد مینه لری نو هلته د جهاد ډگر ته ننوځی! او خپل شجاعت میرانه(بهادری) او توره راښکاره کړی که په هغه وخت کښی د الله تعالی امر او حکم ومنی نو الله تعالی به خورا(ډیر) ښه بدل او جزاء تاسی ته درکړی. **تنبیه:** له دی جنگیالیو قومونو څخه (بنو حنیفه) یا نور مراد دی چی د کذاب مسیلمه تبر و یا (هوازن) یا (ثقیف) او نور دی چی د حنین په غزا کښی له هغوی سره مقابله وشوه، یا به هغه مرتدان وی چی له هغوی سره د ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی سخته جگړه پېښه شوه یا به د پارس، روم، خراسان، پښتونخوا، گرد(تول) او نور هغه توریالی قومونه وی چی د راشده و خلفاؤ په وخت کښی له هغوی سره سخت جنگونه ونښتل لکه چی د پښتونخوا په تیره بیا په کابل کښی ډیر سخت جنگونه وشول چی تر ډیری مودی پوری ورده شول. او پښتانه څو ځلی ایل (محکوم) او بیا باغیان شول او د اصحابو لوی توریالیان لکه حضرت تمیم او جبیر رضی الله تعالی عنهم دلته شهیدان شول او د حضرت عثمان ذی النورین لوی لښکری امیران لکه عبد الرحمن بن سموره بن حبیب القریشی اول ځلی او لیث بن قیس بن حضرت عباس د رسول اکرم تره رضوان الله تعالی علیهم اجمعین دوهم ځلی دلته ستړی او ستومان شول. او تر اید پوری دوی او د هغوی د توریالیو ملگریو مطهر اجساد زمونږ او مونږ گنهاران د هغوی شو او د ذی النورین رضی الله تعالی عنه له خلافت راهیسی گرد(تول) افغانستان د اسلام په مبارکه رنا(رنزا) منور شو. الحمد لله علی ذلک والشکر له وائی په ځینو هغو جنگونو کښی چی نومونه ئی پاس یاد شول بی له کومی لوئی جگری بری حاصل او دغه اقوام مسلمانان شول او لوئی ولجی (غنیمتونه) په لاس ورغلی.

وَأَنْ تَتَّوَكَّلُوا كَمَا تَوَكَّلْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبُكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿۱۷﴾

او که وگرخیدی تاسی لکه چی وگرخیدلی وی پخوا له دی شخه نو په عذاب به کری (الله) تاسی په عذاب دیر دردناک سره

تفسیر: لکه چی د حدیبی له تکه بیرته پاتی شوی که په راتلونکی جگری کښی هم بیرته پاتی شوی نو الله تعالی تاسی ته دیر درد لرونکی عذاب درکوی. او ښائی پخوا له آخرته په هم دغه دنیا کښی هم څه عذاب درورسیری.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يَعدِّ بِهِ عَذَابًا أَلِيمًا

نشته پر رانده باندی هیڅ گناه او تکلیف او نه په گود باندی هیڅ گناه او تکلیف او نه په ناروغ باندی هیڅ گناه او تکلیف (ځکه چی جهاد پر دغو معذورانو فرض نه دی) او هر هغه څوک چی اطاعت وکړی و منی حکم د الله او د رسول د دغه (الله) نو داخل به نی کری (الله) دی په جنتونو کښی چی بهیری له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (خلور قسمه) ویالی او هر هغه څوک چی وگرخید (له احکامو د الله) نو (الله) به په عذاب کری دی په عذاب دیر دردناک سره

تفسیر: په گردو(تولو) امورو او معاملو کښی عامه ضابطه هم دا ده چی متخلفین معذب کری.

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

خامخا راضی او خوښ شوی دی الله تعالی له مؤمنانو نه هغه وخت چی بیعت نی کاوه له تا سره د لاندی د ونی

تفسیر: دا د «کبکر» ونه وه غالباً د ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الآية - د فرمایلو له سببه دغه بیعت ته (بیعة الرضوان) وائی چی د هغه مفصله قصه د دی سورت په شروع کښی تیره شوه.

فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ

بیا معلوم کر (الله په ظاهری علم سره هم) هغه (اخلاص) چی په زړونو د دوی کښی وو

تفسیر: د ظاهر اندیښنه او د زړه توکل، حسن نیت، صدق، اخلاص اسلامی مینه او نور. تنبیه: گردو(تولو) مفسرینو له ﴿مَا فِي قُلُوبِهِمْ﴾ څخه هم دا مراد اخیستی دی مگر ابوحیان رحمة الله علیه وائی چی له دی نه د روغی او د روغی له شرایطو څخه هغه رنځ، غم، او اضطراب چی زړونو ته ورسیدلی وو مراد دی په دی تقدیر سره وروسته له دی نه ﴿فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ﴾ ډیره ښه ورسره لگیری والله اعلم.

فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿۱۸﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا

بیا رابښکته کړه (الله) سکینه او ډاډینه(سکون) پر دوی باندي او عوض ئی ورکړ (الله) دوی ته بری نژدی، (چی فتح د خیبر ده) او ولجی(غنیمت) ډیری چی وابه خلی دوی هغه (ولجی)

تفسیر: مراد له فتحی نژدی څخه فتحه د خیبر ده چی د حدیبی له بیرته راتگ څخه سم د لاسه پیښه شوه او زیاتتی ولجی(غنیمت) په لاس ورغلی چی له هغو سره مجاهدین هوسا (خوشاله) او خوښ شول.

وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿۱۹﴾

او دی الله همیشه قوی غالب ډیر حکمت والا

تفسیر: الله تعالیٰ په خپل زور او حکمت سره، د حدیبی نقصانونه! په دی غای کښی تلافی او معاوضه کړل او په فتحه د مکی معظمی او حنین کښی هم داسی تلافی او معاوضی په ظهر ورسیدی.

وَعَدَكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُ وَنَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ

وعدہ کری ده له تاسی سره الله د غنائمو او ولجو دیرو چی وابه ئی خلی تاسی هغه نو (الله) ژر درکړل تاسی ته دا (غنائم او ولجی)

تفسیر: وروسته به دیری ولجی او غنیمتونه دررسیدونکی وی چی له هغو یو هم دا د خبیر غزا ده چی ستاسی برخه په دی کښی درکړه شوه.

وَكَفَّ أَيْدِيَ الثَّاغِبِ عَنْكُمْ

او (الله) بند کړل لاسونه د خلقو له تاسی نه

تفسیر: عام جنگ درپښ نه شو او په حدیبی او خبیر کښی ئی د کفارو له لاسه تاسی ته څه ضرر او نقصان ونه رساوه او ستاسی په نشتوالی کښی هیچا ستاسی اهل او عیال کور او کهول ته هم لاس ونه غځاوه.

وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

او چی شی دا کار نښه (د قدرت د الله) له پاره د مؤمنانو

تفسیر: مسلمانان دی وپوهیری چی د الله قدرت څرنگه دی؟ او د هغوی درجه د هغه په دربار کښی څومره ده؟ او بل دا چی وروسته له دی څخه هم د هغه نوری گردی(تولی) وعدی هم داسی پوره کیدونکی دی.

وَيَهْدِيكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

او الله ښی تاسی ته لیاره برابره (د توکل په الله باندی په هر کار کښی)

تفسیر: د الله تعالی پر وعدو باندی دادینه(سکون) او د هغه د لامحدود قدرت پیژندنه او همغه ذات ته د ځان او د جهان سپارنه! د لایات اطاعت او حکم منلو ترغیب درکوی، چی هم دا ده د توکل برابره او سمه لیاره.

وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿۲۱﴾

او بل (ئی درکری دی تاسو ته غنیمتونه او بری) چی لا نه وی قادر تاسی په هغو (غنیمتونو) باندی په تحقیق (علمی) احاطه کری ده الله په هغو (غنایمو) باندی هم او دی الله تعالیٰ پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) بڼه قادر او توانا

تفسیر: د دی بیعت په انعام کښی ئی د خبیر فتح درکره او د مکی شریفی فتح چی په هغه وخت کښی په لاس درنغله وروسته له دی شخه به په لاس درشی ځکه چی الله د هغه وعده کری ده. چی په حقیقت او عالم اسباب کښی هم دا د حدیبی صلح د مکی شریفی د فتحی مقدمه او توطیه ده.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَالْوَلِيُّ الْأَدْبَارُ لَأُجِدُوا وَنَٰوِلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿۲۲﴾

او که جنگ وکری له تاسی سره هغه کسان چی کافران شوی وو نو خامخا به ئی گرځولی وی شاوی خپلی بیا به ئی نه وو موندلی شوک دوست ساتونکی او نه مددگار

تفسیر: که جنگ پېښیده نو بری به ستاسی وو او کافرانو به شا اړوله او تنبیدل به او مدد کوونکیو به دوی له آفته نه شو ژغورلی (بچ کولی) خو د الله تعالیٰ د حکمت داسی اقتضاء وشوه چی سم د لاسه روغه وشی او د روغی د عظیم الشانو برکاتو شخه مسلمانان مستفید او گټور شی.

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَكِنْ تَجِدَاسُنَّةَ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿۲۳﴾

(طریقه ایښی ده الله د غالبیدلو د حق) په طریقی هغو سره چی په تحقیق سره تیر شوی ده پخوا له دی نه او هیڅ کله به نه مومی ته طریقی د الله لره تبدیل او، اوښتل.

تفسیر: کله چی د اهل الحق او د اهل الباطل په منخ کښی په کومه فیصله کوونکی موقع کښی سره مقابله وشي نو په دغی مقابلی کښی به بالاخر اهل الحق غالب او اهل الباطل مغلوب او مقهوریږی. د الله هم دا عادت له پخوا راهیسی جاری دی چی هیخ تغیر او تبدیل په کښی پېښیدونکی نه دی. هو! دومره شرط پکښی شته چی اهل الحق په هیئت مجموعی سره په پوره حق منلو باندی ټینگ ولاړ وی. عینو د ﴿وَلَنْ نَجْدِلُكَ اللَّهُ تَبَدُّلاً﴾ معنی داسی اخیستی ده چی د الله عادت بل څوک نشی اړولی. یعنی بل څوک داسی قوت او قدرت نه لری چی پرته(علاوه) له هغه کاره بل کار پری وکری شی چی له سنت الله څخه چپ (مخالف) یا پرته(علاوه) وی.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ
مِنْ أَعْدَائِهِمْ أَنْ ظَفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

او دغه (الله) هغه (ذات دی) چی بند ئی کرل لاسونه د هغو (کفارو) له تاسی څخه او لاسونه ستاسی له هغوی څخه په منخ د مکی کښی پس له هغی څخه چی غالب ئی کری تاسی په هغوی باندی

تفسیر: د مشرکانو څو دلی حدیسی ته راغلی وی چی که لاس ئی بر شی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شهادت ورسوی یا یو نیم مسلمان گوښی (بیل) گیر کری او وئی ربړوی لکه چی داسی شو پښی هم راپښی شوی او په دی منخ کښی یو مسلمان هم په شهادت ورسید چتی(بیکاره) خبری او د جنگ د اور بلیدلو خبری هم وشوی، تر دی چی اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم اجمعین هغه قاتل ونیو او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضور ته ئی ورواندی کر او رسول الله د هغه د انتقام څخه سترگی پتی کری او وئی بانه. په دی آیت کښی د هم دغو واقعاتو په لوری اشاری دی او (بطن مکه) د مکی د ښار له منخ څخه مقصد د ښار هغه نزدی منطقه ده چی له ډیره نژدی والی څخه داسی ښکاری لکه مځکه د حرم او یا ماښین د ښار.

وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿۲۴﴾

او دی الله په هغه څه چی کوی ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: الله تعالی ته د کفارو شرارتونه او ستاسی عفو او تحمل ښه معلوم دی او وینی ئی. نو جزا به پری درکری.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاصَدُّوا وَكُمُ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيِ مَعْلُومًا أَنْ تَبْلُغَ حِجَّةً

دوی هغه کسان دی چی کافران شوی دی او منع کری ئی وی تاسی له مسجد الحرام خخه او (منعه کری ئی وی) قربانی د تاسی په دی حال کینی چی بندی کری شوی وی له دی نه چی ورسیری غای د حلالولو خپلو ته

تفسیر: د حرم تر هغی برخی پوری ئی د قربانی حیوانات پری نه شوول چی هلته ئی بوغی او په مشروعه طریقه سره ذبح کری او هملته په حدیبیی که بند پاتی شول.

وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَّوُّهُمْ فَضِيْبِكُمْ مِنْهُمْ مَعْرَةٌ بَغَيْرِ عِلْمٍ لَّيْدُ خَلَّ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مِنْ يَشَاءُ

که چیری نه وی (پت په کفارو کینی) خو سری ایمان راوړونکی او شو بنغی ایمان راوړونکی چی نه پیژندل تاسی هغوی لره (په صفت د ایمان سره دا خطر) چی پایمال کری وو تاسو هغوی (هم سره له کفارو) پس رسیدلی به وو تاسی ته له هغوی خخه غه ضرر او غم په ناپوهی سره (نو د جهاد حکم به ئی درکری وی لیکن حکم ئی در نه کری) دپاره د دی چی داخل کری الله په رحمت خپل کینی هر هغه چی اراده وفرمائی (د داخلولو ئی)

تفسیر: هغه مسلمانان نارینه او بنغی چی په مکی کینی مظلوم او مقهور اوسیدل او د مدینی منوری مسلمانانو له هغوی سره پوره پیژندگلو نه درلوده (لرله) هغوی به په جنگ کینی د ناپوهی په سبب پایمال او لتار کیدل که دا ویره نه وی نو سم د لاسه به د جنگ کولو امر کیده خو که داسی امر صادریدی نو تاسی به په دی قومی نقصان باندی متاسف او خپه کیدی او کافرانو ته به د داسی ویناؤ موقع په لاس ورتله چی «وگوری! مسلمان د خپل مسلمان پت (عزت) هم نه ساتی». نو ځکه مو جنگ منع کر تر خو هغه مسلمانان محفوظ او ساتلی پاتی وی او پر تاسی باندی د دی بیمثاله صبر او تحمل له سببه الله خپل رحمت او روی او له دی کافرانو خخه هغه سری چی د هغو مسلمان کیدل مقرر او مقدر دی بنائی په دی خطرناکی جگری کینی له لاسه ونه وخی او د الله تعالیٰ په رحمت کینی پخپلی نیتی داخل شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه

لیکی «په دی گردی (تولی) قصی کښی تول ضد او د کعبی شریفی بی ادبی د هم دغو مشرکانو له پلوه وشوه تاسی مسلمانان په ادب وی کفارو عمره کوونکی منع کرل قربانی ئی پری نښودی چی خپل غای ته ورشی بیشکه دا غای د دی وړ (لائق) وو چی په همغه وخت کښی ستاسی په لاسونو فتح کیده نو کله چی غځینی مسلمانان نارینه او ښځی په مکه کښی پت اوسیری او غځینی هغه کسان چی د هغوی مسلمان کیدل مقدر دی هم په دی جنگ کښی لتاریدل او له لاسه وتل نو ځکه مو جنگ معطل کر د روغی په هغو دوو کلونو کښی هومره سری چی مسلمان کیدونکی وو مسلمان شول او هغه مؤمنان چی وتونکی وو ووتل نو وروسته له هغه په مکه معظمه کښی جکره ونښته او فتحه وشوه.

لَوْ تَزَيَّلُوا الْعَذَابَ إِنَّا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿۲۵﴾

که چیری جلا(جدا) شوی وی دغه (مسلمانان له کفارو نه) نو خامخا به مو په عذاب کری ؤ هغه کسان چی کافران شوی دی له دغو (اهل د مکی) څخه په عذاب ډیر دردناک سره

تفسیر: که مسلمانان له کافرانو څخه جلا(جدا) اوسیدی او مسلمانان له هغوی سره داسی گډود نه وی پراته نو تاسی به کتل چی مونږ کافرانو ته د مسلمانانو په لاس څومره خوړوونکی سزاوی ورکولی.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

کله چی گرغولی وو هغو کسانو چی کافران شوی وو په زړونو خپلو کښی ننگ هسی ننگ چی د جاهلیت ناپوهی وه نو راښکته کری الله ډاډینه(سکون) او اطمینان خپل پر رسول خپل او پر مؤمنانو باندى

تفسیر: د ناپوهی ضد دا دی چی سربکال عمره ونه کری، هغه مسلمانان چی له مکی څخه هجرت کوی هغوی بیرته رالیږی کال ته دی عمری ته راشی او زیات له دریو ورځو څخه به په مکه کښی نه اوسی علاوه پر دی وسلی له خپله ځانه سره ونه لری، په روغلیک (صلحنامی) کښی بسم الله الرحمن الرحيم مه لیکى! د محمد رسول الله په غای یواځی محمد بن عبدالله ولیکی حضرت رسول اکرم دا گردی(تولی) خبری ومنلی او اصحابو سره د سخت انقباض او اضطرابه د پیغمبر له ارشاد

سره سم دی ته غاړه کیښووله او په پای (آخر) کښی په هم دی فیصلی بانندی د هغوی زړونه مطمئن شول.

وَأَرْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿۳۹﴾

او تینګه لازمه ئی کرله هغوی لره کلمه د تقویٰ (خبره د ادب) او وو دوی ښه لائق وړ (مستحق) له دغه سره او اهل د دی (کلمی د تقویٰ) او دی الله په هر شی بانندی ښه پوه

تفسیر: له الله تعالیٰ وویریدی او د نافرمانی له لیاری څخه ځان وژغوری (وساتی) او د کعبی په ادب بانندی په مضبوطی سره تینګ واوسی او ولی به نه اوسی چی تاسی په دنیا کښی د واحد الله تعالیٰ رښتین منونکی او د (لا اله الا الله محمد رسول الله) زبردست قایلان عاملان او حاملان ئی او د یوه پوخ او موحد پیغمبر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مطیع او وفادار امتیان ئی او خپل جذبات او رجحانات مو په جوش کښی د الله جل جلاله په خوښی او د هغه د شعائرو په تعظیم کښی جار (قربان) کری دی. حقیقی توحید هم دا دی چی سری د هغه واحد الله تعالیٰ او امر او احکام واورى او د خپل عزت او د ذلت خبری د هغه په مخکښی یوه خوا ته کیږدی. ښائی د هم دی لامله (له وجی) په حدیث کښی د (کلمة التقویٰ) تفسیر په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ سره شوی وی. ولی چی زیاتره د طهارت او د تقویٰ اساس هم دا پاکه کلمه ده چی د دی د منلو او د حق د اداء کولو دپاره الله تعالیٰ د رسول اکرم اصحاب غوره کری وو او بیشکه هم دوی د الله تعالیٰ په علم کښی د دی خبری اهل او مستحق هم وو.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ السَّجْدَ أَهْرَامًا رَبَّنَا إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿۴۰﴾

خامخا په تحقیق رښتیا ښودلی دی الله رسول خپل ته خوب د ده په حقه او رښتیا سره چی خامخا به داخل شی تاسی مسجد حرام ته که اراده وفرمائی الله په امن او آرام سره حال دا چی خریونکی به وی د سرونو خپلو او لنډوونکی به وی (د ویشتو خپلو) او نه به وویریدی تاسی (له هیچا هیچیری)

تفسیر: د دی سورت په ابتدا کښې ذکر شوی دی چې په مدینې منورې کښې رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم خوب ولید چې مونږ په مکې کښې داخل شوی یو سر خریلی او وینستان پری کړی، له احرامه وتلی، حلال شوی یو له بل لوری اتفاقاً په هم دی کال کښې دوی د عمری قصد وفرمایه په اصحابو کښې زیاتره هم دا خیال ټینگ شو چه په هم دی کال کښې به مونږ مکې ته رسیږو او عمره به اداء کوو. کله چې روغه غوته شوه او دوی له حدیبیې څخه بیرته راوگرځیدل ځینو اصحابو عرض وکړ چې «آیا تاسو نه وو فرمایلی چې مونږ به په امن او امان سره په مکې معظمې کښې داخلېږو او عمره به اداء کوو» دوی وفرمایل چې «ما داسې هم ویلی وو چې سړکال به داسې کیږی؟» هغوی عرض وکړ «یه» نو وی فرمایل چې «بیشکه هم داسې به کیږی! او تاسې به په امن او امان سره مکې ته رسیږی او د بیت الله الشریف طواف به کوی، او له تاسې ځنی به څوک سر خری نی او څوک به وینستان لنډوی او احرام به خلاصوی او د هغه ځای له ورتګه به هیڅ راز(قسم) فکر او اندیښنه تاسې ته نه وی» لکه چې د حدیبیې له کال څخه وروسته هم داسې هم وشو. په دی آیت کښې نی هم دا فرمایلی دی چې په تحقیق سره الله خپل رسول ته رښتیا خوب ولیدلی دی. پاتی شو د «إن شاء الله» فرمایل د «ابن کثیر» په نزد دا إن شاء الله د تحقیق او توکید دپاره ده. (سیبویه) وائی په داسې ځایونو کښې چې د یوه شی په قطعی ډول(طریقه) سره ورښوول د ځینو مصلحتونو له مخې مقصود نه وی او کول نی منظور وی داسې عنوان غوره کاوه شی. یا محض دپاره د تبرک، الله تعالی «إن شاء الله» فرمایلی دی یا لپاره د تعلیم د بندګانو خپلو نی فرمایلی دی یعنی هر مؤمن لره مناسب دی چې د راتلونکو کارونو په نسبت إن شاء الله ووائی!

فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَبَجَلْ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتَحًا قَرِيبًا ﴿۱۲﴾

نو معلوم دی الله ته (فوائد د دغې صلحې) هغه څه چې نه پوهیدی تاسې نو وئی گرځوله پخوا له دغه داخلیدلو د مکې نه فتحه او بری نژدی.

تفسیر: بیا الله تعالی له خپل محیط علم سره سم د واقعاتو سلسله قائمه کړه. الله تعالی ته دغه خبره معلومه وه چې د خوب د تعبیر په ښکارولو کښې وروسته له یوه کال څخه څومره گټی او مصالح دی چې عام خلق پری نه دی خبر نو ځکه نی د خوب د تعبیر وقوع بل کال ته وځنډهوله (ایساره کړه). او د هغه له وقوع څخه نی پخوا تاسې ته سم د لاسه یو بل بری دروېاشه یعنی د خبیر بری یا د حدیبیې روغه چې هغی ته اصحاب الکرام رضی الله تعالی عنهم (فتح مبین) ویله لکه چې د دی سورت په اول کښې زمونږ دغه تفسیر د دی خبری تفصیلات لیکلی شوی دی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ

دغه (الله) هغه ذات دی چی رالیلی ئی دی رسول خپل په (بنوونه د) سمی لیاری او دین حق سره (چی دین د اسلام دی)

تفسیر: د اصولو او فروعو او عقائدو او احکامو په اعتبار دا دین رښتیا دی او هم دا سمه لیاره ده چی محمد صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم راوړی ده.

لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

لیاره د دی چی غلبه ورکړی (پورته کړی هغه دین) پر دینونو تولو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ دا دین په ښکاره ډول (طریقه) تر سلهاوو کلونو پوری پر څرګردو (تولو) مذاهبو باندی غالب کړی دی. او مسلمانانو تر څو پیړیو پوری په تول بشریت باندی حکومت او تسلط درلود (لرلو) او په راتلونکی زمانی کښی د دنیا له ختمیدو سره نژدی هم داسی یو وخت راتلونکی دی چی په هر ځای کښی به د دی حق دین حکومت او تسلط وی. د استدلال او حجت له مخی به هم د اسلام دین تل غالب وی لکه چی اوس هم غالب دی.

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ۝۱۸

او کافی بس دی الله ښه شاهد (حق ثابت کوونکی)

تفسیر: الله تعالیٰ د دی دین په حقانیت باندی گواه دی او همغه ذات پخپل قدرت سره حق ثابت کوونکی دی یا کافی بس دی الله شاهد په وعدو خپلو یا په نبوت او رسالت د رسول خپل یعنی محمد صلی الله علیه وسلم لکه چی د دوی عالی شان په وروسته کښی داسی بیانپری.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ

محمد رسول او رالیگل شوی د الله دی (په حق سره)، او هغه کسان چی له ده سره دی سخت دی از روی مقابله او مجاهده پر کافرانو باندی

تفسیر: د کافرانو په مقابل کېښی هسی سخت، مضبوط او قوی دی چې له هغو څخه گرد(تول) کافران وبریږی او له کفر څخه نفرت او بیزارۍ ښکاروی لکه چې الله تعالیٰ د جزء ۱۱ د تویی د سورت په (۱۶) رکوع ۱۲۳ آیت کېښی فرمایلی دی ﴿وَلِيَجْزُوا فِيكُمْ عَذَابًا﴾ او هم داسی د (تویی) په لسمه رکوع ۷۳ آیت کېښی ﴿وَأَعْلَظَ عَلَيْهِمْ﴾ او د جزء ۶ د (مائدی) په اتمه رکوع ۵۴ آیت کېښی ئی ﴿إِذْ كَلَّمَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ آخِرَ وَعَلَى الْكَافِرِينَ﴾

فرمایلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «هغه تندی او نرمی چې د چا په خوی کېښی وی ښائی هر چیرې برابر وی او هغه چې په ایمان سره ښائسته شوی وی نو د هغه تندی او نرمی پخپل ځای کېښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) عالمان وائی چې له کفارو سره احسان او ښه کول که د کوم شرعی مصلحت له مخی وی نو څه مضائقه نه لری خو د دین په معامله کېښی له هغوی سره هیڅ سستی کول په کار نه دی.

رَحْمَةً بَيْنَهُمْ

مهربانان او زړه سواندی دی پخپلو منځونو کېښی

تفسیر: دوی پخپلو منځونو کېښی یو تر بله ډیر شفقت او مهربانی کوی. یو په بل باندی د ضرورت په وخت کېښی سر ایږدی، له مال، ځان اولاد تولو نه ورته تیریږی.

تَرَاهُمْ رُكْعًا سَجْدًا يَتَّبِعُونَ فِضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا

وینی به ته هغوی، رکوع کونکی او سجده کونکی! غواړی دوی په دی عبادت سره، فضل او مهربانی له الله تعالیٰ نه، او غواړی رضامندی د هغه

تفسیر: دا هغه خاص بندگان د الله تعالیٰ دی، چې په تولو عملونو کېښی خصوصاً په لمانځه کېښی چې یو لوی رکن د اسلام دی یوازی او یوازی اخلاص او عجز الله تعالیٰ ته ښکاره کوی مهربانی او رضا د هغه غواړی. هیڅ ریاکاری او نور باطل غرضونه د دوی په شان کېښی نه لیدل کیږی.

سَيَأْتِيهِمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ

ښی د دین داری د دوی ثابتی دی په مخونو د دوی کېښی له اثر د سجدو نه یعنی هغه انوار چې په اوداسه، لمانځه او سجدی سره په وجود د بنده کېښی پیدا کیږی هغه نورانیت د دوی په وجودونو کېښی له ورايه بریښی.

تفسیر: په آدا د لمانځه سره بنده ډیرو لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی، مشکلات د دنیا او د آخرت په لمانځه سره حل کیدی شی خو په شرط د دی سره چی لمونځ کامل شی، اصحاب د احمد صلی الله علیه وسلم اولین اشخاص دی چی دوی لمونځ کمال ته رسولی و نو ځکه الله تعالی د دوی صفت په قرآن کښی بیانوی، اثر د نورانیت ئی په سجدی سره د دی لپاره خاص ذکر کړی چی په سجده نه کولو سره شیطان له درباره د رحمت نه ورتل شو او انسان به د هم دی سجدی له لاری لوړو (اوچتو) کمالاتو ته رسیږی د اووم آسمان ملائکی چی له وخته دی پیدایښت نه تر یو کولو د شپیلی د اسرافیل علیه السلام پوری په سجده پرتی دی دا له مهمیت د سجدی او له کمال د بندگی نه.

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ته به چی یو ښه نعمت ورسید نو علی الفور به په سجده پریوت په بل ځای کښی د سجدی اهمیت داسی بیانیری ﴿وَقَالُوا يَا قَدُوْٓا۟ۙ وَالْاٰصٰلُ﴾ په صحرا د محشر کښی چی امت د محمد مصطفی خاص او ممتاز بریښی، له آثارو د اوداسه او لمانځه ځنی دی، چی په حدیث کښی په نامه د «الغرمحجلون» سره یادیری.

ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيْلِ

دا اوصاف هغه اوصاف دی، چی مثالونه ئی په تورات کښی بیان شوی، او دا هغه اوصاف دی چی مثالونه ئی په انجیل کښی بیان شوی.

تفسیر: د اصحابو د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د فضائلو او د کمالاتو بیان په نورو آسمانی کتابونو کښی هم راغلی دی. هم دا وجه ده چی ډیرو پوهانو له اهل د کتاب نه چی تنگ نظری نه درلوده (لرله)، اصحاب کرام به ئی چی ولیدل نو به ئی سم د لاسه تصدیق کاوه چی دوی په مثل د حواریونو د حضرت مسیح علیه السلام غوندی ښکاری.

كَرْزِعٍ اٰخِرٍ شَطَاۗءٍ فَاَزْرَهُ فَاسْتَعْلَظَ فَاَسْتَوٰی عَلٰی سُوْقِهِ

لکه هغه کښت (فصل) چی راویاسی څانگی خپلی بیا ئی ملا خپله تینګه کړی، بیا کلکه شی دغه څانګه بیا ودریږی دغه کښت (فصل) پس له ضعیفی او نرمی نه په پنډیو او بیخونو خپلو بانډی

تفسیر: الله تعالی حضرت صحابه، په تقویه د دین کښی له کښت (فصل) او زراعت سره تشبیه کوی یعنی لکه څنګه چی کښت (فصل) او زراعت په څلورو مرحلو او مراتبو سره، ثمر او

پخوانی ته رسیږی، هم دا رنگه، اصحابو خصوصاً خلفاو راشدو پخپلو دورو د خلافت کښی دین د اسلام ئی درجه په درجه ثمر او پخوانی ته ورساوه، که د دوی مقام علمی، مناقب او تاریخ د کارنامو ولتول شی، دا خلور کلمی د دوی له کارنامو سره په ابلغه وجه سره داسی تشبیه کیدی شی اخرج شطه دوره د صدیق. (فآزره) دوره د فاروق (فاستغظ) دوره د ذی نورین. (فاستوی علی سوجه) دوره د اسد الله! دوی هغه برجسته او غیور شخصیتونه دی، چی په کارنامو خپلو سره ئی تاریخ د بشریت او د اسلامیت د همیش لپاره روښانه او ژوندی ساتلی دی.

آیت د ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ إِشْرًا عَلَى الْكُفَّارِ مَا لَهُم بِهِمْ سُلْطَانٌ شَيْئًا﴾ مصداق د

تولو اصحابو گرزیدلی شی، خو سره له دی بیا هم درجه بندی د مراتبو د دوی له نظر نشی وتلی خصوصاً د هغو کسانو چی په بیعت الرضوان کښی شامل وو ځکه چی هغوی یو خاص رول لوبولی دی.

يُحِبُّ الزَّرَّاعَ

په داسی حال کښی چی قوت د دی کښت (فصل) په تعجب کښی اچوی بزگران (زمیدار).

تفسیر: تشبیه د اصحابو له بزگرانو (زمیدارو) سره په تدبیر او غیرت کښی، او تشبیه د دین د اسلام له کښت (فصل) سره په قوت او کثرت کښی! ډیره ابلغه او مناسبه تشبیه ده یعنی لکه څنگه چی اصحاب کرام په صدر اسلام کښی ډیر کم او په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی وو، خو وروسته وروسته ډیر قوت او کثرت ته ورسیدل حتی چی په تول جهان د بشریت بلکه په ثقلینو باندی مسلط شول، او هم دا رنگه دین د اسلام هم په یوه حالت د غربت او ناتوانی کښی و خو وروسته وروسته په ډیر زر وخت کښی داسی قوت او شهامت ته ورسید چی تول جهان د بشریت او د ثقلینو پیروی هغی ته مجبور شول او خلق فوج فوج په دین د اسلام کښی داخل شول، بله وجه د ابلغیت د کښت (فصل) دا ده چی دا مثال عمومیت لری په هیچا پت او خفی نه پاتی کیږی، او لکه څنگه چی کښت (فصل) قوت ظاهری د وجود د انسان گزری، هم دا رنگه اسلام قوت باطنی د وجود د انسان گزری.

لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

دا قوت د دی لپاره دی چی په قهر راولی کفار

تفسیر: اسلام په دی قوت او رونق سره، د کفارو په زړونو کښی د حسد او کینی اورونه بلوی،

چی دا کار پخپل ذات کښی لویه فتنه او مرض گزری د دوی په زړونو او فکرونو کښی

وَعَدَا اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿۱۹﴾

وعدہ کړی ده الله تعالى له هغو کسانو سره چی ایمان ئی راوړی او عملونه نیک ئی کړی دی دوی لره د بښنی او د اجر ډیر لوی، چی (جنت، لقا او رضا د الله تعالى ده)

تفسیر: دا وعدہ له هغو کسانو سره ده چی ایمان لرونکی وی او ښه عملونه کوی، هغه غوک چی په داسی صفتونو موصوف وی، حضرات صحابه دی. خو د اندیښنی د خاتمی له امله (وجی)، چی خاتمه مستوره ده، حق تعالى خپلو بندگانو ته داسی صاف زیری وانه وراوه، لپاره د دی چی له ویری د خاتمی نه غافل او بی پروا پاتی نشی، نو د ذات صمد دومره ستاینه (صفت) ډیره غنیمت او عالی ده.

تمت سورة الفتح

سورة الحجرات مدنية وهي ثمان عشرة آية وفيها ركوعان
د الحجرات سورت مدنی دی اتلس آیات او دوه رکوع لری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿۱﴾

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ مَوَازِينَ يُدِي إِلَيْهِ اللَّهُ وِرْسُولَهُ

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی مه وړاندی کوی مفکوری خپلی په مخکښی له صدوره د اوامر د الله تعالى او د رسول د هغو بلکه انتظار کوی او امر د هغوی لره.

تفسیر: په کوم کار او فیصله کښی چی له طرفه د الله تعالى او د رسول د هغه، کومه امیدواری د اصدار د حکم! لری نو عجله مه کوی چی پخپلی رأی او فکر سره حکم وکړی بلکه انتظار ویاسی حکم د ذات احد لره، کله چی حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم ارشاد درته وفرمایه، نو

په ډیر ښه سکوت او ادب سره، د دوی مبارکو ارشاداتو ته غوږ ونیسی او په ډیری پاکي عقیدي سره ئی قبول او په عمل کښی ئی پیدا کړی.

تنبیه: په انسانانو خصوصاً په مسلمانانو لارمه ده، چی آراء او افکار خپل په ټولو امورو کښی! تابع د امورو اسلامی وو، وگزرولی ځکه انسان په آراو خپلو سره په ټولو امورو کښی اعتماد نشی کولی، بلکه په سلو کښی سل خطا کیږی او ناکامیږی، او پیروی د آراوو انسان! له ټولو بد مرغیو او کراونو سره مخامخ کوی.

یوازی او یوازی اسلامی دستورات دی، چی په ټولو لارو، چارو باندی سل په سلو کښی ټیک وی، نو هم دا وجه ده چی الله تعالیٰ په مقابل د امر خپل او د رسول د هغی، کښی! اختیار د بنده سلوی او فرمائی ﴿ وَمَا كَانَ لِيُؤْمِنَ وَلَا يُؤْمِنَهُ إِذْ أَقْبَضَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ﴾ او په حدیث د مشکوٰة کښی په روایت د عبدالله بن عمرو سره راغلی دی کمال د ایمان د اهل آراء او بدع سلب وی او فرمائی:

(لا يؤمن احدكم حتى يكون هواه تبعاً لما جئت به)

که په دقت سره څیړل (غوږ) وشی ټولو ته! په تجربه او مشاهده سره ثابتیږی، چی ټولی بدمرغی او کراونه بشریت ته، د پیروی د آراوو او خواهشاتو نه وررسیږی.

وَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ①

وویریږئ له الله تعالیٰ ځنی هر وخت الله تعالیٰ اوریدونکی او ښه پوه دی

تفسیر: حقیقی فرمان برداری د الله تعالیٰ هغه ده، چی د زړه له کومی وی، او که په خوله ناری سوری د اسلام او اصلاح وهی، او په زړه کښی ئی نفاق او عمل ئی هم د فساد وی، داسی رویه د هیچا په درد نه خوری ځکه څه؟ چی په خوله ویل کیږی الله تعالیٰ ئی آوری، او څه؟ چی په زړونو کښی ساقل کیږی الله تعالیٰ ښه پری پوهیږی، نو بهتر به دا وی چی له داسی مکاری څخه هر څوک ځان وساتی، او په ټول قدرت او طاقت سره ځان په اسلامی شعائرو باندی سنبال کړی، په حضور او غیاب کښی له خالق او مخلوق سره یو شان په ډیر صداقت سره چال چلند وکړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ⑤

ای هغو کسانو چی ایمان مو راوړی، مه پورته کوی آوازونه خپل برسیره په

آواز د پیغمبر او په لوړه (اوچته) مه پورته کوی ده لره آواز په خبرو کښی لکه په لوړ (اوچت) آواز خبری د بعضو د تاسو له بعضو نورو سره، له جهته د ویری د دی چی ضایع به شی عملونه د تاسی او تاسی به پری خبر نه وی.

تفسیر: په مجلس د حضرت محمد رسول الله کښی به په داسی شور او غوغا سره غږیدل لکه چی پخپلو منځونو کښی به په هغی سره غږیدل، چی دا کار په داسی عالی حضور کښی ډیره لوی بی احترامی او بی ادبی ده، او په بی ادبی سره انسان له لطف د رب او د رسول او د هر حضور عالیه ځنی محروم پاتی کیږی، په ادب سره مقام د انسان له ملائکو ځنی پورته کیږی او په بی ادبی سره مقام د انسان له خاورو سره خاوری کیږی.

صالح اولاد په مقابل د مور او پلار، صالح شاگرد په مقابل د استاد، صالح مرید په مقابل د مرشد، صالح مامور په مقابل د آمر کښی څومره ادب ساتی، نو تر ټولو نه چی مهمتر او اول تر ادب وساتل شی، په مقابل د محمد کښی (دی)، ځکه د هغوی مقام تر هر څه نه عالی او لوړ (اوچت) دی، که لږ څه تغیر په فکر د آنحضرت کښی پینځی شی! ډیر خطر د دی شته چی عملونه ستاسی هبت او ضایع شی او تاسی به پری خبر هم نه وی.

تنبیه: د قاطعه نصوصو څخه داسی څرگندیږی (ښکاره کیږی) چی دا ادب او احترام ته آنحضرت صلی الله علیه وسلم څه ضرورت نه لری او نه ئی د افتخار دپاره غواړی. بلکه دی ادب ته انسان په شرافت مندانه ژوند کښی اشد ضرورت او احتیاج لری. په حدیث کښی وائی: **(انا اکرم الاولین والآخرین ولا فخر)** او هم دغه ادب او احترام دی چی په واسطه د هغی سره، استفاده ظاهری او باطنی میسر کیږی شی، او په واسطه د هغی سره نظم د کورنیو او اجتماعاتو برقرار کیږی شی. نو له دی کبله (وجی) ضرور ده چی د علماوو حقانیوو، او اولوالامر سره هم داسی احترام او ادب وشی. او که چاته زیارت د مدینی منوری میسر شی، باید هلته هم داسی ادب او احترام وشی لکه چی په ژوند کښی ورسره کیږی.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْضَوْنَ صَوَاتِهِمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَئِكَ الَّذِينَ
امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى

هر هغه کسان چی تیتوی آوازونه خپل په نزد د رسول الله دا ډله هغه کسان دی چی آزمویلی دی الله تعالی جل جلاله زیونه د دوی لپاره د پرهیزگاری او ویری له ده ځنی.

تفسیر: هغه شوک چي په مجلس د محمد رسول الله کښي، په تواضع او ادب سره خبري کوي، او په مقابل د پيغمبر کښي آوازونه خپل نه پورته کوي، دوي هغه کسان دي چي الله تعالی جل جلاله د دوي زړونه د تقوی او پرهیزگاري لپاره آماده کړي يعنی خپل الهي توفیق ئي له دوي سره ملگري کړي دی.

لوی شعائر په اسلام کښي څلور شيان دي! (قرآن، پيغمبر، کعبه، لمونځ) تر هر څه د مخه لارم دی چي د دی څلورو شيانو احترام وساتل شی، الله تعالی جل جلاله په احترام د شعائرالله کښي فرمائي: ﴿ وَمَنْ يُعْظِمِ شَعْرَ اللَّهِ فَأَتَاهُم تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ جزء ۱۷ الحج رکوع (۴) آیت ۳۲ هغه شوک کولي شی چي د (شعائرالله) احترام وساتي چي زړه ئي په توله معنی پاک او صاف وي.

د محمد رسول الله له لويو صفتونو څخه چي په تورات کښي پيش بينی شوی وو، يو له هغی نه په تیت آواز غږيدل وو. په حديث کښي راغلي (ولا سخاب فی الاسواق) په جزء ۲۱ سورة لقمان رکوع (۲) آیت ۱۹ کښي په لور(اوچت) آواز باندي غږيدل له (خره) سره تشبیه کوي او وائي: ﴿ وَأُصِدِّقُ مَشِيكَ وَأَغْضُضُ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَكْثَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ السَّيْرِ ﴾

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۵۰﴾

دوی لره ده بښنه عوض او ثواب لوی.

تفسیر: له دی نه چي دوی په ډیر اخلاص او غیرت سره د شعائر الله احترام ساتی او له رحمت العالمین سره ډیر احترام او ادب ساتی، نو که کله وخت له دوي نه څه کوتاهی او خطا پېښیږي، الله تعالی ډیر مهربان دی د دوي گناهونه بښي او لوی اجر وونه ورته نصیب کوي.

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِنَ الْحَجَرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۵۱﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۵۲﴾

هر هغه کسان چي چغی وهی تا لره، د کورنو د امهات المؤمنونو نه، له هغه خوا اکثری د دوي عقل نه لری، که چيري دوي صبر کړی وی تر هغو پوري، چي راوتلی وی ته دوي لره، نو دا صبر به په خیر تمامیده دوي لره او الله تعالی جل جلاله ډیر بښونکی او مهربان دی.

تفسیر: د بنی تمیمو قوم لپاره د لیدلو د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینی منوری ته راغلل، او حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په کور کښي تشریف درلود(لرلو)، دوي د بیرون

نه ورته چغنی وهلی! ای محمده راووزه، دا د دی نه وه چی دوی پوهه نه درلوده (لرله)، او ایجابات اخلاقی ئی نه مراعات کول، حضرت محمد ئی یو عادی شخص فکر کاوه، حال دا چی حضرت محمد عالی شخصیت دی، دومره چی دی له خلق او خالق سره کار او علائق لری هیڅوک ئی نه لری کیدی شی په هغه وخت کښی چی دوی چغنی وهی آنحضرت په وحی گرفتار وی نو لازمه ده چی په ډیر لوړ (اوچت) ادب او احترام له دوی سره چال چلند وشی، عام د دی نه که په ژوند ئی شرف یاب شوی وی او یا ئی په مزار او زیارت شرف یاب کیدونکی وی، ځکه دی جامع الکمالات واله خالق او مخلوقه سره ئی جامع علاقه درلوده (لرله)، او ژوند ئی په یوه جامع ادب او عالی پروگرام باندی تیاروه، او هم دا رنگه ئی د مسلمان لپاره د جامع فکر، ادب او عمل ارشاد فرمایلی دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا
قَوْلًا بِيَهَالَةٍ فَتُضْحِكُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نُدْمِينَ ﴿٧﴾

ای هغو کسانو چی تاسو ایمان راوړی، که چیرته راتگ وکړ تاسو لره فاسق او بدکار! په یوه خبر سره، نو تاسو ښه تحقیق پکښی وکړی، له جهته د ویری د دی چی وبه رسوی تاسو یوه قوم لره ضرر او تاوان په ناپوهی سره نو پس وبه گرزئ تاسو په هغه څه سره چی مو عمل کړی دی خفه او پښیمانه

تفسیر: تولى شخړی او جگری، بغض او عداوت، انسان ته د دروغو له لاری پښیږی، نو له دی خاطره الله تعالی جل جلاله بندگانو خپلو ته ارشاد فرمائی که چیری تاسو ته کوم بدکاره انسان په کومه موضوع کښی خبر درکوی! تاسو په هغی که ډیر فکر وکړی، حق او باطل، رښتیا او دروغ ئی ښه ځان ته ثابت کړی، وروسته له هغی څخه په حل د موضوعاتو باندی اقدام وکړی، لپاره د دی چی په احساساتو او تنگ نظری سره مو که کومه خرابی او ضرر رسولی وی، بیا ئی جیبیره مشکله او پښیمانی ئی هم څه په درد نه خوری، چی په دی صورت که به ظلم برقرار او عدالت به نریدلی وی، او حال دا چی انسان باید عدالت برقرار کړی، او د ظلم ریښی له بیخ څخه وباسی.

وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

او پوه شی تاسی چی بیشکه په منع ستاسی کښی رسول د الله دی (نو مه وائی دروغ)، که چیری پیروی وکړی حضرت رسول الله تاسی لره په ډیرو

امورو کښی چی هغه خلاف د واقعیت او حقیقت وی! نو هر وخت به تاسی په مشقت او گناه کښی لویدی.

تفسیر: که رسول الله ستاسی د کوم سری پر رای او غوښتنی باندی عمل ونه کړی نو تاسی مه خپه کیږی ځکه چی حق د خلقو د غوښتنو یا د یوه او د بل د رای نه تابع کیږی که داسی وشی نو د ځمکی او د آسمانونو گردی(تولی) کارخانی سره خرابیږی لکه چی د جزء ۱۸ (المؤمنون) په (۴) رکوع ۷۱ آیت کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ كَبِهَاتِ آلِهَتِهِمْ كَبِهَاتِ آلِهَتِهِمْ كَبِهَاتِ آلِهَتِهِمْ كَبِهَاتِ آلِهَتِهِمْ﴾ لندۀ ئی دا چی تل د خبرو تحقیق وکړی او هیڅ کله حق او رښتیا د خپلو شخصی اغراضو او افکارو تابع مه گرځوی بلکه تل خپل فکرونه د حق تابع وبولی چی له دی څخه به د گردو(تولو) جگړو او مناقشو بنسټ (بنیاد) له بیخه ختلی وی. نو که ستاسی مشوره ونه منله شی مه خپه کیږی! ځکه چی رسول الله د الله تعالیٰ پر احکامو عمل کوی چی په هغه کښی ستاسی تولی ښیگنی (فایدی) دی او که ستاسی خبرو ته غوږ وباسی نو تاسی هر یو د خپلو ښیگنو (فایدو) په نسبت خبری کوی. نو ده ته بیا داسی مشکلات پېښیږی چی د کوم یوه سری پر فکر باندی عمل وکړی، سره له دی چی حضرت رسول الله په ډیرو ځایونو کښی له پیروی د افکارو باطلو د دوی نه منع شوی لکه چی په سورت البقرة رکوع (۱۷) آیت (۱۴۵) کښی دی ﴿وَلَيْنِ اتَّبَعْتَهُمْ لَوَقَّعْنَا فِيهَا عَذَابًا مُّذًى لَّيْسَ مِنَ الْغَالِبِينَ﴾

وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبِيبُ الْيُكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيْنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ
وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّشِيدُونَ فَضَلَّ اللَّهُ مِنْ نِعْمَةٍ

لیکن الله تعالیٰ جل جلاله دوست او محبوب گرځولی دی تاسی ته ایمان او ښائسته کړی ئی دی دغه (ایمان) په زړونو ستاسی کښی، بد او منفور ئی گرځولی دی تاسو لره کفر (پتول د حق)، فسق او نافرمانی له اوامرو د الله تعالیٰ نه. (هغه تحقیق کوونکی په خبرونو کښی) هم دوی دی ثابت په دین حق باندی. له جهته د فضله له طرفه د الله نه او د نعمت د ده له طرفه

تفسیر: که تاسی دا غواړی چی محمد علیه الصلوة والسلام ستاسی هره خبره ومنی نو خورا(دیر) زیات مشکلات به پېښیږی خو د الله تعالیٰ شکر وکړی چی هغه د خپل فضل او احسان په واسطه د قانتینو مؤمنانو په زړونو کښی ایمان محبوب گرځولی دی او د کفر او معصیت نفرت ئی پکښی اچولی دی چی د هسی بی‌هودگیو په شاوخوا کښی نه نزدی کیږی په هغی مجتمع کښی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم تشریف ولری په هغی کښی د بل چا د رایو او فکرونو منل

چی پرته (علاوه) له منلو د هغه شخه وی نشی کیدی او نه ښائی چی وشی نن اګر که رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منځ کښی تشریف نه لری مګر د هغوی پاک شریعت او د هغو وارثان او نائبان شته او تل به وی.

وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝۹

او الله تعالیٰ ښه عالم ښه حکمت والا دی.

تفسیر: الله تعالیٰ ته د ګردو(تولو) استعداد ښه معلوم دی او هر یوه ته پخپل حکمت سره هغه احوال او مقامات فرمائی چی د هغه استعداد د ده په ځان کښی وی.

وَإِنْ طَائِفَتٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ آتَتْكَ بَعْثًا مِّنْهُمَا عَلَىٰ الْآخِرَىٰ فَمَا تَلَوُا الَّذِي تَبَغَىٰ حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ فَإِنَّ فَاتَتْ فَاصِلِحًا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسَاطٍ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ۝۹

که چیری دوه ډلی د مؤمنانو (پخپلو منځونو کښی) سره په جنگ او جګړه کښی ولویږی پس روغه او صلح وکړی (ای نورو مؤمنانو) په منځ د هغو دواړو جنگ کوونکیو کښی په نصیحت سره او په بلنی سره حکم د الله او د رسول الله ته نو که ظلم او تیری وکړ یوی له دغو دواړو په هغی بلی ډلی باندی یعنی چی صلح قبوله نه کړی او حکم د الله او رسول الله ته راضی نشی پس جنگ کوی تاسو ټول ای مؤمنانو له هغی (ډلی) سره چی ظلم او تجاوز کوی (پر هغی بلی مظلومی ډلی باندی) تر هغه پوری چی بیرته راوګرځی دوی حکم د الله تعالیٰ ته او غاړه ورته کیږدی او که چیری وګرځیدله (دغه ډله بی انصافه له ظلم نه او د الله تعالیٰ حکم ئی بیرته ومانه) پس صلح او روغه وکړی تاسی په منځ د دوی کښی په عدل او انصاف سره او مه کوئ ملګرتیا له ظالمی ډلی سره په نامه د ننگ غیرت او داسی نورو سره بلکه تل د شرع تابعان اوسی، عدل او انصاف کوی تاسی ای مؤمنانو په هر کار کښی ځکه چی بیشکه الله تعالیٰ دوست لری عدل او انصاف کوونکی (په قول او په فعل کښی)

تفسیر: سره له دی گردو(تولو) مخ نیونو که د مسلمانانو د دوو گوندو (دلو) په منځ کښی جنگ او جگره پېښه شی نو تاسی زیات کوشش وکری چی هغه جگره لری شی که په هغه بری ونه مومی او یوه ډله په بلی ډلی باندی برید او تعرض وکری او ظلم او زیادت ته ملاوی وتری نو تاسی د هغوی سیل او ننداره مه کوی بی پلوی او بیطرفی مه غوره کوی. بلکه تیری او تجاوز له هری خوا چی وی گرد(تول) مسلمانان دی په هغی کښی سره یو شی او له هغی سره دی جنگ وکری تر څو هغه ډله مجبوره شی او د خپلو تیریو او زیادت څخه لاس واخلی او د الله د امر او حکم په لوری راشی او روغی ته ځان وروړاندی کری. نو مسلمانانو لره ښائی چی د دواړو ډلو په منځ کښی په عدل او انصاف سره روغه وکری. او یوه له بلی سره یو ځای کری او د دواړو ډلو په مابین کښی په طرفداری کښی د حق د لیاری نه دی خوا او هغه خوا چپ (غلط) نه شی ځکه چی په طرفداری د ظالم باندی سری له ایمان وځی لکه چی په حدیث کښی دی (من هشی مع ظالم لیقویه ویعلم انه ظالم فقد خرج من الاسلام) مشکوة باب الظلم!

تنبیه: د صحیحینو له روایت سره سم د دی آیت نزول د انصارو د هغو دوو ډلو په نسبت شوی دی چی د (اوس) او (خزرج) په نامه سره مشهوری دی او دوی پخپلو منځونو کښی ډیری جگری سره کولی. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په اساس د هغوی دواړو په منځ کښی سره روغه وفرمایله لکه چی په جزء ۴ سورت ال عمران رکوع (۱۱) آیت (۱۰۳) کښی دی

﴿وَأَذِّنَا لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ أَنْ يَخْلُقُوا حَتَّىٰ يَنْبَغِيَٰ لَهُمْ أَوْلَادٌ﴾ الآية - او د دی

آیت نه دا هم استنباط کیوی! هغه خلق چی د اسلامی تولواک(باچا) او خلیفه په مقابل کښی بغاوت وکری هغه هم د دی آیت تر عموم لاندی راځی لکه چی له پخوا راهیسی پخوانیو علماؤ د باغیانو په مسئله کښی په دی آیت استدلال کاوه او لکه چی د ده د شان نزول څخه ښکاری، دا حکم د مسلمانانو د گردو(تولو) کورنیو او ملکی جگرو او اولسی پېښو او گردو(تولو) مناقشاتو او مشاجراتو لره هم شامل دی نور د دی باغیانو په نسبت شرعی مسائل او لازمه تفصیلات دی په فقهی کتابو کښی وکتل شی!

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۰﴾

بیشکه چی مؤمنان تول په دین کښی سره ورونه دی نو پس صلح او جوړښت کوی تاسی (ای مؤمنانو) په منځ د ورونو خپلو کښی (تل ترتله) او ویریری له الله تعالیٰ څخه (په هر څیز او په هر وقت کښی) او ځان ساتی (له معاصیو) ښائی چی درباندی رحمت وکړ شی (له جانبه د الله)

تفسیر: د روغی او د جگری په وقت کښی بلکه په هر حالت کښی ښائی دا تر سترگو لاندی وی چی د دوو ورونو روغه یا جگره دی د دښمنانو او کافرانو په څیر ونه بلله شی! کله چی دوه

ورونه سره ولکيږي نو هغوی هم هغسی مه پریردی بلکه په ذات البیني اصلاح کښي ئی ډیر زیات کوشش وکړی او د دی کوشش کولو په وخت کښي تل له الله تعالیٰ څخه وویږي! چی له کومی خوا بی ځایه طرفداری ونه شی، یا د انتقامی جذبی کومه نښه په منځ کښي ونه لیدله شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْخَرُوا قَوْمًا مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِّنكُمْ وَلَا نِسَاءً مِّن نِّسَاءِ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ
وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَابِ

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) توکی او سپکاوی دی نه کوی هیڅ یو قوم له تاسی څخه په بل قوم باندي ځکه ښائی چی وی به دغه (مسخره کړی شوی) بهتره او غوره (په نزد د الله) له دی (مسخره کوونکیو) څخه او (نه دی توکی او سپکاوی کوی) یو تولی ښځی له تاسی په نورو ښځو ځکه ښائی چی هغه (مسخری کړی شوی) به بهتری او غوره وی (په نزد د الله له دی مسخره کوونکیو څخه) او مه عیب جوئی کوی بعضی د تاسو د بعضی نورو، ځکه چی بیا د تاسو عیب جوئی هم کیږی (چی دا په حقیقت کښي د ځان عیب جوئی ده.) او مه غواړی تاسی یو تر بله په بد نومونو او القابو سره

تفسیر: پومی ئی د مسلمانانو د نزاع او جگری د لری کولو تدبیرونه راوښوول بیا ئی دا راوښوده که اتفاقاً اختلاف پښی شی نو په زور او مؤثری طریقی سره دی هغه ورک کړ شی خو تر کله پوری چی د نزاع خاتمه ونه شی ښائی کوشش وکړ شی چی لږ تر لږه د منافرت او مخالفت جذبی زیاتی او مشتعلی نه شی ډیر کله لیده کیږی چیږی چی د کومو دوو سریو یا دلو په منځ کښي جگړه او اختلاف پیښیږی نو یو په بل باندي مسخری کوی او ملندی پری وهی که لږه کومه خبره پښه شی لاس سره اچوی، توکی پری کوی خاندي او حال دا دی چی ده ته نه ده ښکاره، هغه سری چی دی په هغه پوری خاندي او مسخری پری کوی د الله تعالیٰ په دربار کښي څه مرتبه لری؟ او چی الله جل جلاله له دی دواړو څخه له کوم یوه څخه خوښ دی؟ بلکه ډیر کله داسی هم پیښیږی چی یو سری پخپله پخوا له جگری او اختلاف یو بل سری ښه گڼی. خو د ضد او نفسانیت له سترگو ده ته خپل ډیر لوی نقص هیڅ نه ښکاری او د بل چا ډیر کم نقص ډیر لوی ورته ښکاری نو ځکه د نفرت او عداوت خلیج ورځ په ورځ پسی ارتپیږی او وسعت مومی. او په زړونو کښي دومره بعد او لریتوب پیدا کیږی چی د روغی او اختلاف هیڅ امید نه

پاتی کیبری په دی آیت کښی الله تعالیٰ مونږ له دی راز(قسم) خبرو څخه منع کوی او داسی حکم فرمائی چی یوه ډله دی له بلی ډلی سره مسخری او توکی نه کوی او نه دی یو په بل باندی ناوړه (غلط) غږونه کوی! او نه دی یو په بل پسې د عیب لتولو دپاره لویوی او نه دی په بدو نومونو او ناویو لقبونو سره یو بل یاد کړی ولی چی له داسی خبری څخه دښمنی او نفرت ورځ په ورځ زیاتیدی او د فتنی او د فساد اور لا تیزیوی. سبحان الله! دا څومره قیمتداری لیار ښوونی او هدایات دی! که نن مسلمانان لږ څه څیر شی د دوی د گردو(تولو) جگړو او جنگونو او د نورو اخلاقی رنځوریو د علاج نسخی په هم دی د (حجرات) په سورت کښی شته. په حدیث کښی وائی (ان الله اوحی الی ان تواضعوا حتی لا یفخر احد علی احد ولا یبغی احد علی احد) مشکوٰه باب المفاخرة والعصبیة.

بِسْمِ الْإِسْمِ الْفَسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ

بد دی دا دری نومونه د (سخری، تلمز، تنابز) له جهته د فاسقی وروسته له ایمان درلودلو(لرلو) څخه

تفسیر: د بل سری د خراب نوم په اخیستلو سره په خپله هغه نوم اخیستونکی گنهگاری که پر هغه باندی هغه بد اثر وکړی که ئی ونه کړی خو دی پخپله ځان بد تهذیب، فاسق، گنهگار او خلق ربروونکی ښکاروی. خیال وکړی چی د مؤمن له ښکلی لقب سره دا بل توری ښه ښکاری؟ او بل تفسیر ئی داسی کیدی شی کله چی یو څوک مسلمان شی نو بیا هغه ته په هغو پخوانیو خبرو باندی طعنه ورکول یا د هغه وخت په بدترینو القابو یادول لکه پرنگی، یهود هندو او داسی نور ډیر مذموم حرکت دی هم داسی هغه سری چی په کوم عیب کښی اخته وی چی هغه ئی په واک(اختیار) کښی نه وی یا ئی له کومی گناه څخه فرض ئی کړی توبه کړی وی له هغه څخه د ژغورنی (بچ کیدنی) دپاره د هغه یادول ښه نه دی.

وَمَنْ لَّمْ يُدِبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

او هغه چی توبه ئی ونه ایستله نو دغه کسان هم دوی دی ظالمان (پر ځانونو خپلو)

تفسیر: هغه گناه چی پخوا شوی له هغی څخه توبه وکړی! که د دی هدایاتو او حکمونو د اوریدلو څخه وروسته دوی له هغو جرائمو څخه توبه نه کوی نو د الله په نزد به اصلی ظلم هم دا وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوری دی (ای مؤمنانو) عَمان وساتی تاسی ډیر له بدگمانیو او تهمتونو نه (په خلقو باندی) بیشکه عیني بدگمانونه او تهمتونه گناه ده او مه لتوی تاسی پت عیبونه د مسلمانانو او نه دی کوی غیبت عینی ستاسی د عینو نورو

تفسیر: د دوو تنو د اختلاف او تفریق په ډیروالی کښی دا امور په خصوصیت سره داخل دی. یو فریق په بل فریق باندی داسی بدگمان کوی چی حسن ظن لره چی په حدیث کښی راغلی هیڅ عَمان نه پاتی کیږی له هری یوی خبری څخه څه نا څه مخالفت کوی که د هغه په خبرو کښی د ښه والی له زرو احتمالو څخه د یوی خرابی احتمال متصور وی نو د هغه فکر او چرت(خیال) د هم هغی خرابی په لوری وردرومی او له هغو ټولو ښیگنو (خوبو) څخه ئی سترگی پتوی او د هم هغی کوچنی (وری) خرابی په شاو خوا کښی چورلی او هم هغه خراب او کمزوری خوا ته یوه قطعی او یقینی ښه او شکل وربښی او پخپل مقابل فریق باندی د تهمت په الزام شروع کوی که اتفاقاً کومه مخالفه خبره ورته ورسپږی دی د خپلی بدگمانی په سبب هغی ته لا غلظه معنی ورکوی تل د هم دی خبری په پلټنه(تحقیق) کښی وی چی د مقابلی خوا کومه پته خبره څرگنده(ښکاره) کړی او بیا د هغی په شاو خوا کښی نوری خبری جوړی او عجیبی حاشیی ورکړی. او د ده په نشتوالی کښی د هغه په خلاف هر راز(قسم) خبری اتری وکړی. نو پاک قرآن له دی گړدو(ټولو) ویناو او خرافاتو څخه منع کوی. که مونږ مسلمانان د پاک قرآن په احکامو باندی عمل وکړو نو هغه گړد(ټول) اختلافات چی له بدقسمتی راپیښیږی له خپله حده نه تیریری او د هغو ضررونه به محدود پاتی کیږی بلکه په لږ مدت کښی به د هغه نوم او ښه هم ورکیږی. الزام لگول او د پتو خبرو لتول او د هر چا په شا خبری کول هیچا ته او هیڅ کله روا نه دی په حدیث کښی وائی (الغیبة اشد من الزنا) «الحدیث» پرته(علاوه) له هغو مواردو څخه چی په هغو کښی څه دینی گته(فائده) وی او نفسانیت پکښی دخل ونه لری نو هلته اجازه شته لکه چی د حدیثو د رجالو په نسبت دائمی جرح او تعدیل کیده ځکه چی پرته(علاوه) له هغه د دین محفوظ پاتی کیدل محال ؤ او یا د فاسق غیبت کول او داسی نور د مشروعه ضرورتونو لپاره.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَغْتَابِ الْمَرْءُ الْمَرْءَ الْغَيْبَةَ

آیا خوبنوی یو له تاسی شخه دا چپی و خوری غوښی د ورور خپل حال دا چپی مری وی پس بد گڼی تاسی هغه نو هم دا رنگه بد وگڼی د مسلمان ورور غیبت او عیب لتول

تفسیر: د خپل مسلمان ورور غیبت کول داسی گنده کار دی لکه چی غوک د خپل هسی مره ورور غوښه چی سخا شوی هم وی پخپلو نوکانو سره شکوی او خوری ئی نو آیا د ده دا چاری کوم انسان خوبنوی نو وپوهیږی چی غیبت کول له دی نه هم یو شنیع او خراب کار دی تولی کینی او دښمنی او حتی داسی نور ډیر بد عواقب تول له غیبت نه پیدا کیږی.

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۴﴾

وویریږی تاسی له الله تعالیٰ شخه بیشکه الله ښه توبه قبلوونکی ډیر رحم والا دی

تفسیر: په دی نصیحتونو باندی هم هغه غوک عمل کوی چی په زړه کښی ئی د الله تعالیٰ ویره وی که د الله تعالیٰ ویره نه وی نو هیڅ نه کیږی. ښائی چی د اسلام او د ایمان دعوی کونکی په رښتیا سره د هغه قهار الله له غضبه وویریږی او د داسی ناوړو (غلطو) پېښو شاؤ خوا ته هیڅ ورنژدی نشی که پخوا د دی حکم له لوستلو شخه کومه غلطی یا تیرواته له هغوی شخه شوی وی نو اوس ښائی د پاک الله په مخکښی د زړه له کومی توبه وکړی او د هغه له مهربانی او لورینی شخه خپله ښښه او مغفرت وغواړی چی مغفرت ئی کړی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ

ای خلقو بیشکه مونږ پیدا کړی ئی تاسی (تول اصلاً) له یوه سری چی (آدم) او له یوی ښځی چی (حوا) ده او گرځولی ئی مونږ تاسی شانگی او قبیلی قبیلی دپاره د دی چی وپیژنی یو له بل سره بیشکه چی ډیر مکرم او معزز له تاسی شخه په نزد د الله ډیر متقی ادب لرونکی ستاسی دی.

تفسیر: زیاتره د غیبت، طعن، ذم، او عیب لتولو منشاء کبر او غرور دی چی آدمی خپل ځان لوی گڼی او نورو ته په حقارت او سپکه گوری نو ځکه الله تعالیٰ دلته دا رابښی چی انسان لره نه ښائی چی پخپل اصل او نسب او لوئی او عزت باندی مغرور شی بلکه ودی پوهیږی، چی د

انسان اصلی لونی او عزت په دی کښی دی چی ښه روش او ښه خصلتونه ولری او تل له الله وویریری مؤدب او پرهیزگار وی تر څو د دی ښو صفاتو په میچ او اندازه د الله تعالیٰ په دربار کښی معزز، مکرم، او محترم شی. د نسب حقیقت خو دا دی چی گردد (تول) نارینه او سری له آدم او حوا علیهما السلام څخه پیدا دی سیدی، عثمانی، فاروقی، صدیقی، انصاری، شیخی، خانی، څویتوب او نوری ستاینی (صفتونه) د ښه علم، عمل او تقویٰ په مقابل کښی هیڅ دی. او دا خاندانونه، صفتونه، او ستاینی پرته له دی څخه چی خلق پری پیژندل کیږی او په تعارف کښی کار ورکوی بل کوم قدر او قیمت نه لری. اصلی قدر او قیمت د هر سری په دی کښی دی چی متقی پرهیزگار او پوه وی. بلاشبهه هر څوک چی الله تعالیٰ په کومه شریفه، لویه، معززه او ښه کورنی کښی پیدا کړی وی هغه خو یو موهوب شرف دی. لکه چی ځینی کسان ئی ښکلی (خوبصورت) جوړ کړی دی. خو یواځی هم هغه ښکلیتوب د ناز او د فخر وړ (لائق) نه دی. او نه د کمال او د فضیلت معیار گانه شی. او نه د هغه لامله (له وجی) نورو ته په سپکه سترگه کتی شی. هو! شکر دی وکړی چی الله تعالیٰ بلا اختیار او کسب مونږ ته دا نعمت رامرحت کړی دی. دا هم په شکر کښی داخل دی چی د غرور او تفاخر څخه ځان وژغوری (وساتی). او هغه نعمت دی په هسی رتلیو روشنو، بدو اخلاقو او خرابو خصلتونو سره خراب نه کړی. لنډه ئی دا چی د مجد او شرف او عزت او فضیلت اصلی معیار نسب نه بلکه تقویٰ او طهارت دی او متقی سری نورو ته هیڅ کله په سپکه سترگه نه گوری.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿۱۳﴾

بیشکه چی الله تعالیٰ ښه عالم ډیر خبردار دی.

تفسیر: تقویٰ او ادب په اصل کښی د زړه کار دی الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دی هر هغه سری به چی په ښکاره ډول (طریقه) سره متقی او مؤدب په نظر راځی هغه په واقع کښی څنگه دی او وروسته له دی څخه به څرنگه شی؟ العبرة للخواتیم.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ نُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ

وویل صحرائیانو ایمان راوړی دی مونږ، ووايه (ای محمده! دوی ته) له سره ایمان نه دی راوړی تاسی ولیکن ووائی اسلام راوړی دی مونږ او له سره نه دی ننوتی ایمان په زړونو ستاسی کښی

تفسیر: دلته دا راہیسی چی ایمان او یقین کله چی په پوره دول(طریقہ) په زړه کښی راښخ شی او بیخ ونیسی نو په هغه وخت کښی غیبت، عیب لتول او نور خراب خصلتونه له سری غځی لری کیږی هر هغه سری چی د نورو عیبونه لتوی او آزار ورسوی نو دی دی وپوهیږی چی تراوسه پوری ایمان په پوره دول(طریقہ) په زړه د ده کښی غای نه دی نیولی د ابن کثیر رحمة الله علیه په اتم جلد (۲۴) مخ کښی یو حدیث لیکلی شوی دی «یا معشر من آمن بلسانه ولم یُفَضِّ الايمان الى قلبه لا تغتابوا المسلمين ولا تتبعوا عوراتهم»

تنبیه: له دی آیت څخه د ایمان او د اسلام فرق ښکاریږی او هم دا خبره له حدیث د جبریل او نورو څخه هم ثابتیږی په حدیث مرویه د ابی هریره کښی چی په کتاب الايمان د مشکوٰۃ کښی راغلی فرق د ایمان او د اسلام داسی فرمائی:

«المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده، والمؤمن من امنه الناس على دمائهم واماوالمهم» (ترمذی). له اکثری نصوص څخه داسی معلومیږی چی هغه څوک چی په اسلام راوړلو سره دا نظر هم ولری چی له شکنجی د مسلمانانو څخه مامون پاتی شی او یا داسی نور اغراض چی کفر ته اړونکی نه وی! غور کړی داسی شخص مسلمان بلل کیږی چی هنوز نور د ایمان د ده په زړه کښی نه دی کامل شوی، نو هم دا وجه ده چی له غیبت کولو او عیب لتولو څخه ځان نشی ساتلی. او هغه څوک چی بلا قید او شرط او پخپل ذوق سره په اسلام کښی داخلوی، دا هغه اشخاص دی چی نور د ایمان د دوی په زړونو کښی کامل شوی نو خولی او تول حواس ئی نه غواړی چی په غیبت او یا نورو باطلو باندی وخوځیږی.

وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ
عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٣﴾

او که حکم و منی تاسی د الله او د رسول د دغه (الله په اخلاص سره) نو نه پری کوی نه کموی (الله) له (جزاء د) عملونو ستاسی څخه هیش شی، بیشکه چی الله ښه مغفرت کوونکی ډیر رحم والا دی.

تفسیر: که اوس هم د الله تعالیٰ د اوامرو د منلو لپاره غوره کړی نو د ډومبنيو کمزوریو لامله (له وجی) ستاسی له هیش یو عمل څخه د هغه ثواب نه کموی.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ

وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه چی (صادقان) مؤمنان هغه کسان دی چی ایمان راوری دی په الله او په رسول د دغه (الله) باندی بیا شک نه کوی (په ایمان کښی) او جهاد کوی دوی په مالونو خپلو سره (چی لگوی ئی په اعلا د کلمة الله کښی) او په ځانونو خپلو سره چی جهاد کوی په لیاره د الله کښی دا کسان هم دوی رښتینی دی (په دعوی د ایمان کښی)

تفسیر: د رښتینی مؤمن شان داسی وی چی په الله تعالی او د هغه په رسول باندی پوره او پوخ اعتقاد ولری او د هغه په لیاره کښی په هر قسم سره چی وی په مال او ځان سره حاضر وی.

قُلْ أَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۶﴾

وایه (ای محمده! دوی ته) آیا خبروی پوهوی تاسی الله په دین د تاسی سره حال دا چی الله ته معلوم دی هر هغه شیزونه چی په آسمانونو کښی دی او هر هغه شیزونه چی په ځمکه کښی دی او الله تعالی پر هر شیز باندی ښه خبردار دی هیڅ شی تری پت نه دی.

تفسیر: که په رښتیا سره واقعی دین او پوره یقین تاسی لره حاصل وی نو له تش ویلو څخه څه په لاس درځی؟ له هغه پاک الله سره چی ستاسو معامله ده هغه ډیر ښه پری پوهیږی هر شی ورته ډیر ښه ښکاره او معلوم دی.

يُتِمُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا

احسان باروی دوی په تا باندی (ای محمده!) د دی چی تش مسلمانان شوی دی دوی

تفسیر: ځینی کوچیان او صحرائیان راځی او وائی وگوری چی مونږ بی له جنگه او جگری مسلمانان شوی یو گواکی دوی خپل احسان ښکاره وی او د دی جواب وروسته له دی نه داسی

ورکاوه کبیری.

قُلْ لَا تَمْتُوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ
هَذَا كُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۶﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) احسان مه باروی تاسی په ما باندی د اسلام راوړلو د تاسی بلکه الله احسان کوی په تاسی باندی د دی چی لیاره ئی وښووله تاسی ته د ایمان راوړلو که ئی تاسی رښتینی او صادقان (په دعوی د ایمان کبیری).

تفسیر: که په واقعی ډول(طریقه) تاسی د اسلام دعوی لری او په رښتیا سره ایمانداران ئی! نو دا ستاسی احسان نه دی بلکه د الله احسان دی چی تاسی ته ئی د ایمان په لوری لیاره دروښوده او د اسلام په لوی دولت ئی سرفرازی درکړه. که رښتیا ووایو نو اصلی خبره هم دا ده. ځکه چی الله تعالی پخپله رسول الله ته داسی فرمائی ﴿يَمَانَحْتَهُ مِنَ اللَّهِ لَوْلَا لَهُمْ﴾ الآية - «آل عمران» نو بنا په دی که د چا له لاسه ښیکئی (ښه) کبیری دا د هغه ستاینه (صفت) نه ده بلکه د الله ستاینه (صفت) ده چی هغه ته ئی د نیکی لیاره ورښوولی ده گواکی د دی سورت په پای(آخر) کبئی ئی تنبیه فرمایلی ده که تاسی ته پر قرآنی هدایاتو او اسلامی تعلیماتو باندی د عمل کولو توفیق په لاس درغی نو هغه د احسان په ډول(طریقه) مه ورښکاروی بلکه د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه د شکر او انعام حق اداء کړی چی تاسی ته ئی داسی توفیق درکړی دی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ كَيْمَاتَعْمَلُونَ ﴿۱۷﴾

بیشکه الله ته ښه معلوم دی غیب د آسمانونو او د ځمکی او الله تعالی ښه لیدونکی دی په هغو کارونو باندی چی کوی ئی تاسی

تفسیر: الله تعالی ته د زړونو پتی خبری او ښکاره چاری گردی(تولی) ورمعلومی دی نو د دغه علیم او خبری په مخکینی خبری او بهانی مه جوړوی.

تمت سورة الحجرات

سورة (ق) مكية (الا آية) (۳۸) فمندی وهی خمس و اربعون آية و ثلث ركوعات
د «ق» سورت مکی دی پرته له (۳۸) آیته شخه چی مندی دی (۴۵) آیتونه (۳) رکوع لری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قَالَ وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدَ ۝۱ بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكٰفِرُونَ
هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ۝۲ إِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذَلِكَ رَجْعٌ لَّعِينٌ ۝۳

قسم دی پر قرآن چی لوی شان لری (او نه دی راوری ایمان کفارو په تا ای
محمده) بلکه تعجب کوی دوی له دی نه چی راغی دوی ته ویروونکی له دوی
شخه نو وویل کافرانو دا (ویرول) یو شی عجیب دی آیا کله چی مره شو
مونږ او شو مونږ خاوری (بیا به هم ژوندی کیږو؟) دغه بیرته راتلل دیر لری
دی (له عقله)

تفسیر: د قرآن د لوی او شان په نسبت شخه وویل شی چی د هغه له راتگ شخه ګرد(تول)
کتابونه منسوخ شول او د ده د اعجازی قوت او لامحدودو اسرارو او معارفو شخه د دنیا
ګرد(تول) پوهان محو او حیران دی هم دا لوی قرآن پخپله شاهد دی چی په ده کښی هیڅ یو
نقص نشته او د عیب او ګوتی نیولو ځای پکښی نه لیده کیږی. خو بیا هم منکران دا نه منی
نه د دی دپاره چی د هغوی په لاس کښی د ده په خلاف کوم حجت یا برهان شته بلکه یواځی
د خپلی ناپوهی او جهل او حماقت لامله (له وجی) په دی خبری باندی تعجب کوی چی د دوی
له تیر او خپلځانی شخه یو سری د دوی په لوری رسول او استاځی راغلی دی، تولو ته نصیحت
کوی او داسی عجیبی خبری هم کوی چی څوک ئی نه شی منلی. ښه دا د منلو وړ(لائق) خبره
ده چی مونږ به وروسته له مړینی شخه ژوندی کیږو؟ دا بیرته راتگ له عقل شخه دیر لری او له
امکان او عادت شخه بیخی بعید دی (معاذالله) خو خبره دا ده چی دوی عقل او پوهه نه لری او
که وګوری چی په اول کښی چا پیدا کرل آیا د دوی فکر او عقل په اول کښی پخپلو حواسو او
اعضاو باندی خبر و چی څنگه جوړیږی دوی یا د دوی پلرونو کولی شوی چی په حواسو او
اعضاو کښی څه تغیر او ښایست راوولی؟ طبعاً نه. نو ثابته شوه چی دا کار د الله تعالیٰ په
قدرت سره وشو نو هغه ذات چی په اول کښی دا کار کولی شی، په آخر کښی څه مشکله ده
هیڅ مشکل نه لری بالضرور ئی کولی شی. لکه چی وائی ﴿وَمَا أَلْمِزُواكَ بِشَيْءٍ﴾

وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَكَأَنَّ الْمَثَلُ الْأَعْلَى فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿﴾ جزء ۲۱ «سورة الروم» ۲۷ آیت هغه ذات چی
دا کار کولی شی نبی د قدرت نی په وروسته آیتونو کبسی په طور د مثال
سره داسی بیانیری.

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ

(الله فرمائی په رد د قول د دوی) په تحقیق سره معلوم دی مونږ ته هغه چی
کمو ی ئی ځمکه له وجوده د دوی

تفسیر: گرد(تول) وجود نه خاوری کیږی روح سلامت پاتی کیږی او د بدن اجزاء تحلیل کیږی
او په هر لوری تیت او پرک (منتشر) کیږی خو الله تعالی ته هغه گرد(تول) ښکاره دی او کولی
شی چی بیا هغه تیت پیت (منتشر) اجزاء سره راتول کړی او بیا ئی لکه اول ځلی جوړ او
غوبنه، پلی، رگونه او پوست پری زرغون او سا پکبسی واچوی.

وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿۴﴾

او مونږ سره یو کتاب دی په یاد ساتونکی د هر شی چه لوح محفوظ دی.

تفسیر: دا نه ده چی له نن څخه راښکاره او معلوم دی بلکه قدیمی علم مو دی تر دی چی له
هغه څخه پخوانی قبل الوقوع گرد(تول) حالات هم په یو کتاب کبسی چی لوح محفوظ نومیری
لیکلی شوی دی او تراوسه پوری هغه کتاب ځمونږ سره شته که په علم قدیم باندی څوک نه
پوهیری نو دومره دی وپوهیری هغه دفتر چی هر شی پکبسی لیکلی وی او تل د الله تعالی په
حضور کبسی پروت وی. یا دا د رومبنی جملی تاکید وپوله ځکه هر هغه څیز چی د چا په علم
کبسی وی او بیا ئی ولیکی نو هغه د نورو په نزد دیر ټینگ او مؤکد راځی هم داسی دلته د
مخاطبینو د محسوساتو په اعتبار تنبیه شوی ده چی هر څیز د الله تعالی په علم کبسی شته او د
هغه په دفتر کبسی لیکلی دی چی هیڅ زیادت او نقصان نشی پکبسی کیدی. نو فرمائی الله اکرم
شانه واعظم برهانه بیا ژوندی کول د خلقو راباندی گران نه دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَمِنْهُمْ نَفْسٌ أُنزِلَتْ

بلکه نسبت د دروغو کړی دی دوی حق او رښتینی دین ته کله چی راغی
دوی ته پس دوی په گدو وډو مختلفو خبرو کبسی (مضطرب) دی.

تفسیر: یواخی تعجب نه بلکه په ښکاره ډول (طریقه) ئی دروغ بولی او ځمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نبوت، قرآن، بعث بعدالموت او نور اعتقادی شیان هم دروغ گنی او عجیبی گدی و دی مختلفی خبری او راز راز (قسم قسم) ویناوی کوی بیشکه هر هغه سری چی رهنیا خبری دروغ بولی په هم داسی شکوکو، اضطرابو، حیرانتیاؤ تردد او تحیر تذبذب سره غاړه په غاړه کیږی او د ناپوهی په غرومی (گرداب) کښی لویږی ځکه چی له داسی یوه څرگند (ښکاره) امر نه انکار کوی چی ثبوت ئی له نمر نه هم روښانه دی خو که نصوص او دلائل ئی ولتول شی.

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ①

آیا پس نه گوری دغه (منکران د بعث له غفلته) طرف د آسمان ته د پاسه د دوی چی څرنګه جوړ کړی دی مونږ هغه او ښائسته کړی دی مونږ هغه او نشته دغه آسمان ته کوم چاود (عیب)

تفسیر: لومړی ښه د قدرت، هغه ذات چی انسان پس له مرګه بیا ژوندی کوی نشی د قدرت دا دی.

الف: - پیدایش د آسمانونو

ب:- لوړوالی د هغی چی په څه عجیب او غریب کیفیت سره جوړ شوی
ج:- زینت او ښایست د هغوی په ستوریو او یا طبیعی منظری سره .
د:- د نقصان او عیب نه موجود والی لکه سوری، چاودیدل، زوالی او داسی نور. آسمان ته وگوری! چی په ښکاره ډول (طریقه) سره نه کومه ستنه پکښی په نظر راځی او نه کومه پایه لری او نه له کوم شی سره تړلی شوی دی داسی عظیم الشان جسم ئی څرنګه مضبوط او مستحکم درولی دی؟ د شپي له مخی د ستوریو په کروړونو قنادیل دیوی پکښی بلیوی او د هغی منوری کری له لری لکه د بریښنا لوئی ونی رابریښی او په مجموعی ډول (طریقه) څومره په سنگار او رونق دولی ښکاری له گردو (تولو) څخه غوره خبره دا ده چی سره له تیریدلو د زرګونو قرنو څخه نه کوم سوری یا چاود پکښی لویدلی دی نه ئی کومه گنګوره نریدلی ده، نه ئی پلاستر مات دی، نه ئی رنگ الوتی دی آخر دا کوم یو لاس دی؟ چی داسی مخلوق ئی جوړ کړی دی؟ او بیا ئی له ډیرو پیړیو راهیسی هم داسی ساتلی دی؟

وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَالْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجٍ بَهِيجٍ ② تَبَصَّرَةٌ وَذِكْرِي لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ③

او (آیا نظر نه کوی دوی) غمکی ته (چی شرنگه ښه) غوړولی مو ده او غورغولی مو دی په هغی کښی درانه بارونه محکم غرونه او زرغونه کړی مو دی په هغی (غمکی) کښی له هر قسم تازه گیایو د رونق شیان دپاره د ښوونی (د قدرت خپل) او د پند او نصیحت هر هغه بنده ته چی رجوع کوونکی وی الله ته

تفسیر: دوهمه ښه د قدرت پیدایښت د مځکی دی

(الف): آوارول د هغی

(ب): اچول د غرونو او میخ کول د غمکی په هغوی سره

(ج): زرغونه کول د هر قسم گیاه او بوتو تازه وو په رونق سره

(د): هر یوه د دی ښووڅخه درس د عبرت گرځی رښتینو بندگانو لره هغه سری چی رجوع نی د الله په لوری وی غمان د دی محسوساتو په دائره کښی بی غایه نه اخته کوی هغه ته د آسمان او د غمکی په تخلیق او تنظیم کښی دومره د کتنی او لیدنی سامان او اسباب شته چی د هغو له ادنی غور کولو څخه صحیح حقیقت ته رسیدی شی او هغه هیر شوی سبق نی بیا ورپه یادپیری. بیا خو الله تعالی ته ښه معلوم دی چی سره له دومره قوی دلائلو او روښانو ښو له موجودیته دا خلق ولی د حق په دروغجنولو کښی جرئت او غفردوالی (ضد) کوی؟

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَدَّتِ وَيَحَبُّ الْحَصِيدَ ①

او نازلې ښکته کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه ډیری برکتناکی نو زرغونه مو کړل په دغو (اوبو) سره باغونه (چی هر راز(قسم) میوی لری) او دانی کښت چی فصل نی ریبلی کیږی.

تفسیر: دریمه ښه د قدرت راښکته کول د اوبو دی له آسمانونو نه

(الف): اوبه مبارکی او بابرکته چی هر شی په هغی سره ژوندی کیږی.

(ب): باغونه او دانی د کښتونو (فصلونو) چی په هغی سره زرغونه کیږی.

غله هغه ده چی له هغی سره بوتی نی هم ریبیل کیږی او د باغ ونی سره له دی چی میوی نی شکولی کیږی ونی نی پخپله پاتی کیږی.

وَالنَّخْلُ بَسُقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نُّضِيدٌ ②

او (زرغونی مو کرلی په دغو اوبو سره ونی د) خرماؤ لوړی هغی لره وړی دی لاندی باندی.

تفسیر: (ج). زرغونول د خرما د ونو، لوړی لوړی (اوچتی) چی دوی لره وړی دی لاندی باندی چی روزی دی لپاره د بندگانو. په ډیر کثرت او، وفرت سره چی د هغو وړی په لیدلو کښی هم ډیر ښه ښکاری.

رَزَقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَاهُ بِلَدَّةٍ مِّمَّنَا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ ⑪

رزق روزی دپاره د بندگانو او ژوندی کرل مونږ په دغو (اوبو) سره کلی او ښارونه مړه. هم داسی دی راوتل (د مړیو له قبرونو نه).

تفسیر: (د): الله تعالی ژوندی کوی په دی اوبو د باران سره ښارونه او کلی مړه یعنی چی بوتی او گیا تولی وچی او خزان وی بیا ئی ژوندی کوو او زرغونی کوو ئی، نو نتیجه د دی دربو ښو سره له اجزاوو ئی دی ته شوه، چی تاسی انسانان هم داسی راوتونکی او ژوندی کوونکی ئی، لکه چی گیاوی زرغونی کیدونکی او راوتونکی دی، نو که تاسو عقل لری په خپل ژوند کښی پس له مرگه هیڅ شک او شبه مه کوی. لکه چی د باران په اورولو سره مړه ځمکه ژوندی کوی هم داسی د قیامت په ورځ مری هم ژوندی کولی شی.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ⑫ وَعَادُ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ⑬ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ ط

دروغجن کری ؤ پخوا له دغو (کفارو) قوم د نوح (نوح لره) او ملگری د کوهی (نبی خپل لره) او ثمودیانو (صالح لره) او عادیانو (هود لره) او فرعون (موسی لره) او (نوعی) ورونو د لوط (لوط لره) او خاوندانو د ځنگله (شعیب لره) او قوم د تبع (خپل نبی لره)

تفسیر: د دی قومونو قصی د حجر، فرقان او دخان او په نورو سورتونو کښی تیری شوی دی هلته ئی بیا ولولی!

تبع: یا نوم د ځای دی یا نوم د هغه پیغمبر دی چی دا قوم ئی اسلام ته وغوښت.

كُلُّ كَذَبِ الرُّسُلِ فَحَقٌّ وَعِيدٌ ﴿١٧﴾

دوی نولو نسبت د دروغو کړی و پیغمبرانو خپلو لره نو بیا حق او ثابت شو
عُما عذاب پر دوی

تفسیر: د انبیاو د دروغجنولو لامله (له وجی) له هغو شیانو څخه چی دوی ویرول شوی و هغه ور
د مخه راغلل. او په هم هغه عذابونو کینی چی دوی تری ویرول شوی وو، ولویدل.

أَفَعَيَّبْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٨﴾

آیا پس نو مونږ ستړی شوی وو په پیدایښت اول باندی یعنی نه یو ستړی شوی
بلکه دوی په شک کینی دی له جوړولو او ژوندی کولو نویو څخه.

تفسیر: د دوهم ځلی نوی ژوندون په نسبت هغوی ته خوشی او فضول یو شک پیدا شوی دی هغه
قادر مطلق چی دوی ئی اول ځلی پیدا کړی دی آیا دوهم ځلی هغه ته د هغوی بیا پیدا کول
کوم گران کار دی؟ آیا دوی هسی گمان کوی چی (معاذالله) هغه به په اول ځلی د دی
گردی (تولی) دنیا له پیدا کولو څخه ستړی شوی وی؟ د هغه مطلق قادر په نسبت داسی توهمات
غور کول ډیر سخت جهالت او سپین سترگیتوب دی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلَهُ آتُوسُوسٍ بِهِ نَفْسًا ط

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ جنس د انسان، په داسی حال کینی چی
مونږ پوهیږو په هغه څیز چی وسوسه او خطرته کوی په هغه سره زړه د ده له
فکرونو عبثو او ناکارو سره

تفسیر: د انسانانو د هر قول او فعل څخه مونږ خبردار یو تر دی چی له هغو پتو خبرو چی د
وسوسی په ډول (طریقه) د هغو په زړه کینی تیریږی هغه هم مونږ ته معلوم دی ﴿الْأَيُّمَّةُ مِّنْ خَلْقٍ
وَهُوَ الْغَيْبُ النَّهِيُّ﴾ جزء ٢٩ (الملک - رکوع ١) آیت ١٤

وَمَنْ أَرْبُّ إِلَيْهِمْ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٩﴾

حال دا چی مونږ ډیر نژدی یو ده ته په علم سره له رگونو د ورمیږ د ده

شخه.

تفسیر: د ژوندانه له رگه مراد د اورمیږ (شارگ) دی چی د هغه لرغیدونکی رگ له پری کیدلو شخه سری مری ښائی چی دا له روح او نفس شخه کنایه وی او مطلب ئی دا دی چی مونږ د علم په اعتبار د ده له روح او نفس شخه هم ډیر نژدی یو یعنی هسی چی سری پخپل احوال باندی پوهیږی مونږ له هغه شخه زیات د هغه په حال او احوال باندی پوه او خبردار یو. لکه چی مونږ د الله تعالیٰ دا پوهه او خبرداری په تجربه سره ثابت ولی شو، مثلاً وینو چی یو متخصص طبیب په یوه مرض آخته کیږی او دی خبر نه دی چی څه وخت مریض کیږی او یا څه وخت جوړیږی، یو پوهان، نجومی، ولی، پیغمبر! د هغو مشکلاتو نه چی ورته پیښیږی هیڅ پیش بینی او چاره سازی نشی کولی او پخپله رسول الله وائی ﴿وَلَوْ كُنْتَ أَعْلَمُ الْغَيْبِ لَاسْتَكْرَمْتَ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسْنِيَ الشَّوْءُ﴾ جزء ۹ «اعراف - ۲۳ ع ۱۸۸ آیت» نو دا ثابت شوه چی الله تعالیٰ جل جلاله له مونږ نه مونږ ته نژدی دی، او له مونږ نه په مونږ عالم دی، له مونږ نه په مونږ مهربان دی، له مونږ نه د مونږ کارساز دی.

إذ تَلَقَى الْمُتَلَقَيْنِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشَّمَالِ قَعِيدًا ﴿۱۷﴾

(او یاد کره) کله چی اخلی دوه اخیستونکی پرښتی چی یوه له ښی طرف نه ناسته وی لیکلو د نیکی ته او بله له کین طرف نه ناسته وی لیکلو د بدی ته

تفسیر: دوه پرښتی د الله په حکم سره د همیش لپاره د هر سری په کتنه کښی دی هر هغه لفظ چی د دوی له خولی شخه ووځی یا هر کار چی دوی ئی کوی سم د لاسه ئی لیکی د نیکی لیکونکی ښی خوا ته او د بدی لیکونکی کینی خوا ته ناستی او تا کلی (مقرر کری) شوی دی څه زیادت او نقصان نه کوی بلکه په ډیری امانت داری سره لیکنی کوی ﴿وَلَا عَلَى الْكُفْرَانِ وَاللَّيْمُونَ مَا تَعْمَلُونَ﴾ جزء عم (سورة الانفطار رقم ۸۲).

مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَاتِدٌ ﴿۱۸﴾

نه وائی دغه بنده هیڅ خبره مگر خو وی له ده شخه دوه ساتونکی، حاضر او تیار چی ژر ئی ولیکی.

تفسیر: دا دوه پرښتی لیکلو ته همیش تیاری وی. او هیڅکله نه تری جدا کیږی هغه چی د ورځی له طرفه موظفی دی د نمازدیگر په وخت کښی عملونه د بندگانو، ثبت ته رسوی. او هغه

چی د شپی له طرفه موظفی دی په وخت د صباح کښی عملونه د بندگانو حضور د رب العالمین ته پورته کوی، حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چی الله تعالیٰ له دی ملائکو نه پوښتنه کوی چی د ما بندگان په څه حالت کښی وو هغوی ورته وائی چی په سجده وو نو حضرت رب العالمین په ملائکو باندی افتخار کوی نو له هم دی وجی نه باید په دی دوو لمونځونو باندی ډیر خیال وشی.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ

او راغلی بی هوشی سختی د مرگ لپاره د دی چی په سترگو ئی ووینی په حق سره

تفسیر: له یوه لوری ئی دفتر او دوسیه تیاره شوی ده او له بل لوری ئی د مرگی په کنده باندی رسیدلی دی مر کیدونکی دی او د ځنکدن په ربرونو(تکلیفونو) کښی غوتی خوری نو هلته دا کردی(تولی) خبری ورته رښتیا ښکاری چی الله تعالیٰ او د هغه پیغمبرانو د هغه خبر ورکری و او د مری له مخی د هغه د سعادت او شقاوت پردی لری کیږی. او د داسی پښی پښیدل یقینی او قطعی دی. ځکه چی د مطلق حکیم ډیر حکمتونه د ده سره اړی (تعلق) لری. نو په دغه وخت کښی به وویلی شی دغه منکر انسان ته داسی چی:

ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيًّا ۝١٤

دا مرگ هغه دی چی وی به ته له ده څخه په څنگ کیدونکی او نه وی پری اقرار کونکی

تفسیر: سری ډیر زیار(کوشش) کوی چی له مرگ څخه ځان وژغوری(وساتی) او د هغه د بد خوند او وحشت څخه تل ځان وساتی او دی خوا هغی خوا سر او پښی ووهی خو سره له دی د مرگی شیبه(لحظه) چیری وروسته کیدونکی ده. آخر هغه په سر باندی راتلونکی ده او هیڅ یوه حیله او تدبیر د مرگی مخه نشی نیولی.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمَ الْوَعِيدِ ۝١٥

او وبه پوکل شی په صور (شپیلی) کښی چی دا یوه ورغ ده د ویرولو د کفارو په عذاب سره).

تفسیر: وروکی قیامت خو د مرگ وقت دی. وروسته له دی لوی قیامت حاضر دی فقط چی په صور او شپیلی کښی وپوکلې شی هغه وپروونکی ورغ موجودیږی چی انبیاؤ او پیغمبرانو خلق ترینه وپرولی وو.

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِرٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢٦﴾

او راځی هر نفس په دی ورغ کښی چی وی به له ده سره یو شرونکی (محشر ته) او شاهدی ورکوونکی (پر اعمال ئی لکه لاس، پښی او داسی نور).

تفسیر: خلق به په قیامت کښی داسی حاضر کرل شی چی یوه پرېسته به ئی میدان ته د وړاندی کولو دپاره راکاږی او بلی به ئی عملنامه نیولی وی چی د ده د ژوندانه گرد(تول) احوال او خبری پکښی لیکلی شوی وی ښائی چی دا به همغه دوه پرېستی وی چی ﴿وَإِنَّا لَنَبِينٌ﴾ ورته وائی او د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿إِنَّمَا لَنَا التَّلَاقُ﴾ الآية - او ښائی چی کومه بله وی. والله اعلم. نو وبه ویلی شی ده ته د الله تعالی له جانبه داسی چی:

لَقَدْ كُنْتُمْ فِيْ غَفْلَةٍ مِّنْ هٰذَا فَكُشِفْنَا عَنْكُمْ غَطَاةً لَّكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٧﴾

په تحقیق سره (په دنیا کښی) وی ته په غفلت بیخبری له دی ورځی د عذاب څخه نو بیرته مو کره له تا څخه پرده د غفلت ستا، نو سترگی ستا نن ډیری تیزی دی (چی پری وینی خپل گرد(تول) اعمال)

تفسیر: په هغه وخت کښی به وویلی شی دوی ته چی وی تاسی د دنیا په خونورو شیانو کښی مشغول او له دی ورځی څخه بیخبر او بی پروا وی! او ستاسی سترگی د شهواتو او غوښتنو تیاری او پردی پتی کړی وی. هغه ښوونی چی پیغمبرانو تاسی ته کولی هغو ته مو فکر نه کاوه. نن هغه پرده ستاسی له سترگو څخه لری کوو او ستاسی لیدنه خورا(ډیر) زیاتوو، تر څو ښه وگوری آیا هغه خبری چی تاسی ته کیدلی صحیح وی او که غلطی؟ ثابته وه او ثابته شوه چی دا تولی خبری رښتیا وی، ځکه له هر یوه سره یو قرین شیطان او بل ئی له ملائکو نه د مراقبت لپاره ورسره همراه دی لکه چی په حدیث کښی وائی: (ما منکم من احد الا وقد وکل به قرینه من الجن وقرینه من الملائكة - الحديث).

وَقَالَ قَرِينُهُ هٰذَا مَا لَدَيَّ عِتِيدٌ ﴿٢٨﴾

او وبه وائی ملگری د ده (پربسته) دا دی هغه شی چی ماسره حاضر دی (د دفاترو د اعمالو د ده)

تفسیر: پربستی به ئی له اعمالنامو سره حاضر وی غینی له (قرین) خغه شیطان مرادوی. یعنی شیطان به وائی دا مجرم حاضر دی چی عَمَّا له خوا اغوا شوی و. او هغه می د دوزخ لپاره تیار کری دی. مطلب دا چی هغه اغوا عَمَّا له لاسه شوی ده خو په ما کنی دومره زور او تسلط چیری و چی هغه می په جبری دول(طریقه) سره په شرارت کنی اخته کر دی پخپل اختیار، اراده او واک گمراه شوی دی.

الْقِيَامِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٣٦﴾ مَنَاءِ الْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيْبٍ ﴿١٣٧﴾

(نو وبه ویل شی دوو پربستو ته) وغورغوی تاسی په دوزخ کنی هر یو کافر عناد کوونکی منع کوونکی د خیر تیریدونکی له حدودو مشروعو، ظالم او شک کوونکی (په دین کنی).

تفسیر: د الله تعالی له درباره به دغه حکم دوو پربستو ته وشی چی داسی سری دی په دوزخ کنی واچول شی!

لَاذْنِيْ جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ الْهٰٓءَا خَرَفًا قِيٰمُهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيْدِ ﴿١٣٨﴾

هغه (کافر) چی گرغولی ئی دی سره له الله! (الله بل) نو وغورغوی دی په عذاب سخت کنی

تفسیر: داسی سری په دوزخ کنی د ډیر سخت عذاب مستحق دی، عککه چی تر مشرکینو نه لوی ظالمان نور په دنیا کنی نشته.

قَالَ قَرِيْبُهُ رَبَّنَا مَا أَطْعَيْتُهُ وَاَلَكِنْ كَانَ فِي ضَلٰلٍ يَبِيْدٍ ﴿١٣٩﴾

و به وائی ملگری د ده یعنی شیطان ای ربه عَمُونِبِر، نه و گمراه کری ما دی (جبراً) لیکن و دی پخپله په گمراهی لری کنی له حقه غنی.

تفسیر: عَظْمًا زور پر ده باندی نه رسیده. لږ څه اشاره می چی ورته وکره دغه کمبخت پنخپله گمراه شو د نجات او فلاح له لیاری څخه لری ولوید. شیطان په داسی ویناو سره غواړی چی خپل جرم سپک وربنکاره کړی داسی جگری او منازعی په مابین د دوزخیانو او خدایانو باطله و د هغوی کښی او په مابین د اغوا کونکو د دوی کښی دیری راغی چی قرآن له بعضی د هغو ځنی خبر ورکوی او وائی: ﴿ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعَدَ الْحَقُّ وَعَدَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلَا مَوْلَايَ فَاسْأَلُوا اللَّهَ مَا آتَاهُمْ مِنْ عَذَابِهِمْ وَأَنْتُمْ بِمَعْزِلٍ ﴾ (جزء - ۱۳ سورة ابراهیم آیت - ۲۲)

قَالَ لَأَخْتَصِمَنَّكَ اللَّهُ قَهْرًا ۖ قَالُوا بَلْ نَحْنُ بِالْأَعْيُنِ ۗ قَالُوا قَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿۲۸﴾

وېه فرمائی (الله قهراً چی) جگره مه کوی تاسی دلته له ما څخه چی فائده نه کوی جگری د تاسی په دی ځای کښی او په تحقیق پرمبلی لیرلی و ما تاسی ته ویرول خپل په ژبو د انبیاو.

تفسیر: تاسی چتی(بیکاره) او اپلتی خبری مه کوی په دنیا کښی می هر چا ته د ښو او بدو لیاری وربولی وی اوس هر یوه ته د هغه له جرم سره سمه جزا ورکوله کیږی هغه چی گمراه شوی دی او هغه چی له دوی څخه ئی لیاره ورکه کړی ده دواړه به د خپلو جرمونو سزاوی مومی.

يَا بَيْتُ الْقَوْمِ الَّذِي وَمَا آتَاكُمْ بِالْعَبِيدِ ﴿۲۹﴾

نه شی بدلیدلی هیڅ خبره په دی باره کښی په نزد زما او نه یم زه ظلم کوونکی پر بندگانو چی بی له گناه ئی په عذاب کړم.

تفسیر: ځمونږ له لوری به ظلم نه کیږی. هغه فیصله چی صادریری عین حکمت او انصاف به وی «او خبره به نه بدلیری» یعنی کافران به نه بښلی کیږی نو د دی لوی کافر شیطان بښنه به چیری کیږی.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَنَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿۳۰﴾

(یاده کړه هغه ورځ) چی وایو مونږ دوزخ ته داسی آیا دک او مور شوی ته له خلقو نه؟ او وېه وائی هغه آیا نور هم څه زیات ځای شته بلکه شته یعنی

زیات کره زه لا بنه مور شوی نه یم.

تفسیر: د دوزخ وسعت او ارتوالی به له دومره خلقو څخه نه ډکېږی. او د قهر له شده به نور کافران او نافرمانان هم ورغواړی.

وَأَزَلَّتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿۵۱﴾

او رانژدی به کر شی جنت لپاره د ویریدونکیو پرهیزگارانو چی نه به وی لری (له دوی نه).

تفسیر: جنت به له دوی څخه لری نه وی. دوی به له ډیر نژدی څخه د هغه تر او تازگی ښائست او سینگار وینی.

هَذَا مَا تُوْعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿۵۲﴾ مَن حَسِيَ الزَّمَانَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿۵۳﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ

فرمائی الله چی دا هغه دی چی وعده به ئی کوله کیده له تاسی سره دپاره د هر رجوع کوونکی الله لره او د هر ساتونکی حدودو د هغه لره او هر هغه چی ویرېږی له عذابه د رحمان په غیب سره او راتلونکی وی په زړه رجوع کوونکی سره الله ته (نو وبه فرمائی الله ځی ننوځی پکښی په سلامتیا سره)

تفسیر: هغه کسان چی په دنیا کښی ئی الله تعالی یادوه او له گناهونو څخه ئی مخانونه ژغورل (بچ کول) او د الله په لوری به ئی رجوع کوله او بی له لیدلو څخه د هغه له قهر او جلالت ویریدل او په یوه پاک او صاف رجوع کوونکی زړه د الله په حضور حاضر شوی و د هغه جنت وعده له داسی سړیو سره کړی شوی وه اوس ئی وخت رارسیدلی دی چی په سلامتیا او عاقبت سره پکښی ننوځی او پرښتی دوی ته سلام اچوی او د پاک پروردگار سلام هم وررسوی.

ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿۵۴﴾

دا ورځ د ورننوتلو په جنت کښی ورځ ده د همیشه توب په هغه کښی

تفسیر: په حدیث کښې وائی جنتیان چی جنت ته ننوزی. ورته ویل کیږی، ننوزی بیا مو نو مرگ نشته، دوزخیانو ته په وخت د ننوتلو کښې دوزخ ته هم داسی ویل کیږی نو هغه ورځ هر چا ته هر څه چی ورسپیږی د تل دپاره دی.

لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٥٠﴾

وی به دغو (مومنانو) لره هغه چی غواړی ئی دوی په دی جنت کښې او له مونږ څخه ئی زیادت هم شته په هغو باندي

تفسیر: هر شی چی وغواړی هغه ورسپیږی برسیره په هغه داسی نعمتونه هم ور سپیږی چی د هغوی په خیال کښې نه وی رسیدلی لکه د الله تعالیٰ لقا او لیدنه. او ممکن دی له (ولدینا مزید) څخه دا غرض وی چی له مونږ سره ډیر شیان دی هر څومره چی د جنتیانو له خوا وغوښت شی هغه گډ (تول) به ورکړل شی او د الله تعالیٰ په ورکولو سره بیا هم څه لږتیا نه پیښیږی او نه د هغو لامله (له وجی) څه ربر (تکلیف) او مشکلات پیدا کیږی نو داسی بی شماره انعامات او عطایا لیری مه گنی! ﴿وَلَنْ نَسْأَلَ الْعِندَ تَاَخَّرَاتِهِ﴾ الایة - په حدیث کښې وائی که الله تعالیٰ تولی آرزوگانو د بندگانو ورپوره کړی د ده په دربار کښې په اندازه د یوه وزر د میاشی هم څه نه کمیږی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٥١﴾

او ډیر مو هلاک کړی دی پخوا له دی څخه له اهل د زمانو پخوانیو نه چی هغوی ډیر سخت او قوی و له دغو (کفارو د مکی) څخه له جهته د قوته نو ډیر ځایونه د پنا ئی ولتول په ښارونو کښې، چی گوندی پیدا به کړی ځای د ساتنی له مرگه ځنی، خو پیدا ئی نه کړ

تفسیر: رومی د کفارو د اخروی تعذیب بیان و په منع کښې د هغوی په مقابل کښې د اهل جنت د تنعم ذکر راغی اوس بیا د کفارو د سزا ورکولو ذکر فرمائی یعنی پخوا له آخرته په دنیا کښې مونږ ډیر داسی شریر سرکش او غایه غروونکی قومونه تباہ او خراب کړی دی چی په زور او قوت کښې له موجوده کافرانو څخه ډیر لوډ (اوچت) و او په ډیرو ملکونو کښې گرځیدلی

وو او راز راز (قسم قسم) تصرفات ئی پکنی کری و، کله چی د الله تعالیٰ عذاب ورسید نو د تبتیدلو او پتیدلو لپاره هغوی ته په گرد (تول) جهان کنبی په هیخ یو غای کنبی داسی غای نه پیدا کیده ﴿ اِنَّ مَا تَلُوْنَ اُوْدٍ رَّكٰثٍ الْوَتَّ وَاَلْوَتَّ فِيْ بُرُوْجٍ مُّشَيَّدَةٍ ﴾ الآية - النساء رکوع (۱۱) آیت (۷۸)

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٍ لِّمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿۱۳﴾

بیشکه په دغو (مذکورہ و شیانو) کنبی خامخا ذکر او پند دی هر هغه چا لره چی وی هغه لره زره روغ او فکر کوونکی یا کیږدی غور نصیحت ته په داسی حال کنبی چی دی حاضر متوجه وی په زره سره

تفسیر: په دی عبرتناکو واقعاتو باندی له غور او فکر کولو څخه هم هغه خلق پند اخیستی شی چی د هغوی په سینه کنبی هسی پوهیدونکی زره وی چی یا پخپله په خبری باندی پوهیږی یا د نورو له پوهولو څخه پوهه ومومی او غور ورته ونیسی ځکه چی دا هم د پوهنی یوه درجه ده چی سری پخپله نه پوهیږی خو د نورو له ویشولو څخه متنبه او هوښیاریږی او منفعت تری آخلی. هغه چی نه پخپله پوهیږی او نه د نورو پوهولو ته غور ږدی، او نه ئی په زره کنبی غای ورکوی، نو له هسی سری څخه لوته او تیره (گته) ښه ده.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ﴿۱۴﴾

او په تحقیق پیدا کری دی مونږ آسمانونه او ځمکه او هغه نور مخلوقات چی په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکه) کنبی دی په شپږو ورځو کنبی

تفسیر: د دی بیان پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا مَسَّنَا مِنْ لَّغْوٍ ﴿۱۵﴾

او نه وه رسیدلی مونږ ته هیخ ستومانی

تفسیر: کله چی دی د اول ځلی له پیدا کولو څخه نه دی ستړی شوی نو د دوهم ځلی په پیدا کولو کنبی به څرنگه ستړی کیږی؟ او تباہ او برباد کول خو له جوړولو څخه ډیر آسان دی.

قَاصِدِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

نو صبر کوه (ای محمده) پر هغه چی وائی ئی دوی او تسبیح ووايه پیوست
له حمده د رب خپل

تفسیر: که دا خلق په داسی غتو خبرو باندی هم نه پوهیږی نو تاسی مه خپه کیږی! بلکه پر
داسی چتی(بیکاره) خبرو باندی صبر وکړی! (وهذا كان قبل الامر بالجهاد) او د هغه الله
تعالیٰ په یاد کښی د زړه له کومی مشغول اوسی! چی د گردو(تولو) آسمانونو او ځمکی پیدا
کونکی دی، او د هر شی په ودانولو او وړانولو باندی قدرت لری.

قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ۝ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

پخوا له راختلو د لمر یعنی لمونځ د صبا او پخوا له لویدلو د لمر څخه یعنی
لمونځونه د ماسپښین او د مازدیگر او په بعض کښی د شپي نه پس تسبیح
وايه د دغه الله یعنی لمونځ د تهجد او ماسختنی وکړه.

تفسیر: دا د الله تعالیٰ د یادولو وختونه دی. په دی کښی عبادتونه او دعاوی قبلېږی. له ځینو
روایتونو څخه ښکارېږی چی رومی ځمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی د دریو وختونو
لمونځ فرض و. سهار - مازدیگر او تهجد. لکه چی اوس هم دی دریو وختو ته یو خصوصی فضل
او شرف حاصل دی. ښائی چی هر سری په لمانځه، ذکر، دعا، تلاوت یا نورو ښو کارونو باندی
په دغو وختو کښی مشغول اوسی او معمور ئی ولری. په حدیث کښی راغلی دی (علیکم
بالغدوة والروحة وشئ من الدلجة) ځینی وائی چی له قبل الطلوع څخه د سهار لمونځ او له
قبل الغروب څخه د ماسپښین او مازدیگر لمونځونه او له (من اللیل) څخه د ماښام او ماسختن
لمونځونه مراد دی.

وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ۝

او وروسته له سجدو د لمونځونو څخه هم تسبیح ووايه!

تفسیر: وروسته له لمانځه څخه دی څه تسبیح او تهلیل وکړ شی چی هغه عبارت له سنتو
لمونځونو او نوافلو څخه دی او یا عبارت له هغو اذکارو څخه دی چی په احادیثو کښی راغلی
لکه دری دیرش کرته سبحان الله، دری دیرش کرته الحمد لله، څلوردیرش کرته الله اکبر او یا داسی

نور اذکار او اوراد چی په نصوصو کښی راغلی.

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادُ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٣١﴾

او واوره غوږ کيږده (ای محمده) هغه ورځ چی آواز وکړی آواز کونکی (اسرافیل) له ځای نژدی نه

تفسیر: وائی چی د بیت المقدس پر تیږی (کتی) باندی به صور او شپیلی پوکل کيږی نو ځکه ئی نژدی ویلی دی. یا ئی دا مراد دی چی د هغه غږ به په هر ځای کښی له ډیر نژدی څخه اوریده کيږی او تول به یو شانی اوری پرته(علاوه) له صور څخه نور غږونه هم د الله تعالیٰ له لوری آورو کيږی چی ځینی له دی آیت څخه هم هغه غږونه مراد وی چی په هغی ورځی کښی پرته(علاوه) له صور څخه له ډیر نژدی څخه غوږونو ته رسيږی خو ښکاره نفخ صور دی. والله اعلم.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمَ الْخُرُوجِ ﴿٣٢﴾

هغه ورځ چی واورى (دغه خلق) سخته چغه د (اسرافیل) په حقه سره دا (ورځ د آواز) ورځ د وتلو ده (له قبورو) نه.

تفسیر: کله چی دوهم ځلی صور او شپیلی پوکل کيږی نو ځمکه بالکل سره بیره کيږی او گرد(تول) مری تری ژوندی راوځی او په میدان دريږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَاللَّيْلُ الْمُبِيتُ ﴿٣٣﴾

بیشکه هم دا مونږ ژوندی کول کوو او مړه کول کوو او شته خاص مونږ ته راگرځیدل (د تولو امورو).

تفسیر: په هر حال موت او حیات گرد(تول) د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی او د هر ډول(طریقه) گرځیدلو پای(آخر) د الله تعالیٰ په لوری دی هیڅوک له دی څخه نه شی خلاصیدی.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٣٤﴾

په هغه ورځ چی وچوی ځمکه له دوی څخه په چابکی سره دغه (ژوندی کول)

تول دی پر مونږ باندی دیر آسان.

تفسیر: حَمکِه به چوی، مری به له هنی شخه راوځی او د حشر د میدان په لوری به سره په مندو غونډیری الله تعالیٰ به گرد(تول) ږومی او وروستنی مخلوقات سره یو ځای تولوی او داسی کول هغه ته کوم لوی کار نه دی.

مَنْ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكَرْ
بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَيَعِيدُ ﴿٥١﴾

مونږ ته ښه معلوم دی هغه څه چی وائی ئی دوی او نه ئی ته په دوی باندی زور کوونکی (په راوړلو د ایمان) نو پند ورکوه په قرآن سره هغه چاته چی ویریری له وعیدونو او ویرولو ځما په عذابونو د آخرت سره

تفسیر: هغه خلق چی له حشر شخه منکران دی هغوی چتی(بیکاره) اپلتی کوی. دوی پریږدی چی هسی چتی(بیکاره) خبری کوی او د هغوی معامله مونږ ته راوسپاری مونږ ته دوی گرد(تول) معلوم دی او په هغو خبرو مونږ ښه پوهیږو چی دوی ئی وائی. ستاسو دا کار نه دی چی په زور او زیادت سره په هر سری باندی هره یوه خبره ومنع هو! هغوی ته قرآن کریم واوروی! او مخصوصاً هغوی ته نصیحت او لیار ښوونه وکری! چی له الله تعالیٰ شخه ویریری او په دی معاندینو پسی دیر زیات هڅه مه کوی!

تمت سورة (ق) بتوفيقه تعالیٰ

سورة الذاريات مكية وهي ستون آية وثلاث ركوعات

رقم نزولها (٦٧) رقمها (٥١) (نزلت بعد سورة الأحقاف)

د «الذاريات» سورت مکی دی (٦٠) آیتونه او دری رکوع لری په تلاوت کښی (٥١) او په نزول کښی (٦٧) سورت دی. وروسته د الاحقاف له سورت نه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالذَّرِيَّتِ ذُرَّوًّا ۝ فَالْحَدِيدِ ۝ وَالْجَارِيَّتِ يُسْرًا ۝ فَالتَّقْسِمَاتِ أَمْرًا ۝

قسم دی په هغو بادونو باندی چی تیتوی (الوحوی) خاوری او نور شیان په الوتلو خپلو سره پس قسم دی په وریغو پورته کونکیو د اوبو درنو سره پس قسم دی په کشتیو تلونکیو په نرمی سره په سر د اوبو پس قسم دی په (ملائکو) قسمت کونکو د کارونو لویو په حکم د الله سره «لکه ارزاق باران او داسی نور».

تفسیر: رومی دیر سخت بادونه او سخته سیلی الوعی چی د هغو له دورو او غبار څخه وریغی پورته کیږی بیا له هغو څخه اوبه جوړیږی او هغه پیتی پورته گرغی. بیا د اوریدلو په وخت کینی سپکه هوا چلیږی بیا د الله تعالی له حکم سره سم د هری سیمی هومره ورښ چی په برخه ئی وی هغه ورویشل کیږی. پر دی هواو باندی الله تعالی قسم خوری. ځینی عالمان له (ذاریات) څخه هواوی له (حاملات) څخه وریغی او له (جاریات) څخه ستوری او له (مقسمات) څخه پرښتی مرادوی. گواکی د مقسم په ترتیب له ښکته والی څخه د پورته په لوری شوی دی. له حضرت علی کرم الله وجهه او نورو څخه روایت دی چی (ذاریات) هواوی (حاملات) وریغی (جاریات) بیږی او (مقسمات) هغه پرښتی دی چی د الله تعالی په حکم خواړه او نور شیان تقسیموی. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّمَا تُوْعَدُونَ لَصَادِقٍ ۝ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ۝ ط

بیشکه هغه چی له تاسو سره ئی وعده کاو شی چی هغه عبارت ده له ژوندی کولو پس له مرگه ځنی خامخا یوه وعده رښتیا ده او بیشکه چی جزا د عمل خامخا واقع کیدونکی او راتلونکی ده (نو ځانونه ورته ښه تیار کری!)

تفسیر: دا د هواو او ورښو او نورو شیانو نظام ښه شاهد او ښوونکی دی چی د آخرت وعده رښتیا ده او د دنیا د اموراتو فیصله کول په عدل او انصاف سره هم ضروری دی. کله چی په نری کښی یو باد، ورښ، هوا هم بی له نتیجی نه ښوری نو آیا دا دومره لویه کارخانه به څرنګه بی له کومی نتیجی پخپل سر گرغی؟ خامخا دوی لره به هم کومه عظیم الشانه نتیجه وی چی هغه ته مونږ آخرت وایو.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحَبُوكِ ۝

او (قسم دی) په آسمان خاوند د لیارو خلقی وو، مزینو

تفسیر: په صاف، مضبوط او دیر ښه رونق لرونکی آسمان باندی قسم دی چی پر هغه باندی د ستوریو جال لویدلی راښکاری او په هغه کښی د ستوریو او پرښتو لیاری شته. جواب د قسم دا دی چی:

إِنكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ۝۸ يُؤْتِكُمْ عَنْهُ مِنَ أُولَئِكَ ۝۹

بیشکه تاسی ئی ای مشرکانو خامخا په یوه خبره مختلفه گډه وده کښی! مگرځول کاو شی له دغه (نبی، قرآن او ایمان ځنی په هغوی سره) هغه څوک چی مگرځولی شوی دی له هدایته په علم د الله کښی.

تفسیر: د قیامت او د آخرت خبری هرورمو(خامخا) ستاسو د جگړو مورد مگرځیدلی دی. دا هغه سری منی چی د ربوبیت له دربار سره څه تعلق ولری. هغه چی له دی درباره رتلی او شرلی وی د خیر او د سعادت له لیاری څخه مگرځیدلی وی. نو هغه د دی شیانو له تسلیم او منلو او قبلولو څخه تل بی برخی پاتی کیږی. که دوی یواځی د آسمان په نظم او نسق باندی فکر وچلوی او غور وکری نو یقین ئی راځی چی په هسی خبرو کښی جگړی کول ناپوهی او حماقت دی.

قِيلَ الْغُرُوصُونَ ۝۱۰

لعنت کړی شوی دی پر دروغ ویونکیو اتکل کونکیو باندی

تفسیر: په دوی ځکه لعنت شوی دی چی دوی د دین په خبرو کښی اتکلونه وهی او پخپل گمان او اتکل سره د قطعیاتو تردید کوی. ﴿إِنْ يَدْعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَأَنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ د معنی او معرفت په امورو کښی د دوی ټول اعمال په تخمین او اتکل سره دی.

الَّذِينَ هُمْ فِي عَمْرٍؤَ سَاهُونَ ۝۱۱

هغه کسان چی دوی په نهایت غفلت کښی سهو کونکی غافل او بیخبره دی (له قیامت نه)

تفسیر: د دنیا د چرچو او د مزو لامله (له وجی) دوی له الله تعالیٰ شخه او له آخرت نه بالکل غافل شوی دی.

يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٣﴾

سوال کوی منکران (تمسخرأ له محمد نه) چی کله به وی ورغ د انصاف (او د جزاء)

تفسیر: د انکار او خندا په دول (طریقه) پوښتنی کوی ښه! خانه! هغه د عدل او د انصاف ورغ کله راغی؟ او دومره ولی وغنډیده (ایساره شوه)؟ نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه په جواب د دوی کښی چی واقع به شی دا جزا.

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٤﴾ ذُوقُوا فَتْنَةَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٥﴾

هغه ورغ چی دوی په اور باندی معذب شی ورته ویه ویل شی! وشکی تاسی (خوند د) عذاب ستاسی، دا دی هغه (عذاب) چی وی تاسی چی په جلتی سره مو غوښت دغه عذاب په دنیا کښی

تفسیر: دا د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته جواب ورکری شوی دی چی لږ صبر وکری! هغه ورغ راتلونکی ده. کله چی تاسی په اور کښی سره سم او کاپه واره ولویری او ښه په کښی وسوخی! نو هلته به تاسی ته وویل شی واخلي وشکی دا مو د شرارت او استهزاء مزه او خوند او دا ده هغه ورغ چی تاسی ژر غوښتله درغله.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٦﴾ اخذِينَ مَا أَرَادَهُمْ رَبُّهُمْ

بیشکه وپریدونکی له الله او عخان ساتونکی له معاصیو به په جنت کښی وی او په چینو کښی به وی یعنی شخونکی د اوبو د دی چینو به وی. اخیستونکی به وی هغو نعمتونو لره چی ورکری وی دوی ته رب د دوی.

تفسیر: په دیره خوښی هغه نعمتونه قبلوی چی الله تعالی وربشلی دوی ته چی یو له هغی څخه انواع د چینو دی لکه سلسبیل، ﴿عَيْنَا فِيهَا تُنْتَلَىٰ سَلِيلًا﴾ «الدهر». تسنیم، ﴿عَيْنَا نُشْرَبُ بِهَا الْعُقُورُونَ﴾ «التطفيف». جاریه، ﴿يَتَاعَيْنَ جَارِيَةً﴾ «الغاشية».

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٧﴾

بیشکه دوی و پخوا له دی څخه! یعنی په دنیا کښی محسنان او نیکی کوونکی

تفسیر: له دنیا څخه سره له دیرو ښیګنو (فایدو) راغلی و نن د هغو ښیګنو (فایدو) میوه مومی وروسته له دی د ښیګنو (فایدو) لږ څه تفصیل هم راځی.

كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ الَّذِينَ مَا يَهْتَجُونَ ﴿١٨﴾ وَإِلَّا أَسْحَارَهُمْ يَسْتَعْفِرُونَ ﴿١٩﴾

وبه دوی (په دغه وصف) چی په لږ برخه د شپی کښی به اوده کیدل او په اکثره د شپی کښی به ئی عبادت کاوه او په وخت د گهیځ (سحر وختی) کښی دوی مغفرت غوښت له الله نه د گناهونو خپلو

تفسیر: د شپی زیاته برخه د الله تعالی په عبادت کښی تیروی او د گهیځ (سحر) په وخت کښی کله چی شپه پای (آخر) ته ورسیری له الله تعالی څخه د خپلو تقصیراتو بښنه غواړی او وائی، الها ستا د معبودیت حق می نشو ادا کری هغه تقصیرات چی ځما څخه واقع شوی دی پخپلی مهربانی او مرحمت سره ئی رامعاف کړه! د عبادت کثرت دوی نه مغروری بلکه څومره چی په عبودیت کښی ترقی کوی په هماغه اندازه په دوی کښی خوف او خشیت لا زیاتیری.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُورِ ﴿٢٠﴾

او په مالونو د دوی کښی حق او برخه وه سوالگر لره او صبر کوونکی لره (یعنی مسکین سوال نه کونکی لره).

تفسیر: محروم هغه اړ(مجبور) او محتاج دی چی له هیچا څخه هیڅ شی نه غواړی مطلب ئی دا دی چی دوی برسیره پر زکوٰة له خپلو مالونو او شتو څخه پخپلی خوښی سره سانلانو او محتاجانو ته برخی تاکی او مقروری چی د التزام لامله (له وجی) گواکی حق ورته وایه شی او

اغنيا باید له حال د داسی محتاجانو نه خبر وی چی دوی له شرم او غیرت نه له چا شخه شخه نه غواری.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿۲۶﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿۲۷﴾

او په ځمکی کښی علامی او نشی دی، د قدرت د الله تعالی یقین لرونکیو لره. په نفسونو او ځانونو ستاسی کښی هم علامی د عبرت دی آیا نو تاسی ئی نه وینی چی تری پند واخلی

تفسیر: دا د شپی وښتیا، استغفار او پر محتاجانو او اړو(ضرورتمندو) باندی خرڅ او لگول د مال ښائی چی د دی یقین په بنا وی چی الله تعالی شته او د ده په دربار کښی د هیچا اجر او نیکی نه ضایع کیږی، نو ځکه متقیان په داسی شاقه عبادتونو ځان سنبالوی. له دغو ښو د قدرتونو د الله تعالی شخه چی په آفاقی او انفسی یعنی په ځان او جهان کښی شته! که سری پخپل ځان یا د ځمکی د مخی د موجوداتو په احوالو باندی فکر او غور وکړی نو دا تفکر او تعمق هر انسان په دی متیقین کوی چی د هرو نیکو او بدو جزا په هر ډول(طریقه) چی وی ضرور رسیدونکی ده.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقٌ وَمَا تَوْعَدُونَ ﴿۲۷﴾

او په آسمان کښی دی (سبب د) رزق ستاسی چی (باران دی) او هغه چی له تاسو سره ئی وعده کړی شوی ده (د ثواب او عقاب)

تفسیر: په سانلانو او محتاجانو باندی له لگولو شخه مه ویریری په دی معنی چی که مونږ خپل مال اقرباو او فقیرانو ته ورکړو نو له کومه به ئی بیا وخورو، او مه په لگولو سره په مساکینو باندی شخه منت او احسان ږدی ځکه چی مونږ ستاسی گردو(تولو) روزی، اجر او ثواب سم له کړی شوی وعده سره درکړو او د هر یوه روزی رسیدونکی ده هیڅوک ئی مخه نشی نیولی، او لگونکی لره به ډیر اجر او ثواب نور هم ورسیږی.

قَوْرَبِ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَشَدِيدٌ مِّثْلَ مَا أَنْتُمْ تُنْفِقُونَ ﴿۲۸﴾

نو قسم دی وی ځما په رب د آسمان او ځمکی باندی بیشکه دا خبره چی وعده ئی کړی شوی ده خامخا حقه او رښتیا ده په مثل د هغی حقیقت او

واقعیت چی تاسو پری خبری کوی.

تفسیر: هسی چی ستاسی په وینا کښی څه شک نشته هم هغسی په دی خبری کښی هم څه شبهه نشته په یقین سره دا ورځ رسیدونکی ده او د قیامت لویه ورځ دریدونکی ده آخرت راتلونکی دی او د الله تعالیٰ گردی (تولی) وعدی پوره کیدونکی دی. وروسته له دی نه د ﴿وَيَوْمَ نَأْتِيهِمْ مِّنْ السَّمَاءِ غَمًّا مَّخْرُومًا﴾ په مناسبت د حضرت ابراهیم علیه السلام د میلمه پالنی قصه را آوری چی د لوط علیه السلام د قصی تمهید دی او له دغو دواړو قصو څخه دا راښکاری چی د الله تعالیٰ معامله په دنیا کښی له محسنانو او ښو خلقو او له مکذبانو او بدو سړیو سره څرنگه ده؟

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِ ﴿۲۳﴾

آیا رسیدلی او راغلی ده تاته (ای محمده) خبره د میلمنو د ابراهیم چی مکرمان او عزتمندان وو (په نزد د الله)

تفسیر: دا میلمانه هغه پرښتی وی چی په اوله کښی ابراهیم په هغوی باندی د بنی آدمانو گمان کری و او د هغوی ئی ډیره عزت داری کوله اگر چی د الله په دربار کښی پرښتی هم معززی او مکرمی دی لکه چی پاک الله فرمائی ﴿بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ﴾

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنْكَرُونَ ﴿۲۴﴾

کله چی ننوتلی دغه (پرښتی) پر دغه (ابراهیم) نو وی ویل (سلام کوو مونږ پر تا) په سلام کولو سره، وویل (ورته ابراهیم چی) سلام دی وی پر تاسو او په زړه کښی ئی دغه تیره شوه چی دوی یو) قوم نا آشنا دی

تفسیر: د سلام جواب ئی په سلام سره ورکړ او پخپلو زړونو یا په خپلو منځونو کښی ئی سره وویل چی دوی خو اوږه او ناپېژندلی سړی راښکاری.

فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿۲۵﴾ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿۲۶﴾

پس ورغی (ابراهیم) کور خپل ته نو رائی وړ (لائق) یو خوځی (سخی) تیار، وریت کړی نو ورنژدی ئی کړ هغوی ته وی ویل ولی نه خوری (یعنی وخوری

(تری)

تفسیر: په ډیر اهتمام سره ئی په میلستیا لاس پوری کړ او په ډیر تهذیب او خوږه ژبه ئی دوی ته وفرمایل «گرانو میلمنو! ولی تاسو دودی نه خوری؟» کله چی هغوی پرښتی وی او خواږه ئی نه و پکار نو دوی ورته وویل چی نه ئی خورو.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا نَحْنُ وَبَشْرُؤُهُ بَعْلُمُ عَلَيْهِ ۞۲۸

پس پته کړه (ابراهیم) په زړه کېښی له دوی نه ویره. ورته وی ویل دوی مه ویرېږه (مونږ لیرلی شوی د رب ستا یو) او زیری ئی ورکړ ده ته په یوه هلك ښه عالم هښیار سره

تفسیر: دلته ابراهیم علیه السلام وپوهیده چی دوی بنی آدمان نه دی بلکه ملائکی دی دا قصه پخوا له دی څخه په تفصیل سره د (هود) په سورت او د (حجر) په سورت کېښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی.

فَأَقْبَلَتْ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ۞۲۹

پس مخ ئی ورواړاو ښغی د ده په غږ د حیرانتیا سره نو وئی واهه مخ خپل (په څپړو) وویل دی چی زړه بودی یمه شنده (نو څرنګه به وڅپړوم زه څوی؟)

تفسیر: حضرت بی بی ساره رضی الله تعالیٰ عنها چی په یوه ګوت کېښی ولاړه وه د هلك د څپړیدلو د زیری له آوریډلو څخه په چغو سر شوه او بلی خوا ته متوجه شوه او له ډیره تعجبه ئی په څپړو خپل مخ ووهه او وی ویل «دا څرنګه د منلو وړ (لائق) خبره ده چی یوه هسی زړه بودی او شنده ښځه لنگه شی چی په ځوانی کېښی ئی اولاد نه دی شوی او اوس چی ډیره زړه او کروپه شوی ده! د هلك مور شی».

قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۞۳۰

ووویل دغو (ملائکو) هم داسی (لکه چی بشارت مو درکړ) ویلی دی رب ستا بیشکه هغه (الله) ښه حکمت والا ښه خبردار دی.

تفسیر: مونیر دا خیره له عخانه نه وایو بلکه ستاسی پروردگار هم داسی فرمایلی دی او هم هغه پاک الله ته دغه ښه معلوم دی چی چا ته څه شی؟ او په کوم وقت کښی ورکړ شی؟ (او بیا تاسی سره له دی چی د نبوت له کورنی څخه ئی نو ولی په دی زیری بانندی تعجب کوی؟) تنبییه: له گردو(تولو) آیتونو څخه دا رابښکاری چی دا هلک حضرت اسحاق علیه السلام دی چی د هغه زیری مور او پلار دواړو ته ورکړی شوی دی.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿۳۱﴾

وویل (ابراهیم) نو شه کار (شان) دی ستاسو ای مرسلانو (رالپیلو شویو د الله له جانبه).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام له پښتو څخه پوښتنه وکړه چه آخر تاسی د څه دپاره راغلی یی؟ ښائی چه له قرینی څخه پوهیدلی وی چه دوی د کوم ضروری او اهم مقصد دپاره راغلی دی.

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿۳۲﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ جَارَةً مِّنْ طِينٍ ﴿۳۳﴾

وویل دوی بیشکه مونږ چه یو رالپیلی شوی یو طرف د یوه قوم کنهگار (کافر) ته دپاره د دی چه ولیږو پر هغوی باندی تیږی (گتی) له ختو (پخو) شوو په اور لکه پخی خښتی).

تفسیر: یعنی د لوط علیه السلام د قوم د سزا ورکولو دپاره ورلپیلی شوی دی ترڅو ئی د کنکرو د دبرو په وړولو سره ووژنو. د(من طین) له قید څخه دا ښکاری چه دا د وریا (باران) له پلوی نه وه چه هغه ته توسعاً تیږه (گته) ویل کیږی.

مُسَوِّءَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿۳۴﴾

نشان داره کړی شوی (په نامه د هغه چا چه پری ویشتل کیږی) په نزد د رب ستا دپاره د مسرفانو له حده تیریدونکیو (په کفر او فجور کښی دپاره د هلاک کولو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له خوا په هغه باندی نجی لگولی شوی وی (چه لیکلی ؤ پر هری گتی باندی نوم د هغه چا چه پری ویشتلی کیده او هلاکیده) دا د عذاب کانی یواغی پر هغوی باندی لگیږی چه د عقل - دین او د فطرت له حدوده وتلی وی.

فَاخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۵۱﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ
بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۵۲﴾

بیا راووېستل مونږ هغه شوک چه ؤ په دی کلیو کښی له ایمان لرونکیو څخه پس بیا ونه موندله مونږ په دغو کلیو کښی پرته (علاوه) له یوه کوره د مسلمانانو (د لوط) او کورنی د ده .

تفسیر: یعنی په هغه کلی کښی یواځی د حضرت لوط علیه السلام کورنی د مسلمانانو یو کور ؤ چه مونږ هغه له عذاب وژغوره (وساته) او ټول هستیدونکی ئی روغ رمت پاتی شول او نور ټول سره هلاک او فنا شول.

وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿۵۳﴾

او پرېښوده مونږ په (هلاکت) د دغو (کلیو) کښی یوه نښه (لویه د عبرت د هلاکت) دپاره د هغو کسانو چه ویرېږی له عذاب دردناک څخه چه له بدو څخه ځان وژغوری (وساتی).

تفسیر: یعنی تر اوسه هلته د تباهی علام او نښی شته او د دوی دغه ډیر ویروونکی وژل ویریدونکیو لره لوی عبرت دی او په دی قصی کښی د عبرت او نصیحت ښه پندونه لیدل کیږی.

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿۵۴﴾ فَتَوَلَّىٰ
رُكْبٰتَهُ وَقَالَ سِحْرٌ وَأَعْيٰنٌ ﴿۵۵﴾

او (پرېښی دی مونږ ویریدونکیو ته علامی د قدرت) په (قصی د) موسی کښی کله چه ور ومولېږه دغه (موسی) طرف د فرعون ته په برهان واضح دلیل ښکاره سره (یعنی سره له معجزی او براهین) بیا نو مخ واراوه (فرعون له ایمان راوړو) سره له قوت زور او لاؤ لښکر خپل او وویل (فرعون چه دغه) موسی کودگر دی یا لیونی دی.

تفسیر: یعنی فرعون پخپل زور او قوت بانندی مغرور شوی د حق له لاری څخه ئی مخ واراوه . او

د دولت ارکان او تیر ئی هم له خپل ځان سره یو ځای دوب کړل. فرعون به ویل چه «موسیٰ یا یو گړندی کودگر دی یا لیونی دی او له دغو دوو خبرو څخه خالی نه دی.

فَاخَذْنَاهُ وَجُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿۳۰﴾

نو ونیوه مونږ دغه (فرعون) او لښکر د ده نو وغورځول مونږ دوی په سیند کښی (نو غرق شول) او هغه ملامته کړی شوی ؤ.

تفسیر: یعنی مونږ په هغوی باندی څه زیادت نه دی کړی. هغوی پخپله گرم او ملزم دی. چه ولی ئی کفر او غاړه غړول او سرکشی غوره کوله. او سره له پوهولو هم ونه پوهیدل. آخر هغه چه کړلی ئی ؤ وئ ریبیل.

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿۳۱﴾ مَا تَدْرِمِنَ شَيْئًا آتَتْ عَلَيْهِمُ الْأَجَلُتُهُ كَالرَّمِيمِ ﴿۳۲﴾

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) عاد کښی کله چه ومولپړه پر دوی باندی باد شند خیره نه به پریښوده (دغه باد) هیڅ شی (له نفس او مال) چه وابه لوت په هغه باندی مگر خو وبه ئی گرځاوه لکه وچ زوړ رژیډلی (واښه توتی توتی).

تفسیر: یعنی د عذاب هغه سخته سیلی راولوته چه له سیلمی له خیر او برکته تشه وه او د مجرمانو سته (بیخ) ئی وویسته او په هر شی باندی چه الوته د هغه دوری به ئی ایستلی.

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمُ تَسْبَعُوا حَتَّىٰ جَبِينِ ﴿۳۳﴾

او (پریښی دی مونږ علامی د قدرت) په (قصی د) ثمود کښی کله چه وویل شو دوی ته (پس له اهلاک د ناقی) نفع واخلي تاسی تر یوه وخته (د راتللو د عذاب) پوری.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ثمودیانو ته وفرمایل «شه ده څو ورځی نور هم د دنیا

مزی و خکی! او د دی عُای سامان درغوند کری! په پای (آخر) کبسی به د الله تعالی په عذاب اخته شی.»

فَعْتَوْا عَنَّا مِرْرًا بِهَمٍّ فَأَخَذَتْهُمُ الضُّعْفَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿۳۷﴾
فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُتَصِرِينَ ﴿۳۸﴾

نو سر ئی وغراوه له امره حکمه د رب خپل نو و نیول دوی تکی (د تندر عذاب هلاک کوونکی) او دوی به (ورته) کتل نو بیا نه توانیدل دوی چه پورته شی (وتبستی له عذاب د الله خخه) او نه ؤ دوی بدل اخیستونکی (له مونږه مقابله کوونکی له عذاب الله سره).

تفسیر: یعنی د دوی شرارت ورځ په ورځ پسی زیاتیده. آخر د الله تعالی عذاب راغی - یوه سخته تکه (تندر) ولویده او په یوی کتنی هغوی تول یخ یخ شول. او د هغوی هغه تول زور او قوت او متکبرانه دعوی او د ښه او بد ویناوی گردی (تولی) په خاورو کبسی ولرلی شوی. د دوی د یوه له لاسه دومره ونه شوه چه له سرگردانی خخه وروسته له خپل عُای خخه وخوځیږی. نو دوی به څرنګه انتقام او بدل اخلی؟ او څه ډول (طریقه) به نور خپلو مرستو (مدد) ته وغوښتی شی؟.

وَقَوْمٍ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿۳۹﴾

او (هلاک کری ؤ مونږ) قوم د نوح پخوا له دی (اهلاک د دی قومونو) بیشکه دوی ؤ قوم فاسقان وتونکی له فرمان.

تفسیر: یعنی له دی قوم خخه پخوا د نوح علیه السلام قوم د خپل بغاوت او سرکشی په سبب تباه شوی دی. ځکه چه هغوی په نافرمانی کبسی له حده دیره تیری کری وه.

وَالسَّمَاءُ بَنَيْنَاهَا يَدَيَّ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿۴۰﴾

او آسمان موجود کری دی مونږ په ایدی (د قدرت خپل) او بیشکه مونږ خامخا پراخوونکی یو (او هر شی مو له واک (اختیار) او قدرته پوره دی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ آسمان غوندی یو لوی غیز پخپل قدرت او قوت سره پیدا کری دی او هغه ته له آسمان او له ځمکی څخه د نورو لویو شیانو پیدا کول هیڅ مشکل نه دی.

وَالْأَرْضُ فَرَشْتَهَا فَنِعْمَ الْمَبْدُؤُنَ ﴿۵۱﴾

او ځمکه غوړولی ده مونږ نو ښه غوړوونکی یو مونږ.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه تول د الله تعالیٰ پیدا کری اجسام دی او هغه تول د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښی دی نو د دی مجرم به چیری وختتیدی شی؟ او کوم ځای ته به پناه یوسی؟ که سری د دی دنیا او د کائناتو د خالق په عجیبو او غریبو کارونو او چارو کښی فکر وچلوی او غور پکښی وکری او د سلیم عقل خاوند وی نو الله تعالیٰ به ښه وپیژنی او وبه پوهیږی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه هیڅوک هیڅ واک (اختیار) نه لری.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۵۲﴾

او له هر شیز څخه پیدا کری دی مونږ جوړی دوه قسمه (نر - ښځه) دپاره د دی چه تاسی پند واخلی (پوه شی چه یواځی فردیت او وحدانیت د الله صفت دی).

تفسیر: یعنی پیدا کری دی مونږ نر او ښځه لکه چه «ابن زید» ویلی دی او نن نوی حکماء هم په هغه باندی اعتراف کوی چه په هری نوعی کښی د نر او ښځی تقسیم شته - یا له (زوجین) څخه متقابل او متضاد شیان مراد دی لکه شپه ورځ - آسمان ځمکه - رڼا (رنرا) تیاره - تور سپین - روغتیا - ناروغتیا - ایمان کفر او د دوی په شان نور. پس ووايه ای محمده دوی ته داسی چه:

فَقْرَأْ إِلَى الَّذِينَ اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ أَشْرَافًا وَبَنِينَ ۖ قُلُوا لَهُمْ سُبْحَانَ اللَّهِ مَا يَتَّبِعُونَ إِلَّا مَحْرُومًا ۚ ﴿۵۳﴾

اللَّهُ الْخَرِيفِيُّ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۵۴﴾

او وختتیت (رجوع وکړئ) په طرف د الله (په طاعت سره) بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم او مه گرځوئ مه شریکوئ تاسی

سره له الله معبود بل بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم.

تفسیر: یعنی کله چه آسمان او ځمکه او گرد (تول) کائنات د واحد الله تعالی پیدا کړی شیان دی او د هغه تر واک (اختیار) او حکومت لاندی دی نو بنده لره ښائی چه له هری خوا څخه لری شی! او د هغه لوری ته په منده وروغغلی! که د هغه د خوا نه غغلی او رجوع ورته نه کوی نو دا د ډیری ویری خبره ده که کوم بل یو شی ته رجوع وکړه شی نو هغه هم د ویریدلو شی دی د دی دواړو صورتونو له ویروونکو نتیجو او پای (آخر) څخه زه په ښکاره ډول (طریقه) تاسی ویروم.

كَذَلِكَ مَا آتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مُجُنُّونٌ ﴿٥١﴾

هم داسی (چه وائی تاته قوم د تا ساحر، مجنون) نه دی راغلی هغو کسانو ته پخوا له دوی څخه هیڅ رسول مگر خو ویل هغوی چه (دی) ساحر کودگر دی یا مجنون لیونی دی.

تفسیر: یعنی که داسی ښکاره تنبیه او انداز ته دا منکران غور نه ږدی نو مه غمجن کیږئ! له دوی څخه پخوا هغو کافرو قومونو ته چه پیغمبران ورتلل هغوی ته به ئی هم داسی کودگر او لیونی ویل او د هغوی په پندونو او نصیحتونو باندی ئی خندل او ملندی به ئی پری وهلی. شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «هم داسی له دوی څخه پخوا خلقو ته چه کوم رسول راغلی دی - هغه ته ئی هم دا ویل چه کودگر یا لیونی دی».

أَيُّهَا صَوَابُهُ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَٰغَوْنَ ﴿٥٢﴾

آیا وصیت کړی دی دوی یو بل ته په دی خبری سره (نه) بلکه هم دوی دی قوم سرکشان.

تفسیر: یعنی د هری زمانی کافران په دی خبری باندی هم داسی متفق اللفظ ؤ لکه چه دوی یو بل ته وصیت کړی وی او بیا مره شوی وی چه د الله هر یو رسول چه راشی ښائی چه هغه ته ساحر یا مجنون ووائی! او په واقع کښی به ئی کله وصیت کاوه؟ هو! د شرارت په عنصر کښی

گرد (تول) سره شریکان او مله دی او د هم دی اشراک لامله (له وجی) پخوانیو شیرانو هم هغسی خبری کړی دی لکه چه اوسنی شیران ئی هم کوی.

مَتَلَّ عَنْهُمْ فَأَنْتَ بِمَلُومٍ ۝ وَذَكَرْنَا لِلذَّكْرِى تَتَّقُمُ الْمُؤْمِنِينَ ۝

پس مخ وگرځوه ته له دوی څخه پس نه ئی ته هیڅ ملامت کړی شوی (ځکه چه پوره تبلیغ دی کړی دی) او تل نصیحت کوه پس بیشکه چه ذکر پند کته (فائده) نفعه رسوی مؤمنانو ته.

تفسیر: یعنی تاسی د تبلیغ او دعوت فرض هسی چه بنائی ادا کړی دی - اوس د زیات غمجن کیدلو او فکر وهلو ضرورت نشته په نه منلو باندی کوم الزام چه راتلونکی دی هغه پر هم دغو نمنونکیو او معاندینو باندی دی هو! پوهول ستاسی کار دی نو دا د پوهولو سلسله جاری ولری! د هر چا په قسمت او برخه چه ایمان وی هغه ته دا پوهول نافع او کتور واقع کیږی او هغو کسانو ته به چه ایمان ئی راوړی دی لا کته (فائده) وررسوی او په منکرانو باندی به د الله تعالیٰ حجت تمامیږی.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ۝

او نه دی پیدا کړی ما پیریان او انسانان مگر لپاره د دی چه عبادت وکړی دوی عَمَا.

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کوی او هر څه چه مو پیدا کړی دی جن او آدمی خو لپاره د بندگی خپلی یعنی د هغو له پیدا کولو څخه شرعاً بندگی مطلوبه ده نو ځکه خلقتاً په دوی کښی داسی استعداد ایښود شوی دی چه که وغواړی پخپل اختیار د بندگی په لاره کښی تلی شی داسی خو د کونیه او قدریه په اعتبار هر یو شی د هغه د تکوینی حکم په مقابل کښی عاجز او ناتوان دی. ولی داسی یو وقت هم راتلونکی دی چه گرد (تول) بندگان پخپلی ارادی د عالم تخلیق دا شرعی غرض پوره کوی. په هر دول (طریقه) چه وی تاسی پوهول کوئ چه په پوهولو سره دا شرعی مقصود لاس ته راغی.

مَا أَرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ ۝ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ۝

او اراده نه لرم زه له دوی شخه د هیخ رزق روزی (ما لره او غانونو خپلو ته) او اراده نه لرم زه د دی چه طعام راگری ما لره دوی (او غانونو خپلو ته) بیشکه الله هم دی ښه رزق روزی ورکونکی دی خیبستن (خاوند) د قوت محکم مضبوط دی.

تفسیر: یعنی د دوی له بندگی شخه ماته هیخ گته (فائده) نه رارسیږی بلکه د هم دوی گته (فائده) په کښی ده. زه هسی یو مالک او بادار نه یم چه خپلو نوکرانو ته ووايم چه ماته وگتئ! او رانی وړئ! یا غما په مخ کښی د خوړو او غښو شیان کیږدئ! غما ذات له داسی تخیلاتو شخه پاک او صاف لوړ (اوچت) لوی پورته دی. زه له دوی شخه رزق او خواږه او نوری گتی نه غواړم بلکه هغوی ته زه پخپله خواږه او گتی وررسوم. ما غوندی یو مالک الملک قادر - توانا - زورور ته به تاسی غوندی عاجزان ناتوانان شخه خدمت وگری شی؟ او زه به شخه اړه (احتیاج) او ضرورت حاجت تاسی ته لرم د بندگی امر می پر تاسی باندی غځکه کری دی چه تاسی می د ستر تولواکی (شهنشاهی) عظمت - کبریا او لوئی په ویلو او کولو (قولا - فعلا) ومنع تر شو غما د خصوصی الطافو او مرحامو مستحق او مورد وگرځئ.

نه می گتی ته وگری کرل پیدا

تل ښه وی پر دوی باندی غما

من نه کردم خلق تاسودی کنم

بلکه تا بر بندگان جودی کنم

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُنُوبًا مِّثْلَ ذُنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

پس بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کری دی (په نفسونو خپلو او په بل چا) حصه د عذاب ده پشان د حصی د عذاب د یارانو هلاک کریو شویو د دوی پس تلوار دی نه کوی دوی (په ما باندی په غوښتلو د عذاب کښی که ئی چیری وروستی کړم).

تفسیر: یعنی که دا ظالم د بندگی په لوری نه درومی نو وپوهیږئ چه د نورو ظالمانو په شان د ده سلواغه او بوکه هم له کفر او شرک شخه ډکه ده او اوس دویږی - نو خامخا د هغوی په ژر سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ لکه چه نورو کفارو ته له خدائی سزا شخه برخه رسیدلی ده دوی ته هم رسیدلی.

قَوْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٥٢﴾

پس افسوس هلاک خرابی سخت عذاب دی هغو کسانو ته چه کافران شوی دی له ورغی د عذابه د دوی شخه هغه ورغ چه وعده ئی ورسره کری شوی ده .

تفسیر: یعنی د قیامت ورغ یا له هغی شخه به پخوا د سزا کومه بله ورغ راغی لکه چه د مکی مشرکانو ته د بدر په غزا کښی سخته سزا ور ورسیده .

تمت سورة الذاريات والله الحمد والمنة

سورة الطور مكية وهى تسع واربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۵۲) تسلسلها حسب النزول (۷۶) نزلت بعد سورة السجدة .

د «الطور» سورت مکی دی نهه خلویینت آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۵۲) او په نزول کښی (۷۶) سورت دی .
وروسته د «السجدة» له سورت شخه نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٥٢﴾

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالتَّوْرِ ﴿٥٢﴾

قسم دی په (غره د) طور باندی .

تفسیر: یعنی د «طور» غر چه په هغه باندی موسی علیه السلام له الله تعالی سره خبری اتری کولی یا به تری مراد مطلق غرونه وی حکه چه د حمکی میخونه دی او په کښی د مخلوقاتو لوی منافع دی او په دوی کښی د الله تعالی اکرم شانه واعظم برهانه لوی لوی نعمتونه دی .

وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ﴿٥٣﴾ فِي رَقٍّ مَّنْشُورٍ ﴿٥٤﴾

او په کتاب لیکلی شوی باندی په کاغذ ارت خور کری شوی کښی

تفسیر: له دی کتاب شخه بنائی لوح محفوظ مراد وی یا د خلقو اعمالنامی یا قرآن کریم یا د طور په مناسبت تورات یا عام سماوی کتابونه مراد دی دا تول احتمالات شته.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿۷﴾

(او قسم دی) په کور معمور ودان کری شوی باندی (په آسمان کښی).

تفسیر: بنائی چه له دی شخه کعبه شریفه مراد وی یا د کعبی له محاذ سره سم په اووم آسمان کښی د پرستو کعبه ده چه هغی ته بیت المعمور وائی لکه چه له احادیثو شخه ثابته ده.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿۸﴾

او قسم دی په چت پورته کری شوی باندی (چه آسمان دی).

تفسیر: یعنی په آسمان باندی قسم دی چه پر ځمکی باندی لکه چت داسی دی یا به له «السقف المرفوع» شخه عرش عظیم مراد وی چه له گردو (تولو) آسمانونو شخه هسک (اوپت) دی او له روایتونو شخه ښکاری چه هغه د جنت چت دی.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿۹﴾

او (قسم دی) په بحر سیند تود یا دک کری شوی باندی.

تفسیر: یا به د دنیا کورم او خارخوری سیندونه (دریاهای جوشان) مراد وی یا به هغه سیند مقصد وی چه د گردو (تولو) آسمانونو د پاسه او تر عرش عظیم لاندی بهیږی او له روایتونو شخه ثابت شوی دی. جواب د قسم دا دی چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿۱۰﴾ ۱۰ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿۱۱﴾

بیشکه عذاب د رب ستا خامخا واقع کیدونکی دی (په مستحق ئی) نشته هغه لره هیڅوک دافع لری کوونکی.

تفسیر: یعنی دا گرد (تول) شیان چه قسم پری یاد شو شهادت ورکوی چه الله تعالیٰ دیر یو قوت او قدرت لرونکی او باعظمت ذات دی نو په هغو کسانو باندی به چه د ده احکام نه منی ولی سخت عذابونه نه راغی؟ او کوم یو داسی طاقت به پیدا شی چه د هغه د رالیولی شوی عذاب مخه ونیسی؟.

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مُمْرَاتًا ٩

هغه ورځ چه وخوځیری آسمان په خوځیدلو سره .

تفسیر: یعنی آسمان به ولرځیږی او د دیرو خوځیدلو او لرغیدلو لامله (له وجی) به وشلیږی وبه چوی .

وَسَيُرِي الْجِبَالَ سِيْرًا ١٠

او روان به شی غرونه په روانیدلو سره .

تفسیر: یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه وخوځیږی او پاغوندو غوندی به یوی خوا او بلی خوا ته رغری او د وریځو په شان به یوه لوری او بل لوری ته درومی .

قَوْلٌ يُومِنُ لِلْمَلَكِ بَيْنَ الَّذِيْنَ هُمْ فِيْ خَوْضٍ يَلْعَبُوْنَ ١١

نو خرابی افسوس هلاک دی په دغه ورځ کښی دروغجن کوونکیو ته هغو لره چه دوی په چتی (بیکاره) خبرو جوړولو کښی لوی مشغولتیا کوی .

تفسیر: یعنی چه نن په لویو تماشو او نندارو کښی مشغولیږی او راز راز (قسم قسم) خبری جوړوی او د لونی ورغی (آخرت) تکذیب کوی هغوی لره به د آخرت په ورځ کښی سخته سزا ورکوله کیږی او پرته (علاوه) له خرابی او تباهی به بل کوم شی نه ورسیږی .

يَوْمَ يَدْعُوْنَ اِلَى تَارِحَتِهِمْ دَعْوًا ١٢ هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ

بِهَا تُكذَّبُوْنَ ١٣

هغه ورغ چه تیل وهلی پوری وهلی شی دوی اور د دوزخ ته په تیل وهلو پوری وهلو سره (وبه ویلی شی دوی ته) دا دی هغه اور چه وئ تاسی چه په دی به مو دروغ ویل (یعنی تری منکران وئ).

تفسیر: یعنی پرښتی به له هغوی سره په سخت ذلت او خواری معامله کوی او په تیل وهلو سره ئی تر دوزخ پوری بیائی. او هلته ورته وائی دا دی حاضر او تیار دی هغه اور چه تاسی به هغه دروغ گانه.

أَفَسِحْرُ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿۱۵﴾

آیا پس سحر کودی دی دا (عذاب چه وینی تاسو) که بیع تاسی چه نه ئی وینی.

تفسیر: یعنی تاسی به په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ته کودگر (ساحر) او د هغوی وحی ته به مو کودی (سحر) ویلی. اوس نو لږ شه راوښیئ چه دا دوزخ چه د هغه خبر تاسی ته انبیاؤ علیهم السلام درکری ؤ آیا په رښتیا سره جادو کودی یا نظرندی ده؟ یا دا چه په دنیا کښی ستاسی سترگی د حق له لیدلو څخه عاجزی وی او نه مو شوی لیدلی دلته هم د دوزخ د اور له لیدلو څخه عاجزی دی؟.

إِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَاءَ عَلَيْكُمْ إِنَّ مَا تَجْرُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۶﴾

عئ ننوعئ په دغه دوزخ کښی پس صبر وکریئ تاسی یا مه کوی صبر برابر دی (دغه دواړه کارونه) په تاسی باندی بیشکه هم دا خبره ده چه جزا درکوله شی تاسی ته د هغو (کارونو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کله چه په دوزخ کښی ولویرئ او هلته وویرئ او ډیر شورماشور چغی په کښی وکریئ نو سره له هغه به هیڅوک ستاسی چغو ته غوړ کینزیدی او نه به مو مرستی (مدد) ته څوک درشی. که په فرض محال تاسی لږ څه چپ شی نو پر تاسی باندی به څوک رحم کوونکی او زړه

سوغوونکی هم نه پیدا کیوی. لنده ئی دا چه دواره خبری سره برابری دی. له دی بندی خانی
 شخه ستاسی وتل سخت دی او هیخ یوه لاره نه لری هغه کارونه چه تاسی په دنیا کښی کول د
 هغو سزا او هیداد هم دا د تل دپاره بندیتوب (حبس دوام) او ابدی عذاب دی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿۱۷﴾ فَكِهِينَ بِمَا آتَاهُم رَّبُّهُمْ
 وَوَقَّاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿۱۸﴾

بیشکه ویریدونکی (له الله - ځان ساتونکی له معاصیو) په جنتونو کښی به وی
 او په نعمتونو کښی به وی میوی خوړونکی خوشالیدونکی به وی په هغو
 (شیانو) چه ورکړی دی دوی ته رب د دوی او ساتلی دی دوی رب د دوی له
 عذاب د دوزخ.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی له الله تعالیٰ شخه ویریدل په جنت کښی به بالکل
 مأمون او بی فکره اوسیری. هلته به دوی ته د هوسانی (راحت) - آرامی او د عیش هر راز (قسم)
 اسباب او سامان موجود وی. پرته (علاوه) له هغو شخه آیا یواځی دا بښنه او انعام لږ دی چه الله
 تعالیٰ به ئی د دوزخ له اوره وساتی؟!
 او وبه ویل شی دغو متقیانو ته له جانبه د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه داسی چه:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۹﴾ مَتَّكِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ

خوری او شنیع ښه هضمیدونکی په بدل د هغو (ښو اعمالو) چه وی تاسی چه
 کول به مو (په دنیا کښی) حال دا چه تکیه کوونکی به ناست وی دوی پر
 تختونو باندی چه برابر به ایښود شوی وی صف صف.

تفسیر: یعنی د جنتیانو مجلس به هسی وی چه گرد (تول) جنتیان لکه باچاهان غوندی پخپلو
 تختونو باندی یو له بل سره مخامخ ناست وی او د هغوی ترتیب به خورا (دیر) ښه وی.

وَزَوَّجْنَاهُمْ بِمُحْرَبِينَ ﴿۲۰﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ
 أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ

او په نکاح به ورکړو دوی لره حوری بڼی بنائسته غتی سترگی او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او متابعت کړی وی د دوی اولادونو د دوی په ایمان سره نو پیوست به کړو مونږ په دوی پوری اولاد د دوی او کم به نه کړو مونږ دغو (پلرونو) لره له (جزاء د) عملونو د دوی هیڅ شی.

تفسیر: یعنی د کاملاتو اولاد او د دوی متعلقین که په ایمان باندی قائم وی او د هم هغو کاملاتو په لاره باندی لاړ شی - او هغه خدمتونه چه د دوی اسلافو انجام کړی دی دوی هم د هغو په انجام او تکمیل کښی سعی وکړی نو د الله تعالیٰ په فضل او کرم به دوی په جنت کښی له هغوی سره یو ځای کیږی که څه هم د دوی اعمال او احوال د دوی له اعمالو او افعالو څخه په څنګه والی او غومره والی کم او کیفیت کښی راښکته وی نو بیا هم د هغو لویانو د عزت او اکرام دپاره دا تابعان له متبوعینو سره یو ځای کیږی. او ممکن دی چه ځینو ته پوره همغه ځای او مقام هم ورکړ شی. لکه چه له روایتونو څخه معلومیږی او ښکاري. په دی صورت کښی داسی گمان ونه کړ شی چه د دی کاملاتو له ځینو ښو څخه به څه قدر لږ کړ شی او د هغه په بدل کښی د دوی څوڅوات (ذریات) ته څه ثواب ورکاوه کیږی. نه دا به د الله تعالیٰ له فضل کرم او احسان څخه وی چه د قاصرینو لږ عمل ته ډیر موقعیت وربښی او هغه د کاملینو تر مقام پوری رسوی.

تنبیه: د ﴿وَاتَّبِعُوا دُرَيْدًا﴾ مطلب چه دی احقر داسی اخیستی دی د «صحیح بخاری شریف» دا حدیث له هغه سره مناسبت لری «قالت الانصار یا رسول الله ان لكل قوم أتباعا واناقد اتبعناک فادع الله ان يجعل لنا أتباعنا منا - قال النبی صلی الله علیه وسلم اللهم اجعل أتباعهم منهم»

كُلُّ امْرِئٍ لِّمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿۳۱﴾

هر سړی به په هغه عمل چه کړی ئی وی گروآخته وی (که نیک وی یا بد).

تفسیر: پاس د «فضل» بیان ؤ. دلته د «عدل» ضابطه راښیږی. یعنی د عدل اقتضاء دا ده هر سړی چه ښه یا بد عمل وکړی له هغه سره سم خپل بدل مومی. زیات له دی څخه د الله تعالیٰ فضل او کرم دی چه هغه تقصیرات بڼی یا ئی کومه درجه لوړوی (اوچتوی).

وَأَمْدَدْنَهُمْ بِغَاكِهِةٍ وَالْحَمِّ مَمَّا يَشْتَهُونَ ﴿۳۲﴾

او مدد به وکړو مونږ له دوی سره په ورکولو د میوو (په هر وقت کښی) او د غوښو له هغه شخیز چه د دوی زړه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) غوښی ئی چه زړه وغواړی او هره میوه ئی چه په زړه کښی وگرځی بی له دیله او توقفه ورته حاضر او رسیږی.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّعَوفِيهَا وَلَا تَأْتِيهِمْ

یو له بله به اخلی دوی په دغه (جنت) کښی پیالی (د شرابو) چه نه وی چتی (بیکاره) ویل په هغی کښی او نه نسبت کول د گناه یو بل ته.

تفسیر: یعنی کوم وقت چه د شراب طهور دوره وشی نو جنتیان به د خوش طبعی په ډول (طریقه) یو د بل له لاسه کاسی (گلاسونه) سره اخلی. خو په دی پاکو شرابو کښی به یواځی خوند نشاط او مزه وی. نشه - چتی (بیکاره) خبری او اپلتی به نه وی او په هوش او عقل کښی څه نقصان او فتور نه ورپیښوی. او نه به گناه کښی څه مرسته (مدد) کوی. او نه کومه بده پینه ورځنی پیښیږی.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ

او چاپیر به گرځی (دپاره د خدمت) پر دوی باندي غلامان ځنکیان د دوی گواکی دغه (خدام په حسن او پاکی کښی) مرغری پتی په غلاف کښی ساتلی شوی به وی.

تفسیر: یعنی لکه مرغری پخپل پوښ (غلاف) کښی به بالکل پاک - صاف او شفاف وی. هیڅ ډوره گرد او غبار نه ورته رسیږی. د دوی د پاکی او ستر حال به هم هم داسی وی.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا

قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنْ أَلَّهْ عَلَيْنَا وَوَقْنَا عَذَابَ

السُّومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

او مخ به کړی غځینی د دوی غځینو نورو نه چه پوښتنی به سره کوی (له دنیوی مشقتونو څخه تشکراً) وپه وائی دوی چه بیشکه مونږ پرمویی له دی نه وو په اهل خپل کښی ویریدونکی (له عذابه). نو احسان وکړ الله پر مونږ باندی او وی ساتلو مونږ له عذاب د تودوخی گرمی (د دوزخ) بیشکه مونږ وو مونږ پخوا له دی څخه (په دنیا کښی) چه عبادت به مو کاوه د دغه (الله) بیشکه چه دغه (الله) هم دی دی ډیر ښه احسان کوونکی خورا (ډیر) رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی جنتیان به په هغه وقت کښی یو د بل په لوری متوجه کیږی او خبری به سره کوی او د خورا (ډیر) مسرت او امتنان له سببه به یو بل ته داسی وائی «ورونو! مونږ په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدو! او په دی اندیښنی کښی تل اوسیدو چه وروسته له مرینی به په مونږ باندی څه راځی؟ د الله تعالیٰ دی احسان ته وگورئ! چه نن مونږ څومره داده - مطمئن او مأمون یو چه د دوزخ یو تود باد او ورمه هم مونږ ته نه ده رسیدلی. مونږ له خپل الله تعالیٰ ویریدو او د هغه په مهربانی باندی مو هیله (امید) لرله او د هغه له یاده نه وو غافله او په ذکر او عبادت کښی ئی تل بوخت او لگیا ؤ دا دی چه هغه پر مونږ باندی ډیره مهربانی وفرمایله او ځمونږ دعاء ئی واوریده او له مونږ سره ئی ښه سلوک او احسان وفرمایه.

فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٧﴾

پس پند ورکوه ته (ای محمده! خلقو ته) پس نه ئی ته په سبب د فضل نعمت د رب خپل سره فال گر (خبر ورکوونکی له غیبه) او نه مجنون - لیونی.

تفسیر: کفارو ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم کله لیونی - کله کاهن - کله له پیریانو او شیطانانو څخه خبری اوریدونکی باله او ویل به ئی چه دوی له هغوی څخه څه خبری اوری بیا له هغه سره نوری خبری گدوی مگر بی عقلان په دی باندی نه پوهیدل چه تر اوسه پوری کوم یو کاهن - شاعر - یا لیونی داسی پندونه - او حکیمانه اصول او داسی خویری خبری - او هسی ښی ویناوی کړی وی؟ نو ځکه الله تعالیٰ خپل حبیب صلی الله علیه وسلم ته وائی چه تاسی د هغوی له پوهولو څخه لاس مه اخلئ! او د خپل رسالت پندونو ته دوام ورکړئ! او د دوی له دی چتی (بیکاره) خبرو څخه مه خپه کیږئ! ځکه چه د الله تعالیٰ له فضل او کرم څخه نه تاسی لیونی نه کاهن بیع بلکه د هغه مقدس استاځی او رسول یی او نصیحت کول ستاسی منصبی فرض دی نو تل په هغه باندی دوام ولرئ!

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ تَتَرَبَّصُّ بِهٖ رَبِّبَ الْمُنُونِ ﴿۵۲﴾

آیا وائی دوی دی شاعر دی مونبر منتظر یو په ده باندی کرد (تول) حوادثو د زمانی ته.

تفسیر: یعنی دغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم چه دغو منکرینو ته د الله تعالیٰ خبری آوری - او پندونه ورکوی آیا دا خلق ئی عککه نه منی چه هغه محض شاعر گنی - او د دی خبری په انتظار کنبی دی هسی چه د پخوانی زمانی ډیر شاعران د زمانی په گردش کنبی مره شوی دی دوی به هم مری او دا خبری به سریری او په راتلونکیو زمانو کنبی به هیڅ یو بری او کامیابی د دوی په لاس نه ورغی او دا یواځی د شو ورځو موقتی خبری دی او بس.

قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَرِبِينَ ﴿۵۱﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) منتظر اوسع تاسی (هلاک عما ته) بس بیشکه زه له تاسی سره له منتظرانو څخه یم (اهلاک د تاسی ته).

تفسیر: یعنی ښه دی تاسی عما انجام ته گورئ زه به ستاسی انجام ته گورم ژر دی چه دا غوته به خلاصیری نو دا به درښکاره شی چه څوک خائب او خاسر دی؟.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿۵۱﴾

آیا امر حکم کوی دوی ته عقلونه د دوی په دی (کار) یا دوی یو قوم دی سرکښه شر خوښوونکی تیریدونکی له حده (جگرو او په عنادونو کنبی).

تفسیر: یعنی پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته له لیونی ویلو څخه دا ښکاری چه گواکی هغوی ډیر پوهان او عقلمندان دی نو آیا د دوی عقل او پوه دا ورښیی چه ډیر صادق - امین - پوه عاقل او په رښتیا پیغمبر ته شاعر - کاهن او لیونی ووائی او د هغه له ښوونی څخه سترگی واری که دوی د شاعرانو او پیغمبرانو د ویناؤ په منځ کنبی څه فرق او توپیر (امتیاز) نه شی کولی نو دوی څرنگه پوهان او عقلمندان دی؟ مگر حقیقت خو دا دی چه دوی پخپلو زړونو کنبی په گردو (تولو) خبرو باندی په ښه شانی پوهیری خو په ښکاره داسی چتی (بیکاره) خبری کوی او د شرارت چاری وړاندی کوی.

أَمْ يَقُولُونَ نَقَوْلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۲۷﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿۲۸﴾

آيا وائي دوى چه له هغانه نئى جور كرى دى ده دا (قرآن نه ده داسى) بلکه دوى ايمان نه راورى (تكبراً عناداً) پس رادى وړى دوى يوه خبره (جوره كرى شوى) په شان د دى (قرآن په فصاحت بلاغت كنى) كه چيرى وى دوى رښتيني په دى (وينا).

تفسير: يعنى داسى خيال كوى پيغمبر صلى الله عليه وسلم هغه شيان چه آروى هغه د الله تعالى كلام نه دى بلکه هغه دى له خپله هغانه جوړوى او د هغه د دروغو خبرو نسبت الله تعالى ته كوى. څوك چه كومه خبره نه منى نو د هغى دپاره په زرهاو بهانى او پلمى (تدبيرونه) جوړوى. كوم سرى چه په يوى خبرى باندې باور نه لرى او زده نئى نه كبرى چه يقين پرى وكرى نو هم دا راز (قسم) بى سر او پښو احتمالات ورته راوباسى. كه څوك وغواړى چه دا ښكاره خبره ومنى نو دومره خبره د هغه د منلو دپاره كافي ده چه د دنيا كورد (تول) طاقتونه كه سره يو هغى شى نو د دى پاك قرآن په شان يو كتاب نشى راورى لكه چه د الله تعالى د هغى او د الله تعالى د آسمان په شان بله هغى او آسمان جوړول ممكن نه دى هم داسى د دغه قرآن په شان بل كلام الله جوړول هم مشكل او محال دى.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿۲۹﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۳۰﴾

آيا پيدا كرى شوى دى دوى بى له يو شيز (خالق پخپل سر) يا كه دوى پخپله پيدا كوونكى دى د هغانونو خپلو آيا پيدا كرى دى دوى آسمانونه او هغى (نه ده داسى خالق د تولو الله دى) بلکه يقين نه كوى دوى (او نه نئى منى چه ايمان راورى په هغه باندې او بندگى وكرى د هغه).

تفسير: يعنى دغه منكران د الله تعالى د پيغمبر صلى الله عليه وسلم خبرى ولى نه منى؟ آيا په دوى باندې هيش يو هسى الله نشته چه د هغه حكم منل په دوى باندې لازم وى؟ آيا دوى پرته (علاوه) له كوم پيدا كوونكى هغه پخپل سر پيدا شوى دى؟ آيا دوى خپل هغان خدای كنى؟

داسی خیال کوی چه آسمان او ءمکه د دوی جوړ کړی شیان دی؟ او ءکه په دی قلمرو کښی هر څه چه د دوی زرونه غواړی هم هغسی کوی او هیڅوک د دوی د مخی نیولو واک او اختیار نه لری. دا گرد (تول) خیالات باطل او مهمل دی. دوی هم پخپلو زرونو کښی ښه پوهیږی چه هر ورو (خامخا) الله تعالی شته چه هغه پاک الله تعالی د دوی او د ءمکی او آسمان پیدا کوونکی دی. مگر سره له دی علمه دوی له هغه ایمان او یقین څخه چه شرعاً مطلوب دی محروم او بی برخی دی.

أَمْعِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ لَهُمُ الْمَضْيَبُونَ ﴿۲۷﴾

آیا له دوی څخه دی خزانی (د نبوت نعمت) د رب ستا! آیا هم دوی دی واکداران (زوروران چه کوی هر کار پخپل سر بلکه دوی تول د الله تعالی تر حکم لاندی دی).

تفسیر: آیا دوی داسی خیال کوی چه ءمکه او آسمان د الله تعالی له جوړ کړیو شیانو څخه دی خو الله تعالی د خپلو خزانو مالکان دوی گرغولی دی یا د ده په ملک او خزانو باندی دوی په زور او تسلط سره قبضه کړی ده؟ نو دوی سره له دومره تسلط، تصرف او اقتدار څرنگه مطیع او منقاد کیدی شی؟.

أَمْ لَهُمْ سُلْمٌ لِّمَنْعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعَهُمْ يَسْلُطْنَ مِيبِينَ ﴿۲۸﴾

آیا شته دوی ته (اندرپایه چه پری خیزی آسمان ته او) اوریدل کوی په هغه باندی (خبری د ملائکو) پس را دی وړی هغه اوریدونکی د دوی یو برهان سند ښکاره (په صحت د اوریدلو د ده باندی).

تفسیر: یعنی آیا هغوی داسی دعوی کوی چه دوی پوری (زینه) درولی پر آسمان باندی ختلی دی او هلته نی له ملا الاعلی څخه خبری اوریدلی دی کله چه دوی پخپل سر تر هغه درباره پوری رسیدی شی نو د بل چا متابعت ته اړ (محتاج) نه دی؟ څوک چه هسی دعوی کوی نو بسم الله رادی شی او خپل حجت - قاطع سند لامع برهان او بیان دی راوړاندی کړی. اوس په حماقت او جهالت د مشرکانو کښی فرمائی چه:

أَمَلَهُ الْبَيِّنَاتُ وَالَكُمْ الْبَيِّنُونَ ﴿۲۹﴾

آیا هغه (الله) لره لونی دی (په زعم ستاسی) او تاسی لره عُمان دی.

تفسیر: یعنی آیا دغه منکران الله تعالیٰ له خپل عُمان څخه ښکته گڼی؟ معاذ الله لکه چه د دوی د لونی او عُمانو له ویشلو څخه راڅرگندیږی. نو ځکه د هغه د احکامو او هدایتونو په مخ کښی غاړه ایښودل د خپل شان کسر بولی.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّعْرُومٍ مُّتَقَلِّبُونَ ﴿۵۲﴾

آیا ته غواړی له دوی څخه (ای محمده!) څه اجر بدل پس دوی له تاوان (د هغه) درانه کړی شوی دی (او ځکه درڅخه تاووی مخ او نه مؤمنانیږی له عناده).

تفسیر: یعنی آیا دا خلق ځکه ستاسی خبری نه منی چه الله تعالیٰ دی نه کړی تاسی په ارشاد او تبلیغ باندی له هغوی څخه څه باره مزدوری او معاوضه غواړی چه د هغه د دروندوالی لامله (له وجی) تور خوری.

أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿۵۳﴾

آیا په نزد د دوی (علم د) غیب دی نو دوی ئی لیکي (له هغه نه).

تفسیر: یعنی آیا پخپله الله تعالیٰ پر دوی باندی وحی لیږی او لکه پیغمبران دوی له خپلو اسرارو څخه خبروی چه دوی ئی لیکي لکه چه د انبیاء علیهم السلام وحی لیکلی کیږی نو ځکه دوی ستاسی پیروی ته څه ضرورت نه لری. بلکه نه ده دا خبره چه له دوی څخه علم د غیب وی بلکه دوی صرف ضد نیولی دی نو ځکه ایمان نه راوړی.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿۵۴﴾

آیا اراده لری دوی د مکر کولو (او د چل په اهلاک د تا) پس هغه کسان چه کافران شوی دی هم په دوی باندی مکر کړی شوی دی (او خپله جزاء مومی).

تفسیر: یعنی له دغو پاسو خبرو څخه هیڅ یوه خبره نشته. نو بیا آیا داسی اراده لری چه له

پیغمبر سره فریب دروغ چل او مکر و کرمی - او په خفیه ؤ تدابیرو په پتو غوتو سره حق مغلوب؟ یا ئی له منغه ویاسی؟ که داسی وی نو په یاد ئی ولریئ چه هغه مکر - چل او فریب گرد (تول) د هم دوی په غاړه کښی لوییری ژر به دوی ته دا غرگنده شی چه آیا حق مغلوب کیدونکی دی؟ که دوی پخپله له منغه وتونکی او فناء کیدونکی دی؟ بلکه حق خامخا غالب دی او پخپله هم دوی په هم دغه خپل کښتلی کوهی کښی لوییری.

أَمْ لَهُمْ آلٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳۱﴾

آیا شته دوی ته کوم معبود بی له الله پاکی ده الله لره له هغه شی چه دوی ئی ورسره شریکوی (نور).

تفسیر: یعنی آیا بی له الله تعالی بل کوم حاکم یا معبود ئی تجویز کرمی دی چه د مصیبت په وقت کښی د هغوی مرسته (مدد) وکرمی او د هغه عبادت دوی د الله تعالی له عبادت څخه بی پروا کرمی دی؟ نو په یاد ئی ولریئ چه دا گرد (تول) اوهام او وسوس دی او د الله تعالی ذات له گردو (تولو) څخه پاک او د هغه هیڅوک شریک - مثیل - مقابل او مزاحم نشی کیدی.

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿۳۲﴾

او که ووینی دوی یوه توته له آسمانه رالویدونکی نو وبه وائی (دا) وریخ ده پریره (غته) یوه پر بلی بانندی سوره شوی.

تفسیر: یعنی په حقیقت کښی له دوو خبرو څخه هیڅ یوه هم نشته. او یواغی یوه خبره ده چه هغه عناد او ضد دی او د هغه لامله (له وجی) دا خلق هره رښتیا خبره دروغ گڼی - او د هغی په دروغ بللو بانندی تینگ ولاړ دی - د دی خبری کیفیت دا دی که د دوی له غوښتنی سره سم د آسمان یوه توته هم راولوییری او دوی هغه پخپلو سترگو سره هم ووینی نو بیا هم هغه ته خبری جوړوی او څه په څه تأویل په کښی کوی مثلاً وائی به چه دا د آسمان توته نه ده بلکه د وریخی یوه پریره (غته) حصه ده چه منجمد شوی راولویده. لکه چه د کرل (بخ) لوئی دری کله کله رالوییری. ښه نو د هسی متعصبو معاندانو د منلو او قبلولو هیله (امید) او توقع په څه دول (طریقه) کیدی شی؟.

فَذَرَهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿۳۳﴾

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿۳۸﴾

نو پریبرده دوی تر هغه پوری چه یو غای شی دوی له ورغی خپلی سره هغه چه پکښی وبه لویږی پر دوی باندي تکه (تندر) (د بریښنا یا بی هوشه هلاک کړی شی) هغه ورغ چه وبه نه کړی دفع له دوی نه کید مکر د دوی هیخ غیز (له عذاب د الله) او نه به له هغوی سره څه مدد مرسته (امداد) وکړه شی.

تفسیر: یعنی په هسی معاندینو پسی زیات لویدل دومره په کار نه دی. پریږدئ چه د څو ورغو له مخی لوبی وکړی او خبری جوړی کړی. آخر هغه ورغ راتلونکی ده چه د الله تعالی د قهر بریښنا تکه (تندر) پری ولویږی او د دوی هوش او حواس والوخی. او د ژغورنی (نجات) هیخ ترتیب به ئی په کار نه ورغی. نه له کوم لوری ورته مرسته (مدد) رسیږی. غالباً له دی څخه به قیامت مراد وی.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۹﴾

او بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کړی (کافران شوی) دی (اخروی) عذاب دی بی له دی (دنوی) عذابه ولیکن زیاتره د دوی نه پوهیږی (نو ځکه مخ گرځوی له ایمانه).

تفسیر: یعنی له دوی څخه زیاتره سری په دی خبر نه دی چه پرته (علاوه) له آخرته په دنیا کښی هم دوی ته یوه سزا او هیداد رسیدونکی دی - ښائی چه له دی څخه د بدر غزا او د نورو غزواتو سزاوی مراد وی.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا

او صبر کوه ته (ای محمده!) حکم د رب خپل ته بیشکه ته په غای د لیدلو ځمونږ کښی ئی (او ساتو دی له اضراره).

تفسیر: یعنی له صبر او استقامت سره د خپل رب د تکوینی او تشریعی حکم انتظار ویاسی چه ژر به ستاسی او د هغو په منځ کښی فیصله وکړی او تاسی ته به د مخالفینو له خوا هیخ نقصان نه رسیږی ځکه چه تاسی ځمونږ د قدرت تر سترگو لاندی یئ! او ستاسی ساتنه او حفاظت ځمونږ د قدرت په غاړه دی!.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ۝

او تسبیح وایه پیوست له حمده د رب خپل سره په هغه وقت کښی چه راپاڅیږی (له خوبه یا له مجلسه).

تفسیر: یعنی له صبر - تحمل - سکون او اطمینان سره تل د الله تعالیٰ په تسبیح - تحمید او عبادت کولو کښی مشغول اوسئ! په تیره بیا کله چه له خوبه را پاڅیږئ - یا لمانځه ته ودریږی! یا له مرکی څخه تشریف یوسئ. په دی حالاتو کښی د تسبیح او تهلیل او د نورو اذکارو دیر ترغیب او تاکید شوی دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ۝

او په بعض د شپی کښی پس تسبیح وایه د دغه (الله) او د وروستو د ستوریو څخه (یعنی د شپی په آخره هم تسبیح وایه).

تفسیر: د شپی له دی برخی څخه بنائی چه د تهجد وقت مراد وی. او د ستوریو نه شا گرځولو وقت گهیځ (سحر) دی ځکه چه په دی مهال (وخت) کښی گرد (تول) ستوری د سحر په رڼا (رڼرا) کښی پتیری.

تمت سورة الطور والله الحمد والمنة.

سورة النجم مكية الآية (۳۲) فمدنية وهي اثنتان وستون آية وثلاث ركوعات
رقمها (۵۳) تسلسلها حسب النزول (۲۳) نزلت بعد سورة الاخلاص.

د «النجم» سورت مکی دی - پرته (علاوه) د (۳۲) آیه څخه چه مدنی دی. (۶۲) آیه (۳) رکوع لری.

په تلاوت کښی (۵۳) او په نزول کښی (۲۳) سورت دی. وروسته د«الاخلاص» له سورته نازل شوی دی..

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝۱ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝۲

قسم دی په ستوریو باندی کله چه پریوخی (غروب وکری یا راوخیژی طلوع وکری) نه دی گمراه شوی ملگری (رسول) ستاسی او نه ئی لاره ورکه کری .
۵۵ .

تفسیر: له «صاحب» او «رفیق» او ملگری څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم مراد دی. یعنی نه دوی د غلط فهمی لامله (له وجی) له لاری څخه وتلی دی او نه په خپل قصد او اختیار سره پوهیدلی بی لاری تللی دی. بلکه هم هغسی چه د آسمان ستوری له ختلو څخه نیولی تر پریوتلو پوری په یوه تاکلی (مقرر کری) تگ او لاری باندی درومی او یوی خوا بلی خوا ته نه خوځیږی د نبوت لمر هم په همغه ډول (طریقه) د الله تعالیٰ په تاکلی (مقرر کری) لاری باندی برابر ځی او هیچری یوه او بل لوری ته نه ځی او نه امکان لری چه تری مخالفت وکری او که یو قدم او یو پل دی خوا او هغی ته کوږ شی نو هغه غرض چه د دوی په بعثت پوری تری دی لاس ته نه راځی. انبیاء علیهم السلام هم د نبوت د آسمان ستوری دی چه د هغوی له رنا (رنرا) څخه توله دنیا هدایت او لاره مومی. هسی چه د ستوریو له لویدلو څخه وروسته څلیدونکی لمر راخیژی هم دا راز (قسم) د گردو (تولو) انبیاؤ له تشریف وړلو څخه وروسته محمدی لمر د عربو له مطلع څخه راوخوت. نو کله چه قدرت د دی ظاهری ستوریو نظام دومره محکم جوړ کری دی چه په هغوی کښی د هیڅ راز (قسم) تزلزل او اختلال ځای نشته نو ښکاره ده چه د دی باطنی ستوریو او روحانی لمر او سپرمی انتظام به څومره مضبوط او محکم وی چه په هغوی پوری د تولی دنیا او نری سعادت او هدایت تری دی.

وَيَأْتِيَنَّكَ عَنِ الْهَوَىٰ ۝۳ إِنَّ هُوَ الْوَاحِي ۝۴ يُوحِي

او خبری نه کوی (محمد) له هوا (خپلی) نه. نه دی دغه (قرآن) مگر وحی ده چه ورته لیږلی شوی ده .

تفسیر: یعنی مخالف عمل او کار چیری - د دوی له مبارکی خولی څخه داسی یو توری هم نه دی وتلی چه د دوی په نفسانی غوښتلو باندی مبنی وی. بلکه دوی هر هغه شی چه د دینی امورو په نسبت فرمایلی دی هغه د الله تعالیٰ رالیږلی وحی ده. او هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ له حکمونو سره سم و. د دوی په منع کښی متلو وحی ته قرآن او غیر متلو وحی ته حدیث وایه شی.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى ۝ ذُو مِرَّةٍ ۝

بنوولی ده ده ته د سختو قوتونو مالک (جبرئیل) چه خاوند د بنه قوت صورت عقل دی.

تفسیر: یعنی اصلی وحی لیرونکی الله تعالیٰ دی خو د هغه په وسیله چه دا وحی تر دوی پوری رسیږی او هغه چه په ښکاره ډول (طریقه) ده ته ښوونه کوی هغه د دیرو قوتونو څیښتنه (خاونده) - خورا (دیر) زوروره - حسینه - او وجیهه پرېسته ده چه هغی ته «جبریل امین» وایه شی. لکه چه د (التکویر) په سورت کښی ئی هم د «جبریل امین» په نسبت فرمایلی دی.

﴿إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۝ مُطَاعًا هَاتِرًا مِّنْ بَيْنِ ۝ الْآيَةِ -

فَاسْتَوَىٰ ۝ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝

بیا برابر کیناست او هغه ؤ په کنارو لوړو (اوچتو) (له آسمانه).

تفسیر: له لوړو (اوچتو) کنارو څخه زیاترو مفسرینو شرقی افق مراد کړی دی چه له هغه ځایه سپیده داغ رابریښی نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته د بعثت په اول کښی یو ځلی حضرت جبریل امین پخپل اصلی صورت سره ورښکاره شو چه پر یوه کرسی باندی ناست ؤ. په هغه وقت کښی د آسمان یوه څنډه (غاړه) تر بلی څنډی (غاړی) پوری د هغه له وجود څخه ډکه ښکاریده او خورا (دیره) لویه او ویرونکی په نظر راتله چه له دی امله (وجی) ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له دوی څه وویرید نو د (مدثر) سورت نازل شو.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى ۝ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝

بیا نژدی شو (جبریل محمد ته) پس بنه نژدی شو پس ؤ په منع د نژدی والی د دوو لیندو یا دیر نژدی له دی نه هم پس وحی وکړله (الله په ژبه د جبریل) بنده خپل ته هغه چه وحی ئی وکړه.

تفسیر: یعنی جبریل علیه السلام سره له دی چه له خپل اصلی مستقر سره تعلق لری خو سره له هغه هم راښکته شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک ته دومره ورنژدی شو چه د دواړو په منځ کېنې د دوو لاسو یا د دوو لیندو څخه زیاته فاصله نه وه پاتې په خپل هغه وقت کېنې الله تعالیٰ پر خپل خاص بنده محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې وحی ورنازله کړه. غالباً له دی څخه د «المدثر» سورت دا آیتونه مراد وی ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ﴾ الآية - یا به نور احکام وی.

تنبیه: په ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾ کېنې د محققینو په نزد (او) د شک دپاره نه دی بلکه داسې ترکیب په پوره تاکید او مبالغه سره د زیادت د نفی دپاره وی یعنی په تا کلو (مقرولو) سره دا ورښوول مقصود نه دی چه د (قوسینو) فاصله ده که له هغه څخه هم لږ ؤ؟ هو! دومره ورښکارول مقصد دی چه په هیڅ حال او په هیڅ صورت له ده څخه زیاته فاصله نه وه په دی موضوع کېنې نورې ډیرې خبرې هم شته چه د نورو مفسرانو له خوا لیکلې شوی دی.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ۝۱۱

نه ؤ ویلی دروغ زړه (د محمد) هغه (جبریل) چه لیدلی ئی ؤ (په سترگو).

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم جبریل علیه السلام په خپلو سترگو سره ولید او زړه ئی ورته وویل چه په دی وقت کېنې په زړه پورې هم هغسی چه ښائی ته جبریل علیه السلام ته وگوره او په دی کېنې ته هیڅ غلطی نه کوی او د یوه شی په ځای بل شی په نظر نه درځی په دی ویلو کېنې د ده زړه رښتین ؤ. حق تعالیٰ هم داسې د پیغمبرانو په زړونو کېنې د پرښتو پیژندگلو اچوی او که په خپله رسول پر پرښتو باندې ډاډینه (اعتماد) ونه لری نو بل ته به په څه ډول (طریقه) ډاډینه (تسلی) ورکړی.

أَفْتَمَرُونَهُ عَلَىٰ مَائِرِي ۝۱۲

پس آیا تاسی جگړه کوئ له هغه (محمد) سره په هغه کېنې چه ده لیدلی دی.

تفسیر: یعنی وحی لیرونکی الله او وحی راوړونکی هسی پرښته ده چه د هغی صورت - سیرت - فهم - حفظ او نور صفات گرد (تول) ښانسته او ښه او د هغی گرد (تول) قوتونه کامل دی. او بیا داسې سره نژدی شول او وحی ئی ور ورسوله چه پیغمبر هغه پخپلو سترگو سره ولید او د هغه صاف او روڼ زړه د هغه تصدیق وفرمایه. نو آیا په هسی لیدلی شوی او ښه اوریدلی شوی څیز کېنې تاسی لره د داسې چتی (بیکاره) او اپلتی خبری کولو څه حق شته؟ چه خامخا په کېنې

فضول بحثونه او بیکاره جگری او تکرارونه وکری.

إذا لم تر الهلال فسلم لناس رأوه بالابصار

ته چه میاشت په سترگو نه وینی وئی سپاره

هغه چاته چه ئی وینی په لیمو

وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ۖ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ۖ عِنْدَهَا
جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ ۖ

او خامخا په تحقیق لیدلی ؤ محمد هغه (جبریل) په رابسته کیدلو کبئی بل
غلی په نزد د ونی د بیری سدره المنتهی (چه منتهی د علم د خلقو دی) په
نزد د هغی دی جنت الماوی (یعنی غای د هستوگنی د مؤمنانو).

تفسیر: حضرت شاه رحمة الله علیه لیکي «دوهم غلی ئی جبریل علیه السلام پخپل اصلی صورت
د معراج په شپه په اووم آسمان کبئی د بیری له ونی سره ولید چه هغه د پورتنیو او شکتنیو
مخلوقاتو په منغ کبئی ویش سرحد دی یعنی چه پاسنی خلق لاندی او شکتنی خلق پورته نشی
تلی او د هغه په خوا کبئی جنت ئی هم وکوت.

تنبیه: څرنکه چه د جنت انکور - انار او نوری میوی له دنیوی میوو سره نه قیاس کبیری او
یواغی د نامه اشتراک د هغوی په منغ کبئی شته هم داسی دا بیره هم د دنیوی بیرو سره نشی
قیاس کیدی. دغه الله تعالی ته بیه معلوم دی چه هغه بیره به څرنکه اونه وی لنده ئی دا چه هغه
ونه د دی خوا او د هغی خوا په سرحد کبئی ولاړه ده هغه اعمال احوال او نور چه له دی لوری
خیژی او هغه احکام او امرونه چه له پاسه رابسته کبیری د هغو گردو (تولو) منتهی هم دا اونه
ده له گردو (تولو) روایتونو څخه داسی راووغی چه د دی ونی بیخ په شپیم آسمان کبئی او
څانگی ئی تر اووم آسمان پوری غغیدلی دی والله اعلم.

إذِ يَعْنَى السِّدْرَةَ مَا يَعْنَى ۙ

(لیدلی ؤ محمد جبریل لره) کله چه پتی کری هغی ونی د بیری لره هغه شه
چه پت کری ئی ؤ.

تفسیر: یعنی د حق تعالی انوارو او تجلیاتو پر دی ونی باندی پلوشی اچولی وی او د پرستو د

هجوم او کثرت دا حال ؤ چه د دی ونی له هری پانی سره یوه پرېسته په نظر راتله. په غځینو روایاتو کښی راغلی دی چه (ما یغشی) طلائی پتونونه (پتنگان) دی یعنی ډیر ښه صورت لری چه د هغی په لیدلو سره زړه خوښیږی په دی وقت کښی د دی ونی د بهار او د سینگار او د هغی د حسن او جمال داسی یو حال دی چه هیڅ یو مخلوق د هغی صفت په الفاظو سره نه شی کولی ښائی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو له خبرو سره موافق په معراج کښی د الله تعالیٰ لیدنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته میسره شوی وی دا د هغه بیان د دی آیت په ابهام کښی منظوی او مندرج وی ځکه چه د پخوانیو آیتونو په نسبت د حضرت بی بی عائشی صدیقی په احادیثو کښی تصریح شوی ده چه له هغی څخه د پروردگار لیدل مراد نه دی یواځی د جبریل علیه السلام رؤیت مراد دی. ابن کثیر له مجاهد څخه چه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له خاصو اصحابو څخه دی تر دی آیت لاندی دا الفاظ لیکی **(كان اغصان السدره لؤلؤا وياقوتا وزبرجداً فراها محمد صلی الله علیه وسلم ورأى ربه بقلبه)** او دا رؤیت څرنګه چه یواځی په قلب سره نه بلکه په قلب او بصر یعنی دواړو سره حاصل شوی دی لکه چه له (مازاغ البصر) څخه ښکاره ده ښائی ځکه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د طبرانی په غځینو روایتونو کښی فرمایلی دی **(رأه مرتین مرة بقلبه ومرة ببصره)** دلته به له دوه ځلی لیدلو څخه دا مطلب وی چه په یوه وقت کښی ئی دوه ډوله ولید **(كما قالوا فی حدیث انشق القمر بمکه مرتین)** په ظاهری سترګو سره هم او د زړه په سترګو سره هم ولید شو لیکن په یاد دی وی چه دا هغه رویت نه دی چه د هغه نفی په **(لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ)** کښی کړی شوی ده ځکه چه له هغی څخه غرض د احاطی د نفی کول وی یعنی کتنه هغه نشی احاطه کولی برسیره په دی کله چه له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه پوښتنه وشوه چه د رؤیت دعوی د **(لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ)** له آیت څخه مخالفه ده نو وی فرمایلی **«ويحک ذاک اذا تجلی بنوره الذی هو نوره - رواه الترمذی»** معلوم شوی دی چه د الله تعالیٰ انوار او تجلیات متفاوت دی غځینی انوار قهره للبصر دی غځینی داسی نه دی او د رؤیت الرب رؤیت فی الجملة په دواړو درجو باندی صادقیری او ځکه ویل کیږی د رؤیت هغه درجه چه مؤمنانو لره په آخرت کښی په برخه کیږی هلته به کتنی داسی تیزی او تیری کیږی چه د هغی تجلی د لیدلو طاقت ولری چه هغه په دنیا کښی چاته نه حاصلیږی هو! یوه خاصه درجه رؤیت سیدنا محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د معراج په شپه کښی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له روایت سره موافق میسر شوی دی چه په دی خصوصیت کښی هیڅوک له دوی سره شریک کیدی نشی او هم د دی انوارو او تجلیاتو تفاوت او تنوع په ملاحظه ویل کیږی چه د حضرت صدیقی بی بی عائشی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په اقوالو کښی هیڅ تعارض نشته. کیږی چه حضرت صدیقه بی بی عائشه به د یوی درجی نفی کوی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ئی په بلی کښی اثبات کوی او هم داسی د ابوذر رضی الله تعالیٰ عنه په روایاتو (رایت نورا) او (نورانی اراه) کښی هم تطبیق ممکن دی. **والله سبحانه وتعالى اعلم**

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى ﴿١٤﴾

نه وی گر عیذلی سترگی د (محمد بلی خوا ته) او نه دی تیری شوی (له حده).

تفسیر: یعنی هر هغه شی چه د محمد صلی الله علیه وسلم سترگو ولید په پوره تمکن او اتقان سره ؤ نه کتنه کړه شوی ده او نه بی او کینی او ښکته او پورته خوا ته اوښتی ده او نه له مبصر څخه تجاوز کړی وړاندی تیر شوی دی پس په هغه شی باندی نښتی ؤ چه د هغه ښوونه منظور وه د باچاهانو په دربار کښی هر شی چه ورښوول کیږی د هغه نه لیدل او هغه شیان چه نه ورښوول کیږی د هغو په لیدلو پسی لویدل دواړه عیب دی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دی دواړو څخه پاک ؤ.

لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ ﴿١٥﴾

خامخا په تحقیق لیدلی دی (محمد) له (عینو) دلائلو (د قدرت) د رب خپل چه ډیر لوی ؤ.

تفسیر: د ﴿إِذْ يَنْشَأُ الْإِندْرَةَ﴾ په تفسیر کښی هغه بیان چه شوی دی برسیره په هغه باندی هغه نور شیان چه لیدلی او اوریدلی ئی وی هغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره دی.

اوس څوک توان لری چه وپوښتی بن وال بیا

بلبل څه وویل گل واوریدل څه څه وکرل سبا؟

اکنون کرا دماغ که پرسد زباغبان

بلبل چه گفت گل چه شنید صباچه کرد؟

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٦﴾ وَمَنْوَةَ الثَّلَاثَةَ الْآخِرَىٰ ﴿١٧﴾

آیا پس وینئ تاسی لات او عزی او منات (په مرتبه کښی) دریم بل له دغو (یعنی دغه بتان بیخی بیکاره شیان دی).

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ په مقابل کېښی چه د هغه عظمت او جلال لره حد او اندازه نشته د دی سپکو او ناولو شیانو له نوم اخیستلو څخه شرم په کار دی.

تنبيه: «لات - عزى - مناة» د هغی زمانی د کفارو د بتانو او باطلو معبودانو نومونه دی. د دوی له منځه (لات) د طائفیانو په نزد ډیر معظم ؤ. او (مناة) د اوس او خزرج او خزاعه په نزد او (عزى) د قریشو او بنی کنانه او نورو په نزد دومره لوی معزز ؤ چه له هغو دوو رومبنيو څخه ئی ده ته عزت ورکاوه. او (عزى) چه په مکه معظمه کېښی نخلی ته نژدی ؤ بیا (لات) چه په طائف کېښی ؤ بیا له دوی څخه وروسته په دریمه درجه (مناة) ؤ چه له مکى څخه لری او مدینى ته نژدی ؤ. علامه یاقوت رحمة الله علیه په معجم البلدان کېښی هم دا ترتیب نقل کړی لیکى چه

الآخرى - هؤلاء الغرانيق العلى وان شفاعتهن لترتجى» په ځینو تفاسیرو کېښی پر دی

ځای کېښی یوه قصه نقل کوی چه د محدثینو د جمهورو له اصول سره د صحت تر درجی پوری نه رسیږی. او که فی الواقع هغه لره کوم اصل هم وی نو ښائی هم دا به وی چه ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هسی جرگه کېښی چه د مسلمانانو او کافرانو لونی دلی پکښی گدی ودی او مخلوطی ناستی وی دا سورت ئی ولوست. او د کفارو دا عادت ؤ چه د قرآن د لوستلو په وقت کېښی به ئی هسی شورماشور لگاؤ چه تر څو ئی څوک وانه وری لکه چه الله تعالیٰ د حَمَّ السجدة په څلورمه رکوع کېښی فرمائی ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَافِرُ يَعْلَمُونَ ﴾

کله چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دا سورت ولوست کوم شیطان کافر خپل غږ د دوی له غږ سره یو ځای کړی د دوی په لهجه او د وینا په تقلید سره به ئی هغه الفاظ ویلی وی چه د گردو (تولو) کافرانو په ژبو سواره ؤ نو ځکه د **(تلك الغرانيق العلى الخ)** له الحاق څخه له دی آیتونو سره او له دی تصرف څخه چه په تعبیر او اداء کېښی شوی وی د هغو کفارو په زعم مطلب بالکل اویستی دی او له ذم څخه (معاذ الله) مدحی ته رسیدلی دی که نه ښکاره خبره ده چه د نبی پر ژبه شیطان کله دومره تسلط لری او دا څرنگه امکان لری؟ د هغه شی ابطال چه وروسته راځی نو د هغه صفت مخکښی څه معنی لری؟.

الْكُمُ الذِّكْرُ وَلَهُ الْأُنثَى ﴿٣٧﴾ تِلْكَ إِذْ أَسْمَتُهُ ذِيئُرَى ﴿٣٨﴾

آیا تاسی لره (ای کفارو) هلکان دی او دغه (الله) لره لونی دی دا (قسمت د اولاد) په دی شان قسمت دی ډیر کوږ ناکاره .

تفسیر: یاقوت په (معجم البلدان) کېښی لیکى چه کافرانو دا بتان د الله تعالیٰ لونی بللی خو اول الله هغه لوی ذات دی چه صفت ئی په ﴿ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴾ سره شوی دی او بالفرض که د اولاد تقسیم هم وماته شی نو دا تقسیم څومره خراب او بیکاره دی چه تاسی خپلو ځانونو ته هلکان

او الله تعالى ته لونی و رکوی (العیاذ بالله).

إِنَّ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءُ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهِمَا مِنْ سُلْطٰنٍ

نه دی (دا بتان) مگر خو تش نومونه دی چه ایینی دی تاسی دوی لره تاسی او پلرونو ستاسی نه دی نازل کری الله په دغه (عبادت د بتانو) باندی کوم برهان - علمی سند.

تفسیر: یعنی په تیرو (کتو) او ونو باندی یو څه نوم بردی چه د هغوی پر خدائی باندی کوم برهان او علمی سند نه لری بلکه د هغوی پر خلاف دلائل قائم دی هغوی ته تاسی پخپلو خیالونو کښی که د الله تعالی لونی یا د هغه هلکان یا بل شی وایع دا گردی (تولی) چتی (بیکاره) او د خولی خبری دی چه هیڅ صحیح نه دی او نه څه حقیقت لری.

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِّن رَّبِّهِمْ الْهُدَىٰ

متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان خپل او د هغه شی چه غواړی ئی نفسونه د دوی او خامخا په تحقیق سره راغلی دی دوی ته له ربه د دوی څخه هدایت لار ښوونه.

تفسیر: یعنی سره له دی چه د الله تعالی له خوا د هدایت رنا (رنرا) راغلی ده او سمه لاره ئی راشوولی ده مگر دا ناپوهان د هم هغو اوهامو په توره تیاره کښی سره نښتی دی. هغه گمانونه چه د وړوکی په شان د دوی خیال ته رسیری او هغه آرزو او هیله (امید) او خبره چه د دوی په زړونو کښی گرځی سم د لاسه هم هغسی کوی له تحقیق او بصیرت سره د دوی هیڅ علاقه - ارتباط او سروکار نشته.

أَمْرٌ لِلْإِنسَانِ مَا تَمَنَّى ﴿١٧﴾ فَبَلِّغْهُ الْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٨﴾

آیا شته (کافر) انسان لره هغه چه غواړی ئی (له نبوت او اخروی سعادت ؟ بلکه نشته!) پس خاص الله لره دی (سلطنت او باچائی د) آخرت او د دنیا.

تفسیر: یعنی هسی اټکل او گمان کوی چه دا بتان به غمونږ سپارښت کوی دا خو تش خیال او تشی آرزوگانی دی آیا هر هغه تمنا او آرزو چه سری ئی وکری هغه ئی په لاس ورغی په یاد ئی ولری چه د دنیا او آخرت گوردی (تولی) ښیگنی (فاندى) د الله تعالیٰ په لاس کښی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی یعنی د بتانو عبادت څخه ستاسی لاس ته څه ورغی گته (فائده) همغه ده چه د الله تعالیٰ له لوری ئی سری مومی.

وَكَمْ مِنْ مَّالِكٍ فِي السَّمَوَاتِ لَا تَعْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ
بَعْدَ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَى ﴿۳۱﴾

او ډیری دی له ملائکو څخه په آسمانونو کښی چه نه دفع کوی شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی مگر وروسته له هغه چه اذن حکم وفرمائی الله دپاره د هغه چا چه اراده وفرمائی او راضی وی په شفاعت ئی.

تفسیر: یعنی د دی بتانو حقیقت څه دی د آسمانی هستیدونکیو د مقربو پرښتو شفاعت او سپارښت هم هیڅ په کار نه راغی. هو! د هر چا په حق کښی چه پاک الله د سپارښت کولو حکم وکری هغه د کار شی دی او هغه له هر چا څخه چه خوښ وی همغه گتور دی. ښکاره ده چه هغه نه بتانو ته د سپارښت کولو اذن ورکری دی او نه دی له کافرانو څخه خوښ دی.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيَسْئُونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةً الْأُنْتَى ﴿۳۲﴾
وَالَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُعْنِي
مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿۳۳﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان نه راوړی په آخرت باندى خامخا نومونه ږدی پر ملائکو باندى په نوم ایښودلو د ښغو سره او نشته دوی ته په دی وینا کښی هیڅ علم پوه متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان او بیشکه گمان نه دفع

کوی له حق شخه هیخ شی.

تفسیر: هر شوک چه په آخرت باندی یقین او باور نه لری هغه له سزا او هیداد شخه بیفکره کیبری او په داسی بیباکی او بیفکری کینی اخته کیبری چه الله تعالی ته بد نسبتونه کوی او مثلاً وائی چه پرنستی بنغی او د هغه لونى دى دا محض د دوی جهالت او ناپوهی ده شکه چه پرنستی له نارینتوب او شغیتوب سره هیخ تعلق او علاقه نه لری. او الله تعالی به غرنکه اولاد ولری؟ که شوک په رشتیا او تینگو خبرو باندی قائم وی نو په داسی گمانونو اټکلونو او اوهامو او چتی (بیکاره) خبرو پسی چه هیخ کار ورغنی نه جوړیوی نه گرغی. او آیا داسی اټکلونه او تخمینات د ثابته و حقائقو قائم مقام کیدی شی؟

فَاعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدِ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٥٣﴾
ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعُلْمِ

پس مخ وگرغوه ته له هغه چا شخه چه مخ ئی گرغولی دى له ذکره پنډه گمونو او نه لری اراده مگر خو د ژوندون لږ خسیس دا (اختیارول د ده دنیا لره) غای د رسیدلو د دوی دى له علمه پوهه (د دوی).

تفسیر: یعنی د هر چا برستن او نالی چه د دنیا دا شو ورغی ژوندون دى او په هغه کینی هسی منهک شی چه الله تعالی او آخرت ور شخه هیر وی او هیخ خپل فکر ورته نه نیسی نو تاسی د دوی اپلتو او چتی (بیکاره) خبرو ته زیات مه متوجه کیوی! هم هغسی چه هغوی له الله تعالی شخه مخ اړوی تاسی هم د هغوی له شرارت او بدی شخه مخ واری! په پوه باندی شو مو دوی پوهولی دى ولی هغوی غان پری نه پوهوی. نو له بدطینتو سریو شخه د حق منلو توقع لرل او د هغوی په فکر او غم کینی خپل غان پخول او ویلی کول بیکاره دى. د دوی فکر فقط د هم دى دنیا فوری نفع او نقصان ته رسیوی. له دى شخه وړاندی د هغوی فکر نه رسیوی. دوی شه پوهیوی چه وروسته له مرینی د حقیقی مالک په دربار کینی حاضریوی او د ذری ذری شمیر ورکوی. د دوی علمی جداو جهد یواغی د بهانمو په شان د گیدو دکول او د شهوت شرل دى. پرتله (علاوه) له نفسانی او شهوانی غوښتنو شخه بل شی ته نه متوجه کیوی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ اهْتَدَى ﴿٥٤﴾

بیشکه رب ستا هم دى ښه عالم دى په هغه چا باندی چه گمراه شوی دى له

لاری د ده شخه (چه اسلام دی) او هم دی ښه عالم پوه دی په هغه چا باندی
چه سمه لاره ئی مونللی ده .

تفسیر: یعنی هغه چه په گمراهی کښی پروت دی او هغه چه په سمی لاری باندی رهی (روان) دی
دوی ټول سره د هغوی د مخفی استعداداتو له ازل راهسی پاک الله ته معلوم او الله تعالی پری ښه
خبر دی. او سم له هغه سره هر کار کیلونکی دی. هر څومره زیار (کوشش) چه وویستل شی
پرته (علاوه) له هغه شخه بل کوم شی نه کیوی برسیره پر هغه الله تعالی پخپل محیط علم سره له
هر یوه سره د هغه له احوالو سره سمه او برابره معامله کوی. نو ځکه تاسی ځان یوی خوا ته
نیسی او د هغو معاندینو معامله الله تعالی ته خوشی کړئ او ور وئی سپارئ.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَسَاءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحَسَنٰتِ ﴿٥٣﴾

او خاص الله ته دی هر هغه شخه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه چه په
ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً و خلقاً و عبیداً)
(پیدایښت) لپاره د دی دی چه جزاء ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه بدی ئی
کړی وی په (سبب) د هغه (بد) عمل چه کړی ئی وی او جزاء ورکړی هغو
کسانو ته چه نیکی ئی کړی وی په نیکو (اعتقادونو او ښو) عملونو سره (په
جنت).

تفسیر: یعنی د هر سری احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی. او د ځمکی او د آسمان پر هر شی
باندی د هغه واک (اختیار) او قبضه ده. بیا نو د ښو او د بدو په بدل ورکولو کښی د هغه په
مخ کښی څه ممانعت موجود کیدی شی. بلکه که په غور سره وگورئ نو ځمکه او د آسمان دا
گردی (ټولی) کارخانی د هم دی دپاره پیدا کړی شوی دی چه د هغو په نتیجه کښی د ژوندون
یوه بله غیر فانی سلسله قائمه کړه شی تر څو په هغی کښی بدانو ته د هغوی د بدی او نیکانو
ته د هغوی د نیکی بدل ورکړ شی.

الَّذِيْنَ يَجْتَبِئُونَ كَثِيْرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشِ اِلَّا اللّٰهُمَّ

(نیکوکاران) هغه کسان چه ځان ساتی له کبانرو لویو گناهونو شخه او له
فواحشو قبیحو کارونو شخه مگر وری وری گناه (لکه نظر کول حرامو ته او

نور د دی پشان بپنل کیوی له جانبه د الله په سبب د اجتناب له کبائرو نه).

تفسیر: د صغیری او کبیری گناه فرق د نساء د سورت په تفاسیرو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی. د (لم) په تفسیر کښی غو خیری شته. ځینی وائی هغه خیالات او چرتونه دی چه د گناه په نسبت په زرونو کښی گرځی خو له قوی څخه فعل ته نه وځی هغه لم دی. ځینی له هغه څخه صغیره گناه مراد اخلی. ځینی وائی هغه گناه چه په کولو باندی ئی اصرار نه کوی. یا ئی خپل عادت ونه گرځوی. یا هغه گناه چه توبه ورځنی وکری مراد دی. ځمونو په نزد ډیر ښه تفسیر همغه دی چه محقق شیخ الهند رحمة الله علیه د (النساء) د سورت په تفاسیرو کښی لیکلی دی. مگر دلته ئی په ترجمه کښی د نورو معانیو گنجائش هم پری ایښی دی.

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعٌ الْمَغْفِرَةُ

بیشکه رب ستا واسع (فراخ کوونکی د بښنی او) د مغفرت دی.

تفسیر: نو ځکه له ډیرو ورو گناهونو څخه تیریږی او توبه قبلوی او گنهکاران نه مایوس کوی. که په هره لویه او وړوکی گناه باندی ئی پوښتنه کولی نو د امید ځای به چیری پاتی کیده.

هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَتَاكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجْنَةٌ فِي بُطُونِ
أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تَزْكُوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى

هغه ښه عالم دی په تاسی باندی کله چه پیدا ئی کړی تاسی له ځمکی څخه او کله چه وئ تاسی (پت) بچی په گیدو د میندو خپلو کښی نو مه ستایی مه پاکوئ تاسو ځانونه خپل (چه ستایی به ځانونه خپل) هم دغه (الله) ښه عالم دی. په هغه چا باندی چه ویریږی (له الله او ځان ساتی له معاصیو).

تفسیر: یعنی که د تقوی څه توفیق الله تعالی چاته ورکړی نو دی دی لوئی نه کوی! او خپل ځان دی نه ستائی! ځکه چه پاک الله د هر سری له لوئی او پاکي او تقوی نه په ښه شان خبردار دی. او له هغه وخته ورښکاره ده چه دوی لا د دی وجود او شتوالی په دائره کښی قدم او پل نه و ایښی. هر سری لره ښائی چه خپل اصل او ماهیت دی نه هیروی. د چا ابتداء چه له خاورو څخه شوی وی او بیا ئی د مور د گیدی په تیاره کښی له ناولی وینی څخه خواړه موندلی وی او په هسی ځای کښی پاللی شوی وی او وروسته له هغه څخه له نورو ډیرو روحانی او جسمانی

کمزوریو سره مخامخ شوی وی په پای (آخر) کښی که الله تعالیٰ د خپل فضل او کرم له مخی هغه ته یو لوړ (اوچت) مقام وروښی او هسک (اوچت) لوړ ځای ته دی ورسوی نو هغه ته نه ښائی چه په هغه باندی لوی وکړی. او ځان د هغه لوی مقام مستحق وبولی هغه کسان چه په حقیقت سره متقیان دی نو هغوی له هسی دعوی کولو څخه شرمیږی. او په دی باندی ښه پوهیږی چه په پوره ډول (طریقه) له گردو (تولو) کمزوریو څخه ځان ساتل د بشریت له قوت څخه بهتر دی. لږ تر لږه څه ناولیتوب په هر یوه کښی شته پرته (علاوه) له هغو څخه چه د الله تعالیٰ له لوری ساتلی شوی وی.

أَقْرَبَتْ إِلَيْهِ تَوَلَّى

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه مخ ئی واراوه (له ایمانه او مرتد شو).

تفسیر: یعنی خپل اصل ئی هیر کړ او د خپل اصلی خالق او حقیقی مالک له لوری ئی مخ واراوه.

وَاعْطَى قَلِيلًا وَآكَدَى

او ور ئی کړ لږ شی (له مقررره مال څخه) او منع ئی کړل نور (او سخت پری تینگ شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «یعنی لږ څه ایمان ئی راوړ بیا ئی زده کلک شو». مجاهد رحمة الله عليه او نور لیکي چه دا آیت د ولید بن مغیره په باره کښی نازل شوی دی چه هغه ځمونیو د پیغمبر لږ څه خبری واوریدی او د اسلام په لوری ئی لږ څه رغبت پیدا شو او د کفر له سزا څخه ویریده نژدی ؤ چه مسلمان شی چه یوه کافر ورته وویل داسی مه کوه! چه زه ستا گرد (تول) جرائم پخپله غاړه اخلم او ستا له لوری گرده (توله) سزا زه په ځان تیروم په دی شرط سره چه لږ څه مال ماته راکړی. هغه دا خبره ومنله او د مقرر شوی رقم څه قسط ئی هم ور ورساوه او بیا ئی انکار وکړه نو په دی صورت سره د ﴿وَاعْطَى قَلِيلًا وَآكَدَى﴾ معنی به داسی کیږی چه څه مال ئی ورکړ او بیا ئی لاس وویست.

أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهَوَّيْرَى

آیا شته له ده څخه علم د پتو (خفی شیانو) پس دی وینی (نجات خپل).

تفسیر: یعنی آیا دا د غیب خبر ئی لیدلی دی چه هغه ته به د کفر سزا نه رسیږی؟ او بل سری به پخپل غمای ودروی او په رښتیا سره به دی خلاصیږی؟.

أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ۖ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ۗ ﴿۲۷﴾

آیا نه دی خبر کړی شوی دی په هغه (شی) چه ؤ په صحیفو پانو د موسیٰ کښی او (په صحیفو پانو) د ابراهیم کښی هغه (ابراهیم) چه وفاء ئی کړی وه (په احکامو د الله).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام پخپله وینا او عهد او پیمان باندی پوره ټینگ ولاړ ؤ. او د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام ئی په غمای کړل او د هغه د احکامو په تعميل کښی ئی لږ شه تقصیر هم ونه کړ.

أَلَا تَرَىٰ زُرَّةً وَأُزْرَةَ ۖ وَزَّرَأُخْرَىٰ ۗ ﴿۲۸﴾

(په صحف مذکوره ؤ کښی دا دی) چه نه پورته کوی هیڅ نفس پورته کوونکی بار پیتی د بل نفس.

تفسیر: یعنی د موسیٰ او د ابراهیم علیهما السلام په صحیفو کښی داسی مضمون ؤ چه د الله تعالیٰ په مخکښی یو مجرم د بل مجرم پیتی نشی اخیستی. او هر یو سری خپل سؤال او جواب او ښه او خراب پخپله غاړه اخلی.

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ۗ ﴿۲۹﴾

او بله دا چه نشته هیڅ انسان لره مگر (جزاء د هغه شی) چه کړی ئی دی.

تفسیر: یعنی سری چه هر څه پخپل زیار او کوشش سره گټی هغه د ده دی. او هیڅوک د بل نیکی او بدی نشی اخیستی. پاتی شوه دا خبره که څوک پخپله خوښه خپل غځینی حقوق بل ته وربښی او د الله تعالیٰ منظور شی. دا بیله خبره ده چه د هغه تفصیل له حدیث او فقهی څخه معلومیږی شی.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿۳۱﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوَّلَىٰ ﴿۳۲﴾

او بیشکه (دا چه) جزا د سعی عمل د ده ژر ده چه وبه بنوولی شی (ده ته) بیا به جزاء ورکری شی هغه ته جزاء پوره بدل بنه (د نیکی نیکه - د بدی بده).

تفسیر: یعنی د هر چا سعی او کوشش به د هغه په مخ کښی کښوود شی او د هغه پوره پوره بدل به ورکاره کیری.

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ ﴿۳۳﴾

او بیشکه (دا چه) رب ستا ته ده انتهاء د گردو (تولو) (مخلوقاتو پس له مرگه چه ورغی ورته لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) علومو او افکارو سلسله او د وجود انتهاء د الله تعالیٰ په لوری کیری او تول شیان په پای (آخر) کښی هغه الله تعالیٰ ته رجوع او ورتگ کوی او د ده له مخی به هر چا ته د هغه د ښو او بدو ثمره ورکوله کیری.

وَأَنَّهُ هُوَ أَضَعَكَ وَأَبْنَىٰ ﴿۳۴﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتٌ وَأَحْيَا ﴿۳۵﴾ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿۳۶﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) خندوی او ژړوی او بیشکه همغه (الله) وژنی او ژوندی کوی او (دا چه) بیشکه همغه (الله) پیدا کیری ئی دی جوړی نر او ښځه.

تفسیر: یعنی په دی نری (جهان) کښی گرد (تول) متضاد او متقابل احوال هغه لوی ذات پیدا کری دی. د شر او د خیر خالق همغه الله تعالیٰ دی. د خوښی او د غم کیفیات د هغه په لاس کښی دی - خندول - ژړول - لار ښوول - گمراه کول - ژوندی کول او مړه کول - نر او ښځه پیدا کول او د دوی په شان نور شیان تول د دی خالق د کون و مکان له کارونو څخه دی.

مِنْ نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنِي ۖ وَأَنْ عَلَيْهِ النَّشَأَ الْأُخْرَى ۖ ﴿۴۷﴾

له یوه شاخکی اویو د (منی) خخه کله چه وشخاوه شی (په رحم کښی) او (دا چه) بیشکه په ده باندي دی پیدا کول د دوهم ځلی (پس له مرگه).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه له یوه شاخکی اویو خخه ئی نر او ښځه پیدا کړی دی نو هغه ته بیا پیدا کول څه مشکل دی د یوه پیدایش له ښوولو خخه ئی په بل پیدایش باندي هم تنبیه وفرمایله.

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ۖ ﴿۴۸﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) غنی کوی او خزانی ورکوی (یا خواری).

تفسیر: یعنی مال - خزانه - جایداونه تول د هغه ښځه دی. ځینی د (اقتنی) معنی (افقر) اخلی یعنی هغه ځینی غنی کوی او ځینی فقیر اکرې کوی دا معنی له رومبني سیاق سره مناسبه ښکاری - ځکه چه د متقابلو شیانو ذکر له اول تر اخر پوری راغلی دی او که اول مطلب واخیست شی نو د هغه په مقابل کښی ښانی چه اهلاک کیښود شی چه ذکر ئی وروسته راځی یعنی خزانی - مال او دولت هغه ورکوی او زیاتوی ئی او همغه ډیر لوی دولتمندان او طاقتوران اقوام او تېرونه تباه او بربادوی.

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشَّعْرَىٰ ۖ ﴿۴۹﴾

او (دا چه) بیشکه هم هغه (الله) رب د شعری دی

تفسیر: «شعری» یو لوی ستوری دی چه ځینو له اعرابو به د هغه عبادت کاوه او داسی ئی گانه چه د عالم په پښو او احوالو کښی هغه ډیر تاثیر او اغیزه (اثر) لری دلته دا راښکاروی چه د «شعری» رب هم الله تعالی دی او د دنیا گردی (تولی) پښی او لاندی باندي او نور د ده د قدرت په لاس او واک (اختیار) کښی دی بی وځلی (شعری) هم لکه یو معمولی مزدور د هغه احکامو په ځای راوړلو کښی زیار (کوشش) کوی او په هغه کښی کوم مستقل تاثیر او اغیزه (اثر) هیڅ نشته.

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ۖ ﴿۵۰﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) وژلی هلاک کری دی عادیان رومبی.

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام قوم.

وَتَمُودًا أُمَّ بَقِيٍّ ﴿٥٦﴾ وَقَوْمَهُ نُوْحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٧﴾

او (هلاک کری ئی دی) تمودیان پس باقی ئی پری نه شود بل هیخوک (له هغوی نه) او (هلاک کری ئی دی) قوم د نوح پخوا له دوی نه بیشکه چه دوی و هم دوی دیر ظالمان او دیر سرکشان.

تفسیر: یعنی تر سلهاؤ کلونو د الله تعالیٰ رسول حضرت نوح علیه السلام ته ئی هسی دیر سخت ضررونه او ایذاوی رسولی چه د هغو له ویلو شخه د هر سری زده خویری او راتلونکیو لره ئی بده لاره وپرانیستله.

وَالهُوَ تَفَكُّةٌ أَهْوَىٰ ﴿٥٨﴾ فَغَشَّيْنَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٩﴾

او هغو کلیو اولیو شویو لره ئی بنکته راوغورخول (غمکی ته پس له پورته کیدو نه) پس راولوید په هغه باندی هغه شخه چه راولوید (یا پس پت ئی کره هغه شخه چه پت ئی کرل).

تفسیر: یعنی د تیرو (کتو) باران او وریا ئی پری وکره دا د لوط علیه السلام د قوم یادونه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾

پس په کومو نعمتونو د رب خپل شک کوی ته (ای کافر انسا نه؟).

تفسیر: یعنی د داسی مفسدانو - ظالمانو - او باغیانو تبا ه کول او له منغه لری کول او ورک کول هم د الله تعالیٰ دیر لوی انعام او بښنه ده. آیا د داسی نعمتونو له لیدلو شخه وروسته هم انسان خپل الله تعالیٰ دروغجنوی.

هُذَانذِيرٌ مِّنَ النَّذِرِ الْأُولَىٰ ﴿٥٤﴾

دغه (محمد رسول الله هم) وپروونکی دی له (جملی د) وپروونکیو پرومینیو
 خخه .

تفسیر: یعنی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د مجرمانو د بد انجام خخه هم داسی ویرول
 کوی لکه چه له دوی غنی وړاندی نورو پیغمبرانو هم کفار ویرول .

أَيُّ قَاتِ الْأَرْزَاقِ ۚ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ۝

رانژدی شو راتلونکی (قیامت) نشته هغه لره پرته (علاوه) له الله ښکاره
 کوونکی (راوستونکی) .

تفسیر: یعنی قیامت ډیر نژدی شوی دی خو د هغه تاکیلی (مقرر) وقت پرته (علاوه) له الله
 تعالیٰ بل چاته په ښکاره ډول (طریقه) نه دی معلوم او کله چه تاکیلی (مقرر) وقت نی راشی نو
 هیڅ یو طاقت هغه نشی ستولی (واپس کولی) که الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه په دفع باندی
 قادر دی - خو هغه نی هم نه لری کوی .

أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ۚ وَتَضْحَكُونَ ۚ وَلَا تَبْكُونَ ۚ
 وَأَنْتُمْ سِيدُونَ ۝

آیا پس له دی خبری (قرآن) خخه تعجب کوئ تاسی (انکاراً ای منکرانو) او
 خاندئ تاسی (تمسخرأ) او نه ژارئ (خوفاً) او تاسی غافلان یئ (له هغه شی
 چه مطلوب دی تاسی ته) چتی (بیکاره) لوبی کوئ .

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه نژدیوالی د خبر له اوریدلو خخه بایده ؤ چه تاسی د الله تعالیٰ له
 ویری په ژړا کیدئ او ویریدئ او د خپلی ژغورنی (نجات) تیاری به مو کاوه . مگر تاسی په
 خلاف د هغه تعجب کوئ او خاندئ او په غفلت او بیفکری کښی په چتی (بیکاره) لوبو کښی
 اخته یی .

قَسِّدُوا لِلَّهِ وَعِبَادُوا الْعِبَادَةَ ۝

پس سجده کوئی تاسی (خاص) الله ته او عبادت کوی د هم دغه (الله نه د نورو).

تفسیر: یعنی یو عاقل او یوه لره نه ښائی چه له انجامه غافل شی - او په پند - نصیحت او پوهولو باندی توکی او مزاح وکړی او پری وخواندی بلکه ښائی چه د بندگی لاره غوره کړی! او مطیع او منقاد اوسی! د عاجزی او نیاز وچولی (تندی) د الله تعالیٰ په دربار کښی کیږدی! **تنبییه:** په روایتونو کښی راغلی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کله چه د (النجم) سورت ولوست دی پخپله هم په سجده پریوت او نورو گردو (تولو) مسلمانانو او مشرکانو هم چه هلته حاضر ؤ سجده وکړله. حضرت شاه ولی الله قدس سره لیکي چه «په دی وقت کښی پر گردو (تولو) باندی د الهی یوه غنښیه راښکته شوه او په یوه غیبی او قهری تصرف سره تولو طوعاً او کرهاً سرونه په سجده کیښودل یواځی یو بدبخت چه په زړه کښی ئی سخت مهر ؤ سجده ئی ونه کړه خو له ځمکی څخه ئی لږ څه خاوره پورته کړه او پر هغی باندی ئی خپل وچولی (تندی) کیښود او وی ویل چه ماته دومره کافی دی.

تمت سورة «النجم» والله الحمد والمنة

سورة القمر مکية الا آیات (۴۴) و (۴۵) و (۴۶) فمدنية وهی خمس وخمسون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۴) تسلسلها حسب النزول (۳۷) نزلت بعد سورة «الطارق».

د «القمر» سورت مکی دی ماسواء له (۴۴) ؤ (۴۵) ؤ (۴۶) آیاتونو څخه چه مدنی دی (۵۵) آیته دری رکوع

لری په تلاوت کښی (۵۴) او په نزول کښی (۳۷) سورت دی وروسته د «الطارق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَبْتِ السَّاعَةَ وَاَنْشَقَّ الْقَمَرُ ①

رانژدی شو قیامت او خیری دوه توتی شوه سپوږمی.

تفسیر: له هجرت څخه پخوا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په (منا) کښی تشریف درلود (لرلو)

- د کافرانو یوی لونی جرگی له دوی څخه یوه معجزه وغوښته - دوی وفرماییل چه د آسمان په لوری وگورئ! ناخاپه سپوږمی له منځه دوه توتی شوه یوه توته ئی د لمرخاته په لوری - او بله توته ئی د لمر پربوتو په لوری لاره په منځ کښی ئی غر حائل ؤ - کله چه د کافرانو جرگی دا لویه معجزه ولیده سره ئی وویل چه «محمد صلی الله علیه وسلم پر مونږ یا پر سپوږمی باندی سحر جادو کودی کری دی». دغی معجزی ته (شق القمر) وائی او دا یوه نمونه یا نښه وه د قیامت چه وروسته له دی څخه به هر شی لکه دا شلیږی او چوی طحاوی او ابن کثیر او نورو د دی واقعی د تواتر دعوی کری ده او له کوم عقلی دلیل سره تر اوسه پوری د هسی واقعاتو محال کیدل نه شی ثابت کیدی - او یواځی د استبعاد په بناء باندی داسی قطعی الثبوت شیان نه شی تردید کیدی. بلکه استبعاد خو اعجاز لره لازم دی. ورځنیو واقعاتو ته څوک معجزه ویل شی؟ ځمونږ هغه مستقل مضمون دی وکوت شی چه په «المحمود» کښی د معجزاتو او خوارق العادات په نسبت خور شوی دی. پاتی شوه دا خیره که (شق القمر) واقع شوی وی نو په تواریخو کښی ولی هغه نشته! په یاد ئی ولرئ چه دا قصه د شپې ده نو په ځینو ملکونو کښی د مطالعو د اختلاف په سبب په دی وخت کښی ورځ وه او په ځینو ځایونو کښی نیمه شپه او خلق به اوده ؤ او که ځینی وی او په خلاصه هوا کښی ناست وی او هر چیری اسمان هم صاف او شین وی نو عادتاً دا ضروری نه ده چه هغوی تول د آسمان په لوری هسی وگوری چه هیڅ سترگی ئی له سپوږمی ځینی په بل لوری وا نه وری. که پر ځمکی باندی د سپوږمی رنا (رنرا) وی او آسمان هم شین وی نو د هغی د دوو توتو کیدلو څخه د هغی په رنا (رنرا) کښی کوم محسوس فرق او توپیر (تفاوت) نه څرگندیږی. برسیره په دی دا قصه د شو رپو (ثانیو) پیښه وه. مونږ وینو چه دیر ځلی د سپوږمی تندر (خسوف) پیښیږی او تر دیر وقت پوری ځنډیږی (وریدیږی) ولی په ملیونو انسانان نه پری خبریږی په تیره بیا چه په هغی زمانی کښی لکه نن غوندی رصدخانی او نور آلات او ادوات هم نه ؤ او نه دومره مکمل او وسیع انتظامات او نه د تقاویمو - جنتریگانو زیادت ؤ او نه دومره اشاعت ؤ. په هر حال د دی معجزی نشتوالی په غربی تاریخونو کښی د دی د تکذیب دلیل نشی کیدی او په شرقی تواریخو کښی د دی معجزی ذکر شته. په هندوستان کښی د (مالیبار) د مهاراجی د اسلام سبب هم دا واقعه شوی ده.

وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرَضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمَرٌّ ﴿٥٤﴾

او که وویښی دغه (کفار د قریشو) کوم دلیل (د قدرت) نو پر څنگ به شی دوی (مخ به واری) تری او وائی به دوی (دغه) سحر کودی دی قوی چه له پخوا راهیسی راځی.

تفسیر: یعنی پخوا له دی هم د نبوت دعوی کونکیو د داسی سحر او کودو دعاوی کری دی

هم هغسی چه هغه تللی دی - دا به هم غئی.

وَكذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَ هُمْ وَكُلٌّ أُمَمٌ مُّتَقَرَّبَةٌ ۝۳

او دروغجن کوی دوی (حق لره) او متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو او هر کار قرار نیوونکی دی (سره له کوونکی خپل په نعیم یا جحیم کبسی).

تفسیر: یعنی د هغوی عذاب هم په خپل وقت باندی راتلونکی دی او هغوی لره هغه هلاک او گمراهی چه د الله تعالیٰ په علم کبسی تا کلی (مقرر) شوی ده هیخ وړاندی وروسته کیدونکی نه ده.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ۝۴

او خامخا په تحقیق راغلی دی دوی ته خبری د اهلاک د پخوانیو امتونو هغه شی چه په هغه کبسی امتناع سرزنش ؤ (له کفره).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په وسیله هر راز (قسم) احوال او د تباہ شویو قومونو واقعات دربشکاره شوی دی که په هغو باندی غور وکړئ نو د الله تعالیٰ له لوری لویه تنبیه او وپنول دی. راغلی دی دغو منکرانو ته دغسی پند چه:

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ التُّذْرَةَ ۝۵ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ ۝۶

حکمت دی کامل نهایت ته رسیدلی پس هیخ نفع نه رسوی (دوی ته) ویروونکی (انبیاء قرآن مواعظ) نو مخ وگرځوه ته له هغوی څخه.

تفسیر: یعنی قرآن مجید د پوره عقل او حکمت د خبرو مجموعه ده که څوک ئی په ښه نیت او پوره توجه سره ولولی نو په زړونو کبسی ئی ځای نیسی او په کبسی لوپړی مگر د افسوس ځای دلته دی چه سره د دومره لار ښوونی او د هدایت د اسباب د شتو بیا هم دوی هدایت نه مومی او په سمه لاره نه راځی او هیخ یو نصیحت او پوهول په دوی باندی خپل اثر نه اچوی هومره چه دوی وپوهوی هم هغسی چه په تیرو (گتو) کبسی موری (میخ) نه ننوځی پند هم د هغوی په زړونو کبسی کار نه کوی نو ځکه د هسی غتو زړونو او سنگدلو بدبختانو په فکر کبسی ډیر زیات مه اوسئ تاسی د خپل تبلیغ فرض او د دعوت وظیفه او دنده په ښه شان او سلوک سره ادا

و فرمای - اوس نو د زیات تعاقب ضرورت نشته پریوئی چه هغوی د خپلی هستوگنی د خای په لوری ور درومی .

يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ نَّكَرٍ ۝۶

(او یاده کره هغه) ورغ چه راوبولی (دوی لره) بلونکی یو شی نااشنا ته (چه حساب او جزاء د اعمالو ده).

تفسیر: یعنی د حشر د دگر (میدان) په لوری د شمیر (حساب) ورکولو دپاره .

حُشْعًا أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ویریدونکی خری خواری به وی سترگی د دوی .

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به ئی د خوف او ندامت لامله (له وجی) په ډیر ذلت او ندامت سره سترگی خوری او مری وی او له ډیره شرمه به ځمکی ته گوری .

يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ۝۷ مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ

رابه وخی دوی له قبرونو څخه گواکی دوی به ملخان مچان وی خواره واره چه تلوار کونکی به وی په لوری د بلونکی خپل .

تفسیر: یعنی گرد (تول) رومبنی او وروستنی خلق به له خپلو قبرونو څخه ووخی او د مچانو په ډول (طریقه) سره به په ځمکه کښی تیت پیت او خواره شی . او د الله تعالی په مخ کښی به د خپلو چارو د جزاء دپاره په ډیر تلوار سره حاضریری .

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمَ عَسَىٰ

وائی به کافران دا ورغ ده ډیره سخته .

تفسیر: یعنی د هنی ورغی د ویرونکیو احوالو او شدائدو لامله (له وجی) او د خپلو جرائمو له تصویره به کفار داسی ووائی چه دا بده سخته ورغ ده! وبه لیده شی چه نن به غه راباندی تیریوی. وروسته دا راضیې چه قیامت او د آخرت عذاب پخپل وقت باندی راتلونکی دی. دیرو دروغجنانو ته له هغه شخه پخوا په دنیا کښی هم یوه سخته ورغ په مخ راغلی ده.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمَ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ①

دروغجن کړی دی پخوا له دوی شخه قوم د نوح نو دروغجن کړ دوی بنده غمونو او وی ویل چه (دغه نوح) لیونی دی او منع کړی شوی دی (له دعوت د خلقو نه).

تفسیر: کفارو به تهدیداً ویل ای نوحه که ته له خپلو هسی خبرو نه اوړی نو مونو به دی تر دبرو (گتو) لاندی خښ کړو! گواکی په داسی ویرولو سره نی د هغوی خبرو ته غوړ نه نیو او د ده خبری په توی تللی. غښی د ﴿وَازْدُجِرَ﴾ معنی داسی کوی چه لیونی یا بادسار یا رنخور دی او سد (هوش) او عقل تری ورک دی. (العیاذ بالله).

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَاتَّصِرْ ②

پس دعا سؤال وکړ (نوح) له ربه خپله (داسی چه) بیشکه زه مغلوب عاجز شوی یم نو بدل می واخله (له کفارو).

تفسیر: یعنی له سلهاو کلونو پوهولو سره هم کله چه شوک د دوی په خبرو باندی ونه پوهیدل نو دوی هغوی ته ښیری وفرمایلی او وی ویل «آلویه غښنتنه (خاونده) ! زه اوس د دوی له لار ښوونی شخه عاجز شوی یم. پر دوی باندی غما هدایت او لار ښوونی هیخ اغیزه (تاثیر) او اثر ونه کړ. اوس نو ته د خپل دین او پیغمبر بدل او کسات واخله! او پر غمکه باندی هیخ یو کافر ژوندی مه پریوده!».

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُّطَهَّرٍ ③ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَىٰ أَرْقُفٍ قُودِرَةٍ ④

نو و پیرانیستل مونږ ورونه د آسمان په اوبو دیرو راتوئی شویو سره (له آسمانه) او وپهولی مونږ له ځمکې څخه (هم) چیني بیا سره گډی شوی ټولی اوبه (د آسمان او د ځمکې) په هغه کار باندی چه تاکلی مقرر شوی ؤ (چه اهلاک د قوم د نوح ؤ).

تفسیر: یعنی اوبه داسی سختی راوشوریدی لکه چه د آسمان گرد (ټولو) ورخونه خلاص شوی وی او لاندی د ځمکې ټولی اوبه هم له یوی مخی د باندی راوخوتیډلی او دومره زیاتی اوبه راوتی لکه چه د ځمکې مخ د لویو چینو یوه مجموعه شوه، بیا د لاندی او د باندی او دا دواړه اوبه سره گډی شوی د هغه کار دپاره حاضری شوی چه د الله تعالیٰ له خوا لا پخوا له هغه تاکلی (مقرر) شوی ؤ. یعنی د نوح علیه السلام د قوم تباہی - هلاکت او دویدل.

وَصَلَّنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ الْاَوَابِرِ وَدُسِّرُ لَمْ يَحْمِلْنَا

او سور کړی وو مونږ دغه (نوح) پر (بیری چه) خاوند د تختو پلنو او میخونو پریرو (غتو) وه چه تلله گرځیده په ځای د لیدلو د سترگو ځمونږ.

تفسیر: یعنی د دی وپروونکی طوفان په وقت کښی د نوح علیه السلام بیری ځمونږ تر کتنی حفاظت او نگرانی لاندی وه. او په ډیره هوسانی (راحت) او آرامی سره د اوبو په سر گرځیده.

جَزَاءُ لِمَن كَانَ كُفْرًا

(واقع شوی ؤ دا طوفان) لپاره د امداد د هغه چا چه کفران د احسان ئی کړی شوی ؤ (چه نوح دی).

تفسیر: یعنی کفارو د نوح علیه السلام بی قدری وکړه او د الله تعالیٰ د خبری له منلو څخه ئی مخ واړاوه. دا وه د هغه سزا او انتقام چه د لوی طوفان او سخت څپان په ډول (طریقه) ورورسیده.

وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدْرِكٍ

او خامخا په تحقیق پریښودله مونږ دغه (بیری) یو دلیل (د قدرت خپل) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی فکر کوونکی لره په دی واقعی کښی د قدرت ډیر دلائل او د عبرت زیاتی نښی دی یا ئی دا مطلب چه نن د کشتی وجود په دنیا کښی هغه قصه را په یادوی او د الله تعالی د لوی قدرت لویه نښه ده ځینی وائی چه عیناً همغه د نوح علیه السلام کشتی تر ډیری مودی پوری پاتی او د (جودی) پر غره باندى پرته وه تر دی چه د دی امت د خلقو تر سترگو هم تیره شوی وه. والله اعلم.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِي ﴿۱۳﴾

پس څرنګه ؤ عذاب ځما (په دوی چه می هلاک کړل تول په طوفان) او ویرول (ځما په ژبی د نوح).

تفسیر: یعنی ځما عذاب ئی ولید چه څومره ویروونکی دی او ځما دارول څومره په ځای او رښتیا دی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ﴿۱۴﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن دپاره د یادولو او پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی له قرآنه پند اخیستل ډیر آسان دی ځکه هغه مضامین چه د ترغیب - ترهیب - انداز - تبشیر او نورو په نسبت دی هغه ګرد (تول) بالکل صاف - سهل - ساده او آسان او مؤثر دی او دومره سهل او صاف دی چه هر سړی په لږ فکر او غور سره پری پوهیږی.

تنبیه: د آیت مطلب دا نه دی چه قرآن یواځی یو سطحی او معمولی کتاب دی. او دقائق - حقائق او غوامض پکښی نشته ځکه چه د هغه علیم - خبیر د کلام په نسبت به هسی اتکل او ګمان څوک وکړی شی؟ آیا داسی دی فرض کړ شی کله چه پاک الله له خپلو بندګانو سره خبری کوی نو معاذ الله له خپلو لایتناهی علومو څخه بالکل جلا (جدا) کیږی؟ او ساده خبری کوی؟ یقیناً د ده په کلام کښی هسی ژور حقائق او دقائق شته چه د هغو لتول د نورو په خبرو کښی چتی (بیکاره) او عبث دی. نو ځکه په حدیث کښی راغلی دی «لَا تَقْضِي عَجَائِبَهُ د قرآن عجائب او اسرار له سره ختم کیدونکی نه دی» د دی امت علماء او د دی ملت حکماء د دی پاک کتاب د دقائقو او اسرارو په نسبت او د هغو د خیاباؤ په لتولو او د زرھاؤ احکامو استنباط په شاؤ خوا کښی خپل عمرونه صرف کړی دی خو سره له هغه هم د هغه پای (آخر) او

انتهاه ته نه دی رسیدلی.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِم رِيحًا
صَرَصْرًا فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾

دروغجن کری و عادیانو (هود) نو شرنگه و عذاب عَما او ویرول عَما بیشکه مونبر لیبرلی و مونبر پر دوی بانندی باد دیر سخت په ورغی نحسی (د بدی) کنبی چه تل وی بدی ئی (پر دوی بانندی چه په کنبی اهلاک شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی بدی او نحوست پورته نه شو تر شو گرد (تول) سره تمام نه شول او دا د نحوست ورغ هغوی لره وه نه تل» هغه ورغی منحوسی گنلی کیبری - لکه چه په ناپوهانو کنبی مشهوره ده. که هغه ورغ د عذاب د رابنکته کیدلو په نسبت تل منحوسه وگنله شی نو کومه ورغ به بختوره وگنله شی. په قرآن کریم کنبی تصریح ده چه هغه عذاب اووه شپي او اته ورغی پرله پسی وو. اوس نو ونبیئ چه په دی تقدیر د اونی (هفتی) کومه ورغ به له نحوسته تشه وی؟

تَنْزِعُ النَّاسَ لَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَحْلِ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

چه را ایستل به (باد له پتو ژورو کندو د عایونو خپلو نه) خلق گواکی دوی تنی د خرماؤ وی چه له بیخه را ایستلی شوی په عَمکه پریوتلی وی.

تفسیر: د عاد قوم دیر پیاوړی (بهادر) قوی او د لویو جثو او ونو (قد) خاوندان و خو دوی د دی سخت باد او د لویې سیلی له ورینه داسی سر په شت راولویدل لکه چه د کجورو ونی چه له سته او بیخه وویستلی شی او هغه خوا وغورغولی شی.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ
لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّذَكِّرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

نو خرنگه و عذاب عَما او ویرول عَما (له بیخه ایستل می) او خامخا په

تحقیق آسان کری دی مونبر قرآن ذکر پند اخیستلو ته نو آیا شته شوک
یادوونکی پند اخیستونکی دروغجن کری و ثمودیانو (انبیاء او نور) ویروونکی.

تفسیر: یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن کر او حال دا دی چه د یوه نبی دروغجن
کول عیناً د تولو پیغمبرانو دروغجن بلل دی ځکه چه د دین په اصولو کښی دوی گرد (تول) یو
د بل مصدقان او مؤیدان دی.

فَقَالُوا ابْشِرْنَا وَاحِدًا اتَّبِعْهُ إِنَّا إِذْ لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿۲۷﴾

پس وویل دوی آیا یو بشر لره له مونبر څخه چه یو دی متابعت وکړو (مونبر
چه ډیر یو) ده لره بیشکه مونبر په دغه وقت کښی خامخا به یو په گمراهی
او لیونتوب کښی (نو نه ئی کوو متابعت).

تفسیر: یعنی دغه خو کومه آسمانی پرښته نه دی بلکه مونبر غوندی یو سری دی هغه هم یو
بیکس او یواځی چه هیڅ یو قوت او ملگری ورسره نشته دی غواړی چه مونبر رانکته او د خپل
ځان تابع وگرځوی او حال دا دی چه دا کار له سره هیڅ کیدونکی نه دی که مونبر د ده په
خبرو باندی وغولیدو او د ده په لومه کښی بند شو نو دغه به ځمونبر سخته غلطی او ناپوهی -
حماقت څرگند کری بلکه دا کار به له لیونتوب سره سم وی هغه مونبر ویرووی چه که تاسی ځما
دا خبری ونه منئ نو په اور کښی لویدیئ او ځمونبر په نزد په اور کښی لویدل دا دی چه مونبر د
ده خبرو ته غور کیدو او تابع ئی وگرځو.

ءَأَلْقَى إِلَهُكُمُ الْحَقَّ مِنَ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشْرٌ ﴿۲۸﴾

آیا غورځولی شوی دی ذکر وحی په ده باندی په منع ځمونبر کښی (نه ده
شوی وحی) بلکه دی ډیر دروغجن متکبر دی (چه پخپله ځان غتوی).

تفسیر: یعنی پیغمبری ته د نورو خلقو په منع کښی یواځی هم دغه پاتی و؟ گردی (تولی)
خبری ئی دروغ دی! خامخا ځان لوی رانیسی! تکبر کوی او وانی چه زه د الله تعالی له لوری
استاځی او پیغمبر یم! او گرد (تول) قوم ته بنائی چه ځما خبری ته غور کیددی او اطاعت می
وکری او حکم می ومنی! نو تردیداً فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چه:

سَيَعْلَمُونَ عَدًّا مِّنَ الْكُذَّابِ الْأَشْرُ ﴿۲۹﴾

ژر ده چه پوه به شی دوی صباح (په وقت د نزول د عذاب کښی یا په ورځ د قیامت کښی) چه څوک دی هغه ډیر دروغجن متکبر.

تفسیر: یعنی ډیر ژر معلومیږی چه د دی دواړو په منځ کښی دروغجن او متکبر څوک دی؟

إِنَّمَا مَرْسِلُوا النَّاقَةَ فَنَدَّهَ لَهُمْ

بیشکه مونږ لیږونکی یو د اوبسی دپاره د فتنی ازموښت د دوی.

تفسیر: یعنی د هغوی له غوښتنی سره سم مونږ له تیږی (گتۍ) څخه اوبه را وویسته او ور ومو لیږله او د هغی په وسیله مو دا په عملی ډول (طریقه) هم ښکاروله چه له هغوی څخه کوم یو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول خبری منی؟ او کوم یو د خپل نفس په غوښتنی کار کوی؟

فَأَرْقَبَهُمْ وَأَصْطَبِرُ ۝ وَنَبَّهَهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قَسَمَةٌ بَيْنَهُمْ ۝ كُلُّ شَرِبٍ مَّحْتَضَرٌ ۝

پس منتظر اوسه ته (ای صالح!) دوی ته او صبر وکړه (یعنی وگوره! چه څه نتیجه راوځی؟) او خبر کړه دوی (په دی) چه بیشکه اوبه ویشلی شوی په منځ د دوی (او د اوبسی) کښی هر وار د اوبو ته حاضر کړی شوی دی (خاوندان د اوبو پخپل وار).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي هغه اوبه به په هر وار چه اوبو ته تله نور بودگان (څاروی) او حیوانات به له هغی څخه ویریدل او لری به تثبیدل نو د الله تعالیٰ له لوری وار او نوبت مقرر شو چه یوه ورځ به هغی اوبسی اوبه څښلی او بله ورځ به نورو حیواناتو.

فَنَادُوا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ ۝

نو راوباله دوی ملگری خپل (لپاره د وژلو د اوبسی نو توره ئی واخیسته) پس پری ئی کړی پښی (د هغی اوبسی او مړه ئی کړه).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یوه بدکاره بڼه وه چه حیوانات ئی دیر ؤ هغی خپل یو آشنا وسراشاوه (ولمساوه) او هغه د دی اوبسی پښی پری کری او وی وژله نو نازل شو پری عذاب پس له دریو ورغو نه».

كَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذْرِي ۚ اِنَّا ارسلنا عليهم صيحةً
واحدةً فكانوا كهشيم الموحظير ۝

پس خرنګه ؤ عذاب عَمَا او ویرول عَمَا. بیشکه مونږ ولیږه مونږ پر هغو باندي غږ یو (د جبریل) نو شول دوی لکه وچ مات شوی (توتی توتی خس خاشاک واښه شپول جوړوونکی).

تفسیر: یعنی پرستی یوه سخته کریکه وکړه چه د هغی لامله (له وجی) د هغو ګردو (تولو) زړونه وچاودل او تول سره هک پک او ترهور (حیران) پاتی شول او هسی راوبریښیدل لکه چه د وښو یوه لویه کوته د بودګانو (خاروو) تر پښو لاندی غوبل شوی وی او ګرد (تول) سره ګود او مات او چیت او بوس بوس شوی وی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدْكِرٍ ۝ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي ۝

او خامخا په تحقیق آسان کری دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی؟ دروغجن کری ؤ قوم د لوط ویروونکی انبیاء لره.

تفسیر: یعنی دوی حضرت لوط علیه السلام ته دروغجن وویل او په داسی کار سره چه د یوه نبی تکذیب ئی وکړ ګواکي د ګردو (تولو) انبیاء تکذیب ئی وکړ یا دروغجن کری قوم د لوط لوط په ویرولو او پند ورکولو د ده سره دوی لره.

اِنَّا ارسلنا عليهم حاصباً الا ال لوط نجيتهم بسحر ۝
تعبه من عندنا كذلك نجزي من شكر ۝

بیشکه مونبر لیبرلی ؤ مونبر پر دوی باندی باد کانی ویشتونکی مگر کورنی د لوط وموژغورل (وموساتل) دوی په پیشمنی کنی له جهته د مهربانی له نزدۀ ؤمونبر هم داسی (د آل لوط په شان) جزاء ورکوو مونبر هغه ته چه شکر وباسی حق منونکی وی.

تفسیر: یعنی لوط علیه السلام په پیشمنی کنی له خپلو کورنیو سره روغ رمت ووتلو او هغوی ته هیخ ربر (تکلیف) او عذاب ونه رسید. او ؤمونبر عادت هم داسی دی چه حق پیژندونکیو او شکر ویستونکیو بندگانو ته هسی جزا ورکوو.

وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالْأَنْذَرِ ﴿۲۷﴾

او خامخا په تحقیق ویرولی ؤ (لوط) دوی لره له نیولو ؤمونبر شخه نو شک وکر دوی په ویرولو (د هغه کنی).

تفسیر: یعنی د هغو په خبرو کنی به یی چتی (بیکاره) ویناوی شهبی جگری کولی او هغه به ئی دروغجن کاوه (په ویلو د ده کنی).

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ ﴿۲۸﴾

او خامخا په تحقیق غوښتی ؤ دوی له دغه (لوط شخه) میلمانه د هغه (بدکاری ته) نو محو پندی کری مونبر سترگی د دوی پس (وفرماپل الله دوی ته په ژبه د ملاکو چه) وشکعی تاسی ثمر د عذاب ؤما او د ویرولو ؤما.

تفسیر: پر هغو پرښتو باندی چه د ښکلیو هلکانو په اشکالو راغلی وی دوی د انسانانو گمان کری او د خپلو بدو اخلاقو او بدو رشو په غوښتنه پر دوی باندی د لاس اچولو په فکر کنی شول نو مونبر هغوی پرانده کرل چه هر لوری ته گرغیدل او له هر شی سره لگیدل او هیخ شی به هغوی ته نه ښکاریده نو ورته ومو ویل چه پومبی تاسی د دی عذاب خوند وشکعی!

وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بِكُورَةِ عَذَابٍ مُّسْتَقَرَّةٍ ﴿۲۹﴾ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرِ ﴿۳۰﴾

او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته په وقت د صباح کنی عذاب چه ثابت

قرار نیوونکی ؤ (په دوی باندی) نو (و فرمایل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وشکع تاسی ثمره د عذاب عما او د ویرولو عما .

تفسیر: یعنی له پندولو شخه وروسته مو د هغوی کلی واپول او پر دوی باندی می له پاسه تیبری (گتی) وورولی له هغه وروکی عذاب شخه وروسته دا لوی عذاب ؤ چه پر دوی باندی له پاسه د صباون په وقت کینی راولوید .

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ۖ وَلَقَدْ
جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ۗ

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته شوک یادوونکی پند اخیستونکی . او خامخا په تحقیق راغلی ؤ (فرعون او) قوم د فرعون ته ویروونکی .

تفسیر: حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام او د هغوی ویروونکی نهه مشهوری معجزی .

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذِبًا وَفَاعَلْنَا بِهِمْ مَا أَخَذْنَاهُمْ مِنْ عَزَائِبِ الْمُقْتَدِرِ ۗ

دروغجن کړل هغوی دلائل د قدرت عمونږ ټول نو نیول مونږ دوی په نیولو د ذات ډیر غالب او قادر سره .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ نیول زبردست نیول دی چه د هغه قوت او قدرت له لاسه هیڅوک چیری نشی تښتیدلی - لکه چه د فرعونیانو گرد (ټول) لاؤ لښکر نی سره له فرعون د قلمز په بحیره کینی هسی سره دوی کړل چه یو تن هم د هغو له منځه خلاص نشو .

الْقَارِئُ خَيْرٌ مِنْ أَوْلِيِّكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ۗ
أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرُونَ ۗ

آیا کفار ستاسی (ای عربو!) غوره دی له پومبنيو (کفارو) د تاسی شخه یا

تاسی ته (حکم) د خلاصی دی په (پرومینیو) کتابونو کښی. آیا وائی دوی (چه) مونږ یو ټولی مرستی (مدد) کوونکی یو له بل سره بدل اخیستونکی.

تفسیر: الله تعالیٰ د پرومینیو قومونو قصه او روی او د هغی په منځ کښی موجوده ؤ خلقو ته خطاب کوی چه آیا له دی موجوده ؤ کافرانو څخه پخوانی کافران کم قوته یا بی شوکته ؤ؟ یا دوی له هغوی ځنی قوی او ښه دی ؟ کله چه مونږ هغو تیرو کافرانو ته د هغوی د کفر او طغیان په سزا کښی تباهی ورکړه نو آیا د دوی تباهی کومه سخته خبره ده؟ یا دوی ته د الله تعالیٰ له لوری کوم لیکلی امر ورکړی شوی دی چه هومره مو چه زړه غواړی شرارت او سرکشی وکړئ تاسی ته هیڅوک سزا نه درکوی یا ئی داسی گنلی او تاکلی (مقرر کړی) دی چه ځمونږ مجمع او ټولنه ډیره لویه ده مونږ به یو له بل سره مرستی (مدد) کوو او گرد (ټول) به په دی وسیله له سزا څخه ځانونه ساتو او هیڅوک به نه پریردو چه ځمونږ په مخ کښی بریالی (کامیاب) شی نو فرمائی الله جل جلاله:.

سَيَهْرُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الذُّبُرَ ﴿۲۷﴾

ژر ده چه ماته به کړه شی جمع (د دوی) او وه گرځوی دوی شاوی خپلی (مسلمانانو ته له جنگه).

تفسیر: یعنی ژر ده چه دوی ته به د هغوی د دی مجمع حقیقت ورښکاره شی او د مسلمانانو په منځ کښی به ماتی ومومی او شا به وگرځوی لکه چه په بدر - احزاب او نورو غزاؤ کښی دغه وړاندی ویل راښکاره شول په دی وخت کښی ځمونږ د لوی استاخی په ژبه باندی دا آیت جاری ؤ ﴿سَيَهْرُ الْجَمْعُ وَيُولُونَ الذُّبُرَ﴾

بَلِ السَّاعَةِ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَذْهَىٰ وَأَمْرٌ ﴿۲۸﴾

(دغه قتل او ماتی کافی نه ده دوی ته) بلکه قیامت دی وقت ځای د وعدی (د عذاب) د دوی او قیامت ډیر سخت دی (چه نه لری هیڅ علاج) او ډیر تریخ دی (له عذابه د دنیا نه).

تفسیر: یعنی دلته به څه ماتی ومومئ د دوی اصلی ماتی به په هغه وقت کښی وی چه قیامت په سر راوړیږی او هغه به د سخت مصیبت وقت وی.

إِنَّ الْمَجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿۲۷﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى
وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿۲۸﴾

بیشکه گنهگاران په گمراهی کښی دی او په اور گرم (د دوزخ او لیونتوب) کښی دی. هغه ورغ چه راکش کړل به شی دوی په اور (د دوزخ) کښی په مخونو د دوی (وبه ویل شی دوی ته زجرأ چه) وشکعی تاسی (مزه) د مس کولو رسیدلو (د اور) د دوزخ.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی د غفلت لامله (له وجی) هک بک او حیران پاتی کیږی او دا سودا یی هلته له ککری څخه راوغی چه په زیرو سترگو او مات اورمیبه د دوزخ په اور کښی راښکولی شی او وبه ویل شی دوی ته زجرأ د ملائکو په ژبه چه «واخلع اوس لږ څه د دی گرم اور مزه هم وشکعی!».

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿۲۹﴾

بیشکه مونږ هر شی پیدا کړی مو دی په (پرومبنی ازلی) اندازه سره .

تفسیر: هر راتلونکی شی لا له پخوا څخه د الله تعالیٰ په علم کښی شته او کتمت (هو بهو) هم هغسی لیکلی شوی دی او له هغه څخه هیڅ یو شی وړاندی وروسته کیدونکی نه دی. د دنیا عمر، د قیامت وقت او نور تول شیان د الله تعالیٰ په ازلی علم کښی معین، مقرر او تاکلی شوی دی چه هغه خامخا په همغه مقرر او مقدر وقت کښی واقع کیدونکی دی او له سره په هغه کښی تقدیم او تاخیر نشی کیدی.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلِمَةٍ بِلَا بَصَرٍ ﴿۳۰﴾

او نه دی امر غمونږ (یو شی لره چه اراده مو کړی ده د هغه د پیدا کولو) مگر (امر) یو غل لکه رپول د سترگو.

تفسیر: یعنی د سترگو په رپولو کښی د هر څیز اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی هم هغسی کوی الله تعالیٰ ته د یوه شی په جوړولو یا د یوه څیز په وړانولو کښی هیڅ څنډ (ایسارتیا) نه واقع کیږی او نه څه ربر (تکلیف) او مشقت ورپېښیږی.

وَلَقَدْ أَهَلَكْنَا أَشْيَاءَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدْرِكٍ ﴿۵۱﴾

او خامخا په تحقیق هلاک کری دی مونږ مشابهه نظائر ستاسی (له سابقه و او اممو) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی تاسی غوندی دیر کافران مو تباہ کری دی نو په تاسی کښی دغسی کوم فکر کوونکی نه دی چه د هغو له احواله عبرت واخلي او په صدق سره ایمان راوړی.

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿۵۲﴾

او هر هغه شی چه کری دی هغوی (لیکلی شوی دی) په (پانو د اعمالنامی د دوی او په) لوح محفوظ کښی.

تفسیر: یعنی هر یو نیک او بد عمل وروسته له کولو څخه د هغوی په اعمالنامو کښی لیکلی کیږی او د پوښتنی په وقت کښی دا گرد (تول) کاغذونه او دفترونه وروړاندی کیږی.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَقَرٌّ ﴿۵۳﴾

او هر وړوکی او لوی (عمل که خیر وی که شر وی) لیکلی شوی دی (په) لوح محفوظ کښی.

تفسیر: یعنی پخوا له دی څخه د هر وړوکیو او لویو شیانو تفصیل په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی او گرد (تول) دفترونه ئی په منظم ډول سره مرتب دی تر دی چه دیر یو وړوکی شی هم له قلمه نه دی لویدلی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿۵۴﴾ فِي مَقْعَدِ صَدَقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿۵۵﴾

بیشکه ویریدونکی به په جنتونو کښی وی او په ویالو کښی وی (چه څکی له

اوبو شرابو - شاتو - شودو د هغو) په مجلس (حق) رښتيا (د جنت) کښي
په نزد د باچا لوی قدرت لرونکی (چه هیشوک ئی نشي عاجزولی).

تفسیر: وروسته له مجرمینو څخه اوس د متقینو انجام بیان فرمائی چه دوی به د خپل صدق په
سبب د الله تعالی د استاغي له رښتیا وعدی سره سم په یوه غوره غځای کښي وی چه هلته به ئی
د مالک الملک والملکوت د قرب دولت په لاس وی.

اللهم انک ملیک مقتدر ماتشاء من امر یکون فاسعدنا فی الدین وکن لنا ولا
تکن علینا وآتنا فی الدنیا حسنة وفي الآخرة حسنة وفنا عذاب النار.

تمت سورة القمر بعون الله وتوفيقه

سورة الرحمن مدنية وهي ثمان وسبعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۵) تسلسلها حسب
النزول (۹۷) نزلت بعد سورة الرعد.

د «الرحمن» سورت مدنی دی (۷۸) آیتونه (۳) رکوع لری په تلاوت کښي (۵۵) او
په نزول کښي (۹۷) سورت دی وروسته د «الرعد» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الرَّحْمَنُ ۝ عَلَّمَ الْقُرْآنَ ۝

رحمن ښوولی دی قرآن (هغه چاته چه اراده ئی شوی ده د ښوونی د قرآن).

تفسیر: یعنی دغه قرآن کریم د الله تعالی په عطا یاو کښي لویه عطیه او د ده په نعمتونو کښي له
گردو (تولو) څخه لوی نعمت او رحمت دی. د انسان بساط ته او د هغه ظرف ته خیال وکړئ او
د قرآن د علم دا بی څنډی (غاری) لرونکی لوی بحر او سیند ته وگورئ او بیا غیر شی چه
انسان ته ئی سره له دومره ضعفه څومره عزت او لوئی د عظیم الشان قرآن په ورښلو سره ورکړی
ده! او دی ضعیف البیان انسان ته ئی له آسمانونو او غرونو څخه خورا (دیر) لوی او دروند شی
ورښلی دی او دی ئی د هغه حامل گرځولی دی چه هغه د رحمن هم دا پاک کلام دی. که نه
چیری بشر او چیری د الله تعالی کلام؟

تنبیه: د «النجم» په سورت کښی ئی وفرمایل چه ﴿عَلَّمَ شَدِيدُ الْغَوَىٰ﴾ الآية - او دلته ئی راڅرگنده کړه چه د قرآن اصلی ښوونکی الله تعالیٰ دی که څه هم د پښتو په وسیلی سره ئی رابښی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ ۝ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ۝

پیدا کړی ئی دی انسان بیا ئی ورښوولی دی بیان (خبری چه د زړه مقصدونه ئی پری ادا کیږی).

تفسیر: «ایجاد» یعنی د وجود عطاء فرمایل د الله تعالیٰ له لویو نعمتونو څخه دی. بلکه د گردو (تولو) نعمتونو بیخ دی او هغه په دوه ډوله (قسمه) دی ایجاد د ذات او ایجاد د صفت نو الله تعالیٰ اول سری پیدا کړ او په هغه کښی یی د علم بیان صفت هم کیښود. یعنی قوت ئی وروباڼه چه د خپل زړه خبره په ډیره صفائی - حسن او ښه والی سره اداء کړی شی او د نورو په خبرو او اترو باندی هم ښه پوهیږی. انسان په دی صفت سره قرآن مجید هم لوستی شی او هم ئی لولولی شی د خیر او شر - د هدایت او ضلالت د ایمان او کفر - د دنیا او آخرت په خبرو باندی هم په ښه شان سره پوهیږی او هم نور پری پوهولی شی.

الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ يُحْسِبَانِ ۝

لمر او سپوږمی (جاری او روان) دی په حساب سره (چه پخپل تگ کښی نه تیریږی له هغه نه).

تفسیر: یعنی د دواړو طلوع او غروب زیاتوالی او لږوالی یا په یو احوال باندی قائم پاتی کیدل - بیا د هغوی په وسیله د فصلونو او موسمونو بدلیل او په سفلیاتو باندی راز راز (قسم قسم) تاثیرات غورځول دا گرد (تول) تر یوه خاص حساب او ضابطی او مضبوط نظام لاندی دی مجال نشته چه د هغه له تاکی (مقرر کړی) دائری څخه بهر ووځی او د خپل مالک او خالق له ورکړیو شویو احکامو څخه مخ واړولی شی الله تعالیٰ هغه لونی گتی چه د دی دواړو په وسیله خپلو بندگانو ته تل وررسوی. دوی په هغو کښی هیڅ قصور او کوتاهی او لنډوالی نشی کولی او پرله پسې دوی د مخلوقاتو په خدمت کښی بوخت او لگیا دی.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ۝

او ستوری یا نباتات (چه ساق نه لری د ودریدو) او ونی (چه ساق لری د ودریدو) سجده کوی دوی دواړه (الله تعالیٰ ته دغسی سجده چه له شان د دوی سره مناسب دی او تول د الله تعالیٰ تسبیح وائی چه بل پری نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی د علویاتو په شان سفلیات هم د خپل مالک مطیع او منقاد دی له وړوکی ترکودی (نباتات) څخه نیولی تر غځیدلیو پنکو جلعو (تاکو) لویو ونو او غنو گرد (تول) د هغه د تکوینی امر په مقابل کښی سر په سجده دی که بندگان دوی پخپلو چارو کښی ولگوی نو له هغه څخه هم انکار نشی کولی.

وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ۝ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ۝ وَاقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ۝

او آسمان پورته کړی دی (الله) هغه (پر ځمکه باندی) او ایښی ئی دی میزان تله (د عدل پر ځمکه لپاره د دی چه ونه کړئ تاسی تیری په میزان تله (د عدل) کښی (او کوئ معامله په راستی سره) او برابرئ وزن تول په انصاف سره او مه کموئ میزان تلل (او کمی مه کوئ په تول کښی).

تفسیر: وړاندی تر دی د هسی دوو څیزونو بیان راغلی دی دلته هم د آسمان له پاسوالی سره د ځمکی د تیتوالی ذکر یی وفرمایه او ښائی په منځ کښی ئی د تلی او میزان ځکه ذکر کړی وی چه زیاتره د تللو په وقت کښی تله له ځمکی څخه هسکه او د آسمان په لوری اوچته وی دا په هغه تقدیر سره دی چه له میزان څخه هم دا هسی او متعارف میزان مراد وی ځکه چه په دی صورت کښی د زیاترو ورکړه راکړه او د معاملاتو سموالی او د حقوقو حفاظت له هغه سره تړلی دی نو د دی لامله (له وجی) ئی هدایت وفرمایه چه د میزان د ایښودلو مقصد هلته حاصلیږی چه نه د اخیستلو په وقت کښی زیات واخیست شی او نه د ورکولو په وقت کښی لږ ورکړ شی او نه د تلی په دواړو پلو او چابریو کښی هیڅ لږ والی او دیروالی ولید شی او نه د تللو په وقت دندی ووهله شی بلکه په دیر دیانت - امانت او نیاو (عدل) سره سم او برابر وتللی شی.

تنبیه: زیاترو اسلافو او پخوانیو مشرانو د میزان له وضع څخه په دی ځای کښی د نیاو (عدل) تینگوالی د عدل قیام مراد کړی دی یعنی الله تعالیٰ له آسمان څخه اخیستی تر ځمکی او نورو هغو شیانو چه د دوی په منځ کښی شته په هر شی کښی حقانیت او عدالت او مساوات قائم کړی دی او په اعلیٰ درجی سره د هغو شیانو په منځ کښی توازن او تناسب ساتی که په

کائناتو کبسی د حق او عدل ساتنه ملحوظه نه وی نو د نری (دنیا) او نری والانو (دنیا دارو) او د گردو (تولو) کائناتو دا تول انتظام او ساتنه او انضباط سره گډوډ کیده. نو ځکه پر مونږ بندگانو باندی هم لازم دی چه د عدالت او حقانیت په لاری سم او برابر لار شو او په هغی باندی مستقیم واوسو. د نیاو (عدل) او انصاف تلی ته هیڅ هسکوالی او تیتوالی ور نه کرو. او نه پر چا باندی تجاوز او زیادت وکرو او نه د چا حق وساتو. په حدیث کبسی راغلی دی چه «ځمکه او اسمان په عدل باندی قائم دی».

وَالْأَرْضُ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ۝۱۰

او ځمکه غوړولی تیته کړی ده (الله) دپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی خلق په هغی باندی په آرامی او هوسائی (راحت) سره تگ وکړی. او راشه درشه ولری او خپل کاروبار دنده (وظیفه) قائمه وساتی.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ۝۱۱ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالزَّيْتَانُ ۝۱۲

په دی (ځمکی) کبسی (ډول ډول - قسم قسم) میوی دی او خرماگانی دی خواندانی د پوښو او (په دی ځمکه کبسی دی ډول ډول - قسم قسم) دانی خواندانی د وښو او (خواندانی) د خوشبوئی ورقی د ښو وړمو.

تفسیر: یعنی میوی او دانی هم له ځمکی څخه راوغی او په غلو او دانو کبسی دوه شیان وی. اول دانه چه هغه زیاتره د انسانانو خواړه دی. بل واښه چه هغه د بودگانو (حیوانانو) ازوغه (خوراکه) ده او ځینی نور شیان هم له ځمکی ځنی پیدا کبیری چه یا د خوړلو دپاره پکار راغی یا د خوشبوئی دپاره او د ښو وړمو او د نورو چارو او کار فائده ورڅخه اخیسته کبیری.

فَإِنَّ الْأَرْضَ رِيكَمَا تُكَذِّبِينَ ۝۱۳

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکر پری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی).

تفسیر: یعنی ای پیریانو او انسانانو په پاس آیتونو کښی ستاسی د رب هغه عظیم الشان نعمتونه او د قدرت لوئی نښی چه بیان کړی شوی تاسی به د هغو له منځه د کومو کومو څیزونو په دروغ گڼلو باندی غمخوردوالی او جرات وکړئ ایا دا نعمتونه او نښی د نه منلو او د انکار وړ (لائق) دی بلکه نه دی. عالمان د یوه صحیح حدیث په بناء سره لیکي «کله چه کوم سری دا آیت ولولی ﴿فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ﴾ یا ی واورى نو داسی جواب دی ورکړی «الابشئ من نعمك ربنا نكذب فلك الحمد» ای غمونږ پالونکيه! مونږ د ستاسی هیڅ یو نعمت نه شو دروغ گڼلی گرد (تول) حمد او ثناوی ستاینی (صفتونه) تاته دی!.

تنبیه: که څه هم د پیری (جن) ذکر په تصریح سره رومی نه دی راغلی لیکن د (انام) په لفظ کښی هغه شامل دی. او په ﴿وَمَا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ إِلَّا لِيَعْبُدُنَا﴾ کښی د دواړو پیدایش عبادت ته ذکر شوی دی. او وروسته له دی څخه پرله پسى د انسان او د پیری د پیدا کولو کیفیت راښیى او له څو آیتونو څخه وروسته په ﴿سَنَعْرِضُكَ لِلْإِنْسَانِ﴾ او ﴿يَعْتَصِرُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ﴾ کښی ئی په صراحت سره جن او انس مخاطب کړی دی. دا قرائن داسی دلالت کوی چه دلته هم هغه دواړه مخاطبان دی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ۱۳ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَّارٍ ۱۴

پیدا کړی دی (الله) انسان (آدم) له ختی کړنکیدونکی وچی څخه په شان د کودری او پیدا کړی دی (الله) (پلار د) پیریانو (ابلیس) له خالصی شغلی د اور څخه چه دود (لوگی) ئی نه درلود (لرلو).

تفسیر: یعنی د گردو (تولو) بنی آدمانو پلار مو له خاوری څخه او د پیریانو پلار مو د اور له خالصو لمبو څخه پیدا کړی دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكذِّبِينَ ۱۴

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریرئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: د «آلاء» ترجمه عموماً په نعمت سره کړی شوی ده مگر ابن جریر رحمة الله علیه د څینو

اسلافو له روايته د هغه معنی په «قدرت» سره کړی ده نو ځکه په هر یوه ځای کېږي هر یوه معنی چه ښه سره لگيږي همغه معنی دی واخيسته شی دلته او له دی څخه په پخوانی آیت کېږي د دی دواړو مطلبونو معنی ښی ځکه چه جن او انس لره ئی د وجود په خلعت سره سرلوری (سرفرازی) ښل او د لایعقل جماد څخه عاقل ناطق جوړول د الله تعالی لوی نعمت دی او د هغه د لامحدود قدرت ښی هم دی.

تنبیه: د ﴿فَإِنِّي الْآخِرُ كَمَا تَكُونُ﴾ جمله په دی سورت کېږي یو دیرش ځلی تکرار شوی ده او په هر ځلی کېږي د یوه خاص نعمت په لوری اشاره شوی ده یا د عظمت او قدرت له شتونو څخه یو خاص شان ته توجه په عمل راغلی ده. داسی مکررات د عربو او د عجمو په خبرو کېږي ډیر موندلی کيږي څه موده پخوا له دی څخه د «القاسم» په رساله کېږي مولینا شبیر احمد العثماني یو مضمون تر دی عنوان لاندی چه «په قرآن مجید کېږي ولی تکرار شته» چاپ کړی ؤ په هغه کېږي ئی څو نظائر د عربو د لویو شعراؤ وړاندی او د تکرار په فلسفی باندی ئی بحث کړی دی چه دلته د هغه د بسط ځای نشته.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ۱۵

دی رب د دواړو مشرقونو لمر ختو د ژمی او ووری دی او رب د دواړو مغربونو لمر پریوتو د ژمی او ووری دی.

تفسیر: په اوری او ژمی کېږي له کومو کومو ځایونو څخه چه لمر راخیژی او په کومو کومو ځایونو کېږي چه لمر پریوځی هم دغو ځایونو ته «مشرقین» او «مغربین» وایه شی چه د هم دی مشرقینو او مغربینو د تغییر او تبدیل څخه موسومونه او فصلونه پیدا کيږي. او راز راز (قسم قسم) انقلابات څرگندیږي د ځمکی هستیدونکیو ته له دی تغیراتو څخه په زرهاؤ گتی فوائد او مصالح ور رسیږي. نو د دوی بدلیل او یو د بل په ځای راتلل هم د الله تعالی لوی نعمت دی او د الله تعالی له لویو قدرتونو ځنی یو عظیم قدرت دی.

تنبیه: د دی آیت په وړاندی او وروسته کېږي د دوو شیانو ذکر شوی دی نو ځکه دلته د مشرقینو او مغربینو ذکر هم ډیر خوندور او لطیف ښکاری.

فَإِنِّي الْآخِرُ كَمَا تَكُونُ ۱۸ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ۱۹ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ۲۰

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکرېږئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی) بهولی ئی دی دوه بحرونه سیندونه چه یو غای بنکاریری په منخ د دواړو کبئی یوه پرده (د قدرت) ده چه نه گدیبری یو په بل باندی.

تفسیر: یعنی هسی نه دی چه خوری او ترخی اوبه یو په بل باندی تیری وکری او د مخامخ خوا په خاصیت کبئی شه تزئید او تبدیل وارد کری یا د دی دواړو له یو غای کیدلو شخه دومره اوبه زیاتوب وکری چه د طوفان او دوبیدلو ویره پیدا شی. د دی آیت د مضمون په نسبت شه تقریر د «فرقان» د سورت په آخر کبئی غمونر دغه مبارک تفسیر کبئی پخوا له دی شخه تیر شوی دی هغه دی هلته وکوت شی!

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿١٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٣﴾ وَكَهْ الْجَوَارِ الْمُنشَآتِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿١٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکریری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی). راوخی له دی دواړو شخه لؤلؤ او مرجان پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب تاسی دروغ وایع (او منکریری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشیء کیدی). او خاص دغه (الله) لره دی بیرى تلونکی نوی پیدا کری شوی لوری (اوجتی) په بحر سیند کبئی لکه لوی لور (اوجت) غرونه.

تفسیر: یعنی کشتی او بیرى که شه هم په بنکاره ستاسی جوړ کری شیان دی مگر ستاسی جوړوونکی الله تعالی دی او همغه پاک الله تاسی ته هسی قوت - قدرت - ساز - او سامان درینلی دی چه د هغه په وسیله یواخی جهازونه بلکه په زرهاؤ نور شیان جوړولی شی. نو غکه الله تعالی ستاسی او ستاسی د گردو (تولو) مصنوعاتو او مملوکاتو خیشنتن (خاوند) او خالق دی او دا گرد (تول) د هغه نعمتونه او د ده د قدرت دلائل او نبی دی.

تنبیه: دا جمله د پرومینی جملی ﴿يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ﴾ ﴿الآية﴾ - په مقابل کبئی ده یعنی د سیند د تل (تحت) شخه هسی شه شیان راوخی او د پاسه ئی داسی شیان رادرومی چه دا دواړه په خپلو غایونو کبئی د هغه لوی قدرت او نعمت گنل کیبری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿١٦﴾ وَيَسْفِكُ

وَجْهَ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿۲۵﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی). ټول هغه شوک چه په دی (غمکه) کښی دی فانی کیدونکی دی او باقی به پاتی شی ذات د رب ستا چه خاوند د جلال لوئی دی او (خاوند د) اکرام عزت ورکولو - عظمت - فضل - احسان دی.

تفسیر: د غمکی او د آسمان گرد (ټول) مخلوقات د حال په ژبی سره خپل حاجات او اړتیاوی (احتیاجونه) له هغه الله تعالیٰ شخه غواړی هیشوک د یوی ربی (ثانیی) له مخی هم د الله تعالیٰ له مهربانی شخه بی پروا او مستغنی کیدی نشی او الله تعالیٰ هم سم له خپله حکمته او قدرته د هر چا اړتیاوی (احتیاجونه) او حاجات پورته کوی هر وقت د هغه کار جلا (جدا) دی او هره ورغ د ده شان او عظمت بل دی شوک وژنی - شوک ژوندی کوی - یو رنځوړوی بل جوړوی له یوه شخه اخلی او بل ته ئی ورکوی یو غای ودانوی او بله سیمه وړانوی لنده ئی دا هر شخه چه غواړی کوی ئی او د الله تعالیٰ په شئونانو کښی داخل دی او هر شی چه کوی شوک بی مخه نشی نیولی.

سبحان من تحیر فی صنعہ العقول . سبحان من بقدرته یعجز الفحول

مر کوی ژوندی کوی دی شخه بی چاری د ده

شین کوی شین وچ کوی زه دی شم واری د ده

قَبَائِلِ الْأَعْرَابِ لِيَاذَنَ بِكَ رَبِّي يَوْمَ هُوَ فِي شَأْنِ ﴿۲۶﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د ستاسی دروغ وایع (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی). سؤال غوښتنه کوی له دغه (الله شخه د رزق د مغفرت او د نورو حوائجو) هر هغه شوک چه په آسمانونو او په غمکه کښی دی هره ورغ هر وقت دی په یوه کار کښی دی (د احیاء او د افناء او د نورو).

تفسیر: یعنی د دنیا دا کارونه او دندی وظیفی ژر دی چه پای (آخر) ته به ورسیری وروسته له هغه ستاسی بل ژوندون او دوره شروع کیږی کله چه ستاسی د دی لویو جویو او قافلو شمیر او لیک حساب او کتاب کیږی نو هلته به د گنہکارانو او مجرمانو پوره خبر واخیست شی او وفا لرونکی ته به ښه صله او انعام ورکاوه کیږی.

فَيَأْتِي الْأَرْضَ بِكَمَالٍ ۝ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَيْنِ ۝ فَيَأْتِي الْأَرْضَ بِكَمَالٍ
تُكَدِّبُ ۝ يَمْعَشَرُ الْحِجْنَ وَالْإِنْسَ إِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَاَنْفُذُوا وَآلَا تَنْفُذُونَ إِلَّا سُلْطٰنٌ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرپیږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) ژر ده چه فارغ وزگار به شو مونږ (او قصد به وکړو حساب د) تاسی ته ای دوو درنو قبیلو (د انسانانو او پیریانو) پس په کوم یوه نعمت د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرپیږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشی چه دا د الله له جانبه نه دی) ای تولیه د پیریانو او د انسانانو که چیری قدرت لری تاسی چه بهر ووخی (وتښتی تاسو) له خنډو (غارو) د آسمانونو او (له خنډو د) ځمکی څخه پس ووخی وتښتی وبه نه وخی وبه نه تښتی تاسی مگر په قوت او زور سره (چه نه ئی لری!).

تنبیه: په ﴿سَنَفْرُغُ﴾ کښی مقصود ویرول دی د خلقو د الله تعالی له جانبه په حساب سره نه وزگاریدل دی له څه کار څخه په رښتیا سره ځکه چه نه مشغولوی الله تعالی یو کار له بل کار څخه یعنی که څوک وغواړی چه د الله تعالی له حکومت څخه وتښتی نو بی له قوت او غلبی څخه به څرنگه وتښتی آیا پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه بل څوک قوتمن او زورور شته؟ نو دی به چیری تښتی؟ بله باچانی او قلمرو کوم دی چه دی هلته لار شی برسیره پر دی د دنیا معمولی حکومتونو ته هیڅوک بی سنده او رهداری (پاسپورت) نه پرېږدی چه لار شی یا راشی نو الله تعالی به څرنگه چاته اجازه ورکړی چه بی له سنده بل چیری لار شی.

فَيَأْتِي الْأَرْضَ بِكَمَالٍ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایي (او منکرپیږی تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی داسی په ښکاره ډول (طریقه) به ګرد (تول) وړاندی او وروسته او لاندی باندی دربیسی او پر هر شی باندی تاسی خبروی چه هر یو له دوی څخه لوی نعمت دی نو آیا تاسی به د دی لویو نعمتونو هیڅ قدر نه کوئ؟ او د الله تعالی هسی عظیم الشان قدرتونه به دروغ ګنئ.

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّنْ نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٢٧﴾

یوه لیږلی شی په تاسی باندی خالصی لمبی له اوږه او په لوګی (سره ګد، یا خالی له اوږه) بیا به تاسی مدد نشی کولی یو له بل سره په دفع د عذاب کښی.

تفسیر: یعنی کله چه په ګنګارانو باندی د اور صافی لمبی او د لوګی سره ګدی لمبی پریښودی شی نو هیڅوک به د هغو مخه نشی نیولی او نه به ئی په دفع پوهیږی او نه به د هغی سزا کوم بدل او انتقام اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکرېږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی مجرمانو ته سزا ورکول او د هغوی د سزا بیان کول هم وفادارانو لره نعمت دی چه خلق د هغی د اوریدلو لامله (له وجی) له هغه جرم څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا یوه مستقل انعام دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په هر یوه آیت کښی مونږ ته یو نعمت راښوولی شوی دی چه ځینی ئی اوس نعمت دی او له ځینو څخه خبر ورکول هم نعمت دی تر څو له هغه څخه مونږ ځان وژغورو (وساتو)».

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٢٩﴾

بیا کله چه وچوی څیری شی آسمان نو ویه ګرځی ګل سور رنگ لکه سری څرمنی (یا د زیتون تیل).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به آسمان وچوی او رنگ به ئی لکه سره خرمن غوندی بریښی یا به په شان د تیلو د زیتون غلیدونکی پرقیدونکی وی نو دا به څه لوی هیبت وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۳۸﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْئَلُ عَنْ دِينِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌ ﴿۳۹﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکریری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی) نو په دغه ورځ (د چاودیدلو خیریدلو د اسمان) کښی نه به پوښتیدل کیږی له گناه د دوی نه (نه) له انسانانو او نه له پیریانو.

تفسیر: یعنی له کوم سری یا پیری څخه به د هغه د گناه د معلومولو په نسبت څه پوښتی نه کیږی. ځکه چه الله تعالی ته هغه تول څرگند دی. هو! د الزام او توبیخ او ویرولو په دول (طریقه) به پوښتی ورځنی کوی لکه چه د جزء ۱۴ (حجر) د سورت په (۶) رکوع ۹۲ آیت کښی داسی راغلی دی ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلُهُمْ أَعْمُرِينَ﴾ یا دا مطلب چه له قبر څخه د وتلو په وقت کښی هسی پوښتی نه کیږی او له هغه څخه وروسته پوښتنه له هغه څخه منافی نه ده.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۴۰﴾ يُعْرِفُ الْمَجْرُمُونَ بِسَيِّئِهِمْ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکریری تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی) پیژندل کیږی گنهکاران (کافران) په علامو نښو د دوی سره.

تفسیر: یعنی د بنو (څیرو) له توروالی او د سترگو د شینتوب به مجرمان پخپله پیژندل کیږی. لکه چه مؤمنان مسلمانان به د اوداسه او لمانځه د نښو په لرلو سره له لری هر چاته ښکاری او د عباداتو انوار او آثار د هغوی سینگار زیاتوی.

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿۴۱﴾

نو ویه نیولی شی (دغه منکران) په (ویښتو د) وچولی (تندی) سره او په

قدمونو سره (او ویه غورخولی شی په اور کښی).

تفسیر: یعنی ځینی به له پیکو (موی پيشانی) څخه او ځینی به له پښو څخه نیسی، په دوزخ کښی به ئی اچوی او په رابښکودلو سره ئی د اور په لوری کش کوی. یا د هر مجرم پندی او هدوکی ماتاوه شی او د هغوی وچولی (تندی) له پښو سره یو ځای کاوه شی او په ځنځیرونو او نورو سره ئی تړلی په دوزخ کښی غورځاوه شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٧﴾ هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرېوئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) دا دوزخ دی هغه چه دروغ به ئی ویل په ده سره مجرمانو (کافرانو).

تفسیر: یعنی هلته به داسی ورته ویل کیوی چه دا هغه دوزخ دی چه په دنیا کښی ته د هغه له وجود څخه منکر وی.

يُطَوَّفُونَ فِيهَا وَبَيْنَ حَبِيرَانِ ﴿٢٩﴾

گرځی به دوی په منع د دوزخ او په منع د اوبو دیرو تودو دیرو گرمو کښی.

تفسیر: یعنی کله به د اور او کله به د دیرو تودو او ایشیلو اوبو عذاب مومی (اعاذنا الله منها ومن سائر انواع العذاب) « ای لویه څښتنه! (خاونده) له دی دوو ربرو (تکلیفونو) او له نورو ربرو (تکلیفونو) څخه مو تل وساتی! ».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾ وَلَمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب خپل دروغ وایی (او منکرېوئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی). او هغه لره چه ویریوی (په وقت د گناه کښی) له ودریدلو څخه په مخ د رب خپل کښی (حساب ته) دوه جنتونه دی.

تفسیر: یعنی هغه سری چه په دنیا کښی له دی خبری څخه ویریده چه زه به یوه ورځ د خپل

پاک پروردگار په مخ کښی ودریوم او د یوی یوی ذری او ککی شمیر به ورکوم او له دی ویری
 څخه به ئی د الله تعالی له نافرمانی څخه ځان ساته او د تقوی په سمه لاره باندی به ئی تگ
 کاوه نو ځکه هسی سربو ته دوه عالیشان جنتونه ورکول کیږی چه د هغو صفتونه لاندی راځی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۱۰﴾ ذَوَاتَا أَفْتَانٍ ﴿۱۱﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکر یوئ تری
 ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). (هسی جنتونه) چه خاوندان د
 دیرو دیرو څانگو دی.

تفسیر: یعنی په جنت کښی د مختلفو اقسامو راز راز (قسم قسم) میوی به وی او د ونی څانگی
 به دیری میوی او ښه سیوری لری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۱۲﴾ فِيهَا عَيْنٌ مُّجْرِبِينَ ﴿۱۳﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکر یوئ تری
 ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). په دی دواړو (جنتونو) کښی به
 دوه چینى وی چه بهیږی به (هر چیرته ئی چه غواړی دوی).

تفسیر: چه اوبه ئی نه لږی کیږی او نه وچیری او تل بهیلونکی دی او هر چیری چه د دی
 جنتی زړه وغواړی هلته ځی د دغو چینو نومونه دا دی «تسنیم» او «سلسبیل».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۱۴﴾ فِيهَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٌ مِّمَّا يَتَّبِعُ آلَاءَ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۱۵﴾ مُتَّكِنِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ﴿۱۶﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکر یوئ تری
 ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) به دی دواړو (جنتونو) کښی به له
 هری میوی (آشنا نا آشنا وچه لمده او نور) دوه دوه قسمه وی پس په کوم
 یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او تری منکر یوئ ای
 انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پر هسی فرشونو باندی چه استرونه د

هغو به له وریښمو کلکو څخه به وی

تفسیر: کله چه د هغه استر له کلکو وریښمو څخه وی نو له هغه څخه دی اتکل او قیاس وکړ شی چه د هغه مخ به له څه نرم او پاسته وریښمین او ښه توکی څخه وی؟

وَجَنَّا الْجَنَّتَيْنِ دَانِ ۝

او انول (شوکول) (د میوی د دغو) دوو جنتونو به تر لاس لاندی وی.

تفسیر: چه د هغو انول (شوکول) دانه دانه کول به دیر آسان وی په ولاړه - ناسته - ملاسته او په هر یوه حالت او دول (طریقه) چه جنتیان وغواری تولولی شی او له هغو څخه په زړه پوری خوندا اخیستی شی.

فِي آيِ الْأَرْضِ لَكُمْ ذِكْرُنَا ۝ وَإِنَّا لَظَاهِرُونَ لِلْقَائِمِينَ فِي رَبِّكَ يُبْدِيهِمْ مَا فِي بُحْرَانِهِمْ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپوئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیلی) په دغو (جنتونو) کښی به بند کوونکی د سترگو (حوری) وی چه نه وی مسه کری دوی لره انسان پخوا له دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری.

تفسیر: یعنی د هغو عصمت ته د هیچا گوته نه ده رسیدلی او نه دوی پرته (علاوه) له خپلو میرو (خاوندانو) څخه د نورو په لوری خپلی سترگی غروی.

فِي آيِ الْأَرْضِ لَكُمْ ذِكْرُنَا ۝ وَإِنَّا لَظَاهِرُونَ لِلْقَائِمِينَ فِي رَبِّكَ يُبْدِيهِمْ مَا فِي بُحْرَانِهِمْ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایی (او منکرپوئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیلی) گواکی دغه (حوری) یاقوت لعل وی

(په صفائی) او مرجان وی (په سپین والی کښی). پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ واییع (او منکرپیږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی).

تفسیر: یعنی هسی خوشرنکی او بیش بها او قیمتداری به وی.

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿۵۵﴾

نه ده جزاء بدل د احسان نیکی مگر احسان نیکی ده.

تفسیر: یعنی د ښو بندگانو بدل پرته (علاوه) له ښه ثوابه بل څه کیدی شی؟ دی جنتیانو په دنیا کښی د الله تعالی داسی ډیر ښه عبادتونه کری ؤ گواکی هغوی الله تعالی پخپلو سترگو سره لیدو او الله تعالی هم هغوی ته انتهای بدل ورکړ. لکه چه د سجدی د سورت په دوهمه رکوع کښی راغلی دی ﴿فَلَا تَكْفُرُوا بِاللَّهِ اِنَّكُمْ تَكْفُرًا اَمِنٌ﴾ ښائی په دی کښی د هم دی لیدو دولت ته اشاره او نغوته وی والله اعلم.

فِي آيِ الْاٰرِ رَبِّكُمْ كَذِبٌ ﴿۵۶﴾ وَمِنْ دُونِهَا جِنَّتٌ ﴿۵۷﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ واییع (او منکرپیږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) او بی له دغو (دوو جنتونو) دوه جنتونه نور هم دی.

تفسیر: ښائی وړاندنی باغ مقربینو لره وی او دا دوه باغونه ښو دلو (اصحاب یمین) لره وی.

فِي آيِ الْاٰرِ رَبِّكُمْ كَذِبٌ ﴿۵۶﴾ مُدْمًا مِّنْ ﴿۵۷﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ واییع (او منکرپیږی تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشی کیدی) تک تور به وی (له ډیر شینوالی څخه).

تفسیر: یو غیز چه ډیر زیات شین شی توروالی ته اوږی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٦﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتِنِ ﴿١٥﴾
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٧﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿١٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایې (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (جنتونو) کښی دوه چینی جوش وهونکی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایې (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (دوه جنتونو) کښی هر راز (قسم) میوی او خرما او انار.

تفسیر: خو د دنیا په نرگسو (انارو) او کجورو (خرماؤ) باندی دی قیاس ونه کرل شی ولی چه د هغو میوو کیفیت او څنگوالی بل رنگ دی او یواځی پاک الله ته معلوم دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾ فِيهِنَّ حَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٢٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایې (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (تولو جنتونو) کښی حوری پیمخی نیکی ښائسته.

تفسیر: یعنی په دغو څلور واړو جنتونو کښی به پیغلی وی ښی رشی پیمخی پیمخی ښکلی (خوبصورت خوب سیرت).

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿٢١﴾ حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْغِيَامِ ﴿٢٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایې (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) حوری به وی پتی کری شوی په خیمو کښی.

تفسیر: له دی څخه راښکاری چه د ښځی لویه بزرگی او صفت ستر او پرده ده او ښځی اصلی دول او سینگار په کور او په پرده کښی دی. او ښائی چه پخپلو کورونو کښی درنی لکه مرغلری ناستی وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۴۳﴾ كَمْ يَبِطُّهُمْ نَسْ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانِئُ ﴿۴۴﴾
 فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۴۵﴾ مُتَكِبِينَ عَلَى رَقَبٍ خُضِرَ وَعَبَّرِي
 حَسَانِ ﴿۴۶﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبِينَ ﴿۴۷﴾ تَبْرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي
 الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿۴۸﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی) چه نه به وی مسه کړی دوی لره سری پخوا له دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری. پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او منکرېږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشع کیدی) تکیه کوونکی به وی دوی پر بالشتونو شین رنگو باندی او په فرشونو نفیسو عمده ؤ بنائسته ؤ باندی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایع (او تری منکرېږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشع چه دا د الله له جانبه نه دی). برکت ناک دی نوم د رب ستا چه خاوند د لوی سترتوب او د عزت ورکولو انعام دی.

تفسیر: یعنی هغه شوک چه په خپلو وفادارانو باندی دومره احسان او انعام فرمائی نو غور وکړئ چه په گردو (تولو) نعمتونو کښی اصلی ښه والی د ده د پاک نامه له برکته په لاس راغی او د ده د نوم اخیستلو په وسیله دا نعمتونه حاصلیږی. بیا وپوهیږئ په هغه نامه کښی چه دومره برکت وی نو په مسمی کښی به ئی څومره برکات او حسنات وی.

ونسأل الله الكريم الوهاب ذا الجلال والاكرام ان يجعلنا من اهل الجنة الاولين آمين.

تمت سورة الرحمن بفضل الله الملك المنان فله الحمد والمنة

سورة الواقعة مكية الا آيتى (۸۱) و (۸۲) فمدنيتان وهى ست وتسعون آية وثلاث ركوعات رقمها (۵۶) تسلسلها حسب النزول (۴۶) نزلت بعد سورة «طه».

د «الواقعة» سورت مكى دى بى له (۸۱) و ۸۲ آيتونو چه په مدينه كښى نازل شوى دى (۹۶) آيتونه او درى ركوع لرى.

په تلاوت كښى (۵۶) او په نزول كښى (۴۶) سورت دى وروسته د (طه) د سورت شخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝۱ لَيْسَ لَوْعَتَهَا كَاذِبَةٌ ۝۲

كله چه واقعه شى واقع كيدونكى (قيامت) نشته پيښيدلو د هغى لره هيڅ نفس دروغ كوونكى (او انكار كوونكى لكه چه به ؤ ترى منكر په دنيا كښى).

تفسير: يعنى كله چه قيامت شى نو دا به ښكاره شى چه هغه يوه رښتيا خبره وه او هيڅوك ئى مخه نشى نيولى او نه ئى بيرته شړلى شى او هسى دعوى چه الله تعالى مرى نه ژوندى كوى او نور گورد (تول) دروغ ثابتيږى. هيڅوك د دروغو په تسلى او په غلطو داډينو (تسلو) د هغى ويروونكى ورغى له ربرو (تكليفونو) او عذابونو شخه غه خيژ نشى لږولى.

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ

(قيامت) ښكته كوونكى دى (د كفارو په جحيم) پورته كوونكى دى (د ابرارو په نعيم).

تفسير: يعنى يوه ډله به پورته بپوله كيږى او بله ډله به ښكته شړله كيږى او لوى متكبران چه په دنيا كښى دوى خپل ځانونه لوى گڼل د اسفل السافلين په لورى راښكودل شى او د دوزخ په اور كښى به سوغى او ډيرو متواضعينو او له الله تعالى ځنى وپريدونكيو ته به چه په دنيا كښى به وروكى او حقير ښكاريدل د ايمان او صالح عمل په وسيله د جنت لور (اوچت) ځايونه وربښل كيږى.

إِذَا رَجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ۖ وَبَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ۖ فَكَانَتْ هَبَاءً مُتَّبِنًا ۖ

کله چه وخوئولی شی غمکه په لرغولو سختو سره او وریژول شی غرونه په ریژولو سختو سره (داسی چه توتی توتی شی) نو شی به دا غرونه یوه دوره خوره کړی شوی.

تفسیر: یعنی په غمکه کښی به سخته ریږدینه (زلزله) پیدا شی او گرد (تول) غرونه به توتی توتی شی او له بشرکو څخه به ئی هسی دوړی او گردونه پورته کیږی چه توله دنیا به په هغه کښی دویریږی.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ۖ

او شی به تاسی صنفونه دری (دوه جنتیان او یو دوزخیان).

تفسیر: یعنی د قیامت له وقوع څخه وروسته گرد (تول) خلق په دری برخو ویشل کیږی - دوزخیان - عام جنتیان او د مقربینو خواص چه د جنت په اعلیٰ درجاتو رسیږی وروسته د دی دری واړو ذکر په مجمل ډول (طریقه) سره راخی - او بیا د هغو احوال په تفصیل سره بیانیری.

فَأَصْحَابُ الْيَمِينِ لَهُمْ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ۖ

پس یاران ملگری د ښی لاس خومره ښه دی یاران ملگری د ښی لاس.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د عظیم عرش په ښی خوا کښی وی او هغوی د میثاق اخیستلو په وقت کښی هم د آدم علیه السلام له ښی خوا څخه ایستلی شوی ؤ او د هغوی اعمالنامی هم د هغوی په ښی لاس کښی ورکولی کیږی او پرښتی ئی هم د دوی له ښی لاس څخه اخلی نو هغه ورغ د دوی ښه والی او برکت ډیر زیات او د دوی مرتبه به ډیره لوړه (اوچته) وی. غمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د معراج په شپه کښی د هم دوی په نسبت داسی یوه ننداره کړی وه چه آدم علیه السلام به کله چه خپل ښی لاس ته کاته نو مسکیدل او تبسم به ئی کاوه او کله چه به ئی خپل کښی لاس ته کتل نو له ژړا پوری راوری کیده. نو دغه اصحاب الیمین خورا (ډیر) ښه نیک بختان دی او د داسی ښو درجو او نعمتونو خاوندان دی چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۗ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۗ ﴿۱۱﴾

او یاران ملگری د کین لاس خومره بد سپک دی یاران ملگری د کین لاس.

تفسیر: یعنی دا خلق د آدم علیه السلام له کینی خوا شخه ایستلی شوی او د عرش عظیم په کینی خوا کینی ودرول شی او د دوی اعمالنامی هم په کین لاس کینی ورکولی کیږی او پرستی ئی د هغوی له کین لاس شخه کش کوی نو دوی ډیر بدبخت او په ډیرو ربرو (تکلیفونو) او نحوستونو اخته دی. چه هر شوک پری تعجب کوی.

وَالسَّبِقُونَ السَّبِقُونَ ۗ ﴿۱۲﴾ وَأُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ۗ ﴿۱۳﴾ فِي جَنَّتِ النَّعِيمِ ۗ ﴿۱۴﴾

او پومبی کیدونکی (حسانتو ته) هم دوی پومبی کیدونکی دی (جنت ته) هم دوی نژدی کړی شوی دی (الله ته) په جنتونو د نعمتونو کینی به وی.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه په دنیا کینی د علمیه ؤ او عملیه ؤ کمالاتو او د تقوی د مراتبو لامله (له وجی) وړاندی وی نو په آخرت کینی به هم د بی لاس له دلی شخه وړاندی تیریږی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته خیژی نو دوی به د الله تعالی په رحمتونو او تقرب او وجاهت په مراتبو کینی له گردو (تولو) شخه په مخ کینی وی. او ابن کثیر رحمة الله علیه وائی چه دا خورا (ډیر) منلی سری به پیغمبران رسولان - صدیقان - شهیدان وی چه الله تعالی ته به مخامخ ودریږی.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۗ ﴿۱۵﴾ وَوَقِيلُ مِنَ الْأَخِيرِينَ ۗ ﴿۱۶﴾

لویه ډله به وی له اولینو پومبنيو شخه او لږ دی له آخړینو وروستنیو شخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «پومبی ئی پومبني امتونه یاد کړل او وروسته ئی دا (محمدی) امت یاد کړ یا به له وړاندی او وروسته شخه د هم دی محمدی صلی الله علیه وسلم امت مقدم او مؤخر کسان مراد وی یعنی اعلیٰ درجه سری پخوا ډیر ؤ او وروسته به لږ کیږی».
تنبيه: زیاترو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کینی دا دواړه احتمالات بیان کړی دی خو حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه دوهم احتمال ته ترجیح ورکړی ده او په روح المعانی کینی له طبرانی او نورو شخه د ابوبکره په سند حسن سره یو حدیث نقل کړی دی چه په هغه کینی نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په نسبت داسی فرمایلی دی «**هما جميعا من هذه الامة** - دا گرد (تول) به له هم دی امت شخه وی» والله اعلم.

ابن کثیر رحمة الله عليه له دی آیت شخه یو دریم مطلب هم اخیستی چه مونږ ته هغه غوره ښکاری یعنی د هر امت په وړاندینیو پیږیو (طبقو) کښی د نبی د صحبت یا د قرب عهد له برکته اعلیٰ درجه مقربین هومره چه زیات وی په وروستنیو پیږیو کښی ئی دومره نه پاتی کیږی. په هم دی مضمون ځمونږ د پاک پیغمبر شخه هم یو حدیث داسی روایت شوی دی «خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم» هو! که د ابوبکره حدیث صحیح وی لکه چه په روح المعانی کښی شته نو ښکاره ده چه همغه مطلب به تاکلی (مقرر کړی) شی.

عَلَىٰ سُرٍّ مَوْضُونَةٍ ۝۱۳

ناست به وی (جنتیان) په تختونو اوبدلیو شویو جړاو کړیو شویو په زرو جواهرو بانندی.

تفسیر: چه دغه جنتی تختونه په سپڼسو (تارونو) د سرو زرو (طلا) او جواهرو سره اوبدلی شوی وی.

مُتَّكِنِينَ عَلَيْهَا مُتَّقِلِينَ ۝۱۴

چه تکیه وهونکی به وی (جنتیان) په هغو (تختونو) بانندی مخامخ کیناستونکی یو بل ته.

تفسیر: یعنی د دوی کیناستل به په داسی یو ډول (طریقه) سره وی چه د هیڅ یوه شا به د بل په لوری نه وی او یو به د بل په لیدلو سره خوشالیږی.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ۝۱۵

گرځی به په دوی بانندی (دپاره د خدمت) هلکان تل پاتی کیدونکی (په هلکوالی سره).

تفسیر: یعنی د دوی د خدمت دپاره به هسی هلکان تاکلی (مقرر) شوی وی چه تل به هغوی به همغه یوه صحیح او اندازه عمر او منگ وی او گرځی به دغه هلکان پر دغو جنتیانو.

بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقٍ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْفَوْنَ ۝۱۶

په گلاسونو او په کوزو سره او په کاسو لوبښو سره له صافو پاکو شرابو بهیدونکیو څخه چه نه به سر خوړپیری له دغو (شرابو) او نه به بی هوشه کیږی چتی (بیکاره) وئیری (تری).

تفسیر: یعنی ډیر ښه او پاک شراب چه د هغو قدرتی چینی به په جنت کښی بهیږی او د هغو له څښلو څخه به نه په سر کښی خوړ پیدا کیږی او نه به ئی څښونکی چتی (بیکاره) او اپلتی خبری کوی ځکه چه په هغو کښی به نشه نه وی او یواغی د خوښی - سرور - خوند - لذت او خوشالی څخه به ډک وی.

وَقَاكِهَاتٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٧﴾ وَحُمْرٍ مُّثَمَّاتٍ ﴿٢٨﴾

او (گرغی به په دوی باندي هلکان په) میوو له هغه راز (قسم) چه ئی خوښوی (جنتیان) او غوښو د مرغانو سره له هغه ډوله (قسمه) چه زړونه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر کله ئی چه هره میوه زړه وغواړی او هر راز (قسم) غوښه ئی چه خوښه وی بی له زحمته او تکلیفه هغه ورته رسیږی.

وَحُورٍ عِينٍ ﴿٢٩﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٣٠﴾

او (گرغی به په دغو جنتیانو باندي) حوری پیمخی غتی سترگی په شان د لؤلؤ مرغلرو ساتلیو شویو په پوښو (غلافونو) کښی.

تفسیر: یعنی لکه صافی او پاکي مرغلری غوندی چه د هیڅ کرد او ډورو اثر او اغیزه به په کښی نه وی.

جَزَاءِ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْتِيهَا ﴿٣٢﴾
الْأَقْبَالُ سَلَامًا ﴿٣٣﴾

جزاء بدل ورکول دی په هغو چه ؤ دوی چه کول به ئی (له حسناتو په دنیا کښی) نه به اوری دوی په دغه (جنت کښی) چتی (بیکاره) خبری او نه د گناه خبری مگر اوری یوه خبره سلام سلام (یعنی تل به سلام اچوی جنتیان یو په بل باندی په جنت کښی).

تفسیر: یعنی چتی (بیکاره) خبری - لغویات او واهیات به هلته بیخی نه وی او نه به شوک دروغ وائی او نه به پر چا باندی تهمت او تور ترل شی یواغی له هری خوا شخه د سلامونو غرونه پورته کیوی چه جنتیان به یو بل ته سلامونه اچوی او پرستی به هم دوی ته سلامونه اچوی او د الله تعالی سلامونه به هم دوی ته ورسیږی چه هغه خورا (دیر) د عزت او احترام صورت لری او په دیر اعزاز او اکرام سره اجرا کیوی او د سلام په دی دیر والی کښی دی خبری ته اشاره ده چه وروسته له هغه چه تاسی دی عُحای ته ورسیږی. له هر راز (قسم) ربرو (تکلیفونو) او مصیبتونو شخه ساتلی او مجرد (تول) هلته له هر راز (قسم) پښو شخه محفوظ - صحیح او سالم پاتی کیږی او هیڅ قسم آزار - درد او مرگ به نه دررسیږی او له فناء شخه به د تل دپاره ساتلی بیغ.

وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ لَا مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٤﴾ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٥﴾

او ملگری یاران د ښی لاس خومره ښه دی ملگری یاران د ښی لاس په بیرو بی اغزیو کښی به وی.

تفسیر: چه په راز راز (قسم قسم) خونورو گلانو کښی پتی وی.

وَطَلٌّ مَّنْضُودٍ ﴿٢٦﴾ وَظِلٌّ مَّسْدُودٍ ﴿٢٧﴾

او په کیلو له بیخه تر سره ډکو کریو شویو کښی به وی او په سیوریو اوږدو کریو شویو همیشه ؤ کښی به وی.

تفسیر: یعنی نه د لمر تکلیف وی او نه د گرمی او نه د یخنی له لاسه کوم زحمت ورسیږی. نه په تیاره وی تل به هسی وقت وی لکه چه د لمر ختو له وقت شخه لږ شخه پخوا وی. او هسی یو برابر او ښه اوږد سیوری وی چه دیر گزندی آس به په پنځه سوو پرله پسې کلونو تگ سره نشی تری وتلی.

وَمَاءٌ سَلْوَبٌ ﴿٢٨﴾ وَقَالِهَةٌ كَثِيرَةٌ ﴿٢٩﴾ لَمْ تَقْطُوعَةٌ وَلَا مَبْنُوعَةٌ ﴿٣٠﴾

او په اوبو بهیدونکیو توئیدونکیو همیشه ؤ کښی به وی او په میوو ډیرو کښی به وی چه نه به قطع کولی کیری په هیخ وقت او نه به منع کولی کیری په هیخ عذر سره .

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) میوی به وی چه پرته (علاوه) له جنتیانو څخه به هیچا گوتی نه وی وروزی او نه به چا پری کری وی او نه د دنیا د موسمی میوو غوندی وی چه کله وی او کله نه وی او نه به په کښی څه دیل او انقطاع پیښیری بلکه تل ښه او تاندی او خونوری میوی موجودی وی او بلامانعت او تکلف به هر وقت ورتقدیمیږی.

وَفُرشٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿۳۷﴾

او په فرشونو اوچتو کریو شویو کښی به وی (په پالنگونو باندی).

تفسیر: یعنی خورا (دیر) پریر (غت) او جگ (وچت) به وی او له ظاهری او باطنی حیثیته به هم خورا (دیر) ښه اعلیٰ عمده او هسک (اوچت) وی.

إِنَّا أَنشَأْنَهُنَّ إِنشَاءً ﴿۳۸﴾ فَجَعَلْنَهُنَّ أَبْكَارًا ﴿۳۹﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿۴۰﴾ لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿۴۱﴾

بیشکه مونږ نوی پیدا کری دی دغه حوری په یوه ښه پیدا کولو سره نو گرځولی مو دی دوی بکری پیغلی عاشقانی (پر جنتیانو خاوندانو خپلو) همزولی (په خپل مابین کښی) دپاره د ملگرو یارانو د ښی لاس.

تفسیر: یعنی حوری او د دنیا ښځی چه په جنت کښی سره گډیری نو هلته د دی دنیا د ښځو پیدائش وده او ښانست به د الله تعالیٰ په قدرت هسی وی چه تل به پیمخی - پیغلی ښانسته او په زړه پوری وی او د هغوی خبری اتري طرز - اداء انداز او طبیعی مینه د خپلو میرو (خاوندانو) شوق ځان ته ورکش کوی. او تل به دوی د خپلو میرو (خاوندانو) سره همزولی هم منگی (هم عمر) او هم فکره وی.

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوَّلِينَ ۝ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْآخِرِينَ ۝

(اصحاب اليمين به) لويه دله وى له اولينو رومنيو خلقو شخه او لويه دله به وى له آخرينو وروستنيو خلقو نه.

تفسیر: یعنی اصحاب یمین په پخوانیو کښی هم ډیر ؤ او په وروستنیو کښی به هم ډیر وى.

وَأَصْحَابُ الشَّمَالِ ۝ مَا أَصْحَابُ الشَّمَالِ ۝ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ۝ وَظِلٍّ مِّنْ يَّحْتُمٍ ۝ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ۝

او ملگری یاران د کین لاس شومره بد دی ملگری یاران د کین لاس په اور تاوده کښی به وى او په سوځوونکیو اوبو کښی به وى او په سیوری کښی به وى د لوگی ډیر تور چه نه به بیخی سړی وى او نه به د عزت راحت وى.

تفسیر: یعنی د دوزخ د اور تک تور لوگی به پورته کیږی او دوی به د هغه لوگی تر هغه سیوری لاندی ودرول کیږی چه هلته به دوی ته هیڅ یو جسمانی او روحانی آرام او هوسانی (راحت) نه رسیږی. نه به یخنی وررسیږی او نه به هغه د پت او عزت سیوری وى. ډیر ذلیل او خوار به د هغه سیوری تر سوځوونکی براس (بخار) لاندی په ربرو (تکلیفونو) اخته وى. دا د هغوی د دنیوی خوشالی بدل دی چه هغوی د هغه په غرور او ضد سره د الله تعالیٰ او د هغه د رسول مخالفت کاوه.

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُدْرِفِينَ ۝ وَكَانُوا يُصْرُونَ عَلَى الْإِنْتِ الْعَظِيمِ ۝

(دا عذابونه په سبب د دى ؤ چه) بیشکه دوی ؤ پخوا له دى شخه په دنیا کښی ودان کړی شوی په نعمتونو کښی خوشال او ؤ دوی چه دوام اصرار ضد به ئی کاوه پر گناه لويه (کفر) باندی.

تفسیر: هغه لويه گناه - کفر او شرک او د انبیاءو تکذیب یا هسی دروغ قسمونه دى چه وائی

ئى «له مرینى غخه وروسته هیخ کله بیا ژوندون نشته» لکه چه د جزء ۱۴ (نحل) د سورت په پنځمه رکوع ۳۸ آیت کښى داسى یو آیت لولو ﴿وَأَسْمُوا بِاللَّهِ جَدًّا يَمْلِكُونَ كَيْدًا مُّكْرَمًا لِّلَّهِ مَن يَمُوتُ﴾

وَكَانُوا يَقُولُونَ لَا إِلَهَ إِلَّا مَتَنَا وَكُنَّا تَرَابًا وَعِظَامًا إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿۲۷﴾
 أَوَابًا وَإِنَّا الْأَوَّلُونَ ﴿۲۸﴾

او ؤ دوى چه ويل به ئى آيا كله چه مره شو مونږ او شو خاورى او هډوكى آيا بيشكه مونږ به بيا خامخا راپورته كرى شو او پلرونه ځمونږ رومبىنى هم (به بيا ژوندى راپورته كيږى؟ بلکه نه كيږو!).

تفسیر: هغه مری هم ژوندی کیږی چه له مونږ غخه پخوا مره شوی دی یعنی دا خبره د چا په فکر او پوه کښى راتلی شی.

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿۲۸﴾ لَجُوعُونَ لَهَا إِلَىٰ يَمِيْنَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿۲۹﴾

ووايه ته (ای محمده! دوى ته) بيشكه چه رومبىنى (خلق) او وروستنى (خلق) به خامخا كړد به ټول كړل شى وقت د ورځى معلومى ته (چه قيامت دى).

تفسیر: یعنی د قيامت ورځ چه د هغى وقت يواځى الله تعالى ته ښكاره دى او د ده په علم كښى مقرر او مقدر دى.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿۳۰﴾ لَأَكْلُونَ مِنْ شَجَرٍ
 مِّنْ زُقُومٍ ﴿۳۱﴾ فَمَا لُؤْنٌ مِنْهَا الْبُطُونُ ﴿۳۲﴾

بيا به بيشكه تاسى اى گمراهانو دروغ ويونكيو خامخا خورونكى به يى (په دوزخ كښى) له ونى د زقوم غخه پس دك كوونكى به يى له هغى (ونى) غخه گيدو خپلو لره.

تفسیر: یعنی کله چه د لویى له لاسه ترهږور (مضطرب) شى نو دا ونه دوى ته د خورلو دپاره

ورکوله کبیری او دوی به له هغی څخه خپلی کیدی دکوی.

فَشْرَبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ۝ فَشْرَبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ۝

پس څښونکی به یی تاسی په هغه (زقوم خورلی شوی) باندی له اویو سوځوونکیو څخه پس څښونکی به یی (په شان) د څښلو د اویانو دیرو ترو.

تفسیر: یعنی هسی چه اویو په دیره سخته گرمی کښی د دیری تندی له لاسه وروسته له دی چه څو ورځی نی اویه نه وی څښلی او بیا اویو ته ورورسیدی نو اویه په دیره وارخطائی سره داسی څښی چه یو څاڅکی هم نه تری پاتی کبیری. دوزخیان به هم داسی هغه سوځوونکی اویه څښی چه د هغوی خولی به ټاکی او کولمی به نی توتی توتی لویری. (العیاذ بالله).

هَذَا نَزَّلَهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ۝

دا (خورل او څښل چه ذکر شول) میلستیا د دوی ده په ورځ د جزاء انصاف کښی.

تفسیر: یعنی د انصاف اقتضاء هم داسی ده چه د هغو منکرانو میلستیا هم دا راز (قسم) وکره شی.

مَنْ خَلَقَكُمْ فَلَوْلَا تَصَدَّقْتُمْ ۝

مونږ پیدا کړی یی تاسی (له نشتوالی څخه) نو ولی تاسی باور یقین نه کوئ په ژوندون پس له مرگه.

تفسیر: یعنی دا خبره ولی نه منی چه پخوا هم پیدا کوونکی الله تعالی دی او بیا هم پیدا کوونکی همغه الله تعالی دی.

أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ ۝ إِنْ أَنْتُمْ تَخْلُقُونَ ۝ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ۝

آیا وینئ تاسی (چه خبر را کړئ له) هغه اویو څخه چه څڅوی نی تاسی (آیا پر رحمونو د ښځو خپلو کښی) آیا پیدا کوئ تاسی له دغه (منی نه بشر)

که یو مونږ پیدا کوونکی (د تولو موالیدو بلکه ته ئی خالق ای الله).

تفسیر: یعنی د میندو په رحم کښی له نطفی شخه سری شوک جوړوی هلته ستاسی هیڅ ظاهری تصرف نه چلیږی او د هیچا یو ښکاره لاس نه وررسی او نه څه تصرف پکښی کولی شی. بیا نو پرته (علاوه) له مونږ شخه بل شوک دی چه له هغه یوه شاخکی اوبو شخه هسی ښکلی شکل جوړوی؟ او بیا په هغی کښی سا او روح اچوی (فتبارک الله احسن الخالقین والحمد لله رب العالمین).

نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ

مونږ مقدر کړی مو دی په منع ستاسی کښی (ای مخلوقاتو) مرگ .

تفسیر: یعنی ژوند بېل - وژل او نوری کردی (تولی) چاری ځمونږ په قدرت او قبضه کښی دی کله چه د وجود او د عدم واک او اختیار ځمونږ په لاس کښی دی نو وروسته له مړینی ژوندی کول هم مونږ ته کوم گران کار نه دی.

وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ۚ عَلَىٰ أَنْ تُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿۴۱﴾

او نه یو مونږ عاجز چه شوک تیری راباندی وکړی له دی نه چه پیدا کړو بدل ستاسی (نور خلق) پشان ستاسی او مونږ راپورته پیدا کړو تاسی په هغو (صورتونو سره) چه تاسی به علم نه پری لرئ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی تاسی به بلی نری (جهان) ته بیایو او ستاسی په ځای به نور خلق ودروو.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَاتِن كَرُونَ ﴿۴۲﴾

او خامخا په تحقیق پوهیدلی یی تاسی په پیدا کیدلو رومنیو باندی نو ولی نه یادوئ پند نه اخلئ (د دغه الله تعالیٰ په قدرت او یقین نه کوئ په بیا

پیدا کولو باندی).

تفسیر: یعنی همغه رومبنی پیدائش په یاد کریئ او د هغه له مخی او اتکله دا دوهم پیدائش هم قیاس کریئ!.

أَفَرَأَيْتُم مَّا تَحْتُمُونَ ﴿۲۷﴾ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَ أَمْ حُنَّ الزَّرْعُونَ ﴿۲۸﴾

آیا پس وینئ (چه خبر راگری ماته) هغه چه کریئ ئی تاسی. آیا تاسی زرغونوئ هغه (کرلی شوی) که مونبر یو زرغونوونکی (پخوونکی د هغه بلکه ته ئی ای الله).

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره خو تاسی تخم شیندئ ولی دننه په ځمکه کښی د هغه پالل او د هغه زرغونول او له هغه څخه یو تک شین کښت (فصل) جوړول او بیا هغه گتور (فائده مند) گرځول د چا کار دی؟ د دی په نسبت خو تاسی ظاهری او سطحی دعوی هم نشئ کولی چه هغه ځمونبر تیار کری شوی شی دی.

لَوْ شَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطًا مَّا فَظَلَمْتُمْ فَتَكْفَهُونَ ﴿۲۹﴾ إِنَّا لَبُغْرَمُونَ ﴿۳۰﴾

بَلْ لَنْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿۳۱﴾

که اراده وفرمایو مونبر نو خامخا وبه گرځوو مونبر هغه (کښت (فصل) لره چه کرلی دی تاسی بی دانه بی حاصله) وچ واښه ذره ذره نو وبه گرځئ تاسی تعجب کوونکی او ویونکی د دی خبری بیشکه مونبر خامخا تاوان کری یو (په زراعت خپل کښی) بلکه مونبر محروم بی برخی کری شوی یو (له رزق نه).

تفسیر: یعنی د کښت (فصل) له پیدا کولو څخه وروسته د هغه محفوظ او باقی پاتی کیدل هم ځمونبر کار دی که مونبر وغواړو نو کوم یو آفت ورولیږو چه په هغه سره گرد (تول) کښت (فصل) خاوری ایری شی او بیا به تاسی خپل سر پخپلو لاسونو نیولی ژارئ او پخپلو منځونو کښی به سره ناست راز راز (قسم قسم) خبری به جوړوئ! او وایئ به چه خانه! تاته خو سرکال ډیر لوی تاوان او جنجال در رسیدلی دی که رښتیا پوښتنه کوئ نو زه بالکل خوار او فقیر او تش لاس پاتی شوی یم.

أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ﴿۳۸﴾ أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ
السَّمَاءِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ﴿۳۹﴾

آیا پس وینعی (چه خبر راکرئ) تاسی اوبه هغه چه خشیعی نی تاسی (او ژوند پری تریلی دی) آیا تاسو نازلی کری دی هغه لطیفی خویری (اوبه) له سپینو وریغو شخه که مونږ نازلوونکی رابنکته کوونکی یو (د هغو اوبو؟ بلکه ته نی ای الله!).

تفسیر: یعنی باران هم غمونږ په حکم سره وریږی او د غمکی په خزانو کښی هغه اوبه هم مونږ تولوو آیا تاسی شخه زور او قوت لرئ چه اوبه جوړی کرئ؟ یا نی په زور او زاری له وریغو شخه ورووی؟

لَوْ شَاءَ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿۴۰﴾

که اراده فرمایو مونږ نو وبه گرځوو دا (اوبه) تروی ترخی نو ولی شکر نه وباسی (تاسی په دغو نعماو).

تفسیر: یعنی که مونږ اراده وفرمایو نو خویری اوبه ترخی کوو چه هیڅوک نی ونشی خښلی او نه کښت (فصل) ته په کار ورشی بیا هم تاسی غما احسان نه منعی چه مونږ تاسی ته خویری اوبه اووو او د خوړو اوبو لوئی خزانی تاسی ته ساتو او له هغو شخه تاسی ته راز راز (قسم قسم) گتی رسوو.
په غینو روایتونو کښی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم کله چه اوبه به نی خښلی نو ویل به نی
(الحمد لله الذی سقانا عذبا فراتا برحمته ولم یجعله ملحا اجاجا بدنوبنا. ابن کثیر.)

أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ﴿۴۱﴾ أَأَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا
أَمْ نَحْنُ الْمُنشِئُونَ ﴿۴۲﴾

آیا پس وینیع (چه خبر راکرئ) تاسی د اور هغه نه چه بلویئ نی تاسی (له هر راز (قسم) محروقاتو نه) آیا تاسی پیدا کری ده ونه د دی (اور) او که مونبر پیدا کوونکی یو (د هغی ونی او د تولو محروقاتو؟ بلکه ته نی ای الله!).

تفسیر: په عربو کښی داسی شو تکی شنی ونی دی چه د هغو د دوو لرگیو له سولولو څخه اور پیدا کیږی لکه چه په هندوستان کښی د بانس د ونی له سولولو څخه اور پیدا کیږی پخوا له دی نه د (یسین) د سورت په آخر کښی د دی په نسبت څه بیان لیکلی شوی دی یعنی په دی ونو کښی اور چا ایښی دی؟ تاسی که ما؟ (بلکه تا ایښی دی ای الله!).

مَنْ جَعَلَهَا تَذْكِرَةً

مونبر گرغولی مو دی دغه (دنیوی اور) تذکره یادول (د دوزخ).

تفسیر: یعنی دی اور ته وگورئ او د دوزخ اور یاد کرئ دا هم د هغه اور یوه برخه او ادنی نمونه ده او فکر وهونکی لره دا خبره ور په یادیری هغه الله چه له تکی شنی ونی څخه تک سور اور راوباسی هغه په یقین سره کولی شی او قادر دی چه مری هم ژوندی کری!

وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَ ﴿۴۲﴾

او (گرغولی دی مونبر دا اور نفعمن او) په کار راتللو ته دپاره د مسافرانو محتاجانو بی وځلو.

تفسیر: یعنی د بیدیا او میدان اوسیدونکیو او پردیسیانو (مسافرانو) ته اور ډیر په کاریږی په تیره بیا د ژمی او سرو په وقت کښی او پرته (علاوه) له دی څخه د نورو هم ډیر په ښه ورغی او د مدنیت ډیر امور پری مربوط دی.
تنبیه: د ځینو روایاتو په بناء پوهانو (علماؤ) دا ښه مستحب گنلی دی چه د دی آیتونو د هری استفهامی جملی له لوستلو څخه وروسته ښائی چه هسی وویل شی «بل انت یاری»

قَسِيحٌ بِأَسْمَاءِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿۴۳﴾

نو وکره نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) ځنی ډیر لوی دی (او تل شاکر اوسه په دغو نعمتاؤ نی).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه داسی مختلف شیان او د کار وږ (لاثق) غخیزونه ئی پیدا کړی دی او خاص پخپل فضل او احسان ئی مونږ منتفع گرځولی یو د هغه شکر اداء کول په کار دی او د کافرانو او منکرانو د هغو چټی (بیکاره) او اږلتو خبرو په مقابل کښی چه هغه الله تعالی ته ئی نسبت کوی د هغه د مبارک نامه پاکی بیانول په کار دی د تعجب ځای دی چه دا خلق سره د داسی باهره ؤ آیاتونو او نښو د لیدلو بیا هم د هغه الله تعالی په قدرت او وحدانیت باندی هسی چه ښائی نه پوهیږی.

فَلَا أُقْسِمُ بِمَوْقِعِ التُّجُورِ ﴿۵۶﴾

نو قسم خورم زه په ځایونو د پریوتلو د ستوریو باندی.

تفسیر: او دوهمه معنی ئی دا ده چه قسم خورم د آیتونو په راښکته کیدلو د پیغمبرانو په زړونو باندی (موضح) یا د قرآنی آیتونو په راښکته کیدلو باندی له آسمانه پر ځمکی باندی چه لږ لږ او ورو ورو رانازلېږی.

وَأِنَّهُ لَقَسَمٌ لِّوَتَّعَلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿۵۷﴾ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ﴿۵۸﴾ فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ ﴿۵۹﴾ لَا يَشْفَعُ إِلَّا الْبَاطِرُونَ ﴿۶۰﴾

او بیشکه (قسم) خامخا قسم دی که پوهیږئ تاسی عظیم ډیر لوی چه بیشکه دا (کتاب لوستی شوی په تا باندی) خامخا قرآن کریم عزت والا دی (چه لیکلی شوی دی) په کتاب پت ساتلی شوی (لوح محفوظ) کښی چه نه ئی مسه کوی ده لره او نه دی ئی مسه کوی مگر هغه چه پاک کړی شوی وی (یعنی پاکان).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پرښتی په دی پاک کتاب باندی لاس لگوی. هغه کتاب هم دا لیکلی شوی کتاب دی د پرښتو په لاسونو سره یا په لوح محفوظ کښی» ځینی د «لایمسه» ضمیر قرآن ته اړوی یعنی دی پاک قرآن ته لاس نه وروړی مگر خو پاک سری یعنی هغه کسان چه زړونه ئی صاف او اخلاق ئی پاک وی د هم داسی سریو فکرونه او عقلونه د دی لوی کتاب په علومو او حقائقو - معارفو او آیاتونو باندی هم په ښه ډول (طریقه) سره رسیږی. یا نه مسه کوی دا قرآن مگر خو پاک خلق. یعنی بی اودسه هغه ته لاس نه وروړی لکه

چه د نبوی له احادیثو څخه هم دا خبره ثابته شوی ده نو په دی تقدیر سره د (لایمسه) نفی به د نهی دپاره وی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۵۶﴾

(هغه قرآن چه توته توته) نازل کړی شوی دی له (طرفه د پالونکی) رب د عالمیانو.

تفسیر: یعنی دا کومی کودی (جادو) او توکی نه دی او نه د کاهنانو چتی (بیکاره) او اپلتی خبری دی او نه د شاعرانو توهماو او مبالغات او هسکی استعاری دی بلکه یو لوی - مقدس - معزز - پاک او آسمانی کتاب دی چه د رب العالمین له لوری د تول عالم او گردو (تولو) نری والانو (اهل جهان) د لار ښوونی دپاره رابنکته شوی دی. هغه الله تعالیٰ څمونږ پاک الله دی چه د لمر - سپوږمی او ستوریو ډیر کلک محکم - عجیب - غریب او ښکلی ترتیب او نظام ئی قائم کړی دی او هغه گرد (تول) سماوی اجرام د یوه مرتب قانون - او منظم اصول سره د خپلو ورځنیو ختلو او پریوتلو او نورو تاثیراتو او اغیزو سره د خپل عظمت - قدرت - قوت - وحدانیت تصرف او د عظیم الشان اقتدار مظاهری او په زړه پوری ننداری رابسی لکه چه ابراهیم علیه السلام هغه خپل دلیل ښوولی ؤ او د حال په ژبی سره شهادت ورکوی چه څمونږ ملونی او واک (اختیار) د هغه اعلیٰ اولیٰ - برتر - بهتر ذات د غیبی سلطی د قدرت په لاس کښی دی، همغه یو «وحده لاشریک له» د ځمکی - آسمان - وریځ - اور - هوا او گردو (تولو) کائناتو او ذراتو مالک - خالق او ستر تولواک (شهنشاه) دی. آیا د هسی رنو او ښکاره ؤ آسمانی نښو له لیدلو څخه وروسته د دی مضامینو په صداقت کښی کومه شبهه پاتی کیږی چه د دی سورت په اوله رکوع کښی د هغو بیان وشو. او آیا کوم یو عاقل په دی عظیم الشان فلکی نظام باندی چه سترگی وغړوی دومره نشی پوهیدلی چه یو بل باطنی شمسی نظام هم شته چه هغه هم دا قرآن کریم او د هغه پاک لوړ (اوچت) آیتونه او نور گرد (تول) آسمانی کتابونه او آسمانی پانی دی چه دا گردی (تولی) د همغه الله تعالیٰ خالق الکل قائمی کړی نښی دی هغه ذات چه پخپل کامل قدرت او رحمت سره ئی دا ظاهری نظام قائم کړی دی همغه پاک الله دی چه د روحانی ستوری له پریوتو څخه وروسته یی د محمدی صلی الله علیه وسلم قرآن د لمر په پلوشو نری (دنیا) او نری والان (دنیا دار) د کفر او شرک له توری تیاری څخه راوویستل چه د الله تعالیٰ په فضل سره تر اوسه پوری دغه لمر خپلی ښکلی شوی پلوشی (انوار) او په زړه پوری وړانگی (اشعه) پر نری (جهان) باندی نولی او هیڅوک د دی خبری مجال نه لری چه هغه بدل کړی یا ئی غائب کړی. د هغه انوار او اشعی پر همغو زړونو باندی په ښه شان سره منعکسی کیږی چه ښه وینځلی او ښه پاک او صاف کړی شوی وی.

أَفِيْهِذَا الْحَدِيْثِ أَنْتُمْ تُدْهِنُوْنَ ﴿۸۱﴾ وَتَجْعَلُوْنَ رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ تُكْذِبُوْنَ ﴿۸۲﴾

آيا په دى خبرى (د قرآن) باندى تاسى سپك كوونكى يى (دروغ نى كنى!) او گرځوئ تاسى روزى برخه خپله (له قرآنه دا خبره) چه تاسى دروغ كوونكى يى (دغه قرآن لره).

تفسير: يعنى آيا دا هسى دولت دى چه له هغه ځنى په كته (فائده) اخيستلو كښى تاسى سستى او كاهلى وكړئ او خپله برخه هم دومره وگنئ چه د الله تعالى هغه راښوولى حقائق دروغ ثابتوئ؟ لكه چه د وريا (باران) د ليدلو په وقت كښى وائى چه هغه ستورى هغه برج ته راغلى دى نو ځكه ورښت وشو گواكى دوى د الله په قدرت قائل نه دى او په هسى وينا سره دوى د رحمت د دى باران قدر هم نه كوى چه د پاك قرآن په شكل رانازل شوى دى او دا وويل چه د الله تعالى له خوا نه دى ليرلى شوى سخته بدبختى - حرمان او بدنصيبى ده آيا د يوه نعمت شكر گزارى هم داسى كيدى شى چه هغه دروغ وبللى شى؟

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُقُومَ ۙ وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ ﴿۸۳﴾ وَكُنْتُمْ أَقْرَبَ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿۸۴﴾ فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿۸۵﴾ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۸۶﴾

نو ولى په هغه وقت كښى چه ورسيرى (روح د سرى) ستونى ته او (حال دا وى چه) تاسى په دغه وقت حاضر اوريدونكى نظر كوونكى يى هغه ته او مونږ ډير نژدى يو هغه ته (په علم او قدرت) له تاسى څخه مگر نه وينئ او نه پوهيرئ تاسى پس ولى كه يى تاسى چه جزاء نه دركوله كيږى او نه ژوندى كيږئ نو بيرته راوگرځوئ تاسى دا (روح) كه چيرى يى تاسى رښتينى (په دى گمان خپل كښى چه جزاء نشته).

تفسير: يعنى په داسى بى فكري او بى خوفى سره د پاك الله تعالى خبرى دروغجنى كوئ گواكى تاسى د چا په حكم او واك كښى نه يى يا هيڅ نه مرئ او له الله تعالى سره نه مخامخ كيږئ ښه څه وقت چه ستاسى د كوم عزيز او محبوب سا په ختلو كښى وى او سا نى په ستونى كښى بنده شى او د ځنكدن ربرونه (تكليفونه) پرى تيريرى كه تاسى له هغه سره نژدى كينئ او د ده

هغه بی وځلی او بیچارگی پریشانی او سرگردانی وگورئ له بلی خوا الله تعالیٰ یا د هغه پرنستی له تاسی څخه هغه ته ډیری نژدی دی چه تاسی ئی نه وینئ که ستاسی واک او اختیار د بل چا په لاس کښی نه دی نو په هغه وقت کښی تاسی د خپل هغه محبوب او مین سا او روح ولی نه شی ساتلی؟ او د څه لپاره هغه مین او محبوب مو له تاسی څخه په داسی حال کښی چه ستاسی زړونه خوړیږی او اوشکی مو بهیږی بیلتون کوی او تاسی په خپل فراق او بیلتون ژړوی او ولی د ستاسی له لاسه پوره نه ده چه هغه د څه مودی له مخی نور هم وساتئ؟ یا ئی له هغه تکالیفو او ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (وساتی)؟ لنده ئی دا که تاسی پخپلو دغو ویناؤ کښی رښتینی بیع نو له دی تیرو چارو څخه یوه راوینیئ.

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقْرَبِينَ ﴿٣٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا
إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٤٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٤١﴾

نو که چیری وی (دغه مری) له مقربینو څخه (الله ته). نو (شته ده لره) راحت هوسائی (آرام) او ښه رزق او جنت ډک له نعمتونو څخه. او که چیری وی (دا مری) له یارانو ملگریو د ښی لاس. نو سلامتیا ده تا لره له یارانو ملگریو د ښی لاس څخه.

تفسیر: یعنی تاسی د یوی شیبی (دقیقی) ډپاره هم هغه نه شی ساتلی او هغه خپل ځای ته هرورمو (خامخا) رسیدونکی دی که هغه مری له مقربینو څخه وی نو په اعلیٰ درجه روحانی او جسمانی - د هوسائی (آرام) راحت عیش او چرچو سامانونو ته رسیږی او په ښی لاس (اصحاب یمین) کښی شاملیږی او هیڅ یوه ویره او ربړونه (تکلیفونه) ورته نه پاتی کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د هغوی له لوری داده (خاطر جمع) اوسه!» یا دا مطلب چه د (اصحاب یمین) له طرفه هغوی ته سلامونه رسیږی یا هغه ته ویل کیږی تا لره په راتلونکی وخت کښی سلامتی او هوسائی (آرام) ده. او ته په اصحاب یمین کښی شامل او گډ ئی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه د ځنکدن په وقت کښی د خوښی داسی زیری هغه ته ورکاوه شی.

د مؤمن سری لویه نښه درته وایم

ځنکدن کښی تل مسکیږی ښکاری خوښ

او هم داسی مجرمینو او بدانو ته هم په هم دی وقت کښی د هغوی د بدحالی ویری اورولی کیږی.

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ ﴿۱۷﴾ فَتَزُلْ مِنْ حِمِيمٍ ﴿۱۸﴾ وَتَصْلِيَةٌ جُجِيمٍ ﴿۱۹﴾

او که چیری وی (دغه مری) له دروغ ویونکیو گمراهانو څخه نو میللمستیا ده (ده ته) له سوغوونکیو اوبو څخه او ننه ایستل دی په اور (د دوزخ) کبسی.

تفسیر: یعنی د هغه پای (آخر) او انجام هسی وی چه پخوا له مر کیلو څخه هغه ته د هغه راتلونکی حال احوال اوراوه کیوی.

إِنَّ هَذَا الْمَوْحُّهُ الْيَقِينُ ﴿۲۰﴾

بیشکه دا خبره (چه ذکر شوه پشان د دی دری صنفو کبسی) خامخا هم دا حقه یقینی ده.

تفسیر: یعنی ستاسی له تکذیب څخه هیڅ شی کیدونکی نه دی. هر هغه شیان چه د مؤمنانو او مجرمانو په نسبت خبر ورکری شوی دی هغه گرد (تول) صحیح او یقینی دی او هم هغسی کیدونکی دی نو هیچا ته نه بنائی چه په هسی ښکاره خبرو کبسی داسی شهبی او تردد پیدا کری او خپل ځان وغلوی. بلکه د لویی ورځی او د قیامت دپاره ځان تیار او چمتو کری.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿۲۱﴾

پس وکره نسبت د پاکی نامه د رب خپل ته چه له گردو (تولو) څخه ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی په تسبیح او تحمید کبسی مشغول اوسئ! چه دا د هغه ځای دپاره لویه تیاری ده. او په هم دی ښه چاره کبسی بوخت (مشغول) اوسئ! او د مکذبینو د زړه خوړونکیو خبرو څخه زیات مه خپه کیوی! بلکه هیڅ غور ورته مه ږدی ځکه چه په تسبیح او تحمید کبسی د هغو باطلو او چتی (بیکاره) خیالاتو تکذیب او تردید په طبیعی ډول (طریقه) سره هم کیوی. دلته د «الواقعة» د سورت په خاتمی کبسی مو زړه غوازی چه هغه مبارک حدیث نقل کرو چه په هغه سره

حضرت امام بخاری رحمة الله عليه خپل کتاب ختم فرمایلی دی

«عن ابی هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كلمتان خفيفتان على اللسان ثقيلتان في الميزان حبيبتان الى الرحمن» -

«سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم»

تمت سورة الواقعة والله الحمد والمنة

سورة الحديد مدنية وهى تسع وعشرون آية و اربع ركوعات رقمها (۵۷) تسلسلها حسب النزول

(۹۴) نزلت بعد سورة الزلزال

د «الحديد» سورت مدنی دی - (۲۹) آیتونه او (۴) رکوع لری. په تلاوت کښی (۵۷) او په نزول کښی (۹۴) سورت دی د «الزلزال» له سورت څخه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی.

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

نسبت د پاکی کوی الله ته هغه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکو).

تفسیر: یعنی د حال یا د قال په ژبه یا په دواړو سره د الله تعالیٰ حمد - ثناء او تسبیح وائی.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ① لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ② يُحْيِي وَيُمِيتُ ③
وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ④

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی ښه حکمت والا دی. خاص دغه (الله) لره ده باچائی د آسمانونو او (باچائی) د ځمکی (هم دغه الله) ژوندی کول کوی

او مره کول کوی او هم دغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه غځینی ئی هم دغه ژوندی کول او مره کول دی).

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه یا په دواړه کښی یا هر چیری د الله تعالیٰ احکام چلییری او هر چیری او هر کله واک او اختیار لری. د ایجاد او اعدام او د گردو (تولو) چارو ملونی او قبضه د ده په لاس کښی ده هیڅ یو قوت او طاقت د هغه د تکوینی قدرت او تصرف مخه نشی نیولی.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

هم دغه (الله) اول دی (له هر شی څخه چه ابتداء نه لری) او آخر دی (له هر شی غځنی چه انتهاء نه لری).

تفسیر: کله چه هیڅوک نه ؤ الله جل جلاله موجود ؤ او کله چه هیڅوک نه وی الله جل جلاله به موجود وی چه نه ابتداء لری نه انتهاء.

وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۳۱﴾

او ظاهر دی (په دلیلونو سره) او باطن دی (پت دی له لیدلو د سترگو نه په دنیا کښی) او هم دغه (الله) دی په هر شی باندی ښه عالم ښه پوهیدونکی.

تفسیر: د هر شی وجود او ظهور د هغه الله تعالیٰ له وجود څخه دی. نو ځکه د الله تعالیٰ وجود که ظاهر او باهر نه وی؟ نو د بل چا به وی؟ له عرشه نیولی تر فرش پوری او له ذری څخه اخیستی تر لمر او نورو لویو کرو پوری هر یو شی د هغه په وجود او شته والی باندی روښان دلیلونه دی او بیلی بیلی شاهی لولی. خو سره له دی د هغه ذات او اصلی حقائقو او صفاتو ته هتسی چه ښائی عقل - پوه او ادراک نه ور رسییری. او د ده د هیڅ یوه صفت احاطه کول هم امکان نه لری. او نه پخپل قیاس او ادراک سره څوک د هغه د څنگوالی (کیفیت) بیان کری شی. نو ځکه ویلی شو چه له هغه څخه زیات پت او باطن بل څوک نشته. په هر حال سره هغه الله تعالیٰ د باندی هم دی او دننه هم دی ظاهر هم شته او په باطن کښی هم دی. او په هر راز (قسم) احوالو باندی که پت دی یا ښکاره ښه خبردار او خورا (دیر) پوه دی ظاهر د غالب په معنی هسی چه د هغه له پاسه هیڅ یو قوت نشته. باطن داسی چه له هغه غځنی پرته (علاوه) هسی کوم ځای موقع به نه وی چه څوک به هلته تری پت شی یا ئی له علمه او پوه څخه کوم شی لری

او پت وی. د نبوی صلی الله علیه وسلم په حدیث کښی راغلی دی

«وانت الظاهر فلیس فوقک شیء! وانت الباطن فلیس دونک شیء»

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په مقدار د شپږو ورځو کښی (له ورځو د دنیا نه) بیا ئی استواء وکړه په عرش بانندی (لکه چه له شانه د الوهیت د ده سره مناسبه وه)

تفسیر: دغه بیان پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت کښی د اتمی پاری په آخر کښی تیر شوی دی.

يَعْلَمُ مَا يَكُونُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يُخْرَجُ مِنْهَا

معلوم دی (الله ته) هغه څه چه ننوځی په ځمکه کښی (لکه مری او باران) او هر هغه څه چی راووځی له دغه زمکی نه .

تفسیر: لکه کښت (فصل) او ترکودی (نباتات) چه له ځمکی څخه راوځی. د دی بیان د (سبا) په سورت کښی پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرِضُ فِيهَا

او (معلوم دی الله ته) هر هغه چه نازلېږی له آسمانه (لکه رحمت او عذاب) او هر هغه چه پورته خپژي په دغه (آسمان) کښی لکه نیک او بد عملونه.

تفسیر: یعنی له آسمانه پرستی - حکمونه - د قضاء او قدر فیصلی - وریا (باران) او نور رابښکته کیږی او د بندگانو اعمال او د الله اکرم شانه واعظم برهانه پرستی او نور پورته کیږی.

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٥٧﴾

او دغه (الله) له تاسی سره دی (په علم او قدرت سره) هر چیری چه ییغ تاسی او الله پر هر هغه شه چه کوئی ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی هیڅ کله له تاسی څخه غائب نه دی. بلکه هر چیری او په هر حال کښی چه تاسی ییغ هغه گرد (تول) دی ښه پیژنی. او تولی ښکاره او پتی خبری ښه اوری او ستاسی اعمال او نور گرد (تول) شیان ښه وینی.

لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ تَرْجِعُ الْأُمُورَ ﴿٥٨﴾

خاص هغه (الله) لره ده باچائی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی او خاص الله لره گرځول کیری تول کارونه.

تفسیر: یعنی منکران د الله تعالی له باچائی او قلمرو څخه د باندی وتلی نشی - په گردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی یواځی د هغه وحده لا شریکله حکومت دی او په پای (آخر) کښی د گردو (تولو) کارونو فیصله د ده له لوری کیری.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ﴿٥٩﴾

ننه باسی (الله) شپه په ورځی کښی او ننه باسی (الله) ورځ په شپی کښی.

تفسیر: یعنی الله تعالی کله ورځ لندوی او شپه اوږدوی (په قوس او جدی کښی) او کله په عکس د دی شپی لندوی او ورځی اوږدوی (په جوزا او سرطان کښی).

وَهُوَ عَلَيْهِمْ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦٠﴾

او دغه (الله) ښه عالم دی په پتو خبرو نیاتو عقائدو د سینو زړونو باندی هم.

تفسیر: یعنی په زړونو کښی هغه نیات او ارادی یا هغه خطری او وسوسی چه پیدا کیری په هغو گردو (تولو) باندی هغه ښه پوهیږی او هیڅ شی د ده له پوه څخه د باندی نه دی.

اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَاَنْفِقُوْا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُّسْتَدْخِلِيْنَ فِيْهِ ط

ایمان را ورزی تاسی (او په ایمان همیشه اوسیع) په الله او په رسول د دغه (الله) باندی او لگویی (په لاره د الله کښی) له هغو (اموالو) څخه چه گرځولی یی تاسو (الله) خلیفگان (د پخوانیو) په هغو (اموالو) کښی.

تفسیر: یعنی هغه مال او شته چه ستاسی په لاسونو کښی شته د هغو ګردو (تولو) مالک او څښتن (خاوند) پاک پروردګار دی او تاسی یواځی د یوه امانتدار او خزاندار په شان بیع نو ځکه په هر ځای او هر چا باندی چه هغه الله تعالی تاسی ته د هغه د صرفولو او لګولو په نسبت امر وکړی په هم هغه ځای کښی ئی تاسی د هغه د نائب او خلیفه په ډول (طریقه) خرڅ او صرف کړئ او دا خبره مو هم په یاد وی چه پخوا له دی څخه دا مال د نورو په لاسو کښی ؤ خو اوس د هغوی په ځای تاسی یی او ښکاره ده چه تاسی به هم ځئ. ستاسی په ځای به هم بل سری کیناستونکی وی کله چه دا خبره ښکاره شوه چه دا مال نه د پخوانیو په لاسو کښی پاتی شو او نه ستاسی په لاسو کښی پاتی کیدونکی دی نو له هسی فانی او زائل څیز سره دومره علاقه مینه او تعلق لرل چندان ښه کار نه دی او ښائی چه په ضروری او مناسبو ځایونو کښی په ښه ډول (طریقه) سره صرف او ولګول شی او نه ښائی چه په خیر خیرات کښی بی زړه توب وکاوه شی.

فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَاَنْفَقُوْا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيْرٌ ۝۵

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او لګولی ئی دی (اموال خپل په لاره د الله کښی) هغوی لره دی اجر ثواب ډیر لوی (په جنت کښی نو تاسو ته هم رسوی نفع ایمان او خرڅول د اموالو د تاسی).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده په هغو کسانو کښی چه دا خصلت او صفت موجود نه وی ښائی چه هغه پیدا کړی او په هغو کښی چه شته ښائی چه په هغه باندی مستقیم پاتی وی او د ایمان په مقتضاء باندی تګ او عمل وکړی.

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ يَدْعُوْكُمْ لِتُؤْمِنُوْا بِرِسُوْلِهِ

وَقَدْ اَخَذْنَا قُرْاٰنَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝۸

او شه مانع عذر دی تاسی لره (بلکه هیخ مانع نشته) چه ایمان نه راوړئ په الله او رسول د دغه (الله) حال دا چه (رسول الله) رابولی تاسی چه ایمان راوړئ په رب خپل باندی او په تحقیق اخیستی ده (الله) وعده کلکه د تاسی که چیری یی تاسی ایمان راوړونکی (نو ایمان ولی نه راوړئ؟).

تفسیر: یعنی په الله تعالی باندی له ایمان راوړلو څخه یا د یقین او معرفت په لاری باندی له تلوو ځنی کوم شیان ستاسی مخه نیسی؟ او په داسی چارو او معاملو کښی لسی سستی او تقاعد ولی وکړ شی. الله تعالی او د هغه پاک رسول تاسی د کوم پردی (اجنبی) او غیر معقول څیز په خوا نه رابولی بلکه تاسی ته ستاسی د حقیقی رب او پالونکی په لوری بلنه کوی چه د هغه اعتقاد د ستاسی په اصلی فطرت کښی په ودیعت ایښود شوی دی او تاسی د هغه د ربوبیت اقرار پخوا له دی څخه چه دی دنیا ته راشع کړی دی؟ لکه چه تر نن پوری د هغه اقرار اثر او اغیزه څه نه څه د بنی آدمانو په زړونو کښی موندله کیږی، بیا په دلائلو - براهینو او د رسولانو په ارسال او د آسمانی کتابونو په لیرلو سره د هغه ازلی عهد او پیمان تجدید او بیا په یادولو پرله پسې شوی دی او پخوانیو انبیاء له خپلو امتیانو ځنی داسی وعده او پیمان هم اخیستی ؤ چه د خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم اتباع دی هر ورو (خامخا) وکړی! او له تاسی څخه ډیر سری هسی هم دی چه پخپله د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په مبارک لاس باندی د سمعی طاعت - انفاق فی سبیل الله او نورو ایمانی امورو باندی د تینگوالی او پابندی کلک عهد او ترون هم کړی دی نو وروسته له دی مبادیو څخه اوس څنگه کیدی شی هغه څوک چه د منلو اراده لری هغه ئی ونه منی او چا چه منلی دی له هغه څخه غاږه وغروی او تری انحراف وکړی.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدٍ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ٥٧

دغه (الله) هغه ذات دی چه نازلوی پر بنده خپل باندی دلائل (د قدرت خپل) ښکاره (لپاره د دی) چه ویاسی تاسی له تیارو (د کفر) څخه رڼا (رنرا) (د ایمان) ته او بیشکه الله په تاسی باندی خامخا ښه مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر: یعنی قرآن ئی رانازل کړ او د صداقت لاری ئی دروښودی چه د هغو په وسیله تاسی د کفر او جهل له تیارو څخه ووځی او د ایمان او علم او عمل رڼا (رنرا) ته راشع! او دا د پاک الله لوی شفقت او مهربانی ده که سختی ئی کولی نو تاسی به ئی په هم دی تیارو کښی پری

بنودئ تر شو په کښی مره شی - یا به ئی د ایمان او یقین له راوړلو څخه وروسته ستاسی خطاوی او گناهونه نه بښل.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ مِيرَاثُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ط

او څه مانع عذر دی تاسی لره چه نه نفقه کوئ نه لگوئ (مال خپل) په لاره د الله کښی او خاص الله لره دی میراث د آسمانونو او د ځمکی.

تفسیر: یعنی (مجازی) مالکان فنا کیږی - او ملک هغه حقیقی مالک ته چه الله تعالی دی پاتی کیږی که نه هسی خو د تل دپاره هغه د ده مال ؤ - نو بیا د ده په مال کښی سم د ده له امر سره خرڅ کول او لگول ولی در نه ښکاری که په خپله خوښی او واک (اختیار) سره ئی نه ورکوئ نو بی واک هم هغه ته رسیدونکی دی نو د بندگی اقتضاء او غوښتنه هم دا ده چه په خوښی سره هغه وروړاندی کړئ! او د هغه په لاره کښی ئی خرڅ کړئ! - او د فقر - فاقی - افلاس او تنگی څخه ونه ویریرئ! ځکه چه د ځمکی او د آسمانونو د خزانو او د شتو مالک او غښتن (خاوند) پاک پروردگار دی. نو آیا په دی لاری کښی به پخپلی خوښی سره خرڅ کوونکی او لگونکی وړی پاتی کیږی! «ولا تخش من ذی العرش اقلالا»

لَا يَسْتَوِيٰ مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ

نه دی برابر له تاسی څخه هغه چه لگولی ئی دی (مال خپل په لاره د الله کښی) پخوا له فتحی (د حدیبی یا د مکی) څخه.

تفسیر: ځینو له فتحی څخه د حدیبی صلحه روغه مراد کړی ده او له ځینو روایتونو څخه د هغه تائید هم کیږی.

وَقَاتِلْ أَوْلِيَّكَ أَكْثَرَ دَرَجَةٍ مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتِلُوا أَكْثَرَ دَرَجَةٍ مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ ط

او بیا ئی جنگ کړی دی (له اعداء الله سره لپاره د اعلاء د کلمة الله) دا

(لگوونکی د مالونو خپلو په لاره د الله کښی او جنگیدونکی پخوا له فتحی د حدیبی یا د مکی نه) ډیر لوی دی له جهته د درجی مرتبی له هغو کسانو چه لگوی مال خپل په لاره د الله کښی وروسته (له فتح د مکی نه) او جنگیزي (لپاره د اعلاء د کلمة الله) او له دواړو طائفو سره وعده کړی ده الله د نیکی (جنت).

تفسیر: یعنی که هسی د الله تعالیٰ په لاره کښی هر مهال (وقت) هر شی خرڅ کړل شی او جهاد وکړ شی هغه ښه دی. او الله تعالیٰ به د هغه ډیر اجر په دنیا او آخرت کښی ورکوی لیکن هغه مقدر لرونکی چه له خپلو شتو څخه ئی پخوا د حدیبی له روغی یا د مکی له بری فتحی څخه خرڅ کړی دی او د جهاد شرف ئی گتلی دی هغوی ډیری لوئی درجی موندلی دی او وروستی مسلمانان د هغوی په درجو پوری نه شی رسیدلی ځکه چه په هغه وقت کښی د حق منونکی او په هغه باندی سر قربانونکی سری ډیر لږ ؤ. او گورده (توله) دنیا له کافرانو او باطلو خوښوونکیو څخه ډکه وه. په هغه وخت کښی اسلام جانی او مالی قربانی ته ډیره اړتیا او احتیاج درلود (لرلو). او مجاهدینو ته په ښکاره ډول (طریقه) د اسبابو - اموالو - غنائمو - وسلو - خوړو او نورو ضروریاتو هیلی (امیدونه) او توقعات ډیر لږ ؤ. په داسی حالاتو کښی ایمان راوړل او د الله او د هغه د رسول په لاره کښی د خپلو ځانونو او مالونو او شتو قربانول د دنیا د لویو اولوالعزمانو او د هغو لویو سربو کار دی چه د هغوی ثابت قدمی او ټینکتیا له غرونو څخه هم ټینگه کلکه وی. فرضی الله عنهم و رضوا عنه و رزقنا الله اتباعهم و جهم آمین!

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۱۰﴾

او الله په هغو کارونو باندی چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له هر شی څخه خبر دی او پوهیږی چه د چا عمل څه درجه لری ؟ او د هغه د اخلاص وزن او تول غومره دی؟ نو له خپلی پوه سره سم له هر یوه سره به بیله بیله معامله کوی.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقرضُ الله قرضًا حسنًا فيضعفه له وله أجر كريم ﴿۱۱﴾

شوڪ دى ذات هغه چه قرض وركوى الله لره په قرض وركولو نيكو سره نو بيا به (الله) دوچنده كرى (هغه قرض) ده لره او خاص ده ته اجر ثواب دى نيك (د عزت).

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى «له پور (قرض) شخه دا مطلب دى چه په دى وقت كښى په جهاد باندې تاسى خپل مالون او شته ولگوى بيا هم دا تاسى د ديرو شتو خاوندان كيږئ او په آخرت كښى لوئى مرتبى او مرادونه مومئ! د دوه گونى معنى هم هم دا ده. كه نه د نوكر او بادار په منځ كښى هسى گتى وتى (سود) نشته. كه چا ته څه شى وركوى مختيار دى او كه نه ئى وركوى هم هم دى مختيار او واكدار دى.»

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ

(ياده كړه اى محمده!) هغه ورځ (د قيامت) چه ويني ته مؤمنان سړى او مؤمنانې ښځى چه ځغلى به رڼا (رڼرا) د دوى مخكښى له دوى شخه او له ښى خوا د دوى شخه.

تفسير: د حشر په ميدان كښى كله چه د (صراط) په پل تيرېږى پس ديره سخته توره تياره وى نو په دى وخت كښى له هر چا سره د هغه د ايمان او ښه عمل رڼا (رڼرا) وى. ښائى چه د ايمان رڼا (رڼرا) چه ځاى ئى زړه دى وړاندې وى او د ښو عملونو به په ښى خوا كښى وى ځكه چه ښى چارى گردى (تولى) په ښى خوا كښى سره توليږى د هر چا ايمان او عمل په هره درجه اندازه او ميج چه وى په هغه ميج درجه او اندازه سره به د هغه رڼا (رڼرا) او روښانتيا هم وى. او ښائى چه د محمدى صلى الله عليه وسلم د امت رڼا (رڼرا) به د نورو امتونو له رڼا (رڼرا) شخه ديره رڼه او ښه او ديره سپينه او پلوشى غوړوونكى وى. په ځينو روايتونو كښى د مسلمانانو د كښى خوا د رڼا (رڼرا) ذكر هم شته نو د هغه مراد به هسى وى چه د رڼا (رڼرا) اغيزى او آثار هر لورى ته رسېږى. والله اعلم.

بَشِّرْكُمْ الْيَوْمَ حَبَّتْ بُجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهَا الْآنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٧﴾

(او وبه ویل شی دوی ته چه) زیبری د تاسی نن ورغ دی (ننوتل په) جنت چه بهیبری له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو کسبی دغه دی هم دغه بری موندل ډیر لوی.

تفسیر: ځکه چه جنت د الله تعالی د خوښی ځای دی. هغه کسان چه جنت ته رسیبری گواکی د هغو گردو (تولو) مرادونه ورسیدلی دی.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ وَالْمُنْفِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُوا نَاقَتَيْسَ
 مِنْ نُورِكُمْ قَبْلَ اَرْجِعُوا وَّرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ
 بِسُورَةٍ اَبَاطُهَا فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرَةٌ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿٣٧﴾

(ياده كره ای محمده! هغه) ورغ چه وائی به منافقان سړی او منافقانی ښځی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی (داسی چه) وگورئ مونږ ته (انتظار وکړئ) چه رنا (رنرا) واخلو له رنا (رنرا) ستاسی نو وبه ویل شی دوی ته (تمسخرأ) چه وگرځئ شاؤ خپلو ته پس ولتوئ رنا (رنرا) پس وبه واهه شی په منع د دغو (منافقانو او مؤمنانو) کسبی یو دیوال چه هغه لره به دروازه وی دننه طرف د هغی (دروازی کسبی به چه د جنت په جانب دی) رحمت وی (مؤمنانو لره) او د باندی طرف ته د هغه (چه جانب د منافقانو دی) له طرفه د هغه څخه به عذاب وی.

تفسیر: یعنی د مؤمنانو او منافقانو په منع کسبی به یو لوی دیوال ودرول کیبری چه په هغه کسبی به یو ور وی له دی وره به مؤمنان د جنت په لوری درومی او د منافقانو له سترگو څخه به پتیبری - د وره په منع کسبی د جنت وړمی او ښی ننداری له لری بریښی او له وره د باندی به د الله د عذاب ښی او د هغه ویروونکی اغیزی (اثر) او منظری وی.

يُنَادُوهُمْ اَلَمْ تَكُنْ مَعَكُمْ

غږ به وکړی (منافقان) دغو (مؤمنانو) ته آیا نه وو مونږ له تاسی سره (ملگری په دنیا کسبی).

تفسیر: خبره داسی ده چه رسمی کافران به د (صراط) په پل باندی نه تیریږی بلکه پومی به په دوزخ کینی د هغه له وره څخه په تیل وهلو سره غورځولی شی. هو! هغه کسان چه د کوم پیغمبر امت او تابعدار وی اعم له دی چه ښه وی یا خراب - هغه به د (صراط) له پله تیریږی وروسته له دی څخه چه د الله تعالی امر ورته وشی په هغه پل باندی به وخیژی په یوه سخته تیاره کینی به گرد (تول) خلق دوپیږی په دی توره تیاره کینی به له ایمان لرونکیو سره یوه رنا (رنرا) وی چه دوه مخیز (منافقان) به هم غواړی چه د هغی رنا (رنرا) په شاوخوا کینی لار شی خو څرنګه چه مؤمنان ډیر ګرندی او تیز لکه الوتکی، موتر، بانسکل - آس او نور څغلی نو ځکه هغه رنا (رنرا) له هغوی لری تښتی - نو دلته به دا منافقان په شورماشور او نارو سورو باندی خولی پرانیځی چغی به وهی او وائی لږ خو ودیږی چه مونږ هم ستاسی په رنا کینی درسره لار شو مونږ په دا توره تیاره کینی لکه پرانده هسی تیریږو مونږ مه پریږدی چه له تاسی څخه وروسته پاتی شو لږ څه ډیل وکړی او انتظار وکړی چه مونږ هم ستاسی له دی رنا (رنرا) څخه لږ څه ګټور شو - آخر مونږ په دنیا کینی له تاسی سره یو ځای اوسیدو - او په ښکاره ډول (طریقه) مونږ هم په مسلمانانو کینی شمیرل کیدو - نو د دی مصیبت په وقت کینی مونږ ولی په دی توره تیاره کینی پریږدی؟ او له مونږ څنی هسی ګرندی تښتی؟ آیا دا د ملګریټوب وړ (لائق) او له انډیوالی سره ښائی؟ دوی به داسی جواب اوری چه بیرته وگرځی! - او خپلو ځانونو ته هلته رنا (رنرا) ولتوی! که ئی ومومع له هغه ځایه ئی واخلی! د دی خبری له اوریدلو څخه دوی بیرته ګرځی په دی منځ کینی به په هسی یوه توره تیاره کینی سره لویږی چه په هیڅ یو شی باندی به د دی نظر ونه لګیږی - او هغه دیوال د دوی او د هغی رنا (رنرا) په منځ کینی راځی. مطلب ئی دا چه دا رنا (رنرا) په دنیا کینی په ښو عملونو سره په لاس راتله هغه ګټه (فائده) او رنا (رنرا) له تاسی څخه هلته پاتی شوی ده بیرته دنیا ته وگرځی چه دا هلته له تاسی څخه پاتی ده یا به هغه ځای مراد وی چه د (صراط) په پل له ختلو څخه پخوا هلته رنا (رنرا) او نور هر چاته تقسیم کیده.

قَالُوا بَلْ وَكَلَّمَكُمُ الْمَلَائِكَةُ قَدْ تَبَيَّنَتْ أَلْسِنُكُمْ وَأَرْتَبْتُمْ وَعَرَّتْكُمْ
الْأَمَانِي حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَعَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ﴿۱۳﴾

نو وپه وائی (مؤمنان منافقانو ته چه) هو! وی (تاسی له مونږ سره) مګر تاسی په فتنه کینی اچولی ؤ تاسو ځانونه خپل او انتظار کاوه تاسی (په آفتونو او حوادثو مؤمنانو ته) او شک به مو کاوه تاسی (په اسلام کینی) او ګولولی وی تیر ایستلی وی تاسی آرزوګانو خپلو تر هغه پوری چه راغی امر

حکم د الله (چه مرگ ستاسی دی) او غولولی ییع تاسی په (کرم د) الله باندی
غلوونکی (چه شیطان دی).

تفسیر: یعنی بیشکه په ښکاره دول (طریقہ) په دنیا کښی تاسی له مونږ سره وئ او په ژبی
سره مو د اسلام دعوی کوله خو باطنی حالت مو داسی ؤ چه په لذاتو او شهواتو کښی پریوتلی
وئ او د نفاق لاره مو غوره کړی وه او خپل ځانونه مو غولولی او په هلاکت کښی مو اچولی ؤ
او بیا مو توبه هم ونه کړه - بلکه تل به مو لاری ته کتل او انتظار به مو ایستو چه کله پر اسلام
او مسلمانانو باندی کومه تکه لویږی او د دین په نسبت به په شکوکو او شہاتو کښی لویدلی وئ
تاسی په هم دی فریب او غلونه کښی داسی گنل چه وروسته له دی څخه به ستاسی ځنی هیڅ
پوښتنه نه کیږی - او تاسی به دا د خپل نفاق کښت (فصل) هیڅ نه ریښه بلکه داسی هیللی او
امیلونه مو په زوونو کښی ؤ چه په څو ورځو کښی به اسلام او مسلمانان له منځه ورک کیږی او
دا گردی (تولی) خبری او اتري به له زوونو څخه هیرږی او په پای (آخر) کښی به مونږ بری
مومو پاتی شوه د آخرت خبره خو هلته به هم څه نه څه پلمی (تدبیرونه) جوړوو او خپل ځانونه
به د هغو له رږو (تکلیفونو) ځنی خلاصوو - تاسی په داسی خیالونو کښی مست او بیخبره
پراته وئ چه د الله تعالیٰ حکم او امر راوړسید مرگی راغی او تاسی ئی راگیر کړئ گواکی هغه
لوی غلوونکی (شیطان) تاسی له لاری څخه وویستی چه اوس هیڅ یوه د ژغورنی (نجات) او د
خلاصی لاره در پاتی نه ده .

فَالْيَوْمَ لَا يُوَفِّدُكُمْ فِدْيَةً وَالَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاهُمْ
النَّارُ هِيَ مَوْلَاهُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ⑮

پس نن ورځ وا به نه خيستله شی له تاسی څخه (ای منافقانو) فدیہ معاوضه
او نه له هغو کسانو څخه چه کافران شوی ؤ ځای د ورتلو ستاسی (او د دوی
د تولو) اور (د دوزخ) دی همغه (اور لائق او) ملگری ستاسی دی او بد
ځای د ورتلو دی (دغه دوزخ).

تفسیر: یعنی بالفرض که تاسی منافقان او ښکاره کافران څه معاوضه او فدیہ ورکړئ او وغواړئ
چه په هغه چل سره مو ځانونه وژغوری (وساتی) نو د داسی چاری د منظوری هیڅ یو صورت
نشته پس تاسی گرد (تول) په همغه کور کښی پاتی کیدونکی ییع او هم دا د دوزخ اور ستاسی
د هستوگنی ځای دی او هم دا مو ملگری دی د بل چا د رفاقت او ملگرتوب توقع او هیله
(ارزو) او امید مه لرئ.

الْمَيَانِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ

آیا نه دی راغلی وقت هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی (د دی) چه وویړیږی زړونه د دوی (له جهته) د ذکر (وعید) د الله نه او (له جهته) د هغه خیز چه نازل شوی دی له حق څخه (چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی هغه مهال (وقت) رارسیدلی دی چه د مؤمنانو په زړونو کې د الله تعالیٰ او د قرآن یاد او مینه او محبت لا ښه ځای ونیسی او د اسلام د حقانی دین په مقابل کې غاړه کېږدی - او ښه پاسته شی او له الله تعالیٰ څخه لا وویړیږی.

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثُرَتْ مِنْهُمْ فَسُقُونَ^(۱۴)

او نه دی کېږی (په سختوالي د زړه کېښی) په شان د هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ هغوی ته کتاب پخوا له دی څخه نو اوږده شوه په دوی باندی زمانه نو سخت شول زړونه د دوی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی ایمان همغه دی چه زړونه پری نرم شی. د نصیحت او د الله تعالیٰ یاد په هغو باندی ډیره اغیزه او اثر واچوی او ژر ئی قبول کړی. پخوا به اهل الکتابو ښه پندونه د خپلو پیغمبرانو له صحبته اخیستل له څو مودی راهیسی پر هغوی باندی د غفلت خوب غلبه کړی ده او هر شی له دوی څخه هیر او زړونه ئی سخت او په اکثر و دوی کېښی ډیره سرکشی او یاغیتوب پیش شوی دی نو اوس د مسلمانانو وار راغلی دی چه هغوی د خپل مبارک پیغمبر له صحبت څخه ښی گتتی وکړی. او په نرم زړه کامل انقیاد او د ذکر الله په پوره خشوع او زیات خضوع سره د الله تعالیٰ او د ده د رسول او امر او احکام ومني او په ښو صفاتو سره متصف شی - او هغه لوی مقام ته وخیژی چه هلته تر اوسه پوری بل کوم امت نه دی ختلی.

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿۱۴﴾

پوه شیء تاسی بیشکه چه الله ژوندی کوی زرغونوی غمکه وروسته له موت وچوالی د هغی (په باران سره) په تحقیق ښکاره بیان کړی دی مونږ تاسی ته دلائل (د قدرت، وحدت او عظمت خپل) دپاره د دی چه تاسی عقل پکښی وچلوئ (او کار تری واخلئ په دنیوی او اخروی امورو خپلو کښی).

تفسیر: یعنی د عربو خلق جاهل او گمراه او داسی ؤ لکه مړه غمکه اوس الله جل جلاله هغوی ته ایمان وروباڼه او د علم په روح سره ئی ژوندی او په دوی کښی ئی گرد (تول) کمالات پیدا کرل لنډه ئی دا چه د کوم مری څخه مړ انسان لره نه ښائی چه مایوس بی هیلی او ناامید شی ځکه چه که په رښتیا سره توبه وکاپی نو بیا الله تعالی د هغه په کالبد کښی د ژوندون روح ننباسی.

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يَضَعُ لَهُمْ أَجْرَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿۱۵﴾

بیشکه خیرات ورکوونکی سړی او خیرات ورکوونکی ښځی او هغه څوک چه قرضونه ئی کړی دی له الله سره قرض نیک دوچند به کړ شی دوی ته (ثواب د قرض د هغوی) او وی به دوی ته اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی هغه څوک چه د الله جل جلاله په لاره کښی په خالص نیت سره د هغه د خوښی په خاطر خرڅ وکړی او خپل مال ولگوی او پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه د کومی بدللی یا د شکرپی غوښتونکی نشی گواکی هغه پاک الله ته پور (قرض) ورکوی نو داده اوسئ چه د هغه ورکړه به نه ضائع کیږی بلکه څو چنده به بیرته ورگرځی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿۱۶﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوری دی په الله او په (تولو) رسولانو د دغه (الله) دغه کسان هم دوی دی دیر رشتینی او شاهدان دی (په ورځ د قیامت کښی پر دروغ ویونکیو باندی) په نزد د رب خپل وی به دغو (صدیقانو مؤمنانو) ته اجر د دوی او رنا (رنرا) د دوی (چه پری تیریروی به په بل صراط باندی) او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیاتونو ځمونږ ته هغوی دی یاران ملگری د دوزخ (چه اصلاً د هم دوی لپاره جوړ شوی دی).

تفسیر: محقق مترجم رحمة الله علیه په ښکاره سره د (الشهداء) عطف په (الصدیقون) باندی منلی دی یعنی هغه خلق چه په پاک الله او د ده په رسول پوره یقین لری او د دی یقین اثر د دوی له اعمالو او احوالو څخه هم ښکاری نو دوی رشتینی او پاخه ایمانداران دی او د الله تعالیٰ په مخ کښی هم دا حضرات د شاهدانو په ډول (طریقه) د نورو حال او احوال هم راښکاری لکه چه د «البقرة» د سورت په اولسمه رکوع ۱۴۳ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت راغلی دی ﴿وَلَذَلِكَ جَعَلْنَا آتَمَةً وَسُلْطَانًا وَسُطَانًا لِّشَاهِدَةٍ عَلَى النَّارِ وَيُؤْمِنُ الرَّسُولَ عَلَيْهِمْ سُبْحَانَ﴾ په آخرت کښی به داسی رشتونکیو ایماندارانو لره د دوی د عمل او د ایمان له درجی سره سم ثواب او رنا (رنرا) وربښله کیږی د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د اختصار د رعایت لامله (له وجی) مونږ هغه نشو لیکلی.

اعلموا انما الحیوة الدنیایة وکلهوزینة وفتاخرینکم وتکاشرو
فی الاموال والاولاد کمثل غیب العجب الکفارباته ثم یرهب
قتره مصفراً ثم یكون حطاماً فی الارض عذاب شدید ومغفرة
من الله ورضوان وما الحیوة الدنیایة الامتاع العرور

پوه شی تاسی (ای تشی دنیا خوشونکیو) چه بیشکه دغه ژوندون لږ خسیس خوشی بی فاندی لوی او بیکاره عبث مشغولتیا او زینت ښانست او فخر لونی کول دی په منځ ستاسی کښی یو په بل باندی او زیادت (او دیر والی) دی په اموالو او (دیر والی دی) په اولاد کښی (ستاسی یو په بل باندی دا ژوندون لږ خسیس په فنا کیدلو کښی) په مثل (د نباتاتو) د باران دی (چه

پر تیزی غمکی باندی اوری) بنه بنکاری ناشکرانو کرونکو لره زرغونه د دغه (باران) بیا وچه شی (دا گمیا) نو پس وبه وینی (ای کتونکیه) هغه (زرغونه) زیر شوی (پس له شینوالی د هغه) بیا شی هغه (وچ وانه) مات تار په تار او په آخرت کینی عذاب شدید سخت دی (دپاره د هغه چا چه منگلی ئی ولگولی په تشو دنیوی امورو او آخرت ته ئی شا کره) او مغفرت بینه ده لویه له (جانبه) د الله او رضوان رضاء خوینی ده (هغه چاته چه مشغول شی په اخروی امورو او دنیا ته شا کری) او نه دی (دغه) ژوندون لږ خسیس مگر دی متاع اسباب د غرور د غولیدلو (چه نه پاتی کیږی).

تفسیر: هر سری د خپل عمر په اول کینی بازی او لوبی کوی - بیا په جوړیت دول او فیشن او سینگار پسی گرخی بیا د خپل پت او د اعتبار په زیادت پسی لوبی بیا نی د مړینی ورځ نزدی کیږی د مال او اولاد په فکر کینی دوب تللی وی چه وروسته له ما ئینی به ئما د کور - کهول - آل اولاد حال او ژوندون څرنگه وی مگر دا گرد (تول) ساز او سامان - فکرونه او جاجونه فانی او زائل دی لکه چه د کشتو (فصلونو) رونق او بهار د شو ورځو له مخی وی بیا زیر شی او وچیری او انسانان او بودگان (حیوانان) ئی گود او ماتوی او ذره ذره کوی ئی - او د هغه د سینگار او رونق نوم او ننه نه پاتی کیږی د دنیا د ژوندون حال او احوال او د هغه ساز او سامان هم چه په رشتیا سره د تکی یوه پنگه او د غلولو او د تیرایستلو یوه وسیله ده هم داسی وگنئ چه سری د هغه په عارضی باغ او بهار باندی غولیری او تیروخی او خپل انجام پری خرابوی ځکه چه وروسته له مرگه هیڅ یو له دی شیانو ئینی نه په کاریږی او هلته یواخی هغه ایمان او بنی چاری او صالحه اعمال په کاریږی او په درد ئی خوری چه سری په دنیا کینی کری وی. او که کور ئی ورانیږی په آخرت کینی هغه لره د الله تعالی خوینی او رضامندی لاس ته نه ورخی هغه کسان چه د ایمان له دولت څخه بی برخی وی او د کفر عصیان او د گناهونو له پیتی سره آخرت ته حاضریری هغه ته به سخت عذاب وررسیږی او هغو مریو ته چه سره د لرلو د ایمان ئی پخپلو ایمانی چارو کینی څه لندوالی او کوتاهی کری وی د هغوی له قصور سره برابره سزا ورکوله کیږی او بیا ئی پاک الله بشی - د دنیا خلاصه هغه وه او د آخرت مجموعه دا ده.

سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا عَرْضُ السَّمَاءِ
وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٥٧﴾

تلوار و کړئ و غغلیع تاسی (ای مؤمنانو) طرف د مغفرت او بښنی ته چه له (جانبه) د رب ستاسی دی (او وکړئ ښه عملونه) او (تلوار وکړئ و غغلیع تاسی ای مؤمنانو هغه) جنت ته چه پلنوالی ئی (داسی) دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی (چه دواړه سره یو ځای کړل شی داسی جنت چه) تیار کړی شوی دی دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او (ایمان ئی راوړی دی) په رسولانو د دغه (الله) دغه (موعود جنت مغفرت رضاء لقاء) فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د عطا ئی چه مؤمنان دی او الله څیښتن (خاوند) د فضل عظیم دی (چه په دنیا کښی مؤمنانو ته توفیق د ایمان او په عقبا کښی جنت او رضوان ورکوی).

تفسیر: یعنی له موت او مړینی څخه پخوا د هغو شیانو په راغوندولو پسې ولوړئ چه د هغو په وسیله ستاسی گناهونه وپښل شی - او جنت مو په برخی شی. په داسی ښو چارو کښی لتی کول او سستی ښه کار نه دی او وړاندی والی وکړی و غغلیع تاسی ای مؤمنانو هغه جنت ته چه پلنوالی ئی داسی دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی یعنی که ځمکه او آسمان دواړه سره یو ځای کړل شی نو له هغو څخه به د جنت عرض او سور جوړیږی. الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه د هغه طول اوږدوالی به څومره وی. تیار کړی شوی دی دغه جنت دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او ایمان ئی راوړی دی په رسولانو د الله دغه فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده ئی وفرمائی. یعنی ایمان او ښه عمل خو بیشکه د جنت د حصول وسیله ده لیکن په حقیقت سره به د جنت موندل د الله تعالیٰ په فضل او کرم پوری اړه (تعلق) لری که د هغه فضل او کرم نه وی نو له سزا څخه ځان بچ کول سخت دی او جنت ته رسیدل خو جلا (جدا) خبره ده.

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا

نه رسیږی هیڅ مصیبت آفت غم په ځمکه او نه ستاسی په ځانونو کښی مگر هغه خو لیکلی شوی دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی پخوا له هغی څخه چه پیدا کړی وی مونږ هغه (په دنیا کښی).

تفسیر: په دنیا او نری کښی هغه عمومی آفتونه لکه قحط او سوکره - زلزله وبا او نور چه راغی - او هغه غمونه او آفتونه لکه رنځ - درد - ناروغی او نور چه په ځینو سړیو کښی لیدل

کیبری دا گرد (تول) د الله تعالیٰ په علم قدیم کښی شته او فیصله ئی صادره شوی ده او په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی چه سم له هغه سره دا گردی (تولی) پښینی واقع کیبری او د یوی ذری په اندازه او میچ هم په هغه کښی څه شی نه لږ او نه ډیریری.

إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿۲۷﴾

بیشکه دا (اندازه پخوا له پیدا کولو) پر الله ډیره آسانه ده.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هر شی علم په ذاتی ډول (طریقه) سره لری او په زحمت او تکلیف ئی نه زده کوی نو بیا هغه ته د علم محیط سره سم د گردو (تولو) واقعاتو او حوادثو لیکل پخوا له وقوع څخه په هغه کتاب (لوح محفوظ) کښی آیا کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته سهل او آسان دی. او خبر کړئ تاسی الله اکرم شانه واعظم برهانه په دی سره.

لَيْلًا تَأْسُو عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُونَ بِمَا آتَاكُمْ

لپاره د دی چه خفه نشئ تاسو پر هغه څه چه فوت شوی له لاسه وتلی دی د تاسو او خوشحاله نشئ تاسی په هغه څه چه تاسی ته ئی درکړی وی (په خوشحالتیا د کبر او هوا سره).

تفسیر: په دی حقیقت مو ځکه تاسی ته خبر درکړ چه تاسی ښه وپوهیرئ هغه فاندی چه تاسی لره مقدری دی هغه به ضرور در رسیدونکی وی او هغه چه مقدری نه دی هیڅ کله په لاس نه درځی هر هغه شی چه د الله تعالیٰ په قدیمی علم کښی مقرر او تاکلی شوی دی هم هغسی کیدونکی دی نو ځکه که کومه گته (فائده) د چا لاس ته ونه رسیږی ښائی چه پری خفه او مضطرب او پریشان نشی او هغه شی ئی چه په برخه ورسیری په هغه باندی ځان تریخ او تریو او مضطرب نه کړی بلکه د مصیبت او ناکامی په وقت کښی صبر او تسلیم - او د هوسانی (آرام) او کامیابی په وخت کښی دی شکر او حمد ووائی.

تنبیه: په ﴿عَلَّمَهَا اللَّهُ الْحَبْرَ الَّذِي أَحْبَبَ إِلَيْكُمْ﴾ الآية - کښی ئی راښوولی ؤ چه د دنیا د عیش او طرب په سامان کښی سری ته نه ښائی چه له آخرت څخه غافل شی په دی آیت کښی ئی تنبیه وفرمایله چه د دنیا په تکالیفو او مصائبو کښی ښائی چه سری ځیر شی چه د اعتدال له میچه ورتیر نشی.

وَاللَّهُ لَا يُعِيبُ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۚ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ط

او الله نه خویشوی هر متکبر (په نعمت باندی) او فخر کوونکی (په نورو باندی). هغه کسان چه (هم دوی پخپله) بخل کوی او (هم) امر کوی خلقو ته په بخل سره (نو دوی لره سخت عذاب ورکوی).

تفسیر: د زیاترو متکبرو مالدارانو حالت داسی دی چه لوئی کوی خو د لگولو په وقت کښی به یو پول او پیسه هم د دوی له جیبه څخه نه راوځی په کوم یوه ښه کار کښی به دی پخپله د ورکولو توفیق نه لری مگر پخپلو ویلو او کولو سره نورو ته دا ورښی چه په موقع کښی خرڅ کول د هغو متوکلاتو او همتناکو کار دی چه له پیسو شتو سره دومره زیاته مینه او محبت نه کوی او پوهیږی چه سختی او نرمی او نور گرد (تول) هغه علی الاطلاق مالک له لوری دی.

وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۞

او هر هغه چه مخ نی وگرځاوه (له احکام الله نه) نو بیشکه الله همغه غنی بی پروا په صفتونو سره ښه ستایلی شوی دی.

تفسیر: یعنی ستاسی له خرڅ کولو او نه کولو څخه هغه ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه ورسیږی هغه خو یو بی نیاز او بی پروا ذات دی. گردی (تولی) ښیگنی (فاندی) او صفات علی وجه الکمال د ده په ذات کښی سره تول شوی دی. ستاسی په هیڅ یو فعل کښی د هغه هیڅ یوه له ښه والی څخه هیڅ یو زیادت نه کیږی هره هغه گټه (فائده) او نفع او نقصان چه دی له تاسی څخه دی که څه شی لگوئ او خرڅوئ نو گټه (فائده) به نی اخلی که نه په نقصان او گار کښی به پاتی کیږی.

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ط

خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پیغمبران خپل سره له ښکاره ؤ دلائلو او نازل کړی ؤ مونږ له هغوی سره کتاب او میزان تله (قواعد د عدل) لپاره د دی

چه و در پیوی خلق په انصاف باندی.

تفسیر: بنائی چه له دی کتاب او میزان او تلی شخه د تلو تله مراد وی چه خلق په هغی سره خپل حقوق ادا کوی او راکره ورکړه کوی او د هغی په وسیلی سره عدل او انصاف کیوی یعنی کتاب الله ځکه نازل شوی دی چه خلق په عقائدو - اخلاقو - اقوالو کښی د عدل او انصاف (نیاو) په سمه لاره لار شی او د افراط او تفریط شخه بالکل ځانونه وژغوری (وساتی). او تله ئی ځکه تاکی (مقرر کړی) وه چه په پلورلو او پیرودلو (بیع شری) او نورو معاملاتو کښی د انصاف د تلی پلی چابری (پله ترازو) هیڅ لوری ته ښکته او پورته نه وی. او ممکن دی چه له تلی شخه شریعت مراد وی چه د گردو (تولو) قلبیه ؤ او قالبیه ؤ اعمالو حسن او قبح مونږ ته په ښه ډول (طریقه) سره راښیی والله اعلم.

وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ

او را لیرلی ده مونږ اوسپنه.

تفسیر: یعنی الله تعالی «اوسپنه» پخپل قدرت پیدا کړه او په ځمکه کښی ئی د هغه درنگونه (معادن) کیښودل.

فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ

چه په دی کښی سخت جنگ ډیر قوت دی او (په کښی ډیری) منافع گتی دی لپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی چه له دغی اوسپنی شخه د جگری او جنگ ولسی (اسلحی) او نور شیان جوړیوی او د خلقو زیات کارونه په هغی باندی چلیوی او گرد (تول) مدنی او عصری امر پری مربوط دی.

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ

او بل لپاره د دی چه عالم شی الله (په علم ظاهری سره) په هغه چا باندی چه مرسته (مدد) کوی له ده سره او له رسولانو د ده سره په غیبو (بی له لیدلو).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د آسمانی کتاب په لار ښوونه په سمه لاره رانشی او د انصاف او

نیاو تله په دنیا کښی سمه ونه دروی که ضرورت پېښی شی نو هغوی ته جزاء او گوشمالی ورکوله کيږی او په ظالمانو معاندینو - مخالفینو او نورو کږو تلونکیو باندی به د الله تعالیٰ او د ده د رسول د احکامو وقار او اقتدار قائمیږی. په هغه وقت کښی د توری له موتی څخه نیول او په یوه خالص اسلامی جهاد کښی د داخلیدلو وار راغی چه په هغه کښی به له هم دی اوسپنی څخه کار اخیست کيږی. په دی وقت کښی به دا خبره رابکاره کيږی چه کوم یو بنده وفادار دی؟ چه بی له لیدلو د الله تعالیٰ د هغه مینه او محبت او د آخرت په راتللو - او د اجر او ثواب او په گناه او عقاب باندی په غیاب سره ایمان - یقین او عقیده لری؟ او د هغه د دین - او د هغه د رسول او د کتاب متابعت او اعانت کوی؟.

إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ

بیشکه الله ډیر قوی دی (په نصرت د احباؤ) ښه غالب دی (په ذلت د اعداؤ).

تفسیر: د جهاد تعلیم او ترغیب د دی دپاره نه دی ورکری شوی چه الله تعالیٰ ستاسی مرستی (مدد) - معاونت او امداد ته څه اړتیا او احتیاج لری ځکه چه هغه لوی او بی‌نیاز او بی‌پروا پروردگار ته دا بی وعلی او کمزوری مخلوق څه مرسته (مدد) او کومک رسولی شی؟ او هغه به دوی ته څه اړتوب (احتیاج) ولری؟ هو! دومره ده چه الله تعالیٰ له داسی امر څخه ستاسی د وفاداری امتحان او ازموینه کوی. تر څو هغو بندگانو ته چه دوی په ازموینه (امتحان) کښی بریالی (کامیاب) شی لوږ (اوچت) او اعلیٰ مقامات ورکری.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح او ابراهیم او گرځولی ؤ مونږ په اولاده د دغه (نوح او ابراهیم کښی) نبوت پیغمبری (او نازل کړی ؤ مونږ په اولادو د دوی کښی) کتاب.

تفسیر: یعنی د پیغمبری او کتاب دپاره مونږ د دی دواړو له اولادی څخه سری غوره کړل تر څو وروسته له دوی څخه دا لوی دولت د هغوی د ذریت او خیلخانی او څوڅخات څخه بهر لار نشی.

فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَسِقُونَ ﴿۳۹﴾

نو ځینی له دوی لار موندونکی دی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان

وتونکی دی (له لاری حقی نه).

تفسیر: یعنی هغو خلقو لره مو چه لیږلی ؤ یا داسی ئی ویولی چه د دی دواړو له اولادی غنی بعضی په لاره ؤ او زیاتره کسان نافرمانان ثابت شول.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِم بِرُسُلِنَا

بیا وروسته ولیږل مونږ پر آثار قدمونو د هغوی باندی نور رسولان خپل.

تفسیر: یعنی وروستنیو رسولانو د هغو پخوانیو پیغمبرانو په پل باندی تگ کاوه - ځکه چه په اصولی حیثیت کښی د گردو (تولو) رسولانو تعلیم او ښوونه سره یوه وه.

وَقَفَّيْنَا بِعِيسَىٰ ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ

او وروسته راووست مونږ عیسیٰ عوی د مریمی او ورکر مونږ ده ته انجیل.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په آخر کښی د بنی اسرائیلو د انبیاؤ خاتم یعنی حضرت عیسیٰ علیه وعلیٰ نبینا الصلوة والسلام ته انجیل ورکر او استاخی وټاکه او هغوی ته ئی واستاوه.

وَجَعَلْنَا قُلُوبَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهَ رَافَةً وَرَحْمَةً

او گرځولی ؤ مونږ په زړونو د هغو کسانو کښی چه متابعت ئی کړی ؤ د دغه (عیسی) رأفت نرمی او رحمت مهربانی.

تفسیر: یعنی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام ملگری چه په واقعی ډول (طریقه) د هغوی په طریقی باندی تلل د هغوی په زړونو کښی پاک الله نرمی ایښی وه - دوی د الله تعالیٰ له مخلوقاتو سره د محبت او شفقت په ډول (طریقه) سلوک کاوه او پخپلو منځونو کښی به هم تل په مهربانی اوسیدل او ښه ژوندون ئی سره درلود (لرلو).

وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ

اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا

او (پیدا کری و دوی له عَمانه) رهبانیت (ترک د دنیا) چه نوی ئی له عَمانه جوړ کری و دوی هغه (رهبانیت) نه و مقرر کری مونږ دغه (رهبانیت) په دوی باندی مگر (دوی غوره کری و رهبانیت) دپاره د خوښی د الله پس ونه کړ دوی رعایت د دی لکه چه حق د رعایت ئی و.

تفسیر: یعنی په وروستیو زمانو کښی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام تابعین د بی‌دینو باچاهانو له لاسه په تنگ شول او د دنیا له مخصوصو څخه وویریدل او د رهبانیت یو بدعت ئی ووېست چه د هغه حکم د الله تعالیٰ له لوری نه دی شوی مگر د رهبانانو نیت هسی و چه د پاک الله خوښی حاصله کړو خو بیا ئی هغه په پوره ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته ونشو رسولی. حضرت شاه صاحب لیکي «دا د فقیری او تارک الدنیا کیدلو رسم پرنگیانو (نصاری) ایستلی دی دوی به په ځنگلو کښی یوه تکیه جوړوله - او هلته به کیناستل نه به ئی ښځه لرله - او نه به د اولاد په فکر کښی لویدل - شپه او ورځ به ئی عبادت کاوه له خلقو سره به ئی خبری اتری نه درلودی (لرلی) او له هغوی ځنی به لری تښتیدل - او حال دا دی چه الله تعالیٰ خپلو بندگانو ته داسی حکم نه دی کړی چه دنیا داسی پریردئ او له څیلمی وزگار کینئ نو کله چه دوی پخپلو ځانونو باندی د دنیا ترک نوم کیښود بیا نو په پته او پردی کښی د دنیا غوښتنه ډیره لویه گناه ده» د اسلامی حق شریعت له فطری اعتدال څخه پرته (علاوه) د داسی رهبانیت منع فرمایلی ده هو! په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه «د دی محمدی امت رهبانیت غزا کول او فی سبیل الله جهاد دی» ځکه چه غازی او مجاهد د خپلو گردو (تولو) حظوظو- غوښتنو او تعلقاتو څخه بالکل ځان لری ساتی او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپله ککره په لاس نیولی راوځی او پخپله توده وینه کښی لامبو وهي.

غازی په غزا خپل ځان جاروی

خپلو ته پکښی فقیر او خان جاروی

مال وشته - کور کهول سره تول

په دی ښه لاره کښی افغان جاروی

تنبیه: «بدعت» هغه کار ته وایه شی چه د هغه اصل په پاک قرآن او احادیثو او په هغو پیړیو (قرونو) کښی چه مشهود لها بالخیر دی نه وی او هغه د دین او د ثواب کار وگانه شی.

فَاتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَسُوفُونَ ﴿۵۷﴾

پس ورکر مونږ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ (په محمد) له هغو څخه اجر ثواب د دوی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی په دوی کېږي اکثر نافرمانان دی نو ځکه سره له دې چه پر حضرت خاتم الانبياء صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم پخپلو زړونو کېږي یقین او باور لری خو بیا هم پر دوی ایمان نه راوړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كَفْلًا مِّن رَّحْمَتِهِ
وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٧﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو پر پخوانیو انبیاءو) وویرېږئ تاسی (له عذابه) د الله او ایمان راوړئ په رسول د دغه (الله چه محمد دی) چه درکړی تاسی ته درې حصی برخی له رحمته خپله او چه وگرځوی تاسی لره یوه رڼا (رنرا) چه تلل به کوئ په هغی سره (پر صراط) او وپښی تاسی ته (گناهونه ستاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ای کتابیانو د دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تابع اوسئ! تر څو دا نعمتونه ومومئ او ستاسی تیری خطاوی وپښلی شی - او د ښه عمل او هر کار دوچنده ثواب در ورسېږی او سره له خپلی رڼا (رنرا) هر چیری وگرځئ یعنی ستاسی ښه (وجود) د ایمان او د تقویٰ په وسیله روڼ او نورانی شی او په آخرت کېږي هم دا رڼا (رنرا) ستاسی په مخ او پښی څنگ کېږي له تاسی سره هر چیری لاره شی.

تنبیه: د دې خوار په خیال کېږي به دا خطاب هغه اهل کتابو ته وی چی زمونږ پاک پیغمبر باندی ایمان راوړی وی نو په دې تقییر سره له (و آمنا برسوله) څخه به په ایمان باندی ثابت او مستقیم پاتی کیدل مراد وی. نورو اهل کتابو ته د دوه چنده ثواب موندلو څه بیان د (القصص) په سورت کېږي تیر شوی دی هلته دی وکتل شی.

لَيْسَ لِعَالِمٍ أَمَلٌ الْكَيْبِ إِلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّن فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ
بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٥٨﴾

لپاره د دی چه وپوهیږی اهل د کتاب (په دی) چه قادران نه دی دغه
(منکران) په هیڅ شی له فضل د الله نه او (بل عالمان شی دغه منکران په
دی) چه بیشکه فضل لوئی په ید (بلا کیف) د الله کښی ده ورکوی ئی هر
هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ورکولو ئی) او الله خاوند د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی اهل الکتابو د پخوانیو پیغمبرانو خبری او قصی اوریدلی او خپل افسوسونه او
ارمانونه ئی داسی ښکارول چه کاشکی مونږ هم د هغو په پیږیو کښی اوسیدی تر څو مو هغه
درجی او مرتبی موندلی وی. اوس مونږ ته د هغو برکاتو او فیوضاتو موندل گران دی نو دلته
داسی وایه شی چه هغه پیغمبران هم د الله تعالی له لوری لپیږلی شوی ؤ او هغه دوچنده ثواب
ورکول هم د پاک الله له درباره مرحمت کیږی او حال دا دی چه اوس همغه الله تعالی شته او د
هغه د فضل او کمال بحار او سیندونه تر څنډو دک خارخوری بهیږی.

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دی آیت تفسیر داسی فرمایلی دی خو له زیاترو د
اسلاکو څخه داسی منقول دی دلته ﴿لَا يَلْمُوكَ﴾ د (لکی یعلم) په معنی ده یعنی تر څو وپوهیږی
اهل کتاب هغه چه تر اوسه ئی ایمان نه دی راوړی چه د هغوی له وسه پوره نه ده چه د الله تعالی
فضل ځان ته په زور وگتبی بلکه دا فضل او لورینه (مهربانی) د الله تعالی په واک (اختیار) کښی
ده په هر چا چه اراده وفرمائی ورکوی ئی لکه له اهل الکتابو څخه هغه چه په خاتم الانبیاء
باندی ئی ایمان راوړی دی په هغوی باندی ئی خپل دا فضل کړی دی او هغوی ته دوچنده ثواب
ورکوی او د هغوی تیری خطاوی بڼی او رڼا (رنرا) هغوی ته مرحمت کیږی او هغه کسانو چه
ایمان ئی نه دی راوړی هغوی له داسی انعاماتو څخه بی برخی او محروم دی.

«تمت سورة الحديد بفضل الله المجيد فله الحمد والمنة»

سورة المجادلة مدنية و هي اثنتان و عشرون آية و ثلث ركوعات
رقمها (۵۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۵) نزلت بعد سورة المنافقون
د «المجادلة» سورة مدنی دی (۲۲) آیتہ (۳) رکوع لری په تلاوت کښی (۵۸) او په نزول
کښی (۱۰۵) سورت دی وروسته د «المنافقون» له سورة څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دی

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ

په تحقیق اوریدله الله خبره د هغی (ښځی) چه سؤال او جواب ئی کاوه له تا
سره په شان د خاوند خپل کښی او شکایت ئی کاؤ طرف د الله ته.

تفسیر: پخوا له اسلام څخه که کوم سری خپلی ښځی ته ویل چه ته می مور ئی نو دا خبره داسی
گنله کیده چه هغه د ژوندون تر آخرت پوری په هغه باندي حرامه شوه . او بیا به هیڅ یو داسی
صورت هغه ته نه ؤ چه هغه ښځه ئی بیا ښځه شی. ځمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په
زمانه کښی یو مسلمان چه نوم ئی اوس بن الصامت رضی الله تعالی عنه ؤ خپلی ښځی ته چه خوله
بنت ثعلبه رضی الله تعالی عنها نومیده هم داسی وویل. هغه ښځه د رسول الله صلی الله علیه وسلم
په مخ کښی ودریده او دا قصه ئی ورته وکره. حضرت صلی الله علیه وسلم وفرماییل چه د دی
معاملی په نسبت لا د الله تعالی له لوری ماته کوم خاص حکم نه دی رارسیدلی. خو زه خیال
کوم چه ته په هغه باندي حرامه شوی ئی - او وروسته له دی څخه تاسی سره گډ نه شی اوسیدلی.
هغی ښځی په نارو او چغو باندي پیل (شروع) وکر - او داسی به ئی ویل چه «ځما ودان کور
وران او واړه ماشومان می خوار او پریشان شول.» کله به ئی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره
داسی جگری کولی چه «یا رسول الله د هغه مقصد د دی الفاظو له ویلو ځنی د طلاق اراده نه
وه» کله به یی د الله تعالی په دربار کښی ژړا او انگولا کوله او داسی به ئی ویل «آ له
العالمینه! زه د خپل یواځیتوب او د دی مصیبت شکایت ستا دربار ته کومه! ته می په عرض او
فریاد ورسه! که نه دا ځما ماشومان که له ما سره پاتی شی له لوری څخه مری او که ئی هغه ته
ورکرم نو ځما د نه پاللو او نه ساتلو څخه له کاره وځی او ضایع کیږی ای الله تعالی ته پخپله د
آخرالزمان نبی په خوله ځما د ژغورنی (بچ کوونی) یوه لاره راوښیه! او ځما دا مشکل او غوټه
را وپرانیه!» نو په دی وقت کښی دا آیات نازل او د «ظهار» احکام ورائعام شول.
تنبیه: ځمونږ د حنفیانو په نزد «ظهار» دا دی چه د خپلی ښځی کومه (عضو) د ابدیه محرماتو

مور - خور - او نورو کومی عضو سره تشبیه ورکری چه د هغه کل ده ته حرام او ناروا وی لکه چه داسی وائی چه «انیت علی کظهرامی - ته دی پر ما باندی داسی نی لکه غما د مور شا». د «ظهار» د احکامو تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کچی وکتل شی.

وَاللّٰهُ يَسْمَعُ مَا تَوَكَّلُوْنَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ بَصِيْرٌ ۝۱۰

او الله اوریده سؤال او جواب ستاسی بیشکه چه الله ښه اوریدونکی دی (د تولو اقوالو) ښه کتونکی دی (د گردو (تولو) احوالو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر غیز وینی او اوری نی. هغه خبری اتری چه ستاسی او د هغی ښغی په منځ کښی وشوی نو هغه به نی ولی نه وی اوریدلی. محققه ده چه پاک الله د هغی مصیبتناکی ښغی په شکایت چه فریاد نی کاوه ورسیده او د همیشه دپاره نی د داسی حوادثو د ژغورنی (بچ کیدنی) لیاره په لاندی دول (طریقه) سره څرگنده (ښکاره) کره!

الَّذِيْنَ يُّظْهِرُوْنَ مِنْكُمْ مِنْ نِّسَائِهِمْ تَامِنَ اَمْهَاتِهِمْ اِنَّ اَلْمَقَامَ اِلَّا اِلَىٰ وَاَلْوَدَّ اَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُوْنَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا

هغه کسان چه ظهار کوی (مور وائی) له تاسی څخه ښغو خپلو ته نه کیوی دغه ښغی (په بللو د دوی سره) میندی د دوی نه دی میندی د دوی مگر هغه ښغی دی چه څیړولی نی وی دوی او بیشکه دوی خامخا وائی یوه خرابه (نا آشنا خبره) له خبری او دروغ وائی،

تفسیر: یعنی ماندینه (منکوحه) کله چه دی نی نه دی څیړولی نو څرنگه د ده مور کیدی شی؟ او څنگه به په محض یوه تشبیه سره د تل دپاره په ده باندی لکه حقیقی مور غوندی حرامیوی؟ هو! که کوم سری د خپلی بی تمیزی لامله (له وجی) داسی یوه دروغ او چتی (بیکاره) او نامعقوله خبره وکری نو د هغی بله دا ده چه کفار د ورکری بیا که هغی ته ورنژدی شی یا ورنژدی نشی هغه ښغه د ده ښغه ده او له ظهاره طلاق نه اوری.

وَ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوْ غُوْرٌ ۝۱۱

او بیشکه الله خامخا بیه عفو کونکی بیه مغفرت کونکی دی.

تفسیر: یعنی هغه حرکتونه چه د جاهلیت په زمانه کښی شوی دی هغه گرد (تول) معاف دی اوس وروسته له هدایته هسی مه کوی! که په غلظه له تاسی څخه داسی گناه کیږی نو ژر تر ژره توبه وباسی، او پخوا له دی څخه چه خپلی ماندینی (بښی) ته ورنژدی شی د «ظهار» کفارت اداء کړئ!

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَنَاسَأَ ط

او هغه کسان چه (مور وائی)ظهار کوی له بښغو خپلو نه بیا راگرځی دوی (ماتولو د) هغی خبری ته (چه ویلی ئی وی) نو لازم دی دوی ته ازادول د مریی پخوا د هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)،

تفسیر: یعنی د دغه لفظ «انت علی کظهرامی» له ویلو څخه د میره (خاوند) او ماندینی (بښی) مسه کول او یو پر بل باندی لاس اچول او صحبت کول حرامیږی کله چه یو مریی ازاد کړی یا د دوو میاشتو د روژی نیولو غنی فارغ شی نو بیا یو بل ته سره نژدی کیدی شی. تنبیه: ځمونو د حنفيانو په مذهب پخوا له کفاری ورکولو څخه جماع او د هغه دعای دواړه ممنوع دی په ځینو احادیثو کښی راغلی دی «امره ان لا یقربها حتی ینکفر»

ذَلِكُمْ تُوَعَّظُونَ بِهِ ط

دغه (حکم په کفارت سره) پند درکاوه شی تاسی ته په دغه (حکم) سره،

تفسیر: د کفاری مشروعیت ستاسی د تنبیه او پند دپاره دی چه بیا داسی غلطی ونه کړئ! او نور هم له هسی غلطیو غنی ځانونو وساتئ!

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

او الله په هغه څه چه کوئ تاسی بیه پوهیدونکی دی (نو جزاء به پری

در کبری).

تفسیر: یعنی سم د تاسی له احوال سره احکام در لیری او په دی باندی پوهیری چه تر کومی اندازی پوری تاسی په هغو باندی عمل کوئ.

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَأْتِيَ
فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مَسْكِينًا

پس هغه چا چه ونه موند (مړی) نو (پری لارم) روژه نیول دی د دوو میاشتنو پرله پسې (چه پکښی بی له عذره فصل واقع نشی) پخوا له هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)، پس هغه توان نه لری (د روژی نیولو) نو (پری لارم) طعام (خواړه) ورکول دی شپیتو مسکینانو ته،

تفسیر: یعنی که د غلام ازادولو توان نه لری نو پرله پسې دوه میاشتنی داسی روژی دی ونیسی چه پکښی بی له عذره هیڅ یو دلیل او پریکړه واقع نشی که په روژه نیولو باندی ئی هم توان نه رسیږی نو شپیتو تنو اکربانو او فقیرانو ته دی طعام او خواړه ورکړی د دی مسئلی نور تفصیلات دی په فقهیه و کتابونو کښی وکتل شی.

ذَلِكَ لِمَنْ تَوَابَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ

دغه (تخفیف په کفارو کښی) دپاره د دی دی چه ایمان راوړئ تاسی په الله او په رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د جاهلیت د زمانی خبری پریردی ! او د الله تعالی په حکمونو باندی تگ وکړی او هسی چاری وکړی، چه مؤمن لره بنائی او د مومن له شان شخه وی.

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادُونَ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ كَثُرُوا كَمَا كُتِبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا

الَّتِي بَيَّنَّتْ وَ لِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ

دا (مذکوره احکام) حدونه (مقرر شوی) د الله دی (معین کری شوی) او کافرانو ته عذاب دیر دردناک دی بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله نه او له رسول د دغه (الله) شخه خوار هلاک به کرل شی دوی لکه چه خوار هلاک کری شوی و هغه (کسان) چه پخوا له دوی شخه و او په تحقیق نازل کری دی مونږ دلائل (د قدرت خپل او صدق د رسول) روښان او کافرانو منکرانو ته عذاب سپکونکی رسوا کونکی دی (په دنیا یا په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته نه ښائی چه د الله تعالیٰ له تاکیو (مقرر) حدودو شخه تجاوز وکری. پاتی شول کافران چه د الله د حدودو څه پروا نه کوی او پخپل فکر او غوښتنه سره حدود تاکی (مقررو) نو تاسی هغوی پریدئ چه هغوی لره درد رسونکی عذاب دی داسی خلق به پخوانیو زمانو کښی هم ذلیل او خوار و او اوس هم خواریدی د الله تعالیٰ د قدرت د دلائلو له لیدلو او د رڼو او ښکاره و ښو له اوریدلو شخه وروسته بیا پخپلو انکارو باندي کلک پاتی کیدل او د الله تعالیٰ د احکامو عزت او احترام نه کول د خپل ځان د ذلت او سپکتیا او بی احترامی او خواری په عذاب کښی ځان اخته کولو سره مرادف دی.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا

(یاد کړه ای محمده) هغه ورځ چه ژوندی به پورته کری الله دوی تول له قبورو پس خبر به کری (الله) دوی په هغو کارونو باندي چه کری ئی وی.

تفسیر: یعنی هر هغه کارونه چه دوی کری وی د هغو له نتیجی سره به مخامخ کیدی. د دوی به هیڅ عمل غائب کیدونکی نه وی.

أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

شمیرلی ساتلی دی هغه (اعمال) الله او هیر کری دی هغوی (هغه اعمال) او الله پر هر شی باندي ښه شاهد ښه خبردار دی (نو و به کری دوی ته جزاء موافقه).

تفسیر: یعنی هغوی ته د هغوی د گرد (تول) عمر کارونه او اعمال هیڅ په یاد هم نه دی پاتی

شوی یا هغوی ته یی هیخ توجه نه ده شوی لیکن د الله تعالیٰ په نزد هغه گرد (تول) یو په یو محفوظ او ساتلی شوی دی - دی به هغه گرد (تول) دفترونه په هغه ورځ کښی پرانیځی. او د هر سری په مخ کښی به نی بردی.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ اللَّهَ يَأْتِيهِمْ الْخَيْرُ مِنْ لَدُنِّهِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ اللَّهِ وَهُمْ فِي الْغُرُفِ
 تَجْوِي ثَلَاثَةَ الْأَهْوَالِ عَلَيْهِمْ وَالْأَخْسَاءِ الْأَهْوَالِ عَلَيْهِمْ وَلَا أَذْنَىٰ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ الْأَهْوَالِ عَلَيْهِمْ إِنَّ مَا كَانُوا

آیا نه وینی ته نه ئی خبر چه بیشکه الله ته ښه معلوم دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (بلکه خبر ئی) نه به وی پتی خبری (یو د بله په غوړونو کښی) د دری تنو مگر خو دغه (الله) به څلورم د هغوی وی (علماً) او نه به وی پنځه تنه (راز ویونکی) مگر خو دغه (الله) به شپږم د هغوی وی (په اعتبار د علم سره) او نه به وی لږ له دی (عدد) نه او نه به وی ډیر (له دی عدد نه) مگر خو وی به دغه (الله) له هغو سره (په اعتبار د علم سره) هر چیری چه وی هغوی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم یواځی د دوی په اعمالو باندی منحصر نه دی بلکه د هغه په علم کښی د آسمان او ځمکی هر وړوکی او لوی شی شته هیخ یو مجلس - مشوره - جرگه - مرکه - پته خبره گنگوسه او پس پسی به نه وی چه الله تعالیٰ به په هغوی باندی نه خبریږی. د ده محیط علم په هر شی او هر ځای باندی رسیږی. هر چیری چه دری سری سره کښی او خبری اتری سره وکری دوی دی داسی نه گنی چه دلته بل څلورم څوک نشته - او پنځه گونی مرکه دی خیال ونه کری چه له مونږ سره کوم شپږم اوریدونکی نشته تاسو ښه وپوهیږی، چه دری وی که څلور یا پنځه یا له دی څخه لږ یا ډیر - هر چیری چه وی - او په هر حالت کښی چه وی الله تعالیٰ په خپل محیط علم له هغوی سره شته او هیخ کله له هغوی څخه جلا (جدا) نه دی.

تنبیه: که په مشوره کښی سره دوه تنه وی نو د جگړی او اختلاف په صورت کښی ترجیح مشکله ده ځکه په عمومی معاملو کښی ضرور یو طاق عدد په جرگو او مرکو کښی وی او له یوه څخه وروسته دومی طاق شمیر دری بیا پنځه وی. ښائی چه دا دوه شمیر د دوی لامله (له وجی) غوره کری شوی وی نو وړاندی ئی له ﴿وَلَا أَذْنَىٰ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ﴾ سره د هغه تعمیم وفرمایه پاتی شوه دا خبره چه د فاروقی د خلافت مرکه ولی د شپږو تنو مشرانو لرونکی وه حال دا دی چه د شپږو شمیر طاق نه دی ښائی چه د هغه سبب دا وی چه په هغه وقت کښی هم دا

شپړ سره مشران هر یو د خلافت او تولواکۍ (باچاهۍ) وړ (لائق) ؤ چه هېڅ یو له دوی څخه د خوشی کولو وړ (لائق) نه ؤ او هم د راتلونکیو خلیفگانو انتخاب د هم دوی له منځه کیده او ښکاره ده د هر مشر نوم چه په ریاست سره واخیست شی نو پرته (علاوه) له هغه څخه پڼځه راۍ ورکوونکی پاتی کیږی . بیا حضرت عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه د احتیاط له مخی د مساوات په صورت کښی ترجیح دپاره د عبدالله بن عمر رای ته کتل والله اعلم.

ثُمَّ يَبَيِّنُ لَهُمْ بِأَعْمَالِهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۴۰ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَجَّوْنَ بِالْأَثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ ۚ

بیا به خبر کړی (الله) دوی په هغو (دنیوی اعمالو) چه کړی ئی دی په ورځی د قیامت کښی بیشکه الله په هر څیز باندی ښه پوهیدونکی ښه خبردار دی - آیا نه وینی ته نه ئی خبر هغه کسان چه منع کړی شوی ؤ له پتو خبرو څخه بیا بیرته ور وگرځیدل دوی هغه شی ته چه منع کړی شوی ؤ دوی له هغه څخه او پتی خبری کوی دوی په گناه سره او په تجاوز دشمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (د الله) سره .

تفسیر: ځمونږ د پېغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په مرکه کښی دوه مخو او منافقانو به پخپلو منځونو کښی پتی خبری سره کولی د مرکی په سریو باندی به ئی مسخری کولی او عیبونه به ئی څرگندول (ښکارول) - یو د بل په غوړو کښی به ئی پس پسې کولی او د سترگو او د سر په اشارو سره به ئی له خپلو ملگرو سره خبری کولی چه له دی حرکاتو څخه صادقو او مخلصو مسلمانانو ته تکلیف پېښیده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د خبری له اوریدلو څخه وروسته به ئی ویل چه «دا مشکل کار ځمونږ له لاسه کیدونکی نه دی» اگر که پخوا له دی څخه د (النساء) په سورت کښی له هسی سرگوشی او پتی خبری څخه هم هغوی ته ممانعت شوی ؤ خو دغو مؤذی او بی حیاء منافقانو سره له هغه د خپلو دی بدو عملونو څخه لاس وانخیست دا دی اوس بیا د هغه په نسبت داسی ممانعت وشو.

وَإِذَا جَاءُوكَ حِيَّوْكَ بِمَا لَمْ يَحِبَّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنفُسِهِمْ

لَوْلَا يَعِذُّ بِأَللَّهِ بِمَا نَقُولُ حَسِبُوهُمْ جَاهِلُونَ يَصْلُونَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ①

او کله چه راشی دوی تاته (ای محمده!) نو پیشکشی درکوی سلام اچوی تاته په هغه شی سره چه پیشکشی نه ده مقرره کری تاته په هغه شی سره الله (په نحای د السلام علیک السام علیک وائی) او وائی دوی په نفسو زړونو خپلو کښی ولی نه په عذابوی مونږ الله په هغه (غلط) څه چه وایو ئی (نو فرمائی الله) بس دی دوی ته (په تعذیب کښی) دوزخ چه ورننوخی پکښی نو بد نحای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی پاک الله له نورو پیغمبرانو سره تاسی ته داسی دعاوی وفرمایلی (سلام علی المرسلین) او (سلام علی عباده الذین اصطفی) او د مؤمنانو په ژبه ئی داسی ویل «السلام علیک ایهاالنبی ورحمة الله و برکاته» مگر ځینی یهودان به کله چه د هغوی حضور ته راتلل نو د السلام علیک په عوض به ئی په ژولی ژبی سره ویل السام علیک چه د هغه معنی داسی ده چه تا باندی دی مرگی راشی! گواکی د هغه د سلامتیا د دعاء په عوض کښی چه الله تعالی هغوی ته ورکری ؤ دوی ښیراوی کولی بیا به ئی پخپلو منځونو کښی سره ویل که دی په رښتیا سره پیغمبر دی نو د داسی وینا له ویلو سره سم د لاسه ولی پر مونږ باندی عذاب نه رانازلیری؟ نو د دوی د دی سؤال په جواب کښی فرمائی ﴿حَسِبُوهُمْ جَاهِلُونَ﴾ یعنی تلوار مه کوئی داسی کافی پوره عذاب به درورسیری چه د هغه په مقابل به د بل عذاب ضرورت نه پاتی کیږی.

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی چه یهودانو به د السلام علیک په نحای باندی السام وویل ممکن دی چه ځینو منافقانو به هم داسی ویل - ځکه چه زیاتره منافقان یهودیان ؤ. د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم داسی عادت ؤ کله به چه کوم یهودی داسی ورته ویل دوی به په لنډ ډول (طریقه) سره داسی جواب وایه (وعلیک) یو ځلی چه عائشی صدیقی رضی الله عنها د کوم یهودی له خولی څخه السام علیک واورید نو په جواب کښی ئی داسی ورته وویل علیک السام واللعنة نو رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل اخلاق له کماله له دی خبری څخه خوښ نه شو.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَّجِرُوا بِالْآثِمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبُرِّ وَالنَّقْوَىٰ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوری دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه پتی

خبری کوئی تاسی یو له بله سره (په غوړونو کښی) پس مه کوئی پتی خبری پخپلو منځونو کښی په گناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصیت نافرمانی د رسول (الله) سره او پتی خبری مصلحت کوئ پخپلو منځونو کښی په احسان نیکی او پرهیزگاری سره.

تفسیر: یعنی صادقو مسلمانانو لره ښائ چه د منافقینو له داسی عاداتو (اخلاقو) څخه ځانونه وژغوری (وساتی) او د مسلمانانو پس پسی او گنگوسی او مشوره نه ښائ چه د ظلم او عدوان او د الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم د نافرمانی دپاره وی بلکه د نیکی - د تقویٰ او د معقولی او ښی خبری د اشاعت دپاره وی لکه چه (النساء) د سورت په (۱۷) رکوع ۱۱۴ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی مو داسی یو آیت ولوست

﴿لَاخَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّنْ نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ﴾

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۹﴾

او ویریرئ له (عذابه د) الله هغه (الله) چه خاص ده ته به تاسی جمع کری شی په قیامت کښی جزاء ته.

تفسیر: یعنی تاسی تول د الله تعالیٰ په مخ کښی ودریری. او تر ذری پوری حساب ورکوئ له الله تعالیٰ څخه د هیچا پته او ښکاره خبره پته نه ده نو ځکه د هغه د ویری او د پرهیزگاری خبری وکری.

إِنَّمَا النَّجْوَىٰ مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزَنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۱۰﴾

بیشکه چه پتی خبری (په گناه) (کارونو) د شیطان دی لپاره د دی چه خفه کری هغه کسان چه ایمان ئ راوری دی او نه دی (شیطان یا پته خبره) ضرر رسوونکی دغو (مومنانو) ته د هیڅ شی مگر په اذن حکم اراده د الله او ښائ چه خاص پر الله پس توکل دی وکری مومنان (او الله ته وسپاری تول امور خپل او هیڅ پروا دی نه کوی د پت راز ویلو د نورو څخه)

تفسیر: یعنی د منافقانو دا سرگوشی او پس پسی د دی لامله (له وجی) وی چه لږ څه مسلمانان خپه او په سودا کښی ولویږی وویږیږی او پخپلو زړونو کښی ووائ چه آیا دا خلق څه غوته کوی؟ او څه سره وائی؟ او په څه ترون کښی سره بوخت (مشغول) دی؟ دا کار شیطان په هغوی باندی کاوه مسلمانان دی په یاد ولری چه د شیطان له لاسه هیڅ شی کیدونکی نه دی او هیڅ یو څیز د هغه په واک (قبضه) کښی نشته گته (فائده) او نقصان د الله تعالیٰ په اختیار کښی دی که د هغه حکم او اراده نه وی که هرڅومره مشوری او منصوبی او ترون وکری تاته هیڅ نقصان نه شی رسولی نو ځکه په ځای د دی چه تاسی خفه او پریشان شی. بنائ چه الله تعالیٰ ته هیله (طمعه) او امید او اسره وکړئ.

تنبیه: په احادیثو کښی له دی خبری څخه ممانعت شوی دی چه په مجلس کښی یو سری پریږدی دوه نور پخپلو منځونو کښی سره پس پسی او پتی خبری وکری ځکه چه هغه دریم سری به خفه کیږی - دا مسئله بنائ چه تر دی آیت لاندی راشی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که دوه سره په مجلس کښی پت غږیږی نو نورو لیدونکیو ته سودا پینږیږی او هر یو پخپل زړه کښی وائی چه له ما ځنی کومه خرابه خبره شوی ده چه دوی ئ په پته سره وائی او د هغی په شاو خوا کښی پتی خبری سره کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ

آی هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه وویل شی تاسی ته ځای ارت کړئ په مجلس کښی نو ځای ارت کړئ چه ارتیا وکړی الله تاسی لره (په جنت کښی).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو په مجالسو کښی داسی سره کینئ چه د کښیناستلو ځای نورو ته پاتی شی او تول موقع ومومی او د نورو ځای تنگ نه شی کله چه تاسو ځایونه ارت کړئ خلقو ته نو پاک الله تعالیٰ به هم تاسی له تنگی څخه وباسی او د خپل رحمت ابواب او ورونه به در پرانیځی.

وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانشُرُوا

او کله چه وویل شی (تاسی ته) چه پورته شی ! (کوم ښه کار ته لکه لمونځ او نور) نو پورته شی!

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «دا د مجلس ادب دی که کوم سری راشی او د هغه د کیناستلو غچای نه وی نو نورو ته بنائی چه لږ لږ سره وخوځیږی تر څو د مجلس حلقه لویه او غچای ارت شی یا له خپلو غچایونو څخه ودریږی او لږ څه ارته بله حلقه او پینډه سره جوړه کړی که بالکل د تللو په نسبت دوی ته وویل شی نو لږ دی شی په داسی حرکت کښی غرور او بخل کول ونه کړئ ځکه چه په ښو رشو (خویونو) په سری بانندی الله تعالیٰ مهربان او له بدو رشو (خویونو) څخه الله تعالیٰ بیزار دی.

تنبیه: د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مجلس کښی هر سری خپل نژدیوالی له پیغمبر سره غوښتو چه د هغه لامله (له وجی) ډیر غلی په مجلس کښی تنگی پېښیده تر دی چه کله کله به لویو اصحابو ته هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره نژدی غچای نه پیدا کیده. نو ځکه دا احکام صادر شول تر څو هر یوه ته د هغه له درجی او غوښتنی سره سم درجه په درجه پرله پسې د استفادی موقع په لاس ورشی او د مجلس ضبط او ربط او نظم او نسق قائم شی. اوس هم د داسی بی انتظامی پېښوونکیو شیانو په لری کیدلو کښی د مرکو او د جرگو د ریش او ستر احکام او هدایت منل یو ضروری کار دی. او بنائ چه نور یی د زده له کومی څخه ومنی. اسلام مونږ ته ابتری بی نظمی - پریشانی نه رانیسی بلکه د اسلام په مفهوم کښی انتهائی نظم - نسق - انضباط او ارتباط پروت دی او په هر څیز او هر کار کښی مونږ ته داسی گټور (فائده مند) شیان رانیسی چه په هغو کښی په زرهاؤ صوری او ممنوی ښیگنی (فائدی) شته. کله چه په عامو او معمولی جرگو او مرکو کښی داسی حکم دی نو د جگری په ډگر (میدان) او د جهاد په میدان کښی له دی څخه لوړ (اوچت) او غوړ حکمونه را کړی شوی دی چه د هغو ساتنه او رعایت پر هر مسلمان بانندی ضروری دی.

يَرْفَعُ اللهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِيْنَ اٰتَوْا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ

پورته کوی الله هغه کسان چه ایمان راوړی دی له تاسی څخه (په طاعت فرمان برداری د ده) او (خاص پورته کوی) هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم پوه په درجو مرتبو کښی.

تفسیر: یعنی صادق ایمان او صحیح علم سری ته ادب او تهذیب ورښی او متواضع کوی یی. علم او د ایمان خاوندان چه هومره کمالاتو ته ورسیدي او لوړو (اوچتو) مرتبو ته وخیژي او پرمخ تگ وکړی هومره غچان ښکته - مات - متواضع او ناغیزه گنی. نو ځکه الله تعالیٰ د هسی سریو درجی لا پسې وچتوی او دوی لا د پت او د عزت خاوندان کوی (من تواضع رفعه الله) دا د متکبرانو - بی دینانو جاهلانو - ناپوهانو کار دی چه په لږ خبره بانندی جگری نجلولی او سره ځانونو سره او شنه کوی یا په دومره یوه خبره بانندی خفه کیږی چه ولی زه له دی غچایه

پاخیدم؟ او ولی هلته کیناستم؟ یا پاخولی او کینولی شوی یم؟ یا ولی له مجلسه د باندی ووتم یا وویستلی شوم؟ د افسوس غمای دی چه نن دیر ناپوهه مشران او په نامه سره مشهور ملایان د دی خیالی اعزازاتو په سلسله او لر کښی په یو پای (آخر) ته نه رسیدونکیو جگړو کښی سره نښتی دی او هر یو پخپلو سنگرو او مورچلو کښی کلک ناست دی او در کرده (توله) پر موهومو شیانو باندی سره جنګیری ﴿إِنَّ اللَّهَ وَآلَهُ وَاتَّابِ الرَّجْعُونَ﴾

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝۱۱

او الله په هغو (کارونو) چه کوئ تاسو ښه خبردار دی (نو جزاء به پری در کړی).

تفسیر: یعنی هر یوه ته د هغه له کار - لیاقت او درجی سره سمه مرتبه ښی - او هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه ته ښه معلوم دی چه کوم یو په رشتیا سره ایماندار او د علم خاوند دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَجَّيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِ مُؤَابَيْنَ يَدَيْ
نَجْوَانِكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْرُقَانٌ لَمْ تَحِدُوا وَإِنَّا اللَّهُ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝۱۱

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اراده کوئ د پتو خبرو) له رسول سره نو وړاندی کړئ په مخکښی د راز خپل څه صدقه خیرات (فقر او لره) دغه تقدیم د صدقی پخوا له پتو خبرو نه خیر بهتر دیر غوره تاسی لره او دیر پاکیزه دی نو که بیا نه مومئ (تاسی هغه شی چه صدقه ئ کړی)، پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: منافقانو به بی فاندی خبری د رسول الله صلی الله علیه وسلم په غوړ کښی ویلی او په دی چل به ئ خپله لوی او نزدیوالی نورو ته ورښود او ځینو مسلمانانو به هم غیر مهمی خبری د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په غوړ کښی په ورو سره ویلی او د هغوی وخت به یی خرابولو او نورو ته به ئی موقعه نه ورکوله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فیضه مستفید شی یا که کوم وقت رسول الله مبارک غوښتل چه گوښی (بیل) کښی او لر څه خلوت شی نو

هفته به هم خلق ورننوتل او هغه ځای به ئ هم تنگښو او دوی به ئ پخپل فکر نه پری ښودل او د هغوی په چار چاپیر کښی به دیر سری غونډیدل خو رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروت او اخلاقو له سببه هیچاته هیڅ نه ویل نو ځکه داسی حکم را نازل شو «هر څوک چه غواړی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره پتی خبری او څه مصلحت وکری ښائ چه پخوا له هغه فقیرانو او مسکینانو ته څه خیرات ورکری!» د دی حکم په منلو کښی څو گنتی دی - د غریبانو او فقیرانو سره امداد او معاونت کیږی او د خیرات ورکونکی د نفس تطهیر او تزکیه په عمل راځی - او د منافق او مخلص مسلمان معرفی او پیژندگلو په ښه شان سره کیږی او د پتو خبرو د کونکیو لږ توب په عمل راځی که له چا سره به د خیرات ورکولو څه شی نه و نو هغه له دی قید معاف و کله چه دا حکم رانازل شو نو منافقانو د بخل او کنسکی لامله (له وجی) هغه عادت پری ښود - او مسلمانان هم وپوهیدل چه دیر پتی خبری کول د الله تعالی نه خوښیږی او د دی دپاره ئ داسی حکم رانازل کړی دی په پای (آخر) کښی دا حکم په راتلونکی آیت سره منسوخ وفرمایه.

ءَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۸﴾

آیا ویریبړئ تاسی (له فقر) چه وړاندی کړی په مخکښی د پتی خبری ستاسی صدقات خیراتونه پس په هغه وقت کښی چه ونه کړ تاسی دغه (خیرات) او رجوع په رحمت سره وکړه الله پر تاسی باندی نو قائم کړئ سم ودرؤئ (سره له ټولو حقوقو) لمونځ او ورکړئ تاسی زکوٰة او حکم ومنع تاسی د الله او (حکم ومنع تاسی) د رسول د دغه (الله) او الله ښه خبردار دی په هغو اعمالو باندی (هم) چه کوئ تاسی (نو جزاء ئ به درکړی).

تفسیر: یعنی د صدقی د ورکولو له حکم څخه کوم مقصد چه و هغه حاصل شو اوس مو دا مؤقت حکم له تاسی څخه پورته کړ. ښائ چه تاسی د هغو حکم په تعمیم کښی په صدق او د زړه له کومی څخه زیار (کوشش) وکړئ چه هیڅ منسوخ کیدونکی نه دی او هغه لمونځ روژه او نور حسنات دی چه له دوی څخه د تاسی د نفس پوره تطهیر او تزکیه کیږی
تنبیه: له ﴿فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا﴾ څخه ښکاری چه پر دی حکم باندی په عام ډول (طریقه) سره د عمل کولو وار نه دی راغلی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت علی کرم الله وجهه فرمایلی

دی چه په دی حکم باندی د محمدی امت له منځه یواځی ما عمل کړی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

آیا نه گوری ته (ای محمده!) هغو (منافقانو) ته چه دوستی کوی له (هغه) قومو (د یهودانو) سره چه غضب کړی دی الله پر هغوی باندی،

تفسیر: دا خلق منافقان او هغه قوم او تیر یهودان دی (چه دغه منافقین له هغو یهودانو سره دوستی او همدردی کوی)

مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْكُمْ

نه دی دغه (منافقان) له تاسی (مؤمنانو) څخه او نه له هغو (یهودانو) څخه.

تفسیر: یعنی منافق نه په پوره ډول (طریقه) په تاسی مسلمانانو کښی شامل دی ځکه چه په پته کافر دی او نه په پوره ډول (طریقه) په هغو یهودانو کښی گډ او شامل دی ځکه چه په ښکاره سره ځان مسلمان بولی ﴿ مُذَبِّحِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لَآ إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَلَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ ﴾

وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكُذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

او قسمونه خوری (منافقان په دعوی د اسلام) په دروغو باندی حال دا چه دوی پوهیږی (پخپلو دروغو)

تفسیر: قسمونه خوری منافقان په دعوی د اسلام او احترام د سیدالانام صلی الله علیه وسلم حال دا چه دوی پوهیږی چه دروغ وائی او دروغ هم له بی خبری او غفلت څخه نه بلکه په قصد سره پر دروغو خبرو باندی قسمونه خوری. مسلمانانو ته وائی ﴿ اَلَمْ لَيْسَتْ ﴾ هغوی له تاسی څخه دی او تاسی غوندی په رښتیا سره مسلمانان دی او حال دا دی چه هغوی له اسلام سره له لری نه هم څه نسبت نه لری .

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا

تیار کړی دی الله دوی ته عذاب ډیر سخت

تفسیر: چه د هغوی په نسبت د دی پاک قرآن د (النساء) د سورت په (۲۱) رکوع ۱۴۵ آیت کښی داسی ویلی شوی دی ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي الدَّرَجَاتِ الْأَعْلَىٰ مِنَ النَّارِ﴾

إِنَّكُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه دوی لره بد دی هغه شی چه ؤ دوی چه کول به ی (له گناهونو).

تفسیر: یعنی که شه هم اوس هغوی ته د دوی بد کارونه په نظر ورنشی خو هغوی د نفاق په کارونو کښی هسی سره بوخت (مشغول) دی چه ځان ته ډیر خراب تخم کری او خپل ځانونه پخپلو لاسو سره په بلا اخته کوی.

اتخذوا أيمانهم جنة فصدوا عن سبيل الله فلهم عذابٌ مُهِينٌ ﴿۱۶﴾ لَنْ نَعْنِي عَنْهُمْ آمَوَالَهُمْ وَلَا أَوْلَادَهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئاً أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۷﴾

گرځولی ؤ دی قسمونه خپل ډال (چه پری ساتی سر او مال خپل) پس منع ستانه کړل دوی (په دغو قسمونو سره مؤمنان له لاری د الله (له جهاد) څخه (له دوی سره) پس دوی لره دی عذاب سپکونکی. له سره به دفع نه کری له دوی څخه (په قیامت کښی) مالونه د دوی او نه اولاد د دوی له (عذابه د) الله څخه هیڅ څیز دغه کسان یاران ملگری د دوزخ دی دوی به په دی دوزخ کښی تل اوسیدونکی وی.

تفسیر: یعنی د دروغو په قسمونو سره خپل ځانونه او مالونه د مسلمانانو له لاسو څخه ساتی او خپل ځان مسلمان وربکاروی او د دوستی او خپلوی په ډول (طریقه) نور سری هم د اسلام له لاری څخه وباسی. نو په یاد ئی ولری. چه داسی خلقو ته په دی ډول (طریقه) سره هیڅ یو پت او عزت نه پاتی کیږی او د ذلت او سپکتیا په سختو ربرو (تکلیفونو) او عذابونو ککر کیږی کله چه د سزا وقت راورسیږی نو دوی د الله تعالیٰ له لاسه خپل ځانونه نشی ژغورلی (بچ کولی) او دوی ته د دوی هغه مالونه او اولادونه څه مرسته (امداد) او مدد رسولی نشی چه د هغو د حفاظت لپاره په دروغو سره قسمونه پری خوړل.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ
وَيَحْسِبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ

(یاده کره ای محمده!) هغه ورخ چه ژوندی پورته کړی (دوی) الله تول نو قسمونه به خوری دوی هغه (الله) ته لکه چه قسمونه خوری دوی تاسی ته (په دنیا کښی ای مسلمانانو) او گمان به کوی (دوی) چه بیشکه دوی په پوی دی (نفعمن او پر کومه ښه لاره درومی)

تفسیر: یعنی د دی غای هغه روږد شوی عادت به هلته هم له دوی سره وی لکه چه دلته ستاسی په مخ کښی په دروغو سره غانونه ساتی او داسی گنئی چه مونږ ډیر هوښیار یو - او ډیر ښه چالونه چلوو د الله تعالیٰ په مخ کښی به هم د دروغو قسمونو په یادولو سره غمان تیاروی او وائی ای پروردگاره مونږ خو داسی نه وو او داسی وو بنائی دوی داسی گنئی چه هلته به هم په داسی اقوالو او ویناوو سره نجات مومو!.

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكٰذِبُونَ ﴿۱۸﴾

واوری! خبردار شی! چه بیشکه دوی هم دوی دی دروغچنان (چه له الله سره هم دروغ وائی)

تفسیر: بیشکه چه اصل او دبل دروغ هغه دی چه د الله تعالیٰ په مخ کښی ئ هم وائی او د خپلو هغو دروغ ویلو څخه هیڅ نه شرمیږی.

اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطٰنُ فَاَنسٰهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ ط

غالب شوی دی پر دوی باندی شیطان نو هیر کړی دی شیطان له دوی نه ذکر - یاد د الله.

تفسیر: پر هر چا باندی چه شیطان داسی پوره لاس ولری نو د هغه زړه او دماغ داسی مسخ او بدلیری چه هیڅ یو شی ئی په یاد نه پاتی کیږی او په دی باندی هیڅ نه پوهیږی چه آیا پاک الله هم شته؟ که نه؟ دا کمبخت د الله تعالیٰ له عظمت لوی - جلال او کبریا څخه غمان نه خبروی

او داسی خیال کوی چه په قیامت کنی به هم د دروغو په مرسته (مدد) خپل ځان ژغوری (بج کوی) - او په دی باندی نه دی خبر چه دی پخپل دی وضعیت سره د خپلی بی حیائی - حماقت او ناپوهی اعلان کوی او دغه ممسوخ په دغومره یوه خبره هم نه پوهیږی چه د ده دغه دروغ د الله تعالیٰ په دربار کنی هیڅ نه چلیږی .

أُولَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ الْأَرَانَ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿١٤﴾

(دغه هیروونکی کسان) لښکر د شیطان دی واورئ! خبردار شی! بیشکه لښکر تابعان د شیطان هم دوی دی زیانکاران (چه ئ ورکړل د لاسه باقی نعمتونه او ځانونه ئی وغورځول په ابدی زحمت کنی)

تفسیر: د شیطانی لښکرو انجام ضرور خراب دی نه په دنیا کنی د دوی مکر فریب منصوبی د وروستنی بری مخ لیدلی شی او نه په آخرت کنی له سخت عذاب څخه خپل ځانونه ژغورلی (بج کولی) شی.

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ فِي الْأَذْلَلِينَ ﴿١٥﴾ كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿١٦﴾

بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) څخه دغه (د مخالفانو تولی) په (جملی د) ذلیلانو مغلوبانو کنی دی لیکلی دی الله (په لوح محفوظ کنی) چه خامخا به غلبه بری وکرم هر ورو (خامخا) زه او رسولان ځما بیشکه الله ډیر قوی دی ښه غالب دی.

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ او د ده له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مقابله کوونکی چه د حق او صداقت په خلاف جنگیږی سخت ناکام - او سپک او ذلیل دی پاک الله په لوح محفوظ کنی لیکلی دی چه په پای (آخر) کنی یواځی حق او حقانیت لره بری او غلبه ده او د ده پیغمبران هر ورو (خامخا) مظفر او منصور کیږی دغه تقریر پخوا له دی په څو څو نورو ځایونو کنی هم تیر شوی دی.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولُهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ

او نه به مومی ته (ای محمده او نه بنائیری چه بیامومی) یو قوم چه ایمان نی
راوری وی په الله او په ورخی آخری (د قیامت) چه دوستی به کوی دوی له
هغه چا سره چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) نه اگری که وی
(دغه مخالفین) پلرونه د دوی او محامن د دوی یا ورونه د دوی یا (نور قبیله)
خپلوان د دوی دغه (قوم چه له اعداء الله سره دوستی نه کوی) لیکلی دی
(الله) په زرونو د دوی کښی ایمان.

تفسیر: یعنی ایمان د هغوی په زرونو کښی داسی تینگ ثبت شو لکه هغه لیکه چه پر دبره باندی
لیکلی شوی وی.

وَأَيُّهُمْ بِرُوحٍ مِّنْهُ

او قوی کری نی دوی په غیبی فیض مدد له نرزه خپل شخه، (او قوی
کری قوت ورکری دی الله تعالی دوی لره په روح رحمت نصرت خپل سره یا
په نور رنا (رنرا) د زره یا په قرآن عظیم الشان سره)

تفسیر: یعنی غیبی رنا (رنرا) نی ورته عطاء وفرمایله چه له هغی شخه زره ته یو راز (قسم) محان
ته معنوی ژوندون وررسیری یا د (روح القدس جبریل) په وسیله سره نی مرسته (مدد)
وفرمایله.

وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

او داخل به کری دوی (الله) په جنتونو کښی چه بهیری له لاندی د (ونو او
مانبو د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو (جناتو) کښی،
راضی شو الله له دوی شخه (په طاعت سره) او راضی شول دوی له الله شخه (په

موندلو د جنت). (او خوشال شو الله تعالیٰ له دوی نه په سبب د طاعت سره په دنیا کښی او خوشاله شول دوی له الله تعالیٰ څخه په موندلو د لقاء او رضاء او عطاء د جنت په آخرت کښی)

تفسیر: یعنی دا خلق د پاک الله دپاره له گردو (تولو) اعداء الله څخه خپه او ناراض شوی دی نو الله تعالیٰ له هغوی څخه خوښ دی له هر چا څخه چه الله تعالیٰ خوښ وی نو دی نور څه غواړی.

ای رب العالمینه! وگرځوه مونږ له دغو څخه!

أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۲۲﴾

دغه (خلق) دی حزب - لښکر د الله، واورئ! خبردار شی! چه بیشکه لښکر د الله چه دی هم دوی دی په مراد رسیدونکی بریالیان (کامیاب).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی هغه څوک چه د الله تعالیٰ له مخالفینو سره دوستی نه لری اگر که ئی پلار وی یا نور خپلوان هم وی هغه هم رښتونی مسلمانان دی او هغو ته هم دا درجه وررسیږی» د کرامو صحابه و هسی شان و چه د الله تعالیٰ او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاملو کښی به ئی د هیڅ څیز او هیچا پروا نه کوله په هم دی سلسلی کښی د احد په غزا کښی حضرت ابو عبیده رضی الله تعالیٰ عنه خپل پلار وواژه د بدر په غزا کښی ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه د خپل ځوی د مقابلې دپاره ځان تیار کړ مصعب بن عمیر رضی الله تعالیٰ عنه د خپل ورور عبید بن عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه د خپل نیای عاص بن هشام - علی بن ابی طالب رضی الله تعالیٰ عنه حمزه - عبیده بن الحارث د خپلو خپلوانو مخی ته چه عتبه - شیبه او ولید بن عتبه و ووتل او هغوی ئی ووژل - او رئیس المنافقین عبدالله بن ابی یعنی د عبدالله ځوی چه هغه هم عبدالله نومیده او د ابی لمسی و د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مخ کښی د مریسبع په غزا کښی عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم که ستاسی امر وی نو زه د خپل پلار سر اوس پری کوم او ستاسی په حضور کښی یی لکه یو پندوس غورځوم خو د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا خبره خوښه نه شوه. فرضی الله عنهم و رضوا عنه و رزقنا جهم و اتباعهم و اماننا علیه آمین.

تمت سورة المجادلة فله الحمد والمنة .

سورة الحشر مدنية وهى اربع وعشرون آية و ثلاث ركوعات رقمها (۵۹) تسلسلها حسب النزول
(۱۰۱) نزلت بعد سورة «البينة»

د «الحشر» سورت مدنى دى ، (۲۴) آيته او درى ركوع لرى - په تلاوت كښى (۵۹) او په
نزول كښى (۱۰۱) سورت دى وروسته د «البينة» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①

نسبت د پاكي كوى الله ته هر هغه چه په آسمانونو كښى او هر هغه چه په
ځمكه كښى دى (سره له آسمانونو او ځمكى) او هم دغه (الله) ښه غالب دى
ښه حكمت والا دى.

تفسير: لكه چه د هغه د زبردستى غلبى او د حكمت له اثارو څخه يوه پيښه او واقعه وروسته له
دى نه بيانېږي.

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ

دغه (الله) هغه ذات دى چه ايستلى دى هغه كسان چه كافران شوى ؤ له اهل
د كتابونو څخه له كورونو خپلو څخه په اول د ايستلو د دوى (له مدينى نه
شام ته دوهم ايستل د دوى له خيبر نه شام ته د حضرت عمر په خلافت كښى
دى).

تفسير: له مدينى منورى څخه د مشرق په لورى د څو كروهو په فاصله (واتن) كښى د يهودانو د
قوم او تبر يو كلى ؤ چه بنى نضير باله كيده. دا تبر د ديرو سريو او شتو - مالونو خاوند ؤ.
او پخپلو كلكو او مضبوطو كلاؤ (قلعو) باندې ئى زيات اطمينان او ديره دادينه (سكون) لرله.
ځمونږ پينځمېر حضرت محمد صلى الله عليه وسلم كله چه هجرت وفرمايه او په مدينى منورى كښى

ئی هستوگنه غوره کړه. نو پومی دوی له مسلمانانو سره د روغی ترون وکړ. او داسی یی غوته کړه چه مونږ به ستاسی په مقابله کښی د نورو مرستی (مدد) نه کوو یعنی د عدم تعرض معاهده ئی وترله بیا دوی د خیانت (درغلی) له مخی د مکی معظمی له کافرانو سره په پته مکاتیبی - لیکنی خبری - اتري کولی تر څو چه د دوی یو لوی مشر کعب بن اشرف له څلویښتو سوړو سره مکی معظمی ته ځان ورساوه او له بیت الله سره مخامخ د مسلمانانو په مخالفت له قریشو سره ئی معاهده او ترون وکړو څه موده وروسته د الله او رسول صلی الله علیه وسلم له امر سره سم دغه (کعب) د خپلی دغی درغلی او خیانت لامله (له وجی) د محمد بن مسلمه رضی الله تعالی عنه له لاسه وواژه شو بیا هم د بنی نضیر له لوری د غداری او بد عهدی سلسله جاری وه. د مکر فریب او دغابازی له مخی دوی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابانو وبلل چه پخپلو کورونو کښی ئی په مکر فریب او درغلی سره ناڅاپه په شهادت ورسوی یو ځلی ئی د یوی لوری په څنگ کښی پر رسول الله صلی الله علیه وسلم له پاسه یو د ژړندی پل (آسیا سنگ) وړ وورغراوه چه که ځمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی لگیدلی وی نو په شهادت به رسیدلی و مگر په دی گردو (تولو) واقعو کښی د الله تعالی په فضل او مرحمت سره اسلام او مسلمانانو د دوی له شرورو څخه نجات وموند. بالاخر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له مسلمانانو سره یوه جرگه وکړه او په هغی کښی ئی دا سره غوته کړه چه له بنی نضیر سره دی غزا وشی. کله چه مسلمانانو په ډیر سرعت گړندیتوب او تلوار سره په هغوی باندی حمله یرغل وړ وور او د دوی گردی (تولی) کلاوی او کلی یی کلا بند او محاصره کړل. نو ځکه دوی سخت مرعوب شول او وویریدل - او د ویری او ډار لامله (له وجی) له خپلو کلاو څخه د باندی په ډگر (میدان) جگری ته راونه وتل او عمومی جنگ ته وار ونه رسید او بیا یی د روغی غوښتنه وکړه. تر دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په دوی باندی داسی مرحمت او مهربانی وفرمایله چه دوی دی له مدینی منوری څخه د باندی ووځی د دوی سرونه او وینی به ساتلی وی. دوی دی د خپلو منقوله ؤ اموالو څخه هومره شیان چه وری یی شی یو دی سی خو د دوی غیر منقوله مالونه به د مسلمانانو په لاسو کښی وی د الله تعالی په حکم هغه کلاوی او ځمکی او نور د مسلمانانو په لاس او قبضه کښی ولویدل خو د غنائمو په ډول (طریقه) ونه ویشلی شوی بلکه یواځی ځمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په واک (قبضه) کښی پاتی شوی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی ځمکی زیاتره برخه پر مهاجرینو باندی وویشله او د هغو مصارفو بار او پیتی ئی د انصارو له اوږو څخه سپک کړ چه انصارو به پر مهاجرینو کول او په دی ډول (طریقه) سره دواړو ته له هغه ځنی گتی ورسیدی. او هم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د خپلی کورنی خرڅ او د نبوت د مقام کلنی مصارف له هم دی جائداده اخیسته. که له داسی مصارفاتو څخه څه شی بیرته پاتی کیده هغه به ئی د الله تعالی په لاره کښی صرفول .

په دی سورت کښی د هم دی قصی په لوری اشاره شوی دی چه الله تعالی همغه غالب قوی حکمت والا ذات دی چه دپاره د ذلیل کولو ئی وویستل هغه کسان چه کافران شوی ؤ له اهل کتاب

څخه چه يهودان د بنی نضیر ؤ له کورونو خپلو نه چه په ځمکه د مدینې منورې کښې ؤ په اول د جمع کیدلو د لښکرو سره یعنی یواځې په همغه یو یرغل (حمله) سره وډار شول او په همغې رومنی جگړې کښې ئې خپل کور او کلی او کلکې کلاوی ویجاړې پریښودلې او له مدینې څخه وتښتیدل او هیڅ یوه میرانه (بهادری) او ثابت قدمی ئې له ځانه ورښکاره نه کړه

تنبیه: له «اول الحشر» څخه ځنی مفسرین داسې مراد اخلی چه د یهودانو دغو تېرو ته د وطن پریښودل اول ځلی ور د مخه شول چه پخوا له دی څخه دوی له داسې پښې سره مخامخ شوی نه ؤ یا په (اول الحشر) کښې به د دی په لوری اشاره وی چه د یهودانو اول حشر خو هم دا دی چه مدینه منوره ئې پریښوده او په ډیر شمیر د خبیر او نورو ځایونو په لوری لاړل او دوهم حشر به ئې هغه وی چه د حضرت عمر د خلافت په عهد کښې ورپېښ شو یعنی د نورو یهودانو او نصرانیانو سره دوی هم له خبیره وویستل شول او د شام په لوری واستول شول چه هلته به هم د هغوی وروستنی حشر کیږی نو ځکه شام ته ارض المحشر هم وائی.

مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُوا أَنَّهُمْ تَانِعْتُمْ حُصُونَكُمْ مِنْ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَدْ فِي قُلُوبِهِمُ الرَّعْبُ

گمان نه کاوه تاسې (ای مؤمنانو) چه وبه ځی دوی (له مدینې نه) او گمان نه کاوه دوی چه بیشکه دوی لره منع کوونکی ساتونکی دی کلاوی د دوی له (عذابه د) الله پس راځی پر دوی (عذاب د) الله له هغه ځایه چه گمان نه کاوه دوی او واچوله (الله) په زړونو د دوی کښې ویره.

تفسیر: یعنی د هغوی د ساز او سامان ټینگو کلاؤ - او د توریالی توب او میرانی (بهادری) په نسبت به ستاسې خیال داسې نه ؤ چه تاسې دومره زر به هغوی پره کوئ او دوی خپلی وسلې له لاسو غورځوی او نه د هغوی داسې خیال ؤ چه دا وړوکی او بی وسلې او بی سامان د مسلمانانو تولی دوی هسی مغلوب او منکوب کړی. هغوی د غفلت په دی خوب کښې تللی ؤ چه دا مسلمانان چه د هغوی په سر باندې د پاک الله لاس دی ځمونږ تر ټینگو کلاؤ پوری، چیری رسیدی شی او ښائی چه مونږ به د خپلو ښو وسلو - او کلکو مورچلو او میرانی په سیوری کښې د الله له عذابه ساتلی یو مگر خو هغوی ولیدل چه هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالی د حکم مخه نشی نیولی. پر دوی باندې د پاک الله حکم له هغی خوا راورسید چه له هغی خوا نه د هغوی خیال او گمان هم نه ؤ یعنی د هغوی په زړونو کښې الله تعالی ویره واچوله او د بی وسلو او بی شتو مسلمانانو ډار ئې پر هغوی باندې کیښود یو خو هغوی د خپل مشر کعب بن اشرف له ناڅاپی وژلو څخه ډیر مرعوب او ترهور ؤ اوس نو د مسلمانانو له دی ناڅاپی حملې او یرغل

غنى نى خپل حواس بالكل له لاسه وويستل.

يُجْرُونَ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ

چه وړانول به ئ كورونه خپل په لاسو خپلو سره (چه پرى ولى مسلمانان يا چه پكښى هستوگنه ونه كرى خوك) او په لاسو د مؤمنانو سره (چه وړان كرى غاى د پناهى او ارت شى ورته غاى د جنگ)

تفسير: يعنى د حرص - غيظ - غضب او قهر په جوش كښى به ئى د خپلو ودانيو غنځيرونه - ورونه - ډرى او نور شلول - ماتول - وړانول او نړول به ئى تر خو له هغو شيانو څخه چه دوى ئى له خپلو غانونو سره نشى وړى مسلمانان گتور نشى. په دى كار كښى مسلمانانو هم له هغوى سره ښى مرستى (مدد) كولو يعنى له يوه لورى هغوى په نړولو سره مشغول او بوخت ؤ او له بل لورى مسلمانانو هم د هغوى هغه ودانى وړانولى چه دوى هلته مورچل نيولى ؤ كه په غور سره وكتل شى هغه وړانى او تباهى چه د مسلمانانو له لاسه رسيدلى وه هغه هم د هم دى بدبختانو د بد عهديو او شرارتونو په نتيجه كښى وه.

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ

پس عبرت واخلي تاسى اى خاوندانو د سترگو (عقلونو په احوالو د دوى)

تفسير: يعنى خاوند د بصيرت ته په دى واقعى كښى لوى عبرت دى. الله تعالى دا وروښوول چه د ظلم - كفر، شرك - او بدعهدى انجام څرنگه كيږي؟ او يواغى په ظاهرى اسبابو باندې ډاډه كيدل او د الله تعالى له قدرت او قوت څخه غافل اوسيدل د پوهانو كار نه دى.

وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا

وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ النَّارِ

او كه نه وى ليكلى (مقرر كرى) الله په دوى باندې وتل (فرار كول) له وطنه نو خامخا په عذاب كرى به ؤ (الله) دوى لره په دنيا كښى (په وژلو او بندى كولو سره) او دوى لره دى په آخرت كښى عذاب د اور.

تفسیر: یعنی د هغوی په برخه له وطنه جلا (جدا) کیدل لیکلی و که دا ئ په قسمت کښی نه وی لیکلی نو بله کومه دنیوی سزا به هغوی ته ورکوله کیده او د بنی قریظه په شان به وژل کیدل لنده ئ دا چه له سزا څخه به دوی خپل ځانونو نشو بچ کولی دا د الله تعالی حکمت دی چه د وژلو په ځای د هغوی په جلا وطنی سره اکتفا وشوه مگر خو دا تخفیف یواځی د هغوی په دنیوی سزا کښی شوی دی ځکه چه د آخرت ابدی سزا په هیڅ دول (طریقه) سره له کافرانو ځنی نه کمیږی «موضح القرآن» لیکلی «کله چه دغه قوم او تیر له شامه تبتیدلی دلته راغلی و د دوی مشرانو په همغه وقت کښی دوی ته ویلی و چه یوه ورځ به ستاسی کورونه هلته وړانږی او بیا به بیرته شام ته راتلونکی یی! لکه چه د نبوی صلی الله علیه وسلم په زمانه کښی د دوی کورونه هلته وړان شول ځینی بیرته شام ته لاړل او ځینی په خیبر کښی پاتی شول - خو د حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالی عنه په خلافت کښی د ټولو کورونه وړان او بیا په شام کښی سره ودان شول».

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاؤُا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدٌ لِّلْعَاقٰبِ ۝

دغه (تعذیب د دوی) په سبب د دی و چه بیشکه و دوی چه مخالفت به ئ کاوه له الله او له رسول د دغه (الله) سره او هر هغه چه مخالفت کوی له الله څخه نو بیشکه الله شدید سخت دی عذاب (د ده په دنیوی قتل نفی او اسارت او آخروی عقوبت)

تفسیر: یعنی داسی مخالفانو ته هم داسی سختی سزاګانی ورکولی کیږی

مَاقَطَعْتُمْ مِّن لَّيْنَةٍ اَوْ تَرَكْتُمْ وَّهَآ قَائِمَةٌ عَلٰى اُصُوْلِهَآ فَاِذْنِ اللّٰهِ

هغه چه پری کوئ تاسی له تنو د ونو د (کم اصلو) خرما و څخه یا ئ پریږدئ هغه ولاړی په بیخونو خپلو باندی نو دغه (ټول) په اذن حکم د الله سره دی .

تفسیر: کله چه دا قوم کلابند شو نو رسول الله مبارک صلی الله علیه وسلم اجازه وفرمایله چه د هغوی ځینی کم اصلی ونی دی پری کری شی ! او هغه باغونه دی ویچار شی چه دوی د هغو تر شا پر مسلمانانو گزارونه کوی تر څو چه د هغو د درد لامله (له وجی) په بهر وتلو باندی مجبور

او په دگر (میدان) کښی وښکېږی او د دگر (میدان) د جگری په وخت کښی له ونو څخه غازیانو ته څه ربر (زحمت) او تکلیف ورپېښ نشی . د دی امر په سبب ځینی ونی ووهلی شوی او ځینی ئ پاتی شوی تر څو له بری څخه وروسته د مسلمانانو په ښه ورشی . کافرانو په داسی طعنه ورکولو باندی شروع وکړه چه دوی خلقو ته پندونه ورکوی چه له فساده ځانونه وژغوری (وساتی) مگر دوی پخپله فساد کوی . ایا د ونو بری کول او سوځول فساد نه دی ؟ نو ځکه دا آیت نازل شو چه دا گردی (تولی) چاری د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه په اذن او حکم سره سمی شوی دی او د الله تعالیٰ د حکم تعمیل ته هیڅ کله هیڅوک فساد نشی ویلی ځکه چه هغه په ژورو حکمتونو او مصلحتونو باندی مشتمل وی لکه چه د دی حکم ځینی حکمتونه او مصالح پاس ولیکل شول .

وَلِيُخْرِجَ الْفٰسِقِيْنَ ۝

او (بل لپاره د دی دی) چه رسوا کړی (الله) فاسقانو نافرمانانو (یهودیانو) لره

تفسیر: یعنی چه مسلمانانو ته عزت ورکړی او کافران خوار او سپک کړی لکه هغه ونی چه پاتی وی په هغو کښی د مسلمانانو گټی او د کافرانو غیظ او خفگان ؤ ځکه چه هغوی به د دی پاتی ونو له کتلو څخه ویل چه دا ونی به د مسلمانانو شی - او هغوی به له دی ځینی گټی اخلی او هغه ونی چه پری شوی یا سوځولی شوی وی په هغو کښی د مسلمانانو بری ؤ چه د غلبی د اثارو ظهور - او د کفارو هسی غیظ او غضب منظور ؤ چه مسلمانان ځمونو په شیانو کښی څرنګه تصرفات کوی . نو ځکه دواړه امور جائز او په حکمت باندی مشتمل دی

وَمَا آفَاءُ اللَّهِ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ
وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝

او هغه مال چه راګرځولی دی الله په رسول خپل باندی له مالونو د دوی پس نه ؤ ځغلولی تاسی پر دوی هیڅ اس او نه هیڅ اوبښ لیکن الله مسلطوی بری ورکوی رسولانو خپلو ته پر هغه چا باندی چه اراده وفرمائی او الله پر هر څیز باندی ښه قادر دی (چه ځینی ئ غلبه د احباؤ الله ده پر اعداؤ الله باندی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «په غنیمت او فی کبئی هم دا فرق او توپیر (تفاوت) شته هغه مال چه د جگری او د جنگ په دگر (میدان) کبئی په لاس راځی هغه غنیمت دی چه د هغه پنځمه برخه د الله تعالیٰ نذر دی . چه د هغه تفصیل د لسمی پاری په شروع کبئی تیر شوی دی . او نوری څلور برخی ئی پر لښکرو باندی ویشلی کیوی او هغه شیان چه بی له جنگه په لاس راځی هغه د تولو مسلمانانو په خزانو کبئی ایښودل کیوی . او د هغوی په عامو مصالحو او ضروری کارونو کبئی لگول کیوی .

تنبیه: که له لږ څه جنگ او جگری څخه وروسته کفار مرعوب شی او صلحی او روغی ته مسارعت وکری او مسلمانان ومنی په دی صورت کبئی هغه مالونه چه له هسی روغی څخه په لاس راشی د هغه حکم هم په (فی) کبئی داخل دی د نبوی صلی الله علیه وسلم په مبارک عهد کبئی د فی په مالونو کبئی یواځی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خپل تصرفات او اختیارات جاری کول . بنائ چه دا اختیارات د تملک او تصرف وی او یواځی حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم لره مخصوص وی لکه چه له دی آیتونو څخه او د (علیٰ رسوله) له لفظ ځنی متبادر دی او احتمال لری چه محض حاکمانه وی په هر حال الله تعالیٰ د دی مالونو په نسبت دوی ته په راتلونکیو آیتونو کبئی هدایت فرمائ چه وجوباً یا ندباً په هغو او دغو مصارفو کبئی ولگول شی . له حضرت څخه وروسته داسی مالونه د امام په واک (اختیار) او تصرف کبئی وی . خو د ده دا تصرف به مالکانه نه وی او یواځی حاکمانه به وی او هغه د ده په مشوره او فکر او ښوونه د مسلمانانو په عمومی ضروریاتو او مصالحو کبئی صرف او لگول کیوی د غنیمت د مالونو حکم بیل دی او هغه وروسته د خمس له ایستلو څخه د گردو (تولو) لښکرو برخه کیوی لکه چه د الله تعالیٰ له دی ارشاد څخه څرگند (ښکاره) دی ﴿وَأَعْلَمُوا الْكِبْرِيَّتَ﴾ الآية - که لښکر پخپلی خوښی سره پری ښود شی هغه بیله خبره ده البته حنفی شیخ ابوبکر رازی په (احکام القرآن) کبئی داسی لیکی چه دا د منقوله و اموالو حکم دی په غیر منقوله و اموالو کبئی امام لره اختیار او مصلحت دی که ئی وغواړی په لښکرو دی تقسیم کری او که ئی وغواړی په عمومی مصالحو کبئی دی صرف کری لکه چه د عراق په سواد کبئی حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ځینو جلیل القدرو اصحابو په مشوره په هم دی خبری باندی عمل وکړ . سم له دی مسلک سره رازی شیخ ابوبکر ﴿وَأَعْلَمُوا الْكِبْرِيَّتَ﴾ پر منقوله و اموالو او د دی د (حشر) د سوری آیتونه ئی پر غیر منقوله و اموالو باندی حمل کری دی په دی دول (طریقه) چه د دی رومبئی آیت

﴿وَمَا آتَاكَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْهُمْ﴾ حکم په «فی» باندی او د دی ورستنی آیت ﴿مَا آتَاكَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ﴾
 ﴿مِنْ أَهْلِ الْقُرَى﴾ حکم په غنیمت باندی محمول دی . او د لغت له مخی د غنیمت
 تعبیر د (فی) په لفظ باندی کیدی شی . والله تعالیٰ اعلم بالصواب .

مَا قَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

هغه شی چه راگر خولی دی الله پر رسول خپل باندی له (مالونو د) اهل د قریو کلیو (بی له جنگه) نو (هغه) دی الله لره او رسول (د الله) لره .

تفسیر: په رومنیو آیتونو کښی یواځی د بنی نضیرو د مالونو د لگولو ذکر ؤ اوس د فی د مالونو په نسبت عمومی ضابطه رایشی . یعنی په فی باندی د رسول الله صلی الله علیه وسلم او وروسته له دوی څخه د امام قبضه او تصرف وی چه پر دغو خلقو ؤ ویشی . د الله تعالی ذکر دلته تبرکاً شوی دی ځکه چه دی د گردو (تولو) شیانو مالک دی . هو ! د کعبی شریفی او د مساجدو صرفیات چه د الله تعالی په نامه یادیری ممکن دی چه پکښی درج وی .

وَلِذِي الْقُرْبَىٰ

او (دغه اموال دی) خپلوانو د رسول (الله) لره .

تفسیر: یعنی د حضرت خپلوانو څرنګه چه د نبوی په زمان کښی له دی مالونو څخه هغوی ته ورکول کیدل او په هغوی کښی د فقر او مسکنت قید هم نه ؤ . لکه چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم خپل تره حضرت عباس رضی الله تعالی عنه ته چه یو بدای (غنی) مشر ؤ برخه ورکړه اوس هم وروسته له دوی څخه څمونږ حنفیانو په مذهب کښی د پیغبر هغو خپلوانو ته چه اړ (مجبور) او محتاج وی پر نورو اړو (مجبورو) او محتاجانو باندی ترجیح ورکوله کیږی او بنائ چه امام هغوی ته پخوا له نورو څخه په مخ کښی برخه ورکړی .

وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّائِلِينَ وَابْنِ السَّبِيلِ لِكِي لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ

او (دغه اموال دی) یتیمانو لره او مسکینانو لره او مسافرانو لره (مقرر کړی دی الله دا قسمت) لپاره د دی چه ونه گرځی (دغه اموال) دولت په منځ د غنیانو کښی له تاسی څخه (چه له خپله حقه زیات واخلی او فقراؤ ته لږ ورکړی) .

تفسیر: یعنی دا مصارف ځکه راښوولی شوی دی چه مسلمانان تل د پلار مریو - اړو (مجبورو) -

بیگسانو او عامو مسلمانانو په پالنه او پوښتنه کښی متوجه اوسی ! او تل د اسلامی عمومی ضروریاتو او مصالحو ته خیال ولری ځکه چه داسی مالونه د بدایانو او دولتمندانو راکره ورکړه او نورو گټو دپاره نه دی . او نه ښای چه هغه د هغوی د مخصوص جایداد په منزله وگرځی او یوای بدایان پری مزى وکړی او خوندونه تری واخلی - او غریبان او اکربان له لوری څخه ومړی یا عمومی مصالح خراب او ویجاړ پراته وی .

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

او هغه څه چه درکړی تاسی ته رسول (د الله) نو وای خلی وئ نیسئ قبول وئ کړئ ! او هغه څه چه منع کوی (رسول الله) تاسی له هغه څخه نو بیرته شی تری (مه وئ غواړئ) او وویریئ له (عذاب د) الله په ځان ساتلو له معاصیو بیشکه الله سخت دی عذاب (د ده).

تفسیر: یعنی مال او جائداد او نور چه سم د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له امر سره تقسیمیری هغه د تقسیم امر دی په دیر خوبی سره ومنلی شی . هغه چه درسیری هغه په خوبی سره واخلی ! او هغه ته چه ور نه کړ شی هغه دی لاس واخلی هم داسی د گردو (تولو) احکامو او نواهیو منل او پابندی په کار ده .

ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نافرمانی د الله تعالی نافرمانی ده . او وویریئ که چیری د رسول الله د نافرمانی لامله (له وجی) الله تعالی له تاسی څخه خفه نشی او سخت عذاب په تاسی مسلط ونه فرمائ .

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

(دغه اموال دی) دپاره د فقیرانو هجرت کونکیو (هغه مهاجران) چه ایستلی شوی دی دوی له کورونو کلیو خپلو څخه او له اموالو خپلو څخه په دی حال

کنبی چه طلبوی دوی فضل بښنه مهربانی له الله او رضاء (د ده) او مرسته (مدد) کوی له الله او له رسول د دغه (الله) سره (په نفسونو او مالونو خپلو سره) دغه (مهاجران) هم دوی دی صادقان رشتینی (په ایمان او جهاد کنبی).

تفسیر: یعنی هسی خو په دی مال پوری د گردو (تولو) مسلمانانو حوائج او ضروریات تعلق او اړه لری مگر په خصوصی ډول (طریقه) سره د ځان قربانونکو او ایثار خوښوونکیو رشتینو مسلمانانو حق مقدم او وړاندی دی چه هغوی یواځی د الله تعالیٰ په خوښی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په محبت او اطاعت له خپلو کورونو او مالونو او شتو څخه لاس وینځلی دی او بالکل په تش لاس له خپل هواده (وطنه) راوتلی دی تر څو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول الله په کارونو کنبی په زړه پوری پخپل سر او ازاد کار وکری شی او هغه ته په ښه ډول (طریقه) مرسته (مدد) ورسوی.

وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او هغو (انصارو لره دی دغه اموال) چه ځای نیولی دی په (دی) کور (مدینه) کنبی او (خالص کری ځ دی خپل) ایمان پخوا له دغو (مهاجرانو) څخه .

تفسیر: له دی کور څخه مدینه طیبه مراده ده او دا خلق د مدینې منورې انصار دی چه د مهاجرینو له راتگه وړاندی ځ په مدینې منورې کنبی هستوگنه لرله او د ایمان او عرفان په لارو کنبی زیات مضبوط او مستقیم شوی و .

يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ

خوښوی محبت کوی دوی له هغه چا سره چه هجرت ځ کری دی دوی ته .

تفسیر: یعنی په مینه او محبت سره د مهاجرینو خدمت کوی تر دی چه پخپلو مالونو او شتو کنبی ځ هغوی ته برابره برخه ورکری ده او د هغوی په شریک گرځولو کنبی ځ خپل ځانونه تیار کری دی .

وَالَّذِينَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةٌ مِمَّا آوُوا وَيُرْتُونَ عَلَى

أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

او نه مومی دوی په زړونو سینو خپلو کښی څه تنگی (حسد) له هغه شی څخه چه ورکری شوی وی (مهاجرانو لره) او غوره کوی (مهاجران) مقدموی یی پر خپلو ځانونو او اگر که وی پر دوی باندی تنگی (فاقه او حاجت هغه څه نه چه دوی یی ایثاروی).

تفسیر: یعنی مهاجرینو ته هغه فضل او شرف چه الله تعالیٰ عطاء فرمایلی دی یا د فی په مالونو او نورو کښی هغه برخه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هغو ته عطاء فرمائی د هغوی له لیدلو څخه د انصارو زړونه نه خفه کیږی او په هغوی باندی کینه او حسد نه کوی بلکه پری خوښیږی او په هر څیز کښی هغوی پخپلو ځانونو باندی وړاندی گنی پخپله دغه انصاریان مصعب او متاعب - سختیاوی او ربړونه (تکلیفونه) وچتوی او په لوړه ئی تیروی مگر هغوی ته هرومرو (خامخا) څه نه څه وررسوی داسی بی مثله او بی ساری ایثار په دنیا کښی تراوسه پوری هیڅ یو قوم د بل قوم دپاره نه دی کری .

وَمَنْ يُؤْتِكُمْ سُوءَ نَفْسٍ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ①

او هر هغه چه وساتلی شی له بخل د نفس د ده نه (او له حرص نه په مال باندی) نو هم دغه کسان دی هم دوی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په ثناء صفت د دنیا او په ثواب د عقبا سره).

تفسیر: یعنی ډیر بریالی او کامیاب دی هغه قوم چه د الله تعالیٰ په توفیق او لاس نیوی د هغوی په زړونو باندی طمع حرص او بخل هیڅ اغیزه (اثر) نشی اچولی ځکه چه طماع او بخیلان کله خپلو نورو ورونو ته څه ایثار او گټه رسولی شی ؟ او د نورو په خوښی او هوسانی (آرام) باندی کله خوښیږی ؟

وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ

او (اموال) هغو (کسانو لره دی) چه راغلی دی راځی وروسته له دغو (مهاجرو او انصارو) نه .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه له مهاجرینو او انصارو څخه وروسته د وجود په عالم کېښی راځی یا وروسته له دوی څخه د اسلام په حلقه کېښی داخليوی یا له وړاندنیو مهاجرینو څڼی وروسته ځ هجرت کړی مدینې منورې ته راغلی دی والظاهر هو الاول

يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا
تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ٥٩

واى دوى چه اى ربه ځمونږ مغفرت وكړه مونږ ته او هغو (دينى) ورونو ځمونږ ته چه پرمبى داخل شوى دى (له مونږ څخه) په ايمان كېښى او مه گرځوه په زړونو ځمونږ كېښى بغض كينه د هغو كسانو سره چه ايمان ځ راوړى دى بيشكه ته (يا الله) ښه مهربانى كوونكى خورا (دير) رحم والا ځ .

تفسیر: یعنی دغه اخلاف او وروستنی کسان هغو اسلافو او سابقینو وړاندنیو ته د بښنی دعاء کوی او د خپل هیڅ یو مسلمان ورور په نسبت - بغض او کینه په خپل زړه کېښی نه لری - حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکى «دا آیت د گردو (تولو) مسلمانانو دپاره دى چه وړاندنیو حق ومنی او د هغوی په پله باندی لار شى او د هغوی په نسبت هیڅ یوه کینه - حسد او بغض ونه لری. امام مالک رحمة الله علیه له هم دى ځایه فرمائى هغه سړى چه د صحابه ؤ په نسبت بغض او کینه ولری او د هغوی بدگوئى وکړی هغه لره د (فى) په مال کېښی هیڅ یوه برخه نشته.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نَطِيعُ
فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ

آيا نه ځورى ته هغو كسانو ته چه منافقان دغابازان شوى دى واى هغوى هغو ورونو خپلو (يهودانو) ته چه كافران شوى دى له اهل د كتابونو قسم دى كه خامخا وويستل شى تاسى (له مدینى څخه) نو خامخا وبه وځو مونږ هر ورو (خامخا) له تاسى سره او نه به منو مونږ (خبره په ضرر د تاسى كېښى) د

هیچا هیڅکله او که چیری جنگ شروع کړ شی له تاسی سره نو خامخا مدد به وکړو مونږ هر ورو (خامخا) له تاسی سره ،

تفسیر: عبدالله بن ابی او نورو منافقانو د بنی نضیر یهودانو ته پیغام او پته خبره ورلیږلی وه چه تاسی مه ویریږی او خپل ځانونو یواځی مه گڼئ که مسلمانان غواړی چه تاسی له مدینې څخه وباسی نو مونږ به له تاسی سره درېږو که د جنگ او جگری وار ورسید نو مونږ به له تاسی سره مرسته (مدد) کوو . دا څمونږ قطعی او ناگرځیدونکی تینگه فیصله او پری کره ده او پرته (علاوه) له دی څخه مونږ ستاسی په جنگ او جگره کښی د هیچا خبره نه اوړو او نه د هیچا پروا کوو .

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ۝۱۱

او الله شاهدی گواهی ورکوی چه بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په هم دغو خبرو کښی).

تفسیر: یعنی دغه منافقان یهودانو ته دغه خبری له زړه څخه نه وائی یواځی د مسلمانانو په مخالفت خلق ورپورته کوی او هسی خبری کوی چه هغه د مسلمانانو په گټه (فائده) نه وی او هغه خبری چه په ژبه وای په هغو باندی هیڅ عمل نه کوی.

لَیْنِ اٰخِرٍ جَا اِلٰیخُرُوجُوْنَ مَعَهُمْ وَاِلَیْنِ قُوْتِلُوْا اِلَیْنِصْرُوْاۙ وَهُوَ

قسم دی که وویستل شی دغه (یهودان) (له کورونو خپلو نه) نه وځی دغه (منافقان له هغو یهودانو) سره (له کورونو خپلو نه) او که جنگ وکړ شی له هغو (یهودانو) سره نو مرسته مدد نه کوی دغه (منافقان) هغوی سره .

تفسیر: لکه چه په مدینې منورې کښی جگره ونښته او د بنی نضیر یهودان محصور شول په هغه نازک حال کښی هیڅ یو منافق د دوی مرستی (امداد) او مدد ته ونه رسید په پای (آخر) کښی کله چه هغوی وویستل شول دغه منافقان په دی وقت کښی هم په دیره خوشالی سره پخپلو کورونو کښی ناست ؤ .

وَاِلَیْنِ نَصْرُوْهُمْ لَیُوْلُنَّ اِلَیْكَ اِلْاَدْبَارَۙ ثُمَّ لَا یَنْصَرُوْنَ ۝۱۲

او که (اراده د) مدد مرستی (امداد) وکری دغه (منافقان) دغو (یهودانو) لره خامخا و به گمرغوی دغه (منافقان) په تینبته سره شای خپلی بیا به مدد مرسته (امداد) ونه مومی ونه کمر شی (منافقانو یهودانو سره وروسته له ماتی) .

تفسیر: یعنی لکه په فرض محال سره منافق د هغو یهودانو مرستی (مدد) ته راغلی وی نو نتیجه به ئ څه کیده ؟ پرته (علاوه) له دی څخه چه د مسلمانانو له مقابلې څخه بیرته وتبنتی بله نتیجه نه لری او بیا به د دوی مرسته (مدد) څرنگه کیده نو د دوی د مرستی (مدد) دپاره به هم څوک نه رسیده .

لَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْبُرُجِ وَتَنْهَوْنَهُمْ عَنِ الْحُبُلِ أَمْ أُنذِرْتُمْ تَذْذِيرًا
لَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْبُرُجِ وَتَنْهَوْنَهُمْ عَنِ الْحُبُلِ أَمْ أُنذِرْتُمْ تَذْذِيرًا
قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿۱۳﴾

خامخا تاسو (ای مؤمنانو څخه) دیر سخت یی له جهته د ویری په سینو زړونو د دغو (منافقانو) کبسی له (ویری د) الله دغه ویره (د منافقانو له مؤمنانو څخه) په سبب د دی ده بیشکه چه دوی (داسی) قوم دی چه نه پوهیږی (نه پیژنی الله) .

تفسیر: یعنی که د الله تعالیٰ په عظمت باندی دغه منافقان پوهیدی او د هغوی په زړونو کبسی د الله تعالیٰ خوف او ویره وی نو کفر او نفاق به ئ ولی غوره کاوه ؟ هو ! د مسلمانانو د شجاعت او میرانی (بهادری) څخه ویری څکه د مسلمانانو په مقابل کبسی نه شی ودریدلی . او نه د جنگ په دگر(میدان) کبسی له ځانه څه ثبات او توره او میرانه (بهادری) ورسولی شی .

لَا يَأْتِيَنَّكُمْ جَمِيعًا وَلَا فِي قُرَىٰ مُخْتَلِفَةٍ أَوْ مِمَّا وَرَاءَ حُدُودِكُمْ

جنگ به ونه کړی دغه (یهودان) له تاسی سره (ای مؤمنانو) ټول په گډه سره مگر په قریو کلیو ټینگ کړیو شویو کبسی یا وروسته له دیوالونو سنگرونو څخه .

تفسیر: یعنی څرنگه چه د دی خلقو په زړونو کبسی د مسلمانانو ویری او خوف ځای نیولی دی نو څکه د جنگ په دگر(میدان) کبسی نشی جنگیدلی هو په کلیو او ټینگو کلاؤ کبسی سنگرونه نیولی او جگری کولی شی یا که د دیوالونو او ونو او نورو شیانو تر شاؤ ئ ځانونه پت کړی

نو جنگیدی شی . غمونو یو مشر به ویل کله چه یورپیانو د مسلمانانو له توری شخه خپل
 مخانونه عاجز ولیدل نو راز راز (قسم قسم) اور خوروونکی وسلی او د جگری اصول ئ ایجاد
 کری خو سره له دی هم که کوم وقت د هغوی جگړه له مسلمانانو سره لاس په لاس ونیسی نو
 هغوی د شو شیوو دپاره هم د مسلمانانو په مخ کښی نشی ودریدلی او گرده (توله) دنیا د قرآن
 دا معجزه پخپلو سترگو سره گوری چه ﴿لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا اَلَا فَرِي مُخَصَّنَةٌ اَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ﴾
 د نورو هغو خلقو په نسبت شخه ولیکلی شی چه د هغوی په نزد میرانه (بهادری) او
 توره دا ده چه د خپلو انگونو (انگرونو) ورونه په خپلو مخانونو پسی تری او په بامونو او بلیو
 باندی ختلی په تیرو (کتو) او لوتو او خښتو او نورو شیانو سره ویشتل کوی .

بِاسْمِهِمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ

جنگ د دوی په منځ د دوی کښی ډیر سخت دی .

تفسیر: یعنی په جگړو کښی چه دوی ئ پخپلو منځونو کښی کوی ډیر تیز او گړندی او سخت
 ښکاری لکه چه پخوا له اسلامه د اوس او خزرچ د جنگونو تجربه غمونو په مخ کښی پرته ده
 مگر د مسلمانانو په مقابله کښی د هغوی وینه وچه - توره پخه - ژبه (چارئ) او میرانه
 (بهادری) ورکه شی .

تَحْسِبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ذَٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿۱۱۰﴾

گمان به کوی ته په دوی چه سره یو دی او (حال دا چه) زړونه د دوی سره
 جلا جلا (جدا جدا) دی (په خیالاتو کښی)، دا (پریشانی د زړونو د دوی)
 په سبب د دی دی چه بیشکه دوی داسی یو قوم دی چه نه پوهیږی (نه چلوی
 عقل په خیر خپل) .

تفسیر: یعنی د مسلمانانو په مقابله کښی د هغو په ظاهری اتفاق او اتحاد مه غولپړئ د هغوی
 زړونه هیڅ کله سره غوند نه دی او بالکل جلا (جدا) دی هر یو د خپل غرض او غوښتنی مین
 - او د هر یوه فکر او خیال بیل دی . او د یوه خیال او چرت د بل د چرت او خیال سره
 مل نه دی . نو ځکه د دوی په منځ کښی حقیقی اتحاد او یو جهتی هیجری نه پیدا کیږی ؟
 که دوی پوه ولری نو پوهیدل به چه دا نمائشی اتحاد او د ښودنی یووالی هیڅ نه پکاریږی اتحاد

هغه ته وايه شی چه د مؤمنینو او قانتینو په منځ کې لیدل کېږي چه هغوی له گردو (تولو) اغراضو او خواشونو څخه ځانونه ژغوري (محفوظوي) او تولو یو ځای د الله تعالیٰ په رسی باندی منگولی لگولی دی . او د هغو گردو (تولو) ژوندون او مرگ یواځی واحد او احد او صمد الله تعالیٰ لره دی .

كَمْثِلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَايَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۵﴾

مثال د دوی (په نه ایمان راوړو کېږي) لکه مثل قصه د هغو کسانو دی چه ډ پخوا له دوی نه په نژدی زمانه کېږي چه (اهل د بدر دی) چه وڅکله هغوی وایال سزا د بدو چارو خپلو (په دنیا کېږي په قتل او بند سره) او شته هغوی ته عذاب دردناک (په عقبا کېږي) .

تفسیر: یعنی اوس په نژدی زمانی کېږي د بنی قینقاع یهودانو د خپلی درغلی خیانت او غداری خونند څکلی دی - کله چه هغوی بد عهدی وکره نو مسلمانانو له هغوی سره یوه مختصره جگړه ونښلوله او وروسته د یوه وړوکی جنگ څخه ئ هغوی د باندی وشرل . او له هغه ځنی په منځ کېږي په قریبه ماضی کېږي مکیانو هم د بدر په ورځ کېږي خپله سزا وموندله همغسی د بنی نضیرو انجام هم وگورئ چه په دنیا کېږي د مسلمانانو له لوری پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسیدل او دوی ته د آخرت درد رسوونکی عذاب هم هغسی چه دوی ته تاکلی (مقرر) شوی دی هم ورسپیږي .

كَمْثِلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۶﴾ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿۱۷﴾

(مثال د منافقانو په مخالفت د وعدی کېږي) لکه مثل (قصه) د شیطان داسی ده کله چه وای انسان ته چه کافر شه نو کله چه (انسان) کافر شي وای (شیطان) زه بیزاره جلا (جدا) یم له تا څخه بیشکه زه ویریوم له الله چه رب

(پالونکی) د تولو عالمیانو دی پس دی عاقبت انجام د دواړو (گمراه کونکی او گمراه شوی) داسی چه بیشکه هغوی دواړه به وی په اور (د دوزخ) کښی تل به اوسیوی دوی (دواړه) په هغه (اور د دوزخ) کښی او هم دا (خلود د اور د دوزخ جزاء د ظالمانو) کافرانو) ده .

تفسیر: یعنی شیطان په اول کښی انسان ته کفر او معصیت تشویق او تحضیض ورکوی کله چه سری د ده د اغواء په لومه او دام کښی ونښلی نو وائی چه زه له تا څخه جلا (جدا) او د تا له کاره بیخی بیزار یم زه خو له الله تعالی ویریوم «دا وینا به هم د ریا او مکاری له مخی وی» نتیجه به داسی وی چه دی به هم د دوزخ خس او بوتی او دری کیږی او د هغه د دوزخ د لویدلو سبب به هم گرځی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «شیطان به په آخرت کښی دا خبره وائی . او د بدر په ورځ کښی ئ هم د یوه کافر په شکل او بڼه نور خلق په جگړه کښی اچولی ؤ کله چه سترگی ئ پر پرښتو بانندی ولگیدی نو ژر وتښتید . لکه چه د هغه بیان د (الانفال) په سورت کښی پخوا له دی څخه ځمونو د دغه پښتو تفسیر کښی تیر شوی دی هم دا مثال د منافقینو هم دی» هغه بنی نصیر ته د خپل حمایت او رفاقت یقین ورکری ؤ او په دی چل سره ئ د مخالفت دگر (میدان) ته را وویستل . کله چه هغوی په مصیبت سره اخته شول دی جلا (جدا) شو - او لری تری کیناست . ولی ایا هغه په دی دول (طریقه) د الله تعالی له عذاب خلاصیدی شی ؟ هیڅ کله نه خلاصیوی او د دواړو د هستوگنی ځای دوزخ دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو ! تل ځان وساتئ له معاصیو) وویږیوی له (عذابه د) الله او بنائ چه ودی گوری هر نفس هغه شی ته چه پومی ئ لیږلی دی دپاره د صبا (قیامت) .

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو له الله تعالی څخه وویږیوی ! او خپلو ځانونو ته د طاعاتو او عباداتو سرمایه ذخیره برابره کړئ او فکر وکړئ چه صبا به څه څه شیان در د مخه کیدونکی وی ؟ او د قیامت لویې ورځې دپاره مو څه ذخیره او څیرمه کړی دی ؟ او څه شی مو د مخه ولپیږلی دی چه وروسته له مرگه هغه هلته در پکار شی ؟

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۵۹﴾

او وویږیوی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) بیشکه چه الله ښه خبردار دی په

هغو عملونو چه کوئ تاسو (نو جزا به پری درکری) .

تفسیر: یعنی ستاسی هیخ یو کار له الله تعالیٰ سخه پت نه دی . نو عکله له هغه الله تعالیٰ سخه وویرئ! او د تقویٰ او پرهیزکاری لاری غوره کړئ! او له گناهونو او معاصیو غنی خپل عانونه وژغوری (وساتی)!

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۱۹﴾

او مه کیږئ تاسی (ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چه هیر کړی دی هغوی الله بیا هیر کړ الله په دوی حق د نفسونو د دوی دغه خلق هم دوی دی فاسقان نافرمانان (بهر وتونکی له فرمانه د الله نه) .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ حقوق هیر کړی دی او د هغه له یاده غافل شوی دی او د ده د اوامرو او نواهیو هیخ پروا نه کوی نو الله تعالیٰ هیر کړی دی په دوی باندی حق د نفسونو د دوی چه له راتلونکیو افتونو غنی د ژغورنی (بچ کوونی) هیخ یو فکر او اندیینه د دوی سره نشته . او په معاصیو او نافرمانیو کبئی دوب تللی دی او په دائمی خساری او ابدی هلاکت کبئی لویدلی دی او داسی کار نه کوی چه د دوی په حق کبئی په واقع سره مفید او نافع وی .

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿۲۰﴾

نه دی سره برابر (په نزد د الله) یاران ملگری د اور (چه هیر کړی دی الله) او یاران ملگری د جنت (چه ویریوی له الله) یاران ملگری د جنت هم دوی دی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په لقاء د الله او نعماو د جنت) .

تفسیر: یعنی بنائ چه هر سری خپل عان د جنت د داخلیدلو وړ (لائق) وگرځوی چه لاره ئ پرته (علاوه) د قرآن کریم د هدایاتو او احکامو په مخامخ کبئی له غاری ایښودلو بل شی نه دی .

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَّصِدًا عَامِنٌ خَشِيَةَ اللَّهِ

که نازل کری وی مونږ (احکام د دغه) قرآن په یوه غره باندی (په مثل د انسان او فهم مو ورته ورکری وی لکه چه انسان ته مو ورکری دی) نو خامخا لیدلی به ؤ تا هغه (غر) ویریدونکی فرمان منونکی توتی توتی کیدونکی له ویری (د عذابه) د الله ،

تفسیر: یعنی د افسوس او د حسرت غای به وی چه قرآن مجید د انسانانو پر زړونو باندی هیخ یو اثر او اغیزه ونه کری حال دا چه د قرآن شریف اثر او اغیزه دومره زبردسته او قوی ده چه که هغه پر غرونو غوندی یو کلک شی باندی هم رانکته شوی وی او په هغه کښی د پوهیدلو داسی یوه ماده چه په انسانانو کښی شته وی نو هغه به متکلم د عظمت په مقابل کښی ویریده او چاودیده او له داره به ئ توتی توتی کیده . محمدا د الله بښلی پلار په یوه اوږده منظومه کښی دا دری شعرونه راغلی دی .

محفل بدعت غنی نغمی چه اوریدونکی دی

غور ئ کون په سترگه روند زدگی ئ لرغیدونکی دی

راشه واوره دا روا سازونه اوازونه تل

لمر دی پر روښان او گرد (تول) ستوری غورغیدونکی دی

شوک چه شی بی ویری دیر افسوس دی پر حالت د ده

غر ته گوره ﴿ خَاشِعًا مُتَّصِدًا ﴾ کیدونکی دی

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۲۱﴾

او دا مثالونه بیانوو او رو مونږ هغه خلقو ته (لپاره د دی) چه دوی فکر غور وکری پکښی (فائده تری اخلی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی د کافرانو زړونه دیر سخت دی سره له دی چه د الله تعالیٰ کلام اوری خو بیا هم ایمان نه پری راوری که غر د دی پاک کلام په مفهوم باندی وپوهیږی نو هغه به هم له دیری ویری وشلیږی » .

تنبیه: دا خو د کلام د عظمت ذکر ؤ اوس په دغه راتلونکی آیت کښی د متکلم د عظمت او رفعت بیان دی .

هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ ۝ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ

دغه الله هغه ذات دی چه نشته بل هیخ معبود برحق مگر خو هم دی (دی یواخی) عالم دی په غیبو باندی او (عالم دی) په ښکاره ؤ باندی هم هغه (الله) دی خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دغه الله (هغه ذات دی) چه نشته بل هیخ معبود برحق مگر خو هم دی دی (یواخی) بادشاه دی ښه پاک دی (له ټولو قبائحو څخه) سالم دی (له گردو (ټولو) عیوبو) څخه امان ورکونکی دی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه له گردو (ټولو) نقائصو او کمزوریو څخه پاک منزله دی او له ټولو عیوبو او افتاتو څخه سالم دی هیخ یوه خرابی او نقصان نه د هغه دربار ته رسیدلی دی او نه به ورسیږی . د «مؤمن» ترجمه ؤ په امان ورکونکی سره کړی ده او د ځینو نورو مفسرینو په نزد د «مصدق» په معنی هم راغلی دی یعنی پخپل قول او فعل سره د خپلو پیغبرانو د اقوالو او ویناو تصدیق کونکی دی . یا د مؤمنانو په ایمان باندی د تصدیق د مهر ثبت کونکی دی .

الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۝

شاهد حافظ دی (په اعمالو د بندگانو) ښه زبردست دی د ویری خاوند دی د لوی څښتن (خاوند) دی ، پاک دی ذات د الله له هغو شیانو چه (مشرکان ؤ) ورسره شریکوی .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ذات او صفاتو او افعالو کې هیڅوک ورسره مل او شریک نه دی .

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ

دغه الله (هغه ذات دی) چه پیدا کونکی دی راویستونکی دی (له عدم نه وجود ته) صورت ورکونکی دی .

تفسیر: د (خالق) او د (باری) د فرق په نسبت مو د بنی اسرائیل په سورت کښی د دی آیت
 ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّؤْيَىٰ فِي الرُّؤْيَىٰ مِنْ آمُرَاتِكَ﴾ د تفاسیرو په ضمن کښی څه اشاری کړی
 دی .

ځمونږ دغه مبارک تفسیر بیا ولولئ ؟ المصور - صورت جوړوونکی لکه چه په نطفه باندی ء د
 انسان تصویر جوړ کړی دی .

لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ

هم دغه (الله) لره دی نومونه نیک عمده مخصوص .

تفسیر: یعنی هغه نومونه چه په اعلیٰ درجه په ښه والی او کمالاتو او صفاتو باندی دلالت کوی .

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

په پاکی سره یادوی هغه (الله) لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او
 (هر هغه څه چه په) ځمکه کښی دی .

تفسیر: یعنی د قال یا د حال په ژبه سره چه په هغه باندی مونږ او تاسی نه پوهیږو .

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: د الهیة د گردو (تولو) کمالاتو او صفاتو مرجع د دوو صفتونو په لوری دی چه «عزیز»
 د قدرت په کمال او (حکیم) د علم په کمال باندی دلالت کوی . او هر څومره کمالات چه دی
 په علم او قدرت پوری ء په یو نه یو ډول (طریقه) سره تړلی دی . په روایتونو کښی د (حشر)
 د سورت له دی دری آیتونو ﴿هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ څخه نیولی د سورت تر آخره پوری
 ډیر فضیلتونه راغلی دی . نو هر مسلمان ته ښائ چه سهار او ماښام ء په لوستلو باندی تینگوالی
 او مؤاظبت وکړی !.

تمت سورة «الحشر» بمنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الممتحنة مدنية وهى ثلاث عشرة آية و فيها ركوعان
 رقمها (۶۰) تسلسلها حسب النزول (۹۱) نزلت بعد سورة الاحزاب
 د «الممتحنة» سورت مدنی دی (۱۳) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۶۰) او په نزول
 کښی (۹۱) سورت دی وروسته د «الاحزاب» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په حدیبی کښی له مکیانو سره روغه وفرمایله چه د هغی ذکر
 ځمونږ د دغه پښتو تفسیر د (الفتح) په سورت کښی پخوا له دی نه شوی دی تر دوو کلونو
 پوری دا روغه قائمه وه بیا د کافرانو له لوری هغه ماته شوه نو دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم
 د حربی له اصولو سره سم په پته خوله افواج تولول او د مکی معظمی د بری فتح دپاره ئ
 ترتیبات نیول د خبرو اترو او لیکونو په لیږلو باندی ئ ممانعت او بندشونه کیښوول چه تر څو
 د مکی معظمی کافران د دوی له دی تیاری څخه خبر نشی او هغوی هم د جگری دپاره ځانونه
 تیار نه کری او په دی ډول (طریقہ) سره په حرم شریف کښی د جگری مخه ونیوه شی یوه
 مسلمان چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه بن ابی بلتعہ نومیده او د بدر له مهاجرینو څخه و مکیانو
 ته ئ یو لیک ورولیږه چه «د محمد صلی الله علیه وسلم لښکر پر تاسی باندی لکه د شپي تیاره
 یا د لوی سیلاو د اوبو پشان درتلونکی دی» دا خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د وحی
 په وسیله ورښکاره شوه دوی حضرت علی کرم الله وجهه او څو نورو اصحابو ته امر ورکړ چه یوه
 ښځه د مکی شریفی په لوری رهی (روانه) ده تاسی ورپسی ورشع تاسی به له هغی سره په فلانی
 ځای کښی مخامخ کیږی له هغی سره یو لیک دی هغه ورځنی واخلم! او له ځان سره ئ راوړئ
 دا اصحاب په تلوار رهی (روان) شول او هغه ښځه ئ پوره په همغه ځای کښی وموندله . هغی
 ښځی ډیر «لیت او لعل» او وړاندی او وروسته وکړ خو سره له هغه هم همغه لیک (خط) ئ
 وروسپاره چه د هغه له لوستلو څخه دا خبره ښکاره شوه چه د حاطب رضی الله تعالیٰ عنه بن ابی
 بلتعہ له لوری د مکی معظمی د کافرانو په نامه لیکلی شوی دی او هغوی ته ئ د مسلمانانو د
 تعرض اطلاع ورلیږلی ده . ځمونږ پیغمبر حاطب رضی الله تعالیٰ عنه راوباله او تری وئ پوښتل چه
 دا څرنګه یو حرکت دی ؟ دی وویل یا رسول الله نه زه کافر یم او نه می له اسلامه مخ اړولی
 دی . رښتیا خبره خو دا ده چه ځما کور او کهول په مکه معظمه کښی دی او هلته د هغوی
 ساتونکی او پالونکی هیڅوک نشته نو می وغوښتل چه پر کافرانو باندی خپل یو احسان واړوم تر
 څو هغوی د هغه په معاوضه کښی ځما له اهل او عیال سره څه غرض ونه لری بلکه له هغوی سره

خه بنیگنی (بیه) هم وکری . زه پوهییم چه له دی غخه ماته دیره گته (فائده) رارسیری خو اسلام او مسلمانانو ته له هغه غنی هیخ یو ضرر نه رسیری هغه د فتح او نصرت وعدی چه تاسی ته د الله تعالی له لوری شوی دی هغه په یقینی دول (طریقه) سره پای (آخر) ته رسیدونکی دی او د هغو مخه هیخوک نشی نیولی لکه چه د ده د هغه خط په منخ کبشی هم دا مضمون لیکلی شوی و . قسم په الله که رسول الله صلی الله علیه وسلم یواغی هم پر تاسی بانندی حمله وکری نو الله تعالی به ورته مدد ورکوی او هغه وعدی چه له هغه سره شوی دی خامخا پوره کیدونکی دی . بلاشبهه د حاطب رضی الله تعالی عنه غخه دا غته خطائ شوی ده خو رحمة للعالمین وفرمایل «لا تقولوا له الا خیراً مه وایی ورته هیخ شی پرته (علاوه) له خیره او وی فرمایل «چه حاطب د بدر د اصحابو غخه دی او تاسی ته نه دی معلوم چه الله تعالی د بدر د اصحابو گرد (تول) گناهونه بنلی دی .» د دی سورت زیاتره برخه هم دی قصی لره نیوونکی ده لکه چه الله اجل واعلی شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ
إِلَيْهِم بِالْمُؤَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوری دی (یعنی ای مؤمنانو) ! مه نیسعی تاسی دښمنان حُما او دښمنان خپل دوستان په دغه حال کبشی چه غورخوی لیری تاسی خبرونه هغوی ته په سبب د دوستی سره (په منخ ستاسی او د دوی کبشی) حال دا چه په تحقیق کافران شوی دی هغوی په هغه شی چه راغلی دی تاسی ته له حق (دین او قرآن) غخه .

تفسیر: یعنی د مکی کافران هم د الله جل جلاله دښمنان دی او هم ستاسی نو له هغوی سره دوستی مه کوئ! او هغوی ته دوستانه پیغامونه لیرل مسلمانانو لره بیه نه دی . او په تحقیق کافران شوی دی هغوی په هغه شه چه راغلی دی تاسی ته له حق دین غخه نو د دی لامله (له وجی) د الله تعالی دښمنان شول .

يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُوْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

چه ویاسی دوی رسول (د الله) او هم تاسی (له خپل وطن مکی غخه حُکه) چه ایمان راوری دی تاسی په الله چه رب ستاسی دی (پس مه نیسعی دوی په دوستی سره) .

تفسیر: یعنی پیغمبر ته او تاسی ته ئی خنکه سخت ربړونه (تکلیفونه) او زحمتونه درورسول او تاسی ئی د خپل هیواد او وطن په پرېښوولو باندی اړ (مجبور) کړئ یواغی په هم دی خبره سره چه تاسی ولی د یوه الله تعالیٰ چه ستاسی او د گردو (تولو) مخلوقاتو پروردگار دی عبادت کوی ؟ نو له دی څخه به لویه دښمنی او عداوت څه وی ؟ د تعجب ځای دی چه تاسی له داسی سړیو سره دوستی کوئ ؟ او د خپلوی لاسونه وروړاندی کوئ ؟ .

إِنْ كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي

که چیری یی تاسی چه راوتلی ئی تاسی (له اوطانو خپلو) دپاره د جهاد جنگ په لاره ځما کښی او دپاره د رضاء خوښی غوښتلو ځما (پس مه نیسغ دوی په دوستی سره)

تفسیر: یعنی که ستاسی له کوره وتل ځما د خوښی لپاره او ځما په لاره کښی د جهاد دپاره وی او خاص ځما د رضاء دپاره تاسی نور د خپلو ځانونو دښمنان کوئ نو بیا په هغی دښمنی کښی د دوستی ارتباط د څه دپاره دی ؟ ایا د هغو کسانو په ناراضی چه تاسی د الله تعالیٰ رضاء گتلی وه اوس غواړئ چه هغوی له خپلو ځانونو ځنی رضاء او خوښی او الله تعالیٰ ناراض کړئ! (العیاذ بالله)

سُرُونِ إِلَيْهِم بِالْحُدُودِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَمُكُمْ

چه په پټه (خبری) لیږئ تاسی هغوی ته په (سبب د) دوستی سره او زه ښه عالم یم په هغه څه چه پټوئ تاسی (له مراسلاتو) او په هغه څه چه ښکاروئ تاسی (له معاذیرو) .

تفسیر: یعنی که یو سړی وغواړی چه یو کار له گردو (تولو) خلقو او نری والو (اهل جهان) څخه په پټه اجرا کړی نو ایا هغه له الله تعالیٰ څخه هم پټولی شی ؟ وگورئ چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه غومره زیار (محنت) وکړ او کوشښ ئی وکړ چه د خپل لیک (خط) اطلاع هیچا ته ورنه کړی خو الله تعالیٰ له هغه څخه خپل رسول خبردار کړ او دغه پټه خبره پخوا له وقته ورڅرگنده (ښکاره) شوه ! .

وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①

او هر شوک چه وکری دغه (کار) له تاسی شخه نو په تحقیق ورکه کری ء
ده سمه صافه لاره .

تفسیر: یعنی که سره له مسلمانی داسی کار وکری او داسی ء وگنی چه دی به د هغه په پتو
ساتلو کښی بری ومومی نو سخته غلطی او زیات تیرواته کوی.

إِنْ يَتَّقُوا كَيْدَ الْكُفْرَانِ أَهْلًا وَيَسْطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَالسِّنَنَهُمْ
بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿۲۸﴾

که چیری ظفر بری ومومی (کفار) په تاسی باندی (نو) شی به دوی تاسی
لره دښمنان او اوږده به کری تاسی لاسونه خپل (په وهلو او وژلو د تاسی) او
(اوږدی به کری) ژبی خپلی په بدی (ویلو د تاسی) سره او خوښوی به دوی
(دغه) چه کافران شی تاسی (لکه چه دوی دی) .

تفسیر: یعنی له دی کافرانو شخه په موجوده حالت کښی شخه هیله (امید) او اسره مه لرئ! که
شخه هم تاسی زیاته پیرزوبنه او رواداری پر هغوی باندی وکړئ او د دوستی اظهار وکری هغوی
هیڅ کله د مسلمانانو خیر غوښتونکی نشی کیدی او سره له دی انتهای رواداریو که د هغوی
لاسونه پر تاسی باندی بر شی نو له هیڅ راز (قسم) خرابی او دښمنی ءخنی خپل ءخانونه نه منع
کوی. په ژبو او لاسو سره هر ډول (طریقه) ضررونه او ایذاوی تاسی ته دررسوی . او داسی غواړی
هم هغسی چه هغوی له صداقته منکران دی تاسی هم منکران کری نو ایا داسی شیران او بد
باطنان د دی خبری وړ (لائق) دی چه هغوی ته هسی پیغامونه ورولیږل شی ؟ .

لَنْ تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصَلُ بَيْنَكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۲۹﴾

له سره به نفع در ونه رسوی تاسی ته (که کافران شی) خپلوی (د خپلوانو)
ستاسی او نه اولاد ستاسی په ورځی د قیامت کښی فیصله به وکری (الله) په
منع ستاسی کښی او الله په هغو عملونو چه کوئ تاسی ښه لیدونکی دی (نو)

جزا به ئ در کرى .

تفسیر: حاطب رضی الله تعالی عنه هغه خط د خپل اهل او عیال دپاره لیکلی ؤ نو په دى باندی داسی تنبیه فرمائى چه اولاد او خپلوان د قیامت په ورځ کښی هیڅ نه په کاریری الله تعالی د هر یوه سرى اعمال تر ذرى ذرى پوری هم گوری او سم له هغه سره فیصله او پریکړه کوی د الله تعالی دا فیصله هیڅ یو ځوی - لمسی - کړوسی خپل - خپلوان او عزیز نشی ماتولی نو بیا دا کومه عقلمندی ده چه یو مسلمان د خپل اهل او عیال دپاره الله تعالی له خپل ځان څخه نارضاء کرى په یاد ئ ولری چه له هر شی څخه د الله تعالی رضامندی او خوښی وړاندی ده که دى له مونږ څخه راضی وی نو د هغه په فضل او کرم سره گرد (تول) کارونه ښه کیږی او که الله تعالی نارضاء او خفه شی نو هیڅ شی نه په کاریری .

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا
لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا
بِكُمْ وَبَدَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا
بِاللَّهِ وَحَدَّاهُ

په تحقیق شته تاسی لره (ای مؤمنانو) طریقه ښه (چه اقتداء پسى کولی شی) په (قول او فعل) د ابراهیم کښی او په (قول - فعل) د هغه چا کښی چه ده سره ؤ (له مؤمنانو) کله چه وویل (دغه ابرهیم او اتباعو ئ مشرکانو د) قوم د دوی ته چه بیشکه مونږ جلا (جدا) بیزاره یو له تاسی څخه او (بیزاره یو) له هغه څیزه چه عبادت ئ کوی تاسی بی له الله منکران شوی یو مونږ (په باطل دین) ستاسی باندی او ښکاره شوی دى په منع ځمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض حسد ابدی همیشه تر هغه پوری چه ایمان راوړی په الله باندی یواځی (چه واحد لا شریک دى).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه سره له اسلامه د ابراهیم علیه وعلى نبینا الصلوة السلام سره ملگری شوی دى هر یوه په خپلو وقت کښی په خپلو فعلونو او قولونو سره له هغو کفارو ځنی د بیزارى او بیلتون اعلان کرى دى او ابراهیم علیه السلام سره له نورو مؤمنانو اتباعو خپلو وویل هغو مشرکانو د قوم خپل ته چه په تحقیق سره مونږ بیزاره یو له تاسی څخه او بیزاره یو له هغه شی

خنخه چه عبادت ئ کوی تاسی بی له الله چه بتان دی او کافر شوی یو مونبر په دین یا په معبود ستاسو باندی یعنی تاسی ای کفارو خرنکه چه له الله تعالیٰ خنخه منکران یی او د الله تعالیٰ د احکامو پروا نه کوئ نو مونبر هم ستاسی له طریقی خنخه منکران یو او د یوی ذری په میچ هم ستاسی فکر او پروا نه کوو او ښکاره شوی دی په منخ ءمونبر او ستاسی کښی عداوت دشمنی او بغض کینه همیشه تل تر هغه پوری چه ایمان راوړئ تاسی په الله تعالیٰ باندی یواغی یعنی دا دشمنی به هلته پای (آخر) ته رسیږی چه تاسی شرک او کفر پریدئ او د همغه یوه مالک الملک والملکوت اکرم شانه واعظم برهانه هسی بندگان او چوپران شی لکه چه مونبر ئ هم بندگان او تابعان یو.

الْأَقْوَالُ إِبرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ

اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ

مگر خو (اقتداء مه کوئ د) یوی خبری د ابراهیم (چه ویلی ئ و پخوا له امتناعه) پلار خپل ته (داسی) چه خامخا زه بښنه غواړم هر و مرو (خامخا) د تا دپاره او مالک نه یم زه تا لره له عذابه د الله د هیخ شیز ،

تفسیر: یعنی یواغی دعا کولی شم د کومی گتی او نقصان مالک نه یم . الله تعالیٰ هر څه چه وکری کولی ئ شی او د هغه مخه هیڅوک نشی نیولی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي « یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام هجرت وکړ او بیا ئ خپل تبر ته مخ ونه گرځاؤ نو ایا تاسی به هم همغسی کوی ؟ یو خو ابراهیم علیه السلام کله چه دا خبره ورمعلومه نه وه خپل پلار ته ئ دعا وکړه او هر کله چه دا خبره ورمعلومه شوه چه مشرکان له غفران څخه محروم دی نو چپ شو . اوس چه هغه خبره تاسی ته ښکاره شوه نو ځکه د کافرانو بښنه مه غواړی . تنبیه: د ابراهیم علیه السلام د استغفار قصه دی د خپل پلار دپاره د (براءة) په سورت کښی د دی آیت ﴿ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرَاهِيمَ لِابْنِهِ وَالدَّاعِيْنَ اِلَيْهِ ﴾ الآية - په تفاسیرو کښی وکتله شی او ویل ابراهیم علیه السلام او اتباع ئ داسی چه:

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنبَأْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ۝

ای ربه ءمونبر (خاص) په تا باندی توکل کری دی مونبر او (خاص) تاته رجوع کری ده مونبر او (خاص) تاته بیرته گرځیدل د گردو (تولو) دی په آخرت کښی دپاره د جزاء .

تفسیر: یعنی گرد (تول) مو پری شوول او تاته مو هیله (امید) وکره او د خپل له قوم او له تبر
 څخه مو پریکره وکره او له تا سره مو خپل علاقه ونبلوله او تاته مو رجوع وکره او په دی
 باندی ښه پوهیږو چه د گردو (تولو) ورتگ ستا په لوری دی .

رَبَّنَا اجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاجْعَلْ لَنَا رَبِّناً اَنْتَ اَنْتَ
 الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

(وويل ابراهيم او اتباعو د ده) ای ربه ځمونږ مه گرځوه ته مونږه فتنه ځای د
 ازمويلو هغو کسانو لره چه کافران شوی دی او بښنه وکره مونږ لره ای ربه
 ځمونږ بيشکه هم ته ځ ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا
 (چه هر کار په تدبير او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی مونږ د کافرانو دپاره فتنه او د ازموينت محل د مشق تخته مه گرځوه ! او مونږ
 پخپل فضل او کرم سره په دغسی حالت کېښی وساته چه د هغو له ليدلو څخه کافران خوښ نشی
 او پر اسلام او مسلمانانو باندی د تمسخر او استهزا غږونه وکری او ځمونږ په مقابل کېښی په خپل
 حقانيت باندی استدلال وکری . بيشکه هم ته ځ ښه غالب قوی په انفاذ د احکامو ښه حکمت
 والا چه هر کار په تدبير او مصلحت سره کوی یعنی ځمونږ تقصيرات او کوتاهی وښه او را
 معاف ځ کره . ستا د زبردست قوت او حکمت څخه هم دا هیله (امید) او توقع ده چه خپل
 وفا لرونکی بندگان د دښمنانو په مقابل کېښی مقهور او مغلوب مه کوی اوس دپاره د ازیاد د
 حرص په اقتداء د ابراهيم عليه السلام کېښی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی ارشاد فرمائ:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ اُسُوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ
 الْاٰخِرَ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

خامخا په تحقيق ده تاسی لره (ای مؤمنانو) په دغو (خبرو د ابراهيم او
 اتباعو د ده) کېښی طریقه حسنه ښه (چه اقتداء پسی کوی او دا اقتداء ده)
 هغه چا لره چه وی چه امید لری (د ثواب) د الله او ویریری د (جزاء د)
 ورځی آخری (د قیامت)، او هر هغه څوک چه مخ وگرځوی (له احکام الله)

نو بیشکه الله همغه دی غنی بی پروا بنه ستایلی شوی (په محامدو)

تفسیر: یعنی تاسی مسلمانانو ته یا په بل لفظ هغو خلقو ته چه د الله د لیدلو او د آخرت د قائمیدلو هیله (امید) لرئ د ابرهیم علیه السلام او د ده د ملگرو حسنه اسوه او نیکی طریقه غوره کول په کار دی . که څه هم ټوله دنیا تاسی ته متعصب او جاهل ووائ تاسی خپل مخونه د هغی لاری څخه مه اړوئ ! چه د دنیا هغه لوی موحد هغه پخپل تگ او طرز عمل سره قائم کری دی . د مستقبل وقت ابدی کامیابی او بری د هم دی لاری په تلو سره په لاس درتلی شوی . که چپ (مخالف) له دی نه لار شیع او د الله تعالی له دښمنانو سره خپله دوستی تینکه کری نو تاسی په پخپله نقصان او زیان مومئ. ځکه چه الله تعالی د هیچا د دوستی او دښمنی پروا نه لری . هغه پخپل ذات سره د گردو (ټولو) کمالاتو او هر راز (قسم) ښیکو (فاندو) مالک او څښتن (خاوند) دی او هیڅ ضرر ورته نه رسیږی .

عَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ كَادِمُ مِنْهُمْ مَوَدَّةً
وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٠﴾

ښایرې چه الله پیدا کری په منځ ستاسی کښی او په منځ د هغو کافرانو چه دښمنی لری تاسی له هغوی سره دوستی او الله (په هر شی چه اراده وفرمائ) بنه قادر دی (چه ځینی ئ دغه دښمنی په دوستی سره بدلول دی) او الله بنه مغفرت کوونکی دی ډیر رحم والا دی

تفسیر: یعنی د الله تعالی د قدرت او رحمت څخه بعید نه دی چه د نن ورځی ډیر کلک کافر صبا بنه پوخ مسلمان وگرځوی . او په دا ډول (طریقه) ستاسی او د هغوی په منځ کښی د دوستی تعلقات قائم شی . لکه چه د مکی معظمی په فتحه کښی هم داسی وشوه نژدی گرد (ټول) مکیان مسلمانان شول او هغه کسان چه پروڼ به ئ یو د بل په منځ توری وښکلی نن یو پر بل باندی ځان قربانوی . په دی آیت کښی مسلمانانو ته اطمینان او تسلی ورکری شوی ده چه د مکیانو په مقابل کښی د مسلمانانو دا د خپلوی شلول او ترک موالات او جهاد د څو ورځو له مخی موقتی دی . بیا به هغه ته څه اړه (حاجت) او ضرورت نه پاتی کیږی . ښایئ چه په موجوده حالت کښی تاسی په همغه ترک د موالاتو باندی تینگ اوسئ ! او له چا ځنی چه په دی لاره کښی څه بی اعتدالی شوی وی الله تعالی د ده د هغی خطا بښونکی دی ځکه چه همغه لوی بښونکی دی .

لَا يَهْتَكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ
مِّنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُقْسِطِينَ ①

نه منع کوی تاسی (ای مومنانو) الله له (دوستی د) هغو کسانو چه نه دی
کری جنگ له تاسو سره په (کار د) دین کښی او نه ئ ایستلی تاسی له
کورونو خپلو څخه (له دی نه) چه نیکی کوی تاسی له دوی سره او چه عدل
او انصاف کوی تاسی له هغوی سره بیشکه چه الله خوښوی دوست لری انصاف
عدل کونکی .

تفسیر: یعنی په مکه معظمه کښی داسی خلق هم شته چه دوی پخپله مسلمانان شوی نه ؤ خو له
مسلمانانو سره ئ څه ضد او مخالفت هم نه کاوه او نه به ئ د دین په چارو کښی له هغو سره
جگری کول او نه به ئ ربرونه (تکلیفونه) ورپیښول او نه به ئ د هغوی په ایستلو کښی د
ظالمانو مرستی (مدد) کولی . له داسی کافرانو سره له ښیګڼی (نیکی) او ښه سلوک کولو څخه
اسلام هیڅ ممانعت نه کوی کله چه هغوی ستاسی سره عدل او انصاف - نرمی او رواداری کوی
نو د انصاف تقاضا هم دا ده چه تاسی هم له هغوی سره ښه ټینگ او مناسب سلوک وکړئ ! او
دنیا ته ئ وروښی چه د اسلامی اخلاقو معیار څومره هسک (اوچت) دی ؟ دا د اسلام تعلیم نه
دی که د کافرانو یو قوم له مسلمانانو سره جنگ کوی نو د ګردو (تولو) کفارو سره بلا تمییز
جنگ ونښلوو او له تولو سره د توری په څوکی خبری وکړو که مونږ داسی وکړو نو د حکمت او
انصاف له اصول څخه مو پرته (علاوه) او خلاف کار کری دی . دا ضروری خبره ده چه د ښځو
او نارینه ؤ او وړوکیو سپین پیرو ځلمیو او معاندو او مسالمو په منع کښی فرق او توپیر
(تفاوت) سره وکړو او د هغو حالاتو په اعتبار مراعات وکړو چه د هغو لږ څه تفصیل د (ال
عمران) او د(المائده) د سورتونو په تفاسیرو کښی پخوا لیکلی شوی دی .

إِنَّمَا يَهْتَكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّنْ
دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ
فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ①

بیشکه هم دا خبره ده چه منع کوی تاسی الله له (دوستی د) هغو کسانو
 شخه چه جنگ ئ کړی دی له تاسی سره په (کار د) دین کښی او چه
 ایستلی ئ ییغ تاسی له کورونو د تاسی شخه او کومک مرستی (مدد) ئ کړی
 دی له دښمنانو ستاسی سره په ایستلو ستاسی کښی له دی شخه چه دوستی
 کوئ تاسی له هغوی سره او هر هغه چه دوستی کوی له هغوی سره دغه
 (خلق) هم دوی دی ظالمان گنهگاران .

تفسیر: یعنی له هسی ظالمانو سره دوستانه تعلقات قائمول بیشکه سخت ظلم او گناه ده .
 (ربط) تر دی ځای پوری د کفارو د دوو فریقو تولیو (معاند - مسالم) سره د معاملی ذکر و
 وروسته له دی نه دا راجبیی چه له هغو ښځو سره څه معامله وکړو چه له (دار الحرب) شخه (دار
 الاسلام) ته راشی ؟ یا په (دار الحرب) کښی هستوگنه ولری ؟ خبره دا ده چه د حدیبی په
 روغه کښی مکی والو داسی تاکلی (مقرر کړی) و چه ځمونږ هغه سری چه د مسلمانانو په لوری
 راشی ښای چه هغه بیرته ولپولی شی لکه ځمونږ پیغمبر دا خبره منلی هم وه او د هغه په اثر څو
 سری چه مدینی منوری ته راغلی و بیرته مکی معظمی ته ولپول شول . وروسته له هغه شخه څو
 ښځی هم راغلی . که دا ښځی هم بیرته لپولی کیدی نو د کافر نارینه په کور کښی د مسلمانی
 ښځی هستوگنه له اسلامی غیرته لری ښکاریدل او د هغو ناسته ملاسته سره حرامه وه نو په دی
 باندی دا وروستی آیتونه رانازل شول . معلومیږی چه وروسته له دی نه د ښځو په بیرته لپولو
 کښی کافرانو اصرار ونه کړ او که نه هغه روغه به روغه نه پاتی کیده .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مِنْ هَجْرَاتٍ فَاَمْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوری دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه راشی
 تاسی ته مؤمنانی (ښځی) هجرت کوونکی وطن پرېښوونکی نو وای ازمویئ
 تاسی هغوی الله ته ښه معلوم دی ایمان د دوی .

تفسیر: یعنی د زړونو احوال الله تعالی ته ښه معلوم دی خو په ښکاره ډول (طریقه) سره تاسو د
 هغو ښځو تفتیش او تحقیق په ښه ډول (طریقه) سره وکړئ ! چه ایا په رښتیا سره مسلمانانی
 دی ؟ ایا په رښتیا د مسلمانی لامله (له وجی) دوی هجرت کړی دی او خپل وطن ئ پری ایښی
 دلته راغلی دی ؟ ایا کومی دنیوی یا نفسانی غوښتنی د دوی هجرت او راتگ سبب نه دی شوی
 ؟ په ځینو راویتونو کښی راغلی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه به د دوی امتحان

اخیستلو او از موبینه ئ کوله او د حضرت نبوی له لوری به ئ د هغوی بیعت اخیست کله کله به پخپله رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم هم د دوی بیعت مانه چه وروسته په ﴿لَا يَأْتِيَنَّكَ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ بِبَاطِنِكَ﴾ الآية - کبسی مذکور دی .

قَانَ عَلِمْتُمْوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ
لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ

نو که وپیژنئ تاسی دوی (په قسم سره) مومنانی نو بیرته مه لپړئ هغوی طرف د کفارو ته نه دی دغه (مؤمنانی ښځی) حلالی هغو (کفارو سربو) لره او نه دی هغه (کافران) حلال دی (ښځو مؤمنانو) لره او ورکړئ تاسی (هغو کافرانو) ته (چه میرونه (خاوندان) د هغو ښځو دی) هغه څه چه لگولی ئ دی (له مهره) او نشته هیڅ گناه پر تاسی باندی چه نکاح وتړئ تاسی له دی ښځو سره په شرط د دی کله چه ورکړئ تاسی هغو (ښځو) ته مهرونه د دوی

تفسیر: داسی حکم وشو که له زوجینو څخه یو مسلمان او بل مشرک وی نو د دارینو په اختلاف سره د نکاح تعلقات قائم نه پاتی کیږی که د کوم کافر ښځه مسلمان شوی وی او دار الاسلام ته راشی هر هغه مسلمان چه د دی نکاح تری د ده په غاړه ده چه هومره مهر چه هغه کافر په دی ښځی ورکړی دی هومره بیرته ورکړی . او اوس د دی ښځی مهر هر څه چه تاکلی (مقرر) شوی وی هغه جلا (جدا) دی ښځی ته وروسپاری نو وروسته له دی څخه د هغی ښځی سره نکاح ترلی شی

وَلَا تُسْئَلُونَ عَصَمَ الْكُوفَرِ وَسَأُومًا أَنْفَقْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ
أَنْفَقُوا ذَلِكَ حُكْمُ اللَّهِ يُحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿۱۰﴾

او منگولی مه نښلوئ په عصمتونو د ښځو کافرانو (او مه ئ ساتئ په نکاح خپله کبسی) او وغواړی تاسی هغه څه چه خرڅ کړی دی تاسی (پر دغو کافرانو) او ودی غواړی (دغه کفار هم) هغه څه چی خرڅ کړی وی هغوی

(له مهرونو پر دغو مهاجرانو) دا (مذکوره احکام) حکم د الله دی حکم کوی (الله په دغه سره) ستاسی کښی او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: د پرمبې حکم په مقابل کښی وروستنی حکم داسی شو د هغه مسلمان سړی ښځه چه لا کافر پاتی وی دغه مسلمان دی هغه ښځه پرېږدی! بیا هر کافر چه له هغی سره نکاح وتری د دی مسلمان لگولی شوی مهر به بیرته ورسوی په هم دی ډول (طریقه) هر یو له دواړو فریقینو څخه دی یو له بل ځنی خپل حق وغواړی کله چه دا حکم راښکته شو نو مسلمانان دی خیري ته تیار شول چه هم ئ ورکړی او هم به ئ واخلی خو کافرانو ورکول ونه منل نو ځکه دا راتلونکی آیت رانازل شو .

وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِمَّنْ أَرْزَقْتُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَابْتُمْ فَاَتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَرْزَاقُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝

او که چیرې فوت شی له تاسو نه (ای مؤمنانو) یو شی له ښځو ستاسی په طرف د کفارو پس غزا مو وکړه (او غنیمت مو واخیست تاسی په غزا کښی) پس ورکړئ تاسی هغو کسانو ته چه تللی وی ښځی د هغوی (کفارو ته) په مثل د هغه (مهر) چه ورکړی دی دوی (هغو ښځو لره) او ویرېږئ تاسی له الله هغه چه تاسو پر هغو باندی ایمان راوړونکی یی ، (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده که لاری شی له لاسو ستاسی څه ښځی د کافرانو په طرف بیا ستاسو لاس بر شی یا وار مو راشی الخ).

تفسیر: یعنی که د کوم مسلمان ښځه مرته او دارالحرب ته لاړه شی او کافر د هغه خرڅ بیرته نه ورکوی نو که د کوم کافر ښځه د مسلمانانو کره راشی د هغه هر څومره خرڅ چه کیږی ښائ د هغه کافر په ځای دی مسلمان ته ورکړی چه ښځه ئ د کافر کره تللی ده او حق ئ سوځیدلی دی . هو ! دومره ده که دغه مسلمان د حق له ورکولو څخه څه شی بیرته پاتی شی هغه به همغه کافر ته ورسوی ! ځینو عالمانو لیکلی دی که کوم مسلمان د کافر خرڅ نشی ورته رسولی نو هغه دی د مسلمانانو په بیت المال کښی ور تحویل کړی . الله اکبر ! دا څومره د عدل - انصاف تعلیم دی ! خو په دی باندی عمل کوونکی به همغه څوک وی چه د هغه په زړه کښی د الله تعالی ویره وی او په هغه باندی پوره او کامل ایمان ولری ! .

تنبیه: د ﴿فَعَابْتُمْ﴾ ترجمه محقق مترجم په دوه ډول (طریقه) سره فرمایلی دی «بیا ستاسی لاس بر شی» او «ستاسی وار راشی» مونږ د دوهمی ترجمی په لحاظ سره د دی مطلب تقریر دلته

ولیکه . له رومبئی ترجمی سره سم غیینی مفسرینو ویلی دی چه له دی شخه د غنیمت د مال حاصلیدل مراد دی یعنی د غنیمت له مال شخه د دی مسلمان خرغ شوی مال ورته ورسپارلی شی والله تعالیٰ اعلم .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يَبَايِعَنَّكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ
بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ

ای نبی (ای غما پیغمبره!) کله چه راشی تاته مؤمنانی بنغی چه بیعت کوی له تا سره پر دی شرط چه نه به شریکوی دوی له الله سره هیخ شی او نه به کوی غلا دوی او نه به کوی زناء دوی او نه به وژنی دوی اولاد خپل

تفسیر: یعنی ای محمده بیعت واخله له بنغو شخه په خبره چه نه به شریکوی دوی له الله تعالیٰ سره هیخ شخیز او غلا به نه کوی او زناء به نه کوی او نه به وژنی اولاد خپل لکه چه د جاهلیت په زمانه کښی رواج و د معمولی ننگ او عار لامله (له وجی) به ئ جونى ژوندی په هدیرو (مقبرو) کښی خښولی او په غینو وقتو کښی به ئ د لوری له ویری هم خپل اولاد واژه

وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ

او نه به راتله کړی په دروغو سره چه جوړوی ئ دوی په منغ د لاسو او پښو خپلو کښی (یعنی له خپله غحانه)

تفسیر: او بیعت واخله ای غما پیغمبره له بنغو شخه په دی خبره چه نه به راغی په دروغو سره چه جوړوی هغه دروغ په منغ د لاسونو او پښو خپلو یعنی چه حرامزاده اولاد رانه وړی او په بل چا باندی په دروغو سره دعوی کوی . یا په دروغو سره شاهدی ورکوی. یا په کومه معامله کښی له خپل غحانه خبره جوړه کړی په دروغو سره او قسمونه خوری بله معنی ئ دا ده چه د خپل غیپولی اولاد نسبت په دروغو سره بل چاته کوی یا د بل چا اولاد پتوی او داسی وائی چه دا می له خپل میره (خاوند) دی . یعنی په مکر او فریب دروغ درغلی او ناروا سره خپل اولاد بل ته یا د بل اولاد غحان ته کوی په حدیث شریف کښی راغلی دی «هغه شوک چه یو اولاد بل ته ورکوی جنت په هغه باندی حرام دی» .

وَلَا يَصِيْبُكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايَعَهُنَّ

او نه به کوی نافرمانی له تا شخه په معروف بنو چارو کینی نو ته بیعت وکړه له دوی سره

تفسیر: پخوا ئ فرمایلی ؤ هغه مسلمانې ښځې دی چه په هجرت کولو سره راځی وپوښتلی شی . دلته دا رابییی چه د هغوی پوښتل دا دی که دا گرد (تول) حکمونه چه په دی آیت کینی دی هغوی ومنی نو د هغوی ایمان ثابت وگنه ا دی آیت ته د بیعت آیت وایه شی . څمونږ د پیغمبر په مخ کینی به چه ښځو بیعت کاؤ نو هم دا اقرار به ئ له دوی ځنی په ژبه سره اخیست لیکن د بیعت په وقت کینی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لاس د هیڅ یوی ښځی لاس ته نه دی رسیدلی .

وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۲﴾

او مغفرت بښنه وغواړه دپاره د دغو (ښځو) له الله بیشکه چه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) دیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی په دی چارو کینی هغه لندون (کوتاهی) چه پخوا له دی شخه شوی دی یا د دی احکامو په ځای راوړلو کینی وروسته له دی نه کوم تقصیر ورپښی شی نو ځکه تاسی د هغوی په حق کینی د مغفرت او بښنی غوښتنه وفرمائی تر څو الله تعالی ستاسی په برکت د دوی تقصیرات وروښی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّوَلَوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کوئ دوستی له هغه قوم (د یهودو) سره چه په قهر شوی دی الله پر دوی باندى

تفسیر: هغه خبره چه د دی سورت په شروع کینی وه د دی سورت په ختم کینی ئ هم د هغه یاد وفرمایه یعنی د مؤمن په شان کینی نه دی چه له هغه چا سره رفاقت او دوستی وکړی چه الله تعالی ورڅخه خفه شوی وی په هر چا باندى چه پاک الله په قهر وی ښائ چه د الله تعالی دوستان هم له هغه سره خفه وی

قَدْ يَدْسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَبِيسُ الْكُفَّارُ مِنَ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ۝

په تحقیق ناامیده شوی دی دغه (یهودان) له (ثواب د) آخرته لکه چه ناامیده شوی دی کافران (له خیره د آخرت) له تولگیو ملگرو د هدیرو (مقبرو) شخه

تفسیر: یعنی منکران داسی توقع نه لری چه له هدیری (مقبری) شخه به شوک پاخیږی او بیا به په بل ژوندون کښی یو له بل سره وگوری دا کافران هم هم هغسی ناامیده دی
تنبیه: د حنینو مفسرینو په نزد ﴿ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴾ د کفارو بیان دی یعنی هغسی چه هغه کافران چه هدیرو (مقبرو) ته رسیدلی دی او د هغه غم ای له حال او احوال شخه خبر شوی دی او د الله د مهربانی او خوښی غم ای بالکل بی هیلې او ناامیده شوی دی هم دا راز (قسم) دا کافران هم د آخرت له لوری بالکل بی اسری او ناامیده دی

تمت سورة الممتحنة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الصف مدنية وهي اربع عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (۶۱) تسلسلها حسب النزول (۱۰۹) نزلت بعد سورة التغابن

د «الصف» سورت مدنی دی (۱۴) آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۶۱) او په نزول کښی (۱۰۹)

سورت دی وروسته د «التغابن» له سورت نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۖ كَبُرَ مَقْتًا
عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ۗ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَانَهُمْ بَنِيَانٌ مَرصُوضٌ ۝

نسبت د پاکی کوی الله لره هر هغه خیزونه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه خیزونه چه) په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی) او همغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی ای هغو کسانو چه ایمان ئ راوړی (یعنی ای مؤمنانو) ولی وایئ تاسی هغه (خبره) چه نه ئ کوئ لویه ده له جهته د غضبه په نزد د الله (دا خبره) چه وایئ تاسی هغه څه چه نه ئ کوئ بیشکه الله (مدد ورکوی) خوښوی هغه کسان چه جنگ کوی په لاره (د دین) د دغه (الله) کښی صف ترونکی گواکی دوه بناگانی په قلعی سره تینگی کړی شوی (ښی محکمی)

تفسیر: هر بنده ته ښائ چه له لویئ ځانمنمی (تکبر) او بات (لاف) وهلو او له ناحقو دعوی ځنی وویړی ځکه چه وروسته به په جنجال او ربرو (تکلیفونو) کښی اخته شی . له خولی څخه د یوی خبری ایستل ډیر اسانه دی مگر د هغی سر ته رسونه ډیر سخت کار دی . الله تعالی له هغه سری څخه ډیر خفه او ناراض کیږی چه په ژبه سره یو شی وائ خو کول ئ هسی نه وی . په روایاتو کښی راغلی دی چه په یو ځای کښی څه مسلمانان گرد (تول) سره تول شوی ؤ نو وئ ویل که مونږ ته دا خبره رابکاره شی چه الله تعالی د کوم کار له کولو څخه ډیر خوښیږی مونږ تول به همغه غوره کوو . په دی خبری باندی دا آیتونه رانازل شول چه خبردار وگورئ! په احتیاط سره داسی خبری کوئ ادا ده ا در وائی خلغ د الله تعالی په دربار کښی هغه سری کران دی او زیات محبت ورسره کوی چه د الله تعالی په لاره کښی د هغه د دښمنانو په مقابل کښی لکه د اوسپنی دیوال غوندی تینگ ودریئ او د جهاد په ډگر (میدان) کښی خپل معنوی صفونه داسی وتری چه گواکی داسی یو مضبوط دیوال دی چه له سریو څخه ریژیدلی شوی وی . او په هغه کښی له هیڅ لوری کوم کنډاو او رخنه نه وی لویدلی نو اوس په دی معیار سره هر سری خپل ځان ته وگورئ نو هلته به دا خبره ورښکاره شی چه په تاسی کښی ډیر سری داسی دی چه په دی معیار سره اکمل - کامل - جوړ او مناسب ښکاری . مگر ځینی به داسی څرگندیږی (ښکاریږی) چه په ځینو مواقعو کښی په ژبه او تشو ویناؤ سره ډیر وئیری مگر د هغوی عمل هغه ورتکنیوی او دروغ ئ ورښکاری . لکه چه د احد په غزا کښی هغه (بنیان مرصوص) ولی تینگ پاتی نه شو؟ هو ا کله چه د قتال حکم نازل شو . ځینو خلغو داسی هم وویل ﴿رَبِّالنَّمِ كَيْتَ عَلَيْنَا اَلْاَقْتَالَ وَلَا اَحْرَبْنَا﴾ الآية - (النساء) په هر حال سره نه ښائ چه په ژبه سره ویناوی وکړئ ا لاف او بات ووهی ا او ناحقی دعوی وکړئ ا مگر د کولو او عمل په وقت کښی هیڅ ونه کړی شی بلکه بهتر خو دا ده چه تاسی په ژبه سره هیڅ ونه وایی مگر د کولو په ډگر (میدان) کښی خپله قربانی الله تعالی ته ورواندی کړئ چه د بری لویه برخه مو درورسپوی . د موسی علیه السلام قوم ته نه گورئ چه په ژبه سره د تعالی - تفاخر او تمائز

دیری خبری اتری کولی خو د عمل په دگر(میدان) کښی هیڅ شول . هر کله چه د کار کومه موضع ورپښینیدله نو سم د لاسه به نه خوځیدل او د پر مخ تگ د تللو قوت به ئ نه درلود (لرلو) او دیر خفه کوونکی خبری به ئ کولی له هسی چارو ځنی کومه نتیجه چه راووته د هغی بیان وروسته له دی نه فرمائ.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ لِقَوْمٍ لَّمْ تُوذُوا وَبَنِيَّ وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل موسیٰ علیه السلام قوم خپل ته داسی چه ای قومه ځما ولی اذیت ضرر رسوی تاسی ماته (په بد ویلو سره) حال دا چه په تحقیق پوهیږئ تاسی په دی چه بیشکه زه رسول د الله یم تاسی ته

تفسیر: یعنی د ښکاره دلیلونو او څرگندو (ښکارو) معجزاتو په لیدلو سره تاسی پخپلو زړونو کښی باور کوئ چه زه د الله تعالیٰ رښتین رسول او پیغمبر یم بیا خو می په دیرو ناکاره او زړه خفه کوونکیو حرکتونو سره ولی ربروی (تکلیفوی) ؟ دا معامله خو یو معمولی ناصح او خیر غوښتونکی سری سره هم نه ښائیږی د افسوس ځای دی چه تاسی هسی معامله د الله تعالیٰ له رسول سره کوئ ایا ځما زړه ته له داسی خرابو حرکاتو څخه درد نه رسیږی ؟ چه کله یو بی ساه خوشکئ جوړوی او بیا هغه خپل او د موسیٰ علیه السلام خدای گنئ کله چه له (عمالقی) سره د جهاد کولو امر پر تاسی باندی کیږی نو وایئ مونږ به هیڅ جنگ ته نه ځو ته دی د خپل رب سره څه هغوی سره جگړه وکړئ مونږ دلته درته ناست یو. او د دی په شان نوری اپلتی او چتی (بیکاره) خبری لکه چه موسیٰ علیه السلام له دی خبری ځنی په تنگ شو او ویل

﴿ رَبِّ إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرِقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾

فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

نو هر کله چه وگرځیدل دوی (له احکام الله نه) نو وگرځول الله زړونه د دوی (له هدایت او یقین نه) او الله نه ښی سمه صافه لاره فاسقانو نافرمانانو ته (په علم د دغه الله کښی).

تفسیر: قاعده ده چه دیرو بدیو کولو څخه زړه تک تور او سختیږی تر دی چه د ښو کارونو

دپاره په هغه کښی هیڅ یو ځای نه پاتی کیږی هم دا حال د هغوی شو چه په هره خبره کښی به ئ د الله تعالی له رسولانو سره عناد او ضد او اختلاف کاوه او در گرده (توله) به ئ په کږو چالونو سره تگ کاوه تر څو چه مردود شول او الله تعالی د هغوی زړونه هسی کاږه کړل چه د سمی خبری د منلو صلاحیت هیڅ په کښی پاتی نه شو له داسی ضد کوونکیو نافرمانانو سره د الله تعالی هم داسی عادت دی .

وَاذْ قَالِ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل عیسیٰ ځوی د مریمی داسی چه ای بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب) بیشکه زه رسول لیږلی شوی د الله یم تاسی ته (حال دا چه) تصدیق کوونکی یم د هغه کتاب چه وړاندی ځما دی له توریت څخه .

تفسیر: یعنی اصلاً زه د دی خبری تصدیق کوم چه توریت د الله تعالی له لوری راغلی دی او په اخبارونو او احکامو ئ یقین او باور لرم. او ځما گرد (تول) تعلیم او ښوونی په حقیقت سره د همغو اصولو باندی مبنی دی چه په توریت کښی ښوولی شوی دی .
تنبیه: ابن کثیر رحمة الله علیه او نور پوهان د ﴿ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾ الآية - مطلب داسی اخلی چه ځما وجود د توریت د خبرو تصدیق کوی ځکه چه زه د هغو شیانو مصداق یم چه په توریت شریف کښی ذکر شوی دی . والله اعلم.

وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ

او زیری کوونکی یم په هغه رسول سره چه را به شی وروسته له ما څخه چه نوم د هغه احمد دی

تفسیر: یعنی د رومبنی تصدیق کوم او د وروستنی زیری اورم . هسی خو نورو پخوانیو پیغمبرانو هم د خاتم الانبیاء د تشریف راوړلو زیری اورولی دی خو په هغه صراحت او ښکاره ډول (طریقه) سره چه حضرت مسیح علیه السلام په ډیر اهتمام سره د حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه وعلى آله وصحبه وسلم د راتگ زیری اورولی دی هغسی له نورو ځنی نه دی منقول شوی . ښای چه د قرب العهد له وجی دا خصوصیت د ده په برخه کښی راغلی وی ځکه چه وروسته له

دوی شخه پرته (علاوه) د نبی آخر الزمان صلی الله علیه وسلم بل کوم پیغمبر راتلونکی نه دی . دا رښتیا ده چه د یهودانو او نصاراؤ د مجرمانه و غفلتونو او متعمدانه و لاس اچولو لامله (له وجی) نن د دنیا په لاسو کښی د اصلی توریت او د انجیل او نورو آسمانی کتابونو په استثناء د قرآن کریم کومه صحیحه نسخه نه ده پاتی چه د هغو له لوستلو شخه نری والان (اهل جهان) ښه وپوهیږی چه پخوانیو پیغمبرانو په تیره بیا حضرت مسیح علی نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام ځمونږ د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم په نسبت څه زیری اورولی دی ؟ او په کومو الفاظو سره ئ هغوی ستایلی دی ؟ نو ځکه هیچا ته دا حق نه دی پاتی چه هغه د قرآن کریم دا صاف او صریح بیان له دی سببه دروغ و بولی چه په تحریف شوی بائبل کښی نشته . سره له دی ښای دا د حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم له معجزاتو شخه وگنله چه حق تعالی دی محرفینو ته دومره قوت ور نه کړ چه هغوی د دی آخر الزمان پیغمبر په نسبت هغه گردی (تولی) پخوا ویلی خبری ویاسی یا ئ بالکل محوه کړی تر څو د هغه هیڅ یوه نښه هم پاتی نشی . لکه چه په موجوده بائبل کښی په شلو ځایونو کښی د حضرت محمد مصطفی ذکر نژدی تر تصریح پوری هم شته . او عقل او انصاف لرونکیو لره په هغو کښی د تاویل او د انکار ځای قطعاً نه دی پاتی . او د (یوحنا) په انجیل کښی د (فارقلیط یا پیر کلوطوس) والا بشارت خو دومره ښکاره او صاف دی چه د هغه مطلب بی تکلف پرته (علاوه) له احمد چه معنی ئ (محمود ستایلی شوی ستوده - برگزیده) ده بل کوم شی نشی کیدی . لکه چه د اهل الکتاب ځینو منصفو عالمانو هم پر دی باندی مجبور او لاعلاج اقرار او اعتراف کړی دی او ویلی ئ دی چه د دی پخوا ویلو او پیشگوئ اطلاق او انطباق په پوره ډول (طریقه) سره پر حضرت محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وعلی آله و صحبه وسلم او روح القدس باندی کیدونکی دی . او پرته (علاوه) له دوی شخه بل هیڅوک مراد نه دی . لله الحمد چه اسلامی علماؤ پر دی بشاراتو باندی ځان ته مستقل کتابونه لیکلی دی . او د تفسیر حقانی فاضل مؤلف د (فارقلیط) والا په بشارت او د (بائیل) په تحریف باندی د (صف) د سورت په تفسیر کښی ډیر ښه مشیح بحث کړی دی . الله تعالی دی هغه ته د خیر بدل ورکړی .

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ①

بیا (واى الله) کله چه راغی هغه (رسول) دوی ته په ښکاره و معجزو سره وویل (بنی اسرائیل) دا (قرآن) سحر کودی دی ښکاره .

تفسیر: یعنی حضرت مسیح سره له ښکاره ښو راغی . یا د هغه شی زیری ئ چه ورکړی و حضرت احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم له هغو ښکاره و معجزاتو سره راغی نو خلقو هغه سحر کودی او جادو ویللی .

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

او خوک دی دیر ظالم (بلکه هیخوک نشته) له هغه چا شخه چه له عخانه تری په الله پوری دروغ او (حال دا چه) دی بللی شوی دی طرف د اسلام ته او الله نه بیسی سمه صافه لاره قوم ظالمانو بی انصافانو ته (په علم د دغه الله) .

تفسیر: یعنی کله چه هغوی ته د اسلام په لوری بلنه کیږی نو حق پتوی او له خپل عخانه دروغ جوړوی او پر محمد صلی الله علیه وسلم باندی له ایمان راوړلو شخه مخ اړوی ، هغوی پر الله تعالیٰ د بشر یا په بشر باندی د خدای حکم کوی . په آسمانی کتابونو کښی تحریفونه کوی . او له هغو شیانو شخه چه واقعیت او حقیقت لری منکرپوی او هغه شیان چه هیخ حقیقت نه لری په آسمانی کتابونو کښی داخلوی . نو له دی شخه به لوی ظلم څه وی؟ او د الله تعالیٰ له جانبه داسی بی انصافانو ته به هدایت چیری په برخه کیدی شی؟ او ممکن دی چه په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ کښی دی لوری ته هم اشاره وی چه دا ظالمان چه هومره انکار - تحریف او تأویل وکری الله تعالیٰ به هغوی ته د بری لاره نه ورسیی گواکی د پیغمبر په نسبت چه دوی ئ خبری پتوی یا ئ لری کوی په هغه کښی دوی بری نه مومی او څه ئ له لاسو ځنی نه پوره کیږی لکه چه سره له زرهاؤ لری کولو او پری کولو ځنی اوس هم د نبی آخر الزمان په نسبت یوه د بشاراتو لویه ذخیره د هغوی په کتابونو کښی شته .

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَنفُسِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٥١﴾

اراده لری غواړی (منکران) چه مړه کړی رنا (رنرا) د الله (شریعت د محمد) په خولو خپلو سره او الله پوره کوونکی د رنا (رنرا) خپلی دی اگر که بد گنی دغه (اتمام د رنا (رنرا)) لره کافران منکران.

تفسیر: یعنی که کافران منکران بد و کتبی او خفه هم شی خو سره له هغه پاک الله خپله رنا (رنرا) پوره رنوی. او د الله تعالی د مشیت په خلاف کوبنښ کول هسی دی لکه چه کوم احمق د لمر رنا (رنرا) پخپله خوله سره مره کوی. هم دا حال دی د حضرت محمد مصطفی د مخالفانو او د مخالفانه و زیار (کوشش) و.

تنبیه: ښائی (بافواهم) له لفظ څخه دی لوری ته هم اشاره وی د بشاراتو د اخفاء او انکار دپاره هغه دروغ او چتی (بیکاره) خبری چه هغوی ئی جوړوی هیڅ کله به نه رښتیا کیږی که په زرهاو غله دوی کوشش وکری چه (فار قلیط) محمد صلی الله علیه وسلم نه دی خو الله تعالی ئی ورثابتوی چه هغه هم دی او پرته (علاوه) له حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم څخه بل څوک ئی مصداق کیدی نشی.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظَاهِرَ عَلَىٰ الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٥١﴾

دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیږلی ئی دی رسول خپل (محمد) په هدایت سمه صافه لاره او په دین حق لپاره د دی چه غلبه ورکری (الله) دغه (حق دین) ته پر دینونو تولو باندی اګر که بده گنی (دغه غلبه) مشرکان.

تفسیر: په دی آیت باندی د (برایه) د سورت په تفاسیرو کتبی خبری شوی دی هلته دی وکتلی شی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُجَيِّدُكُمْ مِنْ عَذَابِ إِلَهِي ﴿٥١﴾
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ
وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) آیا دلالت وکرم تاسی ته (دروښیم تاسی ته) په هسی تجارت سوداګری چه نجات درکوی

خلاصوی تاسی له عذاب دردناک (پس دغه تجارت او سوداگری کوئ چه هغه دا ده) ښه ټینگ محکم مضبوط اوسئ په ایمان باندی چه لرئ ئی په الله باندی او په رسول استاخی د دغه (الله) او جهاد جنگ کوئ تاسی (ای مؤمنانو له اعداء الله سره) په لاره د الله کښی په اموالو خپلو سره او په نفسو خپلو سره (چه جنگ ته ئی وړاندی کوئ) دغه (ټینگ ایمان او مالی او جانی جهاد) خیر بهتر دی تاسی ته (ای مؤمنانو له نورو دنیوی معاملاتو څخه) که چیری یئ تاسی چه پوهیږی (په طریقی د حقیقی تجارت باندی پس محکم ایمان راوړئ او پوره جهاد وکړئ نو) وبه ښی (الله) تاسی ته (ای مؤمنانو په دنیا کښی تیر شوی) گناهونه د تاسی او داخل به کړی تاسی (ننه باسی به مو په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د پاکو شرابو او د شاتو او د شودو او د خوړو اوبو) ویالی

تفسیر: یعنی دغه دین ته پر نورو ادیانو باندی بری ورکول د الله تعالی کار دی خو پر تاسی باندی دا فرض دی چه پخپل ایمان باندی په ښه ډول (طریقه) سره مستقیم اوسئ او د هغه په لاره کښی په ځان او مال سره جهاد وکړئ دا هغه تجارت او سوداگری ده چه هیڅ زیان پکښی نشته. په دنیا کښی په زرهاو کسان داسی پلورل او پیرودل (اخذل او خرڅول) کوی او خپله کرده (توله) پنگه (سرمایه) په هغه کښی لگوی او یواغی په دی هیله (امید) چه له هغه څخه گتی واخلي او په دی وسیله خپل رأس المال له تلف کیدلو څخه وساتی. او خپل ځان او آل او عیال له تنگسی افلاس او نورو ربرو (تکلیفونو) ځنی وژغوری (وساتی). لیکن مؤمنان به د خپلو ځانونو او مالونو پنگه (سرمایه) په هغه اعلی تجارت کښی لگوی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا د څو ورځو له تنگسی ځنی نه بلکه د آخرت د دردناک عذاب او له تباہ کوونکی خساری څخه ساتل کیږی. که مسلمانان پوهیږی نو دا تجارت د دنیا له گردو (تولو) تجارتونو څخه بهتر دی ځکه چه د هغه گته (فائده) کامله مغفرت او دائم جنت دی چه له هغه څخه پورته او ښه بری او مراد موندل بل نشته.

وَمَسْكِنٍ طَيِّبَةٍ فِي جَنَّتِ عَدْنٍ ط

او (داخل به مو کړی) په ځایونو ښائسته و پاکیزه و کښی (چه جوړ شوی دی) په جنتونو د همیشه اوسیدلو کښی

تفسیر: یعنی هغه پاکیزه مانی به د هغو جنتونو په مخ کښی وی چه هلته مؤمنان اوسیږی. دا خو د آخرت کامیابی ده وروسته له دی د دنیا د اعلی او انتهای کامیابی او بری ذکر هم

راخی چه .

ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿۱۲﴾ وَأُخْرَى يُحِبُّونَهَا نَصْرَ مَنْ أَنْصَرَ اللَّهُ وَفَتْحَ قَرِيبٍ

دغه (مغفرت او ادخال د جنت مؤمنانو ته) فوز عظیم بری موندل په مراد رسیدل دیر لوی دی او (الله تاسی ته ای مؤمنانو درگری دی له) بل (دنیوی نعمت چه) خوښوئ غواړئ تاسی هغه (نعمت) نصرت مدد کومک حفاظت دی له (جانبه د) الله او فتح قریب بری نژدی ده .

تفسیر: یعنی اصلی او لوی بری او کامیابی خو هغه ده چه په جنت کښی ورکاوه شی چه د هغه په مقابل کښی د اووو اقلیمو او د تول جهان شهنشاهی هیخ ده. خو په دنیا کښی هم یو داسی شی تاسی ته درکاوه کیری چه هغه ستاسی په نزد طبعاً دیر غوره او محبوب دی. او هغه ﴿نَصْرَ مَنْ أَنْصَرَ اللَّهُ وَفَتْحَ قَرِيبٍ﴾ دی یعنی د الله تعالی له لوری یو ځان ته مخصوصه مرسته (مدد) او امداد او ژر حاصل کیدونکی فتح او ظفر چه له دوی ځنی به هر یو له بل سره هسی تعلق لری لکه خوله او لاس - گردی (تولی) نری (دنیا) ولید چه د هجری د رومنیو پیریو مسلمانان دا وعدی په څه صفائی او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسولی. نن هم که مسلمانان په حقیقی معنی مؤمنان او مجاهدان شی او د جهاد فی سبیل الله په لاره کښی ثابت قدم شی نو دا بری او کامیابی د هغوی د پښو ښکلولو (قدمبوسی) ته حاضر دی.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۳﴾

او بشارت زیری ورکړه (ای محمده) مؤمنانو ته (په دنیوی فتح نصرت او آخروی مغفرت او جنت)

تفسیر: ځکه چه د دی زیری او بشارت اورول هم ځان ته یو مستقل بخشش او انعام دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) شیع تاسی مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله (لکه چه مرسته (مدد) کړی وه حواریونو)

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالی د دین او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم او استاخی مرستی

او مددگار شیع! لکه چه د دی حکم د تعمیل په اثر د الله تعالیٰ په فضل او احسان او توفیق سره په مسلمانانو کښی یوه ځان ته فرقه د «انصارو» په نامه پیدا شوه.

كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ مَعْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ

لکه چه ویلی ؤ عیسیٰ ځوی د مریمی حواریونو (ملگرو خپلو) ته څوک دی مرسته (مدد) کوونکی څما په لاره د الله کښی؟ نو وویل حواریونو (ملگریو د ده) مونږ یو مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله

تفسیر: حواریین د مسیح علیه السلام یاران لږ څه ښه او غوره سری ؤ چه د خپل حسب او نسب په اعتبار دومره زیات معززان نه گنل کیدل دوی د حضرت مسیح علیه السلام دین ومانه او د عیسوی دین په دعوت او بلنه کښی لوی قریانی ورکری تر څو ئی چه په ښارونو او کلیو کښی خواره کړل. حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «له حضرت عیسیٰ علیه السلام څخه وروسته د دوی یارانو او ملگرو ډیر ربرونه (تکلیفونه) د عیسوی دین په نشر او اشاعت کښی وگال (برداشت کړل) تر څو ئی چه هغه خور کر ځمونږ له پیغمبر څخه وروسته د دوی راشده خلیفگانو هم ډیر ربرونه (تکلیفونه) او زحمتونه پخپلو ځانونو باندی د محمدی دین په انتشار کښی اخیستی دی الحمد لله علی ذلک

فَأَمَّنَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتُ طَائِفَةٌ ۚ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَاصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ۗ

نو ایمان راوړ یوی طائفی دلی له بنی اسرائیلو نه (په عیسیٰ باندی چه بنده د الله دی پورته شوی دی آسمان ته) او کافر شوه پری بله طائفه ډله (چه ویل ئی عیسیٰ ځوی د الله دی پس دواړو طائفو جنگ سره وکړ) نو قوت مو ورکړ هغو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ پر دښمنانو د دوی باندی پس وگرځیدل دوی (مؤمنان) غالبان (پر کافرانو).

تفسیر: یعنی بنی اسرائیل په دوو فرقو باندی وویشل شول یوه ئی په ایمان باندی قائمه پاتی شوه

او بلی له هغه شخه غاړه وغروله بیا د حضرت مسیح علیه السلام غځنی وروسته دوی دواړو سره منگولی ولگولی او شخړی (جگړی) به ئی سره کولی - په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ په مرسته (مدد) په دی مباحث - مناظرو او جگړو کښی عیسویانو پر منکرانو باندی بری وموند او د حضرت مسیح علیه السلام پر نوم اخستونکیو (نصاری) یهودانو باندی غالب شول وروسته له عمومی گمراهی شخه د نصاراؤ غځینی پاتی سری ته چه صحیح عقیده ئی درلوده (لرله) حق تعالیٰ محموند د نبی آخرالزمان په وسیله پر نورو باندی بری او غلبه وروپنځله چه د دوی دا غالبیت او بری هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د سلطنت، قوت او حیثیت له پلوه د افتخار وړ (لائق) ؤ **فَلله الحمد والمنة**

تمت سورة الصف بفضل الله تعالى ومنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الجمعة مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۲) تسلسلها حسب النزول (۱۱۰) نزلت بعد سورة الصف

د «الجمعة» سورت مدنی دی (۱۱) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۲) او په نزول کښی (۱۱۰)

سورت دی ورسته د «الصف» له سورتہ نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَسْبَحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقَدُّوْسِ الْعَزِيزِ
 الْحَكِيمِ ① هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْاُمَمِ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ
 وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلٰلٍ
 مُّبِيْنٍ ②

نسبت د پاکی کوی خاص الله لره هر هغه شخه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه شخه چه په عمکه کښی دی (له سفلیاتو) چه باچا تولواک

دی ډیر پاک دی له هره عیبه ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی دغه (الله) هغه ذات دی چه پورته کړی لیږلی ئی دی په امیانو ناپوهانو کښی یو رسول (محمد) له دوی څخه چه لولی پر دوی باندی آیتونه د دی (قرآن) او پاکوی دوی (له شرکه له نورو رذیله و اخلاقو) او ښی دوی ته کتاب (قرآن) او احکام (د قرآن) اګر که ؤ دوی پخوا له (بعثه د محمده) خامخا په ګمراهی ښکاره کښی

تفسیر: «امیین» نالوستو عربو ته چه په دوی کښی علم او هنر هیڅ نه ؤ - نه ئی کوم آسمانی کتاب درلود (لرلو) - په معمولی لیک او لوست باندی هم د دوی ډیر لږ سری پوهیدل د دوی وحشت او جهالت په دنیا او نری کښی ضرب المثل ؤ خدای بالکل هیر ؤ پر بت منلو او اوهامو غوښتلو - فسق او فجور باندی د ابراهیمی ملت نوم ایښی ؤ - او تقریباً ګرد (تول) قوم په صریحی ګمراهی کښی ډوب تللی ؤ - ناڅاپه د الله تعالیٰ له لوری په دی قوم کښی یو رسول مبعوث شو چه د هغوی امتیازی لقب «نبی امی» دی خو سره د دی امی توب ئی خپل قوم ته له ګردو (تولو) څخه زیات عظیم الشان کتاب راوړ او وائی وراوه - او د علومو او معارفو او د حکمت او پوهنی عجیبی او غیبی خبری وروښوولی او دوی هسی پوهان او حکیمان کړل چه د نری لویو لویو حکیمانو - پوهانو - علماؤ - عرفاؤ او نورو به له دوی څڼی د علم او معرفت او کریمه اخلاق زده کول.

تنبیه: په هم دی مضمون نور آیتونه د (البقرة) او د (آل عمران) په سورتونو کښی هم تیر شوی دی هغه دی هلته وکتل شی.

وَالْآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ

او (الله پورته کړی لیږلی دی محمد لره په منځ د نورو راتلونکیو کښی) له مؤمنانو چه نه دی رسیدلی دوی هغو (پخوانیو) ته (په فضیلت کښی)

تفسیر: یعنی هم دا رسول صلی الله علیه وسلم د نورو راتلونکیو خلقو د هدایت دپاره هم یو واسطه دی ښائی هغوی ته د مبدأ او معاد او آسمانی شرائعو باندی د صحیح علم او پوره پوه د نه لرلو په واسطه مونږ امی او نالوستی ویلی شو - لکه د بلخ - هرات - سیستان - غزنی - کابل - خراسان - پارس - روم - چین - هند او نور قومونه چه وروسته له دی نه د دی امیونو په دین کښی داخل او په اسلامی اخوت ، وروری کښی شامل شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «حق تعالیٰ اول عربان د محمدی دین د نشر او اشاعت دپاره غوره کړل - وروسته له هغه ئی په عجمو کښی هسی پوره او کامل او فاضل سری راپورته کړل چه د اسلام لوی خدمتونه ئی

کری دی» په حدیث کښې راغلی دی کله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم غنی د ﴿وَأَمَّا الْكُفَّارُ الْكَافِرُونَ﴾ په نسبت پوښتنه وشوه نو دوی د سلمان پارسی رضی الله تعالیٰ عنه په اوگه باندې لاس کیښود او وئ فرمایل «که علم یا دین په ثریا کښې هم هسک (اوچت) لار شی نو د ده قوم به هغه له هغه مخایه راشکته کوی» شیخ جلال الدین سیوطی رحمة الله علیه او نور پوهانو دا خبره منلی ده چه د دی پیشگوئی لوی مصداق (غمونږ کابلی) امام اعظم ابوحنیفه النعمان بن ثابت بن روطی الکابلی ثم الکوفی دی رحمهما الله تعالیٰ.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿۱۰﴾

او دغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: چه د هغه زبردست قوت او حکمت د دی جلیل القدر پیغمبر په وسیله تر قیامت پوری د عربو او عجمو د تعلیم او تزکیی انتظام وفرمایه صلی الله علیه و علی آله واصحابه وسلم.

ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿۱۱﴾

دغه (نبوت) فضل لوی د الله (له طرفه) دی چه ورکوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی د ورکولو ئی او الله خپښتن (خاوند) د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته داسی لوی وړکره او دی امت ته ئی داسی د لوی مرتبی خپښتن (خاوند) رسول وروباښه. ﴿فَلله الحمد علی ما انعم﴾ نو ښائی چه مونږ مسلمانان د دی انعام او اکرام په قدر وپوهیږو - او د خپل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د لوړ (اوچت) تعلیم او تزکیی څخه ښه مستفید او منتفع شو او هیڅ قصور او لندون په کښې ونه کرو وروسته له دی نه د یهودانو مثال د عبرت په ډول (طریقه) بیانوی چه هغوی د خپل پیغمبر په کتاب کښې ډیر زیات غفلت ، بی پروائی کری ده .

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِلُوا الصَّوَابَ لَمَّا كُنُوا فِي سَفَاةٍ

مثل د هغو کسانو چه مکلف کری شوی ؤ هغوی په توریت (چه پری عمل

وکری) بیا بار نه کر هغوی هغه (توریت یعنی عمل ئی پری ونه کر مثال د دغو کسانو چه علماء د یهودو دی) په مثل د خره دی چه په شا وری کتابونه او نفع تری نشی اخیستی.

تفسیر: یعنی پر یهودانو باندی د توریت پیتی ایښود شوی ؤ - او دوی د هغه ذمه وار گرځولی شوی ؤ - خو هغوی د هغه د تعلیماتو او هدایاتو هیڅ پروا ونه کړه - او نه ئی محفوظ وساتل - او نه ئی پخپلو زړونو کښی ځای ورکړ - او نه ئی پری عمل وکړو - او نه د الله تعالی له هغو فضلونو او انعامونو ځنی گتور شول چه د هغو له لوری هغوی ته ورعطا او بښلی شوی ؤ بیشکه هغه توریت چه دوی حاملان تاکلی (مقرر کړی) شوی ؤ د ربانی هدایتو او حکمتونو یوه خزانه وه نو کله چه دوی له هغه څخه منتفع نه شول نو د دوی مثال هسی شو لکه چه یو خر چه د علم او د حکمت ډیر لوی کتابونه پری بار شوی وی نو هغه ته پرته (علاوه) له دی څخه چه د هغه پیتی لاندی ستړی ستومان شی بله کومه گته (فائده) نه وررسیوی.

نه محقق بود نه دانشمند

چارپای بر و کتابی چند

هو! دی پرته (علاوه) د شنو وښو له لتولو څخه بل شی پسی نه گرځی او له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او رابطه نه لری چه پر شا ئی لال او جواهر بار دی؟ که کوم بل چتی (فضول) او بیکاره څیز؟ که یواځی هغه په دی خبری باندی فخر کوی چه گورئ ځما پر شا باندی څرنکه عمده او قیمتداره کتابونه دی نو ځکه زه لوی عالم او معزز سری یم نو دا وینا د هغه لا خرتوب ښکاره کوی.

بِسِّ مَثَلِ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا آيَاتِ اللَّهِ

بد دی مثل د قوم هغه (کسانو) چه دروغ وائی دوی په دلائلو (د قدرت) د
الله

تفسیر: یعنی خراب قوم دی هغه کسان چه د هغوی مثال داسی وی الله مو دی تری پخپله پناه کښی وساتی! الله تعالی په توریت او نورو کتابونو کښی کوم زیری چه د نبی آخرالزمان په نسبت ورکړی دی او هغه دلائل او براهین چه د دوی پر رسالت باندی قائم دی د هغو دروغ بلل د الله تعالی آیتونه دروغ گنل دی.

وَاللَّهُ لَإِيْهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِيْنَ ۝

او الله نه بشی سمه صافه لاره قوم ظالمانو ته (کافرانو ته)

تفسیر: یعنی هسی معاندانو زوراورانو او بی انصافانو ته د هدایت توفیق نه ورکوی.

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِن زَعَمْتُمْ أَنكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِن دُونِ
النَّاسِ فَتَمَوُّوا الْمَوْتِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۝ وَلَا يَمُوتُ
أَبَدًا إِنَّمَا قَدَّمَتِ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ۝

وایه ته (ای محمده!) ای هغو کسانو چه یهودان شوی بی که گمان دعوی کوئی تاسی (د دی) چه بیشکه تاسی دوستان بیع د الله پرته (علاوه) له نورو خلقو (چه مؤمنان دی) نو (فرمانی الله) ارزو و کړی د مرگ که چیری بیع تاسی صادقان رهنی (په دغه ادعاء د دوستی کینی) حال دا چه ویه نه کړی دوی ارزو د دغه (مرگ) هیچیری په سبب د هغو کارونو چه مخکینی لیرلی دی لاسو د دوی (لکه قتل او تکذیب الانبیاء او نور) او الله ښه عالم دی (په احوالو د) گردو (تولو) ظالمانو (کافرانو نو ورپه کړی ورته جزاء)

تفسیر: یعنی سره له دی ناپوهی - جهل او حماقت داسی دعوی کوی چه مونو بی د نورو له شرکت د پاک الله دوستان یو - او - جنت واکوالان او حقداران یو - کله چه له دنیا شخه ولتیرو نو سم دلاسه جنت ته شو که په رهنیا سره دوی خپلو زړونو کینی داسی یقین لری - او پخپلو دغو دعوی کینی رهنی دی نو ضرور و چه دوی د دنیا له مکدر عیش شخه خپل زړونه شکولی او د حقیقی محبوب او د جنت الفردوس په تمنا کینی به نی د مرگ ارزو کوله مخکه هغه چاته چه دا خبره یقیناً ښکاره وی چه شما درجه د الله تعالی په دربار کینی ډیره لویه ده او هلته شما دپاره هیخ یوه خطر او ویره نشته نو هغه بیشکه په مر کیدلو باندی خوشیږی او مرگ داسی گنی لکه چه یو دوست له بل یو دوست سره یو مخی کوی او د دوی په ژبو باندی به داسی توری وی

(غدا نلقى الأحبة محمداً و حزبه)

یا(حبذا الجنة و اقترابها طيبة و بارد شرابها)

أو (حبيب جاء على ناقة)

أَوْ (يَابُنِي لَيَالِي أَبُوكَ سَقَطَ عَلَى الْمَوْتِ أَوْ سَقَطَ عَلَيْهِ الْمَوْتُ)

او د دی په شان نور دا د هغو اولیاؤ الله خبری دی چه نه د دنیا د مصیبتونو او سختیو او ویرولو لامله (له وجی) بلکه خالص د الله تعالیٰ د لقاء ، تمنا یا د جنت په اشتیاق کښی به ئی د موت تمنا کوله او د هغوی افعالو او حرکاتو به هم داسی شاهدی وبله چه مرگ هغوی ته د دنیا د گردو (تولو) لذاینو څخه ډیر لذیذ او خوندور دی لکه ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم فرمایلی دی «لَوَدِدْتُ اَنْی اَقْتَلَ فِی سَبِیْلِ اللّٰهِ ثُمَّ اَحْیَا ثُمَّ اَقْتَلَ» د دی په مقابل کښی د دی دروغجنو مدعیانو پر افعالو او حرکاتو باندی نظر واچوی چه له دوی ځنی زیات له مرگ ځنی ویریدونکی بل څوک نشته دوی د مرگ د نوم له اوریدلو ځنی ویریدی او لری تری تښتی - نه د دی دپاره که هغوی ډیر کلونه ژوندی پاتی شی نو زیاتی ښیگنی (فایدی) به گتی بلکه یواځی د دی دپاره چه د دنیا له حرص څخه هیڅ کله د دوی گیدی دکی شوی نه دی او داسی گنی د هغو چارو له وجی چه دوی ئی دلته کوی په مجرد د دی چه دوی له دی ځایه وخوځیږی د هغو په سزا به اخته کیږی لنده ئی دا چه د هغوی له گردو (تولو) افعالو او اطوارو څخه لکه رنا (رنرا) ورځ داسی ښکاری چه هغوی د یوی رپی (لمحی) دپاره هم د مرگ ارزو نشی کولی او ممکن دی چه د هغی زمانی یهودانو د دی قرآنی دعوی د دروغ بللو دپاره په دروغو په ژبه سره د مرگ ارزو ښکاروله - مگر الله تعالیٰ دا قدرت هم له هغوی ځنی اخیستی ؤ- په روایاتو کښی راغلی دی چه که له دوی ځنی به کوم یهودی د موت تمنا کوله نو په همغه وقت کښی به د ده په غاړه کښی غړوندی لویده او واژه کیده به.

تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت د (البقره) په سورت ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی هم تیر شوی دی دلته دی هم د هغه تفسیر بیا وکتل شی د ځینو اسلافو په نزد د موت د تمنا مطلب «مباهله» وه یعنی معاندو یهودانو ته وویل شو که «هغوی په رښتیا سره د خپلو اولیاء کیدلو یقین لری - او مسلمانان په باطلو باندی گنی نو داسی دی تمنا وکری د دواړو فریقینو له منځه هر څوک چه دروغجن وی مر دی شی!» مگر هغوی به هیڅ کله داسی نه کوی ځکه چه هغوی ته د دوی د کذب او د ظلم یقین حاصل دی ابن کثیر رحمة الله علیه او ابن قیم رحمة الله علیه او نورو هم دا توجیه غوره کری ده . والله اعلم.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَتَّقُونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مَلِئِكُمْ ثُمَّ تَرُدُّونَ
إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۝

ووايه (ای محمده! دغو یهودانو ته) بیشکه مرگ هغه چه تښتی تاسی له هغه نه (او نه ئی غواړئ) پس بیشکه هغه مرگ ضرور رسیدونکی دی تاسی ته بیا به بوتلی شی تاسی په لوری د (هغه) ښه پوهیدونکی په پتو او په ښکاره ؤ باندی

پس خبر به کری تاسی په هغو (کارونو باندی) چه وئ تاسی چه کول به مو
(په دنیا کښی نو جزاء به پر درکری)

تفسیر: یعنی ای یهودانو که تاسی له مرگه ویریئ نو چیری به تری تجتئ او عی؟ که په زرگونو غلی کوبښن هم وکړئ او په هسی کلکو کلاؤ کښی سنگر (مورچه) ونیسئ چه ورونه ئی ترلی وی نو هلته به هم له مرگه نه خلاصیئ او وروسته له مرگه بیا همغه د الله تعالی عدالت دی او تاسی (ربط) د یهودانو لویه خرابی دا وه چه کتابونه به ئی پر شا ترلی ؤ مگر له هغو څخه نه گتور (منتفع) کیدل سره له دی چه د دین په دیرو خبرو باندی ښه پوهیدل خو د دنیوی چارو دپاره هم له هغو عنی غاره غروله . په دنیوی چارو کښی مشغول او منهک شوی د آخرت د یاد تصور هم له زرونو څخه باسی. له داسی تگ او روش عنی مونږ مسلمانان منع کری شوی یو د جمعی د لمانځه تقیید هم داسی دی چه په دغه وقت کښی په دنیوی چارو کښی ښائی بوخت (مشغول) نه شو، بلکه په پوره توجه او چپیا سره ئی خطبه واورو او لمونځ ئی اداء کرو په حدیث کښی راغلی دی «هغه څوک چه د خطبې په وقت کښی خبری کوی نو دی د همغو خرو یهودانو په شان دی چه پر شا ئی کتابونه بار وی» یعنی د ده مثال د یهودانو په شان دی. العیاذ بالله.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوری دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اول) اذان وویلی شی دپاره د لمانځه په ورغی د جمعی کښی نو عغلی مندی وهغ طرف د ذکر د الله ته او پریودئ (بیع ؤ شری پلورل او پیرودل)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «د هر اذان حکم داسی نه دی ځکه چه بل جماعت هم موندل کیږی او د جمعی لمونځ په یوه مسجد کښی اداء کیږی په بل ځای کښی نه اداء کیږی» او د الله تعالی له یاده څخه خطبه مراد ده او لمونځ د هغه په عمومیت کښی داخل دی یعنی په داسی وقت کښی ښائی چه مونږ مسجد ته ورشو چه خطبه واورو په دی وقت کښی پلورل او پیرودل (اخستل او خرڅول) حرام دی او له مندی وهلو او عغلیللو او سعی څخه په پوره اهتمام او استعداد سره ورنگ مطلوب او مندی وهل مراد نه دی

تنبیه: په قرآن کریم کښی له (نودی) څخه هغه اذان مراد دی چه د دی آیت د نزول په وقت کښی ؤ یعنی هغه اذان چه امام ته مخامخ پخوا له خطبې څخه ورکاوه کیږی ځکه چه له دی اذان څخه رومبنی اذان د سیدنا کامل الحیاء والايمان جامع آیات القرآن حضرت عثمان بن عفان

رضی الله تعالیٰ عنه الرحمان په زمانه کښی د صحابه و په اجماع سره مقرر شو لیکن د بیعی په حرمت کښی د دی ورستنی اذان حکم هم په مثل د هغه پخوانی اذان شامل دی ځکه چه د علت په اشتراک کښی د حکم اشتراک هم کیږی - هوا په قدیمی اذان کښی به دا حکم قطعی او منصوصی وی - او په حادث اذان کښی دا حکم به مجتهد فیه او ظنی وی په دی تقریر سره گرد (تول) علمی اشکالات مرتفع شوی. او هم ښکاره دی وی چه دلته په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ کښی «عام مخصوص منه البعض» دی ځکه چه په اجماع سره پر ځینو مسلمانانو لکه ښځی - مریض - مسافر - بندی او نورو باندی جمعه نه فرضیږی.

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

دا (تگ لمانځه ته) خیر بهتر دیر غوره دی تاسی ته که چیری بیع تاسی چه پوهیږئ (په آخروی نفع او نقصان خپل)

تفسیر: ښکاره ده چه د آخروی گټی په مقابل کښی دنیوی فاندی هیڅ یو حقیقت نه لری.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

نو هر کله چه اداء کری شی لمونځ (د جمعی) پس خواره شی تاسی په ځمکه کښی (خپلو حوائجو ته که نی لرئ) او ولتویئ تاسی له فضله د الله او یادویئ تاسی الله (په یادولو) دیرو سره ښائیږی چه ومومئ تاسی ښیگټی (نیکی) خلاصی مراد

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د یهودانو په نزد د عبادت ورځ د شنبی ورځ وه چه په گردو (تولو) ورځو کښی سود سودا منع وه - نو ځکه نی وفرمایل چه وروسته له لمانځه څخه د روزی په لتولو پسی وگرځئ! او په هغه وقت کښی هم تاسی د الله تعالیٰ له یاده غافل مه اوسئ!

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا فَلْيَأْتُوا بِهَا وَتَرَكُوا قَائِمًا

قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الْكُفْرِ وَمِنَ الْبَغْيِ إِنَّ اللَّهَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ۝

او کله چه و وینی دوی تجارت سوداگری یا کومه لهو تماشا ننداره نو خوری دوی په لوری د هغی او پرییدی دوی تا ولاړ (خطبه و یونکی پر منبر) و وایه (ای محمده دوی ته) هغه څه (ثواب) چه په نزد د الله دی خیر دیر بهتر غوره دی له لهوی تماشی ننداری او له تجارت سوداگری څخه او الله خیر دیر بهتر غوره له گردو (تولو) رزق روزی ورکونکیو دی.

تفسیر: یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د جمعی په ورځ خطبه فرمایله چه د سوداگرانو جوپی (قافلی) له د باندی ځنی خواره او غله راوړه چه له هغه سره د خبرتیا دپاره طبل تغاری او دمامی هم وهلی کیدی څرنگه چه په ښار کښی غله دیره لږه وه نو خلقو ورمندی وهلی چه هغه جوپه واړوی گواکی دوی داسی گڼل چه د خطبی حکم هم لکه د نورو وعظونو غوندی دی چه په هغو کښی د ضرورت په وقت کښی سری پاڅیدی شی - او بیا لمانځه ته ځان ور سوی یا به لمونځ شوی وی لکه چه د ځینو قول دی چه په هغه وقت کښی د جمعی لمونځ پخوا له خطبی څخه کیده په هر حال د خطبی احکام لا ښه ښکاره نه ؤ چه خطبه هم د لمانځه په شان ده دیر خلق لارل رسول صلی الله علیه وسلم سره له دولسو سړیو چه په هغوی کښی راشده خلفاء هم ؤ. پاتی شول نو په دی نسبت دا آیت رانازل شو - یعنی سوداگری او د دنیا لوی او تماشی څه شی دی هغه ابدی گټه (فائده) حاصله کړئ! چه له الله تعالی سره ده او د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د صحبت او مجلس په برکت او د ذکر او عبادت څخه په لاس راځی. پاتی شوه هغه اندیښنه چه تاسی ته د خوړو او قحط له پلوه پیدا شوی وه او د هغی لامله (له وجی) تاسی ولتیدلی نو په یاد ئی ولرئ چه رزق روزی د الله تعالی په لاس کښی ده او همغه دیر ښه روزی ورکونکی دی او د هغه مالک هیڅ یوه بنده ته نه ښائی چه په دی باره کښی اندیښنه وکړئ وروسته له دی تنبیه څخه د صحابه ؤ شان داسی ؤ چه د (النور) په سورت کښی راغلی دی

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ سُبُلًا أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

تنبیه: لهو هر هغه شی ته وایه شی چه سری د الله تعالی له یاده و یاسی لکه لوی - ننداری - او ښائی چه د هغی طبل تغاری او دمامی غږ ته لهو ویلی شوی وی.

تمت سورة الجمعة بفضل الله ومنه وكرمه

سورة المنافقون مدنية وهي احدى عشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (۶۳) تسلسلها حسب النزول (۱۰۴) نزلت بعد سورة «الحج»
د «المنافقون» سورت مدنی دی (۱۱) آیات (۲) ركوع لری په تلاوت کښی (۶۳) او په نزول
کښی (۱۰۴)
سورت دی وروسته د «الحج» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا اشْهَدْ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ۝

کله چه راشی تاته (ای محمده) منافقان نو وائی دوی (په ژبو خپلو په خلاف
د زرونو خپلو داسی چه) شاهی ورکوو مونږ چه بیشکه ته خامخا رسول د
الله نی (یعنی مونږ ستا پر رسالت له زره معتقدان یو) او الله ته معلوم دی چه
بیشکه ته خامخا رسول د دغه (الله) نی او الله شاهی ورکوی په دی چه
بیشکه منافقان خامخا دروغجنان دی (په دی شهادت خپل کښی)

تفسیر: یعنی منافقان دروغ وائی چه هغوی له زره ستا په رسالت باندی اعتقاد لری. په رښتیا
سره هغوی ستاسی په رسالت قائل نه دی او یواځی د خپلو اغراضو لامله (له وجی) په ژبه سره
داسی خبری کوی - او پخپلو زرونو کښی وائی چه مونږ دا خبری په دروغو سره وایو. بیا د
هغوی دا کذب یواځی په هم دی خبری باندی نه دی منحصر بلکه دروغ بیل د هغوی امتیازی
خصلت او شعار گرځیللی دی په هره هره خبره کښی له دروغ ویلو څخه کار اخلی لکه چه په
هم دی سورت کښی د یوی واقعی ذکر راغلی دی چه په هغی کښی منافقان داسی ورښکاره وی
چه یو شان ته خبری وکری خو الله تعالی جل شانہ واعظم برهانه له آسمانه د هغوی تکذیب کوی.

اتَّخَذُوا إِيمَانَهُمْ جُنَّةً

نیولی دی دوی قسمونه خپل دالونه (چه پری ساتی سرؤمال خپل)

تفسیر: یعنی په دروغو سره قسمونه خوری چه مونږ مسلمانان یو - او د اسلامی مجاهدینو له لاسه د خپلو مخالفانو او مالونو د ساتنې دپاره د داسې قسمونو تر سیوری لاندې خپلې شپې او ورځې تیروی. کله چه له دوی ځنی د پوښتنې وړ (لائق) کوم کار څرگندیږی (ښکاریږی) او د مسلمانانو له لوری د مؤاخذه ویره پیدا کیږی نو سم د لاسه دوی په ناحقو قسمونو یادولو باندې شروع کوی.

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّمَا سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۲۷﴾

پس اړوی (دوی خلق په دغو قسمونو سره) له لاری د الله څخه (چه جهاد فی سبیل الله دی) بیشکه دوی چه دی بد دی هغه عمل چه دی دوی چه کوی ئی (له قسمونو او دروغو او له اړولو د خلقو له لاری د الله نه)

تفسیر: یعنی د اسلام او مسلمانانو په نسبت طعن - تشنیع وائی او عیبونه ئی لتوی او د اسلام له ننوتلو څخه نور خلق منع کوی. او خلق هم د دوی په ښکاره مسلمانی باندې غولپړی نو د دوی د دروغو قسمونو ضرر او فساد تر دوی پوری محدود نه پاتی کیږی بلکه نورو ته هم متعدی کیږی نو له دی څخه به لویه خرابی څرنگه وی. خو سره له دی که یو سری په ښکاره سره د اسلام په ضروریاتو باندې اقرار کوی اگر که په دروغو او فریبو سره هم وی نو اسلام د هغه په وژلو باندې امر نه شی ورکولی.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿۲۸﴾

دا (بدی د عمل د منافقانو په سبب د دی ده چه) بیشکه دوی ایمان راوړی دی (لساناً) بیا کافران شوی دی (قلباً تینګ ولاړ په کفر) بیا مهر وهلی شوی دی په زړونو د دوی باندې پس دوی نه پوهیږی په (حقیقت د ایمان باندې چه اقرار باللسان تصدیق بالقلب دی)

تفسیر: یعنی په ژبه سره د ایمان دعوی کوی او په زړه کې له هغوی څخه انکار کوی سره د ایمان د دعوی د کافرانو په شان کارونه کوی د دی بی ایمانی او انتهای مکر او فریب او دعا اثر داسی شو چه د هغوی په زړونو باندې مهر ولگید چه پر هغوی د ایمان - خیر - صداقت او امانت گردی (تولی) لاری وترلی شوی او هیڅ یو ښه شی په هغه کې نه ځائیږی. ښکاره ده چه اوس دی حالت ته رسیدلی دی چه له هغوی ځنی د پوهیدلو او په لار راتللو هیڅ یوه هیله

(امید) او توقع نشی کیدی کله چه د سری زره د بدکاریو او د بی ایمانیو شخه بالکل خراب او مسخ شوی وی بیا نو په دی کبسی د بیه او بد پوهیدلو هیخ صلاحیت نه پاتی کیږی .

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمِعُ لِقَوْلِهِمْ^ط

او کله چه ووینی ته دوی په تعجب کبسی تا اچوی اجسام جشی بنی د دوی له جهت د بنائست او که خبری کوی دوی اوری غور پردی ته خبرو د دوی ته له جهت د فصاحته او بلاغته

تفسیر: یعنی زره خو مسخ شوی دی مگر که بنی (جسم) ته وکتل شی ډیر ډولی - بنائسته - روغه رمته لویه درنده بڼکاری ، په خبرو اترو کبسی ډیر غور او بیه غږیږی - په فصاحت او بلاغت کبسی بی مثال او بی نظیر بڼکاری او خامخا د اوریدونکی فکر او توجه ځان ته وراپوی او د هغه د شخیری د ظاهری سطحی له لیدلو شخه هر سری د هغه منلو او باور کولو ته حاضرپړی هر چا چه ویلی دی څرنگه ئی بیه ویلی دی

په لیدو بڼکاری بیه غور .

منځ ئی دک دی له ککره

له ورا بریښی په څرونکی

له نژدی لیوه خوړونکی

از برون چون ځور کافر پر حلل

واندرون قهر خدای عزوجل

از برون طعنه زند بر با یزید

و زدروئش ننگ میدارد یزید

كَانَهُمْ حَسْبُ مَسْتَدَاةٍ^ط

حال دا چه په واقع کبسی ځواکی دوی لرگی وچ دی درولی شوی دیوال ته

تفسیر: هغه وچ او بیکاره لرگی چه له دیوالونو سره ئی لگولی دروی محض بی ځان او لایعقل او د نشوونما او د ودی شخه بی برخى وی . په لیدلو سره ډیر لوی او پنډ بڼکاری مگر یوه شیبه هم بی له تکیی او استناده نه شی ودریدی. هو یوازی د سوځولو په کار راتلی شی. هم دا حال د دی خلقو دی چی د هغوی بیه شکل او بنائسته جته او بڼکاره ډول وډیل ډیر بیه بڼکاری

خو په منځ کښی تش او بی ځان وی او یواځی د دوزخ خس کیدی شی .

يَحْسِبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ

گڼی دوی هر غیر (هسی چه بلاه راغله) پر دوی باندي

تفسیر: هسی بزدل - نامرد - او ویریدونکی دی چه په لږ شوروشر سره د هغوی زړونه لرغیږی او داسی گڼی چه سم د لاسه پر مونږ باندي کومه لویه بلا یا افت راتلونکی دی . د خپلو درنو جرمونو - درغلیو - درغو او خیانت لامله (له وجی) هر کله د هغوی په زړونو کښی دغه ، اندیښنه او ویره لویدلی وی او تل په هم دی فکر او اندیښنی کښی وی چه چیری ځمونږ د دی دغابازیو او درغلیو پته او سراغ چاته ښکاره نشی یا ځمونږ د دی حرکاتو او چارو لامله (له وجی) کومه پښه راپښه نشی ! .

هُمُ الْعَدُوُّ وَأَحْذَرُكُمْ

هم دوی دی دښمنان (د مؤمنانو) نو ځان وساته ته له دوی څخه

تفسیر: یعنی لوی ویروونکی دښمنان او غلیمان هم دوی دی . د دوی له مکرونو او چالونو څخه تل خبردار شی او بی غمه او بی اندیښنی مه تری کښینی!

قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَتَى يَوْمِكُمْ ۝

هلاک دی کاندی دوی لره الله څرنګه گرځولی شوی دی دوی (له سمی صافی لاری نه)

تفسیر: یعنی وروسته د ایمان له اظهاره دا بی ایمانی - او پس له دی نه چه د حق او صداقت په رڼا (رڼرا) کښی ننوتلی دی د دوی دا ظلمت - تیاره خوښول ډیر عجیب او حیرانوونکی دی .

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّارًا وَهُمْ وِرَائِهِمْ

يَصُدُّونَ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾

او کله چه وویل شی دوی ته راشع (په عذر غوښتلو سره) چه بښنه وغواری تاسی ته (محمد) رسول د الله تاو کړی دوی سرونه خپل (مخ تری اړوی) او وینی ته دوی چه څنگ کوی (له درتللو نه په خدمت د تا) حال دا چه وی دوی لوی کونکی (له توبی او استغفار نه)

تفسیر: یعنی که چیری د دی منافقانو کوم شرارت په صاف ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی او د دوی د کذب او د خیانت پرده وشلیږی نو خلق دوی ته وائی اوس لا هم وقت شته ورځی د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی او د هغوی په وسیله د الله تعالی له لوری خپلی بښنی وغواری تر څو الله تعالی د رسول الله د استغفار په برکت ستاسی دا خطاوی وښی نو دوی د لوی او تکبر او غرور له پلوه خپلی غاړی غړوی - او سرونه اړوی او اوگی پورته غورځوی او خپله بی پروائی ښکاروی . بلکه ځینی کمبختان په غوړه ژبه سره وائی چه مونږ ته د رسول الله د استغفار هیڅ ضرورت نشته .

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾

برابر ده پر دوی باندی چه بښنه غواری ته (ای محمده!) دوی ته او که بښنه نه غواری ته (ای محمده!) دوی ته له سره به بښنه نه کوی الله دوی ته بیشکه الله نه بښی سمه صافه لاره قوم فاسقانو نافرمانو ته .

تفسیر: یعنی ممکن دی چه تاسی له ډیر رحمت او شفقت د هغوی په موجوده حالت باندی زړه سوی وکړی او هغوی ته بښنه وغواری مگر الله تعالی په هیڅ صورت سره هغوی نه بښی او داسی نافرمانانو ته د هغه په لوری د هدایت توفیق نه ورکاوه کیږی هم داسی یو بل آیت د (براءة) په سورت ځمونږ د دغه تفسیر کښی هم راغلی دی د هغه تفسیر دی هلته وکوت شی .

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْقُضَ اللَّهُ

دوی هغه کسان دی چه وائی (خپلو ملگرو ته) مه ورکوی نفقه مه لگوئ تاسی مال په هغه چا باندی چه په نزد د رسول الله دی (له فقراؤ د مهاجرینو) تر څو چه متفرق خواره شی دوی (تری)

تفسیر: په یو سفر کېښی دوه تنه سره په جنگ شول چه یو مهاجر او بل انصاری ؤ - هر یوه له دی دواړو څخه خپلو ملگرو ته ورغږ کړ - او یوه لویه شخړه (جگړه) تری جوړه شوه کله چه دا خبر د منافقانو مشر عبدالله بن اُتبی بن سلول ته ورسید نو وئ ویل «که مونږ دغو مهاجرینو ته پخپلو کورونو کېښی ځای نه ورکولی نو دوی به ولی ځمونږ په مخ کېښی داسی پورته کیدل هم دا تاسی بیع چه د دوی پالنه کوی چه دوی د دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په شاؤ خوا کېښی سره گډځی - تاسی د دوی دا خبر اخیستل او پوښتیدل پرېږدی . نو دوی د خپلو خوږو له لاسه په تنگ کېږی او گرد (تول) سره خواره کېږی - او د دوی دا تولنه سره تار په تار کېږی » دا ئی هم وویل که مونږ له دی خپل سفره بیرته وگرځیدو - او مدینې ته ورسیدو نو ښائی هغه کسان چه د زور او اقتدار خاوندان دی نور سپک ذلیل او بی قدر خلق وشری یعنی مونږ چه مالدار او عزتمندان یو ښائی دا خوار مسلمانان له مدینې ځنی وباسو یو صحابی چه زید ابن ارقم رضی الله تعالی عنه نومیده کله چه دا خبری ئی واوریدی هغه ئی یو په یو حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته واورولی رسول الله صلی الله علیه وسلم عبدالله بن اُتبی او نور سری خپل مخ ته وروغوښتل - او لارمه تحقیقات ئی وفرمایل - نو منافقانو په قسم خوړلو باندی شروع وکړه او تولو سره وویل چه دا گډدی (تولی) خبری دروغ دی چه د زید رضی الله تعالی عنه بن ارقم له لوری ځمونږ په خلاف په دښمنی سره جوړی شوی دی نو خلقو پر زید رضی الله تعالی عنه باندی په مسخرو شروع وکړه او دی ډیر خفه - نادام او محجوب ؤ - په دی وقت کېښی دا آیتونه رانازل شول نو رسول الله مبارک زید رضی الله تعالی عنه راوغوښت او ورته ئی وفرمایل چه ته د الله تعالی له لوری رښتین شوی .

وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ۝

او خاص الله لره دی خزانی د آسمانونو او د ځمکی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په رزاقیت د رب العزت)

تفسیر: یعنی دا احمقان نابوهان منافقان دومره هم نه پوهیږی چه د گردو (تولو) آسمانونو او د ځمکو د خزانو مالک الله تعالی دی نو ایا هغه خلق به چه یواځی د هغه د خوښی دپاره د ده د رسول په خدمت کېښی سره بوخت (مشغول) دی په لوړه سره وژنی او که خلق په هغوی باندی د خوږو (رزق) ورونه وتړی نو الله تعالی به هم د خپلو خوږو او رزق ور پر دوی باندی وتړی بلکه نه ئی تری رښتیا خو دا ده هغه بندگان چه پر دی اهل الله باندی خپل مالونه لگوی هغه هم پر هغوی باندی پاک پروردگار کوی - که د هغه له لوری دوی ته توفیق په برخه نه شی نو په ښو کارونو کېښی به یو پول او پیسه ونه لگوی

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ
وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ الْآخِرَةُ
أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ وَعِزَّةٌ كَثِيرَةٌ فِي أَجْرِ اللَّهِ وَكَثِيرٌ مِمَّنْ ظَهَرَ
بِهِ الْإِسْلَامُ وَلَمْ يَمُوتْ وَمِمَّنْ سَبَّحْتَهُ فِي ظُلُمَاتٍ لَئِنْ رَجَعْنَا
إِلَى الْمَدِينَةِ لَنُكْفَرُنَّهُمْ وَنَسْفَعُنَّهُمْ حَيْثُ نَشَاءُ وَلَا يَخَفُ
إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ

وايي منافقان که چيری بيزته وگرخو مونيز طرف د مدينی ته نو خامخا به وباسی هرورمو (خامخا) دير عزتمن (کافر خلق له دغی مدينی نه) دير خوار کمزور خلق (لره له مؤمنانو) او خاص الله لره دی عزت او غلبه او رسول د ده لره دی او مؤمنانو لره دی وليکن منافقان نه پوهیوی (په عزت او رزاقیت د ربلعزت).

تفسیر: یعنی منافقان په دی باندی نه پوهیوی چه زورور او عزتمن شوک دی ؟ په یاد نی ولری چه اصلی او ذاتی عزت خو د الله تعالی دی . وروسته له هغه له الله تعالی سره د علاقه لرونکو ذواتو دی چه درجه په درجه د هغه د تعلقاتو له مخی مراتب لری یعنی بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم او د نورو مؤمنانو دی - په روایتونو کښی راغلی دی چه عبدالله بن اَبی دا الفاظ چه زوروران به کمزوران شری کله چه د هغه عوی عبدالله بن عبدالله بن اَبی تر غور شو چه مخلص مسلمان ؤ نو د خپل پلار په مخ کښی توره په لاس نیغ ودرید او ورته نی وویل زر شه داسی وویاه چه عزتمن او زورور رسول الله مبارک او د هغوی امتیان دی او ذلیل او سپک زه او حُما ملگری دی که نه اوس به دی سم د لاسه ککره پری کرم او لکه پندوس غوندی به نی هیسته وغورخوم او ژوندی به دی نه پریردم چه مدينی منوری ته ننوخی - هم دا وه چه پلار نی د پیغمبر په عزت او پخپل ذلت باندی اقرار وکر او د خپل عوی رضی الله تعالی عنه له قهره خلاص شو . د منافقینو له تویخ او تقبیح شخه وروسته مؤمنانو ته شو هدایتونه ورکری شوی دی یعنی تاسی په دنیا کښی اخته شوی د الله تعالی له یاد او عبادت شخه مه غافلپریئ لکه چه دا خلق په هغه کښی ککر شوی دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ۙ

ای هغو کسانو چه ایمان نی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مشغول غافل دی نه کری تاسی مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی له ذکره یاده د الله شخه او هغه شوک چه وکری دا کار نو هم دغه کسان هم دوی دی زیانکاران (چه بی

برخی شول له باقی شخه په غوره کولو د فانی)

تفسیر: یعنی هر سری ته دا لوی زیان دی چه باقی دولت پریږدی او په فانی پسی وردرومی - او له اعلیٰ غنی مخ اړوی او په ادنیٰ کښی پریوخی . همغه مال او اولاد ښه گانه شی چه سری د الله تعالیٰ له یاده نه غافلوی او د آخرت له کاره ئی نه وباسی - که کوم سری په دی شیانو کښی داسی اخته کیږی او له الله تعالیٰ شخه غافلپیری نو آخرت ئی له لاسه ووت او د دنیا په جنجالونو کښی هسی کیووت چه هغه ته به د زړه ډاډینه (سکون) او اطمینان هیڅ په نصیب کښی نه وی

﴿ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْنَى ﴾

وَأَنْفِقُوا مِنْ تَارَاتِكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ
لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقْتُ وَأَكُنُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿۱۰﴾ وَلَكِنْ
يُوَخِّرُ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۗ

او نفقه کړئ - ولکویئ تاسی له هغو مالونو شخه چه درکړی مو دی تاسی ته پخوا له هغه غنی چه راشی یو ستاسی ته (اسباب) د مرگ (او پریوخی له میرات او خیرات) نو ویه وائی ای ربه غما ولی دی وروستی نه کړ ما لره (یعنی شخه به وشي که تاخیر کړی موت) تر اجل نیستی نژدی پوری چه صدقه خیرات وکرم زه او شم زه له صالحانو نیکانو شخه (په موندلو د مافات سره نو فرمائی الله) او له سره به نه وروستی کوی الله هیڅ نفس لره (له مرگه) کله چه راشی نیته ئی

تفسیر: دا ښائی د منافقانو د دی وینا جواب وی چه ﴿ لَا تَتَّبِعُوا أَعْلَىٰ مَنْ جَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﴾ الآية - دی یعنی په خرڅ کولو کښی ستاسی ښه ده هر شخه خیرات او صدقات مو چه له لاسه پوره وی هغه ژر تر ژره هم دا اوس وکړئ - که نه موت او مړینه مو پر سر رسیدونکی ده نو هلته به افسوس او ارمان کوئ چه ولی مو شخه د الله تعالیٰ په لاره کښی ونه لگول ؟ کله چه مرگی د شوم او بخیل په سر باندی راځی نو هلته دی ارزو او تمنا کوی چه ای الله تعالیٰ ! شو ورځی نور می په مرگ کښی ډیل او معطلی وفرمایه ! چه زه ښه خیرات صدقات ورکرم - او ځان ښه سنبال کړی په اصلاح او توبه سره راشم . خو هلته به کله مهلت ورکاوه کیږی هر سری لره هومره عمر او نیته او میعاد چه تاکلی (مقرر) شوی دی د هغه د پوره کیدلو شخه وروسته د

یوی لحظی دپاره هم په هغه کښی څه دیل او تاخیر پېښیدونکی نه دی .
تنبیه: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ځنی منقول دی چه هغه دا غوښتنه او تمنا د قیامت په ورځ باندی حمل کوی او وائی چه بخیلان به د قیامت په ورځ کښی داسی ارزو او ارمان کوی چه کاشکی زه بیا د څه مدت له مخی دنیا ته ورشم او هلته ښه خیراتونه وکرم او ښی چاری وکرم او بیا په ښه اصلاح او توبی سره دلته راشم .

وَاللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

او الله ښه خبردار دی په هغه څه (ښه او بد) چه کوی ئی تاسی (نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی هغه الله تعالیٰ ته دا خبره هم ښه ورمعلومه او ښکاره ده - که بالفرض ستاسی مرگ ملتوی کړی یا مو له محشره د دنیا په لوری بیرته ورولیږی نو هلته به بیا څرنګه چاری وکړئ؟ هغه ته ګردی (تولی) پتی او ښکاره خبری معلومی او ښکاره دی او ستاسی پر ګردو (تولو) استعداداتو - او ظاهری او باطنی اعمالو احوالو ، اقوالو ، نیاتو افکارو باندی ښه خبردار دی او سم له هغه سره به له تاسی سره معامله او تګ کوی .

تمت سورة المنافقون بفضل الله تعالى

سورة التغابن مدنية وهي ثمانى عشرة آية وفيها ركوعان رقمها (۶۴) تسلسلها حسب النزول (۱۰۸)
نزلت بعد سورة التحريم
د «التغابن» سورت مدنی دی (۱۸) آیت دوه رکوع لری .
په تلاوت کښی (۶۴) او په نزول کښی (۱۰۸) سورت دی وروسته د «التحريم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَسْبَحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ① هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فِيكُمْ كَافِرًا وَمِنكُمُ الْمُؤْمِنُ ②

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی له علویاتو سره له آسمانونو او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی له سفلیاتو سره له ځمکی خاص هم دغه (الله) لره دی ملک باچائی (د ټول جهان) او هم ده لره ټوله ثناء ستاینه (صفت) ده او هم دغه (الله) په هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی . هم دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یی تاسی ځینی له تاسی کافر دی (په اصل خلقت کښی) او ځینی له تاسی مؤمن دی (په اصل خلقت او پیدایښت کښی).

تفسیر: د هر چا حکومت او ټولواکی (باچاهی) چه په دنیا کښی لیده کیږی په حقیقت کښی هغه د الله تعالیٰ سلطنت او ټولواکی (باچاهی) ده . او د هر سری چه ستاننه (صفت) او تعریف کاوه شی هغه په واقع سره د همغه الله تعالیٰ حمد ، ثناء او ستاینه (صفت) ده . هم دغه پاک الله تعالیٰ ځمونږ او د گردو (ټولو) مخلوقاتو خالق او پیدا کوونکی دی او ښائیږی چه گردو (ټولو) به په ده باندی ایمان راوړی وی او د هغه حقیقی منعم اطاعت به ئی کړی وی مگر ځینی کسان منکران شول او ځینی ایمانداران وگرځیدل بیشکه چه الله تعالیٰ هر سری ته داسی یو قوت او استعداد وربښلی دی چه د هر لوری د حرکت او د تگ قوت پکښی شته الله تعالیٰ رومیی کرد (ټول) خلق په صحیح فطرت سره پیدا کړل بیا ځینی پخپل همغه صحیح فطرت باندی ټینگ پاتی شول - او ځنی نور له شاوخوا له حالاتو څخه متاثر شو - خلاف له هغه څخه واوښتل او بله لیاره ئی غوره کړه چه الله تعالیٰ لره له پخوا د هم دی دواړو احوال ښکاره ؤ او پوهیده چه کوم سری پخپلی ارادی او اختیار سره به کوم لوری ته ځی ؟ او بیا به سم له هغه سره د سزا یا د انعام وړ (لائق) او مستحق گرځی دا خبری له خپلی پوه سره سم د ده په قسمت کښی لیکلی دی او ټاکلی (مقرر کړی) ئی دی چه هغه به داسی کیږی . د الله تعالیٰ محیط علم د دی مستلزم نه دی چه په دنیا کښی بله کومه اراده - اختیار - قوت او قدرت پاتی نشی دا مسئله ډیره دقیقه ده او مونږ پر دی باندی د یو ځان ته مضمون د لیکلو اراده کړی ده . والله
الموفق والمعين

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ③ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوْرَكُمْ ④ وَالِيَهُ الْمَصِيْرُ ⑤

او الله په هغه څه چه کوی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به درکری) پیدا کری ئی دی آسمانونه او ځمکه په تلبیر حق سره او صورتونه ئی ترلی دی ستاسی بیا ئی ښه ښائسته کری دی صورتونه ستاسی (په امتداد د قامت او په اعتدال د خلقت سره) او هغه (الله) ته بیرته ورتلل دی ستاسی (دپاره د جزاء)

تفسیر: په گردو (تولو) ساکنانو (ذی روحو) کښی د انسان خلقت ښه دی په لیدلو کښی ډیر ښه ښکاری . پخپلو ملکاتو او قواؤ کښی هم له کرد (تول) عالم څخه لوړ (اوچت) غور او ممتاز دی بلکه د تولو ښو مجموعه ده نو ځکه صوفیه د انسان وجود ته «عالم صغیر» وائی امام قشیری رحمة الله علیه فرمائی چه د انسان ظاهر الله تعالی مزین کری دی په کمال د قدرت خپل سره او باطن ئی مزین کری دی په جمال د قربت سره . **فتبارک الله احسن الخالقین** . **والحمد لله رب العلمین** .

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿۴۰﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِن قَبْلُ قَدْ آتَوْا أَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۴۱﴾

ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی او ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه پتوی تاسی او هغه څه چه ښکاره کوی ئی تاسی او الله ته ښه معلوم دی هغه پتی خبری چه په سینو زرونو ستاسی کښی دی ایا نه دی راغلی تاسی ته ای منکرانو خبر د هغو کسانو چه منکران شوی دی پخوا له دی نه پس وئی څکل وپال سزا د کار خپل او شته دوی ته (په عقبی کښی بی انتهاء) عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له تاسی څخه پخوا ډیر قومونه لکه عاد او ثمود او نور هلاک شوی دی او د آخرت عذاب جلا (جدا) دی دا خطاب د مکی مکرمی هستیلونکیو دپاره دی .

ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا

دا (عذاب دوی ته) د دی دپاره دی چه ؤ به دوی چه راتلل به دوی ته رسولان د دوی په ښکاره و دلائلو (د قدرت ځمونږ) سره نو ویل به دوی (تعجباً و تمسخرأً) چه ایا بشر سړی (لکه مونږ) لاره ښیې مونږ ته بیا به کافران شول (په رسولانو) او مخونه به ئی وگرځول (له دلائلو د قدرت ځمونږ نو هلاک به کړل دوی لره الله)

تفسیر: یعنی ځمونږ غوندی پر یوه سړی باندی ئی د لاری ښوونی او د هادی نوم ایښی او هغه ئی مونږ ته رالیږلی دی ؟ که مونږ ته هادی لیږونکی ؤ نو ښائی پرښته ئی رالیږلی وی گواکی د دوی په نزد د بشریت او رسالت په منځ کښی منافات ؤ نو ځکه هغوی خپلو ځانونو ته کفر غوره کړ او د پیغمبرانو د خبرو له منلو څخه ئی مخ وړاؤ .
تنبیه: له دی آیت ځنی دا خبره ثابتول چه رسول ته (بشر) ویل کفر دی انتهائی جهل او الحاد دی . پرته (علاوه) له دی څخه که څوک ووانی چه دا آیت د هغو سړیو په جهل او کفر باندی دلالت کوی چه د پیغمبرانو له بشریت څخه انکار کوی نو دا دعوی د پخوانیو دعوو څخه زیاته قوی ده .

وَاسْتَعْنَى اللَّهُ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ①

او بی پروا غنی دی الله (له ایمان د خلقو) او الله غنی بی پروا دی (له عبادت) او ډیر ستایلی شوی دی (بی له ستایلو د خلقو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ څه پروا ده که هغوی مخ واری - یا غاړه وغړوی نو الله هم له هغوی ځنی د خپل رحمت نظر اړوی

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَنْ يُبْعَثُوا

دعوی کوی هغه کسان چه کافران شوی دی چه له سره به بیا ژوندی راپورته نه کړی شی دوی

تفسیر: هم هغسی چه دغه کفار پخپل زعم د انبیاءو له رسالت څخه انکار کوی د بعث بعدالموت ځنی هم انکار کوی .

قُلْ بَلِي وَرَبِّي لَتُبْعَنَّ ثُمَّ لَتَنْبَوْنَ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿۵﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) هو بیا به ژوندی راپورته کړی شیع قسم دی په رب غما چه خامخا ژوندی پورته به کړل شیع هرورمو (خامخا) تاسی (پس له مرگه) بیا خامخا خبر به کړی شیع تاسی هرورمو (خامخا) په هغه شه چه کړی دی تاسی په دنیا کښی او دا (ژوندی پاغول جزاء ورکول) په الله بانندی دیر اسان دی .

تفسیر: یعنی د دوهم غلی بیا ژوندی کول او د گردو (تولو) حساب ، کتاب اخیستل الله تعالی ته کوم سخت او مکران او مشکل کار نه دی پوره یقین ولری ، چه دا کار ضرور کیدونکی دی د چا له انکار کولو څخه هغه تاکلی (مقرر کړی) شوی کار هیڅ وړاندی وروسته نه کیږی نو ځکه ښائی چه تاسی انکار پریددی ، او د هغی ورځی په فکر کښی ولویږئ .

فَاٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَالتَّوْرٰتِ الّٰذِيْۤ اَنْزَلْنَا وَاَللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۸﴾

نو ایمان راوړئ په الله او په رسول د ده (محمد) بانندی او په هغی رنا (رنرا) (قرآن) بانندی چه نازل کړی دی مونږ او الله په هغه شه چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به درکړی) .

تفسیر: یعنی ایمان سره عمل هم یو ضروری شی دی .

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغٰبِنِ ﴿۹﴾

(یاده کړه) هغه ورځ چه راجمع به کړی (او خبر به درکړی الله) تاسو لره په ورځ د جمع کیدلو (قیامت) کښی دا (ورځ چه ده) ورځ د نفعی او نقصان ده (چه مؤمنان جنت ته ځی او کافران په دوزخ کښی لویږی او غبن ئی ظاهریږی یا ځینی نیکان به هم په سبب د تقصیر د نیکی او د احسان خپل زیان وینی)

تفسیر: یعنی دوزخیان به ږه کیږی او جنتیان به کامیابیږی . ږه کیدل دا چه هغوی به د الله تعالی ورکړی قوتونه بی ځای لگولی وی ، رأس المال او پنگه (سرمایه) به ئی هم له لاسه وتلی

وی . بری دا چه د لویی فاندی په بدل کښی په زرھاؤ ښه مومی . اوس د هم دی خبری لږ څه تفصیل داسی راځی چه

وَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكْفِرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ

او هغه چه ایمان راوړی په الله او وکړی عمل نیک لری به کړی (الله) له ده څخه بدی د ده

تفسیر: یعنی هغه تقصیرات چه شوی وی د ایمان او ښو کارونو له برکته معاف او بشلی کیږی .

وَيُدْخِلُهُ جَدَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ①

او داخل به کړی (الله) دغه (صالح مؤمن) په هغو جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (خلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغه کښی ابدی همیشه دغه (مغفرت او جنت) بری خلاصی ډیر لوی دی .

تفسیر: یعنی هر څوک چه جنت ته ورسیری تول مرادونه ئی په لاس ورځی ځکه چه جنت د الله تعالی د لیدلو او د هغه د رضاء موندلو ځای دی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ② مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَمَنْ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ ③

او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو کوی آیتونو ځمونږ ته دغه کسان دی یاران ملگری د دوزخ تل به وی دوی په هغه (دوزخ) کښی او بد ځای د ورتللو دی (دا دوزخ) نه رسیری هیڅ مصیبت غم درد هیچاته مگر خو (رسیری) په اذن حکم د الله سره او هغه څوک چه ایمان ئی راوړی

دی په الله باندی لیاره بنیسی (الله) زړه د ده ته (د صبر او ثبات)

تفسیر: په دنیا کښی هیڅ یوه سختی او مشیت بی د الله تعالیٰ له رضاء - مشیت او ارادی څخه نه رسیږی کله چه مؤمنان په دی خبره باندی یقین او باور لری نو نه بنائی چه په هغه باندی خفه شی - بلکه په هر وقت او په هر حال باندی د هغه په فیصلی باندی رضاء وی او تل دی هسی وینا وکری .

نه شود نصیب دشمن که شود هلاک تیغت
سر دوستان سلامت که تو خنجر آزمائی

هم داسی الله تعالیٰ مؤمنانو ته د صبر او د تسلیم لاری ورښیی چه د هغه له برکته پر دوی باندی د عرفان او ایقان کرد (تول) ورونه پرانیستل کیږی او عجیبی او غیبی ښوونی او فائدی په برخه شی - او له باطنی کیفیاتو او قلبی ترقیاتو ځنی گتور او خوندور کیږی .

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۱۱

او الله په هر څیز باندی ښه عالم دانا دی (پر شاکرانو صابرانو) .

تفسیر: یعنی هغه تکلیف او مصیبت چه د الله تعالیٰ له لوری رارسیری د هغه عین علم او حکمت دی همغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه کوم یو له مونږ ځنی د واقعی صبر تسلیم او رضاء په سمه لاره ځی؟ او د چا زړه د کومو احوالو او کیفیاتو د مورد گرځیدلو وړ (لائق) دی؟

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلْغُ الْمُبِينُ ۱۲

او حکم ومني تاسی د الله او حکم ومني تاسی د رسول (د دغه الله) پس که مخ وگرځوه تاسی (له طاعته نو د تاسی نقصان دی رسول ته څه زیان نه رسیږی ځکه چه) نو بیشکه په رسول ځمونږ باندی رسونه ښکاره دی (او خپل تبلیغ ئی کری دی) .

تفسیر: یعنی په نرمی - سختی - تکلیف - راحت او په هر صورت کښی د الله تعالیٰ او د هغه د

رسول حکم و منیع ! که نه ستاسی خپل نقصان دی رسول الله صلی الله علیه وسلم خو تاسی ته تول
بڼه او بد درپوهولی دی او خپل فرض ئی ادا کړی دی او الله تعالی ته ستاسی له اطاعت یا
معصیت څخه هیڅ یو ضرر یا گنه (فائده) نه وررسیږی .

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللَّهِ فليتوكل المؤمنون ﴿١٣﴾

الله (یو دی) نشته هیڅوک وړ (لائق) د عبادت مگر خو هم دی او خاص
یواځی پر الله باندی پس توکل دی وکړی مؤمنان (چه د ایمان اقتضاء هم دا
ده چه مؤمنان دی خپل کار الله ته وسپاری)

تفسیر: یعنی معبود او مستعان یواځی د الله تعالی لوی ذات دی بل څوک د بندگی او د هیلې
او د اسرې وړ (لائق) نه دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عِدْوًا لَكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) بیشکه ځینی له
ښځو ستاسی او (ځینی له) ځامنو ستاسی دښمنان دی تاسی لره

تفسیر: ډیر ځلی داسی کیږی چه سری د ښځی او ځامنو په مینه او محبت کښی داسی اخته
کیږی چه د الله تعالی له یاده غافلپږی او د داسی تعلقاتو لامله (له وجی) نور ډیر خراب کارونه
هم کوی او له ډیرو ښو څخه بی برخی پاتی کیږی د ښځی او اولاد غوښتنی او د هغوی خوښ
ساتل هیڅ کله دی نه پریږدی چه بل شی ته خپل فکر واړوی ، د آخرت فکر تری هیرپږی کله
چه آل او عیال د سری د داسی ضرر او نقصان سبب وگرځی هغه ئی دوستان نه بلل کیږی بلکه
داسی دښمنان دی چه سری د دوی د دی دښمنی احساس نشی کولی نو ځکه الله تعالی مو
ویشوی چه ځانونه مو له داسی دښمنانو څخه ساتی ! او له هسی چارو ځنی لری گرځی چه د
هغو په وسیله دنیا تاسی ته ډیره ښه ښکاره شی او آخرت مو له یاده ووځی او د دنیا لامله (له
وجی) مو دین له لاسه وران شی . ولی داسی نه دی چه په دنیا کښی گردی (تولی) ښځی یا
توله اولاده او خپلوان هسی وی چه سری د آخرت له یاده غافلوی بلکه ځینی بختوری ښځی او
هلکان داسی هم وی چه له خپلو میرو (خاوندانو) او پلرونو سره د هغوی د دین په حفاظت کښی
مرستی(مدد) کوی او په ښو چارو کښی هغوی ته لار ښوونه او لاس نیونه کوی او هغوی ته
عابدی ښځی نعم الصحابت او نیک مرغی اولاده باقیات الصالحات گرځی (جعلنا الله منهم
بفضله ومنه) .

فَاَحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَعَفَّوْا وَتَصَفَّحُوا وَتَغَفَّرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۱۴﴾

نو عُحان و سائے تاسی له دوی شخه (په مقابل د حکم د الله او د دوی لحاظ مه کوئ) او که عفوه او گزشت و کړئ تاسو او مخ و گړخوئ تاسو او مغفرت و کړئ تاسی پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیانو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که دوی له تاسی سره دښمنی وکړه - او تاسی ته دینی یا دنیوی زیان ورسید نو د هغه اثر او اغیزه به داسی کبیری چه تاسی به په انتقام او کسات (بدل) پسې لویږی - او پر هغوی باندی به نامناسبه سختی شروع کوئ - نو له داسی کولو شخه به د دنیا انتظام خرابیږی تر هغه غایه پوری چه عقلاً او شرعاً گنجائش وی له هسی حماقتونو ، تفصیراتو غنی تیریرئ او بښی انتقام او کسات پسې مه گړخی ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره به الله تعالیٰ پر تاسی باندی مهربانی کوی او ستاسی خطاوی بښی

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَآ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿۱۵﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مالونو ستاسی او اولاد ستاسی یوه فتنه ازموښت دی او الله چه دی په نزد د ده دی اجر ثواب ډیر لوی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تاسی ته مال او اولاد درکوی - او تاسی پری ازموښی چه کوم یو له تاسی شخه په داسی فانی او زائلو شیانو کښی اخته کبیری ؟ او کوم یو له تاسی غنی د فانی شیانو د خپل آخرت پنگه (سرمایه) او ذخیره گړخوی ؟ او د آخرت ډیر لوی اجر او ثواب د دی غای پر حظوظو او مالونو باندی ښه بولی او ترجیح ورکوی ؟ او د آخروی باقی او غیر فانی نعمتونه هیروی او په بدل ئی دغه زائل او فانی شیان اخلی ؟.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ ﴿۱۶﴾

نو وویږیږئ تاسی له الله خومره چه توانیږئ تاسی واورئ (خبری د الله په سماع د قبول سره) او اطاعت کوئ (د احکام الله) او نفقه کوئ لگوئ ښه شیان دپاره (د نفعی) د عُحانونو خپلو

تفسیر: یعنی تر شو مو چه له وسه کیبری له الله تعالیٰ غنی وویریئ او په دی امتحان او ازموینه کښی ثابت قدم اوسئ او د هغه احکام واورئ او عمل پری وکړئ .

وَمَنْ يُؤْتِكُمْ شَيْئًا فَاُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿۱۴﴾

او هغه چه وساتلی شو له حرص بخیلی د نفس خپل څخه نو دا کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) په مراد رسیدلی (له عذابه په دواړو دارینو کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی به له نفقه کولو او له مال لگولو څخه ستاسی خپلی ښیگنی (فاندی) کیبری . او همغه سری بریالی (کامیاب) او په مراد رسیدی چه الله تعالیٰ د هغه زړه له دی اندیښنی غوښتنی غنی پاک ساتلی وی او حرص - بخل - طمع او کنسکی (شومتیا) لار پکښی ونه لری ! .

اِنْ تَقْرَضُوا لِلَّهِ قَرْضًا حَسَنًا يُّضَعْفَهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ

که چیری قرض پور (قرض) ورکړئ تاسی الله لره (په هغه څه چه فرمائی دی) قرض پور نیک (په محبت او اخلاص سره) نو دوچنده به کړی (الله ثواب د) هغه (پور) تاسی ته او مغفرت به وکړی (الله) تاسی ته .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی په اخلاص او نیک نیت سره له خپل حلال او طیب مال غنی صرف کړی او وئ لگوئ او تر څو الله تعالیٰ تاسی ته څو چنده له هغه غنی زیات ثواب درکړی او ستاسی گردی (تولی) خطاوی او تجاوزات وښی هم داسی یو مضمون پخوا له دی څخه هم تیر شوی دی پوره تقریر دی هلته وکوت شی .

وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿۱۵﴾

او الله ښه قدردان دی ښه تحمل والا دی (چه لږ قلوبی او ډیر ورکوی) .

تفسیر: د قدر پیژندلو خبره دا ده چه په لږ عمل سره ډیر ثواب ورکوی او تحمل ئی دا دی چه د گناه په لیدلو سره سم د لاسه عذاب نه مقرروی . بیا هم د ډیرو گناهکارانو جرم ښی او د ډیرو په سزا تخفیف کوی .

عِلْمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝

عالم پوهیدونکی د پت او ښکاره دی ښه غالب قوی دی دیر حکمت والا دی

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په ښکاره کارونو او پتو نیتونو باندی علیم او خبیر ښه دانا او بینا دی او سم د خپل زبردست قوت او حکمت سره هر چاته بدل ورکوی

تمت سورة التغابن بفضل الله تعالى ومنه والله الحمد والمنة

سورة الطلاق مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رکما (۶۵) تسلسلها حسب النزول (۹۹) نزلت بعد سورة الإنسان

د «الطلاق» سورت مدنی دی (۱۲) آیت (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۵)

او په نزول کښی (۹۹) سورت دی وروسته د «الإنسان» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ

ای نبی (ووايه امت خپل ته) کله چه اراده وکړئ طلاقوئ تاسو ښځی (خپلی چه مدخول بهاوی او صغیره آيسه حامله نه وی) نو طلاقوئ په (وقت د) عدت د دوی کښی (په طهر کښی چه خالی له جماع وی)

تفسیر: اگر که دلته مخاطب نبی صلی الله علیه وسلم دی مگر په واقع کښی گرد (تول) امت

مخاطب دی . یعنی کله چه کوم سړی بیا په کوم ضرورت یا د مجبوریت له کبله (وجی) د

خپلی ښځی د طلاق ورکولو اراده وکړی . نو ښانی چه هغه دی په عدت سره طلاق ورکړی .

(البقرة) سورت کښی راغلی دی چه د مطلقى عدت درى حیضه دی لکه چه هم دا ءمومر د

حنفیانو مذهب دی نو ځکه له حیض څخه پخوا د طهر په وقت کښی ښانی طلاق ورکړ شی تر

څو تول حیض پر شمیر کښی راشی فرض ئی کړئ که د حیض په وخت کښی طلاق ورکوی نو

هغه حیض چه طلاق پکښی ورکړی شوی وی له دوو حالتو څخه خالی نه دی په عدت کښی

شمیرلی کیبری؟ یا نه. که هغه د حیض ورغی په عدت کښی شمیرل کیبری نو طلاق د ایقاع غخه پخوا هومره مدت د حیض چه تیر شوی وی هغه له عدت غنی لبریری؟ او پوره دری حیض د عدت دپاره پاتی کیبری. او که ئی نه وی شمیرلی کله چه پرته (علاوه) له موجوده حیض غخه دی نور دری حیض بنائی وگوری او دا حیض ئی له هغو دری حیضو غخه زیات وی. نو غکه مشروعه طریقه دا ده چه په طهر کښی دی طلاق ورکری شی او له احادیثو غخه هم دا قید ثابتیبری چه په هغه طهر کښی چه کوروالی او صحبت پکښی نه وی شوی بنائی میره (خاوند) خپلی بنغی ته طلاق ورکری

وَأَحْضُوا الْعِدَّةَ

او وشمیرئ وساتئ تاسو عدت (د بنغو خپلو)

تفسیر: نارینه او بنغی دواړه ته بنائی چه دا خبره په یاد ولری چه چیری د غفلت او سهوی په وسیله له دوی غنی کومه سهوه او بی احتیاطی ونشی او غه لاندی باندی په منغ کښی رانشی او هم بنائی چه طلاق داسی ورکری شی چه د عدت په شمیر کښی هیغ شانی دیروالی او لبروالی رانشی لکه چه په پاس تفسیر کښی وویل شو

وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ

او ووبریبرئ تاسو له الله چه رب (پالونکی) د تاسی (دی) مه وباسئ (ای میرو «خاوندانو») دغه (بنغی خپلی) له کورونو خپلو غخه (چه پکښی اوسی دوی تر هغه پوری چه ئی تیر شی عدت)

تفسیر: یعنی له الله غخه ووبریبرئ او په شرعیه و احکامو باندی پابندی ولرئ ل چه له هغو غخه یو حکم دا دی چه د حیض په حالت کښی دی طلاق ور نه کړ شی! او دری طلاق دی یو محای ور نه کړ شی! او مطلقه بنغی دی له کوره د باندی ونه ایستله شی! او د دی په شان د الله اکرم شان و اعظم برهانه نوری بنوونی هم په اخلاص سره منع!

وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ

او نه دی وخی دغه (بنغی) هم پخپله له کورو نه تر شو چه عدت د دوی تیر شی) مگر هلته چه راشی دوی په فاحشه بی حیائی ښکاره سره (لکه زناء)

تفسیر: یعنی بیخی دی پخپله خوښه هم نه وخی ځکه چه دا سکنی محض حق العبد نه دی چه د هغه په رضاء سره ساقطه شی بلکه حق الشرع دی هو! که ښځه کومه ښکاره بی حیائی وکړی - یا په بدو چارو څغرد (ضد) وکړی یا د غلا مرتکبه شی یا د ځینو علماؤ په قول ژبه وکړی - یا تل په جنگ جنجال او جگړه کېښی لگیا وی او بی له غمه او خفګانه ئی بل کار نه وی نو ایستل ئی روا دی که دا ښځه بی موجه له کوره ووخی نو دا په خپله د دی د صریحی بی حیائی یو کار دی!

وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ

او دا (احکام) حدود اندازه کړی شوی د الله دی او هر هغه چه تیرپیری له حدودو د الله څخه نو په تحقیق ظلم ئی کړی دی په ځان خپل باندی

تفسیر: یعنی گناهکار شوی دی د الله تعالیٰ په نزد د سزا موجب وگرځید.

الْتَدْرِی

نه پوهیږی (ته ای طلاق کونکیه! یا نه پوهیږی هیڅ نفس)

تفسیر: د لاندی ترجمه شیخ الھند رحمة الله علیه په نه پوهیږی سره چه د غائب مؤنث صیغه ده کړی ده چه «نفس ته» راجع شی چه سماعی مؤنث دی او تری ښکاره شی چه دا خطاب طلاق ورکونکی ته دی نه نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته

لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ①

ښائی چه الله پیدا کړی وروسته له دی طلاق کوم ښه کار او نوی صورت لکه رجوع له طلاقه .

تفسیر: یعنی ښائی چه بیا د دواړو په منځ کېښی روغه او صلحه وشي او په طلاق باندی پښیمان او نادم شی

وَإِذَا بَلَغَ الْأَجَلُ فَأَمْسُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ قَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ

بیا نو کله چه ورسپړی دغه (بنځی) نیتی خپلی ته نو وساتئ (تاسی ای میرو «خاوندانو») دوی په معروف نیکی ښه شان سره یا جلا (جدا) شی تاسی له دوی ځنی په معروف نیکی ښه شان سره

تفسیر: یعنی په رجعی طلاق کښی کله چه عدت ختمیلو ته نژدی شی نو تاسی لره له دوو چارو څخه د یوی چاری اختیار دی چه یا د عدت له ختمیلو څخه پخوا سم له دستور هغی بنځی ته رجعت او خپلی نکاح ته دوام ورکړئ! یا د عدت په ختمیلو سره په معقولی طریقې باندی له هغی څخه جلا (جدا) شی! مطلب دا که د نکاح ټینگ ساتل مقصد وی نو په هغه وقت کښی او که ئی شلول مطلب وی نو په دغه وقت کښی ځنډ (تینګوالی) پری وکړئ! او په دواړو صورتونو کښی د انسانیت، شرافت اصولو ته په درنه سترګه وګورئ! او داسی هم مه کړئ چه ساتنه ئی مقصود نه وی او خامخا د عدت د اوږدوالی دپاره رجعت وکړئ یا د ساتلو په صورت کښی هغی ته ایذا ورسوی او طعن او تشنیع ورواړئ!

وَأَشْهُدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ

او شاهدان نیسئ تاسی (په دغه رجوع باندی) دوه خاوندان د عدل له تاسی څخه

تفسیر: یعنی وروسته له طلاق ورکولو او پخوا د عدت له پوره کیدلو که د نکاح بیا ساتل غواړی نو په دی رجعت باندی دوه شاهدان ونیسی تر څو د خلقو په نزد متهم نه شی.

وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ

او ښه اداء کړئ تاسی شهادی (ای شاهدانو په وقت د حاجت کښی د) پاره د (ثواب او رضاء د) الله

تفسیر: په دی کښی شاهدانو لره هدایت دی چه د شهادی ورکولو په وقت کښی کړه او خرابه خبره ونه کړی او سمه صافه او درسته خبره ووايئ!

ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

دا (ساتنه په نیکی سره) نصیحت کاوه شی په دی سره هغه چاته چه وی چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی ورستی (د قیامت) باندی

تفسیر: د جاهلیت په زمانه کښی پر ښځو باندی زیات ظلمونه کیدل او له ښځو سره هسی سلوک جاری ؤ لکه چه له غواؤ او خرونو سره ئی کوی یا له خورا (دیر) سختو او ذلیلو بندیانو سره کاوه شی ځینی ښځی سل سل کرته طلاقولی خو سره د هغه به هم د هغوی د مصیبت دوره پای (آخر) ته نه رسیده په قرآن په څو څو ځایونو کښی د دی وحشیانه و مظالمو او بی رحمیو په خلاف ویناوی کړی دی او د نکاح او د طلاق په حدودو او حقوقو باندی په دیر ښه ډول (طریقه) سره زور غورځولی دی بالخصوص د دی سورت په منځ کښی په نورو حکیمانہ ؤ هدایتو او نصیحتو کښی یو نهایت جامع او مانع او تول ښوونکی اصول بیان فرمایلی دی چه

﴿ فَأَسْلَمْنَ بَعْرُونِ أَوْ قَارِئُونِ بَعْرُونِ ﴾ دی چه د هغه حاصل دا دی چه که ئی ساتی

نو په معقوله ډول او طریقی سره ئی وساتئ ! او که ئی پرېږدئ نو هم په معقوله طریقه سره ئی پرېږدئ ! خو له دی ښو او زړینو نصیحتو څخه هغه سری منتفع او گتور کیدی شی چه په الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم او په آخرت باندی یقین لری ځکه چه هم دا باور او یقین د انسان په زړه کښی د الله تعالی ویره او خوف پیدا کوی او د هم دی ویری لامله (له وجی) دا خیال د انسان په فکر کښی پیدا کیږی همغسی چه یوه کمزوره ښځه له بخته او اتفاقه ځمونو په منگلو او قبضه او اقتدار کښی راغلی ده مونږ هم تول د یوه لوی قهار الله تعالی په قبضه او اقتدار کښی پراته یو هم دا یو خیال دی چه په هر حال کښی سری له ظلم او تعدی څخه ساتی او د الله تعالی په امر منلو باندی اړوی د دی دپاره په دی سورت کښی په مخصوص ډول (طریقه) سره په اتقاء پرهیزگاری او د الله تعالی په ویره باندی زیات امرونه او توصیوی شوی دی .

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٤٥﴾

او هغه څوک چه ویریری له الله ځان ساتی له معاصیو وږه گرځوی ده ته یو ځای د وتلو (له دنیوی او آخروی غمونو نه)

تفسیر: یعنی له الله تعالی ځنی ویریری ! او د هغه د احکامو تممیل په هر حال کښی وکړئ ! که څه هم له دیرو مشکلاتو او شندانو سره مخامخ شی ځکه چه الله تعالی د هغو گردو (تولو) مشکلاتو ځنی د وتلو لاره درخلاصوی او په سختیو کښی د گزاری وسیلی هم در برابروی .

وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

او رزق روزی به ورکری (الله) ده ته له هغه (عَایه) چه گمان به نه کوی دی

تفسیر: د الله تعالی ویری د دواړو دارینو د خزانو کنجی ده او د گردو (تولو) بریو او کامیابو وسیله ده له هم دی غنی گرد (تول) مشکلات اسانپیری بی قیاس او بی گمانه ئی رزق روزی او خواړه ور رسپوی ، گناهونه ئی بېنل کیږی جنت ورحاصلپیری ثواب ئی زیاتپیری او یوه عجیبه د زړه دادینه (تسکین) - سکون - اطمینان او خوښی په برخه او نصیب راغی چه د هغه لامله (له وجی) بیا هیڅ یوه سختی لکه سختی نه ورښکاری - او گردی (تولی) پریشانی او ربرونه (تکلیفونه) ئی پخپله ورکیږی په یوه حدیث کښی راغلی دی که د دنیا گرد (تول) خلق په هم دی آیت باندی په اخلاص سره منکولی ولگوی نو گردو (تولو) نری والانو (اهل دنیا) ته هم دا هدایت بس او کافی دی .

وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ
لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣١﴾

او هغه څوک چه توکل وکری په الله باندی نو دغه (الله) بس کافی دی ده لره (په دواړو جهانو کښی) بیشکه الله رسیدونکی دی امر کار خپل ته په تحقیق گرغولی ده الله هر غیز لره اندازه (نو هر څه کیږی په تقدیر د الله سره نو هم ده ته پکار ده سپارنه د هر کار خپل)

تفسیر: یعنی پر الله تعالی باندی هیله (امید) او اسره ولری او یواغی پر وسائلو او اسبابو باندی تکیه ونه کری! د الله تعالی قدرت په دی اسبابو اړه (انحصار) نه لری د کوم کار د کولو اراده چه الله تعالی وفرمائی هغه هر ورو (خامخا) پوره کیدونکی دی اسباب او وسائل هم د ده د مشیت تابع دی هو! د هر غیز اندازه د هغه له خوا تا کلی (مقرر) شوی دی چه سم له هغه سره هغه ښکاره کیدونکی ده نو ځکه که د کوم غیز په حاصلیدلو کښی څه دیل ښکاره شی نو متوکل لره نه ښائی چه ځان خپه یا پریشان کری .

وَالَّذِي يَسْتَعِينُ مِنَ الْمَلِئِطِ مَنْ سَأَلَكُمْ إِنْ أَرَبْتُمْ فَعَدَّ تَهُنَّ
ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَالَّذِي لَمْ يَحْضَرْ ط

او هغه ښځی چې ناامیده شوی وی (په سبب د کبارت یا د مرض) له حیضه له ښځو ستاسی ځنی که چیری په شک کښی ئی تاسی نو عدت د دوی دری میاشتی دی او هم داسی ښځی چې نه وی شوی حائضه (په سبب د صغارت نو دری میاشتی عدت دی تیروی)

تفسیر: یعنی پاک قرآن د مطلقى عدت لکه چه د «البقرة» په سورت کښی هم راغلی دی دری حیضه ښوولی دی که شبهه او شک پیدا شی چه چاته حیض ور نشی یا د دیر عمر او منگ لامله (له وجی) ئی حیض بند شوی وی نو د هغی عدت به څو وی ؟ دا ئی راښکاره کړه چه دری میاشتی دی .

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او (ښځی) خاوندانی د بار گیدی (حاملتی بلاریی) عدت د دوی دا دی چه کیږدی دوی بار خپل (وځیگوی مولود دغه طلاقى یا چه میره (خاوند) ئی مر شوی وی) (یعنی د حاملی عدت بچی کیږدو پوری دی)

تفسیر: د جمهورو په نزد د حاملی عدت د هغی د حمل تر وضعی او د مولود تر ځیگولو پوری دی که څه هم هغه یوه لحظه او شیبه وروسته وی یا تر دیرو میاشتو پوری وځنډیږی (ایسار شی) په دی کښی د مطلقى او د کوندى حکم یو دی (کما هو مصرح فی الاحادیث)

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ۚ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَكْفُرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ۝

او هغه څوک چه ویرېږی له الله ځان ساتی له معاصیو نو ویه گرځوی الله ده ته کار د ده کښی اسانی دا (چه ویلی شوی دی) امر حکم د الله دی چه نازل کړی دی تاسی ته او هغه څوک چه ویرېږی له الله ځان ساتی له معاصیو نو لری به کړی الله له ده څخه گناهونه د ده او لوی به کړی (الله) ده لره اجر ثواب (د ده)

تفسیر: د هری جملی په آخر کښی د اتقاء او د الله تعالی اکرم شانه اعظم برهانه د ویری مضمون په مختلفو اسالیبو او ډول ډول (قسم قسم) پیرایو سره ئی تکرار کړی دی تر څو

لوستونکی د هغه د بار بار ویلو څخه ډیر وینې او متنبه شی چه د ښځو په معاملاتو کېښی د دی اتقاء او پرهیزگاری ضرورت ډیر زیات دی .

اَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجُوهِكُمْ

واوسوئ دا (ښځی طلاقې کړی شوی) په هغه ځای کېښی چه پکښی اوسیرئ
تاسی (سم) له طاقت د تاسی (چه توانیرئ !)

تفسیر: د نارینه په ذمه باندی ضرور دی چه خپلی مطلقې ښځی ته تر عدت پوری هستوگنی دپاره کور ورکړی چه هغه ته «سکنی» وایه شی نو کله چه سکنی واجبه شی نو نفقه هم د هغه په ذمه ثابتیري ځکه چه ښځه دومره موده د ده په کور کېښی مقیده او محبوسه (بنده) پاتی کېږی د قرآن کریم د دی الفاظو اشاره په هم دی لوری ده ﴿ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجُوْهِكُمْ وَرَاٰ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَلَيَّوْنَ ﴾ کله چه نارینه هغه ښځه له خپل مقدور او حیثیت سره سمه په خپل کور کېښی پریږدی ښکاره ده چه دا خبره دی لره هم متضمنه وی چه د هغی د خوراک او پوښاک مناسب بندویست هم وکړی لکه چه د ابن مسعود رضی الله تعالی عنه په مصحف کېښی دا آیت داسی ؤ **(اَسْكُنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ وَاَنْفَقُوا عَلَيْهِنَّ مِنْ وُجُوْهِكُمْ)** څمونږ د حنفیانو په نزد دا د سکنی او د نفقی حکم هر ډول (طریقه) مطلقې لره عام دی د رجعیه قید پکښی نشته ځکه هغه بیان چه له ږومبی څخه راغلی دی لکه د انسی - صغیری او حاملی د عدت مسئلی په هغه کېښی هیڅ یو تخصیص نشته بیا په دی کېښی بلاوجه تخصیص ولی وکړی شی ؟پاتی شو د فاطمی بنت قیس حدیث چه په هغه کېښی هغه وائی چه میره (خاوند) می ماته دری طلاق راکړی ؤ - نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم ماته سکنی او نفقه ونه تاکه (مقرر نه کړه) او له دی حدیث څخه فاروق اعظم - عائشی صدیقی او نور صحابه ؤ رضوان الله تعالی علیهم اجمعین او تابعینو رحمهم الله تعالی اجمعین انکار فرمایلی دی بلکه فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه تر دی پوری هم ویلی دی چه «مونږ د یوی ښځی په وینا سره د الله تعالی کتاب او د هغه د رسول سنت نشو پریښودی چه دا هم مونږ ته نه دی معلوم چه هغه پښه د دی ښځی په یاد پاتی ده که نه» ښکاره ده چه فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه له کتاب الله څخه په هم دی خبری باندی پوهیدلی دی چه ثلاثه مطلقې ته نفقه او سکنی واجبه ده ، او د هغه په تائید د رسول الله صلی الله علیه وسلم کوم سنت هم ورسره موجود ؤ لکه چه (طحاوی) او نورو داسی راویتونه نقل کړی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالی عنه په تصریح سره بیان پکښی کړی دی چه «دا مسئله می له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی ده» په «دارقطنی» کېښی د جابر رضی الله تعالی عنه یو حدیث په دی باره کېښی صریح دی اگر که د هغه د څښنو راویاتو نورو رفع او وقف کلام کړی دی بل دا هم امکان لری چه حضرت نبوی به له دی جهته فاطمی بنت قیس ته د

سکنی تجویز نه وی فرمایلی چه دی خپل خسر سره ژبه او ویل کول او ناوړی (غلطی) خبری ویلی لکه چه په غځینو نورو روایتونو کښی شته نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم امر حکم ورکړ چه دا دی د هغوی له کوره ووغی نو کله چه سکنی پاتی نه شوه نو نفقه هم ساقطه شوه لکه هغه ښځه چه بی د میره (خاوند) له پوښتنی له کوره د باندی درومی نفقه ئی تر هغه پوری ساقطیږی چه بیرته د خپل میره (خاوند) کره راشی **نبه علیه ابوبکر الرازی فی احکام القرآن** برسیره په دی په (جامع ترمذی) او نورو کښی غځینی داسی روایتونه هم شته چه فاطمی ته د نفقی دپاره څه غله ورکری شوی وه خو هغی له هغه مقدار څخه زیاته غوښتنه وکړله چه هغه ونه منله شوه نو مطلب ئی داسی شو چه رسول مبارک د دی د هغی زیاتی نفقی تجویز منظور ونه فرمایه چه د نارینه له لوری ورکړه شی والله اعلم بالصواب هو! دا خبره مو هم په یاد وی چه نسائی - طبرانی او مسند امام احمد رضی الله تعالی عنه په غځینو روایتو کښی فاطمی بنت قیس د رسول الله صلی الله علیه وسلم صریح ارشاد داسی نقل کری دی چه سکنی او نفقه یواغی هغی مطلقی لره دی چه د هغی د رجعت امکان وی خو د دی روایتو سندونه دومره زیات قوی نه دی «زیلعی» د (هدایی) په تخریج کښی په دی باندی بحث کری دی هلته دی وکوت شی!

وَلَا تَنْصَرُوا لَهُنَّ لِتَضْمَنُوا عَلَيْهِنَّ

او مه کوئ اراده د ضرر تاسی د دغو (مطلقانو) لره چه تنگوئ به (ځایونه او نفقی) په دوی باندی

تفسیر: یعنی ای میرونی (خاوندانو) ضرر مه رسوئ تاسو دی ښځو طلاقو شوو ته په ځای د هستوگنی چه هغوی په تنگ شی او په وتلو سره مجبوری شی.

وَأَنْ كُنَّ أُولَاءِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او که چیری وی دغه (ښځی) خاوندانی د بار گیدی (حاملانی بلاری) نفقه کوئ تاسی پر دوی باندی تر هغه پوری چه کیږدی دوی بار (حمل د گیدو) خپلو (په غځیدلو سره)

تفسیر: د حمل مدت کله چه دیر اوږدیږی نو هغه په خصوصیت سره راوښود چه په هغه کښی که هومره اوږدوالی هم وشی خو د حمل تر غځیږیدلو پوری ښائی هغی ته دی نفقه ورکړه شی او داسی دی ونه کری چه درمی میاشتی نفقه ورکری او بیا ئی بنده کری.

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأَنْتُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ بِمَعْرُوفٍ

نو که تی ورکاؤ دوی (پس له طلاقه) اولاد د تاسو لره پس ورکړئ تاسی هغوی لره مزدوری د هغوی او مصلحت مشوره کوئ (ای ښځو او میرو (خاوندانو) په حق د مولود خپل) په منځونو خپلو کښی په معروف نیکی سره

تفسیر: یعنی که له وضع حمل څخه وروسته ښځی ستاسی له خاطره وړوکی ته شودی ورکوی نو اجرت ئی ښائی هومره ورکړ شی لکه نورو تی ورکونکیو ښځو ته ورکاوه کیږی . او سم له دستوره په معقوله طریقی سره یو له بله د دی وړوکی په نسبت مشوره وکړی او لازمه قراردادونه وتړی او خامخا ضد او خراب تگ ونه کړی! او یو له بل سره د نیکی سلوک وکړی. نه دی ښځه د شودو له ورکولو څخه غاړه غړوی. ! او نه دی نارینه له هغی غنی مخ اړوی چه بلی ښځی ته د دی وړوکی ورکړی چه د ده د مور په ځای بله ښځه په اجرت سره تی ورکړی.

وَأَنْ تَعَاوَزَكُمْ فَتَرْضَعْنَهَا أُخْرَى ①

او که سختی وکړئ تاسی (ای والدینو په تی ورکولو او اجرت کښی) نو لپاره د تی ورکولو دی طلب کړی هغه (مولود) لره بله ښځه (یعنی دائی دی ورته ونیسی او په مور باندی دی زور نه کوی)

تفسیر: یعنی که د مخالفت - ضد لامله (له وجی) ښځه په شودو ورکولو باندی راضی نشی نو نارینه دی هرورمو (خامخا) هغی ته نه گوری او بله ښځه دی پیدا کړی چه هغه کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکړی. او که نارینه پر هغی ښځی باندی خپل وړوکی نه پالی او شودو ته ئی نه پریږدی نو خامخا به بله کومه ښځه پیدا کیږی. او په دواړو صورتو کښی به بلی ښځی ته څه ورکول کیږی - نو ولی هم دا شی د همغه وړوکی مور ته ورنه کړ شی چه هم وړوکی په ارام او خوشاله - او هم مور پری داده او بی پروا شی.

لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ
اللَّهُ لَا يَكُفُّ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَاتَ هَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ①

نو نفقه دی ورکوی (مطلقانو او مرضعانو ته) خاوند د طاقت له طاقته شتو خپلو نه او هغه چه تنگ کر شی په ده باندی رزق د هغه پس نفقه دی کوی له هغه غنی چه ورکوی وی هغه لره الله نه ورکوی تکلیف الله هیخ نفس لره مگر خو په هغه قدر چه ورکوی وی هغه لره له ماله) ژر به ښکاره کوی الله پس له سختی تنگی شخه اسانی فراخی

تفسیر: یعنی د وړکی خرڅ پر پلار باندی دی. مال او شته والا دی د خپل مال او شتو په نسبی خرڅ او نفقه ورکوی فقیر - اکرب او نادار دی د خپل نشتوالی په حیثیت نفقه خرڅ کوی. که د کوم سری په برخه ډیره فراخی او شته نه وی او د الله جل جلاله له ډیره لره لره او خواړه په برخه شوی وی نو دی په هغه کښی د خپل گنجائش او قوت په نسبت خرڅ کوی ځکه چه الله تعالی هیچاته د هغه له طاقت شخه زیات تکلیف نه ورکوی کله چه کوم سری په تنگه کښی هم د هغه له احکامو سره خرڅ وکړی نو الله تعالی به هغه سختی او تنگه په اسانی او فراختیا سره وړ بدله کوی.

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أُمَّ رَبِّهَا وَرَسُولِهِ فَمَآ سَبَّهَا حِسَابًا شَدِيدًا
وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا ثَكْرًا ۝

او ډیر ؤ له کلیو شخه چه مگر ځیدلی سرکښی کوی وه له امره حکمه د رب خپل او له (امرہ حکمه) د رسولانو د دغه (الله) شخه نو حساب به وکړو مونږ له هغوی سره حساب سخت (په قیامت کښی) او په عذاب به کړو مونږ هغوی په عذاب نا آشنا ناکاره سخت سره.
شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده چه «او څومره (ډیر) ؤ له کلیو نه چه سرکښی کوی وه له حکمونو د رب خپل نه او له رسولانو د ده نه پس حساب مو وکړ له هغوی سره حساب سخت او په عذاب مو کړ هغو په ناکاره ناخپه عذاب سره

تفسیر: یعنی د شریعت د احکامو مخصوصاً د ښځو په نسبت د گړدو (تولو) حکمونو پوره پابندی ولری که نافرمانی وکړی نو په یاد ئی ولری چه څومره کلی او ښارونه د الله تعالی او د ده د رسولانو د نافرمانی لامله (له وجی) ویجاړ او وران شوی دی. کله چه هغه خلق د تکبر او ځانمنی (لوی) آخری درجی ته ورسیدل او مونږ د هغوی حساب او کتاب ښه او کلک

واخیست او د هغوی یو عمل مو هم بی له پوښتنی پری نښود. او تول مو په هسی سخت عذاب او افت کښی اخته کرل چه د هغه نظیر او ثانی پخوا له هغه شخه هیخ لیدلی شوی نه و.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿۶۵﴾

نو (وڅکله یا) وبه څکی هغوی سزا د کار خپل (په دنیا کښی) او دی عاقبت آخر د امر کار د دوی زیان (په آخرت کښی چه حرمان دی له جنتونو).

تفسیر: یعنی هغه سودا - بیع او شری او پلورل او پیرودل (اخستل خرڅول) چه په تول عمر کښی کری و اخر ئی په هغو کښی سخت نقصان وموند تر دی چه پنگه (سرمایه) ئی هم له لاسه ووتله.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ﴿۶۶﴾

تیار کری دی الله هغوی ته عذاب سخت (په دارینو کښی)

تفسیر: د مخه د دنیوی عذاب ذکر و دا د آخروی عذاب ذکر دی

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا ﴿۶۷﴾

نو وویریږئ له الله ځان وساتئ ای خاوندانو د عقلونو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی

تفسیر: یعنی د دی عبرتناکو واقعاتو له اوریدلو شخه عقلمند ایماندارانو ته ویریدل په کار دی او مونږ لره داسی کار کول نه ښائی چه د هغه لامله (له وجی) د الله تعالی د قهر او د خپگان مورد وگرځو العیاذ بالله.

قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿۶۸﴾

په تحقیق نازل کری دی الله تاسی ته ذکر نصیحت (قرآن)

تفسیر: یعنی قرآن که له (ذکر) غنی (ذاکر) مراد وی نو هغه پخپله رسول دی.

رَسُولًا تَبَيَّنُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ

رسول (چه محمد) دی لولی په تاسی باندی آیتونه د الله چه ښکاره ظاهر کونکی دی (د احکامو)

تفسیر: یعنی ښکاره نښی او آیات چه په هغو کښی د الله تعالیٰ احکام په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اورولی شوی دی.

لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

دپاره د دی چه وباسی (الله) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی او کړی دی ښه عملونه له ظلمتونو تیارو (د جهل او کفر) څخه رڼا (رنرا) (د علم او ایمان) ته

تفسیر: یعنی د کفر او د جهل له ظلمت او تیارو غځی ایستلی د ایمان او د عمل رڼا (رنرا) ته مو لار ښوولی ده

وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقًا ۝

او هغه چه ایمان راوړی په الله باندی او وکړی ښه (عمل) نو داخل به کړی (الله) ده لره په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو ونو) د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به اوسیدونکی وی دوی په هغو کښی ابدی همیشه په تحقیق ښه ورکړی دی الله هغه ته رزق روزی

تفسیر: او له جنت څخه زیات ښه رزق - خواړه او روزی چیری موندل کیږی.

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ ط

الله هغه (ذات) دی چه پیدا کری دی اوه آسمانونه او (پیدا کری دی) له
 ءمکی خخه هم په مثل د دی (اوه آسمانونه اوه ءمکی)

تفسیر: یعنی اوه ءمکی هم پیدا کری دی لکه چه د (ترمذی) او نورو په احادیثو کښی راغلی
 دی. په دوی کښی احتمال شته چه په سترگو سره وکتل شی - او احتمال لری چه په نظر کښی
 رانشی خو خلق هغه د ستوری (کواکب) په نامه پیژنی لکه مریخ غوندی چه د هغه په نسبت د
 اوسنو پوهانو او حکماؤ داسی گمان دی چه په هغه کښی غرونه او سیندونه ودانی او نور ژوندی
 شیان شته پاتی شوه دا خبره چه په حدیث کښی د دی ءمکی شتوالی د دی ءمکی لاندی وارد
 شوی دی ښائی هغه د هغو د ءمینو حالاتو او اعتباراتو په نسبت وی او په ءمینو حالاتو کښی
 کیدی شی چه هغه ءمکی له دی ءمکی خخه پاس ورشی هر څه د ابن عباس رضی الله تعالی عنه
 هغه اثر چه په کښی «آدم کآدمکم» او نور راغلی دی د هغه د شرحی موقع نشته په (روح
 المعانی) کښی په دی باندی پوره خبری شوی دی او د حضرت مولانا محمد قاسم رحمة الله علیه
 په ءمینو رسالو کښی د هغه په شاؤ خوا کښی ښی خبری او څرگند (ښکاره) ونی شته او د هغه
 هر لوری ښه ښکاره شوی دی. کپیری چه له اوه ءمکو خخه د دنیا اوه براعظم مراد وی «برهان
 الدین کشککی»

يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ

نازلیری امر حکم (د الله) په منع د دغو (آسمانونو او ءمکو) کښی

تفسیر: یعنی د عالم د انتظام او تدبیر لاره د الله تعالی تکوینی او تشریحیه احکام په آسمانونو
 او ءمکه کښی راښکته کیری.

لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ع

(پوهوی مو) تر څو چه وپوهیری تاسی چه بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه
 اراده وفرمانی) ښه قادر دی (چه ءمیني دغه جریان د احکام نی دی په ءمکه
 او آسمان کښی) او (پوه شی!) بیشکه چه الله په تحقیق احاطه فرمانلی
 رسیدلی دی هر شی ته له جهته د علمه قدرته.

تفسیر: یعنی د آسمان او د ځمکې د پیدا کولو او د هغو د انتظامی احکامو له جاری کولو څخه دا مقصود دی چه د الله تعالی د علم او د قدرت د صفاتو اظهار وشي دا خبره د «ابن قیم رحمة الله علیه» له لوري په (بدائع الفوائد) کښي څرگنده (ښکاره) شوی ده. نور صفات په هم دی دوو صفتونو سره څه نه څه تعلق لری د صوفیه ؤ د دی مشهور حدیث مضمون چه «كنت كنزاً مخفياً فاحببت ان اعرف» دی اکر که د محدثینو په نزد صحیح نه دی خو ښائی چه هغه مضمون د دی آیت له مضمون څخه مستفاد شوی وی والله تعالی اعلم.

تمت سورة الطلاق والله الحمد والمنة

سورة التحريم مدنية وهي اثنتا عشرة آية وفيها ركوعان

رقمها (۶۶) تسلسلها حسب النزول (۱۰۷)

نزلت بعد سورة الحجرات

د «التحریم» سورت مدنی دی (۱۲) آیتونه او (۲) رکوع لری په تلاوت کښي (۶۶) او په نزول کښي (۱۰۷)

سورت دی وروسته د «الحجرات» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د (الاحزاب) د سورت په تفاسیرو کښي تیر شوی دی کله چه الله تعالی مسلمانانو ته بری او فتوحات وښل او گرد (تول) مسلمانان سره ښه اسوده شول نو د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم مطهراتو ازواجو ته هم دا خیال پیدا شو چه مونږ به ولی په خوشالی سره ژوندون نه کوو؟ نو ځکه دوی ټولو سره لاس یو کر او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له حضوره ځنی خپلی نفقی وغوښتلی په صحیح مسلم کښي یو حدیث دی «هن حولی یسألننی النفقة» او د صحیح بخاری شریف په ابواب المناقب کښي راغلی دی «وحوله نسوة یکلمنه ویستکثرنه» دلته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه حضرت بیبی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها ته - او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنه حضرت بیبی حفصی رضی الله تعالی عنها ته په قهر شول او دوی له هسی غوښتنی ځنی منع کړلی - نو د دوی لامله (له وجی) نورو مطهراتو ازواجو هم له دی خبری ځنی مخ واړاوه او دا ئی سره غوته کړله چه وروسته له دی نه به مونږ له پیغمبر ځنی داسی یو شی نه غواړو چه له نبی الله صلی الله علیه وسلم سره نه وی.

بیا هم د پینجو تگ داسی راپیښی شوی چه د هغو لامله (له وجی) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تر یوی میاشتی پوری له خپلو ټولو کډو ځنی جلا (جدا) شو او (ایلا) ئی فرمایله تر څو د تخییر آیت چه په (الاحزاب) کښی تیر شو راغی او دی قصی ته ئی خاتمه ورکړه په دی ضمن او ترڅ کښی څه نوری پیښی هم واقع شوی چه د هغو له سببه د دوی مبارک زړه لږ څه خفه شو رښتیا خبره دا ده هغه مینه او محبت او تعلقات چه مطهراتو ازواجو د حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم سره درلودل (لزل) د هغو اړیکو (تعلقاتو) او علائقو لامله (له وجی) د هغو په منځ کښی یو شان قدرتی او فطری کشمکش پیدا شوی و. هره یوه به په هم دی تمنا او ارمان وه چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاته توجه او مینه خپل ځان ته ورکش کړی او خپل ځان د دوی د زیاتی توجه او مینې مرکز وگرځوی او د دواړو د دارینو له برکاتو او فیوضاتو ځنی گتوری او متمتعی شی نارینه ته دا موقع د تحمل - تدبر خوش اخلاقی دیره نازکه موقع او مرحله وی خو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ثابت قدمی او استقامت په دی نازک فرصت کښی هم همغسی غیر متزلزل ثابت او تحسین او د ستایلو وړ (لائق) ښکاره شو چه د هغه هیله (امید) او توقع د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسعود وجود او ښه سیرت ځنی کیده - د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم هسی عادت و چه وروسته له مازدیگره د خپلو ټولو مطهراتو ازواجو کره د څو لفظو او شیبو له مخی ته - یوه ورځ حضرت صلی الله علیه وسلم د خپلی ښځی حضرت المؤمنین بیوی زینب رضی الله تعالیٰ عنها په کور کښی لږ شانی دیل وفرمایه - وروسته دا ښکاره شوه چه دوی هلته د هغه غسل شات گڼینه څخه لږ څه خوړلی و چه د دوی په مخ کښی ور وړاندی کړی شوی وه دا د شاتو او د گڼینو د خوړلو دیل او وقفه په هره ورځ پرله پسې پیښیده. تر څو چه حضرت ام المؤمنین بیوی عائشة الصدیقه او حضرت المؤمنین بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها سره ملگری وی او داسی تدبیر ئی سره جوړ کړو چه د هغی لامله (له وجی) نه یواځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د شاتو د شربت څښلو د هغی کره پری ښود بلکه حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی وفرمایل چه «ما د زینب کره د شاتو شربت څښلی و. اوس قسم خورم چه وروسته له دی نه ئی نه څښم!» کله چی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خیال دا خبره هم تیره شوی وه که له دی خبری څخه حضرت بیوی زینب رضی الله تعالیٰ عنها خبره شی نو هرورمو (خامخا) خپه کیوی. نو حضرت صلی الله علیه وسلم بیوی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی دا هم فرمایلی و چه «له دی خبری هیچا ته څه ونه واښی» هم داسی یوه خبره د المؤمنین حضرت بیوی ماریة القبطیة رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت هم پیښه شوی وه. ماریة القبطیة هم د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مانندینه (بی بی) وه چه د دی له گیدی څخه د دوی ځوی سیدنا ابراهیم رضی الله تعالیٰ عنه ځیږیدلی و چه حضرت نبوی د نورو ازواجو د خوښی دپاره قسم خوړلی و چه «پس له دی نه به د هغی کره نه څم» او دا خبره نشی. خو حضرت بیوی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها له دی خبری څخه په پته حضرت عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ته خبر ورکړ او دا ئی هم ورته وویل چه پته ئی وساتی. دلته د الله تعالیٰ له لوری

دا خبری غمونږ پیغمبر ته ورښکاره شوی نو حضرت صلی الله علیه وسلم حضرت بیبی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ته وفرمایل چه «ولی دی له دی خبری غنی نوری خبر کړی دی؟ چه په تینگه سره می درته ویلی و چه پته ئی وساته» نو هغوی په تعجب سره وویل «تاسی ته دا خبر چا درکړی دی؟ ضائی چه د هغی خیال د عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په لوری تللی وی نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه «الله تعالیٰ ماته له دی خبری غنی خبر راکړی دی» د هم دی پیښی په لر کښی دا ایتونه رانکته شوی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ

ای نبی (ای غما پیغمبره!) ولی حراموی ته هغه چه حلال کړی دی الله تاته غواړی ته (په دی حرامولو سره) خوښی د ښځو خپلو

تفسیر: د حلال شی په ځان باندی د حرامولو مقصد داسی دی چه د هغه شی په نسبت چه د عقیددی له مخی حلال او مباح گنی هسی عهد او پیمان وکړی چه وروسته له دی نه به ئی نه استعمالوم. که داسی کول د کوم صحیح مصلحت پر بناء وی نو شرعاً جائز دی. مگر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د رفیع شان سره دا وړ (لائق) او مناسب نه و چه د ځینو ازواجو د خوښی دپاره داسی یوه (اسوه) قائمه کړی چه وروسته له دی نه به د هغه د امت دپاره د تکلیف سبب وگرځی نو ځکه الله تعالیٰ خپل رسول ئی متنبه وفرمایه چه ازواجو سره بیشکه خوش اخلاقی کول او په مینی او محبت سره سلوک لرل ښه کار دی مگر نه په دی اندازه او میچ چه یو حلال شی پر ځان باندی حرام کړی او خامخا ځان په ربر (تکلیف) کښی واچوی.

وَاللَّهُ عَفْوٌ رَّحِيمٌ ①

او الله ښونکی دی (ستا قسم لره) دیر رحم والا دی (چه مقرر کړی دی کفارت د قسم)

تفسیر: چه گناه ښی او له تاسی غنی کومه گناه هم نه ده شوی - یواځی پخپلی درجی کښی یو خلاف اولی خبره دی له خولی څخه وتلی وی.

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ②

په تحقیق مقرر کړی دی الله تاسی لره حلالوالی د قسمونو ستاسی (په کفارت سره) او الله مولی دوست مددگار ستاسی دی او هم دغه (الله) ښه عالم دانا دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: یعنی هغه مالک الملک اعلیٰ شانه واعظم برهانه د خپل علم او حکمت له مخی تاسی ته مناسب احکام او هدايات درلیږلی دی چه له هغو څخه دا دی که کوم سړی په یوه نامناسب شی باندی قسم وخوری نو کفاره دی ورکړی او خپل قسم دی حلال کړی چه د هغه ذکر د «المائدة» په سورت کښی راغلی دی حضرت شاه صاحب لیکي اوس که څوک د خپل مال په نسبت داسی وواځی چه دا په ما باندی حرام دی نو ئی قسم شی کله چه کفاره ئی ورکړی بیا به له هغه ځنی گته (فانده) اخیستی شی خواره که جامی او زیورات (هذا ما علیه نحن الحنفية)

وَإِذْ أَسْرَ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ
وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا
نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعِلْمُ الْخَيْرُ ﴿۲۸﴾

کله چه پت راز ووايه نبی پیغمبر ځینو ښځو خپلو ته یوه خبره (چه تحریم د عسلو یا د ماریی یا د زینبی ؓ) نو کله چه خبر ورکړ هغی (حفصی) په دی (خبری) سره (عائشی ته) او ښکاره کړه هغه خبره الله پر دغه (خپل نبی پیغمبر) باندی نو ور وپیژندله (نبی حفصی ته) له ځینو هغو (خبرو) سره وویل دی (حفصی) چه چا خبر کړئ ته په دی باندی وویل (نبی) خبر کړی یم زه ښه عالم دانا ښه خبردار (الله په اسرارو د کائناتو).

تفسیر: د دی سورت په شروع تاسی د شاتو او د ماریی قبطنی قصی ولوستلی په آیت کښی دا رابضولی شوی چه بنده د یوی خبری به هغومره پتو ساتلو کښی چه کوشش وکړی نو کله چه الله تعالی د هغی ښکاره کول وغواړی نو هیڅ کله هغه پته نه پاتی کیږی او هم د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د حسن معاشرت او د اخلاقو د وسعت ثبوت له دی څخه لا ښه ثابتیږی چه په هغو چارو کښی چه د دوی د طبیعت په خلاف پښیدی تر کومی اندازی پوری تساهل او اغماض فرمایه او څرنګه ئی د عفوی او د کرم له لاری ځنی خبرو ته کتل ګواکي د شکایت په وقت

کجی نی پوره الزام نه ورکاوه په (موضح القران) کجی راغلی دی چه «عینی وائی د هغه حرم (ماری قبطی رضی الله تعالی عنها) موقوفولو خیر حضرت پیغمبر حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالی عنها ته په پته سره وویل او وئی فرمایل چه هغه دی هیچاته ونه وائی او له هتی سره نی څه نوری خبری هم هغوی ته ویلی وی حضرت بیوی حفصی رضی الله تعالی عنها د هغو گردو (تولو) خبرو حال احوال حضرت بیوی عائشی صدیقی رضی الله تعالی عنها ته ووايه ځکه چه په دی گردو (تولو) خبرو کجی د دوی دواړو مطلب ؤ بیا د وحی په وسیله سره نی دا خبره معلومه کړه او حضرت بیوی حفصه رضی الله تعالی عنها نی د حرم په خبره باندی ملزمه وپیژندله او د بلی خبری ذکر نی ونه فرمایه. هغه بله خبره څه وه؟ ښائی چه هغه بله خبره به دا وی چه ستا پلار حضرة الناطق بالصواب عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه د عائشی له پلار (افضل الصحابة واولهم بالتحقیق حضرة ابوبکر الصديق رضی الله تعالی عنه) څخه وروسته په خلافت غوره کیوی الغیب عندالله هغه خبری چه د الله او د هغه رسول له لوری په تال اچولی شوی وی او نه وی ویلی شوی نو مونږ به په هغه باندی څه پوهیږو؟ ښائی چه هغه نی د دی لامله (له وحی) نه وی څرگنده (ښکاره) کړی چه پخوا له وقته په هغه باندی خبری اتری او جرگی ونه کړلی شی او پر خلقو باندی بد اثر ونه لویږی. دا د خلافت مضمون په عینو ضعیفو روایتونو کجی راغلی دی چه هغه د اهل التشیع د عینو علماؤ له لوری هم منلی شوی دی.

إِنْ تَوْبًا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا

که توبه ویاسی تاسی دواړه (ای بیبیانو) الله ته (قبوله به شی) نو په تحقیق کاره شوی دی زهونه د تاسی دواړو

تفسیر: دا خطاب بیوی عائشی رضی الله تعالی عنها او بیوی حفصی رضی الله تعالی عنها ته دی که تاسی توبه ویاسی نو بیشکه د توبی ایستلو موقع ده ځکه چه ستاسی زهونه د اعتدال له لاری ځنی کاره شوی دی نو ښائی چه بیا هسی د بی اعتدالی په لوری لاری نشی او د بی اعتدالی ځنی ځانونه وژغوری (وساتی).

وَإِنْ تَظْهَرَ عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ

او که مرستی (مدد) وکړی تاسی دواړه یوه له بلی سره (په ضرر د دغه نبی باندی) نو بیشکه الله همغه مددگار دی د هغه (نبی) او جبریل او صالح د

مؤمنانو (ئی هم مددگاران دی) او ملائکی (ئی هم) وروسته له دغه (مددگاری نه) مددگاران دی.

تفسیر: د زوجینو په کورنیو چارو کېنې ځینې اوقات ځینې خبرې رومی ډیری معمولی او وړوکی په نظر راځی خو که لږ څه عنان او ملونه ئی سسته پری ښوده شی نو په پای (آخر) کېنې هغه ډیر یو ویروونکی او خطرناک شکل ځان ته غوره کوی په تیره بیا ښځه که کومی لوی کورنی ته منسوبه وی نو هغه طبعاً پخپل پلار - ورور - خپلوانو او کورنی باندی نازیږی نو ځکه ئی تنبیه وفرمایله چه وگوری، که تاسی دا راز (قسم) مرستی (مدد) ملگرتیا او ښوونی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه له هغه څخه پیغمبر ته هیڅ یو ضرر نه رسیږی ولی چه الله تعالی - پرښتی او نیک بخت ایمان لرونکی درجه په درجه چه د چا مرستی (مددگار) او رفیقان او مددگاران وی نو د هغه په مقابل کېنې د بل کوم انسان تدبیر نه چلیږی هوا یواځی له هسی چارو ځنی تاسی ته نقصان در پېښیږی.

تنبیه: ځینو اسلافو د صالح المؤمنین په تفسیر کېنې د حضرت ابوبکر او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالی عنهما نومونه اخیستی دی. چه ښائی دا د بی بی عائشی او بی بی حفصی رضی الله تعالی عنهما په مناسبت وی والله اعلم

عَسَى رَبُّهُ أَنْ طَلَقَنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسَلِّمَاتٍ
مُؤْمِنَاتٍ قَاتِلَاتٍ تَبْدِيَّتْ عِبَادَاتٍ سَابِحَاتٍ تَبْدِيَّتْ وَأَجَارًا ⑤

نژدی دی (او قادر دی) رب د دغه (نبی) که چیری طلاق درکړی تاسی تولو ته په دی چه بدل ورکړی ده لره نوری ښځی بهتری له تاسی څخه (په سیرت او صورت کېنې) حکم منونکی مؤمنانی لمونځ کوونکی توبه ایستونکی عبادت کوونکی روژه نیوونکی هجرت کوونکی کوندی او پیغلی.

تفسیر: یعنی داسی وسوسو ته پخپلو زړونو کېنې لاری مه ورکوئ! چه نارینه لره خو خامخا د ښځو ضرورت وی او له مونږ ځنی ښائسته او ښکلی ښځی چیری پیدا کیږی نو ځکه دوی مجبور دی چه ځمونږ گوردی (تولی) ویناوی واورى. په یاد ئی ولرئ که الله تعالی اراده وفرمائی نو له تاسی ځنی بهتری ښځی هم خپل پیغمبر ته پیدا کولی شی. ولی چه د الله تعالی په دربار کېنې د هیڅ یوه شی لږوالی نشته

تنبیه: د ثیباتو (کوندو) ذکر د دی لامله (له وجی) دلته راغلی دی چه کوندی د ځینو حیثیتونو لامله (له وجی) نارینه ؤ ته د ابکارو (پیغلو) په مقابل کېنې مرجحی وی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

ای هغو کسانو چه ایمان نی راوری دی (یعنی ای مؤمنانو) وساتع تاسی
غانونه خپل او کور کهول خپل (په اطاعت د الله) له اور شخه چه خس اور
لگونی بالنر د هغه سری او تیبری (گمتی) دی

تفسیر: هر مسلمان ته لازم دی چه د خپلو ملگرو او کور کهول والو په دینداری او مسلمانی
کښی هم توجه ولری او د هغوی په سمون او لار ښوونه کښی زیار (کوشش) ویاسی په پوهولو -
ویرولو - پاللو - روزلو - مینه - محبت - وهلو او نورو وسیلو سره کوښښ وکری چه هغی ته د
دیانت چاری ور وښی که سره له دی هم هغوی په لاره باندی برابر نه شی - نو د هغوی
کمبختی او د ده بی قصوری پیژندی شی د ﴿ وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ﴾ تفسیر د (الْم) په
(جزو) ځمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی لیکلی شوی دی هلته دی وکوت شی!

عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ مُّسْتَضَاءُونَ

په دی اور باندی مقرری دی پرښتی کلکی زورنی قوتناکی زبردستی

تفسیر: یعنی دغه پرښتی پر مجرمانو باندی زړه سوی او رحم نه کوی او نه نی پری پردی او نه د
هغه د زبردست نیولو ځنی هیڅوک ځان ژغورلی (بچ کولی) شی او نه تری تنبیدلی شی.

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥﴾

نه کوی نافرمانی دغه (پرښتی) له الله د هغه څه چه امر نی کړی دی دوی ته
او کوی دوی هغه کار چه پری ماموری وی (من جانب الله).

تفسیر: یعنی نه د الله تعالی له حکمونو ځنی خلاف تگ کوی او نه د هغو د احکامو په تعمیل
کښی او په ځای راوړلو کښی څه دیل او سستی کوی. او نه د حکم په امثال کم قوته او
عاجزانی دی. او په قیامت کښی ویلی کیږی دغو منکرانو ته داسی چه:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا بُعِثْتُمْ بِمِثْلِ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

ای هغو کسانو چه کافران منکران شوی بیع یعنی ای کافرانو عذر مه کوئ تاسی نن ورغ (خکه چه نه قبلیری) بیشکه هم دا خبره ده چه بدل جزاء به درکری شوی تاسی ته د هغه شه عمل چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کبسی)

تفسیر یعنی د قیامت په ورغ کبسی کله چه د جهنم عذاب په مخ کبسی شته نو هلته به منکرانو ته ویلی کبیری چه اوس پلمی (تدبیرونه) او بهانی مه رانیسی خکه چه نن به هیخ یوه پلمه (تدبیر) او بهانه نه چلبیری بلکه هر شه چه مو کبری دی هغه سزا به تاسی ته پوره درکوله کبیری او غمونو له لوری په تاسی باندی هیخ یو ظلم او زیادت نه کبیری دا گرد (تول) ستاسی عملونه دی چه د عذاب په بنی (شکلونو) تاسی ته په نظر درغی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً صَوِحًا

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوری دی (یعنی ای مؤمنانو!) توبه وباسع تاسی الله ته توبه خالصه رهنسیا د زره له کومی

تفسیر: د زره له کومی خالصه توبه دا ده چه په زره کبسی بیا گناه یو خیال هم تیر نشی که وروسته له توبی شخه بیا هم د ده په زره کبسی د همغو چتی (بیکاره) او خرابو چارو چرتونه (خیالونه) او فکرونو ته اندیبنه وگرخیده نو وپوهیری چه د هغه په توبه کبسی شه نقص او کسر شته او د گناه بنیاد ئی لا له بیخه نه دی وتلی.
رزقنا الله من التوبة النصوح حظا وافرا بفضلک و کرمک إنک علی کل شیء قدیر.

عَلَىٰ رَبِّكُمْ أَنْ يَكْفُرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ

امید دی چه رب ستاسی وبه رژی له تاسی غنی گناهونه ستاسی او داخل به کبری تاسی هغو جنتونو ته چه بهیری له لاندی د (ونو او مانیو د) هغو (خلور قسمه) ویالی (دا نویستل ستاسی دی جنت ته) په هغه ورغ کبسی چه وبه نه

شرموی الله نبی او هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی له هغه سره

تفسیر: یعنی د نبی مقام خو دیر لوړ (اوچت) دی د هغوی ملگرو ته هم ذلت نه ورپېښیږی بلکه په خورا (دیر) اعزاز اکرام د فضل او شرف په مناسبو او لوړو (اوچتو) مقام کېږی ځای مومی او د دیر لوی افتخار او امتیاز خاوندان گرځی.

نُورُهُمْ كَيْسِي بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَيَأْمَنُ بِهِمْ

رنا (رنرا) د دوی به غغلی وړاندی د دوی څخه او په ښی خوا د دوی

تفسیر: د دی بیان د (حدید) په سورت کېږی په خوا له دی نه تیر شوی دی وگورئ ځمونږ دغه مقدس تفسیر

يَقُولُونَ رَبَّنَا أَنْتُمْ لَنَا نُورٌ نَاوَاغْفِرُ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

وبه وائی دوی ای ربه ځمونږ پوره کره باقی ولره مونږ لره رنا (رنرا) ځمونږ او وښه مونږ لره (گناهونه ځمونږ) بیشکه ته پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر ئی (چه ځینی هم دغه اتمام د نور او مغفرت دی).

تفسیر: یعنی ځمونږ رنا (رنرا) تر آخر پوری قائمه ولره او مه ئی وژنه! لکه چه د منافقینو په نسبت د (حدید) په سورت کېږی ولیکل شو چه د هغوی رنا (رنرا) مړه کیږی او په توره تیاره کېږی پاتی کیږی مفسرینو عموماً هم داسی لیکلی دی خو حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د (اتم لنانورنا) د مراد په بیانولو کېږی لیکلی چه د ایمان رنا (رنرا) په زړه کېږی وی چه زیاته شی نو په تول بدن کېږی خوره شی بیا په غوښه بیا په پوستکی کېږی سرایت کوی،

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

ای نبی (ای ځما پیغمبره) جهاد جنگ کوه له کفارو سره (بالسیف) او له منافقانو سره (باللسان) او سختی کوه پر دوی باندی.

تفسیر: د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خلق او پسته رشه (خوی) په دی اندازی سره زیاته وه چه الله تعالی نورو ته د تحمل کولو امر فرمائی او په دوی باندی د سختی کولو امر کوی.

وَمَا لَهُمْ جَهَنَّمَ وِبْسُ الْمَصِيرِ ①

او عَای (د ورتللو) د دوی جهنم دوزخ دی او بد مرجع عَای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: رومی د مؤمنانو د هستوګنی عَای ور وښود - او بیا د هغوی په مقابل کې د کفارو او د منافقانو د هستوګنی عَای او کور راښکاره کړ.

ضَرَبَ اللهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتٍ نُوحٍ وَامْرَأَتٍ لُوطٍ
 كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَهُمَا فَلَمْ
 يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ ①
 وَضَرَبَ اللهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ

بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه کافران منکران شوی دی بنځه د نوح او بنځه د لوط چه وی دا (دواړه بنځی تر نکاح) لاندی د دوو بندګانو له بندګانو صالحانو ځمونږ بیا خیانت وکړ (دی دواړو بنځو له دغو دواړو (صالحانو میرو (خاوندانو) خپلو سره) نو دفع نه کړ (دغو پیغمبرانو) له دغو (خپلو) بنځو څخه له عذاب د الله څخه هیڅ شی او وویل شو ننوځی تاسی دواړه (دوزخ ته) سره له نورو ننوتونکیو (کافرانو) او بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی بنځه د فرعون

تفسیر: یعنی حضرت نوح او حضرت لوط علیهما السلام د الله څنګه نیک بندګان ؤ مګر د دواړو په کورونو کې د هغوی بنځی منافقانی وی چه په ښکاره ډول (طریقه) به ئی هغو سره تعلقات لرل خو په پټه به له کافرانو سره ملی وی. نو بیا څنګه شول؟ له عامو دوزخیانو سره دوی هم د الله تعالی له لوری په دوزخ کې وځورځول شول او د پیغمبرانو د زوجیت تعلقات یوه ذره هم هغوی ته څه فائده ونه رسوله او نه ئی له عذابه وژغورل (وساتل) پرته (علاوه) له دی څخه د فرعون بنځه بی بی آسیه رضی الله تعالی عنها بنت مزاحم چه یوه پخه ایمانداره او کامله ولیه وه او د هغی میره (خاوند) د الله تعالی لوی یاغی ؤ هغی نیکی بنځی خپل میره (خاوند) له عذابه

ونه شو ژغورلی (ساتلی). او نه د میره (خاوند) د شرارت او بغاوت په جرم هغی ښځی ته کوم آخروی رنځ ور ورسید. حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی خپل ایمان درست کړئ! چه نه میره (خاوند) او نه مو ښځی او نه مو نور ژغورلی (بیج کولی) شی او دا قانون ئی په عام دول (طریقه) گردو (تولو) ته وراووه.» داسی دی توهم ونه کړ شی چه (معاذ الله) دا ئی د حضرت ښځو ته ویلی دی هغوی ته خو ئی هغه فرمایلی دی چه د النور په سورت کښی راغلی دی.

﴿وَالَّذِينَ الظَّالِمِينَ﴾ او که په فرض محال سره داسی توهم وکړی شی نو د فرعون د ښځی مثال له چا سره ونښلاوه شی؟ «لا حول ولا قوة الا بالله العظیم»

إذ قالت رب ابن لي عندك بيتا في الجنة

کله چه وویل دی ای ربه عفا جوړ کړه ماته په نزد خپل یو کور په جنت کښی

تفسیر: یعنی خپل قرب دی را عنایت کړه! او په جنت کښی راته یوه مانی ودانه کړه!.

وَنَجَّيْنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجَّيْنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝

او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له عذاب د فرعون څخه او له عملی د ده څخه او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له قومه ظالمانو څخه.

تفسیر: یعنی د فرعون له منگولو څخه می وژغوره (وساته)! او د هغه له ظلم ځنی راته نجات وښه دوی حضرت موسیٰ علیه السلام پاللی ؤ او د دوی له مرستیانو (ملکرو) ځنی ؤ وائی کله چه فرعون ته دا حال ورڅرگند شو نو دایع په څلورو مورو کښی وتاړه او راز راز (قسم قسم) ربرونه (تکلیفونه) او ایذاوی ور ورسولی په هم دی حال کښی د الله تعالیٰ له لوری هغه ته د هغه د جنت ځای ور وښوول شو چه د هغه لامله (له وجی) په هغی باندی هغه گرد (تول) ربرونه (تکلیفونه) او سختیاوی ور اسانی شوی په پای (آخر) کښی فرعون هغه سیاستاً ووژله او دی د شهادت کندول په سر واپراوه او د حقیقی مالک الملکوت اجل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه مخی ته ورسیده په صحیح حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوة والتسلیم د دی د کامل توب اعلان فرمایلی او حضرت بیبی مریم سره ئی د هغه شتوالی ذکر کړی دی په زرهاؤ رحمتونه دی وی د دوی په پاک روح باندی.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَدَتْ فَرْجَهَا

او (مثل بیان کبری دی الله د) مریم لور د عمران هغه چه ساتلی و غای د شهوت خپل (له نکاح او سفاح څخه)

تفسیر: یعنی له حلال او له حرام له گردو (تولو) څخه ئی محفوظه وساتله.

فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا

نو ومو پوکل (په گریوان د هغی) کښی له روح خپل څخه

تفسیر: یعنی د پرښتی په وسیله ئی یو روح ورو پوکه. حضرت جبریل علیه السلام د دی د کمیسه په گریوان کښی پوکلې و چه د هغه په نتیجه کښی د حمل استقرار وشو او حضرت مسیح علیه السلام پیدا شو.

تنبیه: د نفخی نسبت ئی د ځان په لوری ځکه وفرمایه چه حقیقی خالق او علی الاطلاق مؤثر همغه دی ځکه چه د هری ښځی په رحم کښی هر یو وړوکی چه جوړیږی د هغه اصلی جوړونکی او پیدا کوونکی پرته (علاوه) له دی خالق څخه څوک دی. ځینو محققینو دلته د (فرج) معنی د گریوان یا څاک (چاک گریبان) اخیستی ده نو په دی تقدیر سره ﴿لَمَّا فَجَّهَا﴾ معنی به داسی وی چه د هیچا لاس ئی خپل گریوان ته نه دی پری ایښی او دا به نهایت بلیغه کنایه د دی له عصمت او عفت څخه وی لکه ځمونږ د پښتنو په محاورو کښی وایه شی چه هغه ښځه ډیره سپین لمنی ده! په عربو کښی داسی وائی «نقی الجیب طاهر الذیل» توله دی ځنی عقیف النفس مراد اخلی او د جامی لمن او یا څاک مراد نه وی نو په دی تقدیر سره به ﴿فَنَفَخْنَا فِيهِ﴾ کښی ضمیر د (فرج) په لوری د هغه د لغوی معنی په اعتبار سره راجع کیږی والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

وَصَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ

او تصدیق باور کړی و هغی په خبرو د رب خپل بانندی او په کتابونو د ده

تفسیر: د رب خبری هغه وی چه د پرښتو په ژبو سره د آل عمران په سورت کښی بیان شوی دی ﴿وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ﴾ الآية - او له کتابونو ځنی به عام سماویه کتابونه مراد اخلی او د تخصیص ضرورت نشته.

وَكَانَتْ مِنَ الْفٰتِنٰتِ ۝۱۶

او وه دا له امر منونکیو فرمان وړونکیو شخه.

تفسیر: یعنی د کاملینو نارینه و په شان په بندگی او طاعت کېشی تینگه او ثابت قدمه وه باقی داسی وپوله چه د فانتینو له کورنی شخه وه .

«تمت سورة التحريم والله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة»

سورة الملک مکية وهى ثلاثون آية وفيها ركوعان رقهما (٦٧) تسلسلها حسب النزول (٧٧) نزلت بعد سورة الطور
 د الملک سورت مکى دى (٣٠) آيته دوه رکوع لری په تلاوت کښى (٦٧) او په نزول کښى (٧٧) سورت دى وروسته د «الطور» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دى

تَبْرَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝١

ډیر برکت کوی هغه (الله) چه په لاس (بلاکيف) د ده کښى دى ملک سلطنت او هم دغه (الله) پر هر څيز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دى.

تفسیر: یعنی لوی برکتناک او خورا (ډیر) ثابت دى په دوام هغه الله تعالیٰ چه گورد (تول) ملک د ده دى او یواځی په هر شی کښى د هغه واک او اختیار دى او حکم نى پر هر څيز او هر ځای باندی چلیږی.

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

هغه (الله) چه پیدا کړى نى دى مرگ او ژوندون لپاره د دى چه وازمونى تاسی چه کوم یو له تاسی ډیر ښه دى د عمل له مخی (چه درکړی تاسو ته جزاء د اعمالو)

تفسیر: یعنی د مړینى او د ژوندون سلسله هغه الله قائمه کړى ده. مونږ او تاسی رومبى هیڅ نه وو هم هغه مرگ او مړینه وگنې بیا پیدا شو وروسته له هغه مړینه او مرگ پر مونږ راځی بیا مو له هغی مړینى او مرگ څخه ژوندی راپاڅوی لکه چه د(البقرة) په دریمى رکوع ٢٨ آیت ځمونږ د دغه تفسیر کښى راغلی دى ﴿ وَكُنْتُمْ أََمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ لِيُبْلِيَكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴾ د مړینى او د ژوندون دا گردی (تولی) سلسلی د دى دپاره دى چه ستاسی د چارو کتنه او ازموینه وکړه شی چه کوم یو خراب کار کوی؟ او کوم یو ښه کوی په رومبى ژوندون کښى ازموینه کیږی او په دوهم ژوندون کښى د هغه نتیجه فوراً درښوله کیږی. فرض نى کړی. که رومبى

ژوندون نه وی نو چا به عمل کاوه . که موت نه راتلی نو خلق به له مبدا او منتهیٰ غنی غافل او بی فکره پاتی کیدل او هیخ به نه پسی گرغیدل که بیا ژوندون نه وی نو د بنو او بدو چارو بدل به چیری ورکاوه کیده؟.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ﴿٧﴾

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی دی ډیر مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی داسی زبردست دی چه د هغه له نیولو غنی هیخوک ځان نشی بچ کولی او لوی لوروونکی مغفرت کوونکی او ښونکی هم دی.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا

هغه (الله) چه پیدا کری ئی دی اووه آسمانونه طبقی لاندی باندی

تفسیر: په حدیث کښی راغلی دی چه د یوه آسمان په سر باندی بل آسمان او د هغه د پاسه دریم آسمان او هم داسی یو پر بل باندی اووه آسمانونه سره لاندی باندی طبقی دی چه له یوه آسمانه تر بل آسمان پوری د پنځو سوو کلونو مسافه ده . د دی خبری تصریح په نصوصو کښی نه ده شوی دا شینتوب (شینوالی) چه ځمونږ په نظر راځی هم دغه آسمان دی؟ کیږی چه اووم آسمان له دی څخه پاس وی او دا شین والی د آسمان د چت رنگ وی.

مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِن تَفٰوُتٍ

وبه نه وینی ته (ای کتونکیه) په پیدایښت د رحمن کښی هیخ تفاوت خلل عیب فرق

تفسیر: یعنی قدرت پخپل انتظام او کاریگری کښی هچیری هیخ فرق نه دی ایښی په هر شی کښی له انسان غنی اخیستی تر حیواناتو - نباتاتو - جماداتو - عناصرو - علوی او سفلی - اجرامو او اوو آسمانونو - ستوریو - او نورو پوری یو شانی د هغه قدرت او کاریگری ښکاری - هسی نه دی چه غښتی شیان ئی په حکمت او بصیرت سره او غښتی ئی هم داسی چتی (فضول) او بیکاره او بی اصوله پیدا کری وی (العیاذ بالله) که چیری چاته هسی کوم شی په نظر ورشی نو ودی پوهیږی چه د هغه په ځای د ده په عقل او نظر کښی څه نه څه نقص او قصور شته.

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِنْ فُطُورٍ ﴿۳۱﴾

بیا واروه (خپلی) سترگی چه آیا وینی ته (پکښی) څه چاود څیروالی نقصان.

تفسیر: یعنی گرد (تول) کائنات له ښکته څخه تر پاسه پوری په یوه قانون او مضبوط نظام سره تړلی شوی دی او یو لړ نئ له بل لړ سره داسی نښتی دی چه هیچری څه چاود - فرق - تفاوت سوری - خلل - نقصان عیب او څه تنقید پکښی نشته. او نه د هغه په کاریگری کښی څه اهمال او اختلال موندل کیږی هر شی همغسی دی لکه چه ښائی. که دا آیتونه د آسمان په نسبت وی نو مطلب به نئ داسی وی چه ای اوریدونکیه (مخاطبه) پاس آسمان ته وگوره چه په کوم ځای کښی نئ څه لاندی باندی درز چاود څیروالی او نقصان موندل کیږی؟ بلکه یو صاف - هوار - متصل - مربوط او منظم شی په نظر راځی چه سره د تیریدلو د دومره زمانو او د او د ازمونو د تطاولو تر نن پوری هیڅ یو فرق او تفاوت نه پکښی لیده کیږی.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿۳۲﴾

بیا وگرځوه سترگی خپلی (آسمان ته ای کتونکیه!) دوه دوه ځلی بیرته به راو گرځی پاتی سترگی (ستا) بیرته گرځیدونکی او دغه (سترگی به وی) ذلیلی سترگی ستومانه (له نه لیدو د خلل نه).

تفسیر: یعنی ممکن دی چه په یوه نیمه کتنه کښی سترگی تیروځی نو ځکه په پوره کوشش سره څو څو ځلی وگوره! چه آیا په کوم ځای کښی کوم چاود - کندو - څیروالی او رخنه شته؟ ښه غور - فکر او دقت وکره او بیا کتنه پری وکره چه د قدرت په انتظام کښی څو چیری د گوټی ایښوولو ځای شته؟. په یاد نئ ولرئ! چه ستاسی سترگی له دیرو کتلو ځنی سترگی ستومانپری او ذلیلی - درمانده خری پری به بیرته راگرځی خو د الله تعالیٰ په کاریگری کښی او مصنوعاتو او انتظاماتو به هیڅ عیب او قصور نه شی! ایستلی.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحٍ

او خامخا په تحقیق ښائسته کری دی مونږ دا آسمان (له تولو آسمانونو څخه) دیر نژدی (ځمکی ته) په دیوو ستوریو سره

تفسیر: یعنی د آسمان په لوری وگورئ چه د شپې له مخې د ستوریو اشعه پلوشی - ځلیل او سینگار په څه رونق او شان سره بریښی - دا د قدرت هسی رنځگانی او دیوی دی چه د نری (دنیا) ډیری گتی په هغو پوری تړلی دی.

وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيْطَانِ

او گرځولی دی مونږ دغه (ډیوی ستوری) ویشتونکی شیطانانو لره

تفسیر: د (رجم الشیاطین) مضمون د (الحجر) په سورت او په نورو ځایونو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی.

وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ

او تیار کړی دی مونږ دوی لره عذاب ډیر سوځونکی (د دوزخ).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی په شهابو سره ویشتل کیږی او په آخرت کښی دوی لره د دوزخ اور تیار دی!

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

او شته دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی په رب خپل باندي عذاب د جهنم دوزخ او بد مرجع ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی د کافرانو د هستوگنی ځای له شیاطینو سره په همغه دوزخ کښی دی.

إِذَا الْقُؤُوفِيهَا سَمِعُوا لِهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورٌ ۖ تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ

کله چه وغورځولی شی (کافران) په دغه (اور د دوزخ) کښی واږه وری دوی دغه (دوزخ لره) آواز لوی بد او هغه به خوتیږی. نژدی به وی (دا دوزخ)

چه توتی توتی شی له جهته د قهره (غضبیه پر کفارو باندی).

تفسیر: یعنی په هغه وقت کبسی به د دوزخ غږ ډیر بد او ویروونکی وی - او په بی انتها خوټیدلو او اشتعال سره به هسی رابکارۍ لکه چه له ډیری غصی او قهر پوری راوړی چه اوس به سم د لاسه توتی توتی الوخی (اعاذنا الله منها بلطفه وکرمه).

كَلَّمَ الْقِيَّ فِيهَا فَوَجَّ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٥٨﴾

هر کله چه وغورغوله شی پکبسی یوه ډله (د منکرانو) پوښتنه به وکړی (توبیخاً) له هغوی نه خازنانی د دوزخ (داسی چه) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته (ای منکرانو) ویروونکی (پیغمبر په دنیا کبسی).

تفسیر: یعنی دا پوښتنی به د زیاتو ذلیلولو - محجوبولو او خړولو دپاره وی چه تاسی په دی مصیبت کبسی ککر شوی بیع آیا پخوا له دی څخه چا نه وی خبر کړی؟ او نه ئی متنبه کړی او ویروولی وی؟ چه په دی لاره باندی مه غی،! که نه سم به په دوزخ کبسی لویږئ چه هلته به داسی سخت سخت عذابونه وی!

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٥٩﴾

نو وبه وائی (منکران داسی چه) هو! په تحقیق راغلی ؤ مونږ ته ویروونکی (پیغمبر) نو دروغجن وباله مونږ دی او وویل مونږ (هغوی ته چه) نه دی رالیږلی الله هیڅ شی نه بیع تاسی مگر په گمراهی لویه کبسی

تفسیر: یعنی خجل او نادم شوی په ډیر حسرت او ندامت سره به جواب ورکوی چه بیشکه ویروونکی پیغمبر مونږ ته راغلی و - مگر مونږ د هغوی خبری ونه منلی او دوی به مو تل دروغجنول او ورته ویل به مو چه تاسی غلطی خبری کوی - نه د الله تعالی له لوری رالیږلی شوی بی - او نه پر تاسی باندی وحی راغی بلکه تاسی د عقل او پوه له لاری څخه لری تللی بیع او په سخته گمراهی کبسی لویږلی بیع. یا دا خطاب د ملائکو دی کافرانو ته یعنی په جواب د کافرانو کبسی وبه وائی ملائکی نه وی تاسی په دنیا کبسی مگر په گمراهی لویه کبسی.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑩

او وبه وائی (منکران) که چپیری وی مونبر چه اوریدلی مو (خبری د انبیاؤ په دنیا کښی په سماع القبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نو نه به وو مونبر (نن) په اهل ملگرو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی مونبر په دی نه پوهیدو چه دا ویروونکی به رښتین راووځی - که مونبر په هغه وقت کښی د کوم پند ورکوونکی خبری اوریدلی وی - او له پوه او عقل څخه مو کار اخیستی وی - او د معاملی په حقیقت باندی پوهیدلی وی نو نن به ولی د دوزخیانو په ډله کښی گدیدو او تاسی ته به د دی پیغور او طعن ورکولو موقع څه رنگه په لاس درتله؟.

فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحِقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ⑪

نو اقرار ئی وکړ (قائل شول) دوی په گناه خپلی باندی نو (لری کړی دی دوی لره الله له رحمته) لری والی خاوندانو د دوزخ لره

تفسیر: یعنی پخپله دوی اقرار وکړ چه بیشکه مونبر مجرمان یو هسی بی گناه مونبر په دوزخ کښی نه یو لویدلی خو د دی ناوخته اقرار او اعتراف ځنی هغوی ته هیڅ یوه گناه (نفعه) او فائده نه ورسپړی او هسی ارشاد به کپیری ﴿سُحِقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ اوس دی لری او ورک شی او دفعه دی شی دوزخیان» دوی لره د رحمت په شاؤ خوا کښی هیڅ د هستوگنی ځای نه دی پاتی بلکه دوی ته لریوالی دی له مهربانی د الله څخه.

إِنَّ الَّذِينَ يَعْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ

بیشکه هغه کسان چه ویریری له رب خپل په غیب سره

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ئی نه دی لیدلی - مگر پر هغه او د هغه په صفاتو باندی پوره باور لری او د هغه د عظمت او د جلال له تصویره رپړدی (رپی) او د هغه د عذاب له خیاله لرځپړی. یا د (بالغیب) مطلب دا دی چه د خلقو له مجمع ځنی جلا (جدا) په عزلت او خلوت کښی هم په پته سره خپل پروردگار یادوی او د هغه له ویری څخه لرځیدونکی ویریدونکی وی.

لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ^{۱۲} وَأَسْرُوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ
عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ^{۱۳}

شته دوی ته مغفرت (د گناهونو) او اجر ثواب دیر لوی (چه جنت دی). او
که پتوئ تاسی خبره خپله او که ښکاروئ (هغه خبره) بیشکه هغه (الله) علیم
ښه دانا دی په پتو خبرو د سینو باندی هم

تفسیر: یعنی اگر که تاسی هغه نه وینئ - مگر هغه تاسی وینی - او ستاسی په هره پته او
ښکاره خبره که په خلوت کښی وی یا په جلوت کښی پوهیږی بلکه پر هغو ټولو شیانو باندی
هم خبردار دی چه ستاسی په زړونو کښی گرځی لنده ئی دا چه سره له دی چه الله تعالی ستاسی
له سترگو ځنی پت او غائب دی خو بیا هم ستاسی په ټولو پتو او ښکاره و باندی پوه او
خبردار دی او هیڅ شی تری غائب او پت نه دی.

الَّذِينَ آمَنُوا مِنْ خَلْقٍ طَوَّافٍ وَاللَّيْفُ الْحَبِيرُ^{۱۴}

آیا نه پوهیږی (په پتو اسرارو د زړونو) هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی
(زړونه بلکه هر شی ورمعلوم دی) او همغه (الله) دی علیم دانا (په پتو
اسرارو) ښه خبردار دی (په ظواهر و موجوداتو هم).

تفسیر: یعنی ستاسی او ستاسی د افعالو او اقوالو د هر څیز خالق او مختار هم همغه الله تعالی
دی کله چه خالق او مختار کوم شی پیدا کوی نو خامخا په هغه باندی پوه او خبردار او پوره
عالم هم وی که نه پیدا کول ناممکن دی او داسی امکان نه لری چه یو شی ئی جوړ کړی وی
خو پری ونه پوهیږی.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا
وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ^{۱۵}

دغه (الله) همغه ذات دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه پسته تابعداره نو
ځئ گرځئ تاسی په اوږو اطرافو لارو د دی ځمکی او خورئ تاسی له (حلال)
رزق د دغه (الله) او خاص دغه (الله) ته بیا ژوندی راپورته کیدل ستاسو دی

(پس له مرگه).

تفسیر: یعنی ځمکه ئی ستاسی په مقابل کښی داسی نرمه - پسته - ذلیله مسخره او منقادده گرځولی ده چه هر څه وغواړئ په هغی کښی تصرف کولی شی او په هغی باندی او د هغی پر غرونو باندی ځئی او راځئ - او تری خپل خوراک څښاک او نور ضروریات گټی مگر دومره په یاد ولری هغه څوک خواره او نور شیان درکوی د هماغه په لوری پس له مرگه او بیا ژوندی پاڅیدلو ستاسی بیا ورنگ دی.

ءَاٰمَنْتُمْ مِّنۡ فِی السَّمَآءِ اَنۡ یَّخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِیۡ تَبُوْرٌۭ ۙ

آیا مأمون داده شوی یی تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی ای منکرانو) چه راپورته به کړی په تاسی باندی ځمکه (او دوب به مو کړی پکښی) بیا به (ناڅاپه) هلته دا (ځمکه) ولرزیږی و خوځیږی

تفسیر: رومی ئی انعامات راښولی ؤ اوس د قهر انتقام او د پوښتنی شان راښی او ویرول ئی مقصود دی یعنی بیشکه ځمکه تاسی لره تابعه او مسخره شوی ده مگر په یاد ئی ولری چه په هغی باندی حکومت د هماغه د آسمان د څښتن (خاوند) دی چه که وغواړی تاسی په ځمکه کښی داسی خښوی چه له چار چاپیره به ځمکه درباندی پورته کوی او په هغه وقت کښی به ځمکه ولرځیږی او تاسی د هغی په هم دا خوزیدلو سره پکښی دوپیږی نو ځکه سری لره نه ښائی چه د هغه خالق مختار له دربار ځنی بی ویری او بی پروا شی - او په شرارت باندی لاس پوری کړی او د هغه په ډیل او معطلی باندی مغرور شی!

اَمْ اٰمَنْتُمْ مِّنۡ فِی السَّمَآءِ اَنۡ یُّرْسِلَ عَلَیْكُمْ حٰصِبًا ۙ

آیا مأمون داده شوی یی تاسی له هغه (الله) ځنی چه په آسمانونو کښی دی (په زعم ستاسی) له دی نه چه ویه لیږی په تاسی باندی کانی ویشتونکی باد

تفسیر: یعنی په دیره خوښی سره په ځمکه باندی ځئی راځئ - او خواره او نور ضروریات ځان ته گټی خو سره له هغه خپل الله تعالی مه هیروی. که نه هغه الله تعالی په دی باندی قادر دی چه پر تاسی باندی یوه سخته سیلی درولیږی یا د کانو باران درباندی اوروی - نو بیا به تاسی څه وکړلی شی او ستاسی به دا گرد (نول) غلیدل - لاندی باندی کیدل په ځای پاتی کیږی.

فَسْتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٌ ﴿۱۷﴾

نو ژر ده چه پوه به شیء تاسی چه شه رنگه وو ویرول عَمَا

تفسیر: یعنی له هغه عذابه چه تاسی ویرول کیږئ هغه غومره تباہ کوونکی او ویروونکی ؤ؟.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرٌ ﴿۱۸﴾

او خامخا په تحقیق دروغجن کری ؤ (کفارو خپل انبیاء) چه پخوا له دغو (کفارو د مکی) شخه ؤ نو شه رنگه وو انکار عذاب عَمَا

تفسیر: یعنی له عاد او ثمود او له نورو سره کومه معامله چه شوی ده له هغی غنی عبرت واخلى! او وگورئ چه د هغوی په حرکاتو باندی هم مونږ انکار کری ؤ نو هغه غمونږ انکار شه رنگه د عذاب په صورت ورینکاره شو؟.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَفْتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُسْأَلُونَ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿۱۹﴾

آیا نه گوری دوی مرغانو ته (په هوا کښی) له پاسه د سرونو د دوی پرانیغی وزرونه او تولوی (وزرونه خپل) نه نیسی نه ساتی دوی په هوا کښی له پریوتو مگر خو رحمن (ئی ساتی په رحمت او قدرت خپل) بیشکه هغه (الله) په هر شیز باندی بینا ښه لیدونکی دی.

تفسیر: ږومبی د آسمان او د ځمکی ذکر شوی ؤ دلته د هغو د منع د شیانو ذکر دی. یعنی د الله تعالی قدرت ته وگورئ چه مرغان د ځمکی او د آسمان په منع کښی کله خپل وزرونه غوړوی او پرانیغی او خواره ئی کری څرنگه ورسره الوغی؟ او کله ئی تولوی او سره له دی چه د ثقیل جسم او د درنی بنی او بشری خاوندان او مائلالی مرکز دی خو بیا هم هغوی لاندی نه رالویږی. او نه د ځمکی جاذبه قوت هغه وړوکی مرغه د خپل ځان په لوری رانکلی شی. وښه پرته (علاوه) له الله تعالی د چا قدرت لاس هسی دی؟ چه هغه ئی په فضاء او تشتیا کښی هسی ساتلی دی؟ بیشکه رحمن پخپل رحمت او حکمت سره د هغوی بنی (شکلونه) هسی جوړی کری دی او په هغوی کښی ئی داسی یو قوت ایښی دی چه د هغه په وسیله هغوی بی تکلفه په هوا

کښی شو خو ګری الوتلی او ګرځیدلی شی هغه د هر یوه څیز په استعداد باندی ښه پوهیږی او ګرد (تول) مخلوق تر خپل نظر لاندی ساتی ښائی د مرغانو د مثال له بیان کولو ځنی دلته د دی په لوری هم اشاره ده چه الله تعالیٰ په دی باندی هم قادر دی چه له آسمانه عذاب راولیږی او کافران د خپلو شرارتونو له سببه د دی عذاب مستحق او لائق دی. خو څه رنگه چه د الله تعالیٰ رحمت مرغان په هوا کښی ساتی د هغه رحمت له هغوی ځنی عذاب هم همغسی لری ګری دی.

اٰمَنُ هٰذَا الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ
اِنَّ الْكٰفِرُوْنَ اِلَافِيْ غُرُوْبٍ ۝۳

آیا څوک دی هغه (ذات) چه هغه لښکر ستاسی شی کومک مرستی (مدد) وګری له تاسی سره (هیڅوک مو مددګار نشته) بی له رحمن نه دی کافران مګر خو په غرور غولیدلو کښی دی

تفسیر: منکران سخت غولیدلی دی که هغوی داسی ګنی چه د هغوی باطل خدایان او د فرضی بتانو لښکری دوی د الله تعالیٰ له عذابه او له راتلونکی آفت ځنی ژغورلی (بچ کولی) شی؟ ښه پوهیږئ چه له رحمانه جلا (جدا) شوی هیڅوک به هغوی ته مدد او مرستی (امداد) ونه رسوی!

اٰمَنُ هٰذَا الَّذِي يَرٰرُزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهُ

آیا څوک دی هغه (ذات) چه رزق درګری تاسی ته که چیری بند ګری (الله) درڅخه رزق خپل (هیڅوک مو بی له الله رازق نشته)

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ د خوړو سامان او اسباب دریند ګری نو څوک به طاقت ولری چه په تاسی باندی د خوړو وروڼه پرانیځی؟

بَلْ لِّجَوَابِيْ عُنُوْا وَنُفُوْرٍ ۝۴

بلکه ننوتلی او محکم شوی دی دوی په سرکشی عناد او تښپته نفرت کښی (له حقه).

تفسیر: یعنی دا خلق پخپلو زړونو کښی پوهیدل چه له الله تعالیٰ غنی جلا (جدا) پاتی شوی نه د چا د نقصان مخه نیولی شی او نه چاته گته (فائده) رسولی شی. مگر یواغی د شرارت او سرکشی لامله (له وجی) کله چه د توحید او اسلام په لوری راوبللی شی نو تور خوری او یاغی کیږی.

أَمَّنْ يَمِشِي مُكْبَأً عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمِشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٧﴾

آیا پس هغه شوک چه غی نسکور په مخ خپل باندي ښه لار موندونکی وی یا هغه شوک چه غی. برابر سم په لاری سمی باندي.

تفسیر: یعنی د ظاهری کامیابی لاری طی کوی همغه تر اصلی مقصد پوری رسیدی شی چه په سمه لاره باندي د سړیو په شان برابر لار شی هغه شوک چه په کږه لاره لکه رانده نسکور غی نو هغه د مقصود تر منزل پوری نشی رسیدلی دا د یوه موحد او د یوه مشرک مثال دی. په قیامت کښی د دوی دواړو په ورتگ کښی هم داسی فرق لیده کیږی.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

ووايه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی ییغ تاسی او درکړی گړغولی ئی دی تاسی ته غوږونه (دپاره د سماعت اوریدلو د حق) او سترگی (دپاره د بصارت لیدلو د حق) او زړونه (لپاره د بصیرت پیژندلو د حق) ډیر لږ شکر وباسی تاسی (په دغو ډیرو نعماو د الله).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د اوریدلو دپاره غوږونه او د لیدلو دپاره سترگی او د پوهیدلو دپاره زړونه را کړی دی تر شو د هغه حقونه ومنو او دا قوتونه په ښه لاره کښی مصرف کړو او د هغه طاعت او فرمان برداری وکړو مگر داسی شکرگزاره سری ډیر لږ دی کافرانو ته وگورئ چه هغوی د دی نعمتونو حق څه رنگه په غای راوړی؟ او د الله تعالیٰ دا ورکړی شوی قوتونه د هغه الله تعالیٰ په مقابل څنگه استعمالوی؟.

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۳۳﴾

وواپه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا (خواره) ئی کړئ تاسی په ځمکه کښی (دپاره د عبادت) او خاص ده ته به راتول کړل شی تاسی (تول لپاره د حساب او جزاء په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی ابتدا هم له هغه څخه شوی ده او انتهاء به هم پر هغه وی. له هر ځایه چه راغلی یی هلته به بیرته ځی بایده و چه له هغه ځنی یوه شیبه (لحظه) هم نه غافلیدئ او هر وقت د هغه په فکر او یاد کښی وئ. او زیار (کوشش) وکړئ تر څو د هغه مالک په مخ کښی تش لاس ونه دریری مگر داسی بندګان دیر لږ دی.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۳۴﴾

او وائی دغه (کفار مؤمنانو ته په تمسخر سره) کله به وی دا وعده (د حشر) که چیری یی تاسی صادقان رښتینی (په دغه ویلو کښی نو مونږ پوه کړه په زمانه د راتلو د قیامت)

تفسیر: یعنی مونږ او تاسی به کله تولیږو؟ او د الله تعالی په حضور تول کله سره څو؟ او قیامت به کله وی؟ او ژر ئی رښکاره کړه!

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۳۵﴾

وواپه (ای محمده! دغو منکرانو ته) بیشکه د دی خبری یوه خبر (چه قیامت کله قائمیری) په نزد د الله دی او بیشکه (خبره دا ده چه) زه ویروونکی یم ښکاره (له جحیمه او نه یم خبر په وقت د راتلو د قیامت باندی)

تفسیر: یعنی د قیامت وقت او مهال زه تا کلی (مقررولی) نه شم د هغه علم له الله تعالی سره دی. هو هغه شی چه په یقین سره راتلونکی دی له هغه ځنی پوهول او د هغه له ویروونکی مستقبل ځنی دارول ځما فرضی کار دی چه زه ئی ادا کوم

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ
هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٥﴾

پس کله چه ووینی دوی هغه (عذاب قیامت) دیر نژدی نو بد شکله تور به شی
مخونه د هغو (کسانو) چه کافران شوی دی او وویل به شی (دوی ته) دا
همغه (عذاب) دی چه وی، به تاسو چه دغه مو (ژر) غوشتلو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی اوس خو د هغه د راتگ په نسبت شور لگوی، خو کله چه هغه تاکلی (مقرر) وقت
ورنژدی شی د دیرو لویو یاغیانو او سرکشانو خولی به چینگی پاتی کیږی او په ویجاړو (ورانو)
مخونو بدو اشکالو او وچو شونډو به هک پک اریان په ردو سترگو ورته گوری او هیڅ به نی له
لاسه نه وی پوره

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكْنِي اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ
يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابِ إِلِيمٍ ﴿٢٨﴾

ووايه (ای محمده! دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر را کړئ تاسی ماته که
چیری هلاک می کړی الله او هغه څوک چه ځما سره دی (لکه چه تاسی د
دی قصد کړی دی) یا رحم وکړی (الله) پر مونږ باندی په طول د عمر پس
څوک دی چه وبه ژغوری (بچ به کړی) خلاص به کړی کافران له عذاب
دردنا که څخه.

تفسیر: کفارو به تمنا کوله چه که محمد صلی الله علیه وسلم ژر مر شی نو دا قصه به پائ ته
ورسیږی (العیاذ بالله) د هغه جواب داسی ورکوی چه فرض نی کړی، که سم د ستاسی له اټکله
محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملگری رضی الله تعالی عنهم مره شی یا سم ځمونږ د
مسلمانانو له عقیدی سره محمد صلی الله علیه وسلم او د ده ملگری د الله تعالی په رحمت
بریالیان (کامیاب) او مراد موندونکی شی نو په دی دواړو صورتونو کښی هر یو چه وی چه له
هغی ځنی تاسی ته هیڅ یوه گته (نفعه) او فائده نه رسیږی ځمونږ انجام په دنیا کښی هر څه
چه وی خو آخرت مو دیر ښه دی ځکه چه مونږ په دی لاری کښی جداو جهد کوو. لیکن تاسی د
خپلو ځانونو فکر وکړی چه په دی کفر او سرکشی سره تاسی به له هغه درد رسوونکی عذاب
څخه چه راتلونکی دی څوک وژغوری (بچ کړی)؟ ځمونږ فکر او اندیښنه پریریدی، پخپل فکر

کبھی ولویوی ولی چه کافران پہ ہیخ دول (طریقہ) د الله تعالیٰ له عذابہ ژغوریدونکی (بج کیدونکی) نه دی.

قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ الْمَتَّابُ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا

وایه (ای محمدہ دغو منکرانو ته الله) رحمان دی چه ایمان مو راوری دی پر هغه (رحمان) باندی او پر همغه (رحمان) باندی توکل کری دی مونږ (په تولو کارونو خپلو کبھی)

تفسیر: یعنی خنګه چه ځمونږ ایمان په هغه الله تعالیٰ باندی دی نو د هغه په مرسته (مدد) ځمونږ ژغورنه (نجات) یقینی ده او کله چه مونږ په صحیحی معنی سره پر هغه الله تعالیٰ باندی اسره او توکل لرو په گردو (تولو) مقاصدو کبھی مو بری او کامیابی یقینی ده. ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ او هر کله چه په تاسو کبھی دا دواړه نشته نه ایمان او نه توکل - نو څه رنگه به تاسی بی فکره یی؟.

فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۱۹﴾

نو ژر به پوه شی تاسی په (وقت د لیدلو د عذاب کبھی) چه څوک دی هغه (چه لویدلی دی) په گمراهی ښکاره کبھی (له مؤمنانو او کافرانو)

تفسیر: یعنی مونږ مؤمنان داسی یو چه ستاسی گمان دی یا تاسی منکران همغسی یی چه ځمونږ عقیده ده.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿۲۰﴾

وایه (ای محمدہ دغو منکرانو ته) آیا وینئ خبر را کړئ تاسی ماته که چیری گهیخ (سحر) وگرځی اوبه ستاسی ښکته (په ځمکه کبھی ننوتلی ورکی) نو څوک دی هغه چه راوولی تاسی ته اوبه روانی شفافی پاکی صافی.

تفسیر: یعنی د مرینی او ژوندون گرد (تول) اسباب د هغه الله تعالیٰ د قدرت په لاس دی یوه اوبه د مثال په دول (طریقہ) واخلیچ چه په هغه باندی هر شی ژوندی دی. فرض ئی کړئ که د چینو - ویالو - کوهی او نورو اوبه وچی شی او د ځمکی لاندنی عمق او تل ته ورښکته شی لکه

چه زیاتره د تودوخی په موسم کښی پینځپړی نو د چا له لاسه به پوره وی چه لکه مرغلری غونډی جاری پاکی رنی او صافی اوبه په زیاته اندازه سره راپیدا کری چه ستاسی ژوندون او بقاء لره کافی وی. نو ځکه یو متوکل مؤمن لره ښائی چه په هغه خالق الکل مالک علی الاطلاق باندی هیله (امید) او اسره ولری. له هم دی ځایه وپوهیږی کله چه د هدایت گردی (تولی) چینی وچی شوی دی نو په دغه وقت کښی د هدایت او د معرفت نه وچیدونکی چینه د محمد صلی الله علیه وسلم په مبارک صورت بهول هم د هغه مطلق رحمن کار دی چه د خپل فضل او انعام ځنی د گردو (تولو) ذوی الارواحو او ساکنانو (جاندارو) د ظاهری او باطنی ژوندون سامان پیدا کری دی که په فرض محال سره دا چینه وچه شی لکه چه د اشقیایو تمنا ده نو څوک به وی چه مخلوقاتو لره داسی صافی شفافی اوبه راپیدا کری شی؟.

تمت سورة الملك بفضل الله وكرمه ومنه

سورة القلم مكية الا من آية (۱۷) الى غاية آية ۳۳ ومن آية (۴۸) الى غاية (۵۰) فمدنية وهي اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۶۸) تسلسلها حسب النزول (۲) نزلت بعد سورة العلق. د «القلم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۷) آیته تر ۳۳ آیت پوری او له (۴۸) آیت څخه تر (۵۰) آیت پوری چه مدنی دی (۵۲) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۶۸) او په نزول کښی دوهم سورت دی وروسته د «العلق» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ۱ مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ۲

قسم دی په قلم او په هغه څه چه دوی ئی لیکي چه نه ئی ته (ای محمده!) په نعمت (فضل انعام) د رب خپل سره لیونی

تفسیر: د مکی مشرکانو پیغمبر ته (العیاذ بالله) لیونی ویل ځینو به ویل چه په دوی باندی د شیطان اثر لوبدلی دی چه داسی یو ناڅاپه له گرد (تول) کور کهول او تبر څخه جلا (جدا)

شوی داسی غتی خبری کوی چه هیخوک ئی نشی منلی - حق تعالیٰ د دی باطل خیال تردید او د خپل پیغمبر تسلی وفرمایله - یعنی پر هغه چا باندی چه د الله تعالیٰ دومره لوی فضل او انعام شوی وی چه د هغه مشاهده هر لیدونکی په ښه شان سره کولی شی - مثلاً اعلیٰ درجی فصاحت د حکمت او د پوهنی خبرو ئی د مخالفینو او موافقینو په زړونو کښی ډیر قوی تاثیر اچولی دی او سره د داسی لوړی (اوچتی) رشی (خوی) او ښو اخلاقو دوی ته لیونی ویل پخپله د ویونکی لیونتوب نه دی؟ په دنیا کښی ډیر لیونیان او اعلیٰ درجه مصلحان تیر شوی دی چه هغوی ته به هم رومینیو خلغو لیونی ویل مگر د هغو د تاریخی معلوماتو هغه ذخیره چه د قلمونو په وسیله د پانو په منځ کښی لیکلی شوی ده په لوړ (اوچت) غړ سره شاهدی لولی چه د دی رښتینو لیونیانو او د هغو بللی شویو لیونیانو سریو د ژوندانه د حالاتو په منځ کښی څومره د ځمکی او د آسمان فرق او توپیر (تفاوت) شته؟ نن ځمونو د پیغمبر (العیاذ بالله) لیونی بلل بالکل داسی دی لکه د دنیا د گرد (تول) جلیل القدر اولوالعزم مصلحین په هره زمانه کښی ناپوهانو او شیرانو لیونیان بلل. خو څرنگه چه تاریخ د هغو مصلحانو په لوړو (اوچتو) کارونو باندی دوام او د بقاء مهرونه ثبت او لگولی دی او د هغو لیونی ویونکیو نومونه او نښی هم نه دی پاتی نژدی دی چه قلم او د هغه په وسیله سره لیکلی شوی لیکي د محمدی ذکر خیر - او بی مثال چاری - او علوم او معارف هم د همیشه دپاره تل لیکلی وساتی او د هغو کسانو نومونه او نښی به په دنیا کښی پاتی نشی چه دوی ئی لیونی ښوول. یو وقت داسی هم په دنیا کښی راتلونکی دی چه توله دنیا به د محمدی صلی الله علیه وسلم د حکمت - معارف او پوهنی ستاینه (صفت) کوی او د دوی ذات به لکه یوه ډیر ښه کامل انسان په شان د یوی اجتماعی عقیدی په ډول (طریقه) ومنی کله چه د چا لوړوالی (اوچت والی) او لوئی او فضیلت قدوس الله تعالیٰ په ازل الازل کښی پخپل نورانی قلم سره د لوح محفوظ پر تختی باندی نقش کری وی نو څوک به طاقت ولری چه یواځی د مجنون او د مفتون په ناکاره تشبیهاتو سره د هغه لیک یوه څنډه (غاره) هم محو او وتورلی شی؟ هغه څوک چه داسی خیال لری هغه خورا (ډیر) جاهل او مجنون او ډیر ناپوه او لیونی دی.

وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ۝

او بیشکه چه دی خاص تا لره خامخا اجر بدل ثواب بی انتهای

تفسیر: یعنی تاسی مه خپه کیږی د دوی له دی لیونی بللو څخه ستاسی اجر او ثواب زیاتپوی او ستاسی غیرمحدود هدایت فیض انسانی ښی نوعو ته رسیدونکی دی. او د هغو بی انتهای ثواب تاسی ته رسیدونکی دی آیا د لیونیانو او پاکانو مستقبل به هسی روڼ او شاندار او پایدار وی؟ لکه چه ستاسی دی؟ یا د کوم لیونی طرز عمل او پروگرام او د عمل لاری داسی بری موندی شی

لکه چه ستا دا د طریق او تگ په بری سره پائ ته رسیری؟ لکه چه د چا رتبه د الله تعالیٰ په دربار کښی دومره لوړه (اوچته) وی نو که هغه ته شو احمقان لیونی ووانی څه پروا ده؟.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٧٠﴾

او بیشکه چه ئی ته (ای محمده) هرومرو (خامخا) په خلق خوینو (دین ډیر لوی باندی).

تفسیر: یعنی په هغو اعلیٰ اخلاقو او ملکاتو سره چه د الله تعالیٰ له جانبه تاسی ستایلی شوی یی کله په لیونیانو کښی د هسی ښو خوینو تصور کاوه شی؟ د یوه لیونی په خبرو - اترو - کار - روزگار کښی هیڅ کله د نظم او ترتیب اثر نه لیدل کیږی او نه خبری یی پر چارو باندی منطقی وی. او حال دا دی چه ستاسی په مبارکه ژبه باندی پاک قرآن چلیږی او ستا ښه اعمال - افعال او اخلاق د هغه بی غیوه تفسیر دی. پاک قرآن د هغو ښیگنو (خویانو) او محاسنو ته چه دعوت او بلنه کوی هغه گرد (تول) ستاسی په وجود کښی فطرتاً شته. او د هغو بدو چارو - خرابی او معایبو ځنی چه امتناع او رتنه کوی هغه طبعاً هیڅ ستاسی په وجود کښی نشته او تاسی بیخی له هغو ځنی لری گرځی او تری بیزار یی او منفور ئی گڼی. ستاسی د پیدایښت ډول (طریقه) - ساخت او تربیت داسی واقع شوی دی چه ستاسی هیڅ یو حرکت او هیڅ یو کار او شی د تناسب او اعتدال څخه یو بخرکی هم دی خوا هغی خوا ته وړاندی وروسته نه ځی ستاسی ښه اخلاق تاسی ته اجازه نه درکوی چه د جاهلانو او سپکو او ناپوهو خلقو هسی طعن او تشنیع او چتی (بیکاره) خبرو ته غوږ کیږدی د هغه چا چه خلق دومره عظیم او د نظر مطمح دومره لوړ وی نو هغه به څرنګه د یوه لیونی په لیونی ویلو سره خپل چرت (خیال) خرابوی؟ تاسی خو د هغه چا چه تاسی ته به ئی لیونی ویل په ښیگنه (فائده) نیکخواهی او دردمندی پسې دومره گرځی چه د هغوی لامله (له وجی) په ربړو (تکلیفونو) - کړانو کښی مو ځان ویلی کړی وی او په ﴿فَلَعَلَّكَ بَاطِلٌ مُّفْتَضِلٌ﴾ سره مخاطب شوی یی په حقیقت کښی له گردو (تولو) ځنی زیات د اخلاقو د لوینی او عظمت خورا (ډیره) زیاته ژوره خبره خو دا ده چه سری د دنیا د دی حقیرو شیانو د معاملی په وقت کښی له الله تعالیٰ ځنی غافل او ذاهل نشی - تر شو چه دغه خبره د چا په زړه کښی وی د هغه گردی (تولی) معاملی او چاری د عدالت او اخلاقو په تله کښی په ښه شان سره تللی کیږی. شیخ جنید بغدادی رحمة الله علیه څرنګه ښه فرمایلی دی «سَمِي خُلُقُهُ عَظِيمًا اِذْ لَمْ تَكُنْ لَهُ هِمَّةٌ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى، عَاشَرَ الْخُلُقِ بِخُلُقِهِ وَزَايِلَهُمْ بِقَلْبِهِ فَكَانَ ظَاهِرَهُ مَعَ الْخُلُقِ وَبَاطِنَهُ مَعَ الْحَقِّ» او د ځینو حکیمانو په وصیت کښی راغلی دی

عليك بالخلق مع الخلق وبالصدق مع الحق» له خلق او له خالق سره په ښه خلق او ښه

عمل اوسه!.

فَسَبِّحْهُ وَوَبِّحْهُ وَوَبِّحْهُ وَوَبِّحْهُ ⑤ يَا أَيُّهَا الْفُقَرَاءُ ⑥

پس ژر به ووینی ته (ای محمده!) او وبه وینی دغه (منکران هم) چه په کوم یوه له تاسو څخه لیونتوب دی

تفسیر: یعنی په زړه کښی پخوا له دی نه ټول ښه پوهیدل لیکن عنقریب دواړو ته به په کتنه سره هم ورښکاره شی چه د دوی په منځ کښی کوم یو هښیار - عاقبت اندیش او په وروستنی اندیښنه کښی و؟ او کوم سری ناپوه او بی سده (بی عقله) و؟ چه د هغه لامله (له وجی) ئی لکه لیونیان چتی چتی (بیکاره بیکاره) خبری کولی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ④

بیشکه رب ستا چه دی همغه ته ډیر ښه معلوم دی هغه څوک چه گمراه شوی دی له لاری د ده څخه او همغه (الله) ته ښه معلوم دی لار موندونکی (چه مؤمنان دی).

تفسیر: یعنی پوره علم خو له الله تعالی سره دی چه کوم یو په لار راتلونکی دی؟ او کوم یو له لاری غنی چپ (غلط) درومی؟ لیکن نتایج گردو (ټولو) ته ښکاره کیدونکی دی او ټول به سره پوهیږی چه څوک بریالی (کامیاب) دی او څوک د شیطان په لمسون پاتی او نامراد شوی دی.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ⑧ وَذُؤَالْوَتِدُّ هُنَّ فَيُذِّهْنُونَ ④

نو ته مه منه (خبره) د دروغجن کوونکیو خوشوی دوی چه که ته نرمی کوی (له دوی سره) نو دوی به هم نرمی کوی (له تاسره)

تفسیر: یعنی په لار راتلونکی او بی لاری گرد (ټول) د الله تعالی په محیط علم کښی ټاکلی (مقرر) شوی دی نو ځکه د دعوت او د تبلیغ په معامله کښی د مخ اړولو او د رعایت دومره ضرورت نشته څوک چه د لار موندلو وړ (قابل) وی هغه هر ورو (خامخا) لار مومی. او هغه چه ازلی محروم وی هغه په هیڅ لحاظ او مروت سره منونکی نه وی د مکی کافرانو به ځمونږ پیغمبر ته ویل چه تاسی د بت پرستی په نسبت خپله دا سخته رویه ترکه کړی! او ځمونږ د معبودانو

بیخی تردید مه کوی تر شو مونبر هم ستا د الله تعظیم وکرو! او ستاسی د طور - طریق - مسلک - مشرب - او له دین سره متعرض نه شوو امکان لری چه د یوه اعظم مصلح په زره کبسی چه په «عظیم خلق» سره پیدا شوی وی د بیه نیت له خوا داسی یو فکر یا خیال پیدا شی څنگه چه د لږ نرمی له غوره کولو کار چلیبری نو د څه مدت له مخی د دی پاسته تگ له غوره کولو ځنی به څه نقص راپیښیږی؟ نو ځکه حق تعالیٰ تنبیه ورته وفرمایله چه تاسی د دی دروغچنانو خبرو ته غوږ مه ږدئ! د دوی مقصد دا دی چه تاسی د کفر په نسبت پاسته اوسئ! ایمان راوړل او صداقت منل د هغوی مقصد نه دی. او ستاسی د بعثت اصلی مقصد په دی ډول (طریقه) سره په لاس نه راځی. تاسی د هر لوری ځنی سترگی واړوئ او خپله وظیفه او فرض ادا کړئ تاسی د دی خبری ذمه وار او اجاره دار نه ییغ چه څوک یی منی؟ که ئی نه منی؟

تنبیه: د مدهانت او د (مدارات) په منع کبسی نری فرق شته مدهانت مذموم او مدارات محمود دی فلا تغفل.

وَلَا تَطْعُ كُلَّ حَلَاٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾

نو ته خبره مه منه د هر ډیر قسم خوړونکی سپک (یا د دروغچنو ځکه چه دروغچن سپک وی په خلقو کبسی).

تفسیر: یعنی د چا په زره کبسی چه د الله تعالیٰ د نامه عظمت نه وی نو د دروغو قسم خوړل هغه ته یوه خوشی خبره ښکاری - کله چه خلق د هغه په خبرو باور نه کوی نو ځکه د هغو د یقین راوړلو دپاره شو شو ځلی قسمونه خوړی او ځان په دی وسیلی سره ذلیل او بی قدره کوی.

هَذَا مَشَاءٌ بِنَيْمٍ ﴿١١﴾ مَتَاعٌ لِّلْخَيْرِ مَعْتَدٍ آتِيهِمُ ﴿١٢﴾ عَتَلٌ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيءٌ ﴿١٣﴾

عیب ویونکی تلونکی په چغلی سره منع کوونکی د خیر له حده تیریدونکی (په ظلم کبسی) ډیر گنهگار بدخوی سخت ویونکی وروسته له دی تولو عیبو حرام زاده

تفسیر: یعنی سره د دی خصلتونو بدنام او بد انجام او د خاص او عام رسوا هم وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه «دا مجرد (تول) د کافرانو وصف دی سری دی دننه خپل ځان ته گوری که چیری هسی کوم خصلت پکبسی وی هغه دی پریږدی!»

تنبیه: د «زنیم» معنی د عینو اسلافو په نزد ولدالزنا او حرامزاده دی. د هغه کافر په نسبت چه دا آیت نازل شوی دی هغه هم داسی و چه ولید بن مغیره نومیده او د مکی معظمی یو لوی مشر سری او د اسلام سخت دشمن و.

أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَيْنِينَ ﴿١٤﴾

د دی دپاره چه دی و خاوند د مال او د عمامنو.

تفسیر: یعنی که یو سری په دنیا کېږي طالعمن او خوش قسمت وی لکه چه مال دولت عمامن او شته ولری نو یواغی په دی سره د دی ور (لائق) نه دی چه د هغه هره خبره ومنله شی. اصلی شی په انسان کېږي شرافت نجابت - او ښه اخلاق دی شوک چه شرافت او ښه اخلاق نه لری ښو مسلمانانو لره نه ښائی چه د هغه خبری ته غوړ وپاسی یا ئی په غولونکیو چارو باندی تیروغی.

إِذَا تَلَّى عَلَيْهِ الْإِثْنَا قَالَ أَصَاطِيرُ الْأُولِينَ ﴿١٥﴾

کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) عمونیر نو وائی دا قصی نقلونه دی د پخوانیو. (خلقو)

تفسیر: یعنی د الله اکرم شانه واعظم برهانه خبری په داسی ویناؤ سره دروغ گنی.

سَأَسْأَلُهُ عَلَى الْخُرطومِ ﴿١٦﴾

ژر دی چه داغ به کیږدو ده لره پر پوزه (خلتم) باندی (تحقیراً).

تفسیر: وائی ولید بن مغیره د قریشو یو سردار و چه په هغه کېږي دا گورد (تول) اوصاف مجتمع ؤ پر پوزه او خلتم باندی ئی له داغ ورکولو څخه د هغه رسوائی مختوروالی او سپکتیا مراده ده ښائی چه په دنیا کېږي په حسی دول (طریقه) کوم داغ په ده باندی هم لویدلی وی یا به په آخرت کېږي ورباندی خیرتی.

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ ﴿١٧﴾

بیشکه مونږ ومو ازمویل دغه (مکیان په قحط سره) لکه چه ازمویلی ؤ مونږ

خاوندان د باغ.

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد زیادت د کوم مقبولیت علامت او نښه نه ده او د الله تعالیٰ په نژد د هسی شیانو څه قدر او قیمت نشته نو ځکه نه ښائی چه د مکی کافران په دی شیانو باندی مغرور شی دا خو د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته د ازموینی دپاره ورکری شوی دی لکه چه د پخوانیو خلقو ازموینه هم پری شوی وه .

إِذَا قَسَمُوا الْأَيْمَانَ مَبْصِحِينَ ۖ وَلَا يَسْتَنْوُونَ ۝١٨

کله چه قسمونه وخورل دوی تولو چه هر ورو (خامخا) پری به کرو میوی د هغه باغ په اول وقت د صباح کښی او استثنا ئی ونه کړه اِنْ شَاءَ اللَّهُ ئی ونه ویل (یا ئی ونه ایستله حصه د فقیرانو لکه چه پلار به ئی ایستله)

تفسیر: څو وروڼه ؤ چه هغوی ته له پلاره په ترکه کښی یو میوه دار باغ پاتی شوی ؤ چه په هغه کښی کر هم کیده او گرده (توله) کورنی د هغه له حاصلاتو ځنی خوشاله ؤ. د پلار په زمانه کښی داسی عادت ؤ په هغه ورځ کښی چه د باغ میوی تولیدی یا کښت (فصل) ربیل کیده نو د ښار گرد (تول) فقیران او اړ (مجبور) سری به هم هلته تولیدل او دی گردو (تولو) ته به د هغو میوو او کښتو (فصلونو) ځنی لږ او ډیر ورکول کیدل - او په هم دی خیر او خیرات سره په هغه باغ کښی لویه گټه (فائده) او برکت ؤ د هغه له مره کیدلو څخه وروسته د ده د ځامنو په فکر کښی دا خبره وروگرځیده دومره میوه او کښت (فصل) چه فقیران له مونږ ځنی وړی که دا گرد (تول) مونږ پخپله سره تول کرو نو مونږ ته به له هغه ځنی ډیری گټی راورسیږی ولی داسی یو تدبیر به وکړو چه فقراء او نورو ته هیڅ ونه رسیږی او گرد (تول) حاصلات ځمونږ کورونو ته راشی نو پخپلو منځونو کښی ئی مشوره وکړه او دا ئی سره غوټه کړه چه سهار د وخته باغ ته ځو او خپلی میوی تولوو چه فقیران او نور کسان پری خبر نه شی دوی دا تدبیر داسی سره غوټه کړ اِنْ شَاءَ اللَّهُ تعالیٰ ئی هم پکښی ونه ویل.

قَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ۝١٩ فَاصْبَحْتَ كَالصَّرِيمِ ۝٢٠

پس نازل شوه پر دغه (باغ) یوه طواف کوونکی (بلاء سوځوونکی اور) په شپه کښی له (طرفه د) رب ستا حال دا چه دوی اوده ؤ پس تر گهیځ (سحر وختی) پوری وگرځید (هغه باغ لکه له بیخه) ربیلی شوی کښت (فصل) یا تک تور لکه توره شپه

تفسیر: یعنی د شپې له مخې سخته سیلی راولوته یا اور ولگید یا بل کوم افت پری نازل شو او گرد (تول) کښت (فصل) او باغ له کاره ووت او تک تور وگرځید.

فَتَنَّا دَوْمُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ اِنْ اَعْدُوْا عَلٰی حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ ﴿٢٢﴾
فَاَنْطَلَقُوْا وَّهُمْ يَتَخَفَتُوْنَ ﴿٢٣﴾ اَنْ لَا يَدْخُلَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَّسْكِيْنَ ﴿٢٤﴾
وَّاعْدُوْا عَلٰی حَرْدٍ قٰدِرِيْنَ ﴿٢٥﴾

بیا ئی یو بل ته ورغبر کړل په وقت د صبح کښی (داسی) چه صباح له وخته ورشع کښتو (فصلونو) خپلو ته که چیری بیع تاسی پری کوونکی (د میوی لو کوونکی د کښت - فصل) نو لارل دوی او دوی پخپلو منغونو کښی پتی خبری سره کولی (داسی) چه داخل نه شی هرورمو (خامخا) هغه (باغ ته) نن ورغ پر تاسی باندی هیخ مسکین محتاج اړ (مجبور) سری او سهار لارل په منع د فقیرانو سره (باغ ته) حال دا چه قادر ؤ (په منع د فقیرانو په زعم خپل).

تفسیر: یعنی په دی یقین او باور سره وخوځیدل چه اوس به درومی او گرد (تول) کښت (فصل) او د باغ حاصلات به په لاس راوی.

فَلَبَّارًا وَّهُمَا قَالُوا اِنَّا لَصٰٓئُوْنَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُوْمُونَ ﴿٢٧﴾

بیا هر کله چه وئی لید هغه (باغ تک تور سوځیدلی) وی ویل بیشکه مونږ خامخا لاره ورکه کړی ده (د خپل باغ) بلکه مونږ پخپله محرومه بی برخی شوی یو (له حاصلاتو په سبب د منعی د فقراؤ).

تفسیر: هغه ځمکه او باغ داسی داگ دبر (خراب) شوی ؤ چه دوی هلته ورسیدل هغه ئی نشو پیژندلی او داسی ئی وگنل چه لار ئی ورکه کړی ده او بل کوم لوری ته وتلی دی نو بیا چه ښه ورته څیر شول او غور ئی وکړ وپوهیدل چه ځای خو همغه دی چه دوی ورته راغلی دی مگر دوی له هغه ځنی بی برخی او بی نصیبه دی او د الله تعالی له درباره محروم شوی دی.

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿۳۸﴾

وویل منحنی بهتر د دوی (په عقل کښی) آیا ما نه ؤ ویلی تاسی ته ولی په پاکی نه یادوی تاسی الله او توبه نه وباسع له منع د فقیرانو یا ولی نه وایی (إن شاء الله)

تفسیر: د دوی په منع کښی منحنی ورور دیر پوه او هښیار ؤ ده د مشوری په وقت هغوی ته تنبیه کړی وه او دا خبره ئی ورته ویلی وه چه وگوری ورونو! الله تعالی مه هیروئ! غککه چه دا ټول د هغه احسان او انعام دی نو تاسی هم له فقیرانو او مسکینانو غخه هغه مه منع کوئ. کله چه چا د ده خبری ته غور کښنود نو دی هم چپ شو او په پته خوله له هغوی سره ملگری شو. خرنگه چه دا خرابی ئی ولیده نو ژر ئی هغه خبره بیا ور په یاد کړه.

قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۳۹﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَتَلَّأُو مُونَ ﴿۴۰﴾

وویل دوی پاکی ده رب ءمونیږ لره بیشکه مونږ وو پخپله ظالمان (په منع د فقراؤ کښی) بیا مخ واراوه ءینی د دوی پر ءینو نورو باندی چه یو بل به ئی ملامتوه.

تفسیر: اوس ئی پخپل تقصیر باندی اعتراف وکړ او گردو (تولو) د الله په لوری مخ واراوه. او لکه چه د عمومی مصیبت د وقت قاعده ده یو په بل باندی ئی الزام وروستو او در کرده (توله) به ئی یو بل د دی مصیبت سبب او عامل شمیره.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۴۱﴾ عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبَدِّلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿۴۲﴾

وی ویل دوی ای هلاک افسوس خرابی ده مونږ لره بیشکه مونږ وو له حده تیریدونکی ښایی چه رب ءمونیږ بدل راگری مونږ لره خیر غوره له دی

(باغچی) شخه بیشکه مونږ رب خپل ته رغبت کوونکی یو.

تفسیر: په پای (آخر) کښی ټول سره یو ځای شول وی ویل چه په رښتیا سره مونږ گرم (قصور وار) او ملامت یو ځکه چه مونږ د فقیرانو او غریبانو د برخی د خوړلو په قصد وتلی وو او د حرص او طمع لامله (له وجی) مو اصلی گټه (فانده) هم له لاسه ووتله. دا څه خرابی چه مونږ ته رارسیدلی دی د هغه ذمه وار مونږ پخپله یو - مگر اوس هم مونږ له الله تعالیٰ شخه بی هیلی او ناامیده نه یو او د هغه له مهربانی او لورینی (رحمت) ځنی دا خبره لری نه گنو چه هغه له خپل فضل او رحمت ځنی مونږ ته له هغه پخوانی باغ شخه یو بل ښه باغ را په برخه کری.

كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَالْعَذَابُ الْآخِرَةُ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ٢٣

هم داسی (راځی آفت - عذاب په دنیا کښی مخالفانو ته له حکمه د رب) او خامخا عذاب آفت د آخرت ډیر لوی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (په سختی د عذاب د آخرت نو مخالفت به ئی نه ؤ کری).

تفسیر: یعنی دا خو د دنیا د عذاب یوه وړوکی نمونه وه چه هیچا ئی مخه نشوه نیولی نو د آخرت د خورا (ډیر) لوی عذاب مخه به څوک ونیولی شی. که پوه وی نو ښائی چه سری په دی خبره باندى ښه وپوهیږی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَدَّتِ الرَّيْحُ ٢٤

بیشکه ویریدونکیو (له الله ځان ساتونکیو له معاصیو) ته په نزد د رب د دوی جنتونه ډک له نعمتونو دی.

تفسیر: یعنی د دنیا باغ و بهار پسی دومره زیات ولی لویدلی یی د جنت باغونه له دی ځنی په څو څو درجو لوړ (اوچت) او غوړ دی چه هر راز (قسم) نعمتونه پکښی شته او د هوسانی (آرام) گرد (ټول) اسباب خاص متقیانو او ویریدونکیو لره راټول شوی دی.

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ٢٥ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ٢٦

آیا پس وبه گرځوو مونږ مسلمانان (حکم منونکی) په شان د مجرمانو گنهگارانو (په خلاصی او ثواب بلکه نه ئی گرځوو) څه شوی دی تاسی ته

خرنگه حکم کوئی تاسی (خبره غوته کوئی په برابری د منکرانو او مؤمنانو).

تفسیر: یعنی د مکی کفارو د غرور او تکبر له مخی پخپلو زړونو کښی داسی تاکی (مقرر کری) و «که د قیامت په ورځ پر مسلمانانو باندی عنایت او بشنه وشی نو پر مونږ باندی به له هغه څخه ښه او زیاته مرحمت کیږی» او لکه چه په دنیا کښی مونږ په آرامی او هوسانی (راحت) کښی یو هلته به هم له مونږ سره هم داسی معامله کیږی نو دلته داسی فرمائی چه دا به خرنګه کیدی شی؟ که داسی وشی نو د دی مطلب به داسی وی چه د یوه وفا لرونکی غلام چه تل د خپل بادار (سردار) د حکم منلو دپاره تیار ولاړ وی او د یوه بدکار او باغی سری انجام به سره یو شان ته وی بلکه هغه بدکار له وفادار ځنی ښه وی. دا هغه خبره ده چه سلیم عقل او صحیح فطرت ئی هیڅ نشی منلی.

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿۲۹﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿۳۰﴾
 أَمْ لَكُمْ آيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْغَةِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ
 لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿۳۱﴾ سَأَلَهُمْ آيَهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمًا ﴿۳۲﴾

آیا له تاسی سره شته کوم کتاب چه په هغه (له آسمانه نازل شوی کتاب) کښی لولئ تاسی داسی چه بیشکه تاسی لره دی په هغه (کتاب) کښی خامخا هغه څه چه خوښوئ ئی تاسی. آیا شته تاسی لره قسمونه پر (وعدو د) مونږ باندی چه رسیدلی وی تر ورځی د قیامت پوری بیشکه چه شته تاسی ته هغه چه پری حکم کوئ تاسی پوښتنه وکړه له دوی نه چه کوم یو له دوی نه په دغه (حکم چه کوی ئی) ضامن ذمه اخیستونکی دی (دوی ته).

تفسیر: یعنی دا خبره چه مسلم او مجرم سره یو برابر وگنل شی ښکاره ده چه له عقل او فطرت څخه مخالفه ده. بیا د دی په تاکید او تائید کښی کوم عقلی دلیل هم له تاسی سره شته؟ آیا په کوم معتبر کتاب کښی داسی کوم مضمون تاسی لوستی دی چه هر هغه شی چه تاسی ئی د خپلو ځانونو دپاره غوره کوی، همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او ستاسی گردی (تولی) غوښتنی او په زړه پوری خبری پوره کیدونکی دی؟ یا به الله تعالی تر قیامت پوری داسی قسم خوړلی وی چه تاسی هر هغه شی چه پخپلو زړونو کښی وتاکی (مقرر کړئ) همغه به تاسی ته درکاوه شی؟ او همغسی چه اوس تاسی هم په عیش او استراحت کښی یئ تر قیامت پوری به په هم دی حال کښی وساتل شی؟ هغه سری چه د دوی له منځه داسی دعوی کوی نو د دی خبری د

ثابتولو ذمه واری بنائی پخپله غاړه ونیسی رانیوله او مخامخ ئی ودرره چه وئی وینو او وئی پوښتو چه له کومه وائی؟ او څه غږیوی؟.

أَمْلَمْ شُرَكَاءَ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣١﴾

آیا شته دوی لره شریکان (په دغه دعوی کښی په زعم د دوی) نو رادی ولی هغه شریکان خپل که چیری وی دوی صادقان رښتینی (په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی که له هغوی سره هیڅ یو عقلی او نقلی دلیل نشته او یواځی د دروغو بتانو په نامه داسی ویناوی کوی چه هغوی به له مونږ سره داسی او هسی کوی او داسی مرتبی رابینی ځکه چه هغوی (استغفر الله) په خدائی کښی برخه لرونکی او مله دی نو په داسی دعوو کښی د هغوی رښتینوالی هلته ثابتیوی چه دوی دی شریکانو ته د الله تعالی په مخ کښی هم دعوت او بلنه ورکری او د هغوی په وسیله خپلی په زړه پوری خبری او چاری پر دوی باندی اجراء کری. خو دا خبره دی هر چاته په یاد وی چه هغه ناحق معبودان د خپلو عابدانو په نسبت ډیر عاجزان او ناتوانان دی. هغوی ستاسی هیڅ مرسته (مدد) نشی کولی ځکه چه هغوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد نشی رسولی.

يَوْمَ يَكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٣٢﴾

(او یاده کره) هغه ورځ چه بریندوالی به وکری شی له پندی نه (او سخت وقت راشی د قیامت) او راوبه بللی شی دغه (کافران) طرف د سجدی کولو ته (لپاره د امتحان) پس توان به ئی ونه شی (سجدی کولو ته).

تفسیر: د دی قصه د شیخینو په حدیث کښی مرقعاً داسی راغلی ده چه «حق تعالی به د قیامت په میدان کښی خپل ساق ښکاروی.» «ساق» پندی ته وائی دا به د الهیه و صفاتو له حقائقو څخه کوم خاص صفت او یا حقیقت وی چه هغه ته ئی د کوم خاص مناسبت لامله (له وجی) (ساق) وفرمایه. لکه چه په قرآن کریم کښی د (ید - لاس) او (وجه - مخ) الفاظ هم راغلی دی چه دغه ټول مفهومات د متشابهاتو له دلی څخه بلل کیوی چه پر دوی هم بلاکیف همغسی چه بنائی سری ایمان راوړی لکه چه د الله تعالی په ذات - وجود - حیات - سمع - بصر او نورو صفاتو باندی مونږ بلاکیف ایمان او عقیده لرو. په همغه حدیث کښی راغلی دی چه «د الله تعالی د تجلی له لیدلو څخه گرد (ټول) مؤمنین او مؤمنات په سجده لویږی مگر هغه سری چه

د ریاء دپاره به ئی سجدی کولی د هغه ملا به سمه سیخه وچه پاتی کیږی او سجدی کولو دپاره به نه کیږی. هر کله چه ریاکاران او منافقان په سجده کولو باندی قدرت نه مومی نو د کافرانو عدم قدرت او ناتوانی په سجده کولو کښی په ښه ډول (طریقه) سره ثابتیږی. «دا گردی (تولی) چاری په قیامت کښی څکه کیږی چه مؤمن او کافر - مخلص او منافق په ښکاره ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی. او د هر یوه باطنی حالت په حسی ډول (طریقه) سره وکتل شی. تنبیه: پر متشابهاتو باندی پخوا له دی نه خبری کړی شوی دی. او حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله د دی «کشف ساق» د آیت په تفسیر کښی ډیره ښه او عالی او عجیبه تبصره پر متشابهاتو باندی کړی ده - فلیراجع.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ذلیلی ښکته به وی (له شرمه) سترگی د دوی

تفسیر: یعنی د ندامت او شرمندگی لامله (له وجی) به بی سترگی تیتی وی او نشی ئی پورته کولی.

تَرَهَقَهُمْ ذُلٌّ وَقَدْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٢٧﴾

راگیر کړی به وی دوی ذلت خواری او بیشکه ؤ دوی (په دنیا کښی) چه بلل کیدل دوی طرف د سجدی کولو ته او دوی به ؤ روغ رمت (نو سجده به یی نه کوله).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هغوی ته د سجدی حکم ورکړی شوی ؤ کله چه دوی روغ رمت ؤ او پخپل واک (اختیار) ئی سجدی کولی شوی هلته دوی په اخلاص سره هیڅ سجده ونه کړه د هغه اثر داسی شو چه استعداد ئی باطل شو. اوس که غواړی چه سجده وکړی نه یی شی کولی.

فَدَرَرْنِي وَمَنْ يُكَلِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ طَسْتَدْرِجَهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

نو پریرده ما او هغه څوک چه دروغ وائی په دی خبری (قرآن) باندی ژر ده

چه وبه نيسو مونږ دوی ورو ورو (او نژدی به یی کرو عذاب ته) له هغه ځایه
چه دوی نه دی پری پوه .

تفسیر: یعنی د هغوی په عذاب کېنې لویدل یقیني دی. خو د دوی د دی شو ورځنی د توقف
او د عذاب د دلیل په نسبت تاسی مه خپه کیږئ - او د هغوی معامله ماته پریږدئ زه به پخپله د
هغوی چاره وکړم. او داسی په ورو ورو او په تدریج سره به ئی دوزخ ته بوغم او زینه په زینه به
راښکته کرو دوی او ورو ورو به نژدی کرو دوی عذاب ته چه هغوی په ځان هم خبر نشی. دوی به
پخپلو چرتو (خیالونو) کېنې دوی تللی وی خو د دوی بنستونه (بنیادونه) له بیخه خیژی.

وَأْمِلْ لَهُمُ الرِّكَاتَ الَّتِي كَانَتْ تُعْمَلُ لَهُمْ يَوْمَ هَدَيْنَاهُمُ الْقُرْآنَ وَلِئَلَّامِلْ لَهُمُ الرِّكَاتَ الَّتِي كَانَتْ تُعْمَلُ لَهُمْ يَوْمَ هَدَيْنَاهُمُ الْقُرْآنَ

او تال ورکوم دوی ته (په دنیا کېنې) بیشکه ځما کید - مکر - وار کلک
دی (او تدبیر می پوخ دی).

تفسیر: یعنی ځما لطیف او خفیه تدبیر داسی پوخ دی چه په هغه باندی دا خلق پوهیدی نشی
نو بیا به دوی هغه څرنګه ماتولی شی.

أَمْ سَأَلْتَهُمُ اجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٦٨﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ

الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُمُونَ ﴿٦٩﴾

آیا ته غواړی له دوی ځنی (په تبلیغ د رسالت) څه اجر مزدوری نو دوی د
هغه له زیان تاوان څخه دروند بار کړی شوی دی (نو ځکه مخ درڅخه اړوی؟
بلکه نه ئی غواړی!) آیا شته په نزد د دوی پته خبره علم الغیب پس دوی ئی
لیکی (له هغه څخه دغه حکم د برابری د مؤمن او د کافر).

تفسیر: یعنی د افسوس او د تعجب ځای دی چه دا خلق داسی د تباهی په لوری ورځی خو
ستاسی خبری نه منی. آخر د دوی د نه منلو سبب څه شی دی؟ آیا تاسی له دوی ځنی کومه
معاوضه تنخواه - کمیشن - او نور څه غواړئ چه د هغه له پاره هغوی ځان بیرته راکاړی؟ یا
پخپله له هغوی سره د پتو خبرو څه حال او احوال شته؟ یا د الله تعالیٰ وحی دوی ته راځی؟ او
هغوی هغه په ډیر حفاظت سره لکه قرآن غوندی لیکي نو ځکه ستاسی متابعت ته ځان اړ
(محتاج) او مجبور نه بولی او آخر به څه نه څه په منځ کېنې وی. کله چه پر هغوی باندی هیڅ

یو بار نه اچول کيږي او له هغه شی څخه دوی مستغنی او بی پروا هم نه دی نو د دوی د دی نه منلو سبب به پرته (علاوه) له ضده عناده - انکاره - رخی (کیني) او عداوت بل شی کیدی نشی

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿۶۸﴾

نو صبر کوه حکم د رب خپل ته (په باب د منکرانو کښي) نو مه کيږه ته (په تنگ دلی او تلوار کښي) لکه خاوند د ماهی کب (په تنگ دلی او تلوار کښي) کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غم غصی نه.

تفسیر: یعنی د کب (ماهی) په گیده کښي تلونکی پیغمبر حضرت یونس علیه وعلی نبینا الصلوٰة والسلام په شان د مکذبینو په معامله کښي تنگدلی او ویره مه ښکاروی د دوی قصه پخوا له دی نه په شو شو څایونو کښي لږه لږه تیره شوی ده ﴿إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ﴾ - کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غصی نه) یعنی د قوم له لوری له غصی نه ډک شوی و له دیره قهره ئی د عذاب په غوښتلو کښي دیره چالاکی بلکه پیشگوئی وکړه.

تنبیه: د «مکظوم» معنی مفسرینو داسی کړی ده چه دی د دیری اندیښنی او خپګان له لاسه کړی ده او د هغه دا غم د څو نورو غمونو مجموعه وه. یو د قوم د ایمان نه راوړلو بل د عذاب د بیرته لویدلو. بل د بی له صریح اذن او اجازی ځنی له ښاره وتلو - او برسیره (سیوا) په هغوی باندی د هغه د ده د بندی پاتی کیدلو د ماهی په گیده کښي. نو ده په دی وقت کښي داسی دعاء وکړه ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ نو دلته د الله تعالیٰ فضل پری وشو او د ماهی له گیدی څخه ئی نجات وموند.

لَوْلَا أَنْ تَدْرَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِتَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿۶۹﴾

که چیری نه وی دا چه موندلی وی ده نعمت احسان له لوری د رب د ده نو خامخا به پری وتی و دی (له گیدی د مهی نه) په سپیره ډگر (میدان) کښي او دی به ملامت کړی شوی و (ولیکن مرحوم شو له طرفه د رب نو ځکه ملامت نه شو)

تفسیر: یعنی د توبی له قبول څخه وروسته که د الله تعالیٰ زیات فضل او احسان د هغه لاس

نیونه نه وی کری نو په هغه وچ کلک لوی میدان کښی چه د ماهی له گیدی څخه د باندی لویدلی همغسی ملزم شوی به پروت و. او هغه کمالات او کرامات به بیا نه ورته بښل کیدل خو یواغی د الله تعالی د فضل او مهربانی لامله (له وجی) د هغه د ابتلاء په وقت کښی هم هغه شیان له هغه سره پاتی و.

فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٥﴾

پس غوره کړ دغه (یونس) لره رب د ده (په نبوت سره) نو ګرځولی ئی و دی له (کاملانو صالحانو انبیاؤ ځنی)

تفسیر: یعنی بیا ئی د هغه نوره رتبه هم لا اوچته کړه او په اعلیٰ درجه نیکو خلقو کښی ئی ورداخل کړ. په حدیث کښی راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له تاسی ځنی دی هیڅ یو داسی ونه وائی چه زه د یونس علیه السلام بن متی څخه ښه او بهتر یم»

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا أَلْتُرُقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَبَعُوا اللَّهَ كُرًّا وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥٦﴾

او بیشکه نژدی و هغه کسان چه کافران شوی دی خامخا وبه ښویوی تا (وبه دی غورځوی په ځمکه) په سترگو خپلو سره هر کله چه واوریده دوی قرآن (ستا له ژبی) او وائی دوی (د کینی له مخی) بیشکه دغه (محمد) لیونی دی

تفسیر: یعنی د قرآن کریم له اوریدلو څخه له غیظ او غضبه خوتکیږی او په هسی ردو سترگو تاسی ته گوری چه تاسی پخپلو سترگو سره له ځایه وښویوی یا خامخا هلاک دی کری تا لره یا دی وغورځوی له مرتبی خپلی نه او په ژبه سره هم چتی (بیکاره) اپلتی خبری کوی چه استغفرالله دا سری لیونی شوی دی او د ده هیڅ یوه خبره (نعوذ بالله) د التفات وړ (قابل) نه ده مقصد دا دی چه داسی غواړی چه تاسی وویروی او د صبر او د استقامت له ځایه مو وخوځوی مگر تاسی همغسی سم پخپل مسلک باندی کلک اوسئ! او مه زړه تنګه کیږئ او په هره معامله کښی خپل خپګان مه ښکاره کوئ! او مه چالاکی کوئ! ویره او مدهانت مه اختیاروئ!

تنبیه: ځینی له ﴿لَمَّا سَبَعُوا اللَّهَ كُرًّا﴾ څخه دا مطلب اخلی چه د کفارو ځنی هغه کسان چه په سترگو کولو کښی دومره مشهور و په دی باندی ئی وګمارل چه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی خپلی بدی سترگی واچوی! لکه چه هغه نظر اچوونکی سری راغلل او په خورا (دیر)

قوت سره ئی پر رسول الله مبارک باندی چه په لمانجّه مشغول و نظر واچوه او خپل زیات همت - زیار (کوشش) ئی په هغه کښی ولگوه مگر د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم فقط په دومره ویلو سره هغوی ناکام پاتی شول چه «**لا حول ولا قوة الا بالله**» پاتی شوه دا خبره چه په نظر لگیدلو او یا نظر اچولو باندی هم څه وینا وکړه شی خو دا ئی غای نه دی. او څنگه چه نن مسمریزم یوه باقاعده فن او چاره شوی ده نو په هغه کښی زیات بحث او څیړنه (تحقیق) کول ښه کار نه دی.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٧﴾

او حال دا دی چه نه دی دا (قرآن) مگر خو ذکر پند دی ټولو عالمیانو لره.

تفسیر: یعنی په قرآن کښی د لیونتوب او جنون خبری چیری دی. هغه خو د گردی (تولی) نری (جهان) او نری والانو (اهل جهان) دپاره د خورا (دیر) لوی ذکر پند او د نصیحت لویه ذخیره ده. په دی کښی د بنی نوع انسان اصلاح او فلاح جاری پرتی دی او په رښتیا سره همغه سری لیونی باله شی چه د دی پاک کلام لیونی نه وی او د زړه په اخلاص سره ئی نه منی.

تمت سورة القلم بفضل الله وكرمه ومنه

سورة الحاقّة مكية وهى اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقما (۶۹) تسلسلها حسب النزول (۷۸) نزلت بعد سورة الملك.
د «الحاقّة» سورت مکی دی (۵۲) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۶۹) او په نزول کښی (۷۸) سورت دی
وروسته د «الملك» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَاقَّةُ ۝ مَا الْحَاقَّةُ ۝ ﴿٦٩﴾

هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی - څه شی دی هغه حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی د قیامت هغه گریئ - چه د هغی راتلل له ازله د الله تعالیٰ په علم کښی ثابت او تاکلی (مقرر) شوی دی. کله چه حق له باطل څخه بالکل ښکاره او بی له کوم التباس او اشتباه څخه هر شی بیل او جلا (جدا) کیږی او گرد (تول) حقائق په پوره کمال او سیوغ سره څرگندیږی (ښکاریږی) او د هغه د ذات په نسبت گرد (تول) جگړه کوونکی هلته مغلوب او مقهور کیږی نو هلته به وپوهیدی شی چه هغه گری څه شی ده؟ او څرنگه احوال او کیفیات په هغی کښی شته؟.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ۝ ط

او څه شی پوه کیږی ئی ته چه څه شی دی هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی که هر څومره یو خورا (دیر) لوی سری هر څومره فکر وهی او خپل چرت (خیال) او جاج (اندازه) وچلوی د هغی ورځی د ویروونکی ننداری او زړه خوځوونکی پښی منطری ته ئی فهم او ادراک نه وررسیږی. هو! د تقریب الی الفهم دپاره د تمثیل او تنظیر په دول (طریقه) څو واقعی وروسته بیانېږی چه په دنیا کښی د هغه کبری قیامت د یوی وړوکی او بیخی حقیري او ناتمامی نمونی کار ورکوی. گویاکی دا د وړوکی (حاقی) یادونه د هغی لوی (حاقی) دپاره د یوه تمهید کار ورکولی شی.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ۝ ٥٠

دروغ ویلی ؤ ثمودیانو او عادیانو په (هغه قیامت) تکوونکی (د زړونو او د غوړونو په سختیو سره)

تفسیر: یعنی د ثمود او د عاد قومونو دا د قیامت راتلونکی گریئ دروغ ویلله چه هغه به گرد (تول) ځمکه آسمان - لمر - سپوږمی - ستوری - غرونه او سری تکوی او دیر سخت شیان تری وری وری او ذری کیږی بیا وگوره چه د دی دواړو انجام او پای (آخر) څرنگه شو؟.

فَأَمَّا ثَمُودُ فَهَلَكَوا بِالطَّاغِيَةِ ۝ ٥١

پس هر څه چه ثمودیان ؤ نو هلاک کړل شول (هغوی) په سخت آواز (د جبریل یا په سبب د سرکښی خپلی)

تفسیر: یعنی یوه سخته زلزله له یوه سخت آواز د جبریل علیه السلام سره یو غحای راغله او گرد (تول) ئی سره لاندی باندی کرل یا هلاک شول ثمودیان په سبب د سرکشو خپلو سره چه د صالح علیه السلام ناقه ئی گوډه او هلاکه کړه .

وَأَمَّا عَادُ فَاهْلَكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۗ

او هر شه چه عادیان ؤ نو هلاک کړی شوی ؤ (دوی) په باد سخت آواز کوونکی (یا په ډیر سخت له حده تیریدونکی یخ باد)

تفسیر: یعنی هغه باد (ورښ) دومره سخت او شدید ؤ چه په هغه باندی د هیخ یوه موجود زور نه رسیده تر دی چه هغو پرښتو له واکه (اختیاره) هم د هغه سخت باد اداره کول نه و پوره او د هغوی له لاسو غنی هم الوت چه د هغه باد په اراده باندی مسلطی او مقرری وی .

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ۖ أَصْوَمًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ ۖ كَأَنَّهُمْ أُجْمَرُونَ ۗ فَقُلْ تَرَىٰ لَهُم مِّنْ بَاقِيَةٍ ۗ

مقرر کړی ؤ (الله) دغه (باد) پر دوی باندی اووه شپي او اته ورغی متواتر پرله پسې برابر نو لیده به تا هغه قوم (د عاد) په هغه کښی لویدلی (مړه پراته په غمکه باندی) گواکی دوی (له جهت د لویوالی د جثو بیخونه) ددونه د خرماؤ دی (هلاک پریوتلی په غمکی باندی) نو آیا وینی ته کوم یو (نفس) له دوی غنی باقی پاتی شوی (بلکه هیخ ئی نه وینی) .

تفسیر: یعنی هغه قومونه چه لنگ وهلی د مباحثی او مناقشی دگر (میدان) ته راوتی ؤ او په لوړو (اوچتو) غرونو سره به ئی ویل. شوک به وی چه له مونږ غنی زیات زور ولری؟ هغه هم غمونږ له هغه زورور باد او ورښ سره مقابله ونشوه کړی. او ډیر پهلوانان ئی د هغه زورور ورښ (باد) د خپپرو په مخ کښی داسی کم قوت او بی سیکه او اوږده غغیدل لکه د خرما لوی ددونه چه سرونه ئی وهلی شوی او له بیخه او بنست (بنیاد) څخه راوویرستل شی. نو آیا وینی ته کوم یو له دوی غنی پاتی شوی؟ بلکه وبه نه وینی یو تن هم له هغوی څخه پاتی شوی یعنی د هغو قومونو ذریه او برگ (نسل) پاتی نه شو - او د دنیا له مخ څخه بیخی فنا شول.

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكْتُ بِالْخَطِئَةِ ① فَعَصَا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً ②

او راغی فرعون او هغه چه پخوا له هغه غنی و او (اهل د) کلیو چپه (الته) کری شویو په گناهونو سره (چه شرک و) نو حکم ونه مانه دوی د رسول د رب د دوی نو (الله) و نیول هغوی په نیولو سختو سره .

تفسیر: یعنی وروسته له عاد او ثمود څخه فرعون ډیری سختی خبری او تکبر او ځانمنی (لویځ) کولی او پخوا له هغه څخه نور څو قومونه هم سره له لویو گناهونو تیر شوی دی لکه د نوح قوم او د شعیب قوم او د لوط قوم چه د هغوی کلی سره له کلیوالو د هغو په بل مخ واپول شول دوی گردو (تولو) د خپلو خپلو پیغمبرانو خبری نه منلی - او د الله تعالیٰ مقابلی ته راوتلی و او د الله تعالیٰ له احکامو څخه ئی غاری غرولی وی په پای (آخر) کینی د الله تعالیٰ له لوری دوی گرد (تول) په لویو آفتونو سره ککر شول او په هسی سختو بلاؤ کینی اخته شول چه د هغوی ژغورنه (نجات) له هغه غنی مشکله وه . هو! د الله تعالیٰ په مخ کینی د هیجا له لاسه هیڅ شی نه دی پوره .

إِنَّا لَنَّا طَغَا الْمَاءَ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ③ وَتَعِيهَا أَذْنٌ وَّاعِيَةٌ ④

بیشکه مونږ هر کله چه طغیان وکړ اوبو راپورته شوی په هر شی باندي پورته کری وو مونږ تاسی په تلونکی بیړی (د نوح) باندي لپاره د دی چه وگرځوو مونږ دا (واقعه) تاسی ته تذکره پند (په نجات د مؤمنانو او غرق د کافرانو) او په یاد دی ولری (ودی ساتی) دا (نصیحت) غورونه یادوونکی ساتونکی .

تفسیر: یعنی د نوح علیه السلام په زمانه کینی کله چه طوفان راغی نو ښکاره وه چه په هیڅ ډول (طریقه) د هیڅ یو انسان پاتی کیدل او ژغورنه (نجات) له هغه غنی ممکنه نه وه او ځمونږ قدرت او عام انعام - اکرام - او احسان و چه گرد (تول) منکران مو ډوب کړل او یواځی نوح علیه السلام او د هغه ملگریو ته مو نجات ورکړ نو ښه په داسی یوه لوی طوفان کینی د هغی وړوکی بیړی سلامت پاتی کیدل له توقع او هیلې (امید) غنی لوړ (اوچت) کار نه دی؟ او آیا

هغه ځمونږ د قدرت او حکمت یوه علامه او نښه نه ده؟ تر څو هغه ژغورلی (بچ) شوی انسانان د هغه لوی طوفان او د خپلی ژغورنی (نجات) قصی نورو ته وکړی او په دی ډول (طریقه) سره دا پېښه تر آخر پوری د هر سری په یاد پاتی وی نو دغه خبری د هغو غوږونو له یاده چه کومه معقوله خبره اوری او پری پوهیږی او په یاد ئی ساتی هیڅ کله به نه هیريږی چه په یوه زمانه کښی د الله تعالی له لوری ځمونږ پر پلرونو باندی هسی یو لوی احسان شوی دی. او په دی باندی وپوهیږی، لکه چه د دنیا په جگړو او پېښو کښی تل فرمان برداران له نافرمانانو ځنی بیلیږی هم داسی حال به د قیامت په وپروونکی (حاقه) کښی هم کیدونکی وی. وروسته له دی نه بیا الله تعالی اجل شانه واعظم برهانه په هم دی لوری خپل کلام منتقل کوی.

فَاذَانْفِخْ فِي الصُّورِ نَفْخَةً وَاحِدَةً ۝ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَ الْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ۝ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۝

بیا کله چه پوکی وشی په صور شپیلی کښی پوکی یو او پورته کره شی ځمکه او غرونه (له خپلو ځایونو) نو مات به کرل شی دا دواړه (توتی توتی) په ماتولو یوه سره نو په دغه ورځی کښی به واقع شی (هغه) واقع کیدونکی (قیامت)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) له پو کیدلو سره به سم ځمکه او غرونه له خپل اصلی صورت ځنی راووځی او گرد (تول) سره وړوکی وړوکی ذری ذری او بشرکی بشرکی کیږی نو هم دا د قیامت د قائمیدلو وقت دی.

وَأَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ۝ وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهِمْ

او وبه چوی (خیری به شی) آسمان بیا هغه (آسمان) په دغه ورځ کښی سست ضیف وی او ملائکی پرښتی به وی په څنډو (غاړو) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی نن ورځ چه آسمان دومره کلک او مضبوط دی چه سره د لکونو کلونو د تیریدلو بیا هم هیڅ یو سوری او کنډو پکښی نه لیده کیږی په هغی ورځی کښی به شلیږی او توتی توتی کیږی به کله چه د هغه د منځنی برخی نریدل شروع کیږی نو پرښتی به د هغه څنډی (غاړی) ته ځی.

وَيَجِدُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمِينًا ۝١٤ ط

او پورته به کبری عرش د رب ستا د پاسه د دوی په هغه ورخ کښی اته
(پرښتی).

تفسیر: اوس څلورو پرښتو عظیم عرش راپورته کړی دی چه د هغه د لویوالی او ارت والی علم
یواځی له پاک پروردگاره سره دی په هغه ورخ کښی له هغوی سره څلور پرښتی نوری هم ملگری
کیږی. په «تفسیر عزیز» کښی د دی عددونو په حکمت او د دی پرښتو پر حقائقو باندی ډیر
دقیق او بسیط بحثونه شوی دی ښائی چه شائقین به ئی هلته ولولی.

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ۝١٨

په دغه ورخ کښی به تاسی حاضر وړاندی کړل شی (الله ته سره د حساب)
پته به نه پاتی کیږی له (اعمالو د) تاسی هیڅ یوه پته خبره

تفسیر: یعنی په هغه ورخ کښی به تاسی د الله تعالیٰ دربار ته راحاضر کړی شی او د هیجا
هیڅ یوه نیکی او بدی به نه پټیږی او گډ (تول) عام منظر ته به راښکاره کړی شی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ يَمِينًا فَيَقُولُ هَذَا مَا أَرَأَيْتُ أَكْتُبِيَّةً ۝١٩

نو هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عمل نامه د ده په ښی لاس د ده نو
وبه وائی (له خوشالی داسی چه) راشی (واخلی) او ولولئ تاسی دا څما
کتاب عملنامه.

تفسیر: یعنی په هغی ورځی کښی هره اعمالنامه چه په ښی لاس کښی ورکړه شی هغه د نجات
او د مقبولیت علامه ده نو هغه له ډیری خوښی ځنی هر سری ته ورښکاروی او وائی به چه راځی
څما اعمالنامه ولولئ!

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلِقٌ حِسَابِيَّةً ۝٢٥

بیشکه ما یقین کاوه (په دنیا کښی) چه بیشکه زه پیوست کیدونکی یم له
حساب خپل سره.

تفسیر: یعنی په دنیا کېږي ئی هسی خیال کاوه چه یوه ورځ به ضرور ځما حساب او کتاب اخیست کېږي نو ځکه زه وپړېدم او د خپل ځان سره می محاسبه کوله نن شکر دی چه د هغه په زړه پوری نتیجه وینم چه د خدای په فضل سره ځما حساب بالکل صاف او پاک دی.

فَهَوْنِي عَيْشَةً رَاضِيَةً ۱۱۱ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۱۱۲ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۱۱۳

نو هغه (شخص) دی په عیش ښه کېږي (چه دی به پری راضی وی) په جنت عالی لوی اوچت کېږي چه میوی به ئی نژدی وی.

تفسیر: چه په ولاړه - ناسته - ملاسته او هر وقت او هر حال کېږي په دیره آسانی سره په لاس راځی او په ښه ډول (طریقه) سره شوکولی کېږي!

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ۱۱۴

(ورته وپه ویل شی) خورئ او څښئ په اشتها هضم سره په بدل د هغو عملونو خپلو چه مخکې لېږلي ؤ (تاسی ای مؤمنانو) په ورځو تیرو شویو د دنیا کېږي.

تفسیر: یعنی په دنیا کېږي تاسی خاص د الله تعالی دپاره د خپلو نفسانی خواهشونو مخی مو نیولی وی او د لوړی او تندی رېږونه (تکلیفونه) مو پر ځان اخیستی ؤ نن هیڅ یو رنځ او تکلیف په تاسی باندی نشته. په ښو مزو او اشتها سره هر شی مو چه زړه غواړی خورئ او څښئ ئی! ځکه چه نه مو طبیعت خفه او نه منخض او نه منقبض کېږي او نه د بدھضمی او د بولو او غاښو او د بلی ناروغی اندیښنه له تاسو سره شته او نه مو د دی نعمتونو زوال په تصور کېږي راځی.

وَأَمَّا مَنْ أَوْقَتْ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ ۱۱۵ فَيَقُولُ يُلَيِّتُنِي أَمْ وَتُ ۱۱۶
كِتَابِيَّةٌ ۱۱۷ وَلَمْ أَدْرِمَا حِسَابِيَةَ ۱۱۸ يُلَيِّتُهَا كَانَتْ الْقَاضِيَةَ ۱۱۹
مَا آغْنَى عَنِّي مَالِيَةَ ۱۲۰ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَةَ ۱۲۱

او هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عملنامه د ده په کین لاس د ده نو وبه وائی (له غمه داسی چه) ای کاشکی نه وی راکړی شوی ماته دا کتاب اعمالنامه ځما او نه وم پوه شوی زه چه څه دی حساب ځما. ای کاشکی وی (پرومبنی مرگ ځما په دنیا کینی) خلاصوونکی (ځما له دوهم حیات) هیڅ دفع ونه کړه له ما ځنی مال ځما برباد شو له ما ځنی سلطنت حکومت ځما.

تفسیر: یعنی د شا له لوری په کین لاس کینی د هر چا اعمالنامه چه ورکوله کیږی هغه پوهیږی چه په ما باندی کمبختی راغلی ده. نو په دی وقت کینی په ډیر حسرت سره داسی تمنا کوی چه کاشکی ځما دا اعمالنامه نه وی راکړی شوی او زه نه خبریدی چه ځما حساب او کتاب څرنگه دی! کاشکی په مرینی می دا قصه پای (آخر) ته رسیدلی وی! او زه د تل دپاره مر پروت وی! او له مرینی څخه وروسته می بیا دا ژوندون نه په برخه کیدی او که ژوندی کیدم خو بیا زر د مرگی یوه لقمه او نمری کیدلی!! افسوس چه هغه مال - جاه - حکومت او دولت می هیڅ په کار رانغی - او نن می د هغو گردو (تولو) شیانو هیڅ یو شی په سترگو نه راغی. نه څه دلیل او حجت په لاس لرم او نه څه عذر او معذرت کولی شم.

(نو الله تعالیٰ اجل شانه واعظم برهانه خازنانو د جحیم ته داسی حکم فرمائی چه)

خُدُوهُ قَعُوهُ ۞ ثُمَّ الْوَحِيْمَ صَلُوهُ ۞ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ
ذَرَعَهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ۞

ونیسع دی! پس په ځنځیر سره وترئ دی! بیا (اور د) د دوزخ ته وغورځوی دی! بیا په یوه ځنځیر کینی چه گزونه د هغه اویا گزه وی پس ننه باسعی دی (په دوزخ کینی)!

تفسیر: پرېنتو ته به حکم کیږی چه هغه ونیسعی! او غارکی ئی په غاړه کینی ورواچوی! او په اور کینی ئی غوږه کړئ! او په هغه ځنځیر کینی ئی چه اوږد والی ئی اویا گزه دی وترئ! تر څو د سوځیدلو په وقت کینی هیڅ ونه خوځیدی شی ځکه چه د دی خوا او هنی خوا له خوځیدلو ځنی سوځیدونکی لږ څه تخفیف حس کولی شی. تنبیه: له گز ځنی د هغه ځای گز مراد دی چه د هغه اندازه هم الله تعالیٰ ته معلومه ده.

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ۗ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۗ

بیشکه دی و (په دنیا) چه ایمان ئی نه راوور په الله لوی باندی او تاکید تیزوالی به ئی نه کاوه په طعام دودی ورکولو د مسکینانو محتاجانو باندی.

تفسیر: یعنی چه په دی دنیا کښی اوسیده نه ئی د الله تعالیٰ حق پیژنده او نه ئی د بندگانو د حقوقو ساتنه کوله د فقیرانو او د محتاجانو لاس نیونه او گروپونه (تپوس) چیری حتی نورو ته ئی هم په دی مورد کښی څه تشویق او ترغیب ور نه کر بیا په الله تعالیٰ باندی همغسی چه ښائی ایمان ئی رانه وور نو نجات به چیری وی او کله چه کوم لوی او وړوکی کار د دوی له لاسه ونه ووت نو د دوی د عذاب د تخفیف هم هیڅ یو صورت نه دی پاتی.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَهُنَا حَمِيمٌ ۗ

نو نشته ده ته نن ورځ په دی ځای کښی کوم دوست (دافع د عذاب)

تفسیر: یعنی لکه چه هغه الله تعالیٰ ئی خپل دوست نه. کر نو نن به د هغه دوست شوک شی چه د ده حمایت وکری او دی له عذابه وژغوری (وساتی). یا د مصیبت په وقت کښی تسلی ورکری.

وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غَسِيلِينَ ۗ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ۗ

او نشته هیڅ طعام (چه وئی خوری) مگر خو (د دوزخیانو د زخمونو) له وینو او زوو ځنی چه نه خوری دغه (غسلین) مگر همغه خطاکاران گناهکاران (ئی خوری).

تفسیر: له طعام او خوړو څخه انسان ته قوت رسیږی مگر دوزخیانو ته هیڅ یو داسی مرغوبه خواړه نه ورسیږی چه د هغوی د راحت او د قوت سبب شی. هو! یواځی هغوی ته به د دوزخیانو د زخمونو زوی ورکولی کیږی چه هغه به پرته (علاوه) له هغو گناهکارانو څخه بل شوک نشی خوری او هغه هم د لوړی او تندی له شدته تیروتللی په دی خیال سره ئی خوری او داسی ئی گڼی چه د هغه ځنی هغه ته څه گټه ورسیږی وروسته له هغه دا ورښکاریږی چه د هغه خوړلو د لوړی له ربره (تکلیفه) لوی ربر (تکلیف) ورپیش کر. (اعاذنا الله من سائر انواع العذاب فی الدنيا والآخرة)

فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿۲۸﴾ وَمَا لَا تَبْصِرُونَ ﴿۲۹﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿۳۰﴾

نو قسم خورم زه په هغو شیانو چه وینئ ئی تاسی او په هغو شیانو چه نه ئی وینئ تاسی بیشکه دا (قرآن) خامخا خبره د رسول مکرم عزتمن ده .

تفسیر: یعنی هر څه چه د جنت او د دوزخ او نورو په نسبت بیان وشو دا کومه شاعری نه ده - او نه د کهانت اټکلونه او چټی (بیکاره) خبری دی. بلکه دا قرآن کریم د الله تعالی کلام دی چه له آسمانه ئی یوه لویه پرنسته حضرت جبریل علیه السلام راوری - او یو لوی پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ئی اوروی. هغه پرنسته چه دغه قرآن کریم له آسمانه راوری او دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه هغه قرآن شریف په ځمکه کښی انسانانو ته وررسوی دوی دواړه عزتمن رسولان دی د یوه کرامت خو تاسی پخپلو سترگو سره وینئ او د بل کرامت او لویی د هغه اول کریم د بیان ځنی تاسی ته ثابته شوی ده .

تنبیه: په دنیا کښی دوه راز (قسم) شیان وی یو هغه چه سری ئی په سترگو سره لیدلی شی. بل هغه چه په سترگو سره ئی نشی لیدلی بلکه په عقل او نورو ذرائعو سره د هغه په منلو سره سری مجبوروی. مثلاً هومره چه مونږ خپلی سترگی ستړی - او ځمکی ته ځان څیر کړو په محسوس ډول (طریقه) سره د هغه په خوځیدلو باندی نه پوهیږو لیکن د حکیمانو د دلائلو او براهینو له اوریدلو څخه مونږ پر شوی د خپلو سترگو په غلطی باندی پوهیږو او د خپل عقل یا د نورو عقلاؤ د عقل په وسیله د خپلو حواسو دا غلطی اصلاح او تصحیح کوو. خو مشکل دا دی چه له مونږ ځنی د هیجا عقل هم له هسی غلطی او لندوالی ځنی محفوظ نه دی. آخر د هسی غلطی او لندوالی اصلاح تلافی په څه ډول (طریقه) سره وکړه شی؟ بس په گرد (تول) عالم کښی یو د حضرت الهی د وحی قوت دی چه هم پخپله دی له غلطی څخه محفوظ او معصوم دی او هم د نورو گردو (تولو) عقلی قوتونو اصلاح او تکمیل کولی شی. همغسی چه ځمونږ حواس تر یوه حده پوری رسیدلی عاجز پاتی کیږی او له هغه څخه وروسته مو عقل کار ورکوی هم داسی په کوم میدان کښی چه مجرد عقل کار نشی ورکولی یا پکښی وښوینږی په داسی ځای کښی د عقل لاس نیونه د الهی وحی کوی او لوړ (اوچت) حقائق ورښی. ښائی دلته په ﴿فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ﴾ باندی ئی ځکه قسم وریاد کړ یعنی هغه د جنت او دوزخ او د نورو حقائق چه په رومنی آیت کښی بیان شو که د محسوساتو له دائری څخه د اوچتوالی لامله (له وجی) ستاسو په ککره کښی ځای ونه نیسی نو په اشیاؤ کښی د مبصراتو او غیر مبصراتو یا په نورو الفاظو د محسوساتو او غیر محسوساتو له تقسیمه پوهیږئ چه دا د رسول کریم کلام دی چه د الهی وحی په وسیله د عقل او د حس له دائری څخه اوچت د حقائقو خبر راکوی. کله چه مونږ ډیر غیر محسوس بلکه د حس مخالف شیان پخپل عقل یا د نورو په تقلید منو - نو د ځینو نورو لوړو

(اوچتو) اشیاؤ په منلو کښی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مونږ ته خبر راگری دی شه اشکال وینی؟

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُوْمِنُونَ ﴿۳۱﴾

او نه ده دا خبره د کوم شاعر بیخی لږ ایمان راوړئ تاسی (بلکه نه مؤمنان کیږئ).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په کلام الله والی باندی کله کله ستاسی په زړونو کښی له یقین ځینی پلوشی راځلیږی مگر ډیر لږ چه د نجات له پاره کافی نه دی. آخر ولی د دی کلام الله په نسبت د شاعری او کاهنی خبری کوئ؟ آیا د واقعی انصاف له مخی دا ویلی شی؟ آیا د دا کوم شاعر کیدی شی؟ او د شعر له قسم څخه دی؟ په شعر کښی د وزن - بحر او نورو شتوالی ضروری دی او په قرآن کښی د هغو شیانو نښه نشته. د شاعرانو خبری زیاتره بی اصله وی او زیاتره مضمونونه ئی یواځی وهمی او خیالی وی او حال دا دی چه په عظیم الشان قرآن کښی ټول ثابته حقایق او محکمه اصول په قطعیه دلائلو او یقینیو حجتونو سره بیان شوی دی!

وَلَا يَقُولُ كَاهِنٌ قَلِيلًا مَّا تَدْكُرُونَ ﴿۳۲﴾

او نه ده دا خبره د کاهن (ترویتی لکه چه تاسو گمان کوئ!) لږ پند اخلی تاسی (بلکه نه ئی اخلی).

تفسیر: یعنی په پوره فکر سره ئی رامعلوم کری او ښه چرت (خیال) پکښی ووهی چه دا د کوم شاعر او کاهن کلام نه دی. کاهنان په عربو کښی همغه خلق ؤ چه له بتانو - پیریانو - او نورو خرافاتو او رذائلو سره ئی تعلقات او مناسبات لرل - دوی خلقو ته د کومی جزوی غیبی خبری په نسبت ځینی مقفا او مسجع خبری اورولی - مگر د پیریانو په کلام کښی معجزی نه وی چه هغه غوندی بل څوک به خبری نشی کری بلکه که کوم جن کوم ترویتی بامیر (کاهن) ته کومه خبره وروښی بل پیری هم همغسی خبری وړښولی شی او دا کلام یعنی پاک قرآن داسی یوه معجزه ده چه گرد (ټول) جن او انس که سره یو ځای شی د هغه په شان کومه خبره نشی جوړولی. د نورو کاهنانو او ترویتیانو بامیرانو په خبره کښی یواځی د قافیی او د سجعی د رعایت دپاره ډیر الفاظ راوړی چه بالکل بیکاره وی خو په دغه معجز نظام کلام کښی یو حرف او توری یو حرکت هم بیکاره او بی فاندی نه دی. د کاهنانو خبری په څو مبهمو او جزوی او

معمولی خبرو باندی مشتملی وی خو د علومو او حقائقو غنی مطلع کیدل - او په ادیانو - شرائعو - اصولو او قوانینو باندی پوهول او د معاش او معاد دستور او آئین معلومول - او د پرښتو او د آسمانونو له پتو خبرو غنی خبر ورکول له هغوی غنی له سره نشی کیدی او حال دا دی چه پاک قرآن له هسی خبرو غنی دک دی.

تَنْزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۳۳﴾

دغه (قرآن) نازل شوی دی له (جانبه د پالونکی) رب د عالمیانو.

تفسیر: ځکه چه د گردی (تولی) دنیا د تربیت دیر اعلیٰ او کلک اصول په دغه عظیم الشان قرآن کېبی بیان شوی دی.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿۳۴﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿۳۵﴾
ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿۳۶﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿۳۷﴾

او که له مخانه جوړولی (محمد) مونږ باندی غیښی خبری (چه مونږ ورته نه وی ویلی) نو هر ورو (خامخا) بدل اخیستی به ؤ مونږ له ده په یمین قوت عذاب سخت سره بیا به خامخا پری کری ؤ مونږ له ده رگ د زړه (او وژلی به می ؤ) پس نه به ؤ هیڅوک له تاسی څخه (یعنی نه بیع تاسی) له قتل د (هغه (محمد) غنی منع کوونکی (ما لره).

تفسیر: حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکي «یعنی که دروغ پر الله تعالیٰ باندی جوړول نو اول به ئی الله تعالیٰ دښمن کیده او له لاسه به ئی نیوه قاعده ده چه د ورمیر ووهلو په وقت کېبی جلادان مقتول له ښی لاس څخه اخلی تر څو له خپل مخای څخه له سره ونه ښوریری». حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله فرمایلی چه د (تقول) ضمیر د رسول په لوری راجع کیږی. یعنی که رسول بالفرض والتقدیر کومه خبره د الله تعالیٰ پر لوری منسوبه کری یا د هغه په کلام کېبی بل شی له خپل لوری گدوی چه الله تعالیٰ نه وی ویلی نو په هغه وقت کېبی پر ده باندی عذاب نازل کیږی (العیاذ بالله) ځکه چه د هغه تصدیق او رښتیا والی له بیناتو آیاتو او دلائلو او براهینو په وسیله ظاهر او ښکاره شوی دی. اوس که په داسی خبری باندی سم د لاسه عذاب او سزا ورنه کره شی نو د الله تعالیٰ له وحی غنی به امن پورته کیږی - او هسی یو التباس او اشتباه پکښی لویږی چه د هغه اصلاح به ناممکنه وی چه دا د حکمت او تشریح غنی منافی دی

په خلاف د دی هغه سری چه د هغه رسالت په بیناتو آیاتونو براهینو سره ثابت شوی نه وی بلکه
 ښکاره قرائن او علائیه دلائل د هغه د رسالت نفی کړی وی نو د هغه خبری چتی (بیکاره) او
 خرافاتی دی او هیڅ یو پوه او عاقل هغه د اعتناء وړ (لایق) نه بولی - او نه بحمدالله د الله
 تعالیٰ په دین کښی له هغه ځنی کوم التباس او اشتباه واقع کیږی او هم د هسی سری تصدیق
 کیدل د معجزاتو او نورو په وسیله مشکل دی. او ضرور دی چه الله تعالیٰ د هغه دروغجن کولو او
 رسوا ثابتولو دپاره داسی چاری وړ د مخه کړی چه د ده د رسالت له دعوی کولو څخه مخالفی
 وی. د هغه مثال داسی وگنئ که باچا کوم سری پر کوم منصب او ماموریت باندي مقرر وی - او
 سند او فرمان او نور ورکوی - او چیری ئی استوی - اوس که له دغه سری ځنی په خدمت کښی
 کوم خیانت څرگندیږی (ښکاری) - یا په باچایی کوم دروغ تری - او بیا دا پری ثابتیږی نو
 سم د لاسه بلاتوقف هغه پخپل هیواد (انجام) او سزا رسیږی لیکن که کوم مزدور او معمولی سری
 تل داسی ابلتی او چتی (بیکاره) خبری کوی چه د حکومت له خوا ماته داسی فرمان شوی دی
 یا ماته داسی امر راکړی شوی دی چه دغه او هغه وکرم نو هیڅوک نه د هغه هغو خبرو ته غوږ
 ږدی او نه ئی څوک له هسی خبرو ځنی خوله نیسی په هر حال په دی آیت کښی د رسول اکرم
 صلی الله علیه وسلم پر نبوت باندي استدلال نه دی شوی بلکه دا رانښولی شوی دی چه دغه قرآن
 کریم د الله تعالیٰ خالص کلام دی چه په یوه حرف یا یوه توری کښی ئی شک او شبهه نشته او
 نه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هغه کښی څه زیاتتوالی کولی شی او نه سره د رسالت د
 دوی په شان هسی گمان کاوه شی چه دوی د کومی خبری نسبت په غلطه سره الله تعالیٰ ته وکړی
 - د سفر استثنا د توریته په (۱۸) باب (۲۰) فقره کښی ده «که هغه نبی داسی گستاخی وکړی
 چه هسی کومه خبره ځما په نامه وکړی چه ځما نه وی او نه هغه ته می د هغه د ویلو په نسبت
 څه امر ورکړی وی او هغه ئی د خپل معبود په نامه مشهوره کړی نو داسی پیغمبر دی وواژه
 شی». لنده ئی دا څوک چه پیغمبر وی له هغه ځنی داسی کار کیدل ممکن نه دی د دی آیت
 نظیر د (البقره) په سورت د دغه تفسیر کښی یو بل آیت هم شته

﴿ وَلَئِن ابْتِغَتْ آهْوَاهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴾ آیت ۱۲۰

وَإِنَّهُ لَتَذَكَّرٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٣٩﴾

وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا تذکره پند دی ویریدونکیو لره (چه نفع تری
 اخلی) او بیشکه مونږ ته خامخا معلوم دی دا چه بیشکه ځینی له تاسی څخه
 دروغ کوونکی دی (قرآن لره). او بیشکه دغه (انکار له قرآن) خامخا سبب

پنیمانی دی پر منکرانو کافرانو باندی (کله چه ووینی ثواب د مصدقینو)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ شخه ویریدونکی د دی خیرو له اوریدلو شخه پند اخلی او د هغو په زرونو کښی چه ویره نه وی هغه ئی دروغ گنی لیکن یو وقت داسی راتلونکی دی چه دا کلام او د هغوی دا دروغ بلل به د سخت حسرت او پنیمانی سبب شی او هلته به ارمان کوی چه ولی مو هسی رښتیا خبره دروغ وبلله چه نن د هغی لامله (له وجی) په دی آفت ککر شوی یو.

وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥٧﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٨﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا (عین) حق یقین (محض او د منلو وړ- قابل) دی. پس تسبیح پاکی ووايه په نامه د رب خپل چه له گړدو (تولو) غنی عظیم ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی دا کتاب خو داسی حق او رښتیا دی چه له حده تیر د منلو وړ (لايق) دی او د هغه مضامین له سره تر آخره پوری رښتیا او هیڅ یو شک او شبهه پکښی نشته ښائی چه هر سری په هغه باندی ایمان راوړی او تل د الله تعالیٰ په عبادت او تسبیح او تحمید کښی مشغول اوسی.

تمت سورة الحاقّة بفضل الله ومنه وكرمه فله الحمد والمنة

سورة المعارج مكية وهى اربع و اربعون آية وفيها ركوعان رقما (۷۰) تسلسلها حسب النزول (۷۹) نزلت بعد سورة «الحاقّة».

د «المعارج» سورت مكی دی (۴۴) آیتونه (۲) ركوع لری په نزول كښی (۷۹) او په تلاوت كښی

(۷۰) سورت دی وروسته د «الحاقّة» د سورت شخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَأَلْ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾

وغوبنت غوبتونکی یو عذاب واقع کیدونکی لویدونکی. (منکرانو) کافرانو لره چه نشته هغه ته دفع کوونکی (چه راشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی پیغمبر تاسی ته عذاب غوبنتی دی چه هغه هیخوک له تاسی غنی نشی لری کولی» یا به غوبتونکی کفار وی چه ویل به یی آخر هغه عذاب ولی ژر نه راخی چه وعده ئی مونږ ته راکړی شوی ده؟ ای الها! که د محمد دا وینا په رښتیا وی نو پر مونږ باندی له آسمانه تپوی (کتی) ولی نه ورپوی؟ دا خبری به ئی د انکار او تمسخر له لاری کولی نو ځکه فرمائی چه عذاب غوبتونکی داسی یو آفت غواری چه بالیقین پر هغه باندی لویدونکی دی او د هیچا له منع کولو څخه به نه منع کیږی دا د کفارو انتهایی درجه ناپوهی - حماقت او سپین سترگی ده چه د هسی یوه شی مطالبه او غوبنته کوی.

مَنْ اَللّٰهُ ذِي الْمَعَارِجِ ۝۵

له طرفه د الله چه غیبستن (خاوند) د لویو لوړو (اوچتو) زینو دی (د ملائکو چه آسمانونه دی)

تفسیر: یعنی پرښتی او د مسلمانانو ارواح گرد (تول) آسمانونه درجه په درجه طی کوی د هغه د قرب دربار ته ورنزدی کیږی. یا د هغه بندگان د هغه حکمونه منی او د زړه له کومی زیار (کوشش) کوی او ځان په ښو اخلاقو او خوبونو سره ښائسته کوی او د وصول او د نزدیکت روحانی مرتبی او درجی ته لوړ (اوچت) خپژی او د هغه حضور شرف ته رسیږی. او دا درجی د مسافت او د لږوالی او نزدیوالی له پلوه سره مختلف او متفاوت دی او فرق او توپیر لری ځینی داسی چی په یوه ربه (ثانیه) کښی د هغه د لوړوالی (اوچتوالی) سبب کیدی شی. لکه د اسلام کلمه په ژبه سره ویل. او ځینی داسی دی چه یوه گری (ساعت) په هغه سره ترقی حاصلیږی لکه اودس او لمونځ کول. او ځینی په پوره یوه ورځ کښی لکه روژه یا په کامله میاشت کښی لکه د رمضان د میاشتی روژه نیول او ځینی په پوره یو کال لکه حج کول. (وعلیٰ هذا القیاس) هم دا راز (قسم) د پرښتو او د ارواحو عروج چه په هر کار باندی مقرر دی وروسته له دی چه له هغه ځنی فراغت ومومی هم مختلف او متفاوت دی او د قدوس الله تعالیٰ تدبیر او انتظام هسک (اوچت) او تیتی بیشماره درجی لری.

تَعْرِجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ

چه خپژی ملائکی پرښتی او روح (جبریل) په طرف د هغه (مامور به ځای)

تفسیر: یعنی د پرستی او د خلقو د ارواحو وړاندی والی او حاضرې به اجراء کیږی. او دغه وړاندی والی او حاضرې به کله اجراء کیږی؟ د دغه سؤال جواب پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی چه

فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ۝

په هغه ورځ کېږی چه ده اندازه د هغی پنځوس زره کاله (په نسبت سره کافرانو ته).

تفسیر: د قیامت ورځ د پنځوسو زرو کلونو په میچ ده. یعنی له اولی شپیلی (صور) څخه تر هغه پوری چه جنتیان په جنت کېږی او دوزخیان په دوزخ کېږی ننوځی پنځوس زره کاله تیریږی - او گردی (تولی) پرستی او د ټولو مخلوقاتو ارواحونه په دی تدبیر کېږی د خدمتگار په ډول (طریقه) ملگرتوب کوی. بیا به د دی لوی کار د مدت تر سره کیدلو ځنی وروسته د دوی عروج کیږی.

تنبیه: د نبی کریم په یوه حدیث کېږی راغلی دی «خدائیکو دا دومره لویه ورځ به په ایماندار باندی داسی تیریږی لکه چه یو فرض لمونځ ئی اداء کړی وی»

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ۝

نو صبر وکړه (ای محمده!) صبر جمیل نیک (بی له شکوه - شکایت جزع فزع).

تفسیر: یعنی که دا کافران د انکار او تمسخر له لاری شورماشور کوی چه ژر هغه تاكلی (مقرر) عذاب راورسیږی! بیا هم تاسی تلوار مه کړئ! بلکه په صبر او استقلال سره اوسئ! مه مو زړه تنگوئ! او نه د پتی (شکایت) الفاظ (توری) بنائی د تاسی له خولی څخه ووځی! دا ستاسی صبر او د دوی تمسخر او ملندی به ضرور خپله اغیزه او اثر راښکاره کړی.

لَهُمْ يَوْمَئِذٍ عَذَابٌ مُّبِينٌ ۝ وَتَرَاهُمْ قَرِيْبًا ۝

بیشکه دغه (منکران) وینی هغه (عذاب یا قیامت) لری، او مونږ ئی وینو هغه (عذاب یا قیامت) نژدی.

تفسیر: یعنی د دوی په خیال کښی د قیامت راتگ لری ورغی بلکه د دوی په زعم وقوع ئی هم ممکن نه دی او په عقل کښی ئی له سره نه غځائیږی. او مونږ ئی ډیر نژدی گڼو او هسی بولی چه اوس راغی!

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ۝ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ۝

هغه ورغ (به واقع شی پر منکرانو عذاب) چه وگرغی آسمان په شان د قلعی ژیر ویلی شوی (توری ختی د تیلو) عینو د (مهل) ترجمه د تیلو په ختو او تلچتو سره کړی ده. او وبه گرغی غرونه په شان د وړی نداف وهلی رنگارنگ

تفسیر: وړئ مختلف او راز راز (قسم قسم) رنگونه لری او د دغو غرونو رنگونه هم سره مختلف او راز راز (قسم قسم) دی لکه چه الله تعالی د «فاطر» د سورت په څلورمه رکوع ٢٧ آیت کښی فرمائی ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَبِيُّ سُودٌ﴾ او د (القارعة) په سورت کښی ئی فرمایلی دی ﴿كَالْعِهْنِ الْمَنْثُوشِ﴾ یعنی غرونه لکه رنگینی وهلی شوی وړئ غوندی به وی دا خوا او هغه خوا به رغری رارغری.

وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ۝ يُبْصَرُونَ هُمْ

او نه به کوی پوښتنه یو دوست له بل دوسته (عککه چه مشغول به وی په ځان خپل) اګر که په نظر ورغی دوی ته هغوی او ښه به ئی وپیژنی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «یعنی ګرد (تول) به سره په نظر راغی او دا به ورښکاریږی چه د دوی دوستی چتی (فضول) او بیکاره وه». هر یو به د بل حال او احوال ګوری مګر یو له بل سره څه مرسته (مدد) او حمایت نشی کولی او هر یو به پخپل فکر کښی ډوب تللی وی.

يَوْمَ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ۝
 وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ۝ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤَيِّدُهَا ۝ وَمَنْ فِي
 الْأَرْضِ جَمِيعًا لَنْ يُغْنِيَهُ ۝

خوینوی به مجرم گنهگار (کافر) چه فدیہ ورکری له عذابه د دغی ورغی په
 غامنو خپلو سره او ملگری بنغی خپلی سره او ورور خپل سره او خپلوانو
 قبیلو خپلو هغو سره چه غایونه ئی ورکول دوی ته په دنیا کښی او هغه
 شوک چه په غمکه کښی دی ټول بیا وژغوری (وساتی) غان خپل نه ده
 داسی چه آرزو کوی دوی

تفسیر: یعنی غواړی به چه گرد (ټول) کور او کهول او خپل که ئی له لاسه پوره وی او په درد
 ئی وخورى له خپله غمانه قربان کړی او پخپله فدیہ کښی ورکړی او خپل غمان وژغوری (وساتی)
 مگر دا به امکان ونه لری او خلاص به نشی له عذابه ځکه چه:

كَلَّا إِنَّهَا لَأُظْلَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى ﴿١٦﴾

بیشکه دا (اور د دوزخ) لمبی وهونکی دی ویستونکی دی (له کفارو څخه) د
 اینی (یا د پوستکو د لاسو او د پښو د دوی)

تفسیر: یعنی هغه اور به مجرم کله پریردی هغه به ئی پوستکی ویاسی او تر اینی (جگر) پوری
 ئی رسیږی او اینه ئی هم تری ویاسی.

تَدَّعُوٰمِنْ اَدْبُرٍ وَّتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَاَوْغَىٰ ﴿١٨﴾

رابولی (دا دوزخ) هغه شوک چه شا ئی کړی وی او مخ ئی گرغولی وی (له
 ایمانه). او ټول کړی ئی وی (مال) نو ساتلی ئی وی (د الله حق ئی تری نه
 وی ورکړی).

تفسیر: یعنی د دوزخ له لوری به یو رابښکودل او نارى او سورى وی. هومره سړى چه په دنیا
 کښی د حق او رښتیا په لوری شا اړولی او د ښو چارو ځنئى مخ گرغولی وی او د مالونو او
 شتو په ټولولو او کلکو ساتلو کښی مشغول و هغه گرد (ټول) به د دوزخ په لوری رابښکودل
 کیږی. په ځینو آثارو کښی شته چه اول به دوزخ د (قال) په ژبه سره داسی وائی «الئى یا
 کافر! الئى یا منافق! الئى یا جامع المال! - یعنی ماته راشه ای کافر! ماته راشه ای
 منافقه ماته راشه ای مال ټولونکیه!» خو خلق به دى خوا او هغه خوا سره تښتئى. وروسته له دى
 نه به یو لوی ورمیږ لرونکی شى له دوزخه سر راویاسی او تښتیدونکی دوزخیان به پخپل اوږد

شوند سره هسی تولوی او پخپلی کیدی کښی به یی اچوی لکه چه مرغه پخپلی مښوکی سره دانی تولوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ۖ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ۗ

بیشکه انسان بنی آدم پیدا کړی شوی دی هلوع حارص بی صبره او کله چه ورسپړی ده ته شر خرابی صبر نه کوی ډیر فریاد کوی او کله چه ورسپړی ده ته ښیگنی (فایدی) نو بی توفیق کبیری منع کوونکی شی (حق لره)

تفسیر: یعنی په هیڅ لوری پخپلی بهادری - کلکتوب - پوخوالی - قوت او همت نه ورښکاروی. که فقر - فاقه - ناروغی او سختی پری راشی نو بی صبری ورښکاروی - ویرپړی او ناامیده کبیری او هسی گنی چه اوس د هغه دپاره هیڅ یوه لاره نه ده پاتی چه په هغی کښی له هغه ربړ (تکلیف) او مصیبت نه ځان وژغوری (وساتی). که مال - شته - دولت روغتیا - عظمت او پت وړ په برخه شی نو د ښیگنی (فایدی) دپاره به هیڅ خپل لاس نه غځوی او د الله تعالیٰ په لاره کښی هیڅ یو شی په اخلاص او مینی سره نه لگوی. هو! هغه سری له دی وینا ځنی مستثنیٰ دی چه د هغوی بیان دغه دی چه اوس راځی.

إِلَّا الْمُصَلِّينَ ۗ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ۗ

مگر (نه دی پیدا کړی شوی هلوع هغه) لمونځ کوونکی چه دوی پر لمانځه خپل دائم قائم دی او هیڅکله او هیچیری هیڅ یو لمونځ تری نه فوت کبیری.

تفسیر: یعنی د لمانځه ناغه کوونکی نه دی بلکه په مداومت او انتظام او التزام سره نی کوی. او د لمانځه په حالت کښی په ډیر سکون او اطمینان سره سم برابر لمونځ کوی او تل لمانځه ته متوجه وی.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ۖ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ۗ

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه په اموالو د هغوی کښی حق برخه معلومه

وی (له زکوٰۃ او صدقات) دپاره د غوښتونکیو (فقیرانو) او محروم (فقیرانو) چه سؤال نه کوی.

تفسیر: د (المؤمنون) په سورت کښی د دی تفسیر تیر شوی دی. ځمونږ د دغه پښتو «فوائد موضح الفرقان» وگورئ.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٧﴾

(او هغه کسان هم هلوع نه دی) چه مصدق باور کوونکی وی په ورځ د انصاف جزاء باندی.

تفسیر: یعنی د هم دی یقین په بناء باندی ښه کارونه کوی چه په هغه ورځ به ئی په کار ورځی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ عَذَابٍ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٣٨﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی له عذابه د رب خپل ویریدونکی وی (اگر که په عبادت کښی ئی دیر کوښښ هم کړی وی).

تفسیر: یعنی د الله تعالی له عذابه ویریری او په خرابو کارونو پسی هیڅ نه گرځی. ځکه چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَا مُنُّوا ﴿٣٩﴾

بیشکه له عذابه د رب دوی نه دی پر امن کړی شوی (بلکه تل تری ویریری).

تفسیر: یعنی د الله تعالی عذاب داسی یو شی نه دی چه بنده د هغه له لوری ځنی مأمون شی او بی ویری کینی. بالخاصه منکران او مجرمان خو له سره تری په امان نه دی.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَعْتَابِهِمْ حَفِظُونَ ﴿٤٠﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَرْوَاحِهِمْ

أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٤١﴾

فَمَنْ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعُدْوَنَ ﴿۳۱﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی د خپل شهوت د عجايبونو ساتونکی دی. مگر په ښځو خپلو باندی او په هغی وینځی خپلی باندی چه ئی مالکان شوی دی ښی لاسونه د دوی نو بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (ځکه چه خپلی ښځی - وینځی پری حلالی دی) نو هغه چه غواړی پرته (علاوه) له دغو (حلالو ښځو او وینځو خپلو) څخه پس هم دوی دی له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی که څوک پرته (علاوه) له خپلی حلالی ښځی یا وینځی ځنی بل کوم ځای د شهوت د قضاء دپاره ولتوی نو هغه د اعتدال د حد او جواز څخه د باندی قدم ږدی. نو متعه موقته بهیمه او استمناء او نور ناروا ده.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمْتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رِعُونَ ﴿۳۲﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه دوی امانتونو خپلو لره او وعدو خپلو لره ساتونکی دی (او په سر ئی رسوی)

تفسیر: په دی کښی د الله تعالیٰ او د بندگانو د گردو (تولو) حقوق راغلل. ځکه د سری هومره قوتونه چه شته هغه گرد (تول) د الله تعالیٰ امانت دی نو ښائی هغه د الله تعالیٰ په راجوولو مواقعو کښی صرف کړی شی او هغه قول او اقرار چه په ازل کښی ترلی دی له هغه ځنی خپله غاړه ونه غړوی!

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿۳۳﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی په شاهدی خپلی باندی سم ولاړ وی (نه پتوی او نه تزئید او تنقیص پکښی کوی)

تفسیر: یعنی که ضرورت پښی شی نو بی له زیادت او لږوالی او لحاظ او رعایت شاهدی ورکوی او حقه خبره هیڅ کله نه پتوی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿۳۴﴾

او هغه کسان (هم هلوغ نه دی) چه هم دوی پر لمانځه خپل باندی ساتنه کوی (پخپلو وقتونو ئی اداء کوی)

تفسیر: یعنی د لمونځونو د اوقاتو - شرائطو او آدابو ځنی باخبر وی او د هغه صورت او حقیقت د ضائع کیدلو ځنی تل خپل ځان ساتی. تنبیه: په تکرار د لمانځه کښی بهتری او افضلیت د لمانځه پر نورو عباداتو باندی ثابتیری «الصلوة عماد الدین».

أُولَئِكَ فِي جَنَّةٍ مَّكْرَمُونَ ﴿۳۵﴾

دغه کسان به (چه موصوف په دغو اتو صفاتو دی) په جنتونو کښی به وی مکرّم عزتمن کړی شوی.

تفسیر: یعنی د جنتیانو هم دا اته صفتونه دی چه په لمانځه سره شروع او په لمانځه باندی ختم شوی دی تر څو معلوم شی چه لمونځ د الله تعالیٰ په دربار کښی څومره مهمم بالشان او الزم او ضروری عبادت دی. د هر یوه مسلمان په وجود کښی چه دا صفات او ستاینی وی نو په هغه کښی به د «هلوغ» منمت نه وی بلکه د اوم زړه په ځای په هغه کښی به د عزم - همت - قوت او قدرت صفتونه وی.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿۳۶﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿۳۷﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿۳۸﴾

نو څه شوی دی هغو کسانو لره چه کافران شوی دی چه طرف ستا نه راځفاستونکی دی. له ښی لوری څخه او له کښی لوری څخه ناست دلی دلی (حلقه وهونکی) آیا طمع کوی هر سری له دوی ځنی چه داخل به کړی شی په جنت د نعمتونو کښی نه ده داسی (چه دوی طمع کوی د دخول د جنت).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم د تلاوت او د جنت د ذکر له اوریدلو څخه وروسته کافران دلی سره جوړوی او ستاسی په لوری په گډه سره راځی - خاندی - ملندی وهی - اپلتی وائی مسخری کوی. آیا سره له هسی چارو به دوی داسی طمع او هیله (امید) لری چه د جنت په باغونو کښی به

سره له مؤمنانو ننوځی؟ لکه چه هغوی به ویل که مونږ ته د الله تعالیٰ په لوری د ورتګ اتفاق ولویږی نو مونږ به هم برابر جنت ته ځو او هلته به مونږ خورا (ډیر) بهتری او لوړی (اوچتی) مرتبی ته رسیږو. داسی به هیڅ ونشی او د هغه عادل او حکیم الله تعالیٰ په مخ کښی هیچیری داسی چاری کیدونکی نه دی بلکه هغه تل له هر چا سره د هغه له چارو سره سمه معامله کوی. تنبیه: ابن کثیر رحمة الله علیه د دی آیتونو مطلب داسی اخیستی دی یعنی ستاسی په لوری دا منکرین ولی په ډیره جلدی او تلوار سره درځغلی او مندی وهی او ښی او کینی خوا ته دلی دلی پندیری! یعنی د پاک قرآن له اوریدلو ځنی ولی دومره تور خوری او بد ږی او لری تښتی؟ نو آیا سره له دی وحشت او نفرت دوی داسی توقع او هیله (امید) هم لری چه له دوی څخه به هر یو سری بی له اندیښنی جنت ته ننوځی؟ هرگز داسی نه ده (هذا كما قال الله تعالى ﴿فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ كَأَنَّهُمْ مُّسْتَهْفَؤُونَ كَفَرَتْ مِنْ قُدْرَةِ رُكُوعٍ﴾ د «المدثر» دوهمه رکوع.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له هغی (نطفی) څخه چه پری پوهیږی دوی (چه ضعیفه او حقیره ده).

تفسیر: یعنی د خاوری غوندی یوه حقیر شی یا له منی غوندی یو ناولی شی ځنی پیدا شوی هغه چیری د جنت وړ (لایق) وی تر څو چه په ایمان او وحدت سره خپل ځان پاک نه کړی. او په رښتیا سره معظم او مکرم نه شی. او امکان لری چه ﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ﴾ اشاره د ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوتًا﴾ په لوری وی چه څو آیه پخوا له دی څخه تیر شوی دی یعنی هغه خو پیدا شوی دی په داسی صفتونو سره ولی دی خپل ځان د ﴿إِلَّا الْمُضِلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صُلَابِهِمْ نَالِمُونَ﴾ په استثنا کښی نه دی داخل کړی نو بیا د جنت مستحق څرنگه کیدی شی؟ په دی تقدیر سره د ﴿مِمَّا يَعْلَمُونَ﴾ ترکیب به د ﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ﴾ له قبیلی څخه وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

نو قسم خورم په رب (مالک) د مشرقونو او (په رب مالک د) مغربونو

تفسیر: لمر سپوږمی او نور ستوری هره ورځ له یوه نوی ځایه راڅرګندیږی او په یو نوی ځای راپتیږی نو د دی نقطو په اعتبار ئی مشارق او مغارب ورته وویل ځما مرحوم پلار الحاج مولوی احمد علی الکشککی د «مشارق» او «مغارب» مدلول او مال په سفلیاتو کښی مشرقی او مغربی

غمکی راز راز (قسم قسم) خلق او هستی دوندگی او موجودات او په علویاتو کښی لمر سپوږمی ستوری او نور موجودات راښوولی دی. برهان الدین کشککی.

إِنَّا لَقَادِرُونَ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿۳۱﴾

بیشکه مونږ خامخا قادر یو په دی باندی چه بدل راوړو خیر ډیر غوره له دوی څخه او نه یو مونږ عاجز کړی شوی (له ارادی خپلی).

تفسیر: یعنی کله چه د هغوی په غای له هغوی غنی ښه سری راوستلی شو نو پخپله دوی ولی نشو ژوندی کولی؟ یا د (خیراً منهم) څخه د دوی دوهم ځلی ژوندی کول وی. ځکه که عذاب وی یا ثواب دوهم ژوندون به له دی ژوند څخه په هر حال اکمل وی. یا دا مطلب - پریږدئ چه دا د مکی کافران خندا او مسخری وکړی او ملندی ووهی مونږ به د اسلام د خدمت دپاره له دوی غنی غوره قوم راولو لکه چه د قریشو په غای ئی د مدینی انصار ودرول او مکه والان بیا د هغوی د واک (اختیار) غنی بهر ونه وتی شو او په پای (آخر) کښی ئی د خپلو شرارتونو خوند وشکو.

تنبیه: د مشارق او د مغارب قسم ئی ښائی د دی دپاره یاد کړی وی چه هغه الله چه هره ورځ مشرق او مغرب بدلوی نو آیا هغه ته ستاسی بدلول کوم سخت او مشکل کار دی؟

فَذَرَهُمْ يَتَوَضَّؤْنَ وَيَلْعَبُونَ حَتَّىٰ يَلْقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ ﴿۳۲﴾

نو پریږده دوی (ای محمده!) چه ننوځی مشغولپیری په باطلو کښی او لوبی کوی په دنیا کښی تر هغه پوری چه پیوست شی دوی له هغی ورځی خپلی سره چه وعده ئی کړی شوی ده له دوی سره (چه بدر یا قیامت دی)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو څنډ (ایسارتیا) دی بیا به د هغوی سزا یقینی وی. (هذا کان قبل الامر بالقتال)

يَوْمَ يُخْرِجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿۳۳﴾

هغه ورغ چه بهر راویستل شی دوی له قبرونو خخه چه غغلیدونکی به وی لکه
چه دوی په طرف د نینو چابک غغلی.

تفسیر: یعنی خرنګه چه شوک د کومی خاصی نبی او علامی په لوری په مندو سره غغلی او یو
له بله غواړی چه ژر ورسیدی. یا به «نصب» له هغو بتانو خخه مراد وی چه د کعبی په شاوخوا
کبئی درولی شوی و چه کافرانو دغو بتانو ته هم په دیر شوق او عقیده سره تلل او وردانګل.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهُقُهُمْ ذُلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمَ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٣٤﴾

حال دا چه ذلیلی خواری به وی سترګی د دوی چه پت کړی به وی دوی لره
ذلت خواری دا ورغ ده (هغه د قیامت) چه و دوی چه وعده ورسره کړی
شوی وه (په دنیا کبئی).

تمت سورة المعارج بفضل الله ومنه وكرمه

سورة نوح مكية وهی ثمان وعشرون آية وفيها ركوعان رقعها (۷۱) تسلسلها حسب النزول (۷۱)
نزلت بعد سورة النحل .

د «نوح» سورت مکی دی (۲۸) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کبئی (۷۱) او په نزول کبئی
هم
(۷۱) سورت دی وروسته د «النحل» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ
يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ①

بیشکه مونږ لیږلی وو مونږ نوح طرف د قوم د ده ته په دی سره چه وویروه
ته قوم خپل پخوا له هغه غنی چه راشی دوی ته عذاب دردناک (په دنیا او
عقبا کښی که ایمان رانه وری).

تفسیر: یعنی پخوا له دی چه په دنیا کښی د خپل کفر او شرارت لامله (له وجی) له یو لوی
طوفان سره مقابل او په آخرت کښی د دوزخ له عذاب سره مخامخ شی ښائی چه مؤمنان شی.

قَالَ يَقَوْمِ إِنِّي كُنْتُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۶﴾ إِنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقَوْهُ وَأَطِيعُوا ۝۳۱

وویل (نوح) ای قومه غما بیشکه زه تاسی ته ویروونکی ښکاره یم (په دی
سره چه وایم تاسی ته) چه پندگی کوئ تاسی الله ته او وویږئ له الله غنی
او ومنئ تاسی غما خبری (په شرعیه و امورو کښی)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه وویږئ! او کفر او معصیت پریږئ! او د اطاعت او عبادت لاری
خپلو غانونو ته غوره کړئ!

يَعْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۝

چه وښی (الله) تاسی ته (تول یا عینی) گناهونه ستاسی (چه حقوق الله دی)
او وروستی به کړی (الله) تاسی (بی له عذابه) تر نیتی په نامه کړی شوی
پوری (چه نیته د موت ده).

تفسیر: یعنی که ایمان مو راوړو نو پخوا له ایمانه هغه حقونه چه تاسو تلف کړی دی هغه به
دروښلی شی او د کفر او شرارت لامله (له وجی) د کوم عذاب راتلل چه مقدر و هغه به د ایمان
راوړلو غنی وروسته نه راغی، بلکه تاسی ته مهلت درکاوه شی چه خپل طبیعی عمر سر ته ورسوئ
او د نورو ساکبانو (جاندارو) د موت او د حیات له عمومی قانون سره سم په مقرر شوی وقت
کښی پر تاسی باندی مرگ راغی ځکه چی له مرگ غنی په هیڅ دول (طریقه) هیچا ته چاره
نشته دغه په هغه تقدیر چه «من» زانده ومنلی شی او که «من» تبعیضیه وویلی شی لکه چه مونږ
په ترجمه کښی آخیستی دی نو حقوق الله به تری مراداوه شی.

إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ

بیشکه چه اجل نیته د الله (لپاره د عذابولو د تاسی که ایمان را نه وړئ) کله چه راشی نه وروستی کیږی.

تفسیر: یعنی د ایمان د نه راوړلو په صورت کې د هغه عذاب وعده چه شوی ده که هغه پر سر باندی ودریږی نو څوک ئی مخه نشی نیولی او نه د یوی شیبی دپاره وړاندی وروسته کیږی. یا دا مطلب چه مرگ پخپله مقرره وعده باندی راتلونکی دی او په هغه کې هیڅ تاخیر نشی پېښیدلی والظاهر هو الاول. حضرت شاه صاحب د دی آیتونو تقریر په بل ډول (طریقه) کوی. «یعنی بندگی وکړئ! تر څو د انسان نوع په دنیا کې تر قیامت پوری پاتی شی. او حال دا دی چه د قیامت په راتگ کې هم هیڅ ځنډ (ایسارتیا) نشته. که گرد (تول) سره یو ځای شی او د الله تعالیٰ بندگی پرېږدئ نو گرد (تول) به سره یو ځای مړه کیږئ! طوفان هم داسی راغلی ؤ چه په هغه کې گرد (تول) سره ډوب شول او یو کافر انسان هم ژوندی پاتی نشو او یواځی د حضرت نوح علیه السلام بندگی د بنی نوع انسان د ژغورنی (نجات) سبب وگرځیده.

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۷۱﴾

که چیری بی تاسی چه پوهیږئ.

تفسیر: یعنی که تاسی پوه لرئ نو دا گردی (تولی) خبری د پوهیدلو او د عمل کولو وړ (لایق) دی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿۷۱﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ﴿۷۲﴾

وویل (نوح) ای ربه ځما بیشکه ما ومی باله قوم خپل (توحید ته) شپه او ورځ (تل) نو زیات نه کړ دوی ته دعوت بلنی ځما مگر تینېته (له ایمان او اطاعت څخه)

تفسیر: یعنی حضرت نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری دوی وپوهول کله چه د امید هیڅ یوه هیله ورته پاتی نشوه نو مایوس او خفه شو د الله تعالیٰ په دربار کې ئی عرض وکړ چه ای الله! ما له خپل لوری د دعوت او تبلیغ حق ادا کړ او یوه شیبه می هم څه معطلی او ډیل نه دی کړی د ورځی په رڼا (رنرا) او د شپو په تیارو کې می تل تر تله ستا په لوری بلنه کړی

ده مگر نتیجه داسی شوه چه هر شو هر غومره می دوی ستا په لوری وبلل دوی هومره له تا
 شخه لری شول. او هومره چه غما د لوری د هغوی په نسبت د شفقت او لورینی (مهربانی) اظهار
 وشو زیات له هغه شخه د دوی له خوا د نفرت او عداوت معامله راسره وشوه.

وَأَنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ

او بیشکه زه هر کله چه وبولم دوی (وحدت او طاعت ته) د دی دپاره چه
 وبینی ته دوی نو ننباسی دوی گوتی خپلی په غوړونو خپلو کبسی (چه غما
 دعوت وا نه وری)

تفسیر: ځکه چه هغوی غما د خبرو اوریدل نه غواړی. او دا ئی پر غمان اخیستی ده چه دا غیر
 خامخا د هغوی غوړونو ته ونه رسبیری.

وَأَسْتَغْشُوا ثِيَابَهُمْ

او چاپیر کړی نغبتلی ئی ؤ غانونه خپل په جامو خپلو (لپاره د دی چه ما
 ونه وینی)

تفسیر: تر شو هغوی غما او زه د هغوی صورت ونه گورم که کوم وقت په گوتو سره هغوی
 غوړونه په ښه ډول (طریقه) بند نشی لږ زړوکی هم په هغو کبسی مندی او غواړی چه هیڅ یوه
 خبره په هیڅ یوه ډول (طریقه) او عنوان د هغوی په غوړونو کبسی ور نه ننوځی.

وَأَصْرُوا وَأَسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا

او همیشه والی کوی (په کفر خپل) او سرکشی کوی (له متابعته غما)
 سرکشی کول.

تفسیر: یعنی په هیڅ ډول (طریقه) هغوی له خپلی طریقې شخه مخ اړوونکی نه دی او د هغوی
 غرور دوی ته اجازه نه ورکوی چه غما د اسلامی دعوت خبرو ته غوړ کبیدی.

ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جَهَارًا ۝۸

بیا بیشکه ما وبلل دوی په ښکاره (بلنه سره).

تفسیر: یعنی د هغوی په مرکو او جرگو کښی می ویناوی وکړی. او په مجلسونو کښی می هم دوی په ښه شان سره وپوهول.

ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۝۹

بیا بیشکه ما ښکاره وینا وکړه دوی ته او په پټه می وینا وکړه دوی ته.

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) له جرگو او مجامعو څخه می هم ښوونکی (بیل) له هغوی سره خبری وکړی او صافی می هم هغوی ته وویل او په اشارو او کنایاتو می هم وپوهول. په لوړ (اوچت) غږ می هم وینا وکړه او په ورو می هم وویل. لنډه ئی دا چه د پند هیڅ یو عنوان او هیڅ یو رنگ می هم پری نښود.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝۱۰

نو ومی ویل دوی ته بښنه وغواړئ له ربه خپله (له شرکه) بیشکه هغه (الله) دی ډیر بښونکی (توبه کوونکیو لره هر کله چه توبه وباسی).

تفسیر: یعنی سره له سلهاؤ کلونو له پوهولو څخه چه په تاسی باندی ئی څه اثر ونه کړ که اوس څما دا خبری ومنئ او د خپل حقیقی مالک په لوری مو سرونه تیت کړئ او له هغه څنی د خپلو تیروتو او خطاؤ بښنه وغواړئ نو ستاسی هغه پخوانی گناهونه او قصور بښل کیری ځکه چه الله تعالی لوی بښونکی دی او ستاسی هغه گمرد (تول) پخوانی گناهونه به درمعافوی.

يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝۱۱ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ
وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝۱۲

راو به لیبری باران پر تاسی بانندی ډیر اوریدونکی (باران) او در ډیروی کومک به کوی له تاسی سره په مالونو او ځامنو سره او وبه گرځوی تاسی ته باغونه او وبه گرځوی تاسی ته وپالی.

تفسیر: یعنی د ایمان او استغفار په برکت به هغه قحط او سوکره چه له څو کلونو راهیسی په هغه کښی اخته ییغ لری کیږی - او الله تعالیٰ ډیری ښی وریدونکی وریشی درلیږی چه د هغه د وریدو لامله (له وجی) به مو کښتونه (فصلونه) او باغونه پښیږی (اوبه کیږی) میوی او غلی ډیرپیږی - بودگان (څاروی) او نور ساکبان (جاندار) به څرپیږی - شودی او غوری به ډیرپیږی او هغه ښځی چه د کفر او معصیت له سببه اوس شندی شوی دی هلکان به وځپیږی. لنده ئی دا چه د دنیا د عیش او نشاط سره د آخرت لوئی درجی هم مومی.

تنبیه: ځمونږ حضرت امام ابوحنیفه الکابلی ثم الکوفی رحمة الله علیه د دی آیت څخه دا نتیجه اخیستی ده چه «استسقاء» روحاً او په اصل حقیقت کښی استغفار او انابت دی او لمونځ د انابت او د استغفار یو ښه صورت دی چه له صحیحو سنتو څخه ثابت شوی دی.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ﴿۱۳﴾

څه شوی دی په تاسی بانندی چه امید هیله (ارزو) نه لرئ له الله څخه د وقار لوئی عزت.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوئی ځنی ښائی هیله (امید) وکره شی که تاسی د هغه امر ومنئ نو تاسی ته به لوئی - عزت او وقار دروپیږی. یا دا مطلب چه تاسی د الله تعالیٰ په لوئی بانندی ولی اعتقاد نه لرئ؟ او د هغه د عظمت او جلال ځنی ولی نه وپریږئ؟.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿۱۴﴾

او (حال دا دی چه) په تحقیق پیدا کړی ئی ییغ تاسی راز راز (قسم قسم).

تفسیر: یعنی د مور په گیده کښی مو ډول ډول (قسم قسم) رنگونه بدل کړل او د اصلی مادی څخه اخیستی تر مړینی پوری سری په راز راز (قسم قسم) ښو (صورتونو) او رنگارنگ اشکالو اوږی راوړی! او له ډیرو اطوارو ادوارو سره مخامخ کیږی.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۝
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا ۝

آیا نه گورئ تاسی خرنکه پیدا کری دی الله اووه آسمانونه لاندی باندی (یعنی یو د بل د پاسه) او گرغولی ئی ده سپورمی په دی آسمانونو کښی رنا (رنرا) روښانه او گرغولی ئی دی لمر دیوه بله روښانه.

تفسیر: د لمر رنا (رنرا) ته چه تیزه او توده وی او د راتگ په سبب ئی د شپې تیاره ورکیری ښائی ځکه ئی په بله دیوه سره مشابهه او ورته کره - او د سپورمی رنا (رنرا) ته ښائی ځکه په رنا (رنرا) سره تعبیر وفرمایه چه د هغه روښانی دیوی د نور اغیزه (اثر) او انتشارات وگنل شی چه د قمر د جرم په واسطه سره او تته سرد - کم نور کیری والله اعلم.

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ۝

او الله زرغون پیدا کری ییغ تاسی (یعنی پیدا کری ئی دی پلار ستاسی) له ځمکی ځنی زرغونیده پیدا کیده.

تفسیر: یعنی له ځمکی څخه ئی په ډیر پوخوالی سره پیدا کر. اول ئی ځمونږ پلار حضرت آدم علیه السلام له خاوری څخه پیدا کر. بیا ئی نطفه چه له هغه څخه ووړکی پیدا کیری او د غذا او د خوړو خلاصه او جوهر دی او د ځمکی له عناصرو ځنی پیدا کیری.

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ۝

بیا به نښاسی تاسی (پس له مرگه) په هغی (ځمکی) کښی بیا به راوباسی تاسی (له قبورو څخه عندالبعث) رایستل

تفسیر: یعنی وروسته له مړینی څخه بیا له خاوری سره گډیری. بیا د قیامت په ورځ له هغه ځنی راخیژی.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ بِسَاطًا ۝ لَتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ۝

او الله گرغولی ده تاسی ته حمکه غورولی فرش تر خو چه لار شی تاسی له دغی (حمکی) نه پر لارو لویو ارتو باندی.

تفسیر: یعنی پر هغه باندی کینع - گرغی - لاندی - باندی ورشیع او اوده شیع په هر لوری نی ارتی لاری درایستلی دی. که یو سری وغوازی او لازم وسائل ورسره وی نو په توله حمکه باندی چورلیدی شی او د لاری د نشتوالی لامله (له وجی) به هیخ یو مشکلات نه ورپېښیږی.

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاَتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالٌ
وَوَلَدًا اِلَّا خَسَارًا ﴿٧١﴾

ووېل نوح ای ربه حمما بیشکه دوی نافرمانی وکړه له ما څخه او متابعت نی وکړ د هغه چا چه نه نی دی زیات کړی ده ته مال د ده او اولاد د ده (په هیخ بابت کښی) پرته (علاوه) له زیانکاری گمراهی.

تفسیر: یعنی د خپلو مشرانو خیری نی واوریدی چه د هغوی په مال او اولاد کښی هیخ یو ښه والی او بهتری نشته. بلکه دوی پر هغوی باندی ورغوند شول او د هم دی لامله (له وجی) هم مشران له دین غنی بی برخی شول او هم نی د دیر تمرد او تجبر په سبب کشران محروم کړل.

وَمَكْرُومَكْرًا كِبَارًا ﴿٧٢﴾

او مکر وکړ دغو (رؤساؤ د دوی) مکر دیر لوی.

تفسیر: یعنی گرد نی وپوهول چه د هغه خبره ونه منی او راز راز (قسم قسم) تکلیفونه ور ورسوی.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ

او ووېل (مشرانو کشرانو ته) چه مه پریردی تاسی (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی د خپلو معبودانو په عبادت او حمایت باندی تینگ اوسی! او د نوح په لمسون

باندی مه غولپرئ! وایه شی چه تر سله‌او کلونو پوری هر یوه خپلو غامنو لمسیو او کروسبو ته نی وصیت کاؤ چه بنائی هیخوک د دی سپین پیری نوح خبری وا نه وری! او پام کوئ چه تیر مو نه باسی او پخپل آبائی دین باندی تینگ اوسئ! چه له هغه څخه مو ونه ښویو!.

وَلَا تَذَرْنِ وَدًّا وَلَا سِوَاعًا وَلَا يُعُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٣٣﴾

او مه پرپرئ (عبادت د هغه بت چه) ود (نومیږی) او مه (پرپرئ عبادت د هغه بت چه) سواع (نومیږی) او مه (پرپرئ تاسی عبادت د هغو بتانو چه) یعوث او یعوق او نسر (نومیږی).

تفسیر: دا د هغو بتانو نومونه دی چه د هر مطلب دپاره نی یو بیل بت جوړ کړی و. هم دا بتان بیا په عربو کښی جوړ شول او په هندوستان کښی هم داسی بتان د «بشنو» - «برهما» - «اندر» - «شیو» - «هنومان» او په نورو نومونو مشهور دی چه د هغوی مفصل تحقیق حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله په «تفسیر عزیز» کښی کړی دی په غښو نورو روایتونو کښی راغلی دی چه په پخوانیو زمانو کښی غښی لویان هسی تیر شوی ؤ چه خلقو له هغوی سره ډیره مینه درلوده (لرله) کله چه هغوی مړه شول نو د شیطان په لمسولو او غولولو خلقو د هغوی تصویرونه د یادولو په ډول (طریقه) ودرول بیا نی د هغوی په تعظیم باندی شروع وکړه ورو ورو نی د هغوی په بندگی باندی شروع وکړه (العیاذ بالله)

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٣٤﴾

او په تحقیق گمراه کړی دی (دغو مشرانو په سبب د عبادت د بتانو) ډیر (کشران خلق) او مه زیاتوه (ای ربه غما) ظالمانو بی انصافانو لره مگر خو گمراهی هلاک عذاب.

تفسیر: حضرت شاه عبد القادر رحمه الله علیه لیکي یعنی سرگردانه گرځی یو سم تدبیر د دوی له لاسو نه دی پوره. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله علیه لیکي چه «د استدرج په توگه (طور) هم هغوی له معرفت سره مه آشنا کوه!» او عامو مفسرینو ظاهری معنی اخیستی ده یعنی ای اله! د دی ظالمانو گمراهی لا پسی ورزیاته کړه تر شو نی د شقاوت کنډول ژر ډک او ستا د عذاب مورد وگرځی. مفسرین لیکي چه نوح علیه السلام دا ښیرا هلته وفرمایله چه د هغوی له هدایت غنی بیخی بی هیلې او ناامیده شو. که دا مایوسی د زر کلنی تجربو په بناء ده یا د حق تعالی په ارشاد دوی ته ورښکاره شوی ده لکه چه د «هود» د سورت په څلورمه رکوع مجموع دغه

تفسیر کنبی راغلی دی . ﴿ اِنَّ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ نَدَّاهُمْ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴾
 په هر حال د داسی مایوسی په وقت کنبی د قهر او غضب لامله (له وجی) هسی بنیرا
 کول مستبعد نه دی. حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله لیکي « کله چه د کوم سری یا جماعت د
 سمی لاری له راتللو غنی بیخی بی هیلې توب (ناامیدی) او مایوسی ولیده شی او پیغمبر د
 هغوی د استعداد په پوره ډول (طریقه) سره تحقیق وکړی او ځان پری په ښه شان سره خیر کړی
 - او بیا وربکاره شی چه خیر د نفوذ گنجائش په هغوی کنبی مطلق نشته. بلکه د هغه وجود
 لکه یو فاسده عضو داسی دی چه په یقین سره نور اعضاء هم فاسد، مسموم او خرابوی نو په
 داسی وقت کنبی د هغه د پری کولو او د هستی د صفحی غنی د محو کولو غنی سوا بل کوم
 علاج نه لیدل کیږی. که د قتال حکم وی نو د قتال په وسیله دی هغوی فناء کړل شی او د دوی
 قوت دی مات کړ شی تر څو د هغه بد اثر متعدی نشی او نورو ته سرایت ونه کړی. که نه
 وروستی صورت نی هم دا دی چه له الله تعالیٰ څخه داسی غوښتنه وکړه شی چه د هغه وجود له
 دنیا څخه واخله! او د هغه د وژونکیو جراثیمو غنی نور وساته! چه لکه پخپله پاک قرآن فرمائی
 ﴿ اِنَّكَ اِنْ تَدْرُهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ ﴾ الآیة - په هر حال د نوح علیه السلام دا بنیرا او د موسیٰ
 علیه السلام هغه بنیرا چه د یونس علیه السلام په سورت کنبی تیره شوه له هم دی قبیلی څخه
 ده . والله اعلم.

مِمَّا خَطِيئَتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا

په سبب د گناهونو خپلو سره ډوب کړل شول (په دنیا کنبی په ډیرو دریابی
 اوبو کنبی) نو داخل به کړل شی (آخروی) اور ته .

تفسیر: یعنی څپان (طوفان) راغی او په ښکاره ډول (طریقه) د لوی بحر په اوبو کنبی ډوب
 شول خو په رښتیا سره د برزخ عذابونو ته ورسیدل چه ورپسی متصل د آخرت اور هم هغوی ته
 تیار دی.

فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْصَارًا ۝٢٥

بیا نه موندل دوی د خپلو ځانونو لپاره پرته (علاوه) له الله مددگاران (چه
 له عذاب څخه نی خلاص کړی).

تفسیر: یعنی هغه بتان ود - سواع - یغوث او نور د دوی د دی اړتوب (مجبورئ) په وقت کنبی
 هیڅ په کار ورنغلل او نه نی مرسته (مدد) له هغوی سره وکړه او هم داسی بی له پوښتنی او بی

له پالننی په بد وضعیت سره مره شول او د خولی خبره ئی په خوله او د زړه خبره ئی په زړه کښی پاتی شوه .

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَاتَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٣٦﴾ إِنَّكَ
إِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فِاجِرًا كَفَّارًا ﴿٣٧﴾

او وویل نوح ای ربه عَما مه پرېږده! پر عَمکه باندي له کافرانو څخه هیڅ اوسیدونکی (یا گره‌غیدونکی او ټول هلاک کړه) بیشکه ته که چیری پرېږدی ته دوی نو گمراهان به کړی دوی (مؤمنان) بندگمان ستا او نه عیږوی دوی مگر خو فاجر بیباکه ناشکره بدکاره له حقه منکره .

تفسیر: یعنی یو کافر هم ژوندی مه پرېږده! ځکه چه له دوی عنی هیڅ یو کافر د دی خبری لایق او وړ (قابل) نه دی چه ژوندی پرېښود شی. که له دوی عنی کوم یو ژوندی پاتی شی نو عَما تجربه دا رابسی چه د هغه له نطفی څخه به هم بی‌حیا بیباک د حق منکر او بی شرم او ناشکره عوځات (ذریه) پیدا کیږی او تر هغه پوری چه له دوی عنی یو سری هم پاتی وی نور خلق نه پرېږدی چه په سمه لاره راشی او گرد (ټول) به سره گمراهان کړی.

رَبِّ اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيْ مُؤْمِنًا
وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ط

ای ربه عَما وښه ما او مور پلار عَما او هغه څوک چه ننوخی کور بیږی مسجد عَما ته حال دا چه ایمان لرونکی وی او (وښه) گرد (ټول) ایمان لرونکی نارینه او گردی (ټولی) ایمان لرونکی ښځی.

تفسیر: یعنی که سم عَما د مرتبی سره له ما نه کوم تقصیر شوی وی هغه پخپل فضل او کرم سره راوښه! او عَما د مور او پلار او هغه ایمانداران چه عَما په کور یا بیږی - یا مسجد کښی دی د هغوی گردی (ټولی) خطاوی ورمعاف کړه! بلکه تر قیامت پوری هرڅومره نارینه او ښځی چه د ایمان په شرف رسیدلی وی هغوی گرد (ټول) وښه! ای اله! د نوح علیه السلام د دعا په برکت دا عاصی او خاطی بنده هم پخپل رحمت او کرم سره وښی! او بی له دنیوی او آخروی

تعذیب ئی د خپلی رضاء او کرامت محل ور په برخه کړی! «انک سمیع قریب مجیب الدعوات» .

وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ۝

او مه زیاتوه (ای عَما پروردگاره) ظالمانو (کافرانو) لره مگر خو بربادی هلاک (لکه چه هغوی هلاک شول).

تمت سورة نوح بفضل الله وكرمه فله الحمد والمنة

سورة الجن مكية وهى ثمان وعشرون آية و فيها ركوعان رقمها (٧٢) تسلسلها حسب النزول (٤٠) نزلت بعد سورة «الاعراف».

د «الجن» سورت مكى دى (٢٨) آيته (٢) ركوع لرى په تلاوت كښى (٧٢) او په نزول كښى (٤٠)

سورت دى وروسته د «الاعراف» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أُوْحِي إِلَىٰ آلِهِ اسْمَعُ نَقَرًا مِّنَ الْجِنِّ

ووايه (ای محمده دوى ته) وحى راغلى ماته چه بیشكه شان دا چه واوریده (قرأت عَما) يوه ټولى له پيريانو نه.

تفسیر: د جناتو او د پیریانو په وجود او حقیقت باندی حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه پخپل تفسیر کښی په هم دی سورت کښی یو مبسوط او مفصل بحث کړی دی. او په عربی ژبه کښی یو کتاب دی چه «اکام المرجان فی احکام الجنان» نومیری په دی کتاب کښی هم په دی موضوع باندی نهایت جامع خبری شوی دی که د چا مینه وی هغه دی وگوری. دلته د داسی خبری د لیکلو غای نشته.

فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا مَرْثًا عَجَبًا ۖ يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۖ

نو وویل (دوی نورو قومونو خپلو ته کله چه بیرته ورغلل چه) بیشکه مونږ واماو وریډو یو قرآن عجیب (په فصاحت او بلاغت سره) چه هدایت کوی لاره بنیسی رشد (ایمان او حق) ته نو ایمان راوورډ مونږ پر هغه (قرآن) او هرگز به شریک نه کرو (پس له دی ورغی) له رب خپل سره بل هیڅوک .

تفسیر: د «احقاف» په سورت کښی تیر شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د سهار په لمانځه کښی قرآن کریم لوست چه یوه ډله پیریان له هغه غحایه تیریدل - کله چه د قرآن مجید غږ ئی واورید - تول په هغه باندي مین او د زړه له کومی مسلمانان شول - بیا خپلو تېرو ته بیرته لاړل - او دا گردی (تولی) خبری ئی هلته وویلی چه مونږ داسی یو کلام واورید چه پخپل فصاحت ، بلاغت - حسن الاسلوب - قوت تأثیر - خوږ والی - موعظت - علومو او مضامینو او پندونو په اعتبار ډیر عجیب او غریب دی. د معرفت ربانی او رشد دنیوی او فلاح آخروی په لوری لار بنیسی - او د خیر د طالب لاس اخلی - او د نیکی او د تقوی په خوا ئی بیائی - نو ځکه په مجرد د آوریډلو بلاتوقف پر هغه مو یقین وکړ. او هیڅ یو شک او شبهه ځمونږ په زړونو کښی پاتی نشوه چه داسی خبری پرته (علاوه) د الله تعالی د بل چا نه دی. اوس مونږ سم د هغه له تعلیم او هدایت سره عهد کوو چه وروسته له دی نه مونږ هیڅ یو شی د الله شریک نه گنو. د دوی دا تولی خبری د الله تعالی له لوری په رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وحی په ډول (طریقہ) ورنالزی شوی - وروسته له دی نه بیا څو ځلی د پیریانو جرگی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی حاضریدی - او د ایمان په شرف مشرفیدی - او قرآن کریم به ئی یادولو.

وَأَنَّهُ تَعَلَّى جَدًّا رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۖ

او بیشکه شان دا دی چه لوی دی شان لوی د رب ځمونږ نه ده نیولی (الله) بنځه او نه اولاد (لکه چه وائی د پیریانو او د انسانانو کفار او مشرکان).

تفسیر: یعنی بنځه او اولاد لرل د الله تعالی له شان او عظمت څخه منافی دی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «چه هغه گمراهی او خرابی چه په انسانانو کښی ده هغه توله په پیریانو کښی هم ده. هغوی هم د عیسایانو په شان الله ته بنځه او ځامن جوړول.

وَأَنَّهُ كَانَ يَفْقَهُ سَفِيهُنَا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا ﴿٢٩﴾

او (وویل پیریانو قوم خپل ته داسی) بیشکه شان دا دی چه ویل به ناپوه
 عُمونیر (ابلیس) پر الله باندى خبری لوئی لری له حق صواب

تفسیر: یعنی عُمونیر په منع کښی هغه بی‌وقوفان چه د الله تعالی په نسبت داسی چتی (بیکاره)
 خبری له خپل ځانه جوړوی او لوئی ئی کړی وی د هغوی په منع کښی له گردو (تولو) څخه
 لوی ناپوه ابلیس دی. ښائی خاص هم دغه شیطان د (د سفیه) له لفظ څخه مراد وی.

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿٣٠﴾

او بیشکه مونږ گمان کاوه چه هیڅکله به نه وائی انسانان او پیریان پر الله
 باندى دروغ.

تفسیر: یعنی عُمونیر په خیال کښی داسی راتلل چه دومره زیات انسانان او پیریان چه په دوی
 کښی لوی سری او پوهان هم شته څرنګه سره یو ځای شوی د الله تعالی په نسبت دروغ خبری
 جوړوی او داسی جرأتونه کوی په هم دی چرت (خیال) کښی مونږ لاره غلطه کړه. اوس د پاک
 قرآن له اوریدلو څخه هغه گردی (تولی) غلطی خبری او دروغ راښکاره شوی او د خپلو مشرانو د
 بی‌لزم تقلید څخه مو ځانونو وژغورل (وساتل).

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٣١﴾

او بیشکه شان دا دی چه ؤ به ډیر سری له انسانانو څخه چه پناه به ئی
 غوښتله په سریو له پیریانو څخه نو زیاته کړه دغو انسانانو دغو پیریانو لره
 سرکشی (په سبب د استعاذی پناه غوښتو د دوی له جناتو نه)

تفسیر: په عربو کښی جهالت ډیر و - له پیریانو ځنی به ئی د پتو خبرو پوښتنی کولی او د
 هغوی په نامه به ئی نذرونه په غاړه اخیستل او ورکول به ئی. کله به چه د کومی جوپی (قافلی)
 پراو یا د تیریدلو لاره پر کومی ویروونکی کندی یا ځای باندى لویده ویل به ئی چه مونږ د دی
 ځای د پیریانو د هغه مشر په حلقه کښی ننوځو او ننگ وروړو چه د دی سیمی د پیریانو سردار

دی. تر شو مو هغه د خپل لاس لاندی د پیریانو له شره وساتی. له داسی خبری به پیریان لا مغروریدل او په سر به ئی ختل. او له بل لوری د داسی شرک لامله (له وجی) د انسانانو عصیان او طغیان لا پسی زیاتیده کله چه دوی پخپله پر خپلو عُانونو باندی پیریان مسلطول نو هغوی به هم د هغوی په اغواء کښی هیخ لږ والی نه کاو. په پای (آخر) کښی پاک قرآن د دی گردو (تولو) خرابیو بیخ وویست.

وَأَتَّهُمْ طُؤًا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ۗ

او بیشکه دوی گمان کړی دی لکه چه گمان کړی دی تاسی چه هرگز به پورته نه کړی الله هیخوک (پس له مرگه له قبره).

تفسیر: مسلمانان پیریان دا گردی (تولی) خبری له خپلو قومونو سره کوی. یعنی لکه چه تاسی خیال کوئ د دیرو سړیو خیال هم داسی دی چه الله تعالیٰ به مری هیخ کله له هدیرو څخه نه پورته کوی. یا به وروسته له دی نه بل کوم پیغمبر نه مبعوثوی هغه پیغمبران چه پخوا له دی نه مبعوث شوی دی اوس له قرآنه رابنکاری چه الله تعالیٰ یو عظیم الشان رسول رالیږلی چه گردو (تولو) خلقو ته دا ور په یادوی چه تاسی تول له مړینی څخه وروسته بیا ژوندی کیږئ او د ذری ذری حساب به ورکوی!

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَا مُلَأَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهَبًا ۗ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا رَصَدًا ۗ

بیشکه مونږ ورسیدو آسمان ته (لپاره د غور نیوو خبرو د ملائکو ته) نو ومو موندو هغه (آسمان) ډک کړی شوی له څوکیدارانو سختو (چه ملائکی دی) او له ستوریو سوځوونکیو څخه او بیشکه وو مونږ چه کیناستلو پخوا له لیږلو د دی پیغمبر له دی آسمانه په غایونو د کیناستلو کښی دپاره د اوریدلو نو هغه څوک چه اوریدل غواړی اوس مومی به دپاره د غان د اور لمبه منتظره (چه سوځوی ئی).

تفسیر: یعنی مونږ الوتلی نژدی آسمان ته ورسیدو نو هلته مو ولیدی چه دیری سختی جنگی

پیری دریدلی دی چه هیخ یو شیطان نه پریردی چه غیبی خبری ووری او هر هغه شیطان چه داسی اراده ولری پر هغی باندی د اور لمبه او انگار وریری. پخوا له دی نه دومره سختی او ساتنه او مخ نیونه نه وه پیریان او شیطانان به آسمان ته نژدی په پت غای کینی کیناستل او د یوه لوری او بل لوری شخه به ئی شخه خبری اوریدلی مگر اوس دومره سختی او انتظام او لار نیونه شته چه هر شوک د اوریدلو خیال وکری سم د لاسه پری شهاب ثاقب د اورونو دک مردک (گولغ) اوری او د هغوی تعاقب کیبری. دا بحث پخوا له دی نه د حجر په سورت او نورو غایونو کینی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَإِنَّا لَأَنذَرِي أَشْرَارِيَدًا بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْرًا بِهِمْ رَأْيُهُمْ رَشْدًا ۝

او بیشکه مونږ نه پوهیږو (چه دغه منع کیدل غمونږ له آسمانه) آیا شر بد دی چه اراده کری شوی ده په هغه چا باندی چه په غمکه کینی دی یا اراده کری ده په دوی باندی رب د دوی د رشد د لار ښوونی.

تفسیر: یعنی دا نوی انتظامات او د لارو ټینگونه الله تعالیٰ ته ښه معلومه ده چه ولی شوی دی؟ په دی خو مونږ پوهیدلی یو چه د قرآن کریم نزول او د عربی محمد صلی الله علیه وسلم بعثت د هغه سبب دی. ولی آیا د هغه نتیجه به شخه کیږی؟ آیا د غمکی هستیدونکی دا پاک قرآن منی او د هغه په ښوونی باندی عمل کوی؟ او الله تعالیٰ به پر دوی باندی خپل خصوصی الطاف مبذول فرمائی؟ یا ئی په دی باندی اراده تاکلی (مقرر) شوی ده چه خلق د قرآنی هدایاتو د مخ اړولو په بدل باندی تباہ او بربادوی. د دی علم تول د هغه علام الغیوب سره دی بل هیخوک په دغه مورد کینی هیخ نشی ولی.

وَإِنَّا مِّنَّا الصَّالِحُونَ وَمِمَّا دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قَدَدًا ۝

او بیشکه مونږ چه یو غینی له مونږ شخه نیکان دی (پس له اوریدلو د قرآن) او غینی له مونږ غیر له دوی دی وو مونږ ناست پر لارو مختلفو (د ادیانو).

تفسیر: یعنی د قرآن مجید له نزول شخه پخوا هم گرد (تول) پیریان په یوه لاره نه تله. غینی ئی ښه او ښائسته ؤ او ډیر ئی بدکار او بدرنگ ؤ. په هغوی کینی هم فرقی او جماعتونه دی. غینی مشرکان - غینی عیسایان غینی یهودان او نور دی او په عملی ډول (طریقه) باندی د هر

یوه د عمل لاری بیلی او فکر - عقیده جلا (جدا) ده وروسته له هغه چه قرآن کریم راغی د هغه بڼونه د اختلافاتو او تفرقو لری کول دی زیاتره پیریان مسلمانان شول او مخینی همغسی پاتی دی ځکه چه داسی خلق چیری پیدا کیږی چه تول د حق په منلو کښی لاسونه سره یو کری او په یوه سمه لاره باندی لار شی نو هر ورو (خامخا) اوس هم د هغوی په منع کښی اختلاف او جگړه شته!

وَإِنَّا ظَنَنَّاهُ أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَنْ نَعْجِزَهُ هَرَبًا ۝۱۷

او بیشکه مونږ یقین مو کاؤ چه له سره به مونږ عاجز نه کړو الله په ځمکه کښی (چه تری پت او خلاص شو) او له سره به نه عاجز کوو مونږ دغه (الله) په تښتی سره (که تری وتښتو).

تفسیر: یعنی که مونږ قرآن ونه مانه د الله تعالیٰ له سزا څخه نشو ځان ژغورلی (بچ کولی) نه په ځمکه کښی چیری تری پتیدی شو - نه دی خوا هغوی خوا چیری تری تښتیدی یا په هوا کښی الوتلی شو.

وَإِنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ ۝

او بیشکه مونږ کله چه واورید هدایت (د قرآن) نو ایمان راوړ مونږ پر هغه

تفسیر: یعنی مونږ لره د فخر موقع ده چه په پیریانو کښی له گردو (تولو) څخه پخوا مونږ قرآن واورید او بی له ډیله مو ومانه - او په ایمان راوړلو کښی مو یوه شیبه (لحظه) ځنډ (تاخیر) ونه کړ.

فَمَنْ يُؤْمِنْ مِنْ آلِ إِبْرَاهِيمَ فَلَا يَغَافُ بَٰخْسًا وَلَا رَهَقًا ۝۱۸

نو هغه چه ایمان راوړی په رب خپل باندی نو نه ویږیږی له نقصان (د خپلی نیکی) او نه له زیادت څخه (په تزئید د بدی).

تفسیر: یعنی رښتین ایماندار لره د الله تعالیٰ له لوری هیڅ یوه اندښنه نشته او نه نقصان ورسیری نه ئی کومه نیکی او محنت خوشی ځی او نه بل څوک پری څه زیادت او زبردستی کولی شی چه د بل جرم او گناه په هغه باندی ورواړوی لنډه ئی دا چه ایمانداران له هر نقصان -

تکلیف - ذلت او رسوائی او نورو خنجه مأمون او مصون دی.

وَأَتَاكُمْ مِّنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَٰئِكَ
تَحَرُّوا رِشْدًا ۝۱۳ وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ۝۱۴

او بیشکه مونږ چه یو عیني له مونږه مسلمانان دی او عیني له مونږه ظالمان کاره دی (له لاری د حقه په کفر سره) نو هر هغه چه (الله ته) غاړه کیږدی (او ایمان راوړی) نو دوی قصد کړی دی د سمی صافی لاری. او هر شه کیږدونکی له سمی لاری نو وی به دوی دوزخ لره لرگی د (سوځولو).

تفسیر: یعنی د قرآن له نزول څخه وروسته په مونږ کښی دوه دوه (قسمه) خلق دی یو هغه چه د الله تعالیٰ پیغام اوری او د هغه د احکامو په مقابل کښی غاړه ږدی او مسلمانپیری دوی همغوی دی چه د حق په تلاش کښی بریالیان (کامیاب) شوی دی او د خپل تحقیق - تفحص او تعمق په وسیله سمی لاری ته رسیدلی دی. بل هغه د بیانصافانو ډله ده چه کږه لاره ئی خوښه کړی او د بیانصافی له لوری د خپل پروردگار احکام دروغ بولی او د هغه له حکم منلو څخه انحراف کوی دا هغه کسان دی چه هغوی ته د دوزخ ډږی او د جهنم خس وایه شی.

تنبیه: تر دی ځای پوری د مسلمانانو پیریانو د هغه کلام نقل و چه هغوی خپل قوم ته کړی و وروسته له دی الله تعالیٰ د خپل لوری څخه د نصیحت څو خبری ارشاد فرمائی گویا د ﴿وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا﴾ عطف پر ﴿اللَّهُ اسْمِعْ لِقَوْمِ الْيَتِيمِ﴾ باندی شوی دی او محقق مترجم رحمة الله علیه په ترجمه کښی د «او بله وحی راغلی» الفاظ زیات کړی دا ئی راوښوود چه له دی ځایه تر آخره پوری د ﴿قُلْ أُو۟سُّ۟مَاتُ۟﴾ لاندی داخل دی.

وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِينَهُمْ مَّاءً غَدَقًا ۝۱۷ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۝

او (بله وحی راغلی ده ماته چه) که دا (خلق اهل د مکي) برابر شی پر طریقه (سمی لاری د اسلام) نو هر ورو (خامخا) به وڅښوو دوی ته اوبه ډیری (پس له قحطه) تر څو وازموږیو مونږ دوی په دغه (نعمت) کښی.

تفسیر: یعنی که پیریان او انسانان په سمه لاره باندی تلل نو مونږ به هم د ایمان او اطاعت په ظاهری او باطنی خوږو او برکاتو سره دوی خړوبول او په هغه کښی به هغه هم د هغوی ازموینه مقصد وه چه د دی نعمتونو د گتور (منتفع) کیدلو په وقت کښی دوی ځمونږ شکر ادا کوی او

په طاعت کښې ښه ترقی او زیادت لیده کیږی؟ یا په کفران د نعمت کښې اخته شوی هغه اصلی سرمایه او پټکه هم له لاسه وباسی؟ په ځینو روایاتو کښې راغلی دی چه په دی وقت کښې د مکیانو د ظلم او د شرارت لامله (له وجی) او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ښیرا په وسیله څو کاله قحط (سوکره) ولویده خلق له وچکالی څخه پریشان شوی ؤ نو ځکه ئی وفرمایله که گرد (تول) خلق له ظلم او شرارت څخه لاس وکاروی او تول د الله تعالیٰ په سمه لاره تگ وکړی لکه چه مسلمانان پیریان هغه ځان ته غوره کړی دی نو دا قحط او سوکره لری کیږی او د رحمت له وریدو او باران څخه به گرد (تول) ملک خروب او زرغونپیری او پر دوی به روزی فراخیږی.

وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا^{۱۵}

او هغه څوک چه مخ واړوی له ذکر (قرآن) د رب خپل نو داخل به ئی کړی (الله) عذاب سخت ته.

تفسیر: یعنی که سری د الله تعالیٰ له ذکر او یاده مخ واړوی هغه ته به هیڅ دادینه (سکون) او خوشالی نه په برخه کیږی او تل به د هغه تگ په داسی یوه لاره باندی وی چه له پریشانی او له ربو (تکلیفونو) څخه دک وی او عذاب ئی کړی په کړی زیادت مومی.

وَإِنَّ الْمَسْجِدَ لِلَّهِ فَلَاتْ دُعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا^{۱۶}

او (بله وحی راغلی ده ماته) دا چه بیشکه مسجدونه (او د سجدی اعضاء) دپاره (د یاد) د الله دی نو مه بولئ تاسی (په دغو مساجدو کښې) سره له الله بل هیڅوک.

تفسیر: اگر که الله تعالیٰ کرده (توله) ځمکه د محمدی صلی الله علیه وسلم امت دپاره مسجد جوړه کړی ده - لیکن په خصوصیت سره هغه ځایونه چه د مسجدونو په نامه خاص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره جوړ شوی دی هغه لره زیات امتیاز دی هلته تللی پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د بل چا بلل لوی ظلم او دیر بد شرک دی مطلب دا دی چه د خالص واحد الله په لوری راځئ!

او له هغه سره بل غوک مه شریکوی او له هغه سره ئی مه بولئ! خصوصاً په مسجدونو کښی چه د الله تعالیٰ په نامه او یواځی د هغه د عبادت دپاره جوړ شوی دی. ځینو مفسرینو له «مساجد» څخه هغه اعضا مراد اخیستی دی چه د سجدی په وقت کښی پر ځمکه باندی ایښودل کیږی په دی وقت کښی به ئی مطلب داسی وی چه د الله تعالیٰ دا درکری شوی او جوړ کری اعضاء نه ښائی چه پرته (علاوه) د هغه خالق او مالک له عبادت څخه د بل چا په مخ کښی رانکته کری شی.

وَ اِنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ

او بله (وحی کړی شوی ده ماته) دا چه بیشکه کله چه ودرید (لمانځه ته) بنده د الله (محمد).

تفسیر: یعنی کامل بنده حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم.

يَدْعُوهُ كَادُوًا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا ۝۱۰

چه باله ئی دغه (الله) نژدی ؤ دغه (پیریان) چه کیدل به پر ده باندی سر په سر پریوتونکی (له جهته د ازدحامه)

تفسیر: یعنی کله چه محمد صلی الله علیه وسلم ودریږی او پاک قرآن لولی نو خلق دلی دلی په گڼ ډول (طریقه) پر دوی باندی تویږی. مؤمنانو د شوق - د مینی او رغبت لامله (له وجی) قرآن اوریده او کافرانو او منافقانو د عناد او عداوت په سبب پر دوی باندی هجوم کاوه. ځینی مفسرین د دی آیت دغسی ترجمه کوی! او بله وحی شوی ده ماته چه په تحقیق سره کله چه پورته شو لمانځه ته په بطن نخله کښی بنده د الله محمد صلی الله علیه وسلم چه باله ئی الله او عبادت ورته کاوه او قرآن ئی لوست او پیریانو قرائت د ده واوریده نو نژدی ؤ دوی چه کیدل به په ده باندی پریوتونکی له جهته د ډیر شوقه او د ازدحامه. کله چه کفار د مکی حضرت ته وویل چه عجیبه کار دی نیولی دی پریوده او را وگرځه تری چه مونږ ستا مددگاری او ملگرتیا کوو نو د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه دغه آیت نازل شو.

قُلْ اِنَّمَا اَدْعُو رَبِّي وَلَا اشْرُكُ بِهٖٓ اَحَدًا ۝۱۱

ووايه (ای محمد دوی ته) په تحقیق زه بولم (عبادت کوم د) رب خپل او

شریک نه نیسم له دغه (الله) سره هیڅوک .

تفسیر: یعنی کافرانو ته ووايه چه تاسی د مخالفت په لاره کښی دومره هجوم او بیره (تلوار) ولی کوئ کومه خبره داسی ده چه په هغی باندی تاسی خفه یی زه کومه خرابه او نامعقوله خبره نه کوم - زه خو یواغی خپل رب بولم او هیڅوک د هغه شریک نه گنم - نو په دی کښی د جنگ او جگری سبب څه شی دی؟ که تاسی گرد (تول) هجوم راباندی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه ځما توکل یواغی پر هغه الله باندی دی چه له هر راز (قسم) شرک څخه پاک او بی نیاز دی

قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿۷۱﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه مالک نه یم نه توانیږم تاسی لره د څه ضرر (گمراهی) او نه د څه رشد خیر رسولو (ځکه چه پخپله الله هم ضرر او هم نافع دی)

تفسیر: یعنی دا ځما په اختیار کښی نه ده چه تاسی په سمه صافه لاره راولم. او که رانشع تاسی ته کوم ضرر او نقصان درورسوم. گردی (تولی) ښیکنی (خوبی) او خرابی هدایت او ضلالت د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کښی دی.

قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿۷۲﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چه یم هرگز به می خلاص نه کړی له (عذابه) د الله (که چیری می په عذاب کړی) هیڅوک او له سره به بیا نه مومم بی له دغه (الله) څخه ځای د پناهی

تفسیر: یعنی تاسی ته ځما گته (فانده) رسول چیری ځما خپله گته (فانده) او زیان هم ځما په قبضه او واک (اختیار) او لاس کښی نه دی. که بالفرض زه پخپلو فرائضو کښی څه سستی او تقصیر وکړم نو هیڅوک می د الله تعالیٰ له عذابه نشی ژغورلی (بیج کولی) او هیڅ یو ځای هم داسی نشته چه هلته وتبتم او پناه حاصله کړم.

إِلَّا بَلَاغًا مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتٍ

مگر خو (مالک یم د) تبلیغ (د شریعت تاسو ته) له (طرفه د) الله او (تبلیغ د) رسالت د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوری پیغام راوړل - او هغو بندگانو ته رسول هم دا یو شی دی چه غما په اختیار کښی دی. او هم دا فرض دی چه د هغه د اداء کولو لامله (له وجی) زه د الله تعالیٰ په پناه او حمایت کښی پاتی کیدی شم.

وَمَنْ يُعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَانَ لَهُ نَارُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

او هر هغه څوک چه نافرمانی کوی د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم د دغه (الله) نو پیشکه هغه لره دی اور د دوزخ حال دا چه تل به وی په هغه کښی همیشه (چه نه به خلاصیږی تری هیچیری).

تفسیر: یعنی زه د تاسی د گتتی او د زیان مالک نه یم. خو دومره تاسی ته وایم چه د الله تعالیٰ او غما د خیرو د نه منلو په سبب تاسی ته ضرور زیان رسیږی. مشرکان ضعیف گنئی محمد او نور مسلمانان.

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَيَسْئَلُونَ مِمَّنْ أضعفُ ناصراً وأقلُّ عدداً

تر هغه پوری چه وویښی دوی هغه (عذاب) چه وعده ئی ورسره شوی ده نو ژر به پوه شی دوی (په وقت د تعذیب کښی چه) څوک دی ډیر ضعیف له جهته د مددگاره او ډیر لږ له پلوه د شمیره (آیا مؤمنان دی که کافران بلکه کافران دی)

تفسیر: یعنی تاسی چه سره راغونډیږی. او پر مونږ باندی هجوم راوړی. او داسی گنئی چه د محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملگریو قوت او شمیر لږ دی او ورسره ضعیفان او کمزوران هم دی. نو کله چه د وعدی وقت راشی هلته به درښکاره شی چه د چا ملگری کمزوری او شمیر ئی لږ ؤ؟ وویل بعض کافرانو چه دا وعده به څه وقت وی؟ نو الله فرمائی:

قُلْ إِنْ أَدْرِيْٓ أَقْرَبُ مَا تُوْعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّيْٓ أَمْدًا ۝۲۵

ووايه (ای محمده دوی ته) نه پوهیږم چه آیا نزدی دی هغه (عذاب) چه وعده ئی درسره کری شوی ده او که ئی مقررہ کری ده ده لره رب حُما یوه زمانه لری. (بلکه خامخا به په عذاب کری شیع تاسو لیکن زه نه پوهیږم چه آیا دا به فی‌الحال وی او که وروسته له دی نه واقع کیږی ژر به وی یا به په ډیل سره؟)

تفسیر: یعنی د دی خبری علم ماته نه دی راگری شوی چه هغه وعده ژر راتلونکی ده؟ که شو مدت شخه وروسته؟ ځکه چه د قیامت وقت الله تعالیٰ نه دی تاکلی (مقرر کری) او نه ئی چاته وربنکاره کری دی. دا له هغو پتو خبرو شخه دی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ ځنی بل هیڅوک به هغی باندی نه دی خبر.

عِلْمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ۝۳۱ إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ۝۳۲

(الله) عالم دی پر غائبو (اشیاؤ) باندی نو نه خبروی په غیبو خپلو باندی هیڅوک مگر هغه څوک چه راضی وی تری (او غوره کری ئی وی په اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل شخه نو بیشکه هغه (الله) روانوی په مخ د هغه (رسول محمد) کښی او وروسته له هغه ځنی ساتونکی څوکیداران له هر طرفه (له ملائکو).

تفسیر: یعنی د خپلو پتو خبرو احوال هیچا ته نه ورکوی. هو! پیغمبرانو ته په همغه اندازه چه د هغو له شان او منصب سره لایق او وړ (قابل) وی د وحی په وسیله خبر ورکوی. له دی سره د پرښتی پیری او څوکعی هم وی تر څو ئی کوم شیطان وانه وری او څه مداخله پکښی ونه کری. او د رسول صلی الله علیه وسلم نفس هم په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی د دی خبری هم دا معنی ده چه پیغمبرانو ته په علومو او اخبارو کښی هسی یو عصمت حاصل دی چه نور ئی نه لری. د انبیاؤ په معلوماتو کښی د شک او شهبی اندیښنه هیڅ نشته او د نورو په معلوماتو کښی د څو څو ډولو (طریقو) احتمالاتو اندیښنی کیږی نو ځکه د صوفیه ؤ محققینو فرمایلی دی چه ولیان دی خپل کشف قرآن او سنت ته ور وړاندی کری او ودی گوری که له هغه ځنی

چپ (خلاف) نه وی نو غنیمت دی وگنی که نه بلا تکلف دی رد کری!.

تنبیه: د دی آیت نظیر د «آل عمران» په سورت ۱۷۹ آیت کښی هم داسی راغلی دی

﴿وَأَكَانَ اللَّهُ يَطَّلِعُ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ او په نورو سورتونو کښی هم د غیب مسئله بیان شوی ده چه په هر یوه باندی د هغه مفصل کلام د هغه په تفاسیرو کښی لیکلی شوی دی نو هلته دی وکتلی شی! او دغه انضباط ځکه شوی دی:

لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ

تر خو چه پوه شی (رسول یا الله په علم ظهور سره) په دی چه بیشکه پوره رسولی دی (جبریل او نورو پرښتو ملگرو د هغه یا رسولانو) پیغامونه د رب خپل(بی له نقصانه او تزئیده).

تفسیر: یعنی ځکه زبردست انتظامات کاوه شی چه الله تعالی دا راښکاره کری چه پرښتی پیغمبرانو ته - او پیغمبران نورو بندگانو ته دا پیغامونه په ښه ډول (طریقه) سره بی له تزئیده او بی له تنقیصه ورسوی.

وَاحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْطَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ۝۲۸

او نیوونکی دی (علم د الله او چاپیر دی) په هغه (علم) باندی چه په نزد د دغو (ملائکو او رسولانو) دی او شمیرلی ساتلی دی (الله) هر شی د شمیر او عدد له مخی. (په ډیر ښه انضباط سره).

تفسیر: یعنی هر شی د هغه الله تعالی تر کتنی او نگرانی لاندی دی. هیڅوک د دی خبری طاقت نه لری چه د الله تعالی په وحی کښی څه تغیر او تبدیل او قطع او پریکړه وکری. او دا پیری او څوکی د حکومت د شان د اظهار او د محافظت د اسبابو د سلسلی دپاره ډیرو حکمتونو لره نیوونکی دی. که نه هغه لوی ذات چه په علم او قبضه کښی یی هر شی شته داسی شیانو ته هیڅ احتیاج نه لری او نه ورته اړ (محتاج) دی.

تمت سورة الجن بفضلہ وکرمه فله الحمد والمنة

سورة المزمل مكية الا الآيات (۱۰) و (۱۱) و (۲۰) فمدنية وهي عشرون آية و ركوعان رقمها (۷۳) تسلسلها حسب النزول (۳) نزلت بعد سورة «القلم».

د «المزمل» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۰ و ۱۱ و ۲۰) آیته شخه چه مدنی دی شل آیته او دوه رکوع لری په تلاوت کښی

(۷۳) او په نزول کښی (۳) سورت دی وروسته د «القلم» له سورت غخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ ۱

ای نغښتونکيه د غمان په جامه کښی (له هيبته د وحی).

تفسیر: دا سورت له ابتدائی سورتونو غښی دی چه په مکه کښی نازل شوی دی. په صحیحو روایاتو کښی دی چه په شروع کښی کله چه د وحی له ثقل او دهشته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بدن ریږدیده نو دوی خپلی کورنی ته وفرماییل (زملونی زملونی! په کالیو (جامو) کښی می ونغړئ! په کالیو (جامو) کښی می ونغړئ!) لکه چه دوی په کالیو (جامو) کښی ونغښتل شول. الله تعالیٰ په دی سورت کښی او په لاندنی سورت کښی غمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په هم دی نامه سره یادوی. او په غښو روایتونو کښی راغلی دی چه قریش په «دارالندوه» کښی تول شوی ؤ او د دوی په نسبت ئی مشوری سره کولی چه د دوی له حال سره مناسب کوم لقب ورکړ شی غښو ئی «کاهن» غښو ئی «مجنون» غښو ئی «ساحر» وویل خو یو هیخ یوی خبری باندی د دوی د رأیو اتفاق حاصل نشو - په پای (آخر) کښی د «ساحر» په لوری ئی رجحان حاصل شو. کله چه غمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دی جرگی شخه خبر شو نو خفه په کالیو (جامو) کښی ئی خپل غمان ونغښتو کیناست لکه چه په عام ډول (طریقه) سره د غم او خپگان په وقت کښی هم داسی وضعیت له ښه سریو غښی لیده کیږی. نو په دی مناسبت سره حق تعالیٰ د تانیس او ملاطفت دپاره په دی عنوان سره ورته خطاب فرمائی لکه چه غمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم یو غلی حضرت علی رضی الله تعالیٰ عنه ته هم داسی خطاب فرمایلی ؤ چه «قم ابا تراب» کله چه هغوی له کوره مرور شوی او د مسجد پر غمکی باندی غځیدلی و. حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه لیکي چه په دی سورت کښی د کند اغوستلو (خرقه پوشی) لوازم او شرائط بیان شوی دی. گواکی دا سورت د هغه سری سورت دی چه د فقیرانو کند اغوندی او غمان ته هم دا رنگ او شکل غوره کوی. د عربو په لغت کښی «مزمل» هغه سری ته

وايه شی چه دیر ارت کالی (جامی) پخپل عُخان باندی ونغاری او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم دا معمول و. کله به چه د تهجد یا د قرآن شریف د تلاوت دپاره د شپې له مخی پاڅیدل نو یوه اوږده کمبله به ئی اغوسته چه له یخنئ عُخنی پری ساتلی وی او د لمانغُه او اوداسه په حرکاتو کښی هیڅ ډول (طریقه) ربر (زحمت) او تکلیف دوی ته عائد نشی. او هم د دی عنوان له غوره کولو عُخنی د هغو خلقو وینول مقصد دی چه خپل عُخانونه په کالیو (جامو) کښی نغاری او له ماښامه تر سحره پوری مست اوده کیږی تر څو هغوی هم له خوبه پاڅیدلی د شپې یوه معتدبه برخه د الله تعالیٰ په یاد سره تیره کړی.

قُمِ الْيَلِّ الْأَقِيلًا ۱۰

ودرپیره (لمانغُه ته) په شپه کښی مگر خو په لږه (له تولی شپې نه).

تفسیر: یعنی که کومه شپه اتفاقاً ونه شوه نو معاف دی. د دیرو مفسرینو په نزد د (الاقیلًا) مطلب دا دی چه د شپې له مخی د الله تعالیٰ د عبادت دپاره ودرپیری. هو! که د شپې په کومه لږه برخه کښی هوسا (دمه) کیږی. نو څه مضائقه نشته. اغلباً له لږو عُخنی به مطلب دلته نیمائی وی. ځکه شپه چه د هوسائی (آرام) دپاره ده کله چه نیمه ئی په عبادت باندی تیره شوه نو په هغه اعتبار پاتی نیمی ته ئی لږ ویل موزون ښکاری. ودرپیره ای محمده لمانغُه ته په لږه د شپې کښی.

تَّصَفَّٰهُ أَوْ انْقَضَ مِنْهُ قَلِيلًا ۱۱ أَوْ زُدَّ عَلَيْهِ ۱۲

(چه هغه نیمه د شپې ده) یا لږه کړه له هغی (نصفه) لږ څه (چه ثلث دی) یا زیاته کړه په هغی (نیمی شپې) باندی (چه ثلثان دی)

تفسیر: یعنی له نیمی شپې عُخنی څه لږه چه تر دریمی برخی پوری ورسپیری یا له نیمائی عُخنی څه زیاته چه تر دوو ثلثو پوری ورسپیری په قرینی د هغی وینا د الله تعالیٰ چه وروسته له دی نه ئی داسی لولو ﴿ إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِّ اللَّيْلِ وَنَصْفَهُ وَثُلُثَهُ ﴾ الآية - .

وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ۱۳

او ښکاره واضح لوله قرآن په ښکاره واضح لوستلو سره (چی وشمیرلی شی حروف ئی)

تفسیر: یعنی په تهجد کښی قرآن په وضاحت سره لوله چی یو یو توری ئی په صاف ډول سره وپوهیدی شی ځکه چی له داسی لوستلو څخه فهم او تدبیر ته ډیر مدد رسیږی او په زړه باندی زیات اثر کوی او په شوق او ذوق کښی زیادت راولی.

إِنَّا سَأَلْنَاكَ قَوْلًا ثَقِيلًا

بیشکه مونږ غورځوونکی یو پر تا باندی قول دروند (قرآن ځکه چه مشتمل دی په اوامرو او نواهیو سخت دی پر مکلفینو باندی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی ریاضت وکړه چه دروند پیتی دی آسان شی!» او هغه پیتی (بار) داسی دی چه د هغه په مخامخ کښی د شپي ویښتوب ډیر آسان وگانه شی. مطلب دا دی چه وروسته له دی نه به پر تاسی باندی پرله پسې مونږ قرآن کریم راښکته کوو چه د خپل قدر او منزلت په اعتبار ډیر قیمتدار او وزندار او د خپلو کیفیاتو او لوازمو په اعتبار ډیر دروند او گران بار دی. په احادیثو کښی راغلی دی چه د قرآن کریم د راښکته کیدلو په وقت کښی پر رسول اکرم باندی ډیره سختی او تکلیف تیریده د یخنغ په موسم کښی هم دوی خولی کیدل. که د وحی په وقت کښی پر هر یوه بوده (څاروی) باندی سور ؤ هغه به د دوی د سورلی توان نه درلود (لرلو). یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پتون د زید بن ثابت پر پتون باندی و په دی وقت کښی وحی نازله شوه زید بن ثابت ته داسی محسوسه شوه گواکی د هغه پتون له ډیره باره ماتیږی. برسیره په دی په شاؤخوا کښی د قرآن کریم دعوت او تبلیغ او د هغه د نورو حقوقو پوره اداء کول او په دی لازمی کښی گردی (تولی) سختی په روڼ تندی سره تیروول هم ډیر لوی او مشکل کار و. او همغسی چه له یوه حیثیته دا کلام پر دوی باندی دروند و په بل حیثیت پر کافرانو او منکرانو باندی هم ډیر شاق ؤ. الغرض د دی گردو (تولو) وجوهو په ملاحظه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی امر صادر شو چه هومره قرآن کریم چه نازل شوی دی د هغه په تلاوت باندی د شپي له لوری مشغول شی! او د دی خاص عبادت په انوارو باندی خپل ځان مشرف او منور کړئ! او د دی عظیم فیض د قبولیت استعداد پخپل مبارک وجود کښی لا مستحکم وفرمایع.

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا

بیشکه پورته کیدل د شپي (له خوبه) دغه (پاڅیدل) ډیر سخت دی له پلوه د مشقته پائمال کولو د نفس (یا له حیثیته د موافقته د سمع له قلبه سره) او

دیر ښه ثابت محکم دی (دا پورته کیده له خوبه لپاره د ویلو د قرآن).

تفسیر: یعنی د شپې له مخې له خوبه پاڅیدل کوم آسان کار نه دی دیر دروند ریاضت او نفس وژل دی او له هغه څخه نفس او هوس پایمال کیږي او خوب او آرام او نوری نفسانی غوښتنی خرابیږي او د شپې په منځ کېنې دعاء او د الله تعالیٰ یاد په دیر ښه ډول (طریقه) سره کاوه شی. زړه او خوله سره ملګرتیا کوی او هغه خبری چه له ژبې څخه راوځی په ذهن کېنې ښه ځای نیسی ځکه چه په دی وقت کېنې شورماشور نه وی او د الله تعالیٰ له نزول څخه د دنیا په آسمان کېنې زړه ته یو راز (قسم) عجیب سکون او قرار، لذت او د اشتیاق کیفیت ورمیسر او حاصلیږي.

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ۝

بیشکه تا لره (ای محمده!) په ورځی کېنې شغل دی په کارونو اوږدو کېنې (له مخلوق سره).

تفسیر: یعنی په ورځ کېنې د خلقو پوهول او نور راز راز (قسم قسم) مشاغل او چاری ستاسی په مخ کېنې دی اگر که هغه هم بالواسطه عبادت دی خو سره له هغه هم د پروردگار د بلا واسطی عبادت او مناجات دپاره د شپې اوقات تاکل (مقرؤل) هم لازم دی که د شپې د مشغولتیا لامله (له وجی) ځینی د شپې چاری پاتی کیږي نو د هیڅ فکر کولو ځای نه دی او د هغو تلافی د ورځی له مخی هم کیدی شی.

وَاذْكُرْ آسُورَ بَيْتِكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ۝

او یادوه نوم د رب خپل او جلا (جدا) شه له هر شی څخه په لوری د دغه (رب خپل) جلا (جدا) کیدل کامل.

تفسیر: یعنی علاوه د شپې له قیامه د ورځی له مخی هم اگر که په ښکاره ډول (طریقه) له مخلوقاتو سره معاملات او علائق ساتلی کیږي خو په زړه کېنې د هغه الله تعالیٰ علاقه دیره زیاته وساتئ! او په تللو او راتللو ناستی ملاستی کېنې هم د الله تعالیٰ په یاد او فکر کېنې مشغول اوسئ! پرته (علاوه) له الله تعالیٰ نورو شیانو ته مه متوجه کیږئ! بلکه له گردو (تولو) تعلقاتو ځنی ځان وساتئ! او یواځی له هغه سره خپل تعلق او علاقی تینگی وړئ! یا داسی وویئ چه ښائی گرد (تول) تعلقات په همغه یوه تعلق کېنې مدغم شی چه صوفیه د هغه تعبیر بی له گردو

(تولو) او سره له گردو (تولو) يا د «مغان ته كيدلو په تولنه كښي» سره كوي. يادوه! اي محمده! نوم د رب خپل هغه چه:

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

(هم دغه الله) رب د مشرق د لمرختو دى او (رب) د مغرب لمرپرېوتو دى (بلکه د تولو شيانو دى).

تفسير: مشرق د ورغى او مغرب د شپې نښه ده. گواكي اشاره نى وكړه چه شپه او ورغ دواړه د هغه مشرق او مغرب د مالک اجل واعلى شانه واعظم برهانه په رضاء غوښتلو سره ښايي صرف كړى شى.

لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ④

نشته بل هيشوك حقانى معبود مگر خو هم دى دى يواغى نو ونيسه دغه (الله) وكييل كار ورسپالى شوى كار جوړوونكى لپاره د امورو خپلو.

تفسير: يعنى بندگى هم د هغه وكړئ! او توكل هم پر هغه باندى ښائى چه سرى ولرى! كله چه هغه وكييل او كار چلوونكى وى نو له نورو غنى د جلا (جدا) اوسيدلو څخه هيش وپره نه ده په كار.

وَأَصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ

(نو فرمائى الله) او صبر كوه (اي محمده!) په هغه څه باندى چه وائى نى دوى (عما او ستا په حق كښي)

تفسير: يعنى كفار تاسى ته ساحر - كاهن - مجنون - مسحور او نور وائى او ماته د ښغى او ولد نسبت كوى تاسى داسى خبرى په ډير صبر او استقلال سره واورئ! تحمل وكړئ!

وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ⑤

او پرېرده دوى پرېښوول نيك (يعنى صبر كړه! او شورماشور مه كوه!).

تفسیر: بنه پرینوول دا دی چه اول په ښکاره دول (طریقه) سره د هغوی صحبت ترک کړئ! او په پته سره د هغوی له احوال غنی خبردار شی! چه غه کوی؟ او غه وایی؟ او پاک الله څرنگه یادوی - دوهم دا چه د هغوی د بدسلوکی شکایت د نورو په مخ کښی ونه کړئ؟ او نه په انتقام اخیستلو پسې وگرځئ! او نه د ویلو او د مکالمی او مقابلی په وقت کښی د خپگان اظهار وکړئ! دریم دا چه سره د بیلتانه او مفارقت د هغوی په نصیحت کښی قصور ونه کړئ! بلکه په هر دول (طریقه) چه کیدی شی د هغوی په هدایت او لارښوونه کښی سعی وکړئ! حضرت شاه صاحب رحمه الله علیه لیکي «یعنی له گردو (تولو) څخه یواځی شه! مگر په جنگ او شور سره نه بلکه په ښه سلوک سره» مگر په یاد ئی ولرئ چه دا آیت مکی دی او د قتال آیت مدنی دی.

وَدَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهَلْهُمْ قَلِيلًا ۝

او پرپریده ما او دروغ کوونکی چه خاوندان د نعمت دی او مهلت ورکړه دوی ته (مهلت) لږ.

تفسیر: یعنی د حق او صداقت د دروغجن کوونکی معامله چه په دنیا کښی په عیش او آرام دی ماته وسپارئ! زه به له هغوی سره پوهیږم مگر لږ غه وروسته.

إِنَّ لَدَيْنَا أَكْثَالَ وَجِيمًا ۝ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ۝

بیشکه په نزد غمونږ دی (لپاره د منکرانو په آخرت کښی) غنځیرونه درانه او اور سوغوونکی. او طعام نښتونکی په مری کښی (چه د زقوم او ضریع ونه ده) او عذاب دردناک.

تفسیر: یعنی عذاب دردناک د مارانو ، لړمانو او الله پوهیږی په نورو څه څه راز (قسم) عذابونو (العیاذ بالله).

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ۝

(دا واقع عذابونه په هغی) ورغی کښی دی چه وخوځیږی ولرغیږی غمکه او غرونه او شی به دا غرونه لکه د شگو دیری روانی شوی (تیت پیت) خواره (اره) له دیره هیبته).

تفسیر: یعنی د هغه عذاب تمهید له هغه وقت راهیسی شروع کیږی کله چه د غرونو بیخونه سست شی او په خوځیدو او لرغیدلو سره توتی توتی والوخی او داسی رابنکاره شی لکه د شکی دلی چه شوک به قدم پری نشی ایښودی.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ

بیشکه مونږ لپږلی مو دی تاسی ته (ای محمدی امته!) رسول (محمد) شاهد په (اعمالو د) تاسی باندی (په ورخی د قیامت کینی)

تفسیر: یعنی دا پیغمبر به د الله تعالیٰ په منځ کینی شاهدی ورکوی چه کوم سړی د الله تعالیٰ وحدانیت او د انبیاءو رسالت او شریعت منلی دی؟ او کوم سړی نه دی منلی؟.

كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ۗ

لکه چه لپږلی وو مونږ فرعون ته رسول (موسیٰ علیه السلام).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت موسیٰ علیه السلام په شان تاسی ته هم ای محمده صلی الله علیه وسلم! مستقل دین او عظیم الشان کتاب درکری دی. ښانی چه دا د هغی پیشگوئی په لوری اشاره وی چه د (سفر استثناء) په تورات کینی مرقومه ده چه «زه په هغوی کینی له ورونو د تاسی یعنی د بنی اسمعیل ځنی تاسی غوندی یو نبی پاڅوم»

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِئْسَ

نو عصیان نافرمانی وکړه فرعون له هغه رسول (موسیٰ علیه السلام) څخه پس ونیو مونږ دغه (فرعون) په نیولو سختو سره.

تفسیر: کله چه الله تعالیٰ د موسیٰ علیه السلام منکران په سختی سره ونیول او د غرق له لاری ئی حرق ته واستول نو د محمد صلی الله علیه وسلم منکرین به ولی نه نیسی چه له گردو (تولو) پیغمبرانو ځنی افضل او برتر دی.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۗ

پس څرنگه به وساتئ (ځانونه خپل) که چیری کافران منکران شیع (تاسی په دنیا کښی) له (عذاب د) هغی ورځی څخه (چه له هیبته) به وگرځوی هلکان واره سپین پیری (چه ورځ د قیامت ده).

تفسیر: یعنی که په دنیا کښی خلاص شوی نو په آخرت کښی به څرنگه خلاصیږئ چه د هغی ورځی د دیر اوږدوالی سختوالی لامله (له وجی) به هلکان زاره کیږی. که څه هم په حقیقت کښی خو هلکان نه زاره کیږی خو د هغی ورځی د سختی اوږدوالی اقتضاء به هم داسی وی.

إِلِّسَّمَآءُ مُنْفَطِرٍ بِهِ كَان وَعْدَاهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

آسمان به (وچوی په سبب د هیبت شدت د دغی ورځی) ده وعده د هغه (الله) په راتلو د دغی ورځی سره) کیلونکی خامخا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده ضروری ده اگر که تاسی هغه دیره لری وگنئ او غیر ممکنه نی وبولئ.

إِنْ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

بیشکه دا (آیتونه) ویروونکی تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی (چه) نیسی رب خپل ته لاره (د ایمان په دغه نصیحت سره ودی نیسی).

تفسیر: یعنی نصیحت کری شوی دی نو اوس که څوک خپله فائده غواړی پر هغه نصیحت باندي دی عمل وکړی! او خپل پروردگار ته دی ځان ورنژدی کری او ملجاء دی ونیسی! ځکه چه لاره خلاصه ده او هیڅ ممانعت نشته او نه له هغه څخه الله تعالیٰ ته څه فائده رسیږی بلکه په هغه کښی ستاسی ډیری فائدی او گتی دی نو پر صافه سمه لاره لار شی! تنبیہ: د شپي د وینیللو امر چه د دی سورت په شروع کښی یاد شو تقریباً تر یوه کال پوری وروسته له هغه هغه آیت په دغه راتلونکی آیت سره منسوخ شو.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثِي إِلِيلٍ

وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَهُ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ ط

بیشکه رب د تا عالم دی په دی بیشکه ته چه نی پاخیوری لمانځه ته په شپه کښی لږ له دوو برخو د شپې څخه او نیمه برخه د شپې او دریمه برخه د شپې او (هم دا رنگه پورته کیږی لمانځه ته) یوه طائفه له هغو کسانو څخه چه له تاسره دی (په دین کښی له مؤمنانو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ښکاره ده چه تاسی او ستاسی ملګرو د دی امر تعمیل په ښه شان سره کړی دی کله مو نیمه شپه کله مو دوه برخې کله مو تر دریو برخو د شپې پوری د الله تعالیٰ عبادت کړی دی لکه چه په روایاتو کښی راغلی دی چه د لویو اصحابو رضی الله تعالیٰ عنهم پښی د شپې د ډیرو ودربیلو لامله (له وجی) پرسیدلی وی او د ځینو نی له ډیر پرسوبه چاودی شوی وی بلکه ځینی حضراتو به خپلی ځنی (ویښته) پاس په سقف او چت کښی تړلی تر څو د ویدیلو په وقت کښی هغه کش او دوی ویښ شی.

وَاللَّهُ يُقَدِّرُ الْإِيلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصَوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ط

او الله اندازه کوی ساتی شپه او ورځ پوه دی (الله) په دی شان دا دی چه هرگز به طاقت ونه لرئ تاسی د هغی (شپې چه پورته کیږئ پکښی په هغه تاکلی (مقرر کړی) وقت) نو معافی نی ولیږله پر تاسو باندي (او درآسانه نی کړه او د قیام فرضیت نی ساقط کړ) پس ولولئ (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له قرآنه.

تفسیر: یعنی د شپې او د ورځی پوره اندازه او میچ الله تعالیٰ ته معلوم دی هم دی په یوی ځان ته (خاصی) اندازی سره کله شپه او کله ورځ اوږدوی - لنډوی او برابروی نی خپل کرد (تول) بندګان د هغوی د خوب او د غفلت په وقت کښی چه کله نیمه او کله درې برخې او کله دوه برخې او کله پر گردی (تولی) شپې پوری اوږدیږی په ښه ډول (طریقه) سره نی ساتی او حفاظت نی کوی په تیره بیا په هغو وقتونو کښی چه لکه اوس د گریو او گریالونو او نورو سامان او اسباب نه و او د وقت معلومولو کار دومره آسان نه و اصحابو ته نی داسی توفیق وبانښه چه پوره پخپل وقت باندي پخپل عبادت ودربوی دا یواځی د هغه له مهربانئ څخه و اگر که ځینی کسان

گرده (توله) شپه له دی ویری شخه نه ویدیلد چه په تاکلی (مقرر) وقت به وینن نشم او د تهجد لمونځ او د شپې قیام به راغخه پاتی کیږی. نو د دی تکالیفو لامله (له وجی) الله تعالیٰ پخپل رحمت سره د معافی امر هغوی ته ولیږه او وئی فرمایل چه تاسی په دی ډول (طریقه) سره تر آخره پوری نشع دریدلی نو ځکه هر چا لره چه د وینیدلو توفیق وی پا دی غیږی! او هر څومره ئی چه زړه غواړی لمونځ دی وکړی! او هر څومره ئی چه خوښه وی هومره قرآن دی پکښی ولولی! نو اوس پر محمدی امت باندی نه د تهجد لمونځ فرض دی او نه ئی د وقت مقدار او نه د قرآن شریف د تلاوت او د لوست انداز ئی تاکلی (مقرر) شوی دی.

عَلِمَ أَنَّ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرَضِيٌّ وَالْآخَرُونَ يَصْرَفُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ
مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَالْآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاقْرَأْ وَأَمَّا تَشْتَرُ
مِنْهُ وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

پوه دی (الله) شان دا دی چه ژر به شی بعض له تاسی ځنی مریضان ناروغان او وی به نور له تاسی شخه چه سفر مزل به کوی دوی په ځمکه کښی لتوی به دوی له فضله رزقه د الله او وی به نور له تاسی شخه چه جنگونه به کوی دوی په لاری د الله کښی نو لولی تاسی (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له دغه (قرآنه) او قائموی سم ودروی لمونځ (سره له ټولو حقوقو ئی) ورکوی زکوة .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ولیده او ښه ورته معلوم و چه په تاسی کښی به رنځوران او پردیسیان هم وی چه د خورو د گټلو یا د علم د زده کولو یا د نورو دپاره به سفرونه کوی او هم به غازیان او مجاهدین وی چه د الله تعالیٰ په لاری کښی جنگونه کوی نو سره له دی حالاتو د شپې وینیدل او د هغه په احکامو باندی عمل کول به ډیر سخت کار وی نو ځکه ئی هغه پر تاسی باندی تخفیف کړ او وئی فرمایل چه په لمانځه کښی هومره قرآن چه لوستلی شئ وئی لولی! او پر خپلو ځانونو باندی نور زیات څه تکلیف وانه خلی! هو! فرض لمونځونه پر ډیر اهتمام او توجه سره وکړئ! او له شریعت سره برابر زکوة ورکړئ! او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل مالونه ولگول! چه د دی چارو له کولو شخه ډیری روحانی فاندی او ترقیات حاصل کیدی شی. تمبیبه: په ډومبنيو اصحابو باندی تر یوه کال پوری په ډیر تاکید او تحتم سره دا شاقه ریاضت ښائی له دی جهته کړی شوی وی چه دا حضرات د گرد (ټول) راتلونکی امت هادیان او معلمان کیدونکی ؤ او ضرورت ئی درلود (لرلو) تر څو دوی ډیر ښه پاخه او په داسی رنگ سره رنگ

کړل شی چه کرده (توله) دنیا د هغوی په هنداره (آئینه) کښی د محمدی کمالاتو ننداره (نظاره) وکړی - او دا قدسیه نفوس د تول امت د اصلاح پیتی پر خپلو اوږو بانندی واخیستی شی. والله اعلم.

وَاقْرُضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

او قرض کوئ تاسی له الله سره قرض ښه مال ورکوئ په لاره د الله کښی (په خوښی له حالو).

تفسیر: په پوره اخلاص سره د هغه الله تعالیٰ په لاری کښی د هغه له احکامو سره سم مال او شته لگول هم هغه ته د ښه پور (قرض) ورکولو په شان دی. که بندگانو ته حسنه قرض ورکړ شی نو هغه په هم دغه عموم کښی داخل دی - کماثبت فضله فی الحدیث.

وَمَا تَقْتَرُوا مِنَ الْأَنْفُسِ كُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُونَ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا

او هر هغه چه وړاندی لیږئ تاسی دپاره د عُانونو خپلو له څه خیر نیکی څخه نو بیا به مومئ تاسی هغه (نیکی) په نزد د الله دا (پخوا لیږل د حسناتو) خیر ډیره غوره ده او ډیره لویه ده له پلوه د اجر ثواب.

تفسیر: یعنی هغه نیکی چه تاسی ئی دلته کوئ د هغه بدل به هلته په ډیر ښه صورت سره مومئ او ډیر زیات اجر ثواب به تاسی ته له هغه څخه درسیږی او داسی ئی مه گنئ هغه نیکی چه مونږ ئی په دنیا کښی کوو هم دلته ختمیږی به بلکه هغه گرد (تول) سامان له تاسی څخه د مخه هلته رسیږی او په عین حاجت او اړتیا (احتیاج) کښی ستاسی په کار درغی.

وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

او ښښنه وغواړئ له الله په هر حال کښی بیشکه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی تاسی گرد (تول) شرعی حکمونه په غای راوړئ! او بیا د الله تعالی له حضوره معافی وغواړئ! ځکه هر څومره محتاط سړی چه وی بیا هم له هغه څخه څه نه څه گناه او خطاء کیږی. څوک به دعوی وکړلی شی چه زه د الله تعالی د پوره بندگی حق اداء کولی شم. بلکه هر څومره لوی سړی چه وی دغومره دی خپل ځان قاصر گنی او د خپلو تقصیراتو مغفرت او بښنه دی غواړی. ای بشونکیه پخپل فضل او کرم سره ځمونږ گردی (تولی) خطاوی او تقصیرات راوبښه!

تمت سورة المزمل بفضل الله ومنه فله الحمد والمنة

سورة «المدثر» مکیه وهی ست وخمسون آیه وفيها ركوعان رقمها (٧٤) تسلسلها حسب النزول (٤) نزلت بعد سورة «المزمل».

د «المدثر» سورت مکی دی (٥٦) آیه او (٢) ركوع لری په تلاوت كښی (٧٤) او په نزول كښی

(٤) سورت دی وروسته د «المزمل» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝ قُمْ فَأَنْذِرْ ۝

ای په جامه كښی نغښتونکیه (له هیبته د وحی) پورته شه! (له غایه د خوبه خپله) نو وویروه (خلق له عذابه د الله که ایمان رانه وړی).

تفسیر: دلته دی د «المدثر» په نسبت د «المزمل» تفسیر دی ځمونږ دغه تفسیر كښی ولوستله شی یعنی د وحی له ثقاله او د پرښتو له هیبته نه ښائی چه تاسی وویړیږئ یا وډار شی؟ د تاسی کار خو دا دی چه گردی (تولی) هوسانی (راحتونه) او آرامی مو پری ایښی دوی له الله څخه وویړئ او د كفر او د معصیت له خراب انجام څخه نی وډار كړئ.

وَرَبِّكَ فُكِّبْتُ

او رب خپل پس په لوئی سره یادوه.

تفسیر: شُكَّه چه د الله تعالی د لوئی د ویلو او د هغه عظمت او بزرگی له بیانولو څخه د هغه ویره په زړونو کې پیدا کېږی او د الله تعالی تعظیم او تقدیس داسی یو شی دی چه د هغه معرفت ښائی له گردو (تولو) اعمالو او اخلاقو څخه پخوا حاصل شی. په هر حال د هغه پر کمالاتو او انعاماتو باندی نظر اچول په لمانځه کېنی یا د باندی له هغه څخه د هغه لوئی اعلان کول او د گردو (تولو) اقرار پر هغه باندی اخیستل ستاسی کار دی.

وَرِيثًا بِكَ فَطَهَّرٌ ۴ وَالرُّجُزَ قَاهِجٌ ۵

او کالی (جامی) خپل پس پاک وساته! (له پلپیتی نه لکه چه ځان دی پاک ساتی) او گندگی گناه او بتان پس ترک کړه (دائم اوسه په ترک ئی لکه چه له نورو گناهونو څخه په څنگ ئی!)

تفسیر: د دی سورت په نازلیدلو کېنی حکم شوی دی چه گرد (تول) مخلوق د خالق په لوری ویلل شی! بیا د لمانځه او نورو حکم شوی دی. د لمانځه دپاره شرط دی چه کالی (جامی) پاک وی او له پلپیتی ځنی ځان وژغورل (وساتل) شی! دا دی چه هغه شیان ئی هم دلته بیان وفرمایل. دا ښکاره ده کله چه کالی (جامی) پاک ساتل له حسی او معنوی نجاستونو ځنی ضروری دی نو د بدن پاکۍ به په طریق اولی سره حتمی او ضروری وی نو ځکه د هغه د بیان ضرورت پاتی نه شو. ځینو عالمانو د کالی (جامی) له پاک ساتلو ځنی له بدو اخلاقو ځنی د نفس پاک ساتل مراد کړی دی. او د گندگی له لری کیدلو څخه دا معنی مرادوی چه د بتانو له گندگی ځنی لری شی! لکه چه تر اوسه پوری لری یی. په هر حال په دی مبارک آیت کېنی د ظاهری او باطنی طهارت تاکید مقصود دی ځکه چه پرته (علاوه) له هغه د الله تعالی لوئی هغسی چه ښائی پر زړونو باندی دومره اغیزه او اثر نشی اچولی!.

وَلَا تَمُنُّنَّ تَسْتَكْبِرُونَ ۴ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ۵

او مه کوه داسی (لږ) احسان چه بدل ئی ډیر غواری او دپاره د رب خپل پس صبر کوه (او هیله (امید) ورته ولره احکامو ته ئی منتظر اوسه)

تفسیر: دلته الله اعظم برهانه همت او اولولعزمی رانیسی چه هر شی مال - دولت - علم لار ښوونه یا نور چه چاته ورکوی نه ښائی چه د هغه بدل عوض او ونج وغواری یواځی د الله تعالی پر ورکړه باندی شاکر او صابر اوسئ! او هغه شائد چه د تبلیغ او دعوت په لاره کېنی تاسی ته

پیشگیری د هغه په مقابل کښی له صبر او تحمل څخه کار واخلي! او د هغه د امر لاری ته سترگی ونیسئ! او پوهیږئ چه دا عظیم الشان کار پرته (علاوه) له پوره زړه ورتیا حوصلی صبر او استقلال څخه هیڅ کله انجام ونه مومی. د دی آیتونو تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د دی حقیر په خیال دغه تفسیر بی تکلف دی.

قَدْ أَقْرَبَ فِي التَّائُورِ ۙ فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ۙ

کله چه پو کره شی په صور (شپیلی) کښی نو د هغه (وقت د) پوکی په دغه ورځ کښی ورځ سخته ده.

تفسیر: یعنی د هغی ورځی په واقعاتو او پیشو کښی د صور نفع او د شپیلی پوکل گواکی یوه مستقلة ورځ او ځان ته پښه ده چه له سره تر پایه پوری به له مشکلاتو ځنی ډکه وی.

عَلَى الْكٰفِرِيْنَ غَيْرُ نٰسِيْرٍ ۙ

پر (منکرانو) کافرانو باندی نه به وی آسانه (په دوی باندی هغه ورځ).

تفسیر: یعنی پر منکرانو کافرانو باندی به هیڅ ډول (طریقه) آسانی نه وی. بلکه د هغی ورځی سختی به لحظه په لحظه پر هغوی باندی زیاتیری پرته (علاوه) له مؤمنانو څخه چه که دوی سختی هم ووینی څو د څه مدت له مخی به وی او وروسته له هغه به بیا په دی باندی ډیره آسانی شی.

ذَرْنِيْ وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيْدًا ۙ

پریرده ما او هغه څوک چه پیدا کړی می دی یواځی (بی له ماله او بی له مددگاره اولاده).

تفسیر: هر سری د مور له گیدی څخه یواځی او جره راځی مال، اولاد - فوج - لښکر - سامان - او نور شیان له ځان سره نشی راوړی. یا به له وحید څخه مراد خاص ولید بن مغیره وی چه د هغه په باره کښی دا آیات نازل شوی دی. ځکه چه ولید د خپل پلار یو ځوی و او د دنیوی ثروت او لیاقت له اعتباره په عربو کښی یو نومیالی سری و. مطلب دا دی چه د داسی منکرانو په معاملو کښی چابکتیا مه کوئ! او مه د دوی له مهلت موندلو څخه خفه کیږئ! بلکه د هغوی گردی (تولی) خیری ماته پریردئ! زه به تول پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسوم نو نه ښایی چه

تاسی خفه او پریشان شیخ.

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا^(١٤) وَبَنِينَ شُهُودًا^(١٣)

او بیا می وگرخواه ور می کر ده ته مال دیر زیات (له هر قسمه چه تل زیاتیده) او غامن حاضر (کیناستونکی له ده سره په هره مرکه مجلس کښی).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره د دیر مال او اولاد او د دیرو شتو خاوند و. لس واړه غامن ئی تل د هغه په مخ کښی ؤ. په جرگو او مرکو کښی به ئی د خپل پلار عزت او وقار دیر زیاتو او نور به تری ویریدل - د سوداگری چارو او د نورو کارونو دپاره به د هغه په مخ کښی دیر سری ؤ او هیخ ضرورت نه پېښیده چه غامن ئی د پلار له مخی څخه غائب شی.

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَهَيِّدًا^(١٤)

او تیاری می وکره فراخی می وکره ده لره تیاری (په عیش - عمر - مال - اولاد - ریاست سره).

تفسیر: یعنی ولید غوی د مغیره په دنیا کښی دیر د عزت خاوند و - او خپل غان ته ئی د ریاست او حکومت دیر ښه مسند تیار کری و لکه چه گرد (تول) قریش به هر مشکل کار کښی هغه ته ورتلل او دی به ئی د خپلو غانونو حاکم او مشر گانه.

ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ^(١٥)

بیا طمع کوی امید لری دی چه لا به ښه زیات کرم (ده لره دغه تول شیونه).

تفسیر: یعنی د ولید غوی د مغیره له ژبی څخه سره له دغه دیر نعمت او ثروت د شکر توری به ئی هیڅکله نه وتو. بلکه تل به د بت پاللو او د مال تولولو په حرص او طمع کښی بوخت (مشغول) او دوب ؤ او که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغه په مخ کښی کله د جنت د نعمتونو ذکر فرمایه نو ده به ویل «که دا سری پخپل بیان کښی رښتین وی نو زه کامل یقین لرم چه د هغه غای نعمتونه هم ماته رارسیری.» نو د هغه په نسبت فرمائی چه سره له دومره ناشکری او حق نه پیژندلو داسی هیله (امید) هم لری چه الله تعالی هغه ته د دنیا او آخرت نعمتونه لا زیاتوی.

دغه خوبی له ایمانه او شکرانه له سره کیدونکی نه دی. لکه پخپله الله اجل شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

كَلَّا إِنَّهٗ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٧﴾

نه کوم داسی (چه مال رجال او نعماء ئی ډیر کرم) بیشکه هغه وو آیتونو
ځمونږ لره عناد کونکی مخالف.

تفسیر: یعنی کله چه د هغه حقیقی منعم له آیتونو ځنی ولید ځوی د مغیره مخالف دی نو دی هیڅ حق نه لری چه داسی توقع او هیله (امید) ولری او هسی خیالی پلاونه پاڅه کری. وائی چه د دی آیتونو له نازل کیدلو ځنی د وروسته پرله پسې د ده په مال او اسباب کښی نقصان پېښیده تر څو چه ملنگ او فقیر شو او په ډیره خواری او ذلت سره مر شو.

سَأَرْهُقُهُ صُعُودًا ﴿١٨﴾

ژر ده چه مکلف به ئی کرم په مشقت عذاب سخت سره (یا) وبه ئی خپژوم
پر لوړ (اوچت) غره د اور باندی.

تفسیر: یعنی اوس هغه ولید ځوی د مغیره ته ډیر په لوړه (اوچته) باندی ختل پاتی دی او په خورا (ډیر) سختو مصائبو کښی ئی اخته کیدل په مخ کښی دی. او په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه «صعود» په دوزخ کښی د یوه غره نوم دی چه په هغه باندی کافران تل خپژول کپیری او بیا د هغه له څوکی ځنی رابښکته رغړول کپیری چه دا هم بالذات یو قسم عذاب دی. تنبییه: ولید یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په حضور کښی مشرف شو دوی ولید ته د قرآن کریم څو آیتونه واورول چه ولید د هغو له اوریدلو څخه لږ څه متأثر شو مگر ابوجهل ئی وغلاؤ په قریشو کښی یو شورماشور ونښت چه که ولید مسلمان شی نو کفارو ته به سخته خرابی پېښیری نو ځکه گرد سره راتول شول او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په نسبت راز راز (قسم قسم) خبری وشوی ځینو ویل چه شاعر دی او ځینو کاهن او نور ویل ولید وویل چه «زه پخپله په شعر او شاعری کښی پوه او ماهر یم او د کاهنانو خبری می هم ډیری آوریډلی دی خو دا قرآن نه شعر دی نه سحر او نه کھانت» خلغو وویل «آخر ستا فکر د هغه په نسبت څه دی؟» وئی ویل چه «ماته وار راکری چه زه چرت (خیال) ووهم» په پای (آخر) کښی ئی وچولی (تندی) تریو او خوله ئی وړانه کړه او وئی ویل چه «هیڅ شی نه دی هغه کودی دی چه له بابلیانو ځنی نقل شوی دی» حال دا دی چه ده پخوا له دی نه د قرآن د آوریډلو په وقت

کینی ویلی و چه دا نه کودی دی او نه د لیونیانو د خبرو په شان دی بلکه د الله تعالیٰ کلام دی مگر یواځی د نورو خپلوانو د خوښولو دپاره ئی وروسته له خپله ځانه ئی هسی یوه خبره جوړه کړه لکه چه وروسته د هم دی په لوری اشاره شوی ده .

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ۖ لَاقَتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۖ ثُمَّ قَاتَلَ كَيْفَ قَدَّرَ ۗ

بیشکه هغه فکر وکړ (چه څرنګه طعن وکړم په قرآن) او اندازه ئی وکړه په زړه خپل کینی (کار د محمد) ووژلی شو (ملعون کړ شو) څرنګه ئی اندازه کړه بیا د ووژلی شی (ملعون د کړ شی) څرنګه ئی اندازه وکړه (په طعن د قرآن او محمد کینی).

تفسیر: یعنی دی بدبخت ولید پخپل زړه کینی خبره جوړه او داسی ئی غوره کړه چه قرآن کودی دی الله تعالیٰ دی دی غارت کړی او ملعون ئی وګرځوی او ودی وژنی دا ئی څومره چتی (بیکاره) او مهمل تجویز وکړ بیا ئی الله تعالیٰ غارت کړی او ملعون ئی وګرځوی او ودی وژنی چه ده د خپل قوم د جذباتو لحاظ داسی وکړ چه سم د هغوی له خوښی سره ئی یوه هسی خبره وویله چه ګرد (تول) تری خوښ شول.

ثُمَّ نَظَرَ ۗ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ۗ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ۗ

فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَهُ حُرِّيُّوْشَرٌ ۗ إِنَّ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ۗ

بیا ئی وکتل (محمد یا قرآن ته) بیا ئی مخ تریو کړ او وچولی (تندی) ئی غوته کړ (له کراهیته) بیا ئی شا واړوله (له محمده) او غاړه ئی وغړوله (له اسلامیته) نو وئی ویل نه دی دا (قرآن) مګر خو سحر دی چه نقل کاوه شی (له نورو ساحرانو نه) نه دی دا (قرآن) مګر خو خبره د بشر بنی آدم ده .

تفسیر: یعنی ولید د کفارو ټولنی ته وکتل او خوله ئی ورانه کړه بیا ئی په وینا شروع وکړه تر څو لیدونکی وپوهیږی چه دی د قرآن په نسبت سخت کراهیت او انقباض لری بیا ئی هسی شا واړوله لکه چه د یوه منفور شی په نسبت وینا کوی او حال دا دی چه پخوا ئی د ده د حقانیت په نسبت اقرار کړی و اوس دی د خپلوانو د خوښی لامله له هغی وینا څخه واوښت او په ډیر غرور او تکبر سره ئی وویل چه «بس بل شی نه دی دا هغه سحر او جادو دی چه له پخوانیو نقل شوی راځی - او په یقین سره دا د سری خبره ده چه د جادو په ډول (طریقه) پلار له ځوی

- میرہ (خاوند) لہ ماندینی (ہنچی) - دوست لہ دوستہ جلا (جدا) کوی!۔

نو اوس اللہ اعظم شانہ واکرم برہانہ د دہ د دغی وینا داسی تردید فرمائی:

سَأْصِلِيهِ سَقْرًا ﴿۲۹﴾

(نو فرمائی اللہ) ژر بہ داخل کرم دی سقر (اور د دوزخ) تہ۔

تفسیر: یعنی ژر بہ ہنہ پہ اور کبھی واپوم او د دہ د عناد او تکبر خوندوہ ہنہ تہ وروخکوم۔

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقْرًا ﴿۳۰﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرًا ﴿۳۱﴾

او خہ شی پوہ کری ئی تہ چہ خہ دی اور د سقر چہ نہ پاتی کیری (تری
ہیخ شی د غوشو بی لہ سوخولو او نہ پریردی (ہدوکی بی لہ سوخولو نہ)۔

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ہیخ یو شی بہ داسی نہ پاتی کیری چہ ونہ سوخی بیا لہ سوخیدلو
خخہ وروستہ بہ پہ ہنہ خیل حال باندی ہم نہ پاتی کیری بلکہ دوہم غلی بہ بیا پخپل ہنہ
اصلی حالت باندی بیرتہ اوری او بیا سوخی او دا سلسلہ بہ تل جاری پاتی کیری (العیاذ باللہ)۔
تنبیہ: لہ زیاترو اسلافو غنی ہم دا معنی منقولہ دہ مگر غینو مفسرینو د دی توجیہ پہ بل دول
(طریقہ) سرہ ہم کری دہ۔

لَوْ آحَاةٌ لِلْبَشَرِ ﴿۳۲﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿۳۳﴾

سوخوونکی توروونکی دی (دغہ اور بشرہ د کافرو) سریو لہ پہ ہنہ (اور د
سقر) باندی مؤکلی دی نولس پرہنتی۔

تفسیر: یعنی د بشری پوستکی او نور ہر ہنہ شیان چہ د انسان پر بدن پہ نظر راغی تول
وریزیری او تک تور بہ اوری او د دوزخی حیثیت بہ بیخی خرابوی۔ حضرت شاہ صاحب لیکتی
لکہ چہ اوسپنہ پہ اور کبھی سرہ شی او تکہ سرہ برہینی د کافرو بنی آدمانو د ساقونو او د
پندی پوستکی او پردی بہ ہنہسی رابریہنی۔ غینی د ﴿لَوْ آحَاةٌ لِلْبَشَرِ﴾ ترجمہ داسی کوی ظاہر
کیدونکی خلقو لہ یا پہ نظر راتلونکی پر بدن باندی ﴿عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ﴾ = پر ہنہ اور د سقر
باندی مؤکلی دی نولس پرہنتی) یعنی د دوزخ د انتظام دپارہ ہنہ پرہنتی لہنکری چہ تاکلی

(مقرر) شوی دی د هغوی مشرتوب او لار ښوونې ته نولس مشران مقرر دی چه د دوی په منځ کښی د لوی افسر نوم «مالک» دی.

تنبیه: حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه په ډیر تفصیل سره د «نولسو» د عدد حکمتونه بیان کړی دی چه د کتلو وړ (لایق) دی. لنډه ئی دا چه په جهنم کښی د مجرمینو د تعذیب دپاره نولس وظیفی چاری او دندی دی چه د هری یوی دندی (وظیفی) په ځای راوړل د یوی پرښتی تر کتنی لاندی کیږی. په دی خبری کښی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته چه پرښتی د ډیر زور او قوت خاوندانی دی او د یوی پرښتی له لاسه دومره کار پوره دی چه په لکونو انسانان د هغه له کولو څخه عاجز پاتی کیږی. خو په یاد ئی ولری چه د هری پرښتی قوت په همتی دائری کښی محدود دی چه دا په هغه کښی په کار کولو سره مأموره ده لکه ملک الموت چه د ملیونو سړیو ارواح او ساوی په یوه دقیقه (لحظه) کښی ایستلی شی مگر د ښځو په گیدو کښی د یوه وړوکی ساه نه شی اچولی. حضرت جبریل علیه السلام په یوی لمحی او ربی کښی وحی راوړی شی خو باران وړول د هغه کار نه دی. لکه چه غوړونه لیدی نشی او سترگی اوریدی نشی اگر که هر یو له دوی ځنی پخپلی مخصوصی وظیفی او دندی کښی که هر څومره سخت هم وی کار کولی شی لکه غوړ کولی شی چه په زرهاؤ غوړونه واوری او دومره ستری نشی - او سترگی په زرهاؤ رنگونه ووینی او په لیدلو ئی چندان ستری نشی هم داسی که یوه پرښته د یو راز (قسم) عذابولو دپاره پر دوزخیانو باندی مقرره کیږی نو د دی له لوری یو راز (قسم) عذاب پر دوزخیانو باندی عائد کیږی - او هغه بل قسم عذاب چه د دی د استعداد له دائری څخه د باندی دی ممکن نه دی نو ځکه د دی نولس قسم عذابونو دپاره چه د هغوی تفصیل په تفسیر عزیز کښی شته نولس مسؤلی لوئی پرښتی مقرری شوی عالمانو د دی عددونو په حکمتونو باندی ډیری خبری کړی دی مگر د دی احقر په خیال کښی د حضرت شاه صاحب کلام په دی مورد کښی ډیر عمیق او لطیف دی. والله تعالی اعلم.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً

او نه دی گرځولی مونږ خازنانی مؤکلانی د دوزخ مگر پرښتی (ډیری قوتناکی)

تفسیر: د نولسو د شمیر له اوریدلو څخه کافرانو خندل او ملندی ئی پری وهلی او ویل به ئی چه ځمونږ شمیر له زرگونو څخه زیات دی نولس پرښتی پر مونږ باندی څه کولی شی؟ که هغوی ډیر زور ولری نو هر ورو (خامخا) ځمونږ د لسو تنو له مقابلی ځنی یوه پرښته نشی وتلی. یوه غیو باسی (پهلوان) د دوی له منځه وویل «چه زه یواځی د دی نولسو پرښتو له منځه اولسو تنو لره بس یم. د دوو نورو ساتنه ستاسی په غاړه ده» نو په دی مناسبت دا آیت رانازل شو. یعنی

دوی خو په شمیر نولس دی ولی پرېستی دی بنیادمان نه دی او د هری یوی پرېستی قوت دومره زیات دی چه د لوط علیه السلام تبر او کلی نی په یوه لاس لکه چه دودی په تبی باندی پر بل مخ اړوی وارول.

وَمَا جَعَلْنَا عَدَّتَهُمُ الْإِفْتِنَةَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا

او نه دی گرځولی مونږ (دا لږ) شمیر د دوی مگر فتنه ازموینه دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی (چه استهزاء او توکی پری کوی چه دا څه عدد دی چه مقرر شوی دی).

تفسیر: یعنی د کافرانو د عذابولو دپاره د نولسو پرېستو شمیر پر یوه خاص حکمت باندی مبتنی دی چه د هغه په لوری د «علیها تسعة عشر» په تفسیر کښی اشاره وشوه. او د دی شمیر له بیانولو څخه د منکرانو ازموینه مقصد ده چه آیا د دی له اوریدلو څخه کوم یو ویرپوی؟ او کوم یو پری خاندی او ملندی پری وهی.

او بل مو ذکر د نولسو پرېستو وکر دپاره د دی:

لَيْسَتِيقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزِدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ

تر څو چه یقین وکری هغه کسان چه دوی ته ورکری شوی دی کتاب (چه یهود او نصاریٰ ځکه چه د دوی په کتابونو کښی د خازنانو د اور هم دغه عدد و) او (بل لپاره د دی چه) زیات کری هغه کسان چه ایمان نی راوړی دی په محمد له اهل کتابو نه له جهت د ایمان ایمان نی زیات کری (او لپاره د دی) چه ونه کری شک هغه کسان چه دوی ته ورکری شوی دی کتاب او (غیر له مذکورینو نه نور) مؤمنان.

تفسیر: یعنی اهل د کتابونو ته دا شمیر لا پخوا معلوم و لکه چه د ترمذی په یوه روایت کښی راغلی دی. یا لږ تر لږ د نورو سماوی کتابونو په ذریعه به دومره پوهیدلی وی چه یوه پرېسته څومره زور او قوت لری. او حال دا دی چه نولس پرېستی هم دومره لږ شمیر نه دی. بله دا چه د تعذیب د انواعو په اعتبار ښائی چه مختلفی پرېستی پر دوزخ باندی ماموری وی او دا کار یواځی د یوی پرېستی له لاسه پوره نه دی. په هر حال له دی بیان څخه د اهل کتابونو په زړونو کښی د

قرآن د حقیقت یقین پیدا کیږي او د مؤمنانو په زړونو کښي له دی غځني د ایمان قوت لا زیاتېږي او د دی دواړو دلو په زړونو کښي د پاک قرآن په بیان کښي هیڅ یو شک او تردد او اشتباه نه پاتي کیږي. او نه مؤمنان د کافرانو په دی مسخرو او ملندو باندی تیروغی او غولېږي. او بل مو ذکر د نولسو پرښتو وکر دپاره د دی:

وَلَيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا امْتَلَاءً

او چه وواښي هغه کسان چه په زړونو د هغوی کښي مرض ناروغی (د نفاق) ده او (وواښي) کافران غه شی اراده کړی ده الله پر دی شمیر (د ملائکو) سره له جهته د مثاله.

تفسیر: له ﴿الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ څخه منافقان یا ضعیف‌الایمان سری مراد دی. او له «کافرون» څخه ښکاره منکران مطلب دی.

یعنی د نولسو له بیان غځني مقصد غه و؟ داسی ناموزونه خبره څوک منلی شی؟ (العیاذ بالله).

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

هم داسی (په شان د گمراه کولو د منکرانو) گمراه کوی الله هر هغه څوک چه اراده وفرمائی د ضلالت ئی او سمه لاره ښیي هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی له یوه غیږ غځني یو بداستعداده سری گمراه کیږي او یو سلیم الطبع انسان لاره مومی څوک چه غواړی کومه خبره ونه منی نو خامخا ښه خبره په بدی باندی اړوی او له هغی څخه مسخری او ملندی (توقی) جوړوی. او د هر چا په زړه کښي چه د الله تعالی ویره او ایمان وی نو د هغه له آوریلو څخه د ده ایمان ټینگیږي او یقین ئی ترقی کوی.

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ

او نه پوهیږي په لښکر د رب ستا مگر هم دغه (الله پری پوهیږي او ورته معلوم

(دی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د بی‌شمیرو لښکرو شمیر یواځی هغه ته معلوم دی دا نولس تنه پرېستی خو یواځی د دوزخ د کارکوونکیو پرېستو مشران دی.

وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْبَشْرِ ﴿٣١﴾

او نه دی دا (سقر - عدد - قرآن) مگر خو ذکر پند دی خلقو ته (چه پری پند ونیسی).

تفسیر: یعنی د دوزخ ذکر یواځی د عبرت پند او نصیحت دپاره دی تر څو د هغه د احوال له آوریډلو څخه خلق د الله تعالیٰ له غضبه وویریږی او د هغه له نافرمانی څخه مخ واړوی.

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا دُبِرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّمَا الْإِنشَادُ الْكَبِيرُ ﴿٣٥﴾

نه ده داسی (چه څوک به انکار وکړی له سقره) او قسم دی په سپوږمی باندی او په شپې باندی کله چه شا واړوی او په گهیځ (سحر) باندی کله چه روڼ شی، بیشکه دا (اور د سقر) خامخا (یو له بلاگانو) لویو څخه دی.

تفسیر: یعنی هغه خورا (دیر) لوی وپروونکی او دیر عظیم الشان شیان چه په قیامت کښی ظاهر کیدونکی دی دوزخ له هغو لویو شیانو ځنی یو شی دی.

نَذِيرٌ لِلْبَشْرِ ﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾

ویروونکی دی (سقر) بشر بنی آدمانو لره هغه چا لره چه غواړی له تاسی ځنی چه وړاندی شی (نیکی جنت ته په ایمان سره) یا وروستی شی (شرور ته په کفر سره).

تفسیر: که وړاندی لاړ شی د نیکی یا د جنت په لوری درومی که بیرته پاتی شی په بدی اخته

کیبری یا په دوزخ کښی لویږی په هر ډول (طریقه) سره مقصود دا دی چه دوزخ ګردو (تولو) مکلفینو لره ډیر ویروونکی شی دی څرنګه چه د هغه ویروولو عواقب او نتایج په قیامت کښی ښکاره کیدونکی دی نو ځکه ئی پر داسی شیانو باندی قسمونه یاد کړی دی چه له قیامت سره ډیر مناسبت لری لکه د سپوږمی اول زیاتیدل او بیا لږیدل د دی نړی او جهان د نشوونما - او د اضمحلال او فنا مثال او نمونه ده هم داسی د دی دنیا د ژوندون نسبت د آخرت له ژوندانه سره د اختفا او اکتشاف له پلوه داسی دی لکه د شپې نسبت له ورځی سره ګواکی د دی دنیا ختمیدل به هسی وی لکه د شپې پائی (آخر) ته رسیدل او د هنی دنیا ظهور به هسی وی لکه د سپیده داغ د رڼا (رنرا) خوریدل. والله اعلم.

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ ۗ اِلَّا اَصْحَابَ الْيَمِيْنِ ۗ^{٢٩}
 فِيْ جَنَّتٍ يَّتَسَاءَلُوْنَ ۗ عَنِ الْمُجْرِمِيْنَ ۗ^{٣٠}

هر نفس په سبب د هغه چه کړی ئی وی ګرویندی به وی (په سقر کښی). مګر خو ځاوندان د ښی لاس وی به په جنتونو کښی چه پوښتنی به سره کوی یو له بل له حال د مجرمانو (ګنهګارانو).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د میثاق په ورځ کښی د حضرت آدم علیه السلام د شا له ښی لوری څخه وتلی وی، او په دنیا کښی ئی هم ښی چاری کړی وی او په سمه لاره تللی وی او په موقف کښی د عرش په ښی خوا چیرې چه جنت وی ودریږی او په همغه طرف رهی (روان) کیږی او د هغوی عملنامی هم په ښی لاسی کښی ورکړی شوی وی نو دا خلق نه یواځی له قیده او رنځ څخه خوشی دی بلکه د جنت په باغونو کښی خوښ - خوشاله او په خپل واک (اختیار) سره ګرځی او په خورا (ډیر) بی فکری او فارغ البالی سره له خپلو نورو ملګرو یا پربنتو څخه د ګنهګارانو احوال پوښتی چه هغوی چیرې دی؟ چه دلته نه ښکاری؟.

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ۗ^{٣٧}

(نو وبه وائی مؤمنان منکرانو ته داسی چه) څه شی داخل کړی یی تاسی (ای منکرانو) په دوزخ کښی.

تفسیر: یعنی کله چه واورې چه ګنهګاران په دوزخ کښی اچولی شوی دی نو دوی د دی ګنهګارانو په لوری متوجه کیږی او داسی پوښتنی تری کوی چه تاسی سره له پوهنی او عقل

غرنکه د دوزخ په اور کې لویدلی یی؟.

قَالُوا لِمَنْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿۳۳﴾ وَلَمْ نَكُ نُنْطَعِمُ السَّائِغِينَ ﴿۳۴﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
الْخَائِضِينَ ﴿۳۵﴾ وَكُنَّا نَكْذِبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿۳۶﴾ حَتَّىٰ آتَيْنَا الْيَقِينَ ﴿۳۷﴾

وبه وائی (مجرمان په جواب د مؤمنانو کې چې) نه وو مونږ (په دنیا کې) له لمونځ کوونکیو څخه او نه وو مونږ چې طعام خواړه مو ورکړی وی مسکینانو ته او وو به مونږ چې ننوتلو شغل مو کاوه په (باطلو) خبرو کې سره له ډیرو خبرو کوونکیو او وو به مونږ (په دنیا کې) چې دروغ به مو ویل په ورځ د جزاء (قیامت) باندې تر هغه پورې چې راغله مونږ ته (هغه) یقینی خبره (مرگ).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالیٰ حق وپېژنده او نه ئی د بندګانو خبر واخیست. هو! د نورو خلقو په شان به ئی د حق په خلاف بحثونه کول او په بدو صحبتونو کې کیناسته تر څو د شکوکو او شبهاتو په دلد کې کیواته (ونختل) او له گردو (تولو) څخه لویه خبره دا ده چې د هغوی باور نه ؤ چې د انصاف ورځ به هم راتلونکی وی او تل به هغو رښتیا خبری دروغ ګڼلی تر څو چې د مرګی په کنده کې ولویده او پخپلو سترګو ئی ولیده او په هغو گردو (تولو) خبرو چې دروغ ئی بللی پوره باور وشو.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّفِيعِينَ ﴿۳۸﴾

(نو فرمائی الله) پس نفع ګټه (فائده) به ونه رسوی دوی ته شفاعت د سپارښت کوونکیو.

تفسیر: د کافرانو په حق کې به هیڅوک سپارښت ونه کړی او که ئی وکړی نه به منلی کیږی.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكَرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿۳۹﴾

پس څه شوی دی په دوی باندې چې له تذکره پنده (قرآنه) مخ ګرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی سره له دی چه دا مصیبتونه د دوی په مخ کښی دی او ښه پندونه هم اوړی خو هیڅ نه متأثر کیږی بلکه د هغو له اوړیدلو ځنی هم غاړه غروی.

كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنَفِرَةٌ ۖ لَا تَوَدُّونَ أَنَّ يُوقَتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ۗ ط

گواکی دوی (صحرائی خره) گوره خر دی تنبیتیدونکی چه تنبیتی له ځمري (یا له غال مغال) څخه.

تفسیر: یعنی د حق او حقیقت د شورماشور له اوړیدلو څخه او د الله تعالیٰ د ځمریانو له غرمبیدلو څخه لکه ځنگلی گدی او وحشی خره لری تنبیتی.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتِي صُحُفًا مُّنشَرَةً ۗ ط

بلکه غواړی هر یو سړی له دوی نه دا چه ورکړی شی ده ته پانی خوری شوی (په متابعت د محمد کښی).

تفسیر: یعنی نه غواړی چه د پیغمبرانو خبری واوړی بلکه له دوی ځنی د هر سړی غوښتنه دا ده چه پخپله په ده باندی د الله تعالیٰ صحیفی رانازلی شی او دی هم پیغمبر وپیژنده شی لکه چه د الانعام په پینځلسمه رکوع ۱۲۴ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿حَتَّىٰ نُؤْتِي مَأْوِيًّا رَّسُلَ اللَّهِ﴾ یا دا چه د دوی د هر یوه په نامه بلاوسيله د الله تعالیٰ له لوری یوه داسی لیکه راشی چه په هغی کښی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د اتباع امر لیکلی شوی وی لکه چه د بنی اسرائیل د سورت په لسمه رکوع ۹۳ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښی دی ﴿حَتَّىٰ نُؤْتِي مَأْوِيًّا رَّسُلَ اللَّهِ﴾

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ۗ ط

داسی نه ده (ور به نه کړی شی دوی ته دا پانی) بلکه نه ویریري دوی له (عذابه د) آخرت څخه.

تفسیر: یعنی هیڅ کله به داسی نه کیږی - ځکه چه نه په هغو کښی دا لیاقت شته او نه د دی خبری د اجراء دپاره څه اړه (احتیاج) او ضرورت دی. یعنی که چیري دغه پانی هم دوی ته ورکړی شی نو بیا هم دوی ایمان نه راوړی نو پس څنگ کول د دوی له ایمانه په سبب د نه

راتللو د کاغذونو سره نه دی بلکه دوی نه ویریری له عذابه د آخرته دوی دا چتی (بیکاره) غوښتنی د دی دپاره نه کوی چه که داسی وشی نو دوی به ایمان راوری بلکه اصلی خبره خو دا ده چه دا خلق د آخرت له عذابه نه ویریری نو ځکه د دوی دا غوښتنی حقیقت نه لری بلکه یواځی تعنت او ملندی دی که بالغرض د دوی دا غوښتنی هم پوره شی بیا به هم دوی د هغه متابعت نه کوی لکه چه د انعام په اوله رکوع ۷ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښی الله تعالی فرمایلی دی

﴿ وَكُتِبَ عَلَيْكُمُ التَّائِبُونَ فَلَسَوْوُ بِأَيْدِيهِمْ قَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا بَحْرُ مُمِيْنٍ ﴾

كَلَّا إِنَّهُ تَذَكَّرَةٌ ﴿٥٢﴾ فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرَهُ ﴿٥٣﴾

نه ده داسی چه دوی وائی (قرآن ته چه سحر کھانت دی) بیشکه دا (قرآن) تذکره پند دی. پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلي له دغه (قرآن).

تفسیر: یعنی داسی له سره نشی کیدی چه هر یوه ته بیل بیل کتاب ورکړ شی هم دا یو کتاب پاک قرآن د پند دپاره بس او کافی دی ﴿فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرَهُ﴾ = پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلي له دغه قرآن څخه) حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «یعنی که دا کتاب په یوه باندی نازل شو نو څه وشوه دا خو ستاسی د تولو د ښیګنو (فایدو) دپاره دی.

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ

او نه آخلی پند (له قرآنه) دوی مکر که اراده وفرمائی الله (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی د الله تعالی غوښتل او نه غوښتل اگر د ده په حکمت باندی مبنی دی چه هیڅ یو بشر په هغه باندی احاطه نشی کولی هم دی د هر سری استعداد او لیاقت په ښه دول (طریقه) سره پیژنی او سم له هغه ورسره معامله کوی.

هُوَ أَهْلُ التَّقْوَىٰ وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

همغه (الله) دی اهل (وړ) د ویری (چه تری ویریری) او اهل د بښنی (چه بښنه تری غواړو)

تفسیر: یعنی سری هومره گناه چه وکړی خو هر کله چه د تقوی په لاری باندی لار شی او له

الله تعالیٰ شخه وویریری نو دی به ئی گگرد (تول) گناھونه ویبئی او د هغه توبه به ومنی. له انس ابن مالک رضی الله تعالیٰ عنه شخه روایت شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په دی حُجای کبئی د منهبی حاشیی په ډول (طریقه) د دی آیت له لوستلو شخه وروسته وفرمایل چه د هغه الفاظ دا دی «قال ربکم عزوجل انا اهل ان اتقی فلا یشرک بی شیء فاذا اتقانی العبد فانا اهل ان اغفر له - زه د دی خبری لائق او وړ (قابل) یم چه بنده له ما عُنی وویریری او له ما سره دی بل شوک شریک ونه گنی کله چه بنده له ما شخه وویریری او د زړه په اخلاص له شرک شخه عُمان وژغوری (وساتی) نو عُما شان دا دی چه زه ئی گناھونه وینم » الله تعالیٰ مو دی پخپل فضل او کرم سره په توحید او ایمان باندی قائم او دائم تینگ ولری او پخپلی مهربانی مو دی تول گناھونه راوبیئی.

تمت سورة المدثر بمنه وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة القیمة مکية وهی اربعون آية وفيها ركوعان رقمها (٧٥) تسلسلها حسب النزول (٣١) نزلت بعد سورة «القارعة».

د «القيامة» سورت مکی دی (٤٠) آیته او (٢) رکوع لری په تلاوت کبئی (٧٥) او په نزول کبئی (٣١)

سورت دی وروسته د «القارعة» د سورت شخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا اُقْسِمُ بِیَوْمِ الْقِیْمَةِ ۝

قسم خورم زه په ورغی د قیامت باندی.

تفسیر: یعنی د قیامت د ورغی امکان د عقل له مخی او متیقن الوقوع کیدل ئی د داسی مخبر صادق په وینا سره ثابت شوی دی چه د هغه په صدق باندی قطعیه دلائل قائم دی. زه په هغه باندی قسم خورم چه تاسی په یقین وروسته له مرینی شخه بیا ژوندی کیږئ او ضرور به د ښو او د بدو حساب کیږی.

تنبیه: ښکاره دی وی چه په دنیا شو راز (قسم) داسی شیان دی چه خلق په هغو باندی قسمونه خوری. په خپل معبود باندی، په معظمو او محترمو شتو باندی په کوم مهمم بالشان غییز باندی

پر کوم عجیب او نادر شی باندی د هغه د ښیگنی (فایدی) او ندرت وړښوولو دپاره. لکه چه وائی چه د فلاسی په قسمت باندی قسم یاد کړئ! بیا بلغاء د دی خبری رعایت هم کوی چه د مقسم به او مقسم علیه په منع کښی څه مناسبت هم وی - او دا هم ضروری نه ده چه په هر ځای کښی خامخا مقسم به د مقسم علیه دپاره شاهد وگرځاؤ شی لکه په دی بیت کښی

هومره ستا د توری د ښیگنی (فایدی) یم زیمنه

لورمه په سر دی چه سر می دی درښکته

په دی بیت کښی د خپل سر تیتوالی او د خپل محبوب په سر باندی لورل (قسم خوړل) څومره ښه او موزون دی. اسلامی شریعت مسلمانانو ته پرته (علاوه) له الله تعالیٰ پر بل شی باندی قسم یادول حرام کړی دی. خو د الله تعالیٰ شان له بندگانو ځنی جلا (جدا) او بیل دی هغه لوی ذات پرته (علاوه) له خپل ځان په بل باندی هم قسم یادوی او عموماً پر هغه شیانو باندی قسم یادوی چه د ده په نزد محبوب یا نافع یا وقیع او مهمم بالشان وی. یا مقسم علیه لپاره په دول (طریقه) د شاهد او حجت ودراره شی. دلته د قیامت په ورځ لورل (قسم خوړل) د هغه د نهایت وقیع او مهمم بالشان او عظمت له حیثیته دی او په هغه مضمون باندی ئی چه قسم یاد کړی دی د هغه مناسبت ښکاره دی ځکه چه د بعث او د مجازاتو ظرف هم دغه قیامت دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ ﴿٢٠﴾

او قسم خوړم زه په نفس ملامت کونکی (ځان خپل لره په خرابی باندی اگر که کوشش ئی کړی وی په نیکو کارونو. جواب د قسم دا دی چه خامخا به ژوندی کړی شی دوهم وار).

تفسیر: محققینو لیکلی دی چه د سری نفس یو شی دی خو همغه یو نفس د دريو حالاتو په اعتبار دری نومونه لری. اول که نفس د علوی عالم په لوری مائل وی او د الله تعالیٰ په عبادت او اطاعت کښی خوښی ورته حاصله وی - او د شریعت په پیروی کښی ئی اطمینان او تسلی په برخه وی نو دی نفس ته «مطمئن» وائی لکه چه د جزء ٣٠ «الفجر» په سورت ٣٠ آیت کښی ئی لولو ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُنْتَهَىٰ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً﴾ دوهم که نفس د سفلی عالم په لوری مائل وی او په دنیوی لذاتو - غوښتنو او خواهشونو کښی مبتلا او اخته وی او د بدی په لوری ئی رغبت او د شریعت له اطاعته مباحثت خوښوی نو دی نفس ته (اماره) وائی. ځکه چه هغه سری ته امر ورکوی چه په بدو چارو کښی مشغول او بوخت شی. لکه چه د جزء ١٣ یوسف علیه السلام د سورت په اوومه

رکوع ٥٣ آیت کنبی عُمونیر دغه تفسیر کنبی راغلی دی ﴿ وَمَا أَلْمَزْتُمْ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَكَاْمَارَةٌ بِالسُّوءِ ﴾ (الْمَا زَجَرْتَنِي) دریم نفس کله د عالم سفلی په لوری میلان کوی او په شهوت او غضب کنبی اخته کیږی او کله د عالم علوی په لوری رجحان غوره کوی او له گردو (تولو) خرابو شیانو څخه لری تبتی او که کومه خرابی یا تیرواته تری وشو نو په هغه باندی شرمیږی او خپل عُمان ملامتوی نو دی نفس ته «لوامة» وائی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «د سری نفس په اول کنبی په لویو او مزو کنبی ډوب وی - او هیڅ د نیکی په لوری رغبت نه کوی - نو داسی نفس ته «نفس امارة بالسوء» وایه شیع بیا چه لږ څه عقل او هوش ورته پیدا کیږی - ښه او بد پیژنی - نو له بدو عُمان ساتی - او کله په غفلت کنبی بیا په بدو پسی مندی وهی - خو بیا چه وینن شی - ژر تر ژره خپل عُمان ملامتوی او ډیر پښیمانیری - نو داسی نفس ته (نفس لوامة) وایه شی - بیا چه کله ښه پاک او صاف شی - او د زړه له کومی د ښو په لوری تمائل پیدا کوی - او له چتی (بیکاره) او خرابو چارو عُنی پخپله لری تبتی - او د بدی او خرابی له تصوره ډیر ورته ریر (زحمت) او تکلیف رسیږی - نو داسی نفس ته «نفس مطمئنة» وایه شی (انتهی بتغییر یسیر) دلته ئی په نفس لوامی باندی قسم یاد کر چه که د چا فطرت صحیح وی نو دی پخپله د خپل نفس له لوری په دنیا کنبی په خرابی او تقصیراتو باندی ملامتی آږوی او هم دا شی دی چه پخپل خورا (ډیر) لوی او ښه او بهتر صورت سره په قیامت کنبی به راخرگندیږی (ښکاریږی).

أَيَسِبُّ الْإِنْسَانُ أَنْ تَجْمَعَ عِظَامَهُ ۝

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه له سره به نه تولوو مونږ (خواره واره) هډوکی د ده (لپاره د ژوندون په ورغ د قیامت).

تفسیر: یعنی کافر انسان داسی خیال کوی چه تر هډوکی پوری هم مات او گود او خواره واره شوی دی او د هغو وړوکی بشرکی هم په خاورو او نورو کنبی گډود شوی دی نو ښه اوس به هغه څرنګه یو عُحای کیږی؟ او بیا به په څه ډول (طریقه) سره جوړ او پیوندیږی؟ داسی خو ډیر سخت او محال ښکاری داسی نه ده چه مونږ به جمع نه کرو خواره واره شوی هډوکی د ده.

بَلَىٰ قَدَرِينَ عَلَىٰ أَنْ تُسَوَّىٰ بَنَانُهُ ۝

هو! (بلکه جمع به ئی کرو) حال دا چه قادر یو مونږ په دی باندی چه برابر ټول کرو هډوکی او بندونه د گوتو د ده.

تفسیر: یعنی مونږ خو د گوتی بندونه هم جوړولی شو. د بندونو تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه دا د بدن له اطرافو ځنی دی او د هر څیز تکمیل د هغه په اطرافو باندی کیږی لکه چه ځمونږ په محاورو کښی هم په داسی مواردو کښی داسی ویلی کیږی چه ځما بندونه خوږیږی. او له هغه څخه مراد گرد (تول) بدن وی بله دا چه په بندونو کښی سره د هغو د وړوکی توبه د صنعت رعایت زیات دی او عادتاً دا ډیر سخت او نری کار دی. نو ځکه هغه څوک چه په سخت کار باندی قادر وی نو هغه په آسان کار باندی په اولی طریقہ سره قادر دی

بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ ۗ يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ

بلکه اراده لری (کافر) انسان چه دروغ وواښی (په هغه څیز باندی چه) په مخ کښی د ده دی (له قیامت او حساب) پوښتنه کوی (کافر انسان استهزاء چه) کله به وی (ورځ د) قیامت (شیخ الہند رحمۃ اللہ علیہ د دی آیت ترجمہ داسی کړی ده «بلکه غواړی انسان چه بی حیائی وکړی د ده (یا پخپل) مخ کښی (یعنی گناه وکړی اوس یا په راتلونکی زمانه کښی) پوښتنه کوی کله به وی قیامت»).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه له قیامت څخه انکار کوی - او دوهم ځلی ژوندون محال گنی - د هغه سبب دا نه دی چه دا خبره ډیره مشکله ده - او د اللہ تعالیٰ کامل قدرت او ښی ښکاره نه دی - بلکه بنی آدم غواړی چه د قیامت له راتگه پخوا پخپل راتلونکی عمر کښی چه پاتی دی بالکل بیباک او بی پروا شی او په فسوقو او فجورو کښی مشغول پاتی وی. که چیری د قیامت اقرار وکړی او د اعمالو د حساب او کتاب ویره ئی په زړه کښی ځای ونیسی نو په فسق او فجور کښی دومره بی حیائی او بیباکی نشی کولی نو ځکه له داسی خیال څخه ئی زړه تل په دده گړځی چه تری عیش منغض نشی او په لذت کښی ئی څه خلل ونه لوږی. بلکه د استهزاء او تعنت او د سپین سترگی له مخی پوښتنی کوی چه ښه خانه! هغه ستاسی قیامت به کله راځی؟ که په رشتیا سره راتلونکی وی نو میاشت او کال او نیټه ئی په ښکاره ډول (طریقہ) سره راوښی!

فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ۗ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۗ

کله چه خری متحیری شی سترگی له هیبته او توره شی سپوږمی (رنا) (رنرا) ئی لاړه شی).

تفسیر: یعنی د حق تعالیٰ د جلالی تجلی له سببه سترگی تیغی وخیژی او د حیرت او ویری لامله (له وجی) ئی سترگی خری پاتی شی او لمر به هم سر ته ډیر نژدی راشی او سپورمی بی نوره شی سپورمی ئی ځکه جلا (جدا) ذکر کره چه عربو د قمری حساب لامله (له وجی) هغی ته په ډیر زیات اهتمام سره کتل - او د هغی له احواله به تل خبر ؤ.

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۝ يَقُولُ الْإِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَقَرُّ ۝ كَلَّا لَا أَوَدَّرُ ۝ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ۝

او جمعه شی لمر او سپورمی (له طرفه د مغربه په قیامت کینی یا جمع شی په تور والی کینی په تلو د رنا (رنرا) د دواړو سره یعنی په بی نوری او تت والی کینی به دواړه سره شریک او مله وی). نو ویه وائی (کافر) انسان په دغه ورځی کینی چیرته ځای د تینتی شته؟ نه دی مناسب طلب د تینتی نشته ځای د پناه خاص (مشیت د) رب ستا ته په دغی ورځی کینی ځای د قرار د خلقو دی (نو حساب ورسره کر شی او جزاء ورکړه شی).

تفسیر: یعنی اوس خو وائی چه هغه ورځ چیری ده؟ او په هغه وقت کینی به له ویری بدحواس کیږی او داسی به وائی چه نن زه چیری وتینتم؟ او په کوم ځای کینی پت شم؟ نو داسی ارشاد به کیږی چه نن نه د تینتیلو موقع ده او نه د پوښتنی وقت نن هیڅ یو طاقت هم تاسی نشی خلاصولی او نه پناه درکولی شی نن گرد (تول) د خپل پروردگار په مخ کینی حاضریری او د هغه د عدل او انصاف په مخ کینی ودریری او هغه هره فیصله چه وغواړی د هر چا په حق کینی ئی کوی.

يُنَبِّئُ الْإِنْسَانَ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ۝

خبر به کر شی انسان په دغی ورځی (د قیامت) کینی په هغو (اعمالو) چه مخ کینی ئی لیری دی (نیک وی که بد) او (په هغو اعمالو چه) وروسته ئی پری ایښی وی (نیک وی که بد).

تفسیر: یعنی گرد (تول) پخوانی او وروستی اعمال به وی که بد وی هغه ته ورځرگندیږی (بشکاریږی) او پری پوهیږی.

بَلِ الْإِنْسَانِ عَلَىٰ نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ ﴿١٧﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُ ﴿١٨﴾

بلکه انسان په ځان خپل باندی حجت لیدونکی شاهد دی که چیرته وړاندی کړی عذرونه خپل (قبول به نشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «يعني انسان که پخپلو احوالو باندی غور وکړی نو د خپل رب په وحدانیت به او په دی باندی چه د گردو (تولو) ورتگ د ده په لوری دی پوهیږی. که څوک ووائی چه زه پری نه یم پوهیدلی نو دا گردی (تولی) به پلمی (تدبیرونه) او بهانی وی» خو زیاترو مفسرینو د دی تعلق له ﴿يَتَّبِعُوا الْإِنْسَانَ يُؤَمِّنُونَ﴾ الآية - سره اخیستی دی یعنی په ورنولو باندی هم موقوف نه دی. انسان به پخپل احوال باندی پخپله مطلع وی که څه د طبیعت په اقتضاء سره دوی هلته هم بهانی جوړی کړی - او راز راز (قسم قسم) حیلی وروړاندی کړی - لکه چه کافران به وائی ﴿وَاللَّوْمِيَّةَ كَانَا شَرِيكَيْنَ﴾ بلکه دلته په دنیا کنی هم هغه انسان چه د هغه ضمیر بالکل مسخ شوی نه وی پخپل حال باندی په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی. اگر که د نورو په مخ کنی حیلی او بهانی جوړی کړی او د هغه په مخالفت کنی دیر کوشش وکړی. کله چه به جبریل محمد صلی الله علیه وسلم ته وحی لوسته نو ده به ژر ژر ورسره لوسته چه هیر ئی نشی او په دیر مشقت کنی و نو الله فرمائی چه:

لَا تَحْرُوكَ بِهِ لِسَانُكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴿١٩﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴿٢٠﴾ فَإِذَا قَرَأَهُ فَأَتَّبِعْ قُرْآنَهُ ﴿٢١﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ﴿٢٢﴾

مه خوځوه په دی (قرآن) سره (ای محمده پخوا له وحی) ژبه خپله چه تعجیل به کوی په دی (قرائت سره) بیشکه پر مونږ باندی دی جمع کول ئی (په سینه ستا کنی) او لوستل ئی (په ژبه ستا) بیا مو کله چه ولوست دا (قرآن) په ژبی د پښتني) نو متابعت کوه ته د لوستلو د ده (غور ورته نیسه) بیا بیشکه په مونږ باندی دی ښکاره بیانول د هغه (په اعتبار د فهم سره).

تفسیر: لکه چه مو ولیکل رومی به کله چه حضرت جبریل علیه السلام د الله تعالی له لوری د قرآن وحی راوړه د جبریل علیه السلام له لوستلو سره به یو ځای ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم هغه لوسته چه ژر ئی یاد او زده ئی کړی او د جبریل علیه السلام له تلوو څخه وروسته وحی ئی په ښه ډول (طریقه) په یاد پاتی وی. مگر په دی صورت کنی دوی ته دیر تکلیف پیښیده کله به چه دوی هغه رومی کلمه لوستله دوهمه کلمه به د دوی په فهم کنی په ښه ډول

(طریقه) سره نه راتله - او د هغو په پوهیدلو کښی به هم دوی ته لږ ډیر دقت پېښیده نو ځکه الله تعالیٰ وفرماییل چه په دی وقت کښی ستا د ژبی د خوځولو او لوستلو هیڅ ضرورت نشته تاسی بالکل د زړه له کومی د وحی اوریدلو ته متوجه شی! او داسی اندیښنه مه کوئ! چه دا به می نه یادیری - او بیا به ئی څرنګه ولولم؟ او خلقو ته به ئی په څه ډول (طریقه) وپوهوم؟ - د هغو ګردو (ټولو) تورو ستاسو په تتر (سینه) کښی حرف په حرف ټولول او ستاسی له ژبی څخه د باندی رالیستل - او په خلقو ئی لولول ځما کار دی کله چه پږسته پاک قرآن ځما له لوری تاسی ته ولولی - نو تاسی چپ اوسئ! - پوره او ښه ئی واورئ! - د هغه اوریدل د هغه یادول - او د هغه علومو او معارفو وروڼه درخلاصول او ستاسی له ژبی څخه نورو ته د هغه رسؤل او روښانول - دا ګرد (ټول) ځمونږ له کارونو ځنی دی. وروسته له دی څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم له جبریل علیه السلام سره یو ځای لوستل پری ښودل. نو دا هم یوه معجزه شوه چه یو ځلی ګرده (ټوله) وحی له سره تر پایه پوری واورئ - او یو توری ئی هم له خولی څخه ونه باسی - او نه ئی ضبط او ګردان کړی - خو د پږستی له ورتګ څخه وروسته پوره وحی لفظ په لفظ په پوره ترتیب سره بی له کومی فتحی او ضمی او نور د تزئید او تنقیص ولولی - او وئی لولوی - او وئی پوهوی دا په دی دنیا کښی یوه وړوکی نمونه له ﴿يُتَبَّرُ الْإِنْسَانُ يَوْمَهُمَا بِمَا كُنَّا وَآخِرُ﴾ څخه ده یعنی څرنګه چه الله تعالیٰ په دی قادر دی چه خپله وحی د پږستی له ورتګه وروسته په پوره ترتیب سره حرف په حرف پږته (علاوه) له کومی ادنیٰ خطاء او تیروتو د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم په تتر (سینه) کښی ټولوی - نو آیا هغه په دی باندی قادر نه دی چه د بندګانو پخوانی او وروستنی هغه ګردی (ټولی) چاری چه ښائی ځینی ئی د هغوی د کونکی له فکره هم وتلی وی - ګرد (ټول) سره ټول کړی او په یوه وقت کښی هغه د دوی په مخ کښی وروړاندی کړی او په هغه باندی هغوی ګرد (ټول) سره ښه وپوهوی. او هم داسی د هدوکی منتشر ذرات او رژیلی یخړکی سره راتول کړی؟ او بیا له نوی سره هغه رومبنی انسان ورځنی پیدا کړی؟ بیشکه هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه له دی څخه لا په لویو کارونو باندی هم قادر دی.

كَأَبْلِ مُجِبُونَ الْعَاجِلَةَ ۖ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿۶۱﴾

نه دی داسی (لکه چه انکار کوی کفار له بعثه) بلکه خوشوئ تاسی ځغلیدونکی (ژر فانی کیدونکی دنیا) او پریږدی تاسی آخرت (چه باقی او وروسته راتلونکی دی او د هغه دپاره هیڅ عمل نه کوئ)

تفسیر: یعنی ستاسی دا د قیامت او د نورو حقائقو انکار کول هیڅ یو په کوم یوه صحیح دلیل باندی مینی نه دی بلکه د دی سبب د دنیا انهماک دی. کله چه دنیا نقدی او ژر رسیدونکی شی دی نو ځکه ئی تاسی غواړئ. آخرت تاسی پور (قرض) ګڼئ او پریږدی ئی او

وایی چه د هغه رارسیدل لری دی. د انسان په طبیعت کښی ژر غوښتل او جلتبازی داخله ده - لکه چه د جزء ۱۷ انبیاء په دریمه رکوع ۳۷ آیت څمونږ دغه متبرک تفسیر کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴾ فرق دومره دی چه نیکان د ښو شیانو په حاصلولو کښی جلتی کوی چه د هغه یو مثال اوس په ﴿ لَا تُحْزِنْ يَهَيِّئُ لَكَ وَلَدًا لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهِ شَيْءٌ ﴾ تیر شو. او بدان هغه شی غوره کوی چه ژر ئی په لاس ورځی اگر که د هغه نتیجه هلاک هم وی.

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَّازِرَةٌ ﴿٣٧﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٣٨﴾

ځینی مخونه (یعنی د مؤمنانو به) په دغی ورځی (د قیامت) کښی ښائسته تازه روښانه وی خاص ذات د رب خپل ته به کتونکی وی.

تفسیر: دا د آخرت بیان دی یعنی د مؤمنانو څیری به په دی ورځی کښی ډیری روښانه ځلیدونکی تر او تازه او ډیری خوښی او بشاشی وی. او د دوی سترگی به د حقیقی محبوب په لقاء او کتلو سره رنی وی. له قرآن کریم او متواتره و احادیثو ځنی په یقینی ډول (طریقه) سره معلوم شوی دی چه په آخرت کښی به د الله تعالی لیدنه وی - خو گمراهان له دی څخه منکر دی - ځکه چه دا نعمت د هغوی په برخه کښی نه دی. اللهم لاتحرمانن هذه النعمة التي ليس فوقها نعمة

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ بِأَسْرَةٍ ﴿٣٩﴾ تَنْظُرُ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٤٠﴾ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٤١﴾

او ځینی مخونه (یعنی د کفارو) په دغی ورځی (د قیامت) کښی به تریو بدڅیره وی یقین به کوی چه کاوه شی واقع کیږی په دغو (مخونو) باندی دوی ته بلا لویه چه ماتوونکی وی هډوکی د شا لره نه ده داسی (چه دنیا خوښوی پر آخرت) کله چه ورسپری (سا) هډوکی د ستونی ته.

تفسیر: یعنی باور لری چه هغه ناکاره معامله کیدونکی ده او هغه عذاب د گاللو (تیرولو) دی چه بالکل به ملا ماتوونکی وی.

﴿ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴾ - نه ده داسی چه دنیا خوښوی پر آخرت کله چه ورسپری سا هډوکی د ستونی ته

یعنی آخرت مه لری گنځ ځکه چه موت د دی سفر رومی منزل دی چه هغه ډیر نژدی له هم دی

نخایه د نورو منزلونو په تللو باندی شروع کیږی تر څو چه وروستی منزل ته ورسیدی گواکی د هر سری مرگ هغه لره د لویې ورغی (قیامت) یوه وړوکی نمونه ده هر کله چه د مریض روح گرد (تول) سره غوند شی او چنغرک هډوکی د تتر (سینی) او ورمیو ته ورسیدی - او سا ئی په مری کښی ونښلی - نو وپوهیږه چه د آخرت منزل ئی شروع شو.

وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿۲۸﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿۲۹﴾

او وېه ویلی شی (یعنی وېه وائی هغه څوک چه چاپیر له مریضه دی) څوک دی دم کوونکی (په هغه رنځور باندی چه جوړ شی او روح ئی بیرته ور وگرغی) او یقین کړی هغه مریض) چه بیشکه په ده (باندی راغلی) دی وقت د فراق جدائی (له دنیا او خپلوانو).

تفسیر: د داسی مایوسی په وقت کښی د طبیبانو او داکترانو له لاسه هیڅ شی نه وی پوره کله چه خلق له ظاهری علاج او تدبیر ځنی عاجز شی نو د دم او دعاء - تعویذ په فکر کښی لویږی او یو له بل سره وائی «خانه! کوم داسی ښه سری راولی چه په دی رنځور شه دم او دعاء وکړی. گوندی وی چه جوړ شی ځینو اسلافو ویلی دی چه «من راق» د پرښتو وینا ده چه له ملک الموت سره د روح د قبضولو دپاره راځی او له دوی سره داسی وائی چه د دی مری سا څوک ویاسی او وړی ئی؟ د رحمت پرښتی؟ که د عذاب؟ نو په دی تقدیر سره (راقی) له (رقی) څخه مشتق گمانه کیږی چه معنی پاس ختل دی او د (رقیه) ځنی به نه وی چه معنی ئی دم او دعاء او توتکه او افسون دی.

﴿وَقَالَ أَنَّهُ الْفِرَاقُ﴾ - او یقین کړی هغه محتضر چه بیشکه په ده باندی راغلی دی وقت د فراق جدائی له دنیا او خپلوانو) یعنی مر کیدونکی به وپوهیږی چه دی اوس له گردو (تولو) عزیزانو او اقاربو او محبوبو او مالوفو شیانو ځنی بیلیدونکی دی. یا ئی دا مطلب چه سا ئی له بدنه تلونکی ده.

وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿۳۰﴾

او تاویږی یوه پندی (د ده) له بلی پندی (د ده) سره (له هیبته د مرگ).

تفسیر: یعنی په ځینو اوقاتو کښی د موت د سکرانو لامله (له وجی) یوه پندی له بلی پندی سره لکیږی، او هم د بدن د لاندنی برخی ځنی د روح د تعلق له منقطع کیدلو څخه وروسته د پندیو خوځول او یوه له بلی ځینی بیلول به د ده په واک (اختیار) کښی نه پاتی کیږی نو ځکه یوه

پندی له بلی پندی څخه بېواکه لویږی. ځینی اسلاف وائی چه د عربو په محاورو کښی «ساق» کنایه ده له سخت مصیبت څخه - نو په دی تقدیر به د دی آیت ترجمه داسی کیږی. «یوه سختی به له بلی سختی سره یو ځای کیږی» ځکه چه مر کیدونکی ته په دی وقت کښی دوه سختی وروړاندی کیږی یوه دا چه له دنیا ځنی داسی درومی چه مال او اسباب - اهل او عیال - کور او کهول - جاه او حشم گرد (تول) ځنی پاتی کیږی - غلیمان پری خوښیږی او پیغورونه ورکوی - او خپلوان ئی خفه کیږی - او په رنځ او خپگان کښی لویږی. بله ئی له دی ځنی ډیره لویه او ویروونکی ده چه هغه د قبر او آخرت هسی پښی او احوال دی چه د هغه کیفیت په بیان نشی راتلی یعنی سختی د دنیا له سختی د آخرت سره یو ځای کیږی.

إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٤﴾

په لوری د رب ستا په دغی ورځی کښی ورتله دی (د تولو مخلوقاتو لپاره د مجازاتو).

تفسیر: یعنی د آخرت د سفر ابتداء له دی ځای ځنی ده. گواکی اوس د بنده راښکول د خپل پروردگار په لوری شروع شو مگر افسوس چه له خپل غفلت او حماقت څخه ئی د سفر هیڅ سامان تراوسه پوری نه دی جوړ کړی او نه د دی اوږده منزل لپاره کومه توبه له ځان سره لری.

فَلَا صَدَقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣٥﴾ وَالْكَافِرُ كَذَّابٌ وَتَوَلَّى ﴿٣٦﴾ شَرَّ ذَهَبٍ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّى ﴿٣٧﴾

بیا یقین ونه کړ (په مؤمن به باندی) او نه ئی لمونځ وکړ مگر دروغجن ئی کړ (قرآن لره) او مخ ئی وگرځاؤ (له ایمانه) بیا لار اهل خپل ته (له مجلس نه) په تکبر سره.

تفسیر: یعنی د رښتین گڼلو او باور لرلو په ځای پیغمبران دروغجنوی - او د لمانځه کولو او د الله تعالیٰ په لوری د متوجه کیدلو په ځای تل له هغه ځنی غاړه غړوی - او په دی باندی یواځی اکتفا نه کوی بلکه په خپل تکبر او غرور د خپلو متعلقینو او خپلوانو په لوری ځی - او داسی راښکاروی چه لکه کوم ښه لوی کار او ډیره میرانه (بهادری) او د پوهنی کار ئی کړی دی.

أَوَّلِي لَكَ فَأَوَّلِي ۞ ثُمَّ أَوَّلِي لَكَ فَأَوَّلِي ۞

وړ لایقه ده تاته (ای کافر انسانه هغه شی چه بد ئی بولی سختی د مرگ) پس وړ لایقه ده (هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د قبر ده) بیا وړ لایقه ده (تا لره) هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د ورځی د قیامت ده) پس وړ لایقه ده (تا لره هغه شی چه بد ئی بولی چه همیشه عذابیدل ستا دی په دوزخ کینی).

تفسیر: یعنی ای بدبخته! اوس ستا د هلاک، افسوس او کمبختی وار دی. یو ځلی نه بلکه څو څو ځلی اوس پاتی خرابی پر خرابی او تباهی پر تباهی ده پرته (علاوه) له تانه به بل هیڅوک د الله تعالی د نوی نوی سزا وړ (لائق) او مستحق نه وی.

تنبیه: بنائی اوله خرابی په باور نه لرلو او لمونځ نه کولو او دوهمه په بل یو لوی څغردوالی (ضد) باندی چه دروغجنول او غاړه غرول دی او دریمه او څلورمه د دی دواړو امورو ځنی په هره یوه باندی چه دی ئی د افتخار وړ (لائق) گنی بنا دی لکه چه د هغه په لوری په ﴿كُلُّهُمْ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَرْجِعُ﴾ کبی اشاره ده والله اعلم.

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى ۞

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه پری به ښود شی دی چتی (بیکاره) بی قیده مهمله بیکاره (په دنیا او عقبا کینی مکلف به نه شی په احکامو د ده).

تفسیر: یعنی آیا بنی آدم داسی گنی چه دی به هم داسی چتی (فضول) بیکاره او مهمل پری ښوده شی؟ او د امر او نهی هیڅ یو قید به په ده باندی نه وی؟ یا له مرینی څخه وروسته به بیا نه ژوندی کیږی؟ او له ده څخه به د نیکیو او د بدیو گرد (تول) شمیر نه اخیست کیږی؟ او هیڅ حساب او کتاب به ورسره نه کیږی.

أَلَمْ يَكْ نُطْفَةً مِّن مَّنِيَّيْ يُمْنِي ۞ لَتُمْ كَان علقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ۞
فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ۞ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَدِيرٍ عَلَيَّ
أَنْ يُجْعِلَ الْمَوْتَىٰ ۞

آیا نه و دغه (انسان اول) یو شاخکی له منی خخه چه توپوه شی (اچوه شی پر رحمونو د بنغو کښی). بیا و دی یوه توتته د وینو نو پیدا کر الله (اندامونه ئی) پس برابر کر (صورت ئی او روح ئی پکښی وپوکلو) نو پیدا کر له هغه (اوبو د منی) خخه جوړه (دوه صنفه) نارینه او بنغه آیا نه دی دغه (ذات) قدرت لرونکی کونکی د دغو افعالو قادر په دی باندی چه ژوندی کری مری (بلکه ښه قادر دی).

تفسیر: یعنی انسان له نطفی غځی د غوته شویو وینو په شکل گرځی بیا الله تعالی د دی د پیدایښت گرد (تول) مراتب پوره کوی او انسان تری جوړوی - او تول ظاهری اعضاء او باطنی قوتونه ئی برابروی - او د یوی بیخانی نطفی غځی یو عاقل انسان جوړوی - او هم له هم دی نطفی غځی دوه ډوله (قسمه) بنی آدم پیدا کوی چه د دوی د هر یو ظاهری او باطنی خصوصیات سره بیل وی. آیا هغه مطلق قادر چه له اوله ئی گرد (تول) خلق په داسی یو حکمت او قدرت سره پیدا کوی بیا په دی باندی قادر نه دی چه دوی بیا راژوندی کری؟ **«سبحانک اللهم فبلی!»** پاک دی ستا ذات ای اله ولی به ئی نه پیدا کوی! ته بیشکه قادر ئی.

تمت سورة القيامة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الدهر (سورة الانسان) مدنية وهى (۳۱) آية وركوعان رقمها (۷۶)

تسلسلها حسب النزول (۹۸) نزلت بعد سورة الرحمن.

د «الدهر» د «الانسان» سورت مکی دی (۳۱) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۶) او په نزول کښی (۹۸) سورت دی وروسته د «الرحمن» له سورت خخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَّذْكُورًا ①

آیا راغلی دی (یعنی په تحقیق سره راغلی دی) پر انسان خه وقت له زمانی خخه چه نه و دی یو شی یاد کری شوی (په یوه نامه سره).

تفسیر: بیشکه پر انسان باندی داسی یو وقت تیر شوی دی چه هیخ نوم او نبنه ئی نه وه بلکه یو غیر مذکور په انسانیت څیز و. او یو جز وو له اجزاؤ د عناصرو او د نطفی بیا ئی څومره مدت طی کر چه د نطفی په شکل راووت - دا حال ئی هم د دی د موجوده شرافت او کرامت لامله (له وجی) د ویلو وړ (لایق) نه دی او نه ښائی چه پری ژبه وڅوڅوله شی.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

بیشکه پیدا کړی دی مونږ انسان له نطفی څخه چه گډوده شوی ده (د نر او د ښځی)

تفسیر: یعنی د نارینه او د ښځی د دوو ډولو (قسمونو) اوبو ځنی ئی پیدا کړ. تنبیه: د (امشاج) معنی مخلوط دی نطفه د هغو غذاؤ خلاصه ده چه له مختلفو شیانو ځنی روغه ده نو ځکه د ښځی له اوبو څخه پرته (علاوه) یواځی همغه یو اوبو ته هم (امشاج) وایه شی. او پیدا کړ مونږ دغه انسان لره په دغه حال کښی چه:

تَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَبِيحًا بَصِيرًا ﴿٥٠﴾ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٥١﴾

ازمایو ئی نو وموگرځو مونږ دغه (انسان) اوریدونکی بیشکه مونږ وړښوولی ده دغه (انسان) ته سمه لاره (په لیږلو د رسولانو او په دلائلو د عقل سره) یا نه وو دی شکر کوونکی او یا به وی دی ناشکره.

تفسیر: یعنی له نطفی ځنی د وینی غوټه او له هغی ځنی ئی د غوښی یوه توته جوړه کړه هم دا راز (قسم) له څو څو ځلی اړولو او گرځولو څخه ئی هغه دی درجی ته ورساؤ چه دی پخپلو غوړونو سره اوری او په سترگو سره وینی او له هسی قوتونو څخه کار اخلی چه بل کوم حیوان له هغو ځنی نشی کار اخیستی. گواکی نور گرد (تول) د ده په مخ کښی کانه او پانده دی. تنبیه: د «تبتلیه» معنی اکثر و مفسرینو (امتحان) او ازموینه اخیستی ده د بنی آدم له پیدایښته دا غرض دی چه دی د الله تعالی په احکامو - امر - نهی او نورو مخاطب شی او امتحان تری واخیست شی او ولیده شی چه دی تر کومی اندازی پوری د خپل الله تعالی د احکامو تعمیل او خپل اخلاص او وفاداری څرگندوی (ښکاره کوی)؟ نو ځکه هغه ته ئی د آوریډلو - پوهیدلو او

لیدلو قوتونه وروپنل چه پر هغو باندی د شرعی تکالیفو مدار دی. ﴿إِنَّا هَدَيْنَاهُ﴾ الآية - بیشکه مونږ وروپولی ده انسان ته سمه لاره یا به وی دی شکر کوونکی او یا به وی ناشکره) یعنی رومی ئی د اصلی فطرت او پیدائشی عقل او پوه غنی - بیا ئی د عقلیه او نقلیه دلائلو په وسیله هغه ته د نیکی لاره وروپووده چه د دی بنوونی اقتضاء داسی ده چه بنائی گرد (تول) انسانان په یوه سمه لاره باندی لار شی خو د شاوخوا د حالاتو لامله (له وجی) او د خارجی عواملو اغیزی (اثر) او د نورو عوارضو له سببه گرد (تول) په یوه لاره باندی پاتی نشول. غینو الله تعالی ومانه او حق ئی وپیژنده - او غینو ناشکری او ناحقی ته ملا وترله وروسته له دی نه الله اکرم شانه واعظم برهانه د دی دواړو د پای (آخر) او انجام ذکر دغسی فرمائی:

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلْسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٥١﴾

بیشکه مونږ تیار کړی مودی کافرانو ته غنځیرونه او طوقونه او تود اور (لمبی وهونکی چه تل به په کښی سوخی).

تفسیر: یعنی هغو خلقو چه د رسمونو او رواجونو او اوهامو او ظنونو په غنځیرونو کښی غانونه ترلی دی او بی د الله تعالی له اقتدار او حکومتی د نورو د حکومت او اقتدار طوقونه او غاړکی له خپلو غاړو غنی نه دی ایستلی بلکه د حق او د حق د عاملینو په خلاف د دښمنی او د جگری د اورونو په لگولو کښی خپل عمر تیروی. او کله په تیروتلو سره هم د الله تعالی د نعمتونو شکر نه اداء کوی - او نه ئی په زړه کوی نو داسی خلقو ته په آخرت کښی د دوزخ طوقونه او غاړکی - غنځیرونه او دیر سخت سوغونکی اور تیار دی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥٢﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ

بیشکه ابرار نیکان خښی (په جنت کښی) له جامونو د شرابو غنی چه وی گد له هغو سره (جنتی) کافور. چینه چه خښی به له هغی شخه (نیک) بندگان د الله.

تفسیر: یعنی د شرابو هسی جامونه به خښی چه لږ شخه کافور به په کښی گد وی دا کافور د دی دنیا د کافورو په شان نه دی بلکه د جنت د یوی خاصی چینی نوم دی چه د الله تعالی له

لوری په خاص ډول (طریقه) د الله تعالیٰ مخصوصو او مقربو بندگانو ته د هغه له اوبو څخه ورکولی کیږي. ښائی چه د دی سوروالی - ښه راتحه او وږم - مفرح - خاصیت - او د تک سپین رنگ لامله (له وجی) هغه ته کافور وایه شی.

يُفَجِّرُ وَنَهَا تَفْجِيرًا ۝ يُوَفُّونَ بِالْأَنْدَرِ

چه بیائی به (مؤمنان) دغی (چینی) لره (هر چیرته چه ئی خوښه وی په بیول) وفا کوی (ابرار) په (هغه) نذر سره (چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله کښی پر ځانونو خپلو باندی)

تفسیر: یعنی دا چینه د هغو بندگانو په واک (قبضه) او اختیار ده چه په هر لوری دوی اشاره وکړی د دی د اوبو ویالی به په همغه لوری بهیږي. ځینی وائی چه د دی چینی اصلی منبع به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لوره (اوچته) مانی کښی وی چه له هغه څایه به د گردو (تولو) انبیاؤ - اولیاؤ - صلحاؤ او مؤمنینو مانیو ته د هغی ویالی وبهیږي والله اعلم وروسته له دی نه اکرم شانه واعظم برهانه د ابرارو د خصائلو داسی بیان فرمائی.

﴿يُوَفُّونَ بِالْأَنْدَرِ﴾ - وفا کوی ابرار په هغه نذر سره چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله پر ځانونو خپلو

یعنی هغه نذرونه چه پخپلو ځانونو باندی ئی منلی وی اداء کوی ئی ښکاره ده کله چه پخپل ځان باندی لازم کړی څیز پوره کاؤ شی نو هغه خبری چه د الله تعالیٰ له لوری لازمی شوی دی څرنگه به پری ښودی شی؟.

وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَتْ شَرُّهُ مَسْطِيرًا ۝

او ویربیری (ابرار) له هغی ورځی چه شر ئی ښکاره او تیت (شرگند) دی

تفسیر: یعنی د دی ورځی سختی او خرابی به درجه په درجه پر ټولو عامه او گردو(تولو) لره نیوونکی وی او هیڅوک به په کلی ډول (طریقه) له هغه ځنی محفوظ نه وی. الا من شاء الله!

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ۝

او (ابرار) ورکوی طعام خواره پر محبت مینی د دغه (الله یا د طعام) مسکین اړ (مجبور) ته او یتیم پلار مری ته او اسیر بندی ته.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په محبت کښی خپل طعام او خواړه سره له دی چه دی پخپله ورته اړ (مجبور) او محتاج دی او دیر خواهش ئی ورته کیږی په دیر اخلاص - شوق او ذوق سره مسکینانو - یتیمانو او بندیانو ته ئی ورکوی.

تنبیه: بندی عام دی مسلمان وی یا کافر. په حدیث کښی راغلی دی چه د بدر د بندیانو په نسبت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له هر مسلمان سره چه کوم بندی وی ښائی چه له هغه سره ښه سلوک وکړی!» لکه صحابه ؓ رضی الله تعالیٰ عنهم د دی حکم په تعمیم بندیانو ته له خپلو ځانونو ځنی ښه خواړه ورکول او حال دا چه هغه بندیان مسلمانان نه و د مسلمان ورور حق خو له دی څخه هم لا زیات دی. که د «اسیر» په لفظ کښی لږ څه توسیع وکړه شی نو دا آیت مریی او پور وړی (قرضداری) لره هم شامل کیدی شی ځکه چه هغوی هم یو راز (قسم) بندیان دی.

إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ①
إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَطَطًا ②

(وائی ابرار) بیشکه چه مونږ طعام خواړه درکوو تاسی ته خاص دپاره (د ثواب) د الله نه غواړو مونږ له تاسی څخه جزاء بدل او نه شکر ایستل بیشکه مونږ ویریبوو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی (غمجنی) دیری سختی تریو مخی نه

تفسیر: یعنی دا طعام او خواړه ورکوونکی به د حال په ژبی سره داسی ویونکی وی او که چیری مصلحت وی او لازم ئی وگنی د قال په ژبی سره ئی هم ویلی شی.
﴿إِنَّا نَخَافُ﴾ بیشکه مونږ ویریبوو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی غمجنی دیری سختی تریو مخی نه).

یعنی ولی به مونږ نورو ته طعام او خواړه نه ورکوو؟ او له خوړو ورکولو ځنی وروسته به ولی د بدل او شکرپی هیله (ارزو) او امید ونه لرو چه مونږ له خپل پروردگاره او له هغی لوی ورځی څخه ویریدونکی یو چه هغه ورځ به دیره غمجنه او سخته تریو تندی وی مونږ په دیری مینی او اخلاص مستحقینو ته طعام او خواړه ورکوو او سره له هغه ویریبوو چه آیا ځمونږ دا عمل به د الله تعالیٰ په دربار کښی منلی کیږی؟ که نه؟ نه چه د هغه په اخلاص او نورو شرائطو کښی څه لږتیا پاتی وی او بالعکس دا اعمال ځمونږ د ځان وبال نه شی.

تَوَلَّوْهُمْ اللهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَدْهُمْ نَصْرَةٌ وَسُرُورٌ ۝٤

نو و به ساتی دوی لره الله (په سبب د حسنا تو د دوی) له شره سختی د دغی ورغی او ملاقی ور به کری دوی ته تازگی او حسن د مخونو (او خوشالی د زړونو).

تفسیر: یعنی له هغه شی غنی چه دوی دیر ویریدل الله تعالی دوی له هغه غنی محفوظ او مأمون وساتل او د هغوی مخونو ته نی جئاست او تازگی او زړونو ته نی خوښی او سرور ورعطاء کر.

وَجَزَاءُكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ وَأَجْنَةٌ وَحَرِيرٌ ۝٥

او جزاء به ورکری دوی ته (الله) په سبب د صبر د دوی (تول نعماء د) جنت او (جامی) ورینمینی.

تفسیر: یعنی کله چه دی خلقو د دنیا پر تنگی او سختیو بانندی صبر کاؤ - او له گناهونو او معاصیو غنی نی غانونو ساتل او په طاعت او عبادت کینی قائم اوسیدل نو ځکه الله تعالی د هغوی د آرام او راحت دپاره دوی ته د جنت ښه نعماء - اعلیٰ باغونه او فاخره لباسونه مرحمت کرل. اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه د دغو جنتیانو یو بل ښه وضعیت داسی بیان فرمائی:

مُتَّكِنِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ۝٦

حال دا چه تکیه کوونکی به وی په هغه (جنت) کینی پر تختونو بانندی د باچایانو او تولواکانو په دول (طریقه) نه به وینی دوی هلته شمس لمر (گرمی) او نه زمهریر (ساره یا به نه وینی په دغه جنت کینی لمر سپورمی چه رنا (رنرا) به نی له بل څه وی).

تفسیر: یعنی د جنت موسم به دیر معتدل او برابر وی نه د تودوخی او نه د یخنی او نه به نور څه ریر (رحمت) او تکلیف هلته وی.

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلَّتْ أَمْطُوفُهَا تَدْلِيلًا ۝٧

حال دا چه نژدی به وی پر دوی بانندی سیوری (د ونو) د هغه او مسخری

تیتتی کری شوی به وی میوی د هغو په مسخریدلو تیتیدلو سره (چه شوکول به ئی اسان وی).

تفسیر: یعنی د ونو خانگی د خپلو میوو سره دوی ته ډیری نژدی کیږی او د هغوی میوی به ورځوړندی او د دوی په واک (اختیار) کېی به وی او جنتیان په هر حالت او هر ځای کېی چه وغواړی اعم له دی څخه چه ولاړ وی یا ناست یا ملاست بی له تکلفه هغه تولولی او شوکولی شی. تنبیه: ښائی د ونو خانگی ئی دلته په ظلال سره تعبیر کری وی یا به دا واقعی سیوری وی ځکه که د لمر رنا (رنرا) هلته نشته بل راز (قسم) کومه رنا (رنرا) خو به هر ورو (خامخا) هلته وی او د دی رنا (رنرا) په سیوری کېی به جنتیان د آرام او تفریح دپاره به کینی والله اعلم

وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآيَاتٍ مِّنْ فَضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا ﴿١٥﴾ قَوَارِيرًا مِّنْ فَضَّةٍ

او گرځولی به شی پر دغو (ابراړو) باندی (په دغه جنت کېی) جامونه له سپینو زرو او گلاسونه صراحی چه وی به (دغه ظروف) په شان د ښینو هسی ښینېی چه له سپینو زرو به وی (صاف به وی د ښینو په شان چه ظاهر به ئی له باطن او باطن به ئی له ظاهره ښکاری)

تفسیر: یعنی دا ظروف لویې به په اصل کېی د سپینو زرو څخه جوړ وی او ډیر سپین بی داغه او خویې ښونکی - او داسی صاف او شفاف او ځلیدونکی به وی چه لکه ښینېی غوندی به ښکاری او د هغه د منځ شیان به له باندی څخه له لری لیده کیږی.

قَدَرُوهُنَّ قَدِيرًا ﴿١٦﴾

په اندازه کری به وی هغه (جامونه ساقیانو د جنت جنتیانو ته) اندازه کول.

تفسیر: یعنی یو جنتی هومره چه څښلو ته ضرورت لری او زړه ئی وغواړی په هغه میچ او اندازه سره به سم او برابر په هغه کېی شراب وی چه نه به تری لږیږی - او نه به تری زیاتږی - یا په هره اندازه چه جنتیان پخپلو زړونو کېی تاكلی (مقرر کری) او گرځولی وی بی له تزئید او بی له تنقیص سم د دوی له غوښتنی سره ورته وړاندی کیږی.

وَيَسْقُونَ فِيهَا كَأْسًا كَانَتْ مِرْزَاقًا مَّجْبُوعًا ۝٤٤

او ورشینول کیږی به جنتیانو ته په جنت کښی جامونه د شرابو چه وی به گد له (پاکو شرابو د) هغه سره (لپاره د خوشبوئ جنتی) زنجبیل.

تفسیر: یعنی د شرابو جام یو هغه و چه د هغه گد جنتی کافور دی. دوهم ئی هغه دی چه زنجبیل (سوند) ورسره گدوی مگر دا د دی دنیا زنجبیل او سوند ونه گاته شی ځکه هغه یوه چینه ده چه «سلسبیل» نومیږی د سوند تاثیر تود دی او په غریزه حرارت کښی انتعاش پیدا کوی - او عرب هغه ډیر خوشوی.

په هر حال سره په کوم خاص مناسبت سره دی چیننی ته «زنجبیل» وائی. د نیکانو په جامونو کښی د هغه لږ څه گدون کاوه شی په اصل کښی دا چینه لویو عالی مقامو مقرینو لره ده. والله اعلم.

عَيْنًا فِيهَا تُسْقَى سَلْسَبِيلًا ۝٤٥

چینه په دغه (جنت کښی چه) نوم ئی ایښودلی شوی دی په سلسبیل سره (چه د حلقه آسانه لذیذه تیریږی).

تفسیر: د سلسبیل معنی صافی بهیلونکی اوبه دی. کنا فی الموضح. او ځکه ورته «سلسبیل» وائی چه آسانه تیریږی له حلقه او ډیری لذیذی او خونده وری دی په څښلو کښی او هر چیرته چه د جنتی زړه وغوازی همقلته ورته بهیږی.

وَيُطَوَّقُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخْلَدُونَ ۝٤٦

او گرځی پر دغو جنتیانو باندی هلکان تل پاتی شوی (پخپل حال د ځوانی باندی).

تفسیر: یعنی تل به هلک پاتی کیږی یا به له جنتیانو څخه هیڅ نه اخیست کیږی او تل ترته د هغوی په خلماتو کښی مشغول وی.

إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لَوْلَا أَمْنٌ نُورًا ۝٤٧

کله چه ووينی ته دوی گڼی به هغوی (په صفائی کښی) لکه مرغلری خوری شوی.

تفسیر: یعنی پخپل حسن - جمال - صفائی - او ښائست سره په هر لوری گرځی او داسی خوش منظر معلومیږی لکه چه د ډیرو څلیدونکیو او ښائسته مرغلرو په شان پر ځمکی باندی خواره شوی وی. او تخصیص د «منثور» دپاره د دی دی چه دا ښائسته او ښی ښکاریږی له مرغلرو منظومه او پییلو شویو څخه.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمْرًا رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٣٠﴾

او هر کله چه وگوری ته دغه (جنت) ته نو ویه وینی ته نعمتونه (ډیر چه صفت ئی کیدی نشی) او ملک پاچائی لویه (لازواله چه انتهاء او زوال نه لری).

تفسیر: یعنی د جنت حال او احوال څه ووايه شی - که څوک ئی ووينی نو ور معلومیږی چه په جنت کښی به څه عظیم الشان نعمتونه او څومره لویه لازواله بیمثاله پاچائی یوه معمولی او ادنی جنتی ته ور په برخه کیږی رزقنا الله تعالیٰ منها بمنه و فضله.

عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَاسْتَبْرَقٌ

د پاسه پر دوی باندی به کالی (جامی) د نریو ورینمو وی چه شنه به وی او د پریرو (غتو) ورینمو نه

تفسیر: یعنی نری او پریر (غت) دوه ډوله (قسمه) د ورینمو کالی (جامی) به جنتیانو ته ورکاوه کیږی.

وَحَلَوُا آسَاوَرٍ مِنْ قِصَّةٍ

او وابه غوسته شی (دوی ته) باهوگان له سپینو زرو.

تفسیر: په دی سورت کښی دری څایه د سپینو زرو - د لوزیو- گانو (زیوراتو) او نورو ذکر راغلی دی - په بل ځای کښی د سرو زرو ذکر شوی دی. ممکن دی چه دا هم وی او هغه هم وی. ځینو ته به دا ورکاؤ شی - او ځینو ته به هغه یا به کله دا او کله به هغه ورواندی کیږی.

وَسَقِّهِمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿۳۱﴾

او ور و به خبیبی دغو (جنتیانو ته) رب د دوی شراب طهور (خبشاک بڼه پاکیزه)

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) نعمتونو وروسته د شراب طهور یو جام به د حقیقی مالک له لوری ورکاوه شی چه نه په کښی نجاست وی او نه کدورت نه به ورسره څه درد او الم او نه به بدبوئی وی او د هغه له خبیلو ځنی به زړه پاک او گیده صفا کیږی. له خبیلو څخه وروسته له بدن څخه به داسی عرق او خولی وځی چه د هغه وږمه او خوشبوئی به د مښکو په څیر زړونه خوښوی.

إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿۳۲﴾ إِنْ أَنْجُو نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿۳۳﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

(او و به فرمائی الله دوی ته چه) بیشکه دغه (نعمتونه) ؤ تاسی لره جزاء بدل (د اعمالو ستاسی) او دی سعی عمل زیار (کوشش) ستاسی مشکور مقبول. بیشکه مونږ هم دا مونږ نازل کری مو دی په تا باندی (ای محمد! قرآن نازل کول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته (په نصرت د تا).

تفسیر: یعنی د زیات اعزاز او اکرام او د زړونو د خوښی دپاره به ویلی شی چه دا ستاسی د اعمالو بدل دی ستاسی زیارونه (کوششونه) مقبول او مشکور او سعی مو ومنلی شوی - د دی زیری له آوریلو ځنی به جنتیان لا خوښیږی.

﴿إِنْ أَنْجُو﴾ - بیشکه مونږ نازله کری مو دی په تا باندی ای محمد قرآن نازلول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته په نصرت د تا)

چه ستا زړه مضبوط شی او خلق ورو ورو پخپلو بڼو او بدو باندی بڼه وپوهیږی او معلوم ئی کری چه جنت د کومو اعمالو په وسیله موندل کیږی - که په داسی پوهولو سره هم ونه پوهیده او پخپل ضد او عناد کښی تینگ پاتی شو نو تاسی د خپل پروردگار په حکم باندی همغسی تینگ ودریږی او د وروستنی فیصلی انتظار وکړئ.

وَلَا تَطْعَمُ مِنْهُمْ الشَّمَا أَوْ كُفُورًا ﴿۳۴﴾

او مه منه خبره له دوی غنی د هیخ یو گنهگار او ناشکره (چه تا بولی کفر ته).

تفسیر: یعنی عتبه او ولید او د قریشو نور کفار تاسی ته دنیوی ترغیبونه درکوی او شنه باغونه درزیسی او په دی تحریص - تطمیع سره غواری چه تاسی د تبلیغ له فرضه واپروی - نو الله تعالیٰ تنبیه فرمائی چه تاسی د دوی په خبرو باندی مه تیروخی ځکه چه د گنهگار - فاسق او ناشکر کافر له وینا منلو څخه پرته (علاوه) له نقصانه بل څه په لاس نه درخی نو د داسی شیرانو او بدبختانو خبرو ته غور نیول نه دی په کار.

وَأَذْكُرُ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥٥﴾

او یادوه نوم د رب خپل صباح کهیغ (سبا) او بیگا ماښام.

تفسیر: یعنی تل هغه پخپل زړه کښی ولره! په تیره بیا په دی دوو وقتونو کښی ئی هر ورو (خامخا) یادوه! گردو (تولو) اندیښنو علاج هم دا د الله تعالیٰ ذکر دی.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٥٦﴾

او په څه برخه د شپې کښی نو سجده کوه هغه (الله) ته او نسبت د پاکی کوه دغه (الله) ته په شپه اوږده کښی (یعنی تهجد کوه او)

تفسیر: لمونځ وکړه! ښائی چه له دی غنی د مغرب او عشاء لمونځونه یا به تهجد مراد وی که له ﴿وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ﴾ څخه تهجد مراد وی نو دلته به له تسبیح غنی د هغه متبادره معنی اخیسته کیږی. یعنی د شپې له لوری علاوه پر تهجد پر دیرو تسبیحو او تهلیلو کښی مشغول شی! که له رومی «فاسجد» غنی د ماښام او ماسختن لمونځ مراد وی نو دلته به له تسبیح څخه تهجد مراد وی.

إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا نَّفِيلاً ﴿٥٧﴾

بیشکه دا (خلق چه کفار دی) خوښوی ژر تیریدونکی (دنیا) او پریردی وروسته له عحانه ورغ سخته (د عقبی) چه د هغی دپاره څه تیاری او عمل نه

کوی).

تفسیر: یعنی دا خلق که ستاسی پند او هدایت نه منی د هغه سبب د دنیا مینه ده. کله چه دنیا یو ژر په لاس راتلونکی غیز دی دوی هم دا غواړی. او د قیامت له درنی ورځی څخه غافل شوی دی او هیڅ د هغه په فکر کینی نه دی لویدلی. بلکه د هغه په راتللو باندی باور هم نه لری او هسی ئی گنی کله چه مونږ ومرو او له خسا کیدلو څخه پس وراسته او تجزیه کیږو بیا به مو څوک راژوندی کوی؟ وروسته د دی پوښتنی جواب ورکوی.

فَعَنْ خَلْقِهِمْ وَشَدُّدَنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا اشْتَبَدْنَا لَنَا امثالهم تبدیلا ﴿۲۸﴾

مونږ پیدا کړی مو دی دوی او بیا مو مضبوط کړل پیدایشیت بندونه اندامونه د دوی او کله چه اراده وفرمایو بدل به راوړو مونږ امثال د دوی (په خلقت کینی) بدل.

تفسیر: یعنی اول مو تاسی پیدا کړی او ستاسی گرد (تول) بندونه او اندامونه مو جوړ کړی دی نن ځمونږ هغه قدرت نه دی سلب شوی. هر کله چه مونږ وغواړو ستاسی دا موجوده ژوندون پای (انجام) ته ورسوو او هم داسی یوه بله هستی بیا پیدا او ودرولی شو. یا دا مطلب که دا خلق ئی ونه منی نو مونږ قادر یو هر کله چه وغواړو د دوی په ځای به نور داسی سری راولو چه گرد (تول) سره به مطیع او فرمانبرداران وی او د دوی په شان به سرکشان نه وی.

إِنَّ هَذِهِ تَذَكُّرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿۲۹﴾

بیشکه دغه (سورت) تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی نیسی طرف د رب خپل ته لاره (په خیر او طاعت سره - پس و دی نیسی!).

تفسیر: یعنی په جبر او زور سره په دوی باندی د دی خبری منل ستاسی کار نه دی - د پاک قرآن په وسیله پند ورکوی! وروسته له دی د هر چا اختیار دی هر څوک چه زړه ئی غواړی د خپل پروردگار تر خوشی پوری د رسیدلو لاره ځان ته جوړه کړی!.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿۳۰﴾

او اراده نشیء کولی تاسی (د هیخ لاره د طاعت) مگر هغه چه اراده وفرمائی
الله (تاسو ته) بیشکه الله دی (پر هر شی بانندی) ښه عالم دانا ښه حکمت والا.

تفسیر: یعنی ستاسی غوښتنه هم پرته (علاوه) د الله تعالی له غوښتنی نشی کیدی - ځکه چه د
بنده مشیت د الله تعالی د مشیت تابع دی دغه الله تعالی ته ښه معلوم او ښکاره ده چه د چا
استعداد او قابلیت څه قسم دی؟ نو سم له هغه سره د هغه مشیت کار کوی. بیا پاک الله هر چا
لره چه پخپل مشیت په سمی لاری بانندی بیانی یا په گمراهی کښی پریریدی.

يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٧٧﴾

داخلوی (الله) هغه څوک چه اراده (د دخول ئی) وفرمائی په رحمت خپل
کښی او ظالمان (کافران چه دی) تیار کړی دی (الله) دوی ته عذاب ډیر
دردناک.

تفسیر: یعنی د هر چا استعداد چه ښه وی هغه ته به په نیکی بانندی د تللو توفیق وروښی او د
خپل رحمت او فضل مستوجب به ئی وگرځوی.

تمت سورة «الدهر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه.

سورة المرسلات مكية الا آية (٤٨) فمدنية وهي خمسون آية وفيها ركوعان رقمها (٧٧).
تسلسلها حسب النزول (٣٣) نزلت بعد سورة «الهمزة».

د «المرسلات» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٤٨) آيته څخه چه مدنی دی (٥٠) آيته (٢)
رکوع لری

په تلاوت کښی (٧٧) او په نزول کښی (٣٣) سورت دی وروسته د «الهمزة» د سورت څخه نازل
شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَصْفِ عَصْفًا ﴿٢﴾

قسم دی په هغو بادونو چه لیږلی شوی دی (د الله له طرفه) پی در پی پرله پسې (چه زړونه خوښوی) (یا) قسم دی په هغو ملائکو لیږلیو شویو په نیکیو سره (چه امر او نهی دی). بیا قسم دی په هغو سختو خوځوونکیو بادونو باندی چه الوخی په زور سره (یا) پس قسم دی په هغو ملائکو تلونکیو په حکم د الله سره مگردی تلل

تفسیر: یعنی اول پسته او ښه نری هوا چلیږی چه له هغی سره به د مخلوقاتو ډیر توقعات او منافع ترلی وی بیا لږ څه وروسته همغه یوه نرمه او پسته هوا د یوی سختی سیلی او طوفان جکر پشان به الوخی او داسی خرابی او وړانی به راولی چه خلق به په نارو سوړو شی. هم دا د دنیا او د آخرت مثال وگنئ! ډیر داسی کارونه دی چه خلق هغه اوس مفید او نافع گنی او پر هغه باندی د دوی لوئی هیلې (امیدونه) ترلی وی او ډیر توقعات تری لری خو همغه کار کله چه د قیامت په ورځ پخپل اصلی او ډیر سخت او ویروونکی صورت سره راښکاره شی نو مگرد (تول) خلق به تری پناه غواړی.

وَالنَّشْرِ نَشْرًا ۚ فَأَلْمَرَّتْ فَرَّارًا ۚ

قسم دی په هغو خواره کونکیو بادونو باندی (باران لره) پورته کول خورول بیا (قسم دی) په (هغو ملائکو یا آیتونو د قرآن چه) جدائی کوی (په منع د حق او باطل کښی) جدائی کول

تفسیر: یعنی پر هغه هواؤ باندی قسم دی چه بخارات او نور له ځانه سره راپورته کوی او وریځی پیدا کوی او په فضاء کښی ئی خوروی - بیا په هر هر ځای کښی چه د هغوی رسونه مقصود وی د الله تعالیٰ په امر هغه هم هغله رسوی او ویشی ئی او له وریا (باران) څخه وروسته بیا وریځی یوه لوری بل لوری ته خوروی. هوا یوازی له وریځی سره مخصوصه نه ده بلکه د هغه عمومی خاصیت دا دی چه د گردو (تولو) شیانو کیفیات لکه ښی او بدی وړمی او نور خوروی او د هغوی لطیف اجزاء ځنی بیلوی او له ځان سره ئی وری او یو څیز له یوه ځایه جلا (جدا) کوی او له بل سره ئی لگوی غرض دا جمع او تفریق چه د هوا خاصه ده د آخرت یوه نمونه ده چه هلته د حشر او نشر څخه وروسته به وگری (خلق) سره بیلول شی او پس له یوه تولیدلو ځنی به بیلو بیلو ځایونو ته رسول شی ﴿ هَذَا يَوْمُ الْقِيَامِ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴾

فَالْمَلَأْتِ ذِكْرًا ۚ عُدْرًا أَوْ نُذْرًا ۚ

پس قسم دی په هغو (پرښتو) چه راښکته کوونکی د ذکر وحی پند دی لپاره د لری کولو د عذر (الزام د مؤمنانو) او لپاره د ویرولو (الزام د کافرانو).

تفسیر: حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله عليه له «الملقیات ذکرأ» څخه هم هوا مراد کړی ده ځکه چه د وحی غیر د خلقو غوړونو ته رسوونه هم د هوا کار دی.

تنبیه: «المرسلات - العاصفات - الناشرات - الفارقات - الملقیات» د پنځو واړو مصداق ځینو هواوی تاکلی (مقرر کړی) دی ځینو پرښتی ځینو پیغمبران او ځینو مفسرینو لکه چه پرمینیو څلورو څخه هواوی مراد کړی دی او له پنځمی ځنی نی پرښتی اخیستی دی چه په ترجمه کښی ښکاره ده نوری خبری هم په دی مورد کښی شته چه د هغوی گرد (تول) تفصیلات په (روح المعانی) کښی شته.

حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله عليه لیکي چه «له وحی څخه د کافرانو د دغه الزام لری کول منظور دی چه د سزا په وقت کښی ونه وائی چه مونږ نه وو خبر او هغو کسانو ته چه په برخه کښی نی ایمان دی د ویری اورول دی چه ایمان راوړی» حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله عليه فرمائی چه «د الله تعالی هغه کلام چه پر امر - نهی عقاندو او احکامو باندی مشتمل دی هغه د عذر کولو دپاره دی چه د اعمالو د پوښتنی په وقت د دی سری دپاره عذر او دستاویز وی چه ما هغه کار سم د الله تعالی له امره سره کړی دی - او د ده د هغه امر په نسبت می له هغه کار ځنی ځان ساتلی دی او د الله تعالی هغه کلام چه پر قصصو - اخبارو او نورو باندی مشتمل وی عموماً د منکرانو د ویرولو او دارولو دپاره دی». په دی سورت کښی د خبری مخه زیاتره د مکذبینو او منکرینو په لوری ده نو ځکه د بشارت ذکر نی ونه کړ. والله اعلم په هر حال سره وحی راوړونکی پرښتی او وحی رسوونکی هواوی دواړه شاهدانی دی چه یو وقت هرومرو (خامخا) داسی راتلونکی دی چه په هغه کښی به مجرمان پخپلو حرکاتو باندی پر او ملزم کیږی - او له الله تعالی ځنی ویریونکی به بیخی مأمون - مصئون او بی فکره وی.

إِنَّمَا تُوْعَدُونَ لَوَاقِعٍ

بیشکه څه وعده چه له تاسی سره کړی شوی ده (د قیامت) خامخا واقع کیدونکی ده.

تفسیر: یعنی د قیامت او د آخرت د حساب او کتاب او جزاء او سزا وعده هرومرو (خامخا) پیشیدونکی ده.

فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ۝ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ۝

نو کله چه ستوری تور شی رنا (رنرا) نور بی ورک شی. او کله چه آسمان
خیری کر شی.

تفسیر: یعنی ستوری محوه بی رنا خیریر کبیری آسمان به توتی توتی را لویبری او د خیریدلو له
وجی به په هغه کبئی ورونه او کرکی خرگندیبری

وَإِذَا الْجِبَالُ سُفَّتْ ۝

او کله چه غرونه والوځولی شی (وايستل شی له ځایونو خپلو نه) او روان شی.

تفسیر: یعنی د پاغوندو په شان په هوا کبئی الوځی او دی خو او هغی خوا ځرځی.

وَإِذَا الرُّسُلُ اقْتَتَتْ ۝

او کله چه د پیغمبرانو وقت وتاکلی (مقرر) شی (او جمع کرل شی دپاره د
شهادت).

تفسیر: چه له وړاندی وروسته تاکلی (مقرر) وقت سره سم د خپلو امتیانو سره د رب العزت په
دربار کبئی حاضر شی.

لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ۝ لِيَوْمِ الْفُصْلِ ۝

دپاره د کومی ورځی وروستی کری شوی دی (دا څیزونه) دپاره (د شهادت)
د ورځی د فیصلی.

تفسیر: یعنی پوهیږئ چه دا فیصله کومی ورځی دپاره ساتلی شوی ده؟ هغی ورځی ته چه په
هغی کبئی به د هری خبری بیخی او آخری او قطعی فیصله وی بیشکه که الله تعالی غوښتلی
اوس به هم د هر څیز فیصله لاس په لاس او سم د لاسه هم کوله خو د ده د حکمت اقتضاء
داسی نه ده چه اوس هر څوک پخپلی سزا ورسوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الْفُضْلِ ﴿۱۳﴾ وَيْلٌ لِّيَوْمِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿۱۴﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده ورځ د فیصلی افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هیڅ مه پوښته چه د فیصلی ورځ به څرنګه وی؟ بس دومره وپوهیږه چه دروغ ویونکیو لره به د تباهی ډیره سخته ورځ وی او له سختو مصائبو او رږو (تکلیفونو) سره به په کښی مخامخ کیدونکی وی ځکه چه د هغه څیز له لیدلو ځنی چه د دوی په فکر او خیال کښی هم نه و تیر هر کله چه ورسره مخامخ شی سخت وار خطاء کیږی او د حیرت او ندامت لامله (له وجی) ئی حواس خرابیږی.

أَلَمْ نُهَبِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۵﴾ ثُمَّ نَتَّبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿۱۶﴾ كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿۱۸﴾

آیا نه دی هلاک کړی مونږ مجرم خلق پومینی بلکه هلاک کړی مو دی په سبب د تکذیب سره بیا ورلیږو په هغو پسی وروستنی (مجرمان هم لکه چه له دوی سره مو معامله وکړه) هم داسی کار کوو مونږ له ټولو مجرمانو ګنہګارانو سره.

تفسیر: د قیامت منکرانو داسی ګڼل چه د دنیا دا لوی ژوندون به په څه ډول (طریقه) پای (آخر) ته رسیږی؟ او څرنګه به باور کیدی شی چه دا ګرد (ټول) بنی آدمان به په یوه ورځ کښی سره مړه - او انسانی نسل به بیخی فنا کیږی؟ دا دوزخ او عذاب ویړول ګرد (ټول) سره فرضی او ساختګی رابښکاری - نو د دی چتی (بیکاره) خبرو په جواب کښی فرمائی چه پخوا له دی څخه ډیر خلق مړه شوی دی - او ډیر اقوام او تیرونه د خپلو ګناهونو په بدل د تباهی سره مخامخ شوی دی - د وروستیو په نسبت به هم داسی د موت او هلاکت سلسله جاری وی نو پاک الله فرمائی کله چه ځمونږ قدیمی عادت د مجرمانو په نسبت معلوم او څرګند (ښکاره) دی نو وپوهیږئ چه د دی پیږی کفار به هم په همغو پخوانیو کفارو پسی شرو. هغه لوی ذات چه په بیلو بیلو زمانو کښی ئی لوی لوی مضبوط او تکره سری وژلی دی - او ډیر طاقتور مجرمان ئی هلاک کړی دی - نو آیا هغه اوس په دی باندی قدرت نه لری چه په دی ګردو (ټولو) مخلوقاتو باندی په یوه وقت کښی د عذاب خوند وڅکی؟ او ټول یو ځلی فنا کړی بلکه ښه قادر او کولی ئی شی.

(سبحان ذی العزة والعظمة والكبرياء والجبروت!)

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کښی دروغ ویونکیو لره (په بعث بعد الموت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قیامت راتگ ئی د دی لپاره دروغ گانه چه گورد (تول) انسانان به غرنکه یو غلی پناه کیږی؟ او په غه دول (طریقه) به گورد (تول) مجرمان په یوه وقت کښی گرفتار او په سزا رساوه کیږی؟.

الْمُ نَخَلَقْكُمْ مِنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿١٦﴾ فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٧﴾ إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿١٨﴾

آیا نه یی پیدا کړی مونږ تاسی له اوبو سپکو (د منی) غځنی نو ومو ساتلی مونږ هغه (اوبه) په غای د قراری تینگ کښی (چه د مور رحم دی) تر نیتی معلومی (وقت د ولادت) پوری.

تفسیر: یعنی د یوی وقفی په غای کښی ئی محفوظ وساته. له دی غځنی مراد د مور رحم دی چه هغه ته (بچه دان) هم وایه شی. او علی الاکثر وورکی هلته تر نهو میاشتنو پوری وی او خپل خلقت کاملوی.

فَقَدَرْنَا نِعْمَ الْقَدَرُونَ ﴿٢٣﴾

پس قادر یو مونږ په دغو کارونو باندی پس ښه تیک قادران یو مونږ

تفسیر: یعنی د اوبو هغه شاخکی ئی او تر نیتی معلومی پوری په هغه تینگ او مضبوط غای (رحم) کښی چه اکثر نهه میاشتی وی وساته په تدریج سره یی پوره کړ او له هغه څخه یی په ورو ورو یو کامل انسان جوړ کړ له دی غځنی غمونږ په قدرت او قوت باندی ویوهیږی نو آیا دا الله تعالی دا انسان وروسته له مرینی څخه نشی ژوندی کولی.

تنبیه: عُیْنُو د «قدرنا» معنی اندازه کول اخیستی دی یعنی «اندازه مو کر» او مونږ یو ښه اندازه کوونکی یو چه په دومره مدت کښی له مونږ غنی هیڅ یو ضروری غیز نه دی پاتی او نه مو کوم زائد او بیکار شی پیدا کری دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کښی دروغ ویونکیو لره (په ایمان او په نعمت باندی).

تفسیر: چه داسی به ئی ویل کله چه مونږ په خاورو کښی داسی گډود شو چه عُمونږ د هدوکو بخرکی بیخی نری او گرد (تول) سره خاوری ابری شی نو آیا بیا به په څه ډول (طریقه) ژوندی کیږو؟ نو په هغه وقت کښی به دوی پخپلو دی چتی (بیکاره) او پلټو شېهاتو باندی وشرمیری او د ندامت او ارمان گوتی به په غامزونو وچیچی.

(اوس الله تعالیٰ جل و علا شانه و عظم برهانه ذکر کوی د خپل احسان پر خپلو بندگانو او داسی فرمائی):

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٣٨﴾ أَحْيَاءً وَأَمْواتًا ﴿٣٩﴾

آیا نه ده گرغولی مونږ عُمکه جمع کوونکی (په شا خپلی) ژوندیو لره او مریو لره (په گیده نس خپل کښی).

تفسیر: یعنی گرد (تول) ژوندی مخلوقات پر هم دغی عُمکی باندی د خپل ژوندون چاری برابروی او د دوی مری هم په هم دی عُمکی کښی خنډیږی او ورته رسیږی. انسان ته ژوندون د هم دی خاوری په وسیله په برخه شوی دی او له مرینی غنی وروسته ئی هم دا خاوره د هستوگنی غای دی. نو آیا بیا دوهم کرت له دی خاوری غنی د هغه پورته کیدل کومه مشکله خبره ده؟.

وَجَعَلْنَا فِيهَا رِوَاسِيَ شِجَاتٍ وَأَسْقَيْنَكُم مَّاءً فَرَاتًا ﴿٤٠﴾

او پیدا کری دی مونږ په دی (عُمکه) کښی غرونه لوی او لوړ (اوپت) او در ومو خښلی تاسی ته اوبه خوړی تنده ماتوونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغی عُمکی کښی مو لکه غر غونډی دروند او سخت جسم پیدا کری دی چه

له خپله غايه هيڅ نه خوځيږي. او په هم دی ځمکي کښي مو د اوبو چيني در بهولي دی چه د خپلي نرمي او سيلان په سبب تل تر تلله بهيږي او په ډير سهولت سره ئي څښونکي خروبيږي - پس هغه الله تعالیٰ چه په دی حقيري ځمکي کښي ئي پخپل قدرت سره داسي متضادي نموني راښولي دي او د موت او حيات او د سختي او نرمي ډيري منظري او ننداري ئي راوړاندي کړي دي نو آيا هغه د حشر په ميدان کښي د سختي او د نرمي او د نجات او د هلاک مختلف مناظر او ننداري نشي راښولي؟ او هم د هغه ذات په قبضه کښي چه د پيدا کولو هلاک کولو او د حيات او بقاء گرد (تول) سامان او وسيلي شته نو آيا د هغه قدرت او نعمت دروغ گڼل غرنکه جائز کيدي شي؟.

وَيْلٌ لِّیَوْمٍ إِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

افسوس هلاک خرابي ده په دغی ورځي کښي دروغ ويونکيو لره (په دغو مخلوقاتو او نعمتونو باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه داسي ئي گڼل چه په يوه ځای او يوه وقت کښي به د گردو (تولو) رومبنيو او وروستنيو د اثابت او تعذيب په دی اندازه مختلفي او متضادي چاري غرنکه پای (آخر) ته رسيږي او وږه ويل شي دغو مکذبینو ته د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه د قيامت په ورځي کښي داسي چه:

إِنظَلِقُوا إِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾

ځي لار شی! هغه څيز ته چه وئ تاسي چه په هغه (عذاب د اور) به مو دروغ وئيل په دنيا کښي.

تفسیر: یعنی د قيامت په ورځ کښي به منکرانو ته داسي ويل کيږي. بيا به وويل شي د الله له جانبه منکرانو ته داسي چه:

إِنظَلِقُوا إِلَىٰ ظِلِّ ذِي تِلْكَ شُعَبٍ ﴿٣٠﴾

ځي لار شی تاسي! هغه سيوري ته چه خاوند د دريو خاښونو خانگو دی.

تفسیر: له قتاده رضی الله تعالیٰ عنه او نورو ځني مروی دی چه د کافرانو د سيوري دپاره يو

لوگی له دوزخه راوځی چه په چاودلو سره به په دریو خانگو ویشل کیږی وائی چه دا لوگی به داسی وی چه له هر یوه منکر به له دری خواو راچاپیر وی - یوه توتو به ئی د سر له لوری د چتری په دول (طریقو) ولاړه وی او دوهمه به ئی په ښی لاس او دریمه به ئی په کین لاس. د حساب تر خلاصیدو پوری به دا خلق تر هم دی سیوری لاندی وی او ایمانداران او نیک کرداران به د عرش عظیم تر سیوری لاندی په دیره هوسانی (راحت) او آرام سره ولاړ وی.

لَا ظَلِيلٌ وَلَا يُعْنَى مِنَ الْهَيْبِ ۝۳۱

چه نه به وی (دا سیوری) یخ او نه به دفع کوی (له دوی نه هیخ شی) له لمبی د اور نه).

تفسیر: یعنی یواځی په نامه سره به سیوری وی. داسی کوم گن سیوری به نه وی چه د هغه په وسیله د لمر له تودوخی یا د اور له لمبو ځنی منکرین ځان وژغوری (وساتی) یا د تندی د داخلی او خارجی تودوخی مخه ونیسی.

إِنهَاترْمِي بِشَرِّرِ كَالْقَصْرِ ۝۳۲

بیشکه هغه (اور) ویشتل کوی په هسی بخرکو سرو سکروتو سره (چه هره یوه به ئی وی) لکه لوړه (اوچته) غته مانی.

تفسیر: یعنی د دوزخ دغه سکروتی به دغومره لوړی (اوچتی) وی او هغه سکروتی به د لوئی مانی د وچتوالی په میچ رالوځی. یا به د هغه د سکروتو لویوالی د لوئی مانی له لویوالی سره برابر وی.

كَأَنَّهُ جُمِلَتْ صُفْرًا ۝۳۳

گواکی هغه (بخرکی سکروتی قطار د) اوشانو زیرو تورو دی.

تفسیر: یعنی که له مانی سره تشبیه په لویوالی (وچتوالی) کښی وی نو له اوبښ سره به په لویوالی کښی هم وی. که هغه تشبیه په لویوالی کښی وی نو د ﴿كَأَنَّهُ جُمِلَتْ صُفْرًا﴾ مطلب به داسی وی چه ډرمبی به د اور هغه بخرکی او سکروتی له مانی سره برابری وی بیا به مانی او وړی شوی د اوبښ په اندازه به کیږی. یا به له اوبښ سره په رنگ کښی تشبیه ولری خو په دی

صورت کبھی هغو کسانو چه د ﴿جَلَّتْ صُفُرٌ﴾ ترجمه په «تورو اویسانو» سره کری ده هغه زیاته بڼه لگیږی ځکه چه له روایتونو څخه دا ثابته شوی ده چه د دوزخ اور تک تور دی او عرب تورو اویسانو ته د دی لامله (له وجی) «صفر» وائی چه هغه عموماً زیروالی ته مائل وی. والله اعلم.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿۳۳﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کبھی دروغ ویونکیو لره (د داسی عذابونو).

تفسیر: چه داسی به ئی گنل چه قیامت نه دی راتلونکی او که را هم شی نو مونږ به هلته په آرام او هوسائی (راحت) کبھی یو.

هَذَا يَوْمٌ لَا يَنْطِقُونَ ﴿۳۴﴾

دا هغه ورځ ده چه (مفیدی) خبری نه کوی (پکبھی کفار یا به نشی نیولی هیخ حجت پر الله باندی).

تفسیر: یعنی منکران به ځینو موطنو کبھی بالکل خبری ونه شی کری او په هغو موطنو کبھی چه وینا کوی هغه به نافع نه وی. نو په دی لحاظ سره به د هغوی ویل او نه ویل گرد (تول) سره برابر وی.

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿۳۵﴾

او اذن حکم به ونه کړ شی دوی ته چه عذر وغواری (او نه به معذرت ورته څه نفع ورسوی).

تفسیر: ځکه چه د معذرت او د توبی د قبلیدلو وقت تیر شوی دی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿۳۶﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کبھی دروغ ویونکیو لره (په دغی ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه دغه ورغ د دنیا په عدلیو او محکمو باندی قیاس کوی او داسی ئی گنلی وی چه که هسی کومه موقع راوړاندی شوه نو هلته به هم په غوړو خبرو او په غدرونو او نواتو سره غانونه خلاصوو.

هَذَا يَوْمُ الْقُصَلِ جَمَعْتُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

دا ورغ د فیصلی ده تولوو مونږ تاسی (ای مکذبانو) او پخوانی خلق هم.

تفسیر: د دی لامله (له وجی) چه گرد (تول) سره راتول کړو او بیا ئی بیل بیل سره ودروو او وروستنی او آخری حکم او فیصله ورواورو.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُوا ﴿٣٩﴾

پس که وی تاسی لره شه کید مکر چل (په دفع د عذاب کښی) نو وکړئ دغه کید مکر چل مو په ما باندی.

تفسیر: هو که! دا گرد (تول) مو دلته سره راتول کړی اوس دی یو له بله سره جرگی او مشوری وکړی هر هغه چم (چل) کید او مکر فریب او تدبیر چه غمونږ د نیولو دپاره جوړولی شی هغه دی جوړ کړی او راودی ښی په دنیا کښی خو مو د حق په باطلولو او پتولو کښی ډیر تدبیرونه کړی و نن مو هم له همغو تدبیرونو شخه هر یو مو چه زړه غواړی راد مخه ئی کړئ!

وَيْلٌ لِّيَوْمٍ يُكَذِّبُ بَيْنَ ع

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کښی دروغ ویونکیو لره (په حساب کتاب باندی).

تفسیر: چه په نورو باندی ئی هیله (امید) او اسره کړی وه چه هغوی به مونږ په هر ډول (طریقه) سره چه وی خلاصوی غښو سپین سترگو خو د دوزخ د پرښتو شمیر نولس اوریدلی داسی ئی هم ویلی دی چه د دوی له منځه اوولسو تنو ته یواغی زه کافی یم.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلِّ

خامخا پرهیزگاران ویریدونکی به (د جنت د ونو) په سیوری کښی وی.

تفسیر: یعنی ویریدونکی له عذاب د الله چه کوی پرهیز له کفر او عصیان څخه رومی د عرش بیا د جنت په سیوریو کښی به وی.

وَعْيُونَ^(۳۲) وَفَوَاكِهِ مِمَّا شَتَّهَوْنَ^ط كُلُّوْا وَاشْرَبُوْا هِنِيْئًا
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ^(۳۳)

او په (غاړه د) چينو کښی به وی او په (منځ د) میوو کښی به وی له هغه قسمه چه غواړی ئی دوی (او وائی به مومنانو ته پرېستی چه) خورئ تاسی او څښئ تاسی (ای متقیانو) په داسی حال کښی چه لذت اخیستونکی او هضمیدونکی به پیغ په بدل د هغو (صالحه ؤ اعمالو) چه وی به تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی)

تفسیر: د مکذبینو په مقابل کښی ئی دا د متقینو حال بیان وفرمایه ځکه «الاشیاء تعرف باضدادها».

اِنَّكَ ذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ^(۳۴) وَيَلْ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ^(۳۵)

(لکه چه جزاء مو متقیانو ته ورکړه) بیشکه مونږ دا رنگه ښه بدل ورکوو نیکانو ته (پس نیکی دی کوی چه ښه جزاء بیامومی دغسی) افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په نعماو د جنت سره).

تفسیر: چه په دنیا کښی به ئی مسلمانانو ته ویل که له مړینی څخه وروسته بیا ژوندون وی نو هلته به هم مونږ له تاسی څخه ښه یو اوس چه هغوی تاسی په عیش او عشرت کښی وینی او خپل ځانونه په تکلیف او زحمت کښی مومی نو دوی ته لا زیات ربر (تکلیف) رسیږی او رسوا او ذلیل کیږی. او وائی به منکرانو ته پرېستی داسی چه:

كُلُّوْا وَتَسْتَعُوْا قَلِيْلًا اِنَّكُمْ مُّجْرِمُوْنَ^(۳۶)

خورئ تاسو! او نفع اخلع (ای مکذبانو له نعمتونو د فانی دنیا) لری ورغی
بیشکه یی تاسی مجرمان (گنهکاران په عقبی کنبی).

تفسیر: دا خطاب مکذبینو ته دی چه شو ورغی نوری هم مزی وکړئ! آخر به د دی خورلو او
غینلو بدل په ښه دول (طریقه) له تاسی غنی اخیست کیږی ځکه چه تاسی د الله تعالی مجرمان
یی چه د هغه سزا پرته (علاوه) له حبس دوام او عذاب الیم څخه بل شی نه دی گواکی «کلوا
وتمتعوا» فرمایل داسی شول لکه چه یو هسی مجرم ته چه په وژلو سره محکوم شوی وی داسی
وویل شی که څه غوښتنه یا خواهش لری رابنکاره نی کره چه د هغه په پوره کولو کنبی کوشش
وکر شی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کنبی دروغ ویونکیو لره (له عذاب
دردناک څخه).

تفسیر: چه د دنیا په عیش - عشرت - ساعت تیری او لذتونو کنبی دوب تللی وی - له دی
څخه خبر نه وی هغه څیز چه تاسی ته د کلاو امیل ښکاریده او هغه مو پخپلو غاړو کنبی اچول
هغه یو تک تور سخت چیچونکی مار او منگور دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ادْعُوا آلِيكُمْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنَّا نَدْعُوا

او کله چه وویل شی (په دنیا کنبی) دغو (مکذبینو) ته چه رکوع وکړئ
لمونځ وکړئ تاسی (الله ته) نه کوی دوی رکوع لمونځ (الله ته).

تفسیر: یعنی مکذبین په لمانځه کنبی رکوع نه کوی یا د الله تعالی د عامو احکامو په مقابل
کنبی غاړه نه ږدی.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٨﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورغی کنبی دروغ ویونکیو لره (په اوامر او
نواهی د الله).

تفسیر: په هغی ورغی کښی به ارمان او افسوس کوی چه په دنیا کښی مو ولی د الله تعالی د احکامو په مقابل کښی سرښکته نه کړ که مو په دنیا کښی د هغه الله تعالی په مقابل کښی سر تیت کړی وی نو دلته به هر ورو (خامخا) معزز محترم او سرلوری (سرفراز) وم.

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

پس په کومی خبری باندی وروسته ما سوا له دی (قرآنه) په ایمان یقین راوړی (دغه منکران) بلکه په بل شی باندی ممکنه نه ده پرته (علاوه) له (قرآن).

تفسیر: یعنی له قرآن مجید څخه لوړ (اوچت) او کامل او مؤثر بیان به د چا وی؟ که دا مکذبین په دی باندی باور نه کوی نو پر کومی خبری به ایمان راوړی آیا له دی پاک قرآن غنی وروسته د بل کوم کتاب د راتللو په انتظار کښی دی چه له آسمانه به راښکته شی؟.

(آمنًا بالله وبما أنزل الله فاکتبنامع المؤمنین)

تمت سورة «المرسلات» بفضلہ ولله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة

سورة النبا مکية وهى اربعون آية و فيها ركوعان تسلسلها حسب النزول (۸۰) رقم تلاوتها (۷۸) نزلت بعد سورة المعارج

د «النبا» سورت مکى دى (۴۰) آية (۲) ركوع لرى په نزول كېنى (۸۰) او په تلاوت كېنى (۷۸) سورت دى

وروسته د المعارج له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دى

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ

له شه شى خخه پوښتنه كوى (كفار) يو له بله (يا له مؤمنانو خخه په طريقه د مسخرى سره).

تفسير : يعنى خلق د كومى خبرى پته لگولو او د كوم غيږ په تحقيق او تفتيش كېنى مشغول دى؟ آيا په هغو كېنى داسى غه قوت او استعداد شته چه له ديرو پوښتنو خخه په هغه غيږ باندى پوهيږي؟ هيڅ كله به ونه پوهيږي يا دا چه كافران د انكار او استهزاء او د نه منلو او مسخرو په دول (طريقه) په خپلو منځونو كېنى او هم له پيغمبر او مسلمانانو خخه پوښتى خانه ! هغه لويه ورځ كله راځي؟ ولى دومره وځنډيده (ايساره شوه) اوس ولى نه راځي؟» تاسى پوهيږئ چه دوى د غه دپاره داسى پوښتنى كوى؟ هغه داسى عظيم الشان او لويه خبره او ويروونكى ننداره ده چه د هغه علم او پوه دوى ته عنقريب راځي او دوى به ئى ژر په خپلو سترگو ووينى او پرى وبه پوهيږي.

عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ

پوښتنه كوى (كفار) د لوى خبرى (قيامت يا قرآن خخه چه مشتمل دى په بعث او نورو اخروى امورو) هغه (قرآن) چه دوى په كېنى مختلف دى (مؤمنان ئى په حقانيت اقرار لرى او كافران ترى انكار كوى).

تفسير : يعنى د قيامت لويه ورځ چه د خلقو په منځ كېنى په هنى كېنى اختلاف او شخړه

(جگره) ده او کفار په هغه کبښی سره مختلف دی په انکار او په شک کبښی یا به تپوس کاوه مؤمنانو او کافرانو ټولو. مؤمنانو دپاره د زیادت د ویری او کافرانو له جهت د مسخری نه څوک ئی راتگ منی څوک ئی نه منی څوک ئی په خیال کبښی ورته تللی دی څوک وائی جسم پورته کیږی څوک وائی گرد (تول) رنځ او خونډ په روح او په سا باندی تیریری او په جسم پوری هیڅ څیز اړه (مجبوری) نه لری ځینی وائی قیامت شته او بتان به ځمونږ شفاعت کوی او ځینی وائی نشته او ځینی شک کوی په واقع کیدو ئی او په نه واقع کیدو ئی. او نوری دا راز (قسم) جگری.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥١﴾

نه دی کوی (دا اختلاف او پوښتنی) ژر به وپوهیږی (دا کافران په عذاب د انکار باندی) بیا هیڅکله دی نه کوی (پوښتنی او اختلاف) ژر به وپوهیږی (په عذاب د انکار) دغه منکران په هغه باندی چه حق دی په هغه وقت کبښی چه مړه شی او وڅکی عذاب.

تفسیر: یعنی پیغمبران د دنیا له اوله تر اوسه پوری خلق دیر پوهولی دی خو خلقو هیڅ کله له خپلو جگرو او پوښتنو څخه مخ نه دی اړولی اوس نژدی ده چه هغه وپروونکی ننداره هغوی ته په مخ کبښی راشی نو هلته به وپوهیږی چه د قیامت لویه ورځ څه شی ده؟ او د هغی پوښتنی او جگری په څه ډول (طریقه) دی؟.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا ﴿٥٢﴾

آیا نه ده گړځولی مونږ ځمکه فرش (بلکه گړځولی ده مونږ ځمکه فرش لپاره د هستوگنی د خلقو).

تفسیر: چه خلق په سکون او اطمینان پری ولگوی او هستوگنه پری وکری او په آرامی او هوسانی (راحت) سره ناسته ملاسته پکبښی وکری.

وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا ﴿٥٣﴾

او (آیا نه دی گړځولی مونږ) غرونه میخونه (بلکه گړځولی دی مونږ غرونه د ځمکی میخونه چه په سبب د هغو برقراره ده).

تفسیر: لکه چی یو شی د میخونو په وهلو سره ټینگیږی او نه سره بیلپیږی او نه له خپل ځای څخه دی خوا او هغی خوا ته خوځیږی هم دا راز (قسم) د ځمکی هغه ابتدائی خوزیدل او سره بیلیدل د غرونو د شته والی په سبب شول او د الله تعالیٰ په امر ئی په ښکاره ډول (طریقه) یو راز (قسم) آرام په برخه شو.

وَوَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ۝

او پیدا کړی یی مونږ تاسی جوړه (نر او ښځه).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د نارینه د سکون او راحت او هوسانی (آرام) او وخت تیروولو دپاره ښځه د ده جوړه کړی ده لکه چه د «الروم» په دریمی رکوع ۲۱ آیت ځمونږ د دغه تفسیر کښی داسی یو آیت شته ﴿وَمِنَ الْآيَاتِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ یا به له ازواج څخه مراد راز راز (قسم قسم) اشکال (انواع اقسام) او نور شیان مراد وی.

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝

او گرځولی دی مونږ خوب ستاسی قطع د کارونو آرام راحت (د ابدانو د تاسی).

تفسیر: یعنی سری چه په اوږدی ورځی کښی له ډیر کاراو بار او خوځیدو ستړی ستومانه کیږی نو هر کله چه اوده شی نو ګرده (توله) ستومانی او ستړتیا ئی لری کیږی ګواکی خوب د آرامی او هوسانی (راحت) نوم دی وروسته له دی د خوب په مناسبت شپه هم یادپیږی.

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ۝

او گرځولی ده مونږ شپه لباس (پټوونکی د هر څیز په تیاری خپلی سره).

تفسیر: همغسی چه سری پخپلو جامو سره ځانونه پټوی ګواکی د شپې تیاره هم د خلقو پرده ساتی او هغه چاری چه د پټیدلو وړ (لائق) وی زیاتره ئی د شپې په تیاره کښی کولی شی په هسی او ښکاره ډول (طریقه) هم سری له ورځی څخه زیاتره د شپې له مخی د یخنغ او نورو شیانو لامله (له وجی) جامی اغوستلو ته اړ (مجبور) او محتاج کیږی.

وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝

او گرغولی ده مونږ ورغ (وقت د طلب د) معاش (او د کارونو).

تفسیر : زیاتره هر راز (قسم) چاری او گتی د ورغی له مخی کیږی چه له هغو شخه هر شوک د خپل کور او کهول حوائج او اړتیاوی (محتاجی) لری او خپل زړه داده کوی. د شپي او ورغی په مناسبت د آسمان او لمر خبره هم کیږی یا دا چه د غمکی په مقابل کښی د آسمان بیان هم کاوه شی.

وَبَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شَدَادًا ۝

او جوړ کړی دی مونږ د پاسه د تاسی اووه محکم (اسمانونه چه نشته پکښی هیڅ نښه د خلل او د زوال).

تفسیر : یعنی اووه کلک آسمانونه جوړ شوی دی چه سره له دومره زیاتو پیړیو مدتو د تیریدلو اوس هم د پخوا په شان دی او هیڅ یو کندو په کښی نشته او داسی تینگ او کلک دی چه له سره نه نریږی او هیڅ یو چاود او درز په کښی نه ښکاری.

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ۝

او گرغولی پیدا کړی ده مونږ (په آسمان کښی) دیوه روښانه .

تفسیر : یعنی لمر چه تودوخی او رڼا دواړه اوصاف په کښی شته.

وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَبَّاجًا ۝

او نازلی راښکته کړی دی مونږ له نښیغونکیو (نچورونکو) او ورونکیو (وریغو) شخه اوبه ډیری توښیدونکی پاکی صافی.

تفسیر : شخیدونکی ورغی یا غغولی هواوی.

لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ۖ وَجَعَلْنَا الْفَأَاقِ ۝

لپاره د دی چه راویاسو مونږ په هغو (اویو) سره دانی او واښه او باغونه یو له بل سره گڼ نژدی.

تفسیر : یعنی خورا (دیر) گڼ باغونه یا دا چه په یوی ځمکی کښی ئی راز راز (قسم قسم) ونی او باغونه شته کړی دی.

تنبیه : د قدرت عظیم الشانی نبی ئی ویلی او ښکاره کړی ئی دی چه هغه الله جل جلاله چه داسی قدرت او حکمت لری آیا بیا تاسی نشی ژوندی کولی؟ او د حساب او کتاب دپاره ستاسی پورته کول کومه مشکله او سخته خبره ده بلکه نه ده آیا دا خبره به د هغه له حکمت څخه غلطه نه وی چه دومره لویه دنیا او دیر شیان هم داسی گډوډ پریردی، هیڅ نتیجه او گټه (فائده) تری څرگنده (ښکاره) نشی؟ په رښتیا سره ښائی چه د دنیا د دی طویلی سلسلی او اوږد لړ پایی او د دی گډو وډو شیانو کومه ښکاره نتیجه هرورمو (خامخا) وی چه هغه ته مونږ (آخرت) وایو. لکه چه وروسته تر خوبه ویښتیا او په شپې پسی ورځ راځی نو هم داسی پوهیږی. چه په دنیا پسی د آخرت راتلل هم یقینی دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفِصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ۝

بیشکه ورځ د فیصلی (په مابین د خلقو کښی قیامت دی) وقت (مقرر لپاره د ثواب او عقاب په حکم د رب ستا).

تفسیر : د فیصلی ورځ به هغه وی چه ښه او بد داسی سره بیخی په کښی بیلپیری چه په هیڅ ډول (طریقه) اشتراک او اجتماع به پکښی پاتی کیږی. هره نیکی خپل معدن ته او هره بدی خپل مرکز ته ورځی. ښکاره ده چه داسی کامل امتیاز او افتراق په دی دنیا کښی نشی کیدی. ځکه چه د دی دنیا گرد (تول) موجودات لکه ځمکه آسمان، لمر، سپوږمی، شپې، ویډیل، ویښیل، وریځ، وریا، باغ، نارینه ښځه ووړکی او نور د ښو او بدو سړیو په منځ کښی سره گډ او مشترک دی. او کافر او مسلمان دواړه له دغو وسائلو او وسائظو نه یو رنگ منافع او گټی اخلی. نو ځکه د دی شیانو د بیلولو دپاره یوه بیلوونکی ورځ یوم الفصل په کار ده چه هغه د دی موجوده نظام عالم په پای (آخر) کښی ده او د هغه وخت تعین او مقرری د الله تعالی په ازلی او ابدی علم او پوه کښی معین او تاکلی (مقرر) دی. چه د هغه لړ څه تعریف اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی فرمائی چه

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ مَا تَأْتُونَ أَقْوَابًا ۝۱۹

هغه ورغ چه وپوکل شی (دوهم غلی) په صور (شپیلی) کښی نو راعی به تاسی دلی دلی (له قبرونو نه موقف ته)

تفسیر : یعنی دیر زیات غوندونه او فرقی سره تولیپی چه د هغوی ویشونه د هغو په چارو، عقائدو او اعمالو پوری تړلی او مربوط دی.

وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ۝۲۰

او پرانستلی څیری به شی آسمان (په دغه ورغ د قیامت کښی) نو شی به دروازی دروازی.

تفسیر : یعنی آسمان به داسی وپرانستلی او توتی توتی شی چه له لری به دروازی پکښی ښکاری د دی خبری تائید په یوه بل آیت سره هم کیپی چه د فرقان په دریمی رکوع څمونږ دغه متبرک تفسیر کښی ئی داسی لولو. ﴿وَيَوْمَ تُنْفَخُ السَّمَاءُ كَمَا تَبْطُلُ السَّيِّدَةُ يَوْمَ يَوْمِ يَوْمِ لَوْلَا﴾

وَسَيُورِ الْجِبَالُ الْكَاسِبَاتُ لَأَجْلِ آيَاتِنَا ۝۲۱

او روان به کرل شی غرونه نو شی به لکه سراب (شگی گل څلیدونکی ځمکه لکه اوبه).

تفسیر : لکه چه په څلیدونکو شگو باندی له لری څخه د اوبو گمان کیپی هم داسی په هغو غرونو باندی فهم اټکل کاوه شی ځکه چه هغه به غرونه نه وی بلکه د شگو گل (سراب) به وی.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ۝۲۲ لِلظَّالِمِينَ مَا يَأْتُونَ ۝۲۳

بیشکه دوزخ چه ځای د انتظار (د کتو لپاره د تیریدونکیو دی) سرکشو لره د ورتللو او د هستوگنی ځای دی

تفسیر : یعنی دوزخ د شریرینو په انتظار کښی دی او هلته د دوی د ورتللو او د هستوگنی ځای دی یا بیشکه دوزخ څارونکی دی او ځای د تیریدلو د خلقو دی نو مؤمن به تری تیر شی او کافر به پکښی پریوځی.

لَيْثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٣٧﴾

خُند (ایسارتیا) کونکی به وی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی ډیری زمانی (بلکه همیشه به په کښی پاتی کیږی).

تفسیر : چه د شمیرلو میچ ئی نشته سره له دی چه ډیری زمانی او پیری تیریږی خو د دوی مصیبت به پای (آخر) ته نه رسیږی.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٣٨﴾ إِلَّا حِيمًا وَغَسَاقًا ﴿٣٩﴾

نه به خکی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښی سره (هوا اوبه) او نه د خښلو (یخ) خیز. مگر پرته (علاوه) له ډیرو تودو اوبو او بهیدونکیو زوو له وینو سره (د دوزخیانو له زخمونو).

تفسیر : یعنی نه د یخنی راحت او هوسانی (آرام) مومی، نه به د خښلو کوم خوند هغوی ته پیدا کیږی یواځی تودی اوبه وررسیږی چه له هغو خڅه د هغوی خولی سوځی او کولمی ئی پری کیږی او له گیدی خڅه د باندی لویږی او بل هغه تکی زیری بهیدونکی زوی وررسیږی چه د نورو دوزخیانو له پرهاړو خڅه راووځی الله تعالی مو له دی او له نورو دنیوی او اخروی هر راز (قسم) ربرو (تکلیفونو) خڅه وساتی.

جَزَاءً وَفَاءً ﴿٤٠﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٤١﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَابًا ﴿٤٢﴾

جزاء (ورکوله شی دغو سرکشانو ته) موافقه (له اعمالو د دوی سره) بیشکه وو دوی (په دنیا کښی) چه نه ویریده امید هیله ئی نه لرله د حساب (خڅه چه منکر ؤ له بعث نه) او دروغ ئی گڼل آیتونه غمونږ

تفسیر : یعنی د هغه شی چه دوی نه ویریدل او هیله (امید) ئی چه دوی نه لرله هم هغه وردمخه شو او هغه خبره چه دروغ ئی بلله پخپلو سترگو ئی ولیدله اوس گورو چه دوی خڅه تکذیب او انکار کوی.

وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿۷۸﴾

او هر خیز (له طاعته او معصیته) شمیرلی دی مونږ هغه په لیکلو سره (په لوح محفوظ کښی لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنی هر خیز د الله تعالیٰ په ازلی او ابدی علم او پوه کښی شته او د هغه د علم محیط سره سم د لوح محفوظ په دفتر کښی لیکلی دی هیڅ یو ښه او بد کار د الله تعالیٰ د علم له احاطی څخه د باندی نه دی د یوی وړی او ذری پوښته او شمیر هم کوی. او یوه ویل شی دغو منکرانو سرکشانو ته په آخرت کښی په وقت د وقوع د عذاب کښی پر دوی باندی د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه داسی چه

فَذَوْقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿۷۹﴾

پس وشکک (سزا خپله) چه له سره نه زیاتوو مونږ پر تاسی پرته (علاوه) له عذابه (د پاسه په بل عذاب باندی).

تفسیر : یعنی همغسی چه تاسی په تکذیب او انکار کښی تیری او وړاندی تگ کوی نو که بی واکه مرگ او مړینه. تاسی ته درپښه شی تل به مو هم دا وړاندی تگ وی. اوس د لویو ربرو (تکلیفونو) خوند وشکک! مونږ به هم ستاسی عذاب داسی زیاتوو چه هیڅ تخفیف او سپکتیا به په کښی نه وی. او د یوه عذاب د پاسه به بل عذاب درکاوه کیږی. او دغه آیت ډیر سخت دی له آیتونو د قرآنه په حق د دوزخیانو کښی اوس الله تعالیٰ اعظم برهانه و اعلیٰ شانه د مؤمنانو کرامت داسی بیان فرمائی

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿۸۰﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿۸۱﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿۸۲﴾

بیشکه خاص متقیانو ته (په آخرت کښی) حای د خلاصی بری کامیابی دی باغونه (د میوی) او د انگورو (ونی) دی او پیغلی انارتیونی همغولی دی.

تفسیر : یعنی داسی انارتیونی پیمخی پیغلی چه دوی د خپل پیغلتوب، وروستنی میچ ته رسیدلی وی. او گردی (تولی) په یوه عمر (منگ) او یوه ونه وی متقیانو ته ورعنایت کیږی.

وَأَسَٰدِهَاقًا ۝۱۷

او (متقیانو ته په جنت کېږي د شراب طهور) پیالی ډکې تر څنډو (غاړو) دی.

تفسیر: یعنی د پاکو خوړوبي (شراب طهور) په څنډو (کنارو) اوښتی جامونه به پر متقیانو مؤمنانو ور څښولی کېږي.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِدًّا ۝۱۸

نه آوری په دغه (جنت کېږي متقیان) لغو چټی (بیکاره) خبری او نه دروغ.

تفسیر: یعنی په جنت کېږي چټی (بیکاره) خبری اتري نه وی. او ملندی نه پکښی اوریدلی کېږي. درواغ او فریب او درغلی (خیانت) په کېږي نه وی. نه څوک له چا سره جنگ جنجال کوی ځکه چه هلته د جگړی او شخړی هیڅ یوه پېښه نه وی او نه څه ضرورت ورته واقع کېږي.

جَزَاءً مِّنْ رَبِّكَ عَطَاءٌ حَسَابًا ۝۱۹

(جزاء به ورکوله شی متقیانو ته) جزاء ورکول له ربه ستا نه عطاء ډیره (په حساب د اعمالو سره).

تفسیر: یعنی د یوی یوی ذری شمیر به کېږي او ښه بدل او کافی اجر ئی د دوی د رب او پالونکی له جانبه ورکاوه کېږي. هسی رب اکرم شانه واعظم برهانه.

رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمٰنِ

چه رب د آسمانونو او (رب د) ځمکی او (رب د) هغو شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو (ځمکی او آسمان) کېږي دی ډیر مهربان دی.

تفسیر: دغه جزاء او بدل یواځی د الله تعالیٰ رحمت او لورینه (مهربانی) ده کنه د هیچا په الله تعالیٰ باندی زور یا پور (قرض) او حق نشته که سری د خپلو ښو اعمالو او چارو په وسیله له عذاب او ربړو (تکلیفونو) څخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا خو لوی بری او سخت مشکل کار

دی. پاتی شو جنت نو دا پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د خالصی لورینی (مهربانی) او فضل او مرحمت شخه مشکل دی. که جنت محمودی د بنو چارو په صله او عوض کینی راکوی نو دا د هغه یوه بله مهربانی ذره نوازی او عزت افزائی ده.

لَا يَبْلُغُونَ مِنْهُ حَطَابًا ﴿٢٥﴾

نه به مالکان کیری (د شفاعت، نه به توانیږی خلق) له دغه (الله) سره د خبرو کولو.

تفسیر : یعنی نه به قادریږی هیڅوک چه خبری وکری له الله سره له ویری یا نه به مالکان کیری د شفاعت دپاره د چا مگر خو په اذن د الله تعالیٰ، او سره له دومره لطف، مرحمت د هغه الله تعالیٰ عظمت، جلال او لورینه (مهربانی) داسی ده چه هیڅوک د الله تعالیٰ په مخ کینی خبری نشی کولی او شوندی نشی خوځولی.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا ﴿٢٦﴾

په هغی ورځی (د قیامت) کینی چه ودیږی روح او د ملائکو صفونه صفونه.

تفسیر : له روح شخه مقصد گرد (تول) ساکینان (جاندار) دی یا به له هغه شخه (روح القدس) مراد وی چه حضرت جبریل علیه السلام دی. او د ځینو مفسرینو په تصور او جاج له دی شخه لوی روح (روح الاعظم) مراد ده چه ډیر ارواح له هغه شخه جوړ او منشعب شوی دی. والله اعلم.

لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٢٧﴾

نه به کوی خبری (هیڅوک له ویری په باب د شفاعت کینی مگر) پرته (علاوه) له هغه چه اذن حکم وکری ده ته رحمن (د خبرو یا د شفاعت) او ویلی ئی وی صواب ښه خبره (په دنیا کینی چه لا اله الا الله ده).

تفسیر : یعنی په هغه دربار کینی هر څوک هر څه چه وائی د هغه الله تعالیٰ په اذن او حکم اشاره وائی او څه چه وائی هم داسی خبری کوی چه د ویلو او کولو وړ (لائق) او خورا (ډیر) (درستی) او معقولی وی. لکه د کوم غیر مستحق سپارښت نه کوی په هغه ورځ کینی او د الله تعالیٰ په حضور کینی به د سپارښت وړ (لائق) یواځی هغه څوک کیدی شی چه په دنیا کینی له

رشتینو او جوتو خبرو څخه زیاتره رشتیا او جوتی خبری ئی له خولی څخه وتلی وی او د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ئی ویلی وی یعنی مسلمان وی نه کافر ولی چه نه کوی شفاعت مگر خو د مستحق مومن ای الله تعالی تل دا کلمه څمونږ په ژبو جاری لره!

ذَلِكَ الْيَوْمِ الْحَقِّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ مَا بَاءً ﴿۳۹﴾

دا هغه ورځ ده حقه پس هر هغه چه اراده وکړی نیسی طرف د رب خپل ته مرجع (ځای د ورتلو په طاعت سره پس ودی نیسی شو مأمون شی له عذابونو).

تفسیر: یعنی هغه د قیامت ورځ خامخا راتلونکی ده اوس هر هغه څوک چه خپلی ښه او بهتری غواړی ښائی چه د هنی ورځی دپاره ځان تیار کړی او په زړه پوری تیاری ورته ونیسی!

إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَلَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿۴۰﴾

بیشکه مونږ چه یو ویروو مونږ تاسی (ای کفارو) له یوه عذاب راتلونکی نژدی څخه (چه عذاب د آخرت دی) هغه ورځ چه وبه وینی هر سری هر هغه څه چه په مخ کښی لیږلی ده دواړو لاسو د ده (عمل د خیر وی که د شر جزاء به ئی مومی) یعنی ښه او بد، وړاندنی، وروستنی چاری او اعمال ئی وروړاندی کیږی. او وبه وائی کافر (په ورځ د قیامت کښی) کاشکی چه وی زه خاوری.

تفسیر: یعنی کاشکی زه خاوری وی په دنیا کښی چه هیڅ کله پیدا شوی نه وی! ځکه چه د هم دغه پیدایښت له سببه د حساب او کتاب په عذاب اخته شوی یم او چا ویلی دی خاوری شوی وی په دی ورځ کښی چه هیڅ بیا پیدا شوی نه وی.

تمت سورة النبأ بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة النازعات مکیه وهی ست و اربعون آية و فيها ركوعان رقم تلاوتها (۷۹) تسلسلها حسب النزول (۸۱) نزلت بعد سورة «النبأ»

د «النازعات» سورت مکی دی (۴۶) آیته (۲) ركوع لری په تلاوت کښی (۷۹) په نزول کښی (۸۱) سورت دی وروسته د «النبأ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالزُّعَاتِ غَرَقًا ۱ وَالنَّشِطِ نَشْطًا ۲

قسم دی (په ملائکو) سخت وښکونکیو (ارواحو د کفارو لره) سخت وښکل (او قسم دی) په ملائکو آسان وښکونکیو (ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)

تفسیر : یعنی قسم دی په هغو پښتو باندی چه د کافرانو په رگونو کښی ورننوځی او د هغوی ارواح په راښکلو سره له سرونو د گوتو او نوکونو نه په دیره سختی سره ویاسی یا قسم دی په ستوریو غځلیدونکیو باندی له مشرق نه مغرب ته.

(وَالنَّشِطِ نَشْطًا) : او قسم دی په ملائکو وښکونکیو ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل

یعنی هغه پښتې چه له مؤمنانو څخه د روح غوټه پرانیځی او بیا دوی په دیری خوښی سره د پاکۍ نری په لوری ورغځلی. خو په یاد نی ولری چه دا ذکر د روح دی او د بدن نه دی لنده نی دا چه ښه سری په دیری خوښی سره د پاکۍ نری په لوری ورغځلی او بد سری تری تنهتی نو نی په راښکودلو سره بیرته بیانی یا قسم دی په هغو ستوریو باندی چه وځی له یوه برجه بل برج ته.

وَالسَّبِطِ سَبًّا ۳ فَالسَّبِطِ سَبًّا ۴

او (قسم دی) په تیزو غوټه وهونکیو (ملائکو په تعمیل د احکام الله) تیز غوټه وهل نو قسم دی په وړاندی کیدونکیو (ملائکو) باندی وړاندی کیدل (په ارواحو د مؤمنانو جنت ته).

تفسیر : یعنی هغه پښتې چه روح له ځان سره اخلی او د ځمکی څخه د آسمان په لوری په داسی سرعت او سهولت سره غځلی لکه چه بی له کوم تکلیفه په اوبو باندی گزندی لامبو وهی بیا نو د دی ارواحو په باره کښی هر هغه امر چه د الله تعالی له خوا کیږی د هغه په ځای راولرو ته په دیر شوق، ذوق او تلوار سره ورغځلی یا قسم دی په تسبیح ویونکی باندی په تسبیح ویلو سره یا په هغو ستوریو باندی قسم دی چه وړاندی کیږی یو له بل نه په تللو راختلو او نورو.

فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ۵

پس (قسم دی) په تدبیر جوړوونکیو (ملانکو) د حکم د الله (په دنیوی چارو کښی جواب د قسم دا دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسی لپاره د حساب او کتاب).

تفسیر : یعنی وروسته له هغه د دی ارواحو په نسبت که د ثواب حکم کیږی که د عقاب د دی دواړو احکامو تدبیر او انتظام په هم دغو پرښتو پوره اړه (تعلق) لری. او د هر حکم په کولو سره مشغولیدو، یا به مطلقاً له هغو پرښتو څخه مراد وی چه د عالم تکوین په انتظام او تدبیر باندی مسلطی دی، ښکاره خبره خو هغه رومبنی خبره ده. د «النازعات» او د «الناشاطات» او د نورو داسی کلمو د تعیین په نسبت نوری خبری او اثری هم ډیری کیږی او د هغو په تعیین او تاکلو (مقررولو) کښی ډیری ویناوی دی نو خو مونږ د الله ښلی مترجم په خوښه (مذاق) دا خبری لیکلی دی لکه چه پاس مو په ترجمه کښی اشاره وکړله. جواب د دی قسمونو محذوف دی یعنی قسم دی چه خامخا به راپورته کړی شی تاسو لپاره د حساب او کتاب.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۶ تَتَّبِعَهَا الرَّادِفَةُ ۷ ط

هغه ورځ چه ولرځیږی لرځیدونکی (چه اوله شپیلی ده) پس راځی پس له دی نه هغه وروسته راتلونکی (چه ثانی نفخه ده)

تفسیر : یعنی د قیامت ورځ کښی به ولرځیږی غرونه او ځمکه له اول ځلی شپیلی او صور له پوکلو څخه. حضرت شاه صاحب لیکي چه پرله پسې ځمکه لرځیږی ډیرو مفسرینو له «رادفة» څخه مراد دوهم صور او شپیلی اخیستی دی. والله تعالیٰ اعلم. او په منځ د دواړو نفخو کښی به څلویښت کاله وی چه په اوله شپیلی سره تول مخلوقات مری او په دوهمه شپیلی سره به گرد (تول) مخلوقات بیا ژوندی کیږی.

قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ۸ لَا أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۹

زړونه (د منکرانو د بعث) په هغی ورځی کښی به بی قراره رپیدونکی ویریونکی وی. سترگی د هغو به سپکی ذلیلی ښکته وی (له ویری).

تفسیر : یعنی د پریشانی او ویریدلو له سببه به زړونه ریږی او ځانونه به لرځیږی د دوی سترگی

به خواری او سپکی او شکته وی او د ذلت او ندامت او پشیمانی گردی (تولی) نشی به په هغوی کښی له لری ښکاری.

يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَاغِرَةِ ۝۱۱ ءَاِذَا الْكُنُوزُ عَطَمَتْنَا خَيْرًا ۝۱۲
قَالُوا اِنَّكَ اِذَا كُنْتَ اَخْسَرَةَ ۝۱۳

وایی به (دغه منکران د بعث تمسخرأ) آیا مونږ به بیا وگرځولی شو په رومبی حالت (بیا به ژوندی کیږو؟) آیا کله چه وگرځو مونږ هډوکی زاړه ریژیدونکی (نو بیا به هم ژوندی کیږو؟) وویل (منکرانو تمسخرأ) دغه (گرځیدل ځمونږ ژوندون ته) په هغه وقت کښی گرځیدل نقصانمن زیانمن دی.

تفسیر : یعنی د هدیری په ژوره (خکته) کښی له خښیدلو څخه وروسته به بیا څنگه مونږ ژر تر ژره بیرته ژوندی کیږو؟ مونږ خو په دی خبری نشو پوهیدی چه په رژیډلی زاړه هډوکی کښی به بیا څنگه روح ننوځی؟ که داسی کومه پښه وشی نو بیا به ژوندی کیدل ډیر ضرر لرونکی او زیانمن وی. ولی چه مونږ هغه ژوندون لره څه تیاری نه دی کری او هیڅ شی او سامان نه ورته لرو. دا خبری دوی په ملندو او مسخرو سره کوی او داسی ښکاری وی چه مسلمانان ځمونږ په نسبت داسی ویناوی کوی او حال دا دی چه تر مرینی وروسته بیا هیڅ ژوندون نشته نو د دی ژوندون او زیان خبره بالکل مهمله او چتی (بیکاره) ده. نو بیا فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چه سخت مه گنئ قیامت څکه چه

فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ۝۱۴ فَاِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ ۝۱۵

پس بیشکه دا (ثانی نفعه) خو پوکل یو دی (ډیر آسان چه پری ژوندی کیږی گرد (تول) مخلوقات) پس ناڅاپه وی به دغه (خلق تول) په مخ د ځمکی (پس له مرگه).

تفسیر : ځینی د «ساهره» مصداق شام بولی او ځینی ئی د دوزخ نوم گنئ یعنی منکر خلق دا خبره ډیر سخته گنئ. او حال دا دی چه داسی چاری پاک الله ته ډیری آسانی دی تر دی چه د یوی سلگی وهلو په میچ دا گردی (تولی) چاری کیدونکی دی. یعنی د یوی چنی او د صور په پوکلو سره بی له ډیله گرد (تول) پخوانی او وروستی مری له ځمکی څخه د حشر په دگر کښی سره تولیږی. وروسته له دی یوه لنده خبره او لږ په قهر کیده دوی ته ورپه یادوی چه په جهان او

نری کنشی یو لوی متکبر او خورا (دیر) لوی باچا ته کړی شوی وه او منکرینو ته دا پینه ور په زړه کوی چه له تاسو څخه د مخه د نورو منکرانو او متکبرانو او کافرانو حال څرنگه ؤ؟ او په څه څه جزاؤ رسیدلی دی؟.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى ۱۵

آیا راغلی ده تاته (ای محمده! بلکه بیشکه رسیدلی ده تاته ای محمده!) خبره د موسی (چه پری متسلی شی ای محمده! او زیری ورکړی مؤمنانو ته په نعیم او منکرانو ته په جحیم).

تفسیر: دا قصه په څو څو ځایونو کنشی په تفصیل سره ذکر شوی ده. یعنی په تحقیق راغلی ده تاته خبره د دغه موسی.

إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ۱۶

کله چه ور غږ کړ دغه (موسی) ته رب د ده په پاچه کنده میدان د طوی کنشی.

تفسیر: یعنی د طور له غره سره نژدی. او موسی ته الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی امر وفرمایه چه.

إِذْ هَبَّ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۱۷ فَقَالَ هَلْ لَكَ إِلَٰهٌ إِلَّا أَنَا تَزَكَّىٰ ۱۸ وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخَسَّىٰ ۱۹

لار شه (په رسالت ځما) طرف د فرعون ته چه بیشکه ده سر غړولی (تجاوز ئی کړی) دی (له احکام الله). نو ووايه ورته آیا مينه لری ته په طرف د دی چه پاک شی له شرک او معاصی نه). او (رغبت لری دی ته چه) لاره دروښیم تاته طرف د رب ستا ته پس وویریری ته (له عذابه).

تفسیر: یعنی که ته خپل ښه والی او اصلاح غواړی، نو زه د الله تعالیٰ په امر ستا اصلاح

کولی شم، او داسی لاره درېنیم چه پر هغی باندی له تلوو شخه ستا په زړه کښی د الله تعالی ویره او د هغه کامل معرفت تینگ شی، ځکه چه د ویری شته والی بی له پوره معرفت متصور نه دی. ښکاره شوه چه د حضرت موسی علیه السلام له بعثت شخه مقصد د فرعون اصلاح هم وه او یواځی د بنی اسرائیلو نجات او ژغورنه (ساتنه) له قیده نه وه. پس موسی علیه السلام فرعون ته ورغی او هغه تری معجزه وغوښته.

فَارَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ ﴿٤٠﴾

پس وښودله (موسی) دغه (فرعون ته) معجزه لویه (همسا او سپین لاس او نور).

تفسیر: یعنی هلته رسیللی د الله تعالی پیغام نی ورساوه. او موسی فرعون ته د حجت د تمامولو دپاره له گردو (تولو) شخه لویه معجزه له همسا ځنی د ښامار جوړول وروښودل.

فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٤١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٤٢﴾

پس تکذیب وکړ (فرعون د موسی) او وئی نه مانه بیا نی شا کړه (له ایمانه) لار په ډیره بیره سره (په فساد پسې)

تفسیر: یعنی هغه ملعون فرعون نه وو منونکی. او په دی فکر کښی ولکید چه ډیر سری سره راتول کړی او کودگران ولتوی او پر دی باندی نی وگماری چه د موسی علیه السلام د معجزاتو مقابله په سحر سره وکړی.

فَحَشْرَةٌ قَنَادَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴿٤٤﴾

پس (فرعون گرد (تول) ساحران) راتول کړل پس غږ نی وکړ. پس وویل (فرعون داسی چه) زه رب پالونکی ستاسی یم ډیر لوی لوړ (اوچت).

تفسیر: یعنی له گردو (تولو) شخه لوی رب خو زه یم نو دا موسی علیه السلام د کوم رب رسول او استاځی دی؟ معاذ الله.

فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ﴿٤٥﴾

پس ونیو دغه (فرعون لره) الله په عذاب (د حرق) د آخرت او (په عذاب د غرق د دنیا).

تفسیر : یعنی دلته د دنیا په اویو کښی دوب شو او هلته د عقبی په اور کښی سوخی.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَنْ يَخْتَشِي ۞

بیشکه په دغه (اغراق او احراق) کښی خامخا عبرت دی هغه چا لره چه ویریوی (له الله نه).

تفسیر : په دی قصی کښی ډیری خبری د سنجولو (فکر کولو) او عبرت او نصیحت اخیستلو دپاره شته په دی شرط چه د سری په زړه کښی لوڅه د الله تعالی ویره وی. (ریط): د موسی علیه السلام او د فرعون قصه په منع کښی استطراداً راغلی ده. وروسته له دی نه بیا هغه مضمون د قیامت په لوری اوری. لکه چه اوس د قیامت منکرانو ته الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی

أَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمَّ السَّمَاءِ بِنُهَا ۞

آیا تاسی ډیر سخت یی د پیدائښت لامله (له وجی) که آسمان؟ جوړ کری دی (الله) دغه (آسمان).

تفسیر : یعنی د تاسی پیدا کول هغه هم وروسته له دی نه چه یو ځلی پیدا شوی یی له ځمکی او آسمانونو او غرونو او سیندونو او نورو موجوداتو څخه گران دی. کله چه تاسی د داسی لویو لویو شیانو خالق او مالک الله تعالی پیژنی، بیا نو په خپلو بیا پیدا کینلو کښی ولی تردد او شبهه لرئ! جوړ کری دی الله آسمان.

رَفَعَ سَكِّهَا فَسَوَّيْهَا ۞ وَأَغْطَشَ لَيْكَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَيْهَا ۞

پورته کری دی (الله) چت لوړوالی (اوچتوالی) د هغه (آسمان) نو سم صاف بی عیبه ئی کر. او توره تیاره ئی کره شپه د دغه (آسمان) او راوئی ایسته ورځ رفا د دغه (اسمان).

تفسیر : یعنی په آسمان کېنې فکر ووهئ! چه څومره زیات هسک او اوچت دی؟ څرنګه کلک او مضبوط دی؟ په څه اندازه منظم او مرتبې عیبه او بی نقصانه دی؟ څنګه صاف او هوار دی؟ څه ډول (طریقه) انتظام او تدوین او ترتیب د هغه په موجوداتو او مربوطاتو کېنې شته؟ د هغه له لمر او سپوږمې او ستوریو څخه څومره ګټې (فائده) اخلي؟ او په څه اندازه د اوقاتو او اطرافو په پیژندلو او نورو شیانو کېنې ورځنې ګټور کېږئ! د آسمان نندارې ته د ورځې له خوا او د شپې له خوا بیل بیل څیر شئ چه څرنګه درېکارې. او د تعجب او د حیرت وړ (لائق) در برېښی؟.

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ﴿۷۹﴾

او ځمکه وروسته له دغه (پیدایښت د آسمان) صافه وغوړوله (الله) دا (ځمکه).

تفسیر : یعنی د ځمکې او د آسمان له منځه کوم یو وړاندې او کوم یو وروسته جوړ شوی دی؟ د دی په نسبت وړاندې له دی نه په بل کوم ځای کېنې څه خبرې شوی دی ځمونږ د دغه تفسیر د حَمَّ السَّجْدَةِ سورت وګورئ!.

تنبیه : «راغب» د «دحی» معنی د یوه شی له خپل اصلی ځای څخه بیرته کول او په بل ځای کېنې کېښودل لیکلی دی. نو ښائی له دی لفظ څخه دلته د هغو تحقیقاتو په لوری اشاره وی چه نن ورځ د پوهانو تحقیقات دی ځای ته رسیدلی دی چه ځمکه په اصل کېنې د کوم لوی سماوی جرم کومه برخه ده چه له هغه څخه بیله شوی ده والله تعالیٰ اعلم بالصواب. اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه د ځمکې د غوړولو لږ څه نور تشریح داسې فرمائی

أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءًهَا وَمَرْعَهَا ﴿۸۰﴾

را ایستلی دی (الله) له دغې (ځمکې) څخه اوبه د دی او واښه ورشو د دی.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ سیندونه او چینې بیولې دی او د هغو اوبو په وسیله ئی قسم قسم نباتات، واښه پیدا کړی دی

وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا ﴿۸۱﴾

او غرونه (په مخ د ځمکې) ودرول ثابت محکم کړل (الله) هغه (غرونه)

تفسیر : چه له خپل ځای څخه نه خوځېږی. او د ځمکې مخصوص اضطرابات او خوځېدل ئی هم ورک کړی دی او دغه اثبات د ځمکې او جریان د اوبو پری او ایستل د محصولاتو تری کړی دی الله اکرم شانه واعظم برهانه.

مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۞

دپاره د نفعی ستاسی او دپاره د نفعی د چارپایانو ستاسی (ای بندگانو ځما!)

تفسیر : یعنی که دا انتظام نه وی نو ستاسی او ستاسی د حیواناتو چاری به څرنګه پوره کیدی؟ د دی گردو (تولو) شیانو له پیدا کولو څخه ستاسی د اړتیاؤ (احتیاج) پوره کول راحت او هوسائی (آرام) رسول او نوری ګتی مراد دی. نو ښائی چه تاسو د هغه حقیقی منعم شکر اداء کړئ او وپوهیږئ چه هغه حکیم برحق او قادر مطلق چه داسی لوړ (اوچت) انتظامات او لوی ترتیبات کولی شی د تاسو په رژیملو هدوکیو کښی هم روح پوکلی شی ښائی چه سری د الله تعالی د قدرت اقرار وکړی او د ده د نعمتونو شکر په ځای راوړی! که نه د قیامت په ورځ سخت پریشان او خپه کیوی کله چه د ده گرد (تول) اعمال ورواندی شی او د افسوس او د حسرت ګوتی وچیی. لکه پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَةُ الْكُبْرَى ۞ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَى ۞ وَبَرَزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى ۞

پس کله چه راشی آفت بلا لویه (قیامت یا وقت د ورنگ د کفارو جحیم ته او د مؤمنانو نعیم ته) په هغه ورځ به یاد کړی انسان هغه څه چه کړی ئی وی (که خیر وی یا شر په دنیا کښی) او څرګند (ښکاره) به کړی شی دوزخ هر هغه چاته چه وینی ئی (د لیدلو خاوند وی).

تفسیر : یعنی دوزخ به داسی په عام منظر کښی راویست شی چه هر لیدونکی به ئی وینی او هیڅ یو غر او یوه پرده به په منځ کښی نه وی.

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿۲۸﴾ وَاشْرَاهِيَ الدُّنْيَا ﴿۲۹﴾

پس هر هغه چه سرکشی کری وی (په کفر سره) او غوره کری ئی وی ژوندون لږ خسیس (پر آخرت باندی).

تفسیر : یعنی دنیا ته پر آخرت باندی ترجیح ورکوی او هغه ښه گنی او غوره کوی ئی او آخرت بالکل هیروی.

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿۳۰﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ ﴿۳۱﴾ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿۳۲﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿۳۳﴾

پس بیشکه دوزخ هم دا (دوزخ د ده) د هستوگنی غای دی او هر هغه شوک چه ویریږی له ودریدلو (په مخ د) رب خپل او منع کری ئی وی نفس خپل له هوا فاحشاتو بدو غوښتنو څخه نو بیشکه جنت هم دا (جنت د ده) د هستوگنی غای دی.

تفسیر : یعنی هغه شوک چه د دی خبری لامله (له وجی) ویریږی چه زه یوه ورځ د الله تعالیٰ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره دریم. او د دی ویری لامله (له وجی) ئی د خپل نفس په خواهش ناکاره کار ونه کړ، او د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام ئی ومنل. او له نواهیو څخه ئی ځان وژغوره (وساته)، نو د هغه غای خامخا په جنت کښی دی.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسِمُهَا ﴿۳۴﴾

پوښتنه کوی له تا څخه (ای محمده! منکران) د قیامت چه کله به وی وقوع د هغه (قیامت).

تفسیر : یعنی ای محمده! منکران پرله پسې له تانه دغسی پوښتنی کوی چه آخر هغه گری کله راځی؟ او قیامت به کله رابکاره شی؟ او حساب او کتاب به کله قائمیږی؟.

فِيمَا أَنْتَ مِنْ ذِكْرِهِمْ ﴿۳۵﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا ﴿۳۶﴾

په څه کښې ئی ته (ستا څه کار دی) له ذکره پوهیدلو څخه د هغه (قیامت څخه بلکه تا لره علم نشته) خاص رب ستا ته ده انتهاء د دغه (علم د قیامت چه کله به وی)

تفسیر : یعنی د هغه پوره ورسول ستا کار نه دی که هر څومره پوښتنی وشی هیچا ته دا پته خیره ښکاره کیدونکی نه ده او د دی کار پوره علم الله تعالیٰ ته معلوم دی. حضرت شاه صاحب لیکي چه له ډیرو پوښتنو څخه هم دی ځای ته رسیدلی دی چه پرته (علاوه) له الله اکرم شانه واعظم برهانه نور څرک (تول) خلق تری بی خبر دی.

إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مِّنْ يَّحْشَاهَا ۗ

بیشکه ته (ای محمده) ویروونکی ئی د هغه چا چه ویریری له (عذاب د) هغه (قیامت) نه.

تفسیر : یعنی ای محمده ستا کار د قیامت د خبرو اورول او د خلقو ویرول دی که د چا په زړه کښې د بلی ورځی څه ویره وی یا د آخرت د ویری استعداد پکښې وی نو هغه به ویریری او د قیامت له خوفه ورته تیاری کوی ګواکی ستا د ویرولو د نتیجی اعتبار یواځی د هغو کسانو په حق کښې دی چه له هغو څخه د ګټی (فائدی) اخیستلو امید وی او اهلیت ئی لری، که نه نااهل سری له انجامه غافل شوی هم داسی په فضولو بحثونو کښې لوییری چه قیامت به کله او په کوم تاریخ او په کوم کال کښې واقع کیږی؟

كَانَ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا ۗ

ګواکی دغه (منکران) په هغی ورځی کښې چه ووینی دغه (قیامت داسی به ګټی) لکه چه نه ئی ؤ کړی ځنډ (ایسارتیا) (په دنیا یا قبورو خپلو کښې) مکر (په قدر د) ماښام آخر د ورځی یا په قدر د څانښت.

تفسیر : یعنی اوس خو شور لګوی چه د قیامت په راتلو کښې ولی دومره ځنډ (ایسارتیا) او ډیل وشو؟ ولی ژر نه راځی؟ مکر په هغه وقت کښې به دوی ته څرګنده (ښکاره) شی چه قیامت خورا (ډیر) ژر راغلی او هیڅ معطلی او ډیل په کښې پینښ شوی نه دی.

تمت سورة النازعات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة عبس مكية وهى (٤٢) آية وفيها ركوع واحد رقمها (٨٠) تسلسلها حسب النزول (٢٤) نزلت بعد سورة النجم

د «عبس» سورت مكى دى (٤٢) آيته (١) ركوع لرى په تلاوت كښى (٨٠) په نزول كښى (٢٤) سورت دى وروسته د «النجم» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم د قریشو له غځینو غتانو سره د اسلام په نسبت څه خبری کولی او دوی ئی پوهول په دی منع کښی یو پوند مسلمان عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه د دوی په خدمت ورحاضر شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم توجه ئی ځان ته وراپوله چه «یا رسول الله د دی آیت مراد څه دی؟ ماته له هغه څخه یو څه راوښیئ همغسی چه الله تعالیٰ تاته درښوولی دی!» حضرت د دی پانده له دی بی وخته پوښتنی څخه لږ خپه شو او ښائی چه د ده مبارک په زړه کښی داسی کومه خبره هم تیره شوی وی چه زه اوس په مهمو خبرو کښی مشغول او بوخت یم که د قریشو دا غتان په ښه ډول (طریقه) وپوهولی شم گوندی وی چه دوی د اسلام په لوری راشی او د دوی له سببه نور ډیر کسان هم مسلمانان شی او حال دا دی چه عبد الله بن ام مکتوم مسلمان دی او د هغه دپاره نور ډیر وقتونه هم شته چه په هغو کښی خپلی داسی پوښتنی وکری او تعلیم حاصل کری هغه نه گوری چه که زه له دغی باثرو او بارسوخو خلقو څخه سترگی واپوم او ده ته التفات وکرم نو ځما دا وضعیت به په هغو باندی لږ شاق تیر شی او شاید چه هغوی به بیا ځما خبرو ته لکه اوس غور و نه نیسی. لنده ئی دا چه دوی منقبض شول او د انقباض ښی د دوی په وچولی (تندی) کښی ښکاره شوی په دی خبره باندی دا آیت نازل شول. په روایاتو کښی راغلی دی چه وروسته له دی کله به چه دغه پوند د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی راتللو نو دوی به د ده زیات تعظیم کاوه او ورته ویل به ئی «مرحبا بمن عاتبنی فیه ربی».

عَبَسَ وَتَوَلَّى ۙ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۗ

وچولی (تندی) تریو کړ (محمد) او مخ ئی وگرځاوه د دی لامله (له وجی) چه راغی ده ته پوند (عبد الله او قطع ئی کړ کلام د محمد په منع د ده او

د اشرافو د قریشو کښی)

تفسیر : یعنی د پیغمبر په وچلولی (تندی) کښی د یوه رانده له راتللو څخه گونځی ولویدی او خپل مخ ئی تری واپاوه او ښائی چه ده ته د دی رانده د معذوری د مات زړه او د طلب صادق لحاظ کول ډیر په کار و حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا خبره گواکی د نورو په مخ کښی له حضرت رسول صلی الله علیه وسلم څخه گله ده نو ځکه ئی د غائب په صیغه ذکر کړی دی په مخ کښی ئی پخپله رسول صلی الله علیه وسلم ته خطاب فرمایلی دی» محققین وائی چه دا د متکلم د تکرم او د استعیاء او د مخاطب د زیات شرافت او کرامت نښه ده چی د عتاب په وقت کښی هم مخامخ د دی خبری نسبت نه ورته کوی او په مخ کښی د خطاب په صیغه د التفات صنعت خطاب ورته کوی چه د اعراض شبهه ورکه شی. برسیره په دی هغه خبره له پخوانی خبری څخه نرمه پسته ده. والله اعلم.

وَمَا يَدْرِيكَ لَعَلَّ يَتْرُكِي ۝ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى ۝ ط

او څه شی پوه کړی ئی ته (ای محمده له احواله د دی رانده) ښائی چه هغه (پروند) به پاک شی (په تعلیم د تا له معاصیو له بدو اخلاقو) یا به ذکر پند واخلي پس نفع به ورسوی ده ته ذکر پند (د تا).

تفسیر : یعنی هغه پروند طالب صادق وه تاسی ته څه معلومه ده چه ستاسی د توجه له فیضه به د هغه حال زیات اصلاح کیده او د هغه نفس به لا پاکیده. یا به ستاسی کومی خبری د دوی په غوړونو کښی ځای نیوه ښائی چه ستاسی په اخلاص پوهولو څخه به هغه په یوه شی پوهیده او بله ورځ به ورته په کار ورتله.

أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى ۝ فَإِنَّ لَهُ تَصَدَّى ۝ وَمَا عَلَيْكَ الْاِيْرُكِي ۝ ط

او هر هغه شوک چه استغناء ئی کړی ده (پروا نه کوی د هدایت) نو ته هغه ته قصد کوی (د هغه د مسلمانی په فکر کښی ئی) او نشته پر تا باندي هيڅ الزام چه هغه پاک نشی (په اسلام سره).

تفسیر : یعنی هغه خلق چه د خپلی مغروری او متکبری او لوئی په سبب د حق پروا نه لری او لوی هغوی ته اجازه نه ورکوی چه الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سر ښکته کړی، ته ولی په هغوی پسی گرځی او غواړی چه هر ورو (خامخا) هغوی مسلمانان شی او د هغوی د

اسلام اثر په نورو هم ولویږی. حال دا دی چه د الله تعالیٰ له پلوه (طرفه) پر تاسی باندی هیڅ یو الزام نشته چه دا متکبر مغرور او لوئی خوښوونکی سری ولی په لاره نه دی راغلی؟ په تاسی دا فرض ؤ چه هغوی ته دعوت او تبلیغ وکړی او دا کار تاسی وکړ زیات له دی نه د دی بی پروا متکبرانو په فکر کښی په دی اندازی لویدل په کار نه دی چه رښتینی طالبان او مخلص ایمانداران ستاسی له توجه څخه بی برخی پاتی شی. یا د داسی معاملی ظاهری سطحی ته کتلی، د خلقو په زړونو کښی داسی یو خیال پیدا شی چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده توجه لویانو بدایانو ته ده او غریبانو او بی وځلو ته ئی فکر نشته. د داسی چتی (بیکاره) خیالاتو له خوړیدلو څخه هغه بد اثرونه چه د اسلام په عام دعوت باندی لویږی له دی گنتی (فائدی) څخه خورا (دیر) زیات تاوان لری چه تاسی د دی څو متکبرانو غتانو له مسلمانی څخه په خپل زړه کښی غوره کړی دی.

وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ۝ وَهُوَ يَخْشَى ۝

او هر هغه څوک چه راشی تاته په تلوار سره (لپاره د طلب د خیر) حال دا چه دی ویریږی (له الله نه)

تفسیر : یعنی دغه د خیر طالب عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه له الله جل جلاله څخه ویریږی یا له دی څخه ویریږی چه ستاسی ملاقات به ورته نه میسر کیږی یا دا چه دی پروند دی له دی نه ویریږی چه څوک به ئی لاس ونه نیسی چه چیری ونه لویږی یا له کوم شی سره ونه لگیږی یا داسی خیال وکړی چه زه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیارت ته غم کیږی چه غلیمان (دښمنان) په لاره کښی ماته څه ضرر راوړسوی.

فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۝

پس ته (ای محمده) له هغه (پروند طالب الخیر څخه) منځ گرځوی (مشغولیږی) تغافل کوی له کفارو سره خبری کوی.

تفسیر : حال دا دی چه له هم داسی سری څخه گته (فائده) واخلي او د اسلام دپاره کار وکړی. وائی چه هم دی پانده ابن ام مکتوم غفره واغوسته او د اسلام بیرغ ئی په اوږه کیښوده. او د قادسیی په جهاد کښی شریک شو تر دی چه په جهاد کښی ئی شهادت وموند رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه! روایت دی چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی آیت له نزوله وروسته هیڅکله منځ نه و تریو کړی په منځ د فقراؤ کښی.

كَلَّا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۝۱۱ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهَا ۝۱۲

مه کوه بیا داسی (حککه چه) بیشکه دا (سورت) یوه تذکره پند دی (له) جانبه د الله (تولو ته) نو هغه شوک چه غواری ودی منی دغه (پند د قرآن)

تفسیر : یعنی که متکبر اغنیاء قرآن کریم ونه لولی او د هغه پند ته غور کښینودی نو محان ته ضرر رسوی حککه چه قرآن مجید د هغو څه پروا نه لری نه تاسی ته ښائی چه دومره زیات د هغوی فکر وکړئ. پر تاسی باندي دومره دی چه خپل عمومی تبلیغ او پند ووايیع که شوک خپله کته (فائده) غواری نو محان دی پری پوه کړی او ودی لولی او عمل دی پری وکړی.

فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ ۝۱۳ مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۝۱۴

(دغه قرآنی آیات لیکلی شوی دی) په پانو عزتناکو (عند الله په لوح محفوظ کښی) چه پورته دی په قدر او عظمت کښی پاک کړی شوی دی (له رسیدو د شیاطینو او له نورو تولو عیبونو نه).

تفسیر : یعنی آیا د دی مغرور او لوئی خوښوونکی له منلو څخه د قرآن عزت او وقعت زیاتیری؟ قرآن مجید خو هغه پاک کتاب دی چه آیتونه ئی په آسمان کښی نهایت معزز او لویه مرتبه لری او په پاکو پانو کښی لیکلی شوی دی او په حکمه کښی هم اخلاصمن مسلمانان د هغه خورا (دیر) زیات عزت او احترام ساتی او په دیر تقدیس او تطهیر ئی په لوړو (اوچتو) ښو محایونو کښی ږدی.

بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۝۱۵ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۝۱۶

په لاسونو د (ملائکو) لیکونکیو عزتمنو نیکو.

تفسیر : یعنی هلته ئی پرښتی لیکي او سم له هغه سره وحی راغی او دلته ئی هم په پانو باندي لیکونکی او تولوونکی د دنیا د خورا (دیر) لویو سړیو او ښو خلقو څخه پرښته خوی د پاک الله بندگان دی چه هغوی د قرآن کریم د هر راز (قسم) تزئید، نفس او تحریف، تبدیل څخه محانونه ژغوری (ساتی) او هغه تل همغسی پاک ساتی.

قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ ۗ ﴿١٧﴾

لعنت (هلاک) کړی شوی دی په (کافر) انسان چه څه شی کافر کړی ئی دی
(باعث کړی ئی دی په کفر).

تفسیر : یعنی د قرآن کریم غوندی د لوی نعمت هیڅ قدر او عزت ئی ونه پیژنده او د الله
تعالیٰ حق ئی پر ځای نه کړ. او له دی نه ئی هیڅ اندیښنه ونه کړه چه.

مِنْ آيٍ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۗ ﴿١٨﴾ مِنْ نُّطْفَةٍ ۖ

له څه شی څخه پیدا کړی دی (الله) هغه (انسان فرمائی الله) له نطفی (قطری
د منی) څخه.

تفسیر : یعنی که لږ څه دغه انسان خپل اصل ته فکر وکړی چه دی له څه شی څخه پیدا شوی
دی؟ د یوه ناڅښ او بی قدر څاڅکی له اوبو څخه پیدا شوی دی چه هیڅ حس، شعور، حسن،
جمال، عقل، کمال، ادراک، واک (اختیار) او نور په کېښی نه و. او دا گرد (تول) شیان الله
تعالیٰ له خپلی مهربانی څخه وربښلی دی چه اوس ئی عمومی حقیقت داسی ښکاری آیا ده ته دا
لونی، غرور څه مناسبت لری؟ او ښه نه وربښکاری او نه ښائی چه خپل اصلی حقیقت او د الله دا
گرد (تول) انعام او اکرام هیر کړی؟ او د الله تعالیٰ د داسی پند ورکولو او وینا مورد وگرځی؟
څوک چه خپل ځان او حقیقت نه پیژنی او د الله تعالیٰ د دی گردو (تولو) احساناتو او نعمتونو
قدر نه کوی نو داسی احسان هیروونکی ته شرم په کار دی.

خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ ۗ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسْرَهُ ۗ ﴿٢٠﴾

پیدا کړی دی (الله) دغه (انسان) پس په اندازه ئی کړ ده لره (هیئت او
صورت اندامونه د مور په نس کېښی) بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته
(لاره د وتو د ده له گیدی د مور).

تفسیر : یعنی لاسونه، پښی او نور گرد (تول) اعضاء او قواوی ئی له هم هغه یوه څاڅکی اوبو
څخه د مور په نس کېښی د احسن الخالقین توب په اقتضاء په یوه ځان ته شکل او خاص اسلوب
او اندازه ورجود کړی او هیڅ یو شی ئی نامناسب او خراب او خلاف له حکمت نه دی وروغ
کړی. بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته یعنی د ایمان او د کفر د ښو او د بدو پوه ئی

ورکره . یا دا چه د مور له نس شخه ئی په آسانی سره راوویست .

ثُمَّ آمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ ۝۱۱

بیا (الله) مر کر هغه (انسان لره) نو په قبر کښی ئی کښود ده لره .

تفسیر : یعنی وروسته له مړینی شخه د هغه مړی د خښولو هدایت ئی ورکر تر شو چه د ژوندیو په نزد بی حرمته نه شی .

ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ ۝۱۲ ط

بیا هر کله چه اراده وفرمائی (الله د انسان د بیا ژوندیتوب نو ئی) ژوندی کوی ده لره (لپاره د جزاء) .

تفسیر : یعنی هغه الله تعالیٰ چه یو غلی انسان ته حیات او بیا ممات ورکوی او خښوی ئی اختیار لری چه هر وخت ئی وغواړی بیا ئی ژوندی کوی او له قبره ئی ویاسی ځکه چه اوس هم هیچا د هغه قدرت نه دی سلب کوی . په هر حال هغه څوک چه خلق پیدا کوی او دنیا ته ئی راوولی بیا ئی وژنی او برزخ ته ئی بیانی او بیا ئی ژوندی کوی او د حشر په میدان کښی ئی ودروی . نو د داسی قادر او مقتدر ذات پند آیا د اعراض او انکار وړ (لایق) دی؟ چه گرد (تول) امور ئی په واک او اختیار کښی دی آیا د هغو نعمتونو سهکتیا کوم سری لره ښائی؟ بلکه هر انسان ته لازم دی چه د رب المنان د احسان قدر وکری .

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ ۝۱۳ ط

بیخی نه دی کوی (کافر) هغه شی چه امر حکم کوی دی ده ته (دغه الله د هغه) .

تفسیر : یعنی سری هیڅ کله د خپل خالق حق نه دی پیژندلی او هر څه حکم ئی چه ورکری وی تر اوسه پوری ئی په ځای نه دی راوړی .

تنبیه : ابن کثیر رحمه الله علیه « کلا لما يقض ما امره » له « ثم اذا شاء انشره » سره لگولی دی یعنی کله چه غواړی هغه ژوندی کوی او پورته کوی ئی . اوس داسی نه کوی ځکه چه د دنیا د ودانی په نسبت د ده حکم (کونی) او (قدری) دی او دا ئی تر اوسه پوری پای (آخر) ته نه

دی رسولی. نو هیثوک داسی نشی ویلی چه ولی اوس قیامت نه قائمیروی؟

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ ۝

نو ودی گوری انسان طرف د طعام خپل ته.

تفسیر : رومی د انسانانو د پیدا کیلو او مر کیلو ذکر اوس د هغه د ژوندون او د بقاء د سامان داسی یادونه کوی چه.

إِنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ۝ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ۝

بیشکه مونږ تونی کری دی اوبه (له ورینو مخه) توپول بیا خیری کری ده مونږ ځمکه خیرول.

تفسیر : یعنی د یوه تنکی وابه څه طاقت دی چه ځمکه خیری کوی او زرغونیږی دا د قدرت لاس دی چه ځمکه خیروی او هغه او نوری راز راز (قسم قسم) غلی، دانی، میوی او نور ترکودی (ترکاری) او نباتات ځنی راوباسی.

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۝ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ۝ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ۝ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ۝ وَكَوَاكِبًا ۝ وَأَنْبَاءً ۝ وَمَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ۝

بیا مو زرغونی کری دی په هغی (ځمکی) کښی دانی او انگور او منه، ترکاری. او زیتون خوونه او خرما او باغونه کن (له جهته د دپروالی د ونو نه). او (تازه) میوی او (وچی میوی یا) وابه (ومو کرل دغه ټول څیزونه) دپاره د نفع د تاسی او د حیواناتو د تاسی.

تفسیر : یعنی ځینی شیان ستاسی په کار درځی او ځینی ستاسی د حیواناتو په کاروی.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاعَةُ ۝

نو کله چه راشی سخت آواز غورونه کنوونکی (د دوهمی نفخی).

تفسیر: یعنی داسی سخت غو چه په هغه غورونه کنیږی له دی څخه مراد د نفخ الصور غو دی.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۙ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۙ وَصَاحِبَتِهِ
وَبَنِيهِ ۙ لِكُلِّ امْرِيٍّ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ۙ

هغه ورځ چه تنبتي به سړی له خپله وروره او له خپلی مور او له پلاره او له خپلی ملگری (بنځی) او له خپلو ځامنو. هر سړی لره له هغو څخه په دغی ورځی کښی به یو حال وی چه بی پروا کوی ئی (له نورو له احوالو نه).

تفسیر: یعنی په هغی ورځی کښی به هر څوک د خپل ځان په فکر کښی وی هیڅ یو له احبابو او خپلوانو څخه به د بل په فکر کښی نه وی بلکه له دی ویری چه بل څوک ځما نیکی وانځلی یا د خپل حق غوښتنه ونه کوی یو له بله تنبتي.

وَوَجْوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ۙ لَا ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ۙ

ځینی مخونه به په دغی ورځی کښی روښانه (وی د ایمان له رڼا) خنډیدونکی خوشاله به وی (په موندلو د کرامت چه مؤمنان دی)

تفسیر: یعنی د مؤمنانو له څیری څخه به خندا او خوشالی ښکاری چه شکر له عذابه خلاص او د الله تعالی په کرامت سره مو اختصاص وموند او د ایمان له نوره به ئی مخونه روښانه وی او له ډیره مسرته به خاندی او خوشاله به اوسی.

وَوَجْوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ۙ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ۙ

او ځینی مخونه په دغی ورځی کښی په دوی باندی به گرد وی پت کوی به وی هغه مخونه (گرد) ظلمت او توروالی.

تفسیر: یعنی د کافرانو په څیرو باندی به د غم او کدورت او خپکان ډوړی بریښی او د فسق

او فجور ظلمت او تیاره به نی بی توری کری.

أُولَئِكَ هُمُ الْكُفْرَةُ الْفَجْرَةُ ۝

دغه تول (تورمخی) هم دوی دی (بی شرم) کافران فاجران.

تفسیر : یعنی بی حیا کافرو ته هومره چه وویل شی دوی له خپلی خبری څخه نه اودی، نه له الله جل جلاله شرمیوی او نه له خلقو او نه له لونی ورځی څخه ویریوی او په حقوق الله او حقوق العباد کبی خیانت او تری انکار کوی څرنگه چه دوی جمع کری دی کفر سره له فجوره نو جمع به کری الله تعالیٰ توروالی د مخونو سره نی کرد.

تمت سورة عبس بفضل الله تعالیٰ ومنه وكرمه

سورة التکویر مکية وهی تسع و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقمها (۸۱) تسلسلها حسب النزول (۷) نزلت بعد سورة تبت

د «التکویر» سورت مکی دی (۲۹) آية یوه ركوع لری په تلاوت کبی (۸۱) په نزول کبی (۷) سورت دی وروسته د «تبت» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۝

کله چه (د) لمر (رنا) ونغبتله شی (نور نی لار شی).

تفسیر : کواکی د لمر هغه اوودی شغلی به چه تودوخی رنا ورڅخه وځی ونغبتلی شی او لمر به بی نوره شی او د خیدک (پنیر) چکی ته به ورته وی یا به هیڅ نه ښکاری.

وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ۝

او کله چه ستوری خر شی (یا راولویوی په ځمکه).

تفسیر : یعنی ستوری به راولپنډی او رنا به نه لری.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٧٤﴾

او کله چه غرونه روان کرل شی.

تفسیر : یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه روانیږي او په هوا کېي به الوځي او کرځي به.

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٧٥﴾

او کله چه د لسو میاشتنو بلاربي اوبی خوشی کری شی (اوبیانه به ورسره نه وی).

تفسیر : اوبی د عربو له ښو بودهؤ (څاروو) څخه دی او هغه اوجه چه د لسو میاشتنو بلاربه وی او له هغی د شودو او جونگی (بچی) څیکیدلو هیله (امید) نژدی وی پر دوی ډیر گرانه وی خو د قیامت د ویروونکی زلزلی په وخت کېي به د هغه نفیس او عزیز او گران مال پوښتنه به هم ونه کره شی یا د هغه خاوند به دغومره خپه او پریشانه وی چه د داسی عزیز او گران مال له احواله به غافل وی یا دا چه ورپځ به معطله کره شی له بارانه. یا ځمکه پاتی کېي له فصله دا خبر چه «د ریلونو او موټرو او د طیارو او د نورو عصری نواقلو له تگ او راتگ څخه به اوجان نشی تللی» محض یو ظرافت دی.

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٧٦﴾

او کله چه وحشی ځناوران راتول کرل شی (لپاره د قصاص اخیستو یو له بله).

تفسیر : یعنی هغه ځنگلی ځناوران به چه تل د سریو له ویری لری تنبتی له ډیری ویری څارونو ته راځی او له کورنیو بودهؤ (څاروو) سره به ملگرتوب خوښوی لکه چه اوس هم ډیر ځلی د خوف او ویری په وقت کېي هم داسی لیدل کېي څو کاله پخوا له دی نه د (هند) گنگا او جمننا په سیند کېي سخت سیلاب راغی خلقو وکتل چه یو لوی تل اوبه وری او په هغه باندي سریو بودهؤ (څاروو) مارانو او نورو ژوندیو ځانونه تینگ نیولی دی او یو په بل باندي څه تعرض نه کوی هر یو د خپل ځان په فکر کېي دی پرته (علاوه) له دی د یخنئ په وخت کېي کله

کله لیدلی شوی دی چه غینی غیروونکی غناوران کلیو او بنارونو ته ننوخی.
تنبیه : غینو مفسرینو د «حشر» معنی مړه کول او غینو مړه کول بیا ژوندی کول لیکلی دی
والله اعلم.

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجَّتْ ﴿٧﴾

او کله چه بحرونه سیندونه سره گډ کرل شی (تریخ له خواړه سره یا ډیر
سخت گرم شی یا وچ کری شی نو پکښی به پاتی نشی یو شاخکی د اوبو).

تفسیر : یعنی د لویو لویو سیندونو اوبه به له ډیرو خوتیدلو څخه د بخار او براس په دول
(طریقه) کیږی چه د هغو له تودوخی څخه به په محشر کښی کفارو ته سخت ربر (تکلیف)
پښیږی او د تناره په شان به د سیندونو له منځه سخت سوځوونکی اور او د بخار او براسونو
غروسکی پورته کیږی یا کله چه دریاښونه بل کر شی نو وگرځی اور.

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٨﴾

او کله چه نفسونه جوړه کرل شی (پیوست کرل شی ارواح له جثو سره یا یو
غای کرل شی هر څوک له مثل خپل سره نیکان له نیکانو بدان د بدانو سره)

تفسیر : یعنی مسلمان له مسلمان سره او کافر له کافر سره بیا هر راز (قسم) عمل کوونکی
که ښه وی که بد لکه له خپل همجنس عمل کوونکی به سره مله شی د عقائدو، اعمالو، اخلاقو
او نورو په اعتبار به له هر یوه څخه بیل بیل تولگی جوړیږی یا دا چه ارواح به له خپلو اجسامو
سره جوړه کرل شی.

وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ ﴿٩﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

او کله چه له جینئ ژوندی خښه کری شوی څخه پوښتیدله شی (داسی) چه
په کومی گناه وژلی شوی ده (دا جینئ).

تفسیر : د جاهلیت په عربو کښی قاعده وه چه پلار به خپله جینئ په ډیره بیرحمی سره ژوندی
په ځمکه کښی خښوله. غینو به د نیستی او غریبی، یا د هغی د واده د اخراجاتو له ویری
داسی کول. او غینی به له دی شرمیدل چه څنگه به خپله جینئ بل چاته ورکرم چه هغه می څوم

وباله شی قرآن کریم خبر ورکر چه د دی مظلومانو په نسبت به هم په قیامت کبئی پوښتنی وشی چه په کومه گناه ژوندی خبئی شوی دی؟ داسی ئی مه گنئ چه دا مو اولاد دی په دوی باندی مو هر شه چه زره غواړی هغه کولی شی بلکه د اولادتوب له پلوه ستاسو دا جرم لا درنپیری.

وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ۖ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ۖ ﴿١١﴾

او کله چه اعمال نامی وغورولی خواره کړی شی او کله چه آسمان د پوستکی په شان وویستلی شی (له خپله غچایه).

تفسیر : لکه چه د حیواناتو له حلالولو او پوستکی وښکلو څخه وروسته د هغه گرد (تول) اعضاء او رگونه او پلې او نور ښکاری هم داسی د آسمان له پرانیستلو څخه وروسته گرد (تول) پاس شیان لیدل کیږی او د غمام نزول به وشي چه د هغه ذکر به نولسمه پاره کبئی په « و یوم تشقق السماء بالغمام » سره شوی دی.

وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِرَتْ ۖ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ۖ ﴿١٢﴾

او کله چه دوزخ بلی لمبی کړ شی (کافرانو ته) او کله چه جنت نژدی کړ شی (مؤمنانو ته).

تفسیر : یعنی کفارو ته دوزخ په ډیر زور او شور او بلو لمبو سره ورښکاره کاوه شی او جنت متقیانو ته ورنژدی کیږی چه د هغه ډول او سینگار به جنتیانو ته خورا (ډیر) ښه خوښوونکی او مسرت ښوونکی وی نو په دغه وقت کبئی.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ۖ ﴿١٣﴾

پوه به شی هر نفس په هغه شی چه حاضر کړی ئی وی (له خیر او له شره).

تفسیر : یعنی هر یوه ته به دا پته ولگیږی او ورمعلومه به شی چه له ده سره د نیکی یا د بدی غومره پتگه (ذخیره) او سرمایه شته چه له ځان سره ئی راوړی وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالْخَنَسِ ۖ لَا الْجَوَارِ الْكُنَسِ ۖ ﴿١٤﴾

نو قسم خورم زه په (ستوریو) بیرته گرغیدونکیو سمو تلونکیو پتیدونکیو بانندی.

تفسیر : دیر ستوری لکه زحل مشتری مریخ زهره او عطارد کله له مشرق څخه د مغرب په لوری کله سم کله کاره غی کله گړندی او کله ورو خوځیږی کله د لمر کله د سپوږمی څنگ ته نژدی کیږی بیا څو ورغی پتېږی.

وَإِذَا عَسَسَ ۞ وَالصَّبْرُ إِذَا تَنَفَّسَ ۞

او (قسم خورم زه) په شپې کله چه راوخیژی مخ راوگرغوی (په تیارو خپلو سره) او (قسم خورم زه) په صبا کله چه سا ووهی راوخیژی (روښانه شی).

تفسیر : یا کله چه شپه راشی یا لاره شی. د «عسس» لفظ دوه معنی لری. حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه لیکي گواکي لمر ته ئی په لامبو وهونکی کب او مهی سره تشبیه ورکری او د لمر هغه وړانگی ئی چه له لمر څخه پخوا خیژی او خوریږی د مهی لکی ته مشابه او ورته کری دی هغسی چه مهی په سیند کښی پت تیریږی او د هغه له سا وهلو څخه اوبه تیندکی وهی او سره خوریږی هم دا راز (قسم) لمر هم پخوا تر سپیده داغ او لمر بریښی، ځینی وائی نه سهار له سا څخه مراد د سهار هغه نسیم او وږمه ده چه د پسرلی په موسم کښی له سپیده داغه راهیسی چلیږی.

تنبیه : د دی قسمونو مناسبت له راتلونکی مضمون او خبری سره دا دی چه د دی ستوریو تلل، ودریدل بیرته گرغیدل پتیدل او د پخوانیو پیغمبرانو د پرله پسې وحی د راتللو یوه نمونه ده چه تر یو مدت پوری د هغی له نښی پاتی کیدلو څخه وروسته د هغو پاتی کیدل او پتیدل شپې ته ورته دی په رښتیا سره چه هغه توره تیاره پیږی چه د حضرت خاتم المرسلین د ولادت باسعادت څخه پخوا پر دنیا تیره شوی ده چه د حق او باطل فرق او توپیر (تفاوت) پکښی نه کیده او د وحی علائم او نښی پکښی نه ښکاریدلی د یوی توری شپې نمونه وه وروسته په نور سره لکه رنا ورغ روښانه کری ده گواکي د پخوانیو پیغمبرانو رنا لکه د ستوریو رنا وه او دا نور الاعظم او لویه رنا لکه لویی پلوشی لرونکی لمر دی. څنگه ښه ویلی شوی دی.

فانه شمس فضل هم گواکېها یظهرن انوارها للناس فی الظلم
حتیٰ اذا طلعت فی الکون عم هدا ها العالمین و احیت سائر الامم
انبیا دی لکه ستوری، د فضل لمر دی محمد

په رنا د دوی تل درومی، خلق په لوری د احد

په بعثت د محمد شوه، دنیا توله منوره

سپین تور زیر او سور تول منتفع شول له احمد
 ځینې علماء وائی چه د ستوریو دا سم او کور تگ او پتیدل بیرته گرځیدل په علم ملکوت کښی
 د پرستو تگ او راتگ او پتیدلو ته ورته دی. د شپې تیریدل او د سهار راتلل د قرآن کریم په
 سبب د کفر او ظلمت لری کیدل او د هدایت د نور له ښو ښکاره کیدلو سره مشابه دی. سم له
 دی وینا سره د مقسم به مناسبت له مقسم علیه سره له لری ښکاری والله اعلم
 او د پاس قسمونو جواب دا دی چه الله اکرم شانه و اعظم برهانه داسی فرمائی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

بیشکه دا قرآن خامخا قول وینا د رسول عزتمن (جبریل) ده چه خاوند د
 قوت زور په نزد د ځیښتن (خاوند) د عرش مرتبه والا دی منلی شوی دی
 هلته امین دی.

تفسیر : دا د حضرت جبرئیل علیه السلام صفتونه دی یعنی قرآن کریم چه د الله جل جلاله له
 لوری مونږ ته رارسیدلی دی د وصول دوه وسیلی لری یوه وحی راوړونکی پرشته جبریل علیه السلام
 دوهم ځمونږ پیغمبر عربی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دوی دواړو صفتونه داسی دی چه د
 هغو له ښکاره کیدلو څخه بیا هیچاته د قرآن مجید په منزل من الله او صداقت کښی هیڅ شک
 او شبهه نه پاتی کیږی. د یوی خبری په رښتیا منلو کښی لوی دلیل دا دی چه راوی ئی په اعلیٰ
 درجه سره ثقه، عادل، ضابط، حافظ او امین وی او له هغه چا څخه چه روایت کوی د ده په
 مخ کښی عزت او حرمت لرونکی وی او خورا (دیر) معتبر ثقات د هغه په امانت باندی داده
 وی. کلی اعتماد ولری او د هغه خبری بی له وړاندی وروسته کولو څخه د زړه له کومی ومنی. دا
 گرد (تول) صفتونه په حضرت جبریل علیه السلام کښی شته عزتمن او کریم هغه څوک دی چه
 متقی او دیره پاکی ولری او له الله تعالیٰ څخه خورا (دیر) ویریدونکی وی «ان اکرمکم عندالله
 اتقنکم» په حدیث کښی دی (الکرم التقوی) ذی قوه اشاره ده کامل حفظ، ضبط او د بیان
 کامل قوت ته او د الله تعالیٰ په مخ کښی هغه د لوئی درجی خاوندی دی یعنی د گردو (تولو)
 پرستو څخه د الله تعالیٰ په دربار کښی نزدی ځای لری د آسمان پرښتی د هغه حکم منی څکه
 چه هغوی گردی (تولی) د هغه په امانت اعتبار او عزت باندی خبری دی. دا خو د ملکی رسول
 خبره ده اوس د بشری رسول خبری هم واوری.

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِبَجُونٍ ﴿٢٧﴾

او نه دی دا صاحب ملگری ستاسی (محمد) لیونی (لکه چه پری گمان کویئ تاسو بلکه ښه پوه او هښیار دی).

تفسیر : یعنی له بعث پخوا تر څلویښتو کلونو پوری تاسی له (محمد) سره لیدلی دی او په دی اوده موده کښی مو د هغه د پتو او ښکاره ؤ خبرو تجربه کړی ده خو هیشکله مو د هغه فریب دروغ او لیونتوب نه دی لیدلی او تل مو د هغه د رښتیا، امانت، عقل او پوه اعتراف او ستاینه (صفت) کوله اوس نو ولی بی سببه هغه ته لیونی او دروغجن ویل کیږی؟ لکه چه دا ستاسی هغه رفیق او ملگری نه دی؟ چه د هغه گرد (تول) احوال تاسی ته ښکاره دی نو اوس داسی سری ته لیونی ویل آیا لیونتوب نه دی؟ بلکه لیونتوب دی!.

وَلَقَدْ رَاَهُ بِالْأَفْقِ الْمُبِينِ ﴿۳۳﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی و (محمد) هغه (جبریل د آسمان) په څنډه (غاړه) روښانه کښی.

تفسیر : یعنی په مشرقی څنډه (غاړه) کښی د هغی پښتی یعنی جبریل علیه السلام ښه ئی په اصلی صورت او ښه شان سره ولیده نو ځکه نشی ویلی چه د هغه په لیدلو کښی به څه تیرواته او مخالطه پښه شوی وی. او هغه څوک ئی چه لیدلی په رښتیا سره پښته وه پخوا له دی نه د «النجم» په سورت کښی راغلی دی «فاستوی وهو بالاق اف العلی».

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٌ ﴿۳۴﴾

او نه دی دغه (محمد د وحی) پر پتو خبرو باندي بخیل (چه پتوی ئی او تعلیم د هغی تاسی ته نه کوی).

تفسیر : یعنی دا پیغمبر تاسی ته د هر راز (قسم) پتی خبری که په تیره که په راتلونکی پوری اړه (تعلق) لری خبر درکوی یا د الله تعالی د اسماء او صفاتو یا د شرعیه ؤ احکامو یا د مذاهبو د حقیقت او بطلان یا د جنت او دوزخ د خبرو یا له مرینی څخه وروسته د پښو او په هغو پوری ترلی خبرو په درښوولو کښی لږ بخل هم نه کوی او څه اجرت او باړه نه غواړی نذرانی، بخشش او تعارف ته ئی سترگی نه دی نیولی نو بیا د کاهن لقب ولی ورته ورکاوه کیږی؟ کاهن د پتو خبرو د یوی وړوکی او جزوی خبری سره ډیر دروغ گدوی او د هغه په درښوولو کښی دومره بخل کوی تر څو چه زیاته نذرانه او بخشش وانه خلی هغه نه وائی او یو

توری ئی له خولی شخه نه وئی د پیغمبرانو لور (اوچت) سیرت د کاهنانو له رتلیو اخلاقو سره
خه نسبت نه لری.

وَمَا هُوَ يَقُولُ شَيْطَانٌ رَّجِيؤٌ ﴿٢٥﴾

او نه ده دا (قرآن) خبره د شیطان رتلی ویشتلی شوی (په شغلو سره).

تفسیر : هیخ کله شیطان د هغو بنو چارو بنوونه نه کوی چه په هغو کبئی د بنیادمانو گته
(فائده) او د هغه ملعون تقبیح او مذمت وی بلکه دغه (قرآن مجید) د الله اکرم شان و اعظم
برهانه حق کلام دی.

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾

نو چرته عئی تاسو (ای منکرانو کافرانو په دی انکار او په خنگ کولو کبئی
له قرآنه).

تفسیر : یعنی کله چه دروغ او لیونتوب تخیل، توهم، کهانت او نور گرد (تول) احتمالات
لری شول نو پرته (علاوه) له حق او رشتیا شخه نور شه پاتی شول بیا نو ای منکرانو دا سمه
صافه لاره ولی پریردی؟ او بی لاری ولی عئی؟

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾

نه دی دا (قرآن) مگر ذکر پند دی (له جانبه د الله) دپاره د خلقو (انس وی
که جن).

تفسیر : هغه گرد (تول) احتمالات چه د قرآن کریم په نسبت ئی پیدا کری، هغه گرد (تول)
سره غلط دی که تاسی د دی قرآن په خبرو او بنوونو کبئی به فکر او جاج ووهی. نو دا به
درنکاره شی چه دغه قرآن تول جهان ته دیر به لار بنوونکی او مکمل دستور العمل دی چه په
عمل کولو ئی د دوارو دارینو فلاح او گتی په لاس راغی. نه دی دا قرآن مگر ذکر پند دی له
جانبه د الله اکرم شان و اعظم برهانه دپاره د خلقو مخصوصاً.

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ۝٣٨

هغه چاته چه غواری قصد کوی له تاسی د سمیللو خپلو (داسی چه سم برابر لار شی پر لاره د الله تعالی باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن مجید په تیره بیا هغو لره پند دی چه په سمه لاره تلل غواری، کوی تگ او عناد ئی نه وی خوښ ځکه چه داسی سری له داسی پند څخه ډیره گټه (فائده) اخلی.

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ۝٣٩

او نه شی قصد کولی تاسی (د سمی لاری) مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د قصد د تاسی د سمی لاری) چه رب پالونکی د (تولو) عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی پخپله قرآن کریم پند دی ولی تاثیر ئی د الله تعالی په مشیت پوری اړه (تعلق) لری چه ځینو باندی اثر کوی او په ځینو نورو باندی د ځینو نورو حکمتونو په سبب څه اثر نه کوی او نور استعدادات هغوی ته ورکوی.

تمت سورة التكویر بفضل الله التقدير فله الحمد والمنة

سورة الانفطار مكية وهى تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۲) تسلسلها حسب النزول (۸۲)

نزلت بعد سورة «النازعات»

د «الانفطار» سورت مكى دى (۱۹) آيته يوه ركوع لرى په نزول او په تلاوت په دواړو كښى (۸۲) سورت دى

وروسته د «النازعات» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ۝ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۝ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۝

او کله چه آسمان وچوی څیرى شی او کله چه ستورى راولویږی تیت په تیت

(گدود) شی او په هغه وقت کښی چه دریا بونه گد شی (یو له بله سره او تول یو دریا ب شی).

تفسیر : یعنی د ترخو اوبو سیندونه به سره وخوتیږی او د دی تندوبی له سببه به ترخی او خوږی اوبه سره گدی ودی شی.

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعِثَتْ ۝۴

او کله چه قبرونه سره خیری لاندی باندی کرل شی (او مری ژوندی تری راپورته کرل شی).

تفسیر : یعنی هغه شیان چه د حُمکی په منخ کښی وی د باندی به راغورخی او مری به له خپلو قبرونو څخه (ژوندی) راوخی. هر کله چه وشی دا کارونه قیامت قائمیږی نو

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝۵

پوه به شی هر نفس (په دغه وقت کښی) په هغه خیر او شر خپل باندی چه وړاندی ئی لیږلی وی او چه وروسته ئی پری ایښی وی.

تفسیر : یعنی هغه ښی او بدی چاری چه کری ئی وی یا ئی نه وی کری د خپل عمر او منگ په اول کښی ئی کری وی یا په آخر کښی د هنی ښی بیره ورڅخه پاتی وی او که نه وی پاتی هغه گرد (تول) هلته د ده په منخ کښی راخی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّبَكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝۶

ای انسانه (کافره!) څه شی مغروره کری ئی ته پخپل رب کریم باندی (چه کافر شوی ئی پری).

تفسیر : یعنی هغه کریم رب آیا د دی خبری وړ (لائق) و چه ته د خپل جهل او حماقته د هغه په حلم او کرم باندی داده شوی سر به دی ورځنی غراوه؟ تاته خو دا ښه وه چه د هغه له دی کرم څخه به شرمیدی او د حلیم له قهر څخه به ډیر ویریدی ولی چه الله تعالی ډیر کریم دی خو ورسره منتقم او حکیم هم دی نو که دا تیرواته او غرور نه دی نو څه دی چه ته ئی په یوه صفت

پیژنی او له بل صفت ئی سترگی پتوی؟.

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّبَكَ غَدَاكَ ۝

هغه (رب الکریم) چه پیدا کړی ئی یی ته نو برابر کړی ئی ته (یعنی اندامونه ئی پوره درکړی دی) پس برابر معتدل کړی ئی ته (په خلقت کښی).

تفسیر : یعنی پیدا ئی کړ یو لاس په اندازه د بل سره او یوه سترگه په مقدار د بلی سره. په دی کښی اشارت دی دی ته چه هر کله دغه رب قدیر په دغه شان سره قدرت لری نو قادر دی په بیا پیدا کولو سره لپاره د حساب او کتاب او جزاء او سزا حضرت شاه صاحب لیکي «جوړ ئی کړ بدن او درسم ئی کړ خصلت». یا مطلب دا چه په حکمت سره ئی ستا د اعضاؤ جوړښت او تناسب در سم کړی دی او ستا په مزاج او اخلاطو کښی ئی اعتدال درپیدا کړی دی.

فِي آتِي صُورَةَ مَا شَاءَ رَبُّكَ ۝

په هر شان (کامل) صورت سره چه وئی غوښته ترکیب پیوند ئی کړی ته.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) په بنو (صورتونو) کښی لږ او ډیر توپیر (فرق) او تفاوت پیدا کړ او هر یوه ته ئی بیل رنگ، شکل او ډول عنایت کړ او په مجموعی ډول سره ئی انسانانو ته د نورو ساکجانو (جاندارو) په نسبت چه بڼه (شکل) ورکړه. عجینو پخوانیو پوهانو له دی څخه دا مراد اخیستی دی که الله تعالی اراده فرمایلی وی له هغه څخه به ئی خر، سوډر، سپی او نور ځناوران جوړول سره له دی قدرته دا د الله تعالی ډیره مهربانی او خورا (ډیر) احسان دی چه تاسی ته ئی د سری بڼه (شکل) درکړه نو هغه الله تعالی چه له تاسی سره ئی دومره ښیکنی (نیکي) کړی او انعامات ئی درېښلی دی آیا د دی خبری وو (لائق) دی چه سری ئی امر او حکم ونه منی؟. بلکه مونږ تولو مسلمانانو ته ښائی چه د الله اکرم شانه واعظم برهانه گرد (تول) احکام له زړه ومنو.

كَلَابِلٌ تُكَلِّبُونَ بِاللَّيْلِ ۝

نه دی (دا غرور ستا مناسب) بلکه دروغ وایئ تاسی په ورځی د جزاء باندی.

تفسیر : یعنی د تیروتلو بل هیڅ سبب نشته تاسی چه د جزاء ورځ نه منئ نو ځکه هر شی مو

چه زره غواړی هغه کوی. او وایې چه په مخ کې د حساب او کتاب او پوښتنی ورځ نشته مونږ دلته هر څه چه کوو څوک ئی لیکې؟ او شمیر پسی ئی گرځی؟ او محفوظ ئی ساتی؟ کله چه مړه شو دا تولی خبری پای (آخر) ته رسیږی.

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۝ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۝ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ۝ ۱۷

حال دا چه بیشکه په تاسی باندی خامخا ساتونکی ملائکی (د عمل، مقرر دی) عزتمنی (په نزد د الله) لیکونکی (د اعمالو د تاسی) پوهیږی (دغه ملائک) په هغه څه چه کوئ ئی تاسی.

تفسیر : یعنی دغه ملائکی چه کرام الکاتبین نومیږی د الله تعالی داسی عزتمنی بندگانی دی چه نه خیانت او درغلی کوی او نه کوم کار نالیکلې پرېږدی او نه له هغوی څخه ستاسی کارونه پتېږی. کله چه گردی (تولی) چاری داسی یو په یو په اهتمام سره لیکلی کیږی نو آیا دا گرد (تول) دفترونه هم داسی مهمل او بیکاره پری ښودلی شی؟ نه بلکه هر ورو (خامخا) په کار اچول کیږی او بیشکه د هر سری عمل د هغه په مخ کې راول کیږی چه د هغه ښه یا بده جزاء ومومی چه ښوونه ئی په تفصیل سره په دغه راتلونکی آیت کې داسی شوی ده.

إِنَّ الْإِبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ۝

بیشکه چه ابرار (نیکان-مؤمنان) خامخا په نعمتونو (د جنت) کې دی.

تفسیر : چه هلته به تل هر راز (قسم) بخشونه او نعمتونه مومی او تل به خوشاله او آرام وی او د هیڅ یوه شی غم او اندیښنه به د جنتیانو سره نه وی. او نه به ئی له جنت څخه د وتلو او د راحت له قلته څه پروا وی.

وَإِنَّ الْفَجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ۝ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ۝ ۱۸ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ۝ ۱۹

او بیشکه چه فجار بدکاران (کافران) خامخا په دوزخ کې دی ننوځی دوی په هغه کې په ورځی د جزاء کې او نه به وی دوی هیڅ له هغه (دوزخ)

شخه پتیدونکی.

تفسیر : یعنی نه به په تیښته له دوزخه جلا (جدا) کیدی شی او نه به له ننوتلو شخه وروسته له هغه ځای ووځی بلکه تل به هلته په کښی وی.

وَمَا آدْرَبِكُمْ أَيُّومَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ ثُمَّ مَا آدْرَبِكُمْ مَا أَيُّومَ الدِّينِ ﴿١٦﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا ۗ

او شخه شی پوه کړی ئی ته شخه ده ورځ د انصاف جزاء بیا شخه شی پوه کړی ئی ته شخه ده ورځ د انصاف جزاء (یعنی بل څوک پری نه پوهیږی بی له الله نه. د جزا ورځ ده) هغه ورځ چه نه به وی مالک نشی کولی هیڅوک له هیچا سره هیڅ شی (د نفعی او د ضرر).

تفسیر : یعنی هومره چه فکر او جاج ووهی. او په غور او خیال کښی دوب لار شی بیا به هم د دی ویروونکی ورځی په پوره کیفیت باندی نه پوهیږئ! خو لنده ئی دا چه دومره اوپوهیږئ چه په هغه ورځ به دا ټول خپلوی او خینی، آشنائی او یارانی ورکی شی او هر سری به «نفسی! نفسی!» ناری وهی. هیڅوک به پرته (علاوه) د مالک الملک له امر شخه د بل چا شفاعت نه کوی عاجزی، چاپلوسی، صبر، او استقلال او نور هیڅ کار نشی کولی «الا من رحم الله».

وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٧﴾

او امر حکم په هغه ورځ کښی خالص الله لره دی.

تفسیر : یعنی لکه چه په دنیا کښی د ټولوک (حاکم) او باچا حکم په رعیت باندی او د مور او پلار خبره په اولادو باندی او د بادار وینا په نوکرانو چلیږی په هغه ورځ کښی به دا ټول حکمونه پای (آخر) ته رسیږی او د هیچا امر په بل چا باندی نه چلیږی او پرته (علاوه) د هغه مطلق شهنشاه او لوی ستر ټولوک (حاکم) له احکامه ځنی بل څوک سا هم نشی وښکلی او هیڅ قوت او قدرت به نه لری او الله تعالیٰ به بی له ملتوبه او شرکته او د بل چا د ښکاره او پتی مرستی (مدد) شخه خپل احکام صادروی او گردی (ټولی) خبری ئی ژر تر ژره چلیږی او گردی

(تولی) چاری به صورتاً او معنا، حساً او ماداً د الله تعالی د قدرت په قبضه او لاس کښی وی.
تمت سورة الانفطار بفضله تعالی ومنه وکرمه

سورة المطففين مکية وهی ست و ثلثون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۳) تسلسلها
حسب النزول (۸۶)

نزلت بعد سورة العنكبوت وهی آخر سورة نزلت بمكة
د «المطففين» سورت مکی دی (۳۶) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۳) په نزول کښی
(۸۶) سورت دی. وروسته د العنكبوت له سورته نازل شوی دی او د مکی سورتونو آخری سورت
دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ۝ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ۝
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوَّزَوْهُمْ يَخْسِرُونَ ۝

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده کم کونکیو لره (په پیمانانه او تول
کښی) هغه (کسان) هر کله چه ځان ته اخلی پیمانانه نو پوره اخلی او کله
چه پیمانانه ورکوی یا ئی تلی هغوی ته نو کمی کوی (پوره ئی نه ورکوی).

تفسیر : له خلقو څخه خو خپل حق او برخه پوره اخیستل بد او منوم نه دی دلته د دی
خبری بد ویل مقصود نه دی. بلکه د لږ ورکولو د منعت د تاکید دپاره دی. یعنی اگر که لږ
ورکول په خپله فی نفسه هم منوم دی خو که له دی سره د اخیستلو په وقت کښی د نورو
بالکل رعایت نه کپوی نو دا لا منوم دی پرته (علاوه) له رعایت کونکی څخه چه که په هغه
کښی یو عیب شته خو یو هنر هم لری نو دا دی په هغه پسی نو ځکه د هغه رومبنی سری عیب
لا شدید شو څرنګه چه اصلی مراد د لږ ورکولو منعت دی نو ځکه ئی دلته پیمانانه او ژی او وزن،
تلا دواړه یاد کرل تر څو خبره ښه ښکاره او جوته شی چه د پیمانانه کولو او تلو د دواړو په
وقت کښی لږ ورکوی. او څنګه چه پوره اخیستل پخپله فی نفسه کومه بده خبره نه ده. نو یو

خلی ئی د تاکید دپاره یاد کر. د پیمانی او اوژی (تول) تخصیص ښائی د دی دپاره وی چه په عربو په تیره بیا په مدینی منوری کښی زیاتره د کیل او پیمانی سره پیرودلو (اخیستلو) او پلورلو (بیع و شراء) رواج درلود (لرلو). پرته (علاوه) له دی د دی تخصیص نور وجوه هم شته.

الْأَيْضُنُّ أَوْلِيكَ أُمَّمٌ مَّبْعُوثُونَ ۝ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ۝

آیا یقین نه کوی (دیر اخیستونکی لږ ورکونکی دغه) چه بیشکه دوی راپورته به کرل شی دپاره (د حساب) د لوئی ورغی (د قیامت).

تفسیر: یعنی که هغوی داسی خیال لری چه وروسته له مر کیدلو بیا ژوندون شته او د الله تعالی په مخ کښی د گردو (تولو) حقوقو او فرائضو او چارو حساب او شمیر ورکول حق دی نو هیخ کله به ئی داسی حرکت او خوځیدل نه کول.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

هغه ورغ چه وبه دریری خلق لپاره (د احکام) د رب د تولو مخلوقاتو.

تفسیر: چه الله تعالی کله تجلی کوی او څه وخت څمونږ حساب او کتاب گوری او په حق مو رسوی او څه وقت مونږ ته څمونږ چاری او فیصلی راوړوی.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينَ ۝

داسی پکار نه ده (او نه دی کوی دیر اخیستل او لږ ورکول په تجارت او غفلت له قیامت نه) بیشکه لیکلی شوی اعمال د فاجرانو (کافرانو) خامخا په سجين کښی دی.

تفسیر: یعنی له سره هسی گمان ونه کر شی چه داسی ورغ به نه راغی ځکه چه هغه ورغ هرورمو (خامخا) راتلونکی ده نو د هغی ورغی د راتگ دپاره د گردو (تولو) نیکانو او بدانو عملنامی لیکلی د کرام الکاتبین په دفتر کښی مرتب ایښودلی شوی دی. (اوس الله اجل شانه واعظم برهانه ویروی فاجران بالعموم او داسی فرمائی).

وَمَا آذْرُكَ مَا سَجِينٌ ﴿١٠﴾ كِتَابٌ مُرْقُومٌ ﴿١١﴾

او خه شی پوه کری نی ته (ای محمده) چه خه دی سجین یو دفتر دی
لیکلی شوی (د فجارو د اعمالو).

تفسیر : یعنی سجین یو داسی دفتر دی چه په هغو کښی د گردو (تولو) دوزخیانو نومونه
لیکلی شوی دی او د بندگانو د چارو لیکونکی پرېښتی چه د هغوی د نامه یادونه په پخوانی
سورت کښی وشوه د دی بدکارانو د مړه کیدلو او د عمل له پریکیدلو څخه وروسته د هر یوه
سری چاری په بیلو بیلو دفترو کښی لیکلی او په دی دفتر کښی نی داخلوی د هر یوه دوزخی د
نامه دپاره یوه بيله علامه او نښه ایښودله شی چه هغه دوزخی دی او د هغه د لیدلو څخه هر
څوک پوهیږی چه پکښی خیر نشته له ځینو روایتو څخه دا ښکاری چه د کافرانو ارواح په هم
دغه ځای کښی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکلی «یعنی د هغو نومونه لیکل کیږی
تر څو وروسته له مړینی هلته یوړل شی» ځینی پخوانی مفسرین وائی چه دا ځای تر اوومی ځمکی
لاندی دی الله تعالی اعظم برهانه په داسی خبرو ښه پوهیږی.

وَيْلٌ لِّيَوْمٍ ذُو مِرَّةٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٢﴾ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ بَيِّنَاتٍ مِّنْ بَيِّنَاتِ اللَّهِ الَّذِينَ ﴿١٣﴾ وَمَا يُكْذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٤﴾

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو
لره هغه کسان چه دروغ وائی په ورځی د انصاف جزاء باندی. او دروغ نه
گنی دغه (ورغ د جزاء) مگر هر یو له اندازی تیریدونکی گنهگار.

تفسیر : هغه څوک چه د جزاء له ورځی څخه منکرپږی په حقیقت کښی د الله تعالی د ربوبیت
او د هغه عدل، قدرت او حکمت او نورو صفاتو څخه منکرپږی او هغه څوک چه د الله تعالی له
دی صفاتو څخه منکرپږی نو هومره چه په گناهونو کښی زړه ور شی لږ ده. د «معتد اثیم» یعنی
له اندازی تیریدونکی گنهگار بل بد عادت دغه دی چه:

إِذَا تَتَلَّى عَلَيْهِ الْإِنشَاءَ قَالَ آسَاطِيرُ الْأُولَئِينَ ﴿١٥﴾

کله چه ولوستلی شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) ځمونږ نو وائی (جهلاً او
عناداً چه دا) چتی (بیکاره) قصی دی د پخوانیو.

تفسیر : یعنی کله چه قرآن کریم او د پند خبری آوری وائی داسی خبری به پخوانیو خلقو هم کولی اوس هم هغه پخوانی قصی او له کاره وتلی افسانی ویلی کیږی نو مونږ له داسی قصو او افسانو څخه کله ویریدونکی یو (العیاذ بالله).

كَلَّا بَلْ كَذَّبْتَنَا عَلٰی قُلُوبِنَا مَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿۱۳﴾

نه ده داسی (لکه چه وائی منکران) بلکه زنگ اچولی دی پر زړونو د دوی هغو گناهونو چه ؤ دوی چه کول به ئی.

تفسیر : یعنی ځمونږ په آیتونو کېښی هیڅ د شک او شبهی ځای او موقع نشته خبره خو دا ده چه د گناهونو د کثرت او مزاوت څخه د هغوی په زړونو باندی زنگ لویدلی دی نو ځکه د صحیحه ؤ حقائقو انعکاس په هغو کېښی نه کیږی. په حدیث کېښی راغلی دی «کله چه سری گناه کوی یو تور تکی د هغه په زړه باندی پیدا کیږی که توبه ئی وکره نو دا تکی لری کیږی که نه هومره چه گناه کوی په هغه اندازه دا تکی پلنیږی او اړتیږی تر دی چه د ده زړه تک تور شی او د حق او د باطل هیڅ فرق او تمیز نشی کولی» د مکذبینو حال هم داسی وگڼه چه له دیرو شرارتونو څخه د دوی زړونه بالکل مسخ شوی دی نو ځکه په آیت او د الله تعالیٰ په خبرو او نښو باندی ملندی وهی او پری مسخری کوی (نمود بالله).

كَلَّا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمِئِذٍ لَمَّحْجُوبُونَ ﴿۱۴﴾

رښتیا ده چه بیشکه دوی به له (لقاء د) رب خپله په دغی ورځی (د قیامت کېښی) هرورمو (خامخا) په حجاب کېښی وی (نه به وینی الله)

تفسیر : یعنی د دی انکار او تکذیب د انجام او پای (آخر) څخه ښائی چه بی فکره نشی هغه وقت خامخا راتلونکی دی چه په هغه کېښی مؤمنین د حق سبحانه و تعالیٰ په لقاء او لیدلو سره مشرفیږی او دا بدبختان به تری محروم او ممنوع او بی برخى پاتی کیږی.

ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُو الْجَحِيْمِ ﴿۱۵﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ
په تَكْذِبُوْنَ ﴿۱۴﴾ كَلَّا

پس بیشکه دوی چه دی خامخا ننوتونکی دی دوزخ ته. بیا به وویل شی
(دوی ته چه) دا هغه (عذاب) دی چه ویئ تاسی چه هغه به مو دروغ گانه
انکار به مو تری کوو. له سره نه ده داسی.

تفسیر : یعنی د دی بدانو او نیکانو پای (آخر) او انجام هیڅکله یو شانی نشی کیدی او الله
جل جلاله ابرارو سره دغسی معامله فرمائی:

إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾
كِتَابٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾

بیشکه کتاب لیکلی اعمال د ابرارو نیکانو خامخا په علیین کښی دی. او
څه شی پوه کړی ته (ای محمده) چه څه دی علیین؟ یو دفتر دی لیکلی
شوی (د اعمالو د ابرارو).

تفسیر : چرته چه د جنتیانو نومونه لیکلی شوی دی او د هغو یا د ښو چارو پانی سره رونی
او ترتیب شوی دی رومی د هغو ارواح هلته بیولی کیږی بیا ئی د خپلی هستوگنی اصلی ځای
ته بیانی د دی ارواحو څه علائق او اړیکې به له قبر سره هم وی. ویل کیږی چه دا ځای پر اووم
اسمان دی او د مقربینو ارواح به هلته هستوگنه لری والله اعلم.

يَسْهَدُهُ الْمُرَقَّبُونَ ﴿٢١﴾

چه گوری حاضریری هغه ته مقربان (د الله ملائکی او نور بندگان).

تفسیر : مقربی پرښتی یا د الله تعالیٰ مقرب بندگان په خوشالی سره د مؤمنانو اعمالنامی گوری
او هلته به حاضر وی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾

بیشکه ابرار نیکان خامخا په نعیم لوی نعمت د (جنت) کښی دی پر
(مکلو) تختونو باندي ناست گوری (د الله لقاء او د جنت نعماء، او تری

متلذذ کبیری یا به گوری دوزخیانو ته

تفسیر: یعنی په خورا (دیرو) شو پالنګونو به ناست وی او په زړه پوری د جنت ښی ننداری به کوی او د الله تعالیٰ په لیدلو سره به خپلی سترګی رنوی او زړونه به پری خوشالوی.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٣﴾

پیژنی به ته (ای کتونکیه!) په مخونو د دوی کښی تازه گی د نعیم (تنعم د جنت).

تفسیر: یعنی د جنت له عیش او آرام څخه به د هغوی څیری داسی ښی او تر تازه او بارونقی ښکاری چه هر لیدونکی به له لری پری پوهیږی چه دا کسان په خورا (دیر) عیش، هوسانی (آرام) او راحت او تنعم کښی دی.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ خَمْرٍ وَخَمْرٍ مِسْكٍ ط

ورڅښولی شی (هغوی ته) له خالصو شرابو مهر کریو شویو څخه چه مهر به ئی مشک وی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکي «چه په جنت کښی به د خورا (دیر) خالصو شرابو ویالی د هر چا د کور د مخه وی. خو دا خورا (دیر) ښه او نادر شراب دی چه سر به ئی تل مهر وی په جنتی مشکو سره». لکه چه په دنیا کښی مهر په لاکو یا مومو یا خاورو یا ختو یا نورو شیانو باندی لګول کیږی کله چه د هغه ځای خاوری مشک دی نو په هغو باندی دا مهر لګاوه کیږی. دا ښینه چه په لاس کښی واخیسته شی دماغ معطرېږی او تر آخره پوری د خوشبوئی خورا (دیر) ښه رائحه او وړم تری پورته کیږی.

وَفِي ذَلِكَ فَلَيْتَاتٍ مِنَ الْمُنْتَفِسُونَ ﴿٢٤﴾

او په دغه (شرابو او نورو جنتی نعماو) باندی پس بایدی دی چه رغبت وکړی رغبت کوونکی (په کولو د فضائلو او پرېښودلو د ردائلو چه عجلت وکړی په حسناتو او ځان وساتی له سیاتو).

تفسیر : یعنی د دنیا ناپاک شراب د دی وړ (لائق) نه دی چه کوم ښه سری هغه ته رغبت وکړی. هو یواځی شراب طهور د دغی خبری لائق او وړ دی چه په هغو باندی خلق ورمات شی او یو په بل باندی د هغو په څښلو کښی وړاندی والی وکړی (اللهم ارزقنا).

وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ۚ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ۝ ط

او گدون د هغه (شراب دی له اوبو د) تسنیم څخه دا (تسنیم) یوه چینه ده (په جنت کښی) چه څښی به له هغی څخه د (الله) مقربان.

تفسیر : یعنی مقرب خلق یواځی د دی چینی خالص شراب څښی او نیکانو ته به د دی شرابو گډ ورکول کیږی چه لکه گلاب او نور په هغه شراب کښی گډیږی.

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ۝ ز

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی ؤ دوی په هغو کسانو باندی چه ایمان ئی راوړی ؤ خندل به ئی (مسخری به ئی پری کولی).

تفسیر : او پخپلو منځونو کښی به ئی په تمسخر او استهزاء سره داسی ویل چه د دی بی هوشانو په مغزو کښی څه یو چتی (بیکاره) خیال لویدلی دی چه د نن موجود او محسوس خوندونه او لذتونه د جنت په صباح موهومو چرتونو (خیالونو) او خیالی لذتونو باندی له لاسه ویاسی (العیاذ بالله).

وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ۝ ح

او کله چه تیریری منکران پر مؤمنانو باندی هغوی ته پخپلو منځونو کښی سره سترگکونه وهی (لپاره د استهزاء).

تفسیر : او یو تر بله په سترگو اشارتونه کوی او د حال او قال په ژبه پخپلو منځونو کښی سره داسی وائی چه وگورئ هم دوی بی عقلان او احمقان دی چه د جنت په پور (قرض) باندی د دنیا له نغدو څخه ځان بی برخی کوی (استغفرالله).

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿۳۱﴾

او کله چه وگرځی خپلو کورونو ته (نو) ګرځی دوی خوشاله (خبری جوړوونکی په سبب د تمسخر او استهزاء پر مؤمنانو باندی)

تفسیر : یعنی په خوش طبیعی او توکو په مسلمانانو باندی ملندی وهی او په خپل عیش او عشرت باندی مفتون او مغرور شوی وائی چه ځمونږ عقیده او فکر ښه دی که نه مونږ ته دومره نعمتونه او هوسائی (آرام) ولی او له کومه رسیده .

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿۳۲﴾

کله چه وبه لیدل (کفارو) دغه (مؤمنان) نو ویل به ئی پخپل منځګینې چه بیشکه دغه (مؤمنان) خامخا بی لاری دی .

تفسیر : او ګمراهان دی چه خامخا په زهد او ریاضت کینی خپل ځانونه له لاسه وباسی او د جنت موهومو لذتونو ته په اوسنی موجوده لذتونو باندی ترجیح ورکوی او په لاحاصل او بی ګټی (بی فاندی) ربرو (تکلیفونو) باندی د حقیقی کمالاتو نوم ایښی دی آیا دا ښکاره ګمراهی نه ده چه سری د خپل عیش او آرام او هوسائی (راحت) او کور او کهول څخه مخ واړوی او په یوه سری پسی رهی (روان) شی او خپل پلارنی دین پریردی . (معاذ الله)

وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَفِظِينَ ﴿۳۳﴾

حال دا چه نه دی لیږلی شوی (کافران) پر دغو (مؤمنانو) باندی ساتونکی څارونکی .

تفسیر : چه شاهدی ووائی په هدایت او ضلالت د دوی دغه الله جل شانہ واعظم برهانه فرمان او بیان دی چه دا کافران پر مسلمانانو باندی پیره داران نه دی مقرر شوی دا احمقان له خپلو بدو چارو څخه سترگی پټوی . او د هغوی د هر راز (قسم) حرکاتو کتنه کوی . د خپل ځان د اصلاح په فکر کینی نه لویږی او هغو کسانو ته چه په سمه لاره ځی ګمراه او احمق وائی .

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿۳۴﴾

نو په نن (ورځ د قیامت کینی به) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په

کفارو باندى خاندى.

تفسير : يعنى د قيامت په ورځ به مسلمانان په دى کافرانو پورى خاندى چه دا خلق څومره ناپوه ؤ چه فانى او خسيس څيز ته ئى په ښو نعمتونو او پاتى کيدونکو نفيسو شيانو باندى ترجيح ورکوله. نو اوس څنگه په دوزخ کښى پراته دى؟ او د دائمى عذاب خوند څکى؟.

عَلَى الْأَرْيَافِ يَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾

پر مکللو تختونو باندى ناست گورى (د الله لقاء او د جنت نعماو ته) او ترى متلذذ کيږى يا گورى کفارو ته چه څرنگه په عذابيږى.

تفسير : يعنى د خپلى خوشالى او د کافرانو د بد ژوند نندارى کوى.

هَلْ تُؤْتِبُ الْكُفَّارَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٥٦﴾

بيشکه چه جزاء ورکړه شوه کفارو ته همغسى چه کول ئى (په دنيا کښى له معاصيو).

تفسير : يعنى هغه کسان چه په دنيا کښى ئى پر مسلمانانو باندى خندل نن د هغوى خپل حال د خنديدو لائق او وړ دى او مسلمانان د هغو په تيرو حماقتونو باندى خاندى.
تمت سورة المطففين بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الانشقاق مكية وهى خمس وعشرون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (٨٤) تسلسلها حسب النزول (٨٣) نزلت بعد سورة «الانفطار»

د «الانشقاق» سورت مكى دى (٢٥) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (٨٤) په نزول كښى (٨٣) سورت دى

وروسته د الانفطار له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۝ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝

کله چه آسمان شق خیرری شی وچوی او واورری و منی امر حکم د رب خپل او (دا آسمان) لائق ور دی (د هغه الله حکم منلو ته).

تفسیر : یعنی کله چه د الله تعالیٰ له خوا د غیبریلو «تکوینی» حکم وشی آسمان به هغه تعمیلوی او منی ئی او آسمان د مقدور او مقهور کیږلو له پلوه د دی خیرری ور (لائق) دی چه سره له دومره عظمت او رفعت او لوی والی او هسکوالی (اوجتوالی) د خپل خالق او مالک په منځ کښی غاړه کیږدی او د هغه په دی حکم منلو کښی هیڅ ونه وائی.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۝

او کله چه ځمکه وغورولہ شی.

تفسیر : د محشر دپاره به ځمکه د ربر په شان جوړیږی او د هنی د منځ گرد (تول) عمارات او غرونه او نور شیان لری کیږی تر څو په یوی مستوی سطحی بانندی گرد (تول) پخوانی او وروستنی خلق سره یو ځای او په یوه وخت کښی بی له پردی او حجاب او حائل څخه وکتی شی.

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۝

او د بانندی وغورځوی هغه چه دننه پکښی وی له مریو او خزائنو څخه او ښه خالی شی له ټولو اشیاءو نه.

تفسیر : په هنی ورځی کښی ځمکه خپلی خزانی او مری او نور اجزاء له دننه څخه د بانندی غورځوی او منځ ئی له هر هغه شی څخه بالکل تشیږی چه د هغو تعلق د بندگانو له حساب او کتاب او سره وی.

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝

او واورری و منی امر حکم د رب خپل او (دا ځمکه) لائق ور ده (د هغه الله حکم منلو ته)

تفسیر : کله چه ځمکه او آسمان د هغه الله تعالیٰ د ذات او د تکوینی حکم تابع او منقاد دی نو سری ته کله ښائی چه د هغه لوی پروردگار له تشریعی حکم څخه سر وغروی.

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدًّا حَاقِمٌ لِّقِيَّتِهِ ۝

ای انسانه بیشکه ته عمل کوونکی ئی په پوره سعی سره تر وقت د رسیدلو رب خپل ته په عمل سعی کولو سره نو ته یو ځای کیلونکی ئی له دغه (خپل عمل او سعی سره او جزا ئی مومی خیر وی که شر).

تفسیر : یعنی د پروردگار په مخ کښی له رسیدلو څخه پخوا هر سری له خپل استعداد سره سم او موافق مختلف او راز راز (قسم) ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په طاعت کښی زیار (محنت) گالی (برداشت کوی) څوک ئی په سر غرولو کښی ځان ستړی کوی که د خیر په لاره کښی وی یا د شر په لاره کښی هر رنگه ربرونه (تکلیفونه) ویاسی اخر د خپل پروردگار حضور ته ورځی او د خپلو اعمالو او چارو نتائج به ووینی.

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۝ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا تَسِيرًا ۝

پس هر هغه څوک چه ورکړه شی کتاب عملنامه د ده په ښی لاس د ده کښی نو ژر ده چه حساب به وکړ شی له ده سره حساب آسان.

تفسیر : آسان حساب دا دی چه په هره خبره باندی به تنقیدونه نه کیږی او یواځی د هغه پانی وړاندی کیږی او بی له بحث او مناقشی څخه به خوشی کیږی.

وَيُنْقَلَبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝

او وبه گرځی اهل خپل ته (په جنت کښی) خوشاله کړی شوی.

تفسیر : نه د سزا خوف وی نه د غصی ویره په ډیر امن او اطمینان سره د خپلو احبابو او اقاربو او مسلمانانو ورونو ته ورسیږی. او له دوی سره په خوبی سره مشغولیدوی او له هغوی سره گرځی.

وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَاهُ ظَهْرًا ۝

او هر هغه خوک چه ورکر شی کتاب عملنامه د ده وروسته تر شا د ده (په کین لاس نی).

تفسیر : یعنی ورکره شی عملنامه په کین لاس کښی د شا له لوری او پربنتی نه غواری چه د ده هغه مخ ووینی نو په دی وسیله خپل زیات نفرت او کراهت له هغه څخه ښکاره کوی. کیدی شی چه مراد نی داسی وی چه د دوی متی به ترلی وی نو ځکه نی عملنامی د شا له لوری ورکولی کیږی.

فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ۝

پس ژر به نارۍ کړی دی ای هلاکه ای هلاکه (ځما راحاضر شه! دا دی وقت دی).

تفسیر : یعنی د عذاب له ویری څخه به مرگ غواری او د خپل هلاکت آرزو او تمنا به کوی.

وَيَصْلِي سَعِيرًا ۝ إِنَّهٗ كَانَ فِيْٓ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝

او ننه به وځی دی بل اور (د دوزخ) ته چه بیشکه ؤ دی په (دنیاڼی) اهل خپل کښی خوشاله (په کفر او معاصی غافل له آخرته).

تفسیر : یعنی په دنیا کښی له آخرته بی فکره و د هغه عوض او رنج دا دی چه نن په سخت غم ککر دی پرته (علاوه) له دی هغه کسان چه د دنیا د هستوگنی په وقت کښی د آخرت له ویری ویلی کیدل هغوی نن بالکل داده او په خوښی کښی دی. منکران هلته خوښ ؤ او مسلمانان دلته خوشال دی.

إِنَّهٗ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَّحُورَ ۝

بیشکه ده به یقین کاوه په دنیا کښی داسی چه دی به له سره بیرته نه گرځی (الله ته او منکر ؤ له بعثه)

تفسیر : د ده کله داسی خیال و چه یوه ورځ به د الله تعالیٰ په مخ کښی ودریږی او د یوی ذری شمیر جواب به ورکوی نو ځکه په گناه او شرارت کښی داسی زړه ور او دلیر وو. یعنی ده به په دنیا کښی گمان کاوه چه له سره به الله تعالیٰ ته رجوع ونه کرم او قیامت نشته! نه ده داسی بلکه

بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۝

هو! دی رجوع کوی (هرومرو (خامخا) الله ته) بیشکه رب د ده دی په ده ښه پوه لیدونکی بینا.

تفسیر : یعنی له پیدا کولو ځنی تر مرگ پوری به نی دا کتل چه د ده روح له کوم ځای څخه راغلی ده؟ او بدن نی له څه شی څخه روغ دی؟ څه اعتقاد لری؟ عمل نی څه دی؟ په زړه نی څه گرځی؟ له ژبی نی څه وځی؟ لاسونه، پښی بی څه کوی؟ څه گتی؟ څه خوری؟ څه کوی؟ وروسته د هغه له مرگه د هغه روح چیری لار؟ د ده د بدن اجزاء په کوم کوم ځای کښی دی؟ او نوری پوښتنی. هغه الله تعالیٰ چه د سری له احوالو څخه په دی اندازه خیر او د هر څیز په گردو (تولو) خبرو او کلی او جزئی احوالو باندی پوه دی نو آیا څه گمان کاوه شی چه هغه به دی هم داسی مهمل او معطل پرېدی؟ ضرور دی چه د هغه د اعمالو نتیجی او ثمری به ورښکاره کوی.

فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۝ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۝

پس قسم خورم په شفق سپینوالی د عشاء پس له سوروالی د ماښام او په شپه او په هغو (څیزونو) چه جمع کوی وی (شپی هغه په تیارو خپلو کښی)

تفسیر : یعنی سری او نور ساکبان (جاندار) چه د ورځی له مخی د معاش په تلاش کښی د باندی گرځی او هر چیری په خپلو چارو کښی بوخت دی د شپی له لوری تول سره یو ځای کیږی او هر یو په خپلو ځایونو کښی سره تولیږی.

وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ۝

او (قسم خورم) په سپوږمی کله چه پوره کامل شی.

تفسیر : یعنی د خوارلسمی شپی سپوږمی چه د خپل کمال حد ته رسیدلی وی. (او جواب د

پاس قسمونو دا دی چه:

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ﴿١٩﴾

خامخا سواره به شیخ و به رسیبری تاسی ای خلقو یو حال ته وروسته له بل حال نه.

تفسیر: یعنی د دنیا په ژوندون کښی له مختلفو دورو څخه په تدریج سره تیر شوی په پای (آخر) کښی د مرگ پور (زیننه) ده، بیا د برزخ عالم دی، وروسته قیامت، الله تعالی پوهیږی چه په قیامت کښی د څه څه احوال ولیدل؟ او د څه څه مراتبو پریکول درجه په درجه په مخ کښی دی؟ لکه چه د شپې په اوله برخه کښی تر څو چه شفق وی یو شانته سره او سپینه رڼا وی نو دا رڼا فی الحقیقت او په رښتیا سره وی چه د لمر د پاتی شوی اثرات او اغیزی نښی دی چه پس له ورکیدلو د هغی د ظلمت بله دوره شروع کیږی چه هر شی په کښی پتییږی. په شپه کښی سپوږمی هم راخیژی چه درجه په درجه د هغی رڼا زیاتیږی، کمیږی او په څوارلسمی شپې کښی د پوره سپوږمی رڼا هغه توره تیاره فضاء رڼوی، گواکی د انسانی احوال طبقات هم د شپې مختلفو کیفیاتو ته ورته او ورسره مشابه دی والله اعلم.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

پس څه دی دغو (انسانانو ته) چه ایمان نه راوړی.

تفسیر: چه وروسته له مرگه دوی د الله تعالی په طرف رجوع کوی او هم یو سخت مزل په مخ کښی دی چه هغه ته کافی توبنه په کار ده.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾

او کله چه ولوست شی په دوی باندی قرآن نو غاړه نه ږدی سجده نه کوی (دپاره د لوستلو شی).

تفسیر: که د هغوی عقل پخپله دا حالات نشو موندلی نو لازم و چه د قرآن کریم له بیان څخه شی گټه (فائده) اخیستلی خو پرته (علاوه) له دی د دوی حال دا دی چه د قرآن معجز بیان اوږی خو هیڅ د هغه په مخ کښی د عاجزی او تذلل اظهار نه کوی تر دی چه مسلمانان د پاک

الله تعالیٰ دا آیات اوری سجده کوی هغوی د هم دی تشی سجدی توفیق هم نه لری.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يَكْذِبُونَ ﴿٣٦﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٣٧﴾

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی په الله دروغ گنې (قرآن). او الله ته ښه معلوم دی هغه څه چه دوی ئی پتوی په زړه کښی ئی ساتی (له کفر او نفاق).

تفسیر : یعنی یواغی دا خبره نه ده چه هغوی د الله تعالیٰ آیتونه آوری او سجده نه کوی او انقیاد او تذلل ته غاړه نه ږدی بلکه زیات له دی نه د هغو آیتونو تکذیب پخپلو ژبو سره هم کوی او د دوی له زړونو څخه چه په هغه کښی د تکذیب، انکار، بغض، عناد او د حق د دښمنی دیرئ پرتی دی الله تعالیٰ ښه خبر دی

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٧﴾

پس بشارت زیری ورکړه دوی ته په عذاب دردناک سره (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی زیری وکړئ په هغو باندی څه شی چه هغوی گنې د هغی نتیجه او میوه به هر ورو (خامخا) هغوی ته رسیږی او د هغوی دا کوششونه او زیارونه به هیڅ نه ابته (خراب) کیږی او خامخا هغوی ته جزاء ورسیږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٣٨﴾

مگر خو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) هغوی ته دی اجر ثواب بی نهایته چه خلاصی او کمی نه لری.

تفسیر : چه هیڅ کله پای (آخر) ته نه رسیږی او تل دائم او قائم او لا ینقطع دی.

تمت سورة الانشقاق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البروج مكية وهى اثنتان وعشرون آية و فيها ركوع واحد. رقم تلاوتها (۸۵) تسلسلها حسب النزول (۲۷) نزلت بعد سورة الشمس
 د «البروج» سورت مكى دى (۲۲) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۵) په نزول كښى (۲۷) سورت دى
 وروسته د «الشمس» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ۱

قسم په آسمان چه خاوند د برجونو دى.

تفسیر : له برجونو څخه مراد هغه دولس برجونه دى چه په يوه كال كښى لمر په هغو كښى گرځي يا د آسمانى قلمى برجونه او برخى دى چه پرېنتى پيرى په كښى كوى يا هغه لوى ستورى دى چه په ليدلو سره هم په آسمان كښى ښكارى والله اعلم.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ۲ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ۳

او (قسم دى) په هغى ورځى وعدى كړى شوى (چه د قيامت ورځ ده) او (قسم دى) په هغى ورځى چه حاضرېږى (چه ورځ د جمعى ده) او په هغى ورځى چه هغى ته ورحاضرېږى (خلق چه ورځ د عرفى ده).

تفسیر : خلق په گردو (تولو) ښارونو كښى حاضرېږى د جمعى په ورځ او د گردى (تولى) دنيا خلق سره يو ځاى توليږى د عرفى په ورځ حج ته نو ځكه په روايتونو كښى راغلى چه (شاهد) د جمعى ورځ ده او (مشهود) د عرفى. برسیره پر دى د شاهد او د مشهود په تفسیر كښى ډيرى خبرى دى خو اوفق بالروايات هم دا خبره ده والله اعلم.
 تنبيه : د قرآنى قسمونو په نسبت مو د القيامة د سورت په شروع كښى څه ليكلى دى ښائى هغه په هر ځاى كښى په زړه ولرى او له دى قسمونو څخه د قسم د جواب مناسبت دا دى چه د دى گردو (تولو) څخه دا ښكارى چه الله تعالى مالک د امكنه و او ازمنه و دى او د داسى مالک الكل له حكم څخه پرته (علاوه) كار كوونكى د لعن او عقوبت مستحق او ور (لائق) دى. او

جواب د قسم محذوف دی لکه چه پری دغه راتلونکی آیت دلالت کوی چه:

مَثَلِ أَصْحَابِ الْأَحْدُودِ ۝ النَّارِ ذَاتِ الْوُجُودِ ۝

وژلی شوی دی خاوندان د کندی د خندقونو د اور (په غمکه کښی) چه خاوند د بلیدلو وه (په گوگړو او په ډیرو لرگیو او په سریو سره).

تفسیر : یعنی مغضوب او ملعون شول هغه خلق چه لوی لوی خندقونه نی کنستلی او له اوره نی دک کړی او ډیر لرگی نی پکښی واچول او ښه نی سره کړل. د (اصحاب الاخدود) څخه مراد څوک دی؟ مفسرین څو واقعات وائی خو هغه قصه چه په صحیح مسلم، جامع ترمذی، مسند احمد او نورو کښی یاده شوی ده لنده نی دا ده چه په پخوانیو پیړیو کښی کوم کافر باچا وو. چه له هغه سره یو کودگر (ساحر) و کله چه د کودگر مرگ نژدی شو، له باچا څخه نی غوښتنه وکړه، چه یو هښیار او پوه هلک دی ماته راکړ شی چه زه دا خپل علم ورزده کړم او وروسته له ما څخه دا علم له لاسه ونه غی یو هلک د دی کار دپاره وټاکل (مقرر) شو چی هره ورځ به نی د هغه کودگر څخه سحر او کودی زده کولی. د ده په لاره کښی یو عیسائی راهب وو چه د هغی پیړی په اعتبار د هغه دین حق و دغه هلک له هغه سره هم خپل تگ راتگ شروع کړ او په پټه نی د هغه راهب دین ومانه او د هغه د فیض او کرامت له برکته د ولایت او کرامت خاوند شو یوه ورځ دی هلک ولیدل چه یو څیروونکی ځناور لکه څمړی یا پرانگ او نور لاره نیولی او خلقو ته نی زیاته ویره او پریشانی ورواندی کړی ده. هغه یوه تیره (گټه) په لاس کښی واخیسته او دعا نی وکړه «ای اله! که د راهب دین حق وی نو څما په دی ډبره دا ځناور مر کړی» دا نی وویل او تیره (گټه) نی وروغوړغوله چه د هغی له اغیزی او اثر هغه ځناور له کاره ووت په خلقو کښی یو لوی شورماشور جوړ شو چه دغه هلک ډیر علم لری یوه پرانده چه دا انگاڅه او آوازه واوریده ورځنی ونی غوښتل چه «څما سترگی رارنی کړه!» هلک وویل «کونکی زه نه یم هغه څمونږ الله تعالی دی که ته هغه منی او کفر پریږدی نو دعا درته کوم هیله (امید) شته چه ستا سترگی رنی شی» لکه چه هم داسی هم وشوه. ورو ورو دا خبری گردی (تولی) باچا ته ورسیدلی. باچا ورته په قهر شو هغه هلک راهب او پوند نی وغوښتل او وروسته له څه خبرو او اترو څخه نی راهب او پوند سره ووژل د هلک په نسبت نی امر ورکړ چه هغه دی له یوه لوږ (اوچت) غره څخه په رغولو سره وواژه شی» خو د الله تعالی په قدرت هغه کسانو چه دا هلک نی د ځان سره پر غره باندي خپژولی ؤ هغوی پخپله له غره څخه ورغریدل او دا هلک روغ رمت بیرته راغی. بیا باچا امر ورکړ چه «هغه دی په سین کښی ډوب کړ شی!» هلته هم دا پیښه ورواندی شوه او هغه گرد (تول) سری چه له ده سره تللی ؤ تول په سیند کښی ډوب شول او دی جوړ او روغ بیرته راوگرځید په پای (آخر) کښی هلک باچا ته وویل زه د

عُحان د وژلو چل دروېښم تاسی گُرد (تول) سری په یوه میدان کښی سره تول کری. د هغوی پر مخ کښی ما یو غرغره باندی وڅړوی. او د دی لفظ په ویلو سره پر ما باندی غشی ولی «بسم الله رب الغلام» د هغه الله په نامه چه د دی هلک رب او پالونکی دی کله چه باچا داسی وکره او هغه هلک د خپل رب تر نامه څار او مر شو او خلقو دا عجیبه واقعه ولیدله تولو وویل (آمنای برب الغلام، ایمان مو راوړ د دی هلک په رب او پالونکی باندی) نو وزیرانو باچا ته وویل «وگورئ چه د هغی خبری په سبب چه دا گُرد (تولی) چاری وشوی اخر ته هغه پښه شوه. رومی به یو دوو سریو ایمان راوړ اوس خورا (دیر) دیر خلق مؤمنان شول» باچا زیات په قهر شو او د دپرو لویو او ژورو خندقونو د کنستلو امر ئی ورکړ او هغه ئی ښه له اوره څخه دک کرل او اعلان ئی وکړ «هر څوک چه ایمان لری او د خپل ایمان څخه لاس نه ویاسی په هم دی کندو کښی دی وغورځاوه شی!» تر دی چه دیر سری په اور کښی وغورځول شول خو هیڅ یوه هم د خپل ایمان څخه لاس وانه خیست یوه ایمان داره ښځه راوستله شوه چه په تی پوری ئی یو ماشوم وو او گمان کیده چه ښائی دا د خپل کوچنی (ماشوم) له ویری عُحان په اور کښی ونه غورځوی. خو د الله تعالیٰ په امر کوچنی (ماشوم) داسی ورغبر کړ «أَمَا اصْبِرِي فَإِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ، مَوْرِكِي! صَبِرْ كَرِهَ چه ته په حق باندی ئی!»

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۖ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۖ

کله چه دوی په (غارو) د اور ناست ؤ او دوی په هغه چه کول به ئی په مؤمنانو باندی حاضر ؤ (او پخپلو سترگو ئی کتلی).

تفسیر: یعنی باچا له خپلو وزیرانو او مشرانو سره یو ځای د خندقونو په شاؤ خواؤ کښی ناست ؤ. او په دیره بی رحمی او غت زړه سره ئی د مؤمنانو د سوځولو ننداری کولی او د دی بدبختانو هیڅ زړه په دوی باندی نه خوړیده.

وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۖ

او عیب ئی نه لیده له هغو (مسلمانانو) څخه مگر دا چه ایمان لرونکی ؤ په الله دیر غالب قوی دیر ستایلی شوی باندی هغه (الله) چه خاص ده لره ده باچائی کامل سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکا خلقاً و عبیداً) او الله په هر شی باندی شاهد دی.

تفسیر : یعنی د دی مؤمنانو قصور پرته (علاوه) له دی بل کوم شی نه ؤ چه هغوی به د کفر له ظلمت او تیارو شخه وتل او پر یوه لوی او د هر راز (قسم) ستاینی (صفت) وړ (لائق) الله تعالی باندی به ئی ایمان راوړ چه سلطنت او باچائی ئی پر آسمان او ځمکه او پر هر شی باندی ده او په هر کوچنی (ماشوم) او لوی او ذری ذری باندی پوه او باخبر دی کله چه د الله تعالی داسی بندگان یواځی په دی گناه باندی چه هغوی ولی د یوه وحده لا شریک عبادت کوی په اور کښی سوځوی نو آیا دا گمان کاوه شی چه داسی ظلم او ستم به بی بدل او انتقام پاتی کیږی او قهار الله به داسی ظالمان پخپل سخت قهر او غضب نه اخته کوی؟ حضرت شاه صاحب لیکي «کله چه د الله تعالی قهر نازل شو همغه اور خور شو او هغه باچا ئی سره له وزیرانو او مشرانو او کور کهول وسوځاوه» خو په صحیحه ؤ روایتونو کښی د دی خبری ذکر نشته. والله سبحانه و تعالی اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ تَمَّ لَمْ يَتُوبُوا
فَلَهُمْ عَذَابٌ جَهَنَّمَ وَأَلَهُمْ عَذَابٌ آخِرٌ ۝

بیشکه هغه کسان چه په فتنه کښی غورځولی وی ضرر ئی رسولی وی ایمان لرونکیو سربو ته او ایمان لرونکیو ښځو ته بیا ئی توبه نه وی ایستلی (او نه وی گرجیدلی له کفره) نو دوی ته دی (په آخرت کښی) عذاب د دوزخ او دی دوی ته عذاب د اور سوځوونکی.

تفسیر : یعنی په اصحابالاحدود پوری منحصر نه دی هغه سری چه داسی زیار (کوشش) کوی چه مؤمنان د الله تعالی له لاری شخه گرجوی لکه چه د مکی کفار ئی کوی او بیا له دی خپلو ناوړو حرکتونو شخه نه تائب کیږی هغوی ته هم د دوزخ داسی عذاب تیار دی چه په هغه کښی به ډیر زیات تکلیفونه وی او زیات تکلیف به په داسی سوځولو کښی وی چه د دوزخی زړه او وجود پکښی سوځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۝ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ۝

بیشکه هغه کسان چه ایمان نی راوری دی او کبری نی دی ښه (عملونه) شته دوی ته جنتونه چه بهیری له لاندی د (ونو او مانو د) هغو (خلور قسمه) ویالی دا نجات دی مراد موندل لوی.

تفسیر : یعنی د دی غای له تکلیفونو څخه نه ویریږی وروستی او لوی بری هغو لره دی چه د هغو په مخ کښی د دی غای عیش او تکلیف دواړه هیڅ دی.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ۝۱۲

بیشکه نیول د رب ستا خامخا ډیر سخت دی.

تفسیر : نو ځکه ظالمان او مجرمان نیسی او خورا (ډیر) سختی سزاوی هغوی ته ورکوی.

إِنَّهُ هُوَ بَدِيءٌ وَيُعِيدُ ۝۱۳

بیشکه هم دغه (الله) دی ظاهر وونکی (د بطش خپل په کفارو) اول غلی او بیا ظاهر وونکی دی (د بطش خپل په کفارو) دوهم غلی په (اخرت کښی یا) بیشکه هم دغه (الله) دی پیدا کوونکی اول غلی (له نطفی نه) او بیا نی راگرخوونکی دی (دوهم غلی) پس له مرگه.

تفسیر : یعنی اول غلی د دنیا عذاب او دوهم غلی د اخرت ربر (تکلیف) (کذا فی الموضح). یا نی دا مطلب دی چه هغه اول غلی سری پیدا کوی او دوهم غلی وروسته له مړینی به نی هم هم هغه بیا پیدا کوی نو مجرمان دی نه تیروغی چه هر کله چه ځمونږ په مړینی سره نوم او نښی ورکی شی بیا نو مونږ څرنگه ژوندی کیږو.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْودودُ ۝۱۴

او هم دی دی ښه ښوونکی (د گنهگارو مؤمنانو) محبت کوونکی (له مؤمنانو سره).

تفسیر : یعنی سره د ده د قهاری او کلک نیولو له صفته د هغه د بخشش او د مهربانۍ هم هیڅ اندازه نشته دی د حکم منونکیو بندگانو خطاوی او گناهونه ښی او د دوی عیبونه پتوی

او په راز راز (قسم قسم) لطف او کرم او عنایت او شفقت سره ئی پالی.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ۱۵ فَعَالٌ لِّمَا يُرِيدُ ۱۶ ط

خالق مالک د عرش دی لوی دی (په ذات او صفات خپلو کښی) دیر ښه کوونکی دی د هر هغه شی چه اراده ئی وفرمائی.

تفسیر : یعنی سم له خپل علم او حکمت سره د هر شی کول چه وغواړی ژر تر ژره هغه کوی هیچا لره حق نشته چه د هغه د چاری مخه ونیسی په هر حال بندگانو ته نه ښائی چه د هغه په انعام او اکرام باندی مغرور شی او نه ئی له انتقام څخه بی خوفه او بی پروا اوسی بلکه ښائی تل د هغه د جلال او جمال صفتونه دواړه تر سترگو لاندی ولری او په زړه کښی سره له ویری ورته هیلمن (ارزومند) هم وی او سره له امیده او هیلې او رجاء خوف او ویره هم ورځنی ولری.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ۱۷ فِرْعَوْنٌ وَثَمُودَ ۱۸ ط

آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د (هغو) لښکرو چه فرعونیان او ثمودیان دی.

تفسیر : تر یوه مدت پوری د انعام ورونه د هغو فرعونیانو او ثمودیانو په مخ کښی وپرانستل شول او له هری خوا هغوی ته نعمتونه ورورسیدل بیا د هغوی د کفر او طغیان له سببه دیر سخت کسات او انتقام له هغوی څخه واخیست شو.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ۱۹

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی (له قومه د تا) په دروغجنولو کښی دی (د تا عناداً او نه اخلی عبرت له پخوانیو څخه).

تفسیر : یعنی کفار له دی خبری څخه څه عبرت او پند نه اخلی او د الله تعالی له عذابه هیڅ نه ویریږی برسیره پر دی دا گردی (تولی) خبری او پاک قرآن دروغ گنی او تل په هم دغو دروغو پسې گرځی.

وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِم مَّحِيطٌ ﴿۳۰﴾

او الله په هر لوری د دی احاطه کوونکی دی (په علم او قدرت خپل سره نو تری نشی خلاصیدی هیڅ کله)

تفسیر: یعنی له دی دروغ گنلو څخه هیڅ یوه گنه (فائده) هغوی ته نه رسیږی خو د دی دروغ بللو هیداد (جزاء) هر ورو دوی ته رسیږی. دوی د الله تعالیٰ له واک (اختیار) او قبضی څخه هیڅ چیری نشی وتلی. او نه له سزا څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (ساتلی) شی.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿۳۱﴾

بلکه دا قرآن دی شانداره لوی (لفظاً معناً اعجازاً په ټولو کتابونو کښی نه ده داسی لکه چه گمان کوی کافران چه قرآن سحر شعر یا کهانت دی).

تفسیر: یعنی د پاک قرآن دروغ بلل پوره حماقت دی قرآن مجید داسی یو شی نه دی چه د دروغ بللو وړ (لائق) وی یا د څو تنو ناپوهانو او احمقانو په دروغ گنلو سره د هغه په لونی او سترتوب کښی به څه نقصان او لووالی پښی شی.

فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿۳۲﴾

لیکلی شوی دی په لوح محفوظ کښی.

تفسیر: په داسی یو ځای کښی چه هلته د هیڅ ډول (طریقه) تغیر او تبدیل او لاس وهلو هیله (امید) نشته او له هغه ځایه په ډیر حفاظت او اهتمام سره صاحب د وحی ته وررساوه شی لکه چه د (الجن) په دوهمه رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿فَإِنَّ يَسْأَلُكَ مِنَ الْبَیِّنَاتِ ذَوَاتِ الْأَعْيُنِ وَمِنْ عِلْمِ صَدْرٍ﴾ او دلته هم د قدرت له لوری د ده د حفاظت او ساتنی دپاره داسی وسائل او سامان شته چه په هغه کښی هیڅ یو قوت او طاقت هیڅ یوه رخنه (نقصان) او کندو نشی کولی.

تمت سورة البروج فله الحمد والمنة

سورة الطارق مكية وهى سبع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۶) تسلسلها حسب النزول (۳۶) نزلت بعد سورة «البلد»
 د «الطارق» سورت مكى دى (۱۷) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۶) په نزول كښى (۳۶) سورت دى.
 وروسته د «البلد» له سورتته نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ۝ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ۝
 إِنَّ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ۝ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ۝

قسم دی په آسمان او په راتلونکی د شپې او څه پوه کړی ته چه څه دی
 تلونکی د شپې ستوری ځلیدونکی دی چه نه دی هیڅ نفس مگر په هغه باندی
 څارونکی ساتونکی شته. نو ودی گوری انسان چه (اصلاً) له څه شی څخه
 پیدا کړی شوی دی.

تفسیر: یعنی له انسانانو سره پرېستی اوسپړی چه هغوی له بلا څخه ژغوری (محفوظی) یا ئی
 عمل لیکى (موضح القرآن) او په قسم کښى ښائى دى لورى ته اشاره وى هغه څوک چه په آسمان
 کښى ستورى ساتى نو په ځمکه کښى ستاسو د چارو ساتنه هغه ته کوم گران کار نه دى همغسې
 چه په آسمان کښى ستورى محفوظ دى او د هغو ښه ښکاریدل په شپه کښى وى هم داسى گردى
 (تولى) چارى په اعمالنامو کښى اوس هم محفوظی دى مگر د هغوى ظهور خاص په قیامت کښى
 کیږی کله چه خبره داسى ده نو انسان لره ښائى چه تل د قیامت په فکر کښى وى که د ده
 یقین په قیامت باندی نه راځی او هغه مستبعد گنى نو ښه غور او فکر دى وکړی چه پخپله دغه
 انسان له کوم شی څخه پیدا شوى دى (فرمائى الله اعظم برهانه چه).

خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ۝

پیدا کړی شوى دى (انسان) له اوبو توپ وهونکیو څخه (په رحم کښى).

تفسیر: یعنی له منیو څخه چه توپ وهلی وځی یا له هسې اوبو څخه چه تولى کړی شوى وى

په رحم کښی.

يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ۝ ط

هسی اوبه چه راوځی له منځه د شاؤ (د سړیو) او له هډوکيو د سینو (د ښځو) څخه .

تفسیر : وائی چه د نارینه ؤ منی د دوی له شاگانو څخه او د ښځو منی د هغو له تترو (سینو) څخه راوځی ځینې عالمان وائی چه شا او تتر له گرد (تول) بدن څخه کنایه ده یعنی منی د نارینه وی که د ښځی د دوی له گرد (تول) بدن ځنی پیدا کیږی او بیا په ځغرد (تیزی) تری جلا (جدا) شی. په دی کنایه کښی د «صلب» او «ترائب» تخصیص ښائی د دی لپاره وی چه د منیو د مادی په حصول کښی رئیسه اعضاء (قلب، دماغ، کبد) یو خاص دخل لری چه د دوی له منځه د قلب او کبد تعلق او تلبس له «ترائب» سره زیات دی او د دماغ تعلق د نخاع (حرام مغز) په وسیله له «صلب» سره ښکاره دی والله اعلم.

إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ۝ ط

بیشکه دغه (الله) په بیا بیرته ژوندی گرځولو د هغه (انسان) خامخا توانا قادر دی.

تفسیر : یعنی تر مړینی وروسته مو بیا الله تعالی ژوندی راولی (موضح القرآن) حاصل نی دا چه له نطفی څخه د انسان جوړول د هغه د دوهم ځلی د بیا ژوندی کولو څخه څه زیات عجیبه نه ده کله چه دا عجیب امر د هغه له قدرت کیدی شی نو جائز نه دی تر هغه د یوه لږ عجیب څیز له وقوع څخه انکار وکر شی بلکه خامخا بیا نی هم پیدا کولی شی.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ۝ ط

په هنی ورځی کښی چه ښکارولی به شی (پکښی) پت څیزونه.

تفسیر : یعنی گردی (تولی) هغه پتی خبری چه د دوی په زړونو کښی وی ښکاریږی او د هیش یو جرم اخفاء به ممکنه نه وی.

قَمَالَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِيَةٍ ۝

نو نه به وی دغه (انسان) ته هیخ قوت زور (چه عُمان پری خلاص کری له عذابه (او نه هیخ ناصر مدد کوونکی (چه تری دفع کری بلا)

تفسیر : په دی وقت کښی به نه مجرم د خپل زور او قوت په مرسته (مدد) خپله مدافعه کولی شی نه به ئی څوک حمایت او ملگرتوب وکری شی چه دی له سزا څخه وژغوری (بچ کری).

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ۝

قسم دی په آسمان خاوند د بیرته گرځیدلو (چورلیدلو).

تفسیر : یا قسم دی په ورپښی باندی چه خاونده د باران ده یا په آسمان او ورپښت راوړونکی باندی.

وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ۝

او (قسم دی) په ځمکه خاونده د چاودلو (د سوری چه تری راوغی اوبه او گیاه او نور).

تفسیر : یعنی د ځمکی له چاودلو څخه ونی وانه شینکی او نور د باندی راوغی. او جواب د قسم دا دی:

إِنَّهُ لَقَوْلُ فَصْلٍ ۝ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ۝

چه بیشکه دا قرآن خامخا وینا ده بیلوونکی (د حق او باطل) او نه دی دغه (قرآن) لویې عبثی خبری مزاح توکی.

تفسیر : یعنی هغه خبری چه قرآن ئی د معاد په نسبت کوی د لویو او د توکو خبری او د خندلو وړ (لائق) اتري نه دی بلکه د حق او د باطل او دروغو او رښتیا پری کره او فیصله ده او بیشکه دغه یوه رښتیا خبره او یوه پای (آخر) ته رسیدلی معامله ده چه هر ورو (خامخا) راتلونکی ده.

تنبیه : له دی مضمون سره د قسم مناسبت داسی دی چه قرآن کریم له آسمان څخه راځی. او په هغه چا کښی چه قابلیت وی هغه دک او ملامال کوی همغسی چه باران له آسمانه راځی او ځمکه بڼه زرغونه او گتوره کوی. په قیامت کښی هم یو غیبی باران کیږی چه له هغه څخه به مری ژوندی کیږی لکه چه دلته د باران د اوبو له توندلو څخه مړه او ویجاړه وچه کلکه ځمکه زرغونیږی او هر یو شی نی د ننداری ود (لائق) گرځی.

اِنَّكُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ۝۱۵ وَاَكِيدُ كَيْدًا ۝۱۶ فَمَهْلُ الْكٰفِرِيْنَ
اَمَهُمْ رُوْدًا ۝۱۷

بیشکه دوی کید چل کوی د چل کولو سره او ورپه کرم زه هم د کید خپل سزا (دوی ته) سزا ورکول پس مهلت ورکړه کافرانو ته مهلت ورکړه دوی ته لږ (مدت).

تفسیر : یعنی کید، مکر، چل او فریب دروغ او درغلی کوی او د خلقو په زړونو کښی شپهی او شکوک وراچوی او په هر کیدونکی تدبیر سره غواړی چه د حق او حقیقت د ښکاریدلو او خورولو مخه ونیسی خو ځما لطیف تدبیر هم چه هغوی نی نشی احساسولی په پته خپل کار کوی چه د هغوی تول مکر او کید خراب او ویجاړ شی او د هغوی تول چل او درغلی د هغوی په لوری وروگرځی نو اوس ته پخپله فکر وکړه چه د الله تعالیٰ د تدبیر په مقابل کښی د بل چالاکی او مکاری کار نشی کولی نو خامخا دا خلق پاتی ناکام خائب او خاسر کیږی نو ځمکه مناسب دا دی چه تاسی د هغو په سزا ورکولو کښی تلوار ونه کړی. او د دوی له شنیعه او قبیحه حرکاتو څخه خپه نشی دوی ته سزا ورنه کړی او ښیره مه کوئ بلکه هغوی ته د شو ورځو له مخی تال او مهلت ورکړئ او بیا گورئ چه د دوی نتیجه څه کیږی. (وکان ذلک قبل الامر بالقتال).

تمت سورة الطارق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الاعلیٰ مکیه وهی تسع عشرة آیه وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۸۷) تسلسلها حسب النزول (۸)

نزلت بعد سورة «التكوير»

د «الاعلیٰ» سورت مکی دی (۱۹) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۷) په نزول کښی (۸)

سورت دی وروسته د «التکویر» له سورتہ نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۝

پاکی بیان کره د نامه د رب خپل چه (له ټولو څخه) دیر لوی او ښه غالب دی.

تفسیر : په حدیث کښی راغلی دی «کله چه دا آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل (اجعلوها فی سجودکم، دا پخپلو سجدو کښی ووايي!) نو ځکه مونږ او گورد (ټول) مسلمانان پخپلو سجدو کښی « سبحان ربی الاعلیٰ» وایو خدایه شکر».

الَّذِي خَلَقَ قَسْوَى ۝

هغه (رب) چه پیدا کړل (ټول اشیاء) نو اجزاء اعضاء ئی برابر او بی نقصانه کړل.

تفسیر : یعنی هر هغه څیز چه جوړ کړی ئی دی پوره له حکمت سره دی او ښه ئی جوړ کړی دی د خواصو او صفاتو په اعتبار او د هغو گټو (فائدو) لامله (له وجی) چه له هغه شی څخه مقصود دی د هغه پیدائش ئی په درجه د کمال سره رسولی دی. او داسی معتدل مزاج ئی وربښلی دی چه په هغه باندي گورد (ټول) په زړه پوری منافع او فوائد مرتب کیدی شی.

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ۝

او هغه (رب) چه اندازه ئی کړل (خیر او شر د هغوی) نو لاره ئی وروښوده (په طریقه د کسب سره).

تفسیر : حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکي «یعنی اول ئی تقدیر ولیکه بیا ئی سم له هغه سره دنیا ته راوست گواکي دنیا ته ئی د راتلو لاره وروښوده». حضرت شاه عبدالعزيز رحمة

الله علیه لیکمی «د هر سری دپاره ئی د کمال یوه اندازه تا کلی (مقرر کړی) ده او بیا ئی هغه ته د هغه د کمال د حاصلولو لاره ورشوولی ده» په دی کښی نوری خبری هم شته چه مونږ د هغو په لیکلو سره خپلی دا خبری نه اوږدوو.

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ۖ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ۝٥

او هغه (رب) چه را ایستلی ئی ده تازه گیا له ځمکی څخه پس وئی گرځوله هغه (شنه گیاه) وچه توره .

تفسیر : یعنی رومی تکه شنه واښه او ورشو په ځمکه کښی پیدا کوی بیا ورو ورو هغه وچ او تورو چی له هغو وچو وښو څخه هم حیواناتو ته خوراک ورکاوه کیږی او هم هغوی ته تر ډیر مدت پوری ذخیره کاوه شی تر دی چه وچ کښتونه (فصلونه) هم وروسته له ریبلو څخه په کار راځی .

سَنُقَرِّئُكَ فَلَاتُحْسِنُ ۖ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۝٦

ژر ده چه وبه لولو مونږ (په ژبه د جبریل) په تا باندی (قرآن ای محمده!) بیا به ئی ته نه هیروی مگر هغه چه اراده وفرمائی الله (د هیرولو ئی له تانه په منسوخ کیدلو).

تفسیر : یعنی لکه چه مونږ پخپل تربیت سره هر څیز په تدریج د هغه د مطلوب کمال ته رسولی دی په تا باندی به هم ورو ورو کامل قرآن لولو او داسی به ئی در په یاد کړو چه د هغه هیڅ یوه برخه در څخه هیره نشی پرته (علاوه) له هغو آیتونو څنی چه د هغو بالکل هیرول مقصود وی چه دا هم یو راز (قسم) نسخ ده .

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَنْهَىٰ ۝٧

بیشکه دغه (الله) ته معلوم دی (هغه څه قول فعل چه دی) ښکاره او هغه څه چه پټ دی (یعنی ټول شیان).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ ته ستاسی پټ استعدادونه او ښکاره اعمال او احوال ټول ښه معلوم دی او سم له هغو سره به له تاسی سره معامله کوی او هم دا شبهه ونه کړه شی چه هغه آیتونه چه یو

غلی نازل شوی دی نو بیا د هغو منسوخول او هیروول څه معنی لری؟ د هغه په حکمت باندی احاطه کول د الله تعالیٰ کار دی چه په ټولو پټو او ښکاره ؤ خبرو باندی پوهیږی هغه ته معلوم دی چه کوم څیز لره ښائی چه تل پاتی وی؟ او کوم یو د دی وږ (لائق) دی چه د یو مخصوص مدت څخه وروسته پورته کړی شی څکه چه اوس د هغه پاتی کیدل ضروری نه دی.

وَتَيْسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ۝۸

او آسانوو د تا دپاره د شریعت آسانی (یا یادول د وحی یا توفیق درکولو تاته دپاره د آسانی لاری د شریعت).

تفسیر: یعنی د وحی یاد لرل به آسانیږی او د الله تعالیٰ د معرفت او عبادت او د مملکت او ملت د سیاست گردی (ټولی) چاری به در اسانی کړی شی او ستا د بریالیتوب (کامیابی) له لاری څخه به گرد (ټول) مشکلات لری کرل شی.

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ۝۹

پس ذکر پند ورکړه ته (ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) په تحقیق فائده رسوی ذکر پند مؤمنانو ته (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (که فائده نه رسوی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ پر تاسی باندی داسی انعام وفرمایه نو تاسی هم نورو ته فیض ورسوی. او له خپل کمال څخه نور هم تکمیل کړی.

تنبيه: د ﴿إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَىٰ﴾ شرط د دی دپاره راوړی شوی دی چه وعظ او تذکیر هغه وقت کیدی شی چه د اوریدونکی له خوا د هغه د قبلولو گمان وشي او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وعظ او تذکیر منصب د هر سری لپاره نه دی هو تبلیغ او انذار «یعنی د الله تعالیٰ د احکامو تبلیغ او د هغه له عذاب څخه ویرول» په هر سری باندی لازم دی تر څو چه د الله تعالیٰ په بندگانو حجت قائم وی او د جهل او ناپوهی عذر پاتی نشی. دی ته په عرف تذکیر او وعظ نه وائی بلکه تبلیغ او دعوت وائی ښائی چه ځینو مفسرینو هم له هم دی جهته د دی آیت معنی لا په ښکاره الفاظو سره داسی لیکلی وی چه څو څو غلی نصیحت وکړه که د یو غلی پند فائده ونه کړی. او کیږی چه د (ان نفعت الذکری) شرط یواځی د تذکیر د تاکید دپاره وی یعنی که تذکیر چاته فائده ورسوی نو تاته ښائی چه تذکیر وکړی دا خو منلی شوی خبره ده چه په دنیا کښی تذکیر خامخا یو نه بل ته خو څه نفع او گټه (فائده) رسوی لکه چه الله تعالیٰ فرمایلی

دی ﴿وَذُرُّوا الذِّذَى تَقَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ نو معلق کول د یوه امر په داسی یو خیز باندی
چه د هغه وقوع ضروری وی د هغه امر د تاکید موجب شو.

سَيِّدٌ لِّمَنْ يَّخْشَى ۝۱۰

ژر ده چه پند به واخلی هغه شوک چه وپیری له الله (خکه چه دی فکر کوی
په دی کنبی)

تفسیر: په پوهولو باندی خو هغه پوهیری او له نصیحت شخه هغه گته اخیستی شی چه په زره
کنبی ئی لږ او دیره د الله تعالی ویره وی او د خپل پای (آخر) او انجام لږ غه فکر وکری.

وَيَجْتَنِبُهَا الْأَشْقَى ۝۱۱ الَّذِي يَصِلُ النَّارَ الْكُبْرَى ۝۱۲

او ډده کوی له دغه (پنده نصیحتنه ښه شقی کافر) لوی بدبخت چه نه ئی
قلوی هغه (لوی بدبخت) چه ننوخی به اور لوی ته (د دوزخ په آخرت کنبی).

تفسیر: یعنی د هغه بدعمل او بدقسمت په برخه چه د دوزخ اور لیکلی دی هغه کله پوهیری
او له الله تعالی او له خپله انجامه کله وپیری چه د نصیحت په لوری متوجه شی یا د ښو خبرو په
پوهیدلو کنبی کوشش وکری.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ۝۱۳

بیا به نه مری په هغه (اور) کنبی (چه راحت ومومی) او نه به ښه ژوندی وی
(په کنبی په ژوندون د راحت سره).

تفسیر: یعنی نه مرگ ورته راخی چه د هغه ربرونه (تکلیفونه) پای (آخر) ته ورسوی او نه ئی
د هوسائی (آرام) ژوندون په برخه کیږی هو! داسی یو ژوندون به ولری چه د هغه په مقابل کنبی
به د مرگ غوښتنه کوی له داسی ژوندون شخه مو دی الله تعالی وساتی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ۝۱۴

په تحقیق بری موندلی په مراد رسیدلی دی هغه شوک چه پاک شوی دی (په

ایمان سره له معاصیو).

تفسیر: یعنی له ظاهری او باطنی حسی او معنوی نجاستونو څخه پاک شی. او خپل قلب او قالب ئی په صحیحه و عقائدو او فاضله و اخلاقو او صالحه و اعمالو او نافعو و چارو سره ښائسته کړی.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى^ط

او یاد ئی کړ نوم د رب خپل (په تکبیر سره) بیا ئی لمونځ وکړ (چه نښه د اسلام ده).

تفسیر: یعنی پاک او صاف شوی د تحریمی په تکبیر کښی ئی د خپل پروردگار نوم واخیست بیا ئی لمونځ وکړ. ځینی اسلاف وائی چه د تزکیبی نه مراد له زکوٰة څخه دی چه دلته د هغه مطلب د فطر صدقه ده او له «ذکر اسم ربه» څخه د اختر تکبیرونه مراد دی. او په «فصلی» کښی د اختر د لمانځه ذکر دی یعنی د اختر په ورځ کښی ئی اول صدقة الفطر سرسایه بیا تکبیرونه بیا لمونځ وکړ. ښکاره خو هغه رومبنی وینا ده.

تنبیه: مونږ حنفیانو سم له رومبنی تفسیر سره له دی آیت څخه دوه مسئلی ایستلی دی. اول دا چه په تکبیر تحریمه کښی خاص د الله اکبر ویل فرض نه دی مطلق د رب داسی نوم ویل کافی دی چه د ده د تعظیم او د لوئی ښوونکی وی او د سری په غرض او احتیاج اړه ونه لری هو! د الله اکبر ویل د صحیحه و احادیثو په بناء سنت یا واجب گڼلی شوی دی. دوهم دا چه د تحریمی تکبیر لمانځه لره شرط دی رکن نه دی ځکه چه د (فصلی) بالفاء عطف په «ذکر اسم ربه» باندی د معطوف او معطوف علیه پر کلی مغایرت دلالت کوی والله اعلم.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ خَيْرًا وَأَبْقَى^ك

(کفار د مکی مخ گهرځوی لمانځه نه) بلکه تاسی غوره کوی ژوندون لږ خسیس په آخرت باندی ای منکرانو حال دا چه آخرت خیر غوره دی (له دنیا نه) او (تل تر تله ښه) باقی دی.

تفسیر: یعنی دا ښیگنه (فایده) تاسی ته ای منکرانو څنگه حاصلیری چه تاسی هیڅ د آخرت فکر نه کوی بلکه د دنیا ژوندون او د دی ځای عیش، عشرت، هوسانی (آرام) او چرچی د اعتقاد یا د عمل له مخی په آخروی چارو باندی زیاتی بولعی حال دا دی چه دنیا حقیره او

فانی او آخرت په زرهاؤ غلی له هغی شخه ښه او پایه دار دی بیا د تعجب غای دا دی هغه
غیز چه د (کم) او (کیف) او نورو له پلوه بهتر دی هغه شنگه پری ښودی شی؟ او چتی
(بیکاره) او خرابی چاری ولی غوره کولی کیوی؟.

إِنَّ هَذَا الْقِيَصُفِ الْأُولَى^(۱۸) صُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى^(۱۹)

بیشکه دا خبری خامخا په صحیفو رومبنيو کښی دی چه صحیفی د ابراهیم
او (د) موسی دی.

تفسیر : یعنی دا مضمون چه له ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ رَزَى﴾ شخه تر ﴿وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى﴾ پوری
دی په پخوانیو کتابونو کښی هم لیکلی شوی دی او هیڅ وقت منسوخ شوی او بدل شوی نه دی
نو په دی اعتبار لا ټینگ او مؤکد شو.

تنبيه : په غینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه پر ابراهیم علیه السلام لس صحیفی او پر
موسی علیه السلام باندی برسیره پر توریت هم لس صحیفی نازلی شوی دی الله تعالی ښه پوهیږی
چه دا خبری به تر کوم غای پوری صحیحی وی.

تمت سورة الاعلیٰ بفضل الله تعالیٰ ومنه وكرمه

سورة الغاشية مكية وهى ست و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۸) تسلسلها
حسب النزول (۶۸) نزلت بعد سورة «الذاريات»
د «الغاشية» سورت مكی دی (۲۶) آیته یوه ركوع لری په تلاوت کښی (۸۸) په نزول کښی
(۶۸) سورت دی وروسته د «الذاريات» له سورت شخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ^(۱)

په تحقیق راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د پتونوکی (د خلقو په سختیو
خپلو سره چه قیامت دی).

تفسیر : یعنی هغه خبره د اوریدلو وړ (لائق) ده چه پتونکی د خلقو دی په هیبتونو او په سختیو خپلو کښی.

تنبیه : (له غاشیې پتونکی) شخه مراد قیامت دی چه پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی چاپیریرو او د هغه په اثر به پر گردو (تولو) مخلوقاتو باندی محیط وی.

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ لِّعَامِلَةٍ تَصَابِعُهَا ۝۳

ځینی مخونه به په دغه ورځ (د قیامت) کښی وپریدونکی او ذلیله وی ربر (تکلیف) ایستونکی رنځ رابښکونکی به وی.

تفسیر : یعنی په آخرت کښی به ربر (تکلیف) ایستونکی د ربر (تکلیف) گاللو (برداشت کولو) په سبب ستړی او ستومانیری ځینی وائی چه د (عامله ناصبه) شخه د دنیا حال مراد دی یعنی څومره خلق دی چه په دنیا کښی زیارونه (کوششونه) کوی او ربرونه (تکلیفونه) گالی (برداشت کوی) تر دی چه ستړی کیږی خو کله چه دا گرد (تول) ربرونه (تکلیفونه) د حق په لاره کښی نه دی نو ځکه گرد (تول) ابته (خراب) او بیکاره ځی دوی دلته تکالیف گالی (برداشت کوی) او هلته هم په مصیبتونو باندی آخته کیږی او «خسرالدنيا والآخرة» هم دی ته وایه شی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کفار په دنیا کښی ډیر زیارونه (کوششونه) کوی خو د الله تعالیٰ په دربار کښی هیڅ نه منل کیږی».

تَصَلَّىٰ نَارًا حَامِيَةً ۝۴ سُئِي مِنَ عَيْنِ اِنْيَةٍ ۝۵

ننوځی به اور ډیر گرم ته ورځینل کیږی به پری له چینی ډیری گرمی شخه (په وقت د غلبی د تندی کښی).

تفسیر : یعنی کله چه د دوزخ تودوخی د هغوی په باطن کښی سخته گرمی پیدا کړی دوی بی اختیاره «تړی یو تړی یو» ناری وهی چه ښائی د اوبو له څښلو شخه به د دوی دا تنده ماته شی دلته به د یوی پیشیدونکی چینی له اوبو شخه دوی ته اوبه ورکولی کیږی چه د هغو له څښلو شخه به د دوی شوندی ورتیږی او کولمی به ئی توتی لویږی او بیا به ژر جوړیږی او هم داسی به تل په عذاب ککر وی (العیاذ بالله).

لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ صَرِيحٍ ۝۶

نه به وی دوی ته طعام خواره مگر له اغزی لرونکی ترخی ونی شخه.

تفسیر : ضریع یوه اغزی لرونکی ونه ده په دوزخ کچی چه پخپل تریخوالی کچی له شبرق یا له مصبر شخه زیات بد خونله او مرداره او په گرمی کچی له اوره توده ده کله چه دوزخیان له لوړی شخه په عذاب شی او «وړی یوا وړی یوا» ناری وهی نو دا (ضریع یا ایلوی یا شبرق او مصبر) دوی ته ورکول کیږی.

لَا يَسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنَ الْجُوعِ ط

چه نه به غریوی بدن (د دوزخی هغه ضریع) او نه دفع کوی هیخ لوړه (له دوی نه هغه ضریع).

تفسیر : له خوړلو شخه یواغی خونند او لذت اخیستل یا د حمان غریول یا د لوړی لری کول یا بل مقصد وی د (ضریع) له خوړلو شخه دا خبری هیخ نه حاصلیږی د خونند او لذت نشتوالی خو د هغه له نامه شخه ښکاره دی د نورو دوو فائدو نفی تصریحاً په دی آیت کچی ذکر شوه. لنده ئی دا چه هیخ یو لنید او مرغوب طعام او خواره هغوی هلته نه مومی تر دی حایه پوری د دوزخیانو د حال بیان و اوس د دی په مقابل کچی الله اکرم شانه واعظم برهانه د جنتیانو ذکر داسی فرمائی،

وَجُودٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ لِّسَعِيهَا رَاضِيَةٌ ٩

غیینی مخونه به په دغی ورغی کچی ښائسته او تازه وی پخپل کوښښ بانندی (چه ئی کوی وی په دنیا کچی) راضی خوشاله به وی (په آخرت کچی)

تفسیر : یعنی خوښ به وی چه د دوی زیار (کوشش) په حای شو او د خپلو ربرو (تکلیفونو) او د زحمتونو گته (فائده) ئی په ښه ډول (طریقه) سره بیا موندله.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ١٠ لَا تَسْمَعُ فِيهَا الْأَغْيَةَ ١١

په جنت لوړ (اوچت) شانداره کچی به وی. نه به اوړی په هغه (جنت) کچی کومه چتی (بیکاره) خبره.

تفسیر : یعنی په جنت کښې هیڅوک چټی (بیکاره) او اډلتی خبری نه اوری د کنځلو او د رذالت هیڅ یوه نښه هلته نه لیدله کیږی.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٧﴾

په دغه (جنت) کښې چینه ده جاری بهیدونکی.

تفسیر : یعنی په جنت کښې یوه عجیبه ډول (طریقه) چینه ده او څینو مفسرینو دا «عین» پر جنس باندي حمل کړی ده او وائی چه په جنت کښې ډیری چینې بهیږی.

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٨﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٩﴾

په دغه (جنت) کښې دی تختونه (دپاره د کیناستلو د جنتیانو) لوړ (اوچت) عالیشان او جامونه ایښودلی شوی (په اندازه د څښونکیو خپلو).

تفسیر : کله چه وئی غواری چه وئی څښی هیڅ ډیل او ډیر به نه پکښی کیږی.

وَنَمَارِقٌ مَّصْفُوفَةٌ ﴿٢٠﴾

او (په دغه جنت کښې دی) بالښتونه ایښود شوی په درجه څنګ په څنګ (جنتیانو ته).

تفسیر : یعنی په ډیر نزاکت او لطافت او په ښه قرینه او ترتیب سره به غوړیدلی وی، لوئی کډوځی (تکیی) او بالښتونه به ځای په ځای کښی ایښود شوی وی چه کله به په یوه کښی او کله به په نورو تکیه وهی.

وَزَرَائِبٌ مُّبْتَثَةٌ ﴿٢١﴾

او (په دغه جنت کښې دی) فرشونه فاخره غوړولی شوی.

تفسیر : تر څو هر کله او په هر ځای کښی چه د جنتیانو زړه غواری هلته آرام او هوسانی (راحت) او له یوه ځایه د بل ځای د تګ را تګ او وړلو او راوړلو تکلیف ورته نه وی.

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْرِيلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٤﴾

نو آیا پس نه گوری (منکران په نظر د عبرت سره) اوښ ته چه څرنګه پیدا کړی شوی دی.

تفسیر: چه د نورو حیواناتو او بوډه و (څاروو) په نسبت د اوښ هیئت او خاصیت دواړه خورا (دیر) عجیب او غریب دی چه د هغه تفصیل (عزیزی) کښی راغلی دی او د ویلو وړ او لایق دی.

وَالِی السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٥﴾

او (آیا نه گوری منکران) آسمان ته چه څرنګه بلند اوچت کړی شوی دی (بی له ستنو).

تفسیر: یعنی آسمان پرته (علاوه) له ښکاره ستنی او پائی او رسع او نورو څخه پورته کړی شوی دی

وَالِی الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٦﴾

او (آیا نه گوری منکران) غرونو ته چه څرنګه درولی شوی دی.

تفسیر: چه د یوی ذری په اندازه له خپلو ځایونو څخه نه خوځیږی. او دغه غرونه د الله تعالیٰ په قدرت سره له دغومره لویوالی پخپلو ځایونو کښی تینګ ولاړ دی.

وَالِی الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿١٧﴾

او (آیا نه گوری منکران) ځمکی ته چه څرنګه غوړولی شوی ده.

تفسیر: چه ځمکه د خپل لوی والی په سبب سره د خپل کروی شکل توبه بیا هم مسطحه ښکاری نو ځکه پری هستوګنه اوسیدل آسان دی. دا ګرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت دلیلونه بیان شول یعنی تعجب دی چه سره د لیدلو د دی ګردو (تولو) شیانو بیا هم د الله تعالیٰ په

قدرت او حکیمانه و انتظاماتو باندی منکران نه پوهیپی چه له هغو گردو (تولو) شخه د هغه قدرت په بعث بعد الموت باندی ثابتیوی او د آخرت عجیب او غریب انتظامات ممکن په نظر راځی د این کثیر رحمة الله علیه په وینا د دی شیانو تخصیص ځکه شوی دی چه د عربو خلق زیاتره په بیدیاؤ ځنگلونو کښی گرځیدل او په دی وقت کښی به زیاتره د هغوی تر سترگو لاندی هم دا څلور شیان و د سورلج اویس، پاس آسمان، ښکته ځمکه، شاؤ خوا غرونه نو د دی لامله (له وجی) په هم دی علاماتو او نښو باندی د فکر وهلو او جاج کولو ارشاد شوی دی.

فَذِكْرٌ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿۱۱﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٌ ﴿۱۲﴾

نو ته ئی وپوهوه (پند ورکړه ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا ته پند ورکوونکی پوهوونکی وپروونکی ئی نه ئی ته پر دوی باندی مسلط کړی شوی (چه په زور ئی مسلمانان کړی).

تفسیر : یعنی کله چه دا خلق سره د واضحه و دلائلو له قیام شخه غور نه کوی نو تاسی د هغوی زیات فکر مه کوی ځکه چه تاسی یواځی د پند ورکولو دپاره لیدلی شوی یی که دوی نه پوهیپی نو تاسی په هغوی باندی محصل او داروغه تاکلی (مقرر کړی) شوی نه یی چه په زور او زیادت سره ئی په هغوی باندی ومنع او د هغوی زرونه په بل لوری واورئ. دا کار د مقلب القلوب دی. (وکان فلک قبل الامر بالقتال).

الْأَمْسَنُ تَوَلَّى وَكُفِّرًا ﴿۱۳﴾ فَيَعَذِبُ اللهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿۱۴﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿۱۵﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿۱۶﴾

مگر هغه څوک چه وگرځید (له ایمانه) او کافر شو (په مؤمن به شیانو) نو په عذابوی به ئی الله په عذاب لوی (د آخرت) سره. بیشکه خاص مونږ ته دی بیرته راتگ د دوی (په قیامت کښی) بیا بیشکه ځمونږ پر غاړه دی حساب د دوی (نو سم له اعمالو به جزاء مومی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالی له طاعت شخه مخ اړوی او د هغه له آیتونو شخه انکار کوی هغه د آخرت په لوی عذاب او د الله تعالی له سختی سزا شخه ځان نشی ژغورلی (ساتلی) یقیناً هغوی یوه ورځ ځمونږ په لوری راتلونکی دی او مونږ به له هغوی شخه د یوی یوی ذری حساب آخلو. لنده دا چه تاسی خپله فریضه ادا کړئ. او د

هغوی مستقبل مونږ ته وسپارئ.

تمت سورة الغاشية بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفجر مكية وهى ثلاثون آية وفيها ركوع واحد رقم ثلاثتها (۸۹) تسلسلها حسب النزول (۱۰) نزلت بعد سورة «الليل»

د «الفجر» سورت مكى دى (۳۰) آيتۀ يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۸۹) په نزول كښى (۱۰) سورت دى وروسته د «الليل» له سورتۀ نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

وَالْفَجْرِ ۱ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ۲ وَالشَّفْعِ ۳ وَالْوَتْرِ ۴ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ۵

قسم دى په فجر صباح باندى او په شپو لسو باندى او په جفت باندى او (قسم دى په) طاق باندى او په شپه باندى كله چه غى راغى توره تياره كيرى.

تفسير : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى «د لوى اختر په صباح حج اداء كيرى او لس شپى له هغه څخه پخوا شپى دى او جفت او طاق د روژى وروستنى لسيز (عشره) ده. او د شپى له تگ څخه مطلب د پيغمبر صلى الله عليه وسلم معراج دى چه دا گرد (تول) متبرك اوقات دى نو ځكه ئى په هغوى باندى قسم ياد كړ.

تنبیه : گردو (تولو) مفسرينو د ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ﴾ معنى عموماً د شپى تيريدل يا د شپى د تيارى خوريدل اخيستی دى گواكى د صبا د قسم په مقابل كښى ئى د شپى د راتلو قسم ياد كړ لكه چه د جفت په مقابل كښى ئى د طاق قسم ياد كړى دى او د (ليال عشر) څخه ممكن دى چه مطلق لس شپى مراد وى ځكه چه د هغه افراد او مصاديق هم په تقابل كښى شته. د هرى مياشتى په رومبنيو لسو شپو كښى د شپى اوله برخه رنه وى او بيا تياره شى او د لسو وروستنيو شپو په اوله برخه كښى تياره وى بيا په آخره شومه كښى رنيزى او د منځينو لسو شپو احوال له دوى دواړو څخه جلا (جدا) دى گواكى دى اختلاف او تقابل ته ئى هسى اشاره فرمايلى ده چه هيچا لره نه بئائى چه د عيش، هوسائى (راحت)، آرام او د مصيبت ربر (تكليف)، تنگى، فراخى او بدى ورغى په مقابل كښى داده او مطمئن شى او داسى دى نه گنى چه اوس پرته

(علاوه) له دی شخه بله کومه پېښه او حالت نه راپېښېږي. ده لره ښائې چې په یاد ئې ولری چې الله تعالیٰ د اعدادو خالق او پیدا کوونکی دی. دی همغسې چې په دنیا کېنې د یوه ضد په مقابل کېنې بل ضد راوولی هم داسې ستاسې حالونه او کیفیتونه هم سم له خپل حکمت او مصلحت سره تل اړوی او در بدلوی ئې لکه هغه واقعی او مضمونونه چې وروسته له دی نه راغی په کردو (تولو) کېنې ئې په هم دی اصولو تنبیه فرمایلی ده.

یوه بله تنبیه د دی آیت په تفسیر کېنې دوه مرفوع حدیثونه راغلی دی. د جابر رضی الله عنه او د عمران بن حصین، حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه د یوه په نسبت لیکې «وهذا اسناد رجاله لا باس بهم وعندی ان المتن فی رفعه نکارة» او د بل په نسبت وائی «وعندی ان وقفه علی عمران بن حصین اشبه والله اعلم».

هَلْ فِي ذَلِكَ قَسْمٌ لِّذِي حِجْرٍ ط

آیا شته په دی قسمونو کېنې لوی قسم پوره خاوند د عقل ته (چې اعتبار پری وکړی؟ هو! شته!)

تفسیر: یعنی دا قسمونه معمولی نه دی ډیر معتبر او مهتم بالشان دی پوهان پوهیږی چې د کلام د تاکید دپاره په دی کېنې یو ځان ته عظمت او خاص وقعت مونده کیږی. او محذوف جواب د قسم دا دی یعنی خامخا به په عذاب کړی شیع تاسو ای منکرانو! وروسته له دی نه الله اجل واعظم برهانه د ځینو منکرینو د تعذیب ذکر فرمائی چې

الْمُتْرَكِيفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۝ اِرْمَ ۝

آیا نه وینی نه ئې خبر ته (ای محمده!) چې شخه کړی دی رب ستا (له قبیلې د اول) د عادیانو سره چې ارم و.

تفسیر: «عاد» د داسې یوه سری نوم دی چې د هغه قوم د ده په نامه باندې یادېږی. د ده په نیکونو کېنې یو سری (ارم) نومیده د ده په لوری له نسبت کولو شخه ښائې داسې اشاره وی چې دلته له (عاد) شخه اول (عاد) مراد دی او دوهم (عاد) نه دی. ځینې وائی چې د عاد د قوم شاهي کورنی ته «ارم» ویل کیدل والله اعلم.

ذَاتِ الْعِمَادِ ۝

چه خاوندان د قوت قامتونو لویو ؤ (یا خاوندان د لویو ستونو ؤ)

تفسیر: یعنی ستنی ئی ودرولی او لوی لوی عمارتونه ئی جوړ کړل یا ئی دا مطلب دی چه دیر غلی په سیر او سیاحت مشغول ؤ او په لویو وشکیکو او ستنو باندی ئی کیږدی یا خیمی ودرولی، د غچینو په نزد له «ذات العماد» څخه مراد د هغوی اوږده قدمونه، لوی قدونه او جگۍ ونی او نور لوړ (اوچت) شیان دی چه په تشبیه سره ویلی شوی دی او غچینی وائی چه ارم د یوه ښار نوم دی چه پکښی لوئی لوئی مانی او لوړ لوړ (اوچت اوچت) عمارات ؤ والله اعلم.

الَّتِي لَمْ يَخْلَقْ مِثْلَهَا فِي الْبِلَادِ ۝۸۱

هسی (قبیله) چه نه وه پیدا کړی شوی مثل د هغی (په قوت قدرت کښی) په ټولو ښارونو کښی.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی د هغه قوم غوندی بل کوم قوم هسی مضبوط او طاقتور نه ؤ یا دا چه د هغوی عمارتونه بی څاری او مانی ئی بیمثالی وی.

وَتَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَةَ بِالْوَادِ ۝۸۲

او (څه کړی ؤ رب د تا له) تمودیانو هغو سره چه کنستلی غوڅی کړی ئی وی لوئی تیری (گتی) په کنده کښی.

تفسیر: «وادی القری» د هغه غچای نوم دی چه هلته تیری (گتی) توړلی کیدی او بیا ئی له هغو څخه دیری محفوظی او مضبوطی مانی جوړولی.

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ۝۸۳

او (څه کړی ؤ رب د تا له) فرعون سره چه خاوند د (دیرو لښکرو) میخونو ؤ.

تفسیر: یعنی لوی لښکر لرونکی چه د هغه د فوجی ضروریاتو لپاره به دیر زیات میخونه په کار کیدل یا دا چه خلقو ته به ئی په میخونو سره سزا ورکوله.

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۖ فَاكْثُرُوا فِيهَا الْفُسَادَ ۗ^{۱۱} فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۗ^{۱۲}

هسی (سری و دوی گرد (تول)) چه سرکشی ئی کری وه په ښارونو کښی بیا ئی ډیر کری و په هغو (ښارونو) کښی فساد وړانی نو نازله کړه پر دوی باندي رب ستا (قمچینه) متروکه د عذاب.

تفسیر : یعنی هغه باغی قومونه د عیش، دولت، زور او قوت په نشو کښی مست شوی په ملکونو کښی ئی ښه شور ماشور، جنگ جنجال فتنه فساد جوړ کړ، زیات شرارتونه ئی وکړل، او داسی سرونه ئی وغرول چه لکه د هغوی په سر باندي هیڅوک حاکم نه دی او تل به په هم دی حال پاتی کیږی او هیڅ کله به د دی ظلم او شرارت جواب ویلو ته نه اړیږی (مجبوریږی) . وروسته له دی نه چه د هغوی د کفر، تکبر، جور، ستم کنډول دک شو او مهلت او د تال مدت ئی پوره شو ناخپه قهار الله د خپل عذاب قمچینی او متروکی پری وورولی او د هغوی گرد (تول) قوت او لویئ ئی له خاورو سره برابر کری او د دوی هغه گرد (تول) سازوسامان یو هم په کار نشو.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ۗ^{۱۳}

بیشکه رب ستا په غای د انتظار کښی دی (اعمالو د دوی لره چه سم د دوی له عملونو سره جزاء هغوی ته ورکړی).

تفسیر : یعنی لکه چه یو سری په پتونئ (کمین) کښی پت ناست او د تلونکیو او راتلونکیو او نورو شیانو او پښو حال او احوال ځان ته څرگندوی (ښکاره کوی) او بیا په تاکلی (مقرر کری) وقت کښی سم له هغو معلوماتو له دوی سره معامله او کار کوی هم داسی وپوهیږئ چه الله تعالی هم د گردو (تولو) بندگانو له سترگو څخه په پته څمونږ او د نورو لوی او وړوکی اعمال او احوال گوری او هیڅ یو حرکت او سکون له هغه څخه نه پتیږی. هوا په سزا ورکولو کښی تعجیل او تلوار نه فرمائی نو غافل بندگان ئی داسی گنئی چه پس هیڅوک څمونږ لیدونکی پوښتیدونکی نه دی څه چه مو زړه غواړی ښائی هغه سره وکړو حال دا دی چه په تاکلی (مقرر کری) وقت کښی د هغوی دا گردی (تولی) چاری د هغوی په غاړو کښی ورلوږی او د هری بوی هغی چاری په مقابل کښی خپله جزا وینی چه له شروع څخه تر اوسه پوری تر کتنی لاندی

وه نو دلته دا خبره لا څرگندیږي (ښکاره کیږي) چه دا مجرد (تول) مهلت او تال د بندگانو د امتحان او ازمویني لپاره ؤ چه آیا دوی خپلو چارو ته گوری او لویي ورځي ته څه ذخیره کوی که په هم دا ظاهري او عارضی حالت باندي مغروریدي او خپل پای (آخر) ته نه گوری؟.

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ۝

پس هر څه انسان بنی آدم کله چه وازمویو په دی (په راحت سره) رب د ده . پس عزت ورکړ ده ته او نعمت ورکړ ده ته نو وائی رب څما عزت را کړه ماته .

تفسیر : یعنی زه د هم دی خبری وړ (لائق) وم نو ځکه ئی عزت را کړ .

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ ۖ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ۝

او کله چه (الله) وازمویه دی (په زحمت سره) پس تنگ کړ پر ده باندي رزق روزی د ده نو وائی رب څما سپک کړم زه .

تفسیر : یعنی څما هیڅ قدر ئی ونه کړ . لنده ئی دا چه د هغوی سترگی دنیوی ژوندون او حاضره حالت ته دی او یواځی د دنیا هم دا موجوده راحت او تکلیف د خپل عزت او ذلت معیار گنی او په دی نه پوهیږی چه په هم دی دواړو حالتونو کښی د هغه امتحان او ازموینه مقصد ده . نعمت درکوی تر څو وگوری چه تاسی ئی شکر وباسی؟ او ربیر (تکلیف) درپښوی چه آیا تاسی خپل صبر او رضاء پکښی ښکاره کولی شی؟ نه د دی ځای دغه عارضی عیش او آرامی د پاک پروردگار په دربار کښی د مقبولیت او د معززتوب دلیل کیدی شی او نه تنگی، سختی او ربیر (تکلیف) د هغه د مردودیت علامه گنله شی خو انسان پر خپلو اعمالو، افعالو باندي کتنه نه کوی او د خپلی بی عقلی یا بی حیائی له سببه پخپل رب باندي الزام لگوی . حاصل ئی دا دی چه شکر نه کوی انسان په راحت او نه صبر کوی په زحمت او ویني عزت په کثرت د دولت سره او ویني ذلت په قلت د ثروت سره نو الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی .

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرَمُونَ الْيَتِيمَ ۝۱۵

داسی دی نه وائی بلکه تاسی اکرام احسان نه کوئ پر یتیم پلار مری باندی.

تفسیر : یعنی د الله جل جلاله په دربار کښی به ستاسی څنگه عزت وی؟ چه تاسی د بیګسانو او یتیمانو د زړه ساتنه او عزت نه کوئ یعنی نه دی دا عزت او ذلت په ډیروالی او لوړوالی د مال سره ځکه چه اکرام په طاعت او اهانت په معصیت سره دی بلکه فعل ستاسی ډیر قبیح دی له قول ستاسو نه ځکه چه اکرام درسره کری دی الله په غناء سره، او تاسو نه کوئ احسان له یتیمانو سره.

وَلَا تَحْضُونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمَسْكِينِ ۝۱۶

او نه تیزوئ تاسی یو بل په طعام (خواره ور کولو د محتاجانو) د مسکینانو.

تفسیر : یعنی له خپل مال او شتو څخه د مسکینانو لاس نیوی چیری نورو ته هم داسی یو شی نه وائی چه د ده په ویلو او تیزولو سره هغوی له وړی او بی وځلی سره امداد او معاونت او مرسته (مدد) وکړی.

وَتَأْكُلُونَ الثَّرَاثَ أَكْلًا لَّئِي ۝۱۷

او خوړئ تاسی مال د میراث په خوړلو ټولو ډیرو سره.

تفسیر : یعنی د مری په پڼګه (مال) او میراث اخیستلو کښی د حلال او حرام او حق او باطل څه تمیز نشته څه ئی چه په لاس ورشی خوړی ئی او پخپل دغه عمل سره دا راضیع که د مسکینانو حقوق تلف کیری تلف دی شی.

وَيُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ۝۱۸

او مینه کوئ تاسی له مال سره په مینی ډیری سره.

تفسیر : یعنی رښتیا خبره دا ده چه ستاسی زړونه د مال د حرص او محبت سره ډک دی او بس هم دا غوړئ چه په څه ډول (طریقه) مو مال په لاس راشی او یو پول(پیسه) مو هم په یوه ښه کار کښی له لاسه ونه وځی که منځ کښی هر څه راپښیږی را پښی دی شی. او له مال او دولت

سره دومره مینه او محبت چه هغه د خپل مقصود کعبه وگرځوی او د اسلامیت په لاره کښی نی
خرخ نه کړئ دا خو یواځی د کافرانو دود (رواج) او دستور دی.

كَلَّا اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٣١﴾

نه ده داسی او مه کوئ (دغسی بد کارونه) کله چه وتکوله ماته شی ځمکه په
تکولو ماتولو سختو سره .

تفسیر : گردی غوندی او غرونه به واړه واړه شی ځمکه به بالکل صافه او هوار میدان شی.

وَجَاءَ رَبُّكَ

او راشی (نښی د قدرت د) رب ستا .

تفسیر : یعنی رابه شی رب ستا د خپل قهر په تجلی سره هغسی چه د هغه له شان سره ښائی او
ود (لائق) وی.

وَالْمَلِكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٣٢﴾

او راشی پرښتی صف صف (قطار قطار چاپیریدونکی پر انسانانو او پیریانو
باندي).

تفسیر : یعنی د محشر په میدان کښی. یا راځی هلته انتظاماتو لره پود په پود او صف صف.

وَجَاءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ

او رابه وست شی په هغی ورځی کښی دوزخ .

تفسیر : یعنی په لکونو پرښتی به هغه له خپله ځایه څخه په رابښکودلو سره د محشریانو په مخ
کښی راحاضر کړی.

يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ۝

په دغی ورغی کښی به پند واخلي یاد کړی انسان (خپل افراط) او څه گته فائده به نه ورسوی ده ته په دغه وقت کښی پند اخیستل (بلکه هیڅ فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی هلته به پوهیږی چه په سختی غلطی او غفلت کښی وم مگر هغه پوهیدل به څه په کار ورشی؟ ځکه چه د پوهیدلو او سنجولو (فکر کولو) وقت به له لاس څخه وتلی وی هغه چاری چه په دارالعمل کښی کیدی په دار الجزاء کښی کله کیدی شی.

يَقُولُ يَلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ۝

وایی څنگه به ښه و ما لره که څه می مخکښی لیږلی وی دپاره د (دی) ژوند (د آخرت) خپل (یا پخپل ژوندانه کښی).

تفسیر : یعنی افسوس د دنیا په ژوندون کښی می څه نیکی نه ده کړی چه هغه له ما څخه په مخکښی دلته رارسیدلی وی او اوس به می په دغه آخروی ژوندون کښی په کار راتلی هم داسی تش لاس را رهی (روان) شوی یم کاشکی د حسناو کومه ذخیره می له مخه لیږلی وی چه دلته ځما پنگه او ذخیره گرغیدلی او په کار به می راتلی!

فِيَوْمٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ۝ وَلَا يُؤْتِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ۝

نو په دغی ورغی کښی به نه په عذابوی الله (په مثل) د عذاب د دغه (الله) هیڅوک او نه به قیدول کوی (په مثل) د قیدولو د دغه (الله) هیڅوک.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به په دغی ورغی کښی مجرمانو ته داسی سختی سزاوی ورکوی او په داسی سختی بندی خانی کښی به اچول کیږی چه د هغی څاری او مثال د بل مجرم په حق کښی متصور نه دی. حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه لیکي «هغه ورځ به نه وهل کیږی د هغه د وهلو په څیر بل څوک نه اور نه د دوزخ د اور مؤکل او نه منگور (مار) او نه لرم چه په دوزخ کښی اوسیږی ځکه د هغوی وهل او درد رسول جسمانی عذاب دی او د حق سبحانه تعالیٰ عذاب به داسی وی چه د مجرم روح به په حسرت او ندامت کښی اخته کوی چه روحانی عذاب دی او ښکاره ده چه روحانی عذاب له جسمانی عذاب سره هیڅ یو نسبت نه لری او هم نه تری د هغه د تړلو په شان بل څوک ځکه چه دوزخ څارونکی که څه هم د دوزخیانو په غاړو کښی د اوسپنی غاړکی اچوی او په کلکو څنځیرونو ئی تری او د دوزخ ورونه تری او برسیره پری

سربوژونه پدی خو د دوی عقل او خیال نشی بند ساتلی او د عقل او خیال عادت دی چه تل دیرو خبرو ته التفات کوی او د هغوی په منځ کښی تخینی خبری د نورو خبرو حجاب کپوی نو ځکه د بندیتوب او تنگی په منځ کښی د انسان عقل او خیال ته راز راز (قسم قسم) وسعت او فراختیا حاصلیږی پرته (علاوه) له هغه سړی څخه چه الله تعالی د هغه فکر او خیال د دی خوا او هنی خوا له تلوو څخه وساتی او بالکل درد، ریر (تکلیف) او اندیښنو ته متوجه شی نو دا ډول (طریقه) روحی قید له بدنی قید څخه په زرهاو ځلی سخت دی هم دا ده چه د مجنون په شان سړیو او سودانیانو ته په دیرو باغونو او گلانو او خورا (دیر) ښو ننندارو کښی د زړه د خپکان او د ویری او د وهم او خیال د اندیښنو د پیدا کیلو په سبب هیڅ خوند او لطف نه حاصلیږی او هغه ارت او وسیع باغ او د نننداری وړ (لائق) شیان د دوی په نظر کښی تنگ راځی او ټول د کتلو وړ (لائق) شیان د دوی د ویر ژبا او انگولا اسباب ورغوندوی.

يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٣٠﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٣١﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٣٢﴾ وَاَدْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٣﴾

ای نفسه آرام نیوونکیه (به ذکر ځما شاکر په نعمت ځما صابر په زحمت ځما) وگرځه (له دنیا نه) په طرف د رب خپل حال دا چه راضی خویش به نی ته (له الله څخه او الله) راضی خویش (به وی له تا څخه) بیا ننوځه په (نیکانو) بندگانو ځما کښی او ننوځه په جنت ځما کښی (سره له نورو مقربانو).

تفسیر : اول د مجرمانو او ظالمانو حال بیان شو اوس د هغه په مقابل کښی د هغوی خلقو انجام ښودل کپوی چه د هغوی زړونه د الله تعالی د یادولو څخه آرام خوند او راحت په برخه کپوی هغوی ته به په حشر کښی ویل کپوی آ راحت نیوونکیه نفسه! په الله تعالی باندی، په هغه حقیقی محبوب باندی چه تا خپل زړه ترلی و اوس نو له هر راز (قسم) جگرو او اندیښنو څخه گوښه (بیل) اوسه! او تل په خوښی او هوسانی (آرام) سره خپل ژوند تیروه! او هغه نژدی ځای ته ورشه چه خاصو بندگانو ته تا کلی (مقرر کړی) شوی دی او ځما د مخصوصو بندگانو په ډله کښی ځان گډ او داخل کړه. او په عالیشان جنت کښی هستوگنه کړه! له ځینو روایتونو څخه دا ښکاری چه مؤمنانو ته د ځنکدن په وقت کښی هم دا زیری اوراوه کپوی بلکه د عارفانو تجربه راضی چه د دی دنیا په ژوندون کښی هم داسی مطمئنه نفوس له دی زیری څخه پوره خوند اخلی «اللهم انا نسألك نفساً بک مطمئنة تؤمن بلفائک و ترضی بقضائک و تقنع بعطائک».

تنبیه : د مطمئنه نفس د اماره نفس، د لوايه نفس تحقيق دی د القيامة د سورت په شروع کښی وکتل شی

تمت سورة الفجر بفضل الله تعالى ومنه

سورة البلد مكية وهى عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۰) تسلسلها حسب النزول (۳۵) نزلت بعد سورة «ق».

د «البلد» سورت مكى دى شل آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كنى (۹۰) په نزول كنى (۳۵) سورت دى وروسته د «ق» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ۚ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ۚ

قسم خورم په دی بلد ښار باندی چه (مکه ده) حال دا چه خاص ته به خلاص شی (په تا به څه قید ممانعت نه وی) په دی ښار کښی (چه هر څوک وژنی یا ئی پرېودی په یو ساعت د ورځی کښی).

تفسیر : په مکى معظمى کښى هر سرى له جنگ کولو څخه ممنوع دى خو رسول الله صلى الله عليه وسلم ته يو وارى د مکى په فتحى کښى دا ممانعت پاتى نشو او هر چا چه له هغوى سره جنگ کوو د هغه وژل به روا کیده تر دى چه ځينى لوى مجرمان د کعبى شريفى د ديوالونو تر څنگ هم ووژل شول نو وروسته له دى ورځى څخه بيا همغه ممانعت تر نن پورى بيرته قائم شو هر کله چه په دى آيت کښى په مکى باندی قسم ياد شوى دى او هغو شتاندو او سختيو ته اشاره شوى ده چه هغه دیر ځلى پر انسانانو باندی راتلونکى دى او د هغى زمانى خورا (دیر) لوى سرى په دغه ښار کښى په دیره زړه خوړونکى سختى اخته و او خورا (دیر) زیات ربرونه (تکليفونه) ئى کال (برداشت کول) نو ځکه ئى په منځ کښى د معتضى جملی په دول (طريقه) چه ﴿ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴾ ده تسلى ورکړه چه نن ستاسى احترام په دى ښار کښى د ناپوهانو له لورى نه کېوى يو وقت به راشى چه تاسى به په دى ښار کښى د برياليتوب (کاميابى) په دول (طريقه) ننوځى او د دى مقدس ځاى د ابدى تظهير او تقدیس دپاره به د لویو مجرمانو په سزا ورکولو کښى تاسى ته اجازت وی دا پخوا ویل د هجرت په اتم کال کښى د الله تعالى په فضل سره پوره شول.

تنبیه : ځينو د ﴿ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴾ معنى هوانت نازل اخيستى ده يعنى زه قسم خورم په هغه ښار باندی په هغه حال چه ته پکښى پينا شوى ئى او په کښى هستوگنه لرى.

وَالْإِدْوَمَا وَكَدِّ

او قسم دی په پلار او په هغه باندی چه له ده څخه څیړیدلی دی.

تفسیر : یعنی آدم او بنی آدم و قیل غیر ذلک. او جواب د قسم دا دی

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په رنج او مشقت کښی

تفسیر : یعنی آدم علیه السلام له ابتداء څخه تر انتهای پوری په رنج او مشقت اخته دی. او راز راز (قسم قسم) سختی په ده باندی تیریږی. هیڅ داسی کیدونکی نه دی چه یو سری پخپل تول عمر کښی د څه مدت له مخی د دنیا د گردو (تولو) پیښو او چارو، محتونو، رنځونو څخه فارغ او آزاد وی او په پوره آزادی او بی فکرئ سره ژوندون کوی په رهنیتیا سره د انسان اصلی فطرت داسی واقع شوی دی چه دی خپل ځان له دغو سختیو او جنجالونو څخه نه شی ژغورلی (ساتلی). د آدم علیه السلام او بنی آدم د ژوندون د احوالاتو له کتنی څخه دا خبره ښه جوته کیږی. د مکی معظمی په غرنی ملک کښی ژوندون په تیره بیا په هغه وقت کښی چه هلته افضل الخلاق حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خورا (دیر) سخت جور او جفاء او ظلم او ستم نجه او هدف وه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ یو لوی شهادت دی.

أَيُّهَا كَمَا كَوَى (كافر انسان) چه بیشکه له سره به قادر نشی په ده باندی هیڅوک (چه بدل تری واخلي).

تفسیر : یعنی انسان چه د هغو سختیو او مشقتونو په لاری تیریږی نو د هغه اقتضاء خو داسی ده چی په ده کښی عجز او درماندگی پیدا شی او خپل ځان د قضا د حکم ترلی وگڼی او د احکامو مطیع او د رضا تابع او په قضاء صابر وی او هر کله خپل احتیاج او افتقار تر نظر لاندی ونیسی! خو انسان دا خبره بالکل هیره کړی ده نو آیا انسان داسی گڼی چه داسی یوه هستی شته چه انسان د هغی تر حکم لاندی وی او دوی ته د دی سرکشی او سرغړولو سزا ورکړی شی؟ بلکه الله اعظم شانه واعظم برهانه دی!

يُقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لَبَدًا ۝

وائی (له فخره) ما خرش کړی و مال خورا دیر (په دښمنی د محمد کښی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په محصیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په عداوت د اسلام په مخالفت کښی له حده تیر مال خرش کوی. او په داسی خرش کولو ځان باتور او ځلمی هم گڼی. او په دیر فخر سره وائی چه ما په فلاسی پیښی کښی دومره دیر مال لگاؤ. او دغومره شته می خرش کړل. آیا بل څوک به ځما په مقابل کښی داسی خرش وکړی شی؟ خو مخ کښی ورته ښکارېږی چه دا ټول لگښت خرش ئی ابته (خراب) او عبث گرځی. او خپل مال او دولت ئی د ځان بلاه کیږی.

يَحْسِبُ أَنَّ لَمِيرَةَ أَحَدٍ ۝

آیا گمان کوی دی چه بیشکه نه دی لیللی دی هیچا (په وقت د خرش د مال کښی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ دا کرد (تول) شیان گوری او وینی او هومره مال په هر نیت سره په هر ځای او په هر څیز باندی چه ولگاوه شی هغه کرد (تول) ورته چه معلوم دی نو د دروغو او ریا څخه هیچا ته هیڅ یوه گڼه (فائده) نه رسیږی.

أَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ ۝

آیا نه دی ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی (چه پری وگوری بلکه ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی).

تفسیر: یعنی هغه چاته چه ما د لیللو سترگی ورکړی دی آیا هغه پخپله نه گوری؟ یقیناً د هغه الله تعالیٰ چه کردو (تولو) ته ئی سترگی، عقل او بصیرت او پوه وریځلی دی د بینائی قوت او قدرت او پوه له کردو (تولو) څخه لوړه (اوچته) او ستره ده.

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ۝

او (آیا نه ده ورکړی مونږ ده ته یوه) ژبه او دوه شونډی (چه خبری او

خوراک او نور پری کوی بلکه ورکری دی مونږ ده ته یوه ژبه او دوه شونډی)

تفسیر : چه له هغه څخه په خبرو اترو او خوړلو او څښلو مرستی (مدد) اخستی کیږی.

وَهْدِيْنَهُ التَّجْدِيْنَ ۱۰

او ښوولی دی مونږ ده ته دوه لاری (د خیر او شر چه پری جنت یا دوزخ ته ځی).

تفسیر : یعنی د ښو او بدو دواړه لاری ئی ورښوولی دی تر څو چه ځان له بدی لاری څخه وژغوری (وساتی) او په ښه لاره تگ وکری او د دی خبری ښوونه په اجمالی ډول (طریقه) سره د عقل او فطرت په وسیله شوی ده او تفصیل ئی د پیغمبرانو او مرسلانو په واسطه او د هغوی په ژبه شوی دی.

تنبیه : ځینو له «نجدین» څخه د ښځو دوه تی مراد اخیستی دی یعنی تی رودونکیو ماشومانو او وپرکو ته ئی د تی رودلو او د خوړو پیدا کولو لاره ورښوولی ده چه پس له پیدا کیدلو تری شوده څښی او خوری.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ۱۱

نو ربر (تکلیف) ئی ونه ایست په ختلو د غونډی کښی (او سختی ئی تیره نه کړه په مخالفت د نفس او هوا کښی).

تفسیر : ځینو د عقبه معنی د تیریدلو سخت ځای او غونډی، اخیستی ده یعنی سره له دومره زیاتو انعاماتو او د هدایت د اسبابو له موجودیته دوی دا توفیق ونه موند چه د دین په صعب‌المرور غونډی وخیژی او سختی او ربر (تکلیف) ئی پر ځان واخلي او د مکارم الاخلاق مدارج طی کړی او د فوز او فلاح لوړو (اوچتو) ځایونو ته ځان ورسوی.

تنبیه : دینی کارونه ئی په غونډی سره ځکه تشبیه کړی دی چه د نفس او هوا د مخالفت په نسبت د هغه پای (آخر) ته رسول سری ته ډیر شاق وی او ربر (تکلیف) پیښوی.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ۱۲ فَكَرَّرَبَّةً ۱۳

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی ختل د غونډی. (عقبه) خلاصول د غاری دی.

تفسیر : یعنی (عقبه) د مریی آزادول یا د پور (قرض) وړی غاړه له پوره قرضه خلاصول دی.

أَوْ اطْعَمْنِي يَوْمَ ذِي مَسْجَبَةٍ ۱۴

یا (دا عقبه) ورکول د طعام دودۍ دی په هغی ورغی کښی چه خاونده د لوری وی.

تفسیر : یعنی عقبه د قحطی او قیمتۍ او سختۍ په ورغو کښی له وړی سره مرستی (مدد) کول او هغوی ته د خوړو شیان وربرابرول دی.

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۱۵ أَوْ مَسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ۱۶

یتیم ته چه خاوند د خپلوی وی. یا غریب ته چه په خاورو ککر وی.

تفسیر : د وړوکی پلازمړی (یتیم) خدمت کول ثواب دی او له خپلوانو قرابت لرونکیو سره ښیکته (ښه) هم ډیر ثواب لری چری چه دا دواړه ثوابونه یو غای شی نو د هغی ثواب هم دوچنده کیږی.

عقبه دودۍ طعام ورکول دی د لوری په ورغی کښی غریب ته چه په خاورو ککر وی او د فقر او له فاقی د تنگسی او خواری غځه په خاورو کښی رغری نو د مال د لگولو غایونه ښائی چه داسی وی نه دا چه د ښادی او د غم په فضولو رسمونو کښی او د الله تعالی په نافرمانی کښی مالونه ولگول شی او دنیوی نقصان او اخروی خسران وگتلی شی.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا

بیا وی (دغه آزاد کوونکی طعام ورکونکی) له هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی.

تفسیر : یعنی د گردو (تولو) عملونو مقبولیت او د منلو شرط «ایمان» دی که ایمان نه وی نو گرد (تول) کارونه او عملونه چتی (بیکاره) او فضول دی او هیڅ په کار نه راغی.

وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالرَّحْمَةِ ۱۷

او وصیت کوی یو له بله په صبر سره (په طاعت او مصیبت او له معصیته) او وصیت کوی یو له بله په مهربانی او شفقت سره .

تفسیر : یعنی نورو ته تل تاکید کوی چه بنائی د حقوقو او فرائضو په اداء کولو کښی هر راز (قسم) سختی او ربرونه (تکلیفونه) پر خپل ځان وگالی (برداشت کوی) او د هر ډول (طریقه) تکلیف تحمل وکړئ! او د الله تعالیٰ پر مخلوق باندی رحم کوئ! تر څو چه د آسمان خاوند هم پر تاسی باندی ورحمیدی .

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمِئْمَنَةِ ۝۱۸

دغه (صابران مهربانان مؤمنان) اصحاب خاوندان د ښی طرف د لوی برخی دی .

تفسیر : یعنی دا کسان ډیر خوش نصیب او مبارک دی چه هغوی ته د لوی عرش په ښی خوا کښی ځای ورکاوه کیږی او د دوی اعمالنامی هم د هغوی له ښی خوا په ښی لاس ورسپارلی کیږی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ۝۱۹

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیتونو ځمونږ هم دوی اصحاب خاوندان د کین طرف د بدی برخی دی .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه بد نصیب منحوس خراب شامت لرونکی دی چه اعمالنامی ئی په کین لاس کښی ور کولی کیږی او د لوی عرش په کښی خوا کښی درول کیږی .

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّوَصَّلَةٌ ۝۲۰

وی به پر دوی باندی اور سرپوښ کوی شوی

تفسیر : یعنی په دوزخ کښی اچول کیږی او دوزخ گردی (تولی) دروازی تری کیږی (اعاذنا الله منها) .

تمت سورة البلد بفضل الله الصمد فله الحمد والمنة

سورة الشمس مکیه وهی خمس عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۱) تسلسلها حسب النزول (۲۶) نزلت بعد سورة «القدر» .

د «الشمس» سورت مکی دی (۱۵) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۱) په نزول کښی (۲۶) سورت دی وروسته د «القدر» له سورته نازل شوی دی .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ① وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّهَا ②

قسم دی په لمر باندی او په رڼا د هغه باندی او په سپوږمی باندی کله چه راځی په دغه (لمر) پسې.

تفسیر : یعنی د لمر له دویدلو څخه وروسته کله چه د سپوږمی رڼا خوره شی.

وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّهَا ③

او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه ښکاره کاندی دغه (لمر)

تفسیر : یعنی کله چه په ورځ کښی لمر د خپلی پوره پلوشی او روشنایی او صفائی سره رڼا غورځوونکی شی.

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ④

او (قسم دی) په شپه باندی کله چه پت کړی هغه (لمر) په تیاره خپله کښی.

تفسیر : یعنی کله چه د شپې تیاره ښه توره شی او د لمر د رڼا هیڅ ښه او پته نه وی.

وَالسَّمَاءِ وَمَا بَدَنَهَا ⑤

او (قسم دی) په آسمان او په هغه (ذات باندی) چه جوړ کړی ئی دی هغه (آسمان).

تفسیر : یعنی په هغه شان او عظمت سره چه له لری ښکاری هغه ئی جوړ کړی دی او د عینو په نزد له «مابنھا» څخه د هغه جوړوونکی دی اکرم شانه و اعظم برهانه! جل جلاله و عم نواله.

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَّهَا ④

او (قسم دی) په ځمکی او په هغه (ذات باندی) چه غوړولی ئی ده هغه (ځمکه).

تفسیر : یعنی په هغه حکمت سره ئی هغه وغوړوله او د مخلوق د هستوګنی وړ (لائق) ئی وګرځوله. دلته هم ځینو له «ماطحها» څخه د هغه غوړوونکی مراد اخیستی دی اکرم شانه واعظم برهانه جل جلاله عم نواله.

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ⑤

او (قسم دی) په نفس او په هغه (ذات باندی) چه برابر کړی ئی دی (اندامونه د) هغه.

تفسیر : د مزاج اعتدال، ظاهری او باطنی حواسیه طبیعیه او حیوانیه او نفسانیه قواوی ئی په تناسب سره ورکړی دی او د نیکی او د بدی په لارو باندی ئی د تللو استعداد ورعطا فرمایلی دی.

فَالْهَمَّهُ أَجْزُورَهَا وَتَقْوَاهَا ⑧

پس ورغوځولی ښوولی ئی ده په زړه د ده کښی بدی د ده او نیکی د ده.

تفسیر : یعنی اول ئی په اجمالی ډول (طریقه) د سلیم عقل او صحیح فطرت په وسیله په ښو او بدو کښی د فرق کولو پوه راکړی ده. بیا ئی په تفصیلی صورت د انبیاؤ او رسولانو په ژبه ښه ښکاره راښودلی دی چه دا لار د بدی ده او هغه د پرهیزګاری ده. وروسته له هغه ئی په زړه کښی هغه رجحان چه د نیکی یا هغه میلان چه د بدی په نسبت وی د دی دواړو خالق هم الله تعالی دی خو د پرمبنی په القاء کښی پرښته وسیله کیږی او په دوهمه کښی شیطان. بیا هغه رجحان او میلان کله د انسان له قصد او اختیار څخه تر مرتبه د عزم پوری رسیږی او د فعل د صدور وسیله ګرځی چه د هغه خالق الله تعالی او کاسب ئی بنده دی د دی خیر او شر په کسب کښی د مجازاتو سلسله د تسبیب په طریقه قائمه ده **وهذه المسألة من معضلات المسائل.** و تفصیلا یطلب من مظانها ونرید ان نرفد لها جزءاً ان ساعدنا التوفیق والله الموفق والمعين. او جواب د دغو پاس قسمونو چه د دغه سورت له شروع څخه شروع شوی

دی دا دی .

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ④

چه په تحقیق سره نجات ومونده په مراد ورسید هغه شوک چه پاک ئی کر دا (نفس له معاصیو).

تفسیر : د نفس پاکول او صفائی دا ده چه شهنوی او غضبانی قواوی د عقل تابع شی او عقل د الهیه شریعت تابعدار وگرځی تر شو چه روح او قلب دواړه د الله تعالی د تجلی په رڼا کښی روڼ او منور شی .

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ⑤

او په تحقیق نامراد زیانمن شو هغه شوک چه پت ئی کر دغه (نفس په خاورو د گناهونو کښی).

تفسیر : له خاورو پت کولو څخه مطلب دا دی چه د نفس متروکه ئی له یوی مخی د شهوت او د غضب په لاس ورکری او له عقل او شرعی سره هیڅ ارتباط او اړه (تعلق) ونه لری گواکی د هوس او د نفسانی غوښتنی مریی او بنده شی داسی سری له ځناورانو څخه خراب او ذلیل دی .
تنبیه : ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ﴾ د قسم جواب دی او د هغه مناسبت د قسمونو سره دا دی لکه چه الله تعالی پخپل حکمت د لمر تودوخی او رڼا د سپوږمی روښانتیا، د ورځی پلوشی، د شپی تیاره، د آسمان هسکتوب (اوچتوالی)، د ځمکی تیتوالی ئی یو د بل په مقابل کښی پیدا کړل او په انسانی نفس کښی ئی هم د خیر او شر متقابل قوتونه کیښوول او ده ته ئی د داسی پوه او عقل قوت ورویاښه چه پر هغه باندی د پوهیدلو په لاره باندی د تللو قوت او قدرت ولری . په داسی متضادو او مختلفو اعمالو باندی د مختلفو ثمراتو او نتایجو مرتبول هم د هغه حکیم مطلق کار دی . د خیر او د شر او د هغو د مختلفو آثارو نتایج او ثمرات په عالم کښی د تخلیق د حکمت په اعتبار داسی موزون او مناسب دی لکه په توره تیاره کښی د رڼا او د نور وجود .

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ⑥

دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (رسول خپل لره) په خپلی سرکښی سره .

تفسیر : یعنی حضرت صالح علیه السلام نئی دروغجن و باله. دا د ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ دَلَّهَا﴾ یو مثال نئی د عبرت په شان بیان وفرمایه. دا قصه د (الاعراف) په سورت او نورو محایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده.

إِذْ أَنْبَعَثَ أَشْقَاهَا ﴿۱۷﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ﴿۱۸﴾

کله چه پورته شو (په چابکی سره) لوی بدبخت د هغوی (چه قذار بن سالف و په رضاء د قوم خپل دپاره د وژلو د هغی اوبښی) وی ویل دوی ته رسول د الله (خبردار پرپریدئ لاس پورته کړئ له) اوبښی د الله او د اوبو خښلو د نوبت د هغی (چه دربانندی رانښی عذاب).

تفسیر : یعنی خبردار دا اوبښه ونه وژنئ! او نه د هغی د وار او نوبت اوبه بندی کړئ! د اوبو ذکر نئی ځکه وفرمایه چه په ښکاره ډول (طریقه) د هغی د وژلو سبب د هغوی د لوری هم دا اوبه وی او د الله تعالی اوبښه نئی ځکه ویل چه پاک الله هغه د حضرت صالح علیه السلام د نبوت معجزه او نښه مگرځولی وه او په دی اعتبار د هغی احترام واجب بلل شوی وو. دا قصه پنخوا له دی نه په (الاعراف) او نورو سورتونو کښی هم یاده شوی ده.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا قَدْ مَدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا ﴿۱۹﴾

نو دروغجن کړ دغو (ثمودیانو صالح په نزول د عذاب کښی) پس زخمی او مړه نئی کړه هغه (اوبښه) نو سخت عذاب نئی ولیږه په دوی بانندی رب د دوی (چه ټول پکښی مړه شول) په سبب د گناه د دوی (چه تکذیب د رسول او وژل د اوبښی دی) نو برابر نئی کړل سره دغه (ټول په هلاک کښی).

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام فرمایلی و ﴿وَلَا تَسْؤُهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَإِنَّهُمْ عَذَابُ اللَّهِ﴾ په دی اوبښی بانندی په بدی سره لاس مه لگوئ کنه په خوږوونکی عذاب به ککر شع» دی خلقو دا خبره دروغ وگنله او د خپل پیغمبر تکذیب نئی وکړ او اوبښه نئی ووژله په پای (آخر) کښی هم هغه وشوه چه حضرت صالح علیه السلام ویلی و الله تعالی هغوی ټول لوی او واړه پناه کړل.

وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ﴿۲۰﴾

او نه ویریبری (الله) له عقوبت او هلاکت د دوی شخه.

تفسیر : یعنی لکه دنیوی باچاهانو ته د کوم لوی قوم یا ملک له سزا ورکولو شخه وروسته تل دا فکر او خیال وی چه چیری بیا هلته کوم شورش او فتنه پیدا نشی او د ملک په انتظام او په ملکی او لیشکی چارو کښی شخه خلل او دیل رانکاره نشی الله تعالی له داسی اندیښنو شخه پاک او بی پروا دی. ولی چه داسی بل کوم یو قوت او طاقت نشته چه د دی په هیداد رسیدلیو مجرمانو په کسات اخیستلو او انتقام پسی وگرځی (العیاذ بالله)
تمت سورة الشمس بفضل الله وكرمه ومنه

سورة اللیل مکیه وهی احدی و عشرون آیه و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۲) تسلسلها حسب النزول (۹) نزلت بعد سورة الاعلیٰ.
د «اللیل» سورت مکی دی (۲۱) آیه (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۲) او په نزول کښی (۹) سورت دی.
وروسته د «الاعلیٰ» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ۝ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ۝ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ
وَالْأُنثَىٰ ۝ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَىٰ ۝

قسم دی په شپه کله چه پت کړی (هر شی په تیاره خپله سره) او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه روښانه شی او (قسم دی) په هغه ذات باندی چه پیدا کړی ئی دی نارینه او ښځه (له یوه اوبو نه، او جواب د قسم دا دی) چه بیشکه سعی عملونه ستاسی خامخا راز راز (قسم قسم) دی (چه ځینی طاعت کوی او ځینی معصیت).

تفسیر : یعنی همغسی چه په دنیا کښی ورځ او شپه، نر او ښځه مختلف او متضاد شیان پیدا کړی شوی دی بیا د دی مختلفو اعمالو او مساعیو ثمری او نتیجی هم مختلفی دی چه د هغو

نتایج او ثمرات به مختلف او متضاد وی لکه چه د هغو ذکر اوس الله جل شانہ واعظم برهانه سره له اختلاف او مجازات نی دغسی فرمائی

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ⑥ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ⑦ فَسَنِيَرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ⑧

نو هر څه هغه چه ورکړه نی کوله (د مال) او وپریده (له الله) او یقین نی کړی و په ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به نی کړو دپاره د لاری آسانی (د شریعت).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه په نیکه لاره کښی مال لگوی. او په زړه کښی له الله تعالیٰ څخه وپریږی. او اسلامی خبری رښتیا گئی. او پر ربانی بشاراتو باندی باور لری او صحیح نی گئی. د هغه دپاره به مونږ سم له خپل عادت سره د نیکی لاری ورآسانوو او په پای (آخر) کښی به نی د آسانی او راحت مقام ته رسوو چه د هغه نوم جنت دی.

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ⑨ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ⑩
فَسَنِيَرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ⑪

او هر څه هغه چه بخیلی نی وکړله (به اداء د حقوقو) او بی پروائی نی وکړله (له الله) او دروغ نی وگڼله ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به نی کړو دپاره د لاری سختی (د بدعملی).

تفسیر : یعنی هغه سړی چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خرڅ ونه کړ. او د هغه د خوښی او د آخرت د ثواب پروا نی ونه کړه او د اسلام خبری او د الله تعالیٰ وعدی نی دروغ ویللی. د هغه زړه ورڅ په ورڅ تنگ او تیاره او کلکپوی. د نیکی توفیق ورڅنی سلپیوی او په پای (آخر) کښی په ورو ورو د عذاب الله انتهائی سختی وررسیوی هم دا د الله تعالیٰ عادت دی چه نیکان هر کله ښی چاری څان ته غوره کوی او بدان هر کله په بد عمل پسې گرځی دی دواړو ته د هم دوی لاری ور آسانوی چه هغوی هغه سم د الله تعالیٰ له تقدیر سره او د خپلی ارادی او اختیار له مخی غوره کړی دی ﴿لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ ظُلْمُهُمْ وَمَا كَانُوا عَمَلًا مِّنْ عَمَلٍ﴾ د جزه ۱۵ اسراء ۲ رکوع ۲۰ آیت .

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ⑪

او نه دفعه کوی له ده څخه (عذاب) مال د ده کله چه هلاک شی په کنده

کڻی ولویڙی.

تفسیر : یعنی هغه مال او دولت چه دوی پری داده دی او دوی ئی له آخرت څخه بی پروا کړی هغه د یوی ذری په قدر هم دوی له عذاب څخه نه خلاصوی.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ۖ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ۗ ﴿۹۱﴾

بیشکه پر مونږ دی خامخا هدایت سمه صافه لاره ښوول او بیشکه مونږ ته دی خامخا آخرت او دنیا (یعنی زه مالک د دی دواړو یم نو خطاء کوی هغه چه دا دواړه غواړی له بل چا نه).

تفسیر : یعنی ځمونږ د حکمت داسی اقتضاء نه ده چه څوک په زور او زیادت سره په ښو یا بدو چارو باندی مجبور کړو هوا ځمونږ په ذمه او غاړه ده چه گردو (تولو) ته د ښو او بدو لاری وروښیو او ښه او بد ورښکاره کړو او د دواړو نتیجی په ښه شانی ورته ووايو. بیا هر چا چه هره لاره ځان ته غوره کړه په دنیا او آخرت کڻی به سم له هغی سره جزا ورکاوه شی.

فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ۖ ﴿۹۲﴾

نو وویرولیع ما تاسی (ای منکرانو) له اوره چه لمبی به وهی.

تفسیر : له دی لمبی وهونکی څخه به ښائی د دوزخ هغه طبقه مراد وی چه خورا (دیرو) لویو مجرمانو او بدبختانو لره مخصوصه ده.

لَا يَصْلُهَا إِلَّا الْأَشْقَى ۖ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۖ ﴿۹۳﴾

نه به ننوځی (په طریقه د دوام سره) په هغه (اور د دوزخ) کڻی مگر لوی بدبخت (کافر) هغه چه دروغ گڼی حق او منځ ئی تری گرځولی وی.

تفسیر : یعنی تل به هلته لویږی او هیڅ کله به له هغه ځایه نه وځی. کما تذل علیه النصوص

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ۖ ﴿۹۴﴾

او ژر ده چه گوښه (بیل) به شی له هغه اوره ښه ویریدونکی (مؤمن).

تفسیر : یعنی د داسی خلقو سپیږمو ته د هغه وږمه هم نه رسیږی او بالکل ورغنی صاف او پاک او ژغورلی (بچ) وی.

الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى ۝

هغه چه ورکوی مال خپل لپاره د دی چه پاک شی.

تفسیر : یعنی د نفس پاکول له بخل او طمع او نورو رذائلو څخه په داسی ډول (طریقه) مقصود دی چه ریا، نمایش او دنیوی اغراض هیڅ پکښی نه وی.

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى ۝ وَلَسَوْفَ يَرْضَى ۝

او نه و هیچا لره په نزد د ده هیڅ نعمت احسان چه بدل ئی ورکاوه شی مگر دپاره د طلب د رضاء د رب خپل چه ډیر لوی دی او خامخا ژر ده چه دی به راضی شی (له الله په موندلو د نعماو د جنت او لقاء د رب العزت).

تفسیر : یعنی له خرڅ کولو څخه د کوم مخلوق احسان او د حق اداء کول مقصد نه وی بلکه خالص د مولی د رضاء او د پاک الله د لقاء د تمنا کولو دپاره خپل کور او شته خیراتوی او لوتوی نو داسی څوک دی ډاډه وی چه هر ورو (خامخا) به خوښیږی او د هغه دا هیله (امید) پوره کیږی ﴿وَإِنَّ اللَّهَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾

(تنبیه) : اگر که د دی آیتونو مضمونونه عام دی خو په زیاتو روایتونو کښی داسی راغلی دی چه د دی وروستیو آیتونو نزول د سیدنا حضرت ابی بکر صدیق رضی الله تعالی عنه په شان کښی شوی دی او دا لوی دلیل د هغوی په ښیگڼی (فائدی) او فضیلت باندی دی. خوشبخته او خوش نصیبه دی هغه بنده چه د هغه د ډیرو ویریللو او افتاء تصدیق له آسمانه وشي ﴿لَا تُكْرَهُ عِنْدَ اللَّهِ﴾ او د حضرت حق له لوری هغه ته د ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ زیری د هغه لوی زیری انمکاس دی چه وروسته له دی نه د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په باره کښی ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ راغلی دی.

تمت سورة الليل بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «الضحیٰ» مکیه وهی احدی عشرة آیه و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۳) تملسها حسب النزول (۱۱) نزلت بعد سورة «الفجر»
 د «الضحیٰ» سورت مکی دی (۱۱) آیه (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۳) او په نزول کښی (۱۱) سورت دی. وروسته د «الفجر» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالضُّحَىٰ ۝۱ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ۝۲ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝۳

قسم په مخانیت (چه روشانه دی) او قسم دی په شپه کله چه تیاره شی (او پت کړی اشیا په تیاره خپله کښی) چه نه دی درکړی رخصت تاته (نه ئی پریښی) رب ستا او نه ئی دښمن نیولی ئی ته (ای محمده!)

تفسیر : په صحیحه و روایتونو کښی راغلی دی چه تر دیر مدت پوری پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی رانغله او حضرت جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رانغی مشرکینو په پخپلو منځونو کښی وویل «وگورئ چه (محمد) د خپل الله له لوری رخصت کړ شو» د دی خبری په جواب کښی دا آیتونه نازل شول. حُما په گمان (والله اعلم) چه دا زمانه د فترت الوحی زمانه وه کله چه د قرآن د ﴿إِنَّمَا﴾ سورت ابتدائی آیتونه نازل شول نو وروسته له هغه تر یو اوږد مدت پوری وحی راتلل معطل پاتی شول او پخپله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د دی فترت په زمانه کښی دیر مغموم او پریشان و تر دی چه د الله تعالیٰ له خوا پریښتی هغوی ته د ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ خطاب واوراوه، اغلباً په دی زمانی کښی به مخالفانو داسی خبری کولی لکه چه ابن کثیر رحمة الله علیه له محمد بن اسحق رحمة الله علیه او نورو څخه هغه الفاظ چه نقل کړی دی هغه د دی احتمال تائید کوی. ممکن دی چه په دغه وقت کښی به دا قصه هم پېښه شوی وی چه په ځینو صحیحه و روایتونو کښی راغلی ده چه یو ځلی رسول الله صلی الله علیه وسلم د ناروغی له سببه دوه درې ورځی په بستره کښی پریوت نو یوی خبیثی ښځی وویل «ای محمده! داسی رانکاری چه ستا شیطان له تا څخه مرور شوی دی» العیاذ بالله لنده ئی دا چه دا راز (قسم) چتی (بیکاره) خبری او اتري دیری کیدی. تر دی چه د دی گردو (تولو) خرافاتو په جواب کښی د «والضحیٰ» سورت نازل شو او رومی ئی قسم یاد

کیر د لمر ختو په وقت باندی او بیا ئی په توره تیاره شپه باندی او بیا ئی وفرماییل چه د دښمنانو دا گرد (تول) خیالات او ویناوی غلطی دی نه ستا پروردگار له تا شخه خپه او نه ئی تاته رخصت درکری دی بلکه هسی چه ښکاره ده هغه د خپل قدرت او حکمت راز راز (قسم قسم) علام او نشی ښکاره وی او وروسته له ورغی شخه شپه او پس له شپی شخه ورغ کوی د باطنی حالاتو کیفیت هم داسی وگنئ لکه چه د لمر د رنا د لری کیدلو شخه د شپی تیاره کیدل د الله تعالیٰ د خفگان دلیل نشی کیدی او نه داسی کوم دلیل او ثبوت په لاس کښی شته چه په رنا پسی تیاره او په تیاره پسی رنا نه راغی نو د غو ورغو د رنا له نه بریښیدلو شخه ولی داسی اتکل کاوه شی چه «په دی ورغو کښی الله جل جلاله له خپل غوره شوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم شخه خفه شوی دی او بیا وحی ورته نه راغی او د جبریل علیه السلام د راتللو ور ترلی شوی دی» داسی وینا د الله تعالیٰ په حکمت بالغه او علم محیط باندی اعتراض کول دی گواکی دوی خبر نه دی چه هغه سری می چه په پیغمبری تاکی (مقرر کری) دی هغه د نبوت وړ (لائق) دی، او وروسته به درښکاریری چه هغه څومره ښه ښه کارونه کوی او د خلقو د ښیگنی (فانندی) لپاره شه ښی چاری ښی. او بالکل دغه رسالت او تبلیغ لپاره ډیر اهل او اصلح ثابتیری. (اللهم صل وسلم علیه صلوة و سلاماً کثیراً کثیراً)

وَلَاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُولٰٓئِ ۝۳

او خامخا آخرت بهتر دی تا لره (ای محمده!) له دنیا شخه .

تفسیر : یعنی ستاسی وروستنی حالت له وړاندنی حالت شخه ډیر ارفع او اعلیٰ دی. د دی غو ورغو د وحی نه راتگ ستاسی د نزول او انحطاط سبب کیدی نشی بلکه ستاسی د ډیر عروج او د خورا (ډیر) ارتقاء وسیله کیوی که د وروستنی ورغی حالت تصور کری او د آخرت شان او لوی ته غیر شی چه هلته به آدم علیه السلام او د هغه گرده (توله) اولاده ستاسی تر بیرغ لاندی تولیدی نو درښکاره به شی چه د تاسی د هغی ورغی لوی او فضیلت او عظمت د نن ورغی د اعزاز او اکرام شخه په غو غو درجو پورته وی.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ۝۵

او خامخا ژر ده چه در به کری تاته رب ستا (ای محمده لویه برخه په آخرت کښی او اختیار د شفاعت) پس راضی به شی ته.

تفسیر : یعنی خفه کیدل او بیزاری او پریښودل به څنگه وی اوس خو به تاته ستا رب په دنیا

او آخرت کنبی دومره دولتونه او نعمتونه دروینبی چه ته پوره داده او خوین شی. په حدیث کنبی راغلی دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرماییل چه د محمد صلی الله علیه وسلم به هلته خوین او خوشالیبری چه د ده له امت شخه یو تن هم په دوزخ کنبی پاتی نشی. صلی الله علیه وسلم.

الْمَرْيَدُكَ يَتِيمًا قَاوِي ۞

آیا نه ئی وی موندلی ته (ای محمده) یتیم (وړوکی بی پلاره بلکه موندلی ئی وی) نو غای ئی د پناه درکره (په تربیت د ابوطالب کنبی ئی ونیولی).

تفسیر : د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د باسعادت ولادت شخه پخوا د دوی پلار مر شوی و دی شپږ کلن و چه مور ئی هم مړه شوه په اته کلنی ئی نیکه عبد المطلب چه د دوی کفالت ورپغاړه و هم مړ شو بیا د دی دریتیم او نادر روزگار د ظاهرأ روزنی او پالنی سعادت د ده بیحده مهربان او شفیق تره ابو طالب ته په غاړه شو ابو طالب پخپل ژوندون کنبی د دوی په نصرت، حمایت، تکریم، تبجیل او خدمت کنبی ډیر زیار (محنت) وویست خو پخوا له هجرت شخه دی هم مړ شو شو ورغی وروسته د الله تعالیٰ دا امانت د مدینې منوری د انصارو په برخه شو او د (اوس) او د (خزرج) د قبیلې د قسمت ستوری وغلیدل او دوی د هغوی په خدمت او حفاظت کنبی ډیر ربرونه (تکلیفونه) وگالل (برداشت کرل) او د حضرت نبوی دغسی ښه خدمت او صیانت ئی وکر چه په تول جهان کنبی د هغه نظیر او مثال نشته دا گردی (تولی) پیبینی درجه په درجه تر (ابواء) لاندی راغی. کما اشار الیه ابن کثیر رحمة الله علیه.

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ۞

او موندلی ئی وی ته چه نه پوهیدی (په شرع او احکامو د شریعت) نو در وښوده (تاته شرعی احکام او در ئی کر نبوت).

تفسیر : یعنی کله چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم غلمی شو د خپل تبر د مشرکانه و اطوارو او چتی (بیکاره) رسمونو او رواجونو شخه سخت خفه او بی زار وو او د هغوی په زړه کنبی یواغی د الله تعالیٰ د عبادت جذبې په قوت کنبی وه د الله تعالیٰ د عشق اور د دوی په پاک تتر (سینه) کنبی په ډیر زور په لمبو کنبی و د وصول الی الله او د هدایت خلق الله د استعداد خورا (ډیر) زیات قوت او ډیر قدرت د دوی په قدسی نفس کنبی په ودیعت ایښود شوی و خو په ښکاره ډول (طریقه) کومه سمه لاره او مفصل دستور العمل دوی ته نه و څرگند

(بنکاره) چه له هغه غنچه د هغوی هغه لوی زړه ته چه د عرش او کرسی غنچه زیات وسعت او رحمت پکښی و دادینه (سکون) او تسکین په برخه شی. د دی د طلب په جوش او زیات محبت کښی به دوی بیقرار او سرگردان گرځیده او د غرونو په درو او په سمخو کښی به گوښی (بیل) کیناستل او د الله تعالیٰ عبادت به ئی کاوه او خپل حقیقی معبود به ئی یاداوه تر څو چه الله تعالیٰ د (حراء) په سمخ کښی د پرښتی په ژبه دوی ته وحی ورولیږله او د وصول الی الله او د خلق الله د اصلاح تفصیلی لاری ئی وروښودلی یعنی د حق دین ئی ورنازل کر

﴿ مَا لَأَنَّ تَدَارَىٰ بِالْكَرْبِ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَمَلَهُ نُورًا لَهْدَىٰ بِهِ مَنْ شَاءَ مِنْ عِبَادِنَا ﴾ د جزء ۲۵

شوری ۵ رکوع ۵۲ آیت

تنبیه : دلته د ﴿ ضَالًّا ﴾ د معنی کولو په وقت کښی ښائی هغه ښوونی چه د یوسف علیه السلام په سورت کښی د دی آیت ۹۵ ﴿ قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴾ په تفسیر کښی لیکلی شوی دی تر کتنی لاندی ونيولی شی.

وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنِي^۸

او موندلی ئی وی ته فقیر پس غنی ئی کړی (په مال د غنیمت یا په مال د خدیجی یا د زړه په غناء سره).

تفسیر : په دی شان چه دوی د حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها په تجارت کښی مضارب شو او په هغه کښی ئی گته (فائده) وکره بیا حضرت خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها له دوی سره نکاح وکره او خپل گورد (تول) مال ئی هغوی ته تملیک کر چه دا ښکاره غناء ده. د دوی باطنی او قلبی غناء هغه وه چه هغه د دواړو دارینو غنی ذات ته ښه معلوم دی او هیڅ یو سری د هغه اندازه نشی کولی مطلب دا چه تاسی له ابتداء څخه د انعاماتو مورد بیع او پس له دی نه به هم بیع هغه الله تعالیٰ چه په دی ډول (طریقه) ستاسی تربیت کړی دی نو څرنگه به له تاسی څخه خفه کیږی؟ او تاسی به هم داسی خوشی په ډگر کښی پریردی «استغفر الله من ذلك»

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ^۹ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ^{۱۰} وَأَمَّا بِنِعْمَةِ

رَبِّكَ فَحَدِّثْ^{۱۱}

نو هر څه یتیم ته پس قهر مه کوه (او د پلار پشان ئی اوسه!) او هر څه سوالگر لره پس مه رته (څه شی ورته ورکړه یا ئی په ورو رد کړه) او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی (خلقو ته).

تفسیر : بلکه د یتیم خبر نیونه او پالنه وکړه! لکه چه تاته الله تعالیٰ د یتیمی په حالت کښی ښه غای درکر نو ته هم د یتیمانو د زړه د خوښی اسباب ورغونډوه! او د هغوی د هستوګنی د غای سر رشته کوه! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره بندګان د الله تعالیٰ په رنگ سره رنگول کیری ﴿صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً﴾ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «انا و کافل الیتیم کهاتین و اشار الی السبابة والوسطی».

او هر څه سوالګر لره پس مه ئی رته او څه شی ورته ورکړه! یا ئی رد کړه په نیکی او خوړی ژبی سره یعنی ته نادار وی الله تعالیٰ تاته غناء دروښتله اوس نو د شکر گزارو بندګانو حوصله ښائی چه داسی وی چه د غوښتونکی له غوښتنی څخه زړه تنګی نه شی! او د حاجتمندانو له سؤاله ونه ویریری! او هغو ته سختی خبری ونه وائی! او وئی نه رتی! بلکه تل په روڼ تندی او ښو اخلاقو او لوی زړه معامله ورسره وکړی هغه قصی چه په احادیثو کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د اخلاقو د وسعت په نسبت د سائلینو په مقابل کښی راغلی دی خورا (دیر) سخت مخالفان هم د هغوی د اخلاقو د وسعت ستایونکی ګرځوی.

(تنبیه) روح المعانی لیکی د سائل د زجر ممانعت په هغه صورت کښی دی چه خبره په ورو ومني که کوم سائل چاته پښی تینګی کړی او په ردو سترګو ورته ودریری او د چا خبری ته غوړ کښینړدی نو د هغه زجر جائز دی او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی خلقو ته یا په نعمت د غناء باندی پس شکر کوه.

د محسن د احساناتو یادول د شکر ویلو په نیت نه د فخر او مباحاتو په ډول (طریقه) شرعاً محمود دی نو ځکه هغه انعامات چه الله تعالیٰ په تا باندی کړی دی د هغه بیان وفرمایئ! خصوصاً هغه نعمت د هدایت چه د هغه ذکر په ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ﴾ کښی وشو او د هغه خوړول په خلقو کښی او په ښکاره لوړ (اوچت) څر سره ویل ستاسی منصبی فرض دی ښائی د دوی ارشادات او خبری او نور چه په حدیثو کښی کیری د هم دی «فحدث» څخه اخیست شوی وی والله اعلم.

تمت سورة الضحیٰ بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الانشریح (الم نشرح) مکیه وهی ثمانی آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۴) تسلسلها حسب النزول (۱۲) نزلت بعد سورة الضحیٰ

د «الانشریح» سورت مکی دی (۸) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۴) په نزول کښی (۱۲) سورت دی وروسته د «الضحیٰ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ۝۱

آیا نه ده فراخه کړی مونږ تا لره سینه ستا (په نبوت او حکمت سره بلکه فراخه کړی ده مونږ سینه ستا!).

تفسیر : چه الله تعالیٰ ستا په سینی کښی ئی ای محمده ! د علومو او د معارفو لوی سیندونه وبهول. او د نبوت د لوازمو او د رسالت د فرائضو د بار د پورته کولو لوی قوت او حوصله ئی درته وبښله. او د داسی لوی زړه او حوصلی څښتن (خاوند) ئی وگرځولی چه د دیرو دښمنانو د عداوت او مخالفت او مزاحمت څخه نه وپیریدی.

(تنبیه) له احادیثو او سیرو څخه ثابت دی چه پرښتی په ظاهری ډول (طریقه) څو غلی د ده مبارک تتر (سینه) ورڅیری کړی دی خو د دی آیت له مدلول څخه په ښکاره هغه نه ښکاری والله اعلم.

وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ۝۲ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ۝۳

او کوز کړ مونږ له تانه دروند بار ستا هغه چه کړه درنه کړی ئی وه شا ستا.

تفسیر : د وحی ښکته کیدل په اول کښی سخت مشکل ؤ بیا آسان شول. یا د رسالت منصب د ذمه واریو د محسوسولو په سبب چه د هغوی په مبارک خاطر کښی څه گرانی راتله هغه ور پورته کړه شوه. یا له «وزر» څخه مباحه امور مراد دی چه کله کله هغه دوی د حکمت او ثواب قرین بلل او کول به ئی او وروسته به د هغه خلاف الحکمت یا خلاف الاولیٰ کیدل به ښکاریده او دوی به د علو شان او غایت القرب څخه له هغه دومره خپه او مغموم کیده لکه چه څه گناه ئی کړی وی نو په دی آیت کښی د هغوی د نه مؤاخذه کیدلو زیږی ورکړی شوی دی کذا روی عن بعض السلف حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه لیکي (د دوی عالی همت او پیدائشی استعداد به چه د کومو کمالاتو او مقاماتو د رسیدلو تقاضا درلوده (لرله) د دوی د مبارک قلب فانز کیدل په هغه باندی د جسمانی ترکیب یا نفسانی تشویشاتو په سبب به سخت معلومیدل کله چه الله تعالیٰ د هغه تتر (سینه) ورپرانیست او حوصله ئی ور ارته کړه هغه گردی (تولی) سختیاوی ئی ورکی شوی او د هغه پیتی ور سپک شو.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ۝ ط

او پورته کړ مونږ تانه ذکر ستا (په نبوت سره یا می ستا نوم له خپل نامه سره پیوسته کړ).

تفسیر : یعنی ای محمد! صلی الله علیه وسلم په پرښتو او پیغمبرانو کېښی ستا نوم لوړ او وچت دی د دنیا گرد (تول) پوهان په ډیر عزت او وقعت سره ستا نوم یادوی. په اذان، اقامت، کلمه طیبه او التحیات، خطبه او نورو کېښی وروسته د الله تعالیٰ له نامه څخه د محمد صلی الله علیه وسلم نوم اخیست کېږی کوم ځای کېښی چه الله تعالیٰ خپلو بندگانو ته د خپل اطاعت امر کړی دی د محمد صلی الله علیه وسلم د امر د منلو امر ئی هم ورسره متصل او جخت کړی دی.

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۝ ط

نو بیشکه سره له سختی آسانتیا شته. بیشکه سره له سختی آسانتیا شته.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ د رضاء غوښتلو په لاره کېښی هغه ربرونه (تکلیفونه) چه حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم په ځان گمالي (برداشت کړی) دی او هغه زیارونه (کوششونه) چه ایستلی ئی دی له هغو سختیو سره شو څو آسانی هم شته لکه د حوصلی د فراختیا په سبب د گردو (تولو) مشکلاتو لری کول آسان شول او د ذکر د پورته کیدلو له تصور څخه تاسی ته د لویو لویو مصیبتونو تحمل آسانه وگرځیده. یا دا مطلب کله چه مونږ تاسی ته روحانی راحت درکړ او روحانی کلفت مو له تاسی څخه پورته کړ لکه چه د الم نشرح څخه تر آخره پوری ښکاریږی نو په دنیوی راحت او محنت کېښی هم ځمونږ فضل او کرم ته هیله (امید) ولریئ مونږ وعده کوو چه په رښتیا سره د دی موجوده ؤ مشکلاتو په پای (آخر) کېښی آسانی شته لکه چه له احادیثو او سیرو څخه راښکاره شوی ده هغه گرد (تول) مشکلات یو یو له منځه لری شوی او د هری یوی سختی په پای (آخر) کېښی به څو څو آسانتیاوی راتللی. اوس هم «عاده الله» هم دا دی څوک چه په سختی باندی صبر وکړی او د زړه له کومی پر الله تعالیٰ باندی اعتماد ولری او له بل لوری څخه زړه وشکوی او خپل الله تعالیٰ سره خپلی اړیکی ټینگی کړی او د هغه فضل او کرم او رحمت ته هیله (امید) ولری او د زمانی له اوږدوالی څخه ونه ویریری او ناامیده او بی هیلی نشی نو هر ورو (خامخا) الله تعالیٰ آسانی ورته پېښوی نه په یوه ډول (طریقه) بلکه په څو څو ډوله (قسمه) وفی الحدیث «لن یقلب عسر یسرین» وفیه ایضا لو جاء العسر فدخل هذا الجحر لجاه الیسر حتی یدخل علیه فیخرجه.

فَاذْفَرَعَتْ فَاَنْصَبْ ۙ وَاِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ ۙ

نو کله چه فارغ شی (ای محمده له تبلیغه یا له لمانعنه نه) نو عخان ستیری کوه (په عبادت، دعاء کنبی) او رب خپل ته پس رغبت او زاری کوه (په هر وقت کنبی).

تفسیر: یعنی کله چه د خلقو له پوهولو څخه فارغ شی نو په خلوت کنبی کینه! زیار (محنت) کوه! چه د زیات «یسر» سبب وگرځی او د خپل رب په لوری بلا واسطه متوجه شه! (تنبیه) خلق پوهول او هغوی ته پند ورکول د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خورا (دیر) لوی عبادت و خو په دی عبادت به فی الجملة د مخلوق واسطه هم وه. مطلوب دا دی چه له هغه څخه لری شوی بلاواسطی هم ښائی چه متوجه شی د دی آیت تفسیر په څو ډوله (قسمه) نور هم شوی دی خو اقرب هم دا راجکاری.

تمت سورة «الانشراح» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة التین مکية وهی ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۵) تسلسلها حسب النزول (۲۸) نزلت بعد سورة «البروج»

د «التین» سورت مکي دی (۸) آيته يوه ركوع لری په تلاوت کنبی (۹۵) په نزول کنبی (۲۸) سورت دی وروسته د «البروج» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالزَّيْتُونِ ۙ

قسم دی په انجر او زیتون خونه باندی.

تفسیر: انجر او خوونه (زیتون) دواړه د خپل کثیر المنافع او د جامع الفوائد توب لامله (له وجی) د انسانی حقیقت او د جامی له ضرورت سره خصوصی مشابهت لری نو ځکه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ مضمون ئی په دواړو قسمونو سره شروع کړ او ځینی

محققین وائی چه دلته «التین» او «الزیتون» شخه هغو دوو غرونو ته اشاره ده چه بیت المقدس ته نژدی پراته دی گواکی دلته په ونو باندی قسم نه یادوی بلکه په هغه مقدس محای باندی قسم یادوی چه هلته دا ونی دیری دی او همغلته د حضرت عیسیٰ علیه السلام مولد او مبعث هم دی.

وَطُورِ سَيْنِينَ ۱ وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ۲

او قسم دی په (غره چه نوم ئی) طور سینین (دی) او قسم دی په دی ښار امان ورکونکی (د مکی) باندی.

تفسیر : «طور سینین» یا د «طور سینا» هغه غر دی چه پر هغه باندی الله تعالیٰ له حضرت موسیٰ علیه السلام سره خبری کړی دی او د امن ورکونکی ښار مکه معظمه ده چه محمود او د گرد (تول) اسلامی عالم سردار او بادار حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په کښی متولد او مبعوث شوی دی او د الله تعالیٰ له گردو (تولو) شخه لوی او وروستی امانت قرآن کریم اول غلی په هم دی ښار کښی رانازل شوی دی. د توریته په آخر کښی دی چه نور د «طور سینا» شخه راغلی او په «ساعیر» کښی وریښیده چه د بیت المقدس غر دی. او له فاران شخه جگ (اوچت) او خوور شو فاران د مکی معظمی یو غر دی. او جواب د پاس قسمونو دا دی.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۱

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په ډیر ښه اعتدال سره .

تفسیر : یعنی دا گرد (تول) متبرکه مقامات چه له هغه شخه ډیر اولوالعزم پیغمبران مبعوث شوی دی گواه دی چه مونږ انسان په یوه ښه قالب کښی اچولی دی او ښه قوتونه مو وربښلی دی او په ظاهری او باطنی ښیکنو (فاندو) مو ښانسته کړی دی او ډیر گټور شیان مو د ده په وجود کښی راغونډ کړی دی. که بنی آدم سم د خپل صحیح فطرت سره ترقی وکړی نو انسان له پرښتو شخه نه یواځی وړاندی کیږی بلکه د هغوی مسجود هم گرغیدی شی.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۱

بیا وگرخواوه مونږ هغه (انسان په ضمن د بعضو افرادو کښی) ډیر ښکته تر ښکته نه (چه لاندنی طبقه د دوزخ ده).

تفسیر : یا رد به کرم دغه انسان پس له ښه قامته ډیر ښکته له ښکتو نه چه هغه زوروالی دی نو شا به ئی تیته وښته به ئی سپین، غوړونه به ئی کانه شی او مغیر به ئی شی ټول څیزونه. شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي چه هغه مو د پرښتو د مقام لائق وگرځاوه خو کله چه منکر شی نو له ځناورانو څخه هم ښکته گڼل کیږي او په خورا (ډیر) لاندنی طبقه د دوزخ کښی لویږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ٥

مگر هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه) نو وی به دوی ته اجر ثواب بی انتهای بلا انقطاع.

تفسیر : چه نه به کم او نه به ختم شی او نه به د چا احسان پری وی.

فَمَا يَكْفُرُ بِكَ بَعْدُ بِالْإِيمَانِ ٥

پس څه شی دی چه تا باعث کوی په دروغ گڼلو (ای منکر د بعثه) وروسته (له دی واضحه و دلائلو) په ورغ د جزاء (یا) پس څوک نسبت د دروغو به کوی تاته (ای محمده) پس له دغو واضحه و دلائلو.

تفسیر : یعنی ای سریه! وروسته له دی دلائلو څخه ته ولی د جزاء له سلسلی څخه سر غړوی؟ او تری انکار کوی یا به دا خطاب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وی چه پس له دی ښو ویناؤ او صافو بیاناتو څخه څه شی منکران دی ته اړ باسی (مجبوروی) چه د جزاء په معاملو کښی هغوی ستاسی تکذیب ته ملاوی وتړی. خیال وکړه! الله تعالی سړی پیدا کړ. او هغه ته ئی ډیر ښه صورت شکل او ښه وربښلی ده او د هغه قوام ته ئی داسی یو صلاحیت او ترکیب ورکړی دی که وغواړی په ښو کارونو کښی له پرښتو څخه پرمخ ځی او هیڅ یو له مخلوقاتو څڼی د هغه برابری او سیالی نشی کولی لکه چه د انسانی کاملی نمونی پخپل وقت کښی په شام بیت المقدس، د طور په غره، معظمی مکی کښی لیدلی شوی دی چه که څوک د هغوی په قدم او پله باندي تگ وکړی نو د انسانی کمالاتو او د دواړو دارینو ډیرو لوړو (اوچتو) مقاماتو ته رسپړی لیکن انسان له خپلی بی تمیزی او بدعملی څخه د ذلت او هلاکت په کنده کښی لویږی او خپلی فطری ښیگڼی (فائدی) له لاسه وباسی. الله تعالی هیڅ یو ایماندار او نیکوکاره سړی بی سببه لاندی نه غورځوی بلکه د هغه د ډیر لږ عمل ډیره زیاته صله ورته مرحمت کوی آیا د دی خبری له اوریدلو څخه وروسته به څوک وکړلی شی چه د دین فطرت د اصولو او د جزاء او د سزا داسی معقولی

قاعدی دروغ و بولی هوا په یوه ډول (طریقه) د هغه تکذیب او انکار کیدی شی چه دنیا یو بی سر و پا کارخانی غونډی ومنلی شی چه په هغی باندی نه د چا حکومت وی نه پکښی کوم قانون او آئین جاری وی او نه د یو او نه د بلو پوښتنه پکښی کیوی نو د دی خبری جواب الله اعلیٰ شانه! واعظم برهانه! جل جلاله! عم نواله! داسی فرمائی:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ۝٤

آیا نه دی الله ښه لوی حاکم د ټولو حاکمانو؟ (بلکه ښه لوی حاکم دی پر ټولو حکم کوونکیو باندی).

تفسیر: یعنی د دی لوی شهنشاهی او ستری ټولوکی په مخامخ کښی د دنیا گرد (ټول) دولتونه او حکومتونه هیڅ دی کله چه دلته دا وړوکی وړوکی حکومتونه خپلو وفادارانو ته انعام او مجرمانو ته سزا ورکوی نو آیا د هغه احکم الحاکمین له درباره داسی هیله (امید) لرل کومه لویه خبره ده؟

تمت سورة التین بفضل الله تعالیٰ وکرمه ومنه

سورة العلق مکیة وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۶) وهی اول ما نزل من القرآن العظيم.

د «العلق» سورت مکی دی (۱۹) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۶) سورت دی او په نزول کښی هم دغه سورت پوښی سورت د قرآن کریم دی چه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝١

لوله (ای محمده! قرآن) په برکت د نامه د رب خپل هغه رب پالونکی چه پیدا کړی ئی دی (ټول مخلوقات).

تفسیر: دا پنځه آیتونه له اقرأ څخه تر مالم يعلم پوری د قرآن کریم له گردو (ټولو) آیتونو او

سورتونو شخه په مخکښې نازل شوی دی. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د (حراء) په سمخ کښی د وحده لاشریک له الله تعالیٰ په عبادت مشغول و. چه ناساپه حضرت جبریل علیه السلام له وحی سره ورننوت او ورته ئی ووی اقرأ - ولوله دوی وفرمایل «ما انا بقارئ: زه لوستونکی نه یم!» جبریل علیه السلام شو غلی دوی پخپلی غیږی کښی ونیو او په زور ئی کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ» او دوی به همغه «ما انا بقارئ» ویل دریم غلی حضرت جبریل علیه السلام دوی په ډیر زور سره کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ باسم ربک: یعنی د خپل رب په نامه او برکت سره ولوله!» مطلب دا چه هغه پروردگار چه له ولادت شخه ئی تراوسه پوری په عجیب او غریب ډول (طریقه) ستا پالنه او روزنه وفرمایله هغه شوک چه دا خبر درکوی چه له تا شخه کوم لوی کار اخیست کیږی آیا هغه به دی هم داسی یواغی او بی یار او مددگار پرېودی؟ هیخ کله به داسی نه کیږی او تاسی ته د هغه لوی ذات په نامه ښوونه کیږی چه د هغه په لورینه (مهریانی) ستاسی تربیه او روزنه شوی ده. یعنی هغه رب العالمین اعلیٰ شانه واعظم برهانه چه گرد (تول) شیان ئی پیدا کړل نو دا نشی کولی چه تا لوستونکی وگرځوی. بلکه قاری دی گرځولی شی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ۝

پیدا کړی ئی دی انسان له توتو د ترلیو شویو وینو شخه.

تفسیر: په کلکه وینه (خون بسته) کښی نه حس دی نه شعور نه علم دی نه ادراک یواغی لا یعقل جماد دی بیا هغه الله تعالیٰ دی لا یعقل جماد ته عقل او پوهه ورکړه نو آیا همغه الله تعالیٰ یو عاقل کامل او یو امی قاری کولی نشی؟ بلکه کولی ئی شی! تر دی څایه پوری د قرائت امکان ثابتول و چه الله تعالیٰ ته هیخ مشکل نه دی چه تا د امی توبه قاری وگرځوی وروسته د هغه په فعلیت او وقوع باندی ئی متنبه کوی.

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝

ولوله (ای محمده! قرآن) حال دا چه رب ستا لوی کریم دی (پر تولو کریمانو).

تفسیر: یعنی په هغه شان سره چه ستاسی تربیت شوی دی له هغه شخه ستاسی کامل استعداد او پوره لیاقت ښکاره دی کله چه دلته په استعداد کښی څه قصور نشته او هلته په مبدأ فیاض کښی هم څه بخل نه لیده کیږی بلکه هغه د گردو (تولو) کریمانو شخه لوی کریم دی بیا به نو د

فیض په وصول کښی څه مانع وی؟ او خامخا هم داسی نی کوی!

الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٥﴾

هغه (رب پالونکی) چه ښوولی نی دی (خط انسان ته) په قلم سره .

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکي حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ کله لیکونکی او لوستونکی نه و نو وئی فرمایل چه «الله تعالیٰ بی له قلمه هم پوه ورکوی» ممکن دی چه دی لوری ته هم جبریل علیه السلام محض یو وسیله دی همغسی چه د قلم توسط د دی امر مستلزم نه دی چه هغه له مستفیض څخه افضل شی هم داسی دلته هم د جبریلیه حقیقت افضلیت د محمدیه له حقیقت څخه نه لارمپوی.

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمُ ﴿٦﴾

ښوونه نی کړی ده انسان ته د هغو شیانو چه دی پری نه پوهیده (پخوا له ښودلو).

تفسیر : یعنی د انسان وړوکی چه له مور څخه پیدا کیږی په هیڅ شی نه پوهیږی بیا نو هغه ورو ورو څوک پوهوی هغه قدیر رب چه له جاهل انسان څخه عالم جوړوی خپل یو امی بنده به نه یواځی کامل عارف کړی بلکه د گردو (تولو) عارفانو سردار نی گرځوی.

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَّاظٍ ﴿٧﴾ إِنَّ رَأَاهُ اسْتَعْتَبَ ﴿٨﴾

رضتیا ده دا خبره بیشکه انسان خامخا سرکشی کوی د دی لامله (له وجی) چه وینی. گنی خپل ځان بی پروا (په مال سره).

تفسیر : یعنی د بنی آدم اصل خو هم دومره دی چه له ترلی وینی څخه جوړ دی چه په اول کښی محض جاهل وی وروسته الله تعالیٰ ورته پوه ورکوی مگر دی پخپل اصلی حقیقت باندی هیڅ نه پوهیږی د دنیا په مال او دولت باندی مغرورپوی او د الله تعالیٰ له احکامو ځنی سر غروی او داسی نی گنی چه زه د هیجا پروا نه لرم.

إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ۗ

بیشکه رب ستا ته (ای انسانه) بیرته ورتلل دی (د هر چا په آخرت کښی او هلته پکاریری ښه اعمال نه اموال).

تفسیر : یعنی په اول کښی هم هغه الله تعالیٰ ای انسانه ته ئی پیدا کری ئی او آخر ته هم د هغه په لوری په آخرت کښی ستا ورتگ دی او هلته به د دغو طاغیانو منکرانو تکبر او لوئی او د عُحان هیرولو حقیقت ښکاریری.

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ۗ

آیا وینی ته هغه (ابوجهل) چه منع کوی بنده (محمد) کله چه لمونځ کوی.

تفسیر : یعنی دا تمرد او سر غرول وگوره چه دی پخپله هم د خپل پروردگار په دربار کښی سر نه ښکته کوی او د عبادت توفیق ئی ور په برخه نه دی نو که بل بنده الله تعالیٰ ته سجده پدی هغه ته هم کتی نه شی. په دی آیتونو کښی لعین ابوجهل ته اشاره ده ځکه چه هغه به کله رسول الله صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی لید نو خپله خوله به ئی شلوله او تخویف او تهدید به ئی کاوه او زیار (کوشش) به ئی کوو چه هغوی ته په هر ډول (طریقه) چه وی څه نه څه ضرر ورسوی.

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ ۗ أَوْ أَمَرَ بِالْتَّقْوَىٰ ۗ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۗ

آیا وینی ته که چیری وی (دا بنده) په لاری سمی صافی باندی. یا امر حکم کوی خلقو ته په تقویٰ سره. آیا وینی ته که (دا منع کوونکی) تکذیب (د رسول الله) کوی او مخ گرځوی له ایمانه (نو جزاء به مومی سم له خپل حال او اعمال سره).

تفسیر : یعنی که په ښه لاره تللی او ښی چاری ئی زده کولی نو ځکه ښه سری به کیده اوس چه مخ ئی اړولی دی نو ځمونږ ئی څه خراب کری دی؟ هم داسی ئی لیکلی دی په «موضح القرآن» کښی. نورو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښی نوری خبری هم لیکلی دی که څوک غواړی چه په هغه باندی وپوهیږی نو نورو تفاسیرو ته دی رجوع وکری په تیره بیا «روح

المعانی « دی ولولی .

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ۝۱۷

آیا نه پوهیږی دغه (منکر کافر) په دی چه بیشکه الله وینی (اعمال د ده نو جزاء به پری ورکړی) .

تفسیر : یعنی د هغه رتلی ملعون هغه شرارتونه او د دی ښه بنده دا خشوع او خضوع دواړه پاک الله وینی .

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَأَنْسِفَ بِالْأَنْصَابِ ۝۱۵

داسی نه ده وړ (لائق) قسم دی که نه شو منع دی (له بد عمله) نو خامخا به ئی سخت راکاږو په وینستو د وچولی (تندی) سره .

تفسیر : یعنی پرېږده ! هغه منکر کافر په دغو گردو (تولو) خبرو باندی ښه پوهیږی خو بیا له خپل شرارت څخه لاس نه اخلی ښه اوس ښه غوږ وباسه ! که دوی له خپلو شرارتونو ځنی لاس وانه خیست نو مونږ به هم هغوی لکه بودگان (څاروی) او ذلیل بندیانو غوندی د وچولی (تندی) له وینستو او څنو څخه نیولی د دوزخ په لوری ئی راکاږو .

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۝۱۶

په داسی وچولی (تندی) سره چه دروغجن خطا کار دی (خاوند ئی) .

تفسیر : یعنی د هر چا په سر باندی چه دا څنی وی نو د هغه سر به له دروغو او گناهونو ځنی دک وی گواکی د هغوی گناهونو او دروغو به د هغوی د سر په وینستو کښی سرایت کړی وی .

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ۝۱۸ سَدَّعُ الزَّيْبَانِيَةَ ۝۱۸

پس راودی بولی اهل د مجلس خپل ژر ده چه مونږ به هم راوبولو ملائکی سختی د عذاب .

تفسیر : یو ځلی ابوجهل ولید چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم لمانځه ته رهی (روان) دی نو په مخ کښی ئی ورته ودرید او غوښت ئی چه دوی له لمانځه څخه ستون (واپس) کړی دوی په سختی سره ورسره خبری وکړی نو هغه وویل «ته خبر نه ئی چه په مکی کښی څما جرگه لویه ده» نو دلته داسی فرمایلی شوی «چه اوس هغه د خپلی جرگی ملگری دی وغواړه چه مونږ د هغوی د هیداد او سزا ورکولو ته د عذاب ملائکی راغواړو ولیده شی چه څوک بریالی (کامیاب) کیږی» لکه چه څو ورځی وروسته د «بدر» په دگر کښی ئی ولید چه د اسلام مجاهدینو به په څه ډول (طریقه) هغه راکشاؤ د «بدر» په «قلیب» او کوهی کښی ئی وغورځاوه دا و د هغه عارضی کښول خو اصلی راکښول به ئی د آخرت په میدان کښی وی چه د دوزخ پرښتی به هغه په ډیر ذلت سره راکښوی او په جهنم کښی به ئی غورځوی. وائی چه یوه ورځ ابوجهل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی ولید وئ غوښت چه له هغوی سره څه بی ادبی وکړی دی لا څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته نه و نژدی شوی چه په ویره او بیره (تلوار) بیرته په مندو شو خلقو پری وخنډل او ورته وی ویل چه «ولی وتښتیدی»؟ ده وویل «څما او د محمد صلی الله علیه وسلم په منځ کښی د اور یو خندق راښکاره شو چه په کښی ډیر یو ویروونکی سری ؤ نو څکه وویریدم او بیرته راغلم» رسول الله مبارک وفرمایل که «دی لږ څه وړاندی کیده نو د هغو پرښتو له لاسه به توتی توتی کیده» ځواکی له آخرت څخه په مخ کښی د «سندع الزبانیة» یوه وړوکی نمونه په دنیا کښی ورښکاره شوه.

تنبیه : زیات مفسرین د «زبانیة» تفسیر د دوزخ په پرښتو باندی کوی.

كَلَّا لَا تَطَعُهُ ۚ وَأَسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ۝١٩

نه ده داسی لکه چه وائی، مه وړه فرمان د ده او سجده لمونځ کوه او نژدی شه (الله ته په طاعت سره).

تفسیر : یعنی تاسی د هغوی پروا هیڅ ونه کړئ! او د هغوی خبرو ته غوږ مه ږدئ! چیری مو چه زړه شی په ډیره خوښی سره د الله تعالیٰ عبادت کوئ! او هر کله چه د هغه لوی دربار ته په سجده سر ږدئ! او د هغه پاک ذات قرب او لا نژدیوالی ځان ته گتنئ! په حدیث کښی دی. «بنده له گردو (تولو) حالتو څخه په سجده کښی زیات خپل الله تعالیٰ ته نژدی کیږی»

تمت سورة العلق بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القدر مكية وهى خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۷) تسلسلها حسب النزول (۲۵) نزلت بعد سورة «عبس»

د «القدر» سورت مكى دى (۵) آيت يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۹۷) په نزول كښى (۲۵) سورت دى وروسته د «عبس» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۚ

بیشکه مونږ نازل کړى مو دى دغه (تول قرآن) په شپه د قدر کښى.

تفسیر : يعنى قرآن کریم له لوح محفوظ څخه د دنیا پر آسمان د قدر په شپه کښى نازل کړ شو. او بښاى په هم دغى شپى کښى د دنیا له آسمان څخه په محمد صلى الله عليه وسلم باندی ئى هم نزول شروع شوى وى. په دى موضوع څه مضمون د (دخان) په سورت کښى ليکلى شوى دى هلته دى ولوست شى.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ۗ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۚ

او څه شى پوه کړى ئى ته (اى محمده!) چه څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟) شپه د قدر خیر غوره ده له زرو میاشتو څخه (هغه زر میاشتی چه پکښى نه وى دغه شپه هغه چا لره چه ئى بیامومى او په عبادت سره پکښى مشغول شى تر صباح پورى).

تفسیر : يعنى په دى شپى کښى نيکى کول داسى دى لکه چه تر زرو میاشتو پورى سرى نيکى کړى وى بلکه زيات له دى څخه هم.

تَنْزِيلُ الْمَلَايِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ

نازلیږى ملائکى او روح په دغه شپه کښى په اذن حکم د رب د هغوى.

تفسیر : يعنى د الله تعالى په حکم روح القدس حضرت جبریل علیه السلام د ډيرو پرښتو په

هجوم کبھی رانازلیبری تر خو په دی عظیم الشان خیر او برکت سره د عمکی خلق مستفیض کری. ممکن دی له «روح» څخه برسیره پر ملائکو کوم بل مخلوق مراد وی په هر حال په دی بختوری شپې کبھی د باطنی ژوندون او روحانی خیر او برکت یو خاص نزول وی.

مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ

دپاره د هر کار (تا کلی «مقرر» شوی په دغه راتلونکی کال کبھی) امان سلامتیا ده (له هر افته).

تفسیر: یعنی د عالم د نظام په نسبت کوم کارونه چه په دی کال کبھی مقدر وی د هغو د نفاذ د تعیین دپاره پرېستی راغی لکه چه د (دخان) په سورت کبھی ولیکل شو. یا له (من کل امر) څخه به د خیر امر مراد وی یعنی له آسمان څخه هر راز (قسم) د خیر امور له ځان سره اخلی او د عمکی په لوری راښکته کیږی. والله اعلم (سلام: امان سلامتیا ده له هر افته یا نه ده دغه شپه مگر خو سلامتیا ده له آفاتو او بلیاتو نه) یعنی هغه شپه د امن، هوسائی (آرام)، داددینی (تسکین) او د زړه خوښی شپه ده په دغی شپې کبھی د الله جل جلاله خاص بندگان په یوه عجیب او غریب طمانیت او لذت او حلاوت سره پخپلو عباداتو کبھی مصروف او مشغولېږی او ډیر زیات خونند له هغه څخه مومی او دا د هغه خیر او برکت او نزول رحمت اثر دی چه د ډیرو پرېستو له راښکته کیدلو څخه په ظهور راغی. په ځینو روایتونو کبھی راغلی دی چه «په دی شپه کبھی جبریل علیه السلام او نوری پرېستی پر عابدانو او ذاکرانو صلواتونه او سلامونه لېږی» یعنی د دوی په حق کبھی د رحمت او د سلامت دعاوی کوی.

هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

دغه شپه ده تر وخته د ختلو د صبا پوری (د سلامتیا فضیلت، برکت، کرامت).

تفسیر: یعنی له ماښامه تر سحر پوری په توله شپه کبھی هم دا سلسله جاری ده نو ځکه دا شپه له سره تر پایه (آخره) پوری مبارک او بختوره ده. (تنبیه): له قرآن مجید څخه راخرگندیږی (راښکاره کیږی) چه هغه شپه په رمضان شریف کبھی ده. ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾ او حدیث راښکاروی چه دا شپه د رمضان په وروستنی عشره کبھی ده په تیره بیا د دی عشری په طاقو شپو کبھی د قدر شپې لتول په کار

دی بیا د طاق په شپو کښی د اویستم په شپی باندی زیات گمان کاو شی والله اعلم ولی زیاتو عالمانو داسی تصریح کری ده چه د قدر شپه د تل دپاره په یوه عشره او په یوه نیته کښی نشی تا کلی (مقررولی) امکان لری چه په یو رمضان کښی یوه شپه او په بل رمضان کښی بله کومه شپه وی.

تمت سورة القدر بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة البينة مدنية وهي ثمانى آيات وفيها ركوع واحد رقم ثلاثتها (۹۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۰) نزلت بعد سورة الطلاق.

د «البينة» سورت مدنی دی (۸) آیت (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۸) په نزول کښی (۱۰۰) سورت دی وروسته د «الطلاق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفِكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ۝١

نه ؤ هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او له مشرکانو جلا (جدا) کیدونکی (له خپلو ملکو څخه بلکه سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) تر هغه پوری چه راغی دوی ته حجت روښانه.

تفسیر : له اهل الکتاب څخه یهود او نصاری او له مشرکینو څخه بت پرستان، اور پرستان، او نور کافران او هغه منکران مقصد دی چه د هغوی په لاس کښی کوم آسمانی کتاب نشته. دغه گرد (تول) نه ؤ جلا (جدا) کیدونکی یو له بل نه په باب د محمد صلی الله علیه وسلم کښی بلکه تول متفق ؤ په حقوالی د ده باندی.

رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ۝٢

چه رسول دی له طرفه د الله لولی دغه (رسول الله پر دوی) صحیفی پاکى کړی شوی (له باطله).

تفسیر : د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه وړاندی د ټولو ادیانو تابعین خراب او هر یو پخپلو غلطیو باندی مفرور ؤ او په دی وقت کښی دا پکار ؤ چه کوم حکیم، ولی، لوی عادل باچا یا کوم لوی سړی دوی وپوهوی او په سمه لاره ئی راوولی او دا کار ممکن نه ؤ تر دی چه داسی یو عظیم القدر پیغمبر رانشی چه له هغه سره د پاک الله مقدس کتاب او لوی مدد وی چه د څو کلونو په منځ کښی یو ملک د اسلام په نور دک کړی او پخپل زبردست تعلیم او لوی همت او عزیمت سره د گردی (تولی) دنیا مخ د وحدانیت او حقانیت په لوری وگرځوی لکه چه هغه الله تعالی رسول او استاخی د پاک الله د کتاب په لوستلو راغی چه په پاکو پانو کښی ئی لیکلی شوی دی.

فِيهَا كِتَابٌ قِيمَةٌ ط

په هغوی کښی لیکلی شوی دی سم احکام (مضبوط کتابونه چه پکښی نشته هیڅ خطائی).

تفسیر : د قرآن کریم هر سورت گواکی یو مستقل کتاب دی. یا دا مطلب چه هغه عمده کتابونه چه پخوا له دی نه راغلی دی، د هغوی ضروری مطالب په دی کتاب کښی شته یا به له «کتب قیمة» څخه مراد نور علوم او مضامین وی یعنی د هغو علومو مضامین پوره درست صحیح او دیر مضبوط او معتدل دی.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ الْأَمِينَ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ط

او نه ؤ جلا (جدا) شوی (له خپلو ملکو څخه بلکه ټول سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته کتاب مگر وروسته له هغه چه راغی دوی ته حجت روشانه (چه محمد دی یا قرآن).

تفسیر : یعنی په دی رسول او په دی کتاب کښی هیڅ ځای د شک او شبهی نشته خو سره له هغه اهل د کتاب عمداً عناد، ضد او مخالفت ورسره کوی نه د شک او شبهی له پلوه. دوی سره دوه دلی شوی دی یو هغه چه پخپل ضد او انکار کښی ټینگ ولاړ دی او بل هغه چه د حق او انصاف له لوری ئی په اسلام باندی یقین او ایمان راوړی دی ښه خو به دا وه چه په هغه پیغمبر

آخر الزمان باندی چه دوی د هغو په انتظار کښی ؤ گرد (تول) سره ایمان راوړی ؤ او خپل گرد (تول) اختلافات او شخړی به ئی له منځه ایستلی او گرد (تول) به سره په یوه لاره کښی ره ی (روان) کیدل مگر هغوی د خپلو عنادو او بدبختیو په سبب د وحدت او اجتماع په ځای په مخالفت او شقاق او نفاق کښی سره اخته شول کله چه اهل د کتاب داسی دی د ناپوهانو مشرکانو احوال به څه وی؟

تنبيه : حضرت شاه عبد العزيز صاحب رحمة الله عليه دلته د «البینة» مصداق حضرت مسیح علیه السلام بولی یعنی کله چه حضرت مسیح علیه السلام ښکاره نښی له ځان سره راوړی یهودان د هغوی دښمنان شول او نصاری هم په دنیوی اغراضو کښی اخته شوی په څو څو دولو (طریقو) سره ئی ځانونه وویشل. مدعا دا چه د پیغمبر راتلل او د کتاب نازلیدل پرته (علاوه) د حق تعالی له توفیقه کفایت نه کوی هومره د هدایت سامان چه سره راغوند شی تر څو چه د هدایت توفیق له چا سره مل نه وی نو هغه به هم داسی خسارا او نقصان گالی (مومی).

وَمَا أَمْرُو إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَا حِفَاءَ

حال دا چه امر حکم نه و ورکړی شوی دوی ته په توریت او انجیل کښی مگر ورکړی شوی ؤ چه عبادت کوی دوی د الله په داسی حال کښی چه خالص کونکی وی الله لره دین له شرکه او نفاقه په داسی حال کښی چه راگرځیدونکی وی له باطله حق ته (په لاره د ابراهیم پس څرنگه کافر کیږی په محمد باندی؟).

تفسیر : یعنی له هر راز (قسم) باطلو او دروغو څخه جلا (جدا) شوی خالص د واحد الله بندگی وکړی! او د حضرت حنیف ابراهیم علیه السلام په شان له هر چا او هری خوا څخه علاقه شکولی د همغه یوه مالک الملک بندگان شی! او د تشریح او د تکوین هیڅ یوه شعبه او څانگه او نور شیان مستقل او خپلواک (اختیارمند) ونه گڼی

وَيَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ۝

او (بل دوی مامور دی په دی چه) قائموی سم اداء کوی (سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوة او دا (مامور به شیان) دین دی محکم (مستقیم چه هیڅ کوږوالی په کښی نشته).

تفسیر : یعنی دا شیان په هر دین کښی غوره او منلی شوی دی چه د هغو شیانو تفصیل هم

دغه پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم راکوی. بیا نو الله تعالیٰ ته دغه خبره ښه معلومه ده چه له داسی صافی ښوونی او تعلیم څخه ولی دوی گرځی؟ او تری وحشت کوی؟.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او مشرکان وی به په اور د دوزخ کښی (په قیامت کښی) چه تل به وی دوی په هغه (جهنم) کښی.

تفسیر: یعنی د پوهی او د علم دعوی کونکی که اهل کتاب وی یا جاهل مشرکان کله چه حقانیت او وحدت څخه مخ واړوی او انکار تری وکړی د هغو گردو (تولو) پای (آخر) او انجام هغه دوزخ دی چه هیڅ کله به له هغه نه خلاصیږی.

أُولَئِكَ هُم شَرُّ الْبَرِيَّةِ ٥

دا (خلق دی) هم دوی ډیر بد د خلقو.

تفسیر: یعنی له حیواناتو (بهائمو) څخه ډیر خوار ذلیل او خراب دی لکه چه د (فرقان) په سورت کښی داسی یو آیت لولو ﴿ إِنَّ هُمُ الْأَقْسَمُ لِنَهْمٍ لِّلْمُتَلَمِّسِينَ ﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُم خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ٥

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی ښه (عملونه په دنیا کښی) دا (خلق دی) هم دی ډیر ښه د خلقو.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه په گردو (تولو) رسولانو او کتابو باندی یقین کوی او په ښو کارونو کښی لگیا دی نو دوی ښه د خلقو دی تر دی چه د دوی زیاتره کسان له پرېتو څخه هم وړاندی کیږی.

جَزَاءُ هُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

جزاء عوض د دوی په نزد د رب د دوی جنتونه د ابدی هستوگنی دی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د اوبو د شودو د شاتو او د پاکو شرابو) ویالی تل به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی همیشه (تر ابده)، راضی به وی الله له دغو (مؤمنانو څخه په طاعت سره).

تفسیر : یعنی د جنت د باغونو او ویالو څخه برسیره د مولیٰ رضاء هم د دوی په برخه کیوی چه د خوبی اصلی روح هم دا دی.

وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۝

او راضی به وی دوی له هغه (الله څخه په ثواب) دا (درجه) هغه چا لره ده چه ویریدلی دی له ربه خپله.

تفسیر : یعنی دا لور (اوچت) مقام هر چا ته په لاس نه ورغی. او دا یواځی د هغو بندگانو برخه ده چه د خپل پروردگار له عذابو ویریدی او هغی شیانو ته هیڅ نه ورنژدی کیوی چه په هغو کښی د الله تعالیٰ د عصیان او نافرمانی تصور کیدی شی.
تمت سورة «البینة» بفضل الله تعالیٰ ومنه وكرمه

سورة الزلزال مدنیة وهی ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۹) تسلسلها حسب النزول (۹۳) نزلت بعد سورة النساء.

د «الزلزال» سورت مدنی دی (۸) آیته (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۹۹) په نزول کښی (۹۳) سورت دی وروسته د «النساء» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ①

کله چه و خوځوله شی ځمکه په خوځیدلو سختو خپلو سره .

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به ګرده (توله) ځمکه په سختو او خورا (دیر) ویروونکیو زلزلو او ریویدیلو سره و خوځوی چه د هنی له اغیزی او اثر څخه به هیڅ مانی او عمارت او هیڅ یو ګر یا ونه او نور شیان پر ځمکه باندي روغ نه پاتی کیږی او ګرد (تول) هسک (اوجت) او تیت به سره برابری تر څو د حشر میدان صاف او پاک او یو برابر وګرځی او دا ګردی (تولی) پیښی به په قیامت د دوهمی نفخی د پو کولو په وخت کښی پیښیږی .

وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ②

او د باندي راویاسی ځمکه درانه شیان له خپله منځه .

تفسیر : یعنی په دی وقت کښی ځمکه هر هغه شی چه د دی په منځ کښی وی لکه مری، سره او سپین زر، لاجورد پیروزه، غمی او نور ګرد (تول) د باندي غورځوی خو د دی مالونو او قیمت دارو شیانو اخیستونکی به څوک نه وی؟ ګرد (تول) خلق به ګوری چه په دغه ورځ کښی به هغه ګران شیان چه تل به په هغو باندي جنګونه کیدل څومره بیقدره او بیکاره لویلی وی .

وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ③

او ویه وائی انسان (منکر له بعثه) چه څه شوی دی دغه (ځمکی) لره (چه د باندي راویاسی مدفون خپل) .

تفسیر : یعنی بنی آدمان وروسته د ژوندی کیډلو او زللی د آثارو له لیدلو څخه یا د هغو ارواحو د زللی په ترڅ کښی حیران پاتی شوی په حیرت سره به وائی «پر دی ځمکی باندي څه وشو؟ چه په دومره زور سره خوځیږی؟ او هر شی له خپله ګیدی څخه د باندي غورځوی؟» .

يَوْمَ يَذُكَّرُ عَنْ أَجْرَها ④ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا ⑤

په دغی ورځی کښی ویه وائی بیانوی به ځمکه خبری خپلی (خلقو ته که د خیر وی که د شر) . په سبب د دی چه رب ستا وحی امر حکم کری دی دی (په ویلو بیانولو سره) .

تفسیر : یعنی بنی آدم چه غه نه او بد کارونه د هنی ټمکی په سر باندی کړی و هغه کرد (تول) به ښکاره وی لکه چه وائی به هغه سری په ما باندی لمونځ کړی و هغه غلا کړی وه هغه ناحق وینه توئی کړی وه او داسی نوری خبری گواکی د ننی ورځی په اصطلاح او ژبه داسی وپوهیږئ چه هر سری چه هومره عملونه ئی په ټمکه باندی کړی وی د هغو گړدو (تولو) ریکاردونه (تکلی) به وی او د قیامت په ورځ کښی به د پروردگار په حکم په خبرو راځی او هر شی له لری ښکاری.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا

په دغی ورځی کښی به وگرځی خلق تولی تولی (له موقف یا له قبور نه په مختلفو اشکالو سره).

تفسیر : یعنی په هنی ورځی کښی به خلق له خپلو قبرونو څخه راوتلی د محشر په دگر کښی په راز راز (قسم قسم) دلی جوړی کړی حاضرېږی. یوه ډله به د شرابیانو وی بله ډله به د زناکارانو وی هم داسی د ظالمانو او غلو. علیٰ هٰذَا الْقِيَامِ د نورو. یا دا مطلب چه خلق له حساب څخه خلاصیږی او د بیرته گرځیلو په وقت کښی څه دلی به ئی جنتیانی او څه به دوزخیانی وی چه هره یوه به پخپل لوری رهی (روان) کیږی.

لِيُرَوَّاهُمْ

دپاره د دی چه وښودله شی هغوی ته (جزاء د) عملونو د دوی.

تفسیر : یعنی د حشر په میدان کښی به د هغوی عملونه وروښوولی شی تر څو بدانو ته یو راز (قسم) رسوائی او نیکانو ته یو راز (قسم) سرفرازی حاصله شی ممکن دی چه د عملونو له وروښولو څخه د ثمراتو او نتایجو وروښوول مراد وی.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۗ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۗ

پس هغه شوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د خیر نیکی نو وبه وینی (جزاء د هغه) او هر هغه شوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د شر بدی نو وبه وینی (سزاء د هغه).

تفسیر : یعنی هر یوه ته د هغه د عمل ذره ذره به وی که بد د هغه په مخ کبی ایښوول کیری او حق تعالیٰ به هره هغه معامله چه د هر عمل په نسبت اجرا کوی هغه به هم د هغوی له سترگو شخه تیروی.

تمت سورة الزلزال بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة العاديات مكية وهى احدى عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۰) تسلسلها حسب النزول (۱۴) نزلت بعد سورة «العصر»
د «العاديات» سورت مكى دى (۱۱) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كنى (۱۰۰) په نزول كنى (۱۴) سورت دى وروسته د «العصر» له سورت نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ۝۱۱ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ۝۱۲

قسم دى په اسونو غغليدونكيو چه آواز ايستونكى دى له سينو شخه آواز پورته كول له گيدو پس قسم دى په اسونو ايستونكيو د اور او رايستل په وهلو د سمانو تيرو (گتو) لره.

تفسیر : یعنی په هغی تیرو (گتو) یا تیروی (گتو) لرونکی ځمکی باندی چه خپلی سوی (سمان او نوکان) وهی او اور پورته کوی.

فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ۝۱۳

پس قسم دى په لوت كوونكيو باندی په وقت د صبا كنى.

تفسیر : په عربو کېښی عادت و چه په صباون کېښی به ئی په لوتولو باندی لاس پوری کاؤ تر شو د دوی د شپیی له ورتگه دښمن خبر نشی او سحار ناخپه داره واچوی او دا به ئی خپل غلمیتوب او میرانه (بهادری) گنله چه په شپیی کېښی په چا وړ ونه لویوی.

فَآثَرْنَ بِهٖ نَقَعًا ۝

پس پورته کوی دغه (اسونه) په سمانو خپلو سره (په وقت د غغلیدو کېښی) گرد (په شاؤ خوا د دښمن).

تفسیر : یعنی په داسی قوت او گړندیتوب او چالاکی سره غغلیدونکی اسونه چه د گھیغ (سحر) په وخت کېښی کله چه د شپیی د سرو او شبنم د رطوبت ټولی دوی او غبار ناست وی خو بیا هم د دی اسانو له سوو شخه گرد او دوی پورته شی.

فَوَسَطْنَ بِهٖ جَمْعًا ۝

پس ننوخی دغه (اسونه) هغه وقت په منځ د ټولی (د دښمنانو د دین کېښی).

تفسیر : یعنی په دی وخت کېښی بی له ویری او خطر د دښمن په فوج کېښی ننوخی. **تنبییه :** امکان لری چه د دی قسم له یادولو غنی اسونه مراد وی لکه چه ښکاره ده. او ممکن دی چه د مجاهدینو سواره مراد وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «دا په سوړو غازیانو باندی قسم دی. له دی نه به بل کوم یو عمل لوی او لوړ (اوجت) وی چه سری د الله تعالیٰ په لاری کېښی خپل غمان جاروی (قربانوی). او جواب د دغو پاس قسمونو دا دی.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهٖ لَكَنُودٌ ۝

چه بیشکه (کافر) انسان له ربه خپله خامخا منکر ناشکره (د نعمتونو) دی.

تفسیر : یعنی د غازیانو سوړو سر او غمان جارول (قربانول) د الله تعالیٰ په لاری کېښی ورښیی چه وفادار او شکر گزار بندگان داسی وی هغه سری چه د الله تعالیٰ ورکری قوتونه د هغه په لاره او غای کېښی نه ښندی (قربانوی) نو وائی «هغه سری چه د حقیقی مالک ورکری شویو قوتونو قدر نه پیژنی او د هغه روزی خوری او د هغه د بی شمارو نعمتونو او بخششونو شخه شپه او ورغ متمتع او گتی اخلی خو سره له هغه د هغه الله تعالیٰ امر نه منی نو هغه له بوده ؤ (غاروو)

څخه هم خوار او ذلیل، حقیر او ښکته دی. وگورئ یو ښه اس ته چه د هغه څښتن (خاوند) وانه او دانه ورکوی دا اس له دی پالنې څخه د خپل څښتن (خاوند) په وفاداری کېښی خپل ځان څاروی (قربانوی) او هر لوری ته چه سور اشاره ورته وکړی په همغه لوری درومی او ځغلی او له ډیرو مندو څخه پرښیری او له خپلو سومو او د پښو نوکانو څخه دوری او کله کله اور هم پورته کوی او په ډیر ازدحام او بیړی او تلوار په مری او سری او لوړو (اوچتو) او ژورو کېښی ځان غورځوی. د مردکو په ورښت (د گولو په باران) او د تورو، توپکو په منځ کېښی ځغلی او د توپ، طیاری، تانگ او نورو وسلو ځنی دومره نه ویریری بلکه ډیر ځلی وفا لرونکی او روزلی شوی اسان (اسونه) د خپلو سرو د ژغورنی (ساتنی) لپاره خپل ځان هم په خطر کېښی اچوی نو آیا انسان له داسی اسانو (اسونو) څخه څه عقل نه زده کوی؟ او نه پوهیږی چه پخپله انسانان هم یو لوی پالونکی لری چه ښائی د هغه د حکم منلو او وفاداری کېښی د خپلو ځانونو او مالونو په ښندلو (قربانولو) کېښی هر وقت حاضر او تیار اوسی. په رښتیا سره چه کافر انسان خورا (ډیر) بخیل ډیر ناشکر او نالائق دی تر دی چه د یوه اس او سپی په اندازه هم خپله وفاداری نشی څرگندولی (ښکاره کولی).

وَأَنَّهُ عَلَىٰ ذٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝٤

او بیشکه دا (انسان) پخپلی دغی ناشکری خامخا شاهد کتونکی گواه دی (یا هغه انسان هغه کار پخپل مخکښی گوری).

تفسیر: یعنی د سرښندونکی (جان نثار) مجاهدین او د هغوی د اسونو وفاداری او شکر گزاری د هغوی تر سترگو لاندی دی خو بیا هم دا بی حیا ردی سترگی گوری او له خپله ځایه نه خوزی.

تنبیه: مونږ د ترجمی په رعایت دا مطلب ولیکه. که نه ډیرو مفسرینو د دی جملی مطلب داسی اخستی دی. انسان پخپلی ناشکری باندی د حال په ژبه گواه دی. دی دی لږ شانی د خپل زړه په غږ باندی هم غوږ کیږدی او وادی وری او متوجه دی شی چه زړه ئی ورته څه وایی؟ دا وائی چه آیا سره د دومره لورینی (مهربانی) او ښگلوی (بخشش) ته ناشکر ئی. ځینی اسلاف د (انه) ضمیر د رب په لوری اړوی یعنی د ده رب د هغه ناشکری او کفران ته گوری.

وَأَنَّهُ لَحِبُّ الْخَيْرِ لَشَهِيدٌ ۝٥

او بیشکه دا (انسان) په مینه محبت د مال کېښی خامخا زیات قوی ډیر سخت دی.

تفسیر : یعنی حرص، طمع، بخل، امساک او نورو رذائلو هغه پوند گهرغولی دی د دنیا د زرو او مال په مینه کښی دومره ډوب شوی دی چه خپل حقیقی منعم ئی هیر کړی دی او نه پوهیږی چه وروسته له دی نه به ئی څه حال کیږی.

أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ۙ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ۙ

آیا پس نه پوهیږی (دا انسان) کله چه راپورته کړل شی راووغی هغه شی چه په قبورو کښی دی (مړی) او محقق رابشکاره کړی شی هغه (عقائد او ارادی) چه په سینو د دوی کښی دی.

تفسیر : یعنی هغه وخت هم راتلونکی دی چه مړی به له خپلو هدیرو (مقبرو) غنی ژوندی ایستل کیږی او هغه خبری چه په زړونو کښی پتی دی گردی (تولی) څرگندیږی (بشکاره کیږی) نو هلته به کتل کیږی چه له دی مال څخه څه گتی اخیستی شی؟ او دا نالائق او کافر به څنگه ځانونه ژغوری (بچ کوی) که دا بی حیا په دی خبره باندی پوهیدی نو هیڅ کله به د مال په مینه کښی دومره نه ډوبیدل او داسی حرکتونه به ئی نه کول.

إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ خَبِيرٌ ۙ

بیشکه رب د دوی په دوی باندی په دغی ورغی کښی خامخا ښه پوه خبردار دی (نو موافقه جزاء به پری ورکړی).

تفسیر : یعنی که څه هم د الله علم هر وقت د بندگانو پر پته او بشکاره باندی محیط دی خو پرله پسې د ده علم او پوه پر بندگانو ظاهریږی او هیچا ته ځای د دی خبری نه پاتی کیږی چه له هغی څخه انکار وکړی.

تمت سورة العاديات بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة القارعة مكية وهى احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۱) تسلسلها حسب النزول (۳۰) نزلت بعد سورة « قریش »

د « القارعة » سورت مكى دى (۱۱) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۱) په نزول كښى (۳۰) سورت دى وروسته د « قریش » له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْقَارِعَةُ ۱ مَا الْقَارِعَةُ ۲ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ۳

(هغه) تکوونکی (د زړونو قیامت) څه ده هغه تکوونکی (د زړونو قیامت). او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده هغه تکوونکی (د زړونو قیامت).

تفسیر : له «القارعة» څخه مراد قیامت دی چه زړونه به له ویری او فزع څخه سخت تکانونه په کښی خوری او غوړونو ته د دیرو سختو غړونو له اوریدلو څخه ربر (تکلیف) پیښیږی مطلب دا دی چه د قیامت د حادثی د دی ویروونکی منظری او ننداری څه بیان وکړ شی یواځی د هغو د غمینو آثارو او نښو څه خبری لاندی ویلی کیږی چه له هغو څخه د هغی د شدت او د سختی اندازه لگولی شی.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۴

(تکوی به زړونه) په هغه ورځ کښی چه گرځی خلق لکه واره ملخان خواره خواره کړی شوی (یو په بل ختونکی).

تفسیر : یعنی هر یو به په یوه لوری په بی‌تابی او وارخطائی سره مندی وهی او غعلی گواکی دا تشبیه له ورو ملخانو سره د ضعف، کثرت، حرکت، بی انتظامی او بی تابی له پلوه ورکړی شوی ده.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ۵

او وبه گرځی غرونه (له هیبته په دغی ورځی کښی) لکه وری رنگینی شیندلی شوی (د نداف په لینده).

تفسیر : یعنی لکه چه نداف او داندس پخپل دیندت او لینده سره پنبه یا وری (پشم) وهی او پرسوی ئی او له هغو څخه د حجم په لحاظ یو لوی شی جوړوی او بیا په یو یو کولو او لږ

نورولو سره هغه الوعوى او يوه خوا بل خوا نى رغرولى هم داسى به د قيامت په ورځ كښى غرونه هم الوعوى او سره متفرق كيږي به او په رنگ وركړيو شويو وږيو سره به نى ځكه تشبیه وركړى شوى وي. چه هغه ډير كمزورى او سپكى دى برسیره په دى د (فاطر) د سورت په څلورمه ركوع ځمونږ دغه تفسير كښى د غرونو د رنگ اقسام هم ښوودلى شوى دى ﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بَيْضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَعَرَايِبٌ سُوْدٌ﴾ .

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ﴿٥﴾ ط

پس هر څه هغه څوك چه دروند شى (په دغى ورځى كښى) وزن (د عملونو يا اعمال) د ده نو هغه به وي په ښه ژوندون چه راضى به وي (په جنت كښى).

تفسير : يعنى د هر چا عمل چه دروند وي هغه به په هغى ورځى كښى په زړه پورى خوښى او هوسانى (راحت) او آرامى كښى وي. كه كوم عمل په ليدلو كښى ډير لوى عمل ښكارى خو په منځ كښى نى د ايمان اغيزه (اثر) ، د اسلام اثر د اخلاص روح نه وي نو هغه عمل د الله تعالى په دربار كښى څه وزن او دروندوالى نه لرى لكه چه د (كهف) د سورت په ۱۲ ركوع ۱۰۵ آيت ځمونږ دغه تفسير كښى داسى راغلى دى ﴿فَلَا تَقْوِي لَهُم مَّوَدَّةَ الْوَالِدِ﴾ .

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَةٌ ﴿١٠﴾ ط نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾ ع

او هر څه هغه څوك چه سپك شى وزن (د عملونو يا اعمال) د ده نو مور د ده (ځاى د اوسيدلو د ده) به هاويه وي او څه شى پوه كړى ته څه ده دغه (هاويه) اور دى خورا (ډير) تود (چه منكران پكښى پرمخى غورځولى كيږي).

تفسير : يعنى هغه عذاب چه په دغى طبقى كښى شته د ځينو سړيو په فكر كښى نشى راتلى نو بس دومره وپوهيږئ چه يو اور دى ډير تود چه سره خوتيږي او داسى سوځونكى دى چه د هغه په مقابل كښى بل اور ته تود نه وايه شى الله مو دى له دى اوږه او له نورو رږو (تكليفونو) څخه پخپل فضل او مهربانى سره وساتى.

تمت سورة القارعة

سورة التکائر مکیة وهی ثمانی آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۲) تسلسلها حسب النزول (۱۶) نزلت بعد سورة الكوثر.

د «التکائر» سورت مکی دی (۸) آیات یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۲) په نزول کښی (۱۶) سورت دی وروسته د «الکوثر» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

أَلْهَكُمُ التَّكَاثُرُ ۚ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۗ ط

مشغول کړی یی تاسی (له عبادته) فخر کولو (یو له بله په ډیر والی د مال اولاد او قام) تر هغه پوری چه ورشع هدیرو ته (مره شع خښ شع یا تر هغه پوری چه مری هم شماری د ډیروالی لپاره).

تفسیر: یعنی د مال او د اولاد د کثرت او د دنیا د مال او د شتو حرص سری په غفلت کښی اچوی نه د الله تعالی د لورینی (مهربانی) فکر ورته پرېږدی چه راشی نه د آخرت په خیال کښی لویږی. پس شپه او ورځ په هم دی فکر کښی لگیدلی وی په هر ډول (طریقه) چه کیږی بنائی ځما مال او شته را زیات شی او کور کھول می له گردو (تولو) کورنیو او کھولو څخه ښه او لوړ (اوچت) وی. لا دا د غفلت پرده له مخه ئی نه وی لری شوی چه مرگ ورته راورسیږی کله چه په قبر کښی کیښود شی نو هلته ورښکاریږی چه په سخت غفلت او هیږه کښی لویږی و او هغه شیان چه د څه مودی له پلوه د ده په سترگو کښی ښه ښکاریږی وروسته له مرگه هغه گرد (تول) د هیڅ بلکه د ده د ځان نقصان ثابت شو.

تنبیه: په ځینو روایتونو کښی چه الله تعالی د هغوی په صحت باندی ښه پوهیږی راغلی دی چه یوه ورځ دوو قبیلو په خپلو منځونو کښی هری یوی په زیادت باندی فخر کاؤ کله چه د مقابلی په وقت کښی د یوی قبیلی سری د بلی قبیلی له سریو څخه لږ ورووتل نو ئی وویل چه ځمونږ سری په جنگ کښی مره شوی دی ځئی چه لار شو هدیری (مقبری) ته او قبرونه ئی وشمیرو نو هلته به دا درښکاره شی چه ځمونږ سری له تاسی ځنی څومره ډیر دی؟ او په مونږ کښی څومره نومیالی سری تیر شوی دی؟ وروسته له دی وینا څخه د قبرونو په شمیرلو باندی ئی شروع وکړه. نو د دی غفلت او جهالت د تنبیه دپاره دا پاک سورت نازل شو په ترجمه کښی د دی دواړو مطلبونو گنجائش شته.

کَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۗ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۗ ط

نه ده داسی وړ (لائق) ! ژر ده چه پوه به شیء تاسی (پخپلی خطائی باندی) بیا بیخی داسی نه ده وړ (لائق) ژر ده چه پوه به شیء تاسی (پخپلی خطائی) باندی.

تفسیر : یعنی وگورئ په خو شو غلی په تاکید تاسی ته ویل کیږی چه ستاسی دا خیال صحیح نه دی چه «د مال او اولاد او نورو شتو دیروالی په کار راتلونکی شی دی» عنقریب تاسی به ئی معلوم کړئ چه دا زائل او فانی غیزونه هیڅ کله د فخر او مباهلت لائق نه و. بیا وپوهیږئ چه آخرت داسی یو شی نه دی چه له هغه څخه انکار یا غفلت وکړی شی په مخ کښی به تاسی ته دا درښکاره شی چه اصلی ژوندون عیش او هوسانی (آرام) په آخرت کښی ده او د دنیا ژوندون د هغی په مقابل کښی پرته (علاوه) له یوه خوب او خیال غنی بل شی نه دی. دا حقیقت غینو خلقو ته لږ قدر په دنیا کښی څرگندیږی (ښکاره کیږی) خو وروسته د قبر له رسیدلو غنی او بیا په محشر کښی دا غوتی لا دیری شی پرانیستلی کیږی.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۗ ط

نه ده داسی که تاسی پوهیدلئ (په خرابی د عاقبت د تکائر او تفاخر) په علم الیقین سره (نو داسی به مو نه کول).

تفسیر : ستاسی دا خیال هر گز صحیح نه دی که تاسی په یقینی ډول (طریقه) او د صحیحو دلائلو په وسیله په دی خبری پوهیدی چه د آخرت په مقابل کښی د دنیا شیان هیڅ دی نو هیڅ کله به مو غفلت نه کاوه.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۗ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۗ لا

قسم دی چه خامخا وبه وینئ تاسی هرورمو (خامخا) دوزخ بیا به خامخا ووینئ تاسی هرورمو (خامخا) هغه (دوزخ) په سترگو د یقین سره.

تفسیر : یعنی د غفلت او د انکار نتیجه دوزخ دی او تاسی ضرور د هغه لیدونکی ئی ږومبی د هغه څه اثر «برزخ» کښی په نظر درشی بیا به ئی په آخرت کښی په پوره ډول (طریقه) ووینئ او عین الیقین به مو حاصلیږی.

ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝٤

بیا به خامخا پوښتنی وشي له تاسی شخه هر و مرو (خامخا) په دغی ورغی کښی له (حقانقو د) نعمتونو هوساینو (راحت) نه (چه در کړی و تاسی ته په دنیا کښی).

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی به وپوښتلی شی چه «اوس راوښیی د دنیا د نعمتونو او د عیش او د هوسائی (آرام) حقیقت څرنګه و؟ یا هلته پوښتل کښی هغه ظاهری، باطنی، آفاقی، انفسی، جسمانی، روحانی نعمتونه چه ما تاسی ته په دنیا کښی عطاء کړی و تاسی د هغه شکر او حق په څه ډول (طریقه) ادا کړی دی؟ او د خپل هغه حقیقی منعم په خوشولو کښی مو تر کوم ځای پوری سعی او زیار (محنت) ایستلی دی؟».

تمت سورة «التكاثر» بفضل الله تعالى ومنه

سورة العصر مکیه وهی ثلاث آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۳) تسلسلها حسب النزول (۱۳) نزلت بعد سورة الانشراح.

د «العصر» سورت مکی دی (۳) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۳) په نزول کښی (۱۳) سورت دی وروسته د «الانشراح» له سورت نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعَصْرِ ۝١ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ۝٢

قسم دی په عصر چه بیشکه انسان خامخا په زیان کښی دی (په صرف کولو د عمر سره په فانیه و مطالبو کښی).

تفسیر : عصر زمانی ته وائی یعنی قسم په زمانی باندی چه د انسان عمر هم په کښی داخل دی چه دا عمر د سعاداتو او کمالاتو د گټلو دپاره یوه لویه پنګه (سرمایه) ده او پکښی عجائب او غرائب دی په اقسامو سره یا قسم دی د مازدیګر په وخت باندی چه د دنیوی کارونو او وظیفو

له پلوه یو ځان ته اهمیت او مشغولیت لری او د لمانځه اداء ئی سخته ده ځکه چه خلق مشغول وی په دنیوی کارونو خپلو کښی او د دیانت له سببه د خورا (دیر) لوی فضیلت وقت دی تر دی چه حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «د هر چا چه د (عصر) لمونځ فوت شی لکه چه د هغه گرد (تول) کور او د ژوندون شیان لوت شوی وی» یا قسم دی ځما په پاکه زمانه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی چه په هغی کښی د عظمی رسالت او کبری خلافت رنا او نور دیر ښه ځلیپی او بهتر او غوره ده له نورو زمانو څخه. او د «والعصر د قسم جواب دغه دی چه ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ خَشِيرٌ﴾ بيشکه انسان خامخا په زیان کښی دی».

له دی څخه به زیات زیان څه وی چه د واورى خرڅوونکی غوندی د هغه د تجارت راس المال چه د هغه عزیز عمر دی شیبه په شیبه (لحظه په لحظه) لپیوی که دی په دی ژر ورتگ کښی هیڅ یو داسی کار ونه کړی چه هغه یواځی د دی تللی عمر پنگه (سرمایه) وبللی شی یا ئی په درد وخورى بلکه یو ابدی او غیر فانی متاع او د تل دپاره د کار شی وگرځی نو زیان او خساره ئی خو زیاتیپی که تاریخ ولولی یا د خپل ژوندون پر واقعاتو باندی غور وکړی نو له لو فکر کولو څخه به دا ورثابته شی هغه خلق چه د خپل وروستی او مستقبل وقت څخه بی پروا پاتی کیوی او یواځی په خیالی لذاتو کښی خپل وقت تیروی او د خپل عزیز عمر شیبی (لحظی) په غفلت، شرارت، لهو، لعب او نورو چتی (بیکاره) شیانو کښی خاوری ایری نه کړی هغه اوقات چه د مجد او شرف د تحصیل او د فضل او کمال د اکتساب دپاره وړ (لائق) او مناسب دی په تیره بیا هغه ښه پنگه (سرمایه) لرونکی اوقات چه د رسالت لمر خپل انتهای عروج او پلوشی ته پکښی رسیدلی دی او دنیا ئی داسی رنه کړی ده چه څاری (مثال) او نظیر ئی نشته که په غفلت او نسیان کښی تیر کړی شی نو وپوهیږئ چه له هغه څخه سخت زیان بل نشته هغه څوک خوش نصیبی او بختور دی چه دا فانی عمر باقی او دا بیکاره ژوندون د کار وگرځوی او د آخرت دپاره پکښی جدوجهد وکړی او دا خورا (دیر) ښه اوقات او عمده مواقع غنیمت وگنی او تل د سعادت په کسب او د کمالاتو په تحصیل کښی کوشش وکړی نو دا خلق هغه کسان دی چه د هغوی ذکر په ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ کښی راغلی دی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ لَهُ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ٤

مگر (خو زیانکاران نه دی) هغه کسان چه ایمان ئی راوری دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او وصیت ئی کړی وی یو له بله په حقه سره چه ایمان دی او وصیت ئی کړی وی یو له بله په صبر (په طاعت او مصیبت او له معصیته).

تفسیر : یعنی انسان ته د زیان په ژغورلو (ساتلو) کېږي څلورو شيانو ته ضرورت دی. اول په الله تعالیٰ او په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې ایمان راوړل او د هغه په هدایاتو او وعدو باندې اخروی وی یا دنیوی پوره یقین لرل، دوهم د دی یقین اثر او اغیزه نه ښائی چه یواځی په قلب او دماغ پوری محدوده وی بلکه ښائی چه په جوارحو کېږي هم څرگنده (ښکاره) شی او د هغه چاری او اعمال او ژوندون د ده د زړه هنداره وی، دریم دی پخپلی انفرادی اصلاح او فلاح باندې قناعت ونه کړی بلکه د خپل قوم او ملک گټی او اجتماعی مفاد هم ښائی د ده تر کتنی او نظر لاندی وی! هر کله چه دوه مسلمانان سره وویښی ښائی یو له بله سره په ورین (رون) تندی خبری اتری وکړی او په قول او فعل او هره معامله کېږي پرته (علاوه) له دیانت او صفائی څخه بل کار نه کوی! او تل دی یو بل ته د صداقت، امانت تاکید وینا وکړی! څلورم هر یوه له ښائی چه تل بل ته دا وصیت او نصیحت کوی چه د حق په معامله او د شخصی او قومی اصلاح په لاره کېږي چه هر څومره سختی او زیار (محنت) او ربرونه (تکلیفونه) ورپیش شی یا له طبیعی مخالفی چاری په مخ ورته راشی دا گردی (تولی) دی په پوره صبر او استقامت سره تحمل کړی او هیڅ کله دی پل د نیکی له لاری څخه کوږ نه پدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دی څلورو اوصافو له لاری څخه قدم کوږ نه پدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دی څلورو اوصافو جامع او لرونکی وی او دوی سره د خپل کمال د نورو په تکمیل کېږي هم زیار (کوشش) کوی نو د هغوی نوم د دنیا په صفحاتو کېږي تل ژوندی پاتی کیږی او هغه آثار چه دوی له خپل ځان څخه دلته پدی هغه به تل د باقیات الصالحاتو په ډول (طریقه) د هغوی نومونه ژوندی او اجره ونی زیاتوی. فی الحقیقت دا مبارک سورت د دیانت خلاصه ده حضرت امام شافعی رحمة الله علیه فرمایلی دی «که له پاک قرآن څخه یواځی هم دا سورت نازل شوی وی نو د پوهانو بندگانو د هدایت دپاره هم کافی و» ځمونږ اسلافو او پخوانیو لویانو به کله چه یو له بل سره لیدل نو د جلا (جدا) کیږلو په وقت کېږي به ئی یو بل ته دا مبارک سورت اوراوه.

تمت سورة «العصر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الهمزة مكية وهي تسع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۴) تسلسلها حسب النزول (۳۲) نزلت بعد سورة «القيامة».

د «الهمزة» سورت مكی دی (۹) آیت یوه ركوع لری په تلاوت کېږي (۱۰۴) په نزول کېږي (۳۲) سورت دی وروسته له «القيامة» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۱

افسوس هلاک یا کنده د دوزخ یا خرابی ده هر غیبت گمر عیب گمر لره.

تفسیر: یعنی له خپل ځان څخه نه خبریږی او نور حقیر گنلی طعنی ورکوی او د هغوی په واقعی یا غیر واقعی عیبونو پسې لویدلی وی او لتوی نی.

الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ۲

هغه (غیبتگر عیبگر) چه جمع کړی نی دی مال او وار وار نی شمیرلی او ذخیره کړی نی دی.

تفسیر: یعنی طعنی ورکول او عیب لتول د تکبر منشأ ده او د تکبر سبب مال دی چه د حرص لامله (له وجی) نی له هری خوا ځان ته راتلولی او بخیلان د حرص لامله (له وجی) هری خوا ته لاس او پښی اچوی او د بخل له سببه خپلی گنتی شمیرلی ساتی او یو پول او پیسه تری نه خرڅ کوی. زیاتره بخیل مالداران داسی چه هغوی خپلی نغدی څو څو څلی شمیری او حسابونه نی جوړوی او له دی شمیرلو څخه هر څلی بیل بیل خونند او مزه اخلی.

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ۳

گمان کوی چه بیشکه مال د ده به تل ژوندی لری دی.

تفسیر: یعنی له دی چارو څخه دا رانکارای چه لکه دا مال هیڅ چیری نه ورځنی جلا (جدا) کیږی بلکه تل په دی له ارضی او سماوی آفتونو څخه ساتی؟.

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۴

نه ده داسی (بلکه مړ به شی او خلاص به نی نه کړی دا مال له عذابه) قسم دی چه خامخا وبه غورځولی شی هرورمو (خامخا) (دا جمع کونکی) په هغه شی کښی چه ماتوونکی سوځونکی دی د هر شی.

تفسیر : یعنی دا خیال بالکل چتی (بیکاره) دی مال خو تر هدیری پوری هم له چا سره نه غی نو وروسته له هغه به خه تری واخیست شی گرد (تول) مال او دولت به هم داسی پاتی وی او دا بدبخت به پورته کری او په دوزخ کبئی به نی وغورځوی.
«حطمة» هغه سخت ماتونکی اور ته وایه کیږی چه هر شی سم د لاسه بی له لوگی او اوږدو لمبو څخه وسوځوی.

وَمَا آدْرَبِكَ مَا الْحَطْمَةُ ۖ نَارُ اللَّهِ الْوَقْدَةُ ۖ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَطَّلِعُ عَلَى الْآفِئَةِ ۖ

او څه شی پوه کری ء ته څه شی دی ماتوونکی سوځوونکی د هر شی. اور د الله دی بل کری شوی هغه (اور) چه خيژی پر زړونو باندی (نو سوځوی نی).

تفسیر : یعنی ښه وپوهیږئ چه دا اور د بندگانو نه دی بلکه د الله تعالی بل کری شوی اور دی او د هغه له کیفیته څه مه پوښتئ چه دا اور ډیر پوه لرونکی دی گرد (تول) زړونه تر خپلی کتنی لاندی نیسی دا اور هر هغه زړه چه ایمان پکبئی نه وی سوځوی او د ایمان دارو زړونو سره هیش کار نه لری. د هغه سوځیدل چه په بدن باندی لگیږی سم د لاسه زړه ته رسیږی بلکه یو بل دول (طریقه) سوځیدل به داسی وی چه له زړه څخه شروع شوی نور بدن ته سرایت کوی او سره له دی چه زړونه، ارواح او جسمونه سره گرد (تول) سوځیږی خو بیا به هغه مجرم نه مری او دا دوزخی به تل دا غوښتنه کوی «کاشکی مرگی راشی او ما له دی ربرو (تکلیفونو) څخه وژغوری (بچ کری). خو د هغه دا هیله (امید) نه پوره کیږی. خدای مو دی له دی عذاب او نه نورو عذابونو څخه وساتی.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ۖ

بیشکه دا اور به په دوی باندی بند کری شوی وی.

تفسیر : یعنی کافران په دوزخ کبئی غورځول کیږی بیا د دوزخ ورونه پری تړل کیږی او هیش د وتلو لار به نه وی تل به په هغه کبئی پاتی او سوځیږی په تحقیق سره دا اور د دوزخ به په دی کفارو باندی بند کری شوی وی.

فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ④

په ستنو راښکلیو شویو اوږدو سره .

تفسیر : یعنی د اور لمبی د اوږدو اوږدو ستنو په ډول (طریقہ) پورته کیږي یا دا چه دوزخیان په اوږدو ستنو کېښي سخت تړل کیږي چه د سوځیدلو په وقت کېښي هیڅ ونښي خوځیدلی چه د دی خوا او هغی خوا له خوځیدلو د عذاب د څه سپکتیا توهم کیدی شی او ځیني وائی د دوزخ خوله په اوږدو اوږدو ستنو سره بندېږي چه له یوی خوا څخه بلی خوا ته راښکلی شوی وی والله اعلم.

تمت سورة الهمزة بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الفيل مكية وهي خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۵) تسلسلها حسب النزول (۱۹) نزلت بعد سورة «الكافرون».

د «الفيل» سورت مكی دی (۵) آیات یوه ركوع لری په تلاوت کېښي (۱۰۵) په نزول کېښي (۱۹) سورت دی وروسته د «الكافرون» له سورتہ نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْمُتْرَكِيفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ①

آیا نه و لیدلی تا نه ئی خبر چه څرنګه کار کړی و رب ستا له خاوندانو د فیل سره .

تفسیر : یعنی د فیل (هاتی) د خاوندانو سره هغه معامله چه ستاسی پروردګار وکړه هغه به ضرور تاسی ته معلومه وی ځکه چه دا واقعه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم له باسعادت ولادت څخه څو ورځی پخوا شوی وه او د ډیر شهرت له سببه چه د هر لوی او کوچنی (وړوکی) په ژبه یادیده او د دی قرب عهد او د تواتر په بناء الله تعالیٰ دا علم په رؤیت سره تعبیر وفرمایه.

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝

آیا نه ئی و گمراخولی (هغه) کید مکر د دوی (په حق د نرولو د کعبی بلکه گمراخولی ئی و) په گمراهی زیانمنی بطلان کبشی.

تفسیر : یعنی هغو کسانو غوښتل چه د الله تعالیٰ کعبه وراڼه او خپله مصنوعی کعبه ودانه کری نو دا ونه شوه کیدی. او الله تعالیٰ د هغوی گردی (نولی) ترنی بیکاره او تول تدابیر ئی بی اثره وگمراخول او د کعبی شریفی د تباهی د فکر له سببه دوی پخپله تباہ او بیکاره شول.

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّنْ سِجِّيلٍ ۝

او راوئی لیږل په دوی باندی مرغان تولگی تولگی. چه ویشتل ئی هغوی په کانو سره چه له ختو په اور پخو شویو څخه جوړ شوی ؤ.

تفسیر : د اصحاب فیل لنده قصه دا ده د حبشی د تولواک (باچا) له خوا په یمن کبشی یو (ابرهه) نامی حاکم مقرر و هغه ولید چه د عربو گرد (تول) خلق کعبی شریفی ته غی او هلته حجونه کوی نو وئی غوښتل چه د خلقو توجه ځان ته ورکش کری. نو دا تدبیر ئی له ځان سره وسنجاوه (جوړ کر) چه د خپل عیسوی دین په نامه یوه لویه کتبه (عبادتخانه) جوړه کری چه د هر راز (قسم) تکلفاتو او د راحت او هوسائی (آرام) او ساعت تیری اسباب پکبشی غوند کری شوی وی او غوښت ئی چه په دی دول (طریقه) به خلق اصلی کعبه پریددی او د دی مکلفی او مرصعی عبادتخانی په لوری به راغی او د مکی د حج بیرو بار به مات شی لکه چه د یمن په یو لوی ښار کبشی ئی چه (صنعا) نومیږی مصنوعی کعبه جوړه او ډیر مال او شته ئی پری خرڅ کری و خو سره له هغه هم خلق ورته متوجه نشول کله چه عرب په تیره قریش له دی خبری څخه خبر شول سخت خپه او په قهر شول ځینی په قهر شوی هلته اودس ماتی ته کیناستل ځینی وائی چه کوم عرب اور بل کری و چه د هغه کوم بخرکی الوتلی په هغی مانی کبشی ولکید ابرهه له دی پیښی څخه ډیر په قهر شو او غوته ئی کره چه پر کعبی شریفی باندی سره له ډیرو فوجونو او یو نومیالی هاتی چه (محمود) نومیده یرغل (حمله) وروزی او وراڼه ئی کری هغی عربی قبیلی چه په لاره کبشی ئی له هغه سره مقاومت وکر د هغوی له لاسه ماتی وکره او اصحاب الفیل په ډیر قوت او سامانی سره مکی شریفی ته ورسیدل د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نیکه عبدالمطلب په دی وقت کبشی د قریشو سردار او د کعبی شریفی لوی متولی و. کله چه دوی له دی پیښی څخه خبر شول وی ویل «خلقوا تاسی د خپلو ځانونو ساتنه وکړئ! د کعبی ساتنه به

هغه وکړی چه خبیبتن (مالک) ئی دی» کله چه ابرهه پخپل مخ کښی هیخ یو مانع ونه لیده نو یقین ئی راغی چه د کعبی وړانول اوس یو آسانه کار دی ځکه چه ځما پر مخ کښی هیخ څوک مقابله کوونکی نه دی. کله چه مکی معظمی ته نژدی د «محسر» وادی ته ورسید چه د یوی کندی نوم دی نو د لوی سیند له لوری د شنو او ژیرو مرغانو کوچنی کوچنی (وړی وړی) دلی وربکاره شوی چه د هغوی په مښوکو او منگلو کښی وړوکی کنکری وی چه جوړی شوی وی له ختو څخه په پخولو سره لکه خبنتی یا قدرتی وی لکه کونکانی دی عجیب او غریب مرغانو تولی تولی کنکری پر لښکر وړولی د الله په قدرت به دا د کنکرو ویشتل کت مت (هوهو) لکه د توپکو پر هغوی باندی اثر او اغیزه کوله. او په هر چا چه لگیده له بلی خوا به ئی وتله او عجیب ډول (طریقه) بوسی ماده به ئی پریشوده ډیر ډیر لښکر ئی هلته مړه شول هغه چه وتښتیدل په نورو ربرو (تکلیفونو) سره اخته او پکښی مړه شول ځینی وائی دا پینه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له ولادت څخه پنځوس ورځی پخوا شوی ده ځینی وائی دا پینه په هغی ورځی کښی شوی ده چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پکښی تولد شو. گواکی دا یوه آسمانی نښه د دوی د بختور راتگ ده او یوه غیبی اشاره ده چه الله تعالی د خپل کور او د بندگانو په فوق العاده ډول (طریقه) سره هم ساتنه کوی او د دی کور متولی هم له نورو څخه سره د خپل مقدس پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ښه شان ساتی او دښمنانو ته هسی موقع نه پریردی چه دوی کعبی شریفی یا د کعبی شریفی رښتینو خادمانو ته څه تکلیف او ضرر ورپښی کړی.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝

نو وئی گرځاوه دغه لښکر په شان د وښو خوړلیو شویو پائمال کریو شویو.

تفسیر : په شان د هغو وښو او پانو د فصل یا خوړلی شوی گیاه چه غوائی، غوا، او نور حیوانات ئی خوړی او پاتی ئی په اخور کښی وی یعنی داسی تیت او پرک (خواره واره) او منتشر بد صورت مبتدل بیکاره او تکر تکر شول لکه پاتی واښه د حیواناتو.
تمت سورة «الفیل» بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة «قریش» مکیه وهی اربع آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۶) تسلسلها حسب النزول (۲۹) نزلت بعد سورة «التین».

د «قریش» سورت مکی دی (۴) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۶) په نزول کښی (۲۹) سورت دی وروسته د «التین» له سورتته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَا يَلْفِ قُرَيْشٌ ۝ الْفِهُمُ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۝ الَّذِي أَطَعْتُم مِّنْ جُوعٍ وَآمَنَّا مِّنْ خَوْفٍ ۝

له جهته د انس او الفت د قریشو یو له بل سره له جهته د انس او الفت د دوی په سفر د ژمی (کښی یمن ته) او (په سفر د) اوږی (کښی شام ته هر کال) نو ښائی چه بندگی وکړی دوی رب د دی کوتی (کعبی) ته هغه (رب) چه طعام خواړه ئی ورکړی دی دوی ته په لوری کښی او امن ئی ورکړی دی دوی ته له خوف ویری څخه.

تفسیر : یعنی په مکی کښی غله او نور خواړه نه پیدا کیده نو ځکه د قریشو داسی عادت و چه په هر کال کښی به دوی دوه ځلی سفر کاؤ د ژمی په وقت کښی د یمن په لوری چه تود دی او په اوږی کښی د شام په لوری چه یخ او زرغون ملک دی. د هر ځای خلقو به دوی د اهل حرم او د بیت الله د خادمانو په نامه سره پیژندل او د دوی به ئی ډیر عزت او احترام او خدمت کاؤ او د هغوی ځان او مال ته به ئی لاس نه غځؤو نو ځکه دوی به له دی تگ او راتگ څخه په زړه پوری گتی اخیستلی او بیا په امن، اطمینان او دادینه (سکون) سره پخپلو کورونو کښی کیناستل، خوړل او خورول به ئی. د حرم په شاؤ خوا کښی به د غلا، داږی، لوت او تالا شورماشور ؤ خو پخپله په حرم شریف کښی به د هغه د احترام په سبب قلاړه قلاړی وه او د قریشو خلقو په ډیرو هوسائیو (آرام) سره خپل ژوندون تیروه نو د هم دی انعام تذکره، یادونه دلته شوی ده چه د دی کور په طفیل می تاسی ته طعام او دودی درکره! او امنیت، طمانیت سکون او هوسائی (آرام) مو دروښنله او د اصحاب الفیل له یرغل او تعرض څخه مو وساتلی نو تاسی ولی د دی کور د څښتن (خاوند) الله تعالی بندگی نه کوئ؟ او د هغه استاخی (رسول) ته ولی ربرونه (تکلیفونه) پښوئ آیا دا ډیره بی انتها ناشکری او احسان هیرول نه دی؟ که په نورو خبرو نه پوهیئ نو د دی ښکاره حقیقت په منلو کښی چه پوهیدل ئی ډیر آسان دی ولی خپل ځانونه وړاندی وروسته کوئ؟

تمت سورة « قریش » بفضل الله تعالی ومنه وکرمه

سورة الماعون الثلاث الآيات الاول منها مكية وبقيتها مدنية وهى سبع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۷) تسلسلها حسب النزول (۱۷) نزلت بعد سورة «التكاثر»
 د «الماعون» سورت درى رومينى آيات مكى او نور نى مدنى دى (۷) آيتونه يوه ركوع لرى په تلاوت كښى (۱۰۷) په نزول كښى (۱۷) سورت دى وروسته د «التكاثر» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه دير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالذِّينِ ۖ

آيا وينى ته هغه څوك چه دروغ وائى په ورځى د جزاء باندى.

تفسير : يعنى دغه مكذب كافر داسى وائى چه له سره عدل او انصاف به نه كيږي او د الله تعالى له لورى به د ښو او بدو بدل نه وركاؤ كيږي. ځينو د (دين) معنى «ملت» اخيستي دى يعنى د حق مذهب او اسلام ملت دروغ بولى گواكي مذهب او ملت د هغوى په نزد هيڅ يو شى نه دى.

فَذَلِكِ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ

نو (كه ئى پيژنى هم دغه) همغه (څوك) دى چه رتى شرى يتيم پلار مري لره (په شړلو قبيحو سره).

تفسير : يعنى له يتيم او پلار مري سره همدردى او خواخوږى چيږي؟ بلکه له هغو سره په ډيره بيرحمى، غټ زړه توب، بداخلاقي معامله كوى او حق ئى نه وركوى او اموال ئى له خپل ځان سره په ناحقه ساتي.

وَلَا يَحْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۗ

نو نه کوی تیزول په طعام، خواړه ورکولو د مسکین باندی.

تفسیر : یعنی نه دوی پخپله د غریبانو او محتاجانو خبر اخلی او نه نورو ته ترغیب ورکوی. ښکاره دی چه د یتیمانو او محتاجانو خبر اخیستل او پر هغوی باندی رحم او زړه سوی کول د هر مذهب او ملت په تعلیم کښی شته او له هغو مکارمو اخلاقو څخه دی چه د هغو په ښه والی گرد (تول) عقلاء او پوهان اتفاق لری نو هر سری چه له دی ابتدائی اخلاقو څخه هم عاری وی ودی پوهیږی چه هغه سری نه دی حیوان دی او داسی سری له دین سره مینه نه لری او له الله تعالی سره ئی علائق او اړیکی (رابطه) نه وی.

قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ ﴿٥﴾

پس هلاک افسوس کنده د دوزخ یا خرابی ده دپاره د لمونځ کونکی هغه کسان چه دوی له لمانځه خپله غافله بی خبره وی (پخپلو اوقاتو او آدابو سره ئی نه اداء کوی).

تفسیر : یعنی نه پوهیږی چه لمونځ له چا سره مناجات دی؟ او د هغه مقصد څه دی؟ او د څومره اهتمام لائق او وړ (قابل) دی؟ دا به څرنګه لمونځ وی چه کله ئی نه کوی او کله ئی کوی. وقت او بی وخته پری ودریږی، په دنیوی چارو او خبرو کښی په لوی لاس وقت تنګوی او بیا ئی چه کوی هم یو څو تونګی وهی او دی ته هیڅ فکر نه کوی چه چاته مخامخ ولاړ یم؟ د احکم الحاکمین په دربار کښی په څه شان حاضری ورکوم؟ آیا الله تعالی یواځی ناسته ولاړه سر په ځمکه لګول کږیدل وینی او (استغفر الله) ځمونږ زړونه وینی آیا په دی کښی د اخلاص او خشوع رنگ شته؟ په یاد ئی ولریئ چه دا گرد (تول) صورتونه په ﴿عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ﴾ کښی درجه په درجه شامل دی لکه چه ځینو اسلافو په دی سره تصریح کړی ده.

الَّذِيْنَ هُمْ يَرَاءُوْنَ ﴿٦﴾

هغه کسان چه دوی ریاکاری کوی (په عمل خپل کښی، ښوونه کوی خلقو ته).

تفسیر : یعنی یو لمونځ څه بلکه د هغوی نور عملونه هم له ریاکاری او نمایش څخه تش نه وی کواکی د دوی مقصد له خالق څخه سترګی اړول او د مخلوق خوښول دی.

وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٤﴾

او منع کوی دوی مال د زکوٰۃ یا اسباب د معاونت امداد یو له بله.

تفسیر : یعنی زکوٰۃ او صدقات او نور میراث خو نه ورکوی بلکه معمولی شیان لکه لوبی، رسی، تیر، یوم، لور، غلبیل، اوبه، مالگه، اور، تار، ستن، او نور هم چا نه چه تری وئی غواړی نه ئی ورکوی چه د هغو ورکول په گرده (توله) دنیا کښی یو عام رواج دی. کله چه د بخل دا حال وی نو له ریائی لمانځه څخه به څه گټه (فائده) واخلي که یو سری څان ته لمونځ کوونکی وائی یا وایه شی خو له خالق تعالیٰ سره خلوص او له مخلوق سره ئی همدردی نه لری نو د هغه د اسلام لفظ بی معنی او د هغه لمونځ له حقیقت څخه لری دی. ریاکاری او بد اخلاقی خو د هغو بدبختانو کار دی چه د الله تعالیٰ په دین او د جزاء په ورځ باندی څه اعتقاد نه لری.

تمت سورة «الماعون» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة الكوثر مكية وهى ثلاث آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۸) تسلسلها حسب النزول (۱۵) نزلت بعد سورة العاديات.

د «الكوثر» سورت مكى دى (۳) آيتونه يوه ركوع لري په تلاوت كښى (۱۰۸) او په نزول كښى (۱۵) سورت دى وروسته د «العاديات» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾

بیشکه مونږ درکړی مو دی تاته کوثر (ډیر خیر یا ویا له په جنت کښی).

تفسیر : یعنی په تحقیق سره ما درکړی دی تا لره ای محمده کوثر چه په وزن د (فوعل) دی په معنی د کثرت یعنی درکړی می دی تا لره خیر کثیر چه علم او نبوت، قرآن او شفاعت دی او چا ویلی دی چه «خیر کثیر» اولاد او اتباع دی او د محمدی امت علماء فضلاء دی هوا د «کوثر» معنی خیر کثیر دی یعنی ډیری ښیگنی (فائدی) او بهتری. دلته له هغه څخه څه مراد دی په «البحر المحيط» کښی د ده په نسبت (۲۶) اقوال ذکر شوی دی او په آخر کښی ئی دی

ته ترجیح ورکړی ده چه تر دی لفظ لاندی گرد (تول) دینی او دنیوی دولتونه او حسی او معنوی نعمتونه داخل دی چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یا د هغوی په طفیل د هغه مرحومه امت ته رسیدونکی دی. له دی نعمتونو څخه یو لوی نعمت «حوض کوثر» هم دی چه په دی نامه په مسلمانانو کښی مشهور دی او د هغه په اوبو باندی به د قیامت په ورځ خپل امت اوبه کوی ای ارحم الراحمین! دا خطاء کاره او مخ توری هم له دی څخه سیراب کړی.

تنبیه : د «حوض کوثر» ثبوت د ځینو محدثینو په نزد د تواتر تر حد پوری رسیدلی دی نو ښائی چه هر مسلمان پری باور ولری!. په احادیثو کښی د هغه عجیبی او غریبی ښیگنی (فائدی) بیان شوی دی په ځینو روایاتو کښی د هغه شته په محشر کښی او په دیرو کښی په جنت کښی ثابتیږی. زیاتو علماؤ د هغه تطبیق داسی کړی دی چه پخپله دا نهر به په جنت کښی وی او د هغه اوبه د حشر دگر ته هم راوستلی کیږی او په یوه حوض کښی تولیږی چه دواړو ته به «کوثر» وایه کیږی. والله اعلم بالصواب.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

نو لمونځ کوه دپاره د رب خپل او قربانی کوه!.

تفسیر : یعنی د دومره لوی انعام او احسان شکر هم ښائی لوی وی. او ښائی چه پخپل روح او بدن او مال سره پوره د خپل رب په عبادت کښی مشغول او لگیا وی. په بدنی او روحانی عباداتو کښی له گردو (تولو) څخه لوی عبادت لمونځ دی او په مالی عباداتو کښی قربانی یو ممتاز حیثیت لری ځکه د قربانی اصلی حقیقت د خپل ځان جارول (قربانول) دی، د ساکینانو (جاندارو) قربانی د هغه په ځای درول د ځینو حکمتونو او مصلحتونو په بناء شوی دی لکه چه د حضرت ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام له قصی څخه ښکاره ده ځکه د انعام د سورت په شلمه رکوع ۱۶۲-۱۶۳ آیت کښی لمونځ او قربانی یو ځای داسی یاد شوی دی.

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمِمَّا يُؤْتِيهِمُ اللَّهُ رِزْقًا لَّعَلَّهُمْ شَاكِرُونَ﴾

تنبیه : په ځینو روایاتو کښی د «وانحر» معنی لاس په تتر (سینه) باندی ایښودل راغلی دی مگر ابن کثیر رحمة الله علیه په دغو روایاتو باندی خبری کړی دی په پای (آخر) کښی ئی دی خبری ته ترجیح ورکړی ده چه د «نحر» معنی قربانی ده گواکی په دی کښی پر مشرکانو باندی تعریض شوی دی چه هغوی عبادت او وینه تویول بتانو لره کوی او مسلمانان لمونځ او قربانی خاص واحد الله تعالی ته کوی.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿۱۰۹﴾

بیشکه دشمن ستا همغه دی بی بنیاده له هره خیره منقطع.

تفسیر : عینو کفارو به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شان کښی داسی ویل دا سری غوری نه لری نو تر شو چه ژوندی وی خلق به ئی نوم یادوی خو وروسته له مرگه به ئی شوک نوم اخلی داسی بی هلك سری ته په محاوراتو کښی «ابتر» وایه کیده «ابتر» په اصل کښی لنډی «دم بریده» بوده (غاروی) ته وائی د هغه چا چه تر ده وروسته کوم نوم اخیستونکی پاتی نشی کواکی د هغه لکئ هم پری شوی ده نو قرآن کریم دا رانیسی هغه چاته چه الله تعالیٰ خیر کثیر عطاء فرمایلی وی تر ابد الابد پوری د هغه نوم رون پاتی کیږی او هغه ته «ابتر» ویل خورا (دیر) دیر حماقت او ناپوهی ده په رښتیا سره هغه شوک چه داسی مقدسی او مقبولی هستی سره بغض عناد او عداوت ولری هغه له خپل ځانه وروسته څه د خیر ذکر او نیک اثر نه پریردی. نن چه دیارلس سوه او اتیا کاله د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه تیر شوی دی بیا هم ماشاء الله د هغه حضرت له روحانی اولاد څخه گرده (توله) دنیا ډکه ده او جسمانی اولاده ئی هم د دوی د لونو له خوا دیر زیاته په هر ملک کښی شته. د دوی د دین صالحه آثار په عالم کښی ځلیږی. د دوی یادول په ښه نوم محبت او عقیده سره د کروړونو انسانانو زړونو ته خوښی ځلیږی. دوست او دشمن تول د دوی د اصلاحی چارو ستاینه (صفت) کوی. او مونږ مسلمانان ئی د زړه له کومی حق او رښتیا بولو. پرته (علاوه) له دنیا څخه په آخرت کښی بیا په هغه مقام محمود کښی چه دوی به هلته ودریږی او هغه عامه مقبولیت او متبوعیت چه دوی ته علی‌رءوس‌الاشهاد په برخه کیږی هم ځمونږ د افتخار ځای دی. آیا داسی دائم‌البرکت ذات ته «ابتر» ویل العیاذ بالله ښه کار دی؟ د دی خبری په مقابل هغه ردی سترگی ته چه دا خبره ئی له خولی څخه وتلی ده ځیر شی چه د هغه کم بخت نوم ښه نه ده پاتی او تر نن پوری ئی هیڅوک په ښه نوم هم په ژبه نه راوړی د گړدو (تولو) بی ادبانو حال به هم داسی وی چه هغوی کله نه کله ځمونږ پاک پیغمبر سره بغض او عداوت لاره یا به ئی له هغوی سره د بی ادبی کوم حرکت کاوه؟ او وروسته له دی به هم که شوک ځمونږ د مقدس رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت څه بی ادبی وکری حال به ئی هم داسی «ابتر» کیږی.

تمت سورة «الکوثر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الکافرون» مکیه وهی ست آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۹) تسلسلها حسب النزول (۱۸) نزلت بعد سورة «الماعون».

د «الکافرون» سورت مکی دی (۶) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۹) په نزول کښی (۱۸) سورت دی وروسته د «الماعون» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ①

ووايه (ای محمده! چه) ای کافرانو .

تفسیر : د قریشو څو تنو غتانو وویل ای محمده! رايه چه مونږ او تاسی روغه سره وکړو تاسی تر یوه کال پوری ځمونږ د معبودانو عبادت وکړئ! بیا په دوهم کال کښی مونږ ستا د معبود عبادت کوو او داسی به هر یوه ټولگی ته د بل ټولگی له دین څخه څه برخه رسیږی. حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «زه له الله تعالیٰ څخه له دی نه پناه غواړم چه د یوی ثانیسی له مخی هم له هغه سره بل څوک یا شی شریک وکنم» بیا ئی وویل «بڼه نو تاسی ځمونږ د معبودانو مذمت مه کوئ نو مونږ به هم ستا د پیغمبری تصدیق او ستا د معبود ستاینه (صفت) کوو» نو په دی باندی دا سورت نازل شو چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د کفارو په لویه جرگه کښی ولوست چه د هغه خلاصه د مشرکینو له طور او طریقسی څخه پوره بیزارسی ښکاروی او د هغوی ځنی د تعلقاتو د انقطاع اعلان او بیزارسی څرگندوی (ښکاره کوی) هو! انبیاء علیهم السلام به چه د هغوی رومبنی کار د شرک د رگونو او رینو ایستل دی په داسی ناپاکی رتلی روغی باندی څرنګه راضی کیږی فی الحقیقت د الله تعالیٰ په معبودیت کښی هیڅ یو مذهب لرونکی اختلاف او جګړه نه کوی بلکه پخپله مشرکان هم د خپلو بتانو په نسبت داسی وائی چه مونږ د دی بتانو عبادت ځکه کوو چه دوی مو د الله تعالیٰ په دربار کښی د نزدیوالی وسیله وګرځی لکه چه د «زمر» په اوله رکوع آیت ۳ ځمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿ مَا تَعْبُدُوهُمْ إِلَّا صُرُوفًا إِلَى اللَّهِ وَقُلْ لِي﴾ څه اختلاف چه دی پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له عبادت څخه دی ځکه د روغی هغه صورت چه د قریشو له لوری وروړاندی شوی و د هغه ښکاره مطلب داسی و چه هغوی پوره پخپلو چارو باندی لکه پخوا تینگ ولاړ دی یعنی د الله تعالیٰ او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د دواړو عبادت کوی او دوی دی د خپل توحید له مسلکه لاس واخلي نو د دی شخړی د روغی او د جګړی د پری کړی دپاره دا سورت نازل شو.

لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ② وَلَا أَنْتُمْ عِبُدُونَ مَا أَعْبُدُونَ ③

نه کوم زه (فی الحال) عبادت د هغه شی چه تاسی ئی عبادت کوئ (ای

کافرانو چه بتان دی) او نه یی تاسی (ای کافرانو فی الحال) عبادت کونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم.

تفسیر : یعنی پرته (علاوه) له الله شخه د هغو معبودانو چه تاسی جوړ کړی دی زه اوس عبادت نه کوم او نه تاسی د هغه احد او صمد الله تعالیٰ عبادت بی د نورو له شرکت شخه کوئ چه زه ئی عبادت کوم او په راتلونکی زمانی کښی هم زه ستاسی د معبودانو عبادت نه کوم.

وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ ۖ وَلَا أَنْتُمْ عِبُدُونَ مَّا أَعْبُدُ ۗ ط

او نه یم زه عبادت کونکی (په وروستی زمانه کښی) د هغه شی چه عبادت ئی کوئ تاسی (ای کافرانو) او نه یی تاسی (ای کافرانو په وروستی زمانه کښی) عبادت کونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم (چه الله دی).

تفسیر : یعنی وروسته له دی نه هم زه ستاسی د معبودانو عبادت کونکی نه یم او نه تاسی حُما د دغه واحد معبود بی له شرکته عبادت کونکی یی مطلب ئی دا چه زه موحد یم له شرک شخه اوس او په راتلونکی زمانی کښی لری تنبتم او تاسی سره له شرکته نه اوس او نه په راتلونکی زمانی کښی موحد کیدی شی سم له دی تقریر سره په دی آیتونو کښی تکرار نه پاتی کیږی.

تنبیه : غځینی علماؤ دا تکرار پر تاکید باندی حمل کوی او غځینی په رومینیو دوو جملو کښی د حال او استقبال نفی او په وروستنیو دوو جملو کښی د ماضی نفی اخلی (کما صرح به الزمخشری) غځینو په رومینی دوو جملو کښی د حال او په وروستنیو دوو جملو کښی د استقبال اراده ښکاره کړی ده (کما یظهر من ترجمة شيخ الهند) لیکن غځینو محققینو په رومینیو دوو جملو کښی «ما» موصوله او په وروستنیو دوو جملو کښی «ما» مصدریه گنلی داسی وائی «حُما او ستاسی په منغ کښی نه په معبود کښی اشتراک شته او نه د عبادت په طریقه کښی. تاسی خو د بتانو عبادت کوئ چه هغوی حُما معبودان نه دی او زه د هغه الله تعالیٰ عبادت کوم چه د هغه په شان او صفت کښی هیڅوک شریک کیدی نشی او داسی واحد احد ستاسی معبود نه دی علی هذا لقیاس تاسی څرنګه چه عبادت کوئ وئی کړئ! لکه چه بریند د کعبی په شاؤ خوا کښی گډیږئ. یا د الله تعالیٰ د ذکر او د یادولو په ځای شپیلی وهی زه داسی عبادت کونکی نه یم او همغسی چه زه ئی عبادت کوم او په ډیره خشوع او خضوع سره ورته مخامخ کیږم تاسی د هغه توفیق نه لرئ نو ځکه حُما او ستاسی لاره بیخی جلا (جدا) ده. د دی حقیر په خیال کښی داسی راغی چه رومینی جمله ئی د حال او استقبال د نفی دپاره کیښوده شی یعنی زه نه اوس او نه په راتلونکی زمانه کښی ستاسی د معبودانو عبادت پرستش کولی شم لکه چه تاسی ئی

له ما شخه غواړئ او د ﴿وَلَا اتَّاعِبُكَ تَعَابِدُهُمْ﴾ مطلب د (حافظ ابن تیمیة رحمة الله عليه) په وینا داسی واخیست شی کله چه زه د الله رسول یم دا غما په شان کښی نشته او نه به می کله ممکن شی په شرعی امکان چه د شرک مرتکب شم تر دی چه په تیری زمانی کښی چه تاسی پخوا غما له بعثته بتانوَ، تیپو (گتو)، ونو او نورو ته عبادت کاوا ما پرته (علاوه) له واحد الله تعالیٰ شخه د بل کوم شی عبادت نه دی کری وروسته له دی چه د الله تعالیٰ له لوری د وحی، د بینات، د هدی، او د نورو ښوونو رڼا خوره شوه کله ممکن دی چه زه په شرکیاتو کښی له تاسی سره مل شم. ښائی له هم دی سببه دلته په ﴿وَلَا اتَّاعِبُكَ﴾ کښی اسمیه جمله او په ﴿تَعَابِدُهُمْ﴾ کښی د ماضی صیغه غوره شوی وی. پاتی شول د کفارو احوال نو د هغوی بیان ئی په دواړو جملو کښی یو شان وفرمایل ﴿وَلَا اتَّعْبُدُونَ إِلَّا عِبَادُ﴾ یعنی تاسی ای کفاروا د خپلو بدو استعداداتو او انتهای بدبختیو په سبب د دی ود (لائق) نه یی چه په هیخ وقت او هیخ حال کښی د واحد الله تعالیٰ بی له شرکته عبادت کوونکی شی تر دی چه د روغی د خبری په منغ کښی هم د شرک په چرت (خیال) کښی دوب تللی یی په یوه غای کښی ﴿مَا تَعْبُدُونَ﴾ په صیغه د مضارع او په بل غای کښی ئی ﴿تَعَابِدْتُمْ﴾ راوړل په صیغه د ماضی سره ښائی په دی لوری اشاره وی چه د هغوی معبودان هره ورغ بدلیدی هر هغه شی چه دوی ته عجیب معلوم شی یا کومه ښکلی تیپه (گته) یا ونه یا بل غیز ووینی سم د لاسه هغه د خپل معبود په غای ودروی او هغه بل پریردی د هر موسم او هر کار دپاره بیل بیل معبودان لری یو د سفر بل د حضر یو د دودی بل د اوبو یو د اولاد او بل د نورو وقس علیٰ هذا (حافظ شمس الدین ابن قیم رحمة الله علیه) په (بدائع الفوائد) کښی د دی سورت په لطائفو او نفاثسو او مزایاؤ باندی ښی ویناوی کری دی قرآنی معارف لوستونکی ته ښائی چه خامخا د هغو کتنه وکری!

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ۝٦

تاسی لره دین ستاسی دی (د شرک) او ما لره دین (د توحید اسلام) غما دی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی هغه ضد به چه تاسی کری دی شخه فائده دررسوی تر شو چه الله تعالیٰ فیصله وکری» اوس مونږ بالکل له تاسی شخه بیزاره یو او د هغی فیصلی په انتظار کښی یو او په هغه دین قوم باندی چه الله تعالیٰ مونږ ته مرحمت کری دی ډیر خوښ یو تاسی چه د خپلو غانونو دپاره د بدبختی هغه تگ خوښی کری دی هغه دی تاسی ته مبارک وی هر یو فریق ته به د هغه د دود او دستور او د راه او روش نتیجه پوره ورسیږی.

تمت سورة «الکافرون» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «النصر» نزلت بمنىٰ فى حجة الوداع فتعد مدينة وهى آخر ما نزل من السور آياتها ثلاث وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۰) تسلسلها حسب النزول (۱۱۴) نزلت بعد سورة التوبة

د «النصر» سورت په (منىٰ) په حجة الوداع كښى نازل شوى دى او په مدنى سورتونو كښى حسابيږي او وروستنى (۱۱۴) سورت دى په نزول كښى (۱۱۰) سورت دى په تلاوت كښى وروسته د «التوبة» له سورتته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ

كله چه راشي نصرت مرسته (مدد) د الله او فتح (د مكى).

تفسير : لويه فيصله كوونكى خبره دا ده چه مكه معظمه چه د حجاز مركز او د اسلام ډيرى نښى لرى فتح شى د عربو د زياترو قبيلو سترگى هڼى ته وى پخوا له دى نه به يو يو دوه دوه سرى په اسلام كښى داخليدل خو د مكى معظمى له فتحى څخه وروسته دلى دلى داخليدل تر دى حده پورى چه د عربو جزيره گرده (توله) د اسلام په نور او رڼا رڼه او گردو (تولو) هستيدونكيو ته ئى د توحيد كلمه ولوستله او هغه مقصد چه عبارت د نبى كريم له بعثت څخه ؤ. پوره شو.

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۖ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

او وينى به ته خلق چه ننوځى به دين د الله كښى فوج فوج دلى دلى پس تسبيح پاكي وايه سره د حمد ثناء د رب خپل.

تفسير : يعنى وپوهيږئ چه د بعثت مقصود او د دنيا د هستوگنى مطلب چه د دين تكميل او د كبرى خلافت تمهيد دى پوره شو. اوس د آخرت سفر نژدى دى. نو ښائى چه له دنيا څخه ځان فارغ كړئ! او د زړه له كومى آخرت ته متوجه شئ! او له پخوا څخه زياتره د هغه تسبيح او تحميد ووايئ او په دى فتوحاتو او بريو باندى د هغه شكر ادا كړئ او هميشه اوسئ په استغفار باندى.

وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝۳

او مغفرت بپسند و غواړه له ده څخه (لپاره د گناهونو د امت خپل یا لپاره د ماتیدو د نفس او قصور د عمل) بیشکه چه دغه (الله) تل دی ښه توبه قبلوونکی د مستغفرانو گنهکارانو.

تفسیر : یعنی ته ای محمد صلی الله علیه وسلم! ځان ته او خپل امت ته استغفار ووايه. بیشکه چه دغه الله دی تل ښه توبه قبلوونکی.

تنبیه : د نبی کریم صلی الله علیه وسلم استغفار ځان ته پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شو هلته دی وکوت شی! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنی په قرآن کریم کښی هر چیری د فیصلی وعدی دی او کافرانو د فیصلی تلوار کوله د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عمر په آخر کښی مکه معظمه فتحه شوه گردی (تولی) قبیلی له زړه مسلمانی شوی هغه وعدی گردی (تولی) رښتیا شوی اوس نو د خپل امت د گناهونو مغفرت او بښنه وغواړئ! چه د شفاعت درجه دی لا لوړه (اوچته) شی. دا سورت د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په آخر عمر کښی نازل شوی دی چه هغوی د دی له لوستلو څخه په دی خبره وپوهید چه ما په دنیا کښی خپل دا راسپارلی شوی کار پای (آخر) ته ورساؤ اوس نو د آخرت د سفر وار دی.

تمت سورة «النصر» بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة «تبت» مکيه وهی خمس آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۱) تسلسلها حسب النزول (۶) نزلت بعد سورة «الفاتحة».

د «تبت» سورت مکي دی (۵) آیتونه (۱) ركوع لری په تلاوت کښی (۱۱۱) په نزول کښی (۶) سورت دی وروسته د «الفاتحة» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝١

مات هلاک دی شی دواړه لاسونه د ابی لهب او پخپله دی هم هلاک شه.

تفسیر: ابولهب چه نوم ئی عبد العزی بن عبد المطلب دی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حقیقی تره و خو د خپل کفر او شقاوت له سببه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم دیر سخت دښمن و، کله چه ځمونږ پیغمبر په کومه مجمع او ډله کښی د حق تعالیٰ کومه خبره ویله نو دی بدبخت به دوی په تیرو (گتو) ویشتل او دیر ځله له دی تیرو (گتو) ویشتلو څخه د ده مبارک وجود ژولیده او وینی تری بهیدی ابی لهب تل به داسی چغی وهلی «ای خلقوا! د دی سری خبرو ته غوړونه مه ږدئ! چه معاذ الله دروغجن او بی دین دی» کله به ئی ویل «محمد له مونږ سره د هغو شیانو وعده کوی چه مونږ ته به پس له مرگه رسیږی مونږ د هغو شیانو په کیدلو باندی هیڅ باور نه لرو» بیا به ئی خپلو دواړو لاسو ته داسی ویل «تبا لکما اری فیکما شیئاً مما یقول محمد صلی الله علیه وسلم» تاسی دواړه ارامات شی چه زه به تاسی کښی د محمد صلی الله علیه وسلم له دغو ویلو شویو شیانو څخه هیڅ شی نه وینم» یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د «صفا» په غونډی باندی ودرید او گردو (تولو) ته ئی ورغږ کړ د دوی په غږ باندی گرد (تول) خلق سره تول شول. دوی په ډیری مؤثری طریقی سره د اسلام دعوت شروع کړ (ابولهب) هم هلته و په ځینو روایاتو کښی دی چه د خپلو دواړو لاسو په اوچت غورځولو سره ئی وویل «تبا لک سائر الیوم ألهذا جمعتنا: مات شی آیا نن مونږ د داسی خبری د آوریډلو دپاره دلته سره راتول شوی یو؟» په روح المعانی کښی له ځینو څخه نقل شوی دی چه (ابولهب) پخپلو لاسو کښی تیرو (گتی) اخیستی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لوری ئی وویشتلی او دا ئی ویل لنډه ئی دا چه د (ابولهب) دښمنی او شقاوت او له حق سره عداوت تر انتها پوری رسیدلی و سره له دی کله چه د الله تعالیٰ له عذابه ویراوه کیده نو ویل به ئی «که چیری په رښتیا سره دا کار کیدونکی وی نو له ماسره مال او اولاد ډیر دی چه زه هغه گرد (تول) په خپلی فدیی کښی ورکړم او ځان له هغو عذابونو څخه وژغورم (وساتم) د ده ښځی (ام جمیل) هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره سخته هنده او ضد او عداوت درلود (لرلو) او د ابولهب د دښمنی د اور پیلوڅه (خشاک) وه لکه چه دغه ښځه د دغی دښمنی په اور کښی د ضد او عناد لرگی غورځول او هغه ئی لا پسی تیزاوه په دی سورت کښی د دوی دواړو انجام راښوولی شوی دی او داسی یوه تنبیه پکښی شته نر وی که ښځه، خپل وی که پردی لوی وی که وړوکی هر هغه کله چه د حق په عداوت باندی ملا وتری هغه بالاخر خوار او ذلیل او تباه کیږی لکه چه د پیغمبرانو ډیر نزدی خپلوان هم له هغه ذلت څخه ونه ژغورل (ساتل) شول (ابولهب) ته وگورئ چه د خپلو لاسو په خوځولو سره ئی ځمونږ د پاک پیغمبر پر خلاف خبری کولی او پر خپل زور او قوت باندی مغرور و او د الله تعالیٰ مقدس شریعت او د معصوم رسول الله صلی الله علیه وسلم پاک طریقت ته ئی لاس ورغځاوه څنگه ئی لاسونه ورمات شول او د هغه گرد (تول) هغه کوشنونه چه د حق په پتولو کښی ئی کول ابته (خراب) شول او د هغه سرداری او لوئی د تل دپاره د ده له لاسه ووته گردی (تولی) چارئی بیکاره شولی غرور ئی له سره ووت او له زوره ولوید او د تباهی په کنده

کبھی پریوت. دا سورت مکی دی وائی چه د «بدر» له غزا شخه اووه ورغی وروسته په ده باندی یوه بده سوځوونکی او زهر لرونکی دانه وخته چه د هغی په سبب دی له کور او کهول شخه جلا (جدا) کر شو او هیڅوک نه ورته نژدی کیدل تر دی چه همغلته مر شو او مری ئی تر دریو ورغو پوری هلته پروت و تر غو وپرسید او خوړین شو دلته خلقو د حبشی مزدورانو په لاس په یوه لرگی کبھی وټاړه او په یوه چوغالی کبھی ئی چه چیری کنستلی شوی و لکه یوه مرداره ومنده او د دغه چوغالی سره ئی په تیرو (گتو) او شگو سره پت کر شو دا خو د دنیا رسوائی او خرابی ده ښکاره ده چه د آخرت ربړونه (تکلیفونه) له دی شخه ډیر سخت دی ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ .

مَا آغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۖ ﴿٣٥﴾

دفع به نه کړی (دغه هلاکت) له دغه (ابی لهب) شخه (اصلی) مال د ده او هغه چه ده گتلی و (یعنی اولاده ئی).

تفسیر : یعنی مال، اولاد، عزت، وجاهت او لوئی هیڅ یوه ابی لهب له هلاکته ونه شو ژغورلی (ساتلی).

سَيَصْلَىٰ نَارًا إِذْ أَتَىٰ لَهَبًا ۖ ﴿٣٦﴾

ژر دی چه ننه به وځی (ابی لهب په قیامت کبھی) په اور خاوند د لمبو کبھی.

تفسیر : یعنی وروسته له مر کیدلو شخه ابی لهب ته سخت لمبی لرونکی اور رسیدونکی دی. ښائی په دی مناسبت قرآن کریم د عبد العزی کنیت ابی لهب ایښی وی، په دنیا کبھی هغه ته ابی لهب ځکه ویل کیده چه د هغه د مخ بارخوځمان لکه اور ځلیدل مگر قرآن کریم دا راوبښول چه دی د خپل آخری انجام د اعتبار او پلوه هم د ابی لهب د ویلو وړ (لاشق) دی.

وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۖ ﴿٣٧﴾

او (ننه به وځی) ښځه د هغه (ابی لهب) اور ته په دی حال کبھی چه بار راوړونکی به وی د خسو (د دوزخ).

تفسیر : د ابی لهب ښځه ام جمیل سره له مال داری ډیره بخیله او شومه وه نو ځکه دا به په

خپله څنگل ته تله لرگی به ئی راوړه او اغزی به ئی تولول او څمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په لاره کښی به ئی د شپې له مخی اچول چه هغوی ته د تهجد د تگ او راتگ په وقت کښی ریر (تکلیف) ورپیښ شی. فرمایلی ئی دی «دی لکه چه دلته د حق په دښمنی او د الله تعالیٰ د پیغمبر په ایذاء رسولو کښی د خپل میره (خاوند) سره معاونت او مرستی (مدد) کولی په دوزخ کښی به هم هغه سره داسی مرستی (مدد) کوی» ښائی چه هلته به هم د زقوم او ضریع چه د دوزخ اغزی لرونکی ونی دی لرگی راوړی او د هغو په وسیله به د خپل میره (خاوند) د عذاب او لا تودوی لکه چه ابن کثیر رحمة الله علیه ویلی دی.

تنبیه : ځینو د «حمالة الحطب» معنی چغل گر اخیستی دی لکه چه د عربو په محاورو کښی دا لفظ په دی معنی سره هم وایه کیږی او په پارسع کښی چغل گر ته «هیزم کش» وایه شی.

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝٤

حال دا چه په غاړی د دی کښی رسی ده له مضبوطو رسیو (پتوکیو د خرماؤ) څخه.

تفسیر : یعنی دیره کلکه او مضبوطه چوخیدونکی رسی. له دی څخه زیاترو مفسرینو د دوزخ د اوسپنی غاړکی او سلاسل مراد اخیستی دی او دا تشبیه د ﴿حَمَلَةَ الْحَطَبِ﴾ په مناسب ورکری شوی ده ځکه چه د لرگیو د بار ترلو کښی رسی ته دیر ضرورت پیښیږی. لیککی چه د دی ښځی په غاړه کښی یوه خورا (دیر) ښه قیمتداره غاړکی وه دی به ویل «په لات او عزئی باندی قسم خورم چه زه دا خپله غاړکی د محمد په عداوت باندی لگوم» نو ځکه ضرور دی چه په دوزخ کښی هم د هغی غاړی له هغسی یوی غاړکی څخه تشه نه وی عجیبه خبره لا دا ده چه د دی بدبختی مرگ هم داسی واقع شو چه د لرگیو د پیتی رسی د هغی په غاړه کښی چه په یوه گت باندی ئی دمه کیښوده غوټه شوه او غټه تیره (گټه) د دی او د پیتی په منځ کښی راغله او سا ئی وخته.

تمت سورة «تبت» بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة الاحلاص مکية وهی اربع آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۲) تسلسلها حسب النزول (۲۲) نزلت بعد سورة «الناس»

د «الاحلاص» سورت مکی دی (۴) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۲) په نزول کښی (۲۲) سورت دی وروسته د «الناس» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝۱ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝۲

ووايه (ای محمده دوی ته) شان دا دی چه الله یو دی (په ذات او صفات خپل کښی) الله بی پروا دی (الله ته هر شی محتاج دی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ په نسبت پوښتی چه دی څنگه دی؟ تاسی ورته داسی ووايئ چه الله تعالیٰ یو دی! او د هغه په ذات کښی په هیڅ ډول (طریقه) د تعدد او تکثر او دوه لیزتوب گنجایش نشته او نه ئی څوک په مقابل کښی شته او نه مشابه لری په دی سره د مجوسانو عقیده رده شوه چه وائی خدایان دوه دی یو د خیر څښتن (مالک) «یزدان» او بل د شر څښتن (مالک) «اهریمن» دی او هم د هندوانو عقیدی تردیدی شوی چه هغوی د دری ډیرشو کروړو بتانو منونکی دی او هغوی ته د خدائی په چارو کښی برخی ورکوی.

د «الصمد» تفسیر په څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی چه (طبرانی) هغه گورد (تول) نقل کړی وائی «وکل هذه صحیحة وهی صفات ربنا عزوجل هو الذی یصمد الیه فی الحوائج وهو الذی قد انتهى سؤده وهو الصمد الذی لا جوف له ولا یأکل ولا یشرب وهو الباقي بعد خلقه» دا گورد (تول) رښتیا دی. او ځمونو الله تعالیٰ هغه لوی ذات دی چه هغه ته هر راز (قسم) اړتیاوی (احتیاج) وروړاندی کیری او هر ډول (طریقه) مرستی (مدد) ورڅخه غوښتلی کیری او د گورد (تول) سترتوب (لوی) او د تولی مشرتیا صفت په کښی شته. نه خوری او نه څښی او نه چا ته محتاج دی او له خپلو مخلوقاتو څخه وروسته هم پاتی دی. ابن کثیر. د پاک الله د صمدیت له صفت څخه د هغو ناپوهانو رد هم وشو چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه نور کسان هم واکوالان (اختیارمند) گڼی یا د هغوی په پوره خپلواکی باندی عقیده لری د آریه ؤ د عقیدی تردید هم وشو ځکه چه د دوی له اصولو سره سم د دنیا په پیدا کولو کښی روح او ماده لویه اغیزه (اثر) لری او دا دواړه شیان پخپل وجود کښی الله تعالیٰ ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی (استغفر الله).

لَمْ يَلِدْ ۝۳ وَلَمْ يُولَدْ ۝۴

نه ئی دی څیړولی (هیڅوک) او نه دی څیړولی شوی دی (له هیچا نه).

تفسیر : یعنی نه هیخوک د ده اولاد دی او نه دی د چا اولاد دی له دی څخه د هغو عقائدو تردید هم وشو چه په هغو کښی حضرت مسیح علیه السلام یا حضرت عزیر علیه السلام د الله تعالیٰ ځامن بلل کیری یا پرستو ته د الله تعالیٰ لونی وائی او هم په ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره د هغو عقیدو تردید وشو چه ځینی خلق مسیح یا نورو ته الله وائی یعنی د الله تعالیٰ دا شان دی چه څوک ئی نه وی ځیرولی او نه دی له بل چا څخه ځیرولی شوی وی او ښکاره خبره ده چه عیسیٰ علیه السلام د یوی سپین لمنی جینع له نسه پیدا شوی دی نو هغه څنگه خدای کیدی شی؟.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝ ع

او نشته دغه (الله) لره برابر سیال هیخوک.

تفسیر : کله چه هیخوک د الله تعالیٰ سیال، شریک، برابر، مل نه وی نو د هغه ښځه او هلک او نور له کومه کیری؟ له دی جملی څخه د هغو خلقو تردید وشو چه د الله تعالیٰ په ځینو صفتونو کښی کوم مخلوق هغه غوندی کنی تر دی چه ځینی رد سترگی د الوهیت له دی ستاینی (صفت) څخه پوره ستاینی (صفت) هغو مخلوقاتو ته هم ورکوی. د یهودانو په کتابونو کښی ئی لیکلی دی چه د غیرو په یوی مسابقی کښی یعقوب علیه السلام په الله تعالیٰ باندی په غیرو کښی غالب شو (العیاذ بالله) ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهُمْ إِذِ انبَأَتْ بِوَعْدِ رَبِّهَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ انی أسألک یا الله الواحد الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد ان تغفرلنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحیم.

تمت سورة «الاحلاص» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الفلق مکیة او مدنیة وهی خمس آیات وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۳) تسلسلها حسب النزول (۲۰) نزلت بعد سورة «الفيل»

د «الفلق» سورت مکی یا مدنی دی پنځه آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۳) په نزول کښی (۲۰) سورت دی وروسته د «الفيل» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝۱

ووايه (ای محمده) پناه غوارم په رب د صبا خيروونکی د تیاری باندی.

تفسیر : یعنی هغه چه د شپې تیاره خيروی او له هغی څخه د سهار انوار او رڼا ښکاروی.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝۲

له شره د هغه شی چه پیدا کړی ئی دی (له ضررناکو شیانو څخه).

تفسیر : یعنی هر هغه مخلوق چه په هغه کښی څه بدی او شر وی زه د هغه له شر او بدی څخه پناه غوارم وروسته د دی ځای په مناسبت د شو ځان ته څیزونو نومونه هم اخیستی شوی دی.

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝۳

او له شره د تیاری شپې کله چه تکه توره شی (او هر شی پت کړی).

تفسیر : یعنی د شپې تیاره چه په هغی کښی زیاتره شرور او بدی پېښیږی په تیره بیا کودی (سحر) او نوری پېښی ډیری واقع او پېښیږی چه خوف یا د لمر لویده تری مراد دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دی کښی گردی (تولی) تیاری راغلی ظاهری، باطنی، تنگه، پریشانی او گمراهی او نور.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ۝۴

او له شره د هغو ښځو ساحرانو پوکي کونکیو چه پو کول کړی په غوتو کښی.

تفسیر : له «النفاثات فی العقد» او پوکي کونکیو نفسونو څخه هغه ښځی یا هغه دلی یا هغه نفوس مراد دی چه د سحر او د کودو د چارو کولو په وقت کښی پر کومی ژی یا مزی یا ویښته یا نورو باندی څه ولولی او پری پو ئی کړی او غوتی پکښی واچوی هغه کودی چه لبيد بن اعصم ځمونږ پر پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی کړی وی په هغو کښی ځینی جونی هم گدی وی والله اعلم.

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝

او له شره د حسد کوونکی کله چه ښکاره کری حسد خپل.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه لیکي «کله چه د هغه نظر ولگيږي بیشکه» نظر او د سترگو تپ يوه واقعي او رښتيا خبره ده خو د ډيرو مفسرينو په نزد د «ومن شر حاسد اذا حسد» مطلب دا دی کله چه حاسد د خپل زړه کیفیت ضبط نه کری شی او په عملي ډول (طریقه) سره خپل حسد ښکاره کری نو د هغه له بدی څخه پنا غوښتل ښائی. که د يوه سړی په زړه کښی بی واکه حسد پیدا شی خو هغه خپل نفس پخپل ضبط او پخپل واک (اختیار) ساتی او له محسود سره د حسد وضعیت نه ښکاروی نو هغه له دی څخه وتلی دی. د حسد معنی دا ده چه د بل چا د ورکړی شوی نعمت زوال وغواړی البته داسی غوښتنه چه الله تعالی ماته هم داسی نعمت یا زیات له هغه څخه وښی چه هغه ته الله تعالی ورکړی دی په رخی (کینه) او حسد کښی داخله نه ده او هغه ته (غبطه) وایه شی. د بخاری شریف په دی حدیث کښی چه د لاحسد الاق اثنین الخ» له حسد څخه هم دا غبطه مراد ده.

تمت سورة «الفلق» بفضل الله تعالى و منه وكرمه

سورة الناس مدنية او مكية وهی ست آیات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۴) تسلسلها حسب النزول (۲۱) نزلت بعد سورة الفلق.

د «الناس» سورت مدنی یا مکی دی شپږ آیات يوه ركوع لری په تلاوت كښی (۱۱۴) په نزول كښی (۲۱) سورت دی وروسته د «الفلق» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝^۱ مَلِكِ النَّاسِ ۝^۲ إِلَهِ النَّاسِ ۝^۳

ووايه (ای محمده) پناه غواړم په رب د تولو خلقو په باچا د تولو خلقو په معبود د تولو خلقو.

تفسیر : اگر که د الله تعالی د ربوبیت شان او د باچاهی چاری پر تولو مخلوقاتو باندي

شاملی دی خو دا صفات همغسی چه په کامل دول (طریقه) په انسانانو کښی دی په نورو مخلوقاتو کښی داسی له لری نه څرگندیږی (ښکاره کیږی) نو ځکه ئی د «رب» او د «ملک» او د نورو اضافت انسانانو ته وفرمایه. او هم په وسوسو کښی ابتلاء او اخته کیدل پرته (علاوه) له انسان څخه د بل مخلوق په شان کښی نشته.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٣﴾

له شره د وسوسی اچوونکی تښتیدونکی (شیطان له ذکره د الله).

تفسیر : شیطان سره له دی چه له سترگو څخه پټ دی خلق غولوی او له لاری څخه ئی ویاسی تر څو چه انسان په غفلت کښی اوسیدوی د هغه تسلط پر دوی باندی زیاتیږی او کله چه ویښی او خپل الله تعالی ئی په یاد شی نو هغه هم سم د لاسه تښتی.

الَّذِي يُوسُوسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٤﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٥﴾

هغه (شیطان) چه وسوسی اچوی په سینو زرونو د خلقو کښی (چه دغه وسوسه اچوونکی) له پیریانو او انسانانو څخه دی.

تفسیر : شیطان هم په پیریانو کښی او هم په انسانانو کښی شته لکه چه په (۱۴) رکوع ۱۱۲ آیت د «الانعام» د سورت څمونږ دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت لولو ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَفْسٍ عَدُوًّا شَاطِئِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا﴾
الله تعالی مو دی د دی دواړو له شره وساتی. (تکمله) د دی دوو سورتونو په تفسیر کښی عالمانو او حکیمانو ډیری زیاتی نکتی ویلی دی. د حافظ ابن قیم رحمه الله علیه څمونږ د امام رازی رحمه الله علیه څمونږ د بلخی ابن سبارح. د حضرت شاه عبد العزیز دهلوی محدث رحمه الله علیه اوږدو بیانونو لیکل دلته ممکن نه دی نو دلته یواځی د مولانا محمد قاسم نانوتوی رحمه الله علیه د کلام خلاصه او د وینا لدون لیکل کیږی چه د «فوائد موضح الفرقان» د حسن خاتمی دپاره یو نیک فال ثابت شی.

دا یو فطری او عام دستور دی کله چه په کوم باغ کښی نوی ترکودی (شنیلی، نبات) ځمکه وچوی او له تخم څخه د باندی ووځی نو باغوان یا بزگر د هغه تحفظ او پالنی او روزنی ته زیاته توجه کوی او د هغه د لوئیدلو په نسبت ډیر کوشښ او زیار (محنت) کوی چه هغه له گردو (تولو) ارضی او سماوی آفاتو څخه وساتی او تر څو د خپل کمال حد ته ونه رسیدی دی ئی ډیر ربر (تکلیف) ایستلو او پام لرنی ته اړ (مجبور) دی. اوس په دی خبری باندی غور کول په کار

دی چه د بوتی د ژوندون فناء کونکی یا د هغه د ثمراتو له تمتع څخه د هغه د مالک محروم گرځونکی کوم کوم آفتونه دی؟ چه د هغو د شر او مضمرت په لری کولو کښی تل باغوان یا بزگر څیر وی او زیاته توجه او هوش ولری؟ چه خپل مساعی کامیاب کری په ادنی تامل او لږ تصور او اتکل سره څرگندیږی (ښکاره کیږی) چه داسی آفتونه زیاتره په څلور ډوله (قسمه) پیښیږی چه د هغو په انسداد کښی باغوانان څلورو شیانو ته ډیر اړ (مجبور) دی.

اول: د بوتی خوړونکی چینجی او خزندی شړل چه د هغو له غاښو او خولو څخه نبات او ترکودی ته زیان رسیږی. یا د هغو په جبلت او خلقت کښی د هغه بوتو خوړل داخل دی.

دوهم: د ویالی یا د سین یا د کاریز یا د کوهی اوبه، هوا او د لمر تودوخی الغرض د ژوندون او د ترقی گرد (تول) اسباب د شتو او د هستی پوره انتظام دی.

دریم: په هغه باندی د واورى، پلۍ، خاورى او د نورو شیانو لویدل چه د هغه د غریزی حرارت د احتقان باعث شی ځکه چه دغه د دی د ترقی او د نشو او نماء مانع گرځی.

څلورم: د باغ د خاوند کوم دښمن یا حاسد د هغه کومه څانگه یا لښته او پانی او نور ونه شکوی یا هغه له بیخه ونه کاپری او ایسته ئی ونه غورځوی.

که باغوان د دی څلورو واړو خبرو پوره مکمل انتظام او بندوبست وکری نو له الله تعالی څخه هیله (امید) کیږی چه هغه نبات او ترکودی لوئی شی او په زړه پوری گتی تری واخیستی شی او خلق د هغو د څانگو له میوو څخه پوره فائده واخلي. هم داسی مونږ ته ښائی چه د ارض او سماء له خالق څخه چه رب الفلق او خالق الحب والنوی دی او د نری د تکو شنو چمنونو حقیقی مالک او مربی دی د خپل وجود د شجر او د ایمان د شجر په نسبت له دی څلورو آفتونو څخه پناه وغواړو! بیا ښائی معلوم کړ شی لکه چه په اول قسم کښی د ترکودی خوړونکیو ساکبانو (ذی روحو) ضرر پیښول یواځی د هغوی د طبیعت له مقتضیاتو څخه وهم داسی د شر اضافت د «ماخلق» په لوری هم په دی خوا مشیر دی چه دا شر د هغه د مخلوق من حیث هو مخلوق له سببه ثابت دی او د هغو په زړونو کښی پرته (علاوه) د هغو د طبیعت او فطری دوامی بل کوم سبب ته دخل نشته لکه چه په منگور، لرم، سباع، بهائم، او نورو کښی لیدل کیږی.

د لرم لسه تومیل نه دی له هنده دا ئی غوښت دی د وجود له سره هنده

نیش عقرب نه از پی کین است مقتضای طبیعتش این است

وروسته له دی په دوهمه درجه کښی ئی له (غاسق اذا وقب) څخه د تعوذ تعلیم ورکری دی چه له هغه څخه د مفسرینو په نزد یا شپه ده چه ښه توره تیاره شی یا د لمر ډوبیدل وی یا د سپوږمی تندر او خوف دی له دوی څخه هره یوه معنی چه واخلى دومره خیره خو یقینی ده چه په (غاسق) کښی د (شر) پیدا کیدل د هغی پر وقوب (د یو څیز تر شا پتیدو) باندی مبنی دی او ښکاره ده چه په وقوب (پتیدل) کښی پرته (علاوه) له دی څخه بله کومه خبره نشته چه له مونږ څخه د یوه څیز علاقه منقطعه شی او هغه فوائد او گتی چه مونږ ته د هغی له ظهور څخه

حاصلیدی هغه به اوس په لاس نه راځي کله چه داسی دی نو دا تمثیل له اسبابو او مسبباتو څخه پرته (علاوه) پر بل کوم شی باندی نه لگیږی ځکه چه د مسبب وجود د اسبابو او معداتو پر وجود باندی موقوف دی تر څو د اسبابو علاقه له مسبباتو سره قائمه نه وی هیڅ کله کوم مسبب په خپل وجود کښی بریالی (کامیاب) کیدی نشی او هم دا خبره ده چه مونږ د آفتونو په دوهم قسم کښی ولیکل چه که اوبه، هوا، د لمر تودوخی او رڼا الغرض د ژوندون او ترقی گرد (تول) اسباب په زړه پوری منظم نه وی نو هغه ترکودی، نبات مراوی او وچپیری.

وروسته له دی دریم تعوذ له (نفاثات فی العقد) څخه وکر شو لکه چه وویل شول له هغه څخه ساحرانه چاری مراد دی هغه کسان چه د سحر د وجود منونکی دی هغوی ئی منی چه د سحر له اثره مسحور ته داسی امور پېښیږی چه له هغو څخه د طبیعت اصلی آثار مغلوب او مره کیږی. نو د سحر آفت هغه آفت ته ډیر ورته دی چه تر کودی ته له واورې او پلې او د غریزی حرارت د بندیدو په سبب پیدا کیږی او د هغه په نشوؤ نما او وده او لوئیدو کښی نقصان پېښوی هغه الفاظ چه د (لبید بن اعصم) په قصه کښی شته ځینی ئی دا دی «فقام علیه الصلوة والسلام کأنما انشط من عقال» له دی څخه ښکاریږی چه پر دوی باندی کوم شی مستولی شوی و او د دوی د طبیعت مقتضیات ئی پت کری و چه د جبریل علیه السلام په تعوذ سره د الله تعالیٰ په امر هغه عارضه ورکه شوه.

اوس له هغو افاتو څخه چه د ځان ساتنه ضروری ده فقط یوه آخری درجه پاتی شوه چه دښمن د حسد او عداوت په سبب د باغ کومه څانگه یا لښته ماتوی یا بوتی له بیخه راوکاږی د باندی ئی غورځوی یا ئی پانی یا ئی میوی شکوی د شر دا مرتبه ئی له (ومن شر حاسد) سره په ډیر وضاحت راوښووله.

په دغه تقریر او وینا کښی که کوم لږ والی شته خو هغه یواځی دا دی چه کله کله تخم ته پرته (علاوه) له دی څلورو واړو آفتونو څخه کوم بل آفت پخوا له زرغونیدلو څخه ورپېښیږی بیا خو ئی میړتون منځنی جوهر چه د تخم تومنه یا قلب یا د تخم «سویداء» ورته وایه شی او د زرغونیدلو اصلی ماده وی خوری یا ئی د بلی کومی پېښی په سبب دننه برخه تکه توره واړوی یا له منځه دوه پلې شی او د نشونما او د زرغونیدلو، لوئیدلو او د ودی قابلیت پکښی پاتی نشی ښائی د دی لږتوب د تلافی دپاره په بل سورت کښی د (السواس الخناس) له شر څخه د استعاذی تعلیم ورکری شوی وی ولی (وسواس) د هغو فاسدو خطراتو نوم دی چه په سترگو نه ښکاری بلکه په پته سره د ایمان په قوت کښی کندو او رخنه اچوی چه د هغه علاج پرته (علاوه) د عالم الخفیات والسراثر څخه بل څوک نشی کولی خو کله چه د وسوسو مقابله له ایمان سره وشي نو د وسواس د دفعی دپاره په هم دی صفاتو باندی د تمسک ضرورت دی چه د ایمان د مبادی او مناقشی له اصولو څخه شمیرلی کیږی او له هغو څخه ایمان ته مدد رسی. اوس له تجربو څخه رابکاره شوه چه له گردو (تولو) څخه اول د ایمان انقیاد او تسلیم نشو او نما د حق تعالیٰ د بی انتهای تربیتونو او بی غایاتو انعاماتو د لیدلو څخه حاصلیږی نو کله چه مونږ د هغه

په مطلقه ربوبیت باندی نظر واچوو نو ځمونږ ذهن دی خوا ته منتقل کیوی چه هغه ذات رب العزت مالک الملک او مطلق شهنشاه هم دی ځکه چه د تربیت مطلقه معنی د هر راز (قسم) جسمانی او روحانی ضروریاتو رسونه دی او دا کار پرته (علاوه) له هسی یو منبع الکمالات ذات څخه له بل چا څخه کیدونکی نه دی چه هغه د هر راز (قسم) ضروریاتو او شیانو مالک او د دنیا هیڅ یو شی د هغه د اقتدار له فیضه د باندی نه دی هم داسی ذات ته مونږ مالک الملک او مطلق شهنشاه ویلی شو او بیشکه د هغه لوی شان داسی کیدی شی چه (لمن الملک الیوم لله الواحد القهار) گواکی مالکیت یا ملکیت د داسی یو قوت نوم دی چه د هغه د فعلیت مرتبه په (ربوبیت) سره موسومیری ځکه چه د ربوبیت لند تعریف د منفعت اعطاء او د مضرت دفع دی او پر دغو دواړو باندی قدرت لرل دی دا د مطلق شهنشاه منصب دی که لږ له دی څخه وړاندی ته ځیر شو نو د دی علی الاطلاق باچا د معبودیت (الوهیت) سراغ او پته هم موندله کیوی ځکه چه معبود هغه ته وایه شی چه د هغه د حکم په مقابل کینی هر څوک غاړه کیږدی او د ده د امر په مقابل کینی د بل حکم هیڅ خیال او پروا ونه کړه شی نو ښکاره ده چه دا د بندگی انقیاد پرته (علاوه) د کامله محبت او مطلقه حکومت په مخامخ کینی د بل چا په مخ کینی نه کاوه او نه ئی وړ (لائق) دی د دی دواړو شیانو اصلی مستحق پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک نه دی ځکه د معبودیت او الوهیت صفت هم یواځی هغه (وحده لا شریک له) ته ثابت شو. وویع

﴿قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَیْسَ لَکُمْ مَعَهُ شَرٌّ وَلَا نَفْعٌ﴾

لنده ئی دا هغه کوم صفت چه د ایمان مبدأ گرځی ربوبیت دی وروسته له هغه د ملکیت صفت دی او له ټولو څخه وروسته د الوهیت مرتبه ده نو هر هغه څوک چه خپل ایمان د شیطانی وسوسو د مضرت د ساتلو په نیت د حق تعالیٰ دربار ته حاضریری چه هلته خپله چاره جوئی وکری نو ښائی هم داسی درجه په درجه له یو مقام څخه بل مقام ته لاړ شی لکه چه پخپله پروردگار په هم دی ترتیب سره د خپلی ستاینی (صفت) په ﴿يَرْبُّ الْاِنْسَانَ ، مَلِكِ الْاِنْسَانَ ، الْاِلَهِ الْاِنْسَانَ﴾ سره په سورت «الناس» کینی بیان فرمایلی دی او عجیبه خبره دا ده لکه چه د مستعاذ به له خوا دلته دری صفتونه بی د عاطفی له واو څخه او بی د جاری د «ب» له اعادی څخه مذکور دی د مستعاذ منه له جانبه هم دری شیان په نظر راځی چه پرله پسې صفت په صفت بیان کری شوی دی. په دی باندی به داسی پوهیږئ چه د «وسواس» د وصفیت په مقابل کینی واخلی ځکه چه حقیقی مستعاذ به «اله الناس» دی او «ملک» او «رب» په هغه پوری د رسیدلو عنوان تاکلی (مقرر کړی) شوی دی هم داسی د مستعاذ عنه حقیقت هم دا «وسواس» دی چه د هغه د صفت په مخ کینی «خناس» راوړی شوی دی له «خناس» څخه دا مراد دی چه شیطان د غفلت په حال د انسان په زړه کینی وسوسه اچوی او کله چه څوک ویش شی نو د غلو په شان د هغوی پسې بیرته ځان راکاږی د داسی غلو او بدو چارو نیول او د هغوی د ربر (تکلیف)، تعدی لاس پری کول او د رعیتونو د آرامی او د هوسائی (راحت) چاری ورغوندول د سلاطینو او د ټولواکانو لویه فریضه او مهمه وظیفه ده ځکه مناسب به وی چه د دی صفت په مقابل کینی

(ملک الناس) کینبود شی او (الذی یوسوس فی صدور الناس) چه د (خناس) د فعلیت درجه ده او مونږ هغی ته د غله د نقب وهلو سره تشبیه ورکولی شو هغه د (رب الناس) په مقابله کینی دی چه په پخوانی تحریر کینی د (ملک الناس) د فعلیت مرتبه ده وشمیرلی شی بیا دی وکتلی شی چه د مستعاذ منه او مستعاذ به په منځ کینی څومره نام او کامل تقابل ښکارپړی والله تعالیٰ اعلم باسرار کلامه!

اوله تنبیه : له ډیرو اصحابو لکه حضرت بی بی عائشه الصدیقه، حضرت ابن عباس، حضرت زید بن ارقم رضی الله تعالیٰ عنهم څخه روایت دی چه پر حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم څینو یهودانو سحر جادو او کودی کړی وی چه د هغو له اثره د هغوی په مبارک بدن باندی یو راز (قسم) مرض لاحق شو. په دی منځ کینی کله داسی هم پېښیده چه دوی به څینی دنیوی چاری کولی خو بیا ئی داسی گنل چه هغه ئی نه دی کړی یا هغه دنیوی کار چه کړی ئی نه وی داسی ئی باله چه کړی ئی دی د دی پېښی د علاج دپاره الله تعالیٰ دا دوه سورتونه رانازل کړل چه د هغه له تأثره د الله تعالیٰ په اذن هغه مرض زائل شو واضح دی وی چه دا واقعه په صحیحینو کینی شته چه په هغه باندی تر اوسه پوری هیڅ یوه محدث جرح نه ده کړی او داسی کیفیت د رسالت له منصبه سره قطعاً منافی نه دی لکه چه دوی کله فارغ او څینی اوقات غشی پر دوی باندی طاری کیده یا څو ځلی په لمانځه کینی سهو شوی دی. دوی فرمایلی دی **(انما انا بشر انسی کما تنسون فاذا نسیت فذکرونی)**: بیشکه چه زه یو سری یم لکه تاسی او هیروم شیان لکه چه تاسی ئی هیروئ کله چه ځما څخه کوم شی هیر شی نو هغه را په یاد کړئ!) ښائی چه څینی ناپوهان ووائی چه «که پر هغوی باندی غشی طاری کیده نو د هغه پر وحی او نورو خبرو باندی څنگه یقین وکړی شی؟ ښائی چه په هغه هم سهو، نسیان هیره او نور شیان گډ وی» اگر که د هغی سهوی او نسیان څخه دا نه لارمپړی چه د الله تعالیٰ د وحی او د تبلیغ په فرائضو کینی شکوک او شبهات پیدا شی او له دومره یوی خبری څخه چه کله کله به دوی د یوه کړی کار په نسبت فرمایل چه نه ئی دی کړی یا یو ناشوی کار به ئی داسی گانه چه کړی ئی دی څرنگه به دا لارمپړی چه د دوی په څینو تعلیماتو او د بعثت د فرائضو په قوت او اعتبار کینی څه شک او شبهه پیدا شی.

په یاد ئی ولرئ چه سهو، نسیان، مرض غشی او نور انسانی عوارض د بشریت له خواصو څخه دی کله چه انبیاء علیهم السلام بشر دی نو د داسی خواصو موندل د هغو په وجود کینی د هغوی له مرتبې څخه هیڅ شی نه لپړوی هوا دا ضروری ده کله چه د یوه سری په نسبت په قاطعه و براهینو او نیره و دلائلو ثابت شی چه هغه په رښتیا سره د الله تعالیٰ یقینی استاخی وی نو د دی خبری منل هم په کار دی چه د الله تعالیٰ د هغه د عصمت تکفل کړی دی او همغه ئی د خپلی وحی د وریادولو او پوهولو او ورسولو ذمه وار گرځولی دی نو څرنگه ممکن کیدی شی چه د ده د دعوت د فرائضو او د تبلیغ په انجام کینی کوم بل طاقت یا قوت خلل واچوی. نفس وی که شیطان ناروغی وی که جادو لنده ئی دا چه هیڅ یو شی د نبوت او پیغمبری په چارو او

د بعثت په لوړو (اوچتو) مقاصدو پوری اړه (تعلق) لری د سحر او جادو لږ څه اثر لویدلی وی او نه کودی او نه جادو د نبوت او د بعثت په فرائضو کېښی څه خلل او دیل اچولی شی.

دوهمه تنبیه : د معوذتینو په قرآنیت باندی د گډو (تولو) اصحابو اجماع ده او د هغوی له زمانی څخه تر اوسه پوری په تواتر سره ثابت شوی ده. یواځی د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کاوه شی چه دوی به دا دوه سورتونه په خپل مصحف کېښی نه لیکل. خو دا خبره دی ښکاره وی چه ابن مسعود رضی الله عنه هم د دی دوو سورتونو په قرآنیت کېښی هیڅ شک او شبهه نه لرله او دا ئی منل چه دا د پاک الله کلام دی او یقیناً له آسمانه رانازل شوی دی خو د دی د نزول اصلی مقصد رقیه او علاج دی دا نه دی رامعلوم چه د تلاوت دپاره نازل شوی دی؟ که نه؟ نو ځکه د دی دوو سورتونو لیکل په هغه مصحف کېښی چه د تلاوت دپاره وی له احتیاطه چپ (خلاف) دی «انه کان لا یعد المعوذتین من القرآن وکان لا یکتبهما فی مصحفه ویقول انهما منزلتان من السماء وهما من کلام رب الغلمین ولکن النبی علیه الصلوة والسلام کان یرقی و یعوذ بهما فاشتبه علیه انهما من القرآن أولیستانه فلم یکتبهما فی المصحف» (د روح البیان د څلورم جلد ۷۲۳ مخ وگوری!) قاضی ابوبکر باقلاسی لیکی «لم ینکر ابن مسعود رضی الله عنه کونهما من القرآن وانما انکر اثباتهما فی المصحف فانه کان یری ان لا یکتب فی المصحف شیئا الا ان کان النبی صلی الله علیه وسلم اذن فی کتابته فیه وکان لم یبلغه الاذن» (د فتح الباری د اتم جلد ۵۷۱ مخ وگوری!) حافظ یوه بل عالم د الفاظو داسی نقل کړی دی «لم یکن اختلاف ابن مسعود رضی الله عنه مع غیره فی قرآنیتهما وانما کان فی صفة من صفاتهما» د (فتح الباری د پنځم جلد ۵۷۱ مخ وگوری!) په هر حال د ابن مسعود رضی الله عنه دا رأی شخصی او انفرادی وه او لکه چه (بزار) تصریح کړی ده هیڅ یو له اصحابو څخه له ده سره متفق نه ؤ او دیر امکان لری چه وروسته له دی څخه چه هغوی ته په تواتر سره دا ورښکاره شوی وی چه معوذتین هم له متلوه قرآن څخه دی نو هغوی به هم په هغه خپل پرمینی فکر باندی پاتی نه وی برسیره په دی د دوی انفرادی رأی هم له خبر واحد څخه معلومیږی چه د قرآن د تواتر په مقابل کېښی د اوریدلو وړ (لا ترق) نه دی. په شرح مواقف کېښی لیکلی شوی دی «ان اختلاف الصحابة فی بعض سور القرآن مروی الآحاد المفیده للظن و مجموع القرآن منقول بالتواتر المفید للیقین. الذی یضمحل الظن فی مقابله فتلك الآحاد مما لا یلتفت الیه ثم ان سلمنا اختلافهم فیما ذکر قلنا انهم لم یختلفوا فی نزوله علی النبی صلی الله علیه وسلم ولا فی بلوغه فی البلاغة حد الإعجاز بل فی مجرد کونه من القرآن وذلك لا یضر فیما نحن بصدده الخ» حافظ ابن حجر رحمة الله علیه وائی «واجب باحتمال انه کان متواتراً فی عصر ابن مسعود لکن لم یتواتر عند ابن مسعود فانحلت العقدة بعون الله تعالی الخ» او صاحب المعانی لیکی «ولعل ابن مسعود رضی الله عنه رجع عن ذلك الخ».

یا اله العَلَمین! ستا شکر په کومه ژبه اداء کړو چه تا مونږ ته داسی خالص توفیق او تیسیر راوباسه چه نن مو دا مهتم بالشان خدمت پای (آخر) ته ورساوه! مونږ د خپل دغه خلوصیت او عقیدت؟ ثمره چه یواغی ستا په فضل او اعانت سره پای (آخر) ته رسیدلی دی ستا د قدسیت لوی دربار ته په ډیر عجز او نیاز دروړاندی کوو امید او هیله (طمعه) لرو چه پخپل فضل او کرم قبول ئی کړی! الهی مونږ معترف یو چه د دی لوی خدمت په پای (آخر) ته رسولو کښی مو حق د اخلاص او د خدمت نه دی اداء کړی خو کله چه ستا رحمت او رأفت سیآت په حسنا تو سره بدلولی شی تاته د یوه حسنه صورت بدلول په حسنه حقیقت سره کومه لویه خبره نه ده! ستا مهربانی او لوریښی (بخشش) ته هم داسی هیله (امید) ده چه ته د خپلی نکتی پالنی له پلوه دا ځمونږ عمل تل مقبول او ژوندی ولری! او د ده د ښو ثمراتو څخه مونږ په دواړو دارینو کښی متمتع وگرځوی!

یا اله العَلَمین! ته د خپل پاک قرآن له برکته مونږ او ځمونږ والدین او ځمونږ استاذان او ځمونږ شیوخ او ځمونږ اقارب او احباب او هغه کسان چه په دی ښه کار کښی محرک، داعی، ممد، معاون شوی دی یا هغه پوهان چه دی عظیم الشان کار کښی ئی رفاقت او اعانت راسره کړی دی. گرد (تول) وښی! او د دنیا او آخرت له بلاؤ څخه ئی مأمون او مصئون ولری! او حضرت شیخ الهند محمود الحسن دیویندی رحمة الله علیه او حضرت عمدة المفسرین شبیر احمد عثمانی مدظله سره مو په جنت الفردوس کښی یو ځای کړی!

تمت الترجمة والتفسير فله الحمد اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً، ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطأنا ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم اللهم آانس وحشتي في قبري اللهم ارحمني بالقرآن العظيم واجعله لي اماماً و نوراً وهدى ورحمة اللهم ذكروني منه ما نسيت و علمني منه ما جهلت وارزقني تلاوته آناء الليل و اطراف النهار واجعله لي حجة يا رب العَلَمين!

د قرآن پیل (شروع) په بآء، ختم ئی په سین شو ولی؟ څکه رهبر مو په دارینو کښی قرآن دی بس!

دقرآن کریم دوقوفو رموز (نبے)

- دهرے ژبے ویونکی چه کله خبری کوی نوچیرته دریگی اوچیرته نه دریگی، کله ډیراوکله بز ایساریگی اوپه دی ودریدو اونه دریدو کنبی دخبری پوره بیان اومفهوم کنبی ډیرلوی دخل دی .

دقرآن کریم معجز کلام او عبارت هم دوینا په ډول واقع دی. له دغه وجی نه اهل علمو د دریدو اونه دریدو نبے (علائم) مقرر کړي دی چه هغی ته دقرآن مجید دوقوفو رموز وائی .

ضروری خبره ده چه ددی عظیم کتاب لوستونکی ددی رموزو پوره خیال وساتی او هغه رموز دادی .

○ - چیرته چه خبره پوره شی هلته کنبی وړه غونډی دائره وی ، داپه حقیقت کنبی غونډه (ت) ده چه د(ة) په هیئت کنبی لیکلی شی اوداد وقف تام علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی ، اوس ۀ خونه شی لیکلی مگر وړه غونډی حلقه اچولی شی دی ته آیت وائی .

م - داد وقف لازم علامه ده په دی باندی هر و مرو (خامخا) دریدل پکاردی او که چیری خوک ونه دریدنو احتمال

لری چه دخبری مطلب به بل خه شی ددی په پښتو ژبه کښی داسی مثال پوهیدل پکارده چه چاته و ویلی شی ؛
 (پاسه - مه کینه) چه پکښی د پاسید و امر اوله کیناستو
 نهی ده نو په - پاسه - باندی دریدل لازم دی او که چیری
 متکلم ونه درید نو مخاطب به داسی وگزی چه (پاسه مه -
 کینه) چه په هغه کښی به د و درید و نه نهی او د کیناستود
 امر احتمال کیکی او یقیناً دابه د قائل د مطلب خلاف وی.

ط - داد و وقف مطلق علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی دا
 علامه هلته وی چه کوم خای مطلب نه پوره کیکی او ویونکی
 مزیده هم خه وینا کول غواری .

ج - داد جائز و وقف علامه ده دلته کښی دریدل غوره اونه دریدل
 جائز دی .

ز - داد مجوز و وقف علامه ده دلته نه دریدل غوره دی .

ص - داد مرخص و وقف علامه ده دلته پیوست (یو خای)
 لوستل پکاردی لیکن که چیری خوک ستړی شی او ودریکي
 نوهغه ته اجازه شته ،

معلومه شوه چه په (ص) پیوست لوستل د (ز) په نسبت ترجیح لری

صل - داد الوصلُ اَوَّلُ (یعنی وصل غوره) اختصار دی دلته
 پیوست لوستل غوره دی .

ق - داد قیل علیه الوقف خلاصه ده دلته دریدل پکارنه دی.
صل - داد قد یوصل علامه ده دلته کله ودریدی شی اوکله نه
لیکن دریدل غوره دی.

قف - داد قف لفظ دی چه معنی ئی ده ودریگه اودا علامه
هله استعمالی کی چه دلوستونکی دپیوستی وینا احتمال وی.
س یا سگته - داد سگته علامه ده دلته لگ وخت دریدل پکاری
خوچه تنفس باقی وی (یعنی ساماته نه شی).

وقفه - داد اوکدی سگته علامه ده دلته دسگته په نسبت پیر
دریدل پکاری لیکن چه تنفس جاری وی (یعنی ساماته نه شی)
په سگته اووقفه کنبی دافرق دی چه سگته کنبی لگ وخت
اوپه وقفه کنبی پیر وخت ودریدی شی.

لا - دلامعنی چه نیشته داعلامه کله خودآیت پورته وی او
کله دعبارت دننه که دعبارت دننه وی نودریدل بالکل
نه دی پکارا وکه دآیت پورته وی نوبیا اختلاف دی.
دخینوپه نزد دریدل اود بعضوپه نزد نه دریدل روادی
خوکه خوک ودرید یا ونه درید په دی سره مطلب کنبی شه
خلل نه واقع کیگی وقف هله نه دی پکارچه د عبارت دننه
لیکلی وی.

ک - داد کذالك علامه ده یعنی چه کوم رمز (نسنه) دی ک نه

وراندی لیکلی شوی ده دلته کنبی دی همغه وکترلی شی.

۵ - داددی علامه ده چه په دی خای دغیر کوفینو په نزدایت
ده که چا وقف وکړ نو داعادی (دو باره ویلو) ضرورت نیشته.

۶ - داد در یوتکو (نقطو) وقف نژدی نژدی راخی دی ته
معانقه ویلی شی کله خوددی اختصار په مع سره لیکلی شی.
ددی مطلب داده چه دا دواړه وقفونه لکه چه معانقه
کوی او حکم ئی داده چه په دی دواړو وکنبی په یو باندی
دریدل پکار دی په بل نه او په وقف کنبی درموزو (نښو)
قوت او ضعف ملحوظ ساتل پکار دی.

دویم جلد فہرس
 لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے
 دسورۃ الکھف (۷۵) آیت لہ ابتداء تریای (آخر) سورۃ الناس

دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ	دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ
۱۹	سُورَةُ مَرْيَمَ	۲۰	۱۶	۴۳	سُورَةُ الزُّمُرِ	۱۰۵۶	۲۵
۲۰	سُورَةُ طه	۶۸	۱۶	۴۴	سُورَةُ الدُّحٰنِ	۱۰۹۰	۲۵
۲۱	سُورَةُ الْاَنْبِيَاءِ	۱۳۰	۱۷	۴۵	سُورَةُ الْجَاثِيَةِ	۱۱۰۵	۲۵
۲۲	سُورَةُ الْحَجِّ	۱۸۶	۱۷	۴۶	سُورَةُ الْاَحْقَافِ	۱۱۲۴	۲۶
۲۳	سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ	۲۳۸	۱۸	۴۷	سُورَةُ مُحَمَّدٍ	۱۱۵۰	۲۶
۲۴	سُورَةُ التَّوْرِ	۲۸۴	۱۸	۴۸	سُورَةُ الْفَتْحِ	۱۱۷۴	۲۶
۲۵	سُورَةُ الْفُرْقَانِ	۳۴۲	۱۸ - ۱۹	۴۹	سُورَةُ الْحُجُرَاتِ	۱۲۰۳	۲۶
۲۶	سُورَةُ الشُّعَرَاءِ	۳۸۰	۱۹	۵۰	سُورَةُ قَت	۱۲۱۹	۲۶
۲۷	سُورَةُ النَّملِ	۴۲۹	۱۹ - ۲۰	۵۱	سُورَةُ الذَّارِيَاتِ	۱۲۳۵	۲۶ - ۲۷
۲۸	سُورَةُ الْقَصَصِ	۴۸۰	۲۰	۵۲	سُورَةُ الطَّوْرِ	۱۲۵۲	۲۷
۲۹	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	۵۳۹	۲۰ - ۲۱	۵۳	سُورَةُ النَّجْمِ	۱۲۶۶	۲۷
۳۰	سُورَةُ الرُّومِ	۵۸۰	۲۱	۵۴	سُورَةُ الْقَمَرِ	۱۲۸۵	۲۷
۳۱	سُورَةُ لُقْمَانَ	۶۱۴	۲۱	۵۵	سُورَةُ الرَّحْمٰنِ	۱۳۰۱	۲۷
۳۲	سُورَةُ السَّجْدَةِ	۶۳۷	۲۱	۵۶	سُورَةُ الْوَاقِعَةِ	۱۳۱۸	۲۷
۳۳	سُورَةُ الْاَحْزَابِ	۶۵۲	۲۱ - ۲۲	۵۷	سُورَةُ الْحَدِيْدِ	۱۳۳۷	۲۷
۳۴	سُورَةُ سَبَا	۷۱۴	۲۲	۵۸	سُورَةُ الْمَجَادِلَةِ	۱۳۶۲	۲۸
۳۵	سُورَةُ فَاطِرِ	۷۵۳	۲۲	۵۹	سُورَةُ الْحَشْرِ	۱۳۸۱	۲۸
۳۶	سُورَةُ يُسِّ	۷۸۱	۲۲ - ۲۳	۶۰	سُورَةُ الشُّمُسِ	۱۴۰۲	۲۸
۳۷	سُورَةُ الصَّافَّاتِ	۸۱۶	۲۳	۶۱	سُورَةُ الصَّفِّ	۱۴۱۶	۲۸
۳۸	سُورَةُ ص	۸۵۸	۲۳	۶۲	سُورَةُ الْجُمُعَةِ	۱۴۲۶	۲۸
۳۹	سُورَةُ الزُّمَرِ	۸۹۳	۲۳ - ۲۴	۶۳	سُورَةُ الْمُنَافِقِينَ	۱۴۳۵	۲۸
۴۰	سُورَةُ الْمُؤْمِنِ	۹۳۸	۲۴	۶۴	سُورَةُ النَّبَاِ	۱۴۴۳	۲۸
۴۱	سُورَةُ حٰمِ السَّجْدَةِ	۹۸۵	۲۴ - ۲۵	۶۵	سُورَةُ الطَّلَاقِ	۱۴۵۳	۲۸
۴۲	سُورَةُ الشُّوْرٰى	۱۰۲۱	۲۵	۶۶	سُورَةُ النَّحْرِ	۱۴۶۷	۲۸

دویم جلد فہرس
 لہ (۱۶) تر (۳۰) پارے
 دسورۃ الکھف (۷۵) آیت لہ ابتداء تریای (آخر) سورۃ الناس

دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ	دسورت شماره	دسورت نامہ	دصفح رقم	دپارے شمارہ
۶۷	سُورَةُ الْمَلِكِ	۱۴۸۰	۲۹	۹۱	سُورَةُ الشَّمْسِ	۱۷۱۴	۳۰
۶۸	سُورَةُ الْقَمَرِ	۱۴۹۴	۲۹	۹۲	سُورَةُ اللَّيْلِ	۱۷۱۹	۳۰
۶۹	سُورَةُ الْحَاقَّةِ	۱۵۱۰	۲۹	۹۳	سُورَةُ الضُّحَىٰ	۱۷۲۳	۳۰
۷۰	سُورَةُ الْمَعَارِجِ	۱۵۲۳	۲۹	۹۴	سُورَةُ الشَّرْحِ	۱۷۲۷	۳۰
۷۱	سُورَةُ نُوحٍ	۱۵۳۴	۲۹	۹۵	سُورَةُ التِّينِ	۱۷۳۰	۳۰
۷۲	سُورَةُ الْحِجَّتِ	۱۵۴۵	۲۹	۹۶	سُورَةُ الْعَلَقِ	۱۷۳۳	۳۰
۷۳	سُورَةُ الْمَدَائِنِ	۱۵۵۸	۲۹	۹۷	سُورَةُ الْقَدْرِ	۱۷۳۹	۳۰
۷۴	سُورَةُ الْمَدَّيْنِ	۱۵۶۹	۲۹	۹۸	سُورَةُ الْبَيِّنَاتِ	۱۷۴۱	۳۰
۷۵	سُورَةُ الْيُنُسِ	۱۵۸۴	۲۹	۹۹	سُورَةُ الزُّلْزَالِ	۱۷۴۵	۳۰
۷۶	سُورَةُ الذَّهَرِ	۱۵۹۵	۲۹	۱۰۰	سُورَةُ الْعَادِيَاتِ	۱۷۴۸	۳۰
۷۷	سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ	۱۶۰۷	۲۹	۱۰۱	سُورَةُ الْقَارِعَةِ	۱۷۵۱	۳۰
۷۸	سُورَةُ النَّبَاِ	۱۶۲۱	۳۰	۱۰۲	سُورَةُ النَّكَارِ	۱۷۵۴	۳۰
۷۹	سُورَةُ التَّائِيَاتِ	۱۶۳۱	۳۰	۱۰۳	سُورَةُ الْعَصْرِ	۱۷۵۶	۳۰
۸۰	سُورَةُ عَبَسَ	۱۶۴۲	۳۰	۱۰۴	سُورَةُ الْهُمَزَةِ	۱۷۵۸	۳۰
۸۱	سُورَةُ التَّكْوِيْنِ	۱۶۵۰	۳۰	۱۰۵	سُورَةُ الْفِيلِ	۱۷۶۱	۳۰
۸۲	سُورَةُ الْاِنْفِطَارِ	۱۶۵۸	۳۰	۱۰۶	سُورَةُ قُرَيْشٍ	۱۷۶۳	۳۰
۸۳	سُورَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ	۱۶۶۳	۳۰	۱۰۷	سُورَةُ الْمَاعُونِ	۱۷۶۵	۳۰
۸۴	سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ	۱۶۷۱	۳۰	۱۰۸	سُورَةُ الْكُوْنِ	۱۷۶۷	۳۰
۸۵	سُورَةُ الْبُرُوْجِ	۱۶۷۸	۳۰	۱۰۹	سُورَةُ الْكَافِرِيْنَ	۱۷۶۹	۳۰
۸۶	سُورَةُ الطَّارِقِ	۱۶۸۵	۳۰	۱۱۰	سُورَةُ النَّصْرِ	۱۷۷۳	۳۰
۸۷	سُورَةُ الْاَعْلٰی	۱۶۸۸	۳۰	۱۱۱	سُورَةُ تَبٰتٰتِ	۱۷۷۴	۳۰
۸۸	سُورَةُ الْغَاشِيَةِ	۱۶۹۴	۳۰	۱۱۲	سُورَةُ الْاِخْلَاصِ	۱۷۷۷	۳۰
۸۹	سُورَةُ الْفَجْرِ	۱۷۰۰	۳۰	۱۱۳	سُورَةُ الْفَلَقِ	۱۷۷۹	۳۰
۹۰	سُورَةُ الْبَسْمِ	۱۷۰۹	۳۰	۱۱۴	سُورَةُ النَّاسِ	۱۷۸۱	۳۰

بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى وَتَوْفِيقِهِ
انْتَهَى الْمَجْلَدُ الثَّانِي - الْأَخِيرُ -
مِنْ الْجُزْءِ (١٦) إِلَى (٣٠)

مِنْ بَدَايَةِ الْآيَةِ (٧٥) مِنْ سُورَةِ الْكَهْفِ إِلَى آخِرِ سُورَةِ النَّاسِ

دخدای تعالیٰ پہ مرستہ (مدد) او توفیق دویم جلد (آخری)
پای (آخر) تہ ورسید له (١٦) تر (٣٠) پارے
دسورۃ الکھف (٧٥) آیت له ابتداء تر پای (آخر)
سورۃ الناس

حقوق الطبع محفوظة

لمجمع آلاء الحرم الشريفين للملك فهد بن عبدالعزيز

طباعته المصحف الشريفين

ص. ب. ٣٥٦١ - المدينة المنورة

د چاپ حقوق محفوظ دی
 پہ حق کنبی د حرمینو شریفینو د خادم پادشاہ فہد
 دقرآن کریم د چاپ خانہ (ص ۳۵۷۱) مدینہ منورہ

د
قرآن کریم
ترجمہ اور تفسیر
پہ پینتورثہ کنبی

دویم جلد

۱۶ (۱۶) نمبر (۲۰)

پریس پورٹ